श्रीपद्ममहापुराणम्

THE PADMAMAHĀPURĀṆAM

उत्तर खण्ड क्रिया खण्ड

खेमराज श्री कृष्णदासेन सम्पादितस्य मुम्बई, श्री वेंकटेश्वरस्टीम मुद्रणालयेन प्रकाशितस्य पुनर्मुद्रणम्

श्रीपद्ममहापुराणम्

THE PADMAMAHĀPURĀṆAM

तृतीय भाग : [उत्तर :: क्रिया]

देहलीस्थेन प्रो० डा० चारुदेवशास्त्रिणा प्रणीतया भूमिकया सनाथितम्
नागशरणसिंहसम्पादितश्लोकानुक्रमण्या च संहितम्

NAG
PUBLISHERS

NAG PUBLISHERS
11-A/U.A. (POST OFFICE BUILDING) JAWAHARNAGAR, DELHI-7.

This publication has been brought out with the financial assistance from the Government of India, Ministry of Education & Culture.

© NAG PUBLISHERS

1. 11A/U.A. (Post Office Bldg.) JAWAHARNAGAR, DELHI-7
2. 8A/U.A. 3, JAWAHARNAGAR, DELHI-110007
3. JALALPURMAFI (Chunar, Mirzapur), U.P.

With Introduction, Text and Textual Corrections
1984
PRICE : Rs. 215.00 (Set of four Vols.)

(PRINTED IN INDIA)
Published by Nag Sharan Singh for Nag Publishers, Jawahar Nagar, Delhi-7
Text printed at Gian Offset Printers, 308/2, Shahzada Bagh, Dayabasti Delhi-35 and
Introduction and Index at Amar Printing Press, 8/25, Vijay Nagar, Delhi - 9

॥ अथ श्रीपाद्मे महापुराणेषष्ठमुत्तरखण्डं प्रारभ्यते ॥

उत्तर खंडाचीं चित्रें

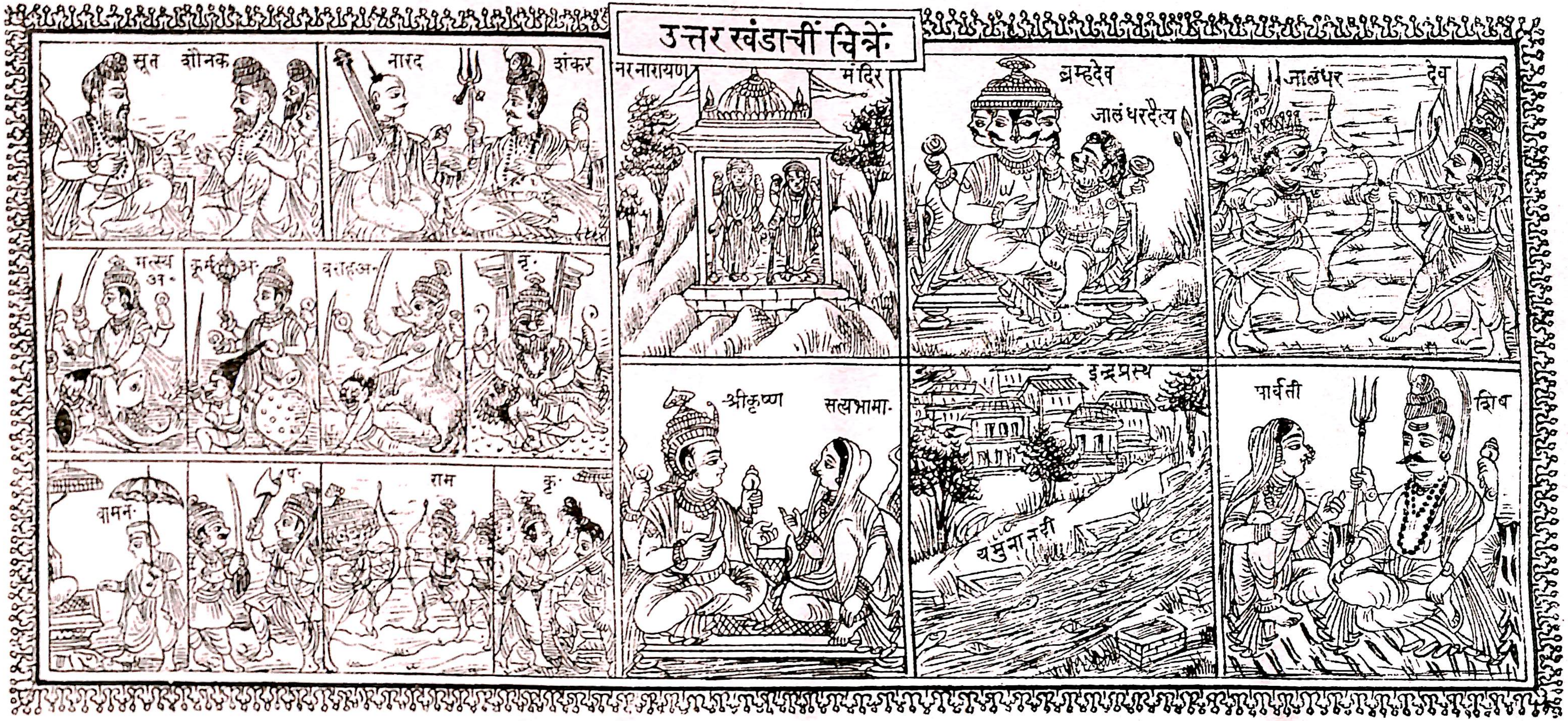
सूत
शौनक
नारद
शंकर
नरनारायण
मंदिर
ब्रम्हदेव
जालंधरदैत्य
जालंधर
देव
मत्स्य अ०
कूर्म अ०
वराहअ०
नृ०
वामन०
प०
राम
कृ०
श्रीकृष्ण
सत्यभामा
इंद्रप्रस्थ
यमुना नदी
पार्वती
शिव

॥ ॐश्रीविष्णवेनमः ॥ ॐ श्रीवेदव्यासायननः ॥ ॐ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥ १ ॥अज्ञानतिमिरांधस्य
ज्ञानांजनशलाकया ॥ चक्षुरुन्मीलितंयेनतस्मैश्रीगुरवेनमः॥२॥ ॥ऋषयऊचुः॥ ॥ श्रुतंपातालखंडंचत्वयाख्यातंविदांवर ॥ नानाख्यानसमायुक्तंपरमानं
ददायकम्॥३॥अधुनाश्रोतुमिच्छामोभगवद्भक्तिवर्द्धनम् ॥ पाद्मेयच्छेषमस्तीहतद्ब्रूहिकृपयागुरो ॥ ४ ॥ ॥सूतउवाच ॥ ॥ शृणुध्वंमुनयःसर्वेयदुक्तं
शंकरेणहि ॥ पृच्छतेनारदायैवविज्ञानंपापनाशनम् ॥ ५ ॥ एकदानारदोलोकान्पर्यटन्भगवत्प्रियः ॥ गतोद्रिंमंदरंशंभुंप्रष्टुंकिंचिन्मनोगतम् ॥ ६ ॥
तत्रासीनमुमानाथंप्रणिपत्यशिवाज्ञया ॥ उपविष्टःसमादिष्टआसनेभिमुखोविभोः ॥७॥ पप्रच्छइदमेवेशंयन्मांपृच्छथसत्तमाः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
भगवन्देवदेवेशपार्वतीशजगद्गुरो ॥८॥ भगवत्तत्वविज्ञानंयेनस्यात्तन्ममादिश ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिपुराणंवेदसंमितम्॥ ९ ॥ य
च्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ [१]प्रथंमोत्तरकीर्तिःस्यात्पर्वताख्यानमेवच ॥१०॥ जालंधरंतथाख्यानंश्रीशैलाख्यंततःपरम्॥हरिद्वारस्यव्याख्या
नंविष्णुपादोद्भवांतथा ॥ ११ ॥ प्रयागतीर्थंतेवक्ष्येदशाश्वमेधिकंचतत् ॥ तुलसीमहिमाचैवशंखचक्रगदादिकम् ॥ १२ ॥ द्वारकायास्तथाख्यानंमहोत्सव
विधिस्ततः ॥ तडाकजंतथापुण्यंवापीकूपप्रपादिकम् ॥ १३ ॥ गाणपत्यंततोवक्ष्येवैष्णवागममेवच ॥ जीर्णोद्धारस्यमाहात्म्यंमंदाकिनीसमागमम्॥१४॥
साभ्रमत्यास्तुमाहात्म्यंमाहात्म्यंतीरजंतथा॥स्त्रीशूद्राणांतथाधर्मंतथात्याज्यैश्चधारणम् ॥१५॥उमामहेशसंवादेप्रोक्तंनामसहस्रकम्॥कैलासात्तत्समानीतं
नारदेनाग्रजन्मना ॥१६॥ लोकानांब्राह्मणानांचक्षत्रियाणांविशेषतः ॥ स्त्रीशूद्राणांविशेषेणपठितव्यंसमाहितैः ॥१७॥ इदंपवित्रंपरमंपुण्यमायुष्यवर्धनम् ॥
पठितव्यंविशेषेणविष्णोःसायुज्यमाप्नुयात् ॥ १८ ॥ विष्णोर्नामसहस्रंतत्पावनंभुविविश्रुतम् ॥ चतुर्विंशतिमूर्तीनांस्थानकानीहसंवदेत् ॥ १९ ॥
तेषांचमातापितरावंतरंचब्रवीम्यहम् ॥ गोत्रंवेदांश्चतेषांवैकर्माणीहतथैवच ॥ २० ॥ स्त्रियस्तेषांप्रवक्ष्यामियथाविज्ञानदर्शनात् ॥ चतुर्विंशत्येकादशीनां
द्वादशीनांप्रभावताम् ॥ २१ ॥ गोदावर्याश्चमाहात्म्यंशंखचक्रादिधारणम् ॥ ब्राह्मणानांविशेषेणधारणंविधिपूर्वकम् ॥ २२ ॥ यमुनायाश्चमाहात्म्यंगंडि
कायास्तथामुने ॥ वेत्रवत्यास्तुमाहात्म्यंवच्म्यहंतेनसंशयः ॥ २३ ॥ गिल्लितीर्थोद्भवंपुण्यंशिलाक्षेत्रंमहच्चयत् ॥ तत्सर्वंसंप्रवक्ष्यामिखंडेउत्तरसंज्ञके ॥
॥ २४ ॥ अर्बुदेश्वरमाहात्म्यंतत्रतीर्थादिकंचयत् ॥ सरस्वत्याश्चमाहात्म्यंसिद्धक्षेत्रादिकंचयत् ॥ २५ ॥ पद्मनाभसमुत्पत्तितुलस्याश्चैवधारणम् ॥ गो
पीचंदनमाहात्म्यंपट्टपूजांतथैवच ॥ २६ ॥ निरंजनस्यमाहात्म्यंतथाविज्ञानदर्शनम् ॥ तत्रदीपप्रदानंचधूपदानंविशेषतः ॥ २७ ॥ कार्तिकस्याथमाहा

---

[१] प्रथमं नरकीर्तिः–इ० पा० ।

[२] गंडिकायाश्च माहात्म्यं–इ० पा० ।

त्म्यंमाहात्म्यंमाघजंतथा ॥ सर्वेषांचव्रतानांचमाहात्म्यंविधिपूर्वकम् ॥ २८ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिजगन्नाथाख्यमुत्तमम् ॥ यंदृष्ट्वामुच्यतेलोकोब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ २९ ॥ यत्रसिद्धंतथाभुक्तंपारलौकिकदायकम् ॥ ब्राह्मणायत्रभुंजंतिवेदशास्त्रविशारदाः ॥ ३० ॥ अन्येषांचैवलोकानांकाकथाचैवसुव्रत ॥ पंचविंशत्यत्रनागानर्तक्योविविधास्तथा ॥ ३१ ॥ ब्रह्महत्याबालहत्यागवांहत्यातथैवच ॥ ताःसर्वाविलयंयांतिजगन्नाथस्यदर्शनात् ॥ ३२ ॥ [1]जगन्नाथेत्युच्चरञ्जंतुर्महापापैःप्रमुच्यते ॥ विष्णोःपूजनकंपुष्पैस्तन्माहात्म्यमपिब्रुवे ॥ ३३ ॥ पर्वतानांवर्णनंचदेशानांवर्णनंतथा ॥ गोपूजनादिमाहात्म्यंसिद्धानांचैवपूजनम् ॥ ३४ ॥ सिक्थेदत्तेतुयत्पुण्यंतत्सर्वंप्रवदाम्यहम् ॥ कदलीगर्भदानंचवृक्षदानंततःपरम् ॥ ३५ ॥ अश्वदानंहस्तिदानंजपमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ मंत्रदीक्षागमंचैवगुरोर्लक्षणमेवच ॥ ३६ ॥ शिष्यस्यलक्षणंप्रोक्तंयथापौराणिकाविदुः ॥ चरणोदकमाहात्म्यंपितृश्राद्धादिकंचयत् ॥ ३७ ॥ पितृक्षयाहदानंचनीलोत्सर्गविधिस्ततः ॥ ग्रहणंचंद्रसूर्यस्यतत्रदानंचयद्भवेत् ॥ ३८ ॥ [2]शालग्रामस्यदानस्यमाहात्म्यंमाल्यगंधयोः ॥ दशम्यैकादशीविधंद्वादशीहरिवासरम् ॥ ३९ ॥ तेषांचैवतुमाहात्म्यंरुद्रनामादिकंचयत् ॥ मथुरायाश्चमाहात्म्यंकुरुक्षेत्रादिकंतथा ॥ ४० ॥ सेतुबंधस्यचाख्यानंश्रीरामेश्वरजंतथा ॥ त्र्यंबकस्यचमाहात्म्यंपंचवट्याश्चयत्फलम् ॥ ४१ ॥ दंडकारण्यमाहात्म्यंशृणुवाडवसत्तम ॥ दंडकारण्यमाहात्म्यंनृसिंहोत्पत्तिकारणम् ॥ ४२ ॥ गीतायाश्चैवमाहात्म्यंतथाभागवतस्यच ॥ कालिंद्याश्चैवमाहात्म्यमिन्द्रप्रस्थस्यवर्णनम् ॥ ४३ ॥ रुक्मांगदचरित्रंतुमहिमावैष्णवस्यच ॥ वैष्णवेह्येकभुक्तेतुशृणुवाडवसत्तम ॥ ४४ ॥ ससागरांचपृथिवींदत्वाचैवतुयत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिभुक्तेह्येकेतुवैष्णवे ॥ ४५ ॥ सात्विकाःसत्त्वसंपन्नाराजसाःकामुकाःस्मृताः ॥ तामसाअधमाःप्रोक्तावैष्णवानांतुलक्षणम् ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणावैष्णवायेतुवेदधर्मपरायणाः ॥ तेषांमाहात्म्यंवक्ष्यामियथोक्तंचैवनारद ॥४७॥ विष्णुनिंदारतायेवैद्रव्यलोभेनसत्तम ॥ तेषांपापंतुवक्ष्यामिसांप्रतंऋषिसत्तम ॥ ४८ ॥ ज्वालामुख्यास्तथाख्यानंहिमशैलेक्षणंतथा ॥ ब्रह्मोत्पतिस्तुवैयत्रतंप्रदेशंवदाम्यहम् ॥ ४९ ॥ कायस्थानांसमुत्पतिर्गयाव्याख्यानमेवच ॥ गदाधरस्वरूपंचफल्गुवर्णनमेवच ॥ ५० ॥ एतेषांचैवमाहात्म्यंपाद्मेदृष्टंतथाश्रुतम् ॥ महाबोधस्वरूपंचसकल्केयंशएवच ॥ ५१ ॥ रामगयायामाहात्म्यंतथाप्रेतशिलाभवम् ॥ ब्रह्मणश्चतथाख्यानंशिलाख्यानंवदाम्यहम् ॥५२ ॥ ब्रह्मयोनेस्तथाख्यानमक्षयाख्यवटस्यच ॥ श्राद्धेतत्रमहत्पुण्यंयत्तत्सर्वंवदाम्यहम् ॥५३ ॥ महेश्वरकृतांभक्तिंविष्णुनाचमहात्मना ॥ अद्यापिकाश्यांजपतिमहारुद्रोह्यनामयम् ॥ ५४ ॥ माहात्म्यंचततोवक्ष्येसागरस्याहिनारद ॥ तिलतर्प

---

[1] जगन्नाथेचरञ्जंतु-इ० पा० ।

[2] शालग्रामस्य माहात्म्यं माहात्म्यं माल्यगंधयोः-इ० पा० ।

णजंपुण्यंयवजंपुण्यमेवच ॥ ५५ ॥ तुलसीदलसंयुक्तंतर्पणंदेवजंतथा ॥ तन्माहात्म्यंप्रवक्ष्यामियथोक्तंब्रह्मणामम ॥ ५६ ॥ शंखनादस्यमाहात्म्यंपुण्यं
चासंख्यसंज्ञकम् ॥ ५७ ॥ रवेर्वारस्यमाहात्म्यंयोगस्यविष्णुसंज्ञिनः ॥ वैधृतस्यचमाहात्म्यंव्यतीपातस्यवैतथा ॥ ५८ ॥ एतत्सर्वंप्रवक्ष्यामि
यथोक्तंचैवनारद ॥ अन्नदानं वस्त्रदानंभूमिदानंतथैवच ॥ ५९ ॥ शय्यादानंचगोदानंतथावृषभमेवच ॥ जन्माष्टम्याश्चमाहात्म्यंमत्स्यमाहात्म्यमेवच
॥ ६० ॥ कूर्ममाहात्म्यंतत्प्रोक्तंवाराहस्यतथैवच ॥ माहात्म्यंचगवादीनांदानानांप्रवदाम्यहम् ॥ ६१ ॥ प्रह्लादमुखभक्तायेयेकेचिद्भुविविश्रुताः ॥
तन्माहात्म्यंततोवक्ष्येशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ ६२ ॥ जागरेमहिमाचैवदीपदानेकृतेचयत् ॥ प्रहरेषुपृथक्पूजाफलंदेवर्षिसत्तम ॥ ६३ ॥ पर्शुरामस्य
चाख्यानंरेणुकायावधस्तथा ॥ ब्राह्मणानांभूमिदानंरामेणैवचयत्कृतम् ॥ ६४ ॥ रामस्याश्रमजंपुण्यंवदाम्यहमशेषतः ॥ नर्मदायास्तथाख्यानंपुण्य
पूजनयोस्तथा ॥ ६५ ॥ दानंवेदपुराणानामाश्रमाणांनिरूपणम् ॥ हिरण्यदानपुण्यंचब्रह्मांडदानमेवच ॥ ६६ ॥ पद्मपुराणदानंचखंडानांव्यक्तय
स्तथा ॥ प्रथमंसृष्टिखंडंचद्वितीयंभूमिखंडकम् ॥ ६७ ॥ स्वर्गखंडंतृतीयंचतुर्यंपातालसंज्ञकम् ॥ उत्तरंपंचमंप्रोक्तंखंडान्यनुक्रमेणवै ॥ ६८ ॥ एतत्प
द्मपुराणंतुव्यासेनतुमहात्मना ॥ कृतंलोकहितार्थायब्राह्मणश्रेयसेतथा॥६९॥ शूद्राणांपुण्यजननंतीव्रदारिद्र्यनाशनम् ॥ मोक्षदंसुखदंचाशुकल्याणप्रदम
व्ययम् ॥ श्रुत्वादानंतथाकुर्याद्विधिनातत्रनारद ॥७०॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेमहेशनारदसंवादेबीजसमुच्चयो
नामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ महेशउवाच ॥ एकलक्षंपंचविंशत्सहस्राःपर्वतास्तथा ॥ तेषांमध्येमहत्पुण्यंबद्रिकाश्रममुत्तमम् ॥ १ ॥ नरनारायणोदेवो
यत्रतिष्ठतिनारद ॥ तस्यस्वरूपंतेजश्चवक्ष्यामीहचसांप्रतम् ॥२॥ हिमपर्वतशृंगेचकृष्णाकारतयाद्विज ॥ द्वौपुरुषौतत्रवर्तेतेनरनारायणावुभौ ॥३॥ श्वेत
एकस्तुपुरुषःकृष्णोह्येकतमःपुनः ॥ तेनमार्गेणयेयांतिहिमाचलकृतोद्यमाः ॥ ४ ॥ पिंगलश्वेतवर्णश्चजटाधारीमहाप्रभुः ॥ कृष्णोनारायणोह्येषजगदादिर्म
हाप्रभुः ॥ ५ ॥ चतुर्बाहुर्महान्श्रीमान्व्यक्तोव्यक्तःसनातनः ॥ उत्तरायणेमहापूजाजायतेतत्रसुव्रत ॥ ६ ॥ षण्मासादिकपर्यंतंपूजानैवचजायते ॥ हिम
व्याप्तंतदाजातंयावद्वैदक्षिणंभवेत् ॥ ७ ॥ अतएतादृशोदेवोनभूतोनभविष्यति ॥ तत्रदेवावसंतीहऋषीणांचाश्रमास्तथा ॥८॥ अग्निहोत्राणिवेदाश्चध्वनिः
प्रश्रूयतेसदा ॥ तस्यवैदर्शनंकार्यंकोटिहत्याविनाशनम् ॥ ९ ॥ अलकनंदायत्रगंगातत्रस्नानंसमाचरेत् ॥ कृत्वास्नानंतुवैतत्रमहापापात्प्रमुच्यते ॥१०॥
यत्रविश्वेश्वरोदेवस्तिष्ठत्येवनसंशयः ॥ एकस्मिन्नवसरेब्रह्मन्सुतपस्तप्तवानहम् ॥ ११ ॥ तदानारायणोदेवोभक्तानांहिकृपाकरः ॥ अव्ययःपुरुषःसा

---

१ पितृतर्पणमक्षयम्—इ० पा० ।

क्षादीश्वरोगरुडध्वजः ॥ सुप्रसन्नोब्रवीन्मांवैवरंवरयसुव्रत ॥ १२ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ यद्यदीप्ससिदेवत्वंतंतंकामंददाम्यहम् ॥ त्वंकैला
सविभुःसाक्षाद्रुद्रोवैविश्वपालकः ॥ १३ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ अलंगृह्णामिभोदेवसुप्रसन्नोजनार्दन ॥ द्वौवरौममदीयेतांयदिदातुंत्वमिच्छसि ॥ १४ ॥
तवभक्तिःसदैवास्तुभक्तराजोभवाम्यहम् ॥ सर्वैर्लोकाश्रुवंत्वेवमयंभक्तःसदैवहि ॥ १५ ॥ तवप्रसादाद्देवेशमुक्तिदाताभवाम्यहम् ॥ येलोकामांभजि
ष्यंतितेषांदातानसंशयः ॥ १६ ॥ विष्णुभक्तइतिख्यातोलोकेचैवभवाम्यहम् ॥ यस्याहंवरदातातुतस्यमुक्तिर्भवेत्प्रभो ॥ १७ ॥ जटिलोभस्मलि
प्तांगोह्यहंवैतवसंनिधौ ॥ तवचरणप्रसादेनलोकेख्यातोभवाम्यहम् ॥ १८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांनारदोमापतिसंवा
देबदरीनारायणमाहात्म्येरुद्रप्रसादोनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एकदानारदोद्रष्टुंपांडवान्दुःखकर्शितान् ॥ ययौकाम्य
वनंविप्रःसत्कृतस्तैर्यथाविधि ॥ १ ॥ अथनत्वामुनिश्रेष्ठंयुधिष्ठिरउवाचह ॥ भगवन्कर्मणाकेनदुःखाब्धौपतितावयम् ॥ २ ॥ तमुवाचऋषिर्दुःखंत्य
जत्वंपांडुनंदन ॥ सुखदुःखसमाहारेसंसारेकःसुखीनरः ॥ ३ ॥ ईश्वरोपिहिनस्थायीपीड्यतेदेहसंचयैः ॥ नदुःखरहितःकश्चिद्देहीदुःखसहोयतः ॥ ४ ॥
शरीरंसवितुर्यस्माद्राहुस्तद्ग्रसतेबली ॥ राहोरपिशिरश्छिन्नंशौरिणामृतभोजने ॥ ५ ॥ सोपिशार्ङ्गधरोदेवःक्षिप्तःसागरगह्वरे ॥ जालंधरेणवीरेणनिहतःसो
पिशंभुना ॥ ६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कोसौजालंधरोवीरःकस्यपुत्रःकुतोबली ॥ कथंजालंधरंसंख्येहतवान्वृषभध्वजः ॥ ७ ॥ एतत्सर्वंसमाचक्ष्व
विस्तरेणतपोधन ॥ राज्ञासएवमुक्तस्तुकथयामासनारदः ॥ ८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुभूपकथांदिव्यामशेषाघौघनाशिनीम् ॥ ईशानसिंधुसून्वो
श्चसंग्रामंपरमाद्भुतम् ॥ ९ ॥ एकदागिरिशंस्तोतुंप्रययौपाकशासनः ॥ अप्सरोगणसंकीर्णोदेवैर्बहुभिरावृतः ॥ १० ॥ गंधर्वैरावृतोदेवस्तंत्रीशिक्षासुकोविदैः ॥
रंभातिलोत्तमारामाकर्पूराकदलीतथा ॥ ११ ॥ मदनाभारतीकामासर्वाभरणभूषिताः ॥ नर्तक्यश्चतथाचान्याःसमाजग्मुःसुरांतिकम् ॥ १२ ॥ गंधर्वयक्षासिद्धा
स्तुनारदस्तुंबुरुस्तथा ॥ किन्नरामुहुराजग्मुस्तथाकिंनरयोषितः ॥ १३ ॥ वायुश्चवरुणश्चैवकुबेरोधनदस्तथा ॥ यमश्चाग्निर्निर्ऋतिश्चयेचान्येदेवतागणाः ॥ १४ ॥
विमानसंस्थोमघवाविमानस्थाःसुरांगनाः ॥ स्ववाहनगतादेवाःकैलासंप्रययुर्जवात् ॥ १५ ॥ ददृशुस्तेततोदेवाःकैलासंपर्वतोत्तमम् ॥ महीधराणांसर्वेषांपृ
थिव्याइवमंडनम् ॥ १६ ॥ सर्वतःसुखदंशुद्धंसिद्धिराशिमिवास्थितम् ॥ यत्रवृक्षाःकल्पवृक्षाःपाषाणाश्चिंतितप्रदाः ॥ १७ ॥ पुन्नागैर्नागचंपैश्चतिलकैर्देवदारुभिः ॥
अशोकैःपाटलैश्चूतैर्मंदारैःशोभितोगिरिः ॥ १८ ॥ पर्यंतकवनामोदवाहकायत्रवायवः ॥ पंगुत्वंबहुचारेणयांतितेमलयानिलाः ॥ १९ ॥ वाप्यःस्फटिकसो
पानाह्यगाधविमलोदकाः ॥ वैडूर्यनालसंसक्तसौवर्णनिभपंकजाः ॥ २० ॥ कुमुदानांद्युतिर्यत्रराजतेसर्वतोदिशम् ॥ कह्लारैःशोभितावाप्यःपिनद्धाःपद्म

रागवत् ॥ २१ ॥ हरिन्मणिनिबद्धाश्चगोमेदैःसर्वतोवृताः ॥ पद्मरागशिलाबद्धानानाधातुविचित्रिताः ॥ २२ ॥ ददृशुःसुंदरतरंनाकाधिकविनिर्मितम् ॥
कैलासंपर्वतश्रेष्ठंदृष्ट्वातेविस्मयंगताः ॥ २३ ॥ विमानादवतीर्णाश्चमघवादेवताश्चताः ॥ द्वारपालमथागम्यनंदिनंवाक्यमब्रुवन् ॥ २४ ॥ भोभोगणवरश्रेष्ठ
शृणुमेवाक्यमुत्तमम् ॥ समाज्ञापयशीघ्रंत्वंनृत्यार्थमिहमागतम् ॥ २५ ॥ ईश्वरंप्रतिदेवेशंसर्वदेवैःसमावृतम्॥इंद्रस्यवचनंश्रुत्वागिरिशंनंदिरब्रवीत्॥२६॥
प्रभोयमागतःसर्वैर्देवराजःपुरंदरः ॥ नृत्यार्थमथतंप्राहानयशीघ्रंशचीपतिम् ॥ २७ ॥ प्रवेशयामासतदानंदीतैःसहवासवम् ॥ सदृष्ट्वागिरिशंदेवंतुष्टाववृषभ
ध्वजम् ॥ २८ ॥ रंभाद्यास्तास्तदासर्वानर्त्तक्योहरसन्निधौ ॥ मृदंगवीणावादित्रैःमुदानाट्यंप्रचक्रिरे ॥ २९ ॥ कांस्यवाद्यान्प्रगृह्यान्यावंशतालान्सकाह
लान् ॥ चक्रुस्तानृत्यसंरंभंस्वयंदेवःपुरंदरः ॥ ३० ॥ अतीवनर्तनंचक्रेसुंदरंदेवदुर्ल्लभम् ॥ ईश्वरस्तोषमापन्नोवासवंवाक्यमब्रवीत् ॥ ३१ ॥ प्रसन्नोहंसुरश्रे
ष्ठजातस्तेव्रियतांवरः ॥ इत्युक्तवतिदेवेशेस्वबाहुबलगर्वितः ॥३२॥ प्रत्युवाचहरंवाक्यंसंग्रामःसवृतोमया ॥ यत्रत्वत्सदृशोयोद्धातद्युद्धंदेहिमेप्रभो॥३३॥
इत्युक्त्वानिर्गतोजिष्णुर्लब्ध्वाशंभोर्वरंप्रभोः॥तस्मिन्गतेतदाशक्रेगिरिशोवाक्यमब्रवीत् ॥ ३४ ॥ गणामेश्रूयतांवाक्यंदेवराजोतिगर्वितः॥ इत्युक्त्वाक्रोध
संयुक्तोबभूवचततोहरः ॥ ३५ ॥ आविरासीत्ततःक्रोधोमूर्त्तिमान्पुरतःस्थितः ॥ घनान्धकारसदृशोमृडक्रोधस्ततोब्रवीत् ॥ ३६ ॥ देहिमेत्वंहिसन्देशं
किंकरोमितवप्रभो ॥ उमापतिस्तदोवाचगच्छत्वंवासवंजय ॥ ३७ ॥ स्वर्गसिंधुंसमासाद्यसागरस्यचवीर्यवान् ॥ इत्युक्तोंतर्दधेक्रोधोगणास्तेविस्मयंय
युः ॥ ३८ ॥ ईशानकल्पेजातेतुकामेनार्णवसंगमे ॥ नाकसिंधुस्तदामत्तास्वयौवनभरोष्मणा ॥ ३९ ॥ तांदृष्ट्वासिंधुराजश्चजलकल्लोलवानभूत् ॥ तदाबभू
वराजेंद्रगंगासागरसंगमः ॥ ४० ॥ महानदीतदाप्राप्यरेमेचात्मबलेनच ॥ अत्रांतरेसमुद्रस्यबभूवसुभटस्ततः ॥ ४१ ॥ सूनुस्तस्यांमहानद्यांसमुद्राद्भव
द्बली ॥ महार्णवतनूजेनजातमात्रेणपार्थिव ॥ ४२ ॥ रुदतोत्कंपितापृथ्वीत्रिलोकीनादिताभवत् ॥ समाधिबद्धमुद्रांचसंतत्याजचतुर्मुखः ॥ ४३ ॥
अत्रांतरेपरित्रस्तांतांसंवीक्ष्यजगत्रयीम् ॥ धातासुरेंद्रवाक्येनप्रजगाममहार्णवम् ॥४४॥ आश्चर्यमितिसंचिंत्यहंसारूढोजवाद्ययौ ॥ ब्रह्माणमागतंवीक्ष्यसप
र्याविदधेर्णवः॥तमुवाचततोब्रह्माकिंगर्जसिवृथांबुधे ॥ ४५ ॥ ॥ समुद्रउवाच ॥ ॥ नाहंगर्जामिदेवेशमत्सुतोबलवान्प्रभो॥शिशोर्वैकुरुरक्षांचदुर्ल्लभंतवद
र्शनम् ॥ ४६ ॥ संदृश्यतांचतनयोभार्यांप्राहातिशोभनाम् ॥ ययौसाभर्तुरादेशात्सपुत्राब्रह्मणोंतिके ॥ ४७ ॥ उत्संगदेशेचतुराननस्यविधायपुत्रंचरणौन
नाम ॥ तदासमुद्रात्मजमद्भुतंतंदृष्ट्वाविधातुःकिलविस्मयोभूत्॥४८॥गृहीतकूर्चस्यशिशोःकरंचयदाविरिंचिर्नशशाकमोचितुम्॥तदासमुद्रःप्रहसन्प्रयातः
कूर्चंप्रगृह्यार्भकरांविमोचयन्॥४९॥तादृशंतस्यबालस्यदृष्ट्वाविक्रममात्मभूः॥ प्रीत्याजालंधरेत्याहनाम्नाजालंधरोभवत्॥५०॥वरंददावथोतस्यप्रणयेनप्रजा

पतिः॥अयंजालंधरोदेवैरजेयश्चभविष्यति ॥५१॥ पातालसहितंनाकंमत्प्रसादेनभोक्ष्यति॥इत्युक्त्वांतर्दधेब्रह्माहंसमारुह्यसत्वरः॥५२॥ ॥ इति श्रीपाद्मेम
हापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांयुधिष्ठिरनारदसंवादेउत्तरखंडेजालंधरोत्पत्तिब्रह्मागमोनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
क्रमेणवर्द्धमानोसौबाल्यभावेसबालकः ॥ निपत्यमा[1]रुतोत्संगेसागरंप्रतिधावति ॥ १ ॥ आनीयचक्रेसचपंजरस्थान्क्रीडापरःकेसरिणांकिशोरान् ॥
सिंहादिनेभादिनियुद्धमेवंयुधोपयोगीवतदीयवीर्यम् ॥ २ ॥ तस्मादाकाशमुत्पत्यखेचरान्पातयेद्भुवि ॥ गर्जितैर्भीषयामासस्वर्गेहिसहसागरम् ॥ ३ ॥
समुद्रांतर्गतंसर्वंसत्वजातंतुपार्थिव ॥ ग्रस्तंसिंधुसुतेनेतितद्भयाच्छन्नतांगतम् ॥ ४ ॥ दृष्ट्वानिःसत्वकंतोयंतद्भयाद्वडवानलः ॥ निजदेशंपरित्यज्यप्रवि
वेशहिमालयम् ॥ ५ ॥ सबालत्वंपरित्यज्यक्रमेणार्णवनंदनः ॥ ततोनवंवयःप्राप्यविक्रमेणाक्रमद्दिवम् ॥ ६ ॥ एकदापितरंप्राहसमुद्रंसिंधुनंदनः ॥
मन्निवासोचितंस्थानंदेहितातातिविस्तृतम् ॥ ७ ॥ संबुद्धयवचनंसूनोःसजगादमहार्णवः ॥ पुत्रदास्याम्यहंराज्यंतववाभुविदुर्ल्लभम् ॥ ८ ॥ अनंतरंदै
त्यगुरुःसमुद्रंभार्गवोगतः ॥ तमागतंविलोक्याब्धिर्विधिनासमपूजयत् ॥ ९ ॥ अथनदिपतिदत्तेप्राप्तसौंदर्यनिर्यन्मणिमहसिसतस्मिन्नासनेसन्निविष्टः ॥
रुचिररुचिसुमेरोःसुंदरश्रृंगभागेकमलजइवकांतिंकिंचिदुच्चैर्जहार ॥ १० ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाव्याजहारार्णवःकविम् ॥ दिष्ट्यातवात्रागमनंवदकिंक
रवाण्यहम् ॥ ११ ॥ तदादैत्यकुलाचार्यःप्राहतंसागरंकविः ॥ किंतेनजातुजातेनमातुर्यौवनहारिणा ॥ १२ ॥ प्ररोहतिनयःस्वस्यवंशस्याग्रेध्वजोयथा ॥
तवात्मजोविक्रमेणत्रैलोक्यंभोक्ष्यतिध्रुवम् ॥ १३ ॥ जंबूद्वीपेमहापीठंयोगिनीगणसेवितम् ॥ आप्लावितंत्वयेदानींमुंचजालंधरालयम् ॥ १४ ॥ तत्ररा
ज्यंप्रयच्छास्मैतनयायमहार्णव ॥ अजयश्चाप्यवध्यश्चतत्रे[2]स्थोयंभविष्यति ॥ १५ ॥ एवमुक्तोर्णवःप्रीत्याभार्गवेणाथलीलया ॥ अपासर्पत्सुतप्रीत्यै
जलेस्थलमदर्शयत् ॥ १६ ॥ शतयोजनविस्तीर्णमायतंचशतत्रयम् ॥ देशंजालंधरंपुण्यंतस्यनाम्नैवविश्रुतम् ॥ १७ ॥ दैत्यवर्यंसमाहूयमयंप्रोवाचसा
गरः ॥ पुरंजालंधरेपीठेकुरुजालंधरायवै ॥ १८ ॥ अंभोधिनैवमुक्तस्तुचक्रेरत्नमयंपुरम् ॥ प्राकारगोपुरद्वारसोपानगृहभूमिकम् ॥ १९ ॥ यत्रेंद्रनीलसं
बद्धप्रासादतलसंस्थिताः ॥ मेनिरेजलदोद्योगंतांडवस्थाःशिखंडिनः ॥ २० ॥ यत्रप्रवालमाणिक्यभवनोत्थामरीचयः ॥ सेव्यंतेशकुनै
श्चूतरुचिरांकुरशंकया ॥ २१ ॥ यत्रकांचनहर्म्येषुत्विषोवह्निषुकातराः ॥ विलोक्यप्रपलायंतेदावशंकाःशिखंडिनः ॥ २२ ॥ यत्रस्फाटिकशालोत्थप्रभासं
मिश्रितादिशः ॥ विभांतिमंदरोद्भ्रांताःसफेनार्णवसंनिभाः ॥ २३ ॥ यत्रमोहंस्वहर्म्येषुविभातालोकसंस्थिताः ॥ चक्रिरेललनाःपूर्णसांध्यचं

---

[1] मातुरुत्संगे इ० पा० अन्यत्रपुस्तकेदृश्यते । [2] मत्प्रसादाद्भविष्यति । इ० पा० ।

द्रोपमाननाः ॥ २४ ॥ यत्रेन्द्रनीपकादंबपवनोद्यानमोदिताः ॥ चित्तंविशंत्योनारीणांचक्रिरेमोहनज्वरम् ॥ २५ ॥ यत्रलेख्यगतंनृणांविलो
क्यसुरतंजनः ॥ संयातिद्विगुणंनूनंनिजकांतारतोद्यमः ॥ २६ ॥ यत्रवातायनोद्भूतधूपधूमस्यलेखयः ॥ नभोबभूवतद्गंगाकालिंदीसंगमोपमम् ॥ २७ ॥
यत्रानेकगृहोद्भूतप्रभयासकलंनभः ॥ विभातींद्रायुधाकीर्णशरन्मेघइवोन्नतः ॥ २८ ॥ यत्रानिशंभ्रमभ्रांताःसूर्यवाहाःप्रपीडिताः ॥ विश्रामंयांतिमध्याह्ने
प्रासादशिरसिस्थिताः ॥ २९ ॥ यत्रकुत्रचहर्म्येषुविभ्रत्योमालतीस्रजः ॥ रात्रौसंभूतनक्षत्राइवरेजुर्वरांगनाः ॥ ३० ॥ यत्रहाटकहिंदोलशृंखलाघर्षणोद्भ
वः ॥ चकारसुंदरींशब्दःस्फुटंमेरुभुवोभुवम् ॥ ३१ ॥ साकंसरिद्भिःपुत्रस्योशनसासहसागरः ॥ तत्राभिषेकमकरोद्वादित्रैर्निजगर्जितैः ॥ ३२ ॥ याः
स्कंदस्यजगादतारकजयेदेवःस्वयंभूःस्वयंस्वःसाम्राज्यमहोत्सवेपिचशचीकांतस्यवाचस्पतिः ॥ ताभिश्चित्रविरिंचिवक्रसरसीहंसीभिराशास्महेवाणी
भिर्वसुधाविवाहसमयेमंत्रोत्सवैर्मंगलम् ॥ ३३ ॥ महापद्मसहस्रंतुसैन्यमात्मोदरोद्भवम् ॥ जालंधरायपुत्रायददौभीमंमहोदधिः ॥ ३४ ॥ जालंधरायशुक्रोपि
प्रीत्याविद्यांनिजांददौ ॥ मृतसंजीवनींनाम्नामायांरुद्रविमोहिनीम् ॥ ३५ ॥ शस्त्रास्त्रविद्याअन्याश्चविधिनाअब्धिसूनवे ॥ यदन्यत्सकलंतस्मैव्याख्यातं
कविनातदा ॥ ३६ ॥ ततोजालंधरंपुत्रमभिषिच्यार्णवोययौ ॥ स्वस्थानंदिव्यदेहेननदीभिःपरिवारितः ॥ ३७ ॥ दृष्ट्वाजालंधरोदिव्यपुरंगोपुरमंडितम्॥
व्यचरत्सहशुक्रेणद्विजसंघैःसुपूजितः ॥ ३८ ॥ एतस्मिन्नंतरेदैत्याःपातालस्थामहाबलाः ॥ प्राप्ताजालंधरंसर्वेकालनेमिपुरोगमाः ॥ ३९ ॥ ततोम
हाबलावीराबलंक्षीरोदसंनिभम् ॥ तस्यशुंभासुरंदैत्यंसेनापतिमकल्पयन् ॥ ४० ॥ बलंस्ववशगंकृत्वाकृत्वाभुविस्थिरंजलम् ॥ जालंधरस्तदाराज्यंपितृ
दत्तंचकारसः ॥ ४१ ॥ अत्रांतरेप्सराःकाचित्स्वर्णेत्यासीत्पुरादिवि ॥ तस्याःक्रौंचप्रसादेनवृंदानामसुताभवत् ॥ ४२ ॥ धात्राविभवसंयुक्तंसौंदर्ययत्कृतं
पृथक् ॥ तत्तदेकगतंद्रष्टुंवृंदागात्रंविनिर्मितम् ॥ ४३ ॥ तांवृंदामतिचार्वंगींप्रमदांजनमोहिनीम् ॥ स्वर्णाजालंधरस्यार्थेददौशुक्राययाचते ॥ ४४ ॥
॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ कंदर्पस्यजगन्नेत्रशस्त्रेणाश्चर्यकारिणा ॥ रूपेणानेनरंभोरुदीर्घायुःसुखिनीभव ॥ ४५ ॥ निर्मायस्वयमेवविस्मितमनाःसौंदर्यसारेण
यंस्वव्यापारपरिश्रमस्यकलशंवेधाःसमारोपयत् ॥ कंदर्पपुरुषांस्त्रियोविदधतेयस्मिन्नदृष्टेसतिद्रष्टव्यावधिरूपमाशुहिपतिंतंदीर्घनेत्रंभटम् ॥ ४६ ॥
उपयेमेविवाहेनगांधर्वेणार्णवात्मजः ॥ वृंदांतौदंपतीजातौजनानंदकरौनृप ॥ ४७ ॥ चंचलत्वंपरित्यक्तंतयाजालंधरोपिहि ॥ वृत्तेनवृद्धकार्येणचक्रमेनपर
स्त्रियम् ॥ ४८ ॥ कदाचित्ससभासीनोदृष्ट्वाराहुंशिरोहृतम् ॥ कस्मात्कायार्द्धशेषोयंइतिपप्रच्छभार्गवम् ॥ ४९ ॥ सतस्यकथयामासपूर्ववृत्तां

तमादितः ॥ यथानिर्मथितोदेवैःक्षीरोदोमृतकारणात् ॥ ५० ॥ तच्छुत्वाविस्मितोवाक्यंप्राहजालंधरोसुरः ॥ प्रसादसुमुखोराहुंकामरूपोभवाधु
ना ॥ ५१ ॥इतिशुक्रस्यमंत्रेणसिंधुसूनुःप्रतापवान् ॥ पितृव्यंसंस्मरन्वीरविग्रहंत्वकरोत्सुरैः ॥ ५२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसं
हितायामुत्तरखंडेनारदयुधिष्ठिरसंवादेजालंधरोपाख्यानेवृंदाविवाहोजालंधराभिषेकोनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कः
पितृव्यःसिंधुसूनोःकिंवृत्तंतस्यविग्रहे ॥ युयुधेसकथंदैत्यस्तन्मेकथयनारद ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुत्वंनृपशार्दूलपितृव्यःक्षीरसागरः ॥
जालंधरस्यतंदेवैःप्रमथ्यधनमाहृतम् ॥ २ ॥ श्रीचंद्रामृतनागाश्वपूर्वंतस्यसुरासुरैः ॥ तच्छुत्वाविग्रहंचक्रेदेवैर्जालंधरोसुरः ॥ ३ ॥ कदाचित्प्रे
षयामासदूतंदुर्वारणंबली ॥ शिक्षयित्वातुवक्तव्यंदेवेंद्रभवनंप्रति ॥ ४ ॥ अथस्यंदनमारुह्याययौदुर्वारणोदिवि ॥ प्रवेष्टुकामोभवनंद्वास्थैर्द्वारिनिवा
रितः ॥ ५ ॥ ॥ दूतउवाच ॥ ॥ जालंधरस्यदूतोहंआगतःशक्रसंनिधौ ॥ गत्वातत्रभवंतोमांविज्ञापयितुमर्हथ ॥ ६ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वातदै
वतुशचीपतिम् ॥ गत्वाचप्रणिपत्याहदूतोदेवागतोभुवः ॥ ७ ॥ दौवारिकोमहेंद्रेणप्रत्युक्तोदूतमानय ॥ हस्तेगृहीत्वातंदूतंवासवांतिकमानयत् ॥ ८ ॥
दुर्वारणोदेवसभांप्रविष्टःप्रव्यलोकयत् ॥ हरिंदेवैस्तुयस्त्रिंशत्कोटिभिःपरिवेष्टितम् ॥ ९ ॥ स्वर्णसिंहासनंदिव्यंचामरानिलसेवितम् ॥ शचीप्रेमरसोत्फु
ल्लनयनाब्जसहस्रकम् ॥ १० ॥ दुर्वारणोथदेवेशंविलोक्यगुरुणासह ॥ प्रणनामात्मगर्वेणप्रहसन्नयनश्रियम् ॥ ११ ॥ निर्दिष्टमासनंभेजेदूतोजालंधरस्यसः ॥
कस्यत्वंकेनकार्येणप्राप्तःप्राहेतितंहरिः ॥ १२ ॥ दूतोजालंधरस्याहंसजगादपुरंदरम् ॥ सराजासर्वलोकानांतस्याज्ञांशृणुमन्मुखात् ॥ १३ ॥ पितृव्योम
मदुग्धाब्धिस्त्वयाकस्माद्विलोडितः ॥ मंदराद्रिविधानेनहृतंकोशंमहाधनम् ॥ १४ ॥ श्रीचंद्रामृतनागाश्वंतन्मणिविद्रुमादिकम् ॥ देहिसर्वंतथास्वर्गंशी
घ्रंत्यजपुरंदर ॥ १५ ॥ सत्वंमद्वचनात्तूर्णंकुरुसर्वंयथोचितम् ॥ तंक्षमापयभूपालंयदिजीवितुमिच्छसि ॥ १६ ॥ अथप्रहस्यमघवाप्राहदुर्वारणंप्रति ॥
शृणुदूतसमासेनसिंधोर्मथनकारणम् ॥ १७ ॥ पुराहिमवतःसूनुर्मैनाकोनाममेरिपुः ॥ सकुक्षौविधृतस्तेनसागरेणजडेनच ॥ १८ ॥ दग्धंचराचरंयेनव
ह्निनाहयरूपिणा ॥ सचापिविधृतस्तेनसागरेणदुरात्मना ॥ १९ ॥ धर्मद्विषांदानवानामसौवैआश्रयःप्रभुः ॥ नित्यंदधिघृतंक्षीरंदानवेभ्यःप्रयच्छ
ति ॥ २० ॥ अतएवायमस्माभिःदुर्वारणविलोडितः ॥ दंडितश्चगतश्रीकोदेवैरथपुरातनैः ॥ २१ ॥ शृणुदूतसबंधेनममविप्रेणशोषितः ॥ कुंभोद्भवेन
किंचैषदुःसंगेनैवबाध्यते ॥ २२ ॥ सोपियुद्धार्थमस्माभिःसर्वसैन्येनसंवृतः ॥ आगमिष्यतिवैनाशंगमिष्यतितदैवहि ॥ २३ ॥ इतीरयित्वाविररामवृ

त्रहासरित्पतेरात्मजदूतमुच्चकैः ॥ शशंसचागत्यसमुद्रसूनोर्देवेश्वरेणोक्तमशेषमादितः[1] ॥२४॥ ॥ नारदउवाच ॥ महेंद्रवचनंश्रुत्वानिजदूतमुखेनच ॥ समुद्र
सूनुःसंक्रुद्धःसर्वसैन्यंसमाह्वयत्॥२५॥ रसातलस्थितादैत्याःयेचभूतलवासिनः ॥ आययुःसबलास्तत्रजालंधरमथाज्ञया॥२६॥प्रयाणप्रक्रमेसिंधुसूनोःसैन्य
स्यगर्जितैः ॥ स्फुटंतिनभसोराजन्पातालमखिलादिशः ॥२७॥ हयनागोष्ट्रवदनाबिडालमुखभीषणाः॥व्याघ्रसिंहाखुवदनाविद्युत्सदृशलोचनाः ॥२८॥ सर्प
केशामहादेहाःकेचित्खड्गतनूरुहाः ॥ अन्येचपरिधावंतिगर्जंतिजलदस्वनैः॥२९॥रथगजहयपत्तिसंकुलंसमरविनोदकदंबभासुरम् ॥अब्जशतसहस्रकोटिना
यकंबलमखिलंचतदारराजराजन् ॥ ३० ॥ शतयोजनविस्तीर्णंविमानंहसकोटिभिः ॥ युक्तंभूतिसहस्रौघंसर्ववस्तुप्रपूरितम् ॥ ३१ ॥ तद्विमानंसमा
रुह्यसद्योजालंधरोययौ ॥ मध्याह्नेमंदरंप्रातःप्रथमेह्निबलैःसह ॥ ३२ ॥ खंडितंशिबिकावाहैर्दलितंभूरिकुंजरैः ॥ द्वितीयेदिवसेमेरुंसंप्राप्तोबलसंयु
तः ॥ ३३ ॥ इलावृत्तेतुशिखरेतस्थौतत्कटकंमहत् ॥ अथदैत्याधिपैर्भग्नंखांडवंनंदनंवनम् ॥ ३४ ॥ शिखराणिविशीर्णानिमेरोर्दानवपुंगवैः ॥ संतानके
षुवृक्षेषुबद्धाहिंदोलमंचकान् ॥ ३५ ॥ सिद्धांगनाभिःसहितारेमिरेदैत्यपुंगवाः ॥ कुचकुंकुमतांबूलचंदनागरुभूषणैः ॥ ३६ ॥ केशपाशच्युतैःपुष्पैःमेरोः
संपूरितानदी ॥ सुमेरोःपूर्वदिग्भागोगजैस्तस्यविघट्टितः ॥ ३७ ॥ दक्षिणंचरथैश्वैरुत्तरंपश्चिमंभटैः ॥ अथप्रस्थापयामासदैत्याञ्जालंधरोऽसुरः ॥
॥ ३८॥ महेंद्रशिखरंचान्येययुर्दुंदुभिनिःस्वनैः ॥ राजराजपुरींभंक्त्वायमस्यवरुणस्यच॥३९॥अन्येपांलोकपालानामाययुस्तेऽमरावतीम् ॥ अथोत्पाता
भवन्नाकेदिव्यभौमांतरिक्षगाः ॥ ४० ॥ रजःपपातबहुलंतमस्तोमोविजृंभते ॥ तदापपातकुलिशंकरादिंद्रस्यनिष्प्रभम् ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वानिमित्तानिभयावहा
निनाकेमहेंद्रोगुरुमित्युवाच ॥ किंकुर्महेकंशरणंचयामस्तंपश्ययुद्धंसमुपस्थितंच ॥ ४२ ॥ ततोवाचस्पतिर्वाक्यमुवाचत्रिदशाधिपम् ॥ चरणौपाहि
शरणंविष्णोर्वैकुंठवासिनः ॥ ४३ ॥ इत्युक्तोगुरुणादेवैःसाकंवैकुंठमंदिरम् ॥ जगामाखंडलःशीघ्रंशरणंकैटभद्विषः ॥ ४४ ॥ शशंसवासुदेवायविजयो
द्वारपालकः ॥ जालंधरभयत्रस्ताःसर्वेदेवाःसमागताः ॥ ४५ ॥ ॥ श्रीरुवाच ॥ ॥ नवध्योसौममभ्रातादेवार्थंयुध्यतात्वया ॥ शापितोदेवमत्प्रीत्या
वधार्होनभविष्यति ॥ ४६ ॥ इतिश्रीवचनंश्रुत्वाविष्णुस्त्रैलोक्यपालकः ॥ अथारुरोहगरुडंपक्षक्षेपावृतांबरम् ॥ ४७ ॥ वैकुंठभवनात्तूर्णंनिर्गत
स्त्रिदशान्हरिः ॥ जालंधरभयत्रस्तान्गतकांतीनथैक्षत ॥ ४८ ॥ ददृशुस्तेसुराःसर्वेहरिंसांद्रघनोपमम् ॥ शार्ङ्गशंखगदापद्मविभूषितचतुर्भुजम् ॥ ४९ ॥
स्तोत्रंपठित्वापुरतःप्राहेंद्रःसरितांपतेः ॥ जालंधरेणात्मजेनभग्नंदेवात्रिविष्टपम् ॥ ५० ॥ तदिंद्रवचनंश्रुत्वाऽभयंदत्वादिवौकसाम् ॥ विजेतुमसुरंदेवः

---

[1] अत्राध्यायसमाप्तिर्बहुषु पुस्तकेषु ।

सहरेजेसुरांतकृत् ॥ ५१ ॥ अथानीतंमातलिनारथमारुह्यवासवः ॥ वासुदेवस्यपुरतःप्रययौविधृताशनिः ॥ ५२ ॥ वामतस्त्रिदशाःसर्वेसव्यतश्चस
माययौ ॥ स्वाहाप्रियोदक्षिणतःसचमेषंसमास्थितः ॥ ५३ ॥ आरुह्यैरावतंनागंजयंतःशक्रनंदनः ॥ उच्चैःश्रवसमिंद्रश्चउभौभगवतःपुरः ॥ ५४ ॥
धातार्यमाचमित्रश्चवरुणोंशोभगस्तथा ॥ इंद्रोविवस्वान्पूषाचपर्जन्योदशमःस्मृतः ॥ ५५ ॥ ततस्त्वष्टाततोविष्णूरेजेधन्योजघन्यजः ॥ इत्येते
द्वादशादित्याइंद्रस्यपुरतःस्थिताः ॥ ५६ ॥ वीरभद्रश्चशंभुश्चगिरिशश्चमहायशाः ॥ अजैकपादहिर्बुध्न्यःपिनाकीचापराजितः ॥ ५७ ॥ भुवनाधी
श्वरश्चैवकपालीचविशांपते ॥ स्थाणुर्भगश्चभगवान्रुद्राएकादशस्मृताः ॥ ५८ ॥ श्वसनःस्पर्शनोवायुरनिलोमारुतस्तथा ॥ प्राणापानौसजी
वौचमरुतोष्टौतदग्रतः ॥ ५९ ॥ विवस्वानपितन्मध्येययौद्वादशमूर्तिभिः ॥ धनदःशिबिकारूढःकिंनरेशोययौतदा ॥ ६० ॥ रुद्राश्चवृषभारूढामारुतोमृ
गवाहनः ॥ ययुःसैन्यस्यपुरतःत्रिशूलपरिघायुधाः ॥ ६१ ॥ गंधर्वाश्चारणायक्षाःपिशाचोरगगुह्यकाः ॥ सर्वसैन्यस्यपुरतःसर्वशस्त्रभृतोययुः ॥ ६२ ॥
पूर्वापरौतोयराशीसमाक्रांतौचसैनिकैः ॥ तस्मिन्ससारभूमिराड्वराहवपुषाहरिः ॥ ६३ ॥ स्वर्गादागत्यवेगेनदैत्यसैन्यजिघांसया ॥ सुमेरोरुत्तरोभागः
सुरसैन्येनसंवृतः ॥ ६४ ॥ सेनाभारोद्धुतकरस्तस्थौजालंधरस्यच ॥ आश्रित्यदक्षिणंभागंतूर्णंकनकशृंगतः ॥ ६५ ॥ अहोरात्रेणविहितावर्षेतस्मि
न्निलावृते ॥ मेरुमंदरयोर्मध्येयुद्धभूमिःप्रतिष्ठिता ॥ ६६ ॥ तत्रात्मजयदांभूमिंकविप्रोक्तांमुदायुताः ॥ जग्मुस्तेदानवास्तूर्णंगुरुप्रोक्तांययुःसुराः ॥६७॥
रथप्रवीरैःपरितश्चसंप्लुवैर्गजैर्घनाकारमदप्रवाहिभिः ॥ अश्वैरनंतैर्गरुडाग्रगामिभिःपदातिभिःसारणभूर्भृतावभौ ॥ ६८ ॥ ततोवादित्रनिर्घोषःसेनयोरुभ
योरभूत् ॥ कोलाहलश्चवीराणामन्योन्यमभिगर्जताम् ॥ ६९ ॥ अथदानवदेवानांसंग्रामोभूद्भयावहः ॥ सर्वसैन्यस्यसंमर्दोयथात्रिभुवनक्षयः ॥ ७० ॥
भयक्रांतामहाश्रांताश्रुतिर्विलपतीमुहुः ॥ स्वरथाकाररहितंशरैःसंपूरितंतदा ॥ ७१ ॥ रोमांचितावभौद्यौश्चरजोवस्त्रंविधुन्वती ॥ रौद्रैर्विहंगमारावैस्त्रा
सादाक्रंदतीवहि ॥ ७२ ॥ देवेंद्रेणतदाज्ञप्तामेघाःसंवर्तकादयः ॥ गजानुच्चैःसमारुह्यतेसुरान्युयुधुर्मृधे ॥ ७३ ॥ देवानामश्वारोहाश्चजातागंधर्वकिन्न
राः ॥ रथिनःसाध्यसिद्धाश्चगजिनोयक्षचारणाः ॥ ७४ ॥ पदातिनःकिंपुरुषाःपन्नगाःपवनाशनाः ॥ रोगाणामधिपोराजन्यक्ष्माचयमनायकः ॥ ७५ ॥
तत्रदानवरोगाणांसंग्रामोभूत्सुदारुणः ॥ पतितालुलुठुर्भूमौदैत्याःशूलज्वरामयैः ॥ ७६ ॥ दानवैर्निहतारोगाःपेतुःसमरमूर्द्धनि ॥ पलायांचक्रिरेकेचि
त्व्याधयोभूधरान्प्रति ॥ ७७ ॥ औषध्यस्तत्रसहजाविशल्यकरणीमुखाः ॥ ताभिर्विशल्याःसैन्येषुयुयुधुर्यमकिंकराः ॥ ७८ ॥ दानवैर्निहताः
सर्वेशरमुद्गरपट्टिशैः ॥ पदातयःपत्तिगणैःखड्गैस्तीक्ष्णैःपरश्वधैः ॥ ७९ ॥ कोटिशोजघ्नुरन्योन्यंरुधिरारुणविग्रहाः ॥ अश्वचाराहयैस्तूर्णौश्चिक्षिपुर्गगने

तदा ॥ ८० ॥संश्लिष्यजघ्नुरन्योन्यंरुधिरारुणविग्रहाः ॥ समूहोरथिनांभीमोरथौघैश्छाद्यमेदिनीम् ॥ ८१ ॥ विव्यधुर्निशितैर्बाणैर्धनुर्मुक्तैर्महारथा
न् ॥ मदक्षीणकपोलांगाःकरैर्बद्ध्वाकरान्दृढम् ॥ ८२ ॥ गजान्प्रतिगजाःक्रुद्धाःपातयंतिमहीतले ॥ कोपिदैत्योरथंदोर्भ्यामुत्क्षिप्योत्थायखंययौ ॥ ८३ ॥
अश्वचारान्हयान्नागान्पातयामासभूतले ॥ स्कंधेगृहीत्वातरसाययौजालंधरंप्रति॥८४॥ कक्षयोर्वैगजौगृह्यतृतीयंजठरोपरि॥चतुर्थंमस्तकेगृह्यरणेधावतिक
श्चन॥८५॥ उत्पाट्यकोशतःखङ्गंविधूयविमलांबरम्॥ययौसहस्रशोदेवान्पातयित्वारणेसुरः॥८६॥काचित्पीनस्तनीतन्वीखेचरीरतिलंपटा ॥ आगत्यगग
नात्तूर्णंनिन्येदैत्यंरणांगणात् ॥८७॥ चुचुंबसातद्वदनंतीक्ष्णनाराचकीलितम्॥देवसैन्यंततोबद्ध्वाकालनेमिर्ननर्त्तह ॥ ८८ ॥ ततोजनार्दनःक्रुद्धोनिर्ययौका
लनेमिनम् ॥ यमोदुर्वारणंवीरंस्वर्भानुश्चंद्रभास्करौ ॥८९॥ केतुंवैश्वानरोदेवोययौशुक्रंबृहस्पतिः ॥ आश्विनौसंयतौतत्रदैत्यमंगारपर्णकम्॥९०॥संह्रादंश
क्रपुत्रश्चनिर्ह्रादंधनदोययौ ॥ निशुंभश्चावृतोरुद्रैःशुंभोवसुभिराहवे ॥ ९१ ॥ मेघाकारंस्थितं[2]जंभंविश्वेदेवाःसमाययौ ॥ वायवोवज्ररोमाणमथमृत्युर्मयंय
यौ ॥९२॥नमुचिंवासवोव्यग्रंशक्तिहस्तोभ्यधावत ॥ अन्यैरपिसुरैर्दैत्याःस्वस्ववीर्यसमैर्वृताः ॥ ९३ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामु
त्तरखंडेयुधिष्ठिरनारदसंवादेदेवदानवयुद्धंनामपंचमोध्यायः॥५॥ ॥छ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंद्वंद्वेषुयुद्धेषुसंप्रवृत्तेष्वनेकशः॥जघानाथहरिःक्रुद्धोगदयाका
लनेमिनम् ॥ १ ॥ विहायमूर्च्छांसंचित्यविष्णुंबाणैर्जघानसः ॥ ततःक्रुद्धेनहरिणासक्षितौपातितोव्यसुः ॥ २ ॥ राजन्जघानसंचिंत्यराहुंखड्गेनचंद्रमाः ॥
राहुस्तुतंपरित्यज्यतदासूर्यमधावत ॥३॥ सहस्रांशुंरणेजित्वाराहुश्चंद्रमधावत ॥ जघानतंचखड्गेनसमरेरजनीपतिः ॥ ४ ॥ सैंहिकेयांगकाठिन्यात्खड्गंचूर्ण
मभूत्तदा ॥ जघानमुष्टिनागाढंकठिनेनविधुंतुदः ॥ ५ ॥ [3]चंद्रमुत्थाप्यतंकंठेधृत्वावेगान्महामृधे ॥ गिलित्वाराहुणाचंद्रोप्युद्गीर्णश्चततःपुनः ॥ ६ ॥ मृगं
स्वचिह्नमुरसिनिधायविससर्जह ॥ सउच्चैःश्रवसंगृह्यहयरत्नंविधुंतुदः ॥ ७ ॥ जालंधरांतिकंनीत्वाभक्त्यातस्मैन्यवेदयत् ॥ दुर्वारणोरणेक्रुद्धस्तंयमंगदया
हनत् ॥ ८ ॥ निशितैर्मार्गणैर्भिन्नःशक्रपुत्रेणचाहवे ॥ धृत्वाजयंतंसंह्रादःपरिघाघातमूर्च्छितम् ॥ ९ ॥ ऐरावतंसमारुह्यययौजालंधरंप्रति ॥ हतवांश्चैव
गदयानिर्ह्रादंधनदोरणे ॥ १० ॥ रुद्रास्त्रिशूलनिर्घातैर्निशुंभंजघ्नुरोजसा ॥ निशुंभोबाणजालैश्चपीडयामासतानति ॥ ११ ॥ शुंभासुरोदेवगणान्पूरयामा
समार्गणैः ॥ मृत्युंमायामयमयोबद्ध्वापाशैर्निनायतम् ॥ १२ ॥ ददौजालंधरायासौपौलोम्नेसोपिसिंधवे ॥ अग्निनाचमुखेक्षिप्तोलोकोजीवतुनिर्भयः॥१३॥
बद्ध्वाचनमुचिंपाशैर्वासवोपिरसातलम् ॥ निन्येविश्वस्यहंतारंअथजालंधरोययौ ॥ १४ ॥ अथेंद्रबलयोर्युद्धमभूद्राजन्सुदारुणम् ॥ बलांगरोचिषोभांतिदि

---

[1] पर्वकम् इ० । पूर्णकम्–इ० । पूर्वकम् इ० च पाठान्तरम् ।

[2] जृंभमितिपाठान्तरम् ।

[3] चंद्रंमूर्छापरिक्लिष्टमित्यपिपाठोऽन्यत्र ।

शोदशरवेरिव ॥ १४ ॥ सर्वाण्यस्त्राणिशक्रस्यशीर्णान्यंगेबलस्यच ॥ बलीयसाबलेनेंद्रोमुद्गरेणहतोहृदि ॥ १५ ॥ ननादेंद्रस्ततोभीमंतच्छ्रुत्वासबलोह
सत् ॥ हसतस्तस्यनिश्चेरुर्मुखतोमौक्तिकानिच ॥ १६ ॥ तस्यांगस्याभिलाषेणनयुद्धमकरोत्तदा ॥ तुष्टाववासवोत्यर्थंतंबलंबलसागरम् ॥ १७ ॥ वरंवृ
णुसुरश्रेष्ठेत्युक्तःप्राहबलंप्राति ॥ यदितुष्टोसिदैत्येशस्त्वंवपुर्दातुमर्हसि ॥ १८ ॥ तदिंद्रवचनंश्रुत्वाभित्त्वाशस्त्रैर्गृहाणमाम् ॥ इत्युवाचबलंसोपिकिमदेयं
महात्मनाम् ॥ १९ ॥ (गौरिवश्रोत्रहीनस्यलोलाक्षीवाविचक्षुषः ॥ परेषुपुष्पमालेवश्रीःकदर्यस्यनिष्फला ॥१॥ महात्मानोनगृह्णंतिहिंसमानान्रिपूनपि ॥
सपत्नीःप्रापयंत्यब्धिंसिंधवोनगनिम्नगाः ॥ २ ॥ सुजनोनयातिविकृतिंपरहितनिरतोविनाशकालेपि ॥ छिन्नोपिचंदनतरुःसुरभयतिमुखंकुठारस्य ॥ ३ ॥
देवंपरंविनश्यातितनुरापिनश्रीर्निवेदितासत्सु॥अवशिष्यतेहिमांशोःसैवकलाशिरसियाशंभोः॥ ४ ॥ तेसाधवोभुवनमंडलमौलिभूतायेसाधुतामनुपकारिषु
दर्शयंति॥आत्मप्रयोजनवशात्कृतछिन्नदेहाःपूर्वापकारिषुखलोपिहितानुरक्तः॥५॥) तथेत्युक्त्वासहस्राक्षोमुद्गरेणाहनद्बलम् ॥नबिभेदतदादेहःशक्रश्चिताम
वापह ॥ २० ॥ सस्मारितोमातलिनावज्रेणांगंजघानतत् ॥ तेनवज्रप्रहारेणबलांगंतद्व्यशीर्यत ॥२१॥ बलांगस्यैकभागस्तुपपातकनकाचले ॥तुहिनाद्रौ
द्वितीयस्तुतृतीयोगोनगेपतत् ॥२२॥ चतुर्थोदेवनद्यांचपंचमोमंदरेतथा ॥ वज्राकरेपपातांशःषष्ठश्चाविजयांगजः ॥२३॥ तस्यजातिविशुद्धस्यपरिशुद्धेन
कर्मणा॥कायस्यावयवाःसर्वेरत्नबीजत्वमागताः ॥२४॥ वज्रादस्थिकणाःकीर्णाःषट्कोणामणयोभवन्॥अक्षिभ्यामिन्द्रनीलावैमाणिक्यंश्रुतिसंभवम्॥२५॥
क्षतजात्पद्मरागाःस्युःमेदसोमरकतास्तथा ॥ प्रवालानिचजिह्वातोदंतामुक्तास्तथाभवन् ॥२६॥ मज्जोद्भवंमरकतंगारुत्मतमभून्नसा ॥ कांस्यंपुरीपंरजतंवीर्यं
ताम्रंचमूत्रजम् ॥२७॥अंगस्योद्वर्तनाज्जातंपित्तलंब्रह्मवीतिकाः ॥ नादाद्वैदूर्यमुत्पन्नंरत्नंचारुतरंतथा॥२८॥नखेभ्यःकनकोत्पत्तीरुधिराच्चरसोद्भवः ॥मेदसः
स्फटिकंजातंप्रवालंमांससंभवम् ॥२९॥ बलदेहोद्भवान्यासन्रत्नानिपृथिवीतले ॥ पुण्योपचयसंपत्त्याभोक्ष्यंतेविमलैर्जनैः॥३०॥ अत्रांतरेहतंश्रुत्वाबलंमघ
वतामृधे ॥ प्रभावतीनामराज्ञीययौतच्चरणांतिकम् ॥ ३१ ॥ विललापपतिंदृष्ट्वाविकीर्णावयवंरणे॥प्रभावत्यश्रुपूर्णाक्षीमुक्तकेशीघनस्तनी ॥ ३२ ॥ हाना
थबलविक्रांतकांतदेहजगत्प्रिय ॥ मांत्वंविहायकिंचात्रकैवल्यंगतवानसि ॥ ३३ ॥ जराकुष्ठादिभिर्व्याप्तंवृद्धादेहंत्यजंतिन ॥ देहिनोन्येपरंकांतंत्वयादेहोवृ
थोज्झितः ॥३४॥ तवदेहेनदिव्येनहारकंभूष्यतेप्रिय ॥ रणोत्सुकेनभवतायावेणीग्रथितामम ॥ ३५ ॥ तामुद्रथयवैधव्यदुःखार्त्तायाःस्वयंप्रिय ॥ एवंवि
लपतींवीक्ष्यबलराज्ञींसमुद्रजः ॥ दुःखितःशुक्रमित्याहबलंजीवयभार्गव ॥ ३६ ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ इच्छयामरणंप्राप्तंतंकथंजीवयाम्यहम् ॥ तथा

---

१ इमे श्लोका ( ) एतच्चिह्नान्तर्गता बहुषु पुस्तकेषु न दृश्यन्ते ।

पिमंत्रसामर्थ्याद्वाचमुच्चारयिष्यति ॥ ३७ ॥ ॥ जालंधरउवाच ॥ ॥ बलस्यरूपवचनंश्रोतुमिच्छामिभार्गव ॥ जालंधरेणैवमुक्तःक्षणंध्यानपरोभवत् ॥ ३८ ॥
अथोदतिष्ठद्वदनात्स्वनःश्रोत्रमनोरमः ॥ प्रभावतींप्रतिव्यक्तंवाद्यभांडादिवोत्थितः ॥ ३९ ॥ प्रभावतिस्वदेहंत्वंममांगेषुलयंनय ॥ इतितस्यवचः
श्रुत्वानदीजाताप्रभावती ॥ ४० ॥ बलाङ्गेष्वेवलीनासासुमेरोःपूर्ववाहिनी ॥ यस्यास्तोयेनसंजातारत्नानांकांतिरुत्तमा ॥ ४१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपं
चाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेजालंधरोपाख्यानेबलदैत्यस्वर्गारोहणंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोजालंधरःक्रुद्धःप्रा
हतंदैत्यसूदनम् ॥ कपटेनबलंहत्वाक्वयास्यसिबलाधम ॥ १ ॥ इत्युक्त्वातंशतमखंसिंधुसूनुःप्रतापवान् ॥ ससूताश्वध्वजरथंछादयामासमार्गणैः ॥ २ ॥
पपातमूर्च्छितःशक्रोरथोपरिशरैःक्षतः ॥ दृष्ट्वातंपतितंशक्रंजगर्जार्णवनंदनः ॥ ३ ॥ मूर्च्छांत्यक्त्वामुमोचेंद्रोवज्रंजालंधरंप्रति ॥ तदाद्रिदलनंहस्ते
गृहीत्वासिंधुसंभवः ॥ ४ ॥ वज्रंकक्षापुटेधृत्वारथादुत्तीर्यसत्वरम् ॥ अभ्यधावतदैत्येंद्रोदेवेंद्रंधर्तुमाहवे ॥ ५ ॥ ततोदुद्रावमघवारथंत्यक्त्वाहरिंस्म
रन् ॥ रथमिंद्रस्यमदवानारुह्यार्णवनंदनः ॥ ६ ॥ यंतारंमातलिंकृत्वाययौप्रातमनोरथः ॥ रथमिंद्रस्यतरसायत्रयत्रययौबले ॥ ७ ॥ जालंधरोमहा
बाहुःस्वयंचांबुधरोयथा ॥ ततःसकोपात्पुरुषोत्तमःस्वयंखड्गंसमुद्यम्यचनंदकंरणे ॥ ८ ॥ संप्रेरयित्वागरुडंमनोजवंजघानकोपेनचदैत्यवाहिनीम् ॥
रथान्हयान्कुंजरपत्तिसंघान्सपातयामासबलात्सहस्रशः ॥ ९ ॥ जनार्दनःकश्यपसूनुसंवृतश्चकारसंख्येचरितंभयावहम् ॥ केशास्थिमज्जारुधिरौघवा
हिनींपिशाचवेतालविहंगसेविताम् ॥ १० ॥ करोरुजंघायुधशस्त्रपूरितांसुदुस्तरांव्याघ्रगजेंद्रसेविताम् ॥ रक्तांत्रहारांगदभूषितांतांविघूर्णनेत्रोत्सवकांतिवा
ससम् ॥ ११ ॥ विष्णुनानिहितंसैन्यंदृष्ट्वादानवपुंगवाः ॥ जालंधराज्ञयासर्वेरुरुधुःपरितोहरिम् ॥ १२ ॥ दैत्यास्तेतत्रबाणौघान्वर्षमाणायथां
बुदाः ॥ यथाद्विरेफाःकमलंपर्वतंजलदाइव ॥ १३ ॥ चूतंयथापक्षिगणागगनंधूपसंचयः ॥ नदृश्योभूत्तदाविष्णुर्नतार्क्ष्योरणसंकटे ॥ १४ ॥
सर्वेतेरथमारूढासर्वशस्त्रैर्महासुराः ॥ वैकुंठाधिपतिंजघ्नुःगर्जंतोभीमनिस्वनैः ॥ १५ ॥ तान्सर्वान्भीमरूपेणदैत्यारिःकुपितस्तदा ॥ रणेनिपातयामासवायुः
पर्णचयंयथा ॥ १६ ॥ शैलरोमाततोविष्णुंदैत्यःकोपादधावत ॥ हरेरपिशरास्तस्यशरीरेशीर्णतांगताः ॥ १७ ॥ शैलरोमाचदैत्यारिशरीरंचाहनच्छरैः ॥
हरिःखड्गंविनिर्धूयशिरस्तस्यजहारह ॥ १८ ॥ छिन्नेशिरसिदैत्यस्यकबंधोविक्रमन्रणे ॥ शैलरोमाभुजाभ्यांचतार्क्ष्यंजग्राहपक्षयोः ॥ १९ ॥ शिरश्चोत्प
त्यतरसाविलग्नंस्कंधयोर्दृढम् ॥ ततस्तत्रास्ययुद्धेनहृषीकेशोपिविस्मितः ॥ २० ॥ शिरःसंलग्नमालोक्यगरुडोन्यपतद्भुवि ॥ पुनश्चोत्पत्यवेगेनशिरःस्था

---

१ विकासवदनः पिशुनः प्रफुल्लनयनो यदा भवति ॥ मन्ये तदास्यजातं सदसि क्रमतः फलं तूर्णम् इ० । तृतीयश्लोकाग्रे दृश्यते

नंसमाश्रयत् ॥ २१ ॥ शैलरोमाततोविष्णुंजहारगरुडाद्बली ॥ हरिर्जंघेतलेनाशुगतायुश्चापतद्भुवि ॥ २२ ॥ ततोजालंधरःसूतंखड्गरोमाणमब्रवीत् ॥
संप्रेषयरथंतत्रयत्रदेवोजनार्दनः ॥ २३ ॥ जालंधरस्यवचनात्खड्गरोमानयद्रथम् ॥ दृष्ट्वातंपुरतोविष्णुमुवाचार्णवनंदनः ॥ २४ ॥ निःशंकंजहिमांविष्णो
नाहंत्वाहन्मिमाधव ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ २५ ॥ नारायणःप्राणहरैःशरैरेनमपूरयत् ॥ विष्णुनाचविभिन्नांगोर्णवसूनुःप्रतापवा
न् ॥ २६ ॥ हरिंसंपूरयामासमार्गणौघैर्निरंतरम् ॥ अस्यबाणशतैर्भिन्नोगरुडोमूर्च्छितोपतत् ॥२७॥ गरुडंपतितंदृष्ट्वासिंधुसूनोःशरैर्भुवि ॥ रथंसंस्मारया
मासवैकुंठस्थंजनार्दनः ॥ २८ ॥ सरथस्तस्यसंप्राप्तःसूतहीनोहयैर्वृतः ॥ अश्वैर्युतंरथंदृष्ट्वाविस्मितोभगवान्रणे ॥ २९ ॥ संबोधयित्वागरुडंसारथ्येसम
योजयत् ॥ सधृत्वामुकुटंमूर्ध्निकौस्तुभंहृदयेमणिम् ॥ ३० ॥ पुरुषार्थान्हयान्कृत्वाययौजालंधरंहरिः ॥ मेदिनींरथचक्रेणदारयंश्चसुरैःसह ॥ ३१ ॥
जघानतरसाबाणैर्दानवानांचवाहिनीम् ॥ देवराजेनसंदिष्टोवीतिहोत्रोरणांगणे ॥ ३२ ॥ ददाहदानवानीकंसमीरणसमन्वितम् ॥ तदाहतंभगवतादैत्यसैन्यं
सुरैःसह ॥ ३३ ॥ जालंधरःस्वल्पशेषंदध्यौदृष्ट्वाबलंस्वकम् ॥ अथाहभार्गवंराजामत्सैन्यंनिहतंसुरैः ॥ ३४ ॥ त्वयितिष्ठतिमंत्रज्ञेविख्यातोविद्ययाभवां
न् ॥ किंतयाविद्ययाब्रह्मन्क्षत्रेणाथबलेनच ॥ ३५ ॥ यानरक्षतिरोगार्तान्यद्बलंशरणागतान् ॥ जालंधरवचःश्रुत्वाभार्गवस्तमभाषत ॥ ३६ ॥ पश्यरा
जन्ममबलंब्राह्मणस्यरणांगणे ॥ इत्युक्त्वावारिणास्पृष्टाहुंकारेणप्रबोधिताः ॥ ३७ ॥ उत्थापितास्तेकविनाशरौघैःप्राणहारकैः ॥ देवाहतारणेपेतुःसमंता
त्सिंधुसूनुना ॥ ३८ ॥ बाणैर्जर्जरदेहास्तेधृतप्राणानराधिप ॥ नमृतास्त्वमरत्वाच्चबाणैर्भिन्नाश्चसत्तम ॥ ३९ ॥ ततोनारायणोदेवोबृहस्पतिमभाषत ॥
धिग्बलंदेवतागुरोयोनजीवयसेसुरान् ॥ ४० ॥ धिषणस्तुजगन्नाथमुवाचत्वरितंतदा ॥ ओषधीभिरहंस्वामिन्जीवयिष्यामिनिर्जरान् ॥ ४१ ॥ इत्यु
क्त्वाधिषणःसोपिययौक्षीरार्णवस्थितम् ॥ द्रोणमद्रिंतदागत्वासुखंगृह्यौषधीःस्वयम् ॥४२॥ गुरुस्तासांचयोगेनजीवयामासनिर्जरान् ॥ उत्थितास्तेततोदे
वाजघ्नुर्दानववाहिनीम् ॥४३॥ देवान्समुत्थितान्दृष्ट्वाबभाषेसिंधुजःकविम् ॥ विनात्वद्विद्ययाकाव्यकथमेतेसमुत्थिताः ॥४४॥ इतिदैत्योक्तमाकर्ण्यशुक्रः
प्राहार्णवात्मजम् ॥ क्षीरसागरमध्यस्थोद्रोणोनाममहागिरिः ॥ ४५ ॥ औषध्यस्तत्रतिष्ठंतिजीवयंतिचयामृतान् ॥ तत्रगत्वासुराचार्योगृहीत्वौषधिसंच
यम् ॥ ४६ ॥ रणेविनिहतान्देवानुत्थापयतिमंत्रतः ॥ भार्गवोक्तमथाकर्ण्यसैन्यभारंमहाबलः ॥ ४७ ॥ शुंभेनिक्षिप्यतरसाययौजालंधरोर्णवम् ॥
अथप्रविष्टःक्षीराब्धौवेश्मदिव्यंमहाप्रभम् ॥ ४८ ॥ प्रविश्यतत्रक्षीराब्धेःक्रीडास्थानंददर्शसः ॥ नोष्णोनशीतलोवायुर्नतमोयत्रदृश्यते ॥ ४९ ॥
यत्रगायंतिनृत्यंतिक्रीडंतिचवरास्त्रियः ॥ सुपीनस्तनभाराढ्याःकृशोदर्यःसुदंतिकाः ॥ ५० ॥ नेत्रविभ्रमविक्षेपैर्नितंबपरिवर्त्तनैः ॥ अंगैःसंमोहनैरम्यै

बाहुवल्लीविचालनैः ॥ ५१ ॥ पादविन्यासरणितैर्मधुरैर्वचनस्तवैः ॥ सौगंध्यसौख्यदैर्वासैर्नेत्रभ्रमर[१]हुंकृतैः ॥ ५२ ॥ चामरांदोललीलाभिःस्र
ग्भिःस्मितविलोकितैः ॥ सेवांचक्रुर्विलासिन्यस्तत्रगत्वोदधेःसुतः ॥ ५३ ॥ क्रीडंतंतत्रदुग्धाब्धिसंवीक्ष्यसमरोत्सुकः ॥ अथाहप्राणिपत्यासौक्षीरा
ब्धिंतातहंसिमाम् ॥ द्रोणाचलौषधीर्व्याजादंबुभिःप्लावयस्वतः ॥ ५४ ॥ ॥ क्षीरसागरउवाच ॥ ॥ तंप्राप्तंशरणंपुत्रप्लावयाम्यूर्मिभिःकथम् ॥ मुनीं
द्रास्तंनशंसंतियस्त्यजेच्छरणागतम् ॥ ५५ ॥ पितृव्यवचनंश्रुत्वासंक्रोधात्संततंगिरिम् ॥ तलप्रहरणेनैवताडयामासदैत्यराट् ॥ ५६ ॥ ततो
द्रोणगिरीराजन्भीतोजालंधराद्भृशम् ॥ अथाजगामरूपेणप्राहजालंधरंप्रति ॥ ५७ ॥ तवाहमभवंदासोरक्षमांशरणागतम् ॥ रसातलंमहाबाहोयास्या
मितवशासनात् ॥ ५८ ॥ यावत्त्वंकुरुषेराज्यंतावत्स्थास्याम्यहंप्रभो ॥ ओषधीनांविरावेणसिद्धानांरोदनेनच ॥ ५९ ॥ रसातलंजगामाद्रिःसिंधुसूनोः
प्रपश्यतः ॥ ततोजालंधरोवीरआजगाममहारणम् ॥ ६० ॥ पूर्वकल्पितमारुह्यरथस्थंकेशवंययौ ॥ रथस्थंमाधवंदृष्ट्वाजहासोच्चैर्नदीसुतः ॥ ६१ ॥
तावत्त्वंतिष्ठशकटेयावद्धन्यामरीनहम् ॥ एवमुक्त्वाजघानाशुशरैस्तांदेववाहिनीम् ॥ ६२ ॥ बाणैर्विदारितादेवास्त्राहीत्यूचुर्बृहस्पतिम् ॥ ततो
बृहपतिःशीघ्रमगमत्क्षीरसागरम् ॥ ६३ ॥ अदृष्ट्वातंततोद्रोणमभूच्चिन्तापरोनृप ॥ अथागत्यरणंतूर्णममरान्प्राहगीष्पतिः ॥६४॥ पलायध्वंसुराःसर्वेद्रोणा
द्रिःक्षयमागतः ॥ एवमुक्तवतस्तस्यगुरोश्चिच्छेदसिंधुजः ॥ ६५ ॥ यज्ञोपवीतंकेशांश्चबाणैस्तीक्ष्णैर्हसन्सुरान् ॥ ततोदुद्राववेगेनगुरुःप्राणभया
र्दितः ॥ ६६ ॥ देवाःसर्वेरणंहित्वापलायांचक्रिरेनृप ॥ एवंविद्राव्यदेवान्वैजनार्दनमधावत ॥ ६७ ॥ हृषीकेशोपिदैत्येशमन्वधावद्रणोत्सुकः ॥ ततो
युद्धमभूद्घोरंविष्णोर्जालंधरस्यच ॥ ६८ ॥ दुर्द्धर्षणोबाणजालैःप्लावयामासकेशवम् ॥ तान्बाणान्खंडशःकृत्वापूरयित्वाशरैर्महान् ॥ ६९ ॥ वासुदे
वोसुरंबाणैर्जालंधरमपीडयत् ॥ जालंधरोरथंत्यक्त्वाशरपीडितविग्रहः ॥ ७० ॥ विष्णुंविजेतुंदुद्रावसंयतिस्थमथद्रुतम् ॥ तमायांतंरणेदृष्ट्वाहरिर्विव्या
धसायकैः ॥ ७१ ॥ बाणानंगेसहद्विष्णोःप्राप्तोसौरथसंनिधौ ॥ हस्तेनैकेनगरुडंद्वितीयेनरथंहरेः ॥ ७२ ॥ भ्रामयित्वांबरेशश्वत्श्वेतद्वीपेन्यपातयत् ॥
जालंधरकराक्षिप्तोगरुडोपिपपातह ॥ ७३ ॥ क्रौंचद्वीपेसतत्रैवविश्राममकरोच्चिरम् ॥ अच्युतःप्रच्युतस्तस्माद्भ्रमतोरथमंडलात् ॥ ७४ ॥
रणमागत्यदैत्येशंतिष्ठतिष्ठेत्यभाषत ॥ दृष्ट्वातमागतंभूयःकेशवंसमरप्रियः ॥ ७५ ॥ पूरयन्मार्गणैर्भूमिंजगर्जार्णवनंदनः ॥ ७६ ॥ विव्याधदैत्यं
हरिराशुशक्त्याहृदिस्फुरंत्यासततःपपात ॥ सूतोनयत्तंसमरान्निवासंतंप्राहरेकेनकृतोस्म्यलज्जः ॥ ७७ ॥ दैत्यारिजालंधरयोर्महत्तदाबभूवयुद्धं

---

[१] झांकृतैः । इ० पा० ।

धरणीतलस्थयोः ॥ प्रेम्णाश्रियस्तंनजघानदानवंस्वयंहरिस्तस्यशरैःपपात ॥ ७८ ॥ ततोनिरीक्ष्यगोविंदंपतितंधरणीतले ॥ प्रगृह्यार्ण
वजोदैत्यआरुरोहनिजंरथम् ॥ ततस्तमिंदिराप्राप्तारुदंतीविष्णुवल्लभा ॥ ७९ ॥ संस्थिताकमलातत्रपतिंकमललोचनम् ॥ पतितंतुपतिंवीक्ष्यल
क्ष्मीःप्राहार्णवात्मजम् ॥ ८० ॥ शृणुष्ववचनंभ्रातर्जितोविष्णुर्धृतस्त्वया ॥ भगिन्यानचवैधव्यंदातुंयुक्तंमहाबल ॥ ८१ ॥ श्रुत्वातुवचनंतस्याममुमो
चजगतःपतिम् ॥ जालंधरोमहाबाहुःस्वस्त्रेभक्त्यानतामच ॥ ८२ ॥ ववंदेचरणौविष्णोःस्वसुःस्नेहात्तदांजसा ॥ विष्णुर्जालंधरंप्राहतुष्टोस्मितवक
र्मणा ॥ वरंवरयदैत्येशकिंप्रयच्छामितेवरम् ॥ ८३ ॥ ॥ जालंधरउवाच ॥ ॥ यदित्वंममतुष्टोसिशौर्येणानेनकेशव ॥ स्थातव्यंमत्पितुःस्थाने
त्वयाकमलयासह ॥ ८४ ॥ तथेत्युक्त्वाचसंस्मृत्यगरुडंधरणीधरः ॥ आरुह्यचजगन्नाथःक्षीराब्धिंप्रियायासह ॥ ८५ ॥ तदाप्रभृतिकृष्णस्यवासःश्वशु
रमंदिरे ॥ अब्धौवसतिदेवेशोलक्ष्म्याःप्रियचिकीर्षया ॥ ८६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा०युधिष्ठिरनारदसंवादेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ छ ॥
॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ देवान्विद्राव्यसमरेविष्णुंस्थाप्यात्ममंदिरे ॥ जालंधरेणाब्धिजेनयत्कृतंब्रूहिनारद ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
शुंभादीनांतुवीराणांदत्त्वादानंप्रसादजम् ॥ जालंधरोजगामाथस्वर्गंप्राप्यावलोकयत् ॥ २ ॥ हिरण्यवर्षेणजनान्[१]भूषयंतंदिनेदिने ॥ फलंतितरवोजस्रंवा
जिमेधक्रतोःफलम् ॥ ३ ॥ गजवस्त्रसुवर्णानिधेनुकन्यातिलानिच ॥ पुष्पकर्पूरतांबूलकस्तूरीकुंकुमानिच ॥ ४ ॥ येयच्छंतिमहात्मानस्तेपश्यंत्यमरा
वतीम् ॥ वर्षासुगृहदानेनाशिशिरेग्निप्रदानतः ॥ ५ ॥ वादित्राणिचसर्वाणिवादयंतिशिवालये ॥ प्रपांकुर्वंतियेचैत्रेदध्योदनसमन्विताम् ॥ ६ ॥ यत्रहिंदो
लपर्यंकंस्वयमांदोलयंतिच ॥ सारिकाशुकहंसाश्वभ्रमद्भ्रमरकोकिलाः ॥ ७ ॥ कुर्वंतोदूतकार्याणियच्छंतेप्रियसंगमम् ॥ रंभायत्रपुरेराममेनकाचतिलो
त्तमा ॥ ८ ॥ सुपमासुंदरीयत्रघृताचीपुंजिकस्थली ॥ सुकेशीसुमुखीरामामंजुघोषाचमालिनी ॥ ९ ॥ मृगोद्भवाचसुखदाधनदंष्ट्रातिलप्रभा ॥
वाजिमेधफलप्राहाराजसूयफलंतियाः ॥ १० ॥ कोटिशोयत्रनिःष्पापाःक्रीडंत्यप्सरसोनृप ॥ एवंभूरिसुखेस्वर्गेस्थापयामाससिंधुजः ॥ ११ ॥ शुंभंप्राण
समंदैत्यंनिशुंभंयुवराजके ॥ स्वयंजालंधरेपीठेस्वर्गादागत्यसिंधुराट् ॥ वर्षार्बुदद्वयंराज्यंचकारात्मबलेनच ॥ १२ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ युयुधेसु
रसंग्रामेससुरैरपराजितः ॥ १३ ॥ ततःकिमकरोद्राजासिंधुसूनुःप्रतापवान् ॥ तन्ममाचक्ष्वदेवर्षेश्रोतुकामस्यविस्तरात् ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
शृणुराजन्यथातथ्यंकृतसागरसूनुना ॥ सदेवान्समरेजित्वाराज्यंचक्रेह्यकंटकम् ॥ १५ ॥ गंधर्वाश्चित्रसेनाद्याःसेवंतेचासुरेश्वरम् ॥ यज्ञभागां

[१] भूषयंति–इ० पा० ।

श्वयोभुंक्तेसर्वेषामसुरेश्वरः ॥ १६ ॥ क्षीरसागरतोदेवैर्हृतंरत्नादिकंचयत् ॥ तत्सर्वंचतथान्यच्चनिर्जित्यहृतवान्बली ॥ १७ ॥ समुद्रतनये
राज्यंभुवोराजन्प्रशासति ॥ नकश्चिन्म्रियतेमर्त्योनरकंकोपिनव्रजेत् ॥ १८ ॥ नकलिःप्रणयादन्योनभोगादपरःक्षयः ॥ नवंध्यादुर्भगानारीनालं
कारैर्विवर्जिता ॥ १९ ॥ कुरूपादुर्गतादुष्टाऽयशस्यानचदृश्यते ॥ नतत्रविधवानारीनकश्चिन्निर्द्धनोजनः ॥ २० ॥ दातारःसंतिसर्वत्रनप्रति
ग्राहिणःक्वचित् ॥ [1]पुण्याजनाःप्रयच्छंतिद्विजेभ्योह्यात्मनोधनम् ॥ २१ ॥ रूपयौवनशालिन्यःसीमंतिन्योगृहेगृहे ॥ गोक्षीरंदधिसर्पिश्चयत्रानिर्जरसो
जनाः ॥ २२ ॥ मंगलंतत्रसर्वेषांनक्वचि[2]द्द्वेधवंधनम् ॥ शरेणनचहिंसास्तिनकश्चित्केनबाध्यते ॥ २३ ॥ ऋणंनदृश्यतेराजन्धनिनःसंतिसर्वतः ॥ संतुष्टाः
सर्वसस्याढ्याःप्रजाःसर्वत्रपार्थिव ॥ २४ ॥ केलीक्षुदंडप्रभवश्चदुग्धरसोतिसुस्वादुतरोगृहेनृणाम् ॥ शुश्रावनारीनरयोर्हितंवचोनचापहर्ताध्वनिगच्छतां
सदा ॥ २५ ॥ पतंत्यखंडानभसोयतस्ततोधाराश्चकर्मारविमिश्रसर्पिषः ॥ संमिश्रिताःशर्करयापरिश्रुताःसमुद्रसूनोःस्मरणान्मुखेनृणाम् ॥ २६ ॥
॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचाश०युधिष्ठिरनारदजालंधरसौराज्यवर्णनंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ इंद्रादिभिस्त
दादेवैःकिंकृतंद्विजसत्तम ॥ जालंधरेणविजितैःस्वर्गराज्येहृतेसति ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथत्यक्त्वादिवंदेवाःप्रापुस्तेदुर्दशांचिरम् ॥ नपीयूषं
नैवयज्ञाःययुःस्थानंस्वयंभुवः ॥ २ ॥ ददृशुर्ब्राह्मभुवनेब्रह्माणंपरमेष्ठिनम् ॥ प्राणायामेनयुंजानंमनःस्वंपरमात्मनि ॥ ३ ॥ तेतुष्टुवुःसुराःसर्वेवाग्भिस्त
थ्याभिरादृताः ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्किंकरोमीतिचाब्रवीत् ॥ ४ ॥ ततोनिवेदयांचक्रुःब्रह्मणेविबुधाःपुनः ॥ जालंधरस्यसकलंतथानिजपराभवम् ॥ ५ ॥
क्षणंध्यात्वाययौब्रह्माकैलासंत्रिदशैःसह ॥ तस्यशैलस्यपार्श्वेतेवैचित्र्येणसमाकुलाः ॥ स्थिताःसंतुष्टुवुर्देवाब्रह्मशक्रपुरोगमाः ॥ ६ ॥ नमोभवायशर्वायनी
लग्रीवायतेनमः ॥ नमःस्थूलायसूक्ष्मायबहुरूपायतेनमः ॥ ७ ॥ इतिसर्वमुखोभूत्वावाणीमाकर्ण्यशंकरः ॥ प्रोवाचनंदिनंदेवानानयस्वेतिसत्व
रम् ॥ ८ ॥ श्रुत्वाशंभोर्वचोदेवाआहूतानंदिनाद्रुतम् ॥ प्रविश्यांतःपुरेदेवाददृशुर्विस्मितेक्षणाः ॥ ९ ॥ तत्रासनेसमासीनंशंकरंलोकशंकरम् ॥
गणैःकोटिसहस्रैस्तुसेवितंभक्तिशालिभिः ॥ १० ॥ नग्नैर्विरूपैःकुटिलैर्जटिलैर्धूलिधूसरैः ॥ प्रणिपत्याग्रतःप्राहसहदेवैःपितामहः ॥ ११ ॥ सुखरो
गोयथास्यासीच्छक्रःसोयंवृथागतः ॥ कृपांकुरुमहादेवशरणागतवत्सल ॥ १२ ॥ ततउच्चैर्विभोर्हास्यंश्रुत्वाब्रह्मापिनाकिनः ॥ उवाचदेवदेवेशंपश्या
वस्थांदिवौकसाम् ॥ १३ ॥ ततःसर्वेश्वरोज्ञात्वाब्रह्मणोमनसेप्सितम् ॥ शक्रस्यमानभंगंचदेवार्थेपरमेश्वरः ॥ १४ ॥ प्रेम्णाभवान्याविज्ञप्तोनृपप्रा

---

[1] पुण्यजनाः इ० पा०। [2] द्वाद बंधकम् इ०पा०।

हवचोहरः ॥ विष्णुनानहतोयोरिःसकथंहन्यतेमया ॥ १५ ॥ पूर्वसृष्टान्यायुधानिवज्रादीनिपितामह ॥ तैःशस्त्रैर्नैववध्योसौबलीजालंधरोसुरः ॥ १६ ॥
हेतिभिःपूर्वसंसृष्टैःसमयापिनहन्यते॥देवाःकुर्वंतुशस्त्रंहिममप्राणसहंदृढम् ॥ १७ ॥ शंभोरित्युत्तरंश्रुत्वाब्रह्मोवाचाथशंकरम् ॥ स्वयंकुरुमहाशस्त्रंत्वंवेत्थ
स्वात्मनोबलम् ॥ १८ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाप्रत्युवाचमहेश्वरः ॥ ब्रह्मन्विमुंचतेजस्त्वंक्रोधयुक्तंसुरैःसह ॥ १९ ॥ ततस्तेजोमुमो
चाथब्रह्माब्रह्मास्त्रसूचकः ॥ रुद्रस्त्रिनेत्रजंतेजस्ततोनिर्मुक्तवान्स्वयम् ॥ २० ॥ देवाश्चमुमुचुःसर्वेसक्रोधंतेजसांचयम् ॥ अत्रांतरेस्मृतःप्राप्तो
हरेणमधुसूदनः ॥ २१ ॥ किंकरोमीतितेनोक्तःशिवःप्राहजनार्दनम् ॥ विष्णोजालंधरःकस्मान्नहतःसंगरेत्वया ॥ २२ ॥ कथंसुरान्परित्यज्यक्षी
राब्धिशयितुंगतः ॥ २३ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ यदितंहन्मिदेवेशश्रीःकथंममवल्लभा ॥ तस्मात्त्वंपार्वतीकांतजहिजालंधरंरणे ॥ २४ ॥
तेजस्त्वंक्रोधजंमुंचेत्युक्तःशर्वेणकेशवः ॥ मुमोचवैष्णवंतेजःतत्सर्वंसमवर्द्धत ॥ तेजःप्रवृद्धंतद्दृष्ट्वाव्यापकंप्राहकेशवम् ॥ २५ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥
एतेनतेजसाशीघ्रंममास्त्रंकर्तुमर्हथ ॥ विश्वकर्मादयस्तच्चश्रुत्वाशंकरभाषितम् ॥ २६ ॥ निरीक्ष्यचतदान्योन्यंकिंकुर्मइतिशंकिताः ॥ दृष्ट्वातु
पर्णास्थितांस्तांश्चज्ञात्वातन्मनसिसंस्थितम् ॥ २७ ॥ तदाहभगवान्ब्रह्माअनालोक्यंहिदैवतैः ॥ सोढुंनशक्तास्तेतेजोधर्तुंकेनचशक्यते ॥ २८ ॥
ततःप्रहस्यभगवानुत्पत्योपरितेजसः ॥ वामांघ्रिपार्ष्णिनाशंभुर्नर्तभ्रमरीचयम् ॥ २९ ॥ ततोदेवामहेंद्राद्यास्तेजसोपरिशंकरम् ॥ नृत्यमानंतदा
दृष्ट्वामुदावाद्यान्यवादयन् ॥ २३० ॥ तदाप्रभृतिनृत्येषुभ्राम्यतेभ्रमरीचयम् ॥ अथचक्रंसमुत्पन्नंशंभोर्नर्तनमर्दनात् ॥ ३१ ॥ आरलक्षत्रयोपेतंअस्थिको
टिसमाकुलम् ॥ शर्वांघ्रिकषणात्तस्यतेजसोनिसृताःकणाः ॥ ३२ ॥ विश्वकर्माचतेनास्त्रंविमानानिचनिर्ममे ॥ ततस्तेनिर्जराभीत्यादृष्ट्वाचक्रंसुद
र्शनम् ॥ ३३ ॥ त्राहित्राहीतिदेवेशंप्रत्यूचुस्तेसुरान्नृप ॥ पृथ्वीकाठिन्यमादायलोहानामपितेजसाम् ॥ ३४ ॥ यद्विश्वकर्मणाकोशंकृतंभस्मीकृतंच
तत् ॥ सृष्टेनतेनचक्रेणदग्धःकालोपतत्क्षितौ ॥ ३५ ॥ ततस्तद्ब्रह्मणोहस्तेददौचक्रंसधूर्जटिः ॥ चक्रार्चिर्निचयैःकूर्चंदृष्ट्वादग्धमुमापतिः[2] ॥ ३६ ॥ हसि
त्वाब्रह्मणोहस्ताद्गृहीत्वासत्वरंशिवः ॥ दधौकक्षापुटेचक्रंनिधानंनिर्धनोयथा ॥ ३७ ॥ ततोनदृश्यतेचक्रंशिवकक्षापुटेस्थितम् ॥ महामूर्खस्य
यद्दत्तंदानंतस्यफलंयथा ॥ ३८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांयुधिष्ठिरनारदसंवादेजालंधरोपाख्यानेसर्वदेवतेजोमय
चक्रोत्पत्तिर्नामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ [3]अत्रोत्तरेमयागत्वाकथितंसिंधुसूनवे ॥ त्वांहंतुंसर्ववीरेशप्रतिज्ञाशंभुनाकृता ॥

---

[1] तैर्वचं । इ० पा० ।
[2] चक्रार्चिर्भिर्विधेः कूर्चं दग्धं दृष्ट्वांबिकापतिः ॥ इ० पा० ।
[3] अत्रोत्तरम् इ० पा० ।

श्रुत्वेत्थंमद्वचोराजंस्ततःप्रप्रच्छसोसुरः ॥ १ ॥ ॥ जालंधरउवाच ॥ ॥ किमस्तिशूलिनोगेहेरत्नजातंमहामुने ॥ तन्ममाचक्ष्वसकलंनास्तियु
द्धंनिरामिषम् ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ भूतिर्गात्रेवृषोजीर्णःफणिनोंगेगलेविषम् ॥ भिक्षापात्रंकरेपुत्रौगजाननषडाननौ ॥ ३ ॥ इत्यादिविभव
स्तस्ययदन्यत्तन्निबोधमे ॥ तनयागिरिराजस्यविशालाह्युन्नतस्तनी ॥ ४ ॥ दग्धस्मरोपिभगवान्यस्यारूपेणमोहितः ॥ महेशोयद्विनोदायकुरुतेनित्य
कौतुकम् ॥ ५ ॥ नृत्यन्गायंश्चताञ्छभुःस्वयंभवतिहासकः ॥ सापार्वतीतिविख्यातासौंदर्यावधिदैवतम् ॥ ६ ॥ वृंदावरांगनाराजन्निमाश्चाप्सरसःशु
भाः ॥ नचाप्नुवंतिपार्वत्याःषोडशीमपितांकलाम् ॥ ७ ॥ इत्युक्त्वाहंमहीपालजालंधरममर्षणम् ॥ पश्यतांसर्वदैत्यानामंतर्धानंगतःक्षणात् ॥ ८ ॥
अथसप्रेषयद्दूतंसिंधुजःसिंहिकासुतम् ॥ क्षणेनासाद्यकैलासंदेवावासमपश्यत ॥ ९ ॥ अत्रांतरेहरिर्भीममापृच्छ्यतुतदाहरम् ॥ जगामालक्षित
स्तूर्णंक्षीराब्धिभेदशंकया ॥ १० ॥ ददर्शराहुर्भवनंशंकरस्यातिदीप्तिमत् ॥ आत्मानमात्मनावीक्ष्यकिमित्याहसुविस्मितः ॥ ११ ॥ प्रवे
ष्टुकामोवालिभिर्द्वारिद्वास्थैर्निरोधितः ॥ यत्नवान्सनिषिद्धोपितदातेप्रोद्यतायुधाः ॥ १२ ॥ तान्निवार्यगणान्नंदीव्याजहारविधुंतुदम् ॥ कस्त्वंकस्मादिहा
यातःकिंकार्यंतववर्वर ॥ ब्रूहिकार्यंगणायावत्त्वांनहन्युर्भयावहाः ॥ १३ ॥ ॥ राहुरुवाच ॥ ॥ दूतोजालंधरस्याहंत्वंमांशर्वांतिकेनय ॥ नवाच्यमंतरे
द्वास्थमहाराजप्रयोजनम् ॥ १४ ॥ नंदीदूतोक्तमाकर्ण्यनीललोहितमाययौ ॥ दंडवत्प्रणिपत्याग्रेस्थित्वाशंकरमब्रवीत् ॥ १५ ॥ सैंहिकेयोमहाराजद्वारे
तिष्ठतिकार्यतः ॥ सप्रयात्वथवायातुभवानाज्ञप्तुमर्हति ॥ १६ ॥ नंदिनोक्तमथाकर्ण्यत्वरन्निवमहेश्वरः ॥ सुतामंतःपुराद्देवींप्रस्थाप्यचसखीवृताम् ॥१७॥
पश्चाद्द्वास्थंजगादाथनंदिन्दूतंप्रवेशय ॥ ततोहस्तेप्रगृह्यामुंदूतंनंदीमहाबलः ॥ १८ ॥ आनयामासदेवानांमध्येशंभुमदर्शयत् ॥ तंददर्शतदाराहुर्जटिलं
नीलमात्मनि ॥ १९ ॥ पंचवक्त्रंदशभुजंनागयज्ञोपवीतिनम् ॥ देवीविरहितंमूर्ध्निचंद्रलेखाविभूषितम् ॥ २० ॥ उच्छ्वासोच्छ्वासनिर्मुंचत्पृदाकुगणसेवि
तम् ॥ सर्वदेवगणोपेतंसेवितंगणकोटिभिः ॥ २१ ॥ प्राप्तंज्ञात्वाततोदूतंशंभुरालोक्यचाग्रतः ॥ प्राहब्रूहितदाराहुर्वक्तुंसमुपचक्रमे ॥ २२ ॥ ॥ राहुरु
वाच ॥ ॥ देवजालंधरेणाहंप्रेषितस्तवसन्निधौ ॥ तस्यशिववचःश्रुत्वामन्मुखेनद्रुतंकुरु ॥ २३ ॥ गिरिशत्वंतपोनिष्ठोनिर्गुणोधर्मवर्जितः ॥ तवनास्ति
पितामातावसुगोत्रादिवर्जितः ॥ २४ ॥ जालंधरोमहाबाहुर्भुंक्तेसौभुवनत्रयम् ।' तस्यैववश्यस्त्वमपिततश्चोक्तंसमाचर ॥ २५ ॥ पुराणपुरुषःकामीवृषा
रूढःकथंभवान् ॥ एवंवदतिसंप्राप्तौसुतौस्कंदविनायकौ ॥ २६ ॥ तस्मिन्कालेदेवदेवोयतवागंगमर्दनम् ॥ चकारचकरैर्व्यस्तैर्वासुकिर्भूतलेपतत् ॥२७॥
हेरंबवाहनस्याखोःपुच्छंग्रस्तमथाहिना ॥ स्वपत्रंग्रस्तमालोक्यमुंचमुंचेत्युवाचह॥२८॥अत्रांतरेस्कंदवाहंक्षुब्धंवीक्ष्यमहास्वरम् ॥ तद्भयाद्वासुकिर्ग्रस्त

माखुपुच्छमथोद्गिरत् ॥ २९ ॥ अथारुह्यहरस्यांगंगलमावेष्ट्यसंस्थितः ॥ तस्यनिश्वासपवनैरथजातोहुताशनः ॥ ३० ॥ तस्योष्मणाचंद्रलेखाजटाजूटा
टवीस्थिता॥ सार्द्रतांतुतदासायातप्लावितंतद्वपुर्यथा ॥ ३१ ॥ तस्याह्यमृतधाराभिर्ब्रह्ममस्तकमालिका॥ हरमौलिकपालानामभूत्संजीवितातदा ॥३२॥
पपाठपूर्वमभ्यस्तंसर्वयोगश्रुतिक्रमम् ॥ श्रुत्वापरस्पराधीतांविवदंतिशिरांस्यथ ॥ ३३ ॥ अहमादिरहंपूर्वमहमेवपरात्परः ॥ अहंस्रष्टाअहंपातेत्युत्सुका
निपरस्परम् ॥ ३४ ॥ शोचंत्येतानिनोदत्तंनोभुक्तंनहुतंमया ॥ लोभग्रस्तेनमनसानोवित्तंब्रह्मणेर्पितम् ॥ ३५ ॥ अथेश्वरजटाजूटादाविरासीद्गणोमहान् ॥
त्र्याननस्त्रिचरणस्त्रिपुच्छःसप्तहस्तवान् ॥ ३६ ॥ सचकीर्तिमुखोनामपिंगलोजटिलोमहान् ॥ तंदृष्ट्वासाकपालालीभयात्तस्थौमृतेवसा ॥ ३७ ॥
पुरतःप्राहसगणस्ततःकीर्तिमुखःप्रभुम् ॥ प्रणिपत्यशिवंदेवमत्यर्थंक्षुधितःप्रभो ॥ ३८ ॥ तदोक्तःशंकरेणाहोभक्षयत्वंरणेहतान् ॥ क्षणंविचा
र्यसगणःक्वाप्यदृष्ट्वारणंतदा ॥ ३९ ॥ ब्रह्माणंभक्षितुंप्राप्तःशंकरेणनिवारितः ॥ ततःकीर्तिमुखेनाथस्वांगंसर्वंचभक्षितम् ॥ ४० ॥ बुभुक्षितेन
चात्यंतंनिपिद्धेनचसर्वतः ॥ तत्साहसंतदादृष्ट्वाभक्तिकीर्त्तिमुखस्यच ॥ ४१ ॥ तमुवाचेश्वरःप्रीतःप्रासादेतिष्ठमेसदा ॥ त्वच्चित्तरहि
तोयश्चभविष्यतिममालये॥४२॥सपतिष्यतिशीघ्रंहीत्युक्तःसोंतर्हितोभवत् ॥शंभोर्मूर्ध्नितदादेवाववृषुःपुष्पवृष्टिभिः ॥४३॥ एवमत्यद्भुतंदृष्ट्वासभायांतुत्रि
शूलिनः ॥ स्वर्भानुरपिदेवेशंपुनःप्रोवाचविस्मितः ॥ ४४ ॥ स्पृशंतित्वांकथंभावाःस्वाधीनंयोगिनंबलात् ॥ इंद्रियैःपूज्यसेत्वंहिप्राप्योयंविषयैःकथम् ॥
॥ ४५ ॥ ब्राह्मादिलोकपालानांपूजांगृह्णासिसर्वतः ॥ नत्वंपश्यासिकंदेवंत्वंपूजयसिकंचन ॥ ४६ ॥ ईश्वरोसिकथंलोकेभिक्षाभोजीप्रतिष्ठितः ॥ संगोपय
सियोगीन्द्रगौरींरम्यांप्रयच्छमे ॥४७॥ स्कंदलंबोदराभ्यांत्वंपुत्राभ्यांसहितोधुना ॥ भिक्षापात्रंगृहीत्वातुभ्रमनित्यंगृहेगृहे ॥४८॥ एवंबहुविधंतत्रराहुराहे
श्वरंप्रति ॥ भगवानपितच्छ्रुत्वानोत्तरंकिंचिदब्रवीत् ॥४९॥ अथशंमौनिनंत्यक्त्वाराहुर्नंदिनमब्रवीत् ॥ त्वमंत्रीह्यसिसेनानीर्विकटाननबिंबधृक् ॥ ५० ॥
एवमाचरितभ्रष्टंत्वंशिक्षयितुमर्हसि ॥ नोचेद्रोपेणेंद्रइवपतिष्यतिरणेहतः ॥५१॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यनंदीविज्ञाप्यचेश्वरम् ॥ भ्रूसंज्ञयैवसतदामतमाज्ञाय
शूलिनः॥५२॥संपूज्यप्रेपयामासराहुंनंदीगणाग्रणीः ॥ अथजालंधरंगत्वाकथयामासविस्तरात् ॥ स्वर्भानुस्तस्यवृत्तांतंगौरीरूपंमनोहरम् ॥५३॥ ॥इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखण्डेनार०जालं०कैलासाद्राहुप्रत्यागमनंनामदशमोऽध्यायः ॥१०॥ छ॥ नारदउवाच ॥ ॥अथजा ॥ १० ॥
लंधरोदूतवचःश्रुत्वाप्रतापवान् ॥ सर्वसैन्यंसमाहूयप्रयाणमकरोत्तदा ॥ ततस्ततःसमेतानांसैन्यानांश्रूयतेध्वनिः ॥ १ ॥ सस्त्रीन्मन्दरकंदरेषुशायि
तानुत्थापयन्किन्नरान् मेरोर्मंदरकंदरेप्रतिरवानुत्थापयन्वारणान् ॥ सिहानांचततीर्व्यमुंचतपुरःपंथानमेवंविधस्त्रैलोक्यंबधिरीचकारमहतःसैन्यस्यको

लाहलः ॥ २ ॥ ततोदुंदुभिनादोभूत्पीठेजालंधरेनृप ॥ तन्निनादेनशूराणांप्रियेणमहतातदा ॥ ३ ॥ कंपंतिगिरयस्तुंगाःप्रासादाविचलंतिच ॥ सप्तसा
गरगर्भेभ्योनिःसृतादैत्यदानवाः ॥ ४ ॥ सन्नद्धाश्चातिगर्जंतिनानावाहनसंयुताः ॥ हेषाययौमहानादावाजिनांबाह्यतःपुरः ॥ ५ ॥ रथांगेनाथसंहृष्टाधरासं
चलतेथवा ॥ चालितैर्गजयूथैश्चपृथ्वीरुद्धासकानना ॥ ६ ॥ जालंधरेरितैर्भीमैरयुतैःस्यंदनस्थितैः ॥ अश्वार्बुदसहस्रेद्वेअर्बुदंदंतिनामपि ॥ ७ ॥ रराज
सैन्यलक्षैकंरथिनांसपताकिनाम् ॥ परार्द्धनवतिःकोट्यःदृश्यंतेमुख्यनायकाः ॥ निर्जगाममहासैन्यंछत्रैःसंछाद्यभास्करम् ॥ ८ ॥ आसीत्पिंजरपां
डुपंकजवनंश्वेतातपत्रैःक्वचित् मायूरातपवारणैःक्वचिदभूदुन्नीलनीलोत्पलम् ॥ उन्मेषंक्वचिदूर्ध्वंधूलिपटलैर्यस्यप्रयाणेभवत् सद्वीचिक्वचिदंबरंसरइवोत्स
र्पत्पताकापटैः ॥ ९ ॥ गजवाजीमयीभूमिर्ध्वजच्छत्रमयंनभः ॥ दिक्चक्रंचामरमयंदैत्यसैन्येप्रसर्पति ॥ १० ॥ ततोजालंधरोदैत्यःप्रयाणायसमुत्सु
कः ॥ स्कंधेचारोपयन्शक्तिंनानारत्नविभूषिताम् ॥ ११ ॥ आजगाममहाविष्णुंप्रष्टुंसागरवासिनम् ॥ अभिवाद्यजगादाथहरिंजालंधरस्त्विदम् ॥ १२ ॥ भो
गार्थंकिंप्रयच्छामितुभ्यंभावुककथ्यताम् ॥ श्रुत्वानारायणोवाक्यमब्धिजस्यमुदान्वितः ॥ १३ ॥ उवाचकिंकरोमीतिप्रियंसिंधुसुतेप्सितम् ॥ इत्युक्तःसप्रहृष्टो
थहरिंप्रोवाचसत्वरः ॥ १४ ॥ यामियोद्धुंरणेहंत्वंसुखीतिष्ठेहसागरे ॥ लक्ष्म्यादत्ताक्षतस्तत्रकेशवेनाथपूजितः ॥ १५ ॥ सनिर्गत्यहरेःस्थानात्समुद्रंप्रष्टुमागतः ॥ सो
र्णवंप्रणिपत्याहतातयास्यामिदूरतः ॥ १६ ॥ नीलकंठंरणेजेतुमनुज्ञांदातुमर्हसि ॥ पुत्रस्यवचनंश्रुत्वायियासोःशंकरंप्रति ॥ १७ ॥ सिंधुराजेनसोप्युक्तः
पुत्रतंतापसंत्यज ॥ भुंक्ष्वराज्यंमयादत्तंतापसंत्यजदूरतः ॥ १८ ॥ अत्यद्भुतःप्रतापस्तेत्वत्तुल्योनास्तिभूमिपः ॥ स्वर्गादाधिक्यतांनीतंत्वयावत्सधरा
तलम् ॥ १९ ॥ तवराज्येवसुमतीवैकुंठइवराजते ॥ योदेवोदुर्जयोदैत्यैरानीतःसहसाश्रिया ॥ २० ॥ ममांतिकंवत्सवसशंकरंभिक्षुकंत्यज ॥ एवमुक्तो
ह्यर्णवेनगिरिजांप्रतिरागवान् ॥ २१ ॥ पितृवाक्यमविज्ञायअगत्यस्वभटान्स्वकान् ॥ सज्जीभूतंतुयुद्धायवृंदाजालंधरंजगौ ॥ २२ ॥ ॥ वृंदोवाच ॥
नाथयुद्धंनकर्तव्यंराजेंद्रकुत्सयोगिना ॥ मनोनिवर्त्यतांपइयप्रवृत्तंपार्वतींप्रति ॥ २३ ॥ गौरींत्वंवांछसिकस्मात्पार्वतीकिंममाधिका ॥ तपस्विनीनि
रालंबासंसक्तास्थाणवेसदा ॥ २४ ॥ सुतानुरागिणीवंध्याततःकृत्रिमपुत्रिका ॥ वृथास्तुतानारदेनतांत्यजस्वभजस्वमाम् ॥ २५ ॥ इतिवृंदावचःश्रुत्वा
प्रत्युवाचार्णवात्मजः ॥ अदृष्ट्वापार्वतीरूपंमच्चेतोननिवर्तते ॥ २६ ॥ वृंदेत्वयाजनपदोराजधानीप्रपाल्यताम् ॥ स्मर्तव्योहंसदाचंडियदिमांहंतिशंक
रः ॥२७॥ इतिभर्तृवचःश्रुत्वावृंदाहाससमन्विता ॥ जगामशिबिकारूढापीठंजालंधरंतदा ॥ २८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथप्रतस्थेकैलासंसिंधुसूनु
र्महाबलः ॥ महापद्मसहस्राणांषष्ट्यासैन्येनसंवृतः ॥ २९ ॥ अत्रांतरेपरित्यज्यकैलासंशंकरोगतः ॥ गणपुत्रप्रियायुक्तःकैलासंमानसोत्तरम् ॥ ३० ॥ जा

लंधरस्ततःप्रातःकैलासंप्रथमेहनि ॥ सेनाःसंस्थाप्यकैलासआलोकनकुतूहली ॥ ३१ ॥ दिव्यकेसरमंदाररजःपुंजपरिश्रिताः ॥ शीतांबुशीकरासारैःप्र
भुन्नावांतिवायवः ॥ ३२ ॥ यत्रसिद्धांगनापीनस्तनोत्तुंगतरंगिणः ॥ मंदारमकरंदाढ्याःसुंदरावांतिवायवः ॥ ३३ ॥ यत्राशोकरुचिस्निग्धपादन्यासंचयो
पिताम् ॥ विलोक्यदानवेंद्रोभून्मनोरथसमाकुलः ॥३४ ॥ प्राप्नुवंतिसुराःप्रीतिंस्वबिंबालोकहर्षिताः ॥ यत्रकिन्नरकांतानांसुरतव्यंजितप्रभाः॥ ३५ ॥ वि
भांतिसर्वतस्तत्र[1]मंदाराःशीर्णपल्लवाः ॥ यत्रशंभुगणाक्रांतानानावेलाकुलद्रुमाः ॥ ३६ ॥ भांतिमन्मथभूपालयशसासुधृताइव ॥ यत्रचंदनकस्तूरीगंधो
न्मत्तालिसंचयाः ॥ विभांतिदग्धकंदर्पनिर्वाणांगारसन्निभाः ॥३७॥ यत्रांगनानांसकलंविलोक्यसौरभ्यमत्युत्तमकांतिमित्रम् ॥ मन्येपरिष्वक्तमनोविनोदा
कस्तूरिकागाहतिकालिभानम् ॥३८॥ क्वचित्प्रवरगैरिकासमसमुल्लसत्पंकजंलवंगदलसन्निभासनचलच्चकोरंक्वचित्॥क्वचिद्गिरिसरित्तटीतरणिवत्स्फुरत्कुं
डलंचलन्निचुलमंजरीविनयनम्रभृंगंक्वचित् ॥ ३९ ॥ क्वचिद्दलितकोकिलाकुलितनूत्नचूतांकुरंकुरंगकुलसेवितंप्रबलशालिमूलंक्वचित् ॥ क्वचित्प्रवरसुंदरैः
सुरवधूपदैःपावनंवनंनयतिविक्रियामिहमनोमुनीनामपि ॥ ४० ॥ एवंगुणसमायुक्तंविलोक्यहरमंदिरम् ॥ विचित्रंचापिकैलासंसर्वरत्नसमाश्रयम् ॥ ४१ ॥
अत्यंतविस्मितोदैत्यःप्रोवाचभृगुनंदनम् ॥ कस्मात्तंतापसंतातप्रवदंतिभवादृशाः ॥ ४२ ॥ तादृशीयस्यसाभार्यागृहमीदृङ्मनोहरम् ॥ तत्रादृष्ट्वावदच्छं
भुंहरःकुत्रगतःकवे ॥ ४३ ॥ कथंममभयाच्चेतिपृष्टःप्रोवाचभार्गवः ॥ देवशंभुर्महाशैलमगम्यंमानसोत्तरम् ॥ ४४ ॥ ययौतत्रमहादेवोगंतुंचान्यैर्नशक्यते ॥
इतिकाव्यवचःश्रुत्वाप्राहदैत्योमहाबलः ॥ ४५ ॥ ॥ जालंधरउवाच ॥ ॥ अहंयास्यामिदेवेशंत्वंपुरागच्छभार्गव ॥ इत्युक्त्वाप्रययौतत्रयत्रास्ते
शंकरःस्वयम् ॥ ४६ ॥ अपश्यत्तंगिरिवरंसिंधुजोमानसोत्तरम् ॥ तस्यषष्टिसहस्राणियोजनानांसमुच्छ्रयः ॥ ४७ ॥ सशैलोमानसोराजन्दैत्यसैन्यैः
समावृतः ॥ बहवोदैत्यराजानःशैलमारुरुहुर्द्रुतम् ॥ ४८ ॥ छत्रांधकारंपर्यासीत्वाद्यनादेनवेपथुः ॥ सैन्यकोलाहलस्तेषांपूरयामासरोदसी ॥ ४९ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथैवमागतंदृष्ट्वादैत्यसैन्यंमहत्तदा ॥ अत्युच्चेसगिरेःशृंगेस्थाप्यगौरींसखीवृताम् ॥ ५० ॥ भगवांश्चगणैःसर्वैःसन्नद्धैर्युद्धदुर्मदैः ॥
त्रिंशन्महाब्जसाहस्रैःप्रमथानांवृतःशिवः ॥ ५१ ॥ उवाचनंदिनंशंभुर्गणानामधिपंत्वया ॥ प्रहर्तव्योमहादैत्योवीरोजालंधरोरणे ॥ ५२ ॥ महाकालादि
भिःशूरैर्याहित्वंपरिवारितः ॥ तावदाजौत्वयातस्माद्योद्धव्यमतिपौरुषात् ॥ ५३ ॥ यावद्युद्धेनारिजयोममवीरभविष्यति ॥ इतिशंभोर्वचःश्रुत्वा
सचसारथिमब्रवीत् ॥ ५४ ॥ काकतुंडरथंमेद्यसमानयमहामते ॥ नंदिनोवचनंश्रुत्वासोपिस्यंदनमाहरत् ॥ ५५ ॥ द्वात्रिंशदश्वसंयुक्तंचक्रषोडशसंयु

---

[1] मंदाराशोकपल्लवाः । इ० पा० ।

तम् ॥ षष्टिध्वजसमोपेतंद्वात्रिंशद्योजनायुतम् ॥ ५६ ॥ सर्वशस्त्रैश्चसंपूर्णंप्राप्तंसांग्रामिकंरथम् ॥ नंदिनश्चक्ररक्षार्थंपुत्रौस्कंदविनायकौ ॥ ५७ ॥ समा
दिष्टौशंकरेणसन्नद्धौतौस्ववाहनौ ॥ गणैःपरिवृतोनंदीवाग्भिःसंपूज्यचेश्वरम् ॥ ५८ ॥ नंदीरथंसमारुह्यनिर्ययौदानवान्प्रति ॥ विराजतेतस्यमूर्ध्निछत्रं
द्वादशयोजनम् ॥ ५९ ॥ यावत्सनिर्ययौनंदीतावत्तेदानवाःपुरः ॥ शैलोपरिसमारूढादानवाघोरदर्शनाः ॥ ६० ॥ गणानामायुधैस्तीक्ष्णैःनिहताः
पतिताभुवि ॥ हन्यमानागणैर्दैत्यास्तत्यजुर्दूरतोगिरिम् ॥ ६१ ॥ ततोधूमसमंतस्माद्दवरुह्यशिलोच्चयात् ॥ जघ्नुर्दैत्यान्शितैःशस्त्रैर्गणाराजन्महाब
लान् ॥ ६२ ॥ अमरैराचितंदृष्ट्वारुरुधुर्दैत्यसैनिकाः ॥ ततःसमभवद्युद्धंगणानांदानवैःसह ॥ ६३ ॥ शरवर्षमथात्युग्रंदानवानांदिवौकसाम् ॥ ततः
समस्तान्मातंगाञ्जघ्नुःशिखिमुखारणे ॥ ६४ ॥ रथान्[1]हयान्पदातींश्चकाकतुंडामहाबलाः ॥ हतानांदैत्यसंघानांसंगरेभृशमायिनाम् ॥ ६५ ॥ शिरोभिर्गग
नंव्याप्तंप्रहसद्भिर्भयावहैः ॥ मुक्तकेशारुणमुखैर्भीमदंष्ट्राविलोचनैः ॥ ६६ ॥ सिंहैःकवंधजंघोरुकटिपृष्ठनिकृंतनैः ॥ चितासर्वत्रवसुधाकबंधैरुधि
रारुणैः ॥ ६७ ॥ ततोविरावःसुमहान्बभूवदैत्येश्वराणांध्वजिनीषुधावताम् ॥ शंभोर्गणैःपातितसैनिकानांयथार्णवानांनदतांयुगक्षये ॥ ६८ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेनारदयुधिष्ठिरसंवादेजालंधरोपाख्यानेदैत्यसैन्यपराजयोनामएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ दैत्यसैन्यंहतंदृष्ट्वागणैर्नंदिपुरोगमैः ॥ क्रुद्धाःशुंभादयोदैत्याःसमाजग्मुर्गणान्प्रति ॥ १ ॥ ततःशुंभोमहादैत्योनंदिनंप्रत्ययुध्य
त ॥ महाकालंनिशुंभोथकालोलोकेश्वरंरणे ॥ २ ॥ पुष्पदंतंशैलरोमामाल्यवंतंमहाबलः ॥ कोलाहलोरणेराजन्प्राप्तोमायाबलेनच ॥ ३ ॥
चंडंभयानकोनामराहुःस्कंदमधावत ॥ कूष्मांडंसर्परोमाचघर्घरोमदनंतथा ॥ ४ ॥ शुभंकेतुमुखोहंतुंययौजंभोविनायकम् ॥ हासंपातालकेतुश्चभृंगी
शंरोमकंटकः ॥ ५ ॥ युयुधुःकोटिशोरुद्रगणादैत्याःपरस्परम् ॥ पश्यतोरुभयोस्तत्रस्वामिनोरितितेयुधि ॥ ६ ॥ दृढप्रहारिणोजघ्नुर्गणादैत्याःशरैरथ ॥
नंदीमुमोचतान्बाणान्महासारोयथानगे ॥ ७ ॥ ततःसंपूरयामाससमुखंशुंभस्यपत्रिभिः ॥ यथापर्णचयैर्वातोमंदरस्येवकंदरम् ॥ ८ ॥ शुंभोथकार्मुकंत्य
क्त्वारथात्तंप्रत्यधावत ॥ उत्पाट्यचगिरिंतेनजघानहृदिनंदिनः ॥९॥ नंदिनोहृदयंभित्त्वाचूर्णयित्वारथंरणे ॥ पपातभूमौसगिरिर्वज्रंप्राप्यगिरिर्यथा ॥१०॥
मूर्च्छांप्राप्यक्षणात्संज्ञांवेगवान्सपलायितः ॥ महाकालोनिशुंभेनमुद्गरेणहतोहृदि ॥ ११ ॥ आगत्यदैत्यंगदयाजघानमुकुटोपरि ॥ तत्प्रहारमचिंत्याथ
निशुंभोपिमहाबलः ॥१२॥ तंगृहीत्वाचरणयोर्महाकालंमहाबलः ॥ भ्रामयित्वाकरतलाच्चिक्षेपचननादच ॥१३॥ सतद्वक्रानिलंपीत्वाननादरुधिरारुणः॥

---

[1] रथारूढान् । इ० पा० ।

पुष्पदंतःशैलरोम्णाचाहतोमुष्टिनामुखे ॥ १४ ॥ गदयाशैलरोमाणंहत्वाभूमौन्यपातयत् ॥ तंदृष्ट्वापतितंभूमौगिरिकेतुर्महाबलः ॥ १५ ॥ पुष्पदंतंम
हाभीमंमुद्गरेणव्यपोथयत् ॥ पुष्पदंतोथखड्गेनगिरिकेतोःशिरोछिनत् ॥ १६ ॥ गृहीत्वाचर्मखड्गंचगिरिकेतोरधावत ॥ शिरस्तंप्राहकिंयासिमांत्यक्त्वा
समरार्थिनम् ॥ १७ ॥ शिरोहीनेचकायेस्मिन्किंतुधावन्नलज्जसे ॥ इत्युक्तेशिरसातेनकबंधेनतुपादयोः ॥ १८ ॥ विधृतःपुष्पदंतश्चकुक्षौतीक्ष्णासिनाच्छि
त् ॥ निश्चक्रामासुरःकुक्षेःशतशीर्षोमहाबलः ॥ १९ ॥ द्विशताक्षिसमायुक्तःशतद्वयभुजाकुलः ॥ भ्रमत्तस्यशिरोराजन्कबंधोपांतमागमत् ॥ २० ॥
तच्छिरःप्राप्तमालोक्यपुष्पदंतोसिनाच्छिनत् ॥ ततोभूकंपनोनामज्वरोदैत्योभयावहः ॥ २१ ॥ पुष्पदंतस्तदातत्रद्वाभ्यांराजन्विमर्दितः ॥ ज्वरेणतेनच
क्लिष्टोदुःसहेनातिवेगिना ॥ २२ ॥ त्यक्त्वाशिवगणःसंख्यंकंपमानोगिरिंययौ ॥ कोलाहलोमहाधन्वीमाल्यवंतंशरैस्त्रिभिः ॥ २३ ॥ विव्याधस्कंधयो
र्भालेमाल्यवांश्चततोसुरम् ॥ बाणाहतोमाल्यवताशस्त्रैर्नानाविधैःशितैः ॥ २४ ॥ कोलाहलःप्रहृतवान्दर्शयन्नात्मलाघवम् ॥ सोपिहेतिव्यथांत्यक्त्वा
माल्यवांश्चगणाग्रणीः ॥ २५ ॥ गिरिंगृहीत्वातेनाजौकोलाहलमथाहनत् ॥ निश्चक्रामज्वरस्तस्माज्ज्वलनोनामभीषणः ॥ २६ ॥ त्रिशीर्षोनवह
स्तश्चनवपादोतिपिंगलः ॥ सज्वरोमोहयामासमाल्यवंतंस्वतेजसा ॥ २७ ॥ माल्यवान्समरंत्यक्त्वापराक्रांतोगिरिंययौ ॥ चंडिर्भयानकेनाजौ
पाशेनहृदयेहतः ॥ २८ ॥ हयोविनिर्गतस्तस्मात्क्षितःसोपिचसागरे ॥ कार्त्तिकेयोरणेराहुंशितैर्बाणैःसमाहनत् ॥ २९ ॥ आच्छाद्यशरजालै
श्चशीघ्रंशक्तिंमुमोचह ॥ आपतंतींमहाशक्तिंज्वलंतीमिवतेजसा ॥ ३० ॥ दृष्ट्वाराहुःसमुत्पत्यकराभ्यांजगृहेद्रुतम् ॥ सतांशक्तिंगृहीत्वातुविनद्योच्चैः
पुनःपुनः ॥ ३१ ॥ स्वर्भानुःशिरसोनोपितस्यशक्त्याजघानतम् ॥ वक्षस्यभिहतेशक्त्यातद्देहान्निर्गतासरित् ॥ ३२ ॥ तयासंप्लावितःपुत्रोमहादे
वस्यसंयुगे ॥ कथंचित्सानदीरुद्धासमंपूरोगिरिंययौ ॥ ३३ ॥ श्रुत्वार्णवजोज्वरतःकटककदंबस्यकर्कशंविरुतम् ॥ सुस्वरवचनविदग्धंतमपिच
कोकिलापतिनसस्मार ॥ ३४ ॥ शरैःकिरंतंदहनमसिनाबर्बरोवधीत् ॥ कूष्मांडोनिहतोमूर्ध्निसर्परोम्णाथमुष्टिना ॥ ३५ ॥ पातालकेतुनाहासोमु
द्गरेणसमाहतः ॥ तस्यदेहाद्विनिष्क्रम्यहस्तीमुद्गरमाभुनक् ॥ ३६ ॥ शुंडायांमुष्टिघातेनहतःपातालकेतुना ॥ आयुधैर्जर्जरंचक्रेभृंगीशंरोमकंट
कः ॥ ३७ ॥ भृंगीशोपिरणाद्भीतस्त्वरन्नेवगिरिंययौ ॥ सहसाधूम्रवर्णश्चशुभ्रःकेतुमुखेपतत् ॥ ३८ ॥ गणंगिलितवान्दैत्योमहाकायोमहाननः ॥
हाहाकारोमहानासीद्गिलितेकेतुनारणे ॥ ३९ ॥ जृंभस्यनिशितैर्बाणैश्छिन्नांगोथविनायकः ॥ शुंडादंडंपरशुनातस्यचिच्छेददंतिनः ॥ ४० ॥ जृंभासु
रोजघानाथशक्त्यालंबोदरोदरम् ॥ मूषकोपिशरैर्भिन्नःप्रविवेशगुहामुखम् ॥ ४१ ॥ विनायकःप्रहारार्त्तोविललापाकुलोरणे ॥ हामातस्तातहाभ्रात

हांमूषकममप्रिय ॥ ४२ ॥ गणेशक्रंदितंश्रुत्वाभगवत्यातयातदा ॥ समेत्यकूटादन्यस्मात्पार्वत्योक्तःशिवस्तदा ॥ ४३ ॥ हेरंबोवध्यतेदैत्यैःस्कंदोपि
विनिपातितः ॥ शिवकिंक्रीडसेशैलेरक्षपुत्रौगणानपि ॥ ४४ ॥ सदाशूलादिशस्त्राणांधृतानामद्यवैक्षणः ॥ अथगौर्यावचःश्रुत्वावीरभद्रंशिवोब्रवीत् ॥ ४५ ॥
वृषःसज्जीयतांशीघ्रमित्युक्तेसतदाकरोत् ॥ बवंधमुकटंतस्यशृंगयोर्भास्करप्रभम् ॥ ४६ ॥ कंठेघंटाशतंबद्धाकर्णयोर्दर्पणौधृतौ ॥ स्कंधेचकिंकिणीजालं
चरणेनूपुरंमहत् ॥ ४७ ॥ पुच्छेचामरसाहस्रंतस्यपाशाष्टकंमुखे ॥ कल्याणीचतदादेवीशर्वपार्श्वेव्यवस्थिता ॥ ४८ ॥ पाशाष्टकेनसंयुक्तातत्रखड्गध
रांबिका ॥ न्यस्तानिसर्वशस्त्राणिसवृषःसज्जितोबभौ ॥ ४९ ॥ पार्वत्याभूषितःसोथनिजयाघंटमालया ॥ कृतंचतिलकंदेव्याप्रोक्तःसत्कृतिपूर्वकम् ॥ ५० ॥
हरस्त्वयानमोक्तव्योवृषेन्द्ररणसंकटे ॥ आगंतव्यमरीन्जित्वाशंभुनासहसंगरे ॥ ५१ ॥ इतिश्रुत्वावचोदेव्याहरोवृषमथारुहत् ॥ धृत्वायुधसहस्रंतुनि
जालंकारभूषितः ॥ रणंगच्छामितांप्राहपार्वतींप्रतिसादरम् ॥ ५२ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ त्वंतिष्ठसिस्वरूपाणिएकाकिन्यपिसस्पृहा ॥ भामिनीदु
रभिप्रायादानवाहिसमागताः ॥ ५३ ॥ तस्मात्त्वयात्मनैवात्मारक्षणीयोवरानने ॥ इत्युक्त्वावृषभारूढोययौरुद्रोरणांगणम् ॥ ५४ ॥ त्रिंशन्महाब्ज
साहस्रैःप्रमथानांवृतःशिवः ॥ वीरभद्रोरथेनाशुसिंहयुक्तेनसत्वरः ॥ ५५ ॥ वामपार्श्वमहेशस्यशूरोरक्षतिपार्थिव ॥ मणिभद्रोश्वयुक्तेनरथेनपरवी
रहा ॥ ५६ ॥ दक्षिणंधूर्जटेःपार्श्वंसंरक्षतिधनुर्द्धरः ॥ तुंगादुत्तीर्यशैलेंद्राद्रणंप्राप्तोगणैःसह ॥ ५७ ॥ दृष्ट्वाजगर्जुस्तेदैत्यामहेशानंवृषस्थितम् ॥ ततोम
हान्निनादोभूद्दैत्यप्रमथसेनयोः ॥ ५८ ॥ तयोरभून्मिथोराजन्संप्रमर्दोथदारुणः ॥ ततोनंदीमहाकालःकालस्कंदौमहाबलः ॥ ५९ ॥ माल्यवान्पुष्पदंतश्च
वृषलीस्वर्णदंतिकः ॥ चंडीशोमदनश्चंडःकूष्मांडोगुप्तलोमकः ॥ ६० ॥ येयेपूर्वरणेभग्नाःप्राप्तास्तेरणसंकटम् ॥ शिवस्यपुरतोदैत्यायुयुधुस्तेमहाबलाः ॥
॥ ६१ ॥ गणदानवयोधानांसंग्रामोभूद्भयावहः ॥ ततोगणानांविद्राव्यसैन्यंतेचमहाबलाः ॥ ६२ ॥ रणेसंवेष्टयामासुःशरौघैःसर्वतःशिवम् ॥ शूलैःकुंतैर्गदाभि
श्चमुद्गरैःपरिघैरपि ॥ ६३ ॥ इंद्रियाणियथात्मानंविषयैःपंचपंचभिः ॥ जघानाथरणेदैत्याञ्छंभुर्बाणैःसुदारुणैः ॥ यथाशुमाघःपापानिहंतिस्नानेनतत्क्षणात् ॥ ६४ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचात्सहस्रसंहितायामुत्तर० ना० युधि० जालंधरोपाख्यानेश्रीमहादेवरणसमागमनंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ छ ॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोजालंधरःश्रुत्वादैत्यकोलाहलंरणे ॥ आजगामरथारूढोयत्रदेवःसदाशिवः ॥ १ ॥ सारथिंखड्गरोमाणंकोपात्सत्वरम
ब्रवीत् ॥ संप्रेषयरथंशीघ्रंसहस्रहययोजितम् ॥ २ ॥ हन्मितंतापसंशौर्याज्जटाभस्मास्थिभूषितम् ॥ वृषारूढस्यकाशक्तिःपंगोर्युद्धेमयासह ॥ ३ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाखड्गरोमाणमाभाष्यचतथोद्धतः ॥ गृहीत्वाकार्मुकंघोरंरथेनाधावतद्द्रुतम् ॥ ४ ॥ तंरुरोधतदायांतंवीरभद्रःशितैःशरैः ॥

निरुच्छ्वासीकृतेनापिसकायेनशरैर्वृतः ॥ ५ ॥ देवैर्यद्यपितुल्योभूद्भूतेशस्यपरिग्रहः ॥ तथापिकिंकपालानितुलांयांतिकलानिधेः ॥ ६ ॥ विव्याधम
णिभद्रोपिशरैःसागरनंदनम् ॥ पाशेनमणिभद्रंतुहत्वोवाचेश्वरंवचः ॥ ७ ॥ एहियोद्धुंमहादेवशस्त्राभ्यासोस्तितेयदि ॥ त्वंमांप्रहरनत्वाहमादौहन्मिज
टाधरम् ॥ ८ ॥ इतिब्रुवंतंतंगर्वाद्वीरभद्रोथसायकैः ॥ पूरयामाससंक्रुद्धोयथापद्मंरविःकरैः ॥ ९ ॥ मणिभद्रोथगदयासैन्यंतस्यसमाहनत् ॥ रथोपरि
रथंवीरतुरगंतुरगोपरि ॥ १० ॥ गजोपरिगजंहत्वापातयामासभूतले ॥ रक्तपंकारुणाभूमिःसंजातादुर्गमाक्षणात् ॥ ११ ॥ शैलाच्चगणमुख्याश्चदानवा
ञ्जघ्नुराहवे ॥ पतंतिदानवाःशूरागतप्राणामहीतले ॥ १२ ॥ रुंडदोर्दंडमुंडैश्चकरिपृष्ठकरोरुभिः ॥ पतंतिदानवाःशूराःपूरितावसुधानृप ॥ १३ ॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविधंरणेदृष्ट्वाहरमत्यंतदुर्जयम् ॥ भुवनेचतथान्यानिदृष्ट्वाँल्लक्षणानिसः ॥ १४ ॥ तेजोन्यदेवनक्षत्रशशांकसकलादि
षु ॥ उद्घाटितजगत्कोशमन्यदेवरवेर्महः ॥ १५ ॥ भग्नःपुनश्चिंतितवांस्ततोजालंधरोनृप ॥ नदृष्टासामयागौरीयांमामाहातिनारदः ॥ १६ ॥ सांप्रतं
शाश्वतेस्थानेकथंद्रक्ष्याम्युमांस्थिताम् ॥ तांहिद्रष्टुंव्रजाम्यादौपश्चाद्योत्स्यामिशंभुना ॥ १७ ॥ चिंतयित्वेतिमनसादैत्यंप्राहार्णवात्मजः ॥ शुंभंचंडजयेवी
रसमतुल्यपराक्रम ॥ १८ ॥ धृत्वामत्सदृशंरूपंसंग्रामंकर्तुमर्हसि ॥ तवयुद्धस्यभारोयंशिविरस्यबलस्यच ॥ १९ ॥ अहंयास्यामितांद्रष्टुंगौरींमच्चित्त
हारिणीम् ॥ इत्युक्त्वाथददौतस्मैस्वांगादुत्तार्यमंडनम् ॥ २० ॥ वर्मशस्त्रादिकंदत्वारथंसारथिसंयुतम् ॥ दुर्वारणेनसहितःसैन्यंमुक्त्वोदधेःसुतः ॥ २१ ॥
अलक्षितस्ततोगत्वागुहांगुप्तांतुपार्थिव ॥ मानसोत्तरशैलस्यहररूपंदधारसः ॥ २२ ॥ धृत्वादुर्वारणोरूपंनंदिनःसदृशंतथा ॥ अथारुरुहतुःशैलं
छद्मशंकरनंदिनौ ॥ २३ ॥ यत्रास्तिशिखरेगौरीसखिभिःसहितानृप ॥ तमायांतंशरैर्भिन्नंस्कंधमालम्ब्यनंदिनः ॥ २४ ॥ रक्ताक्तमंबरंदृष्ट्वाभवा
नीविस्मिताभवत् ॥ सख्यस्तस्याजयाद्यास्ताःजग्मुस्तंसंभ्रमान्विताः ॥ २५ ॥ शंकरस्यांतिकंगत्वापप्रच्छुस्तंसुदुखिताः ॥ किंजातंतवदेवेश
केनत्वंसंगरेजितः ॥ २६ ॥ सशल्यस्त्वंकथंनाथसंसारीवप्ररोदिषि ॥ इत्युक्तःप्रददौताभ्योभूषणानिपृथक्पृथक् ॥ २७ ॥ उत्तार्यशनकैरंगात्
वासुकिप्रभृतीनिच ॥ गणेशस्कंदशिरसीच्छिन्नेकुक्षौविलोक्यच ॥ २८ ॥ हास्कंदहागणेशेतिहारुद्रेत्यंबिकारुदत् ॥ तस्याःसख्यस्ततः
सर्वारुरुदुःशोककर्शिताः ॥ २९ ॥ अत्राब्रवीज्जयांनंदीत्वमेनंपरिपालय ॥ मणिभद्रोवीरभद्रःपुष्पदंतश्चवीर्यवान् ॥ ३० ॥ दंभनोधूमतिमिरः
कूष्मांडाद्यारणेहताः ॥ चंडीभृंगीकिरीटिश्चमहाकालश्चशृंखली ॥ ३१ ॥ चंडीशोगुप्तनेत्रश्चकालाद्याश्चहतारणे ॥ विनायकस्यस्कंदस्यशिरसीभ्रमता
मया ॥ ३२ ॥ दृष्टेमहारणेदेविइत्युक्त्वाथपुरोक्षिपत् ॥ तच्छ्रुत्वानंदिनोवाक्यंशिरसीगृह्यपुत्रयोः ॥ ३३ ॥ पार्वतीविललापोच्चैःपुत्रपुत्रेतिजल्पती ॥

तारकारेकथंयुद्धेहतस्त्वंसिंधुसूनुना ॥३४॥त्वंहित्रिवासरोदेवैःसेनापत्येभिषेचितः॥तदात्वयाकथंवीरतारकाख्योनिपातितः ॥३५॥ नीलकंठेनकिंत्यक्तो
यतस्त्वंपतितोभुवि ॥ स्नुषामुखंनदृष्टंचमयापुत्रावभाग्यया ॥ ३६ ॥ नभोगावत्सतेभुक्तासंसारस्यापियेभवन् ॥ तातहेरंबविघ्नेशलंबोदरगजान
न॥३७॥रणांगणेकेनपुत्रासिद्धैःपूज्योनिपातितः ॥ वाहनोसौकुतोवत्समूषकःकेनहिंसितः॥३८॥एवंविलपतीगौरीशिवंप्राहसुदुःखितम् ॥ साक्षाद्रुद्रोसिदेवे
शहरस्त्वंमाभयंकुरु ॥ ३९ ॥ वृषभःक्वगतोदेवहतोजालंधरेणवै ॥ शरजर्जरदेहस्यकिंकरोमिप्रियंतव ॥ ४० ॥ ततःश्रुत्वावचोदेव्यानिश्वस्योवाचशंक
रः ॥ दीर्घगिनिहतौपुत्रौवृथाशोचासिकिंप्रिये ॥ ४१ ॥ अधुनातेंगसंगेनदेविमांत्रातुमर्हसि ॥ शंकरस्यवचःश्रुत्वाऽसमयोचितमातुरम् ॥ प्रत्युवा
चांबिकादेवंबभाषेनोचितंवचः ॥ ४२ ॥ महाविषादेपतितेभयेचकृतेसमाधौवमनेमहाज्वरे॥ श्राद्धेप्रयाणेगुरुवृद्धसन्निधौरतिंबुधाःशंकरवर्जयंति ॥ ४३ ॥
कथंमांदुःखदुःखार्तांपुत्रशोकेनपीडिताम्॥ म्लानांबाष्पपरिम्लानांसंप्रार्थयसिचातुराम् ॥४४॥ भवान्याइतिवाक्यानिश्रुत्वामायामहेश्वरः ॥ उवाचस्वार्थ
मुद्दिश्यगौर्यारूपेणमोहितः ॥४५॥पुरुषस्यार्तियुक्तस्यनयच्छंतिरतिंस्त्रियः॥तथैवरौरवेघोरेपतिष्यंतिनसंशयः॥४६॥गणशून्यःपुत्रशून्योधीशून्योहंवरान
ने ॥ सांप्रतंगृह्यशून्योहंसर्वशून्योस्मिभामिनि ॥ ४७ ॥ सुजीवितंविहीनोहंत्वांप्रष्टुमिहचागतः ॥ [1]स्वंगृहंतुप्रविश्याशुत्यजामिप्रकृतिंस्वकाम् ॥ ४८ ॥
उत्तिष्ठनंदिन्संयावस्तीर्थेभवपुरःसरः ॥ त्वंयाहिस्वेच्छयाकांतेप्रकृतिंस्वांपरित्यज ॥ ४९ ॥ इतिमायामहेशस्यवचःश्रुत्वांबिकाततः ॥ दीर्घदध्योमहा
श्वासंशोकेनचजडीकृता ॥ ५० ॥ तस्यैवंपरमेक्षोभेकिंचिन्नोवाचसाक्षणम् ॥ ययासंमोहितंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ सैवसंमोहितातेननजानेदुः
खमात्मनः ॥ ५१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा०उत्त०युधि०नार०जालंध०मायामहेशागमनंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ इतिमायामहेशेनमोहितागिरिजायदा ॥ अतःकिंसमभूद्ब्रह्मन्तन्ममाख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ क्षीराब्धौ
तुशयानस्यचुक्षोभहृदयंहरेः ॥ अकस्मादेवराजेंद्रनयनेश्रुपरिप्लुते ॥ २ ॥ दृष्ट्वातन्महदुत्पातलक्षणंभगवांस्ततः ॥ उत्थायशेषपर्यंकान्मांचवायुंविलो
क्यच ॥ ३ ॥ किंकार्यमितिगोविंदस्तन्नागारिमथास्मरत् ॥ सचाग्रेस्मृतिमात्रेणतस्थौबद्धांजलिःप्रभोः ॥ ४ ॥ विनतानंदनंदृष्ट्वापुरतःप्राहकेश
वः ॥ सुपर्णतत्रगच्छत्वंयत्रयुद्धंप्रवर्तते ॥ ५ ॥ हतोजालंधरोवीरोहरोवातेनमोहितः ॥ दृष्ट्वातंशीघ्रमागत्यकथयस्वममाखिलम् ॥ ६ ॥ जालंधरे
शयोर्युद्धंद्रष्टुंशक्तस्त्वमेवहि ॥ कोन्योमहाहवेतस्मिन्नज्ञात्वायातिशरीरवान् ॥ ७ ॥ कदाचिद्दुर्गमंतत्रयुद्धंशस्त्रास्त्रवृष्टिभिः ॥ अथत्वंबाणसं

---

[1] स्वांगुहां । इ० पा० ।

चारंगत्वापिहितविग्रहः ॥ ८ ॥ संदृष्ट्वापार्वतीवृत्तिंशीघ्रमायातुमर्हसि ॥ दैत्यमायानिरासार्थंविचिंत्यभगवांस्त्वरन् ॥ ९ ॥ गुटिकांसर्वसिद्धांचगरुडाय
ददौहरिः ॥ अनयानभ्रमोवीरतथेत्युक्त्वामुखेक्षिपत् ॥ १० ॥ एवंसंप्रेरितःपत्रीहरिंकृत्वाप्रदक्षिणम् ॥ निश्चक्रामखमाविश्यजगामाद्भुतवेगवान् ॥ ११ ॥
तत्रगत्वारणंघोरंदैत्यसंघैःसदुःसहम् ॥ दृष्टवानखिलेनासौनकिंचिज्ज्ञातवान्किल ॥ १२ ॥ तस्मादुत्पत्यवेगेनगतोसौमानसोत्तरम् ॥ शैलंतुंगतरंदुर्गमग
म्यंमरुतामपि ॥ १३ ॥ विलोकयन्नददृशेगौरीस्थानंपतंगराट् ॥ तत्रागत्यभुजंगारिर्ध्वनिंसंश्रुतवान्किल ॥ १४ ॥ गत्वासमीपेददृशेमायापशुपतिंततः ॥
गरुडोगुटिकांक्षिप्यमुखेनभ्रममापसः ॥ १५ ॥ ज्ञात्वाबुद्ध्याथदैत्योयमितिनायंवृषध्वजः ॥ हाकष्टमितिचोक्त्वाचरुदन्नागत्यचार्णवम् ॥ १६ ॥ कथया
मासवृत्तांतंपुरतःकैटभद्विषः ॥ देवजालंधरेणायंहरोदेवोविडंबितः ॥ १७ ॥ उमाप्रतारितातेनपापेनछद्मरूपिणा ॥ सुरस्त्वंयादिगोविंदसमरंप्रतिया
ह्यतः ॥ १८ ॥ मायायुद्धंतुदेवेशकुरुजालंधरंप्रति ॥ तस्यराज्ञीमयादृष्टापीठेजालंधरेशुभे ॥ १९ ॥ प्रासादभूम्यांक्रीडंतीवाद्यगीतादिवर्त्तनैः ॥ सासुं
दरतरागौर्यारंभोर्वश्योःशतादपि ॥ २० ॥ नेदानींमानुषेलोकेनपातालेषुतत्समा ॥ भार्यातेनसमावेश्यानारीणांकाकथाहरे ॥ २१ ॥ यस्तांस्पृशतिदे
हेनसकृतार्थःपुमान्भवेत् ॥ तवश्यालकपत्नीचहरत्वंतांरमाप्रियाम् ॥ शंकरस्योपकारंचकुरुचैवात्मनःसुखम् ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वाता
र्क्ष्यस्यवचनंतंनिर्भर्त्स्यरमाप्रियः ॥ सम्यग्व्यवस्यचोपायंविससर्जद्रुतंद्विजम् ॥ २३ ॥ श्रियंप्रतार्य्यसंछाद्यमंचकेपीतवाससा ॥ निर्गतोन्येनरूपेणयो
गमायावलेनच ॥ २४ ॥ वृंदारिकानुरागेणमोहितोमधुसूदनः ॥ दृष्ट्वाहरिंतुगच्छंतंप्रतिछन्नंयुधिष्ठिर ॥ २५ ॥ शेषोप्यन्यतमेनासौरूपेणागत्यकेशवम् ॥
जगादभक्त्यात्वंतिष्ठममानुज्ञातुमर्हसि ॥२६॥ किंकरोमिक्वगच्छामिब्रूहिकार्यंजनार्दन ॥ सदातवमुखंदृष्ट्वाभोक्ष्यामीतिभवेत्सुखम् ॥ २७ ॥ ॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ ॥ जालंधरस्त्रियंरम्यांहरिष्येहरकारणात् ॥ पार्वत्याश्चोपकारायसंछाद्यस्वात्मनस्तनुम् ॥ २८ ॥ एहियामोवयंबंधोकांतारंदुरतिक्रमम् ॥
वृंदाकर्षणसिद्ध्यर्थमित्युक्तातौवनंगतौ ॥२९॥ ततोविष्णुश्चशेषश्चजटावल्कलधारिणौ ॥ आश्रमंचक्रतुःपुण्यंसर्वकामफलप्रदम् ॥३०॥ तयोःशिष्याः
प्रशिष्याश्चवभूवुःकामरूपिणः ॥ सिंहव्याघ्रवराहाश्चऋक्षवानरमर्कटाः ॥ ३१ ॥ अथतस्मिन्वनेवृंदांमंत्रेणाकर्षयद्धरिः ॥ तस्याहृदयसंतापंचकारमधु
सूदनः ॥ ३२ ॥ एतस्मिन्नंतरेराज्ञीतापमुग्रमुपागता ॥ चामरांश्चालयामासदिव्यस्त्रीकरचालितान् ॥ ३३ ॥ प्रियस्यागमनंतन्वीचिंतयंतीमुहुर्मुहुः ॥
चंदनागुरुलिप्तांगीमूर्च्छांयातिहिसत्वरम् ॥ ३४ ॥ तुर्ययामेविभावर्याश्चतुर्दश्यांनृपांगना ॥ स्वप्नंददर्शभयदंवैधव्यभयसूचकम् ॥ ३५ ॥
जालंधरशिरःशुष्कंमर्दितंपांडुभस्मना ॥ गृध्रेणकृष्टनयनंछिन्नकर्णाग्रनासिकम् ॥ ३६ ॥ मुक्तकेशीकरालास्याकृष्णवर्णारुणांबरा ॥

चखादकालीरक्तास्याहस्तेविधृतखर्परा ॥ ३७ ॥ ईदृशंददृशेस्वप्नंतथात्मानंविडंबितम् ॥ दैत्यक्षयगुणोपेतंसाददर्शनृपांगना ॥ ३८ ॥
ततःप्रबुद्धाऽसुरराजपत्नीगीतेनवाद्येनचमागधानाम् ॥ गेयप्रबंधैःस्तवनैर्वचोभिर्वंशस्तवैःकिंपुरुषप्रपाठितैः ॥ ३९ ॥ ततस्तान्सकलान्श्रांतान्धनं
दत्वाप्रसादजम् ॥ निवार्यविप्रानाहूयस्वप्नंदृष्टंन्यवेदयत्॥तंस्वप्नंब्राह्मणाःश्रुत्वातामूचुःशास्त्रपारगाः ॥ ४० ॥ ॥द्विजाऊचुः ॥ ॥ देविदुःस्वप्नमत्युग्रमचिं
त्यंभयदायकम् ॥ देहिदानंद्विजातिभ्योह्यचिंत्यभयनाशकम् ॥ ४१ ॥ धेनूर्वासांसिरत्नानिगजांश्चाभरणानिच ॥ ब्राह्मणाःपरिसंतुष्टाःसिषिचुस्तांनृप
स्त्रियम् ॥ ४२ ॥ अभिषिक्तापिसावृंदाज्वरेणपरितप्यते ॥ विसृज्यविप्रप्रवरान्प्रासादमगमत्तदा ॥ ४३ ॥ तत्रस्थितापिस्वपुरंददृशेदीप्तमंगला[1] ॥ ततः
स्वकर्मणाराजन्नाकृष्टाहरिणातुसा ॥ ४४ ॥ नशशाकगृहेस्थातुंततोराज्ञीवनंययौ ॥ रथमश्वतरीयुक्तंस्मरदूतीसखीवहम् ॥ ४५ ॥ समारुह्यक्षणात्त
न्वीप्राप्तासौभाग्यकाननम् ॥ नानावृक्षसमायुक्तंनानापक्षिगणान्वितम् ॥ ४६ ॥ पुष्पप्रस्रवणोपेतंस्वर्गनारीविभूषितम् ॥ मंदानिलप्रवेशोस्तियत्रनान्य
स्यकस्यचित् ॥ ४७ ॥ वनंवृंदारिकादृष्ट्वासस्मारपतिमात्मनः ॥ कथंजालंधरंवीरंद्रक्ष्यामिप्राप्तमग्रतः ॥ ४८ ॥ सातत्रनसुखंलेभेविवेशान्यतमंवनम् ॥
सखीरथसमायुक्ताविष्णुमायाविमोहिता ॥४९॥ ततोविलोकयामासविपिनंतरुसंकुलम् ॥ उरुपाषाणसंरुद्धंकुरंगाक्षीभयावहम् ॥ ५० ॥ सिंहव्याघ्रभया
कीर्णंशृगालव्यालसेवितम् ॥ द्रुमैःस्पृशच्छिखाकाशैर्गुहासुध्वांतपूरितम् ॥ ५१ ॥ वनंविलोक्यसाभीमंचकिताचपलेक्षणा ॥ स्मरदूतींसखींनृपाजगाद
रथवाहिनीम् ॥ रथंप्रेषयमेशीघ्रंस्मरदूतिगृहंप्रति ॥ ५२ ॥ ॥ स्मरदूतिरुवाच ॥ ॥ नाहंजानामिदिग्भागंनयामिक्वरथंसखि ॥ श्रांताअश्व्यःप्रवर्ततेमा
गेश्चात्रनविद्यते ॥ ५३ ॥ प्रेरितोदैवकेनापिस्यंदनोयातुयत्रच ॥ अत्रकोपिचमांसादोभक्षयिष्यतिनान्यथा ॥ ५४ ॥ इत्युक्तासाद्रुततरारथंशीघ्रमवा
हयत् ॥ सरथोवेगतःप्राप्तोयत्रसिद्धामुदान्विताः ॥ ५५ ॥ तत्रसिद्धाश्चदृश्यंतेकाननंचभयावहम् ॥ नयत्रप्रबलोवायुर्नशब्दःपक्षिणामपि ॥ ५६ ॥ नच
तेजःप्रकाशोस्तिनजलंप्रदिशोदिशः ॥ तत्रप्राप्तरथस्यापिलक्षणेभूद्विपर्ययः ॥ ५७ ॥ अश्वतर्योनहेषंतेनचशब्दश्चनेमिजः ॥ नचलंतिपताकास्ताघं
टिकानक्वणंतिच ॥ ५८ ॥ नस्वनंतिमहाघंटाध्वजस्तंभेनिवेशिताः ॥ विलोक्यैवंविधंप्राहतत्रवृंदासखींप्रति ॥ ५९ ॥ स्मरदूतिकयास्या
मोव्याघ्रसिंहभयंवनम् ॥ नगृहेनसुखंराज्येममजातंवनेसखि ॥ ६० ॥ ॥ स्मरदूतिरुवाच ॥ ॥ शृणुष्वदेविपश्यत्वंपुरःशैलोतिदारुणः ॥
दृष्ट्वाग्रतोनगच्छंतितुरंग्योभयविह्वलाः ॥ ६१ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वासंत्रस्तासानृपांगना ॥ दृष्ट्वाहारंस्वकंठस्थंस्यंदनाच्छीघ्रमुत्थिता ॥ ६२ ॥

---

[1] मंगना । इ० पा० ।

एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोराक्षसोभीषणाकृतिः ॥ त्रिपादःपंचहस्तश्चसप्तनेत्रोतिदारुणः ॥ ६३ ॥ पिंगलोव्याघ्रकर्णश्चसिंहस्कंधस्तथाननः ॥ विहंगेशसमाः
केशालंबंतेरुधिरारुणाः ॥ ६४ ॥ तंदृष्ट्वापद्मकोशांगीसहसासभयाभवत् ॥ नेत्रकराभ्यामाच्छाद्यचकंपेकदलीवसा ॥ ६५ ॥ प्रतिहारीप्रतो
दंतुत्यक्त्वाराज्ञीमभाषत ॥ भीतांमांत्राहिदेवित्वमयंधावतिभक्षितुम् ॥ ६६ ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोराक्षसोरथसंनिधौ ॥ रथमुत्क्षिप्यहस्तेनभ्रामयं
श्चाश्विनीयुतम् ॥ ६७ ॥ साराज्ञीपतिताभूमौमृगीव्याघ्रभयादिव ॥ स्मरदूतीतरोर्मूलेछिन्नाशोकलतायथा ॥ ६८ ॥ ततस्ताश्चाश्विनीःसर्वाः
भक्षयामासराक्षसः ॥ तेनराज्ञीधृताहस्तेसिंहेनैणवधूरिव ॥ ६९ ॥ तामुवाचततोरक्षःप्राणैस्तेकारणंयदि ॥ तवभर्ताहतःसंख्येहरेणेतिश्रुतंमया ॥ ७० ॥
मामासाद्याद्यभर्तारंचिरंजीवाकुतोभया ॥ पिवाथवारुणींस्वाद्वींमहामांससमन्विताम् ॥ शृण्वंतीतिवचोराज्ञीगतसत्वाइवाभवत् ॥ ७१ ॥ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेजालंधरोपाख्यानेश्रीमन्माधवमायाकथनंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
नारायणस्तदादेवोजटावल्कलधार्यथ ॥ द्वितीयोनुचरस्तस्यह्याययौफलहस्तवान् ॥ १ ॥ तौदृष्ट्वास्मरदूतीसाविललापमृगेक्षणा ॥ तच्छ्रुत्वावचनंत
स्याःप्रोचतुस्तांचतावुभौ ॥ २ ॥ भयंमागच्छकल्याणित्वामावांत्रातुमागतौ ॥ वनेघोरेप्रविष्टासिकथंदुष्टनिषेविते ॥ ३ ॥ एवमाश्वास्यतांतन्वींराक्ष
संप्राहमाधवः ॥ मुंचेमामधमाचारमृद्वंगींचारुहासिनीम् ॥ ४ ॥ रेरेमूर्खदुराचारकिंकर्तुंत्वंव्यवस्थितः ॥ सर्वस्वंलोकनेत्राणामाहारंकर्तुमुद्यतः ॥ ५ ॥
भवपुण्यप्रभावेयंहंस्येतांमंडनंभुवः ॥ अद्यलोकंनिरालोकंकंदर्पदर्पवर्जितम् ॥ ६ ॥ करिष्यस्यधुनात्वंचहत्वावृंदारिकांवने ॥ तस्मादिमांविमुंचाशु
सुखप्रासाददेवताम् ॥ ७ ॥ इतिश्रुत्वाहरेर्वाक्यंराक्षसःकुपितोब्रवीत् ॥ समर्थस्त्वंयदितदामोचयाद्यैवमत्करात् ॥ ८ ॥ इत्युक्तमात्रेवचनेमाधवेनक्रुधे
क्षितः ॥ पपातभस्मसाद्भूतस्त्यक्त्वावृंदांसुदूरतः ॥ ९ ॥ अथोवाचप्रमुग्धासामाययाजगदीशितुः ॥ कस्त्वंकारुण्यजलधिर्येनाहमिहरक्षिता ॥ १० ॥
शारीरंमानसंदुःखंसंतापंतपसांनिधे ॥ त्वयामधुरयावाचाहृतंराक्षसनाशनात् ॥ ११ ॥ तवाश्रमेतपःसौम्यकरिष्यामितपोधन ॥ १२ ॥ ॥ तापस
उवाच ॥ भरद्वाजात्मजश्चाहंदेवशर्मेतिविश्रुतः ॥ विहायभोगानखिलान्वनंघोरमुपागतः ॥ १३ ॥ अनेनबटुनासार्धममशिष्येणकामगाः ॥ बहुशःसंतिचा
न्येपिमच्छिष्याःकामरूपिणः ॥ १४ ॥ त्वंचेन्ममाश्रमेस्थित्वाचिकीर्षसितपःशुभे ॥ एहिराइयपरंयामोवनंदूरास्थितंयतः ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वाराजपत्नीं
तांययौप्राचींदिशंहरिः ॥ वनंप्रेतपिशाचाढ्यंमंदगत्यानराधिप ॥ १६ ॥ वृंदारिकाश्रुपूर्णाक्षीतस्यपृष्ठानुगाययौ ॥ स्मरदूतीचतत्पृष्ठेमांप्रतीक्षे
तिवादिनी ॥ १७ ॥ अत्रांतरेदुराचारःकोपिपापाकृतिर्वने ॥ जालंप्रसारयामासतद्यदाजीवपूरितम् ॥ १८ ॥ ततःसंकोचयामासतज्जालं

पापनायकः ॥ जालस्थांस्तुतदाजीवानुपाहृत्यमुमोचह ॥ १९ ॥ सचव्याधःस्त्रियौदृष्ट्वास्मरदूतीजगादताम् ॥ देविमामत्तुमायातिकरेगृ
ह्णातुमांसखी ॥ २० ॥ वृंदातयोक्तंश्रुत्वैनंविकृतास्यंव्यलोकयत् ॥ वीक्ष्यतंभयवातेननिर्धूतासिंधुजप्रिया ॥ २१ ॥ दुद्रावविकलंशुभ्रंस्म
रदूत्यासमंवने ॥ विद्रवंतीसमंसख्यातापसाश्रममागता ॥ २२ ॥ सातापसवनेतस्मिन्ददर्शात्यंतमद्भुतम् ॥ पक्षिणःकांचनीयांगान्नाना
शब्दसमाकुलान् ॥ २३ ॥ सापश्यद्धेमपद्माढ्यांवापींतुस्वर्णभूमिकाम् ॥ क्षीरंवहंतिसरितःस्रवंतिमधुभूरुहः ॥ २४ ॥ शर्कराराशयस्तत्रमो
दकानांचसंचयाः ॥ भक्ष्याणिस्वादुसर्वाणिवहून्याभरणानिच ॥ २५ ॥ वहुशस्त्राणिदिव्यानिनभसःसंपतंतिच ॥ क्रीडंतिहरयस्तृप्ताउत्प
तंतिपतंतिच ॥ २६ ॥ मठेतिसुंदरंवृंदातंददर्शतपस्विनम् ॥ व्याघ्रचर्मासनगतंभासयंतंजगत्त्रयम् ॥ २७ ॥ तमुवाचविभोपाहिपा
हिपापर्द्धिकादथ ॥ तपसाकिंचधर्मेणमौनेनचजपेनच ॥ २८ ॥ भीतत्राणात्परंनान्यत्पुण्यमस्तितपोधन ॥ एवमुक्तवतीभीतासालसांगी
तपस्विनम् ॥ २९ ॥ तावत्प्राप्तःसदुष्टात्मासर्वजीवप्रवंधकः ॥ वृंदादेवीभयत्रस्ताहरिकंठेसमाश्लिषत् ॥ ३० ॥ सुखस्पर्शभुजाभ्यांसाशोकवल्लीवालिं
गिता ॥ तवालिंगनभावेनपुनरेवभविष्यति ॥ ३१ ॥ शिरःसर्वांगसंपन्नंत्वद्भर्तुरधिकंगुणैः ॥ अथत्वंप्रमदेगच्छपत्यर्थेचित्रशालिकाम् ॥ ३२ ॥ साचि
त्रशालामित्युक्त्वाविवेशमुनिनातदा ॥ दिव्यपर्यंकमारूढागृह्यकांतस्यतच्छिरः ॥ ३३ ॥ चकाराधरपानंसामीलिताक्ष्यतिलोलुपा ॥ यावत्तावदभूद्रा
जन्रूपंजालंधराकृति ॥ ३४ ॥ तत्कांतसदृशाकारस्तद्वक्षस्तद्वदुन्नतिः ॥ तद्वाक्यस्तन्मनोभावस्तदासीज्जगदीश्वरः ॥ ३५ ॥ अथसंपूर्णकार्यंतंप्रि
यंवीक्ष्यजगादसा ॥ तवकुर्वेप्रियंस्वामिन्ब्रूहित्वंस्वरणंचमे ॥ ३६ ॥ वृंदावचनमाकर्ण्यप्राहमायासमुद्रजः ॥ शृणुदेवियथायुद्धंवृत्तंशंभोर्मयासह ॥ ३७ ॥
प्रियेरुद्रेणरौद्रेणछिन्नंचक्रेणमेशिरः ॥ तावत्त्वत्सिद्धियोगाच्चत्वद्भक्तेनममात्मना ॥ ३८ ॥ छिन्नंतदत्रचानीतंजीवितंतेंगसंगतः ॥ प्रियेत्वंमद्वियोगेनवा
लेजातासिदुःखिता ॥ ३९ ॥ क्षंतव्यंविप्रियंमह्यंयत्त्वांत्यक्त्वारणंगतः ॥ इत्यादिवचनैस्तेनवृंदासंस्मारितातदा ॥ ४० ॥ तांबूलैश्चविनोदैश्चवस्त्रालंक
रणैःशुभैः ॥ अथवृंदारिकादेवीसर्वभोगसमन्विता ॥ ४१ ॥ प्रियंगाढंसमालिंग्यचुचुंबरतिलोलुपा ॥ मोक्षादप्यधिकंसौख्यंवृंदामोहनसंभवम् ॥ ४२ ॥
मेनेनारायणोदेवोलक्ष्मीप्रेमरसाधिकम् ॥ वृंदांवियोगजंदुःखंविनोदयतिमाधवे ॥ ४३ ॥ तत्क्रीडाचारुविलसद्वापिकाराजहंसके ॥ तद्रूपभावात्कृ
ष्णोसौपद्मायांविगतस्पृहः ॥ ४४ ॥ अभूद्वृंदावनेतस्मिंस्तुलसीरूपधारिणी ॥ वृंदांगस्वेदतोभूम्यांप्रादुर्भूतातिपावनी ॥ ४५ ॥ वृंदांगसंगजंचेदम
नुभूयसुखंहरिः ॥ दिनानिकतिचिन्मेनेशिवकार्यंजगत्पतिः ॥ ४६ ॥ एकदासुरतस्यांतेसास्वकंठेतपस्विनम् ॥ वृंदाददर्शसंलग्नंद्विभुजंपुरुषोत्त

मम् ॥ ४७ ॥ तंदृष्ट्वाप्राहसाकंठाद्विमुच्यभुजबंधनम् ॥ कथंतापसरूपेणत्वंमांमोहितुमागतः ॥ ४८ ॥ निशम्यवचनंतस्याःसांत्वयन्प्राहतांहरिः ॥
शृणुवृंदारिकेत्वंमांविद्धिलक्ष्मीमनोहरम् ॥ ४९ ॥ तवभर्ताहरंजेतुंगौरीमानयितुंगतः ॥ अहंशिवःशिवश्चाहंपृथक्केनव्यवस्थितौ ॥ ५० ॥ जालंधरोहतः
संख्येभजमामधुनानघे ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिविष्णोर्वचःश्रुत्वाविषण्णवदनाभवत् ॥ ततोवृंदारिकाराजन्कुपिताप्रत्युवाचह ॥ ५१ ॥
रणेबद्धोसियेनत्वंजीवन्मुक्तःपितुर्गिरा ॥ विविधैःसत्कृतोरत्नैर्युक्तस्यहृतावधूः ॥ ५२ ॥ पतिर्धर्मस्ययोनित्यंपरदाररतःकथम् ॥ ईश्वरोपिकृतंभुंक्ते
कर्मेत्याहुर्मनीषिणः ॥ ५३ ॥ अहंमोहंयथानीतात्वयामायातपस्विना ॥ तथातववधूंमायातपस्वीकोपिनेष्यति ॥ ५४ ॥ इतिशप्तस्तथाविष्णुर्जगा
मादृश्यतांक्षणात् ॥ साचित्रशालापर्यंकःसचतेथप्लवंगमाः ॥ ५५ ॥ नष्टंसर्वंहरौयातेवनंशून्यंविलोक्यसा ॥ वृंदाप्राहसखींप्राप्यजिह्मंतद्विष्णुनाकृतः
म् ॥ ५६ ॥ त्यक्तंपुरंगतंराज्यंकांतःसंदेहतांगतः ॥ अहंवनेविदित्वैतत्क्रयामिविधिनिर्मिता ॥ ५७ ॥ मनोरथानांविषयमभून्मेप्रियदर्शनम् ॥ प्राहनिः
श्वस्यचैवोष्णंराज्ञीवृंदातिदुःखिता ॥ ५८ ॥ ममप्राप्तंहिमरणंत्वयाहिस्मरदूतिके ॥ इत्युक्तासातयाप्राहममत्वंप्राणरूपिणी ॥ ५९ ॥ तस्यास्तथोक्त
माकर्ण्यइतिकर्त्तव्यतांततः ॥ वनेनिश्चित्यसावृंदागत्वातत्रमहत्सरः ॥ ६० ॥ विहायदुःखमकरोद्गात्रक्षालनमंबुना ॥ तीरेपद्मासनंबद्धाकृत्वानिर्वि
षयंमनः ॥ ६१ ॥ शोषयामासदेहंस्वंविष्णुसंगेनदूषितम् ॥ तपश्चचारसात्युग्रंनिराहारासखीसमम् ॥ ६२ ॥ गंधर्वलोकतोवृंदामथागत्याप्सरोगणः ॥
प्राहयाहीतिकल्याणिस्वर्गमात्यजविग्रहम् ॥ ६३ ॥ गांधर्वशस्त्रमेतत्त्रिभुवनविजयंश्रीपतिस्तोषमग्र्यंनीतोयेनेहवृंदेत्यजसिकथमिदंतद्वपुःप्राप्तकामम् ॥
कांतंतेविद्धिशूलिप्रवरशरहतंपुण्यलाभस्यभूपास्वर्गस्यत्वंभवाद्यद्भुतममरवनंचंडिभद्रेभजत्वम् ॥ ६४ ॥ श्रुत्वाशास्त्रंवधूनांजलधिजदयितावाक्यमाहप्र
हस्यस्वर्गादाहृत्यमुक्तात्रिदशपतिवधूश्चातिवीरेणपत्या ॥ आदौपात्रंसुखानामहममरजिताप्रेयसातद्वियुक्तानिर्दुष्टातद्यतिष्येप्रियममृतगतंप्राप्नुयांयेनचै
व ॥६५॥ इत्युक्त्वाससखीवृंदाविससर्जाप्सरोगणान् ॥ तत्प्रीतिपाशबद्धास्तानित्यमायांतियांतिच ॥६६॥ योगाभ्यासेनवृंदाथदग्ध्वाज्ञानाग्निनागुणान् ॥
विषयेभ्यःसमाहृत्यमनःप्रापततःपरम् ॥ ६७ ॥ दृष्ट्वावृंदारिकांतत्रमहांतश्चाप्सरोगणाः ॥ तुष्टुवुर्नभसस्तुष्टाववृषुःपुष्पवृष्टिभिः ॥ ६८ ॥ शुष्कका
ष्ठचयंकृत्वातत्रवृंदाकलेवरम् ॥ निधायाग्निंचप्रज्वाल्यस्मरदूतीविवेशतम् ॥६९॥ दग्धंवृंदांगरजसांबिंबंतद्गोलकात्मकम् ॥ कृत्वातद्भस्मनःशेषंमंदाकिन्यां
विचिक्षिपुः ॥ ७० ॥ यत्रवृंदापरित्यज्यदेहंब्रह्मपथंगता ॥ आसीद्वृंदावनंतत्रगोवर्द्धनसमीपतः ॥ ७१ ॥ देव्योथस्वर्गमेत्यात्रिदशपतिवधूसत्त्वसंपत्तिमा

हुर्देवीभ्यस्तन्निशम्यप्रमुदितमनसोनिर्जराद्याश्चसर्वे ॥ शत्रोर्दैत्यस्यहित्वाप्रबलतरभयंभीमभेयोंनिजघ्नुःश्रुत्वातत्रासनस्थःपरिजननिवहोवापशोभांशुभ
स्य॥७२॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचा०जालंधरोपा० वृंदायाब्रह्मपदप्राप्तिर्नामपंचदशोऽध्यायः॥१५॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ कथंजालंधरो
गौरींहररूपधरोमुने॥दृष्ट्वाचकारकिंतत्रतन्मेकथयविस्तरात् ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ यदामायाशिवस्तत्रप्रार्थयद्गिरिजांप्रति॥ततःसाचुक्षुभेराजन्किं
चिन्नोवाचतंप्रति ॥ २ ॥ अनातुरस्यदेवस्यप्रातस्यतपसामया ॥ नयुक्तमितिनिश्चित्यपार्वतीनाहतंनृप॥ ३ ॥ सानतत्रप्रतीकारंदृष्ट्वातस्यचपश्यतः ॥
निर्गताततउत्थायददर्शाकाशवाहिनीम् ॥ ४ ॥ गंगांवासोचितांमत्वाभवानीतपसेययौ ॥ पुरापितपसालब्धोमयेशःसांप्रतंतथा ॥ ५ ॥ इत्यव्रजच्चित
यतीसखीभिःसहिताततः ॥ पुरःक्षीरनिभांराजन्पार्वतीगगनात्परम् ॥ ६ ॥ मंदाकिनींददर्शाथपतंतींमानसोत्तरे ॥ हारमालामिवायांतींविविक्तांगगनस्र
जः ॥७॥ मंदाकिन्याःपयःपूरोह्याकृष्टःस्वर्गतोयथा ॥ श्रुतीनांपूरधारेवब्रह्मणोवदनच्युता ॥ ८ ॥ दृष्ट्वामुमोदतांगंगांस्नात्वाचालिसमन्विता ॥
संपूज्यस्वतनुंपश्चान्निविष्टास्वर्णदीतटे ॥ ९ ॥ परस्परमथालोक्यगौरीप्राहसखींजयाम् ॥ त्वंगच्छमद्वपुःकृत्वातत्समीपंसखीत्वरा ॥ १० ॥ जानीहित
त्वंकिंशंभुर्यदिवान्योभविष्यति ॥ यद्यसौत्वांसमालिंग्यकुरुतेचुंबनादिकम् ॥११॥ तदामायांसमास्थायजानीह्यसुरमागतम् ॥ यदिचेत्त्वांप्रतिब्रूयान्मान्नि
मितंशुभाशुभम् ॥ १२ ॥ असंशयंपिनाकीस्यादत्रागत्यब्रवीहिमाम् ॥ इत्यादिष्टाजयादेव्यागतागंगाधरांतिकम् ॥ १३ ॥ तामायांतींसदृष्ट्वाचभृशंमन्म
थपीडितः ॥ चकारालिंगनंतस्यागौरीरूपेणभावयन् ॥ १४ ॥ ततोजालंधरःसद्योवीर्यंस्वंप्रमुमोचह ॥ अल्पेंद्रियश्चसंजातोवेगतःकुरुनंदन ॥ १५ ॥
तयासप्रोदितोदैत्यनत्वंरुद्रोभविष्यसि ॥ अल्पवीर्योधमाचारोनाहंगौरीहितत्सखी ॥१६॥ इत्युक्त्वानिजमास्थायरूपंसाप्राहतंपुनः ॥ अनेनबतपापेनह
तस्त्वंहिपिनाकिना ॥ १७ ॥ इतिज्ञात्वाचसाप्राप्तातत्रगत्वाब्रवीदुमाम् ॥ देविजालंधरोह्येषनशंभुस्तववल्लभः ॥ १८ ॥ ततोभयार्ताहरवल्लभाभूद्दु
तंविवेशाथसरोजमध्ये ॥ सख्योभ्रमर्यःकमलेषुजाताभयेनजालंधरजेनराजन् ॥ १९ ॥ अत्रांतरेवनगतामदृष्ट्वातांनृपांगनाम् ॥ भीतास्तुरक्षकास्त
स्याःसत्वरंरणमाययुः ॥ २० ॥ ततःशुंभेनतेपृष्टास्तंनत्वोचुःससाध्वसाः ॥ आत्मनःपरिहारार्थंविष्णुमित्यसुरेश्वरम् ॥ २१ ॥ श्रुत्वावृंदांहृतां
त्रस्तोरुद्रात्त्यक्त्वाथसंगरम् ॥ शुंभेनप्रेषितौचंडमुंडौजालंधरंप्रति ॥ २२ ॥ मानसोत्तरमागत्यदानवौवेगवत्तरौ ॥ हररूपधरंदैत्यंऊचतुर्विटपान्तरे
॥२३॥ किंतयानृपशार्दूलविदेशगतयाश्रिया ॥ अरयोयांनपश्यंतिबंधुभिर्यानभुज्यते॥२४॥ जितःशुंभोहतंसैन्यंदेवरुद्रेणतेरणे ॥ एह्येहिकुरुसंग्रामंनत्वं
प्राप्नोषिपार्वतीम् ॥ २५ ॥ पंचाननस्यमहिषींकथंप्राप्नोतिजंबुकः ॥ अंधकारःकथंराजन्प्राप्नोतिसवितुःप्रभाम् ॥ २६ ॥ तवजालंधरात्पीठाद्धृता

राज्ञीमुरारिणा ॥ इतिसंश्रूयतेवार्तातस्मात्त्वंकुरुसंगरम् ॥ २७ ॥ रणेशर्वंविजित्याशुभवसर्वेश्वरेश्वरः ॥ अथवाशिवनाराचैःखंडितोयासितत्पदम्
॥ २८ ॥ इतिजालंधरःश्रुत्वाभाषितंचंडमुंडयोः ॥ निःससारगिरेस्तस्मात्सक्रोधंरक्तलोचनः ॥ २९ ॥ चंडमुंडौसमाश्वास्यत्यक्त्वारूपंहरस्य
च ॥ गच्छन्जालंधरोमार्गेदुर्वारणमुवाचह ॥ ३० ॥ पश्यदुर्वारणेदानींतत्रयद्विष्णुनाकृतम् ॥ मायामाश्रित्यसाराज्ञीवृंदानीतात्मनःपदम् ॥ ३१ ॥
गृहेस्थितस्यजामातुर्विश्वसेन्नैवबुद्धिमान् ॥ नूनंतस्मैप्रदत्वाचकन्यकांविसृजेद्बुधः ॥ ३२ ॥ जामातरंगृहेनैवस्थापयेत्सर्वथानरः ॥ धनदारादिकं
सर्वंसगृह्णातिशनैःशनैः ॥ ३३ ॥ ॥ दुर्वारणउवाच ॥ ॥ राजन्यत्क्रियतेकर्मतत्तथैवतुभुज्यते ॥ त्वंहर्तुमागतोगौरींहरिणातेहृतावधूः ॥ तस्यस्पष्टं
वचःश्रुत्वाक्षणंमौनीव्यचिंतयत् ॥ ३४ ॥ ॥ जालंधरउवाच ॥ ॥ किंप्रयामिहरंजेतुमथवाहरिमुल्बणम् ॥ कार्यद्वयेसमुत्पन्नेयत्परंतत्प्रकथ्यता
म् ॥ ३५ ॥ ॥ दुर्वारणउवाच ॥ ॥ यदियासिहरिंजेतुंहरःपृष्टेहनिष्यति ॥ हनिष्यंतिरणेशूरायातुंरुद्रोनदास्यति ॥ ३६ ॥ तस्मात्पशुपतिंजित्वाकृत्वा
त्वंवश्यमात्मनः ॥ पश्चात्प्रयाहिगोविंदंयदिजानासितत्पदम् ॥ ३७ ॥ अधुनासत्वरंवीरयाहिदैत्यान्महाबलान् ॥ रणंकुरुमहाघोरंयथास्वर्गंसुपच्यते ॥ ३८ ॥
देशकालोचितंश्रुत्वादुर्वारणवचस्तदा ॥ ययौजालंधरोयोद्धुंसहरुद्रेणयोगिना ॥ ३९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचाशत्सहस्रसंहिता
यांजालंधरोपाख्यानेजालंधरस्यमायारूपपरित्यागोनामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथजालंधरोपश्यत्कबंधचयभीषणम् ॥
रणंरुधिरमांसौघमज्जामेदोस्थिदुर्गमम् ॥ १ ॥ तत्रजालंधरोदैत्यःप्रियाहरणदुखितः ॥ रणेविलोकयामासवृषस्थंपार्वतीपतिम् ॥ २ ॥ घोराहिभोगेनविभू
षितांगंजटाकलापेशशिभूषणांकितम् ॥ नेत्राग्निकीलोपरिशोभितांगंविनारणंसंप्रददर्शसिंधुजः ॥ ३ ॥ शीघ्रंस्वरथमारुह्यसमुद्रतनयस्तदा ॥ संरुष्टःप्राह
तंशुंभंतापसोनहतस्त्वया ॥ ४ ॥ प्राहजालंधरंशुंभस्तपस्तेनमहत्कृतम् ॥ हंतुंनशक्यतेस्माभिर्हरःसंग्रामदुर्जयः ॥ ५ ॥ इतिशुंभोक्तमाकर्ण्यसिंधुजःक्रो
धमूर्च्छितः ॥ हरंपद्मसहस्रेणदैत्यसैन्येनसंवृतम् ॥ ६ ॥ गृहीत्वाकालकेदारंधनुर्जालंधरोययौ ॥ बाणांस्तीक्ष्णानतिस्थूलान्लोहस्तंभान्तथाबहून् ॥ ७ ॥
मुमोचयुधिदुर्धर्षोवर्षन्मेघइवागमे ॥ आयांतंरुरुधुःसिंधुसूनुंशंभुगणायुधि ॥ ८ ॥ ततोरुद्रेणरौद्रैश्चशरौघैस्ताडितोरुषा ॥ रुद्रबाणैस्तदातस्यकवचंभु
विपातितम् ॥ ९ ॥ विवर्मापिबभौसोथमेघमुक्तोयथाचलः ॥ पुनर्जालंधरस्यांगंशंभुनाकीलितंशरैः ॥ १० ॥ रुधिरंबहुसुस्रावजालंधरशरीरतः ॥ तेना
शुरुधिरौघेणप्लावितासकलामही ॥ ११ ॥ ततोदेवाभयंजग्मुर्दानवाश्चचकंपिरे ॥ त्यक्त्वातेप्रमथावीरारणभूमिंप्रदुद्रुवुः ॥ १२ ॥ नद्याइवपरामूर्त्तिःप्रसृ

---

१ यथाशुरुच्यते बुध इ० पा० ।

तासर्वतोपिच ॥ अथाहार्णवजोरुद्रंधनुर्धरवरोह्यसि ॥ १३ ॥ इदानींतत्करिष्यामियेनगच्छासिसंक्षयम् ॥ इत्युक्त्वाकालकेदारंसशरंप्रतिगृह्यतत् ॥ १४॥
शीघ्रंसंपूरयामासशरैर्नानाविधैःशिवम् ॥ शिवःसहस्रकोटीभिःपूरितांगोरणेबभौ ॥१५॥ विहंगमैर्यथाकाशंवृक्षैरिवमहागिरिः ॥ दैत्यमुक्तैस्तुस्तैर्बाणैर्दृष्ट्वा
व्याप्तंमहेश्वरम् ॥ १६ ॥ वीरभद्रस्तथाकोपाज्जालंधरमधावत ॥ अपीडयदमेयात्मासमुद्रतनयंबली ॥ १७ ॥ जालंधरोथसंक्रुद्धोविध्यन्बाणैःसहस्रशः ॥
धनुःशरान्रथंछत्रंसारथिंतिलशःशरैः ॥ १८ ॥ चकारवीरभद्रस्यसिंधुसूनुःप्रतापवान् ॥ वीरभद्रोथविरथोहतवान्गदयाब्धिजम् ॥ १९ ॥ तथैवगदया
सोपितंहत्वापातयद्भुवि ॥ गदाप्रहारपतितमालोक्यातिविमूर्च्छितम् ॥ २० ॥ मणिभद्रोथसमरेजालंधरमधावत ॥ अतिक्रुद्धंतमायांतंदृष्ट्वादैत्योमहार
णे ॥ २१ ॥ शरैर्व्यस्तोपकरणंसचकारनदीसुतः ॥ अथमूर्च्छांपरित्यज्यउत्तस्थौसिंहवन्नदन् ॥ २२ ॥ वीरभद्रस्ततःकोपान्मणिभद्रःप्रतापवान् ॥
जघ्नतुःपर्वताभ्यांतौव्योमस्थंतटिनीसुतम् ॥ २३ ॥ तदंगेपतितौदृष्ट्वापर्वतौविनिनद्यच ॥ जघानमुष्टिपातेनवीरभद्रोनदीसुतम् ॥२४॥ मणिभद्रश्चरणयो
र्धृत्वासागरनंदनम् ॥ स्यंदनाद्भ्रामयामासतदद्भुतमिवाभवत् ॥ २५ ॥ मणिभद्रगृहीतोपिदैत्यराट्समहाबलः ॥ हत्वाचरणघातेनमणिभद्रमपातयत्
॥ २६ ॥ जालंधरोमहाबाहुर्वीरभद्रंचमुष्टिना ॥ अथागतःपरिवृतोगणैर्नंदिकेश्वरः ॥ २७ ॥ शुंभस्तमागतंदृष्ट्वारुरोधसहसैनिकैः ॥ द्वंद्वयुद्धैरथा
जग्मुर्गणादैत्यैःपरस्परम् ॥ २८ ॥ शुंभःशिलादजंराहुर्महाकालंरणेययौ ॥ कोलाहलंनिशुंभोथकेतुःकालमधावत ॥ २९ ॥ शैलोदरोगुहंजंभोमाल्यवं
तंमहाबलः ॥ महापार्श्वोथयौचंडंचंडीशोरोमकंटकम् ॥ ३० ॥ विकटास्योथवैभृंगिमुरुनेत्रोविनायकम् ॥ एवंदैत्येश्वरैःसार्द्धंगणानामधिपाययुः ॥३१ ॥
अथशुंभायुधैर्बाणैःप्रहतश्चशिलादजः ॥ चूर्णीचकाराद्रिशृंगैःकपितुंडोमहत्तरैः ॥ ३२ ॥ शुंभस्तेनार्दितःशक्त्याशिलादंचजघानतम् ॥ महाकालोज
घानाथतंराहुंरणमूर्द्धनि ॥ ३३ ॥ शक्त्याथतस्यहतवान्स्यंदनंसमहाद्रिणा ॥ कोलाहलोहतःशक्त्यानिशुंभेनप्रतापवान् ॥ ३४ ॥ शक्तिंगृहीत्वा
ह्यहनद्रथंसारथिनासह ॥ विरथेनाथदैत्येनभृशंक्रुद्धेनसंयुगे ॥ ३५ ॥ कोलाहलोसुरेंद्रेणसहस्रफणिनाहतः ॥ तंहत्वाचातिवेगेनरथंचान्यमुपागतः ॥३६॥
फणिचक्रहतःसंख्येक्षणान्मूर्च्छांविहायच ॥ स्वरथात्शीघ्रमुत्तीर्यगृहीत्वाखड्गचर्मणी ॥ ३७ ॥ सर्वंचक्रेनिशुंभस्यसरथाद्यसिनापृथक् ॥ पुनःस्वरथ
मारुह्यदैत्यंबाणैरताडयत् ॥ ३८ ॥ निशुंभोप्यतिरोषाच्चतत्पराक्रमविस्मितः ॥ शक्त्यामहाबलस्तस्यरथंसाश्वंन्यषूदयत् ॥ ३९ ॥ कोलाहलोरणे
धावन्निशुंभंविरथोबली ॥ गतःससरथंचक्रेविरथंभुजबंधनात् ॥ ४० ॥ केतुपुच्छंगृहीत्वाचभ्रामयामासचांबरे ॥ कालश्चिक्षेपसोप्यद्रिंसचिच्छेदागि
रिंजवात् ॥ ४१ ॥ तंनगंचूर्णितंदृष्ट्वाताडयामासमुष्टिना ॥ कालश्चूर्णितसर्वांगःकेतुनाप्राद्रवद्भयात् ॥ ४२ ॥ शैलोदरस्तथास्कंदंजघानगदयोरसि ॥

षडाननोपितंशक्त्याहत्वाभूमावपातयत् ॥ ४३ ॥ शक्तिप्रहारेणमृतंदानवंवीक्ष्यषण्मुखः ॥ जगर्जतत्रवैचित्र्यंयथाक्रौंचेविदारिते ॥ ४४ ॥ माल्य
वानथबाणौघैर्जंभमभ्यर्दयद्रणे ॥ जंभोपिसायकैस्तीक्ष्णैर्भित्त्वातंमूर्च्छितंजहौ ॥ ४५ ॥ महापार्श्वोरथंधृत्वाबाणौघैर्वाजिवर्जितम् ॥ लीलयैवचखेनीत्वा
व्यश्वंचंडमपातयत् ॥ ४६ ॥ व्यश्वंरथंविलोक्याथततश्चंडोग्रहीद्द्रुजम् ॥ आपतंतंमहापार्श्वंचंडस्तंगदयाहनत् ॥ ४७ ॥ अचिंत्यैवगदापातंसोसुरो
भृशदारुणः ॥ प्रहत्यमुष्टिनाचंडंपातयामासभूतले ॥ ४८ ॥ चंडीशशस्त्राभिहतोरोमकंठोमहासुरः ॥ चंडीशंपादयोर्धृत्वारथमूर्ध्निन्यपातयत् ॥ ४९ ॥
पपातसहसाभूमौययौतंभीषणेक्षणः ॥ उरुनेत्रेणसमरेहतोलंबोदरःशरैः ॥ ५० ॥ दंतेनोरसितंहत्वापातयामासभूतले ॥ ऊरुनेत्रःक्षणाच्छांतिमागत्या
शुरथंक्षणात् ॥ ५१ ॥ जघानमुद्गरेणासौमूर्ध्निसिंदूरमंडिते ॥ गणेश्वरःपट्टिशेनजघानोरसिदानवम् ॥ ५२ ॥ तन्मुखादथनिष्क्रांतोनवशीर्षोसुरो
महान् ॥ अष्टादशभुजोराजन्सोप्यधावतशांकरिम् ॥ ५३ ॥ नवशीर्षोरुनेत्राभ्यांरणेरुद्धोविनायकः ॥ जर्जरीकृतदेहोपिजग्राहपरशुंरु
षा ॥ ५४ ॥ तेनचिच्छेदशस्त्राणितयोराजौगणेश्वरः ॥ रुद्धंगणेश्वरंदृष्ट्वाताभ्यांसंख्येथषण्मुखः ॥ ५५ ॥ शीघ्रमागत्यसेनानीर्जघाननवशीर्ष
कम् ॥ नवशीर्षंरणेहत्वाउरुनेत्रमधावत ॥ ५६ ॥ स्कंदःस्वशक्तिघातेनपातयामासतंनृप ॥ पश्यञ्जालंधरःस्कंदंययौसैन्येनसंवृतः ॥ ५७ ॥ पुत्र
प्रीत्यासुरान्हंतुंसगणःशंकरोपिच ॥ ततोघोरतरंयुद्धमभूदद्भुतसैन्ययोः ॥ ५८ ॥ हरसिंधुजयोर्युद्धेगतप्राणेवरोदसी ॥ अथजालंधरःक्रुद्धोबा
णंसंधायदारुणम् ॥ ५९ ॥ सहस्रशतसंख्याकैःपत्रैःसर्वत्रभूषितम् ॥ दैत्येंद्रस्तेनबाणेनललाटेताडयच्छिवम् ॥ ६० ॥ ममज्जापुंखमर्यादंललाटेशं
करस्यच ॥ भालेशशांकवच्छंभोःसरराजमहाप्रभः ॥ ६१ ॥ यथादित्योहिघर्मांतेसंध्याकालेंबुदागमे ॥ अथरुद्रोमहाबाणंजग्राहज्वलनोपमम् ॥ ६२ ॥
यस्यवेगेतुपवनःफलेयस्याग्निभास्करौ ॥ कालोग्रंथिषुसर्वेषुशरेदेवीधरास्थिता ॥ ६३ ॥ हरस्तेनशरेणाशुविव्याधहृदिसिंधुजम् ॥ तेनबाणप्रहारेणरु
धिरौघपरिप्लुतः ॥ ६४ ॥ पपातशरभिन्नांगोवज्राहतइवाचलः ॥ तदादैत्याःसमाक्रंदन्जगर्जुःप्रमथास्तथा ॥ ६५ ॥ सिंधुजंमूर्छितंदृष्ट्वारुरुधुर्दानवाः
शिवम् ॥ रक्षार्थमुद्यताःकेचित्केचित्तंपरितःस्थिताः ॥ ६६ ॥ यावज्जालंधरोमूर्छांप्राप्तोवारिधिनंदनः ॥ तावद्रुद्रेणनाराचैर्हताजालंधरीचमूः ॥ ६७ ॥
चिराज्जालंधरस्त्यक्त्वामूर्छांसैन्यंहतंनृप ॥ दृष्ट्वाभयान्वितःसेनांविकीर्णांचतथारणे ॥ ६८ ॥ ततःकाव्यंससस्मारमनसापरमंगुरुम् ॥ स्मृतस्तेनत्वर
न्प्राप्तःकविर्जालंधरंप्रति ॥ ६९ ॥ स्वस्तिकृत्वाजगादाथभार्गवःसिंधुनंदनम् ॥ किंकरोमिमहाराजतवकार्यंमहाबल ॥ ७० ॥ ॥ नारदउवाच ॥
इतिकाव्यवचःश्रुत्वाभार्गवंबहुमानयन् ॥ नत्वागुरुमुवाचाथराजाजालंधरस्तथा ॥ ७१ ॥ ॥ राजोवाच ॥ जीवयैतान्मृताञ्छक्रदैत्यान्सर्वान्समं

ततः ॥ इत्युक्तःसिंधुजेनाजौसैन्यंतत्रव्यलोकयत् ॥ ७२ ॥ पंचविंशत्सहस्राणियोजनानांप्रमाणतः ॥ दैत्यांगरथसंकीर्णमुपर्युपरिपार्थिव ॥ ७३ ॥
उच्छ्रयेपंचनवतियोजनानांमहींचिताम् ॥ योधवाहनदेहाद्यैरिवपूर्णांधरांततः ॥ ७४ ॥ मंत्रोदकेनचाभ्युक्ष्यदैत्यानुत्थापयत्कविः ॥ यावद्रुद्रोजटाजूटंवबं
धभुजगैर्दृढम् ॥ ७५ ॥ तावत्काव्येनतत्सैन्यंमंत्रेणोत्थापितंनृप ॥ व्याघ्रान्यथाकेसरिणोगजेंद्राःशूकरान्यथा ॥ ७६ ॥ आगतान्दानवान्दृष्ट्वाचिं
तयामासशंकरः ॥ किमेतदिहसंजातंमृतान्सृजतिकुत्रचित् ॥ ७७ ॥ ददर्शचिंतयन्काव्यइतितस्मिन्रणेभवः ॥ जीवयंतंरणेदैत्यान्धावंतंवेगवत्त
रम् ॥ ७८ ॥ ततःक्रुद्धोमहादेवःशुक्रंहंतुंमनोदधे ॥ त्रिशूलिनमनुज्ञायरहश्चोवाचतंकविः ॥ ७९ ॥ ब्राह्मणोहंकथंहंसिसर्वविद्याविशारदम् ॥ ब्रह्म
हत्यामयिहतेतवरुद्रभविष्यति ॥ ८० ॥ इतिश्रुत्वाकवेर्वाक्यंशूलंतत्याजशंकरः ॥ स्मृत्वातत्पूर्ववृत्तांतंयच्छिन्नंब्रह्मणःशिरः ॥ ८१ ॥ ब्राह्मणोनहिहंतव्यो
हरन्प्राणानपिप्रियान् ॥ अयंतुजीवयन्दैत्यान्निग्राह्यःसर्वथामया ॥ ८२ ॥ तस्मादेनंक्षिपाम्याशुस्त्रीयोनौदैत्यजीवनम् ॥ एवमुक्तवतःशंभोस्तृतीयनयना
दद्भुतम् ॥ ८३ ॥ कृत्याविवासाचात्युग्रामुक्तकेशीमहोदरा ॥ स्थूललंबस्तनीयोनीदंष्ट्रालोचनभीषणा ॥ ८४ ॥ आज्ञापयेतिसतयाप्रोक्तस्तामब्रवीच्छिवः ॥
कृत्येत्वंदानवाचार्यंस्वयोनौक्षिपदुर्मतिम् ॥८५॥ यावज्जालंधरंहन्मितावदेनंभगेवह ॥ हतेजालंधरेदैत्येपश्चान्निस्तीर्यमोचय ॥८६॥ हरेणोक्तेतिसाकृत्याभा
र्गवंसमधावत॥पपातभूमौतांदृष्ट्वाकाविर्दैत्याःप्रदुद्रुवुः॥८७॥केशेष्वाकृष्यधुन्वानानग्नमालिंग्यभार्गवम्॥योनौदधारसाकृत्याहसंतीजयनंदन॥८८॥ भगेक्षि
प्तंगुरुंदृष्ट्वायावज्जालंधरोसुरः॥संदधेमार्गणांस्तावत्साकृत्यादृश्यतांगता ॥८९॥ ॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा०युधिष्ठिरनारदसं०जालंधरोपाख्याने
शुक्रयोनिप्रवेशोनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथजालंधरःप्राहरक्षात्मानामितःशिवम् ॥ शिवाद्यत्वांक्षिपाम्याशुयत्रा
स्तेमधुसूदनः ॥ १ ॥ पश्चाद्ब्रह्माणमाकृष्यपातयिष्यामिसागरे ॥ धृतेषुयुष्मासुयदातदासर्वेश्वरोह्यहम् ॥ २ ॥ इत्युक्त्वासैन्यसंभारंन्यस्यशुंभासुरा
दिषु ॥ भटैर्गुप्तंनिशुंभाद्यैश्चतुरंगमनंतकम् ॥ ३ ॥ शुंभोनिशुंभःफेंकारोफे[1]रुंडोधूम्रलोचनः ॥ केतुर्बिडालजंघश्चराहुर्दुर्वारणोयमः ॥ ४ ॥ कालासुरोथ
लवणोभूमिरेतोंधकासुरः ॥ रक्तवीर्यादयश्चंडीचामुंडीदैत्यपुंगवाः ॥ ५ ॥ सर्वानेवोद्यतान्दृष्ट्वासंख्येदानवपुंगवान् ॥ रुरुधुःसमरेराजन्वीरभद्रादयो
गणाः ॥ ६ ॥ ततोयुद्धमभूद्घोरंतुमुलंलोमहर्षणम् ॥ पतंतिप्रथमायत्रदैत्याश्चापिक्षतातुराः ॥ ७ ॥ अथशुंभादिभिर्दैत्यैःसर्वशस्त्रैर्महामृधे ॥ हताःपेतुर्ग
णाश्चान्येपलायांचक्रिरेनृप ॥ ८ ॥ गणान्विजित्यसमरेरुरुधुर्दानवाःशिवम् ॥ वर्षतःशरधाराभिर्घनामेरुगिरिंयथा ॥ ९ ॥ ततःपिनाकमाकृष्यवृषभोप

---

[1] भेरुंड इ० पा० ।

रिभैरवः ॥ जघानबाणनिवहैर्दानवान्समरांगणे ॥ तीक्ष्णाग्रैस्तुक्षुरप्रौघैर्दानवानहनद्बली ॥ १० ॥ केचिन्नंदिप्रहारेणपेतुःसंग्राममूर्धनि ॥ बाणैश्चजर्ज
रान्कृत्वाशुंभादीन्वृषभध्वजः ॥ ११ ॥ शेषंसैन्यंजघानाशुशस्त्रास्त्रैःसमरांगणे ॥ गजैर्नरैर्हयैर्व्याप्तंपतितैःसमरांगणम् ॥ १२ ॥ बभूववज्रनिर्भिन्नैःपर्व
तैरिवभूतलम् ॥ अथमायामयींगौरींविदधेसिंधुनंदनः ॥ १३ ॥ सौंदर्यगुणसंपन्नांसर्वालंकारभूषिताम् ॥ जयांमायामयींकृत्वासमुवाचाब्धिनंदनः ॥१४॥
गच्छत्वंपुरतोरुद्रंविमोहयरणेद्रुतम् ॥ इत्युक्त्वादैत्यपतिनाथयौमायामयीजया ॥ १५ ॥ रणेगत्वाशिवस्याग्रेमुक्तकेशीरुरोदह ॥ पृष्टाहरेणसाप्राह
मानसोत्तरपर्वतात् ॥ १६ ॥ हृतातवप्रियादेवपार्वतीसिंधुसूनुना ॥ श्रुत्वेतिवचनंतस्यास्तामुवाचवृषध्वजः ॥ १७ ॥ जयेत्वमेहिवृषभंत्वांहरिष्यंति
दानवाः ॥ ततोवृषभमारुह्यजयाचालिंग्यशंकरम् ॥ १८ ॥ प्राहम्रियामिपार्वत्यानजीवामिविनाहर ॥ चंद्रंशंभुजटाविष्टंगृहीत्वावृषभाद्द्रुतम् ॥ १९ ॥
अवारोहतसामायामायाष्वक्तोरणंययौ ॥ ततोगौरींहृतांश्रुत्वाचिंतयामासशंकरः ॥ २० ॥ दैत्यमायापरिष्वक्तोनात्मानंबुबुधेनृप ॥ एतस्मिन्नंतरे
प्रातःसैन्येनमहतावृतः ॥ २१ ॥ मायामृडानींस्वरथेनिधायार्णवजःशिवम् ॥ जालंधरजयेतद्वदासीद्वादित्रनिस्वनः ॥ २२ ॥ चचालवसुधायेनप्रति
नेदुर्महीधराः ॥ हरस्यदर्शयामासपार्वतींसिंधुनंदनः ॥ २३ ॥ रुद्रोप्यरिरथस्थांतांददर्शनिजवल्लभाम् ॥ वियोगविधुरांदीनांतन्वीमातुरलोचना
म् ॥ २४ ॥ हानाथप्रियरुद्रेतिप्रजल्पंतींपुनःपुनः ॥ प्रौढवैरिरथेदृष्ट्वापाखंडिस्थांयथाश्रुतिम् ॥ २५ ॥ गौरींदध्यौतथास्थाणुःकथंप्राप्याप्रियामया ॥
विललापततःशंभुर्दैत्यमायाविमोहितः ॥ २६ ॥ मोहोमेदानवैःकांतेहृतासित्वंकथंप्रिये ॥ शोकमोहप्लुतंदृष्ट्वाशंकरंसागरात्मजः ॥ २७ ॥
जगादप्रहसन्वाक्यंकाश्चित्कारुण्यवान्यथा ॥ सर्वप्रमाणशून्योसिस्मरशृंगारवर्जितः ॥ २८ ॥ ईश्वरोपिवराकस्त्वंसंजातोविकयाविना ॥
मारोदीर्हिविरूपाक्षददामितववल्लभाम् ॥ २९ ॥ रक्षितोसिमयारुद्रगृहीत्वापार्वतींरणात् ॥ इत्युक्त्वागिरिशंतूर्णमुत्तार्यस्वरथादुमाम् ॥ ३० ॥
सैन्यंसंप्रेषयामासशंकराभिमुखंकिल ॥ हरोपिवृषभेणाशुतत्सैन्यंसमधावत ॥ ३१ ॥ गृहीतुंपार्वतींपाहित्राहित्राहीतिजल्पतीम् ॥ यावद्गृह्णातितां
गौरींकरेणवृषभध्वजः ॥ ३२ ॥ तावच्छुंभासुरःशीघ्रंगृहीत्वाचांबरेस्थितः ॥ शूलंमुमोचबलवान्हंतुंशुंभासुरंहरः ॥ ३३ ॥ शुंभेनसापरित्य
क्ताशूलोपरिपपातह ॥ रुदंतीचारुसर्वांगीत्यक्ताशूलेनसंयुता ॥ ३४ ॥ पतिताशंकरस्याग्रेतथेत्युक्त्वाममारच ॥ मायागौरींमृतांदृष्ट्वाशोकमोहपरिप्लुतः
॥ ३५ ॥ हाप्रियेतिरुदन्रुद्रःपपातभुविमूर्च्छितः ॥ क्षणंसंज्ञामवाप्याथरणभूमावुमापतिः ॥ शशापशुंभप्रमुखान्गौरीयुष्मान्हनिष्यति ॥ ३६ ॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथशुंभादयोदैत्यारणेदेव्यानिपातिताः ॥ महेश्वरस्यशापेनगतेमन्वंतरेनृप ॥ ३७ ॥ शापित्वातान्रुरोदाथजल्पन्निर्गत्य

शंकरः ॥ क्वगतासिप्रियेत्यक्त्वादुःखितंमांरणांगणे ॥३८॥ रतिंत्यक्त्वावियोगार्तःश्रीकंठोहंत्वयाकृतः ॥ वासुदेवोपिमांत्यक्तंनजानातित्वयाप्रिये॥३९॥
यज्ञेदक्षस्याग्निकुंडेशिरोदेविहुतंत्वया ॥ भूयोहिभवतीलब्धाकथंत्यजसिमांपुनः ॥ ४० ॥ उतिष्ठोतिष्ठचार्वंगिगिरिजेमांप्रबोधय ॥ अत्रांतरेशिवंज्ञात्वादै
त्यमायाविमोहितम् ॥ ४१ ॥ देवतागणमध्यस्थोह्यंतरिक्षादुपागमत् ॥ विलपंतमुवाचेदमदृश्यःकमलासनः ॥ ४२ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ त्वंशोक
मोहपितृमातृविवर्जितोसिदुःखंसुखंसुतकलत्ररिपुर्नचास्ति ॥ जातोसिनैवजनकेनजनिष्यमाणस्त्वंमन्यसेऋषिगणैश्चकुतोविमोहः ॥ ४३ ॥ एको
सिनाथबहुधाकृतविग्रहोसिसूर्योयथाजलधिवीचिषुदृश्यमानः ॥ ध्यानेनयांतियमिनस्तवपादमूलंरूपंपरंदुरवबोधमवाच्यमेव ॥ ४४ ॥ नैषाप्रियात
वसमान्तयाविपन्नाजालंधरेणरचितांजहिदेवमायाम् ॥ सापार्वतीकमलकोशगताहिशंभोयुद्धस्ववैरिनिवहंजहिपाहिचास्मान् ॥ ४५ ॥ श्रुत्वेतिब्रह्मणोवा
क्यमवबुद्धोमहेश्वरः ॥ ज्ञात्वातांदानवींमायांमुमोचमहतींशिलाम् ॥ ४६ ॥ तयाजघानसमरेदैत्यकोटिशतत्रयम् ॥ ततोवृषभमारुह्यक्रोधेनमहतानृ
प ॥ ४७ ॥ धनुःपिनाकंयुद्धायधूर्जटिर्जगृहेशरान् ॥ अथमायापरित्यक्तंशर्वमालोक्यसिंधुजः ॥ ४८ ॥ सुरेशमोहनंमायाजालमत्यद्भुतंनृप ॥
अन्यदाविश्चकाराशुभृशंमायामहाबलम् ॥ ४९ ॥ जालंधरःकोटिभुजोबभूववृक्षास्त्रशस्त्रैर्युयुधेवृषांकम् ॥ अथांतरालेपृथिवींचकारसमुद्रसूनु
र्गिरिधातुमंडिताम् ॥ ५० ॥ देवतायतनैरम्यैर्नानापुष्पसमाकुलैः ॥ मंडितांनृपभूमिंचचकारोदधिनंदनः ॥ नृत्यंतियत्राप्सरसोमेनकाया
मनोहरा ॥ ५१ ॥ विस्मृत्यशंभुस्तदपास्यकार्मुकंसद्यःप्रतस्थेवृषभोपरिस्थितः ॥ वादित्रगीतैर्भुविमोहितोभृशंदैत्येंद्रमायामयतांडवेनसः ॥
॥ ५२ ॥ विमोहितंवीक्ष्यवृषस्थितंहरंनित्यंसमुद्रःसहतांडवेन ॥ गीतेनवाद्येनचनृत्यलीलयाननादरूपीतरसाविमोहितुम् ॥ ५३ ॥ जंतून्नक्षि
प्त्वोदधौतांश्च[2]सहस्रंसतततोत्सवः ॥ क्वचतादेवताःसर्वाःक्वनंदिप्रमुखागणाः ॥ ५४ ॥ अपित्वंमाननीयोसिमोहितोदैत्यमायया ॥ किमद्यशंभो
भगवन्नुपेक्ष्यतेउदीर्यचक्रंजठरस्थितंच ॥ ५५ ॥ वधायचास्यैवकृतंमहेशजालंधरंसंहरतेनचाजौ ॥ इतिकृष्णस्यवचनात्तत्स्मृत्वात्मानमी
श्वरम् ॥ ५६ ॥ आरुह्यवृषभंशीघ्रमाजगाममहारणम् ॥ तमागतंशिवंदृष्ट्वासर्वसैन्यसमावृतः ॥ ५७ ॥ रुरोधसमरेराजन्क्रुद्धोजालंधरोसुरः ॥
हरस्यकुपितस्यासीत्सृष्टिसंहारकारकम् ॥ ५८ ॥ रूपंतृतीयनेत्राग्नौदानवाःशलभायथा ॥ रूपंदृष्ट्वाभगवतोरौद्रज्वालामयंनृप ॥ ५९ ॥
शुंभादयस्तदादैत्याराहुप्रभृतयश्चये ॥ रुद्रंनिरीक्ष्यसंत्रस्ताःपातालंविविशुर्भयात् ॥ ६० ॥ सेनाभटाननेकांश्चहतान्दृष्ट्वामहामृधे ॥ शुंभादी

---

[1] संधायेतिपाठान्तरं कु० ।

[2] जहाससततोत्सवः इत्यपि पाठः ।

न्हतशेषांस्तान्दृष्ट्वात्मानंपलायितान् ॥ ६१ ॥ तदाजालंधरःसंख्येएकोगिरिरिवस्थितः ॥ परमार्थंरुद्ररूपंदृष्टःसाक्षाद्विलोकयन् ॥ ६२ ॥
ततोजालंधरःप्राहमहादेवंप्रहस्यच ॥ रूपंसंहरयेनत्वंदहसेसचराचरम् ॥ ६३ ॥ शस्त्रेणकुरुसंग्रामंत्यक्त्वायोगबलंनिजम् ॥ इतिजालंधरवचःश्रुत्वोवा
चततःशिवः ॥ ६४ ॥ वरंवरयदैत्येशप्रीतोस्मितवकर्मणा ॥ ईदृक्षमपिमद्रूपंदृष्ट्वायन्निर्भयोधुना ॥ ६५ ॥ अपिब्रह्मांडमखिलंमद्रूपस्यास्यदानव ॥
तेजसोवीक्षणेनालंतत्रत्वमसिनिर्भयः ॥ ६६ ॥ नारदउवाच ॥ इतिशंभोःप्रसादंचमत्वासंसारनिस्पृहः ॥ जालंधरोहराद्वव्रेमुक्तिंसायुज्यतांपराम् ॥ ६७ ॥
श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ दिव्यंदेहमिदंदैत्यभोगसिद्धियुतंतव ॥ वृंदामनोहरंरम्यमिहस्थंकालमश्नुते॥६८॥मुहूर्तंपरमात्मानंतमेकाकिनमव्ययम् ॥ अबुद्ध्वा
त्यजसेमूर्खकथंत्वंमुक्तिमिच्छसि ॥ ६९ ॥ वृंदातवप्रियाराज्ञीत्वतासायोगमायया ॥ ब्रह्मस्वरूपंविज्ञायप्राप्तातत्परमंपदम् ॥ ७० ॥ इदानींदुर्लभासाचत
त्पदंचैवदुर्लभम् ॥ स्वर्गापवर्गयोर्मध्येसंसारेवरमाप्नुहि ॥ ७१ ॥ ॥ जालंधरउवाच ॥ ॥ देवमुक्तिपदंलभ्यंकृतकृत्येनकेनचित् ॥ इदानींकृतकृत्योस्मिय
त्त्वांपश्येत्वयाहतः ॥ ७२ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ मत्स्थानंपरमंक्षेत्रंयदित्वंगंतुमुत्सुकः ॥ तर्हिमांकोपयस्वाशुदैत्यंहत्वादृढैःशरैः ॥ ७३ ॥ ततोहंत्वांह
निष्यामिमत्स्थानंयास्यसेनघ ॥ महेश्वरवचःश्रुत्वाप्राहजालंधरःशिवम् ॥ ७४ ॥ त्वयिसर्वजगत्पूज्येपूर्वंनप्रहराम्यहम् ॥ ७५ ॥ नारदउवाच ॥ एव
मुक्तोजघानाशुसिंधुजंविशिखैःशिवः ॥ तेशराःसिंधुपुत्रस्यदेहलग्नाविभांतिच॥७६॥यथालोहगिरिप्रांतेवेणवोवह्निदीपिताः ॥ जालंधरोहरस्यांगंपूरयामास
मार्गणैः ॥ ७७ ॥ तैःशरैःशुशुभेरुद्रोयथाखंखेचराकुलम् ॥ जालंधरेशयोर्युद्धंतथाद्वंद्वमभून्नृप ॥ ७८ ॥ हरादन्योनहंतास्तिनसोढान्योर्णवात्मजात् ॥
गिरिकोटिसहस्रैस्तुतदापृथ्वीपुटोद्धृतैः ॥ ७९ ॥ पूरयामाससमरेसिंधुजःपार्वतीपतिम् ॥ ततःशूलेननिहतोरुद्रेणोरसिदानवः ॥ ८० ॥ निःससारमु
खात्तस्यज्वरोजंभोभयंकरः ॥ सचवीरज्वरोनामसिंहवक्त्रोनराकृतिः ॥ ८१ ॥ दैत्यदेहाद्विनिष्क्रांतंदृष्ट्वासिंहमुखंज्वरम् ॥ हुंकारमकरोद्घोरंशरभस्तत्रनि
र्ययौ ॥८२॥ शिवस्यनिःसृतेनासौशरभेणनिपातितः ॥ अजेयंशंकरंदृष्ट्वावृषभेंद्रेणसंयुतम् ॥८३॥ आययौवृषभाभ्याशेतरसासागरात्मजः ॥ वृषंपुच्छेगृही
त्वाचभ्रामयामासचांबरे ॥८४॥ जालंधरोमहाबाहुश्चिक्षेपहिमवद्गिरौ ॥ ततस्त्रिशूलमत्युग्रंमुमोचगिरिजापतिः ॥८५॥ तद्धस्तेनगृहीत्वाचदैत्येशःशिवसन्नि
धौ ॥ रथारूढोधनुर्गृह्यकालकेदारमब्धिजः ॥ ८६ ॥ पूरयामासविशिखैःशिवमुर्वीतलेस्थितम् ॥ उग्रःशस्त्राञ्छरान्छित्वाबाणैरथमचूर्णयत् ॥ ८७ ॥
दशयोजनविस्तीर्णंसारथ्यश्वसमन्वितम् ॥ जालंधरोपिविरथोअभ्यधावन्मृधेशिवम् ॥ ८८ ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरमद्भुतंलोमहर्षणम् ॥ तद्दृष्ट्वाऽकांड
कल्पांतशंकयातत्रसुःसुराः ॥८९॥सर्वास्त्रैस्तावदन्योन्यंजघ्नतुर्भीमविक्रमौ ॥ पद्भिःपृथ्वींचालयंतौकंपयंतौनभःस्वनैः ॥ ९० ॥ अथोत्कटंबलंदृष्ट्वादानवेंद्र

स्यशंकरः ॥ शस्त्रजालंजहाराशुयोगमायाबलेनसः ॥ ९१ ॥ ततःकोटिभुजोदैत्योदंष्ट्राभीषणलोचनः ॥ शस्त्रहीनोपितरसाधावमानोहरंययौ ॥ ९२ ॥
विशालकरबंधेनबबंधसमरेशिवम् ॥ ततस्तस्यकृपाणेनचिच्छेदकरकाननम् ॥ ९३ ॥ सिंधुजेनभुजाक्रांतोरुद्रोभून्नीललोहितः ॥ लीलयायोधयामास
णेसौसिंधुनंदनः ॥ ९४ ॥ छिन्नहस्तोपियुयुधेस्वर्भानुःशिरसायथा ॥ नियुद्धेननदीसूनुस्तोषयामासशंकरम् ॥ ९५ ॥ परितुष्टोब्रवीच्छंभुर्वरंवरयदुर्ल
भम् ॥ जालंधरेणसोप्युक्तस्त्वंमेदेह्यात्मनःपदम् ॥ ९६ ॥ ममदोःशस्त्रहीनस्यनावज्ञांकर्तुमर्हसि ॥ शीघ्रंप्रयच्छमेसिद्धिंनोचेत्त्वांसंहराम्यहम् ॥ ९७ ॥
इत्युक्त्वासभुजोभूत्वाजघ्नेतंमुष्टिनोरसि ॥ ततःसुदर्शनंचक्रंपुरायन्निर्मितंस्वयम् ॥ ९८ ॥ मुखादुद्गीर्यतद्धस्तेगृहीत्वातोलयद्रुषा ॥ सूर्यकोटिसहस्राभंग्र
संतंसचराचरम् ॥ ९९ ॥ तेनचक्रेणचिच्छेदशिरोजालंधरस्यच ॥ ततस्तच्छीर्षमुत्प्लुत्यगगनेशतयोजनम् ॥ १०० ॥ दंष्ट्राशतकरालास्यंस्वर्भूमिन
यनंचयत् ॥ व्याघ्रगत्याततोयातंसदनंब्रह्मणोनृप ॥ १०१ ॥ भूयःस्वर्गेततोदृष्ट्वामृडःशीर्षमधावत ॥ स्रवत्तद्रुधिरंभूरिप्रकुर्वद्भैरवस्वनम् ॥१०२॥ ततोदि
शःप्रणष्टास्तागगनंविलयंगतम् ॥ नतेजसांप्रकाशोस्तिचचालवसुधाभयात् ॥ १०३ ॥ आपतंतंजघानाशुरुद्रश्चक्रेणतच्छिरः ॥ द्विधाभूत्वाथराजेंद्रपपा
ताहिमवद्गिरौ ॥ १०४ ॥ ततोजालंधरस्याशुशिरसःशकलेकिल ॥ विशतःसर्वभूतानांपश्यतांस्मवृषाकपौ ॥ १०५ ॥ तस्यकंठात्समुद्भूतादैत्याःशत
सहस्रशः ॥ तेहतास्तेनचक्रेणकपर्दिकरशालिना ॥ १०६ ॥ जालंधरकबंधंतन्ननर्तरुधिरारुणम् ॥ पुनःपुनःसमुद्भूतास्तस्यकंठात्तुदानवाः ॥ १०७ ॥
पुनःपुनर्बलवताछिन्नाश्चक्रेणशंभुना ॥ मेदसासिंधुपुत्रस्यपूरितासकलामही ॥ १०८ ॥ मेदिनीमेदसैवैषाख्यातिंप्राप्तातुपार्थिव ॥ यत्रदैत्यवरस्या
स्यशोणितंशैलतांगतम् ॥ १०९ ॥ कैलासस्योत्तरेभागेतत्राभूच्छोणितंपुरम् ॥ अथमांसचयान्दृष्ट्वासर्वतोव्याप्यातिष्ठतः ॥ ११० ॥ तदासस्मारदेवेश
श्चतुःषष्टिगणंरणे ॥ विज्ञान[१]स्मरणाद्देव्यःसंप्राप्ताःशंकरांतिकम् ॥ १११ ॥ कृतांजलिपुटाःप्रोचुःशिवकिंकरवामहे ॥ ११२ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥
यएतेदैत्यमांसस्यराशयोगिरिसन्निभाः ॥ भक्षयध्वंयुताःशीघ्रंदत्तानुज्ञामयातुवः ॥११३॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ वाराहीचैवमाहेंद्रीसर्वाः
स्वगणशोभिताः॥११४॥एवंशंकरनिर्दिष्टादेव्यस्तामांससंचयान् ॥ क्रूरेणचक्षुषालोक्यनिन्युश्चादर्शनंक्षणात् ॥११५॥ अथजालंधरवपुःक्षीणंक्रांतंतुशक्ति
भिः॥ताभिर्ग्रस्तेशरीरेतुतस्यदेहाद्विनिःसृता॥११६॥प्रभासाशंकरंप्राप्ताजगामादर्शनंक्षणात्॥तत्तेजःसूर्यसंकाशंलयंप्राप्तंमहेश्वरे॥११७॥एवंसविलयंप्राप्तः
त्रिदिशारिस्त्रिलोचनात्॥वृणुध्वंचवरंसर्वाःप्रीतःप्राहमहेश्वरः॥११८॥तदाताःसर्वयोगिन्यःपप्रच्छुर्जगदीश्वरम्॥मर्त्यलोकेषुयेलोकाभोगमोक्षवरेप्सवः ११९

---

[१] ईशान० इति, ज्ञानसं० । इ० च पा० ।

पूजयिष्यंतितेनित्यंस्वगृहेयोगिनीगणम् ॥ तत्तेषांवांछितंसर्वंसिध्यतांत्वत्प्रसादतः ॥ १२० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ यःकश्चित्पूजयेन्नित्यंभक्तिभा
वसमन्वितः ॥ युष्मद्गणंचतस्याहंवरदोस्मिधरातले ॥ १२१ ॥ मद्भक्तःकेशवस्यापिद्वेष्टियोयोगिनीगणम्॥भैरवोहंतदातस्यहरिष्येसुकृतंकृतम् ॥१२२॥
इतिदत्तवराहृष्टायोगिन्योविभुनामृधे ॥ अत्रांतरेभवानींतांसस्मारवृषभंहरः ॥ १२३ ॥ स्मृतमात्रापार्वतीसावृषभश्चागमत्क्षणात् ॥ सखीगणसमायु
क्तासंप्राप्ताहरवल्लभा ॥ १२४ ॥ संत्यक्त्वाभ्रामरींमूर्तिंहरस्यार्द्धंसमारुहत् ॥ गिरिजासहितोराजन्महेशोमुमुदेततः ॥ १२५ ॥ योगिनींप्रत्युवाचेदं
पिबध्वंरुधिरंनृप ॥ जालंधरकबंधस्थंताःश्रुत्वाजहृषुर्भृशम् ॥ १२६ ॥ मांसमेदोह्यसृक्पीत्वायोगिन्योननृतुर्मुदा ॥ ततोहरःप्रसन्नोभूत्तासांक्रीडन
वीक्षणात् ॥ १२७ ॥ स्वयंचभैरवंरूपंकृत्वातन्मध्यंगः[1]पपौ ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रामहाकायास्तदासन्योगिनीगणाः ॥ १२८ ॥ ग्रसंतोद्यापिमांसानिकालेचा
पिपिबंत्यसृक् ॥ तेनजालंधरोदैत्योनोत्तिष्ठतिरणेहतः ॥१२९॥ ततस्तत्रसमाजग्मुर्ब्रह्माद्यादेवतागणाः ॥ ऋषयोमरुतोदेवास्तुवंतिस्ममहेश्वरम् ॥१३०॥
दिशःप्रसेदुःसुरभिर्ववौमरुद्दिवःप्रपेतुर्भुविपुष्पवृष्टयः ॥ कृताभिषेकस्यचतस्यनिःस्वनान्संनादितादुंदुभयोपिचक्रिरे॥१३१॥ उपरिपरिमलांधैःसुस्वरंसं
पत्तद्भिर्मधुकरनिकुरंबैरुह्यमाणाभरेण ॥ अविरलमधुधारासारसंसिक्तभूमिःसदसिसुरविमुक्ताप्रापतत्पुष्पवृष्टिः ॥ १३२ ॥ हतेतदासिंधुसुतेहरेणना
राचघातैस्त्रिजगत्तदाबभौ ॥ प्रसूनवृष्टिर्ननृतुस्तदांगनाजगुश्चयक्षाःसुरकिन्नराद्याः ॥ १३३ ॥ शंभुर्वैरिजयोत्थितेनयशसास्फारांगकीर्तिर्गिरिंस्वं
भेजेसुरसिद्धचारणगणैःसंस्तूयमानःसदा ॥ गौरींचापिजगामचाशुगिरितःश्वेतं सखीसंवृतासंचक्रुस्त्वभिसेवनंसुमनसांवर्षैणदेवांगना ॥ १३४ ॥
देवोसौकरुणामयःसुरगणान्स्वेस्वेपदेस्थापयन्प्रादादन्यदपिस्वकंवसुततोज्ञात्वापतिःशंकरः ॥ किंवक्तव्यमतःपरंयदिभवेदीशानुकंपापराको
यंवात्रिदिवोधरातलमिदंस्यादात्मसात्सर्वतः ॥ १३५ ॥ देवाःस्वराज्यमासाद्ययथापूर्वंचकाशिरे ॥ बुभुजुर्यज्ञभागांस्तेलोकपालत्वमाश्रि
ताः ॥ १३६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इतिजालंधरस्योक्तंयथावदनुपूर्वशः ॥ चरितंलोकवीरस्यराजन्नत्यद्भुतंतव ॥ १३७ ॥ विष्णुस्त्यजतिनाद्यापि
क्षीराब्धिंयद्वशोनृप ॥ सर्वोपिभुंक्तेस्वंकर्मकर्मतद्विद्धचसंशयम् ॥ १३८ ॥ तुभ्यंदुःखनिरासायप्रोक्तमाख्यानमुत्तमम् ॥ यावद्देहोस्तिकर्माणिसुखदुः
खानिकर्मतः ॥१३९॥ देहीभुंक्तेवशोराजन्त्राणंनज्ञानतःपरम् ॥ कृष्णादीनांदेहबंधेसुखदुःखादिवर्तते ॥१४०॥ तत्रेतरेषांकिंवाच्यंयेवैराग्यपराङ्मुखाः ॥
ज्ञात्वेदृशींकर्मगतिंसर्वेभ्योबलवत्तमाम् ॥ १४१ ॥ धीरोभवप्रतीक्षस्वशुभकर्मागमंपुनः ॥ शत्रून्जित्वातुसमयेस्वंराज्यंपुनराप्स्यसि ॥ १४२ ॥ इतिहास

---

१ मध्यगोयथौ इ० पाठान्तम् ।

मिमंश्रुत्वानदुःखैपरिभूयते ॥ धर्मार्थकाममोक्षाश्चयथावच्चात्रकीर्त्तिताः॥१४३॥ स्वर्ग्यंपापहरंपुण्यंशोकमोहविनाशनम् ॥ ब्राह्मणोज्ञानमाप्नोतिराज्यंप्राप्नो
तिक्षत्रियः ॥१४४ ॥ वैश्यश्चबह्वींसंपत्तिंश्रुत्वाशूद्रःसुखंलभेत् ॥ योराजाभ्रष्टराज्योपिरतःसन्नेवसत्पथि ॥१४५॥ सराज्यंपुनराप्नोतिश्रवणान्नित्यमस्यतु ॥
आकण्यैंतत्सतांराजन्श्राव्यमन्यन्नरोचते ॥ १४६ ॥ कलंचकोकिलालापंरूक्षंध्वांक्षरुतंयथा ॥ आख्यानमेतदनघंश्रुत्वासज्जनहृत्प्रियः ॥ १४७ ॥
हिरण्यतिलवस्त्राद्यैर्धेनुभूमिप्रदानतः ॥ संतोषयेद्वाचकंतुतस्मिंस्तुष्टेफलंलभेत् ॥ १४८ ॥ देवताश्चप्रसीदेयुरर्चितेवाचकेगुरौ ॥ अन्नदानानिदद्याच्च
ब्राह्मणेभ्यःप्रपूजयेत् ॥ १४९ ॥ जायतेविजयीनित्यंपुत्रपौत्रसमृद्धिमान् ॥ जायतेविष्णुलोकेयःशृणोत्याख्यानमुत्तमम् ॥ १५० ॥ इतिव्याजेनभोभूप
तुलस्युत्पत्तिकारणम् ॥ येशृण्वंतिनरश्रेष्ठानतेषांपातकंक्वचित् ॥ १५१ ॥ तुलसीमाहात्म्यमिदंपवित्रंपापनाशनम् ॥ श्रुत्वातुलभतेमोक्षमुक्त्वाचैव
नसंशयः ॥ १५२ ॥ स्वगृहेरोपिताचैवतुलसीपापनाशिनी ॥ दर्शनाद्ब्रह्महत्यापिनश्यतेनात्रसंशयः ॥ १५३ ॥ कार्तिकेचैवमाघेतुतुलस्यापूजये
द्धरिम् ॥ वैशाखेतुविशेषेणपूजनंचहरेःस्मृतम् ॥ १५४ ॥ एकेनैवप्रदक्षिणेनसकलंपापंगतंवैसदायेशूद्राभुविसंतिदाननिरताःकालेनशुद्धिंगताः ॥ तेपिस्युः
सुरपूजनार्हतनवःपापाच्चदूरंगताःयेवैविष्णुजनाश्चदुर्लभतराह्यस्मिन्कलौसांप्रतम् ॥१५५॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्तरखंडेजालंधरोपाख्याने
श्रीजालंधरवधमहोत्सवोनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रीशैलःपर्वतोरम्यःकुत्रतिष्ठतिनारद ॥ किंतत्रवर्त्ततेतीर्थंक
स्यदेवस्यपूजनम् ॥ कस्यांदिशिसमाख्यातोलोकेषुचवदाधुना ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिश्रीशैलंपर्वतोत्तमम् ॥ यंश्रुत्वामु
च्यतेलोकोबालहत्यादिपातकात् ॥ २ ॥ तत्पर्वतवनंरम्यंमुनिभिश्चोपसेवितम् ॥ नानाद्रुमलताकीर्णंनानापुष्पोपशोभितम् ॥ ३ ॥ हंसकोकिलना
दैश्चमयूरध्वनिनादितम् ॥ श्रीवृक्षैश्चकपित्थैश्चशिरीषैराजवृक्षकैः ॥ ४ ॥ पारिजातकपुष्पैश्चकदंबोदुंबरैस्तथा ॥ नानापुष्पैःसुगंधाढ्यैर्वासितंतद्वनंगि
रौ ॥ ५ ॥ सर्वाभिर्ऋषिपत्नीभिःसशिष्याभिःसुसेवितम् ॥ केचिदभ्यासयुक्ताश्चकेचिद्व्याख्यानतत्पराः ॥ ६ ॥ केचिदूर्ध्वभुजास्तत्रअंगुष्ठाग्रैःस्थि
ताःपरे ॥ शिवध्यानरताःकेचित्केचिद्विष्णुपरायणाः ॥ ७ ॥ निराहाराश्चकेप्यत्रकेचित्पर्णाशनेरताः ॥ कंदमूलफलाहाराःकेचिन्मौनव्रताःस्थि
ताः॥८॥एकपादाःस्थिताःकेचित्केचित्पद्मासनेस्थिताः ॥ केचिच्चैवनिराहारास्तपस्तेपुःसुदुष्करम् ॥९॥ आश्रमाणिचपुण्यानिनद्यश्चविविधाःशुभाः ॥
देवखातान्यनेकानितडागानिबहूनिच ॥ १० ॥ पर्वतोयंमहाराजदृश्यतेकिलसर्वतः ॥ मल्लिकार्जुनकोराजन्यत्रातिष्ठतिनित्यशः ॥ ११ ॥ तच्चैवशिखरंरम्यं
पर्वतोपरिसेवितम् ॥ शृंगदर्शनमात्रेणमुक्तिरेवनसंशयः ॥ १२ ॥ दक्षिणांदिशमाश्रित्यवर्त्ततेपर्वतोत्तमः ॥ अत्रगंगामहद्रम्यापातालेतिसमाश्रिता ॥ १३ ॥

तत्रचस्नानमात्रेणमहापापैःप्रमुच्यते ॥ श्रीशैलशिखरंदृष्ट्वावाराणस्यांमृतौध्रुवम् ॥ १४॥केदारेह्युदकंपीत्वापुनर्जन्मनविद्यते॥तापसानांमहत्स्थानंयोगिनांच
तथैवच ॥ १५ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदर्शनंतस्यकारयेत् ॥ अयंविज्ञानदेवोसौमहापातकनाशनः ॥ १६ ॥ सिद्धपुरंचनगरंरम्यंस्वर्गसुखावहम् ॥ नित्यमप्स
रसोयत्रगायंतिचरमंतिच ॥ १७ ॥ अतःपर्वतराजोयंदर्शनेसौख्यकारकः ॥ तस्यतैर्दर्शनंकार्यंमुक्तिमिच्छंतियेनराः ॥ १८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचप
चा०उतरखंडेश्रीशैलोपाख्यानेएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ हरिद्वारंमहापुण्यंशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ यत्रगंगावहत्येवतत्रोक्तंतीर्थ
मुत्तमम् ॥ १ ॥ यत्रदेवावसंतीहऋषयोमनवस्तथा ॥ यत्रदेवःस्वयंसाक्षात्केशवोनित्यमाश्रितः ॥ २ ॥ पुरापूर्वंतुभोवत्सतीर्थंजातंमहत्तदा ॥ यस्यद
र्शनमात्रेणदूरतोयांतिपातकम् ॥ ३ ॥ यत्रगंगामहारम्याजातापुण्यविशेषतः ॥ विष्णुपादोदकीजातातच्चरणस्पर्शनात्ततः ॥ ४ ॥ भगीरथेनभोविद्वन्ना
नीतातत्रमार्गतः ॥ उद्धारःपूर्वजानांतुकृतस्तेनमहात्मना ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कोयंदेवसमाख्यातोभगीरथमहातपाः ॥ येनतीर्थंसमानी
तंलोकानांहितकारणात् ॥ ६ ॥ गंगातीर्थंमहत्पुण्यंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ लोकाःसर्वेवदंत्येवमेतत्तीर्थोत्तमोत्तमम् ॥ ७ ॥ गंगागंगेतियोब्रूयाद्योजनानां
शतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ८ ॥ कथंतेनसमानीताकिंकार्यंवदसुव्रत ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ येनगंगायथानीतागंगा
द्वारेतिशोभने ॥ ९ ॥ तत्सर्वंसंप्रवक्ष्यामिक्रमानुक्रमयोगतः ॥ पूर्वमासीद्धरिश्चंद्रस्त्रैलोक्येसत्यपालकः ॥ १० ॥ रोहितस्तस्यपुत्रोभूदेकोविष्णुपराय
णः ॥ तस्यापिचवृकःपुत्रोधर्मिष्ठःसत्पथिस्थितः ॥ ११ ॥ तस्यपुत्रःसुबाहुश्चजातोस्मिन्वैकुलेतदा ॥ तस्यपुत्रोगरोनामनात्यंतंधार्मिकोभवत् ॥ १२ ॥
कदाचित्कालयोगेनदुःखीजातोत्रकारणात् ॥ राजातुतत्रदेशेनतर्जितोधर्मकारणात् ॥ १३ ॥ स्वकुटुंबंगृहीत्वातुगतोसौभार्गवाश्रमे ॥ रक्षितोभार्गवे
णाथकृपयातत्रवैतदा ॥ १४ ॥ तत्रपुत्रोह्यभूत्तस्यसगरोनामवैद्विज॥ववृधेचाश्रमेपुण्येभार्गवेणाभिरक्षितः ॥१५॥ उपवीतादिकंसर्वंक्षत्रियस्यतदाकृतम् ॥
शस्त्राणांचतथाभ्यासोवेदानांतुतथैवच ॥ १६ ॥ आग्नेयास्त्रंततोलब्ध्वाभार्गवात्सगरोनृपः ॥ जघानपृथिवींगत्वातालजंघान्सहैहयान् ॥ १७ ॥ सशकान्
पारदांश्चैवजघानसमहातपाः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ माहात्म्यंसगरस्याथवदशंकरविस्तरात् ॥ १८ ॥ सूर्यवंशीमहाराजोविख्यातःसमहाबली ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ गरस्यव्यसनेतातहृतंराज्यमभूत्किल॥१९॥हैहयैस्तालजंघाद्यैःशकैःसार्द्धंचनारद ॥ यवनाःपारदाश्चैवकांबोजाःपह्लवास्तथा ॥२०॥
एतेपंचगणाब्रह्मन्हैहयार्थेपराक्रमान् ॥ हृतराज्यस्ततोराजासगरोथवनंययौ ॥ २१ ॥ पत्न्याचानुगतोदुःखीसर्वैप्राणानवासृजत् ॥ तस्यपत्नीतुकल्याणी

---

१ यांत्यथापदः इ० पा० ।

सगर्भाचव्रतान्विता ॥ २२ ॥ सपत्न्याभार्गवस्तस्यवृतःपूर्वंसुतेप्सया ॥ सातुभर्तृचितांकृत्वावनेतंप्ररुरोदह ॥ २३ ॥ और्वस्तांवारयित्वाचगरपत्नीं
तुनारद ॥ न्यवेदयततत्पुत्रंधर्मिष्ठंसात्विकंप्रियम् ॥ २४ ॥ निवेदितेततोबालेमरणात्सान्यवर्त्तत ॥ ततोमासद्वयेजातेववर्द्धौर्वस्यचाश्रमे ॥ २५ ॥
जातकर्मादियोगश्चऔर्वेणचतथाकृतः ॥ उपवीतादिकंसर्वंजातंतत्रमहामुनेः ॥ २६ ॥ तत्रवेदादिकंसर्वंपठितंचौर्वयोगतः ॥ अध्याप्यवेदशास्त्रा
णिततोस्त्रंप्रत्यपादयत् ॥ २७ ॥ आग्नेयंतंमहाभागअमरैरपिदुःसहम् ॥ सतेनासुबलेनाजौबलेनचसमन्वितः ॥ २८ ॥ हैहयान्वै
जघानाशुसंक्रुद्धःस्वबलेनच ॥ आजहारचलोकेषुसचकीर्तिमवापसः ॥ २९ ॥ ततःशकाःसयवनाःकांबोजाःपह्लवास्तथा ॥ हन्यमानास्तदातेतुवसिष्ठंश
रणंययुः ॥ ३० ॥ वसिष्ठोपिचतान्कृत्वासमयेनमहाद्युतिः ॥ सगरंवारयामासतेषांदत्त्वाऽभयंनृपः ॥ ३१ ॥ सगरःस्वांप्रतिज्ञांतुगुरोर्वाक्यंनिशम्यच॥
धर्मंजघानतांश्चैषांविकृतत्वंचकारह ॥ ३२ ॥ अर्द्धंशकानांशिरसोमुंडंकृत्वाविसर्जयत् ॥ यवनानांशिरःसर्वंकांबोजानांतथैवच ॥ ३३ ॥ पारदामुंडकेशा
श्चपह्लवाःश्मश्रुरक्षकाः ॥ एवंविजित्यसर्वान्वैकृतवान्धर्मसंग्रहम् ॥ ३४ ॥ सर्वधर्मजयीराजाविजित्येमांवसुंधराम् ॥ आशुसंस्कारयामासवाजिमेधायपा
र्थिवः ॥ ३५ ॥ तस्यचारयतःसोश्वःसमुद्रेपूर्वदक्षिणे ॥ वेलासमीपेपहृतोभूमिंचैवप्रवेशितः ॥ ३६ ॥ सतंदेशंतदापुत्रैःखानयामाससर्वतः ॥ ना
श्वंप्रापुस्तदातेवैखन्यमानेमहार्णवे ॥ ३७ ॥ तत्रैकमादिपुरुषंददृशुस्तेत्वरान्विताः ॥ तमादिपुरुषंदेवंकपिलंजगतांप्रभुम् ॥ ३८ ॥ तस्यचक्षुःसमुत्प
न्नवह्निनाप्रतिबुध्यतः॥दग्धाःषष्टिसहस्राणिचत्वारस्तेवशेषिताः ॥३९॥ हर्षकेतुःसुकेतुश्चतथाधर्मरथोपरः ॥ शूरःपंचजनश्चैवतस्यवंशकराद्विज ॥४०॥
प्रादाच्चतस्मैभगवान्हरिःपंचवरान्स्वयम् ॥ वंशंमोक्षंसुकीर्तिंचसमुद्रंतनयंविभुः ॥ ४१ ॥ सागरत्वंचलेभेथकर्मणातेनतस्यवै ॥ तमाश्वमेधिकंसोश्वंसमु
द्रादुपलब्धवान् ॥ आजहाराश्वमेधानांशतंसचमहायशाः ॥ ४२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ नारदउ
वाच ॥ ॥ सगरस्यात्मजावीराःकथंजातामहाबलाः ॥ विक्रांताःषष्टिसाहस्राविज्ञानेश्वरतद्वद ॥ १ ॥ श्रीपार्वतीपतिरुवाच ॥ द्वेपत्न्यौसगरस्या
स्तांतपसादग्धकिल्बिषे ॥ और्वस्ताभ्यांवरंप्रादात्तोषितोमुनिसत्तमः॥२॥ षष्टिंपुत्रसहस्राणिएकावव्रेतरस्विनाम्॥एकावंशधरंत्वेकंयथेष्टंवरशालिनी ॥३॥
तत्रैकासुषुवेतुंब्यांपुत्रान्शूरान्बहूनथ ॥ तेतुसर्वेपिधात्रीभिर्वर्द्धितास्तुयथाक्रमम् ॥४॥ घृतपूर्णेषुकुंभेषुकुमाराःप्रीतिवर्द्धनाः ॥कपिलानांतुदुग्धानांतेषां
तत्रमहात्मनाम् ॥ ५ ॥ तेनैवदुग्धयोगेनववृधुस्तेमहात्मनः ॥ एकःपंचजनोनामपुत्रोराजाबभूवह ॥ ६ ॥ ततःपंचजनस्यासीदंशुमान्नामवीर्यवान् ॥
दिलीपस्तनयस्तस्यपुत्रोयस्यभगीरथः ॥ ७ ॥ यस्तुगंगासरिच्छ्रेष्ठामानयामाससुव्रतः ॥ समुद्रमानयित्वैनांदुहितृत्वमकल्पयत् ॥ ८ ॥ ना

रदउवाच ॥ कथंगंगासमानीताकिंतपस्तेनवैकृतम् ॥ तत्सर्वंमेसमाचक्ष्वसुव्रतोसिदयानिधे ॥ ९ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पूर्वजानांहितार्थायगतोसौहै
मकेगिरौ ॥ तत्रगत्वातपस्तप्तंवर्षाणामयुतंतदा ॥ १० ॥ आदिदेवःप्रसन्नोभूद्योसौदेवोनिरंजनः ॥ तेनदत्ताइयंगंगाआकाशात्समुपस्थि
ता ॥ ११ ॥ तत्रविश्वेश्वरोदेवोयत्रातिष्ठतिनित्यशः ॥ गंगांदृष्ट्वाऽऽगतांतेनगृहीताजाह्नवीतदा ॥ १२ ॥ जटाजूटेचसंधार्यवर्षाणामयुतं
स्थितम् ॥ नमिःसृतातदागंगाईशस्यैवप्रभावतः ॥ १३ ॥ विचारितंतदातेनक्कगताममातृका ॥ सध्यानेनविचार्यैवंगृहीताचेश्वरेणतु ॥ १४ ॥
ततःकैलासमगमत्सतुभगीरथोनृपः ॥ तत्रगत्वामुनिश्रेष्ठह्यकरोदुल्बणंतपः ॥ १५ ॥ आराधितस्तदातेनदत्तवानहमापगाम् ॥ एकंकेशं
परित्यज्यदत्तात्रिपथगातदा ॥ १६ ॥ सगृहीत्वागतोगंगांपातालेयत्रपूर्वजाः ॥ अलकनंदातदानामगंगायाःप्रथमंस्मृतम् ॥ १७ ॥
हरिद्वारेयदायाताविष्णुपादोदकीतदा ॥ तदेवतीर्थंप्रवरंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ १८ ॥ तत्तीर्थेचनरःस्नात्वाहरिंदृष्ट्वाविशेषतः ॥ प्रदक्षिणंयेकुर्वंति
नचैतेदुःखभागिनः ॥ १९ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानांराशयःसंत्यनेकशः ॥ विलयंयांतितेसर्वेहरेर्दर्शनतःसदा ॥ २० ॥ एकदाकेशवस्थानेहरिद्वारेह्यहं
गतः ॥ तस्माात्तीर्थप्रभावाच्चजातोहंविष्णुरूपवान् ॥ २१ ॥ येगच्छंतिनरश्रेष्ठास्तेवैयांतिह्यनामयम् ॥ चतुर्भुजास्तुतेलोकाःनरानार्यश्चसर्वशः ॥ २२ ॥
वैकुंठंयांतितेसर्वेहरेर्दर्शनमात्रतः ॥ ममाप्यधिकतीर्थंतुहरिद्वारंसुशोभनम् ॥ २३ ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थंचतुर्वर्गप्रदायकम् ॥ कलौधर्मकरंपुंसांमोक्षदं
चार्थदंतथा ॥ २४ ॥ यत्रगंगामहारम्यानित्यंवहतिनिर्मला ॥ एतत्कथानकंपुण्यंहरिद्वाराख्यमुत्तमम् ॥ २५ ॥ उक्तंचशृण्वतांपुंसांफलंभवतिशाश्व
तम् ॥ अश्वमेधेकृतेयागेगोसहस्रेतथैवच ॥ २६ ॥ तत्पुण्यंलभतेविद्वान्हरेर्दर्शनमात्रतः ॥ गोहंताब्रह्महाचैवयेचान्येपितृघातकाः ॥ २७ ॥ एवंविधानि
पापानिबहून्यपिचवैद्विज ॥ विलयंयांतिसर्वाणिहरेर्दर्शनमात्रतः ॥ २८ ॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणेपंचपंचाश०उ०उमापतिनारदसंवादेहरिद्वारमाहा
त्म्येगंगोत्पत्तिपूर्वकंहरिद्वारमाहात्म्यंनामएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ गांगंवक्ष्यामिमाहात्म्यंयथोक्तंमुनिसत्तम ॥
यस्यश्रवणमात्रेणअघंनश्यतितत्क्षणात् ॥ १ ॥ गंगागंगेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ २ ॥ चरणाब्ज
समुद्भूतागंगानामेतिविश्रुता ॥ पापानांस्थूलराशीनांनाशिनीचेतिनारद ॥ ३ ॥ नर्मदासरयूश्चैवतथावेत्रवतीनदी ॥ तापीपयोष्णीचंद्राचविपाशाक
र्मनाशिनीम् ॥ ४ ॥ पुष्यापूर्णातथादीपाविदीपासूर्यतेजसा ॥ सहस्रवृषदानात्तुयत्फलंलभतेध्रुवम् ॥ ५ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिगंगादर्शनतःक्षणात् ॥
इयंगंगामहापुण्याब्रह्मघ्नानांविशेषतः ॥ ६ ॥ तेषांनिरययुक्तानांगंगापापप्रहारिणी ॥ चंद्रसूर्योपरागेचयत्फलंविद्यतेनघ ॥ ७ ॥ तत्फलंसमवाप्नोति

गंगादर्शनमात्रतः ॥ यथासूर्योदयेताततमोगच्छतिदूरतः ॥ ८ ॥ तथागंगाप्रभावेनविलयंयातिपातकम् ॥ मा[1]न्येयंसर्वदालोकेपवित्रापापनाशिनी ॥ ९ ॥
कल्याणरूपासततंविष्णुनानिर्मितापुरा ॥ दिव्यरूपातुजननीदीनानांपावनीस्मृता ॥ १० ॥ देवानांचयथाविष्णुस्तथागंगोत्तमानदी ॥ येकुर्वंतिनराः
स्नानंमाघमासेनिरंतरम् ॥ ११ ॥ नतेषांविद्यतेदुःखंकल्पानांचशतत्रयम् ॥ यत्रगंगाचयमुनायत्रचैवसरस्वती ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचमुक्तिभागीन
संशयः ॥ १२ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ त्वद्वार्तांप्रियतोब्रवीमियदहंसास्तुस्तुतिस्तेप्रभोयद्भुंजेतवतन्निवेदनमथोयद्यामिसाप्रेष्यता ॥
यच्छांतःस्वपिमित्वदंघ्रियुगलेदंडप्रणामोस्तुनःस्वामिन्यच्चकरोमितेनसभवान्विश्वेश्वरःप्रीयताम् ॥ १३ ॥ दृष्टेनवंदितेनापिस्पृष्टेनचधृतेनके ॥
नरायेनविमुच्यंतेतदेतद्यामुनंजलम् ॥ १४ ॥ तावद्भ्रमंतिभुवनेमनुजाभवोत्थदारिद्र्यरोगमरणव्यसनाभिभूताः ॥ यावज्जलंतवमहानदिनीलनीलंपश्यं
तिनोदधातिमूर्धसुसूर्यपुत्रि ॥ १५ ॥ यत्संस्मृतिःसपदिकृंततिदुष्कृतौघंपापावलींजयतियोजनलक्षतोपि ॥ यन्नामनामजगदुच्चरितंपुनातिदिष्ट्या
हिसापथिदृशोभविताद्यगंगा ॥ १६ ॥ आलोकोत्कंठितेनप्रमुदितमनसावर्त्मयस्याःप्रयातंसद्यास्मिन्कृत्यमेतामथप्रथमकृतीजे[2]ज्ञिवान्स्वर्गसिंधुम् ॥
स्नानंसंध्यानिवापःसुरयजनमपिश्राद्धविप्राशनाद्यंसर्वसंपूर्णमेतत्भवतिभगवतःप्रीतिदंनातिचित्रम् ॥ १७ ॥ देवीभूतपरंब्रह्मपरमानंददायिनी ॥ अ
र्घंगृहाणमेगंगेपापंहरनमोस्तुते ॥ १८ ॥ साक्षाद्धर्मद्रवौघंमुररिपुचरणांभोजपीयूषसारंदुःखस्याब्धेस्तरित्रंसुरमनुजनुतंस्वर्गसोपानमार्गम् ॥ सर्वांहोहारि
वारिप्रवरगुणगणंभासियासंवहंतीतस्यैभागीरथिश्रीमतिमुदितमनादेविकुर्वेनमस्ते ॥ १९ ॥ स्वःसिंधोदुरिताब्धिमग्नजनतासंताराणिप्रोल्लसत्कल्लोला
मलकांतिनाशिततमस्तोमेजगत्पावनि ॥ गंगेदेविपुनीहिदुष्कृतभयक्रांतंकृपाभाजनंमातर्मांशरणागतंशरणदेरक्षाथभोभीषितम् ॥ २० ॥ हंहोमानसकंप
सेकिमुसखेत्रस्तोभयान्नारकात्किंतेभीतिरितिश्रुतिर्दुरितकृत्संजायतेनारकी ॥ माभैषीःशृणुमेगतिंयदिमयापापाचलस्पर्द्धिनीप्राप्तातेनिरयंकथंकिम
परंकिंमेनधर्मंधनम् ॥ २१ ॥ सर्वेशादिप्रशंसामुदमनुभवनंमज्जनंयत्रचोक्तंस्वर्नार्योवीक्ष्यहृष्टाविबुधसुरपतिःप्राप्तिसंभावनेन ॥ नीरेश्रीजह्नुकन्ये
यमनियमरताःस्नांतियेतावकीनेदेवत्वंतेलभंतेस्फुटमशुभकृतोप्यत्रवेदाःप्रमाणम् ॥ २२ ॥ बुद्धेसद्बुद्धिरेवंभवतुतवसखेमानसस्वास्तितेस्तुआस्तां
पादौपदस्थौसततमिहयुवांसाधुदृष्टीचदृष्टी ॥ वाणिप्राणप्रियेधिप्रकटगुणवपुःप्राप्नुहिप्राणिपुष्टिंयस्मात्सर्वैर्भवद्भिःसुखमतुलमहंप्राप्नुवंतीर्थपुण्यम् ॥ २३ ॥
श्रीजाह्नवीरविसुतापरमेष्ठिपुत्रीसिंधुत्रयाभरणतीर्थवरप्रयाग ॥ सर्वेशमामनुगृहाणनयस्वचोर्ध्वमंतस्तमोदशविधंदलयस्वधाम्ना ॥ २४ ॥ वागीशविष्णवी

---

[1] मातेयम् इ०पा० । [2] यातवान् ।

शपुरंदराद्याःपापप्रणाशायविदांविदोपि ॥ भजंतियत्तीरमनीलनीलंसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ २५ ॥ कलिंदजासंगमवाप्ययत्रप्रत्यग्गतास्वर्गधुनी
धुनोति॥अध्यात्मतापात्रितयंजनस्यसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ २६ ॥ श्यामोवटःश्यामगुणोवृणोतिस्वच्छाययाश्यामलयाजनानाम् ॥ श्यामश्रमंकृंतति
यत्रदृष्टःसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ २७ ॥ ब्रह्मादयोप्यात्मकृतिंविहायभजंतिपुण्यात्मकभागधेयम् ॥ यत्रोज्झितादंडधरःस्वदंडंसतीर्थराजोजयतिप्रया
गः ॥ २८ ॥ यत्सेवयादेवनृदेवतादिदेवर्षयःप्रत्यहममानंति ॥ स्वर्गंचसर्वोत्तमभूमिराज्यंसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ २९ ॥ एनांसिहंतीतिप्रसि
द्धवार्तानामप्रतापेनदृशोभवंति ॥ यस्यत्रिलोकींप्रततापगोभिःसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ ३० ॥ धत्तेभितश्चामरचारुकांतिंसितासितेयत्रस
रिद्वरेण्ये ॥ आद्योवटश्छत्रमिवातिभातिसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ ३१ ॥ ब्राह्मीनपुत्रीत्रिपथास्त्रिवेणिसमागमेसाक्षतयागमात्रात् ॥ यत्रा
प्लुतान्ब्रह्मपदंनयंतिसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ ३२ ॥ केषांचिज्जन्मकोटिर्व्रजतिसुवचसांयामियामीतियस्मिन्केषांचित्प्रेप्सतांयंनियतमतियते
द्वर्षवृंदंवरिष्ठम् ॥ यत्प्राप्तंभाग्यलक्षैर्भवतिभवतिनोवासवाचामवाच्यो दिष्ट्यावेणीविशिष्टोभवतिदृगतिथिःकंप्रयागप्रयागः ॥ ३३ ॥ लोकानाम
क्षमाणांमखकृतिषुकलौस्वर्गकामैर्जयस्तुत्यादिस्तोत्रैर्वचोभिःकथममरपदप्राप्तिचिंतातुराणाम् ॥ अग्निष्टोमाश्वमेधप्रमुखमखफलंसम्यगालोच्यसांगं
ब्रह्माद्यैस्तीर्थराजोभिमतदउपादिष्टोयमेवप्रयागः ॥ ३४ ॥ मयाप्रमादातुरतादिदोषतःसंध्याविधिर्नोसमुपासितोभूत् ॥ चेदत्रसंध्यांचरतेप्रसादतःसंध्या
स्तुपूर्णाखिलजन्मनोपिमे ॥ ३५ ॥ अन्यत्रापिप्रगर्जन्महिमनितपसिप्रेमभिर्विप्रकृष्टैर्ध्यातःसंकीर्तितोयोभिमतपदविधातानिशंनिर्व्यपेक्षम् ॥ श्रीमत्पां
शुंत्रिवेणीपरिवृढमतुलंतीर्थराजंप्रयागंगोलंकारप्रकाशंस्वयममरवरं[1]चेतनंतंनमामि ॥ ३६ ॥ अस्माभिःसुतपोन्वतप्तकिमहोऐज्यंतकिंवाध्वराःपात्रेदानम
दायिकिंबहुविधंकिंवासुराश्चार्चिताः ॥ किंसत्तीर्थमसेविकिंद्विजकुलंपूजादिभिःसत्कृतंयेनप्रापिसदाशिवस्याशिवदासाराजधानीस्वयम् ॥ ३७ ॥
भाग्यैर्मेधिगताह्यनेकजनुषांसर्वाघविध्वंसिनीसर्वाश्चर्यमयीमयाशिवपुरीसंसारसिंधोस्तरी ॥ लब्धंसज्जनुषःफलंकुलमलंचक्रेपवित्रीकृतःस्वात्माचाप्य
खिलंकृतंकिमपरंसर्वोपरिष्टात्स्थितम् ॥ ३८ ॥ जीवन्नरःपश्यतिभद्रलक्षमेवंवदंतीतिमृषानयस्मात् ॥ तस्मान्मयावैवपुषेदृशेनप्राप्तापिकाशीक्षणभंगु
रेण ॥ ३९ ॥ काश्यांविधातुममरैरपिदिव्यभूमौसत्तीर्थलिंगगणनार्चनतानशक्या ॥ यानीहगुप्तविवृतानिपुरातनानिसिद्धानियोजितकरःप्रणमामिते
भ्यः ॥ ४० ॥ किंभीत्यादुरितव्रजात्किमुमुदापुण्यैरगण्यैःकृतैःकिंविद्याभ्यसनान्मदेनजडतादोषाद्विषादेनकिम् ॥ किंगर्वेणधनोदयादधनतातापेन

---

[1] चेतनांतर्नमामि इति पाठान्तरम् ।

किंभोजनाःस्नात्वाश्रीमणिकर्णिकापयसिचेद्विश्वेश्वरोदृश्यते ॥ ४१ ॥ अल्पस्फीतिनिरामयापितनुताप्रव्यक्तशक्यात्मताप्रोत्साहाढ्यबलेनकेव
लमनोरागद्वितीयेनयत् ॥ अप्राप्यापिमनोरथैरविषयास्वप्नप्रवृत्तेरपिप्राप्तासापिगदाधरस्यनगरीसद्योपवर्गप्रदा ॥ ४२ ॥ मन्येनात्मकृतिर्नपूर्वपुरुष
प्राप्तेर्बलंचात्रयन्नापीदंस्वजनप्रमाणमचलंकिंस्वापतापादिकम् ॥ यादुष्प्रापगयाप्रयागयमुनाकाशीसुपर्वागमात्प्राप्तिस्तत्रमहाफलोविजयतेश्रीशारदानु
ग्रहः ॥ ४३ ॥ यःश्राद्धसमयेदूरात्स्मृतोपिपितृमुक्तिदः ॥ तंगयायांस्थितंसाक्षान्नमामिश्रीगदाधरम् ॥ ४४ ॥ पंथानंसमतीत्यदुस्तरमिमंदूरा
दवीयस्तरंक्षुद्व्याघ्रतरक्षुकंटकफणिप्रत्यर्थिभिःसंकुलम् ॥ आगत्यप्रथमव्ययंकृपणवाग्याचेज्जनःकर्परीश्रीमद्वारिगदाधरप्रतिदिनंत्वांद्रष्टुमुत्कं
ठते ॥ ४५ ॥ सर्वात्मन्निजदर्शनेनचगयाश्राद्धेनवैदेवताःप्रीणन्विश्वमनीहवत्कथमिहौदासीन्यमालंबसे ॥ किंतेसर्वदनिर्दयत्वमधुनाकिंवाप्रभुत्वं
कलेःकिंवासत्वनिरीक्षणंनृषुचिरंकिंवास्यसेवारुचिः ॥ ४६ ॥ गदाधरमयाश्राद्धंसंचीर्णंत्वत्प्रसादतः ॥ अनुजानीहिमांदेवगमनायगृहंप्रति ॥ ४७ ॥
चतुर्णांदेवतानांचस्तोत्रंस्वर्गार्थदायकम् ॥ श्राद्धकालेपठेन्नित्यंस्नानकालेतुयःपठेत् ॥ ४८ ॥ सर्वतीर्थसमंस्नानंश्रवणात्पठनाज्जपात् ॥
प्रयागस्यचगंगायायमुनायाःस्तुतेर्द्विज ॥ श्रवणेनविनश्यंतिदोषाश्चैवतुकर्मजाः ॥ ४९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनार
दसंवादेगंगाप्रयागयमुनास्तुतिर्नामद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिमाहात्म्यंतुलसीभवम् ॥ यच्छ्रुत्वा
मुच्यतेपापादाजन्ममरणांतिकात् ॥ १ ॥ पत्रंपुष्पंफलंमूलंशाखात्वक्स्कंधसंज्ञितम् ॥ तुलसीसंभवंसर्वंपावनंमृत्तिकादिकम् ॥ २ ॥ शरीरंदह्यतेयेषां
तुलसीकाष्ठवह्निना ॥ दत्वाचतुलसीकाष्ठंसर्वांगेषुमृतस्यवै ॥ ३ ॥ पश्चाद्यःकुरुतेदाहंसोपिपापात्प्रमुच्यते ॥ मरणेयस्यसंप्राप्तंकीर्तनंस्मरणंहरेः ॥ ४ ॥
तुलसी[1]दारुणादाहोनतस्यपुनरावृतिः ॥ यद्येकंतुलसीकाष्ठंमध्येकाष्ठशतस्यहि ॥ ५ ॥ दाहकालेभवेन्मुक्तिःकोटिपापायुतस्यच ॥ गंगांभसाभिषेकेण
यांतिपुण्यानिपुण्यताम् ॥ ६ ॥ तुलसीकाष्ठमिश्राणियांतिदारूणिपुण्यताम् ॥ तुलसीकाष्ठसंमिश्रायावत्प्रज्वलतेचिता ॥ ७ ॥ दह्यंतितस्यपापा
निकल्पकोटिकृतानिवै ॥ दह्यमानंनरंदृष्ट्वातुलसीकाष्ठवह्निना ॥ ८ ॥ नयंतितंविष्णुदूतानचवैयमकिंकराः ॥ जन्मकोटिसहस्रैस्तुमुक्तोयातिजना
र्दनम् ॥ ९ ॥ दह्यंतेयेनरालोकेतुलसीकाष्ठवह्निना ॥ तान्विमानास्थितान्देवाःक्षिपंतिकुसुमांजलिम् ॥ १० ॥ नृत्यंत्यप्सरसःसर्वागीतंगायंतिगा

---

१ काष्ठदग्धस्य । इ० पा० ।

यकाः ॥ जायंतेवीक्ष्यतंविष्णुःसंतुष्टःशंभुनासह ॥ ११ ॥ गृहीत्वातंकरेशौरिर्गृहंनीत्वास्यचांगतः ॥ मार्जयेत्सर्वपापानिपश्यतांत्रिदिवौकसाम् ॥ १२ ॥
महोत्सवंकारयित्वाजयशब्दपुरःसरम् ॥ ज्वलतेयत्रचाज्येनतुलसीकाष्ठपावकः ॥ १३ ॥ अग्न्यगारेश्मशानेवादह्यतेपातकंनृणाम् ॥ होमंकुर्वंति
येविप्रास्तुलसीकाष्ठवाह्निना ॥ सिक्तोसिक्तोतिलेवापिअग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ १४॥ योददातिहरेर्धूपंतुलसीकाष्ठसंभवम् ॥ शतक्रतुसमंपुण्यंलभतेगोश
तंफलम् ॥ १५ ॥ नैवेद्यंपच्यतेयस्तुतुलसीकाष्ठवह्निना ॥ मेरुतुल्यंभवेद्दत्तंतदन्नंकेशवस्यहि ॥ १६ ॥ तुलसीपावकेनाथयोदीपंकुरुतेहरेः ॥ दीपल
क्षसहस्राणांपुण्यंसलभतेफलम् ॥ १७ ॥ नतेनसदृशोलोकेवैष्णवोभुविदृश्यते ॥ यःप्रयच्छतिकृष्णस्यतुलसीकाष्ठचंदनम् ॥ १८ ॥ सजायतेकृपा
पात्रंविष्णोर्वाडवसत्तम ॥ १९ ॥ तुलसीदारुजातेनचंदनेनकलौहरिम् ॥ विलिप्यभक्तितोनित्यंरमतेहरिसन्निधौ ॥ २० ॥ तुलसीपंकलिप्तांगःकुरुते
विष्णुपूजनम् ॥ पूजाशतदिनैकाह्नालभ्यतेगोशतंफलम् ॥ २१ ॥ विलेपार्थंतुकृष्णस्यतुलसीकाष्ठचंदनम् ॥ मंदिरेतिष्ठतेयावत्तावत्पुण्यफलं
शृणु ॥ २२ ॥ तिलप्रस्थाष्टकंदत्वायत्पुण्यंप्राप्नुयान्नरः ॥ तत्फलंजायतेपुंसांप्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ २३ ॥ योददातिपितृणांतुपिंडेतुलसिसंभवम् ॥
दलंसंजायतेतृप्तिःपत्रेपत्रेशताब्दिका ॥ २४ ॥ तुलसीमूलमृत्स्नैवस्नानंकुर्याद्विशेषतः ॥ तेनतीर्थंकृतंस्नानंयावच्चांगेचमृत्तिका ॥ २५ ॥ तदीययातु
मंजर्यापूजनंचकरोतियः ॥ नानापुष्पैःकृतापूजायावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ २६ ॥ यस्मिन्गृहेवतिष्ठेततुलसीवृक्षवाटिका ॥ दर्शनात्स्पर्शनाच्चैवब्रह्महत्यादि
पातकम् ॥ तत्सर्वंविलयंयातिदर्शनेनैवनारद ॥ २७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अथान्यत्तेप्रवक्ष्यामिशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ नकस्यापिचकथितंशृणु
देवर्षिसत्तम॥२८॥यत्रयत्रगृहेग्रामेवनेवातुलसीभवेत्॥तत्रतत्रजगत्स्वामीप्रीतात्माचवसेद्धरिः॥२९॥गृहेतस्मिन्नदारिद्र्यंनायोगोवंधुसंभवः॥नदुःखंनभयंरो
गस्तुलसीयत्रतिष्ठति ॥ ३० ॥ सर्वत्रतुलसीपुण्यापुण्यक्षेत्रेविशेषतः ॥ संनिधौतस्यदेवस्यरोपणात्पृथिवीतले ॥ ३१ ॥ तेषांविष्णुपदंनित्यंतुल
स्यारोपणेकृते ॥ उत्पातान्दारुणान्रोगान्दुर्निमित्तान्यनेकशः ॥ तुलस्याभ्यर्चितेभक्त्याहंतशांतिकरोहरिः ॥ ३२ ॥ तुलसीगंधमाघ्राययत्रगच्छति
मारुतः ॥ दिशोदशचताःपूताभूतग्रामश्चतुर्विधः ॥ ३३ ॥ यस्मिन्गृहेमुनिश्रेष्ठतुलसीमूलमृत्तिका ॥ सर्वदातत्रतिष्ठंतिदेवताश्चशिवोहरिः ॥ ३४ ॥
तुलसीवनजाछायायत्रयत्रभवेद्द्विज ॥ तर्पणंकुरुतेतत्रपितृणांदत्तमक्षयम् ॥ ३५ ॥ तस्यमूलेस्थितोब्रह्मामध्येदेवोजनार्दनः ॥ मंजर्यांवसतेरुद्रःतुलसी
तेनपावनी ॥ ३६ ॥ विनायस्तुलसींकुर्यात्संध्याकालेतुमार्जनम् ॥ तत्सर्वंराक्षसहृतंनरकंचप्रयच्छति ॥ ३७ ॥ तुलसीपत्रगलितंतोयंयःशिरसावहेत् ॥
गंगाफलमवाप्नोतिशतधेनुफलंलभेत् ॥ ३८ ॥ शिवालयेविशेषेणरोपयेत्तुलसींयदि ॥ वीजसंख्यावसेत्स्वर्गेप्रत्येकंयुगसंख्यया ॥ ३९ ॥ उमयातुपुरा

देविशंकरार्थंहिमालये ॥ रोपिताःशतवृक्षास्तुतुलस्याः[1]प्रणतोस्म्यहम् ॥ ४० ॥ पर्वण्यवसरेयस्तुश्रावणेचाथरोपयेत् ॥ संक्रांतिदिवसेचैवतुलसीचा
तिपुण्यदा ॥ ४१ ॥ तुलसींपूजयेन्नित्यंदरिद्रईश्वरोभवेत् ॥ सर्वसिद्धिकरामूर्तिःकृष्णःकीर्तिंददातिच ॥ ४२ ॥ शालग्रामशिलायत्रतत्रसंनिहितो
हरिः ॥ तत्रस्नानंचदानंचवाराणस्यांःशताधिकम् ॥ ४३ ॥ कुरुक्षेत्रंप्रयागंचनैमिषारण्यमेवच ॥ तस्यकोटिगुणंपुण्यंशालग्रामशिलार्चनात् ॥ ४४ ॥
शालग्राममयीमुद्रासंस्थितायत्रहिक्वचित् ॥ वाराणस्यांचयत्पुण्यंसर्वंतत्रैवतद्भवेत् ॥ ४५ ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंयत्किंचित्कुरुतेनरः ॥ तत्सर्वंनाश
येदाशुशालग्रामशिलार्चनात् ॥ ४६ ॥ ॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणेपंचपंचा॰उत्तर॰उमापतिनारदसंवादेतुलसीशालग्राममाहात्म्यंनामत्रयोविंशो
ध्यायः ॥२३॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ प्रयागतीर्थमाहात्म्यंप्रवक्ष्यामियथाश्रुतम् ॥ महादानपराःपुण्यकर्माणोयत्रसंतिहि ॥१॥ यत्रगंगाचयमुनायत्रचै
वसरस्वती ॥ तदेवतीर्थप्रवरंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ २ ॥ ईदृशंत्रिषुलोकेषुभूतंनचभविष्यति ॥ ग्रहाणांचयथासूर्योनक्षत्राणांयथाशशी ॥ ३ ॥ ती
र्थानामुत्तमंतीर्थंप्रयागाख्यमनुत्तमम् ॥ प्रातःकालेतुभोविद्वन्प्रयागेस्नानमाचरेत् ॥ ४ ॥ महापापाद्विनिर्मुक्तःसयातिपरमंपदम् ॥ देयंकिंचिद्यथाश
क्तिदारिद्र्याभावमिच्छता ॥५ ॥ योनरस्तत्रगत्वावैप्रयागेस्नानमाचरेत् ॥ धनिकोदीर्घजीवीचजायतेनात्रसंशयः ॥ ६ ॥ यत्रवटस्याक्षयस्यदर्शनंकु
रुतेनरः ॥ तेनदर्शनमात्रेणब्रह्महत्याविनश्यति ॥ ७ ॥ सचाक्षयवटःख्यातःकल्पांतेपिचदृश्यते ॥ शेतेविष्णुर्यस्यपत्रेअतोयमव्ययःस्मृतः ॥ ८ ॥
तत्रपूजांप्रकुर्वंतिमानवाविष्णुवल्लभाः ॥ सूत्रेणाच्छादितंकृत्वापूजांचैवतुकारयेत् ॥ ९ ॥ माधवाख्यस्तत्रदेवःसुखंतिष्ठतिनित्यशः ॥ तस्यवैद
र्शनंकार्यंमहापापैःप्रमुच्यते ॥ १० ॥ यत्रदेवाश्चऋषयोमनुष्याश्चापिसर्वशः ॥ स्वस्वस्थानंसमाश्रित्यतत्रातिष्ठंतिनित्यशः ॥ ११ ॥ गो
घ्नोवापिचचांडालोदुष्टोवादुष्टचेतनः ॥ बालघातीतथाऽविद्वान्म्रियतेतत्रवैतदा ॥ १२ ॥ सवैचतुर्भुजोभूत्वावैकुंठेवसतेचिरम् ॥ प्रयागेतु
नरोयस्तुमाघस्नानंकरोतिच ॥ १३ ॥ नतस्यफलसंख्यास्तिशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ आपोनाराइतिप्रोक्तासर्वलोकेषुशुश्रुम ॥ १४ ॥ तेनना
रायणःप्रोक्तःस्नातानांभुक्तिमुक्तिदः ॥ ग्रहाणांचयथासूर्योनक्षत्राणांयथाशशी ॥ १५ ॥ मासानांहितथामाघःश्रेष्ठःसर्वेषुकर्मसु ॥ मक
रस्थेरवौमाघेप्रातःकालेतथामले ॥ १६ ॥ गोःपदेपिजलेस्नानंस्वर्गदंपापिनामपि ॥ योगोयंदुर्लभोविद्वन्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ १७ ॥ अस्मिन्योयत्नमाप
न्नःस्नायादपिदिनत्रयम् ॥ पंचवासप्तवाप्यत्रस्नानंकुर्वन्प्रयागजम् ॥ १८॥ चंद्रवद्वर्द्धतेसोपिकुलेवाडवसत्तम ॥ चराचराश्चयेजीवास्तथैवमनुजादयः॥१९॥

---

१ प्रीणितो इ॰ पा॰ । २ अयमध्यायश्चंतुर्विंशतितमोऽग्रेतनस्त्रयोविंशोभविष्यच्चेत्प्रयागतुलसीमायात्म्यानुपूर्वीसम्यगभविष्यत् ।

प्रयागंतीर्थमाश्रित्यवैकुंठंयांतितेचिरात् ॥ येवसिष्ठादयस्तत्रऋषयःसनकादयः ॥ २० ॥ तेपिप्रयागजंतीर्थंसेवंतेचपुनपुनः ॥ यत्रविष्णुश्चरुद्रश्चयत्रेंद्रश्च
तथापुनः ॥ २१ ॥ तेपिसर्वेंवसंतीहप्रयागेतीर्थसत्तमे ॥ दानंतत्रप्रशंसंतिनियमांश्चतथैवच ॥ २२ ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचपुनर्जन्मनविद्यते ॥ २३ ॥
॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेप्रयागमाहात्म्येचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥छ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंतुलस्यामाहा
त्म्यंत्वत्प्रसादाच्छुतंमया ॥ सांप्रतंतुसमाचक्ष्वत्रिरात्रंतुलसीव्रतम् ॥ १ ॥ ॥ सदाशिवउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रमहाबुद्धेव्रतमेतत्पुरातनम् ॥ यच्छ्रु
त्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ २ ॥ पुरा[1]रैभ्यंतरेकल्पेराजाह्यासीत्प्रजापतिः ॥ तस्यभार्याचविख्याताचंद्ररूपामहासती ॥ ३ ॥ सावैव्रतमिदंचक्रेसर्वे
कामफलप्रदम् ॥ त्रिरात्रंतुव्रतंतस्याधर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ ४ ॥ सफलंजीवितंतेषांयैःश्रुतंतुलसीव्रतम् ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुनवम्यांचैवनारद ॥ ५ ॥
नियमस्थोव्रतीतिष्ठेद्भूमिशायीजितेंद्रियः ॥ व्रतंत्रिरात्रमुद्दिश्यशुचिःसंयतमानसः ॥ ६ ॥ स्वपेन्नियमपूर्वंतुतुलसीवनसंनिधौ ॥ ततोमध्याह्नसमयेनद्या
दौविमलेजले ॥ ७ ॥ स्नानंकृत्वापितॄन्देवांस्तर्पयेद्विधिपूर्वकम् ॥ सुवर्णकारयेद्देवंलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥८॥ वित्तशाठ्यंनकर्तव्यमात्मनःश्रेयमिच्छता ॥
वस्त्रयुग्मंततःकार्यंपीतेशुक्लेपिवाससी ॥ नवग्रहाणामारंभंशांतिकंविधिपूर्वकम् ॥ ९ ॥ श्रपयित्वाचरुंतत्रवैष्णवंहोममाचरेत् ॥ द्वादश्यांदेवदेवेशंपूजयि
त्वाप्रयततः ॥ १० ॥ अव्रणंशुद्धकलशंस्थापयेद्विधिपूर्वकम् ॥ पंचरत्नसमोपेतंपल्लवैश्चोषधीयुतम् ॥ ११ ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रेलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥
स्थापयेत्तुलसीमूलेमंत्रैर्वेदपुराणकैः ॥ १२ ॥ पयसाकेवलेनैवसिंचयेत्तुलसीवनम् ॥ पंचामृतेनसंस्नाप्यदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ १३ ॥ योनंतरूपोखिलविश्वरूपो
गर्भोदकेलोकविधिंविभर्त्ति ॥ प्रसीदतामेषसदेवदेवोयोमाययाविश्वकृदेषदेवी ॥ १४ ॥ प्रार्थनामंत्रः ॥ आगच्छाच्युतदेवेशतेजोराशेजगत्पते ॥ सदैवति
मिरध्वंसीपाहिमांभवसागरात् ॥ १५ ॥ आवाहनमंत्रः ॥ पंचामृतेनसुस्नानंतथागंधोदकेनच ॥ गंगादीनांचतोयेनस्नातोनंतःप्रसीदतु ॥ १६ ॥ स्नानमंत्रः॥
श्रीखंडागुरुकर्पूरंकुंकुमादिविलेपनम् ॥ भक्त्यादत्तंमयादेवलक्ष्म्यासहगृहाणवै ॥ १७ ॥ विलेपनमंत्रः ॥ नारायणनमस्तेस्तुनरकार्णवतारण ॥ त्रैलो
क्याधिपतेतुभ्यंददामिवसनेशुभे ॥ १८ ॥ वस्त्रमंत्रः ॥ दामोदरनमस्तेस्तुत्राहिमांभवसागरात् ॥ ब्रह्मसूत्रंमयादत्तंगृहाणपुरुषोत्तम ॥ १८ ॥ उपवीतमं
त्रः ॥ पुष्पाणिचसुगंधीनिमालत्यादीनिवैप्रभो ॥ मयादत्तानिदेवेशप्रीतितःप्रतिगृह्यताम् ॥२०॥ पुष्पमंत्रः ॥ नैवेद्यंगृह्यतांनाथभक्ष्यभोज्यैःसमन्वितम्॥
सर्वैरसैःसुसंपन्नंगृहाणपरमेश्वर ॥ २१ ॥ नैवेद्यमंत्रः ॥ पूगानिनागपत्राणिकर्पूरसहितानिच ॥ मयादत्तानिदेवेशतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥२२॥ तांबूलमंत्रः ॥

---

[1] रथंतरे इ० पा० ।

धूपंदत्वागुरुंभक्त्यागुग्गुलंघृतमिश्रितम् ॥ एवंपूजाप्रकर्त्तव्याघृतेनदीपमाचरेत् ॥ २३ ॥ विविधंमुनिशार्दूलदीपंकृत्वासमाहितः ॥ लक्ष्मीनारायण
स्याग्रेतुलसीवनसन्निधौ ॥ २४ ॥ अर्घंतत्रप्रदातव्यंदेवदेवायचक्रिणे ॥ नवम्यांनालिकेरेणपुत्रार्थमर्घमुत्तमम् ॥ २५ ॥ दशम्यांबीजपूरंतु
धर्मकामार्थसिद्धये ॥ एकादश्यांदाडिमेनदारिद्र्यंनाशयेत्सदा ॥ २६ ॥ सप्तधान्येनसंयुक्तंवंशपात्रेणनारद ॥ फलसप्तकसंयुक्तंपत्रंपूगसमन्वितम् ॥ २७ ॥
वस्त्रेणाच्छादितंकृत्वादेवस्याग्रेनिवेदयेत् ॥ मंत्रेणानेनविप्रेंद्रशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ २८ ॥ तुलसीसहितोदेवसदाशंखेनसंयुतम् ॥ गृहाणार्घंमयादत्तंदेवदेव
नमोस्तुते ॥ २९ ॥ अर्घमंत्रः ॥ एवंसंपूज्यदेवेशंलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥ प्रार्थयेद्देवदेवेशंव्रतसंपूर्तिसिद्धये ॥ ३० ॥ उपोषितोहंदेवेशकामक्रोधविवर्जि
तः ॥ व्रतेनानेनदेवेशत्वमेवशरणंमम ॥ ३१ ॥ गृहीतेस्मिन्व्रतेदेवयदपूर्णंकृतंमया ॥ सर्वंतदस्तुसंपूर्णंत्वत्प्रसादाज्जनार्दन ॥ ३२ ॥ नमःकमल
पत्राक्षनमस्तेजलशायिने ॥ इदंव्रतंमयाचीर्णंप्रसादात्तवकेशव ॥ ३३ ॥ अज्ञानतिमिरध्वंसिन्व्रतेनानेनकेशव ॥ प्रसादसुमुखोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभ
व ॥ ३४ ॥ ततोजागरणंरात्रौगीतपुस्तकवाचनम् ॥ नादनृत्यकलाभिज्ञैःपुण्याख्यानैःसुशोभनैः ॥ ३५ ॥ विभातायांतुशर्वर्यामुदितेविमलेरवौ ॥ निमंत्र्य
ब्राह्मणान्भक्त्याश्राद्धंकुर्याच्चवैष्णवम् ॥ ३६ ॥ भोजयित्वायथाकामंपायसेनघृतेनच ॥ तांबूलपुष्पगंधादिदक्षिणाभिःसमन्वितम् ॥ ३७ ॥ उपवीतानिवासां
सिदत्वामालांचचंदनम् ॥ दांपत्यत्रितयंभोज्यंवस्त्रभूषणकुंकुमैः ॥ ३८ ॥ वंशपात्राणिशक्त्याचविरूढैःपरिपूरयेत् ॥ नालिकेरैश्चपक्वान्नैर्वस्त्रैश्चविविधैःफ
लैः ॥ ३९ ॥ सपत्नीकंगुरुंतत्रवस्त्राणिपरिधापयेत् ॥ विभूषणानिदिव्यानिगंधमाल्यैःप्रपूजयेत् ॥ ४० ॥ सर्वोपस्करसंयुक्तांगांदद्याच्चपयस्विनीम् ॥ सदक्षिणां
सवस्त्रांचतन्मेनिगदतःशृणु ॥ ४१ ॥ सर्वतीर्थेषुयत्पुण्यंस्नातानांजायतेनृणाम् ॥ तत्फलंसलभेत्सर्वंदेवदेवप्रसादतः ॥ ४२ ॥ भुक्त्वाचविपुलान्भोगान्सर्व
कामान्मनोरमान्[1] ॥ वैष्णवंपदमाप्नोतिअंतेविष्णोःप्रसादतः ॥ ४३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंच० उत्त० उमापतिनारदसंवादेतुलसीत्रिरात्रव्रतवर्णनं
नामपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गुणाधिकेभ्योविप्रेभ्योदातुकामोपिमानवः ॥ कानिकानिचलोकेस्मिन्दद्यात्सर्वंतथा
वद ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ लोकेतत्त्वंहिसंज्ञायशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ अन्नमेवंप्रशंसंतिसर्वमन्नेप्रतिष्ठितम् ॥ २ ॥ तस्मादन्नंविशेषेणदातुमिच्छंति
मानवाः ॥ अन्नेनसदृशंदानंनभूतंनभविष्यति ॥ ३ ॥ अन्नेनधार्यतेविश्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ अन्नमूर्जस्करंलोकेप्राणाह्यन्नेप्रतिष्ठिताः ॥ ४ ॥
दातव्यंभक्ष्यमेवान्नंब्राह्मणायमहात्मने ॥ कुटुंबंपीडयित्वापिआत्मनोभूतिमिच्छता ॥ ५ ॥ नारदासौविदांश्रेष्ठोयोदद्यादन्नमर्थिने ॥ ब्राह्मणाया

---

[1] मनोरथान् ।

तेरूपायपारलौकिकमात्मनः ॥ ६ ॥ आत्मीयभूतिमन्विच्छेत्कालेद्विजमुपस्थितम् ॥ श्रांतमध्वनिवर्त्तंतंगृहस्थंगृहमागतम् ॥ ७ ॥ अन्नदःप्राप्नुतेविद्वा
न्सुशीलोवीतमत्सरः ॥ क्रोधमुत्पतितंहित्वादिविचेहचयत्सुखम् ॥ ८ ॥ नाभिनिंदेच्चअतिथिंनद्रुह्याच्चकथंचन ॥ ब्रह्मविदेर्पयेदन्नंतच्चदानंविशिष्य
ते ॥ ९ ॥ श्रांतायादृष्टपूर्वायअन्नमध्वनिवर्तिने ॥ योदद्याच्चपरिक्लिष्टंसर्वधर्ममवाप्नुयात् ॥ १० ॥ पितृदेवांस्तथाविप्रानतिथींश्चमहामुने ॥ योनरः
प्रीणयेतान्नैस्तस्यपुण्यमनंतकम् ॥ ११ ॥ कृत्वापिसुमहत्पापंयोदद्यादन्नमर्थिने ॥ ब्राह्मणायविशेषेणसतुपापैःप्रमुच्यते ॥ १२ ॥ ब्राह्मणेष्वक्षयं
दानमन्नंशूद्रेमहत्फलम् ॥ अन्नदानंचशूद्रेचब्राह्मणेचावशिष्यते ॥ १३ ॥ नपृच्छेद्गोत्रचरणंनचस्वाध्यायमेवच ॥ भिक्षुकोब्राह्मणोह्यत्रदद्यादन्नंप्रया
तिच ॥ १४ ॥ अन्नदस्यशुभावृक्षाःसर्वकामफलान्विताः ॥ संभवंतीहलोकेचहर्षयुक्तास्त्रिविष्टपे ॥ १५ ॥ अन्नदानेनयेलोकास्तान्शृणुष्वमहा
मुने ॥ विमानानिप्रकाशंतेदिवितेषांमहात्मनाम् ॥ १६ ॥ नानासंस्थानरूपाणिनानाकामान्वितानिच ॥ सर्वकामफलाश्चापिवृक्षाभुवनसंस्थिताः॥१७॥
हेमवाप्यःशुभाःसर्वादीर्घिकाश्चैवसर्वशः ॥ घोषवंतिचयानानिमुक्तान्यथसहस्रशः ॥ १८ ॥ भक्ष्यभोज्यमयाःशैलावासांस्याभरणानिच ॥ क्षीरंस्रवंत्यः
सरितस्तथैवाज्यस्यपर्वताः ॥ १९ ॥ प्रासादाःशुभ्रवर्णाभाःशय्याश्चकनकोज्वलाः ॥ तदन्नंदातुमिच्छंतितस्मादन्नप्रदोभवेत् ॥ २० ॥ एतेलोकाःपुण्य
कृतामन्नदानंमहत्फलम् ॥ तस्माद्न्नंविशेषेणदातव्यंमानवैर्भुवि ॥ २१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारदसंवादेअन्नदानप्रशं
सानामषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पानीयदानंपरमंदानानामुत्तमंसदा ॥ तस्माद्वापीश्चकूपांश्चतडागानिचकारयेत्॥१॥
अर्द्धंपापंसंहरंतिपुरुषस्यविकर्मणः ॥ कूपाःप्रवृत्तपानीयाःसुप्रवृत्तस्यनित्यशः ॥ २ ॥ सचतारयतेवंशंयस्यखातजलाशये ॥ गावःपिबंतिविप्राश्चसाधव
श्चनराःसदा ॥ ३ ॥ निदाघकालेपानीयंयस्यातिष्ठतिनारद ॥ दुर्गंविषमकृच्छ्रेचनकदाचिदवाप्यते ॥ ४ ॥ तडागानांचवक्ष्यामिकृतानांयेगुणाःस्मृताः ॥
त्रिषुलोकेषुसर्वत्रपूजितोयस्तडागवान् ॥ ५ ॥ अथवामित्रसदनंमित्रमैत्रीविवर्द्धनम् ॥ कीर्तिसंजननंश्रेष्ठंतडागानांनिवेशनम् ॥ ६ ॥ धर्म्यस्यार्थस्यका
मस्यफलमाहुर्मनीषिणः ॥ तडागंसुकृतंदेशेक्षेत्रमध्येमहाश्रयम् ॥ ७ ॥ चतुर्विधानांभूतानांतडागस्योपलक्षयेत् ॥ तडागानिचसर्वाणिदिशंतिश्रेयमुत्त
मम् ॥ ८ ॥ देवामनुष्यागंधर्वाःपितरोनागराक्षसाः ॥ स्थावराणिचभूतानिसंश्रयंतिजलाशयम् ॥ ९ ॥ वर्षाऋतौतडागेतुसलिलंयत्रातिष्ठति ॥
अग्निहोत्रफलंतस्यजायतेनात्रसंशयः ॥ १० ॥ हेमंतेशिशिरेचैवसलिलंयस्यतिष्ठति ॥ गोसहस्रफलंतस्यलभतेनात्रसंशयः ॥ ११ ॥
वसंतेपितथाग्रीष्मेसलिलंतिष्ठतेयदि ॥ अतिरात्राश्वमेधाभ्यांफलमाहुर्मनीषिणः ॥ १२ ॥ अथैतेषांतुवृक्षाणांरोपणेचगुणाञ्छृणु ॥ अती

तानागतौचोभौपितृवंशौमहाऋषे ॥ १३ ॥ तारयेद्वृक्षरोपीचतस्माद्वृक्षांस्तुरोपयेत् ॥ पुत्रपौत्राभवंत्येतेपादपानात्रसंशयः ॥ १४ ॥
परलोकंगतःसोपिलोकानाप्नोतिचाक्षयान् ॥ पुष्पैःसुरगणान्सर्वान्पत्रैश्चापितथापितॄन् ॥ १५ ॥ छाययाचातिथीन्सर्वान्पूजयंतिमहीरुहाः ॥
किन्नरोरगरक्षांसिदेवगंधर्वमानवाः ॥ १६ ॥ तथाऋषिगणाश्चैवसंश्रयंतिमहीरुहान् ॥ पुष्पिताःफलवंतश्चतर्पयंतीहमानवान् ॥ १७ ॥ इहलोकेपरे
चैवपुत्रास्तेधर्मतःस्मृताः ॥ तडागवृक्षरोपाश्चइष्टयज्ञाश्चयेद्विजाः ॥ १८ ॥ एतेस्वर्गान्नहीयंतेयेचान्येसत्यवादिनः ॥ सत्यमेवपरंब्रह्मसत्यमेवप
रंतपः ॥ १९ ॥ सत्यमेवपरोयज्ञःसत्यमेवपरंश्रुतम् ॥ सत्यंदेवेषुजागर्तिसत्यंचपरमंपदम् ॥ २० ॥ तपोयज्ञाश्चपुण्यंचतथादेवर्षिपूजनम् ॥
आद्योविधिश्चविद्याचसर्वंसत्येप्रतिष्ठितम् ॥ २१ ॥ सत्यंयज्ञस्तथादानंमंत्रादेवीसरस्वती ॥ व्रतचर्यातथासत्यमोङ्कारःसत्यमेवच ॥ २२ ॥ सत्येन
वायुरभ्येतिसत्येनतपतेरविः ॥ सत्येनचाग्निर्दहतिस्वर्गःसत्येनतिष्ठति ॥ २३ ॥ पूजनंसर्वदेवानांसर्वतीर्थावगाहनम् ॥ सत्यंचवदतेलोकेसर्वमाप्नोत्य
संशयः ॥ २४ ॥ अश्वमेधसहस्रंचसत्यंचतुलयाधृतम् ॥ सर्वेषांसर्वयज्ञानांसत्यमेवविशिष्यते ॥ २५ ॥ सत्येनदेवाःप्रीयंतेपितरोऋषयस्तथा ॥ स
त्यमाहुःपरंधर्मंसत्यमाहुःपरंपदम् ॥ २६ ॥ सत्यमाहुःपरंब्रह्मतस्मात्सत्यंवदामिते ॥ मुनयःसत्यनिरताःतपस्तप्त्वासुदुष्करम् ॥ २७ ॥ सत्यध
र्मरताःसिद्धास्ततःस्वर्गमितोगताः ॥ अप्सरोगणसंघुष्टैर्विमानैःपरितावृताः ॥ २८ ॥ वक्तव्यंचसदासत्यंनसत्याद्विद्यतेपरम् ॥ अगाधेविपुलेसिद्धेसत्ती
र्थेचशुचौहृदि ॥ २९ ॥ स्नातव्यंमनसायुक्तैःस्नानंतत्परमंस्मृतम् ॥ आत्मार्थेवापरार्थेवापुत्रार्थेवापिमानवाः ॥ अनृतंयेनभाषंतेतेनराःस्वर्गगामि
नः ॥ ३० ॥ वेदायज्ञास्तथामंत्राःसंतिविप्रेषुनित्यशः ॥ नभांत्युज्झितसत्येषुतस्मात्सत्यंसमाचरेत् ॥ ३१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तपसांमेफलंब्रू
हिपुनरेवविशेषतः ॥ सर्वेषांचैववर्णानांब्राह्मणानांतपोबलम् ॥ ३२ ॥ प्रवक्ष्यामितपोध्यानंसर्वकामार्थसाधकम् ॥ सुदुश्चरंद्विजातीनांतन्मेनिगदतः
शृणु ॥ ३३ ॥ तपोहिपरमंप्रोक्तंतपसाविंदतेफलम् ॥ तपोरतोहियोनित्यंमोदतेसहदैवतैः ॥ ३४ ॥ तपसाप्राप्यतेस्वर्गस्तपसाप्राप्यतेयशः ॥ तप
सामोक्षमाप्नोतितपसाविंदतेमहत् ॥ ३५ ॥ ज्ञानविज्ञानसंपत्तिःसौभाग्यंरूपमेवच ॥ तपसालभतेसर्वंमनसायद्यदिच्छति ॥ ३६ ॥ नातततपसोयां
तिब्रह्मलोकंकदाचन ॥ यत्कार्यंकिंचिदास्थायपुरुषस्तप्यतेतपः ॥ ३७ ॥ तत्सर्वंसमवाप्नोतिपरत्रेहचमानवः ॥ सुरापःपरदारीचब्रह्महागुरुत
ल्पगः ॥ तपसातरतेसर्वंसर्वतश्चविमुच्यते ॥ ३८ ॥ अपिसर्वेश्वरःस्थाणुर्विष्णुश्चैवसनातनः ॥ ब्रह्माहुताशनःशक्रोयेचान्येतपसान्विताः ॥ ३९ ॥

षडशीतिसहस्राणिमुनीनामूर्द्ध्वरेतसाम् ॥ तपसादिविमोदंतेसमेतादैवतैःसह ॥ ४० ॥ तपसाप्राप्यतेराज्यंशक्रः[1]सर्वैंपुरासुराः ॥ तपसापालयन्सर्वानहन्यहा[2]निर्वृत्तिदाः ॥ ४१ ॥ सूर्याचंद्रमसौदेवौसर्वलोकहितेरतौ ॥ तपसैवप्रकाशंतेनक्षत्राणिग्रहास्तथा ॥ ४२ ॥ सर्वंचतपसाभ्येतिसर्वंचसुखमश्नुते ॥ तपस्तपतियोरण्येवनमूलफलाशनः ॥ ४३ ॥ योधीतेश्रुतिमेवादौसमंस्यात्तपसामुने ॥ श्रुतेरध्यापनात्पुण्यंयदाप्नोतिद्विजोत्तमः ॥ ४४ ॥ तदध्यायस्यजप्याच्चाद्विगुणंफलमश्नुते ॥ जगद्यथानिरालोकंजायतेशशिभास्करौ॥४५॥विनातथापुराणंहिध्येयमस्मान्महामुने ॥ तप्यमानस्तपोज्ञानंयोधारयतिशास्त्रतः ॥४६॥ संबोधयतिलोकंचतस्मात्पूज्यतमोगुरुः॥ सर्वेषांचैवपात्राणांश्रेष्ठंपात्रंपुराणवित् ॥४७॥ पतनात्त्रायत्तेयस्मातस्मात्पात्रमुदाहृतम् ॥ धनंधान्यंहिरण्यंवावासांसिविविधानिच ॥४८॥ येयच्छंतिसुपात्रायतेयांतिचपरांगतिम् ॥ गाश्चैवमहिषीर्वापिगजानश्वांश्चशोभनान् ॥ ४९ ॥ यःप्रयच्छतिमुख्यायतत्पुण्यस्यफलंशृणु ॥ अक्षयंसर्वलोकानांसोश्वमेधफलंलभेत् ॥ ५० ॥ महींददातियस्तस्मैकृष्टांफलवतींशुभाम् ॥ सतारयतिवैवंशान्दशपूर्वान्दशापरान् ॥ ५१ ॥ विमानेनचदिव्येनविष्णुलोकंसगच्छाति ॥ नयज्ञैस्तुष्टिमायांतिदेवाःप्रोक्षणकैरपि ॥ ५२ ॥ बलिभिःपुष्पपूजाभिर्यथापुस्तकवाचनैः ॥ विष्णोरायतनेयस्तुकारयेद्धर्मपुस्तकम् ॥ ५३ ॥ देव्याःशंभोर्गणेशस्यअर्कस्यचतथापुनः ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ५४ ॥ इतिहासपुराणाभ्यांपुण्यंपुस्तकवाचनम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिसूर्यलोकंभिनत्तिसः ॥ ५५ ॥ सूर्यलोकंचभित्त्वासौब्रह्मलोकंसगच्छाति ॥ स्थित्वाकल्पशतान्यत्रराजाभवतिभूतले ॥५६॥ अश्वमेधसहस्रस्ययत्फलंसमुदाहृतम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिदेवाग्रेयोजयंपठेत् ॥ ५७ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकार्यंपुस्तकवाचनम् ॥ इतिहासपुराणाभ्यांविष्णोरायतनेशुभम् ॥ नान्यत्प्रीतिकरंविष्णोस्तथान्येषांदिवौकसाम् ॥ ५८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारदसंवादेवृक्षप्रपासरोवरतपोध्ययनधर्मव्याख्यानमाहात्म्यंनामसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ पुराणंपरमंपुण्यंसर्वपापहरंशुभम् ॥१॥ कुमारेणचलोकानांनमस्कृत्यापितामहम्॥प्रोक्तंचेदंममाख्यानंदेवर्षेब्रह्मसूनुना ॥ २ ॥ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ ॥ गतोहंधर्मराजानंद्रष्टुंसंपूजितोमुदा ॥ श्रुतिभिःपरयाभक्त्यातेनोक्तोस्मिसुखासने ॥ ३ ॥ मयातत्रोपविष्टेनदृष्टंकिंचिन्महाद्भुतम् ॥ कांचनेनविमानेनवैडूर्यकृतवेदिना ॥ ४ ॥ मणिमुक्ताविचित्रेणकिंकिणीजालशोभिना ॥ आगतंपुरुषंतत्रआसनाद्देवसत्तम ॥ ५ ॥ ससंभ्रमंसमुत्थायदृष्ट्वाधर्मःस्वयंविभुः ॥ गृहीत्वादक्षिणेपाणौपूजितोर्घेणवैततः ॥६॥ शिरस्याघ्रायदेवेशःपुरःस्थाप्यततःपरम् ॥ पूजयित्वातुतंधर्मइदंवाक्यमुवाचह॥७॥

---

१ सर्वेश्वरः पुरा–इ० पा० । २ वृतिदः–इ० पा० ।

सुस्वागतंधर्मदर्शिन्प्रीतोस्मिदर्शनात्तव ॥ समीपेममातिष्ठस्वाकिंचिज्ज्ञानंवदस्वमे ॥ ८ ॥ पुनर्यास्यसितत्स्थानंयत्रब्रह्माव्यवास्थितः ॥ इत्युक्तेचततश्चा
न्योविमानवरमास्थितः ॥ ९ ॥ आगतःपुरुषोदेवोयत्रातिष्ठतिधर्मराट् ॥ सपूजितोविमानस्थःप्रश्रयावनतेनच ॥ १० ॥ सामपूर्वंतथोक्त्वातुयथापूर्वंनरः
स्वयम् ॥ किमनेनकृतंकर्मयस्यतुष्टोभवान्भृशम् ॥ ११ ॥ अत्रमेकौतुकंजातंकृताहिस्वयमेवतु ॥ यदस्यभवतापूजासविस्मयमनंतरम् ॥ १२ ॥ तथै
वास्यकृतापूजाद्वितीयस्यनरस्यतु ॥ मेनेहंशुभकर्माणौविमानंवरसत्तमौ ॥१३॥ यस्त्वमाभ्यांस्वयंपूजांकुरुषेधर्मकारणात् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैस्तुपूज्यसे
त्वंसदानिशम् ॥१४॥ यस्येदृक्परमंपुण्यंकिमेतौकर्मचक्रतुः ॥ कथ्यतांममसर्वज्ञफलंदिव्यमवापतुः ॥ १५ ॥ तच्छ्रुत्वासतुमांप्राहशृणुकर्मानयोःकृतम् ॥
यत्कृत्वाहमिहायातौतच्छृणुष्वमहामते ॥ १६ ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ वैदिशंनामनगरंपृथिव्यामस्तिविश्रुतम् ॥ तत्राभूत्पृथिवीपालोधरापालइतिश्रु
तः ॥१७॥ कस्मिन्कालेपुरादेवीशशापस्वगणंक्रुधा ॥ मदृतेनपरानारीभर्त्तुर्यन्मेनिवेशिता ॥ १८ ॥ तस्माद्द्वादशवर्षाणिजंबुकस्त्वंभविष्यसि ॥ इत्युक्तः
सचबभ्रामजंबुकोमेदिनीतलम् ॥१९॥ वेतसीवेत्रवत्योस्तुसंगमेलोकविश्रुते ॥ शापांतोभवितापुत्रइत्युक्तंगिरिकन्यया ॥२०॥ तत्रचानशनंकृत्वाक्षेत्रेप्राणां
स्ततोत्यजत् ॥ दिव्यरूपवपुर्भूत्वाजगामविष्णुसन्निधौ ॥२१॥ तत्राश्चर्यमहद्दृष्ट्वाधरापालोमहीपतिः ॥ विष्णोरायतनंकृत्वाक्षेत्रेप्राणांस्ततोऽत्यजत् ॥२२॥
दिव्यरूपवपुर्भूत्वास्थापयामासतंप्रभुम् ॥ तस्मिन्पुरेनरान्सर्वांसन्नियोज्यास्यवीक्षणे ॥२३॥ शुभमायतनंविष्णोस्तस्मिन्ग्रामेसदाजनैः ॥ पूर्णंतुब्रा
ह्मणादीनांपूजयित्वाकदंबकम् ॥ २४ ॥ इतिहासपुराणज्ञंवाचकंतुविशेषतः ॥ पूजयित्वाद्विजश्रेष्ठंविद्याश्रेष्ठंमहामतिः ॥ २५ ॥ पुस्तकंचापिसंपूज्य
गंधपुष्पादिभिःक्रमात् ॥ ततस्तमाहराजासौवाचकंविनयान्वितः ॥ २६ ॥ एतदायतनंविष्णोःकारितंचतवाग्रतः ॥ चातुर्वर्ण्यमिदंचापिश्रोतुकामंकदं
वकम् ॥ २७ ॥ तिष्ठतीहद्विजश्रेष्ठकुरुपुस्तकवाचनम् ॥ यावत्संवत्सरंविप्रगृह्यवृत्तिंत्वनुत्तमाम् ॥ २८ ॥ स्वर्णनिष्कशतंचात्रततोदास्येतथापरम् ॥
पूर्णेवर्षेद्विजश्रेष्ठश्रेयोर्थमहमात्मनः ॥ २९ ॥ एवंप्रवर्तितंतत्रपुण्यंपुस्तकवाचनम् ॥ वर्षसंगतमात्रेतुतथाचमुनिसत्तम ॥ ३० ॥ अथायुषःक्षयाच्चायंकाल
धर्ममुपेयिवान् ॥ मयाचास्यविमानंहिविष्णुनाप्रेरितंदिवः ॥ ३१ ॥ इत्येषाकर्मणांव्युष्टिःपुण्यमाख्यानसंज्ञकम् ॥ श्रुतंपाद्ममहत्पुण्यंपवित्रंपापनाशन
म् ॥ ३२ ॥ गंधपुष्पोपहारैस्तुनतुष्टिर्जायतेतथा ॥ देवानामिहसर्वेषांपुराणश्रवणाद्यथा ॥ ३३ ॥ स्वर्णरत्नादिवस्तूनांवस्त्राणांचापिकृत्स्नशः ॥ ग्रामाणां
नगराणांचदानात्तुष्टिर्भवेन्नहि ॥ ३४ ॥ यथास्याद्धर्मश्रवणात्प्रीतिःसर्वदिवौकसाम् ॥ इतिहासपुराणानांश्रवणेमुनिसत्तम ॥३५॥ तथास्यान्मेमहाप्रीतिः
साध्येसर्वार्थकामिके ॥ कन्यादानेमहाप्रीतिर्ममस्यान्मुनिसत्तम ॥ ३६ ॥ नतथारोचतेसाचयथापुस्तकवाचनात् ॥ अथकिंबहुनोक्तेननान्यत्प्रीतिकरं

मम ॥ ३७ ॥ पुण्याख्यानमृतेविप्रगुह्यमेतत्प्रकीर्तितम् ॥ यश्चायमपरोविप्रइहायातोनरोत्तमः ॥ ३८ ॥ संगत्यानुगतश्चायंधर्मश्रवणमुत्तमम् ॥ श्रुत्वा
भक्तिरभूदस्यश्रद्धयापरमात्मनः ॥ ३९ ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंतस्यवाचकस्यमहात्मनः ॥ एषविप्रोमुनिश्रेष्ठददौस्वर्णस्यमाषकम् ॥ ४० ॥ नान्यद्दानंकदा
चक्रेलोभाविष्टेनचेतसा ॥ पात्रदानात्फलप्राप्तिस्त्वस्यजातानसंशयः ॥ ४१ ॥ इत्येतत्कथितंकर्मआभ्यांचैवमहामुने ॥ ४२ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥
एतत्पुण्यस्यमाहात्म्यंयेशृण्वंतिमनीषिणः ॥ नतेषांदुर्गतिःकश्चिज्जन्मजन्मनिजायते ॥ ४३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारद
संवादेशास्त्रव्याख्यामहिमानामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अथान्यत्संप्रवक्ष्यामिशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ गोपीचंदनमाहा
त्म्यंयथादृष्टंश्रुतंमया ॥ १ ॥ ब्राह्मणोवाथवैश्योवाशूद्रोवाप्यथवाद्विजः ॥ गोपीचंदनलिप्तांगोमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ २ ॥ तिलकंकुरुतेयस्तुगोपीचंदनसं
भवम् ॥ मद्यपानादिदोषैस्तुमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ३ ॥ गोपीचंदनलिप्तांगोवैष्णवोविष्णुतत्परः ॥ सर्वदोषैःप्रमुच्येतयथागंगांभसापुनः ॥ ४ ॥ ब्रह्महा
मद्यपानीचस्वर्णस्तेयीतथैवच ॥ गुरुतल्पगमोवाथशूद्रोवाप्यथवैद्विजः ॥ ५ ॥ ससद्योमुच्यतेपापादाजन्मशतकारणात् ॥ द्वादशतिलकंप्रोक्तंसर्वेषां
वैविशेषतः ॥ ६ ॥ वैष्णवानांब्राह्मणानांकर्तव्यंभूतिमिच्छताम् ॥ दंडाकारंललाटेस्यात्पद्माकारंतुवक्षसि ॥ ७ ॥ वेणुपत्रनिभंबाहुमूलेन्यद्दीपकाकृति ॥
उच्चैश्चक्राणिचत्वारिबाहुमूलेतुदक्षिणे ॥ ८ ॥ नाममुद्राद्वयंनीचैःशंखमेकंतयोरपि ॥ मध्येततःपार्श्वयोस्तुद्वेद्वेपद्मेचधारयेत् ॥ ९ ॥ वामेपिचतुरः
शंखान्नाममुद्रेचपूर्ववत् ॥ चक्रमेकंगदेद्वेद्वेतयोरितिविभेदतः ॥ १० ॥ ललाटेचगदामेकांनाममुद्रांतथाहृदि ॥ त्रीणित्रीणिविचित्राणिमध्ये
शखावुभावुभौ ॥ ११ ॥ हृदिपार्श्वेस्तनादूर्ध्वंगदापद्मानिबाहुवत् ॥ त्रीणिचत्वारिचक्राणिकर्णमूलेद्वयोरधः ॥ १२ ॥ एकमेकंतदन्येषुतिलकेषुचधार
येत् ॥ संप्रदायजमुद्रांतुधार्याशिष्टानुसारतः ॥ १३ ॥ यथारुच्यथवाधार्यानतत्रनियमोयतः ॥ आचांडालाद्विशुद्ध्यंतितिलकस्यैवधारणात् ॥ १४ ॥
चांडालादधिकंमन्येवैष्णवानांहिनिंदकम् ॥ सचविष्णुसमोज्ञेयोनात्रकार्याविचारणा ॥ १५ ॥ वैष्णवोब्राह्मणोयस्तुविष्णुध्यानेषुतत्परः ॥ नांतरस्त
स्यवैज्ञेयःसवैविष्णुर्भवेदिह ॥ १६ ॥ शंखचक्रधरोविप्रोवेदाध्ययनतत्परः ॥ सवैनारायणइतिवेदेचैवतुपव्यते ॥ १७ ॥ तप्तचक्रधरोविप्रःपंक्तिपावन
पावनः ॥ तस्यभक्तियुतोब्रह्मन्महापापैःप्रमुच्यते ॥१८॥ तुलसीपत्रमालांवातुलसीकाष्ठसंभवाम् ॥ धृत्वावैब्राह्मणोभूयान्मुक्तिभागीनसंशयः ॥ १९ ॥
विष्णुरूपोयतोविप्रोवैष्णवःसइहस्मृतः ॥ पंचत्वेयस्यातिलकंगोपीचंदनसंभवम् ॥ २० ॥ विमानंससमारुह्ययातिविष्णोःपरंपदम् ॥ कलौनारदवक्ष्या
मितिलकंगोपिचंदनम्॥२१॥येकुर्वंतिनरश्रेष्ठानतेषांदुर्गतिःक्वचित्॥ शंखंचैवतथाचक्रंदक्षिणेचापिसव्यके ॥२२॥हस्तेधृत्वाविशेषेणमहापापैःप्रमुच्यते ॥

मद्यपानरतायेचयेचस्त्रीबालघातकाः ॥२३॥ अगम्यागमकायेवैदृश्यंतेभुविवाडव ॥ भक्तानांदर्शनादेवमुक्तिस्तेषांनसंशयः ॥२४॥ संसारेतुच्छसारेस्मि
न्कुतोवैवैष्णवाजनाः ॥ अहंहिवैष्णवोजातोविष्णोर्भक्तिप्रसादतः॥२५॥ काश्यांनिवसतांह्यत्ररामरामेतिसंजपन् ॥ तेनपुण्यादियोगेनाशिवोवैनात्रसंशयः ॥
॥ २६ ॥ ॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाश० उत्त० उमापतिनारदसंवादेगोपीचंदनमाहात्म्यंनामैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ छ ॥ नारदउवाच ॥
॥ ब्रह्मन्संवत्सराख्यस्यदीपस्यविधिमुत्तमम् ॥ सर्वव्रतप्रधानस्यमाहात्म्यंप्रवदस्वमे ॥१॥ येनव्रतानिसर्वाणिकृतान्येवनसंशयः ॥ सर्वकामसमृद्धिश्चसर्व
पापक्षयोभवेत् ॥२॥ महादेवउवाच ॥ वदामितवदेवर्षेरहस्यंपापनाशनम् ॥ यच्छ्रुत्वाब्रह्महागोघ्नोमित्रघ्नोगुरुतल्पगः॥३॥ विश्वासघातीक्रूरात्मामुक्तिमा
प्नोतिशाश्वतीम् ॥ शतंकुलानामुद्धृत्यविष्णोर्लोकंसगच्छति ॥४॥ तदहंकथयिष्यामिदीपव्रतमनुत्तमम् ॥ संवत्सरप्रमाणस्यविधिंमाहात्म्यमेवच ॥ ५ ॥
हेमंतेप्रथमेमासिप्राप्यह्येकादशींशुभाम् ॥ ब्राह्मेमुहूर्तेचोत्थायकामक्रोधविवर्जितः ॥ ६ ॥ नदीसंगमतीर्थेषुतडागेषुसरित्सुच ॥ स्नानंसमाचरेतत्रगृहेवानि
यतात्मवान् ॥ ७ ॥ स्नातोहंसर्वतीर्थेषुतत्स्नानंदेहिमेसदा ॥ ८ ॥ स्नानमंत्रः ॥ देवान्पितॄंश्चसंतर्प्यकृतजप्योजितेंद्रियः ॥ ततःसंपूजयेद्देवंलक्ष्मीनारा
यणंप्रभुम् ॥ पंचामृतेनसंस्नाप्यततोगंधोदकेनच ॥ ९ ॥ स्नातोसिलक्ष्म्यासहितोदेवदेवजगत्पते ॥ मांसमुद्धरदेवेशघोरात्संसारबंधनात् ॥ १० ॥ ततः
संपूजयेद्देवंलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥ मंत्रैस्तुवैदिकैर्भक्त्यातथापौराणिकैरपि॥११॥अतोदेवेतिगंधादिपौरुषेणापिवापुनः ॥ नमोमत्स्यायदेवायकूर्मदेवायवै
नमः॥१२॥नमोवाराहदेवायनरसिंहायवैनमः॥नमोस्तुबुद्धदेवायकल्किनेचनमोनमः॥१३॥नमोस्तुरामदेवायविष्णुदेवायतेनमः ॥नमःसर्वात्मनेतुभ्यंशिर
इत्यभिपूजयेत् ॥ केशवादीनिनामानितैर्वासंपूजयेद्धरिम् ॥१४॥ वनस्पतिरसोदिव्यःसुरभिर्गंधवाञ्छुचिः ॥ धूपोयंदेवदेवेशनमस्तेप्रतिगृह्यताम् ॥१५॥
धूपमंत्रः ॥ दीपस्तमोनाशयतिदीपःकांतिंप्रयच्छति ॥ तस्माद्दीपप्रदानेनप्रीयतांमेजनार्दनः ॥ १६ ॥ दीपमंत्रः॥ नैवेद्यमिदमन्नाद्यंदेवदेवजगत्पते ॥
लक्ष्म्यासहगृहाणत्वंपरमामृतमुत्तमम् ॥ १७ ॥ नैवेद्यमंत्रः ॥ अर्घ्यंदद्यात्ततोभक्त्याएवंध्यात्वाजनार्दनम् ॥ फलेनचैवहस्तेनशंखेनादायचो
दकम् ॥ १८ ॥ जन्मांतरसहस्रेणयन्मयापातकंकृतम् ॥ तत्सर्वंनाशमायातुप्रसादात्तवकेशव ॥ १९ ॥ इतिअर्घमंत्रः ॥ ततःकुंभंनवंशुभ्रंघृतपूर्णंसमा
नयेत् ॥ लक्ष्मीनारायणस्याग्रेतैलपूर्णमथापिवा ॥ २० ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रंमृन्मयमेवच ॥ नवतंतुसमांवर्तिंतस्मिन्पात्रेतुनिर्वपेत् ॥ २१ ॥
ततःप्रबोधयेद्दीपंस्थाप्यकुंभंसुनिश्चलम् ॥ पुष्पगंधादिभिःपूज्यततःसंकल्पयेच्छुचिः ॥ २२ ॥ मंत्रेणानेनदेवर्षेअसमीरेषुधामसु ॥ कामोभूतस्यभ
व्यस्यसम्राडेकोविराजते ॥ २३ ॥ दीपःसंवत्सरंयावत्मयायंपरिकल्पितः ॥ अग्निहोत्रमविच्छिन्नंप्रीयतांममकेशव ॥ २४ ॥ ततोजितेंद्रियोभूत्वाशु

तिज्ञानपरायणः ॥ नालपेत्पतितान्पापांस्तथापाखंडिनोनरान् ॥ २५ ॥ रात्रौजागरणंगीतंनृत्यवाद्यादिकैस्तथा ॥ पुण्यपाठैश्चविविधैर्धर्माख्यानै
रुपोषणैः ॥ २६ ॥ ततःप्रभातसमयेकृतपूर्वाह्निकक्रियः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यायथाशक्त्याप्रपूजयेत् ॥ २७ ॥ स्वयंचपारणंकृत्वाप्रणिपत्य
विसर्जयेत् ॥ एवंसंवत्सरंयावत्अहोरात्रंदृढव्रतः ॥ २८ ॥ दीपंपलसुवर्णेनतदर्द्धार्द्धेनवापुनः ॥ वर्तिस्तुराजतीप्रोक्ताद्विपलार्द्धार्द्धिकापि
वा ॥ २९ ॥ घृतपूर्णंतथाकुंभंताम्रपात्रसमन्वितम् ॥ लक्ष्मीनारायणोदेवोयथाशक्त्याहिरण्मयः ॥ ३० ॥ कार्योभक्तिमतापुंसामुक्तिद्वार
मभीप्सता ॥ ततोनिमंत्रयेद्विद्वान्ब्राह्मणान्साधुसत्तमान् ॥ ३१ ॥ द्वादशोत्तमपक्षेतुविप्रान्षण्मध्यमेतथा ॥ अन्यथाकारयेत्रीन्वाएकंकर्म
करंद्विजम् ॥ ३२ ॥ सपत्नीकंद्विजंशांतंक्रियावंतंविशेषतः ॥ इतिहासपुराणज्ञंधर्मज्ञंमृदुमेवच ॥ ३३ ॥ पितृभक्तंगुरुपरंदेवब्राह्मणपूजकम् ॥ पादा
र्घदानविधिनावस्त्रालंकारभूषणैः ॥ ३४ ॥ संपूज्यपत्न्यासहितमेकंभक्त्याचपूर्ववत् ॥ लक्ष्मीनारायणंदेवंदीपवर्तियुतंतथा ॥ ३५ ॥ ताम्रपात्रोपरिस्था
प्यघृतकुंभेनसंयुतम् ॥ ब्राह्मणायततोदद्याद्ध्यात्वानारायणंपरम् ॥ मंत्रेणानेनदेवर्षेतमहंकथयामिते ॥ ३६ ॥ अविद्यातमसाव्याप्तेसंसारेपापनाशनः ॥
ज्ञानप्रदोमोक्षदश्चतस्माद्दत्तोमयानघ ॥ ३७ ॥ इतिदीपमंत्रः ॥ दक्षिणांचयथाशक्त्यादत्त्वाविप्रायभक्तितः ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान्पश्चाद्घृतपायसमो
दकैः ॥ ३८ ॥ वस्त्रैराच्छादयेत्पश्चात्सपत्नीकंतथाद्विजम् ॥ शय्यांसोपस्करांदद्याद्धेनुंचैवसवत्सकाम् ॥ ३९ ॥ तेभ्यस्तुदक्षिणांदद्याद्यथावित्तानुसा
रतः ॥ सुहृत्स्वजनवंधूश्चभोजयेत्पूजयेत्तथा ॥ ४० ॥ एवंमहोत्सवंकुर्याद्दीपव्रतसमापने ॥ ततोविसर्जयेत्पश्चात्प्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ ४१ ॥ एवंकृते
तुयत्पुण्यंतथासांक्रांतिकैश्चयत् ॥ संवत्सराख्यदीपस्यतत्फलंप्राप्यतेनरैः ॥ ४२ ॥ मासव्रतैश्चयत्पुण्यंतत्पुण्यंप्राप्यतेनरैः ॥ संवत्सरस्यदीपस्यव्र
तेनचरितेनच ॥ ४३ ॥ दानव्रतैर्यथासंख्यैर्यश्चयोगव्रतैस्तथा ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिदीपेसांवत्सरेकृते ॥ ४४ ॥ गोभूहिरण्यदानानिगृहादीनां
विशेषतः ॥ यत्फलंलभतेविद्वान्तत्फलंदीपदोभवेत् ॥ ४५ ॥ दीपदःकांतिमाप्नोतिदीपदोधनमक्षयम् ॥ दीपदोज्ञानमाप्नोतिदीपदःपरमंसुख
म् ॥ ४६ ॥ दीपदानाच्चसौभाग्यंविद्यामत्यंतनिर्मलाम् ॥ आरोग्यंपरमामृद्धिलभतेनात्रसंशयः ॥ ४७ ॥ दीपदःसुभगांभार्यांसर्वलक्षणसंयुता
म् ॥ पुत्रान्पौत्रान्प्रपौत्रांश्चसंततिंचाक्षयांलभेत् ॥ ४८ ॥ ब्राह्मणःपरमंज्ञानंक्षत्रियोराज्यमुत्तमम् ॥ वैश्योधनपशून्सर्वाञ्छूद्रःसुखमवाप्नुया
त् ॥ ४९ ॥ कुमारीचापिभर्तारंसर्वलक्षणसंयुतम् ॥ प्राप्नोतिपरमायुश्चपुत्रान्पौत्रांश्चपुष्कलान् ॥ ५० ॥ वैधव्यंनैवयुवतीकदाचिदपिपश्य
ति ॥ नवियोगमवाप्नोतिदीपदानप्रभावतः ॥ ५१ ॥ नाधयोव्याधयश्चैवजायंतेदीपदानतः ॥ भयात्प्रमुच्यतेभीतोबद्धोमुच्येतवंधनात् ॥ ५२ ॥

ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्दीपव्रतपरायणः ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहोब्रह्मणोवचनंयथा ॥ ५४ ॥ चांद्रायणानिकृच्छ्राणिचरितानिनसंशयः ॥ येनसांवत्सरोदीपोबो
धितःशाश्वतोहरेः ॥५५॥ तेधन्यास्तेमहात्मानस्तैःप्राप्तंजन्मनःफलम् ॥ यैःसंपूज्यहरिंभक्त्यादीपःसांवत्सरःकृतः ॥ ५६ ॥ येपिसंवर्त्तयंतीहदीपवर्तिंवि
लोकनाः ॥ तेयांतिपरमंस्थानंयत्सुरैरपिदुर्लभम् ॥ ५७ ॥ ये:तैलंचवर्तिंचयथाशक्त्याप्रदीपके ॥ प्रक्षेपयंतिसततंतेयांतिपरमांगतिम् ॥ ५८ ॥
गच्छंतंदीपकंशांतिंनशक्नोतिप्रबोधितुम् ॥ कथयत्यन्यलोकानांतेपितत्फलभागिनः ॥ ५९ ॥ स्तोकंस्तोकंचभिक्षित्वातैलंदीपार्थमेवच ॥ करोतिदीप
कंविष्णोःपुण्यंतेनापिलभ्यते ॥ ६० ॥ दीपंप्रज्वाल्यमानंतुयःपश्यत्यधमोनरः ॥ कृतांजलिपुटोविष्णोर्विष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ ६१ ॥ दीपप्र
ज्वालनेबुद्धिंयोदद्यात्कुरुतेस्वयम् ॥ सर्वपापनिर्मुक्तोविष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ ६२ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणमुच्यते
सर्वकिल्बिषैः ॥ ६३ ॥ सरस्वत्यास्तटेरम्येसिद्धाश्रमइतिश्रुतः ॥ तत्रोवासद्विजःपूर्वंकपिलोनामवेदवित् ॥ ६४ ॥ व्रतोपवासनिरतोदरिद्रःश्रोत्रियस्त
था ॥ भिक्षावृत्त्याचकुरुतेकुटुंबपरिपालनम् ॥६५॥ व्रतोपवासनियमैर्विष्णुमाराधयत्यसौ ॥ विष्णुंसंपूज्यविधिवद्दीपंबोधयतेसदा ॥ ६६ ॥ समादायचत
त्तैलंस्वगृहेपूज्यकेशवम् ॥ दीपंभक्त्याचपरयाबोधयेद्धरितुष्टये ॥६७॥ एवंप्रवर्त्तमानस्यकपिलस्यमहात्मनः ॥ मार्जारस्तीक्ष्णदंष्ट्रस्तुमूषकान्भक्षयत्सदा
॥६८॥ तत्रागच्छतिभक्ष्यार्थंमूषकानामहर्निशम् ॥ कृत्वाध्यानंसभक्ष्यार्थंनित्यंनारायणाग्रतः ॥६९॥ भक्षिताबहवस्तेनमूषकाद्विजवेश्मनि ॥ येयेतैलार्थ
मायांतिवर्त्यपाहरणायच॥७०॥तांस्तांस्तुभक्षयत्येवमूषकान्ध्यानतत्परः ॥ एवंप्रवर्तमानस्यकदाचित्कालपर्ययात् ॥७१॥ एकादश्यांसकपिलोब्राह्मणः
स्वगृहेशुचिः ॥ सोपवासःसपत्नीकःपूजयामासचाच्युतम् ॥ ७२ ॥ ततोजागरणंचक्रेस्तुतिनृत्यपरायणः ॥ अर्द्धरात्रेतुसंप्राप्तेनिद्रयामोहितोद्वि
जः ॥ ७३ ॥ मार्जारश्चागतस्तत्रतीक्ष्णदंष्ट्रोलघुक्रमः ॥ भक्षयामासनैवेद्यंगृहकोणेस्थितःसदा ॥ ७४ ॥ अद्राक्षीन्मूषिकांक्षुद्रांतैलपानार्थ
मागताम् ॥ मंदतेजसिदीपेतुवर्त्यपाहरणोचिताम् ॥७५॥ समुत्पत्यपदाक्रम्यतदासाविलमाविशत् ॥ तस्याःपादेनवैवर्त्यादीपःसंबोधितोभृशम्॥७६॥
तैलपात्रंचनामितंसुप्रकाशोभवत्तदा ॥ ब्राह्मणोपिजजागारत्यक्त्वानिद्रांविमोहिनीम् ॥७७॥ मार्जारोपिचतांरात्रिमजाग्रच्चाखुभक्षकः ॥ ततःप्रभातेविमले
कृत्वानित्यक्रियांद्विजः ॥ ७८ ॥ ततश्चपारणंचक्रेविप्रोबंधुजनैःसह ॥ एवंप्रवर्त्तमानस्यकपिलस्यमहात्मनः ॥ ७९ ॥ बभूवुःपुत्रपौत्राश्चधनधान्यमनु
त्तमम् ॥ आरोग्यंपरमामृद्धिमवापमहतींश्रियम् ॥ ८० ॥ दीपव्रतप्रभावेनकपिलोमोक्षमागतः ॥ संभेद्यमंडलंपुण्यंसवितुःशशिनस्तथा ॥ ८१ ॥ दीपज्यो
तिःस्वरूपेणपरमात्मनियुक्तवान् ॥ मूषिकापिचकालेनममारविलमध्यतः ॥ ८२ ॥ विमानवरमासाद्यविष्णुलोकंजगामसा ॥ मार्जारोपिचकालांतेमृतः

स्वर्गंजगामसः ॥ ८२ ॥ विमानवरमारुह्यदेवगंधर्वसेवितम् ॥ अप्सरोभिःपरिवृतोविद्याधरगणैर्युतः ॥ ८३ ॥ स्तूयमानोमहातेजाजयशब्दादिमंगलैः ॥
स्तूयमानःसवैनागैर्विष्णुलोकंजगामसः ॥ ८४ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ भुक्त्वाचविपुलान्भोगान्ततोराजाभवद्भुवि ॥८५॥ सुधर्मा ना
मधर्मात्मादेवब्राह्मणपूजकः ॥ रूपवान्सुभगश्चैवमहाबलपराक्रमः ॥ ८६ ॥ तस्यप्रियतमाभार्यासर्वलक्षणसंयुता ॥ भर्तृभक्तातथाशीलानाम्नासारूपसुं
दरी ॥ ८७ ॥ सर्वासांचैवनारीणांमध्येसासुभगाभवत् ॥ पुत्राश्चबहवोजातास्तथादुहितरोघनाः ॥ ८८ ॥ एवंविहरतोस्तद्वद्दंपत्योःप्रीतिपूर्वकम् ॥
आगतःकार्त्तिकोमासोहरिनेत्राववोधकृत् ॥ ८९ ॥ तस्मिन्दीपाःप्रबोध्यंतेनारायणपरायणैः ॥ कृच्छ्रचांद्रायणादीनिव्रतानिनियमास्तथा ॥ ९० ॥
क्रियंतेविष्णुभक्तैश्चसंसारभयभीरुभिः ॥ अथप्रबोधिनींप्राप्यराजाराज्ञीमथाब्रवीत् ॥ ९१ ॥ भद्रेप्रबोधिनीपुण्याविष्णोर्नाभिसरोरुहे ॥ करिष्याम्यद्यपू
जांचसोपवासोजितेंद्रियः ॥ ९२ ॥ स्नात्वाचपुष्करेतीर्थेपुंडरीकाक्षमच्युतम् ॥ पूजयिष्यामिदेवेशंलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥ ९३ ॥ इतिसावांछितंश्रुत्वा
भर्तुःप्रियहितेरता ॥ उवाचवचनंगुह्यंभर्त्तारंचारुहासिनी ॥ ९४ ॥ ॥ रूपसुंदर्युवाच ॥ ॥ ममापिहृदयेकामःसमुत्पन्नोनराधिप ॥ रूपसौंदर्यवां
छाचहृदयेममवर्त्तते ॥ ९५ ॥ पुष्करंप्रथमंतीर्थंगंतुमिच्छेत्वयासह ॥ ततोराजातयासार्द्धमागतःपुष्करंतदा ॥ ९६ ॥ हस्त्यश्वरथवृंदैश्चसमागत्यपु
रोहितैः ॥ ततःस्नात्वातथाध्यायन्तर्पयन्पितृदेवताः ॥ ९७ ॥ पूजयामासदेवेशंपुंडरीकाक्षमच्युतम् ॥ दीपमालाकुलेतत्रसर्वतःसुमनोहरे ॥ ९८ ॥
ददर्शलिखितंतत्रमार्जारंदेवतालये ॥ तंदृष्ट्वाप्राक्तंकर्मजन्मस्मृत्वानृपस्तदा ॥ ९९ ॥ मुखपंकजमालोक्यप्रियायाःप्रजहासच ॥ ॥ रूपसुंदर्युवाच ॥
ममसन्मुखमालोक्यभर्तःकिंस्मितकारणम् ॥१००॥ कथयामासहृष्टात्माप्राक्तनंकर्मणःफलम् ॥ राजोवाच ॥ अहमासंपुरादेविमार्जारोब्राह्मणालये॥१०१॥
भक्षितामूषकास्तत्रमयाशतसहस्रशः ॥ततोनारायणस्याग्रेदीपःसंरक्षितोयतः ॥१०२॥ व्याजेनापिमयादेविप्राप्तंतत्कर्मणःफलम् ॥ विष्णुलोकमनुप्राप्य
राज्यंप्राप्तंमयाधुना ॥ १०३ ॥ ॥ रूपसुंदर्युवाच ॥ ॥ ममापिस्मरणंजातंप्राक्तस्यचजन्मनः ॥ मूषिकाचाहमप्यासंक्षुद्राब्राह्मणवेश्मनि ॥ १०४ ॥ का
र्तिकेचप्रबोधिन्यांमंदीभूतेचदीपके ॥ वर्त्यग्राहरणार्थायनिर्गताहंतदाबिलात् ॥ १०५ ॥ दृष्ट्वानारायणंदेवंपूजितंकुसुमैस्तथा ॥ निद्राभिभूतांविप्रंचवार्त्तिःकृ
ष्टामयातदा॥१०६॥उत्थितस्त्वंयदातत्रमांगृहीतुंकृतक्षणः॥दृष्ट्वात्वांचप्रणष्टाहंप्रविष्टाबिलमध्यतः॥१०७॥विशंत्याममपादेनदीपवर्त्तिर्विजृंभिता ॥ तैलपा
त्रंचनमितंतेनाहंसुखभागिनी॥१०८॥तन्मयाराजराजेंद्रदीपंचैवप्रकाशितम्॥इदानींचमयाप्राप्तंरूपलावण्यमुत्तमम् ॥ १०९ ॥ त्वंचभर्त्तातथाराज्यंपुत्राश्चैवं
विधंसुखम् ॥ दीपप्रबोधनाज्जातंज्ञानमत्यंतदुर्लभम् ॥ ११० ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदीपव्रतमनुत्तमम् ॥ आवांहिपरयाभक्त्याकुर्वश्चैवविशेषतः ॥१११॥ त

देतत्कर्मणःप्राप्तंफलंराज्यादिसंपदः ॥ पूर्वजन्मस्मृतंचापिसर्वपापक्षयस्तथा ॥११०॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनविधिमंत्रादिपूर्वकम् ॥ दीपव्रतंकृतंपुंभिःपुण्यंचं
द्रार्कतारकम् ॥१११॥ इतिश्रुत्वावचोराजाचक्रेदीपव्रतंतदा ॥ प्रिययासहदेवर्षेसम्यक्श्रद्धासमन्वितः ॥ ११२ ॥ तस्मिंस्तुपुष्करेतीर्थेकृत्वादीपव्रतंतु
तौ ॥ अवापतुःपरांमुक्तिंदेवदानवदुर्लभाम् ॥११३॥ एतद्दीपस्यमाहात्म्यंयेशृण्वंतिनराभुवि ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताःप्रयांतिहरिमंदिरम् ॥११४॥ येचकु
र्वंतिपुरुषाःस्त्रियोवाभक्तितत्पराः ॥ तेसर्वेपापनिर्मुक्तायांतिब्रह्मसनातनम् ॥११५॥ दीपव्रतमिदंविद्वन्कथितंतेविमुक्तिदम् ॥ सर्वसौख्यप्रदंधन्यंमहाव्रत
मिदंतव ॥११६॥ नेत्ररोगाविनश्यंतियथापापप्रभावजाः ॥ आधयोव्याधयःसर्वेनश्यंतेहिकृतेक्षणात् ॥ ११७ ॥ नदारिद्र्यंनशोकंचनमोहोनचविभ्रमः ॥
गृहेलक्ष्मीःसमायातिजन्मजन्मनिवाडव ॥ ११८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारदसंवादेदीपव्रतमाहात्म्यंनामात्रिंशो
ध्यायः ॥ ३० ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ देवदेवजगन्नाथभक्तानामभयप्रद ॥ व्रतंब्रूहिमहादेवकृपांकृत्वाममोपरि ॥ १ ॥ ॥ श्रीमहादेवउ
वाच ॥ सार्वभौमःपुराह्यासीद्धरिश्चंद्रोमहीपतिः ॥ तस्यतुष्टोददद्ब्रह्मापुरींकामदुघांशुभाम् ॥ २ ॥ सर्वरत्नमयींदिव्यांबालार्कसदृशप्रभाम् ॥ तत्रस्थितो
महीपालोसप्तद्वीपांवसुंधराम् ॥ ३ ॥ पालयामासधर्मेणपितापुत्रामिवौरसम् ॥ प्रभूतधनधान्यस्तुपुत्रदौहित्रवान्नृपः ॥ ४ ॥ सपालयन्शुभंराज्यंपरंविस्म
यमागतः ॥ नतादृशमभूत्पूर्वंराज्यंकस्यहिकर्हिचित् ॥५॥ नचेदृशंनरैरन्यैर्विमानमधिरोहितम् ॥ कस्येहकर्मणोव्युष्टिर्येनाहंसुरराडिव ॥ ६ ॥ इतिचिं
तापरोभूत्वाविमानवरमास्थितः ॥ ददर्शपार्थिववरोमेरुंशिखरिणांवरम् ॥ ७ ॥ तत्रास्तेचमहात्मासौद्वितीयइवभास्करः ॥ आसीनंपर्वतवरेशैलपट्टेहिर
ण्मये ॥ ८ ॥ सनत्कुमारंब्रह्मर्षिंज्ञानयोगपरायणम् ॥ दृष्ट्वाह्यवातरद्राजाप्रष्टुकामोथविस्मयम् ॥ ९ ॥ ववंदेचरणौहृष्टस्तेनापिसचनंदितः ॥ सुखोपविष्ट
स्तुनृपःपप्रच्छमुनिपुंगवम् ॥१०॥ भगवन्दुर्लभालोकेसंपच्चेयंयथामम ॥ कर्मणाकेनलभ्येतकश्चाहंपूर्वजन्मनि ॥११॥ तत्त्वंकथयमेसर्वमनुग्राह्योस्मिते
यदि ॥ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिपूर्ववृत्तस्यकारणम् ॥१२॥ येनकृत्वाविशेषेणतवचानुग्रहोभवत् ॥ त्वमासीःपूर्वजनुपिसुवै
श्यःसत्यवाक्शुचिः ॥१३॥ स्वंकर्मतेपरित्यक्तंततस्त्यक्तस्तुबांधवैः॥सत्वंवृत्तिपरिक्षीणोभार्ययानुगतस्तथा ॥१४॥ निर्गतःस्वजनांस्त्यक्त्वापरप्रेषणलि
प्सया ॥ नचप्रेषणदोह्यासीत्कालेदुर्भिक्षपीडितः ॥ १५ ॥ ततःकदाचिद्गहनेसरश्चोत्फुल्लपंकजम् ॥ दृष्ट्वातत्रकृतोभावोगृह्णीवःपंकजानिवै ॥ १६ ॥ ए
तावदुक्त्वापुष्पाणितान्यादायपदेपदे ॥ आस्थितौनगरींपुण्यांनाम्नावाराणसींशुभाम् ॥ १७ ॥ ततोविक्रयतःकश्चिन्नैवगृह्णातिपंकजम् ॥
तन्मठान्निर्गतःकश्चित्तत्रैवप्रांगणेस्थितः ॥ १८ ॥ तत्रस्थानेप्रविशताश्रुतोवादित्रनिस्वनः ॥ कस्मिंश्चश्रूयतेह्येषवादित्रस्यचानिस्वनः ॥ १९ ॥

इति पृष्टेतदातूर्यैंतेनोक्तेप्रस्थितोंतरम् ॥ काशिराजस्तुविख्यातइंद्रद्युम्नस्तुपार्थिवः ॥ २० ॥ तस्यास्तिदुहिताख्यातानाम्नाचंद्रावतीसती ॥ उपोषिता
महाभागाजयंतीमष्टमींशुभाम् ॥ २१ ॥ तत्रागतोसौवैश्यस्तुयत्रातिष्ठतिसाशुभा ॥ संतुष्टचित्तःसतदाहर्षस्तत्रागतोमहान् ॥२२॥ तत्रस्थानेत्वयादृष्टो
देववैतानिकोविधिः ॥ आदित्यसहितोयत्रपूज्यतेभगवान्हरिः ॥ २३ ॥तद्भक्त्याचत्वयापत्न्यासहपुष्पार्चनंकृतम् ॥ शेषैस्तुप्रकरस्तत्रकृतःपुष्पम
यस्तथा ॥ २४ ॥ तंदृष्ट्वाविस्मितासाहकेनेहाभ्यर्चनंकृतम् ॥ ज्ञात्वातत्कर्मतत्सर्वंकृतंसंरक्षणंतथा ॥ २५ ॥ ततस्तुष्टातुसातुभ्यंददौवित्तंबहुस्व
यम् ॥ त्वयावित्तंनोगृहीतंभोजनायानुमंत्रितः ॥२६॥ नगृहीतंभोजनंचनचवित्तंत्वयातदा ॥ आदित्योविष्णुसंयुक्तःपूजितोसौयथाविधि ॥ २७ ॥
ततःप्रभातसमयेरक्षमाणस्तयासदा ॥ विश्रंभयित्वातान्सर्वान्निर्गतोसियथेच्छया ॥ २८ ॥ तदेतदन्यजनुषिसुकृतंचार्जितंत्वया ॥ पंचत्वंचत्वया
प्राप्तंस्वीयकर्मानुयोगतः ॥२९॥ तेनपुण्येनमहताविमानमागमत्तदा ॥ तत्फलंभुज्यतेभूपपूर्वजन्मकृतंचयत् ॥ ॥ ३० ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ केनैवच
विधानेनकस्मिन्मासेचसातिथिः ॥ कर्त्तव्यातन्ममाचक्ष्वअनुग्राह्योस्मितेयदि ॥ ३१ ॥ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ ॥ शृणुष्वावहितोराजन्कथ्यमा
नंमयातव ॥ श्रावणस्यतुमासस्यकृष्णाष्टम्यांनराधिप ॥ ३२ ॥ रोहिणीयदिलभ्येतजयंतीनामसातिथिः ॥ भूयोभूयोमहाराजभवेज्जन्मनिकार
णम् ॥ ३३ ॥ विधानमस्यावक्ष्यामियथोक्तंब्रह्मणामम ॥ यत्कृत्वामुक्तपापस्तुविष्णुलोकंप्रगच्छति ॥ ३४ ॥ उपोषितस्ततःकृत्वास्नानंकृष्णतिलैः
सह ॥ स्थापयेदव्रणंकुंभंपंचरत्नसमन्वितम् ॥ ३५ ॥ वज्रमौक्तिकवैडूर्यपुष्परागेंद्रनीलकम् ॥ पंचरत्नंप्रशस्तंतुइतिकात्यायनोब्रवीत् ॥ ३६ ॥ तस्यो
परिन्यसेत्पात्रंसौवर्णलक्षणान्वितम् ॥ सौवर्णांविन्यसेत्तत्रयशोदांनंदगेहिनीम् ॥ ३७ ॥ ददमानांतुपुत्रस्यस्तनंवैविस्मिताननाम् ॥ पिबमानंस्तनंमातु
रपरंपाणिनास्पृशत् ॥ ३८ ॥ आलोक्यमातरंप्रेम्णासुखयंतंमुहुर्मुहुः ॥ सौवर्णंकारयेद्देवंयावच्छक्तिश्चविद्यते ॥ ३९ ॥ द्विनिष्कमात्रंकर्तव्यंयदिश
क्तिश्चविद्यते ॥ त्रिलोहेनैवकर्तव्यंसौवर्णेनाथवापुनः ॥ ४० ॥ तद्वच्चरोहिणींकुर्यात्सौवर्णींराजतःशशी ॥ अंगुष्ठमात्रस्तुशशीरोहिणीचतुरंगुला ॥ ४१ ॥
कर्णयोःकुंडलेदद्यात्कंठाभरणकंगले ॥ एवंकृत्वातुगोविंदंमात्रासार्द्धंजगत्पतिम् ॥ ४२ ॥ क्षीरादिस्नपनंकृत्वाचंदनेनानुलेपयेत् ॥ श्वेतवस्त्रयुगच्छ
न्नंपुष्पमालोपशोभितम् ॥ ४३ ॥ नैवेद्यैर्विविधैर्भक्षैःफलैर्नानाविधैरपि ॥ दीपंचकारयेत्तत्रपुष्पमंडपशोभितम् ॥ ४४ ॥ गीतंनृत्यंचवाद्यंचकारयेद्भ
क्तिमान्बुधैः ॥ एवंकृत्वाविधानंतुयथाविभवसारतः ॥ गुरुंसंपूजयेत्पश्चात्पूजांतत्रसमापयेत् ॥ ४५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे०उत्त०उमापति
नारदसंवादेजन्माष्टमीव्रतंनामएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दृष्ट्वाशतक्रतुंसिद्धंसमाप्तवरदक्षिणम् ॥ मघवाजातसं

कल्पःपर्यपृच्छद्बृहस्पतिम् ॥ १ ॥ भगवन्केनदानेनसर्वतःसुखमेधते ॥ यदक्षयंमहार्घंचतन्मेब्रूहिमहातपः ॥ २ ॥ एवमिंद्रेणचोक्तोसौदेवदेवःपुरोहितः॥
[१]प्रहस्यतंमहाप्राज्ञोबृहस्पतिरुवाचह ॥ ३ ॥ हिरण्यदानंगोदानंभूमिदानंचवासव ॥ एतत्प्रयच्छमानस्तुसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४ ॥ सुवर्णरजतंवस्त्रं
मणिरत्नंचवासव ॥ सर्वमेवभवेद्दत्तंवसुधांयःप्रयच्छति ॥ ५ ॥ फालकृष्टांमहींदत्वासबीजांसस्यमालिनीम् ॥ यावत्सूर्यकृतालोकस्तावत्स्वर्गेमहीयते ॥
॥ ६ ॥ यत्किंचित्कुरुतेपापंपुरुषोवृत्तिकर्षितः ॥ अपिगोचर्ममात्रेणभूमिदानेनशुध्यति ॥७॥दशहस्तेनदंडोत्रत्रिंशद्दंडानिवर्तनम् ॥ दशतान्येवगोचर्म्म
ब्रह्मगोचर्मलक्षणम् ॥ ८ ॥ सवृषंगोसहस्रंतुयत्रातिष्ठत्ययंत्रितम् ॥ बालवत्सप्रसूतानांतद्गोचर्मइतिस्मृतम् ॥ ९ ॥ विप्रायदद्याच्चगुणान्वितायतपोयुतायप्र
जितेंद्रियाय ॥ यावन्महीतिष्ठतिसागरांतातावत्फलंतस्यभवेदनंतम् ॥ १० ॥ ॥ यथाप्सुपतितः शक्रतैलबिंदुःप्रसर्पति ॥ एवंभूमिकृतंदानंसस्येसस्ये
प्रसर्पति ॥ ११ ॥ यथाबीजानिरोहंतिप्रचीर्णानिमहीतले ॥ एवंकामान्प्ररोहंतिभूमिदानसमन्विताः ॥ १२ ॥ अन्नदाःसुखिनोनित्यंवस्त्रदोरूपवान्भवेत् ॥
सनरःसर्वदोभूयोयोददातिवसुंधराम् ॥ १३ ॥ यथागौर्भरतेवत्संक्षीरमुत्सृज्यक्षीरिणी ॥ एवंदत्तासहस्राक्षभूमिर्भरतिभूमिदम् ॥ १४ ॥ शंखोभद्रास
नंछत्रंवराश्ववरवारणाः ॥ भूमिदानस्यपुण्यस्यफलंस्वर्गःपुरंदर ॥ १५ ॥ आदित्योवरुणोवह्निर्ब्रह्मासोमोहुताशनः ॥ शूलपाणिश्चभगवानभिनं
दंतिभूमिदम् ॥ १६ ॥ आस्फोटयंतिपितरोवर्णयंतिपितामहाः ॥ भूमिदाताकुलेजातःसनस्त्राताभविष्यति ॥ १७ ॥ त्रीण्याहुरतिदानानिगावःपृथ्वी
सरस्वती ॥ नरकादुद्धरंत्येतेजपवापनदोहनात् ॥ १८ ॥ दुर्गतिंतारयंत्येतेविद्वाद्भिर्विप्रधारणैः ॥ प्रावृतावस्त्रदायांतिनग्नायांतित्ववस्त्रदाः ॥ १९ ॥
तृप्तायांत्यन्नदातारःक्षुधितायांत्यनन्नदाः ॥ कांक्षंतिपितरःसर्वेनरकाद्भयभीरवः ॥ २० ॥ गयांयास्यातियःपुत्रःसनस्त्राताभविष्यति ॥ एष्टव्याबहवः
पुत्रायद्येकोपिगयांव्रजेत् ॥ २१ ॥ यजेतवाश्वमेधेननीलंवावृषमुत्सृजेत् ॥ लोहितोयस्तुवर्णेन[२]पुच्छाग्रेयस्तुपांडुरः ॥ २२ ॥ श्वेतःखुरविषाणाभ्यां
सनीलोवृषउच्यते ॥ नीलःपांडुरलांगूलस्तोयमुद्धरतेतुयः ॥२३॥ षष्टिंवर्षसहस्राणिपितरस्तेनतर्पिताः ॥ यच्चशृंगगतंपंकंकुलंतिष्ठतिचोद्धृतम् ॥ २४ ॥
पितरस्तस्यचाश्नंतिसोमलोकंमहाद्युतिम् ॥ आसीद्राज्ञोदिलीपस्यनृगस्यनहुषस्यच ॥ २५ ॥ अन्येषांतुनरेंद्राणांपुनरन्योनगच्छति ॥ बहुभिर्व
सुधादत्ताराजभिःसगरादिभिः ॥ २६ ॥ यस्ययस्ययदाभूमिस्तस्यतस्यतदाफलम् ॥ ब्रह्मघ्नोवाथस्त्रीहंताबालघ्नःपतितोथवा ॥ २७ ॥ गवांशतसह
स्राणिहंतातत्तस्यदुःष्कृतम् ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवायोहरेत्तुवसुंधराम् ॥ २८ ॥ सचविष्ठाकृमिर्भूत्वापितृभिःसहपच्यते ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिस्वर्गेतिष्ठतिभू

---

१ सदस्पतिं–इ० पा० । २ मुखेपुच्छेचपांडुरः–इ० पा० ।

मिदः ॥ २९ ॥ प्रहर्ताचानुमंताचतावद्वैनरकंव्रजेत् ॥ भूमिदाद्भूमिहर्तुश्चनापरःपुण्यपापवान् ॥ ३० ॥ उद्धर्धिस्तौचातिष्ठेतेयावदाभूतसंप्लवम् ॥ ३१ ॥
अग्नेरपत्यंप्रथमंसुवर्णंभूर्वैष्णवीसूर्यसुतास्तुगावः ॥ तेषामनंतंफलमश्नुवीतयःकांचनंगांचमहींचदद्यात् ॥ ३२ ॥ भूमिंयःप्रतिगृह्णातियश्चभूमिंप्रयच्छ
ति ॥ उभौतौपुण्यकर्माणौनियतौस्वर्गगामिनौ ॥ ३३ ॥ अन्यायेनहृताभूमिर्यैर्नरैरपहारिता ॥ हरंतोहारयंतश्चहन्युस्तेसप्तमंकुलम् ॥ ३४ ॥
हरेद्धारयतेयस्तुमंदबुद्धिस्तमोवृतः ॥ सबद्धोवारुणैःपाशैस्तिर्यग्योयोनिषुजायते ॥ ३५ ॥ अश्रुभिःपतितैस्तेषांदानानामवकीर्त्तनम् ॥
ब्राह्मणस्यहृतेक्षेत्रेहतांत्रिपुरुषंकुलम् ॥ ३६ ॥ वापीकूपसहस्रेणअश्वमेधशतेनच ॥ गवांकोटिप्रदानेनभूमिहर्तानशुद्ध्याति ॥ ३७ ॥ कृतंदत्तं
तपोधीतंयत्किंचिद्धर्मसंस्थितम् ॥ अर्द्धांगुलस्यसीमायाहरणेनप्रणश्यति ॥ ३८ ॥ गोतीर्थंग्रामरथ्यांचश्मशानग्राममेवच ॥ संपीड्यनरकंया
तियावदाभूतसंप्लवम् ॥ ३९ ॥ पंचकन्यानृतेहंतिदशहंतिगवानृते ॥ शतमश्वानृतेहंतिसहस्रंपुरुषानृते ॥ ४० ॥ हंतिजातानजातांश्चहिर
ण्यार्थेनृतंवदन्॥सर्वंभूम्यनृतेहंतिमास्मभूम्यनृतंवद॥४१॥ ब्रह्मस्वेनोरतिंकुर्यात्प्राणैःकंठगतैरपि ॥ अग्निदग्धाःप्ररोहंतिब्रह्मदग्धोनरोहाति ॥४२॥ अग्निद
ग्धाःप्ररोहंतिसूर्यदग्धास्तथैवच ॥ राजदंडहताश्चैवब्रह्मशापहताहताः ॥४३॥ ब्रह्मस्वेनचपुष्टानिअंगानिचमुहुर्मुहुः ॥ कार्यकालेविशीर्यंतेसिकताभित
पोयथा ॥ ४४ ॥ ब्रह्मस्वहरणंकुर्वन्नरोयातीहरौरवम् ॥ नाविषंविषमित्याहुर्ब्रह्मस्वंविषमुच्यते ॥४५॥ विषमेकाकिनंहंतिब्रह्मस्वंपुत्रपौत्रिकम् ॥ लोहचू
र्णंचाश्मचूर्णंविषंसंजरयेन्नरः ॥ ४६ ॥ ब्रह्मस्वंत्रिषुलोकेषुकःपुमान्जरयिष्यति ॥ ब्रह्मस्वेनतुयत्सौख्यंदेवस्वेनतुयारतिः ॥ ४७ ॥ तद्धनंकुलनाशाय
भवत्यात्मविनाशनम् ॥ ब्रह्मस्वंब्रह्महत्याचदरिद्रस्यतुयद्धनम् ॥ ४८ ॥ गुरुमित्राहिरण्यंचस्वर्गस्थमपिपीडयेत् ॥ श्रोत्रियायकुलीनायदरिद्रायचवास
व ॥ ४९ ॥ संतुष्टायविनीतायसर्वस्वसहितायच ॥ वेदाभ्यासतपोज्ञानेंद्रियसंयमशालिने ॥ ५० ॥ ईदृशायसुरश्रेष्ठयद्दत्तंहितदक्षयम् ॥ आमपात्रेयथा
न्यस्तंक्षीरंदधिघृतंमधु ॥ ५१ ॥ भिनत्तिपात्रंदौर्बल्यान्नचपात्रंविनश्यति ॥ एवंगांचहिरण्यंचवस्त्रमन्नंमहीतिलान् ॥५२॥ अविद्वान्प्रतिगृह्णातिभस्मीभ
वतिकाष्ठवत् ॥ यस्तडागंनवंकुर्यात्पुराणंवापिखानयेत् ॥ ५३ ॥ सर्वंकुलंसमुद्धृत्यस्वर्गलोकेमहीयते ॥ वापीकूपतडागानिउद्यानप्रभवानिच ॥ ५४ ॥
पुनर्नीतानिसंस्कारंददतेमौक्तिकंफलम् ॥ निदाघकालेपानीययस्यातिष्ठातिवासव ॥५५॥ सदुर्गंविषमंकृच्छ्रंनकदाचिदवाप्नुयात् ॥ एकाहंतुस्थितंतोयंपृ
थिव्यांदेवसत्तम ॥ ५६ ॥ कुलानितारयेत्तस्यसप्तसप्तपरानपि ॥ दीपालोकप्रदानेनवपुष्मान्सभवेन्नरः ॥ ५७ ॥दक्षिणायाःप्रदानेनस्मृतिंमेधांचविंदति॥
कृत्वापिपातकंकर्मयोदद्यादनुसंधिने ॥ ५८ ॥ ब्राह्मणायविशेषेणनसपापैर्हिलिप्यते ॥ भूमेर्गावस्तथादासःप्रसह्यप्रहृतायदा ॥५९॥ ननिवेदयतेयस्तुत

---

१ इदमर्धं पंचनददेशीयपुस्तके ।

माहुर्ब्रह्मघातकम् ॥ उपस्थितेविवाहेचयज्ञेदानेचवासव॥६०॥मोहाच्चरतिविघ्नंयःसमृतोजायतेकृमिः ॥ धनंफलतिदानेनजीवितंजीवरक्षणात्॥६१॥रूपमै
श्वर्यमारोग्यमहिंसाफलमश्नुते ॥ फलमूलाशनात्पूजांस्वर्गःसत्येनलभ्यते ॥ ६२ ॥ प्रायोपवेशनाद्राज्यंसर्वत्रसुखमश्नुते ॥ सुखाढ्यःशक्रदीक्षायांसुगामीच
तृणाशनः ॥६३॥ रूपीत्रिषवणस्नायीवायुंपीत्वाक्रतुंलभेत् ॥ नित्यस्नायीभवेद्दक्षःसंध्यावेदजपान्वितः॥६४॥अहिंस्रोयातिवैराज्यंनाकपृष्ठमनाशकम् ॥ अ
ग्निप्रवेशीनियतंब्रह्मलोकेमहीयते॥६५॥रसानांप्रतिसंहारेपशून्पुत्रांश्चविंदति ॥ नाकेचिरंसवसातिउपवासीचयोभवेत्॥६६॥सततंभूमिशायीयःसलभेदीप्सि
तांगतिम्॥वीरासनंवीरशयंवीरस्थानमुपासतः॥६७॥अक्षयास्तस्यलोकाःस्युःसर्वकामगमास्तथा॥उपवासंचदीक्षांचअभिषेकंचवासव॥६८॥कृत्वाद्वादश
वर्षाणिवीरस्थानाद्विशिष्यते॥पावनंचरतेधर्मंस्वर्गलोकेमहीयते॥६९॥बृहस्पतिमतंपुण्यंयेपठंतिद्विजोत्तमाः॥तेषांचत्वारिवर्द्धंतेआयुर्विद्यायशोबलम् ७०
नारदउवाच॥इतींद्रायबृहस्पतिप्रणीतंधर्मशास्त्रकम्॥मह्यंभक्तायसंप्रोक्तंमहेशेनाखिलंनृप ॥७१॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारद
संवादेधर्मकथनेद्वात्रिंशोऽध्यायः॥३२॥ नारदउवाच ॥ शनिपीडाकथंयातितन्मेवदसुरोत्तम॥त्वन्मुखाच्छ्रूयतेयद्वैतेनजंतुःप्रमुच्यते ॥१॥महादेवउवाच ॥
देवर्षेशृणुवृत्तांतंतेनमुच्येतबंधनात् ॥ ग्रहाणांग्रहराजोयंसौरिःसर्वमहेश्वरः ॥ २ ॥ अयंतुदेवोविख्यातःकालरूपीमहाग्रहः ॥ जटिलोवज्ररोमाचदानवा
नांभयंकरः ॥ ३ ॥ तस्याख्यानंचलोकेस्मिन्प्रथितंनास्तिवैप्रभो ॥ मयागुप्तंविशेषेणनोक्तंहिकस्यचित्कदा ॥ ४ ॥ रघुवंशेतिविख्यातोराजादशरथः
पुरा ॥ चक्रवर्तीमहावीरःसप्तद्वीपाधिपोभवत् ॥ ५ ॥ कृत्तिकांतेशनिंज्ञात्वादैवज्ञैर्ज्ञापितोहिसः ॥ रोहिणींभेदयित्वाचशनिर्यास्यतिसांप्रतम् ॥ ६ ॥
शाकटंभेदमत्युग्रंसुरासुरभयंकरम् ॥ द्वादशाब्दंतुदुर्भिक्षंभविष्यतिसुदारुणम् ॥ ७ ॥ एतच्छ्रुत्वाततोवाक्यंमंत्रिभिःसहपार्थिवः ॥ मंत्रयामासकिमिदं
भयंकरमुपस्थितम् ॥ ८ ॥ आकुलंचजगद्दृष्ट्वापौरजानपदादिकम् ॥ ब्रुवंतिसर्वतोलोकाःक्षयएषसमागतः ॥९॥ देशाःसनगराग्रामाभयभीताःसमंततः ॥
पप्रच्छप्रयतोराजावसिष्ठप्रमुखान्द्विजान् ॥ १० ॥ संविधानंकिमत्रास्तिब्रूतमांहिद्विजोत्तमाः ॥ ११ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ प्राजापत्यमृक्ष
मिदंतस्मिन्भिन्नेकुतःप्रजाः ॥ अयंयोगोह्यसाध्यस्तुब्रह्मशक्रादिभिस्तथा ॥ १२ ॥ इतिसंचिंत्यमनसासाहसंपरमंमहत् ॥ समादायधनुर्दिव्यंदिव्यायुधसम
न्वितम् ॥ १३ ॥ रथमारुह्यवेगेनगतोनक्षत्रमंडलम् ॥ सपादंयोजनंलक्षंसूर्यस्योपरिसंस्थितम् ॥ १४ ॥ रोहिणीपृष्ठमास्थायराजादशरथःपुरा ॥ रथेतु
कांचनेदिव्येमणिरत्नविभूषिते ॥ १५ ॥ हंसवर्णहयैर्युक्तेमहाकेतुसमुच्छ्रये ॥ दीप्यमानोमहारत्नैःकिरीटमुकुटोज्ज्वलः ॥ १६ ॥ बभ्राजसतदाकाशेद्वितीय
इवभास्करः ॥ आकर्णपूर्णचापेतुसंहारास्त्रंन्ययोजयत् ॥ १७ ॥ संहारास्त्रंशनिर्दृष्ट्वासुरासुरभयंकरम् ॥ हसित्वातद्भयात्सौरिरिदंवचनमब्रवीत् ॥ १८ ॥

॥ शनिरुवाच ॥ ॥ पौरुषंतवराजेंद्रपरंरिपुभयंकरम् ॥ देवासुरमनुष्याश्चसिद्धविद्याधरोरगाः ॥ १९ ॥ मयाविलोकिताराजन्भस्मसाच्चभवंतिते ॥
तुष्टोहंतवराजेंद्रतपसापौरुषेणच ॥ वरंब्रूहिप्रदास्यामिमनसायत्किमिच्छसि ॥ २० ॥ ॥ दशरथउवाच ॥ ॥ रोहिणींभेदयित्वातुनगंतव्यंकदाचन ॥
सरितःसागरायावत्यावच्चंद्रार्कमेदिनी ॥ २१ ॥ याचितंतुमयासौरेनान्यमिच्छामितेवरम् ॥ एवमस्तुशनिःप्राहवरंदत्त्वातुशाश्वतम् ॥ २२ ॥ पुनरेवाब्र
वीत्तुष्टोवरंवरयसुव्रत ॥ प्रार्थयामासहृष्टात्मावरमन्यंशनेस्तदा॥२३॥नभेत्तव्यंहिशकटंत्वयाभास्करनंदन ॥ द्वादशाब्दंतुदुर्भिक्षंनकर्तव्यंकदाचन ॥२४॥
॥ शनिरुवाच ॥ ॥ द्वादशाब्दंतुदुर्भिक्षंनकदाचिद्भविष्यति ॥ कीर्तिरेषात्वदीयाचत्रैलोक्येविचरिष्यति ॥ २५ ॥ वरद्वयंतुसंप्राप्यहृष्टरोमाचपार्थिवः ॥
रथोपरिधनुर्मुक्त्वाभूत्वाचैवकृताञ्जलिः ॥ २६ ॥ ध्यात्वासरस्वतींदेवींगणनाथंविनायकम् ॥ राजादशरथःस्तोत्रंसौरेरिदमथाब्रवीत् ॥ २७ ॥ ॥ दशरथ
उवाच ॥ ॥ नमःकृष्णायनीलायशितिकंठनिभायच ॥ नमःकालाग्निरूप. यकृतांतायचवैनमः ॥ २८ ॥ नमोनिर्मांसदेहायदीर्घश्मश्रुजटायच ॥
नमोविशालनेत्रायशुष्कोदरभयाकृते ॥ २९ ॥ नमःपुष्कलगात्रायस्थूलरोम्णेथवैनमः ॥ नमोदीर्घायशुष्कायकालदंष्ट्रनमोस्तुते ॥ ३० ॥ नमस्तेको
टराक्षायदुर्निरीक्ष्यायवैनमः ॥ नमोघोरायरौद्रायभीषणायकपालिने[1] ॥ ३१ ॥ नमस्तेसर्वभक्षायवलीमुखनमोस्तुते ॥ सूर्यपुत्रनमस्तेस्तुभास्करेभयदा
यच ॥ ३२ ॥ अधोदृष्टेनमस्तेस्तुसंवर्तकनमोस्तुते ॥ नमोमंदगतेतुभ्यंनिस्त्रिंशायनमोस्तुते ॥३३॥ तपसादग्धदेहायनित्यंयोगरतायच ॥ नमोनित्यंक्षु
धार्तायअतृप्तायचवैनमः ॥ ३४ ॥ ज्ञानचक्षुर्नमस्तेस्तुकश्यपात्मजसूनवे ॥ तुष्टोददासिवैराज्यंरुष्टोहरसितत्क्षणात् ॥ ३५ ॥ देवासुरमनुष्याश्चसिद्धवि
द्याधरोरगाः॥ त्वयाविलोकिताःसर्वेनाशंयांतिसमूलतः ॥ ३६ ॥ प्रसादंकुरुमेदेववराहोहमुपागतः ॥ एवंस्तुतस्तदासौरिर्ग्रहराजोमहाबलः ॥ ३७ ॥ अब्रवी
च्चपुनर्वाक्यंहृष्टरोमातुभास्करिः ॥ तुष्टोहंतवराजेंद्रस्तवेनानेनसुव्रत ॥ वरंब्रूहिप्रदास्यामिस्वेच्छयारघुनंदन ॥ ३८ ॥ ॥ दशरथउवाच ॥ अद्यप्रभृतिते
सौरेपीडाकार्यानकस्यचित् ॥ देवासुरमनुष्याणांपशुपक्षिसरीसृपाम् ॥ ३९ ॥ ॥ शनिरुवाच ॥ ॥ गृह्णंतीतिग्रहाःसर्वेग्रहाःपीडाकराःस्मृताः ॥
अदेयंयाचितंराजन्किंचिद्युक्तंवदाम्यहम् ॥ ४० ॥ त्वयाप्रोक्तमिदंस्तोत्रंयःपठिष्यतिमानवः ॥ एककालंद्विकालंवापीडामुक्तोभवेत्क्षणात् ॥ ४१ ॥
देवासुरमनुष्याणांसिद्धविद्याधरक्षसाम् ॥ मृत्युंमृत्युगतोदद्यांजन्मन्यंतेचतुर्थके ॥ ४२ ॥ यःपुनःश्रद्धयायुक्तःशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ शमीपत्रैःसमभ्य
र्च्यप्रतिमांलोहजांमम[2] ॥ ४३ ॥ माषौदनतिलैर्मिश्रंदद्याल्लोहंचदक्षिणाम् ॥ कृष्णांगांवृषभंवापियोवैदद्याद्द्विजातये ॥ ४४ ॥ मद्दिनेतुविशेषेणस्तोत्रेणाने

---

१ करालिने–इ० पा० ।   २ शुभाम्–इ० पा० ।

नपूजयेत् ॥ पूजायित्वाजपेत्स्तोत्रंभूत्वाचैवकृतांजलिः ॥ ४५ ॥ तस्यपीडानचैवाहंकरिष्यामिकदाचन ॥ गोचरेजन्मलग्नेवादशास्वंतर्दशासुच ॥ ४६ ॥
रक्षामिसततंतस्यपीडांचापिग्रहस्यच ॥ अनेनैवविधानेनपीडामुक्तंजगद्भवेत् ॥ ४७ ॥ एवंयुक्त्यामयादत्तोवरस्तेरघुनंदन ॥ वरत्रयंतुसंप्राप्यराजा
दशरथस्तदा ॥ ४८ ॥ मेनेकृतार्थमात्मानंनमस्कृत्यशनैश्वरम् ॥ शनिनाचाभ्यनुज्ञातोरथमारुह्यवेगवान् ॥ ४९ ॥ स्वस्थानंगतवान्राजाप्राप्तःश्रेयो
भवत्तदा ॥ यइदंप्रातरुत्थायशनिवारेस्तवंपठेत् ॥५०॥ पठ्यमानमिदंस्तोत्रंश्रद्धयायःशृणोतिच ॥ नरःसमुच्यतेपापात्स्वर्गलोकेमहीयते ॥ ५१ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारदसंवाददेशरथकृतशनिस्तोत्रंनामत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
त्रिस्पृशाख्यंव्रतंब्रूहिसर्वेश्वरविशेषतः ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेलोकःकर्मबंधनतःक्षणात् ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ सर्वपापौघशमनंमहादुःखविना
शनम् ॥ शृणुकृष्णावतारंत्वंत्रिस्पृशाख्यंमहाव्रतम् ॥ २ ॥ कामदंसस्पृहाणांतुनिस्पृहाणांतुमोक्षदम् ॥ त्रिस्पृशाख्यंव्रतंविप्रशृणुष्वगदतोमम ॥ ३ ॥
प्रत्यक्षमर्चितस्तेनकलिकालेचकेशवः ॥ त्रिस्पृशाकीर्तनंनित्यंयःकरोतिमहामुने ॥ ४ ॥ नपुरश्चरणेचीर्णेसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ त्रिस्पृशा
नाममात्रेणक्षीयतेनात्रसंशयः ॥ ५ ॥ नागमैर्नपुराणाद्यैर्नमखैस्तीर्थकोटिभिः ॥ बहुभिर्व्रतसंघैश्चपूजितैस्त्रिदशैरपि ॥ ६ ॥ मोक्षोभवतिविप्रेन्द्र
त्रिस्पृशानकृतायदि ॥ मोक्षार्थेदेवदेवेनदृष्टावैवैष्णवीतिथिः ॥ ७ ॥ द्विजानांदुर्विदंसांख्यंकलिकालेविशेषतः ॥ अनिग्रहश्चेंद्रियाणांस्थि
रत्वंमनसोनाहि ॥ ८ ॥ विषयैर्विप्रयुक्तानांध्यानधारणवर्जिनाम् ॥ कामभोगप्रसक्तानांत्रिस्पृशामोक्षदायिनी ॥ ९ ॥ मह्यंचैवपुराप्रोक्ताचतुर्व
क्त्रस्यसागरे ॥ क्षीरोदेप्रगतानांतुमत्स्यरूपेणचक्रिणा ॥ १० ॥ त्रिस्पृशांयेकरिष्यंतिविषयैरपिसंयुताः ॥ तेषामपिमयादत्तोमोक्षःसांख्यविव
र्जिनाम् ॥ ११ ॥ कामभोगप्रसक्तानांत्रिस्पृशामोक्षदायिनी ॥ बहुभिर्मुनिसंघैश्चकृतेयंचमहामुने ॥ १२ ॥ कार्त्तिकेशुक्लपक्षेतुत्रिस्पृशाजायते
यदि ॥ सोमेनसोमजेनापिपापकोटिविनाशिनी ॥ १३ ॥ यस्याउपोषणकृतोहत्यायुक्तमहेशितुः ॥ हस्ताद्ब्रह्मकपालंतुतत्क्षणात्पतितंभुवि ॥ १४ ॥
कलिकल्मषकोट्यौघैर्मुक्तादेवीत्रिमार्गगा ॥ उपदेशान्माधवस्यत्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १५ ॥ हत्याष्टौबाहुवीर्यस्यपूर्वजातामहामुने ॥ गताभृगूपदेशेन
त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १६ ॥ शतायुधेनविप्रेंद्रनिहतोब्राह्मणोवने ॥ ब्रह्महत्याविनिर्मुक्तःत्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १७ ॥ जीवोपदेशाच्छक्रस्यहत्या
नमुचिसंभवा ॥ विनष्टामुनिमुख्येन्द्रत्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १८ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानित्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ विलयंयांतिविप्रेंद्रपापेष्वन्येषुकाक
था ॥ १९ ॥ नप्रयागेनकाश्यांतुगोमत्यांकृष्णसंनिधौ ॥ मोक्षोभवतिविप्रेंद्रत्रिस्पृशायदिनोकृता ॥ २० ॥ मरणाच्चप्रयागेतुगोमत्यांकृष्णसन्निधौ ॥

स्नानमात्रेणगोमत्यांमुक्तिर्भवतिशाश्वती ॥ २१ ॥ गृहेपिजायतेमुक्तिस्त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ विषयेवर्त्तमानस्यकामभोगान्वितस्यच ॥ २२ ॥ निवृत्त
विषयस्यापिमुक्तिःसांख्येनदुर्लभा ॥ तस्मात्कुरुष्वविप्रेंद्रत्रिस्पृशांमोक्षदायिनीम् ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कीदृशंतत्सुरश्रेष्ठत्रिस्पृशा
ख्यंमहाव्रतम् ॥ मुक्तिदंयद्द्विजातीनांत्वयाप्रोक्तंममाधुना ॥ २४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ जाह्नव्यैसापुराविप्रात्रिस्पृशामाधवेनतु ॥ प्राचीसरस्वती
तीरेकथितात्वनुकंपया ॥ २५ ॥ ॥ जाह्नव्युवाच ॥ ॥ कलिकल्मषकोट्यौघैर्ब्रह्महत्यादिकैर्युताः ॥ कलिकालेहृषीकेशस्नानंकुर्वंतिमज्जले ॥ २६ ॥
तेषांपापशतैर्दोषैर्देहोमेकलुषीकृतः ॥ कथंयास्यतिमेदेवपातकंगरुडध्वज ॥ २७ ॥ ॥ प्राचीमाधवउवाच ॥ ॥ कथयामिनसंदेहोमापुत्रिरोदनंकुरु ॥
[1]श्यांमोवटस्तुमेस्थानंप्राचीदेवीममाग्रतः ॥ २८ ॥ वहतेब्रह्मतनयादृष्ट्वाग्रेचसुरेश्वरीम् ॥ स्नानंकुरुष्वनित्यंत्वंत्वत्रपूताभविष्यसि ॥ २९ ॥ यत्रब्रह्मसुताप्रा
चीतत्राहंनात्रसंशयः ॥ तीर्थकोटिशतैर्युक्तःसुरैःसहवसाम्यहम् ॥ ३० ॥ पवित्रंमतिप्रियंस्थानंहत्याकोटिविनाशनम् ॥ संतुष्टेनमयादत्तंयस्मात्प्राणाधिका
सिमे ॥ ३१ ॥ तीर्थकोटिसहस्राणिनित्यंतिष्ठंतिजाह्नवि ॥ प्राचीसरस्वतीतोयेसर्वदैवममाज्ञया ॥ ३२ ॥ ब्रह्मवधात्सुरापानात्गोवधाद्वृषलीवधात् ॥ ब्र
ह्मस्वहरणादेवमातापित्रोस्त्वपूजनात् ॥ ३३ ॥ चक्रियानाद्गुरुद्रोहादभक्ष्यस्यचभक्षणात् ॥ सर्वपापस्यकरणात्प्राचीब्रह्मसुतासुते ॥ ३४ ॥ व्यपो
हयतिपापानिसकृत्स्नानेनमेग्रतः ॥ कुरुस्नानंसरिच्छ्रेष्ठेविपापात्वंभविष्यसि ॥ ३५ ॥ ॥ जाह्नव्युवाच ॥ ॥ नाहंशक्नोमिदेवेशआगंतुंनित्यमेवहि ॥
कथंनश्यंतिपापानिकथयस्वेहमाधव ॥ ३६ ॥ ॥ प्राचीमाधवउवाच ॥ ॥ नशक्नोषियदागंतुंनित्यमेवहिजाह्नवि ॥ तदान्यत्संप्रवक्ष्यामियस्मान्मत्पा
दसंभवा ॥ ३७ ॥ सरस्वत्यधिकायाचतीर्थकोटिशताधिका ॥ मखकोट्यधिकावापिव्रतदानाधिकाचया ॥ ३८ ॥ जपहोमाधिकायाचचतुर्वर्गफलप्रदा ॥
सांख्ययोगाधिकायाचत्रिस्पृशाक्रियतांशुभा ॥ ३९ ॥ यस्मिन्मासेसमायातिसिताचयदिवासिता ॥ कर्तव्यासासरिच्छ्रेष्ठेकृतेपापात्प्रमुच्यते ॥ ४० ॥
॥ जाह्नव्युवाच ॥ ॥ कीदृशीत्रिस्पृशादेवममाख्याहिसुमाधव ॥ ईदृशोमहिमायस्यास्त्वयाप्रोक्तोममाधुना ॥ ४१ ॥ दशम्येकादशीभद्रादिनैकस्मिन्यदाभवे
त् ॥ त्रिस्पृशासाभवेद्देव[2]वान्यथावदमेप्रभो ॥ ४२ ॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ आसुरीत्रिस्पृशादेवीयात्वयापरिकीर्तिता ॥ वर्जनीयाप्रयत्नेन[3]वृत्तिहीनोयथाप
तिः ॥ ४३ ॥ असुराणांतुसाप्रोक्ताआयुर्बलविनाशिनी ॥ वर्जनीयाप्रयत्नेनयथानारीरजस्वला ॥ ४४ ॥ स्वजातिंचपरित्यज्ययागताधमजातिषु ॥ सैवत्या
ज्यंविशेषेणदशमीयुक्तंहिमाद्दिनम् ॥ ४५ ॥ यथारजस्वलासंगाद्दूष्यंतेज्ञानवर्जिताः ॥ तथैवदशमीयुक्तंमाद्दिनंदूषितंनृणाम् ॥ ४६ ॥ हत्यायुतशतंहंतित्रिस्पृ

पा० १ श्रीःस्थानंनाममरस्थानं । २ नवेद्मि । ३ यथानारीरजस्वला ।

शासमुपोषिता ॥ एकादशीद्वादशीचरात्रिशेषेत्रयोदशी ॥४७॥ त्रिस्पृशासातुविज्ञेयादशमीसहितानाहि ॥ कृत्वापराधंमुच्येतप्रायाश्चित्तेकृतेनरः ॥ ४८ ॥
दशमीवेधजंदोषंनक्षमामिसुरापगे ॥ भुक्तंहालाहलंतेनाविषस्यभक्षणंकृतम् ॥ ४९ ॥ दशमीमिश्रितंयेनकृतमेकादशीव्रतम् ॥ इतिमत्वानकर्त्तव्यंम
द्दिनंदशमीयुतम् ॥ ५० ॥ जन्मकोटिकृतंपुण्यंसंतानंयातिसंक्षयम् ॥ पातयेत्स्वकुलंस्वर्गान्नयतेरौरवादिकम् ॥ ५१ ॥ स्वदेहंशोधयित्वातुकर्त्तव्यो
ममवासरः ॥ वृद्धौत्याज्याविनावेधाच्छ्रवणादिषुसंयुता ॥५२ ॥ जन्मपुण्यंक्षयंयातिएकादश्युपवासिनाम् ॥ संवृद्धौतुविशेषेणसंदेहसमुपस्थिते ॥५३ ॥
ममाज्ञयाचकर्त्तव्याद्वादशीवल्लभामम ॥ ५४ ॥ ॥ जाह्नव्युवाच ॥ ॥ करिष्येहंजगन्नाथात्रिस्पृशांवचनात्तव ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताभविष्यामित
वाज्ञया ॥ ५५ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ स्वस्थानंगच्छभद्रंतेनभीःकार्याकदाचन ॥ तवदेविसरिच्छ्रेष्ठेनपापंसंक्रमिष्याति ॥ ५६ ॥ स्नात्वासरस्व
तीतोयेयेर्चयित्वाचमाधवम् ॥ प्रणमंतिजगन्नाथंतेयांतिपरमांगतिम् ॥५७॥ जाह्नव्युवाच ॥ विधानंब्रूहिमेब्रह्मन्सर्वस्वेनकरोम्यहम् ॥ प्रसादयामिदेवेशंदा
मोदरमनामयम् ॥ ५८ ॥ ॥ प्राचीमाधवउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामित्रिस्पृशायाविधानकम् ॥ यंश्रुत्वापिसरिच्छ्रेष्ठमुच्यतेपातकैर्नरः ॥५९॥ पलेन
चपलार्धेनतदर्द्धेनापिवापगे ॥ प्रतिमाममसौवर्णाकार्याविभवसारतः ॥ ६० ॥ पात्रंताम्रमयंकार्यंतिलैस्तुपरिपूरितम् ॥ सजलंतुघटंशुभ्रंपंचरत्नसमन्वित
म् ॥ ६१ ॥ वेष्टितंपुष्पमालाभिःकर्पूरागुरुवासितम् ॥ न्यसेद्दामोदरंपश्चात्स्नापयित्वाविलिप्यच ॥ ६२ ॥ परिधानंततःकार्यंवस्त्रयुग्मेनचान्वितम् ॥
मंत्रैस्तुपूजनंकार्यंपुराणैःसमुदीरितैः ॥ पुष्पैःकालोद्भवैःशुभ्रैस्तुलसीपत्रैश्चकोमलैः ॥ ६३ ॥ छत्रंतुविष्णवेदद्यात्पादुकाभ्यांसुसंयुतम् ॥ निवेद्यानिम
नोज्ञानिफलानिसुबहून्यपि ॥ ६४ ॥ उपवीतंतुदातव्यंसोत्तरीयंनवंदृढम् ॥ वैणवंदापयेद्दंडंसुरूपंसोन्नतंदृढम् ॥ ६५ ॥ दामोदरायवैपादौजानुनीमा
धवायच ॥ गुह्यंकामप्रदायेतिकटिंवामनमूर्तये ॥ ६६ ॥ पद्मनाभायनाभिंतुजठरंविश्वयोनये ॥ हृदयंज्ञानगम्यायकंठंवैकुंठगामिने ॥ ६७ ॥ सहस्रवा
हवेबाहूचक्षुषीयोगरूपिणे ॥ संपूज्यविधिवद्भक्त्यादद्यादर्घंविधानतः ॥ ६८ ॥ शुभ्रेणनालिकेरेणशंखोपरिस्थितेनाहि ॥ सूत्रैरावेष्टितेनैवहस्तयोरुभयो
रपि ॥ ६९ ॥ स्मृतौहरसिपापानियदिनित्यंजनार्दन ॥ दुःस्वप्नंदुर्निमित्तानिमनसादुर्विचिन्तिता ॥ ७० ॥ नारकंतुभयंदेवभयदुर्गतिसंभवम् ॥ यन्मम
स्यान्महादेवऐहिकंपारलौकिकम् ॥ ७१ ॥ तेनदेवेशमांरक्षग्रहाणार्घंनमोस्तुते ॥ कृपादृष्टिःसदैवास्तुदामोदरममोपरि ॥ ७२ ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंकुर्यान्नी
राजनंततः ॥ शीर्षोपरिसरिच्छ्रेष्ठभ्रामयेद्वारिजंहरेः ॥ ७३ ॥ कृत्वाविधानमेतद्धिपूजयेत्स्वगुरुंततः ॥ दद्यात्सुवर्णवस्त्राणिसोष्णीषंचैवकंचुकम् ॥ ७४ ॥
उपानहौपिछत्रंचमुद्रिकांचकमंडलुम् ॥ भोजनंचैवतांबूलंसप्तधान्यंचदक्षिणाम् ॥ ७५ ॥ गुरुंसंपूज्यदेवेशंकुर्याज्जागरणंहरेः ॥ गीतनृत्यसमायुक्तं

तथाशास्त्रसमन्वितम् ॥७६॥ निशांतेचैवदेवायदत्वाचार्घंविधानतः ॥ स्नानादिकांक्रियांकृत्वाभुंजीयाद्बाडवैःसह ॥ ७७ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ द्विजैत
त्रिस्पृशाख्यानमद्भुतंरोमहर्षणम् ॥ श्रुत्वातुलभतेपुण्यंगंगास्नानसमुद्भवम् ॥ ७८ ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ तत्फलंसमवाप्नोति
त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ ७९ ॥ पितृपक्षोमातृपक्षस्तथाचैवात्मपक्षकः ॥ तैःसर्वैःसहसंमुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ ८० ॥ तीर्थकोटिषुयत्पुण्यं
क्षेत्रकोटिषुयत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतित्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ ८१ ॥ ब्राह्मणायेपिकुर्वंतिक्षत्रियाःकृष्णमानसाः ॥ वैश्यावाशूद्रजन्मानोये
तथाचान्यजातयः ॥ ८२ ॥ तेसर्वेमुक्तिमायांतिभुवंत्यक्त्वाद्विजोत्तम ॥ मंत्राणांमंत्रराजोथयथास्याद्द्वादशाक्षरः ॥ ८३ ॥ व्रतानांचयथाचैषायेनवै
त्रिस्पृशाकृता ॥ ब्रह्मणाचकृतापूर्वंपश्चाद्राजर्षिभिःकृता ॥ ८४ ॥ अन्येषांकाकथावत्सात्रिस्पृशामुक्तिदायिनी ॥ अनेनविधिनाब्रह्मंस्त्रिस्पृशासंभवं
व्रतम् ॥ ८५ ॥ यःकरोतिनरोभक्त्याशृणुवक्ष्यामितत्फलम् ॥ गंगावगाहनेब्रह्मन्वाराणस्यांतुयत्फलम् ॥ ८६ ॥ मन्वंतरसहस्रैस्तुत्रिस्पृशाकारकोहि
तत् ॥ प्राचीचयमुनास्नानेवर्षैर्यत्कोटिभिःफलम् ॥ ८७ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतित्रिस्पृशाव्रतकृन्नरः ॥ तत्फलंतुकुरुक्षेत्रेसूर्यग्रहणकोटिभिः ॥ ८८ ॥
हेमभारशतैर्दानैस्त्रिस्पृशाकरणेनतत् ॥ पापकोटिसहस्राणिहत्याकोटिशतानिच ॥ ८९ ॥ एकेनैवोपवासेनक्रियतेभस्मसादद्भुतम् ॥ त्रिस्पृशायाव्रतं
यत्तुअगतीनांगतिप्रदम् ॥ ९० ॥ गतिमिच्छंतिविप्रर्षेमहत्पापशतानिच ॥ स्वयंकृष्णेनकथितंपाराशर्यस्यचाग्रतः ॥ ९१ ॥ प्रकाशयतियश्चेदंलिखित्वा
वैष्णवंद्विजे ॥ पापौघैर्ग्रथितस्यापितस्यमुक्तिर्भविष्यति ॥ ९२ ॥ पुण्यैरवाप्यतेविद्वन्मन्वंतरशतैरपि ॥ त्रिस्पृशादुर्लभालोकेप्राप्यतेनैवमानवैः॥९३॥
कलौयेत्रिस्पृशांलब्ध्वानकुर्वंतिनराधमाः ॥ तेषांजन्मफलंचैवजीवितंविफलंभवेत् ॥ ९४ ॥ प्रेतत्वंतैःसमुत्तीर्णंविनाश्राद्धैर्विनासुतैः ॥ कृतायैस्त्रिस्पृशा
विद्वन्सकृत्प्राप्यकलौयुगे ॥ ९५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा०उत्तर०उमापतिनारदसंवादेत्रिस्पृशाख्यानंनामचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ छ ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अतस्त्वांसंप्रवक्ष्यामिउन्मीलनीमनुत्तमाम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणजन्मसंसारबंधनात् ॥ १ ॥ पापात्मामुच्यतेपापैःस्वर्गलो
केमहीयते ॥ देवताःपितरश्चैवतस्यागतिमवाप्नुयुः ॥ २ ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांसर्वकामानवाप्नुयात् ॥ तस्याव्रतान्नसंदेहःस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ३ ॥
स्वस्थानंतत्रवैप्राप्तःशिवलोकेमहीयते ॥ अतस्त्वंकुरुपेराजन्वैष्णवानांतुपूजनम् ॥ ४ ॥ वैष्णवानांतुयेराजन्सेवांकुर्वंतिनित्यशः ॥ तेषांदंडंचकु
रुपेनोवातेषांनराधिपः ॥ ५ ॥ भोजनानंतरंतेषांभोजनंकुरुतेनृप ॥ तैरेवपूजितोविष्णुर्यैर्भक्त्यातुप्रपूजितः ॥ ६ ॥ शालग्रामशिलाभूतांदत्त्वामूर्द्धे

---

१ ह्माकार्षीभिः । २ चनरदैवतैः इ० पा० ।

निप्रत्यहम् ॥ त्वंधारयसिभूपालकंठेनित्यंसुभक्तितः ॥ ७ ॥ धूपशेषंतुवैविष्णोर्भक्त्याभजसिभूपते ॥ आरार्तिकंसदाकृत्वाभक्तानांवेदयेन्नृप ॥ ८ ॥
शंखोदकंहरेर्मूर्ध्निभ्रामयित्वातुभक्तितः ॥ नित्यंविभर्षिशिरसिशेषंयच्छसिवैष्णवान् ॥ ९ ॥ नैवेद्यंप्रत्यहंकृत्वासर्वोपस्करसंयुतम् ॥ विष्वक्सेनायद
त्वावैस्वयंभुनक्षिवाडव ॥ १० ॥ विष्णोर्निवेदितंचान्नंवैष्णवैःसहभुज्यते ॥ नित्यंनामसहस्रेणभक्त्यास्तौषिजनार्दनम् ॥ ११ ॥ दीपार्वदानंवैविष्णोः
कुरुषेगीतनर्तनम् ॥ श्यामांकुरैःपूजयसेपूज्यंतेनृपसत्तम ॥ १२ ॥ श्यामांकुरैःसदावत्सपूजनंचातिदुर्लभम् ॥ पृथ्वीदानसमंपुण्यंदूर्वयापूजनेकृते ॥१३॥
अतोवैनास्तिलोकेस्मिन्दूर्वायाःसदृशंभुवि ॥ तयावैपूजनंकार्यंविष्णुसायुज्यमिच्छता ॥ १४ ॥ अतस्त्वंकुरुषेनित्यंपूजनंदूर्वयासह ॥ यवाक्षतैर्विशे
षेणपूजनंकुरुषेनवा ॥ १५ ॥ पक्षेपक्षेनृपश्रेष्ठविधिवद्द्वादशीव्रतम् ॥ यत्कृतंतुमहाराजमहापापप्रणाशनम् ॥ १६ ॥ मोक्षदंसुखदंचैवतथायुष्यप्रदंसदा ॥
एतद्विष्णुव्रतंप्रोक्तंवैष्णवानांतुमोक्षदम् ॥ १७ ॥ गृहस्थानांतुसुखदंयतीनांमुक्तिदायकम् ॥ सर्वरोगादिशमनंपवित्रंकायशोधनम् ॥ १८ ॥ व्रतमेतच्च
कुरुषेनोवाचैवनराधिप ॥ दशमीवेधरहितंकुरुषेजागरान्वितम् ॥ १९ ॥ तुलसीपत्रनिकरैर्नित्यंपूजयसेहरिम् ॥ गोपीचंदनजंपत्रंभालेवानृपसत्तम ॥२०॥
धारितंसर्वलोकानांपवित्रीकरणंनृप ॥ अतस्त्वंचधारयसेगोपीचंदनसंभवम् ॥ २१ ॥ ब्रह्महाहेमहारीचमद्यपानीतथैवच ॥ अगम्यगोमहापापीतथाह्यनृत
भाषितः ॥ २२ ॥ तेसर्वेमुक्तिमायांतितिलकधारणाद्धताः ॥ विभर्षिकंठेनित्यंत्वंधात्रीफलसमुद्भवाम् ॥ २३ ॥ मालांमुख्यायुतसमांतुलसीपत्रसंभ
वाम् ॥ शालग्रामशिलायुक्तांद्वारकायांसमुद्भवाम् ॥ २४ ॥ नित्यंपूजयसेभूपभुक्तिमुक्तिफलप्रदाम् ॥ पद्मसंज्ञंपुराणंवैपठसेपुरतोहरेः ॥ २५ ॥ चरितं
दैत्यराज्यस्यप्रह्लादस्यचभूपतेः ॥ वासरंवासुदेवस्यसवेधंकुर्वतोनरान् ॥ २६ ॥ निवारयसिभूपालशास्त्रंदृष्ट्वाप्रयततः ॥ सवेधंवासरंविष्णो
र्यस्मिन्राष्ट्रेप्रवर्तते ॥ २७ ॥ लिप्यतेतेनपापेनराजाभवतिनारकी ॥ वेधंचतुर्विधंत्यक्त्वासमुपोष्यहरेर्दिनम् ॥ कुलकोटिंसमुद्धृत्यविष्णुलोकेमही
यते ॥ २८ ॥ ॥ गौतमउवाच ॥ ॥ शृणुभूपालवक्ष्यामिवैष्णवाख्यंमहाव्रतम् ॥ यंश्रुत्वापापिनःसर्वेमुक्तिमायांतितत्क्षणात् ॥ २९ ॥ द्वादशीसंभवंपुण्यं
मयाख्यातंनकस्यचित् ॥ ३० ॥ वैष्णवोसिमहाराजभक्तोभागवतेनृणाम् ॥ वैष्णवंतुमहागुह्यंतद्व्रतंत्वंनिशामय ॥ ३१ ॥ उन्मीलनीनामपुराभक्त्यामेमा
धवेनतु ॥ कथितासुप्रसन्नेनतांतेभूपवदाम्यहम् ॥ ३२ ॥ एकादशीअहोरात्रंप्रभातेघटिकाभवेत् ॥ उन्मीलनीतुसाज्ञेयाविशेषेणहरिप्रिया ॥ ३३ ॥
त्रैलोक्येयानितीर्थानिपुण्यान्यायतनानिच ॥ कोट्यंशेनैवतुल्यानिमखावेदास्तपांसिच ॥ ३४ ॥ उन्मीलनीसमंकिंचित्नभूतंनभविष्यति ॥ प्रयागोन
कुरुक्षेत्रंनकाशीनचपुष्करः ॥ ३५ ॥ शैलोहिमाचलोनैवनमेरुर्गंधमादनः ॥ शैलोननीलनिषधोनविंध्योनैवनैमिषम् ॥ ३६ ॥ गोदावरीनकावेरीचंद्रभागा

नवेदिका ॥ नतापीन्पयोष्णीचनक्षिप्रानैवचंदना ॥ ३७ ॥ चर्मण्वतीचसरयूश्चंद्रभागानगंडिका ॥ गोमतीचविपाशाचशोणाख्यश्चमहानदः ॥ ३८ ॥
किमत्रबहुनोक्तेनभूयोभूयोनराधिप ॥ उन्मीलनीसमंकिंचिन्नदेवःकेशवात्परः ॥ ३९ ॥ उन्मीलनीमनुप्राप्ययैःकृतंकेशवार्चनम् ॥ पापचक्रसमूहस्यरा
शयःपतिताःक्षणात् ॥ ४० ॥ यस्मिन्मासेमहीपालतिथिरुन्मीलनीभवेत् ॥ तन्मासनाम्नागोविंदःपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ ४१ ॥ जातरूपमयःकार्यमासना
म्नातुमाधवः ॥ स्वशक्त्याविश्वरूपस्तुश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ ४२ ॥ पवित्रोदकसंयुक्तंपंचरत्नसमन्वितम् ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्युक्तंकुंभंस्रग्दामभूषित
म् ॥ ४३ ॥ पात्रंचसोदकंकार्यंगोधूमैश्चापिपूरितम् ॥ नानारत्नैश्चसंयुक्तंनानागंधैःप्रपूजितम् ॥ ४४ ॥ मल्लिकामोदसंयुक्तंजातीपुष्पैःप्रपूजितम् ॥ श्वेता
ख्यैस्तंदुलैश्चैवपूरणीयःप्रयत्नतः ॥ ४५ ॥ प्रदद्याद्वस्त्रयुग्मंतुउपवीतंतुसोत्तरम् ॥ उपानहौतुराजर्षेआतपत्रंशिरोपरि ॥ ४६ ॥ भोजनंजलपात्रंचसप्तधान्यं
तिलैःसह ॥ रूप्यंचैवतुकार्पासंपायसंमुद्रिकाहरेः ॥४७॥ धेनुर्वात्रतुदातव्यावत्सालंकारसंयुता ॥ सुवर्णशृंगीरौप्यखुरीताम्रपृष्ठीतथैवच ॥४८॥ कांस्यदो
हीरत्नपुच्छींदद्याद्वैगुरवेतदा ॥ शय्यांसोपस्करांदद्यात्साधवेभक्तिपूर्वकम् ॥ ४९ ॥ धूपंदीपंतुनैवेद्यंफलपत्रंनिवेदयेत् ॥ पूजनीयोमहाभक्तैर्मंत्रैरेभिस्तुकेश
वः ॥ ५० ॥ तुलसीपत्रसंयुक्तैःपुष्पैःकालोद्भवैस्तथा ॥ मासनाम्नैवचरणौजानुनीविष्णुरूपिणे ॥ ५१ ॥ गुह्येतुगुह्यपतयेकटेवैपीतवाससे ॥ ब्रह्ममूर्तिभृते
नाभावुदरेविश्वयोनये ॥ ५२ ॥ हृदयेज्ञानगम्यायकंठेवैकुंठमूर्तये ॥ ऊर्द्धगायललाटेतुबाहौदक्षांतकारिणे ॥५३॥ उत्तमांगेसुरेशायसर्वांगेसर्वमूर्तये ॥ स्व
नाम्नाचायुधादीनिपूजनीयानिभक्तितः ॥ ५४ ॥ अर्घदानंप्रकर्तव्यंनालिकेरादिभिःसमम् ॥ शंखोपरिजलेकृत्वागंधपुष्पाक्षतान्वितम् ॥ ५५ ॥ सूत्रेणावे
ष्टितंकृत्वादद्यादर्घंविधानतः ॥ देवदेवमहादेवश्रीकेशवजनार्दन ॥ ५६ ॥ सुब्रह्मण्यनमस्तेस्तुपुण्यराशिविवर्धन ॥ शोकमोहमहापापान्मामुद्धरभवार्णवा
त् ॥५७॥ सुकृतंनकृतंकिंचिज्जन्मकोटिशतैरपि ॥ तथापिमांमहास्वामिन्मामुद्धरभवार्णवात् ॥५८॥ व्रतेनानेनदेवेशयेचान्येममपूर्वजाः ॥ वियोनिंचग
ताश्चान्येपापमृत्युवशंगताः॥५९॥येभविष्यंतियेतीताःप्रेतलोकान्समुद्धर ॥ श्रांतोस्म्यहमधीनस्यभक्तिरव्यभिचारिणी ॥६०॥ दत्तमर्घंमयातुभ्यंभक्त्या
गृह्णगदाधर ॥ दत्वार्घंधूपदीपाद्यैर्नैवेद्यैर्विष्णुसंभवैः॥६१॥स्तोत्रैर्नीराजनैर्गीतैर्भृत्यैःसंतोषयेद्धरिम् ॥ वस्त्रैर्दानैश्चगोदानैर्भोजनैस्तोषयेद्गुरुम् ॥६२॥तथात
थाविधातव्यंगुरुर्वैप्रीतिमाप्नुयात् ॥ लोकानांतारणार्थायधात्रासृष्टोगुरुर्यतः ॥ ६३ ॥ अतोवैगुरुपूजाचकर्त्तव्यावैप्रयत्नतः ॥ अहितंयोनाशयतिस्वहितं
दर्शयेत्सदा ॥६४॥ सगुरुःसचविज्ञेयःसर्वधर्मार्थकोविदः ॥ अकुर्वन्वित्तशाठ्यंतुगुरवेतंनिवेदयेत् ॥ ६५ ॥ गुरोर्निवेदितेभूपपरिपूर्णंभवेद्व्रतम् ॥ कृत्वादि
वातनंकर्मभोजनंब्राह्मणैःसह ॥ ६६ ॥ कर्त्तव्यंनृपशार्दूलदिनंनेयंकथानकैः ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्यादुन्मीलनीव्रतम् ॥६७॥ कल्पकोटिसहस्राणिवसतेवि

ष्णुसन्निधौ ॥ ५८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेउन्मीलनीव्रतंनामपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ कीदृशीस्यान्महादेवपक्षवर्द्धनिसंज्ञका ॥ ययावैकृतयाजंतुर्महपापात्प्रमुच्यते ॥ १ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ अमावायादिवापू
र्णासंपूर्णाजायतेतदा ॥ भूत्वावैनाडिकाषष्ठिर्जायतेप्रतिपद्दिने ॥ अश्वमेधायुतैस्तुल्यासाभवेत्पक्षवर्द्धिनी ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पूजाविधिं
तुपृच्छामिसांप्रतंदेवसत्तम ॥ यत्कृतेतुमहादेवमहाफलमवाप्नुयात् ॥ ३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पूजाविधिंप्रवक्ष्यामिसांप्रतंद्विजनंदन ॥ पूजिते
चार्चितेविष्णौफलंप्राप्नोत्यसंशयः ॥ ४ ॥ येनपूजाविधानेनतुष्टिंप्राप्नोतिमाधवः ॥ अव्रणंजलपूर्णंचकुंभंचंदनचर्चितम् ॥५॥ पंचरत्नसमायुक्तंपुष्पमाला
भिर्वेष्टितम् ॥ स्थाप्यंताम्रमयंपात्रंसगोधूमंघटोपरि ॥ ६ ॥ सौवर्णंकारयेद्देवंमाससंज्ञाभिनामकम् ॥ पंचामृतेनविधिनास्नपनंसुमनोरमम् ॥ ७ ॥
कारयेद्देवदेवेशंजगन्नाथंजगत्पतिम् ॥ विलेपनंतुकर्त्तव्यंकुंकुमागरुचंदनैः ॥ ८ ॥ वस्त्रयुग्मंचदातव्यंछत्रोपानहसंयुतम् ॥ पूजयेद्देवताधीशंकुंभपात्रो
परिस्थितम् ॥ ९ ॥ पद्मनाभायवैपादौजानुनीविश्वमूर्त्तये ॥ ऊरूवैज्ञानगम्यायकटींज्ञानप्रदायच ॥ १० ॥ उदरंविश्वनाथायहृदयंश्रीधरायच ॥
कंठंकौस्तुभकंठायबाहूक्षत्रांतकारिणे ॥ ११ ॥ ललाटंव्योममूर्ध्नेतुशिरोवैसर्वरूपिणे ॥ स्वनाम्नाचैवकमलांसर्वांगींदिव्यरूपिणीम् ॥ १२ ॥ ए
वंविधिवत्संपूज्यततोर्घंदापयेत्सुधीः ॥ नालिकेरेणशुभ्रेणदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ १३ ॥ अनेनैवार्घदानेनसंपूर्णंजायतेव्रतम् ॥ संसारार्णवमग्नंमांसमुद्ध
रजगत्पते ॥ १४ ॥ त्वमीशःसर्वलोकानांत्वंसाक्षाच्चजगत्पतिः ॥ गृहाणार्घंमयादत्तंपद्मनाभनमोस्तुते ॥ १५ ॥ नैवेद्यानिसुहृद्यानिषड्रसानिविशेषतः॥
देयानितुविशेषेणकेशवायसुभक्तितः ॥ १६ ॥ नागपत्रंसकर्पूरंदद्याद्देवस्यभक्तितः ॥ घृतेनदीपकंकुर्यात्तिलतैलेनवापुनः ॥ १७ ॥ कृत्वासम्य
ग्विधानेनगुरोःपूजांप्रकारयेत् ॥ वस्त्राणिचैवचोष्णीषंकंचुकंचप्रदापयेत् ॥ १८ ॥ दक्षिणांचयथाशक्त्यागुरुवेसंप्रदापयेत् ॥ भोजनंचैवतांबूलंदत्त्वा
चार्घंप्रदापयेत् ॥ १९ ॥ स्ववित्तस्यानुमानेनयथाशक्त्यातुनिर्द्धनैः ॥ कार्यासम्यक्प्रयत्नेनद्वादशीपक्षवर्द्धिनी ॥ २० ॥ ततोजागरणंकुर्याद्गीतनृ
त्यसमन्वितम् ॥ पुराणपाठसहितंहास्याह्लादसमन्वितम् ॥ २१ ॥ स्तुवंतिचप्रशंसंतिजागरंचक्रपाणिनः ॥ नित्योत्सवोभवेत्तेषांगृहेवैदशजन्मसु॥ २२ ॥
अतोधन्यतमाचेयंकर्त्तव्यापक्षवर्द्धनी ॥ कृत्वातुसकलंपुण्यंफलंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ २३ ॥ पक्षवर्द्धनीमाहात्म्यंयेशृण्वंतिमनीषिणः ॥ तैःकृतंसत्कृ
तंसर्वंयावदाभूतसंप्लवम् ॥ २४ ॥ पंचाग्निसाधनेपुण्यंयच्चस्यात्तीर्थसाधने ॥ तत्पुण्यंसमवाप्नोतिविष्णोर्जागरकारणात् ॥ २५ ॥ पक्षवर्द्धनिकापुण्याप
वित्रापापनाशिनी ॥ उपवासकृताविप्रहत्याकोटिविनाशिनी ॥ २६ ॥ वसिष्ठेनकृतापूर्वंभारद्वाजेनवैमुने ॥ ध्रुवेणचांबरीषेणकृतेयंविष्णुवल्लभा ॥ २७ ॥

इयंकाशीसमापुण्याइयंवैद्वारकासमा ॥ उपोषिताचभक्तेनवांछितंचददात्यसौ ॥ २८ ॥ इयंधन्याधन्यतमाहत्यायुतविनाशिनी ॥ कर्त्तव्यातुविशे
षेणवैष्णवैर्ज्ञानतत्परैः ॥ २९ ॥ अहोसर्वेश्वरोदेवःसंसेव्योव्रततत्परैः ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनकर्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ३० ॥ यथाचवर्द्धतेचंद्रःसितेप
क्षेविशेषतः ॥ तथावैवर्द्धतेभक्तकारणात्पक्षवर्द्धिनी ॥ ३१ ॥ सूर्योदयेयथाध्वांतंनश्यतेतत्क्षणादपि ॥ तथाघंनाशमाप्नोतिकरणात्पक्षवर्द्धिनी ॥ ३२ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेपक्षवर्द्धनीएकादशीमाहात्म्यंनामषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ छ ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिमाहात्म्यंजागरस्यच ॥ यच्छ्रुत्वामुक्तिमाप्नोतिमहापापीनसंशयः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
अहोविश्वेश्वरोविष्णुःपवित्रीकरणःसदा ॥ तस्योपवासमाहात्म्यंश्रुतंहित्वन्मुखाच्छिव ॥ २ ॥ तथापिश्रोतुमिच्छामिमाहात्म्यंजागरस्यतु ॥ कीदृ
क्जागरमाहात्म्यंरात्रोभक्तिस्तुकीदृशी ॥ ३ ॥ प्रहरेषुचयापूजावदविश्वेश्वरप्रभो ॥ त्वंलोकेषुसदापूज्यस्त्वंहिदेवोजनार्दनः ॥ त्वंहिविश्वेश्वरोदेवो
यतोभक्तिर्जनार्दने ॥ ४ ॥ सर्वेषांचैवभक्तानांत्वंचश्रेष्ठउमापतिः ॥ लोकेस्मिन्सर्वदाभक्त्यातवाख्यावर्त्ततेसदा ॥ ५ ॥ अतोयेनप्रकारेणलोकानां
मुक्तिरेवच ॥ विश्वेश्वरवदत्वंतुमाहात्म्यंजागरस्यतु ॥ ६ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ एकादश्यांजनोविष्णुंरात्रौसंपूज्यभक्तितः ॥ कुर्याज्जागरणंविष्णोः
पुरतोवैष्णवैःसह ॥७॥ गीतंवाद्यंतथानृत्यंपुराणपठनंतथा ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंपुष्पंगंधानुलेपनम् ॥८॥ फलमर्घंतथाश्रद्धादानमिंद्रियसंयमम् ॥ सत्यान्वि
तंचविप्रेंद्रवचोयुक्तंक्रियान्वितम् ॥ ९ ॥ विनिद्रंचमुदायुक्तोयःकरोतिनरःसदा ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोजायतेविष्णुवल्लभः ॥ १० ॥ रात्रौजागरणेप्राप्तेनिद्रां
कुर्वंतिवैष्णवाः ॥ हारितंचोपवासंतैर्व्रतंवैविष्णुसंज्ञकम् ॥ ११ ॥ येकुर्वंतिनराःप्राज्ञजागरेविष्णुसंज्ञके ॥ जागरंकृष्णभावेननस्वपंतिकदाचन ॥१२॥ कृ
ष्णस्यनाममनसावदंतिचपुनःपुनः ॥ तेतुधन्यतमाज्ञेयाअस्यांरात्रौविशेषतः ॥ १३ ॥ क्षणेक्षणेतुगोदानंयस्यांचैवचतुर्गुणम् ॥ प्रहरेकोटिगुणितंचतुर्यामे
ष्वसंख्यकम् ॥१४॥ जागरेनिमिषार्द्धंतुकेशवाग्रेविशेषतः ॥ तत्फलंकोटिगुणितंतस्यसंख्यानविद्यते ॥१५॥ नर्त्तनंकुरुतेयस्तुकेशवाग्रेनरोत्तमः ॥ नफ
लंहीयतेतस्यआजन्ममरणांतिकम् ॥ १६ ॥ साश्चर्यंचैवसोत्साहंपापालापादिवर्जितम् ॥ प्रदक्षिणसमायुक्तंनमस्कारपुरःसरम् ॥ १७ ॥ नीराजनसमा
युक्तमनिर्विण्णेनचेतसा ॥ यामेयामेमहाभागकुर्यादारार्तिकंहरेः ॥ १८ ॥ षाड्विंशगुणसंयुक्तमेकादश्यांचजागरम् ॥ यःकरोतिनरोभक्त्यानपुनर्जायतेभु
वि ॥ १९ ॥ यएवंकुरुतेभक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ जागरंवासरेविष्णोर्लीयतेपरमात्मनि ॥ २० ॥ धनवान्वित्तशाठ्येनयःकरोतिप्रजागरम् ॥ तेना
त्माहारितोनूनंकितवेनदुरात्मना ॥ २१ ॥ विष्णुजागरणेप्राप्तेउपहासंकरोतियः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविष्ठायांजायतेकृमिः ॥ २२ ॥ वेदविद्ब्राह्मणोय

स्तुनर्त्तनेनविशेषतः॥ उपहासपरःप्राप्तःसवैचांडालउच्यते॥२३॥निमिषंनिमिषार्द्धंवायःकरोतिप्रजागरम्॥धर्मार्थकाममोक्षाणांप्राप्नोतिपदमव्ययम्॥२४॥
वेदशास्त्ररतोनित्यंनित्यंवैयज्ञयाजकः॥ रात्रौजागरणेप्राप्तेनिंदांकुर्वन्व्रजत्यधः॥ २५ ॥ ममपूजांप्रकुर्वाणोविष्णुनिंदासुतत्परः॥ एकविंशत्कुलेनैवनरकं
प्रतिपद्यते॥ २६ ॥ (विष्णुःशिवःशिवोविष्णुरेकमूर्तिर्द्विधास्थिताः॥) तस्मात्सर्वप्रकारेणनैवनिंदांप्रकारयेत्॥दष्टाःकलिभुजंगेनस्वपंतिमधुहाहनि॥२७॥
कुर्वंतिजागरंनैवमाययातेचमोहिताः॥ प्राप्ताएकादशीयेषांकलौजागरणंविना॥२८॥तेविनष्टानसंदेहोयस्माज्जीवितमध्रुवम्॥ उद्धृतंनेत्रयुग्मंतुदत्त्वावैवैष्णवं
पदम्॥ २९ ॥ कृतंयेनैवपश्यंतिपापिनोहरिजागरम्॥ अभावेवाचकस्याथगीतंनृत्यंतुकारयेत्॥ ३० ॥ वाचकेसतिदेवर्षेपुराणंप्रथमंपठेत्॥ अश्वमेध
सहस्रस्यवाजपेयायुतस्यच॥ ३१ ॥ पुण्यंकोटिगुणंवत्सविष्णोर्जागरणेकृते॥ पितृपक्षेमातृपक्षेभार्यापक्षेतुवाडव॥ ३२ ॥ कुलानुद्धरतेचैतान्कृत्वाजा
गरणंहरेः॥ उपोषणदिनेविद्धेजागरंपूजनंहरेः॥ ३३ ॥ वृथादानादिकंसर्वंकृतघ्नेषुकृतंयथा॥ उपोषणदिनेविद्धेप्रारब्धेजागरेस्थितिम्॥ ३४ ॥ विहाय
स्थानंतद्विष्णुःशापंदत्वाप्रगच्छति॥ अविद्धेवासरेविष्णोर्येकुर्वंतिप्रजागरम्॥ ३५ ॥ तेषांमध्येतुतुष्टःसन्नृत्यंतुकुरुतेहरिः॥ यावद्दिनानिकुरुतेजागरंकेश
वाग्रतः॥ ३६ ॥ युगानितानितावंतिविष्णुलोकेमहीयते॥ यावद्दिनानिवसतेविनाजागरणंहरेः॥ ३७ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिरौरवान्ननिवर्तते॥ एकदश्यां
शयानस्तुविनाजागरणंहरेः॥ ३८ ॥ मूकवत्तिष्ठतेयोवैगानंपाठंनवाचरेत्॥ सप्तजन्मानिमूकत्वंजायतेऽजागरेहरेः॥ ३९ ॥ योननृत्यतिमूढात्मापुरतो
जागरेहरेः॥ पंगुत्वंतस्यजानीयात्सप्तजन्मानिवाडव॥ ४० ॥ यःपुनःकुरुतेगीतंनृत्यंजागरणंहरेः॥ ब्राह्मंपदंमदीयंचसत्यंवैतस्यवैष्णवम्॥ ४१ ॥ यःप्र
बोधयतेलोकान्विष्णोर्जागरणेरतः॥ वसेच्चिरंतुवैकुंठेपितृभिःसहवैष्णवः॥ ४२ ॥ मतिंप्रयच्छतेयस्तुहरेर्जागरणंप्रति॥ षष्टिवर्षसहस्राणिश्वेतद्वीपेवसे
न्नरः॥ ४३ ॥ यत्किंचित्क्रियतेपापंकोटिजन्मनिमानवैः॥ श्रीकृष्णजागरेसर्वंरात्रौनश्यतिवाडव॥ ४४ ॥ शालग्रामशिलाग्रेयेकुर्वंतिप्रति
जागरम्॥ यामेयामेफलंप्रोक्तंकोटचैंदवसमुद्भवम्॥ ४५ ॥ संप्राप्तेवासरेविष्णोर्येनकुर्वंतिजागरम्॥ वृथास्यात्तत्कृतंतेषांवैष्णवानांचनिंदया॥ ४६ ॥
कामार्थौसंपदःपुत्राःकीर्तिर्लोकाश्चशाश्वताः॥ यज्ञायुतैर्नलभ्यंतेद्वादशीजागरंविना॥ ४७ ॥ मतिर्नजायतेयस्यद्वादश्यांजागरंप्रति॥ नहितस्याधिका
रोस्तिपूजनेकेशवस्यहि॥ ४८ ॥ यावत्पदानिचलतिकेशवायतनंप्रति॥ अश्वमेधसमानिस्युःजागरार्थंप्रगच्छतः॥ ४९ ॥ पादयोःपतितंयावद्ध
रण्यांपांशुगच्छताम्॥ तावद्वर्षसहस्राणिजागरोवसतेदिवि॥ ५० ॥ तस्माद्गृहात्प्रगंतव्यंजागरेकेशवालये॥ कलौमलविनाशायद्वादशीद्वादशी
षुच॥ ५१ ॥ परापवादसंयुक्तंमनःप्रासादवर्जितम्॥ शास्त्रहीनमगांधर्वंतथादीपविवर्जितम्॥ ५२ ॥ शक्त्योपचाररहितमुदासीनंसनिंदनम्॥ कलि

युक्तंविशेषेणजागरंनवधामतम् ॥ ५३ ॥ सशास्त्रंजागरंयच्चनृत्यगांधर्वसंयुतम् ॥ सवाद्यंतालसंयुक्तंसदीपंमधुभिर्युतम् ॥ ५४ ॥ उच्चारैस्तुसमायुक्तंय
थोक्तैर्भक्तिभावितैः ॥ प्रसन्नंतुष्टिजननंसंमूढलोकरंजनम् ॥ ५५ ॥ गुणैर्द्वादशभिर्युक्तंजागरंमाधवप्रियम् ॥ कर्त्तव्यंतत्प्रयत्नेनपक्षयोःशुक्लकृष्णयोः॥५६॥
किंव्रतैर्बहुभिश्चीर्णैस्तीर्थवासेनतस्यकिम् ॥ द्वादशीवासरेप्राप्तेनकुर्याज्जागरंहरेः ॥ ५७ ॥ प्रवासेनत्यजेद्यस्तुपथिस्विन्नोपिवाडव ॥ जागरंवासुदेवस्य
द्वादश्यांतुसमेप्रियः ॥ ५८ ॥ मद्भक्तोनहरेःकुर्याज्जागरंपापमोहितः ॥ व्यर्थंमत्पूजनंतस्यमत्पूज्यंयोनपूजयेत् ॥ ५९ ॥ नशैवोनचसौरोसौनशाक्तोगण
सेवकः ॥ योभुंक्तेवासरेविष्णोर्ज्ञेयःपश्वधिकोहिसः ॥६०॥ विप्रियंचकृतंतेनदुष्टेनैवचपापिना ॥ मद्भक्तिबलमाश्रित्ययोभुंक्तेवैहरेर्दिने ॥६१॥ सबाह्याभ्यं
तरंदेहंवेष्टितंपापकोटिभिः ॥ मुच्यंतेवासरेविष्णोर्येकुर्वंतिप्रजागरम् ॥६२॥ कूर्परंयमदूतानांदत्तंतेनयमस्यच ॥ कृत्वाजागरणंविष्णोरविद्धंद्वादशीव्रतम्
॥ ६३ ॥ स्वर्गापेक्षामुनिश्रेष्ठमुक्तातेनैवसंशयः ॥ वांछितंनारकंसौख्यंविद्धंकृत्वाहरेर्दिनम् ॥ ६४ ॥ निहताःपितरस्तेनदेवानांवैवधःकृतः ॥ दत्तंराज्यं
तुदैत्यानांकृत्वाविद्धंहरेर्दिनम् ॥ ६५ ॥ योनृत्यतिप्रहृष्टात्माकृत्वावैकरताडनम् ॥ गीतंकुर्वन्मुखेनापिदर्शयन्कौतुकान्बहून् ॥ ६६ ॥ पुरतोवासुदेव
स्यरात्रौजागरणेस्थितः ॥ पठन्कृष्णचरित्राणिरंजयन्वैष्णवान्गणान् ॥ ६७ ॥ मुखेनकुरुतेवाद्यंसंप्रहृष्टतनूरुहः ॥ दर्शयन्विविधान्भृत्यान्स्वेच्छालापा
न्प्रकारयन्॥६८॥ भावैरेतैर्नरोयस्तुकुरुतेजागरेहरेः ॥ निमिषेनिमिषेपुण्यंतीर्थकोटिफलंस्मृतम्॥६९॥अनुद्विग्नमनायस्तुधूपनीराजनंहरेः॥ कुरुतेजागरे
रात्रौसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥ ७० ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ कृष्णाहजागरात्तानिविलयंयांतिखंडशः ॥ ७१ ॥ एकतःक्रतवःसर्वेसमा
प्तवरदक्षिणाः ॥ एकतोदेवदेवस्यजागरःकृष्णवल्लभः ॥ ७२ ॥ तत्रकाशीपुष्करंचप्रयागंनैमिषंगया ॥ शालग्राममहाक्षेत्रमर्बुदारण्यमेवच ॥ ७३ ॥ पौ
ष्करंमथुरातत्रसर्वतीर्थानिचैवहि ॥ यज्ञावेदाश्चचत्वारोव्रजंतिहरिजागरम् ॥ ७४ ॥ गंगासरस्वतीतापीयमुनाचशतद्रुका ॥ चंद्रभागावितस्ताचनद्यःसर्वा
स्तुतत्रवै ॥ ७४ ॥ सरांसिचह्रदाःसर्वेसमुद्राःसर्वएवहि ॥ एकादश्यांद्विजश्रेष्ठगच्छंतिकृष्णजागरम् ॥ ७६ ॥ स्पृहणीयाहिदेवानांयेनराःकृष्णजागरे ॥ नृ
त्यंतिगीतंकुर्वंतिवीणावाद्यप्रहर्षिताः ॥ ७७ ॥ एवंजागरणंकृत्वासंपूज्यचमहाहरिम् ॥ द्वादश्यांपारणंकृत्वास्वशक्त्यावैष्णवैःसह ॥ ७८ ॥ ॥ महा
देवउवाच ॥ ॥ शृणुब्रह्मन्प्रवक्ष्यामिद्वादशीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ द्वादशीतुसदाज्ञेयापुत्रदामोक्षदायिनी ॥ ७९ ॥ प्रातःस्नात्वाहरिंपूज्यउपवासंसमर्प
येत् ॥ अज्ञानतिमरांधस्यव्रतेनानेनकेशव ॥ ८० ॥ प्रसीदसुमुखोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभव ॥ पारणंचततःकुर्याद्यथासंभवमग्रतः ॥ ८१ ॥ अतऊ
र्ध्वंयथेष्टंतुकारयेच्चयथाविधि ॥ यदातुद्वादशीस्वल्पापारणेनभवेद्द्विज ॥ ८२ ॥ तदारात्रौतुकर्त्तव्यंपारणंमुक्तिमिच्छता ॥ तदानरात्रिदोषःस्यान्नि

षिद्धंनभवेत्क्वचित् ॥ ८३ ॥ यदुक्तंनिशिनस्नायान्महानिशिनभोजयेत् ॥ तत्पूर्वपरयामाभ्यांदिनवत्कर्मकारयेत् ॥ ८४ ॥ यदाभवतिस्वल्पातुद्वा
दशीपारणेदिने ॥ उषःकालेद्वयंकुर्यात्प्रातर्मध्याह्निकंतथा ॥ ८५ ॥ द्वादशीसाधितायेननरेणभुविसर्वदा ॥ तस्यपुण्यमहंवक्तुंनसमर्थोविशेषतः ॥ ८६ ॥
साधयित्वाखिलान्कामान्प्राप्नुयुश्चमहाजनाः ॥ अंबरीषादयःसर्वेयेभक्ताभुविविश्रुताः ॥ ८७ ॥ द्वादशींसाधयित्वातुतेगताविष्णुसद्मनि ॥ सत्यंसत्यंपुनः
सत्यंयदुक्तंतुमयातव ॥ ८८ ॥ नास्तिविष्णुसमोदेवोनतिथिर्द्वादशीसमा ॥ अत्रदत्तंचभुक्तंचतथापूजादिकंचयत् ॥ ८९ ॥ तत्सर्वंपूर्णतांयातिपूजि
तेमाधवेसति॥किंपुनर्बहुनोक्तेनभक्तानांवल्लभोहरिः ॥ ९० ॥ प्रददात्यखिलान्कामान्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ द्वादश्यांचैवयद्दत्तंतत्सर्वंसफलंभवेत् ॥ ९१ ॥
कुरुक्षेत्रेषुयद्दत्तंनिष्फलंनैवजायते ॥ तद्वच्चद्वादशीदत्तंभवेद्देवर्षिसत्तम ॥ ९२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखं
डेउमापतिनारदसंवादेद्वादशीएकादशीजागरणमहिमानामासप्तत्रिंशोध्यायः ॥३७॥ छ॥ ॥महादेवउवाच ॥ ॥एकस्मिन्समयेपुत्रगतोहंविष्णुसन्निधौ ॥
तत्रपृष्टंमयापूर्वंमाहात्म्यंद्वादशीभवम् ॥ यंश्रुत्वामुनयःसर्वेभुक्त्वाभोगान्दिवंययुः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कीदृशीस्यान्महादेवमहाद्वादशिका
परा ॥ तस्याव्रतेफलंकीदृग्वदसर्वेश्वरप्रभो ॥ २ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ इयमेकादशीब्रह्मन्महापुण्यफलप्रदा ॥ ऋक्षयोगैश्चसंयुक्ताकर्त्तव्यामुनिसत्त
मैः ॥ ३ ॥ जयाचविजयाचैवजयंतीपापनाशिनी ॥ सर्वपापहराश्चैताःकर्त्तव्याःफलकांक्षिभिः ॥ ४ ॥ एकादश्यांयदाऋक्षंशुक्लपक्षेपुनर्वसुः ॥ नाम्ना
साचजयाख्यातातिथीनामुत्तमातिथिः ॥ ५ ॥ तामुपोष्यनरःपापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ यदाचशुक्लद्वादश्यांनक्षत्रंश्रवणंभवेत् ॥ ६ ॥ विजयासास
माख्यातातिथीनामुत्तमातिथिः ॥ सहस्रगुणितंदानंयस्यांवैविप्रभोजनम् ॥ ७ ॥ होमस्तथोपवासश्चसहस्राधिफलप्रदः ॥ यदाचशुक्लद्वादश्यांप्रा
जापत्यंहिजायते ॥ ८ ॥ जयंतीनामसाप्रोक्तासर्वपापहरातिथिः ॥ सप्तजन्मकृतंपापंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ ९ ॥ प्रक्षालयतिगोविंदस्तस्यामभ्यर्चितोध्रु
वम् ॥ यदावैशुक्लद्वादश्यांपुष्यंभवतिकर्हिचित् ॥ १० ॥ तदातुसामहापुण्याभवितापापनाशिनी ॥ योददातितिलप्रस्थंनित्यंसंवत्सरंप्रति॥ ११ ॥ उपवा
संचयस्तस्यांकरोत्येतत्समंस्मृतम् ॥ तस्यांजगत्पतिर्देवस्तुष्टःसर्वेश्वरोहरिः ॥ १२ ॥ प्रत्यक्षतांप्रयात्येवतत्रानंतफलंस्मृतम् ॥ सगरेणककुत्स्थे
ननहुषेणचसाधितः ॥ १३ ॥ तस्यामाराधितःकृष्णोदत्तवानखिलंभुवि ॥ वाचिकान्मानसाद्वापिकायजाच्चविशेषतः ॥ १४ ॥ सप्तजन्मकृतात्पा
पान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ तामेकांसमुपोष्याथपुण्य[1]नक्षत्रसंयुताम् ॥ १५ ॥ एकादशीसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ स्नानंदानंजपोहोमःस्वाध्या

---

[1] पुष्य—इ० पा०।

योदेवतार्चनम् ॥ १६ ॥ यतस्यांक्रियतेकिंचित्तदक्षयफलंस्मृतम् ॥ तस्मादेषाप्रकर्तव्यायत्नेनफलकांक्षिभिः ॥ १७ ॥ पंचमेनाश्वमेधेनयादिस्नातोयुधि
ष्ठिरः ॥ पर्यपृच्छतधर्मात्माकृष्णंयदुकुलोद्वहम् ॥ १८ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ उपवासस्यनक्तस्यत्वेकभुक्तस्यमेप्रभो ॥ किंपुण्यंकिंफलंतस्यब्रूहि
सर्वंजनार्दन ॥ १९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ हेमंतेचैवसंप्राप्तेमासेमार्गेचशोभने ॥ कृष्णपक्षेचयापार्थद्वादशीतामुपोषयेत् ॥ दशम्यांचैकभक्तश्च
शुद्धचित्तोदृढव्रतः ॥ २० ॥ नक्तंचैवतथाज्ञात्वादशम्यांनियतःसदा ॥ दिवसस्याष्टमेभागेमंदीभूतेदिवाकरे ॥ २१ ॥ नक्तंचतद्विजानीयान्ननक्तंनिशिभो
जनम् ॥ नक्षत्रदर्शनान्नक्तंगृहस्थस्यविधीयते ॥ २२ ॥ यतेर्दिनाष्टमेभागेरात्रौतस्यनिषेधनम् ॥ ततःप्रभातसमयेकृत्वाचनियमंव्रती ॥ २३ ॥
मध्याह्नेचतथापार्थस्नानंशुचिःसमाचरेत् ॥ अधमंकूपकेस्नानंवाप्यांस्नानंचमध्यमम् ॥ २४ ॥ तडागेचोत्तमंस्नानंनद्यांस्नानंततःपरम् ॥ पीड्यं
तेजंतवोयत्रजलमध्येव्यवस्थिते ॥ २५ ॥ तत्रस्नानेकृतेपार्थपापंपुण्यंसमंभवेत् ॥ गृहेचैवोत्तमंस्नानंजलंचैवविशोधयेत् ॥ २६ ॥ तस्मात्तुपां
डवश्रेष्ठगृहेस्नानंसमाचरेत् ॥ अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे ॥ २७ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयापूर्वसंचितम् ॥ क्रोधलोभौपरित्यज्यचैक
चित्तोदृढव्रतः ॥ २८ ॥ नालपेतांत्यजंचैवतथापाखंडिनोनरान् ॥ मिथ्यावादरतांश्चैवतथाब्राह्मणनिंदकान् ॥ २९ ॥ अन्यांश्चैवदुराचारानगम्या
गमनेरतान् ॥ परद्रव्यापहारांश्चपरदाराभिगामिनः ॥ ३० ॥ केशवंपूजयित्वातुनैवेद्यंतत्रकारयेत् ॥ दीपंदद्याद्गृहेतत्रभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ ३१ ॥
तद्दिनेवर्जयेत्पार्थनिद्रांचैवतुमैथुनम् ॥ धर्मशास्त्रविनोदेनदिनंसर्वंनिवारयेत् ॥ ३२ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वाभक्तियुक्तोनृपोत्तम ॥ विप्रेभ्योदक्षिणां
दद्यात्प्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ ३३ ॥ यथाकृष्णातथाशुक्लाविधिनैवंप्रकारयेत् ॥ एकादशींद्विजःपार्थविभेदंनैवकारयेत् ॥ ३४ ॥ एवंहिकुरुते
यस्तुशृणुतस्याहियत्फलम् ॥ शंखोद्धारेनरःस्नात्वादृष्ट्वादेवंगदाधरम् ॥ ३५ ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ संक्रांतिषुचतुर्लक्षंयो
ददातिनृपोत्तम ॥ ३६ ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ प्रभासक्षेत्रेयत्पुण्यंग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ ३७ ॥ तत्फलंजायतेनूनमेकादश्युपवा
सिनः ॥ केदारेचोदकंपीत्वापुनर्जन्मनविद्यते ॥ ३८ ॥ तथाचैकादशीपार्थगर्भवासक्षयंकरी ॥ अश्वमेधस्ययज्ञस्यपृथिव्यांयत्फलंलभेत् ॥ ३९ ॥
तस्माच्छतगुणंपुण्यमेकादश्युपवासिनः ॥ तपस्विनोगृहेयस्यभुंजतेचद्विजोत्तमाः ॥ ४० ॥ तत्फलंजायतेनूनमेकादश्युपवासिनः ॥ गोसहस्रेणयत्पुण्यं ॥ ४० ॥
दत्वावेदांतपारगे ॥ ४१ ॥ तस्माच्छतगुणंपुण्यमेकादश्युपवासिनः ॥ येषांदेहेत्रयोदेवाब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ ४२ ॥ वसंतितेषांतेतुल्याएकादश्युपवा
सिनः ॥ तेनराःपुण्यकर्माणोयेभक्ताहरिपूजकाः ॥ ४३ ॥ एकादशीव्रतस्यापिपुण्यसंख्यानविद्यते ॥ एतत्पुण्यंभवेत्तस्ययत्सुरैरपिदुर्लभम् ॥ ४४ ॥

एतस्मादर्द्धंपुण्यंतुप्राप्यतेनक्तभोजनात् ॥ नक्तस्यार्द्धंभवेत्पुण्यमेकभक्तेनदेहिनाम् ॥ ४५ ॥ तावद्गर्जंतितीर्थानिदानानिनियमानिच ॥ यावन्नो
पोपयेज्जंतुर्वासरंविष्णुवल्लभम् ॥४६॥ तस्मात्त्वंपांडवश्रेष्ठव्रतमेतत्समाचर॥ पुण्यसंख्यांनजानामियत्त्वंपृच्छसिपांडव॥४७॥एतद्धिकथितंपार्थयद्गोप्यंव्रत
मुत्तमम् ॥ एकादशीसमंनास्तिकृत्वायज्ञसहस्रकम् ॥ ४८ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ उत्पन्नासाकथंदेवपुण्याचैकादशीतिथिः ॥ कथंपवित्रावि
श्वेस्मिन्कथंवैदेवताप्रिया ॥ ४९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ पुराकृतयुगेपार्थमुरनामेतिदानवः ॥ अत्यद्भुतोमहारौद्रःसर्वदेवभयंकरः ॥५० ॥
इंद्रोपिनिर्जितस्तेनसर्वदेवास्तथानृप ॥ महासुरेणतेनैवमृत्युनाचदुरात्मना ॥ ५१ ॥ स्वर्गान्निराकृतास्तेनविचरंतिमहीतले ॥ सशंकाभयभीताश्चसर्वे
गत्वामहेश्वरम् ॥ ५२ ॥ इंद्रेणकथितंसर्वमीश्वरस्यापिचाग्रतः ॥ स्वर्गलोकपरिभ्रष्टाविचरंतिमहीतले ॥ ५३ ॥ मर्त्येषुसंस्थितादेवानशोभंतेमहेश्वर ॥
उपायंब्रूहिमेदेवह्यमरायांतिकांगतिम् ॥ ५४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ देवराजसुरश्रेष्ठयत्रास्तेगरुडध्वजः ॥ शरण्यश्चजगन्नाथःपरित्रातापरायणः ॥
॥ ५५ ॥ तत्रगच्छसुरश्रेष्ठसवोरक्षांविधास्यति ॥ ईश्वरस्यवचःश्रुत्वादेवराजोमहामतिः ॥ ५६ ॥ त्रिदशैःसहितोयत्रगतस्तत्रयुधिष्ठिर ॥ जलमध्येप्रसु
प्तंतंदृष्ट्वादेवंगदाधरम् ॥५७॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाइंद्रःस्तोत्रमुदीरयत् ॥५८॥ ॥ इंद्रउवाच॥ ॥ ॐनमोदेवदेवेशदेवदानववंदित ॥ दैत्यारेपुंडरीकाक्ष
त्राहिनोमधुसूदन ॥ ५९ ॥ सुराःसर्वेसमायाताभयभीताश्चदानवात् ॥ शरणंत्वांजगन्नाथत्राहिमांभक्तवत्सल ॥ ६० ॥ त्राहिनोदेवदेवेशत्राहित्राहिजनार्द
न ॥ त्राहिवैपुंडरीकाक्षदानवानांविनाशक ॥ ६१ ॥ त्वत्समीपंगताःसर्वेत्वमेवशरणंप्रभो ॥ शरणागतानांदेवानांसहायंकुरुवैप्रभो ॥ ६२ ॥ त्वंपति
स्त्वंमतिर्देवत्वंकर्तात्वंचकारणम् ॥ त्वंमातासर्वलोकानांत्वमेवजगतःपिता ॥ ६३ ॥ भगवन्देवदेवेशशरणागतवत्सल ॥ शरणंतवचायाताभयभीता
श्चदेवताः ॥ ६४ ॥ देवतानिर्जिताःसर्वाःस्वर्गभ्रष्टाःकृताःप्रभो ॥ अत्युग्रेणहिदैत्येनमुरनाम्नामहौजसा ॥ ॥ इंद्रस्यवचनंश्रुत्वाविष्णुर्वचनमब्रवी
त् ॥ ६५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ कीदृशोदानवःशक्रकिंरूपंकीदृशंबलम् ॥ कस्थानंतस्यदुष्टस्यकिंवीर्यंकःपराक्रमः ॥ किंवरंतस्यदुष्टस्यम
माख्याहिमहामते ॥ ६६ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ पूर्वंबभूवदेवेशब्रह्मवंशसमुद्भवः ॥ तालजंघस्तुनाम्नाचअत्युग्रोपिमहासुरः ॥ ६७ ॥ तस्यपुत्रोहि
विख्यातोमुरनामेतिदानवः ॥ अत्युत्कटोमहावीर्योदेवतानांभयंकरः ॥ ६८ ॥ पुरीचंद्रावतीनाम्नातत्रस्थानेवसत्यसौ ॥ निर्जितादेवताःसर्वाःस्वर्गात्तेन
विवासिताः ॥ ६९ ॥ इंद्रोन्योरोपितस्तेनवातश्चैवहुताशनः ॥ चंद्रसूर्यौकृतौचान्यौवायुर्वरुणएवच ॥ ७० ॥ सर्वमात्मकृतंतेनसत्यंसत्यंजनार्दन ॥
देवलोकःकृतस्तेनसर्वस्थानविवर्जितः ॥ ७१ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाकोपमानोजनार्दनः ॥ हनिष्येदानवंदुष्टंदेवतानांभयंकरम् ॥ ७२ ॥ त्रिदशैःसहि

तोदेवोगतश्चंद्रावतींपुरीम् ॥ दृष्टोदेवैस्तुदैत्येंद्रोगर्जमानःपुनःपुनः ॥ ७३ ॥ तेनसर्वेजितादेवागताश्चैवदिशोदश ॥ हरिंनिरीक्ष्यप्रोवाचतिष्ठतिष्ठेतिदा
नवः ॥ ७४ ॥ भगवानब्रवीत्तंचक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ रेदानवदुराचारममबाहुंनिरीक्षय ॥ ७५ ॥ ततस्ते
सम्मुखाःसर्वेविष्णुनादुष्टदानवाः ॥ हताबाणैःपुनर्दिव्यैर्जाताश्चभयविह्वलाः ॥ ७६ ॥ चक्रंमुक्तंचकृष्णेनदैत्यसैन्येषुपांडव ॥ तेनच्छिन्नास्तु
शतशोबहवोनिधनंगताः ॥ ७७ ॥ एकोपिदानवस्तत्रयुध्यमानोमुहुर्मुहुः ॥ नष्टाःसर्वेसुरास्तेननिर्जितोमधुसूदनः ॥ ७८ ॥ निर्जितंतेनदैत्ये
नबाहुयुद्धमजायत ॥ बाहुयुद्धंकृतंतेनदिव्यंवर्षसहस्रकम् ॥ ७९ ॥ विष्णुश्चितांप्रपन्नश्चनष्टाःसर्वाश्चदेवताः ॥ विष्णुश्चनिर्जितस्तेनगतोबदरि
काश्रमम् ॥ ८० ॥ गुहासिंहावतीनामतत्रसुप्तोजनार्दनः ॥ योजनद्वादशवतीएकद्वाराचपांडव ॥ ८१ ॥ तस्यांविष्टःप्रसुप्तश्चदानवोहंतुमुद्यतः ॥
महायुद्धेनतेनैवश्रांतोसौयोगमायया ॥ ८२ ॥ दानवःपृष्ठतोलग्नोप्रविष्ठःसतदागुहाम् ॥ प्रसुप्तंतत्रमांदृष्ट्वादानवोहर्षमागतः ॥ ८३ ॥ इत्थंमां
निर्जितंमत्वाप्रविष्टंशंकयाहरिम् ॥ निःसंदेहंहनिष्यामिदानवानांभयंकरम् ॥ ८४ ॥ निर्गताकन्यकातत्रविष्णुदेहाद्युधिष्ठिर ॥ रूपवतीसुसौभाग्यादि
व्यप्रहरणायुधा ॥ ८५ ॥ तस्यतेजोंशसंभूतामहाबलपराक्रमा ॥ दृष्टासादानवेंद्रेणमुरनाम्नाधनंजय ॥ ८६ ॥ युद्धंसमाहितंतेनस्त्रियाचैवप्रयाचितम् ॥
कन्यकायुध्यतेतत्रसर्वयुद्धविशारदा ॥ ८७ ॥ हुंकारैर्भस्मसाज्जातोमुरनामामहासुरः ॥ निहतेदानवेतस्मिंस्तत्रदेवस्त्वबुध्यत ॥ ८८ ॥ पतितं
दानवंदृष्ट्वाततोविस्मयमागतः ॥ केनायंचहतोरौद्रोह्यत्युग्रोममशात्रवः ॥ ८९ ॥ अत्युग्रंचकृतंकर्ममकारुण्यतःकृतम् ॥ ॥ कन्योवाच ॥ ॥ तेनदे
वाश्चगंधर्वासयक्षोरगराक्षसाः ॥ ९० ॥ इंद्राद्याःसकलाजित्वास्वर्गाच्चैवनिराकृताः ॥ हरिःसुप्तोमयादृष्टोमुरःपृष्ठेसमागतः ॥ ९१ ॥ संहरिष्यतित्रैलोक्यं
सुप्तेचैवजनार्दने ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाविष्णुर्वचनमब्रवीत् ॥ ९२ ॥ अहंचनिर्जितोयेनकथंसोपित्वयाजितः ॥ ॥ एकादश्युवाच ॥ ॥ त्वत्प्रसादा
च्चभोस्वामिन्महादैत्योमयाहतः ॥ ९३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ आनंदंत्रिषुलोकेषुमुनयोदेवतागताः ॥ ब्रूहित्वंचमयाभद्रेयत्तेमनसिरोचते ॥
ददामिचनसंदेहोयत्सुरैरपिदुर्लभम् ॥ ९४ ॥ ॥ एकादश्युवाच ॥ ॥ यदितुष्टोसिमेदेवसत्यमुक्तंजनार्दन ॥ वरमेकंतुवांच्छामिहृदयेचजगत्प
ते ॥ ९५ ॥ प्रार्थयामिचदेवेशईप्सितंचमयाप्रभो ॥ यदिसत्यंजगन्नाथतिस्रोवाचोददासिमे ॥ ९६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सत्यंसत्यंमयाप्रोक्तंअव
श्यंतवसुव्रते ॥ तिस्रोवाचोमयादत्तानचावाक्यंभवेदिह ॥ ९७ ॥ ॥ एकादश्युवाच ॥ ॥ त्रिभुवनेषुचदेवेशचतुर्युगेषुसांप्रतम् ॥ त्रिषुलोकेषुसर्व
व्रताहंशंकुरुमेप्रभो ॥ ९८ ॥ सर्वतीर्थप्रधानंहिसर्वविघ्नविनाशिनी ॥ सर्वसिद्धिकरीदेवीत्वत्प्रसादाद्भवाम्यहम् ॥ ९९ ॥ मामुपोष्यंतियेभक्त्यातवभक्त्या

जनार्दन ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषांयदितुष्टोसिमेप्रभो ॥१००॥ उपवासंचनक्तंचएकभक्तंकरोतिच ॥ तस्यवित्तंचधर्मंचमोक्षंवैदेहिमाधव ॥१०१॥ विष्णुरुवाच ॥
यत्त्वंवदसिकल्याणितत्सर्वंचभविष्यति ॥ सर्वान्मनोरथान्भद्रेदास्यसित्वंचनान्यथा ॥१०२॥ ममभक्ताश्चयेलोकेयेचभक्तास्तुकार्त्तिके ॥ चतुर्युगेषुविख्याता
स्त्रिषुलोकेषुवैप्रभो ॥ १०३ ॥ त्वांचशक्तिमहंमन्येएकादशीव्रतास्थिताः ॥ ममपूजांकरिष्यंतिमोक्षगास्तेनसंशयः ॥१०४॥ तृतीयाचाष्टमीचैवनवमीचचतु
र्दशी ॥ एकादशीविशेषेणतिथिरेषाहरिप्रिया ॥ सर्वतीर्थाधिकंपुण्यंसत्यंसत्यंनसंशयः ॥ १०५ ॥ इदंदत्त्वावरंतस्यैतिस्रोवाचोनसंशयः ॥ हृष्टापुष्टा
चसंजाताएकादशीमहाव्रता ॥ १०६ ॥ शत्रुंहंसिपरांतस्यददासिपरमांगतिम् ॥ त्वंहंसिसर्वविघ्नानिसर्वसिद्धिवरप्रदा ॥१०७॥ उभयोःपक्षयोःपार्थतुल्या
एकादशीशुभा ॥ नशुक्लानैवकृष्णाचविभेदंनैवकारयेत् ॥ १०८ ॥ विभेदोनैवकर्त्तव्यःसमस्तव्रतकारिभिः ॥ दिवावायदिवारात्रौशृणोतिभक्तितत्प
रः ॥ १०९ ॥ तिथिरेकाभवेत्सर्वापक्षयोरुभयोरपि ॥ उदयैकादशीस्वल्पाह्यंतेचैवत्रयोदशी ॥११०॥ मध्येतुद्वादशीपूर्णात्रिस्पृशासाहरिप्रिया ॥एकामु
पोषयेत्तांवैसहस्रैकादशीफलम् ॥१११॥ सहस्रगुणितंह्येवंद्वादश्यांपारणेकृते ॥ अष्टम्येकादशीषष्ठीतृतीयाचचतुर्दशी ॥११२॥ पूर्वविद्धानकर्तव्यापरवि
द्धामुपोषयेत् ॥ एकादशीह्यहोरात्रंप्रभातेघटिकाभवेत् ॥ ११३ ॥ सातिथिःपरिहर्तव्याउपोष्याद्वादशीयुता ॥ एवंविधामयाप्रोक्तापक्षयोरुभयोर
पि ॥ ११४ ॥ एकादश्यांप्रकुर्वीतह्युपवासंनसंशयः ॥ तेयांतिवैष्णवंस्थानंयत्रास्तेगरुडध्वजः ॥ ११५ ॥ धन्यास्तेमानवालोकेविष्णुभक्तिपराय
णाः ॥ एकादश्याश्चमाहात्म्यंसर्वकालेषुयःपठेत् ॥ ११६ ॥ गोसहस्रफलंसोपिपुण्यंप्राप्नोतिमानवः ॥ दिवावायदिवारात्रौयेवैशृण्वंतिभक्तितः ॥११७॥
ब्रह्महत्यादिपापेभ्योमुच्यंतेनात्रसंशयः ॥ विष्णुधर्मसमंनास्तिगीतार्थंचनृपोत्तम ॥ एकादशीसमंनास्तिव्रतंपापप्रणाशनम् ॥ ११८ ॥ ॥ इति श्री
पाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेएकादश्युत्पत्तिमुरवधोनामाष्टत्रिंशोध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
वंदेविष्णुंविभुंसाक्षाल्लोकत्रयसुखावहम् ॥ विश्वेशंविश्वकर्तारंपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ १ ॥ पृच्छामिदेवदेवेशसंशयोस्तिमहान्मम ॥ लोकानांचहितार्थायपा
पानांक्षयहेतवे ॥ २ ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षेभवेदेकादशीतुया ॥ किंनामकोविधिस्तस्याःकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ एतदाचक्ष्वमेस्वामिन्विस्तरेणयथातथ
म् ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयाराजन्साधुतेविमलंयशः ॥ कथयिष्यामिराजेंद्रहरिवासरमुत्तमम् ॥ ४ ॥ उत्पन्नाचासितेपक्षेद्वा
दशीममवल्लभा ॥ मार्गशीर्षोत्पत्तिरितिममदेहसमुद्भवा ॥ ५ ॥ सुरासुरवधार्थायह्युत्पन्नाभरतर्षभ ॥ कथिताचमयासावैतवाग्रेराजसत्तम ॥ ६ ॥
पूर्वाचैकादशीराजंस्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षेउत्पत्तिरितिनामतः ॥ ७ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिमार्गशीर्षेसितातुया ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाज

पेयफलंलभेत् ॥ ८ ॥ मोक्षानामेतिसाप्रोक्तासर्वपापहरापरा ॥ देवंदामोदरंराजन्पूजयेच्चप्रयत्नतः ॥ ९ ॥ तुलस्यामंजरीभिश्चधूपैर्दीपैःप्रयत्नतः ॥ पूर्वेण
विधिनाचैवदशम्येकादशीतथा ॥ १० ॥ मोक्षाचैकादशीनाम्नामहापातकनाशिनी ॥ रात्रौजागरणंकार्यंनृत्यगीतस्तवैर्मम ॥ ११ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्या
मिदिव्यांपौराणिकींकथाम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ १२ ॥ अधोयोनिगताश्चैवपितरोयस्यपापतः ॥ अस्याश्चपुण्यदानेनमोक्षंयां
तिनसंशयः ॥ १३ ॥ चंपकेनगरेरम्येवैष्णवैश्चविभूषिते ॥ वैखानसोनामनृपःपुत्रवत्पालयेत्प्रजाः ॥ १४ ॥ वसंतिबहवोविप्रावेदवेदांगपारगाः ॥
ऋद्धिमत्यःप्रजास्तस्यराज्ञोवैखानसस्याहि ॥ १५ ॥ एवंराज्यंप्रकुर्वाणोरात्रौस्वप्नस्यमध्यतः ॥ स्वकीयपितरोदृष्ट्वाअधोयोनिगतान्नृप ॥ १६ ॥
एवंदृष्ट्वाचतान्सर्वान्विस्मयाविष्टमानसः ॥ कथयामासवृत्तांतंस्वप्नजातंद्विजान्प्रति ॥ १७ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ मयास्वपितरो
दृष्ट्वानरकोपगताद्विजाः ॥ तारयेतितनूजत्वमस्मान्निरयसागरात् ॥ १८ ॥ एवंब्रुवाणास्तेनूनंरोदमानामुहुर्मुहुः ॥ मयादृष्टाद्विजश्रेष्ठाएतस्माच्चनमेसु
खम् ॥ १९ ॥ एतद्राज्यंममहत्सुखदायिनविद्यते ॥ अश्वागजास्तथासर्वेरोचंतेमेनभोद्विजाः ॥ २० ॥ नदारानसुतामह्यंरोचंतेद्विजसत्तमाः ॥ किंक
रोमिक्वगच्छामिहृदयंमेवरुध्यते ॥ २१ ॥ तद्व्रतंतंतपोयोगंयेनैवममपूर्वजाः ॥ मोक्षंप्रयांतिसद्योवैकथ्यतांचद्विजोत्तमाः ॥ २२ ॥ पुत्रेतुजीवितप्रायेबलीयासि
महात्मनि ॥ पितास्तिनरकेघोरेतस्यपुत्रस्यकिंफलम् ॥२३॥ ब्राह्मणाऊचुः ॥ ॥ पर्वतस्यमुनेराजन्निकटेचाश्रमोमहान् ॥ गम्यतांराजशार्दूलभूतंभव्यं
विजानतः ॥ २४ ॥ तेषांश्रुत्वाततोवाक्यंराजावैखानसोमहान् ॥ जगामचाशुतत्रैवचाश्रमंपर्वतस्यच ॥ २५ ॥ ब्राह्मणैर्वेष्टितोराजाराजभिश्चसमान्वितः॥
आश्रमंविपुलंतस्यसंप्राप्तोराजसत्तमः ॥ २६ ॥ तत्रर्ग्वेदयजुर्वेदसामाध्ययनकोविदैः ॥ वेष्टितंमुनिभिश्चैवद्वितीयंब्रह्मणोयथा ॥ २७ ॥ दृष्ट्वातंमुनिशार्दू
लंराजावैखानसस्तथा ॥ दंडवत्प्रणतिंकृत्वापस्पर्शचरणौमुनेः ॥ २८ ॥ पप्रच्छकुशलंतस्यसप्तस्वंगेष्वसौमुनिः ॥ राज्येनिष्कंटकत्वंचराज्ञःसौख्यस
मान्वितम् ॥ २९ ॥ राजोवाच ॥ तवप्रसादाद्भोस्वामिन्कुशलंमेङ्गसप्तसु ॥ भक्तायेविष्णुविप्रेषुकथंतेषांचविघ्नता ॥ ३० ॥ मयास्वपितरोदृष्टाःस्वप्ने
चनरकेस्थिताः ॥ कस्यपुण्यस्यसामर्थ्यान्मोक्षंयांतिद्विजोत्तम ॥ ३१ ॥ अयंमेसंशयःस्वामिन्प्रष्टुंतंत्वामुपागतः ॥ उपायःकश्चिदेवात्रकर्तव्योमुनि
सत्तम ॥ ३२ ॥ एतद्वाक्यंततःश्रुत्वापर्वतोमुनिसत्तमः ॥ ध्यानस्तिमितनेत्रोभूत्तपस्वीब्रह्मसंनिभः ॥ ३३ ॥ मुहूर्तमेकंध्यानस्थोभूपतिंप्रत्युवा
चह ॥ ज्ञातंहितवराजेंद्रपितॄणांपूर्वचेष्टितम् ॥ ३४ ॥ पूर्वजन्मनितातस्तेक्षत्रियोराज्यगर्वितः ॥ सपत्न्याऋतुकालेतुराजधर्मप्रवर्तितः ॥ ३५ ॥ गतो

पा० १ प्रजाभिः ।

ग्रामेतुतांत्यक्त्वाकार्यार्थीनिजयोषितम् ॥ तवपित्रातुतस्याश्चनदत्तमृतुदानकम् ॥ ३६ ॥ तेनपापप्रभावेननरकेपितृभिःसह ॥ पतितोराजशार्दूलत्तव
तातःसुदारुणे ॥ ३७ ॥ ततःपुनरुवाचेदंराजावैखानसोमुनिम् ॥ केनव्रतप्रभावेनमोक्षस्तेषांभवेन्मुने ॥ ३८ ॥ मुनिरुवाच ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षे
मोक्षानामेतिनामतः ॥ सर्वैश्चैतद्व्रतंकार्यंपित्रेपुण्यंप्रदीयताम् ॥ ३९ ॥ तेनपुण्यप्रभावेनमोक्षस्तेषांभविष्यति ॥ सत्यमेतन्महाभागब्रह्मणोवचनंय
था ॥ ४० ॥ मुनेर्वाक्यंततःश्रुत्वास्वगृहंपुनरागतः ॥ मार्गशीर्षस्तथामासःप्राप्तःकष्टेनतेनवै ॥ ४१ ॥ मुनेर्वाक्येनतत्कृत्वाव्रतंवैखानसोनृपः ॥
अददत्पुण्यमखिलैःसार्द्धंपित्रेसभूमिपः ॥ ४२ ॥ दत्तेपुण्यक्षणेनैवपुष्पवृष्टिरभूद्दिवि ॥ वैखानसस्यतातोवैपितृभिर्मोक्षमाविशत् ॥ ४३ ॥
राजानंचांतरिक्षेसागिरंपुण्यामुवाचह ॥ स्वस्तिस्वस्तीतितेपुत्रप्रोच्यचैवंदिवंगतः ॥ ४४ ॥ एवंयःकुरुतेराजन्मोक्षामेकादशींशुभाम् ॥ तस्य
पापानिनश्यंतिमृतोमोक्षमवाप्नुयात् ॥ ४५ ॥ नातःपरतराकाचित्मोक्षदैकादशीभवेत् ॥ पुण्यसंख्यांनजानामिराजन्मेप्रियकृद्व्रतम् ॥ ४६ ॥
चिंतामणिसमाह्येषानृणांमोक्षप्रदायिनी ॥ पठनाच्छ्रवणादस्यावाजपेयफलंलभेत् ॥ ४७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायां
उत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेमार्गशीर्षशुक्लमोक्षदाएकादशीनामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ पौषस्यकृष्ण
पक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत्॥किंनामकोविधिस्तस्याएतद्विस्तरतोवद॥एतदाख्याहिभोस्वामिन्कोदेवस्तत्रपूज्यते॥१॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयिष्या
मिराजेंद्रभवतःस्नेहबंधनात् ॥ तुष्टिर्मेनतथाराजन्यज्ञैर्बहुलदक्षिणैः ॥ २ ॥ यथामेतुष्टिरायातिह्येकादशीव्रतेनवै ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्त्तव्योहरिवा
सरः ॥ ३ ॥ सत्यमेतन्नवैमिथ्याधर्मिष्ठानांविशारद ॥ पौषस्यकृष्णपक्षेयासफलानामनामतः ॥ ४ ॥ तस्यांनारायणंदेवंपूजयेच्चयथाविधि ॥ पूर्वेणैव
विधानेनेनकर्त्तव्यैकादशीशुभा ॥ ५ ॥ नागानांचयथाशेषोपक्षिणांपन्नगाशनः ॥ देवानांचयथाविष्णुर्द्विपदानांयथाद्विजः ॥ ६ ॥ व्रतानांचयथाराज
न्श्रेष्ठाचैकादशीतिथिः ॥ तेजनाश्चैवभोराजन्पूज्यावैसर्वदामम ॥ ७ ॥ हरिवासरसंलीनाःकुर्वंत्येकादशीव्रतम् ॥ इहैवधनसंयुक्तामृतामोक्षंलभं
तिते ॥ ८ ॥ सफलायांफलैराजन्पूजयेन्नामतोहरिम् ॥ नारिकेलफलैश्चैवक्रमुकैर्बीजपूरकैः ॥ ९ ॥ जंबीरैर्दाडिमैश्चैवतथाधात्रीफलैःशुभैः ॥ लवंगै
र्बदरीभिश्चतथाम्रैश्चविशेषतः ॥ १० ॥ पूजयेद्देवदेवेशंधूपदीपैस्तथैवच ॥ सफलायांविशेषेणदीपदानंतुकारयेत् ॥ ११ ॥ रात्रौजागरणंचैवकर्त्त
व्यंसहवैष्णवैः ॥ यावन्निमेषोनेत्रस्यतावज्जागर्तियोनिशि ॥ १२ ॥ एकाग्रमनसोराजंतस्यपुण्यंशृणुष्वहि ॥ तत्समोनास्तियज्ञोवैतीर्थंवातत्समं

---

१ भरतश्रेष्ठ–इ० पा० ।

नहि ॥ १३ ॥ सर्वव्रतानिराजेंद्रकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ एवंवर्षसहस्राणितपसानैवयत्फलम् ॥ १४ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतियःकरोतिहिजागरम् ॥ श्रूय
तांराजशार्दूलसफलायाःकथाशुभा ॥ १५ ॥ चंपावतीतिविख्यातापुरीमाहिष्मतस्यच ॥ बभूवुस्तस्यराजर्षेःपुत्राःपंचकुमारकाः ॥ १६ ॥ तेषांम
ध्येतुज्येष्ठोवैमहापापरतःसदा ॥ परदाराभिचारीचवेश्यासक्तश्चमद्यपः ॥ १७ ॥ पितुर्द्रव्यंतुतेनैवगमितंपापकर्मणा ॥ असद्वृत्तिरतोनित्यंभूसुराणांतुनिं
दकः ॥ १८ ॥ वैष्णवानांचदेवानांनित्यंनिंदांकरोतिसः ॥ ईदृशंतुततोदृष्ट्वापुत्रंमाहिष्मतोनृपः ॥ १९ ॥ नाम्नातुलुंपकइतिराजपुत्रेषुचापठत् ॥
राज्यान्निष्कासितस्तेनपित्राचैवतुबंधुभिः ॥ २० ॥ सचैवंपरिवारैस्तुत्यक्तश्चपरिपंथिवत् ॥ लुंपकोपितथात्यक्तश्चिंतयामासवैतदा ॥ २१ ॥ त्यक्तो
हंबांधवैःपित्राराज्यान्निष्कासितःकिल ॥ इतिसंचिंत्यमानोसौमतिंपापेतदाकरोत् ॥ २२ ॥ मयागंतव्यमेवास्तुदारुणेगहनेवने ॥ तस्माच्चैवपुरंसर्वं
लुंपयिष्पामिवैपितुः ॥ २३ ॥ इत्येवंसमतिंकृत्वालुंपकोदैवयोगतः ॥ निर्जगामपुरात्तस्माद्गतोसौगहनेवने ॥ २४ ॥ जीवघातरतोनित्यंस्तेयद्यू
तकलानिधिः ॥ सर्वंचनगरंतेनमुषितंपापकर्मणा ॥ २५ ॥ स्तेयाभिगामीनगरेगृहीतःसनिशाचरैः ॥ उवाचतान्सुतोहंवैराज्ञोमाहिष्मतस्यच ॥ २६ ॥
सतैर्मुक्तःपापकर्माचागतोविपिनंपुनः ॥ आमिषाभिरतोनित्यंतरोर्वैफलभक्षणे ॥ २७ ॥ आश्रमस्तस्यदुष्टस्यवासुदेवस्यसंनिधौ ॥ अश्वत्थोवर्त्त
तेतत्रजीर्णश्चबहुवार्षिकः ॥ २८ ॥ देवत्वंतस्यवृक्षस्यविपिनेवर्ततेमहत् ॥ तत्रैवानिवसंश्चैवलुंपकःपापबुद्धिमान् ॥ २९ ॥ गतेबहुतिथेकालेकस्य
चित्पुण्यसंचयात् ॥ पौषस्यकृष्णपक्षेतुदशम्यांदिवसेतथा ॥ ३० ॥ फलानिभुक्त्वावृक्षाणांरात्रौशीतेनपीडितः ॥ लुंपकोनामपापिष्ठोवस्त्रहीनो
गतेक्षणः ॥ ३१ ॥ पीड्यमानोतिशीतेनहरिवृक्षसमीपतः ॥ ननिद्रानसुखंतस्यगतप्राणइवाभवत् ॥ ३२ ॥ आच्छाद्यदशनैरास्यमेवंनी
तानिशाखिला ॥ भानूदयेपिपापिष्ठोनलेभेचेतनांतदा ॥ ३३ ॥ लुंपकोगतसंज्ञस्तुसफलायादिनेतथा ॥ रवौमध्यंगतेचैवसंज्ञांलेभेसलुंप
कः ॥ ३४ ॥ इतस्ततोविलोक्याथव्यथितश्चतदासनात् ॥ स्खलत्पद्भ्यांप्रचलितःखंजन्निवमुहुर्मुहुः ॥ ३५ ॥ वनमध्येगतस्तत्रक्षुत्क्षामःपीडितोभ
वत् ॥ नशक्तिर्जीवघातेतुलुंपकस्यदुरात्मनः ॥ ३६ ॥ फलानिचतदाराजन्नाजहारसलुंपकः ॥ यावत्समागतस्तत्रतावदस्तंगतोरविः ॥ ३७ ॥ किंभ
विष्यतितातेतिसविलापंचकारह ॥ फलानितत्रभूरीणिवृक्षमूलेन्यवेशयत् ॥ ३८ ॥ इत्युवाचफलैरेभिःश्रीपतिस्तुष्यतांहरिः ॥ इत्युक्त्वालुंपकश्चैव
निद्रांलेभेनवैनिशि ॥ ३९ ॥ रात्रौजागरणंमेनेविष्णुस्तस्यदुरात्मनः ॥ फलैस्तुपूजनंमेनेसफलायास्तथानघ ॥ ४० ॥ अकस्माद्व्रतमेवैतत्कृत
वान्वैसलुंपकः ॥ तेनपुण्यप्रभावेनप्राप्तंराज्यमकंटकम् ॥ ४१ ॥ सूर्यस्योदयनंयावत्तावद्विष्णुर्जगामह ॥ दिवितत्कालमुत्पन्नावागुवाचाशरीरिणी ॥ ४२ ॥

राज्यंप्राप्स्यसिपुत्रत्वंसफलायाःप्रसादतः ॥ तथेत्युक्तेतुवचसिदिव्यरूपधरोभवत् ॥ ४३ ॥ मतिरासीत्ततस्तस्यपरमावैष्णवीनृप ॥ दिव्याभरणशोभा
ढ्योलेभेराज्यमकंटकम् ॥ ४४ ॥ कृतंराज्यंतुतेनैववर्षाणिदशपंचच ॥ मनोज्ञास्तस्यपुत्रास्तुदाराःकृष्णप्रसादतः ॥ ४५ ॥ आशुराज्यंपरित्यज्यपु
त्रेचैवसमर्प्यच ॥ गतःकृष्णस्यसांनिध्यंयत्रगत्वानशोचति ॥ ४६ ॥ एवंयःकुरुतेराजन्सफलाव्रतमुत्तमम् ॥ इहलोकेसुखंप्राप्यमृतोमोक्षमवाप्नुया
त् ॥ ४७ ॥ धन्यास्तेमानवालोकेसफलायांचयेरताः ॥ तेषांचसफलंजन्मनात्रकार्याविचारणा ॥ ४८ ॥ पठनाच्छ्रवणाच्चैवकरणाच्चविशांपते ॥ राज
सूयस्ययज्ञस्यफलमाप्नोतिमानवः ॥ ४९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेपौषकृष्णासफलै
कादशीनामचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथितावैत्वयाकृष्णसफलैकादशीशुभा ॥ कथयस्वप्रसादेनशुक्लपक्षस्यया
भवेत् ॥ १ ॥ किन्नामकोविधिस्तस्याःकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ कस्मैतुष्टोहृषीकेशस्त्वमेवपुरुषोत्तमः ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्र
वक्ष्यामिशुक्लापौषस्ययाभवेत् ॥ कथयामिमहाराजलोकानांहितकाम्यया ॥ ३ ॥ पूर्वेणविधिनाराजन्कर्त्तव्यैषाप्रयत्नतः॥ पुत्रदानामनाम्नासासर्वपापहरा
परा ॥ ४ ॥ नारायणोधिदेवोस्याःकामदःसिद्धिदायकः ॥ नातःपरतराकाचित्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ ५ ॥ विद्यावंतंयशस्वंतंकरोतिचनरंहरिः ॥ शृणुरा
जन्प्रवक्ष्यामिकथांपापहरांपराम् ॥ ६ ॥ भद्रावत्यांपुराह्यासीत्पुर्यांराजासुकेतुमान् ॥ तस्यराज्ञस्तथाराज्ञीचंपकानामवर्त्तते ॥ ७ ॥ पुत्रहीनेनराज्ञा
चकालोनीतोमनोरथैः ॥ नैवात्मजंनृपोलेभेवंशकर्त्तारमेवच ॥ ८ ॥ तेनैवराज्ञाधर्मेणचिंतितंबहुकालतः ॥ किंकरोमिकगच्छामिसुतप्राप्तिःकथंभ
वेत् ॥ ९ ॥ नराष्ट्रेनपुरेसौख्यंलेभेराजासुकेतुमान् ॥ साध्व्यस्वकांतयासार्द्धंप्रत्यहंदुःखितोभवत् ॥ १० ॥ तावुभौदंपतीनित्यंचिंताशोकप
रायणौ ॥ पितरोस्यजलंदत्तंकवोष्णमुपभुंजते ॥ ११ ॥ राज्ञःपश्चान्नपश्यामोयोस्मान्संतर्पयिष्यति ॥ इत्येवंसंस्मरंतोस्यदुःखिताःपितरो
भवन् ॥ १२ ॥ नबांधवानमित्राणिनामात्याःसुहृदस्तथा ॥ रोचयंत्यस्यभूपस्यनगजाश्वाःपदातयः ॥ १३ ॥ नैराश्यंभूपतेस्तस्यनित्यं
मनसिवर्त्तते ॥ नरस्यपुत्रहीनस्यनास्तिवैजन्मनःफलम् ॥ १४ ॥ अपुत्रस्यगृहंशून्यंहृदयंदुःखितंसदा ॥ पितृदेवमनुष्याणांनानृणत्वंसुतंवि
ना ॥ १५ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसुतमुत्पादयेन्नरः ॥ इहलोकेयशस्तेषांपरलोकेशुभागतिः ॥ १६ ॥ येषांतुपुण्यकर्तॄणांपुत्रजन्मगृहेभवेत् ॥ आयुरा
रोग्यसंपत्तिस्तेषांगेहेप्रवर्तते ॥ १७ ॥ पुत्रजन्मगृहेयेषांलोकानांपुण्यकारिणाम् ॥ पुण्यंविनानचप्राप्तिर्विष्णुभक्तिंविनानृप ॥ १८ ॥ पुत्राश्चसंप
दोवापिनिश्चयादितिमेमतिः ॥ एवंविचिंत्यमानोसौनशर्मलभतेनृपः ॥ १९ ॥ प्रत्यूषेचिंतयद्राजानिशीथेचिंतयत्ततः ॥ स्वयमात्मविनाशंचचिंत

यामासकेतुमान् ॥ २० ॥ आत्मघातेदुर्गतिंचचिंतयित्वातदानृपः ॥ दृष्ट्वात्मदेहंपतितमपुत्रत्वंतथैवच ॥ २१ ॥ पुनर्विचार्यात्मबुद्ध्याआत्मनोहित
कारणम् ॥ अश्वारूढस्ततोराजाजगामगहनंवनम् ॥ २२ ॥ पुरोहितादयःसर्वेनजानंतिगतंनृपम् ॥ गंभीरेविपिनेराजामृगपक्षिनिषेविते ॥ २३ ॥ वि
चचारतदाराजावनवृक्षान्विलोकयन् ॥ वटानश्वत्थबिल्वांश्चखर्जूरान्पनसांस्तथा ॥ २४ ॥ बकुलान्सप्तपर्णांश्चातिंदुकांस्तिलकानपि ॥ शालांस्ता
लांस्तमालांश्चददर्शसरलान्नृपः ॥ २५ ॥ इंगुदीककुभांश्चैवश्लेष्मातकनगांस्तथा ॥ शल्लकान्करमर्दांश्चपाटलान्बदरानपि ॥ २६ ॥ अशोकांश्चप
लाशांश्चशृगालाञ्शशकानपि ॥ वनमार्जारमहिषान्शल्लकांश्चमरानपि ॥ २७ ॥ ददर्शभुजगान्राजावल्मीकादर्द्धनिःसृतान् ॥ तथावनगजान्मत्ता
न्कलभैःसहसंगतान् ॥ २८ ॥ यूथपांश्चचतुर्दंतान्करिणीयूथमध्यगान् ॥ तान्दृष्ट्वाचिंतयामासआत्मनःसगजान्नृपः ॥ २९ ॥ तेषांसविचरन्मध्येरा
जाशोभामवापह ॥ महदाश्चर्यसंयुक्तंददृशेविपिनंनृपः ॥ ३० ॥ मार्गेशिवारुतान्शृण्वन्नुलूकविरुतंतथा ॥ तांस्तान्ऋक्षमृगान्पश्यन्बभ्रामवनम
ध्यतः ॥ ३१ ॥ एवंददर्शगहनंनृपोमध्यगतेरवौ ॥ क्षुत्तृड्भ्यांपीडितोराजाइतश्चेतश्चधावति ॥ ३२ ॥ नृपतिश्चिंतयामाससंशुष्कगलकंधरः ॥ मयातु
किंकृतंकर्मप्राप्तंदुःखंयदीदृशम् ॥ ३३ ॥ मयावैतोषितादेवायज्ञैःपूजाभिरेवच ॥ तथैवब्राह्मणादानैस्तोषितामिष्टभोजनैः ॥ ३४ ॥ प्रजाश्चैवसदाकालं
पुत्रवत्पालिताभृशम् ॥ कस्माद्दुःखंमयाप्राप्तमीदृशंदारुणंमहत् ॥ ३५ ॥ इतिचिंतापरोराजाजगामैवाग्रतोवनम् ॥ सुकृतस्यप्रभावेनसरोदृष्टमनु
त्तमम् ॥ ३६ ॥ मीनसंस्पर्शमानंचपद्मैश्चपरशोभितम् ॥ कारंडैश्चक्रवाकैश्चराजहंसैश्चशोभितम् ॥ ३७ ॥ मकरैर्बहुभिर्मत्स्यैरन्यैर्जलचरैर्युतम् ॥
समीपेसरसस्तस्यमुनीनामाश्रमान्बहून् ॥ ३८ ॥ ददर्शराजालक्ष्मीवान्शकुनैःशुभशंसिभिः ॥ दक्षिणंप्रास्फुरन्नेत्रमथसव्येतरःकरः ॥ ३९ ॥ प्रास्फु
रन्नृपतेस्तस्यकथयञ्शोभनंफलम् ॥ तस्यतीरेमुनीन्दृष्ट्वाकुर्वाणान्नैगमंजपम् ॥ ४० ॥ हर्षेणमहताविष्टोबभूवनृपनंदनः ॥ अवतीर्यहयात्तस्मान्मुनी
नामग्रतःस्थितः ॥ ४१ ॥ पृथक्पृथग्ववंदेसौमुनींस्तान्शंसितव्रतान् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वादंडवच्चपुनःपुनः ॥ ४२ ॥ प्रत्यूचुस्तेपिमुनयःप्रसन्ना
नृपतेवयम् ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ केभवंतोत्रकथ्यंतांकाचाख्याभवतामपि ॥ किमर्थंसंगतायूयंसत्यंवदतमेग्रतः ॥ ४३ ॥ ॥ मुनयऊचुः ॥ ॥
विश्वेदेवावयंराजन्स्नानार्थमिहचागताः ॥ माघोनिकटमायातएतस्मात्पंचमेहनि ॥ ४४ ॥ अद्यचैकादशीराजन्पुत्रदानामनामतः ॥
पुत्रंददात्यसौविष्णुःपुत्रदाकारिणांनृणाम् ॥ ४५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ एषवैसंशयोमह्यंपुत्रस्योत्पादनेमहान् ॥ यदितुष्टाभवंतोवैपुत्रं

पा० १ नाना ।

मेदीयतांतदा ॥ ४६ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ अद्यैवादेवसेराजन्पुत्रदानामवर्तते ॥ एकादशीतिविख्यातंक्रियतांव्रतमुत्तमम् ॥ ४७॥ अभिषेकात्ततो
स्माकंकेशवस्यप्रसादतः ॥ अवश्यंतवराजेंद्रपुत्रप्राप्तिर्भविष्यति ॥ ४८॥ इत्येवंवचनात्तेषांकृतंराज्ञाव्रतोत्तमम् ॥ मुनीनामुपदेशेनपुत्रदायाविधा
नतः ॥ ४९ ॥ द्वादश्यांपारणंकृत्वामुनीन्नत्वापुनःपुनः ॥ आजगामगृहंराजाराज्ञीगर्भमथादधौ ॥ ५० ॥ पुत्रोजातःसूतिकालेतेजस्वीपुण्यकर्मणा ॥
पितरंतोषयामासप्रजापालोबभूवसः ॥ ५१ ॥ तस्माद्राजन्प्रकर्त्तव्यंपुत्रदाव्रतमुत्तमम् ॥ लोकानांतुहितार्थायतवाग्रेकथितंमया ॥ ५२ ॥ एकचित्तास्तुयेम
र्त्याःकुर्वंतिपुत्रदाव्रतम् ॥ पुत्रान्प्राप्येहलोकेतुमृतास्तेस्वर्गगामिनः ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ ५३ ॥ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणे
पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेपौषशुक्लपुत्रदैकादशीनामएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥
साधुकृष्णजगन्नाथआदिदेवजगत्पते ॥ कथयस्वप्रसादेनकृपांकुरुममोपरि ॥१॥ माघस्यकृष्णपक्षेतुकावाचैकादशीभवेत् ॥ किंनामकोविधिस्तस्याएत
द्विस्तरतोवद ॥ २ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ शृणुत्वंनृपशार्दूलकृष्णमाघस्ययाभवेत् ॥ षट्तिलानामविख्यातासर्वपापप्रणाशिनी ॥ १ ॥ षट्ति
लायाःशृणुष्वत्वंकथांपापहरांशुभाम् ॥ यांपुलस्त्योमुनिश्रेष्ठोदाल्भ्यंप्रतिचोक्तवान् ॥ २ ॥ ॥ दाल्भ्यउवाच ॥ ॥ मर्त्यलोकमनुप्राप्ताःपापंकुर्वंति
जंतवः ॥ ब्रह्महत्यादिपापैश्च[1]युक्तायेविविधादिभिः ॥ ३ ॥ परद्रव्यापहाराश्चपरव्यसनमोहिताः ॥ कथंनयांतिनरकंब्रह्मंस्तद्ब्रूहितत्त्वतः ॥ ४ ॥ अनाया
सेनभगवन्दानेनाल्पेनकेनचित् ॥ पापंप्रशमनंयातिएतन्मेवक्तुमर्हसि ॥ ५ ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ॥ साधुसाधुमहाभागगुह्यमेतत्सुदुर्लभम् ॥
यन्नकस्यचिदाख्यातंविष्णुब्रह्मेंद्रदैवतैः ॥ ६ ॥ तदहंकथयिष्यामित्वयापृष्टोद्विजोत्तम ॥ माघमासेतुसंप्राप्तेशुचिस्नातोजितेंद्रियः ॥ ७ ॥ काम[2]क्रोधाभि
मानेष्यालोभपैशुन्यवर्जितः ॥ देवदेवंचसंस्मृत्यपादौप्रक्षाल्यवारिभिः ॥ ८॥ भूमावपतितंगृह्यगोमयंतत्रमानवः ॥ तिलान्प्रक्षिप्यकार्पासंपिंडिकाश्चैवका
रयेत् ॥ ९ ॥ अष्टोत्तरशतंचैवं[3]नात्रकार्याविचारणा ॥ ततोमाघेचसंप्राप्ते[4]ह्याषाढर्क्षंभवेद्यदि ॥ १० ॥ मूलंवाकृष्णपक्षस्यैकादशीनियमांस्ततः ॥ गृह्णीया
त्पुण्यकालेचविधानंतत्रमेशृणु ॥ ११ ॥ देवदेवंसमभ्यर्च्यसुस्नातःप्रयतःशुचिः ॥ कृष्णनामानिसंकीर्त्य[5]पुनःप्रस्खलितादिषु ॥ १२ ॥ रात्रौजागरणंकु
र्यादादौहोमंचकारयेत् ॥ अर्चयेद्देवदेवेशंद्वितीयेह्निपुनर्हरिम् ॥ १३ ॥ चंदनागुरुकर्पूरैर्नैवेद्यंकृसरंतथा ॥ संस्मृत्यनाम्नाचततःकृष्णाख्येनपुनःपुनः ॥
॥ १४ ॥ कूष्मांडैर्नारिकेरैश्चह्यथवाबीजपूरकैः ॥ सर्वाभावेपिविप्रेंद्रशस्तपूगफलैर्वृतम् ॥ अर्घंदद्याद्विधानेनपूजयित्वाजनार्दनम् ॥ १५ ॥ कृष्णकृष्णकृ

पा० १ ह्यन्यैश्च विविधैर्युताः । २ क्रोधअहंकारः । ३ होमे । ४ आदौचैव । ५ फलदम् । ६ एकादश्यामुपोषितः ।

पालुस्त्वमगतीनांगतिर्भव ॥ संसारार्णवमग्नानांप्रसीदपुरुषोत्तम ॥ १६ ॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षनमस्तेविश्वभावन ॥ सुब्रह्मण्यनमस्तेस्तुमहापुरुषपूर्वज ॥
गृहाणार्घ्यंमयादत्तंलक्ष्म्यासहजगत्पते ॥ १७ ॥ इत्यर्घमंत्रः ॥ ततस्तुपूजयेद्विप्रमुदकुंभंप्रदापयेत् ॥ छत्रोपानहवस्त्रैश्चकृष्णोमेप्रीयता
मिति ॥ १८ ॥ कृष्णाधेनुःप्रदातव्यायथाशक्तिद्विजोत्तमे ॥ तिलपात्रंद्विजश्रेष्ठदद्यात्पात्रविचक्षणः ॥ १९ ॥ स्नानेप्राशनकेशस्तास्तथाकृष्णातिलामु
ने ॥ तान्प्रदद्यात्प्रयत्नेनयथाशक्तिद्विजोत्तमे ॥ तिलप्ररोहजाःक्षत्रेयावत्संख्यास्तिलाद्विज ॥ २० ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥
तिलस्नायीतिलोद्वर्तीतिलहोमीतिलोदकी ॥ २१ ॥ तिलदाताचभोक्ताचषट्तिलाःपापनाशनाः ॥ ॥ [1]नारदउवाच ॥ ॥. कृष्णकृष्णमहाबाहो
नमस्तेविश्वभावन ॥ २२ ॥ षट्तिलैकादशीभूतंकीदृशंफलमस्तिवै ॥ सोपाख्यानंममब्रूहियदितुष्टोसि[2]यादव ॥ ॥ श्री[3]कृष्णउवाच ॥ ॥ शृणु
राजन्यथावृत्तंदृष्टंतत्कथयामिते ॥ मर्त्यलोकेपुराह्यासीद्ब्राह्मण्येकाचनारद ॥ व्रतचर्यारतानित्यंदेवपूजारतासदा ॥ २३ ॥ मासोपवासनिरताममभक्ताचसर्व
दा ॥ कृष्णोपवाससंयुक्ताममपूजापरायणा ॥ २४ ॥ शरीरंक्लेशितंचैवउपवासैर्द्विजोत्तम ॥ देवानांब्राह्मणानांचकुमारीणांचभक्तितः ॥ २५ ॥ गृहा[4]दि
कंप्रयच्छंतीसर्वकालंमहासती ॥ अतिकृच्छ्ररतासातुसर्वकालंतुवैद्विज ॥ २६ ॥ नदत्ताभिक्षुकेभिक्षाब्राह्मणानचतर्पिताः ॥ २७ ॥ ततः
कालेनमहतामयावैचिंतितंद्विज ॥ शुद्धमस्याःशरीरंहिव्रतैःकृच्छ्रैर्नसंशयः ॥ २८ ॥ अर्चितोवैष्णवोलोकःकायक्लेशेनवैतया ॥ नदत्तमन्न
दानंहियेनतृप्तिःपराभवेत् ॥ २९ ॥ एवंज्ञात्वाअहंब्रह्मन्मर्त्यलोकमुपागतः ॥ कापालंरूपमास्थायभिक्षापात्रेचयाचिता ॥ ३० ॥ कस्मा
त्त्वमागतोब्रह्मन्कयासिवदमेग्रतः ॥ पुनरेवमयाप्रोक्तंदेहिभिक्षांचसुंदरि ॥ ३१ ॥ तयाकोपेनमहतामृत्पिंडस्ताम्रभाजने ॥ क्षिप्तोयावदहंब्रह्मन्
पुनःस्वर्गंगतोद्विज ॥ ३२ ॥ ततःकालेनमहतातापसीसुमहाव्रता ॥ सदेहास्वर्गमायाताव्रतचर्याप्रभावतः ॥ ३३ ॥ मृत्पिंडिकाप्रदानेनगृहंप्राप्तंमनोर
मम् ॥ संजातंचैवविप्रर्षेधान्यराशिविवर्जितम् ॥ ३४ ॥ गृहंयावन्निरीक्षेतनाकिंचित्तत्रपश्यति ॥ तावद्गृहाद्विनिष्क्रांताममांतेचागताद्विज ॥ ३५ ॥ क्रोधे
नमहताविष्टामिदंवचनमब्रवीत् ॥ मयाव्रतैश्चकृच्छ्रैश्चउपवासैरनेकशः ॥ ३६ ॥ पूजयाराधितोदेवःसर्वलोकस्यपालकः ॥ नतत्रदृश्यतेकिंचिद्गृहेमम
जनार्दन ॥ ३७ ॥ ततश्चोक्तंमयातस्यैगृहंगच्छमहाव्रते ॥ आगमिष्यंतिसुतरांकौतूहलसमन्विताः ॥ ३८ ॥ देवपत्न्योहिद्रष्टुंत्वांविस्मयाभिसमन्विताः ॥
द्वारंनोद्घाटयाविनाषट्तिलापुण्यवाचनात् ॥ ३९ ॥ एवमुक्तामयासातुगतावैमानुषीतदा ॥ अत्रांतरेसमायातादेवपत्न्यश्चवाडव ॥ ४० ॥ ताभिश्चकथितं

पाठांतराणि । [1] दालभ्यउवाच । [2] वाडव । [3] पुलस्त्यउवाच । [4] गृहाणिप्रयच्छंती ।

तत्रत्वांद्रष्टुंहिसमागताः ॥ द्वारमुद्धाटयस्वाद्यत्वांप्रपश्यामशोभने ॥ ४१ ॥ ॥ मानुष्युवाच ॥ ॥ यदिमद्दर्शनंकार्यंसत्यंवाच्यंविशेषतः ॥ षट्ति
लायाव्रतंपुण्यंद्वारोद्धाटनकारणात् ॥ ४२ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ एकापिनावदत्तत्रषट्तिलैकादशीव्रतम् ॥ अन्ययाकथितंतत्रद्रष्टव्यामानु
षीमया ॥ ४३ ॥ ततोद्वारंसमुद्धाटयदृष्टाताभिश्चमानुषी ॥ नदेवीनचगंधर्वीनासुरीनचपन्नगी ॥ ४४ ॥ दृष्टापूर्वंतथानारीयादृशीयंद्विजर्षभ ॥ देवी
नामुपदेशेनषट्तिलायाव्रतंकृतम् ॥ ४५ ॥ मानुष्यासत्यव्रतयाभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ रूपकांतिसमायुक्ताक्षणेनसमवापसा ॥ ४६ ॥ धनंधान्यंचवस्त्रा
दिसुवर्णंरौप्यमेवच ॥ भवनंसर्वसंपन्नंषट्तिलायाःप्रभावतः ॥४७॥ रूपकांतिसमायुक्ताक्षणेनसमद्यपत ॥ ४८ ॥ अतितृष्णानकर्त्तव्यावित्तशाठ्यंविवर्ज
येत् ॥ आत्मवित्तानुसारेणतिलान्वस्त्राणिदापयेत् ॥ ४९ ॥ लभतेचैवमारोग्यंनरोजन्मनिजन्मनि ॥ नदारिद्र्यंनकष्टत्वंनचदौर्भाग्यमेवच ॥ ५० ॥
संभवेद्वैद्विजश्रेष्ठषट्तिलासमुपोषणात् ॥ अनेनविधिनाभूपतिलदातानसंशयः ॥ ५१ ॥ मुच्यतेपातकैःसर्वैरनायासेनमानवः ॥ दानंचविधिवत्पात्रेसर्व
पातकनाशनम् ॥ नानर्थःकश्चिन्नायासःशरीरेनृपसत्तम ॥ ५२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवा
देमाघकृष्णाषट्तिलैकादशीनामद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ साधुकृष्णत्वयाप्रोक्तमादिदेवोभवान्प्रभो ॥ स्वेद
जाअंडजाश्चैवउद्भिज्जाश्चजरायुजाः ॥ १ ॥ तेषांकर्त्ताविकर्त्तात्वंपालकःक्षयकारकः ॥ माघस्यकृष्णपक्षेतुषट्तिलाकथितात्वया ॥ २ ॥ शुक्लेचकाभवेद्देव
कथयस्वप्रसादतः ॥ किंनामकोविधिस्तस्याःकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयिष्यामिराजेंद्रशुक्लेमाघस्ययाभवेत् ॥ जयानामेतिवि
ख्यातासर्वपापहरापरा ॥ ४ ॥ पवित्रापापहंत्रीचकामदामोक्षदानृणाम् ॥ ब्रह्महत्यापहंत्रीचपिशाचत्वविनाशिनी ॥ ५ ॥ नैवतस्याव्रतेचीर्णेप्रेतत्वंजायते
नृणाम् ॥ नातःपरतराकाचित्पापघ्नीमोक्षदायिनी ॥ ६ ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्त्तव्यासाप्रयत्नतः ॥ श्रूयतांराजशार्दूलकथापौराणिकीशुभा ॥ ७ ॥
पंकजेचपुराणेस्यामहिमाकथितोमया ॥ एकदानाकलोकेवैइंद्रोराज्यंचकारह ॥ ८ ॥ देवास्तत्रसुखेनैवानिवसंतिमनोरमे ॥ पीयूषपाननिरताःअप्सरो
गणसेविताः ॥ ९ ॥ नंदनंतुवनंतत्रपारिजातोपसेवितम् ॥ रमयंतिरमंतेत्रअप्सरोभिर्दिवौकसः ॥ १० ॥ एकदारममाणोसौदेवेंद्रःस्वेच्छयानृप ॥ नर्त्तया
मासवैहर्षात्पंचाशत्कोटिनायकः ॥ ११ ॥ गंधर्वास्तत्रगायंतिगंधर्वःपुष्पदंतकः ॥ चित्रसेनस्तुतत्रैवचित्रसेनसुतातथा ॥ १२ ॥ मालिनीतिचनाम्ना
तुचित्रसेनस्ययोषिता ॥ मालिन्यास्तुसमुत्पन्नापुष्पदंतीचनामतः ॥ १३ ॥ पुष्पदंतस्यपुत्रोसौमाल्यवान्नामनामतः ॥ पुष्पदंत्याश्च रूपेणमाल्यवान
तिमोहितः ॥ १४ ॥ तयाह्येवंकटाक्षैश्चमाल्यवांश्चवशीकृतः ॥ लावण्यंरूपसंपन्नंतस्यारूपंनिशामय ॥ १५ ॥ वाहूतस्याश्चकामेनकंठपाशौकृताविव ॥

कर्णायतेतुनयनेरक्तांतेघूर्णितेतथा ॥ १६ ॥ कर्णौतुशोभनौतस्याःकुण्डलाभ्यांनृपोत्तम ॥ कंबुग्रीवायुतासैवदिव्याभरणभूषिता ॥ १७ ॥ पीनोन्नतौकुचौ
तस्यास्तौहेमकलशाविव ॥ मध्यंक्षामंचचार्वंग्यामुष्टिग्राह्यमनुत्तमम् ॥ १८ ॥ नितंबौविस्तृतौचास्याविस्तीर्णाजघनस्थली ॥ चरणौशोभमानौचरक्तो
त्पलसमद्युती ॥१९॥ ईदृश्यापुष्पवत्यासमाल्यवानतिमोहितः ॥ शक्रस्यपरितोषायनृत्यार्थंतौसमागतौ ॥२०॥ गायमानौतुतौतत्रअप्सरोगणसेवितौ ॥
मदनाभिपरीतांगौपुष्पदंतीचमाल्यवान् ॥ २१ ॥ परस्परानुरागेणव्यामोहवशमागतौ ॥ नशुद्धगानंगायेतांचित्तभ्रमसमन्वितौ ॥ २२ ॥ बद्धदृष्टीतथान्यो
न्यंकामबाणवशंगतौ ॥ ज्ञात्वालेखर्षभस्तत्रसंगतंमानसंतयोः ॥ २३ ॥ तालक्रियामानलोपात्तथागीतविसर्जनात् ॥ चिंतयित्वातुमघवाह्यवमानंतथात्म
नः ॥ २४ ॥ कुपितश्चतयोरर्थेशापंदास्यन्निदंजगौ ॥ धिग्धिग्वांपतितौमूढावाज्ञाभंगकृतौमम ॥ २५ ॥ युवांपिशाचौभवतांदंपतीभावधारिणौ ॥ मर्त्यलो
कमनुप्राप्तौभुंजानौकर्मणःफलम् ॥ २६ ॥ एवंमघवताशप्तावुभौदुःखितमानसौ ॥ हिमवंतंगिरिंप्राप्ताविंद्रशापाद्विमोहितौ ॥ २७ ॥ उभौपिशाचतांप्राप्तौ
दारुणंदुःखमेवच ॥ संतप्तमानसौतत्रहिमकृच्छ्रगतावुभौ ॥२८॥ गंधर्वत्वमप्सरस्त्वंनजानीतोविमोहितौ ॥ पीड्यमानौनिदाघेनदेहपातकजेनच ॥ २९ ॥
ननिशायांसुखंशांतिंलभेतेकर्मपीडितौ ॥ परस्परंवादमानौचेरतुर्गिरिगह्वरे ॥ ३० ॥ पीड्यमानौतुशीतेनतुषारप्रभवेनतौ ॥ दंतघर्षंप्रकुर्वाणौरोमां
चितवपुर्द्धरौ ॥ ३१ ॥ ऊचेपिशाचःसतदातांपत्नींस्वांपिशाचिकाम् ॥ किमनल्पकृतंपापंदारुणंरोमहर्षणम् ॥ ३२॥ येनप्राप्तंपिशाचत्वंस्वेनदुष्कृतकर्म
णा ॥ नरकंदारुणंमत्वापिशाचत्वंचदुःखदम् ॥ ३३ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपातकंनसमाचरेत् ॥ इतिचिंतापरौतत्रतावास्तांदुःखकर्षितौ ॥ ३४ ॥
दैवयोगात्तयोःप्राप्तामाघस्यैकादशीतिथिः ॥ जयानामेतिविख्यातातिथीनामुत्तमातिथिः ॥ ३५ ॥ तस्मिन्दिनेतुसंप्राप्तेतावाहारविवर्जितौ ॥ आसातेत
त्रनृपतेजलपानविवर्जितौ ॥ ३६ ॥ नकृतोजीवघातश्चनपत्रफलभक्षणम् ॥ अश्वत्थस्यसमीपेतौसर्वदादुःखसंयुतौ ॥ ३७ ॥ रविरस्तंगतोराजंस्तथैवास्थि
तयोस्तयोः ॥ प्राप्ताचैवनिशाघोरादारुणाप्राणहारिणी ॥३८॥ वेपमानौततस्तौतुततःसुषुपतुःक्षितौ ॥ परस्परेणसंलग्नौगात्रयोर्भुजयोरपि ॥ ३९ ॥ ननि
द्रानरतंतत्रनतौसौख्यमविंदताम् ॥ एवंतौराजशार्दूलशापेनेंद्रस्यपीडितौ ॥४०॥ इत्थंतयोर्दुःखितयोर्निर्जगामनिशीथिनी ॥ मार्तंडउदयंप्राप्तोद्वादशी
दिवसागमे ॥ ४१ ॥ मयातुराजशार्दूलतयोर्मुक्तिर्धृताहृदि ॥ जयायाःसुव्रतंचीर्णंरात्रौजागरणंकृतम् ॥ ४२ ॥ तस्माद्व्रतप्रभावाच्चयथाजातंतथाशृणु ॥
द्वादशीदिवसेप्राप्तेतथाचीर्णेजयाव्रते ॥४३॥ विष्णोःप्रभावान्नृपतेपिशाचत्वंतयोर्गतम् ॥ पुष्पदंतीमाल्यवतौपूर्वरूपौबभूवतुः ॥ ४४ ॥ पुरातनस्नेहयुतौपूर्वा
लंकारधारिणौ ॥ विमानमधिरूढौतौगतानौकेमनोरमे ॥ ४५ ॥ देवेंद्रस्याग्रतोगत्वाप्रणामंचक्रतुर्मुदा ॥ तथाविधौतुतौदृष्ट्वामघवाविस्मितोब्रवीत् ॥ ४६ ॥

इंद्रउवाच ॥ ॥ वदतंकेनपुण्येनपिशाचत्वंहिवांगतौ ॥ ममशापंचसंप्राप्तौकेनदेवेनमोचितौ॥४७॥ ॥ माल्यवानुवाच ॥ ॥ वासुदेवप्रसादेनजयायास्तुव्र
तेनच ॥ पिशाचत्वंगतंस्वामिंस्तवभक्तिप्रभावतः ॥ ४८ ॥ इतिश्रुत्वातुमघवाप्रत्युवाचपुनस्तथा ॥ पवित्रौपावनौजातौवंदनीयौममापिच ॥ ४९ ॥
हरिवासरकर्तारौविष्णुभक्तिपरायणौ ॥ हरिवासरसँल्लीनायेचकृष्णपरायणाः ॥ ५० ॥ अस्माकमपिमर्त्यास्तेपूज्याश्चैवनसंशयः ॥ विहरस्वयथासौख्यं
पुष्पदंत्यासुरालये ॥५१॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्त्तव्योहरिवासरः ॥ जयातुराजशार्दूलब्रह्महत्यापहारिणी ॥५२॥ सर्वदानानितेनै
वसर्वयज्ञाअशेषतः ॥ दत्तानिकारिताश्चैवजयायास्तुव्रतंकृतम् ॥ ५३ ॥ कल्पकोटिर्भवेत्तावद्वैकुंठेमोदतेध्रुवम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नग्निष्टोमफलंलभे
त् ॥ ५४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारसंवादेमाघशुक्लजयैकादशीमाहात्म्यंनामत्रिचत्वारिंशोऽध्या
यः ॥ ४३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ कथयस्वप्रसादेनवासुदेवममाग्रतः ॥ १ ॥
श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ नारदःपरिपप्रच्छब्रह्माणंकमलासनम् ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेविजयानामनामतः ॥ तस्याःपुण्यंद्विजश्रेष्ठकथयस्वप्रसाद
तः ॥ २ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकथांपापहराम्पराम् ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंमयैतद्विजयाव्रतम् ॥ ३ ॥ पुरातनंव्रतंह्येतत्पवित्रं
पापनाशनम् ॥ जयंददातिविजयानृपाणांवैनसंशयः ॥ ४ ॥ पुरारामोवनंयातोवर्षाण्येवचतुर्दश ॥ न्यवसत्पंचवट्यांतुसहसीतःसलक्ष्मणः ॥ ५ ॥
तत्रैववसतस्तस्यरामस्यविजयात्मनः ॥ रावणेनहृतालौल्याद्भार्यासीतायशस्विनी ॥ ६ ॥ तेनदुःखेनरामोपिमोहमभ्यागतस्तदा ॥ भ्रमन्जटायुषमथो
ददर्शविगतायुषम् ॥ ७ ॥ कबंधोनिहतःपश्चाद्भ्रमतारण्यमध्यतः ॥ सुग्रीवेणसमंतस्यसखित्वंसमपद्यत ॥ ८ ॥ वानराणामनीकानिरामार्थंसंगतानिच ॥
ततोहनुमतादृष्टालंकोद्यानेतुजानकी ॥ ९ ॥ रामसंज्ञापनंतस्यैदत्तंकर्ममहत्कृतम् ॥ पुनःसमेत्यरामेणसर्वंतत्रनिवेदितम् ॥ १० ॥ अथश्रुत्वारामचंद्रो
वाक्यंचैवहनूमतः ॥ सुग्रीवानुमतेनैवप्रस्थानंसमरोचयत् ॥ ११ ॥ सौमित्रेकेनपुण्येनतीर्यतेवरुणालयः ॥ अगाधोनितरामेषयादोभिश्चसमाकुलः ॥
उपायंनैवपश्यामियेनासौसुतरोभवेत् ॥ १२ ॥ ॥ लक्ष्मणउवाच ॥ ॥ आदिदेवस्त्वमेवासिपुराणपुरुषोत्तमः ॥ बकदाल्भ्योमुनिश्चात्रवर्तते
द्वीपमध्यतः ॥ १३ ॥ अस्मात्स्थानाद्योजनार्द्धमाश्रमस्तस्यराघव ॥ अन्येचब्राह्मणास्तत्रबहवोरघुनंदन ॥ १४ ॥ तंपृच्छगत्वाराजेंद्रपुराणमृषिपुंगव
म् ॥ इतिवाक्यंततःश्रुत्वालक्ष्मणस्यातिशोभनम् ॥ १५ ॥ जगामराघवोद्रष्टुंबकदाल्भ्यंमहामुनिम् ॥ प्रणनाममुनिंमूर्ध्नारामोविष्णुमिवामरः ॥ १६ ॥
ज्ञात्वामुनिस्ततोरामंपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ केनापिकारणेनैवप्रविष्टोमानुषींतनुम् ॥ १७ ॥ उवाचसऋषिस्तुष्टःकुतोरामतवागमः ॥ १८ ॥ ॥ रामउ

वाच ॥ ॥ त्वत्प्रसादादहंविप्रतीरंनदनदीपतेः ॥ आगतोस्मिससैन्योत्रलंकांजेतुंसराक्षसाम् ॥ १९ ॥ भवतश्चानुकूलत्वात्तीर्यतेब्धिर्यथामया ॥ तमुपा
यंवदमुनेप्रसादंकुरुसांप्रतम् ॥ २० ॥ एतस्मात्कारणादेवद्रष्टुंत्वाहमिहागतः ॥ रामस्यवचनंश्रुत्वाबकदाल्भ्योमहामुनिः ॥ २१ ॥ उवाचसुप्रसन्ना
त्मारामंराजीवलोचनम् ॥ कर्तव्यमद्यतेरामव्रतानांव्रतमुत्तमम् ॥ २२ ॥ कृतेनयेनसहसाविजयस्तेभविष्यति ॥ लंकांजित्वाराक्षसांश्चस्वेच्छांकीर्तिमवा
प्स्यसि ॥ २३ ॥ एकाग्रमानसोभूत्वाव्रतमेतत्समाचर ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेविजयैकादशीभवेत् ॥ २४ ॥ तस्याव्रतेनहेरामविजयस्तेभविष्यति ॥
निःसंशयंसमुद्रंत्वंतरिष्यसिसवानरः ॥ २५ ॥ विधिस्तुश्रूयतांराजन्व्रतस्यास्यफलप्रदः ॥ दशम्यांदिवसेप्राप्तेकुंभमेकंतुकारयेत् ॥ २६ ॥ हैमंवाराज
तंवापिताम्रंवाप्यथमृन्मयम् ॥ स्थापयेच्छोभितं[2]चैवजलपूर्णंसपल्लवम् ॥२७॥ सप्तधान्यान्यधस्तस्ययवानुपरिविन्यसेत् ॥ तस्योपरिन्यसेद्देवंहैमंनारायणं
प्रभुम् ॥ २८ ॥ एकादशीदिनेप्राप्तेप्रातःस्नानंसमाचरेत् ॥ निश्चलंस्थापयेत्कुंभंकंठमाल्यानुलेपनैः ॥ २९ ॥ पूगीफलैर्नालिकेरैःपूजयेच्चविशेषतः ॥
गंधैर्धूपैश्चदीपैश्चनैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ ३० ॥ कुंभाग्रेतद्दिनंरामनीयतेसत्कथादिभिः ॥ रात्रौजागरणंचैवतस्याग्रेकारयेद्बुधः ॥ ३१ ॥ प्रकाशयेद्घृत
दीपमखंडव्रतहेतवे ॥ द्वादशीदिवसेप्राप्तेमार्तंडस्योदयेसति ॥ ३२ ॥ नीत्वाकुंभंजलोद्देशे[1]नद्याःप्रस्रवणेतथा ॥ तडागेस्थापयित्वातंपूज
यित्वायथाविधि ॥ ३३ ॥ दद्यात्सदेवंतंकुंभंब्राह्मणेवेदपारगे ॥ कुंभेनसहराजेंद्रमहादानानिदापयेत् ॥ ३४ ॥ अनेनविधिनारामयूथपैः
सहसंगतः ॥ कुरुव्रतंप्रयत्नेनविजयस्तेभविष्यति ॥ ३५ ॥ इतिश्रुत्वाततोरामोयथोक्तमकरोत्तदा ॥ कृतेव्रतेसविजयीबभूवरघुनंदनः
॥ ३६ ॥ प्राप्तासीताजितालंकापौलस्त्योनिहतोरणे ॥ अनेनविधिनापुत्रयेकुर्वंतिनराव्रतम् ॥ ३७ ॥ इहलोकेजयप्राप्तिःपरलोकस्तथाक्षयः ॥
एतस्मात्कारणात्पुत्रकर्तव्यंविजयाव्रतम् ॥ ३८ ॥ विजयायाश्चमाहात्म्यंसर्वकिल्बिषनाशनम् ॥ पठनाच्छ्रवणाच्चैववाजपेयफलंलभेत् ॥ ३९ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेफाल्गुनकृष्णाविजयामाहात्म्यंनामचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउ
वाच ॥ ॥ माहात्म्यंविजयायाश्चश्रुतंकृष्णमहत्फलम् ॥ फाल्गुनस्यार्जुनेपक्षेयन्नाम्नीतांवदाधुना ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ धर्मपुत्रमहाभागशृणुव
क्ष्यामितेधुना ॥ योक्तापृष्टेनमांधात्रावसिष्ठेनमहात्मना ॥ २ ॥ फाल्गुनस्यविशेषेणविशेषःकथितोनृप ॥ [3]आमलकीव्रतंपुण्यंविष्णुलोकफलप्रदम् ॥ ३ ॥
आमलक्यास्तलेगत्वाजागरंतत्रकारयेत् ॥ कृत्वाजागरणंरात्रौगोसहस्रफलंलभेत् ॥ ४ ॥ ॥ मांधातोवाच ॥ ॥ आमलकीकदाह्येषाउत्पन्नाद्विज

पा० १ दीर्घा । २ त्स्थंडिले कुंभं । ३ अस्मिन्नध्याये 'आमलकी' इत्यत्र 'आमर्दकी' इति कु० पुस्तके । अर्थस्त्वेक एव ।

सत्तम ॥ एतत्सर्वंममाचक्ष्वपरंकौतूहलंहिमे ॥ ५ ॥ कस्मादियंपवित्राचकस्मात्पापप्रणाशिनी ॥ कस्माज्जागरणंकृत्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥६॥ ॥ वासिष्ठउवाच ॥ ॥ कथयामिमहाभागयथेयमभवत्क्षितौ ॥ आमलकीमहावृक्षःसर्वपापप्रणाशनः ॥ ७ ॥ एकार्णवेपुराजातेनष्टेस्थावरजंगमे ॥ नष्टेदेवासुरगणेप्रणष्टोरगराक्षसे ॥ ८ ॥ तत्रदेवादिदेवेशःपरमात्मासनातनः ॥ जगामब्रह्मपरममात्मनःपदमव्ययम् ॥ ९ ॥ ततोस्यजाग्रतोब्रह्ममुखाच्छाशिसमप्रभः ॥ ष्ठीवनाद्बिंदुरुत्पन्नःसभूमौनिपपातह ॥ १० ॥ तस्माद्बिंदोःसमुत्पन्नःस्वयंधात्रीनगोमहान् ॥ शाखाप्रशाखाबहुलःफलभारेणनामितः॥११॥ सर्वेषांचैववृक्षाणामादिरोहःप्रकीर्तितः ॥ ब्रह्मणाथततःपश्चात्संसृष्टाश्चइमाःप्रजाः ॥ १२ ॥ देवदानवगंधर्वयक्षराक्षसपन्नगान् ॥ असृजद्भगवान्देवोमहर्षींश्चतथामलान् ॥ १३ ॥ आजग्मुस्तत्रदेवास्तेयत्रधात्रीहरिप्रिया ॥ तांदृष्ट्वातेमहाभागपरंविस्मयमागताः ॥ १४ ॥ नजानीमइमंवृक्षंचिंतयंतोभिसंस्थिताः ॥ एवंचिंतयतांतेषांवागुवाचाशरीरिणी ॥ १५ ॥ आमलकीनगोह्येषप्रवरोवैष्णवोमतः ॥ अस्यसंस्मरणादेवलभेद्गोदानजंफलम् ॥ १६ ॥ स्पर्शनाद्द्विगुणंपुण्यंत्रिगुणं[1]धारणात्तथा ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसेव्याआमलकीसदा ॥ १७ ॥ सर्वपापहराप्रोक्तावैष्णवीपापनाशिनी ॥ तस्यामूलेस्थितोविष्णुस्तदूर्ध्वंचपितामहः ॥ १८ ॥ स्कंधेचभगवान्रुद्रःसंस्थितःपरमेश्वरः ॥ शाखासुमुनयःसर्वेप्रशाखासुचदेवताः ॥ १९ ॥ पर्णेषुचासतेदेवाःपुष्पेषुमरुतस्तथा ॥ प्रजानांपतयःसर्वेफलेष्वेवव्यवस्थिताः ॥ २० ॥ सर्वदेवमयीह्येषाधात्रीचकथितामया ॥ तस्मात्पूज्यतमाह्येषाविष्णुभक्तिपरायणैः ॥२१॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ कोभवान्नहिजानीमःकस्मात्कारणतांगतः ॥ देवोवायदिवाचान्यःकथयस्वयथातथम् ॥२२॥ ॥ वागुवाच ॥ ॥ यःकर्तासर्वभूतानांभुवनानांचसर्वशः॥विस्मितान्विदुषःप्रेक्ष्यसोहंविष्णुःसनातनः ॥२३॥ तच्छ्रुत्वादेवदेवस्यभाषितंब्रह्मणःसुताः॥अनादिनिधनंदेवंस्तोतुंतत्रप्रचक्रमुः ॥२४॥ नमोभूतात्मभूतायआत्मनेपरमात्मने ॥ अच्युतायनमोनित्यमनंतायनमोनमः ॥२५॥ दामोदरायकवयेयज्ञेशायनमोनमः ॥ एवंस्तुतस्तुऋषिभिस्तुतोषभगवान्हरिः॥२६॥प्रत्युवाचमहर्षींस्तानभीष्टंकिंददामिवः॥ऋषयऊचुः॥यदितुष्टोसिभगवन्नस्माकंहितकाम्यया ॥२७॥ व्रतंकिंचित्समाख्याहिस्वर्गमोक्षफलप्रदम् ॥ धनधान्यप्रदंपुण्यमात्मनस्तुष्टिकारकम्॥२८॥अल्पायासंबहुफलंव्रतानामुत्तमंव्रतम्॥ कृतेनयेनदेवेशविष्णुलोकेमहीयते ॥२९॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ फाल्गुनेशुक्लपक्षेतुपुष्येणद्वादशीयदि ॥ भवेत्साचमहापुण्यामहापातकनाशिनी ॥ ३० ॥ विशेषस्तत्रकर्त्तव्यःशृणुध्वंद्विजसत्तमाः ॥ आमलकींचसंप्राप्यजागरंतत्रकारयेत् ॥ ३१ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोगोसहस्रफलंलभेत् ॥ एतद्वःकथितंविप्राव्रतानांव्रतमुत्तमम् ॥ अर्चयित्वाच्युतंत

पा० १ भक्षणात्–इ० ।

स्यांविष्णुलोकान्नमुच्यते ॥३२॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ व्रतस्यास्यविधिंब्रूहिपरिपूर्णंकथंभवेत् ॥ केमंत्राःकेनमस्काराःदेवताकाप्रकीर्तिता ॥३३॥ कथं
दानंकथंस्नानंकश्चपूजाविधिःस्मृतः ॥ अर्घार्चनस्यमंत्रंतुकथयस्वयथातथम् ॥ ३४ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ श्रूयतांयोविधिःसम्यग्व्रतस्यास्यद्विजर्ष
भाः ॥ एकादश्यांनिराहारःस्थित्वाचैवपरेहनि ॥ ३५ ॥ भोक्ष्येहंपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत ॥ इतिकृत्वातुनियमंदंतधावनपूर्वकम् ॥ ३६ ॥
नालपेत्पतितांश्चौरांस्तथापाषंडिनोनरान् ॥ दुर्वृत्तान्भिन्नमर्यादान्गुरुदारप्रधर्षकान् ॥ ३७ ॥ अपराह्णेततःस्नानंविधिनाकारयेद्बुधः ॥ नद्यांतडागे
कूपेवागृहेवानियतात्मवान् ॥ ३८ ॥ मृत्तिकालंभनंपूर्वंततःस्नानंचकारयेत् ॥ अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे ॥ ३९ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्म
यादुष्कृतंकृतम् ॥ ४० ॥ ॥ इतिमृत्तिकामंत्रः ॥ ॥ त्वमंबुसर्वभूतानांजीवनंतनुरक्षकम् ॥ स्वेदजोद्भिज्जजातीनांरसानांपतयेनमः ॥ ४१ ॥ स्ना
तोहंसर्वतीर्थेषुह्रदप्रस्रवणेषुच ॥ नदीषुदेवखातेषुइदंस्नानंतुमेभवेत् ॥ ४२ ॥ ॥ इतिस्नानमंत्रः ॥ ॥ जामदग्न्यंमुनिंचैवकारयित्वाहिरण्मयम् ॥ माष
कस्यसुवर्णस्यतदर्द्धार्द्धेनवापुनः ॥४३॥ गृहमागत्यपूजायाःपूजाहोमंतुकारयेत् ॥ ततश्चामलकींगच्छेत्सर्वोपस्करसंयुतः ॥४४॥ आमलकींततोगत्वापरिशो
ध्यसमंततः ॥ स्थापयेत्सततंकुंभमव्रणंमंत्रपूर्वकम् ॥ ४५ ॥ पंचरत्नसमोपेतंदिव्यगंधाधिवासितम् ॥ छत्रोपानद्युगोपेतंसितचंदनचर्चितम् ॥४६॥ स्रग्दा
मलंबितग्रीवंसर्वधूपविधूपितम् ॥ दीपमालाकुलंकुर्यात्सर्वतःसुमनोहरम् ॥४७॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंदिव्यलाजैःप्रपूरितम् ॥ पात्रोपरिन्यसेद्देवंजामदग्न्यं
महाप्रभम् ॥४८॥ विशोकायनमःपादौजानुनीविश्वरूपिणे ॥ उग्रायचततोप्यूरूकटीदामोदरायच ॥४९॥ उदरंपद्मनाभायउरःश्रीवत्सधारिणे ॥ चक्रिणे
वामबाहुंचदक्षिणंगदिनेनमः ॥५०॥ वैकुंठायनमःकंठमास्यंयज्ञमुखायवै ॥ नासांविशोकनिधयेवासुदेवायचाक्षिणी ॥ ५१ ॥ ललाटंवामनायेतिरामायेति
भ्रुवौनमः ॥ सर्वात्मनेतुतच्छीर्षंनमइत्यभिपूजयेत् ॥ ५२ ॥ इतिपूजामंत्रः ॥ ततोदेवाधिदेवायअर्घंचैवप्रदापयेत् ॥ फलेनचैवशुभ्रेणभक्तियुक्तेनचे
तसा ॥५३॥ ततोजागरणंकुर्याद्भक्तियुक्तेनचेतसा ॥ नृत्यैर्गीतैश्चवादित्रैर्द्धर्माख्यानैःस्तवैरपि ॥५४॥ वैष्णवैश्चतथाख्यानैःक्षपयेत्सर्वशर्वरीम् ॥ प्रदक्षिणां
ततःकुर्याद्धात्र्यावैविष्णुनामभिः ॥५५॥ अष्टाधिकंशतंचैवअष्टाविंशतिरेववा ॥ ततःप्रभातेसमयेकृत्वानीराजनंहरेः ॥५६॥ ब्राह्मणंपूजयित्वातुसर्वंतस्मै
निवेदयेत् ॥ जामदग्न्यघटेतत्रवस्त्रयुग्ममुपानहौ ॥ ५७ ॥ जामदग्न्यस्वरूपेणप्रीयतांममकेशवः ॥ ततश्चामलकींस्पृष्ट्वाकृत्वाचैवप्रदक्षिणाम् ॥ ५८ ॥
स्नानंकृत्वाविधानेनब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ ततश्चस्वयमश्नीयात्कुटुंबेनसमावृतः ॥ ५९ ॥ एवंकृतेनयत्पुण्यंतत्सर्वंकथयामिते ॥ सर्वतीर्थेषुयत्पुण्यं

पा० १ जन्मकोट्यांसमार्जितम् ।

सर्वदानेषुयत्फलम् ॥ ६० ॥ सर्वयज्ञाधिकंचैवलभतेनात्रसंशयः ॥ एतद्वःसर्वमाख्यातंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ६१ ॥ एतावदुक्त्वादेवेशस्तत्रैवांतरधीयत ॥ तेचापिऋषयःसर्वेंचक्रुःसर्वमशेषतः ॥ ६२ ॥ तथात्वमपिराजेन्द्रकर्तुमर्हसिसत्तम ॥ व्रतमेतद्दुराधर्षंसर्वपापप्रमोचनम् ॥ ६३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेफाल्गुनशुक्लामलक्येकादशीनामपंचचत्वारिंशोऽध्यायः॥४५॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेश्रुताचामलकीतथा ॥ चैत्रस्यकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुराजेंद्रवक्ष्यामिआख्यानंपापनाशनम् ॥ यल्लोमशोब्रवीत्पृष्टोमांधात्राचक्रवर्तिना ॥ २ ॥ ॥ मांधातोवाच ॥ ॥ भगवन्श्रोतुमिच्छामिलोकानांहितकाम्यया ॥ चैत्रस्यप्रथमेपक्षेकानामैकादशीभवेत् ॥ कोविधिःकिंफलंतस्याःकथयस्वप्रसादतः ॥३॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ चैत्रमास्यसितेपक्षेनाम्नावैपापमोचनी ॥ एकादशीसमाख्यातापिशाचत्वविनाशिनी ॥ ४ ॥ शृणुतस्याःप्रवक्ष्यामिकामदांसिद्धिदांनृप ॥ कथांविचित्रांशुभदांपापघ्नींधर्मदायिनीम् ॥ ५ ॥ पुराचैत्ररथोद्देशेअप्सरोगणसेविते ॥ वसंतसमयेप्राप्ते[1]षट्पदाकुलितेवने ॥६॥ गंधर्वकन्यावादित्रैरमंतिसहकिंनरैः ॥ पाकशासनमुख्याश्चक्रीडंतेत्रिदिवौकसः ॥७॥ नापरंसुखदंकिंचिद्विनाचैत्ररथाद्वनम् ॥ तस्मिन्वनेतुमुनयस्तपंतिबहुलंतपः ॥ ८ ॥ मेधाविनामानमृषिंतत्रस्थंब्रह्मचारिणम् ॥ अप्सरास्तंमुनिवरंमोहनायोपचक्रमे ॥ ९ ॥ मंजुघोषेतिविख्याताभावंतस्यवितन्वती ॥ क्रोशमात्रंस्थितानस्यभयादाश्रमसन्निधौ ॥ १० ॥ गायंतीमधुरंसाधुपीडयंतीविपंचिकाम् ॥ गायंतींतामथालोक्यपुष्पचंदनसेविताम् ॥ ११ ॥ कामोपिविजयाकांक्षीशिवभक्तान्मुनीश्वरान् ॥ तस्याःशरीरे[2]संवासमकरोन्मनसःसुतः ॥ १२ ॥ कृत्वाभ्रुवौधनुष्कोटिंगुणंकृत्वाकटाक्षकम् ॥ मार्गणौनयनेकृत्वापक्ष्मयुक्तेयथाक्रमम् ॥ १३ ॥ कुचौकृत्वापटकुटींविजयायोपचक्रमे ॥ मंजुघोषाभवत्तस्यकामस्यैववरूथिनी ॥ १४ ॥ मेधाविनंमुनिंदृष्ट्वासापिकामेनपीडिता ॥ यौवनोद्भिन्नदेहोसौमेधाव्यपिविराजते ॥ १५ ॥ सितोपवीतसहितोदृष्टःस्मरइवापरः ॥ मेधावीवसतेचासौच्यवनस्याश्रमेशुभे ॥ १६ ॥ मंजुघोषास्थितंतत्रदृष्ट्वासामुनिपुंगवम् ॥ मदनस्यवशंप्राप्तामंदंमंदमगायत ॥ १७ ॥ रणद्वलयसंयुक्तांशिंजन्नूपुरमेखलाम् ॥ गायंतींतांतथाभूतांविलोक्यमुनिपुंगवः ॥ १८ ॥ मदनेनससैन्येननीतोमोहवशंबलात् ॥ मंजुघोषासमागम्यमुनिंदृष्ट्वातथाविधम् ॥१९॥ हावभावकटाक्षैस्तंमोहयामासचांगना ॥ अधःसंस्थाप्यवीणांसासस्वजेतंमुनीश्वरम् ॥ २० ॥ [3]वलितेवलतावृक्षंवातवेगेनकंपितम्॥सोपिरेमेतयासार्द्धंमेधावीमुनिपुंगवः॥२१॥तस्मिन्नेवर्ततोदृष्ट्वातस्यास्तंदेहमुत्तमम्॥शिवतत्त्वंगतंतस्यकामतत्त्ववशंगतः॥२२॥ नानिशांन

पा०– १ पुष्पैराकुलिते । २ संसर्गं शिववैरमनुस्मरन् । ३ वल्लीवाकुलिता । ४ वनोद्देशेदृष्ट्वातद्देहमुत्तमम् ।

दिनंसोपिरमन्जानातिकामुकः ॥ बहुवर्षगतःकालोमुनेराचारलोपतः ॥ २३ ॥ मंजुघोषादेवलोकगमनायोपचक्रमे ॥ गच्छंतीतंप्रत्युवाचरमंतंमु
निसत्तमम् ॥ आदेशोदीयतांब्रह्मन्स्वदेशगमनायमे ॥ २४ ॥ ॥ मेधाव्युवाच ॥ ॥ अद्यैवत्वंसमायाताप्रदोषादौवरानने ॥ यावत्प्रभातसंध्यास्यात्ताव
त्तिष्ठममांतिके ॥ इतिश्रुत्वामुनेर्वाक्यंभयभीताबभूवसा ॥ २५ ॥ पुनर्वैरमयामासतमृषिंनृपसत्तम ॥ मुनेःशापभयाद्भीताबहुलान्परिवत्सरान् ॥ २६ ॥
वर्षाणांपंचपंचाशन्नवमासादिनत्रयम् ॥ सारेमेमुनिनातस्यनिशार्द्धमिवचाभवत् ॥ २७ ॥ सातंपुनरुवाचाथतस्मिन्कालेगतेमुनिम् ॥ आदेशोदीयतांब्र
ह्मन्गंतव्यंस्वगृहेमया ॥ २८ ॥ ॥ मेधाव्युवाच ॥ ॥ प्रभातमधुनाचास्तेश्रूयतांवचनंमम ॥ संध्यायावच्चकुर्वेहंतावत्त्वंवैस्थिराभव ॥ २९ ॥ इतिवा
क्यंमुनेःश्रुत्वाजातानंदसमाकुला ॥ स्मितंकृत्वातुसाकिंचित्प्रत्युवाचशुचिस्मिता ॥ ३० ॥ ॥ अप्सराउवाच ॥ ॥ कियत्प्रमाणाविप्रेंद्रतवसंध्यागता
नघ ॥ मयिप्रसादंकृत्वातुगतकालोविचार्यताम् ॥ ३१ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वाविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ गतकालस्यविप्रेंद्रःप्रमाणमकरोत्तदा ॥ ३२ ॥
समाश्वसप्तपंचाशद्गतास्तस्यतयासह ॥ चुक्रोधसततस्तस्यैज्वालामालीबभूवह ॥ ३३ ॥ नेत्राभ्यांविस्फुलिंगान्समुंचमानोतिकोपनः ॥ कालरूपांतु
तांदृष्ट्वातपसःक्षयकारिणीम् ॥ ३४ ॥ दुःखार्जितंक्षयंनीतंतपोदृष्ट्वातयासह ॥ सकंपोष्ठोमुनिस्तत्रप्रत्युवाचाकुलेंद्रियः ॥३५॥ तांशशापाथमेधावीत्वंपि
शाचीभवेतिच ॥ धिक्त्वांपापेदुराचारेकुलटेपातकप्रिये ॥ ३६ ॥ तस्यशापेनसादग्धाविनयावनतास्थिता ॥ उवाचवचनंसुभ्रूःप्रसादंवांछतीमुनिम् ॥
प्रसादंकुरुविप्रेंद्रशापस्यानुग्रहंकुरु ॥ ३७ ॥ सतांसंगोहिभवतिवचोभिःसप्तभिःपदैः ॥ त्वयासहममब्रह्मन्नीतावैबहुवत्सराः ॥ एतस्मात्कारणात्स्वामिन्
प्रसादंकुरुसुव्रत ॥ ३८ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ शृणुमेवचनंभद्रेशापानुग्रहकारकम् ॥ किंकरोमित्वयापापेक्षयंनीतंमहत्तपः ॥ ३९ ॥ चैत्रस्यकृष्णप
क्षेतुभवेदेकादशीशुभा ॥ पापमोचनिकानामसर्वपापक्षयंकरी ॥ ४० ॥ तस्याव्रतेकृतेशुभ्रेपिशाचत्वंप्रयास्यति ॥ इत्युक्त्वासोपिमेधावीजगामापितुराश्र
मम् ॥ ४१ ॥ तमागतंसमालोक्यच्यवनःप्रत्युवाचतम् ॥ किमेतद्विहितंपुत्रत्वयापुण्यंक्षयंकृतम् ॥ ४२ ॥ ॥ मेधाव्युवाच ॥ ॥ पातकंवैकृतंतातरमि
ताचाप्सरामया ॥ प्रायश्चित्तंब्रूहितातयेनपापक्षयोभवेत् ॥ ४३ ॥ ॥ च्यवनउवाच ॥ ॥ चैत्रस्यचासितेपक्षेनाम्नावैपापमोचनी ॥ अस्याव्रतेकृतेपुत्र
पापराशिःक्षयंव्रजेत् ॥ ४४ ॥ इतिश्रुत्वापितुर्वाक्यंकृतंतेनव्रतोत्तमम् ॥ गतंपापंक्षयंतस्यतपोयुक्तोबभूवसः ॥ ४५ ॥ साप्येवंमंजुघोषाचकृत्वैतद्व्रतमु
त्तमम् ॥ पिशाचत्वाद्विनिर्मुक्तापापमोचनिकाव्रतात् ॥ दिव्यरूपधरासावैगतानाकेवराप्सराः ॥ ४६ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ पापमोचनिकांराजन्ये
कुर्वंतिनरोत्तमाः ॥ तेषांपापंचयत्किंचित्तत्सर्वंचक्षयंव्रजेत् ॥ ४७ ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ ब्रह्महाहेमहारीचसुरापोगुरुतल्पगः ॥४८॥

व्रतस्यचास्यकरणात्पापमुक्ताभवंतिते ॥ बहुपुण्यप्रदंह्येतत्करणाद्व्रतमुत्तमम् ॥ ४९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामु
त्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेचैत्रकृष्णैकादशीपापमोचनीनामषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ वासुदेवनमस्तुभ्यंकथयस्वम
माग्रतः ॥ चैत्रस्यशुक्लपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुष्वैकमनाराजन्कथांपुण्यांपुरातनीम् ॥ वसिष्ठोयामकथयत्प्राग्दि
लीपायपृच्छते ॥ २ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिकथयस्वप्रसादतः ॥ चैत्रमासिसितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥
॥ ३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयाराजन्कथयामितवाग्रतः ॥ चैत्रस्यशुक्लपक्षेतुकामदानामनामतः ॥ ४ ॥ एकादशीपुण्यतमापा
पेंधनदवानलः ॥ शृणुराजन्कथामेतांपापघ्नींपुण्यदायिनीम् ॥ ५ ॥ पुरानागपुरेरम्येहेमरत्नविभूषिते ॥ पुंडरीकमुखानागानिवसंतिमहोत्कटाः ॥ ६ ॥
तस्मिन्पुरेपुंडरीकोराजाराज्यंचकारसः ॥ गंधर्वैःकिन्नरैश्चैवअप्सरोभिश्चसेव्यते ॥ ७ ॥ वराप्सरास्तुललितागंधर्वोललितस्तथा ॥ उभौरागेणसंरक्तौ
दंपतीकामपीडितौ ॥ ८ ॥ रेमातेस्वगृहेरम्येधनधान्ययुतेतदा ॥ ललितायाश्चहृदयेपतिर्वसतिसर्वदा ॥ ९ ॥ हृदयेतस्यललितानित्यंवसतिभामिनी ॥
एकदापुंडरीकोथक्रीडतेसदसिस्थितः ॥ १० ॥ गीतंगानंप्रकुरुतेललितोदयितांविना ॥ पदबंधस्खलज्जिह्वोबभूवललितांस्मरन् ॥ ११ ॥ मनो
भावंविदित्वास्यकर्कटोनागसत्तमः ॥ पदबंधच्युतिंतस्यपुंडरीकेन्यवेदयत् ॥ १२ ॥ श्रुत्वाकर्कोटकवचःपुंडरीकोभुजंगराट् ॥ क्रोधसंरक्तनयनोब
भूवातिभयंकरः ॥ १३ ॥ शशापललितंतत्रगायंतंमदनातुरम् ॥ राक्षसोभवदुर्बुद्धेक्रव्यादःपुरुषादकः ॥ १४ ॥ यतःपत्नीवशोपेतोगायमानोममा
ग्रतः ॥ वचनात्तस्यराजेंद्ररक्षोरूपोबभूवसः ॥ १५ ॥ रौद्राननोविरूपाक्षोदृष्टमात्रोभयंकरः ॥ बाहूयोजनविस्तीर्णौमुखंकंदरसन्निभम् ॥ १६ ॥
चंद्रसूर्यनिभेनेत्रेग्रीवापर्वतसंनिभा ॥ नासारंध्रेतुविवरेअधरौयोजनायतौ ॥ १७ ॥ शरीरंतस्यराजेंद्रउत्थितंयोजनाष्टकम् ॥ ईदृशोराक्षसोभूत्वा
भुंजानःकर्मणःफलम् ॥ १८ ॥ ललितातुतथालोक्यस्वपतिंविकृताकृतिम् ॥ चिंतयामासमनसादुःखेनमहतार्दिता ॥ १९ ॥ किंकरोमिक्वगच्छामि
पतिःशापेनपीडितः ॥ इतिसंस्मृत्यसंस्मृत्यमनसाशर्मनालभत् ॥ २० ॥ चचारपतिनासार्द्धंललितागहनेवने ॥ बभ्रामविपिनेदुर्गेकामरूपीसरा
क्षसः ॥ २१ ॥ निर्घृणः पापनिरतोविरूपःपुरुषादकः ॥ नसुखंलभतेरात्रौनदिवापापपीडितः ॥ २२ ॥ ललितादुःखितातीवपतिंदृष्ट्वातथाविधम् ॥ बभ्रामते
नसार्द्धंसारुदतीगहनेवने ॥ २३ ॥ दृष्ट्वाश्रमपदंरम्यंमुनिंसंशांतविग्रहम् ॥ शीघ्रंजगामललितानमस्कृत्याग्रतःस्थिता ॥ २४ ॥ तांदृष्ट्वासमुनिःप्राहदुः

पा० १ जातो ।

खितांहिदयापरः ॥ कात्वंकस्मादिहायातासत्यंवदममाग्रतः ॥२५॥ ॥ ललितोवाच ॥ ॥ वीरधन्वेतिगंधर्वःसुतातस्यमहात्मनः ॥ ललितांनाममां
विद्धिपत्यर्थमिहचागताम् ॥ २६ ॥ भर्तामेपापदोषेणराक्षसोभून्महामुने ॥ रौद्ररूपोदुराचारस्तंदृष्ट्वानास्तिमेसुखम् ॥ २७ ॥ सांप्रतंशाधिमांब्रह्मन्यत्कृ
त्यंतद्वदप्रभो ॥ येनपुण्येनविप्रेंद्रराक्षसत्वाद्विमुच्यते ॥ २८ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ चैत्रमासस्यरंभोरुशुक्लपक्षोस्तिसांप्रतम् ॥ कामदैकादशीनाम
पापघ्नीललितेपरा ॥ २९ ॥ कुरुष्वतद्व्रतंभद्रेविधिपूर्वंमयोदितम् ॥ अस्यव्रतस्ययत्पुण्यंतत्स्वभर्त्रेप्रदीयताम् ॥ ३० ॥ दत्तेपुण्येक्षणात्तस्यशापदोषःप्र
यास्यति ॥ इतिश्रुत्वामुनेर्वाक्यंललिताहर्षिताभवत् ॥ ३१ ॥ उपोष्यैकादशींराजन्द्वादशीदिवसेतथा ॥ विप्रस्यैवसमीपेतद्वासुदेवस्यचाग्रतः ॥ ३२ ॥
वाक्यमुवाचललितास्वपत्युस्तारणायवै ॥ मयातुतद्व्रतंचीर्णंकामदायाउपोषणम् ॥ ३३ ॥ तस्यपुण्यप्रभावेनगच्छत्वस्यापिशाचता ॥ ललितावचना
देववर्त्तमानोपितत्क्षणे ॥ ३४ ॥ गतपापःसललितोदिव्यदेहोबभूवह ॥ राक्षसत्वंगतंतस्यप्राप्तागंधर्वतापुनः ॥ ३५ ॥ हेमरत्नसमाकीर्णोरेमेललितयासह ॥
विमानवरमारूढौपूर्वरूपाधिकौचतौ ॥ ३६ ॥ दंपतीअत्यशोभेतांकामदायाःप्रभावतः ॥ इतिज्ञात्वानृपश्रेष्ठकर्तव्यैषाप्रयत्नतः ॥ ३७ ॥ लोकानांतुहि
तार्थायतवाग्रेकथितामया ॥ ब्रह्महत्यादिपापघ्नीपिशाचत्वविनाशनी ॥ ३८ ॥ नातःपरतराकाचित्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्वाजपेय
फलंलभेत् ॥ ३९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेचैत्रशुक्लाकामदानामसप्तचत्वारिंशोऽ
ध्यायः ॥ ४७ ॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ वैशाखस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ महिमानंकथयमेवासुदेवनमोस्तुते ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ ॥ सौभाग्यदायिनीराजन्निहलोकेपरत्रच ॥ वैशाखकृष्णपक्षेतुनाम्नाचैववरूथिनी ॥ २ ॥ वरूथिन्याव्रतेनैवसौख्यंभवतिसर्वदा ॥ पापहा
निश्चभवतिसौभाग्यप्राप्तिरेवच ॥ ३ ॥ दुर्भगायाकरोत्येनांसास्त्रीसौभाग्यमाप्नुयात् ॥ लोकानांचैवसर्वेषांभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ ४ ॥ सर्वपापहरानृणांग
र्भवासनिकृंतनी ॥ वरूथिन्याव्रतेनैवमांधातास्वर्गतिंगतः ॥ ५ ॥ धुंधुमारादयश्चान्येराजानोबहवस्तथा ॥ ब्रह्मकपालनिर्मुक्तोबभूवभगवान्भवः ॥ ६ ॥
दशवर्षसहस्राणितपस्तप्यतियोनरः ॥ कुरुक्षेत्रेरविग्रहेस्वर्णभारंददातियः ॥ तत्तुल्यंफलमाप्नोतिवरूथिन्याव्रतंचरन् ॥ ७ ॥ श्रद्धावान्यस्तुकुरुतेवरू
थिन्याव्रतंनरः ॥ वांछितंलभतेसोपिइहलोकेपरत्रच ॥ ८ ॥ पवित्रापावनीह्येषामहापातकनाशिनी ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदाचैवकर्तृणांनृपसत्तम ॥ ९ ॥
अश्वदानान्नृपश्रेष्ठगजदानंविशिष्यते ॥ गजदानाद्भूमिदानंतिलदानंततोधिकम् ॥ १० ॥ तस्माच्चस्वर्णदानंवैअन्नदानंततोधिकम् ॥ अन्नदानात्परंदानं

---

१ सर्वपापहरापरा–इ० पा० ।

नभूतंनभविष्यति ॥ ११ ॥ पितृदेवमनुष्याणांतृप्तिरन्नेनजायते ॥ तत्समंकविभिःप्रोक्तंकन्यादानंनृपोत्तम ॥ १२ ॥ धेनुदानंचतत्तुल्यमित्याहभगवा
न्स्वयम् ॥ प्रोक्तेभ्यःसर्वदानेभ्योविद्यादानंविशिष्यते ॥१३॥ तत्फलंसमवाप्नोतिनरःकृत्वावरूथिनीम् ॥ कन्यावित्तेनजीवंतियेनराःपापमोहिताः॥१४॥
पुण्यक्षयंतेगच्छंतिनिरयंयातनामयम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेननग्राह्यंकन्यकाधनम् ॥ १५ ॥ यश्चगृह्णातिलोभेनकन्यांक्रीत्वाचतद्धनम् ॥ सोन्यजन्मनि
राजेंद्रओतुर्भवतिनिश्चितम् ॥ १६ ॥ कन्यांपुण्येनयोदद्याद्यथाशक्तिस्वलंकृताम् ॥ तत्पुण्यसंख्यांनृपतेचित्रगुप्तोनशक्नुयात् ॥ १७॥ तत्तुल्यंफलमाप्नो
तिनरःकृत्वावरूथिनीम् ॥ कांस्यंमांसंमसूरांश्चचणकान्कोद्रवांस्तथा ॥ १८ ॥ शाकंमधुपरान्नंचपुनर्भोजनमैथुने ॥ वैष्णवोव्रतकर्ताचदशम्यांदशवर्जये
त् ॥ १९ ॥ द्यूतंक्रीडांचनिद्रांचतांबूलंदंतधावनम् ॥ परापवादंपैशुन्यंस्तेयंहिंसांतथारतिम् ॥ २० ॥ क्रोधंचैवानृतंवाक्यमेकादश्यांविवर्जयेत् ॥ कां
स्यंमांसंसुरांक्षौद्रंतैलंपतितभाषणम् ॥ २१ ॥ व्यायामंचप्रवासंचपुनर्भोजनमैथुनम् ॥ [2]वृषपृष्ठंमसूरान्नंद्वादश्यांपरिवर्जयेत् ॥ २२ ॥ अनेनविधिनाराजन्
विहितायैर्वरूथिनी ॥ सर्वपापक्षयंकृत्वादद्यात्प्रांतेऽक्षयांगतिम् ॥ रात्रौजागरणंकृत्वापूजितोमधुसूदनः ॥ २३ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्तेयांतिपरमांगति
म् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्तव्यापापभीरुभिः ॥ २४ ॥ क्षपारितनयाद्भीतोनरःकुर्याद्वरूथिनीम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ सर्वपापवि
निर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ २५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुमापतिनारदसंवादेवैशाखकृष्णवरूथिनीएकादशी
नामअष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ वैशाखशुक्लपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ किंफलंकोविधिस्तत्रकथयस्वज
नार्दन ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ इदमेवपुरापृष्टंरामचंद्रेणधीमता ॥ वसिष्ठंप्रतिराजेंद्रयत्त्वंमामनुपृच्छसि ॥ २ ॥ ॥रामउवाच ॥ ॥
भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ सर्वपापक्षयकरंसर्वदुःखनिकृंतनम् ॥ ३ ॥ मयादुःखानिभुक्तानिसीताविरहजानितु ॥ ततो
हंभयभीतोस्मिपृच्छामित्वांमहामुने ॥ ४ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयारामतवैषानैष्ठिकीमतिः ॥ त्वन्नामग्रहणेनैवपूतोभवतिमान
वः ॥ ५ ॥ तथापिकथयिष्यामिलोकानांहितकाम्यया ॥ पवित्रंपावनानांचव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ६ ॥ वैशाखस्यासितेपक्षेरामचैकादशीभवेत् ॥ मोहिनीनाम
साप्रोक्तासर्वपापहरापरा ॥ ७ ॥ मोहजालात्प्रमुच्यंतेपातकानांसमूहतः ॥ अस्याव्रतप्रभावेनसत्यंसत्यंवदाम्यहम् ॥ ८ ॥ अतःकारणतोरामकर्तव्यैषाभ
वादृशैः ॥ पातकानांक्षयकरीमहादुःखविनाशिनी ॥ ९ ॥ शृणुष्वैकमनारामकथां[3]पापहरांपराम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणमहापापंप्रणश्यति ॥ १० ॥ सर

पा० १ वित्तेन । २ क्षौरं तैलंपरान्नंच–इ० । षाष्टषाष्टिमसूरान्नं–इ० च । ३ पुण्यप्रदांशुभाम् ।

स्वत्यास्तटेरम्येपुरीभद्रावतीशुभा ॥ द्युतिमान्नामनृपतिस्तत्रराज्यंकरोतिवै ॥ ११ ॥ चंद्रवंशोद्भवोनामधृतिमान्सत्यसंगरः ॥ तत्रवैश्योनिवसतिधन
धान्यसमृद्धिमान् ॥ १२ ॥ धनपालइतिख्यातःपुण्यकर्मप्रवर्त्तकः ॥ प्रपाकूपमठारामतडागगृहकारकः ॥ १३ ॥ विष्णुभक्तिरतःशांतस्तस्यासन्
पंचपुत्रकाः ॥ सुमनाद्युतिमांश्चैवमेधावीसुकृतस्तथा ॥ १४ ॥ पंचमोधृष्टबुद्धिश्चमहापापरतःसदा ॥ परस्त्रीसंगनिरतोविटगोष्ठीविशारदः ॥ १५ ॥
द्यूतादिव्यसनासक्तःपरस्त्रीरतिलालसः ॥ न[1]चदेवार्चनेबुद्धिर्नपितॄन्नाद्विजान्प्रति ॥ १६ ॥ अन्यायवर्तीदुष्टात्मापितुर्द्रव्यक्षयंकरः ॥ अभक्ष्यभक्षकःपा
पीसुरापानेरतःसदा ॥ १७ ॥ वेश्याकंठेक्षिप्तबाहुर्भ्रमन्दुष्टश्चतुष्पथे ॥ पित्रानिष्कासितोगेहात्परित्यक्तश्चबांधवैः ॥ १८ ॥ स्वदेहभूषणान्येवक्षयंनीता
नितेनवै ॥ गणिकाभिःपरित्यक्तोनिंदितश्चधनक्षयात् ॥ १९ ॥ ततश्चिंतापरोजातोवस्त्रहीनःक्षुधार्दितः ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिकेनोपायेनजीव्यते ॥ २० ॥
तस्करत्वंसमारब्धंतत्रैवनगरे[2]पितुः ॥ गृहीतोराजपुरुषैर्मुक्तश्चापितृगौरवात् ॥ २१ ॥ पुनर्बद्धःपुनस्त्यक्तःपुनर्बद्धःस[3]संभ्रमैः ॥ धृष्टबुद्धिर्दुराचारोनिबध्य
निगडैर्दृढैः ॥ २२ ॥ कशाघातैस्ताडितश्चपीडितश्चपुनःपुनः ॥ नस्थातव्यंहिमंदास्मंस्त्वयामद्देशगोचरे ॥ २३ ॥ एवमुक्त्वाततोराज्ञामोचितोदृढ
बंधनात् ॥ निर्जगामभयात्तस्यगतोसौगहनंवनम् ॥ २४ ॥ क्षुत्तृषापीडितश्चायमितश्चेतश्चधावति ॥ सिंहवन्निजघानासौमृगशूकरचित्रलान् ॥ २५ ॥
आमिषाहारनिरतोवनेतिष्ठतिसर्वदा ॥ करेशरासनंकृत्वानिषंगंपृष्ठसंगतम् ॥ २६ ॥ अरण्यचारिणोहंतिपक्षिणश्च[4]पदाचरन् ॥ चकोरांश्चमयूरांश्चकं
कतितिरमूषिकान् ॥ २७ ॥ एतानन्यान्हिनस्त्यंधोधृष्टबुद्धिस्तुनिर्घृणः ॥ पूर्वजन्मकृतैःपापैर्निमग्नःपापकर्दमे ॥ २८ ॥ दुःखशोकसमाविष्टःपीड्यं[5]मा
नोदिवानिशम् ॥ कौंडिन्यस्याश्रमपदंप्राप्तःपुण्यागमात्क्वचित् ॥ २९ ॥ माधवेमासिजाह्नव्याःकृतस्नानंतपोधनम् ॥ आससादधृष्टबुद्धिःशोकभारेणपी
डितः ॥ ३० ॥ तद्वस्त्रबिंदुस्पर्शेनगतपापोहताशुभः ॥ कौंडिन्यस्याग्रतःस्थित्वाप्रत्युवाचकृतांजलिः ॥ ३१ ॥ धृष्टबुद्धिरुवाच ॥ ॥ भोभोब्रह्म
न्द्विजश्रेष्ठदयांकृत्वाममोपरि ॥ येनपुण्यप्रभावेनमुक्तिर्भवतितद्वद ॥ ३२ ॥ कौंडिन्यउवाच ॥ ॥ शृणुष्वैकमनाभूत्वायेनपापक्षयस्तव ॥ वैशाख
स्यासितेपक्षेमोहिनीनामविश्रुता ॥ ३३ ॥ एकादशीव्रतंतस्याःकुरुमद्वाक्यनोदितः ॥ मेरुतुल्यानिपापानिक्षयं[6]गच्छंतिदेहिनाम् ॥ ३४ ॥ बहुज
न्मार्जितान्येषामोहिनीसमुपोषिता ॥ इतिवाक्यंमुनेःश्रुत्वाधृष्टबुद्धिःप्रसन्नधीः ॥ ३५ ॥ व्रतंचकारविधिवत्कौंडिन्यस्योपदेशतः ॥ कृतेव्रतेनृ
पश्रेष्ठगतपापोबभूवसः ॥ ३६ ॥ दिव्यदेहस्ततोभूत्वागरुडोपरिसंस्थितः ॥ जगामवैष्णवंलोकंसर्वोपद्रववर्जितम् ॥ ३७ ॥ इतीदृशंरामचंद्रउत्तमं

पा०ठा–१ नदेवांश्चातिथीन्वृद्धान्पितॄंश्चार्चेद्द्विजानपि । २ ततः । ३ सवै भटैः । ४ चतुष्पदान् । ५ चिंतयन्सोप्यहर्निशम् । ६ नयति ।

मोहिनीव्रतम् ॥ नातःपरतरंकिंचित्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ ३८ ॥ यज्ञादितीर्थदानानिकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंल
भेत् ॥ ३९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेवैशाखशुक्लेमोहन्येकादशीनामएकोनपंचाश
त्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ ज्येष्ठस्यकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ श्रोतुमिच्छामिमाहात्म्यंतद्वदस्वजनार्दन ॥ १ ॥ ॥ श्री
कृष्णउवाच ॥ साधुपृष्टंत्वयाराजन्लोकानांहितकाम्यया ॥ बहुपुण्यप्रदाह्येषामहापातकनाशिनी ॥ २ ॥ अपरानामराजेंद्रअपरापुत्रदायिनी ॥ लोके
प्रसिद्धितांयातिअपरांयस्तुसेवते ॥ ३ ॥ ब्रह्महत्याभिभूतोपिगोत्रहाभ्रूणहातथा ॥ परापवादवादीचपरस्त्रीरसिकोपिच ॥ ४ ॥ अपरासेवनाद्राजन्
विपाप्माभवतिध्रुवम् ॥ कूटसाक्ष्यंकूटमानंतुलाकूटंकरोतियः ॥५॥ कूटवेदंपठेद्यस्तुकूटशास्त्रंतथैवच ॥ ज्योतिषीगणकःकूटःकूटायुर्वेदिकोभिषक् ॥ ६ ॥
कूटसाक्ष्यसमायुक्तोविज्ञेयानरकौकसः ॥ अपरासेवनाद्राजन्पापैर्मुक्ताभवंतिते ॥ ७ ॥ क्षत्रियःक्षात्रधर्मंयस्त्यक्त्वायुद्धात्पलायते ॥ सयातिनरकंघोरं
स्वीयधर्मबहिष्कृतः ॥ ८ ॥ अपरासेवनात्सोपिपापंत्यक्त्वादिवंव्रजेत् ॥ विद्यावान्यःस्वयंशिष्योगुरुनिंदांकरोतिच ॥ ९ ॥ समहापातकैर्युक्तोनिरयं
यातिदारुणम् ॥ अपरासेवनात्सोपिसद्गतिंप्राप्नुयान्नरः ॥ १० ॥ महिमानमपरायाःशृणुराजन्वदाम्यहम् ॥ मकरस्थेरवौमाघेप्रयागेयत्फलंनृ
णाम् ॥ ११ ॥ काश्यांयत्प्राप्यतेपुण्यमुपरागेनिमज्जनात् ॥ गयायांपिंडदानेनपितृणांतृप्तिदोयथा ॥ १२ ॥ सिंहस्थितेदेवगुरौगौतम्यांस्नातकोनरः ॥
कन्यागतेगुरौराजन्कृष्णवेणीनिमज्जनात् ॥ १३ ॥ यत्फलंसमवाप्नोतिकुंभकेदारदर्शनात् ॥ बदर्याश्रमयात्रायांतत्तीर्थसेवनादपि ॥ १४ ॥ यत्फ
लंसमवाप्नोतिकुरुक्षेत्रेरविग्रहे ॥ गजाश्वहेमदानेनयज्ञंकृत्वासदक्षिणम् ॥ १५ ॥ तादृशंफलमाप्नोतिअपराव्रतसेवनात् ॥ अर्धप्रसूतांगांदत्वासुवर्णंवसुधां
तथा ॥ १६ ॥ नरोयत्फलमाप्नोतिअपरायाव्रतेनतत् ॥ पापद्रुमकुठारीयंपापेंधनदवानलः ॥ १७ ॥ पापांधकारतरणिःपापसारंगकेसरी ॥ बुद्बु
दाइवतोयेषुपुत्तिकाइवजंतुषु ॥ १८ ॥ जायंतेमरणायैवएकादश्याव्रतंविना ॥ अपरांसमुपोष्यैवपूजयित्वात्रिविक्रमम् ॥ १९ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो
विष्णुलोकेमहीयते ॥ लोकानांचहितार्थायतवाग्रेकथितंमया ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ २० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा
शत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेज्येष्ठकृष्णापरैकादशीनामपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अपरायाश्च
माहात्म्यंश्रुतंसर्वंजनार्दन ॥ ज्येष्ठस्यशुक्लपक्षेतुस्याद्यातांवदमानद ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ एनांवक्ष्यतिधर्मात्माव्यासःसत्यव

पा० १ अपारफलदायिनी ।

तीसुतः ॥ सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञावेदवेदांगपारगः ॥ २ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रुतामेमानवाधर्मावाशिष्ठाश्चश्रुतामया ॥ द्वैपायनयथावत्त्वंवै
ष्णवान्वक्तुमर्हसि ॥ ३ ॥ ॥ श्रीवेदव्यासउवाच ॥ ॥ श्रुतास्तुमानवाधर्मावैदिकाश्चश्रुतास्त्वया ॥ कलौयुगेनशक्यंतेतेवैकर्तुंनराधिप ॥ ४ ॥
सुखोपायमल्पधनमल्पक्लेशंमहाफलम् ॥ पुराणानांचसर्वेषांसारभूतंमहामते ॥ ५ ॥ एकादश्यांनभुंजीतपक्षयोरुभयोरपि ॥ द्वादश्यांतुशु
चिर्भूत्वापुष्पैःसंपूज्यकेशवम् ॥ ६ ॥ अन्नंभुंजीतसत्कृत्यपश्चाद्विप्रपुरःसरम् ॥ सूतकेपिनभोक्तव्यंनाशौचेचजनाधिप ॥ ७ ॥ यावज्जीवंव्रतमिदंकर्त्त
व्यंपुरुषर्षभ ॥ स्वर्गतिंप्राप्तुमिच्छद्भिरत्रनैवास्तिसंशयः ॥ ८ ॥ आपपापादुराचाराःपापिष्ठाधर्मवर्जिताः ॥ एकादश्यांनभुंजानानतेयांतियमांतिकम् ॥ ९ ॥
इतितद्वचनंश्रुत्वाकंपितोश्वत्थपत्रवत् ॥ भीमसेनोमहाबाहुर्नत्वोवाचगुरुंप्रति ॥ १० ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ ॥ पितामहमहाबुद्धेशृणुमेपरमंवचः ॥
युधिष्ठिरश्चकुंतीचतथाद्रुपदनंदिनी ॥ ११ ॥ अर्जुनोनकुलश्चैवसहदेवस्तथैवच ॥ एकादश्यांनभुंजंतिकदाचिदपिसुव्रताः ॥ १२ ॥ तेमांब्रुवंतिवैनित्यं
माभुंक्ष्वत्वंवृकोदर ॥ अहंतानब्रुवंतातबुभुक्षादुःसहामम ॥ १३ ॥ दानंदास्यामिविधिवत्पूजयिष्यामिकेशवम् ॥ भीमसेनवचःश्रुत्वाव्यासोवचनमब्रवी
त् ॥ १४ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ यदिस्वर्गमभीष्टंतेनरकंदुष्टमेवच ॥ एकादश्यांनभोक्तव्यंपक्षयोरुभयोरपि ॥ १५ ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ ॥
पितामहमहाबुद्धेकथयामितवाग्रतः ॥ एकभक्तेनशक्नोमिउपवासेकुतःप्रभो ॥ १६ ॥ वृकोपिनामयोवह्निःससदाजठरेमम ॥ अतिवेलंयदाश्नामितदासमु
पशाम्यति ॥ १७ ॥ नैकंशक्नोम्यहंकर्तुमुपवासंमहामुने ॥ येनैवप्राप्यतेस्वर्गस्तत्कर्त्तास्मियथातथम् ॥ तदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयोहमाप्नुयाम् ॥ १८ ॥
॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ वृषस्थेमिथुनस्थेवायदाचैकादशीभवेत् ॥ ज्येष्ठमासेप्रयत्नेनसोपोष्योदकवर्जिता ॥ १९ ॥ गंडूषाचमनंवारिवर्जयित्वोदकं
बुधः ॥ उपभुंजीतनैवेहव्रतभंगोन्यथाभवेत् ॥ २० ॥ उदयादुदयंयावद्वर्जयित्वोदकंनरः ॥ श्रूयतांसमवाप्नोतिद्वादशद्वादशीफलम् ॥ २१ ॥ ततःप्रभाते
विमलेद्वादश्यांस्नानमाचरेत् ॥ जलंसुवर्णंदत्त्वाचद्विजातिभ्योयथाविधि ॥ २२ ॥ भुंजीतकृतकृत्यस्तुब्राह्मणैःसहितोवशी ॥ एवंकृतेचयत्पुण्यंभीमसे
नशृणुष्वतत् ॥ २३ ॥ संवत्सरेतुयाश्चैवएकादश्योभवंतिहि ॥ तासांफलमवाप्नोतिह्यत्रमेनास्तिसंशयः ॥ २४ ॥ इतिमांकेशवःप्राहशंखचक्रगदाधरः ॥
सर्वान्परित्यज्यपुमान्मामेकंशरणंव्रजेत् ॥ २५ ॥ एकादश्यांनिराहारस्ततःपापात्प्रमुच्यते ॥ द्रव्यशुद्धिःकलौनास्तिसंस्कारःस्मार्त्तएवच ॥ २६ ॥
वैदिकस्तुकुतश्चापिप्राप्तेदुष्टेकलौयुगे ॥ किंनुतेबहुनोक्तेनवायुपुत्रपुनःपुनः ॥ २७ ॥ एकादश्यांनभुंजीतपक्षयोरुभयोरपि ॥ एकादश्यांसितेपक्षेज्येष्ठे
मास्युदकंविना ॥ २८ ॥ पुण्यंफलमवाप्नोतितच्छृणुष्ववृकोदर ॥ संवत्सरेतुयाप्रोक्ताःशुक्लःकृष्णावृकोदर ॥ २९ ॥ उपोषिताहिसर्वाःस्युरेकादश्यो

नसंशयः ॥ धनधान्यप्रदापुण्यापुत्रारोग्यशुभप्रदा ॥ ३० ॥ उपोषितानरव्याघ्रइतिसत्यंब्रवीमिते ॥ यमदूतामहाकायाःकरालाःकृष्णरूपिणः ॥ ३१ ॥ दंडपाशधरारौद्रानोपसर्पंतितंनरम् ॥ पीतांबरधरासौम्याश्चक्रहस्तामनोजवाः ॥ ३२ ॥ अंतकालेनयंत्येतेवैष्णवान्वैष्णवींपुरीम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनउपोष्योदकवर्जिता ॥ ३३ ॥ जलधेनुंतदादत्त्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ततस्त्वमस्यांकौंतेयसोपवासोर्चनंहरेः ॥ ३४ ॥ कुरुसर्वप्रयत्नेनसर्वपापप्रशांतये ॥ स्वप्नेनमेपराधोस्तिदंतरागतयापिवा ॥ ३५ ॥ भोक्ष्येपरेह्निदेवेशह्यशनंवासराद्धरेः ॥ इत्युच्चार्यततोमंत्रउपवासपरोभवेत् ॥ ३६ ॥ सर्वपापविनाशायश्रद्धादमसमन्वितः ॥ मेरुमंदरमात्राघंस्त्रियापुंसाचयत्कृतम् ॥ ३७ ॥ सर्वंतद्भस्मतांयातिएकादश्याःप्रभावतः ॥ नशक्नुवंतियेदातुंजलधेनुंनराधिप ॥ ३८ ॥ सकांचनःप्रदातव्योघटकोवस्त्रसंयुतः ॥ तोयस्यनियमंयोस्यांकुरुतेवैसपुण्यभाक् ॥ ३९ ॥ फलंकोटिसुवर्णस्ययामेयामेश्रुतंफलम् ॥ स्नानंदानंजपंहोमंयदस्यांकुरुतेनरः ॥ ४० ॥ तत्सर्वंचाक्षयंप्राप्तमेतत्कृष्णप्रभाषितम् ॥ किंवापरेणधर्मेणनिर्जलैकादशींविना ॥ ४१ ॥ उपोष्यसम्यक्विधिवद्वैष्णवंपदमाप्नुयात् ॥ सुवर्णमन्नंवासोवायदस्यांसंप्रदीयते ॥ ४२ ॥ तदस्यकुरुशार्दूलसर्वंचाप्यक्षयंभवेत् ॥ एकादश्यांदिनेयोन्नंभुंक्तेपापंभुनक्तिसः ॥ ४३ ॥ इहलोकेसचांडालोमृतःप्राप्नोतिदुर्गतिम् ॥ येचदास्यंतिदानानिद्वादश्यांसमुपोषिताः ॥ ४४ ॥ ज्येष्ठमासेसितेपक्षेप्राप्स्यंतिपरमंपदम् ॥ ब्रह्महामद्यपःस्तेनोगुरुद्वेषीसदानृती ॥ ४५ ॥ मुच्यंतेपातकैःसर्वैर्निर्जलायैरुपोषिता ॥ विशेषंशृणुकौंतेयनिर्जलैकादशीदिने ॥ ४६ ॥ यत्कर्त्तव्यंनरैःस्त्रीभिर्दानंश्रद्धासमन्वितैः ॥ जलशायीचसंपूज्योदेयाधेनुस्तथाम्मयी ॥ ४७ ॥ प्रत्यक्षावानृपश्रेष्ठघृतधेनुरथापिवा ॥ दक्षिणाभिःसुपुष्टाभिर्मिष्टान्नैश्चपृथग्विधैः ॥ ४८ ॥ तोषणीयाःप्रयत्नेनद्विजाधर्मभृतांवर ॥ तुष्टाभवंतिवैविप्रास्तैस्तुष्टैर्मोक्षदोहरिः ॥४९॥ आत्मद्रोहःकृतस्तैर्हियैरेषानह्युपोषिता॥ पापात्मानोदुराचारामुष्टास्तेनात्रसंशयः ॥ ५० ॥ कुलानांशतमागामिअतीतानांतथाशतम् ॥ आत्मनासहतैर्नीतंवासुदेवस्यमंदिरम् ॥ ५१ ॥ शांतैर्दांतैर्दानपरैरर्चयद्भिस्तथाहरिम् ॥ कुर्वद्भिर्जागरंरात्रौयैरेषासमुपोषिता ॥ ५२ ॥ अन्नंवस्त्रंतथागावोजलंशय्यासनंशुभम् ॥ कमंडलुंतथाछत्रंदातव्यंनिर्जलादिने ॥ ५३ ॥ उपानहौयोददातिपात्रभूतेद्विजोत्तमे ॥ ससौवर्णेनयानेनस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ५४ ॥ यश्चेमांशृणुयाद्भक्त्यायश्चापिपरिकीर्तयेत् ॥ उभौतौस्वर्गमाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ ५५ ॥ यत्फलंसंनिहत्यायां[1]राहुग्रस्तेदिवाकरे ॥ कृत्वाश्राद्धंलभेन्मर्त्यस्तदस्याःश्रवणादपि ॥ ५६ ॥ नियमंचप्रकर्त्तव्यंदंतधावनपूर्वकम्॥एकादश्यांनिराहारोवर्जयिष्यामिवैजलम्॥५७॥केशवप्रीणनार्थायअन्यदाचमनादृते॥द्वादश्यांदेवदेवेशःपूजनीयस्त्रिविक्रमः ॥५८॥

---

१ सन्निहत्यायांकुरुक्षेत्रे ।

गंधैर्धूपैस्तथापुष्पैर्वासोभिःप्रियदर्शनैः ॥ पूजयित्वाविधानेनमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ ५९ ॥ देवदेवहृषीकेशसंसारार्णवतारक ॥ उदकुंभप्रदानेननयमांपर
मांगातेम् ॥६०॥ ज्येष्ठमासितुवैभीमयाशुक्लैकादशीशुभा ॥ निर्जलासमुपोष्यात्रजलकुंभान्सशर्करान् ॥ ६१ ॥ प्रदायविप्रमुख्येभ्योमोदतेविष्णुसन्निधौ ॥
ततःकुंभाःप्रदातव्याब्राह्मणानांचभक्तितः॥६२॥भोजयित्वाततोविप्रान्स्वयंभुंजीततत्परः ॥एवंयःकुरुतेपूर्णांद्वादशींपापनाशिनीम् ॥६३॥ सर्वपापविनिर्मु
क्तोपदंगच्छत्यनामयम् ॥ ततःप्रभृतिभीमेनकृताह्येकादशीशुभा ॥ पांडवद्वादशीनाम्नालोकेख्याताबभूवह ॥६४॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंनाशै
चाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेज्येष्ठशुक्लानिर्जलैकादशीनामैकपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५१॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥आषाढकृष्णपक्षे
तुकिंकादशीभवेत्॥कथयस्वप्रसादेनवासुदेवममाग्रतः ॥१॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ व्रतानामुत्तमंराजन्कथयामितवाग्रतः॥सर्वपापक्षयकरंसर्वमुक्तिप्रदा
यकम् ॥ २ ॥ आषाढस्यासितेपक्षेयोगिनीनामनामतः ॥ एकादशीनृपश्रेष्ठमहापातकनाशिनी ॥ ३ ॥ संसारार्णवमग्नानांपोतभूतासनातनी ॥ जग
त्रयेसारभूतायोगिनीव्रतकारिणाम् ॥ ४ ॥ कथयामितवाग्रेहंकथांपौराणिकींशुभाम् ॥ अलकायांराजराजःशिवभक्तिपरायणः ॥ ५ ॥ तस्यासीत्पुष्प
बटुकोहेममालीतिनामतः ॥ तस्यपत्नीसुरूपाचविशालाक्षीतिनामतः ॥ ६ ॥ सतस्यांचासक्तमनाकामपाशवशंगतः ॥ मानसात्पुष्पनिचयमानीय
स्वगृहेस्थितः ॥ ७ ॥ पत्नीप्रेमरसासक्तोनकुबेरालयंगतः ॥ कुबेरोदेवसदनेकरोतिशिवपूजनम् ॥ ८ ॥ मध्याह्नसमयेराजन्पुष्पागमसमीक्षकः ॥
हेममालीस्वभवनेरमतेकांतयासह ॥ ९ ॥ यक्षराट्प्रत्युवाचाथकालातिक्रमकोपितः ॥ कस्मान्नायातिभोयक्षाहेममालीदुरात्मवान् ॥ निश्चयःक्रिय
तामस्यइत्युवाचपुनःपुनः ॥ १० ॥ ॥ यक्षाऊचुः ॥ ॥ वनिताकामुकोगेहेरमतेस्वेच्छयानृप ॥ तेषांवाक्यंसमाकर्ण्यकुबेरःकोपपूरितः ॥ ११ ॥
आह्वयामासतंतूर्णंबटुकंहेममालिनम् ॥ ज्ञात्वाकालात्ययंसोपिभयव्याकुललोचनः ॥ १२ ॥ [1]अस्नातएवआगत्यकुबेरस्याग्रतःस्थितः ॥ तंदृष्ट्वाधन
दःक्रुद्धःक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ १३ ॥ प्रत्युवाचरुषाविष्टःकोपप्रस्फुरिताधरः ॥ ॥ धनदउवाच ॥ ॥ आःपापदुष्टदुर्वृत्तकृतवान्देवहेलनम् ॥ १४ ॥
[2]अष्टादशकुष्ठयुतोवियुक्तःकांतयातया ॥ अस्मात्स्थानादपध्वस्तोगच्छस्वप्रमथाधम ॥ १५ ॥ इत्युक्तेवचनेतस्यतस्मात्स्थानात्पपातसः ॥ महादुःखा
भिभूतश्चकुष्ठैःपीडितविग्रहः ॥ १६ ॥ नसुखंदिवसेतस्यननिद्रांलभतेनिशि ॥ छायायांपीडिततनुर्निदाघेत्यंतपीडितः ॥ १७ ॥ शिवपूजाप्रभावेनस्मृ
तिस्तस्यनलुप्यते ॥ पातकेनाभिभूतोपिपूर्वकर्मस्मरत्यसौ ॥ १८ ॥ भ्रममाणस्ततोगच्छन्हिमाद्रिंपर्वतोत्तमम् ॥ तत्रापश्यन्मुनिवरंमार्कंडेयंतपो

---

१ आजगामनमस्कृत्य–इ० पा० ।   २ अतोभवश्चित्रयुक्तो–इ० पा० ।

निधिम् ॥ १९ ॥ यस्यायुर्विंद्यतेराजन्ब्रह्मणोवयसासमम् ॥ ववंदेचरणौतस्यदूरतःपापकर्मकृत् ॥ २० ॥ मार्कंडेयोमुनिवरोदृष्ट्वातंकंपितंतथा ॥ परोप
करणार्थायसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ २१ ॥ कस्मात्कुष्ठाभिभूतस्त्वंकुतोनिंद्यतरोह्यसि ॥ इत्युक्तःसप्रत्युवाचमार्कंडेयंमहामुनिम् ॥ २२ ॥
॥ हेममाल्युवाच ॥ ॥ राजराजस्यानुचरोहेममालीतिनामतः ॥ मानसात्पद्मनिचयमानीयप्रत्यहंमुने ॥ २३ ॥ शिवपूजनवेलायांकु
बेरायसमर्पये ॥ एकस्मिन्दिवसेचैवकालश्चाविदितोमया ॥ २४ ॥ पत्नीसौख्यप्रसक्तेनशोकव्याकुलचेतसा ॥ ततःक्रुद्धेनशप्तोस्मिराजराजेनवै
मुने ॥ २५ ॥ कुष्ठाभिभूतःसंजातोवियुक्तःकांतयातया ॥ अधुनातवसान्निध्यंप्राप्तोस्मिशुभकर्मणा ॥ २६ ॥ सतांस्वभावतश्चित्तंपरोपकरणे
क्षमम् ॥ इतिज्ञात्वामुनिश्रेष्ठमांप्रशाधिकृतागसम् ॥ २७ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ त्वयासत्यमिहप्रोक्तंनासत्यंभाषितंयतः ॥
अतोव्रतोपदेशंतेकथयामिशुभप्रदम् ॥ २८ ॥ आषाढेकृष्णपक्षेतुयोगिनीव्रतमाचर ॥ अस्यव्रतस्यपुण्येनकुष्ठंयास्यतिवैध्रुवम् ॥ २९ ॥
इतिवाक्यमृषेःश्रुत्वादंडवत्पतितोभुवि ॥ उत्थापितःसमुनिनाबभूवातीवहर्षितः ॥ ३० ॥ मार्कंडेयोपदेशेनव्रतंतेनकृतंयथा ॥ अष्टादशेवकुष्ठा
निगतानितस्यसर्वशः ॥ ३१ ॥ मुनेर्वाचाततःसम्यग्व्रतेचीर्णेभवत्सुखी ॥ ईदृग्विधंनृपश्रेष्ठकथितंयोगिनीव्रतम् ॥ ३२ ॥ अष्टाशीति
सहस्राणिद्विजान्भोजयतेतुयः ॥ तत्समंफलमाप्नोतियोगिनीव्रतकृन्नरः ॥ ३३ ॥ महापापप्रशमनंमहापुण्यफलप्रदम् ॥ पठनात्च्छ्रवणान्मर्त्यःसर्वपा
पैःप्रमुच्यते ॥ ३४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेआषाढकृष्णयोगिन्येकादशीमाहात्म्यंनाम
द्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ आषाढस्यसितेपक्षेकाचएकादशीभवेत् ॥ किंनामकोविधिस्तस्याएतद्विस्तरतो
वद ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयामिमहापुण्यांस्वर्गमोक्षप्रदायिनीम् ॥ शयनींनामनामेतिसर्वपापहरांपराम् ॥ २ ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलं
लभेत् ॥ सत्यंसत्यंमयाप्रोक्तंनातःपरतरंनृणाम् ॥ ३ ॥ पापिनांपापनाशायसृष्टाधात्रामहोत्तमा ॥ अतःपरानराजेंद्रवर्त्ततेमोक्षदायिनी ॥ ४ ॥
एतस्मात्कारणाद्राजन्श्रूयतांगतिरुत्तमा ॥ भवेन्नराणांश्रोतॄणांकथायाःश्रवणादपि ॥ ५ ॥ तेसदावैष्णवाराजन्ममभक्तिपरायणाः ॥ आषाढेवामनश्चैव
पूज्यतेपरमेश्वरः ॥ ६ ॥ वामनःपूजितोयेनकमलैःकमलेक्षणः ॥ आषाढस्यसितेपक्षेकामिकायादिनेतथा ॥ ७ ॥ तेनार्चितंजगत्सर्वंत्रयोदेवाःसनात
नाः ॥ कृताचैकादशीयेनहरिवासरमुत्तमम् ॥ ८ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ संशयोस्तिमहान्मेत्रश्रूयतांपुरुषोत्तम ॥ कथंसुप्तोसिदेवेशकथंचबलिमाश्रि
तः ॥ ९ ॥ कथंचभूमौसंवेशःकिंकुर्वंतिजनाःपरे ॥ एतद्वदमहाप्राज्ञसंशयोस्तिमहान्मम ॥ १० ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ श्रूयतांराजशार्दूलकथांपापहरां

पराम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ ११ ॥ बलिनामापूर्वमासीद्दैत्यस्त्रेतायुगेनृप ॥ पूजयंश्चैवमांनित्यंमद्भक्तोमत्परायणः ॥ १२ ॥ यज्ञैस्तु
विधिवद्दैत्योयजतेमांसनातनम् ॥ भक्त्याचपरयाराजन्यज्ञकृद्व्रतकृत्तथा ॥ १३ ॥ परंविचार्यबहुधामघोनाचैवसूक्तिभिः ॥ गुरुणादैवतैःसार्द्धंबहुधापूजि
तोप्यहम् ॥१४॥ ततोवामनरूपेणअवतारेचपंचमे ॥ अत्युग्ररूपेणतदासर्वब्रह्मांडरूपिणा ॥१५॥ वाक्छलेनजितादैत्याःसत्यमाश्रित्यसंस्थितः ॥ शुक्र
स्तंवारयामासयन्नारायणइत्ययम् ॥१६॥ याचितावसुधाराजन्सार्द्धंत्रयपदीमया ॥ संकलपोदकमात्रेतुकरेतेनैवचार्पिते ॥ १७ ॥ रूपमीदृग्विधंराजंस्तदा
शृणुमयाकृतम् ॥ भूर्लोकेचरणौन्यस्यभुवर्लोकेतुजानुनी ॥१८॥ स्वर्लोकेचकटिंन्यस्यमहर्लोकेतथोदरम् ॥ जनलोकेचहृदयंतपोलोकेतुकंठकम् ॥१९॥
सत्यलोकेमुखंस्थाप्यमस्तकंचतदूर्द्ध्वकम् ॥ चंद्रसूर्यग्रहाश्चैवनक्षत्राणितथैवच ॥२०॥ देवाःसेंद्राश्चनागाश्चयक्षगंधर्वकिन्नराः ॥ स्तुवंतोवेदसंभूतैःसूक्तैश्च
विविधैस्तथा ॥२१॥ करेगृहीत्वाचबलिंत्रिपदैःपूरितामही ॥ अर्द्धंचतस्यपृष्ठेचपदंन्यस्तंमयातदा ॥२२॥ गतोरसातलंराजन्दानवोममपूजकः ॥ क्षिप्तोधो
दानवश्चैवाकिमकुर्वंतलःपरम् ॥२३॥ विनयेनानतोसौवैसुप्रसन्नोजनार्दनः ॥ आषाढशुक्लपक्षेतुकामिकाहरिवासरः ॥२४॥ तस्यामेकाचमूर्तिर्मेबलिमाश्रित्य
तिष्ठति ॥ द्वितीयाशेषपृष्ठेवैक्षीरसागरमध्यतः ॥ २५ ॥ स्वपित्येवमहाराजयावदागामिकार्तिकी ॥ तावद्भवेत्सुधर्मात्मासर्वधर्मोत्तमोत्तमः ॥ २६ ॥
व्रतंचकुरुतेमर्त्यःसयातिपरमांगतिम् ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्त्तव्याचप्रयत्नतः ॥ २७ ॥ नातःपरतराकाचित्पवित्रापापनाशिनी ॥ यस्यांस्वपि
तिदेवेशःशंखचक्रगदाधरः ॥ २८ ॥ तस्यांचपूजयेद्देवंशंखचक्रगदाधरम् ॥ रात्रौजागरणंकृत्वाभक्त्याचैवविशेषतः ॥ २९ ॥ नास्याःपुण्य
स्यसंख्यानंकर्तुंशक्तश्चतुर्मुखः ॥ एवंयःकुरुतेराजन्नेकादश्याव्रतोत्तमम् ॥ ३० ॥ सर्वपापहरंचैवभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ सचलोकेममसदाश्व
पचोपिप्रियंकरः ॥ ३१ ॥ दीपदानेनपालाशपत्रेभुक्त्याव्रतेनच ॥ चातुर्मास्यंनयंतीहतेनराममवल्लभाः ॥ ३२ ॥ चातुर्मास्येहरौसुप्तेभूमिशायी
भवेन्नरः ॥ श्रावणेवर्जयेच्छाकंदधिभाद्रपदेतथा ॥ ३३ ॥ दुग्धमाश्वयुजित्याज्यंकार्तिकेद्विदलंत्यजेत् ॥ अथवाब्रह्मचर्यस्थःसयातिपरमांगतिम् ॥
॥ ३४ ॥ एकादश्याव्रतेनैवपुमान्पापैर्विमुच्यते ॥ कर्तव्यासर्वदाराजन्विस्मर्तव्यानकर्हिचित् ॥ ३५ ॥ शयनीबोधिनीमध्येयाकृष्णैकादशी
भवेत् ॥ सैवोपोष्यागृहस्थस्यनान्याकृष्णाकदाचन ॥ ३६ ॥ शृणुयाच्चैवयोराजन्कथांपापहरांपराम् ॥ अश्वमेधस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमान
वः ॥ ३७॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेदेवशयन्येकादशीनामत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥
॥ ५३ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रावणस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ तन्नःकथयगोविंदवासुदेवनमोस्तुते ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्ण

उवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिआख्यानंपापनाशनम् ॥ यत्प्रोक्तंब्रह्मणापूर्वंपृच्छतेनारदायवै ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ भगवन्श्रो
तुमिच्छामित्वत्तोहंकमलासन ॥ श्रावणस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ ३ ॥ कोदेवःकोविधिस्तस्याःकिंपुण्यंकथयप्रभो ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वा
ब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥ ४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुनारदतेवच्मिलोकानांहितकाम्यया ॥ श्रावणैकादशीकृष्णाकामिकानामनामतः ॥ ५ ॥
अस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ अस्यांयजतिदेवेशंशंखचक्रगदाधरम् ॥ ६ ॥ श्रीधराख्यंहरिंविष्णुंमाधवंमधुसूदनम् ॥ पूजयेद्ध्यायतेयोवै
तस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ७ ॥ नगंगायांनकाश्यांचनैमिषेनचपुष्करे ॥ तत्फलंसमवाप्नोतियत्फलंकृष्णपूजनात् ॥ ८ ॥ गोदावर्यांगुरौसिंहेव्यतीपातेचदंड
के ॥ यत्फलंसमवाप्नोतितत्फलंकृष्णपूजनात् ॥ ९ ॥ ससागरवनोपेतांयोददातिवसुंधराम् ॥ कामिकाव्रतकारीचह्युभौसमफलौस्मृतौ ॥ १० ॥
प्रसूयमानांयोधेनुंदद्यात्सोपस्करांनरः ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिकामिकाव्रतकारकः ॥ ११ ॥ श्रावणेश्रीधरंदेवंपूजयेद्योनरोत्तमः ॥ तेनैवपूजितादेवागंध
र्वोरगपन्नगाः ॥ १२ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकामिकादिवसेहरिः ॥ पूजनीयोयथाशक्तिमानुषैःपापभीरुभिः ॥ १३ ॥ येसंसारार्णवेमग्नाःपापपंकसमाकु
ले ॥ तेषामुद्धरणार्थायकामिकाव्रतमुत्तमम् ॥ १४ ॥ नातःपरतराकाचित्पवित्रापापहारिणी ॥ एवंनारदजानीहिस्वयमाहपरोहरिः ॥ १५ ॥ अध्यात्म
विद्यानिरतैर्यत्फलंप्राप्यतेनरैः ॥ ततोवहुतरंविद्धिकामिकाव्रतसेविनाम् ॥ १६ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वाकामिकाव्रतकृन्नरः ॥ नपश्यतियमंरौद्रंनैवगच्छ
तिदुर्गतिम् ॥ १७ ॥ नपश्यतिकुयोनिंचकामिकाव्रतसेवनात् ॥ काभिकायाव्रतेचीर्णेकैवल्यंयोगिनोगताः ॥ १८ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्त
व्यानियतात्मभिः ॥ तुलसीप्रभवैःपत्रैःयोनरःपूजयेद्धरिम् ॥ १९ ॥ नलिप्यतेसपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥ सुवर्णभारमेकंतुरजतंचचतुर्गु
णम् ॥ २० ॥ तत्फलंसमवाप्नोतितुलसीदलपूजनात् ॥ रत्नमौक्तिकवैडूर्यप्रवालादिभिरर्चितः ॥ २१ ॥ नतुष्यतितथाविष्णुस्तुलसीदलतो
यथा ॥ तुलसीमंजरीभिश्चपूजितोयेनकेशवः ॥ आजन्मपातकंतस्यनिश्चयंयातिसंक्षयम् ॥ २२ ॥ यादृष्टानिखिलाघसंघशमनीस्पृष्टावपुः
पावनीरोगाणामभिवंदितानिरसिनीसिक्तांतकत्रासिनी ॥ प्रत्यासत्तिविधायिनीभगवतःकृष्णस्यसंरोपितान्यस्तातच्चरणेविमुक्तिफलदातस्यैतुलस्यै
नमः ॥ २३ ॥ दीपंददातियोमर्त्योदिवारात्रंहरेर्दिने ॥ तस्यपुण्यस्यसंख्यातुंचित्रगुप्तोनवेत्त्यलम् ॥ २४ ॥ कृष्णाग्रेदीपकोयस्यज्वलत्ये
कादशीदिने ॥ पितरस्तस्यतृप्यंतिअमृतेनदिविस्थिताः ॥ २५ ॥ घृतेनदीपंप्रज्वाल्यतिलतैलेनवापुनः ॥ प्रयातिसूर्यलोकंचदीपकोटिशतार्चि
तः ॥ २६ ॥ अयंतवाग्रेकथितःकामिकामहिमामया ॥ अतोनरैःप्रकर्त्तव्यासर्वपातकहारिणी ॥ २७ ॥ ब्रह्महत्यापहरणीभ्रूणहत्याविनाशिनी ॥

वैष्णवस्थानदात्रीचमहापुण्यफलप्रदा ॥ २८ ॥ श्रुत्वामाहात्म्यमेतस्यानरःश्रद्धासमन्वितः ॥ विष्णुलोकमवाप्नोतिसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २९ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रावणकृष्णैकादशीनामचतुष्पंचाशदत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ छ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रावणस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ कथयस्वप्रसादेनममाग्रेमधुसूदन ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणु
ष्वावहितोराजन्कथांपापहरांपराम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंभवेत् ॥ २ ॥ द्वापरस्ययुगस्यादौपुरामाहिष्मतीपुरे ॥ राजामहीजिदाख्यातोराज्यं
पालयतिस्वकम् ॥ ३ ॥ पुत्रहीनस्यतस्यैवनतद्राज्यंसुखप्रदम् ॥ अपुत्रस्यसुखंनास्तिइहलोकेपरत्रच ॥ ४ ॥ चिंतयास्यसुतस्यैवंकालोबहुतरोगतः ॥
नप्राप्तश्वसुतोराज्ञासर्वसौख्यप्रदोनृणाम् ॥ ५ ॥ दृष्ट्वात्मानंप्रवयसंराजाचिंतापरोभवत् ॥ तदोगतःप्रजामध्येइदंवचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥ इहजन्मनिभोलो
कानमयापातकंकृतम् ॥ अन्यायोपार्जितंवित्तंक्षिप्तंकोशेमयानहि ॥ ७ ॥ ब्रह्मस्वंदेवद्रविणंनगृहीतंमयाक्वचित् ॥ न्यासापहारोनकृतःपरस्यबहुपापदः ॥
पुत्रवत्पालितोलोकोधर्मेणविजितामही ॥ ८ ॥ दुष्टेषुपातितोदंडोबंधुपुत्रोपमेष्वपि ॥ शिष्टास्तुपूजितानित्यंनद्वेष्याश्चमयाजनाः ॥ ९ ॥ इत्येवंब्रुवतो
मार्गंधर्मयुक्तंद्विजोत्तमाः ॥ कस्मान्ममगृहेपुत्रोनजातस्तद्विमृश्यताम् ॥ १० ॥ इतिवाक्यंद्विजाःश्रुत्वासप्रजाःसपुरोहिताः ॥ मंत्रयित्वानृपहितंजग्मुस्ते
गहनंवनम् ॥ ११ ॥ इतस्ततश्चपश्यंतआश्रमानृषिसेवितान् ॥ नृपतेर्हितमिच्छंतोददृशुर्मुनिसत्तमम् ॥ १२ ॥ तप्यमानंतपोघोरंनिरालंबंनिराम
यम् ॥ निराहारंजितात्मानंजितक्रोधंसनातनम् ॥ १३ ॥ लोमशंधर्मतत्वज्ञंसर्वशास्त्रविशारदम् ॥ दीर्घायुषंमहात्मानंसकेशंब्रह्मसंमितम् ॥ १४ ॥
कल्पेकल्पेगतेतस्यएकंलोमविशीर्यते ॥ अतोलोमशनामायंत्रिकालज्ञोमहामुनिः ॥ १५ ॥ तंदृष्ट्वाहर्षिताःसर्वेआजग्मुस्तस्यसन्निधिम् ॥ यथान्यायं
यथार्हंतेनमश्चक्रुर्यथोदितम् ॥ १६ ॥ विनयावनताःसर्वेऊचुस्तेचपरस्परम् ॥ अस्मद्भाग्यवशादेवप्राप्तोयंमुनिसत्तमः ॥ तांस्तथासप्रजावी
क्ष्यउवाचऋषिसत्तमः ॥ १७ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ किमर्थमिहसंप्राप्ताःकथयध्वंसकारणम् ॥ दर्शनाद्धृष्टमनसःस्तुवंतश्चैवमांकिमु ॥ १८ ॥ असं
शयंकरिष्यामिभवतांयद्धितंभवेत् ॥ परोपकृतयेजन्ममादृशानांनसंशयः ॥ १९ ॥ ॥ जनाऊचुः ॥ ॥ श्रूयतामभिधास्यामोवयंस्वागमकारणम् ॥
संशयच्छेदनार्थायतवसान्निध्यमागताः ॥ २० ॥ पद्मयोनेःपरतरस्त्वत्तःश्रेष्ठोनविद्यते ॥ अतःकार्यवशात्प्राप्ताःसमीपंभवतोवयम् ॥ २१ ॥ महीजिन्नामराजा
सौपुत्रहीनोस्तिसांप्रतम् ॥ वयंतस्यप्रजाब्रह्मन्पुत्रवत्तेनपालिताः ॥ २२ ॥ तंपुत्ररहितंदृष्ट्वातस्यदुःखेनदुःखिताः ॥ तपःकर्तुमिहायातामतिंकृत्वातुनै

---

१ सदोगतः—इति पाठान्तरम् । २ तांस्तथाप्रणतान्दृष्ट्वा—इतिवा पाठः ।

ष्ठिकीम् ॥ २३ ॥ तस्यभाग्येनदृष्टोसिह्यस्माभिस्त्वंद्विजोत्तम ॥ महतांदर्शनेनैवकार्यसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ २४ ॥ उपदेशंवदमुनेराज्ञःपुत्रोयथाभवेत् ॥
इतितेषांवचःश्रुत्वामुहूर्त्तंध्यानमास्थितः ॥ प्रत्युवाचमुनिर्ज्ञात्वातस्यजन्मपुरातनम् ॥ २५ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ पुराजन्मनिवैश्योयंधनहीनो
नृशंसकृत् ॥ वाणिज्यकर्मनिरतोग्रामाद्ग्रामांतरंभ्रमन्[1] ॥ २६ ॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेदशमीदिवसेतथा ॥ मध्यगेद्युमणौप्राप्तेग्रामसीम्नि[2]जलाशयम् ॥२७॥
कूपिकां[3]सजलांदृष्ट्वाजलपानेमनोदधे ॥ सद्यस्ततःसवत्साचधेनुस्तत्रसमागता ॥ २८ ॥ तृष्णातुरानिदाघार्तातस्यामंबुपपौतुसा ॥ पिबंतींवारयित्वाता
मसौतोयंपपौस्वयम् ॥२९॥ कर्मणातेनपापेनपुत्रहीनोनृपोभवत् ॥ कस्यापिजन्मनःपुण्यात्प्राप्तंराज्यमकंटकम् ॥ ३० ॥ ॥ लोकाऊचुः ॥ पुण्या
त्पापंक्षयंयातिपुराणेश्रूयतेमुने ॥ पुण्योपदेशंकथययेनपापक्षयोभवेत् ॥ यथाभवत्प्रसादेनपुत्रो[4]भवतिभूपतेः ॥ ३१ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥
श्रावणेशुक्लपक्षेतुपुत्रदाना[5]विश्रुता ॥ एकादशीवांच्छितदाकुरुध्वंतद्व्रतंजनाः ॥ ३२ ॥ इतिश्रुत्वानमस्कृत्यमुनिमेत्यपुरंव्रतम् ॥ यथाविधियथान्यायं
कृतंतैर्जागरान्वितम् ॥ ३३ ॥ तस्यपुण्यंसुविमलंदत्तंनृपतयेजनैः ॥ दत्तेपुण्येथसाराज्ञीगर्भमाधत्तशोभनम् ॥ ३४ ॥ प्राप्तेप्रसवकालेसासुषुवेपुत्रमूर्जि
तम् ॥ श्रावणस्यसितेपक्षेकर्कटस्थेदिवाकरे ॥ ३५ ॥ द्वादश्यांवासुदेवायपवित्रारोपणंस्मृतम् ॥ हेमरौप्यताम्रक्षौमैःसूत्रैःकौशेयपद्मजैः ॥ ३६ ॥ कुशैः
काशैश्चकार्पासैर्ब्राह्मण्याकर्तितैःशुभैः ॥ स्नात्वात्रिगुणितंसूत्रंत्रिगुणीकृत्यशोधयेत् ॥ ३७ ॥ गोदोहांतरितेकालेपूर्वेद्युरधिवासनम् ॥ ब्राह्मणेभ्योनमस्कृ
त्यगुरुपादौप्रणम्यच ॥ ३८ ॥ गीतमंगलनिर्घोषैःकुर्याज्जागरणंततः ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याभिन्नाःशूद्रास्तथैवच ॥३९ ॥ स्वधर्मावस्थिताःसर्वे भक्त्या
कुर्युःपवित्रकम् ॥ ततःपवित्रंगुरवेदद्याद्वैविधिपूर्वकम् ॥४०॥ ब्राह्मणान्वैष्णवांश्चैवगंधपुष्पादिनार्चयेत् ॥ अतोदेवेतिमंत्रेणद्विजोविष्णौनिवेदयेत्॥४१॥
शूद्रस्तुमूलमंत्रेणयथाविष्णौतथाशिवे ॥ वर्षेवर्षेप्रकर्त्तव्यंपवित्रारोपणंनरैः ॥ ४२ ॥ भुक्तिंमुक्तिंचइच्छद्भिःसंसारेशोकसागरे ॥ नकरोतिविधानेनपवित्रा
रोपणंतुयः॥४३॥ तस्यसांवत्सरीपूजानिष्फलावैष्णवस्यतु ॥ श्रुत्वामाहात्म्यमेतस्यानरःपापात्प्रमुच्यते ॥इहपुत्रसुखंप्राप्यपरत्रस्वर्गतिंभवेत्॥४४॥इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेश्रावणशुक्लापवित्रारोपणीपुत्रदैकादशीनामपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५५॥
॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भाद्रस्यकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंकथयस्वजनार्दन ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥
शृणुष्वैकमनाराजन्कथयिष्यामिविस्तरात् ॥ अजेतिनामतःप्रोक्तासर्वपापप्रणाशिनी ॥ २ ॥ पूजयित्वाहृषीकेशंव्रतमस्यांकरोतियः ॥

---

[1] गतः–इ० पा० । [2] तृषाकुलः–०इ० पा० । [3] रम्यं जलाशयम्–इ० पा० । [4] पुत्रोस्यभविता तथा–इ० पा० । [5] भक्ता–इ० पा० ।

पापानितस्यनश्यंतिव्रतस्यश्रवणादपि ॥ ३ ॥ नातःपरतराराजन्लोकद्वयहितायवै ॥ सत्यमुक्तंमयाह्येतन्नासत्यंममभाषितम् ॥ ४ ॥ हरिश्चन्द्रइतिख्यातोबभूवनृपतिःपुरा ॥ चक्रवर्तीसत्यसंधःसमस्तायाभुवःपतिः ॥ ५ ॥ कस्यापिकर्मणःप्राप्तौराज्यभ्रष्टोबभूवसः ॥ विक्रीतौवनितापुत्रौसचकारात्मविक्रयम् ॥ ६ ॥ पुल्कसस्यचदासत्वंगतोराजासपुण्यकृत् ॥ सत्यमालंब्यराजेंद्रमृतचैलापहारकः ॥ ७ ॥ सोभवन्नृपतिश्रेष्ठोनसत्याच्चालितस्तथा ॥ एवंचतस्यनृपतेर्बहवोवत्सरागताः ॥ ८ ॥ ततश्चिंतापरोराजासबभूवातिदुःखितः ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिनिष्कृतिर्मेकथंभवेत् ॥ ९ ॥ इतिचिंतयतस्तस्यमग्नस्यवृजिनार्णवे ॥ आजगाममुनिःकश्चिज्ज्ञात्वाराजानमातुरम् ॥ १० ॥ परोपकारणार्थायनिर्मिताब्रह्मणाद्विजाः ॥ सतंदृष्ट्वाद्विजवरंननामनृपसत्तमः ॥ ११ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वागौतमस्याग्रतःस्थितः ॥ कथयामासवृत्तांतमात्मनोदुःखसंयुतम् ॥ १२ ॥ श्रुत्वानृपतिवाक्यानिगौतमोविस्मयान्वितः ॥ उपदेशंनृपतयेव्रतस्यास्यददौमुनिः ॥ १३ ॥ मासिभाद्रपदेराजन्कृष्णपक्षेतिशोभना ॥ एकादशीसमायाताअजानामेतिपुण्यदा ॥ १४ ॥ अस्याःकुरुव्रतंराजन्पापस्यांतोभविष्यति ॥ तवभाग्यवशादेषासप्तमेह्निसमागता ॥ १५ ॥ उपवासपरोभूत्वारात्रौजागरणंकुरु ॥ एवमस्याव्रतेचीर्णेतवपापक्षयोध्रुवम् ॥ १६ ॥ तवपुण्यप्रभावेणचागतोहंनृपोत्तम ॥ इत्येवंकथयित्वाचमुनिरंतरधीयत ॥ १७ ॥ मुनिवाक्यंनृपःश्रुत्वाचकारव्रतमुत्तमम् ॥ कृतेतस्मिन्व्रतेराज्ञःपापस्यांतोभवत्क्षणात् ॥ १८ ॥ श्रूयतांराजशार्दूलप्रभावोस्यव्रतस्यच ॥ यद्दुःखंबहुभिर्वर्षैर्भोक्तव्यंतत्क्षयोभवेत् ॥ १९ ॥ निस्तीर्णदुःखोराजासीद्व्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ पत्न्यासहसमायोगंपुत्रजीवनमापसः ॥ २० ॥ दिविदुंदुभयोनेदुःपुष्पवर्षमभूद्दिवः ॥ एकादश्याःप्रभावेनप्राप्यराज्यमकंटकम् ॥ २१ ॥ स्वर्गंलेभेहरिश्चंद्रःसपुरःसपरिच्छदः ॥ ईदृग्विधंव्रतंराजन्येकुर्वंतिचमानवाः ॥ २२ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्त्रिदिवंयांतितेनृप ॥ पठनाच्छ्रवणाद्वापिअश्वमेधफलंलभेत् ॥ २३ ॥

॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेभाद्रपदकृष्णाजैकादशीनामषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥

॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ नभस्यस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ कोदेवःकोविधिस्तस्यएतदाख्याहिकेशव ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ कथयामिमहीपालकथामाश्चर्यकारिणीम् ॥ कथयामासयांब्रह्मानारदायमहात्मने ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कथयस्वप्रसादेनचतुर्मुखनमोस्तुते ॥ नभस्यशुक्लपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंविष्णोराराधनायवै ॥ ३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ वैष्णवोसिमुनिश्रेष्ठसाधुपृष्टंकिलत्वया ॥ नातःपरतरालोकेपवित्रांहरिवासरात् ॥ ४ ॥ पद्मानामेतिविख्यातानभस्यैकादशीसिता ॥ हृषीकेशःपूज्यतेस्यांकर्त्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ५ ॥ कथयामितवाग्रेहंकथांपौराणिकींशुभाम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणमहापापंप्रणश्य

ति ॥६॥ मांधातानामराजर्षिर्विवस्वद्वंशसंभवः ॥ बभूवचक्रवर्तीससत्यसंधःप्रतापवान् ॥ ७ ॥ धर्मतःपालयामासप्रजाःपुत्रानिवौरसान् ॥ नतस्यराज्येदुर्भि
क्षंनाधयोव्याधयस्तथा ॥ ८ ॥ निरातंकाःप्रजास्तस्यधनधान्यसमेधिताः ॥ न्यायेनोपार्जितंवित्तंतस्यकोशेमहीपतेः ॥ ९ ॥ स्वस्वधर्मेप्रवर्त्तंतेसर्वेवर्णा
श्रमास्तथा ॥ कामधेनुसमाभूमिस्तस्यराज्येमहीपतेः ॥ १० ॥ तस्यैवंकुर्वतोराज्यंबहुवर्षगणागताः ॥ अथैकस्मिंश्चसंप्राप्तेविपाकःकर्मणःखलु ॥ ११ ॥
वर्षत्रयंतद्विषयेनववर्षबलाहकः ॥ तेनभग्नाःप्रजास्तस्यबभूवुःक्षुधयार्दिताः ॥ १२ ॥ स्वाहास्वधावषट्कारवेदाध्ययनवर्जिताः ॥ बभूवविषयस्तस्या
भाग्येनदैवपीडितः ॥ अथप्रजाःसमागम्यराजानमिदमब्रुवन् ॥ १३ ॥ ॥ प्रजाऊचुः ॥ ॥ श्रोतव्यंनृपशार्दूलप्रजानांवचनंत्वया ॥ आपोनारा
इतिप्रोक्ताःपुराणेषुमनीषिभिः ॥ १४ ॥ अयनंभगवतस्तस्मान्नारायणइतिस्मृतः ॥ पर्जन्यरूपोभगवान्विष्णुःसर्वगतःस्थितः ॥ १५ ॥ सएवंकु
रुतेवृष्टिंवृष्टेरन्नंततःप्रजाः ॥ तदभावेनृपश्रेष्ठक्षयंगच्छंतिवैप्रजाः ॥ तथाकुरुनृपश्रेष्ठयोगःक्षेमोयथाभवेत् ॥ १६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ सत्यमुक्तं
भवद्भिश्चनमिथ्याभिहितंक्वचित् ॥ अन्नंब्रह्मयतःप्रोक्तमन्नेसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ १७ ॥ अन्नाद्भवंतिभूतानिजगदन्नेनवर्तते ॥ इत्येवंश्रूयतेलोकेपुराणेबहुवि
स्तरे ॥ १८ ॥ नृपाणामपचारेणप्रजानांपीडनंभवेत् ॥ नाहंपश्याम्यात्मकृतमेवंबुद्ध्याविचारयन् ॥ १९ ॥ तथापिप्रयतिष्यामिप्रजानांहितका
म्यया ॥ इतिकृत्वामतिंराजापरिमेयपरिच्छदः ॥ २० ॥ नमस्कृत्यविधातारंजगामगहनंवनम् ॥ चचारमुनिमुख्यांश्चआश्रमान्तापसैःश्रितान् ॥ २१ ॥
ददर्शाथब्रह्मसुतमृषिमांगिरसंनृपः ॥ तेजसाद्योतितादिशंद्वितीयमिवपद्मजम् ॥ २२ ॥ तंदृष्ट्वाहर्षितोराजाअवतीर्यस्ववाहनात् ॥ नमश्चक्रेस्यचर
णौकृतांजलिपुटोवशी ॥ २३ ॥ मुनिस्तमभिनंद्याथस्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥ पप्रच्छकुशलंराज्येसप्तस्वंगेषुभूपतेः ॥ २४ ॥ निवेदयित्वाकुशलंपप्र
च्छानामयंनृपः ॥ दत्तासनोगृहीतार्घ्यउपविष्टोस्यसंनिधौ ॥ २५ ॥ प्रत्युवाचमुनिंराजापृष्टोह्यागमकारणम् ॥ २६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भगव
न्धर्मविधिनाममपालयतोमहीम् ॥ अनावृष्टिश्चसंवृत्तानाहंवेद्मियत्रकारणम् ॥ २७ ॥ संशयच्छेदनायात्रआगतोहंतवांतिके ॥ योगक्षेमविधानेनप्रजा
नांकुरुनिर्वृतिम् ॥ २८ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एतत्कृतयुगंराजन्युगानामुत्तमंमतम् ॥ अत्रब्रह्मपरालोकाधर्मश्चात्रचतुष्पदः ॥ २९ ॥ अस्मिन्
युगेतपोयुक्ताब्राह्मणानेतराजनाः ॥ विषयेतवराजेंद्रवृषलोयंतपस्यति ॥ ३० ॥ एतस्मात्कारणाच्चैवनवर्षतिबलाहकः ॥ कुरुतस्यवधेयत्नंयेनदो
षःप्रशाम्यति ॥ ३१ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ नाहमेनंवधिष्यामितपस्यंतमनागसम् ॥ धर्मोपदेशंकथयउपसर्गविनाशनम् ॥ ३२ ॥ ॥ ऋषिरु
वाच ॥ ॥ यद्येवंतर्हिनृपतेकुरुष्वैकादशीव्रतम् ॥ नभस्यस्यसितेपक्षेपद्मानामेतिविश्रुता ॥ ३३ ॥ तस्याव्रतप्रभावेनसुवृष्टिर्भविताध्रुवम् ॥ सर्वसिद्धि

प्रदाह्येषासर्वोपद्रवनाशिनी ॥ ३४ ॥ अस्याव्रतंकुरुनृपसप्रजःसपरिच्छदः ॥ इतिवाक्यमृषेःश्रुत्वाराजास्वगृहमागतः ॥ ३५ ॥ भाद्रमासेसितेपक्षे
पद्माव्रतमथाकरोत् ॥ प्रजाभिःसहसर्वाभिश्चातुर्वर्ण्यसमन्वितः ॥ ३६ ॥ एवंव्रतेकृतेराजन्प्रववर्षबलाहकः ॥ जलेनप्लाविताभूमिरभवत्सस्यशालि
नी ॥ ३७ ॥ ऋषीश्वरप्रभावेनलोकाःसौख्यंप्रपेदिरे ॥ एतस्मात्कारणादेवंकर्त्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ३८ ॥ दध्योदनयुतंतस्यांजलपूर्णघटंद्विजे ॥ वस्त्र
संवेष्टितंदत्त्वाछत्रोपानहमेवच ॥ ३९ ॥ नमोनमस्तेगोविंदबुधश्रवणसंज्ञक ॥ अघौघसंक्षयंकृत्वासर्वसौख्यप्रदोभव ॥ ४० ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदश्चै
वलोकानांसुखदायकः ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनार
दसंवादेभाद्रपदशुक्लापद्मैकादशीनामसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५७॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथयस्वप्रसादेनममाग्रेमधुसूदन ॥ इषस्यकृष्ण
पक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ आश्विनेकृष्णपक्षेतुइंदिरानामनामतः ॥ तस्याव्रतप्रभावेनमहापापंप्रणश्यति ॥ २ ॥
अधोयोनिगतानांचपितृणांगतिदायिनी ॥ शृणुष्वावहितोराजन्कथांपापहरांपराम् ॥ ३ ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ पुराकृतयुगेरा[1]ज
न्बभूवनृपनंदनः ॥ ४ ॥ इंद्रसेनइतिख्यातः[2]पुरामाहिष्मतीपतिः ॥ [3]सराजापालयामासधर्मेणयशसान्वितः ॥ ५ ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तोधनधान्यसमन्वि
तः ॥ माहिष्मत्याधिपोराजाविष्णुभक्तिपरायणः ॥ ६ ॥ जपन्गोविंदनामानिमुक्तिदानिनराधिपः ॥ कालंनयतिविधिवदध्यात्मध्यानचिंतकः ॥ ७ ॥
एकस्मिन्दिवसेराज्ञिसुखासीनेसदोगते ॥ अवतीर्यागमतत्रह्यंबरान्नारदोमुनिः ॥ ८ ॥ तमागतमभिप्रेक्ष्यप्रत्युत्थायकृतांजलिः ॥ पूजयित्वाथविधिनाचा
सनेसंन्यवेशयत् ॥ ९ ॥ [4]सुखोपविष्टंसमुनिंप्रत्युवाचनृपोत्तमः ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ त्वत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठसर्वंचकुशलंमम ॥ १० ॥ अद्यक्रतु
क्रियाःसर्वाःसफलास्तवदर्शनात् ॥ प्रसादंकुरुदेवर्षेब्रूह्यागमनकारणम् ॥ ११ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रूयतांनृपशार्दूलमद्वचोविस्मयप्रदम् ॥
ब्रह्मलोकादहंप्राप्तोयमलोकंनृपोत्तम ॥ १२ ॥ शमनेनार्चितोभक्त्याउपविष्टोवरासने ॥ [5]धर्मशीलःसत्यवांस्तुभास्करिंसमुपासते ॥ १३ ॥ बहुपुण्यप्र[6]क
र्त्ताचव्रतवैकल्यदोषतः ॥ सभायांश्राद्धदेवस्यमयादृष्टःपितातव ॥ १४ ॥ कथितस्तेनसंदेशस्तंनिबोधजनेश्वर ॥ इंद्रसेनइतिख्यातोराजामाहिष्मती
पतिः ॥ १५ ॥ तस्याग्रेकथयब्रह्मन्स्थितंमांयमसंनिधौ ॥ केनापिचांतरायेणपूर्वजन्मोद्भवेनच ॥ १६ ॥ स्वर्गंप्रेपयमांपुत्रइंदिरापुण्यदानतः ॥ इत्यु

---

[1] राजा–इ– पा० ।
[2] पुरींमाहिष्मतींप्रति–इ० पा० ।
[3] स्वराज्यं–इ० पा० ।
[4] सुखोपविष्टः समुनिः प्रत्युवाच नृपोत्तमम् ॥ कुशलं तव राजेंद्र सप्तस्वंगेषुवर्तते ॥ धर्मे मतिर्वर्तते ते विष्णुभक्तिर्यतिस्तथा ॥ इतिवाक्यंतुदेवर्षेः श्रुत्वाराजा तमब्रवीत्–इ० पा० ।
[5] धर्मशीलाःसत्यवंतो–इ० पा० ।
[6] प्रकर्तारो–इ० पा० ।

क्तोहंसमायातःसमीपंतवपार्थिव ॥ १७ ॥ पितुःस्वर्गकृतेराजन्निंदिराव्रतमाचर ॥ तेनव्रतप्रभावेनस्वर्गंयास्यातितेपिता ॥ १८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥
कथयस्वप्रसादेनभगवन्निंदिराव्रतम् ॥ विधिनाकेनकर्त्तव्यंकस्मिन्पक्षेतिथौतथा ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुराजेंद्रतेवच्मिव्रतस्यास्यविधिं
शुभम् ॥ आश्विनस्यासितेपक्षेदशमीदिवसेशुभे ॥ २० ॥ प्रातःस्नानंप्रकुर्वीतश्रद्धायुक्तेनचेतसा ॥ ततोमध्याह्नसमयेस्नानंकृत्वासमाहितः ॥ २१ ॥
पितृणांप्रीतयेश्राद्धंकुर्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ एकभक्तंततःकृत्वारात्रौभूमौशयीतच ॥ प्रभातेविमलेजातेप्राप्तेचैकादशीदिने ॥ २२ ॥ मुखप्रक्षालनंकुर्याद्दं
तधावनवर्जितम्[2] ॥ उपवासस्यनियमंगृह्णीयाद्भक्तिभावतः ॥ २३ ॥ अद्यस्थित्वानिराहारःसर्वभोगविवर्जितः ॥ श्वोभोक्ष्येपुंडरीकाक्षशरणंमे
भवाच्युत ॥ २४ ॥ इत्येवंनियमंकृत्वामध्याह्नसमयेतथा ॥ शालग्रामशिलाग्रेतुस्नानंकुर्याद्यथाविधि ॥ २५ ॥ पूजयित्वाहृषीकेशंधूपगंधा
दिभिस्तथा ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्केशवस्यसमीपतः ॥ २६ ॥ ततःप्रभातसमयेप्राप्तेवैद्वादशीदिने ॥ अर्चयित्वाहरिंभक्त्याश्राद्धंकुर्याद्यथावि
धि ॥ २७ ॥ पितृणांप्रीतयेश्राद्धंकुर्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ गोधूमचूर्णैर्यच्छ्राद्धंकृतंमेध्यकृतंभवेत् ॥ २८ ॥ यवैर्व्रीहितिलैर्माषैर्गोधूमैश्चणकैस्तथा ॥
ब्राह्मणान्भोजयेद्राजन्दक्षिणाभिःप्रपूजितान् ॥ २९ ॥ बंधुदौहित्रपुत्राद्यैःस्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ अनेनविधिनाराजन्कुरुव्रतमतंद्रितः ॥ ३० ॥ विष्णु
लोकंप्रयास्यंतिपितरस्तवभूपते ॥ इत्युक्त्वानृपतिंराजन्मुनिरंतरधीयत ॥ ३१ ॥ यथोक्तविधिनाराजाचकारव्रतमुत्तमम् ॥ अंतःपुरेणसहितःपुत्रभृत्य
समन्वितः ॥ ३२ ॥ कृतेव्रतेतुकौंतेयपुष्पवृष्टिरभूद्दिवः ॥ तत्पितागरुडारूढोजगामहरिमंदिरम् ॥ ३३ ॥ इंद्रसेनोपिराजर्षिःकृत्वाराज्यमकंटकम् ॥
राज्येनिवेश्यतनयंजगामत्रिदिवंस्वयम् ॥ ३४ ॥ इंदिराव्रतमाहात्म्यंतवाग्रेकथितमया ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ३५ ॥ भुक्त्वेहानि
खिलान्भोगान्विष्णुलोकेवसेच्चिरम् ॥३६॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेआश्विनकृष्णेंदिरैकादशी
नामाष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथयस्वप्रसादेनममाग्रेमधुसूदन ॥ इषस्यशुक्लपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजेंद्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंपापनाशनम् ॥ शुक्लपक्षेचाश्विनस्यभवेदेकादशीतुया ॥ २ ॥ पा[3]पांकुशेतिविख्यातासर्वपापहरा
परा ॥ पद्मनाभाभिधानंमांपूजयेत्तत्रमानवः ॥ ३ ॥ सर्वाभीष्टफलप्राप्तौस्वर्गमोक्षप्रदंनृणाम् ॥ तपस्तप्त्वापुनस्तीव्रंचिरंसुनियतेन्द्रियः ॥ ४ ॥ यत्फलं
समवाप्नोतितन्नत्वागरुडध्वजम् ॥ कृत्वापिबहुशःपापंनरोमोहसमन्वितः ॥ ५ ॥ नयातिनरकंनत्वासर्वपापहरंहरिम् ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिपुण्यान्या

---

१ बहिर्जले–इ० पा० । २ पूर्वकम्–इ० पा० । ३ पाशांकुशातिव्रतराजकथादो ।

यतनानिच ॥ ६ ॥ तानिसर्वाण्यवाप्नोतिविष्णोर्नामानुकीर्त्तनात् ॥ देवंशार्ङ्गधरंविष्णुंयेप्रपन्नाजनार्दनम् ॥ ७ ॥ नतेषांयमलोकस्ययातनाजायतेक्क
चित् ॥ उपोष्यैकादशीमेकांप्रसंगेनापिमानवः ॥ नयातियातनांयामींपापंकृत्वापिदारुणम ॥ ८ ॥ वैष्णवःपुरुषोभूत्वाशिवनिंदांकरोतियः ॥ नविं
देद्वैष्णवंलोकंसयातिनरकंध्रुवम्॥९॥शैवःपाशुपतोभूत्वाविष्णुनिंदांकरोतिचेत् ॥ रौरवेपच्यतेघोरेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥१०॥ नेदृशंपावनंकिंचित्त्रिषुलोके
षुविद्यते ॥ यादृशंपद्मनाभस्यव्रतंपातकनाशनम् ॥ ११ ॥ तावत्पापानिदेहेस्मिन्तिष्ठंतिमनुजाधिपम् ॥ यावन्नोपवसेज्जंतुःपद्मनाभदिनंशुभम् ॥ १२ ॥
अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ १३ ॥ एकादशीसमंकिंचिद्व्रतंलोकेनविद्यते ॥ व्याजेनापिकृतायै
श्चनतेयांतिहिभास्करिम् ॥ १४ ॥ स्वर्गमोक्षप्रदाह्येषाशरीरारोग्यदायिनी ॥ कलत्रसुतदाह्येषाधनमित्रप्रदायिनी ॥ १५ ॥ नगंगानगयाराजन्नच
काशीचपुष्करम् ॥ नचापिकौरवंक्षेत्रंपुण्यंभूपहरेर्दिनात् ॥ १६ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वासमुपोष्यहरेर्दिनम् ॥ अनायासेनभूपालप्राप्यतेवैष्णवंपद
म् ॥ १७ ॥ दशैवमातृकेपक्षेराजेंद्रदशपैतृके ॥ प्रियायादशपक्षेतुपुरुषानुद्धरेन्नरः ॥ १८ ॥ चतुर्भुजादिव्यरूपानागारिकृतकेतनाः ॥ स्रग्विणःपी
तवस्त्राश्चप्रयांतिहरिमंदिरम् ॥ १९ ॥ बालत्वेयौवनत्वेचवृद्धत्वेचनृपोत्तम ॥ उपोष्यैकादशींनूनंनैवप्राप्नोतिदुर्गतिम् ॥ २० ॥ पापां
कुशामुपोष्यैवआश्विनस्यसितेनरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोहरिलोकंसगच्छति ॥ २१ ॥ दत्त्वाहेमतिलान्भूमिंगामन्नमुदकंतथा ॥ उपानच्छत्रवस्त्रादी
न्नपश्यतियमंनरः ॥ २२ ॥ यस्यपुण्यविहीनानिदिनान्यायांतियांतिच ॥ सलोहकारभस्त्रेवश्वसन्नापिनजीवति ॥ २३ ॥ अवंध्यंदिवसंकुर्याद्दरिद्रो
पिनृपोत्तम ॥ सदाचरन्यथाशक्तिस्नानदानादिकाःक्रियाः ॥ २४ ॥ होमस्नानजपध्यानसत्रादिपुण्यकर्मणाम् ॥ कर्त्तारोनैवपश्यंतिघोरांतांयमया
तनाम् ॥ २५ ॥ दीर्घायुषोधनाढ्याश्चकुलीनारोगवर्जिताः ॥ दृश्यंतेमानवालोकेपुण्यकर्त्तारईदृशाः ॥ २६ ॥ किमत्रबहुनोक्तेनयांत्यधर्मे
णदुर्गतिम् ॥ आरोहंतिदिवंधर्मैर्नात्रकार्याविचारणा ॥ २७ ॥ इतितेकथितंराजन्यत्पृष्टोहंत्वयानघ ॥ पापांकुशायामाहात्म्यंकिमन्यच्छ्रोतुमि
च्छसि ॥ २८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेआश्विनशुक्लपापांकुशैकादशीमाहात्म्यंनामै
कोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथयस्वप्रसादेनमयिस्नेहाज्जनार्दन ॥ कार्त्तिकस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥
॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ श्रूयतांराजशार्दूलकथयामितवाग्रतः ॥ कार्त्तिकेकृष्णपक्षेतुरमानामसुशोभना ॥ २ ॥ एकादशीसमाख्यातामहापापह
रापरा ॥ अस्याःप्रसंगतोराजन्माहात्म्यंप्रवदामिते ॥ ३ ॥ मुचुकुंदइतिख्यातोबभूवनृपतिःपुरा ॥ देवेंद्रेणसमंतस्यामित्रत्वमभवन्नृप ॥ ४ ॥ यमेनवरुणे

नैवकुबेरेणापिसर्वथा ॥ विभीषणेनयस्यैवसखित्वमभवन्नृप ॥ ५ ॥ विष्णुभक्तःसत्यसंधोबभूवनृपतिःपरः॥ तस्यैवंशासतोराजन्राज्यंनिहतकंटकम्॥६॥ बभूवदुहितागेहेचंद्रभागासरिद्वरा ॥ शोभनायचसादत्ताचंद्रसेनसुतायवै ॥ ७ ॥ सकदाचित्समायातःश्वशुरस्यगृहेनृप ॥ एकादशीव्रतदिनंसमायातंसुपुण्यदम् ॥ ८ ॥ समागतेव्रतदिनेचंद्रभागात्वचिंतयत् ॥ किंभविष्यतिदेवेशममभर्त्तातिदुर्बलः ॥ ९ ॥ क्षुधांनक्षमतेसोढुंपिताचैवोग्रशासनः ॥ पटहस्ताड्यतेयस्यसंप्राप्तेदशमीदिने ॥ १० ॥ नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंनभोक्तव्यंहरेर्दिने ॥ श्रुत्वापटहनिर्घोषंशोभनस्त्वब्रवीत्प्रियाम् ॥ ११ ॥ किंकर्त्तव्यंमयाकांते[1]देहिशिक्षांवरानने ॥ ॥ चंद्रभागोवाच ॥ ॥ मत्पितुर्वेश्मनिप्रभोभोक्तव्यंनाद्यकेनचित् ॥ १२ ॥ गजैरश्वैश्चकलभैरन्यैःपशुभिरेवच ॥ तृणमन्नंतथावारिनभोक्तव्यंहरेर्दिने ॥ १३ ॥ मानवैश्चकुतःकांतभुज्यतेहरिवासरे ॥ यदित्वंभोक्ष्यसेकांतततो[2]गेहांप्रयास्यासि ॥ १४ ॥ एवंविचार्यमनसासुदृढंमानसंकुरु ॥ ॥ शोभनउवाच ॥ ॥ सत्यमेतत्प्रियेवाक्यंकरिष्येहमुपोषणम् ॥ १५ ॥ दैवेनविहितंयद्धितत्तथैवभविष्यति ॥ इतिदृढांमतिंकृत्वाचकारनियमंव्रते ॥ १६ ॥ क्षुधयापीडिततनुःसबभूवातिदुःखितः ॥ इतिचिंतयतस्तस्यआदित्योस्तमगाद्गिरिम् ॥ १७ ॥ वैष्णवानांनराणांसानिशाहर्षविवर्द्धनी ॥ हरिपूजारतानांचजागरासक्तचेतसाम् ॥ १८ ॥ बभूवनृपशार्दूलशोभनस्याति[3]दुःखदा ॥ रवेरुदयवेलायांशोभनःपंचतांगतः ॥ १९ ॥ दाहयामासराजातंराजयोग्यैश्चदारुभिः ॥ चंद्रभागानात्मदेहंददाहपतिनासह ॥ २० ॥ कृत्वौर्द्ध्वदैहिकंतस्यतस्थौजनकवेश्मनि ॥ शोभनश्चनृपश्रेष्ठरमाव्रतप्रभावतः ॥ २१ ॥ प्राप्तोदेवपुरंरम्यंमंदराचलसानुनि ॥ अनुत्तममनाधृष्यमसंख्येयगुणान्वितम् ॥ २२ ॥ हेमस्तंभमयैःसौधैरत्नवैडूर्यमंडितैः ॥ स्फाटिकैर्विविधाकारैर्विचित्रैरुपशोभितैः ॥ २३ ॥ सिंहासनसमारूढःसुश्वेतच्छत्रचामरः ॥ किरीटकुंडलयुतोहारकेयूरभूषितः ॥ स्तूयमानश्चगंधर्वैरप्सरोगणसेवितः ॥ २४ ॥ शोभनःशोभतेयत्रराजराजोपरोयथा ॥ सोमशर्मेतिविख्यातोमुचुकुंदपुरे[4]भवत् ॥ २५ ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनभ्रमन्विप्रोददर्शतम् ॥ नृपजामातरंज्ञात्वातत्समीपंजगामसः ॥ २६ ॥ शोभनोपितदाज्ञात्वासोमशर्माणमागतम् ॥ आसनादुत्थितःशीघ्रंनमश्चक्रेद्विजोत्तमम् ॥ २७ ॥ चकारकुशलप्रश्नंश्वशुरस्यनृपस्यच ॥ कांतायाश्चंद्रभागायास्तथैवनगरस्यच ॥ २८ ॥ ॥ सोमशर्मोवाच ॥ ॥ कुशलंवर्त्ततेराजन्श्वशुरस्यगृहेतव ॥ चंद्रभागाकुशलिनीसर्वतःकुशलंपुरे ॥ २९ ॥ स्ववृत्तंकथ्यतांराजन्नाश्चर्यंविद्यतेद्भुतम् ॥ पुरंविचित्रंरुचिरंनदृष्टंकेनचित्कचित् ॥ ३० ॥ एतदाचक्ष्वनृपतेकुतःप्राप्तमिदंत्वया ॥ ॥ शोभनउवाच ॥ ॥ कार्तिकस्यासितपक्षेयानामैकादशीरमा ॥ ३१ ॥ तामुपोष्यमयाप्राप्तंद्विजें

---

[1] ब्रूह्युपायंसुशोभने ॥ कृतेनयेनमे सम्यग्जीवितं न विनश्यति–इ० पा० ।

[2] गेहात्प्रयास्यताम्– इ० पा० ।

[3] दुःसहा–इ० पा० ।

[4] वसन्–इ० पा० ।

द्रपुरमध्रुवम् ॥ ध्रुवंभवतियेनैवतत्कुरुष्वद्विजोत्तमः ॥ ३२ ॥ द्विजउवाच ॥ कथमध्रुवमेताद्धिकथंहिभवतिध्रुवम् ॥ तत्त्वंकथयराजेंद्रतत्करिष्यामिनान्य
था ॥३३॥ शोभनउवाच ॥ मयैतद्विहितंविप्रश्रद्धाहीनंव्रतोत्तमम् ॥ तेनाहमध्रुवंमन्येध्रुवंभवतितच्छृणु ॥३४॥ मुचुकुंदस्यदुहिताचंद्रभागासुशोभना ॥
तस्यैकथयवृत्तांतंध्रुवमेतद्भविष्यति ॥ ३५ ॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ सश्रुत्वावचनंतस्यमुचुकुंदपुरंगतः ॥ उवाचसर्ववृत्तांतंचंद्रभागाग्रतोद्विजः ॥ ३६ ॥
सोमशर्मोवाच ॥ प्रत्यक्षंदयितःकांतस्तवदृष्टोमयाशुभे ॥ इंद्रतुल्यमनाधृष्यंदृष्टंतस्यपुरंमया ॥ अध्रुवंतेनतत्प्रोक्तंध्रुवंभवतितत्कुरु ॥ ३७ ॥ चंद्रभागो
वाच ॥ तत्रमांनयविप्रर्षेपतिदर्शनलालसाम् ॥ आत्मनोव्रतपुण्येनकरिष्यामिपुरंध्रुवम् ॥ ३८ ॥ आवयोर्द्विजसंयोगोयथाभवतितत्कुरु ॥ प्राप्यतेहि
महत्पुण्यंकृत्वायोगंवियुक्तयोः ॥ ३९ ॥ इतिश्रुत्वासहतयासोमशर्माजगामह ॥ आश्रमंवामदेवस्यमंदराचलसंनिधौ ॥ ४० ॥ वामदेवोऽशृणोत्सर्वं
वृत्तांतंकथितंतयोः ॥ अभ्यषिञ्चच्चन्द्रभागांवेदमंत्रैरथोज्ज्वलाम् ॥ ४१ ॥ ऋषिमंत्रप्रभावेनविष्णुवासरसेवनात् ॥ दिव्यदेहाबभूवासौदिव्यांगतिमवाप
ह ॥ ४२ ॥ पत्युःसमीपमगमत्प्रहर्षोत्फुल्ललोचना ॥ जहर्षशोभनोतीवदृष्ट्वाकांतांसमागताम् ॥ ४३ ॥ समाहूयस्वकेवामेपार्श्वेतांसंन्यवेशयत् ॥ अ
थोवाचप्रियंहर्षाच्चंद्रभागाप्रियंवचः ॥ ४४ ॥ शृणुकांतहितंवाक्यंयत्पुण्यंविद्यतेमयि ॥ अष्टवर्षाधिकाजातायदाहंपितृवेश्मनि ॥ ४५ ॥ ततःप्रभृति
यच्चीर्णंमयाचैकादशीव्रतम् ॥ यथोक्तविधिसंयुक्तंश्रद्धायुक्तेनचेतसा ॥ तेनपुण्यप्रभावेनभविष्यतिपुरंध्रुवम् ॥ ४६ ॥ सर्वकामसमृद्धंचयावदाभूतसंप्लु
वम् ॥ एवंसानृपशार्दूलरमतेपतिनासह ॥ ४७ ॥ दिव्यभोगादिव्यरूपादिव्याभरणभूषिता ॥ शोभनोपितयासार्द्धंरमतेदिव्यविग्रहः ॥ ४८ ॥ रमात्र
तप्रभावेनमंदराचलसानुनि ॥ चिंतामणिसमाह्येषाकामधेनुसमाथवा ॥ ४९ ॥ रमाभिधानानृपतेतवाग्रेकथितामया ॥ तस्यामाहात्म्यमनघश्रुतं
सर्वंत्वयानृप ॥ ५० ॥ मयातवाग्रेकथितंमाहात्म्यंपापनाशनम् ॥ एकादशीव्रतानांचपक्षयोरुभयोरपि ॥ ५१ ॥ यथाकृष्णातथाशुक्लाविभेदं
नैवकारयेत् ॥ सेवितैकादशीनृणांभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ ५२ ॥ धेनुःश्वेतायथाकृष्णाउभयोःसदृशंपयः ॥ तथैवतुल्यफलदंस्मृतमेकाद
शीद्वयम् ॥ ५३ ॥ एकादशीव्रतानांयोमाहात्म्यंशृणुतेनरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ ५४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपं
चाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेकार्तिककृष्णारमैकादशीनामषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
श्रुतंरमायामाहात्म्यंत्वत्तःकृष्णयथातथम् ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेयातांमेकथयमानद ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुरा
जन्प्रवक्ष्यामिशुक्लेचोर्जदलेतुया ॥ सायथानारदेप्रोक्ताब्रह्मणालोककारिणा ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ प्रबोधिन्याश्चमाहात्म्यंवदविस्तरतो

मम ॥ यस्यांजागर्तिगोविंदोधर्मकर्मप्रवर्त्तकः ॥ ३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ प्रबोधिन्याश्चमाहात्म्यंपापघ्नंपुण्यवर्द्धनम् ॥ मुक्तिप्रदंसुबुद्धीनांशृणुष्वमु
निसत्तम ॥ ४ ॥ तावद्गर्जंतितीर्थानिआसमुद्रसरांसिच ॥ यावत्प्रबोधिनीविष्णोस्तिथिर्नायातिकार्तिके ॥ ५ ॥ तावद्गर्जंतिविप्रेंद्रगंगाभागीरथीक्षितौ ॥
यावन्नायातिपापघ्नीकार्तिकेहरिबोधिनी ॥ ६ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ एकेनैवोपवासेनप्रबोधिन्यालभेन्नरः ॥ ७॥ यद्दुर्लभंयदप्राप्यंत्रैलो
क्यस्यनगोचरम् ॥ तदप्यप्रार्थितंपुत्रददातिहरिबोधिनी ॥ ८ ॥ ऐश्वर्यंसंपदंप्रज्ञांराज्यंचसुखसंपदः ॥ ददात्युपोषिताभक्त्याजनेभ्योहरिबोधिनी ॥ ९ ॥
मेरुमंदरमात्राणिपापान्युक्तानियानिच ॥ एकेनैवोपवासेनदहतेपापनाशिनी ॥ १० ॥ पूर्वजन्मसहस्रेषुयत्पापंसमुपार्जितम् ॥ निशिजागरणंचास्यादहते
तूलराशिवत् ॥ ११ ॥ उपवासंप्रबोधिन्यांयःकरोतिस्वभावतः ॥ विधिवन्मुनिशार्दूलयथोक्तंलभतेफलम् ॥१२॥ यथोक्तंकुरुतेयस्तुविधिवत्सुकृतंनरः॥
स्वल्पंमुनिवरश्रेष्ठमेरुतुल्यंभवेत्फलम् ॥ १३ ॥ विधिहीनंतुयःकुर्यात्सुकृतंमेरुमात्रकम् ॥ अणुमात्रंतदाप्नोतिफलंधर्मस्यनारद ॥ १४ ॥ येध्यायंतिम
नोवृत्यायेकरिष्यंतिबोधिनीम् ॥ वसंतिपितरोहृष्टाविष्णुलोकेचतस्यवै ॥ १५ ॥ विमुक्तानारकैर्दुःखैर्यांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ कृत्वातुपातकंघोरंब्रह्महत्या
दिकंनरः ॥ १६ ॥ कृत्वातुजागरंविष्णोर्द्धौतपापोभवेन्नरः ॥ दुष्प्राप्यंयत्फलंविप्रअश्वमेधादिकैर्मखैः ॥ १७ ॥ प्राप्यतेतत्सुखेनैवप्रबोधिन्यास्तुजागरे ॥
आप्लुत्यसर्वतीर्थेषुप्रदत्त्वाकांचनंमहीम् ॥१८॥ तत्फलंसमवाप्नोतियत्कृत्वाजागरंहरेः ॥ जातःसएवसुकृतीकुलंतेनैवपावितम् ॥ १९ ॥ कार्तिकेमुनिशा
र्दूलकृतायेनप्रबोधिनी ॥ यथाध्रुवंनृणांमृत्युर्धनंगात्रंतथाध्रुवम् ॥ २० ॥ इतिज्ञात्वामुनिश्रेष्ठकर्तव्यंवैष्णवंदिनम् ॥ यानिकानिचतीर्थानित्रैलोक्येसंभवं
तिच ॥ २१ ॥ तानितस्यगृहेसम्यग्यःकरोतिप्रबोधिनीम् ॥ किंतस्यबहुभिःपुण्यैःकृतायेनप्रबोधिनी ॥ २२ ॥ पुत्रपौत्रप्रदाह्येषाकार्तिकेहरिबोधिनी ॥
सज्ञानीचसयोगीचसतपस्वीजितेंद्रियः ॥ २३ ॥ भोगोमोक्षश्चतस्यास्तिउपास्तेहरिबोधिनीम् ॥ विष्णोःप्रियतराह्येषाधर्मसारसहायिनी ॥ २४ ॥
यःकरोतिनरोभक्त्याभुक्तिभाक्सभवेन्नरः ॥ प्रबोधिनीमुपोषित्वागर्भेनविशतेनरः ॥ २५ ॥ सर्वधर्मान्परित्यज्यतस्मात्कुर्वीतनारद ॥ कर्मणामनसावाचा
पापंयत्समुपार्जितम् ॥२६॥ तत्क्षालयतिगोविंदःप्रबोधिन्यांतुजागरे ॥ स्नानंदानंजपःपूजांसमुद्दिश्यजनार्दनम् ॥ २७ ॥ नरोयत्कुरुतेवत्सप्रबोधिन्यांत
दक्षयम् ॥ येर्चयंतिनरास्तस्यांभक्त्यादेवंचमाधवम् ॥ २८ ॥ समुपोष्यप्रमुच्यंतेपापैस्तैःशतजन्मजैः ॥ महाव्रतमिदंपुत्रमहापापौघनाशनम् ॥ २९ ॥
प्रबोधवासरंविष्णोर्विधिवत्समुपोषयेत् ॥ व्रतेनानेनदेवेशंपरितोष्यजनार्दनम् ॥ ३० ॥ विराजयन्दिशःसर्वाःप्रयातिहरिमंदिरम् ॥ कर्तव्यैषाप्रयत्नेननरैः
कांतिधनार्थिभिः ॥३१॥ बाल्येयत्संचितंपापंयौवनेवार्द्धकेतथा ॥ शतजन्मकृतंपापंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ ३२ ॥ तत्क्षालयतिगोविंदश्चास्यामभ्यर्चितो

नृणाम् ॥ धनधान्यवहापुण्यासर्वपापहरापरा ॥ ३३ ॥ तामुपोष्यहरेर्भक्त्यादुर्लभंनभवेत्क्वचित् ॥ चंद्रसूर्योपरागेचयत्फलंपरिकीर्तितम् ॥ ३४ ॥ तत्सहस्रगुणंप्रोक्तंप्रबोधिन्यांप्रजागरे ॥ स्नानंदानंजपोहोमःस्वाध्यायोभ्यर्चनंहरेः ॥ ३५ ॥ तत्सर्वंकोटिगुणितंप्रबोधिन्यांकृतंतुयत् ॥ जन्मप्रभृतियत्पुण्यंनरेणोपार्जितंभवेत् ॥ ३६ ॥ वृथाभवतितत्सर्वमकृत्वाकार्तिकेव्रतम् ॥ अकृत्वानियमंविष्णोःकार्तिकंयःक्षिपेन्नरः ॥ ३७ ॥ नजन्मार्जितपुण्यस्यफलंप्राप्नोतिनारद ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदेवदेवंजनार्दनम् ॥ ३८ ॥ उपसेवेतविप्रेंद्रसर्वकामफलप्रदम् ॥ परान्नंवर्जयेद्यस्तुकार्तिकेविष्णुतत्परः ॥ ३९ ॥ परान्नवर्जनाद्वत्सचांद्रायणफलंलभेत् ॥ नित्यंशास्त्रविनोदेनकार्तिकंयःक्षिपेन्नरः ॥ ४० ॥ सदहेत्सर्वपापानियज्ञायुतफलंलभेत् ॥ नतथातुष्यतेयज्ञैर्नदानैर्वाजपादिभिः ॥ ४१ ॥ यथाशास्त्रकथालापैःकार्तिकेमधुसूदनः ॥ येकुर्वंतिकथांविष्णोर्येशृण्वंतिशुभान्विताः ॥ ४२ ॥ श्लोकार्द्धंश्लोकपादंवाकार्तिकेगोशतंफलम् ॥ सर्वधर्मान्परित्यज्यकार्तिकेकेशवाग्रतः ॥ ४३ ॥ शास्त्रावधारणंकार्यंश्रोतव्यंचमहामुने ॥ श्रेयसालोभबुद्ध्याचयःकरोतिहरेःकथाम् ॥ ४४ ॥ कार्तिकेमुनिशार्दूलकुलानांतारयेच्छतम् ॥ नियमेननरोयस्तुशृणुतेवैष्णवींकथाम् ॥ ४५ ॥ कार्तिकेतुविशेषेणगोसहस्रफलंलभेत् ॥ प्रबोधवासरेविष्णोःशृणुतेयोहरेःकथाम् ॥ ४६ ॥ सप्तद्वीपवतीदानेतत्फलंलभतेमुने ॥ श्रुत्वाविष्णुकथांदिव्यांयेर्चयंतिकथाविदम् ॥ ४७ ॥ स्वशक्त्यामुनिशार्दूलतेषांलोकोक्षयःस्मृतः ॥ गीतशास्त्रविनोदेनकार्तिकंयोनयेन्नरः ॥ ४८ ॥ नतस्यपुनरावृत्तिर्मयादृष्टाकलिप्रिय ॥ गीतंनृत्यंचवाद्यंचभव्यांविष्णुकथांमुने ॥ ४९ ॥ यःकरोतिसपुण्यात्मात्रैलोक्योपरिसंस्थितः ॥ वहुपुष्पैर्वहुफलैःकर्पूरागुरुकुंकुमैः ॥ ५० ॥ हरेःपूजाविधातव्याकार्तिकेबोधवासरे ॥ यस्मात्पुण्यमसंख्यातंप्राप्यतेमुनिसत्तम ॥ ५१ ॥ फलैर्नानाविधैर्द्रव्यैःप्रबोधिन्यांतुजागरे ॥ शंखेतोयंसमादायअर्घोदेयोजनार्दने ॥ ५२ ॥ यत्फलंसर्वतीर्थेषुसर्वदानेषुयत्फलम् ॥ तत्फलंकोटिगुणितंदत्त्वार्घंबोधवासरे ॥ ५३ ॥ गुरुपूजाततःकार्याभोजनाच्छादनादिभिः ॥ दक्षिणाभिश्चदेवर्षेतुष्ट्यर्थंचक्रपाणिनः ॥ ५४ ॥ भागवतंशृणुतेयस्तुपुराणंचपठेन्नरः ॥ प्रत्यक्षरंभवेत्तस्यकपिलादानजंफलम् ॥ ५५ ॥ कार्त्तिकेमुनिशार्दूलस्वशक्त्यावैष्णवंव्रतम् ॥ यःकरोतियथोक्तंतुमुक्तिस्तस्यसुनिश्चला ॥ ५६ ॥ केतक्याएकपत्रेणपूजितोगरुडध्वजः ॥ समाःसहस्रंसुप्रीतोभवतिमधुसूदनः ॥ ५७ ॥ अगस्तिकुसुमैर्देवंपूजयेद्योजनार्दनम् ॥ दर्शनात्तस्यदेवर्षेनरकाग्निःप्रणश्यति ॥ ५८ ॥ मुनिपुष्पार्चितोविष्णुःकार्तिकेपुरुषोत्तमः ॥ ददात्यभिमतान्कामान्शशिसूर्यग्रहेयथा॥ ५९ ॥विहायसर्वपुष्पाणिमुनिपुष्पेणकेशवम् ॥कार्तिकेयोर्चयेद्भक्त्यावाजिमेधफलंलभेत्॥ ६० ॥तुलसीदलानिपुष्पाणियेयच्छंतिजनार्दने ॥ कार्तिकेसकलंवत्सपापंजन्मायुतंदहेत् ॥ ६१ ॥ दृष्टास्पृष्टाथवाध्याताकीर्तितानामतस्तुता ॥ रोपितासिंचितानित्यंपू

जितातुलसीशुभा ॥६२॥ नवधातुलसीभक्तिंयेकुर्वंतिदिनेदिने ॥ युगकोटिसहस्राणितन्वंतिसुकृतंमुने ॥६३॥ यावच्छाखाप्रशाखाभिर्बीजपुष्पदलैर्मुने॥
रोपितातुलसीपुंभिर्वर्द्धंतेवसुधातले ॥ ६४ ॥ तेषांवंशेतुयेजातायेभविष्यंतियेगताः ॥ आकल्पवर्षसाहस्रंतेषांवासोहरेर्गृहे ॥ ६५ ॥ यत्फलंसर्वपुष्पेषु
सर्वपत्रेषुनारद ॥ तुलसीदलेनचैकेनकार्तिकेप्राप्यतेतुतत् ॥ ६६ ॥ संप्राप्तंकार्त्तिकंदृष्ट्वानियमेनजनार्दनः ॥ पूजनीयोमहाविष्णुःकोमलैस्तुलसीद
लैः ॥ ६७ ॥ इष्ट्वाक्रतुशतैर्देवान्दत्त्वादानान्यनेकशः ॥ तुलसीदलैस्तुतत्पुण्यंकार्तिकेकेशवार्चने ॥ ६८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यां
संहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेकार्त्तिकेशुक्लैकादशीमाहात्म्यंनामैकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भगवञ्छ्रोतु
मिच्छामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ सर्वपापहरंविष्णोःफलदंव्रतिनांचयत् ॥ १ ॥ पुरुषोत्तममासस्यकथांब्रूहिजनार्दन ॥ कोविधिःकिंफलंतस्यकोदेवस्तत्र
पूज्यते ॥ २ ॥ अधिमासेचसंप्राप्तेव्रतंब्रूहिजनार्दन ॥ कस्यदानस्यकिंपुण्यंकिंकर्त्तव्यंनृभिःप्रभो ॥ ३ ॥ कथंस्नानंचकिंजाप्यंकथंपूजाविधिःस्मृतः ॥
किंभोज्यमुत्तमंचान्नंमासेस्मिन्पुरुषोत्तमे ॥ ४ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ कथयिष्यामिराजेंद्रभवतःस्नेहकारणात् ॥ पुरुषोत्तममासस्यमा
हात्म्यंपापनाशनम् ॥ ५ ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेभवेदेकादशीतुया ॥ कमलानामसानाम्नातिथीनामुत्तमातिथिः ॥ ६ ॥ तस्याव्रतप्रभावेनकमलाभिमु
खीभवेत् ॥ ब्राह्मेमुहूर्त्तेचोत्थायसंस्मृत्यपुरुषोत्तमम् ॥ ७ ॥ स्नातश्चैवविधानेननियमंकारयेद्व्रती ॥ [1]गृहेत्वेकगुणंजाप्यंनद्यांतुद्विगुणंस्मृतम् ॥ ८ ॥
[2]गवांगोष्ठेसहस्रोर्ध्वंमग्न्यागारेशतान्वितम् ॥ शिवक्षेत्रेषुतीर्थेषुदेवतानांचसन्निधौ ॥ ९ ॥ लक्षंतुलस्याःसांनिध्येह्यनंतंविष्णुसन्निधौ ॥ अवंत्यामभवत्क
श्चिच्छिवशर्माद्विजोत्तमः ॥१०॥ तस्यात्मजास्तुपंचासन्कनिष्ठोदोषवानभूत् ॥ तदापित्रापरित्यक्तस्त्यक्तःस्वजनबांधवैः ॥ ११ ॥ कुकर्मणःप्रभावेनगतो
दूरतरंवनम् ॥ एकदादैवयोगेनतीर्थराजंसमागतः ॥ १२ ॥ क्षुत्क्षामोदीनवदनस्त्रिवेण्यांस्नानमाचरत् ॥ मुनीनामाश्रमांस्तत्रविचिन्वन्क्षुधयार्दितः ॥ १३॥
हरिमित्रमुनेस्तत्रददर्शाश्रममुत्तमम् ॥ पुरुषोत्तममासेवैजनानांचसमागमे ॥ १४ ॥ तत्राश्रमेकथयतांकथांकल्मषनाशिनीम् ॥ ब्राह्मणानांमुखात्तेन
श्रद्धयाकमलाश्रुता॥१५॥एकादशीपुण्यतमाभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ जयशर्माविधानेनश्रुत्वेमांकमलातिथिम् ॥१६॥ एकादशीपुण्यतमाभुक्तिमुक्तिप्रदा
यिनी ॥ व्रतंकृतंचतैःसार्द्धंस्थित्वाशून्यालयेतदा ॥ १७ ॥ निशीथेसमनुप्राप्तेलक्ष्मीस्तत्रसमागता ॥ वरंददामिभोविप्रकमलायाःप्रभावतः ॥ १८ ॥
॥ ॥ जयशर्मोवाच ॥ ॥ कात्वंकस्यासिरंभोरुप्रसन्नाचकथंमम ॥ इंद्राणीसुरनाथस्यभवानीशंकरस्यवा ॥१९॥ गंधर्वीकिन्नरीवाथवधूर्वाचंद्रसूर्ययोः ॥

---

१ गृहीत्वेकगुणं जप्यमिति पाठांतरम् । २ गवां कोटिसहस्रोर्ध्वमिति पाठोन्यत्रदृश्यते ।

त्वत्सदृक्षानदृष्टाचनश्रुताचशुभां[१]नने॥२०॥ ॥लक्ष्मीरुवाच॥ ॥प्रसन्नासांप्रतंजातावैकुंठादहमागता॥प्रेरितादेवदेवेनकम[२]लायाःप्रभावतः॥२१॥पुरुषोत्त
ममासस्ययापक्षेप्रथमेभवेत्॥तस्याव्रतंत्वयाचीर्णंप्रयागेमुनिसंनिधौ ॥ २२ ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेनवशगाहंनसंशयः ॥ तववंशेभविष्यंतिमानवाद्विजसत्त
म॥२३॥मत्प्रसा[३]दादवाप्स्यंतिसत्यंतेव्याहृतंमया॥ ॥ब्राह्मणउवाच॥ ॥ प्रसन्नायदिमेपद्मेव्रतंविस्तरतोवद॥२४॥यत्कथासुप्रवर्ततेसाधवोयेजनाद्विजाः॥
॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ श्रोतॄणांपरमंश्राव्यंपवित्राणामनुत्तमम् ॥२५॥ दुःस्वप्ननाशनंपुण्यंश्रोतव्यंयत्नतस्ततः ॥ उत्तमःश्रद्धयायुक्तःश्लोकंश्लोकार्द्धमेववा॥२६॥
पठित्वामुच्यतेसद्योमहापातककोटिभिः॥मासानांपरमोमासःपक्षिणांगरुडोयथा॥२७॥ नदीनांचयथागंगातिथीनांद्वादशीतिथिः॥अद्यापिनिर्जराःसर्वेभार
तेजन्मलिप्सवः ॥ २८ ॥ तमर्चयंतिविविधानारायणमनामयम् ॥ येयजंतिसदाभक्त्यादेवंनारायणंप्रभुम् ॥ २९ ॥ तानर्चयंतिसततंब्रह्माद्यादेवता
गणाः ॥ येपिनामपरायेचहरिकीर्त्तनतत्पराः ॥ ३० ॥ हरिपूजापरायेचतेकृतार्थाःकलौयुगेः ॥ शुक्लेवायदिवाकृष्णेभवेदेकादशीद्वयम् ॥ ३१ ॥ गृ[४]ह
स्थानांभवेत्पूर्वायतीनामुत्तरास्मृता ॥ एकादशीद्वादशीचरात्रिशेषेत्रयोदशी ॥ तत्रक्रतुशतंपुण्यंत्रयोदश्यांतुपारणे ॥ ३२ ॥ एकादश्यांनिराहारः
स्थित्वाहमपरेहनि ॥ भोक्ष्यामिपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत ॥ ३३ ॥ अमुंमंत्रंसमुच्चार्यदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ भक्तिभावेनतुष्टात्माउपवासंसमाच
रेत् ॥ ३४ ॥ कुर्याद्देवस्यपुरतोजागरंनियतोव्रती ॥ गीतैर्वाद्यैश्चनृत्यैश्चपुराणपठनादिभिः ॥ ३५ ॥ ततःप्रातःसमुत्थायद्वादशीदिवसेव्रती ॥ स्ना
त्वाविष्णुंसमभ्यर्च्यविधिवत्प्रयतेंद्रियः ॥ ३६ ॥ पंचामृतेनसंस्नाप्यएकादश्यांजनार्दनः ॥ द्वादश्यांचपयःस्नानाद्धरेःसा[५]रूप्यमश्नुते ॥ ३७ ॥ अज्ञान
तिमिरांधस्यव्रतेनानेनकेशव ॥ प्र[६]सीदसन्मुखोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभव ॥ ३८ ॥ एवंविज्ञाप्यदेवेशंदेवदेवंगदाधरम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यातेभ्योदद्याच्च
दक्षिणाम् ॥ ३९ ॥ ततःस्वबंधुभिःसार्द्धंनारायणपरायणः ॥ कृत्वापंचमहायज्ञान्स्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ ४० ॥ एवंयःप्रयतःकुर्यात्पुण्यमेकादशीव्र
तम् ॥ सयातिविष्णुभवनंपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वाकमलातस्मैवरंदत्त्वातिरोदधे ॥ सोपिविप्रोधनीभूत्वापितुर्गेहंसमागतः ॥ ४२ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ एवंयःकुरुतेराजन्कमलाव्रतमुत्तमम् ॥ शृणुयाद्वासरेविष्णोःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपं
चाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेपुरुषोत्तममासस्यकृष्णाकमलानामैकादशीनामद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥

---

१ पुराङ्गने इति पाठान्तरमन्यत्र पुस्तकयोः । २ कमलायाः तन्नाम्न्या एकादश्याः । ३ मत्प्रभावादवास्यन्ति इति पाठोन्यत्र दृश्यते । ४ इदमर्धं बहुषु पुस्तकेषु न दृश्यते ।
५ सायुज्यमश्नुते अयमपि पाठःप्राचुर्येण दृश्यते । ६ प्रसादसम्मुखो भूत्वा इत्यपिपाठान्तरम् ।

श्रुतानिबहुधर्माणिव्रतानिचजगत्प्रभो ॥ एकादशीसमंकिंजिच्छ्रुतंनैवजनार्दन ॥ १ ॥ पुनस्त्वेकादशींब्रूहिपापघ्नींपुण्यदायिनीम् ॥ यांकृत्वामनु
जोलोकेप्राप्नुयात्परमंपदम् ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शुक्लेवायदिवाकृष्णेयदाचैकादशीभवेत् ॥ नत्याज्याजगतीपालमोक्षसौख्यविवर्द्धनी ॥ ३ ॥
एकादशीकलौराजन्भवबंधविमोचनी ॥ कामदासर्वकामानांपापानांपापहाभुवि ॥ ४ ॥ रविवारेथमांगल्येसंक्रमेवानृपोत्तम ॥ एकादशीसदोपोष्यापुत्र
पौत्रविवर्द्धनी ॥ ५ ॥ एकादशीव्रतंक्वापिनत्याज्यंविष्णुवल्लभैः ॥ आयुःकीर्तिप्रदंनित्यंसंतानारोग्यवित्तदम् ॥ ६ ॥ मोक्षदंरूपदंराज्यंनित्यमेकादशी
व्रतम् ॥ येकुर्वंतिमहीपालश्रद्धयापरयायुताः ॥ ७ ॥ यथोक्तविधिनालोकेतेनराविष्णुरूपिणः ॥ जीवन्मुक्तास्तुभूपालदृश्यंतेनात्रसंशयः ॥ ८ ॥ ॥ यु
धिष्ठिरउवाच ॥ ॥ जीवन्मुक्ताःकथंकृष्णविष्णुरूपाःकथंपुनः॥पापरूपाश्चदृश्यंतेपरंकौतूहलंहिमे ॥९॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ येचराजन्कलौभक्त्या
निर्जलंव्रतमुत्तमम् ॥ एकादश्याःप्रकुर्वंतिविधिदृष्टेनकर्मणा ॥१०॥ नकथंविष्णुरूपास्तेजीवन्मुक्ताःकथंनहि ॥ सर्वपापहरंपुण्यंव्रतमेकादशीसमम्॥११॥
नकिंचिद्विद्यतेराजन्सर्वकामप्रदंनृणाम् ॥ एकाशनंदशम्यांचनंदायांनिर्जलंव्रतम् ॥ १२ ॥ पारणंचैवभद्रायांकृत्वाविष्णुसमानराः ॥ श्रद्धावान्यस्तुकु
रुतेकामदायाव्रतंशुभम् ॥ १३ ॥ वांछितंलभतेसोपिइहलोकेपरत्रच ॥ पवित्रापावनीह्येषामहापातकनाशिनी ॥ १४ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदाचैवकर्तॄणां
नृपसत्तम ॥ कामदायांविधानेनपूजयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ १५ ॥ पुष्पधूपादिभिश्चैवनैवेद्यैर्विविधैस्तथा ॥ कांस्यमांसमसूरांश्चचणकान्कोद्रवांस्त
था ॥ १६ ॥ शाकंमधुपरान्नंचपुनर्भोजनमैथुनम् ॥ वैष्णवोव्रतकर्त्ताचदशम्यांदशवर्जयेत् ॥ १७ ॥ द्यूतंक्रीडांतथानिद्रांतांबूलंदंतधावनम् ॥
परापवादंपैशून्यंस्तेयंहिंसांतथारतिम् ॥ १८ ॥ क्रोधंचवितथंवाक्यमेकादश्यांविवर्जयेत् ॥ कांस्यंमांसंमसूरांश्चतैलंवितथभाषणम् ॥ १९ ॥ व्याया
मंचप्रवासंचपुनर्भोजनमैथुनम् ॥ वृषपृष्ठंपरान्नंचशाकंचद्वादशीदिने ॥ २० ॥ अनेनविधिनाराजन्विहितायैश्चकामदा ॥ रात्रौजागरणंकृत्वापूजितः
पुरुषोत्तमः ॥ २१ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्तेयांतिपरमांगतिम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ २२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाश
त्साहस्र्यांसंहितायामुत्तर०उमाप०ना०संवादेपुरुषोत्तममासस्यशुक्लाकामदानामैकादशीनामत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
चातुर्मास्यांतुनियमायेकेचिद्भुविविश्रुताः ॥ तानहंश्रोतुमिच्छामिकथयस्वमहेश्वर ॥१॥ चातुर्मास्येहरौसुप्तेकर्त्तव्यंकिंजनार्दने ॥ षड्रसानांपरित्यागेनख
केशविधारणे॥अन्यैश्चनियमैःस्वामिन्यत्फलंतद्ब्रवीहिमे॥२॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एतच्छ्रुत्वात्वसौदेवःप्रहस्योत्फुल्ललोचनः ॥ प्रोवाचतंद्विजवरंनारदंतप

---

१ सत्यामारोग्यवित्तदमिति पाठः प्राचुर्यमप्यशुद्धंज्ञेयम् ।

सान्निधिम् ॥ ३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुत्वमिहदेवर्षैकथयामिसविस्तरम् ॥ आषाढस्यासितेपक्षेएकादश्यामुपोषितः ॥ ४ ॥ चातुर्मास्यव्र
तानीहगृह्णीयाद्भक्तिपूर्वकम् ॥ भूमिशय्यासमारूढोयोगनिद्रांगतेहरौ ॥ ५ ॥ नयेतचतुरोमासान्यावद्भवतिकार्तिकी ॥ प्रतिष्ठानप्रवर्त्ततेतथायज्ञादिकाः
क्रियाः ॥६॥ विवाहव्रतसंबंधअन्यन्माङ्गल्यकर्मच ॥ भूपयानंतथायात्राअन्याश्चविविधाःक्रियाः ॥७॥ प्रसुप्तेचजगन्नाथेअच्युतेगरुडध्वजे ॥ व्रताक्रियांचरेद्य
स्तुतस्यव्रतफलंशृणु॥८॥अश्वमेधसहस्रैस्तुयत्फलंप्राप्नुयान्नरः ॥ चातुर्मास्यव्रतैश्चीर्णैस्तत्फलंसमवाप्नुयात्॥९॥मिथुनस्थेसहस्रांशौस्वापयेन्मधुसूदनम्॥
तुलाराशौगतेसूर्येपुनरुत्थापयेद्धरिम् ॥१०॥ अधिमासेतुपतितेतदाचैषविधिक्रमः ॥ स्थापयेत्प्रतिमांविष्णोःशंखचक्रगदाधरीम् ॥११॥ पीतांबरधरांसौ
म्यांपर्यंकेस्थापयेत्शुचौ ॥ श्वेतवस्त्रसमाच्छन्नेसोपधानेतुनारद ॥ १२ ॥ इतिहासपुराणज्ञोविष्णुभक्तोथवापुनः ॥ स्नापयित्वादधिक्षीरमधुलाजघृतस्त
था ॥ १३ ॥ समालभ्यशुभैर्गंधैर्धूपैःपुष्पैर्मनोरमैः ॥ पूजितांकुसुमैःशुभ्रैर्मंत्रेणानेनवाडव ॥१४॥ सुप्तेत्वयिजगन्नाथेजगत्सुप्तंभवेदिदम् ॥ विबुद्धेत्वयिबुध्ये
तजगत्सर्वंचराचरम् ॥ १५ ॥ एवंतांप्रतिमांविष्णोःस्थापयित्वातुनारद ॥ तस्यैवाग्रेस्वयंवाचागृह्णीयान्नियमंततः ॥ १६ ॥ [1]स्त्रीवानरोवातद्भक्तोध
र्माधर्मविभागतः ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्देवस्योत्थापनावधि ॥ १७ ॥ गृह्णीयान्नियमानेतान्दंतधावनपूर्वकम् ॥ उपवासंततःकृत्वाप्रभातेविमलेस
ति ॥ १८ ॥ नित्यंकर्मचरित्वातुविष्णोरग्रेजितात्मवान् ॥ तेषांफलानिवक्ष्यामितत्कर्तॄणांपृथक्पृथक् ॥ १९ ॥ मधुरत्वंलभेद्विद्वान्पुरुषोगुडवर्ज
नात् ॥ तथैवसंततिंदीर्घांतैलस्यवर्जनाद्यतः ॥ २० ॥ घृतस्यवर्जनाद्विप्रसुंदरांगःप्रजायते ॥ कटुतैलपरित्यागीशत्रुनाशमवाप्नुयात् ॥ २१ ॥ सुगंधतै
लत्यागेनसौभाग्यमतुलंलभेत् ॥ पुष्पभोगपरित्यागीस्वर्गेविद्याधरोभवेत् ॥ २२ ॥ योगाभ्यासीनरोयस्तुसब्रह्मपदमाप्नुयात् ॥ कट्वम्लमधुरक्षारतीक्ष्ण
काषायषड्रसान् ॥ २३ ॥ वर्जयेद्यस्तुवैरूप्यंदौर्गंध्यंनाप्नुयान्नरः ॥ तांबूलवर्जनाद्भोगीरक्तकंठस्तुजायते ॥ २४ ॥ घृतत्यागाच्चलावण्यंसदास्निग्धतनु
र्भवेत् ॥ फलत्यागाच्चविप्रेंद्रबहुपुत्रश्चजायते ॥ २५ ॥ पलाशपत्राशनकृद्रूपवान्भोगवान्भवेत् ॥ दीप्तिमान्दीप्तिकरणःसाक्षाद्द्रव्यपतिर्भवेत् ॥ २६ ॥
दधिदुग्धपरित्यागीगोलोकंलभतेनरः ॥ मौनव्रतीभवेद्यस्तुतस्याज्ञाऽस्खलिताभवेत् ॥ २७ ॥ इंद्रासनमवाप्नोतिस्थालीपाकस्यवर्जनात् ॥ एवमादिप
रित्यागाद्धर्मस्थोधर्मनंदनः ॥२८॥ नमोनारायणायेतिजप्त्वाशतगुणंफलम् ॥ एकएवसवैस्वर्गेविद्याधरपतिर्भवेत् ॥ २९ ॥ पुष्करस्नानमात्रेणगंगायाःस्ना
नजंफलम् ॥३०॥ भूमौभुंक्तेसदायस्तुसपृथिव्यधिपोभवेत् ॥ विष्णोश्चैवगृहेकुर्यादुपलेपनमार्जनम् ॥ ३१ ॥ कल्पस्थायीभवेद्विद्वन्वैकुंठेनात्रसंशयः ॥ प्रद

---

[1] स्त्री वा नरो वा मद्भक्तो धर्माधर्मे विभागतः इतिपाठोन्यत्र ।

क्षिणंचयःकुर्याच्छतमष्टोत्तरंनरः ॥३२॥ हंसयुक्तविमानेनदिव्येनसहगच्छति ॥ गीतवाद्यकरोविष्णोर्गांधर्वलोकमाप्नुयात् ॥३३॥ पंचगव्याशनोविद्वन्चां
द्रायणफलंलभेत् ॥ नित्यंशास्त्रविनोदेनलोकान्यस्तुप्रबोधयेत् ॥ ३४ ॥ सव्यासरूपीविष्णवग्रेततोविष्णुपदंलभेत् ॥ तुलसीदलपूजांतुकृत्वाविष्णुपुरंव्रजे
त् ॥ ३५ ॥ कृत्वाप्रोक्षणकंदिव्यंस्थानमप्सरसांलभेत् ॥ शीतांबुनागृहेस्नानात्निर्मलंदेहमाप्नुयात् ॥ ३६ ॥ उष्णोदकंपरित्यज्यस्नानंवैपौष्करंलभेत् ॥
पत्रेषुयोनरोभुंक्तेकुरुक्षेत्रफलंलभेत् ॥३७॥ भुंक्तेशिलायांयोनित्यंतस्यपुण्यंप्रयागजम् ॥ धर्मोदयजलत्यागीनरोगैःपरिभूयते ॥३८॥ ताम्रपात्रेषुभुंजानोनै
मिषंफलमाप्नुयात् ॥ कांस्यपात्रंपरित्यज्यशेषपात्रमुपाचरेत् ॥३९॥ अलाभेसर्वपात्राणांमृन्मयंपात्रमुत्तमम् ॥ स्वगृहीतैःकृतैर्वापिपात्रैःपालाशसंभवैः ॥४०॥
यस्तुसंवत्सरंपूर्णंअग्निहोत्रमुपासते ॥ पात्रैर्वाभोजनंविद्वान्सेवतेतत्समंस्मृतम् ॥४१॥ चांद्रायणसमंप्रोक्तंब्रह्मपात्रेषुभोजने ॥ एकैकंभोजनंविद्वन्ब्रह्मपत्रे
षुभुंजतः ॥ ४२ ॥ त्रिरात्रेणसमंप्रोक्तंमहापातकनाशनम् ॥ एकादश्युपवासेनयत्पुण्यंपरिकीर्तितम् ॥ ४३ ॥ सर्वदानफलंचैवसर्वतीर्थफलंलभेत् ॥ नचा
पिनरकंपश्येत्पद्मपत्रेषुभोजनात् ॥ ४४ ॥ ब्राह्मणोयातिवैकुंठेऽन्योजनःस्वर्गमाप्नुयात् ॥ एषब्रह्ममहावृक्षःपापहासर्वकामदः ॥ ४५ ॥ मध्यमंवर्जितंपत्रं
शूद्रजातेर्नृपोत्तम ॥ भुंजन्नरकमाप्नोतियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ४६ ॥ वर्जयेन्मध्यमंपत्रंशेषपत्रेषुभोजनम् ॥ मध्यपत्रेचयःशूद्रोभोजनंकुरुतेद्विज ॥ ४७ ॥
कपिलांब्रह्मणेदत्त्वाशुद्धिर्भवतिनान्यथा ॥ कपिलांदोहयेद्यस्तुशूद्रोभुंक्तेनिजेगृहे ॥ ४८ ॥ दशवर्षसहस्राणिविष्ठायांजायतेकृमिः ॥ कृमियोनि
विनिर्मुक्तःपशुयोनिमवाप्नुयात् ॥ ४९ ॥ कपिलंयोह्यनड्वाहंशूद्रोभूत्वात्रवाहयेत् ॥ यावंतितस्यरोमाणितावद्वर्षाणिनारद ॥ ५० ॥ कुंभीपाकेषु
पच्येतसनरोनात्रसंशयः ॥ अजाचैवगृहेतस्यशूद्रस्यचविशेषतः ॥ ५१ ॥ तस्यावैदुग्धपानेनशूद्रोयातीहरौरवम् ॥ ब्राह्मणैःसहव्यापारोयस्यशूद्रस्य
दृश्यते ॥ ५२ ॥ सविप्रोवेदबाह्यःस्याच्छूद्रःकौलिकउच्यते ॥ व्यापारेप्रेरितोविप्रःशूद्राज्ञांचकरोतियः ॥ ५३ ॥ यावत्पदानिचलतेतावद्भवतिना
रकी ॥ उदकार्थंतुयोविप्रःशूद्रेणप्रेषितोगृहे ॥५४॥ तदुदकंमद्यतुल्यंपीत्वावैनरकंव्रजेत् ॥ शूद्रेणसर्वदानित्यंदानंदेयंद्विजन्मने ॥ ५५ ॥ तेषां
चैवतुवैभक्तिःकर्त्तव्याचविशेषतः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वापरलोकंचगच्छति ॥ ५६ पांचभौतिकमेतद्धि अनर्थकमुदाहृतम् ॥ अतोदेयंहिगुरवेयतोनंत
फलंलभेत् ॥ ५७ ॥ अस्मिन्कलियुगेघोरेपापाचारेदुरात्मनः ॥ निंदांकुर्वंतिविप्रेंद्रजनानांपुण्यकर्मणाम् ॥ ५८ ॥ निंदयालभतेदुःखंयावदाभूतसंप्ल

---

१ धर्मोद्भयजलत्यागात् । दिनत्रयजलत्यागात् । दमोदयजलत्यागात् इत्यादिपाठाः बहुपुस्तकेषु । तत्रदिनत्रयेत्यादि सम्यग्भाति । दिनत्रयं दशम्येकादशीद्वादशीच । २ भोजनात्स्वर्गमाप्नुयात् इति पाठोन्यत्र स न सम्यग्भाति ।

वम् ॥ नानाधर्माःप्रवर्त्तंतेकलौचैवमहामते ॥ ५९ ॥ धर्मोयंदुर्लभोलोकेधर्मकामार्थमोक्षदः ॥ भूमिशायीभवेद्यस्तुनरःकोपिमहीतले ॥ ६० ॥ दशवर्षस
हस्राणिनरोगैःपरिपीड्यते ॥ बहुपुत्रोधनैर्युक्तोह्यकुष्ठीजायतेनरः ॥ ६१ ॥ नक्तभोजीनरोयस्तुतीर्थयात्राफलंलभेत् ॥ अयाचितेनचाप्नोतिवापीकूपक्रिया[1]
फलम् ॥ ६२ ॥ वर्जयेद्यस्तुवैद्रोहंप्राणहिंसापराङ्मुखः ॥ अहिंसापरमोधर्मइतिवेदेषुगीयते ॥ ६३ ॥ दानंदयादमइतिसर्वत्रहिश्रुतंमया ॥ तस्मात्स
र्वप्रयत्नेनकार्यंवैमहतामपि ॥ ६४ ॥ गुरवेयेप्रयच्छंतिशरीरंपुत्रपौत्रकम् ॥ तत्रदानप्रभावेनविष्णोर्वल्लभतामियात् ॥ ६५ ॥ शूद्रेणदीक्षितोयस्तुशू
द्रःशूद्रेणदीक्षितः ॥ उभौतौपापिनौप्रोक्तौयावदाभूतसंप्लवम् ॥ ६६ ॥ हिंसामतिंयदादत्तेशूद्रोवैपापसत्तमः ॥ एकविंशतिकुलंतेननरकंप्रतिपात्य
ते ॥ ६७ ॥ कलौपाखंडिनःशूद्रादृश्यंतेबहवोभुवि ॥ तेषांसंभाषणादेवनरकोभवतिद्विज ॥ ६८ ॥ ब्रह्मज्ञानरतायेचगायत्रीजापिनोद्विज ॥ तेषांदर्शन
मात्रेणब्रह्महत्यादिनेदिने ॥ ६९ ॥ शंखचक्रधराविप्राविष्णुधर्मेषुसंमताः ॥ वेदधर्मरतानित्यंपंक्तिपावनपावनाः ॥ ७० ॥ चातुर्मास्यमिदंकर्मकर्त्तव्यं
तैःसदानरैः ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयश्चवाडव ॥ ७१ ॥ तेधन्याःपृथिवीमध्येनरायेवैष्णवाभुवि ॥ तेषांकुलंधन्यतमंजातिर्धन्यतमास्मृता ॥ ७२ ॥
मधुभक्षयतेयस्तुसुप्तेदेवेजनार्दने ॥ महत्पापंभवेत्तस्यवर्जनेयच्छृणुष्वतत् ॥७३ ॥ सर्वयज्ञैश्चविविधैर्यत्फलंतदवाप्नुयात् ॥ दाडिमंमातुलिंगंचनालिकेरंच
वर्जयेत् ॥ ७४ ॥ देवोवैमानिकोभूत्वाह्यंतेविष्णुपदंव्रजेत् ॥ वित्तवान्सुभगश्चैवकुलेश्रीमतिजायते ॥ ७५ ॥ यःक्षिपेदेकभक्तेननरोमासचतुष्टयम् ॥ यावं
तिचमुहूर्तानिउदितोदितभास्करे ॥ ७६ ॥ ताद्वर्षसहस्राणिविष्णुलोकेमहीयते ॥ व्रीहींश्चयवगोधूमान्वर्जयेद्यस्तुमानवः ॥ ७७ ॥ अश्वमेधादिकेकृतेविधिव
द्वैसदक्षिणे ॥ यत्फलंमुनिभिःप्रोक्तंतत्फलंलभतेनरः ॥७८॥ धनधान्यसमायुक्तोबहुपुत्रश्चजायते ॥ तुलसीतिलदर्भैश्चयेकुर्वंतिचतर्पणम् ॥ ७९ ॥ तत्फलं
कोटिगुणितंचातुर्मास्येविशेषतः ॥ यदासुप्तेहृषीकेशेकुर्याच्चैतत्त्रयान्वितम् ॥ ८० ॥ तेपियुगसहस्राणिमोदंतेविष्णुसंनिधौ ॥ पदंवापदमर्द्धंवाऋचां
चार्द्धऋचांतथा ॥ ८१ ॥ विष्णवग्रेयेप्रगायंतिमुक्तास्तेवैनसंशयः ॥ मैथुनंवर्जयेद्यस्तुसुप्तेदेवेजनार्दने ॥ ८२ ॥ एकमन्वंतरंसोपिविष्णुलोकेमहीयते ॥
दधिदुग्धंतथातक्रंगुडंशाकंतथैवच ॥ ८३ ॥ वर्जनादेवभोविप्रमुक्तिभागीनसंशयः ॥ स्नानमामलकेनैवयेकुर्वंतिचमानवाः ॥ ८४ ॥ दिनेदिनेमहत्पुण्यं
प्राप्नुवंतिचतेमुने ॥ धात्रीफलंपापहरंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ ८५ ॥ त्रैलोक्यतारणार्थायनिर्मिताब्रह्मणापुरा ॥ संध्यामौनंचरेद्यस्तुभुंक्तेमासचतुष्ट
यम् ॥ ८६ ॥ मन्वंतराणिचत्वारिवैकुंठेमोदतेपुनः ॥ स्वयंपाकीनरोयस्तुभुंक्तेमासचतुष्टयम् ॥ ८७ ॥ दशवर्षसहस्राणिइंद्रलोकेमहीयते ॥ चतुरोवा

---

[1] वापीकूपक्रमेफलम् इत्यप्यन्यत्रपाठः ।

र्षिकान्मासान्मौनंचैवसमाचरेत् ॥ ८८ ॥ सचविष्णुपुरंगच्छेद्ब्राह्मंचतदनंतरम् ॥ मौनभोजीनरोयस्तुकदाचिन्नावसीदाति ॥ ८९ ॥ मौनेनभुंजमानास्तु
राक्षसास्त्रिदिवंगताः ॥ कृमिकीटसमायुक्तंपक्वान्नमशुचीभवेत् ॥ ९० ॥ गवांमांससमंज्ञेयमन्नंचापिद्विजोत्तम ॥ [1]तदन्नमशुचिज्ञेयंग्रसतेमानुषोय
दि ॥ ९१ ॥ एतद्वैभोजनंप्रोक्तंराक्षसानांप्रियंसदा ॥ तोषितोहिपुराब्रह्मातेनदत्तंमहात्मना ॥ ९२ ॥ मौनेनभोजयित्वातुस्वर्गंप्राप्तानसंशयः ॥ संज
ल्पन्भुंजतेयस्तुतेनान्नमशुचीभवेत् ॥ ९३ ॥ पापंसकेवलंभुंक्तेतस्मान्मौनंसमाचरेत् ॥ उपवाससमंभोज्यंज्ञेयंमौनेननारद ॥ ९४ ॥ पंचप्राणा
हुतीर्यस्तुमौनभोजीनरोत्तमः ॥ पंचवैपातकान्यस्यनश्यंतिनात्रसंशयः ॥ ९५ ॥ नकुर्यात्संधितंवस्त्रंपितृकर्मणिवाडव ॥ अशुच्यंगेस्थितंचैव
वस्त्रंतदशुचीभवेत् ॥ ९६ ॥ कटिपृष्ठस्थितेवस्त्रेपुरीषंकुरुतेतुयः ॥ मूत्रंवामैथुनंवापितद्वस्त्रंपरिवर्जयेत् ॥ ९७ ॥ पितृकर्मविशेषेणवर्जनीयंचवाडव ॥
सर्वदाचमुनेप्राज्ञैर्देवार्चाचक्रपाणिनः ॥ ९८ ॥ कर्त्तव्याचविशेषेणशुचिभिर्विजितेंद्रियैः ॥ संप्रसुप्तेहृषीकेशेतृणशाककुसुंभिकाः ॥ ९९ ॥ संधितानि
चवस्त्राणिवर्जितानिप्रयत्नतः ॥ चातुर्मास्येहरौसुप्तेयस्तुएतानिवर्जयेत् ॥ १०० ॥ नरकंनतुसंगच्छेत्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ मद्यंमांसंनभक्षेतशाशकंसौ
करंतथा ॥ १०१ ॥ चातुर्मास्येविशेषेणसुप्तेदेवेजनार्दने ॥ सोपिदेवत्वमाप्नोतिअहिंसानिरतोनरः ॥ १०२ ॥ मिथ्याक्रोधंतथारौक्ष्यंतथापर्वसुमैथुनम् ॥
वर्जितंयेनविप्रेंद्रसोश्वमेधफलंलभेत् ॥ १०३ ॥ ब्रह्मचर्यंप्रजावृद्धिरायुर्वृद्धिस्तथैवच ॥ पुष्पंपत्रंफलंशय्याअभ्यंगंचविलेपनम् ॥ १०४ ॥ वृथादुग्धानि
मांसंचमद्यंचपरिवर्जयेत् ॥ चातुर्मास्येहरौसुप्तेनियतंयद्विवर्जितम् ॥ १०५ ॥ प्रथमंतत्तुदातव्यंब्राह्मणायनसंशयः ॥ तद्धनंचाक्षयंविद्धन्प्रदत्तंयद्विजात
ये॥१०६॥कोटिकोटिगुणंविप्रलभतेनात्रसंशयः॥येनकेनापिविप्रेंद्रनियमेनार्चितोहरिः॥१०७॥ददातिविष्णुभवनंनात्रकार्याविचारणा॥चातुर्मास्येहरौसुते
नियमंयोनकारयेत्॥१०८॥सोपिनरकमाप्नोतितस्यजन्मवृथागतम्॥यत्पुमान्कारयेन्नित्यंद्विजोक्तंविधिमुत्तमम् ॥१०९॥ तथोक्तान्नियमांश्चैवसयातिपरमं
पदम्॥त्रिवर्गरहितंदानंदत्तंभवतिनिष्फलम् ॥ ११० ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदेवदेवंजनार्दनम् ॥ तोषयेन्नियमैर्दानैर्यथाशक्त्यानरोत्तमः ॥१११॥ अकृतस्ना
नदानंचब्राह्मणानांचपूजनम् ॥ वृथागतंतुतत्सर्वंयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ११२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कीदृशंब्रह्मचर्यंचवदविश्वेश्वरप्रभो ॥ येनचीर्णेन
गोविंदःपरितुष्टोभवेन्नृणाम् ॥ ११३ ॥ महादेवउवाच ॥ स्वदारनिरतश्चैवब्रह्मचारीस्मृतोबुधैः ॥ चांडालादधिकोविद्धन्यःस्वभार्यांपरित्यजेत् ॥ ११४ ॥
ऋतावभिगमंकृत्वाब्रह्मचर्यंविधीयते ॥ परित्यजतियोभार्यांभक्तांदोषविवर्जिताम् ॥ ११५ ॥ पापकर्मानरोलोकेभ्रूणहत्यामवाप्नुयात् ॥ अश्वमेधसहस्राणि

---

[1] तदन्नमशुचिश्चैत्र इति सर्वत्र पाठो दृश्यते अत्रलिंगव्यत्ययं विदांकुर्वंतु विद्वांसः ।

वाजपेयशतानिच ॥ ११६ ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ स्नानंदानंजपोहोमःस्वाध्यायंदेवतार्चनम् ॥ ११७ ॥ चातुर्मास्यकृतंय
च्चसर्वंहिचाक्षयंभवेत् ॥ एककालंद्विकालंवापुराणंशृणुतेतुयः ॥ ११८ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति ॥ हरौसुप्तेविशेषेणहरेर्नामपठन्जप
न् ॥ ११९ ॥ तत्फलंकोटिगुणितंलभतेद्विजसत्तम ॥ वैष्णवोब्राह्मणोयस्तुपूजनंयःकरोतिहि ॥ १२० ॥ सएवसर्वधर्मात्मापूज्यएवनसंशयः ॥ चा
तुर्मास्यमिदंपुण्यंपवित्रंपापनाशनम् ॥ श्रुत्वातुलभतेपुण्यंगंगास्नानफलंलभेत् ॥ १२१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुमाप
तिनारदसंवादेउत्तरखंडेचातुर्मास्यमहिमानामचतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥६४॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ चातुर्मास्यव्रतानांचप्रब्रूह्युद्यापनंविभो ॥ उद्या
पनेकृतेसर्वंसंपूर्णंभवतिध्रुवम् ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ व्रतंकृत्वामहाभागयदिनोद्यापनंचरेत् ॥ यस्तुकर्त्ताकर्मणांसनसम्यक्फलभाक्भवेत् ॥ २ ॥
व्रतवैकल्यमासाद्यकुष्ठीचांधःप्रजायते ॥ एतस्मात्कारणाच्चैवकुर्यादुद्यापनंद्विज ॥ ३ ॥ गृहीत्वानियमानेतान्पालयित्वायथाविधि ॥ सुप्तोत्थितेजग
न्नाथेगत्वाब्राह्मणसंनिधौ ॥ ४ ॥ क्षमापयेद्देवदेवंयथाविधिचविस्तरात् ॥ तैलत्यागेघृतंदद्याद्घृतत्यागेपयःस्मृतम् ॥ ५ ॥ मौनेपिंडास्तिलादेयाःसहिर
ण्याद्विजातये ॥ भोजनेभोजनंदद्यात्दध्योदनसमन्वितम् ॥ ६ ॥ अन्नंदद्याद्विशेषेणहिरण्येनसमन्वितम् ॥ अन्नदानान्मुनिश्रेष्ठविष्णुलोकेमहीयते ॥ ७ ॥
पालाशपात्रेयोभुंक्तेनरोमासचतुष्टयम् ॥ भा[1]जनंघृतपूर्णंतुदद्यादुद्यापनेद्विज ॥ ८ ॥ षड्रसंभोजनंदद्याद्ब्राह्मणेनक्तभोजने ॥ अयाचितेह्यनड्वाहंसहिर
ण्यंप्रदापयेत् ॥ ९ ॥ मा[2]षंत्यजन्मुनिश्रेष्ठगांचदद्यात्सवत्सकाम् ॥ धात्रीस्नानेनरोदद्यात्स्वर्णमाषिकमेवच ॥ १० ॥ फलानांनियमेचैवफलानिचप्रदा
पयेत् ॥ धान्यानांनियमेधान्यमथवाशालयःस्मृताः ॥ ११ ॥ तद्वद्भूशयनेशय्यांसतूलांगेंदुकान्विताम् ॥ ब्रह्मचर्यंकृतंयेनचातुर्मास्येद्विजोत्त
म ॥ १२ ॥ दंपत्योर्भोजनंदेयमुभयोर्भक्तिपूर्वकम् ॥ सभोगंदक्षिणोपेतंसशाकंलवणंतथा ॥ १३ ॥ नित्यस्नानेनरोदद्यान्निस्नेहेसर्पिःसक्तवः ॥
नखकेशव्रतेचैवप्रा[3]देशंपरिकल्पयेत् ॥ १४ ॥ उपानहौप्रदातव्यौउपानहविवर्जनात् ॥ आमिषस्यपरित्यागात्सवत्साकपिलास्मृता ॥ १५ ॥
नित्यंदीपप्रदोयस्तुसौवर्णंदीपमावहेत् ॥ तंदीपंघृतसंयुक्तंदद्याच्चैवाद्विजन्मने ॥ १६ ॥ विष्णुभक्तायविप्रायपरिपूर्णव्रतेप्सया ॥ शाकस्यनियमे
शाकंमाषेसौवर्णमाषकम् ॥ १७ ॥ मैथुनानांतुनियमेरौप्यंदद्याद्द्विजातये ॥ नागवल्ल्यास्तुनियमेकर्पूरंसहरिण्यकम् ॥ १८ ॥ कालेकाले
द्विजश्रेष्ठयत्कृतंनियमेनतु ॥ तत्तद्देयंविशेषेणपरलोकगतीप्सया ॥ १९ ॥ आदौस्नानादिकंकृत्वाविष्णोरग्रेप्र[4]काशयेत् ॥ अनादिनिधनोदेवःशं

---

१ भोजनं घृतपूर्णं च इति प्रायो दाक्षिणात्यपुस्तकेषु । २ मांसं त्यजन्नित्यप्यन्यस्मिन्पुस्तके । ३ आदेशंपरिकल्पयेत् । प्रदेशं परिकल्पयेत् इ०पा० । ४ प्रकारयेत् इति पाठो दृश्यतेन्यत्र ।

खचक्रगदाधरः ॥ तस्याग्रेकेनकुर्वीतियतोविष्णुस्तुपापहा ॥ २० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवा
देचातुर्मास्योद्यापनंनामपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥६५॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ यमस्याराधनंब्रूहिमाद्धितार्थंसुरोत्तम ॥ कथंनगम्यतेदेवनरेणनरकांतरे ॥१॥
श्रूयतेयमलोकेतुसदावैतरणीनदी ॥ अनाधृष्यात्वपाराचदुस्तराबहुशोणिता ॥ २ ॥ दुस्तरासर्वभूतानांसाकथंसुतराभवेत् ॥ [1]भयमेतन्महादे
वयमलोकंप्रतिप्रभो ॥ ३ ॥ तस्यनिर्मोचनार्थायब्रूहिकृत्यमशेषतः ॥ भगवन्देवदेवेशकृपांकृत्वाममोपरि ॥ ४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ द्वार
वत्यांपुराविप्रस्नातोहंलवणांभसि ॥ ददृशेमुनिमायांतंमुद्गलंनामवाडव ॥ ५ ॥ ज्वलंतमिवचादित्यंतपसाद्योतितांगकम् ॥ मांप्रणम्यमुनिःप्राहमुद्गलो
विस्मयान्वितः ॥ ६ ॥ ॥ मुद्गलउवाच ॥ ॥ अकस्मान्मूर्च्छितोदेवपतितोस्मिधरातले ॥ प्रज्वलंतिममांगानिगृहीतोयमकिंकरैः ॥ ७ ॥ बलादा
कृष्यमाणोहंपुरुषोंगुष्ठमात्रकः ॥ बद्धोयमभटैर्गाढंनीतोस्मिशमनांतिकम् ॥ ८ ॥ क्षणात्सभायांपश्यामियमंपिंगललोचनम् ॥ कृष्णमुखंमहारौद्रंमृ
त्युव्याधिशतान्वितम् ॥ ९ ॥ वातपित्तश्लेष्मदोषैर्मूर्तिमद्भिस्तुसेवितम् ॥ कायशोषज्वरातंकस्फोटिकालूतकादिभिः ॥ १० ॥ ज्वालांगमर्दशीर्षार्तिभ
गंदरबलक्षयैः ॥ कंठमालाक्षिरोगैश्चमूत्रकृच्छ्रज्वरव्रणैः ॥ ११ ॥ विमूर्च्छिकागलग्राहहृद्रोगैर्भूततस्करैः ॥ इत्थंबहुविधैरौद्रैर्नानारूपैर्भयंकरैः ॥ १२ ॥
कपालशिरोहस्तैश्चसंग्रामेनरकेतथा ॥ राक्षसैर्दानवैर्घोरैरुपविष्टैःपुरःस्थितैः ॥ १३ ॥ धर्माधिकारिभिश्चात्रचित्रगुप्तादिलेखकैः ॥ व्याघ्रसिंहवरा
हैश्चशिखासर्पैःसुदुर्द्धरैः ॥ १४ ॥ वृश्चिकैर्दंष्ट्रिभिर्भूतैःकीटकैर्मत्कुणादिभिः ॥ वृकचित्रादिशुनकैःकंकैर्गृध्रैश्चजंबुकैः ॥ १५ ॥ तस्करैर्भूतदारिद्रैर्मारिभि
र्डाकिनीग्रहैः ॥ मुक्तकेशैःश्वासकासैर्भ्रुकुटीकुटिलाननैः ॥१६॥ बृहत्प्रतापैर्नोभीतैःशासकैःपापकर्मणाम् ॥ यमःसभायांशुशुभेसेव्यमानःपरिग्रहैः ॥१७॥
भीमाटविकजीवैश्चयथाव्यालांजनोगिरिः ॥ ततोविश्वेश्वरःप्राहसमयःकिंकरान्प्रति ॥१८॥ नामभ्रांतैर्भवद्भिश्चसमानीतःकथंमुनिः ॥ भीमकस्यात्मजोग्रामे
कौंडिन्येमुद्गलाभिधः ॥१९॥ क्षीणायुःक्षत्रियःसोस्तिआनेयोमुच्यतामसौ ॥ श्रुत्वैतत्तेगतास्तस्मादायाताःपुनरेवते ॥ २० ॥ धर्मराजंपुनःप्राहुःसर्वेतेयम
किंकराः ॥ तत्रास्माभिर्गतैर्देहीक्षीणायुर्नोपलक्षितः ॥ भानुसूनोनजानीमःकथंचिद्भ्रांतचेतसाः ॥ २१ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ किं[2]कारणमदृश्यास्तेप्राये
णभवतांनराः ॥ सुकृताद्द्वादशीयैस्तुख्यातावैतरणीनदी ॥२२॥ उज्जयिन्यांप्रयागेवायमुनायांचयेमृताः ॥ तिलहस्तिहिरण्यादिदत्तंयैस्तुगवाह्निकम् ॥२३॥
॥ दूताऊचुः ॥ ॥ तद्व्रतंकीदृशंब्रह्मन्ब्रूहिसर्वमशेषतः ॥ किंतत्रदेवकर्त्तव्यंपुरुषैस्तव्रतोषदम् ॥ २४ ॥ येनकृतानरश्रेष्ठद्वादशीकृष्णपक्षजा ॥ उपवासे

---

१ भयमेतन्महद्देव इति पाठोन्यत्र । २ किंकराणामदृश्यास्ते इतिपाठोन्येषु पुस्तकेषु ।

चतेनैवकथंपापात्प्रमुच्यते ॥ २५ ॥ तद्व्रतंकेनविधिनाकर्त्तव्यंचयथावद ॥ सुप्रसन्नेनवक्तव्यंदयांकृत्वादयानिधे ॥ २६ ॥ ॥ श्रीमुद्गलउवाच ॥ ॥
दूतानांवचनंश्रुत्वाउवाचमधुरंतदा ॥ सर्ववदामिभोदूतायथादृष्टंयथाश्रुतम् ॥२७॥ यमउवाच ॥ मार्गशीर्षादिमासेतुयाइमाःकृष्णपक्षजाः॥ तासुपूर्वासुवि
धिवद्दूतावैतरणीव्रतम् ॥२८॥ प्रतिमासंचकर्त्तव्यंयावद्वर्षंभवेद्ध्रुवम् ॥ यांतुकृत्वातुभोदूतामुच्यतेनात्रसंशयः ॥२९॥ उपवासस्यनियमःकर्त्तव्योविष्णुतु
ष्टिदः ॥ अद्यमेदेवदेवेशउपवासोभविष्यति ॥३०॥ द्वादश्यांपूज्यगोविंदंभक्तिभावसमन्वितम् ॥ [1]स्वप्नेंद्रियस्यवैकल्याद्भोजनंयच्चमैथुनम् ॥३१॥ तत्सर्वंक्षम
मेदेवकृपांकृत्वाममोपरि ॥ एवंवैनियमंकृत्वामध्याह्नेतीर्थमाव्रजेत् ॥ ३२ ॥ मृद्गोमयतिलान्नीत्वागंतव्यंविधिपूर्वकम् ॥ स्नानंतत्रप्रकर्तव्यंव्रतसंपूर्ण
हेतवे ॥ ३३ ॥ अश्वक्रांतेतिमंत्रेणस्नानंकुर्याद्विशेषतः ॥ अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे ॥ ३४ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयापूर्वसंचितम् ॥ तयाहते
नपापेनसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ३५ ॥ काश्यांचैवतुसंभूतास्तिलावैविष्णुरूपिणः ॥ तिलस्नानेनगोविंदःसर्वपापंव्यपोहति ॥३६॥ विष्णुदेहोद्भवादेविमहा
पापापहारिणी ॥ सर्वपापंहरत्वंवैसर्वेषांहिनमोस्तुते ॥ ३७ ॥ तुलसीपत्रकंधृत्वानामोच्चारणपूर्वकम् ॥ स्नानंसुकृतिभिःप्रोक्तंकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥३८॥
एवंस्नात्वासमुत्तीर्यपरिधायसुवाससी ॥ तर्पयित्वापितृन्देवांस्ततोविष्णोस्तुपूजनम् ॥ ३९ ॥ संस्थाप्यचाव्रणंकुंभंपंचपल्लवसंयुतम् ॥ पंचरत्नसमोपेतं
दिव्यस्रग्गंधवासितम् ॥ ४० ॥ जलपूर्णंसद्रव्यंचताम्रपात्रसमन्वितम् ॥ तत्रस्थंश्रीधरंदेवंदेवदेवंतपोनिधिम् ॥ ४१ ॥ पूर्णेनविधिनाराजन्कुर्यात्पूजांगरी
यसीम् ॥ मृद्गोमयादिरचितंमंडलंकारयेच्छुभम् ॥ ४२ ॥ तंडुलैःशुक्लधौतैश्च[2]अंश्मपिष्टैश्चकारयेत् ॥ धर्मराजःप्रकर्त्तव्योहस्ताद्यवयवान्वितः ॥ ४३ ॥
नदींवैतरणींताम्रांस्थापयित्वातदग्रतः ॥ पूजयेच्चपृथक्सम्यक्समावाहनपूर्वकम् ॥ ४४ ॥ आवाहयामिदेवेशंयमंवैविश्वरूपिणम् ॥ इहाभ्येहिमहाभाग
सान्निध्यंकुरुकेशव ॥ ४५ ॥ इदंपाद्यंश्रियःकांतसोपविष्टंहरेप्रभो ॥ विश्वोद्यानरतोनित्यंकृपांकुरुममोपरि ॥ ४६ ॥ भूतिदायनमःपादावशोकायचजानु
नी ॥ ऊरूनमःशिवायेतिविश्वमूर्तेनमःकटिम् ॥ ४७ ॥ कंदर्पायनमोमेढ्रमादित्यायफलंतथा ॥ दामोदरायजठरंवासुदेवायवैस्तनौ ॥ ४८ ॥ श्रीधराय
मुखंकेशान्केशवायेतिवैनमः ॥ पृष्ठंशार्ङ्गधरायेतिचरणौवरदायच ॥ ४९ ॥ स्वनाम्नाशंखचक्रासिगदापरशुपाणये ॥ सर्वात्मनेनमस्तुभ्यंशिरइत्यभिधी
यते ॥ ५० ॥ मत्स्यंकूर्मंचवाराहंनारसिंहंचवामनम् ॥ रामंरामंचकृष्णंचबुधंकल्किनमोस्तुते ॥ ५१ ॥ सर्वपापौघनाशार्थंपूजयामिनमोनमः ॥ एभिश्च
सर्वशोमंत्रैर्विष्णुंध्यात्वाप्रपूजयेत् ॥ ५२ ॥ धर्मराजनमस्तेस्तुधर्मराजनमोस्तुते ॥ दक्षिणाशापतेतुभ्यंनमोमहिषवाहन ॥ ५३ ॥ चित्रगुप्त

---

[1] स्वप्ने दिवं च वैकल्यादित्यप्यन्यत्र पाठः । [2] अम्बुपिष्टैश्च कारयेत् इति पाठोपि प्रायः ।

नमस्तुभ्यंविचित्रायनमोनमः ॥ नरकार्तिप्रशांत्यर्थंकामान्यच्छममेप्सितान् ॥ ५४ ॥ यमायधर्मराजायमृत्यवेचांतकायच ॥ वैवस्वतायका
लायसर्वभूतक्षयायच ॥ ५५ ॥ वृकोदरायचित्रायचित्रगुप्तायवैनमः ॥ नीलायचैवदध्नायनित्यंकुर्यान्नमोनमः ॥ ५६ ॥ एवंद्वादशभिःपूज्यो
नामभिर्धर्मराट्[१]प्रभुः ॥ वैतरणिसुदुःपारेपापघ्निसर्वकामदे ॥ ५७ ॥ इहाभ्येहिमहाभागेगृहाणार्घ्यंमयाकृतम् ॥ यमद्वारपथेघोरेख्यातावैतरणी
नदी ॥ ५८ ॥ तस्यामुद्धरणार्थायजन्ममृत्युजरातिगा ॥ यादुस्तरादुष्कृतिभिःसर्वप्राणिभयापहा ॥ ५९ ॥ यस्यांभयात्प्रमज्जंतिप्राणिनोयातनाप
राः ॥ तर्तुकामस्तुतांघोरांजयादेविनमोनमः ॥ ६० ॥ तस्यांदेवाधितिष्ठंतियासावैतरणीनदी ॥ साचापिपूजिताभक्त्याप्रीत्यर्थंकेशवस्यच ॥ ६१ ॥
यस्यास्तटेप्रविशंतिऋषयःपितरस्तथा ॥ साचापिसिंधुरूपेणपूजितापापहारिका ॥ ६२ ॥ तरीतुंतांप्रदास्यामिसर्वपापविमुक्तये ॥ पुण्यार्थंसंप्रवक्ष्या
मितुभ्यंवैतरणीनदीम् ॥ ६३ मयासिपूजिताभक्त्याप्रीत्यर्थंकेशवस्यच ॥ कृष्णकृष्णजगन्नाथसंसारादुद्धरस्वमाम् ॥ ६४ ॥ नामग्रहणमात्रेणसर्वपापं
हरस्वमे ॥ यज्ञोपवीतंपरमंकारितंनवतंतुभिः ॥ ६५ ॥ प्रतिगृह्णीष्वदेवेशप्रीतोयच्छममेप्सितम् ॥ इदंतवचतांबूलंयथाशक्त्यासुशोभनम् ॥ ६६ ॥
प्रतिगृह्णीष्वदेवेशमामुद्धरभवार्णवात् ॥ पंचवर्तीप्रदीपोयंदेवेशारार्तिकंतव ॥ ६७ ॥ मोहांधकारद्युमणेभक्तियुक्तोभवार्तिहृत् ॥ परमान्नंसुपक्वान्नंसमस्त
रससंयुतम् ॥६८ ॥ निवेदितंमयाभक्त्याभगवन्प्रतिगृह्यताम् ॥ द्वादशाक्षरमंत्रेणयथासंख्यजपेनच ॥६९॥ प्रीयतांमेश्रियःकांतःप्रीतोयच्छतुवांछितम्॥
पंचगावःसमुत्पन्नामथ्यमानेमहोदधौ ॥ ७० ॥ तासांमध्येतुयानंदातस्यैधेन्वैनमोनमः ॥ गांसंपूज्यविधानेनअर्घ्यंदद्यात्समाहितः ॥ ७१ ॥ सर्व
कामदुघेदेविसर्वातकनिवारिणी ॥ आरोग्यंसंततिंदीर्घांदेहिनंदिनिमेसदा ॥ ७२ ॥ पूजिताचवसिष्ठेनविश्वामित्रेणधीमता ॥ कपिलेहरमेपापंयन्मयापू
र्वसंचितम् ॥ ७३ ॥ गावोममाग्रतःसंतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ नाकेमामुपतिष्ठंतुहेमशृंगीपयोमुचः ॥ ७४ ॥ सुरभ्यःसौरभेयाश्चसरितःसागरायथा ॥
सर्वदेवमयेदेविसुभद्रेभक्तवत्सले ॥ ७५ ॥ एवंसंपूज्यविधिवद्द्याद्ग्रासुगवाह्निकम् ॥ सौरभेयःसर्वहिताःपवित्राःपापनाशनाः ॥ ७६ ॥ प्रतिगृह्णंतुमेग्रासं
गावस्त्रैलोक्यमातरः ॥ गंगदायैनमोभूत्यैसर्वपापप्रहाणये ॥ ७७ ॥ अनेनैवतुमंत्रेणगदांवैधारयेद्बुधः ॥ पंनमःपद्मनाभायपद्मंवैधारयेत्सुधीः ॥ ७८ ॥
चंचक्ररूपिणेविष्णोधारणंचक्रजंस्मृतम् ॥ शंशंखरूपिणेतुभ्यंनमोस्तुसुखकारिणे ॥ ७९ ॥ मंत्रेणानेनवैदूताधारणंशंखजंस्मृतम् ॥ चतुर्णामायुधानां
तुधारणंमुनिभिःस्मृतम् ॥ ८० ॥ अग्निहोत्रंयथानित्यंवेदस्याध्ययनंतथा ॥ ब्राह्मणस्यतथैवेदंतप्तमुद्रादिधारणम् ॥ ८१ ॥ चंदनेनसुगंधेनगोपिका

---

[१] स्वयमिति पाठोन्यत्र ।

चंदनेनतु ॥ धारणंचविशेषेणब्राह्मणैर्वेदपारगैः ॥ ८२ ॥ चांडालोपिभवेच्छुद्धोधारणान्ननसंशयः ॥ ऊर्ध्वंपुंड्रमृजुंसौम्यंसचिह्नंधारयेद्यदि ॥ ८३ ॥ स
चांडालोपिशुद्धात्मापूज्यएवसदाद्विजैः ॥ चांडालानांगृहेदूतास्तुलसीयत्रदृश्यते ॥ ८४ ॥ तत्रत्यातुलसीग्राह्याभक्तिभावेनचेतसा ॥ ८५ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुमापतिनारदसंवादेयमाराधनंनामषट्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ महे
श्वरउवाच ॥ ॥ इतिश्रुतंधर्ममुखान्मुद्गलोद्विजसत्तमः ॥ कथयित्वाममाग्रेवैगतोयादृच्छिकोमुने ॥ १ ॥ गोपिकाचंदनंयत्रतिष्ठतेवैद्विजोत्तम ॥
तद्गृहंतीर्थरूपंचविष्णुनाभाषितंकिल ॥ २ ॥ शोकमोहौनतत्रास्तांनभवत्यशुभंक्वचित् ॥ गोपिकाचंदनंयस्यतिष्ठतिद्विजसद्मनि ॥ ३ ॥
सुखिनःपूर्वजास्तेषांसंततिर्वर्द्धतेसदा ॥ गोपिकाचंदनंयस्यवर्त्ततेहर्निशंगृहे ॥ ४ ॥ गोपीपुष्करजामृत्स्नापवित्राकायशोधिनी ॥ उद्वर्त्तनाद्विन
श्यंतिव्याधयोह्याधयश्चये ॥ ५ ॥ अतोदेहेधृतंपुंभिर्मुक्तिदंसर्वकामिकम् ॥ तावद्गर्जंतितीर्थानितावत्क्षेत्राणिसर्वदा ॥ ६ ॥ गोपिकाचंदनंयावन्नदृष्टं
नश्रुतंद्विज ॥ इदंध्येयमिदंपूज्यंमलदोषविनाशनम् ॥ ७ ॥ यस्यसंस्पर्शनादेवपूतोभवतिमानवः ॥ अंतकालेतुमर्त्यानांमुक्तिदंपावनंपरम् ॥ ८ ॥
किंवदामिद्विजश्रेष्ठमुक्तिदंगोपिचंदनम् ॥ विष्णोस्तुतुलसीकाष्ठंतथावैमूलमृत्तिका ॥ ९ ॥ गोपिकाचंदनंचैवतथावैहरिचंदनम् ॥ चत्वारिह्येतानिसं
मील्यअंगमुद्वर्तयेत्सुधीः ॥ १० ॥ तेनतीर्थंकृतंसर्वंजंबूद्वीपेषुसर्वदा ॥ तिलकंकुरुतेयस्तुगोपिकाचंदनद्रवैः ॥ ११ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिविष्णोः
परंपदम् ॥ पितुःश्राद्धादिकंतेनगयांगत्वातुवैकृतम् ॥ १२ ॥ येनवापुरुषेणापिविधृतंगोपिचंदनम् ॥ मद्यपोब्रह्महाचैवगोघ्नोवाबालहातथा ॥ मुच्य
तेतत्क्षणादेवगोपीचंदनधारणात् ॥ १३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुमापतिनारदसंवादेगोपीचंदनमाहात्म्येसप्तषष्टितमो
ऽध्यायः ॥ ६७ ॥छ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिवैष्णवानांचलक्षणम् ॥ १ ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेलोकोब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ तेषांवैल
क्षणंयादृक्स्वरूपंयादृशंभवेत् ॥२॥ तादृशंमुनिशार्दूलशृणुत्वंवच्मिसांप्रतम् ॥ विष्णोरयंयतोह्यासीत्तस्माद्वैष्णवउच्यते ॥३॥ सर्वेषांचैववर्णानांवैष्णवः
श्रेष्ठउच्यते ॥ येषांपुण्यतमाहारस्तेषांवंशेतुवैष्णवः ॥ ४ ॥ क्षमादयातपःसत्यंयेषांवैतिष्ठतिद्विज ॥ तेषांदर्शनमात्रेणपापंनश्यतितूलवत् ॥ ५ ॥
हिंसाधर्माद्विनिर्मुक्तायस्यविष्णौस्थितामतिः ॥ शंखचक्रगदापद्मांनित्यंवैधारयेत्तुयः ॥ ६ ॥ तुलसीकाष्ठजांमालांकंठेवैधारयेद्यतः ॥ तिलकानिद्वाद
शधानित्यंवैधारयेद्बुधः ॥ ७ ॥ धर्माधर्मंतुजानातियःसवैष्णवउच्यते ॥ वेदशास्त्ररतोनित्यंनित्यंवैयज्ञयाजकः ॥ ८ ॥ उत्सवांश्चचतुर्विंशत्कुर्वंतिच

---

१ अत्राध्यायसमाप्तिर्न केषुचित् पुस्तकेषु ॥

पुनःपुनः ॥ तेषांकुलंधन्यतमंतेषांवैयशउच्यते ॥ ९ ॥ तेवैलोकेधन्यतमाजाताभागवतानराः ॥ एकएवकुलेयस्यजातोभागवतोनरः ॥ १० ॥
तत्कुलंतारितंतेनभूयोभूयश्चवाडव ॥ अंडजाउद्भिजाश्चैवयेजरायुजयोनयः ॥ ११ ॥ तेतुसर्वेपिविज्ञेयाःशंखचक्रगदाधराः ॥ येषांदर्शनमात्रेणब्रह्महा
शुद्ध्यतेसदा ॥ १२ ॥ किंतुवक्ष्यामिदेवर्षेतेभ्योधन्यतमाभुवि ॥ वैष्णवायेतुदृश्यंतेभुवनेस्मिन्महामुने ॥ १३ ॥ तेवैविष्णुसमाश्चैवज्ञातव्यास्तत्वको
विदैः ॥ कलौधन्यतमालोकेश्रुतामेनात्रसंशयः ॥ १४ ॥ विष्णोःपूजाकृतातेनसर्वेषांपूजनंकृतम् ॥ महादानंकृतंतेनपूजितायेनवैष्णवाः ॥ १५ ॥ फलं
पत्रंतथाशाकमन्नंवावस्त्रमेवच ॥ वैष्णवेभ्यःप्रयच्छंतितेधन्याभुविसर्वदा ॥ १६॥ अर्चितोवैष्णवोयैस्तुसर्वेषांचैवपूजनम् ॥ कृतंयैरर्चितोविष्णुस्तेवैधन्यतमा
मताः ॥ १७॥ तेषांदर्शनमात्रेणशुद्ध्यतेपातकान्नरः ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयश्चवाडव॥ १८॥ अतोवैदर्शनंतेषांस्पर्शनेसुखदायकम्॥ यथाविष्णुस्तथा
चायंनांतरंवर्ततेक्वचित्॥ १९॥इतिज्ञात्वातुभोवत्ससर्वदापूजयेद्बुधः॥ एकएवतुयैर्विप्रोवैष्णवोभुविभोज्यते ॥ सहस्रंभोजितंतेनद्विजानांनात्रसंशयः॥२०॥
॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेवैष्णवमाहात्म्यंनामअष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ ॥ नारदउ
वाच ॥ ॥ उपवासासमर्थानांसदैवामरसत्तम ॥ एकायाद्वादशीपुण्यातांवदस्वममानघ ॥ १ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेद्वादशी
श्रवणान्विता ॥ सावैसर्वप्रदापुण्याह्युपवासेमहाफला ॥ २ ॥ संगमेसरितःस्नात्वाद्वादशींतामुपोषितः ॥ अयत्नात्समवाप्नोतिद्वादशद्वादशीफलम् ॥ ३ ॥
बुधश्रवणसंयुक्तायाचवैद्वादशीभवेत् ॥ अतीवमहतीतस्यांकृतंसर्वमथाक्षयम् ॥ ४ ॥ द्वादशीश्रवणोपेतायदाभवतिनारद ॥ संगमेसरितांस्नात्वालभेद्गो
दानजंफलम् ॥ ५ ॥ जलपूर्णंतदाकुंभंस्थापयित्वाविचक्षणः ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंस्थापयित्वाजनार्दनम् ॥ ६ ॥ ततस्तस्याग्रतोदेयंनैवेद्यंघृतपाचि
तम् ॥ सोदकांश्चनवान्कुंभान्दद्याच्छक्त्याविचक्षणः ॥ ७ ॥ एवंसंपूज्यगोविंदंजागरंतत्रकारयेत् ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वासंपूज्यगरुडध्वजम् ॥ ८ ॥
पुष्पधूपादिनैवेद्यैःफलैर्वस्त्रैःसुशोभनैः ॥ पुष्पांजलिंततोदद्यान्मंत्रमेनमुदीरयेत् ॥ ९ ॥ नमोनमस्तेगोविंदबुधश्रवणसंयुत ॥ अघौघसंक्षयंकृत्वासर्वसौ
ख्यप्रदोभव ॥ १० ॥ अन्नंतुब्राह्मणेपूतंवेदवेदांगपारगे ॥ पुराणज्ञेविशेषेणविधिवत्संप्रदापयेत् ॥ ११ ॥ अनेनविधिनाचैवनद्यास्तीरेनरोत्तमः ॥ सर्वं
निर्वर्त्तयेत्सम्यगेकचित्तरतोपिसन् ॥ १२ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ महत्यरण्येयद्वृत्तंभूमिदेवशृणुष्वतत् ॥ १३॥ यंश्रुत्वामानवोलोकेम
हादुःखात्प्रमुच्यते ॥ देशोदा[1]सरकोनामतस्यभागेचपश्चिमे ॥ १४ ॥ तत्रविद्वन्मरुदेशःसर्वसत्वभयंकरः ॥ सुतप्तासिकताभूमिर्यत्रदुष्टामहोरगाः॥१५॥

---

१ दास्यकों न.म इतिवापाठः ।

अल्पच्छायाद्रुमाकीर्णामृतप्राणिसमाकुला ॥ शमीखदिरपालाशकरीरैःपीलुभिःसह ॥ १६ ॥ तत्रभीमाद्रुमगणाःकंटकैरचिताद्दृढैः ॥ जग्धप्रा
णजनाकीर्णायत्रभूर्दृश्यतेक्वचित् ॥ १७ ॥ तथापिजीवाजीवंतिसर्वेकर्मनिबंधनात् ॥ नोदकंनोदकाधारा[1]विद्वंस्तत्रबलाहकाः ॥ १८ ॥ पक्षांतरगतैःकैश्चि
च्छिशुभिस्तृषितैःसमम् ॥ उत्क्रांतजीविनोविप्रदृश्यंतेनुखगोत्तमाः ॥ १९ ॥ तस्मिंस्तथाविधेदेशेकश्चिद्दैववशाद्वणिक् ॥ निजसार्थपरिभ्रष्टःप्रविष्टो
मरुजांगले ॥ २० ॥ बभ्रामोद्भ्रांतहृदयःक्षुत्तृड्भ्यांश्रमपीडितः ॥ क्वग्रामःक्वजलंक्वाहंयास्यामिनबुबोधह ॥२१॥ अथप्रेतान्ददर्शासौक्षुत्तृषाव्याकुलेंद्रिया
न् ॥ उत्कटान्खलिनोभीमान्निर्मांसान्रौद्रदर्शनान् ॥ २२ ॥ प्रेतस्कंधसमारूढमेकंविकृतदर्शनम् ॥ ददर्शबहुभिःप्रेतैःसमंतात्परिवारितम् ॥२३॥ अग
च्छमानमत्युग्रंप्रेतशब्दपुरःसरम् ॥ प्रेतोपिदृष्ट्वातांघोरामटवीमागतंनरम् ॥ २४ ॥ प्रेतस्कंधान्महींगत्वातस्यांतिकमुपागमत् ॥ प्रणिपत्यवणिक्श्रेष्ठामि
दंवचनमब्रवीत् ॥ २५ ॥ अस्मिन्घोरतरेदेशेप्रवेशोभवतःकथम् ॥ तमुवाचवणिक्धीमान्सार्थभ्रष्टस्यमेवने ॥ २६ ॥ प्रवेशोदैवयोगेनपूर्वकर्मकृतेनच ॥
तृषामेबाधतेत्यर्थंक्षुधाचैवभृशंतथा ॥ २७ ॥ प्राणांतिकमनुप्राप्तंवचनंभ्रमतीवमे ॥ अत्रोपायंनपश्यामिजीवेयंयेनकेनचित् ॥ २८ ॥ इत्येवमुक्तेप्रेतस्तं
वणिजंवाक्यमब्रवीत् ॥ फुल्लांशमींसमाश्रित्यप्रतीक्षत्वंमुहूर्त्तकम् ॥ २९ ॥ कृतातिथ्योमयापश्चाद्गमिष्यसियथासुखम् ॥ एवमुक्तस्तथाचक्रेसवणिक्तृ
ष्णयार्दितः ॥ ३० ॥ मध्याह्नसमयेप्राप्तेप्रेतस्तंदेशमागतः ॥ फुल्लांसवृक्षांशीतोदांवारिधानींमनोरमाम् ॥३१॥ दध्योदनसमायुक्तांवर्द्धगानेनसंयुताम् ॥
[2]अवतीर्यततःस्वन्नंप्रादादतिथयेतदा ॥ ३२ ॥ सतत्राशनमात्रेणपरंतृप्तित्वमागतः ॥ वितृष्णोविज्वरश्चैवक्षणेनसमपद्यत ॥३३॥ ततश्चप्रेताःसंप्राप्ताःसोस्मा
द्वागंक्रमाद्ददौ ॥ दध्योदनात्सपानीयात्प्रेतास्तृप्तिपरांगताः ॥३४॥ अतिथिंतर्पयित्वातुप्रेतलोकंचसर्वतः ॥ ततःस्वयंसबुभुजेभुक्तशेषंयथासुखम् ॥३५॥
तस्यभुक्तवतःस्वन्नंपानीयंचक्षयंययौ ॥ प्रेताधिपंततस्तंवैवणिग्वचनमब्रवीत् ॥ ३६ ॥ आश्चर्यमेतत्परमंवनेस्मिन्प्रतिभातिमे ॥ अन्नंपानंचपर
मंसंप्राप्तंचकुतस्तव ॥ ३७ ॥ स्वल्पेनैवतथान्नेनत्वमेतांस्तुबहूनपि ॥ अतर्पयःकथंत्वेतेनिर्मांसाभिन्नकुक्षयः ॥३८॥ कथमस्यांसुघोरायामटव्यांचकृताल
याः ॥ तदेतत्संशयंछिधिपरंकौतूहलंमम ॥ ३९ ॥ एवमुक्तःसवणिजाप्रेतोवचनमब्रवीत् ॥ वाणिज्यसक्तस्यपुराजन्मातीतेममानघ ॥ ४० ॥ सकलेन
गरेनास्तिममान्योहिदुरात्मकः ॥ धनलोभान्नकस्यापिदत्ताभिक्षामयातदा ॥ ४१ ॥ सखाचैवततश्चासीद्ब्राह्मणोगुणवान्मम ॥ श्रावणद्वादशीयोगेमासि
भाद्रपदेततः ॥ ४२ ॥ सकदाचिन्मयासार्द्धंतापींनामनदींययौ ॥ तस्याश्चसंगमःपुण्योयत्रासीच्चंद्रभागया ॥ ४३ ॥ चंद्रभागाचंद्रसुतातापीचैवार्क

---

१ वारिधारां इ० पा० । २ अवतार्य ।

नंदिनी ॥ तयोःशीतोष्णसलिलेप्रविवेशसहद्विजः ॥ ४४ ॥ श्रवणद्वादशीयोगेनराश्चसमुपोषिताः ॥ चंद्रभागासुतोयेनवारिधानींददुर्द्विजे ॥ ४५ ॥
दध्योदनयुतांसार्द्धंसंपूर्णैर्वर्द्धमानकैः ॥ छत्रोपानद्युगंवस्त्रंप्रतिमांचतथाहरेः ॥ ४६ ॥ प्रददौविप्रमुख्येभ्योहरस्याग्रेमहामते ॥ वित्तसंरक्षणार्थायतस्या
स्तीरेव्रतेमया ॥ ४७ ॥ सोपवासेनदत्तैकावारिधानीमनोरमा ॥ तत्कृत्वाहंगृहंप्राप्तःततःकालेनकेनचित् ॥ ४८ ॥ पंचत्त्वमहमासाद्यनास्तिक्यात्प्रेत
तांगतः ॥ अस्यामटव्यांघोरायांयथाह्यहिकुलंतथा ॥ ४९ ॥ श्रवणद्वादशीयोगेवारिधान्यर्पितामया ॥ सेयंमध्याह्नसमयेलभ्यतेचदिनेदिने ॥ ५० ॥ ब्रह्म
स्वरूपिणःसर्वेपापाःप्रेतत्वमागताः ॥ परदारगताःकेचित्स्वामिद्रोहरताश्चये ॥ ५१ ॥ भूतप्रेतजरूपेणतेजाताह्यत्रमानवाः ॥ देशेमरुस्थलेत्वस्मिन्म
मैतेमित्रतांगताः ॥ ५२ ॥ अक्षयोभगवान्विष्णुःपरमात्मासनातनः ॥ दीयतेयत्समुद्दिश्यह्यक्षयंतत्प्रकीर्तनम् ॥ ५३ ॥ अक्षयेनापिचान्नेनतृप्ताएते
पुनःपुनः ॥ प्रेतत्वभावंदौर्बल्यंनविमुंचंतिकर्हिचित् ॥ ५४ ॥ पूजयित्वाहमन्नैस्त्वामतिथिंसमुपस्थितम् ॥ प्रेतभावाद्विनिर्मुक्तोयास्यामिपरमांग
तिम् ॥ ५५ ॥ मयाविहीनाःकिंत्वेतेवनेस्मिन्भृशदारुणे ॥ पीडामनुभविष्यंतिदारुणांकर्मयोनिजाम् ॥ ५६ ॥ एतेषांतुमहाभागममानुग्रहकाम्यया ॥
प्रत्येकंनामगोत्राणिगृह्णीष्वलिखितानिच ॥ ५७ ॥ अस्तिकक्षागताचैवतवसंपुटिकाशुभा ॥ हिमवंतमथासाद्यतत्रत्वंलप्स्यसेनिधिम् ॥५८॥ गयाशीर्षे
ततोगत्वाश्राद्धंकुरुमहामते ॥ इत्याज्ञाप्यसवैप्रेतोवणिजंचयथासुखम् ॥ ५९ ॥ विसर्जयामासतदासवैप्रायात्समुत्सुकः ॥ समासाद्यगृहंतत्रपश्चात्प्राया
द्धिमालयम् ॥ ६० ॥ ततोहृष्टंनिधिंतत्रगृहीत्वाससमागतः ॥ षष्ठांशंप्रतिगृह्याथगयाशीर्षंततोभ्यगात् ॥ ६१ ॥ तत्रगत्वागयायांसश्राद्धंकृ
त्वामहामतिः ॥ प्रेतानांतुयथोद्दिष्टंश्राद्धंसम्यग्विधानतः ॥ ६२ ॥ प्रत्येकंनामगोत्राणिगृहीत्वापिंडमुत्सृजत् ॥ यस्ययस्यभवेच्छ्राद्धंसकरोतिदि
नेवणिक् ॥ ६३ ॥ ससतस्यतदास्वप्नेदर्शयत्यात्मनस्तनुम् ॥ ब्रवीतिचमहाभागप्रसादाद्भवतोनघ ॥ ६४ ॥ प्रेतभावंमयात्यक्तंप्राप्तोस्मि
परमांगतिम् ॥ एवंकृत्वाविधानेनगयाशीर्षंमहामनाः ॥ ६५ ॥ पश्चाज्जगामस्वगृहंविष्णुंध्यायन्पुनःपुनः ॥ मासिभाद्रपदेप्राप्तेशुक्लपक्षेतथासुधीः ॥६६॥
श्रवणद्वादशीयोगेसंगमेसरितांपुनः ॥ जगामसमहाबुद्धिःसर्वोपस्करसंयुतः ॥ ६७ ॥ संगमेसरितांस्नात्वाद्वादशींतामुपोषितः ॥ तत्रस्नात्वापिदत्त्वातु
पूजयित्वाजनार्दनम् ॥ ६८ ॥ अनंतरंब्राह्मणस्यह्युपहारांस्तदाददौ ॥ शास्त्रोक्तेनापिविधिनाह्येकचित्तरतोपिसः ॥ ६९ ॥ निवर्त्तयामासतदावणिजो
बुद्धिमान्सवै ॥ वर्षेवर्षेतुसंप्राप्तेमासिभाद्रपदेतथा ॥७०॥ श्रवणद्वादशीयोगेसंगमेसरितांपुनः ॥एवंवैकृतवान्सर्वंविष्णुमुद्दिश्यसत्वरम्॥७१॥कालेनचाति
महतापंचत्वंसमुपागतः ॥ अवापपरमंस्थानंदुर्लभंसर्वमानवैः ॥ ७२ ॥ क्रीडतेद्यापिवैकुंठेविष्णुदूतैःससेवितः ॥ एवंकुरुत्वंभोब्रह्मन्श्रवणद्वादशी

व्रतम् ॥ ७३ ॥ सर्वसौभाग्यदंचैवइहलोकेपरत्रच ॥ सुबुद्धिजननंचैवसर्वपापहरंपरम् ॥ ७४ ॥ श्रवणद्वादशीयोगेयःकुर्याद्व्रतमीदृशम् ॥ व्रतस्यास्यप्रभा
वेनविष्णुलोकंचगच्छति ॥ ७५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेश्रवणद्वादशीव्रतनामैको
नसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ छ ॥ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ देवदेवजगन्नाथभुक्तिमुक्तिप्रदायक ॥ कथयस्वसुरश्रेष्ठयेनदुःखंनपश्यति ॥ १ ॥
॥ महेशउवाच ॥ ॥ शृणुवाडववक्ष्यामित्रिरात्रंसरितःशुभम् ॥ येनचीर्णेननरकोमानवानांनजायते ॥ २ ॥ आयुरारोग्यमतुलंसौभाग्यंसुखसंप
दम् ॥ संतानंचाक्षयंप्राप्यस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ३ ॥ आषाढमासिसंप्राप्तेनदीपूरेणसंयुता ॥ सततंतोयसंस्थानेपुराणेसाचविश्रुता ॥ ४ ॥ वर्षतौघनसंपूर्णे
कर्तव्यासाव्रतेनवा ॥ तोयौघैःपरिपूर्णासासकलैःस्यान्नदीयदा ॥ ५ ॥ व्रतंत्रिरात्रमुद्दिश्यतदाकार्यंप्रयत्नतः ॥ कृतं[1]प्रतिपदाछंदः दर्शनंतुदिनत्रय
म् ॥६॥ यथाप्राप्तंनदीपूरं[2]स्त्रीभिस्[3]तीरजलस्यतु ॥ अथवातज्जलंकुंभेकृष्णेकृत्वागृहंनयेत् ॥७॥ प्रातःस्ना[4]यीतथानद्यां[5]गत्वाअभ्यर्चयेत्सुधीः ॥ त्रिरात्रस्यो
पवासस्ययथाशक्तोभवेद्द्विज ॥ ८ ॥ अशक्तश्चैकभक्तेनकुर्याच्चैवाप्युषोषणम् ॥ दीपंदद्यादविच्छिन्नंप्रातःसायंचपूजनम् ॥ ९ ॥ महानदींसमुच्चार्यनाम्नाच
वरुणंतथा ॥ जलमूलेतुसंस्थाप्यकेशवंजलशायिनम् ॥ १० ॥ नमोदेव्यैचगंगेतिगौतमीतिनदीतिच ॥ सिंधोचैवचकावेरिसरस्वतिनमोस्तुते ॥ ११ ॥
तापीपयोष्णीपूर्णेतिमहेंद्रसुखदेतिच ॥ काश्यपीगंडकीचैवसिंधुनद्यैनमोनमः ॥ १२ ॥ वरुणायनमस्तेस्तुजलवासहरिप्रिय ॥ यादोनाथरसेशानकल्याणं
देहिमेसदा ॥ १३ ॥ गृहाणार्घंमयादत्तंदेहिमेवांछितंफलम् ॥ कूष्मांडैर्नालिकेरैश्चफलैःकालोद्भवैःशुभैः ॥ १४ ॥ नैवेद्यंघृतपक्वंतुसरितःसंप्रकल्पयेत् ॥
नमस्तेकेशवानंतजलशायिन्नमोस्तुते ॥ १५ ॥ परिपालयमामीशगोविंदवरदोभव ॥ एवंपूजाप्रकर्तव्यायथाकालंक्रमेणतु ॥ १६ ॥ प्रार्थनाचो
पचारैस्तुत्रिरात्रंनियमःशुचिः ॥ पारणेनतुसंपूज्यजलपात्रंसमाचरेत् ॥ १७ ॥ फलपुष्पैस्तथाविद्वन्स्त्रीभिर्बालैर्नरैरपि ॥ गीतवादित्रसहितैर्न
दीकुंभपरिप्लुतैः ॥ १८ ॥ जलेजलेसमास्थाप्यफलपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ धान्यैर्नानाविधैश्चैवजलप्रक्षेपणैरपि ॥ १९ ॥ हास्यैर्गीतैश्चनृत्यैश्चगृ
हमागत्ययत्नतः ॥ सप्तधान्यैःपूरितानिवंशपात्राणिपूजयेत् ॥ २० ॥ सप्तवापंचवात्रीणियथाशक्त्याप्रपूरयेत् ॥ त्रिरात्रंचनदीतोयंनपिबेद्धितमु
ल्लसन् ॥ २१ ॥ पारणेतुहविष्यान्नंहुतंवाह्यन्यथाभवेत् ॥ कृतेस्नानार्चनेचैवनोपयोज्यंनदीजलम् ॥ २२ ॥ शुच्यन्नानिचभोज्यानिदापयत्रितयंतथा ॥
सप्तैववंशपात्राणिसप्तवैमणिकास्तथा ॥ २३ ॥ हविष्यान्नंचभुंजीतकद्वम्लमधुवर्जितम् ॥ माषान्नंचशिलापिष्टंयत्नेनपरिवर्जयेत् ॥ २४ ॥ एवंवर्षत्रयं

पा० १ प्रतियदा–इ० वा। २ पूतं इति पाठः। ३ स्तीरे इत्यन्यत्र। ४ स्नानं मित्यप्यत्र। ५ कृत्वा इतिपाठान्तरम्।

कुर्याद्व्रतमेतद्द्विजोत्तम ॥ वर्षत्रयेसमाप्यैवंतस्योद्यापनमाचरेत् ॥ २५ ॥ कृष्णांगांकृष्णवस्त्रांचतिलान्दद्याच्चनारद ॥ दंपतीपरिदाप्यैवंसुवर्णंचापिशक्ति
तः ॥ २६ ॥ हैमंचवरुणंकुर्यान्नदीरूपेणनारद ॥ मंडलंवारुणंचैवसर्वतोभद्रमेवच ॥ २७ ॥ कुंभंतत्रप्रतिष्ठाप्यसोपहारंप्रतिष्ठितम् ॥ संपूज्यविधिवद्भ
क्त्याततोविप्रायदापयेत् ॥ २८ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्या[1]यथावित्तानुसारतः ॥ गुरवेर्चितशीलायसर्वशास्त्ररतायच ॥ २९ ॥ एवंकृतेतदाविद्वन्परिपू
र्णंव्रतंभवेत् ॥ सौभाग्यसुखसंपत्तिःसंततिश्चाक्षयाभवेत् ॥ ३० ॥ नदुर्गतिमवाप्नोतिचिरंस्वर्गेमहीयते ॥ देवपत्नीभिराचीर्णमृषिपत्नीभिरेवच ॥ ३१ ॥
नागसिद्धांगनाभिश्चव्रतमेतत्पुराकृतम् ॥ नदीत्रिरात्रमतुलंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ सौभाग्यंसंततिंचैवनिश्चयंप्राप्नुतेसदा ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहा
पुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेनदीत्रिरात्रव्रतंनामसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ सूतजीवचि
रंसाधोत्वयातिकरुणात्मना ॥ संवादोह्यद्भुतःप्रोक्तोयश्चासीन्नारदेशयोः ॥ १ ॥ भगवन्नाममहिमानारदेनमहात्मना ॥ कीदृक्श्रुतःसमाख्याहिश्रद्धयाशृ
ण्वतांगुरो ॥ २ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ शृणुध्वंमुनयःसर्वेपुरावृत्तंवदाम्यहम् ॥ यस्मिञ्छ्रुतेद्विजश्रेष्ठाःकृष्णेभक्तिर्विवर्द्धते ॥ ३ ॥ एकदानारदोद्र
ष्टुंपितरंसुसमाहितः ॥ जगाममेरुशिखरंसिद्धचारणसेवितम् ॥ ४ ॥ तत्रदेवंसमासीनंब्रह्माणंजगतांपतिम् ॥ नमस्कृत्याब्रवीद्विप्रानारदोमुनिसत्तमः ॥ ५ ॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नाम्नोस्ययावतीशक्तिर्वदविश्वेश्वरप्रभो ॥ कीदृक्तुनाममहिमाअव्ययस्यमहात्मनः ॥ ६ ॥ योयंविश्वेश्वरःसाक्षादयंनाराय
णोहरिः ॥ परमात्माहृषीकेशःसर्वजीवेषुसंगतः ॥ ७ ॥ मायाविमोहिताःसर्वेभगवंतमधोक्षजम् ॥ नैवजानंत्यसारेस्मिन्नरामूढाःकलौयुगे ॥ ८ ॥
॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अस्मिन्कलौविशेषेणनामोच्चारणपूर्वकम् ॥ भक्तिःकार्यायथावत्सतथात्वंश्रोतुमर्हसि ॥ ९ ॥ दृष्टंपरेषांपापानामनुक्तानांवि
शोधनम् ॥ विष्णोर्जिष्णोःप्रयत्नेनस्मरणंपापनाशनम् ॥ १० ॥ मिथ्याज्ञात्वाततःसर्वंहरेर्नामपठन्जपन् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिविष्णोःपरंपदम् ॥ ११ ॥
येवदंतिनरानित्यंहरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ तस्योच्चारणमात्रेणविमुक्तास्तेनसंशयः ॥ १२ ॥ प्रायश्चित्तानिसर्वाणिकृष्णानुस्मरणंपरम् ॥ प्रातर्निशितथासायं
मध्याह्नादिषुसंस्मरन् ॥ १३ ॥ नारायणमवाप्नोतिसद्यःपापक्षयंनरः ॥ विष्णुसंस्मरणादेवसमस्तक्लेशसंक्षये ॥ १४ ॥ मुक्तिंप्रयातिस्वर्गाप्तिस्तस्य
विष्णोस्तुकीर्त्तनात् ॥ वासुदेवेमनोयस्यजपहोमार्चनादिषु ॥ १५ ॥ तदक्षयंविजानीयाद्यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ क्वनाकपृष्ठगमनंपुनरावृत्तिलक्षणम् ॥ १६ ॥
क्वजपोवासुदेवस्यमुक्तिबीजमनुत्तमम् ॥ तन्मुखंपरमंतीर्थंयत्रावर्त्तेवितन्वती ॥ १ ॥ नमोनारायणायेतिभातिप्राचीसरस्वती ॥ तस्मादहर्निशं

---

[1] भोजयेद्भक्त्या इति पाठान्तरम् ।

विष्णुस्मरणात्पुरुषोत्तमः ॥ १८ ॥ नयातिनरकंपुत्रसंक्षीणकलिकल्मषः ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंभाषितंममसुव्रत ॥ १९ ॥ नामोच्चारणमा
त्रेणमहापापात्प्रमुच्यते ॥ रामरामेतिरामेतिरामेतिचपुनर्जपन् ॥ २० ॥ सचांडालोपिपूतात्माजायतेनात्रसंशयः ॥ कुरुक्षेत्रंतथाकाशीगयावैद्वारिका
तथा ॥ २१ ॥ सर्वे[1]तीर्थकृतंतेननामोच्चारणमात्रतः ॥ कृष्णकृष्णेतिकृष्णेतिइतिवायोजपन्पठन् ॥ २२ ॥ इहलोकंपरित्यज्यमोदतेविष्णुसंनिधौ ॥
नृसिंहेतिमुदाविप्रसततंप्रजपन्पठन् ॥ २३ ॥ महापापात्प्रमुच्येतकलौभागवतोनरः ॥ ध्यायन्कृतेयजन्यज्ञैस्त्रेतायांद्वापरेर्चयन् ॥ २४ ॥ यदा
प्नोतितदाप्नोतिकलौसंकीर्त्यकेशवम् ॥ एतज्ज्ञात्वानिमग्नाश्चजगदात्मनिकेशवे ॥ २५ ॥ सर्वपापपरिक्षीणायांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ मत्स्यःकूर्मोवरा
हश्चनृसिंहोवामनस्तथा ॥ २६ ॥ रामोरामश्चकृष्णश्चबुद्धःकल्कीततःस्मृतः ॥ एतेदशावताराश्चपृथिव्यांपरिकीर्तिताः ॥ २७ ॥ एतेषांनाममात्रेण
ब्रह्महाशुध्यतेसदा ॥ प्रातःपठन्जपन्ध्यायन्विष्णोर्नामयथातथा ॥ २८ ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहःसवैनारायणोभवेत् ॥ ॥सूतउवाच॥ ॥ श्रुत्वावैना
रदोह्येतद्विस्मयंपरमंगतः ॥ २९ ॥ उवाचापितरंतत्रकिमुक्तंदेवसत्तम ॥ देवाःसहस्रशःसंतिरुद्राःसंतिसहस्रशः ॥ ३० ॥ पितरःसंतिशतशःयक्षाश्च
किन्नरास्तथा ॥ भूताःप्रेताःपिशाचाश्चयेकेचिद्देवयोनयः ॥ ३१ ॥ तेषांनाम्नाचमाहात्म्यंश्रुतंदृष्टंतथानच ॥ श्रीविष्णोर्नाममाहात्म्यंयादृशंचश्रुतंमया ॥
॥ ३२ ॥ यस्यवैनाममात्रेणमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ किंवैतीर्थकृतेदेवपृथिव्यामटनेकृते ॥ ३३ ॥ यस्यवैनाममहिमाश्रुत्वामोक्षमवाप्नुयात् ॥ तन्मुखंतु
महत्तीर्थंतन्मुखंक्षेत्रमेवच ॥ ३४ ॥ यन्मुखेरामरामेतितन्मुखंसर्वकामिकम् ॥ कानिवैतस्यनामानिकी[2]र्तिवीर्याणिसुव्रत ॥ ३५ ॥ तत्सर्वंचविशेषेणमम
ब्रूहिपितामह ॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥ व्यापकोयंसदाविष्णुःपरमात्मासनातनः ॥ ३६ ॥ अनादिनिधनःश्रीमान्भूतात्माभूतभावनः ॥ यस्मादहंहि
संजातोसोयंविष्णुःसदावतु ॥ ३७ ॥ सोयंकालस्यकालोवैसोयंममतुपूर्वजः ॥ अक्षयःपुंडरीकाक्षोमतिमानव्ययःपुमान् ॥ ३८ ॥ शेषशायीसदाविष्णुः
सहस्रशीर्षामहत्प्रभुः ॥ सर्वभूतमयःसाक्षाद्विश्व[3]रूपोजनार्दनः ॥३९॥ कैटभारिरयंविष्णुर्धातादेवोजगत्पतिः ॥ तस्याहंनामगोत्रंचनवेद्मिपुरुषर्षभ ॥४०॥
वेदवाद्यप्यहंतातनाहंज्ञाताकदाचन ॥ अतस्त्वंगच्छदेवर्षेयत्रास्तिकिलविश्वराट् ॥ ४१ ॥ सचतत्त्वंमुनिश्रेष्ठसर्वंतेकथयिष्यति ॥ सएवपुरुषः
श्रीमान्कैलासाधिपतिःसदा ॥ ४२ ॥ सर्वेषांविष्णुभक्तानामयंश्रेष्ठःपरात्परः ॥ पंचवक्त्रोह्युमाकांतःसर्वदुःखनिबर्हणः ॥ ४३ ॥ विश्वेश्वरोविश्वनाथः
सर्वदाभक्तवत्सलः ॥ तत्रगच्छसुरश्रेष्ठतत्सर्वंकथयिष्यति ॥ ४४ ॥ पितुर्वचनमाकर्ण्यतत्रगंतुंप्रचक्रमे ॥ विज्ञातुंनाममाहात्म्यंकैलासभवनं

---

१ सर्वेतीर्थाःकृतास्तेन इति पाठोपिसर्लिंगव्यत्ययेन । २ कीर्तनीयानि सुव्रत इत्यपि कतिपुचित्पुस्तकेषु । ३ विश्वरूपी जनार्दनइत्यपि पाठः ।

प्रति ॥ ४५ ॥ यत्रविश्वेश्वरोदेवोनित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ ददर्शनारदस्तत्रदेवंतंसुरपूजितम् ॥ ४६ ॥ कैलासशिखरासीनंदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥
पंचवक्त्रंदशभुजंत्रिनेत्रंशूलपाणिनम् ॥ ४७ ॥ कपालिनंसखट्वांगंतीक्ष्णशूलासिधारिणम् ॥ पिनाकधारिणंभीमंवरदंवृषवाहनम् ॥ ४८ ॥
भस्मांगंव्यालशोभाढ्यंशशांककृतशेखरम् ॥ नीलजीमूतसंकाशंसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ ४९ ॥ क्रीडंतंतत्रदेवेशंसाष्टांगंदंडवत्पुनः ॥
तंदृष्ट्वातुमहादेवोविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ ५० ॥ वैष्णवानांपरःश्रेष्ठःप्राहवाडवसत्तमम् ॥ कस्मादिहसमायातोवददेवर्षिसत्तम ॥ ५१ ॥
नारदउवाच ॥ ॥ एकस्मिन्नेवकालेतुगतोहंब्रह्मणोंतिकम् ॥ [१]श्रुतंतत्रमयादेवविष्णोर्माहात्म्यमुत्तमम् ॥५२॥ब्रह्मणाकथितंतत्रममाग्रेदेवसत्तम ॥ ना
म्नोस्ययावतीशक्तिःसाश्रुताब्रह्मणोमुखात् ॥ ५३ ॥ तत्रपृष्टंमयापूर्वंविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ तदाहंब्रह्मणाचोक्तंनाहंजानामिनारद ॥ ५४ ॥ जाना
त्ययंमहारुद्रस्तत्सर्वंकथयिष्यति ॥ महाश्चर्यंतुसंप्राप्यह्यागतस्तवसन्निधौ ॥ ५५ ॥ अस्मिन्कलियुगेघोरेऽल्पायुषश्चैवमानवाः ॥ विधर्मेषुरतानि
त्यंनामनिष्ठानवैपुनः ॥ ५६ ॥ पाखंडिनस्तथाविप्राधर्मेषुविरताःसदा ॥ संध्याहीनाव्रतभ्रष्टादुष्टामलिनरूपिणः ॥ ५७ ॥ यथाविप्रास्तथाक्षत्रावैश्या
श्चैवपुनःपुनः ॥ एवंशूद्रास्तथान्येचनवैभागवतानराः ॥५८॥ शूद्राद्द्विजातिबाह्याश्चकलौविश्वेश्वरप्रभो ॥ धर्माधर्मौनजानंतिहितंवाऽहितमेववा ॥५९॥
एवंज्ञात्वाह्यहंस्वामिन्नागतःसंनिधौतव ॥ पुनश्चनाममाहात्म्यंश्रुतंवैब्रह्मणोमुखात् ॥ ६० ॥ त्वंदेवःसर्वदेवानांत्वंनाथोममसर्वदा ॥ त्रिपुरारिश्चविश्वात्मा
धातात्वंचपुनःपुनः ॥ ६१ ॥ कथयस्वप्रसादेनविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ सौभाग्यजननंपुंसांपरंभक्तिकरंसदा ॥ ६२ ॥ ब्राह्मणानांब्रह्मदंचक्षत्रियाणांज
यप्रदम् ॥ वैश्यानांधनदंनित्यंशूद्राणांसुखदायकम् ॥ ६३ ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामित्वत्सकाशान्महेश्वर ॥ त्वंसमर्थोसिभक्तानांसर्वदाकेशवंप्रति॥६४॥
कथयस्वप्रसादेनयदिगोप्यंनसुव्रत ॥ इदंपवित्रंपरमंसर्वतीर्थमयंसदा॥६५॥अतोवैश्रोतुमिच्छामिवदविश्वेश्वरप्रभो ॥ श्रुत्वानारदवाक्यानिविस्मयोत्फुल्ल
लोचनः ॥ ६६ ॥ रोमांचितस्ततोजातोविष्णोर्नामानिसंस्मरन् ॥ ॥ **ईश्वरउवाच** ॥ ॥ एतद्गोप्यंपरंब्रह्मन्विष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ ६७ ॥
एतच्छुत्वानरोवत्सनलभेद्दुर्गतिंक्वचित् ॥ कदाचिच्चगतेकालेपार्वतीमामुवाचह ॥ ६८ ॥ **पार्वत्युवाच** ॥ ॥ कैलासाधिपतेमह्यंकथयस्वयथातथ
म् ॥ त्वंकिंजपसिदेवेशपरैश्वर्यसमाहितः ॥ ६९ ॥ सदात्वंभस्मलिप्तांगःकृत्तिवासाःसदाकथम् ॥ जटाधरःकथंजातोवदविश्वेश्वरप्रभो ॥ ७० ॥
त्वंदेवःसर्वदेवानांत्वंगुरुःसर्वकर्मणाम् ॥ त्वंपतिर्ममविश्वेशविश्वनाथजगत्प्रभो ॥ ७१ ॥ **महादेवउवाच** ॥ ॥ इतिपृष्टंममब्रह्मन्पार्वत्याचपुनःपु

---

[१] श्रुतं तत्र मयाविष्णोर्माहात्म्यं पापनाशनम् । इत्यपि पाठान्तरम् ।

नः ॥ तदासर्वंमयाख्यातंतस्याश्चाग्रेविशेषतः ॥ ७२ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामियदुक्तंपार्वतींप्रति ॥ येनप्रसन्नोभगवान्मुक्तिदातानसंशयः ॥ ७३ ॥ ममा
यंतुपितासाक्षाद्बन्धुश्चैवतुसर्वदा ॥ तस्याहंसर्वदाभक्तोह्ययंममपतिःसदा ॥ ७४ ॥ तदहंसंप्रवक्ष्यामिशृणुष्वगदतोमम ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवमु
क्त्वानारदायकथयामासवैद्विजाः ॥ ७५ ॥ उमायैयत्पुराप्रोक्तंविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ महेशाच्चैवतत्प्राप्तंकैलासेनारदेनवै ॥७६॥ कदाचिद्दैवयोगेनकैला
सात्ससमागतः ॥ नैमिषारण्यसंज्ञंतुतीर्थंवैपरमाद्भुतम् ॥७७॥ तत्रस्थाऋषयःसर्वेदृष्ट्वातंऋषिसत्तमम् ॥ पूजांचक्रुर्विशेषेणनारदायमहात्मने ॥७८॥ आगतं
नारदंज्ञात्वाविस्मयोत्फुल्ललोचनाः ॥ पुष्पवृष्टिंप्रचक्रुस्तेवैष्णवाद्विजसत्तमाः ॥७९॥ पाद्यमर्घ्यंततःकृत्वाकृत्वाचारार्तिकंततः ॥ निवेद्यफलमूलानिदंडव
त्पातिताभुवि ॥८०॥ ऊचुश्चकृतकृत्याःस्म[1]देशेह्यस्मिन्महामुने ॥ भवतोदर्शनंजातंपवित्रंपापनाशनम् ॥८१॥ त्वत्प्रसादाच्चदेवेशपुराणानिश्रुतानिच ॥
ब्रह्मन्केनप्रकारेणसर्वपापक्षयोभवेत् ॥८२॥ विनादानेनतपसाविनातीर्थतपोमखैः ॥ विनादानैर्विनाध्यानैर्विनाचेंद्रियनिग्रहैः ॥ विनाशास्त्रसमूहैश्चकथंमुक्तिर
वाप्यते ॥ ८३ ॥ नारदउवाच ॥ कैलासशिखरासीनंदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ प्रणिपत्यमहादेवंपर्यपृच्छदुमाप्रियम् ॥ ८४ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भग
वंस्त्वंपरोदेवःसर्वज्ञःसर्वपूजितः ॥ सत्वमत्त्यर्च्यतेदेवैरिंद्रसूर्यादिकैरपि ॥ ८५ ॥ लभंतेभिमतांसिद्धिंसर्वेभ्यर्च्यैवरप्रदम् ॥ त्वंजन्ममृत्युरहितःस्वयंभूः
सर्वशक्तिमान् ॥ ८६ ॥ सदाध्यायसिकिंस्वामिन्दिग्वासामदनांतकः ॥ तपश्चरसिकस्मात्त्वंजटिलोभस्मधूसरः ॥ ८७ ॥ किंवाजपसिदेवेशपरंकौतू
हलंहिमे ॥ अनुग्राह्यायदातेस्मितत्त्वंकथयसुव्रतम् ॥ ८८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ नेदंकस्यापिकथितंगोपनीयमिदंमम ॥ किंतुवक्ष्यामितेभद्रे
त्वंभक्तासि[2]प्रियासिमे ॥ ८९ ॥ पुरासत्ययुगेदेविविशुद्धमतयोखिलाः ॥ यजंतिविष्णुमेवैकंज्ञात्वासर्वेश्वरेश्वरम् ॥ ९० ॥ प्रयांतिपरमामृद्धिमैहिका
मुष्मिकींप्रिये ॥ यांनप्राप्ताःसुराःसर्वेऋषयःक्लेशसंयुताः ॥ ९१ ॥ तेतांगतिंप्रपद्यंतेयेनामकृतनिश्चयाः ॥ मन्मुखादपिसंश्रुत्यदेवाविष्णुबहिर्मुखाः ॥९२॥
वेदैःपुराणैःसिद्धांतैर्भिन्नैर्विभ्रांतचेतसः ॥ निश्चयंनाधिगच्छंतिकिंतत्त्वंकिंपरंपदम् ॥ ९३ ॥ तुलापुरुषदानाद्यैरश्वमेधादिभिर्मखैः ॥ वाराणसीप्रयागादि
तीर्थस्नानादिभिःप्रिये ॥ ९४ ॥ गयाश्राद्धादिभिःपित्र्यैर्वेदपाठादिभिर्जपैः ॥ तपोभिरुग्रैर्नियमैर्यमैर्भूतदयादिभिः ॥ ९५ ॥ गुरुशुश्रूषणैःसत्यैर्धर्मै
र्वर्णाश्रमान्वितैः ॥ ज्ञानध्यानादिभिःसम्यक्चरितैर्जन्मकोटिभिः ॥ ९६ ॥ नयांतितत्परंश्रेयोविष्णुंसर्वेश्वरेश्वरम् ॥ सर्वभावैःसमाश्रित्यपुराण
पुरुषोत्तमम् ॥ ९७ ॥ अनन्यगतयोमर्त्याभोगिनोपिपरंतपे ॥ ज्ञानवैराग्यरहिताब्रह्मचर्यादिवर्जिताः ॥ ९८ ॥ सर्वधर्मोज्झिताविष्णोर्नाममात्रै

---

[1] वंशे ह्यस्मिन्महामुने-इ० पा० । [2] सुप्रियासिमे इ० पा० ।

कजलिपनः ॥ सुखेनयांगतिंयांतिनतांसर्वेपिधार्मिकाः ॥ ९९ ॥ स्मर्त्तव्यःसततंविष्णुर्विस्मर्तव्योनजातुचित् ॥ सर्वेविधिनिषेधाःस्युरेतस्यैव
विधिंकराः ॥ १०० ॥ किंतुब्रह्मादयोदेवाऋषयश्चनिरंहसः ॥ निर्भयंविष्णुनाम्नैवयथेष्टंपदमागताः ॥ १०१ ॥ अलब्ध्वाचात्मनःपूजांसम्यगारा
धितोहरिः ॥ मयास्मादपिचश्रेष्ठंवांच्छताहंकृतात्मना॥१०२॥ततःसाक्षाज्जगन्नाथप्रसन्नोभक्तवत्सलः॥ अंशांशेनात्मनैवैतान्पूजयामासकेशवः॥१०३॥
देवान्पितॄन्द्विजान्हव्यकव्याद्यैःकरुणामयः ॥ ततःप्रभृतिपूज्यंतेत्रैलोक्येसचराचरे ॥ १०४ ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वेप्रसादाच्छार्ङ्गधन्वनः ॥ मांचो
वाचयथामत्तःपूज्यःश्रेष्ठोभविष्यसि ॥ १०५ ॥ त्वामाराध्यतथाशंभोगृहीष्यामिवरंसदा ॥ द्वापरादौयुगेभूत्वाकलयामानुषादिषु ॥ १०६ ॥ स्वागमैः
कल्पितैस्त्वंचजनान्मद्विमुखान्कुरु ॥ मांचगोपययेनस्यात्सृष्टिरेषोत्तरोत्तरा ॥ १०७ ॥ एषमोहंसृजाम्याशुयोजनान्मोहयिष्यति ॥ त्वंचरुद्रम
हाबाहोमोहशास्त्राणिकारय ॥ १०८ ॥ अतथ्यानिवितथ्यानिदर्शयस्वमहाभुज ॥ प्रकाशंकुरुचात्मानमप्रकाशंचमांकुरु ॥ १०९ ॥ ततस्तं
प्रणिपत्याहमवोचंपरमेश्वरम् ॥ ब्रह्महत्यासहस्रस्यपापंशाम्येत्कथंचन ॥ ११० ॥ नपुनस्त्वदविज्ञानंकल्पकोटिशतैरपि ॥ तस्मान्मयाकृतास्प
र्द्धापवित्रःस्यांकथंहरे ॥ १११ ॥ तन्मेकथयगोविंदप्रायश्चित्तंयदिच्छसि ॥ ततःप्रसन्नोभगवानवोचत्तत्त्वमात्मनः ॥ ११२ ॥ येनाहमधिकस्तस्माद
भवंनगनंदिनि ॥ तमेवतपसानित्यंभजामिस्तौमिचिंतये ॥ ११३ ॥ परमोविष्णुरेवैकस्तज्ज्ञानंमुक्तिसाधनम् ॥ शास्त्राणांनिर्णयस्त्वेषस्तदन्यन्मोहना
यच ॥११४॥ ज्ञानंविनाचयामुक्तिःसाम्यंचममविष्णुना॥ तीर्थादिमात्रतोज्ञानंममाधिक्यंचविष्णुतः ॥११५॥ अभेदश्चास्मदादीनांमुक्तानांहरिणातथा॥
इत्यादिसर्वंमोहायकथ्यतेसतिनान्यथा ॥ तेनाद्वितीयमहिमोजगत्पूज्योस्मिपार्वति ॥ ११६ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ तन्मेकथयदेवेशय
थाहमपिशंकर ॥ सर्वेश्वरीनिरुपमातवस्यांसदृशीप्रभो ॥११७॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ साधुसाधुत्वयापृष्टं[1]विष्णोर्भगवतःप्रिये ॥ नाम्नांसहस्रंवक्ष्यामि
मुख्यंत्रैलोक्यमुक्तिदम् ॥११८॥ अस्यश्रीविष्णोर्नामसहस्रस्तोत्रस्यश्रीमहादेवऋषिरनुष्टुप्छंदः ॥ ह्रींबीजंश्रींशक्तिःक्लींकीलकंचतुर्वर्गधर्मकामार्थमोक्षार्थे
जपेविनियोगः ॥ ॐवासुदेवायविद्महेमहाहंसायधीमहि॥तन्नोविष्णुःप्रचोदयात् ॥ अंगन्यासकरन्यासौविधिपूर्वंयदापठेत् ॥ तत्फलंकोटिगुणितंभवत्येवन
संशयः ॥ ११९ ॥ श्रीवासुदेवःपरंब्रह्मइतिहृदये ॥ मूलप्रकृतिरितिशिरः ॥ महावराहइतिशिखा ॥ सूर्यवंशध्वजइतिकवचम् ॥ ब्रह्मादिकाम्यललितज
गदाश्चर्यशैशवइतिनेत्रम् ॥ यथार्थखंडिताशेषइत्यस्त्रम् ॥ नमोनारायणायेतिन्यासंसर्वत्रकारयेत् ॥ ओंनमोनारायणायपुरुषायमहात्मने ॥ विशुद्धसत्व

---

[1] सुविष्णोर्भगवत्प्रिये ।

धिष्ण्यायमहाहंसायधीमाहि ॥ ॐह्रांह्रींह्रूंह्रैंह्रौंह्रः ॥ क्लींकृष्णायविष्णवेह्रींरामायधीमाहितन्नोदेवःप्रचादयात् ॥ क्ष्रौंनृसिंहायविद्महेश्रींश्रीकंठायधीमहित
न्नोविष्णुःप्रचोदयात् ॥ ओंवासुदेवायविद्महेदेवकीसुतायधीमहितन्नःकृष्णःप्रचोदयात् ॥ ॐह्रांह्रींह्रूंह्रैंह्रौंह्रः ॥ क्लींकृष्णायगोविंदायगोपीजनवल्लभाय
स्वाहा ॥ इतिमंत्रम् समुच्चार्यजपेद्वाविष्णुमव्ययम् ॥ श्रीनिवासंजगन्नाथंतस्यस्तोत्रंपठेत्सुधीः ॥ १२० ॥ ॐवासुदेवःपरंब्रह्मपरमात्मापरात्परः ॥ परं
धामपरंज्योतिःपरंतत्त्वंपरंपदम् ॥ १२१ ॥ परःशिवःपरोध्येयःपरंज्ञानंपरागतिः ॥ परमार्थःपरंश्रेयःपरानंदःपरोदयः ॥ १२२ ॥ परोऽव्यक्तात्परंव्योम
परमर्द्धिःपरेश्वरः ॥ निरामयोनिर्विकारोनिर्विकल्पोनिराश्रयः ॥ १२३ ॥ निरंजनोनिरातंकोनिर्लेपोनिरवग्रहः ॥ निर्गुणोनिष्कलोऽनंतोऽभयोऽचिंत्योऽ
बलोचितः ॥ १२४ ॥ अतीन्द्रियोमितोपारोऽनीशोऽनीहोऽव्ययोऽक्षयः ॥ सर्वज्ञःसर्वगःसर्वःसर्वदःसर्वभावनः ॥१२५ ॥ सर्वशास्तासर्वसाक्षीपूज्यःसर्वस्य
सर्वहृक् ॥ सर्वशक्तिःसर्वसारःसर्वात्मासर्वतोमुखः ॥ १२६ ॥ सर्वावासःसर्वरूपःसर्वादिःसर्वदुःखहा ॥ सर्वार्थःसर्वतोभद्रःसर्वकारणकारणम् ॥ १२७ ॥
सर्वातिशायितःसर्वाध्यक्षः[1]सर्वसुरेश्वरः ॥ षड्विंशकोमहाविष्णुर्महागुह्योमहाविभुः ॥ १२८ ॥ नित्योदितोनित्ययुक्तोनित्यानंदःसनातनः ॥ मायापतिर्यो
गपतिःकैवल्यपतिरात्मभूः ॥ १२९ ॥ जन्ममृत्युजरातीतःकालातीतोभवातिगः ॥ पूर्णःसत्यःशुद्धबुद्धस्वरूपोनित्यचिन्मयः ॥ १३० ॥ योगप्रियो
योगगम्योभवबंधैकमोचकः ॥ पुराणपुरुषःप्रत्यक्[2]चैतन्यःपुरुषोत्तमः ॥ १३१ ॥ वेदांतवेद्योदुर्ज्ञेयस्तापत्रयविवर्जितः ॥ ब्रह्मविद्याश्रयोनाद्यःस्वप्रका
शःस्वयंप्रभुः ॥ १३२ ॥ सर्वोपेयउदासीनःप्रणवःसर्वतःसमः ॥ सर्वानवद्योदुष्प्राप्यस्तुरीयस्तमसःपरः ॥ १३३ ॥ कूटस्थःसर्वसंश्लिष्टो
वाङ्मनोगोचरातिगः ॥ संकर्षणःसर्वहरःकालःसर्वभयंकरः ॥ १३४ ॥ अनुल्लंघ्यश्चित्रगतिर्महारुद्रोदुरासदः ॥ मूलप्रकृतिरानंदःप्रद्युम्नोविश्वमोहनः
॥ १३५ ॥ महामायोविश्वबीजंपरशक्तिःसुखैकभूः ॥ सर्वकाम्योनंतलीलःसर्वभूतवशंकरः ॥ १३६ ॥ अनिरुद्धःसर्वजीवोहृषीकेशो[3]मनः
पतिः ॥ निरुपाधिप्रियोहंसोक्षरःसर्वनियोजकः ॥ १३७ ॥ ब्रह्मप्राणेश्वरःसर्वभूतभृद्देहनायकः ॥ क्षेत्रज्ञःप्रकृतिःस्वामीपुरुषोविश्वसूत्रधृक् ॥ ॥ १३८ ॥
अंतर्यामीत्रिधामांतःसाक्षीत्रिगुणईश्वरः ॥ योगिगम्यःपद्मनाभःशेषशायीश्रियःपतिः ॥ १३९ ॥ श्रीसदोपास्यपादाब्जोनित्यश्रीःश्रीनिकेतनः ॥ नि
त्यंवक्षःस्थलस्थश्रीःश्रीनिधिःश्रीधरोहरिः ॥ १४० ॥ वश्यश्रीर्निश्चलःश्रीदोविष्णुःक्षीराब्धिमंदिरः ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कोमाधवोजगदार्तिहा ॥
॥ १४१ ॥ श्रीवत्सवक्षानिःसीमकल्याणगुणभाजनः ॥ पीतांबरोजगन्नाथोजगत्त्राताजगत्पिता ॥१४२॥ जगद्बंधुर्जगत्स्रष्टाजगद्धाताजगन्निधिः ॥ जगदेक

---

[1] सर्वेश्वरेश्वरः इतिपाठः ।
[2] चैतन्यमित्यपिपाठः ।
[3] स्मृतः पतिरितिपाठोन्यत्र ।

स्फुरद्वीर्योनहंवादीजगन्मयः ॥ १४३ ॥ सर्वाश्चर्यमयःसर्वसिद्धार्थःसर्वरंजितः ॥ सर्वामोघोद्यमोब्रह्मरुद्राद्युत्कृष्टचेतनाः ॥ १४४ ॥ शंभोःपितामहो
ब्रह्मपिताशक्राद्यधीश्वरः ॥ सर्वदेवप्रियःसर्वदेवमूर्तिरनुत्तमः ॥ १४५ ॥ सर्वदेवैकशरणंसर्वदेवैकदैवतम् ॥ यज्ञभुग्यज्ञफलदोयज्ञेशोयज्ञभावनः ॥
॥ १४६ ॥ यज्ञत्रातायज्ञपुमान्वनमालीद्विजप्रियः ॥ द्विजैकमानदोविप्रकुलदेवोसुरांतकः ॥ १४७ ॥ सर्वदुष्टांतकृत्सर्वसज्जनानन्यपालकः ॥ सप्तलो
कैकजठरःसप्तलोकैकमंडनः ॥ १४८ ॥ सृष्टिस्थित्यंतकृच्चक्रीशार्ङ्गधन्वागदाधरः ॥ शंखभृन्नंदकीपद्मपाणिर्गरुडवाहनः ॥ १४९ ॥ अनिर्देश्यवपुःसर्व
पूज्यस्त्रैलोक्यपावनः ॥ अनंतकीर्तिर्निःसीमपौरुषःसर्वमंगलः ॥ १५० ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशोयमकोटिदुरासदः ॥ मयकोटिजगत्स्रष्टावायुकोटिमहाब
लः ॥१५१॥ कोटींदुजगदानंदीशंभुकोटिमहेश्वरः ॥ कंदर्पकोटिलावण्योदुर्गकोट्यरिमर्दनः ॥१५२॥ समुद्रकोटिगंभीरस्तीर्थकोटिसमाह्वयः ॥ कुबेरको
टिलक्ष्मीवाञ्छककोटिविलासवान् ॥ १५३ ॥ हिमवत्कोटिनिष्कंपःकोटिब्रह्मांडविग्रहः ॥कोट्यश्वमेधपापघ्नोयज्ञकोटिसमार्चनः ॥ १५४ ॥
सुधाकोटिस्वास्थ्यहेतुःकामधुक्कोटिकामदः ॥ ब्रह्मविद्याकोटिरूपःशिपिविष्टःशुचिश्रवाः ॥ १५५ ॥ विश्वंभरस्तीर्थपादःपुण्यश्रवणकीर्तनः ॥
आदिदेवोजगज्जैत्रोमुकुंदःकालनेमिहा ॥ १५६ ॥ वैकुंठोनंतमाहात्म्योमहायोगेश्वरोत्सवः ॥ नित्यतृप्तोलसद्भावोनिःशंकोनरकांतकः ॥ १५७ ॥
दीनानाथैकशरणंविश्वैकव्यसनापहः ॥ जगत्कृपाक्षमोनित्यंकृपालुःसज्जनाश्रयः ॥ १५८ ॥ योगेश्वरःसदोदीर्णोवृद्धिक्षयविवर्जितः ॥
अधोक्षजोविश्वरेताःप्रजापतिशताधिपः ॥ १५९ ॥ शक्रब्रह्मार्चितपदःशंभुब्रह्मोर्ध्वधामगः ॥ सूर्यसोमेक्षणोविश्वभोक्तासर्वस्यपारगः ॥ १६० ॥
जगत्सेतुर्धर्मसेतुधरोविश्वधुरंधरः ॥ निर्ममोखिललोकेशोनिःसंगोद्भुतभोगवान् ॥ १६१ ॥ वश्यमायोवश्यविश्वोविष्वक्सेनःसुरोत्तमः ॥ सर्वश्रेयः
पतिर्दिव्यानर्घ्यभूषणभूषितः ॥ १६२ ॥ सर्वलक्षणलक्षण्यःसर्वदैत्येंद्रदर्पहा ॥ समस्तदेवसर्वस्वंसर्वदेवतनायकः ॥ १६३ ॥ समस्तदेवकवचंसर्व
देवशिरोमणिः ॥ समस्तदेवतादुर्गःप्रपन्नाशनिपंजरः ॥ १६४ ॥ समस्तभयहन्नामाभगवान्विष्टरश्रवाः ॥ विभुःसर्वहितोदर्कोहतारिःस्वर्गतिप्र
दः ॥ १६५ ॥ सर्वदैवतजीवेशोब्राह्मणादिनियोजकः ॥ ब्रह्मशंभुःपरार्धायुर्ब्रह्मज्येष्ठःशिशुःस्वराट् ॥ १६६ ॥ विराड्भक्तपराधीनःस्तुत्यःस्तो
त्रार्थसाधकः ॥ परार्थकर्ताकृत्यज्ञःस्वार्थकृत्यसदोज्झितः ॥ १६७ ॥ सदानंदःसदाभद्रःसदाशांतःसदाशिवः ॥ सदाप्रियःसदातुष्टःसदापुष्टःस
दार्चितः ॥१६८॥ सदापूतोपावनाग्र्योवेदगुह्योवृषाकपिः ॥ सहस्रनामात्रियुगश्चतुर्मूर्तिश्चतुर्भुजः ॥ १६९ ॥ भूतभव्यभवन्नाथोमहापुरुषपूर्वजः ॥ नारा

---

१ शंकरो इति पाठ एकपुस्तके ।

यणोमुंजकेशःसर्वयोगाविनिःसृतः ॥ १७० ॥ वेदसारोयज्ञसारःसामसारस्तपोनिधिः ॥ साध्यःश्रेष्ठःपुराणर्षिःनिष्ठाशांतिःपरायणः ॥ १७१ ॥
शिवत्रिशूलविध्वंसीश्रीकंठैकवरप्रदः ॥ नरःकृष्णोहरिर्धर्मनंदनोधर्मजीवनः ॥ १७२ ॥ आदिकर्त्तासर्वसत्यःसर्वस्त्रीरत्नदर्पहा ॥ त्रिकालजितकंदर्प्प
उर्वशीसृङ्मुनीश्वरः ॥ १७३ ॥ आद्यःकविर्हयग्रीवःसर्ववागीश्वरेश्वरः ॥ सर्वदेवमयोब्रह्मागुरुर्वागीश्वरीपतिः ॥ १७४ ॥ अनंतविद्याप्रभवोमूलाविद्या
विनाशकः ॥ सर्वज्ञदोजगज्जाड्यनाशकोमधुसूदनः ॥ १७५ ॥ अनेकमंत्रकोटीशःशब्दब्रह्मैकपारगः ॥ आदिविद्वान्वेदकर्त्तावेदात्माश्रुतिसाग
रः ॥ १७६ ॥ ब्रह्मार्थवेदहरणःसर्वविज्ञानजन्मभूः ॥ विद्याराजोज्ञानमूर्त्तिर्ज्ञानसिंधुरखंडधीः ॥ १७७ ॥ मत्स्यदेवोमहाशृंगोजगद्बीजवहित्रदृक् ॥ लीला
व्याप्ताखिलांभोधिश्चतुर्वेदप्रवर्त्तकः ॥ १७८ ॥ आदिकूर्मोखिलाधारस्तृणीकृतजगद्भरः ॥ अमरीकृतदेवौघःपीयूषोत्पत्तिकारणम् ॥ १७९ ॥ आत्मा
धारोधराधारोऽयज्ञांगोधरणीधरः ॥ हिरण्याक्षहरःपृथ्वीपतिःश्राद्धादिकल्पकः ॥ १८० ॥ समस्तपितृभीतिघ्नःसमस्तपितृजीवनम् ॥ हव्यकव्यैकभुक्
हव्यकव्यैकफलदायकः ॥१८१॥ रोमांतर्लीनजलधिःक्षोभिताशेषसागरः॥महावराहोयज्ञघ्नध्वंसकोयाज्ञिकाश्रयः॥१८२॥श्रीनृसिंहोदिव्यसिंहःसर्वानिष्टार्थ
दुःखहा ॥एकवीरोद्भुतबलोयंत्रमंत्रैकभंजनः ॥ १८३ ॥ ब्रह्मादिदुःसहज्योतिर्युगांताग्न्यतिभीषणः ॥ कोटिवज्राधिकनखोजगद्दुष्प्रेक्ष्यमूर्तिधृक् ॥ १८४ ॥
मातृचक्रप्रमथनोमहामातृगणेश्वरः ॥ अचिंत्यामोघवीर्याढ्यःसमस्तासुरघस्मरः ॥ १८५ ॥ हिरण्यकशिपुछेदीकालःसंकर्षणीपतिः ॥ कृतांतवाहनासह्यः
समस्तभयनाशनः ॥८६॥ सर्वविघ्नांतकःसर्वसिद्धिदःसर्वपूरकः ॥ समस्तपातकध्वंसीसिद्धमंत्राधिकाह्वयः॥१८७॥भैरवेशोहरार्तिघ्नःकालकोटिदुरासदः ॥
दैत्यगर्भश्राविनामास्फुटद्ब्रह्मांडगर्जितः ॥१८८॥ स्मृतमात्राखिलत्राताऽद्भुतरूपोमहाहरिः ॥ ब्रह्मचर्यशिरःपिंडीदिक्पालोर्द्धांगभूषणः ॥ १८९ ॥ द्वादशा
र्कशिरोदामारुद्रशीर्षैकनूपुरः ॥ योगिनीग्रस्तगिरजात्राताभैरवतर्जकः ॥ १९० ॥ वीरचक्रेश्वरोऽत्युग्रोऽपमारिःकालशंवरः ॥ क्रोधेश्वरोरुद्रचंडीपरिवारा
दिदुष्टभुक् ॥१९१॥ सर्वाक्षोभ्योमृत्युमृत्युःकालमृत्युनिवर्त्तकः ॥ असाध्यसर्वरोगघ्नःसर्वदुर्ग्रहसौम्यकृत् ॥ १९२ ॥ गणेशकोटिदर्पघ्नोदुःसहाशेषगोत्र
हा ॥ देवदानवदुर्दर्शोजगद्भयदभीषणः ॥ १९३ ॥ समस्तदुर्गतित्राताजगद्भक्षकभक्षकः ॥ उग्रशांबरमार्जारःकालमूषकभक्षकः ॥ अनंतायुधदोर्दंडीनृ
सिंहोवीरभद्रजित्॥१९४॥योगिनीचक्रगुह्येशःशक्रारिपशुमांसभुक्॥रुद्रोनारायणोमेषरूपशंकरवाहनः ॥१९५॥ मेषरूपशिवत्रातादुष्टशक्तिसहस्रभुक् ॥
तुलसीवल्लभोवीरोवामाचारोखिलेष्टदः ॥ १९६ ॥ महाशिवःशिवारूढोभैरवैककपालधृक्॥किल्ली[1]चक्रेश्वरःशक्रादिव्यमोहनरूपदः ॥१९७॥ गौरीसौभाग्य
दोमायानिधीर्मायाभयापहः ॥ ब्रह्मतेजोमयोब्रह्मश्रीमयश्चत्रयीमयः॥१९८॥सुब्रह्मण्योबलिध्वंसीवामनोदितिदुःखहा ॥उपेंद्रोनृपतिर्विष्णुःकश्यपान्वयमंड

---

[1] हिल्ली चक्रेश्वरः डिल्ली चक्रेश्वर इति पाठौ अन्यत्र पुस्तकेषु ।

नः ॥ १९९ ॥ बलिस्वराज्यदःसर्वदेवविप्रान्नदोऽच्युतः ॥ उरुक्रमस्तीर्थपादस्त्रिपदस्थस्त्रिविक्रमः ॥ २०० ॥ व्योमपादःस्वपादांभःपवित्रित
जगत्रयः ॥ ब्रह्मेशाद्याभिवंद्यांघ्रिर्द्धृतधर्मांघ्रिधावनः ॥२०१॥ अचिंत्याद्भुतविस्तारोविश्ववृक्षोमहाबलः ॥ राहुमूर्धापरांगच्छिद्भृगुपत्नीशिरोहरः॥२०२॥
पापत्रस्तःसदापुण्योदैत्याशानित्यखंडनः ॥ पूरिताखिलदेवाशोविश्वार्थैकावतारकृत् ॥ २०३ ॥ स्वमायानित्यगुप्तात्माभक्तचिन्तामणिःसदा ॥ वरदः
कार्त्तवीर्यादिराजराज्यप्रदोनघः ॥ २०४ ॥ विश्वश्लाघ्यामिताचारोदत्तात्रेयोमुनीश्वरः ॥ पराशक्तिंसदाश्लिष्टोयोगानंदःसदोन्मदः ॥ २०५ ॥ समस्तेंद्रा
रितेजोहृत्परमामृतपद्मपः ॥ अनुसूयागर्भरत्नंभोगमोक्षसुखप्रदः ॥ २०६ ॥ जमदग्निकुलादित्योरेणुकाद्भुतशक्तिकृत् ॥ मातृहत्यादिनिर्लेपःस्कंद
जिद्विप्रराज्यदः ॥ २०७ ॥ सर्वक्षत्रांतकृद्वीरदर्पहाकार्त्तवीर्यजित् ॥ सप्तद्वीपावतीदाताशिवार्चकयशप्रदः ॥ २०८ ॥ भीमःपरशुरामश्चशिवाचार्यैक
विश्वभुक् ॥ शिवाखिलज्ञानकोशोभीष्माचार्याग्निदैवतः ॥ २०९ ॥ द्रोणाचार्यगुरुर्विश्वजैत्रधन्वाकृतांतजित् ॥ अद्वितीयतपोमूर्त्तिर्ब्रह्मचर्यैकदक्षि
णः ॥ २१० ॥ मनुःश्रेष्ठःसतांसेतुर्महीयान्वृषभोविराट् ॥ आदिराजःक्षितिपितासर्वरत्नैकदोहकृत् ॥ २११ ॥ पृथुर्जन्माद्येकदक्षोगीःश्रीःकीर्तिःस्वयं
वृतः ॥ जगद्वृत्तिप्रदश्चक्रवर्त्तिश्रेष्ठोद्वयास्त्रधृक् ॥ २१२ ॥ सनकादिमुनिप्राप्यभगवद्भक्तिवर्द्धनः ॥ वर्णाश्रमादिधर्माणांकर्त्तावक्ताप्रवर्त्तकः ॥ २१३ ॥
सूर्यवंशध्वजोरामोराघवःसद्गुणार्णवः ॥ काकुत्स्थोवीर[1]राड्राजाराजधर्मधुरंधरः ॥ २१४ ॥ नित्यस्वस्थाश्रयःसर्वभद्रग्राहीशुभैकदृक् ॥ नररत्नं
रत्नगर्भोधर्माध्यक्षोमहानिधिः ॥ सर्वश्रेष्ठाश्रयःसर्वशास्त्रार्थग्रामवीर्यवान् ॥ २१५ ॥ जगद्वशोदाशरथिःसर्वरत्नाश्रयोनृपः ॥ समस्तधर्मसूःसर्व
धर्मद्रष्टाऽखि[2]लाघहा ॥ २१६ ॥ अतींद्रोज्ञानविज्ञानपा[3]रदश्चक्षमांबुधिः ॥ सर्वप्रकृष्टशिष्टेष्टोहर्षशोकाद्यनाकुलः ॥ पित्राज्ञात्यक्तसाम्राज्यःसपत्नो
दयनिर्भयः ॥ २१७ ॥ गुहदेशार्पितैश्वर्यःशिवस्पर्द्धाजटाधरः ॥ चित्रकूटाप्तरत्नाद्रिर्जगदीशोवनेचरः ॥ २१८ ॥ यथेष्टामोघसर्वास्त्रोदेवेंद्रत
नयाक्षिहा ॥ ब्रह्मेंद्रदिनतैषीकोमारीचघ्नोविराधहा ॥ २१९ ॥ ब्रह्मशापहताशेषदंडकारण्यपावनः ॥ चतुर्दशसहस्रोग्ररक्षोघ्नैकशरैकधृक् ॥ २२० ॥
खरारिस्त्रिशिरोहंतादूषणघ्नोजनार्दनः ॥ जटायुषोग्निगतिदोऽगस्त्यसर्वस्वमंत्रराट् ॥ २२१ ॥ लीलाधनुःकोट्यपास्तदुंदुभ्यस्थिमहाचयः ॥ सप्तता
लव्यधाकृष्टध्वस्तपातालदानवः ॥ २२२ ॥ सुग्रीवराज्यदोहीनमनसैवाऽभयप्रदः ॥ हनुमद्रुद्रमुख्येशसमस्तकपिदेहभृत् ॥ २२३ ॥ सनागदे
त्यबाणैकव्याकुलीकृतसागरः ॥ सम्लेच्छकोटिबाणैकशुष्ककोनिर्दग्धसागरः ॥ २२४ ॥ समुद्राद्भुतपूर्वैकबंधसेतुर्यशोनिधिः ॥ असाध्यसाधकोलं

---

[1] वीरराडार्यराजा—इति पाठोन्यत्र । [2] खिलार्तिहा—इ० पा० । [3] पारद्रष्टा—इति पाठोन्येषुपुस्तकेषु ।

कासमूलोत्कर्षदक्षिणः ॥ २२५ ॥ वरदृप्तजगच्छल्यपौलस्त्यकुलकृंतनः ॥ रावणिघ्नःप्रहस्ताच्छित्कुंभकर्णभिदुग्रहा ॥ २२६ ॥ रावणैकशिर
श्छेत्तानिःशंकेंद्रैकराज्यदः ॥ स्वर्गास्वर्गत्वविच्छेदीदेवेंद्रानिंद्रताहरः ॥ २२७ ॥ रक्षोदेवत्वहृद्धर्माधर्मत्वघ्नःपुरुष्टुतः ॥ नतिमात्रदशास्यारिर्दत्तराज्य
विभीषणः ॥ २२८ ॥ सुधावृष्टिमृताशेषस्वसैन्योज्जीवनैककृत् ॥ देवब्राह्मणनामैकधातासर्वामरार्चितः ॥ २२९ ॥ ब्रह्मसूर्येंद्ररुद्रादिवृंदार्पित
सतीप्रियः ॥ अयोध्याखिलराजन्यःसर्वभूतमनोहरः ॥ २३० ॥ स्वामितुल्यकृपादंडोहीनोत्कृष्टैकसत्प्रियः ॥ स्वपक्षादिन्यायदर्शीहीनार्था
धिकसाधकः ॥ २३१ ॥ [1]व्याधव्याजानुचितकृत्तारकोखिलतुल्यकृत् ॥ [2]पार्वत्याधिक्यमुक्तात्माप्रियात्यक्तःस्मरारिजित् ॥ २३२ ॥ साक्षात्कुशलव
च्छद्मेंद्रादितातोऽपराजितः ॥ कोशलेंद्रोवीरबाहुःसत्यार्थत्यक्तसोदरः ॥२३३॥ शरसंधाननिर्धूतधरणीमंडलोदयः ॥ ब्रह्मादिकाम्यसांनिध्यसनाथीकृतदै
वतः ॥२३४॥ ब्रह्मलोकाप्तचांडालाद्यशेषप्राणिसार्थकः ॥ स्वनीतगर्दभाश्वादिश्चिरायोध्यावनैककृत् ॥२३५॥ रामद्वितीयःसौमित्रिर्लक्ष्मणःप्रहतेंद्रजित्॥
विष्णुभक्ताप्तरामांघ्रिपादुकाराज्यनिर्वृतः ॥ २३६ ॥ भरतोऽसह्यगंधर्वकोटिघ्नोलवणांतकः ॥ शत्रुघ्नोवैद्यराजायुर्वेदगर्भौषधीपतिः ॥ २३७ ॥ नित्या
मृतकरोधन्वंतरिर्यज्ञोजगद्धरः ॥ सूर्यारिघ्नःसुराजीवोदक्षिणेशोद्विजप्रियः ॥ २३८ ॥ छिन्नमूर्धायदेशार्कःशेषांगस्थापितामरः ॥ विश्वार्थाशेषकृद्राहु
शिरच्छेदाक्षताकृतिः ॥ २३९ ॥ वाजपेयादिनामाग्निर्वेदधर्मपरायणः ॥ श्वेतद्वीपपतिःसांख्यप्रणेतासर्वसिद्धिराट् ॥ २४० ॥ विश्वप्रकाशितज्ञानयोग
मोहतमिस्रहा ॥ देवहूत्यात्मजःसिद्धःकपिलःकर्दमात्मजः ॥ २४१ ॥ योगस्वामीध्यानभंगसगरात्मजभस्मकृत् ॥ धर्मोवृषेन्द्रःसुरभीपतिःशुद्धात्मभावि
तः ॥ २४२ ॥ शंभुस्त्रिपुरदाहैकस्थैर्यविश्वरथोद्वहः ॥ भक्तशंभुजितोदैत्यामृतवापीसमस्तपः ॥ २४३ ॥ महाप्रलयविश्वैकद्वितीयाखिलनागराट् ॥
शेषदेवःसहस्राक्षःसहस्रास्यशिरोभुजः ॥ २४४ ॥ फणामणिकणाकारयोजिता[3]ब्ध्यंबुदक्षितिः ॥ कालाग्निरुद्रजनकोमुशलास्त्रोहलायुधः ॥ २४५ ॥
नीलांबरोवारुणीशोमनोवाक्कायदोषहा ॥ असंतोषोद्दृष्टिमात्रपातितैकदशाननः ॥ २४६ ॥ बलिसंयमनोघोरोरौहिणेयःप्रलंबहा ॥ मुष्टिकघ्नोद्विविदहाका
लिंदीकर्षणोबलः ॥ २४७ ॥ रेवतीरमणःपूर्वभक्तिखेदाच्युताग्रजः ॥ देवकीवसुदेवाह्वकश्यपादितिनंदनः ॥ २४८ ॥ वार्ष्णेयःसात्वतांश्रेष्ठःशौरिर्यदुकु
लोद्वहः ॥ नराकृतिःपरंब्रह्मसव्यसाचीवरप्रदः ॥ २४९ ॥ ब्रह्मादिकाम्यलालित्यजगदाश्चर्यशैशवः ॥ पूतनाघ्नःशकटभिद्यमलार्जुनभंजनः ॥ २५० ॥
वातासुरारिःकेशिघ्नोधेनुकारिर्गवीश्वरः ॥ दामोदरोगोपदेवोयशोदानंददायकः ॥ २५१ ॥ कालीयमर्दनःसर्वगोपगोपीजनप्रियः ॥ लीलागोवर्द्धनधरोगो

---

[1] वध इति पाठः ।
[2] पार्वत्यधिक इतिवा वाठः ।
[3] छांबुद इति पाठान्तरम् ।

विंदोगोकुलोत्सवः ॥ २५२ ॥ अरिष्टमथनःकामोन्मत्तगोपीविमुक्तिदः ॥ सद्यःकुवलयापीडघातीचाणूरमर्दनः ॥ २५३ ॥ कंसारिरुग्रसेनादिराज्यव्यापा
रिता[1]परः ॥ सुधर्मांकितभूर्लोकोजरासंधबलांतकः ॥ २५४ ॥ त्यक्तभग्नजरासंधोभीमसेनयशःप्रदः ॥ सांदीपनमृतापत्यदाताकालांतकादिजित् ॥२५५॥
समस्तनारकित्रातासर्वभूपतिकोटिजित् ॥ रुक्मिणीरमणोरुक्मिशासनोनरकांतकः॥ २५६ ॥ समस्तसुंदरीकांतोमुरारिर्गरुडध्वजः ॥ एकाकीजितरुद्रा
र्कमरुदाद्यखिलेश्वरः ॥ २५७ ॥ देवेंद्रदर्पहाकल्पद्रुमालंकृतभूतलः ॥ बाणबाहुसहच्छिन्नंनंद्यादिगणकोटिजित् ॥ २५८ ॥ लीलाजितमहादेवोमहादेवै
कपूजितः ॥ इंद्रार्थार्जुननिर्भंगजयदःपांडवैकधृक् ॥२५९॥ काशिराजशिरश्छेत्तारुद्रशक्त्यैकमर्दनः ॥ विश्वेश्वरप्रसादाक्षःकाशीराजसुतार्दनः ॥ २६० ॥
शंभुप्रतिज्ञाविध्वंसीकाशीनिर्दग्धनायकः ॥ काशीशगणकोटिघ्नोलोकशिक्षाद्विजार्चकः ॥२६१॥ युवतीव्रतयोवश्यःपुराशिववरप्रदः ॥ शंकरैकप्रतिष्ठाधृ
क्स्वांशशंकरपूजकः ॥ २६२ ॥ शिवकन्याव्रतपतिःकृष्णरूपशिवारिहा ॥ महालक्ष्मीवपुर्गौरीत्रातावैदलवृत्रहा ॥ २६३ ॥ स्वधाममुचुकुंदैकनिष्का
लयवनेष्टकृत् ॥ यमुनापतिरानीतपरिलीनद्विजात्मजः ॥ २६४ ॥ श्रीदामरंकभक्तार्थभूम्यानीतेंद्रवैभवः ॥दुर्वृत्तशिशुपालैकमुक्तिदोद्वारकेश्वरः॥२६५॥
आचांडालादिकप्राप्यद्वारकानिधिकोटिकृत् ॥ अक्रूरोद्धवमुख्यैकभक्तस्वच्छंदमुक्तिदः ॥ २६६ ॥ सबालस्त्रीजलक्रीडामृतवापीकृतार्णवः ॥ ब्र
ह्मास्त्रदग्धगर्भस्थपरीक्षिज्जीवनैककृत् ॥ २६७ ॥ परिलीनद्विजसुतानेताऽर्जुनमदापहः ॥ गूढमुद्राकृतिग्रस्तभीष्माद्यखिलकौरवः ॥ २६८ ॥ यथार्थ
खंडिताशेषदिव्यास्त्रपार्थमोहहृत् ॥ गर्भशापछलध्वस्तयादवोर्वीभयापहः ॥ २६९ ॥ जराव्याधारिगतिदःस्मृतिमात्राखिलेष्टदः ॥ कामदेवोरतिपति
र्मन्मथःशंबरांतकः ॥ २७० ॥ अनंगोजितगौरीशोरतिकांतःसदेप्सितः ॥ पुष्पेषुर्विश्वविजयिस्मरःकामेश्वरीप्रियः ॥ २७१ ॥ उषापतिर्विश्वकेतु
र्विश्वहर्त्तोधिपूरुषः ॥ चतुरात्माचतुर्व्यूहश्चतुर्युगविधायकः ॥ २७२ ॥ चतुर्वेदैकविश्वात्मासर्वोत्कृष्टांशकोटिशः ॥ आश्रमात्मापुराणर्षिर्व्यासःशाखा
सहस्रकृत् ॥ २७३ ॥ महाभारतनिर्माताकवींद्रोबादरायणः ॥ कृष्णद्वैपायनःसर्वपुरुषार्थैकबोधकः ॥ २७४ ॥ वेदांतकर्ताब्रह्मैकव्यंजकःपुरुवंशकृत् ॥
बुद्धोध्यानजिताशेषदेवदेवोजगत्प्रियः ॥ २७५ ॥ निरायुधोजगज्जैत्रःश्रीधरोदुष्टमोहनः ॥ दैत्यवेदबहिःकर्त्तावेदार्थश्रुतिगोपकः ॥ २७६ ॥ शौद्धोदनिर्दृ
ष्टदृष्टिःसुखदःसदसस्पतिः ॥ यथायोग्याखिलकृपःसर्वशून्योखिलेष्टदः ॥ २७७ ॥ चतुष्कोटिपृथक्तत्त्वंप्रज्ञापारमितेश्वरः ॥ पाखंडवेदमार्गेशः पाखं
डश्रुतिगोपकः ॥ २७८ ॥ कल्कीविष्णुयशःपुत्रःकलिकालविलोपकः ॥ समस्तम्लेच्छदुष्टघ्नःसर्वशिष्टद्विजातिकृत् ॥ २७९ ॥ सत्यप्रवर्त्तकोदेवद्विज

---

१ ऽमरः । १ दृष्टदिष्टइति पुस्तकत्रये ।

दीर्घक्षुधापहः ॥ अश्ववारादिरेवंतःपृथ्वीदुर्गतिनाशनः ॥ २८० ॥ सद्यःक्ष्माऽनंतलक्ष्मक्तिन्नष्टानिःशेषधर्मवित् ॥ अनंतस्वर्णयोगैकहेमपूर्णाखिलाद्रि
जः ॥ २८१ ॥ असाध्यैकजगच्छास्ताविश्ववंद्योजयध्वजः ॥ आत्मतत्वाधिपःकर्तृश्रेष्ठोविधिरुमापतिः ॥ २८२ ॥ भर्तृश्रेष्ठःप्रजेशाग्र्योमरीचिर्जनका
ग्रणीः ॥ कश्यपोदेवराजेंद्रःप्रह्लादोदैत्यराट्शशी ॥ २८३ ॥ नक्षत्रेशोरविस्तेजःश्रेष्ठःशुक्रःकवीश्वरः ॥ महर्षिराड्भृगुर्विष्णुरादित्येशोबलिःस्वरा
ट् ॥ २८४ ॥ वायुर्वह्निःशुचिःश्रेष्ठःशंकरोरुद्रराड्गुरुः ॥ विद्वत्तमाश्चित्ररथोगंधर्वाग्र्योक्षरोत्तमः ॥ २८५ ॥ वर्णादिरग्र्यस्त्रीगौरीशक्त्याग्र्याश्रीश्च
नारदः ॥ देवर्षिराट्पांडवाग्र्योऽर्जुनोवादःप्रवादराट् ॥ २८६ ॥ पवनःपवनेशानोवरुणोयादसांपतिः ॥ गंगातीर्थोत्तमोद्यूतंछलकाग्र्यंवरौ
षधम् ॥ २८७ ॥ अन्नंसुदर्शनोस्त्राग्र्यंवज्रंप्रहरणोत्तमम् ॥ उच्चैःश्रवावाजिराजऐरावतइभेश्वरः ॥ २८८ ॥ अरुंधत्येकपत्नीशोह्यश्वत्थोऽशेषवृ
क्षराट् ॥ अध्यात्मविद्याविद्याग्र्यःप्रणवच्छंदसांवरः ॥ २८९ ॥ मेरुर्गिरिपतिमार्गोमासाग्र्यःकालसत्तमः ॥ दिनाद्यात्मापूर्वसिद्धः कापिलःसाम
वेदराट् ॥ २९० ॥ तार्क्ष्यःखगेंद्रऋत्वग्र्योवसंतःकल्पपादपः ॥ दातृश्रेष्ठःकामधेनुरार्तिघ्नाग्र्यःसुहृत्तमः ॥ २९१ ॥ चिंतामणिर्गुरुश्रेष्ठोमाता
हिततमःपिता ॥ सिंहोमृगेंद्रोनागेंद्रोवासुकिर्नृवरोनृप ॥ २९२ ॥ वर्णेशोब्राह्मणश्वेतः[1]करुणाग्र्यंनमोनमः ॥ इत्येतद्वासुदेवस्यविष्णोर्नामस
हस्रकम् ॥ २९३ ॥ सर्वापराधशमनंपरंभक्तिविवर्द्धनम् ॥ अक्षयंब्रह्मलोकादिसर्वस्वर्गैकसाधनम् ॥ २९४ ॥ विष्णुलोकैकसोपानंसर्वदुःखविना
शनम् ॥ समस्तसुखदंसद्यःपरंनिर्वाणदायकम् ॥ २९५ ॥ कामक्रोधादिनिःशेषमनोमलविशोधनम् ॥ शांतिदंपावनंनृणांमहापातकिनामपि
॥ २९६ ॥ सर्वेषांप्राणिनामाशुसर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥ समस्तविघ्नशमनंसर्वारिष्टविनाशनम् ॥ २९७ ॥ घोरदुःखप्रशमनंतीव्रदारिद्र्यनाशनम् ॥
ऋणत्रयापहंगुह्यंधनधान्ययशस्करम् ॥ २९८ ॥ सर्वैश्वर्यप्रदंसर्वसिद्धिदंसर्वधर्मदम् ॥ तीर्थयज्ञतपोदानव्रतकोटिफलप्रदम् ॥ २९९ ॥ जगज्जाड्य
प्रशमनंसर्वविद्याप्रवर्त्तकम् ॥ राज्यदंभ्रष्टराज्यानांरोगिणांसर्वरोगहृत् ॥ ३०० ॥ वंध्यानांसुतदंचायुःक्षीणानांजीवितप्रदम् ॥ भूतग्रहविषध्वंसिग्रह
पीडाविनाशनम् ॥ ३०१ ॥ मांगल्यंपुण्यमायुष्यंश्रवणात्पठनाज्जपात् ॥ सकृदस्याखिलावेदाःसांगामंत्राश्चकोटिशः ॥ ३०२ ॥ पुराणशास्त्रस्मृत
यःश्रुतास्युःपठितास्तथा ॥ जप्त्वाचैकाक्षरंश्लोकंपादंवापठतिप्रिये ॥ ३०३ ॥ नित्यंसिध्यतिसर्वेष्टमचिरात्किमुताखिलम् ॥ नानेनसदृशंसद्यःप्रत्ययं
सर्वकर्मसु ॥ ३०४ ॥ इदंभद्रेत्वयागोप्यंपाठ्यंस्वार्थैकसिद्धये ॥ नावैष्णवायदातव्यंविकल्पोपहतात्मने ॥ ३०५ ॥ भक्तिश्रद्धाविहीनायविष्णुसामा

---

[1] कारणाग्र्यं । करणाग्र्य इतिच ।

न्यदर्शिने ॥ देयंपुत्रायशिष्यायसुहृदेहितकाम्यया ॥ ३०६ ॥ मत्प्रसादादृतेनेदंग्रहीष्यंत्यल्पमेधसः ॥ कलौसद्यःफलंकल्पग्राममंनेष्यातिनारदः ॥
॥ ३०७ ॥ लोकानांभाग्यहीनानांयेनदुःखंविनश्यति ॥ द्वित्रेषुवैष्णवेष्वेतदार्यावर्तेभविष्यति ॥ ३०८ ॥ नास्तिविष्णोःपरंधामनास्तिविष्णोःपरंतपः ॥
नास्तिविष्णोःपरोधर्मोनास्तिमंत्रोह्यवैष्णवः ॥ ३०९ ॥ नास्तिविष्णोःपरंसत्यंनास्तिविष्णोःपरोमखः ॥ नास्तिविष्णोःपरंध्यानंनास्तिविष्णोःपराग
तिः॥३१०॥ किंतस्यबहुभिर्मंत्रैःशास्त्रैर्वाबहुविस्तरैः ॥ वाजपेयसहस्रैर्वाभक्तिर्यस्यजनार्दने ॥३११॥ सर्वतीर्थमयोविष्णुःसर्वशास्त्रमयःप्रभुः॥ सर्वक्रतुमयो
विष्णुःसत्यंसत्यंवदाम्यहम् ॥ आब्रह्मसारसर्वस्वंसर्वमेतन्मयोदितम् ॥३१२॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ धन्यास्म्यनुगृहीतास्मिकृतार्थास्मिजगत्पते ॥ यन्मये
दंश्रुतंस्तोत्रंत्वद्रहस्यंसुदुर्लभम् ॥३१३॥ अहोबतमहत्कष्टंसमस्तदुःखहेहरौ ॥ विद्यमानेपिदेवेशेमूढाःक्लिश्यंतिसंसृतौ॥३१४॥ यमुद्दिश्यसदानाथंमहेशो
पिदिगंबरः ॥ जटिलोभस्मलिप्तांगोतपस्वीवीक्ष्यतेजनैः ॥३१५॥ ततोधिकोस्तिदेवःकोलक्ष्मीकांतान्मधुद्विषः ॥ यत्तत्त्वंचिंत्यतेनित्यंत्वयायोगेश्वरेणहि॥
॥३१६॥ततःपरंकिमधिकंपदंश्रीपुरुषोत्तमात् ॥ तमविज्ञायकंमूढाःयजंतेज्ञानमानिनः ॥ ३१७ ॥ मुषितास्मित्वयानाथचिरंयदयमीश्वरः ॥ प्रकाशितो
नमेयस्मात्त्वदाद्यादिव्यशक्तयः ॥३१८॥ अहोसर्वेश्वरोविष्णुःसर्वदेवोत्तमोत्तमः ॥ भवदादिगुरुर्मूढैःसामान्यइववीक्ष्यते ॥ ३१९ ॥ महीयसांहिमाहात्म्यं
भजमानान्भजंतिते ॥ द्विषतोपिवृथापापानुपेक्ष्यंतेक्षमान्विताः ॥ ३२० ॥ मयापिबाल्येस्वपितुःप्रजादृष्टाबुभुक्षिताः ॥ दुःखादशक्तयापोष्टुंश्रियमाराध्य
वैभृताः ॥ ३२१ ॥ तयासंनिहिताभ्यश्चप्रजाभ्योभवदादयः ॥ विलसंतिसशक्राद्याःससुहृन्मित्रबांधवाः ॥ ३२२ ॥ तयाविनाक्वदेवत्वंक्वैश्वर्यंक्वपरिग्र
हः॥ सर्वेभवंतिजीवंतोयातनास्वेवसंस्थिताः॥३२३॥ तामृतेनैवधर्मोर्थःकामोमोक्षोपिदूरतः॥क्षुधितानांदुर्गतानांकुतोयोगसमाधयः॥३२४॥ सचसंसारसा
रैकःसर्वलोकैकनायकः ॥ वशगाकमलायस्यत्यक्त्वातामपिशंकरः ॥ ३२५ ॥ अनौद्धत्येनशौचेनरूपेणार्जवसंपदा ॥ सर्वातिशयवीर्येणसंपूर्णस्यमहा
त्मनः ॥ ३२६ ॥ कस्तेनतुल्यतामेतिदेवदेवेनविष्णुना ॥ यस्यांशांशावतारेणविनासर्वंविलीयते ॥ ३२७॥ जगदेतत्तथाप्याहुर्दोषायैतद्विमोहिताः ॥
नास्यजन्मनवामृत्युर्नाप्राप्यंस्वार्थमेवच ॥ ३२८ ॥ कामाद्यासक्तचित्तत्वात्किंतुसर्वेश्वरप्रभो ॥ त्वन्मयत्वात्प्रमादाद्वाशक्नोमिपठितुंनचेत् ॥
॥ ३२९ ॥ विष्णोःसहस्रनामैतत्प्रत्यहंवृषभध्वज ॥ नाम्नैकेनतुयेनस्यात्तत्फलंब्रूहिमेप्रभो ॥ ३३० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ रामरामेतिरामे
तिरमेरामेमनोरमे ॥ सहस्रनामतत्तुल्यंरामनामवरानने ॥ ३३१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिना

---

१ परोजप इतिन्यःपाठः ।

रदसंवादेविष्णोर्नामसहस्रंसंपूर्णनामैकसप्ततितमोऽध्यायः ॥७१॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ ब्राह्मणावाक्षत्रियावावैश्यावागिरिकन्यके ॥
शूद्रावाथविशेषेणपठंत्यनुदिनंयदि ॥ १ ॥ धनधान्यसमायुक्तायांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ श्लोकंवाश्लोकमर्द्धंवापादंपादार्द्धमेववा ॥ २ ॥ पठनान्मो
क्षमाप्नोतियावदाभूतसंप्लवम् ॥ विन्यासेनयुतंदेविविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ ३ ॥ येपठंतिनरश्रेष्ठास्तेयांतिपदमव्ययम् ॥ एककालंद्विकालंवात्रिकालंवा
थयःपठेत् ॥ ४ ॥ धनायुर्वर्धतेतस्ययावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ पुत्रान्पौत्रांस्तथालक्ष्मीसंपदंविपुलांलभेत् ॥ ५ ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयोवरानने ॥
विष्णोर्नामसहस्रंतुपरंनिर्वाणदायकम् ॥ ६ ॥ पूजनंप्रथमंतस्यकृतंयेननरेणतु ॥ संपूर्णपूजितेविष्णौतस्यपूजाचवार्षिकी ॥ ७ ॥ व्यग्रत्वंचनकर्त्तव्यं
पठनेतुविशेषतः ॥ यदिचेत्क्रियतेपाठेह्यायुर्वित्तंचनश्यति ॥ ८ ॥ यावंतिभुवितीर्थानिजंबूद्विपेषुसर्वदा ॥ तानितीर्थानितत्रैवविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥
॥ ९ ॥ तत्रैवगंगायमुनाचवेणीगोदावरीतत्रसरस्वतीच ॥ सर्वाणितीर्थानिवसंतितत्रयत्रास्थितंनामसहस्रकंतत् ॥ १० ॥ इदंपवित्रंपरमंभक्तानांवल्लभं
सदा ॥ ध्येयंहिदासभावेनभक्तिभावेनचेतसा ॥ ११ ॥ परंसहस्रनामाख्यंयेपठंतिमनीषणः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्तेयांतिहरिसंनिधौ ॥ १२ ॥ अरु
णोदयकालेतुयेपठंतिजपंतिच ॥ आयुर्बलंचतेषांश्रीर्वर्द्धतेचदिनेदिने ॥१३॥ रात्रौजागरणेप्राप्तेकलौभागवतोनरः ॥ पठनान्मुक्तिमाप्नोतियावदिंद्राश्चतुर्द
श ॥१४॥ एकैकेनतुनाम्नावैहरौतुलसिकारणात् ॥ पूजासाचैवविज्ञेयाकोटियज्ञफलाधिका ॥१५॥ मार्गेचगच्छमानास्तुयेपठंतिद्विजातयः ॥ नदोषामार्ग
जास्तेषांभवंतिकिलपार्वति ॥१६॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंकेशवस्यतु ॥ येशृण्वंतिनरश्रेष्ठास्तेपुण्याःपुण्यरूपिणः ॥ १७ ॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणे
पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेसहस्रनाममहिमानामद्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउ
वाच ॥ ॥ ॐरामरक्षास्तोत्रस्यश्रीमहर्षिर्विश्वामित्रऋषिः ॥ श्रीरामोदेवता ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ विष्णुप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः ॥ १ ॥ अतसीपुष्पसंका
शंपीतवाससमच्युतम् ॥ ध्यात्वावैपुंडरीकाक्षंश्रीरामंविष्णुमव्ययम् ॥ २ ॥ पातुवोहृदयंरामःश्रीकंठःकंठमेवच ॥ नाभिंपातुमखत्राताकटिंमेवि
श्वरक्षकः ॥ ३ ॥ करौपातुदाशरथिःपादौमेविश्वरूपधृक् ॥ चक्षुषीपातुवैदेवसीतापतिरनुत्तमः ॥ ४ ॥ शिखांमेपातुविश्वात्माकर्णौमेपातुकामदः॥पा
र्श्वयोस्तुसुरत्राताकालकोटिदुरासदः ॥ ५ ॥ अनंतःसर्वदापातुशरीरंविश्वनायकः ॥ जिह्वांमेपातुपापघ्नोलोकशिक्षाप्रवर्त्तकः ॥६॥ राघवःपातुमेदंतान्के
शान्रक्षतुकेशवः ॥ सक्थिनीपातुमेदत्तविजयोनामविश्वसृक्॥७॥ एतांरामबलोपेतांरक्षांयोवैपुमान्पठेत्॥सचिरायुःसुखीविद्वान्लभतेदिव्यसंपदम् ॥८॥
रक्षांकरोतिभूतेभ्यःसदारक्षातुवैष्णवी ॥ रामेतिरामभद्रेतिरामचंद्रेतियःस्मरेत् ॥ ९ ॥ विमुक्तःसनरःपापान्मुक्तिंप्राप्नोतिशाश्वतीम् ॥ वसिष्ठेनइदं

प्रोक्तंगुरवेविष्णुरूपिणे ॥ १० ॥ ततोमेब्रह्मणःप्राप्तंमयोक्तंनारदंप्रति ॥ नारदेनतुभूर्लोकेप्रापितंसुजनेष्विह ॥११॥ सुप्त्वावाथगृहेवापिमार्गेगच्छंतएववा ॥
येपठंतिनरश्रेष्ठास्तेनराःपुण्यभागिनः॥१२॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेरामरक्षास्तोत्रंनामत्रिस
प्ततितमोऽध्यायः ॥७३॥ ७३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिधर्ममाहात्म्यमुत्तमम्॥यच्छ्रुत्वानपुनर्जन्मजायतेभुविकर्हिचित् ॥ १ ॥ धर्मा
दर्थंचकामंचमोक्षंचैतत्रयंलभेत् ॥ तस्माद्धर्मंसमीहेताविद्वान्यःसबुधःस्मृतः ॥ २ ॥ तपसाचैवदानेनव्रतेननियमेनच ॥ तपसाप्राप्यतेस्वर्गःसात्विकेन
तथैवच ॥ ३ ॥ इहायातोलभेद्राज्यंक्रोधलोभविवर्जितः ॥ जन्मांतरेणमुक्तिःस्यात्पदंविंदातिवैष्णवम् ॥ ४ ॥ तपसाराजसेनेहराजसश्चैवजायते ॥ तत्त्वा
तामसभावेनक्रूरकर्माहिनिष्ठुरः ॥ ५ ॥ तपस्तद्रक्षसांचोक्तंभुक्तिदंतामसात्मनाम् ॥ यत्ततंसात्विकंचैवतत्तपोभवतिध्रुवम् ॥ ६ ॥ रजस्तमोभ्यांनियतं
तपस्यतांवनेसतांवायुभुजांसुनिर्जने ॥ तपस्विनांचैवधनादिवांच्छतांवनेपिदोषाःप्रभवंतिरागिणाम् ॥ ७ ॥ गृहेपिपंचेंद्रियनिग्रहस्तपस्त्वकुत्सितेकर्मणि
यःप्रवर्त्तते ॥ निवृत्तरागस्यतपोवनंगृहंगृहाश्रमोतोगदितःस्वधर्मः ॥ ८ ॥ सुदुस्तरःसत्वजितेंद्रियाणांसंहन्यतेश्रेष्ठतमःशुभाश्रमः ॥ गृहस्तुधर्मःप्रव
रोमनीषिणांब्रह्मादिभिश्चाभिहितोनगात्मजे ॥ ९ ॥ तत्त्वातपस्वीविपिनेक्षुधार्तोगृहंसमायातिसदान्नदातुः ॥ भक्त्यासचान्नंप्रददातितस्मैतपोविभागंभज
तेहितस्य ॥ १० ॥ गृहाश्रमंज्येष्ठमिहाश्रमाणांसम्यक्चयःपालयतेमनुष्यः ॥ इहैवभुंजन्समनुष्यभोगान्स्वर्गंप्रयातीतिनसंशयोत्र ॥ गृहंसदापालयतां
नराणांपापंसमायातिकथंहिदेवि ॥ ११ ॥ गृहाश्रमःपुण्यतमःसर्वदातीर्थवद्गृहम् ॥ अस्मिन्गृहाश्रमेपुण्येदानंदेयंविशेषतः ॥ १२ ॥ देवानांपूजनंयत्रअ
तिथीनांचभोजनम् ॥ पथिकानांचशरणंअतोधन्यतमोमतः ॥ १३ ॥ तद्गृहंतुसमाश्रित्ययेर्चयंतिद्विजान्नराः ॥ आयुर्लक्ष्मीस्तथापुत्रानहीयंतेकदाच
न ॥ १४ ॥ शृणुसुंदरिवक्ष्यामिमहापापविशोधनम् ॥ सर्वसंपत्करंदानंइहामुत्रफलप्रदम् ॥ १५ ॥ शुभेकालेसमायातेसमभ्यर्च्यस्वदैवतम् ॥
नित्यंनैमित्तिकंकृत्वादद्याद्दानंस्वशक्तितः ॥ १६ ॥ गृहीत्वापरद्रव्यंचद्विजदेवेभ्यएवहि ॥ दद्यात्सानेरयंदृष्ट्वापश्चाद्यातिपरांगतिम् ॥ १७ ॥
शतानीकोयथादानात्सपुत्रश्चैवतारितः ॥ दत्त्वान्येचद्विजेभ्यश्चसगंताधर्मतोदिवम् ॥ १८ ॥ धर्मस्थानेषुयैर्दत्तंतेषांधर्ममुदाहृतम् ॥ शृणुदे
विप्रवक्ष्यामिवित्तदानंसमासतः ॥ १९ ॥ देहशुद्धिकरंदानंनभूतंनभविष्यति ॥ पापहीनोयेनपुमान्जायतेनात्रसंशयः ॥२०॥ भोगान्भुक्त्वाततश्चायंया
तिविष्णुंसनातनम् ॥ पुरावैब्रह्मणाप्रोक्तंभार्गवायमहात्मने ॥ २१ ॥ पापयुक्तायरामायतुलावृषभमेवच ॥ पापकर्मरतश्चैववधबंधक्रियोनृपः ॥ २२ ॥

---

१ पर्णाशिना मितिपाठः ।

अभक्षभक्षणरताभ्रूणहागुरुतल्पगः ॥ एतेप्यनृतवादांचप्रसूयंतेवियोनिषु ॥ २३ ॥ अयाज्ययाजनंकृत्वायाचयित्वातुनिंदितान् ॥ सदाकोपसमायुक्ताःसाधूनांपीडनेरताः ॥ २४ ॥ विश्वासोपहताश्चैषामसुभिर्धर्मनिंदकाः ॥ पापैरेभिःसमायुक्ताज्ञात्वात्मानंगतायुषम् ॥ २५ ॥ इतिज्ञात्वातुतैर्देविदानंदेयंविशेषतः ॥ बहवोधर्मकर्त्तारोवैष्णवाभुविविश्रुताः ॥ २६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेदानधर्मोनामचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥

॥ महादेवउवाच ॥

॥ गंडिकायास्तुमाहात्म्यंवक्ष्येदेविविधानतः ॥ यथागंगातथासाचकथितानगनंदिनि ॥ १ ॥ शालग्रामशिलायत्रजायतेबहुधातथा ॥ माहात्म्यंचैवतस्याश्चकथितंमुनिसत्तमैः ॥ २ ॥ अंडजाउद्भिजायत्रस्वेदजाश्चजरायुजाः ॥ यस्यादर्शनमात्रेणपुण्यरूपास्तुपार्वति ॥ ३ ॥ [1]उत्तरसातुसंभूतागंडिकातुमहानदी ॥ संस्मृतासंस्मृतानूनंपापंहंत्यगनंदिनि ॥ ४ ॥ यत्रनारायणोदेवोनित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ शंखचक्रधरास्तस्यसमीपेनिवसंतिये ॥ ५ ॥ तेमृत्युंसमनुप्राप्यदिव्यरूपाश्चतुर्भुजाः ॥ ऋषयस्तत्रतिष्ठंतिदेवाश्चैवंविशेषतः ॥ ६ ॥ रुद्रानागास्तथायक्षानात्रकार्याविचारणा ॥ [2]तस्याःसमीपेह्येकोयंस्थलोवैविष्णुरूपधृक् ॥७॥ स्थलेस्मिन्वार्ततेमूर्तिर्बहुरूपाति[3]मुक्तिदा ॥ चतुर्विंशतिभूतानांजातयःसंतितत्रवै ॥८॥ एकावैमत्स्यरूपाचकृष्णरूपातिमुक्तिदा ॥ अन्याचयाबुधैःप्रोक्तास्थलेवैविष्णुसंज्ञके ॥९॥ कल्किनाम्नीतथापुण्याकपिलायामयोदिता ॥ अन्यास्तुविविधाकाराद्दृश्यंतेबहुधाअपि ॥ १० ॥ तिष्ठंतिमूर्त्तयःसर्वानानारूपाह्यनेकशः ॥ सागंगामहतीपुण्याधर्मकामार्थमुक्तिदा ॥ ११ ॥ यस्यांभूमौहृषीकेशोनियमेनसमन्वितः ॥ वर्त्ततेद्यापितत्रैवमयासहनसंशयः ॥ १२ ॥ भ्रूणहत्याबालहत्यागोहत्याचविशेषतः ॥ यस्याःस्पर्शनमात्रेणमुच्यतेसर्वकिल्बिषात्॥१३॥ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चैवान्यजातयः ॥ सर्वेतेवैविमुच्यंतेदर्शनाद्गंडिकांबुनः ॥१४॥ इयंवेणीसमापुण्यापापिनांतुविशेषतः ॥ मुच्यतेब्रह्महायत्रइतरेषांतुकाकथा ॥ १५ ॥ सर्वदासर्वकालेतुअहंगच्छामिपार्वति ॥ तीर्थानांतीर्थराजोयंब्रह्मणाभाषितःकिल ॥ १६ ॥ तत्रस्नानंचदानंचमुनिभिःपरिकल्पितम् ॥ आषाढेपुण्यकालेतुतत्रगच्छामिसुंदरि ॥ १७ ॥ मासैकविधिनाचैवस्नानंतत्रकरोम्यहम् ॥ तारकंतत्रविशदंजपामितुनिरंतरम् ॥ १८ ॥ अतोहंवैष्णवोजातोविष्णुक्षेत्रेयतोगतः ॥ विष्णुनानिर्मितंपूर्वंक्षेत्रंतत्तुमहत्तरम् ॥ १९ ॥ वैष्णवानांचगतिदंपावनंपरमंस्मृतम् ॥ भवेस्मिन्मानुषेजन्मदुर्लभंदेविसर्वदा ॥ २० ॥ दुर्लभंगण्डिकातीर्थंविष्णुक्षेत्रंतुदुर्लभम् ॥ अतोह्याषाढमासेतुगंतव्यंद्विजसत्तमैः ॥ २१ ॥ तत्रगत्वाविशेषेणशंखचक्रादिधारणम् ॥ कर्त्तव्यंतुद्विजश्रेष्ठैःपवित्रंपरमंस्मृतम् ॥ २२ ॥ शंखतीर्थंतुवामेवैदाक्षिणेचक्रचि

---

१ उत्तरे सातु संभूता गिलकातु महानदी ॥ इतिपाठान्तरम् । २ तस्याः समीपेस्यैकोयामित्यन्यत्र । ३ सुखप्रदा इतिपा० । ४ दर्शनाद्गिलिकांबुनः इत्यपिपाठः । अनेनगिलिकेतिगण्डक्या अपरंनाम ज्ञायते ।

न्हितम् ॥ द्विजानांमुक्तिदंप्रोक्तंधारितव्यंप्रयत्नतः ॥ २३ ॥ ब्राह्मणैश्चविशेषेणशंखचक्रादिधारणं ॥ धृतेसतिमहादेविवैष्णवास्तेहिमानवाः ॥ २४ ॥
नगण्डिकासमंतीर्थंनव्रतंद्वादशीसमम् ॥ नदेवःकेशवादन्योभूयोभूयोवरानने ॥२५॥ गंडिकायास्तुमाहात्म्यंयेशृण्वंतिनरोत्तमाः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वा
विष्णुलोकेहियांतिते ॥ २६ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेगंडिकातीर्थमाहात्म्यंनामपंच
सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुसुंदरिवक्ष्यामिस्तोत्रंचाभ्युदयंततः ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेपापीब्रह्महानात्रसंशयः ॥ १ ॥
धातावैनारदंप्राहतदहंतुब्रवीमिते ॥ तमुवाचततोदेवःस्वयंभूरमितद्युतिः ॥ २ ॥ प्रगृह्यरुचिरंबाहुंस्मारयेच्चौर्ध्वदेहिकम् ॥ भगवान्नारायणःश्रीमान्
देवश्चक्रायुधोहरिः ॥ ३ ॥ शार्ङ्गधारीहृषीकेशःपुराणपुरुषोत्तमः ॥ अजितःखड्गभृज्जिष्णुःकृष्णश्चैवसनातनः ॥ ४ ॥ एकशृंगोवराहस्त्वंभू
तभव्यभवात्मकः ॥ अक्षरंब्रह्मसत्यंतुआदौचांतेचराघवः ॥ ५ ॥ लोकानांतुपरोधर्मोविष्वक्सेनश्चतुर्भुजः ॥ सेनानीरक्षणस्त्वंचवैकुंठस्त्वंजगत्प्रभुः ॥
॥ ६ ॥ प्रभवश्चाव्ययस्त्वंचउपेंद्रोमधुसूदनः ॥ पृश्निगर्भोधृतार्चिस्त्वंपद्मनाभोरणांतकृत् ॥ ७ ॥ शरण्यंशरणंचत्वामाहुःसेन्द्रामहर्षयः ॥ ऋक्साम
श्रेष्ठोवेदात्माशतजिह्वोमहर्षयः ॥ ८ ॥ त्वंयज्ञस्त्वंवषट्कारस्त्वमोंकारःपरंतपः ॥ शतधन्वावसुःपूर्ववसूनांत्वंप्रजापतिः ॥ ९ ॥ त्रयाणामपिलो
कानांआदिकर्तास्वयंप्रभुः ॥ रुद्राणामष्टमोरुद्रःसाध्यानामपिपंचमः ॥ १० ॥ आश्विनौचापिकर्णौतेसूर्यचंद्रौचचक्षुषी ॥ अंतेचादौचमध्येचदृश्य
सेत्वंपरंतपः ॥ ११ ॥ प्रभवोनिधनंचास्यनविदुःकोभवानिति ॥ दृश्यसेसर्वलोकेषुगोषुचब्रह्मणेषुच ॥ १२ ॥ दिक्षुसर्वासुगगनेपर्वतेषुगुहासु
च ॥ सहस्रनयनःश्रीमाञ्छतशीर्षःसहस्रपात् ॥ १३ ॥ त्वंधारयसिभूतानिवसुधांचसपर्वताम् ॥ अंतःपृथिव्यांसलिलेसर्वसत्वमहोरगः ॥ १४ ॥
त्रींल्लोकान्धारयन्रामस्तेदेवगंधर्वदानवान् ॥ अहंतेहृदयंरामजिह्वादेवीसरस्वती ॥ १५ ॥ देवारोमाणिगात्रेषुनिर्मितास्तेस्वमायया ॥ निमिषस्तेस्मृ
तारात्रिरुन्मेषोदिवसस्तथा ॥ १६ ॥ संस्कारस्ते[2]भवेद्देहोनतदस्तिविनात्वया ॥ जगत्सर्वंशरीरेततस्थैर्यंचवसुधातलम् ॥ १७ ॥ अग्निःकोपः
प्रसादस्तेशेषःश्रीमांश्चलक्ष्मणः ॥ त्वयालोकास्त्रयःक्रांताःपुराणैर्विक्रमैस्त्रिभिः ॥ १८ ॥ त्वयेंद्रश्चकृतोराजाबलिर्बद्धोमहासुरः ॥ लोकान्संहृ
त्यकालस्त्वंनिवेश्यात्मनिकेवलम् ॥ १९ ॥ करोष्येकार्णवंघोरंदृश्यादृश्येचनान्यथा ॥ त्वयासिंहवपुःकृत्वापरमंदिव्यमुत्तमम् ॥ २० ॥ भयदःस
र्वभूतानांहिरण्यकशिपुर्हतः ॥ त्वमश्ववदनोभूत्वापातालतलमाश्रितः ॥ २१ ॥ संहृतंपरमंहव्यंरहस्यंवैपुनःपुनः ॥ यत्परंश्रूयतेज्योतिर्यत्परंश्रू

---

[1] सेवसेत्वं महोरगः इ० पा० । [2] संस्कारास्ते इत्यपि पाठांतरम् ।

यतेपरः ॥ २२ ॥ यत्परंपरतश्चैवपरमात्मेतिकथ्यते ॥ परोमंत्रःपरंतेजस्तमेवहिनिगद्यसे ॥ २३ ॥ हव्यंकव्यंपवित्रंचप्राप्तिःस्वर्गापवर्गयोः ॥
स्थित्युत्पत्तिविनाशांस्तेत्वामाहुःप्रकृतेःपरम् ॥ २४ ॥ यज्ञश्चयजमानश्चहोताचाध्वर्युरेवच ॥ भोक्तायज्ञफलानांचत्वंवैवेदैश्चगीयसे ॥ २५ ॥ सी
तालक्ष्मीर्भवान्विष्णुर्देवःकृष्णःप्रजापतिः ॥ वधार्थंरावणस्यत्वंप्रविष्टोमानुषींतनुम् ॥ २६ ॥ तदिदंचत्वयाकार्यंकृतंधर्मभृतांवर ॥ निहतोरावणो
रामप्रहृष्टादेवताःकृताः ॥ २७ ॥ अमोघंदेववीर्यंतेनतेमोघःपराक्रमः ॥ अमोघदर्शनंरामनचमोघस्तवस्तवः ॥ २८ ॥ अमोघास्तेभविष्यंतिभ
क्तिमंतोनराभुवि ॥ येचत्वांदेवसंभक्ताःपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ २९ ॥ इममार्षस्तवंपुण्यमितिहासंपुरातनम् ॥ येनराःकीर्तयिष्यंतिनास्तितेषांपरा
भवः ॥ ३० ॥ कथमिहहिपराभवंव्रजेयुःपुरुषवराःपुरुषोत्तमेहिभक्ताः ॥ नहिजगतिचतुर्भुजप्रियाणांत्रिदशइहास्तिवरप्रदोविशिष्टः ॥ ३१ ॥
स्तोत्राणांप्रवरंस्तोत्रंराघवस्यमहात्मनः ॥ त्रिकालेयःपठेन्नित्यंमहापातकवानपि ॥ ३२ ॥ संध्याकालेद्विजश्रेष्ठैःश्राद्धकालेविशेषतः ॥ पठ
नीयंप्रयत्नेनभक्तिभावेनचेतसा ॥ ३३ ॥ इदंगोप्यंहिपरमंनाख्येयंकर्हिचित्क्वचित् ॥ पठनान्मुक्तिमाप्नोतिसात्त्वतःसभवेद्ध्रुवम् ॥ ३४ ॥ प्र
थमंपिंडपूजांतेब्राह्मणैर्द्विजसत्तमैः ॥ पठितव्यमिदंस्तोत्रंश्राद्धमक्षयमाप्नुयात् ॥ ३५ ॥ इदंपवित्रंपरमंजनानांमुक्तिदायकम् ॥ लिखित्वावैगृहेयस्तुधा
रयेत्सुसमाधिना ॥ ३६ ॥ आयुःश्रीश्चबलंतस्य[1]वृद्धिंयातिदिनेदिने ॥ लिखित्वाब्राह्मणेदद्याद्धीमान्योवैकदाचन ॥ ३७ ॥ विमुक्ताःपूर्वजास्तस्ययांतिवि
ष्णोःपरंपदम् ॥ चतुर्णांचैववेदानांपाठेचैवतुयत्फलम् ॥ ३८ ॥ [2]समवाप्नोतिजापेननरःस्तोत्रंपठन्जपन् ॥ धृत्वावैशंखचक्रादिब्राह्मणैर्वेदतत्परैः ॥ ३९ ॥
श्राद्धकालेमहादेविअक्षयंतद्भवेद्ध्रुवम् ॥ कंठेपद्माक्षमालांचशंखचक्रादिधारणम् ॥४०॥ ततःश्राद्धंप्रकुर्वीतइदंस्तोत्रंपठन्जपन् ॥ विधिनाभक्तिभावेनपूर्णं
भवतिनान्यथा ॥ ४१ ॥ अतोभक्तिमतापुंसापठनीयंप्रयत्नतः ॥ पठनात्सर्वमाप्नोतिसनरःसुखमेधते ॥ ४२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा
शत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेआभ्युदयिकमूर्ध्वदैहिकस्तोत्रंनामषट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥७६॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पप्रच्छाहंज
गन्नाथंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ पुत्रपौत्रविवृद्ध्यर्थंसुखसौभाग्यदायकम् ॥ १ ॥ तवाग्रेसंप्रवक्ष्यामिशृणुसुंदरिसांप्रतम् ॥ इदंकथानकंदिव्यमृषीणांव्रतमुत्तमम् ॥२॥
रजस्वलातुयानारीसहसापापरूपिणी ॥ कृतेनचव्रतेनैवमहापापैःप्रमुच्यते ॥ [3]पितॄणामक्षयंदेयंधर्मकामार्थसाधनम् ॥ ३ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥
पूर्वमासीन्महाबाहुर्ब्राह्मणोवेदपारगः ॥ सदाध्ययनशीलस्तुदेवशर्माइतिद्विजः ॥ ४ ॥ अग्निहोत्रक्रियायुक्तः षट्कर्मनिरतःसदा ॥ सर्ववर्णेषुसंपूज्यःसपु

---

[1] वर्धयेतादिनेदिने–इ पा० ।
[2] तत्फलंसमवाप्नोति एतत्स्तोत्रं पठन्जपन्–इ० पा० ।
[3] पितॄणामक्षयं देवि–इ० पा० ।

त्रपशुबांधवः ॥ ५ ॥ तस्यब्राह्मणमुख्यस्यभग्नाचगृहवाहिनी ॥ प्राप्तेभाद्रपदेमासेशुक्लपक्षेतुपंचमी ॥ ६ ॥ पितुःक्षयाहंकुरुतेयंतात्माचजितेंद्रियः ॥
रात्रौनिमंत्रयेद्विप्रान्सुखसौभाग्यदायकान् ॥ ७ ॥ प्रभातेविमलेप्राप्तेभांडान्यन्यानिकारयेत् ॥ पाकंसर्वेषुपात्रेषुसकारयतिजायया ॥ ८ ॥ अष्टादश
रसोपेतंपितृणांप्रीतिदायकम् ॥ आकारणंततोदत्त्वाविप्राणांचपृथक्पृथक् ॥ ९ ॥ सर्वेविप्रास्तुसंप्राप्तामध्याह्नेवेदपाठकाः ॥ अर्घपाद्यादिविधिवत्कृत
वान्द्विजसत्तमः ॥ १० ॥ रजसादूषितःश्राद्धेप्रक्षाल्यविधिवत्तदा ॥ गृहमध्येगताःसर्वेआसनेतेनिरूपिताः ॥ ११ ॥ प्रदत्तंभोजनंतेनमिष्टान्नेनविशे
षतः ॥ विधिनाचकृतंश्राद्धंपिंडदानप्रपूर्वकम् ॥ १२ ॥ तांबूलंदक्षिणांचैववस्त्राणिविविधानिच ॥ सर्वंददौद्विजेभ्योवैपितृध्यानपरायणः ॥ १३ ॥ विप्रावि
सर्जिताःसर्वेआशीर्वादपरायणाः ॥ गोत्रिणांबांधवानांचअन्येषांचबुभुक्षताम् ॥ १४ ॥ दत्तमन्नंतदातेनभोजनेविधिपूर्वकम् ॥ निशायांतुकुटीद्वारेउपविष्टो
यदातदा ॥१५॥ ब्राह्मण्यावारिसंगृह्यपादप्रक्षालनंकृतम् ॥तदाशुनीबलीवर्दौपरस्परमभाषताम्॥१६॥ शृणुकांतवचोमह्यंयादृक्कृतवतीवधूः॥तादृशंसंप्रव
क्ष्यामिनान्यथाप्रब्रवीम्यहम् ॥१७॥ कदाचिद्दैवयोगेनगताहंपुत्रसद्मनि ॥ तत्रस्थितंपयःपातुंवध्वादृष्टंनतत्पुनः॥१८॥ पीतंपयस्तुसर्पेणतद्दृष्टंतुमयापुनः॥
पश्चात्पीतंमयासम्यक्दृष्टंवध्वातदापुनः ॥ १९ ॥ तेनसंपर्कदोषेणकटिर्भग्नाचमेसदा ॥ तेनदुःखेनभोस्वामिन्जाताहंदुःखभागिनी ॥ भग्नाकटिश्चसं
जाताह्याहारोनैवरोचते ॥२०॥ ॥ बलीवर्दउवाच ॥ ॥ शृणुत्वंशुनिवक्ष्यामिममदुःखस्यकारणम् ॥ अस्मिन्वैदिवसेप्राप्तेब्राह्मणानांतुभोजनम् ॥२१॥
कारितंममपुत्रेणममर्चितातुनोकृता ॥ नोदकंनतृणंचैवनदत्तंकेनचित्क्वचित् ॥ २२ ॥ अनाहारोह्यहंपापीवद्धोस्मिन्पापभावितः ॥ पूर्वपापविशेषेणजातंशु
निनसंशयः ॥ २३ ॥ तद्वाक्यंतुतदादेविश्रुतंपुत्रेणधीमता ॥ ममायंतुपितासाक्षाज्जातोममगृहेपशुः ॥२४॥ इयंतुजननीसाक्षान्ममचैवनसंशयः ॥ दैवयो
गाच्छुनीजाताकिंकरोमिसुनिश्चयम् ॥२५॥ एवंविचार्यासौविप्रोनैवनिद्रामवापसः ॥ रात्रौचिंतापरोभूत्वास्मरन्विश्वेश्वरंपरम् ॥२६॥ नानाधर्मपरोहंच
ममैवंचकथंशुभम् ॥ विचारयित्वाचततोरात्रौसुप्तस्तदापुनः ॥ २७ ॥ प्रभातेविमलेप्राप्तेऋषीणांपुरतोगतः ॥ तेषांमध्येवसिष्ठेनतस्यसुस्वागतंकृ
तम् ॥ २८ ॥ ब्रूहित्वंब्राह्मणश्रेष्ठतवागमनकारणम् ॥ इतिपृष्टस्तदाविप्रःप्रणाममकरोत्तदा ॥२९॥ अद्यमेसफलंजन्मअद्यमेसफलाक्रिया ॥ अद्यमेपितर
स्तृप्तादुर्लभात्तवदर्शनात् ॥ ३० ॥ यथोक्तंचकृतंश्राद्धंद्विजाश्चैवसुभोजिताः ॥ कुटुंबिनांतुसर्वेषांभोजनंकारितंतथा ॥ ३१ ॥ भोजनानंतरंप्राप्ताशुनी
तत्रउवाचह ॥ अस्माकंतुगृहेह्येकोबलीवर्दस्तुवर्त्तते ॥ ३२ ॥ तंप्रतिप्रतिवाक्यंयद्द्विजमत्तःशृणुष्वतत् ॥ गृहेस्थितंदुग्धभांडमहिनादूषितंमया ॥३३ ॥

---

१ तपसातु जितेंद्रियः इ० पा० ।

दृष्टंमेमहतीचिंतातदाजातानसंशयः ॥ अनेनपयसाचैवपक्वमन्नंयदाभवेत् ॥ ३४ ॥ तदात्रसर्वेविप्राश्चम्रियंतेभोजनात्ततः ॥ एवंविचार्यतत्स्वामिन्दुग्धं
पीतंतदामया ॥ ३५ ॥ तदादृष्टंतुवध्वावैतयामेताडनंकृतम् ॥ चरामितेनसंभग्नाकिंकरोमिसुदुःखिता ॥ ३६ ॥ तस्यादुःखंतुसंस्मृत्यवृषःप्राहशुनीं
प्रति ॥ [1]शृणुशुनिप्रवक्ष्यामिममदुःखस्यकारणम् ॥ ३७ ॥ अस्याहंतुपितासाक्षात्पूर्वजन्मानिवैशुनि ॥ अद्यवैभोजिताविप्रादत्तमन्नंतुभूरिशः ॥ ३८ ॥
नतृणंनोदकंचैवममाग्रेसंनिवेदितम् ॥ तेनदुःखेनमेदुःखंजातंबहुतरंतदा ॥ ३९ ॥ एतत्कथानकंश्रुत्वारात्रौ[1]निद्रामवापन ॥ ममचिंतातुतत्रैवजातावै
ऋषिसत्तम ॥ ४० ॥ वेदाध्ययनशीलोहंकुशलोवेदकर्मणि ॥ अनयोश्चमहद्दुःखंकिंकरोमीतिचिंतयन् ॥ आगतस्त्वत्समीपेतुममकष्टंनिवारय ॥ ४१ ॥
॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ उग्रजन्मन्शृणुष्वत्वंपूर्वजन्मानियत्कृतम् ॥ अयंवैतुद्विजश्रेष्ठोकुंडिनेनगरेशुभे ॥ ४२ ॥ मासेभाद्रपदेचैवपंचमीयासमा
गता ॥ तद्व्रतंतेननाज्ञातंपितुःश्राद्धादिकारणात् ॥ ४३ ॥ स्त्रीधर्मेणतुसंप्राप्ताक्षयाहेतुतदानघ ॥ तयाचैवकृतंसर्वंब्राह्मणानांचभोजनम् ॥ ४४ ॥ नज्ञा
तंचकृतंतेनपापिष्ठेनदुरात्मना ॥ प्रथमेहनिचांडालीद्वितीयेब्रह्मघातिनी ॥ ४५ ॥ तृतीयेरजकीप्रोक्ताचतुर्थेहनिशुध्यति ॥ तेनपापेनसाजाताशुनीस्व
गृहचारिणी ॥ बलीवर्दस्त्वयंजातःकर्मणानेनसुव्रत ॥ ४६ ॥ ॥ उग्रजन्मोवाच ॥ ॥ व्रतंदानंतथायज्ञंतीर्थंवाममसुव्रत ॥ ब्रूहियेनविशेषेणमुक्तिः
पित्रोर्भवेन्मम ॥ ४७ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ मासेभाद्रपदेशुक्लेजायतेऋषिपंचमी ॥ रजसाविकृतंपापंनश्यतेकरणाद्यतः ॥ ४८ ॥ पुत्रपौत्रप्रदा
त्रीचपितॄणांमुक्तिदायिनी ॥ नद्यांकूपेतडागेवाब्राह्मणस्यगृहेतथा ॥ ४९ ॥ गोमयंमंडलंकुर्यात्कुंभंतत्रैवविन्यसेत् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रमृषिधान्येन
पूरितम् ॥ ५० ॥ यज्ञोपवीतसूत्रंचसहिरण्यंफलंतथा ॥ स्थाप्याश्चऋषयःसप्तसुखसौभाग्यदायकाः ॥ ५१ ॥ आवाहयित्वातेसर्वेपूजनीयाव्रतस्थितैः ॥ नैवेद्यमृ
षिधान्यंचऋषिधान्यंतुभोजनम् ॥ ५२ ॥ एकभक्तेनकर्तव्यमृषीणामर्चनंतदा ॥ पूजयेत्परयाभक्त्यामंत्रेणविधिपूर्वकम् ॥ ५३ ॥ निर्वापंसघृतंदेयंदक्षिणासंयुतंन
दा ॥ देयंविप्रायविधिवदृषीणांप्रीयतांप्रति ॥ ५४ ॥ कथांश्रुत्वाविधानेनकृत्वाचैवप्रदक्षिणाम् ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यमर्घ्यंदद्यात्पृथक्पृथक् ॥ ५५ ॥
ऋषयःसंतुमेनित्यंव्रतसंपूर्णकारिणः ॥ पूजांगृह्णंतुमद्दत्तांऋषिभ्योस्तुनमोनमः ॥ ५६ ॥ पुलस्त्यःपुलहश्चैवक्रतुःप्राचेतसस्तथा ॥ वसिष्ठमरिचात्रे
याअर्घंगृह्णंतुवोनमः ॥ ५७ ॥ एवंपूजाप्रकर्त्तव्याधूपैर्दीपैर्मनोरमैः ॥ पितॄणांजायतेमुक्तिःकृतस्यास्यप्रभावतः ॥ ५८ ॥ पूर्वकर्मविपाकेनरजसादोषभावतः ॥
कृतंह्येवंतुभोवत्समुक्तिस्तस्यनसंशयः ॥ ५९ ॥ तद्व्रतंचकृतंतेनमुक्त्यर्थंपितृहेतवे ॥ तेगतामुक्तिमार्गेणआशीर्वादपरायणाः ॥ ६० ॥ ऋषिपंचमीव्रतंपुण्यं

---

१ शृणुभद्रे प्रवक्ष्यामि–इ० पा० ।   १ निद्रागता पुनः–इ० पा० ।

विप्रायपरिकीर्तितम् ॥ येकुर्वंतिनरश्रेष्ठास्तेज्ञेयाःपुण्यभागिनः॥६१॥येकुर्वंतिनरश्रेष्ठाऋषिव्रतमनुत्तमम् ॥ भुक्त्वात्रभोगान्विपुलान्यांतिविष्णोःपदंतु
ते ॥६२॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेऋषिपंचमीव्रतंनामसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ छ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिअपामार्जनमुत्तमम् ॥ पुलस्त्येनयथोक्तंतुदाल्भ्यायमहात्मने ॥ १ ॥ सर्वेषांरोगदोषाणांनाशनं
मंगलप्रदम् ॥ तत्तेहंतुप्रवक्ष्यामिशृणुत्वंनगनंदिनि ॥ २ ॥ ॥ श्रीदाल्भ्यउवाच ॥ ॥ भगवन्प्राणिनःसर्वेविषरोगाद्युपद्रवैः ॥ कुष्ठग्रहाभिभूताश्च
सर्वकालेह्युपद्रुताः ॥ ३ ॥ आ[1]भिचारिककृत्याद्याबहुरोगाश्चदारुणाः ॥ नभवंतिमुनिश्रेष्ठतन्मेत्वंवक्तुमर्हसि ॥ ४ ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ॥ व्रतोप
वासनियमैर्विष्णुर्वैतोषितस्तुयैः ॥ तेनरानैवरोगार्त्ताजायंतेमुनिसत्तम ॥ ५ ॥ यैर्नकृतंव्रतंपुण्यंनदानंनतपस्तदा ॥ नतीर्थंदेवपूजाचनान्नंदत्तंतुभूरि
शः ॥ ६ ॥ तेवैलोकास्तदाज्ञेयारोगदोषैःप्रपीडिताः ॥ आरोग्यंपरमामृद्धिंमनसायद्यदिच्छति ॥ ७ ॥ तत्तदाप्नोत्यसंदिग्धंविष्णोःसेवीविशेषतः ॥ ना
धिंप्राप्नोतिनव्याधिंनविषग्रहबंधनम् ॥ ८ ॥ कृत्यास्पर्शभयंनापितोषितेमधुसूदने ॥ समस्तदोषनाशश्चसर्वदाचशुभाग्रहाः ॥ ९ ॥ देवानामप्यधृ
ष्योसौतोषितेचजनार्दने ॥ यःसर्वेषुचभूतेषुयथात्मनितथापरे ॥ १० ॥ उपवासादिनातेनतोषितोमधुसूदनः ॥ तोषितेतत्रजायंतेनराःपूर्णमनो
रथाः ॥११॥ अरोगाःसुखिनोभोगभोक्तारोमुनिसत्तम ॥ तेषांचशत्रवोनैवनचरोगाभिचारिकम् ॥१२॥ ग्रहरोगादिकंचैवपापकार्यंनजायते ॥ अव्याहता
निकृष्णस्यचक्रादीन्यायुधानिवै ॥ रक्षंतिसकलापद्भ्योयेनविष्णुरुपासितः ॥ १३ ॥ ॥ श्रीदाल्भ्यउवाच ॥ ॥ अनाराधितगोविंदायेनरादुःखभागि
नः ॥ तेषांदुःखाभिभूतानांयत्कर्त्तव्यंदयालुभिः ॥ १४ ॥ पश्यद्भिःसर्वभूतस्थंवासुदेवंसनातनम् ॥ समदृष्टिभिरप्यत्रतन्मेब्रूहिविशेषतः ॥ १५ ॥
॥ ॥ श्रीपुलस्त्यउवाच ॥ ॥ तद्वक्ष्यामिमुनिश्रेष्ठसमाहितमनाःशृणु ॥ रोगदोषाशुभहरंविज्व[2]रादिविनाशनम् ॥ १६ ॥ शिखायांश्रीधरं
न्यस्यशिखाधःश्रीकरंतथा ॥ हृषीकेशंतुकेशेषुमूर्ध्निनारायणंपरम् ॥ १७ ॥ ऊर्ध्वश्रोत्रेन्यसेद्विष्णुंललाटेजलशायिनम् ॥ विभुंवैभ्रूयुगेन्यस्यभ्रूमध्ये
हरिमेव च ॥ १८ ॥ नरसिंहंनासिकाग्रेकर्णयोरर्णवेशयम् ॥ चक्षुषोःपुंडरीकाक्षंतदधोभूधरंन्यसेत् ॥ १९ ॥ कपोलयोःकल्किनाथंवामनंकर्णमूलयोः ॥
शंखिनंशंखयोर्न्यस्यगोविंदंवदनेतथा ॥ २० ॥ मुकुंदंदंतपंक्तौतुजिह्वायांवाक्पतिंतथा ॥ रामंहनौतुविन्यस्यकंठेवैकुंठमेवच ॥ २१ ॥ बलघ्नं
बाहुमूलाधश्चांसयोःकंसघातिनम् ॥ अजंभुजद्वयेन्यस्यशार्ङ्गपाणिंकरद्वये ॥ २२ ॥ संकर्षणंकरांगुष्ठेगोपमंगुलिपंक्तिषु ॥ वक्षस्यधोक्षजंन्यस्यश्रीवत्सं

---

[1] अभिचारककन्याभिः इ० पाँ०। [2] विद्विडापद्विनाशनम्—इ० पा०।

तस्यमध्यतः ॥ २३ ॥ स्तनयोस्त्वनिरुद्धंचदामोदरमथोदरे ॥ पद्मनाभंतथानाभौनाभ्यधश्चापिकेशवम् ॥ २४ ॥ मेढ्रेधराधरंदेवंगुदेचैवगदाग्रजम् ॥
पीतांबरधरंकटचामूरुयुग्मेमधोर्द्विषम् ॥ २५ ॥ मुरद्विषंपिंडकयोर्जानुयुग्मेजनार्दनम् ॥ फणीशंगुल्फयोर्न्यस्यक्रमयोश्चत्रिविक्रमम् ॥ २६ ॥ पादां
गुष्ठेश्रीपतिंचपादाधोधरणीधरम् ॥ रोमकूपेषुसर्वेषुविष्वक्सेनंन्यसेद्बुधः ॥ २७ ॥ मत्स्यंमांसेतुविन्यस्यकूर्मंमेदसिविन्यसेत् ॥ वाराहंतुवसामध्येसर्वा
स्थिषुतथाच्युतम् ॥ २८ ॥ द्विजप्रियंतुमज्जायांशुक्रेश्वेतपतिंतथा ॥ सर्वांगेयज्ञपुरुषंपरमात्मानमात्मनि ॥ २९ ॥ एवंन्यासविधिंकृत्वासाक्षान्नाराय
णोभवेत् ॥ यावन्नव्याहरेत्किंचित्तावद्विष्णुमयःस्थितः ॥३०॥ गृहीत्वातुसमूलाग्रान्कुशान्शुद्धान्समाहितः॥ मार्जयेत्सर्वगात्राणिकुशाग्रैरिहशांतिकृ
त् ॥ ३१ ॥ विष्णुभक्तोविशेषेणरोगग्रहविषार्दिते ॥ विषार्त्तानांरोगिणांचकुर्याच्छांतिमिमांशुभाम् ॥ ३२ ॥ जायतेतेनभोविप्रसर्वरोगप्रणाशनम् ॥
ॐनमःश्रीपरमार्थायपुरुषायमहात्मने ॥ ३३ ॥ अरूपबहुरूपायव्यापिनेपरमात्मने ॥ वाराहंनारसिंहंचवामनंचसुखप्रदम् ॥ ३४ ॥ ध्यात्वाकृत्वानमो
विष्णोर्नामान्यंगेषुविन्यसेत् ॥ निष्कलमषायशुद्धायव्याधिपापहरायवै ॥ ३५ ॥ गोविंदपद्मनाभायवासुदेवायभूभृते ॥ नमस्कृत्वाप्रवक्ष्यामियत्तत्सि
ध्यतुमेवचः ॥ ३६ ॥ त्रिविक्रमायरामायवैकुंठायनरायच ॥ श्रीवाराहनृसिंहायवामनायमहात्मने ॥ ३७ ॥ हयग्रीवायशुभ्रायहृषीकेशहराशुभम् ॥
परोपताप[1]मोहितंप्रमुक्तंचाभिचारिकम् ॥ ३८ ॥ गरस्पर्शमहारोगप्रयोगंजरयाजर ॥ नमोस्तुवासुदेवायनमःकृष्णायखड्गिने ॥ ३९ ॥ नमःपुष्करनेत्रा
यकेशवायादिचक्रिणे॥ नमःकिंजलकवर्णाग्र्यपीतनिर्मलवाससे ॥४०॥ महादेववपुष्कंध[2]धृतचक्रायचक्रिणे ॥ दंष्ट्रोद्धृताक्षितितलत्रिमूर्तिपतयेनमः॥४१॥
महायज्ञवराहायश्री[3]वल्लभनमोस्तुते ॥ तप्तहाटककेशांतज्वलत्पावकलोचनः ॥४२॥ वज्राधिकनखस्पर्शदिव्यसिंहनमोस्तुते ॥ कश्यपायातिह्रस्वायऋ
ग्यजुःसामलक्षण ॥ ४३ ॥ तुभ्यंवामनरूपायक्रमतेगांनमोनमः ॥ वाराहाशेषदुःखानिसर्वपापफलानिच ॥ ४४ ॥ मर्दमर्दमहादंष्ट्रमर्दमर्दचतत्फलम् ॥
नृसिंह[4]कुलिशस्पर्शदंतप्रांतनखोज्वल ॥ ४५ ॥ भंजभंजनिनादेनदुःखान्यस्यार्त्तिनाशन ॥ ऋग्यजुःसामभिर्वाग्भिःकामरूपधरादिधृक् ॥ ४६ ॥
प्रशमंसर्वदुःखानिनयत्वस्यजनार्दनः ॥ एकाहिकंद्व्याहिकंचतथात्रिदिवसज्वरम् ॥ ४७ ॥ चातुर्थिकंतथात्युग्रंतथावैसततज्वरम् ॥ दोषो
त्थंसन्निपातोत्थंतथैवागंतुकज्वरम् ॥ ४८ ॥ शमंनयतुगोविंदोभित्वाछित्वास्यवेदनाम् ॥ नेत्रदुःखंशिरोदुःखंदुःखंतूदरसंभवम् ॥ ४९ ॥ अनुच्छ्वासं
महाश्वासंपरितापंसवेपथुम् ॥ गुदघ्राणांघ्रिरोगांश्चकुष्ठरोगंतथाक्षयम् ॥ ५० ॥ कामलादींस्तथारोगान्प्रमेहादींश्चदारुणान् ॥ येवातप्रभवारोगालूता

---

[1] पा० महिनं प्रयुक्तं । [2] घृष्ट धृष्ट इ० पा० । [3] विष्णवे इ० पा० । [4] करालास्येति पा० ।

विस्फोटकादयः ॥ ५१ ॥ तेसर्वेविलयंयांतुवासुदेवापमार्जिताः ॥ विलयंयांतितेसर्वेविष्णोरुच्चारणेनवा ॥ ५२ ॥ क्षयंगच्छंतुचाशेषास्तेचक्राभिह
ताहरेः ॥ अच्युतानंतगोविंदनामोच्चारणभेषजात् ॥ ५३ ॥नश्यंतिसकलारोगाःसत्यंसत्यंवदाम्यहम् ॥ स्थावरंजंगमंयच्चकृत्रिमंचापियद्विषम् ॥ ५४ ॥
दंतोद्भवंनखोद्भूतमाकाशप्रभवंचयत् ॥ भूतादिप्रभवंयच्चविषमत्यंतदुःसहम् ॥ ५५ ॥ शमंनयतुतत्सर्वंकीर्तितोस्यजनार्दनः ॥ ग्रहान्प्रेतग्रहांश्चै
वतथान्याञ्छाकिनीग्रहान् ॥ ५६ ॥ मुखमंडलिकान्क्रूरान्रेवतींवृद्धिरेवतीम् ॥ वृद्धिकाख्यान्ग्रहांश्चोग्रांस्तथामातृग्रहानपि ॥ ५७ ॥ बाल
स्यविष्णोश्चरितंहंतुबालग्रहानपि ॥ वृद्धानांयेग्रहाःकेचिद्बालानांचापियेग्रहाः ॥ ५८ ॥ नृसिंहदर्शनादेवनश्यंतेतत्क्षणादपि ॥ दंष्ट्राकरालवदनोनृसिं
होदैत्यभीषणः ॥ ५९॥ तंदृष्ट्वातेग्रहाःसर्वेदूरंयांतिविशेषतः ॥ श्रीनृसिंहमहासिंहज्वालामालोज्ज्वलानन ॥ ६० ॥ ग्रहानशेषान्सर्वेशनुदस्वास्यविलोच
न ॥ येरोगायेमहोत्पाता[1]योद्विषोयेमहाग्रहाः ॥ ६१ ॥ यानिचक्रूरभूतानिग्रहपीडाश्चदारुणाः ॥ शस्त्रक्षतेषुयेरोगाज्वालगर्दभिकादयः ॥ ६२ ॥ वि
स्फोटकादयोयेचग्रहागात्रेषुसंस्थिताः ॥ त्रैलोक्यरक्षाकर्त्तस्त्वंदुष्टदानववारण ॥ ६३ ॥ सुदर्शनमहातेजश्छिंधिछिंधिमहाज्वरम् ॥ छिंधिवातंचलूतां
चछिंधिघोरंमहाविषम् ॥ ६४ ॥ उद्दंडामरशूलंचविषज्वालासगर्दभम् ॥ ॐहांहांहूंहूंप्रधारेणकुठारेणहनाद्विषः ॥ ६५ ॥ ॐनमोभगवतेसुदर्शनायदुःखदार
णविग्रह ॥ यानिचान्यानिदुष्टानिप्राणिपीडाकराणिवै ॥ ६६ ॥ तानिसर्वाणिसर्वात्मापरमात्माजनार्दनः ॥ किंचिद्रूपंसमास्थायवासुदेवनमोस्तुते ॥६७॥
क्षित्वासुदर्शनंचक्रंज्वालमालाविभीषणम्॥सर्वदुष्टोपशमनंकुरुदेववराच्युत॥६८॥सुदर्शनमहाचक्रगोविंदस्यवरायुध ॥ तीक्ष्णधारमहावेगसूर्यकोटिसमद्यु
ते॥६९॥सुदर्शनमहाज्वालछिंधिछिंधिमहारव॥सर्वदुःखानिरक्षांसिपापानिचविभीषण॥७०॥दुरितंहनचारोग्यंकुरुत्वंभोसुदर्शन ॥प्राच्यांचैवप्रतीच्यांचद
क्षिणोत्तरतस्तथा ॥७१॥ रक्षांकरोतुविश्वात्मानरसिंहःस्वगर्जितैः ॥ भूम्यांतरिक्षेचतथापृष्ठतःपार्श्वतोग्रतः ॥ रक्षांकरोतुभगवान्बहुरूपीजनार्दनः ॥ ७२ ॥
यथाविष्णुमयंसर्वंसदेवासुरमानुषम् ॥ तेनसत्येनसकलंदुःखमस्यप्रणश्यतु ॥७३॥ यथायोगेश्वरोविष्णुःसर्वदेवेषुगीयते ॥ तेनसत्येनसकलंदुःखमस्यप्रण
श्यतु ॥७४॥ परमात्मायथाविष्णुर्वेदांगेषुचगीयते ॥ तेनसत्येनविश्वात्मासुखदोस्त्वस्यकेशवः ॥ ७५ ॥ शांतिरस्तुशिवंचास्तुप्रणाशंयातुचासुखम् ॥
वासुदेवशरीरोत्थैःकुशैःसंमार्जितंमया ॥ ७६ ॥ अपामार्जितगोविंद[2]नमोनारायणस्तथा ॥ तथापिसर्वदुःखानांप्रशमोवचनाद्धरेः ॥ ७७ ॥ शांताःसम
स्तदोषास्तेग्रहाःसर्वेविषाणिच ॥ भूतानिचप्रशाम्यंतिसंस्मृतेमधुसूदने ॥ ७८ ॥ एतेकुशाविष्णुशरीरसंभवाजनार्दनोहंस्वयमेवचाग्रतः ॥ हतंमयादुःख

पा० १ यद्विषं । २ नरो ।

मशेषमस्यवैस्वस्थोभवत्वेषवचोयथाहरेः ॥७९ ॥ शांतिरस्तुशिवंचास्तुप्रणश्यतुसुखंचयत् ॥ यदस्यदुरितंकिंचित्क्षिप्तंतल्लवणांभसि ॥ ॥ ८० ॥ स्वा
स्थ्यमस्यसदैवास्तुहृषीकेशस्यकीर्तनात्॥ यद्यतोत्रागतंपापंतत्तुतत्रप्रगच्छतु ॥ ८१ ॥ एतद्रोगेषुपीडासुजंतूनांहितमिच्छुभिः ॥ विष्णुभक्तैश्चकर्त्तव्य
मपामार्जनकंपरम् ॥ ८२ ॥ अनेनसर्वदुःखानिविलयंयांत्यशेषतः ॥ सर्वपापविशुध्यर्थंविष्णोश्चैवापमार्जनम् ॥ ८३ ॥ आर्द्रंशुष्कंलघुस्थूलंब्रह्महत्यादिकं
तुयत् ॥ तत्सर्वंनश्यतेतूर्णंतमोवद्रविदर्शनात् ॥ ८४ ॥ नश्यंतिरोगादोषाश्चसिंहात्क्षुद्रमृगायथा ॥ ग्रहभूतपिशाचादिश्रवणादेवनश्यतु ॥ ८५ ॥ द्रव्या
र्थंलोभपरमैर्नकर्त्तव्यंकदाचन ॥ कृतेपामार्जनेकिंचिन्नग्राह्यंहितकाम्यया ॥ ८६ ॥ निरपेक्षैःप्रकर्तव्यमादिमध्यांतबोधकैः ॥ विष्णुभक्तैःसदाशांतैरन्यथा
सिद्धिदंभवेत् ॥ ८७ ॥ अतुलेयंनृणांसिद्धिरियंरक्षापरानृणाम् ॥ भेषजंपरमंह्येतद्विष्णोर्यदपमार्जनम् ॥८८ ॥ उक्तंहिब्रह्मणापूर्वंपुलस्त्यायसुतायवै॥एत
त्पुलस्त्यमुनिदाल्भ्यायोतंस्वयम् ॥८९॥ सर्वभूतहितार्थायदाल्भ्येनप्रकाशितम् ॥ त्रैलोक्येतदिदंविष्णोःसमाप्तंचापमार्जनम् ॥ ९० ॥ तवाग्रेकथितंदेवि
यतोभक्तासिमेसदा ॥ श्रुत्वातुसर्वंभक्त्याचरोगान्दोषान्व्यपोहति ॥ ९१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापति
नारदसंवादेअपामार्जनस्तोत्रंनामअष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अपामार्जनकंदिव्यंपरमाद्भुतमेवच ॥ पठितव्यं
विशेषेणपुत्रकामार्थसिद्धये ॥ १ ॥ एतत्स्तोत्रंपठेत्प्राज्ञःसर्वकामार्थसिद्धये ॥ एककालंद्विकालंवायेपठंतिद्विजातयः ॥ २ ॥ आयुश्चश्रीर्बलंतस्य
[१]वर्द्धयंतिदिनेदिने ॥ ब्राह्मणोलभतेविद्यांक्षत्रियोराज्यमेववा ॥ ३ ॥ वैश्योधनसमृद्धिंचशूद्रोभक्तिंचविंदति ॥ अन्यैश्चलभतेभक्तिंपठनाच्छ्रवणाज्ज
पात् ॥ ४ ॥ सामवेदफलंतस्यजायतेनगनन्दिनि ॥ अखिलंपापसंघातंतत्क्षणादेवनश्यति ॥ ५ ॥ इतिज्ञात्वातुभोदेविपठितव्यंसमाहितैः ॥ पुत्रा
श्चैवतथालक्ष्मीःसंपूर्णाभवतिध्रुवम् ॥ ६ ॥ लिखित्वाभूर्जपत्रेतुयोधारयतिवैष्णवः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायातिविष्णोःपरंपदम् ॥ ७ ॥ पठित्वाश्लोक
मेकंतुतुलसींयःसमर्पयेत् ॥ सर्वतीर्थकृतंतेनतुलस्याःपूजनेकृते ॥ ८ ॥ एतत्स्तोत्रंतुपरमंवैष्णवंमुक्तिदायकम् ॥ पृथ्वीदानसमंपाठाद्विष्णुलोकंतु
गच्छाति ॥ ९ ॥ जपेत्स्तोत्रंविशेषेणविष्णुलोकस्यवांछया ॥ बालानांजीवनार्थायपठितव्यंसमाहितैः ॥ १० ॥ रोगग्रहाभिभूतानांबालानांशांतिका
रकम् ॥ भूतग्रहविषंचैवपठनादेवनश्यति ॥ ११ ॥ कंठेतुलसिजांमालांधृत्वाविप्रोहियःपठेत् ॥ सचवैवैष्णवोज्ञेयोविष्णुलोकंसगच्छाति ॥ १२ ॥
कंठेमालाधृतायेनशंखचक्रादिचिह्नितः ॥ वैष्णवःप्रोच्यतेविप्रःस्तोत्रंचैतत्पठन्सदा ॥ १३ ॥ इहलोकंपरित्यज्याविष्णुलोकंसगच्छाति ॥ मोहमायाप

---

[१] वृद्धियांति ।

रित्यक्तोदंभतृष्णाविवर्जितः ॥ १४ ॥ एतत्स्तोत्रंपठेद्दिव्यंपरंनिर्वाणमाप्नुयात् ॥ तेधन्याःसंतिभूर्लोकेयेविप्रावैष्णवाःस्मृताः ॥ १५ ॥ स्वात्मावै
तारितस्तैस्तुसकुलंनात्रसंशयः ॥ तेवैधन्यतमालोकेनारायणपरायणाः ॥ तैर्भक्तिश्चसदाकार्यातेवैभागवतानराः ॥ १६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे
पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुमापतिनारदसंवादेअपामार्जनमहिमानामैकोनाशीतितमोध्यायः ॥ ७९ ॥ ॥ छ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ अहोविष्णो
श्चमाहात्म्यंवदविश्वेश्वरप्रभोः ॥ यन्माहात्म्यंपुनःश्रुत्वानभवेजायतेक्वचित् ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुसुन्दरिवक्ष्यामिविष्णोर्माहा
त्म्यमुत्तमम् ॥ श्रुत्वातुलभतेपुण्यंह्यंतेमोक्षमवाप्नुयात् ॥ २ ॥ देवव्रतंमहाप्राज्ञंध्यानयोगपरायणम् ॥ आश्रयंसर्वशास्त्राणांयतेंद्रियमकल्मषम् ॥३॥
अप्रधृष्यंमहाभागंदेवैरपिसवासवैः ॥ सत्यसंधंजितक्रोधंसमत्वेपरिनिष्ठितम् ॥ ४ ॥ नारायणेजगन्नाथेशरण्येभक्तवत्सले ॥ परांनिष्ठामनुप्राप्तंवाङ्मनः
कायकर्मभिः ॥ ५ ॥ गुणनामाश्रयंशांतंभीष्मंकुरुपितामहम् ॥ प्रणम्यशिरसाभूमौपप्रच्छेदंयुधिष्ठिरः ॥ ६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥
केचिदाहुःपरंधर्मंकेचिदाहुःपरंधनम् ॥ केचिद्दानंप्रशंसंतिसमुदायंतथापरे ॥ ७ ॥ सांख्यंकेचित्प्रशंसंतियोगमन्येतथापरम् ॥ केचिज्ज्ञा
नंप्रशंसंतिकेचिदाहुःपरंश्रुतम् ॥ सम्यक्ध्यानंपरंकेचित्केचिद्वैराग्यमुत्तमम् ॥ ८ ॥ अग्निष्टोमादिकंकर्मतथाकेचित्परंविदुः ॥ आत्मज्ञानंप
रंकेचित्समलोष्टाश्मकांचनाः ॥ ९ ॥ यमांश्चनियमांश्चैवकेचित्प्रोचुर्मनीषिणः ॥ कारुण्यंचपरेकेचिदहिंसांचतपस्विनः ॥ १० ॥ शौचंके
चित्परंप्राहुःकेचिद्देवार्चनंनराः ॥ व्यामोहंचात्रगच्छंतिव्यामुग्धाःपापकर्मभिः ॥ ११ ॥ यदेतेषुपरंकृत्यमनुष्ठेयंमहात्मभिः ॥ वक्तुमर्हसिधर्म
ज्ञसर्वशास्त्रभृतांवर ॥ १२ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ भूर्लोकेयाकथाजाताभैष्मीयौधिष्ठिरीसति ॥ तामहंसंप्रवक्ष्यामिलोकानांचहिता
यवै ॥ एतान्प्रश्नांस्तदाश्रुत्वाप्राहभीष्मोयुधिष्ठिरम् ॥ ॥ १३ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ श्रूयतामिदमत्यंतंगूढंसंसारमोचनम् ॥ श्रोतव्यंय
त्त्वयासम्यग्ज्ञातव्यंधर्मनंदन ॥ १४ ॥ अत्रैवोदाहरंतीमंपुण्यंचैवपुरातनम् ॥ पुंडरीकस्यसंवादंमहर्षेर्नारदस्यच ॥ १५ ॥ ब्राह्मणःश्रुतिसंपन्नःपुंडरीको
महामतिः ॥ आश्रमेप्रथमेतिष्ठन्गुरूणांवशगःसदा ॥ १६ ॥ जितेंद्रियोजितक्रोधःसंध्योपासनतत्परः ॥ वेदवेदांगनिपुणःशास्त्रेषुचविचक्षणः ॥ १७ ॥
समिद्भिःसाधुहव्येनसायंप्रातर्हुतानलः ॥ ध्यात्वाजगत्पतिंविष्णुंसम्यगाराधयद्विभुम् ॥ १८ ॥ तपःस्वाध्यायनिरतःसाक्षाद्ब्रह्मसुतोयथा ॥ उदकेंधनपु
ष्पाद्यैरसकृत्पूजयन्गुरुम् ॥ १९ ॥ मातापित्रोश्चशुश्रूषुर्भिक्षाहारीविमत्सरः ॥ ब्रह्मविद्यामधीयानःप्राणायामपरायणः ॥२० ॥ तस्यसर्वात्मभूतस्यसंसारे
निस्पृहस्यच ॥ महात्मनोबुद्धिरासीत्संसारार्णवतारिणी ॥ २१ ॥ मातरंपितरंचैवभ्रातॄनथसुहृज्जनान् ॥ मित्राणिमातुलांश्चैवसखीन्संबंधिबांधवा

न् ॥ २२ ॥ धनधान्यसमृद्धंचग्रहंवाशक्रसंनिभम् ॥ क्षेत्राणिसुमहार्हाणिसर्वसस्योद्भवानिच ॥ २३ ॥ परित्यज्यमहासत्वस्तृणानीवमहासुखी ॥ विचचा
रमहींरम्यांशाकमूलफलाशनः ॥ २४ ॥ गंगांचयमुनांचैवगोमतीमथगंडिकाम् ॥ शतद्रुंचपयोष्णींचसरयूंचसरस्वतीम् ॥ २५ ॥ प्रयागंनर्मदांचैवशोणं
चैवमहानदम् ॥ प्रभासंविंध्यतीर्थानिहिमवत्प्रभवानिच ॥ २६ ॥ आश्रमेषुचयानिस्युर्नैमिषेपुष्करादिषु ॥ कुरुक्षेत्रेचयानिस्युस्तथागोवर्द्धनादि
षु ॥ २७ ॥ अन्यानिसुमहातेजास्तीर्थानिसुसमाहितः ॥ विचचारमहायोगीयथाकालेयथाविधि ॥ २८ ॥ कदाचिदात्मवान्धीरःशालग्रामंतपोधनः ॥
पुंडरीकोमहाभागःपूर्वकर्मवशानुगः ॥ २९ ॥ संसेव्यमानंमुनिभिस्तत्वविद्भिस्तपोधनैः ॥ मुनीनामास्पदंरम्यंपुराणेष्वपिविश्रुतम् ॥ ३० ॥ भूषितंचैव
चक्राद्यैश्चक्रांकितशिलातलम् ॥ रम्यंविविक्तविस्तीर्णंसदाविष्णुप्रसादकम् ॥ ३१ ॥ किं[2]चचक्रांकितास्तत्रप्राणिनःपुण्यदर्शनाः ॥ विचिरंतियथाकामं
पुण्यतीर्थप्रदर्शिनः ॥ ३२ ॥ तस्मिन्क्षेत्रेमहापुण्येशालिग्रामेमहामतिः ॥ स्नात्वादेवह्रदेतीर्थेसरस्वत्यांचसुव्रतः ॥ ३३ ॥ जातिस्मर्यांचक्रकुंडेचक्रन
द्याश्रितेषुच ॥ तथान्यान्यपितीर्थानितस्मिन्नेवचचारसः ॥ ३४ ॥ ततःक्षेत्रप्रभावेनतीर्थानांचैवतेजसा ॥ मनःप्रसादमभजतस्मिन्नेवमहामनाः ॥ ३५ ॥
सोपितीर्थविशुद्धात्मापुंडरीकस्तपोधनः ॥ तत्रैववसतिंचक्रेध्यानयोगपरायणः ॥ ३६ ॥ तत्रैवासिद्धिमाकांक्षन्नाराध्यगरुडध्वजम् ॥ शास्त्रोक्तेनविधाने
नभक्त्यापरमयापुनः ॥ ३७ ॥ उवासचिरमेकाकीनिर्द्वंद्वःसजितेंद्रियः ॥ शाकमूलफलाहारःसंतुष्टःसमदर्शनः ॥ ३८ ॥ यमैश्चनियमैश्चैवतथैवासनबंध
नैः ॥ प्राणायामैश्चतीर्थैश्चप्रत्याहारैश्चसंततैः ॥ ३९ ॥ धारणाभिस्तथाध्यानैःसमाधिभिरतंद्रितः ॥ योगाभ्यासंसदासम्यक्चक्रेविगतकिल्बिषः ॥ ४०॥
वैदिकैश्चांगिकैश्चैवतथापौराणिकैरपि ॥ आराधयतिसर्वेशंततःशुद्धिमवापसः ॥४१॥ रागद्वेषविनिर्मुक्तःस्वधर्मइवरूपवान् ॥ आराधयामासदेवंतद्गतेनां
तरात्मना ॥४२॥ तुतोषभगवान्विष्णुःपुंडरीकायतेक्षणः ॥ भग[3]वान्नारदमितिप्रसन्नोस्म्यस्यधीमतः ॥४३॥ ततःकदाचित्तंदेशंनारदःपरमार्थवित् ॥ जगा
मसुमहातेजाःसाक्षादादित्यसन्निभः ॥४४॥ तंद्रष्टुकामोभगवान्पुंडरीकंतपोनिधिम् ॥ विष्णुभक्तिपरीतात्मावैष्णवानांहितेरतः ॥४५॥ सदृष्ट्वानारदंप्राप्तं
तेजोमंडलमंडितम् ॥ महामतिर्महोदारःसर्ववेदैकभाजनम्॥४६॥ प्रांजलिःप्रणतोभूत्वाप्रहृष्टेनांतरात्मना॥अर्घंदत्त्वाविधानेनप्रणाममकरोत्पुनः ॥ ४७ ॥
कोयमत्यद्भुताकारस्तेजस्वीहृद्यवेषधृक् ॥ आतोद्यहस्तःसुमुखोजयमंडलमंडितः ॥४८॥ विवस्वानथवावाह्निरिंद्रोवरुणएववा ॥ इतिसंचिंतयन्स्थित्वाज
गादपरमद्युतिम् ॥ ४९ ॥ ॥ पुंडरीकउवाच ॥ ॥ कोभवानिहसंप्राप्तःकुतोवापरमद्युतिः ॥ त्वद्दर्शनंहिभगवन्प्रायेणभुविदुर्लभम् ॥ ५० ॥ नैवदृष्टः

---

[1] स्तृणां चैवेति पाठः । [2] केचिच्चक्रांकिता इ० पा० । [3] जगाद भगवान्राजन् इ० पाठान्तरम् ।

पुमान्वापिमयातवसमःप्रभो ॥ वक्तुमर्हस्यशेषेणयत्प्रादिष्टंमयानघ ॥ ५१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नारदोहमनुप्राप्तस्त्वद्दर्शनकुतूहलात् ॥ प्रभावं
भगवद्भक्तंत्वादृशंसततंद्विज ॥५२॥ स्मृतःसंतोषितोवापिपूजितोवाद्विजोत्तमः ॥ पुनातिभगवद्भक्तश्चांडालोपियदृच्छया ॥ ५३ ॥ दासोहंवासुदेवस्यदेव
देवस्यशार्ङ्गिणः ॥ शंखचक्रगदापाणेस्त्रैलोक्यस्यैकचक्षुषः ॥५४॥ इत्युक्तोनारदेनासौभक्तिपर्याकुलात्मना ॥ प्रोवाचमधुरंविप्रंतद्दर्शनसुविस्मितः॥५५॥
॥ पुंडरीकउवाच ॥ ॥ धन्योहंदेहिनांमध्येसुपूज्योहंसुरैरपि ॥ कृतार्थाःपितरोमेद्यसंप्राप्तंजन्मनःफलम् ॥ ५६ ॥ अनुगृह्णीष्वदेवर्षेत्वद्भक्तस्यवि
शेषतः ॥ तंकरिष्याम्यहंविद्वन्भ्राम्यमाणःस्वकर्मभिः ॥ ५७ ॥ कर्तव्यंपरमंगुह्यंउपदेष्टुंत्वमर्हसि ॥ त्वंगतिःसर्वभूतानांवैष्णवानांविशेषतः ॥ ५८ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ अनेकानीहशास्त्राणिकर्माणिचतथाद्विज ॥ धर्मवर्गंबहुविधंतथैवभुविमानसम् ॥ ५९ ॥ वैलक्षण्यंचजगतस्तस्मादेवद्विजोत्तम ॥
अन्यथासर्वसत्वानांसुखंवादुःखमेवच ॥ ६० ॥ विज्ञानमात्रंक्षणिकंनिरात्मकमिदंजगत् ॥ इतिकैश्चित्परिज्ञातंबाह्यार्थनिरपेक्षकम् ॥ ६१ ॥ अव्यक्ता
ज्ज्ञायतेनित्यंनित्यान्नित्यमिदंजगत् ॥ इत्येवंप्राहुरपरेतत्रैवलयमोतिच ॥ ६२ ॥ आत्मानोबहवःप्रोक्तानित्याःसर्वगतास्तथा ॥ अन्येमतिमतांश्रेष्ठास्त
त्वालोकनतत्पराः ॥ ६३ ॥ यावच्छरीरमात्मानंप्रतिपन्नास्तथापरे ॥ हस्तिकीटादिदेहेपिमहांतमंडमेवच ॥ ६४ ॥ यथाऽद्यजगतोवृत्तिस्तथाकालां
तरेष्वपि ॥ प्रवाहोनित्यमेवैषकःकर्तेतिचकेचन ॥ ६५ ॥ यद्यत्प्रत्यक्षविषयंतत्तदत्रनविद्यते ॥ कुतःस्वर्गादयःसंतीत्यन्येविजितमानसाः ॥ ६६ ॥
निरीश्वरमिदंप्राहुःसेश्वरंचतथापरे ॥ अत्यंतभिन्नमतयःपरमार्थपराङ्मुखाः ॥ ६७ ॥ एवंमन्येपिकुहकायथामतियथाश्रुतम् ॥ वदंतिविविधैर्भेदैःस्व
युक्तिस्थितिकारकाः ॥ ६८ ॥ तर्केष्ववहितोभूत्वाकथयामितपोधन ॥ परमार्थमिमंपुण्यंघोरंसंसारनाशनम् ॥ ६९ ॥ तन्मूलमनुजानंतिततोदेवा
दयोनराः ॥ प्रमाणेनोपलभ्यंतेनप्रमाणंविमोहितैः ॥ ७० ॥ अनागतमतीतंचविप्रकृष्टमतीवयत् ॥ नगृहीतंयथाशक्त्यावर्त्तमानार्थनिष्ठितम् ॥ ७१ ॥
आगमोमुनिभिःप्रोक्तोपूर्वरूपक्रमागतः ॥ प्रमाणंसतुविज्ञेयःपरमार्थप्रसाधकः ॥ ७२ ॥ यदभ्यासबलाज्ज्ञानंरागद्वेषमलापहम् ॥ उत्पद्यतेद्विजश्रेष्ठसो
यमागमसंज्ञकः ॥ ७३ ॥ फलंकर्मचयत्तत्वंविज्ञानंदर्शनंविभुम् ॥ जात्यादिकल्पनाहीनंद्वितीयागमलक्षणम् ॥ ७४ ॥ आत्मसंवेदनंनित्यंसनातन
मतींद्रियम् ॥ चिन्मात्रममृतंज्ञेयमनंतमजमव्ययम् ॥ ७५ ॥ व्यक्ताव्यक्तस्वरूपेणव्यक्तास्थितमनंजनम् ॥ व्याप्ताविष्णुरितिख्यातंख्याताभि
न्नमवास्थितम् ॥ ७६ ॥ योगिध्येयमविज्ञेयंपरमार्थपराङ्मुखैः ॥ लक्ष्यतेबुद्धिभिर्भिन्नमभिभिन्नंनचात्मनि ॥ ७७ ॥ शृणुष्वावहितस्तातकथयामितवा

---

१ मानव—इ० पा० । २ व्याप्येतिपाठः ।

नघ ॥ यत्प्रोक्तंब्रह्मणापूर्वंपृच्छतोममसुव्रत ॥७८॥ कदाचिद्ब्रह्मलोकस्थंब्रह्माणंचापितामहम् ॥ प्रणिपत्ययथान्यायमपृच्छमजमव्ययम् ॥७९॥ किमुज्ञा
नंपरंप्रोक्तंकश्चयोगःपरोमतः ॥ एतन्मेतत्वतोब्रह्मन्समाचक्ष्वपितामह ॥ ८० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुष्वावहितस्तातज्ञानयोगमनुत्तमम् ॥ अल्प
ग्रंथंप्रभूतार्थमदुःखोपासनक्रियम् ॥ ८१ ॥ यःपरंपरयाप्रोक्तःपुरुषःपंचविंशकः ॥ सएवसर्वभूतात्मातेनइत्यभिधीयते ॥ ८२ ॥ नारायणोजगद्धामपर
मात्मासनातनः ॥ जगतःसृष्टिसंहारपरिपालनतत्परः ॥ ८३ ॥ त्रयाणामात्मनांचैकोदेवदेवःसनातनः ॥ आराध्यःसर्वदाब्रह्मन्तेपश्यंतिजगत्पति
म् ॥ ८४ ॥ यथाजगदवस्थानंयथाकालांतरेपुनः ॥ भूतंभव्यंभविष्यंचविप्रकृष्टंतथैवच ॥ ८५ ॥ स्थूलंसूक्ष्मंतथाचान्यत्पश्यंतिज्ञानचक्षुषा ॥ तच्चि
त्तास्तद्गतप्राणानारायणपरायणाः ॥ ८६ ॥ अन्यथामंदबुद्धीनांप्रतिभातिदुरात्मनाम् ॥ कुतर्कज्ञानदुष्टानांविभक्तेंद्रियवादिनाम् ॥ ८७ ॥ ॥ नारदउ
वाच ॥ ॥ श्रूयतामन्यदपिवैकथ्यमानंमयानघ ॥ ब्रह्मणैवपुराप्रोक्तंजगतःकारणात्मना ॥ ८८ ॥ देवानामिंद्रमुख्यानामृषीणांचैवसुव्रत ॥ हितानिक
थयामासपृच्छतांकमलासनः ॥ ८९ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नारायणपरोधर्मस्तथालोकाश्चशाश्वताः ॥ नारायणपरायज्ञाःशास्त्राणिविविधानिच॥९०॥
वेदाःसांगास्तथाचान्येविष्णुर्विश्वेश्वरोहरिः ॥ पृथिव्यादीनिविबुधाःपंचभूतानिसोऽव्ययः ॥ ८१ ॥ सर्वंविष्णुमयंज्ञेयंविबुधैःसकलंजगत् ॥ तथापिमा
नुषाःपापानजानंतिविमोहिताः ॥ ९२ ॥ तस्यैवमाययाव्याप्तंचराचरमिदंजगत् ॥ तन्मनास्तद्गतप्राणोजानातिपरमार्थवित् ॥ ९३ ॥ ईश्वरःसर्वभू
तानांविष्णुस्त्रैलोक्यपालकः ॥ तस्मिन्नेतज्जगत्सर्वंतिष्ठतिप्रभवत्यपि ॥ ९४ ॥ जगत्संहरतेरुद्रःपालनेविष्णुरुच्यते ॥ उत्पत्तौचाहमेवात्रतथान्येलो
कपालकाः ॥ ९५ ॥ सर्वाधारोनिराधारःसकलोनिष्कलस्तथा ॥ अणुर्महांस्तथाप्यन्यत्तस्माच्चपरतःपरः ॥ ९६ ॥ तमेवशरणंयातसर्वसंहारकर्मगम्॥
सपिताजनितास्माकंकीर्तितोमधुसूदनः ॥ ९७ ॥ एवमुक्ताःसुराःसर्वेब्रह्मणापद्मयोनिना ॥ प्रणेमुःसर्वलोकेशंदेवंविष्णुंजनार्दनम् ॥ ९८ ॥ तस्मा
त्त्वमपिविप्रर्षेनारायणपरोभव ॥ तदन्यःकोमहोदारःप्रार्थितंदातुमर्हति ॥ ९९ ॥ पितरंमातरंचैवतमेवपुरुषोत्तमम् ॥ परिगृह्णीष्वलोकेशंदेवदेवंजग
त्पतिम् ॥ १०० ॥ अग्निकार्येणवैते[1]नतपसाध्ययनेनवै ॥ तोषयेद्देवदेवेशंगुरुंनित्यमतंद्रितः ॥ १०१ ॥ स्वर्गंक्षयंतथाभोगमनुष्ठेयंतथैवच ॥ परि
गृह्णीष्वविप्रर्षेतमेवपुरुषोत्तमम् ॥१०२॥ किंतेनमंत्रैर्बहुभिःकिंतेनबहुभिर्व्रतैः ॥ ॐनमोनारायणायेतिमंत्रःसर्वार्थसाधकः ॥१०३॥ चीरवासाजटीविप्रदं
डीमुंडितएववा॥विभूषितोवाविप्रेंद्रनलिंगंधर्मकारणम्॥१०४॥येनृशंसादुरात्मानःपापाचारपराःसदा ॥ तेपियांतिपरंस्थानंनारायणपरायणाः ॥१०५॥

---

[1] भैक्ष्येण इतिपाठः ।

लिप्यंतेनचपापौघैर्वैष्णवावीतकिल्बिषाः ॥ १०६ ॥ पुनंतिसकलंलोकंअहिंसाजितमानसाः ॥ १०७ ॥ क्षत्रबंधुरितिख्यातोराजाप्रा
णिविहिंसकः ॥ प्राप्तवान्परमंधामवैष्णवंकेशवालयात् ॥ १०८ ॥ अंबरीषोमहासत्वोराजापरमतत्ववित् ॥ हृषीकेशंसमाराध्यवैष्णवंपदमा
प्तवान् ॥ १०९ ॥ अन्येब्रह्मर्षयःशांताबहवःसंशितव्रताः ॥ ध्यात्वाचपरमात्मानंसंसिद्धिंपरमांगताः ॥ ११० ॥ प्रह्लादःपरमाह्लादः
पुरानारायणंहरिम् ॥ सेवितोभ्यर्चितोध्यातस्तेनैवपरिरक्षितः ॥ १११ ॥ भरतोनामतेजस्वीराजापरमधार्मिकः ॥ उपास्यैनंचिरंकालंपरांमु
क्तिमवाप्तवान् ॥ ११२ ॥ ब्रह्मचारीगृहस्थोवावानप्रस्थोथभिक्षुकः ॥ केशवाराधनंहित्वानैवयांतिपरांगतिम् ॥ ११३ ॥ जन्मांतरसहस्रेषुयस्यस्या
न्मतिरीदृशी ॥ दासोहंविष्णुभक्तानामितिसर्वार्थसाधकः ॥ ११४ ॥ सयातिविष्णुसालोक्यंपुरुषोनात्रसंशयः ॥ किंपुनस्तद्गतप्राणाःपुरुषाःसंशित
व्रताः ॥ ११५ ॥ अनन्यमानसैर्नित्यंध्यातव्यस्तत्वचिंतकैः ॥ नारायणोजगद्व्यापीपरमात्मासनातनः ॥ ११६ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ इत्येवमुक्त्वा
देवर्षिस्तत्रैवांतरधीयत ॥ परोपकारनिरतोनारदःपरमार्थवित् ॥ ११७ ॥ ॥ पुंडरीकोपिधर्मात्मानारायणपरायणः ॥ ॐनमोनारायणायेतिमंत्रमष्टा
क्षरंजपन् ॥ ११८ ॥ प्रसीदममविश्वात्मन्नितिवाचंवदन्सदा ॥ हृत्पुंडरीकेगोविंदंप्रतिष्ठाप्यामृतात्मकम् ॥ ११९ ॥ तपस्वीविमलेसौम्येशालग्रामेत
पोधनः ॥ उवासचिरमेकाकीनिर्द्वंद्वोनिष्परिग्रहः ॥ १२० ॥ स्वप्नेपिकेशवान्नान्यत्पश्यतीतिमहामतिः ॥ निद्रापिनैवतस्यासीत्पुरुषार्थविरोधि
नी ॥ १२१ ॥ तपसाब्रह्मचर्येणशौचेनचविशेषतः ॥ जन्मजन्मांतरारूढसंस्कारैचयथातथा ॥१२२॥ प्रसादाद्देवदेवस्यसर्वलोकस्यसाक्षिणः॥ अवापपर
मांसिद्धिंवैष्णवींवीतकिल्बिषः ॥ १२३ ॥ शंखचक्रगदापाणिंपीतवाससमच्युतम् ॥ श्यामलंपुंडरीकाक्षंसददर्शसदाकृतिम् ॥ १२४ ॥ सिंहाव्याघ्रास्त
थाचान्येमृगाःप्राणिविहिंसकाः ॥ विरोधंसहजंहित्वासमेतास्तस्यसंनिधौ ॥ १२५ ॥ विचरंतियथाकामंप्रसन्नेंद्रियवृत्तयः ॥ परस्परहितंरम्यंसंप्राप्तंपां
डुनंदन ॥ १२६ ॥ तथाप्रसन्नंसलिलंसरसांसरितामपि ॥ ऋतवःसुप्रसन्नाश्चविमलेंद्रियसंयुताः ॥ १२७ ॥ मारुताश्चसुखस्पर्शावृक्षाःपुष्पफलान्विताः ॥
आनुकूल्यंययुःसर्वेपदार्थास्तस्यधीमतः ॥ १२८ ॥ प्रसन्नमभवत्तस्मैप्रसन्नंसचराचरम् ॥ प्रसन्नेदेवदेवेशेगोविंदेभक्तवत्सले ॥ १२९ ॥ ततःकदाचिद्भग
वान्पुंडरीकस्यधीमतः ॥ आविरासीज्जगन्नाथःपुंडरीकायतेक्षणः॥१३०॥ शंखचक्रगदापाणिःपीतवासाःसमुज्ज्वलः ॥ पुंडरीकविशालाक्षश्चंद्रबिंबनिभान
नः॥१३१॥ किं[1]किणीकुंडलीहारीकेयूरीकटिसूत्रवान् ॥ श्रीवत्सांकःपीतवासाःकौस्तुभेनविभूषितः ॥१३२॥ वनमालापरीतांगःस्फुरन्मुकुटकुंडलः ॥

---

[1] कंकणी इति पाठः ।

स्फुरताब्रह्मसूत्रेणमुक्तादामविलंबिना ॥ १३३ ॥ विराजमानोदेवेशश्चामरव्यजनादिभिः ॥ देवैःसिद्धैःसदेवेंद्रैर्गंधर्वैर्मुनिभिर्वरैः ॥ १३४ ॥ यक्षैर्नागवरैश्चैवसेव्यमानोप्सरोगणैः ॥ तंदृष्ट्वादेवदेवेशंपुंडरीकोनघःस्वयम् ॥ १३५ ॥ ततोबुद्ध्वा¹महात्मानंतुष्टावचजनार्दनम् ॥ प्रांजलिःप्रणतोभूत्वाप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ १३६ ॥ ॥ पुंडरीकउवाच ॥ ॥ नमोस्तुविष्णवेतुभ्यंसर्वलोकैकचक्षुषे ॥ निरंजनायनित्यायनिर्गुणायमहात्मने ॥ १३७ ॥ त्वमीशःसर्वभूतानांतथैवचनिरीश्वरः ॥ तथाभयार्तिनाशायगोविंदोगरुडध्वजः ॥ १३८ ॥ अनुग्रहेणभूतानांअनेकाकारधारिणे ॥ त्वयिसर्वमिदंप्राहुस्त्वन्मयंचैवकेवलम् ॥ १३९ ॥ त्वमस्माज्जगतोभिन्नोनिर्मितंचजगत्त्वया ॥ नमोस्तुनाभिप्रसवनलिनायनमोनमः ॥ १४० ॥ नमःसमस्तवेदांतविश्रुतात्मविभूतये ॥ त्वमेवसर्वदेवेशकारणंकैटभार्दन ॥ १४१ ॥ प्रसीदहृदयावासशंखचक्रगदाधर ॥ नमःसमस्तभूतानामादिभूतायभूभृते ॥ १४२ ॥ अनेक²रूपरूपायविष्णवेप्रभविष्णवे ॥ यस्यब्रह्मादयोदेवानविदंतिसुरेश्वराः ॥ १४३ ॥ महिमानंतपोमेयंतस्मैतुभ्यंनमाम्यहम् ॥ वाचामगोचरोयस्यमहिमातवनाप्यते ॥ १४४ ॥ जात्यादिभिरसंस्पृष्टःसदाध्येयोसितत्त्वतः ॥ तथाविभेदरूपेणभक्तानामनुकंपया ॥ १४५ ॥ मत्स्यकूर्मादिरूपेणदृश्यसेपुरुषोत्तम ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ पुंडरीकोजगन्नाथंसंस्तुवन्पुरुषोत्तमम् ॥ १४६ ॥ तमेवालोकयद्धीरचिरप्रार्थितदर्शनम् ॥ तमाहभगवान्विष्णुःपद्मनाभस्त्रिविक्रमः ॥ १४७ ॥ पुंडरीकंमहाभागंतथागंभीरयागिरा ॥ १४८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ प्रीतोस्मिवत्सभद्रंतेपुंडरीकमहामते ॥ वरंवृणीष्वदास्यामियत्तेमनसिवर्त्तते ॥ १४९ ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंदेवदेवस्यभाषितम् ॥ एवंविज्ञापयामासपुंडरीकोमहामतिः ॥ १५० ॥ ॥ पुंडरीकउवाच ॥ क्वाहमत्यंतदुर्बुद्धिःक्वभवंतोहितैषिणः ॥ यद्धितंममदेवेशतदाज्ञापयमाधव ॥ १५१ ॥ एवमुक्तःसभगवान्सुप्रीतश्चततोब्रवीत् ॥ पुंडरीकंमहाभागंकृतांजलिमुपस्थितम् ॥ १५२ ॥ आगच्छकुशलंतेस्तुमयैवसहसुव्रत ॥ उपकारीचनित्यात्मामयात्वंसर्वदासह ॥ १५३ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ एवमुक्तवतिप्रीत्याश्रीधरेभक्तवत्सले ॥ दिविदुंदुभयोनेदुःपुष्पवर्षंपपातह ॥ १५४ ॥ ब्रह्मादयस्तथादेवाःसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ जगुःसिद्धाश्चगंधर्वाःकिन्नराश्चविशेषतः ॥ १५५ ॥ तत्रैवतमुपादायदेवदेवोजगत्पतिः ॥ जगामगरुडारूढःसर्वलोकनमस्कृतः ॥ १५६ ॥ तस्मात्त्वमपिराजेंद्रविष्णुभक्तिसमन्वितः ॥ तच्चित्तस्तद्गतप्राणस्तद्भक्तानांहितेरतः ॥ १५७ ॥ अर्चयित्वायथायोग्यंभजस्वपुरुषोत्तमम् ॥ शृणुष्वतत्कथांपुण्यांसर्वपापप्रणाशिनीम् ॥ १५८ ॥ येनोपायेनराजेंद्रविष्णुभक्तिसमन्वितः ॥ प्रीतोभवतिविश्वात्मातत्कुरुष्वसुविस्तरम् ॥ १५९ ॥ अश्वमेधशतैरिष्ट्वावाजपेयशतैरपि ॥ प्राप्नुवं

---

१ बुद्ध्वा इति पाठः । २ अनेकरूपमायाय इतिवा ।

तिनरानैवनारायणपराङ्मुखाः ॥ १६० ॥ सकृदुच्चरितंयेनहरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ बद्धःपरिकरस्तेनमोक्षायगमनंप्रति ॥१६१॥ लाभस्तेषांजयस्तेषांकुतस्तेषांपराजयः ॥ येषामिंदीवरश्यामोहृदयस्थोजनार्दनः॥१६२॥ यइदंशृणुयान्नित्यंपठेद्वापिसमाहितः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छाति॥१६३॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एतद्वैनाममाहात्म्यंश्रुत्वावैनगनंदिनि ॥ धर्मार्थकाममोक्षास्तुभवंतिचनसंशयः ॥ १६४ ॥ शुक्लेकुलेवतीर्णोयोब्राह्मणोवेदतत्परः ॥ वैष्णवोविष्णुरूपोसौनान्योविप्रस्तुकर्हिंचित्॥१६५॥मुखेनामोच्चरन्विष्णोर्हृदयेध्यानतत्परः॥ शंखचक्रधरोविद्वन्मालांतुलसिजांदधत्॥१६६॥ जीवन्मुक्तःसविज्ञेयोभुक्त्वाभोगांस्त्वनेकशः ॥ एकविंशतिकुलैःसार्द्धंविष्णुलोकेसमोदते ॥१६७॥ पुंडरीकोयथाशक्त्यामुक्तोह्यत्रनसंशयः ॥ भक्तिभावेनगोविंदस्तुष्टिंप्राप्नोतिशाश्वतीम् ॥ १६८ ॥ कलौवैहरिगीतंतुस्वगृहेवाविशेषतः ॥ सामगानसमंप्रोक्तंदेवार्चनसमाधिषु ॥ १६९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहियांउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेविष्णुमहिमानामाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥

॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ गंगायाश्चैवमाहात्म्यंपुनर्वदमहामते ॥ यच्छुत्वामुनयःसर्वेवीतरागाःपुनःपुनः ॥ १ ॥ माहात्म्यंकीदृशंचैवतस्याःसर्वेश्वरप्रभो ॥ उत्पत्तिश्चश्रुतापूर्वंमहिमानश्रुतोमया ॥ त्वमाद्यःसर्वभूतानांत्वंदेवश्चसनातनः ॥ २ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ बृहस्पतिसमंबुद्ध्याशक्रतुल्यपराक्रमम् ॥ शरतल्पगतंभीष्मंऋषयोद्रष्टुमाययुः ॥ ३ ॥ अत्रिर्वसिष्ठश्चभृगुःपुलस्त्यःपुलहाक्रतुः ॥ अंगिरागौतमोगस्त्यःसुमतिस्त्वापुरात्मवान् ॥ ४ ॥ विश्वामित्रःस्थूलशिराःसर्वज्ञःप्रमथाधिपः ॥ रैभ्योबृहस्पतिर्व्यासःपावनःकश्यपोध्रुवः ॥ ५ ॥ दुर्वासाजमदग्निश्चमार्कंडेयोथगोलवः ॥ उशनाथभरद्वाजःक्रतुरास्तीकएवच ॥ ६ ॥ स्थूलाक्षःसर्वलोकाक्षःकण्वोमेधातिथिःकुशः ॥ नारदःपर्वतश्चैवसुधन्वाच्यवनोद्विजः ॥ ७ ॥ मतिभूर्भुवनोधौम्यःशतानंदोकृतव्रणः ॥ जामदग्न्योथरामश्चऋचीकश्चैवमादयः ॥ ८ ॥ तान्प्रणम्ययथान्यायंधर्मपुत्रःसहानुजः ॥ पूजयामासविधिवज्जगत्पूज्यांस्तुतेजसः ॥ ९ ॥ तेपूजितामहात्मानःसुखासीनास्तपोधनाः ॥ भीष्माश्रिताःकथाश्चक्रुर्दिव्यधर्माश्रितास्तथा ॥ १० ॥ कथांतेतुततस्तेषांऋषीणांभावितात्मनाम् ॥ प्रणम्यशिरसाभीष्मंपप्रच्छेदंयुधिष्ठिरः ॥ ११ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ केदेशास्तुमहापुण्याःकेशैलाःकेपिचाश्रमाः ॥ सेव्याधर्मार्थिभिर्नित्यंतन्मेब्रूहिपितामह ॥ १२ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंनरोत्तम ॥ शिलोंछवृत्तेःसंवादंसिद्धस्यचयुधिष्ठिर ॥ १३ ॥ कश्चित्सिद्धःपरिक्रम्यसमस्तांपृथिवीमिमाम् ॥ उंछवृत्तेःशिबेराजन्गृहंप्राप्तोमहात्मनः ॥ १४ ॥ आत्मविद्यासुतत्वज्ञःसर्व

---

१ गौतम इतिपाठान्तरम् ।

दासजितेंद्रियः ॥ रागद्वेषपरित्यक्तःकुशलीज्ञानकर्मसु ॥ १५ ॥ वैष्णवेषुसदाश्रेष्ठोविष्णुधर्मपरायणः ॥ अनिंदकोवैष्णवानांसदाधर्मपरायणः ॥ १६ ॥
योगाभ्यासरतोनित्यंशंखचक्रविधारकः ॥ त्रिकालपूजातत्वज्ञःश्रीकंठेनुरतःसदा ॥ १७ ॥ वेदविद्यासुविदुषोधर्माधर्मविचारकः ॥ वेदपाठव्रतोनित्यं
नित्यंचातिथिपूजकः ॥ १८ ॥ सतीर्थमतियुक्तस्तुशिलोंछेषुस्थितःसदा ॥ चतुर्वेदेषुयद्धचानंगीतंयद्यत्स्वयंभुवा ॥ १९ ॥ तत्सर्वंसचजानातिद्विजो
विष्णुस्वरूपधृक्॥नानाधर्मार्थविशदोह्यव्ययेष्टमतिःसदा ॥२०॥ एकस्मिन्नेवकालेतुगतोसौवैशिबेर्गृहम् ॥ तंदृष्ट्वाविधिवच्चैवकृत्वातिथ्यंमहामनाः॥२१॥
शिबिःसंपृच्छयामासदेशानांहितकारणम् ॥ २२ ॥ ॥ उंछवृत्तिरुवाच ॥ ॥ केदेशाःकेजनपदाःकेशैलाःकेपिचाश्रमाः ॥ पुण्याद्विजवरप्रीत्यामह्यं
निर्देष्टुमर्हसि ॥ २३ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ तेदेशास्तेजनपदास्तेशैलास्तेपिचाश्रमाः ॥ पुण्यास्त्रिपथगायेषांमध्येनित्यंसरिद्वरा ॥ २४ ॥ तपसा
ब्रह्मचर्येणयज्ञैस्त्यागेनवापुनः ॥ गतिंतांनलभेज्जंतुर्गंगांसंसेव्ययांलभेत् ॥२५॥ स्नातानांतत्रपयसिगांगेयेनियतात्मनाम्॥ तुष्टिर्भवतियापुंसांनसाक्रतुश
तैरपि ॥ २६ ॥ अपहृत्यतमस्तीव्रंयथाभात्युदयेरविः ॥ तथापहृत्यपाप्मानंभातिगंगाजलाप्लुतः ॥ २७ ॥ अग्निंप्राप्ययथाविप्रतूलराशिर्विनश्य
ति ॥ तथागंगावगाहश्चसर्वंपापंव्यपोहति ॥ २८ यस्तुसूर्यांशुसंतप्तंगांगेयंसलिलंपिबेत् ॥ सगोनीहारनिर्मुक्तःपावकाद्धिविशिष्यते ॥ २९ ॥ चांद्राय
णसहस्रंतुपादेनैकेनयःपुमान् ॥ संप्लुतश्चापिगंगायांयोनरःसविशिष्यते ॥ ३० ॥ लंबेदधःशिरायस्तुवर्षाणामयुतंनरः ॥ मासमेकंतुगंगांभःसेवतेयोनरो
त्तमः ॥ ३१ ॥ ब्रह्महत्याविनिर्मुक्तोयातिविष्णोरनामयम् ॥ इयंवेणीसमापुण्यापवित्रापापनाशिनी ॥ ३२ ॥ यस्याःस्मरणमात्रेणबालहामुच्यतेक्षणा
त्॥ सप्रयागस्तीर्थराजोवैष्णवानांहिदुर्लभः ॥ ३३ ॥ स्नात्वायत्रनरश्रेष्ठवैकुंठेसत्वरंव्रजेत् ॥ प्रियाप्रियेनजानातिधर्माधर्मौनविंदति ॥ ३४ ॥ स्नात्वाचै
वतुगंगायांमहापापात्प्रमुच्यते ॥ ३५ ॥ गंगागंगेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥३६॥ ब्रह्महाचैवगोघ्नोवासुरा
पीबालघातकः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योदिवंयातिचसत्वरम् ॥३७॥ दर्शनंमाधवस्याथवरस्यदर्शनंतथा ॥ वेण्यांस्नानंप्रकुर्वाणोवैकुंठंप्रतिगच्छति ॥३८॥
उदितेचयथासूर्येविलयंयातिवैतमः ॥ तथैवतस्यांपापानिनश्यंतिस्नानमात्रतः ॥ ३९ ॥ गंगाद्वारेकुशावर्तेबिल्हिकेनीलपर्वते ॥ स्नात्वाकनखलेतीर्थेपुन
र्जन्मनविद्यते॥४०॥एवंज्ञात्वानरश्रेष्ठोगंगास्नायीपुनःपुनः॥ स्नानमात्रेणभोराजन्मुच्यतेकिल्बिषादतः ॥४१॥ देवानांप्रवरोविष्णुर्यज्ञानांचाश्वमेधकः ॥
अश्वत्थःसर्ववृक्षाणांनदीभागीरथीसदा ॥४२॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेगंगामाहात्म्यंनामै

---

१ बिल्वके इतिपाठः ।

॥ वैष्णवानांलक्षणंचकीदृशंप्रतिपादितम् ॥ महिमाकीदृशश्चैववदविश्वेश्वरप्रभो ॥ १ ॥ ॥ महादे
काशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ वैष्णवानांलक्षणंचकीदृशंप्रतिपादितम् ॥ महिमाकीदृशश्चैववदविश्वेश्वरप्रभो ॥ १ ॥ ॥ महादे
वउवाच ॥ ॥ विष्णोरयंयतःप्रोक्तोह्यतोवैवैष्णवोमतः ॥ सर्वस्यादिस्तुविज्ञेयोब्रह्मारूपधरस्ततः ॥ २ ॥ यतःसकाशात्संजाताब्राह्मणावेदपारगाः ॥ ते
वैष्णवास्तुविज्ञेयानैवान्येतुकदाचन ॥ ३ ॥ शौचसत्यक्षांतियुक्तोरागद्वेषविवर्जितः ॥ वेदविद्याविचारज्ञोयःसवैष्णवउच्यते ॥ ४ ॥ अग्निहोत्ररतोनि
त्यंनित्यंचातिथिपूजकः ॥ पितृभक्तोमातृभक्तःसवैवैष्णवउच्यते ॥ ५ ॥ दयाधर्मेणसंयुक्तस्तथापापपराङ्मुखः ॥ शंखचक्रांकितोयोवैसवैवैष्णवउच्य
ते ॥६॥ कंठेमालाधरोयस्तुमुखेरामंसदोच्चरेत् ॥ गानंकुर्यात्सदाभक्त्यासनरोवैष्णवःस्मृतः ॥७॥ पुराणेषुरतानित्यंयज्ञेषुचरताःसदा ॥ तेनरावैष्णवाज्ञे
याःसर्वधर्मेषुसंमताः॥८॥ तेषांनिंदांप्रकुर्वंतियेनराःपापकारिणः ॥ तेमृतास्तुकुयोनिंवैगच्छंतिचपुनःपुनः ॥९॥ गोपालनाम्नींमूर्तिंचयेचर्चयंतिद्विजाःसदा ॥
पूजांकुर्वंतियेविप्रास्तेज्ञेयाःपुण्यभाजिनः॥१०॥ कृत्वापाषाणजांमूर्तिंकृष्णाख्यांरूपसुंदरीम् ॥११॥ पूजांकुर्व
धातुमां[1]त्रमयींकृत्वाचतुर्हस्तांसुशोभिताम्॥१०॥ पूजांकुर्वंतियेविप्रास्तेज्ञेयाःपुण्यभाजिनः॥कृत्वापाषाणजांमूर्तिंकृष्णाख्यांरूपसुंदरीम्॥११॥ पूजांकुर्व
तियेविप्रास्तेज्ञेयाःपुण्यमूर्त्तयः ॥ शालग्रामशिलायत्रयत्रद्वारवतीशिला ॥ १२ ॥ उभयोःसंगमोयत्रमुक्तिस्तत्रनसंशयः ॥ मूर्तिंमंत्रेणसंस्थाप्यपूजनं
क्रियतेयदि ॥ १३ ॥ तदर्चनंकोटिगुणंधर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ नवधातत्रवैभक्तिःकर्तव्याचजनार्दने ॥ अतःपाषाणजामूर्तिस्तथाधातुमयीत्वया ॥ १४ ॥
तस्यांभक्तैःप्रकर्त्तव्यंध्यानंपूजनमेवच ॥ राजोपचारकींपूजांमूर्तौतत्रप्रकल्पयेत् ॥ १५ ॥ सर्वात्मानंस्मरेन्नित्यंभगवंतमधोक्षजम् ॥ दीनानाथैकशरणंलो
कानां[2]वृत्तिकारणम् ॥ १६ ॥ मूर्त्तौतत्रस्मरेन्नित्यंमहापातकनाशनम् ॥ गोपालोयंतथाकृष्णोरामोयमितिचब्रुवन् ॥ १७ ॥ पूजांकरोतियःसम्यक्सवै
भागवतोनरः ॥ गोकुलेतुयथारूपंधृतंवैकेशवेनतु ॥ १८ ॥ तादृग्रूपंप्रकर्त्तव्यंवैष्णवैर्नरसत्तमैः ॥ आत्मसंतोषणार्थायस्वरूपंकारयेद्बुधः ॥ १९ ॥
यतोभक्तिस्तुबहुलाजायतेनात्रसंशयः ॥ शंखचक्रगदादीनिविष्णोश्चैवायुधानिच ॥ २० ॥ तस्यांमूर्तौविशेषेणकर्त्तव्यानिप्रमाणतः ॥ चतुर्भुजांद्विनेत्रां
चशंखचक्रगदाधराम् ॥ २१ ॥ पीतवासःपरीधानांशोभमानांगरीयसीम् ॥ वनमालांदधानांतांलसद्वैडूर्यकुंडलाम् ॥ २२ ॥ [3]मुकुटेमणिसंयुक्तांकौस्तुभो
द्भासितांसदा ॥ सौवर्णींचाथरौप्यांवाताम्रजांचाथपैत्तलीम् ॥ २३ ॥ कारयेत्परयाभक्त्यावैष्णवैर्द्विजसत्तमैः ॥ आगमोक्तैर्वेदमंत्रैःप्रतिष्ठाप्यविशेषतः ॥
॥ २४ ॥ पश्चाद्वैअर्चनंकार्ययथाशास्त्रानुसारतः ॥ षोडशोपचारैर्मंत्रैःपूजनंविधिपूर्वकम् ॥ २५ ॥ पूजितेतुजगन्नाथेसर्वेदेवाश्चपूजिताः ॥ अतोये
नप्रकारेणपूजनीयोमहाप्रभुः ॥ २६ ॥ अनादिनिधनोदेवःशंखचक्रगदाधरः ॥ सर्वंददातिसर्वेशोवैष्णवान्पुण्यरूपिणः ॥ २७ ॥ (येंथावि

---

१ मंत्रमयीमितिपाठः । २ हितकारणम् इतिवापाठः । ३ मुकुटेन समायुक्ताम् इ० पा० । ४ एतच्छ्लोकत्रयम् । ( ) एतच्चिह्नान्तर्गतमेकस्मिन्पुस्तक एव ।

ष्णुस्तथाशर्वोनांतरंवर्त्ततेक्वचित् ॥ एवंज्ञात्वातुभोदेविह्युभयोर्मूर्तिकल्पनम् ॥ २८ ॥ शिवपूजांप्रकुर्वाणोविष्णुनिंदासुतत्परः ॥ रौरवेषुनरके
षुवसतेनात्रसंशयः ॥ २९ ॥ अहंविष्णुरहंरुद्रोह्यहंब्रह्मापितामहः ॥ सर्वभूतेषुसततंसंवसामिपुनःपुन ॥ ३० ॥) ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ केदासा
वैष्णवाःकेतुकेभक्ताभुविकीर्तिताः ॥ तेषांवैलक्षणंब्रूहियथार्थंवैमहेश्वर ॥ ३१ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शूद्राभवंतिवैदासावैष्णवाना
रदादयः ॥ प्रह्लादश्चांबरीषाद्याभक्तास्तेनगनंदिनि ॥ ३२ ॥ ब्रह्मक्रियारतोनित्यंवेदवेदांगपाठकः ॥ शंखचक्रांकितोयस्तुसवैवैष्णवउच्यते ॥ ३३ ॥
द्विजसेवारतोनित्यंनित्यंविष्णुप्रपूजकः ॥ शृणोतिबहुधाचैवपुराणंवेदसंमितम् ॥ ३४ ॥ सशूद्रोहरिदासस्तुइत्युक्तोनगनंदिनि ॥ पंचवर्षत्वमाश्रित्यकृता
भक्तिरनेकधा ॥ ३५ ॥ सवैभक्तइतिप्रोक्तःसर्वसाधुषुसंमतः ॥ ध्रुवादयस्तेविज्ञेयाअंबरीषादयश्चये ॥ ३६ ॥ भक्ताश्चमुनिभिःप्रोक्ताःसर्वकालेषुभामि
नि ॥ कलौधन्यतमाःशूद्राविष्णुध्यानपरायणाः ॥ ३७ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ शंखचक्रांकितोयस्तुविष्णुभक्तिप्रकारकः ॥३८॥
चतुर्विधमहोत्साहकर्त्ताचैवविशेषतः ॥ सशूद्रोविष्णुदासस्तुयथादृष्टंयथाश्रुतम् ॥ ३९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउ
मामहेश्वरसंवादेदासवैष्णवानांमहिमानामद्व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ छ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ सर्वेषांचैवमासानांविधिंब्रूहिमहेश्वर ॥ महो
त्सवःप्रकर्त्तव्यःकोविधिस्तत्रसंमतः ॥ १ ॥ कोदेवःपूजनंकस्यमहिमाकीदृशोभवेत् ॥ कस्यांतिथौप्रकर्त्तव्यंतन्मेवदसुरेश्वर ॥ २ ॥ मासंप्रतिकिमुक्तं
चवैष्णवान्पुण्यकर्मणः ॥ धन्याहंकृतकृत्याहंसुभगाहंधरातले ॥ विष्णोःकथांशृणोमीतिदर्शनात्स्पर्शनात्तव ॥ ३ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ उत्सवानां
विधिंब्रूमोमासंप्रतितवानघे ॥ यानाकर्ण्यपुनर्देविगीतवादित्रहर्षिता ॥ ४ ॥ तत्रादौचसितेपक्षेचैत्रमासेसुशोभने ॥ एकादश्यांविशेषेणदोलारूढंप्रपूज
येत् ॥ ५ ॥ कुर्याद्भक्त्यासदादेविउत्सवंविधिपूर्वकम् ॥ दोलारूढंप्रपश्यंतिकृष्णंकलिमलापहम् ॥ ६ ॥ अपराधसहस्रैस्तुमुक्तास्तेनगनंदिनि ॥ ताव
त्तिष्ठंतिपापानिकोटिजन्मकृतान्यापि ॥ ७ ॥ यावन्नांदोलयेद्देवंविश्वेशंविश्वनायकम् ॥ कलौवैयेप्रपश्यंतिदोलारूढंजनार्दनम् ॥ ८ ॥ गोघ्नादिकाःप्रमुच्यं
तेकाकथाइतरेष्वापि ॥ दोलोत्सवेप्रहृष्टास्तुरुद्रेणसहिताःसुराः ॥९॥ कुर्वंतिप्रांगणेनृत्यंगीतवाद्यंचहर्षिताः ॥ ऋषयोगणगंधर्वारंभाद्यप्सरसांगणाः ॥१०॥
वासुकिप्रमुखानागास्तथादेवाःसुरेश्वराः ॥ दोलायांचसमायांतिविष्णुदर्शनलालसाः ॥ ११ ॥ दोलायात्रानिमित्तंतुदोलाह्नेमधुमाधवे ॥ भूतानिसंतिभू
पृष्ठेयेकेचिद्देवयोनयः ॥ १२ ॥ समायांतिमहादेविकृष्णेदोलास्थितेध्रुवम् ॥ विष्णुंदोलास्थितंदृष्ट्वात्रैलोक्यस्योत्सवोभवेत् ॥ १३ ॥ तस्मात्कार्यंश
तंत्यक्त्वादोलाह्नेउत्सवंकुरु ॥ प्रह्लादस्तुसमायातिविष्णुर्दोलाधिरोहणम् ॥ १४ ॥ कुरुतेचमहादेविवरदंतमनुस्मरन् ॥ दोलास्थितस्यकृष्णस्ययेकु

वैंतिप्रजागरम् ॥ १५ ॥ सर्वपुण्यफलप्राप्तिर्निमेषैकेनजायते ॥ दोलायांसंस्थितंविष्णुंपश्यंतिमधुमाधवे ॥ १६ ॥ क्रीडंतिविष्णुनासार्द्धंदेवदेवेनवंदिताः॥
दक्षिणाभिमुखंदेवंदोलारूढंसुरेश्वरि ॥१७॥ सकृद्दृष्ट्वातुगोविंदंमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ ॐ दोलारूढायविद्महेमाधवायचधीमहि ॥ तन्नोदेवःप्रचोदयात्॥१८॥
इदंगायत्र्यापूजनम् ॥ माधवायगोविंदायश्रीकंठायनमोनमः ॥ पूजनंमंत्रपूर्वंचकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ १९ ॥ गुरवेदक्षिणांदद्याद्यथाशक्त्या
समाहितः ॥ गायन्विष्णोःसदाभक्त्यापरिपूर्णंततोभवेत् ॥ २० ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयोवरानने ॥ दोलायांसंस्थितोविष्णुःसर्वपापापहार
कः॥२१॥ पूजितोयैर्नरैःसम्यक्सदासर्वंददातिच ॥ यत्रदेवाःसगंधर्वाःकिन्नराऋषयस्तथा ॥२२॥ आयांतिबहुधातत्रदोलारूढेनसंशयः॥२३॥ ॐ नमोभ
गवतेवासुदेवायेतिमंत्रेणपूजनंतत्रकारयेत् ॥ षोडशोपचारैःपूजाचकर्तव्याविधिपूर्वकम् ॥ धर्मार्थमुख्यायेकामास्तेसर्वेप्राप्नुयुर्ध्रुवम् ॥ २४ ॥ अंगन्यासं
करन्यासंन्यासंशारीरकंचयत् ॥ तत्सर्वंतुप्रकर्त्तव्यंमंत्रेणानेनसुव्रत ॥ २५ ॥ आगमोक्तेनमंत्रेणकर्त्तव्योहिमहोत्सवः ॥ श्रीलक्ष्म्यासहितंदेवंदोलायांच
प्रकल्पयेत् ॥ २६ ॥ देवाग्रेवैष्णवाःस्थाप्यानारदाद्याःसुरर्षयः ॥ विष्वक्सेनादिकाभक्तास्थाप्यास्तेह्यग्रतःसदा ॥ २७ ॥ पंचवादित्रनिर्घोषैःकुर्यादारा
र्तिकंबुधः ॥ यामेयामेतथादेविपूजनीयःप्रयत्नतः ॥२८॥ नालिकेरैस्तथाशुभ्रैःकदलैर्वातथापुनः ॥ अर्घंदद्यात्ततोदेविपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ २९ ॥ देवदेव
जगन्नाथशंखचक्रगदाधर ॥ अर्घंगृहाणमेदेवकृपांकुरुममोपरि ॥ ३० ॥ तच्छेषंवैष्णवानांतुदद्यात्प्राच्छादिकंपुनः ॥ वादनंनर्त्तनंतत्रकर्त्तव्यंवैष्णवैर्न
रैः ॥ ३१ ॥ आंदोलनंततःसर्वैःकर्त्तव्यंचविशेषतः ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिक्षेत्राणिचसुरेश्वरि ॥ ३२ ॥ सर्वाण्येतानिवैतत्रद्रष्टुमायांतितद्दिने ॥ एवंज्ञा
त्वासदादेविकर्त्तव्यःसोत्सवोमहान् ॥ ३३ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्रायाश्चान्यजातयः ॥ शंखचक्रगदाधाराज्ञातव्यानगनंदिनि ॥ ३४ ॥
॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेदोलामहोत्सवोनामत्र्यशीतितमोऽध्यायः ॥८३॥ ॥महादेवउवाच ॥
अस्मिन्वैचैत्रमासेतुकार्योदमनकोत्सवः ॥ द्वादश्यांतुतथासम्यग्विधिःकार्योविशेषतः ॥१ ॥ वैष्णवैःश्रद्धयापुण्योजनतानंदवर्द्धनः ॥ देवानंदसमुद्भूतादि
व्यादमनमंजरी ॥ २ ॥ निवेद्यावैष्णवैर्भक्तैःसर्वपूजाफलेप्सुभिः ॥ चैत्रेतुशुक्लपक्षेतुद्वादश्यांनगनंदिनि ॥ ३ ॥ कारयेत्परयाभक्त्यामहोत्सवमनास्तथा ॥
तत्रादौचस्वयंगत्वाआरामंप्रतिचानघे ॥४॥ गुर्वाज्ञयाप्रकर्त्तव्यंपूजनंरतिनासह ॥ कामदेवनमस्तेस्तुविश्वमोहनकारक ॥५॥ विष्णोरर्थेविचेष्यामिकृपां
कुरुममोपरि ॥ गीतवादित्रनिर्घोषैरानेतव्योगृहंप्रति ॥ ६ ॥ एकादश्यांसुरश्रेष्ठिह्यधिवासनपूर्वकम् ॥ कर्त्तव्यंपूजनंतत्ररात्रौभक्त्यातुवैष्णवैः ॥ ७ ॥
कर्त्तव्यमग्रतस्तस्यसर्वतोभद्रमंडलम् ॥ स्थापयित्वातुदेवेशंरतिनासहतत्रवै ॥ ८ ॥ आच्छाद्यश्वेतवस्त्रेणदमनंस्थापयेद्बुधः ॥ तत्रवैपूजनंकार्यंवैष्ण

वैर्द्विजसत्तमैः ॥ ९ ॥ क्लींकामदेवायनमोह्रींरत्यैचतथानमः ॥ ऐंद्र्यादिदिशिसंस्थाप्यकंदर्प्पंपूजयेद्बुधः ॥ १० ॥ गंधंपुष्पंतथाधूपंदीपमारार्ति
कंतथा ॥ रात्रौभक्त्याप्रकर्त्तव्यंविधिनात्रसुरेश्वरि ॥११॥ मदनायनमइतिप्राच्याम् ॥ मन्मथायनमइतिआग्न्येय्याम् ॥ कंदर्पायनमइतियाम्ये ॥ अनंगा
यनमइतिरक्षोदिशि ॥ भस्मशरीरायनमःइतिवारुण्याम् ॥ स्मरायनमइतिवायव्याम् ॥ ईश्वरायनमःइतिकौबेर्याम् ॥ पुष्पबाणायनमः ॥ इतिईशान्याम् ॥
चतुर्दिक्षुचसर्वासुपूजनंतत्रकारयेत् ॥ पूजितेकेशवेचात्रसर्वेदेवाःसुपूजिताः ॥ १२ ॥ अक्षतगंधधूपदीपैर्नैवेद्यैस्तांबूलैश्चदमनकंपूजयित्वातु ॥
तत्पुरुषायविद्महेकामदेवायधीमहि ॥ तन्नोनंगःप्रचोदयात् ॥ इतिवैकामगायत्र्याअष्टोत्तरशतवारंतंदमनकंअभिमंत्र्यनमस्कुर्यात् ॥ नमो
स्तुपुष्पबाणायजगदाह्लादकारिणे ॥ मन्मथायजगन्नेत्रेरतिप्रीतिकरायच ॥ १३ ॥ देवदेवनमस्तेस्तुश्रीविश्वेशनमोस्तुते ॥ रतिपतेनमस्तेस्तु
नमस्तेविश्वमंडन ॥ १४ ॥ नमस्तेस्तु[1]जगन्नाथसर्वबीजनमोस्तुते ॥ एतैर्नानाविधैर्मंत्रैरागमोक्तैर्विशेषतः ॥ १५ ॥ पूजनीयःप्रयत्नेन[2]लक्ष्म्या
सहजनार्दनः ॥ ततोनिवेद्यतत्कर्मजागरंकारयेधद्बुधः ॥ १६ ॥ देवदेवजगन्नाथवांच्छितार्थप्रदायक ॥ हृत्स्थान्पूरयमेविष्णोकामान्कामेश्वरी
प्रिय ॥ १७ ॥ इत्येतैर्बहुभिर्मंत्रैःपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ श्रीनिवासोजगन्नाथोभक्तानांशमभीप्सकः ॥ १८ ॥ ततोदमनकमुष्टिंगृहीत्वातत्रमूलमंत्रेण ॥
श्रीश्रीविष्णवादिदेवेभ्योदमनकंनिवेदयेत् ॥ ततोगंधादिभिर्महतीपूजागीतवाद्यनृत्यैश्चमहोत्सवःकार्यः ॥ देवाग्रेस्थापितःकलशोदकंदेवस्यपादयोर्नि
क्षिप्यजलक्रीडातस्मिन्दिनेकर्त्तव्या ॥ ततःस्वगुरुंवस्त्रालंकारद्रविणैःश्रद्धयाप्रपूजयेत् ॥ ततःस्वयंवैष्णवैर्बंधुभिःसहअश्नीयात् ॥ १९ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततोदमनकमंजर्यायोवैविष्णुंप्रपूजयेत् ॥ पूजितेवैजगन्नाथेह्यहंवैपूजितःसदा ॥ २० ॥ ब्रह्महाहेमहारीचमद्यपोमांसभक्ष
कः ॥ मुच्यतेपातकाद्देविदृष्ट्वादमनकोत्सवम् ॥ २१ ॥ एवंदमनकोदेविपूजितोयैःसुवैष्णवैः ॥ सर्वतीर्थंकृतंतैस्तुमंजर्यापूजनंकृतम् ॥ २२ ॥ वेदाध्य
यनंकृतंतेनशास्त्राध्ययनमेवच ॥ अग्निहोत्रंकृतंतेनमंजर्यापूजितोहरिः ॥ २३ ॥ तत्कुलंतुमहज्ज्ञेयंब्राह्मंवाचाथक्षात्रियम् ॥ शौद्रंवैश्यंचयच्चान्यद्धन्यं
धन्यतरंस्मृतम् ॥ २४ ॥ यस्मिन्कुलेवतीर्याथोत्सवोदमनकःकृतः ॥ सचधन्यस्तुधन्योवैयेनविष्णुःप्रपूजितः ॥ २५ ॥ दमनकेनतुतथासंप्राप्तेमधुमा
धवे ॥ संपूज्यगोसहस्रस्यदेविसंलभतेफलम् ॥ २६ ॥ मल्लिकाकुसुमैर्देवंवसंतेगरुडध्वजम् ॥ योर्चयेत्परयाभक्त्यामुक्तिभागीभवेत्तुसः ॥ २७ ॥
मरुकोदमनकश्चैवसद्यस्तुष्टिकरोहरेः ॥ अतःपूजाप्रकर्त्तव्यावैष्णवैर्नरसत्तमैः ॥ २८ ॥ गोसहस्रंकृतंतेनकन्यादानंतथैवच ॥ पृथ्वीदानंकृतंतेनविष्णोर्वैपू

---

[1] द्धात इतिपाठः ।
[2] रत्यासह–इ० पा० ।

जनेकृते ॥ २९ ॥ एकामेकांगृहीत्वातुमंजरींदमनस्यतु ॥ यःपूजयतिदेवेशंसंप्राप्तेमधुमाधवे ॥ ३० ॥ पुण्यसंख्यांनजानेवैतस्याहंनगनंदिनि ॥ सवैच
तुर्भुजोभूत्वाइहलोकेपरत्रच॥धर्मानर्थांश्चकामांश्चप्रभुंक्तेवैष्णवंपदम् ॥३१॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेदमनकमहोत्स
वोनामचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ वैशाख्यांपूर्णमास्यांवैजलस्थंजगदीश्वरम् ॥ पूजयेद्वैष्णवोभक्त्याकृतोत्साहोमुदा
न्वितः ॥ १ ॥ गीतंवाद्यंतथानृत्यंकृत्वापुण्यंमहोत्सवम् ॥ एकादश्यांसुरश्रेष्ठंपश्येद्वाथप्रहर्षितः ॥ २ ॥ गीतंगायन्हरेर्भक्त्याकर्त्तव्यःसोत्सवः
शुभः ॥ शयनंकुरुदेवेशजलेस्मिन्वैसुरेश्वर ॥ ३ ॥ त्वयिसुप्तेजगत्सुप्तंभवत्येवनसंशयः ॥ घनागमेप्रकुर्वीतजलस्थंवैजनार्दनम् ॥ ४ ॥
येनरास्तुसुरश्रेष्ठेनदाहोनरकेभवेत् ॥ स्वर्णपात्रेतथारौप्येताम्रेवाचसुरेश्वरि ॥ ५ ॥ मृन्मयेवाथकर्त्तव्यंशयनंविष्णुसंज्ञकम् ॥ तत्रतोयंचसं
स्थाप्यशीतलंगंधवासितम् ॥ ६ ॥ तस्मिंस्तोयेततोविष्णोःस्थापनंकारयेद्बुधः ॥ गोपालनाम्नीमूर्त्तिश्चरामनाम्नीतथापिवा ॥ ७ ॥ शा
लग्रामशिलावापिस्थापनीयाविशेषतः ॥ प्रतिमांवामहाभागतस्यपुण्यमनंतकम् ॥ ८ ॥ यावद्धराधरालोकायावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ तावत्तस्यकुलेक
श्चिन्नभवेद्देविनारकी ॥ ९ ॥ तस्माज्जेष्ठमहादेवितोयस्थंपूजयेद्धरिम् ॥ वीततापोनरस्तिष्ठेद्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ १० ॥ सुशीतलेतथातोयेतुलसीदल
वासितम्॥शुचिशुक्रगतेकालेपूजयेद्धरणीधरम्॥११॥शुचिशुक्रगतेकालेयेर्चयिष्यंतिकेशवम् ॥जलस्थंविविधैःपुष्पैर्मुच्यंतेयमपीडनात्॥१२॥जलप्रेष्ठोय
तोविष्णुर्जलशायीजलप्रियः ॥ तस्माद्ग्रीष्मेविशेषेणजलस्थंपूजयेद्धरिम् ॥ १३ ॥ नीरमध्येस्थितंकृत्वाशालग्रामसमुद्भवम् ॥ येनार्चितोमहाभक्त्यासभवे
त्कुलपावनः ॥१४॥ कर्कराशिगतेसूर्येमिथुनस्थेविशेषतः ॥ येनार्चितोहरिर्भक्त्याजलमध्येतुसुंदरि ॥ १५ ॥ द्वादश्यांतुविशेषेणजलस्थजलशायिनः ॥
येनार्चनंकृतंतेनकोटियज्ञशतंकृतम् ॥ १६ ॥ निक्षिप्यजलपात्रेतुमासेमाधवसंज्ञके ॥ माधवंयेर्चयिष्यंतिदेवास्तेतुनराभुवि ॥ १७ ॥ पात्रेगंधोदकंकृ
त्वायःक्षिपेद्गरुडध्वजम् ॥ द्वादश्यांपूजयेद्रात्रौमुक्तिभागीभवेत्तुसः[2] ॥ १८ ॥ अश्रद्दधानःपापात्मानास्तिकोऽच्छिन्नसंशयः ॥ हेतुनिष्ठश्चपंचै
तेनपूजाफलभागिनः ॥१९॥ तथामहादेविप्रभुंजलस्थंजगदीश्वरम् ॥ पूजयेद्योनरोनित्यंमहापापैःप्रमुच्यते ॥ २० ॥ ॐह्रीं[3]ह्रींरामायनमः ॥ इतिमंत्रेणदेवे
शिपूजनंतत्रवैस्मृतम् ॥ ॐक्लींकृष्णायगोविंदायगोपीजनवल्लभायनमः॥इतिमंत्रेणगिरिजेउदकंचाभिमंत्रयेत्॥देवदेवमहाभागश्रीवत्सकृतलांछन ॥ २१ ॥
महादेवनमस्तेस्तुनमस्तेविश्वभावन ॥ अर्घंगृहाणभोदेवमुक्तिंमेदेहिसर्वदा ॥ २२ ॥ नानाविधैःसुपुष्पैश्चपूजयेद्गरुडासनम् ॥ सर्वबाधाविनिर्मुक्तो

---

[1] यावद्रविकराभुवि इ०पा०। [2] मुक्तिभागीभवेद्द्विजः इ० पा०। [3] ॐ ह्रां ह्रीं रामायनमः इत्येकस्मिन्पुस्तके। [3] गरुडवाहनमित्यपिप्रचुरः पाठः तत्राक्षराधिक्यमार्षम्।

विष्णोःसायुज्यतामियात् ॥ २३ ॥ रात्रौजागरणंतत्रद्वादश्यांसुसमाहितः ॥ भक्तिपूर्वंभजेद्देवंविष्णुमव्ययमक्षयम् ॥ २४ ॥ एवंवैशास्त्रसंबंधी
भक्तिभावेनतत्परैः ॥ उत्सवोविष्णुसंज्ञस्तुकर्त्तव्योभक्तिमिच्छुभिः ॥ २५ ॥ आगमोक्तेनमंत्रेणविधिंतत्रप्रकारयेत् ॥ कृतेसतिमहादेविकोटियज्ञसमंफ
लम् ॥२६॥ रागद्वेषविनिर्मुक्तोमहामोहनिवर्त्तकः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायातिविष्णोःसनातनम् ॥ २७ ॥ ब्राह्मणोभक्तिभावेनयःकरोत्युत्सवंभुवि ॥ सर्व
पापविनिर्मुक्तोवैकुंठंगच्छतेध्रुवम् ॥२८॥ वेदाध्ययनहीनोपिशास्त्राध्ययनवर्जितः ॥ हरिभक्तिंतुसंप्राप्यलभतेवैष्णवंपदम् ॥२९॥ आत्मारामःसदामुक्तोवि
जितात्माभवेत्तुसः ॥ सवैविष्णुपदंयातियावच्चंद्रदिवाकरौ॥३०॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्स हस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेशयनम
होत्सवोनामपञ्चाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तेपवित्रारोपणोविधिः ॥ यस्मिन्कृतेतुदेवेशिदिव्यभक्तिःप्रजा
यते॥१॥पवित्रारोपणंविष्णोःकर्तव्यंश्रद्धयाबुधैः॥ संपूर्णाजायतेतस्यपूजापार्वतिवार्षिकी ॥२॥ पवित्रारोपणेविष्णोर्जायतेसुखमात्मनः ॥ संपूजितेसदावि
ष्णौनानासुखमवाप्नुयात् ॥ ३ ॥ सूत्रंवासससमानीयब्राह्मण्याकर्तितंतथा ॥ स्वेनैवकर्तितंसूत्रंतेनैवचप्रकारयेत् ॥ ४ ॥ सच्छूद्याकर्तितंसूत्रंतद्ग्राह्यंवातथै
वच ॥ अन्यथाविक्रयेणापिग्राह्यंचापियथातथम् ॥ ५ ॥ क्षौमेनैवप्रकर्तव्यःपवित्रारोपणोविधिः ॥ रूप्येणवातथाकार्यंपवित्रंविष्णुदैवतम् ॥६॥ सौवर्णेना
पिदेवेशिकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ अभावेसर्वधातूनांग्राह्यंसूत्रंतथाबुधैः ॥ ७ ॥ कृत्वातुत्रिवृतंसूत्रंप्रक्षाल्यमुदकेनतु ॥ लिंगेलिंगप्रमाणंचप्रतिमायांयथावि
धिः ॥८॥ पादौवैजानुपर्यंतंतथानाभिसमंस्मृतम् ॥ ज्येष्ठंमध्यंकनिष्ठंचपवित्रंकारयेद्बुधः॥९॥ संवत्सरदिनैस्तद्वत्तदर्द्धार्द्धेनसंख्यया ॥ सूत्रेणैवप्रकर्त्तव्यंग्रं
थिनाष्टोत्तरंशतम्॥१०॥तदर्द्धसंख्यकेनापियुक्तंवातत्रपार्वति ॥ लिंगेवैलिंगसंज्ञंतुगंगानागैश्चसंयुतम् ॥११॥ प्रतिमायांतथादेविपवित्रंवनमालकम् ॥ यथा
शोभातथाकार्यंयेनविष्णुःप्रसीदति॥१२॥एकंवै[1]सुपवित्रंतुगंधाख्यंकारयेत्सदा॥तंतुनायच्च[2]संयुक्तंकर्त्तव्यंवैष्णवैर्नरैः॥१३॥ देवानांचतथाप्रोक्तंपवित्रंविष्णुदे
वतम्॥अंबरीषाद्याभक्ताश्चअन्येपिचध्रुवादयः ॥१४॥ पवित्राणिततःपश्चाद्दातव्यानीहपार्वति ॥ प्रतिपद्धनदस्योक्तापवित्रारोपणेतिथिः ॥ १५ ॥ लक्ष्म्या
देव्याद्वितीयातुतिथीनामुत्तमातिथिः ॥ तृतीयातुतवप्रोक्ताचतुर्थीगणपस्यच ॥ १६ ॥ पंचमीचंद्रमसश्चैवषष्ठीवैकार्त्तिकस्यच ॥ सप्तमीचरवेःप्रोक्तादुर्गा
याश्चाष्टमीस्मृता ॥ १७ ॥ नवमीचैवमातॄणांयमस्यदशमीतथा ॥ एकादशीतुसर्वेषांद्वादशीमाधवस्यच ॥ १८ ॥ त्रयोदशीतुकामस्यशर्वस्योक्ताचतु
र्दशी ॥ तद्वत्पंचदशीख्याताधातुर्वैह्यर्चनेपुनः ॥ १९ ॥ एतावैतिथयःप्रोक्ताःपवित्रारोपणोचिताः ॥ कनिष्ठेद्वादशप्रोक्तामध्यमेद्विगुणास्मृताः ॥ २० ॥

---

१ एवं वै–इ० पा० । २ तंतुनामैकसंयुक्तं । तंतुनामवसंयुक्तम्–इ० पा० ।

त्रिगुणाश्चोत्तमेचैवग्रंथयश्चपवित्रके ॥ कर्पूरकेसराभ्यांवाचंदनेनहरिद्रया ॥ २१ ॥ रंजयित्वातुतत्सर्वंस्थाप्यंनवकरंडके ॥ देवस्ययजनंयत्रस्थाप्यानिदे
ववत्तदा ॥ २२ ॥ आदौदेवार्चनंकृत्वावासनंसपवित्रकम् ॥ अधिवासितेपवित्रेतुततोवैपूजनंस्मृतम् ॥ २३ ॥ पवित्रेषुचयद्देवास्तेषांनिकटमाचरेत् ॥
ब्रह्माविष्णुस्तथारुद्रस्त्रयोवैसूत्रदेवताः ॥ २४ ॥ क्रियाचपौरुषीवीराचतुर्थीचापराजिता ॥ जयाचविजयाचैवमुक्तिदाचसदाशिवा ॥ २५ ॥ मनो
न्मनीतुनवमीदशमीसर्वतोमुखी ॥ ग्रंथीनांदेवताश्चैवसूत्रेषुविनिवेशयेत् ॥ २६ ॥ आवाहनमुद्रयावैशास्त्रोक्तविधिनाततः ॥ आवाह्यतत्रताः
सम्यक्संनिधीकरणंस्मृतम् ॥ २७ ॥ संनिधीकरणमुद्रयासंनिधीकरणम् ॥ रक्ष्यामुद्रयासंरक्ष्यधेनुमुद्रयाअमृतीकृत्य ॥ आनीयदेवस्याग्रे
कलशोदकंगृहीत्वा ॥ आगमोक्तेनमंत्रेणप्रोक्षणंविधायक्लींकृष्णायइतिमंत्रेणप्रोक्षणंगंधधूपदीपनैवेद्यादिकंदत्त्वातांबूलादिकंदत्त्वाषोडशोपचारादिना
पवित्रदेवताअभ्यर्च्यगंधपवित्रंधूपितंकृत्वादेवाभिमुखःसन् ॥ नमस्कारमुद्रयादेवंअभिमंत्रयीत ॥ आमंत्रितोमहादेवसार्द्धंदेव्यागणादिभिः ॥ मंत्रैर्वालोक
पालैश्चसहितःपरिवारकैः ॥ २८ ॥ आगच्छभगवन्विष्णोविधिसंपूर्णहेतवे ॥ प्रातस्त्वत्पूजनंकुर्मःसान्निध्यंनियतंकुरुः ॥ २९ ॥ तद्गंधंचपवित्रंचदेवस्य
राघवस्यच ॥ श्रीविष्णोश्चरणेतत्निक्षिप्यप्रातः स्वक्रियांविधायपुण्याहस्वस्तिवाचनजयजयशब्दैर्घंटादिवादित्रनिर्घोषतूर्यादिशब्दैःपवित्रैःपूजां
कुर्यात् ॥ ततः प्रथमंज्येष्ठंततोमध्यमंकनिष्ठंच ॥ एभिःसर्वैर्यथाक्रमेणपूजांकुर्यात् ॥ ॐवासुदेवायविद्महेविष्णुदेवायधीमहि ॥ तन्नोदेवःप्रचोदयात् ॥
इतिपवित्रदानंअथवास्वमंत्रैः ॥ ततोवैमहतींपूजांविष्णोःकुर्यात्प्रसादिनीम् ॥ ययावैकृतयादेविविष्णुरात्माप्रसीदति ॥ ३० ॥ समंताद्दी
पमालाचकर्त्तव्याचविधानतः ॥ चतुर्विधंतथाचान्नंनैवेद्यंकारयेद्बुधः ॥ ३१ ॥ पवित्राणिततोदद्यात्पूजितानितुशोभने ॥ भक्त्याचैवविशेषेण
श्रीगुरुंपूजयेत्ततः ॥ ३२ ॥ वस्त्रालंकारविधिनापूजनीयोगुरुर्महान् ॥ पूजयित्वागुरुंतत्रपवित्रंधारयेत्ततः ॥ ३३ ॥ अथयेवैष्णवाःसंतितेभ्यस्तांबूला
दिकंदत्त्वापूर्णाहुतिमग्नयेदत्त्वाश्रीनिवासायश्रीकृष्णायकर्मनिवेदयेत् ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंतुकेशव ॥ यत्पूजितोमयासम्यक्संपूर्णंयातुमेध्रु
वम् ॥ ३४ ॥ ततउद्वास्यइष्टबंधुभिस्तथावैष्णवैर्विप्रैर्वासहितःसन्मृष्टमन्नंस्वयंभुंजीत ॥ एतत्पूजनकंदिव्यंयेशृण्वंतिद्विजोत्तमाः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायांति
विष्णोःपरंपदम् ॥ ३५ ॥ यावत्तपतिवैचंद्रोयावत्तपतिवैरविः ॥ पवित्रारोपकस्तद्वत्तप्यतेनात्रसंशयः ॥ ३६ ॥ पृथिव्यांयानिदानानिनियमाश्च
तथापुनः ॥ सर्वेवैपूर्णतांयांतिपवित्रारोपणेकृते ॥ ३७ ॥ उत्सवानांचराजायंपवित्रारोपणोविधिः ॥ ब्रह्महाशुध्यतेतत्रनात्रकार्याविचारणा ॥ ३८ ॥
सत्यंसत्यंपुनःसत्यंयदुक्तंनगनंदिने ॥ पवित्रारोपणेपुण्यंदर्शनेतुतथास्मृतम् ॥ ३९ ॥ शूद्रैर्वायमहाभागेपवित्रारोपणोविधः ॥ कृतोयैर्भक्तिभावे

नतेवैधन्यतमाःस्मृताः ॥ ४० ॥ धन्योहंकृतकृत्योहंसौभाग्योधरणीतले ॥ मयातुयाकृताभक्तिर्वैष्णवीमुक्तिदायिनी ॥ ४१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे
पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेपवित्रारोपणंनामषडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ छ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ चैत्रेतुचंपके
नैवजातीपुष्पेणवापुनः ॥ पूजनीयःप्रयत्नेनकेशवःक्लेशनाशनः ॥१॥ दमनकैर्मरुकैश्चैवबिल्वपुष्पैरथापिवा ॥ पूजयेज्जगतामीशंविष्णुंसर्वेश्वरेश्वरम् ॥ २ ॥
शतपत्रैस्तथादिव्यैरक्तैर्वासुसमाहितः ॥ पूजयंतिनराविष्णुंचैत्रमासेसुरेश्वरि ॥ ३ ॥ वैशाखेतुसदादेविह्यर्चनीयोमहत्प्रभुः ॥ केतकीपत्रमादायवृषस्थेच
दिवाकरे ॥४॥ येनार्चितोहरिर्भक्त्याप्रीतोमन्वंतरंशतम् ॥ ज्येष्ठमासेतुसंप्राप्तेनानापुष्पैःप्रपूजयेत्॥५॥पूजितेदेवदेवेशेसर्वेदेवाःसुपूजिताः ॥ कृत्वापापसह
स्राणिमहापापशतानिच ॥ ६ ॥ तेपियास्यंतिभोदेवियत्रविष्णुःश्रियासह ॥ आषाढेमासिसंप्राप्तेपूजांकुर्याद्विशेषतः ॥ ७ ॥ करवीरैरक्तपुष्पैस्तथा
ब्जैर्वासदानराः ॥ पूजांकुर्वंतियेविष्णोस्तेज्ञेयाःपुण्यभागिनः ॥ ८ ॥ जातरूपनिभैर्विष्णुंकदंबकुसुमैस्तथा ॥ येर्चयिष्यंतिगोविंदंनतेषांसौरिजंभयम्
॥ ९ ॥ घनागमेघनश्यामःकदंबकुसुमार्चितः ॥ ददातिवांछितान्कामान्यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १० ॥ यथापद्मालयांप्राप्यप्रीतोभवतिमाधवः ॥ कदंब
कुसुमंलब्ध्वाप्रीतोभवतिलोककृत् ॥ ११ ॥ तुलसीकृष्णतुलसीवंजुलैर्वासुरेश्वरि ॥ सर्वदापूजितोविष्णुःकष्टंहरतिनित्यशः॥१२॥श्रावणेमासिसंप्राप्तेयेर्चयं
तिजनार्दनम् ॥ अतसीपुष्पमादायतथादूर्वादलेनतु ॥ १३ ॥ नानापुष्पैर्विशेषेणपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ ददातिविपुलान्कामान्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ १४ ॥
भाद्रमासेतुसंप्राप्तेशृणुत्वंनगनंदिनि ॥ चंपकैर्वाश्वेतपुष्पैरक्तसिंदूरकैस्तथा ॥ १५ ॥ कह्लारैर्वामहादेविसर्वकामफलंलभेत् ॥ आश्विनेवैशुभेमासेकर्त्तव्यं
विष्णुपूजनम् ॥ १६ ॥ यूथिकानवजातीभिस्तथानानाविधैःशुभैः ॥ पूजनीयःप्रयत्नेनभक्तिपूर्वंसदाजनैः ॥ १७ ॥ पद्मान्येवसमानीययेर्चयंतिजनार्दनम् ॥
धर्मार्थकाममोक्षांस्तेलभंतेमानवाभुवि ॥ १८ ॥ ॥ कार्तिकेमासिसंप्राप्तेपूजनीयोमहेश्वरः ॥ यावंतिऋतुपुष्पाणिदेयानिमाधवस्यच ॥ १९ ॥ तिलानिति
लपुष्पाणितैर्वाह्यर्चनकंचरेत् ॥ पूजितेसतिदेवेशिअनंतफलमश्नुते ॥ २० ॥ वकुलपुष्पैःपुन्नागैश्चंपकैर्वाजनार्दनम् ॥ कार्तिकेपूजयिष्यंतितेदेवानाहि
मानवाः ॥ २१ ॥ मार्गशीर्षेप्रयत्नेनपूजनीयःसदाप्रभुः ॥ नानापुष्पैःसनैवेद्यैर्धूपैर्नीराजनैस्तथा ॥ २२ ॥ मार्गशीर्षेविशेषेणदिव्यैःपुष्पैःप्रपूजये
त् ॥ पौषमासेमहादेविस्वर्चनंशुभदंस्मृतम् ॥ २३ ॥ नानातुलसिपत्रैश्चमृगनाभिजलैस्तथा ॥ माघमासेतुसंप्राप्तेनानापुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ २४ ॥
पूजितेदेवदेवेशेवांछितंलभतेध्रुवम् ॥ कर्पूरजातथापूजानानानैवेद्यमोदकैः ॥ २५ ॥ फाल्गुनेचैवसंप्राप्तेह्यर्चनंमाधवस्यच ॥ कृत्वावासंतिकींपूजां

पुष्पाण्यादायसर्वशः ॥ २६ ॥ नवीनैर्वाथदेवेशिसर्वैर्वापूजयेत्ततः ॥ पूजितेतुजगन्नाथेवैकुंठपदमव्ययम् ॥ प्राप्नोतिपुरुषोनित्यंश्रीविष्णोश्च
प्रसादतः ॥ २७ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेमासिकपुष्पोनामसप्ताशीतितमो
ऽध्यायः ॥ ८७ ॥ ॥ छ ॥ अतःपरंकार्तिकमाहात्म्यंप्रस्तूयते ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एकदाद्वारकामागादृषिःकृष्णदिदृक्षया ॥
पुष्पाण्यादायदिव्यानिकल्पवृक्षोत्थितानिच ॥ १ ॥ नारदंस्वागतेनासौकृष्णःसत्कारमाचरत् ॥ इदमर्घ्यमिदंपाद्यमित्युवाचासनंददत् ॥ २ ॥
नारदस्तानिपुष्पाणिकृष्णायोपाजहारच ॥ कृष्णःषोडशसाहस्रस्त्रीभ्यस्तानिव्यभज्यत ॥ ३ ॥ विस्मृत्यसत्यभामांतुसर्वाभ्यस्तान्यदात्प्रभुः॥
सत्यभामाततःक्रुद्धाक्रोधागारंसमाविशत् ॥ ४ ॥ समाज्ञायततःकृष्णस्तत्रगत्वासमाहितः ॥ सत्यभामांमानयित्वागरुडंमनसास्मरन् ॥ ५ ॥
स्मृतमात्रस्तुगरुडस्तदागत्याग्रतःस्थितः ॥ आरुह्यवेगात्पत्रंतमित्युवाचप्रियांप्रभुः ॥ ६ ॥ सत्येत्वंमाकृथाःक्रोधंत्वत्कृतेदैवतैःसह ॥ विरुध्यदेवरा
जानंरोपयिष्येतवांगणे ॥ ७ ॥ कल्पद्रुमंमहाभागेपराधंमेक्षमांकुरु ॥ इतिकृत्वाप्रतिज्ञांतुकृष्णःससत्यभामया ॥ ८ ॥ देवलोकमगात्तूर्णंयत्रदेवःसवृ
त्रहा ॥ याचितःकल्पवृक्षार्थमुत्तरंदत्तवान्प्रभुम् ॥ ९ ॥ नायंदेवद्रुमोभूम्यांप्राप्तुंयोग्यस्त्वयाप्रभो ॥ तदाक्रुद्धोमहाबाहुर्वृक्षमुत्पाट्यमूलतः ॥ १० ॥
वाहमारोपयामासवेगेनबलवत्तरः ॥ तदावज्रधरोवेगाद्वज्रमुद्यम्यवीर्यवान् ॥ ११ ॥ गरुडंताडयामासकल्पवृक्षंत्यजेरिति ॥ तदापत्ररथःपत्रंकुलिश
स्यापिगौरवात् ॥ १२ ॥ एकंविसर्जयामासत्वरयाप्रजगामच ॥ तेनवज्रप्रहारेणत्रयोभूवपतत्रिणः ॥ १३ ॥ मयूरोनकुलश्चापःकृष्णोद्वारावती
मगात् ॥ आगत्यसत्यभामायागृहेचैनमरोपयत् ॥ तदैवनारदोभ्यागात्सत्ययामानितोबहु ॥ १४ ॥ ॥ सत्यभामोवाच ॥ ॥ ईदृशःकल्पवृक्षोयं
पतिरेतादृशःप्रभुः ॥ भवेभवेकथंप्राप्यस्तदाख्यातुभवान्मम ॥ १५ ॥ इतिपृष्टस्तदाप्राहनारदोमुनिसत्तमः ॥ प्राप्यते[1]सत्यभामेयंतुलापुरुषदा
नतः ॥ १६ ॥ सत्यभामातदाकृष्णंकल्पवृक्षसमन्वितम् ॥ नारदायैवसाप्रादात्तोलयित्वाविधानतः ॥ [2]सर्वोपस्करमाकृष्यनारदस्त्रिदिवंययौ ॥ १७ ॥
॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ श्रियःपतिमथामंत्र्यगतेदेवर्षिसत्तमे ॥ हर्षोत्फुल्लाननासत्यावासुदेवमथाब्रवीत् ॥ १८ ॥ ॥ सत्यभामोवाच ॥ ॥ धन्या
स्मिकृतकृत्यास्मिसफलंजीवितंचमे ॥ [3]मज्जन्मनिनिदानेचधन्यौतौपितरौमम ॥ १९ ॥ यौमांत्रैलोकसुभगांजनयामासतुर्ध्रुवम् ॥ षोडशस्त्रीसहस्रा
णांवल्लभाहंयतस्तव ॥ २० ॥ यस्मान्मयादिपुरुषःकल्पवृक्षसमन्वितः ॥ यथोक्तविधिनासम्यङ्नारदायसमर्पितः ॥ २१ ॥ यद्वार्तामपिजानंतिभूमि

---

[1] सत्यभामेयत्तुलापुरुषदानतः–इ० पा० । [2] सर्वोपस्करमाभज्य–इ० पा० । [3] मज्जन्मनि निदानेव–इ० पा० ।

संस्थानजंतवः ॥ सोयंकल्पद्रुमोगेहेममतिष्ठतिसांप्रतम् ॥२२॥ त्रैलोक्याधिपतेश्चाहंश्रीपतेरतिवल्लभा ॥ अतोहंप्रष्टुमिच्छामिकिंचित्त्वांमधुसूदन॥२३॥
यदित्वंमत्प्रियकरःकथयस्वात्रविस्तरात् ॥ श्रुत्वातच्चपुनश्चाहंकरोमिहितमात्मनः ॥२४॥ यथाकल्पंत्वयादेवावियुक्तास्यांनकर्हिचित् ॥ ॥ सूतउवाच ॥
इतिप्रियावचःश्रुत्वास्मेरास्योयंगदाग्रजः ॥ २५ ॥ सत्याकरेकरंकृत्वागमत्कल्पतरोस्तलम् ॥ निषिद्ध्यानुचरंलोकंसविलासंप्रियान्वितः ॥ २६ ॥
प्रहस्यसत्यामामंत्र्यप्रोवाचजगतांपतिः ॥ तत्प्रीतिपरितोषार्थंलसत्पुलकितांगजः ॥ २७ ॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ नमेत्वत्तःप्रियतमाकाचिदन्या
नितंबिनी ॥ षोडशस्त्रीसहस्राणांप्रियेप्राणसमाह्यासि ॥ २८ ॥ त्वदर्थंदेवराजेनविरोधोदैवतैःसह ॥ त्वयायत्प्रार्थितंकांते[1]शृणुयच्चमहद्भवेत् ॥ २९ ॥ अदे
यमथवाकार्यमकथ्यमपियत्पुनः ॥ त्वत्कृतंतुकथंप्रश्नंकथयामिनतुप्रिये ॥ पृच्छस्वसर्वंकथयेयत्तेमनसिवर्तते ॥ ३० ॥ ॥ सत्योवाच ॥ ॥ दानंव्रतं
तपोवापिकिंतुपूर्वंमयाकृतम् ॥ [2]येनाहंमर्त्यजामर्त्यैभवानीवाऽभवंकिल ॥ ३१ ॥ तवांगार्द्धहरानित्यंगरुडोपरिगामिनी ॥ इंद्रादिदेवतावासमगमंचत्व
यासह ॥ ३२ ॥ अतस्त्वांप्रष्टुमिच्छामिकिंकृतंतुमयाशुभम् ॥ जन्मांतरेचकिंशीलाकाचाहंकस्यकन्यका ॥ ३३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृ
णुष्वैकामनाःकांतेयत्त्वंवैपूर्वजन्मनि ॥ पुण्यंव्रतंकृतवतीतत्सर्वंकथयामिते ॥ ३४ ॥ आसीत्कृतयुगस्यांतेमायापुर्यांद्विजोत्तमः ॥ आत्रेयोदेवशर्मेतिवेद
वेदांगपारगः ॥ ३५ ॥ आतिथेयोग्निशुश्रूषुःसौरव्रतपरायणः ॥ सूर्यमाराधयन्नित्यंसाक्षात्सूर्य्यइवापरः ॥ ३६ ॥ तस्यातिवयसश्चासीन्नाम्नागुणवती
सुता ॥ अपुत्रःसस्वशिष्यायचंद्रनाम्नेददौसुताम् ॥ ३७ ॥ तमेवपुत्रवन्मेनेसचतंपितृवद्वशी ॥ तौकदाचिद्वनंयातौकुशेध्महरणार्थिनौ ॥ ३८ ॥ हिमा
द्रिपा[3]दजवनेचेरतुस्तौयतस्ततः ॥ तौततोराक्षसंघोरमायांतंसमपश्यताम् ॥ ३९ ॥ भयविह्वलसर्वांगावसमर्थौपलायितुम् ॥ निहतौरक्षसातेनकृतांतस
मरूपिणा ॥ ४० ॥ तौतुक्षेत्रप्रभावेणधर्मशीलतयापुनः ॥ वैकुंठभवनंनीतौमद्गणैर्मत्समीपगैः ॥ ४१ ॥ यावज्जीवंतुयत्ताभ्यांसूर्यपूजादिकंकृतम् ॥
तेनवैकर्मणाताभ्यांसुप्रीतोहंकिलाभवम् ॥ ४२ ॥ शैवाःसौराश्चगाणेशावैष्णवाःशक्तिपूजकाः ॥ मामेवप्राप्नुवंतीहवर्षाभःसागरंयथा ॥ ४३ ॥ एकोहंपंच
धाजातःक्रीडयन्नामभिःकिल ॥ देवदत्तोयथाकश्चित्[4]पुत्राद्याह्वाननामभिः ॥ ४४ ॥ ततश्चतौमद्भवनाधिवासिनौविमानयानौरविवर्चसावुभौ ॥ मत्तुल्य
रूपौममसन्निधानगौदिव्यांगनाचंदनभोगभोगिनौ ॥ ४५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेअष्टाशीति

---

३ ह्यणु यंच्च महद्भवेदित्यपि पाठान्तरं तदपि सम्यक् । २ येनाहं मर्त्यजामर्त्यभावातीताभवं किल–इ० पा० ॥ ३ पादोपवने । इ० पा० । ४ पुत्राहूयतनामभिः । पुत्राह्वयत नामभिः । पुत्राह्वायतनामभिः । इ० पा० ।

तमोऽध्यायः ॥ ८८ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ ततोगुणवतीश्रुत्वारक्षसानिहतावुभौ ॥ पितृभर्तृजदुःखार्त्ताकरुणंपर्यदेवयत् ॥ १ ॥ ॥ गुणवत्युवाच ॥ ॥ हानाथहापितस्त्यक्त्वागच्छतंक्कमयाविना ॥ बालाहंकिंकरोम्यद्यह्यनाथाभवताविना ॥ २ ॥ कोनुमामास्थितांगेहेभोजनाच्छादनादिभिः ॥ अकिंचित्कुशलांस्नेहात्पालयिष्यतिदुःखिताम् ॥ ३ ॥ हतभाग्याहतसुखाहतेशाहतजीविता ॥ शरणंकंव्रजाम्यद्यत्वन्नाथाबतबालिशा ॥ ४ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एवंबहुविलप्याथकुररीवभृशातुरा पपातभूमौविकलारंभावातहतायथा ॥ ५ ॥ चिरादाश्वस्यसाभूमौविलप्यकरुणंबहु ॥ निमग्नादुःखजलधौशोकार्त्तासमवर्त्तत ॥ ६ ॥ साग्रहोपस्करान्सर्वान्विक्रीयशुभकर्मकृत् ॥ तयोश्चक्रेयथाशक्तिपारलौकिकसत्क्रियाम् ॥ ७ ॥ तस्मिन्नेवपुरेवासंच[1]क्रेप्रभृतिजीवितम् ॥ विष्णुभक्तिपराशांतासत्य[2]शौचाजितेंद्रिया ॥ ८ ॥ व्रतद्वयंतयासम्यगाजन्ममरणात्कृतम् ॥ एकादशीव्रतंसम्यक्सेवनंकार्त्तिकस्यच ॥ ९ ॥ एतद्व्रतद्वयंकांतेममातीवप्रियंकरम् ॥ भुक्तिमुक्तिकरंसम्यक्पुत्रसंपत्तिकारकम् ॥ १० ॥ कार्तिकेमासियेनित्यंतुलासंस्थेदिवाकरे ॥ प्रातःस्नास्यंतितेमुक्तामहापातकिनोपिच ॥ ११ ॥ संमार्जनंगृहेविष्णोःस्वस्तिकादिनिवेदनम् ॥ विष्णुपूजांप्रकुर्वंतिजीवन्मुक्ताश्चतेनराः ॥ १२ ॥ स्नानंजागरणंदीपंतुलसीवनसेवनम् ॥ कार्त्तिकेयेप्रकुर्वंतितेनराविष्णुमूर्त्तयः ॥ १३ ॥ इत्थंदिनत्रयमपिकार्तिकेयेप्रकुर्वते ॥ देवानामपितेवंद्याःकिंयैराजन्मतः कृतम् ॥ १४ ॥ इत्थंगुणवतीसम्यक्प्रत्यब्दंप्रतिनीयते ॥ नित्यंविष्णोःपरिकरेभक्तातत्परमानसा ॥ १५ ॥ कदाचिज्जरसासाथकृशांगीज्वरपीडिता ॥ स्नातुंगंगांगताकांतेकथंचिच्छनकैस्तथा ॥ १६ ॥ यावज्जलांतरगताकंपिताशीतपीडिता ॥ तावत्साविह्वलापश्यद्विमानंप्राप्तमंबरात् ॥ १७ ॥ शंखचक्रगदापद्महस्तैरासन्नमंबरात् ॥ विष्णुरूपधरैःसम्यग्वैनतेयध्वजांकितैः ॥ १८ ॥ आरोहयन्विमानंतमप्सरोगणसेवितम् ॥ चामरैर्वीज्यमानांतांवैकुंठमनयन्गणाः ॥ १९ ॥ अथसातद्विमानस्थाज्वलदग्निशिखोपमा ॥ कार्त्तिकव्रतपुण्येनमत्सान्निध्यगताभवत् ॥ २० ॥ अथब्रह्मादिदेवानांयथाप्रार्थनयाभुवम् ॥ आगच्छतागणाःसर्वेयातास्तेपिमयासह ॥ २१ ॥ एतेपियादवाःसर्वेमद्गणाएवभामिनि ॥ पितातेदेवशर्माभूत्सत्राजिदधिपोह्ययम् ॥ २२ ॥ यश्चंद्रशर्मासोऽक्रूरस्त्वंसागुणवतीशुभे ॥ कार्त्तिकव्रतपुण्येनबहुमत्प्रीतिवर्द्धनी ॥ २३ ॥ ममद्वारेत्वयापूर्वंतुलसीवाटिकाकृता ॥ तस्मादयंकल्पवृक्षस्तवांगणगतःशुभे ॥ २४ ॥ कार्तिकेदीपमानंचयत्त्वयातुकृतंपुरा ॥ त्वद्देहगेहसंस्थेयंतस्माल्लक्ष्मीस्थिराभवत् ॥ २५ ॥ यच्चव्रतादिकंसर्वंविष्णवेभर्तृरूपिणे ॥ निवेदितवतीतस्मान्ममभार्यात्वमागता ॥ २६ ॥ आजन्ममरणात्पूर्वंकार्त्तिकेयद्व्रतंकृतम् ॥ कदाचिदपितेनैवमद्वियोगंनपश्यसि ॥ २७ ॥ एवंयेकार्त्तिकेमासिनराव्रतपरायणाः ॥

---

१ चक्रप्रभृतजीवितम् । २ शौचादितत्परा इ० पा० ।

मत्सान्निध्यंगतास्तेपिप्रीतिदात्वंयथामम ॥ २८ ॥ यज्ञदानव्रततपःकारिणोमानवाःखलु ॥ कार्त्तिकव्रतपुण्यस्यनाप्नुवंतिकलामपि ॥ २९ ॥ इत्थंनिशम्य
भुवनाधिपतेस्तदानींप्राक्पुण्यजन्मभववैभवजातहर्षा ॥ विश्वेश्वरंत्रिभुवनैकनिदानभूतंकृष्णंप्रणम्यवचनंनिजगादसत्या ॥ ३० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुरा
णेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांकार्त्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेसत्यापूर्वजन्मवर्णनंनामैकोननवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ छ ॥ ॥ सत्योवाच ॥
सर्वेपिकालावयवास्तवकालस्वरूपिणः ॥ समानास्तुकथंनाथमासानांकार्तिकोवरः ॥ १ ॥ एकादशीतिथीनांचमासानांकार्त्तिकःप्रियः ॥ कथंतेदेवदेवे
शकारणंकिंचकथ्यताम् ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयासत्येशृणुष्वैकाग्रमानसा ॥ पृथोर्वैन्यस्यसंवादंदेवर्षेर्नारदस्यच ॥ ३ ॥
एवमेवपुरापृष्टोनारदःपृथुनाप्रिये ॥ उवाचकार्त्तिकाधिक्येकारणंसर्वविन्मुनिः ॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शंखनामाभवत्पूर्वमसुरःसागरात्मजः ॥
त्रिलोकीमथनेशक्तोमहाबलपराक्रमः ॥ ५ ॥ जित्वादेवान्निराकृत्यस्वर्गलोकान्महासुरः ॥ इंद्रादिलोकपालानामधिकारांस्तथाहरत् ॥ ६ ॥ तद्भयाद
थतेदेवाःसुवर्णाद्रिगुहांगताः ॥ न्यवसन्बहुवर्षाणिसावरोधाःसवासवाः ॥ ७ ॥ सुवर्णाद्रिगुहादुर्गसंस्थितास्त्रिदशायदा ॥ तद्वश्यानबभूवुस्तेतदादैत्यो
व्यचारयत् ॥ ८ ॥ हृताधिकारास्त्रिदशामयायद्यपिनिर्जिताः ॥ [1]भवंतिबलयुक्तास्तेकरणीयंममात्रकिम् ॥ ९ ॥ अद्यज्ञातंमयादेवावेदमंत्रबलान्विताः ॥
तान्हरिष्येततःसर्वेबलहीनाभवंतिहि ॥ १० ॥ इतिमत्वाततोदैत्योविष्णुमालक्ष्यनिद्रितम् ॥ सत्यलोकाज्जहाराशुवेदानांचगणंप्रभुः ॥ ११ ॥
नीतास्तुतेनतेवेदास्तद्भयात्तेनिराक्रमन् ॥ तोयेनिविविशुस्तेत्रयज्ञमंत्रसमन्विताः ॥ १२ ॥ तान्मार्गमाणःशंखोपिसमुद्रांतर्गतोभ्रमन् ॥
नददर्शततोदैत्यःक्वचिदेकत्रसंस्थितान् ॥ १३ ॥ अथब्रह्मासुरैःसार्द्धंविष्णुंशरणमन्वयात् ॥ पूजोपकरणंगृह्यवैकुंठभवनंगतः ॥ १४ ॥ तत्र
तस्यप्रबोधार्थंगीतवाद्यादिकाःक्रियाः ॥ चक्रुर्देवागंधपुष्पधूपदीपान्मुहुर्मुहुः ॥ १५ ॥ अथप्रबुद्धोभगवांस्तद्भक्तिपरितोषितः ॥ ददृशेतैःसुरैस्तत्रस
हस्रार्कसमद्युतिः ॥ १६ ॥ उपचारैःषोडशभिःसंपूज्यत्रिदशास्तदा ॥ दंडवत्पतिताभूमौतानुवाचाथकेशवः ॥ १७ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ वरदोहंसु
रगणागीतवाद्यादिमंगलैः ॥ मनोभिलषितान्कामान्सर्वानेवददामिवः ॥ १८ ॥ इषस्यशुक्लैकादश्यायावदुद्बोधिनीभवेत् ॥ निशातुर्यांशशेषेण
गीतवाद्यादिमंगलैः ॥ १९ ॥ कुर्वंतिमनुजानित्यंभवद्भिर्यद्यथाकृतम् ॥ तेमत्प्रियकरानित्यंमत्सांनिध्यंव्रजंतिहि ॥ २० ॥ पाद्यार्घाचमनीयाद्यै
[2]भवद्भिर्यद्यथाकृतम् ॥ तदद्भुतगुणंयस्माज्जातंवःसुखकारणम् ॥ २१ ॥ वेदाःशंखहृताःसर्वेतिष्ठंत्युदकसंस्थिताः ॥ तानानयाम्यहंदेवाहत्वासागरनंद

---

[1] लक्ष्यंते वलयुक्तास्ते । इ० पा । [2] यद्यथाक्रमम्–इ० पा० ।

नम् ॥ २२ ॥ अद्यप्रभृतिवेदास्तुमंत्रबीजमखान्विताः ॥ प्रत्यब्दंकार्तिकेमासिविश्रमंत्वप्सुसर्वदा ॥ २३ ॥ अद्यप्रभृत्यहमपिभवामिजलमध्यगः ॥ भवंतोपिमयासार्द्धमायांतुसमुनीश्वराः ॥ २४ ॥ कालेस्मिन्नेवकुर्वंतिप्रातःस्नानंद्विजोत्तमाः ॥ तेसर्वेयज्ञावभृथैःसुस्नाताःस्युर्नसंशयः ॥ २५ ॥ येकार्तिकेव्रतंसम्यङ्नित्यंकुर्वंतिमानवाः ॥ तेदेहांतेत्वयाशक्रप्राप्यामद्भवनंसदा ॥ २६ ॥ विघ्नेभ्योरक्षणंतेषांययाकार्यंममाज्ञया ॥ देयात्वयाचवरुणपुत्रपौत्रादिसंततिः ॥ २७ ॥ धनवृद्धिर्धनाध्यक्षत्वयाकार्यामभाज्ञया ॥ ममरूपधराःसाक्षाज्जीवन्मुक्ताश्चतेनराः ॥ २८ ॥ आजन्ममरणाद्यैश्चकृतमेतद्व्रतोत्तमम् ॥ यथोक्तविधिनासम्यक्कृतेमान्याभवतामपि ॥ २९ ॥ एकादश्यांयतश्चाहंभवद्भिःप्रतिबोधितः ॥ अतश्चैषातिथिर्मान्यासदैवप्रीतिदामम ॥ ३० ॥ व्रतद्वयंसम्यगिदंनरैःकृतंकृष्णस्यसान्निध्यदमस्तिनान्यत् ॥ दानानितीर्थानितपांसियज्ञाःस्वर्लोकदानेनसदासुरोत्तमाः ॥ ३१ ॥

॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेशंखासुरवधउद्यमोनामनवतितमोऽध्यायः ॥९०॥ ॥छ॥

॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवान्विष्णुःशफरीतुल्यरूपधृक् ॥ सपपातांजलौविंध्येनिवासेकश्यपस्यच ॥ १ ॥ सतंकमंडलौक्षिप्रंकृपयाक्षिप्तवान्मुनिः ॥ तावत्सनममौतत्रततःकूपेन्यवेशयत् ॥ २ ॥ तत्रापिनममौतावत्कासारेप्राक्षिपत्ससताम् ॥ एवंससागरेक्षिप्तस्तत्रसोप्यन्ववर्द्धत ॥ ३ ॥ ततोवधीत्सतंशंखंविष्णुर्वैमत्स्यरूपधृक् ॥ अथतंस्वकरेधृत्वाबदरीवनमागतः ॥ ४ ॥ तत्राहूयऋषीन्सर्वानिदमाज्ञापयद्विभुः ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ जलांतरेविशीर्णास्तुयूयंवेदान्प्रमार्जथ ॥५॥ आनयध्वंचत्वरिताःसरहस्यंजलांतरात् ॥ तावत्प्रयागेतिष्ठामिदेवतागणसंयुतः ॥ ६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततस्तैःसर्वमुनिभिस्तपोबलसमन्वितैः ॥ उद्धारिताःषडंगास्तेवेदायज्ञसमन्विताः ॥ ७ ॥ तेषुयावन्मितंयेनलब्धंतावन्मितस्यहि ॥ ससएवऋषिर्जातस्तदाप्रभृतिपार्थिव ॥ ८ ॥ अथसर्वेपिसंगम्यप्रयागंमुनयोययुः ॥ विष्णवेसविधात्रेतेलब्धान्वेदान्न्यवेदयन् ॥ ९ ॥ लब्ध्वावेदान्सयज्ञांस्तुब्रह्माहर्षसमन्वितः ॥ अयजच्चाश्वमेधेनदेवर्षिगणसंवृतः ॥ १० ॥ यज्ञांतेदेवदेवेशासिद्धपन्नगगुह्यकाः ॥ निपत्यदंडवद्भूमौविज्ञप्तिंतत्रचक्रिरे ॥ ११ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ देवदेवजगन्नाथविज्ञप्तिंशृणुनःप्रभो ॥ हर्षकालोयमस्माकंतस्मात्त्वंवरदोभव ॥ १२ ॥ स्थानेस्मिन्नृषयोवेदान्नष्टान्प्रापुः[1]पुनःस्वयम् ॥ यज्ञभागानवयंप्राप्तास्त्वत्प्रसादाद्रमापते ॥ १३ ॥ स्थानमेतदपिश्रेष्ठंपृथिव्यांपुण्यवर्द्धनम् ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदंचास्तुप्रासादद्भवतःसदा ॥ १४ ॥ कालोप्ययंमहापुण्योब्रह्मघ्नादिविशुद्धिकृत् ॥ दत्ताक्षयकरश्चास्तुवरमेतद्ददस्वनः ॥ १५ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ ममाप्येतन्मतंदेवायद्भवद्भिरुदाहृ

---

[1] प्रापुः पुनः पुनः–इ० पा० ।

तम् ॥ तत्तथास्तुलभत्वेतद्ब्रह्मक्षेत्रमितिप्रथाम् ॥१६॥ सूर्यवंशोद्भवोराजागंगामत्रानयिष्यति ॥ सासूर्यकन्ययाचात्रकालिंद्यासंगमिष्यति ॥ १७ ॥
यूयंचसर्वैब्रह्माद्यानिवसध्वंमयासह ॥ तीर्थराजेतिविख्यातंतीर्थमेतद्भविष्यति ॥ १८ ॥ दानंतपोव्रतंहोमोजपपूजादिकाःक्रियाः ॥ अनंतफल
दाःसंतुमत्सांनिध्यप्रदाःसदा ॥ १९ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिबहुजन्मकृतान्यपि ॥ दर्शनादस्यतीर्थस्यविनाशंयांतुतत्क्षणात् ॥ २० ॥ देहत्यागं
तथाधीराःकुर्वंतिममसन्निधौ ॥ मत्तनुंप्रविशंत्येवपुनर्जन्मनिनोनराः ॥ २१ ॥ पितॄन्निर्दिश्ययेश्राद्धंकुर्वंत्यत्रसमागताः ॥ तेषांपितृगणाःसर्वेयांतुते
मत्सलोकताम् ॥ २२ ॥ कालोप्येषमहापुण्यफलदोस्तुसदानृणाम् ॥ सूर्य्येमकरगेप्रातःस्नायिनांपापनाशनम् ॥ २३ ॥ मकरस्थरवौमाघेप्रातः
स्नानंप्रकुर्वताम् ॥ दर्शनादेवपापानियांतिसूर्योद्यथातमः ॥ २४ ॥ सलोकत्वंसरूपत्वंसमीपत्वंत्रयंक्रमात् ॥ नृणांददाम्यहंस्नानान्माघेमकरगेर
वौ ॥ २५ ॥ यूयंमुनीश्वराःसर्वेशृणुध्वंवरदोस्मिवः ॥ बदरीवनमध्येहंसदातिष्ठामि सर्वगः ॥ २६ ॥ अन्यत्रदशभिर्वर्षैस्तपसावाप्यतेफलम् ॥ तदत्रदि
वसैकेनभवद्भिःप्राप्यतेसदा ॥ २७ ॥ स्थानस्यदर्शनंतस्ययेकुर्वंतिनरोत्तमाः ॥ जीवन्मुक्तास्तदातेषुपापंनैवावतिष्ठते ॥ २८ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
एवंदेवान्देवदेवस्तदुक्त्वातत्रैवांतर्द्धानमागात्सवेधाः ॥ देवाःसर्वेप्यंशकैस्तत्रतस्थुश्चांतर्द्धानंप्रापुरिंद्रादयस्ते ॥ २९ ॥ इमांचगाथांशृणुयान्नरोत्तमोयःश्राव
येद्वापिविशुद्धचित्तः ॥ सतीर्थराजंबदरीवनंयत्कृत्वाफलंमासमवाप्नुयाच्च ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचाशत्सहस्रसंहि
तायांकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेशंखासुरवधोवेदागमेप्रयागमाहात्म्यंनामैकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ पृथुरुवाच ॥
महाफलंत्वयाप्रोक्तंमुनेकार्त्तिकमाघयोः॥तयोःस्नानविधिंसम्यङ्नियमानपिनारद ॥ उद्यापनविधिंचैवंयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ १॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ त्वं
विष्णोरंशसंजातोनाज्ञातंविद्यतेतव ॥ तथापिवदतः सम्यङ्माहात्म्यंशृणुवेनज ॥ २ ॥ आश्विनस्यतुमासस्ययाशुक्लैकादशीभवेत् ॥ कार्तिकव्रत
नियमंतस्यांकुर्यादतंद्रितः ॥ ३ ॥ रात्र्यांतुर्यांशशेषायांमुदोतिष्ठत्सदाव्रती ॥ [1]नैर्ऋत्यांसंव्रजेद्ग्रासाद्बहिःसोदकभाजनः ॥ ४ ॥ दिवासंध्यासुकर्णस्थ
ब्रह्मसूत्रउदङ्मुखः ॥ अंतर्धायतृणंभूमौशिरःप्रावृत्यवाससा ॥ ५ ॥ वक्रंनियम्ययत्नेनष्ठीवनश्वासवर्जितः ॥ कुर्यान्मूत्रपुरीषेचरात्रौचेद्दक्षिणामुखः ॥ ६ ॥
गृहीतशिश्नश्चोत्थायगृहीत्वाशुचिमृत्तिकाम् ॥ गंधलेपक्षयकरंशौचंकुर्यादतंद्रितः ॥ ७ ॥ एकालिंगेगुदेपंचतथावामकरेदश ॥ उभयोःसप्तदातव्या
स्तथातिस्रस्तुपादयोः ॥ ८ ॥ एतद्द्वित्रिगुणंप्रोक्तंब्रह्मचारिवनस्थयोः ॥ यतेश्चतुर्गुणंरात्रौतदर्द्धंशौचमाचरेत् ॥ ९ ॥ तदर्द्धमपिमार्गस्थःस्त्रीशूद्राणांतद

---

[1] नैर्ऋत्याशां व्रजेद्ग्रामाद्बहिः—इ० पा० ।

द्धंकम् ॥ शौचकर्मविहीनस्यसकलानिष्फलाःक्रियाः ॥ १० ॥ मुखशुद्धिविहीनस्यनोमंत्राःफलदाःस्मृताः ॥ दंतजिह्वाविशुद्धिंचततःकुर्यात्प्रय
त्नतः ॥ ११ ॥ आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वन्नोदेहिवनस्पते ॥ १२ ॥ इतिमंत्रंसमुच्चार्यद्वादशांगुलकंसदा ॥ समिधा
क्षीरवृक्षस्यक्षयाहोपोषणंविना ॥ १३ ॥ प्रतिपद्दर्शनवमीषष्ठीश्चार्कदिनंविना ॥ चंद्रसूर्योपरागेचनकुर्याद्दंतधावनम् ॥ १४ ॥ कंटकीवृक्षकार्पाससनिर्गु
डीब्रह्मवृक्षजम् ॥ बिल्वैरंडाविगंधाढ्यंवर्जयेद्दंतधावनम् ॥ १५ ॥ ततोविष्णोःशिवस्यापिगृहंगच्छेत्प्रसन्नधीः ॥ गंधपुष्पसुतांबूलान्गृहीत्वाभक्तितत्प
रः ॥ १६ ॥ तत्रदेवस्यपाद्यार्घाद्युपचारान्पृथक्पृथक् ॥ कृत्वास्तुत्वापुनर्नत्वाकुर्याद्गीतादिमंगलम् ॥ १७ ॥ तालवेणुमृदंगादिध्वनियुक्तान्सनृत्त
कान् ॥ पुष्पैर्गंधैःसतांबूलैर्गायनानापिचार्चयेत् ॥ १८ ॥ देवालयेगानपरायतस्तेविष्णुमूर्त्तयः ॥ तपांसियज्ञदानानिकृतानिचजगद्गुरोः ॥ १९ ॥
तुष्टिदानिकलौनित्यंभक्त्यादेवस्यसत्पतेः ॥ क्वत्वंवससिदेवेशमयापृष्टस्तुपार्थिव ॥ २० ॥ विष्णुरेवंतदाप्राहमद्भक्तिपरितोषितः ॥ नाहंवसा
मिवैकुंठेयोगिनांहृदयेनच ॥२१॥ मद्भक्तायत्रगायंतितत्रतिष्ठामिनारद ॥ सत्पुराणकथांश्रुत्वामद्भक्तानांचगायनम् ॥२२॥ नेच्छंतियेनरामूढामद्द्वेष्यास्ते
भवंतिहि॥तेषांपूजादिकंगंधपुष्पादिक्रियतेनरैः॥२३॥तेनप्रीतिंतथायामिनतथामत्प्रपूजनात् ॥ शिरीषोन्मत्तगिरिजामल्लिकाशाल्मलीभवैः ॥२४॥अर्कजैः
कर्णिकारैश्चविष्णुर्नार्च्यस्तथाक्षतैः ॥ जपाकुंदशिरीषैश्चयूथिकामालतीभवैः ॥ २५ ॥ केतकीभवपुष्पैश्चनैवार्च्यःशंकरस्तथा ॥ गणेशंतुलसीपत्रैर्दुर्गांनै
वचदूर्वया ॥ २६ ॥ मुनिपुष्पैस्तथासूर्यंलक्ष्मीकामोनचार्चयेत् ॥ सुगंधीनिप्रशस्तानिपूजायांसर्वदैवतु ॥ २७ ॥ एवंपूजाविधिंकृत्वादेवदेवंक्षमाप
येत् ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंसुरेश्वर ॥ २८ ॥ यत्पूजितंमयादेवपरिपूर्णंतदस्तुमे ॥ ततःप्रदक्षिणंकृत्वादंडवत्प्रणिपत्यच ॥ २९ ॥ पुनःक्षमाप
येद्देवंगायनाद्यंक्षमापयेत् ॥ विष्णोःशिवस्यापिचपूजनादिकंकुर्वंतिसम्यङ्निशिकार्तिकेये ॥ निर्धूतपापाःसहपूर्वजैस्तेप्रयांतिविष्णोर्भवनंमनुष्याः ॥
॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेनियमवर्णनंनामद्विनवतितमो
ऽध्यायः ॥ ९२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नाडीद्वयावशिष्टायांरात्रौगच्छेज्जलाशयम् ॥ तिलगंधाक्षतैःपुष्पैर्दीपाद्यैःसहितःशुचिः ॥ १ ॥ मानुषेदेव
खातेचनद्यांनद्योश्चसंगमे ॥ क्रमाद्दशगुणंस्नानंतीर्थेनंतफलंस्मृतम् ॥ २ ॥ विष्णुंस्मृत्वाततःकुर्यात्संकल्पंसवनस्यतु ॥ तीर्थादिदेवतादिभ्यःक्रमादर्घा
दिदापयेत् ॥ ३ ॥ ॐनमःकमलनाभायनमस्तेजलशायिने ॥ नमस्तेस्तुहृषीकेशगृहाणार्घंनमोस्तुते ॥ ४ ॥ वैकुंठेचप्रयागेचतथाबदरिकाश्रमे ॥

---

१ स्नपनस्य । स्तवनस्य । इतिवा पा० ।

यतोविष्णुर्विचक्रमेत्रेधासनिदधेपदम् ॥ ५ ॥ अतोदेवामामवंतुयतोविष्णुर्विचक्रमे ॥ तैरेवसहितैःसर्वैर्मुनिदेवसमन्वितैः ॥ ६ ॥ कार्तिकेहंकरिष्यामिप्रातःस्नानंसुरोत्तम ॥ प्रीत्यर्थंदेवदेवेशदामोदरमयासह ॥ ७ ॥ ध्यात्वाहंत्वांचदेवेशजलेस्मिन्स्नातुमुद्यतः ॥ तवप्रसादात्पापंमेदामोदरविनश्यतु ॥ ॥ ८ ॥ नित्यनैमित्तिकेकृष्णेकार्तिकेपापनाशने ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंराधयासहितोहरे ॥ ९ ॥ व्रतिनाकार्तिकेमासिस्नातस्यविधिवन्मम ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंराधयासहितोहरे ॥ १० ॥ स्मृत्वाभागीरथींविष्णुंशिवंसूर्यंजलेविशेत् ॥ नाभिमात्रेजलेतिष्ठन्व्रतीस्नायाद्यथाविधि ॥ ११ ॥ तिलामलकचूर्णेनगृहीस्नानंसमाचरेत् ॥ वनस्थानांयतीनांचतुलसीमूलमृत्तिका ॥ १२ ॥ सप्तमीदर्शनवमीद्वियादशमीषुच ॥ त्रयोदश्यांचनस्नायाद्धात्रीफलतिलैःसह ॥ १३ ॥ आदौकुर्यान्मलस्नानंमंत्रस्नानंततःपरम् ॥ स्त्रीशूद्राणांनवेदोक्तैर्मंत्रैस्तेषांपुराणजैः ॥ १४ ॥ ॥ स्नानमन्त्राः ॥ ॥ त्रिधाभूदेवकार्यार्थयःपुराभक्तिभावतः[1] ॥ सविष्णुःसर्वपापघ्नःपुनातुकृपयात्रमाम् ॥ १५ ॥ विष्णोराज्ञामनुप्राप्यकार्तिकव्रतकारणात् ॥ रक्षंतुदेवास्तेसर्वेमांपुनंतुसदैवते ॥ १६ ॥ वेदमंत्राःसबीजास्तुसरहस्याःसवीर्यकाः ॥ कश्यपाद्याश्चमुनयोमांपुनंतुसदैवते ॥ १७ ॥ गंगाद्याःसरितःसर्वास्तीर्थानिजलदानदाः ॥ ससप्तसागराःसर्वेमांपुनंतुजलाशयाः ॥ १८ ॥ पतिव्रतास्त्वदित्याद्यायक्षाःसिद्धाःसपन्नगाः ॥ ओषध्यःपर्वताश्चाशुमांपुनंतुत्रिलोकजाः ॥ १९ ॥ एभिःस्नात्वाव्रतीमंत्रैर्हस्तन्यस्तपवित्रकः ॥ देवर्षीन्मानवपितॄंस्तर्पयेच्चयथाविधि ॥ २० ॥ यावंतःकार्तिकेमासिवर्ततेपितृतर्पणे ॥ तिलास्तत्संख्यकाब्दानिपितरःस्वर्गवासिनः ॥ २१ ॥ ततोजलाद्विनिष्क्रम्यशुचिवस्त्रावृतोव्रती ॥ प्रातःकालोदितंकर्मसमाप्यार्चेद्धरिंपुनः ॥ २२ ॥ तीर्थादिदेवान्संस्मृत्यपुनरर्चांप्रदापयेत् ॥ गंधपुष्पफलैर्युक्तोभक्तितत्परमानसः ॥ २३ ॥ अर्घमंत्रः व्रतिनःकार्तिकेमासिस्नातस्यविधिवन्मम ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंदनुजेंद्रनिषूदन ॥ २४ ॥ ततश्चब्राह्मणान्भक्त्याभोजयेद्वेदपारगान् ॥ गंधपुष्पैःसतांबूलैःप्रणमेच्चपुनःपुनः ॥ २५ ॥ तीर्थानिदक्षिणेपादेवेदाश्चमुखमाश्रिताः ॥ सर्वांगेसंस्थितादेवाःपूजिताःस्युर्द्विजार्चनात् ॥ २६ ॥ अव्यक्तरूपिणोविष्णोःस्वरूपंब्राह्मणाभुवि ॥ नावमान्यानोविरोध्याःकदाचिच्छुभमिच्छता ॥ २७ ॥ तांवैहरिप्रियांदेवितुलसीमर्चयेद्व्रती ॥ प्रदक्षिणनमस्कारान्कुर्यादेकाग्रमानसः ॥ २८ ॥ देवैस्त्वंनिर्मितापूर्वमर्चितासिमुनीश्वरैः ॥ नमोनमस्तेतुलसिपापंहरहरिप्रिये ॥ २९ ॥ ततोविष्णुकथांश्रुत्वापौराणींस्निग्धमानसः ॥ तंब्राह्मणं[2]मुनिंविप्रंपूजयेद्भक्तिमान्व्रती ॥ ३० ॥ एवं

---

[1] भावनः–इ०पा०। [2] पुनस्तं ब्राह्मणं चैव पूजये इत्यन्यःपाठः।

पूर्णविधिंसम्यक्पूर्वोक्तंभक्तिमान्नरः ॥ करोतियःसलभतेनारायणसलोकताम् ॥ ३१ ॥ रोगापहंपापविनाशकृत्परंसद्बुद्धिदंपुत्रधनादिसाधनम् ॥ मुक्तेर्निदानंनहिकार्तिकव्रताद्विष्णुप्रियादन्यतमंहिभूतले ॥ ३२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेस्नानविधिवर्णनोनामत्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कार्तिकव्रतिनांपुंसांनियमायेप्रकीर्तिताः ॥ ताञ्छृणुष्वमयाराजन्कथ्यमानान्समंततः ॥ १ ॥ सर्वामिषाणिमांसानिक्षौद्रंसौवीरकंतथा ॥ राजमाषादिकंचापिनैवाद्यात्कार्तिकव्रती ॥ २ ॥ द्विदलंतिलतैलंचतथान्नमश्रुदूषितम् ॥ भावदुष्टंशब्ददुष्टंवर्जयेत्कार्तिकव्रती ॥ ३ ॥ परान्नंचपरद्रोहंपरदारागमंतथा ॥ तीर्थेप्रतिगृहंनापिगृह्णीयात्कार्तिकव्रती ॥ ४ ॥ देवदेवद्विजानांचगुरोश्चव्रतिनस्तथा ॥ स्त्रीराजमहतांनिंदांवर्जयेत्कार्तिकेव्रती ॥ ५ ॥ प्राण्यंगमामिषंचूर्णंफलेजंबीरमामिषम् ॥ धान्येमसूरिकाप्रोक्ताचान्नंपर्युषितंतथा ॥ ६ ॥ अजागोमहिषीक्षीरादन्यदुग्धादिचामिषम् ॥ द्विजक्रीतारसाःसर्वेलवणंभूमिजंतथा ॥ ७ ॥ ताम्रपात्रस्थितंगव्यंजलंपल्वलसंस्थितम् ॥ आत्मार्थंपाचितंचान्नमामिषंतत्स्मृतंबुधैः ॥ ८ ॥ ब्रह्मचर्यमधःसुप्तिःपत्रावल्यांचभोजनम् ॥ चतुर्थकालेभुंजीतकुर्यादेवंसदाव्रती ॥ ९ ॥ नरकस्यचतुर्दश्यांतैलाभ्यंगंचकारयेत् ॥ अन्यत्रकार्तिकस्नायितैलाभ्यंगंनकारयेत् ॥ १० ॥ पलांडुंलशुनंशिग्रुछत्राकंगृंजनंतथा ॥ नालिकांमूलकंहिंगुंवर्जयेत्कार्तिकव्रती ॥ ११ ॥ अलाबुंचापिवृंताकंकूष्मांडंबृहतीफलम् ॥ श्लेष्मातकंकपित्थंचवर्जयेद्वैष्णवव्रती ॥ १२ ॥ रजस्वलांत्यजम्लेच्छपतितव्रात्यकैःसह ॥ [१]द्विजातिवेदबाह्यैश्चनवदेत्कार्तिकव्रती ॥ १३ ॥ श्वभिर्दृष्टंचकाकैश्चसूतकान्नंचवर्जयेत् ॥ द्विःपाचितंचदग्धान्नंवर्जयेत्कार्तिकव्रती ॥ १४ ॥ (तैलाभ्यंगंतथाशय्यांपरान्नंकांस्यभोजनम् ॥ कार्तिकेवर्जयेद्यस्तुपरिपूर्णव्रतीभवेत्॥) एतानिवर्जयेन्नित्यंव्रतीसर्वव्रतेष्वपि ॥ कृच्छ्राद्यंचापिकुर्वीतस्वशक्त्याविष्णुतुष्टये ॥ १५ ॥ क्रमात्कूष्मांडवृंताकंबृहतीमूलकंतथा ॥ श्रीफलंचकलिंगंचफलंधात्रीभवंतथा ॥ १६ ॥ नारिकेरंमहालाबुंपटोलंबदरीफलम् ॥ [२]चर्मवैकतकंचापिबिसंवैकट्फलंतथा ॥ १७ ॥ शाकान्येतानिवर्ज्यानिक्रमात्प्रतिपदादिषु ॥ धात्रीफलंरवौतद्वद्वर्जयेत्सर्वदागृही ॥ १८ ॥ एभ्योपिवर्जयेत्किंचिद्यद्विष्णुप्रीतयेनरः ॥ तत्पुनर्ब्राह्मणेदत्त्वाभक्षयेत्सर्वदैवहि ॥१९॥ एवमेवहिमाघेपिकुर्याद्वैनियमान्व्रती ॥ हरिजागरणंतत्रविधिप्रोक्तंचकारयेत् ॥२०॥ यथोक्तकारिणंदृष्ट्वाकार्तिकव्रतिनंनरम् ॥ यमदूताःपलायंतेगजाःसिंहार्दितायथा ॥२१॥ वरंविष्णुव्रतंह्येतदथयज्ञशताधिकम् ॥ यज्ञकृत्प्राप्नुयात्स्वर्गंवैकुंठंकार्तिकव्रती॥२२॥ भुक्तिमुक्तिप्रदानीहयानिक्षेत्राणिभूतले॥ वसंतितानितद्देहेकार्तिकव्रतकारिणः॥२३॥ दुःस्वप्नंदुष्कृतंकिंचिन्मनोवाक्कायक

---

[१] द्विजद्विड्वेद बाह्यैश्चेतिपाठः । [२] चर्मवृंताकरुचकीशाकं तुलसिजं तथा । चर्मवृंताकचवली शाकं तुलसिजं तथा । इति पाठद्वयम् ।

र्मजम् ॥ कार्त्तिकव्रतिनंदृष्ट्वाविलयंयांतितत्क्षणात् ॥ २४ ॥ कार्त्तिकव्रतिनःपुंसोविष्णुवाक्यप्रणोदिताः ॥ रक्षांकुर्वंतिशक्राद्याराज्ञोवैकिंकराय
था ॥ २५ ॥ विष्णुव्रतकरानित्यंयत्रतिष्ठंतिपूजिताः ॥ ग्रहभूतपिशाचाद्यानैवतिष्ठंतितत्रवै ॥ २६ ॥ कार्त्तिकव्रतिनःपुण्यंयथोक्तव्रतकारिणः ॥
नसमर्थोभवेद्वक्तुंब्रह्मापीहचतुर्मुखः ॥ २७ ॥ विष्णुप्रियंसकलकल्मषनाशनंचसर्वत्रपुत्रधनधान्यसमृद्धिकारि ॥ ऊर्जेव्रतंसनियमंकुरुतेमनुष्यःकिंतस्य
तीर्थपरिशीलनसेवयाच ॥ २८ ॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेनियमवर्णनो
नामचतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथोर्जव्रतिनःसम्यगुद्यापनविधिंनृप ॥ तच्छृणुष्वमयाख्यातंकिंविधानंसमासतः ॥ १ ॥
ऊर्जेशुक्लचतुर्दश्यांकुर्यादुद्यापनंव्रती ॥ व्रतसंपूर्णतार्थायविष्णुप्रीत्यर्थमेवच ॥ २ ॥ तुलस्याउपरिष्टात्तुकुर्यान्मंडपिकांशुभाम् ॥ सुतोरणांचतुर्द्वारां
पुष्पचामरशोभिताम् ॥ ३ ॥ द्वारेषुद्वारपालांश्चपूजयेन्मृन्मयान्पृथक् ॥ पुण्यशीलंसुशीलंचजयंविजयमेवच ॥ ४ ॥ तुलसीमूलदेशेचसर्वतोभद्रमालिखेत् ॥
चतुर्भिर्वर्णकैःसम्यक्शोभाढ्यंसमलंकृतम् ॥ ५ ॥ तस्योपरिष्टात्सपिधानंपंचरत्नसमन्वितम् ॥ महाफलेनसंयुक्तंकुंभंतत्रनिधायच ॥ ६ ॥ पूजयेत्तत्रदेवे
शंशंखचक्रगदाधरम् ॥ कौशेयपीतवसनंयुक्तंजलधिकन्यया ॥ ७ ॥ इंद्रादिलोकपालांश्चपूजयेन्मंडलेव्रती ॥ द्वादश्यांप्रतिबुद्धःसत्रयोदश्यांयतःसुरैः ॥ ८ ॥
दृष्टोर्चितश्चतुर्दश्यांतस्मात्पूज्यस्त[1]थाधिकम् ॥ तस्यामुपवसेद्भक्त्याशांतःप्रयतमानसः ॥ ९ ॥ पूजयेद्देवदेवेशंसौवर्णंगुर्वनुज्ञया ॥ उपचारैःषोडशभि
र्नानाभक्ष्यसमन्वितैः ॥ १० ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतवाद्यादिमंगलैः ॥ गीतंकुर्वंतियेभक्त्याजागरेचक्रपाणिनः ॥ ११ ॥ जन्मांतरशतोद्भूतैस्तेमुक्ताः
पापसंचयैः ॥ जागरेवासरेविष्णोर्गीतंनृत्यंचकुर्वताम् ॥ १२ ॥ गोसहस्रंचददतांतत्फलंसमुदाहृतम् ॥ गीतनृत्यादिकंकुर्वन्दर्शयेत्कौतुकानिच ॥ १३ ॥
पुरतोवासुदेवस्यरात्रौयोहरिजागरे ॥ पठन्विष्णुचरित्राणियोरंजयतिवैष्णवान् ॥ १४ ॥ मुखेनकुरुतेवाद्यंस्वेच्छालापांश्चदर्शयन् ॥ भावैरेतैर्नरोयस्तु
कुरुतेहरिजागरम् ॥ १५ ॥ दिनेदिनेतस्यपुण्यंतीर्थकोटिसमंस्मृतम् ॥ [2]ततस्तुपौर्णिमास्यांवैसपत्नीकान्द्विजोत्तमान् ॥ १६ ॥ त्रिंशन्मिताननेका
न्वास्वशक्त्यावानिमंत्रयेत् ॥ वरान्दत्त्वायतोविष्णुर्मत्स्यरूपीअभूत्तदा ॥ १७ ॥ तस्यांदत्तंहुतंजप्तंतदक्षयफलंस्मृतम् ॥ अतस्तान्भोजयेद्विप्रान्पाय
सान्नादिनाव्रती ॥ १८ ॥ अतोदेवाइतिद्वाभ्यांजुहुयात्तिलपायसम् ॥ प्रीत्यर्थंदेवदेवस्यदेवानांचपृथक्पृथक् ॥ १९ ॥ दक्षिणांचयथाशक्तिप्रदद्या
त्प्रणमेच्चतान् ॥ पुनर्देवंसमभ्यर्च्यदेवांश्चतुलसींतथा ॥ २० ॥ ततोगांकपिलांतत्रपूजयेद्विधिवद्व्रती ॥ गुरुंव्रतोपदेष्टारंवस्त्रालंकरणादिभिः ॥ २१ ॥ सपत्नी

---

[1] स्तिथा.विह इ० पा० ।

[2] राधादामोदरप्रीत्यै ।

कंसमभ्यर्च्यगांचतस्मैप्रदापयेत्॥युष्मत्प्रसादाद्देवेशःप्रसन्नोमेभवेत्तदा ॥२२॥व्रतादस्माच्चयत्पापंसप्तजन्मकृतंमया ॥ तत्सर्वंनाशमायातुस्थिरामेचास्तुसंततिः॥२३॥मनोरथाश्चसफलाःसंतुनित्यंममार्चनात्॥देहांतेवैष्णवंस्थानंप्राप्नुयामतिदुर्लभम्॥२४॥इतिक्षमाप्यतान्विप्रान्प्रसाद्यचविसर्जयेत् ॥ तामर्चांगुरवेदद्याद्[1]रत्नयुक्तांतदाव्रती॥२५॥तदासुहृद्गुरुयुतःस्वयंभुंजीतभक्तिमान्॥कार्त्तिकेवाथतपसिविधिरेवंविधःस्मृतः ॥२६॥एवंयःकुरुतेसम्यक्कार्तिकस्यव्रतंनरः॥विपाप्मासविनिर्मुक्तोविष्णुसान्निध्यगोभवेत्॥२७॥सर्वव्रतैःसर्वतीर्थैःसर्वदानैश्चयत्फलम्॥तत्कोटिगुणितंज्ञेयंसम्यगस्याविधानतः २८॥तेधन्यास्तेमहापुण्यास्तेषांसर्वफलोदयः ॥ विष्णुभक्तिरतायेस्युःकार्तिकेव्रतकारिणः ॥२९॥ देहस्थितानिपापानिवितर्कयांतितद्भयात् ॥ क्वयास्यामोवदंत्येवंयद्ययंव्रतकृन्नरः ॥ ३० ॥ इत्यूर्जव्रतनियमान्शृणोतिभक्त्यायेचैतत्कथयंतिचैववैष्णवाग्रे ॥ तेसम्यग्व्रतकरणात्फलंलभेरन्तत्सर्वंकलुषविनाशनंलभंते ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्री पाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेउद्यापनवर्णनोनामपंचनवतितमोध्यायः ॥ ९५ ॥ ॥ पृथुरुवाच ॥ ॥ यत्त्वयाकथितंब्रह्मन्व्रतमूर्जस्यविस्तरात् ॥ तत्रयातुलसीमूलेविष्णोःपूजात्वयोदिता ॥ १ ॥ तेनाहंप्रष्टुमिच्छामिमाहात्म्यंतुलसीभवम् ॥ कथंसातिप्रियाविष्णोर्देवदेवस्यशार्ङ्गिणः ॥ २ ॥ कथमेषासमुत्पन्नाकस्मिंस्थानेचनारद ॥ एतद्ब्रूहिसमासेनसर्वज्ञोसिमतोहिमे ॥ ३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पुरारुद्रेणदैत्येंद्रेसिंधुसूनौनिपातिते ॥ प्रणम्याशिरसारुद्रंदेवाब्रह्मादयोब्रुवन् ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंतुलसीभवम् ॥ ४ ॥ सेतिहासंपुरावृत्तंतत्सर्वंकथयामिते ॥ पुराशक्रःशिवंद्रष्टुमगात्कैलासपर्वतम् ॥ सर्वदेवैःपरिवृतस्त्वप्सरोगणसेवितः ॥ ५ ॥ यावद्गतःशिवगृहंतावत्तत्राशुदृष्टवान् ॥ पुरुषंभीमकर्माणंदंष्ट्रानयनभीषणम् ॥ ६ ॥ सपृष्टस्तेनकस्त्वंभोक्कगतोजगदीश्वरः ॥ एवंपुनःपुनःपृष्टःसयदानोचिवान्नृप ॥ ७ ॥ ततःक्रुद्धोवज्रपाणिस्तन्निर्भर्त्स्यवचोब्रवीत् ॥ रेमयापृच्छमानोपिनोत्तरंदत्तवानसि ॥ ८ ॥ अतस्त्वांहन्मिवज्रेणकस्तेत्रातास्तिदुर्मते ॥ इत्युदीर्यततोवज्रीवज्रेणचाहनद्दृढम् ॥ ९ ॥ तेनास्यकंठेनीलत्वमगाद्वज्रंचभस्मतां ॥ ततोरुद्रःप्रजज्वालतेजसाप्रदहन्निव ॥ १० ॥ दृष्ट्वाबृहस्पतिस्तूर्णंकृतांजलिपुटोभवत् ॥ इंद्रश्चदंडवद्भूमौकृत्वास्तोतुंप्रचक्रमे ॥ ११ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ नमोदेवाधिदेवायत्र्यंबकायकपर्दिने ॥ त्रिपुरघ्नायशर्वायनमोंधकनिषूदिने ॥ १२ ॥ विरूपायातिरूपायबहुरूपायशंभवे ॥ यज्ञविध्वंसकर्त्रेचयज्ञानांफलदायिने ॥ १३ ॥ कालांतकायकालायकालभोगधरायच ॥ नमोब्रह्मशिरोहंत्रेब्राह्मणायनमोनमः ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥

---

[1] द्रवा इति वापाठान्तरम् ।

एवंस्तुतस्तदाशंभुःद्विजर्षेभंजगादह ॥ संहरन्नयनज्वालांत्रिलोकीदहनक्षमाम् ॥ १५ ॥ वरंवरयभोब्रह्मन्प्रीतःस्तुत्यानयातव ॥ इंद्रस्यजीवदानेनजीवेति
त्वंप्रथांव्रज ॥ १६ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ यदितुष्टोसिदेवत्वंयाहींद्रंशरणागतम् ॥ अग्निरेषशमंयातुभालनेत्रसमुद्भवः ॥ १७ ॥
॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ पुनःप्रवेशमायातिभालनेत्रेकथंत्वयम् ॥ एनंत्यक्ष्याम्यहंदूरेयथेंद्रंनैवपीडयेत् ॥ १८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा
तंकरेधृत्वाप्राक्षिपल्लवणांभसि ॥ सोपतत्सिंधुगंगायाःसागरस्यचसंगमे ॥ १९ ॥ तदासबालरूपत्वमगात्तत्ररुरोदच ॥ रुदतस्तस्यशब्देनप्राकंपद्धरणी
मुहुः ॥ २० ॥ स्वर्गश्चसत्यलोकश्चतत्स्वनाद्बधिरीकृतौ ॥ श्रुत्वाब्रह्माययौतत्रकिमेतदितिविस्मितः ॥ २१ ॥ तावत्समुद्रस्योत्संगेतंबालंसददर्शह ॥
दृष्ट्वाब्राह्मणमायांतंसमुद्रोपिकृतांजलिः ॥ २२ ॥ प्रणम्यशिरसाबालंतस्योत्संगेन्यवेशयेत् ॥ ततोब्रह्माब्रवीद्वाक्यंकस्यायंशिशुरद्भुतः ॥ २३ ॥
निशम्येतिवचोधातुर्वाक्यंतुसागरोब्रवीत् ॥ ॥ ब्रह्माउवाच ॥ ॥ सरित्पतेकुतोलब्धोबालोह्येषमहाबलः ॥ २४ ॥ यस्यनादेनसंत्रस्ता
देवासुरमहोरगाः ॥ ॥ समुद्रउवाच ॥ ॥ भोब्रह्मन्सिंधुगंगायांजातोयंममपुत्रकः ॥ २५ ॥ जातकर्मादिसंस्कारान्कुरुष्वास्यजगद्गुरो ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंवदतिपाथोधौसबालःसागरात्मजः ॥ २६ ॥ ब्रह्माणमग्रहीत्कूर्चेविधुन्वंतंमहुर्महुः ॥ धुन्वतस्तस्यकूर्चेतुनेत्राभ्यामागम
ज्जलम् ॥ कथंचिन्मुक्तकूर्चोथब्रह्माप्रोवाचसागरम् ॥ २७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नेत्राभ्यांविधृतंयस्मादनेनैतज्जलंमम ॥ तस्माज्जलंधरइतिख्या
तोनाम्नाभवत्यसौ ॥ २८ ॥ अधुनैवैषतरुणःसर्वशस्त्रास्त्रपारगः ॥ अवध्यःसर्वभूतानांविनारुद्रंभविष्यति ॥ २९ ॥ यातियत्रसमुद्भूतस्तत्रेदानीं
गमिष्यति ॥ ३० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाशुक्रमाहूयराज्येतंचाभ्यषेचयत् ॥ आमंत्र्यसरितांनाथंब्रह्मांतर्द्धानमन्वगात् ॥ ३१ ॥ अ
थतद्दर्शनोत्फुल्लनयनःसागरस्तदा ॥ कालनेमिसुतांवृंदांतद्भार्यार्थमयाचत ॥ ३२ ॥ तेकालनेमिप्रमुखास्ततोसुरास्तस्मैसुतांतांप्रददुःप्रहर्षिताः ॥
सचापितान्प्राप्यसुहृद्वरान्वशीशशासगांशुक्रसहायवान्बली ॥ ३३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृ
ष्णसत्यभामासंवादेजालंधरोत्पत्तिवर्णनंनामषण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ येदेवैर्निर्जिताःपूर्वंदैत्याःपातालसंस्थि
ताः ॥ १ ॥ तेहिभूमंडलंजातानिर्भयास्तमुपासितुम् ॥ कदाचिच्छिन्नशिरसंराहुंदृष्ट्वासदैत्यराट् ॥ पप्रच्छभार्गवंविप्रंकेनेदंविहितंप्रभो ॥ २ ॥ भार्ग
वस्तस्यशिरसश्छेदंराहोःशशंसह ॥ अमृतार्थंसमुद्रस्यमथनंदेवकारितम् ॥ ३ ॥ रत्नापहरणंचैवदैत्यानांचपराभवम् ॥ तच्छ्रुत्वाक्रोधरक्ताक्षःस्वपितुर्म

---

१ स्तमुपाश्रिताः–इ० पा० ।

थनंतदा ॥ ४ ॥ सदूतंप्रेषयामासघस्मरंशक्रसंनिधौ ॥ दूतस्त्रिविष्टपंगत्वासुधर्मांप्राप्यसत्वरम् ॥ ५ ॥ गर्वादखर्वमौलिस्तुदेवेंद्रंवाक्यमब्रवीत् ॥
॥ दूतउवाच ॥ ॥ जलंधरोब्धितनयःसर्वदैत्यजनेश्वरः ॥६॥ दूतोहंप्रेषितस्तेनसयदाहशृणुष्वतत् ॥ कस्मात्त्वयाममपितामथितःसागरोद्रिणा॥७॥नीता
निसर्वरत्नानितानिशीघ्रंप्रयच्छमे ॥ इतिदूतवचःश्रुत्वाविस्मितस्त्रिदशाधिपः ॥ उवाचघस्मरंघोरंभयरोषसमन्वितः ॥ ८ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ शृणुदू
तमयापूर्वंमथितःसागरोयथा ॥ अद्रयोमद्भयाद्भीताःस्वकुक्षिस्थास्तथाकृताः ॥ ९ ॥ अन्येपिमाद्विषस्तेनरक्षितादितिजास्तथा ॥ तस्मात्तद्रत्न
जातंतुमयाप्यपहृतंकिल ॥ १० ॥ शंखोप्येवंपुरादेवानाद्विषत्सागरात्मजः ॥ ममानुजेननिहतःप्रविष्टःसागरोदरम् ॥ ११ ॥ तद्गच्छकथय
स्वास्यसर्वंमथनकारणम् ॥ १२॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंविसर्जितोदूतस्तदेंद्रेणागमद्गृहम् ॥ तदिंद्रवचनंदैत्यराजायाकथयत्तदा ॥ १३ ॥ त
न्निशम्यतदादैत्योरोषात्प्रस्फुरिताधरः ॥ उद्योगमकरोत्तूर्णंसर्वदेवजिगीषया ॥ १४ ॥ तदोद्योगेसुरेंद्रस्यादिग्भ्यःपातालतस्तथा ॥ दितिजाःप्रत्यपद्यंतश
तशःकोटिशस्तथा ॥ १५ ॥ अथशुंभनिशुंभाद्यैर्बलाधिपतिकोटिभिः ॥ गत्वात्रिविष्टपंदैत्योयुद्धायाधिष्ठितोभवत् ॥ १६ ॥ निर्ययुस्त्वमरावत्यादेवा
युद्धायदंशिताः ॥ पुरमावृत्यातिष्ठंतिदृष्ट्वादैत्यबलंमहत् ॥ १७ ॥ ततःसमभवद्युद्धंदेवदानवसेनयोः ॥ मुशलैःपरिघैर्बाणैर्गदापरशुशक्तिभिः ॥ १८ ॥
तेन्योन्यंसमधावेतांजघ्नतुश्चपरस्परम् ॥ क्षणेनाभवतांसेनेरुधिरौघपरिप्लुते ॥ १९ ॥ पतितैःपात्यमानैश्चगजाश्वरथपत्तिभिः ॥ व्यराजतरणेभूमिः
संध्याभ्रपटलैरिव ॥ २० ॥ तत्रयुद्धेहतान्दैत्यान्भार्गवस्तूदतिष्ठयत् ॥ विद्ययामृतजीविन्यामंत्रितैस्तोयबिंदुभिः ॥ २१ ॥ देवां[1]स्तत्रतथायुद्धेजीवये
दंगिरस्सुतः ॥ दिव्यौषधीःसमानीयद्रोण[2]देश्याःपुनःपुनः ॥ २२ ॥ दृष्ट्वादेवांस्तथायुद्धेपुनरेवसमुत्थितान् ॥जलंधरःक्रोधवशोभार्गवंवाक्यमब्रवीत्॥२३॥
॥ जलंधरउवाच ॥ ॥ मयादेवाहतायुद्धेउत्तिष्ठंतिकथंपुनः ॥ तवसंजीवनीविद्यानैवान्यत्रेतिविश्रुतम् ॥ २४ ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ दिव्यौषधीः
समानीयद्रोणाद्रेरंगिराःसुरान् ॥ जीवयत्येषवैशीघ्रंद्रोणाद्रिंसमपाहर ॥ २५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःसतुदैत्येंद्रोनीत्वाद्रोणाचलंतदा ॥
प्राक्षिपत्सागरेतूर्णंपुनरागान्महाहवम् ॥ २६ ॥ अथदेवान्हतान्दृष्ट्वाद्रोणाद्रिमगमद्गुरुः ॥ तावत्तत्रगिरींद्रंतंनददर्शसुरार्चितः ॥ २७ ॥ ज्ञात्वादैत्यहृ
तंद्रोणंविषण्णोभयविह्वलः ॥ आगत्यदूराद्व्याजह्रेश्वासाकुलितविग्रहः ॥ २८ ॥ पलायध्वंपलायध्वंनायंजेतुंहिशक्यते ॥ रुद्रांशसंभवोह्येषस्मरध्वं
शक्रचेष्टितम् ॥ २९ ॥ श्रुत्वातद्वचनंदेवाभयविह्वलितास्तदा ॥ दैत्यैस्तैर्वध्यमानास्तेपलायंतदिशोदश ॥ ३० ॥ देवान्विदारितान्दृष्ट्वादैत्यःसाग

पा० १ देवानपि तथा युद्धे तत्राजीवयदंगिराः। २ द्रोणाद्रेः इति पाठः।

रनंदनः ॥ शंखभेरीजयरवैःप्रविवेशामरावतीम् ॥ ३१ ॥ प्रविष्टेनगरंदैत्येदेवाःशक्रपुरोगमाः ॥ सुवर्णाद्रिगुहांप्राप्यन्यवसन्दैत्यतापिताः ॥ ३२ ॥ त
तश्चसर्वेष्वसुराधिकारेष्विंद्रादिकानांविनिवेशयत्तदा ॥ शुंभादिकान्दैत्यवरान्पृथक्पृथक्स्वयंसुवर्णाद्रिगुहामगात्पुनः ॥ ३३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे
पंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येअमरावतीविजयोनामसप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ ९७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पुनर्दैत्यंसमा
यांतंदृष्ट्वादेवाःसवासवाः ॥ भयप्रकंपिताःसर्वेविष्णुंस्तोतुंप्रचक्रमुः ॥ १ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ नमोमत्स्यकूर्मादिनानास्वरूपैःसदाभक्तकार्योद्य
तायार्तिहंत्रे ॥ विधात्रादिसर्गस्थितिध्वंसकर्त्रेगदाशंखपद्मारिहस्तायतेस्तु ॥ २ ॥ रमावल्लभायासुराणांनिहंत्रेभुजंगादिनाथायपीतांबराय ॥ मखादि
क्रियापाककर्त्रेविकर्त्रेशरण्यायतस्मैनताःस्मोनताःस्मः ॥ ३ ॥ नमोदैत्यसंतापितामर्त्यदुःखाचलध्वंसदंभोलयेविष्णवेते ॥ भुजंगेशतल्पेशयायार्के
चंद्रद्विनेत्रायतस्मैनतास्मोनताःस्मः ॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ संकष्टनाशनंस्तोत्रंनित्यंयस्तुपठेन्नरः ॥ सकदाचिन्नसंकष्टैःपीड्यतेकृपयाहरेः ॥ ५ ॥
इतिदेवाःस्तुतिंयावत्कुर्वंतिदनुजद्विषः ॥ तावत्सुराणामापत्तिर्विज्ञाताविष्णुनातदा ॥ ६ ॥ सहसोत्थायदैत्यारिःकृपयाखिन्नमानसः ॥ आरुह्यग
रुडंवेगाल्लक्ष्मींवचनमब्रवीत् ॥ ७ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ जलंधरेणतेभ्रात्रादेवानांकदनंकृतम् ॥ तैराहूतोगमिष्यामियुद्धायाद्यत्वरान्वितः ॥ ८ ॥
॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ ॥ अहंतेवल्लभानाथभक्ताचयदिसर्वदा ॥ तत्कथंतेममभ्रातायुद्धेवध्यःकृपानिधे ॥ ९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ रुद्रां
शसंभवत्वाच्चब्रह्मणोवचनादपि ॥ प्रीत्याचतवनैवायंममवध्योजलंधरः ॥ १० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वागरुडारूढःशंखचक्रगदासिभृत् ॥
विष्णुर्वेगाद्ययौयोद्धुंयत्रदेवाःस्तुवंतिते ॥ ११ ॥ अथारुणानुजात्युग्रपक्षवातप्रपीडिताः ॥ वात्याविवर्तितादैत्याबभ्रमुःखेयथाघनाः ॥ १२ ॥ ततोजलंधरो
दृष्ट्वादैत्यान्वात्याप्रपीडितान् ॥ नोवाचवचनंक्रोधात्ततोविष्णुंसमभ्ययात् ॥ १३ ॥ ततःसमभवद्युद्धंविष्णुदैत्येंद्रयोर्महत् ॥ आकाशंकुर्वतोर्बाणैरं
तेनिरवकाशवत् ॥ १४ ॥ विष्णुर्दैत्यस्यबाणौघैर्ध्वजंच्छत्रंधनुहयान् ॥ चिच्छेदतंचहृदयेबाणेनैकेनताडयन् ॥ १५ ॥ ततोदैत्यःसमुत्पत्यगदापा
णिस्त्वरान्वितः ॥ आगत्यगरुडंमूर्ध्निपातयामासभूतले ॥ १६ ॥ विष्णुर्गदांचखड्गेनचिच्छेदप्रहसन्निव ॥ तावत्ससुहृदेविष्णुंजघानदृढमुष्टिना ॥ १७ ॥
ततस्तौबाहुयुद्धेनयुयुधातेमहाबलौ ॥ बाहुभिर्मुष्टिभिश्चैवजानुभिर्नादयन्महीम् ॥ १८ ॥ एवंसुरुचिरंयुद्धंकृत्वाविष्णुःप्रतापवान् ॥ उवाच
दैत्यराजानंमेघगंभीरयागिरा ॥ १९ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ वरंवरयदैत्येंद्रप्रीतोस्मितवविक्रमात् ॥ अदेयमपितेदास्येयत्तेमनसिवर्तते ॥ २० ॥
॥ जलंधरउवाच ॥ ॥ यदिभावुकतुष्टोसिवरमेतंददस्वमे ॥ मद्भगिन्यासहतयामद्गृहेसगणोवस ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तथेत्युक्त्वासभगवान्सर्वदे

वगणैःसह ॥ [१]जलंधरंनामपुरमगमद्रमयासह ॥ २२ ॥ जलंधरश्चदेवानामधिकारेषुदानवान् ॥ स्थापयित्वासहर्षःसन्पुनरागान्महीतले ॥ २३ ॥ देवगंधर्व
सिद्धेषुयत्किंचिद्रत्नसंज्ञितम् ॥ तदात्मवशगंकृत्वातिष्ठत्सागरनंदनः ॥ २४ ॥ पातालभवनेदैत्यंनिशुंभंचमहाबलम् ॥ स्थापयित्वासशेषादीननयद्भू
तलंबली ॥ २५ ॥ देवगंधर्वसिद्धौघान्यक्षरासमानुषान् ॥ स्वपुरेनागरान्कृत्वाशशासभुवनत्रयम् ॥ २६ ॥ एवंजलंधरःकृत्वादेवांश्चवशवर्त्तिनः ॥ ध
र्मेणपालयामासप्रजाःपुत्रानिवौरसान् ॥ २७ ॥ नकश्चित्व्याधितोनैवदुःखितोनकृशस्तथा ॥ नदीनोदृश्यतेतस्मिन्धर्माद्राज्यंप्रशासति ॥ २८ ॥एवंमहीं
शासतिदानवेंद्रेधर्मेणसम्यक्चयदृच्छयाहम् ॥ कदाचिदागामथतस्यलक्ष्मींविलोकितुंश्रीरमणंचसेवितुम् ॥ २९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाश
त्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेजलंधरप्रवेशोनामअष्टनवतितमोऽध्यायः ॥ ९८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ समां
संपूज्यविधिवद्दानवद्रोतिभक्तितः ॥ संग्रहस्यंतदावाक्यंजगादनृपसत्तम ॥ १ ॥ ॥ जलंधरउवाच ॥ ॥ कुतस्त्वागम्यतेब्रह्मन्किंचदृष्टंत्वयाक्व
चित् ॥ यदर्थमिहचायातस्तदाज्ञापयमांमुने ॥२॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गतःकैलासशिखरंदैत्येंद्राहंयदृच्छया ॥ तत्रोमयासहासीनंदृष्टवानस्मिशंक
रम् ॥ ३ ॥ योजनायुतविस्तीर्णेकल्पद्रुममहावने ॥ कामधेनुशताकीर्णेचिंतामणिसुदीपिते ॥ ४ ॥ तंदृष्ट्वामहदाश्चर्यंवितर्कोमेभवत्तदा ॥ क्वापीदृशीभ
वेदृद्धिस्त्रिलोक्यांवानवातिचे ॥ ५ ॥ तावत्तवापिदैत्येंद्रसमृद्धिः सम्भृतामया ॥ तद्विलोकनकामोहंत्वत्सान्निध्यमिहागतः ॥ ६ ॥ त्वत्समृद्धिमिमांपश्य
न्स्त्रीरत्नरहितांध्रुवम् ॥ तर्कयामिशिवादन्यत्रिलोक्यांनसमृद्धिमान् ॥ ७ ॥ अप्सरोनागकन्याश्चयद्यपित्वद्वशेस्थिताः ॥ तथापितानपार्वत्यारूपे
णसदृशाध्रुवम् ॥ ८ ॥ यस्यालावण्यजलधौनिमग्नश्चतुराननः ॥ स्वधैर्यममुचत्पूर्वंतयाकान्योपमीयते ॥ ९ ॥ वीतरागोपिहियथामदनारिःस्वली
लया ॥ विश्वतंत्रोपितपसासचात्मवशगःकृतः ॥ १० ॥ सौंदर्यगहनेभ्रामन्शबरीरूपयापुरा ॥ यस्याःपुनःपुनःपश्यन्रूपंधाताविसर्जने ॥ ११ ॥
ससर्जाप्सरसस्तास्तास्तत्समैकापिनाभवत् ॥ अतःस्त्रीरत्नसंभोक्तुःसमृद्धिस्तस्यसावरा ॥ १२ ॥ तथानतवदैत्येंद्रसर्वरत्नाधिपस्यच ॥ एवमुक्त्वातमामं
त्र्यगतेमयिसदैत्यराट् ॥ १३ ॥ तद्रूपश्रवणादासीदनंगज्वरपीडितः ॥ अथसंप्रेषयामासदूतंचसिंहिकासुतम् ॥ १४ ॥ त्र्यंबकायतदाकिंचिद्विष्णुमाया
विमोहितः ॥ कैलासमगमद्राहुःसर्वशुक्लेंदुवर्चसम् ॥ १५ ॥ कार्त्स्न्येनकृष्णपक्षेंदुवर्चसंस्वांगजेनतु ॥ निवेदितस्तदादेशान्नंदिनाचप्रवेशितः ॥
त्र्यंबकाभ्रूलतासंज्ञाप्रेरितोवाक्यमब्रवीत् ॥ १६ ॥ ॥ राहुरुवाच ॥ देवपन्नगसेव्यस्यत्रैलोक्याधिपतेःप्रभोः ॥ सर्वरत्नेश्वरस्यत्वमाज्ञांशृणुवृषध्वज ॥
॥ १७ ॥ श्मशानवासिनोनित्यंमुंडमालाधरस्यच ॥ दिगंबरस्यतेभार्याकथंहैमवतीशुभा ॥ १८ ॥ अहंरत्नाधिनाथोऽस्मिसाचस्त्रीरत्नसंज्ञका ॥ त

---

[१] तदा जलंधरपुर मितिपाठः ।

स्मान्ममैवसायोग्यानैवाभिक्षाशिनस्तव ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ वदत्येवंतदाराहौभ्रुमध्याच्छूलपाणिनः ॥ अभवत्पुरुषोरौद्रस्तीव्राशनिसमस्वनः
॥२०॥ सिंहास्यःप्रचलज्जिह्वः सज्वलन्नयनोमहान् ॥ ऊर्ध्वकेशःशुष्कतनुर्नृसिंहइवचापरः ॥२१॥ सतंखादितुमारेभेदृष्ट्वाराहुर्भयातुरः ॥ अधावदतिवेगेन
बहिःसचदधारतम्॥२२॥सचराहुर्महा[1]बाहुर्मेघगंभीरयागिरा ॥ उवाचदेवदेवेशंपाहिमांशरणागतम् ॥२३॥ ब्राह्मणंमांमहादेवखादितुंसमुपागतः ॥ एतस्मा
द्रक्षदेवेशशरणागतवत्सल ॥२४॥ महादेवोवचःश्रुत्वाब्राह्मणस्यतदाब्रवीत् ॥ नैवासौवध्यतामेतिदूतोयंपरवान्यतः ॥ २५ ॥मुंचेतिपुरुषःश्रुत्वाराहुंतत्या
जसोंबरे॥राहुंत्यक्त्वासपुरुषोमहादेवंव्यजिज्ञपत् ॥२६॥ ॥ पुरुषउवाच॥ ॥क्षुधामांबाधतेस्वामिन्क्षुत्क्षामश्चास्मिसर्वथा॥किंभक्ष्यंममदेवेशतदाज्ञापय
मांप्रभो ॥ २७ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ संभक्षयात्मनःशीघ्रंमांसंत्वंहस्तपादयोः ॥ २८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ सशिवेनैवमाज्ञप्तश्चखादपुरुषः
स्वयम् ॥ हस्तपादोद्भवंमांसंशिरःशेषोयदाभवत् ॥ २९ ॥ दृष्ट्वाशिरोवशेषंतुसुप्रसन्नःसदाशिवः ॥ पुरुषंभीमकर्माणंतमुवाचसविस्मयः ॥ ३० ॥
॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ त्वंकीर्तिमुखसंज्ञोहिभवमद्द्वारगःसदा ॥ त्वदर्चांनैवकुर्वंतिनैवतेमत्प्रियंकराः ॥ ३१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तदाप्रभृतिदेवस्य
द्वारेकीर्तिमुखःस्थितः ॥ नार्चयंतीहयेपूर्वंतेषामर्चावृथाभवेत् ॥ ३२ ॥ राहुर्विमुक्तोयस्तेनसोपतद्बर्बरस्थले ॥ अतःसबर्बरोद्भूतइतिभूमौपृथांगतः ॥ ३३॥
ततश्चराहुःपुनरेवजातमात्मानमस्मिन्निनितिमन्यमानः ॥ समेत्यसर्वंकथयांबभूवजलंधरायेशविचेष्टितंतत् ॥ ३४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्स
हस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेदूतसंवादोजालंधरोपाख्यानंनामनवनवतितमोऽध्यायः ॥ ९९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
जालंधरस्तुतच्छ्रुत्वाकोपाकुलितविग्रहः ॥ निर्जगामाशुदैत्यानांकोटिभिःपरिवारितः ॥ १ ॥ गतस्तस्याग्रतःशुक्रोराहुर्दृष्टिस्थितोभवत् ॥ मुकुटश्चा
पतद्भूमौवेगात्प्रस्खलितस्तदा ॥ २ ॥ दैत्यसैन्यावृतैस्तत्रविमानानांशतैस्तदा ॥ व्यराजतनभःपूर्णंप्रावृषीवबलाहकैः ॥ ३ ॥ तस्योद्योगंतदादृष्ट्वादेवाः
शक्रपुरोगमाः ॥ अलक्षितत्वराजग्मुःशूलिनंतेव्यजिज्ञपन् ॥ ४ ॥ देवाऊचुः ॥ नजानासिकथंस्वामिन्देवाविज्ञापयंतिभो ॥ तदस्मद्रक्षणार्थायजहिसागरनंद
नम् ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिदेववचःश्रुत्वाप्रहस्यवृषभध्वजः ॥ महाविष्णुंसमाहूयवचनंचेदमब्रवीत् ॥ ६ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ जा
लंधरःकथंविष्णोनहतःसंगरेत्वया ॥ तद्भयाच्चापयातोसित्यक्त्वावैकुंठमात्मनः ॥७॥ ॥ भगवानुवाच ॥ ॥ तवांशसंभवत्वाच्चभ्रातृत्वाच्चतथाश्रियः ॥ नम
यानिहतःसंख्येत्वमेनंजहिदानवम् ॥ ८ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ नायमेभिर्महातेजाःशस्त्रास्त्रैर्वध्यतेमया ॥ देवैःसर्वैःस्वतेजोंशःशस्त्रार्थेदीयतांमम॥९॥

---

[1] बाहो मेघ इतिपाठ ।

॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथविष्णुमुखादेवाःस्वतेजांसिददुस्तदा ॥ तान्येकत्वंगतानीशोदृष्ट्वातेजोमहांस्तदा ॥ १० ॥ तेनाकरोन्महादेवःसहसाश
स्त्रमुत्तमम् ॥ चक्रंसुदर्शनंनामज्वालामालातिभीषणम् ॥ ११ ॥ तेजःशेषेणचतदावज्रंचकृतवान्हरः ॥ तावज्जलंधरोदृष्टःकैलासतलभूमिषु ॥ १२ ॥
हस्त्यश्वरथपत्तीनांकोटिभिःपरिवारितः ॥ तंदृष्ट्वाहर्षिताःसर्वेदेवाजग्मुर्यथागतम् ॥ १३ ॥ गणाश्चसमनह्यंतयुद्धायातित्वरान्विताः ॥ नंदीभवक्त्रसेनानी
मुखाःसर्वेशिवाज्ञया ॥ १४ ॥ अवतेरुर्गणाःसर्वेकैलासाद्युद्धदुर्मदाः ॥ ततःसमभवद्युद्धंकैलासोपत्यकाभुवि ॥ १५ ॥ प्रमथाधिपदैत्यानांघोरंशस्त्रास्त्रसं
कुलम् ॥ भेरीमृदंगशंखौघानिस्वनैर्वीरहर्षणैः ॥ १६ ॥ गजाश्वरथशब्दैश्चनादिताभूर्व्यकंपत ॥ शक्तितोमरबाणौघैर्मुशलप्रासपट्टिशैः ॥ १७ ॥ व्यराज
तनभःपूर्णमुल्काभिरिवसंवृतम् ॥ निहतैरथनागाश्वैःसर्वाभूमिर्व्यराजत ॥ १८ ॥ वज्राहताश्वलशिरःशकलैरिवसंवृता ॥ प्रमथाहतदैत्यौघैर्दैत्याहतग
णैस्तथा ॥ १९ ॥ वसासृङ्मांसपंकाद्यैर्भूरगम्याभवत्तदा ॥ प्रमथाहतदैत्यौघान्भार्गवःसमजीवयत् ॥ २० ॥ युद्धेपुनःपुनश्चैवमृतसंजीवनीबलात् ॥
तंदृष्ट्वाव्याकुलीभूत्वागणाःसर्वेभयार्दिताः ॥२१ ॥ शशंसुर्देवदेवेशंतत्सर्वंशुक्रचेष्टितम् ॥ अथरुद्रमुखात्कृत्याबभूवातिविभीषणा ॥ २२ ॥ तालजंघोदरी
वक्रास्तनापीडितभूरुहा ॥ सायुद्धभूमिमासाद्यभक्षयंतीमहासुरान् ॥ २३ ॥ भार्गवंस्वेकरेधृत्वाजगामांतर्हिताभवत् ॥ विधृतंभार्गवंदृष्ट्वादैत्यसैन्यगणा
स्तदा ॥ २४ ॥ प्रम्लानवदनादर्पान्निजघ्नुर्युद्धदुर्मदाः ॥ अथाभज्यतदैत्यानांसेनागणभयार्दिता ॥ २५ ॥ वायुवेगहतायद्वत्प्रकीर्णतृणसं
हतिः ॥ भग्नांगणभयात्सेनांदृष्ट्वाहर्षगणाययुः ॥ २६ ॥ निशुंभशुंभसेनान्यौकालनेमिश्ववीर्यवान् ॥ त्रयस्तेवारयामासुर्गणसेनांमहाबलाः ॥२७॥ मुंचतः
शरवर्षाणिप्रावृषीवबलाहकाः ॥ ततोदैत्यशरौघास्तेशलभानामिवव्रजाः ॥ २८ ॥ रुरुधुःखंदिशःसर्वागणसेनामकंपयन् ॥ गणाःशरशतैर्भिन्नारुधिरासार
वर्षिणः ॥ २९ ॥ वसंतेकिंशुकाभासानप्राज्ञायतकिंचन ॥ पतिताःपात्यमानाश्वछिन्नाभिन्नास्तदागणाः ॥ ३० ॥ त्यक्त्वासंग्रामभूमिंतेसर्वेपिविमुखाभव
न् ॥ ३१ ॥ ततःप्रभग्नंस्वबलंविलोक्यगजास्यनंदीश्वरकार्तिकेयाः ॥ चिरान्विितादैत्यवरान्प्रसह्यानिवारयामासुरमर्षणास्ते ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मेम
हापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेदैत्यसेनावधोनामशततमोऽध्यायः ॥ १०० ॥ ॥ नारदउ
वाच ॥ ॥ तेगणाधिपतीन्दृष्ट्वानंदीभमुखषण्मुखान् ॥ अमर्षादभ्यधावंतद्वंद्वयुद्धायदानवाः ॥ १ ॥ नंदिनंकालनेमिश्चशुंभोलंबोदरंतथा ॥ निशुंभःष
ण्मुखंवेगादभ्यधावतदंशितः ॥ २ ॥ निशुंभःकार्तिकेयस्यमयूरंपंचभिःशरैः ॥ हृदिविव्याधवेगेनमूर्छितःसपपातच ॥ ३ ॥ ततःशक्तिधरःशक्तियावज्र

---

१ पत्तिभिर्भूर्व्यराजतेति पाठः । २ स्वभगे इतिवापाठान्तरम् ।

ग्राहरोषितः ॥ तावन्निशुंभोवेगेनस्वशक्त्यातमपातयत् ॥ ४ ॥ ततोनंदीश्वरोबाणैःकालनेमिमाविध्यत ॥ सप्तभिश्चहयान्केतूंस्त्रिभिःसारथिमच्छिन
त् ॥ ५ ॥ कालनेमिस्तुसंक्रुद्धोधनुश्चिच्छेदनंदिनः ॥ तदपास्यसशूलेनतंवक्षस्यहनद्दृढम् ॥ ६ ॥ सशूलभिन्नहृदयोहताश्वोहतसारथिः ॥ अद्रेःशिख
रमामुच्यशैलाद्रिंसोप्यपातयत् ॥ ७ ॥ अथशुंभोगणेशश्चरथमूषकवाहनौ ॥ युध्यमानौशरव्रातैःपरस्परमाविध्यताम् ॥ ८ ॥ अथशुंभंगणाध्यक्षोहृदि
विव्याधपत्रिणा ॥ सारथिंपंचभिर्बाणैःपातयामासभूतले ॥९॥ ततःशुंभोतिक्रुद्धोपिबाणषष्ट्यागणाधिपम् ॥ मूषकंचत्रिभिर्विद्ध्वाननादजलदस्वनः॥१०॥
मूषकःशरभिन्नांगश्चचालकृतवेदनः ॥ लंबोदरःसमुत्तीर्यपदातिरभवन्नृप ॥ ११ ॥ ततोलंबोदरःशुंभंहत्वापरशुनाहृदि ॥ अपातयत्तदाभूमौमूषकंचारु
हत्पुनः ॥ १२ ॥ कालनेमिर्निशुंभश्चउभौलंबोदरंशरैः ॥ युगपज्जघ्नतुःकोपात्तोत्रेणेवमहाद्विपम् ॥ १३ ॥ तंपीड्यमानमालोक्यवीरभद्रोमहाबलः ॥ अ
भ्यधावतवेगेनभूतकोटियुतस्तदा ॥ १४ ॥ कूष्मांडाभैरवाश्चापिवेतालायोगिनीगणाः ॥ पिशाचायोगिनीसंघागणाश्चापितमन्वयुः ॥ १५ ॥ ततःकिल
किलाशब्दैःसिंहनादैःसघुर्घुरैः ॥ [1]विनादिताडमरुकैःपृथिवीसमकंपत ॥ १६ ॥ ततोभूतानिधावंतिभक्षयंतिस्मदानवान् ॥ उत्पतंतिपतंतिस्मननृतुश्चर
णांगणे ॥ १७ ॥ नंदीचकार्तिकेयश्च[2]समायातौत्वरान्वितौ ॥ निजघ्नतूरणेदैत्यान्निरंतर[3]शरव्रजैः ॥ १८ ॥ छिन्नभिन्नाहतैर्दैत्यैःपातितैर्भर्त्सितैस्तथा ॥
व्याकुलासाभवत्सेनाविषण्णवदनातदा ॥ १९ ॥ प्रविध्वस्तांततःसेनांदृष्ट्वासागरनंदनः ॥ रथेनातिपताकेनगणानभिययौबली ॥ २० ॥ हस्त्यश्वरथसं
ह्रादःशंखभेरीरवस्तदा ॥ अभवत्सिंहनादश्चसेनयोरुभयोस्तदा ॥ २१ ॥ जालंधरशरव्रातैर्नीहारपटलैरिव ॥ द्यावापृथिव्योराच्छन्नमंतरंसमपद्यत ॥२२॥
गणेशंपंचभिर्विध्वाशैला[4]द्रिमपिपंचभिः ॥ वीरभद्रंचविंशत्याननादजलदस्वनः ॥ २३ ॥ कार्तिकेयस्ततोदैत्यंशक्त्याविव्याधसत्वरः ॥ व्याघूर्णःशक्ति
निर्भिन्नःकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ २४ ॥ ततःक्रोधपरीताक्षःकार्तिकेयंजलंधरः ॥ गदयाताडयामाससचभूमितलेपतत् ॥ २५ ॥ तथैवनं
दिनंवेगादपातयतभूतले ॥ ततोगणेश्वरःक्रुद्धोगदांपरशुनाच्छिनत् ॥ २६ ॥ वीरभद्रस्त्रिभिर्बाणैर्हृदिविव्याधदानवम् ॥ सप्तभिश्चहयान्केतून्धनुश्छन्नंचचि
च्छिदे ॥ २७ ॥ ततोतिक्रुद्धोदैत्येंद्रःशक्तिमुद्यम्यदारुणाम् ॥ गणेशंपातयामासरथमन्यंसमारुहत् ॥ २८ ॥ अभ्ययादथवेगेनवीरभद्रंरुषान्वितः ॥
ततस्तौसूर्यसंकाशौयुयुधातेपरस्परम् ॥ २९ ॥ वीरभद्रस्तस्यहयांस्तथाबाणैरपातयत् ॥ धनुश्चिच्छेददैत्येंद्रोयुयुधेपरिघायुधः ॥ ३० ॥ सवीरभद्रं
त्वरयाभिगम्यजघानदैत्यःपरिघेनमूर्ध्नि ॥ सचापिदैत्यःप्रविभिन्नमूर्द्धापपातभूमौरुधिरंसमुद्गिरन् ॥ ३१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसं
हितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेदैत्यसेनापराभवोनामएकाधिकशततमोऽध्यायः ॥१०१॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पति

---

[1] भेरीतालमृदंगैश्चपृथिवी समकंपत इ० पा० ।
[2] समाश्वास्य त्वरान्वितौ । इ० पा० ।
[3] शरावृतै । शराव्रतैः । इ० पा० ।
[4] शैलाद्रिं नवभिः शरैः—इ० पा० ।

तंवीरभद्रंतुदृष्ट्वारुद्रगणाभयात् ॥ आगतास्तेरणंहित्वाक्रोशमानामहेश्वरम् ॥ १ ॥ अथकोलाहलंश्रुत्वागणानांचंद्रशेखरः ॥ २ ॥ अभ्ययाद्वृषमारूढःसं
ग्रामंप्रहसन्निव ॥ रुद्रमायांतमालोक्यसिंहनादैर्गणाःपुनः ॥ ३ ॥ निवृत्ताःसंगरेदैत्यान्निजघ्नुःशरवृष्टिभिः ॥ दैत्याश्चभीषणंरुद्रंदृष्ट्वासर्वेविदुद्रुवुः ॥ ४ ॥
कार्त्तिकव्रतिनंदृष्ट्वापातकानीवतद्भयात् ॥ अथजालंधरोदैत्यान्विद्रुतान्प्रेक्ष्यसंगरे॥५॥रोषादधावच्चंडीशंमुंचन्बाणान्सहस्रशः ॥ शुंभोनिशुंभोश्वमुखः
कालनेमिर्बलाहकः ॥ ६ ॥ खड्गरोमाप्रचंडश्चघस्मरश्चशिवंययुः॥बाणांधकारसंच्छन्नंदृष्ट्वागणबलंशिवः॥ ७ ॥ तद्बाणजालंविच्छिद्यस्वबाणैरावृणोन्नभः ॥
दैत्यांश्चबाणवात्याभिःपीडितानकरोत्तदा ॥ ८ ॥ प्रचंड[1]जालबाणौघैरपातयतभूतले ॥ खड्गरोम्णःशिरःकोपात्[2]तथापरशुनाच्छिनत् ॥ ९ ॥ बलाहकस्य
चशिरःखट्वांगेनाकरोद्द्विधा ॥ बद्ध्वाचघस्मरंदैत्यंपाशेनाभ्यहनाद्भुवि ॥ १० ॥ वृषभेणहताःकेचित्केचिद्बाणैर्निराकृताः ॥ नशेकुरसुराःस्थातुंगजाः
सिंहार्दितायथा ॥ ११ ॥ ततःकोपपरीतात्मावेगाद्रुद्रंजलंधरः ॥ आह्वयामाससमरेतीव्राशनिसमस्वनः ॥ १२ ॥ जलंधरउवाच ॥ युध्यस्वाद्यमयासार्द्धं
किमेभिर्निहितैस्तव ॥ यच्चकिंचिद्बलंतेस्तितद्दर्शयजटाधर ॥ १३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाबाणसप्तत्याजघानवृषभध्वजम् ॥ तानप्राप्तान्
शितैर्बाणैश्चिच्छेदप्रहसन्निव ॥ १४ ॥ ततोहयान्ध्वजंछत्रंधनुश्चिच्छेदसप्तभिः ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोगदामादायवीर्यवान् ॥ १५ ॥ अभ्यधावच्छिव
स्तावद्गदांबाणैर्द्विधाकरोत् ॥ तथापिमुष्टिमुद्यम्यययौरुद्रजिघांसया ॥ १६ ॥ तावच्छिवेनबाणौघैःक्रोशमात्रमपाकृतः ॥ ततोजालंधरोदैत्योमत्वारुद्रं
बलाधिकम् ॥ १७ ॥ ससर्जमायांगांधर्वीमद्भुतांरुद्रमोहिनीम् ॥ ततोजगुश्चननृतुर्गंधर्वाप्सरसांगणाः ॥ १८ ॥ तालवेणुमृदंगांश्चवादयंतःपरस्परम् ॥
तंदृष्ट्वामहदाश्चर्यंरुद्रोनादविमोहितः ॥१९॥ पतितान्यपिशस्त्राणिकरेभ्योनविवेदसः ॥ एकाग्रभूतमालोक्यरुद्रंदैत्योजलंधरः ॥२०॥ कामार्त्तःसजगामा
शुयत्रगौरीस्थिताभवत् ॥ युद्धेशुंभनिशुंभाख्यौस्थापयित्वामहाबलौ ॥ २१ ॥ दशदोर्दंडपंचास्यस्त्रिनेत्रश्चजटाधरः ॥ महावृषभमारूढःसबभूवजलं
धरः ॥ २२ ॥ अथरुद्रंसमायांतमालोक्यभववल्लभा ॥ अभ्यायययौसखीमध्यात्तद्दर्शनपथेभवत् ॥ २३ ॥ यावद्ददर्शचार्वंगींपार्वतींदनुजेश्वरः ॥ ताव
त्सवीर्यंमुमुचेजडांगश्चाभवत्तदा ॥ २४॥अथज्ञात्वातदागौरीदानवंभयविह्वला ॥ जगामांतर्हितातावत्सातदोत्तरमानसम् ॥ २५ ॥ ॥ तामदृष्ट्वातदादै
त्यःक्षणाद्विद्युल्लतामिव ॥ जवेनायात्पुनर्युद्धंयत्रदेवोवृषध्वजः ॥२६॥ पार्वत्यपिमहाविष्णुंसस्मारमनसातदा॥तावद्ददर्शतंदेवीसोपविष्टंसमीपगम् ॥२७॥
॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ विष्णोजलंधरोदैत्यःकृतवान्परमाद्भुतम् ॥ तत्किंनविदितंतेस्तिचेष्टितंतस्यदुर्मतेः ॥ २८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ तेनै

---

[1] बाणजालौघैरित्यपि पाठान्तरम् । [2] कायादिति पाठान्तरम् ।

वदर्शितःपंथावयमप्यन्वयामहे ॥ नान्यथासभवेद्वध्यः पातिव्रत्यात्सुरक्षितः ॥ २९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ जगामाविष्णुरित्युक्त्वापुनर्जालंधरंपुरम् ॥
अथरुद्रश्चगंधर्वानुगतःसंगरेस्थितः ॥ ३० ॥ अंतर्द्धानगतांमायांदृष्ट्वातु[1]बुबुधेतदा ॥ ततःशिवोविस्मितमानसःपुनर्जगामयुद्धायजलंधरंरुषा ॥ ३१ ॥
सचापिदैत्यःपुनरागतंशिवंदृष्ट्वाशरौघैःसमवाकिरद्रणे ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहियामुत्तरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्य
भामासंवादेदैत्यकपटवर्णनोनामद्व्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ विष्णुर्जालंधरंगत्वातद्दैत्यपुटभेदनम् ॥ पाति
व्रत्यस्यभंगायवृंदायाश्चाकरोन्मतिम् ॥ १ ॥ अथवृंदारकादेवीस्वप्नमध्येददर्शह ॥ भर्त्तारंमहिषारूढंतैलाभ्यक्तंदिगंबरम् ॥ २ ॥ कृष्णप्रसूनभूषाढ्यं
क्रव्यादगणसेवितम् ॥ दक्षिणाशांगतंमुंडंतमसाव्यावृतंतदा ॥ ३ ॥ स्वपुरंसागरेमग्नंसहसैवात्मनासह ॥ ततःप्रबुद्धासाबालास्वं[2]स्वप्नंप्रविचिन्वती ॥ ४ ॥
ददर्शोदितमादित्यंसाच्छिद्रंनिश्चलंमुहुः ॥ तदनिष्टमितिज्ञात्वारुदतीभयविह्वला ॥ ५ ॥ कुत्रचिन्नालभच्छर्मगोपुराट्टालभूमिषु ॥ ततःसखीद्वययुता
नगरोद्यानमागमत् ॥ ६ ॥ तत्रापिसागताबालानालभत्कुत्रचित्सुखम् ॥ वनाद्वनांतरंयातानैववेदात्मनस्तदा ॥ ७ ॥ ततोभ्रमंतं साबालाददर्शाति
विभीषणौ ॥ राक्षसौसिंहवदनौदंष्ट्रानयनभीषणौ ॥ ८ ॥ तौदृष्ट्वाविह्वलातीवपलायनपरातदा ॥ ददर्शतापसंशांतंसशिष्यंमौनमास्थितम् ॥ ९ ॥
ततस्तत्कंठआसज्यनिजांबाहुलतांभयात् ॥ मुनेमांरक्षशरणमागतामित्यभाषत॥१०॥मुनिस्तांविह्वलांदृष्ट्वाराक्षसानुगतांतदा॥हुंकारेणैवतौघोरौचकारवि
मुखौरुषा॥११॥ यद्धुंकारभयत्रस्तौदृष्ट्वातौगगनंगतौ ॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौवृंदावचनमब्रवीत्॥१२॥ ॥वृंदोवाच ॥ ॥ रक्षिताहंत्वयाघोराद्भयात्तस्मात्कृ
पानिधे ॥ किंचिद्विज्ञप्तुमिच्छामिकृपयातन्निशामय ॥ १३ ॥ जलंधरोहिमेभर्त्तारुद्रंयोद्धुंगतःप्रभो ॥ सतत्रास्तिकथंयुद्धेतन्मेकथयसुव्रत ॥ १४ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ मुनिस्तद्वाक्यमाकर्ण्यकृपयोर्ध्वमवैक्षत ॥ तावत्कपीशावायातौतंप्रणम्याग्रतःस्थितौ ॥ १५ ॥ ततस्तद्भ्रूलतासंज्ञानियुक्तौगगनं
गतौ ॥ गत्वाक्षणार्द्धादागत्यवानरावग्रतःस्थितौ ॥ १६ ॥ शिरःकबंधहस्तौतौदृष्ट्वाब्धितनयस्यसा ॥ पपातमूर्छिताभूमौभर्तृव्यसनदुःखिता ॥ १७ ॥
कमंडलुजलैःसिक्तामुनिनाश्वासितातदा ॥ स्वभर्तृभालेसाभालंकृत्वाखिन्नारुरोदह ॥ १८ ॥ ॥ वृंदोवाच ॥ ॥ यःपुरासुखसंवादैर्विनोदयसिमांविभो ॥
सकथंनवदस्यद्यवल्लभांमामनागसम्॥१९॥ येनदेवाःसगंधर्वानिर्जिताहरिणा[3]सह ॥ सकथंतापसेनत्वंत्रैलोक्यविजयीहतः॥२०॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ रुदि
त्वेतितदावृंदातंमुनिंवाक्यमब्रवीत् ॥ ॥ वृंदोवाच ॥ ॥ कृपानिधेमुनिश्रेष्ठजीवनंमेस्यसुप्रियम् ॥ २१ ॥ त्वमेवास्यपुनःशक्तोजीवनायमतोमम ॥ अथत

---

[1] सबुबुधे इ०पा० ।
[2] तत्स्वप्नं प्रविचिन्वती । स्वस्वप्नं साविचिन्वती । इ० पा० ।
[3] हरिणा इंद्रेण ।

द्वाक्यमाकर्ण्यप्रहस्यमुनिरब्रवीत् ॥ २२ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ नायंजीवयितुंशक्योरुद्रेणनिहतोयुधि ॥ तथापित्वत्कृपाविष्टएवंसंजीवयाम्यहम् ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वां[1]तर्दधेयावत्तावत्सागरनंदनः ॥ वृंदामालिंग्यतद्वक्त्रंचुचुंबेप्रीतमानसः ॥ २४ ॥ अथवृंदापिभर्त्तारंदृष्ट्वाहर्षितमानसा ॥ रेमेतद्वनमध्यस्थातद्युक्ताबहुवासरम् ॥ २५ ॥ कदाचित्सुरतस्यांतेदृष्ट्वाविष्णुंतमेवहि ॥ निर्भर्त्स्यक्रोधसंयुक्तावृंदावचनमब्रवीत् ॥ २६ ॥ ॥ वृंदोवाच ॥ धिक्तवेदंहरेशीलंपरदाराभिगामिनः ॥ ज्ञातोसित्वंमयासम्यङ्मायाप्रत्यक्षतापसः ॥ २७ ॥ यौत्वयामाययाद्वास्थौस्वकीयौदर्शितौमम ॥ तावेवराक्षसौभूत्वाभार्यांतवहरिष्यथ ॥ २८ ॥ त्वंचापिभार्यादुःखार्तोवनेकापिसहायवान् ॥ भ्रमसर्वेश्वरेणायंयस्तेशिष्यत्वमागतः ॥ २९ ॥ इत्युक्त्वासातदावृंदाप्राविशद्धव्यवाहनम् ॥ विष्णुनावार्यमाणापितस्मिन्नासक्तमानसा ॥ ३० ॥ ततोहरिस्तामनुसंस्मरन्मुहुर्वृंदाचिताभस्मरजोवगुंठितः ॥ तत्रैवतस्थौमुनिसिद्धसंघैः प्रबोध्यमानोपिययौनशांतिम् ॥ ३१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेवृंदाचिताग्निप्रवेशोनामत्र्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०३ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोजलंधरोदृष्ट्वारुद्रमद्भुतविक्रमम् ॥ चकारमाययागौरींत्र्यंबकंमोहयंस्तदा ॥ १ ॥ रथोपरिगतांदृष्ट्वारुदंतींचतदाशिवः ॥ शुंभनिशुंभदैत्यैश्चवध्यमानांददर्शसः ॥ २ ॥ गौरींतथाविधांदृष्ट्वाशिवोप्युद्विग्नमानसः ॥ अवाङ्मुखःस्थितस्तूष्णींविस्मृत्यस्वपराक्रमम् ॥ ३ ॥ ततोजलंधरोवेगात्त्रिभिर्विव्याधसायकैः ॥ आपुंखमग्नैस्तंरुद्रंशिरस्युरसिचोदरे ॥४॥ ततोजज्ञेसतांमायांविष्णुनासंप्रबोधितः ॥ रौद्ररूपधरोजातोज्वालामालातिभीषणः ॥ ५ ॥ तस्यातीवमहारौद्रंरूपंदृष्ट्वामहासुराः ॥ नशेकुःप्रमुखेस्थातुंभेजिरेचदिशोदश ॥ ६ ॥ ततःशापंददौदेवस्तयोःशुंभनिशुंभयोः ॥ ममयुद्धादपक्रांतौगौर्यावध्यौभविष्यथः ॥ ७ ॥ पुनर्जलंधरोवेगाद्वर्षन्निशितैःशरैः ॥ बाणांधकारसंच्छन्नंयथाभूमितलंमहत् ॥ ८ ॥ यावद्रुद्रःप्रचिच्छेदतस्यबाणांस्त्व[2]रान्वितः ॥ तावत्सपरिघेणाशुजघानवृषभंबली ॥ ९ ॥ वृषस्तेनप्रहारेणपरावृत्तोरणांगणात् ॥ रुद्रेणाकृष्यमाणोपिनतस्थौरणभूमिषु ॥ १० ॥ ततःपरमसंक्रुद्धोरुद्रोरौद्रवपुर्द्धरः ॥ चक्रंसुदर्शनंवेगाच्चिक्षेपादित्यवर्चसम् ॥ ११ ॥ प्रदहद्रोदसीवेगा[3]त्तंदासाद्यजलंधरम् ॥ जहारतच्छिरःकायान्महदायतलोचनम् ॥ १२ ॥ रथात्कायःपपातोर्व्यांनादयन्वसुधातलम् ॥ तेजश्चनिर्गतंदेहात्तद्रुद्रेलयमागमत् ॥ १३ ॥ दृष्ट्वादेहोद्भवंतेजस्तद्गौरीशेलयंगतम् ॥ अथचेंद्रादयोदेवाहर्षादुत्फुल्ललोचनाः ॥ १४ ॥ प्रणम्यशिरसारुद्रंशशंसुर्विष्णुचेष्टितम् ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ महादेवत्वयादेवारक्षिताः[4]शत्रुजाद्भयात् ॥ १५ ॥ किंचिदन्यत्समुद्भू

---

[1] तर्दधे विप्रस्तावत्सागरनन्दनः—इ० पा० ।

[2] बाणगणं जवात्—इ० पा० ।

[3] पपात वसुधातले—इ० पा० ।

[4] सिंधुजाद्भयात् ।

तंतत्रकिंकरवामहै ॥ वृंदालावण्यसंभ्रांतोविष्णुस्तिष्ठतिमोहितः ॥ १६ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ गच्छध्वंशरणंदेवाविष्णोर्मोहापनुत्तये ॥ शरण्यांमो
हिनींमायांसावःकार्यंकरिष्यति ॥ १७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेदेवःसहभूतगणैस्तथा ॥ देवाश्चतुष्टुवुर्मूलप्रकृतिंभक्तवत्सलाम् ॥१८॥
॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ यदुद्भवाःसत्वरजस्तमोगुणाः सर्गस्थितिध्वंसनिदानकारणम् ॥ यदिच्छयाविश्वमिदंभवाभवौतनोतिशुद्धांप्रकृतिंनताः स्मता
म् ॥ १९ ॥ येहित्रयोविंशतिभेदिसंज्ञिताजगत्यशेषेसमधिष्ठिताःपुरा ॥ यद्रूपकर्माणिजडास्त्रयोपितेदेवाविदुर्नप्रकृतिंनताःस्मताम् ॥ २० ॥ यद्भक्ति
युक्ताःपुरुषास्तुनित्यंदारिद्र्यव्यामोहपराभवादिकम् ॥ नप्राप्नुवंत्येवहिभक्तवत्सलांसदैवविष्णोःप्रकृतिंनताःस्मताम् ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
स्तोत्रमेतत्त्रिसंध्यंयःपठेदेकाग्रमानसः ॥ दारिद्र्यमोहदुःखानिनकदाचित्स्पृशंतितम् ॥ २२ ॥ इतिस्तुवंतस्तेदेनास्तेजोमंडलमास्थिताम् ॥
ददृशुर्गगनेतत्रज्वालाव्याप्तदिगंतराम् ॥ २३ ॥ तन्मध्याद्भारतींसर्वेंददृशुर्व्योमचारिणीम् ॥ अहमेवत्रिधाभिन्नातिष्ठामित्रिविधैर्गुणैः ॥ २४ ॥
गौरिलक्ष्मीस्व[1]राचेतिरजःसत्त्वतमोगुणैः ॥ तत्रगच्छततंकार्यंविधास्यंतिचवःसुराः ॥ २५ ॥ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृण्वता
मितिदेवानामंतर्द्धानमगान्महः ॥ देवानांविस्मयोत्फुल्लनेत्राणांतत्तदानृप ॥ २६ ॥ ततःसर्वेपितेदेवागत्वातद्वाक्यनोदिताः ॥ गौरींलक्ष्मींस्वरां
चैवप्रणेमुर्भक्तितत्पराः ॥ २७ ॥ ततस्तास्तान्सुरान्दृष्ट्वाप्रणतान्भक्तवत्सलाः ॥ बीजानिप्रददुस्तेभ्योवाक्यान्यूचुश्चभूमिप ॥ २८ ॥
॥ देव्यऊचुः ॥ ॥ इमानिक्षेत्रबीजानिविष्णुर्यत्रावतिष्ठति ॥ निर्वपध्वंततःकार्यंभवतांसिद्धिमेष्यं[2]ति ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंच
पंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेजालंधरवधोनामचतुरधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०४ ॥ ॥ नारदउवा
च ॥ ॥ क्षिप्तेभ्यस्तत्रबीजेभ्योवनस्पत्यस्त्रयोभवन् ॥ धात्रीचमालतीचैवतुलसीचनृपोत्तम ॥ १ ॥ धात्र्युद्भवास्मृताधात्रीमाभवामालतीस्मृता ॥ गौ
रीभवाचतुलसीतमःसत्त्वरजोगुणाः ॥ २ ॥ स्त्रीरूपिण्यौवनस्पत्यौदृष्ट्वाविष्णुस्तदानृप ॥ उत्तस्थौसंभ्रमाद्वृंदारूपातिशयमोहितः ॥ ३ ॥ ददर्शता
स्तदामोहात्कामासक्तेनचेतसा ॥ तंचापितुलसीधात्र्यौरागेणैवावलोकताम् ॥ ४ ॥ यच्चलक्ष्म्यापुराबीजंमाययैवसमर्पितम् ॥ तस्मात्तदुद्भवानारीतस्मि
न्नीर्ष्यायुताभवत् ॥ ५ ॥ अतःसाबर्बरीत्याख्यामाधवस्यातिगर्हिता ॥ धात्रीतुलस्यैतद्रागात्तस्यप्रीतिप्रदेसदा ॥ ६ ॥ ततोविस्मृतदुःखोसौविष्णुस्ता
भ्यांसहैवतु ॥ वैकुंठमगमद्धृष्टःसर्वदेवनमस्कृतः ॥ ७ ॥ कार्तिकोद्यापनेविष्णोस्तस्मात्पूजाविधीयते ॥ तुलसीमूलदेशेतुप्रीतिदासायतःस्मृता ॥ ८ ॥

---

३ सुराचेत्यपि पाठः । २ अत्रायंश्लोको मुद्रितकार्तिकमाहात्म्ये दृश्यते “ ततस्तुहृष्टाः सुरसिद्धसंघाः प्रगृह्यबीजानि विचिक्षिपुस्ते ॥ वृंदान्वितो भूमितले स यत्रविष्णुः सदातिष्ठति सौख्यहीनः ” इति ।

तुलसीकाननंराजन्गृहेयस्यावतिष्ठते ॥ तद्गृहंतीर्थरूपंतुनायांतियमकिंकराः ॥ ९ ॥ सर्वपापहरंपुण्यंकामदंतुलसीवनम् ॥ रोपयंतिनरश्रेष्ठानतेपश्यं
तिभास्करिम् ॥ १० ॥ दर्शनंनर्मदायास्तुगंगास्नानंतथैवच ॥ तुलसीवनसंसर्गःसममेतत्त्रयंस्मृतम् ॥ ११॥ रोपणात्पालनात्सेकाद्दर्शनात्स्पर्शनान्नृणाम्॥
तुलसीदहतेपापंवाङ्मनःकायसंचितम् ॥ १२ ॥ तुलसीमंजरीभिर्यःकुर्याद्धरिहरार्चनम् ॥ नसगर्भगृहंयातिमुक्तिभागीनसंशयः ॥ १३ ॥ पुष्करादी
नितीर्थानिगंगाद्याःसरितस्तथा ॥ वासुदेवादयोदेवास्तिष्ठंतितुलसीदले ॥ १४ ॥ तुलसीमंजरीयुक्तोयदिप्राणान्विमुंचति ॥ विष्णोःसायुज्यमाप्नोतिस
त्यंसत्यंनृपोत्तम ॥१५॥ तुलसीमृत्तिकालिप्तोयस्तुप्राणान्विमुचंति ॥ यमोपिनेक्षितुंशक्तोयुक्तंपापशतैरपि ॥१६॥ तुलसीकाष्ठजंयस्तुचंदनंधारयेन्नरः॥
तद्देहंनस्पृशेत्पापंक्रियमाणमपीहयत् ॥ १७॥ तुलसीविपिनच्छायायत्रयत्रभवेन्नृप ॥ तत्रश्राद्धंप्रकर्त्तव्यंपितृणांदत्तमक्षयम् ॥ १८ ॥ धात्रीछायासुयः
कुर्यात्पिंडदानंनृपोत्तम ॥ तृप्तिंचयांतिपितरस्तस्ययेनरकेस्थिताः ॥ १९ ॥ मूर्ध्निपाणौमुखेचैवदेहेचनृपसत्तम ॥ धत्तेधात्रीफलंयस्तुसविज्ञेयोह
रिःस्वयम् ॥ २० ॥ धात्रीफलंचतुलसीमृत्तिकाद्वारकोद्भवा ॥ यस्यदेहेस्थितानित्यंसजीवन्मुक्तउच्यते ॥ २१ ॥ धात्रीफलविमिश्रैस्तुतुलसीदलमि
श्रितैः ॥ जलैःस्नातिनरस्तस्यगंगास्नानफलंस्मृतम् ॥ २२ ॥ देवार्चनंनरःकुर्याद्धात्रीपत्रैःफलैरपि ॥ सुवर्णपुष्पैर्विविधैरर्चनस्याप्नुयात्फलम् ॥ २३ ॥
तीर्थानिमुनयोदेवायज्ञाःसर्वेपिकार्तिके ॥ नित्यंधात्रींसमाश्रित्यतिष्ठंत्यर्केतुलाश्रिते ॥ २४ ॥ द्वादश्यांतुलसीपत्रंधात्रीपत्रंतुकार्तिके ॥ लुनातिस
नरोगच्छेन्निरयानतिगर्हितान् ॥ २५ ॥ धात्रीछायांसमाश्रित्यकार्तिकेन्नंभुनक्तियः ॥ अन्नसंसर्गजंपापमावर्षंतस्यनश्यति ॥ २६ ॥
धात्रीमूलेतुयोविष्णुंकार्तिकेऽर्चयतेनरः ॥ विष्णुक्षेत्रेषुसर्वेषुपूजितस्तेनसर्वदा ॥ २७ ॥ धात्रीतुलस्योर्माहात्म्यमपिदेवश्चतुर्मुखः ॥
नसमर्थोभवेद्वक्तुंयथादेवस्यशार्ङ्गिणः ॥ २८ ॥ धात्रीतुलस्युद्भवकारणंचशृणोतियःश्रावयतेचभक्त्या ॥ विधूतपाप्मासहपूर्वजैश्चस्वर्गेव्र
जत्यग्र्यविमानसंस्थः ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेधात्रीतुल
स्योर्माहात्म्यंनामपंचाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०५ ॥ ॥ पृथुरुवाच ॥ ॥ सेतिहासमिमंब्रह्मन्माहात्म्यंकथितंत्वया ॥ अत्याश्चर्यकरंसम्यक्तुल
स्यास्तुश्रुतंमहत् ॥ १ ॥ यदूर्जव्रतिनःपुंसःफलंमहदुदाहृतम् ॥ तत्पुनर्ब्रूहिमाहात्म्यंकेनचीर्णमिदंकथम् ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ आसी
त्सह्याद्रिविषयेकरवीरपुरेपुरा ॥ ब्राह्मणोधर्मवित्कश्चिद्धर्मदत्तेतिविश्रुतः ॥ ३ ॥ विष्णुव्रतकरःशश्वद्विष्णुपूजारतःसदा ॥ द्वादशाक्षरविद्यायांजपनिष्ठोति
थिप्रियः ॥ ४ ॥ कदाचित्कार्तिकेमासिहरिजागरणायसः ॥ रात्र्यांतुर्यांशशेषायांजगामहरिमंदिरम् ॥ ५ ॥ हरिपूजोपकरणान्प्रगृह्यव्रजतातदा ॥ तेन

दृष्टासमायाताराक्षसीभीमानिःस्वना ॥ ६ ॥ वक्रदंष्ट्राननाजिह्वानिमग्नारक्तलोचना ॥ दिगंबराशुष्कमांसालंबोष्ठीघर्घरस्वना ॥ ७ ॥ तांदृष्ट्वाभयवित्रस्तः
कंपितावयवस्तदा ॥ पूजोपकरणैर्वेगात्पयोभिश्चाहनद्रुयात् ॥ ८ ॥ संस्मृत्यचहरेर्नामतुलसीयुतवारिणा ॥ साहतापातकंतस्मात्तस्याःसर्वमगा
त्क्षयम् ॥ ९ ॥ अथसंस्मृत्यसापूर्वजन्मकर्मविपाकजम् ॥ स्वांदशामब्रवीत्सर्वांदंडवत्तंप्रणम्यसा ॥ १० ॥ ॥ कलहोवाच ॥ ॥ पूर्वकर्मविपा
केनदशामेतांगताह्यहम् ॥ तत्कथंतुपुनर्विप्रयाम्युत्तमगतिंशुभाम् ॥ ११ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तांदृष्ट्वाप्रणतामग्रेवदमानांस्वकर्मतत् ॥
अतीवविस्मितोविप्रस्तदावचनमब्रवीत् ॥ १२ ॥ ॥ धर्मदत्तउवाच ॥ ॥ केनकर्मविपाकेनत्वंदशामीदृशींगता ॥ कुतस्त्वंकाचकिंशीलातत्सर्वं
कथयस्वमे ॥ १३ ॥ ॥ कलहोवाच ॥ ॥ सौराष्ट्रनगरेब्रह्मन्भिक्षुनामाभवद्द्विजः ॥ तस्याहंगृहिणीपूर्वंकलहाख्यातिनिष्ठुरा ॥ १४ ॥ नकदाचि
न्मयाभर्तुर्वचसापिशुभंकृतम् ॥ नार्पितंतस्यमिष्टान्नंभर्तुर्वचनभंगया ॥ १५ ॥ कलहप्रियया नित्यंभयोद्विग्नस्तदाद्विजः ॥ परिणेतुंतदान्यांसमतिंचक्रे
पतिर्मम ॥ १६ ॥ ततोगरंसमादायप्राणास्त्यक्तामयाद्विज ॥ अथबध्वाबध्यमानांमांविनिन्युर्यमानुगाः ॥ १७ ॥ यमश्चमांतदादृष्ट्वाचित्रगुप्तमपृच्छत ॥
॥ यमउवाच ॥ ॥ अनयाकिंकृतंकर्मचित्रगुप्तविलोकय ॥१८॥ प्राप्नोत्वेषाकर्मफलंशुभंवाशुभमेवच ॥ चित्रगुप्तस्ततोवाक्यंभर्त्सयन्समुवाचह ॥ १९॥
॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ अनयातुशुभंकर्मकृतंकिंचिन्नविद्यते ॥ मिष्टान्नंभुक्तमनयानभर्तारितदार्पितम् ॥ २० ॥ अतश्चवल्गुलीयोन्यांस्वविष्ठादावति
ष्ठतु ॥ भर्तुर्द्वेषकरीत्वेषानित्यंकलहकारिणी ॥ २१ ॥ विष्ठादाशूकरीयोन्यांततस्तिष्ठत्वियंहरे ॥ पाकभांडेसदाभुक्तंनित्यंचैवानयायतः ॥ २२ ॥
तस्माद्दोषाद्विडालीतुस्वजातापत्यभक्षिणी ॥ भर्तारमनयोद्दिश्यह्यात्मघातःकृतोयतः ॥ २३ ॥ तस्मात्प्रेतपिशाचेषुतिष्ठत्वेषातिनिंदि
ता ॥ ततश्चैवमरुंदेशंप्रापितव्याभटैःसह ॥ २४ ॥ तत्रप्रेतशरीराख्याचिरंतिष्ठत्वियंततः ॥ इत्थंयोनित्रयंत्वेषाभुनक्त्वाशुभकारिणी ॥ २५ ॥
॥ कलहोवाच ॥ साहंपंचशताब्दानिप्रेतदेहेस्थिताकिल ॥ क्षुत्तृड्भ्यांपीडितानित्यंदुःखितास्वेनकर्मणा ॥ २६ ॥ ततःक्षुत्पीडितानित्यंशरीरंव
णिजस्त्वहम् ॥ आयातादक्षिणंदेशंकृष्णावेण्यास्तुसंगमे ॥ २७ ॥ तत्तीरसंश्रितायावत्तावत्तस्यशरीरतः ॥ शिवविष्णुगणैर्दूरमपाकृष्टाबलादहम्
॥ २८ ॥ ततःक्षुत्क्षामयादृष्टोभ्रमंत्यात्वंमयाद्विज ॥ प्रक्षिप्ततुलसीवारिसंसर्गगतपापया ॥ २९ ॥ तत्कृपांकुरुविप्रेंद्रकथंमुक्तिमियाम्यहम् ॥
योनित्रयादतिभयादस्माच्चप्रेतदेहतः ॥ ३० ॥ इत्थंनिशम्यकलहावचनंद्विजश्चतत्कर्मपाकभवविस्मयदुःखयुक्तः ॥ तद्ग्लानिदर्शनकृपाचलचि
त्तवृत्तिर्ध्यात्वाचिरंसवचनंनिजगाददुःखात् ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येकलहोपाख्या

नंनामषडधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ धर्मदत्तउवाच ॥ ॥ विलयंयांतिपापानितीर्थदानव्रतादिभिः ॥ प्रेतदेहस्थि
तायास्तेतेषुनैवाधिकारिता ॥ १ ॥ त्वद्ग्लानिदर्शनादस्मात्खिन्नंचममानसम् ॥ नैवानिर्वृतिमायातित्वामनुद्धृत्यदुःखिताम् ॥ २ ॥ पातकंचत
वात्युग्रंयोनित्रयविपाकदम् ॥ नैवान्यैःक्षीयतेपुण्यैःप्रेतत्वंचातिगर्हितम् ॥ ३ ॥ तस्मादाजन्मजनितंयन्मयाकार्तिकव्रतम् ॥ तत्पुण्यस्यार्द्ध
भागेनसद्गतिंत्वमवाप्नुहि ॥ ४ ॥ कार्तिकव्रतपुण्येननसाम्यंयांतिसर्वथा ॥ यज्ञदानानितीर्थानिव्रतान्यपियतोध्रुवम् ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
॥ इत्युक्त्वाधर्मदत्तोसौयावत्तामभ्यषेचयत् ॥ तुलसीमिश्रतोयेनश्रावयन्द्वादशाक्षरम् ॥ ६ ॥ तावत्प्रेतत्वनिर्मुक्ताज्वलदग्निशिखोपमा ॥ दिव्यवपुर्धरा
जातालावण्याद्भासितादिशः ॥ ७ ॥ ततःसादंडवद्भूमौप्रणनामाथतंद्विजम् ॥ उवाचचतदावाक्यंहर्षगद्गदभाषिणी ॥ ८ ॥ ॥ कलहोवाच ॥ ॥ त्वत्प्रसा
दाद्द्विजश्रेष्ठविमुक्तानिरयादहम् ॥ पापाब्धौमज्जमानायास्त्वंनोभूतोसिमेध्रुवम् ॥ ९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंसावदतीविप्रंददर्शायातमंबरात् ॥ विमा
नंभास्वरंयुक्तंविष्णुरूपधरेर्गणैः ॥ १० ॥ अथसातद्विमानाग्र्यंद्वास्थाभ्यामधिरोहिता ॥ पुण्यशीलसुशीलाभ्यामप्सरोगणसेवितम् ॥ ११ ॥ त
द्विमानंतदापश्यद्धर्मदत्तःसविस्मयः ॥ पपातदंडवद्भूमौदृष्ट्वातौपुण्यरूपिणौ ॥ १२ ॥ पुण्यशीलसुशीलौतमुत्थाप्यप्रणतंद्विजम् ॥ अभ्यनंदयतांवाक्य
मूचतुर्द्धर्मशीलिनौ ॥ १३ ॥ ॥ गणाऊचतुः ॥ ॥ साधुसाधुद्विजश्रेष्ठयस्त्वंविष्णुरतःसदा ॥ दीनानुकंपीधर्मज्ञोविष्णुव्रतपरायणः ॥ १४ ॥ आजन्मस
च्छुभंह्येतद्यत्त्वयाकार्त्तिकव्रतम् ॥ कृतंतस्यार्द्धदानेनयदस्याःपूर्वसंचितम् ॥ १५ ॥ जन्मांतरशतोद्भूतंपापंतद्विलयंगतम् ॥ हरिजागरणाद्यैश्चविमानामि
दमागमत् ॥१६॥ वैकुण्ठभवनंविष्णोःसान्निध्यंचस्वरूपता॥ तेधन्याःकृतकृत्यास्तेतेषांचसफलोभवः ॥१७॥ यैर्भक्त्याराधितोविष्णुर्धर्मदत्तत्वयायथा ॥
सम्यगाराधितोविष्णुःकिंनयच्छतिदेहिनाम् ॥ १८ ॥ औत्तानचरणिर्येनध्रुवत्वेस्थापितःपुरा ॥ यन्नामस्मरणादेवदेहिनोयांतिसद्गतिम् ॥ १९ ॥
ग्राहगृहीतोनागेंद्रोयन्नामस्मरणात्पुरा ॥ विमुक्तःसन्निधिंप्राप्तोजातोयोजयसंज्ञकः ॥ २० ॥ अतस्त्वयार्चितोविष्णुःस्वसान्निध्यंप्रदास्यति ॥ बहून्य
ब्दसहस्राणिभार्याद्वययुतस्यते ॥ २१ ॥ ततःपुण्यक्षयेजातेयदायास्यसिभूतले ॥ सूर्यवंशोद्भवोराजाविख्यातस्त्वंभविष्यसि ॥ २२ ॥ नाम्नादशरथं
स्तत्रभार्याद्वययुतःपुनः ॥ तृतीययानयाचापियातेपुण्यार्द्धभागिनी ॥ २३ ॥ तत्रापितवसान्निध्यंविष्णुर्यास्यतिभूतले ॥ आत्मानंतवपुत्रत्वेप्रकल्प्यामर
कार्यकृत् ॥ २४ ॥ तवाजन्मव्रतादस्माद्विष्णुसंतुष्टिकारकात् ॥ नयज्ञानचदानानिनतीर्थान्यधिकानिते ॥ २५ ॥ धन्योसिविप्रप्रयतस्त्वयैतद्व्रतंकृतं
तुष्टिकरंजगद्गुरोः॥यदर्धभागाच्चफलान्मुरारेःप्रणीयतेस्माभिरियंसलोकताम्॥२६॥ ॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेका

र्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकलहोपाख्यानोनामसप्ताधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंतद्वचनंश्रुत्वाधर्मदत्तः
सविस्मयः॥प्रणम्यदंडवद्भूमौवाक्यमेतदुवाचह ॥ १ ॥ ॥ धर्मदत्तउवाच ॥ ॥ आराधयंतिसर्वेपिविष्णुंभक्तार्त्तिनाशिनम्॥यज्ञैर्दानैर्व्रतैस्तीर्थैस्तपोभिश्च
यथाविधि ॥ २ ॥ विष्णुप्रीतिकरंतेषांविष्णुसान्निध्यकारकम् ॥ यत्कृत्वातानिचीर्णानिसर्वाण्यपिभवंतिहि ॥ ३ ॥ ॥ गणावूचतुः ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वया
विप्रशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ सेतिहासांकथांविप्रकथ्यमानांपुराभवाम् ॥ ४ ॥ कांतिपुर्यांपुराचोलचक्रवर्त्तीनृपोभवत् ॥ यस्यनाम्नाचतेदेशाश्चोलाख्याअ
भवन्किल ॥ ५ ॥ यस्मिन्शासतिभूचक्रंदरिद्रोनैवदुःखितः ॥ पापबुद्धिःसरुग्वापिनैवकश्चिदभून्नरः ॥ ६ ॥ यस्याप्यत्यंतयज्ञस्यताम्रपर्णीतटावुभौ ॥
सुवर्णयूपैःशोभाढ्यावास्तांचैत्ररथोपमौ ॥ ७ ॥ सकदाचिदगाद्राजाह्यनंतशयनंद्विज ॥ यत्रासौजगतांनाथोयोगनिद्रामुपासते ॥ ८ ॥ तत्रश्रीरमणंदेवंसं
पूज्यविधिवन्नृपः ॥ मणिमुक्ताफलैर्दिव्यैःस्वर्णपुष्पैश्चशोभनैः ॥ ९ ॥ प्रणम्यदंडवद्यावदुपविष्टःसतत्रवै ॥ तावद्ब्राह्मणमायांतमपश्यद्देवसन्निधौ ॥ १० ॥
देवार्चनार्थमायांतंतुलस्युदकपाणिनम् ॥ स्वपुरीवासिनंतत्रविष्णुदासावयंद्विजम् ॥ ११ ॥ तत्राभ्येत्यसविप्रर्षिर्देवदेवमपूजयत् ॥ विष्णुसूक्तेनसंस्ना
प्यतुलसीमंजरीदलैः ॥ १२ ॥ तुलसीपूजयातस्यरत्नपूजांतथाकृताम् ॥ आच्छादितांसमालोक्यराजाक्रुद्धोब्रवीद्वचः ॥ १३ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥
माणिक्यस्वर्णपूजात्रशोभाढ्यायामयाकृता ॥ विष्णुदासकथंसेयमाच्छन्नातुलसीदलैः ॥ १४ ॥ विष्णुभक्तिंनजानासिवराकोसिमतोमम ॥ यस्त्वमामति
शोभाढ्यांपूजामाच्छादयस्यहो ॥ १५ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वासक्रोधःसद्विजोत्तमः ॥ राज्ञोगौरवमुल्लंघ्यजगादवचनंतदा ॥ १६ ॥ ॥ विष्णुदासउ
वाच ॥ ॥ राजन्मुक्तिंनजानासिगर्वितोसिनृपश्रिया ॥ किंस्विद्विष्णुव्रतंपूर्वंत्वयाचीर्णंवदस्वतत् ॥ १७ ॥ ॥ गणावूचतुः ॥ ॥ तद्ब्राह्मणवचःश्रु
त्वाप्रहस्यसनृपोत्तमः ॥ विष्णुदासंतदागर्वादुवाचवचनंद्विज ॥ १८ ॥ इत्थंचेत्कथ्यसेविप्रविष्णुभक्त्यातिगर्वितः ॥ भक्तिस्तेकियतीविष्णोर्दरिद्रस्या
धनस्यच ॥ १९ ॥ यज्ञदानादिकंचैवविष्णुतुष्टिकरंकृतम् ॥ नापिदेवालयंपूर्वंत्वयाविप्रक्वचित्कृतम् ॥ २० ॥ ईदृशस्यापितेगर्वएषातिष्ठतिभक्तितः ॥
तच्छृण्वंतुवचोमेद्यसर्वेप्येतेद्विजोत्तमाः ॥ २१ ॥ साक्षात्कारमहंविष्णोरेषवादोगमिष्यति ॥ यथातुसर्वेपिततोभक्तिंज्ञास्यथचावयोः ॥ २२ ॥ ॥ गणा
वूचतुः ॥ ॥ इत्युक्त्वासनृपोगच्छन्निजंराजगृहंद्विजः ॥ आरेभेवैष्णवंसत्रंकृत्वाचार्यंतुमुद्गलम् ॥ २३ ॥ ऋषिसंघसमाजुष्टंबभूवबहुदक्षिणम् ॥ यद्व
द्ब्रह्मकृतंपूर्वंगयाक्षेत्रेसमृद्धिमत् ॥ २४ ॥ विष्णुदासोपितत्रैवतस्थौदेवालयेव्रती ॥ पंचैतान्नियमान्कृत्वाविष्णुतुष्टिकरान्सदा ॥ २५ ॥ मावोर्जयोर्व्रतंस
म्यक्तुलसीवनपालनम् ॥ एकादशीव्रतंजाप्यंद्वादशाक्षरविद्यया ॥ २६ ॥ उपचारैःषोडशभिर्गीतनृत्यादिमंगलैः ॥ नित्यंविष्णोस्तथापूजांव्रतान्येतानिसो

करोत् ॥ २७ ॥ नित्यंसंस्मरणंविष्णोर्गच्छन्भुंजन्स्वपन्नपि ॥ सर्वभूतस्थितंविष्णुमपश्यत्समदर्शनः ॥ २८ ॥ माघकार्तिकयोर्नित्यंविशेषानियमानपि ॥
अकरोद्विष्णुतुष्ट्यर्थंसोद्यापनविधिंतथा ॥ २९ ॥ एवंसमाराधयतोःश्रियःपतिंतयोस्तुचोलेश्वरविष्णुदासयोः ॥ अगादनेहाबहुतद्गतस्थयोस्तन्निष्ठकर्मे
न्द्रियकर्मणोस्तयोः ॥ ३० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकलहोपाख्यानेअ
ष्टाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०८ ॥ ॥ गणावूचतुः ॥ ॥ कदाचिद्विष्णुदासोथकृत्वानित्यविधिंद्विजः ॥ पाककर्माकरोद्यावदहरत्कोप्यलक्षितः ॥ १ ॥
तमदृष्ट्वाप्यसौपाकंपुनर्नैवाकरोत्तदा ॥ सायंकालार्चनस्यासौव्रतभंगभयाद्द्विजः ॥२॥ द्वितीयेह्निततःपाकंकृत्वायावत्सविष्णवे ॥ उपहारार्पणंकर्तुंतावत्को
प्यहरत्पुनः ॥३॥ एवंसप्तदिनंतस्यपाकंकोप्यहरद्द्विज ॥ जातःसविस्मयःसोथमनस्येवव्यचारयत् ॥ ४ ॥ अहोनित्यंसमभ्येत्यकःपाकंहरतेमम ॥ क्षेत्रसं
न्यासिनांस्थानमत्याज्यंसर्वथामया ॥५॥ पुनःपाकंविधायात्रभुज्यतेयदिचेन्मया ॥ सायंकालार्चनंचैतत्परित्याज्यंकथंमया ॥६॥ किंचित्पाकंविधायैतद्गो
प्तव्यंतुमयानहि ॥ अनिवेद्यहरौसर्ववैष्णवैर्नैवभुज्यते ॥ ७ ॥ उपोषितोहंचकथंतिष्ठाम्यत्रव्रतस्थितः ॥ अद्यसंरक्षणंसम्यक्पाकस्यात्रकरोम्यहम् ॥ ८ ॥
इतिपाकंविधायासौतत्रैवालक्षितःस्थितः ॥ तावद्ददर्शचांडालंपाकान्नहरणेस्थितम् ॥ ९ ॥ क्षुत्क्षामंदीनवदनमस्थिचर्मावशेषितम् ॥ तमालोक्यद्विजाग्र्यो
भूत्[1]कृपयापन्नमानसः ॥ १० ॥ विलोक्यान्नहरंविप्रस्तिष्ठतिष्ठेत्यभाषत ॥ कथमत्तिभवान्रूक्षंघृतमेतद्गृहाणभोः ॥ ११ ॥ इत्थंब्रुवंतंविप्राग्र्यंआयांतंचवि
लोक्यसः ॥ वेगादधावत्तद्भीत्यामूर्च्छितश्चपपातह ॥ १२ ॥ भीतंतंमूर्च्छितंदृष्ट्वाचांडालंसद्विजोत्तमः॥ वेगादभ्येत्यकृपयास्ववस्त्रांतैरवीजयत् ॥ १३ ॥
अथोत्थितंतमेवासौविष्णुदासोव्यलोकयत् ॥ साक्षान्नारायणंदेवंशंखचक्रगदाधरम् ॥ १४ ॥ पीतांबरंचतुर्बाहुंश्रीवत्सांकंकिरीटिनम् ॥ अतसीपुष्पसंका
शंकौस्तुभोरःस्थलंविभुम् ॥ १५ ॥ तंदृष्ट्वासात्विकैर्भावैरावृतोद्विजसत्तमः ॥ स्तोतुंचापिनमस्कर्तुंतदानालंबभूवसः ॥ १६ ॥ अथशक्रादयोदेवास्त
त्रैवाभ्याययुस्तदा ॥ गंधर्वाप्सरसश्चापिजगुश्चननृतुर्मुदा ॥ १७ ॥ विमानशतसंकीर्णंदेवर्षिगणसंकुलम् ॥ गीतवादित्रनिर्घोषंस्थानंतदभवत्तदा ॥१८॥
ततोविष्णुःसमालिंग्यस्वभक्तंसात्विकंतथा ॥ [2]सायुज्यमात्मनोदत्त्वानयद्वैकुंठमंदिरम् ॥ १९ ॥ विमानवरसंस्थानमास्थितंविष्णुसन्निधौ ॥ दीक्षितश्चो
लनृपतिर्विष्णुदासंददर्शह ॥ २० ॥ वैकुंठभवनंयांतंविष्णुदासंविलोक्यसः ॥ स्वगुरुंमुद्गलंवेगादाहूयेत्थंवचोब्रवीत् ॥ २१ ॥ ॥ चोलउवाच ॥ ॥
यत्स्पर्धयामयाचैतद्यज्ञदानादिकंकृतम् ॥ सविष्णुरूपधृग्विप्रोयातिवैकुंठमंदिरम् ॥ २२ ॥ दीक्षितेनमयासम्यक्सत्रेस्मिन्विष्णवेत्वया ॥ हुतमग्नौकृता

---

[1] कृपयान्वितमानसः इ० पा० । [2] सारूप्यमितिपाठोन्यत्र ।

विप्रादानाद्यैःपूर्णमानसाः ॥ २३ ॥ नैवाद्यापिसमेदेवःप्रसन्नोजायतेध्रुवम् ॥ भक्त्यैवतस्यविप्रस्यसाक्षात्कारंददौहरिः ॥ २४ ॥ तस्माद्दानैश्चयज्ञैश्चनैव
विष्णुःप्रसीदति ॥ भक्तिरेवपरंतस्यानिदानंदर्शनेविभोः ॥ २५ ॥ ॥ गणावूचतुः ॥ ॥ इत्युक्त्वाभागिनेयंस्वमभिषिच्यनृपासने ॥ आबाल्याद्दीक्षितो
यज्ञेसापुत्रत्वमगाद्यतः ॥ २६ ॥ तस्मादद्यापितद्देशेसदाराज्यांशभागिनः ॥ स्वस्रेयाएवजायंतेतत्कुलाचारवर्तिनः ॥ २७ ॥ यज्ञवाटंततोभ्येत्यवह्निकुं
डाग्रतःस्थितः ॥ त्रिरुच्चैर्व्याजहाराशुविष्णुंसंबोधयंस्तदा ॥ २८ ॥ विष्णोभक्तिंस्थिरांदेहिमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ इत्युक्त्वासोपतद्वह्नौसर्वेषामेवपश्य
ताम् ॥ २९ ॥ मुद्गलस्तुतदाक्रोधाच्छिखामुत्पाटयत्स्वकाम् ॥ ततस्त्वद्यापितद्गोत्रेमुद्गलाविशिखाभवन् ॥ ३० ॥ तावदाविरभूद्विष्णुःकुंडाग्नौभक्त
वत्सलः ॥ तमालिंग्यविमानाग्र्यंसमारोहयदच्युतः ॥ ३१ ॥ तमालिंग्यात्मसारूप्यंदत्त्वावैकुंठमंदिरम् ॥ तेनैवसहदेवेशोजगामात्रिदशैर्वृतः ॥ ३२ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ योविष्णुदासःसतुपुण्यशीलोयश्चोलभूपःससुशीलनामा ॥ एतावुभौतत्समरूपभाजौद्वाःस्थौकृतौतेनरमाप्रियेण ॥३३॥ ॥ इति श्रीपा
द्मेमहापुराणेमुत्तरखंडेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकलहोपाख्यानंनामनवाधिकशततमोऽध्यायः ॥१०९॥
॥ धर्मदत्तउवाच ॥ ॥ जयश्चविजयश्चैवविष्णोर्द्वास्थौमयाश्रुतौ ॥ किंतुताभ्यांपुराचीर्णंयस्मात्तद्रूपधारिणौ ॥ १ ॥ ॥ गणावूचतुः ॥ ॥
तृणबिंदोस्तुकन्यायांदेवहूत्यांपुराद्विज ॥ कर्दमस्यतुदृष्ट्यैवपुत्रौद्वौसंबभूवतुः ॥ २ ॥ ज्येष्ठोजयःकनिष्ठोभूद्विजयश्चेतिनामतः ॥ अन्यस्या
मभवत्पश्चात्कपिलोयोगधर्मवित् ॥ ३ ॥ जयश्चविजयश्चैवविष्णुभक्तिरतौसदा ॥ संनियम्येंद्रियग्रामंधर्मशीलौबभूवतुः ॥ ४ ॥ नि
त्यमष्टाक्षरीजाप्यौविष्णुव्रतकरावुभौ ॥ साक्षात्कारंददौविष्णुस्तयोर्नित्यार्चनेसदा ॥ ५ ॥ मरुत्तेनकदाचित्तावाहूतौयज्ञकर्मणि ॥ जग्मतुर्य
ज्ञकुशलौदेवर्षिगणसवितौ ॥६॥ जयस्तत्राभवद्ब्रह्मायाजकोविजयोभवत् ॥ ततोयज्ञविधिंकृत्स्नंपरिपूर्णंचचक्रतुः ॥७॥ मरुतोवभृथस्नातस्ताभ्यांवित्तंददौ
बहु ॥ तत्समादायतौवित्तंजग्मतुःस्वाश्रमंप्रति ॥ ८ ॥ यजनायतदाविष्णोस्तुष्ट्यर्थंतौतदामुने ॥ तद्धनंविभजंतौवैपस्पर्द्धातेपरस्परम् ॥९॥ जयोब्रवीत्समो
भागःक्रियतामितितत्रसः ॥ विजयश्चाब्रवीत्तत्रयल्लब्धंयेनतस्यतत् ॥ १० ॥ ततोजयोशपत्क्रोधाद्विजयंक्षुब्धमानसः ॥ गृहीत्वानददास्येतत्तस्माद्ग्राहो
भवेतितम् ॥ ११ ॥ विजयस्तस्यतंशापंश्रुत्वासोप्यशपच्चतम् ॥ मदभ्रांतोशपद्यस्मात्तस्मान्मातंगतांव्रज ॥ १२ ॥ तौ[1]तथाचरण्यतुर्विष्णुंदृष्ट्वानित्या
र्चनेविभुम् ॥ ॥ शापयोस्तुनिवृत्तिंतौययाचातेरमापतिम् ॥ १३ ॥ भक्तावावांकथंदेवग्राहमातंगयोनिगौ ॥ भविष्यावःकृपासिंधोतच्छापोविनिवर्त्यताम्

---

[1] तत्तदा-इ०पा० ।

म् ॥ १४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मद्भक्तयोर्वचोऽसत्यंनकदाचिद्भविष्यति ॥ मयापिनान्यथाकर्तुंशक्यतेतत्कदाचन ॥ १५ ॥ प्रह्लादवच
नात्स्तंभेप्याविर्भूतोह्यहंपुरा ॥ तथांबरीषवाक्येनजातोमार्गे[1]स्वयंकिल ॥ १६ ॥ तस्माद्भुवामिमौशापावनुभूयस्वयंकृतौ ॥ लभेतांमत्पदंनित्यमित्यु
क्त्वांतर्दधेहरिः ॥१७॥ गणावूचतुः॥ततस्तौग्राहमातंगावभूतांगंडकीतटे॥जातिस्मरौचतद्योन्यामपिविष्णुव्रतेस्थितौ ॥ १८॥ कदाचित्सगजःस्नातुंकार्ति
केगंडकींगतः ॥ तावज्जग्राहचग्राहःसंस्मरञ्छापकारणम् ॥१९॥ ग्राहगृहीतोसौनागःसंस्मारश्रीपतिंतदा ॥ तावदाविरभूद्विष्णुःशंखचक्रगदाधरः ॥ २० ॥
ततस्तौग्राहमातंगौचक्रंक्षिप्त्वासमुद्धृतौ ॥ दत्त्वाचनिजसारूप्यंवैकुंठमनयाद्विभुः॥२१॥ तदाप्रभृतितत्स्थानंहरिक्षेत्रमितिश्रुतम् ॥ चक्रसंघर्षणाद्यस्मिन्पा
षाणोपिहिलांछितः ॥ २२ ॥ ताविमौविश्रुतौलोकेजयश्चविजयश्चह ॥ नित्यंविष्णुप्रियौद्वाःस्थौपृष्टौयौहित्वयाद्विज ॥ २३ ॥ अतस्त्वमपिधर्मज्ञनित्यंवि
ष्णुव्रतेस्थितः ॥ त्यक्तमात्सर्यदंभोहिभवस्वसमदर्शनः ॥ २४ ॥ तुलामकरमेषेषुप्रातःस्नायीसदाभव ॥ एकादशीव्रतेतिष्ठतुलसीवनपालकः ॥ २५ ॥ ब्रा
ह्मणानपिगाश्चापिवैष्णवांश्चसदाभज ॥ मसूरांश्चारनालांश्चवृंताकानपिखादमा॥२६॥एवंत्वमपिदेहांतेतद्विष्णोःपरमंपदम्॥ प्राप्नोपिधर्मदत्तत्वंतद्भक्त्यैवय
थावयम् ॥ २७ ॥ तवाजन्मव्रतात्तस्माद्विष्णुसंतुष्टिकारकात् ॥ नयज्ञानचदानानिनतीर्थान्यधिकानिवै ॥ २८ ॥ धन्योसिविप्राग्र्ययतस्त्वयैत
द्व्रतंकृतंतुष्टिकरंजगद्गुरोः ॥ यत्[2]पुण्यभागात्तफलंमुरारेः प्रणीयतेस्माभिरियंसलोकताम् ॥ ९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंतौधर्मदत्तंतमुप
दिश्यविमानगौ ॥ तयाकलहयासार्द्धंवैकुंठभवनंगतौ ॥ ३० ॥ धर्मदत्तोप्यसौजातप्रत्ययस्तद्व्रतेस्थितः ॥ देहांतेतद्विभोःस्थानंभार्याभ्याम
न्वितोभ्यगात् ॥ ३१ ॥ इतिहासमिमंपुराभवंशृणुते[3]यश्चपुमान्यथाविधि ॥ हरिसंनिधिकारिणींमतिंलभतेसौकृपयाजगद्गुरोः ॥ ३२ ॥ इति श्रीपा
द्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखण्डेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकलहोपाख्यानगणपूर्वपुण्यवर्णनोनामदशाधिकशततमोऽ
ध्यायः ॥ ११० ॥ ॥ पृथुरुवाच ॥ ॥ कृष्णवेण्यातटाद्यस्मात्शिवविष्णुगणैःपुरा ॥ वणिक्शरीरात्कलहानिर्गताकथितात्वया ॥ १ ॥
प्रभावोयंतयोर्नद्योःकिंवाक्षेत्रस्यतस्यवा ॥ तन्मेकथयधर्मज्ञविस्मयोत्रमहान्मम ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कृष्णाकृष्णतनुः
साक्षाद्वेण्यादेवोमहेश्वरः ॥ तत्संगमप्रभावंतुनालंवक्तुंचतुर्मुखः ॥ ३ ॥ तथापितत्समुत्पत्तिंकीर्तयिष्यामितच्छृणु ॥ चाक्षुषस्यांतरेपूर्वंमनोर्देवः
पितामहः ॥ ४ ॥ सह्याद्रिशिखरेरम्येयजनायोद्यतोभवत् ॥ सकृत्वायज्ञसंभारान्सर्वदेवगणैर्वृतः ॥ ५ ॥ युक्तोहरिहराभ्यांचताद्रेःशिखरं

---

[1] गर्भे-इ० पा० । [2] यदर्धभागाप्त-इ० पा० । [3] श्रावयते च यःपुमान् ।

ययौ ॥ भृग्वादयोमुनिगणामुहूर्तेब्रह्मदैवते ॥ ६ ॥ तस्यदीक्षाविधानायसमाजंतत्रचक्रिरे ॥ अथज्येष्ठांस्वरांपत्नींविष्णुराह्वयतद्विजैः ॥ ७ ॥
साशनैरायर्यौतावद्भृगुर्विष्णुमुवाचह ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ विष्णोस्वरात्वयाहूताआयातिनहिसत्वरा ॥ ८ ॥ मुहूर्त्तातिक्रमश्चायंकार्योदीक्षाविधिः
कथम् ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ नायातिचेत्स्वराशीघ्रंगायत्र्यत्रविधीयताम् ॥ ९ ॥ एषापिनभवत्यस्यभार्याकिंपुण्यकर्मणि ॥ ॥ नारदउवाच ॥
एवमेवहिरुद्रोपिविष्णोर्वाक्यममोदत ॥ १० ॥ तच्छ्रुत्वासभृगुर्वाक्यंगायत्रींब्रह्मणस्तदा ॥ निवेश्यदक्षिणेभागेदीक्षाविधिमथाकरोत् ॥ ११ ॥
यावद्दीक्षाविधिंतस्याविधेश्चक्रुर्विधानतः ॥ तावदभ्याययौतत्रस्वरायज्ञस्थलेनृप ॥ १२ ॥ ततस्तांदीक्षितांदृष्ट्वागायत्रींब्रह्मणासह ॥ सपत्नीर्षाप
राक्रोधात्स्वरावचनमब्रवीत् ॥ ॥१३॥ ॥ स्वरोवाच ॥ ॥ अपूज्यायत्रपूज्यंतेपूज्यानांचव्यतिक्रमः ॥ त्रीणितत्रभविष्यंतिदुर्भिक्षंमरणंभयम् ॥ १४ ॥
ममासनेकनिष्ठेयंभवद्भिःसंन्निवेशिता ॥ तस्मात्सर्वेजडीभूतानां[१]नारूपाभविष्यथ ॥ १५ ॥ इदंचदक्षिणेभागेह्युपविष्टासदासने ॥ तस्माल्लोकैःसदाऽदृश्या
तनुर्वहतुनिम्नगा ॥ १६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततस्तच्छापमाकर्ण्यगायत्रीकंपितातदा ॥ समुत्थायाशपद्देवैर्वार्यमाणापितांस्वराम् ॥ १७ ॥ तवभ
र्त्तायथाब्रह्माममाप्येषतथाखलु ॥ वृथाशपस्त्वंयस्मान्मांभवत्वमपिनिम्नगा ॥ १८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोहाहाकृताःसर्वेशिवविष्णुमुखाःसुराः ॥
प्रणम्यदंडवद्भूमौस्वरांतत्रव्यजिज्ञपन् ॥ १९ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ देविसर्वेवयंशप्ताब्रह्माद्यायत्त्वयाधुना ॥ यदिसर्वेजडीभूताभविष्यामोत्रनिम्नगाः॥२०॥
तदालोकत्रयंह्येतद्विनाशंयास्यतिध्रुवम् ॥ अविवेकःकृतस्तस्माच्छापोयंविनिवर्त्यताम् ॥२१॥ ॥ स्वरोवाच ॥ ॥ नार्चितोहिगणाध्यक्षोयज्ञादौयत्सुरो
त्तमाः ॥ तस्माद्विघ्नंसमुत्पन्नंमत्क्रोधजमिदंखलु ॥ २२ ॥ नापिमद्वचनंह्येतदसत्यंजायतेखलु ॥ तस्मात्स्वांशैर्जडीभूतायूयंभवतनिम्नगाः ॥ २३ ॥
आवामपिसपत्न्यौचस्वांशाभ्यामपिनिम्नगे ॥ भविष्यावोऽत्रवैदेवाःपश्चिमाभिमुखावहे ॥ २४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाब्रह्मविष्णुमहे
श्वराः ॥ जडीभूताभवन्नद्यःस्वांशैरेवतदानृप ॥ २५ ॥ तत्रविष्णुरभूत्कृष्णावेण्यादेवोमहेश्वरः ॥ ब्रह्माककुद्मिनीगंगापृथगेवाभवत्तदा ॥ २६ ॥ देवा
स्वानपितानंशान्जडीकृत्वाविचक्षणाः ॥ सह्याद्रिशिखरेभ्यस्ताःपृथगासन्सुनिम्नगाः ॥ २७ ॥ देवांशैःपूर्ववाहिन्योबभूवुःसरितांवराः ॥ गायत्रीचस्वरा
चैवपश्चिमाभिमुखेतदा ॥ २८ ॥ योगेनाभवतांनद्यौसावित्रीतिप्रथांगते ॥ ब्रह्मणास्थापितौतत्रयज्ञेहरिहरावुभौ ॥ २९ ॥ महाबलातिबलिनौ
नाम्नादेवौबभूवतुः ॥ तयोर्नद्योस्तुमाहात्म्यंनाहंवक्तुंक्षमोनृप ॥ ययुर्ब्रह्मादयोदेवाःस्वांशैस्तिष्ठंतिचापगाः ॥ ३० ॥ कृष्णोद्भवंपापहरंपरंयः

---

[१] नदीरूपा–इ०पा० ।

शृणोतियःश्रावयतेचभक्त्या ॥ स्यात्तस्यपुण्यासकलाक्रियापितद्दर्शनस्नानसमुद्भवंफलम् ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंच
पंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकृष्णावेण्यामाहात्म्यवर्णनोनामएकादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १११ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वापृथुर्विस्मितमानसः ॥ संपूज्यनारदंभक्त्याविससर्जतदाप्रिये ॥ १ ॥ तस्माद्व्रतत्रयंह्येतन्ममातीवप्रियंक
रम् ॥ माघकार्तिकयोस्तद्वत्तथैवैकादशीव्रतम् ॥ २ ॥ वनस्पतीनांतुलसीमासानांकार्तिकःप्रियः ॥ एकादशीतिथीनांचक्षेत्राणांद्वारकामम ॥
॥ ३ ॥ एतेषांसेवनंयस्तुकरोतिचजितेंद्रियः ॥ समेवल्लभतांयातिनतथायजनादिभिः ॥ ४ ॥ पापेभ्योनभयंतेनकर्त्तव्यंनियमादपि ॥ एते
षांसेवनंकांतेकुर्वतामत्प्रसादतः ॥ ५ ॥ ॥ सत्यभामोवाच ॥ ॥ विस्मापनीयंतन्नाथयत्त्वयाकथितंमम ॥ परदत्तेनपुण्येनकलहामुक्तिमागता ॥ ६ ॥
इत्थंप्रभावोमासोयंकार्त्तिकस्तेप्रियंकरः ॥ स्वामिद्रोहादिपापानिस्नानदानैर्गतानियत् ॥ ७ ॥ दत्तंचलभतेपुण्यंयत्परेणकृतंविभो ॥ अदत्तंकेनमा
र्गेणलभतेचापिमानवः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अदत्तान्यपिपुण्यानिपापानिचयथानरैः ॥ प्राप्यंतेकर्मणायेनतद्यथावन्निशामय ॥ ९ ॥
देशग्रामकुलानिस्युर्भागभांजिकृतादिषु ॥ कलौतुकेवलंकर्त्ताफलभुक्पुण्यपापयोः ॥ १० ॥ अकृतेपिहिसंसर्गैर्व्यवस्थेयमुदाहृता ॥ संसर्गात्पुण्य
पापानियथायांतिनिबोधतत् ॥ ११ ॥ एकत्रमैथुनाद्यानादेकपात्रस्थभोजनात् ॥ फलार्द्धंप्राप्नुयान्मर्त्योयथावत्पुण्यपापयोः ॥ १२ ॥ अध्यापनाद्या
जनाद्वाप्येकपंक्त्यशनादपि ॥ तुर्यांशंपुण्यपापानांनित्यंप्राप्नोतिमानवः ॥ १३ ॥ एकासनादेकयानान्निःश्वासस्यांगसंगतः ॥ षडंशंफलभागीस्या
न्नियतंपुण्यपापयोः ॥ १४ ॥ स्पर्शनाद्भाषणाद्वापिपरस्यस्तवनादपि ॥ दशांशंपुण्यपापानांनित्यंप्राप्नोतिमानवः ॥ १५ ॥ दर्शनश्रवणाभ्यांचमनो
ध्यानातथैवच ॥ परस्यपुण्यपापानांशतांशंप्राप्नुयान्नरः ॥ १६ ॥ परस्यनिंदांपैशुन्यंधिक्कारंचकरोतियः ॥ तत्कृतंपातकंप्राप्यस्वपुण्यंप्रददातिसः ॥ १७ ॥
कुर्वतःपुण्यकर्माणिसेवांयःकुरुतेनरः ॥ पत्नीभृतकशिष्येभ्योयदन्यःकोपिमानवः ॥ १८ ॥ तस्यसेवानुरूपेणद्रव्यंकिंचिन्नदीयते ॥ सोपिसेवानुरूपेण
तत्पुण्यफलभाग्भवेत् ॥ एकपंक्त्यश्नतांयस्तुलंघयेत्परिवेषणम् ॥ १९ ॥ तस्यपापषडंशंतुलभेद्वैपरिवेषकः ॥ स्नानसंध्यादिकंकुर्वन्यःस्पृशेद्वाप्रभा
षते ॥ २० ॥ सपुण्यकर्मषष्ठांशंदद्यात्तस्मैसुनिश्चितम् ॥ धर्मोद्देशेनयोद्रव्यमपरंयाचतेनरः ॥ २१ ॥ तत्पुण्यकर्मजंतस्यधनदस्त्वाप्नुयात्फलम् ॥
अपहृत्यपरद्रव्यंपुण्यकर्मकरोतियः ॥ २२ ॥ कर्मकृत्पापभाक्तत्रधनिनस्तद्भवंफलम् ॥ नापनुद्यऋणंयस्तुपरस्यम्रियतेनरः ॥ २३ ॥ धनीतत्पुण्य
माधत्तेस्वधनस्यानुरूपतः ॥ बुद्धिदस्त्वनुमंताचयश्चोपकरणप्रदः ॥ २४ ॥ बलकृच्चापिषष्ठांशंप्राप्नुयात्पुण्यपापयोः ॥ प्रजाभ्यःपुण्यपापानांराजाषष्ठांश

मुद्धरेत् ॥२५॥ शिष्याद्गुरुःस्त्रियोभर्त्तापितापुत्रात्तथैवच ॥ स्वपतेरपिपुण्यस्ययोषिदर्द्धमवाप्नुयात् ॥२६॥ चित्तस्यानुव्रताशश्वद्वर्ततेतुष्टिकारिणी॥
परहस्तेनदानादिकुर्वतःपुण्यकर्माणि ॥ २७ ॥ विनाभृतकपुत्राभ्यांकर्त्ताषष्ठांशमुद्धरेत् ॥ वृत्तिदोवृत्तिसंभोक्तुःपुण्यमष्टांशमुद्धरेत् ॥ २८ ॥ आत्मनो
वापरस्यापियदिसेवांनकारयेत् ॥ २९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ इत्थंह्यदत्तान्यपिपुण्यपापान्यायांतिनित्यंपरसंचितानि ॥ शृणुष्वचेमंइतिहासम
ग्र्यंपुराभवंपुण्यमतिप्रदंच ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुतरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादे
पुण्यपापांशकथनंनामद्वादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुरावंतीपुरेवासीविप्रआसीद्धनेश्वरः ॥ ब्रह्मकर्मपरि
भ्रष्टःपापनिष्ठःसुदुर्मतिः ॥ १ ॥ रसकंबलचर्मादिविक्रयानृतवर्त्तनः ॥ स्तेयवेश्यासुरापानद्यूतसंसक्तमानसः ॥२॥ देशाद्देशांतरंगच्छन्क्रयविक्रयकारणात् ॥
माहिष्मतींपुरींयातःकदाचित्सधनेश्वरः ॥३॥ महिषेणकृतापूर्वंतस्मान्माहिष्मतीभवत् ॥ यस्यांवप्रतटाभातिनर्मदापापनाशिनी ॥४॥ कार्तिकव्रतिनस्त
त्रनानाग्रामागतान्नरान् ॥ सदृष्ट्वाविक्रयंकुर्वन्मासमेकमुवासह ॥ ५ ॥ सानित्यंनर्मदातीरेभ्रमन्विक्रयकारणात् ॥ ददर्शब्राह्मणान्स्नातान्जपदेवार्चनेरता
न् ॥ ६ ॥ कांश्चित्पुराणंपठतःकांश्चित्तच्छ्रवणेरतान् ॥ नृत्यगायनवादित्रविष्णुस्तवनतत्परान् ॥ ७ ॥ विष्णुमुद्रांकितान्कांश्चिन्मालातुलसिधारिणः ॥
ददर्शकौतुकाविष्टस्तत्रतत्रधनेश्वरः ॥८॥ नित्यंपरिभ्रमंस्तत्रदर्शनस्पर्शभाषणात् ॥ वैष्णवानांतथाविष्णोर्नामश्रावादिसोलभत् ॥९॥ एवंमासंस्थितःसोथ
कार्तिकोद्यापनेविधौ ॥ क्रियमाणेददर्शासौभक्तैर्जागरणंहरेः ॥ १० ॥ पौर्णमास्यांततोपश्य[2]द्विविधंपूजनादिकम् ॥ दक्षिणाभोजनाद्यंचदीपदानंव्रतास्थि
तैः ॥ ११ ॥ ततोर्कास्तमयेचैवंदीपोत्सवविधिंतदा ॥ क्रियमाणंददर्शासौप्रीत्यर्थंत्रिपुरद्विषः ॥ १२ ॥ त्रिपुराणांकृतोदाहोयतस्तस्यांशि
वेनतु ॥ अतस्तुक्रियतेतस्यांतिथौभक्तैर्महोत्सवः ॥ ममरुद्रस्ययःकश्चिदंतरंपरिकल्पयेत् ॥ १३ ॥ तस्यपुण्यक्रियाःसर्वानिष्फलाःस्युर्न
संशयः ॥ तत्रनृत्यादिकंपश्यन्बभ्रामसधनेश्वरः ॥ तावत्कृष्णाहिनादष्टोविकलःसपपातह ॥ जनास्तंपतितंवीक्ष्यपरिवव्रुःकृपान्विताः ॥ १४ ॥
तुलसीमिश्रितैस्तोयैस्तन्मुखंसिषिचुस्तदा ॥ अथदेहेपरित्यक्तेतंबद्ध्वायमकिंकराः ॥ १५ ॥ बाध्यमानंकशाघातैर्निन्युःसंयमिनींरुषा ॥
चित्रगुप्तस्तुतंदृष्ट्वानिर्भर्त्स्यावेदयत्तदा ॥ १६ ॥ यमायतेनबाल्यात्तुकर्मयद्दुष्कृतंकृतम् ॥ ॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ नैवास्यदृश्यतेकिं
चिदाबाल्यात्सुकृतंक्वचित् ॥ १७ ॥ दुष्कृतंशक्यतेवक्तुंशतवर्षैर्नभास्करे ॥ पापमूर्तिरयंदुष्टःकेवलंदृश्यतेविभो ॥ १८ ॥ तस्मादाकल्पमर्या
दंनिरयेपरिपाच्यताम् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ निशम्येत्थंवचःक्रोधाद्यमःप्राहस्वकिंकरान् ॥ १९ ॥ दर्शयन्नात्मनोरूपंकालाग्निसदृशप्रभ

---

१ पापं समुद्धरेदिति पाठः । २ द्विप्रगोपूजनादिकमिति पाठः ।

म् ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ भोप्रेतपनयस्वैनंबध्यमानंस्वमुद्गरैः ॥ २० ॥ कुंभीपाकेक्षिपस्वाशुतैलक्क[1]थनशब्दिते ॥ यावत्क्षिप्तस्तुतत्रासौतावच्छीतलतां
ययौ ॥२१॥ कुंभीपाकोयथावह्निःप्रह्लादक्षेपणात्पुरा ॥ तद्दृष्ट्वामहदाश्चर्यंप्रेतपोविस्मयान्वितः ॥ २२ ॥ वेगादागत्यतत्सर्वंयमायाकथयत्तदा ॥ यमस्तु
कौतुकंश्रुत्वाप्रेतपेननिवेदितम् ॥२३॥ आःकिमेतदितिप्रोच्यसम्यगेतद्विचारयत् ॥ तावदभ्यागतस्तत्रनारदःप्रहसंस्त्वरन् ॥ २४ ॥ यमेनपूजितःस
म्यक्तंदृष्ट्वावाक्यमब्रवीत् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नैवायंनिरयान्भोक्तुंक्षमःसवितृनंदन ॥ २५ ॥ यस्मादेतस्यसंजातंकर्मयन्निरयापहम् ॥ यःपुण्य
कर्मणांकुर्याद्दर्शनस्पर्शभाषणम् ॥ २६ ॥ तत्षडंशमवाप्नोतिपुण्यस्यनियतंनरः ॥ असंख्यातैस्तुसंसर्गैःकृतवानेषयद्धरेः ॥ २७ ॥ कार्तिकव्रतिभिर्मासंत
स्मात्पुण्यांशभागयम् ॥ परिचर्याकरस्तेषांसंपूर्णव्रतपुण्यभाक् ॥ २८ ॥ अतोस्योर्जव्रतोद्भूतपुण्यसंख्यानविद्यते ॥ कार्त्तिकव्रतिनांपुंसांपातकानिमहां
त्यपि ॥ २९ ॥ नाशयत्येवसर्वाणिविष्णुःसद्भक्तवत्सलः ॥ अंतेतन्नामभिस्तोयैस्तुलसीमिश्रितैस्त्वयम् ॥ ३० ॥ वैष्णवानुग्रहीयस्मान्नरकेनैवपच्य
ते ॥ तस्मान्निहतपापोयंसद्गतिंयातुमर्हति ॥३१॥ आर्द्रैःशुष्कैर्यथापापैर्निरयेभोगसंनिधिः ॥ प्राप्यतेसुकृतैस्तद्वत्स्वर्गभोगस्यसंनिधिः ॥ ३२ ॥ तस्माद
कामपुण्योहियक्षयोनिस्थितस्त्वसौ ॥ विलोक्यनरकान्सर्वान्पापभोगमवाप्नुयात् ॥ ३३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वागतवतिनारदे
थसौरिस्तद्वाक्यश्रवणविबुद्धतत्सुकर्मा ॥ विप्रंतंपुनरनयत्स्वकिंकरेणतान्सर्वान्निरयगणान्प्रदर्शयिष्यन् ॥ ३४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा
शत्साहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेधनेश्वरोपाख्यानेत्रयोदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ छ ॥ ॥ श्री
कृष्णवाच ॥ ॥ ततोधनेश्वरंनीत्वानिरयान्प्रेतपोब्रवीत् ॥ प्रदर्शयिष्यंस्तान्सर्वान्यमस्यानुचरस्तदा ॥ १ ॥ ॥ प्रेतपउवाच ॥ ॥ पश्ये
मान्निरयान्घोरान्धनेश्वरमहाभयान् ॥ येषुपापकरानित्यंपच्यंतेयमकिंकरैः ॥ २ ॥ तप्तवालुकनामायंनिरयोघोरदर्शनः ॥ यस्मिन्नेतेदग्धदेहाः
क्रंदंतेपापकारिणः ॥ ३ ॥ अतिथीन्वैश्वदेवान्तेक्षुत्क्षामानागतान्गृहे ॥ येनार्चंति[2]नरास्तेहिपच्यंतेस्वेनकर्मणा ॥ ४ ॥ गुर्वग्निब्राह्मणान्देवांस्त
थामूर्द्धाभिषिक्तकान् ॥ ताडयंतिपदायेवैतेनिर्दग्धांघ्रयस्त्विमे ॥ ५ ॥ षड्भेदस्त्वेषनिरयोनानापापैःप्रपद्यते ॥ तथैवचांधतामिस्रोद्वितीयोनिरयोमहा
न् ॥ ६ ॥ पश्यसूचीमुखैर्देहोभिद्यतेपापकर्मणा ॥ क्रिमिभिर्घोरवक्त्रैश्चतत्संपर्कागमैर्द्विज ॥ ७ ॥ असावपिस्थितःषोढाश्वकाकमृगपक्षिभिः ॥ परमर्मभि
दोमर्त्याःपच्यंतेतेषुपापिनः ॥ ८ ॥ तृतीयःक्रकचोह्येषनिरयोघोरदर्शनः ॥ यत्रमेक्रकचैर्मर्त्याःपाट्यंतेपापकारिणः ॥ ९ ॥ असिपत्रवनाद्यैस्तुषट्प्र

---

[1] क्राथेन शब्दिते इतिपाठान्तरम् ।

[2] पूजयंतिनयेतेहि ।

कारोव्यवस्थितः ॥ पत्नीपुत्रादिभिर्यैर्वैवियोगंकारयंतिहि ॥ १० ॥ इष्टैरन्यैरपिपरान्पच्यंतेतइमेनराः ॥ असिपत्रैश्छिद्यमानाछेदभीत्यापलायि
ताः ॥ ११ ॥ पच्यंतेपापिनःपश्यक्रंदमानाइतस्ततः ॥ अर्गलाख्योमहाघोरश्चतुर्थोनिरयोह्ययम् ॥ १२ ॥ पश्यनानाविधैःपाशैराबध्ययमकिंकरैः ॥
मुद्गराद्यैर्वध्यमानाःक्रंदंतेतेचपापिनः ॥ १३ ॥ सज्जनान्ब्राह्मणाद्यांश्चविरुंधंतीहयेनराः॥ कंठग्रहाद्यैस्तेपापाःपच्यंतेयमकिंकरैः ॥ १४ ॥ असावपिहिष
ड्भेदोवध[1]भेदादिभिः स्थितः ॥ कूटशाल्मलिनामानंनिरयंपश्यपंचमम् ॥ १५ ॥ यत्रांगारानिभाएतेशाल्मल्याद्याःस्थिताद्विज ॥ यत्रषोढाविपच्यंते
यातनाभिरिमेनराः ॥ १६ ॥ परदारापरद्रव्यपरद्रोहरताःसदा ॥ रक्तपूयमिमंपश्यषष्ठंनिरयमद्भुतम् ॥ १७ ॥ अधोमुखाविपच्यंतेयत्रपापकृतोनराः॥
अभक्ष्यभक्षकानिंदापैशुन्यादिरताइमे ॥ १८ ॥ भज्यमानावध्यमानाःक्रंदंतेभैरवान्स्वरान् ॥ षट्प्रकारैर्विगंधाढ्यैरसावपिचसंस्थितः ॥ १९ ॥ कुंभी
पाकःसप्तमोयंनिरयोघोरदर्शनः ॥ षोढास्तैलादिभिर्द्रव्यैर्धनेश्वरविलोकय ॥ २० ॥ महापातकिनोयत्रक्वथ्यंतेयमकिंकरैः ॥ बहून्यब्दसहस्राणिसोन्मज्ज
ननिमज्जनैः ॥ २१ ॥ चत्वारिंशन्मितानेतान्व्याधिकान्पश्यरौरवान् ॥ अकामात्पातकंशुष्कंकामादार्द्रमुदाहृतम् ॥ २२ ॥ आर्द्रशुष्कादिभिःपापै
र्द्विप्रकारानवस्थितान् ॥ चतुरशीतिसंख्याकैःपृथग्भेदैरवस्थितान् ॥ २३ ॥ यत्प्रकीर्णमपांक्तेयंमलिनीकरणंतथा ॥ ज्ञातिभ्रंशकरंतद्वदुपपातकसंज्ञ
कम् ॥ २४ ॥ अतिपापंमहापापंसप्तधापातकंस्मृतम् ॥ एभिःसप्तसुपच्यंतेनिरयेषुयथाक्रमम् ॥ २५ ॥ कार्तिकव्रतिभिर्यस्मात्संसर्गोह्यभवत्तव ॥
तत्पुण्योपचयादेतेनिर्हृतानिरयाःखलु ॥ २६ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ दर्शयित्वेतिनिरयान्प्रेतपस्तमथाहरत् ॥ धनेश्वरंयक्षलोकंपश्चादासीत्स
तत्रहि ॥ २७ ॥ धनदस्यानुगःसोयंधनयक्षेतिसस्मृतः ॥ यदाख्यायाकरोत्तीर्थमयोध्यायांतुगाधिजः ॥ २८ ॥ एवंप्रभावःखलुकार्तिकोयंमुक्तिप्रदोमु
क्तिकरश्चयस्मात् ॥ प्रयात्यनेकार्जितपातकोपिव्रतस्थसंदर्शनतोपिमुक्तिम् ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडे
कार्तिकमाहात्म्येधनेश्वरोपाख्यानेचतुर्दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वावासुदेवोसौसत्यभामामतिप्रियाम् ॥ सायं
संध्यादिकंकर्तुंजगामजननीगृहम् ॥ १ ॥ एवंप्रभावःप्रोक्तोयंकार्तिकःपापनाशनः ॥ विष्णुप्रियकरोनित्यंभुक्तिमुक्तिप्रदःसदा ॥ २ ॥ हरिजागरणंप्रातः
स्नानंतुलसिसेवनम् ॥ उद्यापनंदीपदानंव्रतान्येतानिकार्तिके ॥३॥ पंचकैर्व्रतकैरेभिःसंपूर्णंकार्तिकव्रतम् ॥ फलंप्राप्नोतितत्प्रोक्तंभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥४॥
॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ विष्णोःप्रियोतिफलदःप्रोक्तोयंरोमहर्षणे ॥ कार्तिकस्यविधिःसम्यक्पावनःपापनाशनः ॥ ५ ॥ अवश्यमेवकर्त्तव्यःप्राप्यदुः

---

[1] बद्धवध्यादीतिपाठः ।

खनिवारणः ॥ मोक्षार्थिभिर्नरःसम्यग्भोगकामैरथापिवा ॥ ६ ॥ एवंस्थितेयथाकश्चिद्व्रतस्थःसंकटेस्थितः ॥ दुर्गारण्यस्थितोवापिव्याधिभिः
परिपीडितः ॥ कथंतेनप्रकर्तव्यंकार्तिकव्रतकंशुभम् ॥ ७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ यस्मादत्यंतफलदंकर्तव्यंतुयथानरैः ॥ तत्सर्वंकथयिष्येहंशृणुध्वंमु
निपुंगवाः ॥ ८ ॥ विष्णोःशिवस्यवाकुर्यादालयेहरिजागरम् ॥ शिवविष्णुग्रहाभावेसर्वदेवालयेष्वपि ॥ ९ ॥ दुर्गारण्यस्थितोयश्चयदिवायद्गतोभ
वेत् ॥ कुर्यात्तदाश्वत्थमूलेतुलसीनांवनेष्वपि ॥ १० ॥ विष्णुनामप्र[1]धानानांगायनाद्विष्णुसन्निधौ ॥ गोसहस्रप्रदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ११ ॥
वाद्यकृत्पुरुषश्चापिवाजपेयफलंलभेत्॥सर्वतीर्थावगाहोत्थंनर्तकःफलमाप्नुयात् ॥ १२ ॥ सर्वमेतल्लभेत्पुण्यंतेषांतुद्रव्यदःपुमान् ॥ प्रशंसादर्शनाभ्यांहित
त्षडंशमवाप्नुयात् ॥ १३ ॥ आपद्गतोयदाप्यंभोनलभेत्स्नपनायसः ॥ व्याधितोवापुनःकुर्याद्विष्णोर्नामापमार्जनम् ॥ १४ ॥ उद्यापनविधिंकर्तुंनशक्तो
योव्रतेस्थितः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्याव्रतसंपूर्णहेतवे ॥१५॥ यस्मादत्यंतफलदोनत्याज्यःसर्वदानरैः ॥ अव्यक्तरूपिणोविष्णोःस्वरूपंब्राह्मणाभुवि॥
॥ १६ ॥ तत्संतुष्ट्यासुसंतुष्टःसर्वदास्यांनसंशयः ॥ अशक्तोदीपदानेतुपरदीपंप्रबोधयेत् ॥ १७ ॥ तेषांवारक्षणंकुर्याद्वातादिभ्यःप्रयत्नतः ॥ अभावेतु
लसीनांतुपूजयेद्वैष्णवंद्विजम् ॥ १८ ॥ यस्मात्संनिहितोविष्णुःस्वभक्तेष्वेवसर्वदा ॥ सर्वाभावेव्रतीकुर्याद्ब्राह्मणानांगवामपि ॥ १९ ॥ सेवांवाश्वत्थवट
योर्व्रतसंपूर्णहेतवे ॥ २० ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ कथंत्वयाश्वत्थवटौगोब्राह्मणसमौकृतौ ॥ सर्वेभ्योपितरुभ्यस्तौकस्मात्पूज्यतरौकृतौ ॥ २१ ॥
॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अश्वत्थरूपीभगवान्विष्णुरेवनसंशयः ॥ रुद्ररूपीवटस्तद्वत्पालाशोब्रह्मरूपधृक् ॥ २२ ॥ दर्शनंपूजनंसेवातेषांपापहरास्मृ
ता ॥ दुःखापद्व्याधिदुष्टानांविनाशकरणीध्रुवम् ॥ २३ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ कथंवृक्षत्वमापन्नाब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ एतत्कथयसर्वज्ञसंशयोत्रमहान्हि
नः ॥ २४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ पार्वतीशिवयोर्देवैःसुरतंकुर्वतोःकिल ॥ अग्निर्ब्राह्मणरूपेणप्रेषितोविघ्नकृत्पुरा ॥ २५ ॥ ततःसापार्वतीक्रुद्धाशशा
पत्रिदिवौकसः ॥ रतोत्सवसुखभ्रंशात्कंपमानारुषातदा ॥ २६ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कृमिकीटादयोप्येतेजानंतिसुरतंसुखम् ॥ तद्विघ्नकरणा
द्देवाह्युद्भिज्जत्वमवाप्स्यथ ॥ २७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवंसापार्वतीदेवानशपत्क्रुद्धमानसा ॥ तस्माद्वृक्षत्वमापन्नाःसर्वेदेवगणाःकिल ॥ २८ ॥
तस्मादिमौविष्णुमहेश्वरावुभौबभूवतुर्बोधिवटौमुनीश्वराः ॥ बोधिस्त्वगादार्किदिनेस्पृशत्वमस्पृश्यतामर्कजविष्टि[2]योगात्॥२९॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपं
चपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येअश्वत्थवटप्रशंसनंनामपंचदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥

---

[1] प्रबंधानामिति पाठः ।

[2] विष्णुयोगादितिपाठः ।

अस्पृश्यत्वेकथंजातःसूतबोधितरुस्त्वयम् ॥ स्पृश्यत्वंचकथंप्रातस्तथाचशनिवासरे ॥ एतद्विस्तरतःसर्ववक्तुमर्हतिनोभवान् ॥ १ ॥ ॥सूतउवाच ॥
समुद्रमथनाद्यानिरत्नान्यापुःसुरेश्वराः ॥ श्रियंचकौस्तुभंतेषांविष्णवेप्रददुःसुराः ॥ २ ॥ यावदंगीचकारासौलक्ष्मींभार्यार्थमात्मनः ॥ तावद्विज्ञापयामा
सलक्ष्मीस्तंचक्रपाणिनम् ॥ ३ ॥ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ ॥ असंस्कृत्यकथंज्येष्ठांत्वंकनिष्ठांप्रणीयसे ॥ तस्मान्ममाग्रजामेतामलक्ष्मींमधुसूदन ॥ ४ ॥
विवाह्यनयमांपश्चादेषधर्मःसनातनः ॥५॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इति तद्वचनंश्रुत्वासविष्णुर्लोकभावनः ॥ उद्दालकायमुनयेसुदीर्घतपसेतदा ॥ ६॥
आत्मवाक्यानुरोधेनतामलक्ष्मींददौकिल ॥ स्थूलास्यांशुभ्रदशनांराजतींबिभ्रतींतनूम् ॥७॥ विततांरक्तनयनांरूक्षपिंगशिरोरुहाम्॥ समुनिर्विष्णुवाक्या
त्तामंगीकृत्यस्वमाश्रमम् ॥ ८ ॥ वेदध्वनिसमायुक्तमानयामासधर्मवित् ॥ होमधूमसुगंधाढ्यंविद्या[२]घोषविनादितम् ॥ ९ ॥ आश्रमंतंसमालोक्यव्य
थितासाब्रवीदिदम् ॥ ॥ ज्येष्ठोवाच ॥ ॥ नहिवासोनुरूपोयंवेदध्वनियुतोमम ॥ नात्रागमिष्येभोब्रह्मन्नयस्वान्यत्रमाचिरम् ॥ १० ॥
॥ उद्दालकउवाच ॥ ॥ कथंनायासिकिंवात्रवर्त्ततेसंमतंतव ॥ तवयोग्याचवसतिःकाभवेत्तद्वदस्वतत् ॥ ११ ॥ ॥ ज्येष्ठोवाच ॥ ॥ वेदध्वनि
र्भवेद्यस्मिन्नातिथीनांचपूजनम् ॥ यज्ञदानादिकंवापिनैवतत्रवसाम्यहम् ॥ १२ ॥ परस्परानुरागेणदांपत्यंयत्रवर्तते ॥ पितृदेवार्चनंयत्रनैवतत्रवसाम्यह
म् ॥ १३ ॥ दुरोदररतायत्रपरद्रव्यापहारिणः ॥ परदाररताश्चापितत्रस्थानेरतिर्मम ॥ १४ ॥ गोवधोमद्यपानंचयत्रसंजायतेनिशम् ॥ ब्रह्महत्यादिपापा
नितस्मिन्स्थानेरतिर्मम ॥ वृद्धसज्जनविप्राणांयत्रस्यादपमाननम् ॥ निष्ठुरंभाषणंयत्रतत्रानित्यंवसाम्यहम् ॥ १५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतित
द्वचनंश्रुत्वाविषण्णवदनोभवत् ॥ उद्दालकमुनिर्विष्णोर्वाक्यंस्मृत्वानचोचिवान् ॥ १६ ॥ सोगच्छद्यत्रतत्रास्यपूजामालोक्यसाब्रवीत् ॥ नायामीतिततः
सोपिभ्रमादत्यातुरोभवत् ॥ उद्दालकस्ततोवाक्यंतामलक्ष्मीमुवाचह ॥ १७ ॥ ॥ उद्दालकउवाच ॥ ॥ अश्वत्थवृक्षमूलेस्मिन्नलक्ष्मिस्थीयतांक्ष
णम् ॥ आवासस्थानमालोक्ययावदायाम्यहंपुनः ॥ १८ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतितत्रससंस्थाप्यजगामोद्दालकस्तदा ॥ प्रतीक्षंतीचिरंतत्रयदा
तन्नदर्शसा ॥ १९ ॥ तदारुरोदकरुणंभर्तृत्यागेनदुःखिता ॥ तत्रस्थांरुदतींलक्ष्मीर्वैकुंठभुवनेशृणोत् ॥ २० ॥ तदाविज्ञापयामासविष्णुमुद्विग्नमान
सा ॥ २१ ॥ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ ॥ स्वामिन्मद्भगिनीज्येष्ठाभर्तृत्यागेनदुःखिता ॥ तामाश्वासयितुंयाहिकृपालोयद्यहंप्रिया ॥ २२ ॥ ॥ सूत
उवाच ॥ ॥ लक्ष्म्यासहततोविष्णुस्तत्रागच्छत्कृपान्वितः ॥ आश्वासयदलक्ष्मींतामिदंवचनमब्रवीत् ॥ २३ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ अश्व

---

[२] वेद घोषनिनादितमितिपाठः ।

त्थवृक्षमासाद्यसदाऽलक्ष्मिस्थिराभव ॥ ममांशसंभवोह्येषआवासस्तेमयाकृतः ॥ २४ ॥ प्रत्यहंयेर्चयिष्यंतित्वांज्येष्ठांगृहधर्मिणः ॥ तेष्वियंश्रीःकनिष्ठातेभगिनीनिश्चलास्तुवै ॥ २५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्यूर्जस्यचमाहात्म्यंयेशृण्वंतिपठंतिच ॥ तेषांविष्णुपुरेवासोभवेदाभूतसंप्लवम् ॥ २६ ॥ रोगापहंपातकनाशकृत्परंसुबुद्धिदंपुत्रधनादिसाधनम् ॥ मुक्तेर्निदानंनहिकार्तिकाद्वैविष्णुप्रियादन्यदिहास्तिभूतले ॥ २७ ॥ विष्णुप्रियंसकलकल्मषनाशनंचसत्पुत्रपौत्रधनधान्यसमृद्धिकारि ॥ ऊर्जंव्रतंसानियमंकुरुतेमनुष्यःकिंतस्यतीर्थपरिशीलनसेवयाच ॥ २८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेअलक्ष्म्युपाख्यानंनामषोडशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११६ ॥

॥ सूतउवाच ॥ ॥ [१]ईतिसर्वंसमाकर्ण्यसत्राजितसुतातदा ॥ हरेर्वाक्यंमहाभागासत्यावचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ ॥ सत्योवाच ॥ ॥ कार्तिकस्यचमाहात्म्यंनश्रुतंविस्तरात्प्रभो ॥ सर्वेषामेवमासानांकार्तिकःप्रवरःकथम् ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयासत्येकार्तिकव्रतमादरात् ॥ शौनकायपुराप्रोक्तंसूतेनसुमहात्मना ॥ ३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ श्रूयतांतत्प्रवक्ष्यामिएतत्प्रश्नोत्तरंशुभम् ॥ ईश्वरेणपुराप्रोक्तंपृच्छतेषण्मुखायवै ॥ ४ ॥ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ ॥ बहूनिपद्मनाभस्यरहस्यानिश्रुतानिच ॥ यथाहिप्रोच्यमानानिवैष्णवेनत्वयाप्रभो ॥ ५ ॥ संसारसागरेप्राप्तादुःखोरु[२]लैहरीवृते ॥ तेषामुत्तारणार्थायकथयस्वप्रयत्नतः ॥ ६ ॥ कार्तिकस्यविधिश्चैवस्नानस्यवदतांवर ॥ येनदुःखांबुधितात्संतरिष्यंतिमानवाः ॥ ७ ॥ फलंवैष्णवधर्मस्यकथयस्वसुविस्तरम् ॥ येनधर्मप्रभावेनपदंगच्छतिवैष्णवम् ॥ ८ ॥ दीपदानस्यमाहात्म्यंमुनिपुष्पस्यसुव्रत ॥ गोपीचंदनमाहात्म्यंतुलस्यास्तुतथाविभो ॥ ९ ॥ मालतीपुष्पमाहात्म्यंवारिजानांतथावद ॥ धात्रीफलानांमाहात्म्यंतथादमनकस्यच ॥ १० ॥ केतकीपुष्पमाहात्म्यंनैवेद्यस्यपरंतप ॥ तीर्थोदकस्यमाहात्म्यंमाघस्नानफलंविभो ॥ ११ ॥ फलंब्रूहिसुरश्रेष्ठब्रह्मपत्रेषुभोजनात् ॥ नीराजनफलंस्थाणोपरदीपप्रवेधनात् ॥ १२ ॥ पुष्करक्षेत्रमाहात्म्यंशूकरस्यतथाविभो ॥ शालग्रामस्यमाहात्म्यंस्वस्तिकस्यविधानकम् ॥ १३ ॥ दानानांचफलंब्रूहिपरान्नस्यचवर्जनात् ॥ मासोपवासस्यफलंखट्वायामोक्ष[३]णाद्विभो ॥ १४ ॥ दीपावल्याश्चमाहात्म्यंप्रबोधिन्याश्चसुव्रत ॥ पंचभीष्मस्यमाहात्म्यंकथयस्वसुविस्तरात् ॥ १५ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयावत्सलोकोद्धरणहेतवे ॥ कथयामिनसंदेहस्त्वत्समोनास्तिवैष्णवः ॥ १६ ॥ सत्पुत्रेण

---

१ अयं श्लोकःप्रायःपुस्तकेषु न परन्तु मुद्रितकार्तिकमाहात्म्ये एकास्मिन्महाराष्ट्रीयपुस्तकेच । तदभावे कार्तिकस्येति प्रश्नस्तु ऋषीणां साध्विातिवाक्यं सूतस्य । शौनकायेत्यर्धमपि तत्र न ।

२ लहरींच ये –इ० पा० । ३ मोक्षणं विभो–इ० पा० ।

त्वयावत्सतारितोहंनसंशयः ॥ निश्चलाकेशवेभक्तिस्त्वयितिष्ठतिसर्वदा ॥ १७ ॥ नरभ्योवैष्णवंधर्मंयोददातिद्विजोत्तमः ॥ ससागरमहीदानेतत्पुण्यंल
भतेहिसः ॥ १८ ॥ कार्तिकस्यचमासस्यकोटचंशेनापिनार्हति ॥ एकतःसर्वतीर्थानिसर्वदानानिचैकतः ॥ १९ ॥ एकतोगोप्रदानानिसर्वेयज्ञाःसद
क्षिणाः ॥ एकतःपुष्करेवासंकुरुक्षेत्रेहिमालये ॥ २० ॥ एकतोमथुरातीर्थेवाराणस्यांचशूकरे ॥ एकतःकार्तिकोवत्ससर्वदाकेशवप्रियः ॥ २१ ॥
॥ ॥ [1]सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वामुनिशार्दूलपुनर्वाक्यंजगौहरः ॥ कार्तिकस्नानमाहात्म्यंकथयिष्येसुविस्तरात् ॥ २२ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥
ब्राह्मंकृतयुगंप्रोक्तंत्रेतातुक्षात्रियंस्वयम् ॥ द्वापरंवैश्यमित्याहुःशूद्रंकलियुगंस्मृतम् ॥ २३ ॥ कलौवत्समनुष्याणांशैथिल्यंस्नानकर्मणि ॥ तथापिकथ
यिष्यामिस्नानंकार्तिकमाघयोः ॥ २४ ॥ यस्यहस्तौचपादौचवाङ्मनश्चसुसंयतम् ॥ विद्यातपश्चकीर्तिश्चसतीर्थफलभाङ्नरः ॥ २५ ॥ अश्रद्दधानःपापा
त्मानास्तिकश्छिन्नमानसः ॥ हेतुवादीचपंचैतेनतीर्थफलभागिनः ॥ २६ ॥ प्रातरुत्थाययोविप्रस्तीर्थस्नायीसदाभवेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःपरंब्रह्मा
धिगच्छति॥२७॥स्नानंचतुर्विधंप्रोक्तंस्नानविद्भिःषडानन ॥ वायव्यंवारुणंदिव्यंब्राह्म्यंचेतितथास्मृतम् ॥२८॥ [2]वायव्यंगोरजःस्नानंवारुणंसागरादिषु ॥
ब्राह्म्यंब्राह्मणमंत्रोक्तंदिव्यंमेघांबुभास्करम् ॥ २९ ॥ स्नानानांचैवसर्वेषांविशिष्टंतत्रवारुणम् ॥ ब्राह्मणःक्षत्रियोवैश्योमंत्रवत्स्नानमाचरेत् ॥ ३० ॥
तूष्णीमेवहिशूद्रस्यस्त्रीणांचैवषडानन ॥ बालाचतरुणीवृद्धानरनारीनपुंसकाः ॥ ३१ ॥ पापैःसर्वैःप्रमुच्यंतेस्नानात्कार्तिकमाघयोः ॥ स्नातावैका
र्तिकेलोकाःप्राप्नुवंतीप्सितंफलम् ॥३२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीशिवषडाननसंवादेसप्तदशाधि
कशततमोऽध्यायः ॥ ११७ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ पुनःप्रोवाचभगवान्महादेवोवृषध्वजः ॥ श्रोतारमुपसंगम्यभक्तियुक्तंषडाननम् ॥ १ ॥
॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ कार्तिकोवैष्णवोमासःसर्वमासेषुचोत्तमः ॥ अस्मिन्मासेत्रयस्त्रिंशद्देवाःसंनिहिताःकलौ ॥ २ ॥ ऊर्जेमासिमहाभागोभोज
नानिद्विजातये ॥ तिलधेनुंहिरण्यंचरजतंभूमिवाससी॥३ ॥ गोप्रदानानिदास्यंतिसर्वभावेनसुव्रत ॥ सर्वेषामेवदानानांकन्यादानंविशिष्यते ॥४॥ ब्राह्मणा
यत्रयेकन्यांदास्यंतिविधिवन्नराः ॥ वैकुंठेवसतिस्तेषांयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ५ ॥ रोमकालेतुसंप्राप्तेसोमोभुंक्तेतुकन्यकाम् ॥ ऋतुकालेतुगंधर्वावह्निस्तु
कुचदर्शने ॥ ६ ॥ तावद्विवाहयेत्कन्यांयावन्नर्तुमतीभवेत् ॥ विवाहस्त्वष्टवर्षायाःकन्यायाःशस्यतेबुधैः ॥ ७ ॥ दातव्याश्रोत्रियायैवब्राह्मणायतपस्वि

---

[1] सूतउवाचेत्यारभ्य ईश्वर उवाचेत्यन्तमेकः श्लोकउवाचान्तद्वयंचनकेषुचित्पुस्तकेषु । [2] अत्रेदमाधिक्यं (सत्योवाच । स्नानानांतुचतुर्णांतु लक्षणंवदमेप्रभो ॥ येषां विज्ञानमात्रेण स्वस्था स्थास्यामि ते गृहे ॥ कृष्णउवाच ॥)

ने ॥ साक्षादधीतवेदायविधिनाब्रह्मचारिणे ॥ ८ ॥ [1]कन्यावरप्रमाणायाएषएवविधिःस्मृतः ॥ यावंतिचैवरोमाणिकन्यायाश्चतनौसुत ॥ ९ ॥
तावद्वर्षसहस्राणिरुद्रलोकेमहीयते ॥ सहस्रमेवधेनूनांशतंचानुडुहांसमम् ॥ १० ॥ दशानुडुत्समंयानंदशयानसमोहयः ॥ हयदानसहस्रेभ्योगजदानंविशि
ष्यते ॥ ११ ॥ गजदानसहस्राणांस्वर्णदानंचतत्समम् ॥ स्वर्णभारसहस्राणांविद्यादानंचतत्समम् ॥ १२ ॥ विद्यादानात्कोटिगुणंभूमिदानंविशिष्यते ॥
भूमिदानसहस्रेभ्योगोप्रदानंविशिष्यते ॥ १३ ॥ गोप्रदानसहस्रेभ्योह्यन्नदानंविशिष्यते ॥ अन्नाधारमिदंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ १४ ॥ तस्माद्देयंप्रयत्ने
नकार्तिकेशिखिवाहन ॥ त्रीणितुल्यप्रदानानित्रीणितुल्यफलानिच ॥ सर्वकामदुघाधेनुःपृथ्वीचैवसरस्वती ॥ १५ ॥ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ ॥ अन्या
नपिमहादेवधर्मान्मेवक्तुमर्हसि ॥ यान्कृत्वासर्वपापानिप्रक्षाल्यत्रिदशोभवेत् ॥ १६ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिपृष्टस्तदाशंभुःपुनर्वक्तुंप्रचक्रमे॥
यावत्किंबहुधास्तुत्वात्तच्छृणुध्वंतपोधनाः ॥ १७ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ परान्नंवर्जयेद्यस्तुकार्तिकेनियमेकृते ॥ परान्नवर्जनादेवलभेच्चांद्रायणंफ
लम् ॥ १८ ॥ तंप्रातंकार्तिकंदृष्ट्वापरान्नंयस्तुवर्जयेत् ॥ दिनेदिनेतुकृच्छ्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ १९ ॥ कार्तिकेवर्जयेत्तैलंकार्तिकेवर्जयेन्मधु ॥
कार्तिकेवर्जयेत्कांस्यंसंधान्नंचविशेषतः ॥ २० ॥ राक्षसींयोनिमाप्नोतिसकृन्मांसस्यभक्षणात् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविष्ठायांपरिपच्यते ॥ २१ ॥ तन्मु
क्तोजायतेपापोविष्ठाशीग्रामसूकरः ॥ प्रवृत्तानांतुभक्षाणांकार्तिकेनियमेकृते ॥ २२ ॥ अवश्यंविष्णुरूपत्वंप्राप्यतेमोक्षदंपदम् ॥ नकार्तिकसमोमा
सोनदेवंकेशवात्परम् ॥ २३ ॥ नवेदसदृशंशास्त्रंनतीर्थंगंगयासमम् ॥ नसत्यंनसमंवृत्तंनकृतेनसमंयुगम् ॥ २४ ॥ नतृप्तीरसनातुल्यानदानसदृशं
सुखम् ॥ नधर्मसदृशंमित्रंनज्योतिश्चक्षुषासमम् ॥ २५ ॥ अन्नतेनाक्षिपेद्यस्तुमासंदामोदरप्रियम् ॥ कर्मभ्रष्टःसविज्ञेयोहीनयोनिषुजायते ॥ २६ ॥
कार्तिकःप्रवरोमासोवैष्णवानांसदाप्रियः ॥ समुद्रगानदीपुण्यादुर्लभास्नानशालिनाम् ॥ २७ ॥ कुलशीलवतीकन्यादुर्लभादंपतीनृणाम् ॥ दुर्लभाजन
नीलोकेपिताचैवविशेषतः ॥ २८ ॥ दुर्लभंसाधुसन्मानंदुर्लभोधार्मिकःसुतः ॥ दुर्लभोद्वारिकावासोदुर्लभंकृष्णदर्शनम् ॥ २९ ॥ दुर्लभंगोमतीस्ना
नंदुर्लभंकार्तिकव्रतम् ॥ ब्राह्मणेभ्योमहींदत्त्वाग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ ३० ॥ यत्फलंलभतेवत्सतत्फलंभूमिशायिनः ॥ भोजनंद्विजदंपत्योःपूजयेच्चविले
पनैः ॥ ३१ ॥ कंबलानिचरत्नानिवासांसिविविधानिच ॥ तूलिकाश्चप्रदातव्याःप्रच्छादनपटैःसह ॥ ३२ ॥ उपानहावातपत्रंकार्तिकेदेहिपावके ॥ यःकरो
तिनरोनित्यंकार्तिकेपत्रभोजनम् ॥ ३३ ॥ नदुर्गतिमवाप्नोतियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ सर्वकामफलंतस्यसर्वतीर्थफलंलभेत् ॥ ३४ ॥ नचापिनरकंपश्ये

---

[1] कन्यायादीयमानाया । कन्यायां दीयमान्यायाः इतिपाठद्वयमन्यत्रदृश्यते ।

ब्रह्मपत्रेषुभोजनात् ॥ ब्रह्माएषस्मृतःसाक्षात्पालाशःसर्वकामदः ॥ ३५ ॥ मध्यमंवर्जयेत्पत्रंकार्तिकेशिखिवाहन ॥ ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चत्रयोदेवास्त्रि
पत्रके ॥ ३६ ॥ ऐश्वरंवर्जयेत्पत्रंब्रह्माविष्णुरनुत्तमः ॥ सर्वपुण्यमवाप्नोतिशेषपत्रेषुभोजनात् ॥ ३७ ॥ भोजनान्मध्यपत्रेतुकपिलापयसस्तथा ॥
प्राशनान्मुनिशार्दूलनरोनरकमाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ अज्ञानाद्भुंजतेयस्तुशूद्रोवाकपिलापयः ॥ कपिलांब्राह्मणेदत्त्वाशुद्धोभवतिकार्तिके ॥ ३९ ॥ ति
लदानंनदीस्नानंसर्वदासाधुदर्शनम् ॥ भोजनंब्रह्मपत्रेषुकार्तिकेमुक्तिदायकम् ॥ ४० ॥ मौनीपालाशभोजीचजलस्नायीसदाक्षमी ॥ कार्तिकेक्षितिशा
यीचहन्यात्पापंयुगार्जितम् ॥ ४१ ॥ जागरंकार्तिकेमासियःकरोत्यरुणोदये ॥ दामोदराग्रेसेनानीर्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ ४२ ॥ पितृपक्षेन्नदानेनज्येष्ठा
षाढेचवारिणा ॥ कार्तिकेतत्फलंपुंसांपरदीपप्रबोधनात् ॥ ४३ ॥ बोधनात्परदीपस्यवैष्णवानांचसेवनात् ॥ कार्तिकेफलमाप्नोतिराजसूयाश्वमेध
योः॥४४॥नदीस्नानंकथाविष्णोर्वैष्णवानांचदर्शनम्॥नभवेत्कार्तिकेयस्यहरेत्पुण्यंदशाब्दिकम् ॥४५॥ पुष्करंयःस्मरेत्प्राज्ञःकर्मणामनसागिरा ॥ कार्ति
केमुनिशार्दूललक्षकोटिगुणंभवेत् ॥ ४६ ॥ प्रयागोमाघमासेतुपुष्करंकार्तिकेतथा ॥ अवंतीमाधवेमासिहन्यात्पापंयुगार्जितम् ॥ ४७ ॥
धन्यास्तेमानवालोकेकलिकालेविशेषतः ॥ कुर्वंतिस्कंदनित्यंयेसर्वथाहरिसेवनम् ॥ ४८ ॥ किंदत्तैर्बहुभिःपिंडैर्गयाश्राद्धादिभिर्मुने ॥
तारितास्तेनपितरोनरकान्नसंशयः ॥ ४९ ॥ क्षीरादिस्नपनंविष्णोःक्रियतेपितृकारणात् ॥ कल्पकोटिंदिवंप्राप्यवसंतित्रिदशैःसह ॥ ५० ॥
कार्तिकेनार्चितोयैस्तुकृष्णस्तुकमलेक्षणः ॥ जन्मकोटिषुविप्रेंद्रनतेषांकमलागृहे ॥ ५१ ॥ दष्टोमुष्टाविनष्टास्तेपातिताःकलिकंदरे ॥ यैर्नार्चितो
हरिर्भक्त्याकमलैरसितैःसितैः ॥ ५२ ॥ पद्मेनैकेनदेवेशंयोर्चयेत्कमलापतिम् ॥ वर्षायुतसहस्रस्यपापस्यकुरुतेक्षयम् ॥ ५३ ॥ अपराधसहस्रा
णितथासप्तशतानिच ॥ पद्मेनैकेनदेवेशःक्षमेतप्रणतोर्चितः ॥ ५४ ॥ तुलसीपत्रलक्षेणकार्तिकेयोर्चयेद्धरिम् ॥ पत्रेपत्रेमुनिश्रेष्ठमौक्तिकंलभतेफल
म् ॥ ५५ ॥ तुलसीगंधमिश्रंतुयत्किंचित्क्रियतेसुत ॥ कल्पकोटिसहस्राणिप्रीतोभवतिकेशवः ॥ ५६ ॥ मुखेशिरसिदेहेतुकृष्णोत्तीर्णांतुयो
वहेत् ॥ तुलसींषण्मुखप्रीत्यानतस्यस्पृशतेकलिः ॥ ५७ ॥ कृष्णोत्तीर्णैस्तुनिर्माल्यैर्योगात्रंपरिमार्जयेत् ॥ सर्वरोगैस्तथापापैर्मुक्तोभवतिषण्मुख ॥५८॥
विष्णोरंगारशेषेणयस्यांगंस्पृशतेसुत ॥ दुरितानिविनश्यंतिव्याधयोयांतिसंक्षयम्॥५९॥ शखोदकंहरेर्भक्तिर्निर्माल्यंपादयोर्जलम् ॥ चंदनंधूपशेषंतुब्रह्म
हत्यापहारकम् ॥ ६० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीशिवकार्तिकेयसंवादेप्रश्नोत्तरोनामअष्टा

---

१ अहोमुष्टाविनष्टास्ते । इ० पा ॥

दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११८ ॥ ७ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ माघस्नानस्यमाहात्म्यंशृणुभागवतोत्तम ॥ त्वत्समोनास्तिलोकेस्मिन्विष्णु
भक्तोमहामते ॥ १ ॥ चक्रतीर्थेहरिंदृष्ट्वामथुरायांचकेशवम् ॥ यत्फलंलभतेमर्त्योमाघस्नानेनतत्फलम् ॥ २ ॥ जितेंद्रियःशांतमनाःसदाचारेणसंयुतः॥
स्नानंकरोतियोमाघेसंसारीनभवेत्पुनः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच[1] ॥ ॥ शूकरस्यचमाहात्म्यंकथयिष्येतवाग्रतः ॥ यस्याविज्ञानमात्रेणसान्निध्यंमम
सर्वदा ॥ ४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्कृष्णःसत्यायैबहुधाजगौ ॥ तदहंसंप्रवक्ष्यामितच्छृणुध्वंतपोधनाः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच[2] ॥ ॥
पंचयोजनविस्तीर्णेशूकरेहरिमंदिरे ॥ यस्मिन्वसतियोजीवोगर्दभोपिचतुर्भुजः ॥ ६ ॥ त्रीणिहस्तसहस्राणित्रीणिहस्तशतानिच ॥ त्रयोहस्ताशूकरस्यप
रिमाणंविधीयते ॥ ७ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणियोन्यत्रकुरुतेतपः ॥ तत्फलंलभतेदेविप्रहरार्द्धेनशूकरे ॥ ८ ॥ सन्निहत्यांकुरुक्षेत्रेराहुग्रस्तेदिवाकरे॥ तुलापुरुषदा
नेनतत्फलंपरिकीर्तितम् ॥ ९ ॥ काश्यांदशगुणंप्रोक्तंवेण्यांशतगुणंभवेत् ॥ सहस्रगुणितंप्रोक्तंगंगासागरसंगमे ॥ १० ॥ अनंतंचैवविज्ञेयंशूकरेहरिमंदिरे॥
अन्यत्रददतेलक्षंसंविधानेनकार्तिक॥ ११ ॥ इहैवैकेनदत्तेनशूकरेतत्समंभवेत् ॥ शूकरेचतथावेण्यांगंगासागरसंगमे॥ १२ ॥ सकृदेवनरःस्नात्वाब्रह्महत्यांव्यपो
हति॥ अलर्केणपुराप्राप्तासप्तद्वीपावसुंधरा ॥ शूकरक्षेत्रमाहात्म्यंश्रुत्वाचैवषडानन ॥ १३ ॥ ([3]मार्गशीर्षस्यद्वादश्यांशुक्लायांव्रजपुत्रक) ॥ कार्तिकेयउवा
च ॥ ॥ भगवन्श्रोतुमिच्छामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ विधिंमासोपवासस्यफलंचास्ययथोचितम् ॥ १४ ॥ यथाविधिनरैःकार्याव्रतचर्यायथाभवेत् ॥ आरभ्यते
यथापूर्वंसमाप्यंहियथाविधि ॥ १५ ॥ यावत्संख्यंतुकर्त्तव्यंतत्प्रब्रूहिमहेश्वर ॥ व्रतमेतत्सुखश्रीदंविस्तरेणममानघ ॥ १६ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ पावकेसाधु
सर्वंतेयत्पृष्टंप्रब्रुवेनघ ॥ भक्त्यामातिमतांश्रेष्ठशृणुष्वगदतोमम ॥ १७ ॥ सुराणांचयथाविष्णुस्तपतांचयथारविः ॥ मेरुःशिखरिणांयद्वद्गरुडश्चपक्षिणा
म् ॥ १८ ॥ तीर्थानांतुयथागंगाप्रजानांतुयथावणिक् ॥ श्रेष्ठंसर्वव्रतानांतुतद्वन्मासोपवासनम् ॥ १९ ॥ सर्वव्रतेषुयत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुचैवहि ॥ सर्व
दानोद्भवंचैवलभेन्मासोपवासकृत् ॥ २० ॥ अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैर्विविधैर्भूरिदक्षिणैः ॥ नतत्पुण्यमवाप्नोतियन्मासपरिलंघनात् ॥ २१ ॥ तेनजप्तंहुतं
दत्तंतपस्तप्तंकृतंस्वधा ॥ यःकरोतिविधानेननरोमासमुपोषणम् ॥ २२ ॥ उद्दिश्यवैष्णवंयज्ञंमामभ्यर्च्यजनार्दनम् ॥ गुरोराज्ञांततोलब्ध्वाकुर्यान्मासोप
वासनम् ॥ २३ ॥ वैष्णवानियथोक्तानिकृत्वासर्वव्रतानितु ॥ द्वादश्यादीनिपुण्यानिततोमासमुपावसेत् ॥ २४ ॥ अतिकृच्छ्रंचपाराकंकृत्वाचांद्रायणंत
तः ॥ मासोपवासंकुर्वीतगुरोर्विप्राज्ञयाततः ॥ २५ ॥ आश्विनस्यामलेपक्षेएकादश्यामुपोषितः ॥ व्रतमेनंतुगृह्णीयाद्यावत्रिंशद्दिनानितु ॥ २६ ॥ वासुदे

---

[1] श्रीकृष्णउवाच इति कुत्राचिन्न तत्र सांनिध्यं सर्वदाहरेः इतिश्लोकांते पाठः ॥ [2] सूतउवाचेत्यारभ्य कृष्णउवाचेत्यंतमपि कुत्राचिन्न । [3] इदमर्धमधिकं कुत्राचित् ।

वंसमभ्यर्च्यकार्तिकंसकलंनरः ॥ मासंचोपवसेद्यस्तुसमुक्तिफलभाग्भवेत् ॥ २७ ॥ अच्युतस्यालयेभक्त्यात्रिकालंकुमुदैःशुभैः ॥ मालतींदीवरैर्बुध्नैःक
मलैश्चसुगंधिभिः ॥ २८ ॥ कुसुमोशीरकर्पूरैर्विलिप्यवरचंदनैः ॥ नैवेद्यापूपदीपाद्यैरर्चयेच्चजनार्दनम् ॥ २९ ॥ मनसाकर्मणावाचापूजयेद्गरुडध्वजम् ॥
कुर्वन्नरःस्त्रीविधवावृहद्भक्तिर्जितेंद्रियः ॥ ३० ॥ नाम्नामेवतथालापंविष्णोःकुर्यादहर्निशम् ॥ भक्त्याविष्णोःस्तुतिर्वाच्यामिथ्यालापविवर्जिता ॥ ३१॥
सर्वसत्वदयायुक्तःशांतवृत्तिरहिंसकः ॥ सुप्तोवाह्यासनस्थोवावासुदेवंप्रकीर्तयेत् ॥ ३२ ॥ स्मृत्यालोकनगंधादिस्वादनंपरिकीर्त्तनम् ॥ अन्नस्यवर्जयेद्ग्रा
संग्रासानांसंप्रमोक्षणम् ॥ ३३ ॥ गात्राभ्यंगंशिरोभ्यंगंतांबूलंसविलेपनम् ॥ व्रतस्थोवर्जयेत्सर्वंयच्चान्यच्चनिराकृतम् ॥ ३४ ॥ नव्रतस्थःस्पृशे
त्किंचिद्विकर्मस्थंनचालयेत् ॥ देवतायतनेतिष्ठन्नगृहस्थश्चरेद्ध्रुवम् ॥ ३५ ॥ कृत्वामासोपवासंतुयथोक्तविधिनानरः ॥ नारीवाविधवासाध्वीवासु
देवंसमर्चयेत् ॥ ३६ ॥ अन्यूनाधिकमेवंतुव्रतंत्रिंशद्दिनैरिदम् ॥ कृत्वामासोपवासंतुसंयतात्माजितेंद्रियः ॥ ३७ ॥ ततोर्चयेदेवपुण्यंद्वादश्यांगरुड
ध्वजम् ॥ पूजयेत्पुष्पमालाभिर्गंधधूपविलेपनैः ॥ ३८ ॥ वस्त्रालंकारवाद्यैश्चतोषयेदच्युतंनरः ॥ संस्नापयेद्धरिंभक्त्यातीर्थचंदनवारिभिः ॥ ३९ ॥ चंदने
नानुलिप्तांगंधूपपुष्पैरलंकृतम् ॥ वस्त्रदानादिभिश्चैवभोजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥४०॥ दद्याच्चदक्षिणांतेभ्यःप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ एवंमासोपवासाद्धिकृत्वा
भ्यर्च्यजनार्दनम् ॥ ४१ ॥ भोजयित्वाद्विजांश्चैवविष्णुलोकेमहीयते ॥ एवंमासोपवासांतेकृत्वाविप्रान्त्रयोदश ॥ ४२॥ निर्यापयेत्ततस्तान्वैविधिनायेनत
च्छृणु ॥ कारयेद्वैष्णवंयज्ञमेकादश्यामुपोषितः ॥४३॥ पूजयित्वातुदेवेशमाचार्यानुज्ञयाहरिम् ॥ अर्चयित्वायथाशक्त्याह्याभिवाद्यगुरुंतथा ॥४४॥ ततो
नुभोजयेद्विप्रान्नमस्कारपुरःसरम् ॥ विशुद्धकुलचारित्रविष्णुपूजनतत्परान् ॥ ४५ ॥ पूजयित्वातथासर्वान्भोजयित्वात्रयोदश ॥ तांबूलवस्त्रयुग्मानिभो
जनाच्छादनानिच ॥ ४६ ॥ योगपट्टानिसूत्राणिब्रह्मसूत्राणिचैवाहि ॥ दद्याच्चैवाद्विजाग्र्येभ्यःपूजयित्वाप्रणम्यच ॥ ४७ ॥ ततोनुपूजयेच्छक्त्याशय्यांस्त
रणसंस्कृताम् ॥ साच्छादनांशुभांश्रेष्ठांसोपधानामलंकृताम् ॥४८॥ कारयित्वात्मनोमूर्तिंकांचनींतुस्वशक्तितः ॥ न्यसेत्तस्यांतुशय्यायामर्चयित्वास्रगा
दिभिः ॥ ४९ ॥ आसनंपादुकांछत्रंवस्त्रयुग्ममुपानहौ ॥ पवित्राणिचपुष्पाणिशयाय्यामुपकल्पयेत् ॥ ५० ॥ एवंशय्यांतुसंकल्प्यप्रणिपत्यचतान्
द्विजान् ॥ प्रार्थयेच्चानुमोदार्थंविष्णुलोकंव्रजाम्यहम् ॥ ५१ ॥ ततोव्रजेन्नरश्रेष्ठोविष्णोःस्थानमनामयम् ॥ मंडपस्थांस्तुतान्विप्रानितिवाच्यंमुहुर्मु

---

१ ब्रध्नैरिति पाठे स एवार्थः ।

हुः ॥ ५२ ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंसर्वहीनंद्विजोत्तमाः ॥ सर्वसंपूर्णतांयातुभवद्वाक्यप्रसादतः ॥ विधिर्मासोपवासस्ययथावत्परिकीर्तितः ॥ ५३ ॥ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेमासोपवासकथनंनामैकोनविंशत्यधिकशततमोऽध्या
यः ॥ ११९॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिवाक्यंसमाकर्ण्यपुनःपप्रच्छपावकिः ॥ शालग्रामार्चनंभूयस्तच्छृणुध्वंतपोधनाः ॥ १ ॥ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥
भगवन्योगिनांश्रेष्ठसर्वेधर्माःश्रुतामया ॥ शालग्रामार्चनंब्रूहिविस्तरेणममप्रभो ॥ २ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ साधुसाधुमहाप्राज्ञयन्मांहिपरिपृच्छसि ॥ तद
हंसंप्रवक्ष्यामिश्रूयतांममवत्सल ॥ ३ ॥ शालग्रामशिलायांतुत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ महा[१]शयमहासेननित्यंतिष्ठतिसंहितम् ॥ ४ ॥ दृष्टंप्रणमितंयेनस्नापि
तंपूजितंतथा ॥ यज्ञकोटिगुणंपुण्यंगवांकोटिफलंलभेत् ॥ ५॥ छिन्नस्तेनतथावत्सगर्भवासःसुदारुणः ॥ पीतंयेनसदाविष्णोःशालग्रामशिलाजलम् ॥६॥
कामासक्तोपियोनित्यंभक्तिभावविवर्जितः ॥ शालग्रामशिलापुत्रपूजयित्वाच्युतोभवेत् ॥ ७ ॥ शालग्रामशिलाबिंबंहत्वाकोटिविनाशनम् ॥ स्मृतंसंकी
र्तितंध्यातंपूजितंचनमस्कृतम् ॥ ८ ॥ शालग्रामशिलांदृष्ट्वायांतिपापान्यनेकशः ॥ सिंहंदृष्ट्वायथायांतिवनेमृगगणाभयात् ॥ ९ ॥ नमस्कारंतुमनुजःशा
लग्रामशिलार्चने ॥ भक्त्यावायदिवाऽभक्त्याकृत्वामुक्तिमवाप्नुयात् ॥ १० ॥ वैवस्वतभयंनास्तितथामरणजन्मनोः ॥यःकरोतिनरोनित्यंशालग्रामशि
लार्चनम् ॥ ११ ॥ गंधपाद्यार्घनैवेद्यैर्दीपैर्धूपैर्विलेपनैः ॥ गीतैर्वाद्यैस्तथास्तोत्रैःशालग्रामशिलार्चनम् ॥ १२ ॥ कुरुतेमानवोयस्तुकलौभक्तिपरा
यणः ॥ कल्पकोटिसहस्राणिरमतेविष्णुसद्मनि ॥ १३ ॥ शालग्रामनमस्कारोभावेनापिनरैःकृतः ॥ मानुषत्वंकथंतेषांमद्भक्तायेनराभुवि ॥ १४ ॥
मद्भक्तास्तीव्रपापिष्ठामत्प्रभुंननमंतिये ॥ वासुदेवंनतेज्ञेयामद्भक्ताःपापमोहिताः ॥ १५ ॥ मद्भक्तोपिचयोभूत्वाभुंक्तेत्वेकादशीदिने ॥ सयातिह्यंध
तामिस्रेनिरयंममघातकः ॥ १६ ॥ मल्लिंगस्पर्शनंकार्यंनान्याशुद्धिर्विधीयते ॥ यातिथिर्दयिताविष्णोःसातिथिर्ममवल्लभा ॥ १७ ॥ यस्तांनोपवसे
न्मर्त्यःसपापीश्वपचाधिकः ॥ शालग्रामशिलायांतुसदापुत्रवसाम्यहम् ॥ १८ ॥ दंत्तदेवनतुष्टेनस्वस्थानंममभक्तितः ॥ पद्मकोटिसहस्रैस्तुपूजितेमयि
यत्फलम् ॥ १९ ॥ तत्फलंकोटिगुणितंशालग्रामशिलार्चनात् ॥ पूजितोहंनतैर्मर्त्यैर्नमितोहंनतैर्नरैः ॥ २० ॥ नकृतंमर्त्यलोकेयैःशालग्रामशिला
र्चनम् ॥ शालग्रामशिलाग्रेतुयःकरोतिममार्चनम् ॥ २१ ॥ तेनार्चितोहंसेनानीर्युगानामेकविंशतिम् ॥ किमर्चितैर्लिंगशतैर्विष्णुभक्तिविवर्जितैः ॥२२॥
शालग्रामशिलाबिंबंनार्चितंयदिपुत्रक ॥ अनर्हंममनैवेद्यंपत्रंपुष्पंफलंजलम् ॥ २३ ॥ शालग्रामशिलाग्रेतुसर्वंयातिपवित्रताम् ॥ भुक्त्वान्यदेवनैवेद्यं

---

[१] सहाशयेतिपाठः ।

द्विजश्चांद्रायणंचरेत् ॥ २४ भुक्त्वाकेशवनैवेद्यंयज्ञकोटिफलंलभेत् ॥ पादोदकेनदेवस्यहत्याकोटिसमन्विताः ॥ २५ ॥ शुद्ध्यंतिनात्रसंदेहस्तथाशं
खोदकेनहि ॥ योहिमाहेश्वरोभूत्वावैष्णवंचनपूजयेत् ॥ २६ ॥ द्वेष्टाचयातिनरकंयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ज्येष्ठाश्रमीगृहेयस्यमुहूर्त्तमपिविश्रमेत् ॥ २७॥
पितामहायुगान्यष्टौभवत्यमृतभोजिनः ॥ संसारेदुःखकांतारेनिमज्ज्यंतेनराधमाः ॥ २८ ॥ वर्षकोटिसहस्राणिकृष्णाराधनवर्जिताः ॥ [1]स्नेहादभ्यर्चिते
लिंगैःशालग्रामसमुद्भवैः ॥ २९ ॥ मुक्तिंप्रयांतिमनुजायोगसांख्येनवर्जिताः ॥ मल्लिंगकोटिभिर्दृष्टैर्यत्फलंपूजितैःस्तुतैः ॥ ३० ॥ शालग्रामशिलायां
तुएकस्यामिहतद्भवेत् ॥ द्वादशैवशिलायोवैशालग्रामसमुद्भवाः ॥ ३१ ॥ अर्चयेद्वैष्णवोनित्यंतस्यपुण्यंनिबोधमे ॥ कोटिलिंगसहस्रैस्तुपूजितैर्जाह्नवीतटे
॥ ३२ ॥ काशीवासेयुगान्यष्टौदिनेनैकेनतद्भवेत् ॥ किंपुनर्बहुनायस्तुपूजयेद्वैष्णवोनरः ॥ ३३ ॥ नाहंब्रह्मादयोदेवाःसंख्यांकर्तुंसमीहते ॥ तस्माद्भक्त्या
चमद्भक्तैःप्रीत्यर्थंममपुत्रक ॥ ३४ ॥ कर्त्तव्यंममतद्भक्त्याशालग्रामशिलार्चनम् ॥ शालग्रामशिलारूपीयत्रातिष्ठतिकेशवः ॥ ३५ ॥ तत्रदेवासुरायक्षाभुव
नानिचतुर्दश ॥ ३६ ॥ सुराणांकीर्तनैःसर्वैःकोटिभिश्चफलंलभेत् ॥ तत्फलंकीर्त्तनादेवकेशवेसुकृतंकलौ ॥ ३७॥ शालग्रामशिलाग्रेतुसकृत्पिंडेनत
र्पिताः ॥ वसंतिपितरस्तस्यनसंख्यातत्रविद्यते ॥ ३८ ॥ येपिबंतिनराभक्त्याशालग्रामशिलाजलम् ॥ पंचगव्यसहस्रैस्तुप्राशितैःकिंप्रयोजनम् ॥ ३९ ॥
प्रायश्चित्तेसमुत्पन्नेकिंदानैःकिमुपोषणैः ॥ चांद्रायणैःसुचीर्णैश्चपीत्वापादोदकंहरेः ॥ ४० ॥ यःकरोतितडागेतुप्रतिमांजलशायिनीम् ॥ कोटिभिश्चापिकिं
कार्यमन्यदेवैश्चपूजितैः ॥ ४१ ॥ विष्णुमुख्यास्तुवैदेवास्तत्रजल्पंतिवैसह ॥ प्रमाणमस्तिसर्वस्यसुकृतस्याहिपुत्रक ॥४२॥ फलप्रमाणंनैवास्तिशालग्राम
शिलार्चने ॥ योददातिशिलांविष्णोःशालग्रामसमुद्भवाम् ॥४३॥ विप्रायविष्णुभक्तायतेनेष्टंक्रतुभिःशतैः ॥ गृहेपिवसतस्तस्यगंगास्नानंदिनेदिने ॥४४॥
सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ शालग्रामशिलातोयैरभिषेकंसमाचरेत् ॥ ४५ ॥ स्वर्गेमर्त्येचपातालेपाषाणाःसंतिवैगुह ॥ शालग्रामशिलाग्राव्णा
नास्तिनास्तिसमापुनः ॥ ४६ ॥ मानुषेदुर्लभेलोकेसफलंतस्यजीवितम् ॥ तिलप्रस्थशतंभक्त्यायोददातिदिनेदिने ॥ ४७ ॥ तत्फलंसमवाप्नोति
शालग्रामशिलार्चनात् ॥ पत्रंपुष्पंफलंतोयंमूलंदूर्वादलंतथा ॥ ४८ ॥ जायतेमेरुणातुल्यंशालग्रामेसमर्पितम् ॥ विधिहीनोपियःकश्चित्क्रियामंत्रविवर्जि
तः ॥४९॥ चक्रांकभुजआप्नोतिसम्यक्शास्त्रोदितंफलम् ॥ यत्तुपूर्वंमयादृष्टंकेशवेक्लेशनाशनम् ॥५०॥ तत्सर्वंकथयिष्यामितवस्नेहेनपुत्रक ॥ क्वत्वंवस
सिहेविष्णोकिमाधारःकिमाश्रयः ॥ ५१ ॥ कथंवाप्रीयसेदेवतत्सर्वंकथयस्वमे ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ निवसामिसदाशंभोशालग्रामोद्भवेऽश्मनि

पा० १ सकृदभ्यर्चितैर्लिंगैरितिपाठः ।

॥ ५२ ॥ तत्रैवरथचक्रांकियानिनामानिमेशृणु ॥ द्वारदेशेसमेचक्रेदृश्येतेनांतरंयदि॥वासुदेवःसविज्ञेयःशुक्लश्चैवातिशोभनः ॥५३॥ प्रद्युम्नःसूर्यवक्त्रस्तुनी
लदीप्तिस्तथैवच ॥ सुषिरंच्छिद्रबहुलंदीर्घाकारंतुतद्भवेत् ॥ ५४ ॥ अनिरुद्धस्तुपीताभोवर्त्तुलश्चातिशोभनः ॥ रेखात्रयांकितोद्वारिदृष्टपद्मेनचिंह्नवत् ॥
॥ ५५ ॥ श्यामोनारायणोदेवोनाभिचक्रेतथोन्नते ॥ दीर्घरेखासमोपेतोदक्षिणेसुषिरान्वितः ॥ ५६ ॥ ऊर्ध्वमुखंचजानीयात्सुंदरंहरिरूपिणम् ॥ कामदं
मोक्षदंचैवअर्थदंचविशेषतः ॥ ५७ ॥ परमेष्ठीचशुक्लाभःपद्मचक्रसमन्वितः ॥ बिंबाकृतिस्तथापृष्ठेसुषिरंचातिपुष्कलम् ॥ ५८ ॥ कृष्णवर्णस्तथाविष्णु
मूलेचक्रेसुशोभने ॥ द्वारोपरितथारेखालक्ष्यतेमध्यदेशतः ॥ ५९ ॥ कपिलोनरसिंहश्चपृथुचक्रःसुशोभितः ॥ ब्रह्मचर्येणपूज्योसावन्यथाविघ्नदोभवेत् ॥
॥ ६० ॥ वाराहःशक्तिलिंगस्तुचक्रेचविषमेस्मृते ॥ इंद्रनीलनिभःस्थूलस्त्रिरेखोनाभितःशुभः ॥ ६१ ॥ दीर्घाकांचनवर्णायाबिंदुत्रयविभूषिता ॥ मत्स्या
ख्यासाशिलाज्ञेयाभुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ ६२ ॥ कूर्मस्तथोन्नतःपृष्ठेवर्तुलश्चक्रपूरितः ॥ हरितंवर्णमाधत्तेकौस्तुभेनतुचिह्नितः ॥ ६३ ॥ हयग्रीवोहयाका
रोरेखापंचकभूषितः ॥ बहुबिंदुसमाकीर्णःपृष्ठेनीलंचरूपकम् ॥ ६४ ॥ वैकुंठमविभिन्नांगंचक्रमकंतथाध्वजम् ॥ द्वारोपरितथारेखागुंजाकारासुशोभना ॥
॥ ६५ ॥ श्रीधरस्तुतथादेवश्चिह्नितोवनमालया ॥ कदंबकुसुमाकारोरेखापंचकभूषितः ॥ ६६ ॥ वर्तुलश्चापिह्रस्वश्चवामनःपरिकीर्तितः ॥ अतसी
कुसुमप्रख्योबिंदुनापरिशोभितः ॥ ६७ ॥ सुदर्शनस्ततोदेवःश्यामवर्णोमहाद्युतिः ॥ वामपार्श्वेगदाचक्रेरेखाचैवतुदक्षिणे ॥ ६८ ॥ दामो
दरस्तथास्थूलोमध्येचक्रंप्रतिष्ठितम् ॥ दूर्वाभंद्वारसंकीर्णंपीतरेखंतथैवच ॥ ६९ ॥ नानावर्णोह्यनंतस्तुनानाभोगेनचिह्नितः ॥ अनेक
[2]मूर्तिकोभिन्नःसर्वकामफलप्रदः ॥ ७० ॥ विदिक्षुदिक्षुसर्वासुयस्योर्ध्वंदृश्यतेमुखम् ॥ पुरुषोत्तमःसविज्ञेयोभुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ ७१ ॥ दृश्यतेशिखरे
लिंगंशालग्रामशिलोद्भवम् ॥ यस्ययोगेश्वरोदेवोब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥ ७२ ॥ आरक्तःपद्मनाभस्तुपंकजंवक्त्रसंयुतम् ॥ तस्याभ्यर्चनतोनित्यंद्वारिद्रस्त्वी
श्वरोभवेत् ॥ ७३ ॥ चक्रांकितंहिरण्यांगंरश्मिजालंविनिर्दिशेत् ॥ सुवर्णरेखाबहुलंस्फाटिकद्युतिशोभितम् ॥ ७४ ॥ अतिस्निग्धासिद्धिकरीकृष्णाकीर्तिं
ददातिच ॥ पांडुरापापदहनीपितापुत्रफलप्रदा ॥ ७५ ॥ नीलाप्रयच्छतीलक्ष्मींरक्तारोगप्रदायिनी ॥ रूक्षाउद्वेगजननीवक्रादारिद्र्यभागिनी ॥ ७६ ॥
एकंसुदर्शनंज्ञेयंलक्ष्मीनारायणंद्वयम् ॥ तृतीयंचाच्युतंविद्याच्चतुर्थंतुजनार्दनम् ॥ ७७ ॥ पंचमंवासुदेवंचषष्ठंप्रद्युम्नमेवच ॥ संकर्षणंसप्तमंचअष्टमंपुरुषो
त्तमम् ॥ ७८ ॥ नवमंचनवव्यूहंदशमंतुतदात्मकम् ॥ एकादशंचानिरुद्धंद्वादशंद्वादशात्मकम् ॥ ७९ ॥ अतऊर्ध्वंतुचक्राणिदृश्यंतेनंतसंज्ञके ॥ खंडितेत्रु

---

[1] चिन्हितः–इ०पा०।
[2] मूर्तिसंभिन्नः–इ० पा०।

टितेभग्नेशालग्रामेनदोषभाक् ॥ ८० ॥ इष्टाचयस्ययामूर्तिःसतांयत्नेनपूजयेत् ॥ स्कंधेकृत्वातुयोध्वानंवहतेशैलनायकम् ॥ ८१ ॥ तस्यवश्यंभवेत्सर्वं
त्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ शालग्रामशिलायत्रतत्रसंनिहितोहरिः ॥ ८२ ॥ तत्रदानंजपःस्नानंवाराणस्याःशताधिकम् ॥ कुरुक्षेत्रेप्रयागेचनैमिषेपुष्करेत
था ॥ ८३ ॥ तत्रकोटिगुणंपुण्यंवाराणस्यांमहाफलम् ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंयत्किंचित्कुरुतेनरः ॥ ८४ ॥ तत्सर्वंनिर्दहत्याशुशालग्रामशिलार्चनम् ॥
शालग्रामोद्भवोदेवोयत्रद्वारावतीभवः ॥ ८५ ॥ उभयोःसंगमोयत्रमुक्तिस्तत्रनसंशयः ॥ ब्रह्मचारिग्रहस्थैश्चवानप्रस्थैश्चभिक्षुभिः ॥ ८६ ॥ भोक्तव्यंविष्णु
नैवेद्यंनात्रकार्याविचारणा ॥ तत्पूजनेनमंत्राश्चनजपोनचभावना ॥ ८७ ॥ नस्तुतिर्नापिचाचारःशालग्रामशिलार्चने ॥ शालग्रामशिलाग्रेतुकृत्वास्वस्ति
कमादरात् ॥ ८८ ॥ कार्तिकेतुविशेषेणपुनात्यासप्तमंकुलम् ॥ अणुमात्रंतुयःकुर्यान्मंडलंकेशवाग्रतः ॥ ८९ ॥ मृदाधातुविकारैश्चकल्पकोटिंदिवंवसे
त् ॥ यस्तुसंवत्सरंपूर्णमग्निहोत्रमुपासते ॥ ९० ॥ कार्तिकेस्वस्तिकंकृत्वासममेतन्नसंशयः ॥ अगम्यागमनेचैवह्यभक्षस्यतुभक्षणे ॥ ९१ ॥ तत्पापंना
शमायातिमंडयित्वाहरेर्गृहम् ॥ मंडलंकुरुतेनित्यंयानारीकेशवाग्रतः ॥ सप्तजन्मानिवैधव्यंनप्राप्नोतिकदाचन ॥ ९२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपं
चाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेशालिग्राममाहात्म्यंनामविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१२० ॥ ईश्वरउवाच ॥
धात्रीच्छायांसमाश्रित्यकुर्यात्पिंडंतुयोगुह ॥ मुक्तिंप्रयांतिपितरःप्रसादान्माधवस्यतु ॥ १ ॥ मूर्ध्निपाणौमुखेचैवदेहेचैवतुयोनरः ॥ धत्तेधात्रीफलंवत्स
धात्रीफलविभूषितः ॥ २ ॥ धात्रीफलकृताहारोनरोनारायणोभवेत् ॥ यःकश्चिद्वैष्णवोलोकेधत्तेधात्रीफलंगुह ॥ ३ ॥ प्रियोभवतिदेवानांमनुष्याणांचका
कथा ॥ नजह्यात्तुलसीमालांधात्रीमालांविशेषतः ॥ ४ ॥ यावत्तिष्ठतिकंठस्थाधात्रीमालानरस्यहि ॥ तावत्तस्यशरीरेतुप्रतिष्ठतिचकेशवः ॥ ५ ॥
धात्रीफलंतुतुलसीमृत्तिकाद्वारकोद्भवा ॥ सफलंजीवितंतस्यत्रितयंयस्यवेश्मनि ॥ ६ ॥ यावद्दिनानिवहतेधात्रीमालांकलौनरः ॥ तावद्युगसहस्राणिवैकुंठे
वसतिर्भवेत् ॥ ७ ॥ मालायुग्मंवहेद्यस्तुधात्रीतुलसिसंभवम् ॥ वहतेकंठदेशेतुकल्पकोटिंदिवंवसेत् ॥ ८ ॥ संनियम्येंद्रियग्रामंशालग्रामशिलार्चनम् ॥
यःकुर्यान्मानवोभक्त्यापुष्पेपुष्पेश्वमेधजम् ॥ ९ ॥ सुराणांचयथाविष्णुःपुष्पाणांतुलसीतथा ॥ तुलस्यानुदिनंदेवंयोर्चयेद्गरुडध्वजम् ॥१०॥ जन्मदुःख
जरारोगैर्मुक्तोसौमुक्तिमाप्नुयात् ॥ तुलसीमालयाविष्णुःपूजितोयेनकार्तिके ॥ ११ ॥ यमाक्षरकृतांमालांस्फुटंशौरिःप्रमार्जति ॥ श्रीचंदनंसकर्पूरमगुरुंच
सकुंकुमम् ॥ १२ ॥ केतकीदीपदानंचसर्वदाकेशवप्रियम् ॥ कार्तिकेकेतकीपुष्पंदत्तंयेनकलौयुगे ॥ १३ ॥ दीपदानंमहासेनकुलानांतारयेच्छतम् ॥

---

[1] पापाक्षर ।

सरोरुहाणितुलसीकेतकीमुनिपुष्पकम् ॥ १४ ॥ कार्तिकेचदिनान्येवदीपदानंतुपंचमम् ॥ केतकीमालयायेनकार्तिकेपुष्पमंडपम् ॥ १५ ॥ केशवस्य
कृतंवत्सवसातिर्दिवितस्यच ॥ केतकीपुष्पकेनैवपूजितोगरुडध्वजः ॥ १६ ॥ समाःसहस्रंसुप्रीतोजायतेमधुसूदनः ॥ अर्चयित्वाहृषीकेशंकुसुमैःकेत
कीभवैः ॥ १७ ॥ पुण्यंतद्भवनंयातिकेशवस्याशिवंगुह ॥ दमनकेनापिदेवेशंसंप्राप्तेमधुमाधवे ॥ १८ ॥ समभ्यर्च्यमुनिश्रेष्ठअर्चनाल्लभतेफलम् ॥ अग
स्तिकुसुमैर्देवंयोर्चयेतजनार्दनम् ॥ १९ ॥ दर्शनात्तस्यभोविप्रनरकाग्निःप्रणश्यति ॥ नतत्करोतिविप्रर्षेतपसातोषितोहरिः ॥ २० ॥ यत्करोतिमहासे
नमुनिपुष्पैरलंकृतः ॥ विहायसर्वपुष्पाणिमुनिपुष्पेणकेशवम् ॥ २१ ॥ कार्तिकेयोर्चयेद्भक्त्यावाजिमेधफलंलभेत् ॥ मुनिपुष्पकृतांमालांयोददातिजना
र्दने ॥ २२ ॥ देवेंद्रोपिमुनिश्रेष्ठकुरुतेतस्यसत्कथाम् ॥ गवामयुतदानेनयत्फलंप्राप्यतेगुह ॥ २३ ॥ मुनिपुष्पेणचैकेनकार्तिकेलभतेफलम् ॥ कौस्तु
भेनयथाप्रीतोयथाचवनमालया ॥ २४ ॥ तुलसीदलेनसंप्रीतःकार्तिकेचतथाहरिः ॥ ॥ (सूतउवाच ॥ ॥ प्रश्रयावनतंदृष्ट्वाकुमारंभक्तितत्परम् ॥२५॥
पुनःप्रोवाचभगवान्महादेवोवृषध्वजः ॥ ॥ ईश्वरउवाच) ॥ ॥ शृणुदीपस्यमाहात्म्यंकार्तिकेशिखिवाहन ॥ २६ ॥ पितरश्चैववांच्छंतिसदापितृगणै
र्वृताः ॥ भविष्यतिकुलेस्माकंपितृभक्तःसुपुत्रकः ॥ २७ ॥ कार्तिकेदीपदानेनयस्तोषयतिकेशवम् ॥ घृतेनदीपकोयस्यातिलतैलेनवापुनः ॥ २८ ॥
ज्वलतेयस्यसेनानीरश्वमेधेनतस्यकिम् ॥ तेनेष्टंक्रतुभिःसर्वैःकृतंतीर्थावगाहनम् ॥ २९ ॥ दीपदानंकृतंयेनकार्तिकेकेशवाग्रतः ॥ कृष्णपक्षेविशेषेण
पुत्रपंचदिनानिच ॥ ३० ॥ पुण्यानितेषुयोदत्तेदीपंसोक्षयमाप्नुयात् ॥ एकादश्यांपरैर्दत्तंदीपंप्रज्वाल्यमूषिका ॥ ३१ ॥ मानुष्यंदुर्लभंप्राप्यपरांगतिमवा
पसा ॥ लुब्धकोपिचतुर्दश्यांपूजयित्वामहेश्वरम् ॥ ३२ ॥ निर्भक्षःपरमंप्राप्यविष्णुलोकंजगामसः॥ श्वपाकस्याश्रयाद्वेश्यादीपंकृत्वापरैःकृतम् ॥ ३३ ॥
शुद्धालीलावतीभूत्वाजगामस्वर्गमक्षयम् ॥ गोपःकश्चिदमावस्यांपूजांदृष्ट्वातुशार्ङ्गिणः ॥ ३४ ॥ मुहुर्मुहुर्जयेत्युक्त्वाराजराजेश्वरोभवत् ॥ तस्माद्दीपाः
प्रदातव्यारात्रावस्तमितेरवौ ॥ ३५ ॥ गृहेषुसर्वगोष्ठेषुसर्वेष्वायतनेषुच ॥ देवालयेषुदेवानांश्मशानेषुसरस्सुच ॥ ३६ ॥ घृतादिनाशुभार्थाययथावत्पं
चदिनानिच ॥ पापिनःपितरोयेचलुप्तपिंडोदकक्रियाः ॥ तेपियांतिपरांमुक्तिंदीपदानस्यपुण्यतः ॥ ३७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसं
हितायामुत्तरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येदीपगंधधात्रीमाहात्म्यवर्णनोनामएकविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२१ ॥ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ ॥ दी
पावलिफलंनाथविशेषाद्ब्रूहिसांप्रतम् ॥ किमर्थंक्रियतेसातुतस्याःकादेवताभवेत् ॥ १ ॥ किंचतत्रभवेद्देयंकिंनदेयंवदप्रभो ॥ प्रहर्षःकोत्रनिर्दिष्टः

---

[१] कार्तिके यदि तान्येव । कार्तिकेयदिनान्येव । [२] ( ) इति चिन्हस्थं भोरपुस्तके मुद्रितमाहात्म्येच ।

क्रीडाकात्रप्रकीर्तिता ॥ २ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिस्कंदवचःश्रुत्वाभगवान्कामशोषणः ॥ साधूक्ताकार्तिंकंविप्राःप्रहसान्नेदमब्रवीत् ॥
॥३॥ ॥ श्रीशिवउवाच ॥ ॥ कार्तिकस्यासितेपक्षेत्रयोदश्यांतुपावके ॥ यमदीपंबहिर्दद्यादपमृत्युर्विनश्यति ॥ ४ ॥ मृत्युनापाशहस्तेनकालेनभार्य
यासह ॥ त्रयोदशीदीपदानात्सूर्यजःप्रीयतामिति ॥५॥ कार्तिकेकृष्णपक्षेचचतुर्दश्यांविधूदये॥अवश्यमेवकर्त्तव्यंस्नानंचपापभीरुभिः ॥६॥ पूर्वविद्धाच
तुर्दश्यांकार्तिकस्यासितेतरे ॥ पक्षेप्रत्यूषसमयेस्नानंकुर्यादतंद्रितः ॥ ७ ॥ तैलेलक्ष्मीर्जलेगंगादीपावल्यांचतुर्दशीम् ॥ प्रातःस्नानंहियःकुर्याद्यमलो
कंनपश्यति ॥ ८ ॥ अपामार्गस्तथातुंबी[1]प्रपुन्नाटंचवाह्वलम् ॥ भ्रामयेत्स्नानमध्येतुनरकस्यक्षयायवै ॥ ९ ॥ सीतालोष्टसमायुक्तसकंटकदलान्वित ॥
हरपापमपामार्गभ्राम्यमाणःपुनःपुनः ॥ १० ॥ अपामार्गप्रपुन्नाटंभ्रामयेच्छिरसोपरि ॥ ततश्चतर्पणंकार्यंयमराजस्यनामभिः ॥ ११ ॥ यमायधर्मराजाय
मृत्यवेचांतकायच ॥ वैवस्वतायकालायसर्वभूतक्षयायच ॥१२॥ औदुंबरायदध्नायनीलायपरमेष्ठिने ॥ वृकोदरायचित्रायचित्रगुप्तायवैनमः ॥ १३ ॥ नर
कायप्रदातव्योदीपःसंपूज्यदेवताः ॥ ततःप्रदोषसमयेदीपान्दद्यान्मनोहरान् ॥ १४ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांभवनेषुविशेषतः ॥ कूटागारेषुचैत्येषुसभा
सुचनदीषुच ॥ १५ ॥ प्राकारोद्यानवापीषुप्रतोलीनिष्कुटेषुच ॥ मंदुरासुविविक्तासुहस्तिशालासुचैवहि ॥ १६ ॥ एवंप्रभातसमयेह्यमावास्यांतुपाव
के ॥ स्नात्वादेवान्पितॄन्भक्त्यासंपूज्याथप्रणम्यच ॥१७॥ कृत्वातुपार्वणंश्राद्धंदधिक्षीरघृतादिभिः ॥ भोज्यैर्नानाविधैर्विप्रान्भोजयित्वाक्षमापयेत् ॥१८॥
ततोपराह्णसमये[2]पोषयेन्नागरान्प्रिय ॥ तेषांगोष्ठींचमानंचकृत्वासंभाषणंनृपः ॥ १९ ॥ वै[3]कृणांवत्सरंयावत्प्रीतिरुत्पद्यतेगुह ॥ अप्रबुद्धेहरौपूर्वंस्त्रीभिर्ल
क्ष्मीःप्रबोधयेत् ॥ २० ॥ प्रबोधसमयेलक्ष्मींबोधयित्वातुसुस्त्रिया ॥ पुमान्वैवत्सरंयावल्लक्ष्मीस्तंनैवमुंचति ॥ २१ ॥ अभयंप्राप्यविप्रेभ्योविष्णुभीता
सुरद्विषः ॥ सुप्तंक्षीरोदधौज्ञात्वालक्ष्मींपद्माश्रितांतथा ॥ २२ ॥ त्वंज्योतिःश्रीरविश्चंद्रोविद्युत्सौवर्णतारकः ॥ सर्वेषांज्योतिषांज्योतिर्दीपज्योतिःस्थिता
तुया ॥ २३ ॥ यालक्ष्मीर्दिवसेपुण्येदीपावल्यांचभूतले ॥ गवांगोष्ठेतुकार्तिक्यांसालक्ष्मीर्वरदामम ॥ २४ ॥ शंकरश्चभवानीचक्रीडयाद्यूतमास्थितौ ॥
भवान्याभ्यर्चितालक्ष्मीर्धेनुरूपेणसंस्थिता ॥ २५ ॥ गौर्याजित्वापुराशंभुर्नग्नोद्यूतेविसर्जितः ॥ अतोयंशंकरोदुःखीगौरीनित्यंसुखेस्थिता ॥ २६ ॥ प्रथ
मंविजयोयस्यतस्यसंवत्सरंसुखम् ॥ एवंगतेनिशीथेतुजनेनिद्रार्धलोचने ॥ २७ ॥ तावन्नगरनारीभिस्तूर्यडिंडिमवादनैः ॥ निष्कास्यतेप्रहृष्टाभिरल
क्ष्मीश्चगृहांगणात् ॥ २८ ॥ पराजयेविरुद्धंस्यात्प्रतिपद्युदितेरवौ ॥ प्रातर्गोवर्द्धनःपूज्योद्यूतंरात्रौसमाचरेत् ॥ २९ ॥ भूषणीयास्तथागावोवर्ज्यावहन

---

१ प्रपुन्नाटं च कट् फलम् ॥ प्रपुन्नाट स्तथापुरा । २ तोषयेन्नागयरान्प्रियैः । ३ पितृणामितिपाठः ।

दोहनात् ॥ गोवर्द्धनधराधारगोकुलत्राणकारक ॥ ३० ॥ विष्णुबाहुकृतोच्छ्रायगवांकोटिप्रदोभव ॥ यालक्ष्मीर्लोकपालानांधेनुरूपेणसंस्थिता ॥ ३१ ॥
घृतंवहतियज्ञार्थंममपापंव्यपोहतु ॥ अग्रतःसंतुमेगावोगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ गावोमेहृदयेसंतुगवांमध्येवसाम्यहम् ॥ ३२ ॥ ॥ इतिगोवर्द्धनपूजा ॥
सद्भावेनैवसंतोष्यदेवान्सत्पुरुषान्नरान् ॥ इतरेषामन्नपानैर्वाक्यदानेनपंडितान् ॥ ३३ ॥ वस्त्रैस्तांबूलदीपैश्चपुष्पकर्पूरकुंकुमैः ॥ भक्ष्यैरुच्चावचैर्भोज्यै
रंतःपुरनिवासिनः ॥ ३४ ॥ ग्रामर्षभंचदानैश्चसामंतान्नृपतिर्धनैः ॥ पदातिजनसंघांश्चग्रैवेयैःकटकैःशुभैः ॥ ३५ ॥ स्वानमात्यांश्चतान्राजातोषये
त्स्वजनान्पृथक् ॥ यथार्थंतोषयित्वातुततोमल्लान्नटांस्तथा ॥ ३६ ॥ [1]वृषभांश्चमहोक्षांश्चयुद्ध्यमानान्परैःसह ॥ राजान्यांश्चापियोधांश्चपदातीन्स
समलंकृतान् ॥ ३७ ॥ मंचारूढःस्वयंपश्येन्नटनर्तकचारणान् ॥ [2]योधयेद्दासयेच्चैवगोमाहिष्यादिकंचयत् ॥ ३८ ॥ वत्सानाकर्षयेद्गोभिरु
क्तिप्रत्युक्तिवादनात् ॥ ततोपराह्णसमयेपूर्वस्यांदिशिपावके ॥ ३९ ॥ मार्गपालींप्रबध्नीयाद्दुर्गस्तंभेथपादपे ॥ कुशकाशमयींदिव्यांलंबकै
र्बहुभिर्गुह ॥ ४० ॥ वीक्षयित्वागजानश्वान्मार्गपाल्यास्तलेनयेत् ॥ गावैर्वृषांश्चमहिषान्महिषीर्घंटिकोत्कटाः ॥ ४१ ॥ कृतहोमैर्द्विजेंद्रै
स्तुबध्नीयान्मार्गपालिकाम् ॥ नमस्कारंततःकुर्यान्मंत्रेणानेनसुव्रतः ॥ ४२ ॥ मार्गपालिनमस्तुभ्यंसर्वलोकसुखप्रदे ॥ मार्गपालीतलेस्कंदयांतिगावो
महावृषाः ॥ ४३ ॥ राजानोराजपुत्राश्चब्राह्मणाश्चविशेषतः ॥ मार्गपालींसमुल्लंघ्यनिरुजःसुखिनोहिते ॥ ४४ ॥ कृत्वैतत्सर्वमेवहरात्रौदैत्यपतेर्बलेः ॥ पूजां
कुर्यात्ततःसाक्षाद्भूमौमंडलकेकृते ॥ ४५ ॥ बलिमालिख्यदैत्येंद्रंवर्णकैःपंचरंगकैः ॥ सर्वाभरणसंपूर्णंविंध्यावलिसमन्वितम् ॥ ४६ ॥ कूष्मांडमयजं
भोरुमधुदानवसंवृतम् ॥ संपूर्णंहृष्टवदनंकिरीटोत्कटकुंडलम् ॥ ४७ ॥ द्विभुजंदैत्यराजानंकारयित्वास्वकेपुनः ॥ गृहस्यमध्येशालायांविशालायांत
तोर्चयेत् ॥ ४८ ॥ मातृभ्रातृजनैःसार्द्धंसंतुष्टोबंधुभिःसह ॥ कमलैःकुमुदैःपुष्पैःकल्हारैरक्तकोत्पलैः ॥ ४९ ॥ गंधपुष्पान्ननैवेद्यैःसक्षीरैर्गुडपायसैः ॥
मद्यमांससुरालेह्यचोष्यभक्ष्योपहारकैः ॥ ५० ॥ मंत्रेणानेनराजेंद्रःसमंत्रीसपुरोहितः ॥ पूजांकारिष्यतेयोवैसौख्यंस्यात्तस्यवत्सरम् ॥ ५१ ॥ बलिरा
जनमस्तुभ्यंविरोचनसुतप्रभो ॥ भविष्येंद्रसुराराते पूजेयंप्रतिगृह्यताम् ॥ ५२ ॥ एवंपूजाविधिंकृत्वारात्रौजागरणंततः ॥ कारयेद्वै[3]क्षणंरात्रौनटनर्तकगाय
कैः ॥ ५३ ॥ लोकैश्चापिगृहस्यांतेसपर्याशुक्लतंडुलैः ॥ संस्थाप्यबलिराजानंफलैःपुष्पैश्चपूजयेत् ॥ ५४ ॥ बलिमुद्दिश्यवैतत्रकार्यंसर्वंचपावके ॥ या
नियान्यक्षयान्याहुऋषयस्तत्वदर्शिनः ॥ ५५ ॥ यदत्रदीयतेदानंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ तदक्षयंभवेत्सर्वंविष्णोःप्रीतिकरंशुभम् ॥ ५६ ॥ रात्रौयेनक

---

[1] वृषभान्महिषांश्चैव इतिपाठः । [2] युद्धापयेद्दासयेच्चेतिपाठः । [3] क्षणायाममितिपाठः ।

रिष्यंतितवपूजांबलेर्नराः॥तेषामश्रोत्रियंधर्मंसर्वंत्वामुपातिष्ठतु ॥५७॥ विष्णुनाचस्वयंवत्ससतुष्टेनबलयेपुनः ॥ उपकारकरंदत्तमसुराणांमहोत्सवम् ॥५८॥
तदाप्रभृतिसेनानेप्रवृत्ताकौमुदीसदा ॥ सर्वोपद्रवविद्रावासर्वविघ्नविनाशिनी ॥ ५९ ॥ लोकशोकहराकाम्याधनपुष्टिसुखावहा ॥ कुशब्देनमहीज्ञे
यामुदहर्षेततोद्वयम् ॥ ६० ॥ धातुत्वेनिगमैश्चैवतेनैषाकौमुदीस्मृता ॥ कौमोदंतेजनायस्मान्नानाभावैःपरस्परम् ॥ ६१ ॥ हृष्टतुष्टाःसुखापन्ना
स्तेनैषाकौमुदीस्मृता ॥ कुमुदानिबलेर्यस्यांदीयंतेतेनषण्मुख ॥ ६२ ॥ अघार्थंपार्थिवैःपुत्रतेनैषाकौमुदीस्मृता ॥ एकमेवमहोरात्रंवर्षेवर्षेचका
र्तिके ॥ ६३ ॥ दत्तंदानवराजस्यआदर्शमिवभूतल ॥ यःकरोतिनृपोराज्येतस्यव्याधिभयंकुतः ॥ ६४ ॥ सुभिक्षंक्षेममारोग्यंतस्यसंपदनु
त्तमा ॥ नीरुजश्चजनाःसर्वेसर्वोपद्रववर्जिताः ॥ ६५ ॥ कौमुदीक्रियतेतस्माद्भावंकर्तुंमहीतले ॥ योयादृशेनभावेनतिष्ठत्यस्यांचषण्मुख ॥
॥ ६६ ॥ हर्षदुःखादिभावेनतस्यवर्षंप्रयातिहि ॥ रुदितेरोदतेवर्षंहृष्टेवर्षंप्रहर्षितम् ॥ ६७ ॥ भुक्तेभोक्ताभवेद्वर्षंस्वस्थेस्वस्थंभाविष्याति ॥
तस्मात्प्रहृष्टैःकर्त्तव्याकौमुदीचशुभैर्नरैः ॥ ६८ ॥ वैष्णवीदानवीचेयंतिथिःप्रोक्ताचकार्तिके ॥ ६९ ॥ दीपोत्सवंजनितसर्वजनप्रसादंकुर्वं
तियेशुभतयाबलिराजपूजाम् ॥ दानोपभोगसुखबुद्धिमतांकुलानांहर्षंप्रयातिसकलंप्रमुदंचवर्षम् ॥ ७० ॥ स्कंदैतास्तिथयोनूनंद्वितीयाद्याश्चविश्रुताः ॥
मासैश्चतुर्भिश्चततःप्रावृट्कालेशुभावहाः ॥ ७१ ॥ प्रथमाश्रावणेमासितथाभाद्रपदेपरा ॥ तृतीयाश्वयुजेमासिचतुर्थीकार्तिकेभवेत् ॥ ७२ ॥
कलुषाश्रावणेमासितथाभाद्रपदेमला ॥ आश्विनेप्रेतसंचाराकार्तिकेयाम्यकामता ॥ ७३ ॥ ॥ गुहउवाच ॥ ॥ कस्मात्साकलुषाप्रोक्ताकस्मा
त्सानिर्मलामता ॥ कस्मात्साप्रेतसंचाराकस्माद्याम्याप्रकीर्तिता ॥ ७४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिस्कंदवचःश्रुत्वाभगवान्भूतभावनः ॥ उवाचव
चनंश्लक्ष्णंप्रहसन्वृषभध्वजः ॥ ७५ ॥ ॥ महेशउवाच ॥ ॥ पुरावृत्रवधेवृत्तेप्राप्तेराज्येपुरंदरे ॥ ब्रह्महत्यापनोदार्थमश्वमेधःप्रवर्तितः ॥ ७६ ॥
क्रोधादिंद्रेणवज्रेणब्रह्महत्यानिषूदिता ॥ षड्विधासाक्षितैःक्षिप्तावृक्षतोयमहीतले ॥ ७७ ॥ नार्यां[1]भ्रूणहणिवह्नौसंविभज्ययथाक्रमम् ॥ तत्पापश्रवणा
त्पूर्वंद्वितीयायादिनेनच ॥ ७८ ॥ नारीवृक्षनदीभूमिवह्निभ्रूणहनस्तथा ॥ कलुषीभवनंजातोह्यतोर्थंकलुषास्मृता ॥ ७९ ॥ मधुकैटभयोरक्तेपुरामग्नानुमे
दिनी ॥ अष्टांगुलापवित्रासानारीणांतुरजोमलम् ॥ ८० ॥ नद्यःप्रावृण्मलासर्वावह्निरूर्ध्वंमषीमलः ॥ निर्यासमलिनावृक्षाःसंगाद्भ्रूणहनोमलाः ॥ ८१ ॥
कलुषानिचरंत्यस्यांतेनैषाकलुषामता ॥ देवर्षिपितृधर्माणांनिंदकानास्तिकाःशठाः ॥ ८२ ॥ तेषांसावाङ्मलात्पूताद्वितीयातेननिर्मला ॥ अन

---

[1] भ्रूणहरे इतिपाठान्तरम्।

ध्यायेषुशास्त्राणिपाठयंतिपठंतिच ॥ ८३ ॥ सांख्यकास्तार्किकाःश्रौतास्तेषांशब्दापशब्दजात् ॥ मलात्पूताद्वितीयायांततोर्थैर्निर्मलाचसा ॥ ८४ ॥
कृष्णस्यजन्मनावत्सत्रैलोक्यंपावितंभवेत् ॥ नभस्येतेविनिर्दिष्टानिर्मलासातिथिर्बुधैः ॥ ८५ ॥ अग्निष्वात्ताबर्हिषदआज्यपाःसोमपास्तथा ॥ पितृन्पि
तामहान्प्रेतसंचारात्प्रेतसंचरा ॥ ८६ ॥ प्रेतास्तुपितरःप्रोक्तास्तेषांतस्यांतुसंचरः ॥ पुत्रपौत्रैस्तुदौहित्रैःस्वधामंत्रैस्तुपूजिताः ॥ ८७ ॥ श्राद्धदानमखै
स्तृप्तायांत्यतःप्रेतसंचरा ॥ महालयेतुप्रेतानांसंचारोभुविदृश्यते ॥ ८८ ॥ तेनैषाप्रेतसंचाराकीर्तिताशिखिवाहन ॥ यमस्यक्रियतेपूजायतोस्यांपावकेन
रैः ॥ ८९ ॥ तेनैषायाम्यकाप्रोक्तासत्यंसत्यंमयोदितम् ॥ एतत्कार्तिकमाहात्म्यंयेशृण्वंतिनरोत्तमाः ॥ ९० ॥ कार्तिकस्नानजंपुण्यंतेषांभवति
निश्चितम् ॥९१॥ कार्तिकेचद्वितीयायांपूर्वाह्णेयममर्चयेत् ॥ भानुजायांनरःस्नात्वायमलोकंनपश्यति ॥९२॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुद्वितीयायांतुशौनक ॥
यमोयमुनयापूर्वंभोजितःस्वगृहेर्चितः ॥ ९३ ॥ द्वितीयायांमहोत्सर्गोनारकीयाश्चतर्पिताः ॥ पापेभ्योविप्रयुक्तास्तेमुक्ताःसर्वनिबंधनात् ॥ ९४ ॥
आशंसिताश्चसंतुष्टाःस्थिताःसर्वैयदृच्छया ॥ तेषांमहोत्सवोवृत्तोयमराष्ट्रसुखावहः ॥ ९५ ॥ अतोयमद्वितीयेयंत्रिषुलोकेषुविश्रुता ॥ तस्मान्नि
जगृहेविप्रनभोक्तव्यंततोबुधैः ॥ ९६ ॥ स्नेहेनभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंपुष्टिवर्द्धनं ॥ दानानिचप्रदेयानिभगिनीभ्योविधानतः ॥ ९७ ॥ स्वर्णालं
कारवस्त्राणिपूजासत्कारसंयुतम् ॥ भोक्तव्यंसहजायाश्चभगिन्याहस्ततःपरम् ॥ ९८ ॥ सर्वासुभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंबलवर्द्धनम् ॥ ऊर्जेशुक्लद्वितीया
यांपूजितस्तर्पितोयमः ॥ ९९ ॥ महिषासनमारूढोदंडमुद्गरभृत्प्रभुः ॥ वेष्टितःकिंकरैर्हृष्टैस्तस्मैयाम्यात्मनेनमः ॥ १०० ॥ यैर्भगिन्यःसुवा
सिन्योवस्त्रदानादितोषिताः ॥ नतेषांवत्सरंयावत्कलहोनरिपोर्भयम् ॥ १०१ ॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंधर्मकामार्थसाधनम् ॥ व्याख्यातंसकलंपुत्रसर
हस्यंमयानघ ॥ १०२ ॥ यस्यांतिथौयमुनयायमराजदेवःसंभोजितःप्रतितिथौस्वसृसौहृदेन ॥ तस्मात्स्वसुःकरतलादिहयोभुनक्तिप्राप्नोतिवित्तशुभ
संपदमुत्तमांसः ॥ १०३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येद्वाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥
॥ कार्त्तिकेयउवाच ॥ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ विधिंमासोपवासस्यफलंचास्ययथोदितम् ॥१॥ यथाविधिनरैःकार्याव्रतचर्यायथा
भवेत् ॥ आरभ्यतेयथापूर्वंसमाप्यंहियथाविधि ॥ २ ॥ यावत्संख्यंतुकर्तव्यंतत्प्रब्रूहिमहेश्वर ॥ व्रतमेतत्सुरश्रेष्ठविस्तरेणममानघ ॥ ३ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥
साधुपावकिसर्वंतेयत्पृष्टंप्रब्रुऽवेनघ ॥ भक्त्यामतिमतांश्रेष्ठशृणुष्वगदतोमम ॥ ४ ॥ सुराणांचयथाविष्णुस्तपतांचयथारविः ॥ मेरुःशिखरिणांयद्व
द्वैनतेयश्चपक्षिणाम् ॥ ५ ॥ तीर्थानांतुयथागंगाप्रजानांतुयथावणिक् ॥ श्रेष्ठंसर्वव्रतानांतुतद्वन्मासोपवासनम् ॥ ६ ॥ सर्वव्रतेषुयत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुचैवाहि ॥

सर्वदानोद्भवंचैवलभेन्मासोपवासकृत् ॥ ७ ॥ अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैर्विविधैर्भूरिदक्षिणैः ॥ नतत्पुण्यमवाप्नोतियन्मासपरिलंघनात् ॥ ८ ॥ तेनजप्तंहुतंदत्तं
तपस्तप्तंकृतास्वधा ॥ यःकरोतिविधानेननरोमाससमुपोषणम् ॥९॥ उद्दिश्यवैष्णवंयज्ञंसमभ्यर्च्यजनार्दनम् ॥ गुरोराज्ञांततोलब्ध्वाकुर्यान्मासोपवासनम्॥
॥ १० ॥ वैष्णवानियथोक्तानिकृत्वासर्वव्रतानितु ॥ द्वादश्यादीनिपुण्यानिततोमाससमुपावसेत् ॥ ११ ॥ अतिकृच्छ्रंचपाराकंकृत्वाचांद्रायणंततः ॥
मासोपवासंकुर्वीतज्ञात्वादेहबलाबलम् ॥ १२ ॥ वानप्रस्थोयतिर्वापिनारीवाविधवामुने ॥ मासोपवासंकुर्वीतगुरोर्विप्राज्ञयाततः ॥ १३ ॥ आश्विनस्या
मलेपक्षेएकादश्यामुपोषितः ॥ व्रतमेतत्तुगृह्णीयाद्यावत्त्रिंशद्दिनानितु ॥ १४ ॥ वासुदेवंसमभ्यर्च्यकार्तिकंसकलंनरः ॥ मासंचोपवसेद्यस्तुसमुक्तिफल
भाग्भवेत् ॥ १५ ॥ अच्युतस्यालयेभक्त्यात्रिकालंकुमुदैःशुभैः ॥ मालतींदीवरैःपद्मैःकमलैस्तुसुगंधिभिः ॥१६॥ कुंकुमोशीरकर्पूरैर्विलिप्यवरचंदनैः॥
नैवेद्यधूपदीपाद्यैरर्चयेच्चजनार्दनम् ॥ १७ ॥ मनसाकर्मणावाचापूजयेद्गरुडध्वजम् ॥ कुर्वन्नरस्त्रीविधवावृहद्भक्तिर्जितेंद्रियः ॥ १८ ॥ नाम्नामेवतथा
लापंविष्णोःकुर्यादहर्निशम् ॥ भक्त्याविष्णोस्तुतिर्वाच्यामिथ्यालापविवर्जिता ॥ १९ ॥ सर्वसत्वदयायुक्तःशांतवृत्तिरहिंसकः ॥ सुप्तोवाह्यासनस्थो
वावासुदेवंप्रकीर्तयेत् ॥ २० ॥ स्मृत्वालोकनगंधादिस्वादितंपरिकीर्तितम् ॥ अन्नस्यवर्जयेद्ग्रासंग्रासानांसम्प्रमोक्षणम् ॥ २१ ॥ गात्राभ्यंगंशिरोभ्यंगं
तांबूलंसविलेपनम् ॥ व्रतस्थोवर्जयेत्सर्वंयच्चान्यच्चनिराकृतम् ॥ २२ ॥ नव्रतस्थःस्पृशेत्किंचिद्विकर्मस्थंनचालयेत् ॥ देवतायतनेतिष्ठन्गृहस्थश्चा
चरेद्व्रतम् ॥ २३ ॥ कृत्वामासोपवासंतुयथोक्तविधिनानरः ॥ नारीवाविधवासाध्वीवासुदेवंसमर्चयेत् ॥ २४ ॥ अन्यूनाधिकमेवंतुव्रतंत्रिंशद्दिनैरिति ॥
कृत्वामासोपवासंतुसंयतात्माजितेंद्रियः ॥ २५ ॥ ततोर्चयेदेवपुण्यंद्वादश्यांगरुडध्वजम् ॥ पूजयेत्पुष्पमालाभिर्गंधधूपविलेपनैः ॥ २६ ॥ वस्त्रालंकार
वाद्यैश्चतोषयेदच्युतंनरः ॥ संस्नापयेद्धरिंभक्त्यातीर्थचंदनवारिभिः ॥ २७ ॥ चंदनेनानुलिप्तांगंधूपपुष्पैरलंकृतम् ॥ वस्त्रदानादिभिश्चैवभोजयित्वा
द्विजोत्तमान् ॥ २८ ॥ दद्याच्चदक्षिणांतेभ्यःप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ विप्रान्क्षमापयित्वातुविसृज्याभ्यर्च्यपूज्यच ॥ २९ ॥ एवंवित्तानुसारेणभक्तियुक्ते
नशक्तितः ॥ एवंमासोपवासान्हिकृत्वाभ्यर्चजनार्दनम् ॥३०॥ भोजयित्वाद्विजांश्चैवविष्णुलोकेमहियते ॥ एवंमासोपवासांतेवृत्वाविप्रांस्त्रयोदश ॥३१॥
निर्यापयेत्ततस्तान्वैविधिनायेनतच्छृणु ॥ कारयेद्वैष्णवंयज्ञमेकादश्यामुपोषितः॥३२॥पूजयित्वातुदेवेशमाचार्यानुज्ञयाहरिम् ॥ अर्चयित्वायथाशक्त्या
ह्यभिवाद्यगुरुंतथा॥३३॥ततोनुभोजयेद्विप्रान्नमस्कारपुरःसरम् ॥ विशुद्धकुलचारित्रान्विष्णुपूजनतत्परान् ॥ ३४ ॥ पूजयित्वातथासर्वान्भोजयित्वात्र
योदश ॥ तांबूलवस्त्रयुग्मानिभोजनाच्छादनानिच ॥ ३५ ॥ योगपट्टानिसूत्राणिब्रह्मसूत्राणिचैवहि ॥ दत्त्वाचैवद्विजाग्र्येभ्यःपूजयित्वाप्रणम्यच ॥ ३६ ॥

ततोनुपूजयेद्भक्त्याशय्यास्तरणसंस्कृताम् ॥ साच्छादनांशुभांश्रेष्ठांसोपधानामलंकृताम् ॥ ३७ ॥ कारयित्वात्मनोमूर्तिंकांचनींतुस्वशक्तितः ॥
न्यसेत्तस्यांतुशय्यायामर्चयित्वास्रगादिभिः ॥ ३८ ॥ आसनंपादुकाछत्रंवस्त्रयुग्ममुपानहौ ॥ पवित्राणिचपुष्पाणिशय्यायामुपकल्पयेत् ॥ ३९॥ एवंश
य्यांतुसंकल्प्यप्रणिपत्यचतान्द्विजान्॥प्रार्थयेच्चानुमोदार्थंविष्णुलोकंव्रजाम्यहम्॥४०॥ततोव्रजेन्नरःश्रेष्ठंविष्णोःस्थानमनामयम् ॥मंडपस्थांस्तुतान्विप्रा
नितिवाच्यंमुहुर्मुहुः॥४१॥मंत्रहीनंभक्तिहीनंक्रियाहीनंद्विजोत्तमाः॥सर्वंसंपूर्णतांयातुभवद्वाक्यप्रसादतः ॥ विधिर्मासोपवासस्ययथावत्परिकीर्तितः॥४२॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेमासोपवासकथनंनामात्रयोविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२३ ॥
॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ प्रबोधिन्याश्चमाहात्म्यंपापघ्नंपुण्यवर्द्धनम् ॥ मुक्तिदंतत्वबुद्धीनांशृणुष्वसुरसत्तम ॥ १ ॥ तावद्गर्जंतिसेनानिगंगाभागीरथी
क्षितौ ॥ यावन्नायातिपापघ्नीकार्तिकेहरिबोधिनी ॥ २ ॥ तावद्गच्छंतितीर्थानिआसमुद्रसरांसिच ॥ यावत्प्रबोधिनीविष्णोस्तिथिर्नायातिकार्तिके
॥ ३ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ एकेनैवोपवासेनप्रबोधिन्यांयथाभवत् ॥ ४॥ दुर्लभंचैवदुष्प्राप्यंत्रैलोक्येसचराचरे ॥ तदपिप्रार्थि
तंविप्रददातिप्रतिबोधिनी ॥ ५ ॥ ऐश्वर्यंसंसृतिंज्ञानंराज्यंचसुखसंपदम् ॥ ददात्युपोषिताविप्रहेलयाहरिबोधिनी ॥ ६ ॥ मेरुमंदरतुल्यानिपापान्युपा
र्जितानिच ॥ एकेनैवोपवासेनदहतेहरिबोधिनी ॥ ७ ॥ उपवासंप्रबोधिन्यांयःकरोतिस्वभावतः ॥ विधिनानरशार्दूलयथोक्तंलभतेफलम् ॥ ८ ॥ पूर्व
जन्मसहस्रेषुपापंयत्समुपार्जितम् ॥ जागरेणप्रबोधिन्यांदह्यतेतूलराशिवत् ॥ ९ ॥ शृणुपण्मुखवक्ष्यामिजागरस्यचलक्षणम् ॥ यस्यविज्ञानमात्रेणदुर्लभो
नजनार्दनः ॥ १० ॥ गीतंवाद्यंचनृत्यंचपुराणपठनंतथा ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंपुष्पंगंधानुलेपनम् ॥ ११ ॥ फलमर्घ्यंचश्रद्धाचदानमिंद्रियसंयमम् ॥ सत्या
न्वितंविनिद्रंचमुदायुक्तंक्रियान्वितम् ॥ १२ ॥ साश्चर्यंचैवसोत्साहमालस्यादिविवर्जितम् ॥ प्रदक्षिणादिसंयुक्तंनमस्कारपुरःसरम् ॥१३॥ नीराजनसमायु
क्तमनिर्विण्णेनचेतसा ॥ यामेयामेमहाभागकुर्वन्नीराजनंहरेः ॥ १४ ॥ एतैर्गुणैःसमायुक्तंकुर्याज्जागरणंविभोः ॥ एकाग्रमानसोयस्तुनपुनर्जायते
भुवि ॥ १५ ॥ यएवंकुरुतेभक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ जागरंवासरेविष्णोर्नीयतेपरमांगतिम् ॥ १६ ॥ पुरुपसूक्तेनयोनित्यंकार्तिकेअ
र्चयेद्धरिम् ॥ वर्षकोटिसहस्राणिपूजितस्तेनकेशवः ॥ १७ ॥ यथोक्तेनविधानेनपंचरात्रोदितेनवै ॥ कार्तिकेत्वर्चयेन्नित्यंमुक्तिभागीभवेन्नरः ॥ १८ ॥
नमोनारायणायेतिकार्तिकेयोर्चयेद्धरिम् ॥ समुक्तोनारकैर्दुःखैःपदंगच्छत्यनामयम् ॥ १९ ॥ हरेर्नामसहस्रंचगजराजस्यमोक्षणम् ॥ कार्तिकेपठते
यस्तुपुनर्जन्मनविंदति ॥ २० ॥ युगकोटिसहस्राणिमन्वंतरशतानिच ॥ द्वादश्यांकार्तिकेमासिजागरीवसतेदिवि ॥ २१ ॥ कुलेतस्यचसंजाताःशतशोथ

सहस्रशः ॥ प्राप्नुवंतिपदंविष्णोस्तस्मात्कुर्वीतजागरम् ॥ २२ ॥ कार्तिकेपश्चिमेयामेस्तवंगानंकरोतियः ॥ श्वेतद्वीपेतुवसतेपितृभिःसहभामिनि ॥ २३ ॥
नैवेद्यदानंहरयेकार्तिकेदिनसंक्षये ॥ युगानिवसतेस्वर्गेतावंतिमुनिसत्तमाः ॥ २४ ॥ अक्षयंमुनिशार्दूलमालतीकमलार्चनम् ॥ अर्चयेद्देवदेवेशंसयाति
परमंपदम् ॥२५॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुकृत्वाह्येकादशींनरः ॥ प्रातर्दत्त्वाशुभान्कुंभान्सयातिममंमंदिरम् ॥२६॥ ॥ कार्त्तिकेयउवाच ॥ ॥ भगवन्नुच्य
तांपुण्यंव्रतानांपरमंव्रतम् ॥ कर्तव्यंकार्तिकेमासिभवताभीष्मपंचकम् ॥ २७ ॥ विधानंतस्यचफलंतथैवसुरसत्तम ॥ कथयस्वप्रसादान्मेमुनीनांचापि
तामह ॥ २८ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ प्रवक्ष्यामिमहापुण्यंव्रतंविधिमतांवर ॥ भीष्मेणैतद्यतःप्राप्तंव्रतंपंचदिनात्मकम् ॥ २९ ॥ सकाशाद्वासुदे
वस्यतेनोक्तंभीष्मपंचकम् ॥ व्रतस्यास्यगुणान्वक्तुंकःशक्तःकेशवादृते ॥ ३० ॥ कार्त्तिकेशुक्लपक्षेतुशृणुधर्मपुरातनम् ॥ वसिष्ठभृगुगर्गाद्यैश्ची
र्णंकृतयुगादिषु ॥ ३१ ॥ अंबरीषेणभोगाद्यैश्चीर्णंत्रेतायुगादिषु ॥ ब्राह्मणैर्ब्रह्मचर्येणजपहोमक्रियादिभिः ॥ ३२ ॥ क्षत्रियैश्चतथावैश्यैःसत्यशौ
चपरायणैः ॥ दुष्करंसत्यहीनानामशक्यंबालचेतसाम् ॥ ३३ ॥ दुष्करंभीष्ममित्याहुर्नशक्यंप्राकृतैर्नरैः ॥ यस्तत्करोतिविप्रेंद्रतेनसर्वंकृतं
भवेत् ॥ ३४ ॥ व्रतंचैतन्महापुण्यंमहापातकनाशनम् ॥ अतोनरैःप्रयत्नेनकर्त्तव्यंभीष्मपंचकम् ॥ ३५ ॥ कार्तिकस्यामलेपक्षेस्नात्वासम्यग्विधानतः ॥
एकादश्यांतुगृह्णीयाद्व्रतंपंचदिनात्मकम् ॥ ३६ ॥ प्रातःस्नात्वाविशेषेणमध्याह्नेचतथाव्रती ॥ नद्यांनिर्झरगर्तेवासमालभ्यचगोमयम् ॥ ३७ ॥
यवव्रीहितिलैःसम्यक्पितॄन्संतर्पयेत्क्रमात् ॥ स्नात्वामौनंनरःकृत्वाधौतवासादृढव्रतः ॥ ३८ ॥ भीष्मायोदकदानंचअर्घ्यंचैवप्रयत्नतः ॥ पूजाभी
ष्मस्यकर्तव्यादानंदद्यात्प्रयत्नतः ॥ ३९ ॥ पंचरत्नंविशेषेणदत्त्वाविप्राययत्नतः ॥ वासुदेवोपिसंपूज्योलक्ष्मीयुक्तःसदाप्रभुः ॥ ४० ॥ पंचकेपूजयित्वा
तुकोटिकल्पानितुष्यति ॥ य[१]त्किंचित्क्रियतेसर्वंपंचधातुप्रकल्पयेत् ॥ ४१ ॥ संवत्सरव्रतानांचलभतेसकलंफलम् ॥ कृत्वातूदकदानंतुतथार्घ्यस्यच
दापनम् ॥ ४२ ॥ मंत्रेणानेनयःकुर्यान्मुक्तिभागीभवेन्नरः ॥ ४३ ॥ वैयाघ्रपादगोत्रायसांकृतेप्रवरायच ॥ अपुत्रायददाम्येतदुदकंभीष्मवर्मणे ॥ ४४ ॥
वसूनामवतारायशंतनोरात्मजायच ॥ अर्घ्यंददामिभीष्मायआजन्मब्रह्मचारिणे ॥ ४५ ॥ इतिअर्घ्यमंत्रः ॥ अनेनविधिनायस्तुपंचकंतुसमापयेत् ॥
अश्वमेधसमंपुण्यंप्राप्नोत्यत्रनसंशयः ॥ ४६ ॥ पंचाहमपिकर्तव्यंनियमंचप्रयत्नतः ॥ नियमेनविनापुत्रनभाव्यंव्रतकर्मणा ॥ ४७ ॥ उत्तरायणहीना
यभीष्मायप्रददौहरिः ॥ उत्तरायणहीनोपिशुद्धिंलब्ध्वांविनाशुभाः ॥ ४८ ॥ ततःसंपूजयेद्देवंसर्वपापहरंहरिम् ॥ अनंतरंप्रयत्नेनकर्तव्यंभीष्मपंचकम्॥४९॥

---

[१] यत्किंचित्कुरुतेमर्त्य इतिपाठान्तरम् ।

स्नापयेतजलैर्भक्त्यामधुक्षीरघृतेनच ॥ तथैवपंचगव्येनगंधचंदनवारिणा ॥ ५० ॥ चंदनेनसुगंधेनकुंकुमेनाथकेशवम् ॥ कर्पूरोशीरमिश्रेणलेपयेद्गरु
डध्वजम् ॥ ५१ ॥ अर्चयेद्रुचिरैःपुष्पैर्गंधधूपसमन्वितैः ॥ गुग्गुलुंघृतसंयुक्तंदहेत्कृष्णायभक्तिमान् ॥ ५२ ॥ दीपकंतुदिवारात्रौदद्यात्पंचदिनादिषु ॥
नैवेद्यंदेवदेवस्यपरमान्नंनिवेदयेत् ॥ ५३ ॥ एवमभ्यर्चयेद्देवंसंस्मृत्यचप्रणम्यच ॥ ॐ नमोवासुदेवायजपेदष्टोत्तरंशतम् ॥ ५४ ॥ जुहुयाच्चघृताभ्यक्तै
स्तिलव्रीहियवादिभिः ॥ षडक्षरेणमंत्रेणस्वाहाकारान्वितेनच ॥ ५५ ॥ उपास्यपश्चिमांसंध्यांप्रणम्यगरुडध्वजम् ॥ जपित्वापूर्ववन्मंत्रांक्षितिशायीभवे
द्व्रती ॥ ५६ ॥ सर्वमेतद्विधानंतुकार्यंपंचदिनानितु ॥ विशेषोत्रव्रतेह्यस्मिन्यदन्यूनंशृणुष्वतत् ॥ ५७ ॥ प्रथमेह्निहरेःपादौपूजयेत्कमलैर्व्रती ॥
द्वितीयेबिल्वपत्रेणजानुदेशंसमर्चयेत् ॥ ५८ ॥ ततोनुपूजयेच्छीर्षमालत्याचक्रपाणिनः ॥ कार्तिक्यांदेवदेवस्यभक्त्यातद्गतमानसः ॥ ५९ ॥ अ
र्चित्वातंहृषीकेशमेकादश्यांसमासतः ॥ निष्प्राश्यगोमयंसम्यगेकादश्यामुपावसेत् ॥ ६० ॥ गोमूत्रंमंत्रवद्भूमौद्वादश्यांप्राशयेद्व्रती ॥ क्षीरंचैवत्रयो
दश्यांचतुर्दश्यांतथादधि ॥ ६१ ॥ संप्राश्यकायशुद्ध्यर्थंलंघयित्वाचतुर्दिनम् ॥ पंचमेदिवसेस्नात्वाविधिवत्पूज्यकेशवम् ॥ ६२ ॥ भोजयेद्ब्राह्मणा
न्भक्त्यातेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ पापबुद्धिंपरित्यज्यब्रह्मचर्येणधीमता ॥ ६३ ॥ मद्यंमांसंपरित्यज्यमैथुनंपापकारिणम् ॥ शाकाहारेणमुन्यन्नैः
कृष्णार्चनपरोनरः ॥ ६४ ॥ ततोनक्तंसमाश्नीयात्पंचगव्यपुरःसरम् ॥ एवंसम्यक्समाप्तस्ययथोक्तंफलमाप्नुयात् ॥ ६५ ॥ मद्यपोयत्पिबेन्मद्यं
जन्मनोमरणांतिकम् ॥ एतद्भीष्मव्रतंकृत्वाप्राप्नोतिपरमंपदम् ॥ ६६ ॥ स्त्रीभिर्[1]ब्राह्मणवाक्येनकर्तव्यंधर्मवर्द्धनम् ॥ विधवाभिश्चकर्तव्यंमोक्षसौख्या
भिवृद्धये ॥ ६७ ॥ सर्वकामसमृद्ध्यर्थंपुण्यार्थमपिपावके ॥ नित्यस्नानेतथादानेयेकार्तिकमुपासते ॥ ६८ ॥ वैश्वदेवश्चकर्तव्योविष्णुध्यानप
रायणैः ॥ आरोग्यपुत्रदोवत्समहापातकनाशनः ॥ ६९ ॥ तीर्थेषुकार्तिकंकुर्यात्सर्वयत्नेनषण्मुख ॥ संवत्सरव्रतानांतुसमाप्तिःकार्तिकेमता
॥ ७० ॥ पापस्यप्रतिमाकार्यारौद्रवक्त्रातिभीषणा ॥ खड्गहस्ताविनिष्क्रांतालोहदंष्ट्राकरालिनी ॥ ७१ ॥ तिलप्रस्थोपरिस्थाप्याकृष्णवस्त्रा
भिवेष्टिता ॥ रक्तपुष्पकृतापीडाज्वलत्कांचनकुंडला ॥ ७२ ॥ संपूज्यपरयाभक्त्याधर्मराजस्यनामभिः ॥ इममुच्चारयेन्मंत्रंगृहीतकुसुमांजलिः ॥
॥ ७३ ॥ यदन्यजन्मनिकृतमिहजन्मनिवापुनः ॥ पापंप्रशममायातुतवपादप्रसादतः ॥ ७४ ॥ एवंसंपूज्यविधिवत्प्रतिमांतांचकांचनीम् ॥ कृत्वा
पूजांयथाशक्त्याविप्राणांवेदवादिनाम् ॥ ७५ ॥ प्रीतयेदेवदेवस्यकृष्णस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ ब्राह्मणायप्रदातव्यंधर्मोमेप्रीयतामिति ॥ ७६ ॥ वाच

---

[1] स्त्रीभिर्वाभर्तृवाक्यने तिपाठः ।

कायप्रदातव्यायथाशक्त्याचदक्षिणा ॥ दद्याद्धिरण्यंगाश्चैवकृष्णोमेप्रीयतामिति ॥ ७७ ॥ कृतकृत्यस्थितोभूत्वाविरक्तःसंयतोभवेत् ॥ अन्येषामपि
दातव्यंस्वशक्त्यादानमुत्तमम् ॥ ७८ ॥ शांतचित्तो[1]निरपराधःपरंपदमवाप्नुयात् ॥ नीलोत्पलदलश्यामश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः ॥ ७९ ॥ अष्टपादैकनयनः
शंकुकर्णःखरस्वनः ॥ जडीद्विजिह्वस्ताम्राक्षोमृगराजतनुच्छदः ॥८०॥ चिंतनीयोमहादेवोयस्यरूपंनाविद्यते ॥ इदंभीष्मेणकथितंशरतल्पगतेनमे ॥८१॥
तदेतत्तेमयाख्यातंदुष्करंभीष्मपंचकं ॥ धन्यंपुण्यंपापहरंयुधिष्ठिरमहाव्रतम् ॥ यत्कृत्वाब्रह्महागोघ्नः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ८२ ॥ यद्भीष्मपंचकमितिप्र
थितंपृथिव्यामेकादशीप्रभृतिपंचदशीनिरुद्धम् ॥ उक्तंनभोजनपरस्यतदानिषेधस्तास्मिन्व्रतेशुभफलंप्रददातिविष्णुः ॥ ८३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥
एतत्सर्वाधिकंपुण्यंदुर्लभंभुवनेकृतम् ॥ इदंगुह्यंमयाख्यातंशास्त्रसारसमुच्चयम् ॥ ८४ ॥ सुराणांगोपितंसर्वमतिगुह्यंचमोक्षदम् ॥ श्रुत्वाचैकपदेदेविअग
म्यागमनेरताः ॥ ८५ ॥ कन्याविक्रीस्वसाविक्रीह्युभयंतुविमोचयेत् ॥ मोक्षदंचइदंशास्त्रंप्रकाशंनेतरेजने ॥ ८६ ॥ श्रुत्वाचैकपदेयस्तुमोक्षंगच्छतिमान
वः ॥ गोपनीयंप्रयत्नेनयेचापित्यागिनोनराः ॥ ८७ ॥ नतेषांकथ्यतेपुण्यंसत्यंसत्यंचषण्मुख ॥ इत्येतत्सर्वमाख्यातंकार्तिकस्यतुयत्फलम् ॥ ८८ ॥
॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ कथितंदेवदेवेनपुत्रायहितकाम्यया ॥ पितुस्तद्वाक्यमाकर्ण्यषण्मुखोहर्षनिर्भरः ॥ ८९ ॥ ऊचुःप्रांजलयःसर्वेतंदेवंजगदायुषम् ॥
कृतकृत्यावयंजाताः श्रुत्वाकार्तिकजंफलम् ॥ ९० ॥ अपरंनास्तिश्रोतव्यंप्राप्तंमेजन्मनःफलम् ॥ माहात्म्यमेतदाकर्ण्यपूजयेद्यस्तुपाठकम् ॥ ९१ ॥ गो
भूहिरण्यवस्त्रैश्चविष्णुतुल्योयतोहिसः ॥ वाचकेपूजितेयस्माद्विष्णुर्भवतिपूजितः ॥ ९२ ॥ तथातंपूजयेन्नित्यंयदीच्छेत्सफलंशुभम् ॥ धर्मशास्त्रंपुराणंचवे
दविद्यादिकंचयत् ॥ ९३ ॥ पुस्तकंवाचकायैवदातव्यंधर्ममिच्छता ॥ पुराणविद्यादातारोह्यनंतफलभोजिनः ॥ ९४ ॥ यःपठेतइदंभक्त्याश्रुत्वाचैवाव
धारयेत् ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ९५ ॥ धनंधान्यंयशःपुत्रानायुरारोग्यमेवच ॥ माहात्म्यश्रवणादेवलभ्यतेचनसंशयः ॥ ९६ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेचतुर्विंशत्यधिकशततमोध्यायः ॥ १२४ ॥ छ ॥
॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ सूतसूतमहाभागत्वयालोकहितैषिणा ॥ कथितंकार्तिकाख्यानंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ १ ॥ अधुनामाघमाहात्म्यंवदनोलोम
हर्षणे ॥ श्रुतेनयेनलोकानांसंशयःक्षीयतेमहान् ॥२॥ पुराकेनमहाभागलोकेस्मिन्संप्रकाशितम् ॥ माघस्नानस्यमाहात्म्यंसेतिहासंतदादिश ॥ ३ ॥ सू
तउवाच ॥ ॥ साधुसाधुमुनिश्रेष्ठायूयंकृष्णपरायणाः ॥ यत्पृच्छथमुदायुक्ताभक्त्याकृष्णकथामुहुः ॥ ४ ॥ कथयिष्यामिमाघस्यमाहात्म्यंपुण्यवर्ध

---

१ नरोऽव्याधिरितिपाठः ।

नम् ॥ पापघ्नंशृण्वतांपुंसांस्नातानांचारुणोदये ॥ ५ ॥ एकदापार्वतीविप्राःशंकरंलोकशंकरम् ॥ पप्रच्छविनयोपेतास्पृष्ट्वातच्चरणांबुजम् ॥ ६ ॥
॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ देवदेवमहादेवभक्तानामभयप्रद ॥ प्रसीदनाथविश्वेशयत्पृच्छेतद्वदाधुना ॥ ७ ॥ श्रुतानानाविधाधर्मास्त्वत्तःपूर्वंमयाविभो ॥
अधुनाश्रोतुमिच्छामिमाहात्म्यंमाघजंवद ॥ ८ ॥ तत्तुकेनपुराचीर्णंकोविधिःकाचदेवता ॥ तत्सर्वंविस्तराद्ब्रूहियतस्त्वंभक्तवत्सलः ॥ ९ ॥ ॥ महे
शउवाच ॥ ॥ अध्वराऽवभृथस्नातऋषिभिःकृतमंगलः ॥ पूजितोनागरैःसर्वैःस्वपुरान्निर्गतोबहिः ॥ १० ॥ दिलीपोभूभृतांश्रेष्ठोमृगयारसिकोनृपः ॥
कौतूहलसमाविष्टआखेटव्यूहसंवृतः ॥ ११ ॥ उपानद्गूढपादस्तुनीलोष्णीषउरच्छदी ॥ बद्धगोधांगुलित्राणोधनुष्पाणिःसरीसृपः ॥ १२ ॥ बद्धक्षुद्रासिधानुष्कै
स्तथाभूतैश्चपत्तिभिः ॥ [1]गांधारेषुसुरम्येषुवनेषुविपुलेषुच ॥ १३ ॥ उल्लंघितमहास्रोतायुवापंचास्यविक्रमः ॥ मुदाक्रीडतितैःसार्द्धंकुंजेषुमृगयन्मृगान् ॥ १४ ॥
हन्यतांहन्यतामेषमृगोवैषपलायते ॥ इतिजल्पन्स्वभृत्येषुस्वयमुत्पत्त्यहंतिच ॥ १५ ॥ इतस्ततःपुनर्यातिक्वचित्पश्यन्वनस्थलीम् ॥ विटपोड्डीनसंत्रस्तली
नकोकिकुलाकुलाम् ॥ १६ ॥ हरिणीगणवित्रस्तां[2]धावच्छ्वावकादिङ्मुखाम् ॥ क्वचित्फेरवफेत्कारतारारावविभीषणाम् ॥ १७ ॥ खड्गयूथैःक्वचिल्लक्ष्मींदधाना
मिवदंतिनाम् ॥ क्वचित्कोटरै[3]संदष्टोलूकनादविनादिनीम् ॥ १८ ॥ मृगारिपदमुद्राभिर्मुद्रितांचक्वचित्क्वचित् ॥ शार्दूलनखनिर्भिन्नरोहिद्रक्तारुणांक्वचित् ॥
॥ १९ ॥ पीवरस्तनभारार्तसुस्निग्धमहिषीगणैः ॥ अवरोधाजिरक्षोणींसूचयंतींमनःक्वचित् ॥ २० ॥ क्वचिद्वृक्षघनच्छन्नांवन्यपुष्पसुगंधिनीम् ॥ [4]क्वचिल्लतागृ
हद्वारांभृंगशब्दसुशोभनाम् ॥ २१ ॥ अर्धनिःसृतनिर्मोकनागभीमबृहद्बिलाम् ॥ बिलेषुलीनाजगरैर्भीमांनिर्मोकसर्पिणीम् ॥ २२ ॥ क्वचिद्दावानलज्वालांशि
लाज्योतिःसुशोभनाम् ॥ फूत्कारशब्दसंपूर्णांमृगव्याघ्रसमाकुलाम् ॥ २३ ॥ प्रविमुंचञ्छुनांयूथंशशकेषुक्वचित्क्वचित् ॥ पल्वलेषुचविश्रम्यपुनर्यातिवना
न्तरम् ॥ २४ ॥ एवंव्रजतिराजेन्द्रेव्याधवर्गेचवल्गति ॥ कुर्वन्कोलाहलंतत्रसारंगोनिर्गतोवनात् ॥ २५ ॥ [5]स्फालवेगक्रमाक्रांतदुर्गमार्गमहीतलः ॥ कदाचिद्व
गनारूढःकदाचिद्भूमिगोचरः ॥ २६ ॥ वक्रस्रोतोतिगंभीरंकण्टकद्रुमसंकुलम् ॥ प्रविष्टोविषमारण्यंराजासौतत्पदानुगः ॥ २७ ॥ दूराद्दूरतरंगत्वा
देशाद्देशंचनिर्जनम् ॥ मृगादर्शनसंरम्भसंशुष्कगलकन्धरः ॥ २८ ॥ ताम्रतालुमुखःस्विन्नःश्रांतपत्तिःस्खलद्ध्वानिः ॥ अतीत्यदीर्घमार्गान्सतृषार्तो
मध्यगेरवौ ॥ २९ ॥ ददर्शाग्रेतुकासारंस्पर्धयंतमपांपतिम् ॥ घनपादपतीरस्थंसुतीर्थंविमलंशुभम् ॥ ३० ॥ विशालंविकचांभोजंमधुमत्तमधुव्रत
म् ॥ पद्मिनीपत्रपालाशच्छन्नंमरकतैरिव ॥ ३१ ॥ स्वच्छंदमुच्छलन्मत्स्यंस्वच्छंसाधुमनोयथा ॥ चलज्जलचरैर्मिश्रंवीचिराजिविराजितम् ॥ ३२ ॥

---

१ कांतारेषु–इ०पा० । २ धावच्छ्वापददिङ्मुखाम्–इ०पा० । ३ संलीनोलूकीनाद–इ०पा० । ४ क्वचिल्लतागृहद्वारं भृंगघोरणतोरणम्–इ० पा० । ५ फालवेग० इत्यपिपाठान्तरम् ।

अंतर्ग्राहगणक्रूरंखलानामिवमानसम् ॥ क्वचिच्छैवालदुर्गम्यंकृपणस्यैवमंदिरम् ॥ नानाविहङ्गसर्वार्तिशमयंतंदिवानिशम् ॥ ३३ ॥ दातारमिवस
र्वैस्वैरायन्नार्तिप्रणाशनम् ॥ तर्पयंतंनिजांभोभिःश्वापदान्स्वापितॄनिव ॥ ३४ ॥ हरंतंसर्वसंतापंहिमांशुरिवचाह्निकम् ॥ तंदृष्ट्वाभूद्गतग्लानिश्चातको
जलदंयथा ॥ ३५ ॥ तत्रपीतजलोराजाकृतमाध्याह्निकक्रियः ॥ भुक्ताखेट[1]कमांसानिसहायैःसहितोनृपः ॥ ३६ ॥ उवाससरसस्तीरेसुरम्यांकथ
यन्कथाम् ॥ ततःशरासनेबाणंकृत्वारात्रौ[2]स्थितस्तरौ ॥ ३७ व्याधाःसंधानमास्थायरुरुधुःककुभांपथः ॥ एवंस्थितेषुवीरेषुवनेविस्तार्यवागुरा
म् ॥ ३८ ॥ निशार्धेनिर्गतंयूथंसूकराणांतटेतटे ॥ चरित्वासरसीकंदान्पपातव्याधसंकुले ॥ ३९ ॥ राज्ञाविद्धाश्चतेक्रोडाव्याधैश्चबहवोहताः ॥
क्षणेनैववराहास्तेविद्धाःपेतुर्महीतले ॥ ४० ॥ तान्दृष्ट्वातुमुलंनादंव्याधाश्चक्रुःसुदर्पिताः ॥ धावंतःप्रमुदायुक्तामिलितायत्रभूपतिः ॥ ४१ ॥ ताना
दायभटैर्भूयोनिःसृतःसरसीतटात् ॥ स्वपुरंगंतुकामोसौदृष्टवान्पथितापसम् ॥ ४२ ॥ ब्राह्मणंवृद्धहारीतंशं[3]खचक्रसुशोभितम् ॥ नियमैर्दुष्करैरुग्रैः
परिक्षीणकलेवरम् ॥ ४३ ॥ [4]अस्थिशेषंमहद्दांतंविस्फुरत्कर्कशत्वचम् ॥ दधानंहारिणंचर्मवसानंमृदुवल्कलम् ॥ ४४ ॥ कुर्वाणंनैगमंजाप्यंनख
लोमजटाधरम् ॥ तंवनाश्रमिणंदृष्ट्वामार्गेदत्त्वाससंभ्रमः ॥ ४५ ॥ प्रणम्यशिरसाराजाकृतपद्मांजलिःस्थितः ॥ अथचैनमलंकारैर्द्विजोनिश्चित्यभूमि
पम् ॥ ४६ ॥ उवाचश्रेयसेहेतोःपरोपकृतिवांच्छया ॥ किमर्थंगम्यतेराजन्कालेपुण्यतमेशुभे ॥ ४७ ॥ माघमासे[5]विहायैवप्रातःस्नानंसरोवरे ॥ प्रत्यु
वाचततोराजानाहंजानेद्विजोत्तम ॥ ४८ ॥ माघस्नानफलंकीदृक्तन्मेकथयविस्तरात् ॥ इतिभूपवचःश्रुत्वाप्राहवैखानसोमुनिः ॥ ४९ ॥ भगवा
न्द्युमणिःशीघ्रमभ्युदेतितमोपहा ॥ स्नानकालोयमस्माकंनकथावसरोनृप ॥ ५० ॥ स्नात्वागच्छवसिष्ठंतंपृच्छस्वस्वकुलप्रभुम् ॥ इत्युक्त्वातापसो
मौनीप्रातःस्नानायनिर्गतः ॥ ५१ ॥ प्रत्यावृत्यादिलीपोपितत्रस्नात्वायथाविधि ॥ पुनःस्वनगरींवीरोगतोसौहर्षपूरितः ॥ ५२ ॥ अन्तःपुरेनिवेद्या
थवानप्रस्थकथांपुनः ॥ श्वेताश्वरथमारुह्यसुश्वेतच्छत्रचामरः ॥ ५३ ॥ सालंकारःसुवासाश्चसंवृत्तोमंत्रिभिःसह ॥ जयशब्दान्पुनःशृण्वन्स्तुतोमा
गधवंदिभिः ॥ ५४ ॥ वसिष्ठस्याश्रमंयातऋषिवाक्यमनुस्मरन् ॥ तत्रैवनत्वाब्रह्मर्षिंविनयाचारपूर्वकम् ॥ ५५ ॥ दत्तासनोगृहीतार्घ्यआशीर्भिः
समलंकृतः ॥ सानंदंमुनिनापृष्टःकुशलंभूपतिर्यदा ॥ ५६ ॥ तदाब्रवीद्वचोराजाहर्षयन्मुनिमानसम् ॥ सोपिवैखानसेनोक्तंपप्रच्छमधुराकृतिः ॥ ५७ ॥

---

[1] खेटकसंपन्नम्–इ० पा० । [2] स्थितस्तटे–इ० पा० । [3] वैखानसमतेस्थितमिति–इ० पा० । [4] तपसाकृशदेहंतं विस्फुटत्-इ० पा० । [5] विधायैव–इ०पा० ।

॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनश्रुताविस्तरतोमया ॥ आचारोदंडनीतिश्चराजधर्माश्चयेपरे ॥ ५८ ॥ चतुर्णामपिवर्णानामाश्रमाणां
चयाःक्रियाः ॥ दानानितद्विधानानियज्ञाश्चविधयस्तथा ॥ ५९ ॥ [1]व्रतानितत्प्रदिष्टानिविष्णोराराधनंतथा ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिमाघस्नानेच
यत्फलम् ॥ विधेयंयद्विधानेनतन्मेब्रह्मन्मुनेवद ॥ ६० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ सम्यगुक्तंपरंश्रेयोलोकत्रयहितावहम् ॥ [2]निर्मली
करणंतेनमुनिनावनवासिना ॥ ६१ ॥ कटाक्षैःकामिनीनांतेप्रत्यासन्नमखंडिताः ॥ कामयंतेमृगाकैंतेस्रोतसिस्नातुमेवच ॥ ६२ ॥ विनावह्निंवि
नायज्ञमिष्टापूर्तंविनाप्रिये ॥ वांच्छंतिसद्गतिंस्नातुंप्रातर्माघेवहिर्जले ॥ ६३ ॥ [3]गोभूंहिरण्यमाणिक्यस्वर्णधेन्वादिकानिये ॥ अदत्त्वेच्छं
तिचैकार्णेमाघंस्नातानराधिप ॥ ६४ ॥ त्रिःसप्ताहव्रतैःकृच्छ्रैःपराकैश्चनिजांतनुम् ॥ अशोष्येच्छंतियेस्वर्गंतपसिस्नांतुतेसदा ॥६५॥ हरेःपूजाचवै
शाखेतपःपूजाचकार्तिके ॥ तपोहोमस्तथादानंत्रयंमाघेविशिष्यते ॥ ६६ ॥ सानुबंधोतिपर्यासोधराधीशोभवेद्ध्रुवम् ॥ कैवल्योत्पादकाबु
द्धिययावानभवेत्पुनः ॥ ६७ ॥ पदध्यावरिवस्यासाविहितादिव्यलोचनैः ॥ तदनन्नंतपोदानंमाघेमासिनृपोत्तम ॥ ६८ ॥ सकामोवाप्रजायेवाहर
येताद्दिनापिवा ॥ कायशुद्धिव्रतीभूत्वाचतुर्द्धास्नानजंफलम् ॥ ६९ ॥ निरन्नाअदितिःसस्नौमाघेद्वादशवत्सरे ॥ पुत्रांश्चद्वादशादित्यान्लभेत्रैलोक्यदी
पकान् ॥ ७० ॥ सुभगारोहिणीमाघादानशीलात्वरुंधती ॥ शचीचरूपसंपन्नाप्रासादेसप्तभूमिके ॥ ७१ ॥ विमलीकृतशोभाढ्योनर्तकीललिताजिरे ॥
द्वीपवर्णसमुच्छिन्नेरूपवतस्त्रीजनाकुले ॥ ७२ ॥ गीतवादित्रनिर्घोषेमंगलाचारशोभिते ॥ वेदध्वनिपवित्रेचविद्वाद्भिःप्रैरलंकृते ॥ ७३ ॥ सुरार्चनरतेरम्ये
सदातिथिनिषेविते ॥ मुदितांस्तेवसंतीहयैःस्नानंमकरेरवौ ॥ ७४ ॥ यैर्दत्तंबहुमाघेचमुरारिश्चार्चितःस्तुतः ॥ इष्टवस्तुपरित्यागान्नियमस्यतुपालना
त् ॥ ७५ ॥ धर्मसूतिःसदामाघःपापमूलंनिकृंतति ॥ काममूलःफलद्वाःानिष्कामोज्ञानदःसदा ॥ ७६ ॥ येलोकाज्ञानशीलानांयेलोकाविपिनौकसा
म् ॥ येलोकाविष्णुभक्तानांतेमाघस्नायिनांसदा ॥ ७७ ॥ देवलोकान्निवर्ततेपुण्यैरन्यैःपरंतप ॥ कदाचिन्ननिवर्ततेमाघस्नानरतानराः ॥ ७८ ॥
माघेस्नात्वातुयोधेनुंदद्यान्मर्त्यःपयस्विनीम् ॥ तस्यायावंतिरोमाणिसर्वांगेचनृपोत्तम ॥ ७९ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ माघस्नानंप्रकुर्वा
णोयोदद्यात्सगुडांस्तिलान् ॥ ८० ॥ पातकंतस्यप्रक्षाल्यनिर्मलोभातिवैनरः ॥ सर्वेषांधान्यराशीनांतिलाःपापप्रणाशनाः ॥ ८१ ॥ तस्मान्माघेप्रयत्ने

---

[1] व्रतानि तत्प्रतिष्ठाश्च–इ॰पा॰ मुद्रितमाघमाहात्म्ये । [2] निर्मलीकरणं लोकेमुनीनां वनवासिनाम् । इ–पा॰ । [3] गोभूमितिलवासांसि स्वर्णधान्यानिकानिच । अदत्त्वेच्छंति येनाकंतेमाघे स्नातुमुद्यताः । इ॰ पाठान्तरम् ।

नतिलादेयानृपोत्तम ॥ माघस्नानंप्रकुर्वाणोदद्याद्ब्राह्मणभोजनम् ॥ ८२ ॥ पितॄन्संतर्प्यशुद्धात्मायातिविष्णोःपरंपदम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमाघोदाने
ननीयते ॥ ८३ ॥ अदानंनाक्षिपेन्माघंसर्वदानृपसत्तम ॥ वित्तानुसारंज्ञात्वावैमाघेदानंसदाददेत् ॥ ८४ ॥ माघस्नानंतुयःकुर्यादुपानहकमंडलून् ॥
ददातिब्राह्मणेभ्यश्चसस्वर्गेतिष्ठतिध्रुवम् ॥ ८५ ॥ माघस्नानमयंराजन्कुर्वाणस्तपउत्तमम् ॥ दानंविनाक्षिपेन्नैवदानात्स्वर्गमवाप्यते ॥ ८६ ॥ दानेन
प्राप्यतेस्वर्गोदानेनप्राप्यतेसुखम् ॥ दानेनहीयतेपापंमहापातकजंनृप ॥ ८७ ॥ अदानंनतपोभातिह्यसूर्यंगगनंयथा ॥ असंततिकुलंयद्वादाचारेणविनागृ
हम् ॥ ८८ ॥ नातःपरतरंकिंचित्पवित्रंपापनाशनम् ॥ विद्याधरायसंगांतंभृगुणामणिपर्वते ॥ ८९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्कदाभृगु
र्विप्रोनिजगादमहीधरे ॥ तस्मैधर्मोपदेशंचकथ्यतांमेकुतूहलात् ॥ ९० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ द्वादशाब्दंपुराराजन्नववर्षबलाहकः ॥ तेनोद्विग्नाः
प्रजाःक्षीणागताःसर्वादिशोदश ॥ ९१ ॥ खिलीभूतेतदामध्येहिमवद्विंध्ययोर्नृप ॥ स्वाहास्वधावषट्कारवेदाध्ययनवर्जिते ॥ ९२ ॥ सोपप्लुवेतदालोके
लुप्तधर्मेचनिष्प्रभे ॥ फलमूलान्नपानीयशून्येवैभूमिमंडले ॥ ९३ ॥ विंध्यपादतरुच्छन्नरम्यरेवातटाश्रमात् ॥ सहशिष्यैश्चनिर्गम्यहिमाद्रिंसगतोभृ
गुः ॥ ९४ ॥ तत्रातिष्ठतिकैलासागिरेःपश्चिमतोगिरिः ॥ मणिकूटइतिख्यातोहेमरत्नशिलोच्चयः ॥ ९५ ॥ अधोधःस्फटिकश्वेतोमध्येनीलशिलोगिरिः ॥
भूतिभिःसर्वतःशुक्लोनीलकंठइवाबभौ ॥ ९६ ॥ [1]सर्वत्रासौनीलशिलोहेमरेखांतरांतरः ॥ स्फुरद्विद्युल्लतःकृष्णोजीमूतइवराजते ॥ ९७ ॥ मूर्ध्निनीलशिलः
शैलअधःकांचनमेखलः॥नारायणइवाभातिपरिवीतइवांबरः॥९८॥अमेखलासुनीलाभोमध्येमध्येसितोपलः॥सतारकमिवव्योमशुशुभेसमहीधरः ॥ ९९ ॥
लब्ध्वात्मनस्तनुंशुभ्रांदीप्तदिव्यौषधीधरः ॥ [2]बहुद्योतकरोभातिद्वितीयइवचंद्रमाः ॥१००॥ अधित्यकासुसंगीतैःकिन्नरीणांसकीचकैः ॥ रंभापत्रपताका
भिःशोभतेससदाऽचलः ॥१०१॥ हरितोपलवैदूर्यपद्मरागशिताश्मनाम् ॥रुग्रश्मिमंडलैःसोगइंद्रचापैरिवावृतः ॥१०२॥ सर्वधातुमयैर्हैमैर्नानारत्नैःप्रशोभि
तः ॥ [3]सोग्निज्वालैरिवात्युच्चैःशृंगैःसर्वत्रवेष्टितः ॥१०३॥ तस्यागत्यनितंबेषुसतृणासुशिलासुच ॥ [4]विद्याधर्यःप्रसेवंतेस्वपतीन्कामविक्लवाः ॥ १०४ ॥ नि
रुद्धांतर्मरुन्मार्गोजितक्लेशाविरागिणः ॥ ध्यायंत्यहर्निशंब्रह्मरम्यसानुगुहासुच ॥१०५॥ साक्षसूत्रकराःसिद्धाअर्धोन्मीलितलोचनाः ॥ आराधयंतिभूतेशं
सुंदरीषुदरीषुच ॥१०६॥ मंदारकुसुमामोदसुरभीकृतदिङ्मुखः॥ एषनिर्झरिणीवारिझंकारमुखरःसदा॥१०७॥उपत्यकासुखेलद्भिर्वनस्थैःकलभैर्गजैः॥क
स्तूरीमृगयूथैश्चचारुचित्रमृगैस्तथा ॥१०८॥ विलसच्चामरीवृंदैर्विचित्रैःश्वापदैस्तथा ॥ नदत्पारावतैश्चैवचकोरैश्चापिकोकिलैः ॥१०९॥ राजहंसमयूरैश्चस

---

[1] सर्वनीलशिलाटचश्च । [2] बहुदीप्तिधृतोद्द्योतविवस्वानिवभातिसः । [3] साग्निज्वालैरिवोच्चैः स इतिपाठः । [4] विद्याधराहि सेवंते स्वपत्नीःकामविह्वलाः इ० पा० ।

दारम्यःसपर्वतः॥सेव्यमानःसदादेवैर्गुह्यकैरप्सरोगणैः॥११०॥ ॥राजोवाच॥ ॥ बह्वाश्चर्यमयःशैलःसर्वसिद्धिसमाश्रयः॥भगवन्कियदुच्छ्रायःकियदायाम
विस्तरः॥१११॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥षट्त्रिंशद्योजनोच्छ्रायोमस्तकेदशयोजनः॥आयामविस्तराभ्यांतुमूलेषोडशयोजनः॥११२॥हरिचंदनमंदारचूतरा
जिविराजितः ॥ देवदारुद्रुमाकीर्णःसरलार्जुनशोभितः ॥११३॥ कालागरुलवंगैश्चनिकुंजैश्चलतागृहैः ॥ विराजतेगिरिश्रेष्ठःसदापुष्पफलप्रदः ॥ ११४ ॥
तंदृष्ट्वापर्वतंरम्यंतदादुर्भिक्षपीडितः ॥ भृगुश्चकारतत्रैववसतिंहृष्टमानसः ॥ ११५॥ (तस्मिन्मनोहरेशैलेकंदरेषुवनेषुच) ॥ चिरकालंतपस्तेपेतपःसुनि
रतोभृगुः ॥एवंतिष्ठतिराजेंद्रद्विजेस्वाश्रमवासिनि ॥ ११६ ॥ अवतीर्यागतौशैलाद्द्वौविद्याधरदंपती ॥ समागम्यमुनिंनत्वास्थितौतावतिदुःखितौ॥११७॥
तथाविधौचतौदृष्ट्वामंजुवाक्यंद्विजोब्रवीत् ॥ वदविधाधरप्रीत्यायुवांकिमतिदुःखितौ॥११८॥ श्रुत्वातस्यमुनेर्वाक्यंप्राहविद्याधरोद्विजम् ॥श्रूयतांतापसश्रे
ष्ठममदुःखस्यकारणम् ॥११९॥ सुकृतस्यफलंप्राप्यप्राप्तोस्मित्रिदशालयम्॥ लब्ध्वाऽपिदेवतादेहंसुखंव्याघ्रस्यमेभवत् ॥ १२० ॥ नजानेकर्मणःकस्य
विपाकोयमुपस्थितः ॥ इतिसंस्मृत्यसंस्मृत्यनलेभेशर्ममेमनः ॥ १२१ ॥ अन्यच्चश्रूयतांविप्रयेनमेह्याकुलंमनः ॥ जायेयंममकल्याणीमधुवाणीसुरूपि
णी ॥ १२२ ॥ नृत्यगीतकलाभिज्ञासर्वसद्गुणशालिनी ॥ यस्मिन्कालेकुमारीयंतदाचाऽमलयानया ॥ १२३ ॥ विपंचींपरिवादिन्यातंत्रीभिःसप्त
भिर्भृशम् ॥ वीणावादरसाभिज्ञस्तोषितोनारदोमुनिः ॥ १२४ ॥ मुग्धभावेपिगायंत्यात्वनयारक्तकंठया ॥ विचित्रस्वरनादज्ञोदेवराजोपितोषितः
॥ १२५ ॥ अस्याःकौतुकभिन्नांग्यावादयंत्याविपंचिकाम् ॥ नानावक्रगतिंस्निग्धंश्रुत्वातंपंचमध्वनिम् ॥ १२६ ॥ तुतोषोद्भिन्नरोमांचोधुन्वन्मौलिम
हेश्वरः ॥ शीलौदार्य[1]गुणग्रामरूपयौवनसंपदा ॥ १२७ ॥ नानयासदृशीनाकेकाचिदस्तिनितंबिनी ॥ कथंदेवसुखीरामाकाहंव्याघ्रमुखःपुमान्॥१२८॥
इतिब्रह्मन्सदाचिंत्यदह्यामिहृदिसर्वदा ॥ इतिविद्याधरप्रोक्तंश्रुत्वाचेक्ष्वाकुनंदनः ॥ १२९ ॥ त्रिकालज्ञोभृगुःप्राहप्रहसन्दिव्यलोचनः ॥ शृणुविद्याधरश्रेष्ठ
विचित्रंकर्मणांफलम् ॥ १३० ॥ प्राप्यप्राज्ञानमुह्यंतिमुह्यंत्यज्ञानचेतसः ॥ माक्षिकापदमात्रंतुयथाहिविषमंविषम् ॥ १३१ ॥ क्रियात्वविहिताल्पापिविपा
केदारुणातथा ॥ उपोष्यैकादशींमाघेतैलाभ्यंगःकृतस्त्वया ॥ १३२ ॥ द्वादश्यांप्राग्भवेदेहेतेनव्याघ्रमुखोभवान् ॥ उपोष्यैकादशींपुण्यांद्वादश्यांते
लसेवनात् ॥ १३३ ॥ कुरूपंप्राप्तवान्देहंपुराह्येवंपुरूरवाः ॥ दृष्ट्वात्मनःकुकायंसतेनदुःखेनदुःखितः ॥ १३४ ॥ गिरिराजंसमागम्यदेवतासरसस्तटे ॥
स्थित्वाचपरमप्रीत्याशुचिःस्नातःकुशासने ॥ १३५ ॥ नवनीलघनश्यामंनलिनायतलोचनम् ॥ शंखचक्रगदापद्मधरंपीतांबरावृतम् ॥ १३६ ॥

---

[1] गुणारामा इ० पा० ।

कौस्तुभेनविराजंतंवनमालाधरंहरिम् ॥ चिंतयन्हृदयेराजानिग्रहीताखिलेंद्रियः ॥ १३७ ॥ मासत्रयंनिराहारस्तपस्तेपेसुदारुणम् ॥ अल्पे
नतपसातुष्टःसप्तजन्मकृतार्चनः ॥ १३८ ॥ संस्मरंस्तस्यभूपस्यतदाप्रादुरभूत्स्वयम् ॥ माघस्यशुक्लपक्षेतुद्वादश्यांमकरेरवौ ॥ १३९ ॥ शंखा
द्भिरभिषिच्याशुमुदातंचक्रवर्तिनम् ॥ वासुदेवोददौतस्मैस्मारयंस्तैलचेष्टितम् ॥ १४० ॥ अतीवसुंदरंरूपंकमनीयंमनोहरम् ॥ येनतंचकमेदेवी
उर्वशीदेवनायिका ॥ १४१ ॥ इत्थंलब्धवरोराजाकृतकृत्यःपुरंगतः ॥ इतिकर्मगतिंज्ञात्वाकिंविद्याधरखिद्यते ॥ १४२ ॥ भवान्परिजिही
र्षुश्चेद्दानवस्यविरूपताम् ॥ शीघ्रंमद्वचनादेवप्राचीनाघविनाशनम् ॥ १४३ ॥ माघमासेकुरुस्नानंमणिकूटनदीजले ॥ मुनिसिद्धसुरैर्जु
ष्टेकथयिष्यामितद्विधिम् ॥ १४४ ॥ तवभाग्यवशान्माघोनिकटःपंचमेहनि ॥ पौषस्यैकादशींशुक्लामारभ्यस्थंडिलेशयः ॥ १४५ ॥ मासमेकं
निराहारस्त्रिकालंस्नानमाचर ॥ त्रिकालमर्चयन्विष्णुंत्यक्तभोगोजितेंद्रियः ॥ १४६ ॥ माघस्यैकादशीशुक्लायावद्विद्याधरोत्तम ॥ ततोनिर्द
ग्धपापंत्वांद्वादश्यांपुण्यवासरे ॥ १४७ ॥ अभिषिच्याशिवैस्तोयैर्मंत्रपूतैरहंसुर ॥ कामवक्त्रोपमंवक्त्रंकरिष्यामितवानघ ॥ १४८ ॥ देवता
वदनोभूत्वात्वंविद्याधरसत्तम ॥ अनयावरवर्णिन्यासार्द्धंक्रीडयथासुखम् ॥ १४९ ॥ ज्ञातमाघप्रभावस्त्वंमाघस्नानंसदाकुरु ॥ यथामनोरथा
वाप्तिर्जायतेतवसर्वदा ॥ १५० ॥ इत्युक्तंभृगुणातस्मैसर्वज्ञेनमहात्मना ॥ विद्याधरायराजेंद्रपुनर्गाथाउदाहृता ॥ १५१ ॥ माघस्नानैर्विपन्नाश
माघस्नानैरघक्षयः ॥ सर्वयज्ञाधिकोमाघःसर्वदानफलप्रदः ॥ १५२ ॥ माघोगर्जतियज्ञेभ्योमाघोयोगाश्चगर्जति ॥ तीव्राश्चतपसोमाघोभोविद्याधरग
र्जति ॥ १५३ ॥ पुष्करेचकुरुक्षेत्रेब्रह्मावर्तेपृथूदके ॥ अविमुक्तेप्रयागेचगंगासागरसंगमे ॥ १५४ ॥ यत्फलंदशभिर्वर्षैःप्राप्यतेनियमैर्नरैः ॥ तत्फलंप्राप्य
तेमाघेत्र्यहस्नानान्नसंशयः ॥ १५५ ॥ स्वर्गलोकेचिरंरागोयेषांमनसिवर्तते ॥ यत्रक्वापिजलेतैस्तुस्नातव्यंमकरेरवौ ॥ १५६ ॥ आयुरारोग्यसंपत्तिरू
पसौभाग्यतागुणाः ॥ येषांमनोरथस्तैस्तुनत्याज्यंमाघमज्जनम् ॥ १५७ ॥ येचबिभ्यंतिनरकाद्येदरिद्राश्चसंचितात् ॥ सर्वथातैःप्रयत्नेनमाघेकार्यंनिम
ज्जनम् ॥ १५८ ॥ दारिद्र्यचपापदौर्भाग्यपंकप्रक्षालनायच ॥ माघस्नानान्नचान्योस्तिउपायोराजसत्तम ॥ १५९ ॥ श्रद्धाहीनानिकर्माणितथात्यल्पफ
लानिवै ॥ फलंददातिसंपूर्णंमाघस्नानंयथातथा ॥ १६० ॥ अकामोवासकामोवायत्रक्वापिबहिर्जले ॥ इहामुत्रचदुःखानिमाघस्नायीनविंदति ॥
॥ १६१ ॥ पक्षद्वयेयथाचंद्रोवर्द्धतेक्षीयतेतथा ॥ पातकंक्षीयतेमाघेपुण्यराशिश्चवर्धते ॥ १६२ ॥ यथाचखन्याजायंतेरत्नानिविविधानिच ॥
स्नानात्पुण्यानिजायंतेनराणांमाघतस्तथा ॥ आयुर्वित्तंकलत्रादिसंपदःप्रभवंतिच ॥ १६३ ॥ कामधेनुर्यथाकामंचिंतामणिस्तुचिंतितम् ॥

माघस्नानंददातीहतद्वत्सर्वान्मनोरथान् ॥ १६४ ॥ कृतेतपःपरंज्ञानंत्रेतायांयजनंतथा ॥ द्वापरेतुकलौज्ञानंमाघःसर्वयुगेषुच ॥ १६५ ॥ सर्वेषामेव
वर्णानामाश्रमाणांचभूपते ॥ माघस्नानंतुधर्मस्यधाराभिरभिवर्षति ॥ १६६ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इतिवाक्यंभृगोःश्रुत्वातस्मिन्नेवाश्रमेसुरः ॥
सहैवभृगुणामाघेगिरौनिर्झरिणीतटे ॥ १६७ ॥ यथोक्तविधिनास्नानमकरोद्भार्ययासह ॥ भृगोरनुग्रहात्सोथसंप्राप्यमनसेप्सितम् ॥ १६८ ॥ देवतासद
नोभूत्वामुमुदेमणिपर्वते ॥ आजगामभृगुर्विंध्यंतमनुग्राह्यहर्षितः ॥ १६९ ॥ मणिमयगिरिराजेस्नानमात्रेणमाघेमदनवदनरूपस्तत्रविद्याधरोऽभूत् ॥
क्षपितनियमदेहोविंध्यपादावतीर्णोभृगुरपिसहशिष्यैराजगामाथरेवाम् ॥ १७० ॥ अखिलभुवनसारंमाघमाहात्म्यमेतद्द्विजवरभृगुणोक्तंभूपविद्याधराय ॥
विविधफलविचित्रंयःशृणोतीहनित्यंरुचिरसकलकामान्देववत्प्राप्नुयात्सः ॥ १७१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडे
माघमाहात्म्येवसिष्ठदिलीपसंवादेपंचविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १२५ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ अधुनामाघमाहात्म्यंप्रवक्ष्यामिनृपोत्तम ॥ पृ
च्छतेकार्तवीर्यायदत्तात्रेयेणभाषितम् ॥ १ ॥ दत्तात्रेयंहरिंसाक्षाद्वसंतंसह्यपर्वते ॥ पप्रच्छतंद्विजंगत्वाराजामाहिष्मतीपतिः ॥ २ ॥ ॥ सहस्रार्जुनउ
वाच ॥ ॥ भगवन्योगिनांश्रेष्ठसर्वेधर्माःश्रुतामया ॥ माघस्नानफलंब्रूहिकृपयाममसुव्रत ॥३॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ श्रूयतांनृपशार्दूलएतत्प्रश्नो
त्तरंशुभम् ॥ ब्रह्मणोक्तंपुराह्येतन्नारदायमहात्मने ॥ ४ ॥ तत्सर्वंकथयिष्यामिमाघस्नानफलंमहत् ॥ यथादेशंयथातीर्थंयथाविधियथाक्रियम् ॥ ५ ॥
अस्मिन्वैभारतेवर्षेकर्मभूमौविशेषतः ॥ अमाघस्नायिनांनृणांनिष्फलंजन्मकीर्तितम् ॥ ६ ॥ असूर्यंगगनंयद्वदचन्द्रमुडुमंडलम् ॥ तद्वन्नाभातिसत्क
र्ममाघस्नानंविनानृप ॥ ७ ॥ व्रतैर्दानैस्तपोभिश्चनतथाप्रीयतेहरिः ॥ माघमज्जनमात्रेणयथाप्रीणातिकेशवः ॥ ८ ॥ नसमंविद्यतेकिंचित्तेजः
सौरेणतेजसा ॥ तद्वत्स्नानेनमाघस्यनसमाःक्रतुजाःक्रियाः ॥ ९ ॥ प्रीतयेवासुदेवस्यसर्वपापापनुत्तये ॥ माघस्नानंप्रकुर्वीतस्वर्गलाभायमानवः
॥ १० ॥ किंरक्षितेनदेहेनसुपुष्टेनबलीयसा ॥ अध्रुवेणाप्यशुचिनामाघस्नानंविनाभवेत् ॥ ११ ॥ अस्थिस्तंभंस्नायुबद्धंमांसक्षतजलेपनम् ॥ च
र्मावनद्धंदुर्गंधपात्रंमूत्रपुरीषयोः ॥ १२ ॥ जराशोकविपद्व्याप्तंरोगमंदिरमातुरम् ॥ रजस्वलमनित्यंचसर्वदोषसमाश्रयम् ॥ १३ ॥ परोपतापिता
पार्तंपरद्रोहिपरंविषम् ॥ लोलुपंपिशुनंक्रूरंकृतघ्नंक्षणिकंतथा ॥ १४ ॥ दुष्पूरंदुर्धरंदुष्टंदोषत्रयसमन्वितम् ॥ अशुचिस्राविसच्छिद्रंतापत्रयविमोहित
म् ॥ १५ ॥ निसर्गतोऽधर्मरतंतृष्णाशतसमाकुलम् ॥ कामक्रोधमहालोभनरकद्वारसंस्थितम् ॥ १६ ॥ [1]क्रिमिविड्भस्मभवतिपरिणामेशुनांहविः ॥

---

१ कृमिवर्चस्कभस्मास्थिपरिपाकसमाकुलम्—इ० पा० ।

ईदृक्शरीरंव्यर्थंहिमाघस्नानविवर्जितम् ॥ १७ ॥ बुद्बुदाइवतोयेषुपूतिकाइवजंतुषु ॥ जायंतेमरणायैवमाघस्नानविवर्जिताः ॥ १८ ॥ अवैष्णवो
हतोविप्रोहतंश्राद्धमयोगिच ॥ अब्रह्मण्यंहतंक्षेत्रमनाचारंहतंकुलम् ॥ १९ ॥ सदंभश्चहतोधर्मःक्रोधेनैवहतंतपः ॥ अदृढंचहतंज्ञानंप्रमादेनहतंश्रुत
म् ॥ २० ॥ [1]गुर्वभक्ताहतानारीब्रह्मचारीतयाहतः ॥ अदीप्तेग्नौहतोहोमो[2]हेताभुक्तिरसाक्षिका ॥ २१ ॥ उपजीव्याहताकन्यास्वार्थेपाकक्रियाहता ॥
शूद्राभिक्षोहतोयागःकृपणस्यहतंधनम् ॥ २२ ॥ अनभ्यासाहताविद्याहतोराजाविरोधकृत् ॥ जीवनार्थंहतंतीर्थंजीवनार्थंहतंव्रतम् ॥ २३ ॥ अस
त्याचहतावाणीतथापैशुन्यवादिनी ॥ संदिग्धश्चहतोमंत्रोव्यग्रचित्तोहतोजपः ॥ २४ ॥ हतमश्रोत्रियेदानंहतोलोकश्चनास्तिकः ॥ अश्रद्धयाहतंस
र्वंकृतंयत्पारलौकिकम् ॥ २५ ॥ इहलोकोहतोनृणांदरिद्राणांयथानृप ॥ मनुष्याणांतथाजन्ममाघस्नानंविनाहतम् ॥ २६ ॥ मकरस्थेरवौयो
हिनस्नात्यनुदितेरवौ ॥ कथंपापैःप्रमुच्येतकथंसात्रिदिवंव्रजेत् ॥ २७ ॥ ब्रह्महाहेमहारीचसुरापोगुरुतल्पगः ॥ माघस्नायीविपापःस्यात्तत्संसर्गी
चपंचमः ॥ २८ ॥ माघमासेरटंत्यापःकिंचिदभ्युदितेरवौ ॥ ब्रह्मघ्नंवासुरापंवाकंपतंतंपुनीमहे ॥ २९ ॥ उपपापानिसर्वाणिपातकानिमहांत्यपि ॥
भस्मीभवंतिसर्वाणिमाघस्नायिनिमानवे ॥ ३० ॥ कंपंतिसर्वपापानिमाघस्नानसमागमे ॥ नाशकालोयमस्माकंयदिस्नास्यतिवारिणि ॥ ३१ ॥
एवंक्रोशंतिपापानिदृष्ट्वास्नानोद्यतंनरम् ॥ पावकाइवदीप्यंतेमाघस्नानैर्नरोत्तमाः ॥ ३२ ॥ विमुक्ताःसर्वपापेभ्योमेघेभ्यइवचंद्रमाः ॥ आर्द्रंशुष्कं
लघुस्थूलंवाङ्मनःकर्मभिःकृतम् ॥ ३३ ॥ माघस्नानंदहेत्पापंपावकःसमिधोयथा ॥ प्रामादिकंचयत्पापंज्ञानाज्ञानकृतंचयत् ॥ ३४ ॥
स्नानमात्रेणतन्नश्येन्मकरस्थेदिवाकरे ॥ निष्पापास्त्रिदिवंयांतिपापिष्ठायांतिशुद्धताम् ॥ ३५ ॥ संदेहोनात्रकर्तव्योमाघस्नानेनराधिप ॥
सर्वेधिकारिणोमाघेविष्णुभक्तौयथानृप ॥ ३६ ॥ सर्वेषांस्वर्गदोमाघःसर्वेषांपापनाशनः ॥ एषएवपरोमंत्रोह्येतदेवपरंतपः ॥ ३७ ॥ प्रायश्चित्तंपरंचै
तन्माघस्नानमनुत्तमम् ॥ नृणांजन्मांतराभ्यासान्माघस्नानेमतिर्भवेत् ॥ ३८ ॥ अध्यात्मज्ञानकौशल्यंजन्माभ्यासाद्यथानृप ॥ संसारकर्दमाले
पप्रक्षालनविशारदम् ॥ ३९ ॥ पावनंपावनानांचमाघस्नानंपरंनृप ॥ स्नांतिमाघेनयेराजन्सर्वकामफलप्रदे ॥ ४० ॥ कथंतेभुंजतेभोगांश्चंद्रसूर्य
ग्रहोपमान् ॥ शृणुराजन्महाश्चर्यंमाघस्नानप्रभावजम् ॥ ४१ ॥ कुब्जिकानामकल्याणीब्राह्मणीभृगुवंशजा ॥ बालवैधव्यदुःखार्तातपस्तेपे
सुदुस्तरम् ॥ ४२ ॥ विंध्यपादेम[3]हांक्षेत्रेरेवाकपिलसंगमे ॥ तत्रसाव्रतिनीभूत्वानारायणपरायणा ॥ ४३ ॥ सदाचारवतीनित्यंनित्यंसंगविवर्जिता ॥

---

१ दुर्भगाचेतिपाठः । २ हताशक्तिरसात्विकी । ३ कुक्षौ ।

जितेंद्रियाजितक्रोधासत्यवागल्पभाषिणी ॥ ४४ ॥ सुशीलादानशीलाचदेहशोषणशालिनी ॥ पितृदेवद्विजेभ्यश्चदत्वाहुत्त्वातथानले ॥ ४५ ॥
षष्ठकालेचसाभुङ्क्तेह्युंच्छवृत्तिःसदानृप ॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रपाराकतप्तकृच्छ्रादिभिर्व्रतैः ॥ ४६ ॥ पुण्यान्नयतिसामासान्नर्मदायाश्चरोधसि ॥ एवंतया
तपस्विन्यावल्कलिन्यासुशीलया ॥ ४७ ॥ सुमहासत्त्वशालिन्याधृतिसंतोषयुक्तया ॥ षष्टिर्माघास्तयास्नातारेवाकपिलसंगमे ॥ ४८ ॥ ततःसात
पसाक्षीणातस्मिंस्तीर्थेमृतानृप ॥ माघस्नानजपुण्येनतेनसावैष्णवेपुरे ॥ ४९ ॥ उवासप्रमुदायुक्ताचतुर्युगसहस्रकम् ॥ सुंदोपसुंदनाशायपश्चात्प
द्मभवात्पुनः ॥ ५० ॥ तिलोत्तमेतिनाम्नासाब्रह्मलोकेवतारिता ॥ तेनपुण्यस्यशेषेणरूपस्यैकायनंययौ ॥ ५१ ॥ अयोनिजाबलारत्नंदेवानामपिमोहि
नी ॥ लावण्यन्हादिनीतन्वीसाभूदप्सरसांवरा ॥ ५२ ॥ निपुणस्यविधेःस्रष्टुर्नूनमाश्चर्यकारिणी ॥ तामुत्पाद्यविधातावैतुष्टोनुज्ञांतदाददौ ॥ ५३ ॥ एण
शावाक्षिगच्छत्वंदैत्यनाशायसत्वरम् ॥ ततःसाब्रह्मणोलोकाद्वीणामादायभामिनी ॥ ५४ ॥ गतापुष्करमार्गेणयत्रतौदेववैरिणौ ॥ तत्रस्नात्वातुरेवायाः
पवित्रेनिर्मलेजले ॥ ५५ ॥ परिधायांबरंरक्तंबंधूककुसुमप्रभम् ॥ रणद्वलयिनीचारुसिंजन्मेखलनूपुरा ॥ ५६ ॥ लोलमुक्तावलीकंठीचलत्कुंडलशो
भना ॥ माधवी[1]कुसुमापीडाकंकेली[2]विटपेस्थिता ॥ ५७ ॥ गायंतीसुस्वरंसापिपीडयंतीतुवल्लकीम् ॥ मूर्च्छयंतीस्वरषड्जंसुस्निग्धंकोमलंकलम् ॥ ५८ ॥
इत्थंतिलोत्तमाबालातिष्ठंत्यशोककानने ॥ दृष्ट्वादैत्यभटैरिंदोःकलेवसुखदाह्लादि ॥ ५९ ॥ तांदृष्ट्वाविस्मितैराजन्सानंदैःसैनिकैर्भृशम् ॥ त्वरमाणैर
दृष्टैवगत्वासुंदोपसुंदयोः ॥ ६० ॥ कथितासंभ्रमेणैववर्णयित्वापुनःपुनः ॥ हेदैत्यौनविजानीमोदेवीवादानवीनुकिम् ॥ ६१ ॥ नागांगनाथवायक्षीस्त्री
रत्नंसर्वथातुसा ॥ युवांरत्नभुजौलोकेरत्नभूताहिसाबला ॥ ६२ ॥ वर्ततेनातिदूरेग्रेअशोकेशोकहारिणी ॥ गत्वातांपश्यतंशीघ्रंमन्मथस्यापिमोहिनी
म् ॥ ६३ ॥ इतिसेनापतीनांतौश्रुत्वावाचंमनोहराम् ॥ चषकंसीधुं[3]नस्त्यक्त्वाविहायजलसेचनम् ॥६४॥ उत्तमस्त्रीसहस्राणित्यक्त्वातस्माज्जलाशयात्॥
शतभारायसींक्रूरांकालदंडोपमांगदाम् ॥६५॥ भिन्नाभिन्नांगृहीत्वातुजवेनाभिप्लुतंगतौ ॥ यत्रशृंगारसज्जासाहंतुंचंडीवसंस्थिता ॥६६॥ राजन्संधुक्षयंती
वदैत्ययोर्मन्मथानलम् ॥ स्थित्वा[4]तस्याःपुरोजाल्मौतद्रूपेणविमोहितौ ॥६७॥ विशेषान्मधुनामत्तावूचतुस्तौपरस्परम् ॥ भ्रातर्विरमभार्येयंममास्तुवरव
र्णिनी ॥६८॥ त्वमेवार्यत्यजैतांमेभार्यांतुमदिरेक्षणाम् ॥ इत्याग्रहेणसंरब्धौमातंगाविवसोन्मदौ ॥ ६९ ॥ अन्योन्यंकालनिर्दिष्टौगदयाजघ्नतुस्तदा ॥ परस्प
रप्रहारेणगतासूपतितौभुवि ॥७०॥ तौमृतौसैनिकैर्दृष्ट्वाकृतःकोलाहलोमहान् ॥ कालरात्रिसमाकेयंहाकिमेतदुपस्थितम् ॥७१॥ एवंवदत्सुसैन्येषुदैत्यौसुं

---

१ मालती इति पा० । २ कंकेली अशोकवृक्षः । ३ शीघ्रत इ०पा० ४ स्थित्वादैत्यौ पुरस्तस्या इति पा० ।

दोपसुंदकौ ॥ पातयित्वागिरेःशृंगेह्लादिनीवत्तिलोत्तमा ॥ ७२ ॥ प्रस्थितागगनंशीघ्रंद्योतयंतीदिशोदश ॥ देवकार्यंततःकृत्वाआगताब्रह्मणःपुरः ॥७३ ॥
ततस्तुष्टेनदेवेनविधिनासानुमोदिता ॥ स्थानंसूर्यरथेदत्तंतवचंद्राननेमया ॥७४॥ भुंक्ष्वभोगाननेकांस्त्वंयावत्सूर्योंबरेस्थितः॥ इत्थंसाब्राह्मणीराजन्भूत्वा
चाप्सरसांवरा ॥७५॥ भुंक्तेद्यापिरवेर्लोकेमाघस्नानफलंमहत् ॥ तस्मात्प्रयत्नतोराजन्श्रद्दधानैःसदानरैः॥७६॥ स्नातव्यंमकरादित्येवांच्छद्भिःपरमांगति
म् ॥ [1]नांनवाप्तोत्रतस्यास्तिपुरुषार्थोंहिकश्चन ॥७७॥ नाक्षीणंपातकंकंचिन्माघेमज्जतियोनरः ॥ तुलयंतिनतेनात्रयज्ञाःसर्वेसदक्षिणाः ॥७८॥ माघस्नाने
नराजेंद्रतीर्थैचैवविशेषतः॥नचान्यत्स्वर्गदंकर्मनचान्यत्पापनाशनम्॥७९॥नचान्यन्मोक्षदंयस्मान्माघस्नानसमंभुवि॥८०॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपं
चाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेमाघमाहात्म्येवासिष्ठदिलीपसंवादेमाघस्नानप्रशंसायांसुंदोपसुंददैत्यवधोनामषड्विंशत्यधिकशततमोध्यायः ॥ १२६ ॥
॥ ॥ कार्तवीर्यउवाच ॥ ॥ हेतुनाकेनविप्रर्षेमाघस्नानेमहाद्भुतः ॥ प्रभावोवर्ण्यतेनूनंतन्मेकथयसुव्रत ॥ १ ॥ गतपापोयदेकेनाद्वितीयेनादिवंगतः ॥
वैश्योसौमाघपुण्येनब्रूहिमेतत्कुतूहलम् ॥ २ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ निसर्गात्सलिलंमेध्यंनिर्मलंशुचिपांडुरम् ॥ मलहंपुरुषव्याघ्रद्रावकंदाहना
शनम् ॥ तारकंसर्वभूतानांपोषणंजीवनंचयत् ॥ ३ ॥ आपोनारायणोदेवःसर्ववेदेषुपठ्यते ॥ ग्रहाणांचयथासूर्योनक्षत्राणांयथाशशी ॥ मासानांचत
थामाघःश्रेष्ठःसर्वेषुकर्मसु ॥ ४ ॥ मकरस्थेरवौमाघेप्रातःकालेतथाऽमले ॥ गोष्पदेपिजलेस्नानंस्वर्गदंपापिनामपि ॥ ५ ॥ योगोयंदुर्लभोराजंस्त्रैलोक्येस
चराचरे ॥ अस्मिन्योगेत्वशक्तोपिस्नायाद्यादिदिनत्रयम् ॥६॥ दद्यात्किंचिदशक्तोपिदरिद्राभाववांच्छया ॥ त्रिस्नानेनापिमाघस्यधनिनोदीर्घजीविनः ॥७॥
पंचवासत्नवाहानिचंद्रवद्वर्धतेफलम् ॥ संप्राप्तेमकरादित्येपुण्येपुण्यप्रदेनृणाम् ॥८॥ सत्कार्योस्तितथयःसर्वास्नानदानादिकर्मसु ॥ कर्तारंदापयंतीहह्यक्षयं
शाश्वतंपदम् ॥ ९ ॥ तस्मान्माघेबहिःस्नायादात्मनोहितकाम्यया ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिमाघस्नानविधिंपरम् ॥ १० ॥ कर्तव्योनियमःकश्चिद्व्रतरूपी
नरोत्तमैः ॥ फलातिशयहेतोर्वैकिंचिद्भोज्यंत्यजेद्बुधः ॥११॥ भूमौशयीतहोतव्यमाज्यंतिलविमिश्रितम् ॥ त्रिकालंचार्चयेद्विष्णुंवासुदेवंसनातनम् ॥१२॥
दातव्योदीपकोऽखंडोदेवमुद्दिश्यमाधवम् ॥ इंधनंकंबलंवस्त्रमुपानत्कुंकुमंघृतम् ॥ १३ ॥ तैलंकार्पासकोष्ठंचतूलींतूलवटींपटीम् ॥ अन्नंचैवयथाशक्तिदे
यंमाघेनराधिप ॥ १४ ॥ सुवर्णरत्तिकामात्रंदद्याद्वेदविदेतथा ॥ तद्दानमक्षयंराजन्समुद्रइवसर्वदा ॥ १५ ॥ [2]परस्याग्निंनसेवेतत्यजेच्चैवप्रतिग्रहम् ॥
माघांतेभोजयेद्विप्रान्यथाशक्तिनराधिप ॥ १६ ॥ देयाचदक्षिणातेभ्यआत्मनःश्रेयइच्छता ॥ एकादशीविधानेनमाघस्योद्यापनंतथा ॥ १७ ॥

---

[1] स्नातांवाङ्मात्रतश्चास्ति इ० पा० ।
[2] परान्नानि न सेवेत इ० पा० ।

कर्तव्यंश्रद्दधानेनह्यक्षय्यस्वर्गवांछया ॥ अनंतपुण्यावाप्त्यर्थंविष्णुसंप्रीतिहेतवे ॥ १८ ॥ मकरस्थेरवौमाघेगोविंदाच्युतमाधव ॥ स्नानेनानेनभोदेवयथोक्तफलदोभव ॥ १९ ॥ इतिमंत्रंसमुच्चार्यस्नायान्मौनीसमाहितः ॥ वासुदेवंहरिंकृष्णंमाधवंचस्मरेत्पुनः ॥ २० ॥ गृहेपिसजलंकुंभंवायुनानिशिपीडितम् ॥ तत्स्नानंतीर्थसदृशंसर्वकामफलप्रदम् ॥ २१ ॥ तत्रव्रतेनदातव्यंसान्नंचोपस्करान्वितम् ॥ तत्स्नानस्यप्रभावेणनरोनानिरयंव्रजेत् ॥ २२ ॥ तप्तेनवारिणास्नानंयद्गृहेक्रियतेनरैः ॥ षडब्दफलदंतद्धिमकरस्थेदिवाकरे ॥ २३ ॥ बहिःस्नानंतुवाप्यादौद्वादशाब्दफलंस्मृतम् ॥ तडागेद्विगुणंराजन्नद्यांचैवचतुर्गुणम् ॥ २४ ॥ शतधादेवखातेषुशतधातुमहानदे ॥ शतंचतुर्गुणंराजन्महानद्याश्चसंगमे ॥ २५ ॥ सहस्रगुणितंसर्वंतत्फलंमकरेरवौ ॥ गंगायांस्नानमात्रेणलभतेमानवोनृप ॥ २६ ॥ गंगायांयेवगाहंतिमाघमासेनृपोत्तम ॥ चतुर्युगसहस्रंतुनपतंतिसुरालयात् ॥ २७ ॥ दिनेदिनेसहस्रंतुसुवर्णानांविशांपते ॥ तेनदत्तंतुगंगायांयोमाघेस्नातिमानवः ॥ २८ ॥ शतेनगुणितंमाघेसहस्रंराजसत्तम ॥ निर्दिष्टमृषिभिःस्नानंगंगायामुनसंगमे ॥ २९ ॥ पापौघभूरिभारस्यदाहार्थंचप्रजापतिः ॥ प्रयागंविदधेभूपप्रजानांचहितेस्थितः ॥ ३० ॥ शृणुस्थानमिदंसम्यक्सितासितजलंकिल ॥ पापरूपपशूनांचब्रह्मणाविहितंपुरा ॥ ३१ ॥ सितासितजलेमज्जेदपिपापशतान्वितः ॥ मकरस्थेरवौमाघेनैवगर्भेषुमज्जति ॥ ३२ ॥ सूनारतोपियोमर्त्यःप्रयागेस्नानमाचरेत् ॥ माघेमासिनरव्याघ्रसयातिपरमंपदम् ॥ ३३ ॥ सितासितातुयाधारासरस्वत्याविगर्भिता ॥ तन्मार्गेविष्णुलोकस्यसृष्टिकर्ताससर्जवै ॥ ३४ ॥ दुस्तरावैष्णवीमायादेवैरपिसुदुर्जया ॥ प्रयागेदह्यतेसातुमाघेमासिनराधिप ॥ ३५ ॥ तेजोमयेषुलोकेषुभुक्त्वाभोगाननेकशः ॥ पश्चाच्चक्रिणिलीयंतेप्रयागेमाघमज्जनात् ॥ ३६ ॥ उपस्पृशतियोमाघेमकरार्केसितासिते ॥ न[१]तत्पुण्यंचसंख्यातुंचित्रगुप्तोपिवेत्यलम् ॥ ३७ ॥ सन्निमज्जतियोमाघेमकरस्थसितासिते ॥ तस्यपुण्यस्यमाहात्म्यंवक्तुंब्रह्मापिनक्षमः ॥ ३८ ॥ संवत्सरशतंसाग्रंनिराहारस्ययत्फलम् ॥ प्रयागेमाघमासेतुत्र्यहस्नानस्यतत्फलम् ॥ ३९ ॥ स्वर्णभारसहस्रेणकुरुक्षेत्ररविग्रहे ॥ यत्फलंलभतेमाघेवेण्याःस्नानाद्दिनेदिने ॥ ४० ॥ राजसूयसहस्रस्यराजन्नविकलंफलम् ॥ सितासितेतुमाघेचस्नानानांभवतिध्रुवम् ॥ ४१ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिपुर्यःसप्तचयाःपुनः ॥ वेण्यांस्नातुंसमायांतिमाघेमासिनृपोत्तम ॥ ४२ ॥ सर्वतीर्थानिकृष्णानिपापिनांसंगदोषतः ॥ भवंतिशुक्लवर्णानिप्रयागेमाघमज्जनात् ॥ ४३ ॥ आकल्पसंचितंपापंजन्मभिर्यन्नरैर्नृप ॥ तद्भवेद्भस्मसान्माघेस्नातानांचसितासिते ॥ ४४ ॥ वाङ्मनःकायजंपापंनरस्यविलयंव्रजेत् ॥ प्रयागेमाघमासेतुत्र्यहस्नातस्य

---

[१] तस्यपुण्यमसंख्यातं चित्रगुप्तोलिखत्फलमितिपाठः ।

निश्चितम् ॥ ४५ ॥ प्रयागेमाघमासेयस्त्र्यहंस्नातिचमानवः ॥ पापंत्यक्त्वादिवंयातिजीर्णांत्वचमिवोरगः ॥ ४६ ॥ कुरुक्षेत्रसमागंगायत्रकुत्रा
वगाहिता ॥ तस्माद्दशगुणापुण्यायत्रविंध्येनसंगता ॥ ४७ ॥ तस्माच्छतगुणागंगाकाश्यामुत्तरवाहिनी ॥ काश्याःशतगुणाःप्रोक्तागंगायामुनसं
गमे ॥ ४८ ॥ सासहस्रगुणातासांभवेत्पश्चिमवाहिनी ॥ याराजन्दर्शनादेवब्रह्महत्यापहारिणी ॥ ४९ ॥ यापश्चाद्वाहिनीगंगाकालिंद्यासहसंगता ॥ हंति
कोटिकृतंपापंसामाघेनृपदुर्लभा ॥ ५० ॥ यत्कथ्यतेऽमृतंराजन्सावेणीभुविकीर्तिता ॥ तस्यांमाघेमुहूर्तंतुदेवानामपिदुर्लभम् ॥ ५१ ॥ ब्रह्माविष्णु
महादेवोरुद्रादित्यमरुद्गणाः ॥ गंधर्वालोकपालाश्चयक्षाकिन्नरपन्नगाः ॥ ५२ ॥ अणिमादिगुणैःसिद्धायेचान्येतत्त्ववादिनः ॥ ब्रह्माणीपार्वतीलक्ष्मीः
शचीमेनादि[१]तिर्दितिः ॥ ५३ ॥ सर्वास्तादेवपत्न्यश्चतथानागांगनानृप ॥ घृताचीमेनकारंभाउर्वशीचतिलोत्तमा ॥ ५४ ॥ गणाह्यप्सरसांसर्वेपितॄ
णांचगणास्तथा ॥ स्नातुमायांतितेसर्वेमाघेवेण्यांनराधिप ॥ ५५ ॥ कृतेयुगेस्वरूपेणकलौप्रच्छन्नरूपिणः ॥ प्रयागेमाघमासेतुत्र्यहस्ना
नस्ययत्फलम् ॥ ५६ ॥ नाश्वमेधसहस्रेणतत्फलंलभतेभुवि ॥ त्र्यहस्नानफलंमाघेपुराकांचनमालिनी ॥ ५७ ॥ राक्षसायददौभूपतेनमुक्तः
सपापकृत् ॥ ॥ कार्तवीर्यउवाच ॥ ॥ भगवन्राक्षसःकोसौसाकाकांचनमालिनी ॥ ५८ ॥ कथंदत्तवतीधर्मंकथंवातस्यसद्गतिः ॥ एतत्कथययो
गींद्रअत्रिसंतानभास्कर ॥ यदित्वंमन्यसेश्राव्यंपरंकौतूहलंहिमे ॥ ५९ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्विचित्रंत्वमितिहासंपुरातनम् ॥
यस्यस्मरणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ ६० ॥ अप्सरारूपसंपन्नानाम्नाकांचनमालिनी ॥ प्रयागेमाघमासेसास्नात्वायातिहरालयम् ॥ ६१ ॥
निकुंजेगिरिराजस्यातिष्ठतागिरिरूपिणा ॥ दृष्टागगनमारूढातेनवृद्धेनरक्षसा ॥ ६२ ॥ तेजस्विनीसुहेमाभासुश्रोणीदीर्घलोचना ॥ चंद्राननासुकेशी
चपीनोन्नतपयोधरा ॥ ६३ ॥ तांदृष्ट्वारूपसंपन्नामुवाचराक्षसस्तदा ॥ कात्वंकमलपत्राक्षिकुतआगम्यतेत्वया ॥ ६४ ॥ आर्द्रंचवसनंकस्मात्सा
र्द्रांतेकबरीकुतः ॥ कुत्रआगम्यतेभीरुकुतस्तेखेचरीगतिः ॥ ६५ ॥ केनपुण्येनवाभद्रेतवतेजोमयंवपुः ॥ अतीवरूपसंपन्नंसंभूतंचमनोहरम् ॥ ६६ ॥
त्वद्वस्त्रबिंदुपातेनममभूर्ध्निसुलोचने ॥ क्षणेनह्यगमच्छांतिंक्रूरंमेमानसंसदा ॥ ६७ ॥ नीरस्यमहिमाकोयमेतद्व्याख्यातुमर्हसि ॥ त्वंमेशीलवती
भासिनाकृतिर्निर्गुणाभवेत् ॥ ६८ ॥ ॥ अप्सराउवाच ॥ ॥ श्रूयतामप्सराश्चाहंभोरक्षःकामरूपिणी ॥ प्रयागतश्चागताहंनाम्नाकांचनमालि
नी ॥ ६९ ॥ आर्द्रःपरिकरोमेऽतःसुस्नाताहंसितासिते ॥ गंतव्यंतुमयारक्षःकैलासेतुनगोत्तमे ॥ ७० ॥ तत्रास्तेपार्वतीनाथःसुरासुरसुपूजितः ॥ वेणीवारिप्र

---

[१] तथायतिरितिपाठः ।

भावेणरक्षस्तेक्रूरतागता ॥ ७१ ॥ जाताहंयेनपुण्येनगंधर्वस्यसुमेधसः ॥ कन्यकादिव्यरूपातुतत्सर्वंकथयामिते ॥ ७२ ॥ कलिंगाधिपतेराज्ञस्त्वहमा
सीच्चवेश्यका ॥ रूपलावण्यसंपन्नासौभाग्यमदगर्विता ॥ ७३ ॥ अन्यासांयुवतीनांचतत्पुरेहंशिरोमणिः ॥ तज्जन्मनिमयारक्षोभुक्ताभोगान्यथेच्छ
या ॥ ७४ ॥ मोहितंतत्पुरंसर्वंमयायौवनसंपदा ॥ रत्नानिचविचित्राणिभूषणानिधनानिच ॥ ७५ ॥ वासांसिचित्ररूपाणिकर्पूरागुरुचंदनम् ॥ एतच्चोपा
र्जितंसर्वंमयामोहनरूपया ॥ ७६ ॥ नाहंजानामिहे[१]म्नोंतंस्वनिवासेनिशाचर ॥ संसेवंतेयुवानोमेचरणौकामपीडिताः ॥ ७७ ॥ मयातेवंचिताःसर्वेसर्वं
स्वेनतुमायया ॥ अन्योन्यस्पर्धाभावेनमृताःकेचित्तुकामिनः ॥ ७८ ॥ इत्थंतन्नगरेरम्येसकलेमेगतिस्तदा ॥ प्राप्तेतुवार्द्धकेकालेशुशोचहृदयंमम॥
नदत्तंनहुतंजप्तंनव्रतंचरितंमया ॥ ७९ ॥ नाराधितोमयादेवश्चतुर्वर्गफलप्रदः ॥ नमयापूजितादेवीदुर्गादुर्गतिनाशिनी ॥ सर्वपापहरोविष्णुर्नस्मृतोभोगलु
ब्धया ॥ ८० ॥ नचसंतर्पिताविप्रानकृतंप्राणिनांहितम् ॥ अणुमात्रमिदंपुण्यंनकृतंचप्रमादतः ॥ ८१ ॥ पातकंतुकृतंभद्रतेनमेदह्यतेमनः ॥ बहुधैवंविल
प्याहंब्राह्मणंशरणंगता ॥ ८२ ॥ ब्रह्मण्यंवेदविद्वांसंतस्यराज्ञःपुरोहितम् ॥ सहिपृष्टोमयारक्षःकथंमेनिष्कृतिर्भवेत् ॥ ८३ ॥ पापस्यास्यद्विजश्रेष्ठकथं
यास्यामिसद्गतिम् ॥ स्वेनैवकर्मणातप्तांवराकींदीनमानसाम् ॥ ८४ ॥ पाप[२]पंकनिमग्नांत्वंमामुद्धरकचग्रहैः ॥ [३]मयिकारुण्यजंवारिवर्षहर्षदृशाद्विज ॥ ८५ ॥
सज्जनेसाधवःसर्वेसाधुःसाधुरसज्जने ॥ इत्यसौमद्वचःश्रुत्वाचकारानुग्रहंमयि ॥ ऊचेप्रीतिकरंवाक्यंसर्वधर्ममयंद्विजः ॥ ८६ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ निषि
द्धाचरणंजानेसर्वंतेहंवरानने ॥ कुरुमेसत्वरंवाक्यंयाहिक्षेत्रंप्रजापतेः ॥ ८७ ॥ तत्रगत्वाकुरुस्नानंतेनपापक्षयस्तव ॥ सर्वंमनोगतंभद्रेत्वदी
यंशोचितंमया ॥ ८८ ॥ नाहमन्यत्प्रपश्यामियत्तेपापप्रणाशनम् ॥ प्रायश्चित्तंपरंतीर्थेस्नानंचऋषिभिःस्मृतम् ॥ ८९ ॥ किंतुतीर्थेत्यजेद्भी
रुमनसाप्यशुभंकृतम् ॥ प्रयागस्नानशुद्धात्वंस्वर्गंयास्यसिनिश्चितम् ॥ ९० ॥ प्रयागस्नानमात्रेणनृणांस्वर्गोनसंशयः ॥ अन्यदेशकृतंपापंतत्क्षणा
देवभामिनि ॥ ९१ ॥ प्रयागेविलयंयातिपापंतीर्थकृतंविना ॥ शृणुभीरुपुराशक्रोगौतमस्यमुनेर्वधूम् ॥ ९२ ॥ दृष्ट्वाकामवशंप्राप्तस्तांगतो
गुप्तकामुकः ॥ उग्रेणतेनपापेनतदैवजनितंफलम् ॥ ९३ ॥ ऋषिस्त्रीगंतुरिंद्रस्यतस्याश्चपुरतस्तदा ॥ कुत्सितंगर्हितंजातमितिलज्जाकरंवपुः ॥
॥ ९४ ॥ तद्भर्तुःशापमाहात्म्यात्सहस्रभगचिह्नितम् ॥ अधोमुखस्ततोभूत्वादेवराजोविनिर्गतः ॥ ९५ ॥ निनिंदस्वकृतंकर्मसोभिभूतःसलज्जितः ॥ मेरोः
शिरसितोयाढ्येशतयोजनविस्तृते ॥ ९६ ॥ तत्रगत्वाप्रविष्टस्तुहेमांभोरुह[४]कोरके ॥ तत्रस्थोगर्हयन्नित्यमात्मानंमन्मथंतथा ॥ ९७ ॥ धिक्तां

---

१ धर्मवै स्वनिवासे स्थितासति । २ पापपंके निमग्नांचमांसमुद्धरकोविद । ३ कुरुकारुण्यजंवारिदग्धाहंकिंनिरीक्ष्यसि । ४ कोटरे इतिपाठः।

कामात्मतांलोकेसद्यःपातकदायिनीम् ॥ ययाहिनरकंयातिसर्वलोकविगर्हितः ॥ ९८ ॥ आयुःकीर्तिर्यशोधर्मधैर्यध्वंसकरीतथा ॥ धिङ्मन्मथं
[1]दुराचारमापदांनियतंपदम् ॥ ९९ ॥ देहस्थंदुर्दमंशत्रुमसंतुष्टंसदावशम् ॥ इत्थंवादिनिप्रच्छन्नेवासवेपद्मसद्मनि ॥ १०० ॥ आखंडलंविनाभी
रुदेवलोकोनशोभते ॥ ततोदेवाःसगंधर्वालोकपालाःसकिन्नराः ॥ १०१ ॥ शच्यासहसमागम्यपप्रच्छुस्तेबृहस्पतिम् ॥ भगवन्बलभिद्देवंनै
वजानीमहेवयम् ॥ १०२ ॥ क्वतिष्ठतिगतःकुत्रकुत्रवामृगयामहे ॥ ननाकःशोभतेतेनविनादेवगणैःसह ॥ १०३ ॥ सुपुत्रेणविनायद्वत्कुलं[2]श्रीमद्गुणा
न्वितम् ॥ उपायंश्चिंत्यतांसद्यःस्वर्लोकोयेनशोभते ॥ १०४ ॥ सनाथःसुश्रियायुक्तो[3]नविलंबोत्रयुज्यते ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वागुरुर्वचनमब्रवीत् ॥
॥ १०५ ॥ जानेहंस्वापराधेनलज्जयायत्रतिष्ठति ॥ रभसालब्धकार्यस्यभुंक्तेसमघवाफलम् ॥ १०६ ॥ नृणांनीतिपरित्यागाद्विपाकाःस्युर्भयंकराः ॥
अहोराज्यमदैर्मत्तःकृत्याकृत्यमचिंतयन् ॥ १०७ ॥ कृतवान्निंद्यमानंहिदृष्टादृष्टक्षयंकरम् ॥ कुर्वंतिबालिशायत्रदैवोपहतबुद्धयः ॥ १०८ ॥ अपराधा
द्यथाजन्मस्यादिहामुत्रनिष्फलम् ॥ अधुनातत्रगच्छामोयत्रशक्रःसतिष्ठति ॥ १०९ ॥ इत्युक्त्वानिर्गताःसर्वेबृहस्पतिपुरोगमाः ॥ दृष्ट्वासरसिविस्तीर्णे
स्वर्णपंकजकाननम् ॥ ११० ॥ तुष्टुवुर्देवराजानंप्रबोधोयेनजायते ॥ ततोगुरोःप्रबोधेननिर्गतःपद्मकुड्मलात् ॥ १११ ॥ दीनाननोविरूपस्तुव्रीडाकुंचि
तलोचनः ॥ जग्राहचरणाविंद्रोगुरोस्तस्याग्रजन्मनः ॥ ११२ ॥ त्राहिमांनिष्कृतिंब्रूहिपापस्यास्यबृहस्पते ॥ देवराजवचःश्रुत्वाजगौविप्रोबृहस्पतिः ॥
॥ ११३ ॥ शृणुदेवेंद्रवक्ष्येहमुपायंपापनाशनम् ॥ प्रयागस्नानमात्रेणतत्क्षणादेवपातकात् ॥ ११४ ॥ मुच्यसेदेवराजत्वंतत्रयामःसहैवते ॥ अथपुरोध
सासार्धमागत्यबलमर्दनः ॥ ११५ ॥ सस्नौसितासितेतीर्थेसद्योमुक्तोह्यघैस्ततः ॥ अथदेवगुरुस्तस्मैप्रसन्नस्तुवरंददौ ॥ ११६ ॥ प्रयागस्नानमात्रेणक्षीणं
पापंत्वयानघ ॥ क्षीणपापस्यतेशक्रमत्प्रसादेनसत्वरम् ॥ ११७ ॥ सहस्रमेतद्योनीनांसहस्रंस्याद्दृशांतव ॥ तदैवद्विजवाक्येनशुशुभेचशचीपतिः॥ ११८॥
लोचनानांसहस्रेणपंकजैरिवमानसम् ॥ अथवृंदारकैःसर्वैर्ऋषिभिश्चाभिपूजितः ॥ ११९ ॥ गंधर्वैःस्तूयमानस्तुगतःशक्रोमरावतीम् ॥ इत्थंसद्योविपापोभू
त्प्रयागेपाकशासनः ॥ १२० ॥ याहित्वमपिकल्याणिप्रयागंदेवसेवितम् ॥ सद्यःपापविनाशायतथास्वर्गतयेदृढम् ॥ १२१ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासेति
हासंसमंगलम् ॥ तदैवसंभ्रमापन्नानत्वापादौद्विजस्यतु ॥ १२२ ॥ त्यक्त्वाबंधुजनंसर्वंदासदासीगृहंतथा ॥ सकलान्विषयान्रक्षोविपग्रासानिवस्फुटम् ॥
॥ १२३ ॥ वपुश्चक्षणविध्वंसिपश्यंतीनिर्गताह्यहम् ॥ नरकार्णवसंपातदारुणांतरवह्निना ॥ १२४ ॥ हृदयेकुणपव्याघ्रतदातत्तप्यमानया ॥ मयागत्वा

---

[1] दुराचारं निर्लज्जं पापदायिनमितिपाठः। [2] लक्ष्म्या विनागुणाइतिपाठः। [3] युक्ता भवाद्यधुनावयम्।

कृतंस्नानंमाघेमासिसितासिते ॥ १२५ ॥ तस्यस्नानस्यमाहात्म्यंशृणुवृद्धनिशाचर ॥ त्र्यहात्पापक्षयोजातःसप्तविंशतिभिर्दिनैः ॥ १२६ ॥ शेषैर्मेयदभू
त्पुण्यंतेनदेवत्वमागता ॥ रममाणातुकैलासेगिरिजायाःप्रियासखी ॥ १२७ ॥ जातिस्मरातथाजाताप्रयागस्यप्रभावतः ॥ स्मृत्वाप्रयागमाहात्म्यंमाघेमा
घेव्रजाम्यहम्॥१२८॥इतिराक्षसयत्पृष्टंत्वयाविस्मितचेतसा ॥ तन्मयाकथितंसर्वंचरितंप्रीतयेतव॥१२९॥मत्प्रीतयेचरित्रंस्वंत्वंब्रूहिममराक्षस॥ कर्मणाके
नजातोसिविरूपोतिभयंकरः ॥ १३० ॥ श्मश्रुलोदीर्घदंष्ट्रश्चक्रव्यादोगिरिगह्वरे ॥ ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ इष्टंददातिगृह्णातिगुह्यंवदतिपृच्छति ॥१३१॥
प्रीत्याहिसज्जनोभद्रेतच्चसर्वंत्वयिस्थितम् ॥ त्वयासंभावितोनूनंमन्येहंवामलोचने ॥१३२॥ भाविनीनिष्कृतिःसद्यस्त्वयास्यक्रूरकर्मणः ॥ अतोवक्ष्यामि
तेभद्रेदुष्कृतंयत्स्वयंकृतम् ॥ १३३ ॥ निवेद्यसज्जनेदुःखंततःसर्वसुखीभवेत् ॥ शृणुसुश्रोण्यहंकाश्यांबह्वृचोवेदपारगः ॥ १३४ ॥ जातःपुराद्विजः
श्रेष्ठःकुलेमहतिनिर्मले ॥ राज्ञांदुष्कृतिनांभीरुशूद्राणांचतथाविशाम् ॥ १३५ ॥ वाराणस्यांकृतोघोरोमयादुष्टप्रतिग्रहः ॥ बहुधाबहुधावारंनिषिद्धः
कुत्सितोबहु ॥ १३६ ॥ चांडालस्यापिनत्यक्तोमयादुष्टप्रतिग्रहः ॥ अन्यच्चपातकंतत्रममाभून्मूढचेतसः ॥ तन्नास्तिदुष्कृतंकर्ममयायत्रनयत्कृ
तम् ॥ १३७ ॥ अन्यच्चश्रूयतांदोषःक्षेत्रस्यवरवर्णिनि ॥ अविमुक्तेणुमात्रंयत्तदघंमेरुतांव्रजेत् ॥ नधर्मस्तुमयाकश्चित्संचितस्तत्रजन्मनि ॥ १३८ ॥
ततोबहुतिथेकालेमृतस्तत्रैवशोभने ॥ अविमुक्तप्रभावेणनचाहंनरकंगतः ॥ १३९ ॥ अविमुक्तेमृतःकश्चिन्नरकंनेतिकिल्बिषी ॥ अविमुक्तेकृतंकिंचि
त्पापंवज्रीभवेद्दृढम् ॥ १४० ॥ वज्रलेपेनपापेनतेनमेजन्मराक्षसम् ॥ रौद्रंक्रूरतरंपापंसंभूतंहिमपर्वते ॥ १४१ ॥ द्विर्जातोगृध्रयोनौप्राक्त्रिर्व्याघ्रोद्विःस
रीसृपः ॥ एकवारमुलूकस्तुविड्वराहस्ततःपरम् ॥ १४२ ॥ इदंतुदशमंजन्मराक्षसंममभामिनि ॥ अतीतानिसहस्राणि[1]वर्षाणिममजन्मनः ॥ १४३ ॥
नास्तिमेनिष्कृतिर्भद्रेएतस्माद्दुःखसागरात् ॥ अत्रत्रियोजनंसुभ्रूर्निर्जंतुहिमयाकृतम् ॥ १४४ ॥ अनागसांचभूतानांबहूनांचकृतःक्षयः ॥ कर्मणातेनमे
सुभ्रूर्दह्यतेसततंमनः ॥ १४५ ॥ त्वद्दर्शनसुधासिक्तंगतंशैत्यंमनोमम ॥ तीर्थफलतिकालेनसद्यःसाधुसमागमः ॥ १४६ ॥ अतःसत्संगतिंसुभ्रूःप्रशंसं
तिमनीषिणः ॥ एतत्तेकथितंसर्वंस्वदुःखंहृद्गतंमया ॥ १४७ ॥ विरलःसज्जनःसुभ्रूःस्वात्मायस्यनखिद्यते ॥ जानास्यत्रोचितंत्वंहिकिंचिन्नोवच्म्यतः
परम् ॥ १४८ ॥ अस्यदुःखोदधेःपारंकथं[1]यामीतिचिंतयन् ॥ सज्जनानांसमाभूतिःसर्वेषामुपजीवनम् ॥ १४९ ॥ क्षीरार्णवःपयोदत्तेहंसायनबकाय
किम् ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वादयार्द्रीकृतमानसा ॥ १५० ॥ धर्मदानेमतिंकृत्वाजगौकांचनमालिनी ॥ करिष्येनिष्कृतिंरक्ष

---

[1] वर्षाणां पञ्चसप्ततीरितिपाठः ।

[1] यामिसुलोचने इतिपा० ।

इदानींखलुमाशुचः ॥ १५१ ॥ प्रतिज्ञांतुदृढांकृत्वायातिष्येतवमुक्तये ॥ बहवोहिकृतामाघावर्षैवर्षैयथाविधि ॥ १५२ ॥ श्रद्धापूर्वंमयाभद्रब्रह्मक्षेत्रेसिता
सिते ॥ तांवदामितुसंख्यातिंतस्यधर्मस्यराक्षस ॥ १५३ ॥ गूढोधर्मोहिकर्तव्यइत्यूचुर्विबुधाजनाः ॥ आतैदानंप्रशंसंतिमुनयोवेदवादिनः ॥ १५४ ॥
सागरेवर्षतोभद्रकिंमेघस्यफलंभवेत् ॥ अनुभूतंमयारक्षःस्वयंतत्पुण्यजंफलम् ॥ १५५ ॥ तत्तुदास्यामितेमित्रसद्यःपापविनाशनम् ॥ निष्पीड्याथततो
वस्त्रंजलंकृत्वाकरांबुजे ॥ १५६ ॥ ददौसामाघजंपुण्यंतस्मैवृद्धायरक्षसे ॥ शृणुराजन्विचित्रंहिप्रभावंमाघधर्मजम् ॥ १५७ ॥ तदैवंप्राप्यतत्पुण्यं
विमुक्taराक्षसीतनुः ॥ संभूतोदेवताकारस्तेजोभास्करविग्रहः ॥ १५८ ॥ देवयानंसमारूढःसहर्षोत्फुल्ललोचनः ॥ द्योतमानस्तदाव्योम्निभासयन्प्र
भयादिशः ॥ १५९ ॥ दिव्यरूपधरोरेजेद्वितीयइवभास्करः ॥ ततोभिनंदयामाससतांकांचनमालिनीम् ॥१६०॥ भद्रेवेत्तीश्वरोदेवःकर्मणांयःफलप्रदः ॥
तत्त्वयोपकृतंसर्वंयत्रमेनास्तिनिष्कृतिः॥१६१॥इदानीमपिकारुण्यात्प्रसीदानुग्रहंकुरु॥शिक्षांविधेहिमेदेविसर्वनीतिमयींशुभाम्॥१६२॥ सर्वधर्मकरींनूनं
नकुर्वेपातकंयथा ॥ तांश्रुत्वात्वदनुज्ञातःपश्चाद्यामिसुरालयम् ॥१६३॥ ॥दत्तात्रेयउवाच॥ ॥एतन्निशम्यतेनोक्तंप्रियंधर्ममयंवचः ॥अतिप्रीत्याब्रवीद्धर्मं
राजन्कांचनमालिनी ॥१६४॥ धर्मंभजस्वसततंत्यजभूतहिंसांसेवस्वसाधुपुरुषान्जहिकामशत्रुम् ॥ अन्यस्यदोषगुणकीर्तनमाशुहित्वासत्यंवदार्चयहरिं
व्रजदेवलोकम् ॥ १६५ ॥ देहेस्थिमांसरुधिरेस्वमतिंत्यजत्वंजायासुतादिषुसदाममतांविमुंच ॥ पश्यानिशंजगदिदंक्षणभंगुरंहिवैराग्यभावरसिको
भवयोगनिष्ठः ॥ १६६ ॥ प्रीत्यामयानिगदितंतवधर्ममार्गंचित्तेनिधेहिसकलंभवशीलयुक्तः ॥ संत्यज्यराक्षसतनुंधृतदेवदेहोज्योतिर्मयोव्रजयथासुख
माशुनाकम् ॥ १६७ ॥ श्रुत्वाधर्मंततोहृष्टःसंतुष्टोराक्षसोब्रवीत् ॥ भवप्रमुदितानित्यंसर्वदाशिवमस्तुते ॥ १६८ ॥ आचन्द्रार्कंरमस्वत्वंकैला
सेशिवसन्निधौ ॥ उमयाऽखंडितंप्रेमतवास्तुवरवर्णिनि ॥ १६९ ॥ धर्मनिष्ठातपोनिष्ठामातस्त्वंभवसर्वदा ॥ मास्तुलोभःशरीरेतेआपन्नार्तिंसदाहर ॥१७०॥
इत्युक्तातुप्रणम्याथसतांकांचनमालिनीम् ॥ जगामराक्षसःस्वर्गंगंधर्वैर्बहुभिःस्तुतः ॥ १७१ ॥ देवकन्यास्तदागत्यववर्षुःपुष्पवृष्टिभिः ॥ तस्याःकांचनमा
लिन्यामूर्ध्निहर्षसमाकुलाः ॥ १७२ ॥ तामालिंग्यततःप्रोचुःकन्यकास्तुप्रियंवचः ॥ कृतंभद्रेत्वयाचित्रंराक्षसस्याविमोक्षणम् ॥ १७३ ॥ दुष्टस्यास्यभया
त्कश्चिद्विशत्यस्मिन्नकानने ॥ अधुनानिर्भयाह्यत्रविचरामोयथासुखम् ॥ १७४ ॥ श्रुत्वातद्वचनंराजंस्तासांकांचनमालिनी ॥ हृष्टातेनैवदानेनकृतकृत्या
तदासती ॥ १७५ ॥ तंराक्षसंकांचनमालिनीवरागन्धर्वकन्यापरिमोच्यसत्वरम् ॥ क्रीडंत्यमूभिःप्रययौहरालयंप्रीत्यासपूर्णाचपरोपकारया ॥ १७६ ॥

---

१ नानुवक्तुं समर्थाहं संख्यां धर्मस्य राक्षसेतिपाठान्तरम् ।

संवादमेनंवरकन्यकेरितंभक्त्यापरंयःशृणुयाच्चमानवः ॥ नबाध्यतेजातुसदासराक्षसैर्धर्मेमतिस्तस्यभृशंहिजायते ॥ १७७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे
पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखण्डेमाघमासमाहात्म्ये दिलीपवासिष्ठसंवादे राक्षसमोक्षोनामसप्तत्रिंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२७ ॥ छ ॥
॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ कथितंमाघमाहात्म्यंदत्तात्रेयेणभाषितम् ॥ अधुनाहंप्रवक्ष्यामिमाघस्नानस्ययत्फम् ॥ १ ॥ सर्वक्रतुवरिष्ठंतुसर्वदानफ
लप्रदम् ॥ सर्वव्रततपस्तुल्यंमाघस्नानंपरंतप ॥ २ ॥ स्नानेनमाघस्यविशुद्धमानसापितॄन्[1]दिविस्थाप्यकुलद्वयस्यवै ॥ स्वर्गंप्रयांतिस्वयमुज्ज्व
लाननावैर्विमानैरुचिरैश्चकामगैः ॥ ३ ॥ येमानवाःपापकृतोपिसर्वदासदादुराचाररताविमार्गगाः ॥ स्नात्वाहिमाघेहरिमर्चयंतियेमुंचंतितेपी
हमहाघसंचयम् ॥ ४ ॥ सत्येनहीनाःपितृमातृदुःखदाह्यनाश्रमस्थाःकुलधर्मवर्जिताः ॥ येदांभिकास्तेपिनराः सतांगतिंस्नानैःप्रयांत्यत्रहिमाघसं
भवैः ॥ ५ ॥ पुण्येषुतीर्थेषुचमाघमासेस्नानंनराणामतिदुर्लभंभुवि ॥ तस्माद्यतोब्रह्मविदांपदंनरैःसंप्राप्यतेनात्रविचारणामम ॥ ६ ॥ माघेतपो
दानजपप्रसेवनंस्थानंहरेःपूजनमक्षयंनृप ॥ तस्माद्यथाशक्तिनरैःप्रयत्नतःस्नात्वाप्रदेयंवसनान्न[2]कांचनम् ॥ ७ ॥ माघेन्नदाताऽमृतपःसुरालयेहे
म्नश्चदातावलभित्समीपगः ॥ दीपाग्निवासांसिददन्नरःसदासूर्यस्यलोकेवसतिप्रभामयः ॥ ८ ॥ यज्ञैःसुदानैःसुतपोभिरुज्ज्वलैःसुब्रह्मचर्यार्च
नयोगसेवया ॥ शुद्धाभवंतीहतथानपापिनःस्नानैर्यथापुण्यं[3]भवैस्तुमाघजैः ॥ ९ ॥ दुःखौघसंतप्तिमसह्ययातनांयाम्यांनतेयांत्यपिपापकारि
णः ॥ येमाघमासेवरतीर्थमज्जनंकुर्वंतिचार्धोदितसूर्यमंडले ॥ १० ॥ स्नात्वाचमाघेहरिमर्चयंतियेस्वर्गच्युताभूपतयोभवंति ॥ भव्याःसुरूपाः
सुभगाःप्रियंवदाधर्मान्विताभूरिधनाःशतायुषः ॥ ११ ॥ दीप्तानलेकाष्ठचयोयथाहुतोभस्मावशेषोभवतीहतत्क्षणात् ॥ स्नानेनमाघस्यतथावि
लीयतेक्षुद्रोपिपापौघमहाघसंचयः ॥ १२ ॥ कायेनवाचामनसापिपातकंज्ञातंयदज्ञातमलंकृतंनरैः ॥ स्नानंचमाघेवरतीर्थसंभवंसर्वंदहद्विष्णुरिवाशु
हृद्गतः ॥ १३ ॥ संभुज्यमानाघफलंहिपार्थिवप्रमादतोपीहनृणांकदाचन ॥ स्नानंहिमाघस्ययतःप्रसज्यतेतदैवतत्संक्षयमेतिनिश्चितम् ॥ १४ ॥
गंधर्वकन्याःपृथिवीशशापजंसंभुज्यमानाघफलंदुरत्ययम् ॥ स्नानाद्विमुक्ताःखलुमाघमासजाद्वाक्यात्पुरालोमशजातमद्भुतम् ॥ १५ ॥
॥ सूतउवाच ॥ ॥ श्रुत्वैतत्पार्थिवः प्रीत्यानत्वातत्पादपंकजम् ॥ श्रद्धयापरयानम्रस्तंपप्रच्छपुरोधसम् ॥ १६ ॥ भगवन्ब्रूहिकन्याभिःशापोह्यभिग
तःकुतः ॥ कस्यापत्यानितास्तासांनामकिंकीदृशंवयः ॥ १७ ॥ कथंलोमशवाक्येनविपाकाच्छापसंभवात् ॥ विमुक्ताःकुत्रताः सस्नुर्मासंताः

---

[1] अत्रचरणाधिक्यं 'दिनानि सप्तापिचपंचमानवाः' इति । केषुचि पुस्तकेषु लभ्यते ।

[2] वसनाग्निकांचनम्–इ० पा ।

[3] तीर्थभवैश्च माघजैः–इ० पा० ।

कातिसंख्यया ॥ १८ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ श्रूयतांराजशार्दूलधर्मगर्भांकथांपराम् ॥ यथारणिर्वह्निगर्भाधर्मसूर्वह्निसूरिव ॥ १९ ॥ गंधर्वःसुखसं
गीतिस्तस्यकन्याप्रमोदिनी ॥ सुशीलस्यसुशीलाचसुस्वरास्वरवेदिनः ॥ २० ॥ सुताराचंद्रकांतस्यचंद्रिकासुप्रभस्यच ॥ इमानिवरनामानि
तासामप्सरसांनृप ॥ २१ ॥ कुमार्यः पंचसर्वास्तावयसासुसमाःपुनः ॥ चंद्रादिवविनिष्क्रांताश्चंद्रिकेवसमुज्ज्वलाः ॥ २२ ॥ चंद्राननाः सुके
शिन्यश्चंद्रामृतरसाधराः ॥ नेत्रेष्वानंदकारिण्यः कौमुदीकुमुदेष्विव ॥ २३ ॥ लावण्यपिंडसंभूताश्चारुरूपामनोहराः ॥ उद्भिन्नकुचकुंभिन्यःप
द्मिन्यइवमाधवे ॥ २४ ॥ उन्मील्ययौवनंकांतंवल्लीवनवपल्लवैः ॥ हेमगौराश्चहेमाभाहेमालंकारभूषिताः ॥ २५ ॥ हेमचंपकमालिन्योहेमच्छवि
सुवाससः ॥ स्वरग्रामावलीहासुविविधामूर्च्छनासुच ॥ २६ ॥ तालदानविनोदेषुवेणुवीणाप्रवादने ॥ मृदंगनादसंभिन्नंलास्यमार्गलवेषुच ॥ २७ ॥ चित्रा
दिषुविनोदेषुकलासुचविशारदाः ॥ एवंभूतास्तुताःकन्यामुमुहुःक्रीडनेवने ॥ २८ ॥ पितृभिर्लालिताःसत्यश्चेरुश्चधनदालये ॥ कौतुकादेकदापंचमिलि
त्वामासिमाधवे ॥ कन्यामंदारपुष्पाणिविचिन्वंत्योवनाद्वनम् ॥ २९ ॥ गौरींसमाराधयितुंवरांगनाःकदाचिदच्छोदसरोवरंययुः ॥ हेमांबुजानिप्रवराणिताः
पुनस्तस्मादुपादायवरोत्पलैःसह ॥ ३० ॥ वैडूर्यशुद्धस्फटिकाच्छविद्रुमेस्नात्वातडागेपरिधायचांबरम् ॥ मौनेनचस्थंडिलपिंडिकामयींस्वर्णस्यासिक्ता
भिरुमांविनिर्ममुः ॥ ३१ ॥ समर्चितांचंदनचंद्रकुंकुमैरभ्यर्च्यगौरींवरपंकजादिभिः ॥ नानोपचारैश्चसुभक्तिभावितास्तालप्रयोगैर्ननृतुःकुमारिकाः ॥ ३२ ॥
गांधारमाश्रित्यवरंस्वरंततोगेयंसुतारध्वनिभिःसुमूर्च्छितम् ॥ एणीदृशस्ताःप्रजगुःकलाक्षरंचारुप्रबंधंगतिभिस्तुसुस्वरम् ॥ ३३ ॥ तस्मिन्सुनादेर
सवर्षहर्षदेकन्यास्वलंनिर्भरनृत्यवृत्तिषु ॥ अच्छोदतीर्थप्रवरेतदागतःस्नातुंमुनेर्वेदनिधेःसुताग्निपः ॥ ३४ ॥ रूपेणनिःसीमतरोवराननःसरोजपत्रा
यतलोचनोयुवा ॥ विशालवक्षाःसुभुजोतिसुंदरःश्यामच्छविःकामइवापरोहिसः ॥ ३५ ॥ सब्रह्मचारीसशिखोविराजतेदंडेनयुक्तोधनुषेवमन्मथः ॥ ए
णाजिनप्रावरणःसुसूत्रधृग्घेमाभमौंजीकटिसूत्रमेखलः ॥ ३६ ॥ तंदृष्ट्वाब्राह्मणंबालास्तास्तत्रसरसस्तटे ॥ जहर्षुःकौतुकाविष्टाःकोयंनोनयनातिथिः ॥ ३७ ॥
संत्यक्तनृत्यगीतास्तास्तस्यालोकनतत्पराः ॥ हरिण्योलुब्धकेनेवविद्धाःकामेनसायकैः ॥ ३८ ॥ पश्यपश्येतिजल्पंत्योमुग्धाःपंचसुसंभ्रमम् ॥ त
स्मिन्विप्रवरेयूनिकामदेवभ्रमंययुः ॥ ३९ ॥ पुनःपुनस्तमभ्यर्च्यनयनैःपंकजैरिव ॥ पश्चाद्विचारमायासुस्ताश्चकन्याःपरस्परम् ॥ ४० ॥ यद्ययंकामदेवो
हिरतिहीनःकथंव्रजेत् ॥ अथायमश्विनौदेवौतौनूनंयुग्मचारिणौ ॥ ४१ ॥ गंधर्वःकिन्नरोवाथसिद्धोवाकामरूपधृक् ॥ ऋषिपुत्रोथवाकश्चित्कश्चिद्वामानु
षोत्तमः ॥ ४२ ॥ अस्तुवाकश्चिदेवायंधात्रासृष्टोहिनःकृते ॥ यथाभाग्यवतामर्थैनिधानंपूर्वकर्मभिः ॥ ४३ ॥ तथास्माकंकुमारीणांगौर्यानीतोवरोत्तमः ॥

करुणाजलकल्लोलप्लुवार्द्रीकृतचित्तया ॥ ४४ ॥ मयावृतस्त्वयाचार्यंत्वयावृतस्तथामया ॥ एवंपंचसुकन्यासुवदंतीषुनृपोत्तम ॥ ४५ ॥ श्रुत्वातद्वचनं
तत्रकृत्वामाध्याह्निकीःक्रियाः॥आलोच्यहृदयेसोपिविघ्नमेतदुपस्थितम् ॥४६॥ ब्रह्मविष्णुगिरिशादयःसुरायेचासिद्धमुनयःपुरातनाः ॥ तेपियोगबलेनोवि
मोहितालीलयातदबलाभिरद्भुतम् ॥४७॥योषितांनयनतीक्ष्णसायकैर्भ्रूलतासुदृढचापनिर्गतैः॥धन्विनामकरकेतुनाहतःकस्यनोपततिहामनोमृगः ॥४८॥
तावदेवनयधीर्विराजतेतावदेवजनताभयंभजेत् ॥ तावदेवदृढचित्तताभृशंतावदेवगणनाकुलस्यच ॥ ४९ ॥ तावदेवतपसःप्रगल्भतातावदेवयमधारणं
नृणाम् ॥ यावदेववनितेक्षणबाणैर्मोहयंत्युरुमदैर्नमानुषाः ॥ ५० ॥ मोहयंतुमदयंतुरागिणांयोषितःसुललितैर्मनोहरैः ॥ मोहयंतिमदयंतिमामिमंध
र्मरक्षणपरंहिकैर्गुणैः ॥ ५१ ॥ मांसशुक्रमलमूत्रनिर्मितेयोषितांवपुषिनिर्घृणेशुचौ ॥ कामिनश्चपरिकल्प्यचारुतांमारमंतुसुविमूढचेतसः ॥ ५२ ॥ दा
रुणोहिपरिकीर्तितोंगनासन्निधिर्विमलबुद्धिभिर्बुधैः ॥ यावदत्रनसमीपगाइमास्तावदेवहिगृहंव्रजाम्यहम् ॥ ५३ ॥ समीपंतस्ययावद्विनागच्छंति
वरांगनाः ॥ वैष्णवेनप्रभावेणतावदंतर्दधेद्विजः ॥ ५४ ॥ तस्ययोगबलाद्भूपगतस्यादर्शनंतदा ॥ दृष्ट्वातदद्भुतंकर्मऋषिपुत्रस्यधीमतः ॥ ५५ ॥ वि
त्रस्तनयनाबालाःकुरंग्यइवकातराः ॥ संभ्रांतनयनाःशून्याददृशुस्तादिशोदश ॥ ५६ ॥ इंद्रजालंस्फुटंवेत्तिमायांजानातिवापुनः ॥ दृष्टोप्यदृष्टरूपोभू
दित्यूचुश्चपरस्परम् ॥ ५७ ॥ व्याप्तंतुहृदयंतासांसदैवविरहाग्निना ॥ ज्वलद्दावानलेनेवसुस्निग्धंसांद्रकाननम् ॥ ५८ ॥ त्यक्त्वैंद्रजालिकींविद्यांकांत
दर्शयसत्वरम् ॥ स्वात्मानंनोमनोयुक्तंप्राग्ग्रासेमक्षिकोपमम् ॥ ५९ ॥ हाकष्टंदर्शितःकस्माद्धात्रात्वंघटितःपुनः ॥ ज्ञातंमहानुसंतापहेतोर्नस्त्वंविनि
र्मितः ॥ ६० ॥ कच्चित्तेनिर्दयंचेतःकच्चिदस्मासुनोमनः ॥ कच्चिद्धूर्तोसिहेकांतकच्चिन्मुष्णासिनोमनः॥ ६१ ॥कच्चिन्नप्रत्ययोस्मासुकच्चिदस्मान्परीक्षसे॥
कच्चिन्नर्मकलाशीलःकच्चिन्मायाविशारदः॥६२॥कच्चिच्चित्तेप्रवेष्टुंचवेत्सिविज्ञानलाघवम्॥कच्चिन्निष्क्रमणोपायंनजानासिकुतःपुनः॥ ६३॥कच्चिद्विनापराधं
तुत्वमस्मासुप्रकुप्यसे॥कच्चिद्दुःखंविजानासिपरेषांविप्रलंभजम्॥६४॥त्वद्दर्शनंविनानूनंहृदयेश्वरसांप्रतम्॥नजीवामोथजीवामःपुनस्त्वद्दर्शनाशया॥६५॥
अस्मांश्चनीयतांतत्रयत्रशीघ्रंगतोभवान् ॥ त्वद्दर्शनहरोधाताव्यदधादंकुरच्छिदम् ॥ ६६ ॥ सर्वथादर्शनंदेहिकारुण्यंभजसर्वथा ॥ पर्यंतंनप्रपश्यंतिसर्व
थासज्जनाजनाः ॥ ६७ ॥ इत्थंविलप्यताःकन्याःप्रतीक्ष्यचबहुक्षणम् ॥ पितुर्भियागृहंगंतुंशीघ्रमारेभिरेगतिम् ॥ ६८ ॥ तत्प्रेमनिगडैर्बद्धाभृशंविर
हविक्लवाः ॥ कथंचिद्धैर्यमालंब्यताःस्वंस्वंगृहमागताः ॥ ६९ ॥ आगत्यपतिताःसर्वाजलयंत्रसमीपतः ॥ किमेतन्मातृभिःपृष्टाःकुतःकालात्ययोभव
त् ॥ ७० ॥ ॥ कन्याऊचुः ॥ ॥ क्रीडंत्यःकिन्नरीभिस्तुसार्धंसंगीतकंमुदा ॥ संस्थितास्तेननज्ञातंदिवसादिसरोवरे ॥ ७१ ॥ पथिश्रांतावयंमातः

संतापस्तेननस्तनौ ॥ मोहेनमहतावक्तुंनकेनाप्युत्सहामहे ॥७२॥ इत्युक्त्वालुलुठुस्तत्रमणिभूमौकुमारिकाः ॥ आकारंगोपयंत्यस्तामुग्धाजल्पंतिमा
तृभिः ॥ ७३ ॥ काचिन्नर्तयतिक्रीडामयूरंनमुदातदा ॥ नपाठयतितंकीरंपंजरेन्याकुतूहलात् ॥ ७४ ॥ लालयेन्नकुलंनान्यानोल्लासयातिसारिकाम् ॥
अपरातीवसंमुग्धानैवक्रीडातिसारसैः ॥ ७५ ॥ भेजिरेनाविनोदांस्तारेमिरेनैवमंदिरे ॥ ऊचिरेबांधवैर्नालंवीणावाद्यंनचक्रिरे ॥७६॥ कल्पद्रुमप्रसूनंयद्रसव
त्तुसुधोपमम् ॥ मंदारकुसुमामोदिनपपुर्मधुरंमधु ॥ ७७ ॥ योगिन्यइवताःकन्यानासाग्रन्यस्तलोचनाः ॥ अलक्ष्यध्यानसंतानाःपुरुषोत्तममा
नसाः ॥ ७८ ॥ चंद्रकांतमणिच्छन्नेस्रवद्वारिकणद्रवे ॥ क्षणंवातायनेस्थित्वाजलयंत्रेक्षणंक्षणात् ॥ ७९ ॥ रचयंतिक्षणंशय्यांदीर्घिकांभोजिनीदलैः ॥
वीज्यमानासखीभिस्ताःशीतलैःकदलीदलैः ॥ ८० ॥ इत्थंयुगसमांरात्रिंमन्वानास्तावरास्त्रियः ॥ कथंचिद्धीरतांकृत्वाविह्वलाःसज्वराइव ॥ ८१ ॥
प्रातर्व्योममणिंदृष्ट्वामन्यमानाःस्वजीवितम् ॥ विज्ञाप्यमातरंस्वांस्वांगौरींपूजयितुंगताः ॥ ८२ ॥ स्नात्वातेनविधानेनपुष्पैर्धूपैर्यथातथा ॥ विधाय
पूजनंदेव्यागायंत्यस्तत्रताःस्थिताः ॥ ८३ ॥ एतस्मिन्नंतरेविप्रःस्नातुंसोपिसमागतः ॥ पित्राश्रमपदात्तस्मादच्छोदेचसरोवरे॥ ८४ ॥ मित्रंदृष्ट्वे
वरात्र्यंतेनलिन्यइवकन्यकाः ॥ उत्फुल्लनयनाजातास्तंदृष्ट्वाब्रह्मचारिणम् ॥ ८५ ॥ गत्वातदैवताःकन्याःसमीपंब्रह्मचारिणः ॥ सव्यापसव्यबंधेनभुजपाशं
चचक्रिरे ॥ ८६ ॥ गतोसिधूर्तपूर्वेद्युर्गंतुमद्यनशक्यसे ॥ वृतस्त्वंनूनमस्माभिर्नात्रतेस्तुविचारणा ॥ ८७ ॥ इत्युक्तोब्राह्मणःप्राहप्रहसन्बाहुपा
शगः ॥ युष्माभिरुच्यतेभद्रमनुकूलंप्रियंवचः ॥ ८८ ॥ प्रथमाश्रमनिष्ठस्यकिंतुनाद्यापिमेव्रतम् ॥ वेदाभ्यसनशीलस्यपारंयातिगुरोःकुले ॥ ८९ ॥
आश्रमेयत्रयोधर्मोरक्षणीयःसपंडितैः ॥ विवाहोयमतोमन्येनधर्मइतिकन्यकाः ॥ ९० ॥ आकर्ण्यतस्यवाक्यानितमूचुस्तावचस्ततः ॥ सकलध्वनि
सोत्कंठाःकोकिलाइवमाधवे ॥ ९१ ॥ धर्मादर्थोर्थतःकामःकामाद्धर्मफलोदयः ॥ इत्येवनिश्चितंशास्त्रंवर्णयंतिविपश्चितः ॥ ९२ ॥ सकामोधर्मवा
हुल्यात्पुरस्तेसमुपागतः ॥ सेव्यतांविविधैर्भोगैःस्वर्गभूमिरियंततः ॥ ९३ ॥ श्रुत्वातद्वचनंतासांप्राहगंभीरयागिरा ॥ तथ्यंवोवचनंकिंतुसमाप्येहस्व
कंव्रतम् ॥ ९४ ॥ प्राप्यानुज्ञांगुरोःसर्ववैवाहंकर्मनान्यथा ॥ इत्युक्त्वापुनरूचुस्ताःस्फुटंमूढोसिसुन्दर ॥ ९५ ॥ दिव्यौषधंब्रह्मरसायनंचासिद्धिर्निधेः
साधुकलावरांगनाः ॥ मंत्रस्तथासिद्धिरसश्चधर्मतोनेमानिषेध्याःसुधियासमागताः ॥ ९६ ॥ कार्यंहिदैवाद्यदिसिद्धमागतंतस्मिन्नुपेक्षांनचयातिनी
तिगः ॥ यस्मादुपेक्षानपुनःफलप्रदातस्मान्नदीर्घीकरणंप्रशस्यते ॥ ९७ ॥ सांद्रानुरागाःकुलजन्मनिर्मलाःस्नेहार्द्रचित्ताःसुगिरःस्वयंवराः ॥ कन्याः
सुरूपाःखलुचारुयौवनाधन्यालभंतेत्रनरास्तुनेतरे ॥ ९८ ॥ क्वयंवरसुन्दर्यःक्वचायंतापसोबटुः ॥ दुर्घटस्यविधानेहिमन्येधातातिपंडितः ॥ ९९ ॥

तस्मादस्मानिदानींतुस्वीकुर्यान्मंगलंभवान् ॥ गांधर्वेणविवाहेनह्यन्यथानोनजीवितम् ॥ १०० ॥ श्रुतवाक्यस्ततःप्राहब्राह्मणोधर्मवित्तमः ॥ भोमृ
गाक्ष्यःकथंत्याज्योधर्मोधर्मधनैर्नरैः ॥ १०१ ॥ धर्मश्चार्थश्चकामश्चमोक्षश्चैतच्चतुष्टयम् ॥ यथोक्तंसफलंज्ञेयंविपरीतंतुनिष्फलम् ॥ १०२ ॥ नाकाले
हंव्रतीकुर्यामतोदारपरिग्रहम् ॥ नक्रियाफलमाप्नोतिक्रियाकालंनवेत्तियः ॥ १०३ ॥ यतोधर्मविचारोस्मिन्प्रसक्तंममानसम् ॥ तस्माच्छृणुतहेक
न्यानसमीहेस्वयंवरम् ॥ १०४ ॥ एवंज्ञात्वाशयंतस्यसमीक्ष्यैताःपरस्परम् ॥ करात्करंविमुच्याथजग्राहांघ्रींप्रमोदिनी ॥ १०५ ॥ भुजौजग्रहतुस्तस्य
सुशीलास्वरातथा ॥ आलिलिंगसुताराचचुचुंबेचंद्रिकामुखम् ॥ १०६ ॥ तथापिनिर्विकारोसौप्रलयानलसन्निभः ॥ शशापब्रह्मचारीताःक्रोधेनात्यंत
मूर्च्छितः ॥ १०७ ॥ पिशाच्यइवमांलग्नास्तात्पिशाच्योभविष्यथ ॥ एवंतेनाशुशप्तास्तास्तंसंत्यज्यपुरास्थिताः ॥ १०८ ॥ किमेतच्चेष्टितंपापह्यनाग
सिजनेत्वया ॥ प्रियेकृत्येऽप्रियंकृत्वाधिक्ताधर्मज्ञतांतव ॥ १०९ ॥ अनुरक्तेषुभक्तेषुमित्रेषुद्रोहकारिणः ॥ पुंसोलोकद्वयेसौख्यंनाशंयातीतिनःश्रुतम् ॥
॥ ११० ॥ तस्मात्त्वमपिनःशापात्पिशाचोभवसत्वरम् ॥ इत्युक्त्वोपरताबालानिःश्वसंत्यःक्षुधाकुलाः ॥ १११ ॥ तदाचान्योन्यसंरंभात्तस्मिन्सरसि
पार्थिव ॥ ताःकन्याब्रह्मचारीसःसर्वेपैशाचमागताः ॥ ११२ ॥ पिशाच्यःसपिशाचश्चक्रंदमानाःसुदारुणम् ॥ क्षपयंतिविपाकंतंपूर्वोपात्तस्यकर्मणः ॥
॥ ११३ ॥ स्वकालेतुफलत्येवपूर्वोपात्तंशुभाशुभम् ॥ स्वच्छायाइवदुर्वारंदेवानामपिपार्थिव ॥ ११४ ॥ क्रंदंतिपितरस्तासांमातरस्तत्रतस्यच ॥
अप्रमादश्चबालानांदैवंहिदुरतिक्रमम् ॥ ११५ ॥ ततऊर्ध्वंपिशाचास्तेआहारार्थंसुदुःखिताः ॥ इतस्ततश्चधावंतोवसंतिसरसस्तटे ॥ ११६ ॥
एवंबहुतिथेकालेलोमशोमुनिसत्तमः ॥ पौषेमासिचतुर्दश्यामच्छोदेस्नातुमागतः ॥ ११७ ॥ दृष्ट्वातंब्राह्मणंसर्वेपिशाचाःक्षुत्समाकुलाः ॥ धावंतोहं
तुकामास्तेमिलित्वायूथवर्तिनः ॥ ११८ ॥ दह्यमानासुतीव्रेणतेजसालोमशस्यच ॥ असमर्थाःपुरःस्थातुंसर्वेतेदूरतःस्थिताः ॥ ११९ ॥ तत्रवेदनिधि
र्विप्रस्तदैवाहिसमागतः ॥ समीक्ष्यलोमशंराजन्साष्टांगंप्रणिपत्यसः ॥ १२० ॥ उवाचसूनृतांवाचंबद्धाशिरसिचांजलिम् ॥ महाभाग्योदयेविप्रसाधूनां
संगतिर्भवेत् ॥ १२१ ॥ गंगादिसर्वतीर्थेषुयोनरःस्नातिसर्वदा ॥ यःकरोतिसतांसंगंतयोःसत्संगतिर्वरा ॥ १२२ ॥ गुरूणांसंगमोविप्रदृष्टादृष्टफलो
भुवि ॥ स्वर्गदोरोगहारीचकिंतुसोपद्रवोमतः ॥ १२३ ॥ इत्युक्त्वाकथयामासपूर्ववृत्तांतमद्भुतम् ॥ इमागंधर्वकन्यास्ताबटुःसोयंममात्मजः ॥ १२४ ॥
सर्वेपिशाचरूपेणमिथःशापविमोहिताः ॥ दीनाननास्तुतिष्ठंतितवाग्रेमुनिसत्तम ॥ १२५ ॥ त्वद्दर्शनेनबालानांनिस्तारोह्यभविष्यति ॥ सूर्योदयेतमः
स्तोमःकिंनलीयेतगह्वरे ॥ १२६ ॥ श्रुत्वातल्लोमशोराजन्कृपार्द्रीकृतमानसः ॥ प्रत्युवाचमहातेजास्तंमुनिंपुत्रदुःखितम् ॥ १२७ ॥ मत्प्रसादाच्च

बालानांस्मृतिःसपदिजायताम् ॥ धर्मंचवच्मितंयेनामिथःशापोलयंव्रजेत् ॥ १२८ ॥ ॥ वेदनिधिरुवाच ॥ ॥ महर्षेकथ्यतांधर्मोमुच्यंते
येनबालकाः ॥ नायंकालोविलंबस्यशापाग्निर्दारुणोयतः ॥ १२९ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ मयासार्धंप्रकुर्वंतुमाघस्नानंविधानतः ॥ शापा
न्मुच्यंतिमाघांतेनान्यथानिष्कृतिर्भवेत् ॥ १३० ॥ शापःपापफलंविप्रपापनाशोभवेन्नृणाम् ॥ माघस्नानेनतीर्थेचइतिमेनिश्चितामतिः ॥ १३१ ॥
सप्तजन्मकृतंपापंवर्तमानंचपातकम् ॥ माघस्नानंदहेत्सर्वंपुण्यतीर्थेविशेषतः ॥ १३२ ॥ प्रायश्चित्तंनपश्यंतियस्मिन्पापेमुनीश्वराः ॥ पातकंपुण्यतीर्थेषु
नश्येत्तदपिमाघतः ॥ १३३ ॥ ज्ञानकृन्मानसेमाघस्तस्मान्मोक्षफलप्रदः ॥ हिमवत्पृष्ठतीर्थेषुसर्वपापप्रणाशनः ॥ १३४ ॥ इंद्रलोकप्रदोच्छोदेनिर्दिष्टो
वेदवादिभिः ॥ सर्वपापहरोमाघोमोक्षदोबदरीवने ॥ १३५ ॥ पापहादुःखहारीचसर्वकामफलप्रदः ॥ रुद्रलोकप्रदोमाघोनार्मदेपापनाशनः ॥ १३६ ॥
यामुनःसूर्यलोकायभवेत्कल्मषनाशनः ॥ सारस्वतोघविध्वंसीब्रह्मलोकफलप्रदः ॥ १३७ ॥ विशालफलदोमाघोविशालायांद्विजोत्तम ॥ पातकेंधनदा
वाग्निर्गर्भहेतुक्रियापहः ॥ १३८ ॥ विष्णुलोकायमोक्षायजाह्नवःपरिकीर्तितः ॥ शरयूगंडकीसिंधुश्चंद्रभागाचकौशिकी ॥ १३९ ॥ तापीगोदावरीभी
मापयोष्णीकृष्णवेणिका ॥ कावेरीतुंगभद्राचअन्यायाश्चसमुद्रगाः ॥ १४० ॥ आशुमाघीनरोयातिस्वर्गलोकंविकल्मषः ॥ नैमिषेविष्णुसायुज्यंपुष्करे
ब्रह्मणोंतिकम् ॥ १४१ ॥ आखंडलस्यलोकोहिकुरुक्षेत्रेतुमाघतः ॥ माघोदेवह्रदेविप्रयोगसिद्धिफलप्रदः ॥ १४२ ॥ प्रभासेमकरादित्येस्नानाद्रुद्रगणो
भवेत् ॥ देवक्यांदेवतादेहोनरोभवतिमाघतः ॥ १४३ ॥ माघस्नानेनभोविप्रगोमत्यांनपुनर्भवः ॥ हेमकूटेमहाकालेओंकारेअमरेश्वरे ॥ १४४ ॥ नीलकं
ठेर्बुदेमाघाद्रुद्रलोकेमहीयते ॥ सर्वासांसरितांविप्रसंगमेमकरेरवौ ॥ १४५ ॥ स्नानेनसर्वकामानामवाप्तिर्जायतेनृणाम् ॥ माघस्तुप्राप्यतेधन्यैःप्रयागेद्विज
सत्तम ॥ अपुनर्भवदंतत्रासितासितजलंयतः ॥ १४६ ॥ गायंतिदेवाःसततंदिविस्थामाघःप्रयागेकिलनोभविष्यति ॥ स्नानान्नरायत्रनगर्भ
वेदनांपश्यंतितिष्ठंतिचविष्णुसन्निधौ ॥ १४७ ॥ मज्जंतियेपित्र्यहमत्रमानवास्तीर्थेप्रयागेबहुपापकंचुकाः ॥ व्रजंतितेनोनिरयेषुधर्मिणःस्वर्गेशु
भेचारुचरंतिदेववत् ॥ १४८ ॥ तीर्थैर्व्रतैर्दानतपोभिरध्वरैःसार्धंविधात्रातुलयाधृतंपुरः ॥ माघेप्रयागस्यतयोर्द्वयोरभून्माघोगरीयानतएव
सोधिकः ॥ १४९ ॥ वातांबुपर्णाशनदेहशोषणैस्तपोभिरुग्रैश्चिरकालसंचितैः ॥ योगैश्चसंयांतिनरानतांगतिं[1]स्नानेनमाघस्यहियांतियां
गतिम् ॥ १५० ॥ [2]स्नाताश्चयेमकरभास्करोदयेतीर्थेप्रयागेसुरसिंधुसंगमे ॥ तेषांगृहद्वारमलंकरोतिकिंभृंगावलिःकुंजरकर्णताडिता ॥ १५१ ॥

---

[1] स्नानात्प्रयागस्यहि यातियांगतिमितिपाठः। [2] स्नातानरायये भृशभास्करोदये ।

योराजसूयाद्धयमेधयज्ञतःस्नानात्फलंसंप्रददातिचाधिकम् ॥ पापानिसर्वाणिविलोप्यलीलयानूनंप्रयागःसकथंनसेव्यते ॥ १५२ ॥ अवंतिविषयेरा
जावीरसेनोभवत्पुरा ॥ नर्मदातीरमागत्यग्न्पूयंचकारसः ॥ १५३ ॥ षोडशैरश्वमेधैश्च[1]स्वर्णवाटविराजितैः ॥ स्वर्णभूषणयूपाढ्यैरीजेसोपियथावि
धि ॥ १५४ ॥ प्रददौधान्यराशींश्चद्विजेभ्यःपर्वतोपमान् ॥ वदान्योदेवताभक्तोगोप्रदःससुवर्णदः ॥ १५५ ॥ ब्राह्मणोभद्रकोनाममूर्खोहीनकुलस्त
था ॥ कृषीवलोदुराचारःसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ १५६ ॥ कृषिकर्मसमुद्विग्नोबंधुभिश्चाप्य[2]संस्कृतः ॥ इतस्ततःपरिभ्रम्यानिर्गतःक्षुत्प्रपीडितः ॥ १५७ ॥
दैवतःसार्थमाविश्यप्रयागंससमागतः ॥ महामाघींपुरस्कृत्यसस्नौतत्रादिनत्रयम् ॥ १५८ ॥ अनघःस्नानमात्रेणभूत्वेहसद्विजोत्तमः ॥ प्रयागाच्चलि
तस्तत्रपुनर्यस्मात्समागतः ॥ १५९ ॥ सराजासोपिविप्रश्चविपन्नावेकदातदा ॥ तयोर्गतिःसमादृष्टामयाशक्रस्यसन्निधौ ॥ १६० ॥ तेजोरूपंबलंस्त्रैणं
देवयानंविभूषणम् ॥ पारिजातमयीमालानृत्यंगीतंतयोःसमम् ॥ १६१ ॥ इतिदृष्टंहिमाहात्म्यंक्षेत्रस्यकथमुच्यते ॥ माघःसितासितेविप्रराजसूयैःसमोम
तः ॥ १६२ ॥ धनुस्त्रिशतविस्तीर्णेसितनीलांबुसंगमे ॥ अपुनरावृत्तिर्माघीराजसूयीपुनर्भवेत् ॥ १६३ ॥ माघमासीयवातोपिसितासितजलंस्पृशेत् ॥
अधर्म्यैनस्पृशेन्नूनंमहापातकहाहिसः ॥ १६४ ॥ किमत्रबहुनोक्तेनश्रूयतांद्विजनिश्चितम् ॥ समुद्भूतफलंपापंतीर्थेमाघःप्रणाशयेत् ॥ १६५ ॥ अत्रतेक
थयिष्यामिसावधानमतिःशृणु ॥ (पिशाचमोचनंनामइतिहासंपुरातनम् ॥ शृण्वंत्यप्सरसोबालाःशृणोतुत्वत्सुतस्तथा ॥ मत्प्रसादात्स्मृतिर्लब्ध्वापै
शाच्यान्मुक्तिकामिनः ॥ १ ॥) पुरादेवद्युतिर्विप्रोवैष्णवोवेदपारगः ॥ १६६ ॥ पिशाचान्मोचयामासकरुणाप्लुतमानसः ॥ १६७ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥
॥ कुत्रस्थितःकस्यपुत्रोनियमःकोस्यवाजपः ॥ केनवावैष्णवोवृत्तःकेपिशाचाश्चमोचिताः ॥ १६८ ॥ एतद्विस्तरतःसर्वंकीर्तयस्वमहामुने ॥ कौतूहलं
महापुण्यंशृणुमस्त्वत्प्रसादतः ॥ १६९ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ प्लक्षप्रस्रवणेपुण्येसरस्वत्यास्तटेशुभे ॥ तत्राश्रमपदंतस्यशैलमाश्रित्यशोभन
म् ॥ १७० ॥ शालैस्तालैस्तमालैश्चबिल्वैर्बकुलपाटलैः ॥ तिंतिडीचिरिबिल्वैश्चचूतचंपककांचनैः ॥ १७१ ॥ करंजैःकोविदारैश्चकेसरैःकुंजराशनैः ॥
तिलकैःकर्णिकारैश्चकुंभैःखादिरतिंदुकैः ॥ १७२ ॥ वानीरैःसाल्वजंबीरैःपीलूदुंबरवेतसैः ॥ शाकोटैरटरूषैश्चकरहाटैर्वटद्रुमैः ॥ १७३ ॥ घोंटाकुटज
पालाशैरशोकैःशोकहारिभिः ॥ जंबूनिंबकदंबैश्चक्षीरिकाकरमर्दकैः ॥ १७४ ॥ बीजपूरैःसनारिंगैरंभाराजिविराजितैः ॥ पनसैरसवद्भिश्चनारिकेलैः
सदाफलैः ॥१७५॥ सप्तच्छदैस्त्रिपत्रैश्चशिरीषामलकैःशुभैः ॥ कर्कंधूलकुचैरक्षैःपारिभद्रैर्वचादिभिः ॥ १७६ ॥ केतकैःसिंदुवारैश्चतगरैःकुन्दमाल्लिकैः ॥

---

१ स्वराडिव विराजतेइतिपाठान्तरम् । २ समुद्विग्र इतिपाठः ।

पद्मेन्दीवरकह्लारमालतीयूथिकादिभिः॥१७७॥मालतीमोगरैश्चैवजातीफलविराजितैः॥पुन्नागैःकिंशुकैश्चैवबर्वरीतुलसीद्रुमैः॥१७८॥आश्रमोरमणीयःसद्रु
मैर्नानाविधैर्नृप॥वनमध्येनदीयातिपुण्यतोयासरस्वती॥१७९॥कूजंतिसारसास्तत्रमदस्निग्धकलंसदा॥नदंतिकोकिलाःशब्दंगुंजंतिचमधुव्रताः॥१८०॥
बहुकोलाहलंभूपतद्वनंशुकसारिभिः ॥ चरंतिश्वापदास्तत्रविविधाःकाननोत्तमे ॥ १८१ ॥ सदाफलंसदापुष्पंपरागकणधूसरम् ॥ आच्छन्नंकाननंसर्वंमधु
वृक्षैःसमंततः ॥ १८२ ॥ नवपल्लवसंजातमंजरीभरवल्लिभिः ॥ आश्लिष्टमभितोरम्यंप्रियाभिरिववल्लभः ॥ १८३ ॥ तस्यशापभयात्त्रस्तो[1]वातोवा
तिसमंततः ॥ नवर्षत्यश्मभिर्मेघानशोषयतिभास्करः ॥ १८४ ॥ वनंनोपद्रवंतद्धिसदासिद्धनिषेवितम् ॥ आह्लादजनकंनित्यंवनंचैत्ररथंयथा ॥१८५॥
तस्मिन्वसतिधर्मात्मादेवद्युतिर्द्विजोत्तमः ॥ पुत्रःसुमित्रोविप्रस्यलब्धोलक्ष्मीपतेर्वरात् ॥ १८६ ॥ नियमःश्रूयतांतस्यसर्वदानियतात्मनः ॥ ग्रीष्मे
पंचतपानित्यंसूर्यन्यस्तविलोचनः ॥ १८७ ॥ वर्षत्कादंबिनीयावद्वर्षास्वभ्रावकाशगः ॥ वातेप्रवातेनिष्कंपोदुःसहोहिमवानिव ॥ १८८ ॥ वसत्यप्सु
सहेमंतेह्रदेसारस्वतेद्विज ॥ उपस्पृशतिकालेसत्रिवारंवारिनिर्मलम् ॥ १८९ ॥ पितॄन्देवानृषीन्नित्यंसंतर्पयतिश्रद्धया ॥ ब्रह्मयज्ञपरोनित्यंसत्यवादीजि
तेंद्रियः ॥ १९० ॥ भूमौविश्राम्यविश्रांतःप्रदध्यौप्रार्थयन्हरिम् ॥ वन्यैर्जुहोत्यग्निहोत्रंश्रद्धयातिथिपूजकः ॥ १९१ ॥ चांद्रायणविधानेनकालंनयतिसर्व
दा ॥ स्वयंविगलितैःपत्रैःफलैर्वृत्तिंसमीहते ॥ १९२ ॥ अनुद्विग्नस्तपोनिष्ठोवेदवेदांगपारगः ॥ धमनीविकरालोसावस्थिमात्रकलेवरः ॥ १९३ ॥ इत्थं
जगामवर्षाणांसहस्रंतस्यकानने ॥ तदाजज्वालशैलोसौतपसस्तस्यतेजसा ॥ १९४ ॥ सोढुंनशक्यतेभूतैस्तेजस्तस्यमहात्मनः ॥ वैश्वानरइवाभातिप्र
ज्वलंस्तपसाद्विज ॥ १९५ ॥ गतवैराणिभूतानिसमजायंततद्वने ॥ मृगव्याघ्राखुमार्जारामिथःक्रीडंतिनिर्भयाः ॥ १९६ ॥ अन्योपिनियमस्तस्यश्रूय
तामतिदुर्लभः ॥ नारायणंत्रिकालंससंपूजयातिनित्यशः ॥१९७॥ पुष्पाणांतुसहस्रेणविकचेनसुगंधिना ॥ वेदसूक्तविधानेनविष्णुध्यानपरायणः ॥१९८॥
विष्णोःसंप्रीतयेविप्रःकुरुतेकर्मचाखिलम् ॥ दधीचेर्वरदानात्ससंजातोवरवैष्णवः ॥ १९९ ॥ एकदामासिवैशाखेएकादश्यांमहामुनिः ॥ पूजांकृत्वाह
रेरम्यांविचित्रामकरोत्स्तुतिम् ॥ २०० ॥ तदैवखगमारुह्यदेवोदेवोहरिःस्वयम् ॥ आजगामपुरस्तस्यतयास्तुत्यातिहर्षितः ॥ २०१ ॥ तंदृष्ट्वागरुडारू
ढंप्रत्यक्षंजलदच्छविम् ॥ चतुर्बाहुंविशालाक्षंसर्वालंकारभूषितम् ॥ २०२ ॥ उद्भूतपुलकोविप्रःसानंदजललोचनः ॥ जगामाशिरसाभूमौकृतकृत्यमना
स्तदा ॥ २०३ ॥ नममौतेनहर्षेणसब्रह्मांडोदरेपिहि ॥ नसस्मारनिजंदेहंब्रह्मभूतइवाभवत् ॥ २०४ ॥ ततःसंभाषितःप्रीत्याहरिणावैष्णवोमुनिः ॥

पा० १ त्रस्ता गंगावाताः प्रवांति नेतिपाठः ।

देवद्युतेविजानामिमद्भक्तस्त्वंमदाश्रयः ॥ २०५ ॥ संन्यस्ताखिलकर्मासिमद्भावोमन्मनाःसदा ॥ वरंब्रूहिप्रसन्नोस्मिस्तोत्रेणानेनचानघ ॥ २०६ ॥
इतिश्रुत्वाहरेर्वाक्यंप्रत्युवाचसतापसः ॥ देवदेवारविंदाक्षस्वमायाधृतविग्रह ॥ २०७ ॥ त्वद्दर्शनात्सदादेवदुर्लभोनापरोवरः ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वेयोगिनः
सनकादयः ॥ २०८ ॥ त्वांसाक्षात्कर्तुमिच्छंतिसिद्धाश्चकपिलादयः ॥ अहंममेति[1]पाशायेमोहलोभाःशुभाशुभाः ॥ २०९ ॥ सहेतुकाश्चदह्यंतेदृष्टेत्व
यिपरावरे ॥ जन्मनःकर्मणोबुद्धेराविर्भूतंफलंमम ॥ २१० ॥ यद्दृष्टोसिजगन्नाथप्रार्थयेकिमतःपरम् ॥ नवरार्थंहिदेवेशत्वत्पादपंकजंहृदि ॥ २११ ॥
चिंतयामिसदाभक्त्यात्वद्गतेनांतरात्मना ॥ इममेववरंयाचेत्वद्भक्तिरचलामम ॥ २१२ ॥ अस्तुवैकमलानाथप्रार्थयेनापरंवरम् ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्य
प्रसन्नवदनोहरिः ॥ २१३ ॥ प्रत्युवाचप्रसन्नात्माएवमस्तुद्विजोत्तम ॥ अन्यस्तेतपसःकश्चित्प्रत्यूहोनभविष्यति ॥ २१४ ॥ एतच्चत्वत्कृतं
स्तोत्रंयेपठिष्यंतिमानवाः ॥ तेषांमद्विषयाभक्तिर्निश्चलाचभविष्यति ॥ २१५ ॥ धर्मकार्यंचयत्किंचित्सांगंसर्वंभविष्यति ॥ ज्ञानेचपरमानि
ष्ठातेषांस्थास्यातिनिश्चला ॥ २१६ ॥ इत्युक्त्वांतर्हितस्तत्रदेवदेवोजनार्दनः ॥ देवद्युतिस्तदारभ्यनारायणपरोभवत् ॥ २१७ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥
महर्षेनुगृहीतोस्मिकथयापावनीकृतः ॥ अनयाविष्णुसंगत्यागंगयेवाहमद्यवै ॥ २१८ ॥ किंतत्स्तोत्रंसमाख्याहिप्रसन्नोयेनमाधवः ॥ तस्यानघस्यविप्र
स्यमहत्कौतूहलंमम ॥ २१९ ॥ त्वत्प्रसादादहंविप्रमन्येप्राप्तंमनोरथम् ॥ महतांसंगतिःकस्यमहत्त्वायनकल्पते ॥ २२० ॥ कथयस्वप्रसादेनविष्णोस्तो
त्रमनुत्तमम् ॥ येनतुष्टःसभगवान् ददौतस्यचदर्शनम् ॥ २२१ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ कथयामिरहस्यंतेयत्नतंस्तोत्रमुत्तमम् ॥ प्राग्गृहीतं
सुपर्णेनगरुडान्मयिचागतम् ॥ २२२ ॥ अध्यात्मगर्भसारंतन्महोदयकरंशुभम् ॥ सर्वपापहरंभूपस्वात्मज्ञानकरंपरम् ॥ २२३ ॥ ओंनमोवासुदेवायनमो
विश्वायचक्रिणे ॥ भक्तप्रियायकृष्णायजगन्नाथायशार्ङ्गिणे ॥ २२४ ॥ स्तोतास्तुत्यः स्तुतिः सर्वंजगद्विष्णुमयंयदा ॥ तदासंस्तूयतेकेनभक्तिमोदकरी
नृणाम् ॥२२५॥ यस्यदेवस्यनिःश्वासोवेदाःसांगाःससूत्रकाः॥ कास्तुतिःप्रमुदेतस्यभक्त्याहंमुखरोभवम् ॥२२६॥ चक्रवद्भ्रमतेसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरम्॥
अतस्त्वंगीयतेदेवचक्रपाणिवरायुध ॥ २२७ ॥ वेदोनवक्तियंसाक्षान्नचवाग्वेत्तिनोमनः॥ मद्विधस्तंकथंस्तौतिभक्तिमान्वाकथंभवेत् ॥ २२८ ॥ ब्रह्मादिब्रह्म
विष्णुस्त्वंत्वमेवसकलाश्रयः ॥ स्रष्टाब्रह्मनिदानंचशुद्धंब्रह्मत्वमेवच ॥ २२९ ॥ (कोयंकायस्तवविभोभिस्त्वास्पृशतिकायिनम् ॥ कायदोषैर्नचाघ्रातस्त
स्मैनमोस्तुयोगिने ॥ १ ॥) देवभावेनजागर्तिनानिद्रातिनिजात्मनि ॥ सुखसंदोहबुद्धिर्यासात्वंविष्णोनसंशयः ॥ २३० ॥ [2]महदादयोमहाभावास्तथा

---

१ देहस्य मोहमूलाः शुभाशुभाइतिपाठः । २ महदादिद्विधाभावा—इ०पा० ।

वैकारिकागुणाः ॥ त्वमेवनाथतत्सर्वंनानात्वंमूढकल्पना ॥ २३१ ॥ केशकेशवरूपाभिःकल्पनातिसृभिस्तथा ॥ त्वमेवकल्पसेब्रह्मपुमानिवसुतादि
भिः ॥ २३२ ॥ विदोषंविगुणंचैकंचिन्मूर्तिरखिलंजगत् ॥ कवीनांभातियत्तत्त्वंतंविष्णुंनौमिनिर्मलम् ॥ २३३ ॥ यस्यज्ञानेनकुर्वंतिकर्मापिश्रुतिभाषितम् ॥
[1]निरीषणाजगन्मित्राःशुद्धंब्रह्मनमामितत् ॥ २३४ ॥ [2]ध्वंस्तेतरच्चसन्मात्रंयत्प्रबोधादुपासते ॥ योगिनःसर्वभूतेषुसद्रूपंनौमितंहरिम् ॥२३५॥ ब्रह्माहमितिगा
यंतियंज्ञात्वैकंवराद्द्विजाः ॥ पश्यंतोहित्वयातुल्यंदेवंतंनौमिमाधवम् ॥ २३६ ॥ माययामोहवैचित्र्यंतथाहंममतांनृणाम् ॥ योनाशयतिपापौघान्नमस्तस्मै
चिदात्मने ॥ २३७ ॥ प्रयाणेवाप्रयाणेचयन्नामस्मरतांनृणाम् ॥ सद्योनश्यंतिपापौघानमस्तस्मैचिदात्मने ॥ २३८ ॥ मोहानललसज्ज्वालाज्वलल्लोके
षुसर्वदा ॥ यत्पादांभोरुहच्छायांप्रविष्टश्चनदह्यते ॥ २३९ ॥ यस्यस्मरणमात्रेणनमोहोनैवदुर्गतिः ॥ नरोगानैवदुःखानितमनंतंनमाम्यहम् ॥ २४० ॥
कामयंतेप्रजानैवधिषणाभ्यःसमुत्थिताः ॥ लोकमात्मैवपश्यंतियंबुद्ध्यैकचराजनाः ॥ २४१ ॥ शब्दार्थःसंविदर्थश्चविष्णोर्नामपरोयादि ॥ सत्येनतेनसं
सारोमासंस्पृशतुमाधव ॥ २४२ ॥ नारायणोजगद्व्यापीयदिवेदादिसंमतः ॥ सत्येनतेननिर्विघ्नाविष्णुभक्तिर्ममास्तुवै ॥ २४३ ॥ योनवीजंविनावी
जंवीजेयोवीजभावितः ॥ सविष्णुर्भववीजंमेसितविद्यासिना[3]द्यंतु ॥ २४४ ॥ त्रितनुर्नटवद्यस्तुसृष्टिस्थितिलयेषुच ॥ गुणैर्भवतिकार्येषुसप्रसीदतुमे
हरिः ॥ २४५ ॥ दशधेहावतीर्णोयोधर्मत्राणायकेवलम् ॥ अभ्यर्थितःसुरैःसर्वैःसप्रसीदतुमेहरिः ॥ २४६ ॥ ब्रह्मादिस्तंबपर्यंतंप्राणिहृन्मंदिरेऽमलः ॥
एकोवसतियोदेवःसप्रसीदतुमेहरिः ॥ २४७ ॥ इच्छांचक्रेसदेवाग्रेएकश्चैवबहुस्तथा ॥ प्रविष्टोदेवताःस्रष्टासप्रसीदतुमेहरिः ॥ २४८ ॥ हृत्खगः
खसमःखादिःखातीतःखक्रियःखगः ॥ खंब्रह्माखादिभुक्चांतिखमूर्तिस्त्वंमखाशनः ॥ २४९ ॥ यद्भासायन्मुदायस्य[4]माययासज्यतेजगत् ॥ जाड्यंदुः
खमसत्यंचसभवानेवतन्मयः ॥ २५० ॥ त्वत्सृष्टंमोदतेविश्वंत्वत्त्यक्तमशुचिर्भवेत् ॥ तत्संगतोप्यसंगस्त्वंविकारस्तेनतेनहि ॥ २५१ ॥ भूतयोगजचै
तन्यंचार्वाकायमुपासते ॥ सौगताब्रुवतेतर्कैस्त्वांबुद्धिंक्षणभंगुराम् ॥ २५२ ॥ शरीरपरिमाणंत्वांमन्यंतेजिनदेवताः ॥ ध्यायंतिपुरुषंसांख्यास्त्वामे
वप्रकृतेःपरम् ॥ २५३ ॥ जन्मादिरहितः[5]पूर्वंयःस्यादानंदलक्षणम् ॥ त्वामेवोपनिषद्ब्रह्मचिंतयंतिपरस्परम् ॥ २५४ ॥ खादिभूतानिदेहश्चमनोबुद्धींद्रिया
णिच ॥ विद्याविद्येत्वमेवात्रनान्यत्त्वत्तोस्तिकिंचन ॥ २५५ ॥ त्वंधातासर्वभूतानांत्वमेवशरणंमम ॥ त्वमग्निस्त्वंहविःशक्रोहोतामंत्रःक्रियाफलम् ॥२५६॥
त्वमस्तिनास्तिवैकुंठत्वामहंशरणंगतः॥त्वंकर्मफलदाताचदीक्षितानांक्रियाफलम्॥२५७॥त्वंहेतुःसर्वभूतानांत्वमेवशरणंमम॥युवतीनांयथायूनियूनांचयु

---

[1] निरीक्षणे जगन्मित्रमितिपाठः।
[2] सं (खं) खेचरंत मितिपा०।
[3] दो अवखण्डने लोट् द्यतुनाशयत्वित्यर्थः।
[4] सत्तयासंततं जगत्।
[5] पूर्णं चित्सदानंदलक्षणम्।

वतौयथा॥२५८॥मनोभिरमतेतद्वत्प्रीतिर्मेरमतांत्वयि॥अपिपापंदुराचारंनरंत्वत्प्रणतंहरे ॥२५९॥ नेक्षंतेकिंकरायाम्याउलूकास्तपनंयथा॥तापत्रयमघौघश्वतावत्पीडयतेजनम् ॥२६०॥यावत्स्मरतिनोनाथभक्त्यात्वत्पादपंकजम् ॥२६१॥ यंनस्पृशंतिगुणजातिशरीरधर्मायंनस्पृशंतिगतयस्त्वाखिलेंद्रियाणाम् ॥ यंचस्पृशंतिमुनयोगतसंगमोहास्तस्मैनमोभगवतेहरयेकरोमि ॥ २६२ ॥ स्थूलंविलाप्यकरणेकरणंनिदानेतत्कारणंकरणकारणवर्जितेच ॥ इत्थंविलाप्यमुनयःप्रविशंतितत्रतस्मैनमोस्तुहरयेमुनिसेविताय ॥ २६३ ॥ यद्ध्यानसंवहनघूर्णवशीकृतांतामैश्वर्यचारुगुणिनींसुखमोक्षलक्ष्मीम् ॥ आलिंग्यशेरतइहात्मसुखैकभाजस्तस्मैनमोस्तुहरयेमुनिसेविताय ॥ २६४ ॥ जन्मादिभावविकृतेर्विरहस्वभावेयस्मिन्नयंपरिधुनोतिषडूर्मिवर्गः ॥ यंतापयंतिनसदामदनादिदोषास्तंवासुदेवममलंप्रणतोस्मिहार्दम् ॥ २६५ ॥ यद्ध्यानसंगतमलंविजहात्यविद्यांयद्ध्यानवह्निपतितंजगदेतिनाशम् ॥ यज्ज्ञानमुल्लसदसिद्यातिसंशयारिंतंत्वांहरिंविशदबोधघनंनमामि ॥ २६६ ॥ चराचराणिभूतानिसर्वाणिचहरेर्वशे ॥ यथात्रतेनसत्येनपुरस्तिष्ठतुमेहरिः ॥ २६७ ॥ यथानारायणःसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ तेनसत्येनमेरूपंप्रदर्शयतुकेशवः ॥ २६८॥ भक्तिर्यथाहरौमेस्तितद्वरिष्ठागुरौयदि ॥ ममास्तितेनसत्येनस्वंदर्शयतुकेशवः ॥ ॥ २६९ ॥ तस्यैवंशपथैःसत्यैर्भक्तिंतस्यानुचिंतयन् ॥ दर्शयामासचात्मानंसप्रीतःपुरुषोत्तमः ॥ २७० ॥ ततोदत्त्वावरंतस्यपूरयित्वामनोरथम् ॥ जगामकमलाकांतःस्तुत्याविप्रेणतोषितः ॥२७१ ॥ कृतकृत्योद्विजःसोपिवासुदेवपरायणः ॥ शिष्यैःसार्धंजपन्स्तोत्रंतस्मिन्नास्तेतपोवने ॥ २७२ ॥ कीर्तयेद्यइदंस्तोत्रंशृणुयाद्योपिमानवः ॥ अश्वमेधस्ययज्ञस्यप्राप्नोतिविपुलंफलम् ॥ २७३ ॥ आत्मविद्याप्रबोधंचलभतेब्राह्मणःसदा ॥ नपापेजायतेबुद्धिर्नैवपश्यत्यमंगलम् ॥ २७४ ॥ बुद्धिस्वास्थ्यंमनःस्वास्थ्यंस्वास्थ्यमैंद्रियकंतथा ॥ नृणांभवतिसर्वेषामस्यस्तोत्रस्यकीर्तनात् ॥ २७५ ॥ विचार्यार्थंजपेद्यस्तुश्रद्धयातत्परोनरः ॥ सविधूयेहपापानिलभतेवैष्णवंपदम् ॥ २७६ ॥ लभतेवांच्छितान्कामान्पुत्रपौत्रान्पशूंस्तथा ॥ दीर्घमायुर्बलंवीर्यंलभतेससदापठन् ॥ २७७ ॥ तिलपात्रसहस्रेणगोसहस्रेणयत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतियइमांकीर्तयेत्स्तुतिम् ॥ २७८ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांयंयंकामयतेसदा ॥ अचिरात्तमवाप्नोतिस्तोत्रेणानेनमानवः ॥२७९॥ आचारेविनयेधर्मेज्ञानेतपसिसन्नये ॥ नृणांभवतिनित्यंधीरिमांसंशृण्वतांस्तुतिम्॥ २८० ॥ महापातकयुक्तोवायुक्तोवाह्युपपातकैः ॥ सद्योभवतिशुद्धात्मास्तोत्रस्यपठनात्सकृत् ॥ २८१ ॥ प्रज्ञालक्ष्मीर्यशःकीर्तिज्ञानधर्मविवर्धनम् ॥ दुष्टग्रहोपशमनंसर्वाशुभविनाशनम् ॥ २८२ ॥ सर्वव्याधिहरंपथ्यंसर्वारिष्टनिषूदनम् ॥ दुर्गतेस्तरणंस्तोत्रंपठितव्यंद्विजातिभिः ॥ २८३ ॥ नक्षत्रग्रहपीडासुराजचोरभयेषुच ॥ अग्निचोरनिपातेषुसद्यःसंकीर्तयेदिदम् ॥ २८४ ॥ सिंहव्याघ्रभयंनास्तिनाभिचारभयंतथा ॥ भूत

प्रेतपिशाचेभ्योराक्षसेभ्यस्तथैवच ॥ २८५ ॥ पूतनाजृंभकेभ्यश्चविघ्नेभ्यश्चैवसर्वदा ॥ नृणांक्वचिद्भयंनास्तिस्तवेह्यस्मिन्प्रकीर्तिते ॥ २८६ ॥
वासुदेवस्यपूजांयःकृत्वास्तोत्रमुदीरयेत् ॥ लिप्यतेपातकैर्नासौपद्मपत्रमिवांभसा ॥ २८७ ॥ गंगादिपुण्यतीर्थेषुयास्नानैर्नाप्यतेगतिः ॥ तांगतिं
समवाप्नोतिपठन्पुण्यामिमांस्तुतिम् ॥ २८८ ॥ एककालंद्विकालंवात्रिकालंवापियःपठेत् ॥ सर्वदासर्वकालेषुसोक्षयंसुखमश्नुते ॥ २८९ ॥
चतुर्णामपिवेदानांत्रिरावृत्त्याचयत्फलम् ॥ तत्फलंलभतेस्तोत्रमधीयानःसकृन्नरः ॥ २९० ॥ अक्षय्यंधनमाप्नोतिस्त्रीणांभवतिवल्लभः ॥
पूजांविंदतिलोकेस्मिच्छ्रद्धयासंस्मरन्हरीम् ॥ २९१ ॥ सर्वदासंपदायुक्तोविपदंनैवगच्छाति ॥ गोभिर्नान्हियतेस्तोत्रंनित्यंयःकीर्तयेद्धियत् ॥ २९२ ॥
अलक्ष्मीकालकर्णीचदुःस्वप्नंदुर्वीचिंतितम् ॥ सद्योनश्यंतिभक्तानामेतंसंशृण्वतांस्तवम् ॥ २९३ ॥ प्रातरुत्थाययोधीतेशुचिर्विष्णुपरायणः ॥ अक्ष
य्यंलभतेसौख्यमिहलोकेपरत्रच ॥ २९४ ॥ देवद्युतिप्रणीतंवैविष्णुप्रीतिकरंशुभम् ॥ विष्णुप्रसादजननंविष्णुदर्शनकारकम् ॥ २९५ ॥ योगसारमि
दंनामस्तोत्रंपरमपावनम् ॥ यःपठेत्सततंभक्त्याविष्णुलोकंसगच्छति ॥ २९६ ॥ इतितेकथितंस्तोत्रंगुह्यंपापप्रणाशनम् ॥ अतऊर्ध्वंप्रवक्ष्यामिपिशा
चस्यविमोचनम् ॥ २९७ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेमाघमाहात्म्येवसिष्ठदिलीपसंवादेयोगसारस्तोत्रकथनं
नामअष्टाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२८ ॥ छ ॥ वासिष्ठउवाच ॥ ॥ श्रूयतांयेपिशाचाश्चमोचितास्तेनतद्वने ॥ आसीद्राजाचित्रनामाद्राविडे
विषयेपुरा ॥ १ ॥ सोमान्वयेमहावीरःशूरःशस्त्रास्त्रपारगः ॥ गजवाजिरथौघैश्चसंपन्नोविक्रमीसदा ॥२॥ स्वर्णैर्नानाविधैरत्नैःपूर्णकोशोमहाधनः ॥ मध्येना
रीसहस्रस्यसदाक्रीडातितत्परः ॥ ३ ॥ स्त्रैणःकामीसदालुब्धश्चंडकोपःसपार्थिवः ॥ नकरोतिवचोधर्म्यंसचिवैःसमुदीरितम् ॥ ४ ॥ विष्णुंनिंदतिसोत्य
र्थंवैष्णवान्द्वेष्टिसर्वदा ॥ कोसौविष्णुःक्वदृष्टोसौक्वचास्तेकेनकीर्त्यते ॥ ५ ॥ इत्थंनसहतेविष्णुंसराजादैवमोहितः ॥ नारायणंभजंतेयेतान्पीडयतिको
पितः ॥ ६ ॥ नब्राह्मणान्नवेदांश्चवैदिकंकर्मनव्रतम् ॥ नदानंमन्यतेदातुंपाखंडस्थितिसंस्थितः ॥ ७ ॥ अनीत्याचंडदंडैश्चप्रजापीडांकरोतिसः ॥
निष्ठुरोनिर्दयःक्रूरःपुण्यकार्यपराङ्मुखः ॥ ८ ॥ च्युताचारोऽच्युतद्वेष्टाच्युताग्निश्चच्युतक्रियः ॥ सोनुशास्तिजनंभूपःकालरूपइवापरः ॥ ९ ॥ ततोबहुतिथे
कालेसराजापंचतांगतः ॥ वैदिकेनविधानेनलेभेनैवोर्ध्वदैहिकम् ॥१०॥ अथकिंकरयूथेनपीड्यमानोभृशंतदा॥अयःकीलमयेमार्गेतप्तसिक्ताप्रपूरिते॥११॥
चंडार्करश्मिसंतप्तेवृक्षच्छायाविवर्जिते ॥ तप्तांगारप्रकीर्णेचवह्निज्वालासमाकुले ॥ १२ ॥ लोहतुंडैश्चकाकोलैर्हन्यमानःसुदारुणैः ॥ वृकैर्दंष्ट्राकरालैश्चश्व
भिर्घोरैश्चभक्षितः ॥ १३ ॥ शृण्वन्क्रंदितमन्येषांनृणांकिल्बिषकारिणाम् ॥ जगामपार्थिवोलोकमंतकस्यभयावहम् ॥ १४ ॥ शृणुभूपगतिंतस्यतस्मिँ

ल्लोकेसुदुःसहाम् ॥ निरयान्निरयंयातःपर्यायेणसभूपतिः ॥ १५ ॥ आदौप्रयातस्तामिस्रेदारुणेभूरिदुःखदे ॥ पुनश्चैवांधतामिस्रेयत्रदुःखंनिरतरम् ॥१६॥
गतोनंतरमत्युग्रंमहारौरवरौरवम् ॥ नरकंकालसूत्रंचमहानरकमेवच ॥ १७ ॥ पश्चान्मग्नःसभूपालोदुस्तरेदुःखमूर्छितः ॥ संजीवनेमहावीचौतापनेसंप्रता
पने ॥ १८ ॥ प्रतापनरकंराजादुःखाग्निप्लुष्टमानसः ॥ संपातंचसकाकोलंकुड्मलंपूतिमृत्तिकम् ॥ १९ ॥ लोहशंकुंमृगीयंत्रंपंथानंशाल्मलिंनदीम् ॥ प्र
विष्टोथमहाभीमंदुर्दर्शंदुर्गमंपुनः ॥२०॥ असिपत्रवनंचैवलोहचारकमेवच ॥ एवमेतेषुसर्वेषुपतित्वापापकृन्नृपः ॥२१॥ अविंदन्नरकेघोरेसंतापंयातनामय
म् ॥ विष्णुप्रद्वेषघोषेणयुगानामेकविंशतिः॥२२॥ भुक्त्वाचयातनांयाम्यांनिस्तीर्णनरकोनृपः ॥ समयाद्गिरिराजेतुपिशाचोभूत्तदामहान्॥२३॥ सभ्राम्य
तिदिशःसर्वावनेतस्मिन्बुभुक्षितः ॥ नपश्यत्यशनंतोयंमेरावपिसदागिरौ ॥२४॥ कदाचित्पर्यटन्सोथपिशाचःशोकपीडितः ॥ प्लक्षप्रस्रवणारण्यंप्रविष्टोभा
विसत्फलम् ॥ २५ ॥ विभीतकतरुच्छायांसमाश्रित्यसुदुःखितः ॥ हाहतोस्मीतिचाक्रंदद्घोरमुच्चैःपुनःपुनः ॥ २६ ॥ क्षुत्तृड्भ्यांमुह्यमानस्यसर्वभूतद्रु
होमम ॥ जन्मनोस्यदुरंतस्यकथमंतोभविष्यति ॥ २७ ॥ आदौपापसमुद्रेस्मिन्दुःखकल्लोलमालिनि ॥ करावलंबनंकोद्यनिमग्नस्यप्रदास्यति ॥ २८ ॥
इत्थंतस्यपिशाचस्यरोदनंदीनचेतसः ॥ देवद्युतिरधीयानःशुश्रावकरुणामयम् ॥ २९ ॥ समागम्यततस्तत्रतंपिशाचंददर्शसः ॥ विकरालमुखंभीमं
पिशंगनयनंकृशम् ॥ ३० ॥ ऊर्ध्वमूर्धजकृष्णांगंयमदूतामिवापरम् ॥ ललज्जिह्वंचलंबोष्ठंदीर्घजंघंशिराकुलम् ॥ ३१ ॥ दीर्घांघ्रिंशुष्कतुंडंचग
र्ताक्षंशुष्कपंजरम् ॥ अथामुंकौतुकाविष्टःपप्रच्छमुनिपुंगवः ॥ ३२ ॥ ॥ देवद्युतिरुवाच ॥ ॥ कोसित्वंभीषणाकारःकुतोरोदिषिदारुणम् ॥ अ
वस्थेयंकुतोब्रूहिकिंचाहंकरवाणिते ॥ ३३ ॥ ममाश्रमप्रविष्टाहिदुःखभाजोनजंतवः ॥ मोदंतेकेवलंसर्वेवैष्णवेभवनेयथा ॥ ३४ ॥ वदत्वंसत्वरं
भद्रदुःखस्यैतस्यकारणम् ॥ कालक्षेपंनकुर्वंतिप्राप्तेर्थेहिमनीषिणः ॥ ३५ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ श्रुत्वैतद्वचनंप्रीतःपिशाचस्त्यक्तरोदनः ॥
उवाचदीनयावाचाप्रश्रयावनतस्तदा ॥ ३६ ॥ ॥ पिशाचउवाच ॥ ॥ सर्वांगव्यापिसंतापंजहारत्वद्वचोमयि ॥ ग्रीष्मेदावानलोद्भूतंवर्षन्मेघइवा
चले ॥ ३७ ॥ यन्मेस्तिसुकृतंकिंचित्तेनदृष्टोसिमेद्विज ॥ नह्यसंचितपुण्यानांसद्भिरेकत्रसंगमः ॥ ३८ ॥ इत्युक्त्वाकथयामासपूर्ववृत्तांतमात्मनः ॥
विष्णुद्वेषप्रदोषेणदशामेतामहंगतः ॥ ३९ ॥ यन्नामप्राणान्मुक्तोहिस्मृत्वाविष्णुपदंव्रजेत् ॥ पापिष्ठोहिहरौतस्मिन्ममद्वेषोभवद्द्विज ॥ ४० ॥
यःपालयतिभूतानिधर्मैर्यातिजगत्त्रये ॥ योंतरात्माचभूतानांतस्मिन्द्वेषोममाभवत् ॥ ४१ ॥ कर्मणांफलदोयोत्रसर्ववेदेषुगीयते ॥ तपोभिरिज्यतेवि
प्रैःसमद्वेषवशंगतः ॥ ४२ त्यक्तक्रियैःप्रियारण्यैर्निःसंगैकचरैश्चयः ॥ वेदांतियतिभिश्चिंत्यःसमेद्वेषीहरिर्द्विज ॥ ४३ ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वेयोगिनः

सनकादयः ॥ मुक्त्यर्थमर्चयंतीहसविष्णुर्द्वेषितोमया ॥ ४४ ॥ आदौमध्येवसानेयोविश्वधातासनातनः ॥ यस्यनैवादिमध्यांताःसमेद्वेषपदंययौ ॥ ४५॥
यन्मयासुकृतंकर्मकृतंप्राक्तनजन्मनि॥विष्णुद्वेषाग्निनादग्धंतत्सर्वंभस्मसादभूत् ॥ ४६ ॥ कथंचिदस्यपापस्यसीमांद्रक्ष्यामिचेदहम् ॥ मुक्त्वानारायणंना
न्यमर्चयिष्यामिदेवताम् ॥ ४७ ॥ विष्णुद्वेषाच्चिरंभुक्त्वामयानरकयातनाम् ॥ निरयान्निसृतःसोहंपैशाचींयोनिमागतः ॥ ४८ ॥ अधुनाकर्ममंत्रैः
केरथानीतस्त्वदाश्रमम् ॥ यत्रत्वद्दर्शनार्कान्मेनष्टंदुःखमयंतमः ॥ ४९ ॥ प्राप्यतेमरणंयत्रबंधनंश्रीःसुखंवधूः ॥ सतत्रनीयतेस्वेनकर्मणागलह
स्तिना ॥ ५० ॥ इदानीमुचितंकर्मब्रूहिपैशाच्यनाशनम् ॥ परोपकारकार्येहिनधन्यामंदगामिनः ॥ ५१ ॥ ॥ देवद्युतिरुवाच ॥ ॥ अहोमुष्णा
तिमायेयंदेवासुरनृणांस्मृतिम् ॥ ययादेवेष्वपिद्वेषोजायतेधर्मनाशनः ॥ ५२ ॥ स्रष्टापालयिताहंताजगतांयोमहेश्वरः ॥ आत्माचसर्वभूतानांतंमूढो
द्वेष्टिकःकथम् ॥ ५३ ॥ भवंतिसर्वकर्माणिसफलानियदर्पणात् ॥ तद्भक्तिविमुखोमर्त्यःकोनयातीहदुर्गतिम् ॥ ५४ ॥ श्रुतिस्मृतिसदाचारविहितं
कर्मकेवलम् ॥ सेवितव्यंचतुर्वर्णैर्भजन्नारायणंसदा ॥ ५५ ॥ अन्यथानिरयंयांतिविनाह्यागमसेवनात् ॥ अतोवेदविरुद्धार्थंशास्त्रोक्तंकर्मसंत्यजेत् ॥ ५६ ॥
स्वबुद्धिरचितैःशास्त्रैःप्रतार्यैहतुबालिशान् ॥ विघ्नंतिश्रेयसोमार्गंलोकनाशायकेवलम् ॥ ५७ ॥ विष्णुंनिंदंतिवेदांश्चतपोनिंदंतिसद्द्विजान् ॥ तेनतेनरकंयां
तिह्यसच्छास्त्रनिषेवणात् ॥ ५८ ॥ अयमेवयथाराजाद्राविडोनिरयंगतः ॥ द्विषन्नारायणंदेवंदेवदेवंजगत्प्रभुम् ॥ ५९ ॥ तस्माद्द्वेषंहिदेवेषुब्राह्मणेषु
विशेषतः ॥ संत्यजेत्पुण्यकामोत्रवेदबाह्यांक्रियांत्यजेत् ॥६०॥ इत्युक्त्वाकथयामासपिशाचायहितंमुनिः ॥ प्रयागंगच्छभोभद्रमाघमासंविचारय ॥ ६१ ॥
गत्रतेनिश्चितामुक्तिःपैशाच्यान्नात्रसँशयः ॥ तत्राप्लुतादिवंयांतिश्रुतिरेषासनातनी ॥ ६२ ॥ विजहातिनरस्तत्रप्राक्तनंकर्मदुष्कृतम् ॥ प्रयागस्नानतो
नास्तिक्वाप्यन्यदधिकंपरम् ॥ ६३ ॥ प्रायश्चित्तंतपोरूपंदानरूपंक्रियात्मकम् ॥ यागयोगाधिकंविद्धिप्रयागंपापिनामपि ॥ ६४ ॥ स्वर्गापवर्गयोर्द्वारं
तत्पृथिव्यामपावृतम् ॥ सितासितोदवेणीयातांहित्वाभुविनापरा ॥ ६५ ॥ पापनैगडबद्धस्यछेदनैककुठारिका ॥ क्वविष्णुःसूर्यतेजोग्निर्गंगायामुनसं
गमः ॥ ६६ ॥ क्ववराकीनृणांतुच्छापापराशितृणाहुतिः ॥ मलीमसघनध्वंसेयथाशरदिचंद्रमाः ॥ ६७ ॥ भातिपापक्षयादूर्ध्वंनरोवेणीजलाप्लुतः ॥ सि
तासितस्यमाहात्म्यमहंवक्तुंनतेक्षमः ॥६८॥ यत्तोयकणसंस्पृष्टोमुक्तःकेरलकोद्विजः ॥ इतिवाक्यमृषेःश्रुत्वापिशाचस्तुष्टमानसः ॥६९॥ मुक्तदुःखइवप्री
तःपप्रच्छप्रणयान्मुनिम् ॥ कथंकेरलदेशीयोद्विजोमुक्तोमहामुने ॥७०॥ एतंकथयवृत्तांतंसंश्रित्यकरुणांमयि ॥७१॥ देवद्युतिरुवाच ॥ ॥पिशाचशृणु
पुण्यांमेकथांकथयतःशुभाम् ॥ केरलेवसुनामात्रब्राह्मणोवेदपारगः ॥ ७२ ॥ दायादैर्हृतवित्तस्तुनिर्धनोबंधुवर्जितः ॥ जन्मभूमिंपरित्यज्यमहादुःखेनदुः

खितः ॥ ७३ ॥ देशाद्देशंपरिभ्राम्यकालेनमहतापुनः ॥ प्रविश्यसमहारण्यमीषद्व्याधिप्रपीडितः ॥ ७४ ॥ गच्छंस्तीर्थांतरंश्रांतःक्षुत्क्षामोविंध्यपर्वते ॥
दुर्भिक्षेणमृतिंलेभेनदाहंचौर्ध्वदेहिकम्॥७५॥तेनकर्मविपाकेनतत्रैवगिरिगह्वरे॥प्रेतीभूतश्चिरंकालमुवासनिर्जनेवने ॥७६॥ शीतातपपरिक्लिष्टोनिराहारोनि
रूदकः॥दिगंबरोव्युपानत्कोगिराहाहेतिनिःश्वसन्॥७७॥इतस्ततःपरिभ्राम्यवायुभूतःसकेरलः॥द्विजोनशरणंलेभेनसुखंकुत्रचित्तदा ॥७८॥संशोचतिस्मदुः
खार्तोनैवपश्यतिसद्गतिम् ॥ सर्वदादत्तदानंसभुंक्तेस्वंकर्मणःफलम् ॥ ७९॥ हविर्जुह्वतिनाग्नौयेगोविंदंनार्चयंतिये ॥ भजंतेनात्मविद्यांयेसुतीर्थविमुखाश्च
ये ॥८०॥ सुवर्णवस्त्रतांबूलंमणिमन्नंफलंजलम् ॥ आर्तेभ्योनप्रयच्छंतिसर्वेतेकृतहीनकाः ॥ ८१ ॥ ब्रह्मस्वंचपरस्वंचस्त्रीधनानिहरंतिये ॥ बलेनछद्मनावा
पिधूर्ताश्चपरवंचकाः ॥ ८२ ॥ दांभिकाःकुहकाश्चौरायेचपावकवृत्तयः ॥ बालवृद्धातुरस्त्रीषुनिर्दयाःसत्यवर्जिताः ॥८३॥ अग्निदागरदायेचयेचान्येकूटसा
क्षिणः ॥ अगम्यागामिनःसर्वेयेचान्येग्रामयाजिनः ॥ ८४ ॥ पितृमातृस्नुषापत्यस्वदारत्यागिनश्चये ॥ येकदर्याश्चलुब्धाश्चनास्तिकाधर्मदूषकाः ॥८५॥
त्यजंतिस्वामिनंयुद्धेत्यजंतिशरणागतम् ॥ गवांभूमेश्चहंतारोयेचान्येरत्नदूषकाः ॥ ८६ ॥ परापवादिनःपापादेवतागुरुनिंदकाः ॥ महाक्षेत्रेषुसर्वेषुप्रति
ग्रहरताश्चये ॥ ८७ ॥ परद्रोहरतायेचतथाचप्राणिहिंसकाः ॥ कुप्रतिग्राहिणःसर्वेतेभवंतिपुनःपुनः ॥ ८८ ॥ प्रेतराक्षसपैशाचतिर्यग्वृक्षकुयोनिषु ॥
नतेषांसुखलेशोस्तिइहलोकेपरत्रच ॥ ८९ ॥ तस्मात्त्यक्त्वानिषिद्धार्थंविहितंकर्मचाचरेत् ॥ यज्ञंदानंतपस्तीर्थंमंत्रंदेवंगुरुंभजेत् ॥ ९० ॥ विपाकंकर्म
णांदृष्ट्वायोनिकोटिषुदुस्तरम् ॥ चतुर्भिरपिवर्णैश्चसेव्योधर्मोनिरंतरम् ॥ ९१ ॥ इतिप्रेतगतिंदृष्ट्वापापबीजोत्थितांहिसः ॥ कृत्वाधर्मोपदेशंचपुनस्तस्मैद्वि
जोब्रवीत्॥९२॥इत्थंसकेरलःप्रेतोवर्तमानोगिरौतदा॥अतिवाह्यचिरंकालमपश्यत्पथिकंपथि॥९३॥वहंतंद्वौकरंडौचवेणीजलयुतौतथा ॥ गायंतंप्रमुखादेवं
पुण्यश्लोकंजनार्दनम् ॥ ९४ ॥ तंदृष्ट्वासहसाप्रेतोमार्गरोधंचकारसः ॥ दर्शयामासचात्मानंमाभैषीरित्युवाचसः ॥९५॥ पानीयंपातुमिच्छामित्वत्तःकार्पा
टिकोत्तम ॥ नपास्यसिजलंचेन्मांप्राणायास्यंतिमेदृढम् ॥९६॥ इतिप्रेतवचःश्रुत्वापांथःप्रत्याहकौतुकात् ॥ ॥ कार्पटीकउवाच ॥ ॥ कस्त्वंदुःखाभिभू
तस्तुकृशोम्लानोदिगंबरः ॥ ९७ ॥ जीवशेषोमुमूर्षुश्चविकृतोभयवर्धनः ॥ नवधूममयाकारश्चंडश्चचललोचनः ॥ ९८ ॥ पद्भ्यामस्पृष्टभूमिस्त्वं
निर्मांसोदरबाहुकः ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाप्रेतोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ ९९ ॥ ॥ प्रेतउवाच ॥ ॥ शृणुधर्मिष्ठतेवच्मियेनाहमीदृशोभवम् ॥ ब्राह्म
णोऽदत्तदानोहंलोभीचमलिनक्रियः ॥ १०० ॥ परान्नंचसदाभुक्तमेकाकीमिष्टभोजनः ॥ मयादत्तानभिक्षापिहंतकारोनपुष्कलः ॥ १०१ ॥ न
कृतोवैश्वदेवस्तुप्रक्षिप्तोनबहिर्बलिः ॥ भूतानांतुतृषार्तानांनदत्तापयसाचतृट् ॥ १०२ ॥ कदाचित्पितरोनैवतर्पिताअटतामहीम् ॥ नचश्राद्धंकृतं

क्वापिपूजितानैवदेवताः ॥ १०३ ॥ वर्षातपपरित्राणंनदत्तंपादरक्षणम् ॥ जलपात्रंनदत्तंचतांबूलंनौषधंमया ॥ १०४ ॥ नगृहेवसतिर्दत्तानातिथ्यं
कस्याचित्कृतम् ॥ अंधवृद्धाधनानाथदीनाःपानान्नतोषिताः ॥ १०५ ॥ गवांग्रासोनदत्तोवैनरोगीपरिमोचितः ॥ नदत्तानहुताविप्रपवित्राश्चतिला
मया ॥ १०६ ॥ पृथिव्यांतिलदातारोनभवंतितुमद्विधाः ॥ व्यतीपातेनदत्तंहिकिंचित्स्वर्णमहाफलम् ॥ १०७ ॥ संक्रांतावुपरागेचनदत्तंसूर्य
चन्द्रयोः ॥ पर्वाण्यन्यानिसर्वाणिजग्मुःशून्यानिमेद्विज ॥ १०८ ॥ तिथयःकार्तिकेमुख्याजातावंध्याःसदामम ॥ पितृभ्योनैवदत्तंवाअष्टकासुमघासु
च ॥ १०९ ॥ द्विजानांनकृताप्रीतिर्मन्वादिषुयुगादिषु ॥ नदत्तस्तिलतैलेनप्रदीपःकार्तिकेमया ॥ ११० ॥ नस्नातोमाघमासेहंरूपसौभाग्यका
मदे ॥ द्विजायवेदविदुषेगौतम्यांसिंहगेगुरौ ॥ १११ ॥ मयासंकल्पितंद्रव्यंनदत्तंपूर्वजन्मनि ॥ नस्नातोहंकृष्णवेण्यांतथाकन्यागतेगुरौ ॥११२॥
अग्निंप्रज्वाल्यकाष्ठौघैःस्नातानांपौषमाघयोः ॥ शीतार्तानांचविप्राणांनकृतोजाड्यनिग्रहः ॥ ११३ ॥ माधवादिषुमासेषुनदत्तंशीतलंजलम् ॥ मया
नारोपितोश्वत्थोन्यग्रोधोनैववर्धितः ॥ ११४ ॥ बंदीगृहान्मयामुक्तिर्नकृताप्राणिनांक्वचित् ॥ नप्राणिभयसंत्रस्तोरक्षितःशरणागतः ॥ ११५ ॥
नोपोष्यात्रत्रिरात्राणितोषितोमधुसूदनः ॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रपाराकंतथाचांद्रायणंद्विज ॥ ११६ ॥ अथान्यत्तप्तकृच्छ्रंचतथासांतपनानिच ॥ व्रतान्ये
तानिपुण्यानिजुष्टानींद्रादिभिःसुरैः ॥ ११७ ॥ चरित्वानमयातानिदेहःसंशोषितःपुरा ॥ इत्थंपूर्वभवोवंध्योममजातोद्विजोत्तम ॥ ११८ ॥ पश्य
द्विजमहाक्रूरामद्भुतामत्रजन्मनि ॥ गतिंदूरप्रबोधांतुममपूर्वस्यकर्मणः ॥ ११९ ॥ संतिमांसानिमार्गेषुवृकव्याघ्रहतानिवै ॥ फलान्यन्यानिशैलेस्मि
न्शुकैस्त्यक्तानिसर्वतः ॥ १२० ॥ पुण्यानिचसुगंधीनिफलानिरसवंतिच ॥ मूलानितुसुभक्ष्याणिमृदूनिमधुराणिच ॥ १२१ ॥ नानाविधानि
तिष्ठंतिमधूनिसुबहून्यपि ॥ स्रोतसांनिर्झराणांचसंतिवारीणिसर्वशः ॥ १२२ ॥ सुलभेषुपदार्थेषुसर्वेष्वेतेषुपर्वते ॥ नेक्षेहमशनंक्वापिदैवेनापिहतं
सदा ॥ १२३ ॥ वाताहारेणजीवामियथाजीवंतिपन्नगाः ॥ पुनर्जीवामिभोविप्रदेवयोनिप्रभावतः ॥ १२४ ॥ बलेनप्रज्ञयानित्यंमंत्रपौरुषविक्रमैः ॥
सहायैश्चैवमित्रैश्चनालभ्यंलभतेनरः ॥ १२५ ॥ लाभालाभेसुखेदुःखेविवाहेमृत्युजीवने ॥ भोगेरोगेवियोगेचदैवमेवहिकारणम् ॥ १२६ ॥ कुरूपाः
कुकुलामूर्खाःकुत्सिताचारनिंदिताः ॥ शौर्यविक्रमहीनाश्चदैवाद्राज्यानिभुंजते ॥ १२७ ॥ काणाःखंजाअभव्याश्चनीतिहीनाश्चदुर्गुणाः ॥ नपुंसका
श्चदृश्यंतेदैवाद्राज्येप्रतिष्ठिताः ॥ १२८ ॥ यैर्दत्ताश्चतिलागावोहिरण्यंवसनानिच ॥ गौरीकन्याचयैर्दत्तायैर्दत्ताचवसुंधरा ॥ १२९ ॥ शय्यासनानि
तांबूलंमंदिराणिधनानिच ॥ भक्ष्यभोज्यानिदत्तानिचंदनान्यगरूणिच ॥ १३० ॥ अटव्यांपर्वताग्रेचग्रामेवानगरेपिवा ॥ पुरःपुरश्चतिष्ठंतितेषांभो

गाःप्रयत्नतः ॥ १३१ ॥ संत्यत्रपर्वतेन्येपिराक्षसाबलवत्तराः ॥ राक्षसाश्चपिशाचाश्चपिशाच्यश्चातिदारुणाः ॥ १३२ ॥ कदाचिच्चक
थंचिच्चक्वापियत्रस्वकर्मणा ॥ लभंतेचान्नपानानिपर्यटंतोवनेवने ॥ १३३ ॥ इतिश्रुत्वात्रतेभ्यश्चमाभयंभवतांभवेत् ॥ शुचिंगोविंदभक्तंत्वां
नतेद्रष्टुमपिक्षमाः ॥ १३४ ॥ विष्णुभक्तितनुत्राणंनारायणपरायणम् ॥ नस्पृशंतिनपश्यंतिराक्षसाःप्रेतपूतनाः ॥ १३५ ॥ भूतवेताल
गंधर्वाःशाकिन्यश्चार्यकाग्रहाः ॥ रेवत्योवृद्धरेवत्योमुखमंड्यस्तथाग्रहाः ॥ १३६ ॥ यक्षाबालग्रहाःक्रूरादुष्टावृद्धग्रहाश्चये ॥ तथामातृग्रहाभीमाग्रहाश्चा
न्येविनायकाः ॥ १३७ ॥ कृत्याःसर्पाश्चकूष्मांडायेचान्येदुष्टजंतवः ॥ नपश्यंतिपरंविप्रवैष्णवंब्राह्मणंशुचिम् ॥ १३८ ॥ शुचिंरक्षंतिभूतानिधर्मिष्ठंपी
डयंतिन ॥ रक्षंतिचशुचिंनित्यंग्रहनक्षत्रदेवताः ॥ १३९ ॥ गोविंदनामजिह्वाग्रेहृदिवेदस्तुसंस्थितः ॥ शुचिश्चदानशीलश्चत्वंसर्वत्राकुतोभयः ॥ १४०॥
एवंब्राह्मणतिष्ठामिभुंजानःकर्मणःफलम् ॥ नशोचामीतिमत्वाहंविमृश्यचपुनःपुनः ॥१४१॥ नदुनोमितथातावद्यावज्जंबालिनीतटे ॥ सारसोदीरितंवाक्ये
श्रुतंपर्यटतामया ॥ १४२ ॥ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ सारसोदीरितंवाक्यंकीदृशंहिश्रुतंत्वया ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामिब्रूहित्वंप्रेतसत्वरम् ॥१४३॥
॥ प्रेतउवाच ॥ ॥ ब्रवीमिसारसंवाक्यंशृणुकार्पाटिकोत्तम ॥ धूसरानामकक्षेस्मिन्नदीगिरिसमुद्भवा ॥ १४४ ॥ सदाजलाशयोत्तालामत्तदंतिकुला
कुला ॥ महाककुभशोभाढ्यास्निग्धजंबूमनोहरा ॥ १४५ ॥ तस्यास्तीरमहंप्राप्तोगाहमानोवनंघनम् ॥ मयितिष्ठतिवैतत्रफलभोजनकाम्यया ॥१४६॥
वनांतरात्समुड्डीयसारसोलक्ष्मणायुतः ॥ आगत्यपुलिनंनद्याःसेवितुंबहुपक्षिभिः ॥ १४७ ॥ पीत्वातत्रैवपानीयंरमित्वाभार्ययासह ॥ सुप्तःपक्षपुटेवामे
प्रवेश्यचशिरोमुखम् ॥ १४८ ॥ एतस्मिन्नंतरेदृष्टःपादपादवतीर्यच ॥ रक्ताननःसुरक्ताक्षोदंडीदृढनखावलिः ॥ १४९ ॥ लोमशोदीर्घलांगूलश्चलचे
ष्टोहिवानरः ॥ यत्रासौसारसःसुप्तस्तत्रवेगेनचागतः ॥ १५० ॥ समागत्यचजग्राहसारसंचरणेदृढम् ॥ कराभ्यांक्रूरयाबुद्ध्यापश्यतांबहुपक्षिणा
म् ॥ १५१ ॥ उड्डीयोड्डीयतेसर्वेगताश्चान्यत्रखेचराः ॥ सारसीभीतभीताचविरावान्कुर्वतीस्थिता ॥ १५२ ॥ सारसोभग्ननिद्रस्तुत्रासाच्चलितलो
चनः ॥ अवलोकितवाञ्छीघ्रंतदोत्ताम्यशिरोधराम् ॥ १५३ ॥ विलोक्यवानरंदुष्टंहंतुकामंसुदारुणम् ॥ तदासंभाषयामासगिरामधुरयाखगः ॥ १५४ ॥
अपराधंविनामांत्वंकिंशाखामृगबाधसे ॥ सापराधाजनालोकेवध्यंतेभूमिपैरपि ॥ १५५ ॥ नपीडयितुमर्हंतित्वादृशाउत्तमाजनाः ॥ अस्मानहिंसकान्
साधून्परवृत्तिपराङ्मुखान् ॥१५६॥जलशैवालभक्षांश्चखेचरान्वनवासिनः॥स्वदाररतिशीलांश्चपरदाराभिवर्जितान् ॥१५७॥नपीडयितुमर्हंतित्वद्विधावा
नरोत्तम॥परापवादपैशुन्यान्द्विजान्परमसेवकान् ॥१५८॥शाखामृगविमुंचाशुसर्वथामामनागसम्॥जानामितवजन्माहंनत्वंवेत्सितुमामकम् ॥ १५९ ॥

इत्याकर्ण्यवचस्तस्यमुमोचसारसंतदा ॥ चपलोवानरःशीघ्रमाहदूरेव्यवस्थितः ॥ १६० ॥ ॥ वानरउवाच ॥ ॥ ब्रूहिरेत्वंकथंवेत्सिममजन्मपुरात
नम् ॥ त्वंपक्षीज्ञानहीनश्चतिर्यक्चाहंवनेचरः ॥ १६१ ॥ ॥ सारसउवाच ॥ ॥ जानेहंतावकंजन्मजातिस्मरमितिस्फुटम् ॥ त्वंहिविंध्याधिपोराजाप्रा
ग्भवेपर्वतेश्वरः ॥ १६२ ॥ अहंपूज्यतमोविप्रस्तववंशेपुरोहितः ॥ तेनप्रत्यभिजानामित्वांसम्यग्वानरोत्तम ॥ १६३ ॥ इमांपालयताभूमिंप्रजाःसर्वाःप्र
पीडिताः ॥ त्वयाविवेकहीनेनभृशंसंचयताधनम् ॥१६४॥ प्रजापीडनतापोत्थवह्निज्वालैस्तुवानर ॥ प्राक्त्वंदग्धःपुनःक्षिप्तःकुंभीपाकेऽतिदारुणे॥१६५॥
पुनःपुनश्चदग्धेनजातेनचपुनःपुनः ॥ नारकेणशरीरेणसमास्त्रिंशद्गतंत्वया ॥१६६॥ कुर्वतादारुणाञ्छब्दान्रुदताचपुनःपुनः ॥ कुंभीपाकानलेतीव्राह्यनु
भूताश्चयातनाः ॥ १६७ ॥ निस्तीर्णनरकोभूयःपापशेषेणसांप्रतम् ॥ प्राप्तोसिवानरंजन्मयेनमांहंतुमिच्छसि ॥ १६८ ॥ विप्रस्योपवनात्पूर्वंपक्करंभाफला
निवै ॥ अननुज्ञाप्यभुक्तानित्वयापहृत्यपौरुषात् ॥ १६९ ॥ विपाकःकर्मणस्तस्यफलतेपश्यदारुणः ॥ वानरस्त्वंवनेवासोह्यधुनातेनवर्तसे ॥ १७० ॥
अशुभस्यशुभस्यापिपुराविहितकर्मणः ॥ भोगःक्रीडतिभूतेषुनोल्लंघ्यस्त्रिदशैरपि ॥ १७१ ॥ इत्थंत्वज्जन्मजानामियथावत्तुसहेतुकम् ॥ प्राप्तःसारसदे
होपिज्ञानेनापरिमोहितः ॥ १७२ ॥ ॥ प्रेतउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाकथांविप्रवानरोप्याहसारसम् ॥ सम्यग्वेत्तिभवान्नूनंकथंत्वंपक्षितांगतः ॥१७३॥
॥ सारसउवाच ॥ ॥ कथयिष्यामितत्कर्मयेनाहंदुर्गतिंगतः ॥ पक्षियोनिंगतोयेनतत्सर्वंश्रोतुमर्हसि ॥ १७४ ॥ धान्यंखारिशतंसाग्रमुत्सृष्टंहित्वयापु
रा ॥ बहुभ्योब्राह्मणेभ्यश्चचर्मदायांरविग्रहे ॥ १७५ ॥ पौरोहित्यमदाल्लोभाद्वंचयित्वाद्विजांस्तथा ॥ किंचिद्दत्त्वातुतेभ्यश्चगृहीतमखिलंमया॥१७६॥
विप्रसाधारणद्रव्यग्रहणोत्पन्नपातकात् ॥ पतितःकालसूत्रेहंनरकेरक्तकर्दमे ॥ १७७ ॥ चलत्क्रिमिसुसंपूर्णेदुर्गंधेपूयफेनिले ॥ आनाभेस्तत्रमग्नोस्मि
लिहन्पूयमधोमुखः ॥ १७८ ॥ तथोपरिमहागृध्रैर्भक्ष्यमाणस्तुवायसैः ॥ क्रिमिभिस्तुद्यमानस्तुममदेहोनिरंतरम् ॥ १७९ ॥ तस्मिञ्छोणितपंकेहं
निरुच्छ्वासोभवंतदा ॥ मुहूर्तोपिमहाकल्पसमोजातोममात्रवै ॥ १८० ॥ यातनाश्चानुभूताश्चसमास्त्रिरयुतंमया ॥ वक्तुंचतन्नशक्नोमिदुःखंवानर
नारकम् ॥ १८१ ॥ पौरोहित्यंमहाघोरंपापदंचस्वभावतः ॥ देवोपजीवनंयत्रब्राह्मणस्योपजीवनम् ॥ १८२ ॥ राज्ञःप्रतिग्रहोघोरस्तेनदग्धाद्वि
जातयः ॥ तेषामपिहरेद्द्रव्यंपुरोधास्तेननारकी ॥ १८३ ॥ राजायत्कुरुतेपापंपुरादेहेनधीयते ॥ तस्यतेनपुरोधाश्चगीयतेतत्वदर्शिभिः ॥ १८४ ॥
दैवात्कथमपिप्राप्तउत्तारोनरकांबुधेः ॥ मयादौदैवयोगेनशकुनित्वमुपस्थितम् ॥ १८५ ॥ अपहृत्यपुराकांस्यभाजनंभगिनीगृहात् ॥ आक्षिकायमया
दत्तंतेनमेसारसीगतिः ॥ १८६ ॥ इयंचब्राह्मणीपूर्वंकांस्यचोरीसुदारुणा ॥ तेनेयंसारसीजाताममभार्यासधर्मिणी ॥ १८७ ॥ इत्थंवानरते

सर्वंकथितंकर्मणःफलम् ॥ वृत्तंचवर्तमानंचभविष्यंशृणुसांप्रतम् ॥ १८८ ॥ अहंहंसोभविष्यामित्वंचहंसोभाविष्यासि ॥ हंसीयमपिमद्भार्यासारसी
चभविष्यति ॥ १८९ ॥ देशेचकामरूपेवैस्थास्यामोवैयथासुखम् ॥ योगिनींभाविकल्याणींयास्यामस्तदनंतरम् ॥ १९० ॥ ततश्चमानुषंजन्म
प्राप्स्यामोदुर्लभंपुनः ॥ श्रेयस्तद्विपरीतंचप्राणिभिर्यत्रसाध्यते ॥ १९१ ॥ एवंसर्वाञ्छिवोजंतून्मोहयित्वास्वमायया ॥ सुखैर्भुनक्तिदुःखैश्चना
स्मानेवतुकेवलम् ॥ १९२ ॥ अयंलोकेप्रवृत्तश्चमार्गोविविधनिर्मितः ॥ धर्माधर्ममयोऽत्यर्थंसुखदुःखफलात्मकः ॥ १९३ ॥ सेवितःप्राणिभिःसर्वैः
सर्वदावापुनःपुनः ॥ देवासुरनरव्याघ्रक्रिमिकीट[1]जलेचरैः ॥ १९४ ॥ नातिक्रांतोहिकेनापिपंथाऽयंदुःखकंटकः ॥ विरक्तान्योगिनोध्यायंविनावेदांतपारगा
न् ॥ १९५ ॥ अणोर्वापिगुरोर्वापिपुण्यापुण्यस्यकर्मणः ॥ ददातीहफलंज्ञात्वादेशंकालंमहेश्वरः ॥ १९६ ॥ इत्थंविधिविधानज्ञांमायांज्ञात्वेश्वरस्यच ॥
नशोचंतिनतप्यंतिनव्यथंतिमहाधियः ॥ १९७ ॥ नान्यथाशक्यतेकर्तुंविपाकःपूर्वकर्मणाम् ॥ उपायैःप्रज्ञयावापिशाखामृगसुरैरपि ॥ १९८ ॥ पुरात्वंभूप
तिर्जातःपश्चाज्जातोसिनारकी ॥ अधुनावानरोभूयोजन्मप्राप्स्यसितादृशम् ॥ १९९ ॥ इतिमत्वाविशोकस्त्वंशाखामृगयथासुखम् ॥ प्रतीक्षांकुरुकालस्य
रममाणोऽत्रकानने ॥ २०० ॥ अहमप्येवमीशानमायाबद्धोवनेवने ॥ क्षपयिष्यामिवैजन्मधैर्यमास्थायसारसम् ॥ २०१ ॥ ॥ वानरउवाच ॥ ॥ मयात्वंपू
जितःपूर्वंनौमित्वामधुनाप्यहम् ॥ जातिस्मरोऽसिजानामिसर्वंमत्पूर्वदैहिकम् ॥ २०२ ॥ तिष्ठसारससारस्याशिवमस्तुसदातव ॥ त्वद्वाक्याद्गतमोहोऽहंविच
रिष्यामिसर्वदा ॥ २०३ ॥ ॥ प्रेतउवाच ॥ ॥ इमंरम्यंविचित्रंचपावनंपरमंद्विज ॥ पक्षिवानरसंवादंश्रुतंयावन्नदीतटे ॥ २०४ ॥ तावन्ममापिबोधो
भूत्तेनशोकःक्षयंगतः ॥ इदानींजाह्नवीतोयमाहात्म्यंपरमाद्भुतम् ॥ २०५ ॥ दृष्ट्वात्रब्राह्मणश्रेष्ठत्वांयाचेजाह्नवीजलम् ॥ प्रेतत्वात्तर्तुकामोहंतीव्रातृष्णाप्रपी
डितः ॥ २०६ ॥ अस्मिन्नेवाचलेदृष्टंमयाश्चर्यंचवैद्विज ॥ गंगातोयस्यतावद्धिपातुमिच्छामितज्जलम् ॥ २०७ ॥ पारियात्रोद्भवःकोपिब्राह्मणोग्रामया
जकः ॥ अयाज्ययाजनाद्विंध्येसंभूतोब्रह्मराक्षसः ॥ २०८ ॥ अस्मत्संगस्यलोभेनस्थितोसौहायनाष्टकम् ॥ तस्यास्थीनिसुपुत्रेणसंचितानिद्विजो
त्तम ॥ २०९ ॥ क्षितान्यानीयगंगायांतीर्थेकनखलेऽमले ॥ तत्क्षणादेवमुक्तोऽसौराक्षसत्वात्सुदारुणात् ॥ २१० ॥ इतिगंगाजलस्नानमहिमामहदद्भु
तम् ॥ साक्षाद्दृष्टोमयातेनगांगेयंप्रार्थितंजलम् ॥ २११ ॥ पुरस्ताद्यत्कृतस्तीर्थेमयाभूरिपरिग्रहः ॥ नकृतस्तुप्रतीकारस्तस्यजाप्यादिलक्षणः ॥ २१२ ॥
तेनमेप्रेतरूपस्यदुर्लभोदकभोजनम् ॥ सहस्रंयत्रवर्षाणामतीतंविंध्यपर्वते ॥ २१३ ॥ इतितेकथितंसर्वंहित्वालज्जांगरीयसीम् ॥ इदानींधार्मिकश्रेष्ठजल

---

[1] कलेवरैरितिपाठः ।

दानेनसत्वरम् ॥ २१४ ॥ संतर्पयममप्राणान्कंठमात्रावलंबितान् ॥ दुर्लभंप्रेतभावेपिजीवितंप्राणिनामिह ॥ २१५ ॥ शरीरंरक्षणीयंहिसर्वथासर्वदा
नरैः ॥ नहीच्छंतितनुत्यागमपिकुष्ठादिरोगिणः ॥ २१६ ॥ ॥ देवद्युतिरुवाच ॥ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाविस्मयंपरमंगतः ॥ पथिकश्चिंतयामा
सक्तुपांप्रेतेसमुद्वहन् ॥ २१७ ॥ पापपुण्यफलंलोकेप्रत्यक्षंदृश्यतेखलु ॥ देवदानवमानुष्यंतिर्यक्त्वंक्रिमिकीटकम् ॥ २२८ ॥ नानायोनिषुजन्मानि
नानाव्याधिप्रपीडनम् ॥ मरणंबालवृद्धानामंधत्वंकुब्जतातथा ॥ २१९ ॥ ऐश्वर्यंचदरिद्रत्वंपांडित्यंमूर्खतातथा ॥ एताश्चरचनालोकेभवंतिकथमन्य
था ॥ २२० ॥ तेधन्याःकर्मभूमौयेन्यायमार्गार्जितंधनम् ॥ सत्पात्रेभ्यःप्रयच्छंतिकुर्वंतिचात्मनोहितम् ॥ २२१ ॥ भूमिरत्नहिरण्यानिगावोधान्यंगृहं
गजाः ॥ रथाश्ववसनग्रामाःसिद्धमन्नंफलंजलम् ॥ २२२ ॥ कन्यादिव्यौषधमन्नंछत्रोपानद्वरासनम् ॥ शय्यातांबूलमाल्यानितालवृंतंवरासनम् ॥२२३॥
सर्वमेतत्प्रदातव्यंलोकत्रयजिगीषुभिः ॥ दत्तंहिप्राप्यतेस्वर्गेदत्तमेवहिभुज्यते ॥२२४॥ छत्रचामरयानानिवराश्ववरवारणाः ॥ हर्म्याणिवरशय्याश्च
गोमहिष्योवरास्त्रियः ॥ २२५ ॥ अन्नभूषणमुक्ताश्चपुत्रादास्योमहाकुलम् ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंकलाविद्यासुकौशलम् ॥ २२६ ॥ दानस्यैवफलंसर्वं
प्राप्यतेभुविमानवैः ॥ तस्माद्देयंप्रयत्नेननादत्तमुपतिष्ठति ॥ २२७ ॥ धर्मिष्ठेनतुपांथेनगाथेयंसमगायत ॥ इतिश्रुत्वापुनःप्रेतःप्रोवाचह्यार्तमान
सः ॥ २२८ ॥ मन्येधर्मज्ञकल्पोसिपांथत्वंनात्रसंशयः ॥ देहिमेजीवनंवारिचातकायघनोयथा ॥ २२९ ॥ एतस्मिन्प्राणदानेहिमाविलंबंकृथाबहु ॥ ततः
प्रत्याहपांथस्तुवचनंन्यायगर्भितम् ॥२३०॥ भृगुक्षेत्रेशृणुप्रेतपितरौममतिष्ठतः ॥ तदर्थंतीर्थराजस्यमयावारिसमाहृतम् ॥ २३१ ॥ तत्सितासितपानीयं
मध्येचप्रार्थितंत्वया ॥ नजानेधर्मसंदेहःकिमत्रममयुज्यते ॥ २३२ ॥ बलाबलंविचारार्थंकरिष्येप्रबलंविधिम् ॥ वेदेभ्योधर्मशास्त्रेभ्योनाहंमानेनकेवल
म्॥२३३॥हयमेधादियज्ञेभ्यःसर्वेभ्योप्यधिकंमतम् ॥ ऋषिभिर्दैवताभिश्चप्राणिनांप्राणरक्षणम् ॥२३४॥ इतिदत्त्वावरंवारिकृत्त्वाप्रेतस्यरक्षणम् ॥ पित्रर्थं
पुनरादायजलंनेष्यामिपावनम् ॥ २३५ ॥ एषमेप्रबलोभातिशुद्धधर्मप्रदोविधिः ॥ परोपकरणादन्यत्सर्वमल्पंस्मृतंबुधैः ॥ २३६ ॥ परोपकारिभिर्दत्ताअ
पिप्राणानृभिर्मुदा ॥ अद्भिःपरोपकारःस्यात्किंनलब्धंमयापुनः ॥ २३७ ॥ दधीचिनापुरागीतःश्लोकोयंश्रूयतेभुवि ॥ सर्वधर्ममयःसारःसर्वधर्मज्ञसंम
तः ॥ २३८ ॥ परोपकारःकर्तव्यःप्राणैरपिधनैरपि ॥ परोपकारजंपुण्यंतुल्यंक्रतुशतैरपि ॥२३९॥ इत्युक्त्वाप्रददौतोयंगंगायामुनसंभवम् ॥ प्रेतायप्रा
णरक्षार्थंसधर्मिष्ठोवरोद्विजः ॥ २४० ॥ प्रेतःप्रीतोजलंपीत्वाह्यभिषिच्यशिरस्तथा ॥ प्रजहौप्रेतदेहंतंदिव्यदेहोभवत्क्षणात् ॥ २४१ ॥ तदाश्च
र्यमहद्दृष्ट्वानिजगादसकेरलः॥अहोविमुक्तःप्रेतत्वाद्वेणीपानीयबिंदुभिः॥२४२॥ब्रह्मापिनैवशक्नोतिमन्येवक्तुमपांगुणम् ॥ गङ्गातोयंमहादेवोधत्तेकेकथमन्य

---

१ रत्न–इ० पा० ।

था ॥ २४३ ॥ अचिंत्यशक्तिगंगांभस्तिलमात्रंतुयःपिबेत् ॥ देवोभवेत्ससिद्धोवागर्भेनैवचसंविशेत् ॥ २४४ ॥ नगंगासदृशीसिद्धिर्नगंगासदृशीमतिः॥
नगंगासदृशीमुक्तिर्गंगासर्वाधिकायतः ॥ २४५ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमहाभक्त्याचधार्मिक ॥ करस्थंतस्यकैवल्यंयोगंगांसेवतेसदा ॥ २४६ ॥ आयु
ष्मान्भवपांथत्वंमाधर्मेविरतोभव ॥ त्वयाहंतारितःसद्योगंगांबुकणदानतः २४७ ॥ इत्युक्त्वाप्रस्थितोनाकंपिशाचस्तुसकेरलः ॥ आशीर्भिरभिनंद्याथ
पांथंबंधुवरंनरम् ॥ २४८ ॥ प्रेतंविमोक्ष्यपांथोपिपुनरादायतज्जलम् ॥ गतस्तेनैवमार्गेणस्मरंस्तीर्थोदकौतुकम् ॥ २४९ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥
इत्थंप्रयागमाहात्म्यंश्रुत्वानत्वाचतंमुनिम् ॥ प्रयागंसहसामाघेपिशाचःसत्वरंगतः ॥२५०॥ स्नात्वासितासितेसोपिमाघमासेद्विजोत्तम ॥ पिशाचःक्षीणपा
पस्तुपैशाचींविजहौतनुम् ॥ २५१ ॥ दिव्यदेहस्ततोभूत्वाद्राविडोभूपतिस्तदा ॥ स्तुवन्नारायणंदेवंभक्त्यादोषविवर्जितः ॥ २५२ ॥ गंधर्वैःस्तूयमानस्तु
नाकनारीसुपूजितः ॥ उत्तमेनविमानेनपुरंदरपुरंययौ ॥ २५३ ॥ इतितेकथितंविप्रपूर्ववृत्तंसकौतुकम् ॥ इतिहासंद्विजश्रेष्ठसद्यःपातकनाशनम् ॥२५४॥
ज्ञानदंमोक्षदंविप्रश्रुतंदुर्गतिनाशनम् ॥ इतितेकथितंसर्वंपुरावृत्तंसकौतुकम् ॥ २५५ ॥ इतिहासंद्विजश्रेष्ठश्रुतंदुर्गतिनाशनम् ॥ अधुनातुमयासार्धमिमाः
कन्याःसुतश्चते ॥ २५६ ॥ त्वंचायातुप्रयागंवैसर्वेसद्गतिमीप्सवः ॥ माघस्नानंप्रकुर्मोऽत्रदेवानामपिदुर्लभम् ॥ २५७ ॥ तत्रमोक्ष्यंतिपैशाच्यंसद्यःपापसमुद्भव
म् ॥ २५८ ॥ ॥ महेशउवाच ॥ ॥ एवंवसिष्ठवक्त्राब्जकथामधुरसंमुदा ॥ पीत्वाप्रमुदिताःसर्वेनिस्तीर्णानरकार्णवात् ॥ २५९ ॥ प्रस्थितास्तेनसा
र्धंतेसत्वरंव्योम्निहर्षिताः ॥ दिलीपशृणुतत्सर्वंतत्तीर्थंतुसितासितम् ॥ २६० ॥ सत्वरंव्योममार्गेणकाममासाद्यदुःसहाः ॥ समागम्यतदातत्रसंहृष्टहृद
याश्चते ॥ २६१ ॥ अथोचेलोमशस्तत्रसदयंगगनांगणे ॥ पश्यंतुश्रद्धयासर्वेतीर्थराजमिमंभुवि ॥ २६२ ॥ विनाज्ञानंप्रयागेस्मिन्मुच्यंतेसर्वजंतवः ॥
इष्ट्वात्रैवमहायज्ञंस्रष्टुकामःप्रजापतिः ॥ २६३ ॥ अवापसृष्टिसामर्थ्यंततःसृष्टिंचकारसः ॥ अत्रनारायणःसस्नौपत्नीकामःसितासिते ॥ २६४ ॥ अतःसल
ब्धवान्लक्ष्मींभार्याममृतमंथने ॥ उषित्वाचात्रषण्मासंस्नात्वावेण्यांयथेच्छया ॥ २६५ ॥ त्रिपुरंघातयामासत्रिबाणेनत्रिशूलभृत् ॥ इमानित्रीणिकुंडा
निदीप्तान्यजस्रवह्निभिः ॥ २६६ ॥ एषतृप्तिंगतोवह्निर्यैःकेनापिचपुष्यति ॥ अत्रदेवास्त्रयस्त्रिंशत्तृप्तामुमुदिरेभृशम् ॥ २६७ ॥ आविर्भूतोमहेशोत्रनील
कंठःकपालभृत् ॥ अनिशंससुरैःसेव्यआयातोंजलयेबटुः॥२६८॥मृकंडसूनुनाकल्पेप्रविश्ययन्मुखेस्थितम् ॥ लोकेज्वालाकुलेसोयंयोगरूपीजनार्दनः ॥
॥२६९॥ सेयंभागीरथीशंभोःसर्वदुःखापहारिणी ॥ सिद्ध्यर्थंसेव्यतेसिद्धैर्भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥२७०॥ अनिशंभूतिदायाचस्वर्गमार्गेह्यनुत्तमा ॥ स्वर्गहे
तुश्चयादेवीसेयंभागीरथीनदी॥२७१॥ यदंभःस्नानमात्रेणविकर्तनसलोकताम् ॥ लभंतेप्राणिनःसर्वेनदीसायमुनास्वयम् ॥२७२॥ अनयोःपुण्यनद्योश्चसं

गमःसुखदोमुने ॥ अत्रस्नातानपच्यंतेनरकेज्ञानभाविताः ॥२७३॥ विनाज्ञानंप्रयागेस्मिन्मुच्यंतेसर्वजंतवः ॥ अन्यच्चश्रूयतांविप्रइतिहासंपुरातनम्॥२७४॥
शृण्वतांसर्वपापघ्नंसर्वरोगविनाशनम् ॥ ऋचीकेनपुराशप्तोगंधर्वोवायसोभवत्॥२७५॥शापंमुमोचसोत्रैवस्नातःसद्यःसितासिते ॥ वासवस्यतुशापेनस्वर्गा
द्भ्रष्टाप्सरोर्वशी ॥ २७६ ॥ स्वर्गकामाचसासस्नौलेभेस्वर्गंततोचिरात् ॥ पुत्रंचशंकरंलेभेययातिर्नाहुषोमुने ॥ २७७ ॥ पुत्रकामःप्रयागेहिस्नात्वापुण्ये
सितासिते ॥ धनकामःपुराशक्रःसुस्नातोत्रद्विजोत्तम ॥२७८॥ धनदस्यनिधीन्सर्वाञ्जहारसचमायया ॥ कश्यपोत्रतपस्तेपेशिवाराधनतत्परः ॥२७९॥
अस्मिंस्तीर्थेभरद्वाजोयोगसिद्धिमवाप्तवान् ॥ अस्मिंस्तीर्थेपुराविप्रयोगेशाःशांतमानसाः ॥ २८० ॥ योगस्यफलभूमिंतुलेभिरेसनकादयः ॥ अस्मि
न्माघेतुयेस्नातागंगायामुनसंगमे ॥ २८१ ॥ तारारूपाश्चतेसर्वेतैर्व्याप्तंसकलंजगत् ॥ विंदंतिकामिनःकामान्मुक्तिंयांतिमुमुक्षवः ॥ २८२ ॥ विंदंति
साधकाःसिद्धिंप्रयागेहिद्विजोत्तम ॥ सांप्रतंमुक्तिकामास्तुकन्याश्चापिसुतश्चते ॥ २८३ ॥ मद्वाक्यादत्रमज्जंतुसर्वेत्वंचसितासिते ॥ प्राक्कालीनाघविध्वं
सिवेणीजलबलेनतु ॥ २८४ ॥ लभंतामखिलांलक्ष्मींप्राप्तशापमहाफलाम् ॥ एवमार्षवचःसत्यमतींद्रियमलंघनम् ॥ २८५ ॥ श्रुत्वाचोत्कंठचित्ता
स्तेसर्वेस्नानायचोद्यताः ॥ प्रयागंप्राप्यदुष्प्राप्यंपैशाच्यंविजहुःक्षणात् ॥ २८६ ॥ विमुक्ताःशापदुःखेनतनुंस्वांस्वांचलेभिरे ॥ दृष्ट्वावेदनिधिःपुत्रंताःक
न्यादिव्यरूपिणीः ॥ २८७ ॥ तुष्टावलोमशंप्रीत्याप्रसन्नेनांतरात्मना ॥ त्वदनुग्रहमात्रेणोत्तीर्णःपापमहार्णवः ॥ २८८ ॥ इदानीमुचितंब्रूहिबालानामृ
षिसत्तम ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ कुमारोधीतवेदोऽयंसमाप्तनियमोयुवा ॥ २८९ ॥ आसांतुसानुरागाणांगृह्णातुकरपंकजम् ॥ ततोलोमशवाक्येन
स्वपितुर्वचनात्तदा ॥ २९० ॥ विवाहविधिनाचाशुब्रह्मचारीसधार्मिकः ॥ शुभद्रव्यैश्चमंत्रैश्चऋषिभिःकृतमंगलः ॥ २९१ ॥ पंचानामपिकन्यानांपा
णिजग्राहधर्मतः ॥ आनंदिन्यस्तदासर्वाःकन्याःपूर्णमनोरथाः ॥ २९२ ॥ बभूवुःसकुमारश्चसंतुष्टश्चबभूवह ॥ दत्त्वानुज्ञांमुनिःसोथलोमशस्तैर्नमस्कृ
तः ॥ २९३ ॥ जगामस्वाश्रमंमेरुंपर्वतंसुरसेवितम् ॥ ततोवेदनिधीराजन्स्नुषाःपंचसुतंतथा ॥ पुरस्कृत्यमुदायुक्तोधनदस्यपुरंययौ ॥ २९४ ॥
इतिनृपवरमाघेस्नानसंजातपुण्यान्मुनिवरवचसाद्राक्तीर्थराजप्रयागे ॥ सकलकलुषमुक्ताःपंचगंधर्वकन्याअलमभिगतलाभात्प्राप्यतर्षंचजग्मुः ॥ २९५॥
परमिममितिहासंपावनंतीर्थभूतंवृजिनविलयहेतुंयःशृणोतीहनित्यम् ॥ सभवतिखलुपूर्णःसर्वकामैरभीष्टैर्व्रजतिचसुरलोकेदुर्लभोधर्मयुक्तः ॥ २९६ ॥
इतिहासमिमंश्रुत्वापूजयेद्यस्तुपाठकम् ॥ गोभिर्हिरण्यवस्त्रैश्चब्रह्मतुल्योयतोहिसः ॥ २९७ ॥ वाचकेपूजितेयस्माद्विष्णुर्भवतिपूजितः ॥ तस्मात्प्रपू
जयेन्नित्यंयदीच्छेत्सफलंभवम् ॥ २९८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेमाघमाहात्म्येवसिष्ठदिलीपसंवादेगंधर्वकन्याप
रिणयोनामैकोनत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२९ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ श्रुतंकार्तिकमाहात्म्यंमाघस्यचमया

विभो ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिमुक्तिदंकर्मचोत्तमम् ॥ १ ॥ श्रेष्ठाभक्तिस्तुकाप्रोक्तावदविश्वेश्वरप्रभो ॥ येनविज्ञानमात्रेणनराःसुखमवाप्नुयुः ॥ २ ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तल्लीनचित्तःसपुमान्साभक्तिःपरमामता ॥ दयाधर्मपरोनित्यंविष्णुधर्मेषुतत्परः ॥ ३ ॥ फलमूलजलाहारीशंखचक्रप्रधारकः ॥
त्रिकालंपूजयेद्विष्णुंसाभक्तिःसात्विकीमता ॥ ४ ॥ उत्तमासात्विकीप्रोक्ताराजसीचैवमध्यमा ॥ कनिष्ठातामसीचैवत्रिविधाभक्तिरुच्यते ॥ ५ ॥ श्रीधरे
तुप्रकर्त्तव्यामुक्तिकामफलेप्सुभिः ॥ अहंकारेणरूपेणदंभमात्सर्यमायया ॥ ६ ॥ येकुर्वंतिजनाभक्तिंतामसीसाउदाहृता ॥ परस्योत्सादनार्थंवादंभमुद्दि
श्यवाथवा ॥७॥ याभक्तिःक्रियतेदेवतामसीसाप्रकीर्तिता ॥ विषयान्प्रतिसंधाययशऐश्वर्यमेववा ॥८॥ अर्चादावर्चयेद्योमांपृथग्भावःसराजसः ॥ कर्मक्षयार्थं
कर्त्तव्याब्राह्मणैर्ज्ञानतत्परैः ॥९॥ विष्णौह्यात्मार्पणींबुद्धिंसाभक्तिःसात्विकीमता ॥ अतोवैसर्वथादेविसंसेव्यःसर्वदाहरिः ॥१०॥ तामसेनतुभावेनतामसत्वं
हिलभ्यते ॥ राजसोराजसेनैवसात्विकेनतुसात्विकः ॥११॥ वेदाध्यायरतःश्रीमान्रागद्वेषविवर्जितः ॥ शंखचक्रधरोविप्रःसर्वदाशुचिरुच्यते ॥१२॥ कर्मकां
डेप्रवृत्तोयःसर्वदाविष्णुनिंदकः ॥ निंदकस्तज्जनानांचमहाचंडालउच्यते ॥१३॥ वेदाध्यायरतानित्यंनित्यंवैयज्ञयाजकाः ॥ अग्निहोत्ररतानित्यंविष्णुधर्म
पराङ्मुखाः ॥ निंदंतिविष्णुधर्मांश्चवेदबाह्याःसुरेश्वरि ॥ १४ ॥ कुर्वंतिशांतिंविबुधाःप्रहृष्टाःक्षेमंप्रकुर्वंतिपितामहाद्याः ॥ स्वस्तिप्रयच्छंतिमुनींद्रमुख्या
गोविंदभक्तिंवहतांनराणाम् ॥ १५ ॥ शुभाग्रहाभूतपिशाचयुक्ताब्रह्मादयोदेवगणाःप्रसन्नाः ॥ लक्ष्मीस्थिरातिष्ठतिमंदिरेचगोविंदभक्तिंवहतांनराणा
म् ॥१६॥ गंगागयानैमिषपुष्कराणिकाशीप्रयागंकुरुजांगलानि ॥ तिष्ठंतिदेहेकृतभक्तिपूर्वंगोविंदभक्तिंवहतांनराणाम् ॥ १७ ॥ एवमाराधयेद्विद्वान्
भगवंतंश्रियासह ॥ कृतकृत्योभवेन्नित्यंसविप्रोनात्रसंशयः ॥ १८ ॥ क्षत्रियोवाथवैश्योवाशूद्रोवासुरसत्तमे ॥ भक्तिंकुर्वन्विशेषेणमुक्तिंयातिसवैन
रः ॥ १९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेविष्णुभक्तिमाहिमावर्णनंनामत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३० ॥ छ ॥
॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ शालग्रामशिलाशुद्धामूर्त्तयःसंतिभूतले ॥ तासांचैवतुमूर्तीनांपूजनंकतिधास्मृतम् ॥ १ ॥ ब्राह्मणैःकतिपूज्यास्ताःक्षत्रियै
र्वासुरेश्वर ॥ वैश्यैर्वापिकथंशूद्रैःस्त्रीभिर्वापिसमादिश ॥ २ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शालग्रामशिलापुण्यापवित्राधर्मकारिणी ॥ यस्याद
र्शनमात्रेणब्रह्महाशुध्यतेनरः ॥ ३ ॥ तद्गृहंसर्वतीर्थानांप्रवरंश्रुतिनोदितम् ॥ यत्रेयंसर्वदामूर्तिःशालग्रामशिलाशुभा ॥ ४ ॥ ब्राह्मणैःपंचपूज्यास्यु
श्चतस्रःक्षत्रियैस्तथा ॥ वैश्यैस्तिस्रस्तथापूज्याएकापूज्याप्रयत्नतः ॥ ५ ॥ तस्यादर्शनमात्रेणशूद्रोमुक्तिमवाप्नुयात् ॥ अनेनविधिनादेवियेनराःपूजयं
तिवै ॥ ६ ॥ भोगान्सर्वांस्तत्रभुक्त्वायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ इयंसामहतीमूर्तिःसर्वदापापहारिणी ॥ ७ ॥ कैलासाद्यंफलंदेविजायतेपूजनाद्यतः ॥

---

१ इत्थं सा महतीपुण्या –इ० पा० ।

तत्रगंगाचयमुनागोदावरीसरस्वती ॥ ८ ॥ तिष्ठतेचशिलायत्रसर्वंतत्रनसंशयः ॥ किमत्रबहुनोक्तेनभूयोभूयोवरानने ॥ ९ ॥ पूजनंमनुजैःसम्य
क्कर्त्तव्यंमुक्तिमिच्छुभिः ॥ भक्तिभावेनदेवेशियेर्चयंतिजनार्दनम् ॥ १० ॥ तेषांदर्शनमात्रेणब्रह्महाशुध्यतेजनः ॥ दासभावेनयेशूद्राःस्वर्चनंकुर्वते
सदा ॥ ११ ॥ तेषांपुण्यंनजानंतिब्रह्माद्याश्चसुरेश्वरि ॥ भक्तिभावेनयेविप्राहरिमभ्यर्चयंतिवै ॥ १२ ॥ एकविंशतिकुलंतैस्तुतारितंतेषुजन्मसु ॥
शंखचक्रांकितोयस्तुविप्रःपूजनमाचरेत् ॥ १३ ॥ पूजितंतुजगत्सर्वंतेनविष्णुप्रपूजनात् ॥ पितरःसंवदंत्यस्मत्कुलेजाताश्चवैष्णवाः ॥ १४ ॥ तत्कुलंता
रितंतैस्तुयावदाभूतसंप्लवम् ॥ तेतुचास्मान्समुद्धृत्यनयंतेविष्णुमंदिरम् ॥ १५ ॥ सएवदिवसोधन्योधन्यामाताथबांधवाः ॥ पितातस्यचवैधन्योधन्यावैसु
हृदस्तथा ॥ १६ ॥ सर्वेधन्यतमाज्ञेयाविष्णुभक्तिपरायणाः ॥ तेषांदर्शनमात्रेणमहापापात्प्रमुच्यते ॥ १७ ॥ उपपातकानिसर्वाणिमहांतिपातकानिच ॥
तानिसर्वाणिनश्यंतिवैष्णवानांचदर्शनात् ॥ १८ ॥ पावकाइवदीप्यंतेयेनरावैष्णवाभुवि ॥ विमुक्ताःसर्वपापेभ्योमेघेभ्यइवचंद्रमाः ॥ १९ ॥ आर्द्रंशुष्कं
लघुस्थूलंवाङ्मनःकर्मभिःकृतम् ॥ तत्सर्वंनाशमायातिवैष्णवानांचदर्शनात् ॥ २० ॥ [1]हिंसादिकंचयत्पापंज्ञानाज्ञानंकृतंचयत् ॥ तत्सर्वंनाशमाया
ति[2]दर्शनाद्वैष्णवस्यच ॥ २१ ॥ निःपापास्त्रिदिवंयांतिपापिष्ठायांतिशुद्धिताम् ॥ दर्शनादेवसाधूनांसत्यंतुभ्यंमयोदितम् ॥ २२ ॥ संसारकर्दमाले
पप्रक्षालनविशारदः ॥ पावनःपावनानांचविष्णुभक्तोनसंशयः ॥ २३ ॥ प्रत्यहंविष्णुभक्तायेस्मरंतिमधुसूदनम् ॥ तेतुविष्णुमयाज्ञेयाविष्णुस्तत्रनसं
शयः ॥ २४ ॥ नवनीलघनश्यामंनलिनायतलोचनम् ॥ शंखचक्रगदापद्मधरंपीतांबरावृतम् ॥ २५ ॥ कौस्तुभेनविराजंतंवनमालाधरंहरिम् ॥ उल्लस
त्कुंडलज्योतिःकपोलवदनश्रिया ॥ २६ ॥ विराजितंकिरीटेनवलयांगदनूपुरैः ॥ प्रसन्नवदनांभोजंचतुर्बाहुंश्रियान्वितम् ॥ २७ ॥ एवंध्यायंतियेविप्रा
विष्णुंचैवतुपार्वति ॥ तेविप्राविष्णुरूपाश्चवैष्णवास्तेनसंशयः ॥ २८ ॥ तेषांदर्शनमात्रेणभक्त्यावाभोजनेनवा ॥ पूजनेनचदेवेशिवैकुंठंलभतेध्रुवम् ॥२९॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेशालग्रामशिलापूजनमाहात्म्यंनामैकत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः॥१३१॥छ॥ ॥पार्वत्युवाच॥
अनंतवासुदेवस्यकीदृशंस्मरणंस्मृतम् ॥ यच्छुत्वानपुनर्मोहोमानुषाणांप्रजायते ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दृष्टतत्वेनदेवेशिस्मरंतिविष्णुंनित्य
शः ॥ तृषातुरोयथावारितद्वद्विष्णुंस्मराम्यहम् ॥ २ ॥ हिमेनाकुलितंविश्वंस्मरत्यग्निंयथातथा ॥ तद्वद्देवतुवैविष्णुंस्मरंतिविबुधादयः ॥ ३ ॥ पतिव्रता
यथानारीपतिंस्मरतिनित्यशः ॥ तथास्मरंतिलोकेशंविष्णुंविश्वेश्वरेश्वरम् ॥ ४ ॥ भयार्त्तःशरणंयद्वदर्थलोभीयथाधनम् ॥ पुत्रकामोयथापुत्रंतथाविष्णुं

---

१ शमादिकंचयत्पापमितिपाठान्तरम् । २ वैष्णवैः सह भाषणात्–इ० पा० ।

स्मराम्यहम् ॥ ५ ॥ दूरस्थोपियथागेहंचातकोमाधवंयथा ॥ ब्रह्मविद्यांब्रह्मविदस्तथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ ६ ॥ हंसामानसमिच्छंतिऋषयःस्मरणंहरेः ॥
भक्ताश्चभक्तिमिच्छंतितथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ ७ ॥ प्राणिनांवल्लभोदेहोयत्रआत्मावतिष्ठति ॥ आयुर्वांच्छंतियेजीवास्तथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥८॥भ्रमरा
श्चयथापुष्पंचक्रवाकादिवाकरम् ॥ यथात्मवल्लभाभक्तिस्तथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ ९ ॥ अंधेनाकुलितालोकादीपंवांच्छंतिवैयथा ॥ तथावैपुरुषालोकेस्म
रणंकेशवस्यच ॥ १० ॥ यथाश्रमार्त्तोविश्रामंनिद्राव्यसनिनोयथा ॥ गतालस्यायथाविद्यांतथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ ११ ॥ मातंगाःपार्वतींभूमिंसिंहा
वनगजादिकम् ॥ तथैवस्मरणंविष्णोःकर्तव्यंपापभीरुभिः ॥ १२ ॥ सूर्यकांतेरवेर्योगाद्वह्निस्तत्रप्रजायते ॥ एवंवैसाधुसंयोगाद्धरौभक्तिःप्रजायते ॥१३ ॥
शीतरश्मेर्यथाकांतश्चंद्रयोगादपःश्रयेत् ॥ एवंवैष्णवसंयोगान्मुक्तिर्भवतिशाश्वती ॥ १४ ॥ कुमुद्वतीयथासोमंदृष्ट्वापुष्पंविकासते ॥ तद्वद्देवेकृताभक्तिर्मु
क्तिदासर्वदानृणाम् ॥१५॥ यथानलायाःसंत्रस्ताभ्रमरीस्मरणंचरेत् ॥ तेनस्मरणयोगेननलासारूप्यतामियात् ॥ १६ ॥ गोपीभिर्जारबुद्ध्याचविष्णोश्च
स्मरणंकृतम् ॥ ताश्चसायुज्यतांनीतास्तथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ १७ ॥ केपिवैदुष्टभावेनच्छद्मभावेनकेचन ॥ केचापिलोभभावेननिस्पृहाश्चैवकेच
न ॥ १८ ॥ भक्त्यावास्नेहभावेनद्वेषभावेनवापुनः ॥ केपिस्वामित्वभावेनबुद्ध्यावाबुद्धिपूर्वकम् ॥ १९ ॥ येनकेनापिभावेनचिंतयंतिजनार्द
नम् ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ २० ॥ अहोविष्णोश्चमाहात्म्यमद्भुतंलोमहर्षणम् ॥ यदृच्छयापिस्मरणंत्रिधामुक्तिप्रदाय
कम् ॥ २१ ॥ नधनेनसमृद्धेनविपुलाविद्ययातथा ॥ एकेनभक्तियोगेनसमीपेदृश्यतेक्षणात् ॥ २२ ॥ सांनिध्येपिस्थितोदूरेनेत्रयोरंजनंयथा ॥
भक्तियोगेनदृश्येनभक्तैश्चैवसनातनः ॥ २३ ॥ इदंतत्त्वमिदंतत्त्वंमोहितोदेवमायया ॥ भक्तितत्त्वंयदाप्राप्तंतदाविष्णुमयंजगत् ॥२४॥ इंद्राद्यैरमृतं
प्राप्तंसुखार्थैंशृणुसुंदरि ॥ तथापिदुःखितास्तैवेभक्त्याविष्णोर्यथाविना ॥२५॥ भक्तिमेवामृतंप्राप्यपुनर्दुःखंनजायते ॥ वैकुंठाख्यंपदंप्राप्यमोदतेविष्णुस
न्निधौ ॥ २६ ॥ वारित्यक्त्वायथाहंसःपयःपिबतिनित्यशः ॥ एवंधर्मान्परित्यज्यविष्णोर्भक्तिंसमाश्रयेत् ॥ २७ ॥ अन्यभक्तिपरित्यज्यविष्णुभक्तिंस
माश्रयेत् ॥ तोयंबद्ध्वातुवस्त्रेणकृतंकार्यंकथंभवेत् ॥ २८ ॥ प्राप्यदेहंविनाभक्तिंक्रियतेसवृथाश्रमः ॥ विष्णुभक्तिंविनाधर्मानुपदिशंतियेजनाः ॥
तेपतंतिसदाघोरेनरकेनात्रसंशयः ॥ २९ ॥ बाहुभ्यांसागरंतर्तुंयद्वन्मूर्खोभिवांछति ॥ संसारसागरंतद्वद्विष्णुभक्तिविनानरः ॥ ३० ॥ विष्णुभ
क्तिंचरक्षंतिकर्मणापात्यतेयदि ॥ अकिंचनःस्पृहायुक्तोमेरौधत्तेयथास्पृहाम् ॥ ३१ ॥ तवभक्तौतथादेवमयाहिक्रियतेस्पृहा ॥ जन्मांतरेहिसाभक्तिर्मे

---

१ भक्तियोगाच्च-इ० पा० ।

मकीयत्करोतिहि ॥ ३२ ॥ वह्निर्यथेहस्वल्पोपिदहतेविविधंवनम् ॥ तद्वद्देवतुसाभक्तिरणुमात्राकृतामया ॥ ३३ ॥ शतैश्चश्रूयतेभक्तिःसहस्रैरपिबुध्य
ते ॥ तेषांमध्येतुदेवेशिभक्तोह्येकःप्रजायते ॥ ३४ ॥ बुद्धिंपरेषांदास्यंतिलोकेबहुविधाजनाः ॥ स्वयमाचरतेसोपिनरःकोटिषुदृश्यते ॥ ३५ ॥ पूजयाह
स्यतेभक्तिर्जयेनपरिहस्यते ॥ एवंभावोहिदेवेशेभक्तिस्तेनैवगृह्यते ॥ ३६ ॥ सागरेचयथापातःकूपेत्राणोपवेशनम् ॥ यस्यभावोहितद्वच्चभक्तिःसाते
नगृह्यते ॥ ३७ ॥ मूलेसिक्तस्यवृक्षस्यपुत्रंशाखासुदृश्यते ॥ भजनादेवभोदेविफलमग्रेप्रतिष्ठितम् ॥ ३८ ॥ पानीयहारिणायद्वत्घटेचित्तंप्रधीयते ॥
तद्वद्देवेहरौचित्तंधृत्वामोक्षमवाप्नुयात् ॥ ३९ ॥ शैशवेचयथामातागुडंस्तोकंददातिवै ॥ पुनर्याचतिवैबालोगुडंवैलोभकारणात् ॥४०॥ नीरेनीरंयथाक्षिप्तं
दुग्धेदुग्धंघृतेघृतम् ॥ तद्वद्भेदंनपश्यंतिविष्णुभक्तिप्रसादतः॥४१॥भानुःसर्वगतोयद्वद्वह्निःसर्वगतोयथा॥भक्तिःस्थितस्तथाभक्तःकर्मभिर्नैवबाध्यते॥४२॥
अजामिलःस्वधर्मंचत्यक्त्वापापंसमाचरन् ॥ पुत्रंनारायणंस्मृत्वामुक्तिंवैप्राप्तवान्ध्रुवम् ॥ ४३ ॥ दिवारात्रौचयेभक्तानामभात्रोपजीविनः ॥ वैकुंठवासिन
स्तेवैतत्रवेदाहिसाक्षिणः ॥४४॥ अश्वमेधादियज्ञानांफलंस्वर्गेपिदृश्यते ॥तत्फलंतुसमग्रंवैभुक्त्वावैसंपतंतिच॥४५॥विष्णुभक्तास्तथादेविभुक्त्वाभोगानने
कशः ॥ वैकुंठंप्राप्यवातेषांपुनरागमनंकदा॥४६॥विष्णुभक्तिःकृतायेनविष्णुलोकेवसत्यसौ ॥ दृष्टांतंपश्यदेवेशिविष्णुभक्तिप्रसादतः ॥ ४७ ॥ ग्रावाणो
जलमध्यस्थाःशतशस्तेनतारिताः ॥ विनाजलंसोमकांतोविष्णुभक्तस्यमानसम् ॥ ४८ ॥ दर्दुरोवसतेनीरेषट्पदोहिवनांतरे ॥ गंधंवेत्तिकुमुद्वत्याभक्तो
भक्तौतथाहरेः ॥ ४९ ॥ गंगातटेवसंत्येकेएकेवैशतयोजनम् ॥ कश्चिद्गंगाफलंवेत्तिविणुभक्तिपरस्तथा ॥ ५० ॥ कर्पूरागुरुभारंहिउष्ट्रोवहतिनित्यशः ॥
मध्यगंधंनजानातितथाविष्णुंबहिर्मुखाः ॥५१॥ मृगाःशालंहिजिघ्रंतिकस्तूरीगंधमिच्छवः ॥ स्वनाभिस्थंनजानंतितथाविष्णुंबहिर्मुखाः ॥ ५२ ॥ उपदेशो
हिमूर्खाणांवृथावैनगनंदिनि ॥ तथैवविष्णुभक्तेर्हिउपदेशोबहिर्मुखे ॥ ५३ ॥ अहिनाचपयःपीतंतत्पयोहिविषायते ॥ तथावैचान्यभक्तानांविष्णुभक्तिर्विषाय
ते ॥ ५४ ॥ चक्षुर्विनायथादीपंदृष्ट्वादर्पणमेवच ॥ समीपस्थानपश्यंतितथाविष्णुंबहिर्मुखाः ॥ ५५ ॥ पावकोहियथाधूमैरादर्शोपिमलेनच ॥ यथो
ल्बेनावृतोगर्भोदेहेकृष्णस्तथावृतः ॥ ५६ ॥ दुग्धेसर्पिःस्थितंयद्वत्तिलेतैलंतुसर्वदा ॥ चराचरेतथाविष्णुर्दृश्यतेनगनंदिनि ॥ ५७ ॥ एकसूत्रेमणिग
णाधार्यंतेबहवोयथा ॥ एवंब्रह्मादिभिर्विश्वंसंप्रोतंब्रह्मचिन्मये ॥ ५८ ॥ यथाकाष्ठेस्थितोवह्निर्मथनादेवदृश्यते ॥एवंसर्वगतोविष्णुर्ध्यानादेवप्रदृश्यते ॥ ५९ ॥
आदिरेकोभवेद्दीपस्तस्माज्जाताःसहस्रशः ॥ एवमेकःस्थितोविष्णुःसर्वव्याप्यप्रतिष्ठति ॥ ६० ॥ यथासूर्योदयेज्योतिःपुष्करेतिष्ठतेसदा ॥ दृश्यतेबहुधानी
रेलोकेविष्णुस्तथाहिसः ॥ ६१ ॥ मारुतःप्रकृतिस्थोपिनानागंधवहःसदा ॥ ईश्वरःसर्वजीवस्थोभुंक्तेप्रकृतिजान्गुणान् ॥ ६२ ॥ शर्कराविषसंयोगान्नीरंभवं

तियादृशम् ॥ संभूत्त्वातादृशोह्यात्माकर्मणःफलमश्नुते ॥ ६३ ॥ उर्वीचनीरसंयोगान्नानावृक्षाप्रजायते ॥ प्रकृतेर्गुणसंयोगान्नानायोनिषुजायते ॥ ६४ ॥
गजेवैमशकेचैवदेवेवामानुषेपिवा ॥ नाधिकोनचन्यूनोवैनिष्ठोदेहेसनिश्चलः ॥ ६५ ॥ ब्रह्मादिस्तंबपर्यंतायेचात्रभुविमानवाः ॥ देवायज्ञास्तथानागा
गंधर्वाःकिन्नरादयः ॥ ६६ ॥ तेषुसर्वेषुदृश्यंतेजलेचंद्रमसोयथा ॥ ससच्चिदानंदशिवःसमहेशोहिदृश्यते ॥ ६७ ॥ सवैविष्णुस्तथाप्रोक्तःसोयं
सर्वगतोहरिः ॥ वेदांतवेद्यःसर्वेशःकालातीतोह्यनामयः ॥ ६८ ॥ एवंतंवेत्तियोदेविसभक्तोनात्रसंशयः ॥ एकोहिबहुधाज्ञेयोबहुधाप्येकएवसः ॥ ६९ ॥
नामरूपविभेदेनजल्प्यतेबहुधाभुवि ॥ चक्षुषानरवेज्योंतिर्भानुनाचक्षुरेधते ॥ ७० ॥ परमात्मातथाचात्माप्रतिदेहेतुसर्वदा ॥ घटेघटेयथाकाशस्त
स्मिन्भग्नेयथास्थितः ॥ ७१ ॥ रूपेरूपेतथात्वंहिभग्नेतस्मिन्सुनिश्चलः ॥ यथाकाष्ठमयंरूपंपततेप्रभुणाविना ॥ ७२ ॥ क्रिमिभेदमयोदेहो[1]पतंतेचात्म
नाविना ॥ हेम्नोभवंतिवर्णाश्चवह्निनायांतिपूर्ववत् ॥ ७३ ॥ तद्वज्जीवाःप्रपद्यंतेभक्तावैपूर्वरूपताम् ॥ स्वघनेनावृतंसूर्यंमूढाःपश्यंतिनिष्प्रभम् ॥ ७४ ॥
तथाऽज्ञानधियोमूढानजानंतितमीश्वरम् ॥ निर्विकल्पंनिराकारंवेदांतैःपरिपाठ्यते ॥ ७५ ॥ निराकाराच्चसाकारंस्वेच्छयाचप्रकाशते ॥ तस्मात्संजात
माकाशंनिःशब्दंगुणवर्जितम् ॥ ७६ ॥ आकाशान्मारुतोजातःसशब्दंचतदाभवत् ॥ वातादजायतज्योतिर्ज्योतिषश्चाभवज्जलम् ॥ ७७ ॥ तज्जलेरुक्मग
र्भश्चविराड्वैविश्वरूपधृक् ॥ तस्यनाभिसरोजेचब्रह्मांडानांचकोटयः ॥ ७८ ॥ प्रकृतिःपुरुषस्तस्मान्निर्मितंतुत्रिधाजगत् ॥ तयोर्द्वयोश्चसंयोगात्तत्त्वयोगो
भ्यजायत ॥ ७९ ॥ सात्विकीविष्णुसंभूतिर्ब्रह्मावैराजसःस्मृतः ॥ शिवस्तुतामसःप्रोक्तएभिःसर्वंप्रवर्तितम् ॥ ८० ॥ एकाब्राह्मीस्थितिर्लोकेकर्मबीजानु
सारतः ॥ तयासंहरतेविष्णुःसर्वलोकानुशेषतः ॥ ८१ ॥ तिष्ठत्यसौतदातत्रभगवान्विष्णुरव्ययः ॥ एवंसर्वगतोविष्णुरादिमध्यांतएवच ॥ ८२ ॥ अवि
द्ययानजानंतिलोकावैकर्मनिश्चिताः ॥ वर्णोचितानिकर्माणियःकालेषुप्रकारयेत् ॥ ८३ ॥ यत्कर्मविष्णुदैवत्यंनहिगर्भस्यकारणम् ॥ वेदांतशास्त्रेमुनिभिः
सर्वदैवविचार्यते ॥ ८४ ॥ ब्रह्मज्ञानमिदंदेहेतदहंपरिकीर्त्तये ॥ शुभाशुभस्यकार्यंचकारणंमनएवहि ॥८५॥ मनसाशुध्यतेसर्वंतदाब्रह्मसनातनम् ॥ मनए
वसदाबंधुर्मनएवसदारिपुः ॥८६॥ मनसातारिताःकेचिन्मनसायातिताश्चके ॥ मध्येसर्वपरित्यागःबाह्येकर्मतथाचरन् ॥ ८७ ॥ एवमेवकृतंकर्मकुर्वन्नापिन
लिप्यते ॥ पद्मपत्रंयथानीरलेशैरपिनलिप्यते ॥ ८८ ॥ अग्निरग्नौयथाक्षिप्तोभक्त्याचकिंप्रयोजनम् ॥ यदाभक्तिरसोज्ञातोनमुक्तीरोचतेतदा ॥ ८९ ॥
योगैरष्टविधैर्विष्णुर्नप्राप्यश्चेहजन्मनि ॥ भक्त्यावाप्राप्यतेविष्णुःसर्वदासुलभोभवेत् ॥ ९० ॥ वेदांतैःप्राप्यतेज्ञानंज्ञानेनज्ञेयमेवच ॥ तत्तुज्ञेयंयदाप्रा

---

[1] भ्रश्यते च त्वयाविना इतिपाठान्तरम् ।

तंतदाशून्यमिदंजगत् ॥ ९१ ॥ बलेनप्राप्यतेविष्णुर्योगैरष्टविधैश्चकिम् ॥ सर्वेषामेवभावानांभावशुद्धिःप्रशस्यते ॥ ९२ ॥ आलिंग्यतेयथाकांतायथा
भावस्तथाफलम् ॥ उपानद्युक्तपादोहिवेत्तिचर्ममयींमहीम् ॥ ९३ ॥ बुद्धिर्यथाविधायस्यतद्वत्समन्यतेजगत् ॥ दुग्धेनसिक्तोनिंबोपिकटुभावंनतुत्य
जेत् ॥९४॥ प्रकृतिंयांतिभूतानिउपदेशोनिरर्थकः ॥ छित्वावैसहकारंचफलंपत्रंकथंलभेत् ॥९५॥ इंद्रियाणांसुखार्थेनवृथाजन्मकथंनयेत् ॥ स्थाल्यांवैडू
र्यमय्यांहिपच्यतेचौषधंयथा॥९६॥दह्यतेचागदस्तद्वद्वृथाजन्मकथंभवेत् ॥ निधानंचगृहेक्षिप्त्वाशुभःसेवांकथंचरेत् ॥९७॥ त्यक्त्वावैकुंठनाथंतमन्यमार्गे
कथंरमेत् ॥ भक्तिहीनैश्चतुर्वेदैःपठितैःकिंप्रयोजनम् ॥ ९८ ॥ श्वापचोभक्तियुक्तस्तुत्रिदशैरपिपूज्यते ॥ स्वकरेकंकणंबद्धादर्पणैःकिंप्रयोजनम् ॥ ९९ ॥
ब्रह्मरुद्रादिभिर्देवैर्दत्तैश्वर्याश्चसेवकाः ॥ अर्पितंनैवगृह्णंतिप्रभोश्चैवतुकिंचन ॥ १०० ॥ अकिंचनायभक्तायदातुंनालंगतोवरम् ॥ निःशरीरस्यकृ
ष्णस्यतत्रध्यानंकथंभवेत् ॥ १०१ ॥ साकारंवहवोदृष्ट्वागताभक्त्याचतत्पदम् ॥ पूजाभक्तिःकथंशून्येसाकारेकथ्यतेबुधैः ॥ १०२ ॥ शून्यमार्गे
कथंयातिआधारेणविनानरः ॥ साकारोयःस्वयंस्वामीनिराकारःसर्वप्रभुः ॥ १०३ ॥ साकारोहिसुखेनैवनिराकारोनदृश्यते ॥ सेवारसश्चसाकारे
निराकारेणवैरसः ॥ १०४ ॥ साकारेणनिराकारोज्ञायतेस्वयमेवहि ॥ हरिस्मृतिप्रसादेनरोमांचिततनुर्यदा ॥ १०५ ॥ नयनानंदसलिलंमुक्ति
र्दासीभवेत्तदा ॥ [1]बाल्येचयत्कृतंपापंतत्कथंनविनश्यति ॥ १०६ ॥ पूजादानव्रतैस्तीर्थैर्जपहोमैस्त्वदर्पितैः ॥ निजधर्मंपरित्यज्यतपोघोरंकथंचरेत्
॥ १०७ ॥ स्वधर्मेनिधनंश्रेयःपरधर्मोभयावहः ॥ विधिंसंत्यज्यशास्त्रीयंतपोघोरंकथंचरेत् ॥ १०८ ॥ आश्रमेणविनामूढोनैवसिद्धि[2]मवाप्नुयात्
ब्रह्मणानिर्मितावर्णाःस्वेस्वेधर्मेनियोजिताः ॥ १०९ ॥ स्वधर्मेणागतंद्रव्यंशुक्लद्रव्यंतदुच्यते ॥ शुक्लद्रव्येणयद्दानंदीयतेश्रद्धयान्वितम् ॥ ११० ॥
स्वल्पेनापिमहत्पुण्यंतस्यसंख्यानविद्यते ॥ नीचसंगेनयद्द्रव्यमानीतंगृहकर्मसु ॥ १११ ॥ तेनद्रव्येणयद्दानंकृतंवैमनुजादिभिः ॥ तत्फलंनभवे
त्तेवैनैवतत्फलभागिनः ॥ ११२ ॥ यादृशंकुरुतेकर्मइंद्रियाणांसुखेच्छया ॥ तादृशींयोनिमाप्नोतिमूढोहिज्ञानदुर्बलः ॥ ११३ ॥ इहयत्कुरु
तेकर्मतत्परत्रोपभुज्यते ॥ पुण्यमाचरतःपुंसोयदिदुःखंप्रजायते ॥ ११४ ॥ तदातापोनकर्त्तव्यस्तत्कर्मपूर्वदेहजम् ॥ पापमाचरतःपुंसोजायतेदुः
खमेवच ॥ ११५ ॥ नकर्त्तव्यस्तदाहर्षःसुखेतत्रसुरेश्वरि ॥ रज्जुबद्धाश्चपशवःप्रभुणास्वेच्छयायथा ॥ ११६ ॥ नीयंतेकर्मबंधेनमनुजाअपिभूतले ॥
शाखामृगोवनचरोनृत्यतेचगृहेगृहे ॥ ११७ ॥ एवंचकर्मणाजीवानीयंतेसर्वयोनिषु ॥ क्रीडताकंदुकोयद्वत्प्रेर्यतेप्रभुणेच्छया ॥ ११८ ॥ कर्मणा

---

[1] वाण्या । [2] मवाप्स्यति ।

वातथाजंतुर्नीयतेसुखदुःखयोः ॥ प्राणीस्वकर्मभिर्बद्धोनशक्तोबंधनिग्रहे ॥ ११९ ॥ देवावैकर्मभिर्बद्धाऋषयश्चतथापरे ॥ कैलासेरुद्रदेहस्थाभुजं
गाविषभोजिनः ॥ १२० ॥ असमर्थाःसुधाभोक्तुंकर्मयोनिर्बलीयसी ॥ नीरोगदेहदातायोबुधैःसूर्योहिकथ्यते ॥ १२१ ॥ तद्रथेसारथिःपंगुःकर्म
योनिर्बलीयसी ॥ इंद्रद्युम्नोहिराजार्षिर्गजत्वंकर्मणागतः ॥ १२२ ॥ समर्थस्वामिनातस्मिन्कर्मयोनिर्वृथाकृता ॥ रुद्रब्रह्मादयोदेवामानवाश्चासुराश्च
ये ॥ १२३ ॥ तेसर्वेकर्मबद्धाश्चविचरंतिमहीतले ॥ कर्माधीनंजगत्सर्वंविष्णुनानिर्मितंपुरा ॥ १२४ ॥ तत्कर्मकेशवाधीनंरामनाम्नाविनश्यति ॥
सर्वत्रापिस्थितंतोयंमुक्तिदंतुसितासिते ॥ १२५ ॥ एवमाचरतांकर्ममुक्तिदंकेशवार्चनम् ॥ इंद्रियाणांसुखार्थाययःकर्ममनसाचरेत् ॥ १२६ ॥
अहंकृतेनमन्येतकेवलंदेहमेवहि ॥ मनसासंस्मरन्जंतुःप्रायश्चित्तंसमाचरेत् ॥ १२७ ॥ सपूर्वकर्मभोक्ताचअग्रेकर्मनवर्द्धते ॥ प्रशंसंतिग्रहान्केचि
त्केचित्प्रेतपिशाचकान् ॥ १२८ ॥ केचिद्देवान्प्रशंसंतिह्योषधीःकेचिदूचिरे ॥ केचिन्मंत्रंचसिद्धिंचकेचिद्बुद्धिपराक्रमम् ॥ १२९ ॥ उद्यमंसाहसं
धैर्यंकेचिन्नीतिंबलंतथा ॥ अहंकर्मप्रशंसाभिःसर्वेकामानुवर्तिनः ॥ १३० ॥ इति[1]मेनिश्चिताबुद्धिःकथ्यतेपूर्वसूरिभिः ॥ यदापुण्यमयो
जंतुःपापंकिंचिन्नविद्यते ॥ १३१ ॥ ज्ञानंहिद्विविधंचैवतदापुण्यंसुखंभवेत् ॥ पापंपुण्यंसमंयस्यतदाकर्मसुविद्यते ॥ १३२ ॥ समं
योगंयदा[2]द्वंद्वंतदानंदपदंव्रजेत् ॥ बाह्येसर्वपरित्यागीमनसासंस्पृहीभवेत् ॥ १३३ ॥ तद्वृथाचरितंतस्यतेनतत्पापभोगिनः ॥ बाह्येकरोतिकर्मा
णिमनसानिःस्पृहोभवेत् ॥ १३४ ॥ त्यागोसौमध्यमोज्ञेयोनतुपूर्णफलंलभेत् ॥ बाह्यमध्येपरित्यज्यबुद्ध्याशून्यावलंबनम् ॥ १३५ ॥ त्यागः
सउत्तमोज्ञेयोयोगिनामपिदुर्ल्लभः ॥ क्रोधात्सर्वंत्यजंत्येकेकेचिद्वादप्रभावतः ॥ १३६ ॥ कष्टात्सर्वंत्यजंत्येकेत्यागाःसर्वेनुमध्यमाः ॥ सुबुद्ध्याश्र
द्धयायुक्तोनक्रोधादिवशंगतः ॥ १३७ ॥ कर्मणांह्यवलिप्तोपिसुगतिंयातिमानवः ॥ शुचीनांश्रीमतांगेहेधीमतांयोगिनामपि ॥ १३८ ॥ योगाद्भ्रष्टस्तु
जायेतकुलेवैद्विजपूर्वके ॥ स्वल्पेनैवतुकालेनपूर्णयोगंचविंदति ॥ १३९ ॥ चिदानंदपदंगच्छेद्योगभक्तिप्रसादतः ॥ पंकेनैवयथापंकंरुधिरंरुधिरे
णवै ॥ १४० ॥ हिंसयाकर्मणाकर्मकथंक्षालयितुंक्षमः ॥ हिंसाकर्ममयोयज्ञःकथंकर्मक्षयेक्षमः ॥ १४१ ॥ स्वर्गकामकृतायज्ञास्वर्गेतेचाल्पसौख्यदाः ॥
अनित्यानितुसौख्यानिभवंतिचबहून्यपि ॥ १४२ ॥ नित्यंसौख्यंनतेष्वस्तिविनाभक्त्याहरेःक्वचित् ॥ सार्वभौमसुखंराज्यं[3]स्वर्गेचापितथासुखम् ॥ १४३ ॥
अन्यत्किंचिन्नवांछामिगर्भवासाद्बिभेम्यहम् ॥ग्रावावैभिद्यतेलोहैर्माणिक्यंनैवभिद्यते ॥१४४॥ नाना[4]काममयीबुद्ध्याविष्णुभक्तिर्नभिद्यते ॥ बकोजलचरा

---

१ संनिश्चिताइतिपाठः । २ प्राप्तं–इ० पा० । ३ स्वर्गवासं–इ० पा० ४ नाना काममयोभिद्येद्धि । नानाकामनयाबुद्ध्या विष्णुभक्तिर्नविद्यते इति च पा०

न्भुंक्तेमंडूकादींश्चवर्जयेत् ॥ १४५ ॥ तथायज्ञःसर्वहंतावर्जयेत्कृष्णसेवकान् ॥ योरक्षतिसहर्ताचसवैपालकउच्यते ॥ १४६ ॥ अपराधशतैर्युक्तंस्वं
स्थानेयत्रवासिता ॥ यथाकृतापराधस्यकृष्णस्तस्यकृपाकरः ॥ १४७ ॥ फलंचलभतेवाद्यं[1]रक्षकःकिंकरोतिचेत् ॥ एवमात्माचदेहेस्मिन्परवश्यकृ
पाकरः ॥ १४८ ॥ प्राप्तोनशरःशनकैर्मल्लैर्युक्तानवापिता ॥ व्याधस्यमुक्तिदाताचकुब्जकातारितास्वयम् ॥ १४९ ॥ ब्रह्माद्यैर्दुर्लभःस्वप्नेसुलभोगोपमं
दिरे ॥ गोपोच्छिष्टंयदाभुक्तंतदातेतारिताःस्वयम् ॥१५०॥ योगिभिर्गीयतेनित्यंपरमात्माजनार्दनः ॥ अव्ययःपुरुषःश्रीमान्दृष्टो[2]तैर्देविविस्मये ॥१५१॥
एतत्स्मरणकंदिव्यंयेपठंतिदिनेदिने ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ १५२ ॥ अनयाभाववुद्ध्याचपठनंविष्णुसन्निधौ ॥ इहलोकेसुखं
भुक्त्वापरंपदमवाप्नुयात् ॥ १५३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखण्डेविष्णुस्मरणंनामद्वात्रिंशाधिकशततमोऽध्या
यः ॥ १३२ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ द्वीपेस्मिन्यानितीर्थानितानिमेवदसुव्रत ॥ द्वीपानांद्वीपराजोयंसर्वदाभुविनिर्मितः ॥ संख्ययात्वंवदस्वामिन्कृ
पांकृत्वाममोपरि ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ सर्वगःसर्वभूतेषुद्रष्टव्यःसर्वतोभुवि ॥ सप्तलोकेषुयत्किंचिद्दृश्यतेसचराचरम् ॥ २ ॥ तत्वंतेन
विनादेविनदृष्टंनश्रुतंमया ॥ अतोविष्णुर्महादेवःकेशवःक्लेशनाशनः ॥ तीर्थरूपेणवर्तेतद्वीपेह्यस्मिन्सुरेश्वरि ॥ ३ ॥ तानितीर्थानिवक्ष्यामिसांप्रतंनात्र
संशयः ॥ प्रथमंपुष्करंक्षेत्रंतीर्थानांप्रवरंशुभम् ॥ वाराणसीद्वितीयंतुक्षेत्रंमुक्तिप्रदायकम् ॥ ४ ॥ तृतीयंनैमिषंक्षेत्रमृषीणांपावनंस्मृतम् ॥ प्रयागंवैचतुर्थंतु
तीर्थानामुत्तमंस्मृतम् ॥५॥ कार्मुकंपंचमंप्रोक्तंउत्पन्नंगंधमादने ॥ षष्ठंवैमानसंतीर्थंदेवानांरम्यमेवच ॥६॥ सप्तमंविश्वकायंतुअवरेपर्वतेशुभे ॥ अष्टमंगौतमा
ख्यंचमंदरेनिर्मितंपुरा ॥७॥ मदोत्कटंतुनवमंदशमंरथचैत्रकम् ॥ एकादशंकान्यकुब्जंयत्रातिष्ठतिवामनः ॥८॥ द्वादशंमलयंचैवकुब्जाम्रकमतःपरम् ॥ विश्वे
श्वरंगिरिकर्णेकेदारंगतिदायकम् ॥९॥ वाह्यंहिमवतःपृष्ठेगोकर्णंगोपकंतथा ॥ स्थानेश्वरंहिमाद्रौचबिल्वकेबिल्वपत्रिकम् ॥१०॥ श्रीशैलेमाधवंतीर्थंभद्रंभद्रे
श्वरेतथा ॥ वाराहेविजयंप्रोक्तंवैष्णवंवैष्णवेगिरौ ॥ ११ ॥ रौद्रंतुरुद्रकोटेतुपैत्र्यंकालिंजरेगिरौ ॥ कंपिलेकापिलंतीर्थंमुकुटेकर्कोटकंतथा ॥१२ ॥ शाल
ग्रामोद्भवंतीर्थं[3]गण्डिकायांसुरेश्वरि ॥ नर्मदायांशिवाख्यंतुमायायांविश्वरूपकम् ॥ १३ ॥ उत्पलाक्षंसहस्राक्षंजातंवैरैवतेगिरौ ॥ गंगायांपितृतीर्थंचविष्णु
पादोद्भवंतथा ॥ १४ ॥ विपाशायांविपापाचपाटलेपुंड्रवर्द्धनम् ॥ नारायणंसुपार्श्वेतुत्रिकूटेविष्णुमंदिरम् ॥ १५ ॥ विपुलेविपुलंनामकल्याणंमलयाच
ले ॥ कौरवंकोटितीर्थेचसुगंधंगंधमादने ॥ १६ ॥ कुब्जाम्रकेत्रिसंध्यंतुगंगाद्वारेहरिप्रियम् ॥ शैलंविंध्यप्रदेशेतुवदर्यांसारस्वतंस्मृतम् ॥ १७ ॥ कालिंद्यां

---

१ बाह्यइति एकस्मिन् पुस्तके । २ न्दृष्टांतैरितिपाठः । ३ गण्डकायामितिपाठान्तरम् ।

कालरूपंचसह्येवैसायकंस्मृतम् ॥ चांद्रंचंद्रप्रदेशेतुरमणंतीर्थंनायकम् ॥ १८ ॥ यमुनायांमृगाख्यंतुकरवीरेकुरूद्भवम् ॥ विनायकेपर्वतेवैउमाख्यंतीर्थमेवच ॥ १९ ॥ आरोग्यंभास्करेदेशेमहाकालेमहेश्वरम् ॥ तीर्थंअभयदंनामामृताख्यंविंध्यकंधरे ॥ २० ॥ मंडपेविश्वरूपंचस्वाहाख्यंईश्वरेपुरे ॥
वैगलेयंप्रचंडायांचांडिकंमरकंटके ॥ २१ ॥ सोमेश्वरंतथातीर्थंप्रभासेपुष्करंतथा ॥ देवमात्रंसरस्वत्यांपारावततटेस्थितम् ॥ २२ ॥ महालयंमहापद्मे
पयोष्ण्यांपिंगलेश्वरम् ॥ सिंहिकायांतथातीर्थंसौरवेरविसंज्ञकम् ॥ २३ ॥ कार्तिकंकृत्तिकाक्षेत्रेशांकरंशंकरेगिरौ ॥ उत्पलाख्यंततोदिव्यंसुभ
द्रासिंधुसंगमे ॥ २४ ॥ गाणपत्यंततश्चैवपर्वतेविष्णुसंज्ञके ॥ जालंधरेततःप्रोक्तंतीर्थंविष्णुमुखंचयत् ॥ २५ ॥ तारेवैतारकंप्रोक्तंपर्वतेविष्णुसंज्ञके ॥
देवदारुवनेपौंड्रंपौष्कंकाश्मीरमंडले ॥ २६ ॥ भौमंहिमंहिमाद्रौचतुष्टिकंपौष्टिकंपुनः ॥ कपालमोचनंतीर्थंजातंमायापुरेतथा ॥ २७ ॥ शंखोद्धारंततश्चै
वदेवंवैशंखधारकम् ॥ पिंडेवैपिंडनामानंसिद्धेवैखानसंभवेत् ॥ २८ ॥ अच्छोदेविष्णुकामंतुधर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ औषध्यंचोत्तरेकूलेकुशद्वीपेकुशो
दकम् ॥ २९ ॥ मन्मथंहेमकूटेतुकुमुदेसत्यवादनम् ॥ वदंत्यावाश्वकंतीर्थंविंध्येवैमातृकंस्मृतम् ॥ ३० ॥ चित्तेब्रह्ममयंतीर्थंतीर्थानांपावनंस्मृतम् ॥
एतेषांसर्वतीर्थानामुत्तमंशृणुसुंदरि ॥ ३१ ॥ विष्णोर्नाममयंतीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥ ब्रह्महाहेमहारीवाबालहागोघ्नएवच ॥ ३२ ॥ मुच्यतेनाममात्रेण
प्रसादात्केशवस्यतु ॥ कलौद्वारवतीरम्याधन्योदेवोजनार्दनः ॥३३॥ येपश्यंतिनरादेवंमुक्तिस्तेषांसुनिश्चला ॥ एवंधन्यतमंदेवंविष्णुंसर्वेश्वरंप्रभुम् ॥३४॥
चिंतयामिमहादेविविद्धत्संस्थोजनार्दनम् ॥ अष्टोत्तरंतुतीर्थानांशतमेतदुदाहृतम्॥३५॥योजपेच्छृणुयाद्वापिसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ एषुतीर्थेषुयःस्नात्वापश्ये
न्नारायणंहरिम् ॥ ३६ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिविष्णोःसनातनम् ॥ जगन्नाथंमहातीर्थंलोकानांपावनंस्मृतम् ॥ ३७ ॥ येगच्छंतिनरश्रेष्ठास्तेपियांतिप
रांगतिम् ॥ शताष्टकंमहापुण्यंश्रावयेत्पितृकर्मणि ॥३८॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायातिविष्णोःसनातनम् ॥ गोदानेश्राद्धदानेवाअहन्यहनिवापुनः ॥ ३९ ॥
देवार्चनविधौविद्वान्परंब्रह्माधिगच्छति ॥ ४० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेजंबूद्वीपतीर्थवर्णनंनामत्रयस्त्रिंशाधिक
शततमोऽध्यायः ॥१३३॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ वेत्रवत्यास्तुमाहात्म्यंवक्ष्यामिशृणुसुंदरि॥यत्रस्नात्वाविमुच्यंतेयावदाभूतसंप्लवम्॥१॥वृत्रेणचकृतःकूपो
महागंभीरसंज्ञकः॥कूपात्सानिःसृतादेवीमहापापौघनाशिनी ॥२॥ यथागंगातथेयंचसरिच्छ्रेष्ठासुरोत्तमे ॥ अस्यादर्शनमात्रेणपापौघाःशयमंतिच ॥ ३ ॥
शृणुदेविप्रवक्ष्यामिइतिहासंपुरातनम् ॥ यच्छ्रुत्वापापिनोदोषैर्विमुक्ताःकर्मबंधनात् ॥ ४ ॥ चंपकेनगरेचैवराजाराज्यंकरोतिसः॥सदादुष्टोदुष्टरूपोजनानां
सप्रपीडकः ॥ ५ ॥ अधर्मोधर्मरूपश्चविष्णुर्निंदापरायणः ॥ देवद्विजनिहंताचआश्रमाणांविदूषकः ॥ ६ ॥ वेदनिंदापरःश्रीमान्मर्खोवानिर्घृणः

शठः ॥ असच्छास्त्रेषुनिरतःपरदाराभिमर्शकः ॥ ७॥ विदारुणेतिनामाचसंजातोमूर्खएवच ॥ कदाचिद्दैवयोगेनआगतस्तांनदींप्रति ॥ ८ ॥ आखे
टकसमायुक्तःस्वयंकुष्ठीसुरेश्वरि ॥ महापापादयंजातोब्राह्मणानांचनिंदनात् ॥ ९ ॥ वृथावादीदुरात्माचशठोवैनिर्घृणःपशुः ॥ वेदनिंदारतोनित्यं
गोशास्त्राणांप्रदूषकः ॥ १० ॥ एवंविधोवनेभ्राम्यंस्तृषार्तःससुहृद्वृतः ॥ अश्वादुत्तीर्यराजासौजलंपीत्वागृहंगतः ॥ ११ ॥ तेनैवोदकपानेनगतंकुष्ठं
नसंशयः ॥ बुद्धिस्तुनिर्मलाजातातस्यराज्ञोविशेषतः ॥ १२ ॥ विष्णौभक्तिःसमुत्पन्नातदातस्यसुरेश्वरि ॥ ततःप्रभृतिकालेनस्नानंवैकृतवान्स
दा ॥ १३ ॥ निर्मलोबहुरूपाढ्योजातस्तत्रसुरेश्वरि ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाकृत्वायज्ञाननेकशः ॥ १४ ॥ विप्रेभ्योदक्षिणांदत्वासगतोवैष्णवंपदम् ॥
इतिज्ञात्वातुभोदेविवेत्रवत्यांविशेषतः ॥ १५ ॥ स्नानंकुर्वंतियेविप्रास्तेमुक्तानगनंदिनि ॥ राजन्योवाथवैश्योवाशूद्रोवासुरसत्तमे ॥ १६ ॥ यत्र
स्नानंप्रकुर्वंतितेमुक्ताःपापबंधनात् ॥ कार्तिकेवाथमाघेवाबाह्योवावेदनिंदकः ॥ १७ ॥ सरितांसंगमेस्नात्वामुच्यतेदेविकिल्बिषात् ॥ साभ्रमत्याःस
मंयत्रतस्याःसंगःप्रदृश्यते ॥ १८ ॥ तत्रस्नात्वाविशेषेणमुच्यतेब्रह्महासदा ॥ खेटकंनगरंदिव्यंस्वर्गरूपंतुवानघे ॥ १९ ॥ ब्रह्मणातत्रवैदेवियोगा
श्चबहवःकृताः ॥ तत्रस्नात्वाचभुक्त्वाचपुनर्जन्मनविद्यते ॥ २० ॥ साद्वितीयास्मृतागंगाकलौदेविविशेषतः ॥ येनराःसुखमिच्छंतिधनमिच्छंतियेन
राः ॥ २१ ॥ स्वर्गमिच्छंतियेलोकास्तेवैस्नात्वापुनःपुनः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ २२ ॥ सूर्यवंशेचयेजाताःसोमवंशेत
थैवच ॥ आगतावेत्रवत्यांतुस्नात्वानिर्वृतिमागताः ॥ २३ ॥ दर्शनाद्धरतेदुःखंस्पर्शनान्मानसंह्यघम् ॥ स्नात्वाभुक्त्वातथादेविमुक्तिभागीनसंशयः ॥२४॥
स्नानाज्जपात्तथाहोमादनंतंफलमश्नुते ॥ गत्वावाराणसीतीर्थंभक्त्याचांद्रायणंचरेत् ॥ २५ ॥ तत्रगत्वामहत्पुण्यंतत्पुण्यंसुरसत्तमे ॥ वेत्रवत्यांवि
शेषेणपंचत्वंयदिगच्छति ॥ २६ ॥ सवैचतुर्भुजोभूत्वायातिविष्णोःपरंपदम् ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानियेदेवाःपितरस्तथा ॥ २७ ॥ तेसर्वेंचवसंती
हवेत्रवत्यांसुरेश्वरि ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयोवरानने ॥ २८ ॥ वेत्रवत्याःसमंतीर्थंपृथिव्यांनसनातनि ॥ अहंविष्णुस्तथाब्रह्मादेवाश्चपरमर्ष
यः ॥ २९ ॥ तिष्ठंतिदेवताःसर्वेवेत्रवत्यांमहेश्वरि ॥ एककालंद्विकालंवात्रिकालंचविशेषतः ॥ ३० ॥ स्नानंकुर्वंतियेतत्रतेवैमुक्तानसंशयः ॥ ३१ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेवेत्रवतीमाहात्म्येचतुस्त्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३४ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ साभ्रमत्यास्तुमाहात्म्यंवक्ष्येदेवियथातथम् ॥ कश्यपोवैमुनिश्रेष्ठस्तपोवैतप्तवान्महत् ॥ १ ॥ अनेकवर्षपर्यंतंतेनतप्तं

महत्तपः ॥ अर्बुदेपर्वतेरम्येनानाद्रुमसमाकुले ॥ २ ॥ तत्रगत्वातपस्तप्तंऋषिणाकश्यपेनवै ॥ सरस्वतीयत्ररम्यापवित्रापापनाशिनी ॥ ३ ॥
एकस्मिन्दिवसेदेविगतोसौनैमिषंप्रति ॥ तदातेऋषयः सर्वेकथांचक्रुरनेकशः ॥ ४ ॥ तदातैस्तुद्विजैःसम्यक्पृष्टोसौकश्यपोमुनिः ॥ अहोकश्य
पनःप्रीत्यैगंगेहानीयतांप्रभो ॥ ५ ॥ भवन्नाम्नातुसागंगाभविष्यतिसरिद्वरा ॥ तेषांवाक्यमुपाकर्ण्यनमस्कृत्यद्विजांश्चतान् ॥ ६ ॥ आगतोह्यर्बु
दारण्येसरस्वतीतीरसंनिधौ ॥ तत्रतप्तंतदातेनतपःपरमदुष्करम् ॥ ७ ॥ आराधितोह्यहंतेनकश्यपेनद्विजेनवै ॥ प्रत्यक्षोहंतदाजातस्तस्यद्वि
जवरस्यच ॥ ८ ॥ वरंवरयभद्रंतेयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ ९ ॥ ॥ कश्यपउवाच ॥ ॥ वरंदातुंसमर्थोसिदेवदेवजगत्पते ॥ शिरःस्थिता
यागंगेयंपवित्रापापहारिणी ॥ १० ॥ ममदेयाविशेषेणमहादेवनमोस्तुते ॥ तदादेविमयोक्तंचगृह्णीष्वत्वंद्विजोत्तम ॥ ११ ॥ जटामेकांपरित्यज्यदत्तागंगा
तदामया ॥ तांगृहीत्वाद्विजश्रेष्ठःस्वस्थानंहर्षतोययौ ॥ १२ ॥ केशरन्ध्रंनामतीर्थंवासोवैकश्यपस्यच ॥ गतस्तत्रतुदेवेशिमुनिभिःपरिवारितः ॥ १३ ॥
कश्यपेनसमानीताकाश्यपीसासरिद्वरा ॥ यस्यादर्शनमात्रेणब्रह्महामुच्यतेकिल ॥ १४ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ स्नानमात्रेणकिंपुण्यंतत्रतीर्थेवदस्वमे ॥
विश्वनाथकृपालुस्त्वंदयांकुरुममोपरि ॥ १५ ॥ दर्शनेकिंभवेत्पुण्यंस्नानेकिंवददेवराट् ॥ महिमाकीदृशोब्रह्मन्सर्वंत्वंवक्तुमर्हसि ॥ १६ ॥ ॥ महादेवउ
वाच ॥ ॥ मयाश्रुतान्यनेकानितीर्थान्यायतनानिच ॥ श्रीविष्णोश्चप्रसादाच्चनद्यःसागरगाःप्रभोः ॥ १७ ॥ गंगाचयमुनारेवातापीचैवमहानदी ॥ गोदाव
रीतुंगभद्राकौशिकी[1]गंह्लिकातथा ॥ १८ ॥ कावेरीवेदिकाभद्रासरयूःपापहारिणी ॥ अन्याश्चविविधानद्यः[2]सर्वपापहराभुवि ॥ १९ ॥ प्रयागस्तीर्थराजश्च
काशीपुष्करएवच ॥ नैमिपारण्यसंज्ञंतुतीर्थंचामरकंटकम् ॥२०॥ उत्तमंद्वारकाक्षेत्रमर्बुदारण्यमुत्तमम् ॥ एवंविधानिदिव्यानिक्षेत्राणिविविधानिच॥२१॥
श्रुतानितत्रदेवेशिमायाविष्णोःप्रसादतः ॥ पूर्वंभगीरथेनैवयाचितोहंतुपार्वति ॥ २२ ॥ तदादत्ताइयंगंगाविष्णोर्लोकमभीप्सुना ॥ कश्यपायपुनर्दत्ताऋ
षीणांवचनान्मया ॥ २३ ॥ इयंवैकाश्यपीगंगारोगदोषहरासदा ॥ इयंयाकथ्यतेलोकेयुगेवैनामपूर्वकम् ॥ २४ ॥ तदहंकथयिष्यामिशृणुसुंदरितत्वतः ॥
कृतेकृतवतीनामत्रेतायांगिरिकर्णिका ॥ २५ ॥ द्वापरेचंदनानामकलौसाभ्रमतीस्मृता ॥ दिनेदिनेविशेषेणस्नानार्थंतुनराश्चये ॥ २६ ॥ सर्वपापविनिर्मु
क्तायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ प्लक्षावतरणेतीर्थेसरस्वत्यांतथेश्वरि ॥ २७ ॥ केदारेचकुरुक्षेत्रेयत्फलंस्नानतोभवेत् ॥ तत्फलंतुनृणांनूनंसाभ्रमत्यादिनेदिने
॥ २८ ॥ भवतीतिनसंदेहोव्यासस्यवचनंयथा ॥ नभस्येपरपक्षेतुप्रत्यहंवासुरेश्वरि ॥ २९ ॥ अमावास्यादिनेसम्यक्श्राद्धदानेचयत्फलम् ॥ नरस्तत्फल

---

१ गंडिकातथेतिपाठः । २ कृष्णावेण्यादयोभुवीति पा० ।

माप्नोतिसाभ्रमत्यावगाहनात् ॥ ३० ॥ कार्तिक्यांकृत्तिकायोगेश्रीस्थलेमाधवाग्रतः ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योसाभ्रमत्यावगाहनात् ॥ ३१ ॥ एषाश्रेष्ठतमादे
विसर्वलोकेषुपावनी ॥ इयंधन्यतमादेविपवित्राह्यघनाशिनी ॥ ३२ ॥ यस्यांवैसाभ्रमत्यांचएतेतिष्ठंतिनित्यशः॥ पूर्वसंबंधिनोयेचउत्तरेयेतथापुनः ॥३३॥
पाश्चात्यादाक्षिणात्याश्चसर्वेयांतिचनित्यशः॥तीर्थयात्रामिषेणैवखेटकेब्रह्मसन्निधौ॥३४॥आयांतिसर्वदादेविकार्तिक्यांचनसंशयः॥ तत्रश्राद्धंप्रकुर्वंतितथावै
विप्रभोजनम्॥३५॥नानाधर्मान्प्रकुर्वंतिनानायज्ञांश्चनित्यशः॥विविधानिचदानानिप्रकुर्वंतिजनाःसदा॥३६॥चतुर्युगेषुसर्वेषुनात्रकार्याविचारणा॥यवक्रीतो
थरैभ्यश्चकाक्षीवानुशिजस्तथा ॥३७॥ भृग्वंगिरास्तथाकण्वोमेधावीचपुनर्वसुः ॥ बंदीचगुणसंपन्नःप्राच्यांदिशिउपाश्रिताः॥३८॥उदीच्यांयेमहाभागामधु
मत्प्रमुखास्तथा॥सुबंधुश्चमहाभागोदत्तात्रेयश्चवीर्यवान्॥३९॥शिखीदीर्घतमाश्चैवगौतमःकश्यपस्तथा॥श्वेतकेतुःकहोडश्चपुलहोदेवलस्तथा॥४०॥विश्वा
मित्रभरद्वाजौजमदग्निश्चवीर्यवान्॥ऋचीचपुत्रोगर्गश्चऋषिरुद्दालकस्तथा ॥४१॥ देवशर्माथधौम्यश्चआस्तीकःकश्यपस्तथा॥लोमशोनाभिकेतुश्चलोमहर्ष
णएवच ॥ ४२ ॥ ऋषिरुग्रश्रवाश्चैवभार्गवश्च्यवनस्तथा ॥ वालखिल्यादयोयेचसर्वेगच्छंतितत्रवै ॥ ४३ ॥ कृतस्नानानिराहाराःसदाविष्णुपरायणाः ॥
शंखचक्रगदाधरास्तटेतिष्ठंतिनित्यशः ॥ ४४ ॥ पितृतीर्थंगयानामसर्वतीर्थवरंशुभम् ॥ यत्रास्तेदेवदेवेशःस्वयमेवपितामहः ॥ ४५ ॥ गीतायाःपितृ
भिर्गाथाश्राद्धभागमभीप्सुभिः ॥ एष्टव्याबहवःपुत्रायद्येकोपिगयांव्रजेत् ॥ ४६ ॥ यजेतवाश्वमेधेननीलंवावृषमुत्सृजेत् ॥ तथावाराणसीपुण्यापितृणांव
ल्लभासदा ॥ ४७ ॥ याचैवममसांनिध्याद्भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ ममाज्ञयातुदेवेशोबिंदुमाधवसंज्ञकः ॥ ४८ ॥ नित्यंतिष्ठतिदेवेशिवाराणस्यांविशेषतः ॥
अतोधन्यतमाश्रेष्ठापुरीयंममसर्वदा ॥ ४९ ॥ पितृणांवल्लभंतीर्थंपुण्यंवैविमलेश्वरम् ॥ पितृतीर्थंप्रयागंचसर्वतीर्थसमन्वितम् ॥ ५० ॥ साभ्रमत्युदकेदेवि
आयांतिवचनान्मम ॥ वटेश्वरश्चभगवान्माधवेनसमन्वितः ॥५१ ॥ दशाश्वमेधकंपुण्यंगंगाद्वारंतथैवच ॥ मन्नियोगाच्चदेवेशिसाभ्रमत्यांवसंतिहि ॥ ५२ ॥
नदाथललितादेवीतीर्थंयत्सप्तधारकम् ॥ तथामित्रपदंनामकेदारंशंकरालयम् ॥ ५३ ॥ गंगासागरमित्याहुःसर्वतीर्थमयंशुभम् ॥ तीर्थंब्रह्मसरस्तद्वच्छ
तद्रुसलिलेह्रदे ॥ ५४ ॥ तीर्थंतुनैमिषंनामआज्ञयाममसर्वदा ॥ साभ्रमत्युदकेदेविनिवसंतिनसंशयः ॥५५॥ श्वेतावल्कलिनीपुण्याततःश्वेताहिरण्मयी ॥
हस्तिमत्यथवार्त्तघ्नीनदीसागरगामिनी ॥ ५६ ॥ पितृणांवल्लभाह्येताःश्राद्धकोटिफलप्रदः ॥ तत्रश्राद्धानिदेयानिपुत्रैःपितृहितायवै ॥५७॥ पाटलंवाडवा
ख्यंचनगरंतत्रसुंदरि ॥ साभ्रमत्यांसदाएताःप्राप्तानद्योविशेषतः ॥५८॥ तत्रस्नानंचदानंचयेकुर्वंतिनराभुवि ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायांतिविष्णोःसनात
नम् ॥ ५९ ॥ जंबूद्वीपंमहापुण्यंयत्रपुण्यंविवर्द्धते ॥ तत्रार्याख्यंमहापुण्यंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ६० ॥ नीलकंठमितिख्यातंतीर्थंनंदह्रदस्तथा ॥ तथा

रुद्रह्रदस्तीर्थंपुण्यंरुद्रमहालयम् ॥ ६१ ॥ मंदाकिनीमहापुण्यातथाच्छोदामहानदी ॥ साभ्रमत्यांवहंत्येतेस्वात्मनादर्शनीकृते ॥ ६२ ॥ धूम्रामित्रप
दंतद्वद्वैजनार्थंदृषद्वरम् ॥ क्षिप्रानदीमहाकालंतथाकालिंजरोगिरिः॥६३॥ गंगोद्भूतंहरोद्भेदंनर्मदाकारमेवच ॥गंगापिंडप्रदानेनसमान्याहुर्मनीषिणः ॥६४॥
एतानिब्रह्मतीर्थानिसाभ्रमत्युत्तरेतटे ॥ गुप्तीकृतानिदेवेशिदेवैर्ब्रह्मपुरोगमैः ॥ ६५ ॥ स्मरणादपिलोकानांपापघ्नानिमहेश्वरि ॥ किंपुनःश्राद्धदातॄणां
मानवानांसुरेश्वरि ॥ ६६ ॥ ॐकारंपितृतीर्थंचकावेरीकपिलोदकम् ॥ संभेदश्चंडवेगायास्तथैवामरकंटकम् ॥ ६७ ॥ कुरुक्षेत्राच्छतगुणमस्मिन्स्नाना
दिकंभवेत् ॥ वार्त्रघ्नीसंगमेदेविगणेश्वरपुरःसरम् ॥ ६८ ॥ साभ्रमत्यांपुरानीतंगणैस्तीर्थंकदंकवम् ॥ एषतूद्देशतःप्रोक्तस्तीर्थानांसंगमोमया ॥ ६९ ॥
वागीशापिनशक्नोतितीर्थानांतत्वविस्तरम् ॥ सत्यंतीर्थंदयातीर्थंतीर्थमिंद्रियविग्रहः ॥ ७० ॥ तस्यास्तीर्थेप्रयत्नेनस्नानंकुर्यान्नसंशयः ॥ प्रातःकालो
मुहूर्तास्त्रीन्संगवस्तावदेवतु ॥ ७१ ॥ तदास्नानादिकंतीर्थेदेवानांप्रीतिदायकम् ॥ मध्याह्नस्त्रिमुहूर्तःस्यादपराह्णस्ततःपरम् ॥ ७२ ॥ पितॄ
णांप्रीतिजननंस्नानापिंडादितर्पणम् ॥ सायाह्नस्त्रिमुहूर्तःस्याच्छ्राद्धंतत्रनकारयेत् ॥ ७३ ॥ राक्षसीनामसावेलागर्हितासर्वकर्मसु ॥ अह्नोमुहूर्ताविख्याताद
शपंचचसर्वदा ॥७४॥ तत्राष्टमोमुहूर्तोयःसकालःकुतुपःस्मृतः ॥मध्याह्नेसर्वदायस्मान्मंदीभवतिभास्करः ॥७५॥ तस्मादनंतफलदःपितॄणांपिंडदानतः॥
मध्याह्नःखड्गपात्रंचतथानेपालकंबलः॥७६॥ रूप्यंदर्भास्तथागावोदौहित्रंकुतपास्तिलाः ॥ पापंकुत्सितमित्याहुस्तस्यसंतापकारकाः ॥७७॥ अष्टावेतेयत
स्तस्मात्कुतपाइतिविश्रुताः ॥ ऊर्द्ध्वंमुहूर्तात्कुतुपात्यन्मुहूर्तंचतुष्टयम् ॥ ७८ ॥ महूर्तपंचकंचैतच्छ्राद्धकालेसमिष्यते ॥ विष्णोर्देहात्समुद्भूताःकुशाः
कृष्णातिलाःस्मृताः ॥ ७९ ॥ श्राद्धस्यरक्षणार्थायएवमाहुर्दिवौकसः ॥ तिलोदकांजलिर्देयोजलस्थैस्तीर्थवासिभिः ॥ ८० ॥ सदर्भहस्तैरेकेनश्रा
द्धमेवंनहिंस्यते ॥ साभ्रमत्यांनामधेयैरितितीर्थप्रवेशनम् ॥ ८१ ॥ कारयित्वामयादेविदत्तावैकश्यपायच ॥ ममभक्तःकश्यपोसौवल्लभोममसर्वदा
॥ ८२ ॥ दत्तातस्मादियंगंगापवित्रापापनाशिनी ॥ साभ्रमत्यांमहाभागेतीर्थेवैब्रह्मचारिके ॥ ८३ ॥ आत्मानंचप्रतिष्ठाप्यतन्नाम्नाशंकरोह्यहम् ॥
स्थितोलोकहितार्थायब्रह्मचारीशसंज्ञकः ॥ ८४ ॥ साभ्रमत्यामुपकंठेब्रह्मचारीशसंज्ञके ॥ कलौभक्तोविशेषेणपूजनंकुरुतेयदा ॥ ८५ ॥ इहलो
केसुखंभुक्त्वायातिशैवंपदंमहत् ॥ महद्भिर्व्याधिभिश्चैवपीडितोयदिगच्छति ॥ ८६ ॥ यस्याशुनश्यतिव्याधिर्दर्शनाच्चमहेश्वरि ॥ गत्वावैतस्यसं
स्थानेउपवासीजितेंद्रियः ॥ ८७ ॥ पूजनंकुरुतेभक्त्यारात्रौतिष्ठन्सुनिश्चलः ॥ तदाहंयोगिरूपेणदर्शनंतस्ययामिहि ॥ ८८ ॥ ददामिवांच्छिता
न्कामान्सत्यंसत्यंवरानने ॥ ममस्थानेविशेषेणसमायांतिचयेजनाः ॥ ८९ ॥ तेषांव्याधिप्रशमनंकरोमिसुचिरादहम् ॥ चतुरशीतिसंज्ञेयोव्याधिः
संकथितोमया ॥ ९० ॥ ससव्याधिर्विनश्येतदर्शनादेवसुंदरि ॥ नलिंगंवर्ततेतत्रमामकंनगनंदिनि ॥ ९१ ॥ स्थानमात्रंतुतत्रैवमामकंनात्रसंशा

यः ॥ एकस्मिन्नेवकालेतुअस्यांभूमौमहातपाः ॥ ९२ ॥ राजावैसूर्यवंशीयोब्रह्मदत्तस्तुवीर्यवान् ॥ तेनराज्ञातपस्तप्तंबहुकालंसुरेश्वरि ॥ ९३ ॥
पंचाग्निसाधनंतेनकृतंचबहुधाततः ॥ मासोपवासकादीनितपस्तप्तान्यनेकशः ॥ ९४ ॥ एवंबहुतरंकालंराज्ञातप्तंतपोमहत् ॥ प्रत्यक्षोहंतदाजातो
वरार्थंवरवर्णिनि ॥ ९५ ॥ ब्रह्मदत्तशृणुष्वत्वंमहद्वाक्यंनरेश्वर ॥ यंयंवांछयसेनित्यंतंतंदाम्निनसंशयः ॥ ९६ ॥ तेनोक्तंममदेवेशवांच्छितंयादिदी
यते ॥ एकएववरोदेवदीयतांममसर्वदा ॥ ९७ ॥ ममनाम्नाहिदेवेशईश्वरोभुविजायताम् ॥ तेनवाक्येनसंतुष्टोवरोदत्तोमयानघे ॥ ९८ ॥ तदाहंतेनवैसार्द्धं
निवसामिसुरेश्वरि ॥ अत्रस्थित्वानिराहारोभक्तिंकुर्यादशेषतः ॥ ९९ ॥ ददामिवांछितान्कामान्यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ अत्रागत्यतुयेविप्रारुद्रजाप्यादिकंच
यत् ॥ १०० ॥ प्रकुर्वंतिविशेषेणतेषांदाम्निशृणुष्वतत् ॥ स्त्रीसौख्यंपुत्रसौख्यंचलक्ष्मीवृद्धिकरंपुनः ॥ १०१ ॥ यशऐश्वर्यमेवापितथारोगादिनाशनम् ॥
तत्सर्वंप्राप्यतेक्षिप्रंवांच्छितंवैकलौयुगे ॥ १०२ ॥ अस्मिन्कलौयुगेघोरेमद्भक्ताभुविपार्वति ॥ अत्रागत्यप्रकुर्वंतिस्नानदानादिकाःक्रियाः ॥ १०३ ॥ ददा
मिवांच्छितानर्थान्सत्यंसत्यंसुरेश्वरि ॥ ब्रह्मदत्तंतुतन्नाम्नाद्वितीयंब्रह्मचारिणम् ॥ १०४ ॥ गंगाधरंप्रतिष्ठाप्यउषित्वादिनपंचकम् ॥ सराजागतवांस्तत्रस्व
केराज्येततःपुनः ॥ १०५ ॥ ब्रह्मदत्तस्तुविख्यातोलोकेवैपरमोमहान् ॥ राज्यंचकारधर्मज्ञोह्ययुतंवर्षसंज्ञकम् ॥ १०६ ॥ ततःकतिपयेकालेराज्यंभुक्त्वासवै
नृपः ॥ गतवाञ्शिवलोकंतंब्रह्माख्यंपदमुत्तमम् ॥ १०७ ॥ देवौद्वौतत्रवर्त्तेतेममनामाभिधायकौ ॥ एकोवैब्रह्मचारीशोअन्योगंगाधरःस्मृतः ॥ १०८ ॥
ममस्थानेविशेषेणपूजांकुर्वंतियेजनाः ॥ तेषांसर्वंददामीहवांच्छितंनात्रसंशयः ॥ १०९ ॥ स्थानमेवसदालिंगंगंतव्यंचनृभिःसदा ॥ तत्रपुष्पंचधूपंचनैवेद्यंवि
विधंतथा ॥ ११० ॥ यःकरोतिनरःप्राज्ञःससर्वंलभतेध्रुवम् ॥ बिल्वपत्रैश्चपुष्पैश्चतथावाचंदनादिभिः ॥ १११ ॥ पूजांकुर्वंतिमत्स्थानेतेषांसर्वंददाम्यहम् ॥ य
इदंशृणुयान्नित्यंब्रह्मचारिकथानकम् ॥ ११२ ॥ इहलोकेसुखंप्राप्यव्रजतेशिवसंनिधौ ॥ यत्रगंगाधरोदेवोनित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ ११३ ॥ ब्रह्मचारीश
संज्ञस्तुद्वितीयोवर्त्ततेसदा ॥ ताभ्यांध्यानसमायोगाच्छिवत्वमश्नुतेध्रुवम् ॥ ११४ ॥ दर्शनान्नश्यतेरोगःपूजनादायुराप्नुयात् ॥ स्नानात्तत्रतुदेवेशिमु
क्तिभागीनसंशयः ॥ ११५ ॥ शृणुसुंदरिवक्ष्यामितीर्थंपरममद्भुतम् ॥ राजखड्गइतिख्यातंसाश्रमत्यांविशेषतः ॥ ११६ ॥ सूर्यवंशसमुत्पन्नोराजावैकर्त्त
नस्तथा ॥ दुराचारीतुपापात्माब्राह्मणानांचनिंदकः ॥ ११७ ॥ गुरुद्रोहीसदारुष्टोनिंदकःसर्वकर्मणाम् ॥ परदाररतोनित्यंनित्यंविष्णुप्रदूषकः ॥ ११८ ॥
प्रजापीडनकंनित्यंकरोतिबहुधाततः ॥ एवंविधःसदुष्टात्मापृथिव्यांवर्त्ततेसदा ॥ ११९ ॥ कियत्येवंगतेकालेशृणुसुंदरितत्त्वतः ॥ पापेनदैवयोगा
च्चकुष्ठत्वंसमजायत ॥ १२० ॥ निरीक्ष्यस्वंशरीरंतुविचार्यचपुनःपुनः ॥ किंकर्त्तव्यमितिध्यायन्नइतिचिंतापरोभवत् ॥ १२१ ॥ कदाचिद्दैवयोगाच्च

क्रीडार्थंगतवान्वने ॥ तत्रसाभ्रमतीतीरंसमासाद्यसतिष्ठति ॥ १२२ ॥ तत्रस्नानंकृतंतेनपीतंपानीयमुत्तमम् ॥ तत्रस्नानेनसपदिशरीरंदिव्यसंज्ञकम् ॥ १२३ ॥
सुसौवर्णमयीमूर्त्तिर्दृश्यतेनगनंदिनि ॥ तत्तद्दैवतुसंजातःसराजानात्रसंशयः ॥ १२४ ॥ दिव्यरूपमनुप्राप्यकियत्कालंततोनृपः ॥ राज्यंभुक्त्वातुदेवे
शिगतोवैपरमंपदम् ॥ १२५ ॥ तदातीर्थमिदंजातंराजखड्गेतिसंज्ञकम् ॥ अत्रस्नानंप्रकुर्वंतिदानंयोवैददातिच ॥ १२६ ॥ इहलोकेसुखंभु
क्त्वायातिविष्णोःसनातनम् ॥ नरोगोवर्त्ततेतेषांनशोकश्चकदाचन ॥ १२७ ॥ प्रत्यहंकुरुतेस्नानंखड्गेस्मिन्राजसंज्ञके ॥ योनरःप्राप्नुयात्स्वर्गंब्रह्माद्यैः
सचपूज्यते ॥ १२८ ॥ कृतेसत्येश्वरोनामत्रेतायांभुवनेश्वरः ॥ राजेश्वरसमाख्यातोद्वापरेनगनंदिनि ॥ १२९ ॥ अस्मिन्कलियुगेघोरेगुप्तीभूतोथविश्व
राट् ॥ अतोवैतीर्थसंभूतंराजखड्गेतिसंज्ञकम् ॥ १३० ॥ पितॄणांतर्पणंचात्रश्रद्धयायेप्रकुर्वते ॥ तेनराः पुण्यकर्माणःपृथिव्यांपरिकीर्तिताः ॥ १३१ ॥
ब्रह्मघ्नाबालहंतारःस्नानंयेत्रप्रकुर्वते ॥ तेदोषैरहितास्तेचगच्छंतिशिवसन्निधौ ॥ १३२ ॥ नीलोत्सर्गंकरिष्यंतिसाभ्रमत्यांनराश्चये ॥ तेषांवैपितरस्तृप्ता
यावदाभूतसंप्लवम् ॥ १३३ ॥ इदमाख्यानकंदिव्यंराजखड्गेतिसंज्ञकम् ॥ येशृण्वंतिनरादेविनतेषांविद्यतेभयम् ॥ १३४ ॥ रोगादोषाविनश्यंतिश्र
वणात्पठनात्ततः ॥ १३५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेसाभ्रमतीमाहात्म्यंनामपंचत्रिंशाधिकशत
तमोऽध्यायः ॥ १३५ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ साभ्रमत्यपियान्देशान्नंदिकुंडाद्विनिःसृता ॥ गच्छंतीपावयामासकान्कान्देशान्वदस्वमे ॥ चकार
कानितीर्थानिविलंघ्यार्बुदपर्वतम् ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतितत्रोदितेदेव्यामहादेवःसविश्वराट् ॥ उवाचवचनंतांवैपार्वतींविश्वमोहिनीम् ॥ २ ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ नंदिकुंडात्प्रथमतःतीर्थात्परमपावनात् ॥ कपालमोचनंतीर्थंमुनिभिःसंप्रकारितम् ॥ ३ ॥ सर्वतेजोधिकंतीर्थंपावनात्पावनंपर
म् ॥ अत्रमयापरित्यक्तंकपालंब्रह्मसंज्ञकम् ॥ ४ ॥ कपालमोचनंतीर्थमतोजातंहिपार्वति ॥ पावनंसर्वभूतानांप्रकटंलोकविश्रुतम् ॥ ५ ॥ कपालकुंडमाख्या
तंतत्तीर्थंतीर्थराजकम् ॥ यत्रदेवास्तथानागागंधर्वाःकिंनरादयः ॥ ६ ॥ निवसंतिमहात्मानस्तीर्थेवैनिर्मलेशुभे ॥ त्रैलोक्येविश्रुतंतीर्थंज्ञानदंमुक्तिदाय
कम् ॥ ७ ॥ तत्रस्नात्वाशुचिर्भूत्वाकपालेशंप्रपूजयेत् ॥ उपोष्यरजनीमेकांकृत्वाब्राह्मणभोजनम् ॥ ८ ॥ तत्रापिवस्त्रदानेनअग्निहोत्रफलंलभेत् ॥ तस्मिंस्ती
र्थेतुयःकश्चिद्दर्शनव्रतमास्थितः ॥ ९ ॥ संत्यज्यदेहमात्मानंशिवलोकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ अस्मिंस्तीर्थेपुरास्नानात्सौदासोब्रह्महत्यया ॥ १० ॥ मोचितोविमलं
ज्ञानंप्राप्तवान्वैसुरेश्वरि ॥ भागीरथ्यान्वयेजातःसुदासाख्योमहाबली ॥ ११ ॥ तस्यपुत्रोमित्रसहःसौदासेतिचविश्रुतः ॥ वसिष्ठशापतःप्राप्तःसौदासोरा
क्षसींतनुम् ॥ १२ ॥ साभ्रमत्यांकृतस्नानोविमुक्तःशापजादघात् ॥ अत्रगंगाचयमुनागोदावरीसरस्वती ॥ १३ ॥ नंदितीर्थेवसंत्येताःपवित्राःपुण्यदाः

सदा ॥ गोदानंभूमिदानंचशय्यादानंतथैवच ॥१४॥ कन्यादानंविशेषेणकर्तव्यंज्ञानिभिर्नरैः ॥ एतद्दानसमंप्रोक्तंसाभ्रमत्यावगाहनम् ॥ १५ ॥ यत्रवैसक
लान्येवपतितानीहभूतले ॥ वारिणास्पर्शमात्रेणशुद्धत्वंयांतितान्यपि ॥ १६ ॥ अत्रश्राद्धंप्रकुर्वाणोनरोवैभक्तितत्परः ॥ पितरस्तस्यसंतुष्टागच्छंतिपर
मंपदम् ॥ १७ ॥ एतदाख्यानकंदिव्यंयेशृण्वंतिनराःसदा ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताविष्णोःसायुज्यमाप्नुयुः ॥ १८ ॥ कर्मणामनसावाचायेस्तुवंतिमहेश्वरम् ॥
नतेषांविद्यतेदुःखंयावदाभूतसंप्लवम् ॥१९॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेनंदितीर्थमहिमानामषट्त्रिंशा
धिकशततमोऽध्यायः ॥ १३६ ॥ छ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अथनंदिप्रदेशात्तुयथासाभ्रमतीनदी ॥ समायाताविकीर्णंचवनंविप्रर्षिसेवितम् ॥ १ ॥
बहुधाजलवेगेनपर्वतानांचरोधसः ॥ सप्तधाप्रविभक्ताचदक्षिणोदधिगामिनी ॥ २ ॥ आद्यासाभ्रमतीपुण्याद्वितीयासेटिकातथा ॥ तृतीयावल्किनीपुण्या
चतुर्थीचहिरण्मयी ॥ ३ ॥ सर्वपापहराप्रोक्ताहस्तिमत्यथपंचमी ॥ वेत्रवतीसाचषष्ठीवृत्रेणनिर्मितापुरा ॥ ४ ॥ इयंसापरमादेवीवृत्रकूपाद्विनिःसृता ॥
वेत्रवतीततोजातामहापापप्रणाशिनी ॥ ५ ॥ भद्रामुखीशुभप्रायासप्तमीलोकपावनी ॥ एतैस्तुसप्तभिर्देवितांस्तान्जनपदांस्तथा ॥ ६ ॥ पवित्रीकृत्य
चैकेनसप्तस्रोताप्रतिष्ठिता ॥ विकीर्णतीर्थेयःश्राद्धंपितॄनुद्दिश्यदास्यति ॥ ७ ॥ गयापिंडप्रदानस्यफलंयत्तद्भविष्यति ॥ अवकीर्णाच्युतायेचलुप्तपिंडोदक
क्रियाः ॥८॥ तेविकीर्णेप्रमुच्यंतेदत्तपिंडोदकक्रियाः ॥तत्रश्राद्धंतुयःकुर्याद्गाणपत्यंभवेद्ध्रुवम् ॥९॥ तस्मात्त्रयीविधानेनश्रद्धयाश्राद्धमाचरेत् ॥ अस्मिंस्ती
र्थेविशेषेणसप्तनद्युदयेद्विजाः ॥ १० ॥ स्नानंकुरुतविप्रेंद्राऋषिलोकमभीप्सवः ॥ इत्युक्तंकश्यपेनाथद्विजान्प्रतिविशेषतः ॥ ११ ॥ यदिचेक्रियतेस्नानं
सर्वदुःखापहंसदा ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थंक्षेत्राणामुत्तमोत्तमम् ॥ १२ ॥ तीर्थमेतद्विकीर्णंचशुभदंरोगदोषहृत् ॥ कुर्वंत्यत्रविशेषेणयेस्नानंसर्वदा
कलौ ॥ १३ ॥ तेनराःपुण्यभाजोहिजायंतेनात्रसंशयः ॥ गयातीर्थसमंतीर्थंविकीर्णंपावनंपरम् ॥ पितॄणांपुण्यदंनित्यंलोकानांदुःखनाशनम् ॥ १४ ॥
इतिविकीर्णतीर्थम् ॥ तीर्थादस्मात्परंतीर्थंश्वेतोद्भवमनुत्तमम् ॥ यत्रश्वेतानदीजातामत्पृष्ठोदरभस्मना ॥ १५ ॥ विश्रुतात्रिषुलोकेषुसर्वपापप्रणा
शिनी ॥ हरांगभस्मसंयोगात्जातादेवैस्तुमानिता ॥ १६ ॥ तस्यांस्नातःशुचिर्दांतस्त्रिरात्रमुषितःपुमान् ॥ महाकालेश्वरंदृष्ट्वारुद्रलोकेमहीय
ते ॥ १७ ॥ पिंडंपितृभ्योयोदद्यात्तस्यास्तीरेकुशैस्तिलैः ॥ सुतृप्ताःपितरस्तस्यभवंतीतिनसंशयः ॥ १८ ॥ श्वेतगंगामहापुण्यादुःखदारिद्र्यमोचनी ॥
यत्रस्नानेनभोदेविपरंसुखमवाप्यते ॥ १९ ॥ तस्यावैसंगमेपुण्येनित्यंतिष्ठामिपार्वति ॥ येत्रदानंप्रकुर्वंतिस्नानंचतत्रसुंदरि ॥ २० ॥ तदनंतफलंतस्यभवे
द्वैनात्रसंशयः ॥ तत्रभूतेश्वरोदेवःसंगमेवसतेध्रुवम् ॥ २१ ॥ तत्रधूपंचदीपंचपुष्पमारार्तिकंतथा ॥ येकुर्वंतिनरश्रेष्ठास्तेनराःपुण्यरूपिणः ॥ २२ ॥ बिल्व

दलंसमादाययोददातिशिवोपरि ॥ वांच्छितंलभतेनित्यंश्वेतायांशिवसंनिधौ ॥ २३ ॥ इतिं श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडे
उमामहेश्वरसंवादेश्वेतातीर्थंनामसप्तत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३७ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ गणतीर्थंततोगच्छेत्तीर्थयात्रापरायणः ॥ त्रि
विष्टपमितिप्रोक्तंगणैस्तुचंदनातटे ॥ १ ॥ त्रिविष्टपेनरःस्नात्वापूर्णमास्यांसमाहितः ॥ संशयोनात्रकर्त्तव्योमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ २ ॥ चतुरोवार्षिकान्मा
सान्स्थितिर्यस्यत्रिविष्टपे ॥ सोपिपुण्योमहाभागेरुद्रलोकेमहीयते ॥ ३ ॥ गणतीर्थेनरःस्नात्वाकृष्णाष्टम्यामुपोषितः ॥ वकुलासंगमेस्नात्वास्वर्गंगच्छाति
मानवः ॥ ४ ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वावकुलेशंविलोक्यच ॥ गणेश्वरप्रसादेनगाणपत्यमवाप्नुयात् ॥ ५ ॥ इदंपवित्रंपरमंपुण्यायुष्यविवर्द्धनम् ॥ श्रुत्वातु
लभतेपुण्यंगंगास्नानसमंनरः ॥ ६ ॥ अत्रस्थित्वानिराहारोजितेंद्रियसमाहितः ॥ जपत्येवंपरंदेवंगणेश्वरंमनोरमम् ॥ ७ ॥ संप्राप्नोत्यखिलान्भो
गान्सत्यंसत्यंवरानने ॥ अत्रराजासोमवंशीविश्वदत्तःसवीर्यवान् ॥ ८ ॥ तेनतपोमहत्तप्तंवहुकालंसुरेश्वरि ॥ गाणपत्यंतदाप्राप्तंश्रीगणेशप्रसादतः ॥ ९ ॥
वसिष्ठोवामदेवश्चहोडःकौशीतकोमुनिः ॥ भरद्वाजोंगिराश्चैवविश्वामित्रोथवामनः ॥ १० ॥ एतेवैमुनयःसर्वेपुण्यरूपामहेश्वरि ॥ नित्यंसेवांप्रकुर्वंति
श्रीगणेशप्रसादतः ॥ ११ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रान्निर्द्धनोलभतेधनम् ॥ अविद्योलभतेविद्यांमोक्षार्थीमोक्षमाप्नुयात् ॥ १२ ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेन
भूयोभूयोवरानने ॥ योत्रस्नानंप्रकुर्वीतपूजनंवाकरोतिच ॥ १३ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिविष्णोःपरंपदम् ॥ शिवायविष्णुरूपायविष्णवेशिवरू
पिणे ॥ १४ ॥ नांतरंदेविपश्यामिश्रीविष्णोश्चप्रसादतः ॥ १५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखण्डेउमाम
हेश्वरसंवादेवुकुलासंगमेगणतीर्थंनामाष्टत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ साभ्रमत्युत्तरेकूलेअग्नितीर्थमिति
श्रुतम् ॥ तस्याश्चोत्तरपूर्वेणनातिदूरेकृतास्पदम् ॥ १ ॥ तीर्थपालेश्वरंनामचंडीयत्रप्रतिष्ठिता ॥ पीठंतद्योगमातॄणांसर्वसिद्धिविधायकम् ॥ २ ॥
यत्रताःसर्वदेवानांकार्यार्थेमातरःस्थिताः ॥ परमंयत्नमास्थायलोकानुग्रहकारणात् ॥ ३ ॥ त्रिरात्रमुषितोभूत्वातस्मिंस्तीर्थेदृढव्रतः ॥ अभिगच्छेत्तमी
शानंदेवेशंचंडिकेश्वरम् ॥ ४ ॥ साभ्रमत्यांकृतस्नानोमातृतीर्थस्यसंनिधौ ॥ समाधिविधिनायुक्तोगच्छेद्वैमातृमंडलम् ॥ ५ ॥ गोसहस्रप्रदानस्यफलं
प्राप्नोतिमानवः ॥ अग्नितीर्थेनरःस्नात्वाचामुंडादर्शनेकृते ॥ ६ ॥ नभयंजायतेतस्यरक्षोभूतपिशाचजम् ॥ गोखुराचनदीयत्रसाभ्रमत्यांतुसंगता ॥ ७ ॥
तत्रतीर्थसहस्राणितिष्ठंतीतिसुरेश्वरि ॥ श्राद्धंतत्रप्रकर्त्तव्यंतिलचूर्णेनपार्वति ॥ ८ ॥ पिंडान्दत्त्वाद्विजान्भोज्यअक्षयंपदमाप्नुयात् ॥ यत्रकुकर्दमोराजापा
पिष्ठोदुर्द्धरःखलः ॥ ९ ॥ मूढोहंकारसंयुक्तोद्विजानांपरिनिंदकः ॥ गोघ्नोपिवालहाचैवपापिष्ठोदुर्दमःसदा ॥ १० ॥ राज्यंचकुर्वतस्तस्यपुरेपिंडारसं

ज्ञके ॥ तदामृतिःसमापन्नाधर्मैर्योगेसुरेश्वरि ॥ ११ ॥ मृतोसौतत्रसंजातःप्रेतरूपोमहेश्वरि ॥ पीतास्यःशुष्कतुंडश्चपीतरोमाथकर्कशः ॥ १२ ॥ उच्चै
स्तरोबहुरोमाक्षुत्पिपासाप्रपीडितः ॥ वायुभक्षंप्रकुर्वाणःप्रगच्छतिइतस्ततः ॥ १३ ॥ बहुप्रेतैःसमायुक्तोहाहेतिकरुणोरुदन् ॥ किंकर्तव्यमितिप्राहुःप्रेता
स्तेवैसमीपगाः ॥ १४ ॥ तेपितदारोदमानाःक्षुत्पिपासादिपीडिताः ॥ अन्येप्रेतादुरात्मानोराज्ञःसंगतिमाययुः ॥ १५ ॥ राज्ञासार्द्धंचगच्छंतिलोकान्वि
जनकान्बहून् ॥ नोदकमथवाचान्नंनमार्गेदृश्यतेकदा ॥ १६ ॥ तेप्रेतादुष्टरूपाश्चविचरंतिमहीतले ॥ भक्षंतिशवमांसानिपिबंतिरुधिरंसदा ॥ १७ ॥ एवंकुकर्दमोरा
जासदातैःपरिवारितः ॥ कदाचिद्दैवयोगेनगुरोराश्रममन्वगात् ॥ १८ ॥ पूर्वजन्मकृतंपुण्यंतेनयोगेनसंगतः ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ किंकृतंतेनवैपुण्यंवदविश्वेश्वर
प्रभो ॥ १९ ॥ अयंपापीदुरात्माचब्राह्मणानांचदुःखदः ॥ सत्संगतिःकथंजातातन्मेदुस्तरतोवद ॥ २० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ एतेननरदेवेनपूर्वजन्म
नियत्कृतम् ॥ तत्सर्वंकथयिष्यामिशृणुत्वंनगनंदिनि ॥ २१ ॥ पूर्वजन्मन्ययंदेविब्राह्मणोवेदपाठकः ॥ संपूज्यचमहादेवंकृत्वाचातिथिपूजनम् ॥ २२ ॥
भोजनंकुरुतेनित्यमसौवाडवसत्तमः ॥ तेनपुण्यप्रभावेनपुरोपिंडारसंज्ञके ॥ २३ ॥ राजावैतत्रसंजातःकुकर्दमइतिश्रुतः ॥ कर्मणामनसाचैवनकृतंपु
ण्यमेवच ॥ २४ ॥ तेनदेवाभियोगेनमृतोवैप्रेतराडभूत् ॥ शुष्कास्यःशुष्करूपश्चपीतवर्णःकरालकः ॥ २५ ॥ पूर्वजन्मकृतंपुण्यंननश्यतिसुरेश्वरि ॥
तेनपुण्याभियोगेनसंगतोगुरुणाश्रमे ॥ २६ ॥ कहोडोवर्ततेतत्रतेनदृष्टोथप्रेतराट् ॥ शुष्कास्यःशुष्करूपश्चपीतवर्णःकरालकः ॥ २७ ॥ गंभीराक्षो
महापापीदुष्टैःप्रेतैश्चसंयुतः ॥ ऊर्द्ध्वरोमाजटायुक्तःकालरूपोभयंकरः ॥ २८ ॥ एवंदृष्ट्वातदादेविविह्वलोवाडवोभवत् ॥ ॥ कहोडउवाच ॥ ॥ अस्मि
न्मनोरमेचाहंस्थानेवैपरमाद्भुते ॥ २९ ॥ अग्निपालेश्वरेतीर्थेनित्यंतिष्ठामिभूमिप ॥ यजमानस्त्वमस्माकंकथंजातोसिप्रेतराट् ॥ ३० ॥ दुरात्मादुष्ट
रूपश्चकालरूपोभयंकरः ॥ केनकर्मविपाकेनजातोवैभूतलेशुभे ॥ ३१ ॥ ॥ प्रेतउवाच ॥ ॥ शृणुवाडवमेपापंपूर्वजन्मनियत्कृतम् ॥ अहंकुकर्द
मोराजापुरेपिंडारसंज्ञके ॥ ३२ ॥ तत्रस्थेनमयादेवयत्कृतंतच्छृणुष्वहि ॥ ब्रह्मणांहिंसनंचैवपुराऽसत्यादिभाषणम् ॥ ३३ ॥ प्रजानांपीडनंचैवजीवानां
हिंसनंसदा ॥ गवांवैदुःखकर्ताहंब्राह्मणव्रतलोपनः ॥ ३४ ॥ अस्नातःसर्वदाविप्रसज्जनानांविदूषकः ॥ विष्णुनिंदापरोनित्यंवैष्णवानांचनिंदकः ॥ ३५ ॥
दुराचारोदुरात्माचवृषलीसंयुतःसदा ॥ तत्रतत्रप्रभुंजानोनाहंशौचपरायणः ॥ ३६ ॥ तेनकर्माभियोगेनमृतोवैद्विजराट्ततः ॥ प्रेतयोनिंप्रपन्नोस्मिदुः
खीजातोह्यनेकधा ॥ ३७ ॥ यस्यमातापितानास्तियस्यस्वजनबांधवाः ॥ तस्यबंधुर्गुरुर्मातापितापिगुरुरेवच ॥ ३८ ॥ इतिज्ञात्वातुभोब्रह्मन्मुक्ति

१ सर्व इ०–पा०

दातुंत्वमर्हसि ॥ ३९ ॥ ॥ कहोडउवाच ॥ ॥ शृणुत्वंनृपतिश्रेष्ठकरिष्येवचनंतव ॥ मुक्तिंयास्यतिवैसद्योभवांस्त्वहनसंशयः ॥ ४० ॥ एकाद
शपुरोगाश्चप्रेतायेतवसंगताः ॥ तेचापिमुक्तिमायांतिसुतीर्थेस्मिन्विशेषतः ॥ ४१ ॥ तदावैतेनविप्रेणतीर्थेगत्वासुरेश्वरि ॥ सर्वैश्चकारयामासतिलपिं
डोदकक्रियाः ॥ ४२ ॥ नमासोनतिथिर्दैवीतीर्थेगत्वापुनःपुनः ॥ कर्तव्यंश्राद्धकर्मादिब्रह्मणोक्तंपुरामम ॥ ४३ ॥ कृतेकर्मणिदेवेशिमुक्तास्तेतीर्थराज
के ॥ विमानवरमारूढास्तेगतामामकींपुरीम् ॥ ४४ ॥ संगतागोखुरायत्रसाभ्रमत्यासुरेश्वरि ॥ तत्रस्नानंचदानंचकोटियज्ञफलंलभेत् ॥ ४५ ॥ य
त्राग्नितीर्थंवर्तैतकपालेश्वरसंज्ञकम् ॥ तत्रमुक्तिस्तुसंप्रोक्तासत्यंसत्यंभवेद्ध्रुवम् ॥ ४६ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामु
त्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेअग्निपालेश्वरमहिमानामैकोनचत्वारिंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३९ ॥ छ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ भोदेव्यन्य
त्प्रवक्ष्यामिहिरण्यासंगमंमहत् ॥ यदासाभ्रमतीगंगासप्तस्रोतापुराभवत् ॥ १ ॥ तदासाब्रह्मतनयासप्तस्रोतेतिविश्रुता ॥ सप्तमंतद्धिरण्याख्यंस्रोतइत्यभिधी
यते ॥ २ ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वापापीगतिमवाप्नुयात् ॥ ऋक्षुमंजुमयोर्मध्येसत्यवान्नामपर्वतः ॥ ३ ॥ तस्यप्राक्सुमहत्तीर्थंहिरण्यासंगमंशुभम् ॥
तत्रस्नात्वाचपीत्वाचशुभांगतिमवाप्नुयात् ॥ ४ ॥ वनस्थल्यांततोगच्छेद्दृष्ट्वानारायणंहरिम् ॥ तीर्थमप्सरसांपुण्यंहिरण्यासंगमेश्वरम् ॥ ५ ॥
यत्रोर्वशीपुराजातासमस्ताप्सरसांशुभा ॥ नरनारायणौतत्रतपस्तेपतुरुत्तमम् ॥ ६ ॥ हिरण्यासंगमेरम्येमहापापहरेशुभे ॥ यत्रवैऋषयःसर्वे
मज्जंतिवीतकल्मषाः ॥ ७ ॥ वसिष्ठाद्याश्चयेविप्रावालखिल्यादयश्चये ॥ यत्रमज्जंतिदेवेशिहिरण्यासहसंगमे ॥ ८ ॥ यत्रहिरण्मयंरूपंस्नानाद्वैभवतिध्रुवम् ॥
कपिलागोसहस्रस्यदानेनैवतुयत्फलम् ॥ ९ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिहिरण्यासंगमेसदा ॥ दशाश्वमेधेयत्पुण्यंग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ १० ॥ तदनंतगुणंप्रोक्तंहि
रण्यासंगमेपुनः ॥ तुलापुरुषदानेचयत्फलंसमवाप्नुयात् ॥ ११ ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योहिरण्यासंगमेसदा ॥ हिरण्याक्षोमहादैत्यस्तेनतप्तंमहत्तपः ॥ १२ ॥
हिरण्यसदृशंतत्रशरीरमभवत्पुरा ॥ जनमेजयेतथाराज्ञियत्रस्नानंप्रकुर्वंति ॥ १३ ॥ ब्रह्महत्यागतादेविहिरण्यासंगमेतदा ॥ विश्वामित्रोथराजर्षिः
स्नानार्थंवैसमागतः ॥ १४ ॥ स्नानंकृत्वाविशेषेणगतोसौमामकींपुरीम् ॥ १५ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चाथसुरेश्वरि ॥ स्नानंयेत्रप्रकुर्वं
तितेगच्छंतिशिवालयम् ॥ १६ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तखंडेउमामहेश्वरसंवादेहिरण्यासंगमंतीर्थंनाम
चत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४० ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततोदेविप्रवक्ष्यामिहिरण्यासंगमादनु ॥ धर्मावतीनदीयत्रसंगतासहगंग
या ॥ १ ॥ तत्रस्नात्वानरोधन्यस्त्रिदिवंयात्यसंशयम् ॥ यत्रधर्मकृतंतीर्थंयःपश्यतिसपुण्यभाक् ॥ २ ॥ श्राद्धंतत्रैवयेकुर्युर्मुच्यंतेपितृजाहणात ॥

ततश्चमधुरातीर्थंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ३ ॥ स्नातव्यंमधुरातीर्थेद्रष्टव्योमधुहाहरिः ॥ यत्रविश्रांतदान्कृष्णोजरासंधभयाकुलः ॥ ४ ॥ कंसासुरव
धेवृत्तेगंतुकामःकुशस्थलीम् ॥ उषित्वासप्तरात्रंतुसदेवश्चंदनातटे ॥ ५ ॥ भोजवृष्ण्यंधकवृतोवीरैर्यादवपुंगवैः ॥ मधुरातीर्थमासाद्यस्नानंकृत्वाविधान
तः ॥ ६ ॥ मधुरादित्यनामानंयत्रस्थापितवान्हरिः ॥ अष्टादशसहस्राणिविप्राणांयज्ञशालिनाम् ॥ ७ ॥ स्थापयित्वाययौदत्त्वायानानिविविधानिच ॥
तत्रतीर्थसहस्राणिंतिष्ठंतिचसुरेश्वरि ॥ ८ ॥ श्राद्धंतत्रप्रकर्तव्यंपितृणांहितकाम्यया ॥ नभेतव्यंजरासंधान्मत्तीर्थेवसतांसदा ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वातान्द्विजा
न्कृष्णःप्रययौद्वारकांप्रति ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्त्वामधुरार्कंप्रपूजयेत् ॥ १० ॥ माघस्यशुक्लसप्तम्यांकपिलागोप्रदानतः ॥ चिरंसौख्यानिभुंक्त्वेहपदमा
दित्यमाव्रजेत् ॥ ११ ॥ शृणुसुन्दरिवक्ष्यामिइतिहासंपुरातनम् ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेलोकोब्रह्महत्यादिपातकात् १२ ॥ एकस्मिन्समयेदेविमांडव्यो
ऋषिसत्तमः ॥ गङ्गाद्वारेमहापुण्यंतप्तवांस्तुमहत्तपः ॥ १३ ॥ पत्राशीचफलाशीचवायुभक्षकरःसदा ॥ अहोरात्रंसदादेविविष्णुध्यानपरायणः ॥ १४ ॥
योगाभ्यासरतोनित्यंनित्यंधर्मपरायणः ॥ तस्मिन्देशेतुवैदेविराजावैविश्वमोहनः ॥ १५ ॥ गजाश्वरथपत्तीनांसंपदोबहुलाभुवि ॥ सोमचंद्रे
तिविख्यातःपुत्रस्तस्यसुलक्षणः ॥ १६ ॥ एकदातुतदादेविगतोह्याखेटकेवने ॥ तत्रगत्वातदातेनकृत्वाह्याखेटकक्रियाः ॥ १७ ॥ स्वात्मानं
रमयामासस्वलोकैःपरिवारितः ॥ क्रीडारतेतदाराज्ञिरात्रिर्जातासुरेश्वरि ॥ १८ ॥ तस्यांरात्रौतदाराजाउवासाखेटकेवने ॥ तस्यां
रात्र्यांव्यतीतायांमुहूर्तेब्रह्मसंज्ञके ॥ १९ ॥ हृतोऽश्वोथविशेषेणचौरेणात्रदुरात्मना ॥ तदाहाहेतिशब्दोभूत्क्कगतःक्कगतोहरिः ॥ २० ॥
तदाराज्ञोभयात्सर्वेगंतुकामाःसमुत्सुकाः ॥ चौरेणापहृतश्चाश्वइत्येवंसंवदंतिहि ॥ २१ ॥ निरीक्ष्यमाणास्तेसर्वेहीरद्वारंसमागताः ॥
ऋषिस्तत्रतुमांडव्यस्तपस्तपतिनित्यशः ॥ २२ ॥ ध्यानेनचसमायुक्तोदृष्टोसौतैर्भटैस्तदा ॥ अयंचौरःसदापापीध्यानंकृत्वाप्रतिष्ठ
ति ॥ २३ ॥ बद्धाश्वंतुसमायातोज्ञात्वाराजभटैस्तदा ॥ एवंविचार्यतेसर्वेगृहीत्वातंमहामुनिम् ॥ २४ ॥ राज्ञोनिवेदयामासुस्तंचौरंमुनिसत्तम
म् ॥ अश्वापहारीह्यानीतश्चौरोयंनृपसर्वदा ॥ २५ ॥ आज्ञादत्तातदातेनशूलिकारोपणेपुनः ॥ तदातैस्तुभटैःसर्वैर्मिलित्वाबंधनंकृतम् ॥ २६ ॥ पश्चा
द्वैशूलिकाप्रोतस्तत्क्षणात्तुकृतस्तदा ॥ नज्ञातंतेनतत्कर्मशूलिकायाःप्रतोदनम् ॥ २७ ॥ यतोयोगसमारूढोविष्णुध्यानपरायणः ॥ शूलिकाप्रोतनं
ज्ञातंकतिचित्कालयोगतः ॥ २८ ॥ मांडव्योहमृषिश्रेष्ठःकेनकर्मइदंकृतम् ॥ त्रिकालज्ञानीसर्वज्ञोभगवांस्तद्व्यचिंतयत् ॥ २९ ॥ धर्मस्यचइदं
कर्मनचान्यस्यकदाचन ॥ योगारूढःसधर्मात्मागतोसौधर्मसंनिधौ ॥ ३० ॥ तत्रगत्वाउवाचेदंशृणुत्वंधर्मसांप्रतम् ॥ त्वंवैधर्मइतिख्यातोलोकेवेदे

चसर्वदा ॥ ३१ ॥ शूलिकाप्रोतनंकर्मकथंचैवत्वयाकृतम् ॥ तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामित्वत्तोदेवनसंशयः ॥ ३२ ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ शृणुष्वत्वंद्विजश्रे
ष्ठपूर्वजन्मनिपातकम् ॥ तदहंकथयिष्यामिकृपांकुरुममोपरि ॥ ३३ ॥ बालत्वेतुइदंकर्मपूर्वजन्मजपातकम् ॥ तच्छृणुष्वमहाप्राज्ञभवेस्मिन्पात
नंकृतम् ॥ ३४ ॥ एकस्मिन्समयेविप्रत्वंगतोविजनेवने ॥ तत्रगत्वात्वयाविप्रजीवःशलभसंज्ञकः ॥ ३५ ॥ आरोपितःसवैशूल्यांकर्मणातेनदुःखि
तः ॥ राज्ञाशूलेर्पितस्त्वंवैकर्मणानेनसुव्रत ॥ ३६ ॥ सर्वथैवप्रभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभम् ॥ अल्पमात्रमिदंकर्मत्वयाभुक्तंनसंशयः ॥ ३७ ॥
सुखीभवतुविप्रेंद्रगच्छत्वंहियथेच्छया ॥ एतद्वाक्यंततःश्रुत्वामांडव्योद्विजसत्तमः ॥ ३८ ॥ उवाचवचनंतत्रसकोपादारुणेक्षणः ॥ ॥ मांडव्यउ
वाच ॥ रेपापिष्ठदुराचारकिंकृतंबहुपातकम् ॥ ३९ ॥ येनकृत्वाइदंकर्मशूलिकायाःप्रतोदनम् ॥ ममवाक्यप्रकोपेनशूद्रस्त्वंभवसर्वथा ॥ ४० ॥
कियताकालयोगेनवंशेवैचंद्रसंज्ञके ॥ जातोविदुरनामाख्योविष्णुभक्तिपरायणः ॥ ४१ ॥ तीर्थयात्रामिषेणैवगतःसाभ्रमतींनदीम् ॥ यत्रधर्मावतीसं
गोवर्त्ततेचसुरेश्वरि ॥ ४२ ॥ तत्रवैकृतवान्स्नानंविदुरोधर्मरूपवान् ॥ त्यक्तंतत्राहिशूद्रत्वंधर्मावत्यांनसंशयः ॥ ४३ ॥ एतस्मात्कारणाद्देवियत्र
स्नानंप्रकुर्वंते ॥ तेनराःपुण्यकर्माणोगच्छंतिपरमंपदम् ॥ ४४ ॥ अत्रश्राद्धंचदानंचयेकुर्वंतिनराभुवि ॥ इहलोकेपरामृद्धिंप्राप्यतैर्दिविमुद्यते ॥ ४५ ॥ इ
ति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेसाभ्रमतीमाहात्म्येमधुरादित्यमाहात्म्यंनामैकचत्वारिंशदधिकशततमोऽ
ध्यायः ॥ १४१ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ कंबुतीर्थेनरःस्नात्वाकृत्वावापितृतर्पणम् ॥ अर्चयेद्देवदेवेशंनारायणमनामयम् ॥ १ ॥ दत्त्वा
दानानिविधिवद्ब्राह्मणेभ्योविधानतः ॥ विष्णुलोकमवाप्नोतितीर्थस्यास्यप्रभावतः ॥ २ ॥ अत्रराजर्षिणापूर्वंविश्वामित्रेणधीमता ॥ तपस्ततंविशेषे
णप्रजाकामेनसुंदरि ॥ ३ ॥ वायुभक्षोनिराहारोयत्रासीदनिलाशनः ॥ विष्णुपूजापरोनित्यंविष्णुध्यानपरायणः ॥ ४ ॥ तपसानेनसंजातःप्रजा
काममवाप्तवान् ॥ प्रजाकामोनरोयश्चकंबुतीर्थंहिगच्छति ॥ ५ ॥ सप्रजांलभतेनित्यंसत्यंसत्यंवरानने ॥ ६ ॥ इतिकंबुतीर्थमाहात्म्यम् ॥ ततोगच्छेत्सु
रश्रेष्ठेतीर्थंनामकपीश्वरम् ॥ संनिधौरक्तसिंहस्यमहापातकनाशनम् ॥ ७ ॥ बध्यमानेपुरासेतौरामरावणविग्रहे ॥ गृहीत्वापर्वतश्रेष्ठंविशेषात्कपिभिः
कृतम् ॥ ८ ॥ नाम्नाकपीश्वरादित्यंचक्रुस्तीर्थमनुत्तमम् ॥ यत्रतीर्थेनरःस्नात्वाकृत्वावापितृतर्पणम् ॥ ९ ॥ दृष्ट्वाकपीश्वरादित्यंमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥
तत्रस्नानंप्रकर्तव्यंचैत्राष्टम्यांविशेषतः ॥ १० ॥ हनुमत्प्रमुखैस्तत्रस्नातंयत्रदिनत्रयम् ॥ कपितीर्थप्रभावोयंभवत्यैसमुदीरितः ॥ ११ ॥ अस्मिंस्तीर्थेनरः

स्नात्वापूजयित्वाकपोश्वरम् ॥ रूपवान्बहुभोगश्चजायतेनात्रसंशयः ॥ १२ ॥ बलंवांछतियोलोकोधर्मंवापुत्रमेवच ॥ सर्वंसतुलभेन्नित्यंकापितीर्थप्रभाव
तः ॥ १३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेकापितीर्थमाहात्म्यंनामद्विचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्या
यः॥१४२॥छ॥ एकधारंततोगच्छेत्तीर्थंपरमपावनम् ॥ एकधारेनरःस्नात्वाएकरात्रमुपोषितः ॥ १ ॥ अर्चयन्स्वामिदेवेशंकुलानांतारयेच्छतम् ॥ स्वामि
तीर्थसमंज्ञेयंयत्रतीर्थेवगाहनम् ॥ २ ॥ रुद्रलोकेनरोगच्छेत्तीर्थस्यास्यप्रभावतः ॥ यत्रस्नात्वाचपीत्वाचब्रह्मलोकेचगच्छाति ॥ ३ ॥ त्रैलोक्येपुण्यकर्मा
णस्तटेस्मिन्संवसंतिहि ॥ ४ ॥ नभयंविद्यतेतेषांखड्गधारादिकंचयत् ॥ सत्सर्वमाशुनश्येततीर्थेह्येकप्रधारके ॥ ५ ॥ इतिएकधारतीर्थवर्णनम् ॥ सप्तधारं
ततोगच्छेत्तीर्थानांतीर्थमुत्तमम् ॥ सप्तसारस्वतंनामयत्कृतेमुनिभिःकृतम् ॥ ६ ॥ त्रेतायुगेमंकितीर्थंकृतंमंकिमहार्षिणा ॥ द्वापरेपांडुपुत्रैस्तुसप्तधारंप्रवर्ति
तम् ॥ ७ ॥ सप्तधारकतांप्राप्तंतीर्थंहरजटाच्युतम् ॥ सप्तरूपाणिगंगायायामिलोकेषुसप्तसु ॥ ८ ॥ वहंतितानिपुण्यानितीर्थेस्मिन्सप्तधारके ॥ सप्तधारे
कृतंश्राद्धंपितॄणांतृप्तिदायकम् ॥ ९ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिइतिहासंपुरातनम् ॥ यच्छ्रुत्वादेवदेवेशिब्रह्मलोकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ १० ॥ कौषीतकस्यपु
त्रोवैमंकिनामेतिविश्रुतः ॥ विष्णुध्यानरतोनित्यंविष्णुलोकप्रपूजकः ॥ ११ ॥ वेदाध्ययनकर्ताचअग्निहोत्रपरायणः ॥ सुरूपाविश्वरूपेतिस्त्रियौद्वेस्त
स्तुतद्गृहे ॥ १२ ॥ ताभ्यांपुत्रविहीनाभ्यांदृष्ट्वादेविविशंकितः ॥ किंकर्तव्यमितिध्यायन्नतिचिंतापरोभवत् ॥ १३ ॥ स्थिरोवंशस्तुपुत्रेणह्यन्यथानर
कंव्रजेत् ॥ एवंचिंतांप्रकुर्वाणोनसुखंलभतेक्कचित् ॥ १४ ॥ तदास्वगृहमुत्सृज्यगतोवैगुरुसन्निधौ ॥ नमोवैगुरुवेतुभ्यंदेवानामुपकारिणे ॥ १५ ॥ त्वंनाथः
सर्वलोकानांब्राह्मणानांचरक्षकः ॥ यज्ञानांत्वंप्रकर्त्ताचद्विजराजनमोस्तुते ॥ १६ ॥ अपुत्रोहंतुविप्रर्षेकिंकर्त्तव्यमितिप्रभो ॥ वदत्वंतुयथासर्वपुत्रो
भवतिनिश्चितम् ॥ १७ ॥ अपुत्रस्यगतिर्नास्तिस्वर्गेनैवचनैवच ॥ येनकेनाप्युपायेनपुत्रस्यजननंचरेत् ॥ १८ ॥ इतिवाक्यंतुसंस्मर्यह्यागतस्त
वसन्निधौ ॥ १९ ॥ ॥ गुरुरुवाच ॥ ॥ गच्छत्वंमुनिशार्दूलयत्रसाभ्रमतीनदी ॥ तत्रगत्वामुनिश्रेष्ठपुत्रान्वैप्राप्स्यसेध्रुवम् ॥ २० ॥ तद्वाक्यंतुसमा
कर्ण्यनमस्कृत्वातुदंडवत् ॥ सगतोविप्रराजस्तुनदींसाभ्रमतींप्रति ॥ २१ ॥ मंकिनामातुविप्रर्षिस्तत्रगत्वातपोमहत् ॥ अतप्यततदादेवियावद्वर्षचतुष्ट
यम् ॥ २२ ॥ यत्रतीर्थंकृतंतेनमंकिनाब्रह्मवादिना ॥ त्रेतायुगेतदादेवितदातीर्थंमहाद्भुतम् ॥ २३ ॥ जातंतत्रनसंदेहःपुत्रदंसार्वकामिकम् ॥ अद्यापिमं
कितीर्थाभंनभूतंनभविष्यति ॥ २४ ॥ सवैद्विजवरोमंकिःपुत्रान्प्राप्ययथासुखम् ॥ भोगान्नानाविधान्भुक्त्वासगतोमंदिरंमम ॥ २५ ॥ एतदाख्यानकंदि
व्यंपवित्रंपरमंमहत् ॥ पुत्रसौख्यादिकंसर्वंलभतेश्रवणादतः ॥ २६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचापंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसं
वादेसप्तधारतीर्थमहिमानामत्रिचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ब्रह्मवल्लीमहत्तीर्थंततोगच्छेत्सुरेश्वरि ॥

तस्यतीर्थस्यस्वरूपंसाक्षाच्छृणुसुरोत्तम ॥ १ ॥ यत्रसाभ्रमतीतोयंब्रह्मवल्ल्यंभसासह ॥ युज्यतेब्रह्मतीर्थंतत्प्रयागेनसमंस्मृतम् ॥ २ ॥ तत्रापिं
डप्रदानेनतृप्तिर्द्वादशवार्षिकी ॥ पितृणांजायतेनूनंब्रह्मणोवचनंयथा ॥ ३ ॥ गयाश्राद्धसमंपुण्यंब्रह्मवल्ल्यांविशेषतः ॥ यत्रज्ञात्वाप्रकुर्वंतिपितरस्तृ
तिमाप्नुयुः ॥ ४ ॥ गोदानंभूमिदानंचअन्नदानंतथैवच ॥ एतद्दानसमंपुण्यंब्रह्मवल्ल्यांविशेषतः ॥ ५ ॥ अत्रैवसनकाद्यास्तुस्नात्वाचविधिपूर्वकम् ॥
परंब्रह्मपदध्यानाद्विष्णुलोकमवाप्नुयुः ॥ ६ ॥ पुष्करेचैवगंगायांक्षेत्रेचामरकंटके ॥ तत्रगत्वातुदेवेशियत्फलंलभतेनरः ॥ ७ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिब्रह्मव
ल्ल्यांविशेषतः ॥ चंद्रसूर्योपरागेचदानंयेददतेनराः ॥ ८ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिब्रह्मवल्ल्यांसुरेश्वरि ॥ दिव्यरूपधरास्तेचशंखचक्रगदाधराः ॥ ९ ॥ तेपि
स्वर्गेहिगच्छंतिस्नानंकृत्वासुरेश्वरि ॥ धृत्वातुलसिजांमालांनारायणमनुस्मरन् ॥ वैकुंठंदिव्यमानंदंयांतिवैपदमव्ययम् ॥ १० ॥ ॥ इति ब्रह्म
वल्लीतीर्थमाहात्म्यम् ॥ ॥ वृषतीर्थंततोगच्छेत्खंडतीर्थेतिविश्रुतम् ॥ तत्रस्नात्वादिवंगावोगोलोकंचपुराश्रिताः ॥ ११ ॥ खंडरूपेणधर्मेणयागावोलोकमा
तरः ॥ शापाद्भ्रष्टावितास्तेनखंडतीर्थमथोच्यते ॥ १२ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ शापोहिलोकमातॄणांगवांकस्यपुराभवत् ॥ कथंलोकात्परिभ्रष्टाःकथं
धर्मेणरक्षिताः ॥ १३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पुरावृषेणगोलोकेक्रीडतासहमातृभिः ॥ मुक्तंतथाशकृन्मूत्रंपतितंहरमूर्द्धनि ॥ १४ ॥ ततस्तासां
ददौशापंतेनदोषेणवैहरः ॥ नष्टसंज्ञास्वलोकाच्चगावोयास्यथमेदिनीम् ॥ १५ ॥ गावःशप्ताभगवतासंप्रसाद्यपुनर्हरम् ॥ प्राप्स्यामहेपुनर्लोकंइतिदेवंय
याचिरे ॥ १६ ॥ यदासाभ्रमतीतीर्थेब्रह्मवल्लीसमीपतः ॥ खंडसंज्ञह्रदेस्नात्वास्वर्गंवैप्राप्स्यथध्रुवम् ॥ १७ ॥ ततस्तस्मिन्ह्रदेस्नात्वागावोगोपतिनास
ह ॥ स्वर्गंगताशुद्धतमामहादेवसमीपतः ॥ १८ ॥ गोह्रदेतुनरःस्नात्वाकृत्वावैपितृतर्पणम् ॥ गवांलोकमवाप्नोतिदाहप्रलयवर्जितम् ॥ १९ ॥ तत्रस्थि
त्वानिराहारोगोपिंडंचददातिवै ॥ सनरःसुखमेधेतयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ २० ॥ गवांकोटिप्रदानेनयत्फलंप्राप्यतेध्रुवम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिखंडतीर्थेन
संशयः ॥ २१ ॥ गृहीत्वावृषमूत्रंचतीर्थेयःपिबतेनरः ॥ तत्क्षणादेवशुद्धिःस्यात्खंडतीर्थेनसंशयः ॥ २२ ॥ खंडतीर्थात्परंतीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥
येगच्छंतिसुरश्रेष्ठतेनराःपुण्यभागिनः ॥ २३ ॥ तत्रगत्वासुरश्रेष्ठेगवांपूजनमाचरेत् ॥ वृषभंचततःपूज्यस्नानंकृत्वासमाहितः ॥ २४ ॥ पूजनाद्वैनसंदेहो
गोलोकेतुवसेच्चिरम् ॥ तत्रगत्वाविशेषेणसौवर्णींगांददंतिये ॥ २५ ॥ तेनराभुंजतेसौख्यंयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ दशधेनुंततःकृत्वायोददातिद्विजातये ॥ २६ ॥
खंडतीर्थेसुरश्रेष्ठतदनंतफलंस्मृतम् ॥ तत्रगत्वातुकर्त्तव्यंपिप्पलारोपणंबुधैः ॥ २७ ॥ तत्कृतेसतिदेवेशिपितृलोकंसगच्छति ॥ पंचवामलकीर्दिव्याये
कुर्वंतिप्ररोपणम् ॥ २८ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाहरिलोकंव्रजंतिते ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाश॰उत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेखंडती
र्थनामचतुश्चत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४४ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ ततोगच्छे महत्तीर्थंसंगमेश्वरमुत्तमम् ॥ यत्रहस्तिमतीपुण्यासाभ्रमत्या

हिसंगता ॥१॥ शापंकौडिन्यमुनितःप्राप्यशुष्काभवन्नदी ॥ बहिश्चर्यैतिनाम्नावैलोकेख्यातिमुपागता ॥२॥ तत्तीर्थंसंप्रवक्ष्यामिपुण्यंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ सर्वं
पापहरंपुण्यंत्रैलोक्येचापिविश्रुतम् ॥३॥ यत्रतीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वादेवंमहेश्वरम् ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योरुद्रलोकंप्रगच्छति ॥४॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिएतच्छाप
स्यकारणम् ॥ यथैहशुष्करूपाहिजाताशापस्यकारणात् ॥ ५ ॥ यत्रसाभ्रमतीपुण्यागंगानाममहानदी ॥ तत्रहस्तिमतीनामगंगयासहसंगता ॥ ६ ॥
तत्रारब्धंचमुनिनातपोवैपरमंमहत् ॥ एवंबहुगतेकालेऋषिणापरमात्मना ॥ ७ ॥ आराधितोहृषीकेशोनारायणनिरंजनः ॥ तस्यास्तटेतुदेवेशिव
र्षाणिचबहून्यपि ॥ ८ ॥ गतानिचविशेषेणमुनेस्तस्यतुपार्वति ॥ कदाचिद्दैवयोगाच्चवर्षाकालःसमागतः ॥ ९ ॥ नदीतत्रतुसंपूर्णाकालयोगेनसुव्रते ॥
तत्कौंडिन्येनऋषिणास्थानंत्यक्तंतदानिशि ॥ १० ॥ रात्रौदुःखंमहज्जातंहाहेतिकरुणोरुदन् ॥ किंकर्तव्यमितिध्यायन्नतिचिंतापरोभवत् ॥ ११ ॥ आ
श्रमोहिमहादिव्योऋषिणैवसमायुतः ॥ सगतोवारियोगेनहस्तिमत्यांसुरोत्तमे ॥ १२ ॥ फलानिचैवमूलानिपुस्तकानिबहून्यपि ॥ तानितस्यांगतान्ये
ववारियोगेनसुंदरि ॥ १३ ॥ सकौंडिन्योऋषिश्रेष्ठःशशापतांनदींकिल ॥ उदकेनविनात्वंचभविष्यसिकलौयुगे ॥ १४ ॥ एवंसदत्त्वावैशापंहस्तिमत्या
महेश्वरि ॥ गतोसौविप्रप्रवरोविष्णुलोकंसनातनम् ॥१५॥ अद्यापिवर्ततेतीर्थंसंगमेश्वरसंज्ञकम् ॥ यद्दृष्ट्वामुच्यतेपापीब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ १६ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यासंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेसोमेश्वरतीर्थमहिमानामपंचचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥१४५॥ छ ॥
महादेवउवाच ॥ ततोगच्छेतदेवेशितीर्थंरुद्रमहालयम् ॥केदारानुपमंसाक्षाद्रुद्रेणपरिनिर्मितम् ॥१॥श्राद्धंतत्रैवकर्तव्यंपितॄणांतृप्तिकारणम् ॥ तत्रश्राद्धप्रदा
नेनपितरःसपितामहाः ॥२॥ तृप्ताःसमभिगच्छंतिरुद्रस्यपरमंपदम् ॥ वृषमुत्सृजतेयस्तुतत्ररुद्रमहालये ॥३॥ कार्तिक्यामथवैशाख्यांरुद्रेणसहमोदते ॥
केदारेउदकंपीत्वापुनर्जन्मनविद्यते ॥ ४ ॥ अत्रतुस्नानमात्रेणमुक्तिभागीनसंशयः ॥ एकस्मिन्समयेदेवित्यक्त्वाकैलासमागतः ॥ ५ ॥ साभ्रमतींमहागं
गांज्ञात्वालोकहितायवै ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचकृत्वातीर्थमनुत्तमम् ॥ ६ ॥ ततोहंचस्वकंस्थानंकैलासंप्रतिभामिनि ॥ तदनंतरंमहापुण्यंतीर्थंजातंम
हालयम् ॥ ७ ॥ रुद्रमहालयमितिलोकेख्यातिंगमिष्यति ॥ कार्तिक्यामथवैशाख्यांयेगच्छंतिसुरोत्तमे ॥ नतेषांविद्यतेदुःखंसर्वसंसारजंपुनः ॥ ८ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांमुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेरुद्रमहालयतीर्थंनामषट्चत्वारिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४६ ॥ छ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ देविवैश्रूयतांतीर्थंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ खड्गतीर्थमितिख्यातंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १ ॥ खड्गतीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वाख
ड्गेश्वरंशिवम् ॥ ननरोदुर्गतिंगच्छेत्स्वर्गलोकंप्रगच्छति ॥ २ ॥ खड्गधारेश्वरंदेवंयःपश्यतिसुरोत्तमे ॥ कार्तिक्यांतुविशेषेणपूजनंतत्रकारयेत् ॥ ३ ॥

अयंविश्वेश्वरोदेवःसर्वदाभुविवल्लभे ॥ सर्वंददातिसर्वेशोवांच्छितार्थप्रदायकः ॥ ४ ॥ वैशाखेराज्यकामार्थीयःपश्यतितमीश्वरम् ॥ तमर्थंलभतेक्षिप्रंवि
श्वनाथप्रसादतः ॥ ५ ॥ पुष्पैर्धूपैश्चनैवेद्यैर्दीपैर्वानगनंदिनि ॥ फलप्रदानैर्बिल्वैश्चविश्वेशंपूजयेत्ततः ॥ ६ ॥ धनधान्यप्रदंचाशुपुत्रपौत्रादिसंपदः ॥ प्राप्स्यं
तेनात्रसंदेहःश्रीविश्वेश्वरपूजनात् ॥ ७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्ताहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेखङ्गतीर्थनामसप्तचत्वा
रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४७ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ साभ्रमत्यास्तटेतीर्थंगयातीर्थमनुत्तमम् ॥ चित्रांगवदनंनाममालार्कोधि
ष्ठितंशुभम् ॥ १ ॥ कल्पपादपसंतानैर्मंदारैश्चोपशोभितम् ॥ चूतनिंबकदंबैश्चकाश्मर्यश्वत्थतिंदुकैः ॥ २ ॥ तस्मादपहरेत्कुष्ठंयोजनस्मृतिविभ्रमात् ॥
यस्यसंजायतेकुष्ठंतस्यमालार्ककोहरेत् ॥ ३ ॥ यात्तुवेदोक्तविधिनारीतत्राभिषिंचति ॥ मृतवत्साथवावंध्यापुत्रंप्राप्नोतिसाचिरात् ॥ ४ ॥ संध्यास्नानं
जपोहोमःस्वाध्यायोदेवतार्चनम् ॥ कृतंभास्करभक्तेनमालार्केह्यक्षयंभवेत् ॥ ५ ॥ अत्रगत्वातुदेवेशिश्रीरवेर्व्रतमाचरेत् ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वा
रवेर्लोकंहियातिवै ॥ ६ ॥ मृतवत्सोहिराजर्षिस्तत्रगत्वाकरोत्तपः ॥ सराजाप्राप्तवान्पुत्रंश्रीमालार्कप्रसादतः ॥ ७ ॥ अत्रगत्वाविशेषेणउपवासी
जितेंद्रियः ॥ मालार्कंपूजयेद्योवैमुक्तिभागीभवेद्ध्रुवम् ॥ ८ ॥ वसिष्ठप्रमुखाविप्रादेवाइंद्रादयःसदा ॥ निवसंतिसुरश्रेष्ठेमालार्केरविसन्निधौ ॥ ९ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेमालार्कतीर्थंनामअष्टचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४८ ॥ छ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तीर्थादस्मात्परंतीर्थंमालार्कांतरतःस्थितम् ॥ चंदनेश्वरमागच्छेदामोदस्थानमुत्तमम् ॥ १ ॥ दुःशासनस्यरुधिरंपी
त्वाभीमोमहाबलः ॥ प्रतिज्ञामात्मनःसर्वांपूरयित्वासुदारुणाम् ॥ २ ॥ कराभ्यांरुधिराक्ताभ्यांद्रौपद्याःकेशबंधनम् ॥ कृत्वादत्त्वाद्विजातिभ्योतीर्थयात्रां
ततोगमत् ॥ ३ ॥ साभ्रमत्यास्तटेरम्येगतोवैभ्रातृभिःसह ॥ आनीतःसाभ्रमत्यांयःस्वर्गाच्चंदनपादपः ॥ ४ ॥ सतुलिंगतयाजातःपुण्यतीर्थप्रभावतः ॥
तत्रस्नात्वाचपीत्वाचकृत्वावैपितृतर्पणम् ॥ ५ ॥ ननरोनिरयंगच्छेद्रुद्रलोकमवाप्नुयात् ॥ चंदनेशंततोदृष्ट्वाविश्वेशंलोकशंकरम् ॥ ६ ॥ पूजयेच्चयथाशक्त्य
यत्रगत्वानशोचति ॥ यत्रकैवर्तकोराजापूजांकृत्वाह्यनेकशः ॥ ७ ॥ सगतःशिवलोकंतंयत्रगत्वानशोचति ॥ मज्जंतिऋषयोयत्रयत्रदेवःसनातनः ॥ ८ ॥
साक्षाद्विष्णुःपरमात्मानित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ इयंसाभ्रमतीधन्याधन्योविश्वेश्वरःप्रभुः ॥ ९ ॥ यत्रतीर्थान्यनेकानिजातानिभुविपार्वति ॥ अत्रचामर्दकी
पुण्यैःफलैर्नानाविधैःशुभैः ॥ १० ॥ कर्त्तव्यमर्घदानंचविधिनातत्रसुंदरि ॥११॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहे
श्वरसंवादेचंदनेश्वरमाहात्म्यंनामैकोनपंचाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४९ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ जंबूतीर्थंततोगच्छेत्स्नानार्थंपापनाशनम् ॥ कलि

कालेचयत्पुंसांस्वर्गसोपानवत्स्थितम् ॥ १ ॥ यत्रजांबवतापूर्वंदशांगेपर्वतोत्तमे ॥ स्थापितंऋक्षराजेशंलिंगंसुरगणार्चितम् ॥ २ ॥ रामेण
हियदापूर्वंहतोवैरावणोसुरः ॥ तदाजांबवतादिक्षुभेरीघोषैःप्रघोषितम् ॥ ३ ॥ जितंवैरामचंद्रेणरावणोनिहतोरणे ॥ लब्ध्वासीतेतिसंघुष्यस्नातं
तीर्थवरेशुभे ॥ ४ ॥ स्थापितंतत्रलिंगंतुस्वनाम्नातुसुरेश्वरि ॥ तत्रस्नात्वानरःसद्यःस्मृत्वारामंसहानुजम् ॥ ५ ॥ जांबवंतेश्वरंस्नात्वा
रुद्रलोकेमहीयते ॥ यत्रयत्रहिभोदेविश्रीरामस्मरणंकृतम् ॥ भवबंधविमोक्षोहिदृश्यतेसचराचरे ॥ ६ ॥ अहंरामस्तुविज्ञेयोरामोवैरुद्रएवच ॥
एवंज्ञात्वातुतेदेविनभेदोवर्ततेक्वचित् ॥ ७ ॥ रामरामेतिरामेतिमनसायेजपंतिच ॥ तेषांसर्वार्थसिद्धिश्चभविष्यतियुगेयुगे ॥ ८ ॥ अहंहिसर्व
दादेविश्रीरामस्मरणंचरे ॥ यंश्रुत्वातुपुनर्देविनभवोजायतेक्वचित् ॥ ९ ॥ काश्यांहिनिवसन्नित्यंश्रीरामंकमलेक्षणम् ॥ स्मरामिसततंदेविभक्त्याच
विधिपूर्वकम् ॥ १० ॥ जांबवतातदापूर्वंस्मृत्वारामंसुशोभनम् ॥ जांबवंतमितिख्यातंप्रस्थाप्यजगतांगुरुम् ॥ ११ ॥ तत्रस्नात्वाचभुक्त्वा
चकृत्वादेवस्यपूजनम् ॥ शिवलोकमवाप्नोतियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १२ ॥ अत्रहिस्नानमात्रेणयथाजांबवतोबलम् ॥ तथावैबलमाप्नोतिश्रीविश्वेशप्रसाद
तः ॥ १३ ॥ अत्रगत्वातुभूदानंपुमान्यश्चकरोतिवै ॥ फलंसहस्रगुणितंजांबवंतेशदर्शनात् ॥ १४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहिताया
मुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेजांबवततीर्थमाहात्म्यंनामपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अस्मात्तीर्थात्परंतीर्थं
इंद्रग्राममितिस्मृतम् ॥ यत्रस्नात्वापुराशक्रोविमुक्तोघोरकिल्बिषात् ॥ १ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ केनेहकर्मणाशक्रःप्राप्तवान्घोरकिल्बिषम् ॥ वि
पाप्माचकथंसोभूदितिविस्तरतोवद ॥ २ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इंद्रःसुरेश्वरःपूर्वंनमुचिश्चासुरेश्वरः ॥ अशस्त्रवधमन्योन्यंसमयंतौप्रचक्रतुः ॥ ३ ॥
अथेंद्रस्तुनभोवाणीनिर्देशान्नमुचिंतदा ॥ जघानफेनमादायब्रह्महत्यातदाभवत् ॥ ४ ॥ पप्रच्छचगुरुंशक्रःपापनिर्नाशकारणम् ॥ बृहस्पतेरथादे
शात्साभ्रमत्युत्तरेतटे ॥ ५ ॥ अस्मिन्स्थानेसमागत्यस्थानंचक्रेसुरेश्वरः ॥ तस्येहस्नानमात्रेणगतपापस्यतत्क्षणात् ॥ ६ ॥ पूर्णेंदुधवलाकां
तिःशरीरेसमजायत ॥ धवलेश्वरमीशानंस्थापयामासवृत्रहा ॥ ७ ॥ इंद्रनाम्नाचतल्लिंगंविश्रुतंपृथिवीतले ॥ पूर्णिमास्यांतथादर्शेसंक्रांतौग्रहणेत
था ॥ ८ ॥ श्राद्धेकृतेपितॄणांतुतृप्तिर्द्वादशवार्षिकी ॥ धवलेश्वरमासाद्ययःकुर्याद्विप्रभोजनम् ॥ ९ ॥ एकस्मिन्भोजितेविप्रेसहस्रंभोजितंभवेत् ॥
हिरण्यभूमिवासांसिदातव्यानिस्वशक्तितः ॥ १० ॥ शुक्लागौर्ब्राह्मणेदेयासवत्साचपयस्विनी ॥ अत्रागत्यतुयोविप्रोरुद्रजाप्यादिकंचरेत् ॥ ११ ॥ तत्कृ
तंकोटिगुणितंश्रीमहेशप्रसादतः ॥ अत्रतीर्थेनरोयस्तुउपवासादिकंचरेत् ॥ १२ ॥ सएवसर्वकामाढ्योभवत्येवनसंशयः ॥ बिल्वपत्रंसमानीययःपूजयति

तंप्रभुम् ॥ १३ ॥ धर्ममर्थंचकामंचलभतेमानवोभुवि ॥ सोमवारेविशेषेणयेगच्छंतिनरोत्तमाः ॥ १४ ॥ तेषांरोगंतथादोषंशमयेद्धवलेश्वरः ॥ रवौवाथविशेषेणअर्चनंकुरुतेयदा ॥ १५ ॥ तेषांमहिमातुभोदेविनज्ञातःकर्हिचिन्मया ॥ दूर्वयाचार्कपुष्पैर्वाकल्हारैःकमलैर्दलैः ॥ १६ ॥ पूजनंकुर्वतेयेत्रतेनराःपुण्यभागिनः ॥ श्वेतार्कपुष्पमानीयधवलेशंप्रपूज्यतु ॥ १७ ॥ वांछितंलभतेनित्यंधवलेशप्रसादतः॥कृतेवैनीलकंठस्तुसर्वेषांशंकरःसदा ॥ १८॥ त्रेतायुगेसविख्यातोहरोवैभगवान्प्रभुः ॥ द्वापरेशर्वसंज्ञस्तुकलौवैधवलेश्वरः ॥ १९ ॥ अत्रार्थेयत्पुरावृत्तंतच्छृणुष्वसुरेश्वरि ॥ नंदिर्नामपुरावैश्यइंद्रग्रामेसमावसत् ॥ २० ॥ शिवध्यानपरोभूत्वाशिवपूजांचकारसः ॥ नित्यंतपोवनस्थंहिलिंगंधवलसंज्ञकम् ॥ २१ ॥ उषस्युषसिचोत्थायप्रत्यहंशिववल्लभः ॥ नंदीलिंगार्चनरतोबभूवातिशयेनहि ॥ २२ ॥ यथाशास्त्रेणविधिनापुष्पार्चनपरोभवत् ॥ एकदामृगयालुब्धःकिरातोभूताहिंसकः ॥ २३ ॥ पापीपापसमाचारश्चरन्साभ्रमतीतटे ॥ अनेकश्वापदाकीर्णेहन्यमानोमृगान्शरैः ॥ २४ ॥ एवंविचरमाणोसौकिरातोभूतहिंसकः ॥ यदृच्छयागतस्तत्रयत्रलिंगंसुपूजितम्॥२५॥ धवलेश्वरविख्यातंअनेकाश्चर्यमंडितम् ॥ दृष्टंसुपूजितंलिंगंनानापुष्पैःफलैस्तथा ॥ २६ ॥ एवंलिंगंसमालिंग्यगतःसाभ्रमतीतटे ॥ तत्रपीत्वापयःसोथमुखंगंडूषपूरितम् ॥ २७ ॥ कृत्वाचैकेनहस्तेनमृगमांसंसमुद्वहन् ॥ करेणैकेनपूजार्थंबिल्वपत्राणिवैदधत् ॥ २८ ॥ शीघ्रमागत्यलिंगांतेपदापूजांसमाहनत् ॥ पुष्पाणितानिसर्वाणिविधूतानिइतस्ततः ॥ २९ ॥ स्नापनंतस्यलिंगस्यकृतंगंडूषवारिणा ॥ करेणैकेनपूजार्थंबिल्वपत्राणिसोर्पयत् ॥ ३० ॥ द्वितीयेनकरेणैवमृगमांसंसमर्पयत् ॥ दंडप्रणामसंयुक्तःसंकल्पंमनसाकरोत् ॥ ३१ ॥ अद्यप्रभृतिपूजांवैकरिष्यामिप्रयत्नतः ॥ त्वंमेस्वामीचभक्तोहंअद्यप्रभृतिशंकर॥३२॥एवंनियमवान्भूत्वाकिरातोगृहमागमत्॥तथाप्रभातसमयेदेवायतनमागतः॥३३॥नंदीददर्शतंसर्वंकिरातेनचयत्कृतम्॥ अव्यवस्थंचतंदृष्ट्वा अमेध्यंशिवसन्निधौ ॥३४॥ विधूतानिचसर्वाणिहिंसकेनदुरात्मना ॥ चिंतायुक्तोभवन्नंदीजातंकिंचित्रमद्यमे ॥ ३५ ॥ कथितानिचविघ्नानिशिवपूजारतस्यहि ॥ उपस्थितानितान्येवममभाग्यविपर्ययात् ॥ ३६ ॥ एवंविमृश्यसुचिरंप्रक्षाल्यशिवमंदिरम् ॥ यथागतेनमार्गेणनंदीस्वगृहमागमत् ॥ ३७ ॥ ततोनंदिनमालक्ष्यपुरोधागतमानसम् ॥ अब्रवीद्वचनंतंतुकस्मात्त्वंगतमानसः ॥ ३८ ॥ पुरोहितंप्रतितदानंदीवचनमब्रवीत् ॥ अद्यदृष्टंमयाविप्रअमेध्यंशिवसन्निधौ ॥ ३९ ॥ केनेदंकारितंतत्रनजानामीहकिंचन ॥ ततःपुरोधावचनंनंदिनंचाब्रवीत्तथा ॥ ४० ॥ येनविस्खलितंतत्रपुष्पादीनांप्रपूजनम् ॥ सोपिमूढोनसंदेहःकार्याकार्येषुमंदधीः ॥ ४१ ॥ तस्माच्चिंतानकर्तव्यात्वयापुनरपिप्रभो ॥ प्रभातेचमयासार्द्धंगम्यतांतच्छिवालयम् ॥ ४२ ॥ निरीक्षणार्थंदुष्टस्यतस्यदंडंकरोम्यहम् ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंनंदीतस्यपुरोधसः ॥ ४३ ॥ आस्थितःस्वगृहेनक्तंदूयमानेनचेतसा ॥ तस्यांरात्र्यांव्यतीतायांआ

हूयचपुरोधसम् ॥ ४४ ॥ गतःशिवालयंनंदीसमंतेनमहात्मना ॥ प्रक्षाल्यपूजनंकृत्वानानारत्नपरिच्छदम् ॥ ४५ ॥ पंचोपचारसंयुक्तंकृत्वावैब्राह्मणैः
सह ॥ एवंयामद्वयंजातंस्तूयमानस्यनंदिनः ॥ ४६ ॥ आयातोसौमहाकालस्तथारूपोमहाबलः ॥ कालरूपोमहारौद्रोधनुष्पाणिःप्रतापवान् ॥ ४७ ॥
तंदृष्ट्वाभयसंत्रस्तोनंदीतत्रन्यलीयत ॥ पुरोधाश्चैवसहसाभयभीतस्तदाभवत् ॥ ४८ ॥ किरातेनकृतंतत्रयथापूर्वमविस्खलन् ॥ तांपूजांसपदाहृत्यबि
ल्वपत्रंसमर्पयत् ॥ ४९ ॥ नैवेद्येनपलेनैवकिरातःशिवमार्चयत् ॥ दंडवत्पतितोभूमौउत्थायस्वगृहंगतः ॥ ५० ॥ तंदृष्ट्वामहदाश्चर्यंचिंतयामासवै
चिरम् ॥ पुरोधसातदानंदीसहव्याकुलचेतसा ॥ ५१ ॥ तेनपृष्टास्तदाविप्राःकथ्यतांचयथातथम् ॥ संप्रधार्यततःसर्वेमिलित्वाधर्मशास्त्रतः ॥ ५२ ॥
ऊचुःसर्वेतदाविप्रानंदिनंजातशंकितम् ॥ ईशविघ्नंसमुत्पन्नंदुर्निवार्यंसुरैरपि ॥ ५३ ॥ तस्मादानयलिंगंत्वंस्वगृहेवैश्यसत्तम ॥ तथेतिमत्वासौनंदीशिव
स्योत्पाटनंमहत् ॥ ५४ ॥ कृत्वास्वगृहमानीयप्रतिष्ठाप्ययथाविधि ॥ सुवर्णपीठिकांकृत्वानवरंभासुशोभिताम् ॥ ५५ ॥ उपाहारैरनेकैश्चपूजयाम
सवैतदा ॥ अथापरेद्युरायातःकिरातःशिवमंदिरम् ॥ ५६ ॥ यावद्विलोकयामासलिंगमैशंनदृष्टवान् ॥ मौनंविहायसहसासाक्रोशमिदमब्रवीत् ॥ ५७ ॥
हेशंभोक्वगतोसित्वंदर्शयात्मानमद्यवै ॥ यदिनोदर्शनंहेयंत्यक्ष्याम्यद्यकलेवरम् ॥ ५८ ॥ हेशंभोहेजगन्नाथत्रिपुरांतकशंकर ॥ हेरुद्रहेमहादेवदर्शया
त्मानमात्मना ॥ ५९ ॥ एवंसाक्षेपमधुरैर्वाक्यैःक्षिप्त्वासदाशिवम् ॥ किरातोसौक्षुरिकयाधीरोवैजठरंस्वकम् ॥ ६० ॥ बिभेद्याशुततोबाहुमासाद्योच्चै
रुषाब्रवीत् ॥ हेशंभोदर्शयात्मानंकुतोमांत्यज्ययास्यसि ॥ ६१ ॥ इतिक्षिप्त्वाततोंत्राणिमांसमुद्धृत्यसर्वतः ॥ तस्मिन्गतेंकरेणैवकिरातःसहसाक्षि
पत् ॥ ६२ ॥ स्वच्छंचहृदयंकृत्वासाभ्रमत्यांनिमज्जतु ॥ तथैवजलमानीयबिल्वपत्रंत्वरान्वितः ॥ ६३ ॥ पूजयित्वायथान्यायंदंडवत्पतितोभुवि ॥
यदाध्यानस्थितस्तत्रकिरातःशिवसन्निधौ ॥ ६४ ॥ प्रादुर्भूतस्तदारुद्रःप्रमथैःपरिवारितः ॥ कर्पूरगौरोद्युतिमान्कपर्दीचंद्रशेखरः ॥ ६५ ॥ तंगृहीत्वा
करेरुद्रउवाचपरिसांत्वयन् ॥ भोभोवीरमहाप्राज्ञमद्भक्तोसिमहामते ॥ ६६ ॥ वरंवृणीष्वभोभक्तयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ एवमुक्तःसरुद्रेणमहाकालोमुदा
न्वितः॥ ६७ ॥पपातदंडवद्भूमौभक्त्यापरमयायुतः॥ततोरुद्रंबभाषेदंनवरंप्रार्थयाम्यहम्॥६८॥अहंदासोस्मितेरुद्रत्वंमेस्वामीनसंशयः॥एतत्श्लाघ्यतमंलो
केदेहिजन्मनिजन्मनि ॥ ६९ ॥ त्वंमाताचपितात्वंचत्वंबंधुश्चसखाचमे ॥ त्वंगुरुस्त्वंमहामंत्रोमंत्रैर्वेद्योसिसर्वदा ॥ ७० ॥ निष्कामंवाक्यमाकर्ण्यकिरा
तस्यतदाभवः ॥ ददौपार्षदमुख्यत्वंद्वारपालत्वमेवच ॥ ७१ ॥ तदाडमरुनादेननादितंभुवनत्रयम् ॥ भेरीभांकारशब्देनशंखानांनिनदेनच ॥ ७२ ॥
तदादुंदुभयोनेदुःपटहाश्चसहस्रशः ॥ नंदीतंनादमाकर्ण्यविस्मयात्त्वरितोययौ ॥ ७३ ॥ तपोवनंयत्रशिवःस्थितःप्रमथसंवृतः ॥ किरातोहितथादृष्टोनं

दिनाचतदाभृशम् ॥ ७४ ॥ उवाचप्रसृतोवाक्यंसनंदीविस्मयान्वितः ॥ किरातंस्तोतुकामोसौपरमेनसमाधिना ॥ ७५ ॥ इहानीतस्त्वयाशंभुस्त्वंभ
क्तोसिपरंतपः ॥ त्वद्भक्तोहमिहप्राप्तोमांनिवेदयशंकरे ॥ ७६ ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतस्यकिरातस्त्वरयान्वितः ॥ नंदिनंचकरेगृह्यशंकरंसमुपागतः ॥७७ ॥
प्रहस्यभगवान्रुद्रःकिरातंवाक्यमब्रवीत् ॥ ब्रूहिकोसौत्वयानीतोगणानामिहसन्निधौ ॥ ७८ ॥ ॥ किरातउवाच ॥ ॥ त्वद्भक्तोसौतदादेवतवपूजारतोह्य
सौ ॥ प्रत्यहंरत्नमाणिक्यपुष्पैश्चोच्चावचैरिह ॥ ७९ ॥ जीवितेनधनेनापिपूजितोसिनसंशयः ॥ तस्माज्जानीहिभोस्वामिन्नंदिनंभक्तवत्सल ॥ ८० ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ जानाम्यहंमहाभागनंदिनंवैश्यवर्त्तनम् ॥ त्वंमेभक्तःसखाचेतिमहाकालमहामते ॥ ८१ ॥ उपाधिरहितायेचयेनिष्कपटमान
साः ॥ तेप्रियास्तेचमेभक्तास्तेविशिष्टानरोत्तमाः ॥ तावुभौस्वीकृतौतेनपार्षदत्वेनशंभुना ॥ ८२ ॥ ततोविमानानिबहुनितत्रसमागतान्येवमहाप्रभा
णि ॥ किरातवर्येणसवैश्यवर्यउद्धारितस्तेनमहाप्रभेण ॥ ८३ ॥ कैलासलोकमापन्नौविमानैर्वेगवत्तरैः ॥ सारूप्यमेवसंप्राप्तोईश्वरस्यमहात्मनः ॥ ८४ ॥
नीराजितौगिरिजयापुत्रवत्तौगणावुभौ ॥ ८५ ॥ उवाचेदंततोदेवीप्रहस्यगजगामिनी ॥ यथात्वंहिमहादेवतथाचेतौनसंशयः ॥ ८६ ॥ सारूप्येणचगत्या
चहास्यभावैःसुपूजितैः ॥ देव्यास्तद्वचनंश्रुत्वाकिरातोवैश्यएवच ॥ ८७ ॥ सद्यःपराङ्मुखौभूत्वाशंकरस्यचपश्यतः ॥ ऊचतुस्त्वरयायुक्तौगणौरुद्रस्यप
श्यतः ॥ ८८ ॥ उभावप्यनुकंप्यौचभवताहित्रिलोचन ॥ तवद्वारिस्थितौनित्यंभवावस्तेनमोनमः ॥ ८९ ॥ तयोर्भावंसभगवान्विदित्वाप्रहसन्भवः ॥
उवाचपरयाभक्त्याभवतोरस्तुवांछितम् ॥ ९० ॥ ततःप्रभृतिद्वावेतौद्वारपालौबभूवतुः ॥ शिवद्वारिस्थितौदेविमध्याह्नेशिवदर्शिनौ ॥ ९१ ॥ एकोनंदी
महाकालोद्वावेतौशिववल्लभौ ॥ येपापिनोप्यधर्मिष्ठाअंधामूकाश्चपंगवाः ॥ ९२ ॥ कुलहीनादुरात्मानःश्वपचाद्याहिमानवाः ॥ यादृशास्तादृशाश्चान्ये
आराध्यधवलेश्वरम् ॥ ९३ ॥ गतास्तेपिगमिष्यंतिनात्रकार्याविचारणा ॥ अत्रस्नानंचदानंचसांनिध्यंशंकरस्यच ॥ ९४ ॥ साभ्रमत्यांकृतस्नानाधवले
श्वरपूजकाः ॥ तेरुद्रलोकंगच्छंतिनात्रकार्याविचारणा ॥९५॥ अत्रस्नानंचदानंचयेकुर्वंतिनरोत्तमाः ॥ धर्मार्थकामभोगाश्चभुक्त्वायांतिहरालयम् ॥९६॥
चंद्रसूर्योपरागेचापितुःसांवत्सरेदिने ॥ यत्फलंलभतेमर्त्यस्तत्फलंप्राप्नुयाद्ध्रुवम् ॥ ९७ ॥ स्वर्गात्कामदुघादेविनित्यमायातिसर्वथा ॥ आगत्य
तंशिवंदेवंसमभ्यर्च्ययथातथा ॥ ९८ ॥ सागच्छतिसुरश्रेष्ठस्वर्गंप्रतिनसंशयः ॥ तेनदुग्धाभियोगेनलिंगंतद्धवलीकृतम् ॥ ९९ ॥ धवलेश्वरंना
मततःसंजातंभुविसर्वदा ॥ जंतवोत्रसदादेविम्रियंतेकालनोदिताः ॥ तेतेशिवपदंयांतियावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ १०० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाश
त्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेधवलेश्वरमाहात्म्यंनामैकपंचाशद्धिकशततमोऽध्यायः ॥१५१॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थं

साभ्रमत्यास्तटेस्थितम् ॥ बालापइतिविख्यातंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ १ ॥ तपस्विधारितंतीर्थंविबुधानांसमाश्रयम् ॥ तत्रकन्यातपस्तेपेपरमंसुदृढ
व्रता ॥ २ ॥ कन्याकण्वमुनेःसाध्वीरूपेणाप्रतिमाभुवि ॥ बालाबालवतीनामकुमारीब्रह्मचारिणी ॥ ३ ॥ व्रतंचचारसावित्र्यानियमैर्बहुभिर्युता ॥
भर्तामेभास्करोभूयादितिनिश्चित्यभामिनि ॥ ४ ॥ समास्तस्यसमाक्रांतादशसाभ्रमतीतटे ॥ चरंत्यानियमांस्तांस्तान्भक्त्यापरमदुश्चरान् ॥ ५ ॥
तस्यास्तुतेनव्रतेनतपसाव्रतचर्यया ॥ भक्त्याचभगवान्प्रीतःपरयाभक्तिसंपदा ॥ ६ ॥ आजगामाश्रमपदंदेवदेवोदिवाकरः ॥ आस्थायरूपंविप्रर्षेःप्र
विष्टस्तुमहामनाः ॥ ७ ॥ सातंदृष्ट्वोग्रतपसावरिष्ठंब्रह्मवित्तमम् ॥ वानप्रस्थविधानेनपूजयामासतंद्विजम् ॥ ८ ॥ उवाचरविभक्तासाकल्याणीतंतपोध
नम् ॥ भगवन्मुनिशार्दूलकिमाज्ञापयसिप्रभो ॥ ९ ॥ सर्वंतुभ्यंयथाशक्तिदास्यामिस्वतनुंविना ॥ सूर्यभक्तास्मितेपाणिंदास्यामिनकथंचन ॥ १० ॥
व्रतैश्चनियमैश्चापितपोभिश्चतपोधन ॥ सूर्यस्तोषयितव्योमेदेवस्त्रिभुवनेश्वरः ॥ ११ ॥ इत्युक्तवत्यांतस्यांतुस्मयन्निवनिरीक्ष्यताम् ॥ उवाचनियम
स्थांतांसांत्वयन्निवभास्करः ॥ १२ ॥ उग्रंचरसिकल्याणितपःपरमदुष्करम् ॥ यदर्थंचसमारंभस्तवबालेतथैवतत् ॥ १३ ॥ तपसालभ्यतेसर्वंसर्वंतप
सितिष्ठति ॥ देवत्वंप्राप्यतेभद्रेतपसामोक्षएवच ॥ १४ ॥ इमानिपंचसुभगेबदराणिप्रतीच्छमे ॥ दत्त्वासबदराण्यस्यैपचेत्युक्त्वारविर्ययौ ॥ १५ ॥ अपृ
ष्ट्वातांतुकल्याणींब्रह्मरूपीविहायताम् ॥ स्थितोसौनातिदूरेणइंद्रग्रामेमहायशाः ॥ १६ ॥ स्थित्वाजिज्ञासयाभावंतस्याश्चब्राह्मणोरविः ॥ बदराणामुप
वनंकारयामासभास्करः ॥ १७ ॥ ततःसाप्रयताबालाप्रांजलिर्विगतश्रमा ॥ पाकायबदराणांसापावकंसमधिश्रयत् ॥ १८ ॥ अपचत्परमादेविबदरा
णिमहाप्रभा ॥ तस्याःपचंत्याःसुमहान्कालोगाच्चसुरेश्वरि ॥ १९ ॥ भस्मपुंजोमहान्जातोदिनंचक्षयमन्वगात् ॥ हुताशनेनदग्धस्तुमहान्वैकाष्ठसंच
यः ॥ २० ॥ पादौप्रक्षाल्यसापश्चात्पावकेचारुदर्शने ॥ ददाहबदरार्थंचब्राह्मणप्रियकाम्यया ॥ २१ ॥ दग्ध्वादग्ध्वापुनःपादौउपर्याधार्यतेनघे ॥ अथा
स्याःकर्मतद्दृष्ट्वाप्रीतोदेवोदिवाकरः ॥ २२ ॥ ततःसंदर्शयामासकन्यायैरूपमात्मनः ॥ उवाचपरमप्रीतस्तांकन्यांसुदृढव्रताम् ॥ २३ ॥ ॥ सूर्यउवाच ॥
॥ प्रीतोस्मिबालेभक्त्यातेतपसाव्रतचर्यया ॥ यस्मादभिमतः कामोबालेसंपद्यतांतव ॥ २४ ॥ अस्मिंस्तीर्थेतपोयुक्तामद्गृहेत्वंनिवत्स्यसि ॥ इदंच
तीर्थप्रवरंतवनाम्नाचलक्षितम् ॥ २५ ॥ बालापइतिविख्यातंसाभ्रमत्यास्तटेस्थितम् ॥ विख्यातंत्रिषुलोकेषुब्रह्मर्षिभिस्स्तुतंपुरा ॥ २६ ॥ बालातीर्थेनरः
स्नात्वात्रिरात्रमुषितःशुचिः ॥ रक्तादित्यमुखंदृष्ट्वासूर्यस्योदयनंप्रति ॥ २७ ॥ सूर्यलोकमवाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ सूर्यवारेथसंक्रांतौसप्तम्यां
तुविशेषतः ॥ २८ ॥ विषुवत्ययनेचापिचंद्रसूर्यग्रहेपिच ॥ स्नात्वासंतर्पयेद्देवान्पितॄनथपितामहान् ॥ २९ ॥ गुडधेनुंततोदद्याद्ब्राह्मणेभ्योगुडोदन

म् ॥ करवीरैर्जपापुष्पैररक्तादित्यप्रपूजनम् ॥ ३० ॥ येकुर्वंतिनरास्तेवैसूर्यलोकेवसंतिवै ॥ रक्तांधेनुंनरोदद्यादेकंचैवधुरंधरम् ॥ ३१ ॥ सयज्ञफ
लमाप्नोतिननरोनिरयंव्रजेत् ॥ व्याधितोमुच्यतेरोगात्बद्धोमुच्येतबंधनात् ॥ तीर्थेस्मिन्पिंडदानेनतृप्तिंयांतिपितामहाः ॥ ३२ ॥ ॥ महादेवउवा
च ॥ ॥ तथान्यदपिमाहात्म्यंतीर्थस्यास्यतपोधने ॥ श्रूयतांयत्पुरावृत्तंव्यासेनकथितंमहत् ॥ ३३ ॥ पुरात्रमहिषोवृद्धोजरयाजर्जरीकृतः ॥ अशक्तोभा
रमुद्वोढुंसार्थवाहस्तमत्यजत् ॥ ३४ ॥ सनिदाघेजलंपातुंजगामचमहानदीम् ॥ दैवात्पंकेनिमग्नोसौततोमृत्युवशंगतः ॥ ३५ ॥ प्लावितास्थि
जलेपुण्येतीर्थस्यास्यप्रभावतः ॥ कान्यकुञ्जेश्वरसुतोराजाजातिस्मरोभवत् ॥ ३६ ॥ संस्मृत्यचस्ववृत्तांतंप्रभावंतीर्थजंमहत् ॥ आगत्यतज्जले
स्नात्वाददौदानान्यनेकशः ॥ ३७ ॥ सतत्रस्थापयामासदेवदेवंमहेश्वरम् ॥ अत्रतीर्थेनरःस्नात्वासंपूज्यमहिषेश्वरम् ॥ ३८ ॥ रक्तादित्यमुखंदृ
ष्ट्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ साभ्रमत्युदकंयत्रपूर्वतःपश्चिमंव्रजेत् ॥ ३९ ॥ प्रयागादपितत्पुण्यंसर्वकामप्रदंमहत् ॥ दत्तंद्विजेंद्रेषुहुतंयदग्नौश्राद्धंकृतंजा
प्यमिहाक्षयंस्यात् ॥ ४० ॥ गोभूतिलाःकांचनवस्त्रधान्यंशय्यासनंवाहनछत्रदानम् ॥ यंयंवांछयतेकामंतंतंप्राप्नोतिमानवः ॥ ४१ ॥ श्रीमहेशप्र
सादाच्चतीर्थस्यास्यप्रभावतः ॥ बालापेंद्रंइदंतीर्थंपुण्यपापहरंसदा ॥ ४२ ॥ यंदृष्ट्वामुनयःसर्वेवीतरागाःसदैवतु ॥ यत्रमाहिषनामेतिश्वेताख्यंपु
ण्यदंमहत् ॥ ४३ ॥ यत्रस्नात्वातुदेवेशिपुनर्जन्मनविद्यते ॥ गोदावर्यांकृतेस्नानेयत्फलंलभतेनरः ॥ ४४ ॥ तत्फलंलभतेदेविअत्रतीर्थेनसंश
यः ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेबालापेंद्रंतीर्थनामद्विपंचाशदधिकशततमोध्यायः ॥ १५२ ॥ छ ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अन्यत्तीर्थंप्रवक्ष्यामिदुर्द्धर्षेश्वरमुत्तमम् ॥ यस्यस्मरणमात्रेणपापोपिपुण्यवान्भवेत् ॥ १ ॥ वृत्तेदेवासुरेयुद्धेदैत्येचनिधनंगते ॥
दुर्धर्षंचव्रतंकृत्वायत्रभार्गवनंदनः ॥ २ ॥ समाराध्यमहादेवंदुर्द्धर्षंलोककारणम् ॥ मृतसंजीवनीमापयत्रविद्यांहित्र्यंबकात् ॥ ३ ॥ दैत्यार्थमुशनस्ती
र्थंविख्यातंजगतीतले ॥ काव्यतीर्थेकृतस्नानःपूज्यदेवंमहेश्वरम् ॥ ४ ॥ दुर्द्धर्षेश्वरसंज्ञंवैसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ अत्रवृत्तंतुश्रोतव्यंत्वयाचनगनंदिनि
॥ ५ ॥ पुरायदाभवद्युद्धंवृत्रवासवयोरिह ॥ तदासुरैर्जितादेवामघवान्वैसुरेश्वरः ॥ किंकर्त्तव्यमितिध्यात्वागतोसौतंगुरुंप्रति ॥ ६ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ अस्मा
कंत्वंगुरुःसाक्षाद्देवानांपालकःसदा ॥ ऋषीणांत्वंवरःश्रीमान्कृपांकुरुदयानिधे ॥ ७ ॥ वृत्रेणनिर्जितोहंचक्वगच्छामिचसुव्रत ॥ ८ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥
शृणुदेवेंद्रवक्ष्यामियेनत्वंहिसदासुखी ॥ ममवाक्यंकुरुष्वैवयदीच्छेच्छुभमात्मनः ॥ ९ ॥ साभ्रमत्यांतदागच्छतत्रगत्वासुखीभव ॥ दुर्द्धराख्योयत्रदेवो
नित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ १० ॥ ददातिवांछितान्कामान्सत्यंसत्यंसुरेश्वर ॥ गुरोर्वचनमाकर्ण्यसगतस्तांनदींप्रति ॥ ११ ॥ तत्रस्नात्वातुदेवेशोमहेशंतम

पूजयत् ॥ स्नानाच्चपूजनादेवसंतुष्टःश्रीमहेश्वरः ॥ १२ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ यंयंप्रार्थयसेनित्यंतत्सर्वंहिददाम्यहम् ॥ श्रुत्वावाक्यंतुदेवेशो
ह्युवाचपरमंवचः ॥ १३ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ त्वंनाथःसर्वलोकानांत्वमेवकारणंपदम् ॥ त्वंहिविश्वेश्वरोदेवोसर्वदालक्ष्यसेमया ॥ १४ ॥ यदित्वंमे
प्रसन्नोसिविश्वेश्वरसुरेश्वर ॥ वृत्रंहनमहादेवएषकामोमहान्मम ॥ १५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ तववाक्यात्तुदेवेशवृत्रोसौनिहतोमया ॥ मयायद्दीयते
शस्त्रंतद्गृह्णीष्वसुरेश्वर ॥ १६ ॥ तेनैवचासुयोगेनहनिष्यासिनसंशयः ॥ १७ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ किमस्त्रंवदविश्वेशयेनवृत्रंहिहन्म्यहम् ॥ वज्रादप्यधिकं
किंत्तन्निर्मितंतुत्वयाकदा ॥ १८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इदंपाशुपतंह्यस्त्रंनिर्मितंतुमयापुरा ॥ नदत्तंकस्यचिच्छक्रतवार्थेरक्षितंमया ॥ १९ ॥
अत्रस्नातंत्वयादेवपूजनंवैत्वयाकृतम् ॥ अतस्त्वंगृह्णमेशस्त्रंयेनवृत्रंहनिष्यसि ॥ २० ॥ श्रीमहेशप्रसादाच्चप्राप्तंमघवताततः ॥ तेनपाशुपतास्त्रेणहतो
वृत्रोमहाबलः ॥ २१ ॥ तत्सर्वमत्रसंजातंदुर्द्धर्षेशप्रसादतः ॥ स्नानमात्रात्तुदेवेशिपूजनादेवसांप्रतम् ॥ २२ ॥ तीर्थप्रभावात्संप्राप्तंसत्यंसत्यंवरानने ॥
एवंज्ञात्वातुदेवेशितत्रवैस्नानमाचरेत् ॥ दर्शनंतुमहेशस्यसर्वपापप्रणाशनम् ॥ २३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडे
दुर्द्धर्षेश्वरमाहात्म्यंनामत्रिपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५३ ॥ साभ्रमत्यास्तटेगुप्तंतीर्थंपरमपावनम् ॥ खड्गधारमितिख्यातंकलौगुप्तंभविष्य
ति ॥ १ ॥ यत्रप्रसंगतःस्नात्वापीत्वावापोयदृच्छया ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोरुद्रलोकेमहीयते ॥ २ ॥ यत्रसाभ्रमतीपुण्याकश्यपानुगतासती ॥ रुद्रेण
हिजटाजूटेधृतापातालगामिनः ॥ ३ ॥ खड्गधारेतिवैनाम्नारुद्रस्तत्रैवसंस्थितः ॥ यत्रस्नात्वादिवंयाताःपापिनोपिसुरेश्वरि ॥ ४ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममि
तिहासंपुरातनम् ॥ किरातेनकृतंयच्चव्रतंपरमदुष्करम् ॥ ५ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ किंनामवैकिरातोभूत्किंतेनव्रतमाहितम् ॥ तत्सर्वंश्रोतुमि
च्छामियथातथ्येनकथ्यताम् ॥ ६ ॥ नह्यन्योविद्यतेलोकेत्वांविनावदतांवरः ॥ तस्मात्कथयभोदेवसर्वंशुश्रूषणेहितम् ॥ ७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥
आसीत्पुरामहारौद्रश्चंडोनामदुरात्मवान् ॥ क्रूरःशठोनैष्कृतिकोभूतानांचभयावहः ॥ ८ ॥ जालेनमत्स्यान्दुष्टात्माघातयत्यनिशंततः ॥ भ
ल्लैर्मृगान्श्वापदांश्चकृष्णसारान्सशल्लकान् ॥ ९ ॥ खगान्नानाविधांश्चैवविध्वाकांश्चित्प्रपातयेत् ॥ पक्षिणोघातयन्क्रुद्धोबर्हिणश्चविशेषतः ॥ १० ॥ लु
ब्धकोहिमहापापोदुष्टोदुष्टजनप्रियः ॥ भार्यातथाविधातस्यपुंश्चलीचमहामया ॥ ११ ॥ एवंविहरतस्तस्यबहुकालोव्यवर्त्तत ॥ एकदानिशिपापीयान्
श्रीवृक्षोपरिसंस्थितः ॥ १२ ॥ कोलंहंतुंधनुःपाणिःशरंसंयोज्यकार्मुके ॥ एवंनिशागतातस्यजाग्रतोनिमिषस्यहि ॥ माघमासेसितायांवैचतुर्दश्यांनगा
त्मजे ॥ १३ ॥ श्रीवृक्षपत्राणिबहूनितत्रसंच्छेदयामासरुषान्वितोपि ॥ श्रीवृक्षमूलेपरिवर्त्तमानंलिंगंचतस्योपरितानिपेतुः ॥ १४ ॥ श्रीवृक्षपर्णानिचदैव

योगात्जातंचसर्वंशिवपूजनंतत् ॥ १५ ॥ गंडूषकारिणातेनस्नपनंचमहत्कृतम् ॥ अज्ञानिनाचतेनैवपुष्कसेनदुरात्मना ॥ १६ ॥ माघमासेसितेपक्षेच
तुर्दश्यांविधूदये ॥ पुष्कसोहिदुराचारोनिष्पन्नोगतकल्मषः ॥ १७ ॥ तस्यभार्याप्रचंडाचआगतातस्यसन्निधौ ॥ निराशाचनिराहारायत्रासौपुष्कसः
स्थितः ॥१८॥ नप्राप्तःशूकरस्तेनमृगोपिमहिषोपिवा ॥ अशनार्थंचतस्यैवअन्नमादायभामिनी ॥१९॥ तेनदृष्टाप्रचंडासाआयांतीक्रूरलोचना ॥ सातस्य
भार्यानद्यांवैजलमध्येपपातह ॥ २० ॥ तावत्तयोक्तश्चंडात्माएहिशीघ्रंचभक्षय ॥ समानीतंत्वदर्थंचमत्स्यमांसंमयाधुना ॥ २१ ॥ कृतंकिंमूढपूर्वेद्युर्मांसं
पार्श्वेनदृश्यते ॥ नाशितंचत्वयामूढकुटुंबंलंघतेतव ॥ २२ ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंचंडायाश्चंडरूपवान् ॥ शिवरात्र्युपवासेनरात्रौजागरणेनच ॥ २३ ॥
शुद्धांतःकरणोजातःस्नातुंनद्यांशुचिव्रतः ॥ यावत्स्नातिसदुष्टात्मातावत्श्वातत्रचागतः ॥ २४ ॥ शुनातदाभक्षितंचसर्वंमांसंसुरेश्वरि ॥ चंडाप्रकुपि
तातंचश्वानंहंतुमुपस्थिता ॥ २५ ॥ निवारिताहिचंडेनचंडाप्रकुपितातदा ॥ नहंतव्यस्त्वयाचैषकिमनेनाशुभंकृतम् ॥ २६ ॥ तयोक्तंभ
क्षितंचान्नंअनेनैवदुरात्मना ॥ किंत्वंभक्षयितामूढभविताद्यबुभुक्षितः ॥ २७ ॥ ॥ पुष्कसउवाच ॥ ॥ यच्छुनाभक्षितंचान्नंतेनाहंपरितो
षितः ॥ किमनेनशरीरेणनश्वरेणगतायुषा ॥२८॥ येपुष्यंतिशरीरंवैसर्वभावेनभामिनि ॥ मूढास्तेपापिनोज्ञेयालोकद्वयबहिष्कृताः ॥ २९ ॥ तस्मान्मानं
परित्यज्यकामंचापिदुरात्मताम् ॥ स्वस्थाभावविमर्शेनतत्वबुध्यास्थिराभव ॥ ३० ॥ अहमेतच्छरीरंवैखङ्गधारव्रतेनच ॥ त्यक्ष्याम्यद्यवरारोहेकिंचि
रंजीवनेनमे ॥३१॥ इत्युक्त्वाखङ्गमाकृष्ययावच्छिनत्तिकंस्वकम्॥ आगताश्चगणास्तावद्बहवःशिवनोदिताः॥३२॥ विमानानिबहून्यत्रआगतानितदंतिके ॥
दृष्ट्वासचैवतान्येवंविमानानिगणांस्तथा ॥ ३३ ॥ उवाचपरयाभक्त्यापुष्कसोपिचतान्प्रति ॥ कस्मात्समागतायूयंसर्वेरुद्राक्षधारिणः ॥ ३४ ॥ सर्वे
स्फटिकसंकाशाःसर्वेचंद्रार्द्धशेखराः ॥ कपर्दिनश्चर्मपरीतवाससोभुजंगभोगैःकृतहारभूषणाः ॥ ३५ ॥ श्रियान्वितारुद्रसमानवीर्यायथातथंभोवदतो
चितंमम ॥ पुष्कसेनतदापृष्टाऊचुस्तेरुद्रपार्षदाः ॥ ३६ ॥ ॥ गणाऊचुः ॥ ॥ प्रेषितास्मोवयंचंडशिवेनपरमेष्ठिना ॥ आगच्छत्वरितोभूत्वास
स्त्रीकोयानमारुह ॥ ३७ ॥ लिंगार्चनंकृतंयच्चत्वयारात्रौशिवस्यच ॥ तेनकर्मविपाकेनप्राप्तोसिपरमांगतिम् ॥ ३८ ॥ तथोक्तोवीरभद्रेणउवाचप्रहस
न्निव ॥ किंमयासुकृतंचीर्णंपापिनापुष्कसेनहि ॥ ३९ ॥ मृगयारसिकेनैवमूढेनचदुरात्मना ॥ पापाचारोह्यहंनित्यंकथंस्वर्गेवसाम्यहम् ॥ ४० ॥
कथंलिंगार्चनंचाद्यकृतमस्तितदुच्यताम् ॥ परंकौतुकमापन्नःपृच्छामिकृपयावद ॥ ४१ ॥ ॥ वीरभद्रउवाच ॥ ॥ देवदेवोमहादेवोयोगंगाधरसंज्ञकः ॥
परितुष्टोद्यतेचंडसभार्यस्यउमापतिः ॥ ४२ ॥ प्रासंगिकंत्वयाचाद्यकृतमर्चनमेवच ॥ कोलंनिरीक्षमाणेनबिल्वपत्राणिचैवहि ॥ ४३ ॥ छेदिता

नित्वयाचंडपतितानितदैवाहि ॥ लिंगस्यमस्तकेतानितेनत्वंसुकृतीप्रभो ॥ ४४ ॥ तवैवंजागरोजातोमहावृक्षोपरिध्रुवम् ॥ तेनैवजागरे
णैवतुतोषजगदीश्वरः ॥ ४५ ॥ छलेनैवमहाभागकोलसंदर्शनेनाहि ॥ शिवरात्रिदिनंव्याधप्रसंगेनाप्युपोषितम् ॥ ४६ ॥ तेनोपवासेनचजागरेणतुष्टोह्य
सौदेववरोमहात्मा ॥ तवप्रसादायमहानुभावोददातिसर्वान्वरदोवरांश्च ॥ ४७ ॥ एवमुक्तस्तदातेनवीरभद्रेणधीमता ॥ पुष्कसोपिविमानाग्र्यमारुरोहचप
श्यताम् ॥ ४८ ॥ गणानांदेवतानांचसर्वेषांप्राणिनामपि ॥ तदादुंदुभयोनेदुर्भेरीतूर्याण्यनेकशः ॥ ४९ ॥ वीणावेणुमृदंगानिलास्यनाट्ययुता
निच ॥ जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ५० ॥ चामरैर्वीज्यमानोहिछत्रैश्चविविधैरपि ॥ महोत्सवेनमहताह्यानीतःशिवसन्निधौ ॥ ५१ ॥ पुष्क
सोपितदाप्राप्तस्तीर्थस्नानाशिवार्चनात् ॥ किंपुनःश्रद्धयाभक्त्याशिवायपरमात्माने ॥ ५२ ॥ पुष्पादिकंफलंगंधंतांबूलाक्षतमेवच ॥ येप्रयच्छंतिलोके
स्मिंस्तेरुद्रानात्रसंशयः ॥ ५३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तदाप्रभृतितत्तीर्थंखड्गधारेतिविश्रुतम् ॥ एतत्तीर्थंकलौगुप्तंभविष्यतिसुरेश्वरि ॥ ५४ ॥
माघमासेथवैशाखेकार्तिक्यांचविशेषतः ॥ स्नानंयेचप्रकुर्वंतिमुक्तास्तेनगनंदिनि ॥ ५५ ॥ वसिष्ठोवामदेवश्चभरद्वाजोथगौतमः ॥ स्नानार्थंवैसमायांति
देवंद्रष्टुंपिनाकिनम् ॥ ५६ ॥ त्रियुगेवर्त्ततेलिंगंकलौनैवतुपार्वति ॥ विश्वामित्रेणऋषिणादत्तशापोह्यहंतदा ॥ ५७ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कथं
शापस्तुऋषिणादत्तश्चैवसुरेश्वर ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामित्वत्तोदेवनसंशयः ॥ ५८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ एकस्मिन्समयेदेविविश्वामित्रोमहातपाः ॥
आगतःखड्गधारेस्मिंस्तीर्थेवैपरमाद्भुते ॥ ५९ ॥ साभ्रमत्यांकृतस्नानोदर्शनंकृतवान्मम ॥ तत्रातिष्ठतिनित्यंवैपूजांकुर्वन्ननेकधा ॥ ६० ॥ तत्रकोपिम
हादुष्टःकौलिकःपापरूपधृक् ॥ मांसंदत्तंतदातेनशिवस्योपरिभामिनि ॥ ६१ ॥ दृष्ट्वातदापिमांसंचविश्वामित्रोथवैपुनः ॥ अब्रवीच्चतदातत्रदु
ष्कृतंपापिनाकृतम् ॥ ६२ ॥ नदत्तस्तस्यदंडोहिशर्वेणपरमात्मना ॥ तस्मादहंहिनिश्चित्यशापंदास्येनसंशयः ॥ ६३ ॥ विचार्यैवंतदा
तेनशप्तोहंदेविवैतदा ॥ ६४ ॥ अस्मिन्कलियुगेघोरेगुप्तस्त्वंभवसर्वथा ॥ इतिदत्वाथवैशापंगतवान्मुनिसत्तमः ॥ ६५ ॥ तदाप्रभृतिभोदेविगुप्तोहं
ऋषिशापतः ॥ ममस्थानेविशेषेणपूजनंकुरुतेयदि ॥ ६६ ॥ तेषांहिदुरितंयच्चनश्यतेतत्क्षणादपि ॥ मृन्मयींमामकींमूर्तिंकृत्वायेपूजयंतिवै ॥ ६७ ॥
अत्रस्थानेविशेषेणमामकेतुवसंतिहि ॥ खड्गधारेश्वरइतिनाम्नाख्यातःकलौयुगे ॥ ६८ ॥ कृतेवैमंदिरंनामत्रेतायांगौरवःस्मृतः ॥ द्वापरेविश्ववि
ख्यातःकलौखड्गेश्वरःस्मृतः ॥ ६९ ॥ दक्षिणंभागमाश्रित्यममस्थानंसुरेश्वरि ॥ इतिज्ञात्वातुतत्रैवकृत्वामूर्तिंसदाबुधः ॥ ७० ॥ पूजनंकुरुतेनि
त्यंवांछितंफलमाप्नुयात् ॥ धर्मार्थकाममोक्षांश्चलभतेमानवोभुवि ॥ ७१ ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंतथावैचंदनादिकम् ॥ येपश्यंतिहिदेवेशिलोकनाथमहे

श्वरि ॥ नदुःखंतुभवेत्तेषांसत्यंसत्यंवरानने ॥ ७२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांउत्तरखंडेखड्गधारेश्वरमाहात्म्यंनामचतु
ष्पंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ खड्गधाराद्दक्षिणतस्तीर्थंपरमपावनम् ॥ दुग्धेश्वरमितिप्रोक्तंसर्वपापप्रणाशनम्
॥ १ ॥ यस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वादुग्धेश्वरंहरम् ॥ पुमान्सद्योविमुच्येतदुःखात्पापसमुद्भवात् ॥ २ ॥ दधीचिनातपस्तप्तंसाभ्रमत्यास्तटेशुभे ॥
चन्द्रभागामहत्पुण्यंगंगायासंगतायतः ॥ ३ ॥ तत्रस्नानंचदानंचजपःपूजातपस्तथा ॥ सर्वमक्षयतांयातिदुग्धतीर्थप्रभावतः ॥ ४ ॥ ॥ पार्व
त्युवाच ॥ ॥ दुग्धेश्वरसमुत्पत्तिंश्रोतुमिच्छामिवैप्रभो ॥ महिमादुग्धतीर्थस्यकथ्यतांचसुरेश्वर ॥ ५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पुरादेवा
सुरेयुद्धेदैत्यैर्देवाःपराजिताः ॥ पलायनपराभूत्वादधीचाश्रममागताः ॥ ६ ॥ मुक्त्वातत्रायुधान्येवगतादेवादिशोदश ॥ पश्चात्कोलाहलंश्रुत्वाद
धीचोदैत्यसंभवम् ॥ ७ ॥ पीतवांस्तानिशस्त्राणिजलेनाप्लाव्यभार्गवः ॥ कालेनतेसुराःसर्वेअस्त्राण्यादातुमुत्सुकाः ॥ ८ ॥ गुरुणासहिताःसर्वेप
रस्परमुदान्विताः ॥ नकुलैःसहसर्पाश्चक्रीडंतेतेपरस्परम् ॥ ९ ॥ एवंविधान्यनेकानिसाश्चर्याणितदाश्रमे ॥ पश्यंतोविबुधाःसर्वेविस्मयंपरमंगताः ॥ १० ॥
ददृशुस्तेमुनिवरंआसनोपरिसंस्थितम् ॥ यत्रसाभ्रमतीपुण्यामिलिताचंद्रभागया ॥ ११ ॥ वर्चसापरमेणैवभ्राजमानंयथारविम् ॥ विभावसुद्वितीयंचसुव
र्चाभार्ययासह ॥ १२ ॥ यथाब्रह्माहिसावित्र्यातथासौमुनिसत्तमः ॥ दृष्टःसुरवरैःसर्वैःप्रणिपातपुरःसरम् ॥ १३ ॥ ऊचिरेतंतदादेवाबृहस्पतिपुरो
गमाः ॥ त्वंदातात्रिषुलोकेषुविदितःपूर्वमेवच ॥ १४ ॥ याच्ञार्थंचवयंसर्वेत्वत्सकाशंसमागताः ॥ भयभीतावयंसर्वेऽस्त्राणिनोदातुमर्हसि ॥ १५ ॥
इत्युक्तोमुनिवर्योसौदेवानाहमहामतिः ॥ पीतानितानिभोदेवाजलेनाप्लाव्यमंत्रतः ॥ १६ ॥ ततोदेवाब्रुवन्विप्रंदैत्यानांनिधनायच ॥ देह्यस्थीनित्वरावि
प्रदत्तानीतिद्विजोवदत् ॥ १७ ॥ इत्युक्त्वातान्स्वपत्नींसप्रेषयामासचाश्रमम् ॥ तदोवाचद्विजोहृष्टोदेवान्स्मित्वामहामतिः ॥ १८ ॥ पीतानिता
निभोदेवागृह्णीध्वंचयथातथम् ॥ इत्युक्त्वाचद्विजोदेवियोगमास्थाययोगवित् ॥ १९ ॥ ततोब्रुवन्सुराविप्रंस्मयंतंछलयागिरा ॥ त्वयिजीवतिभोब्रह्मन्कुतो
स्थीनिलभामहे ॥ २० ॥ प्रहस्योवाचविप्रर्षिस्तिष्ठध्वंक्षणमेकतः ॥ स्वयमेवचभोदेवास्त्यक्ष्याम्यद्यकलेवरम् ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वासद्विजोदेवियोगमा
स्थाययोगवित् ॥ ब्रह्मलोकंगतःसद्योयतोनावर्त्ततेपुनः ॥ २२ ॥ ततःसर्वेसुरास्तत्रदृष्ट्वातंविलयंगतम् ॥ चिंतयंतःसुरगणाःकथंचविशसामहे ॥ २३ ॥
सुरभिंचाह्वयामासतामुवाचशचीपतिः ॥ कलेवरंद्विजेंद्रस्यलिहत्वंवचसामम ॥ २४ ॥ तथेतिचवचोमत्वातत्क्षणादेवलिह्यतत् ॥ निर्मांसंचकृतं
सद्यस्तयाधेन्वाकलेवरम् ॥ २५ ॥ जगृहुस्तानिचास्थीनिचक्रुःशस्त्राणिवैसुराः ॥ तस्यवंशोद्भवंत्वस्त्रमासीद्ब्रह्मशिरस्तथा ॥ २६ ॥ शस्त्राण्यस्त्राणि

कृत्वातेमहाबलपराक्रमाः ॥ ययुर्देवास्त्वरायुक्तावृत्रघातनतत्पराः ॥ २७ ॥ ततःसुवर्चातुदधीचपत्नीसंप्रेषितायासुरकार्यसिद्धये ॥ विलोकयामाससमे
त्यतत्रमृतंपतिंदेहमथोविशस्तम् ॥ २८ ॥ ज्ञात्वातुतत्सर्वमथोसुराणांकृत्यंतदानींचचुकोपसाध्वी ॥ ददौतदाशापमतीवरुष्टातदासुवर्चाऋषि
वर्यपत्नी ॥ २९ ॥ अहोसुरादुष्टतराश्चसर्वेह्यनेकशप्ताश्चतथैवलुब्धाः ॥ तस्माच्चुसर्वेह्यप्रजाभवंतुसेंद्राःसुराद्यप्रभृतीत्युवाच ॥ ३० ॥ एवंशापंददौते
षांसुराणांसातपस्विनी ॥ उपविश्याश्वत्थमूलेसाभ्रमत्यास्तटेस्थिता ॥ ३१ ॥ सगर्भासासतीसाध्वीस्वोदरंविददारह ॥ निर्गतोजठराद्गर्भोदधीचस्यमहा
त्मनः ॥ ३२ ॥ साक्षाद्रुद्रावतारोसौपिप्पलादोमहाप्रभुः ॥ प्रहस्यजननीगर्भंउवाचवचनंमहत् ॥ ३३ ॥ सुवर्चातंपिप्पलादंचिरंतिष्ठास्यसन्निधौ ॥ अश्वत्थ
स्यमहाभागसर्वेषांशुभदोभव ॥ ३४ ॥ तथैवभाषमाणासासुवर्चातनयंप्रति ॥ पतिंप्रत्यगमत्साध्वीपरमेनसमाधिना ॥ ३५ ॥ एवंदधीचपत्नीसापतिना
स्वर्गमास्थिता ॥ तेदेवाःकृतशस्त्रास्त्रादैत्यान्प्रतिसमुत्सुकाः ॥ ३६ ॥ आजग्मुश्चेंद्रमुख्याश्चमहाबलपराक्रमाः ॥ कामधेनुःप्रसुस्रावययौयत्राद्विजःक्ष
यम् ॥ ३७ ॥ मुनेःप्रभावतोदुग्धंलिंगरूपंव्यजायत ॥ दुग्धेश्वरमितिख्यातंदेविसाभ्रमतीतटे ॥ ३८ ॥ तदाप्रभृतितीर्थंहितन्नाम्नाप्रथितंभुवि ॥ अतुलंय
स्यमाहात्म्यंश्रवणात्पातकापहम् ॥ ३९ ॥ येशृण्वंतिनराभक्त्या[1]दुग्धेश्वरसमुद्भवम् ॥ तेपिपापविनिर्मुक्तायांतिरुद्रपदंमहत् ॥ ४० ॥ इति श्रीपाद्मे
महापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेदुग्धेश्वरमाहात्म्यंनामपंचपचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दुग्धे
श्वरस्यपूर्वेतुतीर्थंपरमपावनम् ॥ चंद्रभागेतिवैनाम्नानदीयत्रतुसंगता ॥ १ ॥ तत्रचंद्रेश्वरोदेवोनित्यंतिष्ठतिपुण्यदः ॥ योहरःसर्वदाव्यापीलोकानांसुखदोम
हान् ॥ २ ॥ अत्रस्नानंप्रकुर्वंतिध्यानंकुर्वंतिनित्यशः ॥ तत्फलंप्राप्नुयुस्तेवैसाभ्रमत्यांशिवार्चनात् ॥ ३ ॥ सोमेनात्रतपस्तप्तंकालंबहुतरंकिल ॥
तस्माच्चन्द्रेश्वरोनामस्थापितोवैमहेश्वरः ॥ ४ ॥ शुक्रेणापितपस्तप्तंचन्द्रभागासमीपतः ॥ अतस्तीर्थाधिकंतीर्थंपावनंसर्वदाभुवि ॥ ५ ॥ क
लौगुप्तंतुऋषिणाकारितंवैसुरेश्वरि ॥ यत्रहेममयंलिंगंदृश्यतेनात्रसंशयः ॥ ६ ॥ अत्रस्नात्वाचपीत्वाचकृत्वावैशिवपूजनम् ॥ येनराःसंगमिष्यंति
धर्मानर्थांल्लभंतिते ॥ ७ ॥ वृषोत्सर्गादिकंकर्मयेकुर्वंतिविशेषतः ॥ भुक्त्वास्वर्गपदंतेवैपश्चाद्यांतिहरालयम् ॥ ८ ॥ स्नानार्थंप्रत्यहंदेविचंद्रभा
गासमीपतः ॥ आगमिष्यंतियेलोकास्तेज्ञेयाःपुण्यभागिनः ॥ ९ ॥ गत्वापरतटेयेवैह्यर्चयंतिचतंशिवम् ॥ चंद्रेश्वरेतिनामानंश्रीहरंपापकृंतनम् ॥
॥ १० ॥ अत्रगत्वाविशेषेणरुद्रजाप्यादिकंतथा ॥ येकुर्वंतिनरश्रेष्ठास्तेज्ञेयाःशिवरूपिणः ॥ ११ ॥ सर्वदातुसुरश्रेष्ठेयत्रस्नानंप्रकुर्वते ॥ तेन

---

[1] दुग्धेश्वरंमहच्छुभमितिपाठः ।

राविष्णुरूपाणिविज्ञेयानात्रसंशयः ॥ १२ ॥ येत्रश्राद्धंप्रकुर्वंतितिलपिंडेनवापुनः ॥ तेपिविष्णुपदंयांतिपिंडदानप्रभावतः ॥ १३ ॥ अत्रदानं
प्रकर्त्तव्यंस्नानंवैविधिपूर्वकम् ॥ यत्रस्नात्वातुमुच्यंतेब्रह्महत्यादिकिल्बिषात् ॥ १४ ॥ तटेस्मिन्येविशेषेणवटंचारोपयंतिते ॥ मृताःशिवपदं
यांतियावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ १५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमा०चंद्रेश्वरचंद्रभागामहिमानामषट्पंचाशदधिकशत
तमोऽध्यायः ॥ १५६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दुग्धेश्वरसमीपेतुतीर्थंचातिपावनम् ॥ रम्यंतत्पिप्पलादस्यनाम्नावैप्रथितंभु
वि ॥१॥ यत्रकृत्वातपःपूर्वंमातुर्वचनतोमुनिः ॥ उत्पादयामासकृत्यांवडवानलसम्मिताम् ॥ २ ॥ पितुरानृण्यमन्विच्छन्दधीचस्यमहात्मनः ॥ तत्रस्ना
त्वाचपीत्वाचब्रह्महत्यांव्यपोहतिं ॥ ३ ॥ साभ्रमत्यास्तटेगुप्तंपिप्पलादंसुरेश्वरम् ॥ तत्रस्नात्वातुभोदेविमुक्तिभागीभवेन्नरः ॥ ४ ॥ आरोपणंपिप्पलानां
कर्त्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ कृतेसतिमहादेविमुच्यतेकर्मबंधनात् ॥ ५ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ किमर्थंसातुकृत्यावैउत्पन्नातांनिबोधय ॥ तयावैकृत्य
यापूर्वंकिंकृतंवदमेप्रभो ॥ ६ ॥ येनपुत्रेणसानीतापितुरानृण्यकारणात् ॥ ७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दाधीचोऋषिवर्योसौह्यागतस्तपकार
णात् ॥ अत्रतेनमहत्तप्तमृषिणापरमात्मना ॥ ८ ॥ तत्रकोलासुरोनामविघ्नार्थंवैसमागतः ॥ तेनविघ्नंबहुतरंकृतंवैनात्रसंशयः ॥ ९ ॥ तद्दृष्टंतुसुपुत्रेणक
होडेनचधीमता ॥ कृत्याह्युत्पादितातत्रहननार्थंसुरेश्वरि ॥ १०॥ तयावैनिहतोदैत्यःकोलोनाममहासुरः ॥ तस्मात्तीर्थंमहज्जातंकलौगुप्तंतुपार्वति॥११॥
॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेपिप्पलादतीर्थंनामसप्तपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५७ ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पिप्पलादात्ततस्तीर्थंपिचुमंदार्कमुत्तमम् ॥ तीर्थंसाभ्रमतीतीरेव्याधिदौर्गंध्यनाशनम् ॥ १ ॥ पुराकोलाहलेयुद्धेदानवै
र्निर्जिताःसुराः ॥ वृक्षेषुविविशुस्तत्रसूक्ष्माःप्राणपरीप्सया ॥ २ ॥ तत्रबिल्वेस्थितःशंभुरश्वत्थेहरिरव्ययः ॥ शिरीषेभूत्सहस्राक्षोनिंबेदेवःप्रभाकरः ॥ ३ ॥
एवमादियथायोग्यंवृक्षेषुविबुधास्तथा ॥ यावत्कोलाहलोदैत्योविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ ४ ॥ हतोमहाहवेतावत्स्थितास्तेवृक्षमाश्रिताः ॥ येनयेनाहियो
वृक्षोविबुधेनसमाश्रितः ॥ ५ ॥ सतुतन्मयतांयातस्तस्मात्तंनविनाशयेत् ॥ इतिसूर्य्यस्यविश्रामात्पिचुमंदार्कमुत्तमम् ॥ ६ ॥ तीर्थंरोगहरंस्नानात्साभ्र
मत्यास्तटेभवत् ॥ अत्रगत्वाविशेषेणतंरविंयादिपूजयेत् ॥ ७ ॥ पूजयित्वासुरश्रेष्ठंलभतेवांछितंफलम् ॥ अत्रद्वादशनामानिगत्वायेवैपठंतिच ॥ ८ ॥
तेनराःपुण्यकर्माणोयावज्जीवंनसंशयः ॥ आदित्यंभास्करंभानुंरविंविश्वप्रकाशकम् ॥ ९ ॥ तीक्ष्णांशुंचैवमार्तंडंसूर्यंचैवप्रभाकरम् ॥ विभावसुंसहस्रा
क्षंतथापूषणमेवच ॥ १० ॥ एवंद्वादशनामानियःपठेत्प्रयतःसुधीः ॥ धनंवैपुत्रपौत्रांश्चलभतेनगनंदिनि ॥११॥ एकैकंनामआश्रित्ययोर्चयेतनरोभुवि ॥

सप्तजन्मभवेद्विप्रोधनाढ्योवेदपारगः ॥ १२ ॥ क्षत्रियोलभतेराज्यंवैश्योधनमवाप्नुयात् ॥ शूद्रोवैलभतेभक्तिंतस्मात्सूक्तंपरंजपेत् ॥ १३ ॥ निंबार्कतः
परंतीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥ अत्रस्नात्वाचपीत्वाचमुक्तिभागीभवेद्ध्रुवम् ॥ १४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमाम
हेश्वरसंवादेनिंबार्कदेवतीर्थंनामाष्टपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥१५८॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तस्माद्दूरतरेदेविसिद्धक्षेत्रमनुत्तमम् ॥ अनिरुद्धोवृतः
पूर्वंउषार्थेचित्रलेखया ॥ १ ॥ नीतोबाणासुरपुरंतिष्ठतिस्मगृहेपुरा ॥ पाशैर्बाणैश्चसंरुद्धःकोटराक्षीमथास्मरत् ॥ २ ॥ साक्षाद्यावैष्णवीशक्तिःसदारक्षणत
त्परा ॥ सेयंदेवीनदीतीरेकृष्णेनात्रप्रतिष्ठिता ॥३॥ जित्वाबाणासुरंसंख्येद्वारकांप्रतिगच्छता ॥ अनिरुद्धस्यस्तोत्रेणसाक्षात्सांनिध्यमागता ॥४॥ तत्रती
र्थेनरःस्नात्वावर्षमेकंप्रयत्नतः ॥ कोटराक्षीमुखंदृष्ट्वालक्ष्मीमाप्नोतिपुष्कलाम् ॥ ५ ॥ सिद्धतीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वाकोटरवासिनीम् ॥ सिंहयुक्तेनयानेनरुद्रलोके
महीयते ॥६॥ यस्यांवैस्मरणादेवमुक्तःसोपिवरानने ॥ अतोयेत्रप्रगच्छंतितेनरामुक्तिभागिनः ॥७॥ तत्रगत्वाविशेषेणस्नानंकृत्वातुपार्वति ॥ कोटराक्ष्यास्त
तःस्तोत्रंपठेद्वैबुद्धिपूर्वकम् ॥८॥ कोटराक्षीविश्वरूपामहामायाबलाधिका ॥ त्रिपुरात्रिपुरघ्नीचशिवावैशिवरूपिणी ॥९॥ कन्यासारस्वतीप्रोक्तादुर्गादुर्गति
हारिणी ॥ भैरवीभैरवाक्षीचलक्ष्मीदेवीजनप्रिया ॥१०॥ एतानिबहुधोक्तानिनामानिचसुरेश्वरि ॥ येपठंतिनरश्रेष्ठास्तेयांतिशिवसन्निधौ ॥ ११ ॥ अनि
रुद्धकृतंस्तोत्रंयेजपंतिमनीषिणः ॥ मुच्यंतेकष्टबंधात्तेसत्यंसत्यंवरानने ॥ १२ ॥ तीर्थानांपरमंतीर्थंकोटरानिर्मितंभुवि ॥ दर्शनादेवनश्यंतिपापानांराश
यस्तथा ॥ १३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेकोटरातीर्थंनामैकोनषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५९ ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अस्मात्तीर्थात्परंतीर्थंतीर्थराजेतिविश्रुतम् ॥ सप्तनद्योवहंत्यत्रचंदनोदकमिश्रितम् ॥ १ ॥ अन्यतीर्थाच्छतगुणंस्नानंचात्र
विशिष्यते ॥ देवानांप्रवरोदेवोयत्रास्तेवामनःस्वयम् ॥२॥ द्वादश्यांमाघमासस्यदद्याद्यस्तिलधेनुकम् ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्यःकुलानांतारयेच्छतम् ॥३॥
पानीयमप्यत्रतिलैर्विमिश्रंदद्यात्पितृभ्यःप्रयतोमनुष्यः ॥ श्राद्धंकृतंतेनसमाःसहस्रंरहस्यमेतत्पितरोवदंति ॥ ४ ॥ तीर्थेस्मिन्भोजयेद्योवैब्राह्मणान्गुड
पायसैः ॥ एकस्मिन्भोजितेविप्रेसहस्रंभोजितंभवेत् ॥ ५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेवामनतीर्थंनामषष्ट्यधि
कशततमोध्यायः ॥ १६० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ सोमतीर्थंततोगच्छेद्द्रुतंसाभ्रमतीतटे ॥ पातालात्तत्रनिर्गत्यकालाग्निरभवद्भवः ॥ १ ॥
सोमतीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वासोमेश्वरंशिवम् ॥ सोमपानफलंसाक्षाद्भवतीतिनसंशयः ॥ २ ॥ रूपवान्सुभगोभोगीसर्वशास्त्रविशारदः ॥ नरोभवतिलोकेस्मि
न्परत्रचशिवंव्रजेत् ॥ ३ ॥ अत्रेतिहासंवक्ष्यामिशृणुसुंदरितत्वतः ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेचात्रब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ ४ ॥ कौपीतकेनऋषिणातपस्तप्तं

विशेषतः ॥ निराहारीसवैजातःपर्णाशनरतःपरम् ॥ ५ ॥ वायुभक्षस्ततःकुर्वन्नात्मध्यानपरायणः ॥ एवंबहुयुगंतत्रतप्तंतेनमहत्तपः ॥ ६ ॥ कदाचिद्देव
योगेनसुप्रसन्नोमहेश्वरः ॥ यंयंप्रार्थयसेविप्रतत्सर्वंप्रददाम्यहम्॥ ७ ॥ ॥ कौषीतकउवाच ॥ ॥ तवप्रसादाद्देवेशअत्रलिंगंप्रजायताम् ॥ अत्रसोमेश्वरइति
ख्यातोदेवोभवेद्ध्रुवम् ॥ ८ ॥ यत्रस्नात्वाचभुक्त्वाचवांछितंफलमाप्नुयात् ॥ अत्रस्थानेविशेषेणरुद्रजाप्यादिकंयदि ॥ ९ ॥ कारयंतिनरश्रेष्ठाधर्मोनर्थाछुभं
तिते ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंनिर्धनोलभतेधनम् ॥१०॥ राज्यकामीतुतद्राज्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ यदिचेत्त्वंप्रसन्नोसितत्सर्वंदेहिमेप्रभो ॥ ११ ॥ ईश्वरउवाच ॥
तदाचैवसुरेशेनसर्वंदत्तंद्विजन्मने ॥ तदाप्रभृतितत्तीर्थंसोमलिंगेतिविश्रुतम् ॥ १२ ॥ चंदनैर्वाबिल्वपत्रैर्येचर्चयंतिसदाशिवम् ॥ लभंतेमानुषेदेहेसौख्यंपु
त्रादिसंभवम् ॥ १३ ॥ सोमवारेतथाप्राप्तेयोगच्छतिहरालयम् ॥ वांछितंलभतेनित्यंसोमलिंगप्रसादतः ॥ १४ ॥ अत्रगत्वातुयोदेवियद्ददातिफलादिक
म् ॥ ययाकामनयाचैवतंतंप्राप्नोतिनिश्चितम् ॥१५॥ श्वेतैर्वाकरवीरैश्चपारिजातैस्तथापुनः ॥ येर्चयंतिचतंदेवंश्रीमहेशंपिनाकिनम् ॥१६॥ तेलभंतेसुरश्रे
ष्ठेशैवंपदमनुत्तमम् ॥१७॥ ॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेसोमतीर्थवर्णनंनामैकषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः॥१६१॥छ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततोगच्छेत्तथादेवितीर्थंकापोतिकंपुनः ॥ यत्रसाभ्रमतीतोयंप्राचीनंसंप्रवर्त्तते ॥ १ ॥ पिंडंददातियस्तत्रपितृतर्पणपूर्वकम् ॥
वन्यैःफलैस्तथापुष्पैःसदापर्वणिपर्वणि ॥२॥ काकादिभ्यश्चश्वादिभ्योबलिंसंददतेतुयः॥ यमस्यपंथानंसोपिससुखंनिस्तरेन्नरः॥३॥तत्रतीर्थेनरःस्नात्वावैशा
ख्यांगौरसर्षपैः ॥ पूजयेद्देवमीशानंप्राचीनेश्वरमुत्तमम् ॥ ४ ॥ आत्मानंतारयेत्सोथपितॄनथपितामहान् ॥ कपोतोयत्रचात्मानंदत्त्वाचातिथयेमुदा ॥ ५ ॥
स्तुतोदेवगणैःसर्वैर्विमानेनदिवंगतः ॥ तदाप्रभृतितत्तीर्थंकापोतमितिविश्रुतम् ॥६॥ तत्रस्नात्वानरःपीत्वाब्रह्महत्यांव्यपोहति॥ ॥पार्वत्युवाच॥ ॥कपोतेन
कथंदत्तंशरीरंचवदप्रभो ॥ निमित्तंकिंतथादेवनाहंवेद्मिसुरेश्वर ॥ ७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अत्रतीर्थेतिदेवेशिवटोवैपरमोमहान् ॥ तस्यशाखा
ह्यनंताश्चदृश्यंतेविपुलाभुवि ॥ ८ ॥ तत्रजीवावसंतीहपक्षिणोबहवस्तथा ॥ कपोतेनगृहंतत्रकारितंतुसुरेश्वरि ॥ ९ ॥ तत्रतिष्ठतिपक्षीशोनित्यंविष्णुपरा
यणः ॥ कुटुंबेनसमायुक्तोशाखायांवसतिध्रुवम् ॥ १० ॥ एकस्मिन्वासरेदेविद्वादश्यांविष्णुवासरे ॥ श्येनस्तत्रसमायातोह्यातिथित्वेनभामिनि ॥ ११ ॥
कपोतभोदेहिमांसंतवशारीरकंमम ॥ नोचेच्छापंप्रदास्यामिइत्युक्तंनगनंदिनि ॥ १२ ॥ अद्यवैवासरेविष्णोःक्षुधार्त्तोहंसमागतः ॥ तस्माद्देयंहिमांसंतव
क्षुधार्तायममप्रभो ॥ १३ ॥ श्येनोक्तंतत्तुवैश्रुत्वाकपोतोवैष्णवोमहान् ॥ तेनदत्तंतदादेविशरीरंनात्रसंशयः ॥ १४ ॥ तेनदानप्रभावेनतीर्थंजातंसुरोत्तमे ॥
कापोतकंमहत्तीर्थंपावनानांचपावनम् ॥ १५ ॥ अत्रतीर्थेनरःस्नात्वाकृत्वावैशिवपूजनम् ॥ ददातिचातिथिभ्यश्चामिष्टमन्नंसुरोत्तमे ॥ १६ ॥ इहलोकेसुखं

भुक्त्वायातिविष्णोःसनातनम् ॥ दत्त्वावैस्वशरीरंतुकपोतोथमहात्मने ॥ १७ ॥ सगतोवैष्णवंतत्रयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ अतोगत्वातुभोदेविअतिथिंपूजये
त्सदा ॥ पूजितेचातिथौतत्रसर्वंचलभतेध्रुवम् ॥१८॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकपोततीर्थंनामद्विषष्ट्य
धिकशततमोऽध्यायः ॥ १६२ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थंमहापातकनाशनम् ॥ गोतीर्थमितिविख्यातंकाश्यपह्रदसमी
पतः ॥ १ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ गोतीर्थेंतुततःस्नात्वानश्यंतेनात्रसंशयः ॥ २ ॥ गावःकृष्णांतनुंप्राप्यपूर्वेपातकयोगतः ॥
यत्रतीर्थेंततःस्नात्वाशुक्कत्वंपुनरागताः ॥ ३ ॥ तत्रतीर्थेंनरःस्नात्त्वादत्वागोभ्योगवाह्निकम् ॥ गोमातॄणांप्रसादेनमातॄणामनृणीभवेत् ॥४॥ गोतीर्थेंतुनरोगं
त्वास्नात्वागांतुपयस्विनीम् ॥ ददातिविप्रमुख्येभ्यःसयातिब्रह्मणःपदम् ॥ ५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेसाभ्रम
तीमाहात्म्येगोतीर्थंनामत्रिषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अत्रतीर्थंमहच्चान्यत्कश्यपाख्यंसुरेश्वरि ॥ यत्रह्रदोमहाना
सीन्नगदेवविनिर्मितः ॥ १ ॥ तत्रकुशेश्वरोनामदेवोयत्रविराजते ॥ यत्रकुंडंतथारम्यंकश्यपेनविनिर्मितम् ॥ २ ॥ तत्रस्नात्वातुभोदेविननरोनिरयंव्र
जेत् ॥ अग्निहोत्रकराविप्रानित्यंवेदपरायणाः ॥ ३ ॥ निवसंतिमहादेविकाश्यपायांबहुश्रुताः ॥ यथाकाशीतथाचेयंनगरीऋषिनिर्मिता ॥ ४ ॥ काश्य
पेनयतश्चात्रतप्तंबहुतरंतपः ॥ गंगावैतपसायेनआनीतेशजटोद्भवा ॥ ५ ॥ सागंगाकाश्यपीदेविमहापातकनाशिनी ॥ यस्यादर्शनमात्रेणमुच्यंतेदुष्टकि
ल्बिषात् ॥ ६ ॥ गोदानंचप्रशंसंतिरथदानंतथैवच ॥ श्राद्धंकृत्वातुतत्रैवदानंदेयंप्रयत्नतः ॥ ७ ॥ कलौयुगेतथाघोरेमहापातकनाशनम् ॥ कश्यपाख्यंसमं
तीर्थंनभूतंनभविष्यति॥८॥यत्रवैदेवताःसर्वाऋषयोवीतकल्मषाः॥नित्यंतिष्ठंतिदेवेशितीर्थराजप्रसादतः ॥९॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्र
संहितायामुत्तरखंडेसाभ्रमतीमाहात्म्येकश्यपह्रदमाहात्म्यंनामचतुःषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ भूतालयंततोगच्छे
त्तीर्थंपापहरंपदम् ॥ भूतालयोवटोयत्रयत्रप्राचीतुचंदना ॥१॥ भूतालयेनरःस्नात्वाकृष्णाष्टम्यामुपोषितः ॥ यस्तुकृष्णतिलान्दद्यान्नसप्रेतोभिजायते॥२॥
पितॄनुद्दिश्ययोदद्यादुदकुंभंतिलैःसह ॥ पूर्वजान्प्रेतभावात्समोचयेन्नात्रसंशयः॥३॥ यस्यनाम्नानरःस्नातिप्रेतत्वात्सविमुच्यते ॥ चतुर्दश्यामथाष्टम्यांप्रभाते
विमलोदके ॥ ४॥ तीर्थेंभूतालयेस्नात्वादृष्ट्वाभूतालयंवटम् ॥ भूतेश्वरप्रसादेनभूतेभ्योनलभेद्भयम् ॥५॥ इति श्रीभूतेश्वरतीर्थम् ॥ ॥ अतस्तीर्थात्परंतीर्थंघटे
श्वरमितिस्मृतम् ॥ यत्रस्नात्वातुतंदृष्ट्वामुक्तिभागीभवेद्ध्रुवम्॥६॥यत्रसाभ्रमतीतीर्थेघटोवैपरमोमहान्॥दृष्ट्वाचैवमहादेवंमुच्यतेनात्रसंशयः॥७॥तत्रगत्वावि
शेषेणप्लक्षपूजांकरोतियः ॥ मनसाभीप्सितान्कामाँल्लभतेमानवोभुवि ॥ ८ ॥ ॥ इतिघटेश्वरतीर्थम् ॥ ॥ ततोगच्छेन्नरोभक्त्यावैद्यनाथेतिविश्रुतम् ॥

तत्रस्नात्वानरस्तीर्थेशिवपूजनतत्परः ॥ ९ ॥ पितॄन्संतर्प्यविधिनासर्वयज्ञफलंलभेत् ॥ विजयोदेवसंभूतःसर्वपापक्षयंकरः ॥ यंदृष्ट्वाविविधान्कामान्प्राप्नु
युस्तेनराःसदा ॥ १० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेविजयीतीर्थमाहात्म्यंनामपंचषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६५ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ वैद्यनाथात्परंतीर्थंसर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ तीर्थानामुत्तमंतीर्थंदेवतीर्थमनुश्रुतम् ॥ १ ॥ विभीषणाद्राक्षसेंद्राद्गृहीत्वाकर
मोजसा ॥ प्रारब्धोधर्मपुत्रेणराजसूयोमहाक्रतुः ॥ २ ॥ दिग्जयेदक्षिणेजातेनकुलेनहिपांडुना ॥ साभ्रमत्यास्तटेदेविपांडुरार्येतिविश्रुता ॥ ३ ॥ स्थापि
तापरयाभक्त्याभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ स्नातःसाभ्रमतीतोयेपांडुरार्यांनमस्यच ॥ ४ ॥ अणिमाद्यासिद्धयोष्टौतथामेधांमहीयसीम् ॥ नरःप्राप्नोतिवैनूनं
नात्रकार्याविचारणा ॥ ५ ॥ पांडुरार्यांनमस्कृत्यशुद्धभावेनमानवः ॥ संवत्सरकृतापूजाज्ञातव्यातत्त्वबुद्धिभिः ॥ ६ ॥ तत्रतीर्थेतनुंत्यक्त्वापांडुरार्या
समीपतः ॥ कैलासशिखरंप्राप्यचंडेश्वरगणोभवेत् ॥७॥ पुराहनूमतातत्रतपस्तप्तंसुदुष्करम् ॥ समुद्रप्लवनेशक्तिर्जातातीर्थप्रभावतः ॥ ८ ॥ इति श्रीपाद्मे
महापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेपांडुरार्यातीर्थंनामषट्षष्ट्याधिकशततमोऽध्यायः ॥१६६॥ छ ॥ अत्रतीर्थात्परंतीर्थंचंडेशइतिविश्रुतम्॥
यत्रचंडेश्वरोदेवोनित्यंतिष्ठतिभूतिदः॥१॥यंदृष्ट्वामुच्यतेपापादज्ञानादथवाकृतात् ॥सर्वाभिर्देवताभिश्चमिलित्वानगरंकृतम् ॥ चंडेशइतिविख्यातंनाम्नाचै
वमहेश्वरि ॥ २ ॥ ॥ इति चंडेशतीर्थम् ॥ ॥ अत्रतीर्थात्परंतीर्थंगाणपत्यंततोभुवि ॥ साभ्रमत्यांसमीपेतुविख्यातंदेविनिर्मितम् ॥ ३ ॥ तत्रस्नात्वानरोदे
विमुच्यतेनात्रसंशयः॥मन्येसाभ्रमतीतीरेजनानांहितकाम्यया॥४॥पृथिव्यांयानितीर्थानिसागरांतानियानिच॥तानिसर्वाणिसंत्यज्यतीर्थेवैपरमाद्भुते ॥५॥
श्राद्धंकरोतियस्तत्ररुद्रभक्त्याजितेंद्रियः ॥ फलंप्राप्नोतिशुद्धात्मासर्वयज्ञसमुद्भवम् ॥ ६ ॥ पितॄनुद्दिश्ययत्किंचिद्गणतीर्थेप्रदीयते ॥ तत्सर्वंजाय
तेक्षिप्रंगणनाथप्रसादतः ॥ ७ ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वावृषंविप्रायदापयेत् ॥ सर्वलोकानतिक्रम्यसगच्छेत्परमांगतिम् ॥ ८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे
पंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगणतीर्थंनामसप्तषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ ततोगच्छे
न्महादेविवार्त्रघ्न्यागिरिकन्यया ॥ शक्रश्चैवतयासाध्व्यासंगमंयत्रलब्धवान्॥१॥तत्रस्नानंप्रकुर्वंतिनरानियतमानसाः ॥ दशानामश्वमेधानांयत्फलंस्नानकृ
ल्लभेत् ॥ २ ॥ तत्रयःकुरुतेश्राद्धंपिंडान्वैतिलचूर्णजान् ॥ पुनातिपुरुषोवंशान्सप्तसप्तपरावरान् ॥ ३ ॥ संपूज्यविधिवत्स्नात्वासंगमेगणनायकम् ॥ न
विघ्नैरभिभूयेतलक्ष्म्यानैवविहीयते ॥४॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कस्मिन्कार्येसमारंभेसमायातःपुरंदरः ॥ स्वर्गलोकादिमंलोकमेतदाख्यातुमर्हसि ॥ ५ ॥
वार्त्रघ्नीचनदीकेननिरुक्तेननिगद्यते ॥ पुरंदरपुरेदेवब्रह्मघोषनिनादितम् ॥ संभावयतियोजस्रंममतत्संगमंवद ॥६॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अस्मिंश्चैवतुभूलों

केप्रश्नोयंसमभूत्पुरा॥युधिष्ठिरेतिविख्यातोराजावैधार्मिकोमहान्॥७॥पृष्टवान्सतुभीष्मायधर्मिणेज्ञानरूपिणे॥तेनोक्तंयत्तुतद्देविप्रवक्ष्यामितवाग्रतः ॥ ८ ॥
दशवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच॥वृत्रवासवयोर्युद्धमभवल्लोमहर्षणम् ॥ ९ ॥ ततःपराजितःशक्रःकृत्वावृत्रेणसंविधम् ॥ अद्रोहेसरणंत्यक्त्वाजगाममशरणं
मम॥ १० ॥ वार्त्रघ्न्यासंगमेपुण्येतोषयामासशंकरम् ॥ अथांतरिक्षेहंदेविदर्शनंदत्तवांस्तदा ॥११॥ ममगात्रात्तुयद्भस्मपतितंकाश्यपीतटे ॥ भस्मगात्रे
तितत्पुण्यंलिंगंदेविविनिर्मितम् ॥ १२ ॥ भूतेश्वरंभस्मगात्रंब्रह्मणासंप्रतिष्ठितम् ॥ तस्यवैदर्शनादेवब्रह्महत्यालयंव्रजेत् ॥ १३ ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यः
श्राद्धंकृत्वायुगादिषु ॥ तदहंसुप्रसन्नोभूदिन्द्रायसुमहात्मने ॥१४॥ यद्यत्त्वंवांछसेदेवतत्सर्वंहिददामिते ॥ अनेनवज्रयोगेनशीघ्रंवृत्रंहनिष्यसि ॥ १५ ॥
॥ शक्रउवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनदितिजंचदुरासदम् ॥ वज्रेणनिहनिष्यामिपश्यतस्तेसुरोत्तम ॥ १६ ॥ एवमुक्त्वातदाइंद्रोगतवांश्चासुरंप्रति ॥
तदादुंदुभयोनेदुर्देवसैन्येविशेषतः ॥ १७ ॥ मृदंगडिंडिमाश्चैवभेरीतूर्याण्यनेकशः ॥ असुराणांचसर्वेषांवृत्तिलोभोमहानभूत् ॥ १८ ॥ बलवान्मघवाचै
वक्षणेनसमजायत ॥ तमाविष्टंततोज्ञात्वाऋषयःपन्नगास्तथा ॥ १९ ॥ स्तुवंतिशक्रमीशानंस्तुत्याजयजयेतिच ॥ गच्छतस्तस्यशक्रस्ययुद्धकामस्य
सन्निधौ ॥ ऋषिभिःस्तूयमानस्यरूपमासीत्सुदुर्भरम् ॥ २० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ वृत्रस्यसहसादेवितदासंग्राममूर्द्धनि ॥ अभवन्यानिलिंगानि
शरीरेतानिमेशृणु ॥ २१ ॥ ज्वलतास्योभवद्घोरोवैवर्ण्यमभवत्परम् ॥ गात्रकंपश्चसुमहान्श्वासःसोष्माव्यजायत ॥ २२ ॥ रोमहर्षश्चतीव्रोभूच्छ्वासश्चै
वमहानभूत् ॥ निष्पपातमहाघोराउल्काःपार्श्वंप्रपेदिरे ॥ २३ ॥ गृध्रावटाःश्येनकंकावचोमुंचन्सुदारुणाः ॥ वृत्रस्योपरितेसर्वेचक्रवत्परिबभ्रमुः ॥२४॥
ततःसगजमास्थायइंद्रस्तत्रसमागतः ॥ वज्रोद्यतकरस्तत्रशक्रस्तंदैत्यमासदत् ॥ २५ ॥ अमानुषमथोनादंसमुमोचसुरेश्वरः ॥ वृत्रासुरस्ययततः
शक्रोवज्रमपातयत् ॥ २६ ॥ सवज्रःसुमहातेजाःकालाग्निसदृशोमहान् ॥ समुद्रस्यतटेवृत्रंशक्रोदैत्यमपातयत् ॥ २७ ॥ ततोनादःसमभवत्पुनरे
वसमंततः ॥ वृत्रंविनिहतंदृष्ट्वासर्वदेवभयंकरम् ॥ २८ ॥ पुष्पवृष्टिस्तुमहतीइंद्रमूर्ध्निपपातह ॥ वृत्रंहत्वासभगवान्दानवेशंभयंकरम् ॥ २९ ॥ स्तूयमानो
मरैःसार्द्धंदेवदानींतमाविशत् ॥ अथवृत्रशरीरात्तुनिर्गतंतेजउत्तमम् ॥ ३० ॥ ब्रह्महत्यामहाघोरारौद्रालोकभयंकरी ॥ करालवदनासाचविकृताकृष्ण
पिंगला ॥ ३१ ॥ कपालमालिनीचैवसुकृशानगनंदिनि ॥ रुधिराक्ताचपापिष्ठामीनगंधातिभीषणा ॥ ३२ ॥ सानिष्क्रम्यमहादेवितादृग्रूपाभयाव
हा ॥ इंद्रमन्वेषयामासतदावैसुरसत्तमे ॥ ३३ ॥ निर्धावतीततःसातुदृष्ट्वाशक्रंमहौजसम् ॥ कंठेजग्राहदेवेंद्रंसुलग्नासाभवत्तदा ॥ ३४ ॥ सचतस्मि
न्समुद्भ्रांतोब्रह्महत्याकृतेभये ॥ निलिल्यबिसमध्येसौस्थितोवर्षगणान्बहून् ॥ ३५ ॥ तयागृहीतोभोदेविनिश्चेष्टःसमपद्यत ॥ तस्याव्यपोहनेशक्रःप्र

यत्नंचचकारह ॥ ३६ ॥ नशक्तोभून्महादेविब्रह्महत्यांव्यपोहितुम् ॥ तयागृहीतमात्रस्तुदेवेंद्रोनिष्ठरूपधृक् ॥ ३७ ॥ पितामहमुपागम्यशिरसा
प्रत्यपूजयत् ॥ ज्ञात्वागृहीतंशक्रंतुद्विजप्रवरहत्यया ॥ ३८ ॥ ब्रह्मासंचिंतयामासतदावैसुरसत्तमे ॥ साचिंत्यमानाब्रह्माणमुपगम्याब्रवीद्वचः ॥ ३९ ॥
प्राप्तास्मिभगवन्देवत्वत्सकाशंहिमानद ॥ यत्कर्त्तव्यंमयादेवतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ४० ॥ तामुवाचमहाभागेब्रह्महत्यांपितामहः ॥ स्वरेणमधुरेणाथसंक्षेपे
णयथातथम् ॥ ४१ ॥ मुच्यतांदेवराजोयंमत्प्रियंकुरुभामिनि ॥ ब्रूहिकिंतेकरोम्यद्यकामंत्वंकिमिहेच्छसि ॥ ४२ ॥ ॥ हत्योवाच ॥ ॥
शक्रादपगमिष्यामिवचनात्तेनरोत्तम ॥ देवदेवनमस्तेस्तुनिवासंचददस्वमे ॥ त्वयाकृतेयंमर्यादालोकसंरक्षणार्थिना ॥ ४३ ॥ ॥ महादेवउ
वाच ॥ ॥ तथेतितांप्रतिज्ञायहत्यांचापिपितामहः ॥ उपायमथशक्रस्यब्रह्महत्यापनोदने ॥ ४४ ॥ ततोवह्निंसमाहूयब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥
शक्रहत्याचतुर्थांशंजातवेदोगृहाणभो ॥ ४५ ॥ ॥ अग्निरुवाच ॥ ॥ मममोक्षस्यकोहेतुर्ब्रह्महत्याकृतेप्रभो ॥ एतदिच्छामिविज्ञातुंतत्त्वतोलोक
पूजित ॥ ४६ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ यस्त्वांज्वलंतमासाद्यनहोष्यतिनरःक्वचित् ॥ वीजौषधितिलानग्रेफलमूलसमित्कुशान् ॥ ४७ ॥ तदैवत्यक्षति
त्वांचतत्रैवचानिवत्स्यति ॥ ब्रह्महत्याहव्यवाहव्येतुतेमनसोज्वरः ॥ ४८ ॥ ततःसपरिजग्राहतद्वचोहव्यकव्यभुक् ॥ पितामहश्चभगवान्तथातदलभत्प्रि
यम् ॥ ४९ ॥ ततोवृक्षौषधितृणान्याहूयसपितामहः ॥ इममर्थंमहाभागेवक्तुंसमुपचक्रमे ॥ ५० ॥ ततोवृक्षौषधितृणैस्तथैवोक्तंयथातथम् ॥ व्यथिता
न्यग्निवद्देविब्रह्माणंवाक्यमब्रुवन् ॥ ५१ ॥ अस्माकंब्रह्महत्यायाःकथयंतःपितामह ॥ स्वभावनिहितातस्मान्नपुनर्हंतुमर्हसि ॥ ५२ ॥ वयमग्निंतथाशीतंव
र्षंचपवनेरितम् ॥ सहामःसततंदेवतथाछेदनभेदनम् ॥ ५३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अकारणंनरोयस्तुयुष्मच्छेदनभेदनम् ॥ करिष्यतिमहामोहात्त
मेषानुप्रयास्यति ॥ ५४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततोमहौषधितृणैरोमित्युक्तंमहात्मभिः ॥ ब्रह्माणमपिसंपूज्यजग्मुश्चाथयथागतम् ॥ ५५ ॥
आहूयाप्सरसोदेवस्ततोलोकपितामहः ॥ वाचामधुरयाप्राहसांत्वयन्निवसत्तमे ॥ ५६ ॥ इयंवृत्रादनुप्राप्ताब्रह्महत्यावराङ्गनाः ॥ चतुर्थमस्याभागंचमयोक्तं
संप्रतीच्छथ ॥ ५७ ॥ ॥ अप्सराऊचुः ॥ ॥ ग्रहणेकृतबुद्धीनांदेवेशतवशासनात् ॥ संमोक्षसमयोस्माकंचिंतनीयःपितामह ॥ ५८ ॥ ॥ पिता
महउवाच ॥ ॥ रजस्वलासुनारीषुयोवैमैथुनमाचरेत् ॥ तमेषायास्यतिक्षिप्रंव्येतुवोमनसोज्वरः ॥ ५९ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तथेतिहृष्टमनसः
प्रत्युक्ताह्यप्सरोगणाः ॥ स्वानिस्थानानिसंप्राप्यरेमिरेशैलजेतदा ॥ ६० ॥ ततश्चलोककृद्देवःपुनरेवपितामहः ॥ आपःसंचिंतयामासततस्ताश्चसमागम
न् ॥ ६१ ॥ ताश्चसर्वाःसमागम्यब्रह्माणममितौजसम् ॥ इदमूचुर्वचोदेविप्रणिपत्यपितामहम् ॥ ६२ ॥ इमाःस्मदेवसंप्राप्तास्त्वत्सकाशमरिंदम ॥ शासना

त्तवदेवेशसमाज्ञापयतत्प्रभो ॥ ६३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ इयंवृत्रादनुप्राप्तापुरुहूतंभयानका ॥ ब्रह्महत्याचतुर्थांशंयूयमस्याःप्रतीच्छथ ॥ ६४ ॥
॥ आपऊचुः ॥ ॥ एवंभवतुलोकेशयत्त्वंवदसिनःप्रभोः ॥ मोक्षस्यसमयंनस्त्वंसंचिंतयितुमर्हसि ॥ ६५ ॥ त्वांहिदेवेंद्रसर्वस्यजगतःपरमागतिः ॥
कोन्येभ्योहिप्रसादोपियःकृच्छ्रान्नःसमुद्धरेत् ॥ ६६ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अल्पमेवमतिंकृत्वायोनरोबुद्धिमोहितः ॥ ६७ ॥ श्लेष्ममूत्रपुरीषाणियु
ष्मासुप्रतिमोक्षति ॥ तमेवयास्यतिक्षिप्रंतत्रैवचानिवर्त्स्यति ॥ ततोवैभवितामोक्षइतिसत्यंब्रवीमिवः ॥ ६८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततोविमुच्य
देवेंद्रंब्रह्महत्यासुरेश्वरि ॥ गतातिहृष्टोदेवेशोह्यभवद्देवशासनात् ॥ ६९ ॥ एवंशक्रेणसंप्राप्ताब्रह्महत्यापुरायुगे ॥ अस्मिंस्तीर्थेतपस्तप्त्वाशुद्धात्मात्रिदिवंय
यौ ॥ ७० ॥ अश्वमेधंततःकृत्वाविपाप्मासमपद्यत ॥ इतिसाभ्रमतीतीर्थेवार्त्रघ्नीयंनगात्मजे ॥ ७१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाश
त्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखण्डेवार्त्रघ्नीमाहात्म्यंनामाष्टषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६८ ॥ ॥ महेशउवाच ॥ ॥ ततःपरंदेवनदीवार्त्रघ्नीसंगमा
त्किल ॥ प्रविष्टाभद्रयासार्द्धंसागरंवरुणालयम् ॥ १ ॥ समुद्रोपितयातावदागम्यप्रियकाम्यया ॥ साभ्रमत्यानुरागेणकृतवान्प्रियमेलनम् ॥ २ ॥
भद्रावापिसुभद्रायावयस्यासानदीपुरा ॥ सहायमकरोन्मार्गेसाक्षात्श्रीरूपधारिणी ॥ ३ ॥ तयोस्तुसंगमःपुण्यःसागरस्योत्तरेतटे ॥ तत्रतीर्थे
नरःस्नात्वामृष्टंवारिददातियः ॥ ४ ॥ नमस्कृत्यवराहायवारुणंस्थानमाप्नुयात् ॥ प्रविश्यभगवान्विष्णुस्तेनमार्गेणसागरम् ॥ ५ ॥ जित्वावै
दानवान्सर्वान्देवानांपरिपंथिनः ॥ देवोयज्ञवराहश्चसंक्षोभ्यमकरालयम् ॥ क्रीडित्वासुचिरंकालंकर्दमालेननिर्ययौ ॥ ६ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥
देवयज्ञवराहस्यसाभ्रमत्यांप्रवेशनम् ॥ निर्गमंकर्दमालेनब्रूहित्वंममविस्तरात् ॥ ७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अंतर्भूक्रीडितमिदंवराहस्यहरेःपुरा ॥
तत्सर्वंकथयिष्यामिशृणुत्वंनगनंदिनि ॥ ८ ॥ योयंवैभगवान्साक्षाद्धृतवान्सूकरंवपुः ॥ देवानांकार्यसिद्ध्यर्थंरूपंधृत्वासुरेश्वरः ॥ ९ ॥ धृत्वावैपृथिवींदेवीं
निर्गतःकर्दमालयम् ॥ तत्रतीर्थंमहज्जातंवराहाख्यंतुसुंदरि ॥ १० ॥ तत्रस्नातिनरोयस्तुमुक्तिभाक्सनसंशयः ॥ अत्रश्राद्धंप्रकुर्वीतापितॄणांमुक्तिहेतवे ॥
विमुक्तस्तैःसमंलोकंप्रयातिसुखदंमहत् ॥ ११ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेवाराहतीर्थंनामैकोनसप्तत्यधिकशततमोऽ
ध्यायः ॥ १६९ ॥छ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ अत्रतीर्थात्परंतीर्थंसङ्गमाख्यमितिश्रुतम् ॥ अत्रसाभ्रमतीगंगामिलितासागरेणतु ॥ १ ॥ तत्रस्नानंचदानंचक
र्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ यत्रस्नात्वातुमुच्यंतेमहापातकिनोपिये ॥ २ ॥ तत्रश्राद्धंप्रकर्तव्यंस्वानांचहितमिच्छता ॥ यत्रवैतुकृतेश्राद्धेपितृलोकेवसेद्ध्रुवम् ॥ ३ ॥
यत्रवैसागरोदेवोनित्यंमिलतिगंगया ॥ ब्रह्महातत्रमुच्येतकिमन्यैरितरैरवैः ॥ ४ ॥ यत्रतीर्थंनजानंतिलोकावैमंदबुद्धयः ॥ तदावैममनाम्नाचकर्तव्यंतीर्थमु

त्तमम् ॥ ५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेसङ्गमतीर्थनामसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१७०॥छ॥ महादेवउवाच॥
संगमस्यसमीपेतुसत्तीर्थंलोकविश्रुतम् ॥ आदित्याख्यंपरंतस्मान्नभूतंनभविष्यति ॥ १ ॥ यस्यवैदर्शनंकार्यंस्नानंवैपुष्करेणतु ॥ पूजनंचार्कपुष्पेणक
रवीरैस्तथापुनः ॥ २ ॥ तत्रश्राद्धंचदानंचकुर्युर्वैमानवाःसदा ॥इदमादित्यकंतीर्थंपवित्रंपापनाशम् ॥ ३ ॥दर्शनात्पुण्यदंतीर्थंमहापातकिनामपि ॥४॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेसत्तीर्थमाहात्म्यंनामैकसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७१॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥
तस्मात्तीर्थात्परंतीर्थंनीलकंठेतिविश्रुतम् ॥ तस्यवैदर्शनंकार्यंमुक्तिंचैवेच्छतासदा ॥ १ ॥ बिल्वपत्रैस्तथाधूपैर्दीपैर्वाथसुरेश्वरि ॥ वांछितंलभतेमर्त्यो
नीलकंठस्यदर्शनात् ॥ २ ॥ उपवासपरोदेविनिर्जनेसौस्थितःसदा ॥ यद्यद्वांच्छंतियेलोकास्तेषांतत्तद्ददातिच ॥ ३ ॥ कलौसातुमहादेविविख्याताका
श्यपीतिवै ॥ ४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेनीलकंठमाहात्म्यंनामद्विसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७२ ॥ छ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दुर्गयासंगतायत्रदेविसाभ्रमतीनदी ॥ संगमःसागरेणाथस्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ १ ॥ वीतदोषाभविष्यंतिकलौवैनात्रसंशयः॥
तत्रश्राद्धंप्रकर्त्तव्यंदुर्गयासंगमेतथा ॥ २॥ तत्रगत्वाविशेषेणब्राह्मणानांचभोजनम् ॥ दानंगोमहिषीणांचकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ ३ ॥ इयंधन्याधन्यतमाप
वित्रापापनाशिनी ॥ यांदृष्ट्वाचापिभोदेविमुच्यतेपातकैर्नरः ॥ ४ ॥ यथागंगातथाचेयंज्ञेयासाभ्रमतीनदी ॥ कलौदेविविशेषेणबहुकालफलप्रदा ॥ ५ ॥
यदिचेच्छतशोजिह्वामुखेवैमामकेसति ॥ तस्याअपिनशक्नोमिगुणान्वक्तुंकदाचन ॥ ६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखण्डे
उमामहेश्वरसंवादेसाभ्रमतीमाहात्म्यंनामत्रिसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७३ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाचं ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिव्रतंत्रैलोक्यदु
र्लभम् ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेलोकोब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ १ ॥ उत्पत्तिःस्वप्रकाशस्यभक्तानांसुखहेतवे ॥ तिथिर्वापिसमासोवैसंजातःपुण्यकारकः ॥ २ ॥
यस्यनामगृणन्देविमुक्तिंलभतिशाश्वतीम् ॥ सएवपरमात्माचकारणानांचकारणम् ॥३॥विश्वात्माविश्वरूपीचसर्वेषांभगवान्प्रभुः ॥ द्वादशार्कोधृतायेननृ
सिंहेनमहात्मना ॥ सएवप्रकटीजातोभक्तानांशमभीप्सया ॥ ४ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ अवताराह्यसंख्याताःकथिताःसुरसत्तम ॥ नृसिंहाख्यंपरंधाम
वदविश्वेश्वरप्रभो ॥ येनविज्ञानमात्रेणसुखलोकमवाप्नुयात् ॥५॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ हिरण्यकशिपुंहत्वादेवदेवंजद्गुरुम् ॥ सुखासीनंतदुत्संगेस्थितो
वचनमब्रवीत्॥६॥प्रह्लादोज्ञानिनांश्रेष्ठःपितृहंतारमुत्तमम्॥७॥प्रह्लादउवाच॥नमस्तेभगवन्विष्णोनृसिंहाद्भुतरूपिणे ॥ त्वद्भक्तोहंसुरश्रेष्ठत्वांपृच्छामिचत
त्वतः॥८ ॥ स्वामिंस्त्वयिममाभिन्नाभक्तिर्जाताह्यनेकधा॥कथंतेहंप्रियोजातःकारणंवदमेप्रभो ॥९॥ ॥ नृसिंहउवाच ॥ ॥ कथयामिमहाप्राज्ञशृणुष्वैकाग्र

मानसः ॥ भक्तेर्यत्कारणंवत्सप्रियत्वस्यचयत्पुनः ॥ १० ॥ पुराकस्यद्विजस्यापिजातस्त्वंनाप्यधीतवान् ॥ नाम्नातुवसुदेवोहिवेश्यायामतिलंपटः॥११॥
तस्मिन्जन्मनिनैवंचचकारसुकृतंकियत् ॥ भुक्त्वामधुघृतंचैववेश्यासंगमलालसः ॥ १२ ॥ मद्व्रतस्यप्रभावेनभक्तिर्जातातवानघ ॥ ॥ प्रह्लादोवाच ॥
विस्तराद्वददेवेशकस्यपुत्रस्यांकिंव्रतम् ॥१३॥ वेश्यायांवर्तमानेनकथंचिद्धिकृतंमया ॥ ममोपरिकृपांकृत्वासर्वंकथयसांप्रतम् ॥१४॥ ॥ नृसिंहउवाच ॥
सृष्ट्यर्थंतुपुराब्रह्माचक्रेह्येतदनुत्तमम् ॥ मद्व्रतस्यप्रभावेननिर्मितंसचराचरम् ॥ १५ ॥ ईश्वरेणव्रतंचीर्णंवधार्थंत्रिपुरस्यच ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेनत्रिपुरस्तु
निपातितः ॥ १६ ॥ अन्यैश्चबहुभिर्देवैर्ऋषिभिश्चपुरातनैः ॥ राजभिश्चमहाप्राज्ञैर्विहितंव्रतमुत्तमम् ॥१७॥ व्रतस्यास्यप्रभावेनसर्वैसिद्धिमवाप्नुयुः ॥ मम
तेवैप्रियाजातादिविभोगाननेकशः ॥१८॥ भुक्त्वामयिविलीनास्तुप्रह्लादत्वंविशस्वमाम् ॥ कार्यार्थमवतारस्तेमच्छरीरात्पृथग्यतः॥ १९ ॥ नतेषांपुनरावृ
त्तिर्महाकल्पशतैरपि ॥ दरिद्रोलभतेलक्ष्मींधनदस्यचयादृशी ॥२०॥ ततःकामीलभेत्कामंराज्यार्थीराज्यमुत्तमम् ॥ आयुष्कामोलभेदायुर्यादृशंचशिव
स्यहि ॥ २१ ॥ अवैधव्यकरंस्त्रीणांपुत्रदंभाग्यदंतथा ॥ धनधान्यकरंचैवतथाशोकविनाशनम् ॥ २२ ॥ स्त्रियोवापुरुषावापिकुर्वंतिव्रतमुत्तमम् ॥
तेभ्योददाम्यहंसौख्यंभुक्तिमुक्तिफलंतथा ॥ २३ ॥ बहुनोक्तेनकिंवत्सव्रतस्यास्यफलस्यहि ॥ मद्व्रतस्यफलंवक्तुंनाहंशक्तोनशंकरः ॥ २४ ॥
॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनश्रुतंव्रतमनुत्तमम् ॥ व्रतस्यास्यफलंश्रोतुंत्वयिमेभक्तिकारणम् ॥ २५ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिव्रतस्यास्य
विधिंपरम् ॥ कस्मिन्मासेभवेदेवकस्मिन्वासरेप्रभो ॥ २६ ॥ एतद्विस्तरतोदेववक्तुमर्हसिसांप्रतम् ॥ विधिनायेनवैस्वामिन्समग्रफलभाग्भवे
त् ॥ २७ ॥ ॥ नृसिंहउवाच ॥ ॥ प्रह्लादवत्सभद्रंतेशृणुष्वैकमनाव्रतम् ॥ वैशाखेसितपक्षेतुचतुर्दश्यांसमाचरेत् ॥ २८ ॥ ममाविर्भावसंयुक्तंममसंतु
ष्टिकारणम् ॥ शृणुपुत्रममोत्पत्तिंभक्तानांसुखहेतवे ॥२९॥ पश्चिमायांदिशायांच[1]संजातंकारणांतरात् ॥ मौ[2]लिस्तानामिदंक्षेत्रंपवित्रंपापनाशनम् ॥३०॥
तस्मिन्क्षेत्रेतुविख्यातोब्राह्मणोवेदपारगः ॥ हारीतइतिनाम्नाचज्ञानध्यानपरायणः ॥ ३१ ॥ तस्यस्त्रीतुमहापुण्यासतीरूपासदाप्रभो ॥ लीलावतीतुनाम्नाच
भर्तुर्वशपरासदा ॥३२॥ ताभ्यांतपोमहत्तप्तंकालंबहुतरंसुत ॥ एकविंशयुगाश्चैवयातास्तत्रनसंशयः ॥ तस्मिन्क्षेत्रेतुवैताभ्यांप्रत्यक्षोवाभवत्तदा ॥ ३३ ॥
॥ नृसिंहउवाच ॥ ॥ यंयंवांछयसेब्रह्मंस्तंतंददामिनसंशयः ॥ ताभ्यामुक्तंतदातस्मैदीयतेचेद्वरोमम ॥३४॥ त्वादृशोममपुत्रस्तुह्यधुनैवभवत्विति ॥ मयो
क्तंतुतदावत्सपुत्रोहंतेनसंशयः ॥ ३५ ॥ विश्वकर्माह्यहंसाक्षात्परमात्मापरात्परः ॥ उदरेहंनवत्स्यामियतोहंवैसनातनः ॥३६॥ हारीतेनतदाचोक्तंभवत्वे

---

[1] संजातोभक्तकारणात्- इ०पा०।   [2] मुलतानइतिप्रसिद्धम्- भाषायां।

वंनसंशयः ॥ तदाप्रभृतिवैक्षेत्रेस्थितोहंभक्तकारणात् ॥ ३७ ॥ अत्रागत्यप्रकुर्वीतदर्शनंभक्तसत्तमः ॥ तस्याहंसकलांबाधांनाशयामिनिरंतरम् ॥ ३८ ॥ एतस्मात्कारणाच्चैवव्रतंवैविधिपूर्वकम् ॥ येकुर्वंतिनरश्रेष्ठानतेषांविद्यतेभयम् ॥ ३९ ॥ बालरूपमयंध्यात्वाताभ्यांसहविशेषतः ॥ पूजनंकुरुतेरात्रौसवैनारायणोभवेत् ॥४०॥ चतुर्भुजंमहादंष्ट्रंकालरूपंदुरासदम् ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशंयमकोटिदुरासदम् ॥ सिंहवच्चमुखंयस्यनरवच्चांगसयुतम् ॥ ४१ ॥श्रीनृसिंहंदिव्यसिंहंकालरूपंभजेत्सदा ॥ एवंज्ञात्वाविशेषेणयःस्थानंमामकंव्रजेत् ॥ ४२ ॥ व्रतंपवित्रंपरमंश्रीकदंवप्रदंमहत् ॥ अंतेमुक्तिप्रदंचैवभक्तानांचनसंशयः ॥ ४३ ॥ येनवैक्रियमाणेनसहस्रद्वादशीफलम् ॥ स्वातीनक्षत्रसंयोगेशनिवारेतुमद्व्रतम् ॥ ४४ ॥ सिद्धियोगस्यसंयोगेवणिजेकरणेतथा ॥ योगैःसर्वैश्चसंयोगंहत्याकोटिविनाशनम्॥४५॥ [1]एतदन्यतरैर्योगेमद्दिनंपापनाशनम् ॥ विज्ञायमद्दिनंयस्तुलंघयेत्सतुपापकृत् ॥४६॥ अकर्त्तानरकंयातियावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ प्रातेममदिनेवत्सदंतधावनपूर्वकम् ॥४७॥ ममाग्रेव्रतसंकल्पंमद्भक्तोविजितेंद्रियः ॥ अद्याहंतेविधास्यामिव्रतंनिर्विघ्नतांनय ॥४८॥ व्रतस्थेननकर्त्तव्यंदुष्टसंभाषणादिकम् ॥ ततोमध्याह्नसमयेनद्यादौविमलेजले ॥ ४९ ॥ गृहेवादेवखातेवातडागेवाथशोभने ॥ वैदिकेनतुमंत्रेणस्नानंकुर्याद्विचक्षणः ॥ ५० ॥ मृत्तिकागोमयेनैवतथाधात्रीफलेनच ॥ तिलैश्चविधिवत्स्नायात्सर्वपापौघशांतये ॥ ५१ ॥ परिधायशुभेवस्त्रेनित्यकर्मसमारभेत् ॥ ततोगृहंविलिप्याथकुर्यादष्टदलंशुभम् ॥ ५२ ॥ कलशंतत्रसंस्थाप्यताम्रंरत्नसमन्वितम् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंतंडुलैःपरिपूरितम् ॥ ५३ ॥ हैमींचतत्रमन्मूर्तिंस्थाप्यलक्ष्म्यासमन्विताम् ॥ निर्मायशक्त्यास्वर्णेनस्नाप्यपंचामृतैस्ततः ॥ ५४ ॥ ततोब्राह्मणमाहूयआचार्यंनातिलोलुपम् ॥ शास्त्रज्ञमग्रतःकृत्वाततोदेवंसमर्चयेत् ॥ ५५ ॥ मंडपंकारयेत्तत्रपुष्पस्तवकशोभितम् ॥ ऋतुकालोद्भवैःपुष्पैःपूज्योहंचयथाविधि ॥ ५६ ॥ उपचारैःषोडशभिर्मन्मंत्रैर्नियमैश्चयः ॥ ततःपौराणिकैर्मंत्रैःपूजनीयोविशेषतः ॥ ५७ ॥ चंदनंचसकर्पूरंघनकुंकुममिश्रितम् ॥ कालोद्भवानिपुष्पाणितथातुलसीदलानिच ॥ ॥ ५८ ॥ श्रीनृसिंहाययोदद्यात्समुक्तोनात्रसंशयः ॥ कृष्णागुरुमयंधूपंसर्वदाहरिवल्लभम् ॥ ५९ ॥ हरयेगुरवेदद्यात्सर्वकामार्थसिद्धये ॥ महादीपःप्रकर्त्तव्योह्यज्ञानध्वांतनाशनः ॥ महानीराजनंकुर्याद्घंटानादपुरःसरम् ॥ ६० ॥ नैवेद्यंशर्करांचापिभक्ष्यभोज्यसमन्वितम् ॥ ददामितेरमाकांतसर्वपापक्षयंकुरु ॥ ६१ ॥ ॥ नैवेद्यमंत्रः ॥ ॥ नृसिंहाच्युतदेवेशतवजन्मदिनेशुभे ॥ उपवासंकरिष्यामिसर्वभोगविवर्जितः ॥ ६२ ॥ तेनप्रीतोभवस्वामिन्पापंजन्मनिराकुरु ॥ रात्रौजागरणंकार्यंगीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ ६३ ॥ पुराणपठनंनित्यंश्रीनृसिंहकथाश्रयम् ॥ ततःप्रभातसमयेस्नानंकृत्वा

---

[1] एतदन्यतरेयागे इ० पा ।

ह्यनंतरम् ॥ ६४ ॥ पूर्वोक्तेनविधानेनपूजयेन्मांप्रतर्पयन् ॥ वैष्णवंकारयेच्छ्राद्धंमदग्रेस्वस्थमानसः ॥ ६५ ॥ ततोदानानिदेयानिवक्ष्यमाणानियान्यु
त ॥ पात्रेभ्यःसद्विजेभ्योहिलोकद्वयजिगीषया ॥ ६६ ॥ सहस्वर्णमयोदेवोममसंतोषकारकः ॥ गोभूतिलहिरण्यादिप्रददातिद्विजातये ॥ ६७ ॥ शय्या
सतूलिकादेयासप्तधान्यसमन्विता ॥ अन्यानिचयथाशक्त्यादेयानिनिजशक्तितः ॥ ६८॥ वित्तशाठ्यंनकुर्वीतयथोक्तफलकांक्षया ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चा
त्तेभ्योदद्यात्सुदक्षिणाम् ॥ ६९ ॥ निर्धनैरपिकर्त्तव्यंदेयंशक्त्यनुसारतः ॥ सर्वेषामेववर्णानामधिकारोस्तिमद्व्रते ॥ मद्भक्तैस्तुविशेषेणकर्त्तव्यंम
त्परायणैः ॥७०॥ ॥ ततःप्रार्थनामंत्रः ॥ ॥ मद्वंशेयेनराजातायेभविष्याश्चमानवाः ॥ तानुद्धरस्वदेवेशदुःखदाद्भवसागरात् ॥७१॥ पातकार्णवमग्नस्यव्या
धिभिश्चांबुचारिभिः ॥ जीवैस्तुपरिभूतस्यमहादुःखगतस्यमे ॥ ७२ ॥ करावलंबनंदेहिशेषशायीजगत्पते ॥ व्रतेनानेनदेवेशभुक्तिमुक्तिप्रदोभव ॥ ७३ ॥
एवंप्रार्थ्यततोदेवंविसृज्यचयथाविधि ॥ उपहारादिकंसर्वंआचार्यायनिवेदयेत् ॥ ७४ ॥ दक्षिणाभिश्चसंतोष्यब्राह्मणांश्चविसर्जयेत् ॥ ममध्यानसमा
युक्तोभुंजीतसहबंधुभिः ॥ ७५ ॥ अकिंचनोपिनियतमुपोष्यतिचतुर्दशीम् ॥ सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ७६ ॥ यइदंशृणुयाद्भक्त्यात्र
तंपापप्रणाशनम् ॥ तस्यश्रवणमात्रेणब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥ ७७ ॥ पवित्रंपरमंगुह्यंकीर्तयेद्यस्तुमानवः ॥ सर्वकामानवाप्नोतिव्रतस्यास्यफलंसदा ॥७८॥
यइदंकुरुतेशक्त्याकालेमध्याह्नसंज्ञके॥लीलावत्यासहऋषिंश्रीनृसिंहंतथैवच ॥७९॥ पूजयेत्परयाभक्त्यामुक्तिंप्राप्नोतिशाश्वतीम् ॥ तस्मिन्क्षेत्रेतुयोगत्वा
श्रीनृसिंहंप्रपूजयेत् ॥ ८० ॥ वांछितंलभतेनित्यंश्रीनृसिंहप्रसादतः ॥ श्रीनृसिंहमहद्रूपकालकोटिदुरासद ॥८१॥ भैरवेशहरार्तिघ्नज्वालरूपनमोस्तुते ॥
श्रीनृसिंहायरूपायबालायबालरूपिणे ॥ ८२ ॥ व्यापकायसुनंदायस्वात्मप्रकटरूपिणे ॥ सर्वजीवात्मकायैवविश्वेशायस्वरात्मने ॥ ८३ ॥ मार्तंडमंडल
स्थायदयासिंधोनमोस्तुते ॥ चतुर्विंशस्वरूपायकालरुद्राग्निरूपिणे ॥ ८४ ॥ जगदेकस्वरूपायनृसिंहायनमोस्तुते ॥ भालेदधारयोदेवोनृसिंहोवीरभद्र
जित् ॥ ८५ ॥ द्वादशादित्यबिंबानिसुतप्तानिप्रमाणतः ॥ तत्रसिंधुर्महापुण्यानदीरम्याविशेषतः ॥ ८६ ॥ तस्याःसमीपेनगरंवर्त्ततेद्यापिसुंदरि ॥ मौलि
स्तानेतिविख्यातंसर्वदादेवनिर्मितम् ॥८७॥ वसतिर्वर्त्ततेतत्रहारीतस्यमहात्मनः ॥ लीलावतीतुतत्रैवतिष्ठतेनात्रसंशयः ॥ ८८ ॥ प्रतिशब्दोभवेत्तत्रसिंधु
नद्याःसमीपतः ॥ कलौयुगेतुसंप्राप्तेम्लेच्छावैपापचारिणः ॥ ८९ ॥ निवसंतितुतत्रैवबहवोनात्रसंशयः ॥ नृसिंहजन्मनियथाशब्दोभूदद्भुतःपरः ॥ ९० ॥
नृसिंहेतिनृसिंहेतियउच्चैर्नदतेनरः ॥ तादृशःप्रतिशब्दोवैजायतेनगनंदिनि ॥ ९१ ॥ ब्रह्महाहेमहारीवासुरापोगुरुतल्पगः ॥ सिंधौगत्वाविशेषेणस्नानंकु

वैंतियेजनाः ॥ ९२ ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहःश्रीनृसिंहप्रसादतः ॥ दशरात्रिप्रमाणेनमानवायेवसंतिहि ॥ ९३ ॥ तेज्ञेयाःपुण्यकर्माणोनासत्यंमामकंवचः ॥ नि
वसंतिकलौतत्रवर्णायेद्विजपूर्वकाः ॥ ९४ ॥ म्लेच्छवत्तेपिविज्ञेयावेदबाह्याःसुरोत्तमैः ॥ मांसंखादंतितेतत्रमद्यपानंपपुःसदा ॥ ९५ ॥ अतोह्यधर्मरूपा
स्तेपापिष्ठानात्रसंशयः ॥ संध्याहीनायथाविप्रावेदबाह्यास्तथैवच ॥ ९६ ॥ निवसंतिपुरेतस्मिन्पाश्चिमायांसुरेश्वरि ॥ एकमेवपरंतीर्थंनृसिंहाख्यंसुविस्त
रम् ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेपापान्नरःसद्योनसंशयः ॥ ९७ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेनृसिंहोत्पत्तिर्नामचतुः
सप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१७४॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवन्सर्वतत्वज्ञश्रीविष्णोस्त्वत्प्रसादतः ॥ श्रुतानानाविधाधर्मालोकनिस्तारहेतवः ॥ १॥
अधुनाश्रोतुमिच्छामिगीतामाहात्म्यमप्यहम् ॥ श्रुतेनयेनदेवेशहरौभक्तिर्विवर्द्धते ॥ तद्वदस्वाधुनादेवयद्यहंतववल्लभा ॥ २ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥
अतसीपुष्पसंकाशंखगेंद्रासनमच्युतम् ॥ शयानंशेषशय्यायांमहाविष्णुमुपास्महे ॥ ३ ॥ कदाचिदासनेरम्येसुखासीनंमुरद्विषम् ॥ आनंदयित्रीलो
कानांलक्ष्मीःपप्रच्छसादरात् ॥ ४ ॥ ॥ श्रीरुवाच ॥ ॥ शयालुरसिदुग्धाब्धौभगवन्केनहेतुना ॥ उदासीनइवैश्वर्यंजगंतिस्थापयन्निव ॥ ५ ॥
॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इतिदेव्यावचःश्रुत्वामुरभिज्ज्ञानगर्वितम् ॥ उवाचश्लक्ष्णयावाचाविस्मयस्मेरलोचनः ॥ ६ ॥ ॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ ॥ नाहंसुमुखिनिद्रालुर्निजंमाहेश्वरंवपुः ॥ दृशातत्वानुवर्त्तिन्यापश्याम्यंतर्निमग्नया ॥ ७ ॥ कुशाग्रयाधियादेवियदंतर्यो
गिनोहृदि ॥ पश्यंतियच्चवेदानांसारंमीमांसतेभृशम् ॥ ८ ॥ तदेवमक्षरंज्योतिरात्मरूपमनामयम् ॥ अखंडानंदसंदोहनिष्पादिद्वैतव
र्जितम् ॥ ९ ॥ यदाश्रयाजगद्वृत्तिर्यन्मयाचानुभूयते ॥ नयेनरहितंकिंचिज्जगत्तत्वंचराचरम् ॥ १० ॥ निर्मथ्यबहुधालोक्यवेदशास्त्रां
बुधिंसुधीः ॥ द्वैपायनोयदासाद्यगीताशास्त्रंनिसृष्टवान् ॥ ११ ॥ यदास्थायमहानंदमानंदीकृतमानसः ॥ निद्रालुरिवदेवेशिदुग्धाब्धौप्रतिभामिवै ॥ १२ ॥
इतितस्यमुरारातेर्मितमानंदवद्वचः ॥ साहर्षोत्फुल्ललोलाक्षीलक्ष्मीश्रुत्वाविसिस्मिरे ॥ १३ ॥ ॥ श्रीरुवाच ॥ ॥ भवानेवहृषीकेशध्येयोसियमिनां
सदा ॥ तस्मात्त्वत्तःपरंयतच्छ्रोतुंकौतूहलंहिमे ॥ १४ ॥ चराचराणांलोकानांकर्त्ताहर्त्तास्वयंप्रभुः ॥ यथास्थितस्ततोन्यत्वंयदिमांबोधयाच्युत ॥ १५ ॥
॥ श्रीभगवानुवाच ॥मायामयमिदंदेविवपुर्मेनतुतात्त्विकम् ॥ सृष्टिस्थित्युपसंहारक्रियाजालोपबृंहितम् ॥१६॥ अतोन्यदात्मनोरूपंद्वैताद्वैतविवर्जितम् ॥
भावाभावविनिर्मुक्तमाद्यंतरहितंप्रिये॥१७॥शुद्धसंवित्प्रभालाभंपरानंदैकसुंदरम्॥ रूपमैश्वरमात्मैक्यगम्यंगीतासुकीर्तितम्॥१८॥ इत्याकर्ण्यवचोदेविदेव
स्यामिततेजसः ॥ शंकमानाहवाक्येषुपरस्परविरोधिषु ॥१९॥ स्वयंचेत्परमानंदमवाङ्मनसगोचरम् ॥ कथंगीताबोधयतिइतिमेछिंधिसंशयम् ॥२०॥

॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ श्रियःश्रुत्वावचोयुक्तमितिहासपुरःसरम् ॥ आत्मानुगामिनींदृष्टिंगीतांबोधितवान्प्रभुः ॥ २० ॥ अहमात्मापरेशानिपरापरविभेदतः ॥ द्विधाततःपरःसाक्षीनिर्गुणोनिष्कलःशिवः ॥२१॥ अपरःपंचवक्रोहंद्विधातस्यापिसंस्थितिः ॥ शब्दार्थभेदतोवाच्योयथात्माहंमहेश्वरः ॥२२॥ गीतानांवाक्यरूपेणयन्निरुछिद्यतेदृढः ॥ मदीयपाशबंधोयंसंसारविषयात्मकः ॥ २३ ॥ यदाभ्यासपराधीनौपंचवक्रमहेश्वरौ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वागीतासारमहोदधेः ॥२४॥ इदंपरविभेदेनबुध्यतेभवभीरुभिः ॥ तमपृच्छादिदंलक्ष्मीरंगप्रत्यंगसंस्थितम् ॥२५॥ माहात्म्यंसेतिहासंचसर्वंतस्यैन्यवेदयत् ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुसुश्रोणिवक्ष्यामिगीतासुस्थितिमात्मनः ॥२६॥ वक्राणिपंचजानीहिपंचाध्यायाननुक्रमात् ॥ दशाध्यायाभुजाश्चैकउदरंद्वौपदांबुजे ॥२७॥ एवमष्टादशाध्यायावाङ्मयीमूर्तिरैश्वरी ॥ विज्ञेयाज्ञानमात्रेणमहापातकनाशिनी ॥२८॥ अतोध्यायंतदर्धंवाश्लोकमर्द्धंतदर्धकम् ॥ अभ्यस्यतिसुमेधायःसुशर्मैवसमुच्यते ॥ २९ ॥ श्रीरुवाच ॥ ॥ सुशर्मानामकोदेवकिंजातीयःकिमात्मकः ॥ कुतस्तस्यचवैमुक्तिःकेनाजायतहेतुना ॥ ३० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ सुशर्मानामदुर्मेधाःसीमापापात्मनामभूत् ॥ जातोनात्मविदांवंशेविप्राणांक्रूरकर्मणाम् ॥३१॥ नध्यानंनजपोहोमोनचैवातिथिपूजनम् ॥ केवलंविषयेष्वेवबलाढ्येनाभिवर्त्तते ॥३२॥ कृषिकर्मरतोनित्यंपर्णजीवीसुराप्रियः ॥ मांसोपहारीसुचिरंकालमेवंनिनायसः ॥३३॥ आनेतुकामःपर्णानिपर्यटन्नृषिवाटिकाम् ॥ ततःसतत्रदष्टोभूत्कालसर्पेणमूढधीः ॥ ३४ ॥ कालधर्मसमासाद्यगत्वाचनिरयान्बहून् ॥ पुनरागत्यमर्त्येषुबलीवर्दत्वमीयिवान् ॥३५॥ पंगुनाकेनविक्रीतःसँस्वजीवनहेतवे ॥ नयन्पृष्ठेनशरदःसप्ताष्टौकष्टतोनयत् ॥ ३६ ॥ कदाचित्पंगुनासोपिचिरमावर्तितोजवात् ॥ पपाततरसाभूमौमूर्च्छांचप्रतिपेदिवान् ॥ ॥३७॥ विकलांगोविवृत्ताक्षःफेनसंततिमुद्गिरन् ॥ नजीवतिनमृत्युंवाप्रतिपेदेस्वकर्मणा ॥३८॥ कौतुकाकृष्टलोकेस्मिंस्तस्मिन्जनसमागमे ॥ श्रेयसेतस्यसुकृतीकश्चित्पुण्यंवितीर्णवान् ॥ ३९ ॥ कर्माणिस्वान्यनुस्मृत्यददुरन्येचकेचन ॥ गणिकाकापितत्रस्थालोकयात्रानुवर्तिनी ॥ ४० ॥ अज्ञातनिजपुण्यासाकिंचिदुत्सृष्टवत्यभूत् ॥ परेतनगरीमादौसनीतःकालकिंकरैः ॥ ४१ ॥ गणिकादत्तपुण्येनपुण्यवानितिमोचितः ॥ पुनरागत्यभूर्लोकंकुलशीलवतांगृहे ॥ ४२ ॥ द्विजन्मनामसौजज्ञेजातिंस्वामनुसंस्मरन् ॥ कालेमहतिजिज्ञासुःश्रेयःस्वाज्ञाननोदनम् ॥ ४३ ॥ उपेत्यगणिकांदत्तंख्यापयित्वासपृष्टवान् ॥ आचष्टमांशुकोनित्यंपंजरस्थःपठत्यसौ ॥ ४४ ॥ तेनपूतांतरात्माहंतत्पुण्यंपर्यकल्पयम् ॥ ताभ्यांशुकस्तुपृष्टोसौव्याख्यातुमुपचक्रमे ॥ ४५ ॥ आख्यायिकांपुरावृत्तांस्मृत्वाजातिंनिजामपि ॥ ॥ शुकउवाच ॥ ॥ पुराविद्वानहंभूत्वावैदुष्यस्मयमोहितः ॥ ४६ ॥ रागद्वेषेणविद्वत्सुगुणवत्स्वपिमत्सरी ॥ कालेनाहंततःप्रेत्यप्राप्यलोकाञ्जुगुप्सितान् ॥ ४७ ॥ सोहंकीरकुलेभूवंसद्गुरावतिनिंदकः ॥ कालेधर्म

णिदुष्कर्मापितृभ्यांचवियोजितः ॥ ४८ ॥ निदाघेध्वनिसंतप्तेआनीतोऋषिपुंगवैः ॥ पातितःपंजरस्थोहमाश्रमेमहदाश्रये ॥ ४९ ॥ आवर्त
यद्योगीतानामाद्यमध्यायमादरात् ॥ श्रुत्वाऋषिकुमारेभ्यःपाठंचाकरवंमुहुः ॥ ५० ॥ एतस्मिन्नंतरेकश्चिद्व्यागुरिश्चौरकर्मकृत् ॥ मामाहृत्यतदाक्री
णादितिवृत्तमुदाहृतम् ॥५१॥ श्रीभगवानुवाच॥ अध्यायोयंपुराम्नातोयेनपापमनोदयम् ॥ पूतांतरात्मायेनासौमोचितश्चद्विजोत्तमः ॥५२॥ एवमन्यो
न्यमाभाष्यतन्माहात्म्यंप्रशस्यच ॥ तेजपंतोनिशंधीरामुक्तिंगेहेप्रपेदिरे ॥ ५३ ॥ तस्मादध्यायमाद्यंयःपठतेशृणुतेस्मरेत् ॥ अभ्यसेत्तस्यनभ
वेद्भवांभोधिर्दुरुत्तरः ॥ ५४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेसतीश्वरसंवादेगीतामाहात्म्येपंचसप्तत्यधिकशतत
मोऽध्यायः ॥ १७५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ आदिमस्यैवमाख्यानमुदीरितमनुत्तमम् ॥ शृणुमाहात्म्यमन्येषामध्यायानामपींदिरे ॥ १ ॥
दक्षिणस्यांदिशिश्रीमानासीदाम्नायवादिनाम् ॥ पुरेपुरंदराह्वानेदेवशर्मेतिविश्रुतः ॥ २ ॥ अर्चितातिथिराम्नातोवेदशास्त्रविशारदः ॥ आहर्ताक्रतुसंघानां
तापसानांप्रियःसदा ॥ ३ ॥ देवान्संतर्पयामासहव्यैर्हुतवहंचिरम् ॥ नचोपलेभेधर्मात्माशांतिमेकांतिकींततः ॥ ४ ॥ निःश्रेयसंसजिज्ञासुस्तापसाननुवा
सरम् ॥ सिषेवेसत्यसंकल्पाननलैरेवकल्पकैः ॥ ५ ॥ एवमाचरतस्तस्यकालेमहतिगच्छति ॥ मुक्तकर्माततःकश्चित्प्रादुरासीत्पुराभुवि ॥ ६ ॥ अनु
भूतनिराकांक्षीनासाग्रन्यस्तलोचनः ॥ शांतचेताःपरंब्रह्मध्यायन्नानंदनिर्भरः ॥ ७ ॥ पादौतस्योपसंगृह्यप्रणतेनांतरात्मना ॥ चकारविधिवत्तस्मैविद्वान
तिथिसत्क्रियाम् ॥ ८ ॥ तंचशुद्धेनभावेनपरितुष्टंतपस्विनम् ॥ प्रणतःपरिपप्रच्छनिर्वाणस्थितिमात्मनः ॥ ९ ॥ सतस्मैकथयामासपुरेसौपुरनामनि ॥
मित्रवंतमजापालमुपदेष्टारमात्मवित् ॥ १० ॥ सचाभिवंद्यतत्पादावेत्यसौपुरमूर्जितम् ॥ तस्योत्तरदिशोभागेददर्शविपुलंवनम् ॥ ११ ॥ मारुतांदोलि
तानेककुसुमामोदसुंदरम् ॥ उन्मत्तभ्रमरोद्गीतनादापूरितदिङ्मुखम् ॥ १२ ॥ तस्मिन्वनेसरित्तीरेनिषीदंतंशिलातले ॥ मित्रवंतंददर्शाथसानंदस्तिमिते
क्षणम् ॥ १३ ॥ अपिस्वाभाविकंवैरंहित्वान्योन्यंविरोधिभिः ॥ सत्वैरावृतमुद्यानेमंदस्यंदनभास्वति ॥ १४ ॥ शांतेषुमृगयूथेषुदशानंदमनोज्ञया ॥
कृपानुविद्धया[1]भूमिंनिषिंचंतमिवामृतम् ॥ १५ ॥ उपेत्यविनयेनामुमुन्मनाःप्रीतमानसः ॥ किंचिदानम्रशिरसातेनापिसतुसत्कृतः ॥ १६ ॥ उपतस्थेत
तोविद्वान्मित्रवंतमनन्यधीः ॥ समाप्तध्यानकालेसपर्यपृच्छत्समाहितः ॥ १७ ॥ ॥ देवशर्मोवाच ॥ ॥ आत्मानंवेत्तुमिच्छामितदमुष्मिन्मनो
रथे ॥ लब्धसिद्धिमुपायंमामुपदेष्टुंत्वमर्हसि ॥ १८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ परामृश्यक्षणंसोपिमित्रवानिदमब्रवीत् ॥ मित्रवानुवाच ॥ विद्वन्वि

---

[1] नित्यमिति पा० ।

द्धिपुरावृत्तमुच्यमानमिदंमया ॥ १९ ॥ अस्तिगोदावरीतीरेप्रतिष्ठानाभिधंपुरम् ॥ तत्रदुर्दमनामासीदन्वयेचमनीषिणाम् ॥ २० ॥
तत्रास्तिविक्रमोनामसेव्यमानोमहीपतिः ॥ दानानिप्रत्यहंगृह्णन्वर्त्ततेउदरंभरः ॥ २१ ॥ कालेनकालपाशेनबद्धानीतोयमालयम् ॥ निरये
षुसमग्रेषुयातनाअनुभूयच ॥ २२ ॥ कस्मिंश्चित्सकुलेजातोदुर्वृत्तानांद्विजन्मनाम् ॥ भवांतरानुवर्तिन्याविद्ययासपुरस्कृतः ॥ २३ ॥ उपयेमे
दुराधर्षांकन्यकामधमेकुले ॥ कालेनसावयोहित्वाशैशवंयौवनंययौ ॥ २४ ॥ पीनस्तनीचसुश्रोणीमदविह्वललोचना ॥ पतिंनसेहेदुर्वृत्तंचकमेस्वपती
न्परान् ॥ २५ ॥ वृत्तिमाहर्तुकामास्मिन्निर्गतासापुराद्बहिः ॥ संगताकामुकेनासौचिरंचांडालजन्मना ॥ २६ ॥ दधेगर्भमसौतस्मात्साचकन्योपपद्यते ॥
सैवभार्यापितस्यासीत्पूर्वपापप्रसंगतः ॥ २७ ॥ सैववृद्धाततःकालेडाकिनीसमजायत ॥ कुसंगात्कुमतिर्जातादुष्टनारीप्रसंगतः ॥ २८ ॥ चखादव्या
धितंव्याधमसृगास्वादलालसा ॥ भ्रमंतीविपिनेघोरेजनैर्दृष्ट्वाबहिष्कृता ॥ २९ ॥ परेतलोकमासाद्यव्याधोव्याघ्रोभ्यवर्त्तत ॥ नरकान्दारुणान्भुक्त्वाजी
वहिंसाप्रभावतः ॥ ३० ॥ सापिकालेनदुष्टात्मामृत्युवेगमुपागता ॥ निरयानेत्यदुर्द्धर्षानजाजायतमद्गृहे ॥ ३१ ॥ तामन्याअप्यहंविद्धन्पालयन्कानना
तरे ॥ अपश्यन्द्वीपिनंघोरंजिघांसंतमिवाखिलम् ॥ ३२ ॥ समालोक्यतमायांतंभयेनप्रपलायितम् ॥ अजायूथंपरित्यज्यमयामरणभीरुणा ॥ ३३ ॥
उपदुद्रावसद्वीपीपूर्ववैरमनुस्मरन् ॥ अजातुतत्समीपेगात्सत्वरंसरिदंतिके ॥ ३४ ॥ तत्रसाभयमुत्सृज्याहित्वावैरमनर्गला ॥ अवतस्थेसचद्वीपीतूष्णी
मासीदमत्सरः ॥ ३५ ॥ तंतथाविधमालोक्यसावक्तुमुपचक्रमे ॥ द्वीपिन्नभीप्सितंभुंक्ष्वमांसमुद्धृत्यसादरः ॥ ३६ ॥ नेयंभवतितेबुद्धिःकथंवैरमतित्यजः ॥
इत्याकर्ण्यतदावाक्यंप्राहद्वीपीविमत्सरः॥३७॥ स्थानेस्मिन्मेगतोद्वेषःक्षुत्पिपासाचनिर्ययौ ॥ नप्रार्थयामितेनत्वांसमीपेसमुपस्थिताम् ॥३८॥ सैवमुक्ता
पुनःप्राहजाताहंनिर्भयाकथम् ॥ किमत्रकारणंवेत्सियदिमेवक्तुमर्हसि ॥ ३९ ॥ एवमुक्तःपुनर्द्वीपीतामाहाजांनवेद्म्यहम् ॥ पुरोगतमिमंप्रष्टुंमहांतमिति
निर्गतौ ॥ ४० ॥ ताभ्यामुभाभ्यामागत्यपृष्टोहंबहुविस्मयः ॥ अहंचसहितस्ताभ्यामपृच्छंवानरेश्वरम् ॥ ४१ ॥ मयापृष्टःसविप्रेंदमब्रवीत्सादरंकापिः ॥
शृणुवक्ष्याम्यजापालवृत्तमत्रपुरातनम् ॥ ४२ ॥ इदमायतनंपश्यपुरोवनगतंमहत् ॥ अत्रत्र्यंबकलिंगंहिद्रुहिणेनप्रतिष्ठितम् ॥४३॥ सुकर्मानाममेधावी
पर्युपास्तेतपश्चरन् ॥ वनपुष्पाण्यपाहृत्यसुरपूज्यंपुरोभवम् ॥ ४४ ॥ संस्नाप्यसरिदंभोभिःकेवलंकर्मणावसन् ॥ कालेमहतितस्यागादतिथिःकश्चिदं
तिकम् ॥ ४५ ॥ उपाहृत्यफलाहारंसतस्मैपर्यकल्पयत् ॥ तेनातिथ्येनसंप्रीतःसुकर्माणमभाषत ॥ ४६ ॥ किमिदंकर्मणोमूलंफलंभुक्त्वातुतिष्ठसि ॥
गतानुगतयावृत्त्याकिंवाकेवलमीहसे ॥ ४७ ॥ सएवमुक्तःप्रायेणप्रीतेनात्मविदातदा ॥ प्रत्युवाचवचःस्पष्टमात्मनोहितमुत्तमम् ॥ ४८ ॥ विद्वन्न

वेद्मितत्वेनफलमेतस्यकर्मणः ॥ बुभुत्सयापरःशंभुःसेव्यतेकेवलंयया ॥ ४९ ॥ फलमेतस्यसेवायाःपरिपाकंकपर्दिनः ॥ यन्मांसमनुगृह्णासिसं
स्पृश्यात्ममनोरथम् ॥ ५० ॥ तस्यैवंसूनृतंवाक्यंश्रुत्वाप्रीतस्तपोधनः ॥ द्वितीयमालिलेखासौगीताध्यायंशिलातले ॥ ५१ ॥ आदिदेशाशुतं
विप्रंपठनाभ्यसनायच ॥ फलिष्यत्यात्मनःस्वैरंपरितस्तेमनोरथः ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेधीमान्पुरतस्तस्यपश्यतः ॥ विस्मितस्तस्यचा
देशात्सोन्वातिष्ठदनारतम् ॥ ५३ ॥ ततःकालेनमहताभावितात्माप्रसन्नधीः ॥ यत्रयत्रचचारासौशांतंतत्तत्तपोवनम् ॥ ५४ ॥ नद्वंद्वबाधानै
वक्षुत्पिपासानचवाभयम् ॥ तपसातस्यजानीहिद्वितीयाध्यायजापिनः ॥ ५५ ॥ ॥ मित्रवानुवाच ॥ ॥ एवमुक्तश्चतेनाहंख्यापयित्वापरांकथाम् ॥
अनुज्ञातप्रसंनेनच्छागीव्याघ्रयुतागमम् ॥ ५६ ॥ गत्वाशिलातलेपश्यमध्यायंलिखितंपठेत् ॥ तस्यैवावर्त्तनादाप्तंतपसःपारमुत्तमम् ॥ ५७ ॥ तेनत्वम
पिकल्याणनित्यमाहर्तुमर्हसि ॥ अध्यायंतेनतेमुक्तिरदूरस्थाभविष्यति ॥ ५८ ॥ देवशर्मासमादिष्टस्तेनमित्रवतास्वयम् ॥ अभ्यर्च्यप्रणतोभूत्वापुरंदर
पुरंययौ ॥ ५९ ॥ तत्रात्मविदमासाद्यदेवतायतनेक्वचित् ॥ वृत्तमेतन्निवेद्यादावध्यायमपठत्ततः ॥ ६० ॥ शिक्षितस्तेनपूतात्मापठन्नध्यायमादरात् ॥
द्वितीयमाससादोच्चैर्निरवद्यंपरंपदम् ॥ ६१ ॥ द्वितीयस्येदमाख्यानंकथितंशृणुसांप्रतम् ॥ तृतीयस्याथवक्ष्यामिमाहात्म्यमपिचेंदिरे ॥ ६२ ॥ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येसतीश्वरसंवादेषट्सप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
जनस्थानेजडोनामद्विजन्माकौशिकान्वयी ॥ हित्वाजात्युचितंधर्मंवणिग्वृत्त्यांमनोदधे ॥ १ ॥ व्यसनीपरदारेषुदीव्यन्नक्षैःपिबन्मधु ॥ मृगयानिरतोनित्यं
कालमेवंनिनायसः ॥ २ ॥ क्षीणेवित्तेततोरात्रौचौर्यमारब्धवांस्ततः ॥ प्रतिपेदेधनंतेनयज्वनांयष्टुमर्थिनाम् ॥ ३ ॥ सदूरमगमत्तेनवाणिज्यायोत्तरांदि
शम् ॥ कस्तूरिमगुरुंकृष्णंचामरांश्चंद्रिकोज्ज्वलान् ॥ ४ ॥ गृहीत्वावृत्यचानिन्येपंचपादध्वयोजनात् ॥ अथापरस्मिन्नहनिप्रियादर्शनदोहनि ॥५॥ दूर
मध्वानमुल्लंघ्यरवावस्तमितेसति ॥ ध्वांतेप्रसर्पतिस्वैरंदिशोदशतरोस्तले ॥ ६ ॥ गतोवशंसदस्यूनांनिजघ्नेतैश्चसत्वरम् ॥ धर्मलोपादसौजज्ञे
घोरश्चोग्रतरोग्रहः ॥ ७ ॥ पिपासितोबुभुक्षार्तोलेलिहानश्चसृक्किणी ॥ उर्ध्वकेशोतिजंघालुःपृष्ठलग्नोदरोमहत् ॥ ८ ॥ अस्थिमात्रशरीरोभू
द्दुर्वृत्तनयनोभृशम् ॥ अत्रांतरेसुतस्तस्यधर्मात्मावेदकोविदः ॥ ९ ॥ पर्यपालयदत्यर्थंदिदृक्षुस्तंतदागमत् ॥ नित्यमन्वेषयन्वार्त्तांपांथेभ्योनोपलब्धवान्
॥ १० ॥ ततःकदाचिदायातेसहायिनिचमानवे ॥ तस्माद्विदितवृत्तांतःशुशोचपितरंबहु ॥ ११ ॥ ततोविमृश्यमेधावीचिकीर्षुःपारलौकिकम् ॥ वाराण
सींससंभारःसगंतुमुपचक्रमे ॥ १२ ॥ मार्गेनिवासान्सप्ताष्टौनीत्वातस्यतरोस्तले ॥ संध्यांप्रचक्रमेकर्तुंयत्रास्यनिहतःपिता ॥ १३ ॥ तत्राध्यायंसगीता

नांतृतीयंसंजजापह ॥ ततोघोरस्वरस्तत्रव्योममध्येपरामृशत् ॥ १४ ॥ ददर्शघोरमाकाशात्पतंतंपितरंततः ॥ विस्मयेनभयेनापिविकली
कृतचेतनः ॥ १५ ॥ तेजसाभूयसाव्याप्तमालुलोकेपुरोऽम्बरे ॥ किंकिणीकोटिसंकीर्णंतेजसाव्याप्तदिङ्मुखम् ॥ १६ ॥ विमानमग्रतोपश्यद्दिव्यमध्यग्रचे
तनः ॥ तत्रापश्यत्समारूढंदिव्याभिःस्त्रीभिरावृतम् ॥ १७ ॥ संस्तूयमानंमुनिभिःपितरंपीतवाससम् ॥ प्रणतस्तंसमालोक्ययुयुजेतेनचाशिषा ॥ १८ ॥
ततोपृच्छदिदंवृत्तंसचतस्मैन्यवेदयत् ॥ दुस्त्यजात्कर्मणोवत्सवपुषोपुण्यकारणात् ॥ १९ ॥ मोचितोस्मित्वयादैवाद ध्यायंजपतांतिके ॥ तन्निवर्त्तस्व
जपतःसांप्रतंत्वामुपास्थितम् ॥ २० ॥ वाराणसींयदर्थंयत्तदनुष्ठितमात्मनः ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ एवमुक्तःसचप्राहपितरंदीप्ततेजसम् ॥ २१ ॥
॥ सुतउवाच ॥ ॥ हितंममानुशाधित्वंकार्यमन्यन्मयानुकिम् ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ ततःप्राहपितापुत्रं ॥ कार्यमेतत्त्वयानघ ॥ २२ ॥
यन्मयाचरितंकर्मभ्रात्रामभतुतत्कृतम् ॥ सयातोनरकंघोरंतंमोचयितुमर्हसि ॥२३॥ अन्येमदन्वयेयेवैनिरयंप्रतिपेदिरे ॥ तेचमोचयितव्यास्तेइतिमेस्तिम
नोरथः ॥ २४ ॥ इत्येवमुक्तःपुत्रस्तंपुनःप्राहकृतांजलिः ॥ कर्मणाकेनतान्सर्वान्मोचयामितदादिश ॥ २५ ॥ एवंनिवेदितोवाक्यंपितासुतमुवाचह ॥
॥ पितोवाच ॥ ॥ येनाहंमोचितोवत्सतदनुष्ठातुमर्हसि ॥२६॥ अनुष्ठायतदुत्पन्नंतेभ्यःपुण्यंसमुत्सृज ॥ ततोहमिवतेसर्वेपूर्वेसंत्यज्ययातनाम् ॥ २७ ॥
गमिष्यंत्यचिरेणैवताद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ससंदिष्टोवदत्पुत्रोयद्येवंतातनारकान् ॥२८॥ सर्वानपिविमोक्ष्यामियदितेरोचतेवचः ॥ एवमस्तुशिवंभूयादुप
पन्नंमहत्प्रियम् ॥२९ ॥ इत्यादिश्यपितापुत्रंययौविष्णोःपरंपदम् ॥ सोपितस्मात्परावृत्त्यजनस्थानंप्रपद्यच ॥ ३० ॥ सुंदरस्यपुरःशौरेश्चालयेकालमभ्य
गात् ॥ सकुर्वाणोःसमादीनिपित्राचयदुदीरितम् ॥ ३१ ॥ उत्ससर्जकृतंपुण्यंमोचयिष्यन्सनारकान् ॥ अत्रांतरेपदेविष्णोर्यातनापदमीयुषः ॥ ३२ ॥
नारकान्मोचयिष्यंतःकिंकरायममभ्ययुः ॥ तेनतेपूजिताःसर्वेसत्क्रियाभिरनेकधा ॥ ३३ ॥ कुशलंपरिपृष्टास्तेसर्वतःसुखमूचिरे ॥ एमंसत्कृत्यमेधा
वीपितृलोकमहेश्वरः ॥ ३४ ॥ हेतुमागमनेपृच्छत्तेचतस्मैन्यवेदयन् ॥ विद्धिकीनाशनाथत्वंशेषपर्यंकशायिना ॥ ३५ ॥ शौरिणाप्रहितानस्मान्समादे
ष्टुंत्वदंतिके ॥ अस्मन्मुखेनदेवस्त्वांकुशलंपरिपृच्छति ॥ ३६ ॥ नारकान्प्राणिनःसर्वान्विमोक्तुंचनियच्छति ॥ इत्याकर्ण्यसमादिष्टंविष्णोरमिततेज
सः ॥ ३७ ॥ नतेनमूर्ध्नासंभाव्यदध्यौकिंचनचेतसा ॥ विमुक्तान्निरयात्सर्वांस्तान्विलोक्यमदोत्कटान् ॥ ३८ ॥ सतैरनुगतःसर्वैर्विष्णोरायतनंततः ॥
ययौसवरयानेनयत्रास्तेदुग्धवारिधिः ॥ ३९ ॥ तदंतउदितानेकसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ इंदीवरदलश्याममालुलोकजगद्गुरुम् ॥ ४० ॥ शय्याफणिफणार
त्नमरीच्यामिश्रतेजसम् ॥ विलोक्यमानमानंदनिर्भरंप्रीतमानसम् ॥ ४१ ॥ भावानुगैर्दृगालीकैःश्रियाप्रेम्णेक्षितंमुहुः ॥ योगिभिःपरितोजुष्टंध्याननिष्पंद

तारकैः ॥४२॥ स्तूयमानंमहेंद्रेणपराजेतुंविरोधिनः ॥ आम्नायवचसामंतेब्रह्मणोनिःसृतैर्मुखात् ॥४३॥ मूर्तिमद्भिर्वचोभिश्चगीयमानंगुणोत्करम् ॥ संप्रीतं
चाप्युदासीनमपिसर्वासुयोनिषु ॥ ४४ ॥ योगसंचितपुण्यानांयौगपद्येनजंतुषु ॥ विलोकमानमात्मानमखिलंसचराचरम् ॥ ४५ ॥ आमोदयंतमालोकै
रात्मानंदीप्तिपूरितैः ॥ आविभ्राणंवपुर्व्यापिद्योतितंभोगिनस्त्विषा ॥ ४६ ॥ इंदीवरदलश्यामंज्योत्स्नयेवनभस्तलम् ॥ विलोक्यतंसतुष्टावधियाबहुलया
नतः ॥ ४७ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ नमःसमस्तनिर्माणनिर्मलीभूतचेतसे ॥ वदनोद्गीर्णवेदायविश्वरूपायवेधसे ॥ ४८ ॥ बलवेगसुदुर्द्धर्षदानवेंद्रमदद्रु
हे ॥ नमःस्थितौचसत्त्वायविश्वाधारायविष्णवे ॥ ४९ ॥ नमःपातकसंघातजिष्णवेखिलदेहिनाम् ॥ ईषदुन्मीलल्लालाटनेत्राग्निप्रभवार्चिषे ॥ ५० ॥
त्वंहिसर्वस्यलोकस्यगुरुरात्मामहेश्वरः ॥ विसृज्यवैष्णवान्सर्वानतस्त्वमनुकंपसे ॥ ५१ ॥ व्यापयन्नखिलंलोकंमाययापरिबृंहितम् ॥ नतयापरिभूतोसिन
चतत्प्रभवैर्गुणैः ॥ ५२ ॥ अंतरावर्तमानोपिनताभ्यामभिभूयसे ॥ दृशाविषयवर्तिन्यानिग्रहीतमनाअपि ॥ ५३ ॥ तयाफलाभिगामिन्याआत्मन्येवा
भिलीयसे ॥ नतवास्तिमहिम्नोंतोयथानिरवधिःस्वयम् ॥५४॥ मौनमेवात्रयुक्तंमेविषयोसिकथंगिराम् ॥ इतिस्तुत्वाततोवाक्यमिदमाहकृतांजलिः ॥५५॥
विनियोगादमीयुक्तादेहिनोनिर्गुणामया ॥ समादिशयदन्यन्मेकार्यमस्तिजगद्गुरो ॥ ५६ ॥ इतिविज्ञापितस्तेनतमाहमधुसूदनः ॥ मे
घगंभीरयावाचासिंचन्निवसुधारसैः ॥ ५७ ॥ पापादुद्धार्यतेलोकोमयासमयवर्तिना ॥ त्वयिविन्यस्तभारोहंनानुशोचामिदेहिनः ॥ ५८ ॥
तदाचरनिजंकर्मप्रयाहिस्वंनिकेतनम् ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेदेवःसोपिस्वपुरमाययौ ॥ ५९ ॥ सोपिस्वजातिजान्सर्वान्निरय
स्थाननेकशः ॥ उद्धृत्यवरयानेनविष्णुलोकंययौस्वयम् ॥ ६० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येस
तसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ चतुर्थस्यापिमाहात्म्यमाख्यास्याम्यधुनाशृणु ॥ बदरीत्वंसमुत्सृज्ययेनकन्ये
दिवंगते ॥ १ ॥ ॥ श्रीरुवाच ॥ कथंकन्येदिवंयातेबदरीत्वंविसृज्यवै ॥ तेकचास्तांपुरादेवकथंप्राप्तेतुमुख्यताम् ॥ २ ॥ एतद्वेदितु
मिच्छामिनाथवक्तुंत्वमर्हसि ॥ नतुतृप्यामिशृण्वंतीपरमांचकथामिमाम् ॥ ३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अस्तिभागीरथीतीरेनाम्नावाराण
सीपुरी ॥ भरतोनामयुक्तात्मातत्रविश्वेश्वरालये ॥ ४ ॥ नित्यमात्मरतस्तुर्यंजपत्यध्यायमादरात् ॥ तदभ्यासाददुष्टात्मानद्वंद्वैरभिभूयते ॥५॥
कालेकदाचनक्रीडन्ययौसनगराद्बहिः ॥ उपांत्यवर्तिनोदेवान्दिदृक्षुःसतपोधनः ॥ ६ ॥ विशश्रामतयोर्मूलेबदर्योर्न्यपतत्फले ॥ उपधायतयोरे
कामन्यामालंब्यचांघ्रिणा ॥ ७ ॥ तपस्विनिततोयातेबदर्योश्चतथाद्वयम् ॥ शुष्कंनिष्पत्रशाखंचदिवसैःपंचषैरभूत् ॥ ८ ॥ गृहेकंचनविप्राणांजज्ञा

---

१ दानवानिति पाठान्तरम् ।

तेकन्यकेततः ॥ वर्द्धमानंतयोर्युग्मंसप्तभिःपरिवत्सरैः ॥ ९ ॥ विहृत्यदूरदेशेभ्योयतिमायांतमैक्ष्यत ॥ गृहीत्वाचरणौतस्यवचःसूनृतमब्रवीत् ॥
॥ १० ॥ त्वत्प्रसादादेवमुनेमोचितंद्वंद्वमावयोः ॥ उत्सृज्यवदरीभावंमानुष्यंप्रतिपद्यते ॥ ११ ॥ एवमुक्तोमुनिस्ताभ्यांविस्मृतःप्रत्युवाचसः ॥
कदावत्सेयुवांकेनहेतुनामोचितेमया ॥ १२ ॥ युवयोर्वदरीत्वेचहेतुंब्रूतांनवेद्म्यहम् ॥ ऊचतुःकन्यकेतस्मैवादर्यंहेतुमात्मनः ॥ १३ ॥ आदौवि
मोचनेतस्माद्दुस्त्यजादपिकारणम् ॥ अस्तिगोदावरीतीरेतीर्थंपुण्यप्रदंनृणाम् ॥ १४ ॥ च्छिन्नपापमितिख्यातंपरांकोटिमवापयत् ॥ तत्रसत्य
तपानामतपस्तेपेसुदारुणम् ॥ १५ ॥ ग्रीष्मेमहातिदीप्तानांमध्यगोजातवेदसाम् ॥ वर्षासुजलधाराभिर्नित्यमासिक्तमूर्द्धजः ॥ १६ ॥ शिशिरे
चवसन्नप्सुविभ्रत्कंटकितांतनुम् ॥ विशुद्धःसततंकालेतपस्तप्त्वाससंयमी ॥ १७ ॥ आत्मन्येवमतिंचक्रेपरांप्राप्यसुनिर्वृतिम् ॥ सदाफलानिविभ्र
त्सुसांद्रच्छायेषुशाखिषु ॥ १८ ॥ निर्मत्सरेषुसत्वेषुवध्वाप्रीतिंपरामपि ॥ तपःफलानुसंधानेवैदुष्येनोपपादितम् ॥ १९ ॥ ब्रह्माप्येनंस्वयंपृच्छन्नुप
तस्थेतमन्वहम् ॥ तेनसंकोचहीनत्वाद्[1]ब्रह्मण्यनुगतेन्वहम् ॥ २० ॥ तद्ध्यानानुगतव्यक्तिववृधेतस्यतत्तपः ॥ विमुक्तकल्पमन्वानःसमृद्धादा
त्मनःपदात् ॥ २१ ॥ अंतरायशतंचक्रेततोभीतःपुरंदरः ॥ आहूयाप्सरसांमध्यादावांतुल्यंसमादिशत् ॥ २२ ॥ कुरुतंतत्तपोविघ्नमनेनाच
रितंयुवाम् ॥ योमांपदादवष्टभ्यस्वराज्यंभोक्तुमिच्छति ॥ २३ ॥ इतिसंदेशमापन्नेपुरस्ताच्चविडौजसः ॥ गोदावरीमगच्छावःसमुनिर्यत्रवर्तते ॥
॥ २४ ॥ मृदंगैर्मंदगंभीरैर्वेणुभिःकलवादिभिः ॥ कलंगीतंसमारब्धंतन्वंगीभिःसमन्वितम् ॥ २५ ॥ उद्वहंत्यौपृथुश्रोणीघनपीनपयोधरे ॥
स्मयस्मेरमुखांभोजेकिंचिदाकुंचितालके ॥ २६ ॥ मणिकुंडलहृष्टांसेपुंडरीकोज्ज्वलेक्षणे ॥ तनुमध्येसुवृत्तोरुवहंत्यौचसमेपदे ॥ २७ ॥ [2]आनर्तायो
वनस्यार्थेस्वरताललयानुगाम् ॥ दर्शयंत्यौस्वतःकृत्स्नांगतिंभावानुगामिनीम् ॥ २८ ॥ मृदूपक्रममुत्पन्नंमंदंमंदंविवर्द्धनम् ॥ गर्जयामासदिक्
चक्रंतत्तयोर्नृत्यमानयोः ॥ २९ ॥ ततोंगहारवेगेनवायुर्वासःसुशीतलः ॥ ईषदुच्छ्वासितेचैलेदर्शयंत्यौपयोधरौ ॥ ३० ॥ उद्धर्षयंतीकंदर्पमुल्व
णागतिरावयोः ॥ कोपमुत्पादयामासमुनेरविकृतात्मनः ॥ ३१ ॥ ततःशापंददौकोपाज्जलमुत्सृज्यपाणिना ॥ वदरीत्वंप्रपद्येथांजाह्नवीरोध
सीतिनौ ॥ ३२ ॥ आवाभ्यांपारतंत्र्येणयद्दुश्चरितमास्थितम् ॥ तत्क्षमस्वविनम्राभ्यांमुनिःपश्चात्प्रसादितः ॥ ३३ ॥ ततःशापविमोक्षंनौकल्पयामा
सपुण्यधीः ॥ भरतागमनांतोयमितिसत्यतयामुनिः ॥ ३४ ॥ मर्त्येषुजन्मलाभश्चस्मृतिश्चातीतजन्मनाम् ॥ आवयोरंतिकंगत्वावदरीभूतयोस्त

---

[1] ब्रह्मण्युपगते इ० पा० । कु० । [2] आनार्ता इ० आनृत्य इ० च पाठौ दृश्येते ।

तः ॥ ३५ ॥ स्मरतांतुर्यमध्यायंभवतानिष्कृतिःकृता ॥ तत्तावत्प्रणमावस्त्वांशापादेवनकेवलात् ॥ ३६ ॥ घोरादेवतुसंसारात्त्वयैतेनविमोचिते ॥
॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ एवमुक्तोमुनिस्ताभ्यामतिप्रीतमनास्ततः ॥ ३७ ॥ पूजितस्तेसमामंत्र्ययथागतमसौययौ ॥ कन्येचतुर्थमध्यायंजपेतांनित्य
मादरात् ॥ ३८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येअष्टसप्तत्याधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७८ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ पंचमस्याधुनादेविमहात्म्यंलोकपूजितम् ॥ कथयामिसमासेनसावधानाशृणुप्रिये ॥ १ ॥ पिंगलोनामभद्रेषुपुरुकुत्सपुरे
द्विजः ॥ अवदातेकुलेजातोविश्रुतेवेदवादिनाम् ॥ २ ॥ कुलोचितानिशास्त्राणितथावेदान्विसृज्यसः ॥ तौर्यत्रिकेमतिंचक्रेवादयन्मुरजादिकम् ॥ ३ ॥
कृतश्रमस्ततस्तत्रगीतेनृत्येचवादने ॥ परांप्रसिद्धिमासाद्यनृपसद्मविवेशसः ॥ ४ ॥ समातस्थेसतेनासौपुराभूमिभुजासह ॥ परदारानुपाहृत्यबुभुजेता
अनन्यधीः ॥ ५ ॥ ततउत्सिक्तगर्वोयंसूचमानोनिरंकुशः ॥ परच्छिद्राणिचामुष्मैविविक्तेसनिरंतरम् ॥ ६ ॥ तस्यासीदरुणानामभार्याहीनकुलोद्भवा ॥७॥
भ्रमत्यन्वेषयंतीसाकामुकेनविहारिणी ॥ तमंतरायंमन्वानानिशीथिन्यांनिजालये ॥ ८ ॥ निजघानाशिरऽश्छित्त्वानिचखानमहीतले ॥ वियोजितस्ततःप्रा
णैरुपेत्ययमसादनम् ॥ ९ ॥ दुर्जयान्नरकान्भुंक्त्वागृध्रोभूद्विजनेवने ॥ भगंदरेणरोगेणसापिहित्वावरांतनुम् ॥ १० ॥ उपेत्यनरकान्घोरान्जज्ञेतत्र
वनेशुकी ॥ कणानादातुकामांतांसंचरंतीमितस्ततः ॥ ११ ॥ विददारनखैस्तीक्ष्णैर्गृध्रोवैरमनुस्मरन् ॥ नृकपालेपयःपूर्णेनिपतंतींततःशुकीम् ॥ १२ ॥
अभिदुद्रावगृध्रोपिनिजघ्नेसचजालिकैः ॥ पत्नीवियोजिताप्राणैर्नृकपालजलेततः ॥ १३ ॥ तत्रैवनिममज्जासावित्यक्रूरतरःखगः ॥ पितृलोकंप्रपेदातेनीतौ
तौयमकिंकरैः ॥ प्राक्कृतंदुष्कृतंकर्मस्मरंतौभयभागिनौ ॥ १४ ॥ ततोयमःसमालोक्यतयोःकर्मजुगुप्सितम् ॥ अकस्मादेवतत्स्नानान्मरणेसुकृतं[2]
महत् ॥ १५ ॥ अनुजज्ञेततोलोकमीप्सितंगंतुमेतयोः ॥ महापातकसंघातैरपिदुर्द्धर्षमानसौ ॥ १६ ॥ ततोविस्मयमापन्नौस्मृत्वातौदुष्कृतंनिजम् ॥
उपेत्यप्रणतौभूत्वावैवस्वतमपृच्छताम् ॥ १७ ॥ संचितंदुष्कृतंपूर्वमावाभ्यामपिगर्हितम् ॥ लोकानामीप्सितानांतुकोहेतुस्तद्वदस्वनौ ॥ १८ ॥ एव
मुक्तस्ततस्ताभ्यामाहवैवस्वतोवचः ॥ आसीद्गंगातटेनाम्नावटुर्ब्रह्मविदुत्तमः ॥ १९ ॥ एकाकीनिर्ममःशांतोवीतरागोविमत्सरः ॥ गीतानांपं
चमाध्यायमावर्त्तयतिसर्वदा ॥ २० ॥ तेनपुण्येनपूतात्माबुद्ध्वाब्रह्मसनातनम् ॥ पापीयानपियंश्रुत्वातनुमुत्सृष्टवानसौ ॥ २१ ॥ निर्मलीकृतदे
हस्यगीताभिर्भावितात्मनः ॥ तत्कपालजलंप्राप्ययुवांयातौपवित्रताम् ॥ २२ ॥ तद्गच्छतंयुवांलोकान्मनोरथपथिस्थितान् ॥ गीतानांपंचमाध्या

---

१ स्मरंश्चतुर्यमध्यायमि० पा० प्रथमान्तत्वादसंगतमिव । २ दुष्कृतं गतम् इ० पा ।

यमाहात्म्येनपवित्रितौ ॥ २३ ॥ एवंतौबोधितौतेनमुदितौसमवर्तिना ॥ व्योमयानंसमारुह्यजग्मतुर्वैष्णवंपदम् ॥ २४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहा
पुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येएकोनाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ षष्ठाध्याय
स्यमाहात्म्यंप्रवक्ष्यामिवरानने ॥ यदाकर्णयतांनॄणांमुक्तिःकरतलेस्थिता ॥ १ ॥ अस्तिगोदावरीतीरेप्रतिष्ठानंपुरंमहत् ॥ पिप्पलेशाभिधा
नोहंयत्रास्मिस्मेरलोचने ॥ २ ॥ यत्रगोदावरीतीरशीकरैरवशीतलैः ॥ हंसाः[1]पक्षपुटैः कीर्णैर्हरंतियमिनांश्रमम् ॥ ३ ॥ स्फुरत्पद्मावलीकोशपरागसुरभी
कृतम्॥ श्लाघ्यंगोदावरीतोयंयेनतेनिर्जरानराः॥४॥धिक्सुधामौषधीशस्यविकृत्क्षयविधायिनीम्॥महाराष्ट्रवधूकानांमज्जंतीनांमुनीश्वराः॥५॥स्पृशंतियत्रव
क्त्राणिफुल्लपंकजशंकया॥यत्रखेलन्महाराष्ट्राःक्वणत्कंकणसुंदराः॥६॥हरंतिध्वनयोलीनांमनांस्यपितपस्विनाम् ॥ अत्युच्चसौधशिखरविहारिवनितामुखम् ॥
॥७॥ पश्यन्ननुदिनंयत्रक्षीयतेमृगलांच्छनः ॥ अत्युच्चसौधवलभीमहामणिमरीचिभिः ॥८॥ चुंब्यंतेमुनिगंधर्वैर्दूर्वाचंदनचंचलैः ॥ यस्मिन्नाधूयमानानांपता
कानांसमीरणैः ॥ ९ ॥ गतश्रमारवेर्यानेभवंतिरथवाजिनः ॥ राशीकृतैर्मलयजैरसंख्यातैर्वणिग्गणैः॥१०॥यस्मिन्नुपलशेषोसौलक्ष्यतेमलयाचलः ॥ पुंजीकृ
तानिदृश्यंतेयत्रमुक्ताफलान्यपि ॥११॥ नगरीदेवताहास्यस्तबकाइवसर्वतः ॥ तत्रज्ञानश्रुतिर्नाम्नामेदिनीवल्लभोभवत् ॥ १२ ॥ यस्मिन्नुद्धरतिक्षोणींशेषो
यंमणिसंनिभां ॥ अपिप्रतापमार्तंडमंडलीतीव्रतेजसि ॥ १३ ॥ नित्यमध्वरधूमेनश्यामलाःकल्पशाखिनः ॥ असाधारणदातृत्वंपश्यंतइवलज्जया ॥ १४ ॥
यदध्वरपुरोडाशचर्वणास्वादलंपटाः ॥ नतत्यजुःसुपर्वाणःप्रतिष्ठानपुरंमनाक् ॥ १५ ॥ यस्यदानांबुधाराभिः प्रतापज्योत्स्नयानिशम् ॥ मखधूमैश्चसंपु
ष्टाववृषुःसमयेघनाः ॥ १६ ॥स्वल्पमात्रमपिक्वापिनपदंप्रापुरीतयः ॥ नीतयःप्रसरंतिस्मयस्मिन्शासतिमेदिनीम् ॥१७॥ वापिकूपतडागानांच्छद्मनायो
नुवासरम् ॥ हृदयस्थानिमेदिन्यानिधानानिव्यलोकयत् ॥ १८ ॥ पांडुराभिःपताकाभिःप्रासादोयस्यराजते ॥ वियद्गंगातरंगोघैर्हिमाद्रिरिवसानुमान् ॥
॥ १९ ॥ दानैस्तपोभिर्यज्ञैश्चप्रजानांपालनेनच ॥ तुष्टाःस्वर्गौकसस्तस्मैवरंदातुंसमागमन् ॥ २० ॥ ततोंतरिक्षमार्गेणधुन्वानाःपक्षसंहतीः ॥ मृणालधव
लादेवीदेवहंसाविनिर्गताः ॥२१ ॥ त्वरयागच्छतांतेषामन्योन्यंतत्रभाषिणाम् ॥ भद्राश्वप्रमुखाद्वित्राःपुरस्तान्निर्ययुर्जवात् ॥ २२ ॥ सर्वैर्मिलद्भिरूचुस्ते
पुरस्ताद्गच्छतोजवात् ॥ कथंवेगेननिर्याताभवंतःपुरतःस्थिताः ॥ २३ ॥ सर्वैर्मिलित्वागंतव्यमस्मिन्नध्वनिदुर्गमे ॥ प्रकाशमानंपुरतस्तेजःपुंजंनपश्यथ
॥ २४ ॥ ज्ञानश्रुतेर्महीभर्तुः पुण्यमूर्तेरतिस्फुटम् ॥ निशम्येतिवचःसम्यक्पाश्चात्यानापुरःस्थिताः ॥ २५ ॥ हंसाहसित्वासावज्ञमूचुर्वचनमुच्चकैः ॥ रे

---

[1] हंसपक्षपुटोद्गीर्णैरितिपाठोपिसाधुः ।

क्याभिधस्यदुर्द्धर्षतेजसोब्रह्मवादिनः ॥ २६ ॥ किंनुज्ञानश्रुतेरस्यराज्ञस्तीव्रतरंमहः ॥ इतिशुश्रावहंसानांगिरोज्ञानश्रुतिर्नृपः ॥२७॥ अत्युच्चसौधभव
नमारुह्यचसुखंस्थितः ॥ ततःसारथिमाहूयभूपालोविस्मयान्वितः ॥२८॥ संदिदेशमहात्मासौरैक्यआनीयतामिति ॥ ततोवधार्यभूपालवचःपीयूषगर्भितम्
॥२९॥ निर्जगाममहोनाम्नासारथिःप्रथयन्मुदम् ॥ यत्रवाराणसीनामनगरीमुक्तिदायिनी ॥३०॥ यत्रविश्वेश्वरोनामह्युपदेष्टाजगत्पतिः ॥ ततोगयाभिधेक्षेत्रेयत्रदे
वोगदाधरः ॥ ३१ ॥ उद्धर्तुमखिलान्लोकान्वसत्युत्फुल्ललोचनः ॥ ततोगौरीगुरोःपार्श्वेसर्वैस्तीर्थैरनेकधा ॥३२॥ पर्यटन्गतवान्यत्रकेदारःपापदारणः ॥
यमालोक्यसकृन्मर्त्यामुक्ताःस्युर्नात्रसंशयः ॥ ३३ ॥ महापापविनिर्मुक्ताभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ ततोगौडेषुनिर्यातोयत्रास्तेपुरुषोत्तमः ॥ ३४ ॥
यस्यावलोकनादेवनराःस्वर्लोकगामिनः ॥ ततोद्वारावतींप्रागान्नगरींमुक्तिदायिनीम् ॥ ३५ ॥ यत्रास्तेगोमतीतीरेरुक्मिणीवल्लभोहरिः ॥ स्नात्वाचगोमती
तीर्थेपंचकृष्णान्विलोक्यचः ॥ ३६ ॥ मर्त्योमुक्तिमवाप्नोतिभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ ततःसमुद्रमासाद्यसोमनाथंविलोक्यच ॥ ३७ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदंदेवं
ततोनिरगमन्सुधीः ॥ अवंतिकांपुरींप्राप्तोभुक्तिमुक्तिप्रदायिनीम् ॥३८॥ यत्रोमयासुखंक्रीडन्महाकालोस्तिशंकरः ॥ अथोंकारंसमासाद्यशर्मदंनर्मदातटे ॥
भुक्तिमुक्तिप्रदातारंत्वरयानिर्गतस्ततः ॥ ३९ ॥ अश्वमेधकरंनाम्नानगरंपर्यटंस्ततः ॥ यत्रशार्ङ्गधरःसाक्षादास्तेलक्ष्मीपतिःस्वयम् ॥ ४० ॥ ततो
विष्णुगयांप्राप्तःकुण्डंलोणारसंज्ञितम् ॥ यत्रस्नात्वाचपीत्वाचमुच्यतेबन्धनान्नरः ॥ ४१ ॥ ततःकोल्हापुरंनामगतोरुद्रगयांप्रति ॥ आस्तेभगवती
यत्रलक्ष्मीर्भक्तिप्रदायिनी ॥ ४२ ॥ पञ्चनद्यांनरःस्नात्वामहालक्ष्मींविलोक्यच ॥ भुक्त्वाभोगान्यथाकामंभक्तिंचप्रतिपद्यते ॥ ४३ ॥ ततोऽमल
गिरिंनामनगरींप्रतिपद्यच ॥ नन्दिकेश्वरमारुह्यसोमनाथोऽस्तियत्रतु ॥ ४४ ॥ दृष्ट्वाचतुर्भुजंदेवंवरदानोद्यतंशिवम् ॥ सोमनाथंनृणांमुक्तिर्भवत्येवनसं
शयः ॥ ४५ ॥ तुङ्गभद्रानदीतीरेदृष्ट्वाहरिहरंततः ॥ युगेयुगेभुजायस्यपतन्त्यवनिमण्डले ॥ ४६ ॥ यद्विलोक्यनराःसर्वेरम्यंहरिहरंव
पुः ॥ भुक्त्वाभोगान्यथाकामंमुच्यन्तेबन्धनान्नराः ॥ ४७ ॥ स्वर्गेकल्पशतंस्थित्वामुक्तसंसारबन्धनाः ॥ ततःस्वामिनमालोक्यलोकानांस्वामिनंवि
भुम् ॥ ४८ ॥ यमालोक्यनपश्यन्तिनिरयंजातुचिन्नराः ॥ स्वर्गेकल्पशतंस्थित्वामुक्तसंसारवासनाः ॥ ४९ ॥ मुक्तिंचप्रतिद्यन्तेनात्रकार्याविचारणा ॥
ततःश्रीशैलमासाद्यसिद्धगन्धर्वसेवितम् ॥ ५० ॥ गिरिजावल्लभोयत्रमल्लिनाथोऽभिधानतः ॥ उद्धर्तुमखिलाँल्लोकान्संसाराम्भोधिमध्यतः ॥ ५१ ॥
स्वर्गेकल्पशतंस्थित्वामुक्तसंसारबंधनाः ॥ मुक्तिंचप्रतिपद्यंतेनात्रकार्याविचारणा ॥ ५२ ॥ ततःश्रीशैलमासाद्यसिद्धगंधर्वसेवितम् ॥ गिरिजावल्ल
भोयत्रमल्लिनाथोभिधानतः ॥ ५३ ॥ उद्धर्तुमखिलाँल्लोकान्संसारांबुधिमध्यतः ॥ कालेकालेपरंज्योतिर्यःसंदर्शयतेस्वयम् ॥५४॥ अवलोकयतांनृणांयम

नुस्मरतामपि ॥ दूरेतिष्ठंतिसंत्रस्तादूरंनिरययातनाः ॥५५॥ स्वर्गेलोकेसुखंभुक्तामुक्तसंसारबंधनाः ॥ मुक्तिंचप्रतिपद्यंतेमानवानात्रसंशयः॥ ५६ ॥ रामो
स्तिसानुजःसार्द्धंजानक्यापिततोगतः ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचमुच्यतेनरकाद्ध्रुवम् ॥५७॥ कल्पकोटिशतंभुक्तास्वर्गलोकसुखंनराः ॥ मुक्तसंसारवर्त्मानो
मुक्तिंयांतिनसंशयः ॥ ५८ ॥ ततोनिवृत्यआयातःपश्यन्भीमरथींतटे ॥ द्विभुजंविठ्ठलंदेवंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ ५९ ॥ यत्रगोदावरीजन्मस्थानंब्रह्म
गिरिर्महान् ॥ गौतमालयमासाद्ययत्रास्तेत्र्यंबकोहरः ॥ ६० ॥ अरुणावरुणयोर्मध्येयत्रगोदावरीनदी ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचब्रह्महत्याविलीयते ॥ ६१ ॥
असंख्यतीर्थसंपन्नंदृष्ट्वाब्रह्मगिरिंनराः॥ मुक्तिमेवप्रपद्यंतेमुक्ताःसंसारदुःखतः ॥ ६२ ॥ गौतम्युभयतीरस्थतीर्थान्वेषणकौतुकी ॥ ततोजगामसूतस्तुमथुरां
पापनाशिनीम् ॥६३॥ यत्रस्वायंभुवंदेवंभजंतिसुरमानवाः॥आद्यंभगवतःस्थानंमहन्मुक्तिप्रदायकम् ॥६४॥ त्रैलोक्येशजनिस्थानंविख्यातंवेदशास्त्रयोः॥
नानादेवगणैर्जुष्टंद्विजर्षिगणसेवितम् ॥६५॥ कालिंदीकूलसंशोभिह्यर्द्धचंद्रप्रभाकृति॥सर्वतीर्थनिवासैकपूर्णमानंदसुंदरम् ॥ ६६ ॥ गोवर्द्धनगिरिप्रख्यंपुण्य
द्रुमलतावृतम् ॥ द्विषड्वनंमहापुण्यंविश्रांतिश्रुतिसारभृत् ॥ ६७ ॥ ततःकाश्मीरनगरमपश्यत्प्रत्यगुत्तरम् ॥ दृष्ट्वाधर्मधुरंक्षेत्रंकुरुक्षेत्रंसमंततः ॥ ६८ ॥
यत्राभ्रंलिहगेहानांपंक्तयःशंखपाण्डुराः॥ ताजाताधूर्जटेःस्पष्टअट्टहासदशाइव ॥ ६९ ॥ भक्तिप्रसादमालानांसुवर्णकलशैर्वृतम् ॥ स्वःसिंधोःपतितानीवहेम
पद्मानिमारुतैः ॥ ७० ॥ यत्रप्रासादशिखरेनीलपट्टपताकिकाः ॥ शैवालवलयाभांतिस्वःसिंधोर्लतिकाइव ॥ ७१ ॥ यत्रकाश्मीरमाश्रित्यनित्यंवसति
भारती ॥ नौचेद्युगपदेवेदंकथंलिखतिवाङ्मयम् ॥ ७२ ॥ विश्रामंतयाःसरस्वत्याश्चिरंयत्रमदालसाः ॥ मृणालचंचवोहंसावाहनानिचरंत्यमी ॥ ७३ ॥
कलाविशेषंप्रहितायत्रबोद्धुंविरंचिना ॥ ताराइवविराजंतेहंसायाताःसमंततः ॥ ७४ ॥ स्थलपद्मानिदृश्यंतेकरस्पर्शसुखानिच ॥ शयनायनितंविन्याय
स्मिन्दानववैरिणा ॥ ७५ ॥ उपन्यासैर्द्विजातीनांयत्रनश्रूयतेस्फुटम् ॥ मूकोपिनिर्जरोवाचापदकल्लोलडंबरः ॥ ७६ ॥ यस्मिन्नध्वरधूमेनव्याप्तंगगनमं
डलम् ॥ अपिचक्षालितंमेघैःकालिमानंनमुंचति ॥ ७७ ॥ गलितायाःसुधायास्तुयत्राध्वरमहार्चिषा ॥ लांछितंछद्मनास्थानंदृश्यतेतुहिनत्विषि ॥ ७८ ॥
जन्माभ्यासवशादेवपठंतिबटवःस्वयम् ॥ यत्रोपाध्यायसान्निध्यमाश्रित्यसकलाःकलाः ॥ ७९ ॥ यत्रब्राह्मणपत्नीनांकंकणध्वनिहुंकृतिः ॥ लुंपत्यनुदिनं
भ्राम्यद्भ्रमराणांचगर्जितम् ॥ ८० ॥ यत्रब्राह्मणपत्नीनांकपोलफलकंमुहुः ॥ स्पृशन्समीरणोमंदंवातिशापभयादिव ॥ ८१ ॥ माणिक्येश्वरनामासौयत्रशी
तांशुशेखरः ॥ वसत्यनुदिनंदेवोवरदानायदेहिनाम् ॥ ८२ ॥ अर्चितोभूपतीन्जित्वामणिकेशेनचादृतः ॥ माणिक्येश्वरइत्याख्यांतदाप्रभृतियो

---

१ मणिकेश उदाहृत इ० पा० ।

दधौ ॥ ८३ ॥ राज्ञाकाश्मीरदेवेशदिग्जयोत्सवकारिणा ॥ असौसुपूजितोयस्मान्माणिक्यैर्भूरिभूतिभिः ॥ ८४ ॥ संसेवमानंतद्वारिच्छायां
शकटिकोपरि ॥ कंडूयमानमंगानियंतारैक्यमपश्यत ॥८५॥ राज्ञापिकथितैस्तैस्तैश्चिह्नैःपरिचितंजवात् ॥ प्रणतःसारथीरैक्यंप्रणम्यतमभाषत॥८६॥
॥ सारथिरु० ॥ ॥ कस्मिन्ब्रह्मन्किन्नामासिस्वच्छंदोसिनिरंतरम् ॥ किमर्थमत्रविश्रांतःकिंचकर्तुंचिकीर्षसि ॥ ८७ ॥ इत्याकर्ण्यचतद्वाक्यंपरमानंद
निर्भरः ॥ स्मृत्वासारथिमित्यूचेवयंपूर्णमनोरथाः ॥ ८८ ॥ परंकेनापिबहुनापरिचर्याविधायिना ॥ भवितव्यंमनोवृत्तिंजानतास्माकमेवहि ॥ ८९ ॥
हृदयस्थितमादायरैक्याभिप्रायमादरात् ॥ शनैर्निरगमद्यंतायत्रास्तेवसुधाधिपः ॥ ९० ॥ ततःप्रणम्यभूपालंयथावृत्तंन्यवेदयत् ॥ बद्धांजलिपुटोहृ
ष्टःसारथिःस्वामिदर्शनात् ॥ ९१ ॥ ततोनिशम्यतद्वाक्यंविस्मयस्मेरलोचनः ॥ श्रद्धालुरभवद्भूपोरैक्यसंभावनाविधौ ॥ ९२ ॥ आदायाश्वतरीयु
ग्मयुक्तांशकटिकामगात् ॥ मुक्ताहारदुकूलानिसहस्रंचगवांनृपः ॥ ९३ ॥ गतोसौतत्रयत्रास्तेयोगीकाश्मीरमंडले ॥ तन्निवेद्यपुरोराजादंडवत्पतितोभु
वि ॥ ९४ ॥ आनम्यपरयाभक्त्यारैक्योराज्ञेचुकोपह ॥ रेशूद्रमामकंवृत्तंनजानासिदुरीश्वर ॥ ९५ ॥ गृहाणशकटीमेतामुत्थाप्याश्वतरीयुताम् ॥ व
स्त्राणिमुक्ताहारांश्चगाश्चदोग्ध्रीरपिस्वयम् ॥ ९६ ॥ इत्थमाज्ञतवान्भूपोरैक्यस्यभयमादधे ॥ ततःशापभयाद्राजातत्पदांभोरुहद्वयम् ॥ ९७ ॥ गृह्ण
न्भक्त्याप्रसीदेतिब्रह्मन्नित्यूचिवान्स्वयम् ॥ ९८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भगवंस्तवमाहात्म्यमेतदत्यद्भुतंकुतः ॥ प्रसन्नीभूयभगवन्नाख्याहिममत
त्त्वतः ॥ ९९ ॥ ॥ रैक्यउवाच ॥ ॥ गीतानांषष्ठमध्यायंजपामिप्रत्यहंनृप ॥ तेनैवतेजोराशिर्मेसुराणामपिदुःसहः ॥ १०० ॥ गीतानांषष्ठमध्यायंरै
क्यादभ्यस्ययत्नतः ॥ ज्ञानश्रुतिर्महीपालोमुक्तिमापततःसुधीः ॥ १०१ ॥ रैक्योपिसुखमालेभेमाणिक्येश्वरसन्निधौ ॥ गीतानांषष्ठमध्यायंजपन्मोक्षप्रदा
यकम् ॥ १०२ ॥ मरालवेषमास्थायवरदानार्थमागताः ॥ दिवौकसोपिनिर्जग्मुःस्वैरंविस्मयकारिताः ॥ १०३ ॥ इममध्यायमप्येकंयोजपेत्सततंनरः ॥
सोपितत्पदवीमेतिविष्णोरेवनसंशयः ॥१०४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येअशीत्यधिकशततमोऽध्यायः
॥१८० ॥छ॥ श्रीभगवानुवाच॥ ॥अथतेवर्णयिष्यामिसप्तमाध्यायगौरवम्॥यदाकर्ण्यसुधापूरपूर्तिर्भवतिकर्णयोः॥१॥अस्तिपाटलिपुत्राख्यंदुर्गमुत्तुङ्गगो
पुरम् ॥ तत्राभूद्ब्राह्मणोनामशंकुकर्णोदयार्णवः ॥२॥ वैश्यवृत्तिसमासाद्यधनमर्जितवान्बहु ॥ पितृन्नतर्पयामासपूजयामासनोसुरान् ॥ ३ ॥ पार्थिवान्भो
जयांश्चक्रेधनार्जनपरायणः ॥ तुरीयपाणिग्रहणंमंगलार्थंगृहांतरे ॥ ४ ॥ तनुजैर्बंधुभिःसार्धंसंप्रतस्थेकदाचन ॥ रजन्यांधर्मकलपायांनिद्रालोस्तस्यदोस्त
ले ॥ ५ ॥ दशतिस्मसमागत्यदंदशूकःकुतश्चन ॥ सदष्टमात्रोऽसाध्यात्मामणिमंत्रौषधादिभिः ॥ ६ ॥ क्षणैःकतिपयैरेवगतासुरभवत्ततः ॥ पिचुमं

दद्लैर्नालैरवगुंठितविग्रहम् ॥ ७ ॥ तमारोप्यतरुस्कंधेसूनवोगृहमाययुः ॥ ततःकालेनबहुनाततोजातःसरीसृपः ॥ ८ ॥ तद्वासनानिबद्धात्माजन्म
पूर्वमनुस्मरन् ॥ वंचयित्वासुतानेतान्पूरयामिगृहाद्बहिः ॥९॥ आत्मनःकोटिसंख्याकंयत्रास्तेस्थापितंवसु॥ततोनारायणबलिंश्रद्धयापरयान्विताः॥ १०॥
कृतवंतःपरेतस्यसूनवोहिद्विजन्मनः ॥ एकदास्वप्नमागत्यपीडितःसर्पजन्मना ॥ ११ ॥ अभाषयन्मनोवृत्तंपुत्राणामग्रतःपिता ॥ ततस्तेप्रातरुत्था
यपरंविस्मयमोहिताः ॥ १२ ॥ इतरेतरमाख्यायपर्यंतस्तेनिरंकुशाः ॥ एकस्तत्रपितृस्नेहादुद्धर्तुमपिवांछति ॥ १३ ॥ अन्योद्रविणलोभेननिहंतुंसर्पमी
हते ॥ इतरस्तुपितृस्नेहरसमोहितमानसः ॥१४॥किंवाअहिमयोनस्याच्छोचन्रोदितिकेवलम्॥मध्यमस्तुततःपुत्रोवंचयित्वासहोदरौ॥१५॥ केनापिछद्मनो
त्थायजगामानिजमालयम्॥ततःशनैःसमाहूयगृहिणींगुणशालिनीम्॥१६॥कुद्दालहस्तोनिरगाद्यत्रास्तेपन्नगःपिता॥तेनाविदितवित्तेनचिह्नैर्निश्चित्यतत्वतः
॥१७॥स्थानमागत्यतंहंतुंवल्मीकंलोभबुद्धितः ॥ भार्ययोत्सार्यतेमृत्स्नास्वयंतेनचखन्यते॥१८॥निखन्यमानादत्युग्रोवल्मीकादाहिरुत्थितः॥ ततोगरलगं
डूषैर्निर्गतैरतिदुःसहैः ॥१९॥ गिरःसकथयांचक्रेफणीफूत्कारमारुतैः ॥ २० ॥ ॥ अहिरुवाच ॥ ॥ कस्त्वंकिमर्थमायातःकथंवाखन्यतेबिलम् ॥ केनवाप्र
हितोमूढतदाख्याहिममाग्रतः ॥ २१ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ पुत्रस्तेहंशिवोनामहेमग्रहणकौतुकी ॥ आगतोरात्रलब्धस्यस्वप्नस्यतुसुविस्मितः ॥ २२ ॥
॥ शिवउ० ॥ ॥ इत्थमाकर्ण्यपुत्रस्यगिरंलोकविगर्हिताम् ॥ वक्तुमारभतस्पष्टंहसन्नुच्चैःफणीतदा ॥ २३ ॥ सर्पउ० ॥ यदिपुत्रोसिमेतूर्णमामुन्मोचयबंधना
त् ॥ निक्षेपार्थायसंजातंपन्नगंपूर्वजन्मनः ॥ २४ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ पितःकथंतेमुक्तिःस्यादित्याचक्ष्वममाग्रतः ॥ परित्यक्त्वाखिलंलोकमागतोस्मि
यथानिशि ॥ २५ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ नतीर्थानिनदानानिनतपांसिनचाध्वराः ॥ मामुन्मोचयितुंपुत्रप्रभवंतिचसर्वथा ॥ २६ ॥ गीतानांसप्तमाध्यायमं
तरेणसुधामयम् ॥ जंतोर्जरामृत्युदुःखनिराकरणकारणम्॥२७॥सप्तमाध्यायिनंविप्रंमदीयेश्राद्धवासरे ॥ भोजयश्रद्धयापुत्रतेनमुक्तिर्नसंशयः॥२८॥ अन्या
नपिद्विजान्वत्सवेदविद्याविशारदान् ॥ संभोजययथाशक्तिपरमश्रद्धयान्वितः ॥ २९ ॥ इत्याकर्ण्यपितुर्वाक्यमुरगत्वमुपेयुषः ॥ तेसर्वेसूनवोकुर्वन्यथादि
ष्टंततोधिकम् ॥ ३० ॥ शंकुकर्णस्ततःश्रीमानुत्सृज्यतनुमौरगीम् ॥ कृत्वाविभागंपुत्राणांदिव्यंदेहमुपाददे ॥ ३१ ॥ विभज्यदत्तंपित्रायद्द्रव्यंतत्कोटिसंख्य
या ॥ तेनतेसूनवःसर्वेमुमुदुःसाधुवृत्तयः ॥३२॥वापीकूपसरोयज्ञदेवप्रासाददहेतवे ॥ अन्नशालांततःकुर्वन्पुत्रास्तेधर्मबुद्धयः ॥३३॥सप्तमाध्यायजपतोमुक्ति
भाजोभवंस्ततः ॥ [1]षष्ठामिष्टतमंज्ञात्वानिर्वाणार्पितदृष्टयः ॥ ३४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येएकाशी
त्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८१ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ अष्टमाध्यायमाहात्म्यंशृणुवक्ष्यामिपार्वति ॥ यस्यश्रवणमात्रेणपरांमुदमवाप्स्यसि ॥ १ ॥

---

१ अष्टमिष्टतमं इ० । नष्टमष्टतम इ० च पाठान्तरम् ।

आमर्दकंपुरंनाम्नाविश्रुनंदक्षिणापथि ॥ द्विजन्माभावशर्मैतितत्रासीद्गणिकापतिः ॥ २ ॥ खादन्मांसंपिबन्मद्यंचोरयन्साधुसंपदः ॥ रममाणःपरस्त्रीभिरा
खेटककुतूहली ॥ ३ ॥ अत्यवाहयदत्युग्रोगरीयांसंमनोरथम् ॥ सुहृदांविटगोष्ठ्यांचतालीफलसुधारसम् ॥ ४ ॥ निपीयकंठपर्यंतमजीर्णेनातिपीडितः ॥
मृतःकालेनपापात्माजातस्तालीतरुर्महान् ॥ ५ ॥ तस्यच्छायामुपाश्रित्यनिबिडामतिशीतलाम् ॥ अभूतांदंपतीकौचिद्ब्रह्मराक्षसतांगतौ ॥ ६ ॥
॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ किंजातीयौकिमात्मानौकिंवृत्तावित्युदीरय ॥ कर्मणाकेनवादेवब्रह्मराक्षसतातयोः ॥ ७ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ वेदवेदांग
तत्वज्ञःसर्वशास्त्रार्थकोविदः ॥ सदाचारोभवत्कश्चिद्द्विजोनामकुशीवलः ॥ ८ ॥ जायाचतस्यकुमतिनामधेयादुराशया ॥ ससभार्योमहादानान्याददानोऽ
तिलोभवान् ॥९॥ महिषींकालपुरुषंहयादीननुवासरम् ॥ अप्रयच्छन्द्विजातिभ्योदानलब्धांवराटिकाम् ॥ १० ॥ कालेनदंपतीप्रेतौब्रह्मराक्षसरूपिणौ ॥
पर्यटंतौमहीमेतांक्षुत्तृषाकुलविग्रहौ ॥ ११ ॥ विशश्रमतुरागत्यमूलंतालीतरोस्ततः ॥ कथमेतन्महादुःखमावयोरपगच्छति ॥ १२॥ कथंवाजायतेमुक्ति
र्ब्रह्मराक्षसयोनितः ॥ इतिपृष्टोगृहिण्यासौब्राह्मणःसमभाषत ॥ १३ ॥ ब्रह्मविद्योपदेशेनविनाध्यात्मविचारणात् ॥ विनाकर्मविधिज्ञानात्कथंमुच्येतसंक
टात् ॥ १४ ॥ ॥ भार्योवाच ॥ ॥ किंतद्ब्रह्मकिमध्यात्मंकिंकर्मपुरुषोत्तम ॥ एतावदुक्तेतत्पत्न्यायदाश्चर्यमभूच्छृणु ॥ १५ ॥ अष्टमाध्याय
श्लोकार्द्धश्रवणात्सतरुस्तदा ॥ विहायतालीरूपंतद्बभूवाद्विजसत्तमः ॥ १६ ॥ सद्योज्ञानविधूतात्माविमुक्तःपापकंचुकात् ॥ तन्माहात्म्याद्विनिर्मुक्तौदंप
तीतौबभूवतुः ॥ १७ ॥ एतावदेवमुक्तंचदैवान्निर्गत्यतन्मुखात् ॥ ततोंतरिक्षादायांतंक्वणत्किंकिणिकंशुभम् ॥ १८ ॥ दिविदिव्यांगनावक्त्रचंद्रमंडलमं
डितम् ॥ अप्सरोवदनांभोजभ्राम्यद्भ्रमरसंकुलम् ॥ १९ ॥ निर्मथ्यमानदुग्धाब्धिवेलाडिंडिरपांडुरैः ॥ गंगातरंगसुभगैश्चामरैरुपशोभितम् ॥ २० ॥
गायद्गंधर्वसुभगंनृत्यत्सुरवधूशतम् ॥ दिव्यंविमानमारूढौदंपतीजग्मतुर्दिवम् ॥ २१ ॥ अत्रत्यंवृत्तमखिलमेतद्विस्मयकारकम् ॥ ततोलिलेखमेधावी
श्लोकार्द्धमिदमादरात् ॥ २२ ॥ ययौवाराणसींनामनगरींमुक्तिदायिनीम् ॥ आराधयितुमन्विच्छन्देवदेवंजनार्दनम् ॥ २३ ॥ सतत्रकर्तुमारेभेतपःपरमु
दारधीः ॥ अत्रांतरेजगन्नाथोदेवदेवोजनार्दनः ॥ २४ ॥ पृष्टोदुग्धाब्धिसुतयासंयोज्यकरसंपुटम् ॥ निद्रापथंविहायैवस्थीयतेकथ्यतामिति ॥ २५ ॥
॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ काश्यांभागीरथीतीरेतपस्यतितरांद्विजः ॥ भावशर्मातिमेधावीमद्भक्तिरसपूरितः ॥ २६ ॥ जपन्गीताष्टमाध्यायश्लोका
र्द्धंनियतेंद्रियः ॥ संतुष्टवानहंदेवितदीयतपसाभृशम् ॥ २७ ॥ चिरंविचारयन्नेवतत्तपःसदृशंफलम् ॥ दातुमुत्कंठितमनावर्तेयंसांप्रतंप्रिये ॥ २८ ॥
॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ हरिःप्रसन्नभूतोपिचिंताप्राप्नोषियद्विभो ॥ भावशर्माहरेर्भक्तःप्राप्तःकिंतत्फलंपुनः ॥ २९ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥

ततःप्रसादमासाद्यप्रसन्नस्यमुरद्विषः ॥ सुखमात्यंतिकंप्रापभावशर्माद्विजोत्तमः ॥ लेभिरेपदवींसर्वेतदीयाअपिवंशजाः ॥ ३० ॥ तत्कर्मवशतोयेवैसंप्राप्तायातनांपुरा ॥ एतदेवाष्टमाध्यायमाहात्म्यंकिंचिदेवते ॥ ३१ ॥ कथितंमृगशावाक्षिद्रष्टव्यंतुसदैवच ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सा० उत्तरखंडेगीतामाहात्म्येद्व्यशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८२ ॥ छ ॥

॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिनवमाध्यायमादरात् ॥ संशृणुष्वास्थिरीभूयतुहिनाचलकन्यके ॥१॥ अस्तिमाहिष्मतीनामनगरीनर्मदातटे ॥ तत्रासीन्माधवोनामाद्विजन्मासाशिवोद्विजः ॥२॥ वेदवेदांगतत्वज्ञःकालेकालेतिथिप्रियः ॥ अर्जयित्वाबहुधनंविद्ययैवविशुद्धधीः ॥ ३ ॥ महांतमध्वरंकर्तुंसमारेभेकदाचन ॥ आलंभनार्थमानीतश्छागःपूजितविग्रहः ॥ ४ ॥ वाचमूचेहसन्नुच्चैर्जगद्विस्मयकारकः ॥ किमेतैर्बहुभिर्यागैर्विधिवद्विहितैरपि ॥ ५ ॥ विनश्वरफलैर्जन्मजरामरणहेतुभिः ॥ एतावत्यपिमेविप्रदशेयंदृश्यतामिति ॥ ६ ॥ छागस्यैवंवचोतीवकुतूहलपरंजनाः ॥ निशम्यविस्मयंयाताःकृतमंडपवासिनः ॥ ७ ॥ ततोबद्धांजलिपुटोद्विजातिस्तिमितेक्षणः ॥ प्रणम्यश्रद्दधानस्तमपृच्छच्छागमादरात् ॥ ८ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ किंजातीयःकिमात्मात्वंकिंवृत्तमितिमेवद ॥ केनवाकर्मणावासीच्छागत्वमितिकारणम् ॥ ९ ॥ ॥ छागउवाच ॥ ॥ आसंपुराद्विजातीनामन्वयेचातिनिर्मले ॥ आहर्ताक्रतुसंघानांवेदविद्याविशारदः ॥ १० ॥ एकदाममगेहिन्यापुत्ररोगप्रशांतये ॥ छागःप्रयाचितोमत्तःचंडिकाभक्तिनम्रया ॥ ११ ॥ ततोनिहन्यमानस्यचंडिकामंडपस्थले ॥ छागस्यजननीमांतुशशापब्रह्मवादिनी ॥ १२ ॥ अशास्त्रीयाध्वनापापमत्सुतंयज्जिघांससि ॥ द्विजात्यधमतेनत्वमजायोनिमवाप्स्यसि ॥ १३ ॥ ततोहंप्रेत्यकालेनछागोभूवंद्विजोत्तम ॥ निस्तीर्यचानेकविधायोनिसंतापयातनाः ॥ १४ ॥ जातिस्मरत्वमप्यस्तिपशुयोनिमुपेयुषः ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ ॥ त्वदीयजन्मशुश्रूषाकुतूहलरसोन्मुखम् ॥ १५ ॥ मनःसर्वान्द्विजानेतानपितत्कथयाखिलम् ॥ ॥ छागउवाच ॥ ॥ कदाचिन्मर्कटोभूवमाहितुंडिकाशिक्षया ॥ १६ ॥ क्रीडद्भिर्वीक्षितोडिंभैर्नृत्यन्प्रतिगृहांगणे ॥ उदारानात्मनोदारान्विलोक्यतनयानपि ॥ १७ ॥ क्रियापराङ्मुखोजातस्त्यक्तनर्तनसंभ्रमः ॥ ततोवर्तुलदंडैश्चदुःसहैराहितुंडिकः ॥ १८ ॥ मामुच्चैस्ताडयांचक्रेरुषालोहितलोचनः ॥ ततोहंमूर्च्छितोभूवंक्षरत्क्षतजसंततिः ॥१९॥ आजिघ्रन्नन्नमुदकमगमंकालधर्मताम् ॥ ततोहमासीच्छुनकःपरिभ्राम्यन्गृहेगृहे ॥ २० ॥ कुक्षिंभरिरहंमार्गेत्यक्तोच्छिष्टान्नभक्षकः ॥ कदाचिदाविशंस्वांतरात्मवेश्ममहानसम् ॥ २१ ॥ बुभुक्षितोभक्षयितुंस्थालीस्थापितमोदनम् ॥ जिघ्रन्भूमितलंपश्यन्दिशोदशशनैर्भयात् ॥२२॥ शंकमानोजनरवात्पार्श्वेचविलिहन्निव ॥ ततःकदाचिदागत्यवीक्षितस्तनुजैर्निजैः ॥ २३ ॥ जाययाचजरत्याहंताडितोलकुटादिभिः ॥ ततोभग्नकटिर्यातोबहुशोणितमुद्वहन् ॥ २४ ॥

निर्जगामबहिर्गेहात्कथंचिन्मूर्च्छयाकुलः॥ अंगेषुपूतिगंधेषुक्रिमिगर्भेषुकालतः॥२५॥ततःकदश्वतांप्रातःशौंडिकस्यचवेश्मनि ॥ अश्वोभवमहंविद्वन्मृतः
कालक्रमादिह ॥२६॥ कदाचिच्चत्वरेतेनसमानीतोजनाकुले ॥ विक्रयायजरालीढपतयालुरदावलिः ॥ २७ ॥ जाययाद्वारकायात्रांकर्तुमुद्यतयासकृ
त् ॥ मौल्येनाल्पीयसाक्रेतुंतुरंगंचेष्टमानया ॥ २८ ॥ जगृहेहंतयादाम्नाअल्पेनवसुनाजरन् ॥ गंतुंचारभतद्वित्रैःपुत्रैरारुह्यमांसमम् ॥ २९ ॥ शनैः
शनैसरस्तीरेमग्नोहंगाढकर्दमे ॥ तत्राहंकुटिलग्रीवश्चापतन्कर्दमान्तरे ॥३० ॥ ताड्यमानोमुहुःपुत्रैःलकुटोपलपाणिभिः ॥ उत्थाप्यमानोवहुधाप्राणान्मो
चितवानहम् ॥ ३१ ॥ ततोनिश्चित्यमांतत्रमृतंभग्नोद्यमाःसुताः ॥ आकुश्यमातरंदीनांप्रावृत्यानिर्ययुर्गृहम् ॥ ३२ ॥ ततःसंप्रेत्यवहुनाकालेन
छागतांगतः ॥ निस्तीर्णानेकहीनोच्चयोनिसंतापयातनः ॥ ३३ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ किमनेनमहाछागदुःखजातेननित्यशः ॥ यथाव
दंजसामह्यंसुखमात्यंतिकंभवेत् ॥ ३४ ॥ ॥ छागउवाच ॥ ॥ आश्चर्यंकथयिष्यामिपुनरन्यदपिद्विज ॥ स्वस्थमापृच्छमानस्यतवास्तियदिकौतु
कम् ॥ ३५ ॥ अस्तिनाम्नाकुरुक्षेत्रंनगरंमोक्षदायकम् ॥ सूर्यवंशोभवत्तत्रचंद्रशर्मामहीपतिः ॥ ३६ ॥ सूर्योपरागसमयेश्रद्धयापरयान्वितः ॥ दानंस
कालपुरुषंदातुंसमुपचक्रमे ॥ ३७ ॥ समाहूयद्विजन्मानंवेदवेदांगपारगम् ॥ स्नातुंपुण्योदकैःपुण्यैर्ययौसार्द्धंपुरोधसा ॥ ३८ ॥ अथोच्चैःकालपुरुषोवाच
मूचेहसन्निव ॥ अन्यैर्नैवप्रगृह्णंतिक्षेत्रेचाण्वपिकिंचन ॥३९॥ सूर्योपरागसमयेकुरुक्षेत्राभिधेस्थले ॥ दानंचकालपुरुषंजिघृक्षसिकथंद्विज ॥ ४० ॥ ज्ञात्वा
पिनिश्चितंसर्वमेतत्पातककारकम् ॥ प्रवर्तसेकथंकर्तुंधनलोभान्धयाधिया ॥ ४१ ॥ इत्थमाकर्ण्यतद्वाक्यंजगाद्विस्मयकारकम् ॥ किमनेनमहादानभयेने
त्यवदद्द्विजः ॥ ४२ ॥ एवंविधमहादानपातकागाधवारिधिम् ॥ जानामितरितुंसम्यगुपायमहमेवहि ॥४३॥ ततःस्नात्वामहीपालःपरिधायचवाससी ॥ शु
चिःप्रसन्नहृदयःसितमाल्यानुलेपनः ॥४४॥ अवलंब्यकरांभोजंपार्श्ववर्तिपुरोधसः ॥ समाययौसेव्यमानःसतत्कालोचितैर्जनैः ॥४५॥ समागत्यचभूपालः
संप्रादात्कालपूरुषम् ॥ यथोचितेनविधिनातस्मैन्भक्त्याद्विजन्मने ॥ ४६ ॥ निर्भिद्यकालपुरुषहृदयंनिर्दयोदयः ॥ पापात्मानिर्ययौकाश्चिश्चांडालोरक्तलो
चनः॥४७॥किंचप्रापितकालस्यपरनिंदारसोत्सवे ॥ निंदाचांडालिकादेहपार्श्वमागाद्द्विजन्मनः॥४८॥एतच्चांडालयुगलंनिर्गत्यारुणलोचनम् ॥ततःसंचरितं
चक्रेप्रसह्यांगेद्विजन्मनः॥४९॥गीतानांनवमाध्यायंजपन्नेवहृदिस्थितः॥कंपमानंद्विजंकिंचित्तूष्णींपश्यतिभूपतौ ॥५०॥ अंतर्निद्राणगोविंदंकंपमानमिवांबु
धिम् ॥ मरुदांदोलनैर्विद्वान्द्विजन्मापापसंश्रयम् ॥५१॥ ततोगीताक्षरोद्भूतैर्वैष्णवैःपरिपीडितम् ॥ पलायमानंचांडालयुगलंनिष्फलोद्यमम् ॥५२ ॥ तान्नि
श्चक्रामवेगेनद्विजातेःपार्श्ववर्तियत् ॥ शरीरेवर्त्तमानंचपरनिंदारसोत्सवे ॥५३॥ इत्थंकलितवृत्तांतःप्रत्यक्षंक्षितिवल्लभः ॥ पर्यपृच्छद्द्विजन्मानंविस्मयस्मेर

लोचनः ॥ ५४ ॥ कथमापदियंघोरानिस्तीर्णामहतीत्वया ॥ कंमंत्रंजपताविप्रकंवासंस्मरतासुरम् ॥ ५५॥ कःपुमान्काचसायोषित्कथमेतावुपस्थितौ॥
कथंचशांतिमापन्नावित्युदीरयमेद्विज ॥ ५६ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ चांडालमूर्तिमासाद्यमूर्तांकिल्बिषमुल्बणम् ॥ योषिन्मूर्त्तिमयीनिंदाद्वयमेतदवै
म्यहम् ॥ ५७ ॥ गीतायानवमाध्यायमंत्रमालामयास्मृता ॥ तन्माहात्म्यमिदंसर्वंत्वमवेहिमहीपते ॥ ५८ ॥ गीतायानवमाध्यायंजपामिप्रत्यहंनृप ॥ नि
स्तीर्णाश्चापदस्तेनकुप्रतिग्रहसंभवाः ॥ ५९ ॥ अभ्यस्यनवमाध्यायंराजातस्माद्द्विजन्मनः ॥ तावुभावपिलेभातेपरांनिर्वृतिमुत्तमाम् ॥ ६० ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येत्र्यशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१८३॥॥ देव्युवाच ॥॥ सर्वज्ञसर्वचैतन्यसर्वेश्वरगि
रांगुरो ॥ धन्यास्मिशिवमान्येनदृश्यमानेनयत्त्वया ॥१॥ निरूपितमिदंपुण्यंनवमाध्यायवैभवम् ॥ अनेकविस्मयस्वादुकथानकमयंमधु॥२॥शृण्वंत्याम
मदेवेशनतृप्तिर्जातुजायते ॥ अकुंठाश्रवणोत्कंठावर्द्धतेवृषभध्वज ॥ ३ ॥ आसीन्ममहिमांभोधेगीतानांश्रुतिजीवितम् ॥ तत्रापिदशमाध्यायंप्रधानंमुनयो
जगुः ॥ ४ ॥ तमुद्दिश्यमहाध्यायमभिधेहिकथानकम् ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ शृणुसुश्रोणिनिश्रेणींस्वर्गदुर्गस्यदुर्लभाम् ॥ ५ ॥ सीमामिवप्रभावानांपा
वनींपरमांकथाम् ॥ आसीत्काशीपुरेविप्रःपुण्यकीर्त्तिपरायणः ॥ ६ ॥ प्रशांतचेतानिर्मुक्तहिंसाकार्कश्यसाहसः ॥ निवृत्तिनिरतोनित्यंजितेंद्रियतयात
था ॥ ७ ॥ धीरधीरितिविख्यातोनंदीवमयिभक्तिमान् ॥ निस्तीर्णनिगमांभोधिःसर्वशास्त्रार्थकोविदः ॥८॥ तस्यध्यानपराधीनचेतसःप्रतिगच्छतः ॥ अं
तरात्मनिनिर्मग्नमनसस्तत्त्वचक्षुषः ॥९॥ करावलंबनंतस्यधावन्प्रीत्याददाम्यहम् ॥ कदाचनचमत्कारकारकंविमनामुनिः ॥१०॥ आचांतःकिंचनासाग्र
परमानंदमेदुराम् ॥ दृशमासाद्यनिद्राणकरणोयमिवास्थितः ॥ ११ ॥ उपाधास्यविशालाक्षिविशालांद्वारदेहलीम् ॥ अशेतनिशिनिःशंकंतावल्लंबेक्षणः
क्षणम् ॥१२॥ मामपृच्छद्भृंगिरिटिःप्रणम्यपादपंकजम् ॥ अनेनविधिनाकेनविहितंतवदर्शनम्॥१३॥ तपस्ततंहुतंजप्तंकिमनेनमहात्मना ॥ दत्तेप्रतिपदंदे
वोयस्यहस्तावलंबनम् ॥१४॥ अयंनलभतेगंतुंकस्मादस्मात्पुराद्बहिः॥यदृच्छयायदाकाशीसीमामुल्लंघ्यगच्छति ॥ १५ ॥ नपश्यतितदासर्वान्पार्श्वस्थान
पिदेहिनः ॥ अत्रहेतुमहंज्ञातुमिच्छामिस्वामिभाषितम् ॥ १६ ॥ अनुग्राह्योस्मिचेद्वक्तुंयुक्तंचेत्तदुदीरय ॥ भृंगिरिटेरिमंप्रश्नंसमाकर्ण्याहमूचिवान्॥१७॥
कदाचिदासंकैलासंपार्श्वेपुन्नागकानने ॥ रणत्खेचरसुश्रोणिपूर्णस्तबककानने ॥ १८ ॥ कलकंठकुलालापकल्लोलितदिगंतरे ॥ गरुत्मदादिदात्यूहसमूह
स्वरसंकुले ॥ १९ ॥ भ्रमद्दारुघटीयंत्रप्रोल्लसद्बिंदुदंतुरे ॥ प्रबुद्धसारणिप्रांतकदलीकंदलालसे ॥ २० ॥ कस्तूरीहरिणापेतेकिंनरस्वरमोहिते ॥ रोमंथमं
थरापांगैर्मृगैःक्वापिनिषेविते ॥२१॥ हंसैःकीरेषुपांडित्यंकुर्वाणैःसंकुलेशुकैः ॥ निर्ह्रादिक्वाणनीरंध्रसमीरणविलोडिते ॥२२॥ माधवीपुष्पनिर्यासशीधुक्षी

बमधुव्रते ॥ उन्मीलत्रिवलीपुष्पगुच्छसौरभनिर्भरे ॥२३॥ प्रोत्फुल्लवकुलामोदमदमंथरषट्पदे ॥ सोमादुद्भूतपीयूषक्षालितक्षितिमंडले ॥२४॥ अध्यास्य वेदिकामेकामहंक्षणमवास्थितः ॥ उद्दंडशाखिसंवट्टस्फुटन्मंथामुखोत्करैः ॥ २५ ॥ प्रकंपिताचलच्छायोववौचंडसमीरणः ॥ पश्चादभून्महाघोषोनिर्घोषितदरीतटः ॥२६॥ अवातरत्ततःकश्चित्पक्षीगगनगह्वरात् ॥ शारदानिरदच्छायःकज्जलानामिवोच्चयः ॥ २७ ॥ तमसामिवसंघातःपक्षच्छेदीवपर्वतः ॥ अवष्टभ्यक्षितिंपद्भ्यांपक्षीमांप्रणनामसः ॥२८॥ आनीयपद्ममम्लानमसौमत्पादयोर्व्यधात् ॥ अथासौस्पष्टयावाचापक्षीस्तोत्रमुदीरयत् ॥ २९ ॥ जयदेव चिदानंदसुधासिंधोजगत्पते ॥ सदासद्भावनासंगकल्लोलानंतविग्रह ॥ ३० ॥ अद्वैतवासनामत्यामलत्रयविवर्जित ॥ जितेंद्रियपराधीनसमाधिप्राप्यविग्रह ॥ ३१ ॥ निरुपाधेविनिर्मुक्तनिराकारनिरामय ॥ निःसीमनिरहंकारनिरावरणनिर्गुण ॥ ३२ ॥ शरणागतसंत्राणप्रवीणचरणांबुज ॥ भीममालमहाव्यालज्वालादग्धमनोभव ॥ ३३ ॥ कुठारभिन्नदैत्येंद्रगंडूषितमहाविभो ॥ त्रिपुरप्रमदाभालसिंदूरोद्धूलिमार्जन ॥ ३४ ॥ कात्यायनीकुचांभोजवरकुंकुमचर्चित ॥ नमःप्रमाणदूरायनमःप्रमातिरूपिणे ॥ ३५ ॥ नमश्चैतन्यनाथायनमस्त्रैलोक्यरूपिणे ॥ वंदेतवपदांभोजंयोगिप्रवरचुंबितम् ॥३६॥ अपारभवपाथोधिपारावतरणाद्भुतम् ॥ वाचस्पतिरपिस्तोत्रेभवतोनप्रगल्भते ॥३७॥ सहस्रवदनस्यापिफणींद्रस्यनचातुरी ॥ त्वद्वर्णनेमहादेवकोहमल्पमतिःखगः ॥ ३८ ॥ स्तोत्रमेतत्समाकर्ण्यकृतंतेनपतत्रिणा ॥ तमवोचमहंकोसिकुतस्त्योसिविहंगम ॥ ३९ ॥ हंसेनसदृशःकायोवर्णःकाकेनसंनिभः ॥ प्रयोजनंकमुद्दिश्यप्राप्तोसीहतदुच्यताम् ॥ ४० ॥ इतिपक्षीमयापृष्टःप्रश्रयानतकंधरः ॥ जगादश्लक्ष्णयावाचापक्षीवाक्यविदांवरः ॥ ४१ ॥ देवेशधूर्जटेविद्धिमांमरालंस्वयंभुवः ॥ कर्मणायेनमेकार्ष्ण्यंजातमाधुनिकंविभो ॥ ४२ ॥ तदाकर्णयसर्वज्ञपृष्टंयदितदुच्यते ॥ मानसात्सरसः पृथ्वींयातःप्राप्तोस्मिसंकटम् ॥ ४३ ॥ सौराष्ट्रनगरादारात्सरसिस्फुटदंबुजे ॥ वालेंदु[1]खंडधवलान्मृणालकवलानहम् ॥ ४४ ॥ आदायवलमाश्रित्यनिरगांगगनंद्रुतम् ॥ विहायसस्ततस्तस्मादकस्मादपतंभुवि ॥ ४५ ॥ अथमोहपरीतात्मासर्वथाविकलेंद्रियः ॥ वेपमानवपुर्मोहात्स्पृष्टःशीतैःसमीरणैः ॥ ४६ ॥ प्रबुद्धःपतनेहेतुमपश्यन्नात्मनस्तदा ॥ अहोकिमेतदापन्नमभ्रपातःकथंमम ॥ ४७ ॥ कालिमायेनकायेस्मिनूपक्कर्पूरपांडुरे ॥ इत्यहंविस्मयाविष्टोयावत्कुर्वेविचारणम् ॥ ४८ ॥ तावदंबुरुहाद्वाणीमश्रौषमहमीदृशीम् ॥ उत्तिष्ठहंसवक्ष्यामिकारणंपातकार्ष्ण्ययोः ॥ ४९ ॥ अथोत्थायसमागत्यमयामध्येसरोवरे ॥ दृष्टाराजीविनीरम्याराजीवैःपंचभिर्युता ॥५०॥ कारणंप्रष्टुमारेभेकार्ष्ण्यस्यपतनस्यच ॥

---

[1] बालेंदुशंखधवलानित्यपिपाठः ।

अथतत्रघनश्यामान्स्वर्णवर्णांबरावृतान् ॥ ५१ ॥ चतुर्भुजान्गदाशंखचक्रपंकेरुहायुधान् ॥ किरीटहारकेयूरकुंडलद्युतिचित्रितान् ॥ ५२ ॥ अद्राक्षमंतरिक्षस्थान्पुरुषानयुतानिषट् ॥ नत्वाप्रदक्षिणीकृत्यपंचपद्मांसरोजिनीम् ॥ ५३ ॥ आत्मीयंपातमारभ्यपृष्टंतदखिलंमया ॥ ॥ पद्मिन्युवाच ॥ कलहंसगतोसित्वंमांविलंघ्यविहायसा ॥ ५४ ॥ तेनपातकयोगेनपतितोसिमहीतले ॥ तेनैवकालिमाकायेपक्षिसत्तमलक्ष्यते ॥ ५५ ॥ भवंतंपतितंवीक्ष्यकृपापूर्णेनचेतसा ॥ मध्यमेनामुनाब्जेनवदताजातसौरभम् ॥ ५६ ॥ आघ्रायषट्पदाःषष्टिसहस्राणिदिवंययुः ॥ एतेयेभवतांदृष्टाःनीलोत्पलसमत्विषः ॥ ५७ ॥ सर्वेतेसप्तमेतीतेजन्मन्यासन्मुनेःसुताः ॥ अस्यैवसरसस्तीरेतेपुस्तेपरमंतपः ॥ ५८ ॥ कदाचित्कामिनीकाचिच्चंपकस्तबकस्तनी ॥ चलापांगकालाकांततरंगितरसा[१]लिनी ॥ ५९ ॥ नासामुक्ताफलज्योत्स्नाचुंबितास्मितदीधितिः ॥ वीणांविन्यस्यकुचयोर्वनेस्मिन्मधुरंजगौ ॥ ६० ॥ गायंत्यास्वरमाकर्ण्यब्राह्मणाहरिणाइव ॥ तांसमागत्यतेसर्वेसममेवव्यलोकयन् ॥ ६१ ॥ मयादृष्टाममैवेयमित्यूचुस्तेपरस्परम् ॥ मुष्टामुष्टिततस्तेषांभ्रातृणामभवद्रणः ॥ ६२ ॥ अन्योन्यमुष्टिनिष्पिष्टवक्षसस्त्यक्तजीविताः ॥ तेभुक्त्वानिरयान्घोरान्बभूवुःसारसाभुवि ॥ ६३ ॥ तदातेश्वापदान्जघ्नुर्दग्धांवन्येनवह्निना ॥ ततोमातंगतामेत्यपथिपांथानघातयन् ॥ ६४ ॥ वनेविषोदकंपीत्वातेययुर्यममंदिरम् ॥ खरोष्ट्रकपिमार्जारजन्मान्यासाद्यचक्रमात् ॥ ६५ ॥ ततोमधुव्रताजातावर्ततेत्रसरोवरे ॥ अद्यमेगंधमाघ्रायप्रापुस्तेवैष्णवंपदम् ॥ ६६ ॥ शृणुपक्षींद्रवक्ष्यामियेनमय्यस्तिवैभवम् ॥ एतस्माज्जन्मनःपूर्वंतृतीयेजन्मनिक्षितौ ॥ ६७ ॥ सरोजवदनानामद्विजातेःकन्यकाभवम् ॥ पातिव्रत्यैकनिरतागुरुशुश्रूषणेरता ॥ ६८ ॥ कदाचित्सारिकामेकांपाठयंत्याविलंबितम् ॥ सारिकाभवपापेत्वंपत्याशप्तास्मिकुप्यता ॥ ६९ ॥ प्रेत्यसारित्वमासाद्यपातिव्रत्यप्रसादतः ॥ मुनीनामेवसदनेकन्याकाचित्पुपोषमाम् ॥ ७० ॥ गीतानांदशमाध्यायंविभूतिरितिविश्रुतम् ॥ प्रातःपठतिविप्रोसावश्रौषंतमघापहम् ॥ ७१ ॥ कालेनसारिकादेहमहंहित्वाविहंगम ॥ दशमाध्यायमाहात्म्यादप्सराश्चाभवंदिवि ॥ ७२ ॥ पद्मावतीतिविख्यातापद्मायादयितासखी ॥ कदाचनमयायांत्याविमानेनविहायसा ॥ ७३ ॥ एतत्सरोवरंरम्यंविलोक्यविमलांबुजम् ॥ अवतीर्यजलक्रीडायावदारभ्यतेमया ॥ ७४ ॥ दुर्वासास्तावदायातोविवस्त्रातेनवीक्षिता ॥ तद्भयात्पद्मिनीरूपंधृतमेतन्मयास्वयम् ॥७५॥ पद्भ्यांपद्मद्वयंचैवद्वयंहस्तद्वयेनच ॥ मुखेनपंचमांभोजमितिपंचांबुजास्म्यहम् ॥७६॥ दृष्टातेनमुनींद्रेणकोपज्वलितचक्षुषा ॥ अनेनैवस्वरूपेणतिष्ठपापेशतंसमाः ॥७७॥ इतिशापंसमुत्सृज्यसचैवांतर्दधेक्षणात् ॥ विभूत्यध्यायमाहात्म्याद्द्वाणमिनेविलीयते ॥७८॥

---

१ रसालसा इ० पा० ।

मद्विलंघनमात्रेणपतितोसिमहीतले ॥ अद्यशापनिवृत्तिर्मेतिष्ठतस्तेखगोत्तम ॥७९॥ निशामयमयागीयमानमध्यायमुत्तमम् ॥ यस्याकर्णनमात्रेणत्वमद्यै
वविमोक्ष्यसे ॥८०॥ इत्यसौदशमाध्यायंपपाठश्लक्ष्णयागिरा ॥ तमाकर्ण्यतयादत्तमादायचसरोरुहम् ॥ ८१ ॥ मयासमर्पितंतुभ्यंपद्मिन्यापद्ममुत्तमम् ॥
इत्युक्त्वासजहौदेहंतदद्भुतमिवाभवत् ॥८२॥ ॥ भृंगिरिटिरुवाच ॥ ॥ पुरातनेभवेकोयंब्रह्महंसोभवत्कथं ॥ तवाग्रतःकुतोहेतोरुत्ससर्जकलेवरम् ॥८३॥
इतिभृंगिरिटेर्वाक्यमाकर्ण्याहंतदाब्रुवम् ॥ द्विजवेश्मनिपूर्वस्मिन्जन्मन्ययमजायत ॥८४॥ सुतपाइतिविख्यातोब्रह्मचारीजितेंद्रियः ॥ वसन्गुरुकुलेकुर्वन्
वेदाध्ययनमन्वहम् ॥८५॥ गुरुशुश्रूषणंसम्यग्विदधातिचभक्तितः ॥ शयानस्यगुरोःशय्यांनिद्रितःसपदास्पृशत् ॥८६॥ तेनपापेनतिर्यक्त्वमयंस्वर्गेपिल
ब्धवान् ॥ पद्मयोनिमरालानांमध्येजातस्ततोद्विजः ॥८७॥ अस्मिञ्जन्मन्यमुष्येहपुरास्मल्लोकनावधि ॥ गीतानांदशमाध्यायंनलिन्याकथितंततः ॥८८॥
आकर्ण्यविहगोलेभेब्रह्मज्ञानमनुत्तमम्॥ सोयंविप्रकुलेजातोदशमाध्यायवैभवात् ॥ ८९ ॥ जन्माभ्यासवशादस्यशिशोरपिमुखांबुजात् ॥ गीतानांदशमा
ध्यायःसमुल्लसतिसर्वदा ॥ ९० ॥ तदर्थपरिणामेनसर्वभूतेष्ववस्थितम् ॥ शंखचक्रधरंदेवमयंपश्यतिसर्वदा ॥ ९१ ॥ यस्मिन्यस्मिन्यदैवास्यदृष्टिःस्निग्धा
शरीरिणः ॥ ससमुक्तोभवेत्सर्वःसुरापोब्रह्महापिवा ॥ ९२ ॥ तद्विज्ञायमयाविप्रःपरमात्मस्वरूपिणा ॥ इदंनगरमानीतोमुक्तिक्षेत्रंस्वभावतः ॥ ९३ ॥ अत्र
त्यानांमनुष्याणांमुक्तिःकरतलेस्थिता ॥ तेनास्यदृष्टिपातनविशेषोन्योनजायते ॥ ९४ ॥ नददामिवहिर्गंतुमहमस्यपुराकृतम् ॥ दशमाध्यायमहात्म्या
त्तत्वज्ञानंसुदुर्लभम् ॥९५॥ लब्धमेतेनमुनिनाजीवन्मुक्तिरियंतथा ॥ तेनास्यचलतोहस्तंददामिपथिगच्छतः ॥९६ ॥ दशमाध्यायमहिमाभृंगिरिटेमहान
यम् ॥ इतिभृंगिरिटेरग्रेकथितंयत्कथानकम् ॥९७॥ तवेदमत्रकथितंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ नरोवाप्यथवानारीयापिकोपिचवापुनः॥९८॥अस्यश्रवणमात्रेण
सर्वाश्रमफलंलभेत् ॥ ९९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेगीतामहात्म्येचतुरशीत्यधिकशततमोध्यायः ॥ १८४ ॥
॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ इतिहासोयमीशानश्रेयसांसाधनंपरम् ॥ आकर्ण्यकरुणापूर्णममकांक्षाप्रवर्त्तते ॥ १ ॥ एकादशस्यमाहात्म्यमध्याय
स्यकथाश्रयम् ॥ व्यावर्णयविरूपाक्षवक्तृणांप्रथमप्रभो ॥ २ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ आकर्णयकथांकांतेगीतावर्णनसंश्रयाम् ॥ विश्वरूपाभिधानस्यमा
हात्म्यमपिपावनम् ॥ ३ ॥ अध्यायस्यविशालाक्षिवक्तुंतावन्नशक्यते ॥ सहस्राणिकथाःसंतितत्रैकाकथ्यतेमया ॥ ४ ॥ प्रणीतायास्तटेनद्यामेधंकरमिति
श्रुतम् ॥ नगरं[1]गरिमाधारतुंगप्राकारगोपुरम् ॥ ५ ॥ विशालाश्रमशालासुस्वर्णस्तंभविभूषितम् ॥ श्रीमद्भिःसुखिभिःशांतैःसदाचारैर्जितेंद्रियैः ॥ ६ ॥
अधिष्ठितंजनैश्चारुशृंगाटकमनोहरम् ॥ मणिस्तंभस्फुरत्स्वर्णापणचत्वरशोभितम् ॥ ७ ॥ पताकाकिंकिणीक्वाणकदंबककलस्वरम् ॥ वेदाध्ययननिर्घो

---

[1] गिरिमाधारमित्यपिपाठोन्यत्र ।

षवाचालितादिगंतरम् ॥ ८ ॥ तूर्यसंघोषणाकीर्णविशालव्योममंडलम् ॥ पताकापल्लवोद्धूतवातनिर्जितविग्रहम् ॥ ९ ॥ राजमार्गवरद्वारनारीमंजीरसिं
जितैः ॥ वल्लकीवेणुकैर्गीतैर्भांतिवाजींद्रहेषितैः ॥ १० ॥ प्रेक्षमाणमिवाभीक्ष्णंदिक्पालानांपुरैःसमम् ॥ आस्तेजगत्पतिर्यत्रशार्ङ्गपाणिर्विराजितः ॥ ११ ॥
मूर्तिमत्परमंब्रह्मजगल्लोचनजीवितम्[1] ॥ लक्ष्मीनयनराजीवपूजिताकारगौरवः ॥ १२ ॥ त्रिविक्रमवपुर्मेघश्यामलःकोमलद्युतिः ॥ श्रीवत्सवक्षाराजीव
वनमालाविभूषितः ॥ १३ ॥ अनेकभूषणोपेतःसरत्नइववारिधिः ॥ चलत्सौदामिनीदामसांद्रमेघसमद्युतिः ॥ १४ ॥ तस्यास्तेमुकुटेसाक्षात्
शार्ङ्गपाणिःपरःपुमान् ॥ तंदृष्ट्वामुच्यतेजंतुर्जन्मसंसारबंधनात् ॥ १५ ॥ यस्मिन्पुरेमहातीर्थंविद्यतेमेखलाभिधम् ॥ यत्रस्नात्वानरैर्नित्यंप्राप्यतेवैष्णवं
पदम् ॥ १६ ॥ तत्रवीक्ष्यजगन्नाथंनरसिंहंकृपार्णवम् ॥ सप्तजन्मार्जिताद्घोरान्मुच्यतेदुष्कृतान्नरः ॥ १७ ॥ मेखलायांगणाधीशंविलोकयतियोनरः ॥
सनिस्तरतिविघ्नानिदुस्तराण्यपिसर्वदा ॥ ब्रह्मचर्यपरोदांतोनिर्ममोनिरहंकृतिः ॥ १८ ॥ तस्मिन्मेघंकरेकश्चिदभूद्ब्राह्मणसत्तमः ॥ सुनंदइतिविख्यातोवे
दशास्त्रविशारदः ॥ १९ ॥ वशीकृतेंद्रियग्रामोवासुदेवपरायणः ॥ देवस्यशार्ङ्गिणःपार्श्वेगीताध्यायमिमंप्रिये ॥ २० ॥ एकादशंपठत्येपविश्वरूपप्रद
र्शनम् ॥ अध्यायस्यप्रभावेनब्रह्मज्ञानमवापसः ॥ २१ ॥ परमानंदसंदोहश्लाघ्यसंवित्समाधिना ॥ प्रत्यङ्मुखेंद्रियतयानिश्चलांस्थितिमीयुषा ॥ २२ ॥
सततंस्थीयतेतेनजीवन्मुक्तेनयोगिना ॥ एकदासमहायोगीसिंहराशिस्थितेगुरौ ॥ २३ ॥ गोदावरीतीर्थयात्रांविधातुमुपचक्रमे ॥ प्रथमेह्निसमागत्यविरजं
तीर्थमुत्तमम् ॥ २४ ॥ नाभिमारभ्यतीर्थेषुससमभ्यर्च्यदेवताम् ॥ मज्जन्[2]मज्जन्जगद्धात्रींकमलांसव्यलोकयत् ॥ २५ ॥ तांसंपूज्यमहामायांसर्वकामफल
प्रदाम् ॥ तारातीर्थेततःस्नात्वाकपिलासंगमेततः ॥ २६ ॥ अष्टतीर्थमसौचक्रेविधायपितृतर्पणम् ॥ कुमारीशंशिवंनत्वाकपिलाद्वारमाययौ ॥ २७ ॥
तत्रनिर्मज्ज्यनिर्धूतप्राग्जन्मांतरदुष्कृतः ॥ संपूज्यनत्वाश्रुत्वाचदेवंवैमधुसूदनम् ॥ २८ ॥ उषित्वातत्रतांरात्रिंप्रागात्प्रातःसहद्विजैः ॥
नरसिंहवनेतत्रतीर्थेरामस्यदीर्घिका ॥ प्रह्लादपूजितःसाक्षादास्तेयत्रनृकेसरी ॥ २९ ॥ तंदृष्ट्वादेवदेवेशंपूजयित्वातुभक्तितः ॥ तत्रतांदिवसंनी
त्वासययावंबिकापुरम् ॥ ३० ॥ अनुग्रहेणभक्तानामंबिकातत्रतिष्ठति ॥ पूरयंतिमनुष्याणांवांच्छितान्यखिलान्यपि ॥ ३१ ॥ पूजयित्वांबिकांभक्त्या
पुष्पगंधानुलेपनैः ॥ उपहारैश्वविविधैःस्तोत्रैःप्रणमनैरपि ॥ ३२ ॥ विप्रस्तस्मात्पुराप्राप्तःकंठस्थानाभिधंपुरम् ॥ यत्रास्तेपरमाशक्तिर्महालक्ष्मी
र्महाद्युतिः ॥ ३३ ॥ तामवेक्ष्यसुधाभानुभास्करद्युतिमंडलाम् ॥ संसारतापविच्छेदपद्मपीयूषवाहिनीम् ॥ ३४ ॥ योगिराजहृदंभोजराज

---

[1] लोचनजीविनः इ०पा० । [2] मज्जन्मार्जन् इ० पा० ।

हंसानिषेविताम् ॥ अनाहतमहानादमयीमद्वयरूपिणीम् ॥ ३५ ॥ महालक्ष्मींभगवतींवांछितार्थप्रदायिनीम् ॥ आराध्यभक्तिभावेनचेतसासमुनीश्व
रः ॥ ३६ ॥ विवाहमंडपंप्रापपुरंविप्रैःसमन्वितः ॥ पुरेतत्रप्रतिगृहंवासस्थानमयाचत ॥ ३७ ॥ नलेभेवसतिंस्थातुंगेहेकस्मिन्नपिद्विजः ॥ दर्शि
तंग्रामपालेनविशालंवासमंदिरम् ॥ ३८ ॥ प्रविश्यवसतिंचक्रेब्राह्मणःसंगिभिःसहः ॥ ततःप्रभातेविमलेसुनंदोसौद्विजोतमः ॥ ३९ ॥ बहिरालो
कयांचक्रेवासगेहान्निजंवपुः ॥ अध्वन्यानखिलान्यत्रजातान्क्वापियदृच्छया ॥ ४० ॥ गम्यमानःसमायांतंग्रामपालोददर्शसः ॥ तंबभाषेग्रामपालआयु
ष्मानासिसर्वशः ॥ ४१ ॥ भागधेयवतांपुंसांपुण्यःपुण्यवतामसि ॥ प्रभावोविद्यतेवत्सकोपिलोकोत्तरस्त्वायि ॥ ४२ ॥ क्वप्रयाताःसहायास्तेकथंतत्वदना
द्वहिः ॥ तत्पश्यमुनिशार्दूलकथयामितवाग्रतः ॥ ४३ ॥ किंतुनान्यंत्वयातुल्यंपश्यामिहतपस्विनम् ॥ किंजानासिमहामंत्रंकांविद्यामवलंबसे ॥ ४४ ॥
कस्यदेवस्यकारुण्याच्छक्तिर्लोकोत्तरात्वयि ॥ तत्कारुण्यवशात्तिष्ठग्रामेस्मिन्ब्राह्मणोत्तम ॥ ४५ ॥ शुश्रूषामखिलामेवभगवंस्तेकरोम्यहम् ॥ इतिसंवा
सयामासतस्मिन्ग्रामेमुनीश्वरम् ॥४६॥ परिचर्यांचतस्यासौभक्त्याचक्रेदिवानिशम् ॥ दिवसेषुप्रयातेषुसप्ताष्टसुसमोयिवान् ॥ ४७ ॥ प्रातरागत्यतस्याग्रे
रुरोदभृशदुःखितः ॥ अद्यमेभाग्यहीनस्यगुणवान्भक्तिमान्सुतः ॥ ४८ ॥ जाज्वल्यमानदंष्ट्रेणभक्षितोनिशिरक्षसा ॥ इत्येवंरक्षकेणोक्तंतंपप्रच्छससंय
मी ॥ ४९ ॥ क्वास्तेसराक्षसःपुत्रोभक्षितस्तेकथंवद ॥ ॥ ग्रामपालउवाच ॥ ॥ वर्ततेनगरेघोरःपुरुषादोनिशाचरः ॥ ५० ॥ सखादतिनरानेत्यनित्यं
नगरगोचरान् ॥ ससर्वैर्नागरैरत्रप्रार्थितःपुरुषैःपुरा ॥ ५१ ॥ रक्षराक्षसनःसर्वान्ग्रासंतेकल्पयामहे ॥ पथिकान्निशिनिद्रांतियेचतान्भुंक्ष्वराक्षस ॥५२॥ एत
स्मिन्सदनेपांथान्ग्रामपालप्रवेशितान् ॥ आहारंकल्पयांचक्रुरात्मीयप्राणगुप्तये ॥ ५३ ॥ भवान्सुप्तोगृहेमुष्मिन्नधन्यैःसंयुतःपरैः ॥ तेग्रस्ताःकिलचानने
नत्वंमुक्तोसिद्विजोत्तम ॥५४॥ प्रभावंभवतोवेत्तिभवानेवद्विजोत्तम ॥ मदीयतनयस्याद्यमित्रमेकमुपागतम् ॥ ५५ ॥ अजानतामयासोपितनयस्यप्रियः
सखा ॥ अन्यैःपांथजनैःसार्द्धंतस्मिन्गेहेप्रवेशितः ॥५६॥ श्रुत्वातत्रप्रविष्टंतंनिशीथेतनयोमम ॥ तमानेतुंगतःसोपिभक्षितस्तेनरक्षसा ॥५७॥ दुःखितेनम
याप्रोक्तःप्रातःसपिशिताशनः ॥ ममापिपुत्रोदुष्टात्मन्भवतानिशिभक्षितः ॥ ५८ ॥ भवज्जठरनिर्मग्नःसुतोसौयेनजीवति ॥ अस्तिचैवमुपायस्तेब्रूहिमेत्वं
निशाचर ॥५९॥ ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ अंतःप्रविष्टंत्वत्पुत्रमज्ञात्वाहमभक्षयम् ॥ अजानन्भक्षितःपांथैःसहितोसौसुतस्तव ॥ ६० ॥ यथाजीवतिमे
कुक्षौयथाभवतिरक्षितः॥तथाविहितमप्यस्तिदैवेनपरमेष्ठिना ॥६१॥ गीतैकादशमध्यायंयःपठत्यनिशंद्विजः॥तत्प्रभावेनमेमुक्तिर्मृतानांपुनरुद्भवः ॥६२॥
॥ ग्रामपालउवाच ॥ ॥ कथमेकादशाध्यायसामर्थ्यमिदमद्भुतम्॥६३॥इतिपृष्टोमयाविप्रसबभाषेनिशाचरः॥६४॥पुरागृध्रेणकेनापिनभोमार्गेणगच्छता॥

अस्थिखंडंस्वतुंडाग्रात्पातितंक्वापिवारिणि ॥ ६५ ॥ तंजलाशयमागत्यकोपिज्ञानीश्वरस्तदा ॥ महातीर्थमितिज्ञात्वाविदधेपितृतर्पणम् ॥ ६६ ॥ तमूचिरे
जनाःसर्वेतीर्थमेतत्कथंवद ॥ जपत्येकादशाध्यायंत्रिसंध्यंनियतेंद्रियः ॥ ६७ ॥ कृतमौनस्तुविप्रोसौचौरैर्व्यापादितःपथि ॥ तस्यास्थिशकलंगृध्रवदनात्प
तितंजले ॥ ६८ ॥ तेनतीर्थमिदंदिव्यंजातंपातकनाशनम् ॥ ततस्तेमानवाःसर्वेसस्नुस्तत्रजलाशये ॥ ६९ ॥ निष्कल्मषतयाचैवंप्रापुस्तेपरमंपदम् ॥
एकादशस्यसामर्थ्यादध्यायस्यभविष्यति ॥ ७० ॥ ममापिमुक्तिःपांथानांपुनरुत्थानमेवच ॥ योमयाकश्चिदुद्दीर्णोब्राह्मणोनैवतिष्ठति ॥ ७१ ॥ सच
एकादशाध्यायंजपतिस्मनिरंतरम् ॥ सतेनाध्यायमंत्रेणसप्तवाराभिमंत्रितम् ॥ ७२ ॥ विधायवारिविप्रेंद्रःक्षिपेद्यदिममोपरि ॥ ततोमेशापनिर्मुक्ति
र्भविष्यतिनसंशयः ॥ इतितेनास्मिसंदिष्टःसमायातस्त्वदंतिकम् ॥ ७३ ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ ॥ राक्षसःकेनपापेनजातोसौवदरक्षक ॥ यत्क्षपायां
गृहेतस्मिन्नरान्खादतिनिद्रितान् ॥ ७४ ॥ ॥ ग्रामपालउवाच ॥ अस्मिन्ग्रामेपुराकश्चिदासीद्विप्रःकृषीवलः ॥ एकदाशालिकेदाररक्षणेव्याकुलोद्वि
जः ॥ ७५ ॥ नातिदूरेमहागृध्रःपांथमेकमभक्षयत् ॥ तंविमोचयितुंदूराद्दयांचक्रेपितापसः ॥ ७६ ॥ भुक्त्वापांथंखगस्तावन्निरगादंबराध्वना ॥ ततःस
तापसःकोपात्तंबभाषेकृषीवलम् ॥ ७७ ॥ धिक्त्वांहालिकदुर्बुद्धेकठोरमतिनिर्घृण ॥ कुक्षिंभरंपरत्राणविमुखंहतजीवितम् ॥ ७८ ॥ चोरैश्चदंष्ट्रिभिः
सर्पैररिवह्निविषांबुभिः ॥ गृध्रराक्षसभूतैश्चवेतालादिभिराहतान् ॥ ७९ ॥ जनानुपेक्षतेशक्तःसतद्वधफलंलभेत् ॥ नमोचयतियोविप्रंप्रभुश्चोरादिभिर्धृ
तम् ॥ ८० ॥ सयातिनरकंघोरंसपुनर्जायतेवृकः ॥ निहन्यमानंविपिनेगृध्रव्याघ्रेणपीडितम् ॥ ८१ ॥ मुंचमुचेतियोवक्तिसयातिपरमांगतिम् ॥ गवा
मर्थेहताव्याघ्रैर्व्याधैर्दुष्टैश्चराजभिः ॥ ८२ ॥ तेपियांतिपदंविष्णोर्दुष्प्राप्यंयोगिनामपि ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ ८३ ॥ शरणागतसं
त्राणकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ दीनस्योपेक्षणंकृत्वाभीतस्यचशरीरिणः ॥ ८४ ॥ पुण्यवानपिकालेनकुंभीपाकेसपच्यते ॥ पश्यन्नपिभवान्पांथंदुष्ट
गृध्रेणभक्षितम् ॥ ८५ ॥ निवारणसमर्थोपिनचक्रेयन्निवारणम् ॥ निष्कृपोसियतस्तस्माद्भविष्यसिनिशाचरः ॥ ८६ ॥ इमंशापंमुनेःश्रुत्वाकंपमान
कलेवरः ॥ प्रणम्यहालिकोविप्रंबभाषेकरुणंवचः ॥८७॥ अत्राहंक्षेत्ररक्षायांचिरंक्षितेनचक्षुषा ॥ नवेद्मिनिकटंगृध्रहन्यमानमिमंनरम् ॥८८॥ तेनमेनुग्रहंक
र्तुंकृपणस्यत्वमर्हसि ॥ ॥विप्रउवाच॥ ॥ योवेत्त्येकादशाध्यायंजपत्यनुदिनंचयः ॥८९॥ तेनाभिमंत्रितंवारियदाशिरसितावके ॥पतिष्यतितदाशापात्तवमु
क्तिर्भविष्यति ॥ ९० ॥ इत्युक्त्वातापसोयातोहालिकोराक्षसोभवत् ॥ तदागच्छद्विजश्रेष्ठतेनाध्यायेनमंत्रय ॥ तीर्थोदकंस्वहस्तेनतस्यमूर्द्धनिनिक्षिप॥
॥ ९१ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इतितत्प्रार्थितंतस्यश्रुत्वाचकरुणाप्लुतः ॥ तथेतिसहपालेनमुनीरक्षोंतिकंययौ ॥९२॥ एकादशेनतेनांबुविश्वरूपेणमं

त्रितम् ॥ निक्षिप्तंतस्यशिरसितेनविप्रेणयोगिना ॥ ९३ ॥ गीताध्यायप्रभावेणशापमोक्षमवापसः ॥ विहायराक्षसंदेहंचतुर्बाहुस्ततोभवत् ॥ ९४ ॥
निर्गीर्णायेजनास्तेनपांथाआसन्सहस्रशः ॥ चतुर्भुजाबभूवुस्तेशंखचक्रगदाधराः ॥ ९५ ॥ तेविमानान्यारुरुहुस्तावदूचेसराक्षसम् ॥ मदीयस्तनयःक
स्तंदर्शयस्वनिशाचर ॥ ९६ ॥ इत्युक्तेग्रामपालेनदिव्यधीराहराक्षसः ॥ एवंचतुर्भुजंविद्धितमालश्यामलद्युतिम् ॥ ९७ ॥ माणिक्यमुकुटंदिव्यमणिकुं
डलमंडितम् ॥ हारहारिमहास्कंधंस्वर्णकेयूरभूषितम् ॥ ९८ ॥ राजीवलोचनंस्निग्धंहस्ते[१]कृतसरोरुहम् ॥ दिव्यंविमानमारूढंदेवत्वंप्राप्तमात्म
जम् ॥ ९९ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासुतंदृष्ट्वाचतादृशम् ॥ स्वगेहंनेतुमारेभेजहासससुतस्ततः ॥ १०० ॥ कतिवाराणिजातोसित्वंपुत्रो
ममरक्षक ॥ पूर्वंपुत्रस्त्वदीयोस्मिअधुनाविबुधोऽस्म्यहम् ॥ १०१ ॥ यास्यामिवैष्णवंधामब्राह्मणस्यप्रसादतः ॥ निशाचरोपिप्राप्तोयंपश्यदेहंच
तुर्भजम् ॥ १०२॥ एकादशस्यमाहात्म्याद्यातिस्वर्गंसमंजनैः ॥ विप्रादस्मात्तमध्यायमधीष्वत्वंजपानिशम् ॥ १०३ ॥ भविष्यतिनसंदेहस्तवापिगतिरी
दृशी ॥ ताततस्मात्सतांसंगंदुर्लभंसर्वथाजनैः ॥१०४॥ सोप्यद्यतेसमुत्पन्नोह्यात्मनःसाधयेप्सितम् ॥ किंधनैर्भोगदानैर्वाकिंयज्ञैस्तपसानुकिम् ॥ १०५॥
किंपूतैर्वापरंश्रेयोविश्वरूपस्यपाठतः ॥ तद्विष्णोःपरमंरूपमध्यायस्यश्रुतेनच ॥ १०६ ॥ यत्पूर्णानंदसंदोहकृष्णब्रह्मास्यनिर्गतम् ॥ कुरुक्षेत्रेर्जुनेमित्रेत
त्कैवल्यरसायनम् ॥ १०७ ॥ नृणांचभवभीतानामाधिव्याधिभयापहम् ॥ अनेकजन्मदुःखघ्नंनान्यत्पश्यामितत्स्मर ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा
सहतैःसर्वैर्ययौविष्णोःपरंपदम् ॥ १०८ ॥ तमध्यायंततोविप्राद्ग्रामपालःपपाठसः ॥ तावुभौतस्यमाहात्म्याज्जग्मतुर्वैष्णवंपदम् ॥ १०९ ॥ इत्येकादशमा
हात्म्यकथातुभ्यंनिरूपिता ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणमहापातकसंक्षयः ॥ ११० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहा
त्म्येसतीश्वरसंवादेपंचाशीत्यधिकशततमोध्यायः ॥१८५॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अस्तिकोल्हापुरंनामनगरंदक्षिणाथे ॥ सुखानांसदनंसाध्विसाधूनां
सिद्धिसंभवम् ॥ १ ॥ परशक्तेःपरंपीठंसर्वदेवनिषेवितम् ॥ पुराणेषुप्रसिद्धंयद्भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥२॥ कोटिशस्तत्रतीर्थानिशिवलिंगानिकोटिशः ॥ आ
स्तेरुद्रगयायत्रविशालंलोकविश्रुतम् ॥ ३ ॥ तुंगाचलमहावप्रगोपुरोल्लासितोरणम् ॥ प्रासादशिखरेयत्रतुंगंचकनकध्वजम् ॥ ४ ॥ सोमकांतिमहासौधव
लभीपंक्तिशोभितम् ॥ जालरंध्रोद्गिरद्धूपधूमाऽमोदितदिक्तटम् ॥ ५ ॥ चलत्पताकविस्तीर्णच्छायंदेवालयान्वितम् ॥ चतुरैःसुंदरैःस्निग्धैःश्रीमद्भिःशुचि
मानसैः ॥ ६ ॥ अधिष्ठितंसदाचारैःपुरुषैर्भूरिभूषणैः ॥ कुरंगनयनाश्चंद्रवदनाःकुटिलालकाः ॥७॥ उत्फुल्लचंपकच्छायाःपीनतुंगपयोधराः ॥ कृशमध्या

---

[१] चारुवक्त्रसरोरुहमितिपाठान्तरम् ।

निम्ननाभिवलित्रयविराजिताः ॥ ८ ॥ विशालजघनाश्चारुजंघायुग्मावरांग्रयः ॥ वाचालमेखलादामनिक्कणन्मणिनूपुराः ॥ ९ ॥ रणत्कंकणहस्ताब्जस्फुर
त्करजरश्मयः ॥ वसंतिप्रमदायत्रमादयंत्योमुनीनापि ॥ १० ॥ समस्तवस्तुसंयुक्तंसर्वभोगसमन्वितम् ॥ मंगलैःसकलैर्युक्तंमहालक्ष्मीसमन्वितम् ॥ ११ ॥
तत्रागच्छत्पुमान्कश्चिद्युवागौरःसुलोचनः ॥ कंबुकंठःपृथुस्कंधोमहावक्षामहाभुजः ॥ १२ ॥ समस्तलक्षणोपेतोगो[1]चरासक्तमानसः ॥ प्रविश्यनगरंपश्य
न्शोभांसौधेषुसर्वतः ॥ १३ ॥ उत्कंठितमनाद्रष्टुंमहालक्ष्मींसुरेश्वरीम् ॥ मणिकुंडेकृतःस्नानःसंपन्नापितृतर्पणः ॥ १४ ॥ महालक्ष्मींमहामायांनत्वातुष्टा
वभक्तितः ॥ जयत्यपारकरुणाशरण्याजगदंबिका ॥ १५ ॥ कुर्वाणाजगतोजन्मपालनंक्षपणंदृशा ॥ ययाशक्त्याकृतादिष्टःपरमेष्ठीसृजत्यसौ ॥ १६ ॥
अवष्टभ्यचतांशक्तिंपालयत्यच्युतोजगत् ॥ ययाशक्त्याकृतावेशःसंहरत्यखिलंहरः ॥ १७ ॥ तांभजेपरमांशक्तिंसर्गस्थितिलयोर्जिताम् ॥ योगिध्येयांघ्रि
कमलेकमलेकमलालये॥१८॥ स्वभावानखिलान्नस्त्वंगृह्णासींद्रियगोचरान् ॥ त्वमेवकल्पनाजालंतत्कल्पंकुरुषेमनः॥१९॥ इच्छाज्ञानक्रियारूपापरसंवि
त्स्वरूपिणी ॥ निष्फलानिर्मलानित्यानिराकारानिरंजना ॥ २० ॥ निरंतरानिरातंकानिरालंबानिरामया ॥ तवैवंमहिमानंहिकोवर्णयितुमीशते ॥ २१ ॥
वंदेनिर्भिन्नषट्चक्रद्वादशांतर्विहारिणीम् ॥ अनाहतध्वनिमयींबिंदुनादकलात्मिकाम् ॥ २२ ॥ मातस्त्वंपूर्णशीतांशुगलत्पीयूषवाहिनी ॥ पुष्णासिवत्स
लेबालान्सनकादीन्दिगंबरान् ॥ २३ ॥ अनुस्यूताशिवासंविज्जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिषु ॥ तुरीयायांवर्त्तमानांदयासूनृतसंधिषु ॥ २४ ॥ ददासि
प्राणिनांसर्वाःसततंब्रह्मसंपदः ॥ संहृत्यतत्वसंघातंतुरीयातीतयात्वया ॥ २५ ॥ योगिनांत्वंबतादात्म्यंदीयतेनिर्विकल्पया ॥ परांनमामिप
श्यंतींमध्यमांवैखरीमपि ॥ २६ ॥ रूपाणिदेविगृह्णासिजगत्संत्राणहेतवे ॥ त्वंब्राह्मीवैष्णवीचत्वंमाहेशीचत्वमंबिके ॥ २७ ॥ वाराहित्वंमहालक्ष्मीर्ना
रसिंहीत्वमैंद्रिका ॥ त्वंकौमारीचंडिकात्वंलक्ष्मीस्त्वंविश्वपावनी ॥ २८ ॥ सावित्रीत्वंजगन्माताशशिनीत्वंचरोहिणी ॥ त्वंस्वाहात्वंस्वधात्वंहित्वं
सुधापरमेश्वरी ॥ २९ ॥ चंडमुंडभुजादंडखंडदोर्दंडमंडिते ॥ रक्तबीजगलद्रक्तपानघूर्णितलोचने ॥ ३० ॥ उन्मत्तमहिषग्रीवोन्मूलनप्रौढदोर्युगे॥शुंभा
सुरमहादैत्यदारणायातविक्रमे ॥३१॥ अनंतचरितेतुभ्यंनमस्त्रैलोक्यमातृके ॥ भक्तकल्पलतेमह्यंप्रसीदपरमेश्वरि ॥ ३२ ॥ इतितेनस्तुतादेवीमहालक्ष्मी
स्ततःस्वयम्॥ निजरूपंसमास्थायपुरुषंप्रत्युवाचतम्॥३३॥ ॥ श्रीलक्ष्मीरुवाच॥ ॥राजपुत्रप्रसन्नाहंवृणीष्ववरमुत्तमम् ॥ ॥ राजपुत्रउवाच ॥ ॥ पितामे
धरणीपालोवाजिमेधंमहाक्रतुम् ॥ ३४ ॥ कुर्वाणोदैवयोगेनरोगाक्रांतोदिवंययौ ॥ तद्वपुस्तप्ततैलेनशोषयित्वामयाततः॥३५॥ स्थापितस्तत्रयागोसौय
थापूर्वमवर्तत ॥ अथक्रांतमहीचक्रोयूपेयागतुरंगमः ॥ ३६ ॥ निशीथेबंधनंहित्वानीतःकेनापिकुत्रचित् ॥ अदृष्ट्वातद्गतंक्वापिनिवृत्तेषुजनेष्वहम् ॥ ३७ ॥

---

१ गौरःसर्वांगसुंदर इ० पा० ।

आमंत्र्यऋत्विजःसर्वाञ्छरणंत्वामुपागतः ॥ प्रसन्नायदिदेवित्वंतन्मेयागतुरंगमः ॥ ३८ ॥ दृष्टोभवतुयागोसौसंपूर्णोजायतेयथा ॥ आनृण्यंममतातस्य
तेनराज्ञोभविष्यति ॥ ३९ ॥ तथाकुरुजगद्धात्रिशरणागतवत्सले ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ ममद्वारंद्विजःसिद्धसमाधिरितिविश्रुतः ॥ ४० ॥ ममाज्ञ
यासतेसर्वंकार्यंनिष्पादयिष्यति ॥ इत्युक्तःश्रीमहालक्ष्म्याततोराजकुमारकः ॥ ४१ ॥ आजगाममुनिःसिद्धसमाधिर्यत्रतिष्ठति ॥ प्रणम्यतस्यपादाब्जं
कृतांजलिरवस्थितः ॥ ४२ ॥ तमुवाचततोविप्रःप्रहितोसित्वमंबया ॥ त्वदीप्सितमिदंसर्वंसाधयामिविलोक्य ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वात्रिदशान्सर्वानाचक
र्षसमांत्रिकः ॥ ऐक्षतक्षितिपालस्यतनयोसौतदासुरान् ॥ ४४ ॥ कृतांजलिपुटान्देवान्वेपमानकलेवरान् ॥ अथतानमरान्सर्वान्संबभाषेद्विजोत्त
मः ॥ ४५ ॥ अमुष्यराजपुत्रस्यवाजीयज्ञायकल्पितः ॥ नीतोस्तिदेवराजेनक्षपायामपहृत्यसः ॥ ४६ ॥ गीर्वाणाअश्वमेवास्यसमानयतमाचिरम् ॥
अथतस्यमुनेर्वाक्याद्देवैर्यज्ञतुरंगमः ॥ ४७ ॥ समर्पितस्ततस्तेनतेनुज्ञात्वादिवौकसः ॥ आकृष्टानमरान्दृष्ट्वागतंलब्ध्वातुरंगमम् ॥ ४८ ॥ महीप
तिसुतोनत्वातंमुनिंवाक्यमब्रवीत् ॥ आश्चर्यमिदमेतत्तेसामर्थ्यमृषिसत्तम ॥ ४९ ॥ कृतंत्वयाचित्रमिदंत्रिदशाकर्षणंक्षणात् ॥ हस्तादाकृष्यदत्तोमे
यज्ञीयोयंतुरंगमः ॥ ५० ॥ नकिंचिदपरंयावद्दुष्करंयत्सुरैरपि ॥ प्रभविष्यतितत्कर्तुंभवानेवनचापरः ॥ ५१ ॥ शृणुविप्रमहीपालपितासीन्मेबृहद्रथः ॥
प्रारब्धहयमेधोसौदैवेननिधनंगतः ॥ ५२ ॥ अद्यापितस्यदेहोस्तितप्ततैलेनशोषितः ॥ तस्यसंजीवनंभूयःकर्त्तुमर्हसिसत्तम ॥ ५३ ॥ इत्याकर्ण्यस्मितं
कृत्वासजगादमहामुनिः ॥ यामस्तत्रपितायत्रतावकोयागमंडपः ॥ ५४ ॥ अथागत्यसमंतेनतत्रासिद्धःसमाधिना ॥ पयोभिमंत्र्यविदधेतस्यप्रे
तस्यमूर्द्धनि ॥ ५५ ॥ ततःप्रापनृपःसंज्ञामुत्तस्थौवैददर्शच ॥ सतंपप्रच्छविप्रेंद्रंकोसिधर्मेतिभूपतिः ॥ ५६ ॥ ततोराजसुतःसर्वंभूपालायन्यवे
दयत् ॥ सनत्वाब्राह्मणंराजातंपुनर्दत्तजीवितम् ॥ ५७ ॥ बभाषेकेनपुण्येनत्वयिशक्तिरलौकिकी ॥ ययामेजीवितंदत्तमाकृष्टाश्चदिवौकसः
॥ ५८ ॥ यागश्चोद्धरितोविप्रयेनमेतन्निरूपय ॥ इत्युक्तस्तेनविप्रोसौजगादश्लक्ष्णयागिरा ॥ ५९ ॥ गीतानांद्वादशाध्यायंजपाम्यहमतंद्रितः ॥
तेनशक्तिरियंराजन्ययाप्राप्तोसिजीवितम् ॥ ६० ॥ एतदाकर्ण्यराजासौद्वादशाध्यायमुत्तमम् ॥ पपाठतस्माद्विप्रर्षेःसकाशात्ब्राह्मणान्वितम्॥६१॥
तस्याध्यायस्यमाहात्म्यात्तेसर्वेसद्गतिंययुः ॥ अन्येपठित्वाजीवाश्चमुक्तिमापुरहोपराम् ॥ ६२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसं
हितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येषडशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८६ ॥ छ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ द्वादशाध्यायमाहात्म्यंभवताकथितंमम॥
ब्रूहित्रयोदशाध्यायमाहात्म्यमतिसुंदरम् ॥ १ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ शृणुत्रयोदशाध्यायमहिमांभोनिधिंशिवे ॥ यदाकर्णनमात्रेणपरांमुद

मवाप्स्यासि ॥२॥ अस्तिदक्षिणदिग्भागेतुंगभद्रामहानदी ॥ तत्तटेनगरंरम्यंनाम्नाहरिहरंपुरम् ॥३॥ यत्राऽस्तेभगवान्देविदेवोहरिहरःस्वयम् ॥ यस्यदर्शन
मात्रेणपरंकल्याणमाप्यते ॥ ४ ॥ तस्मिन्पुरेद्विजन्मासीद्धरिदीक्षितसंज्ञिकः ॥ तपःस्वाध्यायनिरतोश्रोत्रियोवेदपारगः ॥ ५ ॥ दुराचारेतितस्यासी
द्भार्यानाम्नाचकर्मणा ॥ नसुष्वापसमंपत्यादुरालापाकदाचन ॥ ६ ॥ क्षणमप्यात्मसदनेनचास्तेस्वैरचारिणी ॥ कंठदघ्नंद्विजद्वारेधयंतीवारुणीरसम्॥७॥
पतिसंबाधिनःसर्वान्तर्जयंतीपुनःपुनः ॥ विटैःसहसदोन्मत्तारममाणानिरंतरम् ॥ ८ ॥कदाचिद्व्याकुलंदृष्ट्वापुरंपौरैरितस्ततः ॥ संकेतगेहमकरोत्कांतारेनि
र्जनेस्वयम् ॥ ९ ॥ अथतत्रैवसाधूर्तारममाणाविटैःसह ॥ निनायसाबहून्कालान्निजयौवनगर्विता ॥ १० ॥ अथतस्मिन्पुरेरम्येनिवसंत्यानिरंकुशम् ॥
वसंतकालःसमभूत्परंचित्तेभुवःसखा ॥ ११ ॥ आमूलपल्लवाकीर्णःसहकारविकारिणा ॥ पिकानांपंचमालापैःपुनःसजीवितःस्मरः ॥ १२ ॥ स्फुरच्चंप
कसौरभ्यहारकैर्मलयानिलैः ॥ मंदंमंदंप्रसर्पद्भिरांदोलितवनद्रुमः ॥ १३ ॥ उत्फुल्लमल्लिका[१]मोदमदिरापारणावताम् ॥ अलीनांकलटंकारैःसमंताद्राव
शोभितः ॥ १४ ॥ प्रसन्नचारुभिःस्मेरःसरोवरसुगंधिभिः ॥ मीलन्मरालनिवहैःसरोभिःप्रकटीकृतः ॥१५॥ घनच्छायासुखासीनहरिणार्भकधारिभिः ॥
नीरंध्रपल्लवैर्नानाशाखिभिःशोभितावनिः ॥ १६ ॥ तस्मिन्वसंतसमयेमुदितासाभिसारिका ॥ अपश्यज्जगदानंददायिनींचंद्रिकांनिशि ॥ १७ ॥ चंचच्च
कोरचंच्वग्रगलत्पीयूषसीकराम् ॥ द्रवदिंदुशिलानिर्यत्सुधानिर्झरनिर्भराम् ॥ १८ ॥ विकाशिकुसुमक्रोडसांद्रीभूतकरोत्कराम् ॥ उल्लासितपयोराशिक
ल्लोलालिंगितांबराम् ॥ १९ ॥ मनोभवमहासिंह[२]कुलटाकंठकर्तरीम् ॥ घनांधकारसंदोहविदारणपटीयसीम् ॥ २० ॥ श्वेतीकृतसतीकारपरार्थ
हिमगर्भिणीम् ॥ म्लानपंकजसंकोचाद्यूनामानंददायिनीम् ॥ २१ ॥ चक्रवाकवधूवक्रकरुणाक्रोशसाक्षिणीम् ॥ मुक्ताश्रेणीविशुद्धांशुप्रभासितदिगं
तराम् ॥ २२ ॥ अथतस्यांप्रभूतायांपूरयंत्यादिशोदश ॥ कामांधाकामिनीजातापथिसौधविहारिणी ॥ २३ ॥ अपश्यंतीविटान्रात्रौनिर्भिद्यभवनार्ग
लम् ॥ ययौसंकेतभवनंनिर्गत्यनगराद्बहिः ॥ २४ ॥ तत्रप्रियतमंकंचित्काममोहितमानसा ॥ अन्वेषयंतीनाद्राक्षीत्कुंजेकुंजेतरौतरौ ॥ २५ ॥
आकर्णयंतीकांतस्यमंदालापान्पदेपदे ॥ अभियातिततःक्रीडन्यत्रसंहारिनिस्वनः ॥ २६ ॥ चक्रवाकरवान्श्रुत्वाकांतालापभ्रमादसौ ॥ सरो
वराणिसर्वाणिपर्यटंतीमुहुर्मुहुः ॥ २७ ॥ कांतभ्रांत्यातरुतलेप्रसुप्तान्हरिणोत्करान् ॥ प्रबोधयंतीसोच्छ्वासमागतास्मीतिभाषिणी ॥ २८ ॥
आलिंगंतीवनस्थाणुंजीवनेश्वरशंकया ॥ तदाननभ्रमाद्भूयंचुंबंतीविकचांबुजम् ॥ २९ ॥ तत्रतत्रकृतव्यर्थश्रमादृष्टप्रियास्वयम् ॥ विलला

---

[१] मोदमादिनांचरणावताम् इ०पा० । [२] कुलटाकुलकर्तरीम् इ० पा० ।

पवनेतस्मिन्मूर्च्छंतीविविधोक्तिभिः ॥ हाकांतहागुणाक्रांतमच्चैतन्यस्यनायक ॥ ३० ॥ हेमनोहरसौभाग्यभाग्यलावण्यशेवधे ॥ हापूर्णचं
द्रवदनहासरोजायतेक्षण ॥ ३१ ॥ हाकांततत्त्वसौहित्यविश्रमायसुरद्रुम ॥ यदिकोपेनकुत्रापिगुह्यवेषोत्रतिष्ठसि ॥ ३२ ॥ प्रसादयामित्वांकांतदत्त्वाप्रा
णान्प्रियानपि ॥ इत्युच्चैःसर्वतोदिक्षुविलपंत्यावियोगतः ॥ ३३ ॥ तस्याःश्रुत्वावचःकोपिसुप्तोऽव्याघ्रःप्रबुद्धवान् ॥ कुर्वन्घुरघुरध्वानंपश्यन्प्रतिदिशं
रुषा ॥३४॥ आस्फालयन्नखैर्भूमिंगर्जन्नाकाशगह्वरम् ॥ पृष्ठनिर्भग्नलांगूलद्रुतमुत्थायवेगवान् ॥३५॥ गतोऽव्याघ्रःसमुत्पत्ययत्रास्तेसाभिसारिका ॥ अथ
सापितमायांतमालोक्यपतिशंकया ॥३६॥ निर्जगामपुरःस्थातुंप्रेमनिर्भरमानसा ॥ ततस्तस्यनखक्रीडाक्रूरतांधीकृतासती ॥३७॥ जहौप्रियवपुःशंकांश्रु
त्वागर्जितमूर्जितम् ॥ तथाविधापिसानारीभ्रांतिमुत्सृज्यसत्वरम् ॥३८॥ व्याघ्रत्वंतुकुतोहेतोर्मांनिहंतुमिहागतः ॥ इदंसर्वसमाख्याहियतस्त्वंहंतुमिच्छ
सि ॥ ३९ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वाशार्दूलश्चंडविक्रमः ॥ क्षणंविहायतद्रासमुवाचप्रहसन्निव ॥ ४० ॥ मलापहानदीनाम्नादेशेतिष्ठतिदक्षिणे ॥ नगरीमुनि
पर्णेतितस्यारोधसिवर्तते ॥ ४१ ॥ तत्रास्तेभगवान्साक्षात्पंचलिंगोमहेश्वरः ॥ तस्यांपुर्यामहंविप्रपुत्रोभूत्वास्थितस्ततः ॥ ४२ ॥ अयाज्यान्या
जयन्नश्नन्नेकोद्दिष्टेनदीतटे ॥ वेदपाठफलंशश्वद्विक्रीणन्धनकांक्षया ॥ ४३ ॥ भिक्षुकानपरान्लोभात्तिरस्कुर्वन्दुरुक्तिभिः ॥ अदेयद्रविणंगृह्णन्नदत्तमनि
शंदिनम् ॥ ४४ ॥ छलयन्सकलांल्लोकान्क्षणग्रहणकौतुकात् ॥ ततःकतिपयेकालेजरठत्वमुपागतः ॥ ४५ ॥ वलीपलितवानंधःप्रपतन्प्रस्खलद्गतिः ॥
पतद्दंतोभवंभूयःप्रतिग्रहपरायणः ॥ ४६ ॥ हस्तेगृहीतदर्भोहमगमंतीर्थसन्निधिम् ॥ धनग्रहणलोभेनभ्रमन्पर्वसुपर्वसु ॥ ४७ ॥ ततोहंशिथिलांगःसन्[1]कं
चिद्भूनिर्जरालयम् ॥ गतवान्याचितंभोक्तुंदष्टोमध्येपदेशुना ॥ ४८ ॥ अपतंमूर्छितोभूत्वाततःक्षितितलेक्षणात् ॥ ततोहंगलितप्राणोऽव्याघ्रयोनिमुपाग
तः ॥ ४९ ॥ अत्रतिष्ठामिकांतारेपूर्वपापमनुस्मरन् ॥ नभक्षयामिधर्मिष्ठान्मुनीन्साधुजनान्सतीः ॥ ५० ॥ किंतुपापान्दुराचारानसतीर्भक्षयाम्यहम् ॥
अतोऽसतित्वं[2]तंत्वेनममैवकवलायसे ॥५१॥ इत्युक्त्वास्वैर्नखैःक्रूरैस्तांविभज्यांगखंडशः ॥ अथतांभक्षितांतेनपापदेहमुपाश्रिताम् ॥५२॥ यमस्यकिंक
रानिन्युःसद्यःसंयमनींपुरीम् ॥ यमादेशेनतत्रापिपातयामासुराशुताम् ॥ ५३ ॥ विण्मूत्ररक्तपूर्णेषुघोरकुंडेष्वनेकधा ॥ कल्पकोटिषुपीतासुतस्मादानी
यतांमुहुः ॥५४॥ रौरवेस्थापयामासुर्मन्वंतरशतावधि ॥ ततोप्याकृष्यतांदीनांरुदतींसर्वतोमुखीम् ॥ ५५ ॥ मुक्तकेशांभग्नगात्रांचिक्षिपुर्दहनानने ॥ एवं
पापपरांघोरांभुक्त्वानरकयातनाम् ॥ ५६ ॥ इहजातामहापापात्पुनःश्वपचयोनिषु ॥ ततःश्वपचगेहेपिवर्द्धमानादिनेदिने ॥५७॥ पूर्वजन्मवशेनैवतथैवासी

---

[1] कंचिद्भूतनिकालयम् इ० कंचिद्भूर्तनिकालयान् इ० च पाठान्तरम् । [2] मामलं कवलायसे इ० पा० ।

यथापुरा ॥ ततःकतिपयेकालेपुनःस्वंभवनंययौ ॥५८॥ यत्रास्तेजृंभकादेवीशिवस्यातःपुरेश्वरी ॥ तत्रापश्यद्द्विजन्मानंवासुदेवाभिधंशुचिम् ॥ ५९ ॥ गीतात्रयोदशाध्यायमुद्गिरंतमनारतम् ॥ ततस्तच्छ्रवणादेवमुक्ताश्वपचविग्रहात् ॥ ६० ॥दिव्यंदेहंसमासाद्यजगामात्रिदशालयम् ॥६१॥ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येसप्ताशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१८७ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिभवानिभवमुक्तये ॥ गीताचतुर्दशाध्यायमवधारयसुस्मिते ॥ १ ॥ मेदिन्यांयत्किलस्थूलमस्तिकाश्मीरमंडलम् ॥ राजधानीसरस्वत्याआस्तेचैवमनोहरा ॥ २ ॥ यामधिष्ठायवाग्देवीब्रह्मलोकंप्रयच्छति ॥ हंसमारुह्यमानापिसावित्रीप्रहतैरपि ॥३॥ सरस्वतीपदांभोजसेवामाश्रित्यकुंकुमैः॥यत्रगौरवयंत्याशाहंसपक्षपुटोद्भवैः ॥ ४ ॥ निरंतरंतयाचैवनृणांसंस्कृतभाषिणाम् ॥ सुपर्वाणमयीभाषानिमेषेणोपलभ्यते ॥ ५ ॥ प्रातर्गृहांगणोद्धूतैर्यत्रकुंकुमपांसुलैः ॥ सर्वतोरुणितच्छायशशांकरविमंडलम् ॥ ६ ॥ तत्रासीत्तेजसांराशिःशौर्यवर्मानरेश्वरः ॥ उद्यदुज्ज्वलबाणौघखंडितारातिमंडलः ॥ ७ ॥ अभूच्चसिंहलद्वीपेराजासिंहपराक्रमः ॥ नाम्नाविक्रमवेतालःकलानामपिशेवधिः ॥ ८ ॥ उभौपरस्परंमैत्रींवर्द्धयांचक्रतुःक्रमात् ॥ तत्तद्देशसमुत्पन्नैरपूर्वैःप्रचुरोत्करैः ॥ ९ ॥ एकदाप्रहितंप्रेम्णाप्रभूतंशौर्यवर्मणा ॥ राजाविक्रमवेतालोविलोक्यशुनकीद्वयम् ॥ १० ॥ मत्तमातंगतुरगमणिभूषणचामरम् ॥ प्रेषयामाससमित्रायप्रभूतंशौर्यवर्मणे ॥ ११ ॥ एकदाशिबिकारूढश्चारुचामरवीजितः ॥ सुवर्णशृंखलारूढंवाद्यडिंडिमंडबरम् ॥ १२ ॥ शुनीयुगलमादायमृगयाकौतुकोत्सुकः ॥ राजाजगामबाह्यालींसमंराजकुमारकैः ॥ १३ ॥ पणबंधविधानेनसमुपेतंशशामिषम् ॥ तत्रराजकुमाराणांमहान्कोलाहलोभवत् ॥ १४ ॥ ततःसमानवयसाकेनचिद्राजसूनुना ॥ बहुमूल्यंपणंकृत्वाराजाचिक्रीडकौतुकी ॥ १५ ॥ ततोवतार्यदोलायाबिरुदावलिगर्विताम् ॥ धावतःशशकस्योच्चैःपृष्ठेमुंचन्नृपःशुनीम् ॥ १६ ॥ मुमोचराजपुत्रोपिप्रेमपात्रंमहाभुजः ॥ विररामशुनीमुच्चैःसंकीर्त्यबिरुदावलीम् ॥ १७ ॥ अलक्ष्यमाणवेगेस्मिन्शुनीयुगलकेभृशम् ॥ धावत्युत्थितमेवासीत्पश्यतांसर्वभूभृताम् ॥१८॥ पपातगर्तेमहतिशशकोतिश्रमादसौ ॥ पतितोपिशुनीवश्योनाभवच्छशशावकः॥१९॥ ततःशनैःसमुत्थायधावन्नाक्रम्यरोषतः ॥ जगृहेराजशुन्यासौशशकःफेनमुद्वमन् ॥ २० ॥ ततःकथंचिदुत्प्लुत्यगच्छन्विस्खलयञ्छशः ॥ राजपुत्रशुनक्यासौगृहीतःकंधरातटे ॥ २१ ॥ जितमस्माभिरत्यर्थमितिसंजल्पतांनृणाम् ॥ कोलाहलेशंकितायाशुन्यानिर्गतवान्मुखात् ॥ २२ ॥ ततोदंष्ट्राव्रणश्रेणीक्षरद्रुधिरधारकः ॥ क्वापिमर्मरभूभागेनिलीयस्थितवाञ्छशः ॥ २३ ॥ जिघ्रंत्याराजशुन्यासौभूभागंघनरोषया ॥ दृष्टमात्रःपरित्रस्तोहस्तमात्रंततोगमत् ॥ २४ ॥ यत्रकर्पूरकदलीक्रोडव्याघ्रदरीतलः ॥ [1]चोलीकपोलफलकान्चुबन्वातिसमीरणः ॥२५॥ उद्भिन्नकेतकीकोशरजोमुकुलितेक्षणः॥विस्रब्धा

---

[1] चोलीकपालफलकाच्चुचुंबातिसमीरण इ० पा० ।

हरणायत्रच्छायांतांपरितन्वतः ॥ २६ ॥ नारिकेलफलैर्यत्रस्वयंनिपतितैरधः ॥ अपिचूतफलैस्तृप्ताःपक्वैःशाखामृगाअपि ॥ २७ ॥ अपिकेसरिणोयत्रखे
लंतिकलभैःसमम् ॥ फणिनःकेकिसहैंषुनिर्विशंकंविशंतिच ॥२८॥ यत्राश्रमांतरेविप्रोवत्सनामाजितेंद्रियः ॥शांतश्चतुर्दशाध्यायंजपन्नास्तेनिरंतरम्॥२९॥
तत्रतच्छिष्यपादाब्जप्रक्षालनजलैःकृते ॥ कर्दमेन्यपतद्धृत्वाजीवशेषोमुहुःश्वसन् ॥ ३० ॥ ततःकर्दमसंस्पर्शमात्रानिस्तीर्णसंसृतिः ॥ दिव्यंविमानमा
रुह्यनिर्ययौशशकोदिवम् ॥ ३१ ॥ ततःशुन्यपिलिप्तांगीस्तोकैःकर्दमबिंदुभिः ॥ क्षुत्पिपासार्तिरहिताशुनीरूपंविहायसा ॥ ३२ ॥ ततोदिव्यांगनारम्यं
गंधर्वैरुपशोभितम् ॥ दिव्यंविमानमारुह्यशुन्यपित्रिदिवंययौ ॥ ३३ ॥ ततोजहासमेधावीशिष्योनाम्नास्वकंधरः ॥ विचार्यविस्मितःपूर्वजन्मवैरस्यकारण
म्॥३४॥राजापिपर्यपृच्छत्तंविस्मयस्मेरलोचनः॥ प्रणम्यपरयाभक्त्याविनयैकपयोनिधिः॥३५॥ कथांकथयमेविप्रहीनयोनिनिषेवितौ॥अज्ञौयौजग्मतुःस्व
र्गंशुनीशशकशावकौ ॥३६॥ शिष्यउवाच ॥ ॥ वत्सनामाद्विजन्मास्तेवनेमुष्मिन्जितेंद्रियः॥ चतुर्दशंतुह्यध्यायंगीतानांसर्वदाजपन् ॥ ३७ ॥ शिष्योहं
तस्यभूपालब्रह्मविद्याविशारदः॥ चतुर्दशतुअध्यायंजपामिप्रत्यहंनृप ॥ ३८ ॥ मदीयचरणांभोजप्रक्षालनजलेलुठन् ॥ शशस्त्रिदिवमापन्नःशुनक्यासह
भूपते ॥ ३९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ हेतुनाकेनकथयहसितंचद्विजोत्तम ॥ अतःकिमपिसाकूतंमन्यमानेनसादरम् ॥ ४० ॥ ॥ शिष्यउवाच ॥ ॥ म
हाराष्ट्रेतिनगरंनाम्नाप्रत्युदकंमहत् ॥ तत्रासीद्ब्राह्मणोनाम्नाकेशवःकितवाग्रणीः ॥ ४१ ॥ विलोभनाभवत्तस्यजायास्वैरविहारिणी ॥ तेनसाहन्यतेक्रो
धाद्वैरंसंचिंत्यजन्मनः ॥ ४२ ॥ ततःस्त्रीवधपापेनशशकोजायतेद्विजः ॥ किल्बिषाच्छुनकीसापिजातावंचनजन्मनः ॥ ४३ ॥ पूर्वेणजन्मनाभ्यस्तंवैरं
विस्मरतोनहि॥आसेदिवद्ध्यांबहुधायोन्यंतरमपिक्वचित् ॥४४॥इत्याकलय्यसकलंभूपालःश्रद्धयान्वितः ॥ गीतामभ्यस्यसकलामवापपरमांगतिम्॥४५॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येअष्टाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१८८॥ छ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ प्रवक्ष्या
मिविशालाक्षितुहिनाचलकन्यके ॥ गीतापंचदशाध्यायमाहात्म्यमवधारय ॥ १ ॥ कृपालुर्नरसिंहोभून्नाम्नागौडेषुभूपतिः॥ यस्यासिधारयासंख्येदेवासंघा
वधीकृताः ॥ २ ॥ यदीयमत्तमातंगदानधाराजलैरिला ॥ निदाघेपिचसेहेतांरविसंतापवेदनाम् ॥ ३ ॥ संक्रंदनपरित्रस्तायदीयशरणंगताः ॥ रेजिरे
करिणोमत्ताश्चलंतःपर्वताइव ॥ ४॥ मत्तमातंगचीत्कारप्रतिस्वनमिवादरात् ॥ यस्यगोपायतःशैलाव्याहरंतिकृपावतः ॥ ५ ॥ यदीयधावत्तुरगक्षु
रसंघातजर्जरम् ॥ नाभूच्चित्रंकथंकारंगतखंडंधरातलम् ॥ ६ ॥ यस्मिन्वृत्रहणोमित्रेसमुद्धरतिमेदिनीम् ॥ पुनरुज्वलयांचक्रेमहाभाष्यंफणीश्वरः ॥ ७॥
तस्यासीत्सैनिकोधीमाञ्छस्त्रशास्त्रकलानिधिः ॥ नाम्नासरभभेरुंडःप्रचंडभुजमंडलः ॥ ८ ॥ भांडारेणतुरंगैश्चभटैर्वीररसोद्भवैः ॥ समानएवभूपालदु

गैरत्यंतदुर्गमैः ॥ ९ ॥ सकदाचित्स्वयंराज्यंकर्तुंपापोदधेमनः ॥ निहत्यवसुधापालंबलात्साकंकुमारकैः ॥ १० ॥ कर्तुंव्यवस्यादिवसैःस्वल्पैरित्थंचि
कीर्षया ॥ विषूचिकामयादाशुपरासुःसमजायत ॥ ११ ॥ कालेनाल्पीयसाप्रेत्यपापात्मातेनकर्मणा ॥ तेजस्वीतुरगोजातःसिंधुदेशेकृशोदरिः ॥ १२ ॥
मूलेनबहुनाक्रीत्वाहयतत्वविदाततः ॥ बहुयत्नवतानीतःकेनचिद्वैश्यसूनुना ॥ १३ ॥ राजापिपौत्रनप्त्राद्यैस्तस्यैवमरणात्परम् ॥ कालेनवृद्धतांप्राप्तः
स्वराज्यंचापिपालयन् ॥ १४ ॥ सवैश्यसूनुस्तंचाश्वंराज्ञेदातुंसमागतः ॥ राज्ञोद्वारिस्थितस्तत्रप्रतीक्षंस्तत्समागमम् ॥ १५ ॥ ज्ञातपूर्वोपिवैश्योसौ
प्रतीहारेणदर्शितः ॥ किमर्थंब्रूहिराज्ञेतिपृष्टःस्पष्टमभाषत ॥ १६ ॥ देवात्रिजगतीरत्नमितिमत्वातुरंगमः ॥ मयानियुतमूल्येनबहुनासाधुलक्षणः ॥ १७ ॥
ततोवलोक्यवक्त्राणिभूपालःपार्श्ववर्तिनाम् ॥ समादिदेशवणिजमश्वोत्रनीयतामिति ॥ १८ ॥ शिरांसिधूनयन्नृणामश्वलक्षणवेदिनाम् ॥ शूराणामपिचेतां
सि[1]मुहुरुत्साहयन्महान् ॥ १९ ॥ अखंडमेदिनीवेगबहुसंक्रमणार्जितम् ॥ लालाफेनछलेनासौवमन्शुभ्रतरंयशः ॥ २० ॥ उच्चैःश्रवस्तुलांभेजेगुणसा
म्येनतत्त्वतः ॥ विवृण्वन्नातितेजस्वीह्रियेवनतकंधरः ॥ २१ ॥ चामरैरिंदुधवलैर्वीज्यमानोनिरंतरम् ॥ दुग्धांभोनिधिलोलैस्तैःश्वासैरुच्चैःश्रवाइव ॥ २२ ॥ नी
लातपत्रयुगलंवनच्छायतुलश्रिया ॥ बिभ्राणोवारिदालीढहिमाद्रिशिखरश्रियम् ॥ २३ ॥ मेदिनीमंडलस्पर्शसंक्रांतमिवपावकम् ॥ मुहुरुद्धरयन्धुन्वन्बंधुरंकंध
रातटम् ॥ २४ ॥ दारयन्वैरिणःसर्वान्व्याहरंश्चजयश्रियम् ॥ हेषारवेणगुरुणादिक्षुप्रख्यापयन्यशः ॥ २५ ॥ सत्त्वस्यराशिरत्युच्चैर्गतीनामिवशेवधिः ॥ रूपस्यनि
लयंसाक्षाल्लक्षणानांपयोनिधिः ॥ २६ ॥ आनीतोवणिजावाजीराज्ञाचसमदृश्यत ॥ बहुधावर्णितोऽमात्यैरश्वलक्षणवेदिभिः ॥ २७ ॥ यथेच्छंवणिजोदीर्णं
स्वर्णंदत्त्वामहीपतिः ॥ जग्राहतुरगंवेगादसीमानंदानिर्भरः ॥ २८ ॥ ततोश्वपालमाहूययत्नतस्तंनिरूप्यच ॥ विसर्जितसभालोकोगृहांतरमगान्नृपः ॥ २९ ॥
अनेकधासमापृष्टोमहीपालंरणांगणे ॥ शस्त्रव्रणकिणश्रेणीभूषणंसत्वसन्निभम् ॥ ३० ॥ एकदामृगयांखेलन्कुतूहलरसात्मना ॥ तमारुह्यमहीपालोवनंप्र
तिविवेशह ॥ ३१ ॥ विसृज्यसैनिकान्पृष्ठेधावतःपरितोखिलान् ॥ आकृष्यमाणोहरिणैःपिपासाकुलितोभवत् ॥ ३२ ॥ ततउत्तीर्यतुरगाज्जलमन्वेषयन्
नृपः ॥ बध्वाश्वंतरुशाखायामारुरोहशिलांनृपः ॥ ३३ ॥ गीतापंचदशाध्यायश्लोकार्द्धंलिखितंततः ॥ पातितंमरुतातत्रयत्रखंडेविलोकयत् ॥ ३४ ॥ पत्रंवा
चयतोराज्ञःश्रुत्वागीताक्षरावलीम् ॥ ततोमुक्तिपदंलेभेतुरगस्त्वरयापतत् ॥ ३५ ॥ ततोग्रंथिंसमाच्छिद्यपल्याणमवतार्यच ॥ उत्थापमानस्तुरगोराज्ञानोत्थि
तवान्मृतः ॥ ३६ ॥ ततःसरभभेरुंडोनृपमाभाष्यसुस्वरम् ॥ दिव्यंविमानमारुह्यजगामात्रिदशालयम् ॥ ३७ ॥ ततोगिरिंसमारुह्यददर्शाश्रममुत्तमम् ॥

---

[1] मुहुरुत्सादयन्महान् इ० पा० ।

पुन्नागकदलीचूतनालिकेरसमन्वितम् ॥ ३८ ॥ द्राक्षेक्षुवाटिकापूगनागकेसरचंपकम् ॥ खेलत्करभसारंगंनृत्यत्केकिकुलंनृपः ॥ ३९ ॥ प्रणिपत्यद्विज
न्मानमुटजाभ्यंतरस्थितम् ॥ पप्रच्छपरयाभक्त्यामुक्त[1]संसारवासनात् ॥ ४० ॥ तुरगोनिरगात्स्वर्गंहेतुनाकेनमेवद ॥ इत्याकर्ण्यवचोराज्ञोद्विजन्मावाच
मूचिवान् ॥ ४१ ॥ कालेनबहुनाप्रेत्यतत्पापात्तुरगोभवत् ॥ अथपंचदशाध्यायश्लोकार्द्धंलिखितंक्वचित् ॥ ४२ ॥ ततोवाचयतःश्रुत्वानिरगात्तुरगोदि
वम् ॥ ततःसमागतैस्तत्रपरिवारजनैर्वृतः ॥ ४३ ॥ प्रणिपत्यद्विजन्मानंहृष्टरोमाविनिर्गतः॥पत्रंतदेवलिखितंगीतापंचदशाक्षरम् ॥ ४४ ॥ वाचयन्समही
पालोहर्षसंफुल्ललोचनः ॥ अभिषिच्यनिजंपुत्रंमंत्रविन्मंत्रिभिःसमम् ॥ ४५ ॥ सिंहासनेसिंहबलंमुक्तिमापविशुद्धधीः ॥ ४६ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापु
राणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येएकोननवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८९ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिषोडशा
ध्यायगौरवम् ॥ आकर्णयकुरंगाक्षिहर्षोत्कंठप्रवर्षिणि ॥ १ ॥ अस्तिसौराष्ट्रिकंनाम्नापुरंगुर्जरमंडले ॥ तत्रासीत्खड्गबाहुश्चराजाचंद्रइवापरः ॥ २ ॥ यदीय
कुसुमामोदमालासुरभितोदरे ॥ वारांनिधौहरिःस्वास्थ्यादशेतसहपद्मया ॥ ३ ॥ यदीयकीर्तिकर्पूरकणाभांतिनभोंगणे ॥ कीर्णावैरिकृतश्वाससमारुतै
स्तारकाछलात् ॥ ४ ॥ यस्यासिधारातीर्थेषुस्नातावैरिपुभूभुजः ॥ व्यावर्त्ततेदिवोद्यापिस्वर्गस्त्रीवाग्विमोहिताः ॥ ५ ॥ तस्यारिमर्दनोनाममदहस्तीमदो
द्धुरः ॥ मदांबुधारासलिलेगुंजद्भ्रमरमंडलः ॥ ६ ॥ कपोलफलकोत्तीर्णमदधाराजलाविलः ॥ बभौयोनिर्झरोद्गारैरंजनाद्रिरिवाच्चकैः ॥ ७ ॥ यस्यांगेषुव्य
राजंतचामराश्चंद्रिकोज्ज्वलाः॥ किरणाइवशीतांशोःपतिताःकाननोदरे ॥८॥ सिंदूरपांसुपटलीराजत्कुंभस्थलोबभौ ॥ यःसंध्यावारिदव्याप्तंवियत्खंडमिव
स्थितम् ॥९॥ सकदाचिन्मोचयित्वाशृंखलान्निगडानपि ॥ भंक्त्वालौहदृढस्तंभंप्रसह्यानिशिनिर्गतः ॥१०॥ आधोरणगणान्सर्वान्पार्ष्णिविस्फूर्जदंकुशान्
क्रोधादवगणय्यैवनिजशालांबभंजसः॥११॥तीक्ष्णांकुशमुखैर्विष्वक्हन्यमानोपिवैणवैः॥दंडैस्तुत्रासयामासुःसादिनोनमनागपि ॥१२॥ ततोराजासमागत्य
निशम्येदंकुतूहलम्॥तत्रहस्तिकलाभिज्ञैःसमंराजकुमारकैः॥१३॥अदृश्यतसमागत्यराज्ञादंतावलोबली॥मोहयन्नुद्भटाटोपो[2]द्धताट्टालिकमालिकः॥ १४॥
ददृशुस्तंमहाभीमंपौरादूरतरंस्थिताः ॥ गोपायंतःशिशून्भीत्यानिवृत्तान्यकुतूहलाः॥१५॥ रुद्धेषुतत्रमार्गेषुपलायनपरैर्जनैः ॥ वासितेषुतदीयोग्रदानधा
रांबुसीकरैः ॥१६॥ स्नात्वातेनाध्वनायातःसरसःकश्चनद्विजः ॥ गीतानांषोडशाध्यायश्लोकान्कतिपयाञ्जपन् ॥१७॥ निषिध्यमानोबहुधापौरैराधोरणैरपि
॥१८॥ अमन्यमानःकरिणोभीतान्चलितवांस्ततः ॥ फूत्कारेणसआवृण्वञ्जनान्विपरिमर्दयन् ॥ १९ ॥ स्पृशन्दानांबुजंतस्यस्वस्तिमान्निर्गतोद्विजः ॥

---

[1] ससारबंधनादित्यपिपाठः ।   [2] हतालालिकमालिकः इ० हतादालिकमालिकम् इ० हतातालिकमालिकम् इ० पा० ।

ततोमहानभूत्तत्रविस्मयोवागगोचरः ॥२०॥ मानसेभूमिपालस्यपौराणामपिपश्यताम् ॥ समाहूयततोराजाफुल्लराजीवलोचनः ॥ २१ ॥ तमापृच्छद्द्विजंवाहादवतीर्यप्रणम्यच ॥२२॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अलौकिकमिदंविप्रत्वयाद्याचरितंमहत् ॥ कृतांतकल्पादेतस्मात्कथंनिर्यातवान्गजात् ॥२३॥ कमर्चेयसिगीर्वाणंकंमंत्रंजपासिप्रभो ॥ काचसिद्धिस्तवास्तीतिद्विजन्मन्समुदीरय ॥२४॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ गीतायाःषोडशोध्यायःश्लोकान्कतिपयानहम् ॥ जपामिप्रत्यहंभूपतेनैताःसर्वासिद्धयः ॥ २५ ॥ ततोविहायद्विरदंकौतूहलरसंनृपः ॥ आजगामद्विजन्मानमादायनिजमंदिरम् ॥ २६ ॥ शुभंमुहूर्तमन्वीक्ष्यतोषयित्वाद्विजोत्तमम् ॥ २७ ॥ सुवर्णैर्लक्ष्यसंख्याकैर्गीतामंत्रमुपाददे ॥ गीतायाःषोडशाध्यायश्लोकान्कतिपयानपि ॥ २८ ॥ समभ्यस्यततोराजासत्कारेणसकौतुकः ॥ अथैकदाविनिर्गत्यबाह्यालींसहसैनिकैः ॥ २९ ॥ तमेवामोचयद्राजामत्तमाधोरणाद्गजम् ॥ विस्पष्टमितिवाक्यानिराज्यसौख्यममानयन्॥३०॥तृणवज्जीवितंराजागजस्याग्रेविशत्ततः॥आदायगंडफलकंमदपंक्तिनिरंकुशम्॥३१॥आययौमंत्रिविश्वासान्नृपःसाहसिकाग्रणीः॥राहोरिवमुखादिंदुःकालास्यादिवधार्मिकः॥३२॥साधुःखलस्यवदनान्नृपोनिरगमद्गजात्॥आगत्यनगरंराजात्वभिषिच्यकुमारकम्॥३३॥गीतायाःषोडशाध्यायादवापपरमांगतिम् ॥३४॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९० ॥ ॥ छ ॥

॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ षोडशाध्यायसामर्थ्यंकथितंशृणुसांप्रतम् ॥ स्पष्टंसप्तदशाध्यायमहिमांभोनिधिंशिवे ॥ १ ॥ खङ्गबाहोःसुतस्यैवभृत्योदुःशासनोभवत् ॥ तंगजंधर्तुमागत्यगजात्प्राप्तोयमक्षयम् ॥ २ ॥ तद्वासनानिबद्धात्मागजयोनिमवाप्यच ॥ गीतासप्तदशाध्यायंश्रुत्वाप्राप्तःपरंपदम् ॥ ३ ॥ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ दुःशासनोगजत्वंचप्राप्यमुक्तइतिश्रुतम् ॥ तदेववदकल्याणविस्तरेणममप्रभो ॥ ४ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ स्थितःकश्चनदुर्मेधामंडलीककुमारकैः ॥ बहुमूल्यंपणंकृत्वागजमारूढवांस्ततः ॥ ५ ॥ गत्वाकतिपयान्येवपदानिजनवारितः ॥ नाम्नादुःशासनोमूढःप्रौढवाक्यमुदीरयन् ॥ ६ ॥ ततोनिशम्यतद्वाक्यंक्रोधांधःसिंधुरोभवत् ॥ न्यपतच्चस्खलत्पादःकंपमानकुमारकैः ॥ ७ ॥ ततोनिपतितंकिंचिदुच्छ्वसंतंगजोरुषा ॥ ऊर्द्धमुन्मूलयांचक्रेकृतांतकनिरंकुशः ॥ ८ ॥ गतासोरपिरोषेणतस्यास्न्थांचगणंगजः ॥ विकीर्णवान्पृथक्कृत्वामत्तोदंतावलस्ततः ॥ ९ ॥ ततःकालेनसंप्रेत्यगजयोनिमवापसः ॥महांतंकालमनयत्सिंहलद्वीपभूपतेः॥१०॥मैत्रीगरीयसीसार्द्धंखङ्गबाहुमहीभुजा॥ततोयंजलमार्गेणप्रापितोवारुणोमतः॥११॥जयदेवेनखङ्गबाहोःप्रीत्यानीतोमहीभुजा ॥ जातिंस्मरन्स्वकीयांसपश्यन्बंधून्सहोदरान् ॥ १२ ॥ दुःखेनमहतास्तोकान्दिवसानत्यवाहयत् ॥ उवासखङ्गबाहोश्चगृहेतूष्णीमनिर्दिशन् ॥ १३ ॥ सकदाचित्तुसंतुष्टःसमस्याश्लोकपूरणे ॥ कस्मैचित्कवयेप्रादात्तमुपायनहस्तिनम् ॥ १४ ॥ शतेनतेनकविना

रोगोपद्रवभीरुणा[1] ॥ मालवक्षोणिपालस्यविक्रीतश्चैत्यकुंजरः ॥१५॥ कियत्यपिगतेकालेपाल्यमानोपियत्नतः ॥ मुमूर्षुरभवत्तत्रकुंजरोदुर्जरज्वरः ॥१६॥
नजिघ्रतिपयःशीतंनादत्तेकवलंगजः ॥ स्वपित्यपिनसौख्येनमुंचत्यश्रूणिकेवलम् ॥ ततोहस्तिपकाख्यातंवृत्तांतमवनीपतिः ॥ १७ ॥ आकर्ण्य
ससमायातोयत्रास्तेज्वरितोगजः ॥ सचावलोक्यभूपालंजगद्विस्मयकारिणीम् ॥ १८ ॥ वाचमूचेगजःसम्यग्विसृष्टज्वरवेदनः ॥ राजन्नशेषशास्त्र
ज्ञराजनीतिपयोनिधे ॥ १९ ॥ निर्जितारातिसंघातमुरारिचरणप्रिय ॥ किमौषधैरलंवैद्यैःकिंधानैःकिंनुजापकैः ॥ २० ॥ गीतासप्तदशाध्यायजा
पकंद्विजमानय ॥ तेनायंमामकोरोगःशाम्यत्यत्रनसंशयः ॥ २१ ॥ यथादिष्टंगजेनासौतथाचक्रेनराधिपः ॥ ततोगजत्वमुत्सृज्यमुक्तोदुःशासनोभव
त् ॥ २२ ॥ तेनविप्रेणाभिमंत्र्यजलेक्षिप्तेतदुत्तमे ॥ अथदिव्यंसमारूढंविमानमवनीपतिः ॥ २३ ॥ तंदुःशासनमद्राक्षीत्पाकशासनतेजसम् ॥ २४ ॥
॥ राजोवाच ॥ ॥ किंजातीयःकिमात्मात्वंकिंवृत्तइतिमेवद ॥ केनवाकर्मणाजातोगजःकथमिहागतः ॥ २५ ॥ पृष्टोराज्ञाविमुक्तोसौविमानस्थःस्थि
राक्षरम् ॥ वृत्तंयथायदाचख्यौनिजंदुःशासनःक्रमात् ॥ २६ ॥ गीतासप्तदशाध्यायंजपन्मालवभूपतिः ॥ नरवर्माभवन्मुक्तःकालेनाल्पीयसाततः॥ २७ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येएकनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९१ ॥ छ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥
उक्तंसप्तदशाध्यायगौरवंभवताशिव ॥ सत्वमष्टादशाध्यायमहिमानमुदीरय ॥ १ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ आकर्णयचिदानंदनिष्पादिनिगमोत्तरम् ॥
पुण्यमष्टादशाध्यायमाहात्म्यंगिरिनंदिनि ॥ २ ॥ समस्तशास्त्रसर्वस्वंश्रोत्रप्राप्तंरसायनम् ॥ संसारयातनाजालविदारणपरायणम् ॥ ३ ॥ परंरहस्यंसि
द्धानामविद्योन्मूलनक्षमम् ॥ चैतन्यंकैटभारातेरग्रगण्यंपरंपदम् ॥ ४ ॥ विवेकवल्लरीमूलंकामक्रोधमलापहम्[2] ॥ पुरंदरादिगीर्वाणचित्तविश्रामकारक
म् ॥ ५ ॥ सनकादिमहायोगिमनोरंजनकारणम् ॥ पाठमात्रपराभूतकालकिंकरगर्जितम् ॥ ६ ॥ अष्टोत्तरशतव्याधिमूलोन्मूलनकारकम् ॥ नातःप
रतरंकिंचिद्रहस्यंहंसगामिनि ॥ ७ ॥ उपतापत्रयहरंमहापातकनाशनम् ॥ यथाकालेष्वहंनित्योयथापशुषुकामधुक् ॥ ८ ॥ यथाव्यासोमुनींद्रेषु
व्यासेषुब्रह्मवित्तमः ॥ यथादिवौकसांशक्रोगुरुःशक्राद्यथावरः ॥ ९ ॥ यथारसानांपीयूषमुत्तमंविश्वविश्रुतम् ॥ तथागिरीणांकैलासोयथाचेंद्रोदिवौक
साम् ॥ १० ॥ तीर्थानांपुष्करंतीर्थंयथापुष्पेषुपंकजम् ॥ पतिव्रतासुनारीषुयथालोकेष्वरुंधती ॥ ११ ॥ यथामखेष्वश्वमेधोयथोद्यानेषुनंदनम् ॥ य
थारुद्रेषुसर्वेषुवीरभद्रोममानुगः ॥ १२ ॥ यथादानेषुभूदानंयथासिंधुषुगौतमी ॥ यथालोकेहरिक्षेत्रंप्रशस्तंधर्मकर्मसु ॥ १३ ॥ तथैवाष्टादशा

---

[1] रागोपद्रवभीरुणा इ० पा० ।

[2] कामक्रोधमदापहम् इ० । कामक्रोधबलायकम् इ० च पा० ।

ध्यायमाहात्म्यंभुवनोत्तरम् ॥ तत्राख्यानमिदंपुण्यंभक्त्याकर्णयपार्वति ॥ १४ ॥ यथाकर्णनमात्रेणजंतुःपापैःप्रमुच्यते ॥ अस्तिमेरुगिरेःशृंगेपुरीरम्या
मरावती ॥ १५ ॥ पुराममविनोदायनिर्मिताविश्वकर्मणा ॥ निरंतरंगुणयुताकोटिगीर्वाणसेविता ॥ १६ ॥ तेजःपुंजवतीसाक्षाद्ब्रह्मविद्येवविश्रुता ॥
चिंतामणिशिलाबद्धाःप्रासादायत्रकामदाः ॥ १७ ॥ जयंतिमेरुशिखरेचतुर्मुखपुरावधि ॥ यत्रकल्पद्रुमच्छायासुखासीनापुलोमजा ॥ १८ ॥
शृणोतिश्यामलागीर्भिर्गीतंगंधर्वयोषिताम् ॥ यत्रास्तेसबलारातिर्दैवैश्चदलितायुषाम् ॥ १९ ॥ दैत्यानांरक्तकल्लोलैःस्वर्धुनीशोणतांगता ॥
पुरातनसुधास्वादुस्मारंस्मारंदिवौकसः ॥२०॥ धयंतियत्रक्षुत्क्षामाकलांप्रत्यहमैंदवीम् ॥ तस्यांकैवल्यकल्पायामासीत्पूर्वंशतक्रतुः ॥ २१ ॥ शचीसम
न्वितःश्रीमान्सर्वगीर्वाणसेवितः ॥ सकदाचित्सुखासीनोविष्णुदूतैरधिश्रितम् ॥ २२ ॥ सहस्रनेत्रमायांतमपश्यत्पुरुषंपरम् ॥ ततस्तदीयतेजोभिरभि
भूतःपुरंदरः ॥ २३ ॥ मणिसिंहासनात्तूर्णंपतितःस्थानमंडपे ॥ सिंहासनात्प्रयातस्यततस्तस्यहरेर्भटाः ॥ २४ ॥ गीर्वाणगणसाम्राज्यपट्टबंधंवितेनिरे ॥
अथतस्याभिषिक्तस्यमहेंद्रस्यपुलोमजा ॥ २५ ॥ वामांकमारुरोहाशुदिव्यदुंदुभिनिःस्वनैः ॥ अथत्रिदिवसंगीतगीर्वाणाःप्रमदान्विताः ॥ २६ ॥ सुरा
नीराजयामासुर्दिव्यरत्नैःसुरस्त्रियः ॥ ततोवैऋषयोवेदैराशीर्वादास्तदाददुः ॥२७॥ रंभाद्यानननृतुस्तस्यपुरस्तादप्सरोगणाः ॥ गंधर्वाललितालापाञ्जगुर्मं
गलकौतुकम् ॥ २८ ॥ एवंनूतनमिंद्रंतुजुष्टंबहुभिरुत्सवैः ॥ विनाशतक्रतुंदृष्ट्वाशक्रोविस्मयमाययौ ॥ २९ ॥ नमयाविहितामार्गेतडागानविनिर्मि
ताः ॥ नरोपितामहावृक्षाःपांथविश्रांतिकारकाः ॥ ३० ॥ नकदाचिदहोदृष्टोदेवस्त्रिपुरभैरवः ॥ निधिवासेस्थितादेवीपूजितानमदालसा ॥ ३१ ॥ मेघंक
रस्थितःशार्ङ्गधरोनैवनिरीक्षितः ॥ नकृतंविरजेस्नानंनैवंकाशीपुरींगतः ॥ ३२ ॥ नदेववाटिकावासीदृष्टोनरहरिःस्वयम् ॥ एरंडविष्णुर्हेरंबोनजातुपरि
शीलितः ॥ ३३ ॥ रेणुकानेक्षिताजातुमातापुरनिवासिनी ॥ नभक्त्यापूजितादेवीदानापुरनिवासिनी ॥ ३४ ॥ नभक्त्यात्रिपुरेदृष्टस्त्रिलिंगरूयंबकः
स्वयम् ॥ नशार्दूलतडागस्थोवीक्षितःसोमनाथकः ॥ ३५ ॥ रेवापुरस्थितोदेवोघुसृणेशोनवीक्षितः ॥ नागदंतपुरेख्यातोनागनाथोनवेक्षितः ॥ ३६ ॥
पर्णग्रामस्थितोदृष्टोनमहानमृतेश्वरः[१] ॥ नतुंगभद्रातीरस्थोदृष्टोहरिहरःस्वयम् ॥ ३७ ॥ नवेंकटाद्रिनिलयःश्रीनिवासःसुलक्षितः ॥ कावेरीकर्णिकातीरेश्री
रंगोनैववीक्षितः ॥ ३८ दीनास्त्वनाथाःक्रोशंतःकारागारान्नमोचिताः ॥ अन्नदानेनदौर्भिक्षेप्राणिनोनैवपूजिताः ॥ ३९ ॥ रात्रौरात्रौकृताकापिनिर्जले
नोदकप्रपा ॥ ४० ॥ नगौतम्यांकृतंस्नानंनदृष्टोहरिणेश्वरः ॥ कृष्णवेण्यांचनकृतंस्नानंकन्यागतेगुरौ ॥ ४१ ॥ दत्तंनोभूखंडमपिकवयोनैवपूजिताः ॥

---

[१] नदृष्टश्चामृतेश्वर इ० पा० ।

नतीर्थेषुकृतंसत्रंनग्रामेषुकृतामखाः ॥ ४२ ॥ पुष्करिण्योनविहितामध्येमार्गेबहूदकाः ॥ नप्रासादाःकृताःक्वापिब्रह्मविष्णुपिनाकिनाम् ॥ ४३ ॥
नजातुचिद्भयाक्रांतारक्षिताःशरणागताः ॥ कथमेकेनपुण्येनदेवदत्तमिहार्जितम् ॥ ४४ ॥ इतिचिंताकुलोभूत्वाहरिंप्रष्टुंपुरंदरः ॥ ययौसरभसंखिन्नःक्षी
रकूपारगह्वरम् ॥ ४५ ॥ तत्रप्रविश्यगोविंदंकृतनिद्रंनवैस्तवैः ॥ अकस्मान्निजसाम्राज्यभ्रंशदुःखमुवाचह ॥ ४६ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ रमाकांतभ
वत्प्रीत्यैकृतंक्रतुशतंपुरा ॥ तेनपुण्येनसंप्राप्तंमयापौरंदरंपदम् ॥ ४७ ॥ इदानींनूतनःकोपिजातोदिविपुरंदरः ॥ नतेनधर्मोविहितोनतेनक्रतवःकृताः ॥
॥ ४८ ॥ ममसिंहासनंदिव्यंकथमाक्रांतमच्युत ॥ ४९ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्येवंवदतस्तस्यश्रुत्वावाचंरमापतिः ॥ उन्मीलितस्मिताक्षोसा
वुवाचमधुरंवचः॥५०॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥ किंदानैरल्पफलदैःकिंतपोभिःकिमध्वरैः ॥ वर्त्तमानःक्षितितलेसत्वंप्रीणितवान्पुरा ॥ ५१ ॥ इंद्रउवा
च॥ ॥भगवन्कर्मणाकेनसत्वांप्रीणितवान्द्विजः॥यत्प्रीत्याभगवान्प्रादात्तस्मैपौरंदरंपदम् ॥५२॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ जपत्यष्टादशाध्यायेगीतानां
श्लोकपंचकम् ॥ यत्पुण्येनचसंप्राप्तंतवसाम्राज्यमुत्तमम् ॥५३॥ सर्वपुण्यशिरोरत्नभूतेनत्वंस्थिरोभव ॥ इतिविष्णोर्वचःश्रुत्वाज्ञातोपायंपुरंदरः ॥५४॥ वि
प्रवेषधरोभूत्वागतोगोदावरीतटम् ॥ तत्रापश्यत्पुरंपुण्यंकालिकाग्राममुत्तमम् ॥ ५५ ॥ यत्रकालेश्वरोदेवोवर्त्ततेकालमर्दनः ॥ तत्रगोदावरीतीरेस्थि
तंपरमधार्मिकम् ॥५६॥ अपश्यत्करुणावंतंब्राह्मणंवेदपारगम् ॥ नित्यमष्टादशाध्यायंजपंतंदांतचेतसम् ॥ ५७ ॥ ततस्तच्चरणद्वंद्वेलुठित्वापरयामुदा ॥
सत्वमष्टादशाध्यायमपठत्तेनाशिक्षितम् ॥५८॥ अथपुण्येनतेनासौविष्णोःसायुज्यमाययौ ॥ हित्वापुरंदरादीनांदेवानांपदमल्पकम् ॥ ५९ ॥ ज्ञात्वातीव
मुदायुक्तोवैकुंठमगमत्पुरम् ॥ अतएवपरंतत्वंमुनीनामिदमुत्तमम् ॥ ६० ॥ दिव्यमष्टादशाध्यायमाहात्म्यंकथितंमया ॥ यस्यश्रवणमात्रेणसर्वपापैःप्रमु
च्यते ॥६१॥ इत्येवंगीतामाहात्म्यंकथितंपापनाशनम् ॥ पुण्यंपवित्रमायुष्यंस्वर्ग्यंस्वस्त्ययनंमहत् ॥ ६२ ॥ यःशृणोतिमहाभागेश्रद्धयासंयुतःपुमान् ॥
सर्वयज्ञफलंप्राप्यविष्णोःसायुज्यमाप्नुयात्॥६३॥ ॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांमुत्तरखंडेसतीश्वरसंवादेगीतामाहात्म्येद्विनवत्य
धिकशततमोऽध्यायः ॥ १९२ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ देवदेवमहादेवसर्वज्ञसकलार्थद ॥ कृपांमयिपरांकृत्वायत्पृच्छेतद्वदस्वमे ॥ १ ॥
श्रुतंचगीतामाहात्म्यंबह्वाश्चर्यकथायुतम् ॥ तेनमेभक्तिरुत्पन्नाश्रोतुंकृष्णकथांपराम् ॥ २ ॥ पुराणेषुतुसर्वेषुश्रीमद्भागवतंपरम् ॥ यत्रप्रतिपदंकृष्णोगी
यतेबहुधर्षिभिः॥ तन्माहात्म्यंयथातत्वंसेतिहासंवदाधुना ॥ ३ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ नैमिषेसूतमासीनमभिवाद्यमहामतिम् ॥ कथामृतर

---

१ कृतनिद्रं सवासवः इ० कृतनिद्रंनवैस्तवैः इ० च पा० ।

सास्वादकुशलःशौनकोब्रवीत् ॥ ४ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ अज्ञानध्वांतविध्वंसिकोटिजन्माघनाशनम् ॥ ५ ॥ श्रीमद्भागवताख्यानंसूताख्या
हिरसायनम् ॥ भक्तिज्ञानविरागाढ्योविवेकोवर्द्धतेकथम् ॥ ६ ॥ मायामोहानिरासश्चवैष्णवैःक्रियतेकथम् ॥ इहघोरेकलौप्रायोजीवश्चासुरतांगतः ॥ ७ ॥
क्लेशाक्रांतस्यतस्याथशोधनेकिंरसायनम् ॥ श्रेयसांयद्भवेच्छ्रेयःपावनानांचपावनम् ॥ ८ ॥ [1]कृष्णप्रीतिकरंयच्चसाधनंतद्वदाधुना ॥ [2]चिंतामणिंलोकसुखं
सुरेंद्रास्पदसंपदम् ॥ ९ ॥ प्रयच्छतिगुरुःप्रीतोवैकुंठंचातिदुर्लभम् ॥ १० ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ प्रीतोहंतेद्विजश्रेष्ठाःकथयिष्येयथाश्रुतम् ॥
सारात्सारतरंयच्चसंसारभयनाशनम् ॥ ११ ॥ भक्तिप्रवर्द्धकंयच्चकृष्णसंतुष्टिहेतुकम् ॥ तन्मेकथयतःसाधोसावधानतयाशृणु ॥ १२ ॥ कालव्याल
मुखालीढजगत्राणविधायकम् ॥ श्रीमद्भागवतंशास्त्रंकलौ[3]कृष्णेनभाषितम् ॥ १३ ॥ एतस्मादपरंकिंचिन्मनःशुद्धिकरंनहि ॥ जन्मांतरकृतैःपुण्यैर्लभ्य
तेसाधुभिस्तुतत् ॥ १४ ॥ राज्ञःपरीक्षितोमोक्षंज्ञात्वाकमलसंभवः ॥ तोलयामासशास्त्राणिपुराणानिमहांतिच ॥ १५ ॥ श्रीमद्भागवतंतत्रगरीयोभुवि
संगतम् ॥ श्रीमद्भागवतीवार्तासुराणामपिदुर्लभा ॥ १६ ॥ इतिसंचिंत्यबहुशोमुनयःसाधवोमलाः ॥ मेनिरेभगवद्रूपंश्रीमद्भागवतंक्षितौ ॥ १७ ॥ पठना
च्छ्रवणाद्यस्यनरोयातिहरेःपदम् ॥ वर्षेणश्रवणंतस्यबहुसौख्यप्रदायकम् ॥ १८ ॥ मासेनभक्तिराभास्यंलभतेद्विजसत्तम ॥ सप्ताहेनश्रुतंचैतत्सर्वथामुक्ति
दायकम् ॥ १९ ॥ किंबहूक्तेनवैसाधोश्रीभद्भागवतामृतम् ॥ नित्यंसद्भिःप्रपातव्यंकृष्णलीलाप्रकाशकम् ॥ २० ॥ सनकाद्यैःपुराप्रोक्तंनारदायदयापरैः ॥ ब्रह्मणः
श्रुतपूर्वायसप्ताहश्रवणेविधिः ॥ २१ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ पितुर्लब्ध्वावरंज्ञानंश्रीमद्भागवताभिधम् ॥ नारदोलोकतत्वज्ञःसर्वदाह्यटतेमहीम् ॥ २२ ॥ कुत्रतैः
संगमोजातोनारदस्यमहात्मभिः ॥ श्रुतोदेवर्षिणायत्रसप्ताहश्रवणेविधिः ॥ २३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अत्रतेवर्णयिष्यामिभक्तियुक्तंकथानकम् ॥ यत्पुराब्रह्म
रातेनमह्यंप्रोक्तंदयालुना ॥ २४ ॥ एकदातुविशालायामुपविष्टमधोमुखम् ॥ नारदंसनकाद्यास्तेददृशुर्दीनमानसम् ॥ २५ ॥ तंदृष्ट्वाचिंतयानंतुदेवर्षिंभ्रांतरं
स्वकम् ॥ पप्रच्छुर्विस्मयाविष्टामुनयस्तत्वचिंतकाः ॥ २६ ॥ ॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥ किंत्वंचिंतयसेब्रह्मन्नातिदीनइवातुरः ॥ तवेत्थंमुक्तिसंगस्यनोचितं
वदकारणम् ॥ २७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अहंपृथ्व्यांसमायातोज्ञात्वासर्वोत्तमोत्तमाम् ॥ तीर्थैर्नानाविधैर्युक्तांपुण्यदैःपुण्यरूपिणीम् ॥ २८ ॥ पुष्करेच
प्रयागेचकाश्यांगोदावरीतटे ॥ हरिक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेश्रीरंगेसेतुबंधने ॥ २९ ॥ एतेष्वन्येषुतीर्थेषुभ्रममाणइतस्ततः ॥ नापश्यंकुत्रचिच्छर्ममनःसंतोषका
रकम् ॥ ३० ॥ कलिनाधर्ममित्रेणधरेयंबाधिताधुना ॥ सत्यंशौचंदयादानंनास्तिकुत्रापिभूतले ॥ ३१ ॥ उदरंभरिणोलोकावराकाःकूटसाक्षिणः ॥ मंदाःसुमं

---

[1] कृष्णप्राप्तिकरमितिपाठः   [2] चिंतामणिर्लोकसुखंसुरद्रुःस्वर्गसंपदम् इ० पा० । [3] कीरेणभाषितमितिपाठः मुद्रितेमाहात्म्ये ।

दमतयोमहापाखंडसंश्रयाः ॥३२॥ स्त्रीप्रधानगृहस्थाश्चशर्णिनोव्रतवर्जिताः ॥ वानप्रस्थाःपुरावासान्यासिनोभोगतत्पराः॥३३॥कन्याविक्रयिणोलोभात्कृ
षिकर्मपरायणाः ॥ भ्रष्टाचारादंभिनश्चस्वेच्छाचारनिदर्शिनः॥३४॥आश्रमायवनैरुद्धास्तीर्थानिसरितोह्रदाः॥दवतायतनान्यत्रदुष्टैरुच्छेदितानिच॥३५॥
योगीसिद्धोथवाज्ञानीसत्क्रियोत्रनदृश्यते ॥ कलिदावानलेनाद्यसाधनंभस्मतांगतम्॥३६॥अट्टशूलाजनपदाःशिवशूलाद्विजातयः॥कामिन्यःकेशशूलिन्यो
दृश्यंतेभुविसर्वतः ॥३७॥ एकदाहमनुप्राप्तोयमुनायास्तटंशुभम् ॥ दृष्टंवृंदावनंतत्रयत्रलीलाहरेरभूत् ॥३८॥ तत्रयच्चाद्भुतंदृष्टंश्रूयतांतन्मुनीश्वराः॥एका
तुतरुणीतत्रनिषण्णाखिन्नमानसा॥३९॥द्वौवृद्धौपतितौपार्श्वेनिःश्वसंतावचेतनौ॥शुश्रूषंतीप्रबोधंतीरुदतीचतयोःपुरः॥४०॥दृष्टादिशोनिरीक्षंतीरक्षितारमि
वात्मनः ॥ वीज्यमानाबहुस्त्रीभिर्बोध्यमानामुहुर्मुहुः॥४१॥ दृष्ट्वादूराद्गतश्चाहंकौतुकेनतदंतिकम् ॥ मांदृष्ट्वोत्थायसाबालावचनंचेदमब्रवीत् ॥ ४२ ॥ ॥
॥बालोवाच ॥ ॥ भोसाधोत्रक्षणंतिष्ठममचिंतामपाकुरु॥धुंसांचदर्शनंभद्रसर्वाघौघनिवारणम्॥पुण्येनप्राक्तनेनैवदर्शनंतवजायते॥४३॥ अतोमेमानसंदुःखं
च्छेत्तुमर्हसिमानद॥नारदउ०॥एवमुक्तस्तयाचाहंकृपयास्निग्धमानसः ॥ अपृच्छंतांवरारोहांकौतुकेनसमाकुलः॥४४॥कात्वमेतौचकौभद्रेकाश्चेमाःपद्मलो
चनाः॥ आख्याहिमत्पुरःसर्वंतवदुःखस्यकारणम् ॥ ४५ ॥ इतिपृष्टामयासातुबालादुःखितमानसा ॥ प्रोवाचनिखिलंदुःखमात्मनोदुःखकारणम् ॥ ४६ ॥
॥ बालोवाच ॥ ॥ अहंभक्तिरितिख्याताएतौमेतनयौवरौ॥ज्ञानवैराग्यनामानौकालयोगेनजर्जरौ॥४७॥गंगाद्याःसरितश्चेमाममसेवार्थमागताः ॥ एताभिः
सेवितानित्यंसत्कारेणापिनारद॥४८॥नचश्रेयोलभेंकिंचित्क्षीणाहंसर्वतोमुने॥ममपूर्वंतुवृत्तांतंशृणुब्राह्मणसत्तम॥४९॥ येनाहंदुःखिताजातानलभेशर्मकुत्र
चित्॥उत्पन्नाद्रविडेचाहंकर्णाटेवृद्धिमागता॥५०॥स्थिताकिंचिन्महाराष्ट्रेगुर्जरेजीर्णतांगता॥तत्रघोरकलेर्योगात्पाखंडैःखंडितांगका॥५१॥ दुर्बलाहंचिरं
जातापुत्राभ्यांसहमंदताम् ॥५२॥ वृंदावनमिदंप्राप्तादैवयोगेननारद ॥ जाताहंतुपुनर्बालानवीनेवसुरूपिणी॥५३॥इमौतुशयितावत्रसुतौमेक्लिष्टमानसौ ॥
अतिवृद्धौपरित्यज्यगंतुंनाहंक्षमाधुना ॥ ५४ ॥ अहंबालाकथंजातासुतौमेजरठौकुतः ॥ त्रयाणामेकभावानांवैपरीत्यंकुतोभवत् ॥ ५५ ॥ घटतेजरठा
माताबालकौतनयाविति ॥ अतःशोचामिचात्मानंविस्मयाविष्टमानसा ॥ ५६ ॥ यदित्वंवेत्सिधर्मज्ञकृपालोदीनपालक ॥ वदसर्वंयथातत्वंकारणंचा
त्रयद्भवेत् ॥ ५७ ॥ एवंपृष्टस्तयाचाहंक्षणंचैवविमृश्यतु ॥ अवोचंभक्तिमाभाष्यक्लिष्टांकालेनभूयसा ॥ ५८ ॥ ज्ञानेनाहंप्रपश्यामिवृत्तंसर्वंतवानघे ॥
माविषादंकुरुप्राज्ञेहरिःशंतेकरिष्यति ॥ ५९ ॥ सर्वसत्वहरोबालेयुगोयंदारुणःकलिः ॥ लुप्तोनेनसदाऽचारोयोगमार्गस्तपांसिच ॥ ६० ॥
जनाश्चाघा(द्या)सुरायंतेशाठ्यदुष्कृतकारिणः ॥ संतोह्यस्मिन्सुदुःखार्ताअसंतोहृष्टमानसाः ॥६१ ॥ दृश्यतेधीरचित्तस्तुपंडितोपिनकोपिच ॥ अस्पृश्य

नवलोक्येयंदुष्टभाराकुलाधरा॥ ६२॥ अन्वब्दंक्रमतोजातोमंगलंहयितेन्वहम् ॥ नत्वांतवसुतौचेमौकोपिपश्यतिभामिनि ॥६३॥ यूयंतुरागबहुलैस्त्यक्ताज
र्जरतांगताः ॥ वृंदावनस्यसंयोगाद्बालात्वमभवःपुनः॥६४॥ धन्यंवृंदावनंचेदंभक्तिर्यत्राभवन्नवा ॥ अत्रेमौग्राहकाभावान्नवीनत्वंनचागतौ ॥६५॥ किंचिदा
त्मसुखेनेहप्रसुप्तावितिलक्ष्यते ॥ भक्तिरुवाच ॥ कथंपरिंक्षिताराज्ञास्थापितोह्यशुचिकलिः ॥ दयापरेणहरिणाह्यधर्मःकिमुपेक्षितः॥ ६६ ॥ एनंमेसंशयंछि
धित्वद्वाचासुखितास्म्यहम् ॥ तस्यावचःसमाकर्ण्यभूयोहमवदंद्विजाः॥६७॥ यदिपृष्टस्त्वयाबालेप्रेमतःश्रवणंकुरु॥ यदामुकुंदोभगवान्क्ष्मांत्यक्त्वास्वप
दंगतः॥६८॥ कलिस्तद्दिनमारभ्यप्रवृत्तःसत्यबाधकः ॥ दृष्टोदिग्विजयेराज्ञादीनवच्छरणंगतः ॥६९॥ नहतोस्यगुणद्रष्टासर्वसाधारणंत्विदम् ॥ यत्फलंत
पसानैतिनयोगेनसमाधिना ॥ ७० ॥ तत्फलंलभतेधीमान्कलौकेशवकीर्तनात् ॥ एतादृशंकलिंदृष्ट्वासारात्सारफलप्रदम् ॥ ७१ ॥ विष्णुरातःस्था
पितवान्कलिजानांहितायच ॥ कुकर्माचरणात्सारःसर्वतोनिर्गतोधुना ॥ ७२ ॥ पदार्थाःसंस्थिताभूमौबीजहीनास्तुषायथाः ॥ विप्रैर्भागवतीवार्त्तागेहेगे
हेजनेजने ॥ ७३ ॥ कारिताधनलोभेनकथासारस्ततोगतः ॥ अत्युग्रभूरिकर्माणोनास्तिकादांभिकाजनाः ॥ ७४ ॥ तिष्ठंतिसर्वतीर्थेषुतीर्थसारस्ततो
गतः ॥ कामक्रोधमहालोभतृष्णाव्याकुलचेतसः ॥ ७५ ॥ समारभंतेकर्माणिकर्मसारस्ततोगतः ॥ मनसश्चाजयाल्लोभाद्दंभात्पाखंडसंश्रयात् ॥ ७६ ॥
शास्त्रानभ्यसनाच्चैवध्यानयोगफलंगतम् ॥ पंडितास्तेकलत्रेषुरमंतेमहिषाइव ॥ ७७ ॥ पुत्रोत्पादनदक्षाश्चनदक्षामुक्तिसाधने ॥ नहिवैष्णवताकुत्रसं
प्रदायपुरःसराः ॥ ७८ ॥ देवनिंदापराःसर्वैसाधुनिंदापरायणाः ॥ अयंतुयुगधर्मोस्तिदीयतेकस्यदूषणम् ॥ ७९ ॥ अतस्त्वंपुंडरीकाक्षंस्मृत्वासौख्यम
वाप्स्यसि ॥ ८० ॥ एवंमयोक्तंवचनंश्रुत्वासाविस्मयंगता ॥ उवाचवचनंभूयोमांप्रशस्यद्विजोत्तमाः ॥ ८१ ॥ ॥ भक्तिरुवाच ॥ ॥ देवर्षेत्वंतुधन्यो
सिमद्भाग्येनसमागतः ॥ साधूनांदर्शनंलोकेसर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ ८२ ॥ सुखोपायोयथामेस्यात्तथादिशमुनेधुना ॥ सर्वज्ञस्यतवब्रह्मन्नसाध्यंकिमपी
हवै ॥८३॥ अजयदजितमायांयस्यकायाधवस्तेवचनरचनमेकंकेवलंचाकलय्य ॥ध्रुवपदमुपयातोयत्कृपातोध्रुवोवैतमहमरणभूतंब्रह्मपुत्रंनतास्मि ॥८४॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेभागवतमाहात्म्येत्रिनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१९३॥ छ ॥ ॥सूतउवाच ॥ ॥ एवंसंप्रा
र्थितोविप्रास्तयाभक्त्यातिदीनया॥यतश्चाकथयंतद्वैतच्छृणुध्वंदयालवः॥१॥ ॥नारदउवाच॥ ॥मा[१]खिदस्त्वंवृथाबालेसमाधायमनोहृदि॥श्रीकृष्णचरणां
भोजंस्मरसौख्यंलभिष्यसि ॥ २ ॥ द्रौपदीचपरित्रातायेनकौरवकश्मलात् ॥ पालितागोपसुंदर्यःसकृष्णःक्वापिनोगतः ॥ ३ ॥ त्वंतुभक्तिःप्रियातस्यसत

---

[१] वृथाखेदयसेबाले अहोचिंतातुराकथमितिपाठः इ० पा० ।

तंप्राणतोधिका ॥ त्वयाहूतस्तुभगवान्यातिनीचगृहेष्वपि ॥ ४ ॥ सत्यादित्रियुगेबोधोविरागोमुक्तिसाधकौ ॥ कलौतुकेवलाभक्तिर्ब्रह्मसायुज्यका
रिणी ॥ ५ ॥ इतिनिश्चित्यचिद्रूपीस्वकांगात्त्वांससर्जह ॥ परमानंदाचिन्मूर्तिःस्व[1]प्रियांप्रीतमानसः ॥ ६ ॥ बध्वांजलिंत्वयापृष्टःकिंकरोमीतिवै
हरिः ॥ त्वांनदाज्ञापयत्कृष्णोमद्भक्तान्पोषयेतिच ॥ ७ ॥ अंगीकृतंत्वयातद्वैप्रसन्नोभूद्धरिस्तदा ॥ मुक्तिदासींददौतुभ्यंज्ञानवैराग्यआत्मजौ ॥ ८ ॥
भक्तानांपोषणंनित्यंवैकुंठस्थाकरोषिच ॥ भूमौचभक्तपोषायछायारूपंसमाश्रिता ॥ ९ ॥ विमुक्तिज्ञानवैराग्यैःसहचैवागतात्रहि ॥ कृतादिद्वा
परांतेहिकालेमुक्तिमुदास्थिता ॥ १० ॥ कलौतुसंक्षयंप्राप्तापाषंडामयपीडिता ॥ त्वं[2]दाज्ञयागताशीघ्रंवैकुंठंपुनरेवसा ॥ स्मृतमात्रात्वयाद्यापिमु[3]क्तिराया
तिसत्वरम् ॥ ११ ॥ पुत्रीकृत्यत्वयैमौचस्वपार्श्वेपरिरक्षितौ ॥ उपेक्षातःकलौमंदौवृद्धौजातौसुतौतव ॥ १२ ॥ तथापिचिंतांमुंचत्वमुपायंचिंतयाम्यहम् ॥
कलिनासदृशःकोपियुगोनास्तिवरानने ॥ १३ ॥ तस्मिंस्त्वांख्यापयिष्यामिगेहेगेहेजनेजने ॥ अन्यधर्मांस्तिरस्कृत्यपुरस्कृत्यमहोत्सवान् ॥ १४ ॥ यदिप्र
वर्त्तयेनत्वांतदादासोहरेर्नहि ॥ त्वदन्विताश्चयेजीवाभविष्यंतिकलाविह ॥ १५ ॥ पापिनोपिगमिष्यंतिनिर्भयाहरिमंदिरम् ॥ येषांचित्तेभवेद्भक्तिः
सर्वदाप्रेमरूपिणी ॥ १६ ॥ नतेपश्यंतिकीनाशंस्वप्नेप्यमलमूर्त्तयः ॥ नप्रेतोनपिशाचोवाराक्षसोवासुरोपिच ॥ १७ ॥ भक्तियुक्तमनस्कानांस्पर्शनेदर्श
नेप्रभुः ॥ नतपोभिर्नवेदैश्चनज्ञानेनापिकर्मणा ॥ १८ ॥ हरिर्हिसाध्यतेभक्त्याप्रमाणंतत्रगोपिकाः ॥ नृणांजन्मसहस्रेणभक्तिःसुकृतिनांभवेत् ॥ १९ ॥
कलौभक्तिःकलौभक्तिर्भक्त्याकृष्णःपुरःस्थितः ॥ भक्तिद्रोहकरायेचतेसीदंतिजगत्रये ॥ २० ॥ दुर्वासादुःखमापन्नःपुराभक्तिविनिंदकः ॥ अलं
वृतैरलंतीर्थैरलंयोगैरलंमखैः ॥ २१ ॥ अलंज्ञानकथालापैर्भक्तिरेकैवमुक्तिदा ॥ एवमुक्तंमयासातुस्वमाहात्म्यंनिशम्यवै ॥ २२ ॥ सर्वांगहर्षसं
युक्तामांपुनर्वाक्यमब्रवीत् ॥ अहोनारदधन्योसिप्रीतिस्तेमयिनिश्चला ॥ २३ ॥ नकदाचिन्विमुंचामिचित्तंतेमयिसंगतम् ॥ कृपालुनात्वयासाधोम
द्बाधाध्वंसिताक्षणात् ॥ २४ ॥ पुत्रयोश्चेतनानास्तिममेमौप्रतिबोधय ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाकारुण्येनान्वितोह्यहम् ॥ २५ ॥ तयोःप्रबोधनं
कर्तुंप्रवृत्तःपाणिनास्पृशन् ॥ मुखंसंसृज्यकर्णांतेशब्दमुच्चैःसमुच्चरन् ॥ २६ ॥ ज्ञानप्रबुद्ध्यतांशीघ्रंवैराग्यप्रतिबुध्यताम् ॥ वेदवेदांतघोषैश्चगीता
पाठैर्मुहुर्मुहुः ॥ २७ ॥ बोध्यमानौतदातेनकथंचिद्बोधमागतौ ॥ नेत्रैरनवलोकंतौजृंभंतौसालसावुभौ ॥ २८ ॥ बकवत्पलितौप्रायःशुष्ककाष्ठ
समांगकौ ॥ क्षुत्क्षामौतौनिरीक्ष्यैवपुनःस्वापमुपागतौ ॥ २९ ॥ तदाचिंतापरोभूवंकिंविधेयंमयेतिच ॥ अहोनिद्राकथंयातिवृद्धत्वंचानयोःपरम् ॥ ३० ॥

---

[1] सुंदरींकृष्णवल्लभामितिपाठः इ० पा० । [2] मुद्रितमाहात्म्येइदमर्धमधिकम् । [3] मुक्तिरायातियातिचइ०मु०माहात्म्येपाठः । [4] वधंप्राप्तौसुतौतवति पा० ।

चिंतयन्नितिगोविंदंस्मरन्नासंद्विजोत्तमाः ॥ व्योमवाणीतदैवाभून्माऋषेखिद्यतामिति ॥ ३१ ॥ उद्यमस्सफलस्तेतुभविष्यतिनसंशयः॥ एतदर्थंतुसत्कर्मसुरर्षे
त्वंसमाचर ॥ ३२ ॥ तत्कर्मतेभिधास्यंतिसाधवःसाधुभूषणाः ॥ सत्कर्मणिकृतेतस्मिन्स्वपनंवृद्धतानयोः ॥ २३॥ गमिष्यतिक्षणाद्भक्तिःसर्वतःप्रसरिष्यति॥
इत्याकाशवचःस्पष्टंनिशम्यापिमयाद्विजाः॥ ३४ ॥ नज्ञातंयन्नभोवाण्यागोप्यत्वेननिरूपितं ॥ किंतत्कर्मचयेनैतौभवतोज्ञानसंयुतौ॥ ३५ ॥ क्वभविष्यंतिते
संतःकथंवक्ष्यंतिकर्ममत् ॥ मयात्रकिंप्रकर्त्तव्यंयदुक्तंव्योमभाषया ॥३६॥ अथतौतत्रसंस्थाप्यनिर्गतोहंबहिर्द्विजाः ॥ वृंदारण्यादपृच्छंचयत्रतत्राद्विजोत्तमा
न् ॥ ३७॥ वृत्तांतंसर्वएवाथश्रुत्वाविस्मितमानसाः ॥ नैवोत्तरंप्रयच्छंतिह्यनभिज्ञानभोगिरः ॥३८॥ असाध्यंकेचनप्रोचुरविज्ञेयमथापरे ॥ मूकीबभूवुरन्येतु
चिंतयानाःपुनःपुनः ॥ ३९ ॥ वेदवेदांतघोषैश्चगीतापाठैर्मुहुर्मुहुः ॥ बोध्यमानंत्रिकंतत्तुनोदतिष्ठदहोविधिः॥४०॥ योगिनानारदेनापिस्वयंनज्ञायतेतुयत् ॥
तत्कथंशक्यतेकर्तुमितरैरिहमानुषैः॥ ततश्चिंतातुरश्चाहंबदरीवनमागतः॥४१॥ तपश्चरामिचात्रैवतदर्थंकृतनिश्चयः ॥ तावद्ददर्शपुरतःसनकाद्यान्मुनीश्वरा
न्॥ कोटिसूर्यसमाभासानुवाचमुनिसत्तमान्॥४२॥ इदानींभूरिभागेनभवतांदर्शनंह्यभूत् ॥ तदुपायंमहाभागावदंतुप्रीतमानसाः ॥४३॥ भवंतोयोगिनांश्रे
ष्ठाबुद्धिमंतोबहुश्रुताः॥ कुमाराएवपंचाब्दाःपूर्वेषामपिपूर्वजाः॥४४॥ सदावैकुंठनिलयाहरिकीर्त्तनतत्पराः ॥लीलामृतकथोन्मत्ताहरिस्मरणतत्पराः॥४५॥
[1]अतोहिकालदुहितायुष्मान्नैवप्रबाधते ॥ येषांभ्रूभंगमात्रेणद्वारपालौहरेःपुरा॥४६॥दैत्यौभूत्वात्रिजन्मानिपुनस्तत्स्थानमास्थितौ ॥अशरीरगिरोक्तंयत्किंत
त्साधनमुच्यताम् ॥४७॥ अनुष्ठेयंयथायत्रप्रब्रुवंतुकृपालवः ॥ भक्तिज्ञानविरागाणांसुखमुत्पद्यतेयथा॥ ख्यातिर्वःसर्वलोकेषुतथासाधूच्यतांबुधाः ॥४८॥
॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥ माचिंतांकुरुदेवर्षेस्वचित्तेहर्षमावह ॥ उपायःसुखसाध्योत्रविद्यतेविश्वसौख्यदः ॥ ४९ ॥ अहोनारदधन्योसिविरक्तानांशिरोम
णिः ॥ श्रीकृष्णप्रेमपात्राणामग्रणीर्वदतांवरः ॥ ५० ॥ त्वयिचित्रंनदेवर्षेभक्तिसाधनतत्परे ॥ उचितंकृष्णदासानांभक्तेःसंचारणंभुवि ॥ ५१ ॥ ऋ
षिभिर्बहुधालोकेउपायाःसिद्धयेकृताः ॥ श्रमसाध्याश्चतेसर्वेप्रायःस्वर्गफलप्रदाः ॥ ५२ ॥ वैकुंठसाधकःपंथागुप्तोलोकेषुवर्त्तते ॥ तस्योपदेशकःसा
धुःप्रायोभाग्येनलभ्यते ॥ ५३ ॥ यत्तेसत्कर्मनिर्दिष्टंव्योमवाचामुनीश्वर ॥ तज्ज्ञेयमिहसर्वज्ञैर्ज्ञानयज्ञःपुरातनैः ॥ ५४ ॥ श्रीमद्भागवतालापोज्ञानय
ज्ञःशुकोदितः ॥ भक्तिज्ञानविरागाणांसुखदःप्रतिभातिनः ॥ ५५ ॥ कलिदोषाइमेसर्वेश्रीमद्भागवतध्वनेः ॥ प्रभीताः[2]प्रलयायंतेसिंहशब्दाद्वृकाइव ॥
॥५६॥ ज्ञानवैराग्यसंयुक्ताभक्तिःप्रेमरसावहा ॥ प्रतिगेहंप्रतिजनंसुखक्रीडांकरिष्यति ॥ ५७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ कुमारोक्तंसमाकर्ण्यनारदःप्रीत

---

[1] अतःकालसमादिष्टाजरायुष्मान्नबाधते इ० पा० माहात्म्यस्थः ।

[2] प्रपलायते इतिपाठः ।

मानसः ॥ पुनःप्रोवाचभगवांस्तदुत्कर्षंविभावयन् ॥ ५८ ॥ ॥नारदउवाच॥ ॥ वेदवेदांतघोषैश्चगीतापाठैःप्रबोधितम् ॥ नोदतिष्ठत्त्रिकंतत्तुकलिदोषतिरस्कृतम् ॥ ५९ ॥ कथंभागवतालापात्तद्विबोधमिहैष्यति ॥ छिंदंतुसंशयंह्येनंभवंतोमोघदर्शनाः ॥ ६० ॥ विलंबोनात्रकर्त्तव्यःशरणागतवत्सलाः ॥ ततस्तेसनकाद्यास्तुविरक्ताह्यूर्द्ध्वरेतसः ॥ ६१ ॥ सिद्धाःसनातनाविप्रानारदंप्रोचुरादरात् ॥ ६२ ॥ ॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥ वेदोपनिषदांसाराज्जाता भागवतीकथा ॥ अत्युत्तमाततोभातिपृथग्भूताफलोन्नतिः ॥ ६३ ॥ आमूलाग्रंरसोस्त्येवरसालस्ययथाफले ॥ पृथग्भूतंतुपानेनयथाविश्वमनोहरः ॥ ६४ ॥ यथादुग्धेस्थितंसर्पिर्नचस्वादूपकल्पते ॥ पृथग्भूतंतुतद्दिव्यंदेवानांप्रीतिवर्द्धनम् ॥ ६५ ॥ इक्षुष्विवादिमध्यांतंशर्कराव्याप्यतिष्ठति ॥ पृथग्भूतातुसामिष्टातथाभागवतीकथा ॥ ६६ ॥ श्रीमद्भागवतंनामपुराणंरसमेवहि ॥ भक्तिज्ञानविरागाणांसौख्यायैवप्रकाशितम् ॥ ६७ ॥ कृष्णेन ब्रह्मणेनाभिकंजस्थायहृदैवहि ॥ तच्चतुःश्लोकमखिलंब्रह्मैवप्रतिभासते ॥ ६८ ॥ तुभ्यंचब्रह्मणाप्रोक्तंतच्चरित्रनिदर्शनम् ॥ त्वयापिव्यासदेवायप्रोक्तंतच्चापहानये ॥ ६९ ॥ यदीयस्मरणात्सद्योनिर्विण्णोबादरायणः ॥ चकारमहदाख्यातुमात्माराममनोहरम् ॥ ७० ॥ अत्रतेविस्मयःकेनयेनपृच्छेःपुनःपुनः ॥ श्रीमद्भागवतंशास्त्रंक्षमंकृष्णानुकर्षणे ॥७१॥ ॥सूतउवाच॥ ॥एतन्निशम्यवचनंसमुदाहृतंतुयोगीश्वरैःसनकमुख्यतमैरभीष्टम्॥भक्त्याविधृत्यचरणंचप्रणम्यमूर्ध्नाहृष्टोजगादजगदाधिनिवर्त्तकांस्तान्॥७२॥ ॥नारदउवाच॥ ॥संदर्शनंचभवतांविनिहंत्यघौघंश्रेयस्तनोतिभवदुःखदवार्दितानाम्॥निःशेषशेषमुखगीतकथैकपानात्प्रेमप्रकाशनकृतेशरणंगतोवः॥७३॥पुण्योदयेनबहुजन्मसमर्जितेनसत्संगमोयदिभवेत्कृतिनोजनस्य॥अज्ञानहेतुकृतमोहमहांधकारोन इयेत्तदाह्युदयमेतिमहान्विवेकः ॥ ७४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेश्रीभागवतमाहात्म्येचतुर्नवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथदेवऋषिस्तत्रकुमाराननुमान्यच ॥ उवाचप्रणतोवाक्यंज्ञानयज्ञकृतादरः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ज्ञानयज्ञंकरिष्यामिशुकशास्त्रकथोज्ज्वलम् ॥ भक्तिज्ञानविरागाणांस्थापनार्थंप्रयत्नतः ॥ २ ॥ यत्रकार्योमयायज्ञःस्थानंतत्कथ्यतांद्विजाः ॥ चत्वारोयज्ञवाहाश्चयूयमेववृतामया ॥ ३ ॥ कियद्भिर्दिवसैःश्राव्याश्रीमद्भागवतीकथा ॥ कोविधिस्तत्रकर्तव्योज्ञानयज्ञविशारदाः ॥ ४ ॥ ॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामस्तुभ्यंयत्रकथानृणाम् ॥ शृण्वतांपापराशिघ्नीभवेत्पुण्यविवर्द्धिनी ॥ ५ ॥ गंगाद्वारसमीपेतुकामदाख्यंपुरंमहत् ॥ ६ ॥ स्वर्णद्याश्चोत्तरे पुण्येतटमानंदनामकम् ॥ नानाऋषिगणैर्जुष्टंदेवसिद्धनिषेवितम् ॥ ७ ॥ नानातरुलताकीर्णंस्वच्छकोमलवालुकम् ॥ रम्यमेकांतदेशस्थंस्वर्णपंकजशोभितम् ॥ ८ ॥ यत्समीपस्थजीवानांक्षेत्रस्यैवप्रभावतः ॥ मिथःसंस्निग्धाचित्तानांवैरंचेतसिनस्थितम् ॥ ९ ॥ ज्ञानयज्ञस्त्वयातत्रकर्त्तव्योहिप्रयत्नतः ॥

अपूर्वरसदात्रचिकथातत्रभविष्यति ॥ १० ॥ वृंदावनप्रतोलिस्थंनराजीर्णकलेवरम् ॥ सुतद्वयंपुरस्कृत्यभक्तिस्तत्रागमिष्यति ॥ ११ ॥ यत्रभागवती
वार्ताभक्तिस्तत्रसहात्मजा ॥ कृष्णकीर्तिसुधांपीत्वातरुणीवाभविष्यति ॥ १२ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वाकुमारास्तेनारदेनसमंततः ॥ गं
गाद्वारेसमाजग्मुर्ज्ञाननयज्ञायसत्वराः ॥ १३ ॥ यदाप्राप्तास्तटंतेतुगंगायाभार्गवर्षभ ॥ तदाकोलाहलश्चासीद्भूर्लोकादिकसप्तसु ॥ १४ ॥ श्रीमद्भा
गवतास्वादलंपटासात्तलौकिकाः ॥ धावंधावंसमाजग्मुःप्राचीनावैष्णवाश्रये ॥ १५ ॥ भृगुर्वसिष्ठश्च्यवनश्चगौतमोमेधातिथिर्देवलदेवरातौ ॥ रामस्तथागा
धिजशाकलौचमृकंडपुत्रात्रिजपिप्पलादाः ॥ १६ ॥ योगेश्वरौव्यासपराशरौचशुकादयोभागवतप्रधानाः ॥ शिष्यैरुपेताबहुशास्त्रविज्ञाःकृष्णामृतास्वाद
[1]कृतौप्रधानाः ॥ १७ ॥ वेदांतानिचवेदाश्चमंत्रास्तंत्राणिसंहिताः ॥ दशसप्तपुराणानिषट्शास्त्राणितथाययुः ॥ १८ ॥ गंगाद्याःसरितस्तत्रपुष्करादिसरां
सिच ॥ क्षेत्राणिचदिशःसर्वादंडकादिवनानिच ॥ १९ ॥ हिमादयोनगास्तत्रदेवगंधर्वकिन्नराः ॥ द्वीपाःसमुद्रादिक्पालाःपातालस्थास्तथाययुः ॥ २० ॥
दीक्षायांनारदेनाथदत्तमासनमुत्तमम् ॥ कुमारावंदिताःसर्वैर्निषेदुःकृष्णतत्पराः ॥ २१ ॥ वैष्णवाःसुविरक्ताश्चन्यासिनोब्रह्मचारिणः ॥ मुख्याह्यग्रेस्थिता
स्तेषांपुरतोनारदःस्थितः ॥ २२ ॥ वामभागेमुनिगणादक्षिणेचदिवौकसः ॥ वेदोपनिषदोन्यत्रतीर्थानिचभृगूद्वह ॥ २३ ॥ जयशब्दोनमःशब्दःशंखशब्द
स्तथैवच ॥ बभूवाकाशसंस्पर्शीघोषयन्विदिशोदश ॥ २४ ॥ विमानानिसमारुह्यप्रहृष्टानाकवासिनः ॥ कल्पवृक्षप्रसूनैश्चतांसभांसमवाकिरन् ॥ २५ ॥
सूतउवाच॥ ॥ एवंतेषुनिविष्टेषुभृग्वादिषुयथार्हतः ॥ श्रीभागवतमाहात्म्यमूचिरेनारदायते ॥२६॥ ॥कुमाराऊचुः॥ ॥शृणुनारदवक्ष्यामोमहिमानंमहाद्भु
तम् ॥ श्रीमद्भागवताख्यस्यशास्त्रस्यविधिपूर्वकम् ॥ २७ ॥ सदानरैःसुकृतिभिःसेव्याभागवतीकथा ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणकृतार्थत्वंप्रयांतिते ॥ २८ ॥
ग्रंथोष्टादशसाहस्रोद्वादशस्कंधसंयुतः ॥ परीक्षिच्छुकसंवादःश्रीमद्भागवताभिधः ॥ २९ ॥ तावत्संसारचक्रेस्मिन्भ्रमत्यज्ञानमोहितः ॥ यावत्कर्णगतंनो
स्याच्छुकशास्त्रंजनस्यच ॥ ३० ॥ किंश्रुतैर्बहुभिःशास्त्रैःपुराणैःसंहितागमैः ॥ यदिभागवतंपुंभिर्नश्रुतंभक्तिभावनैः ॥ ३१ ॥ कथाभागवतस्यापिनि
त्यंभवतियद्गृहे ॥ तद्गृहंतीर्थरूपंहिनृणांपापविनाशनम् ॥३२॥अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ भागवत्याःकथायाश्चकलांनार्हंतिषोडशीम् ३३॥
तावत्पापानितिष्ठंतिदेहेस्मिन्मुनिपुंगव ॥ यावन्नश्रूयतेसम्यक्श्रीमद्भागवतंनरैः ॥ ३४ ॥ नगंगानगयाकाशीप्रतिष्ठानंनपुष्करः ॥ कथायाभागवत्याश्च
समापुण्यफलेनच ॥ ३५ ॥ श्लोकार्द्धंश्लोकपादंवानित्यंभागवतोद्भवम् ॥ पठस्वस्वमुखेनापियदीच्छसिभवक्षयम् ॥ ३६ ॥ वेदादिर्वेदमाताचपौरुषंसूक्त

---

[1] कृतैकतानाःइतिपाठः ।

मेवच ॥ त्रयीभागवतंचैवद्वादशाष्टाक्षरौमनू ॥ ३७ ॥ द्वादशात्माप्रयागश्चकालःसंवत्सरात्मकः ॥ ब्राह्मणाश्चाग्निहोत्रंचसुरभिर्द्वादशीतिथिः ॥ ३८ ॥
तुलसीचवसंतर्तुःपुरुषोत्तमएवच ॥ एतेषांवस्तुतोनास्तिपृथग्भावोमुनीश्वर ॥ ३९ ॥ यश्चभागवतंशास्त्रंव्याकुर्यादन्वहंद्विज ॥ जन्मकोटिकृतंपापंत
स्यनश्यतिनारद ॥ ४० ॥ श्रुतंचपठितंध्यातंश्रीमद्भागवतंनृभिः ॥ ददातिमुक्तिंभक्तिंवातुलस्यश्त्योश्चसेवनम् ॥ ४१ ॥ अंतकालेतुसंप्राप्तेभयंत्यक्त्वासु
दूरतः ॥ श्रीमद्भागवतंभक्त्याशृणुयाद्यःसमुक्तिभाक् ॥४२॥ प्रौष्ठपद्यांचराकायांहेमसिंहसमन्वितम् ॥ अलंकृत्यद्विजाग्र्यायश्रीमद्भागवतंददेत् ॥४३॥
भक्तियुक्तोविमानश्चमिताशीचाजितेंद्रियः ॥ श्रुत्वादितःसकृष्णस्यसायुज्यंलोकमाप्नुयात् ॥ ४४ ॥ आजन्ममात्रमपियेनशठेनचित्तंसम्यङ्नियम्यभुविकृ
ष्णकथानपीता ॥ चांडालवच्चपशुवद्गततेननीतंमिथ्यास्वजन्मजननीभृशमर्दिताच ॥ ४५ ॥ यैर्नश्रुतंभागवतंपुराणमाराधितोनोपुरुषःपुराणः ॥
मुखेहुतंनैवधरामराणांतेषांवृथाजन्मगतंनराणाम् ॥ ४६ ॥ चित्तंनयस्यतुनरस्यहरेःकथायांसंप्रीयतेदुरितदुष्टमसत्प्रसंगात् ॥ धिक्तंनरंपशुसमंभुवि
भारभूतमेवंवदंतिमुनयःकिलपूर्वसिद्धाः ॥ ४७ ॥ दुर्लभैवकथालोकेश्रीमद्भागवतोद्भवा ॥ कोटिजन्मसमुत्थेनपुण्येनैवतुलभ्यते ॥ ४८ ॥
तेनयोगनिधेसाधोश्रोतव्यासात्वतीकथा ॥ प्रत्यहंनियमोनास्तिदिनानांवस्तुतोद्विज ॥ ४९ ॥ सत्येनब्रह्मचर्येणयतोस्यश्रवणंमतम् ॥ ततः
कलौविशेषोहिविधिःसप्तदिनात्मकः ॥ ५० ॥ मनसश्चाजयाद्रोगात्पुंसांचैवायुषःक्षयात् ॥ कलेर्दोषबहुत्वाच्चसप्ताहश्रवणंमतम् ॥ ५१ ॥
मनसोनिग्रहश्चैवनियमाचरणंतथा ॥ कर्तुंसप्तदिनंशक्यंततोनियमकल्पना ॥ ५२ ॥ श्रद्धयाश्रवणेनित्यमाद्यंतावधियत्फलम् ॥ तत्फ
लंशुकदेवेनसप्ताहश्रवणेकृतम् ॥ ५३ ॥ यत्फलंनास्तितपसानयोगेनसमाधिना ॥ अनायासेनतत्सर्वंसप्ताहश्रवणाल्लभेत् ॥ ५४ ॥
यज्ञाद्व्रताच्चतपसोध्यानाज्ज्ञानाच्चतीर्थतः ॥ श्रीभागवतसप्ताहनियमोह्युत्तमोमतः ॥५५॥ यदाकृष्णोभुवंत्यक्त्वास्वपदंगंतुमुद्यतः ॥ तदाज्ञायोद्धवो
धीमान्गोविंदंवाक्यमब्रवीत् ॥५६॥ ॥उद्धवउवाच॥ ॥ भगवन्भवतासर्वंदेवकार्यंप्रसाधितम् ॥ अधुनागंतुमिच्छुस्त्वंस्वंपदंतमसःपरम् ॥५७॥ अतश्चिंता
ममोत्पन्नात्वद्वियोगभियाविभो ॥ तामपाकुरुदेवेशत्वामहंशरणंगतः ॥ ५८ ॥ आगतोयंकलिर्घोरोत्रसर्वोपिजनाःखलाः ॥ भविष्यंतिततोनाथकिं
विधेयंतदादिश ॥ ५९ ॥ इयंभारवतीभूमिःशरणंकिंप्रयास्यति ॥ त्वदन्योदृश्यतेनात्रत्रातास्यायदुनंदन ॥ ६० ॥ अतोस्मासुदयांकृत्वातिष्ठात्रै
वदयानिधे ॥ साधूनांरक्षणायैवत्वमाविरभवःप्रभो ॥ ६१ ॥ निर्गुणोपिनिराकारःसच्चिदानंदविग्रहः ॥ त्वद्वियोगेनतेभक्ताःकथंस्थास्यंतिभूतले ॥ ६२ ॥
निर्गुणोपासनेकष्टमतोस्मद्धितमाचर ॥ ॥सूतउवाच॥ ॥ इत्युद्धववचःश्रुत्वाचिंतयित्वाक्षणंहरिः ॥ ६३ ॥ ददौभागवतंतस्मैकृपयापरयायुतः ॥ नि

जंतेजःसमाधायश्रीमद्भागवतेद्विज ॥ ६४ ॥ दत्वोद्धवायभगवान्स्वकीयंपदमाविशत् ॥ तेनेयंवाङ्मयीमूर्तिर्वर्त्ततेश्रीहरेरिह ॥ ६५ ॥ सेवना
त्ससततंचास्याःपापंनश्येन्नृणांक्षणात् ॥ सप्ताहश्रवणंतेनकथितंसर्वतोधिकम् ॥ ६६ ॥ श्रोतावक्तापृच्छकश्चयांतितन्मयतांद्विज ॥ दुःखदारिद्र्य
दौर्भाग्यपापप्रक्षालनायच ॥ ६७ ॥ कामक्रोधजयार्थंचकलौभागवतंक्षमम् ॥ अन्यथावैष्णवीमायादेवानामपिदुर्जया ॥ कथंनिवर्ततेपुंसांश्रीमद्भा
गवतंविना ॥ ६८ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्येवमुक्त्वामाहात्म्यंश्रीमद्भागवतस्यते ॥ कथांभागवतींदिव्यांप्रवक्तुमुपचक्रमुः ॥ ६९ ॥
वेदोपनिषदांसारेश्रीमद्भागवतेद्विजैः ॥ आरभ्यमाणेतत्रैवभक्तिराविरभूत्क्षणात् ॥ ७० ॥ प्रेमान्विताचारुतनुर्मुदान्वितौसुतौगृहीत्वातरुणौ
स्वदोर्भ्याम् ॥ श्रीकृष्णगोविंदहरेमुरारेनाथेतिनामानिमुहुर्वदंती ॥ ७१ ॥ तामागतांभागवतार्थभूषांसुचारुवेषांददृशुःसदस्याः ॥ व्यतर्कयंश्चापिक
थंकुतोसौकास्तीतिसर्वेपिसुविस्मिताक्षाः ॥ ७२ ॥ ततःकुमाराजगदुःकृतार्थाकथार्थतोनिष्पतिताधुनेयम् ॥ एवंगिरःसाससुतानिशम्यजगादनम्राब्ज
भुवःकुमारात् ॥७३॥ भक्तिरुवाच ॥ भवद्भिरद्यैवकृतास्मिपुष्टाकलौप्रणष्टापिकथारसेन॥तिष्ठामिकुत्राहमभीष्टमाभ्यांसहास्पदंमह्यमुपादिशध्वम् ॥७४॥
॥ सूतउ० ॥ तद्वाक्यमाकर्ण्यविधेःकुमाराविचार्यसम्यक्प्रणिधायचित्ते॥उचुश्चभक्तिंभवरोगहर्त्रींप्रेमैकदात्रींहरिभक्तिभाजाम् ॥७५ ॥ कुमाराऊचुः॥ ॥
भक्तेषुगोविंदपरायणेषुसाधुष्वथोदीनदयापरेषु ॥ मनोनियम्योत्पथसंप्रवृत्तंकृत्वैकतानंहरिपादपद्मे ॥ ७६ ॥ ततोहिदोषाःकलिजाइमेत्वांद्रष्टुंनश
क्ताःप्रभवोपिलोके ॥ कलौत्वमेकैवजगद्धितायभविष्यसेनारदसंप्रणीता ॥ ७७ ॥ सकलभवनमध्येनिर्धनाश्चातिधन्यानिवसतिहृदियेषांश्रीहरेर्भक्ति
रेका ॥ हरिरपिनिजलोकंसत्वरंसंविहायप्रविशतिहृदियेषांप्रेमसूत्रापिनद्धः ॥ ७८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तर
खंडेश्रीभागवतमाहात्म्येपंचनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथवैष्णवचित्तेषुदृष्ट्वाभक्तिमलौकिकीम् ॥ निजलोकंप
रित्यज्यभुवमभ्यगमद्धरिः ॥ १ ॥ वनमालीघनश्यामःपीतवासाःकिरीटधृक् ॥ कांचीकलापपर्यस्तोलसन्मकरकुंडलः ॥ २ ॥ त्रिभंगललितश्चारुकौस्तुभे
नविराजितः॥कोटिमन्मथलावण्योहरिचंदनचर्चितः ॥३॥ परमानंदचिन्मूर्तिर्मधुरोमुरलीधरः ॥ आविवेशस्वभक्तानांहृदयान्यमलानिच ॥४॥ वैकुंठवा
सिनोयेचवैष्णवाःशांतमानसाः ॥ गूढरूपाःसमायाताःश्रवणायहरेःकथाः ॥ ५ ॥ तदाजयजयेत्युच्चैःशब्दोभूत्कंबुशब्दयुक् ॥ येनामंगलमत्युग्रंकलिजंप्रल
यंगतम् ॥ ६ ॥ तत्रस्थानांजनानांचदृष्ट्वागेहात्मविस्मृतिम् ॥ नारदोध्यात्मतत्वज्ञःकुमारान्प्रत्युवाचह ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अलौकिको
यंमहिमामुनीश्वराःसप्ताहजन्योद्यविलोकितोमया ॥ ८ ॥ मूढाःशठायेपशुपक्षिणोपितेपिप्रयांत्येवगतिंपराख्याम् ॥ अतोनृलोकेनतुशास्त्रमन्यच्चित्तस्य

शुध्यैविहितंपवित्रम्॥९॥अघौघविध्वंसिकृतार्थतावहंकलौयुगेदोषनिधौकुमाराः॥केकेनशुध्यंतिवदंतुमह्यंसप्ताहयज्ञेनकथामयेन ॥१०॥कृपालुभिर्लोकहि
तोभवद्भिःप्रकाशितःकोपिनवीनमार्गः ॥ कुमाराऊचुः॥ ॥ येमानवाःपापकृतःसुदुष्टाःसदादुराचाररताःसमत्सराः ॥११॥क्रोधाग्निदग्धाःकुटिलाश्चकामिनः
सप्ताहयज्ञेनहरिंव्रजंतिते ॥१२॥ सत्येनहीनाःपितृमातृदूषकास्तृष्णाकुलाश्चाश्रमवर्णबाह्याः ॥ येदांभिकाजीवविहिंसकाश्चसप्ताहयज्ञेनहरिंव्रजंतिते ॥१३॥
पंचोग्रपापाश्छलकारिणश्चक्रूराःपिशाचाइवनिर्दयाश्च ॥ ब्रह्मस्वपुष्टाव्यभिचारिणश्चसप्ताहयज्ञेनहरिंव्रजंतिते ॥ १४ ॥ कायेनवाचामनसापिपातकंनित्यं
प्रकुर्वंतिशठाहठेनये ॥ नीचाःकृतघ्नामलिनादुराशयाःसप्ताहयज्ञेनहरिंव्रजंतिते ॥ १५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथैवंतुष्टचित्तेथनारदेदेवपूजि
ते ॥ प्रसन्नास्तेकुमाराश्चपुनरूचुश्चनारदम् ॥ १६ ॥ ॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥ अत्रतेकीर्तयिष्यामइतिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणपापहानिः
प्रजायते ॥ १७ ॥ तुंगभद्रातटेपूर्वंपत्तनेकोहलाभिधे ॥ वर्णाश्रमाचारयुतेधनधान्यसमाकुले ॥ १८ ॥ आत्मदेवइतिख्यातस्तत्रासीद्द्विजसत्तमः ॥ वेदवि
द्याविधिप्राज्ञोनित्यकर्मपरायणः ॥ १९ ॥ तत्प्रियाधुंधुलीनामनित्यंस्वीयहितेरता ॥ स्ववाक्यस्थापनाचापिसुंदरीसुकुलोद्भवा ॥ २० ॥ पूर्वकर्मविपा
केनप्रायशोबहुजल्पिनी ॥ शूराचगृहकृत्येषुक्रूराचकलहप्रिया ॥ २१ ॥ एवंनिवसतोस्तत्रदंपत्योर्निरपत्ययोः ॥ व्यतिक्रांतंवयश्चापिपंचाशद्वर्षसं
मितम् ॥ २२ ॥ अथतौदुःखितौजातौनिरपत्यौगृहेस्थितौ ॥ संतानोत्पत्तयेताभ्यांदत्तंचापिधनादिकम् ॥ २३ ॥ गोभूहिरण्यवासांसिदत्तान्यपि
बहूनिच ॥ नपुत्रोनापिदुहिताजायतेपूर्वकर्मणा ॥ २४ ॥ सचैकदातुनिर्विण्णआत्मदेवोद्विजोत्तमः ॥ गृहंत्यक्त्वागतोरण्यमानपत्येनदुःखितः ॥
॥ २५ ॥ यत्रतत्रभ्रमन्भ्रांतोदुःखाकुलितमानसः ॥ क्षुत्क्षामस्तृट्परीतश्चदैवात्प्राप्तोजलाशयम् ॥ २६ ॥ जलंपीत्वाततस्तस्मिंस्तडागेसद्विजो
त्तमः ॥ वृक्षच्छायांसमाश्रित्यनिषण्णस्तत्रनारद ॥ २७ ॥ अथतत्रतदैवागात्कश्चित्सिद्धोभ्रमन्महीम् ॥ जलंपीत्वातडागेतुसोपितत्रैवचागतः ॥
॥ २८ ॥ तंदृष्ट्वान्यासिनंशांतमात्मदेवउदारधीः ॥ सत्कृत्योत्थायतत्पादौजग्राहस्वगुरोरिव ॥ २९ ॥ उपविष्टौततस्तौद्वौकृतप्रश्नौपरस्परम् ॥
सुस्निग्धमानसौभूत्वागुरुशिष्याविवाश्रमे ॥ ३० ॥ अथतंसयतिर्दृष्ट्वाश्वसंतंदुःखितांतरम् ॥ पप्रच्छकरुणासिंधुरात्मदेवंपुरःस्थितम् ॥ ३१ ॥
॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ कातेचिंताद्विजश्रेष्ठदुःखायहृदिवर्तते ॥ तांसमाचक्ष्वधर्मज्ञपरितापप्रदायिनीम् ॥ ३२ ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतस्यसिद्ध
स्यसुमहात्मनः ॥ आत्मदेवउवाचाथस्वस्यदुःखस्यकारणम् ॥ ३३ ॥ ॥ आत्मदेवउवाच ॥ ॥ किंब्रवीमिमुनेदुःखंसंचितंपूर्वकर्मणा ॥
मदीयाःपूर्वजास्तोयंकवोष्णमुपभुंजते ॥ ३४ ॥ मद्दत्तंनैवगृह्णंतिपितरोदेवताबलिम् ॥ तेनदुःखेननिर्विण्णःप्राणांस्त्यक्तुमिहागतः ॥३५॥ धिग्जीवितं

प्रजाहीनंगृहंचैवधनंकुलम् ॥ पाल्यतेयामयाधेनुःसापिवंध्यात्वमेतिह ॥ ३६ ॥ योमयारोपितोवृक्षःसोपिवंध्यत्वमागतः ॥ निर्भाग्यस्यानपत्यस्यकिमतो
जीवितेनमे ॥३७॥कुमाराऊचु॥इत्युक्त्वासरुरोदोच्चैस्तत्पुरोदुःखपीडितः ॥ यदातदायतेश्चित्तेकरुणाभूद्गरीयसी ॥ ३८ ॥ ललाटाक्षरमालांचदृष्ट्वाज्ञा
त्वासयोगवान् ॥ आत्मदेवंद्विजंप्राज्ञःपुनरूचेसविस्तरम् ॥ ३९ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रमयातेद्यप्रारब्धमवलोकितम् ॥ सप्तजन्मावधिप्रा
प्तिःपुत्रस्यनचदृश्यते ॥४०॥ मुंचाग्रहंप्रजाहेतोर्बलिष्ठाकर्मणोगतिः ॥ विवेकंतुसमासाद्यसुखीभवमहामते॥४१॥एवमुक्तंसमाकर्ण्यसिद्धस्यद्विजसत्तमः॥
प्रजाशाबद्धचित्तस्तुसिद्धंप्राहातिदुःखितः ॥४२॥ विप्रउवाच ॥विवेकेनभवेत्किंमेपुत्रंदेहिबलादपि ॥ नोचेत्त्यजाम्यहंप्राणांस्त्वदग्रेशोकमूर्च्छितः ॥४३॥
इतिविप्राग्रहंदृष्ट्वाप्राब्रवीत्सतपोधनः ॥ संततेःसगरोदुःखमवापांगःप्रजापतिः ॥ ४४ ॥ चित्रकेतुर्गतःकष्टंविधिलेखाविमार्ज्जनात् ॥ अतस्त्वमपिधर्मज्ञयदि
पुत्रंलभेरपि ॥ ४५ ॥ सुतेननसुखीभूयाःदैवंहिबलवत्तरम् ॥ इत्युक्त्वाद्विजवर्यायससिद्धःसाधुसंमतः ॥ ४६ ॥ ददावेकंफलंतस्मैप्राग्रहेणसुतार्थिने ॥
इदंफलंमयातुभ्यंदत्तंपुत्राप्तयेद्विज॥४७॥ भार्यायैदेहिपुत्रस्तेभविष्यतिनसंशयः॥ सत्यंशौचंदयादानमेकभक्तंतुभोजनम् ॥४८॥ वर्षावधिस्त्रियाकार्यंतेन
शुद्धोभवेत्सुतः ॥ एवमुक्त्वाययौयोगीविप्रःस्वगृहमागतः ॥४९॥ दत्त्वापत्न्यैफलंतत्तुसिद्धोक्तमवदच्चह ॥ अथसाधुंधुलीक्रूरास्ववाक्यस्थापनोत्सुका ॥
॥ ५० ॥ स्वसख्यैप्राहतत्सर्वंपत्योक्तंसिद्धभाषितम् ॥ यद्यहंभक्षयेचेदंफलंसिद्धेनचार्पितम् ॥ ५१ ॥ गर्भोममभवेत्तर्हिकथंचाहंसहाम्यहम् ॥ स्वल्पंभ
क्ष्यमशक्तिश्चगमनेगृहकर्मणि॥५२॥तिर्यक्चेदागतोगर्भोतदामेमरणंभवत् ॥ प्रसूतौदारुणंदुःखंसुकुमारीकथंसहे ॥ मंदयांमयिसर्वस्वंननांदासंहरेत्तदा ॥
॥ ५३ ॥ चिंतामेसमनुप्राप्ताकिंकरोमिशुचिस्मिते ॥ सातद्वचनमाकर्ण्यस्नेहभगभंयाद्विज ॥ ५४ ॥ एवमेवेतितांप्राहप्रीत्याप्रहसितानना ॥
एवंकुतर्कयोगेनतत्फलंनैवभक्षितम् ॥ ५४ ॥ पत्यापृष्टेफलंभुक्तंभुक्तंचेतितयेरितम् ॥ एकदाभगिनीतस्याःस्वेच्छयातद्गृहंगता ॥ ५५ ॥ तदग्रे
कथितंसर्वंचिंतेयंमहतीहिमे ॥ किंकरोमिसगर्भोहंत्वंप्रब्रूहियथातथम् ॥ ५६ ॥ साब्रवीन्ममगर्भोस्तितुभ्यंदास्येप्रसूतितः ॥ तावत्कालंसगर्भेवगुप्तातिष्ठ
गृहेसुखम् ॥ ५७ ॥ तंबालंपोषयिष्यामित्वद्गृहेचैवनित्यदा ॥ फलंधेनोःप्रयच्छाद्यपरीक्षार्थंशुभानने ॥ ५८ ॥ इत्युक्त्वासाययौगेहमात्मनोहृष्टमान
सा ॥ धुंधुल्यापियथोदिष्टंतद्भगिन्यातथाकृतम् ॥ ५९ ॥ अथप्रसूयसाबालंधुंधुल्यैचार्पयद्द्रुतम् ॥ तयाचकथितंभर्त्रेप्रसूतःसुखमर्भकः ॥ ६० ॥ लो
कस्यसुखमुत्पन्नमात्मदेवप्रजोदयात् ॥ दत्त्वादानंद्विजाग्रेभ्योजातकर्मचकारच ॥ ६१ ॥ गीतवादित्रनिर्घोषोगृहेतस्यातिमङ्गलम् ॥ बभूवहर्षमापन्न
आत्मदेवोमहामतिः ॥ ६२ ॥ अथसाप्राहभर्त्तारंदुग्धंमेस्तनयोर्नहि ॥ पालयिष्यंकथंबालंसद्यःसूतंप्रभोधुना ॥ ६३ ॥ मत्स्वसुश्चप्रसूतायामृतोबालःपु
राभवत् ॥ तामानीयगृहेरक्षसार्भकंपोषयिष्यति ॥ ६४ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्याधुंधुल्याद्विजसत्तमः ॥ तथैवकृतवान्भ्रांतरात्मदेवोमुदान्वितः ॥ ६५ ॥

धुंधुकारीतिनामास्यकृतंमात्रायथार्थतः ॥ स्तन्येनपोषमाप्नोतिनित्यंमातृष्वसुःसुतः ॥ ६६ ॥ त्रिमासेनिर्गतेचाथसाधेनुःसुषुवेर्भकम् ॥ सर्वांगसुंदरंदि
व्यंनिर्मलंकनकप्रभम् ॥६७॥ दृष्ट्वाप्रसन्नस्तंविप्रःसंस्कारान्स्वयमादधे॥तंदिदृक्षवआयाताजनाःसर्वेतिविस्मिताः ॥६८॥ आत्मदेवस्यविप्रस्यमहाभाग्यो
दयेनच ॥ धेन्वाबालःप्रसूतश्चदेवरूपोतिकौतुकम् ॥६९॥ नज्ञातंतद्रहस्यंतुकेनापिविधियोगतः ॥ गोकर्णंतंसुतंदृष्ट्वागोकर्णंत्येवचाभ्यधात् ॥७० ॥ किय
त्कालेनसंप्राप्तौतारुण्यंतावुभावपि ॥ गोकर्णःपंडितोज्ञानीधुंधुकारीमहाखलः ॥७१ ॥ स्नानशौचक्रियाहीनोभक्ष्याभक्षीक्रुधाप्लुतः ॥ चौरःसर्वजनद्वेषीदुष्ट
चांडालसंगतः॥७२॥ क्रीडतोह्यर्भकान्धृत्वाबलात्कूपेनिपातयेत् ॥ एवंवेश्याप्रसंगेनानयद्द्रव्यंक्षयंपितुः॥७३॥पिताकृपणवत्तस्यशुचानिःस्वोरुरोदह ॥ अ
नपत्यःसुखीनित्यंकुपुत्रोदुःखदायकः॥७४॥ सिद्धेनोक्तंवचःसत्यमनुभूतंमयाधुना ॥ क्वगच्छामिक्वतिष्ठामिकोमेदुःखंनिवारयेत् ॥७५॥प्राणांस्त्यक्ष्येजले
वह्नौभृगोर्वापिपतेह्यहम् ॥ इत्येवंचिंतयानंतमधोमुखमुपागतः॥७६॥ गोकर्णोजनकंज्ञानीबोधयामासतत्वतः ॥ गोकर्णउ० ॥ असारस्तातसंसारदुःखमोहप्र
दोनृणाम् ॥७७॥ कःसुतःकिंधनंकस्यकाजायाकःपतिःपितः॥ मोहेनबद्धोदीनात्मालोकःक्लिश्यतिनान्यथा ॥७८॥ नचेंद्रस्यसुखंकिंचिन्नसुखंचक्रवर्तिनः॥
विरक्तस्यसुखंतातमुनेरेकांतशीलिनः॥७९॥ मुंचाज्ञानंप्रजारूपंमोहंनरककारणम् ॥ निर्द्वंद्वोनिरभीमानोव्रजत्यक्त्वाखिलंवनम् ॥८०॥ ततस्तद्वाक्यमाक
र्ण्यगोकर्णंसद्विजोब्रवीत् ॥ द्विजउ० ॥ यत्कर्त्तव्यंवनेसाधोतन्ममाचक्ष्वविस्तरात् ॥८१॥ मोहपाशनिबद्धंहिशठंकृपणमानसम् ॥ संसारगर्तेपतितंमामुद्ध
रदयानिधे ॥८२॥ पितुरित्थंवचःश्रुत्वागोकर्णोज्ञानपंडितः ॥ उवाचदीनंनिर्विण्णंपितरंहृष्टमानसः ॥८३॥ ॥ गोकर्णउवाच ॥ ॥ मांसास्थिरक्तनिकरे
स्वशरीरकेस्मिन्स्वत्वंत्यजाशुममतांवनितासुतादौ ॥ पश्यानिशंजगदिदंक्षणभंगनिष्ठंज्ञानीविरागरसिकोभवभक्तिनिष्ठः ॥ ८४ ॥ धर्मंभजस्वसततंत्यज
लोकधर्मान्संसेव्यसाधुपुरुषान्जहिकामतृष्णाम् ॥ अन्यस्यदोषगुणचिंतनमाशुमुक्त्वाविष्णोःकथारसमथोनितरांपिबत्वम् ॥ ८५ ॥ ॥ कुमाराउचुः ॥
एवंसुतोक्तविदितानुभवोनिरीहस्त्यक्त्वागृहंस्थिरमतिर्गतषष्टिवर्षः ॥ नित्यंहरिप्रियजनानुगतोमहात्मादुष्प्रापमापचपदंसहरेर्वनस्थः ॥ ८६ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेश्रीभागवतमाहात्म्येषण्णवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९६ ॥ छ ॥ ॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥
पितर्येवंवनंप्राप्तेपश्चादागत्यनारद ॥ जननींतर्जयामासधुंधुकारीमहाखलः ॥ १ ॥ क्ववित्तंतिष्ठतिब्रूहिमातरंप्रतिनारद ॥ सर्वथात्वांहनिष्यामिनचेद्ब्रूयानि
धानकम् ॥ २ ॥ सातस्यवचनात्रस्तारात्रौदुःखितमानसा ॥ निपत्यकूपेतुमृतालोकैर्ज्ञात्वाबहिःकृता ॥ ३ ॥ गोकर्णस्तांतुनिर्हृत्यद्विजैस्तज्ज्ञातिबांध
वैः ॥ तीर्थयात्रांययौप्राज्ञःसमदुःखसुखोमुने ॥ ४ ॥ धुंधुकारीगृहेतिष्ठन्स्वकेपण्यवधूवृतः ॥ अत्युग्रकर्माचारेणतत्पोषणविमूढधीः ॥ ५ ॥ भूषणान्य

भिलिप्स्यंत्यस्तमूचुर्वारयोषितः ॥ भोभोप्रियवयंसर्वास्त्वयानाथेनसंगताः ॥ ६ ॥ स्थितानैवात्रकोप्यन्योधनदोभ्येतिमानद ॥ तस्मात्सूक्ष्माणिवस्त्रा
णिभूषणानिद्युमंतिच ॥ ७ ॥ देहिनोचेद्व्रजिष्यामस्त्वत्सकाशान्नरांतरम् ॥ इतिश्रुत्वावचस्तासांचिंतयित्वाक्षणंसच ॥ ८ ॥ निर्गतःस्वगृहाद्रात्रौकामां
धोमृत्युमस्मरन् ॥ मुषित्वाकस्यचिद्गेहाद्वस्त्राण्याभरणानिच ॥ ९ ॥ ददौताभ्योमुदायुक्तःप्रीत्यैतासांसनारद ॥ तानिदृष्ट्वाह्यमूल्यानिवस्त्राण्याभरणा
निच ॥ १० ॥ ताःस्त्रियश्चिंतयामासुश्चौर्येणैतानिचामुना ॥ आहृतानीतिनिश्चित्यपरस्परममंत्रयन् ॥ ११ ॥ चौर्यंकरोत्यसौनित्यमेनंराजागृहीष्यति ॥
वित्तंहृत्वापुनश्चैवमारयिष्यतिनिश्चितम् ॥ १२ ॥ अतोरहसिचास्माभिर्हत्वामुंचौर्यकारिणम् ॥ वित्तंचबहुसंगृह्यकिमन्यत्रनगम्यते ॥ १३ ॥ इतिताः
क्रूरहृदयाःसुप्तंकंठग्रहंतदा ॥ पाशैःसुतीक्ष्णैर्बद्ध्वाचव्यापादयितुमुद्यताः ॥ १४ ॥ यदाचनमृतश्चासौभृशंकंठग्रहेणवै ॥ तदांगाराणिबहुशोमुखे
चास्यावचिक्षिपुः ॥ १५ ॥ अग्निज्वालातिदुःखेनव्याकुलोनिधनंगतः ॥ तद्देहंचिक्षिपुर्गर्तेप्रायःसाहसिकाःस्त्रियः ॥ १६ ॥ नज्ञातंतच्चरित्रं
तुकेनापिमुनिसत्तम ॥ लोकैःपृष्टावदंतिस्मदूरेयातःपतिर्हिनः ॥ १७ ॥ आगमिष्यतिदीर्घेणकालेनधनकर्षितः ॥ अतःस्त्रीणांनविश्वासःकर्त्तव्योविदुषां
वरैः ॥ १८ ॥ विश्वस्तंसर्वथाघ्नंतिप्रार्थयंत्योनवंनवम् ॥ सुधामयंवचोयासांकामिनांरसवर्द्धनम् ॥ १९ ॥ हृदयंक्षुरधाराभंप्रियःकोनामयोषिताम् ॥
अथताबहुलंवित्तंगृहीत्वावारयोषितः ॥ २० ॥ ग्रामांतरंययुःशीघ्रंभयाद्राज्ञोतिविह्वलाः ॥ धुंधुकारीबभूवाथमहाप्रेतःकुकर्मकृत् ॥ २१ ॥ वात्यारूपध
रोनित्यंधावन्दुर्मृत्युतोदिशः ॥ शीतातपपरिक्लिष्टोनिराहारःपिपासितः ॥ २२ ॥ नचलेभेसुखंक्वापिहाहेतिप्रवदन्मुहुः ॥ कियत्कालांतरेत्वेनंमृतंचैवा
वबुध्यच ॥ २३ ॥ गोकर्णस्तीर्थयात्रायांगयाश्राद्धमथाकरोत् ॥ समाप्यतीर्थयात्रांतुस्वंपुरंसमुपेयिवान् ॥ २४ ॥ सभाजितःसपौरैस्तुप्रीत्यास्वजनबां
धवैः ॥ उवासस्वगृहेचैवदिनानिकतिचिद्द्विजः ॥ २५ ॥ रात्रौप्रसुप्तंगोकर्णंज्ञात्वावेश्मांगणेसतु ॥ धुंधुकारीमहादुष्टोरौद्ररूपंव्यदर्शयत् ॥ २६ ॥
क्षणंनागःक्षणंचोष्ट्रःक्षणंसमाहिषोभवत् ॥ क्षणमग्निःक्षणंसर्पःक्षणेनपुरुषोभवत् ॥ २७ ॥ वैपरीत्यमिदंदृष्ट्वागोकर्णोधैर्यसंयुतः ॥ चिंतयामासमेधावीकि
मेतदितिविस्मितः ॥ २८ ॥ अयंदुर्गतिमापन्नःकोप्यस्तिपुरुषाधमः ॥ इतिनिश्चित्यमनसातमुवाचदयान्वितः ॥ २९ ॥ ॥ गोकर्णउवाच ॥ ॥
कस्त्वमुग्रतरोरात्रौभीषयन्मामुपागतः ॥ प्रेतोवाथपिशाचोवाकुतःप्राप्तोदशामिमाम् ॥ ३० ॥ तद्ब्रूहित्वंमहाभागकिंकार्यंतेमयाधुना ॥ घोररूपोयतो
रात्रौमत्समीपमुपागतः ॥ ३१ ॥ इतिश्रुत्वावचोभ्रातुर्धुंधुकारीमहाखलः ॥ प्रेतभावमनुप्राप्तोरुरोदभृशमातुरः ॥ ३२ ॥ वक्तुंनैवक्षमोवाचाप्रेतत्वेन
विमोहितः ॥ संज्ञयानिर्दिदेशाथजलंपातुंपिपासितः ॥ ३३ ॥ अथासौसुमहाभागोगोकर्णःसाधुसंमतः ॥ स्वकांजलौजलंकृत्वाप्राक्षिपत्तमुदीरयन् ॥ ३४ ॥

तत्क्षिप्तंतज्जलंभ्रात्रागोकर्णेनमहात्मना ॥ उपस्थितंचतृप्त्यर्थंप्रेतस्यधुंधुकारिणः ॥ ३५ ॥ अथोवाचागतज्ञानःप्रदत्तेनांबुनामुना ॥ पुण्यात्मनात्मनो
भ्रात्रागोकर्णेनचनारद ॥३६॥ ॥प्रेतउवाच॥ ॥ अहंभ्रातात्वदीयोस्मिधुंधुकारीतिनामतः॥आत्मनःकर्मदोषेणप्रेतत्वंसमुपागतः॥३७॥मममातामृतादुः
खाद्बहुशस्तर्जितामया ॥ द्रव्यहेतोस्ततःपश्चाद्दारस्त्रीपोषणोत्सुकः ॥३८॥ निषिद्धंकृतवान्कर्मचौर्यादिधनलोभतः ॥ एकदाप्रार्थितस्ताभिर्भूषणान्यंबरा
ण्यहम् ॥३९॥ धनिकस्यगृहाद्रात्रौमुषित्वातान्युपानयम् ॥ ततस्ताधनलोभेनपाशैर्बद्ध्वागलेबलात् ॥४०॥ मांतुव्यापादयामासुर्वह्निक्षेपेणमानद ॥ गृही
त्वामद्धनंभूरिताःसर्वाभूपतेर्भयात्॥४१॥पलायिताःपुरादस्मात्स्वार्थोन्मूलितसौहृदाः ॥ अतःप्रेतत्वमापन्नोभ्रातरद्यत्वयांबुना॥४२॥सिक्तःसंज्ञामहंप्राप्तः
पुण्येनातिकृपालुना ॥ वाताहारेणजीवामिदैवादिष्टफलोदयः॥४३॥अपश्यंत्वामहंसुप्तंभ्रातरंस्वगृहांगणे ॥ ततस्त्वामनभिज्ञंमांधर्षणायकृतोद्यमः॥४४॥
अभवंसहसासाधोज्ञातश्चाहंत्वयाधुना ॥ दीनबंधोदयासिंधोभ्रातर्मामाशुमोचय ॥ ४५ ॥ प्रेतभावादमुष्मात्त्वंकृतार्थोसिनसंशयः ॥ इतिश्रुत्वावचोभ्रातुर्गो
कर्णोज्ञानवान्सुधीः ॥ ४६ ॥ भ्रातरंप्राहखिन्नात्मादुःखितंधुंधुकारिणम् ॥ ॥ गोकर्णउवाच ॥ ॥ तुभ्यंदत्तोमयापिंडोगयायांत्वामहंमृतम् ॥ ४७ ॥
श्रुत्वालोकमुखाद्भ्रातस्त्वंकथंप्रेततांगतः ॥ गयापिंडप्रदानेनदुर्गतोपिशुभांगतिम् ॥ ४८ ॥ प्राप्नोतिनात्रसंदेहस्त्वंकथंनादिवंगतः ॥ भ्रातुरित्थंवचः
श्रुत्वागोकर्णस्यमहात्मनः ॥ ४९ ॥ धुंधुकारीदुःखितात्माप्रोवाचपुरतःस्थितः ॥ गयाश्राद्धशतेनापिनमेमुक्तिर्भविष्यति ॥ ५० ॥ उपायोन्यश्चिंतनीयो
ममोद्धारायवैत्वया ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यगोकर्णोविस्मयंगतः ॥ ५१ ॥ प्राहश्राद्धैर्नमुक्तिश्चेत्तर्ह्यसाध्यागतिस्तव ॥ इदानींत्वंनिजस्थानमातिष्ठप्रेतनि
र्भयः ॥ ५२ ॥ विचार्याहंकरिष्यामिमुक्त्युपायंपरंतव ॥ इतिवाक्यंसमाकर्ण्यधुंधुकारीततोगतः ॥ ५३ ॥ निजंस्थानंश्मशानस्थंकलिद्रुममतःपरम् ॥
शेषांरात्रिंसगोकर्णश्चिंतयन्नेवन्नारद ॥ ५४ ॥ तस्यमुक्तिंस्थितस्तत्रतदुपायंनचाध्यगात् ॥ प्रातस्ततःसगोकर्णःस्वज्ञातिकुलबांधवान् ॥ ५५ ॥ धर्म
शास्त्रविदोविप्रान्रात्रिवृत्तंन्यवेदयत् ॥ तेविचार्यचतद्वृत्तंशास्त्रेषुबहुशोद्विजाः ॥ ५६ ॥ यदानज्ञातवंतस्तद्वृत्तंसूर्यंतदास्तुवन् ॥ ॥ द्विजाऊचुः ॥
नमस्तेभास्करादित्यतमोहंतर्गभस्तिमन् ॥ ५७ ॥ लोकसाक्षिन्जगद्धामसुरासुरनमस्कृत ॥ द्वादशात्मन्हरिहयभास्वन्लोकप्रबोधक ॥ ५८ ॥ त्वंग
तिःसर्वलोकानांसततंधर्मशीलिनाम् ॥ त्वंब्रह्मात्वंहरिःशूलीसृष्टिस्थितिविनाशकृत् ॥ ५९ ॥ त्वामृतेनास्तिलोकेस्मिञ्छरणंप्राणिनांविभो ॥ शर्वस्त्वं
क्षितिरूपोसिभवोसिजलरूपधृक् ॥ ६० ॥ त्वमग्निरुपोरुद्रोसिवायुरस्युग्ररूपधृक् ॥ भीमोस्याकाशदेहस्त्वंयज्वापशुपतिःस्वयम् ॥ ६१ ॥ म
हादेवःसोममूर्तिरीशानःसूर्यएवहि ॥ तवाष्टौमूर्त्तयोदिव्याइज्यंतेवेदवादिभिः ॥ ६२ ॥ सर्वकामसमृद्ध्यर्थंव्याप्तलोकत्रयस्यच ॥ मत्स्यस्त्वंवेदधृक्

चासिकूर्मश्चाद्रिधरोवरः ॥ ६३ ॥ धराधरोवराहोसिलोकधृक्त्वंत्रिविक्रमः ॥ ब्रह्मध्रुग्घ्नोभार्गवस्त्वंलोकध्रुक्घ्नोसिराघवः ॥ ६४ ॥ भूभारहंताकृष्णो
सिबुद्धोस्यसुरमोहकृत् ॥ कल्क्यसिम्लेच्छहंतात्वंधर्मग्लानौयुगेयुगे ॥ ६५ ॥ देवासुरमनुष्याणांपशुपक्ष्यंबुचारिणाम् ॥ नानाविधानं जीवानांत्वंस्रष्टाब्र
ह्मरूपधृक् ॥६६॥ इंद्रोसिधर्मराजोसिवरुणस्त्वंधनेश्वरः ॥ लोकपालस्वरूपेणवर्त्तसेगोगणेश्वर ॥६७॥ त्रयीमूर्त्तिस्त्रिकालेज्यस्त्रिधामात्रिगुणात्मकः ॥ त्व
मेवपूज्यसेलोकैस्त्रिधाभिन्नोदिवाकरः ॥ ६८ ॥ पद्मप्रबोधनकरस्त्वमेवासिजगत्पते ॥ इत्युदीर्यद्विजश्रेष्ठायावत्तस्थुर्मुनीश्वर ॥ ६९ ॥ तावदाकाशगःप्रा
हस्फुटंतेषांतुशृण्वताम् ॥ ॥ श्रीसूर्यउवाच ॥ ॥ श्रूयतांभोद्विजश्रेष्ठायदर्थंवर्णितोस्म्यहम् ॥ ७० ॥ भवद्भिर्धुंधुलीसूनोर्महापातकशांतये ॥ आ
त्मदेवस्यपुण्येनगोकर्णोरौहिणोह्ययम् ॥ ७१ ॥ श्रीभागवतसप्ताहस्तस्योद्धर्ताभविष्यति ॥ यद्भवद्भिःकृतंस्तोत्रंममवैभववर्णनम् ॥ ७२ ॥ तेनस्तुत्वा
नरोविप्रादेवयानंलभिष्यति ॥ पुत्रार्थीचधनार्थीचधर्मार्थीमोक्षकामुकः ॥ ७३ ॥ वांछाचिंतामणिस्तोत्रंपठित्वात्यंतमाप्नुयात् ॥ इत्युक्त्वाभास्करोदेवोवि
ररामदिविस्थितः ॥ ७४॥ तेद्विजाःसाध्वितिप्रोचुर्गोकर्णंहृष्टमानसाः॥ ततःसमाजेविप्राणांतुंगभद्रातटेशुभे ॥७५॥ कौतुकंसुमहद्द्रष्टुंतत्रागान्नागरीप्रजा ॥
गोकर्णोज्ञाततत्वार्थोवक्ताध्यासनमास्थितः ॥७६॥ नारायणादिकान्नत्वासप्ताहंसमवर्त्तयन् ॥ श्रीहरेस्तुवचःशास्त्रंतीर्थंपादाब्जसंभवम् ॥७७॥ यदिसत्यं
तदाप्नोतुधुंधुलीतनयोगतिम् ॥ इतिसंकल्प्यमनसाश्रीमद्भागवताभिधम् ॥ ७८ ॥ जन्माद्यस्ययतश्चेतिधीमह्यंतमुपावदत्॥ तत्रप्रेतःसमागत्यस्थानंपश्य
न्नितस्ततः॥७९॥सप्तग्रंथियुतंवंशंप्रविष्टोवातरूपधृक्॥शृण्वत्सुवैष्णवाग्र्येषुब्राह्मणेष्वथनारद॥८०॥शुश्रावधुंधुलीपुत्रोग्रंथिछिद्रस्थितोन्वहम्॥यदाकथा
विरामोभूत्प्रथमेहनिनारद॥८१॥तदैकाकीचकग्रंथिःपुस्फोटात्यद्भुतंह्यभूत्॥द्वितीयादिष्वहःस्वेवमेकैकग्रंथिभेदनम्॥८२॥ बभूवसप्तमेभिन्नेससद्यःप्रेततां
जहौ ॥ दिव्यरूपधरोभूत्वातुलसीदाममंडितः ॥ ८३ ॥ पीतवासाघनश्यामःप्रबभौभूषणान्वितः॥ गोकर्णंभ्रातरंनत्वाप्रोवाचाखिलतत्वदृक्॥८४॥त्वयाहं
मोचितोबंधोकृपयाप्रेतकश्मलात् ॥ धन्याभागवतीवार्ताप्रेतत्वोन्मूलिनीश्रुता ॥ ८५ ॥ सप्ताहोपितथाधन्योविष्णुलोकगतिप्रदः ॥ यत्प्रभावाद्विमुक्तोहं
प्रेतभावाद्भृशातुरः ॥ ८६ ॥ आर्द्रंशुष्कंलघुस्थूलंवाङ्मनःकर्मभिःकृतम् ॥ पातकंभस्मसात्कुर्यात्सप्ताहोग्निरिवेंधनम् ॥ ८७ ॥ अस्मिन्वैभारतेवर्षेदेवा
नामप्यभीप्सिते ॥ शृण्वतांभगवच्छास्त्रंगतिरत्युत्तमाभवेत् ॥ ८८ ॥ स्नाय्वस्थिमज्जामांसासृक्संघातंदेहमुच्यते ॥ शुचिभागवतास्वादादशुचित्वन्य
थामतम् ॥ ८९ ॥ कर्मकश्मलसंदुष्टोदेहोनरकभाजनम् ॥ अतोदोषनिवृत्यर्थमेतदेवाहिसाधनम् ॥ ९० ॥ बुद्बुदाइवतोयेषुमशकाइवजंतुषु ॥ जायंते
मरणायैवभगवच्छास्त्रवर्जिताः ॥९१॥ भिद्यतेहृदयग्रंथिश्छिद्यंतेसर्वसंशयाः ॥ क्षियंतेचास्यकर्माणिश्रुतेभागवतेद्विजाः ॥९२॥एवंब्रुवतिवैतस्मिन्विमान

वरमागतम् ॥ वैकुंठात्तदधिष्ठायगतोसौविष्णुमंदिरम् ॥ ९३ ॥ विष्णुलोकंगतेतस्मिन्सर्वेविस्मितमानसाः ॥ बभूवुश्चापिपप्रच्छुर्गोकर्णंतेद्विजोत्त
माः॥ ९४ ॥ ॥ द्विजाऊचुः ॥ ॥ श्रुतंभागवतंसर्वैरस्माभिरिहसंगतैः ॥ किंकारणंमहाभागत्वद्भ्रातैकोगतोहरिम् ॥ ९५ ॥ ॥ गोकर्णउवाच ॥
॥ श्रूयतामभिधास्यामिकारणंभातृसद्गतौ ॥ यच्छ्रुत्वायूयमेवापिगोलोकंचगमिष्यथ ॥ ९६ ॥ सप्ताहश्रवणंकार्यमुपवासपरायणैः ॥ [1]कृष्णैकतानमतिभि
र्गोलोकगतिदायकम् ॥ ९७ ॥ पुनःशृणुध्वंसप्ताहंश्रीमद्भागवतंद्विजाः ॥ एकाग्रचित्ताःसततंकृष्णप्रेमामृतप्रदम् ॥ ९८ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यगोकर्णस्य
द्विजोत्तमाः ॥ पुनःश्रोतुंभागवतंसप्ताहंसमुपावसन् ॥ ९९ ॥ कृष्णैकतानमतयोनियमेनचनारद ॥ पुनस्तेशुश्रुवुःसर्वेश्रीमद्भागवतंद्विजाः ॥ १०० ॥
कथावसानेभगवान्कृष्णःकमललोचनः ॥ आविरासीन्मुनिश्रेष्ठशंखचक्रगदाब्जधृक् ॥ १०१ ॥ किरीटकुंडलधरोवनमालीविभूषितः ॥ पीतवासाघन
श्यामःकटकांगदभूषितः ॥ १०२ ॥ तंदृष्ट्वातेद्विजाःसर्वेविष्वक्सेनादिभिर्युतम् ॥ पार्षदप्रवरैर्हृष्टाःप्रणेमुर्भुविसंगताः ॥ १०३ ॥ जयशब्दोनमःशब्दस्त
दासीत्सर्वतोमुने ॥ अथशंखध्वनिंचक्रेहरिःसंहर्षयन्द्विजान् ॥ १०४ ॥ तदानेकेविमानास्तुवैकुंठात्समुपागताः ॥ द्विजानांपश्यतांतत्रपार्षदप्रवरैर्यु
ताः ॥ १०५ ॥ गोकर्णंतुसमालिंग्यददौसारूप्यमात्मनः ॥ श्रोतॄनन्यान्घनश्यामान्पीतकौशेयवाससः ॥ १०६ ॥ किरीटिनःकुंडलिनोहारिणोवनमा
लिनः ॥ चकारतत्क्षणात्तत्रमहदाश्चर्यमप्यभूत् ॥ १०७ ॥ तस्मिन्ग्रामेस्थितायेतुआचांडालजनामुने ॥ समारुह्यविमानांस्तान्ययुःकृष्णाज्ञयादिव
म् ॥ १०८ ॥ गोकर्णसहितःकृष्णोगोपगोपीजनप्रियः ॥ गोलोकंसमनुप्राप्तःसर्वलोकोपरिस्थितम् ॥ यत्रवृंदावनंरम्यंशतशृंगसमावृतम् ॥ १०९ ॥ तद्बाह्ये
परितोवृतंविजययाह्यत्यद्भुतंराजतेरण्यंयत्रतुमंडपानिसुबहून्यच्छोदवाप्योह्रदाः ॥ गावःकामदुघाःसुरद्रुमततिच्छायाश्रितागोपकैःक्रीडातत्परमानसैः
परिवृतोनंदात्मजःक्रीडति ॥ ११० ॥ मध्येत्वस्यसुकाननस्यरचितोवृंदावनेशेच्छयारम्यंरत्नसमूहभर्मखचितंप्राकारमुद्भासयन् ॥ न्यग्रोधःसुमहांस्ततः
प्रतिदिशंगोपीजनाध्यासितंवत्सालंकृतमद्भुताकृतिमहच्छ्रीगोकुलंराजते॥ १११ ॥ तन्मध्येभवनंहरेरधिकृतंप्रोद्भासतेभास्वरंयस्मिन्नंदगृहेश्वरीसमुदितास्ते
राधयाराधिताः ॥ यद्भाग्यंमहदप्युमापतिमुखैर्श्चित्यंसदाभ्यंतरैस्तत्सूनोर्मधुराकृतेरधिचकास्त्यंडौघभास्यांशुभिः ॥ ११२ ॥ वातांबुपर्णाशनदेहशोषणै
स्तपोभिरुग्रैर्जपयज्ञकर्मभिः ॥ असाध्यमप्यायसधेनुसंभवोलोकंनगाहाख्यमखप्रवर्त्तनात् ॥ ११३ ॥ इतिहासमिमंपुण्यंयःपठेच्छृणुयादपि ॥ सोपिगो
लोकमभ्येतिकिंश्रीभागवतंपुनः ॥ ११४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेभागवतमाहात्म्येसप्तनवत्यधिकशततमोऽ

---

[1] कृष्णैकनाममतिभिरिति वा पाठः ।

ध्यायः ॥ १९७ ॥ ॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥ अथतेसंप्रवक्ष्यामःसप्ताहश्रवणेविधिम् ॥ येनभागवतंसिद्ध्येत्पुंसांकृष्णार्पितात्मनाम् ॥ १ ॥ दैवज्ञंशास्त्र
कुशलंसमाहूयधनांशुकैः ॥ समभ्यर्च्यमुहूर्तंतुप्राक्पृच्छेद्भक्तिमान्नरः ॥ २ ॥ सवदेद्यंमुहूर्तंतुतत्रारंभःप्रशस्यते ॥ नभोनभस्येषोर्जाश्चसहःशुचि
समन्विताः ॥ ३ ॥ मासाःश्रेष्ठाःकथारंभेपूर्णाचापितिथिःशुभा ॥ भौमार्कवर्जितावाराभानिध्रुवमृदूनिच ॥ ४ ॥ शुभेयोगेशुभेलग्नेप्रारंभःश
स्यतेसदा ॥ नित्यायांचकथायांतुपुराणानांमुनीश्वर ॥ ५ ॥ द्वादशींवर्जयेत्प्राज्ञःसूतसूतकसंभवात् ॥ श्रीमद्भागवतस्यापिसप्ताहेनैवकेपिच ॥६॥
ननिषेधोस्तिदेवर्षेप्राहुरेवंपुराविदः ॥ श्रीभागवतसप्ताहोमहायज्ञःस्मृतोबुधैः ॥७॥ अतोनिमंत्रणंकार्यंवैष्णवानांसमंततः ॥ सतांसमाजोभवितासप्ताहं
वैष्णवोत्तमाः ॥ ८ ॥ आगंतव्यमतश्चात्रवैष्णवैःश्रवणार्थिभिः ॥ समागतानांतेषांतुनिवासंपरिकल्पयेत् ॥ ९ ॥ तीर्थेवापिवनेवापिग्रामेवापिप्र
यत्नतः ॥ संशोधितायांभूम्यांतुमंडपंपरिकल्पयेत् ॥ १० ॥ कदलीस्तंभसंयुक्तंचतुर्दिक्षुध्वजान्वितम् ॥ उच्चमासनमप्युक्तंवक्तुस्तस्याग्रतोमुने ॥
॥ ११ ॥ आपार्श्वद्वयमुक्तानिश्रोतृणामासनानिच ॥ उदङ्मुखोभवेद्वक्तासमाजेस्मिन्विदांवरः ॥ १२ ॥ वेदशास्त्रार्थतत्वज्ञोवैष्णवोब्राह्मणोत्तमः ॥
दृष्टांतकुशलोधीरोवक्ताकार्योतिनिस्पृहः ॥ १३ ॥ सर्वसंदेहहर्त्तापिकार्योवक्तानचैवहि ॥ वक्तुःपार्श्वेसहायार्थंस्थाप्योन्यःपंडितःसुधीः ॥ १४ ॥
श्रोतृणांसंशयच्छेत्ताज्ञानांबोधविधायकः ॥ कथाविघ्नविघातार्थंगणेशंप्राक्प्रपूजयेत् ॥ १५ ॥ ततोदुर्गांहरंविष्णुंब्रह्माणंभास्करंद्विजान् ॥ संपूज्यवि
धिवद्भक्त्यातर्पयेद्देवताःपितृन् ॥ १६ ॥ मुख्यःश्रोताततःपश्चात्पूजयेत्पुस्तकेहरिम् ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यद्रव्यवस्त्रफलानिच ॥ १७ ॥ धृत्वां
जलौपुस्तकस्थंहरिंसंप्रार्थयेन्मुने ॥ त्वंभागवतलोकेस्मिन्स्वयंकृष्णोव्यवस्थितः ॥ १८ ॥ समाश्रितोमयानाथमुक्त्यर्थंभवसागरे ॥ मनोरथोम
दीयोयंसर्वथासफलस्त्वया ॥ १९ ॥ निर्विघ्नेनप्रकर्तव्योदासोहंतवकेशव ॥ इत्युच्चार्यमुनेद्रव्यंपुस्तकाग्रेसमर्प्यतु ॥ २० ॥ वक्तारंप्रार्थयेच्चा
पिनमस्कुर्वन्कृतांजलिः ॥ शुकरूपद्विजश्रेष्ठसर्वशास्त्रविशारद ॥ २१ ॥ श्रीभागवतव्याख्यानादज्ञानंमेविनाशय ॥ इतिसंप्रार्थ्यवक्तारंवरयेत्पं
चवाडवान् ॥ २२ ॥ द्वादशाक्षरमंत्रस्यजपार्थंमुनिसत्तम ॥ गीतवाद्यविधिज्ञांश्चसंपूज्यार्थांशुकादिभिः ॥ २३ ॥ स्थापयेत्कीर्तनार्थंतुकथांतेवि
धिवन्मुने ॥ यस्तुजायाधनागारपुत्रचिंतांव्युदस्यच ॥२४॥ शृणुयादेकचित्तस्तुससमग्रंफलंलभेत् ॥ सूर्योदयंसमारभ्यसार्द्धत्रिप्रहरांतकम् ॥२५॥
पठित्वार्थःप्रकर्त्तव्योवाक्यमध्यायमेववा ॥ मध्याह्नेघटिकायुग्मंविरमेदपिनारद ॥ २६ ॥ कथावसानेकर्त्तव्यंकीर्तनंकेशवस्यच ॥ उपवा
सःप्रकर्त्तव्यःश्रोतृभिस्तत्फलेप्सुभिः ॥ २७ ॥ तदशक्तोहविष्यान्नंसकृत्स्वल्पंसमाहरेत् ॥ जलेनापिफलेनापिदुग्धेनचघृतेनवा ॥ २८ ॥

केवलेनैवकर्त्तव्यंनिर्विघ्नंधारणंतनोः ॥ सप्ताहव्रतिनांपुंसांनियमान्शृणुनारद ॥ २९ ॥ विष्णुदीक्षाविहीनानांनाधिकारोत्रकीर्तितः ॥ ब्रह्मचर्यमधः
सुप्तिःपत्रावल्यांचभोजनम् ॥३०॥ समाचरेन्नित्यमेवसप्ताहेमुनिसत्तम ॥ द्विदलंमधुतैलंचपरान्नंचेक्षुजंरसम् ॥ ३१ ॥ भावदुष्टंक्रियादुष्टंजह्यात्पर्युषितं
व्रती ॥ पलांडुंलशुनंहिंगुंमूलकंगृंजनंतथा ॥३२॥ नालिकांचैवकूष्मांडंनरोनाद्यात्कथाव्रती ॥ कामंक्रोधंमदंलोभंदंभंमात्सर्यमेवच ॥ ३३ ॥ मोहंद्वेषंतथा
हिंसांनैवकुर्यात्कथाव्रती ॥ ३४ ॥ वेदवैष्णवविप्राणांगुरुगोव्रतिनांतथा ॥ स्त्रीराजमहतांचापिनिंदांजह्यात्कथाव्रती ॥ ३५ ॥ सत्यंशौचंदयामौनमार्जवं
विनयंतथा ॥ मनःप्रसन्नतांचापिबुधःकुर्यात्कथाव्रती ॥ ३६ ॥ श्रीकामस्तनयार्थीचजयकामश्चमोक्षधीः ॥ शृणुयाद्वैभागवतंनिष्कामःश्रीहरिंलभेत् ॥
॥ ३७ ॥ सप्तमेदिवसेकुर्याल्लंघनंतत्समाप्तिके ॥ वक्तुश्चपूजाकर्त्तव्यागोभूस्वर्णांबरादिभिः ॥ ३८ ॥ प्रसादतुलसींमालांश्रोतृभ्यःप्रतिदापयेत् ॥ उत्सवश्च
तथाकार्योंगीतवाद्यविशारदैः ॥ ३९ ॥ गीतार्थंशृणुयाच्चापिपरेहनिविचक्षणः ॥ प्रतिश्लोकंचजुहुयाद्गायत्र्यावायथाविधि ॥ ४० ॥ पायसंमधुसर्पिश्चति
लांस्तंडुलकान्यवान् ॥ शर्करांचप्रियालंचद्राक्षांवातामखर्जुरौ ॥४१ ॥ अंभोजानिचकर्पूरंचंदनागुरुणीपुरम् ॥ लवंगंबिल्वपत्राणिसहस्रंचपृथक्पृथक् ॥
॥ ४२ ॥ विघ्नस्यचविघातार्थंन्यूनाधिक्यनिवृत्तये ॥ आत्मनःपूततार्थंचपठेन्नामसहस्रकम्॥ ४३ ॥ द्वादशाष्टादशाथापिश्रद्धयाह्यधिकांस्तथा ॥ पाय
सेनाशयेद्विप्रान्स्वर्णंधेनुश्चदक्षिणा ॥ ४४ ॥ व्रतसिद्ध्यर्थमप्यत्रप्रौष्ठपद्यामथापिवा ॥ स्वर्णसिंहंविनिर्मायतस्यपृष्ठेनिधायच ॥ ४५ ॥ श्रीमद्भागवतंव
क्रेलेखयित्वासमर्पयेत् ॥ एवंकृतेविधानेतुसर्वपापनिवारणम् ॥ ४६ ॥ भवेच्छ्रोतुःसुफलदंश्रीमद्भागवतंश्रुतम् ॥ धर्मकामार्थमोक्ष.णांसाधनंभक्तिदा
यकम् ॥ ४७ ॥ नकार्यंविद्यतेलोकेयदनेननसिध्यति ॥ ततोभागवतंलोकेपुराणेभ्योधिकंमतम् ॥ ४८ ॥ दोषाष्टादशनिर्मुक्तोवाचकःपरिकीर्तितः ॥
द्वात्रिंशदपराधैर्हिमुक्तोश्रोतामतोबुधैः ॥ ४९ ॥ श्रीमद्भागवतंनामपुराणंकामदंनृणाम् ॥ तथापिश्रवणंचास्यनिष्कामस्यैवभक्तिदम् ॥ ५० ॥ श्रीमद्भाग
वताभिधःसुरतरुस्तारांकुरःसज्जनिःस्कंधैर्द्वादशभिस्ततःप्रविलसद्भक्त्यालवालोदयः ॥ द्वात्रिंशत्रिशतंचयस्यविलसच्छाखाःसहस्राण्यलंपर्णान्यष्टदशे
ष्टदोतिसुलभोवर्वर्तिसर्वोपरि ॥ ५१ ॥ इतितेकथितंसर्वंकृतंचापितवेप्सितम् ॥ ज्ञानवैराग्यभक्तीनांतारुण्यंलोकमोक्षदम् ॥ ५२ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
इत्युक्तातेकुमारास्तुकृष्णांघ्रिसुधयाप्लुताः ॥ विरेमुर्भगवद्भक्तादीनोद्धरणतत्पराः ॥५३॥ तद्वाक्यंतुसमाकर्ण्यनारदोभगवत्प्रियः ॥ प्रेमगद्गदयावाचाता
नुवाचकृतांजलिः ॥ ५४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मिभवद्भिःकरुणापरैः ॥ यद्भागवतसप्ताहान्निकटेदर्शितोहरिः ॥ ५५ ॥ एवंब्रु
वतिवैतस्मिन्नारदेवैष्णवोत्तमे ॥ पर्यटंस्तंसमायातस्तत्रयोगेश्वरःशुकः ॥ ५६ ॥ द्विरष्टवर्षाकृतिरंबुजाक्षोव्यासात्मजोज्ञानपयोधिचंद्रः ॥ कथावसाने

निजलाभतुष्टोहृदानिशंभागवतंपठंश्च ॥५७॥दृष्ट्वासदस्यास्तमथोरुतेजसंसद्यःसमुत्थायवरासनंददुः॥सचोपविष्टःसुखमासनेयदातदाविरासीद्धरिरब्जलो
चनः ॥५८॥ भवोभवान्याकमलासनःसुतैस्तत्रागतःकीर्तनदर्शनायच ॥ सुरेशमुख्यास्त्रिदशाविमानकैःसमागतास्तैरभवद्द्रुतंनभः ॥५९॥ प्रह्लादस्ताल
धारीतरलगतितयाह्युद्धवःकांस्यधारीवीणाधारीसुरर्षिःस्वरकुशलतयारागकर्तार्जुनोभूत् ॥ इंद्रोमार्दंगिकोभूज्जयजयसुवचःप्रावदंस्तेकुमाराःसद्भाव
स्यप्रवक्तानिरतिशयगुणोव्यासपुत्रोबभूव ॥ ६० ॥ ननर्त्तमध्येत्रिकमेवतत्रज्ञानादिकानांनवरूपयुक्तम् ॥ अलौकिकंकीर्त्तनकंसमीक्ष्यप्रसन्नचेताहरि
रित्युवाच ॥ ६१ ॥ मत्तोवरंभागवतावृणीध्वंप्रीतात्कथाकीर्तनतोभृशंवः ॥ श्रुत्वाथतद्वाक्यमतिप्रसन्नाःप्रेमार्द्रचित्ताहरिमूचिरेते ॥ ६२ ॥ ॥ कुमारा
ऊचुः ॥ ॥ सप्ताहयज्ञेनवितायतेनसद्यःप्रसन्नोभवितामुरारे ॥ कलौयुगेघोरतरेनराणांस्वल्पायुषांविघ्नशताकुलानाम् ॥ ६३ ॥ एवंवरंविश्वविधा
नपालनप्रणाशहेतोर्भवतोखिलात्मनः ॥ वृणीमहेन्योनमनोरथोविभोभवत्पदांभोजनिषेविणांहिनः ॥ ६४ ॥ एवमस्त्वितिचैवोक्त्वातत्रैवांतर्दधेहरिः ॥
नारदःसुप्रसन्नात्माकुमारानभ्यवादयत् ॥ ६५ ॥ ततस्तेसनकाद्याश्चभृग्वाद्याश्चशुकादयः ॥ प्रययुःस्वाश्रमान्हृष्टाःपीत्वातच्चकथामृतम् ॥ ६६ ॥ भ
क्तिःसुताभ्यांसहितानारदेनप्रवर्तिता॥भूमंडलेसमस्तेस्मिंस्तदाप्रभृतिशौनक॥६७॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ आख्यानंमहदाकर्ण्यप्रीतात्माशौनकःप्रिये ॥
पर्यपृच्छत्पुनःसूतंसर्वसंदेहभंजनम् ॥ ६८ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ शुकेनोक्तंकदाराज्ञेगोकर्णेनकदापुनः ॥ सुरर्षयेकदाब्राह्मैरेतदाख्याहिमानद॥६९॥
॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णनिर्गमात्रिंशद्वर्षावधिगतेकलौ ॥ भाद्रशुक्लनवम्यांवैकथारंभंशुकोकरोत् ॥ ७० ॥ परीक्षिच्छ्रवणांतेतुगतेवर्षशतद्व
ये ॥ शुचिशुक्लनवम्यांतुगोकर्णोकथयत्कथाम् ॥ ७१ ॥ कलौसहस्रमब्दानांमधुनाप्रगतंद्विज ॥ परीक्षितोजन्मकालात्समाप्तिंनीयतांमखः ॥ ७२ ॥
॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यशौनकोमुनिसत्तमः ॥ पूर्णंचकारतंयज्ञंसहस्रपरिवत्सरम् ॥ ७३ ॥ ब्राह्मंपाद्मंवैष्णवंचकौर्म्यंमात्स्यं
चवामनम् ॥ वाराहंब्रह्मवैवर्त्तंनारदीयंभविष्यकम् ॥ ७४ ॥ आग्नेयमर्द्धंवैसूताच्छुश्रुवुर्लोमहर्षणात् ॥ एतानितुपुराणानिद्वापरांतेश्रुतानिहि ॥ ७५ ॥ शौ
नकाद्यैर्मुनिवरैर्यज्ञारंभात्पुरैवहि ॥ यदातुतीर्थयात्रायांबलदेवःसमागतः ॥ ७६ ॥ नैमिषंमिश्रिकंनामसमाहूतोमुनीश्वरैः ॥ तत्रसूतंसमासीनंदृष्ट्वात्व
ध्यासनोपरि ॥ ७७ ॥ चुक्षुभेभगवान्रामःपर्वणीवमहोदधिः ॥ आषाढशुक्लद्वादश्यांपारणाहनिपार्वति ॥ ७८ ॥ पूर्वार्द्धयामवेलायांभावित्वात्कृष्णमा
यया ॥ मुग्धोदर्भकरोरामःप्राहरल्लोमहर्षणम् ॥ ७९ ॥ ततोमुनिगणाःसर्वेहाहाकारपरायणाः ॥ बभूवुर्नगजेत्यर्थंशोकदुःखाकुलांतराः ॥ ८० ॥ ऊचुश्च
रामंलोकेशंविनयेनक्षमापराः ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ रामराममहाबाहोभवतालोककारिणा ॥ ८१ ॥ अजानतेवाचरिताहिंसाब्रह्मवधाधिका ॥

व्यासशिष्योह्ययंसाक्षात्पुराणर्षिर्महातपाः॥८२॥ अस्मैह्यध्यासनंदत्तमस्माभिर्यज्ञकर्मणि॥ अष्टादशपुराणानांवाचकायकृतक्षणैः ॥८३॥ कथायांजगदी
शस्यदीर्घमायुश्चमानद ॥ तद्भवांल्लोकरक्षार्थंधर्मसेतुप्रवर्तकः ॥ ८४ ॥ आविर्भूतोजगन्नाथोनिग्रहानुग्रहक्षमः ॥ इत्युक्त्वामुनयस्तेतुबलदेवाग्रतः
प्रिये ॥ ८५ ॥ तूष्णींबभूवुःसहसास्मरंतोनियतेर्बलम् ॥ ततःप्रोवाचभगवान्रामःशत्रुनिषूदनः ॥ ८६ ॥ विप्रान्संप्रीणयंस्तांस्तुलोकवेदपथानुगः ॥
॥ ॥श्रीरामउवाच ॥ ॥ विप्राःशृणुतभद्रंवःकोपंत्यक्त्वासुदूरतः ॥ ८७ ॥ यदहंवेद्मिभवतामभीष्टंकार्यसिद्धिदम् ॥ अस्यपुत्रोमहाज्ञानीभविष्य
तिवरान्मम ॥ ८८ ॥ भवतामीप्सितंसर्वंशास्त्रंवैकथयिष्यति ॥ यदर्थमहमाहूतस्तच्चकार्य्यंसमुच्यताम् ॥ ८९ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वा
वचस्तेतुरामस्यसुमहात्मनः ॥ बल्वलस्यवधार्थायप्रेरयामासुरीश्वरम् ॥ ९० ॥ ततःसबल्वलंहत्वाप्रसाद्यमुनिपुंगवान् ॥ प्रणिपत्याभ्यनुज्ञातस्तीर्थ
यात्रामुपागमत् ॥९१॥ तीर्थयात्रांगतेरामेशौनकाद्यामुनीश्वराः ॥ लौमहर्षणिमाहूयसत्कृत्यनगनंदिनि ॥ ९२ ॥ तत्पदेस्थापयामासुःशेषंसंकीर्तनाय
वै ॥ आग्नेयोत्तरमाहात्म्यंश्रीमद्भागवतांतकम् ॥९३॥ पुराणसप्तकंसार्द्धंशुश्रुवुर्हृष्टमानसाः ॥दशसप्तपुराणानिकृत्वासत्यवतीसुतः ॥९४ ॥ नाप्तवान्मनस
स्तोषंभारतेनापिभामिनि॥ज्ञात्वास्यहृदयंखिन्नंनारदोदेवदर्शनः॥९५॥समाजगामभगवान्व्यासस्याश्रममुत्तमम्॥तंदृष्ट्वावासवीसूनुःसत्कृत्यासनपूर्वकम्
॥९६॥नारदंपूजयामासविधिदृष्टेनकर्मणा॥अथतंनारदःप्राहकिंभवान्क्लिष्टमानसः॥९७॥ध्यायतेतत्समाचक्ष्वसर्वंसंदेहकारणम्॥इतिपृष्टःसमुनिनापराशर
सुतोब्रवीत् ॥९८॥ ब्रह्मन्किंकारणंचेतोमोहेजानेनतत्त्वहम् ॥ भवान्विज्ञानकुशलोज्ञात्वातत्प्रब्रवीतुमे ॥९९॥ एवंविज्ञापितस्तेननारदोध्यात्मकोविदः ॥
उवाचपरमंतत्त्वंयदुक्तंविधिनात्मने ॥१०० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुपाराशरेमत्तःकारणंयेनवैतव ॥ असंपन्नंमनोभातिशास्त्रयोनेरपिप्रभोः ॥१०१॥
त्वयावतीर्यलोकेस्मिन्वेदाव्यस्ताविभागशः ॥ कृतानिचपुराणानिसेतिहासानिचानघ ॥ १०२ ॥ यत्रसर्वस्त्रयीधर्मोवर्णाश्रमनिवासिनाम् ॥ निर्दिष्टोवी
क्ष्यकालेननृणामल्पायुषांकलौ ॥ १०३ ॥ यत्राधिकारःसर्वेषांदृश्यतेश्रवणादिषु ॥ स्त्रीशूद्रद्विजबंधूनां[1]साधूनांसाधुसंगमः ॥ १०४ ॥ धर्मादयोयथाश
श्वद्वर्णितास्तेषुवैत्वया ॥ प्राधान्येनतथानैववर्णितोमहिमाहरेः ॥ सर्वधर्मक्रियाशून्येकलौदोषनिधौमुने ॥ १०५ ॥ नगतिःपापकर्तॄणांविनाकृष्णकथा
मृतम् ॥ एषएवगुणोह्यस्मिन्घोरेकलियुगेनराः ॥ १०६ ॥ यत्कृष्णकीर्तनेनैवमुच्यंतेकर्मबंधनात् ॥ यज्ञोदानंतपःकर्मज्ञानंध्यानंकृतादिषु ॥ १०७ ॥
सिद्धिदंचतथाब्रह्मन्नामकीर्त्तनकंकलौ ॥ अतोवैकलिजातानामुद्धारार्थंनृणांभवान् ॥ १०८ ॥ श्रीमद्भागवतंनामपुराणंवर्णयत्वलम् ॥ येनप्रवर्तितेनांग

---

[1] साधुसंगमशालिनामितिपाठः ।

भवतोमानसंध्रुवम् ॥ १०९ ॥ तोषमेष्यतिलोकाश्चप्राप्स्यंतिकृतकृत्यताम् ॥ ११० ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एवमादिश्यसमुनिर्व्यासायामिततेजसे ॥
ययौयादृच्छिकःशश्वद्गायन्हरिगुणान्प्रिये ॥ १११ ॥ नारदेतुगतेपश्चाद्व्यासःसर्वार्थदर्शनः ॥ चकारसंहितामेतांश्रीमद्भागवतींपराम् ॥ ११२ ॥ पैलादींश्च
तुरोवेदानध्याप्यविधिपूर्वकम् ॥ पुराणसंहिताःसर्वाःसूतायप्रत्यपादयत् ॥ ११३ ॥ श्रीमद्भागवतंनामपुराणंब्रह्मसंमितम् ॥ शुकमध्यापयामासविरतं
लोकवेदतः ॥ ११४ ॥ सासंहिताभागवतीलोमहर्षणसूनुना ॥ श्रुताकथयतोराज्ञेऔत्तरेयायवैशुकात् ॥ ११५ ॥ शौनकादिऋषिभ्यस्तुतेनप्रोक्ताय
थार्थतः ॥ वरीवर्त्तिपुराणानामुपरीयंनगात्मजे ॥ ११६ ॥ अस्यांसंलग्नचित्तानांनृणामन्यत्रनोरतिः ॥ जायतेमानसेकृष्णोनंदसूनुश्चकास्तिच ॥ ११७॥
यत्तुपृष्टंत्वयाभद्रेलोकनिस्तारहेतवे ॥ श्रीभागवतमाहात्म्यंमह्यंसंकीर्त्तयेतिह ॥ ११८ ॥ तत्सर्वंचमयातुभ्यंनिर्दिष्टंगणपांबिके ॥ नानेतिहाससहितंभक्ति
मुक्तिप्रदायकम् ॥ ११९ ॥ यःशृणोतिनरोभक्त्यामाहात्म्यंपठतेपिच ॥ अनुमोदनेनवासोपिलभतेपरमांगतिम्॥ १२० ॥ द्विजोधीत्याप्नुयाद्वेदान्क्षत्रि
यस्तुलभेज्जयम् ॥ धनंवैश्यस्तथाशूद्रःश्रुत्वैवलभतेगतिम् ॥ १२१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहे
श्वरसंवादेश्रीमद्भागवतमाहाम्येअष्टनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९८ ॥ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ कालिंद्याश्चैवमाहात्म्यंवदसूतस
विस्तरम् ॥ यस्मैप्रकाशितंयेनतदाख्यानसमन्वितम् ॥ १ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एकदापांडुतनयःशुश्रूषुःसौभरेःशुभम् ॥ ज्ञानंतत्स्थानमभ्ये
त्यनत्वातमितिपृष्टवान् ॥ २ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्मार्तंडतनयातीरतीर्थेषुयच्छुभम् ॥ तीर्थंतद्वदवैकुंठजन्मभूमिपरात्परम् ॥ ३ ॥
॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ एकदातुमुनिश्रेष्ठौदिविनारदपर्वतौ ॥ गच्छंतौखांडवंपश्यन्पश्यतःसुमनोहरम् ॥ ४ ॥ तत्रावतीर्णौनभस
उपविष्टौतटेशुभे ॥ कालिंद्याःक्षणविश्रांतौस्नातुंविविशतुर्जले ॥ ५ ॥ शिबिरौशीनरोराजामृगयांतौचरन्वने ॥ दृष्ट्वातन्निर्गमापेक्षीनिषसादसरित्तटे॥
॥ ६ ॥ तौमुनीविधिवत्स्नात्वापरिधायांबराणिच ॥ वंदितौशिरसाराज्ञातेनोपाविशतांतटे ॥ ७ ॥ तत्रालोक्यसुवर्णस्यशिबिर्यूपान्सहस्रशः ॥
नारदंगर्वरहितःपर्वतंचजगादसः ॥ ८ ॥ ॥ शिबिरुवाच ॥ ॥ कथ्यतांमुनिशार्दूलौकस्येमायागयष्टयः ॥ केनात्रविहितोयज्ञःसुरेणाथन
रेणवा ॥ ९ ॥ मुक्त्वाकाश्यादितीर्थानियज्ञैरिज्येत्रकःपुमान् ॥ कोविशेषोत्रतीर्थेभ्यस्तेभ्योविज्ञानसन्निधिः ॥ १० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पुराहिरण्य
कशिपुर्जित्वाशक्रादिदेवताः ॥ त्रैलोक्यराज्यमासाद्यसोखर्वगर्वमाददे ॥ ११ ॥ प्रह्लादस्तस्यतनयोनारायणपरायणः ॥ तस्मैसोद्रुह्यताभीक्ष्णंपा
पात्मानष्टमंगलः ॥ १२ ॥ तद्रोहाद्विष्णुनासद्योनृसिंहतनुधारिणा ॥ हत्वादैत्यपतिंस्वर्गराज्यंस्वःपतयेर्पितम् ॥ १३ ॥ स्वपदंप्राप्यदेवेशोबृहस्पतिम

थावदत् ॥ मूर्ध्नाभिवंद्यतत्पादौनारायणगुणान्स्मरन् ॥ १४ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ गुरोनृसिंहरूपेणहरिणालोकधारिणा ॥ दत्तंमेदेवताराज्यंयष्टुमि
च्छामितंमखैः ॥ १५ ॥ स्थानंपवित्रंकथयब्राह्मणांश्चैवमेगुरो ॥ नविधेयोविलंबोत्रत्वयानोहितकारिणा ॥ १६ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ अस्ति
तेखांडववनंरम्यंपरमपावनम् ॥ केतक्यशोकबकुलमधुमत्तमधुव्रतम् ॥ १७ ॥ तत्रास्तियमुनापुण्याधन्यात्रैलोक्यपावनी ॥ ददातिस्मरणेस्वर्गंमर
णेब्रह्मणःपदम् ॥ १८ ॥ तत्तीरेयजदेवेशकेशवंबहुभिर्मखैः ॥ यदीच्छसिस्वकीयानांकल्याणंत्वंनिरंतरम् ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गुरोर्वचन
माकर्ण्यतूर्णमारुह्यवाहनम् ॥ शिवप्रदमिमंशक्रःस्वकीयवनमागमत् ॥ २० ॥ गुरुणासहदेवैश्चयज्ञोपकरणैस्तथा ॥ अत्रागत्यविलोक्यैतद्वनंलेभेमुदं
पराम् ॥ २१ ॥ गुरुणानोदितःशक्रोसप्तर्षीन्ब्रह्मणःसुतान् ॥ वसिष्ठादीन्द्विजान्वृत्वायजतिस्मजगत्पतिम् ॥ २२ ॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्ब्रह्मेशाभ्यांसहा
गतः ॥ क्रतौशतक्रतोर्यत्रमहानभवदुत्सवः ॥ २३ ॥ देवत्रयींसतांवीक्ष्यशक्रोवक्रमतिस्तदा ॥ उत्थायासनतस्तूर्णववंदेमुनिभिःसह ॥ २४ ॥ वाहनेभ्योवरुह्या
शुतदंतेषूपविश्यते ॥ आसनेषुसुहैमेषुबभुर्वेदीष्विवाग्नयः ॥ २५ ॥ सितरक्तांगयोःशंभुब्रह्मणोर्हरिराबभौ ॥ नीलच्छविःपीतवासास्ताडित्वानिवशृंगयोः ॥ २६ ॥
शक्रःप्रक्षाल्यतत्पादान्मूर्ध्नातज्जलमादधे ॥ अब्रवीच्चमुदायुक्तोवचनंमधुराक्षरम् ॥ २७ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ विहितोयंमयादेवयज्ञोद्यसफलोभवत् ॥ २८ ॥
यद्वयंदर्शनंप्राप्तादुर्लक्ष्याअपियोगिभिः ॥ एकेनैवत्वयाविष्णोकृतामूर्तिस्त्रयीमयी ॥ २९ ॥ गुणैस्तथापिनानात्वंस्फटिकस्येवतेमृषा ॥ यथादारुषुगूढोग्निर्घ
र्षणेनविनाविभो ॥ ३० ॥ नाविर्भवतिभूतानांहृत्सुभक्त्यातथाभवान् ॥ एकस्यत्वयिभक्तिःस्यात्सर्वभूतोपकारिणी ॥ ३१ ॥ बभूवुःसुखिनोदेवाःप्रह्लाद
कृतयातया ॥ वयंविषयिणोदेवत्वन्मायावृतचेतसः ॥ ३२ ॥ नजानीमःस्वरूपंतेयथावत्पादसेवकाः ॥ भोब्रह्मन्भोमहादेवयुवामपिजगद्गुरू ॥ ३३ ॥ एतस्यै
वगुरुत्वेनयतोनातःपृथक्युवाम् ॥ यत्किंचिदुच्यतेवाचामनसाचविचिंत्यते ॥ अस्यैवमायातत्सर्वंतद्द्वयीदूरवर्त्तिनः ॥ ३४ ॥ प्रपंचजातंयदिदंविलो
क्यतेनसत्यमित्येवविचिंतयेन्नसः ॥ भजंतिविष्णोश्चरणंतरंतितेयदंबुमूर्ध्नाहरधार्यतेत्वया ॥ ३५ ॥ विधेस्यभूयादनुजन्मपादयोरतिर्मदीयाकमलाभयोर्भृशम् ॥
यदीक्षणक्षोभितयातयाजगत्समस्तमेतन्महदादिजायते ॥ ३६ ॥ भवादृशोनास्तिकृपापरोपरोविपक्षपक्षेवितनोषियत्सुखम् ॥ स्वलोकशोकापनयेकृपा
लुतायदुच्यतेतेनृहरेतदज्ञता ॥ ३७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यभिष्टूयदेवेशंकेशवंप्रणतोग्रतः ॥ तस्थौतद्वाक्यशुश्रूषादत्तचित्तोमहीयते ॥ ३८ ॥
एवमाकर्ण्यमुनयस्तुतिंतस्यरमापतेः ॥ कृतामिंद्रेणसदसिसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ ३९ ॥ शतमन्योवर्षशतंयेकुर्वंतिमहत्तपः ॥ नतेषामीदृशी
भक्तिर्यादृशीतवमाधवे ॥ ४० ॥ नयोगःसुलभोष्टांगःख्यातिर्येनाधिगम्यते ॥ समत्वेनचतत्त्यागस्तद्भक्तिःशरणंनृणाम् ॥ ४१ ॥ स्वधर्मार्जितवित्तैर्यद्यथा

विधिविधीयते ॥ कर्मतस्यार्पणंविष्णौभक्तिरेषाशिवप्रदा ॥ ४२ ॥ नानिंदेद्देवतामन्यांविष्णुबुद्ध्याचयोनमेत् ॥ नत्यजेद्वेदवाक्यानिसभक्तोस्य
हरेःप्रियः ॥ ४३ ॥ येशृण्वंतिहरेर्गुणानहरहःकुर्वंतियेकीर्तनंयेचास्यस्मरणंयदोश्चभजनंयेमुंयजंतेतथा ॥ ४४ ॥ येदास्येननमंतिचैनममु
नाकुर्वंतियेमित्रतांयेचस्वंचानिवेदयंतिनहितेवांच्छंतिमुक्त्यादिकम् ॥ ४५ ॥ इंद्रभक्त्यात्वमप्येनमाराधयजगद्गुरुम् ॥ नकामयेकिमप्यास्मत्कृ
तकृत्योभविष्यति ॥ ४६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ मुनिभिरितिशिक्षितेसमस्तसेव्यांत्रिभुवनपारपदप्रदांनिशम्य ॥ हरिरनिशगुरुःकृतांस्वभक्तिं
मधुरमुवाचवचोहरिंसमाजे ॥ ४७ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येइंद्रयागविधिनोनामएकोन
द्विशततमोऽध्यायः ॥ १९९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ नैतच्चित्रंसुराधीशमुनयोज्ञानवत्तराः ॥ मदीयांपदवींभक्तिंगुर्वींकुर्वंतिसत्कृताम्॥१॥
एतेज्ञानोपदेष्टारस्त्रिलोकतलवासिनाम् ॥ प्रवर्तयंत्यमीनष्टंवेदमार्गंयतःसदा ॥ २ ॥ भक्त्याभवानपिस्वर्गभोगासक्तोपिमांयतः ॥ प्रपन्नोसिकिमाश्च
र्यंयतस्तवगुरुर्गुरुः ॥ ३ ॥ यजस्वसुरशार्दूलमखैर्मांवहुदक्षिणैः ॥ निष्कामस्त्वंसमीपस्थंतूर्णंप्राप्स्यसिमत्पदम् ॥ ४ ॥ प्रतियागंप्रयच्छत्वंरत्नप्र
स्थान्यनेकशः ॥ आख्ययास्थानमेतत्तेइंद्रप्रस्थंभविष्यति ॥ ५ ॥ विधेत्वमत्ररचयप्रयागंतीर्थपुंगवम् ॥ सरस्वतींसमानीयगंगांचजनपाविनीम् ॥ ६ ॥
काशींचशिवकांचींचत्वमत्रस्थापयेश्वर ॥ गोकर्णंचसमंगौर्यानिवासंकुरुसर्वदा ॥ ७ ॥ भोभोब्रह्मसुतायूयंज्ञानविज्ञानकोविदाः ॥ निजयोगवलेना
त्रकुरुध्वंतीर्थसप्तकम् ॥ ८ निगमोद्बोधकंतीर्थंत्वंगुरोप्रतिपादय ॥ विनाध्ययनमप्यत्रस्नानाद्बोधोस्तुछंदसाम् ॥ ९ ॥ स्मृतिश्चजायतांपूर्वजन्मनस्तु
परात्मनोः ॥ अहमारोपयाम्यत्रद्वारकांसुमनोहराम् ॥ १० ॥ समुद्रेणसमंयत्रगोमत्यासंगमोभवत् ॥ कोशलांचकरोम्यत्रमध्वरण्यंचवासव ॥११॥
ययोरवतरिष्यामिवपुर्भ्यांरामकृष्णयोः ॥ वदर्याश्रममप्यत्रनरनारायणास्पदम् ॥ १२ ॥ विदधामिसदायत्रवसामिसुरनायक ॥ हरिद्वारंपुष्करंच
तीर्थद्वयमनुत्तमम् ॥ १३ ॥ तदपिस्थापयाम्यत्रतवैवहितकाम्यया ॥ नैमिषेयानितीर्थानियानिकालंजरेगिरौ ॥ १४ ॥ सरस्वतीतटेयानिस्थाप
याम्यहमत्रवै ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवेशिवतरंवाक्यंहरेःश्रुत्वाकृतंचतत् ॥ १५ ॥ दृष्ट्वातदुक्तमपितेचक्रुर्ब्रह्मशिवादयः ॥ सर्वतीर्थमये
मुष्मिन्स्थानेसत्रिदशाधिपः ॥ १६ ॥ स्वर्णयूपैर्बहुमखैरीजेभूयोरमापतिम् ॥ रत्नप्रस्थानिविप्रेभ्यःकृष्णस्यपुरतोददौ ॥ १७ ॥ नारायणःसमस्ता
त्मामममायामितितुष्यतु ॥ इंद्रप्रस्थमिदंतीर्थंततःप्रभृतिकथ्यते ॥ १८ ॥ सर्वतीर्थमयेयत्रमृतोभूयोनजायते ॥ इंद्रदत्तानितेलब्ध्वारत्नप्रस्थानिभू
सुराः ॥ १९ ॥ तस्मैददुरवितथामाशिषंतत्रसंसादि ॥ इंद्रायतवगोविंदोदानेनानेनतुष्यतु ॥ २० ॥ तावकीभक्तिरप्यस्मिन्भूयादव्यभिचारिणी ॥

कर्मभूमाविहविभोपुरायज्ञशतंकृतम् ॥ २१ ॥ तेनपुण्येनलब्धंतेसकामेनसुरास्पदम् ॥ अधुनापूजितोविष्णुर्निःकामेनत्वयामखैः ॥ २२ ॥ स्वप
दाद्विच्युतोभूमौभविष्यतिद्विजाग्रणीः ॥ तत्रापिनिजधर्मेणविष्णुमाराधयन्भवान् ॥ २३ ॥ स्मरिष्यतिनिजंकर्मकृतमत्रमखादिकम् ॥ तत्स्मृतेगृहं
मुत्सृज्यभवान्तीर्थानिपर्यटन् ॥२४॥ जनकेनसमंशक्रतीर्थेस्मिन्संप्रपत्स्यते ॥ चतुर्थाश्रममादायत्यक्षत्यत्रकलेवरम् ॥२५॥ ततोविमानमारुह्यगणानीतं
रविप्रभम्॥भवान्दिव्यांगवान्भूत्वाप्राप्स्यतिश्रीहरेःपदम्॥२६॥नारदउवाच ॥ एवमाकर्ण्यविप्राणामाशिषंत्रिदशाधिपः॥भविष्यपिशुनांचोक्तिंशिवेमुदम
गात्तराम् ॥ २७ ॥ समाप्यविधिवद्यज्ञान्नात्रसौवर्णयष्टिकान् ॥ माधवप्रमुखान्देवान्पूजितान्सव्यसर्जयत् ॥ २८ ॥ ऋत्विजोब्रह्मणःपुत्रानभ्यर्च्यच
धनादिभिः ॥ बृहस्पतिंपुरस्कृत्यययौशक्रस्त्रिविष्टपम् ॥ २९ ॥ तत्रराज्यंविधायेंद्रोहरिभक्तियुतःशिवे ॥ अवातरद्भुविक्षीणपुण्येहास्तिनपत्तने ॥ ३०॥
शिवशर्माद्विजःकश्चिद्वेदवेदांगपारगः ॥ तस्यभार्यागुणवतीनाम्नान्वर्थवतीभृशम् ॥३१॥ तस्यांजातःसुवेलायामिंद्रःश्रीपतिसेवकः ॥ ज्योतिर्विदःसमा
हूतालग्नंदृष्ट्वाबभाषिरे ॥ ३२ ॥ ॥ ज्योतिर्विदऊचुः ॥ ॥ शिवशर्मन्नयंबालःतवभावीहरिप्रियः ॥ उद्धरिष्यतितेवंशंब्रूमःसत्यंनवैमृषा ॥३३॥
त्रयोदशाब्ददेहोयःसांगंवेदचतुष्टयम् ॥ अधीतज्ञानसंपन्नोविवाहंतुकरिष्यति ॥३४॥ पुनरुत्पाद्यसत्पुत्रंवानप्रस्थोभविष्यति ॥ तीर्थेषुपर्यटन्धीरःसंन्या
संधारयिष्यति ॥ ३५ ॥ इंद्रस्यखांडववनेयमुनास्तिसरिद्वरा ॥ तत्तीरेस्तिहरिप्रस्थंमरणंतत्रयास्यति ॥ ३६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गणको
दितमाकर्ण्यशिवशर्माशिवंवचः ॥ चकारविष्णुशर्माणंनाम्नानिजसुतंतदा ॥ ३७ ॥ तान्विसृज्यचवित्तेनचिंतयामासबुद्धिमान् ॥ धन्योहंयस्यमेपुत्रो
विष्णुभक्तोभविष्यति ॥ ३८ ॥ साधयिष्यतिपुत्रोयमाश्रमांश्चतुरोमम ॥ मरिष्यतिचसत्तीर्थेमदन्यःकोस्तिभाग्यवान् ॥ ३९ ॥ एवंविचिंत्यमनसा
जातकर्माद्यकारयत् ॥ शिशोर्द्विजातिप्रवरैःशिवशर्माशुभेहनि ॥ ४० ॥ अथसप्तस्वतीतेषुवर्षेषुद्विजसत्तमः ॥ सुतोपनयनंचक्रेचैत्रमास्यष्टमेब्दके॥४१॥
आद्वादशाब्दादध्याप्यवेदानन्वगतःसुतम् ॥ शिवशर्माशिवेराजन्युयोजसहभार्यया ॥ ४२ ॥ विष्णुशर्मास्वभार्यायांपुत्रमुत्पाद्यबुद्धिमान् ॥ चकारतीर्थ
यात्रायांमनोनिर्विषयंस्वकम् ॥४३॥ अभ्येत्यपितरंप्राहनत्वातच्चरणद्वयम् ॥ विष्णुशर्मामहाप्राज्ञोमुनिवाक्यमनुस्मरन् ॥ ४४ ॥ ॥ विष्णुशर्मोवाच॥
अनुजानीहिमांतातविष्णुमाराधयाम्यम् ॥ तृतीयाश्रममासाद्यसत्संगतिविधायकम् ॥ ४५ ॥ दारागारधनापत्यसुहृदःक्षणभंगुराः ॥ बुद्बुदाइवतोयेषु
सुधीस्तेषुनसज्जते ॥ ४६ ॥ स्वाध्यायेनचसंतत्यामयातीर्णमृणद्वयम् ॥ तीर्थेषुकामरहितोयष्टुमिच्छामिकेशवम् ॥ ४७ ॥ सन्यस्तगुणरागोहंपश्चात्ती
र्थोत्तमेक्वचित् ॥ स्थातुमिच्छाम्यहंतावद्यावत्प्रारब्धमस्तिमे ॥ ४८ ॥ इत्युक्तस्तेनपुत्रेणसपिताबुद्धिमत्तरः ॥ स्मृत्वाज्योतिर्विदांवाक्यमाहसंसारनिस्पृ

हः ॥ ४९ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ चतुर्थाश्रमकालोयंममापिनिरहंकृतेः ॥ विषयान्विषवत्त्यक्त्वासेविष्येकेशवामृतम् ॥ ५० ॥ गृहेममनः
पुत्ररमतेनाद्यवार्द्धके ॥ आनीतस्यवनाद्बद्धागजस्येवनृपालये ॥ ५१ ॥ तवानुजःसुशर्मायंकुटुंबंधारयिष्यति ॥ आवाभ्यामुज्झितंविद्याश्रीकुलाभ्यां
यथानरम् ॥ ५२ ॥ प्रव्रजंतंतुमामेवतवमातापतिव्रता ॥ अनुयास्यतिमार्तंडंयथाकांतिर्दिनात्यये ॥ ५३ ॥ तस्मादावामविज्ञातौतयातातत्वयांबया ॥
गच्छावश्चितयंतौश्रीहरेःपादसरोरुहम् ॥ ५४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यालोच्यमुमुक्षूतौनिशीथेतमसावृते ॥ सुप्तंकुटुंबमुत्सृज्यगृहान्निर्याय
जग्मतुः ॥ ५५ ॥ सहैवपर्यटंतौतौसुतीर्थौनिरहंकृती ॥ शिवेत्राशिवदेतीर्थेशक्रप्रस्थेसमीयतुः ॥ ५६ ॥ अत्रागतःस्वविहितान्पूर्वजन्मनियूपकान् ॥
विष्णुशर्मासमालोक्यसस्मारहरिसंगमम् ॥ ५७ ॥ ऊचेचपितरंधीमान्शक्रआसमहंपुरा ॥ मयात्रविहितायज्ञामाधवप्रीणनेच्छया ॥ ५८ ॥ अत्रैवमेप्रस
न्नोभूत्केशवोभक्तवत्सलः ॥ संतोषितामणिप्रस्थैःद्विजाःसप्तर्षयश्श्रमे ॥ ५९ ॥ तैरेववैष्णवीभक्तिर्दत्तामोक्षोभवेत्रच ॥ विष्णवादिभिःसमस्तैस्तुती
र्थान्यत्रकृतानिवै ॥ ६० ॥ सर्वतीर्थमयंतीर्थमिन्द्रप्रस्थमिदंकृतम् ॥ अत्रैवमेमृतिश्चोक्तातैरेवमुनिपुंगवैः ॥ ६१ ॥ ततोहरिपदप्राप्तिरेतत्सर्वंस्म
राम्यहम् ॥ इमेगंगासरस्वत्यौनिजलोकाद्विरिंचिना ॥ ६२ ॥ समानीतेययोर्योगेप्रयागोयंनिगद्यते ॥ एषाकाशीशिवपुरीप्रयागात्पूर्वदेशके ॥ ६३ ॥ द्विपं
चाशद्धनुर्मात्रेमृतोयस्यांनजायते ॥ काश्याःपश्चिमकेभागेधनुषामेकविंशतिः ॥ ६४ ॥ शिवकांचोशिवेनैषास्थापितामृतमुक्तिदा ॥ गोकर्णाख्यमिदंक्षे
त्रंशंभोःपरमवल्लभम् ॥ ६५ ॥ धनुर्द्वयप्रमाणेतुभूमिभागेव्यवस्थितम् ॥ इयंद्वारवतीपुण्यातीर्थराजस्यपश्चिमे ॥ ६६ ॥ धनुषांसप्ततिर्यत्रमृतोभावीचतुर्भु
जः ॥ अतोसौपूर्वदिग्भागेकोशलाजनवत्सला ॥ ६७ ॥ अष्टादशधनुर्मात्रेदृश्यतेपुण्यदर्शना ॥ एतन्मधुवनंतातस्थापितंविष्णुनास्वयम् ॥ ६८ ॥
कोशलापश्चिमेभागेदशचापप्रमाणतः ॥ अतउत्तरतस्तातनरनारायणास्पदम् ॥ ६९ ॥ एतदेकादशधनुर्भूमिदेशेचतिष्ठति ॥ एतत्तीर्थंहरिद्वारमतो
दक्षिणतःस्थितम् ॥ ७० ॥ त्रिंशद्धनुर्महीदेशेदृश्यतेदेवदुर्ल्लभम् ॥ एतत्तुपुष्करंनामतीर्थंतीर्थशिरोमणिम् ॥ ७१ ॥ द्वादशेष्वासमात्रेभूभागेभोतातातिष्ठ
ति ॥ प्रयागादिकगव्यूतिःसप्तर्षीणांमहात्मनाम् ॥ ७२ ॥ पूर्वस्यांदिशितीर्थानिसप्ततत्तीर्थसप्तकम् ॥ तीर्थसप्तककाशोस्तुसंतितीर्थान्यनेकशः ॥ ७३ ॥
पदेपदेयेषुमृतोजायतेसचतुर्भुजः ॥ प्रयागादेकगव्यूतिमात्रेपश्चिमभूतले ॥ ७४ निगमोद्बोधकंनामतीर्थंगुरुकृतंपुरा ॥ तीर्थसप्तकनिगमोद्बोधयोरंतरं
महत् ॥ ७५ ॥ इंद्रप्रस्थमिदंक्षेत्रंस्थापितंदैवतैःपुरा ॥ पूर्वपश्चिमयोस्तातएकयोजनविस्तृतम् ॥ ७६ ॥ कालिंद्यादक्षिणेयावद्योजनानांचतुष्टयम् ॥ इं
द्रप्रस्थस्यमर्यादाकथितैषामहर्षिभिः ॥ ७७ ॥ देवत्रय्यांचयोह्यत्रत्यजत्यंगंभवत्यजः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पुत्रस्यैतद्वचःश्रुत्वाशिवशर्माशिवेद्विजः ॥ ७८ ॥

प्रत्याहसंदिहानस्तंस्वपुत्रंसत्यवादिनम् ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ कथमेतद्विजानीयांत्वंपुरासीःसुरेश्वरः ॥ ७९ ॥ त्वमत्रकृतवा
न्यज्ञान्मणिभिस्तोषिताद्विजाः ॥ त्वदुक्तज्ञानवान्पुत्रयथाहंस्यांतथाकुरु ॥ ८० ॥ इंद्रप्रस्थस्यमर्यादाकुतएषात्वयाश्रुता ॥ यतःप्रभृतिते
जातामतिस्त्वंनात्यजोगृहम् ॥ ८१ ॥ मत्तएवत्वयाधीतंसांगंवेदचतुष्टयम् ॥ पूर्वजन्मकृतेकृत्येज्ञानमासीत्कुतस्तव ॥ ८२ ॥ ॥ विष्णु
शर्मोवाच ॥ ॥ ऋषिभिर्मेवरोदत्तःपूर्वजन्मस्मृतिप्रदः ॥ तेभ्यएवास्यतीर्थस्यश्रुताह्येषास्मृतिर्मया ॥ ८३ ॥ निगमोद्बोधकेतीर्थेस्नानमत्रापितः
कुरु ॥ दुर्लभंप्राप्स्यसेज्ञानंपूर्वजन्मस्मृतिप्रदम् ॥ ८४ ॥ ममापिपूर्वजनुषःप्रवृत्तिंत्वंस्मरिष्यसि ॥ एतत्तीर्थजलस्पर्शात्तातसत्यंवदामिते ॥ ८५ ॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवशर्मणिविप्रेंद्रेश्रुत्वैतत्स्नातुमुद्यते ॥ निगमोद्बोधकेतीर्थेस्मृतयेपूर्वजन्मनः ॥ ८६ ॥ सिंहेनानुगतःकश्चिद्भिल्लो
धावन्समागतः ॥ अतित्रासपरीतांगोनिःश्वसन्श्रमविह्वलः ॥ ८७ ॥ हिंसात्मकोवर्त्मघातीवणिजांलुंठकःसदा ॥ कृष्णांगःपिंगकेशश्चखर्वोमार्जा
रलोचनः ॥ ८८ ॥ कुंतहस्तोभीममूर्तिंदेहीपाप्मेवभूयते ॥ सतःपश्चात्कियद्दुरेसिंहमालोक्यतावुभौ ॥ ८९ ॥ पितृपुत्रौसमीपस्थेद्रुममारुह्यतस्थतुः ॥
वदंतावितिहाकृष्णमोचयातोपमृत्युतः ॥ ९० ॥ सकिरातस्तुराजेंद्रगृहीतुंवेगवत्तरम् ॥ वीक्ष्यसिंहद्रुमंभीतःसमारोढुंप्रचक्रमे ॥ ९१ ॥ आरोहणंप्रकुर्व
तंसिंहोजग्राहवेगवान् ॥ पादयोरथभूपृष्ठेपातयित्वारुरोहतम् ॥ ९२ ॥ अधःस्थितोकिरातोपिकुंतेनोदरमस्यवै ॥ ददाररुधिरौघाक्तनिसृतांत्रकदं
वकम् ॥ ९३ ॥ जातव्यथोविधायाथनादंपरमदारुणम् ॥ सिंहःपिपेषभिल्लस्याशिरःसद्योममारच ॥ ९४ ॥ तयोःपंचत्वमापन्नेभूतसंवेत्रभूपते ॥
विमानद्वयमुत्तीर्णंगणाभ्यांसहसत्पदात् ॥ ९५ ॥ नवीनघनवर्णाभ्यांस्फटिकोपलनिर्मितम् ॥ चारुकुंडलकर्णाभ्यांमणिप्रकरमंडितम् ॥ ९६ ॥ शंख
चक्रगदापद्महस्ताभ्यांचारुचित्रभृत् ॥ दधद्भ्यांपीतवस्त्राणिहेमभित्तिविभूषितम् ॥ ९७ ॥ प्रफुल्लांबुजनेत्राभ्यांपद्मरागगवाक्षभृत् ॥ धीरनिह्लादमंजी
रपद्भ्यांरणितकिंकिणी ॥ ९८ ॥ प्रकोष्ठवलयश्रेणींविभ्रद्भ्यांचारुवेदिकम् ॥ मुक्ताहारैर्मनोहारिवक्षोभ्यांसवितानवत् ॥ ९९ ॥ कुटिलालकवक्राभ्यां
मुन्नतध्वजिराजितम् ॥ भ्रूयुगाक्षितपंचेषुधनुर्भ्यांमुच्चतोरणम् ॥ १०० ॥ नासालज्जितकीराभ्यांनिर्व्यूहशतशोभितम् ॥ नवविद्रुमसच्छायतलाभ्यां
दर्पणामलम् ॥ १०१ ॥ दिव्यांगौभिल्लपंचास्यौत्यक्त्वांगंप्राकृतंस्थितौ ॥ पुरैवप्राणनिर्याणेतीर्थस्यास्यप्रभावतः ॥ १०२ ॥ तयोःसमीपमानीयविमा
नौतौहरेर्गणौ ॥ ऊचतुस्तावथारूपवेषाकृतिधरौततः ॥ १०३ ॥ भोकिरातनरश्रेष्ठभोपंचास्यमृगाधिप ॥ आवांजानीतमायातौवैकुंठात्श्रीहरेर्गणौ ॥ १०४ ॥
नेष्यामस्तत्पदंसत्यंयुवांतत्रनचोर्मयः ॥ स्वंस्वंविमानमारुह्यगम्यतामाशुमाचिरम् ॥ १०५ ॥ स्वंस्वंविमानमारूढौतौकिरातमृगाधिपौ ॥ ऊचतुर्वै

स्मयाविष्टौलक्ष्मीपतिगणौप्रति ॥ १०६ ॥ भोभोत्रिदशशार्दूलौश्रूयतांवाक्यमावयोः ॥ युवयोर्दर्शनाज्जातंज्ञानंतौपारमार्थिकम् ॥ १०७ ॥ अत्रजन्मनि
नावाभ्यांकृतंसुकृतमल्पकम् ॥ स्मृतिर्नौजायतेपूर्वकर्मणांवांप्रसादतः ॥ १०८ ॥ मांसाहारौप्राणिहिंसारतौक्रूरांतरेंद्रियौ ॥ पापाचारकुलेजातौदर्शनेनभ
यप्रदौ ॥ १०९ ॥ आवामेतादृशेलोकेह्यभूतामितिपापिनौ ॥ केनपुण्येनयुवयोर्जातंदर्शनमावयोः ॥ ११० ॥ सारूप्यंचकुतःपुण्याद्यायावःश्रीहरेः
पदम् ॥ गणावूचतुः ॥ तीर्थैत्रमरणान्नूनंसुराचार्यकृतेपुरा ॥ १११ ॥ युवयोर्दर्शनंजातंनौचसारूप्यमद्भुतम् ॥ लक्ष्मीपतिपदप्राप्तिर्भविष्यतिचवांचि
रम् ॥ ११२ ॥ तावत्पापानिगर्जंतिब्रह्महत्यादिकानिवै ॥ जातंनदर्शनंयावत्तीर्थस्यास्यबृहस्पतेः ॥ ११३ ॥ यथातमांसिनश्यंतिभास्करस्योदयादिह ॥
तथापापानिनिगमोद्बोधकस्याविलोकनात् ॥ ११४ ॥ इंद्रप्रस्थाख्यमेतद्वैक्षेत्रमिंद्रस्यपावनम् ॥ तेनात्रपूजितोविष्णुःक्रतुभिर्बहुदक्षिणैः ॥ ११५ ॥ तुष्टेनवि
ष्णुनातस्मैवरोदत्तोनिशम्यताम् ॥ भोशक्रतावकेक्षेत्रेसर्वतीर्थमयेजनाः ॥११६ ॥ तनुंत्यक्षंतियेतेवैमत्तुल्याहिंसकाअपि ॥११७॥ ॥ नारदउवाच ॥
इत्युक्त्वातौगणश्रेष्ठौनीत्वातौजग्मतुःपदम् ॥ हरेर्यत्रगताभूयोविश्वाब्धौनानिमज्जाति ॥११८॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तर
खंडेकालिंदीमाहात्म्येभिल्लसिंहवैकुंठारोहणंनामद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०० ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथावरुह्यतौवृक्षात्पितृपुत्रौसुविस्मितौ ॥
दृष्ट्वाहरिपदप्राप्तिमभूतांपापिनोरपि ॥१॥ शिवशर्माथविप्रेंद्रःश्रुत्वातीर्थस्तुतिंतदा ॥ गणोक्तांविष्णुशर्माणमुवाचसुतमात्मनः ॥२॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥
यत्पदंनसुलभंद्विजन्मनांसाधितेनतपसापिलीलया ॥ प्रापतुःशबरदंष्ट्रिणौचतत्तीर्थराजमहिमाविलोक्यताम् ॥ ३ ॥ जन्मनःप्रभृतितावदामृतेःपापिनावपि
चयत्प्रभावतः ॥ जग्मतुःसुतहरेःसरूपतामस्यतीर्थवृषभस्यकास्तुतिः ॥ ४ ॥ शुद्धसत्वमपिरूपमैश्वरंकाम्बुजन्मजनिदेवदुर्लभम् ॥ तामसौक्व
मृगनाथभिल्लकौकिंतुतीर्थमिदमद्भुतक्रियम् ॥५॥ तातभोपततिवेधसःपदाव्जंतुरंतमधिगम्यकर्मणाम् ॥ अत्रदेवगुरुनिर्मितेमृतिंप्राप्यमाधवपदान्नविच्यु
तिः ॥ ६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंप्रत्यक्षमालोक्यमाहात्म्यंसद्विजोत्तमः ॥ तीर्थस्यास्यगुरोराजन्स्नातुंतत्रप्रचक्रमे ॥ ७ ॥ मुखदंतपदानांसः
कृत्वाशुद्धिंचचेतसः ॥ पंचकच्छःशिखाबंधोपग्रहीमाधवंस्मरन् ॥ ८ ॥ अश्वक्रांतेतिश्लोकेनपाठेनतटमृत्तिकाम् ॥ स्पृशंस्तयैवविदधत्तिलकंजलमावि
शत् ॥९॥ तत्रप्रवाहाभिमुखोनिमज्जन्पुनरुत्थितः ॥ पुनर्मग्नोहरिंस्मृत्वागंगांचजनपावनीम् ॥१०॥ अयोध्याद्यापुरीःसप्तपुनरुत्थायसंस्मरन् ॥ पुनर्मम
ज्जसलिलेगोविंदार्पितमानसः ॥ ११ ॥ कृत्वायथाविधिस्नानंधौतवस्त्रेचपर्यधात् ॥ बहिरागत्यतिलकंचक्रेचद्विजसत्तमः ॥ १२ ॥ करपादशिखासूत्रैर्द
र्भांश्चाविदधद्दशी ॥ संध्यांचकारविधिवत्तर्पणंत्रिविधंतथा ॥ १३ ॥ सूर्यायकुसुमैर्दत्त्वासजलैरर्घमादृतः ॥ शिरोबद्धांजलिपुटोनमश्चक्रेद्विजोत्तमः ॥१४॥

आवाहनादिनैवेद्यपर्यंतमथविप्रराट् ॥ जगत्पूज्यपदाब्जस्यविष्णोःपूजामचीकरत् ॥ १५ ॥ कृतक्रियःसूपविष्टःतादृशंसुतमात्मनः ॥ जगादसंस्मरन्पूर्वं
जन्मकर्मणिकृत्स्नशः ॥ १६ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ विष्णुशर्मन्नतेमिथ्यावाक्यंतातयतःस्मृतिः ॥ अत्रस्नानेनमेजातापूर्वेषांजन्मकर्मणाम् ॥ १७ ॥
आकर्णयमहाभागकथयामितवाग्रतः ॥ पुराहमन्वयेजातोविशांधनिकधर्मिणाम् ॥ १८ ॥ पितामेशरभोनाम्नाकान्यकुब्जेपुरेवसन् ॥ वाणिज्येनार्जयन्
वित्तंभूरिधर्मधनाश्रितः ॥ १९ ॥ व्यतीतस्तुमहान्कालस्तस्यनाभवदात्मजः ॥ जरागृहीतदेहस्यतच्चिंतातुरचेतसः ॥ २० ॥ अचिंतयदहोरात्रमि
तिवैश्यवरस्तदा ॥ विनासुतेनमेव्यर्थंधनंभूर्यपिसंचितम् ॥ २१ ॥ ऋतेसुतमृणीलोकेपितॄणांधनवानपि ॥ सजलोपिविनावर्षंचातकानांयथाघनः ॥२२॥
पुमान्जयतिसंतत्याविश्वंधर्मधुरीणया ॥ शक्त्यात्रिविधयाराजाविपक्षमिवदुर्जयम् ॥२३॥ प्रीणातिसंततिःशुद्धासुमनःपितृमानवान् ॥ मित्रप्रत्यर्थ्युयदा
सीनान्सूनृतावाग्यथेरिता ॥ २४ ॥ उदयस्थेनपुत्रेणवर्द्धतेस्वयशःपितुः ॥ निर्मलंद्विजराजेननीरंतीरनिधेरिव ॥ २५ ॥ तस्माद्यतेत्सुतोत्पत्त्यैशरीरे
णधनेनवा ॥ तमृतेहिद्वयंव्यर्थंजनानांतडिदायुषाम् ॥ २६ ॥ एवंचिंतयतस्तस्यगृहेमुनिवरस्तदा ॥ देवलोतींद्रियज्ञानोवरंदातुंसमाययौ ॥ २७ ॥
आगतंतंसमालोक्यप्रत्युत्थायासनात्पिता ॥ दत्त्वार्घमथपाद्यंचववंदेशिरसामुनिम् ॥ २८ ॥ उपवेश्यासनेदत्तेस्वहस्तेनपितामम ॥ पप्रच्छचमुनिश्रेष्ठंदे
वलंदेवदर्शनम् ॥२९॥ स्वागतंतुमुनिश्रेष्ठशमस्तिभवतांकुले ॥ तपःस्वाध्यायनियमानिष्प्रत्यूहाभवंतिच॥३०॥कालेचातिथयःकच्चिदायांतिभवदाश्रमे॥
कच्चिदाश्रमवृक्षावःफलंतिमनसेप्सितम् ॥ ३१ ॥ व्याघ्रादयोनकुर्वंतिकच्चिद्वैरंमृगादिभिः॥ त्वदीयाश्रममभ्येत्यभ्रातरोभ्रातृभिर्यथा ॥३२॥ तवाटनंभुविमु
देगृहिणामन्यथाकथम् ॥ तेषांगृहाधिमग्नानांदर्शनंक्वभवादृशः॥ ३३॥ हरिपादरजोबुद्धेःकामंकामोनकुत्रचित् ॥ मुनेतवतथाप्याशुहेतुमागमनेवद ॥३४॥
॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनसमुनिर्देवलोदेवपूजितः ॥ अब्रवीत्तन्मनोभावंज्ञातुकामोविशांपतिम् ॥ ३५ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ वैश्यवर्यत्वयाभू
रिधनंधर्मेणसंचितम् ॥ करोषियेनधर्मज्ञनित्यनैमित्तिकीक्रियाः ॥३६॥ आदरंराजसदसिधनेनलभतेनरः ॥ सुभटःशत्रुसंग्रामेविक्रमेणयथाजयम् ॥ ३७ ॥
गृहस्थस्तुधनंप्राप्यपरांपुष्टिंव्रजत्यलम् ॥ शरत्परिणतंसस्यमनड्वानिवविश्पते॥३८॥धनिनांनविमुंचंतिबंधवोन्येचयेजनाः॥मधुमत्सुमनोयुक्तंपादपंमधुपा
इव ॥३९॥ धनाभावेनगृहिणांकृशत्वमुपजायते ॥ सर्वतोग्रीष्मसमयेनभसांसरसामिव ॥४०॥ तद्धनंवर्त्ततेभूरिगृहेतवविशांपते ॥ कुतःकृशत्वमंगानांगो
प्यंचेन्नवदाद्यमे ॥ ४१ ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ हितोपदेशाविरताभवंतःपितरोयथा ॥ गोपनीयंभवद्भ्यःकिमादृशैःपुत्रतांगतैः ॥ ४२ ॥ त्वत्प्रसादान्मुनिश्रे
ष्ठसर्वतोस्तिशिवंमम ॥ वार्द्धकेपिसुताभावोदुःखमेकमिदंमम ॥ ४३ ॥ तस्मात्कृशत्वमंगानांविद्धिमेमुनिपुंगव ॥ बिभेम्यहंपितृऋणाद्यतोधःपतनंनृ

णाम् ॥४४॥ तमुपायंकुरुमुनेयेनस्यांसुतवाहनम् ॥ किंचित्कर्तुमशक्यंनभूतलेत्रभवादृशैः ॥४५॥ ॥शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यवैश्यव
र्यस्यदेवलः ॥ मनःक्षणंस्थिरंकृत्वादध्यौमीलितलोचनः॥४६॥संततेर्मेतिपतुर्दृष्ट्वाप्रतिबंधस्यकारणम् ॥ देवलोतींद्रियज्ञानीबभाषेकारयन्स्मृतिम्॥४७॥
॥ ॥देवलउवाच ॥ ॥ एकदातुपुरावैश्यतवेयंधर्मचारिणी ॥ यंचकारस्वचित्तेतंकथयामिमनोरथम् ॥ ४८ ॥ गुर्विणीयद्यहंगौरिभवेहंशंभुवल्ले
भे ॥ तदात्वांतोषयिष्यामिषड्रसान्वितभोजनैः ॥ ४९ ॥ धूपदीपकमालाभिस्तांबूलैर्नृत्यवाधकैः ॥ तंत्रीमुखोद्गतैर्गीतैर्नानाविधविलेपनैः ॥ ५० ॥
एवंप्रतिश्रुत्यपुरःसखीनांदयितातव ॥ प्रतीक्षमाणातंकालंतस्थौतद्भक्तिसंयुता ॥ ५१ ॥ तस्मिन्नेवाभवद्गर्भोमासेस्यायोषितस्तव ॥ ऊचुरेनांततः
सख्यःसर्वाःसस्नेहचेतसः ॥ ५२ ॥ यस्त्वयावांछितोगर्भोगौर्यासंप्रतिपादितः ॥ अतःप्रतिश्रुतंदेव्याःपूजनंसुभगेकुरु ॥ ५३ ॥ नोचेद्विकाराद्भवति
विघ्नंतुतदनुष्ठितात् ॥ तोषितारोषिताश्चात्रदेव्योहिवरशापदाः ॥ ५४ ॥ सखीभिरितितेभार्याकथितेयंमुदान्विता ॥ त्वामुवाचमहाभागाविन
येनपतिव्रता ॥ ५५ ॥ नाथपूजयितुंगौरींवांछाम्यखिलकामदाम् ॥ यत्प्रसादादहंयातावांछितार्थवतीप्रभो ॥ ५६ ॥ वैश्यवर्यत्वमेवैतच्छ्रुत्वास्यावच
नंशुभम् ॥ अमन्यतगर्भवतीमेनांनिजगृहेश्वरीम्॥ ५७ ॥ परमोत्सवयामोदमानःसद्योभवानपि ॥ भृत्यानाज्ञापयामासपूजावस्तूपपादने ॥ ५८ ॥ तैरा
नाय्यसमस्तानिवस्तूनिभवताततः ॥ अस्यैदत्तानिमध्वन्नद्राक्षागंधादिकान्यपि ॥ ५९ ॥ ततोनिजसखीःसर्वाआहूयेदमिदंजगौ ॥ सख्यःसमस्ताःसाम
ग्रीसमानीतांबिकार्चने ॥ ६० ॥ नीत्वापूजोपकरणंयूयंयातांबिकालयम् ॥ संतोषयततांदेवींपूजयाविधिदृष्टया ॥ ६१ ॥ गुर्विणीतिकुलेस्माकंननिर्या
तिगृहाद्बहिः ॥ अतोहंनागमिष्यामियूयंयाततदर्चने ॥ ६२ ॥ इत्याज्ञप्तास्तुताःसख्योनीत्वोपकरणंययुः ॥ अंबिकालयमुन्मत्तभ्रमद्भ्रमरकेतनम् ॥
॥ ६३ ॥ कोकिलाकुलसंकेलिसहकारकुलाकुलम् ॥ हंससारसचक्राह्वमंडितंस्वच्छसारसम् ॥ ६४ ॥ महादेवगुणालापिशुकसारिसमावृतम् ॥ हारपूरा
लतासेकेतत्परोमासखीधरम् ॥ ६५ ॥ उमापतेरुमापादन्यासपूतमहीतलम् ॥ स्फटिकोपलसंबद्धजलाधारसुरद्रुमम् ॥ ६६ ॥ पार्वतीपतिसंनाट्यगा
यद्गंधर्वनादितम् ॥ मन्दानिलमनाग्धूतचूतचंपककोरकम् ॥ ६७ ॥ नृत्यन्मयूरनिर्ह्रादप्रतिनादिलतागृहम् ॥ तल्लीलाचलविद्योतमानंरत्नलसत्प्रभम् ॥
॥ ६८ ॥ तत्रगत्वागिरिसुतांप्रणेमुस्ताःसभर्तृकाः ॥ प्रदक्षिणीकृत्यततोभक्त्यातांचबभाषिरे ॥६९ ॥ जगदंबेनमतुभ्यंशन्नोदेहिशिवप्रिये ॥ त्वत्पूजार्थंस
मानीतोबलिरेषप्रगृह्यताम् ॥ ७० ॥ वैश्यस्तुशरभोनाम्नातस्यास्तिललितांगना ॥ तयाभिलषितोगर्भस्तत्प्राप्तौतवपूजनम् ॥ ७१ ॥ त्वत्प्रसादाद
भूत्तस्याःसगर्भःशंभुवल्लभे ॥ त्वत्पूजनायप्रहितोबलिरस्माभिरेषकः ॥ ७२ ॥ तस्याःकुलेगर्भवतीननिरेतिबहिर्गृहात् ॥ अतःसानागतादेविप्रसीदैनगृ

हाणवै ॥ ७३ ॥ इत्युक्त्वातांतदावैश्यत्वत्स्त्रीसख्यस्तुतंबलिम् ॥ समर्पयित्वाविधिवदानर्चुश्चंदनादिभिः ॥ ७४ ॥ प्रतिवाक्यमलब्ध्वातागौर्याप्रत्या
ययुर्गृहम् ॥ निजसख्यैसमाचख्युर्विषण्णांतांशिवप्रियाम् ॥ ७५ ॥ तासामाकर्ण्यवचनमितिवैश्यतवाबला ॥ उन्मनाश्चिंतयामासकुतोगौरी
नपिप्रिये ॥ ७६ ॥ साजानातियथाभक्तिस्तत्पूजायाकृतामया ॥ तादृशीनांकिमज्ञातंबाह्यंचाभ्यंतरंनृणाम् ॥ ७७ ॥ नगताहंयत
स्तत्रतज्जानात्यपिकारणम् ॥ मयादत्तेनबलिनाकुतःसानतुतोषवै ॥ ७८ ॥ नाहमन्यत्प्रजानामितदतोषेहिकारणम् ॥ ऋतेमदगते
स्तत्रनूनंरम्येतदालये ॥ ७९ ॥ यदतीतंनतच्छक्यमन्यथाकर्तुमद्यवै ॥ गर्भान्मुक्तागमिष्यामितत्पूजायैतदालये ॥ ८० ॥
नमस्तस्यैमहादेवभार्यायैसाकरोतुशम् ॥ इत्युक्त्वादधतीगर्भंतस्थौवैश्यतवांगना ॥ ८१ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ विष्णुशर्मन्निदंपूर्ववृ
त्तमाज्ञायमत्पिता ॥ पप्रच्छमुनिशार्दूलंदेवलंज्ञानवत्तरम् ॥ ८२ ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ मुनेयथाप्रतिश्रुतापूजातेस्नुषयातया ॥ तथैवाका
रिपार्वत्याविषादेकारणंवद ॥ ८३ ॥ यतोसौनगतातत्रतज्जानातिशिवास्वतः ॥ सखीभ्यश्चोक्तमस्यास्तद्विषण्णासाकुतोभवत् ॥ ८४ ॥ ॥
देवलउवाच ॥ ॥ वैश्यवर्यशृणुष्वेदंकारणंकथयामिते ॥ यतस्तस्याविषादोभूत्पार्वत्यागर्भनाशकः ॥ ८५ ॥ निवृत्तासुसखीष्वस्याःसंपूज्यस्कं
दमातरम् ॥ विजयापार्वतींप्राहकौतूहलसमन्विता ॥ ८६ ॥ विजयोवाच ॥ ॥ गिरिजेश्रद्धयातुभ्यंदत्तोमूभिरयंबलिः ॥ मानुषीभिःकुतःप्रीताना
भवस्त्वंवरानने ॥ ८७ ॥ धूपदीपकनैवेद्यैःपूजितातोषहेतवे ॥ प्रत्युताकारणंदेवित्वंविषादंकुतोगता ॥ ८८ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ इत्या
कर्ण्यवचःसख्यादेवीदेववरार्चिता ॥ अब्रवीद्विजयांवैश्यविषादेकारणंसखीम् ॥ ८९ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ विजयेसखिजानामिवैश्यभार्यागृहाद्ब
हिः ॥ निर्गंतुमक्षमांगर्भधारणास्वविवेकतः ॥ ९० ॥ समागतास्तुतत्सख्योमत्पूजायैतदीरिताः ॥ मादृशोनचगृह्णातिपरहस्तकृतंबलिम् ॥ ९१ ॥
तत्पातिश्चेत्समायास्यदभविष्यत्तदाशिवम् ॥ तस्यास्तुमदवज्ञातोगर्भपातोभविष्याति ॥ ९२ ॥ यद्व्रतंपूजनंयच्चकर्तुंनक्षमतेंगना ॥ तत्कारयातिना
थेननभंगःस्यात्तयोःसखि ॥ ९३ ॥ अथवाविप्रमुख्येनपृष्ट्वापतिमनन्यधीः ॥ यतःस्वयमनागत्यतत्कृतंमेतयार्चनम् ॥ ९४ ॥ नकारितंचभ
र्त्रातोभवितादोहदोऽफलः ॥ यद्युभौतौसमागत्यदंपतीश्रद्धयापुनः ॥ ९५ ॥ मांपूजयिष्यतःपुत्रोभविष्याततदातयोः ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥
॥ सशापोनत्वयावैश्यनचैवतवभार्यया ॥ ९६ ॥ श्रुतःसखीभिरस्यानोप्रसादश्चतयार्पितः ॥ तयोरज्ञानतोवैश्ययुवयोर्नाभवत्सुतः ॥ ९७ ॥
अजानतोप्रतिविधिंपरत्रात्रसुखप्रदम् ॥ एतत्तेकथितंवैश्यसंतानाभावकारणम् ॥ ९८ ॥ वसिष्ठेनयथापूर्वंदिलीपस्यमहीपतेः ॥ तच्छ्रुत्वासयथारा

जानंदिनींसमतोषयत् ॥ ९९ ॥ सस्त्रीकस्त्वंतथावैश्यगौरींतोषयकामदाम् ॥ सायथाराधिताराज्ञेदिलीपायददौसुतम् ॥ १०० ॥ आराधय
तथागौरींत्वंसातुभ्यंचदास्यति ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ दिलीपइतिभूपःकःकाचसानंदिनीमुने ॥ १०१ ॥ यामाराध्यसुतंलेभेसभूयोभूपसत्त
मः ॥ महेशादिसुरान्मुक्त्वात्रिवर्णफलदायिनः ॥ १०२ ॥ आराधिताकुतःसैवसुतार्थंतेनभूभुजा ॥ एतत्सर्वंसमाख्याहिमुनेयत्पृष्टवानहम् ॥
श्रुत्वाततोगिरिसुतांसेविष्येसहभार्यया ॥ १०३ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ गदितमितिनिशम्यविष्णुशर्मन्विनययुतेनविशामदीयपित्रा ॥ मुनिरि
तिगदितुंदिलीपवृत्तंजगतिपवित्रतरंविचक्रमेसः ॥ १०४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येएकाधिक
द्विशततमोऽध्यायः ॥ २०१ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ शृणुष्वभोमहाप्राज्ञदिलीपस्यमहीपतेः ॥ कथांदिव्यांविचित्रांचशृणुतांपापनाशिनीम्
॥ १ ॥ वैवस्वतमनोर्वंशेदिलीपोभूभुजांवरः ॥ आसीत्प्राचीनबर्हिस्तुस्वायंभुवमनोरिव ॥ २ ॥ सतुधर्मभृतांश्रेष्ठोधर्मेणप्रतिपालयन् ॥ महींमही
पतिर्लोकान्गुणैराद्यैररंजयत् ॥ ३ ॥ मगधाधिपतेःपुत्रीमहिषीतस्यभूपतेः ॥ सुदक्षणाख्ययाख्याताशचीवासीद्दिवस्पतेः ॥ ४ ॥ गतेमहतिकाले
तुमहिष्यांनाभवत्सुतः ॥ दध्याविति निजस्वांतेससम्राट्कोशलाधिपः ॥५॥ रत्नाकरसुमेर्वादिनगरत्नैर्विराजितम् ॥ धृतंभूवलयंदोषोभूपायैनाप्रज
स्यमे ॥ ६ ॥ वर्गत्रयीयथाकालंसेवितानविरोधिता ॥ तथापिमेनपत्यस्यनसौख्यंविद्यतेहृदि ॥ ७ ॥ यज्ञैराराधितोविष्णुरिंद्राद्याश्चसुरोत्तमाः ॥
दीर्घिकारामकूपाश्चकारिताःसर्वतोभुवि ॥८॥ गोभूहिरण्यवासोभिःषड्रसान्वितभोजनैः ॥ विप्राअतिथयश्चैवभक्त्यासंतोषितामया ॥ ९ ॥ वृत्यर्थंपृथि
वीपालानुद्धृत्ययुधिधर्मतः ॥ धनेनमहताकोशोमयाहिबहुलीकृतः॥१०॥उन्मार्गगामिनोमत्तानिजधर्मविलंघिनः ॥ विमुखाःपितृदेवेभ्योदंड्यास्तेदंडिताम
या ॥ ११ ॥ पंचपर्वसुवैष्णव्यांरवौपित्र्येचकर्मणि ॥ दशम्यैकादशीतिथ्योर्नस्त्रीसेवाकृतामया ॥ १२ ॥ ऋतुकालावधौस्नातांस्वास्त्रियंनाहमत्यजम्॥
अनृतावपितद्योग्येकालेचेत्प्रार्थितस्तया[1] ॥ १३ ॥ तदातस्यांसकामिन्यांसकामंरमितंमया ॥ एवंधर्मार्थकामामेयथाकालंनिषेविताः ॥ १४ ॥ महिष्यां
केनदोषेणजायतेमेनसंततिः ॥ अतीतानागतज्ञानोवसिष्ठोगुरुरेवनः ॥ १५ ॥ कथयिष्यतितंदोषंयन्मेपुत्रोनजायते ॥ ॥ देवलउवाच ॥ इत्या
लोच्यसभूपालोगमिष्यन्नाश्रमंगुरोः ॥ मंत्रिष्वारोपयामासकोशलामृद्धिकोशलाम् ॥१६॥ अथप्रजासृजंदेवंपूजयित्वाश्रमंगुरोः ॥ प्रतस्थातेपुत्रकामौ
दंपतीतौशुभेहनि ॥ १७ ॥ कतिचिद्वासरैर्मार्गमुल्लंघ्यैकरथेस्थितौ ॥ तौदंपतीगुरोःसायमाश्रमंप्रापतुःशुभम् ॥ १८ ॥ वैश्वदेवांतसंप्राप्तातिथिस

---

[1] तथा इत्यपि पाठांतरम् ।

त्कारकृन्मुनिम् ॥ हुताशनहुतद्रव्यप्रसरद्धूममालया ॥ १९ ॥ पवित्रयंतमात्मस्थान्मुनीनागंतुकानपि ॥ मृगैर्दूर्वाप्रतानौघप्रपूर्णोदरमंथरम् ॥ २० ॥ अभ्यागच्छद्भिरभितोमंडपंसमृगीगणैः ॥ वासवृक्षमिलत्पक्षिकुलकोलाहलाकुलम् ॥ २१ ॥ परस्परविनिर्मुक्तवैरव्याघ्रमृगादिकम् ॥ जपध्यानपरर्षीणांक्षणश्रांतश्रुतिध्वनिम् ॥ २२ ॥ अनध्ययनकालोत्थक्रीडारक्तकुमारकम्[1] ॥ तस्मिन्वसिष्ठमद्राष्टां[2]दंपतीतौकृतक्रियम् ॥ २३ ॥ बृस्यांनिषणमव्यग्रमरुंधत्योपसेवितम् ॥ सववंदेगुरोःपादौमहिषीसाचतत्स्त्रियः ॥ २४ ॥ आशिषागुरुरप्येनंयुयोजारुंधतीचताम् ॥ अतिथिंतमथाभ्यर्च्यमधुपर्कादिभिर्गुरुः ॥ २५ ॥ अर्हणैरर्हतांश्रेष्ठोवसिष्ठइतिपृष्टवान् ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ भोभोभूमिभृतांश्रेष्ठराज्येकुशलमस्तिते ॥ २६ ॥ कुलेचकच्चिल्लोकेचनिजधर्मानुवर्त्तिनि ॥ धर्मेणपालिताकच्चित्वयावीरवसुंधरा ॥ २७ ॥ संवर्द्धयतितेकोशंधर्मधीरिवसात्विकी ॥ तवजानपदाराजन्पौराश्चस्थितिमात्मनः ॥ ॥ २८ ॥ सारवंतोविमुंचंतिकच्चिन्नांबुधयोयथा ॥ स्नेहेनसाहचर्येणसहवासतयाप्रभो ॥ २९ ॥ लक्ष्मीनारायणायेतेकच्चित्तेपुरदंपती ॥ काम्यत्रतानिराजेंद्रप्रजानांनगरेतव ॥ फलंतिवांछितंकच्चिद्धरिचंदनवद्दिवि ॥ ३० ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ पृष्ट्वैवंसमुनिश्रेष्ठोवसिष्ठोमुनिपुंगवः ॥ योगप्रभावोपनतैर्नृपंभोज्यैरभोजयत् ॥ ३१ ॥ अरुंधतीचतांराज्ञींबह्वादरसमन्विता ॥ नानाव्यंजनपक्वान्नैरभोजयदुदारधीः ॥ ३२ ॥ कृतभोजनमासीनंस्वस्थःस्वस्थंमुनिर्नृपम् ॥ पुनःपप्रच्छसंगृह्यपाणिनापाणिमानतम् ॥ ३३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ सप्तांगसंयुतंराज्यंनिजधर्मरतप्रजम् ॥ प्रीतबंधुजनामात्यंशस्त्रास्त्रविधिवद्भटम् ॥ ३४ ॥ वश्यमित्रंहृतामित्रंकृष्णार्चापरमानसम् ॥ यस्यास्तिनृपतेराज्यंस्वर्गराज्येनतस्यकिम् ॥ ३५ ॥ इक्ष्वाकुवंशराजानःपुत्रानुत्पाद्यधार्मिकाः ॥ राज्यंचतेषुविन्यस्यप्रपन्नास्तपसिप्रभो ॥ ३६ ॥ त्वंयुवादृष्टपुत्रास्योनाधिकारीतपोविधौ ॥ किमर्थमागतोह्यत्रराज्यंत्यक्त्वातथाविधम् ॥ ३७ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्नाहंतपःकर्तुमागतस्तावकाश्रमे ॥ स्वर्गकामनयात्यक्त्वाराज्यमत्रतथाविधम् ॥ ३८ ॥ ब्रह्मन्सत्यमिदंचोक्तंभवतायत्तपोवनम् ॥ राज्यमारोप्यपुत्रेषुप्राप्ताइक्ष्वाकुवंशजाः ॥ ३९ ॥ नतैस्त्यक्तंमहीराज्यमिदंस्वर्गगतैरपि ॥ तन्मूर्तिरस्यांविमनास्तिष्ठतिह्येवसंततिः ॥ ४० ॥ यथाबाल्यंगतंतातयौवनंचसमागतम् ॥ यास्यत्यदोपिचतथाजराप्येष्यतिनिश्चितम् ॥ ४१ ॥ जरसोनंतरंमृत्युःपुरुषस्यनसंशयः ॥ मृत्युंगतेमयिब्रह्मन्विनातनयसंभवम् ॥ ४२ ॥ कस्येदंजगतीराज्यंभविष्यतिगुरोवद ॥ तस्मादपत्यहीनस्यराज्येपिममतिष्ठतः ॥ ४३ ॥ ममत्वंविद्यतेनात्रपुरस्तात्तदभावतः ॥ वर्गत्रयस्यवैसम्यक्संवेत्तात्वंगुरोमम ॥ ४४ ॥ केनदोषेणमेपुत्रोजायतेनतपोनिधे ॥ ध्यानेनदोषमालोक्यतंगुरोकथयाशुमे ॥ ४५ ॥

---

१ क्रीडासक्तकुमारकम् इ० पा० । २ अद्राक्षिष्टामित्यर्थे छान्दसमेतत् ।

तस्यप्रतिक्रियांकुर्यांश्रुत्वासंतानलब्धये ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवसिष्ठस्तुवचस्तस्यमहीपतेः ॥ ४६ ॥ उवाचसंततिस्तंभहेतुंवीक्ष्यसमाधि
ना ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ त्वंपुराराजशार्दूलसंसेव्यसुरनायकम् ॥ ४७ ॥ स्नातामिमांवधूंस्मृत्वाचलितोनिजमंदिरम् ॥ गच्छतस्त्वरयातातसंता
नोत्कंठितस्यते ॥ ४८॥ आसीत्सुरतरोर्मूलेकामधेनुःस्थितापथि ॥ उत्पादितात्वयातस्याःपूज्यांघ्रिरजसोतिरुट् ॥ ४९ ॥ प्रदक्षिणनमस्कारसदाचारम
कुर्वता ॥ साशपत्त्वामंतिक्रोधात्पुत्रोनोत्पत्स्यतेतव ॥ ५० ॥ ममसंतानशुश्रूषांयावत्त्वंनकरिष्यसि ॥ गच्छंस्त्वमृतुदानायत्वरया[1]सुतकामुकः ॥५१॥
तन्मनानाश्रुणोःशापंनयंताक्षनिनादतः ॥ तस्याःसुतासुतांधेनुंनंदिनींससुतांमम ॥ ५२ ॥ आराधयानयावध्वासार्द्धंसादास्यतेसुतम् ॥ ॥ देवलउवाच ॥
इत्युक्तवतितत्रर्षौवसिष्ठेसातुनंदिनी ॥ ५३ ॥ तपोवनात्समायातावत्सस्नेहस्नुतस्तनी ॥ तांदृष्ट्वाहृष्टहृदयोवसिष्ठोमुनिपुंगवः ॥ उवाचभूपतिं
भूयोदर्शयित्वाचनंदिनीम् ॥ ५४ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ राजन्समागताह्येषास्मृतमात्रशुभाह्वया ॥ अतोविद्धिसमीपस्थांकार्यसिद्धिमिहात्म
नः ॥ ५५ ॥ आराधितानुगत्येयंत्वयारण्येतथाश्रमे ॥ वध्वाप्रसादात्तेपुत्रंदास्यतेनात्रसंशयः ॥ ५६ ॥ यथानाभिभवेदेनांजंतुःकश्चिद्वनोद्भवः ॥ तथा
चारयराजेंद्रवनेहिंस्रोधनुर्द्धर ॥५७॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ तथेतिलघुवादिनेनृपतयेस्नुषायैचसक्षपाशयनहेतवेसदुटजंददौतापसः ॥ सतत्रसहभार्ययास
मधिशय्यदर्भास्तृतांमहीमगमयन्निशांनियतमानसोविश्पतिः ॥ ५८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहा
त्म्येद्व्यधिकद्विशततमोध्यायः ॥ २०२ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ अथोषसिनराधीशःपूजितांकुसुमादिभिः ॥ महिष्यानंदिनींधेनुंनीत्वारण्यंजगामसः ॥
॥१॥ गच्छंतीमनुतांदेवींछायेवनृपतिर्ययौ ॥ खादंतीमनुशष्पादिसोपिमूलाद्यभक्षयत् ॥२॥ तरुच्छायामुपासीनामनुसोप्युपविष्टवान् ॥ पिबंतीमनुपा
नीयंराजापिसलिलंपपौ ॥ ३ ॥ सचराजामृदुग्रासैर्दंशापनयनेनच ॥ कंडूयनैःकामधेनुंगुरोरेवमसेवत ॥ ४ ॥ अथप्रत्याश्रमंसायंन्यवर्त्ततमहीपतेः ॥
अंगंपवित्रयंतीसाखुरोद्भूतैरजःकणैः ॥ ५ ॥ अधोभारेणगुरुणागच्छंतीमंथरंबभौ ॥ महीपालमहत्कार्यभाराक्रांतेवनंदिनी ॥ ६ ॥ तांमुनेराश्रमाभ्या
शेराज्ञीप्रत्युज्जगामह ॥ चंदनाक्षतनैवेद्यधूपादीनुपनीयच ॥ ७ ॥ तांपूजयित्वाविधिवत्प्रणम्यचपुनःपुनः ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंराज्ञीतस्थौप्रांजलिरग्रतः ॥
॥ ८ ॥ सागृहीत्वाचतांपूजांविहितांश्रद्धयातया ॥ राज्ञानिश्चलमास्थायययौताभ्यांसहाश्रमम् ॥ ९ ॥ आराधयतितामेवांदिलीपेतुदृढव्रते ॥ एकाधि
काव्यतीयायदिनानांवैश्यविंशतिः ॥ १० ॥ अथभूमिपतेस्तस्यभावजिज्ञासयातुसा ॥ विवेशनिर्भयस्वांतास[2]शेष्पांहिमवद्गुहाम् ॥ ११ ॥ पश्यताहिम

---

[1] त्वरयासतत्कामुकः इ० पा० ।   [2] सुशष्पामिति पाठान्तरम् ।

वत्सानुशोभामथमहीभृता ॥ अलक्षितागमःसिंहोबलाज्जग्राहनंदिनीम् ॥ १२ ॥ साचक्रंदभृशंधेनुर्दुःखितेवदयास्वना ॥ चित्तेधनुर्भृतस्तस्यजनयंतीदयो
दयम् ॥ १३ ॥ तदाक्रंदितमाकर्ण्यतस्याःसजगतीपतिः ॥ हिमवत्सानुसंलग्नांनिजदृष्टिंन्यवर्त्तयत् ॥ १४ ॥ उपर्युपरितांधेनुंस्रवदश्रुमुखीं
नृपः ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रनखंसिंहंदृष्ट्वासव्यथितोभवत् ॥ १५ ॥ गृहीतांतेनसिंहेनतामालक्ष्यधनुर्द्धरः ॥ निषंगाद्बाणमुद्धर्तुंप्राहिणोद्दक्षिणंभुजम् ॥ १६ ॥
बाणमुद्धृत्यतूणीरान्निहंतुंतंमृगाधिपम् ॥ गुणेनापूर्णमायोज्यचकर्षवसुधाधिपः ॥ १७ ॥ जडीभूतःसमस्तांगस्तत्सिंहालोकनेनसः ॥ नाशकद्बा
णमुत्स्रष्टुंराजासीद्विस्मितस्ततः ॥ १८ ॥ तादृशंनृपमालक्ष्यजगादसमृगाधिपः ॥ नरवाचाभृशंभूयोविस्मयंप्रापयन्निदम् ॥ १९ ॥ ॥ सिंहउवाच ॥
दिलीपंत्वामहंराजन्जानामिरविवंशजम् ॥ त्वंचजानीहिमांशंभोर्गणंकुंभोदराभिधम् ॥ २० ॥ देवदारुरयंयस्तेवर्त्ततेदृष्टगोचरे ॥ पार्वत्यापुत्रवद्वी
रपालितःस्निग्धचित्तया ॥ २१ ॥ एकदामुष्यवन्येनगजेनाघर्षताकटम् ॥ उदपाटिमहाराजवल्कलंमृदुलंभृशम् ॥ २२ ॥ एनंतादृशमालक्ष्यमृडा
नीकरुणान्विता ॥ मामत्रस्थापयामाससिंहंकृत्वास्यरक्षणे ॥ २३ ॥ ममाहचेतिसादेवीकुंभोदरनिशम्यताम् ॥ योत्रजंतुःसमागच्छेत्तंखादेस्त्वंवसन्नि
ह ॥ २४ ॥ ततःप्रभृतिराजेंद्रतदाज्ञांपालयन्नहम् ॥ पालितांत्रिदशैःसर्वैःकंदरेत्रवसाम्यहम् ॥ २५ ॥ जडीभावेस्वदेहस्यत्वयाकार्योनविस्मयः ॥ महती
शांभवीमायावर्त्ततेत्रहिमाचले ॥ २६ ॥ अन्यस्मिन्निवसिंहेत्वंप्रहर्तुंनमयिक्षमः ॥ यतोमत्पृष्ठमारुह्यवृषमारोहतिप्रभुः ॥ २७ ॥ निवर्त्तस्वनिजंदेहंरक्षस
वार्थसाधनम् ॥ दैवेनासादितावीरगौरियंभक्षणायमे ॥ २८ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यवीरसंबोधनान्वितम् ॥ प्रत्युवाचादिली
पस्तंसजडीभूतविग्रहः ॥ २९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ सर्गस्थितिविसर्गाणांकारणंजगतःशिवम् ॥ अंबिकांजगदंबांचनमामिमृगराज
तौ ॥ ३० ॥ त्वंचतत्सेवकत्वेनमान्योममममृगाधिप ॥ ब्रवीमियदहंवाक्यंश्रुत्वाशाधिकरोमिकिम् ॥ ३१ ॥ वसिष्ठोब्रह्मणःपुत्रोगुरुर्नोविदितस्तव ॥
तस्येयंनंदिनीनामधेनुःसर्वार्थसाधिका ॥ ३२ ॥ संतानोत्पत्तयेतेनदत्ताराधयितुंमम ॥ येयमाराधितासम्यक्दिनानिकतिचिन्मया ॥ ३३ ॥ लघुतर्णक
मातेयंधृतातेगिरिकंदरे ॥ शंभुभृत्याद्बलात्त्वत्तोशक्तामोचयितुंमया ॥ ३४ ॥ अहंतस्यमुनेरग्रेगच्छाम्येनामृतेकथम् ॥ कामधेनोस्तुदौहित्रीजगत्से
व्यायशस्विनी ॥ ३५ ॥ अनयासदृशीनान्यागौर्ययातोषयामितम् ॥ तस्माद्विमुच्यगामेनाम[१]ग्र्यांकुरुनिजाशनम् ॥ ३६ ॥ ददामिदेहमात्मीयमपकी
र्तिमलीमसम् ॥ एवंनधर्महानिःस्यादृषेस्तवतुभोजनम् ॥ गवार्थेत्यजतःप्राणान्ममापिगतिरुत्तमा ॥ ३७ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ एवमा

---

[१] मयाकुरु इ० पा० ।

कर्ण्येसिंहेनकृतेमौनेविशांपते ॥ तदग्रेवाङ्मुखोराजान्यपतद्धर्मकोविदः ॥ ३८ ॥ तस्यप्रतीक्षमाणस्यसिंहपातंसुदुःसहम् ॥ पपातोपरिपुष्पाणांवृष्टिर्मुक्ता
सुरेश्वरैः ॥ ३९ ॥ पुत्रोत्तिष्ठेतिवचनंश्रुत्वाराजासउत्थितः ॥ जननीमिवतांधेनुंददर्शनमृगाधिपम् ॥ ४० ॥ तंविस्मितमुवाचेदंनंदिनीनृपसत्त
मम् ॥ ॥ नंदिन्युवाच ॥ ॥ माययासिंहरूपिण्यात्वंमयासिपरीक्षितः ॥ ४१ ॥ मुनिप्रभावान्मांराजन्गृहीतुंनक्षमोंतकः ॥ मनसापिकुतोन्येषां
मद्गृहेशक्तिरंगिनाम् ॥ ४२ ॥ स्वशरीरस्यदानेनत्वंमांरक्षितुमुद्यतः ॥ अतस्तेहंप्रसन्नास्मिवृणीष्ववरमीप्सितम् ॥ ४३ ॥ ॥ राजोवाच ॥
नगुप्तंदेहिनामंतर्वर्तिवृत्तंभवादृशम् ॥ अतोजननिजानासिवांछितंममदेहितत् ॥ ४४ ॥ मगधेशसुतायांमेवंशकर्तारमात्मजम् ॥ प्रयच्छ
किंचित्स्वच्छानांनासाध्यंहिभवादृशाम् ॥ ४५ ॥ इत्युक्त्वांजलिमाधायतत्पुरस्तास्थिवान्नृपः ॥ तूष्णींतदुत्तरापेक्षीतत्पुरोबद्धलोचनः ॥
॥ ४६ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ निशम्येतिवचस्तस्यभूपतेरिदमब्रवीत् ॥ नंदिनीपितृदेवर्षिनरभूतार्थसाधिका ॥ ४७ ॥ ॥ नन्दिन्यु
वाच ॥ ॥ पुत्रपत्रपुटेदुग्ध्वापयोममपिबेप्सितम् ॥ आश्रमेगुरुणाज्ञप्तःपुनःपास्यसिशेषितम् ॥ ४८ ॥ भवितावंशकर्तातेसुतःशस्त्रा
स्त्रतत्वावित् ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःसौरभेय्यातामुवाचविनयेनसः ॥ ४९ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ मातस्तवैवपास्यामिशेषंस
वंक्रियाविधेः ॥ तृप्तोहंमातरासाद्यमिष्टंतेवचनामृतम्॥५०॥ नान्यदिच्छामिसारंगःकादंबिन्यायथाजलम् ॥ तवशुश्रूषणान्मातरभवंसकलोद्भवः ॥५१॥
समस्तजनपूज्यायाविद्यायाइवमूढधीः ॥ तवमातामहीदत्तःशापोप्यासीद्वरोमम॥ ५२ ॥ तमृतेपुत्रलाभोमेकुतस्तवचदर्शनम् ॥ वरायैवतथाप्यंवस
माराध्याभवादृशः ॥ नहिकश्चिद्विषाकांक्षीमहादेवात्रिवर्गदात् ॥ ५३ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ श्रुत्वेतितद्वचःसागौःप्रसन्नासाधुसाध्विति ॥ आभा
ष्याहिमहादर्पाययौतेनसहाश्रमम् ॥ ५४ ॥ पूर्वेद्युरिवतत्रापिपूजिताराजभार्यया ॥ प्रसन्नासावभौधेनुःकार्यसिद्धिरिवांगभाक् ॥ ५५ ॥ मुखंप्रसन्नमाल
क्ष्यमृगाक्षीसाक्षितीशितुः॥अज्ञासीत्तंनिजंकार्यंसिद्धंयत्नस्तुयत्कृते॥५६॥अथतौतोदंपतीधेन्वाविधिवद्विहितार्चया॥तयासहगुरोरग्रेकृतकृत्यस्यजग्मतुः॥
॥ ५७ ॥ निरीक्ष्यतौमुनिवरःप्रसन्नमुखपंकजौ ॥ अतींद्रियज्ञाननिधिःप्रोवाचेदंप्रहर्षयन् ॥ ५८ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ राजज्ञानामिगौरेषाप्रस
न्नावामभूत्किल ॥ अपूर्वायुवयोरद्यमुखकांतिर्हिलक्ष्यते ॥ ५९ ॥ सुरभिःसुरशाखीचविश्रुतौकामपूरिणौ ॥ तदपत्यंसमाराध्यसिद्धोर्थःस्यात्किमद्भुतम्
॥६०॥ योददातिनिखिलंमनोरथंकीर्तितेयमनघापिदूरतः ॥ श्रद्धयानिकटएवसेविताकिंपुनःसुरतरंगिणीवसा ॥ ६१ ॥ ज्ञानतोविदितमद्भुतंमयात्वत्कृ

तंयदनयापरीक्षणम् ॥ भूपतेत्वमपिधर्ममात्मनोरक्षसिस्मचयथातथाचतत् ॥ ६२ ॥ त्वय्यसौममनोनुकूलतांभावमात्मनिविबुध्यतेतथा ॥ तुष्यति
स्मकमलायथाहरेःपार्वतीवगिरिशस्य[1]सज्जते ॥ ६३ ॥ रात्रिरत्रसहभार्ययानयाधेनुपूजनपरेणनीयताम् ॥ भूपभव्यभवतागमिष्यतेश्वःसमाप्तविधिना
निजांपुरीम् ॥६४॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ वैश्यैवंधेनुमाराध्यसभार्यःप्राप्तवांछितः ॥ प्रातर्युक्तरथःप्राप्यगुरोराज्ञामगाद्गृहम् ॥६५॥ कतिचिद्वासरैस्तस्य
दिलीपस्याभवद्रघुः ॥ यस्यनाम्नारघोर्वंशःपृथिव्यांविश्रुतोभवत् ॥ ६६ ॥ यःपठिष्यतिभूपस्यदिलीपस्यकथामिमाम् ॥ धनंधान्यंसुतंवै
श्यलप्स्यतेसपुमानिह ॥ ६७ ॥ शरभवरसुताप्तयेस्वबुद्ध्यासममनयापरितोषयाशुगौरीम् ॥ त्वमपिकुलधुरंगुणान्वितंसासुतमनघंखलुदास्यतेचतुभ्य
म् ॥ ६८ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ मुनिरितिचरितंदिलीपराज्ञोललिततरंशरभायपुण्यमुक्त्वा ॥ अभिमतगतमात्मनःप्रपेदेविधिमुपदिश्यचपूज
जनेंबिकायाः ॥ ६९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येत्र्यधिकद्विशततमोध्यायः ॥२०३ ॥ ॥
शिवशर्मोवाच ॥ ॥ विष्णुशर्मंस्ततोवैश्यःशरभःसहभार्यया ॥ नीत्वापूजोपकरणंययौश्रीचंडिकालयम् ॥१॥ तत्रतौविधिवत्स्नात्वासुमनोधूपदीपकैः ॥
आनर्चतुर्भक्तियुक्तौचंडिकांपुत्रकाम्यया ॥ २ ॥ श्रद्धयापूजिताताभ्यांदिनैःसप्तभिरंबिका ॥ उवाचवाचाप्रत्यक्षंभूत्वाविशदमानसा ॥ ३ ॥ ॥ पार्व
त्युवाच ॥ ॥ भोभोवैश्यप्रसन्नास्मिभक्त्यासुदृढयातव ॥ ददामि[2]पुत्रंतेसाधोयदर्थंयत्नवानसि ॥ ४ ॥ गच्छत्वंमाविलंबस्ववनमैंद्रंचखांडवम् ॥ तत्रतीर्थं
महापुण्यमिंद्रप्रस्थाख्यमुत्तमम्॥ ५ ॥ निगमोद्बोधकंतत्रतीर्थंनिखिलकामदम् ॥ बृहस्पतिकृतंतत्रस्नाहित्वंसुतवांछया ॥६॥ भविष्यतिसुतस्तातातव
स्नानेनतत्रहि ॥ तत्रस्नात्वामयाप्यंगलब्धःस्कंदःसुरारिहा ॥७॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःपिताममसहस्त्रिया ॥ अत्राजगामसत्तीर्थं
सस्नौचसुतवांछया ॥ ८ ॥ उपस्करवतीर्धेनूर्द्विजेभ्यःप्रददौशतम् ॥ देवान्पितॄंश्चसंतर्प्ययथाविध्यत्रबुद्धिमान् ॥ ९ ॥ सप्तरात्रमुषित्वातुदंपतीयत
मानसौ ॥ जग्मतुःस्वगृहानिष्टलाभोत्फुल्लमुखांबुजौ ॥१०॥ तस्मिन्नेवाभवद्गर्भोमासिमातुर्ममान्वहम् ॥ व्यतीतेनवमेमासिजातोहंदशमेशुभे ॥ ११ ॥
विष्णुशर्मन्यदुक्तंतेपुरावृत्तमिदंमया ॥ दशाब्दद्वयमेवैतच्छ्रुतंसर्वंपितुर्मुखात् ॥ १२ ॥ एकदाक्षममालोक्यगृहकर्मणिमांपिता ॥ गृहंमामर्पयामास
विश्वाद्वैराग्यमाप्नुवन्॥१३॥ मांचोवाचसधर्मात्मागोविंदासक्तमानसः ॥ विनिंदन्विषयासक्तिंविष्णुभक्तिंस्तुवन्मुहुः॥१४॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ सुमते
वार्द्धकंप्राप्तंपलिताश्चिकुराममम ॥ गोविंदचरणांभोजंसेविष्येसाधुसेवितम् ॥ १५ ॥ तत्सेवयाभवेत्स्वच्छंमनोयस्यचसुस्थिरम् ॥ सपुमानात्मसंतुष्टो

---

[1] सज्ञानि इ० सज्जने इतिपाठः । [2] तत्सद्यो इ० पा० ।

नकिंचिदभिवांछति ॥ १६॥ निष्कामःसुखदुःखाभ्यांभुंजन्सुकृतदुष्कृते ॥ प्राकृतेतत्समाप्तौचत्यजन्देहंभवत्यजः ॥१७॥ [1]तावद्द्रव्यंगुणसुखंयावत्प्राप्तं
नचित्सुखम् ॥ तत्प्राप्तौतद्भवेत्तुच्छंसुधायाइवतक्रकम् ॥ १८ ॥ [2]हरेर्मायाबलवतीयंमोहयतिदेहिनम् ॥ हिताहितंनजानातिसयथामदिरामदः ॥ १९ ॥
प्रवृत्तिंचनिवृत्तिंचविद्ययाविद्ययाचसः ॥ करोतिस्वेच्छयाकालेबाललीलोहिसप्रभुः ॥ २० ॥ वेदोदितंयदाकर्मक्रियतेफलमिच्छता ॥ प्रवृत्तिःसापराता
ततेषामर्पणमीश्वरे ॥ २१ ॥ यथानिर्दग्धबीजानिनप्ररोहंतियत्नतः ॥ यथाकर्माणिविश्वेशेनिःकामेनार्पितानितु ॥ २२ ॥ कर्मणांचलयोमोक्षःसुखदुः
खप्रदायिनाम् ॥ तदुत्पत्तिस्तुबंधःस्यादित्यसौशास्त्रनिर्णयः ॥ २३ ॥ अतोहंकर्मवेदोक्तंकुर्वन्नाभिलषन्फलम् ॥ पर्योटिष्यामितीर्थेषुहृदिभक्तिंदधद्ध
रेः ॥२४॥ एवंप्रारब्धकर्माणिभुंजन्नान्यान्यतर्जयन् ॥ हनिष्यामिजगद्रोगंपीत्वासत्संगमौषधम् ॥२५॥ ॥ शिवशर्म्मोवाच ॥ ॥ एवमाकर्ण्यवचनंतस्या
हंपितुरात्मनः ॥ अवदंविष्णुशर्मस्त्वंतन्निशामयतत्वतः ॥२६॥ ॥ वैश्यपुत्रउवाच ॥ ॥ अयंजनोदुराराध्यःकथयिष्यतिनोयशः ॥ दुष्टकुटुंबादुद्वि
ज्यनिःसृत्यगतइत्ययम् ॥ २७ ॥ इयंविष्णुपदीतातभुवनत्रयपावनी ॥ स्मृताहरत्यघंदूरात्कस्मादेनांविमुंचसि ॥ २८ ॥ पापकारीजनस्तातम्रियते
मगधेतुयः ॥ [3]सोप्यस्तपापोगंगायांस्वर्यातित्यजमाशुभम् ॥ २९ ॥ पुत्राःषष्टिसहस्राणिसगरस्यमहात्मनः ॥ कपिलक्रोधनिर्दग्धागतायत्स्पर्शनाद्दिव
म् ॥ ३० ॥ तामिमांत्रिदिवश्रेणींमुक्तेरपिविधायिनीम् ॥ मुमुक्षुसेवितांतातमुक्त्वामान्यत्रगम्यताम् ॥ ३१ ॥ मावजानीहिसामीप्येगंगांत्रिदशमानिता
म् ॥ यदिच्छसिमहाभागसेवितैषाप्रदास्यति ॥ ३२ ॥ तिर्यंचोपिविनाज्ञानाज्जलेचेत्स्युर्गतासवः ॥ भवेयुस्तर्हितेब्रह्मसाकथंत्यज्यतेत्वया ॥ ३३ ॥
॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ निशम्यैतद्वचस्तातस्ततोममकृतप्रियः ॥ उवाससदनेसर्वविषयेभ्यःपराङ्मुखः ॥ ३४ ॥ त्रिषुकालेषुगंगायांप्रत्यहंस्नानमाचर
न् ॥ पुराणंस्याद्गृहेयत्रतत्रयातिसनित्यशः ॥ ३५ ॥ एकदाकर्णयन्धीरोयमुनातीर्थगौरवम् ॥ तत्रशुश्रावमाहात्म्यमस्यतीर्थस्यपुत्रसः ॥ ३६ ॥
अविमुक्तहरिद्वारप्रयागेभ्यश्चपुष्करात् ॥ अयोध्याद्वारिकाकांचीमथुराभ्यस्तथान्यतः ॥ ३७ ॥ सर्वतीर्थमयस्यास्यपुण्यंशतगुणाधिकम् ॥ कथितं
तेनविदुषासुतेनाकर्ण्यमत्पिता ॥ ३८ ॥ त्यक्त्वागृहमगादत्रतीर्थेसर्वैरलक्षितः ॥ आवामिवमहाभागोगोविंदपदसेवकः ॥ ३९ ॥ अत्रागत्यमहाभागो
मत्पितामोक्षवांछया ॥ निगमोद्बोधकेतीर्थेत्रिकालंस्नानमाचरन् ॥ ४० ॥ उवासकतिचिन्मासानत्रतीर्थोत्तमेहिसः ॥ ४१ ॥ कुर्वन्निजक्रियां
धीमान्निस्पृहोप्यजवेश्मनि ॥ एकदासहसातस्यज्वरोभूदतिदारुणः ॥ ४२ ॥ महत्यापीडयातस्यमुमोहगतचेतनः ॥ मुहूर्तंसपिता

---

[1] तावदिति सार्धश्लोको न द्वयोः पुस्तकयोः । [2] हरेर्भार्या इ० पा० । [3] सोप्यस्थिपाताद्गंगायाम् इ० पा० ।

मुह्यंतदवस्थोव्यतिष्ठत ॥ ४३ ॥ पश्चात्समागतप्राणोविचिंत्ययदिदंतदा ॥ अहोमेकष्टमापन्नंदूरेपुत्रःसधार्मिकः ॥ ४४ ॥ योमांज्वरावि
तप्तांगमाश्वासयतिबुद्धिमान् ॥ अगम्यागमनंपापंकृतंयन्मेसुदारुणम् ॥ ४५ ॥ प्रायश्चित्तंनतस्यापिकृतंकामेगतिर्भवेत् ॥ आगमिष्यतिपुत्रोमे
तस्मैदास्यामिवास्विति ॥ ४६ ॥ यन्मयागोपितंगेहेनदृष्टंचतदप्यहम् ॥ ॥शिवशर्मोवाच ॥ ॥इतिचिंतयतस्तस्यपान्थोवर्षेणपीडितः ॥ ४७ ॥
शीतार्तःकंपितवपुरुटजंप्राविशत्तदा ॥ सतंसंविष्टमालोक्यभूयोगत्वातदंतिके ॥ ४८ ॥ मुनिरेषइतिज्ञात्वाववंदेशिरसाध्वगः ॥ ऊचेचकस्मात्सुप्तो
सिमुनेसंध्यासमागता ॥४९॥ रविरस्तंप्रयात्येषनसुप्तेःकालएषते ॥ इत्युक्तमात्रेवचसिपथिकेनपितामम ॥ ५० ॥ शरभोज्वरतप्तांगस्तमाहकथमप्यहो॥
॥शरभउवाच ॥ श्रूयतांवचनंपांथयद्ददामिपुरस्तव ॥५१॥ श्रुत्वामद्भाग्ययातेनत्वयासाधोविधीयताम् ॥ वैश्योहंशरभोनाम्नाकान्यकुब्जेगृहंमम ॥ ५२ ॥
अत्रागतोनिषिद्धोपिजायामित्रसुतैरहम् ॥ अस्यतीर्थस्यमाहात्म्यंश्रुत्वासूनुमुखेरितम् ॥ ५३ ॥ मासास्तुकतिचित्साधोव्यतीतामयिचागते ॥ दिन
त्रयमतिक्रांतंज्वरितस्यममाधुना ॥ ५४ ॥ प्राणामेविगताआसन्नद्यभूयःसमागताः ॥ कियानप्यायुषःशेषःसाधोमेखलुतिष्ठति ॥ ५५ ॥ शमनस्यगृहं
दृष्ट्वायदहंपुनरागतः ॥ भाग्यादयेनकेनापिममात्रत्वंसमागतः॥५६॥नयमांमद्गृहंमित्रद्रव्यंबहुददामिते ॥ दास्याम्यऽपिगृहंगत्वाकृपांकुरुकृपानिधे॥५७॥
इहभूभागउत्खायगृह्यतांमामकंधनम् ॥ ॥शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यसदुर्बुद्धिर्ग्राम्योविषयलंपटः ॥५८॥ उवाचधनलुब्धस्तंत्वदुक्तंसाधयाम्यहम्॥
इत्युक्त्वाधनमुत्खायतस्माद्भूभागतस्तदा ॥५९॥ अग्रतःस्थापयामासशरभस्याहचाध्वगः ॥अध्वगउवाच॥ धनमेतद्विशांनाथतवभूभागतोमया ॥६०॥
निष्कासितंप्रयच्छाशुशिबिकानयनायमे॥यामारोप्यज्वरार्तंत्वांनयामितवकेतनम् ॥६१॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनसतदाददौस्वर्णपलत्रयम् ॥
सोपिनीत्वापितुर्द्रव्यंययौलवणपत्तनम् ॥६२॥ उषित्वारात्रिमेकांतुशिबिकांसपरिच्छदाम् ॥ सवाहानानयत्पुत्रदत्त्वास्वर्णपलद्वयम् ॥ ६३ ॥ पलद्वयं
गृहीतंतत्तेनैवाधर्मबुद्धिना ॥ आरोप्यशिबिकांतंतुशरभंवैश्यसत्तमम् ॥ ६४ ॥ पांथःसचलितोवाहांस्त्वरयन्कान्यकुब्जकम् ॥ अस्यतीर्थवरस्या
थकमंडलुजलंधृतम् ॥ ६५ ॥ पाययन्नल्पमल्पंतंतृषार्तंसोध्वगोययौ ॥ अथतेसरसस्तीरेउत्तीर्णाभोक्तुमध्वनि ॥६६॥ स्नात्वाभुक्त्वापुनस्तस्मा
त्स्थानाच्चेलुस्त्वरान्विताः ॥ कियंतिभूमिमुल्लंघ्यतृषार्तास्तेकमंडलोः ॥ ६७ ॥ जलंपीत्वातृषार्तंतंशरभंचाप्यपाययत् ॥ अथकश्चिन्महाभीमो
विकटोनामराक्षसः ॥ ६८ ॥ विचरन्निर्जनेरण्येगच्छतस्तानवैक्षत ॥ तान्दृष्ट्वासक्षुधाक्रांतोवेगवान्विवृताननः ॥ ६९ ॥ अभिदुद्रावचरणाघा
तेनाकंपयन्महीम् ॥ आगत्यतरसापार्श्वेतान्वाहान्पथिकंचतम् ॥ ७० ॥ सकोशेषुसमादायभ्रामयामासखेचरः ॥ गतासून्भ्रामणेनैवभूतलेतानपोथ

यत् ॥ ७१ ॥ चखादपिशितंतेषांपपौकोशाच्चशोणितम् ॥ कुत्रयास्यतिरोगातोंनरोयंपुरतोमम ॥ ७२ ॥ एनंतुभक्षयिष्यामिपश्चादंबुपिबाम्य
हम् ॥ इतिकृत्वामतिर्वारितीर्थस्यास्यकमंडलोः ॥ ७३ ॥ मुखेचिक्षेपसतदारजनीचरपुंगवः ॥ क्षिप्तमात्रेजलेतस्यपूर्वजन्मभवास्मृतिः ॥७४ ॥
जातासतुवधात्तस्यशरभस्यन्यवर्तत ॥ पूर्वजन्मकृतंपापंतदपिस्मृतिमागमत् ॥ ७५ ॥ येनराक्षसभावस्तुभूतोविप्रोद्भवादपि ॥ स्मृत्वापापमुपे
त्याशुसमीपेशरभस्यतु ॥ उवाचज्ञानमापन्नोराक्षसःपितरंमम ॥ ७६ ॥ ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ भोभोमनुष्यशार्दूलकस्त्वंकेचजनाअमी ॥
भक्षितायेमयाघोररूपेणाधमरक्षसा ॥ ७७ ॥ कस्यतीर्थवरस्येदंजलंयस्यप्रभावतः ॥ पापिनोपिस्मृतिर्जातापूर्वजन्मभवामम ॥ ७८ ॥
॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ वैश्योहंराक्षसश्रेष्ठकान्यकुब्जेगृहंमम ॥ तीर्थानिपर्यटन्निंद्रप्रस्थेहंसमुपागतः ॥ ७९ ॥ तत्राहमभवं
दुःखीज्वरेणविधियोगतः ॥ ततोमेबुद्धिरुत्पन्नागंतुंगृहमसत्पथ ॥ तत्रकश्चित्समायातःपांथोवर्षेणपीडितः ॥ ८० ॥ प्रार्थितःसमयानीयशिबिकांमांगृहं
नय ॥ सचायंशिबिकांपांथःसमुपानीयसत्वरः ॥ ८१ ॥ मामारोप्यचतांधीरश्चलितोमद्गृहंप्रति ॥ सपांथस्तेचशिबिकावाहाःसंप्रतिभक्षिताः ॥ ८२ ॥
त्वयाजलमिदंयस्यतीर्थस्यापिचतच्छृणु ॥ इंद्रस्यखांडववनेयमुनास्तिसरिद्वरा ॥ ८३ ॥ तत्तीरेस्तिहरिप्रस्थंतीर्थंतीर्थोत्तमोत्तमम् ॥ सुराचार्यस्यतत्रा
स्तितीर्थंसर्वार्थसाधकम् ॥ ८४ ॥ निगमोद्बोधकंजातास्मृतिस्तेयज्जलाशनात् ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयत्पृष्टोहमिहत्वया ॥ ८५ ॥ पृच्छामित्वामहंकिं
चित्तद्वदाशुनिशाचर ॥ पूर्वजन्मकृतंकर्मस्मरसित्वमिहाधुना ॥ वदकिंतेकृतंपापंयेनजातोसिराक्षसः ॥ ८६ ॥ ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ पुराहमभवंवि
प्रःपुण्येवेदविदांकुले ॥ दुराचारोह्यधर्मात्माशृणुसर्वंवदामिते ॥ ८७ ॥ क्रीडताहिमयानित्यंद्यूतेनसहतद्विदैः ॥ हारितंद्रविणंभूरिस्वकीयंपितुरेव
च ॥ ८८ ॥ पित्रानिवेद्यभूपायमामकंकर्मतज्जनैः ॥ पुरान्निःसारितोनिःस्वोगतोहंग्राममंतिके ॥ ८९ ॥ तत्रासीन्मेसखानामदेवकोब्राह्मणोत्तमः ॥
तेनाहंरक्षितोगेहेकुर्वताचिरमादरम् ॥ ९० ॥ वस्तुंतत्रसुखेनाहंतद्भार्यांरूपशालिनीम् ॥ कामातुरोहमभजंबलान्मित्रेगतेक्वचित् ॥ ९१ ॥ सामृतातत्क्ष
णात्साध्वीभक्षयित्वामहाविषम् ॥ तांदृष्ट्वातमसायुक्तोनिशीथेहंपलायितः ॥ ९२ ॥ पलायमानस्तरसाधृतोहंराजकिंकरैः ॥ चौरोयमितिखड्गेनचिच्छिदु
स्तेशिरोमम ॥ ९३ ॥ मृतंमांयतनादेहमावेश्ययमकिंकराः ॥ रौरवेनिरयेघोरेचिक्षिपुर्यमशासनात् ॥ ९४ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणितत्राहंतीव्रयातनाम् ॥
भुक्त्वातेनैवपापेनराक्षसत्वमुपागतः ॥ ९५ ॥ शतवर्षाण्यतीतानिराक्षसत्वेविशांपते॥वदामितमुपायंमेयेनास्मान्मुक्तिमाप्नुयाम् ॥ ९६ ॥ पुण्यंतद
र्पितेसाधोवदामिशृणुसादरम्॥ येनतीर्थवरस्येदंजलंममसुखेगतम् ॥ ९७ ॥ तत्रैवजन्मनिमयाकृत्वाहरिदिनेव्रतम् ॥ संसर्गान्नेच्छयावैश्यरात्रौजा

गरणंकृतम् ॥ ९८ ॥ द्वादश्यामथसंस्नात्वाभोक्तुंमपिसमुद्यते ॥ मद्गृहेकाश्चिदायातोवैष्णवोविष्णुरूपधृक् ॥ ९९ ॥ कुपितोहंतमालोक्यदुर्वचोवदम
ग्रतः ॥ क्वगच्छसिदुराचारदांभिकस्त्रीजनांतरे ॥ १०० ॥ इत्युक्तःसमयाधीरस्तुल्योमानापमानयोः ॥ तूष्णीमेवानिकेतान्मोनिर्गत्यचालितोयदा॥१०१॥
तदाभिमुखमायांतीपत्नीममपतिव्रता ॥ पतित्वापादयोस्तस्यतंसाधुंगृहमानयत्॥१०२॥ मयापमानितस्यापिनक्रोधोभून्महात्मनः ॥ तयाहृतस्याप्यानं
दोयतःसोरिसुहृत्समः ॥ १०३ ॥ तमर्चयित्वाविधिवद्विष्टरेचोपवेश्यसा ॥ भोज्यंभोजयजंविशजयताद्भुवनत्रयम् ॥ १०४ ॥ इत्युक्तो
हंतयासाध्व्यान्यगदंतंमहाशयम् ॥ म्लानवक्रःप्रसन्नास्यमुत्तिष्ठशमयक्षुधाम् ॥ १०५ ॥ इत्युक्त्वातस्यचरणौनोदितस्तनुमध्यमा ॥ प्राक्षा
ल्यंपुनस्तंतुनिवेश्यासनमुत्तमम् ॥ १०६ ॥ अददांपात्रमन्नेनपूर्णंतस्मैविवेकिने ॥ जलंचतत्करेसाध्व्याप्रेरितोहंतयामुहुः ॥ १०७ ॥ उपभुज्यस
धर्मात्मास्वैरंविगतविक्रियः ॥ हरेरामहरेकृष्णजपन्नितिजगामह ॥ १०८ ॥ कृतंपुण्यमिदंवैश्यनोदितेनमयास्त्रिया ॥ पूर्वजन्मनियेनेदंप्रापितंती
र्थवारिमे ॥ १०९ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ विष्णुशर्मन्निदंवाक्यमुक्त्वातिष्ठतिराक्षसे ॥ पथिकःसचतेवाहाःप्राहुःखेदिव्यदेहिनः ॥ ११० ॥
॥ ॥ पथिकवाहाऊचुः ॥ ॥ भोभोविशांपतेसाधोप्राप्ताअप्यपमृत्युताम् ॥ त्वत्प्रसादादिदंवारिपीत्वादेवत्वमागताः ॥ १११ ॥
त्वत्संगेधनलोभेनविट्पतेचलितायतः ॥ विगतानधनाकांक्षामरणावसरेप्यतः ॥ ११२ ॥ तीर्थराजजलस्यास्यतिष्ठतोजठरेहिनः ॥ मरणेह्यनुभावात्तुमै
त्रीप्राप्ताधनेशितुः ॥ ११३ ॥ नमामस्त्वांवयंयामोधनेशनगरींप्रभो ॥ विमानैस्तद्गणानीतैर्नानामणिविभूषितैः ॥ ११४ ॥ प्रयाहिमाविलंब
स्वतीर्थेनिगमबोधके ॥ त्वमनेनसमंसाधोतारयैनमपिद्रुतम् ॥ ११५ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातेगतास्तातदिश्युदीच्यांसमंततः ॥
विमानकिंकिणीनादैर्नादयंतोथरोदसी ॥ ११६ ॥ अथवैश्योममपितातमाहरजनीचरम् ॥ ॥ शरभउवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठनयमामाशुतीर्थेनिगमबो
धके ॥ ११७ ॥ ज्वरार्त्तेनमयापद्भ्यांतत्रगंतुंनशक्यते ॥ योमांनयतितत्तीर्थंत्वदन्योनास्तिकश्चन ॥ ११८ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ तथेतितम
थाश्वास्यवैश्यंसरजनीचरः ॥ स्कंधमारोप्यवेगेनतत्तीर्थंपावनंययौ ॥ ११९ ॥ ऊषतुस्तावुभौतत्रविश्पतिःसचराक्षसः ॥ कुर्वंतौस्नानमात्रंतुसर्वतीर्थोत्त
मोत्तमे ॥ १२० ॥ अथाहंपितुराकर्ण्यमहतींगुरुवेदनाम् ॥ तंप्रतिप्रेरितोमात्राचलितोनिजसद्मतः ॥ १२१ ॥ अत्रागत्यमयादृष्टःसमहाज्वरपीडि
तः ॥ मूर्ध्नाचवंदितस्तेनदत्ताशीर्मेभ्यभाषिच ॥ १२२ ॥ ॥ शरभउवाच ॥ ॥ किमर्थमिहभोतातदूरमार्गेसमागतः ॥ दिनानिकतिचित्तिष्ठन्कुर्वन्नत्रनि
जाक्रियाम् ॥ १२३ ॥ विकटोनाममेमित्रःराक्षसःसमुपैतिवै ॥ उत्तिष्ठवपुषामुष्यदंडवत्पतपादयोः ॥ १२४ ॥ नभेतव्यंत्वयामुष्मात्त्यक्तहिंसादिक

र्मणः ॥ अधुनातीर्थमासाद्यसन्निधौममतिष्ठति ॥ १२५ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्युक्तोहंतदापित्राशरभेणमहात्मना ॥ उत्थायपतितस्तस्य
पादयोर्दंडवद्भुवि ॥ १२६ ॥ दोर्भ्यामुत्थाप्यमांसोथगाढमालिंग्यराक्षसः ॥ स्वागतंमित्रपुत्रेतिजगादाशिषमीरयन् ॥ १२७ ॥ ॥ राक्षसउवाच ॥
भाग्यवानसिभोतातयत्त्वमत्रसमागतः ॥ पितुर्धर्मात्मनःश्रुत्वाज्वरपीडांसुदारुणाम् ॥ १२८ ॥ पितुरानृण्यमाप्नोषितीर्थेकृत्वातिलोदकम् ॥ स्नात्वाकुरु
क्रियाःस्वीयाःपूर्वजन्मस्मरिष्यसि॥१२९॥ ॥शिवशर्मोवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्तदातेनस्नातुंतीर्थेवरांभसि॥प्रविष्टोहंस्मरंस्तातपूर्वजन्मशुभाशुभम्॥१३०॥
स्नात्वाविधिवदत्रैवपितुरंतिकमागतः ॥ अपृच्छंरक्षसोवृत्तंकुतोयंधर्मधीरिति ॥ १३१ ॥ पित्रोक्तंरक्षसोवृत्तंवाहानांपाथिकस्यच ॥ श्रुत्वाहंतीर्थराज
स्यस्तुतिमस्यचकारवै ॥ ३२ ॥ पितामेरोगनिर्मुक्तोभविष्यतियदातदा ॥ यास्यामिगृहमित्यत्रदशोषितमहानिमे ॥३३॥ दशाहाभ्यंतरेतातततास्यम
रणंमम ॥ अभूदर्धजलेह्यस्यतीर्थराजस्यपश्यतः ॥ ३४ ॥ अथोगरुडमारुह्यवक्षसोधारयन्श्रियम् ॥ आजगामस्वयंविष्णुर्नवीनघनविग्रहः ॥ ३५ ॥
पीतवासाचतुर्बाहुःपंकजारुणलोचनः ॥ ब्रह्मेंद्रादिभिरादिव्यैःसनाथैरंधकारिणा ॥ ३६ ॥ सेव्यमानोगुणग्रामान्गायद्भिःकिन्नरैःसह ॥ हाहाहूहूप्रभृति
भिःस्तूयमानश्चसर्वतः ॥ ३७ ॥ दत्त्वास्वकीयसारूप्यमारोप्यगरुडंतदा ॥ पितरंममब्रह्माद्यैर्वृतोवैकुंठमारुहत् ॥ ३८ ॥ पितुःसारूप्यमालोक्यवि
ष्णोरहमचिंतयम् ॥ इतिचित्तेतदालोक्यजाततत्त्वोदयेतदा ॥ ३९ ॥ नहिवर्णयितुंशक्योह्यस्यतीर्थशिरोमणेः ॥ महिमायज्जलार्द्रैस्यान्मृतोजंतुश्च
तुर्भुजः ॥ ४० ॥ नमयासर्वथात्याज्यंतीर्थराजमिदंननु ॥ अंजसादृढमाहात्म्यंधनरोगादितृष्णया ॥ ४१ ॥ पितुरत्रोटजेतावत्स्थातव्यंहिमयामम ॥ या
वत्तुकर्मणांभुक्तिःप्रारब्धानांमहीतले ॥ ४२ ॥ एवंविचिंतयित्वाचपितुःकृत्वातुसत्क्रियाम् ॥ रक्षसातेनसहितःस्थितोहंमोक्षवांछया ॥ ४३ ॥ इति श्रीपा
द्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येचतुरधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२०४॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥एकदात्रमहातीर्थेपंके
मग्नांपयस्विनीम् ॥ दृष्ट्वासराक्षसश्रेष्ठस्तामुद्धर्तुंविवेशह ॥ १ ॥ गोरक्षणेमहान्धर्मोरक्षतुःस्वर्गतिर्भवेत् ॥ चिंतयन्नितिमध्येतुसगृहीतोंबुहस्तिना ॥ २ ॥
नीतस्तुवारिणोधस्ताज्जलपूर्णोदरस्तदा ॥ तत्याजजीवितंसद्यस्तेनपीडितविग्रहः ॥ ३ ॥ दिव्यरूपंसमास्थायविमानमपिढौकितम् ॥ गणेनप्रहितेनाथ
देवैरिंद्रपुरोगमैः ॥ ४ ॥ गच्छन्नितिमयापृष्टःसनिशाचरपुंगवः ॥ मुक्तिदेत्रमहातीर्थेमृत्युंप्राप्यसदुर्लभे ॥ ५ ॥ कथंदेवपदप्राप्तिर्जातातवमहामते ॥ इत्युक्तो
मामुवाचेदंवांछासीदत्रमेनघ ॥ ६ ॥ तस्मिन्गतेपुण्यजनेस्वर्गंपुण्यवतांपदम् ॥ एकाकिनामयाविष्णुःसद्गतिःप्रापितस्तदा ॥ ७ । गच्छंस्तिष्ठन्स्वपन्जा
ग्रत्स्नानंकुर्वंश्चनित्यशः ॥ तमेवपुंडरीकाक्षमहंध्यावनन्यधीः ॥ ८ ॥ हरेतवपदांभोजमहंशरणमागतः ॥ ब्रह्मत्वेचमहेशत्वेनेंद्रत्वेमममानसम् ॥ ९ ॥

प्रार्थयन्नित्यहंताततमेवपुरुषोत्तमम् ॥ उषितोत्रमहातीर्थेकृत्वानिर्विषयंमनः ॥ १० ॥ ॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ ॥ वसतोत्रमहातीर्थेमरणंचेत्तवाभ
वत् ॥ कथंजन्मपुनःप्राप्तंत्वयेतिममसंशयः ॥ ११ ॥ मर्यादांयस्यतीर्थस्यत्यक्त्वापिधनलोभतः ॥ राक्षसान्मरणंप्राप्ताःपथिकस्तेचवाहकाः ॥ १२ ॥
यस्यतीर्थवरस्यास्यजलपानाद्दिवंगताः ॥ तथैवराक्षसोप्यस्मिन्नपमृत्युमवाप्यसः ॥ १३ ॥ नकृतःस्वेच्छयास्वर्गंजगामतवपश्यतः ॥ ननूनंतत्रमरणंजातं
यज्जन्मदृश्यते ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवेनिशम्यपुत्रस्यशिवशर्माशुभंवचः ॥ उवाचपूर्ववृत्तांतंकारणंनिजजन्मनः ॥ १५ ॥
॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ विष्णुशर्मन्शृणुष्वेदंकारणंममजन्मनः ॥ कथयामितवाग्रेहंश्रुत्वानिःसंशयोभव ॥ १६ ॥ एकदाविष्णुपूजा
यांमयिध्यानंसमास्थिते ॥ दुर्वासाःप्रकृतिक्रोधीममाश्रममुपागतः ॥ १७ ॥ तमागतमविज्ञायविष्णुध्यानपरायणः ॥ तस्थिवांस्तदवस्थोहंचिरंतनाम
संस्मरन् ॥ १८ ॥ समुहूर्तंमुनिःस्थित्वाममाग्रेक्रोधमूर्छितः ॥ आत्मनात्मानमाहेदमुच्चैरारक्तलोचनः ॥ १९ ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ अहो
अत्रेरहंपुत्रोनसूयागर्भसंभवः ॥ शिवांशोमानुषेणालमवज्ञातोमुनाभवम् ॥ २० ॥ त्रिलोकीराज्यतःशक्रोमयायेनप्रपातितः ॥ तंमामपिमनुष्योयमवजा
नातिदुर्मतिः ॥ २१ ॥ योविभेतिनकःसोसिमत्तःकालानलादिव ॥ मुक्त्वादेवत्रयींलोकेयतःसाहंत्तमामम ॥२२॥ यामसौध्यायतेमूढोदेवतांध्यानमास्थि
तः ॥ नकथंबोधयत्येनंसेतिमूर्त्तिस्थितोयमः ॥ २३ ॥ नूनंनारायणंदेवंध्यायत्येषजगद्गुरुम् ॥ यद्ध्यानामृततृप्तोहिनबाह्यज्ञानवानयम् ॥ २४ ॥ हरिंवा
ब्रह्मवाशंभुमन्यंवाध्यायतामहम् ॥ मयायंसर्वथादंड्योमदवज्ञाकरोह्ययम् ॥ २५ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ एवंविचिंतयित्वासमुमतिंमाम
बोधयत् ॥ शशापचविबुद्धंमामितिक्रोधारुणेक्षणः ॥ २६ ॥ मामवज्ञाययश्चित्तेध्यानकालेमनोरथः ॥ कुतस्तेनभवेद्यास्मिन्भविष्यतिहिसर्वथा ॥ २७॥
इत्युक्त्वासयदातातचलितोमुनिरत्रिजः ॥ तदामयाचरणयोर्गृहीतोभयभीरुणा ॥ २८ ॥ इत्युक्तश्चमुनिश्रेष्ठक्षम्यतांरुड्विमुच्यताम् ॥ मादृशान
विजानंतिसम्यक्कर्मभवादृशाम् ॥ २९ ॥ शापंत्वंदत्तवान्घोरंसांप्रतंमेनिरेनसः ॥ प्रसीदममनम्रस्यशापांतिकुर्वनुग्रहम् ॥ ३० ॥ इत्युक्तः
कोपमुत्सृज्यदुर्वासाशीतलोभवत् ॥ किमेतन्नोचितंतातसयतश्चंद्रशेखरः ॥ ३१ ॥ उवाचेतिसमाधीमांस्तंभूत्वाब्राह्मणोत्तमः ॥ अत्रैवमर
णंप्राप्यनभूयोजन्मलप्स्यसे ॥ ३२ ॥ इतिमामनुगृह्याथसजगामदिगंबरः ॥ उषित्वातद्दिनंतातमयासत्कारपूजितः ॥ ३३ ॥ नमुनेर्भा
षितंमिथ्याचिंतयित्वाहमित्यपि ॥ ३४ ॥ जगामस्वगृहंचित्तेपश्चात्तापंवहन्निति ॥ अहोमेध्यायतोनित्यंसतीर्थाश्रमिणस्तथा ॥ ३५ ॥
दर्शनंदुर्लभंजातंश्रीपतेरिहजन्मनि ॥ चातकस्येवमेघस्यशुचौसंतापकारिणि ॥ ३६ ॥ कुतोयमागतोमह्यंवैकुंठगतिरोधकः ॥ जनस्यप्रास्थितस्येवजलदो

कालवारिमुक् ॥ ३७ ॥ नदोषोस्तिमुनेर्नूनंतस्यैवेच्छाहरेःखलु ॥ सुदर्शनंहिदत्त्वापिममजन्मांतरंकृतम् ॥ ३८ ॥ मयासंसारभीतेनग्राह्यंपादांबुजंहरेः॥
निदाघातपतप्तेनपथिकेनेवपादपः ॥ ३९ ॥ किंधनापत्ययोषिद्भिरनित्यैश्चान्यबंधुभिः ॥ गोविंदपरमानंदरामेतिममजल्पतः ॥ ४० ॥ उदासीनवदासी
नःकुंटुबेषुहरिंभजन् ॥ प्रारब्धमेवभोक्ष्यामिकर्माण्यन्यान्यतर्जयन् ॥ ४१ ॥ चिंतयन्नित्यहंतातकियद्भिर्वासरैरहम् ॥ प्राप्तवान्स्वगृहंस्नात्वाहरिपादोद
कांतरे ॥ ४२ ॥ पितुर्मरणमाख्यातंमात्रेबंधुभ्यएवच ॥ श्रुत्वातेपिशुचंचक्रुर्नाविंदन्निममास्थिरम् ॥ ४३ ॥ सत्यलोकादिलोकेषुनिस्पृहोहंगृहेवसन् ॥
मरणंप्राप्तवान्कूलेगंगायामुनिसेविते ॥ ४४ ॥ मुनेर्दुर्वाससःशापाज्जातोहंवैष्णवेकुले ॥ मरणंचात्रसत्तीर्थेलब्ध्वाप्राप्स्येहरेःपदम् ॥ ४५ ॥ ॥ नारद
उवाच ॥ ॥ एवंसुराचार्यविनिर्मितेतदातीर्थेमहाभागपुराकृतानितौ ॥ द्विजोत्तमौप्रोच्यमिथःसुतस्थतुर्विचिंतयंतौहरिपादपल्लवम् ॥ ४६ ॥ विचिंत
तयंतौहरिमब्जलोचनंचतुर्भुजंनीरदनीलविग्रहम् ॥ निजायुधालंकरणावभासितंस्मृत्वात्रसारूप्यमवापतुर्हरेः ॥ ४७ ॥ यस्यक्षेत्रमिमंपुण्यमिंद्रप्रस्थाख्य
मुत्तमम् ॥ तस्योपाख्यानमाख्यातंफलमस्याशिवेशृणु॥४८॥गंगास्नानेनयत्पुण्यंकन्यादानोद्भवंचयत् ॥ श्रवणादस्यतत्पुण्यंश्रद्धयालभतेनरः ॥४९॥
पुत्रेजातेतुगोदानात्सिंहगेचबृहस्पतौ ॥ गोदावरीजलेस्नानाद्यत्फलंभुविजायते ॥ ५० ॥ तत्फलंश्रवणादस्यजायतेनात्रसंशयः॥अतस्तीर्थोत्तमादन्यत्ती
र्थंनास्त्यखिलार्थदम् ॥ यस्मिन्मरणतोनूनंतिर्यंचोपिचतुर्भुजाः ॥५१॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहा
त्म्येनिगमबोधोपाख्यानंनामपंचाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०५ ॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ धर्मराजशिबिःश्रीमानाकर्ण्यतद्वचोमुनेः ॥ नारदस्याब्रवी
त्प्रीतमनाइतितमुत्तमम् ॥१॥ ॥शिबिरुवाच॥ ॥मुनेतीर्थवरस्यास्यनिगमोद्बोधकस्यते ॥ माहात्म्यंवर्णितंसम्यक्श्रुतंपापहरंमया॥२॥इंद्रप्रस्थेत्रशतशः
संतितीर्थानिवैमुने ॥ अन्यस्यापिसमाचक्ष्वमाहात्म्यंयदिविद्यते॥३॥ ॥नारदउवाच॥ ॥इंद्रप्रस्थांतरावर्तिन्येषायाद्वारकानृप ॥ अस्यांपुराहियद्वृत्तंतत्तेव
च्मिशृणुष्वमे ॥ ४ ॥ काम्पिल्येथद्विजःकश्चित्पुष्पेषुर्मूर्तिमानिव ॥ सर्वासांयोषितांचित्त[1]हारीस्यादग्रविभ्रमैः ॥ ५ ॥ संगीतविद्याकुशलःकोकिलामधुर
ध्वनिः ॥ एकदासकरेवीणांधारयन्वादयन्मुहुः ॥ ६ ॥ कंठेनकोकिलालापमधुरेणनराधिप ॥ गायन्बभ्रामनगरेप्रतिरथ्यंमहामतिः ॥ ७ ॥ तस्यगीति
ध्वनिंश्रुत्वामूर्छनातानसंयुतम् ॥ त्यक्त्वास्वगृहकार्याणितमीयुःपौरयोषितः ॥ ८॥ मोहितास्तस्यरूपेणकामवेगंनसेहिरे ॥ जातास्खलितवीर्यास्तागीतं
श्रुत्वासमक्षतः ॥ ९ ॥ ब्रह्मणोमानसंयेनलोभितंभारतींप्रति ॥ शिवस्यार्द्धशरीरंचपार्वत्यैयेनदापितम् ॥ १० ॥ ताभ्यामन्योजनोलोकेवशीवाज्ञानवान

---

[1] हारीहास्यादिविभ्रमैः इतिपाठः ।

पि ॥ यःस्मरंतंक्षमोजेतुंस्त्रियःप्रकृतिचंचलाः ॥ ११ ॥ ताःस्मरावेशमासोढुंनसाध्योपिविषेहिरे ॥ वक्तव्यमितिकिंराजन्लोकेकामोहिदुर्जयः ॥
॥ १२ ॥ अथतास्तत्रतत्रेयुर्यत्रयत्रव्रजत्यसौ ॥ प्रगायन्कंठवीणाभ्यांप्रगायन्स्वरमोहितः ॥ १३ ॥ तासांपतिसुतभ्रातृपितरोथनराधिप ॥ आग
त्यभर्त्सयित्वातानिन्युःस्वान्स्वान्गृहान्प्रति ॥ १४ ॥ तमन्विष्यपुनस्तास्तुजग्मुःसर्वास्तदंतिके ॥ यदातदापौरजनावृत्तंतत्प्राहुरीश्वरे ॥ १५ ॥ राजा
पितंसमाहूयपप्रच्छरहासिद्विजम् ॥ केनमंत्रेणभोविप्रमोहितास्ताःपुरस्त्रियः ॥ १६ ॥ तन्ममाचक्ष्वविप्रेंद्रदास्यामिवहुतेधनम् ॥ नोचेन्निष्का
सयामित्वांनिजराज्यान्नसंशयः ॥ १७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वेतिनृपतेर्वाक्यंनृपतिंसद्विजोत्तमः ॥ उवाचसत्यंतस्याग्रेवचोरूपगुणार्ण
वः ॥ १८ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ नमंत्रंनौषधंराजन्विद्यतेमयिभिक्षुके किंतुतेनगरेसर्वायोषितोह्यजितेंद्रियाः ॥ १९ ॥ रूपंममसमा
लोक्यश्रुत्वागीतध्वनिंतथा ॥ स्मरवेगंसहंतेनराजंस्तवपुरेस्त्रियः ॥ २० ॥ किंकरोमिमहाराजकोपराधोस्तिमेविभो ॥ पुराकृतमिवोल्लंघ्यंशासनं
नमहीपते ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ उशीनरशीवेराजन्नेवंकथयतिद्विजे ॥ सर्वेपौराःसमेत्याथप्रावदन्नितिभूपतिम् ॥ २२ ॥ ॥
पौराऊचुः ॥ ॥ राजन्ननेनविप्रेणमोहिताःपौरयोषितः ॥ गृहेषुनहितिष्ठंतिह्यस्माभिरनिवारिताः ॥ २३ ॥ यद्ययंमोहनःस्त्रीणांनगरेवत्स्यतिप्रभो ॥
तदादेशांतराण्येवयास्यामोवयमद्यवै ॥ गतोस्माकंवृषोदेवोहव्यकव्यक्रियात्मकः ॥ २४ ॥ तमनुप्रस्थितात्क्षेत्राद्गौरियंपापिनामिव ॥ विनातंश
रणंयातंत्यक्तश्रीभिर्नरेश्वर ॥ २५ ॥ अथैनमनुयास्यंतिवासिताभिर्वृषंयथा ॥ शून्यालयेकथंलक्ष्मीर्यन्नतोप्यवतिष्ठति ॥ २६ ॥ धर्मोर्थश्चगृहंचैतत्
त्रयंस्त्रीवशगंयतः ॥ कांताधर्मधनाधीनातयोर्नाशेनतिष्ठति ॥ २७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंवदत्सुपौरेषुस्त्रियस्तेषांसमागताः ॥ राजांतिकउपा
विष्टाइत्यूचुस्ताःपरस्परम् ॥ २८ ॥ ॥ पौरस्त्रियऊचुः ॥ ॥ कामंवामाकृतिंविप्रमेनंप्राप्यमनांसिनः ॥ उल्लसंतिदिवाधीशंकमलानीववारिणि ॥ २९ ॥
संकुचंतिविनातेनकुमुदानियथेंदुना ॥ आगच्छंतमिलित्वैनंधारयामोनृपाग्रतः ॥ ३० ॥ अवध्योयंवयंचास्यकिंकरिष्यतिभूपतिः ॥ ॥ नारदउवाच ॥
इत्युक्त्वातास्त्वरावत्योजगृहुस्तंद्विजोत्तमम् ॥ ३१ ॥ पश्यतांनिजभर्तृणांराज्ञश्चैवपुरस्तदा ॥ ऊचुश्चैनंमनोनाथगृहानागच्छहृच्छयम् ॥ ३२ ॥ शमया
शुविनाद्यत्वांस्थातुंनैवचशक्नुमः ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तासांसविप्रःप्रत्युवाचह ॥ ३३ ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ ॥ भवतीनामहंपुत्रोभवत्योमातरोमम ॥
गृहान्किमर्थमुत्सृज्यभवत्यःपर्यटंतिहि ॥ ३४ ॥ आराधयतनाथान्स्वान्यतोलोकद्वयंध्रुवम् ॥ आराधितेषुपतिषुविष्णुःसर्वसुरेश्वरः ॥ ३५ ॥
प्रसन्नोभवतित्वत्रप्रसन्नेकिमुदुर्लभम् ॥ यास्त्रीस्वपतिमुत्सृज्यसेवतेन्यंसुखेच्छया ॥ ३६ ॥ सापवादमवाप्नोतियातिघोरांचदुर्गतिम् ॥ उषित्वात

त्रकल्पांतेयावत्सापतिवंचना ॥ ३७ ॥ पुनस्तस्माद्विनिर्गत्यस्थावरत्वंप्रपद्यते ॥ तस्मादपिपशुत्वंसालभतेबहुजन्मसु ॥ ३८ ॥ ततो
मुक्तामनुष्यत्वेऽव्यंगाभवतितत्रसा ॥ एवंपापगतिंज्ञात्वानिवर्तध्वमतोजनात् ॥ ३९ ॥ नोवायास्यथदेहांतेनरकंभृशदारुणम् ॥ यदिच्छं
तिभवंत्योमेसुखंतन्नेहलप्स्यथ ॥ पापमेवहियुष्माकंयतोधःपतनंनृणाम् ॥ ४० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वैवंवचनंतस्यदृष्ट्वाभर्तृ
सुखानिच ॥ लज्जयानम्रमुख्यस्तालतावातहताइव ॥ ४१ ॥ तासांतुपुरनारीणांस्मराग्निर्भृशदारुणः ॥ शशामतस्यशीतेनबटोर्वचनवारि
णा ॥ ४२ ॥ उत्थायचेलुःसर्वास्ताविनिंदंत्यइतिस्मरम् ॥ ब्रह्मशक्रादिदेवानामपिमोहकरंनृप ॥ ४३ ॥ ॥ स्त्रियऊचुः ॥ ॥ धिगिमंपापकर्मा
णंशीलदारुकुठारकम् ॥ कामवामदृशांप्रीत्यैधन्योयेनहतःस्मरः ॥ ४४ ॥ किंवदेमजगत्पूज्यांरुक्मिणींजठरेयया ॥ धृतःप्रद्युम्ननाम्नासौराहुःस्त्री
शीलचंद्रभुक् ॥ ४५ ॥ सदेवाधमआयातियदिनोदृष्टिगोचरम् ॥ भूयोध्यानकृतेशानदृगग्नौतंक्षिपामहे ॥ ४६ ॥ येनायंजनितःपापोह्यात्मारामेणवि
ष्णुना ॥ कृतःषोडशसाहस्रस्त्रीप्रियःकाहिनःकथा ॥ ४७ ॥ एवंविनिंद्यतंकामंतुष्टुवुस्तंद्विजोत्तमम् ॥ शीलंस्वस्यचतासांचरक्षितंयेनभूपते ॥ ४८ ॥
धन्यासामुष्यजननीययायंब्राह्मणोत्तमः ॥ स्मरजिन्निर्मितोलोकेपरधर्मस्यरक्षकः ॥ ४९ ॥ धिगस्तुनोराजलोकैर्हसिताःस्मरनिर्जिताः ॥ याभिर्वाक्य
मनोभ्यांचजनितंपापमुल्बणम् ॥ ५० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविचिंतयंत्यस्ताऐक्यमत्ययुताःस्त्रियः ॥ जग्मुःस्वंस्वंगृहंसर्वाद्विजवाक्येनबो
धिताः ॥ ५१ ॥ अथराजापिकांपिल्यस्तंद्विजंवस्त्रभूषणैः ॥ संपूज्यप्रेषयामाससद्गृहेसंयतेंद्रियम् ॥ ५२ ॥ अथागच्छतिकालेतुकारूषाधिपतिर्बली ॥
कांपिल्याधिपतिंसैन्यैर्नगरंरुरुधेतदा ॥ ५३ ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंतेनयुद्धेसघातितः ॥ नगरंलुठितंसर्वंहताःशूराश्चसर्वशः ॥ ५४ ॥ तास्त्रियःकालकूटंतु
खादित्वामरणंगताः ॥ प्रायश्चित्तंतुनकृतंताभिःपापस्यतस्यतु ॥ ५५ ॥ येनपापेनताःसर्वाभीषणाख्यस्यरक्षसः ॥ राक्षस्योनगरेजातामहाकायाभया
नकाः ॥ ५६ ॥ तत्रतानिहिताःसर्वाःपुरनार्योहनूमता ॥ यज्ञांश्वरसतोजिष्णोस्तिष्ठतारथकेतने ॥ ५७ ॥ पुनस्ताएवराक्षस्योबभूवुर्मारवेध्वनि ॥
क्षुधार्ताश्चतृषार्ताश्चदर्शनेनभयप्रदाः ॥ ५८ ॥ एवंतेनतुपापेनवाङ्मनोविहितेनतु ॥ ताभिर्जन्मद्वयंप्राप्तंराक्षसीयोनिमिश्रितम् ॥ ५९ ॥ पापेननाशि
तंतासांसनृपंनगरद्वयम् ॥ अतएवनकर्त्तव्यंपरकांतनिषेवणम् ॥६०॥ नारीभिःपापभीताभिर्वाङ्मनोभ्यामपिप्रभो ॥ रोगीजडोदरिद्रोवानेत्राभ्यांवर्जितो
पिवा ॥ नत्याज्यःस्वपतिःस्त्रीभिःइच्छंतीभिस्तुसद्गतिम् ॥ ६१ ॥ कथितमिदंमयामनोवचोभ्यांजनितमघंचयदन्यकांतभक्त्या ॥ फलमपिचयदे
वलब्धमाभिस्तदपिशिवेबहुविस्तरेणतुभ्यम् ॥ ६२ ॥ इंद्रप्रस्थगतानयेममनवायाद्वारकादृश्यतेतास्तस्याजलबिंदुदेहपतनात्पौरस्त्रियोरेभिरे ॥ स्व

गैंचित्तवचोन्यकांतभजनाज्जातंविमुच्योल्बणंक्रव्यादत्वमवाप्यदेववनिताभावंसुराह्लाददम् ॥ ६३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहिता
यामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येद्वारकावर्णनंनामषष्ठाधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२०८॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ धर्मात्मजनिशम्यैतद्वचस्तस्यमहात्मनः ॥
नारदस्यशिबीराजाप्रोवाचेदंविनीतवत् ॥ १ ॥ ॥ शिबिरुवाच ॥ ॥ तिष्ठंत्योमरुमार्गेताराक्षस्योमुनिपुंगव ॥ एतस्याद्वारिकायास्तुलेभिरेसलिलं
कुतः ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ शृणुराजन्कथांदिव्यांपूतांपापप्रणाशिनीम् ॥ विमलाख्यस्यविप्रस्यहिमवद्द्रोणिवासिनः ॥ ३॥ एकस्तुहिमवद्द्रोण्यां
विमलोनामभूसुरः ॥ देवर्षिपितृवह्नीनांपूजकोतिथिपूजकः ॥ ४ ॥ हरिपादार्चनरतोवेदवेदांगधर्मवित् ॥ वासुदेवगुणग्रामपुराणश्रुतिमानसः ॥ ५ ॥ वा
र्द्धकेतस्यपुत्रोभूत्प्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ चकारहरिदत्तेतिनाम्नातंजनकस्तदा ॥ ६ ॥ विधिवद्विदधेचास्यक्षौरकर्मादिकंचतत् ॥ गुरोःसकाशाज्जग्राहछं
दांसिहरिदत्तकः ॥ ७ ॥ अधीत्यविधिवद्वेदान्दत्त्वाचगुरुदक्षिणाम् ॥ प्रवव्राजविरक्तःसन्समूलंचाश्रमद्वयम् ॥ ८ ॥ ज्ञात्वातत्कर्मतन्माताव्यलपत्पुत्रव
त्सला ॥ स्नापयंतीकुचद्वंद्वंपुत्रविश्लेषजाश्रुभिः ॥ ९ ॥ ॥ मातोवाच ॥ ॥ मामनाथांपरित्यज्यतातयातोसिकुत्रवै ॥ पितरंचजराग्रस्तंषट्पदोवल्वजा
विव ॥ १० ॥ वार्द्धकेत्वंमयाप्राप्तःश्रीपतेःपादसेवया ॥ मांविहायाभजस्त्वंवैचरणंतस्यमुक्तये ॥ ११ ॥ अहंमूढाध्रुवंतातध्रुवमाराध्ययद्धरिम् ॥ अध्रुवं
वांछितवतीभवन्तंतुंसुखलब्धये ॥ १२ ॥ त्वंसुधीर्वत्ससर्वार्थंयद्विष्णुंभजसेस्वयम् ॥ अध्रुवंजगदेतद्वैमत्वासीस्त्वमपिध्रुवम् ॥१३॥ किंकरोमिक्वगच्छा
मिमायाज्ञानंछिनत्तिमे ॥ सुफलोत्पादकंशस्त्रीरंभामूलमिवोल्बणा ॥ १४ ॥ धन्योदशरथोराजायोमृतोरामशोकतः ॥ धिङ्मांपुत्रस्यविश्लेषाद्धारयं
तीस्वजीवितम् ॥ १५ ॥ आगच्छदर्शनंदेहितातमांपरितारय ॥ वदवेदमयींवाणींपितुरग्रेगुणार्णव ॥ १६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविल
प्यतन्माताराजन्सापतिताभुवि ॥ दलनाद्राहुदत्तानांलेखाचांद्रमसीयथा ॥ १७ ॥ अथाजगामविप्रर्षिर्विमलोनृपसत्तमः ॥ दृष्ट्वातांपतितांभूमौकिंकि
मित्यभ्यभाषत ॥ १८ ॥ कस्मादियंकीर्णकेशव्यस्तवस्त्रविभूषणा ॥ पतिताभुविकल्याणंहरिदत्तस्यविद्यते ॥ १९ ॥ तस्यावयस्यास्ताःसर्वाःप्रोचु
स्तंविमलंनृप ॥ ॥ वयस्याऊचुः ॥ ॥ अधीत्यवेदांस्तेपुत्रोदत्त्वाचगुरुदक्षिणाम् ॥ २० ॥ नारायणपरोभूत्वाप्राव्रजद्धरिदत्तकः ॥ तस्यविश्लेषशो
केनपतितेयंधरातले ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तासांविमलोबुद्धिमत्तरः ॥ प्राबोधयन्निजांभार्यामितिवागमृतेनसः ॥ २२ ॥
॥ विमलउवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठजायेशृणुवाक्यमीरितंमयाकिमर्थंपतिताविषीदसि ॥ धन्यःसुतस्तेयइमंविनश्वरंविज्ञायभेजेहरिपादपल्लवम् ॥ २३ ॥
धन्यात्वमप्यस्यजनिप्रदायिनीयस्याःसुतस्तेहरिपादभागभूत् ॥ संतारयिष्यत्यपिमामसंशयंकुलंकुलोत्थानपिपूरुषान्शुभे ॥ २४ ॥ क्वविश्वमेतच्चपत

च्चचंचलंकसेवनंशाश्वतलोकदंहरेः ॥ मत्वेतिभेजुर्भरतादयोनृपायथाहरिंसाध्वितथैवतेसुतः ॥ २५ ॥ दाराधनागारशरीरबांधवाएतेभवंतिप्रतिजन्म
दुःखदाः ॥ तावन्नयावद्धरिपादपल्लवंभजेतधीरोखिलकामवर्जितः ॥ २६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंप्रबोधितातेनधीरेणधरणीतलात् ॥ उत्थायनि
जभर्तारमब्रवीद्दीनयागिरा ॥२७॥ ॥भार्योवाच॥ ॥सर्वंजानाम्यहंकांतयत्त्वयासाधुभाषितम् ॥ कुलधुर्यंनपश्यामियतस्तप्यामिवैभृशम् ॥ २८ ॥
पुत्रेसतिमहत्तीर्थेकिंवाकेशवसेवया ॥ गृहएवावयोर्मृत्युश्चेत्स्याल्लोकद्वयंतदा ॥ २९ ॥ सत्पुत्रोत्पादनेयत्नःकर्त्तव्यःखलुमानवैः ॥ तारयंतिपितॄन्पुत्रा
यतःसंसारवारिधेः ॥ ३० ॥ स्रष्टारंसर्वजंतूनांधातारंपुत्रकाम्यया ॥ भजवांछसिचेत्पुत्रंकुलधुर्यंमहामते ॥ ३१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवच
स्तस्याःप्रत्याहविमलोद्विजः ॥ ब्रह्मक्षेत्रंप्रयागंहियाम्यहंपुत्रकाम्यया ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वाचलितःसोथहरिद्वारमगाद्द्विजः ॥ स्नात्वातत्रापिविधिवादिंद्र
प्रस्थमथागमत् ॥ ३३ ॥ कतिभिर्वासरैर्वीरसायंकालेखिलार्थदम् ॥ स्नात्वाभुक्त्वानिशायांससुष्वापयमुनातटे ॥ ३४ ॥ निशीथेस्वपतस्तस्य
विमलस्यांतिकेविधिः ॥ हंसमारुह्यदेवेशस्तीर्थैःसर्वैरनुद्रुतः ॥ ३५ ॥ आगत्योत्थापयामासविमलंपुत्रवांच्छकम् ॥ उवाचचसुरश्रेष्ठोवचनंमधुराक्ष
रम् ॥३६॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ जानेसमीहितंचित्तंत्वदीयेमनसिस्थितम् ॥ नतत्पूरयितुंकल्पोयतस्तत्कारणंशृणु ॥३७॥ एकदामेरुशिखरेमिलिताः
सर्वदेवताः ॥ तुष्टुवुर्मद्भवमुखामाधवंकार्यसिद्धये ॥ ३८ ॥ स्तुतोस्मदादिविबुधैःकृपयाभगवान्हरिः ॥ प्रसन्नोभूत्तदाविष्णुर्वृणुध्वमितिचाब्रवी
त् ॥ ३९ ॥ इत्युक्तास्तेनतेदेवायथाभिलषितंवरम् ॥ श्रीपतेःप्राप्यतेजग्मुःसर्वेस्वंस्वंनिकेतनम् ॥ ४० ॥ मयोक्तमितिदेवेशदेहिमेवरमुत्तमम् ॥
प्रयागंनाममेक्षेत्रंभवत्वाखिलकामदम् ॥ ४१ ॥ ततःशतगुणंभूयाद्द्वितीयंक्षेत्रकंमम ॥ इंद्रप्रस्थगतंसम्यग्वृत्तंत्वत्तोमयानघ ॥ ४२ ॥ इत्याकर्ण्य
वचोमह्यंभगवानाहमांतदा ॥ तथास्त्वितिपुनर्वाचमुवाचश्रूयतांवचः ॥ ४३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ इंद्रस्यखांडवारण्येइंद्रप्रस्थाभिधंशुभम् ॥
क्षेत्रंकलिंदजातीरेमत्तुल्यास्तत्रयेमृताः ॥ ४४ ॥ विरिंचेरचितातत्रस्वकीयाद्वारकापुरी ॥ मयाशतगुणांभोधीतीरस्थायाःपुरागुणैः ॥ ४५ ॥ तामु
ल्लंघ्यनरोयस्तुतीर्थमन्यन्निषेव्यते ॥ नतीर्थफलमाप्नोतिसपुमान्नमृषोदितम् ॥ ४६ ॥ सर्वतीर्थोदितंपुण्यंशक्रतीर्थेलभेन्नरः ॥ द्वारकाचपुरीमायातीर्थ
मन्यच्चरक्षति ॥४७॥ योनिमज्ज्यान्यतीर्थेषुकृत्वाचविविधांक्रियाम् ॥ अत्रैष्यतिफलंतेभ्यःफलंप्राप्स्यतिसध्रुवम् ॥ ४८ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेविष्णुरहमप्य
गमंस्वकम् ॥ लोकंद्विजेंद्रवैकुंठादधोभागेव्यवस्थितम् ॥ ४९ ॥ प्रयागान्मामकात्क्षेत्रात्काशीशतगुणास्मृता ॥ काश्याःशतगुणंतीर्थंनिगमोद्बोध

---

१ वैतदेति पाठः ।

कंतथा ॥ ५० ॥ तीर्थसप्तकमेतत्तुत्रयंतुल्यफलंस्मृतम् ॥ एतत्त्रयमनुल्लंघ्ययोगच्छतिसितासितम् ॥ ५१ ॥ तस्याहंवांछितंविप्रददामिखलुनान्यथा ॥
केचिदाहुःसप्तपुरीसमपुण्यामहर्षयः ॥ ५२ ॥ अयोध्याद्याःशतंताभ्यइंद्रप्रस्थंप्रचक्षते ॥ त्वमत्रागत्यविप्रेंद्रसर्वकामफलप्रदे ॥ ५३ ॥ तीर्थेश्रीद्वारका
ख्येहिकुरुस्नानंसुतेच्छया ॥ यावंतिसर्वतीर्थानिब्रह्मांडकलशोदरे ॥ ५४ ॥ तेभ्योपरिमितंपुण्यंशतनामानिकीर्तिते ॥ सुतंतेकुलधौरेयंतीर्थमेतत्प्रदा
स्यति ॥ ५५ ॥ स्नानाच्चतवगोविंदःप्रसन्नात्माभविष्यति ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वादेवदेवेशोंब्रह्मातत्रतिरोधते ॥ ५६ ॥ विमलोपितदा
स्नात्वादेवादीनप्यतर्पयत् ॥ इत्युवाचसधर्मात्माद्वारकेकृष्णवल्लभे ॥ ५७ ॥ सुतंवंशकरंदेहिमह्यंभक्तायतेनमः ॥ इत्युक्तेतेनविप्रेणदेववागभवत्तदा ॥
॥ ५८ ॥ देववागुवाच ॥ ॥ पुत्रस्तेधर्म्मतत्वज्ञोवंशकर्त्ताभविष्यति ॥ प्रसादादस्यतीर्थस्यसर्वतीर्थशिरोमणेः ॥ ५९ ॥ याहिगेहंविलंबमासुकृतं
तेनमज्जनम् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यसतांवाणींविश्वस्तःपुत्रजन्मनि ॥ ६० ॥ चचालजलमादायद्वारकायाःकमंडलौ ॥ मार्गेतस्यसखा
विप्रोमलयाचलकेतनः ॥ ६१ ॥ मीलितश्चलितोगेहंकृत्वातीर्थानिसर्वतः ॥ तस्मैस्ववृत्तमाख्यातंब्रह्मसंवादकात्मकम् ॥ ६२ ॥ यद्भूतंद्वारकातीर्थेश्रु
त्वासोपिविसिस्मये ॥ उवाचसचधर्मात्मासखेममवचः शृणु ॥ ६३ ॥ यावंतिभारतेक्षेत्रेतीर्थानिविहितानिमे ॥ तावंतिकर्तुमिच्छामित्वदुक्तंतीर्थमुत्तम
म् ॥ ६४ ॥ नीत्वामांदर्शयसखेतत्तीर्थंसर्वकामदम् ॥ सखायस्तेवराभूमावुपकुर्वंतियेसखीन् ॥ ६५ ॥ नतैर्ननुसमोलोकेपितामाताथवासुतः ॥ निर्द्धनंपुरुषं
लोकेसर्वेमुंचंतिबांधवाः ॥ ६६ ॥ नमुंचंतिसखायस्तुतस्यदुःखेनदुःखिताः ॥ संसारार्णवनिर्मग्नान्सखीनुद्धरतेसखा ॥ ६७ ॥ उपदिश्यहरेर्भक्तिमार्गंजन्मेधना
नलम् ॥ अतस्त्वंमेसखाश्रेष्ठउपकारंविधेहिमे ॥ ६८ ॥ दर्शयैतद्वरश्रेष्ठंतीर्थाख्यंद्वारकांद्विज ॥ ६९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसं
हितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येसप्ताधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ विमलस्तंद्विजंनीत्वाद्वारकायामिहागतः ॥ पुनस्तौ
सस्नतुंधीरौश्रीपतेर्भक्तिकाम्यया ॥ भूयःखेमेघगंभीरावागासीदितिभूपते ॥ ॥ आकाशवागुवाच ॥ ॥ शृणुतंद्विजशार्दूलौहरेस्तीर्थमिदंशुभम् ॥ एतत्तीर्थ
प्रसादाद्वांविष्णुभक्तिर्भविष्यति ॥ ययाजहातिलोकोयमविद्यामोहमुल्बणम् ॥ २ ॥ नारदउवाच ॥ निशम्येतिद्विजश्रेष्ठौतांवाचमशरीरिणीम् ॥ प्रसादोयंहरेरा
सीदित्यूचातेपरस्परराम् ॥ ३ ॥ स्नात्वातौविधिवत्तत्रलब्ध्वाभक्तिंहरेःपराम् ॥ चेलतुःप्रणिपत्येदंभाषमाणौमिथस्तदा ॥ ४ ॥ ॥ द्विजावूचतुः ॥ यथावयोर्हिसं
योगःपथिजातोविचारतः ॥ यथागृहकलत्रादिसंयोगोभुविजायते ॥ सांप्रतंवि रहोभावीयथानौमार्गवर्तिनो ॥ ५ ॥ तथादारसुतादीनांकालव्यास्यवर्तिनाम् ॥
धन्यःसपुरुषोलोकेयोदारसुतसंगमम् ॥ ६ ॥ विज्ञायक्षणिकंनित्यंसंश्रयेत्श्रीपतिंभजेत् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ स्मरणंकरणीयंमेदासोहंत्वत्पदाश्रयः ॥ ७ ॥

संदेशःप्रेषणीयोभामित्युक्त्वास्वगृहंगतौ ॥ शृणुराजन्यथातेनमित्रेणविमलस्यतु ॥ ८ ॥ मोक्षणंराक्षसीनांतुविहितंपथिगच्छता ॥ व्रजन्ब्राह्मणःप्राप्त
स्तंदेशंजलवर्जितम् ॥ ९ ॥ यत्रताःपापविप्लुष्टाराक्षस्यःक्षुत्तृषाकुलाः ॥ अथताःपथिगच्छंतंदूराद्दृष्ट्वाद्विजोत्तमम् ॥ १० ॥ सजलामत्रहस्तंतंमिथस्त्व
तिवभाषिरे ॥ राक्षस्यऊचुः ॥ आयातिपथिकःकश्चिज्जलपात्रंकरेदधत् ॥११॥ अस्माकंक्षुत्तृषोःशांतिर्मनागापिभविष्यति ॥ एनंसंभक्षयिष्यामःपास्यामो
स्यकरेस्थितम् ॥१२॥ पात्रंजलंवयंतृष्णाक्षुधार्ताःशतवर्षतः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ काचिदाहेत्यहंपूर्वमस्योष्णंकालखंडकम् ॥१३॥ भक्षयित्वाततोर
क्तंपीत्वायास्यामिजीवितम् ॥ अन्याप्राहकियद्द्रव्यंविद्यतेस्यगजानने ॥१४॥ ममव्याघ्राननायास्तुपानायापिनदृश्यते ॥ अन्यावैरथचक्राख्याश्रूयतांवच
नंमम ॥ १५ ॥ करिष्येकुंडलमहंकेनांत्रैरस्यमेखलाम् ॥ अन्यावददहंदंतैरेकतःश्यामलीकृतैः ॥ १६ ॥ रमेषोडशभिर्द्यूतशालायांताद्विशारदः ॥ इत्यु
क्त्वाताःमिथःसर्वास्तंद्विजंप्रतिदुद्रुवुः ॥१७॥ विवृतास्याललज्जिह्वाःप्रद्योतैकमहाभुजाः ॥ आयांतीस्ताःसमालोक्यब्राह्मणोभयविह्वलः ॥ १८ ॥ आत्मा
नमभितश्चक्रेरक्षांवेदोदितांनृप ॥ ताआगत्यस्थितादूरंराक्षस्योभीमविक्रमाः ॥१९॥ तेजसातस्यमंत्रैश्चप्रत्यादिष्टानराधिप ॥ ऊचुश्चकोभवानत्रकुतःप्राप्तो
सितद्वद ॥ २० ॥ त्वद्दर्शनान्मनोस्माकंप्रसादमधिगच्छति ॥ त्वत्पादस्पर्शनात्किंनोनविप्रभविताफलम् ॥ अतोमूर्द्धसुनोदेहिस्वकीयंपादपंकजम् ॥
॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तासांजगादहरिदत्तजः ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ कृत्वापवित्रतीर्थानिब्राह्मणोहंसमागतः ॥
॥ २२ ॥ सांप्रतंपुष्करंयामिभवतीभिःकिमिच्छते ॥ यतस्तत्प्रार्थ्यतांदातुंशक्तोदास्यामिचेत्तदा ॥ २३ ॥ ॥ राक्षस्यऊचुः ॥ ॥ येषुतीर्थेषुविप्रेंद्र
त्वयास्नातंवदस्वनः ॥ तानिसर्वाणिपुण्यानिमोचयातःकुजन्मनः ॥ अस्मानतितरांतृष्णाक्षुद्भ्यांदारुणदुःखदात् ॥ २४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥
अवंतीमाश्रमात्पूर्वमहंहरिपुरीमितः ॥ गतोहंद्वारकांतस्मात्स्नात्वासोमोद्भवाजले ॥ २५ ॥ ततःप्राप्तःप्रभासाख्यंतीर्थंनीराधितीरगम् ॥ तस्मा
त्सेतुनिबंधेहंस्नातःपरमपावने ॥ २६ ॥ तस्मादहंमहापुण्यांकिष्किंधांसमुपागतः ॥ हतोयत्रतुरामेणवालीकपिगणेश्वरः ॥ २७ ॥ तस्मान्मठंसर
स्वत्यानर्मदातीरसंस्थितम् ॥ समागतोहंयत्रास्तिभारतीसर्वसेविता ॥ २८ ॥ ततोहमावेशंवेणींतांनत्वादक्षिणापथे ॥ शिवकांचीविष्णुकां
च्यौदृष्टेतत्रमयापुरे ॥ २९ ॥ ययोर्मरणतोजंतुःशिवोविष्णुश्चजायते ॥ ततोहमुत्कलंप्राप्तोयत्रास्तिहरिरीश्वरः ॥ ३० ॥ चतुर्वर्गप्रदःसा
क्षाद्भक्तानामपिकांक्षितम् ॥ तमर्चयित्वाविधिवद्भक्षयित्वानिवेदितम् ॥ ३१ ॥ प्रसादभूतंतस्यैवगंगासागरसंगमम् ॥ तत्रदेवानृषीन्पितॄं
स्तर्पयित्वायथाविधि ॥ ३२ ॥ यत्रगंगाशतमुखीजातातत्राहमागमम् ॥ ततोगयामुपागत्यपिंडान्दत्त्वायथाविधि ॥ ३३ ॥ पितृभ्यस्तुलसीपुष्पचं

दनोदकपूजितान् ॥ कोशलांशरयूंवारिकर्णधारनभस्वता ॥ ३४ ॥ पवित्रिताखिलजनांस्पर्शनेनाहमागमम् ॥ तत्रास्तिगोप्रताराख्यंतीर्थं
त्रिदशदुर्ल्लभम् ॥ ३५ ॥ तत्रस्नानादिकंकर्मनिशाचर्यंःकृतंमया ॥ ततःकाशमिहंप्राप्तोराजधानीमुमापतेः ॥ ३६ ॥ नत्वाविश्वेश्वरंदेवंबिंदुमा
धवमेवच ॥ स्नातंमणिकर्णिकायांज्ञानवाप्यांचभक्तितः ॥३७॥ त्रिरात्रमुषितस्तत्रप्रयागंपुनरागमम् ॥ पौषशुक्लचतुर्दश्यांसाक्षाद्यत्रप्रजापतिः॥३८॥एक
स्मिन्माघमासेतुस्नानंकृत्वारुणोदये ॥ पुनस्तस्मात्समायातोनैमिषंगोमतीतटे ॥ ३९ ॥ यत्रतीर्थानिसर्वाणिवसंतिचस्वमायया ॥ ततोहंमथुरांप्राप्तोय
त्रविश्रांतिसंज्ञकम् ॥ ४० ॥ तीर्थंतत्सान्निधौपुण्यमसिकुंडाख्यमुत्तमम् ॥ कृष्णगंगाध्रुवाक्रूरकेशिकालीयतीर्थभृत् ॥ ४१ ॥ यमुनास्तिमहापुण्यायत्र
सर्वार्थदायिनी ॥ उभयोःकूलयोस्तस्यावनानिद्वादशश्रिया ॥ ४२ ॥ राजमानानिखेचर्यःसमस्तार्थकराणिच ॥ संतितेषुनरःस्नात्वापीत्वाभूयोनजाय
ते॥४३॥ ततोहमागमंपुण्यंहस्तिनापुरमुत्तमम् ॥ यत्रश्रीपतिपादाब्जजातागंगासरिद्वरा॥४४॥ततोनारायणस्थानंहिमवद्भूमिसंस्थितम् ॥ आगत्यमाधवं
दृष्ट्वाकेदारमहमागमम् ॥ ४५ ॥ तत्रसंपूज्यविश्वेशंपीत्वाहंसोदकंपुनः ॥ हरिद्वारंमहापुण्यमागमंजाह्नवीतटे ॥ ४६ ॥ तत्रस्नात्वापितॄन्देवानृषीन्संतर्प्य
चाप्यहम् ॥ समागतःकुरुक्षेत्रेयत्रप्राचीसरस्वती ॥ ४७ ॥ तत्राप्यहंक्रियाःसर्वाःकृतवान्नियतेंद्रियः ॥ अर्चयित्वाचपादाब्जंश्रीपतेःपुष्करंप्रति ॥ ४८ ॥
चलितोमार्गमध्येतुविमलोनाममेसखा ॥ मिलितोमांव्रजन्गेहमिंद्रप्रस्थात्तुतीर्थतः ॥ ४९ ॥ नीतोहंतेनराक्षस्यःपुनस्तत्राद्विजन्मना ॥ तीर्थंतिमेपरावृत्य
शक्रप्रस्थेखिलार्थदे ॥ ५० ॥ तत्रास्तिद्वारकापुण्यानिर्मिताविष्णुनास्वयम् ॥ तत्रावलोकितःसाक्षाद्विष्णुर्वाक्यान्नरूपतः ॥ ५१ ॥ तत्राहंसचसंस्नातौ
विष्णुभक्तिप्रलब्धये ॥ दत्तासाविष्णुनामह्यंतस्मैचकृष्णमूर्तिना ॥ ५२ ॥ श्रुत्वातत्रहरेर्वाणीनरूपंवैविलोकितम् ॥ भक्तिर्लब्धाततःस्थानाद्यमहंपुष्क
रंप्रति ॥ ५३॥ तस्यतीर्थाधिपस्येदंद्वारकाख्यस्यवैजलम्॥कमंडलुगतंपुण्यंनिशाचर्यौवदाम्यहम् ॥५४॥ भवतीभिरहंपृष्टोयत्तदाख्यातमेवमे ॥ दृष्ट्वावो
दुर्दशामेतांकृपामेजायतेहृदि ॥ ५५ ॥ उच्यतांकिंकरोम्यद्यभवतीनांवशोह्यहम् ॥ ज्ञानंभवतुयुष्माकमितिताःसिषिचेंभसा ॥५६॥ तास्तज्जलाभिमर्शा
त्तुसर्वेषांजन्मकर्मणां ॥ संस्मृत्यतत्यजुश्चैवराक्षसंदेहमुल्बणम् ॥ ५७ ॥ आसाद्यदेवतादेहंविमानंसत्तमागतम् ॥ आरुह्याप्सरसोभूत्वाताःप्रणेमुर्द्विजन्म
ने ॥ ५८ ॥ ऊचुश्चभोद्विजश्रेष्ठद्वारकाजलसंगमात् ॥ राक्षसत्वाद्वयंमुक्तागच्छामस्त्रिदशालयम् ॥ ५९ ॥ इंद्रप्रस्थांतरावर्तिन्येषायाद्वारकाद्विज ॥
नातःपरतरंलोकेन्यत्तीर्थमखिलार्थदम् ॥ ६० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाताःसमारूढाविमानेषुमहीपते ॥ जग्मुःप्राचींदिशंतेनदत्ता
ज्ञावैद्विजन्मना ॥ ६१ ॥ यमुनातीरवर्तिन्याद्वारकायामहीपते ॥ शृण्वन्माहात्म्यमेतस्यानरःपापैःप्रमुच्यते ॥ ६२ ॥ वेदज्ञानांब्राह्मणानांशतस्येच्छासु

भोजनात् ॥ यत्फलंश्रवणादस्मान्हिम्नस्तत्प्रजायते ॥ ६३ ॥ गोविंदाराधनेसम्यग्यथावैसौख्यमिंद्रियम् ॥ माहात्म्यश्रवणादस्याद्वारकायास्तथानृ
प ॥ ६४ ॥ सूर्येंदुग्रहणेदानात्सुवर्णपलविंशतेः ॥ यत्फलंशृण्वतैतस्यामाहात्म्यंतदवाप्यते ॥ ६५ ॥ विमलस्यसुतप्राप्तिंश्रुत्वासुतइहाप्यते ॥
तत्सख्युर्भक्तिलाभंचलभ्यतेभक्तिरुत्तमा ॥ ६६ ॥ राक्षसीनांविमोक्षंयःशृणोतिश्रद्धयान्वितः ॥ सयातिताइवश्रेष्ठंविमानेनसुरालयम् ॥ ६७ ॥
नृपवरमहिमातेवर्णितोद्वारकायास्त्रिभुवनजनसेव्याशक्रतीर्थस्थितायाः ॥ किमपरमतिपुण्यंवर्णयामित्वदग्रेकथयनहिविधेयःश्रेयसिस्वेविलंबः ॥ ६८ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येद्वारकायाख्यानंनामअष्टाधिकद्विशततमोध्यायः ॥ २०८ ॥
॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ सौभरेकस्यतीर्थस्यमाहात्म्यंनारदोमुनिः ॥ वर्णयामासशिबयेशक्रतीर्थगतस्यच ॥ १ ॥ अतस्तुममशुश्रूषा
जायतेमुनिपुंगव ॥ शिबिनारदसंवादंब्रूहिपुण्यंनतायमे ॥ २ ॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ धर्मराजशिबीराजाश्रुत्वानारदवर्णितम् ॥ द्वारकायास्तुमा
हात्म्यंतमेवापृच्छदादरात् ॥ ३ ॥ ॥ शिबिरुवाच ॥ ॥ ब्रह्मांगजसुरश्रेष्ठश्रुतंमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ इंद्रप्रस्थतटस्थायाद्वारकायामयाद्भुतम् ॥ ४ ॥
अयोध्यायांयदिमुनेकिंचिदस्तिपवित्रकम् ॥ चरितंममतद्ब्रूहिपिपासोस्त्वद्वचोमृतम् ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अस्त्यत्रचरितंपुण्यंमहापातकना
शनम् ॥ नापितस्याद्ययुक्तस्यमुकुंदस्यद्विजस्यच ॥ ६ ॥ ब्रह्महानापितोराजन्नपमृत्युंगतोद्विजः ॥ प्रसादात्कोशलायास्तुद्वावपिस्वर्गतिंग
तौ ॥ ७ ॥ चंद्रभागानदीतीरेपुरीसाचनिवेशिता ॥ तत्रास्तिनापितःपापश्चंडकोनामगर्हितः ॥ ८ ॥ चौर्येणपरवित्तानामपहर्तासपापकृत् ॥ घातकः
शस्त्रपाशाद्यैःपांथानामवलुंठकः ॥ ९ ॥ द्यूतमद्यरतोनित्यंपरस्त्रीलंपटेंद्रियः ॥ भित्वादेवालयंभित्तिमिष्टिकाग्रावविक्रयी ॥ १० ॥ सतस्योद्वसिता
भ्यासेब्राह्मणोवसतिश्रिया ॥ संयुक्तोब्रह्मकर्मज्ञोमुकुंदोनामतोनृप ॥ ११ ॥ सएकदासमालिंग्यतरुणीमात्मयोषितम् ॥ सुष्वापसुरतायासश्लथांगोनिशि
निर्भयम् ॥ १२ ॥ सचंडकोनिशीथेथप्रविवेशतदालयम् ॥ मुकुंदस्यसमाहर्तुंहर्म्येभूषादिवस्तुयत् ॥ १३ ॥ उपकार्याबहिस्थंयत्तद्गृहीत्वोगमद्गृ
हम् ॥ स्वकीयंचपुनस्तस्यब्राह्मणस्याविशद्गृहम् ॥ १४ ॥ कपाटोत्पाटनार्थंतुयत्नेनमहताभवत् ॥ लोहयंत्रावरुद्धश्चसनोद्घाटयितुंक्षमः ॥ १५ ॥ आ
रुरोहतदातस्यब्राह्मणस्याविशद्गृहम् ॥ प्रविश्यतद्गृहंक्रूरःकृपणंपाणिनादधत् ॥ १६ ॥ अट्टालिकांसपापिष्ठोनापितस्तस्कराक्रियः ॥ तत्रापश्यत्प्रसुप्तौ
तौदंपतीरतिविह्वलौ ॥ १७ ॥ जगामचतयोःपार्श्वेहेमभूषाजिघृक्षया ॥ शय्यायाएकदेशस्थंगृहीत्वाभूषणंबहु ॥ १८ ॥ हर्तुंतदंगतोहस्तंप्रससारस
नापितः ॥ तस्करस्पर्शतोविप्रोजजागारभयातुरः ॥ १९ ॥ नकिंचिदूचेसंमील्यनेत्रेतत्रैवसंस्थितः ॥ यदासतस्करःपापोगृहीत्वादेहभूषणम् ॥ २० ॥

चलितःसतदातेनदोर्भ्यामात्तोद्विजेनहि ॥ पश्चादागत्यवित्तस्यासहमानेनसंक्षयम् ॥ २१ ॥ तेनापिनृपचौरेणकृपाणेनहतोद्विजः ॥ विदीर्णोदरमध्यस्तु
तातमातरितीरयन् ॥ २२ ॥ वदंतःकिंकिमेत्येतत्पार्श्वंतस्यापयुर्जनाः ॥ ददृशुस्तंनिःसृतांत्ररुधिरालिप्तविग्रहम् ॥ २३ ॥ पप्रच्छुश्चमुकुंदेदंकर्मकेने
दृशंकृतम्॥सोपिकृच्छ्रेणमहताप्रोवाचेदंस्वबांधवान् ॥ २४ ॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ ममैवपरिपाकोयंपूर्वोपार्जितकर्मणाम् ॥ नकश्चित्सुखदुःखस्यदा
ताकस्यापिदेहिनः ॥ २५ ॥ धर्मोधर्मश्चतावेवतेषांमूलंपुराकृतौ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासतुभूयस्यापीडयागाढपीडितः ॥ २६ ॥ तत्या
जभूपतेप्राणान्पश्यतांसुहृदांतदा ॥ विललापतदातस्यमाताद्विजसतीनृप ॥ २७ ॥ निधायतच्छिरःस्वांकेकुंडलाभ्यामलंकृतम् ॥ ॥ मातोवाच॥
हाहतास्मित्वयावत्सदशामंत्यांचगच्छता ॥ २८ ॥ दिनश्रीरिवसूर्येणपश्चिमाचललंबिना ॥ यदंगंचंदनालेपयोग्यंतवमहामते ॥ २९ ॥ मांमज्जयार्तिशो
काब्धौतदिदंधूलिधूसरम् ॥ ३० ॥ तांबूलचर्वणेभ्यासोयस्त्वयाविहितस्त्वसौ ॥ सएवरुधिरोद्गारमिश्रेणक्रियतेध्रुवम् ॥ तवयेलोचनेपूर्वंजिग्यतुःकमल
श्रियम् ॥ ३१ ॥ तएवसांप्रतंजातेतिमिरौघावृतेइव ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठवत्सत्वंशिष्यानध्यापयात्मनः ॥ ३२ ॥ यथावद्वैश्वदेवांतेपूजयातिथिमाग
तम् ॥ द्वारिस्थितावयस्यास्तेत्वाह्वयंतिप्रयाहितान् ॥ ३३ ॥ दातव्यंयद्ददस्वैभ्योगृहीतव्यंगृहाणतत् ॥ हाहादेहिप्रतिवचःपतामितवपाद
योः ॥ ३४ ॥ नोचेदहंविमोक्ष्यामिप्राणांस्तवसमीपतः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वामूर्छितातस्यमुकुंदस्यप्रसूस्तदा ॥ ३५ ॥
भार्यातस्याशिरःस्वांकेविधायव्यलपच्चसा ॥ ॥ भार्योवाच ॥ ॥ नाथ[illegible]णपाथोधेमदीयंवचनंशृणु ॥ ३६ ॥ रुष्टोसिचेत्सममात्राकुतो
वदममाग्रतः ॥ नकदाचित्त्वयासाधोमौनमीदृक्कृतंपुरा ॥ केनापिलघुनाभ्रात्राह्यपमानःकृतस्तव ॥ ३७ ॥ शुकोयंपंजरस्थस्तेनान्नमत्तित्वया
विना ॥ भोजयैनंसुसिद्धान्नंकलवाचंचसारिकाम् ॥ ३८ ॥ रामरामहरेकृष्णविष्णोनामावलीमिति ॥ पाठयोत्तिष्ठनिपुणौह्येतौसारिकाशुकौ ॥३९॥
अपराद्धंमयाकिंतेयत्त्वंमांनाभिभाषसे ॥ यत्त्वयामेधनंदत्तंतन्मयासाधुरक्षितम् ॥ ४०॥ अर्पितंयत्त्वयानाथनिजतेजोममोदरे ॥ सूतिकालमहंतस्य
नापेक्षेत्वामनुव्रजे ॥ ४१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविलप्यसातस्यमुकुंदस्यप्रियातदा ॥ नरुरोदस्वभर्तारमनुगंतुमनासती ॥ ४२ ॥ अथत
स्यमुकुंदस्यगुरुर्वेदायनाभिधः ॥ संन्यासीपर्यटन्पृथ्वींतस्यवेश्मययौनृप ॥ ४३ ॥ मुकुंदःक्वगतोमाताभार्यातस्यचधीमतः ॥ नदृश्यतेतदातेन
पृष्टेत्याचष्टचेटिका ॥ ४४ ॥ ॥ चेटिकोवाच ॥ स्वामिन्केनापिचौरेणममस्वामीहतोनिशि ॥ स्नुषायाभूषणंनीतंदुकूलानिचसर्वशः ॥ ४५ ॥
समृतःपतितोभूमौहर्म्यस्योपरितिष्ठति ॥ तस्यमातावधूश्चैवभ्रातरश्चतदंतिके ॥ ४६ ॥ विलपंतिमहाशोकसागरेपतितागुरो ॥ ॥ नारदउवाच ॥

इत्याकर्ण्यपरिव्राट्सवचनंचेटिकोदितम् ॥ ४७ ॥ आरुह्यहर्म्यमद्राक्षीदात्मांतेवासिनंमृतम् ॥ तदंतिकेसमालोक्यबंधूनांक्रंदतोभृशम् ॥ ४८ ॥ उद्धरि
ष्यन्निदंधीरःशोकाब्धेःस्तानुवाचह ॥ ॥ वेदायनउवाच ॥ ॥ देहमुद्दिश्यवात्मानंशोकोयंक्रियतेत्वया ॥४९॥ मातःकथयसत्यंमेनोभयोर्युज्यतेहिसः ॥
देहोयंभूतसंघातःप्रारब्धैःसमुपार्जितः ॥ ५० ॥ तेषुक्षीणेषुभूतानांपृथक्त्वमुपजायते ॥ यदेकीभवनंतेषांकर्मभिर्जन्मतन्नृणाम् ॥ ५१ ॥ तन्ना
शेतत्पृथक्त्वंचतदेवमरणंस्मृतम् ॥ ऐक्यंपृथक्त्वंभूतानांकर्माधीनंयतोबुधैः ॥ ५२ ॥ अतोदेहेनकर्तव्यःशोकःपरवशेजडे ॥ अनाद्यविद्ययाजीवेदृष्टे
मरणजन्मनी ॥५३॥ देहस्यात्मन्यहंबुद्ध्यामन्यतेनहितन्नते ॥ तन्निवृत्तौसतद्ब्रह्मयच्छुद्धंरूपवर्जितम् ॥ ५४ ॥ स्वप्रकाशंजगद्धेतुहेत्वतीतंगुणोर्जितम् ॥
नित्यंविज्ञानमानंदस्वभासाभासयज्जगत् ॥ ५५ ॥ नजिह्वालेढितच्चक्षुर्नपश्यतिशृणोतिन ॥ श्रुतिर्जिघ्रतिनघ्राणंनत्वक्स्पृशतिकर्हिचित् ॥ ५६ ॥
अतीतमिंद्रियेभ्यस्तत्स्वप्रकाशकमात्मदृक् ॥ अविषयंमनोदूरंबुद्धेरपिनगोचरम् ॥ ५७ ॥ तस्यावताररूपाणिशुद्धसत्वानिदेवताः ॥ सेवंतेतन्न
जानंतिरूपंयत्सदसत्परम् ॥ ५८ ॥ एवंस्वरूपमात्मायस्तंसमुद्दिश्यकःकुधीः॥ क्रोधंकुर्याद्यतस्तस्यनोत्पत्तिर्नैवसंक्षयः ॥ ५९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणे
पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येनवाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०९ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ एवंप्रबोध्यतान्सर्वान्वचो
भिःपरामार्थिकैः ॥ सहंसःकारयामासक्रियास्तस्यात्मसंभवाः ॥ १ ॥ अंतर्वत्नीमुकुंदस्यनिर्बंधंकुर्वतीवधूः ॥ अनुगंतुंस्वभर्तारंविदुषातेनवारिता ॥ २ ॥
तस्यास्थीनिसमादायतेनसन्यासिनासमम् ॥ तद्भ्राताप्रययौगंगाजलेपातयितुंनृप ॥ ३ ॥ विप्रसन्यासिनौतौहिकतिभिर्वासरैर्नृप ॥ सार्थलोकवशात्प्राप्तौ
इंद्रप्रस्थेत्रसत्पदे ॥ ४ ॥ इंद्रप्रस्थांतरावर्तिन्येषायाकोशलानृप ॥ अत्रसुप्तौनिशायांतौयमुनातीरभूतले ॥ ५ ॥ आत्मनोरुभयोर्मध्येन्यस्यास्थिपटसंपु
टम् ॥ मार्गखेदपरिक्रांतौदशांसौषुप्तिकींगतौ ॥६॥ निशीथेथप्रसुप्तेषुसार्थलोकेषुकश्चन ॥ एकःश्वातत्रसंप्राप्तःपक्वान्नादिजिहीर्षया ॥ ७ ॥ बभ्रामसर्वशिबि
रेजिघ्रन्पाकस्थलींमुहुः ॥ भाजनानिलिहन्मूर्ध्निकचदंडाहतिंसहन् ॥ ८ ॥ केनचित्ताडितोमूर्ध्निनिशब्दंविद्रुतस्ततः ॥ प्रतिचक्रुमशक्तस्तुस्त्रीजितःस्वस्त्रि
यायथा ॥ ९ ॥ यत्रावकंडितःसश्वादंडग्रावेष्टकादिभिः ॥ पुनर्विवेशतत्रैवसान्नपात्रलिलिप्सया ॥ १० ॥ भोगेच्छयायथावेश्यास्नेहवान्निर्द्धनोजनः ॥
भ्रमन्नेवंसचात्रापियत्रसुप्तौहितावुभौ ॥ ११ ॥ सारमेयस्तयोर्मध्याज्जह्रेसपटसंपुटम् ॥ नीत्वासकियतींभूमिंदंतैस्तत्पटसंपुटम् ॥ १२ ॥ विदार्यास्थी
नितत्स्थानिनिर्मांसान्यवलोक्यसः ॥ एतस्याःकोशलायास्तुजलमध्येसमाक्षिपत् ॥१३॥ क्षिप्तमात्रेषुतेनास्थिष्वेतदंबुनिभूपते ॥ दिव्यंविमानमास्थाय
मुकुंदोत्रसमागतः ॥ १४ ॥ दृष्ट्वागुर्वनुजौसुप्तौशनैःप्राबोधयत्तदा ॥ उवाचचनमस्कृत्यगुरुंदिव्याकृतिर्नृप ॥ १५ ॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ वेदाय

नगुरोतुभ्यंनमआशीस्तवानुज ॥ प्रसादाद्धांममास्थीनितीर्थेत्रपतितानिवै ॥ १६ ॥ अयंमृत्युमहंगत्वानिरयंप्राप्यतत्फलम् ॥ एतत्तीर्थप्रसादेनदैवील
ब्धामयागतिः ॥ १७ ॥ त्वांगुरुंतीर्थभूतंतुनमस्कर्तुमिहागतः ॥ अहंगच्छन्विमानेनदिव्येनत्रिदशालयम् ॥ १८ ॥ नमस्कृतोभवानेतत्तीर्थंचायंसहो
दरः ॥ दृष्टोमामनुजानीहियामिस्वर्गंसुखोदयम् ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वैवंवचनंतस्यमुकुंदस्यगुरुस्तदा ॥ वेदायनोविमानस्थंतमूचे
गतविस्मयः ॥ २० ॥ ॥ वेदायनउवाच ॥ ॥ मुकुंदाख्याहिमेसत्यंलब्ध्वायन्मरणंभवान् ॥ कस्मिंल्लोकेगतस्तातयतोयात्यधुनादिवम् ॥ २१ ॥
किंवृत्तंतत्रतेताततस्यलोकस्यकोधिपः ॥ कीदृशीचप्रजाकीदृक्धर्मस्तत्राखिलंवद ॥२२॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ कथयामिगुरोतुभ्यंयद्वृत्तंमरणा
दनु ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनस्मृतिर्मेजायतेधुना ॥ २३ ॥ यदाहंतेननिहतश्चंडकेनदुरात्मना ॥ नापितेनतदाजग्मुर्यमभृत्याःसुदारुणाः ॥२४ ॥ पिंगाक्षा
रक्तकेशाश्चश्यामदेहनखाधराः ॥ वामनादीर्घचरणाह्रस्वनासाश्चदंतुराः ॥ २५ ॥ नीयतांनीयतामेषधर्मराजस्यशासनात् ॥ पुरींसंयमनीमेवमूचिरेते
परस्परम् ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वायातनादेहेमांनिवेश्यमहारुषा ॥ निबध्यदारुणैःपाशैर्जघ्नुर्लोहस्यमुद्गरैः ॥ २७ ॥ तैरहंनीयमानस्तुमार्गेह्युत्तप्तवालुके ॥
अरुदंभृशदुःखार्तस्ताडितोहंपुनश्चतैः ॥ २८ ॥ प्रोचुश्चतेभ्रुवंकृत्वानिर्भर्त्स्यैतिचमांबहु ॥ ॥ यमदूताऊचुः ॥ ॥ त्वयालुप्तोगुरुर्यस्माद्ददताब्रह्म
निश्चलम् ॥ २९ ॥ किंकरोषियमस्याग्रेद्रष्टव्यंदारुणंमुखम् ॥ तस्यपापस्यभोक्तव्यंदारुणस्यफलंत्वया ॥३०॥ तेनैवपाप्मनापापिन्नपमृत्युंगतोभवान्॥
इत्युक्त्वामांमुहूर्तेनबहुयोजनसंस्थिताम्॥३१॥ पुरींसंयमनींनिन्युर्यत्रराजास्वयंयमः॥ प्रणम्यधर्मराजानंस्थापयित्वातुमांपुरः ॥ ३२ ॥ आनीतोयंद्विजः
पापइतिमांतेन्यवेदयन् ॥ दृष्ट्वामांधर्मराजोथप्रोवाचस्वसभासदः ॥ ३३ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ भोसभ्यामामकींवाचंशृण्वंतुसुसमाहिताः ॥
यदाहंब्रह्मणाह्यस्मिन्नधिकारेनिवेशितः ॥ ३४ ॥ तदामामित्युवाचासौब्रह्मालोकपितामहः ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अधर्मिणांनराणांत्वंशास्तासंयम
नीपतिः ॥ ३५ ॥ यथापराधमाधत्स्वदंडंचंडकरात्मज ॥ पित्रोरपोषकोयस्तुसमर्थोगुरुध्रुक्तुयः ॥ एतौमहापातकिनौनिपात्यौनिरयेषुते ॥ ३६ ॥
सर्वेषुयावद्वर्षाणांप्रत्येकमयुतंभवेत् ॥ एतयोर्नत्वयाकार्यादयाजातुककुप्पते ॥ ३७ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ इत्यहंब्रह्मणोवाक्यात्स्वगु
रुद्रुहिमानवे ॥ नकरोमिक्रियांसभ्यास्तथापित्रोरपोषके ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणोयंगुरुद्रोहीतद्द्रोहादपमृत्युताम् ॥ प्राप्तोमच्छासनाद्भृत्यैरानीतोदर्श
नाक्षमः ॥ ३९ ॥ भोभृत्याःप्रथमंघोरेरौरवेवत्सरायुते ॥ पात्यतांचपुनस्तस्मान्निःसार्य्यान्यत्रपात्यताम् ॥ ४० ॥ तावंतमेवकालंवैपापो
यंगुरुलोपकः ॥ नरकेष्वितिसर्वेषुयथाकालंस्थितंद्रुतम् ॥ ४१ ॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ वेदायनगुरोस्वामिन्भृत्यास्तेय

मशासनात् ॥ नीत्वामांरौरवेघोरेपाशैर्बब्ध्वान्यपातयन् ॥ ४२ ॥ तत्राहंतांव्यथांगुर्वींलब्धवानतिदारुणाम् ॥ यथाकोपिक्षणस्तातनीतोमेयुगवत्त
दा ॥ ४३ ॥ त्रिंशद्दिनानितन्नीतंदुःखंमेतत्रातिष्ठता ॥ एकत्रिंशतमेह्यस्मिन्दिनेहंनिर्गतस्तदा ॥ ४४ ॥ पतितेष्वस्थिखंडेषुतीर्थेस्मिन्नुतमोत्तमे ॥
गुरुलोपोद्भवंपापंसद्योनष्टंममाभवत् ॥४५॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनलब्धाचस्वर्गतिर्मया ॥ सुखंस्वर्गेनिवत्स्यामियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥४६॥ यमस्यनगरेत
स्मिन्याःप्रजानिवसंतिवै ॥ पापिनांभयदायिन्योधर्मिणांतामनोहराः ॥ ४७ ॥ सिंहास्यागजकोलास्यामहादंष्ट्रोन्नतोदरीः ॥ बिडालास्याःपिंगकेश्योभा
मिन्योदीर्घपत्कराः ॥ ४८ ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेननिःपापोहंयदाभवम् ॥ तदामयाप्रजादृष्टादिव्यरूपायमालये ॥ ४९ ॥ सर्वास्ताःसत्यवादिन्योविन
याचारसंचिताः ॥ दिव्याभरणधारिण्योदिव्यांबरविभूषिताः ॥५० ॥ इत्येतत्कथितंतातयत्पृष्टोहंत्वयानघ ॥ अनुजानीहिमांगंतुममरेशपुरींप्रति ॥५१॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यससन्यासीस्वशिष्योक्तंवचस्तदा ॥ भूयःपप्रच्छधर्मात्मामुकुंदंतंद्विजंनृप ॥ ५२ ॥ ॥ वेदायनउवाच ॥ ॥
बाल्यावधिगुरुस्नेहंमत्तोधीतंत्वयाखिलम् ॥ शब्दशास्त्रसमेतश्चवेदस्तुसपदक्रमः ॥ ५३ ॥ विहिताममशुश्रूषाभावेनभवतोत्तमा ॥ त्वयिसंतिसतांसाधो
गुणाःशमदमादयः ॥ ५४ ॥ गुरुलोपकृतंपापंकथंतेसमजायत ॥ एतदाख्याहिमेतातयथाजानामितत्वतः ॥ ५५ ॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ जन्मो
पवीतकन्यानांधातारोनिगमस्यच ॥ यज्ञोपवीतदातुश्चनाज्ञाभंगःकृतोमया ॥ ५६ ॥ श्वश्रूश्वशुरयोःसेवाभृत्येनेवकृतामया ॥ तवापिशास्त्रदातुश्च
नाज्ञाभंगःकृतोमया ॥५७॥ पुरोधायःकुलाचार्योवेदवेदांगपारगः ॥ तस्यापराद्धंकेचिन्मेतत्रत्वंश्रोतुमर्हसि ॥ ५८ ॥ यद्यस्माकंकुलेपुत्रोजायतेधर्मको
विद ॥ तदापुरोधसेधेनुमेकांवातस्यदक्षिणाम् ॥ ५९ ॥ दत्त्वासंच्छिद्यतेनालमितिवंशस्यनःस्थितिः ॥ पुराममैवपुत्रेतुजातमात्रेशुभेहनि ॥ ६० ॥ कु
लक्रियामयातातनकृतामूढबुद्धिना ॥ तस्याश्चाकरणेनैवगुरुलोपकरोभवम् ॥ ६१ ॥ निवेदितमिदंसर्वंगुरुलोपाद्यथामम ॥ पापमासीदनुज्ञामेदेहियामि
सुरालयम् ॥ ६२ ॥ ॥ वेदायनउवाच ॥ ॥ इंद्रप्रस्थांतरावर्तिन्येषायाकोशलाशुभा ॥ स्मृतिरस्याःप्रसादेनदृश्यतेपूर्वजन्मनः ॥ ६३ ॥ केनपु
ण्येनतीर्थेस्मिन्नस्थीनिपतितानिते ॥ मुकुंदाख्याहिचैतस्यस्मृतिरस्तितवानघ ॥ ६४ ॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ एकस्तुब्राह्मणःकश्चित्सायंमद्गृह
मागतः ॥ तस्मैस्थानंमयादत्तंभोजनंचयथाविधि ॥ ६५ ॥ सोपिभुक्त्वायथाकामंसुष्वापशयनेशुभे ॥ निशीथेतस्यसर्वांगेज्वरोभूदतिदारुणः ॥ ६६ ॥
तेनपीडितसर्वांगोनिद्रांलेभेनसद्विजः ॥ प्रभातएवतत्याजप्राणान्मृत्यावुपस्थिते ॥ ६७ ॥ तस्यदाहादिकर्माणिविहितानिमयागुरो ॥ तदस्थीनिचगंगा
यांपातितानिविधानतः ॥ ६८ ॥ तेनपुण्येनमेस्थीनिपातितानिशिवप्रदे ॥ तीर्थेस्मिन्कोशलेनाम्निब्रह्मदेवविनिर्मिते ॥ ६९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥

स्वचरितमितिराजन्सद्विजःप्रोच्यसद्यःसुरसुभगशरीरोद्यांययौयानगत्या ॥ इदमकथितमयातंतस्करात्प्राप्यमृत्युंव्यलभतादिवमेतत्तीर्थराजप्रसादात् ॥
॥ ७० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येमुकुंदोपाख्यानेदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२१०॥ छ ॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवेतवपुरःसर्वंमुकुंदाख्यानमुत्तमम् ॥ कथितंचंडकस्यापिनापितस्यशृणुष्वमे ॥ १ ॥ यस्मिन्दिनेमुकुंदस्तुब्राह्मण
स्तेनघातितः ॥ चंडकेनतदाराजंस्तद्वृत्तंनागरैःश्रुतम् ॥ २ ॥ श्रुत्वातैस्तन्नृपस्याग्रेनिवेदितमितिस्फुटम् ॥ ॥ नागराऊचुः ॥ ॥ चंडकेनहतो
राजन्मुकुंदोब्राह्मणोत्तमः ॥ ३ ॥ नीतंचतद्धनंभूरियद्युक्तंतद्विधीयताम् ॥ त्वमस्माकंप्रजानांहिरक्षकःशासकोऽसताम् ॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
इत्याकर्ण्यसभूपालोमंत्रिणंपार्श्ववर्तिनम् ॥ उवाचकोपरक्ताक्षःकिमेभिःकथ्यतेशृणु ॥५॥ शीघ्रमानयतंपापंनोचेत्त्वांघातयाम्यहम् ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठपापिष्ठ
साधूनांशंविधीयताम् ॥ ६ ॥ पीड्यंतेविषयेयस्यप्रजादस्युभिरुल्बणैः ॥ सनृपोनरकंयातितेभ्यस्ताश्चेन्नरक्षति ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ निश
म्येतिवचोराज्ञःसचिवःसशिवेनृपः ॥ वेगेनहयमारुह्यपदातिशतसंयुतः ॥ ८ ॥ ययौगृहेमुकुंदस्यतस्यबंधूनपृच्छत ॥ मुकुंदःकेननिहतःसत्यंब्रूतम
माग्रतः ॥ ९ ॥ तंपापंनिहनिष्यामिशासनाद्भूपतेरहम् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वेतिमंत्रिणोवाक्यंप्रत्यूचुर्विप्रबांधवाः ॥ १० ॥
॥ विप्रबांधवाऊचुः ॥ ॥ चंडकेनहतोमंत्रिन्मुकुंदोनापितेनहि ॥ इदंपलायमानस्यतस्योष्णीषंपपातवै ॥ ११ ॥ दृष्टःस्वचक्षुषावध्वामुकुंदस्यैव
सोघकृत् ॥ किंकुर्मस्तेनपापेनमज्जिताःशोकसागरे ॥ १२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तेषांबंधूनांब्राह्मणस्यहि ॥ समंत्रीतस्य
पापस्यनापितस्यगृहंययौ ॥ १३ ॥ अश्वादुत्तीर्यतरसातद्गृहंस्वयमाविशत् ॥ कतिभिःपत्तिभिःसार्द्धंशयानंचददर्शह ॥ १४ ॥ पत्तयस्तुतदाज्ञप्ताःकेशे
ष्वाकृष्यतत्क्षणात् ॥ तल्पादुत्थापयामासुस्तंपापंनापिताधमम् ॥ १५ ॥ किंकिमित्येवसंजल्पन्नेत्रेउन्मीलयत्यसौ ॥ यावत्सनापितःपापस्तावत्तंददृशे
पुरः ॥ १६ ॥ संस्मरंतंनिजंकर्मरात्रौयत्कृतवानघम् ॥ अधोमुखःक्षणंतस्थौपश्यन्मूर्ध्निस्थितंयमम् ॥ १७ ॥ ग्राहयित्वाचसचिवस्तंपापंचस्वपत्तिभिः ॥
निनायनृपतेःपार्श्वमितिचोवाचभूपतिम् ॥ १८ ॥ आनीतोब्रह्महाराजन्नयंचंडकनापितः ॥ यदाज्ञापयसिस्वामिंस्तरसातत्करोम्यहम् ॥ १९ ॥
॥ राजोवाच ॥ ॥ धर्मज्ञसचिवश्रेष्ठशृणुत्वंवचनंमम ॥ इयंसरिद्वरायुष्मंश्चंद्रभागात्रनिर्मला ॥ २० ॥ त्यजंतियेत्रवैप्राणाल्लँभंतेतेसुरास्पदम् ॥
अतएषनहंतव्यःपापात्माह्यत्रनापितः ॥ २१ ॥ पंचकोशांतरेह्यस्यामर्यादायाबहिर्यदि ॥ नरकान्दारुणान्ह्येषब्रह्महायातुमाचिरम् ॥ २२ ॥ ॥ नार
दवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनवैराज्ञासराजन्मंत्रिसत्तमः ॥ श्वपचान्प्रेरयामासहंतुंतंभूपशासनात् ॥ २३ ॥ श्वपचास्तेतमुन्नीयचंद्रभागापरेतटे ॥ योजन

द्वयभूभागंचिच्छिदुस्तस्यमस्तकम् ॥२४॥ सपापोमारवेदेशेसर्पोभूत्कालविग्रहः ॥ धवकोटरमध्यस्थोविषज्वालाकराननः ॥ २५ ॥ सशुष्कोधववृक्ष
स्तुतस्यफूत्कारवह्निना ॥ तथातपनतापेनसरसोपियथाह्रदः ॥ २६ ॥ गमनात्तस्यपापस्यसर्वतोवृक्षमूषरम् ॥ उच्छिद्यतृणजातादिजातंपश्चाहितं
तदा ॥ २७ ॥ तत्रजातुसमायातःसार्थोदक्षिणदेशतः ॥ नारायणाश्रमंगच्छन्बदर्याख्यंशिवेनृप ॥ २८ ॥ तत्रैकोब्राह्मणःकश्चित्सार्थेसंमीलितःपथि ॥
निश्छिद्रांकाष्ठमंजूषांपितृमात्रस्थिसंयुताम् ॥ २९ ॥ स्कंधेनधारयन्यातितानिपातयितुंनृप ॥ गंगांभसिमहाभागपापिनामपिकामदे ॥ ३० ॥ सोप्या
गतस्तत्रवनेयत्रास्तिसभुजंगमः ॥ विविक्तेक्षिप्यमंजूषांशलाकालोहनिर्मिताम् ॥ ३१ ॥ अथागत्यभुजंगोसौशलाकांफणयाघटत् ॥ किंचिदुद्घाटितायां
समंजूषायांसमाविशत् ॥३२॥ पुनःशलाकास्वंस्थानमागताथसकुंडली ॥ तत्रैवतस्थौनिश्चेष्टोमंजूषायांविषोल्बणः ॥ ३३ ॥ अथप्रभातेसर्वेतेचेलुः
स्थानात्ततोनृप ॥ ब्राह्मणःसोपिमंजूषांकंबलेनसमावृताम् ॥ ३४ ॥ कृत्वाशिरसिराजेंद्रचचालप्रतिजाह्नवीम् ॥ कतिभिर्वासरैःसार्थःसंप्राप्तस्तीर्थ
गामिनाम् ॥ ३५ ॥ इहैवकोशलायांवैपुनीतायांमहीपते ॥ अथशीतातुरोविप्रःकंबलंचोदघाटयत् ॥ ३६ ॥ मंजूषावरणंराजन्तत्रायोध्यात
टेशुभे ॥ सोपिसर्पोनिराहारोलब्ध्वामारुतभोजनम् ॥ ३७ ॥ निश्चक्रामबहिस्तस्मादुत्क्षेप्यसुशलाकिकाम् ॥ तंनिःसृतंसमालोक्यसर्प्पसर्पइतिक्रुधा ॥
॥ ३८ ॥ व्याहरंतोजनाःसर्वेलोष्टहस्ताःसमभ्ययुः ॥ यावत्पलायतेसर्पस्तावदेकेनघातितः ॥ ३९ ॥ तत्याजसतदाप्राणान्पश्यतांतीर्थगामिनाम् ॥
त्यक्त्वाभुजंगदेहंसदेवत्वंप्रापदुर्लभम् ॥ ४० ॥ दिव्यंविमानमारुह्यप्रोवाचेदंजनानिह ॥ ॥ सर्पउवाच ॥ ॥ भोदाक्षिणात्याःशृणुतब्राह्मणावच
नंमम ॥ ४१ ॥ पुराचंडकनामाहंनापितोब्रह्महाधमः ॥ ब्रह्महत्याप्रदोषेणसर्पआसंमरुस्थले ॥ ४२ ॥ भुक्त्वानरकदुःखानिवर्षाणांलक्षपंचकम् ॥ अ
तीतंसर्पयोनौमेवर्षाणामयुतद्वयम् ॥ ४३ ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनप्राप्तंदेवत्वमुत्तमम् ॥ तस्मादिदंनवैत्याज्यंतीर्थंवैकोशलाभिधम् ॥ सर्वार्थदंयतोना
कःप्राप्तःपापीयसामया ॥ ४४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंसनापितःपापोयोनिंप्राप्यविनिंदिताम् ॥ जगामद्यांविमानस्थस्तीर्थस्यास्यप्रसादतः ॥४५॥
तेदाक्षिणात्यायतयोभूत्वातत्रैवतीर्थके॥ऊषुर्गोविंदपादाब्जध्यानसादृष्टवैभवे ॥४६॥माहात्म्यमस्यतीर्थस्यदृष्ट्वासब्राह्मणोत्तमः ॥ तीर्थेत्रजातविश्रद्धःपित्रो
रस्थीनिसोक्षिपत् ॥ ४७ ॥ पतितेष्वस्थिखंडेषुपितरौतस्यतत्क्षणात् ॥ विमानवरमारूढौदिव्यौतत्रसमागतौ ॥ ४८ ॥ ऊचतुश्चस्वतनयंशृण्वाने
षुजनेषुवै ॥ वत्सजीवचिरंलोकेधनधान्यसुखीभव ॥ ४९ ॥ आवयोर्मुक्तिदानाच्चमुक्तियास्यसिनोमृषा ॥ गंगायांपिंडदानेनयत्फलंस्यात्सुतस्यवै ॥
पितॄणांयागतिश्चात्रद्वयंस्यादस्थिपाततः ॥ ५० ॥ ॥ इति श्रीपद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येमुकुंदोपा
ख्यानंनामैकादशाधिकद्विशततमोध्यायः॥२११॥नारदउवाच॥ इत्युक्त्वातस्यविप्रस्यपितरौदिव्यरूपिणौ॥विमानवरमारुह्यगतौहरिपुरंप्रति॥१॥तयोःपु

त्रस्तुतत्रैवकोशलायांदिनत्रयम् ॥ उषित्वास्वगृहंप्रायात्चिंतयंस्तीर्थवैभवम् ॥ २ ॥ इयमेवतुकथ्यंतेविबुधैःकोशलानृप ॥ कथयिष्यामितत्तेहंश्रवणो
त्सुकचेतसे ॥ ३ ॥ तेदाक्षिणात्याबटवस्तस्यामूषुर्मुमूर्षवः ॥ समर्थार्थप्रदायिन्यांकोशलायांविपद्यताम् ॥ ४ ॥ कश्चिदेकस्तदातेषुतामनादृत्यकोश
लाम् ॥ गच्छन्नारायणस्थानंविष्णुनावारितःपथि ॥ ५ ॥ वृद्धब्राह्मणरूपेणप्रोक्तंचेतिद्विजंप्रति ॥ ॥ वृद्धब्राह्मणउवाच ॥ क्वयासिब्राह्मणश्रेष्ठत्यक्त्वे
मांकोशलांशुभाम् ॥ ६ ॥ इंद्रप्रस्थमिदंतीर्थंसर्वतीर्थोत्तमंद्विज ॥ कोशलाह्यत्रपुत्रेयंमुक्तिदाविष्णुवल्लभा ॥ ७ ॥ यत्रयासिविहायैनांनिष्कामपददा
थिनीम् ॥ नसिद्धिर्भवितातत्रविष्णुस्तेचपराङ्मुखः ॥ ८ ॥ मुक्तिंचेदिच्छसेविप्रतीर्थेन्यासंप्रगृह्यच ॥ यस्ययस्येच्छयास्नासितंतंवर्गंप्रदास्यति ॥ ९ ॥
तवदृष्टिपथेविप्रसर्पोपिसुरतामियात् ॥ अस्याःप्रसादतोमुक्तौस्वर्गस्थौविप्रदंपती ॥१०॥ संजातप्रत्ययोपित्वमेतन्माहात्म्यदर्शनात् ॥ लब्ध्वाभाग्योदये
नापिकथमेनांविमुंचसि ॥ ११ ॥ यथाकश्चित्तृषार्तोपिलब्ध्वाप्यमृतवारिधिम् ॥ तंत्यक्त्वायातिपंकांभस्तद्वत्त्वंमूढदृश्यसे ॥ १२ ॥ यथाचिंतामणिंक
श्चित्कूपेक्षिपतिमोहितः ॥ हस्तस्थंयागतिस्तस्यदृश्यतेसागतिस्तव ॥ १३ ॥ आराध्यविष्णुंविश्वेशंयथाकश्चित्पुमान्कुधीः ॥ सुखमैंद्रियकंतु
च्छंयाचतेसागतिस्तव ॥ १४ ॥ नयातिकोशलामेनांत्यक्त्वासर्वार्थदायिनीम् ॥ स्नातस्यात्रदिवप्राप्तिर्मृतस्यामृतसंस्थितिः ॥ १५ ॥ ॥ नार
दउवाच ॥ ॥ राजन्नाकर्ण्यविप्रोसौद्विजश्रेयभृतोहरेः ॥ वाक्यंप्रोवाचविप्रायश्रेष्ठंवदरिकाश्रमम् ॥ १६ ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ ॥ भोभो
विप्रवरश्रद्धातववाक्येनजायते ॥ ममश्रुतवतःपूर्वमल्पग्रामस्यवैभवम् ॥ १७ ॥ इंद्रप्रस्थमिदंतीर्थंनकदाचिन्मयाश्रुतम् ॥ कुतस्तुकोशलावृद्धएतदं
तरवर्तिनी ॥ १८ ॥ यत्रनारायणःसाक्षान्मुक्तायत्रचयोगिनः ॥ मुक्त्वातमाश्रमंपुण्यंतिष्ठाम्यऽत्रकथंद्विज ॥ १९ ॥ यथागत्यस्वयंविष्णुरित्युक्त्वामां
निवारयेत् ॥ वदर्यांश्चाधिकंक्षेत्रमिंद्रप्रस्थमिदंद्विज ॥ २० ॥ तदाहंनप्रतिष्ठामिचालितोपितमाश्रमम् ॥ मुक्तिकामःस्वसदनान्नान्यथास्थितिरत्रमे ॥२१॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तेतेनविप्रेणप्रादुरासीच्चतुर्भुजः ॥ विहायप्राकृतंरूपंदिव्यरूपधरोहरिः ॥ २२ ॥ उवाचचमहाभागंतंद्विजंमोक्षका
मुकम् ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ इंद्रप्रस्थमिदंविप्रसर्वतीर्थोत्तमोत्तमम् ॥ ब्रह्मज्ञेष्विवसर्वेषुशंभुर्गंगानदीष्विव ॥ २३ ॥ हिमवानिवशैलेषुपक्षिरा
डिवपक्षिषु ॥ त्रिदशेषुयथाशक्रोवैष्णवेष्विवनारदः ॥ २४ ॥ तेजस्विषुयथासूर्यःक्षीराब्धिरिवचाब्धिषु ॥ यथावर्णेषुभूदेवःसृष्टिष्विवपितामहः ॥ २५ ॥
विष्णोर्यथावतारेषुकौशल्याजनितोवरः ॥ तथासमस्ततीर्थेषुशक्रप्रस्थमिदंवरम् ॥ २६ ॥ निष्कामोवासकामोवायातितीर्थंक्वचिन्नरः ॥ तत्रत

त्रसमस्तात्माफलदाताहमेववै ॥ २७ ॥ इंद्रप्रस्थांतरगतांत्यक्त्वायोयातिकोशलाम् ॥ सनोफलमवाप्नोतिभक्तोवरदवृंदपात् ॥ २८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंनिशम्यतद्वाक्यंदृष्ट्वातद्रूपमुत्तमम् ॥ प्रणिपत्यरमाकांतंतस्यामेवागमद्द्विजः ॥ २९ ॥ भगवानपिविश्वात्मासपद्यंतदर्धोविभुः ॥ तत्त्वमुद्दिश्यतंविप्रंतेनभावेनपूजितः ॥ ३० ॥ तत्रागत्यसविप्रोसौकोशलायांनराधिप ॥ कथयामासतद्वृत्तंसर्वंसर्वान्स्वसंगिनः ॥ ३१ ॥ तेपिश्रुत्वामहाभागादाक्षिणात्याद्विजातयः ॥ तस्यामनशनंकृत्वातत्यजुःप्राकृतंवपुः ॥ ३२ ॥ तदेवगरुडारूढःश्रीविष्णुःसमुपागतः ॥ विमानैःस्वगणैःसार्द्धंतावद्भिर्दीप्तिभास्वरैः ॥ ३३ ॥ तेतंदृष्ट्वासमायांतंविमानंगणसंयुतम् ॥ वपुषादिव्यरूपेणदंडवत्पतिताभुवि ॥ ३४ ॥ तुष्टुवुश्चद्विजाःसर्वेदिव्यज्ञानवुद्धराः ॥ तंदिव्यरूपिणंदेवंदेववंद्यपदांबुजम् ॥ ३५ ॥ ॥ ब्राह्मणाऊचुः ॥ ॥ नमस्तेतसीपुष्पसंकाशभासंतनुंविभ्रतेपीतवासोवृताय ॥ लसत्कुंडलप्रोतनानोपलायश्रुतौचंचलाव्यापिनीलांबुदाय ॥ ३६ ॥ भक्तिस्त्वदीयाकिलकलपवल्लीसमाश्रितायच्छतिचित्तवांच्छितम् ॥ यथातथैपातवकोशलाविभोजनैरुभेतेकृपयातवाप्यते ॥ ३७ ॥ वंदामहेतेचरणारविंदंवृंदारकैर्वंदितमीश्वराद्यैः ॥ विचिंत्यमानंहार्देयोगिवृंदैःकंदंपरानंदभुवोविमुक्तेः ॥३८॥ प्राप्ताःकामंश्रीपतेत्वत्स्वरूपंश्रीवत्साद्यैर्लक्षितंचारुचिह्नैः ॥ वांच्छामस्तेदासभावंतथापिप्राप्तंसर्वैराहृतंनारदाद्यैः ॥ ३९ ॥ यत्सौख्यंतेदासभावंगतानांतन्नोलक्ष्म्यावक्षसोंतर्वसंत्याः ॥ तज्जानातिश्रीपतेश्रीमहेशोनान्योलोकेयेनतच्चानुभूतम् ॥ ४० ॥ मध्येस्माकंश्रीपतेसेवकानांनीरागाणामप्यसौमाननीयः ॥ अस्मात्त्वंतेनारदाद्यामुनीशास्त्वद्भक्ताप्तैर्लोकनाथंभजंते ॥ ४१ ॥ कामंब्रह्मानंदमासौंतरात्मात्वद्दास्येनोतृप्तिमायातिशंभुः ॥ वारंवारंत्वद्गुणानाग्रहीतुंनृत्यत्युच्चैस्त्वत्परोभावयुक्तः ॥ ४२ ॥ हेतोरस्माद्देहिनःस्वस्यदास्यंयत्प्राप्तानांनोर्मयःसंभवंति ॥ त्वच्चिह्नांगौद्वारपालौतदीयौमोहाद्धामप्राप्यतौतत्स्वकीयम् ॥ ४३ ॥ लोकादस्मादंतरेणत्वदिच्छात्वल्लोकानांनोद्यतेचाशुपातः ॥ कोजानीयात्तावकीमत्रमायांदुर्विज्ञेयांब्रह्मशर्वादिदेवैः ॥ ४४ ॥ नारदउवाच ॥ एवंतैःस्तूयमानःसप्रभुर्निजपदोन्मुखः ॥उवाचतान्दाक्षिणात्यान्मेघगंभीरयागिरा ॥४५॥श्रीभगवानुवाच॥भोभोद्विजाभवंतोस्याःकोशलायाःप्रसादतः ॥ सारूप्यमापिमेप्राप्तादासभावंचयास्यथ ॥ ४६ ॥ अद्यप्रभृतिमेविप्रास्तीर्थमेतदनुत्तमम् ॥ दक्षिणकोशलेत्युच्चैर्नाम्नाख्यातंभविष्यति ॥ ४७ ॥ यत्रदाशरथीभूत्वानिहनिष्यद्दशाननम् ॥ साकथ्यतेमुनिवरैःसर्वैरुत्तरकोशला ॥ ४८ ॥ विपन्नोज्ञानवान्यस्यावैकुंठमाधिरोहति ॥ विनापितद्वसेद्योस्यांसोपिस्वर्गंचगच्छति ॥ ४९ ॥ इमांततोदशगुणामाहुर्दक्षिणकोशलाम् ॥ एकादशगुणामेकेसम्यगाहुर्मुनीश्वराः ॥ ५० ॥ इयानेवविशेषोस्तितस्याअस्यामतिर्मम ॥ तस्यांमृतंनयंत्येतेवैकुंठंमामकागणाः ॥ ५१ ॥ अस्यांमृतंस्वयमहमनन्यवदमानसम् ॥ आरोप्यगरुडंदत्त्वासारूप्यंप्राप

यामितत् ॥ ५२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वातान्द्विजान्विष्णुर्नीत्वावैकुंठमभ्यगात् ॥ महिमानंस्तुवन्नस्यस्वयंतीर्थस्यभूपते ॥ ५३ ॥ एतत्ते
सर्वमाख्यातंकारणंजगतीपते ॥ येनेयंकथ्यतेविज्ञैरिहदक्षिणकोशला ॥ ५४ ॥ कलिमलकुलहंताशृण्वतांमानवानांकमलनयनपादप्राप्तयेवांच्छितश्च ॥
नृपवरमहिमातेवर्णितःकोशलायामधुवनभववृत्तंशृण्वतस्तेवदामि ॥ ५५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदी
माहात्म्येकोशलामहिमावर्णनंनामद्वादशाधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२१२॥ ॥नारदउवाच॥ ॥ एतन्मधुवनंतातशिवेपरमपावनम्॥देवराजायतुष्टेनस्था
पिताविष्णुनापुरी ॥ १ ॥ अत्रविश्रांतिनामेदंतीर्थंत्रिभुवनोत्तमम् ॥ विविदांमुक्तिदंपुंसांपावनंसाधुसेवितम् ॥२॥ नित्यंवसतिविश्वात्माविष्णुःश्रीकोलरू
पधृक् ॥ अत्रतीर्थोत्तमेपुण्येनृपविश्रांतिसंज्ञके ॥ ३ ॥ बहुभिर्जन्मभिर्येनविष्णुराराधितःसदा ॥ मरणंतस्यतीर्थेस्मिन्जायतेकिलभूपते ॥ ४ ॥ का
लिंद्याएवकूलेतुद्वितीयंहरिणाकृतम् ॥ तीर्थंविश्रांतिसंज्ञंतुयत्रकंसोनिपातितः ॥ ५ ॥ एतद्द्वयंसमंराजन्गुणैर्वैकुंठदातृभिः ॥ भाग्योदयेनकेनापिलभ्यते
सकलार्थदम् ॥ ७ ॥ अथतीर्थस्यमाहात्म्यंकथयामितवाग्रतः ॥ यच्छ्रुत्वासर्वतीर्थेषुमज्जनाल्लप्स्यसेफलम् ॥ ७ ॥ हिमाचलोपत्यकायांकिरातनगरेशु
भे ॥ ब्राह्मणोनामकुशलोराजन्नासीद्दरिद्रतः ॥८॥ तस्यपत्नीदुराचारादुराचारनरेरता ॥ कर्मणामोहयामासपतिंसाबंधकीवरा ॥ ९ ॥ पतिस्तयामोहित
स्तुननिवारयितुंक्षमः ॥ तदाज्ञातत्परोदीनःक्रयक्रीतइवाभवत् ॥ १० ॥ लोकाउपहरंतिस्मतंद्विजंकुलटापतिम् ॥ उपहासभयात्सोपिनिर्ययौनगृहात्
कुधीः ॥ ११ ॥ महार्हाणिदुकूलानिभूषणानिचसाददौ ॥ जारैर्दत्तानिदुष्टात्माहासितापिनलज्जते ॥ १२ ॥ वस्त्रंपुरातनंदास्यादुत्तीर्णंयच्छरीरतः ॥
अवज्ञापूर्वकंदुष्टास्वभर्त्रेसंप्रयच्छति ॥ १३ ॥ एवंतयाकुलटयासोवज्ञातःस्वकःपतिः ॥ नितांतंदुःखमापन्नोविषमत्त्वामृतोनिशि ॥ १४ ॥ साभीताराज
तःपापाह्यनयात्स्वैरिणीतदा ॥ अनुयास्यामिभर्त्तारमित्युवाचमृषावचः ॥ १५ ॥ तयैवंशिक्षितासख्यःस्वकीयस्तांसमीपगाः ॥ निवारयामासुरितिक
थयित्वामहीपतेः ॥ १६ ॥ ॥ सख्यऊचुः ॥ ॥ भोमृगाक्षिकिमर्थंतेक्रियतेनर्थईदृशः ॥ यत्सुवर्णनिभंकायंत्वंनाशयितुमुद्यता ॥ १७ ॥ भवत्या
किंसुखंदृष्टममुष्याव्यवसायिनः ॥ दरिद्रस्यासमर्थस्यसखिस्वोदरपूरिणः ॥ १८ ॥ पालयैनंसुतंबालंत्वदृतेकोस्यपालकः ॥ मरिष्यामोवयंसर्वामृ
तायांत्वयिसुंदरि ॥ १९ ॥ गृहमेतदवेक्षस्वसमुत्तिष्ठवरानने ॥ जीयादयंतवसुतोयस्त्रीभाविसुखप्रदः ॥ २० ॥ वांछंतिबांधवाःसर्वेत्वदी
यास्तवजीवितम् ॥ उत्तिष्ठनिजबंधूनांकुरुचित्तंसमीहितम् ॥ २१ ॥ रुदंतितवरागेणवयस्याःसकलाःसति ॥ निजवाक्यप्रदानेनवारयैताः
सुदुःखिताः ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तासांदुष्टासाधर्मविश्रुतम् ॥ उन्नमय्यमुखंप्राहश्रावयंतीस्वबांधवान् ॥ २३ ॥

॥ ॥ सख्युवाच ॥ ॥ युष्माभिर्यद्वचोधर्मंप्रोक्तंजानेऽहंतंननु ॥ तथापिस्वपतिःस्त्रीभिर्मान्योलोकद्वयप्रदः ॥ २४ ॥ यदुच्यतेमयावाक्यंधर्मशास्त्रस
मन्वितम् ॥ तद्वचःश्रुयतांसख्योयुक्तंचेदनुमोदत ॥ २५ ॥ यास्त्रीनिधनमापन्नंपतिमन्वेतितत्परा ॥ पापापिसहतेनैवस्वर्गेवसतिसाचिरम् ॥ २६ ॥
स्त्रीभिःपतिर्नहातव्योनिर्धनोरोगवानपि ॥ जीवन्मृतोनुगंतव्यःश्रुतिरेषासनातनी ॥ २७ ॥ विचिंत्येतिस्वमनसिसख्योन्वेमिस्वकंपतिम् ॥
वर्तिष्यतेस्वभाग्येनकरिष्येहंकिमस्यवै ॥ २८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तास्तास्तयासख्योदुष्टादुष्टमतिप्रदाः ॥ ऊचुस्तांधर्मवाक्येनसमस्त
जनमोहिनीम् ॥ २९ ॥ ॥ सख्यऊचुः ॥ ॥ जहिपूर्वंहिनःसुभ्रुपश्चादन्वेहिवल्लभे ॥ समस्तास्त्वद्वियोगंनवयंसोढुंक्षमामहे ॥ ३० ॥ अस्मांस्तवविनिघ्नं
त्याअनुयांत्याःस्वकंपतिम् ॥ धर्मोल्पःपापबाहुल्यंस्वर्गप्राप्तिस्तुकीदृशी ॥ ३१ ॥ जीवन्नयंपतिःस्वीयःसाध्वयंप्रतिपालितः ॥ यदुक्तंपतिपत्नीभ्यां
तत्त्वयाविहितंसखी ॥ ३२ ॥ यावत्स्वजीवनोपायंविधातुमयमक्षमः ॥ तावत्त्वदीयभाग्येनजीविष्यतिसुतस्तव ॥ ३३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यु
क्तासानिववृतेस्वभर्त्तुरनुयानतः ॥ सुतेनकारयामासतदातद्विरतिक्रियाम् ॥३४॥ अथकालेनकियतासुतोपनयनेमतिम् ॥ कारयामाससाविप्रैर्दत्त्वाजा
रार्पितंधनम् ॥३५॥ कृतोपनयनःकुंडःसतत्त्वज्ञानवान्शिशुः ॥ गृहान्निर्गम्यसपदिनारायणपरोभवत्॥३६॥ सतांसंगतिमासाद्यत्यक्त्वास्वंप्राकृतंवपुः॥
आरुरोहनिजंलोकमप्राप्यंयोगिभिश्चतत् ॥ ३७॥ अथसानिर्गतेपुत्रेमनोदुःखंचकारवै ॥ तस्मिन्नेवदिनेराजन्भूयोजारैःसहारमत् ॥ ३८ ॥ इतितैरम
माणायांतस्यांजारैःसमंनृप ॥ समागताजराकालेलावण्यमदनाशिनी ॥ ३९ ॥ त्यक्तोपपतिभिर्दृष्टासाजराग्रस्तविग्रहा ॥ बभूवदूतिकान्यासंकुल
शीलविनाशिनी ॥ ४० ॥ तदाह्येकस्यविप्रस्यसवत्सांगामपाहरत् ॥ विक्रीताकियताराजन्द्रव्येणननुसातया ॥ ४१ ॥ तयेतिगमितःकालोदूतित्वेनकि
यान्नृप ॥ पश्चाच्छुष्कशरीरोस्याविगुणःसमजायत ॥ ४२ ॥ तस्याःकुष्ठेसमुत्पन्नेगलितंह्यंगपंचकम् ॥ हस्तौपादौचनृपतेपंचमानासिकातदा ॥ ४३ ॥
एवंभूतायदाहारंनलभेतकुतश्चन ॥ तदातुतत्रोदितयादास्यासानीयतापणम् ॥ ४४ ॥ तत्रसापतितापापालोकान्संप्रार्थ्यदीनया ॥ गिराधिगितिकुर्वा
णाचक्रेस्वोदरपूरणम् ॥ ४५ ॥ तदिहाभ्यासवत्त्यैकोद्विजःसर्वागमार्थवित् ॥ तांविलोक्यमहावाग्मीप्रोवाचेदंवचोनृप ॥ ४६ ॥ जनानांदुःखदंपापमि
हलोकेपरत्रच॥ तस्मात्पापंनकर्त्तव्यंमानवैर्दुःखभीरुभिः॥४७॥ पापंकृत्वाजनोयस्तुप्रायश्चित्तंकरोतिवै॥नतदाचरितेभूयोनतत्फलमवाप्नुयात् ॥ ४८ ॥
यःकृत्वामुहुरेनांसिप्रायश्चित्तंकरोतिन॥तस्यास्याइवपापायागतिरत्रपरत्रच॥४९॥अनयापापसंघातोलोकेत्रसमुपार्जितः॥ इहैवतत्फलंभुंक्तेभोक्ष्यतेनरके
प्यसौ॥५०॥सर्वशास्त्रेषुदृष्टंवैसर्वेषांपापकर्मणाम्॥प्रायश्चित्तंनचस्त्रीणांविन्मुखानांतुकर्मणः॥५१॥ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वासद्विजश्रेष्ठोनमस्कृत्यरविं

ययौ॥ विष्णुंसंस्मृत्यसंस्मृत्यभीतस्तदवलोकनात्॥५२॥ एवंसादुःखमापन्नाभुंजानाकर्मणःफलम्॥अर्जितस्यस्वयंराजन्मृताकतिपयैर्दिनैः ॥५३॥ नत
स्याअग्निसंस्कारःसंजातःपापकर्मणः॥आकृष्यकेशेसानीताश्वपचैर्नगराद्बहिः॥५४॥मरणावसरेतस्यायमभृत्याःसमागताः ॥ प्रापय्ययातनादेहंतांनिन्यु
र्भास्करेःपुरीम् ॥५५ ॥ सौम्यःसधर्मिणांदेवःसाक्षाद्दुह्यस्तुपापिनाम् ॥ तस्याविलोकनाद्भूयःसोप्यभूद्वैपराङ्मुखः ॥ ५६ ॥ भृत्यानाज्ञापयामासयमएवप
राङ्मुखः ॥ रौरवेनरकेघोरेपात्यतांसामयेरिता ॥ ५७ ॥ इत्युक्तास्तेतदाभृत्यानीत्वातांघोररौरवे ॥ न्यपातयन्नधोवक्त्रांस्मरंतींकर्मयत्कृतम् ॥ ५८ ॥
एकमन्वंतरंयावत्सास्थित्वातत्ररौरवे ॥ पश्चाद्गोधासमुत्पन्नाश्मशानेमृतमांसभुक् ॥ ५९ ॥ तत्रापिसावर्षशतंलेभेदुःखंस्वकर्मणः ॥ फलंमृतकमांसे
नकुर्वंत्याहारमुत्कटम् ॥ ६० ॥ एकदासमुनेःपुत्रोयोस्याःकुक्षौव्यजायत ॥ विप्रयोनौसमायातःश्मशानेतत्रपर्यटन् ॥ ६१ ॥ मुनिपुत्रस्तुतांवीक्ष्यमृ
तानांक्रव्यमश्नतीम् ॥ ध्यात्वाक्षणंस्वमनसिबुबुधेतांस्वमातरम् ॥ ६२ ॥ सउवाचात्मनात्मानंबुद्ध्वातांनिजमातरम् ॥ ॥ मुनिपुत्रउवाच ॥ एतां
तुतारयाम्यद्यदुस्तराद्दुःखवारिधेः ॥ ६३ ॥ अहोनमुच्यतेजंतुर्जातपापेनकर्मणा ॥ आत्मनोपार्जितेनैवभोगकालावधिंविना ॥ ६४ ॥ अस्याःकालो
व्यतीयायनिरयेमानवाभिधः ॥ सांप्रतंचजनैस्त्वत्रवत्सराणांशतंगतम् ॥ ६५ ॥ कियदग्रेचभोक्तव्यमेतयापापमुल्बणम् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
इत्यालोच्यपुनर्दध्यौज्ञानेनामील्यचक्षुषी ॥ ६६ ॥ दृष्ट्वातस्यागतिंघोरांपापायादिव्यचक्षुषा ॥ पुनरात्मानमादेहंसद्विजप्रवरोनृप ॥ ६७ ॥
॥ ॥ मुनिपुत्रउवाच ॥ ॥ अहोकल्पशतेनापिनिस्तारोस्यानदृश्यते ॥ विनासत्तीर्थमरणंशरणंवारमापतेः ॥ ६८ ॥ अथवापिंडदानेनगयायां
मत्कृतेनच ॥ विनास्याःसद्गतिंनैवकल्पकोटिशतैरपि ॥ ६९ ॥ नघटेतद्वयंचास्याअस्यांयोनौकदाचन ॥ सत्तीर्थविषयेमृत्युःसेवायांश्रीपतेरतिः
॥ ७० ॥ अस्याउद्धारहेतुर्वैमग्नायाःपापसागरे ॥ भवितामत्कृतंश्राद्धंगयायाचहित्रकम् ॥ ७१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यालोच्यसधर्मा
त्माययौस्वपितुराश्रमम् ॥ आचख्यौपितरंसर्वंस्वमातुर्दुःखकारणम् ॥ ७२ ॥ निशम्यपुत्रवचनंमातृदुःखनिवेदकम् ॥ उवाचसमुनिश्रेष्ठःपुत्रं
प्रणतकंधरम् ॥ ७३ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ हेतातमातरंस्वीयांशीघ्रमुद्धरदुर्गतेः ॥ नयविद्भूपतिःशत्रोर्जयलक्ष्मीमिवाहवे ॥ ७४ ॥ नता
रयतियःपुत्रोमातरंपितरंस्वकम् ॥ दुःखात्सयातिनरकंयदितारयितुंक्षमः ॥ ७५ ॥ स्वपुत्रात्प्राप्यपानीयंपिंडाश्ववरतीर्थके ॥ पितरोनरका
त्स्वर्गंस्वर्गाद्यांतिहरेःपदम् ॥ ७६ ॥ तस्मादाशुसमुत्तिष्ठगच्छखांडवकानने ॥ तत्रास्तियमुनापुण्यामुनिवर्यनिषेविता ॥ ७७ ॥ तत्तीरेस्ति
हरिप्रस्थंसर्वतीर्थमयंततः ॥ पुण्यंमधुवनंतत्रविष्णुनास्थापितंस्वयम् ॥ ७८ ॥ तत्रस्नात्वातुविधिवत्कृत्वानित्यक्रियांनिजाम् ॥ तामुद्दिश्य

कुरुश्राद्धंस्वप्रसूंचकुरुक्रियाम् ॥७९॥ त्वयातत्रकृतेश्राद्धेतस्याःसद्गतिमिच्छता ॥ साप्राप्स्यतिहरेर्लोकंहित्वागोधांगमुल्बणम् ॥८०॥ गयायांपिंडदानेन
यत्फलंतातजायते ॥ ततःशतगुणंपुण्यंसद्भिर्मधुवनेस्मृतम् ॥ ८१ ॥ इदानींवर्ततेतातकन्याराशिगतोरविः ॥ पुत्रगत्वाकुरुश्राद्धंपूर्वानुद्दिश्यबांधवान् ॥
॥ ८२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येत्रयोदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१३ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यपितुर्वाक्यंसजगामत्वरान्वितः ॥ पुण्यंमधुवनंराजन्गयाशतगुणाधिकम् ॥ १ ॥ तत्तीर्थवासिनोविप्रान्सायमामंत्र्यमंत्र
वित् ॥ कालेपुनःसमाहूयबभाषेस्वागतंवचः ॥ २ ॥ ततःप्रक्षाल्यतत्पादौगंधाद्यैरभिपूज्यच ॥ पादार्घ्यमददात्प्रीत्यासमेनस्वयमाचमत् ॥ ३ ॥ तत
स्तान्ब्राह्मणान्नीत्वाश्राद्धदेशेन्यवेशयत् ॥ कुशांबुतुलसीपुष्पगंधाक्षततिलैःसह ॥ ४ ॥ पूरयित्वाकर्मपात्रंपुंडरीकाक्षमस्मरत् ॥ देवताभ्यइतिश्लोकंत्रिः
कृत्वासोपठद्द्विजः ॥ ५ ॥ सतिलंशोधितकुशैर्विदधेबंधनंततः ॥ अग्निष्वात्तेतिमंत्रेणपूर्वादीनांदिशांक्रमात् ॥ ६ ॥ रक्षोभूतेतिमंत्रेणनीवीबंधंव्यधा
च्चसः ॥ ॥ ततःप्रतिज्ञामाधायददौद्विजकुशासनम् ॥ ७ ॥ पितॄन्समाह्वयामाससतदाब्राह्मणोत्तमः ॥ दत्त्वाततस्तुहस्तार्घ्यपात्रंन्युब्जीचकारवै ॥ ८ ॥
कृत्वागंधादिदानंचपुनःसव्येनचाचमत् ॥ सव्यापसव्येनतदादत्वापात्राणिसद्द्विजः ॥ ९ ॥ तैर्ब्राह्मणैरनुज्ञातश्चक्रेग्नौकरणंततः ॥ आज्यादिहविषाराजं
स्तान्यमत्राण्यपूरयत् ॥ १० ॥ अनुत्तानोत्तानपाणिःकुर्वन्पात्रावलंबनम् ॥ पपाठपाठितोविप्रैःपृथ्वीत्वेतिद्विजन्मनाम् ॥ ११ ॥ असंस्कृतप्रणी
तानामितिमंत्रेणसद्द्विजः ॥ दर्भेषुदक्षिणाग्रेषुददौचविकिरासनम् ॥ १२ ॥ अग्निदग्धेतिमंत्रेणघृतमिश्रान्नमाक्षिपत् ॥ जलेनसहराजेंद्रविष्टरेकुशकल्पिते ॥
॥ १३ ॥ सव्येनपुनराचम्यददौचुलकजीवनम् ॥ तृप्ताःस्थेतिचसंपृच्छ्यातृप्तास्मप्रतिभाषिताः ॥ १४ ॥ शेषान्नभोजनेतेषांजग्राहाज्ञांद्विजन्मनाम् ॥
पिंडार्थंवेदिकांकृत्वावितस्तिप्रमितांद्विजः ॥ १५ ॥ रेखांचकारदर्भेणदक्षिणाभिमुखींनृप ॥ येरूपाणीतिमंत्रेणदधेग्निंदिशिचोल्मुकम् ॥ १६ ॥
पूर्वजन्मनियामातापितायश्चमहीपते ॥ तयोश्चपितरौयौहियौचराजन्पितामहौ ॥ १७ ॥ यःप्रमातामहश्चापिपितरौराजसत्तम ॥ पित्रादीन्षट्सपत्नीकां
स्तानुद्दिश्ययथाविधि ॥ १८ ॥ कुशासनानिदत्त्वावैददौपिंडान्षडैवहि ॥ गंधादिभिश्चसंपूज्यमर्घ्यंपिंडविसर्जनम् ॥ १९ ॥ कृत्वाघ्रायचवामांसेपिं
डपात्रंन्यवेशयेत् ॥ जलपात्रंतदादायवाजेवाजेपठन्निति ॥ २० ॥ पाद्यार्घंचपुनर्दत्त्वादक्षिणाद्यैरतूतुषत् ॥ आद्वारंताननुव्रज्यतेभ्योलब्ध्वानुशासनम् ॥
॥ २१ ॥ बुभुजेचस्वयंराजन्बांधवैःसहसद्द्विजः ॥ एवंसमाप्यराजेंद्रश्राद्धंसद्द्विजसत्तमः ॥ २२ ॥ पूर्वसंबंधिनांतत्रतीर्थेमधुवनेशुभे ॥ यदाचचालशां
तात्मापितुराश्रमकंप्रति॥२३॥ तदासंमिलितामार्गेसर्वेतेश्राद्धभोजिनः ॥ विमानषट्कमारूढादिव्याभरणभूषिताः ॥ दिव्यांबरधराराजन्नित्यूचुस्तंद्विजो

त्तमम् ॥ २४ ॥ ॥ पितरऊचुः ॥ ॥ भोवत्सविप्रशार्दूलवृणीष्ववरमुत्तमम् ॥ तीर्थेत्रकुर्वताश्राद्धंभवतातारितावयम् ॥ २५ ॥ वयंगणत्वमापन्नाः
श्रीपतेस्त्वत्प्रसादतः ॥ प्रार्थयस्वमहाबुद्धेयदिष्टंतवचेतसि ॥ २६॥ ॥ मुनिपुत्रउवाच ॥ ॥ केयूयंकुतआयातागणत्वंहिकुतोगताः ॥ उपकारंविना
कस्माद्वरंयन्मेप्रयच्छत ॥ २७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यपूर्वजन्मसुतस्यवै ॥ पिताप्रोवाचयोदुःखाद्भक्षयित्वाविषंमृतः ॥ २८ ॥
पितोवाच ॥ ॥ अहंतवपिताविप्रपूर्वजन्मनिभूसुरः ॥ भार्ययाव्यभिचारिण्यामात्रातेपीडिताभृशम्॥२९॥ अतीवदुःखमापन्नोभक्षयित्वाविषंनिशि ॥ अप
मृत्युंगतस्तस्मादभवंरजनीचरः ॥ ३० ॥ एवंमन्वतरंताताशतंपंचदशाधिकम् ॥ वर्षाणांचव्यतीतंतद्राक्षसत्वंगतेमयि ॥ ३१ ॥ इदानींषोडशाब्देतुत्व
याश्राद्धेकृतेत्रवै ॥ पुण्येमधुवनेतीर्थेदेवत्वंप्राप्तवानहम् ॥ ३२ ॥ एतद्विमानमायातंस्वर्गादिंद्रप्रणोदितम् ॥ सगणंसाप्सरोवृंदंममारोहणहेतवे ॥ ३३ ॥
अत्रतुभ्यंवरंदातुंसगणःसाप्सरोगणः ॥ विमानवरमारुह्यगच्छन्स्वर्गेहमागमम् ॥ ३४ ॥ वरंवरयभद्रंतेनविलंबसहावयम् ॥ ऐरावतगजारूढःसुरेशोमाम
वेक्षते ॥ ३५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वानिजवृत्तांतंदत्त्वाचनिजसूनवे ॥ तत्प्रार्थितांहरेर्भक्तिंजगामसंदिवंनृप ॥ ३६ ॥ अथप्रोवाचतन्माता
पूर्वजन्मसुतंचतम् ॥ ॥ मातोवाच ॥ ॥ त्वत्प्रसादादहंजातादेवीमुक्ताचपापतः ॥ ३७ ॥ प्राप्तंशच्याःसखीत्वंमेपापयापिद्विजोत्तम ॥ त्वयात्र
विहितेश्राद्धेतीर्थेविश्रांतिसंज्ञके ॥३८॥ प्रार्थयस्वमहाभागनिजचित्तसमीहितम् ॥ ददामितेयतोस्माकंदेवीनांनवचोमृषा ॥३९॥ येनपापेनजाताहंगोधा
चपितृकानने ॥ नरकेचिरमास्थायतत्त्वंवेत्सिद्विजोत्तम ॥ ४० ॥ अनुजानीहिमांपुत्रपुलोमतनयादिवि ॥ मामपेक्षितमाकाशेवृतादेवांगनागणैः ॥
॥ ४१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासापितन्मातानिष्कामायस्वसूनवे ॥ ययौत्रिविष्टपंराजन्शिरसातेनवंदिता ॥ ४२ ॥ ततःपितामह
स्तस्यस्वपौत्रंतंद्विजोत्तमम् ॥ उवाचवचनंभूयःहरेर्बिभ्रत्स्वरूपताम् ॥ ४३ ॥ ॥ पितामहउवाच ॥ ॥ वत्सवत्सचिरंजीवलभस्वनिजवांछितम् ॥
त्वत्प्रसादाद्वयंतीर्णादुस्तराद्भवसागरात् ॥ ४४ ॥ पितामहोहंतेवत्सतवेयंचपितामही ॥ मृतंमानुगतासाध्वीसालोक्यमचिरंगता ॥ ४५ ॥ अद्यत्व
यात्रविश्रांतौविहितेश्राद्धकर्माणि ॥ आवयोस्तुहरेर्लोकेलब्धातस्यस्वरूपता ॥ ४६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातयासार्द्धंस्वस्त्रियाभूपसत्त
म ॥ ब्रह्मलोकमतिक्रम्यवैकुंठंसययौद्विजः ॥ ४७ ॥ अथप्रोवाचराजेंद्रवचस्तत्प्रपितामहः ॥ यत्तेतत्कथयाम्यद्यशृणुष्वैकमनाद्विज ॥ ४८ ॥
॥ ॥ प्रपितामहउवाच ॥ ॥ भोभोवत्समहाभागतवाहंप्रपितामहः ॥ भ्रूणहत्याफलेनाहंशौकरींयोनिमाप्तवान् ॥ ४९ ॥ ततोविनिर्गतस्तातश्वाभवंपा
पपीडितः ॥ ततःस्थावरतांप्राप्तोविंध्येपर्वतसत्तमे ॥५०॥ तत्रापिचिरकालेनस्थितःस्थावरतांदधत् ॥ हस्तिनाकेनचित्तातमूलादुत्पाटितोबलात्॥५१॥

तास्मिन्नेवततःकालेत्वयाश्राद्धमकारिवै ॥ अस्मिंस्तीर्थोत्तमेतातमुक्तोहंस्थावरात्ततः ॥ ५२ ॥ प्राप्तोयंयक्षराजस्यनगर्य्यांवासउत्तमः ॥ देह्यनुज्ञांद्विज
श्रेष्ठयामितांत्वत्प्रसादतः ॥ ५३ ॥ त्वांदिदृक्षुरिहायातोदृष्टस्त्वंपुण्यदर्शनः ॥ तीर्थंचसर्वतीर्थेषुश्रेष्ठंमधुवनंमया ॥ ५४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
इत्युक्तस्तेनराजेंद्रमुनिपुत्रःसधर्मवित् ॥ पप्रच्छशिरसानम्यतंनिजंप्रपितामहम् ॥ ५५ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ ब्राह्मणानांकुलेतातजातोसित्वंगरी
यासि ॥ कथंविहितवान्पापंभ्रूणहत्याभिधंगुरो ॥ ५६ ॥ येनानिंद्यांसमापन्नोभवान्योनिपरंपराम् ॥ समाचक्ष्वमहाभागयदितत्स्मृतिरस्तिते ॥ ५७ ॥
॥ प्रपितामहउवाच ॥ ॥ पुराहंद्विजशार्दूलब्राह्मणस्यैवजन्मनि ॥ मंत्रयंत्रविधानेनकृतवान्वृत्तिमात्मनः ॥ ५८ ॥ धनलोभेननारीणांगर्भार्थमहमौ
षधम् ॥ दत्तवांश्चैवनाशायदैवोपहतचेतनः ॥ ५९ ॥ लोभोहिधनहीनानांजनानांज्ञानमाहरेत् ॥ शुचिकालेदिनाधीशःकुल्यानामिवजीवनम् ॥ ६० ॥
ज्ञानेनष्टेजनस्तातपापमाचरतेध्रुवम् ॥ पापान्नरकमाप्नोतिततोयातिकुयोनिताम् ॥ ६१ ॥ काचिदेकातदानारीगुर्विणीमामपृच्छत ॥ किंजनिष्याम्य
हंविप्रपुत्रंवेत्यथवास्त्रियम् ॥ ६२ ॥ तदाहमुक्तवांस्तांवैतवकन्याभविष्यति ॥ पुत्रोत्पत्तिकृतेतुभ्यंप्रदास्यामिमहौषधम् ॥ ६३ ॥ इत्युक्ताचमयाना
रीदुर्बुद्धिस्त्रीशिरोमणिः ॥ जग्राहममपादौतुदत्तंहेमपलंचमे ॥ ६४ ॥ इत्युवाचचसामह्यंषट्कन्याजनितामया ॥ सप्तमीयंत्वयाचोक्ताजीविष्येस्यानज
न्मनि ॥ ६५ ॥ तथाकुरुमहाबुद्धेयथाहंवैनकन्यकाम् ॥ जनयिष्यामिविप्रान्यांनिजप्राणविनाशिनीम् ॥ ६६ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यास्तामहंपुनरु
क्तवान् ॥ प्रसूतिकालेदास्यामिपुत्रोत्पाद्यहमौषधम् ॥६७॥ तथेतिसावचोमह्यंप्रतिश्रुत्यगतागृहम् ॥ अपेक्षमाणातंकालंतस्थौवाक्यप्रतीतिकृत्॥ ६८॥
तस्यांगतायांभोतातचिंतयाभवमातुरः ॥ इत्यहंद्विजशार्दूलतच्छृणुष्ववदामिते ॥ ६९ ॥ पुत्रोत्पत्तिप्रतीतेयंमह्यंदत्तवतीपलम् ॥ सुवर्णस्यनजा
नामिकिमस्याःसंभविष्यति ॥ ७० ॥ किमत्रकरणीयंमेकथमेतत्सुवर्णकम् ॥ पलप्रमाणंतिष्ठेद्वैदरिद्रस्यगृहेमम ॥ ७१ ॥ एवंविमृश्यतद्दास्यास्तस्यै
हस्तेनदापितम् ॥ गर्भपातकरंतातमयादारुणमौषधम् ॥ ७२ ॥ तेनौषधेनतस्यास्तुगर्भस्रावोभवत्तदा ॥ मासेतृतीयेनज्ञातंचिह्नंपुरुषकन्ययोः ॥७३॥
तदासामद्गृहंप्राप्ताविषण्णागर्भस्रावतः ॥ अथार्थयत्सुवर्णंतन्निराशापुत्रजन्मनि ॥ ७४ ॥ तदाहमिष्टकाचूर्णंभस्मनाचसमन्वितम् ॥ हारिद्रा
चूर्णसंयुक्तंसांबुतस्यैअदर्शयम् ॥ ७५ ॥ एतच्चूर्णंकृतंमातस्त्वत्पुत्रोत्पत्तयेमया ॥ त्वद्दानाद्द्विगुणंद्रव्यंलग्नमेतस्यसाधने ॥ ७६ ॥ इत्युक्त्वासामयाता
तत्यक्त्वाचूर्णंगृहंययौ ॥ मामुक्त्वेतिगृहीष्यामिकालेत्वत्तोद्विजोत्तम ॥ ७७ ॥ एवंमयाकृतातातभ्रूणहत्यातिदारुणा ॥ ययातिकुत्सितेयोनित्रितये
भ्रमितंमया ॥ ७८ ॥ त्वत्प्रसादादहंमुक्तःसांप्रतंस्थावरत्वतः ॥ देह्यनुज्ञांमुनिश्रेष्ठयाम्यहंह्यलकांशुभाम् ॥ ७९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातु

राजेंद्रतस्यतुप्रपितामहः ॥ तेनाभिवंदितोमूर्ध्नाप्रययौदिशमुत्तराम् ॥ ८० ॥ विमानेनविचित्रेणकिंकिणीजालमालिना ॥ नृत्यद्गंधर्वजुष्टेनमणिप्राकार
शोभिना ॥ ८१ ॥ अथतस्यमहाराजविप्रस्यप्रपितामही ॥ उवाचस्वप्रपौत्रंतंविमानवरमास्थिता ॥ ८२ ॥ ॥ प्रपितामह्युवाच ॥ ॥ नान्यत्रकुत्र
गंतासिपुण्येनानेनसुव्रत ॥ विनापद्मापतेःपादपद्माचिह्नितमंदिरम् ॥ ८३ ॥ अयंममपतिःपापोमुनेत्वत्प्रपितामहः ॥ वारितोपिमयापापमाचचारसुदुष्ट
धीः ॥ ८४ ॥ सोपित्वयातिपापात्मातारितोदुःखसागरात् ॥ शक्यतेकेनवैकर्तुंतावकंगुणवर्णनम् ॥ ८५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा
सापिराजेंद्रपतिलोकंजगामह ॥ अलकायांचिरंपत्यातेनैवमुमुदेसह ॥ ८६ ॥ अथतेमुनिपुत्रस्यसर्वेमातामहादयः ॥ सपत्नीकाःसमारुह्यविमानेषु
ययुर्दिवम् ॥ ८७ ॥ सोपिद्विजवरस्तस्मात्तीर्थात्स्वपितुराश्रमम् ॥ गत्वातंसर्ववृत्तांतंस्वपित्रेसमवर्णयत् ॥ ८८ ॥ सोपितत्रगतःसार्द्धंकुटुंबेनवनेम
धोः ॥ चकारपर्णशालांवैविश्रांतेस्तुसमीपतः ॥ ८९ ॥ तत्रविश्रांततीर्थेतुत्रिकालंस्नानमाचरन् ॥ नाकरोद्विष्णुलोकेपिस्पृहांसमुनिसत्तमः ॥ ९० ॥
एकदाजलमध्येसस्नानंकुर्वन्मुनिर्नृप ॥ आचकांक्षेचभवताकदामेहरिदर्शनम् ॥ ९१ ॥ एवंकामयमानस्यमुनिवर्यस्यभूपते ॥ आजगामत्वरायुक्तोपक्षि
राजासनोहरिः ॥ ९२ ॥ लक्ष्म्यावक्षःस्थयासार्द्धंचतुर्बाहुधरोहरिः ॥ नवीनघनवर्णांगोविद्युद्वर्णांबरावृतः ॥ ९३ ॥ कौस्तुभोद्भासिसद्वक्षाःशंखचक्रगदा
ब्जभृत् ॥ वनमालालसत्कंठोमकराकृतिकुंडलः ॥ ९४ ॥ फुल्लांबुजपलाशाक्षःस्वलकालंकृताननः ॥ विद्रुमाकारकरजोरुणहस्तांघ्रिसत्तलः ॥ ९५ ॥
उवाचतंद्विजश्रेष्ठंदंतभासाविभासयन् ॥ शरन्निशापतिस्तोमतिरस्कारकृतादिशः ॥ ९६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ भोभोद्विजवरैतन्मेतीर्थमधुव
नंशुभम् ॥ विश्रांतसंज्ञकंस्नानात्सर्वकामोपपादकम् ॥ ९७ ॥ अत्रत्वयास्नानकालेवांछितंममदर्शनम् ॥ तुभ्यंहितन्मयादत्तंब्रह्मादिसुरदुर्लभम् ॥९८॥
त्यजदेहमिमंविप्रमानुषंदिव्यमाप्नुहि॥ आयाहिमद्गृहंसार्द्धंमयारुह्यखगेश्वरम् ॥९९॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यश्रीपतेःसमुनीश्वरः ॥
तुष्टावप्रणतोभूत्वाजलएवविशांपते ॥१००॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ श्रीपतेश्रीमदंभोजसंमर्दितपदांबुजम् ॥ भवतोभवतापघ्नंवंदेत्रिदशवंदितम् ॥१०१॥
त्वदीयमाययानाथमोहितायेत्रजंतवः ॥ तेषांकदाचिन्निस्तारोनकृपामंतरेणते ॥ २ ॥ सत्तीर्थसेवनादीशतथासज्जनसंगमात् ॥ पुसांभक्तिस्तुयेषांवैजा
यतेकृपयातव ॥ ३ ॥ साधुभिर्बहुभिरीरितंहरेयोनिशम्यगुणकीर्त्तनंतव ॥ कीर्तयत्यखिलपापनाशनंमातृगर्भकुहरेसनोपतेत् ॥ ४ ॥ श्रीपतेत्वव्रजन
स्यमानसंदैवतस्तुपतितंमहारणे ॥ गुंठितंचरजसाजहातिनोनिर्मलत्वमिवरत्नमुत्तमम् ॥ १०५ ॥ यःपुमान्पतितितेपदांबुजेदंडवत्पुलकमंगकेदधत् ॥
सोन्वयंनयतितावकंपदंस्वंचवांछितमशेषयोगिभिः ॥ १०६ ॥ जीवएवतवमाययाविभोमोहितोभ्रमतिविश्ववर्त्मसु ॥ त्वत्कृपाललितलोचनां

चलैस्तत्क्षणंतरातिविश्ववारिधिम् ॥ १०७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिसंस्तुत्यगोविंदंदंडवत्तस्यपादयोः ॥ पपातसमुनिश्रेष्ठोजयेतिमु
हुरीरयन् ॥ १०८ ॥ श्रीपतिस्तंमुनिश्रेष्ठंदंडवत्पतितंभुवि ॥ उत्थाप्यबाहुभिस्तूर्णंसुपर्णेसमरोपयत् ॥ १०९ ॥ तत्कुटुंबंचविश्वात्मावैकुंठंचज
गामह ॥ इत्येतत्कथितंराजन्शिवेमधुवनस्यवै ॥ ११० ॥ माहात्म्यंसर्वपापघ्नंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ यइदंशृणुयान्मर्त्यःसर्वपापैःप्रमुच्यते
॥ १११ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येमधुवनमाहात्म्यंनामचतुर्दशाधिकद्विशततमोऽ
ध्यायः ॥२१४॥छ॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ युधिष्ठिरेदमाकर्ण्यनारदस्यवचःशुभम् ॥ शिबिरौशीनरोराजाविनीतस्तमुवाचह ॥१॥ शिबिरुवाच ॥
मुनेमयातुमाहात्म्यंश्रुतंमधुवनस्यवै ॥ त्वन्मुखात्किंतुसंदेहोह्येकोस्तिमममानसे ॥ २ ॥ येनधर्मात्मनासर्वेतारितानिजबांधवाः ॥ जन्मद्वयकृताह्यासी
त्सकथंस्वैरिणीसुतः ॥ ३ ॥ एतदाचक्ष्वभगवन्सर्वंस्वंवेत्सितत्त्वतः ॥ अतीतंवर्त्तमानंचभविष्यमपिनारद ॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एकदामुनयः
सर्वेंहरिद्वारेसमागताः ॥ दशम्यांज्येष्ठशुक्लस्ययुक्तायांसर्वपर्वभिः ॥५॥ तत्रतेविधिवत्स्नात्वाकृत्वाचस्वक्रियांशुभाम् ॥ हिमाचलस्यपृष्ठेतुस्वस्थचित्ताउपा
विशन् ॥ ६ ॥ तारात्मजोबुधस्तत्रमुनिसंगेसमागतः ॥ सौंदर्यभरसंयुक्तःस्मरोमूर्त्तइवापरः ॥ ७ ॥ तंसमागतमालोक्यसमुत्तस्थुर्मुनीश्वराः ॥ तेनाभिवं
दितामूर्ध्नापुनस्तेसमुपाविशन् ॥८॥ बुधस्यादरमालोक्यविहितंमुनिपुंगवैः ॥ मुनिपुत्रःसपप्रच्छपितरंस्वमितिप्रभो ॥९॥ मुनिपुत्रउवाच ॥ ॥ कोयंतातस
मायातःसौंदर्येणापरःस्मरः ॥ व्यासादिभिर्मुनिवरैर्भृशंतस्यादरःकृतः ॥ १० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यसधर्मात्मास्वस्यपुत्रस्यभाषितम् ॥
बभाषेमुनिशार्दूलःपुत्रंनिर्बंधसंयुतम् ॥ ११ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ बृहस्पतेःसुरगुरोःसुतस्तारोदरोद्भवः ॥ बुद्धिमान्बुधनामायंशशिवंशकरःपरः ॥१२॥
॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ किंत्वयाकथितंतातनिःसंबंधपरंवचः ॥ बृहस्पतेःसुतोयस्तुसकथंशशिवंशकृत् ॥ १३ ॥ जज्ञेनसूययातातविधुरत्रेर्मुनीश्वरात् ॥
तस्यवंशस्यकर्त्तायंकथंसुरगुरोःसुतः ॥ १४ ॥ एषमेमानसेतातसंशयोवर्ततेमहान् ॥ तमपाकुरुविप्रेंद्रसंदिहानस्यमेशिशोः ॥१५॥ ॥ पितोवाच ॥
पुराबृहस्पतेर्भार्यातारानामयशस्विनी ॥ चंद्रेणापहृतातातबलाद्बलवतातदा ॥ १६ ॥ अपहृत्यतदानीतास्वगृहंविधिनागुरोः ॥ भार्यासातुतयासा
र्द्धंरमितंतेनवैचिरम् ॥ १७ ॥ तस्यागर्भोभवत्तातकालेनकियतातदा ॥ ततोबृहस्पतिर्भार्यांनिजांतांसमयाचत ॥ १८ ॥ चंद्रमापिमदाविष्टोनददौ
बलदर्पितः ॥ ततोबृहस्पतिस्तातदेवैःशक्रादिभिःसह ॥ १९ ॥ सन्नद्धोयोद्धुमारेभेसमंबलवदिंदुना ॥ सहायार्थंविधोःशुक्रःसमंदितिजदानवैः ॥ २० ॥
समागतस्तदाताततस्मिन्रणसमुद्यमे ॥ ततस्तारानिमित्तंवैयुद्धंप्रावर्त्ततोल्बणम् ॥ २१ ॥ करिष्यतेसर्वजनैःप्रधानंतारकामयम् ॥ तस्मिन्युद्धे

महाभीमेहतादेवाश्चदानवाः ॥ २२ ॥ नकस्यचिज्जयस्तातबभूवनपराजयः ॥ ततःसमागतोब्रह्मासंनिवार्यौल्बणंरणम् ॥ २३ ॥ ददौबृहस्पतेस्तारांबो
धयित्वानिशापतिम् ॥ बृहस्पतिस्तुतांवीक्ष्यतारांगर्भवतींतदा ॥ क्रुद्धोविरिंचेःप्रत्यक्षंसमाजेदेवदैत्ययोः ॥ २४ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥
शृणुष्वममामकंवाक्यंतारेतरललोचने ॥ कस्यायंध्रियतेगर्भोभवतेदोर्मेमाथवा ॥ २५ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ एवंमुहुर्मुहुःपृष्टासाचलज्जावतीशुभा ॥
यदानकथयामासकिंचित्ताततदग्रतः ॥ २६ ॥ तदायंपश्यतांतेषांदेवानांचसुरद्विषाम् ॥ उत्पन्नस्तामुवाचेदंजननींचरुषान्वितः ॥ २७ ॥ ॥ बुध
उवाच ॥ ॥ कस्मान्नकथ्यतेदुष्टेमदीयोजनकस्त्वया ॥ लज्जांविहायसंपश्यशापस्यममवैभवम् ॥ २८ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाजलमादाययदा
शतुंसमुद्यतः ॥ तदासामंदमाहेदंपितातवसुधाकरः ॥ २९ ॥ इत्युक्तेचतयासाध्व्याचंद्रःस्वतनयंबुधम् ॥ अमुंगृहीत्वासानंदंजगामनिजमंदिरम् ॥
॥ ३० ॥ बृहस्पतिस्तुतांतारांगृहीत्वास्वगृहंययौ ॥ ब्रह्मादेवाश्चदैत्याश्चतेपिस्वंस्वंगृहंययुः ॥ ३१ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयस्त्वंमांपरिपृ
ष्टवान् ॥ बृहस्पतिस्त्रियांजातोयथायंचंद्रवंशकृत् ॥ ३२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यपितुर्वाक्यंजहासोच्चैर्मुनेःसुतः ॥ उवाचचस्वपितरं
कुंडोयंस्वैरिणीसुतः ॥ ३३ ॥ उवाचचपितापुत्रंहापुत्रेदंनभण्यताम् ॥ सर्वसत्वांतरज्ञोयंशप्स्यतेत्वांत्वदुक्तवित् ॥ ३४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यु
क्तेतेनमुनिनाचांद्रिर्ज्ञात्वातदीरितम् ॥ सर्वेषांशृण्वतांप्राहमुनीनामितिभूपते ॥ ३५ ॥ ॥ बुधउवाच ॥ ॥ शृण्वंतुमुनिशार्दूलाभवंतोममभाषि
तम् ॥ यदिसाध्वथवासाधुविचारयतमाचिरम् ॥ ३६ ॥ भवतांतत्वबुद्धीनांदर्शनार्थमिहागतः ॥ कृतवान्कस्यचिन्नाहमपराधंमनागपि ॥ ३७ ॥ असूय
याकिमर्थंमामवजानंतिदुर्मदाः ॥ स्वजन्मसफलत्वायभवद्दर्शनलालसः ॥ ३८ ॥ स्वभावएवदुष्टानांसाधूनपिनिरेनसः ॥ उद्वेजयंतियत्कापिमिष्टवाचः
पिकाइव ॥ ३९ ॥ दुःस्वभावंनमुंचंतिदुष्टाःसत्संगमादपि ॥ गंगांबुसंगमेनापिक्षारतामिवनीरधिः ॥ ४० ॥ अहोव्याधस्यदुष्टत्वंमुनिवृत्तीन्यतोमृगान् ॥
वनेमृगचरान्हंतिनिजगानविदोपिसः ॥ ४१ ॥ मत्स्यैःकिमपराद्धंहिधीवराणांदुरात्मनाम् ॥ यज्जलेचरतस्तीर्थेघ्नंतितत्प्रकृतिर्हिंसा ॥ ४२ ॥ साधवोपिन
मुंचंतिस्वभावंदुष्टसंगताः ॥ वृताविषाग्नियुक्सर्पैःश्रीखंडाइवशीतताम् ॥ ४३ ॥ परोदयेपिनृत्यंतिकिंस्वपक्षस्यसाधवः ॥ यथोन्मनामुनिवरावारिवाहस्यब
र्हिणः ॥ ४४ ॥ धारयंतिपरार्थेहिनिजांगमपिसाधवः ॥ पितृदेवमनुष्याणामर्थेमत्पितृवत्कलाः ॥४५॥ निजोदयस्तुसाधूनांस्वच्छस्यानंदहेतवः ॥ यथा
कुमुदपुष्पाणांमत्पितुःशीतलत्विषः ॥ ४६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युदीर्यवचःक्रोधाद्बुधस्तंमुनिबालकम् ॥ शशापेतित्वमप्याशुकुंडोभव
महीतले ॥ ४७ ॥ एवमाकर्ण्यतंशापंपिताबुधविसर्जितम् ॥ स्वपुत्रंपातयामासतदंघ्र्योःक्षम्यतामिति ॥ ४८ ॥ उवाचचनजानातिबालोयंतववैभवम् ॥

नोचितंक्रोधकरणमस्मिन्बालेभवादृशैः ॥ ४९ ॥ कुतश्चित्कारणात्साधोःक्रुद्धस्यप्रकृतिक्षमा ॥ हुताशनप्रतप्तस्यशीतत्वमिवचांबुनः ॥ ५० ॥ अतः
क्षमांविधायाशुविधेह्यस्मिन्ननुग्रहम् ॥ बालेविवेकरहितेक्षमासाराहिसाधवः ॥ ५१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनमुनिनाशीतांशुतनय
स्तदा ॥ क्रोधंतत्याजशांतात्माचक्रेतस्मिन्ननुग्रहम् ॥ ५२ ॥ ॥ बुधउवाच ॥ ॥ अयंतवमुनेबालःकुंडत्वंप्राप्यभूतले ॥ दत्तयज्ञोपवीतःसल्लँ
प्स्यसोहिनिजास्पदम् ॥ ५३ ॥ एवंसमुनिपुत्रोवैबुधशापान्नृपोत्तम ॥ कुंडत्वंप्राप्तवान्भूमौपितरोयेनतारिताः ॥ ५४ ॥ इदंपवित्रंमाहात्म्यंश्रुत्वामधुवन
स्यवै ॥ समस्तमश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ५५ ॥ येनराधारयंत्यस्यमाहात्म्यस्यार्थमुत्तमम् ॥ हृदयेयत्रतत्तेषांविषयैर्नाभिभूयते ॥ ५६ ॥
येपठिष्यंतिमाहात्म्यंश्रोष्यंतिचमहाधियः॥देहांतेविष्णुसालोक्यंगमिष्यंतिनसंशयः ॥५७॥ इदमनिशपवित्रंतुभ्यमावर्णितंमेमधुवनसुचरित्रंश्रीपतेःप्रीति
कारि ॥ कलिकलुषकलापच्छेदनेदक्षमक्षोत्पथगमननिरासेकारणंपुण्यमूर्तौ ॥ ५८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तर
खंडेकालिंदीमाहात्म्येमधुवनवर्णनोनामपंचदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अतोमधुवनाद्राजन्नयंबदरिकाश्रमः ॥
एकादशधनुर्मात्रेभूभागेऽ्यवतिष्ठति ॥ १ ॥ अस्यतीर्थवरस्याहंमहिमानंमहद्भुतम् ॥ वर्णयामिपुरस्तात्तेयंश्रुत्वामुच्यतेभयात् ॥ २ ॥ एकस्तुमगधे
राजन्देवदासोहिनामतः ॥ ब्राह्मणःसत्यवान्दांतःसाक्षाद्धर्मइवापरः ॥३ ॥ निष्णातःसर्वविद्यासुबृहस्पतिरिवापरः ॥ हरिसंतोषकोभक्त्याप्रह्लादइवदैत्यराट्
॥ ४ ॥ सस्त्रीकोपिस्मरंजेतापार्वत्याइववल्लभः ॥ सदाचारपरोनित्यंविश्वामित्रोमुनिर्यथा ॥ ५ ॥ मगधेशगृहेमान्योद्रोणवत्कुरुवेश्मनि ॥ दानशीलः
सुपात्रेषुबलिर्दैत्याधिपोयथा ॥ ६ ॥ तस्यभार्योत्तमानामलक्ष्मीरिवगुणोत्तमा ॥ पतिशुश्रूषणपरायथाजनकनंदिनी ॥ ७ ॥तस्यैकश्चसुतोराजन्नंगदो
नामबुद्धिमान् ॥ एकापुत्रीतुवलयानामसल्लक्षमणान्विता ॥ ८ ॥ तयोज्यायान्सुतःकन्यातस्माद्रूपकनीयसी ॥ तयोर्यथाक्रमंचक्रेविवाहं
सद्विजोत्तमः ॥ ९ ॥ विवाहितातुसाकन्याययौश्वशुरवेश्मनि ॥ शुभलक्षणसंपन्नाकालेनकियतानृप ॥ १० ॥ अंगदस्तुमहाबुद्धिर्गृहभारंबभारह ॥
पितृवत्सर्वशास्त्रज्ञोयौवनश्रीविभूषितः ॥ ११ ॥ एकदासतुविप्रेंद्रःपुत्रंतंगृहकर्मणि ॥ क्षमंविज्ञायराजेंद्रनिजभार्यामुवाचह ॥ १२ ॥ ॥ देवदासउवा
च ॥ ॥ समाकर्णयमेसाध्विकालेस्मिन्नुचितंवचः ॥ ततोयदुचितंभद्रेतदह्नायविधीयताम् ॥ १३ ॥ एषाजरासमायाताशरीरंपातयिष्यति ॥ अंगा
न्याकंपयंतीववात्यापक्वफलंयथा ॥ १४ ॥ अक्ष्णामपिद्युतिंमंदांनूनमेषाकरिष्यति ॥ नक्षत्राणांसचंद्राणांप्रातर्वेलेवसुव्रते ॥ १५ ॥ स्खलितोपादयो
र्मंदांगतिंप्रतिपदक्रमम् ॥ करिष्यतिजराह्येषायथानिगडश्रृंखला ॥ १६ ॥ तस्मादेषाजरायावन्नप्रौढाजायतेशुभे ॥ आत्मनस्तावदावाभ्यांकरणीयंहि

तंद्रुतम् ॥ १७ ॥ गृहपुत्रसुहृद्भ्रातृपितरोहिविनश्वराः ॥ द्रव्यादिकंचसुभगेतेषुसज्जेतनोबुधः ॥ १८ ॥ अतोहंसर्वतीर्थेषुपर्यटन्विजितेंद्रियः ॥ वानप्रस्थे
नविधिनावीक्षिष्येहरिमीश्वरम् ॥१९॥ ततःसंन्यासमादायक्वचित्तिर्थोत्तमेशुभे ॥ प्रारब्धकर्मणामंतेत्यक्ष्यामिस्वंकलेवरम् ॥२०॥ एवंचेत्प्राणमुक्तःस्यान्मु
क्तिःस्यान्नात्रसंशयः ॥ ममश्रीपतिपादाब्जसम्यक्स्थापितचेतसः ॥ २१ ॥ ॥ उत्तमोवाच ॥ ॥ पुमान्वास्त्रीजनोवापिकोरमेतविनश्वरे ॥ संसारेमा
धवंमुक्त्वानित्याश्रममचेतनः ॥२२॥ तस्मान्मामपिजीवेशत्वत्पादांबुजसेविनम् ॥ नीत्वास्वसंगमेतावद्विश्वाब्धेराशुतारय ॥२३॥ पुत्रोयमंगदःश्रीमान्
गृहभारस्यधारणे ॥ समर्थोभूत्स्नुषाचेयंकल्याणीतत्सहायिनी ॥ २४ ॥ पुत्रेसमर्थेयोमूढःपुरुषःस्त्रीजनोथवा ॥ नविरज्येतयोमूढोवंचितःश्रेयसाहिसः ॥
॥ २५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमन्योन्यमामंत्र्यदंपतीतौरहस्तदा ॥ पुत्रमाहूयकथयांचक्रतुस्त्विदमंगदम् ॥ २६ ॥ ॥ दंपत्यूचतुः ॥ ॥ ज
रागमश्लथद्गात्रावावांविद्धित्वमंगद ॥ स्वश्रेयसेयतिष्यावःकुत्रचित्पुण्यभूतले ॥ २७ ॥ हरेराराधनंभक्त्याश्रेयःपरममुच्यते ॥ तदर्थमेवनिष्कामायतं
तेसाधवोभुवि ॥ २८ ॥ विषयेषुनसंसक्तिःसमत्वंसर्वजंतुषु ॥ येषांहर्षविवादौचनजातुसुखदुःखयोः ॥२९॥ तएवसाधवोलोकेगोविंदपदसेविनः ॥ तेषां
दर्शनमात्रेणकृतार्थोजायतेनरः ॥३०॥ तीर्थानिपर्यटन्धीरस्तद्दर्शनसमुत्सुकः॥ भाग्योदयेनकेनापितद्दर्शनमवाप्नुयात् ॥३१॥ तस्माद्भारंकुटुंबस्यभुज
योर्युगदीर्घयोः ॥ आरोप्यनौविसर्जस्वतीर्थयात्रार्थमंगद ॥ ३२ ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनकदाचित्साधुदर्शनम् ॥ भवेद्यदितदापुत्रद्वयोर्नौस्यात्कृतार्थता
॥ ३३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःपितृभ्यांपुत्रःसाधुवादमवादयत् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ समस्तकुलनिस्तारोभवद्भ्यामयमीरितः ॥३४॥ आ
शुमामवजानीतंकिंकरोमिभवद्धितम् ॥ अहमाज्ञाकरोनित्यंयुवयोःपूज्यपादयोः ॥३५॥ पुण्यतीर्थेषुदानार्थंगृहीतंधनमुत्तमम् ॥ नयतंमामपिप्रेष्यंसेवा
यैनिजसंगमम्॥३६॥ ॥ नारदउवाच ॥इत्युक्त्वाधनमादायगत्वाक्रोशद्वयंतयोः ॥ संगेगृहमगात्ताभ्यांकथंचित्संनिवर्तितः॥३७॥ तौगृहीत्वाधनंकिंचिद्वि
ष्णुनौसंयतामिति ॥ कंदमूलफलाहारौतत्रोषित्वादिनत्रयम् ॥ ३८ ॥ यदातस्मात्प्रचलितौदंपतीजगतीपते ॥ तदामार्गेमहान्कश्चित्सिद्धःसंमीलित
स्तयोः ॥ ३९ ॥ ताभ्यामुभाभ्यांशिरसावंदितःसउपाविशत् ॥ उपविष्टस्तदाताभ्यामितिपृष्टःससिद्धराट् ॥४०॥ कोभवान्कुतअयातोकिंचिकीर्षतित
द्वद ॥ ॥सिद्धउवाच॥ ॥ सिद्धोहंतापसश्रेष्ठकल्पग्रामेगृहंमम ॥ ४१ ॥ इंद्रप्रस्थात्समायातोहदृष्टंतत्रमहाद्भुतम् ॥ तत्रास्तिकपिलःसिद्धोनारायणसमोगुणैः
॥ ४२ ॥ तस्मादहंपठन्सांख्यंनिवसामितदाश्रमे ॥ एकदामद्गुरुःश्रीमान्स्वाश्रमात्कपिलोययौ ॥४३॥ बदर्याख्यंमहापुण्यंस्नातुंसयमुनाजले ॥ तत्रैको
रण्यमहिषस्तृषार्तोयमुनाजले ॥ ४४ ॥ प्रविष्टोजलमापीयपूर्वजन्मस्वमस्मरत् ॥ स्मृत्वासपूर्वकर्माणिमहिषोरण्यसंभवः ॥४५॥ जलान्निसृत्यतरसाववं

देकपिलंगुरुम् ॥ उवाचनरवाचाचमयिशृण्वतितापसः ॥ यत्तत्तेकथयाम्यद्यशृणुत्वंपरमाद्भुतम् ॥ ४६ ॥ महिषउवाच ॥ ॥ भोभोविष्णुकलाभूत
सिद्धानांकपिलेश्वर ॥ किंनामेदंमहातीर्थंनतायकथयस्वमे ॥ ४७ ॥ अस्यतीर्थवरस्यांबुस्पर्शाद्वैपूर्वजन्मनि ॥ जाताममममहाभागपापस्यापिचकर्म
णः ॥ ४८ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ एवमाकर्ण्यतद्वाक्यंमहिषस्यमहामुनिः ॥ जानन्नपिचतद्वृत्तंविहस्येदमुवाचह ॥ ४९ ॥ कपिलउवाच ॥ ॥ भवान्म
हिषशार्दूलकआसीत्पूर्वजन्मनि ॥ तत्रकिंकृतवान्कर्मयोनिंयेनापमाहिषीम् ॥ ५० ॥ महिषउवाच॥ ॥ शृणुष्वमुनिशार्दूलवृत्तंवैपूर्वजन्मनः ॥ अहमासंपु
राराजाकलिंगाधिपतिर्बली ॥ ५१ ॥ स्वांपरांनैवजानामियोषितंकाममोहितः ॥ वणिजांसाधुवृत्तीनांधनहर्तानिरेनसाम् ॥ ५२ ॥ निशीथेनगरेराजन्
गतभीःपर्यटाम्यहम् ॥ सुंदरीभिःपरस्त्रीभिःक्रीडितुंरतिलीलया ॥ ५३ ॥ यद्गृहेसुंदरींनारींपश्यामिस्मरमोहितः ॥ वसामिनिशितत्राहंक्षेत्रेमध्येगजोय
था ॥ ५४ ॥ क्रीडित्वातत्रनिःशंकंधनंहृत्वाचतद्गृहात् ॥ स्वगृहंपुनरायामिकियद्भिर्वासरैरहम् ॥ ५५ ॥ उपविष्टःसभामध्येदिवाद्वौपुरबालकौ ॥ अना
र्यंबाहुयुद्धेनयोधयामिनिजाग्रतः ॥ ५६ ॥ नियोधयतियोबालस्तंमत्वाधनिनंबलात् ॥ गृह्णामितत्पितुर्वित्तंस्वल्पंवाभूरिवामुने ॥ ५७ ॥ यःपराजयतेत
त्रकातरत्वान्महामुने ॥ नायमर्हःपुरेस्थातुंममेतिविनिहन्मितम् ॥ ५८॥ एवमप्यद्यमारेभेवर्त्तमानेमहीपतौ ॥ पौरानगरमुत्सृज्यप्रययुर्विषयांतरम्॥५९॥
एकदामुनिशार्दूलोदुर्वासापर्यटन्महीम् ॥ पुरेममसमायातोदुर्वासारुद्रसंभवः ॥ ६० ॥ मिलित्वानागराःसर्वेतदाजग्मुस्तदंतिके ॥ प्रणिपत्येदमा
हुस्तंस्वदुःखज्ञापकंवचः ॥ ६१ ॥ ॥ पौराऊचुः ॥ ॥ आत्रेयमुनिशार्दूलकृपांकुरुकृपानिधे ॥अधर्मनिरतंभूपमेनंधर्मेणयोजय ॥ ६२ ॥ भाग्योदये
नकेनापिभवानस्माकमागतः ॥ उद्वेलाद्भूपदुःखाब्धेरस्मांस्तारयपोतवत् ॥ ६३ ॥ धनंलोभयतातेनहृतंनोमुनिपुंगव ॥ दूषिताश्चस्त्रियःसाध्व्यःसकामे
नानिरेनसा ॥ ६४ ॥ दशवत्सरदेशीयाबहवःशिशवोहताः ॥ अगण्यवैगुण्यनिधिरेषभूपोमहामुने ॥ ६५ ॥ ॥ महिषउवाच ॥ ॥ एवमाकर्ण्यपौरा
णांवचःसमुनिरत्रिजः ॥दंडचोयमितिसंचिन्त्यसभास्थंमामथाययौ॥६६॥दृष्ट्वाहितंसमायांतमवधूतंदिगंबरम्॥आवारयमहंभृत्यैर्नैत्ययंदर्शनोचितः॥६७॥
रेणुनासर्वलिप्तांगोमहिषाकृतिरेववै ॥ वार्यतामितिपार्श्वस्थान्बहुशोहंसमादिशम्॥६८॥ ततस्तेतरसाभृत्यास्तंवारयितुमभ्ययुः ॥ हुंकारेणैवतान्सर्वान्स
चक्रेभस्मसान्मुनिः ॥६९॥ यज्ञाश्वंरक्षतःस्वस्यपितुस्त्वामिवसागरात् ॥ सर्वशस्तानहंभृत्यान्भस्मीभूतांस्तुतेजसा॥७०॥ आलक्ष्यसहसोत्थायगृहमावे
ष्टुमुद्यतः ॥ रेरेपापेतिसंबोध्यततोमांमुनिसत्तमः ॥७१॥ शशापेतिमहारण्येमाहिषोभवसांप्रतम्॥ तेनाहमितिशप्तोवैमुक्त्वाराजतनुंतदा ॥७२॥ मरुदेशे
महारण्येजातोहंमहिषोमुने ॥ चिरकालमहंतत्रन्यवसंमुनिपुंगव॥७३॥अत्रागतस्तुकेनाहंपुण्येनतदपिशृणु॥वापीकूपसरस्यस्तुबहवःकारितामया ॥७४॥

सहकारादिवृक्षाणामारोपोविहितःपथि ॥ पुण्येनानेनमेदेवपातोननरकेभवत्॥७५॥तीर्थस्यचमयाप्राप्तोह्यमुष्यजलसंगमः ॥ एतत्तेकथितंसर्वंपूर्वजन्मशु
भाशुभम् ॥७६॥ येनतीर्थंमयाप्राप्तमेतद्योनिश्चमाहिषी ॥ अस्यतीर्थवरस्यांबुस्पर्शाज्जातिस्मरोभवम्॥कथमस्याअसद्योनेर्मुक्तिःस्यात्तन्मुनेवद ॥७७॥
॥ ॥ कपिलउवाच ॥ ॥ एतत्तीर्थंमहापुण्यंबदर्याख्यंरमापतेः ॥ अत्रस्नाहिद्रुतंकामंस्वचित्तस्थंहिलप्स्यसे ॥ ७८ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ एत
च्छुत्वावचस्तस्यमहिषस्यमहामुने ॥ तत्रतीर्थेवरेस्नातुंप्राविशत्स्वर्गवांछया ॥ ७९ ॥ स्नात्वास्वर्गेच्छयातस्मिन्जलात्तटमुपागते ॥ तत्क्षणंगजमारू
ह्यशक्रःस्वर्गात्समाययौ ॥ ८० ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ हेकलिंगपतेनैजंदेहंजहिहिमाहिषम् ॥ प्रतिलभ्यवपुर्दिव्यंसममायाहिमेदिवम् ॥ त्वयास्वर्गेच्छ
यास्नातंप्राप्तंतत्तेसुरास्पदम् ॥ ८१ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःसतदातेनत्यक्त्वादेहंतुमाहिषम् ॥ दिव्यंवपुःसमासाद्यगजराजंसमारुहत् ॥ ८२ ॥
गजराजंसमारुह्यस्थित्वाचगगनेक्षणम् ॥ प्रणम्याशिरसादेवंतुष्टावकपिलंमुनिम् ॥८३॥ कलिङ्गउपवाच ॥ ॥ नमस्तेपरमेशानकेवलज्ञानहेतवे ॥ सेतवे
वेदविद्यानांरिपवेतद्विरोधिनाम् ॥ ८४ ॥ त्वत्तःप्रवृत्तिःसांख्यस्यजातातत्वावबोधिनी ॥ देहिनांमाययाग्रस्तचेतसामपितेविभो ॥ ८५ ॥ येवेदविहितंत्य
क्त्वावर्ततेस्वेच्छयामुने ॥ तान्दंडयसिदंडचांस्त्वंमज्जयंस्तिर्यगादिषु ॥ ८६ ॥ इंद्रादयोलोकपालाःसर्वेत्वदधिकारिणः ॥ त्वदिच्छामनुवर्ततेभीता
दंडकृतोहिते ॥ ८७ ॥ त्रयीधर्मविरोद्धारःपूर्वंदेवायुगेयुगे ॥ अवतीर्यविनाशायकृतासर्वात्मनात्वया ॥ ८८ ॥ येयेत्वयाहतानाथचक्रिणात्रिदशारयः ॥
तेतेतमोमयींहित्वातनुंवैकुंठमभ्यगुः ॥ ८९ ॥ आज्ञापयजगन्नाथगंतुंमांत्रिदशालयम् ॥ [1]अनुगृह्णीष्वशक्रंचनमंतंवीक्षणामृतैः ॥ ९० ॥ प्रसादात्तवदेवेश
बदर्याख्यस्यचप्रभो ॥ तीर्थस्यस्वतनुंहित्वातामसींसात्विकींगतः ॥ ९१ ॥ इंद्रेणसहनागेंद्रमारुह्यत्रिदशालयम् ॥ गच्छामिस्वेच्छयानाथकृपातस्तेकृ
पानिधेः ॥ ९२ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ इत्यभिष्टूयदेवेशंकपिलंसकलिंगपः ॥ नमस्कृत्यचतत्पादौजगामात्रिदशालयम् ॥ ९३ ॥ एतन्मयाद्भुतंवि
प्रहृष्टंबदरिकामश्रमे ॥ गुरुंशुश्रूषमाणेनपापस्यापिविमोक्षणम् ॥ ९४ ॥ नातःपरंत्रिलोक्यांतुतीर्थंसर्वार्थदायकम् ॥ याहितत्रैवसस्त्रीकःपरंश्रेयोयदीच्छ
सि ॥ ९५ ॥ अहंयामिसमानेतुंबदर्याख्यंगृहान्द्विज ॥ वृद्धंस्वकीयपितरंनिस्पृहंमोक्षकामुकम् ॥ ९६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतितीर्थवर
स्यास्यबदर्याख्यस्यभूपते ॥ महिमानंसमुत्कीर्त्यससिद्धःस्वगृहंययौ ॥ ९७॥ अथकालेनकियतासद्विजःसहभार्यया ॥ तीर्थानपर्यटन्धीरःइंद्रप्रस्थेभ्यगा
दहम् ॥ ९८ ॥ तेनैववपुषाराजन्नीतवांस्तौनिजालयम् ॥ससिद्धोपिस्वपितरंगृहादानीयसत्वरः ॥ ९९ ॥ तत्रैवस्नापयामासतत्तीर्थेमोक्षकामुकम् ॥

---

[1] अनुगृह्णाणचक्रांच इ० पा० ।

सोपिश्रीवासुदेवेनवृद्धःसिद्धपितातदा ॥ १०० ॥ ततोनीतोनिजगृहंवृंदारकविवंदितः ॥ इद्रप्रस्थांतरगतमिदंसद्बदर्याख्यमीशःस्नानाद्दद्यादखिलज
नितामानसेष्टंपदार्थम् ॥ माहात्म्यंतेनृपनातिमतेवर्णितंतस्यपूतंयच्छ्रुत्वावैपततिनजनोमातृगर्भेकदाचित् ॥१०१॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सा
हस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येबदरिकाश्रमवर्णनंनामषोडशाधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२१६ ॥ राजोवाच ॥ ॥ वर्णितंमेत्वयासाधोमाहात्म्यं
बदरीभवम् ॥ यंनिशम्यमनोयातिममनिर्मलतांमुने ॥ १ ॥ एतदद्भुतमाहात्म्यंशक्रप्रस्थाख्यमुत्तमम् ॥ सकलंमुनिशार्दूलचतुर्वर्गप्रदायकम् ॥ २ ॥
भुविनातःपरंतीर्थंतिरश्चामपिमुक्तिदम् ॥ श्रेष्ठंसकलपापघ्नंदर्शनादेवनारद ॥ ३ ॥ एतदंतर्गतस्यास्यहरिद्वारस्यनारद ॥ माहात्म्यंश्रोतुमिच्छामित्वत्तः
संतोषकारकात् ॥ ४ ॥ मामुद्धरमुनेदीनमविद्याकामकर्म्मभिः ॥ वर्णनेनास्यतीर्थस्यशक्रप्रस्थगतस्यवै ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ आकर्णयम
हाभागवर्णयामितवाग्रतः ॥ हरिद्वारस्यमाहात्म्यमश्वमेधफलप्रदम् ॥ ६ ॥ अत्रैकःश्वपचःपापःयथास्वर्गतिमाप्तवान् ॥ तत्तेहंकथयाम्यद्यशृणुष्वै
कमनाःप्रभो ॥ ७ ॥ धर्मक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेकालिंगइतिविश्रुतः ॥ श्वपचःपापकर्म्मावैवसतिस्मपुराद्बहिः ॥ ८ ॥ पंचषड्वर्षदेशीयान्बालान्नगरवासिनाम् ॥
प्रसह्यवंचयित्वाचवनेनीत्वाजघानसः ॥ ९ ॥ तेषामलंकारमयंरजतंहेमवन्नृप ॥ रत्नादिकंचकायस्थंहत्वातान्जगृहेऽधमः ॥ १० ॥ विवेशसाधुनिल
येरात्रौधनजिहीर्षया ॥ पथिकान्धनमालक्ष्यसजघ्नेनिर्जनेवने ॥ ११ ॥ कुरुक्षेत्रेसमायाताएकदारविपर्वणि ॥ नानादिग्भ्योजनाराजन्नानादानजिहीर्ष
या ॥ १२ ॥ तस्मिन्यथाविधिस्नात्वारविपर्वणिभूपते ॥ दानंदत्त्वायथावच्चलोकाःस्वान्स्वान्गृहान्ययुः॥१३॥ एकःकश्चिद्दिशांश्रेष्ठोधनेनमहतायतः ॥
पश्चात्सर्वजनेभ्यस्तुचचालस्वगृहंप्रति ॥ १४ ॥ अश्ववारःपदातीनांविंशतिंपुरतोदधत् ॥ कालिंगःसमहापापस्तमनुप्रास्थितःश्रियै ॥ १५ ॥ कति
चिद्वसतीर्गत्वासहतेनविशाधमः ॥ सोंत्यजस्तद्धनंहर्तुंनलेभेसमयंनृप ॥१६॥ बलेनापिगृहीतुंनक्षमोभूत्तस्यसश्रियम् ॥ वैश्यस्तुजनविंशत्यासंयुक्तस्तु
सएकलः॥१७॥अत्रागतःसपापात्मावैश्यस्यार्थेनपार्थिव ॥ निशीथेशिबिरंतस्यधनंहर्त्तुंसमाविशत् ॥१८॥ एकेनतस्यवैश्यस्यजनेनसतुलक्षितः॥प्रविशन्ने
वपापात्माददताप्रहरंस्वकम् ॥१९॥ तमालक्ष्यसमीपस्थंसजनःप्रहरप्रदः॥उभयोःपादयोराजन्स्वपन्नेवगृहीतवान् ॥२०॥तौगृहीत्वाजनानन्यान्बोधयन्प्र
हरप्रदः॥हस्तेनैवतुपापेनचौरेणाघातितोहिसः॥२१॥श्रुत्वापलायमानस्तुगृहीतोन्यैर्जनैस्तदा ॥ गृहीतारंपुनर्हत्वासहसासपलायितः॥२२॥एकेनकेनाचि
द्राजन्सेवकेनधनुर्भृता ॥ दूरादेवशरेणाशुधावन्सनिहतोधमः ॥ २३ ॥ हतमात्रःशरेणाशुतत्याजसचजीवितम् ॥ चौरेणनिहतौराजन्वैश्यस्यानुच
रावुभौ ॥ २४ ॥ तेत्रयोवरयानानिगणानीतानिभूपते ॥ समारुह्यदिविस्थित्वावैश्यमेतद्बभाषिरे ॥२५॥ कालिंगवैश्यानुचराऊचुः ॥ ॥ भोभोवैश्यपते

साधोतीर्थमेतदनुत्तमम् ॥ इंद्रप्रस्थेहरिद्वारंशिवकृत्पापिनामपि ॥ २६ ॥ वयंत्रयःसुतीर्थेस्मिन्नपमृत्युगताअपि ॥ गच्छामस्त्रिदिवंवैश्यसांप्रतंशि
वमस्तुते ॥२७॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातेययुःस्वर्गंशिवेशिवकृतांपदम् ॥ यत्रेच्छयाहिलभ्यंतेभोग्यवस्तून्यनेकशः ॥ २८ ॥ अथ
रात्रौव्यतीतायांप्रातरत्रविशांवर ॥ स्वभृत्यदेहयोःकृत्वादाहमस्थीन्यपातयत् ॥२९॥ तीर्थेत्रपात्यमानेषुभृत्यौतावस्थिषुप्रभो ॥ स्वर्गात्पुनरिहायातौतं
वैश्यमिदमूचतुः॥३०॥ भृत्याऊचतुः॥ भोभोवैश्यपतेसाधोतीर्थेत्रमरणाद्भुवि॥पापानामपिजंतूनांस्वर्गप्राप्तिर्नसंशयः॥३१॥ स्थलेमृतस्यजंतोश्चेत्पतंत्य
स्थीनिवारिणि ॥ तीर्थस्यास्यतदावैश्यसत्यलोकेस्थितिर्भवेत् ॥३२॥ स्थलेमृताभ्यामावाभ्यामस्थिपातेनवारिणि ॥ संप्राप्ताब्रह्मणोलोकेस्थितिराब्रह्मसं
स्थिते ॥३३॥ स्थलेमृतस्यचौरस्यापेतुरस्थीनिनांबुनि॥यतोतःसविशांनाथतस्थौवृंदारकालये॥३४॥तस्यापिदेहमन्विष्यतीर्थेस्मिन्नाशुपातय॥यथासो
पिसुरश्रेष्ठप्राप्नुयान्नौगतिंपराम् ॥३५॥उपकारःसदाकार्यःपरेषामपिसाधुभिः॥अपकारोनमंतव्यःकृतोभृशमसज्जनैः॥३६॥ ॥नारदउवाच॥ ॥इत्युक्त्वातौ
महाभागौगतौहरिपुरंप्रति ॥ हरिद्वारस्यतीर्थस्यसलिलेनास्थिपातनात् ॥ ३७ ॥ सवैश्यस्तुमहाभागस्तस्यचौरस्यविग्रहम् ॥ दग्धुमन्वेषयामासन
लब्धंतत्तुभूपते ॥ ३८ ॥ पुनरावृत्यतत्रैवसर्वतीर्थशिरोमणौ ॥ हरिद्वारेमहाराजससस्नाविति वांच्छया ॥ ३९ ॥ अहमुत्पाद्यसत्पुत्रान्धर्म्मार्जितधनेनच ॥
संतोष्यविप्रान्बंधूंश्चविष्णुमाराध्यसेवया ॥ ४० ॥ त्वय्येवमरणंप्राप्यगच्छामिहरिमंदिरम् ॥ तीर्थराजनमस्तुभ्यमेतत्कर्तव्यमस्तिते ॥ ४१ ॥ इतिका
मनयाराजन्सवैश्यस्तत्रकामदे ॥ तीर्थेस्नात्वागतःसर्वैर्भृत्यैःस्वंसमगाद्गृहम् ॥ ४२ ॥ तत्रगत्वासपत्न्यांतुपुत्रानुत्पाद्यबुद्धिमान् ॥ धर्मोपार्जितवित्तेन
तोषयामासबांधवान् ॥ ४३ ॥ भक्त्यापरमयाराजन्नाराध्यकमलापतिम् ॥ तीर्थेस्मिन्मरणंप्राप्तोयतोवैकुंठमाप्नुयात् ॥ ४४ ॥ इतिवैवर्णितोराजंस्ती
र्थस्यमहिमातव ॥ हरिद्वारस्यपुण्यस्यश्रवणेस्यफलंशृणु ॥ ४५ ॥ तिलद्रोणस्यदानेनमाघेयत्फलमाप्नुयात् ॥ जनस्तत्फलमाप्नोतिशृण्वन्माहात्म्यम
स्यतु ॥ ४६ ॥ गोपीचंदनदानेनब्रह्मपत्रेषुभोजनात् ॥ यत्फलंतन्महिम्नोस्यश्रवणादेवकार्तिके ॥, ४७ ॥ जागरेचप्रबोधिन्यांप्रहरेपश्चिमेनृप ॥ यत्फ
लंतन्महिम्नोस्यतीर्थस्याकर्णनाद्भवेत् ॥ ४८ ॥ हरिद्वारस्यसदृशंशक्रप्रस्थगतस्यवै ॥ नतीर्थंपृथिवीलोकेचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ४९ ॥ इतिं श्रीपाद्मेमहापु
राणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेइंद्रप्रस्थमाहात्म्येहरिद्वारवर्णनंनामसप्ताधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१७ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
भूयःशृणुमहाभागमाहात्म्यंपरमाद्भुतम् ॥ अत्रस्थितस्यतीर्थस्यपुष्करस्याशिवप्रदम् ॥ १ ॥ प्रसादात्तस्यतीर्थस्यविष्णुःसर्वसुरेश्वरः ॥ प्रसन्नःपुंडरीक
स्यमासमेकंगृहेवसेत् ॥ अत्रमुक्तितदनुजोलेभेपापरतोपिहि ॥ २ ॥ ॥ शिविरुवाच ॥ ॥ कःपुंडरीकोधर्मात्माकृतंतेनचकर्म्मकिम् ॥ येनप्र

सन्नोभगवांस्तद्गृहेमासमावसत् ॥ ३ ॥ कथंतदनुजःप्रापपापात्माश्रीहरेःपदम् ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनसर्वमाख्याहिमेमुने ॥ ४ ॥ शृण्वतोस्यनसंतो
षोमाहात्म्यंममजायते ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ विदर्भनगरेराजन्मालवाख्येमहायशाः ॥ ब्राह्मणोब्रह्मविच्छांतोविद्वान्विष्णुपरायणः ॥ ६ ॥
देवर्षिपितृभूतानांमानुषाणांचपोषकः ॥ विषयेषुनसंसक्तोलोभमोहादिवर्जितः ॥ ७ ॥ सएकदामहाभागसिंहंप्रातेबृहस्पतौ ॥ गोदावरींमहापुण्यांस्ना
तुंप्रतिजगामह ॥ ८ ॥ दातुंतत्रसुवर्णस्यगृहान्निन्येपलायुतम् ॥ गच्छन्पथिसधर्मात्मामनसैतदचिंतयत् ॥ ९ ॥ ॥ मालवउवाच ॥ ॥ गृहाद्दाना
र्थमानीतंमयाहेमपलायुतम् ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंदातव्यंपूज्यसाधवे ॥ १० ॥ निष्किंचनायविप्रायपात्रायानुपकारिणे ॥ पूज्यायदेशेकालेचदत्तम
क्षयतांव्रजेत् ॥ ११ ॥ उञ्छवृत्त्यासमानतिंदत्त्वादुर्वाससेमुनिः ॥ शिलोंच्छवृत्तिर्धर्मात्मास्वंत्यक्त्वागात्परंपदम् ॥ १२ ॥ दानवेंद्रोबलीराजापात्रंविज्ञा
यवामनम् ॥ विपक्षायाप्यदात्तस्मैत्रिलोकींस्वभुजार्जिताम् ॥ १३ ॥ तस्मात्पात्रायदातव्यंधनंधर्म्मार्जितंमया ॥ गोविंदतुष्टयेसम्यक्कुर्वाञ्छनीयंनत
त्फलम् ॥ १४ ॥ पुंडरीकस्तुधर्मात्माभागिनेयोगजाह्वयात् ॥ आयास्यतिमयाहूतःसर्वपात्रशिरोमणिः ॥ १५ ॥ आनीतस्यधनस्यार्द्धंतस्मैपात्राय
सूनवे ॥ स्वंसुदास्यामिशेषंतुश्रोत्रियेभ्योयथाविधि ॥ १६ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविचिंत्यधर्मात्मामालवःसद्विजोत्तमः ॥ कतिचिद्वासरैःप्राप्तः
पुण्यांगोदावरींनृप ॥ १७ ॥ मिलितस्तस्यधर्मात्मापुंडरीकःस्वसुःसुतः ॥ तस्यैवपूर्वमायातोमालवस्यमहीपते ॥ १८ ॥ सतत्रविधिनास्नात्वा
सिंहसंक्रमवासरे ॥ पुंडरीकायवित्तार्द्धंददौमेप्रीयतांहरिः ॥ १९ ॥ पुंडरीकोपिधर्मात्मास्नात्वागोदावरीजले ॥ स्ववित्तस्यचतुर्थांशंश्रो
त्रियेभ्योददौमुदा ॥ २० ॥ सतत्रविधिवत्स्नात्त्वादत्वादानंचशक्तितः ॥ गच्छंतंस्वगृहान्राजन्नित्युवाचस्वसुःसुतम् ॥ २१ ॥ ॥ मालव उवाच ॥ ॥
गुरून्प्रतिनमस्कारोवाच्योआशीर्लघून्प्रति ॥ यथावयोर्हिसंयोगःक्षणिकोयंबभूवह ॥ २२ ॥ एवंहिसर्वजंतूनांपुत्रदारादिभिःसह ॥ तस्मात्क्ष
णिकसंयोगात्संसाराद्यःसुधीर्नरः ॥ २३ ॥ विरज्येतकृपापात्रंसहरेस्याद्विनिश्चितम् ॥ कृपातःश्रीहरेःप्राणीसत्संगमरतोभवेत् ॥ २४ ॥ ततस्तस्यहरे
र्लीलाश्रवणेच्छाहिजायते ॥ श्रुत्वाचकीर्तितासद्भिर्हरिलीलाअपिस्वयम् ॥ २५ ॥ सुस्पृहंकीर्त्तयत्येवततःस्मरतिकेवलम् ॥ ततस्तस्यभवेत्प्रेमगोविंदपद
सेवने ॥ २६ ॥ नरस्ततस्तरत्याशुपोतेनेवमहार्णवम् ॥ एतदर्थंहिसाधूनांज्ञानिनांकर्मणांतथा ॥ यतोभवतिधर्मात्मन्नपित्वंयतनवान्भव ॥ २७ ॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वासवैदर्भःसुतंकथमपिस्वसुः ॥ विसृज्याश्रुमुखोवाष्पपर्याकुलदृशंययौ ॥ २८ ॥ पुंडरीकोपिधर्मात्माचचालस्वगृहं

---

१ स्वस्यूक्त्वा इ० पाठान्तरम् ।

प्रति ॥ कतिभिर्वासरैराजन्नागतोत्रशुभास्पदे ॥ २९ ॥ भरताख्यंकनीयांसंभ्रातरंपतितंभुवि ॥ श्वसंतंक्षतनिर्गच्छद्रुधिराक्तमवैक्षत ॥ ३० पप्रच्छच
रुदन्नुच्चैर्भ्रातःकेनेदृशींदशाम् ॥ गमितोसिकिमर्थंवागृहादिहसमागतः ॥ ३१ ॥इतिपृच्छतिराजेंद्रपुंडरीकेसपीडया ॥ महत्याभरतःसद्यःपीडितोसूनमुं
चत ॥३२॥ अवातरत्तदायानमेकंसमणमद्भुतम् ॥ आकाशात्पश्यतांभूपजनानांतद्गुरोरपि ॥३३॥ तदारुह्यसदिव्यांगोभरतःपापकार्यपि ॥ उवाचवचनं
ज्येष्ठंभ्रातरंविनमन्निदम् ॥ ३४ ॥ ॥ भरतोवाच ॥ ॥ पुंडरीकमहाबुद्धेतीर्थस्यास्यप्रसादतः ॥ पुष्करस्यमयाप्राप्तापापिनापिदिविस्थितिः ॥
॥ ३५ ॥ मदीयंदारुणंकर्मभ्रातर्जानासियद्यपि ॥ तथापिकथयाम्यद्यकिंचिदज्ञातमस्तिते ॥ ३६ ॥ यथामयाप्रभावत्यावेश्ययारमितंसह ॥ तद्गृहं
व्ययितंभूरिधनंचमदिराकृते ॥ ३७ ॥ द्यूतेनहारितंयच्चचौरकर्मसमार्जितम् ॥ शिवरात्र्यांमयाशंभुनिर्माल्यंयच्चभक्षितम् ॥ ३८ ॥ यत्कृतेभवताविप्रोजे
बुकोनामदूषितः ॥ एतन्मयाकृतंकर्म्मविदितंपुंडरीकते ॥ ३९ ॥ गोदावरींगतेभ्रातस्त्वयियत्कृतवानहं ॥ नतत्तेविदितंकर्मकथयामितदप्यहो ॥
॥ ४० ॥ चलितेत्वय्यतिक्रांतोयदापक्षस्तदाह्यहम् ॥ श्रुतवानितिलोकेभ्योवचनंहरिदुःसहम् ॥ ४१ ॥ पुंडरीकोधनंदातुमाहूतोमातुलेनहि ॥ निजसो
दरमाहत्यपुंडरीकंतदाहृतम् ॥ ४२ ॥ गृहीष्यामिधनंभूरिमालवेनसमर्पितम् ॥ महतावसुनातेनतोषयामिप्रभावतीम् ॥ ४३ ॥ दुरोदरेणक्रीडामिस्वे
च्छयाताद्विदैःसह ॥ इत्यालोच्यत्वदध्वानंनिरुध्याहमिहस्थितः ॥ ४४ ॥ हत्वात्वांचधनंभूरिगृहीतुंचमहामते ॥ अतिक्रांतेधनेभ्रातःकुतश्चित्सार्थमाग
तः ॥ ४५ ॥ वणिजामत्रसुप्तोहंरात्रौतत्रमहामते ॥ अथकश्चिन्निशीथेतुतस्करोवणिजांधनम् ॥ ४६ ॥ हर्तुंतत्रसमाविष्टःसार्थेजनसमाकुले ॥ नीत्वायदाध
नंकिंचित्सचौरस्तुपलायितः ॥ तमन्वधावन्सहसाक्रोशंतइवसेवकाः ॥ ४७ ॥ ॥ सेवकाऊचुः ॥ ॥ गृह्यतांगृह्यतामेषचौरोयंयातिसत्वरम् ॥ मध्याद्ब
हूनामस्माकमपहृत्यधनंबहु ॥४८॥ ॥ भरतउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तेषांपुरतस्तुतमन्वहम् ॥ अधावंसहसाभ्रातस्तद्गृहीतुंजिहीर्षया ॥ ४९ ॥
ततस्तेवणिजांभृत्याज्ञात्वामांतस्यरक्षकम् ॥ प्रजह्रुस्तरसासर्वेसखड्गंखड्गपाणयः॥५०॥ तेषुकश्चिद्द्विजश्रेष्ठोब्राह्मणोहमितिब्रुवन् ॥ खड्गेनाशितधारेणमया
पापीयसाहतः ॥ ५१ ॥ वणिजांसेवकैस्तैस्तुखड्गधारैरहंहतः ॥ गतास्तेवणिजःप्रातर्निजगंतव्यनीवृतम् ॥ ५२ ॥ ततोभवानिहप्राप्तःश्वसंतंमांददर्शह ॥
चलद्रुधिरलिप्तांगंपीडामोहविचेतनम्॥५३॥इत्येतत्कथितंभ्रातर्यदर्थमहमागतः॥ अपमृत्युंयथाप्राप्तस्तच्चापिकथितंमया ॥५४॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे
पंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येऽष्टादशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२१८॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यपुंडरीको
महामनाः ॥ उवाचनिजबंधुंतंशृण्वतांनिजसंगिनाम् ॥ १ ॥ ॥ पुंडरीकउवाच ॥ ॥ केनपुण्येनतीर्थेस्मिन्मृत्युर्भरततेभवत् ॥ यदिजाना

सितद्ब्रूहिपापंविख्यातमेवते ॥ २ ॥ ॥ भरतउवाच ॥ ॥ पुंडरीकशृणुष्वेदंकथयामितवाग्रतः ॥ एतत्तीर्थप्रदंपुण्यंकृतंयदिहजन्मनि ॥ ३ ॥
एकदातुधनंजित्वासमागच्छन्निजंगृहम् ॥ अपश्यंमृतकंबालंमृतस्यानाथमापणे ॥ ४ ॥ निधायतमहंमूर्ध्निनीत्वागंगातटेशुभे ॥ वस्त्रादिभिरलंकृत्यचक्रे
दाहादिसत्क्रियाम् ॥ ५ ॥ द्यूतेनोपार्जितंद्रव्यंतत्सर्वंव्ययितंमया ॥ तेनपुण्येनप्राप्तंमेतीर्थमेतच्छुभावहम् ॥ ६ ॥ कुरुत्वंममदेहस्यसंस्कारंदाहपूर्वं
कम् ॥ ७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ संस्कारेविहितेराजन्भरतःपापवानपि ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनपुष्करस्यगतोदिवि ॥ ॥ मासमेकंयथाविष्णुः
पुंडरीकगृहेहरिः ॥ ८ ॥ उवासास्यप्रसादेनतीर्थस्यशृणुसांप्रतम् ॥ अत्रतीर्थेसधर्मात्माभरतस्यापिसद्गतिम् ॥ हृष्ट्वेतिहृदयेमेनेतीर्थमेतत्तुकामदम् ॥९॥
अत्रेतिवांच्छयासस्नौपुंडरीकःसपंडितः ॥ माघमासंस्वरूपेणहरिर्वसतुमेगृहे ॥ १० ॥ एवंस्नात्वासकामेनययौनिजगृहंप्रति ॥ तीर्थेत्रनृपतिश्रेष्ठपुंडरीको
खिलार्थदे ॥११॥ बंधुभ्योमरणंभ्रातुर्भरतस्यजगादह ॥ तेपिश्रुत्वाशुचंचक्रुर्माययावृतबुद्धयः ॥ १२ ॥ पुंडरीकस्तदाकुर्वन्गृहेस्वस्मिन्निजक्रियाः ॥
उवासेतिमहानंदस्तपस्यायास्यतेहरिः ॥१३॥ पूर्णिमायामथोपौष्यांचक्रेसपरमोत्सवम् ॥ मत्वेतिश्वोगृहेमह्यंहरिरायास्यतिध्रुवम् ॥१४॥श्रीखंडजलसेके
नगोमयालेपनेनच॥मुक्ताचूर्णचतुष्केनसमस्कुरुतकेतनम्॥१५॥शतद्वयंब्राह्मणानांनानाभोज्यैरभोजयत्॥बह्वीभिर्दक्षिणाभिश्चतानेवसमतोषयत् ॥१६॥
नानावादित्रकुशलैःकलकंठैश्चगायनैः ॥ रजन्यांस्वजनैर्गायंश्चक्रेजागरणंतथा ॥ १७ ॥ अथप्रभातेतान्सर्वान्गायनादीन्विसृज्यसः॥गोविंदागमनाकांक्षीगृ
हमध्येउपाविशत् ॥ १८ ॥ अथतस्यगृहाभ्यासेनिवर्त्यनिजवाहनम् ॥ प्राविशद्गृहमध्येतुकर्तुंस्वजनवांछितम् ॥ १९ ॥ सपुंडरीकस्तंदृष्ट्वामाधवंसमु
पागतम् ॥ उत्थायासनतस्तूर्णववंदेशिरसानृप ॥ २० ॥ उवाचचसधर्म्मात्मागोविंदालोकनिर्वृतः ॥ संपूज्यार्घादिदानेनविष्टरेतंनिवेशितम् ॥ २१ ॥
॥ पुंडरीकउवाच ॥ ॥ भवताभवतापघ्नंसुस्पष्टंतदनुष्ठितम् ॥ तावदत्रत्वयाविष्णोस्थीयतांस्थितिकारिणा ॥ २२ ॥ यावदस्यपुनीतस्यसमा
प्तिस्तपसोभवेत् ॥ यत्रत्वंसेवकास्तेचवसंतिपरिचर्यया ॥ २३ ॥ तत्रैवखलुवैकुंठःसर्वदोषविवर्जितः ॥ यद्गृहेतवकर्माणिवर्ण्यंतेसाधुभिर्विभो ॥ २४ ॥
हरिर्निवसतेतत्रसन्मुखादितिनःश्रुतम् ॥ येषांवचसितेनामहृदिरूपंचसुंदरम् ॥ २५ ॥ कर्णयोश्चगुणारोपस्तएवखलुसाधवः ॥ भवतोभवतेस्वांतं
येषांशुश्रूषणेविभो ॥ २६ ॥ उत्तमांगेचनिर्माल्यंतएवखलुसाधवः ॥ येषांतुबुद्धिःशत्रौचामित्रेचकमलापते ॥ २७ ॥ चयापचययोश्चैवतएव
खलुसाधवः ॥ येषांविकुरुतेचेतोनविकारस्यकारणे ॥ २८ ॥ संतिलक्ष्मीपतेनूनंतएवखलुसाधवः ॥ यत्रत्वंसाधवस्तत्रसंतोयत्रततो
भवान्अतोविज्ञायतांसाधुंमाघेममगृहेवस ॥ २९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यपुंडरीकस्यमाधवः ॥ उवा

चवचनंभासादंतानांभासयन्दिशः ॥ ३० ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ साधूनामुत्तमःसाधुस्त्वंपृथिव्यांमहामते ॥ यत्त्वयापुण्य[1]तीर्थेतुस्नातंमत्संगवांछया ॥ ३१ ॥ उत्तिष्ठजाह्नवीतोयमाघेस्नानंकुरुद्विज ॥ माघांतेस्नापयामित्वांपूर्णिमायांतुपुष्करे ॥ ३२ ॥ प्रयागेमाघमासेतुपूर्णेयत्स्नानजंफलम् ॥ तत्सर्वंपुष्करेतीर्थेदिनैकस्नानतोभवेत् ॥ ३३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्तःसविप्रेंद्रःपुंडरीकोमुरारिणा ॥ किंचिदभ्युदितेसूर्येस्नानंगंगाजलेकरोत् ॥३४॥ प्रत्यक्षपुंडरीकाक्षपुंडरीकःसमर्चयत् ॥ तुलसीविकसत्पुष्पयवकुंकुमचंदनैः॥३५॥ धूपैरगरुजैरंगवासितांगंरमापतिम् ॥ नीराजयतिकर्पूरदीपकैःपंचभिःस्मसः॥३६॥ चतुर्विधमथैर्भोज्यैर्भोजयित्वाजगद्गुरुम् ॥ सुप्तंसमणिपर्यंकेचामरैस्तमवीजयत् ॥३७॥ पादसंवाहनंजातुचक्रेतस्यरमापतेः ॥ जातकर्पूरसंयुक्तंददौतांबूलवीटकम् ॥ ३८ ॥ उष्णीषंबध्नतस्तस्यश्रीपतेःपुरतस्तदा ॥ तस्थौजातुसविप्रेंद्रःकरेणानीयदर्पणम् ॥ ३९ ॥ एवंनिजगृहेतस्यवसतःसभवच्छिदः ॥ सपर्यांविदधद्विप्रोमाघंनिन्येसमस्तकम् ॥४०॥ अथमाघावसानेतुपूर्णिमायांरमापतेः ॥ स्मृतिमात्रागतंतार्क्ष्यमपश्यत्पुरतःस्थितम् ॥ ४१ ॥ तंदृष्ट्वापुंडरीकाक्षःपुंडरीकमुवाचह ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ श्रूयतांभोद्विजश्रेष्ठयद्वचोहंवदामिते ॥ ४२ ॥ इंद्रप्रस्थगतेतीर्थेपुष्करेतेयदृच्छया ॥ स्नानायतेमयादत्तंयन्मासमुषितंमया ॥४३ ॥ अद्यपक्षींद्रमारुह्यमयासहमहामते ॥ व्रजतीर्थशिरोरत्नंतदेवप्रतिपुष्करे ॥ ४४ ॥ चतुर्वर्गप्रदेतस्मिन्स्नानंकुर्वन्यदीच्छसि ॥ तदहंतेप्रदास्यामियदहंतद्वशोद्विज ॥ ४५ ॥ पापोपिभरतस्तेवैभ्रातायत्रमृतोगतः ॥ स्वर्गेस्वर्गसुखाकांक्षीकिमन्यत्तस्यवर्ण्यते ॥ ४६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वासदेवेंद्रोब्राह्मणेंद्रंनरेंद्रतम् ॥ पतगेंद्रंसमारोप्यसर्वतीर्थेंद्रमागमत् ॥ ४७ ॥ पुंडरीकस्यदेहात्तुतेनतत्प्राणवायुना ॥ समंज्योतिःसनिर्गत्यगोविंदपदमाविशत् ॥ ४८ ॥ एवंपुष्करतीर्थेस्मिन्निंद्रप्रस्थगतेनृप ॥ स्नानेनपुंडरीकस्तुलेभेसायुज्यमीश्वरे ॥ ४९ ॥ एवंतीर्थानुरोधेनगोविंदोपिचतद्गृहे ॥ मासमेकंसुखंराजन्नुवासनिजवंधुवत् ॥ ५० ॥ केनवर्णयितुंशक्योमहिमापुष्करस्यवै ॥ शक्रप्रस्थगतस्यास्यकोट्यंशोवर्णितोमया ॥ ५१ ॥ माहात्म्यश्रवणादस्यश्रद्धयालभतेनरः ॥ अश्वमेधक्रतुफलंपठनादपिभूपते ॥ ५२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येपुष्करमहिमावर्णनोनामैकोनविंशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१९ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवस्यतीर्थराजस्यप्रयागस्यतवाग्रतः ॥ महिमानंमहापुण्यंश्रद्धयावर्णयामिते ॥ १ ॥ विश्वावसुर्महीपालगंधर्वोलोकविश्रुतः ॥ एकदासगतोगातुंसुमेरौब्रह्मणःसभाम् ॥ २ ॥ तत्रसर्वैःसुरश्रेष्ठमुपविष्टंसुविष्टरे ॥ जुष्टंसुरगणैर्भूपविश्वावसुरवैक्षत ॥ ३॥

---

[1] पुष्करेतीर्थे इतिपाठः ।

ब्रह्मासनसमीपेतुवरासनगतंनृप ॥ द्वितीयमिवलोकेशमिंद्रप्रस्थंसऐक्षत ॥ ४ ॥ सुरराजतीर्थराजौब्रह्मेंद्रप्रस्थयोर्नृप ॥ चामरोद्धूननं
मूर्ध्निकुर्वंतौसददर्शह ॥ ५ ॥ अन्यानिदेवतीर्थानितयोर्दूरेमहीपते ॥ स्थितानितेनदृष्टानिबद्धांजलिपुटानितु ॥ ६ ॥ तयोरग्रेजगौराजन्गांधर्व
रागमुत्तमम् ॥ तीर्थैःसममगात्सत्यलोकंदेवान्विसृज्यहि ॥ ७ ॥ अथविश्वावसुर्द्धीमान्दृष्ट्वातीर्थस्यवैभवम् ॥ इंद्रप्रस्थस्यराजेंद्रहाहामेतदुवाच
ह ॥ ८ ॥ ॥ विश्वावसुरुवाच ॥ ॥ भोभोगंधर्वशार्दूलतीर्थमेतन्महाद्भुतम् ॥ इंद्रप्रस्थाख्यमेतस्मिन्संसारेतीर्थराशिषु ॥ ९ ॥ चराचरगुरु
ब्रह्मासुरवंद्यपदांबुजः ॥ तस्यासनसमीपस्थंयदतिष्ठसमासनम् ॥१०॥ तीर्थराजोपिपृष्ठस्थश्चामरंयस्यमस्तके ॥ अधुनाभृत्यवज्जातस्तीर्थेष्वन्येषुकाक
था ॥ ११ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानित्रिवर्गफलदानितु ॥ इंद्रप्रस्थमिदंतीर्थंचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ १२ ॥ अत्रस्थितानितीर्थानितादृशानिगुणैर्ध्रुवः ॥
शेषेनापिनशक्यंतेस्तोतुंतैषांमहागुणाः ॥ १३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविश्वावसुर्धीमान्दृष्ट्वेंद्रप्रस्थवैभवम् ॥ गत्वातस्यगृ
हंराजन्पावनंसर्वकामदम् ॥ १४ ॥ यथादेवेषुसर्वेषुशक्रःश्रेष्ठःशचीपतिः ॥ तस्माद्ब्रह्माचतीर्थेषुप्रयागोयंतथावरः ॥ १५ ॥ तस्मादपिमहाराजश
क्रप्रस्थमिदंवरम् ॥ अस्यांतरगतोयोयंप्रयागोनृपदृश्यते ॥१६॥ कथयाम्यत्रयद्वृत्तंमोहिन्याःपण्ययोषितः ॥ नर्मदासरितस्तीरेपुरीमाहिष्मतीनृप॥१७॥
मोहिनीनामतत्रासीद्वेश्याबहुधनान्विता ॥ रूपयौवनसंपन्नानिष्णातानृत्यगीतयोः ॥ १८ ॥ तयाबहूनिपापानिकृतानिधनलुब्धया ॥ ब्रह्महत्याःकृताः
सप्तदास्यश्चबह्वोहताः ॥ १९ ॥ तासांचपातितागर्भाःबहुशःपापयातया॥एवंतयासुतारुण्यंगमितंपापकर्मभिः॥२०॥ततोजराकियत्कालेतद्देहेसमपद्य
त ॥ जराग्रस्तशरीरासानिवृत्तविषयस्पृहा ॥ २१ ॥ नचक्रेमानसंयूनांतेचतांप्रतिभूपते ॥ पापार्जितंधनंस्वीयंनविश्वासितिकस्यचित् ॥२२॥ नदत्ते
नस्वयंभुंक्तेननिक्षिपतिवैक्वचित् ॥ एकदासानिशीथेतुविबुध्येतिविचिंतयत् ॥ २३ ॥ मृतायांमयिकस्येदंधनंपापैरुपार्जितम् ॥ तंनयिष्यतिमांघोरंनर
कंभृशदारुणम् ॥ २४ ॥ दास्यस्तासांचभर्त्तारस्तद्द्रोक्ष्यंतिधनंमम ॥ मयैवसद्गतिस्तस्यकथंनक्रियतेधुना ॥ २५ ॥ एवंविचिंत्यसाधर्मेविधायमति
मुत्तमाम् ॥ चकारारामसरसिवापीकूपसुरालयान् ॥ २६ ॥ अभितःपुरमाधत्तेप्रपाःपथिकहेतवे ॥ निदाघेचमहाराजतेभ्योन्नंप्रददौचसा ॥ २७ ॥ धर्म
शालांगृहाभ्याशेनिवासायविदेशिनाम् ॥ विदधेसापुनस्तेभ्योददावाहारमुत्तमम् ॥ २८ ॥ एवंप्रवर्त्तमानाहिधर्मेसाभूपमोहिनी ॥ ज्वरातुराभवत्काले
कचिच्चेतिविचिंतयत् ॥ २९ ॥ धर्मार्थेहिमयावित्तंव्ययितंभूरियद्यपि ॥ तथापिस्वर्णरूप्यादिप्रचुरंवर्त्ततेपरम् ॥ ३० ॥ श्रोत्रियेभ्योददाम्येतज्ज्ञा
नेनेतिव्यचिंतयत् ॥ विचिंत्येतिसमाहूतामोहिन्यानगरद्विजाः ॥ ३१ ॥ नागतास्तेमहीपालज्ञात्वाघोरंप्रतिग्रहम् ॥ यदातदाद्विभागंचचक्रेतत्तुधनं

स्वकम् ॥ ३२ ॥ एकोभागस्तुदासीनांदत्तोन्यश्चविदेशिनाम् ॥ स्वयंतुनिर्द्धनाराजन्नभवत्सातुमोहिनी ॥ ३३ ॥ तथासमागतंमृत्युंविज्ञायांतिकमं
तिके ॥ मुक्त्वादास्योधनंनीत्वायथेष्टगतयोभवत् ॥ ३४ ॥ इतिमत्वायदाह्येषाज्वरमुक्ताभविष्यति ॥ तदानींयद्धनंदत्तंनूनमादास्यतेहितत् ॥३५॥
अथसालंवनान्यष्टादशकृत्वामहीपते ॥ निजायुषस्तुशेषेणज्वरमुक्तातदाभवत् ॥ ३६ ॥ एकाजरद्गवानामसखीतस्यामहीपते ॥ सातामुपचचाराशु
पथ्यादिभिरतंद्रिता ॥ ३७ ॥ कियद्भिर्वासरैःसातुपूर्णाहाराव्यजायत ॥ तस्याजरद्गवायास्तुगृहेभुक्तंस्मलज्जया ॥ ३८ ॥ मयास्थितंसुखेनात्रदुःखम
द्यसमागतम् ॥ दारिद्र्यान्नमयास्थेयंसंचिंत्येतिगतान्यतः ॥ ३९ ॥ गच्छतीसावनेराजन्मोहिनीपुरतस्करैः ॥ इतिमत्वाविनिहतागृहीत्वायात्यसौध
नम् ॥ ४० ॥ धनमप्राप्यतैस्तस्याःसकाशात्पुरतस्करैः ॥ श्वसतीसापरित्यक्तातस्मिन्नेववनेनृप ॥ ४१ ॥ अथवैखानसःकश्चित्प्रयागस्यास्यवैजल
म् ॥ विभ्रत्कमंडलौराजन्नत्रारण्येसमाययौ ॥ ४२ ॥ अथतांपतितांवीक्ष्यशस्त्रविक्षतविग्रहाम् ॥ याचमानामिदंराजन्जीवनंहस्तसंज्ञया ॥ ४३ ॥
॥ वैखानसउवाच ॥ ॥ कात्वंकेनशितैःशस्त्रैःसक्षतीकृतविग्रहा ॥ एकाकिनीकिमर्थंवानिर्जनारण्यमागता ॥ ४४ ॥ इंद्रप्रस्थगतस्येदंप्रयागस्य
जलेशुभे ॥ भाग्योदयेनकेनापिप्रापितंप्रियकाम्यया ॥ ४५॥ इत्युक्तातेनसावक्तुमक्षमाव्याददेमुखम् ॥ पातुंतद्वारिमहिषीभवेयमितिवांछया ॥४६ ॥
अथैतस्यप्रयागस्यपातितेंबुनितन्मुखे ॥ तत्याजजीवितंसातुमोहिनीगणिकानृप ॥ ४७ ॥ प्राणप्रयाणकालेतुमहिषीत्वंचवांच्छयत् ॥ अतःसामहिषीजा
ताद्राविडेवीरवर्मणः ॥४८॥संभूयकेरलाधीशगृहेतीर्थांबुपानतः॥कुलशीलधनैश्वर्यसंयुक्तस्यमहीपतेः॥४९॥ हेमगौरंततःसांगंबभारकमलेक्षणा ॥ अतस्त
स्यपितानामहेमांगीतिचकारह ॥ ५० ॥ एकदासातुहेमांगीहेमाभरणभूषिता ॥ कलायाःस्ववयस्यायामंत्रिपुत्र्यागृहंययौ ॥ ५१ ॥ तत्रयावकतैलेन
स्नापिताभोजिताचसा ॥ विविधान्नैस्तदाराजन्निविष्टावराविष्टरे ॥ ५२ ॥ पुष्पोद्ग्रथितधम्मिल्लाक्षामक्षौमविभूषिता ॥ कलांप्रोवाचदधतीमुखेतांबूलवीटि
काम् ॥ ५३ ॥ ॥ हेमांग्युवाच ॥ ॥ कलेकलयमेवाक्यंकोकिलाकलभाषिणि ॥ गृहेयदद्भुतंवस्तुतवमामभिदर्शय ॥ ५४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुरा
णेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येइंद्रप्रस्थवर्णनोनामविंशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२०॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
इत्युक्तासाकलाराजंस्तयानृपतिभार्यया ॥ स्वकोशात्स्वर्णमंजूषामानाय्यविदधेपुरः ॥१॥ उवाचचमहाराजभार्येस्यांमहदद्भुतम् ॥ पुस्तकंवर्ततेदेवितत्र
चित्राणिसंतिवै ॥ २ ॥ उद्घाटचदृश्यतांकिंचित्किंकिमस्त्यत्रपुस्तके ॥ रंस्यतेतेमनोनूनंतत्रस्थालेख्यदर्शने ॥ ३ ॥ इत्युक्त्वाभूपपत्नीसादास्यातामु
दघाटयत् ॥ मंजूषांतत्रसंस्थंचपुस्तकंपाणिनाग्रहीत् ॥ ४ ॥ तत्रावलोकयामाससावतारान्समासतः ॥ पूर्वंततस्तुभूगोलंपंचाशत्कोटियोज

नम् ॥५॥ तत्रांधकारसंयुक्ताभूमिर्दृष्टाथकांचनी ॥ एतयोरंतरेराजल्लोकालोकश्चपर्वतः ॥६॥ सप्तद्वीपास्ततोदृष्ट्वासमुद्रैःसप्तभिर्वृताः ॥ एतेषुनद्यःशैलाश्च
खंडानितुमहामते ॥ ७ ॥ एतद्भारतखंडंसापश्यंतीभूपतिप्रिया ॥ यमुनाजाह्नवीमुख्याःसरितःसमवैक्षत ॥ ८ ॥ यमुनातीरगंराजन्निंद्रप्रस्थमिदंशुभम्॥
ददर्शसामहाभागातीर्थंव्रजयुतंनृप ॥ ९ ॥ अत्रतीर्थमिदंदृष्ट्वाप्रयागंब्रह्मनिर्मितम् ॥ पूर्वजन्मकृतंकर्मसासस्मारमनास्विनी ॥ १० ॥ ततस्तूष्णींसमुत्था
यतूर्णंसास्वगृहंययौ ॥ निश्चित्येतिनभोक्ष्यामिततःप्रस्थायतीर्थकम् ॥ ११ ॥ तदैवसातुहेमांगीसहं[1]गंतुमसुप्रियम् ॥ वीरवर्माणमाहेदंतीर्थराजांप्रियास
ती ॥ १२ ॥ ॥ हेमांग्युवाच ॥ ॥ भोभोप्राणपतेवाक्यंमदीयंशृणुधर्मदम् ॥ विधेहिचमहाभागतूर्णंपूर्णोभविष्यति ॥ १३ ॥ पुराहंमोहिनीनामवेश्या
चबहुपापकृत् ॥ यौवनेवार्द्धकेकिंचिद्धर्मेजातामातिर्मम ॥ १४ ॥ पापेनोपार्जितंवित्तंधर्मेणव्यायितंमया ॥ निर्द्धनाहंयदाराजान्निर्गतानिजपत्तना
त् ॥ १५ ॥ तदामांनिर्जनेरण्येयांतींजघ्नुःस्तुतस्कराः ॥ वृथादारिद्र्यसंतप्तापापाधनाजिघृक्षया ॥ १६ ॥ शितशस्त्रक्षतांगींमांश्वसंतींगतचेतनाम् ॥ विसृ
ज्यतस्करास्तत्रगताहतमनोरथाः ॥ १७ ॥ ततोवैखानसोह्येकःप्रयागस्यजलंवहन् ॥ इंद्रप्रस्थगतस्यैववनेतत्रसमागतः ॥ १८ ॥ तत्रमांपतितांदृ
ष्ट्वातदवस्थांसतापसः ॥ कात्वंकुतःकिमर्थंवाहताकेनेतिपृष्टवान् ॥ १९ ॥ तदाकिमपिनोक्तंमेप्रार्थितंपुण्यमंबुतत् ॥ तेनतन्मेमुखेक्षिप्तंततोहंदेहमत्य
जम् ॥ २० ॥ प्राणप्रयाणकालेतुवारितत्सर्वकामदम् ॥ श्रुत्वेतिवांच्छितवतीमहिषीस्यामितिप्रभो ॥ २१ ॥ तस्यतीर्थांभसोराजन्प्रसादात्तेगृहेश्वरी ॥
जाताहंसत्कुलाचाराशीलयापरयोनिधेः ॥२२॥ सांप्रतंद्रष्टुमिच्छामिशक्रप्रस्थगतंनृप॥प्रयागंतीर्थराजंतंभवतासहकामदम् ॥२३॥ प्रस्थास्येहंयदाराजन्
तीर्थराजंप्रतिप्रभो ॥ तदाहमन्नंभोक्ष्यामिमयेतिविहितःपणः ॥ २४ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ कथमेतद्विजानीयांत्वदुक्तंचललोचने ॥ प्रतीतंकुरुमे
भद्रेत्वदुक्तंकरवाण्यहम् ॥ २५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तेतेनभूपेनखेवागित्यभवत्तदा ॥ ॥ आकाशवागुवाच ॥ ॥ सत्यमुक्तंवचोराज
न्ननयातवभार्यया ॥ २६ ॥ इंद्रप्रस्थेगतेपुण्येप्रयागेतीर्थपुंगवे ॥ तत्रगत्वाकुरुस्नानंलप्स्यसेयद्यदिच्छसि ॥ २७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ निशम्ये
तितवाणींनृपोगगनसंभवाम् ॥ दंडवत्पतितोभूमौतद्भक्त्यारंनमाम्यहम् ॥ २८ ॥ अथमंत्रिणमाहूयराज्यमारोप्यतत्रवै ॥ तयासहसमारुह्यरथंतीर्थ
वरंययौ ॥ २९ ॥ कतिभिर्वासरैरत्रहेमांग्यासहआययौ ॥ उपजह्नेतीर्थराजेक्षीरंभार्यायुतोनृपः ॥३०॥ सस्नतुस्तौशिवेतीर्थेदंपतीतत्रकामदे ॥ प्रयागेतेन
वपुषावैकुंठप्राप्तिरस्तुमे ॥ ३१ ॥ प्रतीच्छयास्नानमात्रेमिथुनेतत्रभूपते ॥ आगतौसुरशार्दूलौहंसपक्षींद्रवाहनौ ॥ ३२ ॥ आगतौतौसमालोक्यवीरव

---

१ महीगुप्तम तुप्रियमितिपाठः ।

मांसभूपतिः ॥ प्रणम्याशिरसादेवौतुष्टावैकाग्रमानसः ॥ ३३ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ नमोवांसुरशार्दूलौबिभ्रद्भ्यामसितारुणे ॥ वपुषीक्षौमवासांसि
हेमसिंदूरभानिच ॥ ३४ ॥ वंदेयुवांसत्वरजःप्रधानौचराचरस्यस्थितिसर्गहेतू ॥ वैकुंठसत्याद्भुतलोकनाथौचतुर्द्विबाहूखगराजवाहौ ॥ ३५ ॥ वैराग्य
संरागवतांजनानांसन्मुक्तिभुक्तिप्रतिपादिकौच ॥ वृंदारकेवंदितपादपद्मौसद्भावनम्रेणनमामिमूर्ध्ना ॥ ३६ ॥ गोविंदवृंदारकवंद्यपादनकोपिजानातितव
स्वरूपम् ॥ यतःपरस्त्वंप्रकृतेश्चपुंसोमनोवचोभ्यामपिदूरवर्ती ॥ ३७ ॥ धन्यःसलोकेपुरुषःपरात्मन्योविश्वमेतत्क्षणिकंविचिंत्य ॥ अनन्यचेताभज
तित्वदीयपादारविंदंमुनिवृंदवंद्यम् ॥ ३८ ॥ त्वत्पादसेवनंनामतीर्थमेतच्चदुर्लभम् ॥ जनानांभजमानानांवांछितार्थफलप्रदम् ॥ ३९ ॥ तथाप्येतद्द्वयं
सेव्यंमुक्तयेनान्यलब्धये ॥ अन्यकामनयायस्तुसेवतेसतुवंचितः ॥ ४० ॥ संतोभवंतमासेव्यतीर्थमेतच्चमुक्तिदम् ॥ नान्यमिच्छंत्यतिक्रम्यसर्वलोका
न्जिजीषवः ॥ ४१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यभिष्टूयदेवेशंलोकेशंसचभूपतिः ॥ तस्थौयदातदाराजन्हेमांगीसाजगादह ॥ ४२ ॥ ॥ हेमांग्यु
वाच ॥ ॥ पद्मापतेपद्मपलाशलोचनब्रह्मन्करालासनभारतीगुरो ॥ नमोयुवाभ्यांयदिदीनचेतसेप्रसीदतांतारयतांभवाब्धेः ॥ ४३ ॥ तीर्थस्यास्यप्र
सादेन्नजाताहंमहिषीप्रभो ॥ युवयोर्दर्शनंजातंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ ४४ ॥ युवामखिलचित्तज्ञौदत्तंनौमानसेप्सितम् ॥ स्नानकालेयदावाभ्यांविहितंपा
रमार्थिकम् ॥ ४५ ॥ एवंताभ्यामुभाभ्यांतौसंस्तुतौदेवपुंगवौ ॥ प्रसन्नवदनौभूत्वाप्रोचतुर्दंपतीप्रति ॥ ४६ ॥ ॥ हरिब्रह्माणावूचतुः ॥ ॥ धन्या
त्वमसिहेमांगियतोयंतारितःपतिः ॥ त्वयाराज्यसुखासक्तचित्तोप्येतत्समागमात् ॥ ४७ ॥ राज्ञांविषयसक्तानांदुर्लभामुक्तिरीदृशी ॥ त्वद्भर्तुर्यादृशीजा
तातीर्थस्यास्यप्रसादतः ॥ ४८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातौसमालोक्यगरुडंपक्षिपुंगवम् ॥ जग्मतुस्तौसुरश्रेष्ठौसत्यलोकंनरेश्वर ॥ ४९ ॥
तत्रतेब्रह्मणासर्वेपूजिताविधिवन्नृप ॥ तस्यचित्तानुरोधेनतस्थुरेकंमुहूर्तकम् ॥ ५० ॥ अथताभ्यामुभाभ्यांसदंपतिभ्यांसमंहरिः ॥ आरुह्यगरुडंश्रीम
द्वैकुंठमगमन्नृप ॥ ५१ ॥ इत्येतत्कथितंतुभ्यंतीर्थराजस्यवैभवम् ॥ पुण्यंसमस्तपापघ्नंयशस्यंसुतदंनृप ॥ ५२ ॥ यएतच्छृणुयान्नित्यंपठेदपिच
मानवः॥सगच्छेद्वांछितंस्थानंसत्यमेतन्मयोदितम् ॥५३॥इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेइंद्रप्रस्थमाहात्म्येप्रयागवर्णनंना
मैकविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२२१॥छ॥नारदउवाच॥ ॥आकर्णयशिवेराजन्वर्णयामितवाग्रतः॥पुण्यंयशस्यमायुष्यंकाश्यामाहात्म्यमुत्तमम् १
इंद्रप्रस्थतटस्थायांकाश्यामेकस्तुपादपः ॥ शिंशपाख्योभवेद्राजन्पुरापुण्ययुगेकृते ॥ २ ॥ तत्रैकोवायसोह्यासीत्कृतनीडोवनस्पतौ ॥ तस्याधस्ता
न्महासर्पःकोटरेवसतिस्मह ॥ ३ ॥ एकदातस्यकाकस्यभार्यांडद्वयमालये ॥ प्रतिमुच्यगताक्वापिननीडेस्वेसमागता ॥ ४ ॥ स्वयमेवसकाकस्तुपा

लयन्नंडकद्वयम् ॥ तामेवशिंशपामुच्चैरध्यतिष्ठन्महीपते॥ ५॥ अथैकदानिशीथेतुमहावात्यासमागता ॥ अभनक्शिंशपांराजन्मूलादपिदृढादपि ॥ ६॥
वात्ययापात्यमानायाशिंशपायास्तदातले ॥ चूर्णितौकाकसर्पौतौगतप्राणौबभूवतुः ॥ ७ ॥ दिव्यांगास्तेत्रयोभूत्वाशिंशपावायसादयः ॥ विमानत्रयमा
रूढाजग्मुःश्रीपतिकेतनम् ॥ ८ ॥ ॥ शिबिरुवाच ॥ ॥ देवर्षेकेनपुण्येनप्राप्तातैर्मुक्तिदापुरी ॥ आसंस्तेकेत्रयःपूर्वंसर्वंकथयनारद ॥ ९ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ कुरुजांगलदेशीयोब्राह्मणःश्रवणाभिधः ॥ तस्यभार्याकुडानामभ्राताभूच्चकुरंटकः ॥ १० ॥ अस्नातभोक्तानित्यंसकवलोमिष्टभुग्र
हः ॥ श्रवणस्तेनदोषेणबभूवग्रामवायसः ॥ ११ ॥ कुरंटकस्तुतद्भ्रातानास्तिकोभवदुल्बणः ॥ श्रुतिस्मृतिपथोच्छेत्तादेवतानांचनिंदकः ॥ १२ ॥ ते
नदोषेणसमृतोह्यभवत्कालकुंडली ॥ साकुंडाश्रवणस्यस्त्रीबभूवोभयदोषभाक् ॥ १३ ॥ अतःसास्थावरत्वंहिलब्ध्वासीदुभयाश्रया ॥ एतत्तेकथितं
भूपतद्वृत्तंपूर्वजन्मनि ॥ १४ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामितेषांपुण्यंयतस्त्रयः ॥ प्रापुस्तेनपुरींरम्यांकाशींवैश्वेश्वरींनृप ॥ १५ ॥ ग्रामांतरादेकदातौप्रत्याया
तौनिजालयम् ॥ कस्यचित्पाथिकस्याथकूपमग्नांपयस्विनीम् ॥ १६ ॥ अवलोक्यतदुद्धारंचक्रतुस्तेननोदितौ॥ ताभ्यांगदितमाकर्ण्यकुंडासाध्वित्यभाष
त ॥ १७ ॥ तेत्रयस्तेनपुण्येनमरणंप्राप्यदुर्लभम् ॥ इंद्रप्रस्थतटस्थायांकाश्यांवैकुंठमारुहन् ॥ १८ ॥ इयंकाशीमहेशस्यपुरीयद्यपिभूपते ॥ तथाप्य
स्यांमृतंजंतुर्वैकुंठेस्यात्सुखीहरेः ॥ १९ ॥ एतत्तेकथितंराजन्काश्यामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ किमन्यच्छ्रोतुमिच्छातेविद्यतेतद्वदस्वमे ॥२० ॥ ॥ शिबि
रुवाच ॥ ॥ मुनेत्वयामहेशस्यक्षेत्रत्रयमुदीरितम् ॥ काशीचशिवकांची चगोकर्णंचतथापरम् ॥ २१ ॥ एकस्यमहिमाप्रोक्तोत्वयाकाश्यामहामुने ॥ गो
कर्णशिवकांच्योश्चकथ्यतांयदिविद्यते ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गोकर्णंकेवलंशैवंक्षेत्रंपरमपावनम् ॥ तस्मिन्मृतोनरोराजन्शिवःस्यान्नात्रसंश
यः ॥ २३ ॥ स्थलेजलेंतरिक्षेचजंतुस्तत्रमृयेतचेत् ॥ तदाकैलासशिखरेशिवःसंभूयदीव्यति ॥ २४ ॥ अत्रगोकर्णतीर्थेस्यान्मृतस्यनपुनर्भवः ॥ शिवे
नससमंराजन्मुक्तियास्यतिकर्हिचित् ॥ २५ ॥ अस्यापितवमाहात्म्यंगोकर्णस्यमहामते ॥ वर्णयामियदाकर्णिमयाब्रह्ममुखात्प्रभो ॥ २६ ॥ प्रया
गादेकगव्यूतौगुरुतीर्थसमीपगः ॥ मर्यादापर्वतोयोयंदृश्यतेपुण्यदर्शनः ॥२७॥ तत्रैकःकर्कटोनामभिल्लआसीत्सुदारुणः ॥ तस्यभार्याजरानामसाजघ्नेप
तिपंचकम् ॥ २८ ॥ साजराविषसंयुक्तंषष्ठंकर्कटकंतदा ॥ अकरोन्मोदकंहंतुंतदातेनस्वसुःश्रुतम् ॥ २९ ॥ निजायामुखतोराजन्भिल्लेनचमहा
त्मना ॥ बालांतांहंतुमारेभेकर्कटोभृशदारुणः ॥ ३० ॥ खड्गपाणिर्यदायातितद्वधायसभिल्लपः ॥ यावत्तावत्तुसायायाज्ज्ञात्वानिजवधोद्यमम् ॥ ३१ ॥
वनमभ्यद्रवद्भीतानिजप्राणपरीप्सया ॥ तामनुद्रवतातेनकर्कटेनमहीपते॥३२॥अत्रगोकर्णतीर्थेतुगृहीताखड्गपाणिना ॥ शिरश्छित्वातुखड्गेनपातयित्वाज

लेवपुः ॥ ३३ ॥ तस्यगोकर्णतीर्थस्यानिजस्थानमगाच्चसः ॥ साजरातत्रगोकर्णेपापापिनिधनंगता ॥ ३४ ॥ कैलासशिखरेराजन्पार्वत्याअभवत्सखी ॥
अहंकथितवानेतत्तवगोकर्णवैभवम् ॥ ३५ ॥ शिवकांच्याश्चमाहात्म्यंपवित्रंवर्णयामिते ॥ इंद्रप्रस्थतटस्थायांशिवकांच्यामपिप्रभो ॥ ३६ ॥ गतिःसा
परमापुंसांगोकर्णेयामयोदिता ॥ अत्रश्रीमन्महादेवोविष्णुंसर्वसुरेश्वरम् ॥ ३७ ॥ आराध्यभक्तराजत्वंलेभेज्ञानंचतात्विकम् ॥ अतःसर्वेवयंपुत्राब्रह्मणस्तं
महेश्वरम् ॥ ३८ ॥ आराधयामःसततंसद्भक्तिज्ञानलिप्सया ॥ अत्रबाणासुरोराजन्नारराधमहेश्वरम् ॥ ३९ ॥ निराहारोवर्षशतंतद्गणत्वबुभूषया ॥ तस्मै
प्रसन्नोभगवान्गणत्वंदत्तवान्निजम् ॥ ४० ॥ स्वयंचसर्वदातस्यपुरपालोकबभूवह ॥ इयंपुरीपुराराजन्नासीद्विष्णोर्महात्मनः ॥ ४१ ॥ दत्ताशिवायतु
ष्टेनतपसातस्याविष्णुना ॥ अस्यामेकंपुरावृत्तंमहदाश्चर्यकारकम् ॥ ४२ ॥ विप्रस्यशिवभक्तस्यवैकुंठाप्तिर्यथाभवत् ॥ एकस्तुब्राह्मणोराजन्हेरंबोनामधा
र्मिकः ॥ ४३ ॥ कायेनमनसावाचाशिवपूजारतःसदा ॥ एकदासमहाभागःशिवतीर्थानिपर्यटन् ॥ ४४ ॥ शिवभक्तःशिवेराजन्शिवकांच्यामिहागतः ॥
एनांमनोहरांचैवनतत्याजसबुद्धिमान् ॥ ४५ ॥ पश्चात्तत्रैवतत्याजप्राणानस्याजलांतरे ॥ तत्रैवश्रीमहादेवगणास्तंब्राह्मणोत्तमम् ॥ ४६ ॥ नीत्वाकैलास
मचलंचेलुस्तदनुशासनात् ॥ अथमध्येसमायातागणावैकुंठतोहरेः ॥ ४७ ॥ तेभ्योबलात्समादातुंतंद्विजश्रेष्ठमुद्यताः ॥ आसीत्तेषांमहद्युद्धंगणानांहरि
शर्वयोः ४८ ॥ तत्रयुद्धेनवैकेषांविजयोनपराजयः ॥ तत्रवैकुंठतोविष्णुरागतोगरुडासनः ॥ ४९ ॥ कैलासाद्वृषभारूढोमहेशश्चत्रिलोकधृक् ॥ ताव
न्योन्यंमुखंदृष्ट्वाविहस्यजगदीश्वरौ ॥५०॥ पश्यतस्ममहद्युद्धंनभस्येवगणैःकृतम् ॥ अथस्वीयान्गणान्विष्णुःशैवांश्चदिवियुद्धतः ॥ ५१ ॥ निवार्यतंद्विजंता
र्क्ष्यमारोप्यागाच्छिवालयम् ॥ शिवेनतद्गणैश्चापिस्वकीयैरपिमाधवः ॥ ५२ ॥ वृतोगच्छन्पथिश्रीमान्स्तुतस्त्रिदशवंदितः ॥ गत्वाविवेशतंचागंमहादेवपु
रःसरः ॥ ५३ ॥ तस्मैद्विजायवैतस्यदर्शयन्रमणीयताम् ॥ अथतस्मात्तुकैलासान्महादेवेनवंदितः ॥५४॥ माधवःपरयाभक्त्यावैकुंठमगमत्तदा ॥ द्विजः
सोपिमहाभागस्तीर्थस्यास्यप्रसादतः ॥५५॥ गोविंददर्शनंप्राप्यमुमुदेहरसन्निधौ ॥ एतत्तेकथितंराजन्शिवकांच्यास्तुवैभवम् ॥५६॥ तीर्थसप्तकनाम्नस्तु
शृणुष्वसुसमाहितः ॥ तीर्थमेतन्महाराजचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥५७॥ दर्शनात्स्पदर्शनाद्ध्यानात्स्मरणादपिभूपते॥वसिष्ठादिभिरेतस्मिन्महर्षिभिरनुष्ठितम्॥
॥ ५८ ॥ महत्तपस्तुसृष्ट्यर्थंतत्रासंस्तुक्षमानृप ॥ मरीचिरपिधर्मात्मापुत्रार्थंस्नानमाचरन् ॥ ५९ ॥ अत्रलेभेमहाभागःकश्यपंसुतमुत्तमम् ॥ अत्रि
रत्रापितपसातोषयद्देवपुंगवान् ॥ ६० ॥ सोमंदुर्वाससंदत्तंतेभ्योलेभेसुतत्रयम् ॥ अंगिराअपिधर्मात्मातीर्थस्यास्यप्रसादतः ॥ ६१ ॥ लेभेसुतांस्तुतद्वं
श्याजाताआंगिरसाद्विजाः ॥ पुलहोपिसुतंलेभेदंभोलिंगुणवत्तरम् ॥ ६२ ॥ योगस्त्योभूत्पुराराजंस्तीर्थेत्रैवनिमज्जनात् ॥ पुलस्त्यस्यात्रतीर्थेवैपुत्रोलब्धो

तपस्यतः ॥ ६३॥ कुबेरोभून्महाभागोयःसखासीदुमापतेः ॥ क्रतोरपिसुताजातावालखिल्याःसहस्रशः ॥ ६४ ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनतेसर्वेह्युर्ध्वरेतसः ॥
रजआदीन्सुताँल्लेभेवसिष्ठोपिमहातपाः ॥ ६५ ॥ सप्तैवराजशार्दूलमहिमातस्यवर्णितः ॥ अन्यान्यपिचतीर्थानिसंत्यनेकानिभूपते ॥ ६६ ॥ कपिलाश्रमके
दारप्रभासादीनिवैप्रभो ॥ नियुतैरपिवर्षाणांतेषांचमहिमानृप ॥ अनंतेनापिनोवक्तुंशक्यतेकिमुमादृशैः ॥६७॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वामुनि
श्रेष्ठोनारदोमुनिपुंगवः॥शिवंजगामनभसोनारायणगुणान्गृणन् ॥६८॥ शिबिरौशीनरोराजाशक्रप्रस्थस्यवैभवम्॥ श्रुत्वामुनिमुखाद्राजन्कृतार्थंस्वममन्य
त॥ ६९ ॥तत्रस्नात्वाहिविधिवदिंद्रप्रस्थेसभूपतिः ॥ विधायसत्क्रियाःसर्वाजगामनिजपत्तनम्॥७०॥इंद्रप्रस्थस्यमाहात्म्यमेतत्तवमयाविभो॥यमुनातीरती
र्थस्यवर्णितंजनपावनम् ॥७१ ॥ नास्यादरंकरिष्यंतिकलौश्रद्धाविवर्जिताः॥इंद्रप्रस्थस्यराजेंद्रसर्वतीर्थशिरोमणेः ॥७२॥ अष्टादशपुराणानांश्रवणाद्भारत
स्यच ॥ यत्फलंतन्महिम्नस्यशक्रप्रस्थस्यजायते ॥ ७३ ॥ अरुणोदयवेलायांमाघलक्षैकमज्जनात् ॥ यत्फलंतन्महिम्नोस्यश्रवणाच्छ्रद्धयाभवेत् ॥ ७४ ॥
श्रद्धयास्यतुमाहात्म्यंयःशृणोतिमहीपते ॥ तर्पितास्तेनपितरोदेवाश्चमुनयस्तथा ॥ ७५ ॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रपाराकचांद्रायणव्रतादिभिः ॥ यत्फलंतन्म
हिम्नोस्यश्रद्धयाश्रवणाद्भवेत् ॥ ७६ ॥ अश्वमेधादियज्ञानांसमस्तानांमहीपते ॥ यत्फलंतन्महिम्नोस्यश्रद्धयाश्रवणाद्भवेत् ॥ ७७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥
एवंयुधिष्ठिरोराजाश्रुत्वाशौनकसौभरेः ॥ इंद्रप्रस्थस्यमाहात्म्यंसययौहास्तिनंपुरम् ॥ ७८ ॥ ततोविनीयसद्भ्रातॄन्दुर्योधनपुरःसरान् ॥ इंद्रप्रस्थमगात्पु
ण्यंराजसूयचिकीर्षया ॥ ७९ ॥ द्वारकायाःसमागम्यगोविंदंकुलदैवतम् ॥ राजसूयेनयज्ञेनसइयाजमहीपतिः ॥ ८० ॥ मुक्तिदंतीर्थमेतत्तुशपतोस्या
प्यजायत ॥ इतिमत्वाहरिस्तत्रशिशुपालंजघानह ॥ ८१ ॥ शिशुपालोपितस्यैवतीर्थस्यमरणाद्भुवि ॥ सायुज्यमगमत्कृष्णेनिखिलार्थप्रदायके ॥ ८२ ॥
शिशुपालोहतोयत्रविहितोयत्रचक्रतुः॥गदयातत्रभीमेनकृतंकुंडंसुविस्तरम्॥८३॥भीमकुंडंतुविज्ञातंजातंतद्भुविपावनम् ॥ कालिंद्यादक्षिणेभागेगव्यूत्यर्धे
महितले ॥८४॥ इंद्रप्रस्थगतायायत्कालिंद्याःस्नानतःफलम् ॥ तत्फलंतत्रकुंडेतुजायतेनात्रसंशयः ॥८५॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ यस्मिन्क्षेत्रेस्थितोजंतु
स्तंक्षेत्रमनुवत्सरम् ॥ प्रदक्षिणादिभिर्धर्मैःस्वापराधान्क्षमापयेत् ॥८६॥ प्रतिसंवत्सरंचैवपरिक्रामतियोनरः ॥ क्षेत्रापराधदोषैश्चनसलिप्येत्तुपातकैः॥८७॥
प्रदक्षिणमकुर्वाणःक्षेत्रसिद्धिंनविंदति ॥ तस्मात्प्रदक्षिणातीर्थेदातव्याचफलार्थिभिः ॥ ८८ ॥ हरेर्नामनिसंजल्पन्प्रकरोतिप्रदक्षिणाम् ॥ पदेपदेसलभतेक
पिलादानजंफलम् ॥८९॥ चैत्रकृष्णचतुर्दश्यांशक्रप्रस्थप्रदक्षिणाम्॥यःकरोतिनरोधन्यःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥९०॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सा
हस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येइंद्रप्रस्थगतकाशीगोकर्णशिवकांचीतीर्थसप्तकभीमकुंडवर्णनोनामद्वाविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२२२॥

॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ सूतसूतमहाभागधन्योसित्वंभवांबुधौ ॥ यन्नोत्यर्थंनिमग्नानांपाययस्वमृतोत्करम् ॥ १ ॥ साधोत्रभवनिस्तारंवां
छतांनःसमादिश॥मंत्ररत्नंभावशुद्धंयन्मयंसचराचरम्॥२॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ शृणुशौनकवक्ष्यामिमंत्ररत्नंमहाद्भुतम् ॥ यद्दिलीपायगदितंवसिष्ठेनमहा
त्मना ॥ ३ ॥ एकदातुदिलीपेनपृष्टमेतद्गुरुंप्रति ॥ वसिष्ठंद्विजशार्दूलंप्रणिपत्ययथात्वया ॥ ४ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ भगवन्भवताप्रोक्तास्सर्वे
धर्माविशेषतः ॥ वर्णाश्रमयुताधर्मानित्यनैमित्तिकाःक्रियाः ॥ ५ ॥ राजधर्म्माश्चयज्ञाश्चतीर्थदानव्रतादिकम् ॥ श्रुतामयामुनिश्रेष्ठअक्षय्यस्वर्गभो
गदाः ॥ ६ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिमोक्षमार्गंसनातनम् ॥ दिष्ट्याहंयेनगच्छामितद्ब्रह्मन्वक्तुमर्हसि ॥ ७ ॥ कोमंत्रःसर्वमंत्राणांभवरोगैकभेषजम् ॥
सर्वेषामेवदेहीनांकोहिमोक्षप्रदःपरः ॥ ८ ॥ तत्समाख्याहितत्त्वेनमयिवात्सल्यगौरवात् ॥ ९ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वया
राजन्सर्वलोकहितैषिणा ॥ वक्ष्यामिपरमंगुह्यमेकंसंसारतारकम् ॥ १० ॥ पुरामहर्षयःसर्वेयज्ञदानपराःशुभाः ॥ पप्रच्छुर्ब्रह्मणःपुत्रंनारदंमुनिस
त्तमम् ॥ ११ ॥ ॥ महर्षयऊचुः ॥ ॥ भगवन्केनमंत्रेणगच्छामःपरमंपदम् ॥ तन्नोब्रूहिमहाभागप्रसादंकर्तुमर्हसि॥१२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पिताम
हंपुरासर्वेयोगिनःसनकादयः ॥ पप्रच्छुरेकमेकांतेमोक्षमार्गंसुदुर्लभम् ॥ १३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुध्वंयोगिनःसर्वेरहस्यमिदमद्भुतम् ॥ १४ ॥
नजानंतिसुराःसर्वेऋषयश्चतपोधनाः ॥ सर्गादौप्रोक्तवान्देवोमह्यंनारायणोऽव्ययः ॥ १५ ॥ ईश्वर्यासहदेव्याचसम्यक्संपूजितोमया ॥ ततःप्रसन्नोभगवा
न्ममनारायणोऽव्ययः ॥ १६ ॥ प्राजापत्यंददौमह्यंश्रुतिजंसर्ववाङ्मयम् ॥ प्रकाशकानिमंत्राणिव्यापकाव्यापकानिच ॥ १७ ॥ ततस्तमब्रुवंदेवंपुराणपु
रुषोत्तमम् ॥ भगवन्केनमंत्रेणसंसारोत्तारणंनृणाम् ॥ १८ ॥ तन्ममाचक्ष्वतत्त्वेनसर्वलोकहितायवै ॥ कोमन्त्रःसर्वमन्त्राणांपुरश्चरणवर्जितः॥१९॥ सकृदु
च्चारणान्नृणांददातिपरमंपदम् ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंमहाभागसर्वलोकहितैषिणा ॥ २० ॥ तस्माद्वक्ष्यामितेगुह्यंयेनमामाप्नुयुर्नराः ॥
॥ २१ ॥ सर्वेषामेवमंत्राणांमंत्ररत्नंशुभावहम् ॥ सकृत्स्मरणमात्रेणददातिपरमंपदम् ॥ २२ ॥ मंत्ररत्नद्वयंन्यासंप्रयतिःशरणागतिः ॥ लक्ष्मीनारायण
मितिमन्त्रःसर्वफलप्रदः ॥ २३ ॥ नामानिमंत्ररत्नस्यपर्य्यायेणनिबोधत ॥ तस्योच्चारणमात्रेणपरितुष्टोस्मिनित्यशः ॥ २४ ॥ कुलजोवातपस्वीवावेदवेदां
गपारगः ॥ यज्ञदानपरोवापिसर्वतीर्थोपसेवकः ॥२५॥ व्रतीवासत्यवादीवायतिर्वाज्ञानवानपि ॥ मन्त्राधिकारीनभवेत्तंप्रयत्नेनवर्जयेत् ॥२६॥ ब्राह्मणाःक्ष
त्रियावैश्यास्त्रियःशूद्रास्तथेतराः ॥ तस्याधिकारिणःसर्वेममभक्तास्तुतेयदि ॥ २७ ॥ अनन्यशरणानांचतथैवानन्यसेविनाम् ॥ अनन्यसाधकानांचवक्त
व्योमन्त्रउत्तमः ॥२८॥ आर्तानामाशुफलदस्सकृदेवकृतोह्यसौ ॥ दृप्तानामपिजन्तूनांदेहान्तरनिवारणः॥२९॥आर्त्तोजिज्ञासुरर्थार्थीज्ञानीवापिप्रजापतिः॥

सकृन्मांशरणंयातिततःकामानवाप्नुयात् ॥ ३० ॥ नादीक्षितायवक्तव्यंनाभक्तायचमानिने ॥ नास्तिकायनलुब्धायनश्रद्धाविमुखायच ॥ ३१ ॥ नचा
शुश्रूषवेवाच्यंनासंवत्सरवासिने ॥ कामक्रोधविमुक्तस्तुदंभलोभविवर्जितः ॥ ३२ ॥ मांचयोऽव्यभिचारेणभक्तियोगेनसेवते ॥ वक्तव्यंतस्यविधिवन्मंत्र
रत्नमनुत्तमम् ॥ ३३ ॥ देशकालादिनियमानरिमित्रादिशोधनम् ॥ न्यासमुद्रादिकंतस्यपुरश्चरणसंयुतम् ॥३४॥ मच्चक्रांकितदेहत्वंमदीयाराधनंतथा ॥
मयितन्यस्तकर्मत्वंमदनन्यशरण्यता ॥३५॥ मयिसर्वफलन्यासोमहाविश्वासपूर्वकम् ॥ अनन्यसाधनोयत्नस्त्वकिंचनत्वमात्मनः ॥ ३६ ॥ अवैष्णवानां
संभाषावंदनादिविवर्जनम् ॥ अनन्यदेवतानांचवन्दनंपूजनंतथा॥ ३७ ॥ एवमाद्यादिनियमाःप्रपन्नस्यप्रकीर्तिताः ॥ इत्यादिगुणयुक्तस्यवक्तव्यंमंत्रमुत्तम
म् ॥३८॥ तस्यनारायणश्चाहमृषिर्विष्णुःसनातनः ॥ देवताचश्रियासार्द्धमहंवात्सल्यसागरः॥३९॥सर्वलोकेश्वरःश्रीमान्सुशीलःसुभगस्तथा ॥ सर्वज्ञःसर्व
शक्तिश्चसदापूर्णमनोरथः ॥ ४० ॥ सर्वगःसर्वबंधुश्चकृपापीयूषसागरः ॥ श्रीमन्नारायणश्चाहंदेवतासमुदाहृतः ॥ ४१ ॥ छंदस्तुदेवीगायत्रीपंचविंशाक्षरा
त्मिका ॥ द्विस्सप्तषट्त्रिपंचद्विषडंगानिनियोजयेत् ॥ ४२ ॥ लक्ष्म्यामदनपायिन्यामांध्यायेद्विश्वरूपिणम् ॥ चक्रशंखगदापद्मपाणिनंदिव्यरूपिणम् ॥
॥ ४३ ॥ वामांकस्थश्रियासार्द्धंपूजयेत्प्रयतःशुचिः ॥ अनेनमंत्ररत्नेनगंधपुष्पनिवेदनैः ॥ सकृत्संपूज्यमानोपिसंतुष्टोस्मिप्रजापते ॥ ४४ ॥
॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ सम्यगुक्तंत्वयानाथरहस्यमिदमुत्तमम् ॥ मंत्ररत्नप्रभावश्चसर्वसिद्धिप्रदोनृणाम् ॥ ४५ ॥ पितात्वंसर्वलोकानांमातात्वं
गुरुरेवच ॥ त्वंचस्वामीसखाभ्रातागतिस्त्वंशरणंसुहृत् ॥ ४६ ॥ अहंतुतवदेवेशदासश्शिष्यस्तथासुहृत् ॥ तस्मान्ममदयासिंधोप्रोक्तवा
निदमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ अधुनामंत्ररत्नस्यदीक्षांसम्यग्विधानतः ॥ ब्रूहिसर्वत्रतत्वेनलोकानांहितकाम्यया ॥ ४८ ॥ ॥ श्रीभगवानु
वाच ॥ ॥ शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिमंत्रदीक्षाविधिंपरम् ॥ आचार्यंसंश्रयेत्पूर्वंमदाश्रयणसिद्धये ॥ ४९ ॥ आचार्योवेदसंपन्नोविष्णुभक्तोविमत्सरः ॥
मंत्रज्ञोमन्त्रभक्तश्चसदामंत्राश्रयःशुचिः ॥ ५० ॥ सत्संप्रदायसंयुक्तोब्रह्मविद्याविशारदः ॥ अनन्यसाधनश्चैवतथानन्यप्रयोजनः ॥ ५१ ॥
ब्राह्मणोवीतरागश्चक्रोधलोभविवर्जितः ॥ सद्वृत्तौशासिताचैवमुमुक्षुःपरमात्मवित् ॥५२॥एवमादिगुणोपेतआचार्यःसमुदासुहृत् ॥आचाराञ्शासयेद्यस्तुस
आचार्यइतीरितः॥५३॥यस्त्वाचार्यपराधीनस्सद्वृत्तौशास्यतेयदि॥शासनेस्थिरवृत्तश्चशिष्यःसद्भिरुदाहृतः॥५४॥एवंलक्षणसंयुक्तंशिष्यंसर्वगुणान्वितम्॥
अध्यापयेद्विधानेनमन्त्ररत्नमनुत्तमम् ॥ ५५ ॥ द्वादश्यांश्रवणेवापिकर्हिचिद्वैष्णवेदिने ॥ सदाचार्योपसंप्रीतौतत्रदीक्षांसमाचरेत् ॥ ५६ ॥ सुदर्शनंपां
चजन्यंसुवर्णेनप्रकारयेत् ॥ रौप्येणवापिताम्रेणकांस्येनापिप्रकारयेत् ॥ ५७ ॥ स्नाप्यपंचामृतैःशुद्धैरर्चयेत्पुरतोमम ॥ अर्चयेद्गंधपुष्पाद्यैस्तन्मंत्रेण

विधानतः ॥ ५८ ॥ तत्रसंस्थापयेदग्निंस्वगृह्योक्तविधानतः ॥ आचार्योंजुहुयादाज्यंमंत्रेणाथद्विजोत्तमः ॥ ५९ ॥ अष्टोत्तरसहस्रंवाशतमष्टोत्तरंतुवा ॥
जुहुयान्मंत्ररत्नेनतथान्यैर्वैष्णवैःशुभैः॥६०॥ मंत्रैःपुरुषसूक्ताद्यैर्जुहुयाद्घृतपायसम् ॥ तस्मिन्नग्नौक्षिपेच्चक्रंशंखंचद्विजसत्तमः॥६१॥षडक्षरेणजुहुयादाज्यं
विंशतिसंख्यया ॥ प्रतप्तंचक्रमादायमंत्रेणैवतथागुरुः ॥ ६२ ॥ शंखेनैवांकनंकुर्याद्बाह्वोर्दक्षिणसव्ययोः ॥ होमशेषंसमाप्याथपुनःपूजांसमाचरेत् ॥ ६३॥
ततःकलशमादायपवित्रोदकपूरितम् ॥ मंत्रेणैवाभिमंत्र्याथतस्यमूर्ध्न्यभिषेचयेत् ॥६४॥ सितवस्त्रधरंसम्यगाचांतंविनयान्वितम् ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रधरंशिष्यंमं
त्रमध्यापयेद्गुरुः ॥ ६५ ॥ मंत्रार्थश्चप्रवक्तव्योवृत्तिश्चैवविशेषतः ॥ लब्धमंत्रस्तदाचार्यंपूजयेद्भूषणादिभिः ॥ ६६ ॥ अनेनविधिनामंत्रंयोधीतेवैष्णवाद्गु
रोः॥ततःसवैष्णवंयातिनान्यथासुरसत्तम ॥ ६७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वकाविधातारंदेवदेवोहरिःपिता ॥ स्वचक्रेणांकयित्वातुतस्मैमंत्रं
ददौस्वयम् ॥ ६८ ॥ सर्वलोकेश्वरोदेवोब्रह्माममपिताप्रभुः ॥ ममापिविधिवन्मंत्रंसददौमुनिसत्तमाः ॥ ६९ ॥ तस्माद्यूयंमुनिश्रेष्ठाधारयित्वासुदर्शन
म् ॥ नारायणपदद्वंद्वंगच्छध्वंशरणंद्विजाः ॥ ७० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वामुनयःसर्वेनारदेनसुरर्षिणा ॥ द्वयाधिकारिणःसर्वेयाताविष्णोः
परंपदम् ॥ ७१ ॥ तस्मात्त्वमपिराजर्षेविष्णुसायुज्यमिच्छसि ॥ दीक्षामार्गविधानेनधारयित्वासुदर्शनम् ॥ ७२ ॥ नारायणपदद्वंद्वंतदेकंशरणंव्रज ॥
सर्वलोकेश्वरःसाक्षाद्ब्रह्मात्रिभुवनेश्वरः ॥७३॥ मगापिनारदस्यापिप्रोक्तवान्मंत्रमुत्तमम् ॥ शौनकादिमहर्षीणांनैमिषारण्यवासिनाम् ॥७४॥ नारदःप्रददौ
मंत्रंप्रपत्तिशरणागतिम्॥एतद्गुह्यतमंराजन्नजानंतिमहर्षयः॥७५॥देवताश्चनजानंतिसिद्धासाःध्याश्चदानवाः ॥ मयापिप्रापितोमंत्रंशक्तिपुत्रःपराशरः॥७६॥
इदंरहस्यंपरमंलक्ष्मीनारायणंद्वयम् ॥ राजंस्तवापिवक्ष्यामिप्रपत्तिशरणागतिम् ॥ ७७ ॥ द्वयात्परतरंमन्त्रंनास्तिसत्यंब्रवीमिते ॥ अस्मात्परतरंधर्म्मंना
स्तिलोकेषुकिंचन ॥ ७८ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंब्रह्मणाकथितंपुरा ॥ नारायणात्परोदेवोनास्तिमुक्तिप्रदोनृणाम् ॥ ७९ ॥ तत्सेवैवभवेन्मोक्षःसर्वकर्म
निकृंतनः ॥ ८० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेवसिष्ठदिलीपसंवादेविद्योपदेशोनामत्रयोविंशत्यधिकाद्वि
शततमोऽध्यायः ॥ २२३ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ भगवन्सर्वमाचक्ष्वहरिभक्तिसुधामयम् ॥ शृण्वतोनैवतृप्तिर्मेविष्णुभक्तिसुखावहाम् ॥ १ ॥
तापत्रयमहाज्वालावह्निभिःसततंनृणाम् ॥ संतप्तानांमुनिश्रेष्ठविष्णुभक्तिसुधार्णवम् ॥ २॥ विनाकिमन्यच्छरणंभवारण्येभयानके ॥ आचक्ष्वविस्तरेणाथ
भक्तिभेदान्महामुने ॥ उपास्यमानान्सततंमुनिभिःपरमात्मनः ॥ ३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ साधुपृच्छसिराजेंद्रसंसारोत्तार
णंनृणां ॥ वैकुंठस्यपरेशस्यभक्तिंनित्यसुखावहाम् ॥ ४ ॥ इममेवंमहाप्रश्नंकैलासशिखरेपुरा ॥ पप्रच्छगिरिजादेवीशंकरंलोकपूजितम् ॥ ५ ॥

॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ देवदेवमहादेवत्रिपुरघ्नसुरेश्वर ॥ विष्णुभक्तिंममाचक्ष्वमुक्तिदांसर्वदेहिनाम् ॥ ६ ॥ उपास्यभेदान्मंत्रांश्चतस्यपूजा
विधींस्तथा ॥ तस्यविष्णोःस्वरूपंचतद्विभूतिर्गुणादिकम् ॥ ७ ॥ तस्यलोकस्वरूपंचयंप्राप्यननिवर्तते ॥ सर्गस्थितिलयंयेनकरोतिभगवा
न्हरिः ॥ ८ ॥ यद्गत्वाननिवर्तंतेतद्धामपरमंहरेः ॥ येनकेनचकृत्येनसाधनेनपरंपदम् ॥ ९ ॥ प्राप्नुवंतिनराःपापाविषयासक्तचेतसः ॥
विस्तरेणमयिप्रीत्याब्रूहिसर्वमशेषतः ॥ १० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इतिपृष्टोमहादेव्याहरस्त्रिपुरहातदा ॥ उवाचपरमप्रीत्यानमस्कृत्यजनार्द
नम् ॥११॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥साधुसाधुमहादेविसर्वलोकहितैषिणि ॥ साधुपृच्छसिमांदेविश्रीशमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ १२ ॥ धन्यासिकृतपुण्यासि
विष्णुभक्तासिपार्वति ॥ परितुष्टोस्मितेभद्रेशीलरूपगुणैःसदा ॥ १३॥ अथवक्ष्यामिगिरिजेभगवद्भक्तिमुत्तमाम् ॥ तन्मंत्राणांविधानंचस्वरूपंतस्यशार्ङ्गि
णः ॥ १४ ॥ तत्वंनारायणोविष्णुर्वासुदेवस्सनातनः ॥ परमात्मापरंब्रह्मपरंज्योतिःपरात्परः ॥ १५ ॥ अच्युतःपुरुषःकृष्णःशाश्वतःशिवईश्वरः ॥
नित्यःसर्वगतःस्थाणूरुद्रस्साक्षीप्रजापतिः ॥ १६ ॥ यज्ञोयज्ञपतिःसाक्षाद्ब्रह्मणःपतिरेवच ॥ हिरण्यगर्भःसवितालोककृल्लोकभृद्विभुः ॥ १७ ॥ अकारवा
च्योभगवान्श्रीभूनीलापतिःप्रभुः॥ उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति॥१८॥सहस्रमूर्द्धाविश्वात्मासहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सभूमिंसर्वतःस्पृत्वाह्यत्यति
ष्ठद्दशांगुलम् ॥ १९ ॥ अनंतःश्रीपतीरामोगुणभृन्निर्गुणोमहान् ॥ सर्वलोकेश्वरःश्रीमान्सर्वज्ञःसर्वतोमुखः ॥ २० ॥ तस्यलोकप्रधानस्यजगन्नाथस्यपा
र्वति ॥ माहात्म्यंवासुदेवस्ययच्छक्यंतद्ब्रवीमिते ॥ २१ ॥ अशक्यंतन्मयावक्तुंब्रह्मणासहदैवतैः ॥ सर्वोपनिषदामर्थंवेदांतेपरिनिश्चितम् ॥ २२ ॥ त
स्योपासनभेदांश्चशृणुवच्मिपुनःपृथक् ॥ आद्यंतुवैष्णवंप्रोक्तंशंखचक्रांकनंहरेः ॥२३॥ धारणंचोर्द्ध्वपुंड्राणांतन्मंत्राणांपरिग्रहः ॥ अर्चनंचजपोध्यानंतन्ना
मस्मरणंतथा ॥ २४ ॥ कीर्तनंश्रवणंचैववंदनंपादसेवनम् ॥ तत्पादोदकसेवाचतन्निवेदितभोजनम् ॥ २५ ॥ तदीयानांचसेवाचद्वादशीव्रतनिष्ठि
तम् ॥ तुलसीरोपणंविष्णोर्देवदेवस्यशार्ङ्गिणः ॥ २६ ॥ भक्तिःषोडशधाप्रोक्ताभवबंधविमुक्तये ॥ सर्वेषामेवदेवानांममापिपुरुषोत्तमः ॥२७॥ पूजनीयो
हरिर्नित्यंब्राह्मणानांविशेषतः ॥ तस्मात्तुब्राह्मणोनित्यंविधिवत्पूजयेद्धरिम् ॥२८॥ तच्चिह्नैरंकितःश्रीशपदंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ शंखचक्रांकनंकुर्याद्ब्राह्मणो
वाहुमूलयोः ॥२९॥हुताग्निनैवसंतप्यसर्वपापापनुत्तये ॥ चक्रंवाशंखचक्रेवातथापंचायुधानिवा॥३०॥धारयित्वैवविधिवद्ब्रह्मकर्मसमारभेत्॥ अग्नितप्तंपवि
त्रंचधृत्वावैभुजमूलयोः ॥ ३१॥ त्यक्त्वायमपुरंघोरंयातिविष्णोःपरंपदम् ॥ चक्रचिह्नविहीनस्तुयःपूजयतिकेशवम् ॥ ३२ ॥ तत्सर्वंविफलंयातिपूजामं
त्रजपादिकम् ॥ अग्नितप्तेनचक्रेणब्राह्मणोबाहुमूलयोः ॥ ३३ ॥ अंकयित्वाजपन्मंत्रंसंसारान्मोक्षमाप्नुयात् ॥ सुदर्शनंधारयित्वावह्नितप्तंद्विजोत्तमः॥३४॥

उपनीयविधानेनपश्चात्कर्मसुयोजयेत् ॥ विष्णुचक्रविहीनंतुयश्राद्धेभोजायिष्याति ॥ ३५ ॥ व्यर्थंभवतितत्सर्वंनिराशाःपितरोगताः ॥ विष्णुचक्रांकितं
विप्रंपूजयेच्छ्राद्धकर्मणि ॥ ३६ ॥ विष्णुचक्रविहीनंतुप्रयत्नेनाविवर्जयेत् ॥ दद्याद्गोभूहिरण्यादिचक्रांकितभुजायवै ॥ ३७ ॥ यद्दत्तंचक्रहीनायतत्सवमसु
रायवै ॥ अग्नितप्तेनचक्रेणबाहुमूलेतुलांछिताः ॥ ३८ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ हुताग्नितप्तचक्रेणशरीरंयस्यचिह्नितम् ॥ ३९ ॥
तस्यतीर्थानियज्ञाश्चसंप्राप्तानात्रसंशयः ॥ अधृत्वाविधिनाचक्रंब्राह्मणःप्राकृतोभवेत् ॥ ४० ॥ नतस्यकिंचिदश्नीयादपिक्रतुसहस्रिणः ॥ अधृत्वाविधिना
चक्रंब्राह्मणोज्ञानदुर्लभः ॥ ४१ ॥ गर्हितस्सर्वलोकेषुब्राह्मण्यात्प्रच्युतोभवेत् ॥ शङ्खचक्रधरोदेवोहरिःपूज्योयथात्मभिः ॥ ४२ ॥ तथैवसर्वैस्संपूज्योवि
प्रश्चक्रादिचिह्नितः ॥ सर्ववेदविदोवापिसर्वशास्त्रविशारदः ॥ ४३ ॥ अधृत्वाविधिनाचक्रंब्राह्मणःपतितोभवेत् ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रविहीनस्तुशंखचक्रविवर्जि
तः ॥ ४४ ॥ तंगर्दभेसमारोप्यबहिःकुर्यात्स्वपत्तनात् ॥ प्रकृतिस्पर्शरहितोवासुदेवोजनार्दनः ॥ ४५ ॥ तथैवब्राह्मणोदेविविष्णुचक्रेणचिह्नितः ॥ तस्मा
त्प्रकृतिसंसर्गपापौघदहनंहरेः ॥ ४६ ॥ प्रतप्तंबिभृयाच्चक्रंशंखंचभुजमूलयोः ॥ स्त्रीशूद्राणांसदाधार्य्यंचंदनेनसुगंधिना ॥ ४७ ॥ बाहुमूलेलिखेच्चक्रंत
प्तंतुब्राह्मणस्यवै ॥ तप्तेनैवांकनंकुर्याद्ब्राह्मणस्यविधानतः ॥ ४८ ॥ श्रौतस्मार्त्तादिसिध्यर्थंमंत्रसिध्यैतथैवच॥हरेःपूजाधिकारार्थंचक्रंधार्यंविधानतः॥४९॥
वैष्णवत्वस्यसिद्ध्यर्थंज्ञानसिद्ध्यर्थमेवच ॥ प्रतपेच्चक्रशङ्खाभ्यांहुत्वाहोमंविधानतः ॥ ५० ॥ अन्यैर्नदाहयेद्गात्रंब्राह्मणोहरिलांछनात् ॥ शंखचक्रगदा
खड्गशार्ङ्गादन्यैर्हरेरपि॥५१॥ लक्षणेनदहेद्देहंनान्यदग्धोर्हतिक्रियाम् ॥ अचक्रधारिणंविप्रंदूरतःपरिवर्जयेत्॥५२॥श्वपाकमिवनेक्षेतलोकेविप्रमवैष्णवम् ॥
वैष्णवोवर्णबाह्योपिपुनातिभुवनत्रयम्॥५३॥ तस्मात्तुविधिनाचक्रंधार्यंविप्रैःशुभानने ॥ ब्राह्मणामंत्रसिद्ध्यैचज्ञानसिद्ध्यैचमुक्तये ॥५४॥ अप्राकृतामहा
त्मानोविष्णुचक्रेणलांच्छिताः ॥ विष्णुचक्रविहीनास्तुब्राह्मणाःप्राकृताःस्मृताः॥५५॥ सर्वाश्रमेषुवसतांब्राह्मणानांविशेषतः॥विधिनावैष्णवंचक्रंधार्यंहिश्रु
तिनोदनात् ॥ ५६ ॥ दक्षिणेतुभुजेविप्रोबिभृयाद्वैसुदर्शनम् ॥ वामेतुशंखंबिभृयादितिब्रह्मविदोविदुः ॥५७॥ एवम्महोपनिषदिप्रोक्तंचक्रादिधारणम्॥तथै
वसाम्नियजुषिऋचिप्रोक्तंशुभानने ॥५८॥ प्रतेविष्णोअब्जचक्रेपवित्रेजन्माम्भोधिंततंवेचर्षणीन्द्राः ॥ मूलेबाह्वोर्दधतेन्येपुराणालिङ्गान्यन्येतावकान्यर्पय
न्ति ॥ ५९ ॥ चरणंपवित्रंविततंपुराणंवाङ्मयंशुभम् ॥ तेनचक्रेणसन्तप्तास्तरेयुःपातकाम्बुधिम् ॥ ६० ॥ पवित्रंब्राह्मणस्पत्यंजगद्व्याप्तंहरेस्सदा ॥ ते
नातप्ततनूर्येषांनतेयान्तिपरंपदम् ॥६१॥ तेनतप्तातनूर्येषांतेप्रयांतिपरंपदम् ॥ पवित्रंचरणंनेमिर्हरेश्चक्रंसुदर्शनम् ॥६२॥ सहस्रारंप्राकृतघ्नंलोकद्वारंमहौ
जसम् ॥ नामानिविष्णुचक्रस्यपर्यायेणनिबोधमे ॥ ६३ ॥ शुद्धेनवह्नितप्तेनब्रह्मत्वेनपुनीहिनः ॥ यत्तेपवित्रमर्चिवदग्नेतेनपुनीहिनः ॥ ६४ ॥ येनदेवाः

पवित्रेणआत्मानंपुनतेसदा ॥ तेनसहस्रधारेणपावमान्यःपुनंतुमाम् ॥ ६५ ॥ प्राजापत्यंपवित्रंतु शतोद्यामंहिरणमयम् ॥ वयंब्रह्मविदस्तेनपूतंब्रह्मपुनीमहे
॥ ६६ ॥ सनेमिचक्रमजरंचक्षुरस्यमहात्मनः ॥ अस्मिन्हिविधृतेदेवामहोन्नतपदंययौ ॥ ६७ ॥ तस्माद्वैविधिवद्धार्याःशंखचक्रादिहेतयः ॥ ब्राह्मणानां
विशेषेणवैष्णवानांविशेषतः ॥ ६८ ॥ धृतोर्द्धपुंड्रःकृतचक्रधारीविष्णोःपदंध्यायतियोमहात्मा ॥ स्वरेणमंत्रेणसदाहृदिस्थंपरात्परंयातिविशुद्धचेताः
॥ ६९ ॥ येकंठलग्नतुलसीनलिनाक्षमालायेबाहुमूलपरिचिह्नितशंखचक्राः ॥ येवाललाटफलकेलसदूर्ध्वपुंड्रास्तेवैष्णवाभुवनमाशुपवित्रयंति ॥ ७० ॥
दिवस्पतेःसुविततंपवित्रंयेतुरक्षिणः ॥ नवहंतिभुजेसम्यक्नहिशोचंतिजन्तवः ॥ ७१ ॥ येवहंतिभुजेचक्रंसुस्थिरंविधिनाद्भुतम् ॥ परंव्योम्नितुते
स्थानमधितिष्ठन्तितेजसा ॥ ७२ ॥ होमाग्निसंतप्तपवित्रलांछितामूलेतुबाह्वोःपरमात्मनोहरेः ॥ संतारयित्वाभवसागरंमहच्छुद्धंपरंयातिपरेश
लोकम् ॥ ७३ ॥ अङ्कयेत्तप्तचक्राद्यैरात्मनोबाहुमूलयोः ॥ कलत्रापत्यभृत्येषुपश्वादिषुचअङ्कयेत् ॥ ७४ ॥ इत्येवंश्रुतयस्सर्वाःकथयंतिवरानने ॥
तथैवसेतिहासेषुपुराणेष्वपिकथ्यते ॥ ७५ ॥ द्विविधंवैष्णवंप्रोक्तंबाह्यमाभ्यंतरंतथा ॥ शंखचक्रादिभिर्बाह्यमांतरंवीतरागता ॥ ७६ ॥ बाह्याभ्यंत
रसाम्यंयत्तद्वैष्णवमुदाहृतम् ॥ तस्माच्चक्रादिचिह्नंतुप्रथमंवैष्णवंस्मृतम् ॥ ७७ ॥ आंतरंस्मरदोषादिविमुक्तंस्वात्मदर्शनम् ॥ सर्वभूतदयाशांतिरिं
द्रियार्थेष्वलोलता ॥ ७८ ॥ पुत्रदाराद्यसंगत्वंयोगाभ्यासरतिस्तथा ॥ अनन्यभक्तियोगेनपरेशस्याभिषेवणम् ॥ ७९ ॥ तस्माच्चक्रादिहेतीनामंकनं
वैष्णवंस्मृतम् ॥ चक्रादिचिह्नहीनत्वाद्वैष्णवत्वंनलभ्यते ॥८०॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेसुदर्श
नादिमाहात्म्यंनामचतुर्विंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२४ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ ऊर्द्धपुंड्रस्यमाहात्म्यंवक्ष्यामिशुभदर्शने ॥ धारणादेवमु
च्यतेभवबंधाद्द्विजोत्तमः॥१॥ऊर्द्धपुंड्रस्यमध्येतुविशालेसुमनोहरे ॥ लक्ष्म्यासार्द्धंसमासीनोदेवदेवोजनार्दनः ॥ २ ॥ तस्माद्यस्यशरीरेतुऊर्द्धपुंड्रंधृतो
भवेत् ॥ तस्यदेहंभगवतोविमलंमंदिरंशुभम् ॥ ३ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ धारयेदूर्द्धपुंड्रंयोमृदाशुभ्रेणवैष्णवः ॥ ४ ॥
ऊर्द्धपुंड्रधरोविप्रःसर्वलोकेषुपूजितः ॥ विमानवरमारुह्ययातिविष्णोःपरंपदम् ॥ ५ ॥ धारयेदूर्द्धपुंड्रंतुत्रिसंध्यंतुद्विजोत्तमः ॥ सर्वपाप
विशुद्ध्यर्थमिष्टापूर्तफलाप्तये ॥ ६ ॥ ऊर्द्धपुंड्रधरंदृष्ट्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ नमस्कृत्वाथवाभक्त्यासर्वदानफलंलभेत् ॥ ७ ॥ ऊर्द्धपुंड्र
धरंविप्रंयःश्राद्धेभोजयिष्यति ॥ आकल्पकोटिपितरस्तस्यतृप्तानसंशयः ॥ ८ ॥ ऊर्द्धपुंड्रधरोयस्तुकुर्याच्छ्राद्धंशुभानने ॥ कल्पकोटिसह
स्राणिगयाश्राद्धफलंलभेत् ॥ ९ ॥ यज्ञदानतपश्चर्याजपहोमादिकंचयत् ॥ ऊर्द्धपुंड्रधरःकुर्यात्तस्यपुण्यमनंतकम् ॥ १० ॥ ऊर्द्धपुंड्रविहीनस्तुकिं

चित्कर्मकरोतियः॥इष्टापूर्तादिकंसर्वंनिष्फलंस्यान्नसंशयः॥११॥यच्छरीरंमनुष्याणामूर्द्ध्वपुंड्रविवर्जितम् ॥ द्रष्टव्यंनैवतत्किंचिच्छ्मशानसदृशंभवेत् ॥१२॥
ऊर्द्ध्वपुंड्रविहीनस्तुसन्ध्याकर्मादिकंचरेत् ॥ तत्सर्वंराक्षसैर्नीतंनरकंचावगच्छति ॥१३॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रधरोविप्रोमृदाशुभ्रेणवैदिकः ॥ नतिर्यग्धारयेद्विद्वानापद्य
पिकदाचन ॥ १४ ॥ विप्राणामूर्द्ध्वपुंड्रंस्यात्तिलकंतुमहीभृतः ॥ पट्टाकारंतुवैश्यानांशूद्राणांवैत्रिपुंड्रकम् ॥ १५ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रंमृदाकार्यंकस्तूर्य्यास्तिलकंत
था ॥ पट्टाकारंतुगंधेनभस्मनैवत्रिपुंड्रकम् ॥ १६ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रंतुसर्वेषांननिषिद्धंकदाचन ॥ धारयेत्क्षत्रियाद्योपिविष्णुभक्तोभवेद्यदि ॥ १७ ॥ विप्राणां
नैवकार्य्यंस्यात्तिर्य्यक्पट्टादिधारणम् ॥ नारायणात्परेशानादन्येषामर्चनंनतु ॥ १८ ॥ ब्राह्मणःकुलजोविद्वान्भस्मधारीभवेद्यदि ॥ वर्जयेत्तादृशंदेविम
द्योच्छिष्टंघटंयथा॥१९॥त्रिपुंड्रंशूद्रकल्पानांशूद्राणांचविधिस्तथा ॥ त्रिपुंड्रधारणाद्विप्रःपतितःस्यान्नसंशयः॥२०॥एकांतिनोमहाभागाःसर्वभूतहितेरताः॥
सांतरालंप्रकुर्वीरन्पुंड्रंहरिपदाकृतिम् ॥ २१ ॥ हरेःपादाकृतिंकुर्यादूर्द्ध्वपुंड्रंविधानतः ॥ मध्यच्छिद्रेणसंयुक्तंतद्धिवैमंदिरंहरेः ॥ २२ ॥ ऊर्द्ध्वपुड्रमृजुं
सौम्यंसुपार्श्वंसुमनोहरम् ॥ दंडाकारंसुशोभाढ्यंमध्येछिद्रंप्रकल्पयेत् ॥ २३ ॥ तस्माच्छिद्रान्वितंपुंड्रंदण्डाकारंसुशोभनम् ॥ विप्राणांसततंकार्यं
स्त्रीणांचशुभदर्शने ॥२४॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रस्यमध्येतुविशालेसुमनोहरे ॥ सान्तरालेसमासीनोहरिरास्ताश्रियासह॥२५॥निरन्तरालंयःकुर्यादूर्द्ध्वपुंड्रंद्विजाधमः॥
सहितत्रास्थितंविष्णुंश्रियंचैवव्यपोहति ॥२६॥ अच्छिद्रमूर्द्ध्वपुंड्रंतुयेकुर्वंतिद्विजाधमाः ॥ तेषांललाटेसततंशुनःपादोनसंशयः ॥ २७ ॥ तस्माच्छिद्रा
न्वितंपुंड्रंसहरिद्रंशुभान्वितम् ॥ धारयेद्ब्राह्मणोनित्यंहरिसालोक्यसिद्धये ॥ २८ ॥ आदायपरयाभक्त्यावेङ्कटाद्रौह्रदेमृदम् ॥ धारयेदूर्ध्वपुण्ड्राणिहरि
सायुज्यसिद्धये ॥ २९ ॥ श्रीकृष्णतुलसीमूलेमृदमादायभक्तिमान् ॥ धारयेदूर्द्ध्वपुंड्राणिहरिस्तत्रप्रसीदति ॥३०॥ द्वारवत्यांशुभेरम्येवासुदेवह्रदेतथा ॥
तत्रोद्भवांमृदंरम्यामादायद्विजसत्तमः ॥ ३१ ॥ धारयेदूर्द्ध्वपुंड्राणिसर्वकामफलाप्तये ॥ आदायपरयाभक्त्यागंगातीरोद्भवांमृदम् ॥ ३२ ॥ तयाधृतोर्द्ध्वपुं
ड्राणिसर्वयज्ञफलंलभेत् ॥ चंदनंचहरिद्राचतथाभस्माग्निहोत्रजम् ॥ ३३ ॥ सर्ववश्यकरंप्रोक्तमूर्द्ध्वपुंड्रस्यधारणात् ॥ यत्रपुण्यंहरिक्षेत्रंतत्रवैमृदमाहरेत्
॥ ३४ ॥ पर्वताग्रेनदीतीरेबिल्वमूलेजलाशये ॥ सिंधुतीरेचवल्मीकेहरिक्षेत्रेविशेषतः ॥ ३५ ॥ विष्णोःस्नानोदकंयत्रप्रवाहयातिनित्यशः ॥ पुंड्राणां
धारणार्थायगृह्णीयात्तत्रमृत्तिकाम् ॥ ३६ ॥ श्रीरङ्गेवेङ्कटाद्रौचश्रीकूर्मेद्वारकेशुभे ॥ प्रयागेनारसिंहाद्रौवाराहेतुलसीवने ॥ ३७ ॥ गृहीत्वामृत्तिकांभ
क्त्याविष्णुपादजलैःसह ॥ धृत्वापुंड्राणिचांगेषुविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ यस्मिन्कस्मिन्महाभागावैष्णवाधारयंतिवै ॥ तस्मिन्वैमृत्तिकाग्रा
ह्याऊर्द्ध्वपुंड्रस्यधारणे ॥ ३९ ॥ श्यामंशांतिकरंप्रोक्तंरक्तंवश्यकरंतथा ॥ श्रीकरंपीतमित्याहुःश्वेतंमोक्षकरंशुभम् ॥ ४० ॥ वर्तुलंतिर्यगछिद्रंह्रस्वंदीर्घंततं

तनुम् ॥ वक्रंविरूपंवद्धाग्रंछिन्नमूलंपदच्युतम् ॥ ४१ ॥ अशुभंरूक्षमासक्तंतथानंगुलिकल्पितम् ॥ विगंधमवसह्यंचपुंड्रमाहुरनर्थकम् ॥ ४२ ॥
आरभ्यनासिकामूलंललाटंतांलिखेन्मृदा ॥ समारभ्यभ्रुवोर्मध्यमंतरालंप्रकल्पयेत् ॥ ४३ ॥ अंतरालंद्व्यंगुलंस्यात्पार्श्वावंगुलिमात्रकौ ॥ मृदा
शुभ्रेणविलिखेत्पुण्ड्रंऋजुतरंशुभम् ॥ ४४ ॥ ललाटेकेशवंध्यायेन्नारायणमथोदरे ॥ वक्षस्थलेमाधवंचगोविंदंकंठकूबरे ॥ ४५ ॥ विष्णुंचद
क्षिणेकुक्षौबाहौचमधुसूदनम्॥त्रिविक्रमंकंधरेतुवामनंवामपार्श्वके॥४६॥श्रीधरंबाहुकेवामेहृषीकेशंतुकंधरे॥ पृष्ठेवैपद्मनाभंतुत्रिकेदामोदरंन्यसेत्॥ ४७ ॥
तत्प्रक्षालनतोयेनवासुदेवंतुमूर्द्धनि ॥ ललाटेभुजयुग्मेतुपृष्ठयोःकंठकूबरे ॥ ४८ ॥ धारयेदूर्द्ध्वपुंड्रंतुचतुरंगुलमात्रतः ॥ कुक्षौतत्पार्श्वयोःप्रोक्तमायतंतु
दशांगुलम् ॥ ४९ ॥ बाह्वोर्वक्षस्थलेपुंड्रमष्टांगुलमुदाहृतम् ॥ एवंद्वादशपुंड्राणिब्राह्मणःसततंधरेत् ॥५०॥ तत्तत्पुण्ड्राणितन्मूर्तीर्ध्यात्वामंत्रेणधारयते ॥
अंतरालेषुसर्वेषुहारिद्रांधारयेच्छ्रियाम् ॥ ५१ ॥ चत्वारिभूभृतामाहुःपुंड्राणिद्वेविशांस्मृते ॥ एकपुंड्रंतुनारीणांशूद्राणांचविधीयते ॥ ५२ ॥ ललाटेहृदिबा
ह्वोश्चचतुःपुंड्राणिधारयेत् ॥ ललाटेहृदयेद्वेतुफालेत्वेकंविधीयते ॥ ५३ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रंललाटेतुसर्वेषांप्रथमंस्मृतम् ॥ ललाटादिक्रमेणैवधारणंतुविधीय
ते ॥ ५४ ॥ मूर्तीस्तुवासुदेवाद्याश्चतुःपुंड्रेषुधारयेत् ॥ द्वयोर्गोविंदकृष्णौतुएकंनारायणंधरेत् ॥ ५५ ॥ एवंपुंड्रविधिःप्रोक्तःसर्वेषांगिरिजेमया ॥ अश्वत्थ
पत्रसंकाशावेणुपत्राकृतिस्तथा ॥ ५६ ॥ पद्मकुड्मलसंकाशोमोहनंत्रितयंस्मृतम् ॥ महाभागवतःशुद्धःपुंड्रंहरिपदाकृतिम् ॥५७॥ दंडाकारंतुवादेविधा
रयेदूर्द्ध्वपुंड्रकम् ॥ सुदर्शनेनांकितबाहुमूलास्तथोर्द्ध्वपुंड्रांकितसर्वगात्राः ॥ ५८ ॥ मालारविंदाक्षधराविशुद्धारक्षंतिलोकान्दुरितौघसंगात् ॥५९ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेऊर्द्ध्वपुंड्रमाहात्म्यंनामपंचविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२५ ॥ छ ॥
॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ न्यासेवाप्यर्चनेवापिमंत्रमेकांतिनःश्रयेत् ॥ अवैष्णवोपदिष्टेनमंत्रेणनपरागतिः ॥ १ ॥ अवैष्णवोपदिष्टंचेत्पूर्वंमंत्रवरंद्वयम् ॥
पुनश्चविधिनासम्यक्वैष्णवाद्ग्राहयेद्गुरोः ॥ २ ॥ सहस्रशाखाध्यायीवासर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ कुलेमहतिजातोपिनगुरुःस्यादवैष्णवः ॥ ३ ॥ यस्तुमंत्रद्व
यंसम्यगध्यापयतिवैष्णवः ॥ सआचार्यस्तुविज्ञेयोभवबंधविदारकः ॥ ४ ॥ आचार्यंसंश्रयित्वाथवत्सरंसेवयेद्द्विजः ॥ तस्यवृत्तिपरिज्ञात्वामंत्रमध्या
पयेद्गुरुः ॥ ५ ॥ कृत्वातापादिसंस्कारान्पश्चान्मंत्रमुदीरयेत् ॥ तापंपुंड्रंतथानामकृत्वावैविधिनागुरुः ॥ ६ ॥ पश्चादध्यापयेन्मंत्रंशिष्यंनिर्मलचेत
सम् ॥ चक्रेणविधिनातप्तंतापइत्यभिधीयते ॥ ७ ॥ पुंड्रमूर्द्ध्वंतथाप्रोक्तंनामवैष्णवमुच्यते ॥ ततोमंत्रंविधानेनशिष्यमध्यापयेद्गुरुः ॥ ८ ॥ न्यासम
ष्टाक्षरंमंत्रमन्यंवावैष्णवंमनुम् ॥ न्यासमेवात्रपरमंवैष्णवानांशुभानने ॥ ९ ॥ तस्मात्तुन्यासमेवैषामतिरिक्तमिहोच्यते ॥ न्यासविद्यापरोयस्तुब्राह्मणः

श्रेष्ठउच्यते ॥ १० ॥ न्यासात्परतरंनास्तिमन्त्रंसत्यंब्रवीमिते ॥ न्यासंद्वयंप्रपत्तिःस्यात्पर्यायेणनिबोधमे ॥ ११ ॥ द्वयोपदेशपूर्वंतुसर्वकर्मसमाच
रेत् ॥ द्वयाधिकारीनभवेत्सर्वकर्मसुनार्हति ॥ १२ ॥ तस्माद्द्वयमधीत्यैवपश्चान्मंत्रमनुत्तमम् ॥ श्रीमदष्टाक्षरंसम्यगभ्यसेद्द्विजसत्तमः ॥ १३ ॥ मंत्रम
ष्टाक्षरंप्रोक्तंप्रणवस्यैवसंग्रहात् ॥ नैसर्गप्रणवाद्यन्तुमंत्रमित्युच्यतेबुधैः ॥ १४ ॥ नान्यत्रसर्वमंत्रेषुप्रणवस्वस्वभावतः ॥ पूर्वंतुसर्वमंत्राणांयोजयेत्प्र
णवंशुभम् ॥ १५ ॥ ॐकारःप्रणवंब्रह्मसर्वमंत्रेषुनायकः ॥ आदौसर्वत्रयुंजीतमंत्राणांतुशुभानने ॥ १६ ॥ स्वभावात्प्रणवन्तस्मिन्मूलमंत्रेप्रतिष्ठितम् ॥
ओमित्येकाक्षरंपूर्वंद्व्यक्षरंनमइत्यथ ॥ १७ ॥ ततोनारायणायेतिपंचार्णानियथाक्रमम् ॥ एवमष्टाक्षरोमंत्रोज्ञेयःसर्वार्थसाधकः ॥ १८ ॥ सर्वदुःखहरः
श्रीमान्सर्वमंत्रात्मकःशुभः ॥ ऋषिर्नारायणस्तस्यदेवताश्रीशएवच ॥ १९ ॥ छंदस्तुदेवीगायत्रीप्रणवोबीजमुच्यते ॥ नित्यानपायिनीदेवीशक्तिःश्री
रुच्यतेमनोः ॥२०॥प्रथमंपदमोङ्कारद्वितीयंनमउच्यते ॥ तृतीयंनारायणायेतिपदत्रयमुदाहृतम् ॥२१॥ अकारश्चाप्युकारश्चमकारश्चततःपरम् ॥ वेदत्रया
त्मकंप्रोक्तंप्रणवंब्रह्मणःपदम् ॥२२॥अकारेणोच्यतेविष्णुःश्रीरुकारेणचोच्यते॥मकारस्त्वनयोर्दासःपंचविंशःप्रकीर्तितः ॥२३॥ वासुदेवस्वरूपंतदकारेणो
च्यतेबुधैः ॥ उकारेणश्रियोदेव्यारूपंमुनिभिरुच्यते॥२४॥मकारेणोच्यतेजीवःपंचविंशोदितःपुमान् ॥ भूतानिचकवर्गेणचवर्गेणेन्द्रियाणिच॥ २५ ॥टवर्गे
णतवर्गेणज्ञानंधादयस्तथा ॥ मनःपकारेणैवोक्तंफकारेणत्वहंकृतिः ॥ २६॥ बकारेणभकारेणमहान्प्रकृतिरुच्यते ॥ आत्मातुसमकारःस्यात्पंचविंशःप्रकी
र्तितः ॥ २७ ॥ देहेंद्रियमनःप्राणादिभ्योन्योनन्यसाधनः ॥ भगवच्छेषभूतोसौमकाराख्यःसचेतनः ॥ २८ ॥ अवधारणवाच्येवमुकारःकैश्चिदुच्यते ॥
श्रीतत्वमपितत्पक्षेवकारेणैवचोच्यते ॥२९॥ भास्करस्यप्रभायद्वत्तस्यनित्यानपायिनी ॥ आकारेणोच्यतेविष्णुःकल्याणगुणसागरः ॥३०॥ श्रीशःसर्वा
त्मनांशेषोजगद्वीजंपरःपुमान् ॥ जगत्कर्त्ताजगद्भर्त्ताईश्वरोलोकवांधवः ॥ ३१ ॥ जगतामीश्वरीनित्याविष्णोरनपगामिनी ॥ मातासर्वस्यजगतःपत्नी
विष्णोर्मनोरमा ॥ ३२ ॥ जगदाधारभूताश्रीरुकारेणात्रचोच्यते ॥ मकारेणतयोर्दासःक्षेत्रज्ञःप्रोच्यतेबुधैः ॥ ३३ ॥ ज्ञानाश्रयोज्ञानगुणश्चेतनःप्रकृतेःपरः ॥
नजडोनिर्विकारश्चएकरूपस्वरूपभाक् ॥ ३४ ॥ अणुर्नित्योव्याप्तिशीलश्चिदानंदात्मकस्तथा ॥ अहमर्थोऽव्ययःक्षेत्रीभिन्नरूपःसनातनः ॥ ३५ ॥
अदाह्योच्छेद्योह्यक्लेद्यस्त्वशोष्योक्षरएवच ॥ एवमादिगुणोपेतश्शेषभूतःपरस्यवै ॥ ३६ ॥ मकारेणोच्यतेजीवःक्षेत्रज्ञःपरवान्सदा ॥ दासभूतोहरेरेवना
न्यस्यतुकदाचन ॥ ३७ ॥ एवंदासत्वमेवास्यमध्यमेवावधार्यते ॥ इत्येवंप्रणवस्यार्थोज्ञातव्योक्तोमयानघे ॥ ३८ ॥ विवृतिःप्रणवस्यार्थमन्त्रशेषेणवैशु
भे ॥ परस्यदासभूतस्यस्वातन्त्र्यंनेहविद्यते॥३९॥तस्मान्महदहंकारौमनसाविनिवर्त्तयेत् ॥ स्वोपायबुद्ध्यायत्कृत्यंतदपिप्रतिषिध्यते ॥ ४० ॥ अहंकृति

मंकारःस्यान्नकारस्तन्निषेधकः ॥ तस्मात्तुमनसैवास्यअहंकारविमोचनम्॥ ४१ ॥ मनसासर्वसिद्धिःस्यादन्यथानाशमाप्नुयात् ॥ नमसासहितंकिंचित्तदहं
कारउच्यते ॥ ४२ ॥ अहंकारेणयुक्तस्यसुखंकिंचिन्नविद्यते ॥ अहंकारविमूढात्माअंधेतमसिमज्जति ॥ ४३ ॥ तस्मान्नमनसाचात्रस्वातंत्र्यंप्रतिषिध्य
ते ॥ भगवत्परतंत्रोसौतदायत्तश्चजीवति ॥ ४४ ॥ तस्मात्साधनकर्तृत्वंचेतनस्यनविद्यते ॥ ईश्वरस्यैवसंकल्पाद्वर्त्ततेस्वचराचरम् ॥ ४५ ॥ तस्मा
त्स्वसामर्थ्यविधिंत्यजेत्सर्वमशेषतः ॥ ईश्वरस्यतुसामर्थ्यान्नालभ्यंतस्यविद्यते ॥ ४६ ॥ तस्मिन्यस्तभरःश्रीशेतत्कर्मैवसमाचरेत् ॥ परमात्माहरि
स्स्वामीस्वमहंतस्यसर्वदा ॥ ४७ ॥ इच्छायाविनियोक्तव्यस्तस्यैवात्मेश्वरस्याहि ॥ इत्येवंमनसात्यक्तमहंताममतोर्जितम् ॥ ४८ ॥ देहेष्वहंमतिर्मू
लंसंसृतौकर्मबंधने ॥ तस्मान्महदहंकारौमनसावर्जयेद्बुधः ॥ ४९ ॥ अथनारायणपदंवक्ष्यामिगिरजेशुभे ॥ नाराइत्यात्मनांसंघास्तेषांगतिरसौपुमा
न् ॥५०॥ तएवचायनंतस्यतस्मान्नारायणःस्मृतः ॥ सर्वंहिचिदचिद्वस्तुश्रूयतेदृश्यतेजगत् ॥५१॥ योसौव्याप्यास्थितोनित्यंसवैनारायणःस्मृतः ॥ नारा
श्चेतिसर्वपुंसांसमूहाःपरिकीर्तिताः ॥५२॥ गतिरालंबनंतेषांतस्मान्नारायणःस्मृतः ॥ नराज्जातानितत्वानिनाराणीतिविदुर्बुधाः ॥ ५३ ॥ तान्येवचायनं
तस्यतेननारायणस्स्मृतः ॥ कल्पांतेपिजगत्कृत्स्नंग्रसित्वायेनधार्यते ॥ ५४ ॥ पुनःसंसृज्यतेयेनसवैनारायणःस्मृतः ॥ चराचरंजगत्कृत्स्नंनारइत्यभि
धीयते ॥ ५५ ॥ तस्यवासंगतिर्येनतेननारायणःस्मृतः ॥ नारोनराणांसंघातस्तस्यासावयनंगतिः ॥ ५६ ॥ तेनासौमुनिभिर्नित्यंनारायणइतीरितः ॥
प्रभवन्तियतोलोकामहाब्धौपृथुफेनवत् ॥ ५७ ॥ पुनर्यस्मात्प्रलीयन्तेतस्मान्नारायणःस्मृतः ॥ योवैनित्यपदेनित्योनित्यमुक्तैकभोगवान् ॥ ५८ ॥
ईशःसर्वस्यजगतःसवैनारायणःस्मृतः ॥ नारायणःपरंब्रह्मतत्वंनारायणःपरम् ॥ ५९ ॥ यच्चकिंचिज्जगत्यस्मिन्दृश्यतेश्रूयतेपिवा ॥ अंतर्बहिश्चतत्सर्वंव्याप्य
नारायणःस्थितः ॥ ६० ॥ अपहतपाप्मापुरुषःसर्वभूतांतरस्थितः ॥ दिव्यएकस्सदानित्योहरिर्नारायणोच्युतः ॥ ६१ ॥ यस्तुद्रष्टाचद्रष्टव्यंश्रोताश्रोत
व्यमेवच ॥ स्प्रष्टाचस्पर्शितव्यश्चध्याताध्यातव्यमेवच ॥६२॥ वक्ताचवाच्यंज्ञाताचज्ञातव्यंचिदचिज्जगत् ॥ तच्चसर्वंहरिःश्रीशोनारायणउदाहृतः ॥६३॥
सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सलोकान्सर्वतोव्याप्यअत्यतिष्ठद्दशांगुलम् ॥ ६४ ॥ यद्भूतंयच्चभव्यंतत्सर्वंनारायणोहरिः ॥ उतामृतत्वस्ये
शानोयदन्नेनविराट्पुमान् ॥ ६५ ॥ सएवपुरुषोविष्णुर्वासुदेवोच्युतोहरिः ॥ हिरण्मयोथभगवानसोमृतःशाश्वतःशिवः ॥ ६६ ॥ पतिर्विश्वस्यजगतः
सर्वलोकेश्वरंप्रभुः ॥ हिरण्यगर्भःसविताअनंतोसौमहेश्वरः ॥ ६७ ॥ भगवानितिशब्दोयंतथापुरुषइत्यपि ॥ वर्त्ततेनिरुपाधिश्चवासुदेवोखि
लात्मनि ॥ ६८ ॥ ईश्वरोभगवान्विष्णुःपरमात्माजगत्सुहृत् ॥ शास्ताचराचरस्यैकोयतीनांपरमागतिः ॥ ६९ ॥ योवेदादौस्वरःप्रोक्तोवेदांतेचप्रति

ष्ठितः ॥ तस्यप्रकृतिलीनस्ययःपरःसमहेश्वरः ॥ ७० ॥ योसावकारोवैविष्णुर्योसौनारायणोहरिः ॥ सएवपुरुषोनित्यःपरमात्मामहेश्वरः ॥ ७१ ॥ यस्मा
दुद्भूतमैश्वर्यंयस्मिन्कस्मिंश्चवर्तते ॥ तस्मिन्नीश्वरशब्दोपिप्रोच्यतेमुनिभिस्तथा ॥ निरुपाधीश्वरत्वंहिवासुदेवेप्रतिष्ठितम् ॥ ७२ ॥ आत्मेश्वरइति
प्रोक्तोवेदवादैःसनातनैः ॥ तस्मान्महेश्वरत्वंतुवासुदेवेप्रतिष्ठितम् ॥ ७३ ॥ असौत्रिपाद्विभूतेस्तुलीलायाअपिचेश्वरः ॥ विभूतिद्वयमैश्वर्यंतस्यैवसकला
त्मनः ॥ ७४ ॥ श्रीभूनीलापतिर्योसावीश्वरस्सउदाहृतः ॥ तस्मात्सर्वेश्वरत्वंतुवासुदेवेप्रतिष्ठितम् ॥ ७५ ॥ असौयज्ञेश्वरोयज्ञोयज्ञभुक्यज्ञकृद्विभुः ॥
यज्ञभुग्यज्ञपुरुषःसएवपरमेश्वरः ॥ ७६ ॥ यज्ञेश्वरोहव्यसमस्तकव्यभोक्ताव्ययात्माहरिरीश्वरोत्र ॥ तत्संनिधानादपयांतिसद्योरक्षांस्यशेषाण्यसुराश्च
सर्वे ॥ ७७ ॥ योसौविराट्त्वमापन्नोहरिर्भूतोजनार्दनः ॥ संतर्पयतिलोकांस्त्रीन्सएवपरमेश्वरः ॥ ७८ ॥ येनपूर्णेनहविषादेवायज्ञमतन्वत ॥ तस्माद्य
ज्ञात्समुत्पन्नायेकेचोभयादतः॥७९॥तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचःसामानिजज्ञिरे ॥ तस्मादश्वाअजायंतगावश्चपुरुषादयः ॥ ८० ॥ पुरुषस्यतनोरस्यसर्वयज्ञ
मयस्यवै ॥ हरेःसर्वंसमुद्भूतंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ८१ ॥ मुखबाहूरुपादाःस्युस्तस्यवर्णायथाक्रमम् ॥ पद्भ्यांतुपृथिवीतस्यशिरसाद्यौरजायत ॥ ८२ ॥
मनसश्चंद्रमाजातश्चक्षुषश्चप्रभाकरः ॥ मुखादग्निःसहस्राक्षोवायुःप्राणात्सदागतिः ॥ ८३ ॥ नाभेर्विरिंचिर्गगनंजगत्सर्वंचराचरम् ॥ यस्मात्सर्वंसमुद्भूतंज
गद्विष्णोःसनातनात् ॥ ८४ ॥ तस्मात्सर्वमयोविष्णुर्नारायणइतीरितः ॥ एवंसृष्ट्वाजगत्सर्वंपुनःसंग्रसतेहरिः ॥ ८५ ॥ निजलोलासमुद्भूतंतान्तवंचोर्णना
भिवत् ॥ ब्रह्माणमिंद्रंरुद्रंचयमंवरुणमेवच॥८६॥ निगृह्यहरतेयस्मात्तस्माद्धरिरिहोच्यते ॥ असावेकार्णवीभूतेमायावटलेपुमान् ॥ ८७॥ जगत्स्वजठरेकृ
त्वाशेतेतस्मिन्सनातनः ॥ आसीदेकोहिवैचात्रविष्णुर्नारायणोच्युतः ॥ ८८ ॥ नब्रह्मानचरुद्रश्चनदेवानमहर्षयः ॥ नेमेद्यावापृथिव्यौचनसोमोनचभा
स्करः ॥ ८९ ॥ ननक्षत्राणिलोकाश्चनचांडंमहदावृतम् ॥ यस्माज्जगद्धृतंतेनसकलंहरिणाशुभे ॥ ९० ॥ सृष्टंपुनस्तथासर्गेतस्मान्नारायणस्स्मृतः ॥
तस्यदास्यंचतुर्थ्यानुमंत्रेप्रोक्तंतुपार्वति ॥ ९१ ॥ दासभूतमिदंतस्यब्रह्माद्यंसकलंजगत् ॥ एवमर्थंविदित्वावैपश्चान्मंत्रंप्रयोजयेत् ॥ ९२ ॥ अविदित्वा
तुमन्त्रार्थंसिद्धिंनैवाधिगच्छति ॥ नतुभुक्तिंचभक्तिंचनचमुक्तिंवरानने ॥ ९३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमा
महेश्वरसंवादेमंत्रार्थोपदेशोनामषड्विंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२६ ॥ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ विस्तरेणममाचक्ष्वमंत्रार्थंपदगौ
रवम् ॥ ईश्वरस्यस्वरूपंचस्तद्विभूतिगुणांस्तथा ॥ १ ॥ तद्विष्णोःपरमंधामव्यूहभेदांस्तथाहरेः ॥ सर्वमाख्याहितत्त्वेनममसर्वसुरेश्वर ॥ २ ॥ ॥ ईश्वरउ
वाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिस्वरूपंपरमात्मनः ॥ विभूतिगुणसंघातंन्दषस्थात्मकंहरेः ॥ ३ ॥ यःपरःपुरुषोविष्णुर्नारायणउदाहृतः ॥ सईश्वरश्च

जगतांपरमात्मासनातनः ॥ ४ ॥ विश्वतःपाणिपादश्चचक्षुष्मान्विश्वतःप्रभुः ॥ विश्वानिभुवनान्यस्मिन्धामानिपरमाणिवै ॥ ५ ॥ धारयन्सोप्यत्याति
ष्ठेन्मनांसिचमनीषिणाम् ॥ एवंबहुस्वरूपःसञ्छ्रीपतिःपुरुषोत्तमः ॥ ईश्वर्य्यासहभोगार्थंदिव्यमंगलरूपवान् ॥६॥ बृहच्छरीरोग्निसमानरूपोयुवाकुमारत्व
मुपेयिवान्हरिः ॥ रेमेश्रियासौजगतांजनन्यास्वज्योत्स्नयाचंद्रइवामृतांशुः ॥ ७ ॥ अयंचजगदीश्वर्य्याकुमारोनित्ययौवनः ॥ कंदर्पकोटिलावण्यः
सतस्थेपरमेपदे ॥ ८ ॥ भोगार्थंपरमंव्योमलीलार्थमखिलंजगत् ॥ भोगेनक्रीडयाविष्णोर्विभूतिद्वयसंस्थितिः ॥ ९ ॥ भोगेनित्यस्थितिस्तस्यलीलां
संहरतेकदा ॥ भोगोलीलाउभौस्तस्यधार्य्येतेशक्तिमत्तया ॥ १० ॥ त्रिपाद्व्याप्तिःपरेधाम्निपादोस्येहाभवत्पुनः ॥ त्रिपाद्विभूतिर्नित्यास्यादनित्यंपा
दमैश्वरम् ॥ ११ ॥ नित्यंतद्रूपमीशस्यपरेधाम्निस्थितंशुभम् ॥ अच्युतंशाश्वतंदिव्यंसदायौवनमाश्रितम् ॥ १२ ॥ नित्यंसंभोगमीश्वर्याश्रियाभू
म्याचसंवृतम् ॥ नित्यैवेषाजगन्माताविष्णोःश्रीरनपायिनी ॥ १३ ॥ यथासर्वगतोविष्णुस्तथालक्ष्मीश्शुभानने ॥ ईशानासर्वजगतोविष्णुपत्नीसदा
शिवा ॥ १४ ॥ सर्वतःपाणिपादांतासर्वतोक्षिशिरोमुखी ॥ नारायणीजगन्मातासमस्तजगदाश्रया ॥ १५ ॥ यदपाङ्गाश्रितंसर्वंजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥
जगत्स्थितिलयौयस्याउन्मीलनानिमीलनात् ॥ १६ ॥ सर्वस्याद्यामहालक्ष्मीस्त्रिगुणापरमेश्वरी ॥ लक्ष्यालक्ष्यस्वरूपासाव्याप्यकृत्स्नंव्यवस्थिता ॥
॥ १७ ॥ शून्यंतदखिलंविश्वंविलोक्यपरमेश्वरी ॥ शून्यंतदखिलंस्वेनपूरयामासतेजसा ॥१८॥ सालक्ष्मीर्धरणीचैवनीलादेवीतिविश्रुता ॥ आधारभूता
जगतःपृथिवीरूपमाश्रिता ॥ १९ ॥ तोयादिरसरूपेणसैवनीलावपुर्भवेत् ॥ लक्ष्मीरूपत्वमापन्नाधनवाग्रूपिणीहिसा ॥२०॥एवंदेवीस्वरूपासाजगतःश्रीः
श्रीताहरिम् ॥ समस्तविद्याभेदास्युर्लक्ष्मीरूपावरानने॥२१॥श्रीरूपमखिलंसर्वंतस्याहिवपुरुच्यते॥ सौदर्य्यंशीलवृत्तंचसौभाग्यंस्त्रीपुसंस्थितम् ॥ तस्या
रूपंचगिरिजेसर्वासांमूर्ध्नियोषिताम्॥२२॥ यस्याःकटाक्षायतमोग्रदृष्ट्याब्रह्माशिवस्स्वर्गपतिर्महेंद्रः ॥ चंद्रश्चसूर्योधनदोपमोग्निःप्रभूतमैश्वर्यमवाप्नुवंति ॥
॥ २३॥लक्ष्मीःश्रीःकमलाविद्यामाताविष्णुप्रियासती ॥ पद्मालयापद्महस्तापद्माक्षीलोकसुंदरी॥२४॥भूतानामीश्वरीनित्यासत्यासर्वगताशुभा ॥ विष्णुप
त्नीमहादेवीक्षीरोदतनयारमा ॥ २५ ॥ अनंतालोकमाताभूर्नीलासर्वसुखप्रदा ॥ रुक्मिणीचतथासीतासर्ववेदवतीशुभा ॥ २६ ॥ सतीसरस्वती
गौरीशांतिःस्वाहास्वधारतिः ॥ नारायणीवरारोहाविष्णोर्नित्यानपायिनी ॥ २७ ॥ एतानिपुण्यनामानिप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ समहाश्रियमाप्नोतिधन
धान्यमकल्मषम् ॥ २८ ॥ हिरण्यवर्णांहरिणींसुवर्णरजतस्रजाम् ॥ चंद्रांहिरण्मयींलक्ष्मींविष्णोरनपगामिनीम् ॥ २९ ॥ गन्धद्वारांदुराधर्षांनित्यपुष्टां
करीषिणीम् ॥ ईश्वरींसर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियम्॥३०॥ एवंऋक्संहितायांतुस्तूयमानामहेश्वरी ॥ सर्वैश्वर्यसुखंप्रादाच्छिवादीनांदिवौकसाम् ॥३१॥

अस्येशानाहिजगतोविष्णुपत्नीसनातनी ॥ यदपाङ्गाश्रितंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ३२ ॥ यस्यवक्षसिसादेवीप्रभामाविवतिष्ठति ॥ सवैसर्वेश्वरःसाक्षा
दक्षरःपुरुषोऽव्ययः ॥ ३३ ॥ सवैनारायणःश्रीमान्वात्सल्यगुणसागरः ॥ स्वामीसुशीलःसुभगःसर्वज्ञःसर्वशक्तिमान् ॥ ३४ ॥ नित्यंसंपूर्णकामश्चनैस
र्गिकसुहृत्सखा ॥ कृपापीयूषजलधिःशरणंसर्वदेहिनाम् ॥ ३५ ॥ स्वर्गापवर्गसुखदोभक्तानांकरुणाकरः ॥ श्रीमतेविष्णवेतस्मैदास्यंसर्वंकरोम्यहम् ॥
॥ ३६ ॥ देशकालाद्यवस्थातुसर्वासुकमलापतेः ॥ इतिस्वरूपंसंसिद्धंसुखंदास्यमवाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ एवंविदित्वामंत्रार्थंतद्भक्तिंसम्यगाचरेत् ॥ दासभू
तमिदंतस्यजगत्स्थावरजंगमम् ॥३८॥ श्रीमन्नारायणःस्वामीजगतांप्रभुरीश्वरः ॥ मातापितासुतोबंधुर्निवासःशरणंगतिः ॥ ३९ ॥ कल्याणगुणवान्श्रीशः
सर्वकामफलप्रदः ॥ योसौनिर्गुणइत्युक्तःशास्त्रेषुजगदीश्वरः ॥४०॥ प्राकृतैर्हेयसंयुक्तैर्गुणैर्हीनत्वमुच्यते ॥ यत्रमिथ्याप्रपञ्चत्वंवाक्यैर्वेदांतगोचरैः ॥ ४१॥
दृश्यमानमिदंसर्वमानित्यमितिचोच्यते ॥ अत्रापिप्राकृतंरूपमण्डस्यैवविनाशनम् ॥ ४२ ॥ प्राकृतानांहिरूपाणामनित्यत्वंतथोच्यते ॥ इममर्थं
महादेविप्रकृतेरुद्भवंहरेः ॥ ४३ ॥ कीडार्थंदेवदेवस्यविष्णोर्लीलाधिकारिणः ॥ लोकैश्चतुर्भिर्दशभिःसागरैर्द्वीपसंयुतैः ॥४४॥ भूतैश्चतुर्विधैश्चापिभूधरैश्चम
होच्छ्रयैः ॥ परिपूर्णमिदंरम्यमंडंप्रकृतिसंभवम् ॥४५॥ दशोत्तरगुणोपेतंसप्तावरणसंवृतम् ॥ कलाकाष्ठादिरूपेणयःकालःपरिवर्त्तते ॥४६॥ कालेनैवजगत्सर्ग
स्थितिसंहरणंभवेत् ॥ चतुर्युगसहस्रंवैब्रह्मणोदिवसोभवेत् ॥४७॥ तावंतिरात्रिवर्षाणिब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ क्षयेतुब्रह्मणःप्राप्तेसर्वसंहारकोभवेत् ॥ ४८ ॥
अंडमंडगतालोकादह्यंतेकालवह्निना ॥ सर्वात्मानस्तथाविष्णोःप्रकृतौविनिवेशिताः ॥४९॥ अंडावरणभूतानिप्रकृतौलयमाप्नुयुः ॥ सासर्वजगदाधाराप्रकृ
तिर्हरिसंश्रिता ॥ ५० ॥ तयाजगत्सर्गलयौकरोतिभगवान्सदा ॥ क्रीडार्थंदेवदेवेनसृष्टामायाजगन्मयी ॥ ५१ ॥ अविद्याप्रकृतिर्मायागुणत्रयमयीसदा ॥
सर्गस्थितिलयानांसाहेतुभूतासनातनी ॥ ५२ ॥ योगनिद्रामहामायाप्रकृतिस्त्रिगुणान्विता ॥ अव्यक्ताचप्रधानंचविष्णोर्लीलाविकारिणः ॥५३॥ जगत्सर्ग
लयौस्यातांप्रकृतेरेवसर्वदा ॥ असंख्यप्रकृतेःस्थानंनिबिडध्वान्तमव्ययम् ॥ ५४ ॥ ऊर्ध्वंतुसीम्निविरजानिस्सीमाधस्सनातनी ॥ तयाहृतंजगत्सर्वं
स्थूलसूक्ष्माद्यवस्थया ॥ ५५ ॥ विकाससंकोचावस्थेतस्यांसर्गलयौस्मृतौ ॥ एवंसर्वाणिभूतानिप्रकृत्यंतर्गतानिवै ॥ ५६ ॥ ततःशून्यमिदंसर्वंप्रकृत्यं
तर्गतंमहत् ॥ एवंप्रकृतिरूपायाविभूतेरूपमुत्तमम् ॥५७॥ त्रिपाद्विभूतिरूपंतुशृणुभूधरनंदिनि ॥ प्रधानपरमव्योम्नोरंतरेविरजानदी ॥५८॥ वेदांगस्वेदज
निततोयैःप्रस्नाविताशुभा ॥ तस्याःपारेपरेव्योम्नित्रिपाद्भूतिस्सनातनी ॥५९॥ अमृतंशाश्वतंनित्यमनन्तंपरमंपदम् ॥शुद्धंसत्वमयंदिव्यमक्षरंब्रह्मणःपदम्
॥६०॥अनेककोटिसूर्याग्नितुल्यवर्चसमव्ययम् ॥ सर्ववेदमयंशुद्धंसर्गप्रलयवर्जितम् ॥६१॥ असंख्यमजरंनित्यंजाग्रत्स्वप्नादिवर्जितम् ॥ हिरणमयंमोक्षपदं

ब्रह्मानंदसुखावहम् ॥६२॥ समानाधिक्यरहितमाद्यंतरहितंशुभम् ॥ तेजसात्यद्भुतंरम्यंनित्यमानंदसागरम् ॥ ६३ ॥ एवमादिगुणोपेतंतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ नतद्भासयतेसूर्योनशशांकोनपावकः ॥ ६४ ॥ यद्गत्वाननिवर्तंतेतद्धामपरमंहरेः ॥ तद्विष्णोःपरमंधामशाश्वतंनित्यमच्युतम् ॥ नहिवर्णयितुंशक्यंकल्पकोटिशतैरपि ॥ ६५ ॥ हरेःपदंवर्णयितुंनशक्यंमयाचधात्राचमुनींद्रसङ्घैः ॥ यस्मिन्पदेह्यच्युतईश्वरोयःसोअङ्गवेदयदिवानवेद ॥६६॥ यदक्षरंवेदगुह्यंयस्मिन्देवाअधिविश्वेनिषेदुः॥यस्तन्नवेदकिमृचाकरिष्यतियेतद्विदुस्तइमेसमासते ॥६७॥तद्विष्णोःपरमंधामसदापश्यंतिसूरयः॥ अक्षरंशाश्वतंदिव्यंदेविचक्षुरिवाततम् ॥ ६८ ॥ तत्प्रवेष्टुमशक्यंचब्रह्मरुद्रादिदैवतैः ॥ ज्ञानेनशास्त्रमार्गेणवीक्ष्यतेयोगिपुंगवैः ॥ ६९ ॥ अहंब्रह्माचदेवाश्चनजानंतिमहर्षयः ॥ सर्वोपनिषदामर्थंदृष्ट्वावक्ष्यामिसुव्रते ॥७०॥ विष्णोःपदेहिपरमेपदेतत्सशुभाह्वये॥ यत्रगावोभूरिशृंगाआसतेसुसुखाःप्रजाः ॥७१॥अत्राहतत्परंधामगोपवेषस्यशार्ङ्गिणः ॥ तद्भातिपरमंधामगोभिर्गोपैस्सुखाह्वयैः ॥ ७२ ॥ आदित्यवर्णंतमसःपरस्ताज्ज्योतिरच्युतम् ॥ आधारोब्रह्मणोलोकश्शुद्धसत्त्वस्सनातनः ॥ ७३ ॥ सामान्याविभितेभूमिन्तेस्मिन्शाश्वतेपदे ॥ तस्थतुर्जागरूकेस्मिन्युवानौश्रीसनातनौ ॥७४ ॥ यतःस्वसारौयुवतीभूनीलेविष्णुवल्लभे ॥ अत्रपूर्वेयेचसाध्याविश्वेदेवास्सनातनाः ॥ ७५ ॥ तेहनाकंमहिमानस्सचन्तेशुभदर्शनाः ॥ तत्रविज्ञानिनोविप्राजागृवांसस्समिन्धते ॥७६॥ तत्पदंज्ञानिनोविप्रायांतिसंवासमिच्छवः ॥ तद्विष्णोःपरमंधाममोक्षइत्यभिधीयते ॥७७॥ तस्मिन्बंधविनिर्मुक्ताःप्राप्नुवन्तिसुखंपदम् ॥ तत्प्राप्यननिवर्ततेतस्मान्मोक्षउदाहृतः ॥ ७८ ॥ मोक्षंपरंपदंदिव्यममृतंविष्णुमंदिरम् ॥ अक्षरंपरमंधामवैकुण्ठंशाश्वतंपदम् ॥ ७९ ॥ नित्यञ्चपरमंव्योमसर्वोत्कृष्टंसनातनम् ॥ पर्य्यायवाचकान्यस्यपरधाम्नोच्युतस्यच ॥ तस्यात्रिपाद्विभूतेस्तुरूपंवक्ष्यामिविस्तरात् ॥ ८० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेत्रिपाद्विभूतिकथनंनामसप्तविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२२७॥ छ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ त्रिपाद्विभूतेर्लोकास्तुअसंख्याताःप्रकीर्तिताः ॥ शुद्धसत्वमयाःसर्वेब्रह्मानंदसुखाह्वयाः ॥१॥ सर्वेनित्यानिर्विकाराहेयरागादिवर्जिताः ॥ सर्वेहिरण्मयाश्शुद्धाःकोटिसूर्य्यसमप्रभाः ॥२॥ सर्वेवेदमयादिव्याःकामक्रोधविवर्जिताः॥नारायणपदांभोजभक्त्येकरससेविताः॥३॥निरंतरंसामगानपरिपूर्णसुखंश्रिताः॥ सर्वेपंचोपनिषदस्वरूपावेदवर्चसः ॥ ४ ॥ सर्वेवेदमयैर्दिव्यैःपुरुषैःस्त्रीभिरावृताः ॥ वेदैकरसतोयाढ्यैस्सरोभिरुपशोभिताः ॥ ५ ॥ श्रुतिस्मृतिपुराणादिरूपस्थावरसंयुताः ॥ सर्वंवर्णयितुंशक्यंनमयालोकविस्तृतम् ॥ ६ ॥ विरजापरमव्योम्नोरंतरंकेवलंस्मृतम् ॥ तत्स्थानमुपभोक्तव्यमव्यक्तब्रह्मसेविनाम् ॥ ७ ॥ स्वात्मानुभवजानंदसुखदंकेवलंपदम् ॥ निःश्रेयसंचनिर्वाणंकैवल्यंमोक्षउच्यते ॥ ८ ॥ श्रीशांघ्रिभक्तिसेवैकरसभोगविवर्धिताःतम् ॥ तदिच्छन्त्यल्पमत

योमोक्षंसुखविवर्जितम् ॥ महात्मानोमहाभागाभगवत्पादसेवकाः ॥ ९ ॥ तद्विष्णोःपरमंधामयांतिब्रह्मसुखप्रदम् ॥ नानाजनपदाकीर्णंवैकुंठंतद्धरेःप
दम् ॥ १० ॥ प्राकारैश्चविमानैश्चसौधैरत्नमयैर्वृतम् ॥ तन्मध्येनगरीदिव्यासाऽयोध्येतिप्रकीर्तिता ॥ ११ ॥ मणिकांचनचित्राढ्यप्राकारैस्तोरणै
र्वृता ॥ चतुर्द्वारसमायुक्तारत्नगोपुरसंवृता ॥ १२ ॥ चंडादिद्वारपालैश्चकुमुदाद्यैश्चरक्षिता ॥ चंडप्रचंडौप्राग्द्वारयाम्येभद्रसुभद्रकौ ॥ १३ ॥
वारुण्यांजयविजयौसौम्येधातृविधातरौ ॥ कुमुदःकुमुदाक्षश्चपुंडरीकोथवामनः ॥ १४ ॥ शंकुकर्णःसर्वनेत्रःसुमुखःसुप्रतिष्ठितः ॥ एतेदिक्पतयःप्रोक्ताः
पुर्य्यामत्रशुभानने ॥ १५ ॥ कोटिवैश्वानरप्रख्यगृहपंक्तिभिरावृता ॥ आरूढयौवनैर्नित्यैर्दिव्यनारीनरैर्युता ॥ १६ ॥ अन्तःपुरंतुदेवस्यमध्ये
पुर्याम्मनोहरम् ॥ मणिप्राकारसंयुक्तंरत्नतोरणशोभितम् ॥ १७ ॥ विमानैर्गृहमुख्यैश्चप्रासादैर्बहुभिर्युतम् ॥ दिव्याप्सरोगणैःस्त्रीभिस्सर्व
तस्समलंकृतम् ॥ १८ ॥ मध्येतुमंडपंदिव्यंराजस्थानंमहोच्छ्रयम् ॥ माणिक्यस्तंभसाहस्रजुष्टंरत्नमयंशुभम् ॥ १९ ॥ दिव्यैर्मुक्तैःसमाकीर्णं
सामगानोपशोभितम् ॥ मध्येसिंहासनंरम्यंसर्ववेदमयंशुभम् ॥ २० ॥ धर्मादिदैवतैर्नित्यैर्वृतंवेदमयात्मकैः ॥ धर्मज्ञानमहैश्वर्यवैराग्यैःपादविग्रहैः ॥
॥ २१ ॥ ऋग्यजुःसामचाथर्वरूपैर्नित्यंवृतंक्रमात् ॥ शक्तिराधारशक्तिश्चचिच्छक्तिश्चसदाशिवा ॥ २२ ॥ धर्मादिदेवतानांचशक्तयःपरिकीर्ति
ताः ॥ वसंतिमध्यमेतत्रवह्निसूर्यसुधांशवः ॥ २३ ॥ कूर्मश्चनागराजश्चवैनतेयस्त्रयीश्वरः ॥ छंदांसिसर्वमंत्राश्चपीठरूपत्वमास्थिताः ॥ २४ ॥ सर्वाक्षर
मयंदिव्यंयोगपीठमितिस्मृतम् ॥ तन्मध्येष्टदलंपद्ममुदयार्कसमप्रभम् ॥ २५ ॥ तन्मध्येकर्णिकायांतुसावित्र्यांशुभदर्शने ॥ ईश्वर्य्यासहदेवेशस्तत्रासीनः
परःपुमान् ॥ २६ ॥ इंदीवरदलश्यामःकोटिसूर्यप्रकाशवान् ॥ युवाकुमारःस्निग्धश्चकोमलावयवैर्वृतः ॥ २७ ॥ फुल्लरक्तांबुजनिभःकोमलांघ्रिसरोज
वान् ॥ प्रबुद्धःपुंडरीकाक्षःसुभ्रूलतायुगाङ्कितः ॥२८॥ सुनासस्सुकपोलाढ्यस्सुश्रोत्रमुखपंकजः ॥ मुक्ताफलाभदन्ताढ्यःसस्मिताधरविद्रुमः ॥२९॥परिपू
र्णेंदुसंकाशःसुस्मिताननपंकजः ॥ तरुणादित्यवर्णाभ्यांकुंडलाभ्यांविराजितः ॥ ३० ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलकुन्तलैरुपशोभितः ॥ मन्दारपारिजाताढ्यक
बरीकृतकेशवान् ॥ ३१ ॥ प्रातरुद्यत्सहस्रांशुनिभकौस्तुभशोभितः ॥ हारस्वर्णस्रगासक्तकम्बुग्रीवोविराजितः ॥ ३२ ॥ सिंहस्कंधनिभैःप्रोच्चैःपीनैरंसै
र्विराजितः ॥ पीनवृत्तायतभुजैश्चतुर्भिरुपशोभितः ॥ ३३ ॥ अङ्गुलीयैश्चकटकैःकेयूरैःपरिमण्डितः ॥ बालार्ककोटिसंकाशैःकौस्तुभाद्यैःसुभूषणैः ॥३४॥
विराजितमहावक्षोवनमालाविभूषितः ॥ विधातृजननस्थाननाभिपङ्कजशोभितः ॥ ३५ ॥ बालातपनिभश्लक्ष्णपीतवस्त्रसमन्वितः ॥ नानारत्नविचित्रांघ्रिः
कटकाभ्यांविराजितः ॥ ३६ ॥ सज्योत्स्नचंद्रप्रतिमनखपंक्तिसमन्वितः ॥ कोटिकंदर्पलावण्यसौंदर्य्यनिधिरच्युतः ॥ ३७ ॥ दिव्यचंदनलिप्तांगोदिव्य

मालाविभूषितः ॥ गृहीतशंखचक्राभ्यामुद्बाहुभ्यांविराजितः ॥ ३८ ॥ वरदाभयहस्ताभ्यामितराभ्यांतथैवच ॥ वामाङ्केसंस्थितादेवीमहालक्ष्मीर्महे
श्वरी ॥ ३९ ॥ हिरण्यवर्णाहरिणीसुवर्णरजतस्रजा ॥ सर्वलक्षणसंपन्नायौवनारंभविग्रहा ॥ ४० ॥ रत्नकुंडलसंयुक्तानीलाकुंचितशीर्षजा ॥ दिव्यचंदन
लिप्तांगीदिव्यपुष्पोपशोभिता ॥ ४१ ॥ मंदारकेतकीजातीपुष्पाञ्चितसुकुंतला ॥ सुभ्रूस्सुनासासुश्रोणीपीनोन्नतपयोधरा ॥ ४२ ॥ परिपूर्णेंदुसंकाशासु
स्मिताननपंकजा ॥ तरुणादित्यवर्णाभ्यांकुंडलाभ्यांविराजिता ॥ ४३ ॥ तप्तकांचनवर्णाभातप्तकांचनभूषणा ॥ हस्तैश्चतुर्भिःसंयुक्ताकनकांबुजभूषि
ता ॥ ४४ ॥ नानाविचित्ररत्नाढ्याकनकांबुजमालया ॥ हारकेयूरकटकैरंगुलीयैश्चशोभिता ॥ ४५ ॥ भुजद्वयधृतोदग्रपद्मयुग्मोपशोभिता ॥ गृहीत
मातुलुंगाख्यजांबूनदकराञ्चिता ॥ ४६ ॥ एवंनित्यानपायिन्यामहालक्ष्म्यामहेश्वरः ॥ मोदतेपरमेव्योम्निशाश्वतेसर्वदाप्रभुः ॥ ४७ ॥ पार्श्वयोर्धरणीनी
लेसमासीनेशुभासने ॥ अष्टदिक्षुदलाग्रेषुविमलाद्याश्चशक्तयः ॥ ४८ ॥ विमलोत्कर्षिणीज्ञानाक्रियायोगातथैवच ॥ प्रह्वीसत्यातथेशानाशक्तयःपरमा
त्मनः ॥ ४९ ॥ गृहीत्वाचामरान्दिव्यान्सुधाकरसमप्रभान् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नामोदंतेपतिमच्युतम् ॥ ५० ॥ दिव्याप्सरोगणाःपंचशतसंख्याश्चयो
षितः ॥ अंतःपुरनिवासिन्यःसर्वाभरणभूषिताः ॥ ५१ ॥ पद्महस्ताश्चताःसर्वाःकोटिवैश्वानरप्रभाः ॥ सर्वलक्षणसंपन्नाःशीतांशुसदृशाननाः ॥ ५२ ॥
ताभिःपरिवृतोराजाशुशुभेपरमःपुमान् ॥ अनंतविहगाधीशसेनान्याद्यैस्सुरेश्वरैः ॥ ५३ ॥ अन्यैःपरिजनैर्नित्यैर्मुक्तैश्चपरिसंवृतः ॥ मोदतेरमयासार्द्धंभो
गैश्वर्यरतःपुमान् ॥ ५४ ॥ एवंवैकुंठनाथोसौराजतेपरमेपदे ॥ तद्व्यूहभेदाँल्लोकांश्चवक्ष्यामिगिरजेशुभे ॥ ५५ ॥ प्राच्यांवैकुंठलोकस्यवासुदेवस्य
मंदिरम्॥आग्नेय्यांलक्ष्म्यालोकस्तुयाम्यांसंकर्षणालयः॥५६॥सारस्वतस्तुनैर्ऋत्यांप्राद्युम्नःपश्चिमेतथा॥रतिलोकस्तुवायव्यामुदीच्यामनिरुद्धभूः ॥५७॥
ऐशान्यांशांतिलोकःस्यात्प्रथमावरणंस्मृतम् ॥ केशवादिचतुर्विंशत्यमीलोकास्ततःक्रमात्॥५८॥द्वितीयावरणंप्रोक्तंवैकुण्ठस्यशुभाह्वयम्॥मत्स्यकूर्मादि
लोकास्तुतृतीयावरणंशुभम्॥५९॥सत्याच्युतानंतदुर्गाविष्वक्सेनगजाननाः॥शंखपद्मनिधीलोकाश्चतुर्थावरणंशुभम् ॥६०॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाणोलोका
दिक्षुमहत्सुच ॥ सावित्र्याविहगेशस्यधर्मस्यचमखस्यच॥६१॥ पंचमावरणंप्रोक्तमक्षयंसर्ववाङ्मयम् ॥ शंखचक्रगदापद्मखड्गशार्ङ्गहलंतथा॥६२॥मौशलं
चतथालोकाःसर्वशस्त्रास्त्रसंयुताः ॥ षष्ठमावरणंप्रोक्तंमंत्रास्त्रमयमक्षरम्॥६३॥ ऐंद्रपावकयाम्यानिनैर्ऋतंवारुणंतथा ॥ वायव्यंसौम्यमैशानंसप्तमंमुनिभिः
स्मृतम् ॥६४ ॥ साध्यामरुद्गणाश्चैवविश्वेदेवास्तथैवच ॥ नित्याःसर्वेपरेधाम्नियेचान्येचदिवौकसः ॥ ६५ ॥ तेवैप्राकृतलोकेस्मिन्ननित्यास्त्रिदशेश्वराः ॥
तेहनाकंमहिमानःसचंतइतिवैश्रुतिः ॥ ६६ ॥ एवंपरंपदंनित्यैर्मुक्तैर्भोगपरायणैः ॥ दिव्याभिर्महिषीभिश्चराजतेविभुरीश्वरः ॥ ६७ ॥ नतद्भासयतेसूर्यो

नशशांकोनपावकः ॥ यद्गत्वाननिवर्त्तंतेयोगिनःसंशितव्रताः॥ ६८ ॥ द्वयैकमंत्रनिष्ठायेतेवैयांतितदव्ययम् ॥ नवेदयज्ञाध्ययनैर्नदानैर्नव्रतैःशुभैः॥६९॥
नतपोभिर्निराहारैर्नचसाधनकर्मभिः ॥ एकेनद्वयमंत्रेणतथाभक्त्यात्वनन्यथा ॥७०॥ तद्गम्यंशाश्वतंस्थानंप्रपत्त्यावैसनातनम्॥ ॥पार्वत्युवाच॥ ॥ सा
धूक्तंपरमंस्वर्गस्वरूपंभवताप्रभो॥७१॥परव्योम्निस्थितोनित्यंकथंप्रकृतिमण्डले॥स्थितवान्किंनिमित्तेनलीलयाकिंप्रयोजनम् ॥७२॥ शुद्धसत्वमयेलोके
संस्थितःपरमेश्वरः ॥ कथंरजस्तमोमिश्रविभूत्यास्थितवान्प्रभुः॥७३॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥त्रिपाद्विभूतौभगवानीश्वर्य्यापरमेश्वरः॥ नित्यमुक्त्यैकभोग्यो
सौमोदतेसततंविभुः ॥ ७४ ॥ तमीश्वरंमहामायाप्रकृतिर्जगदाश्रया ॥ कृतांजलिपुटाभूत्वातुष्टावपरमेश्वरम् ॥ ७५ ॥ ॥ महामायोवाच ॥ ॥ नमस्ते
त्रिजगद्धाम्नेनमस्तेविश्वरूपिणे ॥ पुराणायनमस्तुभ्यंजगदुत्पत्तिहेतवे ॥ ७६ ॥ श्रीभूलीलाधिपतयेनमोनारायणायच ॥ नमोभगवतेतुभ्यंवासुदेवायशा
र्ङ्गिणे ॥ ७७ ॥ सर्वदेवस्वरूपायविष्णवेजिष्णवेनमः ॥ सहस्रमूर्तयेतुभ्यमनंतायनमोस्तुते ॥७८॥ अच्युतायविकारायशुद्धसत्त्वस्वरूपिणे ॥ आदिम
ध्यांतरहितस्वरूपायनमोनमः ॥ ७९ ॥ नमोहिरण्यगर्भायज्ञानायपरमात्मने ॥ सर्वभूतात्मनेतुभ्यंसर्वभूताश्रयायच ॥८०॥ ब्रह्मणेज्योतिषेतुभ्यंनमस्ते
विश्वरूपिणे ॥ नमःशुचिषदेतुभ्यंहंसायपरमायच ॥ ८१ ॥ संकर्षणायरुद्रायसर्वभूतधरायच ॥ हयग्रीवायदीप्तायकालायहरयेनमः ॥ नमस्तेयज्ञपुरुष
हव्यकव्यस्वरूपिणे॥८२॥नमःप्रजापतयेतस्मैसूर्यायशुभवर्चसे॥अग्नयेहव्यभोक्त्रेचतस्मैयज्ञात्मनेनमः॥८३॥नमस्तेप्रसवित्रेचसर्गस्थित्यंतहेतवे॥नमोवे
दांतवेद्यायचतुरात्मस्वरूपिणे ॥ ८४ ॥ ब्रह्मणेविष्णवेतुभ्यंनमस्तेशंकरायच ॥ त्रिगुणायनमस्तुभ्यंसर्गस्थित्यंतहेतवे ॥ ८५ ॥ निर्गुणायनमस्तु
भ्यंसर्वात्मान्तरवर्तिने ॥ अव्यक्तायनमस्तस्मैविष्णवेलोकसाक्षिणे ॥ ८६ ॥ नारायणायश्रीशायपूर्णषाड्गुण्यमूर्त्तये ॥ अनंतगुणपूर्णायनमःसर्वार्थदायि
ने ॥ ८७ ॥ नमस्तेवासुदेवायपंचावस्थस्वरूपिणे ॥ नमःपंचनवव्यूहभेदरूपायतेनमः ॥ ८८ ॥ नमोयज्ञवराहायगोविंदायनमोनमः ॥ अविकाराय
शुद्धायहेयप्रतिभटायच ॥ ८९ ॥ नमोरामायकृष्णायनरसिंहायतेनमः ॥ केशवायनमस्तुभ्यंजगतांक्लेशहारिणे ॥ ९० ॥ त्वमेवसर्वलोकानामाश्रयः
पुरुषोत्तमः ॥ प्रसीददेवदेवेशसर्वलोकहितायवै ॥ ९१ ॥ मत्संस्थाश्चेतनास्सर्वानिराधारानिराश्रयाः॥ हीनदेहानिराकाराःसर्वेंद्रियविवर्जिताः॥ ९२ ॥
सर्वानुष्ठानरहिताःसततंदुःखभोगिनः ॥ तेषांलोकांश्चदेहांश्चदातुमर्हसिकेशव ॥ ९३ ॥ लीलाविभूतिंसर्वज्ञयथापूर्वंप्रकल्पय ॥ चेतनाचेतनं
कृत्स्नंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ९४ ॥ मयासंमोहितंपश्यलीलार्थंपरमेश्वर ॥ प्राकृताण्डंमयासार्धंसृजस्वपुरुषोत्तम ॥ ९५ ॥ धर्म्माधर्म्मौसुखंदुःखंतस्मि
न्निक्षिप्यसंसृतौ ॥ मामधिष्ठायलीलांवैकर्तुमर्हसिमाचिरम्॥९६॥ ॥श्रीमहादेवउवाच॥ ॥ एवमुक्तस्तयादेव्यामाययापरमेश्वरः॥तस्यांनिवेश्यमायायां

जगत्स्त्रष्टुंप्रचक्रमे ॥९७॥ योसौप्रकृतिपुरुषःप्रोच्यतेसइहाच्युतः ॥ सएवभगवान्विष्णुःप्रकृत्यांप्रविवेशह॥९८॥असृजत्प्रकृतौब्रह्मभूतादिमहदाश्रयम्॥म
हतःपुरुषादस्मादहंकारोभ्यजायत ॥ ९९ ॥ अहंकारात्तुवैतस्माद्गुणत्रयमजायत ॥ त्रिभ्योगुणेभ्यंस्तन्मात्रामसृजाद्विश्वभावनः ॥ १०० ॥ तन्मात्रे
भ्योभ्यजायंतमहाभूतानितत्क्षणात् ॥ ओंकारःप्रथमंजातोब्रह्मणस्त्रिगुणात्मनः ॥ १०१ ॥ आकाशादभवद्वायुर्वायोरग्निरजायत ॥ अग्नेरापःसमु
द्भूताअद्भ्यश्चपृथिवीमता ॥ १०२ ॥ आकाशादीनिभूतानिसृष्टान्येकोत्तराणिवै ॥ शब्दःस्पर्शश्चरूपंचरसोगंधश्चतद्गुणाः ॥१०३॥ एकोत्तरगुणान्सृष्ट्वा
तानादायमहाप्रभुः ॥ तेषांविमिश्रणंकृत्वाजगदंडंमहत्तरम् ॥ असृजत्तत्रलान्वैसंख्ययायेचतुर्दश ॥ १०४ ॥ ब्रह्मादित्रिदशांस्तस्मिन्नसृजत्पुरुषोत्तमः ॥
दैवातिर्य्यक्तथामर्त्यस्थावरंचचतुर्व्विधम् ॥१०५॥ तथासृष्टोमहासर्गन्तेनवैजलजेक्षणे ॥ तत्रकर्मानुरूपेणत्रिदशादिषुयोनिषु॥ १०६ ॥ संस्थिताःप्रकृतौ
पूर्वआत्मनःप्रभवंतिहि ॥१०७॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेपरमव्योमादिवर्णनंनामअष्टाविंशत्यधिकद्विशततमोऽ
ध्यायः ॥ २२८ ॥ ७ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ विस्तरेणममाख्याहिदेवसर्गमनुत्तमम् ॥ ब्रह्मादित्रिदिवश्रेष्ठाःकथंजाताःसनातनाः ॥ ईश्वरस्या
वतारांश्चविस्तरेणवदस्वमे ॥ १ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ आकाशानिलतेजोंबुभुवःसृष्टायथाक्रमम् ॥ तासांमध्येसृजद्ब्रह्माअगाधजलमर्णवम् ॥ २ ॥
अस्मिन्नेकार्णवीभूतेजलमायावटच्छदे ॥ आदायसर्व्वभूतानियोगनिद्रांययौहरिः॥३॥सजगत्स्रष्टुकामस्तुयोगनिद्रामुपेयिवान् ॥ तयारेमेचिरंकालंमायया
मधुसूदनः ॥ ४ ॥ तस्यांतुजनयामासकालात्मानमनुत्तमम् ॥ कलाकाष्ठादिभूतायेपक्षमासादिरूपिणः ॥ ५ ॥ तस्मिन्कालेहरेर्न्नाभिपंकजंमुकुला
कृति ॥ विकसत्सर्व्वजगतोबीजभूतंसुवर्चसम् ॥ ६ ॥ उदस्थादुदभूत्तत्रब्रह्माचसुमहामतिः ॥ सजगत्स्रष्टुकामस्तुरजोगुणविचोदितः ॥ तुष्टावयोगनि
द्रायांशयानंपरमेश्वरम् ॥ ७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नमोस्तुविष्णवेतुभ्यंसर्गस्थित्यंतहेतवे ॥ जगद्भूषणभूषायश्रीमतेविश्वरूपिणे ॥ ८ ॥ नमोब्र
ह्मण्यदेवायगोब्राह्मणहितायच ॥ जगद्धितायकृष्णयगोविंदायनमोनमः ॥ ९ ॥ प्रधानकालरूपायपुरुषायेश्वरायच ॥ नमःप्रपंचरूपायनिष्प्रपंचस्वरूपि
णे ॥ १० ॥ नारायणायविश्वायविश्वेशायनमोनमः ॥ श्रीभूली[1]लाधिपतयेब्रह्मणेपरमात्मने ॥ ११ ॥ नमोस्तुवासुदेवायविश्वरूपायशार्ङ्गिणे ॥ त्रयी
नाथायहरयेविश्वनाथस्वरूपिणे ॥ १२ ॥ अनंतकल्याणगुणपरिपूर्णायतेनमः ॥ जगच्चसर्व्वस्वपितित्वयिसुप्तेजगन्मये ॥ १३ ॥ वृतंसर्वजगन्नाथप्रपंचेस
चराचरम् ॥ त्वमेवकारणंकर्त्ताकार्य्यंचत्रिगुणोद्भवम्॥१४॥स्रष्टाध्यातविधाताचत्वमेवपरमेश्वरः ॥ जागर्षिशुद्धसत्वस्थस्तवनिद्राकुतःप्रभो ॥ देवत्वयि

---

[1] श्रीभूनीलाधिपतते–इ० पा० ।

स्थितालोकाःसमाधिष्ठाःसनातनाः ॥ १५ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोहृषीकेशोब्रह्मणापरमेश्वरः ॥ उत्तस्थौशयनात्तस्माद्विमुक्तोयोगनिद्र
या ॥ १६ ॥ नियम्ययोगनिद्रांतांजगत्स्रष्टुंप्रचक्रमे ॥ अचिंत्यस्तत्क्षणाद्देवोजगतांप्रभुरच्युतः ॥ १७ ॥ चिंतयित्वाजगत्सर्वमसृजत्सपुमांस्ततः ॥
लोकान्सर्व्वांस्तदाह्यप्सुगतमंडंहिरण्मयम् ॥ १८ ॥ सप्तद्वीपान्समुद्रांतान्मेदिनीभूधरैर्युतान् ॥ सहैकाण्डकटाहेननाभिपद्मेसृजत्प्रभुः ॥ १९ ॥ तद
ण्डमध्येचास्थानमीश्वरःकृतवान्हरिः ॥ अथनारायणंकस्तुदध्यावध्यात्मचेतसा ॥ २० ॥ [1]ध्यानांतेतस्यभालात्तुस्वेदबिंदुरजायत ॥ सबिंदुर्बुद्बुदाकारः
पृथिव्यामपतत्क्षणात् ॥ २१ ॥ तस्मात्तुबुद्बुदात्सोहमुत्पन्नोस्मिवरानने ॥ त्र्यक्षस्त्रिशूलहस्तोहंजटामुकुटमंडितः ॥ २२ ॥ किंकरोमीतिदेवेशम
वोचंविनयान्वितः ॥ ततोनारायणोदेवोमामित्याहमुदान्वितः ॥२३॥ कर्त्तासिजगतोरुद्रसंहारंभीमदर्शनम् ॥ साक्षात्संकर्षणांशेनसंहारार्थेवरानने ॥२४॥
तस्मान्नारायणाद्देविउत्पन्नोस्मिभयंकरः ॥ नियोज्यमांतुसंहारेपुनरेवजनार्दनः ॥ २५ ॥ नेत्राभ्यामसृजच्चंद्रसूर्य्यौध्वांतापहारिणौ ॥ वायुंदिशश्चश्रोत्रा
भ्यामिंद्राग्नीमुखतोसृजत् ॥ २६ ॥ नासाभ्यांवरुणंमित्रमसृजत्पंकजेक्षणः ॥ बाहुभ्यामखिलान्देवान्ससाध्यान्समरुद्गणान् ॥ २७ ॥ समस्तरोमकू
पेभ्योरत्नान्योषधयस्तथा ॥त्वचिशैलान्समुद्रांश्चगवाद्याःपशवस्तथा ॥ २८ ॥ मुखतोब्राह्मणःसृष्टोबाहुभ्यांक्षत्रियस्तथा॥ऊर्व्वोर्वैश्यस्ततःपद्भ्यांशूद्रश्चैव
मजायत ॥ २९ ॥ एवंसृष्ट्वाजगत्सर्व्वमचेतनमवस्थितम् ॥ विश्वरूपेणदेवेशोयस्यांतरमधिष्ठितः ॥ ३० ॥ शक्त्याविनाहरेस्तस्य[2]नोन्मेषोविद्यतेयतः ॥
तस्मात्सर्व[3]जगत्प्राणोविष्णुरेवसनातनः ॥ ३१ ॥ सएवाव्यक्तरूपःसन्परमात्माव्यवस्थितः ॥ सर्गस्थितिलयंब्रह्मास्वयमेवप्रवर्त्तते ॥ ३२ ॥ षाड्गुण्य
[4]परिपूर्णोसौवासुदेवःसनातनः ॥ त्रिगुणादात्मनोरूपंचतुर्द्धाकुरुतेजगत् ॥ ३३ ॥ प्रद्युम्नमूर्त्तिर्भगवान्सर्वैश्वर्य्यसमन्वितः ॥ विधेःप्रजापतीनांचकालस्य
चजनस्यच ॥ ३४ ॥ अंतर्य्यामित्वमापन्नोसर्गंसम्यक्करोतिहि ॥ सेतिहासांस्ततोवेदान्ददौतस्मैमहात्मने ॥ ३५ ॥ प्रद्युम्नस्यांशभागोसौब्रह्मालोक
पितामहः ॥ जगत्सर्गस्थितिंसर्व्वंप्रकरोत्यंशसंभवः ॥ ३६ ॥ अनिरुद्धश्चभगवाञ्छक्तितेजःसमन्वितः ॥ मनूनांपार्थिवानांचकालस्यचजनस्यच ॥३७॥
स्थितिंकरोतिभगवानंतर्य्यामित्वमास्थितः ॥ संकर्षणोमहाविष्णुर्विद्याबलसमन्वितः ॥ ३८ ॥ कालस्यसर्वभूतानांरुद्रस्यचयमस्यच ॥ अंतर्य्या
मित्वमास्थायजगत्संहरतेप्रभुः ॥ ३९ ॥ इत्यंतर्य्याम्यवस्थायामंतर्य्यामित्वमात्मनः ॥ मत्स्यःकूर्म्मोवराहश्चनरसिंहोथवामनः ॥ ४० ॥ रामोरामश्चकृ
ष्णश्चबुद्धःकल्कीचतेदश ॥ एतेतुविभवावस्थाब्रह्मणःपरमात्मनः ॥ ४१ ॥ नृसिंहरामकृष्णेषुषाड्गुण्यंपरिकीर्तितम् ॥ परावस्थातुदेवस्यदीपादुत्पन्नदीप

---

[1] ध्यायतस्तस्य-इ०पा० । [2] नोन्मेषतियतो जनः इ० पा० । [3] जगन्नाथो इ० पा० । [4] परिपूरितम् इ० पा० ।

वत् ॥ ४२ ॥ साद्यवस्थाहरेरस्यशृणुष्वगिरिजेशुभे ॥ वैकुंठंपरमंलोकंविष्णुलोकमनुत्तमम् ॥ ४३ ॥ श्वेतदीपंस्वरूपंतुक्षीरसागरमुत्तमम् ॥ एवंचतुर्द्धा
व्यूहंतुसम्यगुक्तंमहर्षिभिः ॥ ४४ ॥ जलावरणमध्येतुवैकुंठंकारणंशुभम् ॥ कोटिवैश्वानरप्रख्यंसर्वधर्म्मवदव्ययम् ॥ ४५ ॥ आमोदमंदारकरैर्वृक्षैर्वह्निभिरा
स्थितम् ॥ नानामणिमयंदिव्यंविमानकोटिभिर्युतम् ॥ ४६ ॥ यदुक्तंपरमंधामताद्दक्लक्षणसंस्थितम् ॥ तस्मिन्वैकुंठनगरेनानारत्नसमुज्ज्वले ॥ ४७ ॥
मध्येदेवजयारामंपुरंरम्यमनुत्तमम् ॥ चतुर्द्वारसमायुक्तंहेमप्राकारतोरणम् ॥ ४८ ॥ चंडादिद्वारपालाद्यैःकुमुदाद्यैश्चरक्षितम् ॥ नानामणिमयैर्दिव्यैर्गृहैः
पंक्तिभिरावृतम् ॥ ४९ ॥ विततंपंचपद्माभिर्योजनैश्चसमंततः ॥ सहस्रयोजनोत्तुंगैःप्रासादैःकोटिभिर्वृतम् ॥ ५० ॥ आरूढयौवनैर्दिव्यैःपुंभिःस्त्री
भिश्चशोभितम् ॥ स्त्रियश्चपुरुषाश्चास्मिन्सर्वलक्षणशोभिताः ॥ ५१ ॥ समरूपाश्चश्रीविष्णोःसर्व्वालंकारभूषिताः ॥ दिव्यस्रग्वस्त्रसंछन्नादिव्यचंदनभू
षिताः ॥ ५२ ॥ मोदंतेतत्रदेवेशभक्त्यात्वात्ममनोरमे ॥ मंत्राष्टाक्षरसंसिद्धाभक्त्याषोडशरूपया ॥ ५३ ॥ वृतास्तत्पदमाविश्यमोदंतेमनसीप्सितम् ॥
गत्वांस्मिन्ननिवर्तंतेविष्णुनासहसंस्थिताः ॥ ५४ ॥ अविच्छिन्नात्मनातेवैविष्णुनासंगताःशुभाः ॥ तत्समानसुखंनित्यंप्राप्नुवंतिमनीषणः ॥ ५५ ॥
यत्रतत्रहरेर्लोकानाविश्यशुभचेतसः ॥ प्राप्नुवंतिपुनःस्वर्गंस्वर्गस्थाइवजंतवः ॥ ५६ ॥ यथासौमित्रिभरतौयथासंकर्षणादयः ॥ तथातेपिचजायंतेस
त्यलोकेयथेच्छया ॥ ५७ ॥ पुनस्तेनैवयास्यंतितत्पदंशाश्वतंपरम् ॥ नकर्म्मबंधनंजन्मवैष्णवानांचविद्यते ॥ ५८ ॥ विष्णोरनुचरत्वंहिमोक्षमा
हुर्मनीषिणः॥ नदास्यममरेशस्यबंधनंपरिकीर्तितम्॥५९॥सर्वबंधननिर्मुक्ताहरिदासानिरामयाः ॥ आब्रह्मभुवनाँल्लोकाःपुनरावृत्तिलक्षणाः ॥६०॥ कर्मबं
धमयादुःखमित्रासख्यभयप्रदाः॥ बह्वायासफलादेविजनिनाशकहेतवः॥६१॥ सुखभोगस्तुयन्नृणांविषमिश्राशनंयथा ॥ स्वर्गसंस्थान्नरान्दृष्ट्वाक्षीणेकर्म्मणि
देवताः॥६२॥ कुपिताःपातयन्त्येवसंसृतौकार्य्यबंधने ॥ तस्मात्स्वर्गसुखंदेवि[2]बहुधायाससाधनम् ॥६३॥ अनित्यंकुटिलंदुःखमिश्रंयोगीपरित्यजेत् ॥ सत
तंसंस्मरेद्विष्णुंसर्वदुःखौघनाशनम् ॥६४॥ नामोच्चारणमात्रेणप्राप्नुवंतिपरंपदम् ॥ तस्मात्तुवैष्णवंलोकंगौरिसंप्रार्थयेत्सुधीः ॥ ६५ ॥ भक्त्यात्वनन्ययादेवं
भजेतकरुणांबुधिम् ॥ ससर्वज्ञानगुणवान्रक्षत्येवनसंशयः ॥६६॥ तस्मादष्टाक्षरंमन्त्रंजप्त्वासुखतरंशुभम् ॥ संप्राप्नोतिपरंलोकंवैष्णवंसर्वकामदम् ॥ ६७ ॥
तस्मिन्[3]मणिमयेतल्पेसहस्रसूर्य्यरश्मिनि ॥ विमानेशुशुभेदिव्येसंस्थितोभगवान्हरिः॥६८॥ तत्रचाधारशक्त्यादिधृतेपीठेहिरण्मये ॥ नानारत्नमयेदिव्ये
नानावर्णसमन्विते ॥ ६९ ॥ तस्मिन्नष्टदलेपद्मेमंत्राक्षरपदेशुभे ॥ कर्णिकायांसुरम्यायांलक्ष्मीबीजशुभाक्षरे ॥ ७० ॥ तस्मिन्बालार्कसाहस्रकोटितुल्य

---

[1] पुनः पुनः इ० पा० । [2] बह्वायासमसाधनम् ॥ इ० पा० । [3] मणिमयस्तंभे इ० पा० ।

[1]समप्रभे ॥ दिव्येनारायणःश्रीमानासीनःपंकजासने ॥७१॥ तस्यदक्षिणकेपार्श्वेजगन्माताहिरण्मयी ॥ गृहीत्वाचामरान्दिव्यान्दिव्यमाल्यविभूषणा ॥७२॥ वसुपात्रंमातुलुंगंस्वर्णपद्मंधृतंकरैः ॥ वामतःपृथिवीदेवीनीलोत्पलदलद्युतिः ॥७३॥ नानाभरणसंयुक्ताविचित्रांबरभूषिता ॥ साधृत्वाचोर्द्धबाहुभ्यांरम्यंरक्तोत्पलद्वयम् ॥७४॥ इतराभ्यांधृतंदेव्याधान्यपात्रयुगंतथा ॥ गृहीत्वाचामरान्दिव्यान्शक्तयोयोविमलादिकाः ॥७५॥ दलाग्रेषुसमासीनाःसर्व[2]लक्षणशोभिताः ॥ तासांमध्येसमासीनोभगवानच्युतोहरिः ॥७६॥ शंखचक्रगदापद्मपाणिभिर्दिव्यभूषणैः ॥ केयूरांगदहाराद्यैर्भूषणैरूपशोभितः ॥७७॥ प्रातरुद्यत्सहस्रांशुकुण्डलाभ्यांविराजितः ॥ पूर्वोक्तैस्त्रिदशैर्नित्यैःसेवितःपरमेश्वरः ॥७८॥ आस्तेवैकुण्ठनगरेनित्येसत्येचभोगवान् ॥ श्रीमदष्टाक्षरंमंत्रंसिद्धानांवैमनीषिणाम् ॥७९॥ ग[3]म्यंतद्वैष्णवंलोकंनेतरेषांकथंचन ॥ इत्येवंप्रथमंव्यूहंकथितंतेवरानने ॥८०॥ द्वितीयंवैष्णवंलोकंशृणुवक्ष्यामिसुव्रते ॥ योयंनित्यइतिख्यातोलोकाग्र्योवैष्णवःस्मृतः ॥८१॥ तंलोकंविपुलंपुण्यंशु[4]द्धंसत्वमयंशुभम् ॥ मध्याह्नसूर्य्यसाहस्रयुगपद्भासितंतदा ॥८२॥ कल्पांतेपिनलीयेत[5]तत्वलोकंमहत्तरम् ॥ ममब्रह्मादिदेवानांनद्रष्टुमपिशक्यते ॥ ८३ ॥ सर्वैकल्पद्रुमवनैःपरिपूर्णंसमंततः ॥ सुधाम्बुपरिपूर्णाभिर्दीर्घिकाभिःसमन्वितम् ॥ ८४ ॥ स्वर्णरत्नमयैर्दिव्यैःपंकजैरुपशोभितम् ॥ जलदग्निनिभैर्दिव्यैर्भूषणैःकोटिभिर्वृतम् ॥ ८५ ॥ निरंतरंसामभिश्चकूजितैःकोकिलादिभिः ॥ ऊह्यमानैर्गन्धवृक्षैःपुष्पकैरपिशोभितम् ॥ ८६ ॥ ऊनषोडशवर्षाब्दैर्दिव्यनारीनरैर्वृतम् ॥ सर्वलक्षणशोभाढ्यैर्दिव्यकल्पविभूषणैः ॥ ८७ ॥ तत्रप्रदेशेरम्येषुदेशेषुकमलापतिम् ॥ मुदितैःपतिभिःसार्द्धमर्चयंतिस्मयोषितः ॥८८॥ तत्प्रसादोपलभ्यंवैसुखमश्नन्तिसर्वदा ॥ गायंतिपरमानंदंकृष्णस्यचरितंमहत् ॥ ८९ ॥ पद्मेक्षणाःपद्महस्ताःपद्मयासदृशःशुभाः ॥ दिव्यस्रग्वसनोपेताःक्रीडंतिस्मसुयोषितः ॥ ९० ॥ शंखचक्रगदापद्मधराभूषणभूषिताः ॥ स्रग्विणःपीतवसनाःपुरुषास्तत्रसंस्थिताः ॥ ९१ ॥ अनन्यस्पर्शनात्तत्रस्त्रीपुंसोःक्रीडमानयोः ॥ भवत्यनुदिनंवृद्धंहरिभक्तिसुखंरसम् ॥ ९२ ॥ तन्मध्येतःपुरंरम्यंवासुदेवस्यशोभितम् ॥ चंदनागुरुकर्प्पूरकुंकुमोदकसंयुतम् ॥ ९३ ॥ नानापुष्पविमानाद्यैःसर्वतःसमलंकृतम् ॥ तन्मध्येकल्पवृक्षस्यच्छायायांकमलासने ॥ ९४ ॥ विचित्रश्लक्ष्णपर्यंकेशुभास्तरणसंवृते ॥ दिव्यगंधसुशोभाढ्यैर्नानापुष्पपरिच्छदैः ॥ ९५ ॥ तस्मिन्मनोरमेदिव्येसमासीनःश्रियासह ॥ ईश्वर्य्यासहदेवेशोवासुदेवःसनातनः ॥९६॥ सुधांशुकोटिसंकाशोदिव्याभरणभूषितः ॥ सुवर्णशुभ्रयुगलश्लक्ष्णनासांचिताननः ॥९७॥ स्निग्धायतसुलावण्यकपोलाभ्यांविराजितः ॥ नीलकुंचितकेशाढ्योरक्ताब्जदललोचनः ॥ ९८ ॥ मंदारकेतकीजाती[6]कैर्वीकृतशेखरः ॥ स्निग्धबिम्बफ

---

१ समप्रभः इ० पाठे भगवद्विशेषणम् । २ सर्वलक्षणसंपन्ना इ० पा० । ३ रम्यंतद्वैष्णवम् इ० पा० । ४ शुद्धमात्ममयम् इ० पा० । ५ तत्तुलोकम् इ० सत्वलोक इ० च पा० । ६कबरीकृतशेखरः इ०पा० ।

लाभौष्ठःसुस्मिताननपंकजः ॥ ९९ ॥ अनर्घ्यमौक्तिकाभासदंतावलिविराजितः ॥ हरिचंदनलिप्तांगःकस्तूरीतिलकांकितः ॥ १०० ॥ उन्नतांसभु
जैर्दीर्घैश्चतुर्भिरुपशोभितः ॥ जपाकुसुमसंकाशकरपल्लवशोभितः ॥ १०१ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभाभ्यांचशोभितःपृथुवक्षसा ॥ १०२ ॥ मुक्तामयैःसु
शोभाढ्यैर्दिव्यस्रग्भिरलंकृतः ॥ बालार्कसदृशज्योत्स्नापीतवस्त्रेणवेष्टितः ॥ १०३ ॥ माणिक्यनूपुरोपेतपद्मपत्रविराजितः ॥ अकलंकितचंद्राभनखपंक्ति
विराजितः ॥ १०४ ॥ रक्तोत्पलनिभश्लक्ष्णशुभ्रांघ्रिकरपंकजः ॥ पांचजन्यरथांगाभ्यांबाहुयुग्मविराजितः ॥ १०५ ॥ इतराभ्यांश्रियोगात्रमाश्लिष्यन्निज
वक्षसि ॥ श्लिष्यद्विद्युल्लतोद्गीथशिताभ्रइवराजते ॥ १०६ ॥ सप्तजांबूनदश्लक्ष्णशुभांघ्रियुगपंजकः ॥ अत्रक्रीडतिदेवेशोवासुदेवःसनातनः ॥ १०७ ॥ तप्त
कांचनसंकाशासर्वाभरणभूषिता ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलचंद्राविविराजिता ॥ १०८ ॥ मंदारपारिजातादिदिव्यपुष्पविराजिता ॥ कर्णावतंसशोभाढ्याचि
कुरांतालिसन्निभा ॥ १०९ ॥ पीनोन्नतस्तनाभ्यांचपीडंतिहरिवक्षसि ॥ केयूरांगदहाराद्यैर्भूषणैरुपशोभिता ॥ ११० ॥ आरूढयौवनानित्यंसर्वलोकेशसुं
दरी ॥ तत्रक्रीडतिलोकेशपत्यासहनिरंतरम् ॥ १११ ॥ सएववासुदेवोत्रसर्वभूतमनोहरः ॥ क्रीडतेसर्वलोकेस्मिन्सर्वकामप्रदोनृणाम् ॥ ११२ ॥ अत्राष्टश
क्तयोलक्ष्म्यास्तनवंःपरितःस्थिताः ॥ रमाचरुक्मिणीसीतापद्मापद्मालयाशिवा ॥ ११३ ॥ सुलक्षणासुशीलाचरतिकामप्रदाश्चताः ॥ शंखचक्रगदापद्मशा
र्ङ्गाद्यैर्हेतिभिस्तथा ॥ ११४ ॥ परितःपुष्कराकारैस्तंलोकंपरिरक्षते ॥ एवंद्वितीयंरूपंचसम्यक्तेशुभदर्शने ॥ ११५ ॥ संक्षेपतोमयाप्रोक्तंनशक्यंविस्तरे
णहि ॥ द्वादशाक्षरमंत्रंवैयेजपंतिसुखाह्वयम् ॥ ११६ ॥ तेप्राप्नुवंतिसततंशाश्वतंशुभमक्षयम् ॥ नवेदाध्ययनैर्यज्ञैर्नव्रतैर्नोपवासतः ॥ ११७ ॥ नप्राप्यं
वैष्णवंलोकंविनादास्येनकुत्रचित् ॥ तस्माद्दास्यंहरेर्भक्तंभजेतानन्यमानसः ॥ ११८ ॥ प्राप्नोतिपरमांसिद्धिंकर्मबंधविमोचनीम् ॥ एवंसंप्रोच्यतेदेविद्वि
तीयंव्यूहमव्ययम् ॥ ११९ ॥ तृतीयंतुपरंव्यूहंशृणुवक्ष्यामिपार्वति ॥ तोयाब्धेरुत्तरंकूलंश्वेतद्वीपेमहामते ॥ १२० ॥ संदर्शनाययोगानांसनकादिमहा
त्मनाम् ॥ सनकश्चसनंदश्चतृतीयश्चसनातनः ॥ १२१ ॥ सनत्कुमारजाताश्चवोढुःपंचशिखस्तथा ॥ सप्तैतेब्रह्मणःपुत्रायोगिनःसुमहौजसः ॥ १२२ ॥ विरक्ताः
सर्वभोगेषुशुद्धाःसत्वगुणाःसदा ॥ भगवद्दर्शनोद्भूतसुखैकरससेविनः ॥ १२३ ॥ नरनारायणाद्याश्चश्वेतद्वीपवसंतिये ॥ तेषांसंदर्शनार्थायतत्रसंनिहितोहरिः ॥
॥ १२४ ॥ शुभ्रांशुकोटिसंकाशेनानारत्नमयोज्ज्वले ॥ श्वेतद्वीपेमहायोगिसेवितेभयवर्जिते ॥ १२५ ॥ तत्रोद्यानानिरम्याणिपारिजातसमानिवै ॥ संतान
कलताकीर्णचन्दनद्रुममंडितम् ॥ १२६ ॥ फुल्लपद्मोत्पलोपेतंनानातोयालयैर्युतम् ॥ तन्मध्येनगरीरम्यानाम्नाचैरावतीशुभा ॥ १२७ ॥ नानारत्नमयैर्दिव्यै
र्विमानैरुपशोभिता ॥ दिव्यस्त्रीपुंभिराक्रांताबहुप्रासादसंकुला ॥ १२८ ॥ तन्मध्येन्तःपुरंरम्यंरत्नद्रुमसमाकुलम् ॥ बालसूर्यनिभैस्तुंगैःप्रासादैर्बहुभिर्वृ

तम् ॥ १२९ ॥ तन्मध्येमंडपंदिव्यंमणिकांचनशोभितम् ॥ चंदनागुरुकर्पूरकुंकुमामोदवासितम् ॥ १३० ॥ नानाकुसुमशोभाढ्यैर्वितानैः[1]समलंकृतम् ॥
[2]दिव्याप्सरःसमाकीर्णसामगानोपशोभितम् ॥ १३१ ॥ मध्येसिंहासनंतत्रसूर्यवैश्वानरप्रभम् ॥ तन्मध्येष्टदलंपद्मंचंद्रबिंबमिवापरम् ॥ १३२ ॥ तन्म
ध्येकर्णिकायांतुसमासीनोजनार्दनः ॥ शुद्धजांबूनदप्रख्योमुक्ताहारविभूषितः ॥ १३३ ॥ शंखचक्रगदापद्मशक्तिहस्तचतुष्टयः ॥ हारकेयूरकटकैरंगुलीयै
श्चशोभितः ॥ १३४ ॥ ॥ सुवर्णपंकजप्रख्यःपदयुग्मविराजितः ॥ संतानकनिभैःशुभ्रैर्नखपंक्तिविराजितः ॥ १३५ ॥ षोडशाब्दवयोरूपयौवनेनविरा
जितः ॥ विशालभालदेशेतुकुंकुमेनसुगंधिना ॥ १३६ ॥ रचितेनोर्ध्वपुंड्रेणसीमंतेनोपशोभितः ॥ मथितामृतफेनाभशुक्लवस्त्रसुवेष्टितः ॥ १३७ ॥ मुक्ता
मयाभ्यांशुभ्राभ्यांकुंडलाभ्यांविराजितः ॥ पद्मासनसमासीनोजगन्मोहनविग्रहः ॥१३८॥ वामांकेसंस्थितादेवी[3]तस्यादिव्यस्वरूपिणी ॥ तस्यैवसदृशील
क्ष्मीःशीलसुष्ठुगुणादिभिः ॥ १३९ ॥ पद्मकिंजल्कसंकाशायौवनारंभशोभिता ॥ सर्वलक्षणसंपन्नातप्तकांचनभूषणा ॥ १४० ॥ दिव्यस्रग्वसनोपेतानी
लकुंचितमूर्धजा ॥ चतुर्भुजैर्विराजंतीकेयूराङ्गदभूषिता ॥ १४१ ॥ मुक्ताहारैर्विराजंतीमंदारांचितशीर्षजा ॥ श्लक्ष्णनासापुटयुतालसद्दंतविराजिता ॥
॥ १४२ ॥ कस्तूरीतिलकोपेतानासाग्रांचितमौक्तिका ॥ स्वर्णकुंभसमप्रख्यपीनोन्नतपयोधरा ॥ १४३ ॥ दिव्यकुंकुमलिप्तांगीपद्ममालोपशोभिता ॥
वस्त्रपात्रंमातुलिङ्गंदर्पणंहेमपंकजम् ॥ १४४ ॥ करपद्मधृतादेवीचेतसाभीष्टदायिनी ॥ तस्यैताःसदृशास्तत्रशक्तयःपरितोहरेः ॥ १४५ ॥ ईशावास्या
महादेवीजाह्नवीकमलालया ॥ सावित्रीसर्वगापद्माशक्तयःपरिकीर्तिताः ॥ १४६ ॥ श्रद्धामेधाधृतिःप्रज्ञाधारणाशांतिरेवच ॥ श्रुतिस्मृति[4]र्धृतिर्मेधावृद्धि
बुद्धिर्मनीषिणी ॥१४७॥ दास्यस्तेताःश्रियःप्रोक्ताःसर्वकार्यस्यकारिकाः ॥ अनंतवैनतेयादिदेवतानित्यकिंकराः॥१४८॥साध्यामरुद्गणाश्चैवसेवंतेनित्यदे
वताः ॥ प्रासादेषुविमानेषुवनेषुनगरेषुच ॥ १४९ ॥ तत्प्रसादोपलब्धेषुभोगेष्वत्रानुरंजिताः ॥ क्रीडंतीसततंनित्याहेयनिष्फलवर्जिताः ॥ १५० ॥ येवि
ष्णुमंत्रजप्तारःसततंश्रद्धयान्विताः ॥ येद्वादशीव्रतेयुक्तास्तत्पदंयांतितेव्ययम् ॥ १५१ ॥ नवेदैर्नचदानैश्चनयज्ञैर्नव्रतैरपि ॥ प्राप्तुंचशक्यंगिरिजे
विष्णुलोकंसनातनम् ॥ १५२ ॥ भक्त्याचानन्ययाप्राप्तुंशक्यंविष्णुपदंनृणाम् ॥ तस्मात्संपूजयेन्नित्यंभक्त्यादेवंजनार्दनम् ॥ १५३ ॥ कीर्तनंनाममात्रं
चध्यायन्मंत्रंजपेत्सदा ॥ जुहुयात्तर्पयेद्भक्त्यासर्वगंसर्वकामदम् ॥ १५४ ॥ एवमुक्तंतृतीयंतुव्यूहंतुपरमात्मनः ॥ स्वरूपंतवसुश्रोणियथाप्रोक्तंपुरातनैः
॥ १५५ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिचतुर्थव्यूहमुत्तमम् ॥ दिवौकसांरक्षणार्थंदुग्धाब्धौपरमेश्वरः ॥ १५६ ॥ सुधांशुकोटिसंकाशःसहस्राक्षेणशोभिते ॥ पुरं

---

[1] सर्वतःसमलंकृतम् इ० पा० ।

[2] इदमधिकंपद्यं क्वचित् ।

[3] तस्यादेवस्यरूपिणी इ० पा० ।

[4] धृतिर्वन्या इ० पा० ।

दरसयूथैस्तुच्छादितेदुग्धवारिधौ ॥ १५७ ॥ तस्मिन्ननंतपर्यंकेशेतेसौविस्तृतेशुभे ॥ दिव्यासनसमासीनःपद्मनाभोच्युतोहरिः ॥ १५८ ॥ नीलजी
मूतसंकाशःपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ विवस्वत्कोटिसंकाशाकिरीटेनविराजितः ॥ १५९ ॥ नानारत्नोज्ज्वलद्दिव्यकुंडलाभ्यांविराजितः ॥ बालार्कसदृशज्यो
त्स्नापीतवस्त्रेणवेष्टितः ॥ १६० ॥ स्फुरद्रक्तारविंदाभहस्तांघ्रितलशोभितः ॥ हारकेयूरकटकैरंगुलीयैर्विराजितः ॥ १६१ ॥ शंखचक्रगदाशार्ङ्ग
खड्गहस्तैर्विभूषितः ॥ सुपुष्पफलशाखाढ्यकल्पवृक्षैर्विराजितः ॥ १६२ ॥ विश्वस्यजन्ममरणनाभिपंकजशोभितः ॥ हरिचंदनलिप्तांगःसर्वाभरणभूषि
तः ॥१६३॥ मंदारपारिजातादिदिव्यपुष्पैर्मनोरमैः ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलकबरीकृतकेशवान् ॥१६४॥ श्लक्ष्णोन्नतसुनासांसजानुयुग्मविराजितः॥मणिवि
द्रुमशाखाढ्यनूपुराङ्घ्रिविराजितः ॥ १६५ ॥ अकलंकितचंद्राभनखपंक्तिविराजितः ॥ अशोकपुष्पसंकाशरक्तोष्ठमुखपंकजः ॥ १६६ ॥ अन
र्घ्यमुक्तिकाभासदंतपंक्तिविराजितः ॥ संपूर्णचंद्रप्रतिमस्मितवक्त्रसुशोभितः ॥ १६७ ॥ आरूढयौवनःश्रीमान्कोमलावयवोज्ज्वलः ॥ शरण्यःसर्वलोका
नांसर्वलोकफलप्रदः ॥ १६८ ॥ सदृशीतस्यदेवीतुरूपशीलगुणादिभिः ॥ तप्तकांचनसंकाशातप्तकांचनभूषणा ॥ १६९ ॥ तरुणीरूपलावण्याका
न्तिशीलगुणान्विता ॥ दुग्धाब्धिफेनसंकाशशुभवस्त्रेणवेष्टिता ॥ १७० ॥ मंदारकेतकीजातीपुष्पार्चितशिरोरुहा ॥ कस्तूरीतिलकोपेतारत्नसीमंतशो
भिता ॥ १७१ ॥ नानावर्णसुशोभाढ्याकर्णभूषणभूषिता ॥ प्रवालसदृशज्योत्स्नारक्तधारसुविस्मिता ॥ १७२ ॥ [1]मत्तभृङ्गोपमैःस्निग्धैरलकैःसुविराजिता ॥
तनुमध्याविशालाक्षीपीनोन्नतपयोधरा ॥ १७३ ॥ चतुर्हस्तैर्विराजंतीसर्वाभरणभूषिता ॥ उद्बाहुभ्यांधृतादेवीहेमपद्मयुगंशुभम् ॥ १७४ ॥ इत
राभ्यांसमाश्लिष्यभर्तारंनिबिडंस्थिता ॥ आलोकयंतीसततंत्रिदशांश्चकटाक्षकैः ॥ १७५ ॥ निरीक्षितास्तयादेव्याधन्यास्तेसततंशिवे ॥ तत्रदेवाविमा
नस्थाःसिद्धचारणकिन्नराः ॥ १७६ ॥ गायंतिसततंदेवीमानंदाश्रुपरिप्लुताः ॥ दैतेयैर्बाध्यमानैस्तुब्रह्मरुद्रादिभिःसुरैः ॥ १७७ ॥ संस्तूयमानस्तत्रेशो
देवानामभयंददौ ॥ देवानामभयंदत्त्वासर्वदेवेश्वरोहरिः ॥ १७८ ॥ राक्षसान्हंतुमारेभेजगत्संरक्षणायवै ॥ एवंचतुर्थव्यूहंतुहरेःप्रोक्तंतवानघे ॥ १७९ ॥
किमन्यच्छ्रोतुकामासीत्तद्ब्रवीमिवरानने ॥ धन्यासिकृतकृत्यासिभक्तासिपुरुषोत्तमे ॥ १८० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहिताया
मुत्तरखंडेविष्णुव्यूहभेदवर्णनंनामएकोनत्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२९ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवन्यत्रदेवेशोराक्षसान्मधुसूदनः ॥
जघानकेनरूपेणयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥ वै[2]भवंचस्थवीयस्यमत्स्यकूर्म्मादिरूपकम् ॥ विस्तरेणसमाख्याहिममप्रीत्यामहेश्वर ॥ २ ॥ ॥ महादेव

---

१ मृगशृंगोपमैःइ० पा० । २ वैभवावस्थामशिस्य इ० पा० ।

उवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिवैभवंस्वस्थमानसा ॥ मत्स्यकूर्म्मादियद्रूपमवतारात्मकंहरेः ॥ ३ ॥ दीपादुत्पाद्यतेदीपोयथावत्तद्भविष्यति ॥ परा
वस्थापरेशस्यसव्यूहाविभवादयः ॥ ४ ॥ उक्तादेवावतारास्तु[1]विविधाकारकाःशुभाः ॥ अर्च्चावतारादेवस्यवैभवाःपरमात्मनः ॥ ५ ॥ प्राजापत्येनवैब्र
ह्माससम्राड्परमोत्सवः ॥ भृगुंमरीचिमत्रिंचदक्षंकर्दममेवच ॥६॥ पुलस्त्यंपुलहंचैवगिरिशंचतथाक्रतुम् ॥ नवप्रजानांपतयइमेप्रोक्तायथाक्रमम् ॥७॥ मरी
चिर्भगवांस्तत्रजनयामासकश्यपम् ॥ कश्यपस्याभवञ्जायाश्चचतस्रःशुभदर्शने ॥ ८ ॥ अदितिश्चदितिश्चैवकद्रुश्चविनतातथा ॥ अदितिर्जनयामासदेवां
स्तुशुभदर्शनान् ॥ ९ ॥ दितिश्चराक्षसान्पुत्रांस्तामसान्सुमहासुरान् ॥ [2]शंबूकस्तुहयग्रीवोहिरण्याक्षोमहाबलः ॥ १० ॥ हिरण्यकशिपुर्जंभोमयाद्याः
सुमहातपाः ॥ मकरस्तुमहावीर्योब्रह्मलोकमुपागतः ॥ ११ ॥ ब्रह्माणंमोहयित्वासौवेदाञ्जग्राहवीर्यवान् ॥ ग्रासित्वाचश्रुतिःसोथप्रविवेशमहार्णवम् ॥१२ ॥
ततःसर्वंजगच्छून्यमभवद्धर्मसंकरः ॥ नाधीतंनवषट्कारंवर्णाश्रमविवर्जितम् ॥ १३ ॥ ततःप्रजापतिर्देवःसर्वदेवगणैर्वृतः ॥ गत्वादुग्धांबुधिंदेवंतुष्टा
वशरणंगतः ॥ १४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ प्रसीददेवमेनाथनागपर्यंकसंस्थित ॥ सर्वेशसर्वदेवात्मन्सर्ववेदमयाच्युत ॥ १५ ॥ [3]आद्यंजगद्भुवोबीजं
मध्येत्वंसर्वतोऽधिकः ॥ अंतेचपशुनाथस्त्वंस्वेच्छयातस्तमेवच ॥ १६ ॥ त्वमेवधत्सेचिद्रूपंजगत्सर्वंसनातनम् ॥ त्वमव्यक्तोहिभूतादिःप्रधानपु
रुषोऽव्ययः ॥ १७ ॥ त्वमादिमध्यांतवपुर्जगतःपरमेश्वरः ॥ त्वमेवसर्वलोकानामाश्रयःपुरुषोत्तमः ॥ १८ ॥ भूतादिस्त्वंमहद्भूतंभूतसंघस्यकार
णम् ॥ [4]त्वमेवकारणमाश्रित्यरमतेधामआत्मवान् ॥ १९ ॥ त्वमादिभूतश्चांतस्त्वंत्वंवायुःसर्व्वगोमहान् ॥ त्वमादिस्त्वमनादिश्चत्वमाग्निस्तेजसां
निधिः ॥ २० ॥ त्वमापःसर्व्वजगतांजीवनःपरमेश्वरः ॥ त्वंभूमिर्जगदाधारोभूधरस्त्वंमहामते ॥ २१ ॥ सरितःसागरस्त्वंवैसर्व्वस्यादिस्त्वमे
वच ॥ देवर्षिःसर्वभूतानित्वमेवपुरुषोत्तम ॥ २२ ॥ त्वयैवप्रेरितालोकाश्चेष्टंतेसाध्वसाधुषु ॥ दैत्येनोपद्रुतावेदाःप्रविष्टामहदर्णवम् ॥ २३ ॥
वेदाधारमिदंसर्व्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ वेदाश्चैवहिसर्व्वेषांधर्माणांपरितःस्थितिः ॥ २४ ॥ वेदेषुसर्वदेवानांनित्यतृप्तिर्भविष्यति ॥ तस्माद्वेदा
न्समानेतुंत्वमेवार्हसिकेशव ॥ २५ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोहृषीकेशोब्रह्मणापरमेश्वरः ॥ मत्स्यरूपंसमास्थायप्रविवेशमहोदधि
म् ॥ २६ ॥ तंदैत्यंसुमहाघोरंमाकरंरूपमास्थितः ॥ तुण्डाग्रेणविदार्याथजघानामरपूजितः ॥ २७ ॥ तंहत्वासर्ववेदांश्चसाङ्गोपाङ्गसमन्वि

---

[1] ब्रह्मविष्ण्वादिकाःशुभाः इ० पा० । [2] सोमकस्तुहयग्रीवो इ० संमुखस्तु इ० च पा० । [3] आद्यंजगत्तरोर्बीजंमध्येसंवर्धनोदकम् । अंतेचपरशुर्नाथस्वेच्छाचारस्त्वमेवहि ॥ इ० पा० ।
[4] त्वमहंकारमाश्रित्यगुणत्रेधामयात्मवान् इ० पा० ।

तान् ॥ गृहीत्वाप्रददौतस्मैब्रह्मणेसमहाद्युतिः ॥ २८ ॥ अन्योन्यमिश्रितावेदाग्रसितास्तेनरक्षसा ॥ व्यक्ताभगवतातेनव्यासरूपेणधीमता ॥ २९ ॥
पृथग्भूतासमंवेदाव्यासेनैवमहात्मना ॥ एवंमत्स्यावतारेणरक्षिताःसर्व्वदेवताः ॥ ३० ॥ श्रुतिप्रदानेनजगत्रयंतदाकृत्वानिरातंकमहोरमाधवः ॥ सं
स्तूयमानःसुरसिद्धसंघैरंतर्दधेयोगिभिरर्चिताङ्घ्रिः ॥ वासुदेवोहिभगवान्सर्वदेवमयोहरिः ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसं
हितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेमत्स्यावतारवर्णनंनामत्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३० ॥ छ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ यत्कौर्म्यवैभवं
विष्णोःसर्वलोकममस्कृतम् ॥ तद्वक्ष्यामिप्रियेसम्यक्शृणुष्वैकाग्रचेतसा ॥ १ ॥ अत्रिपुत्रोमहातेजादुर्वासाइतिविश्रुतः ॥ प्रचण्डःसर्वलोकानांक्षोभकारी
महातपाः ॥ २ ॥ [1]संययौहिमवत्पृष्ठंब्रह्मर्षिस्तपसोनिधिः ॥ ममांशभूतोब्रह्मर्षिःसर्वेषांभयदस्सदा ॥ ३ ॥ उषितस्तत्रवर्षंतुकिन्नरीभिःसपूजितः ॥
महेंद्रंद्रष्टुकामोसौस्वर्लोकंप्रययौमुनिः ॥ ४ ॥ तस्मिन्कालेमहातेजागजारूढंमहेश्वरम् ॥ ददर्शसर्वदेवैस्तंपूज्यमानंशचीपतिम् ॥ ५ ॥ तच्चदृष्ट्वासहृ
ष्टात्मादुर्वासासुमहातपाः ॥ पारिजातस्रजंतस्मैप्रददौविनयान्वितः ॥ ६ ॥ आदायदेवताधीशस्तांस्रजंगजमूर्द्धनि ॥ विन्यस्यतत्रदेवेशःप्रययौनं
दनंप्रति ॥ ७ ॥ करेणादायतांमालांमदोद्रिक्तस्ततोगजः ॥ पीडयित्वाथचिक्षेपसंस्थितांधरणीतले ॥ ८ ॥ ततःक्रुद्धोमहातेजादुर्वासारक्तलोचनः ॥
प्रशप्तवान्महेंद्रंतंसंतप्तक्रोधवह्निना ॥ ९ ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ त्रैलोक्यैकश्रियायुक्तोयस्मान्मामवमन्यसे ॥ तस्मात्रैलोक्यश्रीर्नष्टाभवत्वेवनसं
शयः ॥१०॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतिशप्तस्ततःशक्रोजगामस्वपुरंपुनः ॥ ततःश्रीर्जगतांधात्रीक्षणादंतर्दधेस्वयम् ॥ ११ ॥ अंतर्द्धानंगतालक्ष्मी
स्तदानष्टंजगत्रयम् ॥ यदपांगाश्रितंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ १२ ॥ तस्यामंतर्द्धानवत्यांसर्वंनष्टतरंभवत् ॥ ब्रह्मादित्रिदशाःसर्वेगंधर्वायक्षकि
न्नराः ॥ १३ ॥ दैत्याश्चदानवानागामनुष्याराक्षसास्तथा ॥ पशवःपक्षिणःकीटाःसर्वेस्थावरजंगमाः ॥ १४ ॥ तयालक्ष्म्याजगन्मात्रातेसर्वेनावलोकि
ताः ॥ दारिद्र्येनैवविहितास्तेसर्वेदुःखभागिनः ॥ १५ ॥ क्षुत्पिपासार्दितां[2]देवाश्चुक्रुशुर्गतचेतसः ॥ नववर्षजलधरःसर्वेशुष्काजलाशयाः ॥ १६ ॥ सर्वे
तेपादपाःशुष्काःफलपुष्पविवर्जिताः ॥ तदादेवाःसगंधर्वादैत्यदानवराक्षसाः ॥ १७ ॥ क्षुत्पिपासार्दिताजग्मुःब्रह्माणममितौजसम् ॥ ऊचुस्तंदेवदेवे
शमब्जयोनिंपितामहम् ॥१८॥ देवाऊचुः ॥ भगवन्क्षुत्पिपासाभ्यांपीडितंहिजगत्रयम् ॥ नहुतंनवषट्कारःसर्वधर्म्मविवर्जितम् ॥१९॥ क्षुत्पिपासार्दिताः
सर्वेदेवदानवमानवाः ॥ त्रातारंसर्वलोकेशंभवंतंशरणंगताः ॥ २० ॥ त्रातुमर्हसिदेवेशक्षुत्पिपासार्दिताञ्जनान् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतितेषांव

---

[1] सकदाचिन्महामेरोःपार्श्वेकिन्नरसेविते । संप्राप्यदेवतास्तत्रपूजयामासनित्यशः–इ० पा० ।

[2] ताःसर्वेचुक्रुशुर्वैनिरन्तरम् । इ०पा० ।

चःश्रुत्वासर्वलोकपितामहः ॥ २१ ॥ उवाचपरमप्रीतस्तान्सर्वान्प्रतिमानदः ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुध्वंदेवताःसर्वेदैत्यगंधर्वमानवाः ॥ २२ ॥ महें
द्रस्यापचारेणसर्वमेतदुपस्थितम् ॥ समुद्भूतमिदंघोरंजगत्संवर्त्तकंमहत् ॥ २३ ॥ दुर्वासाःसुमहात्मातुयतःक्रोधमवाप्तवान् ॥ तस्मात्क्रोधेनते
नेदंनष्टंलोकत्रयंसुराः ॥ २४ ॥ असौरोषपरीतात्माक्रोधेनकलुषीकृतः ॥ जगत्त्रयंचश्रीनष्टंभवत्वित्याहदुर्मतिः ॥ २५ ॥ तच्छापाज्जगतांधात्री
लक्ष्मीर्न्नारायणप्रिया ॥ अंतर्द्धानंगतादेवीजगन्मातामहेश्वरी ॥ २६ ॥ यदपाङ्गेक्षितालोकाभवंतिसुखितास्तथा ॥ नालोकिताजगन्मात्रादुःखभा
गिनएवहि ॥ २७ ॥ तस्मात्सर्वेवयंगत्वादुग्धाब्धौस्थितमुत्तमम् ॥ तत्रनारायणंदेवमर्च्चयामःसनातनम् ॥ २८ ॥ तस्मिन्प्रसन्नेदेवेशेशिवमेतद्भवे
ज्जगत् ॥ इतिनिश्चित्यमनसाब्रह्मादेवगणैर्युतः ॥ २९ ॥ भृग्वादिमुनिभिःसार्द्धंप्रययौक्षीरसागरम् ॥ क्षीराब्धावुत्तरतटेब्रह्मरुद्रादिदेवताः ॥ ३० ॥
विष्णुंसमर्च्चयामासुःपौरुषेणविधानतः ॥ जपन्नष्टाक्षरंमंत्रंपौरुषंसूक्तमेवच ॥ ३१ ॥ ध्यायंतोनन्यमनसोजुहुवुःपरमेश्वरम् ॥ तुष्टुवुःस्तवनैर्दिव्यैर्नमश्चक्रु
र्विचित्रधा ॥३२॥ ततःप्रसन्नोभगवान्सर्वेषांचदिवौकसाम् ॥ तेषांसंदर्शनेतस्थौस्तूयमानोमहर्षिभिः ॥३३॥ वैनतेयंसमारुह्यसर्वदेवमयंविभुम् ॥ तंदृष्ट्वाज
गतामीशंशंखचक्रगदाधरम् ॥ ३४ ॥ पीतवस्त्रंचतुर्बाहुंपुंडरीकनिभेक्षणम् ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंवनमालाविभूषितम् ॥ ३५ ॥ किरीटहारकेयूरनूपु
रैरुपशोभितम् ॥ तुष्टुवुर्जयशब्देननमश्चक्रुर्निरंतरम् ॥३६॥ ततःप्रोवाचभगवान्कृपयासर्वदेवताः ॥ वरदोस्मिवरंदेवावृणीध्वमितिचाब्रवीत् ॥३७॥ इतिश्रु
त्वातदासर्वेदेवाब्रह्मपुरोगमाः॥ऊचुःप्रांजलयोदेवमिदंवचनमीश्वरम् ॥ ३८ ॥ देवाऊचुः॥ ॥ भगवन्मुनिशापेनसंप्रतीदंजगत्त्रयम् ॥ क्षुत्पिपासार्दितंसर्वंसदे
वासुरमानुषम् ॥ ३९ ॥ तस्माद्भवंतंशरणंयाताःस्मपुरुषोत्तम ॥ त्राहिसर्वमिमंलोकंनान्यःशक्तोभवेत्क्वचित् ॥ ४० ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तो
देवतैःसर्वैरच्युतःपरमेश्वरः ॥ विचार्य्यैतदुवाचैतान्देवान्ब्रह्मपुरोगमान् ॥ ४१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अत्रिसूनोर्मुनेःशापादंतर्द्धानंगतारमा ॥
कटाक्षदर्शनात्तस्याजगदैश्वर्य्यसंयुतम् ॥४२॥ तस्माद्यूयंसुराःसर्वैशिवब्रह्मपुरोगमाः ॥ उत्पाट्यमंदरंशैलंनिधायक्षीरसागरम् ॥४३॥ मंदरंचर्वरंकृत्वासर्प्प
राजेनवेष्टितम् ॥ कुरुध्वंमथनंदेवादैत्यगंधर्वदानवैः ॥४४॥ उत्पद्यतेचसालक्ष्मीर्जगत्संरक्षणायवै ॥ तयाहृष्टामहाभागाभविष्यथनसंशयः ॥४५॥ धारया
म्यहमेवाद्रिंकूर्मरूपेणसंवृतः ॥ ममशक्त्यासुरान्सर्वान्प्रविश्यचबलीयसः ॥४६॥ ॥रुद्रउवाच॥ ॥ इत्युक्तादेवताःसर्वाहरिणाकामलक्षणे[1] ॥ साधुसाध्वि
तिदेवेशमूचुर्ब्रह्मपुरोगमाः॥४७॥संस्तूयमानोभगवानच्युतःसुरसत्तमैः॥ अंतर्दधेततःश्रीमान्सर्वलोकनमस्कृतः॥सर्वाधारःसर्वदेवःसर्वत्रसमदर्शनः ॥४८॥

---

[1] कमलेक्षणे इ० हरिण्याक्षमलक्षणे-इ० च पा० ।

॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेदुर्वाससःशापकथनंनामएकत्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२३१॥
॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ ततःसुरगणाःसर्वेदानवाद्यामहाबलाः ॥ उत्पाट्यमंदरंशैलंचिक्षिपुःपयसांनिधौ ॥ १ ॥ ततोनारायणःश्रीमान्भगवान्भूत
भावनः ॥ कूर्मरूपेणतंशैलंदधारामितविक्रमः ॥ २ ॥ अनादिमध्यांतवपुर्विश्वरूपःसनातनः ॥ अधारयद्गिरिवरंसंपूज्योजगदीश्वरः ॥ ३ ॥ तथैके
नभुजेनैवईश्वरःसर्वगोऽव्ययः ॥ ततोदेवासुराःसर्वेममंथुःक्षीरसागरम् ॥ ४ ॥ सर्प्पराजेनसंवेष्ट्यघर्घरंमंदराचलम् ॥ मथ्यमानेथदुग्धाऽब्धौदैवतैः
सुमहाबलैः ॥ ५ ॥ उत्पादनार्थंलक्ष्म्याश्चसर्वएवमहर्षयः ॥ उपोष्यनियमंकृत्वाजेपुःश्रीसूक्तमेवच ॥ ६ ॥ सहस्रनामपठनंचक्रुर्दिव्याद्विजोत्तमाः ॥
एकादश्यांतुशुद्धायांमथ्यमानेमहांबुधौ ॥ ७ ॥ उपोष्यऋषयःसर्वेजप्तंश्रीमंत्रमुत्तमम् ॥ कांक्षमाणाश्चयेजप्तुंलक्ष्मीनारायणंहरिम् ॥ ८ ॥ ध्यात्वा
समर्च्चयामासुर्द्विजाग्र्यामुनिसत्तमाः ॥ ततस्तस्मिन्मुहूर्तेतुमथ्यमानेमहांबुधौ ॥ ९ ॥ समभूत्तत्रप्रथमंकालकूटंमहाविषम् ॥ महापीडंमहाघो
रंसंवर्ताग्निसमप्रभम् ॥ १० ॥ दृष्ट्वाप्रदुद्रुवुःसर्वेभयार्तादेवदानवाः ॥ ततस्तान्विद्रुतान्दृष्ट्वाभयार्त्तान्सुरसत्तमान् ॥ ११ ॥ ततस्तानब्रुवंवाक्यमहं
तत्रशुभेक्षणे ॥ भोभोदेवगणाःसर्वैर्नभेतव्यंविषंप्रति ॥ १२ ॥ अहमाहारयिष्यामिकालकूटंमहाविषम् ॥ इत्युक्तास्तेमयासर्वेदेवाइंद्रपुरोगमाः ॥ १३ ॥
साधुसाध्वितिवाक्यैर्मांतुष्टुवुःप्रणताभृशम् ॥ तद्दृष्ट्वामेघसंकाशंप्रादुर्भूतंमहाविषम् ॥ १४ ॥ ध्यात्वानारायणंदेवंहृदयेगरुडध्वजम् ॥ उदयादित्यसं
काशंशंखचक्रगदाधरम् ॥ १५ ॥ श्रीभूमिसहितंदेवंतप्तकांचनकुण्डलम् ॥ एकाग्रमनसाध्यात्वासर्वदुःखहरंप्रभुम् ॥ १६ ॥ नामरूपंमहामंत्रंजप्त्वाल
क्ष्म्यासमन्वितम्॥तद्विषंतुमहाघोरमाद्यंसर्वभयंकरम्॥१७॥नामत्रयप्रभावाच्चविष्णोःसर्वगतस्यवै॥विषंतदभवज्जीर्णंलोकसंहारकारकम्॥१८॥ अच्युतानं
तगोविन्दइतिनामत्रयंहरेः ॥ योजपेत्प्रयतोभक्त्याप्रणवाद्यंनमोंतकम्॥१९॥तस्यमृत्युभयंनास्तिविषरोगाग्निजंमहत्॥नामत्रयंमहामंत्रंजपेद्यःप्रयतात्मवा
न् ॥ २० ॥ कालमृत्युभयंचापितस्यनास्तिकिमन्यतः ॥ इतिनामत्रयेणैवपीतंदेविमयाविषम् ॥ २१ ॥ ततःप्रहृष्टास्त्रिदशास्तुष्टुवुर्मांसुविस्मिताः ॥
मांप्रणम्यपुनर्देवाममंथुःक्षीरसागरम् ॥ तस्मिन्प्रमथ्यमानेतुभयादेवैश्चभामिनि ॥ २२ ॥ ज्येष्ठादेवीसमुत्पन्नारत्नं[1]स्रग्वाससावृता ॥ उत्पन्नासाब्रवीद्देवा
न्किंकर्त्तव्यंमयेतिवै ॥२३॥ तामब्रुवंस्तुतेदेवींसर्वदेवगणाभृशम् ॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥ येषांगृहांतरेरम्येकलहःसंप्रवर्त्तते ॥२४॥ तत्तेस्थानंप्रयच्छामोवस
तत्राशुभान्विता ॥ परुषंभाषणन्नित्यंवदंत्यनृतवादिनः ॥ २५ ॥ संध्याकालेतुयेपापाःस्वपंतिमलचेतसः ॥ तेषांवेश्मनिसंतिष्ठदुःखदारिद्र्यदायि

---

[1] रक्तस्रग्वाससेतिपाठः ।

नी ॥ २६ ॥ कपालकेशभस्मास्थितुषांगारानियत्रतु ॥ तत्रतेसततंस्थानंभविष्यातिनसंशयः ॥ २७॥ यस्यवेश्मकपालास्थिभस्मकेशादिचिह्नितम् ॥
तत्रवसाशुभेनित्यंकलिनासहनित्यशः ॥ २८ ॥ अकृत्वापादयोःशौचंयस्त्वाचामतिदुर्म्मतिः ॥ तंभजस्वमहादेविकलुषेणभृशंवृतम् ॥२९॥ तुषांगारक
पालाश्मवालुकावस्त्रचर्म्मभिः ॥ दंतधावनकर्तारोभविष्यंतिनराधमाः ॥ ३० ॥ रमस्वकलिनादेवितेषांवेश्मसुनित्यशः ॥ तिलपिष्टंकलंजंचकलिंगं
शिग्रुगृंजनम् ॥ ३१ ॥ छत्राकंविड्वराहंचबिल्वंकोशातकीफलम् ॥ अलाबुंचपलांडुंचयेखादंतिनराधमाः ॥ तेषांगेहेह्यवस्थानंदेवीदारिद्र्यदेसदा ॥ ३२ ॥
॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्यादिश्यसुराःसर्वेज्येष्ठांचकलिवल्लभाम् ॥ पुनश्चमंथनंचक्रुःक्षीराब्धिसुसमाहिताः ॥ ३३ ॥ ततश्चवारुणीदेवीस
मुत्पन्नाशुभानने ॥ अनंतोनागराजोथतांजग्राहसुलोचनाम् ॥ ३४ ॥ तत[1]ःसुरासमुत्पन्नासर्वाभरणभूषिता ॥ वैनतेयस्यभार्याभूत्सर्वलक्षणशोभि
ता ॥ ३५ ॥ ततोप्सरोगणादिव्यागंधर्वाश्चमहौजसः ॥ जज्ञिरेरूपसंपन्नामधुगायनतत्पराः ॥ ३६ ॥ ऐरावतस्ततोजज्ञेतथैवोच्चैःश्रवाहयः ॥ धन्वंतरिः
पारिजातःसुरभिःसर्वकामधुक् ॥ ३७ ॥ एतान्सर्वान्सहस्राक्षोजग्राहप्रीतमानसः ॥ ततःप्रभातसमयेद्वादश्यामुदितेरवौ ॥ ३८ ॥ मथ्यमानेपुनस्तस्मि
न्देवैरिंद्रपुरोगमैः ततःप्रहृष्टवदनैस्तूयमानामहर्षिभिः ॥ ३९ ॥ उत्पन्नाश्रीर्महालक्ष्मीःसर्वलोकेश्वरीशुभा ॥ वालार्ककोटिसंकाशाकनकांगदभूषि
ता ॥ ४० ॥ हेमांबुजसमासीनासर्वलक्षणशोभिता ॥ पद्मपत्रविशालाक्षीनीलकुंचितमूर्द्धजा ॥ ४१ ॥ दिव्यचंदनलिप्तांगीदिव्यपुष्पैरलंकृता ॥ नानार
त्नमयैर्दिव्यैःसर्वैराभरणैर्युता ॥ ४२ ॥ तनुमध्याजगद्धात्रीपीनोन्नतपयोधरा ॥ चतुर्हस्ताविशालाक्षीपूर्णेंदुसदृशानना ॥ ४३ ॥ वसुपात्रंमातुलुंगंस्वर्ण
पद्मयुगंशुभम् ॥ विभ्राणाहस्तकमलैःसर्वाभरणभूषितैः॥४४॥ अम्लानपंकजांमालांधारयंतीह्युरःस्थले ॥ ददृशुस्तांमहादेवींसर्वलोकहितैषिणीम्॥४५॥
ईश्वरींसर्वभूतानांमातरंपद्ममालिनीम् ॥ नारायणींजगद्धात्रींनारायणहृदालयाम् ॥ ४६ ॥ तांविलोक्यमहालक्ष्मींप्रहृष्टाःसर्वदेवताः ॥ अवादयंतःपटहान्
दिविदेवगणाभृशम् ॥ ४७ ॥ ववर्षुःपुष्पवर्षाणिवनदेव्योनिरंतरम् ॥ जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ४८ ॥ ववुःपुण्यास्तथावाताःसुप्रभोभूद्दिवा
करः ॥ जज्वलुश्चाग्नयःशांताःप्रसन्नाश्चदिशोदश ॥ ४९ ॥ अनंतरंशीतरश्मिरुदभूत्क्षीरसागरे ॥ सुधामयूखवान्सोमोमातुर्भ्रातासुखावहः ॥ ५० ॥ नक्षत्रा
धिपतिश्चाभूच्चंद्रोवैलोकमातुलः ॥ ततोजायाहरेःपुण्यातुलसीलोकपावनी ॥५१॥ समुत्पन्नाजगद्धात्रीपूजार्थंशार्ङ्गिणोहरेः ॥ ततःप्रहृष्टमनसःसर्वेदेवादिवौ
कसः ॥ ५२ ॥ तंशैलंपूर्ववत्स्थाप्यपरिपूर्णमनोरथाः ॥ समेत्यमातरंसर्वेशिवब्रह्मपुरोगमाः ॥५३॥ स्तुत्वानामसहस्रेणजेपुःश्रीसूक्तसंहिताः ॥ ततःप्रस

---

[1] ततऽतत्रेतिपाठः ।

न्नासादेविसर्वान्देवानुवाचह ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ श्रीरुवाच ॥ ॥ वरंवृणीध्वंभद्रंवोवरदाहंसुरोत्तमाः ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ऊचुःप्रांजलयोदेवाःश्रीयंनम्रात्ममूर्तयः ॥ ५५ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ प्रसीदकमलेदेविसर्वलोकेश्वरप्रिये ॥ विष्णोर्वक्षस्थलेदेविभवनित्यानपायिनी ॥५६॥ [1]त्रैलोक्यंपालयादेवीनित्यात्वंपरमेश्वरी ॥ यदपांगाश्रितंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ५७ ॥ त्वयाविलोकिताःसर्वेप्रभवंतिदिवौकसः॥मातारुद्रादिदेवानामैश्वर्यंत्वत्कटाक्षतः॥ ५८ ॥ एतदिच्छामहेदेविजगन्मातर्नमोस्तुते ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तादैवतैःसर्वैर्लोकमातामहेश्वरी ॥ ५९ ॥ एवमस्त्वितितान्देवान्प्राहनारायणप्रिया ॥ ततोनारायणःश्रीशःशंखचक्रगदाधरः ॥६०॥ तथैवाविरभूद्ब्रह्मापूर्ववत्क्षीरसागरे ॥ ततःप्रतुष्टुवुर्देवानमस्कृत्वाजनार्दनम् ॥६१॥ ऊचुःप्रांजलयःसर्वेप्रहृष्टवदनाःशुभाः ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ गृहाणदेवींसर्व्वेशमहिषींतववल्लभाम् ॥ ६२ ॥ जगत्संरक्षणार्थायलक्ष्मीमनपगामिनीम् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ इत्युक्त्वामुनिभिःसर्वेदेवाब्रह्मपुरोगमाः ॥ ६३ ॥ नानारत्नमयेदिव्येपीठेबालार्कसंनिभे ॥ निवेश्यदेवींदेवंचआनंदाश्रुपरिप्लुताः ॥ ६४ ॥ दिव्याम्बरैर्दिव्यमाल्यैर्नानारत्नविभूषितैः ॥ लक्ष्म्यासहसमासीनमर्चयामासुरच्युतम् ॥ ६५ ॥ गंधैर्धूपैश्चदीपैश्चनैवेद्यैश्चसुधामयैः ॥ अप्राकृतैःफलैर्दिव्यैरर्चयामासुरीश्वरीम् ॥ ६६ ॥ अमृतादुत्थितादेवीतुलसीकोमलाशुभा ॥ तयाश्रीपादयुगलमर्च्चयामासुरंजसा ॥ ६७ ॥ प्रदक्षिणत्रयंकृत्वानमस्कृत्वामुहुर्मुहुः ॥ तष्टुवुस्तुतिभिर्देवाहर्षपूर्णाश्रुविक्लवाः ॥६८ ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्सर्वदेवेश्वरोहरिः ॥ अभीष्टान्प्रददौतेभ्योवरान्देव्यासहप्रभुः ॥ ६९ ॥ ततःसुहृष्टाःसुरमानुषाद्यालक्ष्मीकटाक्षार्पितदृष्टिपूताः ॥ प्रभूतधान्यार्थयुतानिरंतरंसुखंपरंप्रापुरनामयाभृशम् ॥ ७० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेलक्ष्म्युत्पत्तिर्नामद्वात्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३२ ॥ छ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ततःप्रोवाचभगवान्सुरांश्चैवमहामुनीन् ॥ देव्यासहप्रहृष्टात्मासर्वलोकहितायवै ॥ १ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ शृणुध्वंमुनयःसर्वेदेवताश्चमहाबलाः ॥ एकादशीमहापुण्यासर्वोपद्रवनाशिनी ॥ २ ॥ लक्ष्मीसंदर्शनार्थायभवद्भिःसमुपोषिता ॥ तस्मात्तुसर्वदापुण्याद्वादशीममवल्लभा ॥ ३ ॥ अद्यप्रभृतियेलोकाउपिताःपूर्ववासरे ॥ द्वादश्यामुदितेभानौश्रद्धयापरयायुताः ॥ ४ ॥ येपूजयंतिमांभक्त्यातुलस्याचश्रियासह ॥ सर्वेतेबन्धनिर्मुक्ताःप्राप्नुवंतिपदंमम ॥५॥नार्च्चयंतिचयेवैमांद्वादश्यांपुरुषोत्तमम्॥तेनराःपापकर्माणोमममायाविमोहिताः॥६॥येनार्चयंतिपापिष्ठानराःनरकगामिनः॥तान्पापान्विषयैर्बद्धान्ममपूजापराङ्मुखान् ॥ ७ ॥ क्षिपत्यजस्रंसंसारेमायाममदुरत्यया ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातुभगवान्परमात्मासनातनः ॥८॥ संस्तू

---

[1] त्रैलोक्यंनत्वयादेवित्याज्यंहिपरमोवरः इतिपाठः ।

यमानोमुनिभिःप्रययौकमलालयम् ॥ क्षीराब्धौशेषपर्य्यङ्केविमानेसूर्य्यसन्निभे ॥ ९ ॥ देव्यासहविशालाक्ष्यारमयापरमेश्वरः ॥ दर्शनार्थंसुराणांचतत्रस
न्निहितोभवत् ॥ १० ॥ ततःसुरगणाःसर्व्वेकूर्म्मरूपंसनातनम् ॥ भक्त्यासंपूजयित्वाथतुष्टुवुर्हृष्टमानसाः ॥ ११ ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्कूर्म्मरूपीजनार्द्दनः ॥
॥भगवानुवाच॥ ॥ वरंवृणीष्वंदेवेशायद्वोमनसिवर्त्तते ॥ ॥रुद्रउवाच॥ ॥ततोदेवगणाःसर्वेकूर्म्मरूपंजनार्दनम् ॥१२॥ उचुःप्रांजलयःसर्व्वेहर्षनिर्भ
रमानसाः ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ शेषस्यदिग्गजानांचसहायार्थंमहाबल ॥ १३ ॥ धर्तुमर्हसिदेवेशसप्तद्वीपवतींमहीम् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥
एवमस्त्वितिहृष्टात्माभगवाँल्लोकभावनः ॥१४॥ धारयामासधरणींसप्तद्वीपसमावृताम् ॥ ततोदेवाःसगंधर्वादैत्यदानवमानुषाः ॥१५॥ महर्षिभिरनुज्ञाताः
स्वर्लोकान्प्रतिपेदिरे ॥ तदाप्रभृतितेसर्व्वेदेवाब्रह्मपुरोगमाः ॥ १६ ॥ सिद्धायेमानुषाश्चैवयोगिनोमुनिसत्तमाः ॥ विष्णोराज्ञांपुरस्कृत्यभक्त्यापरमया
युताः ॥ १७ ॥ एकादश्यामुपोष्याथभक्त्याचैवजनार्दनम् ॥ द्वादश्यामर्च्चनंचक्रुर्विधिनावरवर्णिनि ॥ १८ ॥ एतत्तुसर्वमाख्यातंदेव्याजन्मवरानने ॥
कौर्म्यंचवैभवंविष्णोःकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचापंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसं
वादेएकादश्युपवासकथनंनामत्रयस्त्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३३ ॥ छ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिद्वादश्या
श्चविधानकम् ॥ विष्णोःपूजाविधानंचकर्त्तव्यंतत्रवैप्रभो ॥ १ ॥ एकादश्याःप्रभावंचसर्वपापहरंनृणाम् ॥ आचक्ष्वविस्तरेणैवमयिप्रीत्यामहे
श्वर ॥ २ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिद्वादश्याश्चविधानकम् ॥ तस्याःस्मरणमात्रेणसंतुष्टःस्याज्जनार्दनः ॥ ३ ॥ एका
दश्यांतुप्राप्तायांसमुपोष्येहमानवः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायांतिविष्णोःपरम्पदम् ॥ ४ ॥ सप्तजन्मार्जितंपापंज्ञानतोज्ञानतःकृतम् ॥ क्षणादेवलयंयातिद्वाद
श्यांहरिपूजनात् ॥ ५ ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ६ ॥ धर्म्मदाह्यर्थदाचैवकामदा
मोक्षदाकिल ॥ सर्व्वकामदुघानृणांद्वादशीवरवर्णिनी ॥ ७ ॥ एकादशीसमंकिंचित्पापत्राणंनविद्यते ॥ एकादशीसमंकिंचिद्व्रतंनास्तिशुभेक्षणे ॥ ८ ॥
एकादशींपरित्यज्ययोह्यन्यद्व्रतमाचरेत् ॥ सकरस्थंमहाराज्यंत्यक्त्वाभैक्ष्यंतुयाचते ॥ ९ ॥ एकादशेंद्रियैःपापंयत्कृतंभवतिप्रिये ॥ एकादश्युपवासेनत
त्सर्वंविलयंव्रजेत् ॥ १० ॥ रटंतीहपुराणानिभूयोभूयोवरानने ॥ नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंसंप्राप्तेहरिवासरे ॥ ११ ॥ अभक्ष्यंसर्वदाप्रोक्तंकिंपुनःशुक्लकृष्ण
योः ॥ वर्णानामाश्रमाणांचसर्वेषांवरवर्णिनी ॥ १२ एकादश्युपवासस्तुकर्त्तव्योनात्रसंशयः ॥ एकादश्यांचप्राप्तायांमातापित्रोर्मृतेहानि ॥ १३ ॥ द्वाद
श्यांतुप्रदातव्यंनोपवासदिनेक्वचित् ॥ गर्हितान्नंनवाश्नंतिपितरश्चादिवौकसः ॥ १४ ॥ एकादश्यांनभोक्तव्यंसुरांवानपिबेत्क्वचित् ॥ ब्राह्मणंनैवहन्याच्चसम

मेतत्त्रयंमतम् ॥ १५ ॥ तस्मादेकादशींशुद्धामुपवासंसमाचरेत् ॥ अवस्थात्रितयेयस्तुयत्नोवाक्कायकर्म्मभिः ॥ १६ ॥ दशमीमिश्रितांतांतुप्रयत्नेन
विवर्ज्जयेत् ॥ अरुणोदयवेलायांदशमीमिश्रिताभवेत् ॥ १७ ॥ तांत्यक्त्वाद्वादशींशुद्धामुपोष्येहाविचारयन् ॥ कलायांविद्यमानायांसूर्य्यस्योदयनं
प्रति ॥ १८ ॥ त्रयोदश्यांतथादेविद्वादशीपरिविद्यते ॥ तथाचद्वादशीशुद्धाह्युपवासेविधीयते ॥ १९ ॥ अरुणोदयवेलायांकृत्यंसर्वंसमाचरेत् ॥
कलायामपिद्वादश्यांपारणंतत्रचोदितम् ॥ २० ॥ शुद्धामेकादशींचापित्यजेदत्रनसंशयः ॥ कलाप्येकादशीयत्रद्वादश्यांमुदितेरवौ ॥ २१ ॥ सर्वामेकाद
शींत्यक्त्वातत्रैवोपवसेद्द्विजः ॥ एवंविधिंविनिश्चित्यसमुपोष्यंहरेर्दिनम् ॥ २२ ॥ सायमाद्यंतयोरह्नोःसायंप्रातस्तुमध्यमे ॥ तत्रोपवासंकुर्वीतत्यक्त्वा
भुक्तिचतुष्टयम् ॥ २३ ॥ दशम्यामेकभक्तस्तुनारीसंगमवर्जितः ॥ अवनीतलपशायीचपरेहनिवसेच्छुचिः ॥ २४ ॥ धात्रीफलानुलिप्तांगःस्नानंसंध्यां
समाचरेत् ॥ उपवासपरोभूत्वारात्रौसंपूजयेद्धरिम् ॥ २५ ॥ पाखंडिनंविकर्मस्थंपतितंश्वपचंतथा ॥ नावलोकेन्नसंभाषेन्नस्पृशेत्तत्रवैष्णवः ॥ २६ ॥
अवैष्णवस्तुयोविप्रःसपाषण्डःप्रकीर्तितः ॥ शिखोपवीतत्यागीचविकर्मस्थइतीरितः ॥ २७ ॥ महापापोपपापाभ्यांयुक्तःपतितउच्यते ॥ अंत्यजःश्व
पचःप्रोक्तोवेदैस्तत्रसुनिर्णयः ॥ २८ ॥ रात्रौसंपूज्यदेवेशंजागरंचसमाचरेत् ॥ गंधैःपुष्पैस्तथादीपैर्वस्त्रैराभरणैःशुभैः ॥ २९ ॥ जपैस्तोत्रैर्नमस्कारैः
पूजयेन्निशिभक्तितः ॥ ततःप्रभातसमयेतुलसीमिश्रितैर्जलैः ॥ ३० ॥ स्नात्वासम्यग्विधानेनसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ पूजयेज्जगतामीशंलक्ष्म्यासहजनार्द
नम् ॥ ३१ ॥ कोमलैस्तुलसीपत्रैःपुष्पैश्चैवसुगंधिभिः ॥ दीपान्नीराजयेत्तत्रवारमष्टोत्तरंशतम् ॥ ३२ ॥ शतपत्रकृतांमालांताभ्यांसम्यङ्निवेदयेत् ॥ धूपं
दीपंचनैवेद्यंतांबूलंचसमर्प्पयेत् ॥ ३३ ॥ शर्करासहितंदिव्यंपायसान्नंसमर्पयेत् ॥ कर्पूरेणचसंयुक्तंतांबूलंचनिवेदयेत् ॥ ३४ ॥ प्रदक्षिणेनमस्कारंकृत्वा
भक्त्यासमन्वितः ॥ आज्येनजुहुयाद्वह्नौशतमष्टोत्तरंतथा ॥ ३५ ॥ प्रत्यृचंपुरुषसूक्तेनलक्ष्मीसूक्तेनपायसम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यास्वयंभुंजीतवा
ग्यतः ॥ ३६ ॥ पुराणादिप्रपाठेनक्षपयेत्तद्दिनंमहत् ॥ क्षितिशायीब्रह्मचारीतस्यामेवनिशिस्वपेत् ॥ ३७ ॥ एवंसंपूज्यमानःसद्वादश्यांकमलापतिः ॥
क्षणात्प्रसन्नोभगवान्सर्वाभीष्टप्रदोध्रुवम् ॥ ३८ ॥ इत्येतत्कथितंदेविद्वादशीव्रतमुत्तमम् ॥ किमन्यच्छ्रोतुकामासितद्वक्तव्यंब्रवीम्यहम् ॥ ३९ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेद्वादशीमाहात्म्यंनामचतुस्त्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३४ ॥ छ ॥
॥ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ ॥ पाषंडानांचसंवादंवर्जयेदितियत्त्वया ॥१॥ उक्तंममेहभगवान्श्वपचादपिगर्हितम् ॥ तोयादशाःसमाख्याताःकैर्लिंगैश्चाह्नि
ताभुवि ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ येन्यंदेवंपरत्वेनवदंत्यज्ञानमोहिताः ॥ २ ॥ नारायणाज्जगन्नाथात्तेवैपाषंडिनःस्मृताः ॥ कपालभस्मास्थिधरायेह्यवै

दिकलिङ्गिनः ॥३॥ ऋतेवनस्थाश्रमाच्चजटावल्कलधारिणः॥ अवैदिकक्रियोपेतास्तेवैपाषंडिनस्तथा ॥४॥ शंखचक्रोर्ध्वपुंड्रादिचिह्नैःप्रियतमैर्हरेः ॥ रहि
तायेद्विजादेवितेवैपाषंडिनःस्मृताः ॥ ५ ॥ श्रुतिस्मृत्युदिताचारंयस्तुनाचरतिद्विजः ॥ सपाषंडीतिविज्ञेयःसर्वलोकेषुगर्हितः॥६॥विनावैभगवत्प्रीत्याते
वैपाषंडिनःस्मृताः ॥ समस्तयज्ञभोक्तारंविष्णुंवैब्रह्मदैवतम् ॥ ७ ॥ उद्दिश्यदेवताएवजुहोतिचददातिच ॥ सपाषण्डीतिविज्ञेयःस्वतंत्रःसर्वकर्मसु
॥ ८ ॥ स्वातंत्र्यात्कुरुतेयस्तुकर्मवेदोदितंमहत् ॥ यस्तुनारायणंदेवंब्रह्मरुद्रादिदैवतैः ॥ ९ ॥ सममन्यैर्निरीक्षेतसपाषंडीभवेत्सदा ॥ अवस्था
त्रितयेयस्तुमनोवाक्कायकर्म्मभिः ॥ १० ॥ वासुदेवंनजानातिसपाषंडीभवेद्द्विजः ॥ किमत्रबहुनोक्तेनब्राह्मणायेप्यवैष्णवाः ॥११॥ नस्प्रष्टव्यानवक्तव्या
नद्रष्टव्याःकदाचन ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवन्परमंगुह्यंपृच्छामिसुरसत्तम ॥ १२ ॥ मयिप्रीत्यासमाचक्ष्वसंशयोवर्त्ततेभृशम् ॥ कपालभस्मचर्म्मा
स्थिधारणंश्रुतिगर्हितम् ॥ १३ ॥ तत्त्वयाधार्य्यतेदेवगर्हितंकेनहेतुना ॥ स्त्रीचापलयेनदेवेशपृच्छामित्वांमहामते ॥ १४॥ महाप्रभावात्कथितंनकर्त्तव्यं
[1]कांचिद्भवेत् ॥ त्वयेतिनपुराप्रोक्तंविस्तरेणमहाप्रभो ॥ १५ ॥ अकर्त्तव्यमितिप्रश्नंक्षंतुमर्हसिमेप्रभो ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इतिदेव्याहरःपृष्टोरहस्ये
जनवर्जिते ॥१६॥ उवाचपरमंगुह्यंयद्यदाचरितंस्वकम् ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामियद्गुह्यंपरमाद्भुतम् ॥ १७ ॥ नवक्तव्यंत्वयादेविज
नेषुकथितंमया ॥ अपृथक्त्वाच्छरीरस्यवक्ष्यामितवसुव्रते ॥१८॥ नमुच्याद्यामहादैत्याःपुरास्वायंभुवेंतरे ॥ महाबलामहावीर्यामहावीरामहौजसः॥१९॥
सर्वेविष्णुरताःशुद्धाःसर्वपापविवर्जिताः ॥ त्रयीधर्मवृताःसर्वेभग्नाइंद्रपुरोगमाः ॥ २० ॥ विष्णोःसमीपमागम्यभयार्त्ताःशरणंगताः ॥ देवाऊचुः ॥
अजेयान्सर्वदेवानांतपोनिर्द्धूतकल्मषान् ॥ २१ ॥ त्वमेवैतान्महादैत्याञ्जेतुमर्हसिकेशव ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यहरिर्वाक्यंदेवानांचभ
यानकम् ॥२२॥ तान्समाश्वास्यदिक्पालान्मामाहपुरुषोत्तमः ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ त्वंहिरुद्रमहाबाहोमोहनार्थेसुरद्विषाम् ॥२३॥पाषंडाचरणंध
र्मंकुरुष्वसुरसत्तम ॥ तामसानिपुराणानिकथयस्वचतान्प्रति ॥२४॥ मोहनानिचशास्त्राणिकुरुष्वचमहामते ॥ मयिमुक्ताश्चविप्राश्चभविष्यंतिमहर्षयः ॥
॥२५॥ मद्भक्त्यातान्समाविश्यकथयस्वचतामसान् ॥ काणादंगौतमंशक्तिमुपमन्युंचजैमिनिम् ॥ २६ ॥ कपिलंचैवदुर्वासंमृकंडुंचबृहस्पतिम् ॥ भा
र्गवंजामदग्न्यंचदशैतांस्तामसानृषीन् ॥ २७ ॥ भावशक्त्यासमाविश्यकुर्वताजगतोशिवम् ॥ त्वच्छक्त्याचनिविष्टास्तेतमसोद्रिक्तयाभृशम् ॥२८॥ताम
सास्तेभविष्यंतिक्षणादेवनसंशयः ॥ कथयिष्यंतितेविप्रास्तामसानिजगत्त्रये ॥ २९ ॥ पुराणानिचशास्त्राणित्वयासत्वेनबृंहिताः ॥ कपालचर्म्मभ

---

[1] महेश्वरेति पा० ।

स्मास्थिचिह्नान्यमरसर्वशः ॥ ३०॥ त्वमेवधृतवान्लोकान्मोहयस्वजगत्त्रये ॥ तथापाशुपतंशास्त्रंत्वमेवकुरुसत्कृतः ॥ ३१ ॥ कंकालशैवपाषंडमहाशै
वादिभेदतः ॥ अलक्ष्यंचमतंसम्यग्वेदबाह्यंनराधमाः ॥ ३२ ॥ भस्मास्थिधारिणःसर्वेभविष्यंतिह्यचेतसः ॥ त्वांपरत्वेनवक्ष्यंतिसर्वशास्त्रेषुताम
साः ॥ ३३ ॥ तेषांमतमधिष्ठायसर्वेदैत्याःसनातनाः ॥ भवेयुस्तेमद्विमुखाःक्षणादेवनसंशयः ॥ ३४ ॥ अहमप्यवतारेषुत्वांचरुद्रमहाबल ॥ तामसानां
मोहनार्थंपूजयामियुगेयुगे ॥ ३५ ॥ मतमेतदवष्टभ्यपतंत्येवनसंशयः ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तच्छुत्वाहंयथोक्तंतुवासुदेवेनभामिनि॥३६॥सुमहद्रुद
नोदीनोबभूवात्रवरानने ॥ नमस्कृत्वाथतंदेवमब्रुवंपरमेश्वरम् ॥ ३७ ॥ त्वयोदितमिदंदेवकरोमियदिभूतले ॥ तस्मान्नाशायमेनाथभविष्यतिनसं
शयः ॥३८॥ तत्रशक्यंमयाकर्तुमेतत्कृत्यंहरेधुना ॥ त्वदाज्ञापिचनोल्लंघ्याएतद्दुःखतरंमहत् ॥ ३९ ॥ एवमुक्तेततोदेविसमाश्वास्यचमांपुनः ॥ आत्म
नाशायतेनात्रभवत्वित्याहमांहरिः॥४०॥देवतानांहितार्थायकुरुष्ववचनंमम॥तवापिजीवनोपायंकथयामिसुरोत्तम ॥ ४१ ॥ दत्तवान्कृपयामह्यमात्म
नामसहस्रकम् ॥ हृदयेमांसमाधायजपमंत्रंममाव्ययम् ॥४२॥ षडक्षरंमहामंत्रंतारकंब्रह्मउच्यते ॥ येजपंतिहिमांभक्त्यातेषांमुक्तिर्नसंशयः ॥४३ ॥ इंदी
वरदलश्यामंपद्मपत्रविलोचनम् ॥ शंखांगशार्ङ्गेषुधरंसर्वाभरणभूषितम् ॥४४॥ पीतवस्त्रंचतुर्बाहुंजानकीप्रियवल्लभम् ॥ श्रीरामायनमइत्येवमुच्चार्य्यमन्त्र
मुत्तमम् ॥ ४५ ॥ सर्वदुःखहरंचैतत्पापिनामपिमुक्तिदम् ॥ इमंमंत्रंजपन्नित्यममलस्त्वंभविष्यसि ॥ ४६ ॥ भस्मास्थिधारणाद्यत्तुसंभूतंकिल्बि
षंत्वयि ॥ मंगलंतदभूत्सर्वमन्मंत्रोच्चारणाच्छुभात् ॥४७॥ तर्पितोनाशयिष्यामिपापंसर्वंसुरोत्तम ॥ मदन्यदेवताभक्तिर्जायतेनतुसुव्रत ॥४८॥ मनसैवार्च्च
यद्धादिमांनाथंपुरुषोत्तमम् ॥ मदाज्ञांकुरुमत्प्रीत्यासर्वमेतच्छुभंतव ॥ ४९ ॥ इतिसंदिश्यमांदेविविससर्जमरुद्गणान् ॥ विसृष्टास्तेततोदेवानिवृत्ताः
स्वाश्रमंययुः ॥५०॥ ततोमांप्रार्थयामासुर्देवाइंद्रपुरोगमाः ॥ ॥ इन्द्रादयऊचुः ॥ ॥ शीघ्रंकुरुहितंदेवयथोक्तंहरिणाधुना ॥५१॥ ॥ महादेवउवाच ॥
देवतानांहितार्थायवृत्तिपाखंडिनांशुभे ॥ कपालचर्मभस्मास्थिधारणंतत्कृतंमया॥५२॥तामसानिपुराणानियथोक्तंविष्णुनाशुभे ॥ पाषंडशैवशास्त्राणिय
थोक्तंकृतवानहम्॥५३॥मच्छक्त्यापिसमाविश्यगौतमादिद्विजानपि ॥ वेदबाह्यानिशास्त्राणिसम्यगुक्तंमयानघे॥५४॥इमंमतमवष्टभ्यदुष्टाःसर्वेचराक्षसाः॥
भगवद्विमुखाःसर्वेबभूवुस्तामसावृताः ॥ ५५ ॥ भस्मादिधारणंकृत्वामहोग्रतपसावृताः ॥ मामेवपूजयांचक्रुर्म्मांसासृक्चंदनादिभिः ॥ ५६ ॥
मत्तोवरप्रदानानिलब्ध्वामदबलोद्धताः ॥ अत्यंतविषयासक्ताःकामक्रोधसमन्विताः ॥ ५७ ॥ सत्वहीनास्तुनिर्वीर्य्याजितादेवगणैस्तदा ॥ सर्व
धर्म्मपरिभ्रष्टाःकालेयांत्यधमांगतिम् ॥ ५८ ॥ येमेमतमवष्टभ्यचरंतिपृथिवीतले ॥ सर्वधर्मैश्चरहिताःपश्यंतिनिरयंसदा ॥ ५९ ॥ एवंदेवहितार्था

यवृत्तिर्मेदेविगर्हिता ॥ विष्णोराज्ञांपुरस्कृत्यकृतंभस्मास्थिधारणम् ॥ ६० ॥ बाह्यचिह्नमिदंदेविमोहनार्थायविद्विषाम् ॥ अथांतर्हृदयेनित्यं
ध्यात्वादेवंजनार्दनम् ॥ ६१ ॥ जपन्नेवचतन्मंत्रंतारकंब्रह्मवाचकम् ॥ सहस्रनामसदृशंविष्णोर्नारायणस्यतु ॥ ६२ ॥ षडक्षरंमहामंत्रंरवूणांकुलवर्द्धे
नम् ॥ जपन्वैसततंदेविसदानंदसुधाप्लुतम् ॥ सुखमात्यंतिकंब्रह्मह्यश्नामसततंशुभे ॥६३॥एतत्तेसर्वमाख्यातंत्वयापृष्टंशुभानने ॥ किमन्यच्छ्रोतुकामासि
प्रीत्यातत्परिपृच्छमाम् ॥ ६४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेपाषंडोत्पत्तिवर्णनंनामपंचत्रिंशदधिकद्विशततमोऽ
ध्यायः ॥ २३५ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ तामसानिचशास्त्राणिसमाचक्ष्वममानघ ॥ संप्रोक्तानिचतैर्व्विप्रैर्भगवद्भक्तिवर्जितैः ॥ तेषांनामानिक्रमशःसमाच
क्ष्वसुरेश्वर ॥ १ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामितामसानियथाक्रमम् ॥ २ ॥ तेषांस्मरणमात्रेणमोहःस्याज्ज्ञानिनामपि ॥ प्रथमंहिमयैवो
क्तंशैवंपाशुपतादिकम् ॥ ३ ॥ मच्छक्त्यावेशितैर्व्विप्रैःप्रोक्तानिचततःशृणु ॥ कणादेनतुसंप्रोक्तंशास्त्रंवैशेषिकंमहत् ॥४॥ गौतमेनतथान्यायंसांख्यंतुक
पिलेनवै ॥ धिषणेनतथाप्रोक्तंचार्व्वाकमतिगर्हितम् ॥ ५ ॥ दैत्यानांनाशनार्थायविष्णुनाबुद्धरूपिणा ॥ बौद्धशास्त्रमसत्प्रोक्तंनग्ननीलपटादिकम् ॥
॥ ६ ॥ मायावादमसच्छास्त्रंप्रच्छन्नंबौद्धउच्यते ॥ मयैवकथितंदेविकलौब्राह्मणरूपिणा ॥७॥ अपार्थंश्रुतिवाक्यानांदर्शयन्लोकगर्हितम् ॥ स्वकर्म्मरूपं
त्याज्यत्वमत्रैवप्रतिपाद्यते ॥ ८ ॥ सर्वकर्म्मपरिभ्रष्टैर्वैधर्म्मत्वंतदुच्यते ॥ परेशजीवपारैक्यंमयातुप्रतिपाद्यते ॥ ९ ॥ ब्रह्मणोस्यस्वयंरूपंनिर्गुणंवक्ष्यते
मया ॥ सर्वस्यजगतोप्यत्रमोहनार्थंकलौयुगे ॥ १० ॥ वेदार्थवन्महाशास्त्रंमाययायदवैदिकम् ॥ मयैवकल्पितंदेविजगतांनाशकारणात् ॥ ११ ॥
मदाज्ञयाजैमिनिनापूर्वंवेदमपार्थकम् ॥ निरीश्वरेणवादेनकृतंशास्त्रंमहत्तरम् ॥ १२ ॥ शास्त्राणिचैवगिरिजेतामसानिनिबोधमे ॥ पुराणानिचवक्ष्या
मितामसानियथाक्रमात् ॥ १३ ॥ ब्राह्मंपाद्मंवैष्णवंचशैवंभागवतंतथा ॥ तथैवनारदीयंतुमार्कण्डेयन्तुसप्तमम् ॥ १४ ॥ आग्नेयमष्टमंप्रोक्तंभवि
ष्यंनवमंतथा ॥दशमंब्रह्मवैवर्तंलिङ्गमेकादशंस्मृतम् ॥१५॥ द्वादशंचवराहंचवामनंचत्रयोदशम् ॥ कौर्म्मंचतुर्दशंप्रोक्तंमात्स्यंपंचदशंस्मृतम्॥ १६ ॥
षोडशंगारुडंप्रोक्तंस्कंदंसप्तदशंस्मृतम् ॥ अष्टादशंतुब्रह्मांडंपुराणानियथाक्रमम् ॥ १७ ॥ मात्स्यंकौर्मंतथालैङ्गंशैवंस्कांदंतथैवच ॥ अग्ने
गंचषडेतानितामसानिनिबोधमे ॥ १८ ॥ वैष्णवंनारदीयंचतथाभागवतंशुभम् ॥ गारुडंचतथापाद्मंवाराहंशुभदर्शने ॥ १९ ॥ सात्त्विकानिपुराणा
निविज्ञेयानिशुभानिवै ॥ ब्रह्मांडंब्रह्मवैवर्त्तंमार्कंडेयंतथैवच ॥ २० ॥ भविष्यंवामनंब्राह्मंराजसानिनिबोधमे ॥ सात्विकामोक्षदाःप्रोक्ताराजसाः
सर्वदाशुभाः ॥ २१ ॥ तथैवतामसादेविनिरयप्राप्तिहेतवः ॥ तथैवस्मृतयःप्रोक्ताऋषिभिस्त्रिगुणान्विताः ॥ २२ ॥ सात्त्विकाराजसाश्चैवतामसाः

शुभदर्शने ॥ वासिष्ठंचैवहारीतंव्यासंपाराशरंतथा ॥ २३ ॥ भारद्वाजंकाश्यपंचसात्विकामुक्तिदाःशुभाः ॥ याज्ञवल्क्यंतथात्रेयंतैत्तिरंदाक्षमे
वच ॥ २४ ॥ कात्यायनंवैष्णवंचराजसाःस्वर्गदाःशुभाः ॥ गौतमंबार्हस्पत्यंचसांवर्तंचयमंस्मृतम् ॥ २५ ॥ सांख्यंचौशनसंचेतितामसा
निरयप्रदाः ॥ किमत्रबहुनोक्तेनपुराणेषुस्मृतिष्वपि ॥ २६ ॥ तामसानरकायैववर्जयेत्तान्विचक्षणः ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंप्रसंगाच्छुभदर्शनम् ॥ शे
षांचप्रभवावस्थांहरेर्वक्ष्यामितेशृणु ॥२७॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेतामसशास्त्रकथनंनामषट्त्रिंशदधिकद्विशत
तमोऽध्यायः ॥ २३६ ॥ छ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ हिरण्यकहिरण्याक्षौकाश्यपेयौमहाबलौ ॥ दितिपुत्रौमहावीर्य्यौसर्व्वदैत्यपतीउभौ ॥ १ ॥
नाम्नातौजयविजयौश्वेतद्वीपेहरिंगतौ ॥ तस्मिन्प्रविष्टयोगीन्द्रान्सनकादीन्महाबलौ ॥ २ ॥ वारयामासतुर्दैविहारिसंदर्शनोत्सुकान् ॥ तैःप्रश
तौमहावीर्य्यौद्वारपालौसुरोत्तमौ ॥ ३ ॥ ॥ सनकादयऊचुः ॥ ॥ उत्सृज्यतत्पृथिव्यांचयातौदेवस्यकिंकरौ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतिशापंतयो
र्दत्त्वातत्रतस्थुर्मुनीश्वराः ॥ ४ ॥ देवस्तमर्थंज्ञात्वाचतानाहूयचतावपि ॥ ५ ॥ तौचोत्थायाब्रवीत्तत्रभगवान्भूतभावनः ॥ ॥ भगवानुवाच ॥ कृत
वंतौमहावीर्य्यावपराधंमहात्मनाम् ॥ ६ ॥ नातिक्रमणीयमिदंभवद्भ्यांद्वारपालकौ ॥ दासत्वंसप्तजन्मानियुवांभक्तौममानघौ ॥७॥ अमित्रतस्तथात्रीणिज
न्मानिभजतोपिवा ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तौतौमहावीर्य्यावब्रूतांपरमेश्वरम् ॥ ८ ॥ जयविजयावूचतुः ॥ ॥ चिरकालंमहींगंतुंनसमर्थौस्व
मानद ॥ तस्माद्वैरायजन्मानिविद्धिवांचव्रजावहे ॥ ९ ॥ देवत्वयैवनिहतौप्राप्स्यावोभवदंतिकम् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाद्वारपालौ
तौपूर्वंजातौमहाबलौ ॥ १० ॥ कश्यपस्यमहावीर्य्यौदितिगर्भेमहासुरौ ॥ हिरण्यकशिपुर्ज्येष्ठोहिरण्याक्षःकनिष्ठकः ॥११॥ उभौतौलोकविख्यातौमहावी
र्य्यबलोद्धतौ ॥ अप्रमाणशरीरःसहिरण्याक्षोमहोद्धतः ॥ १२ ॥ उत्पाट्यबाहुसाहस्रैःपृथिवींसमहीधराम् ॥ ससागरांद्वीपयुतांसर्व्वप्राणिसमन्वि
ताम् ॥ १३ ॥ उत्पाट्याशिरसाकृत्वाप्रविवेशरसातलम् ॥ ततोदेवगणाःसर्वेचुक्रुशुर्भयपीडिताः ॥ १४ ॥ शरणंप्रययुर्देवंनारायणमनामयम् ॥
ततस्तदद्भुतंज्ञात्वाशंखचक्रगदाधरः ॥ १५ ॥ वाराहरूपमास्थायविश्वरूपंजनार्दनः ॥ अनादिमध्यांतवपुःसर्वदेवमयोविभुः ॥१६॥ विश्वतःपाणिपच्चक्षु
र्महादंष्ट्रोमहाभुजः ॥ दंष्ट्रैकयातंदैत्यंजघानपरमेश्वरः ॥ १७ ॥ संचूर्णितमहागात्रोममारदितिजाधमः ॥ पतितांधरणींदृष्ट्वादंष्ट्रयोद्धृत्यपूर्ववत् ॥ १८ ॥
संस्थाप्यधारयामासशेषेकूर्म्मवपुस्तदा ॥ तंदृष्ट्वादेवताःसर्व्वेक्रोडरूपंमहाहरिम् ॥ तुष्टुवुर्म्मुनयश्चैवभक्तिनम्रात्ममूर्त्तयः ॥ १९ ॥ देवाऊचुः ॥ नमोय
ज्ञवराहायनमस्तेशतबाहवे ॥ नमस्तेदेवदेवायनमस्तेविश्वरूपिणे ॥२०॥ नमःस्थितिस्वरूपायसर्वयज्ञस्वरूपिणे ॥ कलाकाष्ठानिमेषायनमस्तेकालरू

पिणे ॥ २१ ॥ भूतात्मनेनमस्तुभ्यमृग्वेदवपुषेतथा ॥ सुरात्मनेनमस्तुभ्यंसामवेदायतेनमः ॥ २२ ॥ ॐकारायनमस्तुभ्यं[1]यजुर्वेदस्वरूपिणे ॥ ऋचःस्व
रूपिणेचैवचतुर्वेदमयायच ॥ २३ ॥ नमस्तेवेदवेदाङ्गसांगोपांगायतेनमः ॥ गोविंदायनमस्तुभ्यमनादिनिधनायच ॥ २४ ॥ नमस्तेवेदविदुषेविशिष्टैक
स्वरूपिणे ॥ श्रीभूलीलाधिपतयेजगत्पित्रेनमोनमः ॥ २५ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्यादिस्तुतिभिःस्तुत्वादेवंवाराहरूपिणम् ॥ अर्चयामासुरात्मेशं
गंधपुष्पादिभिर्हरिम् ॥ २६ ॥ समर्च्यमानस्तैर्देवैस्तेषामिष्टंवरंददौ ॥ गंधर्वैरप्सरोभिश्चगायमानोमुदाहरिः ॥ २७ ॥ महर्षिभिःस्तूयमानस्तत्रैवांतरधी
यत ॥ एभिःस्तुत्वानरोभक्त्याप्रातरुत्थायभक्तिमान् ॥ २८ ॥ ईप्सितांलभतेभूमिंचिरंसस्यफलान्विताम् ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंवाराहवैभवंहरेः ॥ नार
सिंहंतथावक्ष्येशृणुदेविवरानने ॥ २९॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेवराहावतारकथनंनामसप्तत्रिंशदधिकद्विशततमो
ऽध्यायः ॥ २३७ ॥ छ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ भ्रातरंनिहतंज्ञात्वाहिरण्यकशिपुस्ततः ॥ तपस्तेपमहादैत्योमेरोःपार्श्वेचमांप्रति ॥ १ ॥ दिव्यवर्ष
सहस्राणिवायुभक्षोमहाबलः ॥ जपन्पंचाक्षरंमंत्रंपूजयामासमांशुभे ॥ २ ॥ ततःप्रहृष्टमनसातमवोचंमहासुरम् ॥ वरंवृणीष्वदैतेययत्तेमनसिवर्त्तते ॥ त
तःप्रोवाचदैतेयोमांप्रसन्नंशुभानने ॥ ३ ॥ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ ॥ देवासुरमनुष्याणांगंधर्वोरगरक्षसाम् ॥ पशुपक्षिमृगाणांचसिद्धानांवैमहा
त्मनाम् ॥ ४ ॥ यक्षविद्याधराणांचकिन्नराणांतथैवच ॥ सर्वेषामेवरोगाणामायुधानांतथैवच ॥ सर्वेषामृषिमुख्यानामवध्यत्वंप्रयच्छमे ॥ ५ ॥ ॥ रुद्र
उवाच॥ ॥ एवमस्त्वितितद्दक्षस्त्वन्नुवंप्रियदर्शने ॥ मत्तोमहद्वरंप्राप्यसदैतेयोमहाबलः ॥ ६ ॥ जित्वामहेंद्रंदेवांश्चसत्रैलोक्येश्वरोभवत् ॥ सर्वांश्चयज्ञभा
गांश्चस्वयमेवाग्रहीद्बलात् ॥ ७ ॥ त्रातारंनाधिगच्छंतिदेवतास्तेननिर्जिताः ॥ तस्यैवकिंकराःसर्वेगंधर्वादेवदानवाः ॥ ८ ॥ यक्षाश्चनागाःसिद्धाश्च
साध्याश्चवशवर्तिनः ॥ उत्तानपादस्यसुतांकल्याणींनामकन्यकाम् ॥ ९ ॥ उपयेमेविधानेनदैत्यराजोमहाबलः ॥ तस्यांजातोमहातेजाःप्रह्लादोदैत्य
राट्शुभे ॥ १० ॥ अनुरक्तोहृषीकेशेगर्भवासेपियोहरौ ॥ सर्वावस्थासुकृत्येषुमनोवाक्कायकर्म्मभिः ॥ ११ ॥ नान्यंजानातिदेवेशात्प्रसन्नात्मासना
तनात् ॥ सकालेपिविनीतःसन्गुरुगेहेवसत्सुधीः ॥ १२ ॥ अधीत्यसर्ववेदांश्चशास्त्राणिविविधानिच ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यगुरुणासहदैत्यजः ॥ १३ ॥
पितुःसमीपमागत्यववंदेविनयान्वितः ॥ तंपरिष्वज्यबाहुभ्यांतनयंशुभलक्षणम् ॥ अंकेनिधायदैत्येंद्रःप्रोवाचेदंसुविस्मितम् ॥ १४ ॥ ॥ हिरण्यक
शिपुरुवाच ॥ ॥ प्रह्लादचिरकालंत्वंगुरुगेहेनिवेशितः ॥ यदुक्तागुरुणाविद्यातन्ममाचक्ष्वसुव्रत ॥ १५ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ इतिपृष्टःस्वपित्रावैप्रह्ला

---

[1] सर्वाधारायतेनम इ० पा० ।

दोजन्मवैष्णवः ॥ प्राहदैत्येश्वरंप्रीत्यावचनंकलुषापहम् ॥ १६ ॥ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥ योवैसर्वोपनिषदामर्थःपुरुषईश्वरः ॥ तंवैसर्वगतंविष्णुं
नमस्कृत्वाब्रवीमिते ॥ १७ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतिविष्णुस्तुतिंश्रुत्वादैत्यराड्विस्मयान्वितः ॥ उवाचतंगुरुंरोषात्किंत्वयोक्तंममात्मजे ॥ १८ ॥
ममात्मजस्यदुर्बुद्धेहरिसंस्तवमीदृशम् ॥ किमर्थमुक्तवान्जाल्ममकार्य्यंब्राह्मणोचितम् ॥ १९ ॥ अश्राव्यंमदमित्रस्यस्तवमेतंममाग्रतः ॥ बालेनापि
कृतंत्वेतत्त्वत्प्रसादाद्द्विजाधम ॥ २० ॥ इत्युक्त्वापरितोवीक्ष्यदैत्यराट्क्रोधमूर्च्छितः ॥ उवाचदैत्यमेकंतुबंधयैनंद्विजाधमम् ॥ २१ ॥ इतिराजवचः
श्रुत्वासबबंधभृगोःसुतम् ॥ बध्यमानंगुरुंदृष्ट्वाप्रह्लादोब्राह्मणप्रियः ॥ उवाचपितरंतातइदंमेनोक्तवान्गुरुः ॥ २२ ॥ कृपयादेवदेवस्यशिक्षितोस्मिहरेःप्र
भो ॥ नान्योगुरुर्मेभवतिसएवप्रेरकोहरिः ॥ २३ ॥ श्रोतामंतातथावक्ताद्रष्टासर्वगईश्वरः ॥ हरिरेवाक्षयःकर्त्तानियंतासर्वदेहिनाम् ॥ तस्मादनागसो
विप्रोमोक्तव्योयंगुरुःप्रभो ॥ २४ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतिपुत्रवचःश्रुत्वाहिरण्यकशिपुस्ततः ॥ तंब्राह्मणंमोचयित्वास्वसुतंप्राहविस्मयात् ॥ २५ ॥
किंवत्सत्वंभ्रमस्येवंमिथ्यावाक्यैर्द्विजन्मनः ॥ कोविष्णुःकिंतुतद्रूपंकुत्रासौसंस्थितोहरिः ॥ २६ ॥ अहमेवेश्वरोलोकेत्रैलोक्याधिपतिर्यतः ॥ मामेवार्च्च
यगोविंदंत्यजशत्रुंदुरासदम् ॥ २७ ॥ अथवाशंकरंदेवंरुद्रंलोकगुरुंप्रभुम् ॥ अर्च्चयस्वासुराध्यक्षंसर्वैश्वर्य्यप्रदंशिवम् ॥ २४ ॥ त्रिपुंड्रधारणंकृत्वाभ
स्मनादैत्यपूजितम् ॥ पूजयित्वामहादेवंपाशुपत्योक्तमार्गतः ॥ २९ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतिदैत्यपतेर्वाक्यंश्रुत्वादैत्यपुरोहिताः ॥ ३० ॥
॥ पुरोहिताऊचुः ॥ ॥एवमेवमहाभागकुरुष्ववचनंपितुः ॥ त्यजशत्रुंकैटभारिंपूजयस्वत्रिलोचनम् ॥ ३१ ॥ रुद्रात्परतरोदेवोनास्तिसर्वप्रदोनृणाम् ॥
पितातवापितस्यैवप्रसादादीश्वरोभवत् ॥ ३२ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वाप्रह्लादोजन्मवैष्णवः ॥ ३३ ॥ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥
अहोभगवतःश्रेष्ठायन्मायामोहितंजगत् ॥ अहोवेदांतविदुषःसर्वलोकेषुपूजिताः ॥ ३४ ॥ ब्राह्मणाअपिचापल्याद्दैत्येवंमदान्विताः ॥
नारायणःपरंब्रह्मतत्त्वंनारायणःपरम् ॥ ३५ ॥ नारायणःपरोध्याताध्यानंनारायणःपरम् ॥ गतिर्विश्वस्यजगतःशाश्वतंशिवमच्युतः ॥ ३६ ॥
धाताविधाताजगतोवासुदेवःसनातनः ॥ विश्वमेवेदंपुरुषस्तद्विश्वमुपजीवति ॥ ३७ ॥ हिरण्मयवपुर्नित्यःपुंडरीकनिभेक्षणः ॥ श्रीभूली
लापतिःसौम्योनिर्म्मलःशुभविग्रहः ॥ ३८ ॥ तेनैवसृष्टौब्रह्मेशौसर्गेदेवोत्तमौविभू ॥ तस्यैवाज्ञांपुरस्कृत्यवर्त्तेतेब्रह्मशंकरौ ॥ ३९ ॥ भीषास्माद्वातिप
वनोभीषोदेतिदिवाकरः ॥ भीषास्मादग्निश्चंद्रोथमृत्युर्धावतिपंचमः ॥ ४० ॥ आसीदेकोहरिर्दिव्योदेवोनारायणःपरः ॥ ब्रह्मानेंद्रोनचेशानोनचचंद्रदिवाक
रौ ॥ ४१ ॥ नवाद्यावापृथिव्यौचनक्षत्राणिदिवौकसः ॥ तस्यविष्णोःपरंधामसदापश्यंतिसूरयः ॥ ४२ ॥ एवंसर्वोपनिषदामर्थंहित्वाद्विजोत्तमाः ॥ रागा

ल्लोभाद्भयाद्वापिकिंब्रवीथममाग्रतः ॥ ४३ ॥ तंसर्वरक्षकंदेवंत्यक्त्वासर्वेश्वरंहरिम् ॥ कथंपाषंडमाश्रित्यपूजयामिचशंकरम् ॥ ४४ ॥ लक्ष्मीपतिंदेव
देवमनंतंपुरुषोत्तमम् ॥ इंदीवरदलश्यामंपद्मपत्रायतेक्षणम् ॥ ४५ ॥ श्रीवत्सलक्षितोरस्कंसर्व्वाभरणभूषितम् ॥ सदाकुमारंसर्व्वेशंनित्यानन्दसु
खप्रदम् ॥४६॥ कृष्णंदध्युर्महात्मानोयोगिनःसनकादयः ॥ यमर्चयंतिब्रह्मेशशक्राद्यादेवतागणाः ॥४७॥ यस्यपत्न्याःकटाक्षार्द्धदृष्ट्याहृष्टादिवौकसः ॥
ब्रह्मेंद्ररुद्रवरुणयमसोमधनाधिपाः ॥४८॥ यन्नामस्मरणादेवपापिनामपिसत्वरम् ॥ मुक्तिर्भवतिजंतूनांब्रह्मादीनांसुदुर्लभा ॥४९॥ सएवंरक्षकःश्रीशोदेवा
नामपिसर्वदा ॥ तमेवपूजयिष्यामिलक्ष्म्यासंयुतमच्युतम् ॥ ५० ॥ प्राप्स्यामिसुसुखेनैवतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतितस्यवचः
श्रुत्वाहिरण्यकशिपुस्ततः ॥ ५१ ॥ क्रोधेनमहताविष्टोजज्वालाग्निरिवापरः ॥ परितोवीक्ष्यदैतेयानित्याहक्रोधमूर्छितः ॥ ५२ ॥ ॥ हिरण्यकशिपुरु
वाच ॥ ॥ भीषणैःशस्त्रसंवातैःप्रह्लादंपापकारिणम् ॥ ममाज्ञयावातयध्वंशत्रुपूजनतत्परम् ॥ ५३ ॥ रक्षिताहरिरेवेतिरक्षतेतेनवात्सलात् ॥ अद्यैव
सफलंतस्यपश्येयंहरिरक्षणम् ॥ ५४ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ तदोद्यतास्त्रादैतेयाहंतुंदैत्येश्वरात्मजम् ॥ परिवार्यमहात्मानंतस्थुर्दैत्येश्वराज्ञया ॥५५ ॥
प्रह्लादोपितथाविष्णुंध्यात्वाहृदयपंकजे ॥ जपन्नष्टाक्षरंमंत्रंतस्थौगिरिरिवापरः ॥ ५६ ॥ तंजघ्नुःपरितोवीराःशूलतोमरशक्तिभिः ॥ प्रह्लादस्यवपुस्तत्र
हरिसंस्मरणाच्छुभे ॥ ५७ ॥ विष्णोःप्रभावाद्दुर्द्धर्षाद्वज्रभूतमभूद्भृशम् ॥ ततःसंप्राप्यतद्गात्रंमहास्त्राणिसुरद्विषाम् ॥ ५८ ॥ नीलोत्पलदलानीवपेतु
श्छिन्नाःक्षितौशुभे ॥ अल्पमप्यस्यतद्गात्रंभेत्तुंदैत्यानचक्षमाः ॥ ५९ ॥ विस्मितावाङ्मुखास्तस्थुर्दैत्यराजांतिकेभटाः ॥ तादृग्विधंमहात्मानंदृष्ट्वा
पुत्रंमहाबलम् ॥ ६० ॥ विस्मयंपरमंगत्वादैत्यराट्क्रोधमूर्छितः ॥ आदिदेशततःसर्वान्दंदशूकान्महाविषान् ॥ ६१ ॥ वासुकिप्रभृतीन्भीमान्खादय
ध्वमितिक्रुधा ॥ आदिष्टास्तेनराज्ञाथतेनागाःसुमहाबलाः ॥ ६२ ॥ ज्वलितास्यामहाभीमास्तंचखादुर्महाबलम् ॥ गरुडध्वजभक्तंतंविदश्यगरलायु
धाः ॥ ६३ ॥ निर्विषाश्छिन्नदशनाबभूवुरनिलाशनाः ॥ वैनतेयसहस्रेणछिन्नगात्राःसुविह्वलाः ॥ ६४ ॥ प्रदुद्रुवुर्दिशःसर्वावमंतोरुधिरंभृशम् ॥ तादृ
ग्विधान्महासर्पान्दृष्ट्वादैत्यपतिस्तदा ॥ ६५ ॥ आदिदेशततःक्रुद्धोदिग्गजान्सुमदान्वितान् ॥ निर्दिष्टास्तेनराज्ञाथदिग्गजाश्चमदोद्धताः ॥ ६६ ॥
परिवार्याथतंजघ्नुर्दंतैःपृथुतरैर्भृशम् ॥ अथदिग्गजदंताश्चछिन्नमूलाःपतन्भुवि ॥ ६७ ॥ दंतैर्विनाकृतानागाभयार्तावैप्रदुद्रुवुः ॥ तान्दृष्ट्वाथमहानागान्दै
त्येंद्रःकुपितोबली ॥ ६८ ॥ प्रज्वाल्यचमहावह्निंचिक्षेपसुतमात्मनः ॥ जलशायिप्रियंदृष्ट्वाप्रह्लादंहव्यवाहनः ॥ ६९ ॥ नददाहचतंधीरंसुशी
तःसमभूच्छिखी ॥ अदह्यमानंतंबालंदृष्ट्वाराजासुविस्मितः ॥ ७० ॥ प्रादात्तस्मैविषंघोरंसर्वभूतहितंतदा ॥ तस्यविष्णोःप्रभावाच्चविषमस्यामृ

तंभवेत् ॥ ७१ ॥ अर्पणात्तस्यदेवस्यविषंचामृतमश्नुते ॥ एवमाद्यैर्वैधोपायैर्घोररूपैःसुदारुणैः ॥ ७२ ॥ मोहयित्वात्मजंराजातस्यावध्य
त्वमीक्ष्यच ॥ ततःसाम्नासुतंप्राहदैत्यराड्विस्मयाकुलः ॥ ७३ ॥ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ ॥ त्वयाविष्णोःपरत्वंचसम्यगुक्तंममाग्रतः ॥
व्यापित्वात्सर्वभूतानांविष्णुरित्यभिधीयते ॥ ७४ ॥ योसौसर्वगतोदेवःसएवपरमेश्वरः ॥ तस्यसर्वगतत्वंवैप्रत्यक्षंदर्शयस्वमे ॥ ७५ ॥ ऐश्वर्यशक्तिते
जांसिज्ञानवीर्यबलानिच ॥ परस्यतस्यपरमंरूपंगुणविभूतयः ॥ ७६ ॥ सम्यग्दृष्ट्वाप्रयत्नेनविष्णुंमन्येदिवौकसाम् ॥ ममप्रतिबलोलोकेनास्तिदेवेषुकश्च
न ॥ ७७ ॥ ईशानवरदानेनसर्वभूतेष्ववध्यताम् ॥ प्राप्तवान्सर्वभूतानांदुर्जयत्वंचमानद ॥ ईश्वरत्वंलभेद्विष्णुर्मांजित्वाबलवीर्यतः ॥ ७८ ॥ ॥ रुद्र
उवाच ॥ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाप्रह्लादःप्राहविस्मितः ॥ हरेःप्रभावंदैत्यस्यकथयामाससुव्रतः ॥ ७९ ॥ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥ योसौनारायणःश्री
मान्परमात्मासनातनः ॥ वसनात्सर्वभूतेषुवासुदेवःसउच्यते ॥ ८० ॥ सर्वस्यापिजगद्धाताविष्णुरित्यभिधीयते ॥ नकिंचिदस्मादन्यंतुजगत्स्थावर
जंगमम् ॥ ८१ ॥ सर्वत्रचिदचिद्वस्तुरूपंतस्यैवनान्यथा ॥ त्रिपाद्व्याप्तिःपरंव्योम्निपादव्याप्तिकलाद्भुता ॥ ८२ ॥ योसौचक्रगदापाणिःपीतवासाजना
र्दनः ॥ योगिभिर्दृश्यतेभक्त्यानाभक्त्यादृश्यतेक्वचित् ॥ ८३ ॥ द्रष्टुंनशक्योरोषाच्चमत्सराद्वाजनार्दनः ॥ देवतिर्यङ्मनुष्येषुस्थावरेष्वपिजंतुषु ॥
व्याप्यतिष्ठतिसर्वेषुक्षुद्रेष्वपिमहत्सुच ॥ ८४ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतिप्रह्लादवचनंश्रुत्वादैत्यवरस्तदा ॥ उवाचरोषताम्राक्षोभर्त्सयंश्चसुतंमुहुः ॥ ८५ ॥
हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ ॥ असौसर्वगतोविष्णुरपिचेत्परमःपुमान् ॥ प्रत्ययंदर्शयस्वाद्यबहुभिःकिंचलापितैः ॥ ८६ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इ
त्युक्त्वासहसादैत्यःप्रासादस्तंभमात्मनः ॥ ताडयामासहस्तेनप्रह्लादमिदमब्रवीत् ॥८७॥ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ ॥ अस्मिन्दर्शयतांविष्णुंयदिसर्व
गतोभवेत् ॥ अन्यथात्वांवधिष्यामिमिथ्यावाक्यप्रलापिनम् ॥ ८८ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासहसाखड्गमाकृष्यादितिजेश्वरः ॥ प्रह्लादोरसिचि
क्षेपहंतुंखड्गेनतंरुषा ॥ ८९ ॥ तस्मिन्क्षणेमहाशब्दःस्तंभेसंश्रूयतेभृशम् ॥ संवर्ताशनिसंरावैःखमिवस्फुटितांतरम् ॥ ९० ॥ तेनशब्देनमहतादैत्यश्रो
त्रविघातिना ॥ सर्वेनिपातिताभूमौछिन्नमूलाइवद्रुमाः ॥ ९१ ॥ बिभ्यंतःसंप्लुतंदैत्यामेनिरेवैजगत्त्रयम् ॥ ततःस्तंभेमहातेजानिष्क्रांतोवैमहाहरिः ॥९२॥
चकारसमहाघोरंजगत्क्षयनिभंस्वनम् ॥ तेननादेनमहतातारकाःपतिताभुवि ॥ ९३ ॥ नृसिंहवपुरास्थायतत्रैवाविरभूद्धरिः ॥ अनेककोटिसूर्याग्नितेे
जसाससमावृतः ॥ ९४ ॥ मुखेपंचाननप्रख्यःशरीरेमानुषाकृतिः ॥ दंष्ट्राकरालवदनःस्फुरज्जिह्वाम्बरोद्धतः ॥ ९५ ॥ ज्वालावलितकेशांतस्तप्तालाते
क्षणोविभुः ॥ सहस्रबाहुभिर्दीर्घैःसर्वायुधसमन्वितैः ॥९६॥ वृतोमेरुरिवाभातिबहुशाखानगान्वितः ॥ दिव्यमाल्यांबरधरोदिव्याभरणभूषितः ॥ ९७ ॥

तस्थौनृकेसरीरूपःसंहर्त्तुंसर्वदानवान् ॥ तंदृष्ट्वाघोरसंकाशंनरसिंहंमहाबलम् ॥ ९८॥ दग्धाक्षिपक्ष्मोदैत्येंद्रोविह्वलांगःपपातह ॥ प्रह्लादोथतदादृष्ट्वा
नारसिंहोपमंहरिम् ॥ ९९ ॥ जयशब्देनदेवेशंनमश्चक्रेजनार्दनम् ॥ ददर्शतस्यगात्रेषुनृसिंहस्यमहात्मनः ॥ १०० ॥ लोकान्समुद्रान्सद्वीपान्सुरगंधर्व
मानुषान् ॥ अजांडानांसहस्रंतुसटाग्रेतस्यदृश्यते ॥१०१॥ दृश्यंतेतस्यनेत्रेषुसोमसूर्य्यादयस्तथा ॥ कर्णयोरश्विनौदेवौदिशश्चविदिशस्तथा ॥ १०२ ॥
ललाटेब्रह्मरुद्रौचनभोवायुश्चनासिके ॥ इंद्राग्नीतस्यवक्रांतेजिह्वायांतुसरस्वती ॥१०३॥ दंष्ट्रासुसिंहशार्दूलाःशरभाश्चमहोरगाः ॥ कंठेचदृश्यतेमेरुःस्कं
धेष्वपिमहाद्रयः ॥ १०४ ॥ देवातिर्य्यङ्मनुष्याश्चबाहुष्वपिमहात्मनः ॥ नाभौचास्यांतरिक्षंचपादयोःपृथिवीतथा ॥१०५॥ रोमस्वोषधयःसर्वाःपादपान
खपंक्तिषु ॥ निःश्वासेषुचवेदाश्चसाङ्गोपाङ्गसमन्विताः ॥ १०६ ॥ आदित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवामरुद्गणाः ॥ सर्वाङ्गेषुप्रदृश्यंतेगंधर्वाप्सरसश्चये ॥१०७॥
इत्थंविभूतयस्तस्यदृश्यंतेपरमात्मनः ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंवनमालाविभूषितम् ॥ १०८ ॥ शंखचक्रगदाखड्गशार्ङ्गाद्यैर्हेतिभिर्युतम् ॥ सर्वोपनिषदा
मर्थंदृष्ट्वादैत्येश्वरात्मजः ॥ १०९ ॥ हर्षाश्रुजलसिक्तांगःप्रणनाममुहुर्मुहुः ॥ दैत्येंद्रस्तुहरिंदृष्ट्वाक्रोधान्मृत्युवशेस्थितः ॥११०॥ योद्धुंखड्गंसमुद्यम्यनृसिं
हंतमभिद्रवत् ॥ अथदैत्यगणाःसर्व्वेलब्धसंज्ञामहाबलाः ॥ १११ ॥ स्वान्यायुधानिचादायहरिंजघ्नुस्त्वरान्विताः ॥ पलालकाण्डानियथावन्हौक्षिप्तान्य
नेकशः ॥ ११२ ॥ तथैवभस्मतांयांतिमहास्त्राणिहरेस्तनौ ॥ तान्यनीकानिदैत्यानांदृष्ट्वानरहरिस्तदा ॥ ११३ ॥ सटैर्ददाहचज्वालामालाविरचित
स्फुटैः ॥ नृकेसरिसटोद्भूतवह्निनादानवा शम् ॥११४॥ निर्भस्मितागणाःसर्वेनिःशेषंतदभूद्बलम् ॥ प्रह्लादंसानुगंहित्वाभस्मितेवीक्ष्यतद्बले ॥११५ ॥
क्रोधाद्दैत्यपतिःखड्गमाकृष्याभिप्रपद्यत खड्गहस्तंतुदैत्येंद्रंजग्राहैकेनबाहुना ॥११६॥ पातयामासदेवेशोयथाशाखांमहानिलः ॥ गृहीत्वापतितंभूमौ
महाकायंनृकेसरी ॥ ११७ ॥ स्वोत्संगे स्थापयामासददर्शासौमुखंहरेः ॥ विष्णुनिंदाकृतंपापंतथावैष्णवदोषजम् ॥ ११८ ॥ नृसिंहस्पर्शनादेवनिर्भस्मि
तमभूत्तदा ॥ अथदैत्येश्वरस्याथमहद्गात्रंनृकेसरी ॥११९॥ नखैर्विदारयामासतीक्ष्णैर्वज्रनिभैर्घनैः ॥ सनिर्म्मलात्मादैत्येंद्रःपश्यन्साक्षान्मुखंहरेः ॥१२०॥
नखनिर्भिन्नहृदयःकृतार्थोविजहावसून् ॥ तद्गात्रंशतधाभित्त्वानखैस्तीक्ष्णैर्महाहरिः ॥१२१॥ आकृष्यांत्राणिदीर्घाणिकंठेसंसक्तवान्प्रियान् ॥ अथदेवग
णाःसर्व्वेमुनयश्चतपोधनाः ॥१२२॥ ब्रह्मरुद्रौपुरस्कृत्यशनैःस्तोतुंसमाययुः ॥ तेप्रसादयितुंभीताज्वलंतंविश्वतोमुखम् ॥ १२३ ॥ मातरंजगतांधात्रीं
चिंतयामासुरीश्वरीम् ॥ हिरण्यवर्णांहरिणींसर्व्वोपद्रवनाशिनीम् ॥१२४॥ विष्णोर्नित्यानवद्यांगींध्यात्वानारायणींशुभाम् ॥ देवीसूक्तजपैर्भक्त्यानमश्चक्रुः
सनातनीम् ॥ १२५ ॥ तैश्चिंत्यमाना सादेवीतत्रैवाविरभूत्तदा ॥ चतुर्भुजाविशालाक्षीसर्वाभरणभूषिता ॥ १२६ ॥ दुकूलवस्त्रसहितांदिव्यमालानुले

पनाम् ॥ तांदृष्ट्वादेवदेवस्यप्रियांसर्वेदिवौकसः ॥ १२७ ॥ ऊचुःप्रांजलयोदेवींप्रसन्नंकुरुतेप्रियम् ॥ त्रैलोक्यस्याभयंस्वामीयथादद्यात्तथाकुरु ॥ १२८ ॥
॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तासहसादेवीप्रियंप्राप्यजनार्दनम् ॥ प्रणिपत्यनमस्कृत्यप्रसीदेतिउवाचतम् ॥ १२९ ॥ तांदृष्ट्वामाहिषींस्वस्यप्रियांसर्व्वे
श्वरोहरिः ॥ रक्षःशरीरजंक्रोधंतत्याजप्रीतवत्क्षणात् ॥१३०॥ अंकमादायतांदेवींसमाश्लिष्यदयानिधिः ॥ कृपासुधार्द्रदृष्ट्यावैनिरैक्षतसुरान्हरिः॥१३१॥
ततोजयजयेत्युच्चैःस्तुवतांनमतांतदा ॥ तद्दयादृष्टिदृष्टानांसानंदःसंभ्रमोभवत् ॥ १३२ ॥ ततोदेवगणाःसर्वेहर्षनिर्भरमानसाः ॥ ऊचुःप्रांजलयोदेवं
नमस्कृत्यजगत्पतिम् ॥ १३३ ॥ ॥ देवगणाऊचुः ॥ ॥ द्रष्टुमत्यद्भुतंतेजोनशक्तास्तेजगत्पते ॥ अत्यद्भुतमिदंरूपंबहुबाहुपदांकितम् ॥१३४॥ जग
त्रयसमाक्रांतंतेजस्तीक्ष्णतरंतव ॥ द्रष्टुंस्थातुंनशक्ताःस्मःसर्व्वएवदिवौकसः ॥ १३५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्यर्थितस्तुविबुधैस्तेजस्तदतिभी
षणम् ॥ उपसंहृत्यदेवेशोबभूवसुखदर्शनः ॥ १३६ ॥ शरत्कोटींदुसंकाशःपुंडरीकनिभेक्षणः ॥ सुधामयसटापुंजाविद्युत्कोटिनिभःशुभः ॥ १३७ ॥ ना
नारत्नमयैर्दिव्यैःकेयूरैःकटकान्वितैः ॥ बाहुभिःकल्पवृक्षस्यशाखौघैरिवसत्फलैः ॥ १३८ ॥ चतुर्भिःकोमलैर्दिव्यैरन्वितःपरमेश्वरः ॥ जपाकुसुमसंकाशैः
शोभितःकरपंकजैः ॥१३९॥ शंखचक्रगृहीताभ्यामुद्बाहुभ्यांविराजितः ॥ वरदाभयहस्ताभ्यामितराभ्यांनृकेसरी ॥ १४० ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्को
वनमालाविभूषितः ॥ उद्यद्दिनकराभ्यांचकुण्डलाभ्यांविराजितः ॥ १४१ ॥ हारकेयूरकटकैर्भूषणैःसमलंकृतः ॥ सव्यांगस्थश्रियायुक्तोराजतेनरके
सरी ॥ १४२ ॥ लक्ष्मीनृसिंहंतंदृष्ट्वादेवताःसमहर्षयः ॥ आनन्दाश्रुजलैःसिक्ताहर्षनिर्भरचेतसः ॥ १४३॥ आनंदसिंधुमग्नास्तेनमश्चक्रुर्निरंतरम् ॥ अर्च
यामासुरात्मेशंदिव्यपुष्पसमर्पणैः॥१४४॥रत्नकुंभैःसुधापूर्णैरभिषिच्यसनातनम् ॥ वस्त्रैराभरणैर्गंधैःपुष्पैर्धूपैर्म्मनोरमैः ॥१४५॥दिव्यैर्निवेदितैर्दीपैरर्च्चयि
त्वानृकेसरिम्॥तष्टुवुःस्तवनैर्दिव्यैर्नमश्चक्रुर्म्मुहुर्म्मुहुः ॥१४६॥ततःप्रसन्नोलक्ष्मीशस्तेषामिष्टान्वरान्ददौ॥ततोदेवगणैःसार्धंसर्व्वेशोभक्तवत्सलः॥१४७॥
प्रह्लादंसर्वदैत्यानांचक्रेराजानमव्ययम् ॥ आश्वास्यभक्तंप्रह्लादमभिषिच्यसुरोत्तमैः ॥१४८॥ददौतस्मैवरानिष्टान्भक्तिंचाव्यभिचारिणीम् ॥ ततोदेवगणैः
सर्वैःस्तूयमानोनृकेसरी ॥ १४९ ॥ विकीर्णपुष्पवपुभिस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ततःसुरगणाःसर्वेस्वंस्वंस्थानंप्रपेदिरे ॥ १५० ॥ पुनश्चयज्ञभागान्स्वा
न्बुभुजुःप्रीतमानसाः ॥ ततोदेवाःसगंधर्वानिरातंकाभवंस्तदा ॥१५१ ॥ तस्मिन्हतेमहादैत्येसर्वएवप्रहर्षिताः ॥ प्रह्लादस्तुतदाचक्रेराज्यंधर्मेणवैष्णवः ॥
॥ १५२ ॥ हरेःप्रसादाल्लब्धंतुराज्यंवैष्णवसत्तमः ॥ बहुभिर्यज्ञदानाद्यैरर्चयित्वानृकेसरिम् ॥१५३॥ कालेहरिपदंप्रापयोगिगम्यंसनातनम् ॥ एतत्प्रह्ला
दचरितंयेतुशृण्वंतिनित्यशः ॥ १५४॥ तेसर्वेपापनिर्मुक्तायास्यंतिपरमांगतिम् ॥ एतत्तेकथितंदेविनृसिंहंवैभवंहरेः ॥ शेषांचवैभवावस्थांशृणुदेविय

थाक्रमम् ॥ १५५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेनृसिंहप्रादुर्भावोनामाष्टत्रिंशदधिकद्विशतत
मोऽध्यायः ॥ २३८ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ प्रह्लादस्यसुतोजज्ञेविरोचनइतीरितः ॥ तस्यपुत्रोमहाबाहुर्बलिर्वैश्वानरःप्रभुः॥ १ ॥ सतुधर्मविदांश्रेष्ठःसत्यसं
धोजितेंद्रियः ॥ हरेःप्रियतमोभक्तोनित्यंधर्मरतःशुचिः ॥ २ ॥ सजित्वासकलान्देवान्सेंद्रांश्चसमरुद्गणान् ॥ त्रीँल्लोकान्स्ववशेस्थाप्यराज्यंचक्रेमहाबलः ॥
॥ ३ ॥ अकृष्टपच्यापृथिवीबहुसस्यफलप्रदा ॥ गावःपूर्णदुघाःसर्वाःपादपाःफलपुष्पिताः ॥ ४ ॥ स्वधर्म्मनिरताःसर्वेनराःपापविवर्जिताः ॥ अर्चयंति
हृषीकेशंसततंविगतज्वराः ॥ ५ ॥ एवंचकारधर्मेणराज्यंदैत्यपतिर्बली ॥ इंद्रादित्रिदशास्तस्यकिंकराःसमुपस्थिताः ॥ ६ ॥ ऐश्वर्यंत्रिषुलोकेषु
बुभुजेबलदर्प्पेद्दृत् ॥ भ्रष्टराज्यंसुतंदृष्ट्वातस्याःपिहितकाम्यया ॥ ७ ॥ कश्यपोभार्ययासार्द्धंतपस्तेपेहरिंप्रति ॥ अदित्यासहधर्मात्मापयोव्रतसमन्वि
तः ॥ ८ ॥ अर्चयामासदेवेशंपद्मनाभंजनार्दनम् ॥ ततोवर्षसहस्राणितेनसंपूजितोहरिः ॥ ९ ॥ तत्रैवाविरभूत्तस्यदेव्यासहसनातनः ॥ तंदृष्ट्वापुंडरीका
क्षंशंखचक्रगदाधरम् ॥ १० ॥ इंद्रनीलमणिश्यामंसर्वाभरणभूषितम् ॥ स्फुरत्किरीटकेयूरहारकुंडलशोभितम् ॥ ११ ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कंपीतप
त्रेणवेष्टितम् ॥ श्रियासहसमासीनंमंडलेंद्रेमहात्मनि ॥ १२ ॥ तंदृष्ट्वाजगतामीशंहर्षनिर्भरचेतसा ॥ पत्न्यासहनमस्कृत्वातुष्टावद्विजसत्तमः ॥ १३ ॥
॥ कश्यपउवाच ॥ ॥ नमोनमस्तेलक्ष्मीशसर्वज्ञजगदीश्वर ॥ सर्वात्मन्सर्वदेवेशसृष्टिसंहारकारक ॥ १४ ॥ अनादिनिधनानंतवपुषेविश्वधारिणे ॥ नम
स्तेवेदवेदांगवपुषेसर्वचक्षुषे ॥ १५ ॥ सर्वात्मनेनमस्तुभ्यंनमःसूक्ष्मतरायच ॥ कल्याणगुणपूर्णाययोगिध्येयात्मनेनमः ॥ १६ ॥ नमोयुवकुमाराय
श्रीभूलीलाधिपायच ॥ नित्यमुक्तैकभोगायपरधाम्निस्थितायच ॥ १७ ॥ चतुरात्मन्नमस्तुभ्यंचतुर्व्यूहनमोस्तुते ॥ पंचानस्थायतेतुभ्यंनमस्तेपंचमा
त्मकम् ॥ १८ ॥ पंचमात्मकनिष्ठैस्तुयोगिभिःपूज्यसेसदा ॥ पंचार्थतत्वविदुषांपंचसंस्कारसंस्थितः ॥ १९ ॥ पं[1]चापरंस्वरूपंतेविज्ञेयंसततंहरे ॥ च
तुर्धापरिपूर्णात्मन्नियतंकवयोविदुः ॥ २० ॥ त्वत्प्रसूतिंजगत्सर्वंपुनंतितवकिंकराः ॥ त्रयीमयाःकर्म्मनिष्ठायेद्विजाभक्तवत्सलाः ॥ २१ ॥ तेषांद
येक्षणादेवभवबंधविमुक्तये ॥ नमोस्तुत्रिजगद्धात्रेस्वयंधात्रेखिलात्मने ॥ २२ ॥ धात्रेविधात्रेविश्वायविश्वरूपायतेनमः ॥ नारायणायकृष्णायवासुदेवाय
शार्ङ्गिणे ॥ विष्णवेजिष्णवेतुभ्यंशुद्धसत्वायतेनमः ॥ २३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्यादिस्तुतिभिःसम्यक्स्तूयमानोमहर्षिणा ॥ प्राहगंभीर
यावाचापरितुष्टोजनार्दनः ॥ २४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ संतुष्टोहंद्विजश्रेष्ठत्वयाभक्त्यासमर्च्चितः ॥ वरंवृणीष्वभद्रंतेकरोमितववांछितम् ॥ २५ ॥

---

१ पंचप्रस्थस्वरूपमिति पाठः ।

॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततःप्राहहृषीकेशंभार्य्ययासहकश्यपः ॥ २६ ॥ ॥ कश्यपउवाच ॥ ॥ पुत्रत्वंममदेवेशसंप्राप्यात्रिदशां
हितम् ॥ कुरुष्वबलिनादेवत्रैलोक्यंनिर्जितंबलात् ॥ २७ ॥ इंद्रस्यावरजोभूत्वाउपेंद्रइतिविश्रुतः ॥ येनकेनचमार्गेणबलिंनिर्जित्यमायया ॥
त्रैलोक्यंममपुत्रायदेहिशक्रायशाश्वतम् ॥ २८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनविप्रेणतथेत्याहजनार्दनः ॥ संस्तूयमानस्त्रिदशैस्तत्रैवांतरधी
यत ॥ २९ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुकश्यपस्यमहात्मनः ॥ अदित्यागर्भमागच्छद्भगवान्भूतभावनः ॥ ३० ॥ तस्मिन्कालेबलिर्यागंदीर्घसत्रंमहातपाः ॥
अष्टमहर्षिभिःसार्द्धमारेभेतद्विधानतः ॥ ३१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेवामनप्रादुर्भावोनामै
कोनचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३९ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ अथवर्षसहस्रांतेसर्वलोकमहेश्वरम् ॥ अदितिर्जनयामासवामनं
विष्णुमच्युतम् ॥ १ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंपूर्णेंदुसदृशद्युतिम् ॥ सुन्दरंपुंडरीकाक्षमतिखर्वतनुंहरिम् ॥ २ ॥ बटुवेषधरंदेवंसर्ववेदांगगोचरम् ॥ मेखला
जिनदण्डादिचिह्नैरंकितमीश्वरम् ॥ ३ ॥ तंदृष्ट्वादेवताःसर्वेशतक्रतुपुरोगमाः ॥ स्तुत्वामहर्षिभिःसार्द्धंनमश्चक्रुर्महौजसम् ॥ ४ ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्प्रो
वाचसुरसत्तमान् ॥ ॥ ॥ वामनउवाच ॥ ॥ किंकर्तव्यंमयाचाद्यतद्ब्रवीथसुरोत्तमाः ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ ५ ॥ ततःप्रहृष्टास्त्रि
दशास्तमूचुःपरमेश्वरम् ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ अस्मिन्कालेबलेर्यज्ञोवर्त्ततेमधुसूदन ॥ ६ ॥ अप्रत्याख्यानकालोयंतस्यदैत्यपतेःप्रभो ॥ याचित्वा
त्रिदिवंलोकंतं[1]न्नस्त्वंदातुमर्हसि ॥ ७ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्त्रिदशैस्सर्वैराजगामबलिंहरिः ॥ यागदेशेसमासीनमृषिभिस्सार्द्धमष्टभिः ॥८॥
अभ्यागतंतुतंदृष्ट्वासहसोत्थायदैत्यराट् ॥ अभ्यागतःस्वयंविष्णुरितिहाससमन्वितः ॥ ९ ॥ पूजयामासविधिनानिवेश्यकुसुमासने ॥ प्रणिपत्यनम
स्कृत्यप्राहगद्गदयागिरा ॥ १० ॥ बलिरुवाच ॥ ॥ धन्योस्मिकृतकृत्योस्मिसफलंममजीवितम् ॥ त्वामर्च्चयित्वाविप्रेंद्रकिंकरोमितवप्रियम् ॥ ११ ॥
आगतोसियदर्थंत्वंमामुद्दिश्यद्विजोत्तम ॥ तत्प्रयच्छामितेशीघ्रंब्रूहिवेदविदांवर ॥ १२ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ ततःप्रहृष्टमनसातमुवाचमहीप
तिम् ॥ ॥ वामनउवाच ॥ ॥ शृणुराजेंद्रवक्ष्यामिममागमनकारणम् ॥ १३ ॥ अग्निकुण्डस्यपृथिवींदेहिदैत्यपतेमम ॥ ममत्रिविक्रमपदांनान्यादि
च्छामिमानद ॥ १४ ॥ सर्वेषामेवदानानांभूमिदानमनुत्तमम् ॥ योददातिमहींराजाविप्रायाकिंचनायवै ॥ १५ ॥ अंगुष्ठमात्रामपिवासभवेत्पृथिवीपतिः ॥
नभूमिदानसदृशंपवित्रमिहविद्यते ॥ १६ ॥ भूमिंयःप्रतिगृह्णातिभूमिंयश्चप्रयच्छति ॥ उभौतौपुण्यकर्म्माणौनिधनेस्वर्गगामिनौ ॥ १७ ॥ तस्माद्भूमिं

---

[1] महींत्वंदातुमर्हसीति पाठः ।

महाराजप्रयच्छत्रिपदींमम ॥ एतदल्पांमहींदातुंमाविशंकमहीपते ॥ जगत्रयप्रदानंतन्नामभूपभविष्यति ॥ १८ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ ततःप्रहृष्टवदनस्तथेत्याहमहीपतिः ॥ तस्मैमहीप्रदानंतुकर्तुंमेनेविधानतः ॥ १९ ॥ तंदृष्ट्वादैत्यराजानंतदातस्यपुरोहितः ॥ उशनाह्यब्रवीद्वाक्यंमाराजन्दीयतांमहीम् ॥ २० ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ एषविष्णुःपरेशोथदेवैःसंप्रार्थितोनृप ॥ वंचयित्वामहींसर्वांत्वत्तःप्राप्तुमिहागतः ॥ २१ ॥ तस्मान्महीनदातव्यातस्मैराजन्महात्मने ॥ अन्यमर्थंप्रयच्छस्ववचनान्ममभूपते ॥ २२ ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ ततःप्रहस्यराजासौतंगुरुंप्राहधैर्य्यतः ॥ बलिरुवाच ॥ ॥ प्रीतयेवासुदेवस्यसर्वंपुण्यंकृतंमया ॥२३॥ अद्यधन्योस्म्यहंविष्णुःस्वयमेवागतोयदि ॥ तस्यप्रदेयमेवाद्यजीवितंचमहत्सुखम् ॥२४॥ तस्मादस्मैप्रयच्छामित्रिलोकीमपिमाचिरम् ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभूपतिस्तस्यपादौप्रक्षाल्यभक्तितः ॥ २५ ॥ वांछितांप्रददौभूमिंवारिपूर्वंविधानतः ॥ परिणीयनमस्कृत्यदत्वावैदक्षिणांवसु ॥ २६ ॥ प्रोवाचतंपुनर्विप्रंप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ॥ बलिरुवाच ॥ ॥ धन्योस्मिकृतकृत्योस्मितवदत्वामहींद्विज ॥ २७ ॥ यथेष्टातवविप्रेंद्रतद्गृहाणमहीमिमाम् ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ तमुवाचनृपंविष्णूराजंस्तवसमीपतः ॥ २८ ॥ मापयामिपदेनाद्यपृथिवींतवपश्यतः ॥ इत्युक्त्वाखर्वरूपंतद्विहायपरमेश्वरः ॥ २९ ॥ त्रिविक्रमवपुर्भूत्वाजग्राहपृथिवीमिमाम् ॥ पंचाशत्कोटिविस्तीर्णंससमुद्रमहीधराम् ॥ ३० ॥ ससागरांचसद्वीपांसदेवासुरमानुषाम् ॥ पादेनैकेनवपुषोव्यक्रांतमधुसूदनः ॥ ३१ ॥ उवाचदैत्यराजेंद्रंकिंकरोमीति[1]शाश्वतः ॥ तद्वैत्रिविक्रमंरूपमीश्वरस्यमहौजसम् ॥ ३२ ॥ हितार्थमपिदेवानामृषीणांचमहात्मनाम् ॥ नदृष्टमपिशक्यंस्याद्ब्रह्मणःशंकरस्यच ॥ ३३ ॥ तत्पदंपृथिवींसर्वामाक्रम्यगिरिजेशुभे ॥ अतिरिक्तंसमभवच्छतयोजनमायतम् ॥ ३४ ॥ दिव्यचक्षुर्ददौतस्मैदैत्यराज्ञेसनातनः ॥ तस्मैसंदर्शयामासस्वकंरूपंजनार्दनम् ॥ ३५ ॥ तद्विश्वरूपंदेवस्यदृष्ट्वादैत्येश्वरोबलिः ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेसानंदाश्रुपरिप्लुतः ॥ ३६ ॥ दृष्ट्वादेवंनमस्कृत्यस्तुत्वास्तुतिभिरेवच ॥ प्राहगद्गदयावाचाप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ३७ ॥ ॥ बलिरुवाच ॥ ॥ धन्योस्मिकृतकृत्योस्मित्वांदृष्ट्वापरमेश्वरम् ॥ लोकत्रयंत्वमेवैतद्गृहाणपरमेश्वर ॥ ३८ ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ अथसर्वेश्वरोविष्णुर्द्वितीयंपदमव्ययम् ॥ ऊर्ध्वंप्रसारयामासब्रह्मलोकांतमच्युतः ॥ ३९ ॥ सनक्षत्रग्रहोपेतंसर्वदेवसमावृतम् ॥ पदेनपरिपूर्णोभूदच्युतस्यशुभानने ॥ ४० ॥ ततःपितामहोब्रह्माचक्रपद्मादिचिह्नितम् ॥ पादंतद्देवदेवस्यहर्षसंकुलचेतसा ॥ ४१ ॥ धन्योस्मीतिवदन्ब्रह्मागृहीत्वास्वकमंडलुम् ॥ भक्त्याप्रक्षालयामास

---

[1] सांप्रतमिति पाठः ।

तत्रसंस्थितवारिणा ॥ ४२ ॥ अक्षय्यमभवत्तोयंतस्यविष्णोःप्रभावतः ॥ तत्तीर्थंमेरुशिखरेपपातविमलंजलम् ॥ ४३ ॥ जगतःपावनार्थंवैचतुर्दिक्षुप्रवा
हितम् ॥ सिताचालकनन्दाचचक्षुर्भद्रायथाक्रमम् ॥४४ ॥ ततश्चालकनन्दाचमेरोर्दक्षिणतःस्मृता ॥ त्रिधानाम्नात्रिपथगात्रिस्रोतालोकपावनी ॥ ४५ ॥
स्वर्गेमंदाकिनीप्रोक्तात्वधोभोगवतीतथा ॥ मध्येवेगवतीगंगापावनार्थंनृणांशिवा ॥ ४६॥ तांदृष्ट्वामेरुमध्येतुप्रस्रवंतींशुभानने ॥ आत्मनःपावनार्थायशिर
साहमधारयम् ॥ ४७॥ दिव्यंवर्षसहस्रंतुधृत्वागंगाजलंशुभम् ॥ शिवत्वमगमंदेविसर्वलोकेषुपूजितः ॥ ४८ ॥ योवहेच्छिरसागंगातोयंविष्णुपदोद्भ
वम् ॥ प्राशयेद्वाजगत्पूज्योभविष्यतिनसंशयः ॥ ४९ ॥ गंगागंगेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ५० ॥ ततो
भगीरथोराजागौतमश्चमहातपाः ॥ तपसापूजयित्वामांगंगार्थंसमयाचत ॥ ५१ ॥ सर्वलोकहितार्थायतांगंगांवैष्णवींशिवाम् ॥ तयोरहंतामददांप्रीत्यादे
विसरिद्वराम् ॥ ५२ ॥ गौतमेनसमानीतागौतमीतेनकीर्त्तिता ॥ भागीरथीतिविख्यातातेनराज्ञावृतायतः ॥ ५३ ॥ प्रसंगात्तेसमाख्यातंगंगाजन्मात्यनुत्त
मम् ॥ ततोनारायणःश्रीमान्बलिंदैत्यपतिंप्रभुः ॥ ५४ ॥ रसातलंशुभंलोकंप्रददौभक्तवत्सलः ॥ सर्वेषांदानवानांतुनागानांयादसामपि ॥ ५५ ॥ राजा
नंतुबलिंचक्रेयावदाभूतसंप्लवम् ॥ प्रतिगृह्यबलेर्लोकान्बटुवेषेणदैत्यहा ॥ ५६ ॥ महेंद्रायददौप्रीत्याकाश्यपोविष्णुरव्ययः ॥ ततोदेवाःसगंधर्वाऋषय
श्चमहौजसः ॥ ५७ ॥ तुष्टुवुःस्तुतिभिर्दिव्यैःपूजयामासुरच्युतम् ॥ संक्षिप्यतन्महद्रूपंतेषांसंदर्शनायवै ॥ ५८ ॥ संपूज्यमानस्त्रिदशैरंतर्द्धानंययौहरिः ॥
इत्थंसुरक्षितःशक्रोविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ ५९ ॥ त्रैलोक्यंमहदैश्वर्य्यमवापत्रिंदिवेश्वरः ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंवामनंवैभवंशुभम् ॥ शेषंयद्वैभवंदेवितद्व
क्ष्यामियथाक्रमात्॥६०॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेवामनप्रादुर्भावोनामचत्वारिंशदधिकद्विशतत
मोऽध्यायः ॥ २४० ॥ ६१ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ भृगुपुत्रोमहानासीज्जमदग्निर्द्विजोत्तमः ॥ समस्तवेदवेदांगपारगश्चमहातपाः ॥ १ ॥ तपस्तेपेसुधर्मा
त्मामहेंद्रंप्रतिभामिनि ॥ सहस्रवर्षपर्य्यंतंगंगायाःपुलिनेशुभे ॥ २ ॥ ततःप्रसन्नःप्राहेदंभगवान्पाकशासनः॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ वरंवृणीष्वविप्रेंद्रयत्तेमन
सिवर्त्तते ॥३॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥ ततःप्रोवाचविप्रर्षिःपरितुष्टंशतक्रतुम्॥ ॥जमदग्निरुवाच॥ ॥ सुरभिंदेहिमेदेवसर्वकामदुघांसदा ॥४॥ ईश्वरउवाच ॥
ततःप्रसन्नोदेवेशस्तस्मैविप्रायगोत्रभित् ॥ प्रददौसुरभिंदेवींसर्वकामदुघांतदा ॥५॥ सलब्ध्वासुरभिंदेवींजमदग्निर्महातपाः ॥ उवासमहदैश्वर्यैःशतक्रतुरिवा
परः ॥६॥ रेणुकस्यसुतांरम्यांरेणुकांनामनामतः॥उपयेमेविधानेनजमदग्निर्महातपाः ॥७॥तयासहसधर्मात्मारेमेवर्षाण्यनेकशः ॥पौलोम्याशुभयादेव्याय
थासंक्रन्दनोविभुः ॥ ८ ॥ ततःसपुत्रकामत्वादिष्टिंचक्रेसुधार्म्मिकः ॥ इष्ट्यासंतोषयामासपाकशासनमीश्वरम् ॥ ९ ॥ परितुष्टःशचीभर्त्तातस्मैपुत्रंमहाब

लम् ॥ महौजसंमहाबाहुंसर्वशत्रुप्रतापनम् ॥ १० ॥ अथकालेनविप्रेंद्रोरेणुकायांशुचिस्मिते ॥ पुत्रमुत्पादयामासमहावीर्य्यबलान्वितम् ॥ ११ ॥ वि
ष्णोरंशांशभागेनसर्वलक्षणलक्षितम् ॥ तस्मिन्सुतेमहावीर्य्येभृगुस्तस्यापितामहः ॥ १२ ॥ नामचास्मैददौहर्षाद्विष्णोरंशोपलक्षितम् ॥ चक्रेथनाम
धेयंतुरामइत्यस्यशोभनम् ॥ १३ ॥ जमदग्नेःसमुत्पन्नोजामदग्न्यइतीरितः ॥ तद्भार्गवान्वयःसोपिववृधेद्विजपुंगवः ॥ १४ ॥ उपनीतस्तुतोयेनसर्व[1]विद्या
विशारदः ॥ तपस्तप्तुंजगामाथशालग्रामाचलंप्रति ॥ १५ ॥ ददर्शकश्यपंतत्रब्रह्मर्षिममितौजसम् ॥ हर्षेणपूरितस्तस्मिन्मरीचितनयोद्विजः ॥ १६ ॥
विधिनाप्रददौतस्मैमंत्रंवैष्णवमव्ययम् ॥ लब्धमंत्रस्तदारामःकश्यपात्तुमहात्मनः ॥ १७ ॥ पूजयामासविधिनासतदाकमलापतिम् ॥ षडक्षरंमहामंत्रं
जपन्नेवदिवानिशम् ॥१८॥ ध्यायन्कमलपत्राक्षंविष्णुंसर्वगतंहरिम् ॥ तपस्तेपेसधर्मात्माबहुवर्षाणिभार्गवः ॥१९॥ जितेंद्रियस्तु[2]यतवाक्तदातस्थौमहात
पाः ॥ जमदग्निस्तुविप्रर्षिःस्थितोगंगातटेशुभे ॥ २० ॥ चकारविधिवद्धर्म्मयज्ञदानादिकंमहत् ॥ धेन्वाःप्रसादादिंद्रस्यसंपूर्णास्तस्यसम्पदः ॥ २१ ॥
कस्यचित्त्वथकालस्यहैहयाधिपतिःप्रभुः ॥ विजित्वासर्वराष्ट्राणिसर्वसैन्यसमावृतः ॥ २२ ॥ भार्गवस्याश्रमंप्राप्यजमदग्नेर्महीपतिः ॥ समीक्ष्यतंमहाभागं
ववंदेमुनिसत्तमम् ॥ २३ ॥ पृष्ट्वातुकुशलंतस्यमहर्षेर्भावितात्मनः ॥ प्रददौनृपतिस्तस्मैवस्त्राण्याभरणानिच ॥ २४ ॥ सचसंपूजयामासराजानंगृहमा
गतम् ॥ मधुपर्केणविधिनापूजयित्वानृपोत्तमम् ॥ २५ ॥ ससैन्यायनृपेंद्रायभोजनंप्रददौमुनिः ॥ प्रार्थितासुरभिस्तेनभार्गवेणसुधीमता ॥ २६ ॥ संपू
र्णमन्नपानादिससर्जशबलातदा ॥ अक्षय्यमन्नपानादितयासृष्टंमहातपाः ॥ २७ ॥ ससैन्यायनृपेंद्रायप्रददौमुनिसत्तमः ॥ तांदृष्ट्वाशबलांराजाकुतूहलस
मन्वितः ॥ २८ ॥ स्पृहांचकारयामासतस्यांगाविसुदुर्म्मतिः ॥ अयाचत्सुरभिंतत्रजमदग्निंनृपोत्तमः ॥ २९ ॥ ॥ कार्त्तवीर्यउवाच ॥ ॥ शबलांदेहिमे
विप्रकपिलांसर्वकामदाम् ॥ अन्यधेनुसहस्राणिदास्यामितवसुव्रत ॥ ३० ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनराज्ञाथजमदग्निर्महातपाः ॥ ॥ जमद
ग्निरुवाच ॥ ॥ नदेयाशबलाराजन्मयातवमहीपते ॥३१॥ इयंचदेवदेवेनशक्रेणपरिपालिता ॥ देवतानांधनंराजन्दातव्यंस्यात्कथंमया ॥ ३२ ॥ ॥ ईश्व
रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःसतदाराजाक्रोधेनकलुषीकृतः ॥ बलाज्जग्राहशबलांसर्वसैन्यसमावृतः ॥ ३३ ॥ ततःक्रुद्धामहाभागाशबलावरवर्णिनि ॥ जघा
नतस्यसैन्यानिशृंगैःखुरतलैरपि ॥ ३४ ॥ घातयित्वामुहूर्त्तेनतत्सैन्यंशबलाबलात् ॥ अंतर्द्धानंगतादेवीययौशक्रांतिकंक्षणात् ॥ ३५ ॥ स्वसैन्यं
निहतंदृष्ट्वासोर्जुनःक्रोधमूर्च्छितः ॥ मुष्टिनाताडयामासभार्गवंद्विजसत्तमम् ॥ ३६ ॥ ताडितस्तेनबहुशोविकलांगः[3]प्रकल्पितः ॥ पपातसहसाभूमौम

---

[1] विद्यासमन्वितः इ० पा० । [2] शुभाचरसत्यव्रतस्थौ इ० पा० । [3] प्रवेपितः । प्रकंपितः इ० ख पाठः ।

माराद्द्विजसत्तमः ॥ ३७ ॥ हत्वामुनिवरंतत्रपापात्माहैहयाधिपः ॥ [1]महासैन्यपरीवारोविवेशनगरंस्वकम् ॥ ३८ ॥ रामस्तुदेवदेवेशंपूजयामासभार्गवः॥
तेनसंपूजितोदेवःप्रसन्नःप्राहकेशवः॥३९॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रीतोस्मितपसावत्सभवतोनियतात्मनः॥संप्रदास्यामितेविप्रमच्छक्तिंपरमांशुभाम्॥४०॥
आवेशितोथमच्छक्त्याजहिदुष्टान्नृपोत्तमान्॥भूभारकविनाशायदेवतानांहितायवै॥४१॥ईश्वरउवाच॥ इत्युक्त्वाप्रददौदेवःपरशुंशत्रुधर्षणम्॥वैष्णवंचमह
च्चापंदिव्याण्यस्त्राण्यनेकशः॥दत्वाप्रोवाचभगवाञ्जामदग्निंजनार्द्दनः॥४२॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥मदोत्कटान्नृपान्हत्वाबहुशःपरवीरहा॥गृहाणपृथिवींसर्वां
सागरान्तांद्द्विजोत्तम॥४३॥ पालयस्वचधर्मेणवीर्य्येणमहतावृतः॥कालेनमत्पदंचापिमत्प्रसादाद्गमिष्यसि॥४४॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥इत्युक्त्वांतर्हितोदेवोव
रंदत्वाद्द्विजन्मने ॥ रामोपिचा[2]थसहसाप्रययौपितुराश्रमम् ॥४५ ॥ पितरंनिहतंदृष्ट्वाभार्गवःक्रोधमूर्च्छितः ॥ निष्क्षत्रांकर्तुमन्विच्छन्महींनृपसमाकुलाम्॥
॥ ४६ ॥ जगामहैहयपतेर्नगरंनृपसंवृतम् ॥ क्रोधावेशज्वलद्गात्रोद्वार्य्यातिष्ठदुदायुधः ॥ ४७ ॥ तंदृष्ट्वातत्पुरजनाजामदग्न्यंमहौजसम् ॥ जाज्वल्यमानं
वपुषाकालाग्निमिवमेनिरे ॥४८॥ भयार्ताविद्रुताःसर्वेराजानंहैहयाधिपम् ॥ शशंसुस्तंमहासत्वंसर्वायुधसमन्वितम्॥४९॥श्रुत्वासराजातद्वाक्यंप्राहविस्मि
तचेतसा॥हैहयाधिपउवाच ॥ कोसौममपुरद्वारिसायुधःसंस्थितोबलात् ॥५०॥ महेंद्रोवायमोवापिरुद्रोवाधनदोपिवा ॥ सायुधोमत्पुरद्वारिस्थातुंशक्तोनक
र्हिचित् ॥ ५१ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वापार्थिवेंद्रोसौकिंकरान्सुमहाबलान् ॥ प्रेरयामासतंद्रष्टुंगृह्णीतेत्याहदुर्मतिः ॥ ५२ ॥ तेगत्वाददृशुर्वीरंपु
रद्वारिमहाबलम् ॥ ज्वलंतमिवकालाग्निंदुर्निरीक्ष्यंस्वतेजसा॥५३॥तस्यसंदर्शनेप्यत्रनशक्तास्तेमहाबलाः ॥ग्रहीतुकामास्तंवीरंसमंतात्प्रययुर्भृशम्॥५४॥
तान्दृष्ट्वासायुधान्सर्वान्पार्थिवेन्द्रस्यकिंकरान् ॥ प्रहसन्प्राहविप्रेन्द्रोजामदग्निर्महाबलः ॥५५॥परशुरामउवाच॥ ॥भार्गवस्यसुतोरामःसंप्राप्तोहंनराधमाः ॥
स्वपितुर्निधनात्सर्वान्हनिष्यामिनृपोत्तमान् ॥ ५६ ॥ कार्तवीर्यस्यरुधिरंमातृपित्रेतिलसंयुतम् ॥ दास्यामिपिण्डदानंचतच्छिरःकमलेनवै ॥ ५७ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्तास्तेमहावीर्य्याःकिंकरास्तस्यभूपतेः ॥ शरैःस्मताडयामासुःपलालैरिवपावकम् ॥ ५८ ॥ ततःक्रुद्धोमहावीर्योराम
स्सत्यपराक्रमः ॥ वैष्णवंचापमाकृष्यज्यानिनादमथाकरोत् ॥ ५९ ॥ तेननादेनमहतापूरितंभुवनत्रयम्॥देवानामपिसंत्रासोबभूवमहदद्भुतम् ॥ ६० ॥
ततःपावकसंकाशैराशुगैःसुमहाबलः ॥ ताडयामासतान्वीरान्किंकरान्वैमहाबलान् ॥ ६१ ॥ हत्वातुकिंकरांस्तस्यपार्थिवस्यमहात्मनः ॥ कालाग्निरिव
संतस्थौसर्वभूतभयंकरः ॥ ६२ ॥ श्रुत्वातुकिंकरान्स्वस्यहतान्रामेणधीमता ॥ हैहयाधिपतिर्वीरःक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ ६३ ॥ निर्य्ययौसहसैन्येनयत्रा

---

[1] महाभयपरीतात्मा इ०पा० । [2] द्रष्टुमनसा इ०पा० ।

स्तेभार्गवोव्ययः ॥ तंदृष्ट्वाघोरसंकाशंज्वलंतंस्वेनतेजसा ॥ ६४ ॥ त्रस्ताःसर्वेंजनास्तत्रशंकमानाजनक्षयम् ॥ ततोयुद्धंमहाघोरंरामस्यनृपतेस्तदा ॥
॥ ६५ ॥ शस्त्रास्त्रपातनैर्भीमैर्मेघयोरिववर्षतोः ॥ ततोरामोमहातेजास्तत्सैन्यंनृपतेस्तदा ॥ ६६ ॥ निर्ददाहक्षणात्सर्वंवैष्णवास्त्रेणलीलया ॥ ततःपरशु
नारामस्तीक्ष्णेनामितविक्रमः ॥ ६७ ॥ चिच्छेदबाहुसाहस्रंकार्त्तवीर्यस्यदुर्मतेः ॥ नशशाकमहावीर्योयोद्धुंरामेणभूपतिः ॥ ६८ ॥ नष्टवीर्य्योबभूवात्रपा
पेनस्वेनदुर्म्मतिः ॥ चिच्छेदतच्छिरःक्रुद्धोरेणुकातनयोबली ॥ ६९ ॥ महाद्रिशृङ्गंवज्रेणयथादेवपतिर्बली ॥ हत्वासहस्रबाहुंतंजामदग्न्यःप्रतापवान् ॥
॥ ७० ॥ जघानपार्थिवान्सर्वान्क्रुद्धःपरशुनामृधे ॥ रामंदृष्ट्वामहारौद्रंपार्थिवाःपृथिवीतले ॥७१ ॥ भयार्त्ताविद्रुताःसर्वेमातंगाइवकेसरिम् ॥ विद्रुतानपि
भूपालान्पितुर्निधनमन्युना ॥७२॥ जघानभार्गवःक्रुद्धोनागानिवखगेश्वरः ॥ निःक्षत्रंकृतवान्सर्वंजामदग्निःप्रतापवान् ॥७३ ॥ ररक्षभगवानेकमिक्ष्वाकोःसु
महत्कुलम् ॥ मातामहस्यान्वयत्वाद्रेणुकावचनादथ ॥ ७४ ॥ तान्भ्रष्टराज्यान्कृत्वावैमातामहकुलोद्भवान् ॥ नहत्वामनुवंशांस्तान्रामोनृपकुलांत
कः ॥७५॥ सर्वंतुभूभृतांवंशंनाशयामासवीर्य्यवान् ॥ कृत्वाचोर्वींतुनिःक्षत्रांजमदग्निसुतोबली ॥७६॥ अश्वमेधंमहायज्ञंचकारविधिवद्द्विजः ॥ प्रददौविप्र
मुख्येभ्यःसप्तद्वीपवतींमहीम् ॥ ७७॥ दत्त्वामहींसविप्रेभ्योजामदग्न्यःप्रतापवान् ॥ तपस्तप्तुंययौसोथनरनारायणाश्रमम् ॥७८॥ एतत्तेकथितंदेविजामद
ग्नेर्महात्मनः ॥ शक्त्यावेशावतारस्यचरितंशार्ङ्गिणःप्रभोः ॥ ७९ ॥ नोपास्यंहिभवेत्तस्यशक्त्यावेशान्महात्मनः ॥ उपास्यौभगवद्भक्तैर्विप्रमुख्यैर्म
हात्मभिः ॥ ८० ॥ रामकृष्णावतारौतुपरिपूर्णौहिसद्गुणैः ॥ उपास्यमानावृषिभिरपवर्गप्रदौनृणाम् ॥ ८१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यां
संहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेपरशुरामचरितंनामैकचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४१ ॥ छ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ स्वायम्भुवो
मनुःपूर्वंद्वादशार्णंमहामनुम् ॥ जजापगोमतीतीरेनैमिषेविमलेशुभे ॥ १ ॥ तेनवर्षसहस्रेणपूजितःकमलापतिः ॥मत्तोवरंवृणीष्वेतितंप्राहभगवान्हरिः ॥२॥
ततःप्रोवाचहर्षेणमनुःस्वायम्भुवोहरिम् ॥ ॥मनुरुवाच॥ ॥ पुत्रत्वंभजदेवेशत्रीणिजन्मानिचाच्युत ॥ ३ ॥ त्वांपुत्रलालसत्वेनभजामिपुरुषोत्तमम् ॥
॥ रुद्रउवाच ॥ ॥इत्युक्तस्तेनलक्ष्मीशःप्रोवाचसुमहागिरा ॥ ४ ॥ ॥विष्णुरुवाच॥ ॥ भविष्यातिनृपश्रेष्ठयत्तेमनासिकांक्षितम् ॥ ममैवचमहत्प्रीतिस्तव
पुत्रत्वहेतवे ॥ ५ ॥ स्थितिप्रयोजनेकालेतत्रतत्रनृपोत्तम ॥ त्वयिजातेत्वहमपिजातोस्मितवसुव्रत ॥ ६ ॥ परित्राणायसाधूनांविनाशायचदुष्कृताम् ॥
धर्म्मसंस्थापनार्थायसंभवामि[1]तवानघ ॥ ७ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ एवंदत्वावरंतस्मैतत्रैवांतर्दधेहरिः ॥ अस्याभूत्प्रथमंजन्ममनोःस्वायंभुवस्य

---

[1] युगेयुगे इतिपाठः ।

च ॥ ८ ॥ रघूणामन्वयेपूर्वंराजादशरथोह्यभूत् ॥ द्वितीयोवसुदेवोभूद्वृष्णीनामन्वयेविभुः ॥ ९ ॥ कलेर्दिव्यसहस्राब्दप्रमाणस्यांत्यपादयोः ॥ [1]शंभलग्रा
मकंप्राप्यब्राह्मणःसंजानिष्याति ॥ १० ॥ कौशल्यासमभूत्पत्नीराज्ञोदशरथस्यहि ॥ यदोर्वंशस्यसेवार्थंदेवकीनामविश्रुता ॥ ११ ॥ हरिव्रतस्यविप्रस्य
भार्य्यादेवप्रभापुनः ॥ एवंमातृत्वमापन्नात्रीणिजन्मानिशार्ङ्गिणः ॥ १२ ॥ पूर्वंरामस्यचरितंवक्ष्यामितवसुव्रते ॥ यस्यस्मरणमात्रेणविमुक्तिःपापिनाम
पि ॥ १३ ॥ हिरण्यकहिरण्याक्षौद्वितीयंजन्मसंश्रितौ ॥ कुंभकर्णदशग्रीवावजायेतांमहाबलौ ॥ १४ ॥ पुलस्त्यस्यसुतोविप्रोविश्रवानामधार्मिकः ॥ त
स्यपत्नीविशालाक्षीराक्षसेंद्रसुतानघे ॥ १५ ॥ सुकेशितनयासास्यात्सुमालीदानवस्यच ॥ केकसीनामकन्यासीत्तस्यभार्यादृढव्रता ॥ १६ ॥ कामोद्रि
क्तातुसादेवीसंध्याकालेमहामुनिम् ॥ रमयामासतन्वंगीयथेष्टंशुभदर्शना ॥ १७ ॥ कामात्संध्याभवाद्यत्वात्तस्यांजातौमहाबलौ ॥ रावणःकुंभकर्णश्चराक्ष
सौलोकविश्रुतौ ॥ १८ ॥ कन्याशूर्पणखानामजातातिविकृतानना ॥ [2]कस्यांचित्त्वथकालस्यतस्यांजातोविभीषणः ॥ १९ ॥ सुशीलोभगवद्भक्तःसत्यवा
ग्धर्म्मवाञ्शुचिः ॥ रावणःकुंभकर्णश्चहिमवत्पर्वतोत्तमे ॥२०॥ महोग्रतपसामांवैपूजयामासतुर्भृशम् ॥ रावणस्त्वथदुष्टात्मास्वशिरःकमलैःशुभैः ॥२१॥
पूजयामासमांदेविदारुणेनैवकर्म्मणा ॥ ततस्तमब्रुवंसुभ्रूःप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ २२ ॥ वरंवृणीष्वमेवत्सयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ ततःप्रोवाचदुष्टात्मादेवदानव
रक्षसाम् ॥ २३ ॥ अवध्यत्वंप्रदेहीतिसर्वलोकजिगीषया ॥ ततोहंदत्तवांस्तस्मैराक्षसायदुरात्मने ॥ २४ ॥ देवदानवयक्षाणामवध्यत्वंवरानने ॥ राक्ष
सोसौमहावीर्योवरदानात्तुगर्वितः ॥ २५ ॥ त्रीँल्लोकान्पीडयामासदेवदानवमानुषान् ॥ तेनसंबाध्यमानाश्चदेवाब्रह्मपुरोगमाः ॥ २६ ॥ भयार्त्ताःशरणंज
ग्मुरीश्वरंकमलापतिम् ॥ ज्ञात्वाथवेदनांतेषामभयायसनातनः ॥ २७ ॥ उवाचत्रिदशान्सर्वान्ब्रह्मरुद्रपुरोगमान् ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ राज्ञोदश
रथस्याहमुत्पत्स्यामिरघोःकुले ॥ २८ ॥ वधिष्यामिदुरात्मानंरावणंसहबांधवम् ॥ मानुषंवपुरास्थायहन्मिदैवतकंटकम् ॥ २९ ॥ [3]नंदिशापाद्भवंतोपि
वानरत्वमुपागताः ॥ कुरुध्वंममसाहाय्यंगंधर्वाप्सरसोत्तमाः ॥ ३० ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तादेवतास्सर्वादेवदेवेनविष्णुना ॥ वानरत्वमुपाग
म्यजज्ञिरेपृथिवीतले ॥ ३१ ॥ भार्गवेणप्रदत्तातुमहीसागरमेखला ॥ दत्तामहर्षिभिःपूर्वंरघूणांसुमहात्मनाम् ॥ ३२ ॥ वैवस्वतमनोःपुत्रोराज्ञांश्रेष्ठोमहाब
लः॥इक्ष्वाकुरितिविख्यातस्सर्वधर्म्मविदांवरः॥३३॥तदन्वयेमहातेजाराजादशरथोबली ॥अजस्यनृपतेःपुत्रःसत्यवान्शीलवान्शुचिः ॥३४॥ सराजापृथि
वींसर्वांपालयामासवीर्य्यतः ॥ राज्येषुस्थापयामाससर्वान्पार्थिवसत्तमान् ॥ ३५ ॥ कोशलस्यनृपस्याथपुत्रीसर्वांगशोभना ॥ कौशल्यानामतांकन्यामुप

---

[1] शंभलग्रामकेमुख्ये इ०पा० । [2] कस्यचिद्धर्मकालेन इतिपाठः । [3] ब्रह्मशापादितिपाठः ।

येमेसपार्थिवः ॥३६॥ मागधस्यनृपस्याथतनयाचशुचिस्मिता ॥ सुमित्रानामनाम्नाचद्वितीयातस्यभामिनी ॥ ३७ ॥ तृतीयाकेकयस्याथनृपतेर्दुहितात
था ॥ भार्य्याभूत्पद्मपत्राक्षीकेकयीनामनामतः ॥३८॥ ताभिःस्मराजाभार्याभिस्तिसृभिर्धर्मसंयुतः ॥ रमयामासकाकुत्स्थःपृथिवींचानुपालयन् ॥ ३९॥
अयोध्यानामनगरीशरयूतीरसंस्थिता ॥ सर्वरत्नसुसंपूर्णाधनधान्यसमाकुला ॥ ४० ॥ प्राकारगोपुरैर्जुष्टाहेमप्राकारसंकुला ॥ उत्तमैर्नागतुरगैर्महेंद्रस्यय
थापुरी ॥ ४१ ॥ तस्यांराजासधर्मात्माउवासमुनिसत्तमैः ॥ पुरोहितेनविप्रेणवसिष्ठेनमहात्मना ॥ ४२ ॥ राज्यंचकारयामाससर्वंनिहतकंटकम् ॥
यस्मादुत्पत्स्यतेतस्यांभगवान्पुरुषोत्तमः ॥ ४३ ॥ तस्मात्तुनगरीपुण्यासाप्ययोध्येतिकीर्तिता ॥ नगरस्यपरंधाम्नोनामतस्याप्यभूच्छुभे ॥ ४४ ॥
यत्रास्तेभगवान्विष्णुस्तदेवपरमंपदम् ॥ तत्रसद्योभवेन्मोक्षःसर्वकर्म्मनिकृंतनः ॥ ४५ ॥ जातेतत्रमहाविष्णौनराःसर्वेमुदंययुः ॥ सराजापृथिवींसर्वां
पालयित्वाशुभानने ॥ ४६ ॥ अयजद्वैष्णवेष्ट्याचपुत्रार्थीहरिमच्युतम् ॥ तेनसंपूजितःश्रीशोराजासर्वगतोहरिः ॥ ४७ ॥ वैष्णवेनतुयज्ञेनवरदःप्राहके
शवः ॥ तस्मिन्नाविरभूदग्नौयज्ञरूपोहरिस्तदा ॥ ४८ ॥ शुद्धजाम्बूनदप्रख्यःशंखचक्रगदाधरः ॥ शुक्लांबरधरःश्रीमान्सर्वभूषणभूषितः ॥ ४९ ॥ श्री
वत्सकौस्तुभोरस्कोवनमालाविभूषितः ॥ पद्मपत्रविशालाक्षश्चतुर्बाहुरुदारधीः ॥५०॥ सव्यांकस्थश्रियासार्द्धमाविरासीद्रमेश्वरः ॥ वरदोस्मीतितंप्राहरा
जानंभक्तवत्सलः ॥ ५१ ॥ तंदृष्ट्वासर्वलोकेशंराजाहर्षसमाकुलः ॥ ववंदेभार्य्ययासार्द्धंप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ५२ ॥ प्रांजलिःप्रणतोभूत्वाहर्षगद्गदया
गिरा ॥ पुत्रत्वंमेभजेत्याहदेवदेवंजनार्दनम् ॥ ५३ ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्प्राहराजानमच्युतः ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ उत्पत्स्येहंनृपश्रेष्ठदेवलोकहिताय
वै ॥ ५४ ॥ परित्राणायसाधूनांराक्षसानांवधायच ॥ मुक्तिप्रदातुंलोकानांधर्म्मसंस्थापनायच ॥ ५५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ इत्युक्त्वापायसंदिव्यंहे
मपात्रस्थितंशृतम् ॥ लक्ष्म्याहस्तस्थितंशुभ्रंपार्थिवायददौहरिः ॥ ५६ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ इदंवैपायसंराजन्पत्नीभ्यस्तवसुव्रत ॥ देहितेतनया
स्तासुउत्पत्स्यन्तेमदंशजाः ॥ ५७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वामुनिभिःसर्वैःस्तूयमानोजनार्दनः ॥ स्वात्मानंदर्शयित्वाथतथैवांतरधी
यत ॥ ५८ ॥ सराजातत्रदृष्ट्वाचपत्नींज्येष्ठांकनीयसीम् ॥ विभज्यपायसंदिव्यंप्रददौसुसमाहितः ॥५९॥ एतस्मिन्नन्तरेपत्नीसुमित्रातस्यमध्यमा ॥ तत्स
मीपंप्रयातासापुत्रकामासुलोचना ॥ ६० ॥ तांदृष्ट्वातत्रकौशल्याकैकेयीचसुमध्यमा ॥ अर्द्धमर्द्धंप्रददतुस्तेतस्यैपायसंस्वकम् ॥ ६१ ॥ तत्प्राश्यपाय
संदिव्यंराजपत्न्यःसुमध्यमाः ॥ संपन्नगर्भाःसर्वास्ताविरेजुःशुभ्रवर्च्चसः ॥ ६२ ॥ तासांस्वप्नेषुदेवेशःपीतवासाजनार्दनः ॥ शंखचक्रगदापाणिराविर्भूतस्त
दाहरिः ॥ ६३ ॥ अस्मिन्कालेमनोरम्येमधुमासिशुचिस्मिते ॥ शुक्लेनवम्यांविमलेनक्षत्रेऽदितिदैवते ॥ ६४ ॥ मध्याह्नसमयेलग्नेसर्वग्रहशुभान्विते ॥

कौसल्याजनयामासपुत्रंलोकेश्वरंहरिम् ॥ ६५ ॥ इंदीवरदलश्यामंकोटिकंदर्प्पसन्निभम् ॥ पद्मपत्रविशालाक्षंसर्वाभरणशोभितम् ॥ ६६ ॥
श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंसर्वाभरणभूषितम् ॥ उद्यद्दिनकरप्रख्यकुण्डलाभ्यांविराजितम् ॥ ६७ ॥ अनेकसूर्य्यसंकाशंतेजसामहतावृतम् ॥
परेशस्यतनोरम्यंदीपादुत्पन्नदीपवत् ॥ ६८ ॥ ईशानंसर्वलोकानांयोगिध्येयंसनातनम् ॥ सर्वोपनिषदामर्थमनंतंपरमेश्वरम् ॥ ६९ ॥
जगत्सर्गस्थितिलयेहेतुभूतमनामयम् ॥ शरण्यंसर्वभूतानांसर्वभूतमयंविभुम् ॥ ७० ॥ समुत्पन्नेजगन्नाथेदेवदुंदुभयोदिवि ॥ विनेदुःपुष्पवर्षा
णिववर्षुःसुरसत्तमाः ॥ ७१ ॥ प्रजापतिमुखादेवाविमानस्थानभस्तले ॥ तुष्टुवुर्मुनिभिःसार्द्धंहर्षपूर्णागविह्वलाः ॥ ७२ ॥ जगुर्गंधर्वपतयो
ननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ववुःपुण्यशिवावाताःसुप्रभोभूद्दिवाकरः ॥ ७३ ॥ जज्वलुश्चाग्नयःशांताविमलाश्चदिशोदश ॥ ततस्सराजाहर्षेणपुत्रंदृष्ट्वासनात
नम् ॥ ७४ ॥ पुरोधसावसिष्ठेनजातकर्म्मतदाकरोत् ॥ नामचास्मैददौरम्यंवसिष्ठोभगवांस्तदा ॥ ७५ ॥ श्रियःकमलवासिन्यारमणोयंमहान्प्रभुः ॥
तस्माच्छ्रीरामइत्यस्यनामसिद्धंपुरातनम् ॥ ७६ ॥ सहस्रनाम्नांश्रीशस्यतुल्यंमुक्तिप्रदंनृणाम् ॥ [1]विष्णुनाससमुत्पन्नोविष्णुरित्यभिधीयते ॥ ७७ ॥ एवं
नामास्यदत्वाथवसिष्ठोभगवानृषिः ॥ परिणीयनमस्कृत्यस्तुत्वास्तुतिभिरेवच ॥ ७८ ॥ संकीर्त्यनामसाहस्रंमंगलार्थंमहात्मनः ॥ विनिर्ययौमहातेजा
स्तस्मात्पुण्यतमाद्गृहात् ॥ ७९ ॥ राजाथविप्रमुख्येभ्योददौबहुधनंमुदा ॥ गवामयुतदानंचकारयामासधर्म्मतः ॥ ८० ॥ ग्रामाणांशतसाहस्रंददौरघुकु
लोत्तमः ॥ वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैरसंख्येयैर्धनैरपि ॥ ८१ ॥ विष्णोस्संतुष्टयेतत्रतर्प्पयामासभूसुरान् ॥ कौसल्याचसुतंदृष्ट्वारामंराजीवलोचनम् ॥ ८२ ॥ फु
ल्लहस्तारविंदाभंपद्महस्ताम्बुजान्वितम् ॥ तस्यश्रीपादकमलेपद्माब्जेचवरानने ॥ ८३ ॥ शंखचक्रगदापद्मध्वजवज्रादिचिह्निते ॥ दृष्ट्वावक्षसिश्रीवत्सं
कौस्तुभंवनमालया ॥ ८४ ॥ तस्यांगेसाजगत्सर्वंसदेवासुरमानुषम् ॥ स्मितवक्रेविशालाक्षीभुवनानिचतुर्दश ॥ ८५ ॥ निश्वासेतस्यवेदांश्चसेतिहासा
न्महात्मनः ॥ द्वीपानब्धीन्गिरींस्तस्यजघनेवरवर्णिनि ॥ ८६ ॥ नाभ्यांब्रह्मशिवौतस्यकर्णयोश्चदिशःशुभाः ॥ नेत्रयोर्वह्निसूर्यौचघ्राणेवायुंमहाजव
म् ॥ ८७ ॥ सर्वोपनिषदामर्थंदृष्ट्वातस्यविभूतयः ॥ कृत्स्नाभीतावरारोहाप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ हर्षाश्रुपूर्णनयनाप्रांजलिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ ८८ ॥ कौश
ल्योवाच ॥ धन्यास्मिदेवदेवेशलब्ध्वात्वांतनयंप्रभो ॥ प्रसीदमेजगन्नाथपुत्रस्नेहंप्रदर्शय ॥ ८९ ॥ ॥ईश्वरउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोहृषीकेशोमात्रासर्वगतो
हरिः ॥ मायामानुषतांप्राप्यशिशुभावाद्रुरोदसः ॥ ९० ॥ अथप्रमुदितादेवीकौशल्याशुभलक्षणा ॥ पुत्रमालिंग्यहर्षेणस्तन्यंप्रादात्सुमध्यमा ॥ ९१ ॥

---

[1] विष्णुमासिसमुत्पन्नो इति पा० ।

तस्याःस्तन्यंपपौदेवोबालभावात्सनातनः ॥ उवासमातुरुत्संगेजगद्धर्तामहाविभुः ॥९२ ॥ देशेतस्मिञ्छुशुभेरम्येसर्वकामप्रदेनृणाम् ॥ उत्सवंचक्रिरेपौराहृष्टाजनपदानराः ॥ ९३ ॥ कैकेय्यांभरतोजज्ञेपांचजन्यांशचोदितः ॥ सुमित्राजनयामासलक्ष्मणंशुभलक्षणम् ॥ ९४ ॥ शत्रुघ्नंचमहाभागादेवशत्रुप्रतापनम् ॥ अनंतांशेनसंभूतोलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ ९५ ॥ सुदर्शनांशाच्छत्रुघ्नः संजज्ञेमितविक्रमः ॥ तेसर्वेववृधुस्तत्रवैवस्वतमनोःकुले ॥ ९६ ॥ संस्कृतास्तेसुताःसम्यग्वसिष्ठेनमहौजसा ॥ अधीतवेदास्तेसर्वेश्रुतवंतस्तथानृपाः ॥ ९७ ॥ सर्वशास्त्रार्थतत्वज्ञाधनुर्वेदेचनिष्ठिताः ॥ बभूवुःपरमोदारालोकानांहर्षवर्द्धनाः ॥ ९८ ॥ युग्मंबभूवतुस्तत्रराजानौरामलक्ष्मणौ ॥ तथाभरतशत्रुघ्नौतयोर्युग्मंबभूवह ॥ ९९ ॥ अथलोकेश्वरीलक्ष्मीर्जनकस्यनिवेशने ॥ शुभक्षेत्रेहलोद्धातेसुनासीरेशुभेक्षणे ॥ १०० ॥ बालार्ककोटिसंकाशारक्तोत्पलकराम्बुजा ॥ सर्वलक्षणसंपन्नासर्वाभरणभूषिता ॥ १०१ ॥ धृत्वावक्षसिचार्वङ्गीमालामम्लानपङ्कजाम् ॥ सीतामुखेसमुत्पन्नाबालभावेनसुंदरी ॥ १०२ ॥ तांदृष्ट्वाजनकोराजाकन्यांवेदमयींशुभाम् ॥ उद्धृत्यापत्यभावेनपुपोषमिथिलापतिः ॥ १०३ ॥ जनकस्यगृहेरम्येसर्वलोकेश्वरप्रिया ॥ ववृधेसर्वलोकस्यरक्षणार्थंसुरेश्वरी ॥ १०४ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेविकौशिकोलोकविश्रुतः ॥ सिद्धाश्रमेमहापुण्येभागीरथ्यास्तटेशुभे ॥ १०५ ॥ क्रतुप्रवरमारेभेयष्टुंतत्रमहामुनिः ॥ वर्त्तमानस्यतस्यास्ययज्ञस्याथद्विजन्मनः ॥ १०६ ॥ क्रतुविध्वंसिनोभूवन्रावणस्यनिशाचराः ॥ कौशिकश्चिंतयित्वाथरघुवंशोद्भवंहरिम् ॥ १०७ ॥ आनेतुमैच्छद्धर्मात्मालोकानांहितकाम्यया ॥ सगत्वानगरींरम्यामयोध्यांरघुपालिताम् ॥ १०८ ॥ नृपश्रेष्ठंदशरथंददर्शमुनिसत्तमः ॥ राजापिकौशिकंदृष्ट्वाप्रत्युत्थायकृतांजलिः ॥ ॥ १०९ ॥ पुत्रैःसहमहातेजाववंदेमुनिसत्तमम् ॥ धन्योहमस्मीतिवदन्हर्षेणरघुनंदनः ॥११०॥ अर्चयामासविधिनानिवेश्यपरमासने ॥ परिणीयनमस्कृत्यकिंकरोमीत्युवाचतम् ॥१११॥ ततःप्रोवाचहृष्टात्माविश्वामित्रोमहातपाः ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ देहिमेराघवंराजन्रक्षणार्थंक्रतोर्मम ॥११२॥ साफल्यमस्तुमेयज्ञेराघवस्यसमीपतः ॥ तस्माद्रामंरक्षणार्थंदातुमर्हसिभूपते ॥ ११३ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ तच्छ्रुत्वामुनिवर्य्यस्यवाक्यंसर्वविदांवरः ॥ प्रददौमुनिवर्य्यायराघवंसहलक्ष्मणम् ॥११४॥ आदायराघवंतत्रविश्वामित्रोमहातपाः ॥ स्वमाश्रममभिप्रीतःप्रययौद्विजसत्तमः ॥ ११५ ॥ ततःप्रहृष्टास्त्रिदशाःप्रयातेरघुसत्तमे ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणितुष्टुवुश्चमहौजसः ॥ ११६ ॥ अथाजगामहृष्टात्मावैनतेयोमहाबलः ॥ अदृश्यभूतोभूतानांसंप्राप्यरघुसत्तमम् ॥ ११७ ॥ ताभ्यांदिव्येचधनुषीतूणौचाक्षयसायकौ ॥ दिव्यान्यस्त्राणिशस्त्राणिदत्वाचप्रययौद्विजः ॥ ११८ ॥ तौरामलक्ष्मणौवीरौकौशिकेनमहात्मना ॥ गच्छंतौज्ञापितारण्येराक्षसीघोरदर्शना ॥ ११९ ॥ नाम्नातुताडकादेविभार्यासुंदस्यरक्षसः ॥ जघ्नतुस्तांमहावीरौबाणैर्दिव्यधनुश्च्युतैः ॥१२०॥

निहताराघवेणाथराक्षसीघोरदर्शना ॥ त्यक्त्वातनुंघोररूपांदिव्यरूपाबभूवसा ॥ १२१ ॥ जाज्वल्यमानावपुषासर्वाभरणविभूषिता ॥ प्रययौवैष्णवंलो
कंप्रणम्यचरघूत्तमौ ॥ १२२ ॥ तांहत्वाराघवःश्रीमान्कौशिकस्याश्रमंशुभम् ॥ प्रविवेशमहातेजालक्ष्मणेनमहात्मना ॥१२३ ॥ ततःप्रहृष्टामुनयःप्रत्युद्ग
म्यरघूत्तमम् ॥ निवेश्यपूजयामासुरर्घ्याद्यैःपरमात्मने ॥ १२४ ॥ कौशिकःकृतदीक्षस्तुयष्टुंयज्ञमनुत्तमम् ॥ आरेभेमुनिभिःसार्द्धंविधिनामुनिसत्तमः॥
॥ १२५ ॥ वर्त्तमानेमहायज्ञेमारीचोनामराक्षसः ॥ भ्रात्रासुबाहुनातत्रविघ्नंकर्तुमवास्थितः ॥ १२६ ॥ दृष्ट्वातौराक्षसौघोरौराघवःपरवीरहा ॥ जघानैके
नबाणेनसुबाहुंराक्षसेश्वरम् ॥ १२७ ॥ पवनास्त्रेणमहतामारीचंसनिशाचरम् ॥ सागरेपातयामासशुष्कपर्णमिवानिलः ॥ १२८ ॥ सरामस्यमहावीर्य्यं
दृष्ट्वाराक्षससत्तमः ॥ न्यस्तशस्त्रस्तपस्तप्तुंप्रययौमहदाश्रमम् ॥१२९॥ विश्वामित्रोमहातेजाःसमाप्तेमहतिक्रतौ ॥ प्रहृष्टमनसातत्रपूजयामासराघवम्॥
॥ १३० ॥ समाश्लिष्यमहात्मानंकाकपक्षधरंहरिम् ॥ नीलोत्पलदलश्यामंपद्मपत्रायतेक्षणम् ॥१३१॥ उपाघ्रायतदामूर्ध्नितुष्टावमुनिसत्तमः ॥ एतस्मिन्नं
तरेराजामिथिलायाअधीश्वरः ॥ १३२ ॥ वाजपेयंक्रतुंयष्टुमारेभेमुनिसत्तमैः ॥ तंद्रष्टुंप्रययुस्सर्वेविश्वामित्रपुरोगमाः ॥ १३३ ॥ मुनयोरघुशार्दूलसहिताः
पुण्यचेतसः ॥ गच्छतस्तस्यरामस्यपदाब्जेनमहात्मनः ॥ १३४ ॥ अभूत्सापावनीभूमिःसमाक्रांतामहाशिला ॥ सापिशप्तापुराभर्त्रागौतमेन
द्विजन्मना ॥ १३५ ॥ अहल्यारघुनाथस्यपादस्पर्शाच्छुभाभवत् ॥ अथसंप्राप्यनगरींमिथिलांमुनिसत्तमाः ॥ १३६ ॥ राघवाभ्यांतुसहिताबभूवुः
प्रीतमानसाः ॥ समागतान्महाभागान्दृष्ट्वाराजामहाबलः ॥ १३७ ॥ प्रत्युद्गम्यप्रणम्याथपूजयामासमैथिलः ॥ रामंपद्मविशालाक्षमिंदीवरदलप्रभम्॥
॥ १३८ ॥ पीताम्बरधरंश्लक्ष्णंकोमलावयवोज्ज्वलम् ॥ अवधीरितकंदर्पकोटिलावण्यमुत्तमम् ॥ १३९ ॥ सर्वलक्षणसम्पन्नंसर्वाभरणभूषितम् ॥ स्वस्य
हृत्पद्ममध्येयःपरेशस्यतनुर्हरिः ॥१४०॥ उत्पन्नोदीपवद्दीपात्सौशील्यादिगुणैःपरैः ॥ तं[1]दृष्ट्वारघुनाथंसजनकोहृष्टमानसः ॥१४१॥ परेशमेवतंमेनेरामंद
शरथात्मजम् ॥ पूजयामासकाकुत्स्थंधन्योस्मीतिब्रुवन्नृपः॥१४२॥प्रसादंवासुदेवस्यविष्णोर्मेनेनरेश्वरः ॥ प्रदातुंदुहितांतस्मैमनसाचिंतयन्प्रभुः॥१४३॥
आत्मजौरघुवंशस्यज्ञात्वातत्रनृपोत्तमः ॥ पूजयामासधर्मेणवस्त्रैराभरणैःशुभैः॥१४४॥ ऋषीन्समर्चयामासमधुपर्कादिपूजनैः ॥ ततोवसानेयज्ञस्यरामोरा
जीवलोचनः ॥ १४५ ॥ भंक्त्वाशैवंधनुर्दिव्यंजितवान्जनकात्मजाम् ॥ अथासौवीर्यशुल्केनमहतापरितोषितः ॥ १४६ ॥ मुदाधरणिजांतस्मैप्रददौमि
थिलाधिपः ॥ केशवायश्रियमिवयथापूर्वंमहार्णवः ॥ १४७ ॥ सदूतंप्रेषयामासराघवंमिथिलाधिपः ॥ पुत्राभ्यांसहधर्मात्मामिथिलायांविवेशह ॥१४८॥

---

[1] तंदृष्ट्वाजनकोराजाहर्षनिर्भरमानस इतिपाठः।

वसिष्ठवामदेवाद्यैःप्रीतैःसहमहीपतिः ॥ उवासनगरेरम्येजनकस्यरघूत्तमः ॥ १४९ ॥ तस्मिन्नेवशुभेकालेरामस्यधरणीसुताम् ॥ विवाहमकरोद्राजा
मिथिलेनसमर्चितः ॥ १५० ॥ लक्ष्मणस्योर्मिलांनामकन्यांजनकसंभवाम् ॥ जनकस्यानुजस्याथतनयेशुभवर्चसी ॥ १५१ ॥ मांडवीश्रुतकीर्त्तिश्चस
र्वलक्षणलक्षिते ॥ भरतस्यचसौमित्रेर्विवाहमकरोन्नृपः ॥ १५२ ॥ निर्वर्त्यौद्वाहिकंतत्रराजादशरथोबली ॥ अयोध्यांप्रस्थितःश्रीमान्पौरैर्जनपदैर्वृतः
॥ १५३ ॥ पारिबर्हंसमादायमैथिलेनचपूजितः ॥ ससुतःसस्नुषःसाश्वःसगजःसबलानुगः ॥ १५४ ॥ तदध्वनिमहावीर्य्योजामदग्निःप्रतापवान् ॥ गृ
हीत्वापरशुंचापंसंक्रुद्धइवकेसरी ॥१५५॥ अभ्यधावच्चकाकुत्स्थंयोद्धुकामोनृपांतकः ॥ संप्राप्यराघवंदृष्ट्वावचनंप्राहभार्गवः ॥ १५६ ॥ ॥ परशुराम
उवाच॥ रामराममहाबाहोशृणुष्ववचनंमम॥ बहुशःपार्थिवान्हत्वासंयुगेभूरिविक्रमान्॥१५७॥ब्राह्मणेभ्योमहींदत्वातपस्तप्तुमहंगतः॥तववीर्यबलंश्रुत्वात्व
यायोद्धुमिहागतः ॥१५८॥ इक्ष्वाकवोनवध्यामेमातामहकुलोद्भवाः ॥ वीर्यंक्षत्रबलंश्रुत्वानशक्यंसहितुंमम॥१५९॥रौद्रंचापंदुराधर्षंभज्यमानंत्वयानृप॥
तस्माद्ददान्ययुद्धंमेदीयतांरघुसत्तम ॥ १६० ॥ इदंतुवैष्णवंचापंतेनतुल्यमरिंदम ॥ आरोपयस्ववीर्येणनिर्जितोस्मित्वयैवहि ॥ १६१ ॥ अथवा
त्यजशस्त्राणिपुरस्ताद्बलिनोमम ॥ शरणंभजकाकुत्स्थकातरोस्यथचेतसी ॥ १६२ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्तुकाकुत्स्थोभार्गवेणप्रतापवान्॥
तच्चापंतस्यजग्राहतच्छक्तिंवैष्णवीमपि॥१६३॥शक्त्याविमुक्तस्सतदाजामदग्निःप्रतापवान्॥निर्वीर्योनष्टतेजाभूत्कर्म्महीनोयथाद्विजः॥१६४॥ विनष्टतेज
संदृष्ट्वाभार्गवंनृपसत्तमाः ॥ साधुसाध्वितिकाकुत्स्थंप्रशशंसुर्मुहुर्मुहुः ॥ १६५ ॥ काकुत्स्थस्तन्महच्चापंगृहीत्वारोप्यलीलया ॥ संधायबाणंतच्चापेभार्ग
वंप्राहविस्मितम् ॥ १६६ ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ अनेनशरमुख्येनकिंकर्त्तव्यंतवद्विज ॥ [1]छेद्मिलोकमिमंचाधःस्वर्गंवाहन्मितेतपः ॥ १६७ ॥
॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ तन्दृष्ट्वाघोरसंकाशंबाणंरामस्यभार्गवः ॥ ज्ञात्वातंपरमात्मानंप्रहृष्टोराममब्रवीत् ॥ १६८ ॥ ॥ परशुरामउवाच ॥ ॥ रामरा
ममहाबाहोनवेद्मित्वांसनातनम् ॥ जानाम्यद्यैवकाकुत्स्थतववीर्य्यगुणादिभिः ॥ १६९ ॥ त्वमादिपुरुषःसाक्षात्परब्रह्मपरोव्ययः ॥ त्वमनंतोमहाविष्णु
र्वासुदेवःपरात्परः ॥ १७०॥ नारायणस्त्वंश्रीशस्त्वमीश्वरस्त्वंत्रयीमयः ॥ त्वंकालस्त्वंजगत्सर्वमकाराख्यस्त्वमेवच ॥१७१॥ स्रष्टाधाताचसंहर्त्तात्वमेव
परमेश्वरः ॥ त्वमचिंत्योमहद्भूतरूपस्त्वंतुमनुर्महान् ॥ १७२ ॥ चतुःषट्पंचगुणवांस्त्वमेवपुरुषोत्तमः ॥ त्वंयज्ञस्त्वंवषट्कारस्त्वमोंकारस्त्रयी
मयः ॥ १७३ ॥ व्यक्ताव्यक्तस्वरूपस्त्वंगुणभृन्निर्गुणःपरः ॥ स्तोतुंत्वाहमशक्तश्चवेदानामप्यगोचरम् ॥ १७४ ॥ यच्चापलत्वंकृतवांस्त्वांयुयु

---

[1] छेद्मिपादद्वयंचापि मुद्गरंचास्मिहन्मिते इतिपाठः ।

त्सुतयाप्रभो ॥ तत्क्षंतव्यंत्वयानाथकृपयाकेवलेनतु ॥ १७५ ॥ तवशक्त्यानृपान्सर्वाञ्जित्वादत्वामहींद्विजान् ॥ त्वप्रसादववशादेवशांतिमाप्नो
तिनैष्ठिकीम् ॥ १७६ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातुकाकुत्स्थंजामदग्निर्महातपाः ॥ परिणीयनमस्कृत्वाराघवंलोकरक्षकम् ॥ १७७ ॥
[१]शतंक्रतुकृतंस्वर्गंतदस्त्रायन्यवेदयत् ॥ राघवोथमहातेजाववंदेतंमहामुनिम् ॥ १७८ ॥ विधिवत्पूजयामासपाद्यार्घाचमनादिभिः ॥ तेनसंपू
जितस्तत्रजामदग्निर्महातपाः ॥ १७९ ॥ तपस्तप्तुंययौरम्यंनरनारायणाश्रमम् ॥ राजादशरथःसोथपुत्रैर्दारसमन्वितैः ॥ १८० ॥ स्वांपुरीं
सुमुहूर्त्तेनप्रविवेशमहाबलः ॥ राघवोलक्ष्मणश्चैवशत्रुघ्नोभरतस्तथा ॥ १८१ ॥ स्वान्स्वान्दारानुपागम्यरेमिरेहृष्टमानसाः ॥ तत्रद्वादशवर्षाणिसी
तयासहराघवः ॥ १८२ ॥ रमयामासधर्मात्मानारायणइवाश्रिया ॥ तस्मिन्नेवतुराजाथकालेदशरथःसुतम् ॥ १८३ ॥ ज्येष्ठंराज्येनसंयोक्तुमैच्छत्प्रीत्या
महीपतिः ॥ तस्यभार्याथकैकेयीपुरादत्तवराप्रिया ॥ १८४ ॥ अयाचतनृपश्रेष्ठंभरतस्याभिषेचनम् ॥ विवासनंचरामस्यवत्सराणिचतुर्दश ॥ १८५ ॥
सराजासत्यवचनाद्रामंराज्यादथोःसुतम् ॥ विवासयामासतदादुःखेनहतचेतनः ॥ १८६ ॥ शक्तोपिराघवस्तस्मिन्राज्यंसंत्यज्यधर्मतः ॥ दशग्रीववधार्था
यपितुर्वचनहेतुना ॥ १८७ ॥ वनंजगामकाकुत्स्थोलक्ष्मणेनचसीतया ॥ राजापुत्रवियोगार्त्तःशोकेनचममारसः ॥ १८८ ॥ नियुज्यमानोभरतस्तस्मि
न्राज्येसमंत्रिभिः ॥ नैच्छद्राज्यंसधर्म्मात्मासौभ्रात्रमनुदर्शयन् ॥ १८९ ॥ वनमागम्यकाकुत्स्थमयाचद्भ्रातरंततः ॥ रामस्तुपितुरादेशान्नैच्छद्राज्यमरिं
दमः ॥ १९० ॥ स्वपादुकेददौतस्मैभक्त्यासोप्यग्रहीत्तथा ॥ रामस्यपादुकेराज्यमवाप्यभरतःशुभे ॥ १९१ ॥ प्रत्यहंगंधपुष्पैश्चपूजयन्कैकयीसुतः ॥
तपश्चरणयुक्तेनतस्मिंस्तस्थौनृपोत्तमः ॥ १९२ ॥ यावदागमनंतस्यराघवस्यमहात्मनः ॥ तावद्व्रतपराःसर्वेबभूवुःपुरवासिनः १९३ ॥ राघवश्चित्रकूटा
द्रौभरद्वाजाश्रमेशुभे ॥ रमयामासवैदेह्यामन्दाकिन्याजलेशुभे ॥ १९४ ॥ कदाचिदंकेवैदेह्याःशेतेरामोमहामनाः ॥ ऐंद्रिःकाकस्समागम्यतस्मिन्नेव
चचारह ॥ १९५ ॥ सदृष्ट्वाजानकींतत्रकंदर्प्पशरपीडितः ॥ विददारनखैस्तीक्ष्णैःपीनोन्नतपयोधरम् ॥ १९६ ॥ तंदृष्ट्वावायसंरामःकुशंजग्राहपाणिना ॥
ब्रह्मणास्त्रेणसंयोज्यचिक्षेपधरणीधरः ॥ १९७ ॥ तंतृणंघोरसंकाशंज्वालाराचितविग्रहम् ॥ दृष्ट्वाकाकःप्रदुद्रावविमुंचन्कातरंस्वरम् ॥ १९८ ॥ तंकाकंप्र
त्यनुययौरामस्यास्त्रंसुदारुणम् ॥ वायसस्त्रिषुलोकेषुबभ्रामभयपीडितः ॥ १९९ ॥ यत्रयत्रययौकाकःशरणार्थीसवायसः ॥ तत्रतत्रतदस्त्रंतुप्रविवेशभया
वहम् ॥ २०० ॥ ब्रह्माणमिंद्रंरुद्रंचयमंवरुणमेवच ॥ शरणार्थीजगामाशुवायसःशस्त्रपीडितः ॥ २०१ ॥ तंदृष्ट्वावायसंसर्वैरुद्राद्यादेवदानवाः ॥ नशक्ताः

---

१ शतक्रतुकृतंपुण्यमितिपाठः ।

स्मवयंत्रातुमितिप्राहुर्मनीषिणः ॥ अथप्रोवाचभगवान्ब्रह्मात्रिभुवनेश्वरः ॥२०२॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥ भोभोबलिभुजांश्रेष्ठतमेवशरणंव्रज ॥ सएवरक्ष
कःश्रीमान्सर्वेषांकरुणानिधिः ॥ २०३ ॥ रक्षत्येवक्षमासारोवत्सलंशरणागतान् ॥ ईश्वरःसर्वभूतानांसौशील्यादिगुणान्वितः ॥ २०४॥ रक्षिताजीवलोक
स्यांपितामातासखासुहृत् ॥ शरणंव्रजदेवेशंनान्यत्रशरणंद्विज ॥ २०५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनबलिभुग्ब्रह्मणारघुनंदनम् ॥ उपे
त्यसहसाभूमौनिपपातभयातुरः ॥ २०६ ॥ प्राणसंशयमापन्नंदृष्ट्वासीताथवायसम् ॥ त्राहित्राहीतिभर्तारमुवाचविनयाद्विभुम् ॥ २०७ ॥ पुरतःप
तितंदेवीधरण्यांवायसंतदा ॥ तच्छिरःपादयोस्तस्ययोजयामासजानकी ॥ २०८ ॥ समुत्थाप्यकरेणाथकृपापीयूषसागरः ॥ ररक्षरामोगुणवान्
वायसंदययार्दितः ॥ २०९ ॥ तमाहवायसंरामोमाभैरितिदयानिधिः ॥ अभयंतेप्रदास्यामिगच्छगच्छयथासुखम् ॥ २१० ॥ प्रणम्यरा
घवायाथसीतायैचमुहुर्मुहुः ॥ स्वर्लोकंप्रययावाशुराघवेणचरक्षितः ॥ २११ ॥ ततोरामस्तुवैदेह्यालक्ष्मणेनचधीमता ॥ उवासचित्रकूटाद्रौ
स्तूयमानोमहर्षिभिः ॥२१२॥तस्मिन्संपूज्यमानस्तुभरद्वाजेनराघवः ॥ जगामात्रेस्सुविपुलमाश्रमंरघुसत्तमः ॥ २१३ ॥ समागतंरघुवरंदृष्ट्वामुनिवरो
त्तमः ॥ भार्ययासहधर्म्मात्माप्रत्युद्गम्यमुदायुतः ॥ २१४ ॥ आसनेसुशुभेमुख्येनिवेश्यसहसीतया ॥ [1]अर्घ्यपाद्याचमनीयंचवस्त्राणिविविधानिच ॥
॥ २१५ ॥ मधुपर्कन्ददौप्रीत्याभूषणंचानुलेपनम् ॥ तस्यपत्न्यनसूयातुदिव्यांबरमनुत्तमम् ॥ २१६ ॥ सीतायैप्रददौप्रीत्याभूषणानिद्युमंतिच ॥ दि
व्यान्नपानभक्षाद्यैर्भोजयामासराघवम् ॥ २१७ ॥ तेनसंपूजितस्तत्रभक्त्यापरमयानृपः ॥ उवासदिवसंतत्रप्रीत्यारामस्सलक्ष्मणः ॥ २१८ ॥ प्रभातेवि
मलेरामःसमुत्थायमहामुनिम् ॥ परिणीयप्रणम्याथगमनायोपचक्रमे ॥ २१९ ॥ अनुज्ञातस्ततस्तेनरामोराजीवलोचनः ॥ प्रययौदंडकारण्यंमहर्षिकुल
संकुलम् ॥ २२० ॥ तत्रातिभीषणंघोरंविराधंनामराक्षसम् ॥ हत्वाथशरभंगस्यप्रविवेशाश्रमंशुभम् ॥ २२१ ॥ सतुदृष्ट्वाथकाकुत्स्थंसद्यःसंक्षीणकल्म
षः ॥ प्रययौब्रह्मलोकंतुगंधर्वाप्सरसान्वितम् ॥ २२२ ॥ सुतीक्ष्णस्याप्यगस्त्यस्यह्यगस्त्यभ्रातुरेवच ॥ क्रमेणप्रययौरामस्तैश्चसंपूजितस्तथा ॥ २२३ ॥
पंचवट्यांततोरामोगोदावर्यास्तटेशुभे ॥ उवाससुचिरंकालंसुखेनपरमेणच ॥ २२४ ॥ तत्रगत्वामुनिश्रेष्ठास्तापसाधर्मचारिणः ॥ पूजयामासुरात्मे
शंरामंराजीवलोचनम् ॥ २२५ ॥ भयंविज्ञापयामासुस्तंचरक्षोगणेरितम् ॥ तानाश्वास्यतुकाकुत्स्थोददौचाभयदक्षिणाम् ॥ २२६ ॥ तेतुसंपूजितास्तेन
स्वाश्रमान्संप्रपेदिरे ॥ तस्मिंस्त्रयोदशाब्दानिरामस्यपरिनिर्य्ययुः ॥ २२७ ॥ गोदावर्य्यास्तटेरम्येपंचवट्यांमनोरमे ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यराक्षसी

---

१ अर्घपाद्याचमनीयमधुपर्कंचदत्तवान् । पूजयामासविधिनावस्त्रैराभरणैःशुभैरितिपाठः ।

घोररूपिणी ॥ २२८ ॥ रावणस्यस्वसातत्रप्रविवेशदुरासदा ॥ सातुदृष्ट्वारघुवरंकोटिकंदर्प्पसन्निभम् ॥ २२९ ॥ इंदीवरदलश्यामंपद्मपत्रायतेक्षणम् ॥
प्रोन्नतांसंमहाबाहुंकम्बुग्रीवंमहाहनुम् ॥ २३० ॥ संपूर्णचंद्रसदृशंसस्मिताननपंकजम् ॥ भृंगावलिनिभैःस्निग्धैःकुटिलैःशीर्षजैर्वृतम् ॥ २३१ ॥ रक्तार
विंदसदृशंपद्महस्ततलांकितम् ॥ निष्कलंकेन्दुसदृशनखपंक्तिविराजितम् ॥ २३२ ॥ स्निग्धकोमलदूर्वाभंसौकुमार्य्यनिधिंशुभम् ॥ पीतकौशेयव
सनंसर्वाभरणभूषितम् ॥ २३३ ॥ युवाकुमारवयसंजगन्मोहनविग्रहम् ॥ दृष्ट्वातंराक्षसीरामंकंदर्प्पशरपीडिता ॥ २३४ ॥ अब्रवीत्समुपेत्याथरामंकम
ललोचनम् ॥ ॥ राक्षस्युवाच ॥ ॥ कस्त्वंतापसवेषेणवर्त्तसेदंडकेवने ॥ २३५ ॥ आगतोसिकिमर्थंचराक्षसानांदुरासदे ॥ शीघ्रमाचक्ष्वतत्त्वेन
नानृतंवक्तुमर्हसि ॥ २३६ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ इत्युक्तःसतदारामःसंप्रहस्याब्रवीद्वचः ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ राज्ञोदशरथस्याहंपुत्रोरामइती
रितः ॥ असौममानुजोधन्वीलक्ष्मणोनामचानघः ॥ २३७ ॥ पत्नीचेयंचमेसीताजनकस्यात्मजाप्रिया ॥ पितुर्वचननिर्देशादहंवनमिहागतः ॥ २३८ ॥
विचरामोमहारण्यमृषीणांहितकाम्यया ॥ आगतासिकिमर्थंत्वमाश्रमंममसुंदरि ॥ २३९ ॥ कात्वंकस्यकुलेजातासर्वंसत्यंवदस्वमे ॥ ॥ महेश्वरउ
वाच ॥ ॥ इत्युक्तासातुरामेणप्राहवाक्यमशंकिता ॥ २४० ॥ ॥ राक्षस्युवाच ॥ ॥ अहंविश्रवसःपुत्रीरावणस्यस्वसानृप ॥ नाम्नाशूर्पणखा
नामत्रिषुलोकेषुविश्रुता ॥ २४१ ॥ इदंचदंडकारण्यंभ्रात्रादत्तंममप्रभो ॥ भक्षयन्नृषिसंघान्वैविचरामिमहावने ॥ २४२ ॥ त्वांतुदृष्ट्वामुनिवरंकंदर्पशर
पीडिता ॥ रंतुकामात्वयासार्द्धमागतास्मिसुनिर्भया ॥ २४३ ॥ ममत्वंनृपशार्दूलभर्ताभवितुमर्हसि ॥ इमांतवसतींसीतांग्रसितुंभूपकामये ॥ २४४ ॥
वनेषुगिरिमुख्येषुरमथामित्वयासह ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ इत्युक्त्वाराक्षसींसीतांग्रासितुंवीक्ष्यचोद्यताम् ॥४५॥ श्रीरामःखड्गमुद्यम्यनासाकर्णौप्रचिच्छि
दे ॥ २४६ ॥ रुदंतीसभयंशीघ्रंराक्षसीविकृतानना ॥ खरालयंप्रविश्याहतस्यरामस्यचेष्टितम् ॥ २४७ ॥ सतुराक्षससाहस्रैर्दूषणत्रिशिरोवृतः ॥ आजगा
मभृशंयोद्धुंराघवंशत्रुसूदनः ॥ २४८ ॥ तान्रामःकाननेघोरैर्बाणैःकालांतकोपमैः ॥ निजघानमहाकायान्राक्षसांस्तत्रलीलया ॥ २४९ ॥ खरंत्रिशिरसंचै
वदूषणंतुमहाबलम् ॥ रणेनिपातयामासबाणैराशीविषोपमैः ॥ २५० ॥ निहत्यराक्षसान्सर्वान्दंडकारण्यवासिनः ॥ पूजितःसुरसंघैश्चस्तूयमानोमहर्षिभिः॥
॥२५१॥ उवासदंडकारण्येसीतयालक्ष्मणेनच॥राक्षसानांवधंश्रुत्वारावणःक्रोधमूर्च्छितः ॥२५२॥ आजगामजनस्थानंमारीचेनदुरात्मना ॥ संप्राप्यपंचव
ट्यांतुदशग्रीवःसराक्षसः॥२५३॥मायाविनामरीचेनमृगरूपेणरक्षसः॥ अपहृत्याश्रमाद्दूरेतौतुदशरथात्मजौ ॥२५४॥ जहारसीतांरामस्यभार्यांस्ववधकां

---

१ भक्षयिष्यामिपार्थिव इतिपाठः ।

क्षया ॥ ह्रियमाणांतुतांदृष्ट्वाजटायुर्गृध्रराड्बली ॥ २५५ ॥ रामस्यसौहृदात्तत्रयुयुधेतेनरक्षसा ॥ तंहत्वाबाहुवीर्येणरावणंशत्रुवारणः ॥ २५६ ॥ प्रविवे
शपुरींलंकांराक्षसैर्बहुभिर्वृताम् ॥ अशोकवनिकामध्येनिःक्षिप्यजनकात्मजाम् ॥२५७॥ निधनंरामबाणेनकांक्षयन्स्वगृहंविशत् ॥ रामस्तुराक्षसंहत्वामारी
चंमृगरूपिणम् ॥ २५८ ॥ पुनराविश्यतत्राथभ्रात्रासौमित्रिणाततः ॥ राक्षसापहृतांभार्यांज्ञात्वादशरथात्मजः ॥ २५९ ॥ प्रभूतशोकसंतप्तोविललापमहा
मतिः ॥ मार्गमाणोवनेसीतांपथिगृध्रंमहाबलम् ॥ २६० ॥ विच्छिन्नपादपक्षंचपतितंधरणीतले ॥ रुधिरापूर्णसर्वांगंदृष्ट्वाविस्मयमागतः ॥२६१ ॥ पप्रच्छ
राघवःश्रीमान्केनांकित्वंजिघांसितः ॥ गृध्रस्तुराघवंदृष्ट्वामंदमंदमुवाचह ॥ २६२ ॥ ॥ गृध्रउवाच ॥ ॥ रावणेनहृतारामतवभार्याबलीयसा ॥ तेनराक्षसमु
ख्येनसंग्रामेनिहतोस्म्यहम् ॥ २६३ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाराघवस्याग्रेसहसात्यक्तजीवितः॥ संस्कारमकरोद्रामस्तस्यब्रह्मविधानतः ॥२६४॥
स्वपदंचददौतस्मैयोगिगम्यंसनातनम् ॥ राघवस्यप्रसादेनसगृध्रःपरमंपदम् ॥ २६५ ॥ हरेःसामान्यरूपेणमुक्तिंप्रापखगोत्तमः ॥ माल्यवंतंततोगत्वामतं
गस्याश्रमेशुभे ॥ २६६ ॥ अभिगम्यमहाभागांशबरींधर्मचारिणीम् ॥ सातुभागवतश्रेष्ठादृष्ट्वातौरामलक्ष्मणौ ॥ २६७॥ प्रत्युद्गम्यनमस्कृत्वानिवेश्यकु
शविष्टरे ॥ पादप्रक्षालनंकृत्वावन्यैःपुष्पैःसुगंधिभिः॥२६८॥ अर्चयामासभक्त्यावैहर्षनिर्भरमानसा ॥ फलानिचसुगंधीनिमूलानिमधुराणिच ॥२६९॥निवे
दयामासतदाराघवाभ्यांदृढव्रता ॥ फलान्यास्वाद्यकाकुत्स्थस्तस्यैमुक्तिंददौपराम् ॥ २७० ॥ ततःपंपासरोगत्वाराघवःशत्रुसूदनः ॥ जघानराक्षसंतत्र
कबंधंघोररूपिणम् ॥२७१॥ तंनिहत्यमहावीर्योददाहस्वर्गतश्वसः ॥ ततोगोदावरींगत्वारामोराजीवलोचनः ॥२७२॥ पप्रच्छसीतांगंगेत्वंकिंतांजानासिमे
प्रियाम् ॥ नशशंसतदातस्मैसागंगातमसावृता ॥२७३॥ शशापराघवःक्रोधाद्रक्ततोयाभवेतिताम् ॥ ततोभयात्समुद्विग्नापुरस्कृत्यमहामुनीन् ॥२७४ ॥
कृतांजलिपुटादीनाराघवंशरणंगता ॥ ततोमहर्षयस्सर्वेरामंप्राहुस्सनाननम् ॥ २७५ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ त्वत्पादकमलोद्भूतागंगात्रैलोक्यपावनी ॥
त्वमेवहिजगन्नाथतांशापान्मोक्तुमर्हसि ॥ २७६ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ ततःप्रोवाचधर्मात्मारामःशरणवत्सलः ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ शबर्याः
स्नानमात्रेणसंगताशुभवारिणा ॥ मुक्ताभवतुमच्छापाद्गंगेयंपापनाशिनी ॥२७७॥ एवमुक्त्वातुकाकुत्स्थःशबरीतीर्थमुत्तमम् ॥ गंगागयासमंचक्रेशार्ङ्गको
द्यामहाबलः ॥ २७८ ॥ महाभागवतानांचतीर्थंयस्योदकेभवत् ॥ तच्छरीरंजगद्वंद्यंभविष्यतिनसंशयः ॥ २७९ ॥ एवमुक्त्वातुकाकुत्स्थऋष्यमूकंगिरिं
ययौ ॥ ततःपंपासरस्तीरेवानरेणहनूमता ॥२८०॥ संगतस्तस्यवचनात्सुग्रीवेणसमागतः ॥ सुग्रीववचनाद्धत्वावालिनंवानरेश्वरम् ॥२८१॥ सुग्रीवमेवत
द्राज्येरामोसावभ्यषेचयत् ॥ सतुसंप्रेषयामासदिदृक्षुर्जनकात्मजाम् ॥२८२॥ हनुमत्प्रमुखान्वीरान्वानरान्वानराधिपः ॥ सलंघयित्वाजलधिंहनूमान्मारुता

त्मजः॥२८३॥ प्रविश्यनगरींलंकांदृष्ट्वासीतांदृढव्रताम् ॥ उपवासकृशांदीनांभृशंशोकपरायणाम् ॥२८४॥ मलपंकेनदिग्धांगींमलिनाम्बरधारिणीम् ॥ नि
वेदयित्वाभिज्ञानंप्रवृत्तिंचनिवेद्यताम्॥२८५॥ सप्तमंत्रिसुतांस्तत्ररावणस्यसुतंतथा॥तोरणस्तंभमुत्पाट्यनिजघानस्वयंकपिः ॥२८६॥ समाश्वास्यचवैदे
हींबभंजोपवनंतदा॥वनपालान्किंकरांश्चपंचसेनाग्रनायकान्॥२८७॥रावणस्यसुतेनाथनिगृहीतोयदृच्छया॥दृष्ट्वाचराक्षसेंद्रंतुसंभाषित्वातथैवच ॥२८८॥
ददाहनगरींलंकांस्वलांगूलाग्निनाकपिः॥तयादत्तमभिज्ञानंगृहीत्वापुनरागमत्॥२८९॥सोभिगम्यमहातेजारामंकमललोचनम् ॥ न्यवेदयद्वानरेंद्रोदृष्टासी
तेतितत्वतः॥२९०॥सुग्रीवसहितोरामोवानरैर्बहुभिर्वृतः ॥ महोदधेस्तटंगत्वातत्रानीकंन्यवेशयत् ॥ २९१ ॥ रावणस्यानुजोभ्राताविभीषणइतीरितः ॥
धर्मात्मासत्यसंधश्चमहाभागवतोत्तमः ॥ २९२ ॥ ज्ञात्वासमागतंरामंपरित्यज्यस्वपूर्वजम् ॥ राज्यंसुतांश्चदारांश्चराघवंशरणंययौ ॥ २९३ ॥ परिगृह्य
चतंरामोमारुतेर्वचनात्प्रभुः ॥ तस्मैदत्वाऽभयंसौम्यंरक्षोराज्येभ्यषेचयत् ॥२९४ ॥ ततस्समुद्रंकाकुत्स्थस्तर्तुकामःप्रपद्यवै ॥ सुप्रसन्नजलंतंतुदृष्ट्वारामो
महाबलः ॥२९५॥ शार्ङ्गमादायबाणौघैःशोषयामासवारिधिम् ॥ ततस्तुसरितामीशःकाकुत्स्थंकरुणानिधिम् ॥२९६ ॥ प्रपद्यशरणंदेवमर्चयामासवारि
धिः ॥ पुनरापूर्यजलधिंवरुणास्त्रेणराघवः ॥ २९७ ॥ उदधेर्वचनात्सेतुंसागरेमकरालये ॥ गिरिभिर्वानरानीतैर्नलःसेतुमकारयत् ॥ २९८ ॥ ततो
गत्वापुरींलंकांसन्निवेश्यमहाबलम् ॥ सम्यगायोधनंचक्रेवानराणांचरक्षसाम् ॥ २९९ ॥ ततोदशास्यतनयःशक्रजिद्राक्षसोबली ॥ बबंधनागपाशैश्चता
वुभौरामलक्ष्मणौ ॥ ३०० ॥ वैनतेयःसमागत्यतान्यस्त्राणिप्रमोचयत् ॥ राक्षसानिहतास्सर्वैर्वानरैश्चमहाबलैः ॥ ३०१ ॥ रावणस्यानुजंवीरंकुंभकर्णं
महाबलम् ॥ निजघानरणेरामोबाणैरग्निशिखोपमैः ॥ ३०२ ॥ ब्रह्मास्त्रेणेन्द्रजित्क्रुद्धःपातयामासवानरान् ॥ हनूमतासमानीतोमहौषधिमहीधरः ॥
॥ ३०३ ॥ तस्यानीतस्यचस्पर्शात्सर्वेएवसमुत्थिताः ॥ ततोरामानुजोवीरःशक्रजेतारमाहवे ॥ ३०४ ॥ निपातयामासशरैर्वृत्रंवज्रधरोयथा ॥ निर्यया
वथपौलस्त्योयोद्धुंरामेणसंयुगे ॥ ३०५ ॥ चतुरंगबलैःसार्द्धंमंत्रिभिश्चमहाबलः ॥ समंततोभवद्युद्धंवानराणांचरक्षसाम् ॥ ३०६ ॥ रामरावणयोश्चैवत
थासौमित्रिणासह ॥ शक्त्यानिपातयामासलक्ष्मणंराक्षसेश्वरः ॥ ३०७ ॥ ततःक्रुद्धोमहातेजाराघवोराक्षसांतकः ॥ जघानराक्षसान्वीराञ्शरैःकालांतको
पमैः ॥ ३०८ ॥ प्रदीप्तैर्बाणसाहस्रैःकालदंडोपमैर्भृशम् ॥ छादयामासकाकुत्स्थोदशग्रीवंचराक्षसम् ॥ ३०९ ॥ सतुनिर्भिन्नसर्वांगोराघवास्त्रैर्निशाचरः ॥
भयात्प्रदुद्रावरणाल्लंकांप्रतिनिशाचरः ॥ ३१० ॥ जगद्राममयंपश्यन्निर्वेदाद्गृहमाविशत् ॥ ततोहनूमतानीतोमहौषधिमहागिरिः ॥ ३११ ॥ तेनरामानु
जस्तूर्णंलब्धसंज्ञोभवत्तदा ॥ दशग्रीवस्ततोहोममारेभेजयकांक्षया ॥ ३१२ ॥ ध्वंसितंवानरेंद्रैस्तदभिचारात्मकंरिपोः ॥ पुनर्युद्धायपौलस्त्योरामेणसह

निर्ययौ ॥ ३१३ ॥ दिव्यस्यन्दनमारुह्यराक्षसैर्बहुभिर्युतः ॥ ततःशतमखोदिव्यंरथंहर्यश्वसंयुतम् ॥ ३१४ ॥ राघवायससूतंहिप्रेषयामासबुद्धिमान् ॥
रथंमातलिनानीतंसमारुह्यरघूत्तमः ॥ ३१५ ॥ स्तूयमानःसुरगणैर्युयुधेतेनरक्षसा ॥ ततोयुद्धमभूद्घोरंरामरावणयोर्महत् ॥ ३१६ ॥ सप्ताह्निकमहोरात्रं
शस्त्रास्त्रैरतिभीषणम् ॥ विमानस्थाःसुरास्सर्वेददृशुस्तत्रसंयुगम् ॥३१७॥ दशग्रीवस्यचिच्छेदशिरांसिरघुसत्तमः ॥ समुत्थितानिबहुशोवरदानात्कपर्दि
नः ॥ ३१८ ॥ ब्राह्ममस्त्रंमहारौद्रंवधायास्यदुरात्मनः ॥ ससर्जराघवस्तूर्णंकालाग्निसदृशप्रभम् ॥ ३१९ ॥ तदस्त्रंराघवोत्सृष्टंरावणस्यस्तनांतरम् ॥
विदार्यधरणींभित्त्वारसातलतलेगतम् ॥ ३२० ॥ संपूज्यमानंभुजगैराघवस्यकरंययौ ॥ सगतासुर्महादैत्यःपपातचममारच ॥ ३२१ ॥ ततो
देवगणास्सर्वेहर्षनिर्भरमानसाः ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणि[1]महात्मनिजगद्गुरौ ॥ ३२२ ॥ जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ववुःपुण्यास्तथा
वाताः सुप्रभोभूद्दिवाकरः ॥ ३२३ ॥ तुष्टुवुर्मुनयःसिद्धादेवगंधर्वकिन्नराः ॥ लंकायांराक्षसश्रेष्ठमभिषिच्यविभीषणम् ॥ ३२४ ॥ कृतकृत्य
मिवात्मानंमेनेरघुकुलोत्तमः ॥ रामस्तत्राब्रवीद्वाक्यमभिषिच्यविभीषणम् ॥ ३२५ ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ यावच्चंद्रश्चसूर्यश्चयावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥
यावन्ममकथालोकेतावद्राज्यंविभीषणे ॥ ३२६ ॥ गत्वाममपदंदिव्यंयोगिगम्यंसनातनम् ॥ सपुत्रपौत्रःसगणःसंप्राप्नुहिमहाबलः ॥ ३२७ ॥ ॥ ईश्व
रउवाच ॥ ॥ एवंदत्वावरंतस्मैराक्षसायमहाबलः ॥ संप्राप्यमैथिलींतत्रपरुषंजनसंसदि ॥ ३२८ ॥ उवाचराघवःसीतांगर्हितंवचनंबहु ॥ सातेनगर्हि
तासाध्वीविवेशचानलंमहत् ॥ ३२९ ॥ ततोदेवगणास्सर्वेशिवब्रह्मपुरोगमाः ॥ दृष्ट्वातुमातरंवह्नौप्रविशंतींभयातुराः ॥ समागम्यरघुश्रेष्ठंसर्वेप्रांजलयोब्रुव
न् ॥ ३३० ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ रामराममहाबाहोशृणुत्वंचातिविक्रम ॥ सीतातिविमलासाध्वीतवनीत्यानपायिनी ॥३३१ ॥ [2]अत्याज्यातुवृथासाहि
भास्करेणप्रभायथा ॥ सेयंलोकहितार्थायसमुत्पन्नामहीतले॥३३२॥मातासर्वस्यजगतःसमस्तजगदाश्रया ॥ रावणःकुंभकर्णश्चभृत्यौपूर्वपरायणौ॥३३३॥
शापात्तौसनकादीनांसमुत्पन्नौमहीतले ॥ तयोर्विमुक्त्यैवैदेहीगृहीतादण्डकेवने ॥ ३३४ ॥ [3]तावुभौवैवधंप्राप्तौत्वयाराक्षसपुंगवौ ॥ तौविमुक्तौदिवं
यातौपुत्रपौत्रसहानुगौ ॥ ३३५ ॥ त्वंविष्णुस्त्वंपरंब्रह्मयोगिध्येयःसनातनः ॥ त्वमेवसर्वदेवानामनादिनिधनोव्ययः ॥ ३३६ ॥ त्वंहिनारायणःश्रीमान्
सीतालक्ष्मीःसनातनी ॥ मातासासर्वलोकानांपितात्वंपरमेश्वर ॥ ३३७ ॥ नित्यैवैषाजगन्मातातवानित्यानपायिनी ॥ यथासर्वगतस्त्वंहितथा
चेयंरघूत्तम ॥ ३३८ ॥ तस्माच्छुद्धसमाचारांसीतांसाध्वींदृढव्रताम् ॥ गृहाणसौम्यकाकुत्स्थक्षीराब्धेरिवमाचिरम् ॥ ३३९ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एत

---

[1] परमात्मनिराघवे इतिपाठः ।

[2] अनन्याहित्वयासातु इतिपाठः ।

[3] तद्धेतोस्तौ इ० पा० ।

स्मिन्नंतरेतत्रलोकसाक्षिसिपावकः ॥ आदायसीतांरामायप्रददौसुरसन्निधौ ॥ अब्रवीत्तत्रकाकुत्स्थंवह्निःसर्वशरीरगः ॥ ३४० ॥ ॥ वह्निरुवाच ॥
॥ इयंशुद्धसमाचारासीतानिष्कल्मषाविभो ॥ गृहाणमाचिरंरामसत्यंसत्यंतवाब्रुवन् ॥ ३४१ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ ततोग्निवचनात्सीतांपरिगृह्यरघूद्व
हः ॥ बभूवरामःसंहृष्टःपूज्यमानःसुरोत्तमैः ॥ ३४२ ॥ राक्षसैर्निहतायेतुसंग्रामेवानरोत्तमाः ॥ पितामहवरात्तूर्णंजीवमानाःसमुत्थिताः ॥ ३४३ ॥
ततस्तुपुष्पकंनामविमानंसूर्यसन्निभम् ॥ भ्रात्रागृहीतंसंग्रामेकौबेरंराक्षसेश्वरः ॥ ३४४ ॥ तद्राघवायप्रददौवस्त्राण्याभरणानिच ॥ तेनसंपूजितःश्रीमान्
रामचंद्रःप्रतापवान् ॥ ३४५ ॥ आरुरोहविमानाग्र्यंवैदेह्याभार्ययासह ॥ लक्ष्मणेनचशूरेणभ्रात्रादशरथात्मजः ॥ ३४६ ॥ ऋक्षवानरसंघातैःसुग्रीवेण
महात्मना ॥ विभीषणेनशूरेणराक्षसैश्चमहाबलैः ॥ ३४७ ॥ यथाविमानेवैकुंठेनित्यमुक्तैर्महात्मभिः ॥ तथासर्वेसमारुह्यऋक्षवानरराक्षसाः ॥ ३४८॥
अयोध्यांप्रस्थितोरामःस्तूयमानःसुरोत्तमैः ॥ भरद्वाजाश्रमंगत्वारामःसत्यपराक्रमः ॥ ३४९ ॥ भरतस्यांतिकेतत्रहनूमंतंव्यसर्जयत् ॥ सनिषादालयं
गत्वागुहंदृष्ट्वाथवैष्णवम् ॥३५० ॥ राघवागमनंतस्मैप्राहवानरपुंगवः ॥ नंदिग्रामंततोगत्वादृष्ट्वातंराघवानुजम् ॥ ३५१ ॥ न्यवेदयत्तथातस्मैरामस्याग
मनोत्सवम् ॥ भरतश्चागतंश्रुत्वावानरेणरघूत्तमम् ॥ ३५२ ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेसानुजःससुहृज्जनः ॥ पुनरागत्यकाकुत्स्थंहनूमान्मारुतात्मजः ॥
॥ ३५३ ॥ सर्वंशशंसरामायभरतस्यचवर्तितम् ॥ राघवस्तुविमानाग्र्यादवरुह्यसहानुजः ॥ ३५४ ॥ ववंदेभार्ययासार्द्धंभारद्वाजंतपोनिधिम् ॥
सतुसंपूजयामासकाकुत्स्थंसानुजंमुनिः ॥ ३५५ ॥ पक्वान्नैःफलमूलाद्यैर्वस्त्रैराभरणैरपि ॥ तेनसंपूजितस्तत्रप्रणम्यमुनिसत्तमम् ॥ ३५६ ॥
अनुज्ञातःसमारुह्यपुष्पकंसानुगस्तदा ॥ नंदिग्रामंययौरामःपुष्पकेणसुहृद्वृतः ॥ ३५७ ॥ मंत्रिभिःपौरमुख्यैश्चसानुजःकेकयीसुतः ॥ प्रत्युद्ययौनृपवरैः
सबलैःपूर्वजंमुदा ॥ ३५८ ॥ संप्राप्यरघुशार्दूलंववंदेसानुगैर्वृतः ॥ पुष्पकादवरुह्याथराघवःशत्रुतापनः ॥ ३५९ ॥ भरतंचैवशत्रुघ्नमुपसंपरिषस्व
जे ॥ पुरोहितंवसिष्ठंचमातृवृद्धांश्चबांधवान् ॥ ३६० ॥ प्रणनाममहातेजाःसीतयालक्ष्मणेनच ॥ विभीषणंचसुग्रीवंजाम्बवंतंतथांगदम् ॥ ३६१ ॥ हनु
मंतंसुषेणंचभरतःपरिषस्वजे ॥ भ्रातृभिःसानुगैस्तत्रमंगलस्नानपूर्वकम् ॥ ३६२ ॥ दिव्यमाल्यांबरधरोदिव्यगंधानुलेपनः ॥ आरुरोहरथंदिव्यंसुमंत्रा
धिष्ठितंशुभम् ॥ ३६३ ॥ संस्तूयमानस्त्रिदशैर्वैदेह्यालक्ष्मणेनच ॥ भरतश्चैवसुग्रीवःशत्रुघ्नश्चविभीषणः ॥ ३६४ ॥ अङ्गदश्चसुषेणश्चजाम्बवान्मारुता
त्मजः ॥ नीलोनलश्चसुभगःशरभोगंधमादनः ॥ ३६५ ॥ अन्येचकपयःशूरानिषादाधिपतिर्गुहः ॥ राक्षसाश्चमहावीर्याःपार्थिवेंद्रामहाबलाः ॥ ३६६ ॥
गजानश्वानथोसम्यगारुह्यबहुशःशुभान् ॥ नानामंगलवादित्रैःस्तुतिभिःपुष्कलैस्तथा ॥ ३६७ ॥ ऋक्षवानररक्षोभिर्निषादवरसैनिकैः ॥ प्रविवेशमहा

तेजाःसाकेतंपुरमव्ययम् ॥ ३६८ ॥ आलोक्यराजनगरींपथिराजपुत्रोराजानमेवपितरंपरिचिंतयानः ॥ सुग्रीवमारुतिविभीषणपुण्यपादसंचारपूतभव
नंप्रविवेशरामः ॥ ३६९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेरामस्यायोध्याप्रवेशोनामद्विचत्वारिंश
दधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ अथतस्मिन्दिनेपुण्येशुभलग्नेशुभान्विते ॥ मंगलस्याभिषेकार्थंमंगलंच
क्रिरेजनाः ॥ १ ॥ वसिष्ठोवामदेवश्चजाबालिरथकश्यपः ॥ मार्कंडेयश्चमौद्गल्यःपर्वतोनारदस्तथा ॥ २ ॥ एतेमहर्षयस्तत्रजपहोमपुरस्सरम् ॥ अभि
षेकंशुभं[1]चक्रुर्मुनयोराजसत्तमम् ॥ ३ ॥ नानारत्नमयेदिव्येहेमपीठेशुभान्विते ॥ निवेश्यसीतयासार्द्धंश्रियाइवजनार्दनम् ॥ ४ ॥ सौवर्णकलशैर्दिव्यैर्ना
नारत्नमयैःशुभैः ॥ सर्वतीर्थोदकैःपुण्यैर्माङ्गल्यद्रव्यसंयुतैः ॥ ५ ॥ दूर्वाग्रतुलसीपत्रपुष्पगंधसमन्वितैः ॥ मंत्रपूतजलैःशुद्धैर्मुनयःसंशितव्रताः ॥ ६ ॥
अजपन्वैष्णवान्सूक्तान्चतुर्वेदमयान्शुभान् ॥ अभिषेकंशुभंचक्रुःकाकुत्स्थंजगतःपतिम् ॥ ७ ॥ तस्मिन्शुभतमेलग्नेदेवदुंदुभयोदिवि ॥ विनेदुःपुष्प
वर्षाणिववृषुश्चसमंततः ॥ ८ ॥ दिव्यांबरैर्भूषणैश्चदिव्यगंधानुलेपनैः ॥ पुष्पैर्नानाविधैर्दिव्यैर्देव्यासहरघूद्वहः ॥ ९ ॥ अलंकृतश्चशुशुभेमुनिभिर्वेदपार
गैः ॥ छत्रंचचामरंदिव्यंधृतवान्लक्ष्मणस्तदा ॥ १० ॥ पार्श्वेभरतशत्रुघ्नौतालवृंतौविरेजतुः ॥ दर्पणंप्रददौश्रीमान्राक्षसेंद्रोविभीषणः ॥ ११ ॥ दधा
रपूर्णकलशंसुग्रीवोवानरेश्वरः ॥ जाम्बवांश्चमहातेजाःपुष्पमालांमनोहराम् ॥ १२ ॥ वालिपुत्रस्तुतांबूलंसकर्पूरंददौहरेः ॥ हनुमान्दीपकांदिव्यांसुषे
णश्चध्वजंशुभम् ॥ १३ ॥ परिवार्यमहात्मानंमंत्रिणःसमुपासिरे ॥ सृष्टिर्जयंतोविजयःसौराष्ट्रोराष्ट्रवर्द्धनः ॥ १४ ॥ अकोपोधर्मपालश्चसुमंत्रोमंत्रिणः
स्मृताः ॥ राजानश्चनरव्याघ्रानानाजनपदेश्वराः ॥ १५ ॥ पौराश्चनैगमावृद्धाराजानंपर्युपासत ॥ ऋक्षैश्चवानरेंद्रैश्चमंत्रिभिःपृथिवीश्वरैः ॥ १६ ॥ राक्ष
सैर्द्विजमुख्यैश्चकिंकरैश्चसमावृतः ॥ परेव्योम्नियथालीनोदैवतैःकमलापतिः ॥ १७ ॥ तथानृपवरःश्रीमान्साकेतेशुशुभेतदा ॥ इंदीवरदलश्यामंपद्म
पत्रनिभेक्षणम् ॥ १८ ॥ आजानुबाहुंकाकुत्स्थंपीतवस्त्रधरंहरिम् ॥ कंबुग्रीवंमहोरस्कंविचित्राभरणैर्युतम् ॥ १९ ॥ देव्यासहसमासीनमभिषिक्तंरघूत्त
मम् ॥ विमानस्थाःसुरगणाहर्षनिर्भरमानसाः ॥ २० ॥ तुष्टुवुर्जयशब्देनगंधर्वाप्सरसांगणाः ॥ अभिषिक्तस्ततोरामोवसिष्ठाद्यैर्महर्षिभिः ॥ २१ ॥
शुशुभेसीतयादेव्यानारायणइवश्रिया ॥ अतिमर्त्यतयाभीतउपासितुंपदांबुजम् ॥ २२ ॥ दृष्ट्वातुष्टावहृष्टात्माशंकरोहृष्टमागतः ॥ कृतांजलिपुटो
भूत्वासानंदोगद्गदाकुलः ॥ हर्षयन्सकलान्देवान्मुनीनपिचवानरान् ॥ २३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ नमोमूलप्रकृतयेनित्यायपरमात्म

---

[1] चक्रूराजेशंरघुसत्तममितिपाठः ।

ने ॥ सच्चिदानंदरूपायविश्वरूपायवेधसे ॥ २४ ॥ नमोनिरंतरानंदकन्दमूलायविष्णवे ॥ जगत्त्रयकृतानंदमूर्त्तयेदिव्यमूर्त्तये ॥ २५ ॥ नमो
ब्रह्मेंद्रपूज्यायशंकराभयदायच ॥ नमोविष्णुस्वरूपायसर्वरूपनमोनमः ॥ २६ ॥ उत्पत्तिस्थितिसंहारकारिणेत्रिगुणात्मने ॥ नमोस्तुनिर्गतो
पाधिस्वरूपायमहात्मने ॥ २७ ॥ अनयाविद्ययादेव्यासीतयोपाधिकारिणे ॥ नमःपुंप्रकृतिभ्यांचयुवाभ्यांजगतांकृते ॥ २८ ॥ जगन्मातापि
तृभ्यांचजनन्यैराघवायच ॥ नमःप्रपंचरूपिण्यैनिष्प्रपंचस्वरूपिणे ॥ २९ ॥ नमोध्यानस्वरूपिण्यैयोगिध्येयात्ममूर्त्तये ॥ परिणामापरीणामरिक्ताभ्यां
चनमोनमः ॥ ३० ॥ कूटस्थबीजरूपिण्यैसीतायैराघवायच ॥ सीतालक्ष्मीर्भवान्विष्णुःसीतागौरीभवान्शिवः ॥ ३१ ॥ सीतास्वयंहिसावित्रिभवा
न्ब्रह्माचतुर्मुखः ॥ सीताशचीभवान्शक्रःसीतास्वाहानलोभवान् ॥ ३२ ॥ सीतासंहारिणीदेवीयमरूपधरोभवान् ॥ सीताहिसर्वसम्पत्तिःकुबेरस्त्वंरघूत्त
म ॥३३ ॥ सीतादेवीचरुद्राणीभवान्रुद्रोमहाबलः ॥ सीतातुरोहिणीदेवीचंद्रस्त्वंलोकसौख्यदः ॥३४॥ सीतासंज्ञाभवान्सूर्यःसीतारात्रिर्दिवाभवान् ॥ सी
तादेवीमहाकालीमहाकालोभवान्सदा ॥ ३५ ॥ स्त्रीलिङ्गेषुत्रिलोकेषुयत्तत्सर्वंहिजानकी ॥ पुन्नामलांछितंयत्तुतत्सर्वंहिभवान्प्रभो ॥ ३६ ॥ सर्वत्रसर्वदे
वेशसीतासर्वत्रधारिणी ॥ तदात्वमपिचत्रातुंतच्छक्तिर्विश्वधारिणी ॥ ३७ ॥ तस्मात्कोटिगुणंपुण्यंयुवाभ्यांपरिचिह्नितम् ॥ चिह्नितंशिवशक्तिभ्यांचरितं
तवशांतिदम् ॥ ३८ ॥ आवांरामजगत्पूज्यौममपूज्यौसदायुवाम् ॥ त्वन्नामजापिनीगौरीत्वन्मंत्रजपवानहम् ॥ ३९ ॥ मुमूर्षोर्मणिकर्ण्यांतुअर्द्धोदकनिवा
सिनः ॥ अहंदिशामितेमंत्रंतारकंब्रह्मदायकम् ॥ ४० ॥ अतस्त्वंजानकीनाथपरब्रह्मासिनिश्चितम् ॥ त्वन्मायामोहितास्सर्वेनत्वांजानंतितत्वतः ॥४१॥
॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःशंभुनारामःप्रसादप्रवणोभवत् ॥ दिव्यरूपधरःश्रीमानद्भुताद्भुतदर्शनः ॥ ४२ ॥ तथातंरूपमालोक्यनरवानरदेवताः॥
नद्रष्टुमपिशक्तास्तेतेजसंमहदद्भुतम् ॥ ४३ ॥ भयाद्वैत्रिदशश्रेष्ठाःप्रणेमुश्चातिभक्तितः ॥ भीताविज्ञायरामोपिनरवानरदेवताः ॥ मायामानुषतांप्राप्य
सदेवानब्रवीत्पुनः ॥ ४४ ॥ ॥ रामचंद्रउवाच ॥ ॥ शृणुध्वंदेवतायोमांप्रत्यहंसंस्तुविष्यति ॥ स्तवेनशंभुनोक्तेनदेवतुल्योभवेन्नरः ॥ ४५ ॥
विमुक्तःसर्वपापेभ्योमत्स्वरूपंसमश्नुते ॥ रणेजयमवाप्नोतिनक्वचित्प्रतिहन्यते ॥ ४६ ॥ भूतवेतालकृत्याभिर्ग्रहैश्चापिनबाध्यते ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंपतिं
विंदतिकन्यका ॥ ४७ ॥ दरिद्रःश्रियमाप्नोतिसत्ववाञ्शीलवान्भवेत् ॥ आत्मतुल्यबलःश्रीमाञ्जायतेनात्रसंशयः ॥ ४८ ॥ निर्विघ्नंसर्वकार्येषुसर्वा
रंभेषुवैनृणाम् ॥ यंयंकामयतेमर्त्यःसुदुर्लभमनोरथम् ॥४९॥ षण्मासात्सिद्धिमाप्नोतिस्तवस्यास्यप्रसादतः ॥ यत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुयत्फलम् ॥ त
त्फलंकोटिगुणितंस्तवेनानेनलभ्यते ॥ ५० ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वारामचंद्रोसौविससर्जमहेश्वरम् ॥ ब्रह्मादित्रिदशान्सर्वान्विससर्जसमा

गतान् ॥ ५१ ॥ अर्चितामानवाःसर्वेनरवानरदेवताः ॥ विसृष्टारामचंद्रेणप्रीत्यापरमयायुताः ॥ ५२ ॥ इत्थंविसृष्टाःखलुतेचसर्वेसुखंतदाजग्मु
रतीवहृष्टाः ॥ परंपठंतःस्तवमीश्वरोक्तंरामंस्मरंतोवरविश्वरूपम् ॥ ५३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखं
डेउमामहेश्वरसंवादेविश्वदर्शनंनामत्रिचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४३ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ अथरामस्तुवैदेह्याराज्यभोगान्मनो
रमान् ॥ बुभुजेवर्षसाहस्रंपालयन्सर्वतोदिशः ॥ १ ॥ अंतःपुरजनास्सर्वेराक्षसस्यगृहेस्थिताम् ॥ गर्हयंतिस्मवैदेहींतथाजानपदाजनाः ॥ २ ॥ लोकापवा
दभीत्याचरामःशत्रुनिवारकः ॥ दर्शयन्मानुषंधर्ममंतर्वत्नींनृपात्मजाम् ॥ ३ ॥ वाल्मीकेराश्रमेपुण्येगंगातीरेमहावने ॥ विससर्जमहातेजागर्भिणींमुनिसं
सदि ॥ ४ ॥ साभर्तुःपरतंत्राहिउवासमुनिवेश्मनि ॥ अर्चितामुनिपत्नीभिर्वाल्मीकमुनिरक्षिता ॥ ५ ॥ तत्रैवासूतयमलौनाम्नाकुशलवौसुतौ ॥ तौचतत्रै
वमुनिनासंस्कृतौचववर्धतुः ॥ ६ ॥ रामोपिभ्रातृभिस्सार्द्धंपालयामासमेदिनीम् ॥ यमादिगुणसम्पन्नस्सर्वभोगविवर्जितः ॥ ७ ॥ अर्चयन्सततंविष्णुमना
दिनिधनंहरिम् ॥ ब्रह्मचर्यपरोनित्यंशशासपृथिवींनृपः ॥ ८ ॥ शत्रुघ्नोलवणंहत्वामथुरांदेवनिर्मिताम् ॥ पालयामासधर्मात्मापुत्राभ्यांसहराघवः ॥ ९ ॥
गंधर्वान्भरतोहत्वासिंधोरुभयपार्श्वतः ॥ स्वात्मजौस्थापयामासतस्मिन्देशेमहाबलौ ॥ १० ॥ पश्चिमेमद्रदेशेतुमद्रान्हत्वाचलक्ष्मणः ॥ स्वसुतौचमहावी
र्यौअभिषिच्यमहाबलः ॥११॥ गत्वापुनरयोध्यांतुरामपादावुपस्पृशत् ॥ ब्राह्मणस्यमृतंबालंकालधर्ममुपागतम् ॥ १२ ॥ जीवयामासकाकुत्स्थःशूद्रंह
त्वाचतापसम् ॥ ततस्तुगौतमीतीरेनैमिषेजनसंसदि ॥ १३ ॥ इयाजवाजिमेधंचराघवःपरवीरहा ॥ कांचनींजानकींकृत्वातयासार्द्धंमहाबलः ॥ १४ ॥
चकारयज्ञान्बहुशोराघवःपरमार्थवित् ॥ अयुतान्यश्वमेधानिवाजपेयानिचप्रभुः ॥ १५ ॥ अग्निष्टोमं[1]विश्वजितंगोमेधंचशतक्रतुम् ॥ चकारविविधान्यज्ञा
न्परिपूर्णसदक्षिणान् ॥ १६ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रवाल्मीकिःसुमहातपाः ॥ सीतामानीयकाकुत्स्थमिदंवचनमब्रवीत् ॥ १७ ॥ ॥ वाल्मीकिरुवाच ॥
अपापांमैथिलींरामत्यक्तुंनार्हसिसुव्रत ॥ इयंतुविरजासाध्वीभास्करस्यप्रभायथा ॥ अनन्यातवकाकुत्स्थकस्मात्त्यक्तात्वयानघ ॥ १८ ॥ ॥ रामउवा
च ॥ ॥ अपापांमैथिलींब्रह्मन्जानामिवचनात्तव ॥ रावणेनहृतासाध्वीदण्डकेविजनेपुरा ॥ १९ ॥ तंहत्वासमरेसीतांशुद्धामग्निमुखागताम् ॥ पुनर्या
तोस्म्ययोध्यायांसीतामादायधर्मतः ॥ २० ॥ लोकापवादःसुमहानभूत्पौरजनेषुच ॥ त्यक्तामयाशुभाचारातद्भयात्तवसन्निधौ ॥२१॥ तस्माल्लोकस्यसंतु
ष्ट्यैसीताममपरायणा ॥ पार्थिवानांमहर्षीणांप्रत्ययंकर्तुमर्हति ॥ २२ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ एवमुक्तातदासीतामुनिपार्थिवसंसदि ॥ चकारप्रत्ययंदे

---

[1] अग्निष्टोमोविश्वजिच्चगोसवोवैष्णवःक्रतुः इ० पा० ।

वीलोकाश्चर्यकरंसती ॥ २३ ॥ दर्शयंस्तस्यलोकस्यरामस्यानन्यतांसती ॥ अब्रवीत्प्रांजलिःसीतासर्वेषांजनसंसदि ॥ २४ ॥ ॥ सीतोवाच ॥ ॥
यथाहंराघवादन्यंमनसापिनचिंतये॥ तथामेधरणीदेवीविवरन्दातुमर्हति॥२५॥यथैवसत्यमुक्तंमेवेद्मिरामात्परंनच॥तथास्वपुत्र्यांवैदेह्यांधरणीसहसाऽऽयात्
॥२६॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ ततोरत्नमयंपीठंपृष्ठेधृत्वाखगेश्वरः ॥ रसातलात्तदावीरोविज्ञायजननींतदा॥२७॥ततस्तुधरणीदेवीहस्ताभ्यांगृह्यमैथिली
म् ॥ स्वागतेनाभिनंद्यैनामासनेसंन्यवेशयत्॥२८॥सीतांसमागतांदृष्ट्वादिविदेवगणाभृशम् ॥ पुष्पवृष्टिमविच्छिन्नांदिव्यांसीतामवाकिरन् ॥२९॥ सापिदि
व्याप्सरोभिस्तुपूज्यमानासनातनी॥वैनतेयंसमारुह्यतस्मान्मार्गाद्दिवंययौ॥३०॥दासीगणैःपूर्वभागेसंवृताजगदीश्वरी॥ संप्राप्यपरमंधामयोगिगम्यंसनातन
म्॥३१॥रसातलप्रविष्टांतुतांदृष्ट्वासर्वमानुषाः॥साधुसाध्वितिसीतेयमुच्चैःसर्वेप्रचुक्रुशुः॥३२॥रामःशोकसमाविष्टःसंगृह्यतनयावुभौ ॥ मुनिभिःपार्थिवेंद्रैश्च
साकेतंप्राविवेशह ॥२३॥ अथकालेनमहतामातरःसंशितव्रताः॥ कालधर्मसमापन्नाभर्तुःस्वर्गंप्रपेदिरे ॥३४॥ दशवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच ॥ चकाररा
ज्यंधर्मेणराघवःसंशितव्रतः ॥३५॥ कस्यचित्त्वथकालस्यराघवस्यनिवेशनम् ॥ कालस्तापसरूपेणसंप्राप्तोवाक्यमब्रवीत् ॥३६॥ कालउवाच ॥ रामरामम
हाबाहोधात्रासंप्रेषितोस्म्यहम् ॥ यद्ब्रवीमिरघुश्रेष्ठतच्छृणुष्वमहामते ॥३७॥ द्वन्द्वमेवहिकार्यंस्यादावयोःपरिभाषितम् ॥ तदंतरेप्रविष्टोयस्सवद्ध्योहिभवि
ष्यति ॥ ३८ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तथेतिचप्रतिश्रुत्यरामोराजीवलोचनः ॥ द्वास्थंकृत्वातुसौमित्रिंकालोवाक्यमभाषत ॥ वैवस्वतोब्रवीद्वाक्यंरामंद
शरथात्मजम् ॥ ३९ ॥ ॥ कालउवाच ॥ ॥ शृणुरामयथावृत्तंसमागमनकारणात् ॥ दशवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच ॥४०॥ वसामिमानुषेलोकेहत्वा
राक्षसपुंगवौ ॥ एवमुक्तःसुरगणैरवतीर्णोसिभूतले ॥ ४१ ॥ तदयंसमयःप्राप्तःस्वर्लोकंगमितुंत्वया ॥ सनाथाहिसुरास्सर्वेभवंत्वद्यत्वयानघ ॥ ४२ ॥
॥ महेश्वरउवाच ॥ एवमस्त्वितिकाकुत्स्थोरामःप्राहमहामुनिम् ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रदुर्वासास्तुमहातपाः ॥ ४३ ॥ राजद्वारमुपागम्यलक्ष्मणंवाक्यमब्रवी
त् ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ मांनिवेदयकाकुत्स्थंशीघ्रंगत्वानृपात्मज ॥ ४४ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तमब्रवील्लक्ष्मणस्तुअसांनिध्यमितिद्विज ॥
ततःक्रोधसमाविष्टःप्राहतंमुनिसत्तमः ॥ ४५ ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ शापंदास्यामिकाकुत्स्थंरामंनयदिदर्शये ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तस्मा
च्छापभयाद्विप्रंराघवायन्यवेदयत् ॥ तत्रैवांतर्दधेकालःसर्वभूतभयावहः ॥ ४६ ॥ पूजयामासतंप्राप्तमृषिंदुर्वाससंनृपः ॥ अग्रजस्यप्रतिज्ञातंविज्ञायरघु
सत्तमः ॥ ४७ ॥ तत्याजमानुषंरूपंलक्ष्मणःसरयूजले ॥ विसृज्यमानुषंरूपंप्रविवेशस्वकांतनुम् ॥ ४८ ॥ फणासहस्रसंयुक्तःकोटींदुसमवर्चसः ॥ दिव्य

---

१ तामासनगतामितिपाठः ।

माल्यांबरधरोदिव्यगंधानुलेपनः ॥ ४९ ॥ नागकन्यासहस्रैस्तुसंवृतःसमलंकृतः ॥ विमानंदिव्यमारुह्यप्रययौवैष्णवंपदम् ॥५०॥ लक्ष्मणस्यगतिंसर्वांवि
दित्वारघुसत्तमः ॥ स्वयमप्यथकाकुत्स्थःस्वर्गंगंतुमभीप्सितः ॥५१॥ अभिषिच्याथकाकुत्स्थःस्वात्मजौचकुशीलवौ ॥ विभज्यरथनागाश्वंसधनंप्रददौ
तयोः॥५२॥कुशवत्यांकुशंतंचशरवत्यांलवंतथा॥स्थापयामासधर्मेणराज्येस्वेरघुसत्तमः॥५३॥अभिप्रायंतुविज्ञायरामस्यविदितात्मनः॥ आजग्मुर्वानराः
सर्वेराक्षसाःसुमहाबलाः॥५४॥ विभीषणोथसुग्रीवोजाम्बवान्मारुतात्मजः॥ नीलोनलःसुषेणश्चनिषादाधिपतिर्गुहः ॥५५॥ अभिषिच्यसुतौवीरौशत्रुघ्नश्चम
हामनाः ॥ सर्वएतेसमाजग्मुरयोध्यांरामपालिताम् ॥५६॥ तेप्रणम्यमहात्मानमूचुःप्रांजलयस्तथा ॥ वानरप्रभृतयऊचुः ॥ स्वलोकंगंतुमुद्युक्तंज्ञात्वात्वां
रघुसत्तम ॥५७॥ आगताःस्मवयंसर्वेतवानुगमनंप्रति ॥ नशक्ताःस्मक्षणंरामजीवितुंत्वांविनाप्रभो ॥ तस्मात्त्वयाविशालाक्षगच्छामस्त्रिदशालयम् ॥५८॥
॥ महेश्वरउवाच ॥ तैरेवमुक्तःकाकुत्स्थोबाढमित्यब्रवीत्ततः॥ अथोवाचमहातेजाराक्षसेंद्रंविभीषणम् ॥५९॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ राज्यंप्रशाधिधर्मेणमाप्र
तिज्ञांवृथाकृथाः ॥ यावच्चंद्रश्चसूर्यश्चयावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥ तावद्रमस्वसुप्रीतोकालेममपदंव्रज ॥ ६० ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाथसकाकु
त्स्थःस्वाङ्गंविष्णुंसनातनम् ॥ श्रीरंगशायिनंसौम्यमिक्ष्वाकुकुलदैवतम् ॥ ६१ ॥ संप्रीत्याप्रददौतस्मैरामोराजीवलोचनः ॥ हनुमंतमथोवाचराघवःशत्रु
सूदनः ॥६२॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ मत्कथाःप्रचरिष्यंतियावल्लोकेहरीश्वर ॥ तावत्त्वमासमेदिन्यांकालेमांव्रजसुव्रत ॥६३॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तमे
वमुक्त्वाकाकुत्स्थोजांबवंतमथाब्रवीत् ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ द्वापरेसमनुप्राप्तेयदूनामन्वयेपुनः ॥ ६४ ॥ भूभारस्यविनाशायसमुत्पत्स्याम्यहंभुवि ॥
कारिष्येतत्रसंग्रामंस्वयंभल्लूकसत्तम ॥ ६५ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तमेवमुक्त्वाकाकुत्स्थःसर्वांस्तानृक्षवानरान् ॥ उवाचवाचागच्छध्वमितिरामोमहा
बलः ॥६६॥ मंत्रिणोनैगमाश्चैवभरतःकैकयीसुतः ॥ राघवस्यानुगमनेनिश्चितास्तेसमाययुः ॥६७॥ ततःशुक्लांबरधरोब्रह्मचारीययौपरम् ॥ कुशान्गृही
त्वापाणिभ्यांसंसक्तःप्रययौपरम् ॥६८॥ रामस्यदक्षिणेपार्श्वेपद्महस्तारमागता ॥ तथैवधरणीदेवीदक्षिणेतरगातथा ॥६९॥ वेदाःसांगाःपुराणानिसेतिहा
सानिसर्वतः ॥ ॐकारोथवषट्कारःसावित्रीलोकपावनी ॥ ७० ॥ [१]अस्त्रशस्त्राणिचतदाधनुराद्यानिपार्वति ॥ अनुजग्मुस्तथारामंसर्वेपुरुषविग्रहाः ॥७१॥
भरतश्चैवशत्रुघ्नःसर्वेपुरनिवासिनः ॥ सपुत्रदाराःकाकुत्स्थमनुजग्मुःसहानुगाः ॥ ७२ ॥ मंत्रिणोभृत्यवर्गाश्चकिंकरानैगमास्तथा ॥ वानराश्चैवऋक्षाश्च
सुग्रीवसहितास्तदा ॥ ७३ ॥ सपुत्रदाराःकाकुत्स्थमन्वगच्छन्महामतिम् ॥ पशवःपक्षिणश्चैवसर्वेस्थावरजंगमाः ॥ ७४ ॥ अनुजग्मुर्महात्मानंसमी

---

[१] इष्टशस्त्राणीतिपाठः ।

पस्थानरोत्तमाः ॥ येचपश्यंतिकाकुत्स्थंस्वंपथांतर्गतंप्रभुम् ॥ ७५ ॥ तेतथानुगतारामंनिवर्त्ततेनकेचन ॥ अथत्रियोजनंगत्वानदींपश्चान्मुखींस्थिता
म् ॥ ७६॥ सरयूंपुण्यसलिलांप्रविवेशसहानुगः ॥ ततःपितामहोब्रह्मासर्वदेवगणावृतः ॥ ७७ ॥ तुष्टावरघुशार्दूलमृषिभिःसार्द्धमक्षरैः ॥ अब्रवीत्तत्रकाकु
त्स्थंप्रविष्टंसरयूजले ॥ ७८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ आगच्छविष्णोभद्रंतेदिष्ट्याप्राप्तोसिमानद ॥ भ्रातृभिस्सहदेवाभैःप्रविशस्वनिजांतनुम् ॥ ७९ ॥
वैष्णवींतांमहातेजांदेवाकारांसनातनीम् ॥ त्वंहिलोकगतिर्देवनत्वांकिंचित्तुजानते ॥ ८० ॥ त्वामचिंत्यंमहात्मानमक्षरंसर्वसंग्रहम् ॥ यमिच्छसिमहाते
जस्तांतनुंप्रविशस्वभोः ॥ ८१ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तस्मिन्सूर्यकराकीर्णेपुष्पवृष्टिनिपातिते ॥ उत्सृज्यमानुषंरूपंस्वांतनुंप्रविवेशह ॥ ८२॥
अंशाभ्यांशंखचक्राभ्यांशत्रुघ्नभरतावुभौ ॥ तदातेनमहात्मानौदिव्यतेजस्समन्वितौ ॥ ८३ ॥ शंखचक्रगदाशार्ङ्गपद्महस्तश्चतुर्भुजः ॥ दिव्याभर
णसम्पन्नोदिव्यगंधानुलेपनः ॥ ८४ ॥ दिव्यपीतांबरधरःपद्मपत्रनिभेक्षणः ॥ युवाकुमारःसौम्यांगःकोमलावयवोज्ज्वलः ॥ ८५ ॥ सुस्निग्धनीलकुटि
लकुंतलःशुभलक्षणः ॥ नवदूर्वांकुरःश्यामःपूर्णचंद्रनिभाननः ॥ ८६ ॥ देवीभ्यांसहितःश्रीमान्विमानमधिरुह्यच ॥ तस्मिन्सिंहासनेदिव्येमूलेकल्पत
रोःप्रभुः ॥ ८७ ॥ निषसादमहातेजाःसर्वदेवैरभिष्टुतः ॥ राघवानुगतायेचऋक्षवानरमानुषाः ॥ ८८ ॥ स्पृष्ट्वैवसरयूतोयंसुखेनत्यक्तजीविताः ॥ राम
प्रसादात्तेसर्वेदिव्यरूपधराःशुभाः ॥ ८९ ॥ दिव्यमाल्यांबरधरादिव्यमंगलवर्चसः ॥ आरुरोहविमानंतदसंख्यास्तत्रदेहिनः ॥ ९० ॥ सर्वैःपरिवृतः
श्रीमान्रामोराजीवलोचनः ॥ पूजितःसुरसिद्धौघैर्मुनिभिस्तुमहात्मभिः ॥ ९१ ॥ आययौशाश्वतंदिव्यमक्षरंस्वपदंविभुः ॥ यःपठेद्रामचरितंश्लोकं
श्लोकार्धमेववा ॥९२॥ शृणुयाद्वातथाभक्त्यास्मरेद्वाशुभदर्शने ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापाज्ज्ञानतोज्ञानतःकृतात् ॥ ९३ ॥ विमुक्तोवैष्णवंलोकंपुत्रदारस
बांधवैः ॥ समाप्नुयाद्योगगम्यमनायासेनवैनरः ॥ ९४ ॥ एतत्तेकथितंदेविरामस्यचरितंमहत् ॥ धन्योस्म्यहंत्वयादेविरामचंद्रस्यकीर्त्तनात् ॥ किम
न्यच्छ्रोतुकामासितद्ब्रवीमिवरानने ॥ ९५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीरामचरितकथनंनामचतु
श्चत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४४ ॥ छ ॥ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ ॥ रघुनाथस्यचरितंसाधूक्तंहित्वयाविभो ॥
श्रुत्वाधन्यास्मिदेवेशत्वत्प्रसादान्महेश्वर ॥ १ ॥ वसुदेवसुतस्यास्यकृष्णस्यचरितंमहत् ॥ श्रोतुमिच्छामिदेवेशचरितंकल्मषापहम् ॥ २ ॥
॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिकृष्णस्यास्यमहात्मनः ॥ चरितंवासुदेवस्यसर्वेषांफलदंनृणाम् ॥ ३ ॥ यदूनामन्वयेदेविवसुदेवइती

---

१ स्वर्गायानुगतमिति पाठः ।

रितः ॥ देवमीढस्यपुत्रोभूत्सर्वधर्मविदांवरः ॥ ४ ॥ देवकस्यैवदुहितांदेवकींदेववर्णिनीम् ॥ उपयेमेविधानेनमथुरायांनृपात्मजः ॥ ५ ॥ उग्रसे
नस्यपुत्रोभूत्कंसःशूरोमहाबलः ॥ तयोरथवरंतत्रचोदयामाससारथिः ॥ ६ ॥ समागतेषुतेष्वेवंपथिरम्येशुभावहे ॥ अंतरिक्षेऽशरीरावाक्प्राहगंभीर
यागिरा ॥ ७ ॥ ॥ आकाशवागुवाच ॥ ॥ अस्यास्तवाष्टमोगर्भःकंसप्राणान्हरिष्याति ॥ ८ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ तच्छुत्वाहंतुमारेभेकंसो
पिभगिनींतदा ॥ तमब्रवीत्सुसंरब्धंवसुदेवःस्वबुद्धिना ॥ ९ ॥ ॥ वसुदेवउवाच ॥ ॥ नहंतव्यामहाभागभगिनीधर्मतस्त्वया ॥ गर्भानेवसमुत्पन्ना
न्नाहिराजन्महाबल ॥ १० ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ तथेत्याहतदाकंसोवसुदेवंचदेवकीम् ॥ निबध्यस्वगृहेरम्येसर्वभोगेन्यवेशयत् ॥ ११ ॥ एतस्मिन्नं
तरेदेविपापिभारप्रपीडिता ॥ जगामधरणीदेवीसहसाब्रह्मणोंतिकम् ॥ १२ ॥ समेत्यजगतामीशंब्रह्माणंपरमेष्ठिनम् ॥ प्राहगंभीरयावाचाधरणीलोकधा
रिणी ॥ १३ ॥ ॥ धरण्युवाच ॥ ॥ प्रजापतेनशक्तास्मिधर्तुंलोकानिमान्प्रभो ॥ राक्षसाःपापकर्माणःसंस्थितामयिसुव्रत ॥ १४ ॥ जगतःसकलान्धर्मा
न्विध्वंसंतोमहाबलाः ॥ अधर्मवर्चसःसर्वैंनराःपापविमोहिताः ॥ १५ ॥ स्वल्पमल्पतरंधर्मंलोकेस्मिन्नचदृश्यते ॥ धर्मेणैवधृतादेवसत्यशौचदमेनच ॥
तस्माद्धर्मसंभूतंनलोकंधर्तुमुत्सहे ॥ १६ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाधरणीदेवीतत्रैवांतरधीयत ॥ ततःसुरगणाःसर्वैंब्रह्मरुद्रपुरोगमाः ॥ १७ ॥ क्षी
राब्धेरुत्तरंकूलमधिगम्यजगत्पतिम् ॥ तुष्टुवुःस्तुतिभिर्दिव्यैर्मुनयश्चमहातपाः ॥ ततःप्रसन्नःप्राहेशःसर्वांस्तान्मुनिसत्तमान् ॥ १८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
भोभोदेवगणास्सर्वैंकिन्निमित्तमिहागताः ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ ततःपितामहःप्राहदेवदेवंजनार्दनम् ॥ १९ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ देवदेवजगन्नाथपृथिवीभारपी
डिता ॥ राक्षसाबहवोलोकेसमुत्पन्नादुरासदाः ॥ २० ॥ जरासंधश्चकंसश्चप्रलम्बोधेनुकादयः ॥ दुरात्मानःप्रबाधंतेसर्वलोकान्सनातनान् ॥ २१ ॥ भारावतरणं
कर्तुंपृथिव्यास्त्वमिहार्हसि ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोहृषीकेशोब्रह्मणापरमेष्ठिना ॥ प्राहगंभीरयावाचाजगतीपतिरव्ययः ॥ २२ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
अवतीर्याथलोकेस्मिन्यदूनामन्वयेसुराः ॥ अवनीभारमव्यग्रमपास्यामिमहाबलाः ॥ २३ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ एवमुक्ताःसुरास्सर्वैंनमस्कृत्वाजना
र्दनम् ॥ स्वान्स्वान्लोकान्समासाद्यपरेशंतेन्वचिंतयन् ॥ ततोनारायणींमायांपरमेशःसमब्रवीत् ॥ २४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ हिरण्याक्षस्यषट्
पुत्रान्समानीयावनीतले ॥ वसुदेवस्यपत्न्यांतुदेवक्यांसन्निवेशय ॥ २५ ॥ अनंतांशःसप्तमोत्रसंप्रविष्टस्तुमाचिरम् ॥ तस्याःसपत्न्यांरोहिण्यांददस्वशुभद
र्शने ॥ २६ ॥ ततोष्टमेममांशस्तुदेवक्यांसंभविष्याति ॥ नंदगोपस्यपत्न्यांतुयशोदायांसनातनी ॥ २७ ॥ तवांशभूतामहानिद्राविंध्यंगत्वामहाचलम् ॥
तत्रसंपूज्यमानाहिदेवैरिंद्रपुरोगमैः ॥ हन्यादैत्यान्महावीर्याञ्शुंभासुरपुरोगमान् ॥ २८ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ तथेत्युक्त्वामहामायाहिरण्याक्षसुतांस्त

दा ॥ पर्यायेणचदेवक्यांषड्गर्भान्संन्यवेशयत् ॥ २९ ॥ ताञ्जघानतदाकंसोजातमात्रान्महाबलः ॥ ततस्तुसप्तमोगर्भोह्यनंतांशेनचोदितः ॥ ३० ॥ वर्धमानंतुगर्भंतंरोहिण्यांसमुपानयत्॥गर्भसंकर्षणात्तस्यांजातःसंकर्षणोऽव्ययः॥३१॥कृष्णाष्टम्यांतुरोहिण्यांप्रौष्ठपद्यांशुभोदये ॥ रोहिणीजनयामासपुत्रंसंकर्षणंप्रभुम् ॥३२॥ ततस्तुदेवकीगर्भमापेदेभगवान्हरिः ॥ आपन्नगर्भांतांदृष्ट्वाकंसोभयनिपीडितः ॥३३॥ ततःसुरगणाःसर्वेहर्षनिर्भरमानसाः ॥तुष्टुवुर्देवकीं तत्रविमानस्थानभस्तले ॥ ३४ ॥ ततस्तुदशमेमासिकृष्णे[1]नभसिपार्वति ॥ अष्टम्यामर्द्धरात्रेचतस्यांजातोजनार्दनः ॥ ३५ ॥ इंदीवरदलश्यामःपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ चतुर्भुजःसुंदरांगोदिव्याभरणभूषितः ॥३६॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कोवनमालाविभूषितः ॥वसुदेवस्यजातोसौवासुदेवःसनातनः ॥ ३७ ॥ तंदृष्ट्वाजगतांनाथंकृष्णमानकदुंदुभिः ॥ उवाचप्रांजलिर्भूत्वानमस्कृत्यजगन्मयम् ॥३८॥ ॥वसुदेवउवाच॥ ॥ जातोसिमेजगन्नाथभक्तकल्पतरोप्रभो ॥ त्वमेवसर्वदेवानामनादिःपुरुषोत्तमः ॥ ३९ ॥ त्वमचिन्त्यमहद्भूतोयोगिध्येयःसनातनः ॥ ममपुत्रत्वमापन्नोधरण्यांधरणीधर ॥ ४० ॥ दृष्ट्वैतदद्भुतंरूपमैश्वरंपुरुषोत्तम ॥ दानवाःपापकर्माणोनसहंतेमहौजसः ॥ ४१ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्यर्थितःस्तुतस्तेनपद्मनाभःसनातनः ॥ उपसंहृतवान्रूपंचतुर्भुजसमन्वितम् ॥ ४२ ॥ मानुषेणैवभावेनद्विभुजेनव्यरोचत ॥ येचांगरक्षकाःसर्वेदानवास्तत्रसंस्थिताः ॥ ४३ ॥ तेचापिमाययातस्यामोहितास्तमसावृताः ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवमादायानकदुंदुभिः ॥ ४४ ॥ प्रययौनगरात्तूर्णंसर्वदेवैरभिष्टुतः ॥ पयोधरेवर्षमाणेनागराजोमहाबलः ॥ ४५ ॥ फणासहस्रेणाच्छाद्यभक्त्यादेवंसमन्वगात् ॥ तौगोपुरकपाटौतुतत्पादस्पर्शनात्तदा ॥ ४६ ॥ भिद्यमानौसुविवृतौतत्रस्थाश्चविमोहिताः ॥ स्रोतस्विनीसुपूर्णायायमुनापिमहात्मनः ॥ ४७ ॥ प्रवेशाज्जानुमात्रंतुजलंसाचाप्युपावहत् ॥ उत्तीर्ययमुनांसोथाव्रजत्तत्तीरसंस्थितम् ॥ ४८ ॥ संस्तूयमानस्त्रिदशैःप्रविवेशयदूत्तमः॥ तत्रनंदस्यपत्नीसाप्रसूतागोव्रजेशुभे ॥ ४९ ॥ विमोहितामाययैवसुषुप्तातमसावृता ॥ तस्यास्तुशयनेदेवंविनिक्षिप्यसयादवः ॥ ५० ॥ तांकन्यांसमुपादायप्रययौमथुरांपुनः ॥ पत्न्यैदत्वाथतांबालामुवाससुसमाहितः ॥५१॥रुरोदबालभावात्सादेवकीशयनंगता ॥ अथबालाध्वनिंश्रुत्वातद्गृहंसाङ्गरक्षकाः ॥ ५२ ॥ कंसायावेदयामासुर्देवकीप्रसवंशुभम् ॥ कंसस्तूर्णमुपेत्यैनांजग्राहबालिकांतदा ॥ ५३ ॥ चिक्षेपचशिलापृष्ठेसापितूर्णंवियत्स्थिता ॥ तस्योत्तमांगेस्वपदंदत्वापूर्णमुखास्थिता ॥ ५४ ॥ उवाचाष्टभुजादेवीतदाराक्षसपुंगवम् ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ किंमयाक्षिप्तयामंदजातोयस्त्वांवधिष्यति॥५५॥सर्वस्यजगतःस्रष्टाधर्ताहर्ताचयःप्रभुः॥अस्मिन्लोकेसमुत्पन्नःसतेप्राणान्हरिष्यति ॥५६॥ रुद्रउवाच ॥इत्युक्त्वातेजसादेवीसहसापूरयन्नभः ॥ जगामदेवगंधर्वैःस्तूयमानाहिमाचलम् ॥ ५७ ॥ कंसस्तदोद्विग्नमनाःसमाहूयस्वदानवान् ॥ प्रलंबचाणूरमुखानुवाचभयपीडितः ॥ ५८ ॥ कंसउवाच॥

---

[1] नभेब्रह्मर्क्षसंयुते इ० पा० ।

अस्माद्भयात्सुरगणाउपेत्यक्षीरसागरम् ॥ आचचक्षुर्हरेःसर्वंरक्षोविध्वंसनंप्रति॥५९॥तेषांतुवचनंश्रुत्वाधरण्यांधरणीधरः ॥ मानुषेणैवभावेनसमुत्पन्नोहिसो
ऽव्ययः॥६०॥तदद्यसर्वैर्यूयंवैराक्षसाःकामरूपिणः॥समुद्रिक्तबलान्बालान्मारयध्वमशंकिताः॥६१॥ ॥रुद्रउवाच ॥ इत्यादिश्यततःकंसोवसुदेवंचदेवकीम् ॥
आश्वास्यमोचयित्वाथस्ववेश्मांतर्विवेशह ॥ वसुदेवस्ततोगत्वानंदव्रजमनुत्तमम् ॥ ६२ ॥ तेनसंपूजितस्तत्रनिक्षिप्यतनयंमुदा ॥ उवाचनंदपत्नींतां
यशोदांयदुनंदनः ॥ ६३ ॥ ॥ वसुदेवउवाच ॥ ॥ सुभगेमत्सुतमिमंरोहिणीजठरोद्भवम् ॥ स्वपुत्रमिवरक्षस्वभियाकंसादिहागतम् ॥ ६४ ॥ ॥
॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ तथेत्याहतदातन्वीनंदपत्नीदृढव्रता ॥ लब्ध्वैवयुगलंपुत्रमुत्पुपोषमुदान्विता ॥ ६५ ॥ निक्षिप्यतनयौगेहेनंदगोपस्ययादवः ॥ विश्रब्धःप्रययौतूर्णंमथुरांकंसपालिताम् ॥ ६६ ॥ ततोगर्गःशुभदिनेवसुदेवेननोदितः ॥ नंदगोपव्रजंगत्वातत्रस्थैःपूजितोद्विजः ॥ ६७ ॥ विधिना
जातकर्मकृत्वादेवस्यगोकुले ॥ नामचात्राकरोद्दिव्यंपुत्रयोर्वासुदेवयोः ॥ ६८ ॥ संकर्षणोरौहिणेयोबलभद्रोमहाबलः ॥ रामइत्यादिनामानिपूर्वजस्या
करोद्द्विजः ॥ ६९ ॥ श्रीधरःश्रीकरःश्रीमान्कृष्णोनंतोजगत्पतिः ॥ वासुदेवोहृषीकेशइत्याद्यवरजस्यच ॥ ७० ॥ रामकृष्णावितिख्यातिमस्मिँल्लोके
गमिष्यतः ॥ एवमुक्त्वाद्विजश्रेष्ठःसंपूज्यपितृदेवताः ॥ ७१ ॥ संपूज्यमानोगोपालैराययौमथुरांपुनः ॥ कंसेनप्रेषितारात्रौपूतनाबालघातिनी ॥ ७२ ॥
विषलिप्तंस्तनंदत्त्वाकृष्णायामिततेजसे ॥ कृष्णस्तुराक्षसींज्ञात्वापपौगाढंस्तनंभृशम् ॥ ७३ ॥ प्राणैःसहमहातेजाराक्षस्यायदुपुंगवः ॥ साविह्वलांगीसहसाविच्छिन्नस्नायुबंधना ॥ ७४ ॥ पपातवेपमानासाममारचमहास्वना ॥ तस्याःशब्देनमहतापूरितंचनभस्तलम् ॥ ७५ ॥ त्रस्ताःसर्वेततोगोपादृष्ट्वातांपतितांभुवि ॥ कृष्णंचक्रीडमानंतंराक्षस्यामहतोरसि॥७६॥समुद्विग्नास्ततस्तूर्णमादायतनयंतदा ॥ रक्षोभयातदातस्मिन्गोपुरीषेणमूर्द्धनि॥७७॥
संमार्जयामासतदागोवालेनतदाननम् ॥ नंदगोपःसमभ्येत्यसुतमादायभामिनि ॥७८॥ भगवन्नामभिस्तस्यसर्वांगेषुप्रमार्जनम् ॥ कृत्वातांतामसींभीमांबहिर्विन्यस्यगोव्रजात्॥७९॥ ददाहगोपवृंदैश्चत्रासितैस्तत्रगोव्रजे ॥ कदाचिच्छकटस्याधःशयानोभगवान्हरिः॥८०॥प्रसार्यचरणौतत्ररुरोदमधुसूदनः ॥ तस्यपादप्रहारेणशकटंपरिवर्तितम् ॥८१॥ विध्वस्तकुंभभांडंतद्विपरीतंपपातवै ॥ ततोगोप्यश्चगोपाश्चदृष्ट्वातच्छकटंमहत् ॥८२॥ विस्मयंपरमंजग्मुःकिमेतंदितिशंकिताः॥ यशोदाचतदातूर्णंबालंजग्राहविस्मिता॥८३॥ अल्पेनैवहिकालेनबालकौतौयदूत्तमौ ॥ वर्द्धमानौयशोदायाःस्तनपानेनपोषितौ ॥८४॥
जानुभ्यामथहस्ताभ्यांरिंगमाणौविरेजतुः ॥ मायावी[1]राक्षसस्तत्रकृतश्चबटुवेषधृक् ॥८५॥ कृष्णंहंतुंसमारब्धोविचचारमहीतले॥ज्ञात्वाकृष्णस्तुतंरक्षोनिज

---

[1] मायावीराक्षसःकश्चित्तत्र कुक्कुटवेषधृगितिपाठः ।

घानतलेनवै ॥८६॥ राक्षसेनैवरूपेणनिपपातममारच ॥ विचचारततःसर्वंगोव्रजंमधुसूदनः ॥ ८७ ॥ नवनीतंजहाराशुगोपीनांचगृहेगृहे ॥ तदायशोदाकु
पितादाम्नामध्येउलूखले ॥८८॥ निबध्यकृष्णंप्रययौविक्रेतुंगोरसादिकम् ॥ कर्षमाणस्ततःकृष्णोदाम्नाबद्धउलूखले ॥८९॥ यमलार्जुनयोर्मध्येजगामधरणी
धरः ॥ उलूखलेनगोविंदःपातयामासतौद्रुमौ ॥ ९० ॥ भग्नस्कंधौनिपतितौस्वरेणधरणीतले ॥ तेनशब्देनमहताजग्मुस्तत्रमहौजसः ॥ ९१ ॥ गो
पवृद्धास्ततोदृष्ट्वाविस्मयंपरमंगताः ॥ यशोदापिसमुद्विग्नाविमुच्यधरणीधरम् ॥ ९२ ॥ तंविस्मितंसमादायस्तनंप्रादान्महात्मने ॥ यस्मिन्निब
ध्यमानस्तुदाम्नामात्राजगत्पतिः ॥ ९३ ॥ तस्मिन्महर्षिभिःसर्वैर्दामोदरइतीरितः ॥ तौतुकिंनरतांप्राप्तौविमुक्तौयमलार्जुनौ ॥ ९४ ॥ गोपवृद्धास्ततःस
र्वेनंदगोपपुरोगमाः ॥ महोत्पातमिमंज्ञात्वास्थानांतरमुपाययुः ॥ ९५ ॥ वृंदावनेमनोरम्येयमुनायास्तटेशुभे ॥ निवासंचक्रिरेरम्यंगवांगोपीजनस्य
च ॥ ९६ ॥ तत्रतौरामकृष्णौतुवर्द्धमानौमहाबलौ ॥ वत्सपालयुतौवत्सान्पालयामासतुस्तदा ॥ ९७ ॥ गोवत्समध्यगंकृष्णंबकोनाममहासुरः ॥ बक
रूपेणतंहंतुमुद्युक्तोऽत्रयदूत्तमम् ॥ ९८ ॥ तंदृष्ट्वावासुदेवोपिलोष्टमुद्यम्यलीलया ॥ ताडयामासपक्षांतेपपातोर्व्यांमहासुरः ॥ ९९ ॥ ततःकतिपयाहस्तु
गोवत्सान्पालयन्वने ॥ छायायांजंबुवृक्षस्यप्रसुप्तौपल्लवेमृदौ॥१००॥एतस्मिन्नंतरेदेवोब्रह्मादेवगणैर्वृतः ॥ द्रष्टुंकृष्णंसमागम्यसुप्तौदृष्ट्वायदूत्तमो ॥१०१ ॥
वत्सान्गोपशिशून्हृत्वाजगामत्रिदिवंपुनः ॥ प्रबुद्धौतौसमालोक्यविनष्टाञ्शिशुवत्सकान् ॥ १०२ ॥ गोवत्सागोपबालाश्चक्वगताइतिविस्मितौ ॥
ज्ञात्वाकृष्णस्तुतत्कर्मप्रजापतिकृतंतदा ॥ १०३ ॥ तथैवससृजेबालान्गोवत्सांश्चसनातनः ॥ यथातूर्णंयथारूपंतथैवमधुसूदनः ॥ १०४ ॥
ससर्जवत्सान्गोपालानविताजगतांप्रभुः ॥ दृष्ट्वासायाह्नसमयेगावस्त्वेषांचमातरः ॥ १०५ ॥ स्वान्स्वान्वत्सानुपागम्ययथापूर्वंप्रवर्तिताः ॥ एवंसं
वत्सरेकालेगतेतत्रमहात्मनः ॥ १०६ ॥ प्रजापतिःपुनस्तस्मैददौवत्सान्सबालकान् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वापरिणीयप्रणम्यच ॥ भयादुवाचगो
विंदंब्रह्मात्रिभुवनेश्वरः ॥ १०७॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नमोनमस्तेसर्वात्मंस्तत्वज्ञानस्वरूपिणे ॥ नित्यानंदस्वरूपायप्रियतात्मन्महात्मने ॥ १०८ ॥
अणुर्बृहत्स्थूलतररूपःसर्वगतोव्ययः ॥ अनादिमध्यांतरूपस्वरूपात्मन्नमोस्तुते ॥ १०९ ॥ नित्यज्ञानबलैश्वर्यवीर्यतेजोमयस्यच ॥ महाशक्तेनमस्तुभ्यं
पूर्णषाड्गुण्यमूर्तये ॥ ११० ॥ त्वंवेदपुरुषोब्रह्मन्महापुरुषएवच ॥ शरीरपुरुषत्वस्यछंदःपुरुषएवच ॥ १११ ॥ चत्वारःपुरुषास्त्वंचपुराणःपुरुषो
त्तम ॥ विभूतयस्तवब्रह्मन्पृथिव्यग्न्यनिलादयः ॥ ११२ ॥ तववाचासमुद्भूतौक्ष्मावह्नीजगदीश्वर ॥ अंतरिक्षंचवायुश्चसृष्टौप्राणेनतेविभो ॥ ११३ ॥
चक्षुषातवसंसृष्टौद्यौश्चादित्यस्तथाव्यय ॥ दिशश्चचंद्रमाःसृष्टाःश्रोत्रेणतवचानघ ॥ ११४ ॥ अपांस्रावश्चवरुणोमनसातेमहेश्वर ॥ उक्तेमहतिमीमांसे

यत्तद्ब्रह्मप्रकाशते ॥ ११५ ॥ तथैवचाध्वरेष्वेतदेतदेवमहाव्रते ॥ छंदोगेयेनभस्येताद्विव्येतद्वायुरेवतत् ॥ ११६ ॥ आकाशएतदेवेदमोषधीष्वेवमेवच ॥
नक्षत्रेषुचसर्वेषुग्रहेष्वेताद्दिवाकरे ॥ ११७ ॥ एवंभूतेष्वेवमेवब्रह्मेत्याचक्षतेश्रुतिः ॥ तदेवपरमंब्रह्मप्रज्ञातंपरितोमृतम् ॥ ११८ ॥ हिरणमयोऽव्ययोयज्ञः
शुचिःशुचिषदित्यपि ॥ वैदिकान्याभिधेयानितथैतान्यस्यनकाचित् ॥ ११९ ॥ चक्षुर्मयंश्रोत्रमयंछंदोमयमनोमयम् ॥ वाङ्मयंपरमात्मानंपरेशंशंसतिश्रु
तिः ॥ १२० ॥ इतिसर्वोपनिषदामर्थस्त्वंकमलेक्षण ॥ स्तोतुंनशक्तोयंत्वांतुसर्ववेदांतपारगम् ॥ १२१ ॥ महापराधमेतत्तेवत्सापहरणंमया ॥
कृतंतत्क्षम्यतांनाथशरणागतवत्सल ॥ १२२ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ एवंस्तुत्वाहरिंवेधाःप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ वत्सान्दत्वापुनस्तस्मैप्रय
यौस्वयमालयम् ॥ १२३ ॥ हृदिकृत्वासदादेविबालरूपंहरिंविधिः ॥ उवासत्रिदशैःसार्द्धंहृष्टपुष्टोमहातपाः ॥ १२४ ॥ कृष्णेनसृष्टावत्सावैपूर्व
वत्सास्तथार्भकाः ॥ अवापुरैक्यतांतत्रपश्यतांत्रिदिवौकसाम् ॥ १२५ ॥ कृष्णस्तुवत्सपालैर्वैप्रययौनंदगोकुलम् ॥ ततःकतिपयाहस्सुगोपा
लैर्यदुपुंगवः ॥ १२६ ॥ ह्रदंगत्वाथकालिंद्यास्तत्रस्थंसुमहाविषम् ॥ सहस्रशीर्षंबलिनंनागराजानमच्युतः ॥ १२७ ॥ निष्पिष्यफल
साहस्रंपादेनैकेनलीलया ॥ प्राणसंशयमापन्नंचकारमधुसूदनः ॥ १२८ ॥ सकालियोलब्धसंज्ञस्तमेवशरणंययौ ॥ ररक्षभगवान्कृष्णोनागंत्य
क्तविषंतदा ॥ १२९ ॥ वैनतेयभयाद्भीतंस्वपदेनांक्यमूर्द्धसु ॥ ह्रदाद्विवासयामासकालिंद्यायदुपुंगवः ॥ १३० ॥ त्यक्त्वासतंह्रदंतूर्णंपुत्रदारस
मन्वितः ॥ नमस्कृत्वाथगोविंदंप्रययौकालियस्तदा ॥ १३१ ॥ विषदग्धास्तुयेपूर्वंतत्तीरस्थाश्चशाखिनः ॥ कृष्णेनवीक्षितास्तूर्णंफलिनःपुष्पि
णोभवन् ॥ १३२ ॥ अथकालेनकौमारमवाप्यमधुसूदनः ॥ गोवृंदंपालयामाससर्वदेवमयःप्रभुः ॥ १३३ ॥ स्वसमानवयोभिस्तुगोपालैस्तुयदू
त्तमः ॥ वृंदावनेमनोरम्येसरामोविचचारह ॥ १३४ ॥ तत्रहत्वामहाघोरंसर्परूपंमहासुरम् ॥ अपहत्यमहाकायंमेरुमंदारगौरवम् ॥ १३५ ॥ धेनुकस्यव
नंप्राप्यतालहिंतालगह्वरम् ॥ प्रविश्यतद्वनंरम्यंफलितंतालग[1]ह्वरम् ॥ धेनुकंपर्वताकारंखररूपधरंसदा ॥ १३६ ॥ पादौगृह्यसमुत्क्षिप्यतालेनविज
घानह ॥ तत्क्षणादेवतत्पालास्तदंतेरेमिरेतदा ॥१३७॥ निष्क्रम्यतद्वनात्तूर्णंभांडीरंवटमागताः ॥ तत्रतेरामकृष्णाभ्यांचिक्रीडुर्बाललीलया ॥ १३८ ॥
गोपवेषेणतत्रागात्प्रलंबोनामराक्षसः ॥ रामंस्वपृष्ठमारोप्यययौतूर्णंनभस्तलम् ॥ १३९ ॥ मत्वातंराक्षसंरामोमुष्टिनातस्यमूर्द्धनि ॥ ताडयामा
सरोषेणविह्वलांगस्ततोपतत् ॥ १४० ॥ राक्षसेनैवरूपेणविनदन्भैरवंस्वनम् ॥ भिन्नशीर्षतनुस्तत्रममाररुधिरोक्षितः ॥ १४१ ॥ ततःप्रदोष

---

[1] इदमर्धं केषुचित्पुस्तकेषुनदृश्यते।

समयेगोव्रजेनंदनंदनः ॥ उवासगोपकन्याभिःक्रीडन्कौमोदवर्चसे[1] ॥ १४२ ॥ अरिष्टनामादैत्येशोगत्वातत्रवृषाकृतिः ॥ कृष्णंहंतुंसमागत्यजगर्जचमहास्वनम् ॥ १४३ ॥ तंदृष्ट्वाविद्रुताःसर्वेगोपालाभयपीडिताः ॥ कृष्णोपिदृष्ट्वातंरौद्रमागतंदनुजाधिपम् ॥ १४४ ॥ तालवृक्षंसमुत्पाट्यशृंगमध्येव्यपीडयत् ॥ सतुभग्नशिरःशृंगोवमन्वैरुधिरंबहु ॥ १४५ ॥ पपातभीमवेगेननिनदंस्त्यक्तजीवितः ॥ इत्थंहत्वामहाकायमरिष्टंदनुजाधिपम् ॥१४६ ॥ आहूयगोपबालांश्चतत्रैवोवासगोव्रजे ॥ ततःकतिपयाहस्सुकेशीनाममहासुरः ॥ १४७ ॥ हयकायेनगोविंदंहंतुंव्रजमुपाययौ ॥ सगत्वागोव्रजंरम्यमुच्चैर्हेषामथाकरोत् ॥ १४८ ॥ तेनशब्देनमहतापूरितंभुवनत्रयम् ॥ भीताःसर्वेसुरगणाःशंकमानायुगक्षयम् ॥ १४९ ॥ तत्रस्थामोहिताःसर्वेगोपागोप्यश्चविह्वलाः ॥ लब्धसंज्ञास्तुतेसर्वेविद्रुताश्चसमंततः ॥ १५० ॥ गोप्यस्तुशरणंजग्मुःकृष्णंत्राहीतिचाब्रुवन् ॥ नभेतव्यंनभेतव्यमित्याहभक्तवत्सलः ॥ १५१ ॥ समाश्वास्यततस्तूर्णंमुष्टिनावासवानुजः ॥ ताडयामासशिरसितस्यदैत्यस्यलीलया ॥ १५२ ॥ विभिन्नदंतनेत्रोसौविननादमहास्वनम् ॥ महाशिलांसमुत्क्षिप्यतस्यांगेवैन्यपातयत् ॥ १५३ ॥ सतुचूर्णितसर्वांगोनिनदन्भैरवंस्वनम् ॥ पपातसहसाभूमौममारचमहासुरः ॥ १५४ ॥ केशिनंनिहतंदृष्ट्वादिविदेवगणाभृशम् ॥ मुमुचुःपुष्पवर्षाणिसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ १५५ ॥ इत्थंशिशुत्वेवैदैत्यान्हरिर्हत्वाबलोत्कटान् ॥ समुमोदसुखेनैवबलरामसमन्वितः ॥ १५६ ॥ इंदीवरदलश्यामःपद्मपत्रनिभेक्षणः ॥ पीतांबरधरःस्रग्वीवनमालाविभूषितः ॥ १५७ ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कश्चित्रमाल्यानुलेपनः ॥ विचित्राभरणैर्युक्तःकुंडलाभ्यांविराजितः ॥ १५८ ॥ आमुक्ततुलसीमालःकस्तूरीतिलकांचितः ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलकबरीकृतकेशवान् ॥ १५९ ॥ बद्धैर्नानाविधैःपुष्पैर्बर्हिबर्हावतंसकः ॥ रक्तारविंदसदृशहस्तपादतलाधरः ॥ १६० ॥ पक्षमध्यगशीतांशुकलंकभ्रूलताननः ॥ हारनूपुरकेयूरैःकटकाभ्यांविराजितः ॥ १६१ ॥ वृंदावनेमहारम्येफलपुष्पविराजिते ॥ रम्यंनिनादयन्वेणुंतत्रास्तेयदुनंदनः ॥ १६२ ॥ अवधीरितकंदर्पकोटिलावण्यमच्युतम् ॥ सर्वागोपस्त्रियोदृष्ट्वामन्मथास्त्रेणपीडिताः ॥१६३॥ पुरामहर्षयःसर्वेदंडकारण्यवासिनः ॥ दृष्ट्वारामंहरिंतत्रभोक्तुमैच्छत्सुविग्रहम् ॥ १६४ ॥ तेसर्वेस्त्रीत्वमापन्नाःसमुद्भूतास्तुगोकुले ॥ हरिंसंप्राप्यकामेनततोमुक्ताभवार्णवात् ॥ १६५ ॥ क्रोधेनैवयथादैत्याःसमेत्यमधुसूदनम् ॥ निधनंप्राप्यसंग्रामेहतामुक्तिमवाप्नुयुः ॥१६६॥ कामक्रोधौनृणांलोकेनिरयस्यैवकारणम् ॥ हरिंसमेत्यभावेनमुक्तागोप्यःसुरद्विषः ॥१६७॥ कामाद्भयाद्वाद्वेषाद्वायेभजंतिजनार्दनम् ॥ तेप्राप्नुवंतिवैकुंठंकिंपुनर्भक्तियोगतः ॥ १६८ ॥ तस्यवेणुध्वनिंश्रुत्वारजन्यांवल्लवांगनाः ॥ शयनादुत्थिताः

---

[1] कौमारवीक्षिते इति पाठः ।

सर्वाविकीर्णाबरमूर्द्धजाः ॥ १६९ ॥ त्यक्त्वापतीन्सुतान्बधूंस्त्यक्त्वालज्जांकुलंस्वकम् ॥ जगत्पतिंसमाजग्मुःकंदर्पशरपीडिताः ॥ १७० ॥ समेत्यगो
प्यःसर्वास्तुभुजैरालिंग्यकेशवम् ॥ बुभुजुश्चाधरंदेव्यःसुधामृतमिवामराः ॥ १७१ ॥ ताभिःसर्वाभिरात्मेशःक्रीडयामासगोव्रजे ॥ तेनापिताःस्त्रियःसर्वा
रेमिरेनिर्भयाव्रजे ॥ १७२ ॥ इत्येवंरमयामासुरहन्यहनिकेशवम् ॥ वृंदावनेमनोरम्येकालिंदीपुलिनेतथा ॥ १७३ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ धर्मसंर
क्षणार्थायजगत्यामवतीर्यसः ॥ परदाराभिगमनंकथंकुर्याज्जनार्दनः ॥ १७४ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ स्वशरीरेपरेष्वंगभेदोनास्तिशुभानने ॥ सर्वंजग
च्चतस्यांगंपृथगत्रनविद्यते ॥ १७५ ॥ स्त्रीपुंभेदोनवैतस्यपुरुषस्यमहात्मनः ॥ नैसर्गिकस्यभर्तृत्वादात्मेशत्वाज्जगत्पतेः ॥ १७६ ॥ तथापहृतपाप्म
त्वसामर्थ्याद्व्यापिनःप्रभोः ॥ दोषोत्रनास्तिसुभगेदेवस्यपरमात्मनः ॥ १७७ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातुगिरिजांरुद्रःश्रीत्रिपुरान्तकः ॥ कृ
ष्णस्यशेषंचरितमाख्यातुंसंप्रचक्रमे ॥१७८ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ शरत्कालेतुसंप्राप्तेनंदगोपपुरोगमाः ॥ गोपामहोत्सवंकर्तुमारब्धास्त्रिदशांपतेः॥१७९॥
तदुत्सवंतुगोविंदोनिवार्याथशतक्रतोः ॥ गोवर्द्धनाद्रिराजस्यकारयामासवीर्यवान् ॥ १८० ॥ ततःक्रुद्धःसहस्राक्षोनंदगोपस्यगोव्रजे ॥ ववर्षचमहावृ
ष्टिंसप्तरात्रंनिरंतरम् ॥ १८१ ॥ गोवर्द्धनंसमुत्पाट्यमहाशैलंजनार्दनः ॥ गवांसंरक्षणार्थायधारयामासलीलया ॥ १८२ ॥ तस्यच्छायांगिरेःप्राप्य
गोपागोप्यश्चसुव्रते ॥ अवसंश्चसुखेनैवहर्म्यांतरगताइव ॥१८३॥ ततःशक्रःसहस्राक्षोभीतःसंभ्रांतचेतसा ॥ वारयामासतद्वर्षंययौनंदस्यतद्व्रजम्॥१८४॥
कृष्णोपितंमहाशैलंयथापूर्वंनिवेशयत् ॥ गोपवृद्धाश्चतेसर्वेनंदगोपपुरोगमाः १८५ ॥ परिपूज्यचगोविंदंपरंविस्मयमाययुः ॥ ततःशतक्रतुर्देवःसमेत्यम
धुसूदनम् ॥ तुष्टावप्रांजलिर्भूत्वाहर्षगद्गदयागिरा ॥ १८६ ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षसर्वज्ञातित्रिविक्रम ॥ त्रिगुणातीतसर्वेशविश्व
स्यात्मन्नमोस्तुते ॥ १८७ ॥ त्वंयज्ञस्त्वंवषट्कारस्त्वमोङ्कारःक्रतुर्हविः ॥ त्वमेवसर्वदेवानांपितामाताचकेशव ॥ १८८ ॥ अग्रेहिरण्यगर्भस्त्वंभूत
स्यसमवर्त्तत ॥ त्वमेवैकःपतिरसिपुरुषस्त्वंहिरण्मयः ॥ १८९ ॥ पृथिवींद्यामिमांदेवत्वमेवधृतवानसि ॥ आत्मदःफलदोयश्चस्यादेवंजगदीश्वर॥१९०॥
अवाप्तंतच्चत्रिदशैःप्रकाशंजगतांपतेः ॥ अमृतंचैवमृत्युश्चछायातवसनातन ॥ १९१ ॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावयम् ॥ हेमवंतइमेयस्यस
मुद्भूताहिरण्मयाः ॥ १९२ ॥ समुद्रारसनायस्यवाहस्तस्यैवकेशव ॥ इमादिशःप्रतिदिशोवायुर्यस्यतवाव्यय ॥ १९३ ॥ तस्मैदेवायभव
तेविधेमहविषावयम् ॥ येनत्वयासमारूढापृथिवीवर्द्धतापुनः ॥ १९४ ॥ स्वर्लोकःस्तंभितोयेनत्वयाब्रह्मन्महेश्वर ॥ त्वमंतरिक्षेरजसोवसानःसर्वगोव्ययः ॥
॥ १९५ ॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावयम् ॥ यंक्रंदसिराजमानेतत्प्रभासेगुणान्विते ॥ १९६ ॥ अभ्यैक्षेतांचमनसाअवश्यंश्रीश्चसर्वदा ॥ यत्रास्ति

सूरउदितोविभातिपरमेपदे ॥१९७॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावयम् ॥ यदापोबृहतीर्विश्वब्रह्ममायंजनार्दनाः ॥ १९८ ॥ गर्भंदधानाःसर्गेत्रजनयंतीर
घोघकृत् ॥ समवर्ततदेवानामसुरेकोऽव्ययोविभुः ॥ १९९ ॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावयम् ॥ याआपोमहिनादक्षंपर्यपश्यत्प्रजापतिम् ॥ २०० ॥
यज्ञंदधानास्तत्रादौजनयंतीर्हविःपुमान् ॥ योदेवेष्वेकएवासीदधिदेवःपरात्परः ॥२०१॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावयम् ॥ मानोहिंसीज्जनितायःपृथि
व्याअव्ययःपुमान् ॥२०२॥ योवादिवंसत्यधर्माजजानाव्ययईश्वरः ॥ यश्चंद्रोबृहतीरपोजजानसकलंजगत् ॥ २०३ ॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावय
म् ॥ एतानिविश्वजातानिबभूवपरिताप्रभो ॥ २०४ ॥ त्वदुत्पन्नप्रजाध्यक्षभविष्यद्भूतमच्युतः ॥ यजामस्त्वांचयत्कामास्तन्नोअस्तुसमासतः ॥ २०५ ॥
त्रयाणांपतयःस्यामतवकारुण्यवीक्षणात् ॥ हिरण्मयाख्यःपुरुषोहिरण्यश्मश्रुकेशवान् ॥ २०६ ॥ आप्रणखात्सर्वंहिरण्यंसवितातुहिरण्यभाक् ॥
असौसर्वगतोब्रह्मायस्त्वादित्येव्यवस्थितः ॥ २०७ ॥ तद्वैदेवस्यसवितुर्वरेण्यंभर्गउत्तमम् ॥ सदाधीमहितेरूपंधियोयोनःप्रभातिहि ॥ २०८ ॥ नमस्ते
पुंडरीकाक्षश्रीशसर्वेशकेशव ॥ वेदांतवेद्ययज्ञेशयज्ञरूपनमोस्तुते ॥ २०९ ॥ नमस्तेवासुदेवायगोपवेषायतेनमः ॥ तत्सर्वंध्वंसनादेवअपराधंमयाकृत
म् ॥ २१० ॥ तत्क्षम्यतांजगन्नाथघृणाब्धेपुरुषोत्तम ॥ अल्पेनैवहिकालेनजहिकंसंदुरासदम् ॥ देवानांहिहितंकृत्वासुखेवस्थायमेदिनीम् ॥ २११ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इतिसंस्तुत्यगोविंदंसर्वदेवेश्वरोहरिः ॥ सुधामृतेनाभ्यषिंचाद्दिव्यांबरविभूषणैः ॥२१२॥ अर्चयित्वातुदेवेशंजगामत्रिदिवंपुनः ॥
गोपवृद्धाश्चगोप्यश्चदृष्ट्वातत्रशतक्रतुम् ॥ २१३ ॥ तेनतेपूजिताश्चैवप्रहर्षमतुलंययुः ॥ रामकृष्णौमहावीर्यौदिव्याभरणभूषितौ ॥ २१४ ॥ नंदस्य
गोव्रजेरम्ये[1]सुंसुखेनैवतस्थतुः ॥ एतस्मिन्नंतरेदेविनारदोमुनिसत्तमः ॥ २१५ ॥ सहसामथुरांगत्वाकंसस्यांतिकमाविशत् ॥ राज्ञासंपूजितास्तत्रसमासी
नःशुभासने ॥२१६॥ सर्वंविज्ञापयामासचेष्टितंशार्ङ्गिणस्तदा ॥ देवतानांसमुद्योगंजन्मवैकेशवस्यच ॥२१७॥ तथाचवसुदेवेनपुत्रनिक्षेपणंव्रजे ॥ निधनं
राक्षसानांचसर्पराजविवासनम् ॥२१८॥ धारणंगिरिवर्यस्यशतक्रतुसमागमम् ॥ निवेदयित्वाकंसस्यसर्वंनिरवशेषतः ॥२१९॥ प्रययौब्रह्मभवनंपूजितस्ते
नरक्षसा ॥ कंसःसमुद्विग्नमनामंत्रिभिःपरिवेष्टितः॥२२०॥ मंत्रयामासतैःसाकमात्मनोनिधनंप्रति ॥ तत्रबुद्धिमतांश्रेष्ठमक्रूरंधर्मवत्सलम् ॥ उवाचात्महितं
कार्यंदानवेंद्रोमहाबलः ॥ २२१ ॥॥ कंसउवाच ॥ ॥ मद्भयात्रिदशाःसर्वेशतक्रतुपुरोगमाः ॥ विष्णोःसमीपमागत्यभयार्त्ताःशरणंगताः ॥२२२॥ सतेषाम
भयंदत्वाभगवान्भूतभावनः ॥ उत्पन्नोदेवकीगर्भेमांहंतुंमधुसूदनः ॥ २२३ ॥ वसुदेवोपिदुष्टात्मावंचयित्वातुमांनिशि ॥ पुत्रंनिक्षिप्तवान्गेहेनंदस्यसुदुरात्म

---

[1] गोवत्सान्संररक्षतुः इति पाठः ।

नः॥२२४॥बालेनैवदुराधर्षौविजघानमहासुरान्॥मांहंतुमपिसंनद्धोभवेदेवनसंशयः॥२२५॥सतुहंतुंनवैशक्तःसेंद्रैरपिसुरासुरैः॥उपायेनैवहंतव्यःसम्भनीयम
यातदा ॥२२६॥ मदोत्कटैस्तुमातंगैर्मल्लैश्चवरवाजिभिः ॥ येनकेनाप्युपायेनहंतुंशक्यमिहैवतु॥२२७॥तस्मात्त्वंगोव्रजंगत्वाकृष्णंरामंचयादव ॥ सर्वान्गो
पालवृद्धांश्चनंदगोपपुरोगमान् ॥ उपभोक्तुंधनुर्यागमिहानययदूत्तम ॥ २२८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तथेत्युक्त्वायदुश्रेष्ठोरथमारुह्यवीर्यवान् ॥
प्रययौगोकुलंरम्यंकृष्णसंदर्शनोत्सुकः ॥ २२९ ॥ महाभागवतश्रेष्ठोगवांमध्येव्यवस्थितम् ॥ ददर्शकृष्णमक्लिष्टमक्रूरोविनयान्वितः ॥ २३० ॥ नीलनी
रदसंकाशंसर्वाभरणभूषितम् ॥ पद्मपत्रविशालाक्षंदीर्घबाहुमनामयम् ॥ २३१ ॥ पीतवस्त्रेणसंवीतंसर्वावयवसुंदरम् ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कंरत्नकुंडल
शोभितम् ॥ २३२ ॥ तुलसीवनमालाढ्यंवन्यपुष्पावतंसकम् ॥ गोपकन्यापरिवृतंदृष्ट्वातत्रजनार्दनम् ॥ २३३॥पुलकांकितसर्वांगोहर्षाश्रुप्लुतलोचनः ॥
अवरुह्यरथात्तस्मात्प्रणनामयदूद्वहः ॥२३४ ॥ हर्षात्समेत्यगोपालंपरिणीयप्रणम्यच ॥ रक्तारविंदसदृशौवज्रचक्राङ्कचिह्नितौ॥२३५॥ स्वमूर्ध्निधृत्वापादा
ब्जौप्रणनामपुनःपुनः ॥ कैलासशिखराभासंनीलांबरधरंप्रभुम् ॥ २३६ ॥ शरत्पूर्णेंदुसदृशंमुक्तादामविभूषितम् ॥ बलरामंततोदृष्ट्वाप्रणनामसयादवः॥
॥२३७॥ हर्षेणोत्थाप्यतौवीरौपरिगृह्ययदूत्तमौ ॥ गृहमाजग्मतुर्वीरौतेनाक्रूरेणवृष्णिना ॥ २३८ ॥ नंदगोपस्तुतंदृष्ट्वायदुश्रेष्ठंसमागतम्॥अभिगम्यमहाते
जानिवेश्यपरमासने ॥ २३९ ॥ अर्चयामासविधिवदर्घ्यपाद्यादिभिर्मुदा ॥ वस्त्रैःसमर्हणैर्दिव्यैरर्चयामासभक्तितः ॥ २४० ॥ अक्रूरोरामकृष्णाभ्यांवस्त्रा
ण्याभरणानिच ॥ प्रददौनंदगोपाययशोदायैचयादवः ॥ २४१ ॥ पृष्ट्वाकुशलमव्यग्रमासीनस्तुकुशासने ॥ राजकार्याणिसर्वाणिसंपृष्टोवाचबुद्धिमान् ॥
॥ २४२ ॥ अक्रूरउवाच ॥ ॥ एषकृष्णोमहातेजास्साक्षान्नारायणोव्ययः ॥ देवतानांहितार्थायसाधूनांरक्षणायच ॥ २४३ ॥ भूभारकविनाशायध
र्मसंस्थापनायच ॥ कंसादीनांतुदैत्यानांसर्वेषांनिधनायच ॥ २४४ ॥ संप्रार्थितःसुरगणैर्मुनिभिश्चमहात्मभिः ॥ देवकीजठरेजातःप्रावृट्कालेमहानिशि ॥
॥ २४५ भयात्कंसस्यदेवेशमानीयानकदुंदुभिः ॥ तवगेहेतदारात्रौपुत्रंनिःक्षिप्तवान्हरिम् ॥ २४६ ॥ तस्मिन्नेवतुकालेपियशोदातुयशस्विनी ॥ कन्यां
मायांशसंभूतांप्रसूतातुशुभाननाम् ॥ २४७॥ तयासंमोहितंसर्वमिदंव्रजकुलंशुभम् ॥ मूर्च्छितायायशोदायाःशयनेयदुपुङ्गवम्॥ २४८ ॥कृष्णंनिक्षिप्यतां
कन्यामादायस्वगृहंययौ ॥ तांतुनिक्षिप्यदेवक्याःशयनेबहिरागमत् ॥ २४९ ॥ सारुरोदततःक्षिप्रंदेवकीशयनेस्थिता ॥ तच्छ्रुत्वासहसाकंसःकन्यामादा
यसुव्रत ॥ २५० ॥ भ्रामयित्वाशिलापृष्ठेचिक्षेपोत्पत्यवीर्यवान् ॥ समुत्थायचसाकन्यासायुधाष्टभुजान्विता ॥ गगनस्थारुषाकंसंप्राहगंभीरया

---

१ पूर्णेंदुसदृशाननमिति पाठः ।

गिरा ॥ २५१ ॥ ॥ कन्योवाच ॥ ॥ योनंतःसर्वदेवानामीश्वरःपुरुषोत्तमः ॥ यातस्तववधार्थायगोव्रजेदानवाधम ॥ २५२ ॥ ॥ अक्रूर
उवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासामहामायाहिमवंतंसमाययौ ॥ तदाप्रभृतिदुष्टात्माभयादुद्विग्नमानसः ॥ २५३ ॥ दानवान्प्रेषयामासनिधनायमह
त्मनः ॥ बालेनैवहताःसर्वेलीलयानेनधीमता ॥ २५४ ॥ अत्यद्भुतानिकर्माणिकृतवान्परमेश्वरः ॥ गोवर्द्धनादिधरणंनागराजविवासनम् ॥२५५॥
समागमंमहेंद्रस्यानिधनंसर्वरक्षसाम् ॥ श्रुत्वादेवर्षिणाख्यातमतीवभयपीडितः ॥ २५६ ॥ इतोनीत्वामहाबाहूरामकृष्णौदुरासदौ ॥ मदोत्कटै
र्महानागैर्मल्लैर्वाहंतुमुद्यतः ॥ २५७ ॥ कृष्णस्यानयनार्थायप्रेरयामासमामिह ॥ वसुदेवस्यदुष्टात्मानिग्रहंकृतवानसौ ॥ २५८ ॥ एतत्सर्वं
समाख्यातंचेष्टितंसुदुरात्मनः ॥ उपभोक्तुंधनुर्यागंयूयंसर्वेव्रजौकसः ॥ २५९ ॥ दध्याज्यादिगृहीत्वावैश्वोभूतेगंतुमर्हथ ॥ सहितारामकृ
ष्णाभ्यांगोपाःसर्वेतदंतिकम् ॥ २६० ॥ कृष्णेननिहतःकंसोभविष्यतिनसंशयः ॥ परित्यज्यभयंतस्माद्गमिष्यध्वंनृपाज्ञया ॥ २६१ ॥ ॥ ईश्वर
उवाच ॥ इत्युक्त्वासतदाक्रूरस्तूष्णीमासीत्सुबुद्धिमान् ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वादारुणंरोमहर्षणम् ॥ २६२ ॥ नंदगोपमुखाःसर्वेगोपवृद्धाभयातुराः ॥ अभा
षिरेमहादुःखसागरेशोकमोहिताः ॥ २६३ ॥ तानाश्वास्यहरिस्तत्रदृष्ट्वाकमललोचनः ॥ नभीःकार्येतिसंप्राहराक्षसंप्रतिवीर्यवान् ॥ २६४ ॥ विनाशा
यप्रयास्यामिकंसस्यास्यदुरात्मनः ॥ मथुरांसहरामेणभवद्भिःसहसंगतः ॥ २६५ ॥ तत्रहत्वादुरात्मानंकंसंदानवपुंगवम् ॥ सर्वांश्वराक्षसान्हत्वापाल
यिष्यामिमेदिनीम् ॥२६६॥ तस्माच्छोकंपरित्यज्यगच्छध्वंमथुरांपुरीम् ॥ एवमुक्तास्तुहरिणागोपानंदपुरोगमाः ॥२६७॥ मुहुर्मुहुःपरिष्वज्यमूर्द्धघ्राणं
प्रचक्रिरे ॥ अप्रमेयानिकर्माणिविचार्यसुमहात्मनः ॥२६८॥ अक्रूरवचनाच्चैवगोपाःसर्वेगतव्यथाः ॥ दुग्धदध्याज्ययुक्तानिशुचीनिविविधानिच ॥२६९॥
पक्वान्नानिसुहृद्यानिस्वादूनिमधुराणिच ॥ अक्रूरायददौसौम्यंयशोदाभोजनंन्हु ॥ २७० ॥ सहितोरामकृष्णाभ्यांनंदाद्यैर्गोपसत्तमैः ॥ सुहृद्भिर्बालवृ
द्धैश्चभवनेसमलंकृते ॥ २७१ ॥ दत्तंयशोदयासौम्यंभोजनंकलुषापहम् ॥ बुभुजेयादवश्रेष्ठोह्यन्नंरोगापहंशुभम् ॥ २७२ ॥ भोजयित्वायथान्यायंद
त्वाचमनमंभसा ॥ सकर्पूरंसतांबूलंददौतस्मैदृढव्रता ॥ २७३ ॥ अस्तंयातेदिनकरेसंध्यामन्वास्ययादवः ॥ सहितोरामकृष्णाभ्यांभुक्त्वाक्षीरान्नमुत्त
मम् ॥ २७४ ॥ ताभ्यामेवतदाक्रूरःशयनंसमुपाविशत् ॥ तस्मिंस्तुभवनेश्रेष्ठरम्येदीपविराजिते ॥ २७५ ॥ श्लक्ष्णेविचित्रपर्यंकेनानापुष्पविराजिते ॥
तस्मिञ्शेतेहरिःकृष्णःशेषेनारायणोयथा ॥२७६॥ तंदृष्ट्वासहसाक्रूरोहर्षाश्रुपुलकांकितः ॥ विहायतामसींनिद्रांसुश्रेयःसमुदीक्ष्यवै ॥२७७॥ पादसंवाहनं
विष्णोश्चक्रेभागवतोत्तमः ॥ एतावतामेसाफल्यंजीवितंचसुजीवितम् ॥ २७८ ॥ इदंत्रैलोक्यमैश्वर्यमिदंवैसुखमुत्तमम् ॥ इदंराज्यमिदंधर्म्यमिदंमोक्षसु

खंपरम् ॥२७९॥ नशक्यंमनसास्मर्तुंशिवब्रह्मादिदैवतैः ॥ सनकाद्यैर्मुनींद्रैस्तुवसिष्ठाद्यैर्महर्षिभिः ॥ २८० ॥ तच्छ्रीशस्यपदद्वंद्वंशरदंबुरुहोज्ज्वलम्॥
संस्पृष्टमिंदिरालक्ष्म्याकराभ्यांसुसुखंपरम् ॥२८१॥ दिष्ट्यालब्धंमयाविष्णोःश्रीपादाब्जयुगंशुभम् ॥ व्यतीतासाक्षणाद्रात्रिस्तद्ब्रह्मानंदगौरवात्॥२८२॥
ततःप्रभातेविमलेदिविदेवगणोत्तमैः ॥ संस्तूयमानोबुबुधेतस्मात्तुशयनाद्धरिः ॥ २८३ ॥ उपस्पृश्ययथान्यायंसहरामेणधीमता ॥ पपातपादयोर्मा
तुःप्रयाणंचाभ्यरोचयत् ॥ २८४ ॥ समुत्थाप्ययशोदातुदुःखहर्षसमन्विता ॥ अश्रुपूर्णमुखीपुत्रौप्रेम्णासंपरिषस्वजे ॥ २८५ ॥ आशिषंप्रददौदेवीतन
याभ्यांदृढव्रता ॥ विससर्जमहावीरौसमालिङ्ग्यमुहुर्मुहुः ॥ २८६ ॥ अक्रूरोपियशोदायैप्रणम्यप्राहसांजलिः ॥ २८७ ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥ ॥ प्रया
स्यामिमहाभागेप्रसादंकुरुमेनघे ॥ एषकृष्णोमहाबाहुःकंसंहत्वामहाबलम् ॥ २८८ ॥ सर्वस्यजगतोराजाभविष्यतिनसंशयः ॥ तस्माच्छोकंपरित्य
ज्यसुखीभववरानने ॥२८९॥ ॥ईश्वरउवाच ॥ इत्युक्तयातयाक्रूरोविसृष्टोयदुसत्तमः ॥ सहितोरामकृष्णाभ्यामारुरोहरथोत्तमम् ॥२९०॥ प्रययौमथुरांशीघ्रं
स्तूयमानोप्सरोगणैः॥ नंदगोपमुखाःसर्वेगोपवृद्धास्तमन्वयुः॥२९१॥ पुनर्गृहीत्वादध्याज्यंफलानिविविधानिच ॥ तंप्रयांतंहरिंदृष्ट्वागोकुलाद्गोपयोषितः ॥
॥ २९२ ॥ अनुजग्मुर्विनिष्क्रांतंरथस्थंमधुसूदनम् ॥ निवर्त्तयामासहरिस्ताःसर्वागोपयोषितः ॥ २९३ ॥ शोकसंतप्तहृदयाविलेपुःकमलेक्षणम् ॥
हाकृष्णकृष्णकृष्णेतिगोविंदेत्यरुदन्मुहुः ॥ २९४ ॥ अश्रुपूर्णेक्षणादीनारुदंत्यस्तत्रसंस्थिताः ॥ अथाक्रूरोरथंदिव्यंचोदयामासगोव्रजात् ॥ २९५ ॥
सहितोरामकृष्णाभ्यांमथुरांप्रतियादवः ॥ उत्तीर्ययमुनांशीघ्रंकूलेस्थाप्यरथोत्तमम् ॥ २९६ ॥ अवरुह्यरथात्तस्मात्स्नातुंतत्रोपचक्रमे ॥ तथा
चावश्यकंकर्तुंनिमज्ज्याथजलेशुभे ॥ २९७ ॥ तत्राघमर्षणंसम्यग्जपन्भागवतोत्तमः ॥ ददर्शतौजलेतत्ररामकृष्णौशुभान्वितौ ॥ २९८ ॥
शरत्कोटींदुसंकाशंनीलांबरधरंप्रभुम् ॥ दिव्यचंदनदिग्धांगंमौक्तिकाभरणच्छविम् ॥ २९९ ॥ रक्तारविंदनयनंपुंडरीकावतंसकम् ॥ रामंददर्श
कृष्णंचनीलनीरदसन्निभम् ॥ ३०० ॥ दिव्यपीतांबरधरंपुंडरीकायतेक्षणम् ॥ हरिचंदनलिप्तांगंनानारत्नविभूषितम् ॥ ३०१ ॥ दृष्ट्वातत्रयदुश्रेष्ठोविस्मयं
परमंगतः ॥ उत्थायस्यंदनेतत्रतौददर्शमहाबलौ ॥ ३०२ ॥ पुनरप्यत्रनिर्मज्ज्यजपन्मंत्रद्वयंहरिम् ॥ सुधाब्धौशेषपर्यंकेरमयासहितंहरिम् ॥ ३०३ ॥
सनकाद्यैस्तूयमानंसर्वैर्देवैरुपासितम् ॥ दृष्ट्वातस्मिन्जलेदेवंविस्मयंपरमंययौ ॥ तुष्टावाथयदुश्रेष्ठोहरिंसर्वगमीश्वरम् ॥ ३०४ ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥
कालात्मनेनमस्तुभ्यमनादिनिधनायच ॥ अव्यक्तायनमस्तुभ्यमविकारायतेनमः ॥ ३०५ ॥ भूतभर्त्रेनमस्तुभ्यंभूतव्याप्रनमोनमः ॥ नमस्तेसर्वभूता
नांनियन्त्रेपरमात्मने ॥ ३०६ ॥ विकारायाविकारायप्रत्यक्षपुरुषायच ॥ गुणभर्त्रेनमस्तुभ्यंनियमायनमोनमः ॥ ३०७ ॥ देशकालादिनिर्भेदरहिताय

परात्मने ॥ अनंतायनमस्तुभ्यमच्युतायनमोनमः ॥ ३०८ ॥ गोविंदायनमस्तुभ्यंत्रयिनाथायशार्ङ्गिणे ॥ नारायणायविश्वायवासुदेवायतेनमः ॥३०९॥
विष्णवेपुरुरूपायशाश्वतायनमोनमः ॥ पद्मनेत्रायनित्यायशंखचक्रधरायच ॥ ३१० ॥ उद्यत्कोटिरविप्रख्यभूषणांचितवर्चसे ॥ हरयेसर्वलोकानामीश्वरा
यनमोनमः ॥ ३११ ॥ सवित्रेसर्वजगतांबीजायपरमात्मने ॥ संकर्षणायकृष्णायप्रद्युम्नायनमोनमः ॥ ३१२ ॥ अनिरुद्धायधात्रेचविधात्रेविश्वयोनये ॥
सहस्रमूर्त्तयेतुभ्यंबहुमूर्द्धांघ्रिबाहवे ॥३१३॥ सहस्रनाम्नेनित्यायपुरुषायनमोनमः ॥ नमस्तेनागपर्यंकशायिनेसौम्यरूपिणे ॥३१४॥ केशवायनमस्तुभ्यं
पीतवस्त्रधरायच ॥ लक्ष्मीघनकुचाश्लेषविमर्दोज्ज्वलवर्चसे ॥ श्रीधरायनमस्तुभ्यंश्रीशायानंतरूपिणे ॥ ३१५ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ स्नानकाले
पठेद्यस्तुदेवंध्यायन्सनातनम् ॥ इमंस्तवंनरोभक्त्यामहद्भिर्मुच्यतेह्यघैः ॥ ३१६ ॥ सर्वतीर्थफलंप्राप्यविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ एवमंतर्जलेदेवंस्तुत्वाभा
गवतोत्तमः ॥ ३१७ ॥ अर्चयामाससजलैःकुसुमैश्चसुगंधिभिः ॥ कृतकृत्यस्तदाक्रूरोनिर्गत्ययमुनाजलात् ॥ ३१८ ॥ समेत्यरामकृष्णौतुप्रणनामशुभा
न्वितः ॥ तंदृष्ट्वाप्राहगोविंदोविनीतंविस्मितंहरिः ॥ ३१९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ किमाश्चर्यंजलेतस्मिन्दृष्टवानसियादव ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥
अक्रूरस्तुयदुश्रेष्ठंप्राहकृष्णंसुतेजसम् ॥ ३२० ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥ ॥ तवसर्वगतस्येशमहिम्नोजगतःप्रभो ॥ किमाश्चर्यंहृषीकेशजगत्सर्वंत्वमेवहि ॥३२१॥
त्वमापस्त्वंनभोवह्निस्त्वंभूमिरनिलस्तथा ॥ चतुर्विधमिमंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ३२२ ॥ त्वत्तोनान्यद्वासुदेवजीमूतादमृतंयथा ॥ त्वंयज्ञस्त्वंवषट्
कारस्त्वमोंकारोहविस्तथा ॥ ३२३ ॥ त्वमेवसर्वदेवानामीश्वरःशाश्वतोव्ययः ॥ नाकारणात्कारणाद्वाकरणाकारणात्परः ॥ ३२४ ॥ धर्मत्राणायदेवेशश
रीरग्रहणंतव ॥ मत्स्यकूर्मवराहादिवैभवत्वमुपागतः ॥ ३२५ ॥ पासिसर्वमिमंलोकंत्वमेवत्वन्मयंविभो ॥ ३२६ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इतिसंस्तुत्य
गोविंदंप्रणम्यजगतांपतिम् ॥ आरुरोहरथंदिव्यंताभ्यांसहयदूत्तमः ॥ ३२७ ॥ ततस्तूर्णंसमासाद्यमथुरांदेवनिर्मिताम् ॥ रामकृष्णौपुरद्वारि
निवेश्यांतःपुरंययौ ॥ ३२८ ॥ तयोरागमनंतस्यनिवेद्यनृपतेस्तदा ॥ राज्ञासंपूजितस्तेनततःस्वगृहमाविशत् ॥ ३२९ ॥ अथसायाह्नसमये
रामकृष्णौमहाबलौ ॥ परस्परंकरौगृह्यमथुरायांसमागतौ ॥ ३३० ॥ गच्छन्तौचमहावीर्यौराजमार्गेयदूत्तमौ ॥ ददृशतुर्महात्मानौरजकंवस्त्ररंजक
म् ॥ ३३१ ॥ दिव्यवस्त्रवृतंराजगेहमायांतमच्युतः ॥ ययाचेतानिवस्त्राणिसहरामेणवीर्यवान् ॥ ३३२ ॥ नदत्तवांस्तदातस्मैरुषावैवस्त्ररंजकः ॥
बहूनिकटुवाक्यानिप्राहतत्राध्वनिस्थितः ॥ ३३३ ॥ ताडयामासतंकृष्णस्तलेनैवमहाबलः ॥ तत्रैवनिहतोमार्गेवमन्वैरुधिरंबहु ॥ ३३४ ॥
तानिवस्त्राणिरम्याणिगोपालैःसहबांधवैः ॥ धारयामासतुर्वीरौयथार्हंरामकेशवौ ॥ ३३५ ॥ मालाकारगृहंप्राप्यतेनदृष्टौनमस्कृतौ ॥ सुगंधि

भिर्दिव्यपुष्पैःपूज्यमानौमुदान्वितौ ॥ ३३६ ॥ ददतुस्तौवरंतस्मैवांछितंयदुपुंगवौ ॥ समागतौपुनर्वीथ्यामायांतींचशुभाननाम् ॥ ३३७ ॥
कुब्जांस्त्रियंमहाभागौधृतचंदनभाजनाम् ॥ वक्रांगपृष्ठांवनितांदृष्ट्वागंधमयाचतम् ॥ ३३८ ॥ प्रहसंतीतदाताभ्यांददौचंदनमुत्तमम् ॥ आदायचं
दनंदिव्यमुपलिप्ययथेच्छया ॥ ३३९ ॥ तस्यैकांततरंरूपंदत्त्वाऽध्वनिसमागतौ ॥ निरीक्ष्यमाणौयोषिद्भिःसुकुमारौशुभाननौ ॥ ३४० ॥ विवेश
तुर्महात्मानौयज्ञशालांसहानुगैः ॥ दृष्ट्वासमर्चितंदिव्यंकार्मुकंतत्रकेशवः ॥ ३४१ ॥ लीलयैवगृहीत्वाथबभंजमधुसूदनः ॥ विभज्यमानंतच्चापंश्रु
त्वाकंसःसुविह्वलः ॥ ३४२ ॥ आहूयमल्लान्सूतांस्तुप्रमुखान्दैत्यपुंगवान् ॥ विमृश्यमंत्रिभिःप्राहचाणूरंदैत्यपुंगवः ॥ ३४३ ॥ ॥ कंसउवाच ॥
॥ रामकृष्णौसमायातौसर्वदैत्यविनाशकौ ॥ प्रभातेमल्लयुद्धेनहन्यतामविशंकया ॥ ३४४ ॥ येनकेनाप्युपायेनहंतव्यौबलदर्पितौ ॥ मदोत्कटैर्गजैर्वा
पिमल्लमुख्यैश्चयत्नतः ॥ ३४५ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इत्यादिश्यततोराजासानुजःसचिवैःसह ॥ आरुरोहभयात्तूर्णंदिव्यप्रासादमूर्द्धनि ॥ ३४६ ॥
द्वारेषुसर्वमार्गेषुगजान्मत्तानयोजयत् ॥ मल्लान्मदोत्कटान्नागान्स्थापयामाससर्वतः ॥ ३४७ ॥ ज्ञात्वाकृष्णोपितत्सर्वंसहरामेणधीमता ॥ उवासरज
नींतत्रयज्ञगेहेसहानुगैः ॥ ३४८ ॥ ततोरजन्यांव्युष्टायांप्रभातेविमलेसति ॥ शयनादुत्थितौवीरौरामकृष्णौकृतोदकौ ॥ ३४९ ॥ स्वलंकृतौचतौभु
क्त्वासंग्रामाभिमुखोत्सुकौ ॥ विनिर्गतौगृहात्तस्मात्सिंहाविवमहागुहात्॥ ३५० ॥राजद्वारिस्थितंनागंहिमाद्रिशिखरोपमम् ॥ नाम्नाकुवलयापीडंकंसस्य
जयवर्द्धनम् ॥ ३५१ ॥ देवकुंजरदर्पघ्नंमहाकायंमदोत्कटम् ॥ दृष्ट्वातंचमहानागंपंचास्यइवकेशवः ॥ ३५२ ॥ करेणैवकरंगृह्यसम्यगुत्प्लुत्यलीलया ॥
भ्रामयित्वाथचिक्षेपधरण्यांधरणीधरः ॥ ३५३ ॥ सतुचूर्णितसर्वांगोनिनदन्भैरवंस्वनम् ॥ पपातसहसाभूमौममारचमहागजः ॥ ३५४ ॥ हत्वा
दंतौसमुत्पाट्यगृहीत्वारामकेशवौ ॥ मल्लैरायोधनंकर्तुंरंगंविविशतुस्तदा ॥ ३५५ ॥ तत्रस्थादानवादृष्ट्वागोविंदस्यपराक्रमम् ॥ भीताःप्रविद्रुताःसर्वे
राज्ञोंतःपुरमाययुः ॥ ३५६ ॥ कपाटौसुदृढौबध्वातत्रतस्थुःसहस्रशः ॥ दृढबंधकपाटांस्तुदृष्ट्वाकृष्णस्तुलीलया ॥ ३५७ ॥ ताडयित्वापदेनैवपात
यामासवीर्यवान् ॥ तौभग्नौपातितौतत्रसेनानीकेव्यवस्थिते ॥ ३५८ ॥ तत्रस्थानिहताःसर्वेचूर्णितांगाशिरोधराः ॥ ततःप्रविश्यभवनंकंसस्यास्यमहा
बलौ ॥ ३५९ ॥ भ्रामयंतौमहाभागश्रृंगौपीनौरणोत्सुकौ ॥ ददृशातेमहात्मानौमल्लौचाणूरमुष्टिकौ ॥ ३६० ॥ कंसोपिदृष्ट्वागोविंदंरामंचसुमहाबलम् ॥
भयमाविश्यचाणूरंप्राहमल्लवरंतदा ॥ ३६१ ॥ ॥ कंसउवाच ॥ ॥ अस्मिन्नवसरेमल्लजहिगोपालबालकौ ॥ विभज्यतवराज्यार्द्धमहंदास्याम्ययत्न

तः॥ ३६२ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ तस्मिन्नवसरेकृष्णोमल्लाभ्यांदृश्यतेमहान्॥ म[1]ध्येवनेचसंग्रामेमहामेरुरिवापरः ॥ ३६३ ॥ कंसस्यदृष्टिविषयेसंवत्तो
ग्निरिवाच्युतः ॥ स्त्रीणांचसाक्षान्मदनःपित्रोःशिशुरिवापरः ॥३६४॥त्रिदशानांहरिरिवगोपालानांसखायथा ॥ बहुरूपेणददृशुस्तत्रसर्वगतंहरिम्॥ ३६५॥
वसुदेवस्तथाक्रूरोनंदगोपोमहामतिः ॥ अन्यंप्रासादमारुह्यददृशुःकदनंमहत् ॥ ३६६ ॥ स्त्रीभिरंतःपुरस्थाभिर्देवकीतत्रसंस्थिता ॥ मुखंपुत्रस्यददृशे
साश्रुपूर्णेक्षणाशुभा ॥ ३६७ ॥ ताभिराश्वासितादेवीभवनांतरमाविशत् ॥ ततोदेवगणाःसर्वेविमानस्थानभस्तले ॥ ३६८ ॥ तुष्टुवुर्जयशब्देनपुंड
रीकाक्षमच्युतम्॥जहिकंसमितिप्राहुरुच्चैर्देवामरुद्गणाः॥३६९॥एतस्मिन्नंतरेतत्रतूर्यघोषनिनादिते॥आसेदतुर्महामल्लौयदुसिंहौमहाबलौ॥३७०॥ चाणूरेण
तुगोविंदोमुष्टिकेनहलायुधः ॥ युयुधातेमहात्मानौनीलश्वेताद्रिसन्निभौ॥ ३७१ ॥ मल्लयुद्धविधानेनमुष्टिभिःपादताडनैः ॥ बभूवकदनंघोरंदेवानांचभया
वहम् ॥ ३७२ ॥ चाणूरेणचिरंकालंक्रीडित्वाथजनार्दनः॥निष्पिष्यगात्रंमल्लस्यपातयामासलीलया ॥ ३७३ ॥ सपपातमहीपृष्ठेसंवमन्रुधिरंबहु ॥ ममा
रचमहामल्लोदेवदानवदुःखदः ॥ ३७४ ॥ मुष्टिकेनतथारामश्चिरकालमयुध्यत॥मुष्टिभिस्ताडयामासतस्यवक्षसिवीर्यवान् ॥ ३७५ ॥ भिन्नास्थिस्नायुबं
धोसौपपातधरणीतले ॥ ततस्तुदुद्रुवुःसर्वेमल्लादृष्ट्वापराक्रमम् ॥ ३७६ ॥ कंसोमहद्भयंतीव्रमाविशद्वेदनातुरः ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरौरामकृष्णौदुरास
दौ ॥ ३७७ ॥ आरोहतुर्महात्मानौचैत्यप्रासादमूर्जितम् ॥ ताडयित्वातलेनैवकंसंमूर्ध्निजनार्दनः ॥ ३७८ ॥ अपातयद्धरापृष्ठेप्रासादशिखराद्धरिः ॥ स
तुनिर्भिन्नसर्वांगोधरण्यांत्यक्तजीवितः ॥ ३७९ ॥ कृष्णेननिहतेकंसेरामोपिसुमहाबलः ॥ तस्यानुजंसुनामानंमुष्टिनैवजघानह ॥ ३८० ॥ धरण्यांपात
यामासानुजंचधरणीधरः ॥ हत्वाकंसंदुरात्मानंसानुजंरामकेशवौ ॥ ३८१ ॥ पित्रोःसमीपमागम्यभक्त्याचैवप्रणेमतुः ॥ देवकीवसुदेवश्चपरिष्वज्यमुहुर्मु
हुः ॥ ३८२ ॥ स्नेहेनमूर्ध्न्युपाघ्राणंचक्रतुःपुत्रलालसौ ॥ तयोरुपरिदेवक्याःस्तनौक्षीरंववर्षतुः ॥ ३८३ ॥ ततआश्वास्यपितरौरामकृष्णौबहिर्गतौ ॥ एत
स्मिन्नंतरेदेविदेवदुंभयोदिवि ॥ ॥ ३८४ ॥ विनेदुःपुष्पवर्षाणिववृषुस्त्रिदशेश्वराः ॥ स्तुत्वामरुद्गणैर्दिव्यैर्नमस्कृत्यजनार्दनम् ॥ ३८५ ॥ परंहर्षमनुप्रा
प्यलोकान्स्वान्स्वान्प्रपेदिरे ॥ नंदगोपंनमस्कृत्यगोपवृद्धांश्चकेशवः ॥ ३८६ ॥ रामेणसहधर्मात्मामुदासंपरिषस्वजे ॥ बहुरत्नधनंतस्मैददौप्रीत्याज
नार्दनः ॥ ३८७ ॥ सर्वांस्तान्गोपवृद्धांश्चवस्त्रैराभरणादिभिः ॥ बहुभिर्धनधान्यैश्चपूजयामासकेशवः ॥ ३८८ ॥ विसृष्टास्तेनकृष्णेननंदगोपपुरोगमाः ॥
प्रययुर्गोव्रजंदिव्यंहर्षशोकसमन्विताः ॥ ३८९ ॥ मातामहंसमासाद्यरामकृष्णौदुरासदौ ॥ बंधाद्विमोचयित्वाथसमाश्वास्यमुहुर्मुहुः ॥ ३९० ॥ चक्रेत

---

[1] अभेद्यतनुसंत्राण इ०पाठः।

स्याभिषेकंतुतद्राज्येमधुसूदनः ॥ अकारयद्द्विजश्रेष्ठैःसकंसस्योर्ध्वदैहिकम् ॥ ३९१ ॥ अक्रूरप्रमुखान्राज्येसंस्थाप्ययदुपुंगवान् ॥ राजानमुग्र
सेनंतुकृत्वाधर्मेणमेदिनीम् ॥ पालयामासधर्मात्मावसुदेवसुतोहरिः ॥ ३९२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउ
मामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेकंसवधोनामपंचचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४५ ॥ छ ॥ ॥ श्रीमहेश्वरउवाच ॥ ॥ अथोपनयनंना
मचकारानकदुंदुभिः ॥ पुत्रयोर्वेदविधिनातस्मिन्वैरामकृष्णयोः ॥ १ ॥ आचार्येणहिगर्गेणसंस्कृतौरामकेशवौ ॥ पंडितैर्वैष्णवैर्दिव्यैःस्नापनैर्विमलैः
शुभैः ॥ २ ॥ कृतसंस्कारकर्माणौरामकृष्णौमहाबलौ ॥ सांदीपनेर्गृहंगत्वानमस्कृत्यमहात्मनः ॥ ३ ॥ अधीत्यवेदशास्त्राणितस्मात्तौद्विजपुंगवात् ॥
मृतंपुत्रंसमानीयददतुस्तस्यदक्षिणाम् ॥ ४ ॥ आशिषोवचनंलब्ध्वागुरोस्तस्मान्महात्मनः ॥ तस्मैप्रणम्यमथुरांजग्मतुर्यदुपुंगवौ ॥५॥ अथकृष्णेनानि
हतंश्रुत्वाकंसंदुरासदम् ॥ श्वशुरस्तस्यनृपतेर्जरासंधोमहाबलः ॥ ६ ॥ अक्षौहिणीसहस्रैस्तुसेनानीकैर्महाबलैः ॥ कृष्णंहंतुंसमागत्यरुरोधमथुरांपु
रीम् ॥ ७ ॥ रामकृष्णौमहावीर्यौविनिर्गत्यपुरोत्तमात् ॥ गजवाजिसमाकीर्णंतद्बलौघमपश्यताम् ॥८॥ सस्मारवासुदेवस्तुपूर्वरूपंसनातनम् ॥ तस्यस्म
रणमात्रेणदारुकोविष्णुसारथिः ॥ ९ ॥ सुग्रीवपुष्पकंनामससमानीयमहारथम् ॥ वाजिभिर्दिव्यपुष्पाद्यैरुह्यमानंसनातनम् ॥ १० ॥ दिव्यायुधै
रुपेतंतंशंखचक्रगदादिभिः ॥ वैनतेयपताकेनशोभितंदेवदुर्जयम् ॥ ११ ॥ अवनींप्राप्यगोविंदंप्रणम्यहरिसारथिः ॥ प्रददौस्यंदनंशुभ्रंसायुधा
श्वसमन्वितम् ॥ १२ ॥ दृष्ट्वाहर्षेणकृष्णोपिपरिणीयमहारथम् ॥ आरुरोहाग्रजेनैवस्तूयमानोमरुद्गणैः ॥ १३ ॥ चतुर्भुजंवपुर्भूत्वाशंखचक्र
गदासिभृत् ॥ किरीटीकुंडलीस्रग्वीसंग्रामाभिमुखंययौ ॥ १४ ॥ बलदेवोपिमुशलंलांगलंगृह्यवीर्यवान् ॥ तत्सैन्यंहंतुमारेभेमहेश्वरइवापरः ॥
॥ १५ ॥ दारुकश्चरथंशीघ्रंनोदयामासतद्रणे ॥ तृणगुल्मलताक्रांतेकाननेग्निमिवानिलः ॥ १६ ॥ ततोगदाभिःपरिघैःशक्तिभिर्मुद्गरैस्तथा ॥
तद्रथंछादयामासुर्जरासंधस्यसैनिकाः ॥ १७ ॥ चक्रेणैवहरिस्तूर्णंतानिचिच्छेदलीलया ॥ बहूनितृणकाष्ठानिमहावह्निरिवार्चिषा ॥ १८ ॥ ततःशार्ङ्ग
समादायसायकैरक्षयैःशितैः ॥ चिच्छेदतानिसैन्यानिनप्राज्ञायतकिंचन॥ १९ ॥ चक्रच्छिन्नास्यकमलाःकेचित्तत्रमहाबलाः॥ गदयाचूर्णिताःकेचित्केचि
दन्यैर्महारणे ॥ २० ॥ केचिच्चैवासिनाछिन्नास्तथान्येशरताडिताः ॥ लांगलाग्रहतग्रीवामुशलाहतमस्तकाः ॥ २१ ॥ क्षणेनतद्बलंसर्वंनिहत्यमधुसू
दनः ॥ शंखंदध्मौयदुश्रेष्ठोलयाशनिनिभस्वनम् ॥ २२ ॥ शंखरावविनिर्भिन्नहृदयास्तेमहाबलाः ॥ योधाःसाश्वाःसनागाश्चपतितास्त्यक्तजीवि
ताः ॥ २३ ॥ अक्षौहिणीसहस्रंतुसाश्वंसरथकुंजरम् ॥ कृष्णेनैकेननिहतंनिःशेषंतदभूद्बलम् ॥ २४ ॥ निहतंवासुदेवेनप्रहरार्द्धेनशार्ङ्गिणा ॥ ततोदेव

गणाःसर्वेंहर्षनिर्भरचेतसः ॥ २५ ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणिसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ सर्वमप्यवनीभारंविमुच्यधरणीधरः ॥ २६ ॥ संस्तूयमानास्त्रिदशैर्बभौ
संग्राममूर्द्धनि ॥ निहतंस्वबलंदृष्ट्वाजरासंधोतिवीर्यवान् ॥ २७॥ योद्धुमभ्याययौतूर्णंबलदेवेनदुर्मतिः ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंसंग्रामेष्वनिवर्तिनोः ॥ २८ ॥
रामोलांगलमादायरथंतस्यससारथिम् ॥ विनिपात्यरणेशूरोगृहीत्वातंमहाबलम् ॥ २९ ॥ उद्यम्यमुशलंतूर्णंतंहंतुमुपचक्रमे ॥ प्राणसंशयमापन्नंजरा
संधंनृपोत्तमम् ॥ ३० ॥ कृतंरामेणबलिनासिंहेनेवमहागजम् ॥ दृष्ट्वाकृष्णोऽग्रजंप्राहनहंतव्यइतिप्रभुः ॥ ३१ ॥ मोचयामासधर्मात्माजरासंधंमहाम
तिः ॥ विमुच्यकृष्णवाक्येनशत्रुंसंकर्षणोव्ययः ॥ ३२ ॥ सानुजोरथमारुह्यमथुरांप्रविवेशह ॥ सकालयवनंप्राप्यमहावीर्यबलान्वितम् ॥ ३३ ॥ पुत्र
योर्वसुदेवस्यसमाचष्टपराक्रमम् ॥ दानवानांवधंचैवकंसस्यनिधनंतथा ॥ ३४ ॥ अक्षौहिणीनांचवधंतथास्वस्यपराजयम् ॥ सर्वंनिवेदयामासकृष्णस्यच
रितंमहत् ॥ ३५ ॥ तच्छ्रुत्वायवनःक्रुद्धोमहाबलपराक्रमैः ॥ म्लेच्छकोटिसहस्रैस्तुसंवृतोमदसंयुतैः ॥ ३६ ॥ मगधाधिपतेस्तस्यसहायार्थंमहाब
लः ॥ तेनैवसहितस्तूर्णंजगाममथुरांपुरीम् ॥ ३७॥ बलैराच्छाद्यपृथिवींनानाजनपदान्विताम् ॥ संनिवेश्यमहासैन्यंरुरोधमथुरांपुरीम् ॥३८॥ कृष्णोपि
चिंतयित्वाथपौराणांकुशलंतदा ॥ ययाचेसागरंभूमिंनिवासार्थंजनस्यच ॥ ३९ ॥ त्रिंशद्योजनविस्तीर्णांददौकृष्णस्यसागरः ॥ असृजत्पयसांमध्येत
त्रद्वारवतींपुरीम् ॥ ४० ॥ बहुप्रासादसंयुक्तांहेमप्राकारतोरणाम् ॥ नानामणिमयैर्दिव्यैर्गृहपंक्तिभिरावृताम् ॥ ४१ ॥ उद्यानैश्चतथारम्यैस्तडागैर्बहु
भिर्युताम् ॥ असृजत्पुंडरीकाक्षोयथेंद्रस्यामरावतीम् ॥ ४२ ॥ सुषुप्तान्मथुरायांतुपौरांस्तत्रजनार्दनः ॥ उद्धृत्यसहसारात्रौद्वारावत्यांनिवेशयत् ॥४३॥
प्रबुद्धास्तेजनाःसर्वेपुत्रदारसमन्विताः ॥ हेमहर्म्यतलेविष्टाविस्मयंपरमंययुः ॥ ४४ ॥ बहुभिर्धनधान्यैश्चदिव्यवस्त्रविभूषणैः ॥ परिपूर्णैरिवाभोगैर्गृहमु
ख्यैःसमावृताः ॥ ४५ ॥ तस्मिन्प्रहृष्टाःसंतस्थुर्दिविदेवगणाइव ॥ यवनेनतदायोद्धुंरामकृष्णौमहाबलौ ॥ ४६ ॥ विनिर्ययतुरात्मेशौमथुरायाबहि
स्तदा ॥ रामोलांगलमादायमुशलंचमहारथः ॥ ४७ ॥ जघानसमरेक्रुद्धोयवनानांमहद्बलम् ॥ कृष्णस्तुशार्ङ्गमासज्यबाणैरग्निशिखोपमैः ॥ ४८ ॥
निर्ददाहबलंसर्वंम्लेच्छानांदेवकीसुतः ॥ निहतंस्वबलंदृष्ट्वासकालयवनोबली ॥ ४९ ॥ युयुधेवासुदेवेनगदयायवनेश्वरः ॥ कृष्णोपिकदनंतेनकृ
त्वाचिरमनामयः ॥ ५० ॥ विमुखःप्राद्रवत्तस्मात्संग्रामात्कमलेक्षणः ॥ सोनुयातोतिवेगेनतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रुवन् ॥ ५१ ॥ वेगात्कृष्णोगिरिगुहां
प्रविवेशमहामतिः ॥ तत्रप्रसुप्तोराजासौमुचुकुंदोमहामुनिः ॥ ५२ ॥ अदृश्यस्तस्यनृपतेःसंस्थितोभगवान्हरिः ॥ यवनोपिमहावीरोगदामुद्य
म्यपाणिना ॥ ५३ ॥ कृष्णंहंतुंसमारब्धोगुहांतांप्रविवेशह ॥ दृष्ट्वाशयानंराजानंमत्वाकृष्णंजनार्दनम् ॥ ५४ ॥ पादेनताडयामासमुचुकुंदं

महामुनिम् ॥ ततःप्रबुद्धोभगवान्मुचुकुंदोमहामुनिः ॥ ५५ ॥ क्रोधात्संरक्तनयनोहुंकारंकृतवानसौ ॥ तस्यहुंकारशब्देनतथाक्रोधनिरीक्षणात् ॥
॥ ५६ ॥ निर्दग्धोभस्मतांप्रापयवनस्त्यक्तजीवितः ॥ ततस्तुकृष्णोददृशेराजर्षेःपुरतःप्रभुः ॥ ५७ ॥ नीलोत्पलदलश्यामःपुंडरीकनिभेक्षणः ॥ शंख
चक्रगदापाणिःपीतवासाजनार्दनः ॥५८॥ दृष्ट्वातंसहसोत्थायराजर्षिरमितौजसम् ॥ अहोभाग्यमहोभाग्यमित्युवाचमहामुनिः ॥ ५९ ॥ पुलकांकितसर्वां
गःसानंदाश्रुजलाकुलः ॥ स्तुवन्वैजयशब्देनप्रणनाममुहुर्मुहुः ॥ ६० ॥ ॥ मुचुकुंदउवाच ॥ ॥ धन्योस्मिकृतकृत्योस्मिदर्शनात्परमेश्वर ॥ अद्यमेस
फलंजन्मजीवितंसफलंमम॥६१॥नमस्तेवासुदेवायजगन्नाथायशार्ङ्गिणे ॥ दामोदरायदेवायतेजसांनिधयेनमः ॥६२॥ अधोक्षजायहरयेनृसिंहवपुषेनमः ॥
राघवायनमस्तुभ्यंपुंडरीकेक्षणायच ॥ ६३ ॥ अच्युतायविकारायतथानंतायतेनमः ॥ गोविंदायनमस्तुभ्यंविष्णवेजिष्णवेनमः ॥ ६४ ॥ नारायणाय
श्रीशायकृष्णायपरमात्मने ॥ मुकुंदायनमस्तुभ्यंचतुर्व्यूहायतेनमः ॥६५॥ नमःपरमकल्याणनमस्तेपरमात्मने ॥ वासुदेवायशांताययदूनांपतयेनमः ॥
॥ ६६ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ एवंस्तुत्वातुगोविंदंप्रणनामपुनःपुनः ॥ संतुष्टोभगवान्प्राहमुचुकुंदंमहामुनिम् ॥ ६७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
वरंवृणीष्वराजर्षेयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ सोपिमुक्तिंययाचाथपुनरावृत्तिवर्जिताम् ॥६८॥ तस्मैददौतदाकृष्णोदिव्यंलोकंसनातनम् ॥
राजातुमानुषंरूपंविहायाथमहामतिः॥६९॥समानंरूपमास्थायदेवस्यपरमात्मनः ॥ वैनतेयंसमारुह्यशाश्वतंपदमाविशत् ॥७०॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपं
चपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेमुचुकुंदमोक्षोनामषट्चत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२४६॥ ॥ रुद्रउवाच॥
हत्वाथयवनंतत्रमुचुकुंदेनधीमता ॥ दत्त्वातस्मैवरंमुक्तिंनिष्क्रांतोयदुनंदनः ॥ १ ॥ हतंचयवनंश्रुत्वाजरासंधःसुदुर्मतिः ॥ युयुधेरामकृष्णाभ्यांस्वबलेनस
मावृतः ॥२॥ कृष्णेननिहतंसैन्यंसर्वंतस्यदुरात्मनः॥सपपातमहीपृष्ठेमूर्च्छितोमगधाधिपः॥३॥ चिरेणलब्ध्वासंज्ञांतुविह्वलांगोभयातुरः॥ नशशाकरणेयो
द्धुंरामेणमगधेश्वरः ॥४॥ विमुखःप्राद्रवत्तूर्णंहतशेषबलानुगः ॥ अजेयावितितौमत्वारामकृष्णौमहाबलौ ॥ ५ ॥ तयोर्विरोधंत्यक्त्वाथनगरींस्वांविवेशह ॥
अथतौवसुदेवस्यतनयौसहसेनया॥६॥मथुरांत्यज्यनगरींप्रविष्टौद्वारिकांपुरीम् ॥इंद्रेणप्रेषितोवायुःसभांतत्रदिवौकसाम् ॥७॥ कृष्णायप्रददौप्रीत्यानिर्मितां
विश्वकर्मणा ॥ वज्रवैडूर्यरचितांवह्वासनविचित्रिताम् ॥८॥ नानारत्नमयैर्दिव्यैःस्वर्णच्छत्रैर्विराजिताम् ॥ तांप्राप्यरम्यांतुसभामुग्रसेनादयोनृपाः ॥९॥ मोदं
तेनैगमैःसार्द्धंदिविदेवगणाइव ॥इक्ष्वाकुवंशसंभूतोरैवतोनामपार्थिवः॥ १० ॥ कन्यांदुहितरंस्वस्यसर्वलक्षणसंयुताम् ॥ रामायप्रददौप्रीत्यारेवतीनामनाम

---

१ चंद्रासनविचित्रितामिति पाठः ।

तः ॥११॥ उपयेमेविधानेनसरामस्तांचरेवतीम् ॥ रमयामासचतयाशच्याइवसुरेश्वरः ॥१२॥ विदर्भराजोधर्मात्माभीष्मकोनामधार्मिकः ॥ बभूवुस्तस्यपु
त्रास्तुरुक्मप्रभृतयःशुभाः ॥१३॥ तेषामवरजाकन्यारुक्मिणीवरवर्णिनी ॥ कमलांशेनसंभूतासर्वलक्षणसंयुता ॥१४॥ राघवत्वेभवत्सीतारुक्मिणीकृष्णज
न्मनि ॥ अन्येष्वेवावतारेषुविष्णोरेषासहायिनी ॥१५ ॥ हिरण्यकहिरण्याक्षौसंभूतौद्वापरेपुनः ॥ शिशुपालोदंतवक्रइतिनामसमन्वितौ ॥१६॥ चैद्यान्वये
समुद्भूतौमहाबलपराक्रमौ ॥ रुक्मिणीशिशुपालायदातुमैच्छत्तदात्मजः ॥१७॥ तंनेच्छतीपतिंसातुशिशुपालंशुभानना ॥ बाल्यात्प्रभृतिवैविष्णुमनुरक्ता
दृढव्रता ॥१८॥ उद्दिश्यकृष्णंभर्त्तारंसुराणामर्चनंसदा ॥ चकाररुक्मिणीकन्यादानानिविविधानिच ॥१९॥ व्रतचर्यापराभूत्वाध्यायंतीपुरुषोत्तमम्॥आ
त्मेशंस्वस्यभर्तारमुवासपितृमंदिरे ॥ २० ॥ कर्त्तुंतांशिशुपालायविवाहंपार्थिवोत्तमः ॥ चकारयत्नंपुत्रेणरुक्मिणासविधीमता ॥ २१ ॥ पुरोहितसुतंवि
प्रंप्रेषयामासरुक्मिणी ॥ उद्दिश्यकृष्णंभर्तारंसतूर्णंद्वारकांययौ ॥ २२ ॥ समेत्यकृष्णंरामंचताभ्यांविधिवदर्चितः ॥ एकांतेसर्वमाचष्टरुक्मिणीभाषितं
तयोः ॥ २३ ॥ तच्छ्रुत्वारामकृष्णौतुतेनविप्रेणधीमता ॥ सर्वशस्त्रास्त्रसंपूर्णंरथमाकाशगंप्रभुः ॥ २४ ॥ आरुह्यसूतमुख्येनदारुकेणमहात्मना ॥ विद
र्भनगरींतूर्णंजग्मतुःपुरुषोत्तमौ ॥ २५ ॥ राजानःसर्वराष्ट्रेभ्योविवाहंद्रष्टुमागताः ॥ जरासंधमुखाःसर्वेशिशुपालस्यधीमतः ॥ २६ ॥ तस्मिन्नुद्वाहसमयेरु
क्मिणीरुक्मभूषणा ॥ दुर्गांनिःसृतार्चयितुंसखीभिर्नगराद्बहिः ॥२७॥ एतस्मिन्नेवकालेतुसंप्राप्तोदेवकीसुतः ॥ रथस्थांतांचजग्राहबलवान्मधुसूदनः॥२८॥
सहसारथमारोप्यययौतूर्णंस्वमालयम् ॥ ततःक्रोधसमाविष्टाजरासंधमुखानृपाः ॥ २९ ॥ रुक्मिणाराजपुत्रेणयुद्धायसमुपस्थिताः ॥ अनुयाताहरिंक्रुद्धा
श्चतुरंगबलान्विताः ॥ ३० ॥ बलभद्रोमहाबाहुरवरुह्यरथोत्तमात्॥लांगलंमुशलंगृह्यनिजघानक्षणादरीन् ॥३१॥ रथानश्वान्महानागांस्तथापादचरानपि॥
लांगलमुशलाभ्यांवैनिजघानबलाद्रणे॥३२॥तस्यलांगलपातेनचूर्णितारथपंक्तयः॥ नागाश्वपतिताभूमौवज्रेणेवमहीधराः॥३३॥निर्भिन्नमस्तकाःसर्वेवमंतो
रुधिरंबहु ॥ क्षणेनैवहतंसैन्यंबलरामेणवैतदा ॥ ३४ ॥ साश्वंसनागंसरथंसपदातिमहारणे ॥ समंतात्समरेतत्रसुस्रुवुःशोणितापगाः ॥ ३५ ॥ प्रभग्नाः
पार्थिवाःसर्वेदुद्रुवुर्भयपीडिताः ॥ कृष्णेनकदनंचक्रेरुक्मीक्रोधवशाद्बली ॥ ३६ ॥ धनुरुद्यम्यबाणौघैस्ताडयामासशार्ङ्गिणम् ॥ ततःप्रहस्यगोविंदःशार्ङ्ग
मादायलीलया ॥ ३७ ॥ जघानैकेनबाणेनरथाश्वांस्तस्यसारथिम् ॥ रथंध्वजंपताकांचचिच्छेदधरणीधरः ॥ ३८ ॥ विरथःखड्गमादायधरण्यांसउप
स्थितः ॥ कृष्णस्तुखड्गंचिच्छेदबाणेनैकेनवीर्यवान् ॥ ३९ ॥ ततःसमुष्टिमुद्यम्यकृष्णंवक्षस्यताडयत् ॥ तंजग्राहरणेवीरंनिबध्यानिबिडंहरिः ॥ ४० ॥ ती
क्ष्णंक्षुरप्रमादायप्रहसन्मधुसूदनः ॥ शिरसोमुंडनंकृत्वामुमोचचजनार्दनः ॥ ४१ ॥ सतुशोकसमाविष्टोनिःश्वसन्नुरगोयथा ॥ आविवेशपुरंस्वीयंसत्रुतत्रै

वचावसत्॥४२॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेविदर्भसेनाविध्वंसनंनामसप्तचत्वारिं
शदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२४७॥ छ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ अथकृष्णस्तुरामेणरुक्मिण्यादारुकेणच ॥ दिव्यंस्यंदनमारुह्यययौतूर्णंस्वमालयम् ॥१॥
ततःप्रविश्यनगरींद्वारकांदेवकीसुतः ॥ शुभेह्निशुभलग्नेवैवेदोक्तविधिनाहरिः ॥ २ ॥ उपयेमेनृपसुतांरुक्मिणींरुक्मभूषिताम् ॥ तस्मिन्नुद्वाहसमयेदेवदुं
दुभयोदिवि ॥ ३ ॥ विनेदुःपुष्पवर्षाणिववृषुःसुरसत्तमाः ॥ वसुदेवोग्रसेनौचतथाक्रूरोयदूत्तमः ॥ ४ ॥ बलभद्रोमहातेजायेचान्येयदुपुंगवाः ॥ चक्रुः
कृष्णस्यरुक्मिण्याविवाहंसुसुखंयथा ॥ ५ ॥ नंदगोपोथगोपालैर्गोपवृंदैःसमागतः ॥ स्वलंकृताभिर्योषाभिर्यशोदाचसमागता ॥ ६ ॥ वसुदेवस्त्रियःस
र्वादेवकीप्रमुखास्तथा ॥ रेवतीरोहिणीदेवीयाश्चान्याःपुरयोषितः ॥ ७ ॥ सर्वाण्युद्वाहकर्माणिचक्रुर्हर्षसमन्विताः ॥ सुराणामर्चनंप्रीत्याकर्त्तव्यंतत्रदेवकी
॥ ८ ॥ वृद्धाभिर्नृपयोषिद्भिश्चकारविधिनातदा ॥ सर्वमौद्वाहिकंकर्मउत्सवंहिद्विजोत्तमैः ॥ ९ ॥ ब्राह्मणान्भोजयामासवस्त्रैराभरणैःशुभैः ॥ उग्रसेना
दयस्तत्रराजानश्चसुपूजिताः ॥ १० ॥ नंदगोपादयोगोपायशोदाद्याश्चयोषितः ॥ बहुभिःस्वर्णरत्नाद्यैर्वासोभिःसविभूषणैः ॥ ११ ॥ पूजिताःसंप्रहृष्टा
स्तेतद्विवाहमहोत्सवे ॥ तौदंपतीसमाश्लिष्यप्रणतौजातवेदसम् ॥ १२ ॥ वेदविद्भिर्विप्रमुख्यैराशीर्भिरभिनंदितौ ॥ तस्यांविवाहवेद्यांतुशुशुभाते
वधूवरौ ॥ १३ ॥ ब्राह्मणेभ्योथवृद्धेभ्योराजन्यःसहभार्य्यया ॥ ववंदेदेवकीपुत्रोज्येष्ठस्यभ्रातुरेवच ॥ १४ ॥ एवमौद्वाहिकंसर्वंनिर्वर्त्यमधुसू
दनः ॥ व्यसर्जयन्नृपान्सर्वान्येचतत्रसमागताः ॥ १५ ॥ प्रस्थिताहरिणातत्रपूजितानृपपुंगवाः ॥ ब्राह्मणाःसुमहात्मानोनिर्ययुःस्वकमालयम् ॥
॥ १६ ॥ रुक्मिण्यासहधर्मात्मादेवकीनंदनोव्ययः ॥ उवाससुसुखेनैवदिव्यहर्म्यतलेशुभे ॥ १७ ॥ तयावैरमयामासनारायणइवश्रिया ॥
संस्तूयमानोमुनिभिर्दिविदेवगणैरपि ॥ १८ ॥ अहन्यहनिहृष्टात्मासुखेनैवजनार्दनः ॥ अथोवाससुशोभायांद्वारवत्यांसनातनः ॥ १९ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेरुक्मिणीविवाहकथनंनामअष्टाचत्वारिंशदधिकद्विशतत
मोऽध्यायः ॥ २४८ ॥ छ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ सत्राजितस्यतनयानाम्नासत्यायशस्विनी ॥ पृथिव्यंशेनसंभूताभार्याकृष्णस्यवापरा ॥ १ ॥
वैवस्वतीमहाभागाकालिंदीनामनामतः ॥ तृतीयातस्यभार्यासालीलांशासमुपस्थिता ॥ २ ॥ विंदानुविंदस्यसुतांमित्रविंदांशुचिस्मिताम् ॥ स्वयंवरस्थि
तांकन्यामुपयेमेजनार्दनः ॥ ३ ॥ पाशैनैकेनबद्धातान्वृषभान्सप्तदुर्मदान् ॥ तांवीर्यशुल्कांजग्राहपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ ४ ॥ सत्राजितोमहारत्नंस्यमंता
ख्यंमहीपतिः ॥ अनुजायददौसोयंप्रसेनायमहात्मने ॥ ५ ॥ ययाचेतंमणिवरंकदाचिन्मधुसूदनः ॥ उवाचवासुदेवंतंप्रसेनःप्रसभंतदा ॥ ६ ॥ ॥ प्र

सेनउवाच ॥ ॥ भारानष्टसुवर्णानिनित्यंप्रसवतेमणिः ॥ तस्मात्कस्यनदातव्यंस्यमंताख्यमिदंमया ॥ ७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ कृष्णस्तुतद
भिप्रायंज्ञात्वातूष्णीमुवासह ॥ कदाचिन्मृगयांकर्त्तुंकृष्णःसर्वैर्यदूत्तमैः ॥ ८ ॥ प्रविवेशमहारण्यंप्रसेनाद्यैर्महाबलैः ॥ प्रत्येकंवैमृगान्हंतुमनुयाताः
सहस्रशः ॥ ९ ॥ एकएवमहारण्येप्रसेनोदूरमागतः ॥ तंसिंहोदृष्टमासाद्यहत्वारत्नंजहारसः ॥ १० ॥ तंसिंहंजांबवान्हत्वामणिंगृह्यमहाबलः ॥ प्रविवे
शबिलंतूर्णंदिव्यस्त्रीभिर्निषेवितम् ॥ ११ ॥ तस्मिन्नस्तंगतेसूर्येवासुदेवःसहानुगः ॥ चतुर्थ्यामुदितंचंद्रंदृष्ट्वास्वंपुरमाविशत् ॥ १२ ॥ ततःसर्वे
पुरजनाःकृष्णंप्रोचुःपरस्परम् ॥ हत्वाप्रसेनंगोविंदो[1]मृगव्याजेनकानने ॥ १३ ॥ स्यमंतकंमणिवरमग्रहीदविशंकया ॥ तदाकर्ण्यहरिस्तस्मिन्द्वा
रकाजनभाषितम् ॥ १४ ॥ अज्ञलोकभयात्सर्वैर्यदुभिर्गहनंययौ ॥ दर्शयामासतान्सर्वान्सिंहेननिहतंवने ॥ १५ ॥ लब्धात्मशुद्धिस्तत्रैवसंस्थाप्य
महतींचमूम् ॥ एकःशार्ङ्गगदापाणिर्जगामगहनंवनम् ॥ १६ ॥ दृष्ट्वामहाबिलंकृष्णःप्रविवेशाविशंकितः ॥ तत्रनानामणिवरद्योतितेविमलेगृहे ॥ १७ ॥
सुतंजांबवतोधात्रीदोलामारोप्यलीलया ॥ दोलामुखेमणिंधृत्वादोलयन्गायतीमुदा ॥ १८ ॥ सिंहःप्रसेनमवधीत्सिंहोजांबवताहतः ॥ सुकुमारकमारो
दीस्तवह्येषस्यमंतकः ॥ १९ ॥ तच्छुत्वावासुदेवोथशंखंदध्मौप्रतापवान् ॥ तेननादेनमहतानिर्जगामात्रजांबवान् ॥ २० ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंदशरात्रं
निरंतरम् ॥ मुष्टिभिर्वज्रकल्पैश्चसर्वभूतभयावहम् ॥ २१ ॥ कृष्णस्यबलवृद्धिंचतथात्मबलसंक्षयम् ॥ अवेक्ष्यपूर्ववचनंबुबुधेपरमात्मनः ॥ २२ ॥
सोयंरामोऽवतीर्णोत्रधर्मत्राणायवैपुनः ॥ सआगतोममस्वामीदातुंममनोरथम् ॥ २३ ॥ एवंज्ञात्वाथऋक्षेशोनिर्वर्त्यरणकर्मतत् ॥ प्रांजलिःप्राहगोविं
दंकोभवानितिविस्मयात् ॥ २४ ॥ निवर्त्यकदनंशौरिःप्रोचेगंभीरयागिरा ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुत्रोहंवसुदेवस्यवासुदेवइतीरितः ॥ २५ ॥
ममरत्नंस्यमंताख्यंहृतवांस्त्वंसुनिर्भयः ॥ तद्दीयतांचशीघ्रंमेअन्यथावधमेष्यसि ॥ २६ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वाजांबवान्हृष्टः
प्रणनामाश्वदंडवत् ॥ परिणीयनमस्कृत्यविनयात्प्राहकेशवम् ॥ २७ ॥ ॥ जांबवानुवाच ॥ ॥ धन्योस्मिकृतकृत्योस्मितवसंदर्शनात्प्रभो ॥ दासोहं
पूर्वभावेनतवदेवकिनंदन ॥ २८ ॥ दत्तवानसिगोविंदकदनंपूर्वकांक्षितम् ॥ मयेदंकदनंमोहाद्यत्कृतंस्वामिनात्वया ॥ तत्क्षम्यतांजगन्नाथकरुणाकर
शाश्वत ॥ २९ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाप्रणतोभूत्वानमस्कृत्यपुनःपुनः ॥ नानारत्नमयेपीठेनिवेश्यविनयात्प्रभुम् ॥ ३० ॥ शारदाब्जनिभौपादौप्र
क्षाल्यशुभवारिणा ॥ मधुपर्कविधानेनपूजयित्वायदूद्वहम् ॥ ३१ ॥ वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैःपूजयित्वाविधानतः ॥ पुत्रींजांबवतींनामकन्यांलावण्यसंयुताम् ॥ ३२ ॥

---

[1] गोविंदआगमद्द्वारकांवने इ०पाठः ।

कन्यारत्नंददौतस्मैभार्यार्थममितौजसे ॥ अन्यैश्चमणिमुख्यैश्चस्यमंताख्यंददौमणिम् ॥३३॥ तत्रैवोद्वाह्यतांकन्यांप्रहृष्टपरवीरहा ॥ ददौतस्मैपरांमुक्तिंप्री
त्याजांबवतेहरिः ॥ ३४ ॥ गृहीत्वातनयांतस्यकन्यांजांबवतींमुदा ॥ विनिर्गत्यबिलात्तस्मात्प्रययौद्वारकांपुरीम् ॥ ३५ ॥ सत्राजितेददौरत्नंस्यमंताख्यं
यदूत्तमः ॥ दुहित्रेप्रददौसोपिकन्यायैमणिमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेचतुर्थ्यांचंद्रदर्शनम् ॥ मिथ्याभिदूषणंप्राहुस्तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥३७॥
प्राप्यतेदर्शनंतत्रचतुर्थ्यांशीतगोर्नरः ॥स्यमंतस्यकथांश्रुत्वामिथ्यावादात्प्रमुच्यते ॥३८॥सुलक्ष्मणांनाग्नजितींसुशीलांचयशस्विनीम् ॥ मद्रराजसुतास्ति
स्रःकन्यकास्ताःशुभाननाः ॥ ३९ ॥ स्वयंवरस्थास्ताःकृष्णंवरयामासुरुज्ज्वलाः ॥ एकस्मिन्दिवसेतास्तुउपयेमेयदूद्वहः ॥४०॥ अष्टौमहिष्यस्ताःसर्वा
रुक्मिण्याद्यामहात्मनः ॥ रुक्मिणीसत्यभामाचकालिंदीचशुचिस्मिता ॥ ४१ ॥ मित्रविंदाजांबवतीनाग्नजित्यःसुलक्ष्मणा ॥ सुशीलानामतन्वंगीमहिषी
चाष्टमीस्मृता ॥ ४२ ॥ भूमिपुत्रोमहावीर्योनरकोनामराक्षसः ॥ जित्वादेवपतिंशक्रंसर्वांश्चैवसुरान्रणे ॥ ४३ ॥ अदित्यादेवमातुश्चकुंडलेचसुवर्चसी ॥
बलाज्जग्राहदेवानांरत्नानिविविधानिच ॥ ४४ ॥ ऐरावतंमहेंद्रस्यतथैवोच्चैःश्रवंहयम् ॥ माणिक्यादिधनेशस्यशंखपद्मनिधिंतथा ॥ ४५ ॥ स्त्रियश्चाप्सर
सश्चैवहृतवान्क्षितिनंदनः ॥ वज्रादिहेतीस्तेषांचबलाद्धृत्वादिवौकसाम् ॥४६॥तैरेवससुरान्हत्वासभांमयविनिर्मिताम् ॥उवासव्योमगोदिव्योनगर्यांविमलेंब
रे ॥ ४७ ॥ ततोदेवगणाःसर्वेंपुरस्कृत्यशचीपतिम् ॥ भयार्ताःशरणंजग्मुःकृष्णमक्लिष्टकारिणम् ॥४८॥ कृष्णोपितदुपश्रुत्यसर्वंनरकचेष्टितम् ॥ देवाना
मभयंदत्वावैनतेयंव्यचिंतयत् ॥ ४९ ॥ तस्मिन्क्षणेहरेस्तस्यवैनतेयोमहाबलः ॥ प्रांजलिःपुरतस्तस्थौसर्वदेवनमस्कृतः ॥ ५० ॥ तमारुह्यद्विजश्रेष्ठंस
त्ययासहकेशवः ॥ संस्तूयमानोमुनिभिः प्रययौराक्षसालयम् ॥ ५१ ॥ प्रदीप्यमानमाकाशेयथासूर्यस्यमंडलम् ॥ राक्षसैर्बहुभिर्युक्तंदिव्यैराभरणै
र्युतम् ॥ ॥ ५२॥ ददर्शतत्पुरंकृष्णोदुर्भेद्यंत्रिदशैरपि ॥ तदावरणानिभगवान्वीक्ष्यचक्रेणवीर्यवान् ॥५३॥ चिच्छेदतेजसादीप्त्यातमांसिचदिवाकरः ॥ त
तस्तेराक्षसाःसर्वेंशतशोथसहस्रशः ॥ ५४ ॥ उद्यम्यशूलानितदायुद्धायाभिमुखंययुः ॥ ततस्तुतोमरैर्दिव्यैर्भिण्डिपालैःसुपट्टिशैः ॥ ५५ ॥ केशवंताडया
मासुःपलालैरिवपावकम् ॥ ततस्तुशार्ङ्गमादायभगवान्गरुडध्वजः ॥ ५६ ॥ दिव्यशस्त्राणिचिच्छेदबाणैरग्निशिखोपमैः ॥ तेषांशिरोधरानागानश्वांश्चैवतर
स्विनः ॥ ५७ ॥ चक्रेणैवप्रचिच्छेदवीर्यवान्पुरुषोत्तमः ॥ केचिच्चक्रेणसंछिन्नास्तथान्येशरताडिताः ॥ ५८ ॥ गदयानिहताःकेचिद्राक्षसास्तद्रणाजिरे ॥
एवंतेराक्षसाःसर्वेंपातिताधरणीतले ॥ ५९॥ शक्रोत्सृष्टेनवज्रेणनिर्भिन्नाइवभूधराः ॥ निहत्यदानवान्सर्वान्पुंडरीकायतेक्षणः ॥६० ॥ पाञ्चजन्यंमहाशंखंप्रद

---

१ राक्षसा जयकांक्षिण इ०पाठः।

ध्मौपुरुषोत्तमः ॥ ततःसनरकोदैत्योधनुरादायवीर्यवान् ॥ ६१ ॥ दिव्यंस्यंदनमारुह्यययौयुद्धायकेशवम् ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंतुमुलंलोमहर्षणम् ॥
॥६२॥बहुभिर्बाणसाहस्रैर्मेघयोरिववर्षतोः ॥ ततोर्द्धचंद्रबाणेनवासुदेवःसनातनः ॥ ६३ ॥ तस्यराक्षसमुख्यस्यधनुश्चिच्छेदवीर्यवान् ॥ ससर्जा
स्त्रंमहादिव्यंनरकस्यमहोरसि ॥ ६४ ॥ सतेनभिन्नहृदयःपपातोर्व्यांमहासुरः ॥ शक्रवज्रेणनिर्भिन्नोमहाचलइवोन्नदन् ॥ ६५ ॥ उपगम्यततः
कृष्णःसमीपंतस्यरक्षसः ॥ भूम्यासंप्रार्थितःप्राहवरंवृणिवतिराक्षसम् ॥ सचाहराक्षसःकृष्णंगरुडोपरिसंस्थितम् ॥ ६६ ॥ नमेकृत्यंवरेणास्तिनर
कोहंतथापिच॥अन्यलोकहितार्थायवृणेहंवरमुत्तमम्॥६७॥ मृताहनितुमेकृष्णसर्वभूतेश्वरेश्वर ॥ येनरामंगलस्नानंकुर्वंतिमधुसूदन ॥ नतेषांनिरयप्राप्तिर्भ
वत्वेवंभयापह ॥ ६८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ एवमस्त्वितिगोविंदोददौतस्मैवरंप्रभुः ॥ ततःपश्यन्हरेःसाक्षाच्छरदंबुजसन्निभौ ॥ ६९ ॥ चरणौ
वज्रवैडूर्य्यनूपुराभ्यांविराजितौ ॥ अर्चितौविधिरुद्राद्यैस्त्रिदशैर्मुनिभिस्तथा ॥ ७० ॥ त्यक्त्वाप्राणान्महीपुत्रःसारूप्यमगमद्धरेः ॥ततोदेवगणाःसर्वेहर्षनि
र्भरमानसाः ॥ ७१ ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणितुष्टुवुश्चमहर्षयः ॥ प्रविश्यनगरंतस्यकृष्णःकमललोचनः ॥ ७२ ॥ बलात्तेनगृहीतानिरत्नानित्रिदिवौकसाम् ॥
कुंडलेदेवमातुश्चतथैवोच्चैःश्रवोहयम् ॥७३॥ ऐरावतंगजश्रेष्ठंप्रदीप्तंमणिपर्वतम् ॥ सर्वमेतद्यदुश्रेष्ठोददौशक्रायवज्रिणे ॥७४॥ पार्थिवान्सर्वराष्ट्रेभ्योजित्वासौ
नरकोबली॥ कन्याषोडशसाहस्रंहृतवान्नरकस्तदा॥७५॥सन्निरुद्धास्तुताःसर्वानरकांतःपुरेतदा ॥ दृष्ट्वाकृष्णंमहावीर्यंकंदर्पशतसंनिभम् ॥७६॥ भर्तारंव
व्रिरेसर्वाःपतिंविश्वस्यसर्वगम् ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुगोविंदोनंतरूपवान् ॥७७॥ तासांकरग्रहंचक्रेविधिनापुरुषोत्तमः ॥ नरकस्यसुताःसर्वेपुरस्कृत्यमहींत
दा ॥ ७८॥ गोविंदंशरणंजग्मुस्तानरक्षद्घृणानिधिः ॥ तद्राज्येस्थाप्यतान्सर्वान्पृथिव्यावाक्यगौरवात् ॥७९॥ ऐंद्रंविमानमारोप्यताश्चसर्वावरास्त्रियः ॥
देवदूतैर्महाभागैर्द्वारवत्यांन्यवेशयत् ॥ ८० ॥ वैनतेयंसमारुह्यसत्ययासहकेशवः ॥ स्वर्लोकंप्रययौतूर्णंद्रष्टुंतांदेवमातरम् ॥ ८१ ॥ प्रविश्यनगरींतत्रदेव
राज्ञोजनार्दनः ॥ अवरुह्यद्विजश्रेष्ठात्पत्न्यासहमहाबलः ॥ ८२ ॥ ववंदेमातरंतत्रवंद्यांतांत्रिदिवौकसाम् ॥ संपरिष्वज्यबाहुभ्यामादितिःपुत्रवत्सला ॥८३॥
निवेश्यासनमुख्येतुपूजयामासभक्तितः ॥ आदित्यावसवोरुद्राःशतक्रतुपुरोगमाः ॥ ८४ ॥ तत्रसंपूजयामासुर्यथार्हंपरमेश्वरम् ॥ शचीगृहंसमागम्यसत्य
भामायशस्विनी ॥ ८५ ॥ तयासमर्चितादेव्यासमासीनासुखासने ॥ तस्मिन्कालेसुपुष्पाणिपारिजातस्यकिंकराः ॥ ८६ ॥ शच्यैदेव्यैददुःप्रीत्यासह
स्राक्षेणचोदिताः ॥ प्रगृह्यतानिपुष्पाणिशचीदेवीसुमध्यमा॥८७॥नीलनिर्मलकेशेचबबंधस्वस्यमूर्धनि॥ अवमान्यशचीतत्रसत्यभामांयशस्विनीम्॥८८॥
अनर्हामानुषीचेयंदेवार्हंकुसुमंशुभम् ॥ इतिकृत्वामतिंतस्यैनददौकुसुमानिसा ॥८९॥ विनिष्क्रम्यपुरात्तस्मात्सत्याकोपसमन्विता। समेत्यकृष्णंभर्तारमु

वाचकमलेक्षणा ॥ ९० ॥ ॥ सत्योवाच ॥ ॥ एषाशचीयदुश्रेष्ठपारिजातेनगर्विंता ॥ अदत्त्वाममगोविंदबबंधस्वस्यमूर्द्धनि ॥ ९१ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥
सत्ययाभाषितंश्रुत्वावासुदेवोमहाबलः ॥ उत्पाट्यपारिजातंतुनिवेश्यगरुडोपरि ॥९२ ॥ आरुह्यसत्ययातूर्णंवैनतेयंमहाबलम् ॥ प्रययौद्वारकांरम्यांनगरीं
देवकीसुतः ॥ ९३ ॥ ततःकोपसमाविष्टोदेवराजःशतक्रतुः ॥ रुद्रैर्वसुभिरादित्यैःसाध्यैश्चमरुतांगणैः ॥ ९४ ॥ ऐरावतंसमारुह्यययौयुद्धायकेशवम् ॥
ततोदेवगणाःसर्वैंपरिवार्य्यजनार्दनम्॥९५॥ ववृषुःशस्त्रवर्षाणिमेघाइवमहाचलम् ॥ कृष्णश्चिच्छेदचक्रेणतान्यस्त्राणिदिवौकसाम् ॥ ९६ ॥ वैनतयस्तुसं
क्रुद्धःपक्षपातेनवीर्यवान् ॥ पातयामासतान्देवान्पलालानीवमारुतः ॥ ९७॥ ततःक्रुद्धःसहस्राक्षोदेवानामीश्वरःप्रभुः ॥ मुमोचसहसादीप्तंवज्रंकृष्णाजिघां
सया॥९८॥ जग्राहकृष्णस्तंवज्रंहस्तेनैकेनलीलया ॥ ततोभीतःसहस्राक्षोनागेंद्रादवरुह्यसः ॥ ९९ ॥ प्रांजलिःपुरतःस्थित्वानमस्कृत्वाजनार्दनम् ॥ प्राह
गद्गदयावाचास्तुत्वास्तुतिभिरेवच ॥ १०० ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ देवयोग्यमिदंकृष्णपारिजातंत्वयापुरा ॥ दत्तोममसुराणांचकथंस्थास्यतिमानुषे ॥
॥१०१॥महादेवउवाच॥ ॥ततःप्रोवाचभगवान्सहस्राक्षमुपस्थितम् ॥ शच्यावमानितासत्यातवगेहेसुरेश्वर॥१०२॥ अदत्त्वापारिजातानिसत्यायैसापुलो
मजा ॥ स्वयमेवस्वशिरसिधारयामासतेप्रिया ॥ १०३ ॥ अस्यानिमित्तंदेवेंद्रपारिजातोहृतोमया ॥ अस्यैप्रतिश्रुतंदातुंमयासुरगणेश्वर ॥१०४॥ तवगेहे
पारिजातंस्थापयामीतिवासव ॥ तस्माद्यनदातव्यःपारिजातःसुरेश्वर ॥ १०५ ॥ देवतानांहितार्थायप्रापयिष्यामिभूतले ॥ तावत्तिष्ठतुदेवेंद्रपारिजातो
ममालये ॥१०६॥ मयिस्वर्गंगतेशक्रगृहाणत्वंयथेच्छया ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वायदुश्रेष्ठस्तस्मैवज्रंददौस्वयम् ॥ १०७ ॥ एवमस्त्व
तिगोविंदंनमस्कृत्यसवज्रभृत् ॥ प्रययौस्वपुरंदिव्यंसहदेवगणैर्वृतः ॥ १०८ ॥ कृष्णोपिसत्ययादेव्यागरुडोपरिसंस्थितः ॥ संस्तूयमानोमुनिभिर्द्वारवत्यां
विवेशह ॥ १०९ ॥ सत्ययानिकटेस्थाप्यपारिजातंसुरद्रुमम् ॥ रमयामासभार्याभिःसर्वाभिःसर्वंगोहरिः ॥ ११० ॥ निशासुतासांसर्वासांगृहेषुमधुसू
दनः ॥ विश्वरूपधरःश्रीमानुवासससुखप्रदः ॥१११ ॥ ॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरिते
श्रीवासुदेवविवाहकथनंनामैकोनपंचाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२४९॥ छ ॥ श्रीरुद्रउवाचं ॥ ॥ रुक्मिण्यांकृष्णस्यप्रद्युम्नोमदनांशेनजज्ञे ॥१॥ असौ
मदनसंभूतोमहाबलःशंबरंजघ्निवान् ॥२॥ तस्यरुक्मिणःसुतायामनिरुद्धोजज्ञे ॥३॥ सोपिबाणपुत्रीमुषांनामकन्यामुपयेमे ॥४॥ सातुस्वप्नेनीलोत्पलदल
श्यामंपुंडरीकनिभेक्षणं महाबाहुंविचित्राभरणोपेतंषोडशसमायथावदुपभुज्यप्रबुध्यतंपुरतोनदृष्ट्वामदनेनपीडिताभ्रांतचित्तामांतुत्यक्त्वावयस्कंरक्तारविंद

---

१ देवांस्तालानिवमहानिलः इति पाठः ।

वक्रंक्कासिक्कयासीतिबहुधाविललाप ॥ ५ ॥ ततस्तस्याःसखीचित्रलेखेतिनाम कन्यांतादृशीमवस्थांगतांविलोक्यकिंनिमित्तंविभ्रांतचित्तासीतिपप्र
च्छ ॥६॥ सापिस्वप्नलब्धंपतिंयथावदाचष्ट ॥ ७ ॥ सापिसकलदेवमानुषादिश्रेष्ठान्पटेविलिख्यतस्यैदर्शयामास ॥ ८ ॥ यदुवंशसंभूतान्कृष्णसंकर्षणप्र
द्युम्नानिरुद्धादीनपिसम्यङ्निवेदयामास ॥९॥ सातेषांकृष्णमनुमान्यप्रद्युम्नानंतरमनिरुद्धंदृष्ट्वासइत्येषइत्यालिलिंग ॥१०॥ अथचित्रलेखाबह्वीभिर्मायावती
भिर्दैत्यस्त्रीभिर्द्वारवतींगत्वारात्रावंतःपुरेसुप्तमनिरुद्धंदृष्ट्वागृहीत्वामोहयित्वामाहिष्मत्यांबाणस्यांतःपुरेचैत्यप्रासादादियुक्तेतस्याबाणपुत्र्याःशय्यायांचिक्षे
प ॥११॥ सोऽपिप्रबुद्धोतिरम्येऽनंगपावकेसंस्थितामुषांसर्वलक्षणलक्षितांविचित्राभरणवसनगंधमाल्यालंकृतांकांचनवर्णांसुकेशींसुजातस्तनींदृष्ट्वागाढमा
लिंग्यकरिण्या गंधहस्तीवतयातिप्रीतिसंयुक्तयायथासुखंरमयामास ॥ १२ ॥ एवंमासमात्रंनिरंतरतयानिरुद्धंरममाणंकदाचिदंतःपुरनिवासिन्योवृद्धा
दैत्यस्त्रियोज्ञात्वाराज्ञेनिवेदयामासुः ॥ १३ ॥ सराजाक्रोधताम्राक्षःपरंविस्मयंगत्वातमिहानयतेतिपुरःकिंकरान्प्रेषयामास ॥ १४ ॥ तेपितूर्णंनृपप्रासाद
मारुह्यराजपुत्र्याःशयनेसंस्थितमनिरुद्धंग्रहीतुमाजग्मुः ॥ १५ ॥ सतान्समारब्धान्दृष्ट्वाप्रासादस्तंभमेकंहेलयोत्पाट्यनियुतसंख्याकान्किंकरान्मु
हूर्तमात्रेणैवस्तंभेनचूर्णितमात्रंचकार ॥ १६ ॥ अथदैत्यपतिर्निहतान्किंकरान्दृष्ट्वाकौतूहलंगत्वाअसौश्रीकृष्णपौत्रइतिदेवर्षिणाप्रोक्तोधनुरादायस्वय
मेवानिरुद्धंग्रहीतुंतत्समीपमाजगाम ॥ १७ ॥ अनिरुद्धोपियोद्धुमायांतंसहस्रबाहुंराजानंदृष्ट्वातत्परिघं भ्रामयित्वाबाणस्योपरिचिक्षेप ॥ १८ ॥
स्वचापनिर्मुक्तेनबाणेनतंपरिघंचिच्छेद ॥ १९ ॥ अनंतरमुरगास्त्रेणअनिरुद्धंनिबिडंबद्ध्वस्वांतःपुरेनिवेशयामास ॥ २० ॥ अथकृष्णोप्येवंविधमेवदेव
र्षिणाज्ञात्वाबलदेवप्रद्युम्नसहितःस्वसेनयाविहंगमेंद्रमारुह्यतस्यबाणस्यभुजवनंछेत्तुमाजगाम ॥ २१ ॥ बलिपुत्रेणपुराशंकरोर्चितःप्रसन्नोवरंवृणीष्वे
त्युवाच ॥ २२ ॥ तमीश्वरंबाणोममपुरद्वारिरक्षार्थंसर्वदोपविश्यसमागतंपरसैन्यंजहीत्येवंवरमयाचत ॥ २३ ॥ तंतथेत्युक्त्वाशंकरोपितस्यपुरद्वारिसा
युधःसपुत्रःसगणःसमासीनस्तस्मिन्नेवकालेरुषास्वसेनयासमागतंवासुदेवंदृष्ट्वावृषमारुह्यसर्वायुधोपेतःस्वपुत्रगणसंवृतोयोद्धुंनिश्चक्राम ॥ २४ ॥ कृ
ष्णोपितंभूतपतिंगजचर्मकपालभस्मधरंज्वलितोरगाकल्पंपिंगलंत्रिलोचनंत्रिशूलधरंसर्वभूतगणसंहृतिकर्त्तारंसर्वभूतभयावहं संवर्त्ताग्निप्रभंपुत्रद्वयसम
न्वितंसमस्तगणावृतं त्रिपुरांतकंदृष्ट्वासेनांसुदूरेपृष्ठतोनिवेश्यबलभद्रप्रद्युम्नसहितस्तेनरुद्रेणसहप्रहसन्निवयोद्धुमारेभे ॥ २५ ॥ प्रथमंतदभूद्घोरं
कृष्णशंकरयोस्तदा ॥ पिनाकशार्ङ्गनिर्मुक्तैर्बाणैःसंवर्त्तकोपमैः ॥ २६ ॥ रामोपिचक्रेबाणेनप्रद्युम्नःषण्मुखेनच ॥ युयुधातेमहावीर्यौसिंहावि

---

१ श्लक्ष्णपर्यंके इति पा० ।

वबलोत्कटौ ॥ २७॥ विनायकःस्वदंतेनजघानोरसियादवम् ॥ रामोमुशलमादायतस्यदंतमताडयत् ॥ २८ ॥ निर्भिन्नदंतःसहसाप्रदुद्रावाखुवा
हनः॥तदाप्रभृतिलोकेस्मिन्हतदंतोगणेश्वरः ॥ २९ ॥ देवदानवगंधर्वैरेकदंतइतीरितः ॥ प्रद्युम्नेनसमंयुद्धंचकाराशिखिवाहनः ॥ ३० ॥ गणान्विद्रावया
मासमुशलेनहलायुधः ॥ कृष्णेनसुचिरंकालंयुद्ध्वासौनीललोहितः ॥ ३१ ॥ तापज्वरंमहादीप्तमस्मिन्संयोज्यसायके ॥ कोपान्मुमोचतदसौभृशंसंरक्त
लोचनः ॥ ३२ ॥ तदस्त्रंवारयामासकृष्णःशीतज्वरेणतु ॥ ताभ्यांहरिहराभ्यांतुविसृष्टौताविमौज्वरौ ॥ ३३ ॥ विशतुर्मानुषेलोकेतयोरेवाज्ञयाभृशम् ॥
हरिशंकरयोर्युद्धंयेतुशृण्वंतिमानवाः ॥ ३४ ॥ तेसर्वेज्वरनिर्मुक्ताःप्राप्नुवंतिनिरामयम् ॥ ततःसतुहृषीकेशोमोहनास्त्रंदुरासदम् ॥ ३५ ॥ नियुज्यवाणं
भूतेशेमुमोचमधुसूदनः॥मुहुर्मुहुर्व्यजृंभद्वैतेनास्त्रेणविमोहितः॥३६॥पपातमूर्च्छितोभूमौशंकरस्त्रिदशेश्वरः॥पितरंमोहितंदृष्ट्वाशक्तिमुद्यम्यवीर्यवान्॥३७॥
योद्धुमभ्याययौकृष्णंषण्मुखःशिखिवाहनः ॥ हुंकारेणैवतंकृष्णश्चकारात्रपराङ्मुखम् ॥ ३८॥ एवंजित्वायदुश्रेष्ठःशूलपाणिंत्रिलोचनम् ॥ महास्व
नंपांचजन्यंशंखंदध्मौप्रतापवान् ॥ ३९ ॥ कृष्णेननिर्जितंश्रुत्वासात्मजंशंकरंतदा ॥ वाणःस्यंदनमास्थाययययौयुद्धायकेशवम् ॥ ४० ॥ सदृष्ट्वासहसाकृ
ष्णंगरुडोपरिसंस्थितम् ॥ छादयामासगोविंदंबहुशस्त्रास्त्रवृष्टिभिः ॥ ४१ ॥ गदाभिःपरिघैःशूलैःशक्तिभिस्तोमरैरपि ॥ भिंडिपालैश्चखड्गैश्चचक्रैर्वा
णैर्निरंतरम् ॥ ४२ ॥ तानिसर्वाणिचिच्छेदचक्रेणैवजनार्दनः ॥ ससर्जतस्यवाहूनांछेदनार्थंसुदर्शनम् ॥ ४३ ॥ मुक्तंदनुजराजस्यसहस्रारंसुदर्शन
म् ॥ तद्बाहुकाननंतूर्णंछिन्नंचक्रेसहस्रधा ॥ ४४ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेविपार्वतीसंशितव्रता ॥ हरेःसमीपमागत्यकृतांजलिरभाषत ॥ ४५ ॥ ॥ पार्व
त्युवाच ॥ ॥ कृष्णकृष्णजगन्नाथनारायणदयानिधे ॥ दास्यस्मितवदेवेशपूर्वंभावेयदूत्तम ॥ ४६ ॥ त्वयादत्तंवरंमह्यंतदाकौशलपर्वते ॥ सौभा
ग्यंशाश्वतंसौम्यप्रसन्नेनमहात्मना ॥ ४७ ॥ तवमुख्यंसहस्रस्यनाम्नामन्यतमंविभो ॥ गौरीसौभाग्यदातेतिमुनिभिःपरिकीर्तितम् ॥ ४८॥ तत्सत्यंकु
रुगोविंदगरुडारूढशाश्वत ॥ तस्मान्ममपतिंदेवत्वंजीवयितुमर्हसि ॥ ४९ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्ततोदेव्याकृष्णःकमललोचनः॥अस्त्रंसंहारया
मासयेनासौमोहितःपतिः ॥ ५० ॥ कृष्णास्त्रेणविनिर्मुक्तःसर्वभूतपतिःशिवः ॥ उत्थायप्रांजलिर्भूत्वातुष्टावजगतांपतिम् ॥ ५१ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥
कृष्णकृष्णजगन्नाथभगवन्पुरुषोत्तम ॥ परेशपरमेशानअनादिनिधनाव्यय ॥ ५२ ॥ तीव्रवीर्यंमनुष्येषुशरीरग्रहणात्मिका ॥ सर्वस्यतवचेष्टेयंमान
लक्षणमेवतत् ॥ ५३ ॥ प्रसीदमेनमस्तुभ्यंप्रसीदममशाश्वत ॥ प्रसीदमेजगत्स्वामिन्प्रसीदाच्युतकेशव ॥ ५४ ॥ त्वमेवजगतांस्रष्टाधाताहर्त्ताजगद्गुरुः ॥
त्वमेवचिदचिद्वस्तुरूपंब्रह्मसुरेश्वर॥५५॥त्वमादिस्त्वमनादिस्त्वमीश्वरःशेषएवच॥त्वंमहत्त्वंपरंब्रह्मप्रत्यगात्मात्वमेवहि॥५६॥समस्तामरवर्य्यस्त्वममर्त्य

स्त्वंसुरेश्वर॥त्वंमर्त्येशःसयोनिस्त्वंसौशील्येनतवप्रभो॥५७॥तवश्वाससमुत्पन्नौपरंजीवौसनातनौ ॥ ततं[1]श्चपाल्यतेचैवतववात्सल्यगौरवात्॥५८॥क्षराक्ष
रेपरेधाम्निरुचोनित्यंसुराश्रये ॥ अधिविश्वेनिधेषित्वांदास्यकर्मणिनान्यथा ॥५९॥ यस्त्वांनवेदलोकेस्मिन्समूढःसर्वभावनः ॥ परावरेश्वरंधामविदुर्दास्ये
मनीषिणः ॥ ६० ॥ तेवैसमासतेयुक्तास्तत्पदंत्रिदशैःसमम् ॥ सामान्योभजतेदूरेनंतुंनित्यंपदंतव ॥ ६१ ॥ तस्यतुर्याचारुकेशीचावस्थाघटतेतव ॥
मिथुनानितवाध्यक्षब्रुवतेयदुशाश्वत ॥ ६२ ॥तवनामानिकर्माणिगुणानिशाश्वतानिच ॥ ऐश्वर्याणिगुणातीतब्रुवतेचोत्तमेइमे ॥ ६३ ॥ कर्मज्ञानमयेरूपेइमे
पूर्वोत्तरेश्रुते ॥ ससुतौयुवतीशस्यस्तोतारौतवकेशव ॥ ६४ ॥ त्वंप्रज्ञानंपरंब्रह्मत्वयाप्राज्ञेनशाश्वत ॥ जीवयैतेनप्रज्ञेनपरेणैवात्मनात्वया ॥ ६५ ॥ तस्मा
च्छरीरादुत्क्रम्यकृपयातवकेवलम् ॥ आमुष्मिकेपरेस्वर्गेत्वयादत्तात्मबोधवान् ॥ ६६ ॥ प्रज्ञानंचैवविज्ञानंमेधांदृष्टिंतथाधृतिम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति
अमृतंसभवेत्तदा ॥६७॥ एतत्संज्ञानमात्मानंयदेतद्धृदियन्मनः ॥ मनीषाचैवयुक्तिश्वस्मृतिःसंकल्पएवच ॥ ६८ ॥ तपश्चक्रतवःकामोदशइत्यादितेप्रभो॥
भवंतिनामधेयानिप्रज्ञानस्यघृणानिधेः॥ ६९ ॥ एषत्वंपरमंब्रह्मएषत्वंवैप्रजापतिः ॥ एषत्वमिंद्रोरुद्रश्चएषत्वंसर्वदेवताः ॥ ७० ॥ एतानिसर्वभूतानित्वमे
वपरमेश्वर ॥ सुतमित्राणिजीवायुस्तथान्यानिसनातन ॥७१॥ जरायुजाण्डजातानिस्वेदजोद्भिद्यजानिच ॥ अश्वागावश्चपुरुषाहस्तिनश्चेतराणिच ॥७२॥
यत्किंचित्प्राणिजातंचजंगमाश्चैवजंतवः ॥ स्थावरायेचवैनाथसर्वेत्वत्तोभवंतिच ॥ ७३ ॥ त्वांहिसर्वगतंचेत्थंवदंतिश्रुतयोहरिम् ॥ त्वयैवप्रेरितालोका
श्चेष्टंतेसाध्वसाधुषु ॥ ७४ ॥ तस्मान्मयाकृतंयच्चअपराधमिदंप्रभो ॥ क्षमस्वकरुणासिंधोगुणैःशुभतमैस्तव ॥ ७५ ॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षगोविंदाच्यु
तमाधव ॥ वासुदेवजगद्वंद्यनारायणनमोस्तुते ॥ ७६ ॥ नमस्यामिजगत्स्वामिन्नृसिंहकरुणाकर ॥ श्रीशसर्वगतश्रीमन्परमात्मन्नमोस्तुते ॥ ७७ ॥
निजावसथवैकुंठनित्यमुक्तार्चितप्रभो ॥ त्रयीनाथनमस्तुभ्यंरामराजीवलोचन ॥ ७८ ॥ भूभारकविनाशायकृष्णानंदस्वरूपिणे ॥ विष्णवेजिष्णवे
तुभ्यंनमस्तेयदुनंदन ॥ ७९ ॥ एवंस्तुत्वाथगोविंदंप्रणिपत्यउमापतिः ॥ प्रांजलिःप्राहभूतेशोवाक्यंगंभीरयागिरा ॥ ८० ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ मया
दत्तवरोह्येषबाणोबलिसुतःप्रभो ॥ अहंचदत्तवांस्तस्मैपुरानेनार्थितोवरम् ॥ ८१ ॥ अमरत्वंयदुश्रेष्ठसर्वकर्तुत्वमर्हसि ॥ तस्मादेनंबलिसुतंत्रातुमर्हसि
मेप्रियम् ॥ ८२ ॥ तथेत्युक्त्वाचभगवान्बाणंबलिसुतंतदा ॥ प्राणसंशयमापन्नंच्छिन्नबाहुमसृक्चितम् ॥ ८३ ॥ संहृत्यचक्रंगोविंदोमुमोचकरुणा
निधिः ॥ मोचयित्वाबलिसुतंशंकरःसंशितव्रतः ॥ ८४ ॥ वृषभेंद्रंसमारुह्यपार्वत्यासहितःप्रभुः ॥ ययौचवसतिस्थानंकैलासंधरणीधरम् ॥ ८५ ॥ सतु

---

१ तथापंचापिभूतानितवेतिपाठः ।

वाणोनमस्कृत्यरामकृष्णौमहाबलौ ॥ ताभ्यांवैनगरींगत्वामुमोचमदनात्मजम् ॥ ८६ ॥ वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैःपूजयित्वायथार्हतः ॥ उषांसंप्रददौतस्मै
कृष्णपौत्रायशौरये ॥ ८७ ॥ उद्वाह्यरामकृष्णौतमनिरुद्धंयथाविधि ॥ वाणेनपूजितौतत्रप्रद्युम्नसहितौतदा ॥ ८८ ॥ उषयासहितंतत्रानिरुद्धंवैजनार्दनः॥
आरोप्यस्यंदनेदिव्येययौद्वारवतींतदा ॥ ८९ ॥ रामप्रद्युम्नसहितःसेनयासहितोहरिः ॥ प्रविवेशपुरींरम्यांत्रिदशैर्मघवानिव ॥ ९० ॥ अनिरुद्धोवाण
पुत्र्यानानारत्नमयेगृहे ॥ अनिशंरमयामासनानाभोगैर्मुदान्वितः ॥ ९१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमाम
हेश्वरसंवादेवाणासुरसंग्रामकथनंनामपंचाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५० ॥ छ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ अथपौंड्रकवासुदेवः
काशिराजोवाराणस्यांविविक्तेद्वादशवर्षंमहेशमर्चयन्निराहारःपंचाक्षरंजजाप ॥ १ ॥ पौरश्चरणकालेशंकरंस्वनेत्रकमलेनपूजयामास ॥ २ ॥
ततःशूलपाणिरुमापतिःप्रसन्नोवरंवृणीष्वेतितमाह ॥ ३ ॥ असौपंचवक्रंसर्वभूतपतिंशिवंप्रसन्नंवरदममवासुदेवसमानरूपंप्रयच्छेत्युवाच ॥ ४ ॥
शिवस्तस्मैशंखचक्रगदापद्मयुतचतुर्भुजंपुंडरीकदलनिभलोचनं वासुदेवसमानकिरीटललितकुंतलंपीतवस्त्रकौस्तुभाभरणादिचिह्नान्यपिमह्यंदेहीतिया
चितःशिवःसर्वमपितस्मैप्रददौ ॥ ५ ॥ सतुवासुदेवोहमितिसर्वलोकान्मोहयामास ॥ ६ ॥ कदाचित्स्वर्गतःमदबलोत्कटंतंकाशिपतिंनारदो
भ्येत्यवसुदेवसुतमजित्वावासुदेवत्वंनविद्यतेइत्युवाच ॥ ७ ॥ सतुतस्मिन्नेवक्षणेगरुडपताकायुतरूपंरथमारोप्यचतुरंगाक्षौहिणीबलेनद्वारका
मवाप ॥ ८ ॥ तत्रपुरद्वारिस्वर्णयानेसंस्थितोवासुदेवोहंयुद्धार्थंसंप्राप्तोस्मि ॥ मामजित्वातववासुदेवत्वंनास्तीतिदूतंप्रेषयामास ॥ ९ ॥ विष्णुर
पितच्छ्रुत्वावैनतेयमारुह्यपौंड्रकेणयोद्धुंपुरद्वारिविनिष्क्रम्याक्षौहिणीबलेनस्यंदनेसमासीनंशंखचक्रगदापद्महस्तंपौंड्रकंददर्श ॥ १० ॥ कृष्णोऽथशा
र्ङ्गमादायसंवर्ताग्निप्रभैर्बाणैस्तथाश्वगजपदातियुक्तंमहदक्षौहिणीबलंमुहूर्तमात्रेणनिःशेषंददाह ॥ ११ ॥ शरेणैकेनतस्यहस्तावसक्तशंखचक्रगदादि
हेतीरपिलीलयैवचिच्छेद ॥ १२ ॥ पवित्रेणसुदर्शनेनकिरीटकुंडलयुतंतस्यशिरःकमलंछित्त्वावाराणस्यामंतःपुरेनिपातयामास ॥ १३ ॥ तद्दृ
ष्ट्वासर्वेकाशीनिवासिनःकिमेतदित्याशंक्यविस्मिताबभूवुः ॥ १४ ॥ तस्यपौंड्रकस्यसुतोदंडपाणिरितिवासुदेवेनभगवतानिहतंस्वपितरंश्रुत्वामा
त्रामृत्युनासमादिष्टःस्वपुरोहितेनाभियुक्तोमाहेश्वरेणक्रतुनाशंकरमियाज ॥ १५ ॥ सतुप्रसन्नःकृष्णजिघांसयासमर्थांमाहेश्वरींकृत्यांतस्मैसं
प्रीत्याचदत्तवान् ॥ १६ ॥ सकाशिराजस्तांमाहेश्वरींज्वालाकुलोपचितविग्रहांसंदीप्तसटाकलापांपिंगलनेत्रांज्वलत्करालवदनांत्रिशूलहस्तांभस्मां
गरागलिप्तांनरमुंडमालाविभूषितांसर्वदेवभयंकरींरुद्रदत्तांसमीक्ष्यसपुत्रदारबांधवसहितंकृष्णंजहीतिप्रेरयामास ॥ १७ ॥ सातुसर्वलोकभयाव

हासर्वांपृथ्वींस्वतेजसानिर्दहंतीप्रलयाशनिनिर्भरस्वनंनदंतीद्वारकामवाप ॥ १८ ॥ तत्रत्याःसर्वेजनास्तांदृष्ट्वामहाप्रलयमितिमत्वाहाहाकारंकुर्वंतः
कृष्णंनिवेदयामासुः ॥ १९ ॥ कृष्णोपितान्सर्वान्नभेतव्यमित्युक्त्वाप्राकारतोरणेस्थितांमहारौद्रांकृत्यांतथाविधांदृष्ट्वासकलशस्त्रास्त्रनिवारणस
मर्थंसहस्रारंसुदर्शनंतस्यांकृत्यायांसहसामुमोच ॥ २० ॥ सातुकल्पान्तार्ककोटिसमवर्चसाशतयोजनोद्गतंसकलदीप्तास्त्रयुतंहिरण्मयंप्रभापूर्णंस
कलजगत्प्रलयस्थितिसमर्थंसहस्रारंसर्वदेवनमस्कृतंजगच्छरणभूतंमहासुदर्शनंविलोक्यविनष्टतेजाभयार्ताक्रोशंतीवाराणसींप्रतिदुद्राव ॥ २१ ॥ सुदर्श
नमपितांकृत्यांभृशमन्वगात् ॥ २२ ॥ सापिभयार्ताक्रोशंतीकाशिपतेस्तस्यांतःपुरंप्रविवेश ॥ २३ ॥ सुदर्शनोपितांवाराणसींपुरींप्राप्यसभृ
त्यबलवाहनंपौंड्रकसुतंदंडपाणिंनामकाशिराजंबहुप्रासादहर्म्यमालिनींपुरींमाहेश्वरीमपिभस्मावशेषांकृत्वासकलदेवमहर्षिभिःपूज्यमानःपुनरेवद्वारवत्यां
कृष्णहस्तंसुसौम्यंकल्पमिवआविवेश ॥ २४ ॥ अत्रचश्लोकागीयंते ॥ शस्त्रास्त्रमोक्षमजरंदग्ध्वातद्बलमोजसा ॥ कृत्यांभस्मावशेषंतांततोवाराणसींपुरीम् ॥
॥ २५ ॥ प्रभूतरथमातंगांसाश्वांपुंस्त्रीसमन्विताम् ॥ साशेषकोषकोष्ठांतांदुर्निरीक्ष्यांसुरैरपि ॥ २६ ॥ द्वारोपलक्षिताशेषगृहप्राकारचत्वराम् ॥
प्रददाहहरेश्चक्रंसकलामेवतांपुरीम् ॥ २७ ॥ अक्षीणगतिसामर्थ्यमसाध्यकृतसाधनम् ॥ तच्चक्रंप्रज्वलद्भासंविष्णोरभ्याययौकरम् ॥ २८ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेपौंड्रकपुत्रकृत्याविध्वंसनंनामैकपंचाशदधिकद्विशतत
मोऽध्यायः ॥ २५१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ अथमगधाधिपःकंसवधानंतरंद्विषन्नेवयादवान्सदापीडयामासतेदुःखिताःकृष्णमूचुः ॥ १ ॥
सचभीमार्जुनावाहूयसंमंत्रयामासकृष्णःअनेनरुद्रःपूजितस्तत्प्रसादाच्छस्त्रैरवध्यःपरंकेनापिप्रकारेणहंतव्यइति ॥२॥ अथविचार्यभीममाहएनंप्रतिमल्लयुद्धं
कुरुतत्तेनप्रतिज्ञातम् ॥ ३ ॥ अथसकलचराचरजगद्वंद्योवासुदेवोभीमार्जुनसहितोजरासंधस्यपुरींगत्वाविप्रवेषेणतस्यांतःपुरमवाप ॥ ४ ॥ सोपिमहावीर्या
न्क्षत्रियान्युद्धेनिर्जित्यबलाद्गृहीत्वास्ववेश्मनिनिरुध्यमासिमासिकृष्णचतुर्दश्यामेकैकंहत्वातद्रक्तेनैवबलिंभैरवायाकरोत् ॥ ५॥ एवंविधंसकलजनपार्थिवव
धंकुर्वतोजरासंधस्यसमुद्यमानोभीमार्जुनसहितस्तस्यगृहेविप्रवेषेणैवप्रविवेश ॥ ६ ॥ सतुतान्दृष्ट्वादंडवत्प्रणतोभूत्वायथोचितासनेषुनिवेश्यमधुपर्कविधाने
नसंपूज्यधन्योस्मिकृतकृत्योस्मिकिमर्थंभवन्तोमेसमीपआगतास्तद्वक्तव्यमहंतत्सर्वंभवद्भ्योदास्यामीत्युवाच ॥७॥ तेषांवासुदेवःप्रहसन्पार्थिवंतमुवाचकृ
ष्णभीमार्जुनायुद्धार्थमागताःस्मअस्माकमन्यतमंद्वंद्वयुद्धार्थंवृणीष्वेत्यवदत् ॥८॥ सोपितथेत्यवदत्ततोद्वंद्वयुद्धार्थंमारुतिंवरयामास ॥९॥ ततोभीमजरासं
धयोरभितोभयंकरंमल्लयुद्धंनिरंतरंपंचविंशतिवासरमभूत् ॥ १० ॥ ततःकृष्णेनैवसंचोदितोवायुपुत्रस्तस्यशरीरंद्विधाकृत्यभूमौनिपातयामास ॥ एवं

जरासंधंपांडुपुत्रेणहत्वातान्जरासंधनिरोधितान्वासुदेवोपिपार्थिवान्मोचयामास ॥ ११ ॥ निहत्यवायुपुत्रेणजरासंधंयदूद्वहः॥तद्गृहेसन्निरुद्धांस्तुमोचयामासपार्थिवान् ॥ १२ ॥ तेचतत्रनमस्कृत्यस्तुत्वाचमधुसूदनम् ॥ स्वान्स्वान्जनपदान्सर्वेजग्मुःकृष्णेनरक्षिताः ॥१३॥ अथताभ्यामिंद्रप्रस्थंगत्वावासुदेवस्तत्रमहाक्रतुंराजसूयंयुधिष्ठिरंकारयामास ॥ १४ ॥ तत्रसमाप्तेक्रतौअग्रपूजांभीष्मानुमतेनकृष्णायदत्तवान् ॥ १५ ॥ तत्रशिशुपालःकृष्णंबहून्याक्षेपवाक्यान्युक्तवान् ॥ १६ ॥ कृष्णोपिसुदर्शनेनतस्यशिरश्चिच्छेद ॥ १७ ॥ असौजन्मत्रयावसानेहरेःसारूप्यमगमत् ॥ १८ ॥ अथशिशुपालंनिहतंश्रुत्वादंतवक्रःकृष्णेनयोद्धुंमथुरामाजगाम ॥ १९ ॥ कृष्णस्तुतच्छ्रुत्वारथमारुह्यतेनयोद्धुंमथुरामाययौ ॥ २० ॥ दंतवक्रवासुदेवयोरहोरात्रंमथुरापुरद्वारियमुनातीरेसंग्रामःसमवर्त्ततकृष्णस्तुगदयातंजघान ॥ २१ ॥ सतुचूर्णितसर्वांगोवज्रनिर्भिन्नमहीधरइवगतासुरवनितलेपपात ॥ २२ ॥ सोपिहरेःसायुज्यंयोगिगम्यंनित्यानंदसुखंशाश्वतंपरमंपदमवाप ॥ २३ ॥ इत्थंजयविजयौसनकादिशापव्याजेनकेवलंभगवतोलीलार्थंसंसृताववतीर्यजन्मत्रयेपितेनैवनिहतौजन्मत्रयावसानेमुक्तिमवाप्तौ ॥ २४ ॥ कृष्णोपितंहत्वायमुनामुत्तीर्यनंदव्रजंगत्वाप्राक्तनौपितरावभिवाद्यआश्वास्यताभ्यांसाश्रुकंठमालिंगितःसकलगोपवृद्धान्प्रणम्याश्वास्यरत्नाभरणादिभिस्तत्रस्थान्संतर्पयामास ॥ २५ ॥ कालिंद्याःपुलिनेरम्येपुण्यवृक्षसमावृते ॥ गोपनारीभिरनिशंक्रीडयामासकेशवः ॥ २६ ॥ रम्यकेलिसुखेनैवगोपवेषधरोहरिः ॥ बद्धप्रेमरसेनात्रमासद्वयमुवासह ॥ २७ ॥ अथतत्रस्थानंदगोपादयःसर्वेजनाःपुत्रदारसहिताःपशुपक्षिमृगादयश्चवासुदेवप्रसादेनदिव्यरूपधराविमानमारूढाःपरमंवैकुंठलोकमवापुः ॥२८॥ कृष्णस्तुनंदगोपव्रजौकसांसर्वेषांपरमंनिरामयंस्वपदंदत्वादिविदेवगणैःसंस्तूयमानोद्वारवतींश्रीमतींविवेश ॥ २९ ॥ तत्रवसुदेवोग्रसेनसंकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धाक्रूरादिभिःप्रत्यहंसंपूजितषोडशसहस्रभार्याभिरष्टाभिर्दिव्यमहिषीभिश्चविश्वरूपधरोदिव्यरत्नमयनानागृहांतरेषुसुतकुसुमांचितश्लक्ष्णतरपर्यंकेषुरमयामास ॥ ३० ॥ अथरामकृष्णसतीर्थ्योविप्रोबालसखासदात्यंतदारिद्र्यपीडितोमुष्टिमात्रान्याचनात्तपृथुकाञ्जीर्णवाससिनिबध्यवासुदेवंद्रष्टुंश्रीमतींद्वारकानगरीमाजगाम ॥३१॥ सतुरुक्मिण्यंतःपुरद्वारिक्षणंतूष्णींतस्थौ ॥ ३२ ॥ कृष्णोपिसमागतंब्राह्मणंज्ञात्वा[1]प्रद्युम्नेननमस्कृत्वामकरंगृहीत्वागृहांतरेस्वासनेनिवेश्यभयाद्वेपमानंतंरुक्मिणीहस्तगतसुवर्णकलशजलेनपादौप्रक्षाल्यमधुपर्केणपूजयामास ॥३३॥ सुधामृतोपमैरन्नपानाद्यैस्तर्पयित्वातस्यजीर्णवस्त्रांतरेयाचनात्तपृथुकान्स्वयमेवहस्तेनगृहीत्वाप्रहसन्जग्रास ॥ ३४ ॥ कृष्णेनपृथुकेभक्षितेतस्मिन्नेवक्षणेतस्यबहुधनधान्यवस्त्राभरणसंभूतंमह

---

[1] प्रत्युद्गम्येतिवा पा० ।

दैश्वर्यमभूत् ॥ ३५ ॥ सतुकृष्णेनविसृष्टोममकिंचिद्वस्त्रंवाधनंवाकृष्णेननदत्तमितिमन्यमानःस्वपुरंविवेश ॥ ३६ ॥ अथबहुधनधान्ययुतंस्वगृहंदृष्ट्वातत्प्रसादादिदंलब्धमितिवदन्प्रहृष्टेनांतरात्मनादिव्यवस्त्राभरणादिनाभार्ययासहसर्वान्कामान्भुक्त्वाहरिसंतुष्ट्यैबहुयज्ञानिष्ट्वातत्प्रसादेनपरमंनित्यंस्वर्गसुखमवाप ॥ ३७ ॥ अथधृतराष्ट्रतनयोदुर्योधनःपांडुतनयान्कपटद्यूतव्याजेनराज्यमपहृत्यस्वराष्ट्राद्विवासयामास ॥३८॥ तेतुयुधिष्ठिरभीमार्जुननकुलसहदेवाःसुपत्न्याद्रौपद्यासहमहारण्यंगत्वातत्रद्वादशाब्दान्स्थित्वासंवत्सरपर्यंतमज्ञाताःसर्वेमत्स्यदेशाधिपतेर्विराटस्यनिवेशनेस्थित्वावासुदेवेनसहायेनधार्तराष्ट्रान्योद्धुमाजग्मुः ॥ ३९ ॥ तेषांधार्तराष्ट्रपांडुपुत्राणांनानादेशाधिपनृपैःकुरुक्षेत्रमहापुण्येदेवानामपिभयंकरोमहासंग्रामोभवत् ॥ ४० ॥ अथश्रीकृष्णोप्यर्जुनसारथ्यंकुर्वन्नर्जुनेस्वशक्तिमावेश्यतेनदुर्योधनभीष्मद्रोणप्रमुखान्सर्वान्पार्थिवानेकादशाक्षोहिणीबलसहितान्कुरुक्षेत्रेहत्वापांडवान्राज्येस्थापयित्वानिःशेषेणसर्वभूभारमपास्यस्वांपुरींप्रविवेश ॥ ४१ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यकतिपयाहनिवैदिकोब्राह्मणोमृतंपंचवार्षिकंबालमादायराजद्वारिनिधायबहुशोविलपन्बहून्याक्रोशवाक्यानिकृष्णंजगाद ॥ ४२ ॥ कृष्णस्तमाक्रोशंश्रुत्वातुष्णीमुवास ॥ ४३ ॥ सतुममपंचपुत्राःपूर्वंहताअयंतुषष्ठःएनंकृष्णोनजीवयिष्यतितर्हिराजद्वारिमरिष्यामीत्युवाच ॥ ४४ ॥ तस्मिन्कालेअर्जुनःकृष्णंद्रष्टुमागतस्तथाविधंतंपुत्रशोकेनविलपंतंददर्श ॥ ॥ ४५ ॥ अर्जुनोपिकालधर्ममुपागतंपंचवार्षिकंबालकंदृष्ट्वाकृपयाविष्टस्तवपुत्रमहंजीवयिष्यामीतिब्राह्मणायाभयंदत्वाप्रतिश्रुतवान् ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणस्तुतेनाश्वासितोहृष्टवान् ॥ ४७ ॥ अथैतंब्राह्मणशिशुंबहुभिःसंजीविनास्त्रैरभिमंत्र्यअलब्धजीवितंदृष्ट्वावृथाप्रतिज्ञामवाप्यबहुशोकसमन्वितस्तेनैवप्राणांस्त्यक्तुमैच्छत् ॥ ४८ ॥ कृष्णस्तुतत्सर्वंज्ञात्वांतःपुराद्विनिष्क्रम्यतंवैदिकंप्राहतवपुत्रान्सर्वानहंदास्यामीत्युक्त्वाश्वास्यवैनतेयमारुह्यार्जुनसहितोवैष्णवंलोकमाजगाम ॥ ४९ ॥ तत्रदिव्यमणिमंडपोद्देशेदेव्यासहसमासीनंनारायणंदृष्ट्वाकृष्णार्जुनौनमश्चक्रतुः ॥ ५० ॥ सतौबाहुभ्यांपरिष्वज्यकिमर्थमागतावित्युवाच ॥ ५१ ॥ कृष्णश्चभगवन्वैदिकस्यतनयान्ममदेहीत्युवाच ॥ ५२ ॥ सतुनारायणस्तादृग्वयसिसंस्थितान्ब्राह्मणपुत्रान्कृष्णायसंददौ॥५३॥श्रीकृष्णोपितान्वैनतेयस्कंधेसमारोप्यहर्षसमन्वितोर्जुनसहितःस्वयमप्यारुह्यदिविदेवगणैःसंस्तूयमानोद्वारवतीमाविवेश ॥ ५४ ॥ तस्मैब्राह्मणायपंचवर्षवयःस्थान्षट्पुत्रान्ददौसोप्यत्यंतहर्षसमन्वितःकृष्णंवर्द्धयस्वेत्याशिषंप्रायच्छत् ॥५५॥ अर्जुनस्तुसफलांप्रतिज्ञामवाप्यकृष्णंनमस्कृत्ययुधिष्ठिरपालितांस्वांपुरीमाजगाम ॥५६॥ कृष्णस्यषोडशसहस्रभार्यास्वयुतसाहस्रपुत्राजज्ञिरे तेषांपुत्रपौत्रसंख्यांवक्तुंनशक्यते ॥५७॥ अत्रापिश्लोकः॥ अष्टौशतानिपुत्राणांसहस्राण्ययुतंतथा ॥ प्रद्युम्नःप्रथमस्तेषांसर्वेषांरुक्मिणीसुतः ॥५८॥ असंख्यैस्तैर्यादवैरियंपृथिवीसंवृताभवत्॥५९॥ पुनर

प्यवनीभारशंकयाकृष्णस्तुतानृषिशापव्याजेनसंहर्तुमैच्छत् ॥ ६० ॥ कदाचित्सर्वेकुमारानर्मदायांविहर्तुमाजग्मुः ॥ ६१ ॥ तत्रतपंतंकण्वंमहर्षिंदृष्ट्वाजां
बवत्याःपुत्रंयोषिद्वेषंकृष्णांतस्योदरेकात्वायसंमुसलंबद्ध्वाऋषेःसमीपमागत्यसर्वेनमस्कृत्वापत्नीरूपंसांबंकुमारंतस्यपुरतोनिधायअस्यागर्भेस्त्रीवापुरुषोवा
भविष्यतीतिबुहीत्यूचुः ॥ ६२ ॥ सतुमनसाताद्विज्ञायतानमर्षमाणःसर्वाननेनमुसलेनयूवंसर्वेनिहताभवतेत्युवाच ॥ ६३ ॥ सर्वेसमुद्विग्नमनसःकृ
ष्णंसमेत्यमहर्षिणोक्तंतत्कर्मनिवेदयामासुः ॥ ६४ ॥ कृष्णोपितदायसंमुसलंचूर्णीभूतंह्रदेनिपातयामास ॥ ६५ ॥ तदयश्चूर्णीभूतबीजसमुद्भू
तावज्रसन्निभामहाकाशाःसंबभूवुः ॥ ६६ ॥ तत्रतंमुसलावशिष्टंकनिष्ठांगुलिमात्रंमत्स्योजग्रासतंमत्स्यंनिषादोगृहीत्वातदुदरस्थंमुशलखण्डमादा
यबाणाग्रेफलकमकरोत् ॥ ६७ ॥ कदाचित्सर्वेयादवारामकृष्णप्रद्युम्नादयोमववताप्रेषितांवारुणींपीत्वामत्ताबभूवुः ॥ ६८ ॥ परस्परंवैरिणंनी
त्वाबहून्याक्रोशवाक्यानिवदंतोयुद्धंचक्रुःक्षयंचगताः ॥ ६९ ॥ कृष्णस्तुयुद्धश्रांतःकल्पतरुच्छायायांशयनंचकारसनिषादोधनुर्बाणंगृहीत्वाखेटकवृ
त्तिजगाम ॥ ७० ॥ एवंनिःशेषंत्यक्तजीविताबभूवुस्तेसर्वेस्वान्स्वांस्त्रिदशान्प्रपेदिरे ॥ ७१ ॥ एवंमुशलेनसंहृत्यसर्वस्वयमेकोदेवोबहुगुल्मस
माकीर्णमहाद्रुमछायायांसुप्तश्चतुर्विधव्यूहगतंवासुदेवात्मकमात्मानंचिंतयञ्जानूपरिपदंनिधायात्मनोमानुषंवपुस्त्यक्तुमनुनिषसाद ॥ ७२ ॥ एतस्मि
न्नन्तरेमृगयाजीविकोहरेःसतदाकालप्रभावेनचक्रवज्रध्वजांकुशादिचिह्नितमतिरक्ततमंहरेःपादकमलंदृष्ट्वाविव्याध ॥ ७३ ॥ तदनंतरंश्रीकृष्णंज्ञात्वा
सुमहाभयार्तःप्रवेपमानःकृतांजलिपुटोमहदपराधःसकलोपाह्नियतामितितंप्रणनाम ॥ ७४ ॥ श्रीकृष्णस्तथाभूतंदृष्ट्वासुधामयकराभ्यांतमुत्थाप्यभ
वतानापराद्धंकृतमितिवदन्महाभयपीडितमाश्वासयन्नुवाच ॥ ७५ ॥ ततोयोगिगम्यमपुनरावृत्तिशाश्वतंसर्वोपनिषदमयंवैष्णवंलोकंप्रददौ ॥ ७६ ॥ असौत
स्मिन्नेवमुहूर्तेमानुषंरूपंविहायपंचोपनिषन्मयंसकलपुत्रदारसहितोदीप्तिमयंवैष्णवंलोकंदिव्यंविमानमास्थायसहस्रार्कद्युतिसदृशंदिव्याप्सरोगणाकीर्णंहि
रणमयंवासुदेवेत्येकंजगाम ॥ ७७ ॥ तस्मिन्कालेदारुकोरथमारुह्यविष्णोःसमीपंविवेश ॥ ७८ ॥ कृष्णोपिमत्स्वरूपमर्जुनंपूर्वमानयस्वेतिप्रेषयामास ॥ ७९ ॥
सतुमनोजवस्यंदनमारुह्यार्जुनसमीपमाजगाम ॥ ८० ॥ एतस्मिन्नंतरेदेव्यर्जुनस्तदारुह्यपरिणीयनमस्कृत्वाकिंकरोमीतिपुटांजलिरुवाच ॥ ८१ ॥
कृष्णस्तुतमाहपार्थाहंस्वलोकंयास्यामित्वंतुद्वारवतींगत्वातत्रस्थारुक्मिण्याद्यष्टभार्याआनीयममशरीरेप्रेषय ॥ ८२ ॥ सदारुकेणसहितोनगरीमाजगाम ॥
॥ ८३ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवाविमानस्थानभसिसंस्थिताःस्वलोकंयियान्तंकृष्णंदृष्ट्वाऋषिभिःसार्द्धंस्तुत्वापुष्पवर्षाणिववृषुः ॥ ८४ ॥ कृष्णोपिमानुषदेहं
संन्यस्यसकलजगत्स्थितिसंहारहेतुभूतंसकलक्षेत्रज्ञमंतर्यामियोगिध्येयमनामयंवासुदेवात्मकंदेहंधृत्वावैनतेयमारुह्यमहर्षिभिस्तूयमानोजगाम ॥ ८५ ॥

अर्जुनोवसुदेवोग्रसेनाभ्यांरुक्मिण्यादिमहिषिभ्यस्तत्सर्वंकथयामास ॥८६॥ तच्छुत्वासर्वेपौरजनाःस्त्रियश्चद्वारवतीमुत्सृज्यांतःपुराद्बहिर्निष्क्रम्यसर्वास्ताः कृष्णवल्लभावसुदेवोग्रसेनसहिताःशीघ्रमेवहरेःसमीपंजग्मुः ॥ ८७ ॥ तेसर्वेवसुदेवोग्रसेनाक्रूराःसर्वेयदुवृद्धावपुस्त्यक्त्वासनातनवासुदेवंसमाजग्मुः ॥ ॥ ८८ ॥ रेवतीचबलभद्रशरीरंपरिष्वज्याग्निंप्रविश्यतास्मिन्देहंप्राप्यदिव्यविमानारूढाभर्तुःस्थानंसंकर्षणलोकंदिव्यमवाप ॥ ८९ ॥ तथैवप्रद्युम्नेनसहरुक्मपुत्रीतथानिरुद्धेनोषापिसर्वाश्चयादवस्त्रियःस्वस्वभर्तुःशरीराणिसंपूज्याग्निप्रवेशंचक्रुः ॥ ९० ॥ तेषांसर्वेषामर्जुनऔर्द्ध्वदैहिकंकृतवान् ॥ ९१ ॥ तस्मिन्कालेदिव्यवाजिसमायुक्तंसुग्रीवाख्यकंसर्वरत्नोपेतंदिव्यंस्यंदनमारुह्यदारुकोप्याजगाम ॥ ९२ ॥ पारिजाततरुर्देवसभासुधर्मात्रिदशेंद्रलोकमयाताम् ॥ ९३ ॥ तस्मिन्समयेद्वारवतीपुरीमहोदधौनिमग्नाभूत् ॥ ९४ ॥ ततःसर्वाःषोडशसहस्रभार्य्याअर्जुनेनसहेंद्रप्रस्थंगच्छंतीर्दस्यवोजगृहुः ॥ ९५ ॥ पूर्वंदेवगंधर्वयोषितोह्यष्टावक्रंमहामुनिंदृष्ट्वाजहसुस्ततस्तेनशप्तावेश्याभविष्यथततस्ताभिःप्रसादितःपूजितश्च तत्प्रसादात्सर्वलोकैश्चनमस्कृतंवासुदेवंभर्तारमवाप्यापितेनैवदस्युहस्तंगताअभवन् ॥९६ ॥ अर्जुनोपिदस्युभिर्निर्जितःशोकसमाविष्टोममभुजबलंसवीर्यं कृष्णेनैवसहसर्वमैश्वर्यंनिर्यातमितिमत्वाअद्यममभाग्यक्षयइतिवदन्सायंसंध्यारविरिवनिःशेषविनष्टतेजाःस्वांपुरींसमाजगाम ॥ ९७ ॥ एवंहितार्थायसर्वदेवानांसमस्तभूभारविनाशाययदुवंशेऽवतीर्यसकलराक्षसविनाशंकृत्वामहांतमपिचोर्वीभारंनाशयित्वानंदव्रजद्वारकामथुरानिवासिनःसर्वान्स्थावरजंगमान्कालभवबंधैर्मोचयित्वापरमैश्वर्गेशाश्वतेयोगिगम्येहिरण्मयेरम्येसात्विकेसंस्थाप्यानित्यंदिव्यमहिष्यादिसंसेव्यमानोवासुदेवउवास ॥ ९८ ॥

॥ अत्रश्लोकाः ॥ अन्येसर्वेवताराःस्युःकृष्णस्यचरितंमहत् ॥ भूभारकविनाशायप्रादुर्भूतोरमापतिः ॥ ९९ ॥ एतत्कृष्णस्यचरितंदुष्टानांनाशहेतवे ॥ श्रीकृष्णःकरुणासिंधुर्वैकुंठेमोदतेसदा ॥ १०० ॥ अत्यद्भुतमिदंदेविकृष्णस्यचरितंशुभम् ॥ संग्रहेणमयैवोक्तंतवसर्वफलप्रदम् ॥ १०१ ॥ वासुदेवस्यचरितंयःपठेद्धरिसन्निधौ ॥ स्मरेद्वाशृणुयाद्भक्त्यासयातिपरमंपदम् ॥ १०२ ॥ महापातकयुक्तोवातथोपपातकसंयुतः ॥ बालकृष्णस्यचरितंश्रुत्वापापैःप्रमुच्यते ॥ १०३ ॥ द्वारवत्यांसमासीनंरुक्मिणीसहितंहरिम् ॥ स्मरन्वैमहदैश्वर्यमनेनाप्नोत्यसंशयः ॥ १०४ ॥ संग्रामेसंकटेदुर्गेशत्रुभिःपरिवेष्टिते ॥ नेतारंसर्वदेवानांध्यात्वासुविजयीभवेत् ॥ १०५ ॥ यःस्मरेद्गोपकन्याभिःक्रीडंतंगोव्रजेशुभे ॥ सर्वकामानवाप्नोतिसौभाग्यंचैवविंदति ॥ १०६ ॥ महोपसर्गरोगाद्यैर्युक्तोयस्तुसनातनम् ॥ जेतारंचमहारौद्रींकृत्यांकाशीपुरेस्थिताम् ॥ १०७ ॥ किमत्रबहुनोक्तेनसर्वकालेषुचाप्सुभे ॥ कृष्णायनमइ

---

१ कालफलस्पृहेतिपाठः ।

त्येवंमंत्रमुच्चारयेद्बुधः ॥ १०८॥ कृष्णायवासुदेवायहरयेपरमात्मने ॥ प्रणतःक्लेशनाशायगोविंदायनमोनमः ॥ १०९॥ इमंमंत्रंजपन्देविभक्त्याप्र
तिदिनंनरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ ११०॥ सर्वेषामेवदेवानामीश्वरोसौजनार्दनः ॥ रक्षणायचलोकानामवस्थांतरमेतिवै ॥१११॥
त्रिपुरंहंतुकामेनमयासंपूजितोहरिः ॥ बुद्धरूपधरःश्रीमान्मोहयामासतद्रिपून् ॥११२॥ मोहितास्तेनशास्त्रेणसर्वधर्मविवर्जिताः ॥ नारायणास्त्रेणमयानिह
तादेवशत्रवः ॥ ११३॥ अवतीर्यकलावंतेब्राह्मणस्यनिवेशने ॥ हनिष्यतितथारौद्रान्म्लेच्छान्सर्वाञ्जनार्दनः ॥ ११४॥ तैस्तैर्भावैर्मयावस्थाःसर्वाः
प्रोक्ताजगत्पतेः ॥ किमन्यच्छ्रोतुकामासितद्ब्रवीमिशुभानने ॥ ११५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वर
संवादेश्रीकृष्णचरितेश्रीकृष्णस्वधामगमननिरूपणंनामद्विपंचाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५२ ॥ छ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवन्सर्वमाख्या
तंवैभवावस्थितंहरेः ॥ एतास्मिन्रामकृष्णाभ्यांचरित्रमतिविस्मितम् ॥ १ ॥ अहोरामस्यचरितंकृष्णस्यचमहात्मनः ॥ शृण्वत्याममदेवेशकल्पांतर
शतैरपि ॥ २ ॥ तृप्तिंनैवेतिभूतेशचेतोहरिकथामृतम् ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिविष्णोर्माहात्म्यमुत्तमम् ॥ तत्पूजनविधिंदेवश्रोतुमिच्छाम्यहंतथा ॥ ३ ॥
॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिहरेश्चप्रभुमहात्मनः ॥ स्थापनंचस्वयंव्यक्तंद्विविधंतत्प्रकीर्तितम् ॥४॥ शिलामृद्दारुलोहाद्यैःकृत्वाप्रतिकृतिंहरेः॥
श्रौतस्मार्तागमप्रोक्तक्रियासंस्थापनंहियत् ॥ ५ ॥ तत्स्थापनमितिप्रोक्तंस्वयंव्यक्तंहिमेशृणु ॥ यस्मिन्सांनिहितोविष्णुःस्वयमेवनृणांभुवि ॥ ६ ॥
पाषाणदार्वोरात्मेशःस्वयंव्यक्तंहितत्स्मृतम् ॥ स्वयंव्यक्तंस्थापितंवापूजयेन्मधुसूदनम् ॥ ७ ॥ देवतानांमहर्षीणामर्चनार्थंसनातनः ॥ स्वयमेवजगन्ना
थःसान्निध्यंयातिकेशवः ॥ ८ ॥ यस्ययद्विग्रहेभोग्यंतदेवाविरभूद्भुवि ॥ तदेवपूजयेन्नित्यंतस्मिन्नेवरमेत्सदा ॥ ९ ॥ श्रीरङ्गशायीदेवेशोविधिनार्च्यः
सुरोत्तमः ॥ सएवेक्ष्वाकुनाथानांतपसाविरभूद्भुवि ॥ १० ॥ ममापिकाश्यांसंपूज्योमाधवःकलुषापहः ॥ यत्रयत्रगृहेरम्येस्वयंव्यक्तःसनातनः ॥ ११ ॥
तत्रतत्रसमागम्यरमेहंसंव्यवस्थितः ॥ नाष्टांगयोगेयज्ञेशस्त्वचर्यांविंदतेनृणाम् ॥ १२ ॥ चक्षुषोर्विषयंप्राप्यददातिवरमीप्सितम् ॥ सर्वावस्थासुसौल
भ्यमर्चायांलभ्यतेजनैः ॥१३॥ अज्ञानामपिसान्निध्यंसर्वदापृथिवीतले ॥ जंबूद्वीपेमहापुण्येवर्षेवैभारतेशुभे ॥१४॥ अर्चायांसंनिधौविष्णुर्नेतरेषुकदाचन॥
तत्तस्माद्भारतेवर्षेमुनिभिस्त्रिदशैरपि ॥ १५॥ सेवितःसततंदेवितपोयज्ञक्रियादिभिः ॥ भारतेस्मिन्महावर्षेनित्यंसंनिहितोहरिः ॥ १६ ॥ ऐंद्रद्युम्नेतथाकौ
र्मेसिंहाद्रौकरवीरके॥काश्यांप्रयागेसौम्येचशालग्रामाचलेतथा॥१७॥ द्वारवत्यांनैमिषेचतथाबदरिकाश्रमे ॥ कृतशौचेहरेत्पापंपौंडरीकेचदंडके॥ १८ ॥
माथुरेवेङ्कटाद्रौचश्वेताद्रौगरुडाचले ॥ कांच्यामनंतशयनेश्रीरंगेवासवाचले ॥ १९ ॥ नारायणाचलेसौम्येवाराहेवामनाश्रमे ॥ एवमाद्याःस्वयं

व्यक्ताःसर्वकामफलप्रदाः ॥ २० ॥ स्वयमेवहिसान्निध्यंयस्मिन्यातिजनार्दनः ॥ तस्मिन्नेवस्वयंव्यक्तंवदंतिमुनयःशुभाः ॥ २१ ॥ महाभागवतश्रेष्ठो
विधिनास्थाप्यकेशवम् ॥ मंत्रेणकुर्यात्सांनिध्यंस्थापनंतद्विशिष्यते ॥ २२ ॥ तस्मिन्संपूजयेद्देवंग्रामेषुचगृहेषुच ॥ शालग्रामशिलायांतुगृहाचांस
द्भिरिष्यते ॥ २३ ॥ अर्चनंमंत्रपठनंयागयोगोमहात्मनः ॥ नामसंकीर्तनंसेवाताच्चिह्नैरंकनंतथा ॥ २४ ॥ तदीयाराधनंचस्यान्नवधाभिद्यतेशुभे ॥ त
त्तत्कर्मविधानंचविप्रस्यसततंस्मृतम् ॥ २५ ॥ महाभागवतःश्रेष्ठोब्राह्मणोवैगुरुर्नृणाम् ॥ सर्वेषामेवलोकानामसौपूज्योयथाहरिः ॥ २६ ॥ तापादिपं
चसंस्कारिनवेज्याकर्मकारकः ॥ अर्थपंचकविद्विप्रोमहाभागवतःस्मृतः ॥ २७ ॥ तत्तत्कर्मविधानेज्याक्षत्रियस्याविधीयते ॥ ताच्चिह्नैरंकनेसेवात
दीयानांचपूजनम् ॥ २८ ॥ मंत्रवर्णस्यजपनंनामसंकीर्तनंहरेः ॥ वंदनंचविशांप्रोक्तंषट्कर्मेज्याविधानतः ॥ २९ ॥ नामसंकीर्तनंसेवापूजनंवंदनं
तथा ॥ अर्चनंचतदीयानांपंचेज्याशूद्रजन्मनः ॥ ३० ॥ साधारणेनसर्वेषांमानसेज्यानृणांप्रिये ॥ स्वाधिकारानुरूपंचकार्याचेज्याजगत्पतेः ॥ ३१ ॥
अनन्यदेवताभक्तैरनन्यफलसाधकैः ॥ वेदविद्ब्रह्मतत्त्वज्ञैर्वीतरागैर्मुमुक्षुभिः ॥ ३२ ॥ गुरुभक्तिसमायुक्तैःसुप्रसन्नैःसुसाधुभिः ॥ ब्राह्मणैरितरैश्चापिपूज
नीयोहरिःसदा ॥ ३३ ॥ यथोचिताचवर्णस्यकार्याइज्याहरेर्नृणाम् ॥ वर्णाश्रमानुरूपंचकर्त्तव्यंवैष्णवैःशुभैः ॥ ३४ ॥ श्रुतिस्मृत्युदितंसम्यङ्नित्यम
त्रसमाचरेत् ॥ श्रुतिस्मृत्युक्तकर्माणिनातिक्रामेतबुद्धिमान् ॥ ३५ ॥ श्रुतिस्मृत्युक्तमाचारंयोनसेवेतवैष्णवः ॥ सचपाखंडमापन्नोरौरवेनरकेवसेत् ॥३६॥
तस्माद्वर्णानुरूपांवैकुर्यादिज्यांजगत्पतेः ॥ तस्मात्स्मृत्युक्तमाचारंकुर्याद्वैमानवःसदा ॥ ३७ ॥ साधारणाहिसर्वेषांमानसेज्याशुभेनृणाम् ॥ स्वाधिका
रंनिरीक्ष्यैवकर्मकुर्यादतंद्रितः ॥ ३८ ॥ शमोदमस्तपःशौचंसत्यमामिषवर्जनम् ॥ अस्तेयमेवाहिंसाचसर्वेषांधर्मसाधनम् ॥ ३९ ॥ तस्माद्वर्णानुरूपे
णपूजयेन्मधुसूदनम् ॥ रात्रावंतेसमुत्थायउपस्पृश्ययथाविधि ॥ ४० ॥ नमस्कृत्यगुरून्स्वस्यसंस्मरेदच्युतंहृदि ॥ सहस्रनामभिर्भक्त्याकीर्तयेद्वाग्यतः
शुचिः ॥ ४१ ॥ बहिर्ग्रामात्समुसृज्यमूलमंत्रंयथाविधि ॥ शौचंकृत्वायथान्यायमाचम्यप्रयतःशुचिः ॥ ४२ ॥ दंतधावनपूर्वंतुस्नानंकुर्याद्यथाविधि ॥
आदायतुलसीमूलमृदंतत्पत्रसंयुताम् ॥ ४३ ॥ मूलमंत्रेणाभिमंत्र्यगायत्र्याचशुभानने ॥ मंत्रेणैवानुलिप्तांगःस्नायात्कृत्वाघमर्षणम् ॥ ४४ ॥ हरिपा
दोद्भवांगंगांतत्रावाह्यसुनिर्मले ॥ निमज्ज्याशुजपेत्सूक्तमघमर्षणमुत्तमम् ॥ ४५ ॥ आचम्यमार्जनंकुर्यात्पौरुषोक्तक्रमादथ ॥ पश्चादांशुनिमज्ज्याथमू
लमंत्रंजपेद्बुधः ॥ ४६ ॥ अष्टाविंशतिवारंवाशतमष्टोत्तरंचवा ॥ प्रार्थयेदभिमंत्र्याथजलमंत्रेणवैष्णवः ॥ ४७ ॥ आचम्यतर्पयेद्देवान्नृषींश्चैवपितृंस्तथा ॥

---

१ अप्सु इतिपाठः ।

निपीड्यवस्त्रमाचम्यधौतवस्त्रेणवेष्टितः ॥ ४८ ॥ विमलांमृत्तिकांरम्यामादायद्विजसत्तमः ॥ मंत्रेणैवाभिमंत्र्याथललाटादिषुवैष्णवः ॥ ४९ ॥ धारयेदू
र्द्ध्वपुंड्रानियथासंख्यमतंद्रितः ॥ उपास्यविधिवत्संध्यांसावित्रींचजपेद्बुधः ॥ ५० ॥ संयतात्मागृहंगत्वापादौप्रक्षाल्यवाग्यतः ॥ आचम्यैकाग्रमनसापूजा
मंडपमाविशेत् ॥ ५१ ॥ रम्येशुभ्रतरेपीठेपुष्पोपचयशोभिते ॥ तस्मिन्निवेश्यदेवंतंलक्ष्मीनारायणंप्रभुम् ॥ ५२ ॥ पूजयेद्विधिनासम्यग्गं
धपुष्पाक्षतादिभिः ॥ स्थापनेवास्वयंव्यक्तेगृहाचार्याविधानतः ॥ ५३ ॥ श्रौतस्मार्तागमोक्तानामर्चनंविधिनाद्विजः ॥ कुर्याद्भक्त्यायथार्हंच
विष्णोःप्रयतमानसः ॥ ५४ ॥ यथोपदिष्टंगुरुणातथाकुर्वीतवैष्णवः ॥ श्रौतंवैखानसंप्रोक्तंवासिष्ठंस्मार्तमुच्यते ॥ ५५ ॥ पंचरात्रविधानंच
दिव्यागममितीरितम् ॥ क्रियालोपंनकर्त्तव्यंविष्णोराराधनंपरम् ॥५६॥ आवाहनासनार्घ्याद्यैर्गंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैस्तांबूलाद्यैर्नमस्कृ
तैः ॥ ५७ ॥ कुर्यादाराधनंविष्णोर्यथाशक्त्यामुदान्वितः ॥ प्रत्यृचंपुरुषसूक्तेनमूलमंत्रेणवैष्णवः ॥ ५८ ॥ मंत्रद्वयेनकुर्वीतषोडशैरुपचारकैः ॥ भूयःप्र
त्युपचारेषुदद्यात्पुष्पाञ्जलिंततः ॥ ५९ ॥ आवाहयेज्जगन्नाथंमुद्रयाचैववैष्णवः ॥ आसनंतुयथादद्यात्पुष्पकेणचमुद्रया ॥ ६०॥दीपार्घ्याचमनंस्नानंपात्र
स्थैर्विमलैर्जलैः ॥ मंगलद्रव्यसंयुक्तैस्तुलसीदलमिश्रितैः ॥ ६१ ॥ दद्यात्प्रत्युपचारंतुमूलमंत्रद्वयेनच ॥ सुवासितेनतैलेनकुर्यादभ्यंजनंततः ॥ ६२ ॥ क
स्तूर्याचंदनेनापिकुर्यादुद्वर्त्तनादिकम् ॥ सुगंधवासितैस्तोयैःस्नाप्यमंत्रयुतैःशुभैः ॥ ६३ ॥ वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैरलंकृत्ययथाविधि ॥ मधुपर्कंततोदद्याद्गंधंद
द्यात्सुवासितम् ॥ ६४ ॥ सुरभीणिसुपुष्पाणिभक्त्यासम्यङ्निवेदयेत् ॥ धूपंदशांगमष्टांगंदीपंचसुमनोहरम् ॥ ६५ ॥ नैवेद्यंविविधंदद्यात्पायसापूपमि
श्रितम् ॥ कर्पूरंतुसतांबूलंभक्त्याचैवनिवेदयेत् ॥ ६६ ॥ दीपैर्नीराजनंकृत्वापुष्पमालांसमर्चयेत् ॥ परिणीयप्रणम्याथस्तुत्वास्तोत्रैरनुत्तमैः ॥ ६७ ॥
गरुडाङ्केशाययित्वामङ्गलार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ संकीर्त्यनामभिःपुण्यैःपश्चाद्धोमंसमाचरेत् ॥ ६८ ॥ हरेर्नैवेद्यशेषेणजहुयाद्वह्निमंडले ॥ प्रत्यृचंपौरुषंसूक्तंश्री
सूक्तंमंगलाह्वयम् ॥ ६९ ॥ होतव्यमाज्यसंमिश्रंहविषावैदिकानले ॥ प्रोक्तेनमंत्ररत्नेनजहुयाद्भक्तिसंयुतम् ॥ ७० ॥ अष्टोत्तरशतवारमष्टाविंशतिमेव
च ॥ यज्ञरूपंमहाविष्णुंध्यायन्वैजुहुयाद्धविः ॥ ७१ ॥ शुद्धजांबूनदनिभंशंखचक्रगदाधरम् ॥ समस्तवेदवेदांतसांगोपांगयुतंप्रभुम् ॥ ७२ ॥ देव्याश्रि
यासमासीनंध्यात्वाहोमंसमाचरेत् ॥ एकैकामाहुतिंपश्चान्नामभिर्जुहुयाद्धविः ॥ ७३ ॥ नित्यान्भक्तान्समुदिश्यमहाभागवतोत्तमः ॥ भूलीलाविमलाद्या
श्चशक्तयःप्रथमंक्रमात् ॥ ७४ ॥ अनंतंविहगेंद्रादिदेवतास्तदनंतरम् ॥ वासुदेवादयःपश्चात्तथाशक्त्यादिदेवंताः ॥ ७५ ॥ मूर्त्तयःकेशवाद्याश्चतथासंकर्ष
णादयः ॥ मत्स्यकूर्मादयश्चैवतथाचक्रादिहेतयः ॥ ७६ ॥ कुमुदादयश्चत्रिदशास्तथाचंद्रादिदेवताः ॥ इंद्रादिलोकपालाश्चतथाधर्मादिदेवताः ॥ ७७॥

होतव्याःक्रमशस्तस्मिन्संपूज्याश्चविशेषतः ॥ एतद्वैकुंठहोमंतुमहाभागवतोत्तमः ॥ ७८ ॥ नित्यार्चनविधौनित्यंकुर्वीतसुसमाहितः ॥ गृहार्चनेगृहद्वा
रिपंचयज्ञविधानतः ॥ ७९ ॥ दत्त्वाबलिंविधानेनपश्चादाचमनंचरेत् ॥ उपविश्यासनेशुभ्रेकृष्णाजिनकुशोत्तरे ॥ ८० ॥ मंत्रयोगेप्रकुर्वीतभोगार्थसुखमा
त्मनः ॥ सम्यक्पद्मासनासीनोभूतशुद्धिंसमाचरेत् ॥ ८१ ॥ प्राणायामत्रयंकुर्यान्मन्त्रेणविजितेंद्रियः ॥ उदङ्मुखंततःकृत्वाहृत्पङ्कजमनुत्तमम् ॥ ८२ ॥
विकासंतस्यकुर्वीतविज्ञानरविणाहृदि ॥ तत्कर्णिकायांवह्न्यर्कशशिबिंबान्यनुक्रमात् ॥८३॥ त्रयंत्रयीमयेतस्मिंश्चिंतयेद्वैष्णवोत्तमः ॥ नानारत्नमयंपीठं
तेषामुपरिचिंतयेत् ॥ ८४ ॥ तस्मिन्हृत्पद्ममूलांतेबालार्कसदृशद्युतिम् ॥ अष्टैश्वर्यदलंपद्मंमंत्राक्षरमयंचरेत् ॥८५॥ तस्मिन्देव्यासमासीनंकोटिशीतांशु
संनिभम् ॥ चतुर्भुजंसुंदरांगंशंखचक्रगदाधरम् ॥ ८६ ॥ पद्मपत्रविशालाक्षंसर्वलक्षणलक्षितम् ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंपीतवस्त्रधरंप्रभुम् ॥ ८७ ॥ वि
चित्राभरणैर्युक्तंदिव्यमंडनमंडितम् ॥ दिव्यचंदनलिप्तांगंदिव्यपुष्पोपशोभितम् ॥ ८८ ॥ तुलसीकोमलदलवनमालाविभूषितम् ॥ बाला
र्ककोटिसदृशंकांत्यादेव्याश्रियासह ॥ ८९ ॥ सर्वलक्षणलक्षण्यासमाश्लिष्टतनुःशिवम् ॥ एवंध्यात्वाजपेन्मंत्रंसमाहितमनाःशुचिः ॥ ९० ॥
सहस्रंशतवारंवायथाशक्त्याथवापिच ॥ मनसैवार्चनंकृत्वाविरमेत्तत्रभक्तितः ॥ ९१ ॥ तदीयानर्चयेद्भक्त्यातस्मिन्कालेसमागतान् ॥ तर्प
यित्वान्नपानाद्यैरनुव्रज्यविसर्जयेत् ॥ ९२ ॥ अर्चयित्वापितॄन्देवांस्तर्पयेच्चविधानतः ॥ संपूज्यातिथिभृत्यांश्चभुंजीयातांचदम्पती ॥ ९३ ॥ यक्षराक्षस
भूतानामर्चनंवर्जयेत्सदा ॥ योमोहात्कुरुतेविप्रःसचांडालोभवेद्ध्रुवम् ॥ ९४ ॥ यक्षाणांचपिशाचानांमद्यमांसभुजांतथा ॥ दिवौकसांतुभजनं
सुरापानसमंस्मृतम् ॥ ९५ ॥ ब्रह्मराक्षसवेतालयक्षभूतार्चनंनृणाम् ॥ कुंभीपाकमहाघोरनरकप्राप्तिसाधनम् ॥ ९६ ॥ कोटिजन्मकृतंपुण्यं
यज्ञदानक्रियादिकम् ॥ सद्यःसर्वंलयंयातियक्षभूतादिपूजनात् ॥ ९७ ॥ स्त्रियोवापुरुषोवापियक्षभूतादिकार्चनात् ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिश
तानिच ॥९८॥ क्रिमिर्भूत्वाथविष्ठायांपितृभिःसहमज्जति ॥ यक्षाणांचपिशाचानांतामसानांदिवौकसाम् ॥ ९९ ॥ निवेदितान्नंयोश्नातिपूयशोणितभुग्भ
वेत् ॥ यक्षान्भूतगणांश्चान्यान्क्रूरान्वैब्रह्मराक्षसान् ॥ १०० ॥ उद्दिश्यभुङ्क्तेयोविप्रःसद्यश्चाण्डालएवसः ॥ यानारीपूजयेद्यक्षान्पिशाचोरगराक्षसान् ॥
॥ १०१ ॥ सायातिनरकंघोरंकालसूत्रमधोमुखी ॥ पितृभिः[१]सहकल्पांतमुषित्वातत्रदारुणे ॥ १०२॥ लिहन्मूत्रपुरीषंवैकृच्छ्रात्सूचिमुखैस्तथा ॥ कृमि
भिर्भक्षमाणांगोयावदाभूतसंप्लवम् ॥ १०३ ॥ पश्चाद्भूमौदशाहेषुजायतेशतसंख्यया ॥ तस्माद्यक्षादिकानांचदेवानामर्चनंत्यजेत् ॥ १०४ ॥ स्वतंत्रंपूजनं

---

[१] पतिनेत्तिवापाठः ।

यत्रवैदिकानामपित्यजेत् ॥ अर्चयित्वाजगद्वंद्यंदेवंनारायणंहरिम् ॥ १०५ ॥ तदावरणसंस्थानंदेवस्यपरितोर्च्चयेत् ॥ हरेर्भुक्तावशेषेणवलिंतेभ्योविनिः
क्षिपेत् ॥ १०६ ॥ होमंचैवप्रकुर्वीततच्छेषेणैववैष्णवः ॥ हरेर्निवेदितुंसम्यग्देवेभ्योजुहुयाद्धविः ॥ १०७ ॥ पितृभ्यश्चापितद्दद्यात्सर्वमानंत्यमाप्नुयात् ॥
प्राणिनांपीडनंयत्तद्विदुषांनिरयायवै ॥ १०८ ॥ अदत्तंचैवयत्किंचित्परस्वंगृह्यतेनरैः ॥ स्तेयंतद्विद्धिगिरिजेनरकस्यैवकारणम् ॥ १०९ ॥ लशुनंमद्यपा
नादिमूलकंगृंजनंतथा ॥ तिलपिष्टंशिग्रुबिल्वंतथाकोशातकींतथा ॥ ११० ॥ अलावुंचैववार्ताकिंश्वेजालींकवचानिच ॥ एवमन्यान्यभक्ष्याणिशास्त्र
दृष्टानिवैनरः ॥ १११ ॥ खादन्नरकमाप्नोतिविचित्रमशिवंतथा ॥ अवैष्णवानांयच्चान्नंपतितानांतथैवच ॥ ११२ ॥ अनर्पितंतथाविष्णोःश्वमांससदृशं
भवेत् ॥ यक्षराक्षसभूतान्नंसुरामद्यंचगृञ्जनम् ॥ ११३ ॥ योश्नातिनिरयंयातिपूयशोणितभोजनम् ॥ एतैःसंस्थापनस्पर्शसहवासादिभिर्नरः ॥
॥ ११४ ॥ तेपियान्त्येवनिरयंविण्मूत्रकृमिभोजनम् ॥ पतितानांचसंसर्गात्पाखंडानांतथैवच ॥११५॥ सर्वयज्ञस्यभोक्तारंपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ ज्ञात्वा
सर्वंप्रकुर्वीतनित्यनैमित्तिकाःक्रियाः ॥ ११६ ॥ यक्षराक्षसभूताश्चकूष्माण्डगणभैरवाः ॥ नार्चनीयाःसदादेविस्वर्गलोकमभीप्सुभिः ॥११७॥ यक्षराक्षसभू
तानामर्च्चनंवर्जयेद्विजः ॥ पैशाचत्वमवाप्नोतिकल्पकोटिशतत्रयम् ॥ ११८ ॥ तस्माद्राक्षसभूतानामर्चनंप्रतिषिध्यते ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटि
शतानिच ॥ ११९ ॥ रौरवंनरकंयातियक्षभूतगणार्चनात् ॥ शंखचक्रादिभिश्चिह्नैरन्यैःप्रियतमैर्हरेः ॥ १२० ॥ रहितःसर्वधर्मेभ्यःप्रच्युतोनरकंव्रजेत् ॥
अगम्यागमनाद्धिंसापरद्रव्यापहारणात् ॥ १२१ ॥ अभक्ष्यभक्षणात्सद्योनरकंसमवाप्नुयात् ॥ यस्तुपाणिगृहीतांचाहित्वान्यांयोस्त्रियंव्रजेत् ॥ १२२ ॥
अगम्यागमनंतद्धिसद्योनरककारकम् ॥ पतितानांचसंसर्गात्पाखंडानांतथैवच ॥ १२३ ॥ विकर्मस्थानांचतथायात्येवनिरयंनरः ॥ संसर्गिणांचसं
सर्गंतत्संसर्गमपित्यजेत् ॥ १२४ ॥ वैष्णवःकुलमेकंतुवर्जयेत्पापसंयुतम् ॥ एकांतीसंत्यजेद्ग्रामंमहापातकमिश्रितम् ॥ १२५ ॥ तथैवपरमै
कान्तीतद्देशमपिवर्जयेत् ॥ स्वकर्म्मज्ञानभक्त्यादिसाधनंवैष्णवंस्मृतम् ॥ १२६ ॥ हरेराज्ञानुरूपेणकर्मज्ञानादियश्चरेत् ॥ सएकांतीभवेद्विप्रो
वासुदेवपरायणः ॥ १२७ ॥ अकृत्यंवैष्णवःपापबुद्ध्यासम्यक्परित्यजेत् ॥ एकांतीसंत्यजेच्छास्त्रंदूषणान्मनसापिच ॥ १२८ ॥ तथैवपरमैकां
तीहेयबुद्ध्यापरित्यजेत् ॥ नित्यंनैमित्तिकंकाम्यंकृत्यंतुत्रिविधंस्मृतम् ॥ १२९ ॥ ज्ञानंतथैवलोकेस्मिन्मुनिभिःसंप्रकीर्तितम् ॥ कृत्याकृत्यविवे
कंचपरलोकस्यचिंतनम् ॥ १३० ॥ तत्प्राप्तिसाधनंविष्णोःस्वरूपज्ञानमेवच ॥ भक्तियुक्तोऽभवेद्भक्तोनवधासाप्रकीर्तिता ॥ १३१ ॥ सुदर्शनोर्द्ध्व

---

१ श्वेतवृंताकमितिवापाठः ।

पुंड्रादितच्चिह्नैरंकनंशुभम् ॥ सद्गुरोमंत्रपठनमर्चनंविधिनाहरेः ॥ १३२ ॥ स्मरणंकीर्तनंविष्णोःसेवाचपरमात्मनः ॥ प्रणामस्तस्यपुरतस्तदी
यानांचपूजनम् ॥ १३३ ॥ प्रसादतीर्थसेवाचभक्तिर्नवविधास्मृता ॥ यस्मात्प्रपद्यतेदेवंशरणंवैष्णवोहरिम् ॥ १३४ ॥ प्रपत्तिःसातुविज्ञेयात्रिवि
धासंप्रकीर्तिता ॥ तामसीराजसीचैवसात्विकीत्रिविधास्मृता ॥ १३५ ॥ सापित्रिधाकृतासिद्धिःसामान्यासर्वदेहिनाम् ॥ एतच्चतुष्टयंदेविहेयंसंत्यज्यवैष्ण
वः ॥ १३६ ॥ उपायभूतंब्रह्मैवमवलंबेतवैष्णवम् ॥ उपायभावात्संत्यज्यकर्मज्ञानादिकंनरः ॥ १३७ ॥ कुर्वीतभगवत्प्रीत्यैमहाभागवतोत्तमः ॥ त्रिकाल
मर्चयेद्विष्णुंभक्त्यावैपुरुषोत्तमम् ॥ १३८ ॥ नैमित्तिकेविशेषेणपूजयेद्विधिनाशुभे ॥ प्रत्यहंकार्तिकेमासिजातीपुष्पैःसमर्चयेत् ॥ १३९ ॥ दद्यादखंडंदी
पंचानियतात्मादृढव्रतः ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वांतेहरिसायुज्यमाप्नुयात् ॥ १४० ॥ धनुष्युषसिदेवेशंमासमेकंनिरंतरम् ॥ अर्चयेदुत्पलैर्देविकरवीरैःसिता
सितैः ॥ १४१ ॥ धूपदीपैश्चनैवेद्यैर्यथाशक्त्यानिवेदयेत् ॥ समाप्तौभोजयेद्विप्रान्महाभागवतोत्तमान् ॥ १४२ ॥ अश्वमेधसहस्रस्यफलमाप्नोत्यसंशयम् ॥
तपोमास्युदितेभानौस्नात्वानद्यांविशेषतः ॥ १४३ ॥ अर्च्चयेन्माधवंपुष्पैरुत्पलैश्चशुभानने ॥ पायसंसघृतंदिव्यंभक्त्यातत्रनिवेदयेत् ॥१४४॥ स्नात्वा
संपूजयेद्विष्णुंमासमेकंनिरंतरम् ॥ शर्करांबुयुतंनित्यमुद्यानंविनिवेदयेत् ॥ १४५ ॥ वैष्णवान्पूजयेद्भक्त्यामासान्तेशुभदर्शने ॥ मधुमासितथानित्यंब
कुलैश्चंपकैरपि ॥ १४६ ॥ पूजयेज्जगतामीशंगुडान्नंचनिवेदयेत् ॥ मासांतेवैष्णवान्विप्रान्भोजयेत्सुसमाहितः ॥ १४७ ॥ सहस्रवार्षिकींपूजांप्रतिनित्यम
वाप्नुयात् ॥ माधवेपूजयेद्देवंशतपत्रैर्महोत्पलैः ॥ १४८ ॥ पूजयित्वाविधानेनदध्यन्नंफलसंयुतम् ॥ गुडोदकंचभक्त्यावैतस्मिन्देविनिवेदयेत् ॥ १४९ ॥
लक्ष्म्यायुक्तोजगन्नाथःप्रीतोभवतिपार्वति ॥ शुक्रेतुशुक्लकमलैःपाटलैःकुमुदोत्पलैः ॥ १५० ॥ अर्चयित्वाहृषीकेशमन्नंचूतफलैर्युतम् ॥ निवेदयित्वाभ
क्त्यावैगवांकोटिप्रदोभवेत् ॥ १५१ ॥ वैष्णवान्भोजयित्वाथसर्वमानंत्यमाप्नुयात् ॥ आषाढेदेवदेवेशंलक्ष्मीभर्तारमच्युतम् ॥ १५२ ॥ श्रीपुष्पैरर्चये
न्नित्यंपायसान्नंनिवेदयेत् ॥ मासान्तेभोजयेद्विप्रान्महाभागवतोत्तमान् ॥ १५३ ॥ षष्टिवर्षसहस्रस्यपूजांप्राप्नोत्यसंशयः ॥ नभोमास्यर्चयेद्विष्णुंपुन्नागैःकेत
कीदलैः ॥ १५४ ॥ अर्चयित्वाच्युतंभक्त्यानभूयोजन्मभाग्भवेत् ॥ दद्यादपूपान्भक्त्याथशर्कराघृतमिश्रितान् ॥ १५५ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्तद्वत्सर्वमानं
त्यमाप्नुयात् ॥ नभस्येप्यर्चयेदीशंकुंदैःकुरबकैरपि ॥१५६॥ क्षीरान्नंगुडसंमिश्रंभक्त्यातत्रनिवेदयेत् ॥ गवांकोटिप्रदानस्यप्रत्यहंफलमाप्नुयात् ॥१५७॥
नीलोत्पलैरिषेमासिपूजयेन्मधुसूदनम् ॥ भक्त्यानिवेदयेत्तस्मिन्क्षीरमापूपमिश्रितम् ॥ १५८ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ वैष्णवंलो
कमाप्नोतिमुदितःस्वजनैर्वृतः ॥१५९॥ ऊर्जेमासितथादेविकोमलैस्तुलसीदलैः ॥ पूजयित्वाच्युतंभक्त्यातत्सायुज्यमावाप्नुयात् ॥ १६० ॥ क्षीराज्यशर्क

रोपेतमन्नंवैपायसंतथा ॥ अपूपंचक्रमेणैवभक्त्यासम्यङ्निवेदयेत् ॥ १६१ ॥ अमायांमंदवारेचवैष्णवर्क्षेतथैवच ॥ रविसंक्रमेव्यतीपातेग्रहणंचंद्रसूर्ययोः॥
॥ १६२ ॥ विशेषेणार्चयेद्विष्णुंयथाशक्त्यावरानने ॥ गुरोरुत्क्रांतदिवसेजन्मर्क्षेषुतथाहरेः ॥ १६३ ॥ इष्टिंचवैष्णवींकुर्याच्छक्त्यावैद्विजसत्तमः ॥ दद्या
त्पुष्पांजलिंतत्रप्रत्यृचंवेदसंमितम् ॥ १६४ ॥ पारणंचापिकुर्वीतचरुणापायसेनवा ॥ वैष्णवान्भोजयेद्विप्राञ्छक्त्यादद्याच्चदक्षिणाम् ॥ १६५ ॥ कुलको
टिंसमुधृत्यवैष्णवंपदमाप्नुयात् ॥ सर्ववेदैरशक्तश्चेद्यष्टुंभागवतोत्तमम् ॥ १६६ ॥ वैष्णवैरनुवाकैर्वासप्तरात्रंनिरंतरम् ॥ पुष्पांजलिसहस्रंतुहोमंचप्रत्य
हंचरेत् ॥ १६७ ॥ प्रीतयेवाभगवतःप्रतिश्लोकंयजेद्बुधः ॥ अथवामंत्ररत्नंहिसप्तरात्रंनिरंतरम् ॥ १६८ ॥ अष्टोत्तरसहस्रंतुजुहुयाद्धविषायजेत् ॥
विशेषेणार्चयेद्विद्वान्महाभागवतोत्तमान् ॥ १६९ ॥ अंतेचावभृथंकुर्याद्यथाविभवसारतः ॥ वैष्णवैरनुवाकैश्चकुर्यादवभृथंद्विजः ॥ १७० ॥
अत्रस्नात्वाविधानेनयथाशक्त्याद्विजोत्तमः ॥ शुभेपात्रांतरेरम्येपादौप्रक्षाल्यभक्तितः ॥ १७१ ॥ अर्चयेद्गंधपुष्पाद्यैर्वस्त्रैराभरणादिभिः ॥
तांबूलेनफलैर्वापियथाशक्त्यासमर्चयेत् ॥ १७२ ॥ भोजयित्वान्नपानाद्यैःप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ आसीमांतमनुव्रज्यनमस्कृत्यविसर्जितम् ॥ १७३ ॥
पुनःप्रणम्यभक्त्याथशनैस्तत्रनिवर्त्तितः ॥ गृहंप्रविश्यदेवेशंपूजयेत्प्रयतात्मवान् ॥ १७४ ॥ एवमभ्यर्चयेद्विष्णुंयावज्जीवमतंद्रितः ॥ तदीयांश्चविशेषे
णपूजयेत्सर्वदाशुभे ॥ १७५ ॥ आराधनानांसर्वेषांविष्णोराराधनंपरम् ॥ तस्मात्परतरंदेवितदीयानांसमर्चनम् ॥ १७६ ॥ अर्चयित्वापिगोविंदं
तदीयान्नार्चयेत्पुनः ॥ नसभागवतोज्ञेयःकेवलंदांभिकःस्मृतः ॥ १७७ ॥ पुमांस्तस्मात्प्रयत्नेनवैष्णवान्पूजयेत्सदा ॥ सर्वंतरतिदुःखौघंमहाभागवतार्च
नात् ॥ ॥ १७८ ॥ एवमुक्तंमयादेविविष्णोराराधनंपरम् ॥ नित्यनैमित्तिकंचैवतदीयानांचपूजनम् ॥ १७९ ॥ पौरुषंतस्ययाथात्म्यंफलसाधनमे
वच ॥ तस्यावसथदेहंचकर्माद्यपिचतुष्टयम् ॥ तवप्रोक्तंमयादेविकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १८० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसं
हितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेविष्णुपूजाविधानवैष्णवाचारकथनंनामत्रिपंचाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥
एवमुक्तातुसादेविपतिनाशूलपाणिना ॥ प्रणिपत्यमहात्मानमुवाचप्रांजलिस्तदा ॥ १ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ साधूक्तंहित्वयानाथवैष्णवंधर्ममुत्त
मम् ॥ गुह्याद्गुह्यतमंविष्णोःस्वरूपंपरमात्मनः ॥ २ ॥ धन्यास्मिकृतकृत्यास्मिसर्वदेवनमस्कृत ॥ तवप्रसादाद्देवेशमर्चयामिसनातनम् ॥ ३ ॥
॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ ततस्तद्वचनंश्रुत्वासभवस्त्रिपुरांतकः ॥ समाश्लिष्यावदद्देवींप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ४ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ साधुसाधुम
हादेविसाधुसाधुवरानने ॥ अर्चयस्वहृषीकेशंलक्ष्मीभर्त्तारमच्युतम् ॥ ५ ॥ कृतकृत्योस्म्यहंभद्रेवैष्णव्याभार्ययात्वया ॥ गुरुणातवचार्वंगिवामदेवेन

धीमता ॥ ६ ॥ अनुज्ञातार्चयस्वेशंपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ गुरूपदेशमार्गेणपूजयित्वैवकेशवम् ॥ प्राप्नोतिवाछितंसर्वंनान्यथाभूधरात्मजे ॥ ७ ॥ ॥ व
सिष्ठउवाच ॥ ॥ एवमुक्तातदादेविवामदेवांतिकंनृप ॥ जगामसहसाहृष्टाविष्णुपूजनलालसा ॥ ८ ॥ समेत्यतंगुरुंदेविपूजयित्वाप्रणम्यच ॥ विनी
ताप्रांजलिर्भूत्वाउवाचमुनिसत्तमम् ॥ ९ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनसम्यगाराधनंहरेः ॥ करिष्यामिद्विजश्रेष्ठत्वमनुज्ञातुमर्हसि ॥
॥ १० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तुतयादेव्यावामदेवोमहामुनिः ॥ तस्यैमंत्रवरंश्रेष्ठंददौसविधिनागुरुः ॥ ११ ॥ नाम्नांसहस्रंविष्णोश्चप्रो
क्तवान्मुनिसत्तमः ॥ निवेदयित्वापूजायाविधानमपिदेशिकः ॥ उवाचपरमप्रीत्यापार्वतींसंशितव्रताम् ॥ १२ ॥ ॥ वामदेवउवाच ॥ ॥ अर्चयित्वा
हृषीकेशंप्रातर्नित्यंवरानने ॥ सहस्रनामपठनंकुरुष्वतदनंतरम् ॥ १३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इत्युक्तातेनगुरुणाप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ पूजयि
त्वानमस्कृत्यपुनरायात्स्वमालयम् ॥ १४ ॥ शिक्षितागुरुणातेनवामदेवेनपार्वती ॥ ततःकतिपयाहस्तुद्वादश्यांवृषभध्वजः ॥ १५ ॥ कैलासशि
खरेरम्येविष्णुमाराध्यशंकरः ॥ उपविष्टस्ततोभोक्तुंपार्वतींशंकरोब्रवीत् ॥ १६ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ पार्वत्येहिमयासार्द्धंभोक्तुंभुवनवंदिते ॥ ॥ व
सिष्ठउवाच ॥ ॥ तमाहपार्वतीदेवीजप्त्वानामसहस्रकम् ॥ १७ ॥ ॥ ततोभोक्ष्याम्यहंदेवभुज्यतांभवताप्रभो ॥ ततस्तांपार्वतींप्राहप्रहसन्परमे
श्वरः ॥ १८ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ धन्यासिकृतकृत्यासिविष्णुभक्तासिपार्वति ॥ दुर्लभावैष्णवीभक्तिर्भागधेयंविनेश्वरि ॥ १९ ॥ रामरामेतिरा
मेतिरमेरामेमनोरमे ॥ सहस्रनामतत्तुल्यंरामनामवरानने ॥ २० ॥ रकारादीनिनामानिशृण्वतोममपार्वति ॥ मनःप्रसन्नतांयातिरामनामाभिशंक
या ॥ २१ ॥ रामेत्युक्त्वामहादेविभुंक्ष्वसार्धंमयाधुना ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ ततोरामेतिनामोक्त्वासहभुक्त्वाथपार्वती ॥ २२ ॥ रामे
त्युक्तामहादेवीशंभुनासहसंस्थिता ॥ पप्रच्छशंकरंदेवंप्रीतिप्रणवमानसा ॥ २३ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ सहस्रनामभिस्तुल्यंरामनाम
त्वयोदितम् ॥ तस्यापराणिनामानिसंतिचेद्रावणद्विषः ॥ कथ्यतांममदेवेशतत्रमेभक्तिरुत्थिता ॥ २४ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥
शृणुनामानिवक्ष्यामिरामचंद्रस्यपार्वति ॥ लौकिकावैदिकाःशब्दाःयेकेचित्संतिपार्वति ॥ २५ ॥ नामानिरामचंद्रस्यसहस्रंतेषुचाधिकम् ॥
तेषुचात्यंतमुख्यंहिनाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ २६ ॥ विष्णोरेकैकनामैवसर्ववेदाधिकंमतम् ॥ तादृङ्नामसहस्राणिरामनामसमानिच ॥ २७ ॥ यत्फलं
सर्ववेदानांमंत्राणांजपतःप्रिये ॥ तत्फलंकोटिगुणितंरामनाम्नैवलभ्यते ॥ २८ ॥ नामानिशृणुरामस्यमुख्यानिशुभदर्शने ॥ ऋषिभिःपरिगीतानिता
निवक्ष्यामितेप्रिये ॥ २९ ॥ ॐश्रीरामोरामचंद्रश्चरामभद्रश्चशाश्वतः ॥ राजीवलोचनःश्रीमान्राजेंद्रोरघुपुंगवः ॥ ३० ॥ जानकीवल्लभोजैत्रोजितामि

त्रोजनार्दनः ॥ विश्वामित्रप्रियोदांतःशरण्यत्राणतत्परः ॥ ३१ ॥ वालिप्रमथनोवाग्मीसत्यवाक्सत्यविक्रमः ॥ सत्यव्रतोव्रतफलःसदाहनुमदाश्रयः॥३२॥
कौशलेयःखरध्वंसीविराधवधपंडितः ॥ विभीषणपरित्रातादशग्रीवशिरोहरः ॥ ३३ ॥ सप्ततालप्रभेत्ताचहरकोदंडखंडनः ॥ जामदग्निमहादर्प्पदल
नस्ताडकांतकृत् ॥ ३४ ॥ वेदांतपारोवेदात्माभवबंधैकभेषजम् ॥ दूषणत्रिंशिरोरिश्चत्रिमूर्त्तिस्त्रिगुणस्त्रयी ॥ ३५ ॥ त्रिविक्रमस्त्रिलोकात्मापुण्यचा
रित्रकीर्त्तनः ॥ त्रिलोकरक्षकोधन्वीदंडकारण्यवासकृत् ॥३६ ॥ अहल्यापावनश्चैवपितृभक्तोवरप्रदः ॥ जितेंद्रियोजितक्रोधोजितलोभोजगद्गुरुः ॥ ३७ ॥
ऋक्षवानरसंघातीचित्रकूटसमाश्रयः ॥ जयंतत्राणवरदःसुमित्रापुत्रसेवितः ॥ ३८ ॥ सर्वदेवाधिदेवश्चमृतवानरजीवनः ॥ मायामारीचहंताचमहाभागोम
हाभुजः ॥ ३९ ॥ सर्वदेवस्तुतःसौम्योब्रह्मण्योमुनिसत्तमः ॥ महायोगीमहोदारःसुग्रीवस्थिरराज्यदः ॥ ४० ॥ सर्वपुण्याधिकफलःस्मृतःसर्वाघनाश
नः ॥ आदिपुरुषोमहापुरुषःपरमःपुरुषस्तथा ॥ ४१ ॥ पुण्योदयोमहासारःपुराणपुरुषोत्तमः ॥ स्मितवक्रोमितभाषीपूर्वभाषीचराघवः ॥ ४२ ॥
अनंतगुणगंभीरोधीरोदांतगुणोत्तरः ॥ मायामानुषचारित्रोमहादेवाधिपूजितः ॥ ४३ ॥ सेतुकृज्जितवारीशःसर्वतीर्थमयोहरिः ॥ श्यामांगःसुंदरःशूरः
पीतवासाधनुर्द्धरः ॥ ४४ ॥ सर्वयज्ञाधिपोयज्ञोजरामरणवर्जितः ॥ शिवलिंगप्रतिष्ठातासर्वाघगुणवर्जितः ॥ ४५ ॥ परमात्मापरब्रह्मसच्चिदानंदविग्र
हः ॥ परंजोतिःपरंधामपराकाशःपरात्परः ॥ ४६ ॥ परेशःपारगःपारःसर्वभूतात्मकःशिवः ॥ इतिश्रीरामचंद्रस्यनाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ ४७ ॥ गुह्या
द्गुह्यतरंदेवितवस्नेहात्प्रकीर्तितम् ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ ४८ ॥ सर्वैःप्रमुच्यतेपापैःकल्पकोटिशतोद्भवैः ॥ जलानिस्थलतांयांतिश
त्रवोयांतिमित्रताम् ॥ ४९ ॥ राजानोदासतांयांतिवह्नयोयांतिसौम्यताम् ॥ आनुकूल्यंचभूतानिस्थैर्यंयांतिचलाःश्रीयः ॥ ५० ॥ अनुग्रहंग्रहायांति
शांतिमायांत्युपद्रवाः ॥ पठतोभक्तिभावेननरस्यगिरिसंभवे ॥ ५१ ॥ पठेत्परमयाभक्त्यातस्यवश्यंजगत्रयम् ॥ यंयंकामंप्रकुरुतेतंतमाप्नोतिकीर्त्तना
त् ॥ ५२ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ वैकुंठेमोदतेनित्यंदशपूर्वैर्दशापरैः ॥ ५३ ॥ रामंदूर्वादलश्यामंपद्माक्षंपीतवाससम् ॥ स्तु
वंतिनामभिर्दिव्यैर्नतेसंसारिणोजनाः ॥ ५४ ॥ रामायरामभद्रायरामचंद्रायवेधसे ॥ रघुनाथायनाथायसीतायाःपतयेनमः ॥ ५५ ॥ इमंमंत्रंमहादेवि
जपन्नेवदिवानिशम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ५६ ॥ इतितेरामचंद्रस्यमाहात्म्यंवेदसंमितम् ॥ कथितंवैमयासुभ्रूस्तवप्री
त्याशुभाह्वयम् ॥ ५७ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ तच्छुत्वाशंकरेणोक्तंमाहात्म्यंपरमात्मनः ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेआनंदाश्रुजलाप्लुता ॥ ५८ ॥
प्रणम्यप्राहदेवेशंभर्तारंवृषभध्वजम् ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ अहोमाहात्म्यमतुलंरामस्यपरमात्मनः ॥ श्रोत्रतृप्तिर्हिमेनस्यात्कल्पायुतशतैर

पि ॥ ५९ ॥ धन्याहंकृतकृत्यास्मिसर्वमुक्तंत्वयानव ॥ त्वत्प्रसादाद्धरेर्भक्तिर्जन्मजन्मनिचास्तुमे ॥ ६० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥
॥ एवमुक्त्वास्वभर्तारंगौरीभागवतोत्तमा ॥ रामायरामभद्रायरामचंद्रायवेधसे ॥ रघुनाथायनाथायसीतायाःपतयेनमः ॥ ६१ ॥ इममेव
जपन्मंत्रंसर्वावस्थासुपार्वती ॥ उवासचसुखेनैवकैलासेपतिनासह ॥ ६२ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंगुह्याद्गुह्यतमंनृप ॥ रुद्रप्रोक्तानिशास्त्राणितामसान्ये
वपार्थिव ॥ ६३ ॥ संमोहनार्थंलोकानांप्रोक्तवान्वृषभध्वजः ॥ रहसिप्रोक्तवान्देव्याइदमेकंहरःप्रभुः ॥६४॥ यथार्थमर्थंगुह्यंचसारंमंत्रस्यभूपते ॥ देव्याप्री
त्यैमहादेवःकथयामासतत्परः ॥ ६५ ॥ उमामहेश्वरंराजन्संवादमिममद्भुतम् ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ ६६ ॥ ससर्ववंद्यःसर्वज्ञोम
हाभागवतोभवेत् ॥ सर्वधर्मविनिर्मुक्तःप्राप्नोतिपरमंपदम् ॥ ६७ ॥ धन्यःखलुभवान्लोकेपार्थिवेंद्रमहाबल ॥ त्वदन्वयेहरिःश्रीमान्पुराणःपुरुषो
त्तमः ॥ ६८ ॥ उत्पत्स्यतेदाशरथिःसर्वलोकहितायवै ॥ तस्मादिक्ष्वाकवःपूज्याःसुराणामपिपार्थिव ॥ ६९ ॥ येषांजातोहिभगवान्रामोराजीवलोचनः ॥
॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेरामचंद्राष्टोत्तरशतनामकथनंनामचतुःपंचाशदधिकद्विशततमोऽ
ध्यायः ॥ २५४ ॥ छ ॥ छ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ कथितंभवताब्रह्मन्सर्वधर्ममशेषतः ॥ सामान्यंचविशिष्टंचस्वरूपंपरजीवयोः ॥ १ ॥ स्वर्गाप
वर्गौकथितौसाधनंचतयोरपि ॥ धन्योस्म्यहंद्विजश्रेष्ठत्वत्प्रसादात्सदागुरो ॥ २ ॥ एकंमन्यंद्विजश्रेष्ठपृच्छामित्वांकुतूहलात् ॥ कथयस्वयथातथ्यमपि
वात्सल्यगौरवात् ॥ ३ ॥ महाभागवतश्रेष्ठोरुद्रस्त्रिपुरहंतकः ॥ कस्माद्विगर्हितंरूपंप्राप्तवान्सहभार्य्यया ॥ ४ ॥ योनिलिंगस्वरूपंचकथंस्यात्सुमहात्म
नः ॥ पंचवक्त्रश्चतुर्बाहुःशूलपाणिस्त्रिलोचनः ॥ ५ ॥ कथंविगर्हितंरूपंप्राप्तवान्द्विजपुंगव ॥ एवंसर्वंसमाचक्ष्वमित्रावरुणनंदन ॥ ६ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥
शृणुराजन्प्रवक्ष्यामियन्मांपृच्छसिगौरवात् ॥ विशुद्धहृदयेपुंसांबुद्धिःश्रेयसिजायते ॥ ७ ॥ स्वायंभुवोमनुःपूर्वंमंदरेपर्वतोत्तमे ॥ जगाममुनिभिःसार्द्धं
दीर्घसत्रमनुत्तमम् ॥८॥ तस्मिन्समागताःसर्वेमुनयःशंसितव्रताः ॥ नानाशास्त्रविदःश्रेष्ठाबालसूर्य्यानलप्रभाः ॥९॥ सर्ववेदविदोविप्राःसर्वधर्मपरायणाः ॥
वर्तमानेमहासत्रेमुनयःक्षीणकल्मषाः ॥ १० ॥ अन्वेष्टुंदेवतातत्त्वंमिथःप्रोचुस्तपोधनाः ॥ विप्राणांवेदविदुषांकःपूज्योदेवतावरः ॥ ११ ॥ ब्रह्मविष्णुम
हेशानांकःस्तुतोमुक्तिदोनृणाम् ॥ कस्यपादोदकंसेव्यंभुक्तोच्छिष्टंचपावनम् ॥ १२ ॥ कोऽव्ययःपरमंधामपरमात्मासनातनः ॥ कस्यप्रसादंतीर्थंचपितॄ
णांतृप्तिदंभवेत् ॥ १३ ॥ तेषांसमुपविष्टानांइतिवादोमहानभूत् ॥ रुद्रमेकमितिप्रोचुःकेचिदत्रमहर्षयः ॥ १४ ॥ ब्रह्मैवपूज्यइत्यन्येवदंतिमुनिसत्तमाः ॥

---

१ कथामन्यां–इ०पा० ।

सूर्यएवात्मनांपूज्यइत्यन्येप्राहुरुत्तमाः ॥१५॥ योसौसर्वगतःश्रीमाञ्छ्रीपतिःपुरुषोत्तमः ॥ अव्ययःपुंडरीकाक्षोवासुदेवःपरात्परः ॥१६॥ अनादिनिधनो
विष्णुःसएवपरमेश्वरः ॥ संपूज्योदेवताश्रेष्ठइत्यन्येचोचिरेद्विजाः ॥ १७ ॥ तेषांविवदतांतत्रमनुःस्वायंभुवोब्रवीत् ॥ शुद्धसत्वमयोयोसौकल्याणगुणवान्प्र
भुः ॥ १८ ॥ पुंडरीकेक्षणःश्रीमाञ्छ्रीपतिःपुरुषोत्तमः ॥ विप्राणांवेदविदुषांएकएवार्चितःप्रभुः ॥ १९ ॥ विप्राणांनेतरेपूज्यारजस्तमाविमिश्रिताः ॥
इतितस्यवचःश्रुत्वासर्वएवमहर्षयः ॥ भृगुंतपोनिधिंविप्रंप्रोचुःप्रांजलयस्तथा ॥ २० ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ अस्माकंसंशयंछेत्तुंत्वंसमर्थोसिसुव्रत ॥
ब्रह्मविष्णुमहेशानामंतिकंव्रजसुव्रत ॥ २१ ॥ मत्वातेषांसमीपंतुतथादृष्ट्वातुविग्रहान् ॥ शुद्धसत्वगुणंतेषांयस्मिन्संविद्यतेमुने ॥ २२ ॥ सएवपूज्यो
विप्राणांनेतरस्तुकदाचन ॥ शुद्धसत्वमयःसाक्षाद्ब्रह्मण्यःसभविष्यति ॥ २३ ॥ तीर्थप्रसादवाँल्लोकेविप्राणांसभविष्यति ॥ देवतानांपितॄणांचत
स्योच्छिष्टंसुपावनम् ॥ २४ ॥ तस्माद्याहिमुनिश्रेष्ठविबुधानांनिवासनम् ॥ क्षिप्रंकुरुमुनिश्रेष्ठसर्वलोकहितंप्रभो ॥ २५ ॥ एवमुक्तस्ततस्तू
र्णंकैलासंमुनिसत्तमः ॥ जगामवामदेवेनयत्रास्तेवृषभध्वजः ॥ २६ ॥ गृहद्वारमुपागम्यशंकरस्यमहात्मनः ॥ शूलहस्तंमहारौद्रंनंदिंदृष्ट्वाब्रवीद्वि
जः ॥ २७ ॥ संप्राप्तोहंभृगुर्विप्रोहरंद्रष्टुंसुरोत्तमम् ॥ निवेदयस्वमांशीघ्रंशंकरायमहात्मने ॥ २८ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वानंदीसर्वगणेश्वरः ॥ उवाचपरुषं
वाक्यंमहर्षिममितौजसम् ॥ २९ ॥ असांनिध्यंप्रभोस्तस्यदेव्याक्रीडतिशंकरः ॥ निवर्त्तस्वमुनिश्रेष्ठयदिजीवितुमिच्छसि ॥३०॥ एवंनिराकृतस्तेनतत्रा
तिष्ठन्महातपाः ॥ बहूनिदिवसान्यस्मिन्गृहद्वारिमहेशितुः ॥ ३१ ॥ नारीसंगममत्तोसौयस्मान्मामवमन्यते ॥ योनिलिंगस्वरूपंवैतस्मात्तस्यभविष्य
ति ॥ ३२ ॥ ब्राह्मणंमावजानातितमसासमुपागतः ॥ अब्रह्मण्यत्वमापन्नोह्यपूज्योसौद्विजन्मनाम् ॥ ३३ ॥ तस्मादन्नंजलंपुष्पंतस्मैदत्तंहविस्तथा ॥
निर्माल्यमस्यतत्सर्वंभविष्यतिनसंशयः ॥ ३४ ॥ एवंशप्त्वामहातेजाःशंकरंलोकपूजितम् ॥ उवाचगणमत्युग्रंनंदिंशूलधरंनृप ॥ ३५ ॥ रुद्रभक्ताश्चये
लोकेभस्मलिंगास्थिधारिणः ॥ तेपाखंडत्वमापन्नावेदबाह्याभवंतुवै ॥ ३६ ॥ एवंशप्त्वामुनिस्तत्ररुद्रंत्रिपुरहंतकम् ॥ जगामब्रह्मलोकंवैसर्वलोकनमस्कृ
तम् ॥ ३७ ॥ तत्रदेवैःसहासीनंब्रह्माणंपरमेष्ठिनम् ॥ दृष्ट्वाप्रांजलिनादेवंप्रणनाममहामतिः ॥ ३८ ॥ प्रणम्यपुरतस्तस्यतूष्णीमासमहातपाः ॥ तंदृष्ट्वा
मुनिशार्दूलंरजोगुणसमावृतः ॥ ३९ ॥ नार्चयामासधातासौमहर्षिंसमुपागतम् ॥ प्रत्युत्थानंप्रियंवाक्यंनकृतंतस्यवेधसा ॥४०॥ ऐश्वर्येणैवमहतातस्थौ
तत्रांबुजासनः ॥ तंदृष्ट्वारजसोद्रिक्तंमहर्षिःपंकजासनम् ॥ ४१ ॥ व्याजहारमहातेजावाक्यंलोकपितामहः ॥ रजसामहतोद्रिक्तोयस्मान्मामवमन्यसे ॥
॥ ४२ ॥ तस्मात्त्वंसर्वलोकानामपूज्यत्वंसमाप्नुहि ॥ एवंशप्त्वामहात्मानंब्रह्माणंलोकपूजितम् ॥ ४३ ॥ जगामसहसाविप्रोभगवन्मंदिरंभृगुः ॥ प्रवि

इयवैष्णवंलोकंक्षीराब्धेरुत्तरेतटे ॥ ४४ ॥ तत्रस्थितैर्महाभागैःपूज्यमानोयथार्हतः ॥ तत्रानिवार्य्यमाणस्तुप्रविष्टोंतःपुरंद्विजः ॥ ४५ ॥ प्रविश्यतस्मि
न्विमलेविमानेरविसन्निभे ॥ शयानंनागपर्यंकेददर्शकमलापतिम् ॥४६॥ लक्ष्मीकरसरोजाभ्यांमृज्यमानपदद्वयम् ॥ तंदृष्ट्वामुनिशार्दूलोभृगुःकोपसमन्वि
तः ॥ ४७ ॥ सव्यंपादंप्रचिक्षेपविष्णोर्वक्षसिशोभने ॥ तूर्णमुत्थायभगवान्धन्योस्मीतिवदन्मुदा ॥ ४८ ॥ हस्ताभ्यांचरणंतस्यपीडयामासहर्षितः ॥
शनैर्मृदित्वातत्पादंमधुरंवाक्यमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ धन्योस्म्यद्यैवविप्रर्षेकृतकृत्योस्मिसर्वदा ॥ त्वत्पादस्पर्शनाद्देहेमंगलंमेभविष्यति ॥ ५० ॥ समस्त
संपत्समवाप्तिहेतवःसमुत्थितापत्कुलधूमकेतवः ॥ अपारसंसारसमुद्रसेतवःपुनंतुमांब्राह्मणपादपांसवः ॥ ५१ ॥ विप्रपादरजोयस्यदेहेतिष्ठतिसर्वदा ॥
गंगादिसर्वतीर्थानितस्यातिष्ठंत्यसंशयम् ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वासहसोत्थायदेव्यासार्द्धंजनार्दनः ॥ भक्त्यासमर्चयामासदिव्यस्रक्चंदनादिभिः ॥ ५३ ॥ तंदृ
ष्ट्वामुनिशार्दूलोहर्षपूर्णाश्रुलोचनः ॥ उत्थायासनमुख्यात्तंप्रणनामदयानिधिम् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाहर्षात्प्राहमहातपाः ॥ ५४ ॥ ॥ श्रीभृगु
रुवाच ॥ ॥ अहोरूपमहोशांतिरहोज्ञानमहोदया ॥ अहोसुनिर्मलाक्षांतिरहोसत्वगुणंहरेः ॥ ५५ ॥ नैसर्गिकंशुभंसत्वंतथैवगुणवारिधेः ॥ नान्येषांवि
द्यतेकिंचित्सर्वेषांत्रिदिवौकसाम् ॥५६॥ ब्रह्मण्यश्चशरण्यश्चत्वमेवपुरुषोत्तमः ॥ ब्राह्मणानांत्वमेवेशोनान्यःपूज्यःसुरःक्वचित् ॥ ५७ ॥ येर्चयंतिसुरानन्यां
स्त्वांविनापुरुषोतम॥तेपाखंडत्वमापन्नाःसर्वलोकविगर्हिताः॥५८॥विप्राणांवेदविदुषांत्वमेवेज्योजनार्दनः॥नान्यःकश्चित्सुराणांतुपूजनीयःकदाचन॥५९॥
अनर्च्याब्रह्मरुद्राद्यारजस्तमोविमिश्रिताः ॥ त्वंशुद्धसत्वगुणवान्पूजनीयोग्रजन्मनाम् ॥६०॥ त्वत्पादसलिलंसेव्यंपितॄणांचदिवौकसाम् ॥ सर्वेषांभूसुराणां
चमुक्तिदंकल्मषापहम् ॥६१॥ त्वद्भुक्तोच्छिष्टशेषंवैपितॄणांचदिवौकसाम् ॥ भूसुराणांचसेव्यंस्यान्नान्येषांतुकदाचन ॥६२॥ इतरेषांतुदेवानामन्नंपुष्पंजलं
तथा॥अस्पृश्यंतुभवेत्सर्वंनिर्माल्यंसुरयासमम् ॥६३॥ तस्माद्वैब्राह्मणोनित्यंपूजयित्वासनातनम् ॥ त्वत्तीर्थंभुक्तमन्नंचभजेतैवानिशंबुधः॥६४॥ नान्यंदेवं
तुवीक्षेतब्राह्मणोनचपूजयेत् ॥ नान्यप्रसादंभुंजीतनान्यदायतनंविशेत् ॥ ६५ ॥ नददातीहयोविप्रःपितॄणांश्राद्धकर्मणि ॥ त्वद्भुक्तमन्नंतीर्थंचतत्सर्वं
निष्फलंभवेत् ॥६६॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ पतंतिपितरस्तस्यनरकेपूयशोणिते ॥ ६७ ॥ निवेदितंतवविभोयोजुहोतिददातिवा ॥
देवतानांपितॄणांचतृप्तिरानंत्यमश्नुते ॥६८॥ तस्मात्त्वमेवविप्राणांपूज्योनान्योस्तिकश्चन ॥ मोहाद्यःपूजयेदन्यान्सपाखंडीभविष्यति ॥६९॥ त्वंहिनाराय
णःश्रीमान्वासुदेवःसनातनः॥ विष्णुःसर्वगतोनित्यःपरमात्मामहेश्वरः॥७०॥त्वमेवसेव्योविप्राणांब्रह्मण्यःशुद्धसत्ववान् ॥ पूज्यत्वाद्ब्राह्मणानांवैशुद्धसत्वगु
णादपि॥७१॥ सर्वेषामेवदेवानांब्राह्मणत्वमवाप्नुहि ॥ त्वामेवहिसदाविप्राभजंतिपुरुषोत्तमम् ॥७२॥ ब्राह्मणास्तेचभूवुस्तुनान्यास्तत्रनसंशयः ॥ ब्रह्मण्योदेव

कीपुत्रोब्रह्मण्योमधुसूदनः॥७३॥ ब्रह्मण्यःपुंडरीकाक्षोब्रह्मण्योविष्णुरच्युतः॥ ब्रह्मण्योभगवान्कृष्णोवासुदेवोच्युतोहरिः॥७४॥ ब्रह्मण्योनारसिंहःस्यात्तथा
नारायणोव्ययः॥ ब्रह्मण्यःश्रीधरःश्रीशोगोविंदोवामनस्तथा॥७५॥ ब्रह्मण्योयज्ञवाराहःकेशवःपुरुषोत्तमः॥ ब्रह्मण्योराघवःश्रीमान्रामोराजीवलोचनः॥७६॥
ब्रह्मण्यःपद्मनाभःस्यात्तथादामोदरःप्रभुः॥ ब्रह्मण्योमाधवोयज्ञस्तथात्रिविक्रमःप्रभुः ॥ ७७॥ ब्रह्मण्यश्चहृषीकेशःपीतवासाजनार्दनः ॥ नमोब्रह्मण्यदेवाय
वासुदेवायशार्ङ्गिणे ॥७८॥ नारायणायश्रीशायपुंडरीकेक्षणायच ॥ नमोब्रह्मण्यदेवायवासुदेवायविष्णवे ॥७९॥ कल्याणगुणपूर्णायनमस्तेपरमात्मने ॥
नमोब्रह्मण्यदेवायसर्वदेवस्वरूपिणे ॥ ८० ॥ वाराहवपुषेनित्यंत्रयीनाथायतेनमः ॥ नमोब्रह्मण्यदेवायनागपर्यंकशायिने ॥ ८१ ॥ राजीवदलनेत्रायरा
घवायनमोनमः ॥ माययामोहिताःसर्वेदेवाश्चऋषयस्तव ॥ ८२ ॥ नजानंतिमहात्मानंसर्वलोकेश्वरंप्रभो ॥ त्वांनजानंतिभगवन्सर्ववेदविदोपिहि ॥ ८३ ॥
नामरूपगुणैःश्रीशचारित्रैरपिदुष्कृतैः ॥ परत्वसूचकंसत्वंतववेदितुमीश्वरः ॥ ८४ ॥ महर्षिभिःप्रेषितोहमागतोस्मितवांतिकम् ॥ तवशीलगुणाञ्ज्ञातुं
चरणंममकेशव ॥ ८५ ॥ दत्तंवक्षसिगोविंदतत्क्षंतव्यंकृपानिधे ॥ एवमुक्त्वाभृगुर्देवंप्रणम्यचमुहुर्मुहुः ॥ ८६ ॥ दिव्यैर्महर्षिभिस्तत्रपूज्यमानोमहात्म
भिः ॥ पुनर्जगामहृष्टात्मायज्ञभूमिंशुभाह्वयाम् ॥ ८७ ॥ समागतंमहात्मानंतत्रदृष्ट्वामहर्षयः ॥ प्रत्युत्थायनमस्कृत्वापूजांचक्रुर्विधानतः ॥ ८८ ॥ तेषां
विज्ञापयामासतत्सर्वंमुनिपुंगवः ॥ रजस्तमगुणोद्रिक्तौविधीशानौसुरोत्तमौ ॥ ८९ ॥ शप्तौमयानपूज्यौतौविप्राणामृषिसत्तमाः ॥ अब्रह्मण्यत्वमापन्नोगर्हि
तंरूपमास्थितः ॥ ९० ॥ शप्तःकैलासशिखरेशंकरस्तमसावृतः ॥ शुद्धसत्त्वमयोविष्णुःकल्याणगुणसागरः ॥९१॥ नारायणःपरंब्रह्मविप्राणांदैवतंहरिः ॥
ब्रह्मण्यःश्रीपतिर्विष्णुर्वासुदेवोजनार्दनः ॥ ९२ ॥ ब्रह्मण्यःपुंडरीकाक्षोगोविंदोहरिरच्युतः ॥ सएवपूज्योविप्राणांनेतरःपुरुषर्षभाः ॥ ९३ ॥ मोहाद्यःपूजये
दन्यंसपाखंडीभविष्यति ॥ स्मरणादेवकृष्णस्यविमुक्तिःपापिनामपि ॥ ९४ ॥ तस्यपादोदकंसेव्यंभुक्तोच्छिष्टंचपावनम् ॥ स्वर्गापवर्गदंनॄणांब्राह्म
णानांविशेषतः ॥ ९५ ॥ विष्णोर्निवेदितंनित्यंदेवेभ्योजुहुयाद्धविः ॥ पितृभ्यश्चैवतद्दद्यात्सर्वमानंत्यमश्नुते ॥ ९६ ॥ योनदद्याद्धरेर्भुक्तंपितॄणांश्राद्धक
र्मणि ॥ अश्नंतिपितरस्तस्यविण्मूत्रंसततंद्विजाः ॥ ९७ ॥ तस्माद्विष्णोःप्रसादोवैसेवितव्योद्विजन्मनाम् ॥ इतरेषांतुदेवानांनिर्माल्यंगर्हितंभवेत् ॥९८॥
सकृदेवाहियोश्नातिब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः ॥ निर्माल्यंशंकरादीनांसचांडालोभवेद्ध्रुवम् ॥ ९९ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिपच्यतेनरकाग्निना ॥ निर्माल्यंभोद्वि
जश्रेष्ठारुद्रादीनांदिवौकसाम्॥१००॥रक्षोयक्षपिशाचान्नंमद्यमांससमंस्मृतम्॥तद्ब्राह्मणैर्नभोक्तव्यंदेवानांभुंजितंहविः॥१०१॥तस्मादन्यंपरित्यज्यविष्णुमे
वसनातनम् ॥ पूजयध्वंद्विजश्रेष्ठायावज्जीवमतंद्रिताः ॥१०२॥ तद्विष्णोःपरमंधाममन्यंतोगतसंशयाः ॥ तापादिपंचसंस्कारैरन्विष्टाःशुभचेतसः ॥१०३॥
अप्राकृतंहरिंसम्यगर्चयध्वंद्विजर्षभाः ॥ चक्रांकितभुजाविप्राभवंत्यप्राकृताःशुभाः॥१०४॥चक्रलांछनहीनास्तुप्राकृतास्तामसास्मृताः ॥ तस्मात्प्राकृतसं

सर्गपापौघदहनंहरेः ॥१०५॥ प्रतप्तंबिभृयाच्चक्रंशंखंचभुजमूलयोः ॥ उर्द्ध्वपुंड्राणिचांगेषुधृत्वाशास्त्रोक्तमार्गतः ॥१०६॥ अर्चयेन्मंत्ररत्नेनविधिनापुरुषोत्त
मम् ॥ तस्यप्रसादसेवांचकुर्य्यान्नित्यमतंद्रितः ॥१०७॥ तस्यावरणपूजायांत्रिदशानर्चयेत्सदा ॥ तमेवसर्वयज्ञानांभोक्तारंपरमेश्वरम् ॥ ८ ॥ ज्ञात्वावैजुहु
याद्धव्याज्जपेद्वैसततंद्विजाः ॥१०९॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ एवमुक्तास्तुतेसर्वेऋषयःक्षीणकल्मषाः ॥ नमस्कृत्यभृगुंसम्यगूचुःप्रांजलयस्तदा ॥११०॥
॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ भगवन्संशयच्छेत्तात्वमेवद्विजसत्तम ॥ त्वंवैलोकगतिर्ब्रह्मंस्त्वमेवपरमागतिः ॥ १११ ॥ त्वमेवपरमोधर्मस्त्वमेवपरमंतपः ॥ त्वत्प्र
सादाद्वयंविप्रभविष्यामोऽहिनान्यथा ॥ ११२ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ एवंस्तुत्वाभृगुंविप्रंसर्वएवमहर्षयः ॥ तस्मात्संप्राप्तमंत्रावैपूजयामासुरच्युतम्
॥ ११३ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंप्रसंगात्पार्थिवोत्तम ॥ रामस्यहस्तकमलस्पर्शनाद्वैनृपोत्तम ॥ ११४ ॥ भविष्यत्यमलंतच्चरूपंलोकविगर्हितम् ॥ राघवः
सर्वदेवानांपावनःपुरुषोत्तमः ॥ ११५ ॥ स्पृष्टादृष्टाश्चतेनैवविमलाःशंकरादयः ॥ सर्वेषामपिदेवानांपितामाताजनार्दनः ॥ ११६ ॥ त्राताचसर्वलोकानां
वात्सल्यगुणसागरः ॥ तमेवशरणंगच्छयदीच्छेत्परमंपदम् ॥ ११७ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंपुराणंवेदसंमितम् ॥ ब्रह्मणाकथितंराजन्मनुस्वायंभुवोंतरे
॥ ११८ ॥ विष्णुभक्तिविनीतस्यशुद्धसत्वस्यनान्यथा ॥ तस्यसंश्रावयेन्नित्यंविमुक्तासाहरेःकथा ॥११९॥ शंखचक्रोर्द्ध्वपुंड्रादिविहितोवाचकःपुमान् ॥
तन्मुखाच्छ्रूयतांनित्यंपुत्रीभवसिनान्यथा ॥ १२० ॥ यस्त्विदंश्रावयेन्नित्यंपठेद्वासुसमाहितः ॥ अनन्यभक्तिःश्रीशस्यजायतेतस्यसर्वदा ॥ १२१ ॥
विद्यार्थीलभतेविद्यांधर्मार्थीधर्ममाप्नुयात् ॥ मोक्षार्थीलभतेमोक्षंकामार्थीलभतेसुखम् ॥ १२२ ॥ द्वादश्यांश्रवणार्केचसंक्रांतौग्रहणेतथा ॥ अमावस्यांपौ
र्णमास्यांपठेद्भक्तिसमन्वितः ॥ १२३ ॥ श्लोकार्द्धंश्लोकपादंवापठेद्यस्तुसमाहितः ॥ अश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोत्यसंशयः ॥१२४॥ इत्येतत्कथितंगुह्यंपुरा
णंसंहितात्मकम् ॥ अर्चयस्वहृषीकेशंयदीच्छसिपरमंपदम् ॥१२५॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोवसिष्ठेनगुरुणानृपसत्तमः ॥ प्रणम्यचगुरुंराजापूज
यित्वायथार्हतः ॥१२६॥ तस्मात्संप्राप्तमंत्रोसौविधिनाद्विजसत्तमात् ॥ अर्चयित्वाहृषीकेशंयावज्जीवमतंद्रितः ॥ कालेहरिपदंप्रापयोगिगम्यंसनातनम्
॥१२७॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांवैयासिक्यांमुत्तरखंडेभृगुपरीक्षाकथनंनामपंचपंचाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५५॥

श्रीपाद्ममहापुराणस्येदमुत्तरखण्डं श्रीकृष्णातीरगवाई (वैराज) क्षेत्रनिवासिना ऐनापुरेउपाख्यबाळाचार्यतनूजनुषा
उद्धवाचार्येण संशोधितं ॥ तेन श्रीभगवाँल्लक्ष्मीवेङ्कटेशः प्रीयताम् ।

॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणेषष्ठमुत्तरखण्डं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपाद्मे महापुराणे सप्तमं क्रियाखंडं प्रारभ्यते ॥

क्रियाखंडाचीं चित्रें.

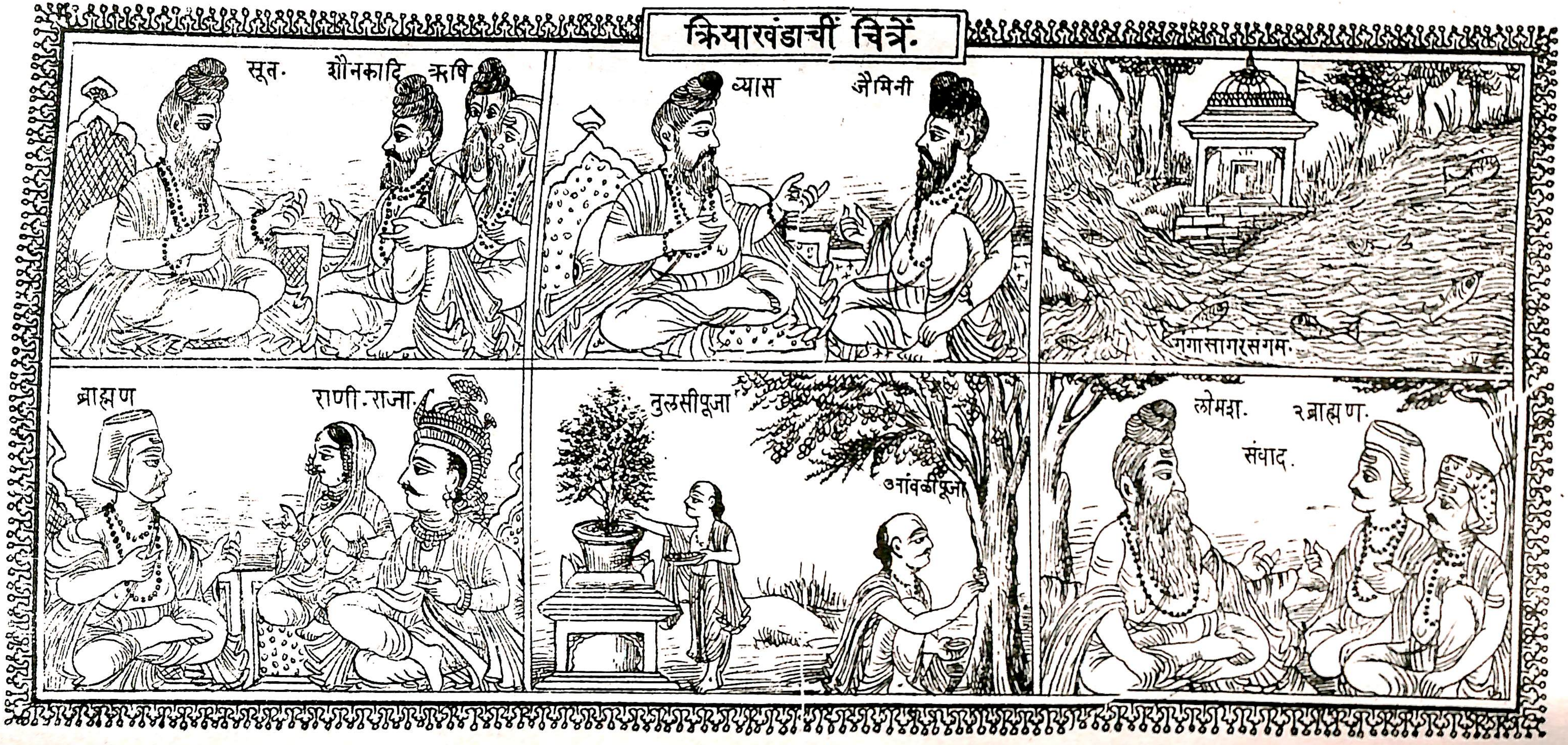
सूत.
शौनकादि ऋषि
व्यास
जैमिनी
गंगासागरसंगम.
ब्राह्मण
राणी. राजा.
तुलसीपूजा
आंवळीपूजा
लोमश.
२ब्राह्मण.
संवाद.

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ क्रियायोगसारखण्डमारभ्यते ॥ लक्ष्मीनाथपदारविंदयुगुलंब्रह्मेश्वराद्यामरश्रेणिनम्रशिरोलिमालिअमलंवंदामहेसंततम् ॥ भक्त्या
योगिमनस्तडागसुषमासंदोहपुष्यत्तमंगङ्गाम्भोमकरंदबिन्दुनिकरंसंसारदुःखापहम् ॥ १ ॥ योमूर्तीर्बहुधाविधायभगवान्रक्षन्नशेषंजगद्यत्पादार्चनतत्परान
हिपुनर्मज्जंतिविश्वार्णवे ॥ सर्वप्राणिहृदंबुजेषुवसतिर्यस्यप्रभोःसंततंरम्यक्रोडवपुर्धरायहरयेदेवायतस्मैनमः ॥ २ ॥ वेदेभ्यउद्धृत्यसमस्तधर्मान्योयंपुराणे
षुजगाददेवः ॥ व्यासस्वरूपेणजगद्धितायवंदेतमेतंकमलासमेतम् ॥ ३ ॥ एकदामुनयःसर्वेसर्वलोकहितैषिणः ॥ सुरम्येनैमिषारण्येगोष्ठींचक्रुर्मनोरमा
म् ॥४॥ तत्रांतरेमहातेजाव्यासशिष्योमहायशाः॥ सूतःशिष्यगणैर्युक्तःसमायातोहरिंस्मरन् ॥५॥ तमायांतंसमालोक्यसूतंशास्त्रार्थपारगम् ॥ नेमुःसर्वेसमु
त्थायशौनकाद्यास्तपोधनाः ॥ ६ ॥ सोपितान्सहसाभक्त्यामुनीन्परमवैष्णवान् ॥ ननामदंडवद्भूमौसर्वधर्मविदांवरः ॥ ७ ॥ वरासनेमहाबुद्धिस्तैर्द
त्तेमुनिसत्तमैः ॥ उवासहमुनिर्मध्येसर्वैःशिष्यगणैर्वृतः ॥ ८ ॥ तत्रोपविष्टंतंसूतंशौनकोमुनिसत्तमः ॥ बद्धाञ्जलिरिमांवाचमुवाचविनयान्वितः ॥९॥
॥ शौनकउवाच ॥ ॥ महर्षेसूतसर्वज्ञकलिकालेसमागते ॥ केनोपायेनभगवन्भूरिभक्तिर्भवेन्नृणाम् ॥ १० ॥ कलौसर्वेभविष्यंतिपापकर्मरताजनाः ॥
वेदविद्याविहीनाश्चतेषांश्रेयःकथंभवेत् ॥ ११ ॥ कलावन्नगताःप्राणालोकाःस्वल्पायुषस्तथा ॥ निर्धनाश्चभविष्यंतिनानादुःखप्रपीडिताः ॥ १२ ॥
प्रयाससाध्यंसुकृतंशास्त्रेषुक्रियतेद्विज ॥ तस्मात्केपिकरिष्यंतिकलौनसुकृतंजनाः ॥ १३ ॥ सुकृतेषुविनष्टेषुप्रवृत्तेपापकर्मणि ॥ सवंशाःप्रलयंसर्वेग
मिष्यंतिदुराशयाः ॥१४॥ स्वल्पश्रमैरल्पवित्तैरल्पकालैश्चसत्तम ॥ यथाभवेन्महापुण्यंतद्वैकथयसूतज ॥१५॥ यस्योपदेशतःपुण्यंपापंवाकुर्वतेजनाः ॥
सतद्भागीभवेन्मर्त्यइतिशास्त्रेषुनिश्चितम् ॥ १६ ॥ पुण्योपदेशःसदयःकैतवैश्चविवर्जितः ॥ पापमार्गविरोधीचचत्वारःकेशवोपमाः ॥ १७ ॥ ज्ञानंसं
प्राप्यसंसारेयःपरेभ्योनयच्छति ॥ ज्ञानरूपीहरिस्तस्मैप्रसन्नइवनेक्षते ॥१८॥ ज्ञानरत्नैश्चरत्नैश्चपरसंतोषकृन्नरः ॥ सज्ञेयःसुमतिर्नूनंनररूपधरोहरिः॥१९॥
त्वमेवमुनिशार्दूलवेदवेदाङ्गपारगः ॥ त्वदृतेनहिवक्तान्योयतस्त्वंव्यासशासितः ॥ २० ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ धन्योऽसित्वंमुनिश्रेष्ठत्वमेववैष्ण
वाग्रणीः ॥ यतःसमस्तलोकानांहितंवाञ्छसिसर्वदा ॥ २१ ॥ शृणुशौनकवक्ष्यामियत्त्वयाश्रोतुमिच्छितम् ॥ सर्वलोकहितार्थायवैष्णवानांविशेषतः ॥
॥ २२ ॥ पृष्टोजैमिनिनासर्वंयदुवाचशृणुष्वतत् ॥ महर्षिर्जैमिनिर्नामयोगाभ्यासरतःसदा ॥२३॥ प्रणम्यशिरसाव्यासंपप्रच्छमुनिसत्तमः ॥ ॥ जैमि
निरुवाच ॥ ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञव्याससत्यवतीसुत ॥ २४ ॥ कलौकस्माद्भवेन्मोक्षस्तन्ममाचक्ष्वमूलतः ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ जैमिनेर्वचनं
श्रुत्वाव्यासःसंतुष्टमानसः ॥ २५ ॥ प्रारेभेमुनिशार्दूलकथांमंगलसंयुताम् ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ जैमिनेमुनिशार्दूलधन्योऽसित्वंमहामते ॥२६॥

नारायणकथांश्रोतुंयतोवांछसिसर्वदा ॥ सत्कथाश्रवणेबुद्धिर्यस्ययस्यप्रवर्तते ॥ २७ ॥ तस्यतस्यभवेज्ज्ञानंज्ञानंमोक्षप्रदंविदुः ॥ नवैष्णवकथाय
स्मैरोचतेपापिनेभुवि ॥ २८ ॥ वृथैवसृष्टाविधिनाभूमिभारवतीकृता ॥ कथायैजगतीवक्तुंश्लाघ्यतेवैष्णवैर्जनैः ॥ २९ ॥ तांमिथ्यामिवयोवक्ति
सज्ञेयःपापिनांवरः ॥ यस्मिन्दिनेमुनिश्रेष्ठश्रूयतेनहरेःकथा ॥ ३० ॥ तद्दिनंदुर्दिनंमन्येघनच्छन्नंनदुर्दिनम् ॥ यत्रयत्रमहीभागेवैष्णवीवर्ततेकथा ॥३१॥
सांनिध्यंतत्रभगवान्नजहातिकदाचन ॥ योवैष्णवकथारम्भेविघ्नकृन्मानवोभवेत् ॥ ३२ ॥ तमेवशप्त्वाभगवान्दैवतैःसहगच्छति ॥ प्रभावंवासुदेवस्य
श्रुत्वाहृष्यंतियेजनाः ॥ ३३ ॥ ज्ञेयास्तएवदेवांशाःपूज्यादृश्याश्चसत्तमाः ॥ नारायणप्रभावंयेश्रुत्वाचोपहसंतिवै ॥ ३४ ॥ तेविज्ञेयादानवांशानरानरक
भागिनः ॥ तत्रतीर्थानिसर्वाणिगङ्गादीनिद्विजोत्तम ॥३५॥ देवर्षयश्चदेवाश्चमुनयश्चतपोधनाः ॥ शृण्वतांलोकसंघानांपापव्याधिविनाशनी ॥३६॥ नाराय
णकथायत्रवर्ततेप्रतिवासरम् ॥ मुनेक्रियायोगसारंबह्वर्थंपापनाशनम् ॥ ३७ ॥ नारायणकथोपेतंसेतिहासंनिशामय ॥ ३८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेम
हापुराणेक्रियायोगसारेजैमिनिव्याससंवादेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ सृष्टेरादौमहाविष्णुःसिसृक्षुःसकलंजगत् ॥ स्रष्टापा
ताचसंहर्तात्रिमूर्तिरभवत्स्वयम् ॥ १ ॥ सृष्ट्यर्थमस्यजगतःससर्जब्रह्मसंज्ञकम् ॥ दक्षिणांगतआत्मानमात्मनाश्रेष्ठपूरुषः ॥ २ ॥ ततस्तुपालनार्था
यजगतोजगतीपतिः ॥ विष्णुंससर्जवामांशान्निजांशंकेशवंमुने ॥ ३ ॥ अथसंहरणार्थायजगतोरुद्रमव्ययम् ॥ मुनेससर्जमध्यांगात्कृतपद्मालयः
प्रभुः ॥ ४ ॥ रजःसत्वंतमश्चेतिपुरुषंत्रिगुणात्मकम् ॥ वदंतिकेचिद्ब्रह्माणंविष्णुंकेचिच्चशंकरम् ॥ ५ ॥ एकोविष्णुस्त्रिधाभूत्वासृजत्यत्तिच
पातेच ॥ तस्माद्भेदोनकर्त्तव्यस्त्रिषुलोकेषुसत्तमैः ॥ ६ ॥ आद्याप्रकृतिरेतस्यमहाविष्णोःपरात्मनः ॥ निदानंभूतविश्वस्यविद्याविद्येतिगीयते ॥ ७॥
भावाभावस्वरूपासाजगद्धेतुःसनातनी ॥ ब्राह्मीलक्ष्मीरम्बिकेतित्रिमूर्तिःसहसाभवत् ॥ ८ ॥ सृष्टिस्थितिविनाशेषुयांनियोज्यततोमुने ॥ आद्यां
चैवाद्यपुरुषस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ९ ॥ यस्याज्ञयाततोब्रह्मामहाभूतान्ससर्जह ॥ पृथिव्याकाशवाय्वंबुवह्नीन्पञ्चसमाधिना ॥ १० ॥ भूर्भुवःस्वस्तथा
चैवमहश्चैवजनस्तथा ॥ तपश्चसत्यमित्यादीन्सृष्टवान्कमलासनः ॥ ११ ॥ अतलंसृष्टवान्ब्रह्माततोधोवितलंद्विज ॥ ततोऽधःसुतलंचैवततोऽधश्चत
लातलम् ॥ १२ ॥ महातलमधस्तस्मात्ततोऽधश्चरसातलम् ॥ तस्मादधश्चपातालंलोकानेवंयथाक्रमम् ॥ १३ ॥ देवतानांनिवासार्थंरत्नसानुं
महागिरिम् ॥ सृष्टवान्पृथिवीमध्येजाम्बूनदसमुज्ज्वलम् ॥ १४ ॥ मंदरंचरमंचैवत्रिकूटमुदयाचलम् ॥ अन्यांश्चपर्वतांश्चैवसृष्टवान्विविधानपि ॥
॥ १५ ॥ लोकालोकस्ततश्चैवतन्मध्येसप्तसागराः ॥ सप्तद्वीपाश्चविप्रेन्द्रपरमेशस्वयंभुवा ॥ १६ ॥ जम्बुद्वीपोद्विजश्रेष्ठद्वीपश्चप्लक्षसंज्ञितः ॥

---

१ सृष्टाः इत्यध्याहार्यम् । सर्वत्रापि सृष्टशब्दस्य वचनविपरिणामेन सङ्गतिरनुसंधेया ।

विज्ञेयोद्विगुणस्तस्माच्छाल्मलोद्विगुणस्ततः ॥ १७ ॥ तेचप्लक्षादयोद्वीपाःसर्वभागसमन्विताः ॥ समस्तगुणसंयुक्तादेवदेवार्षिमूर्तयः ॥ १८ ॥
सप्तद्वीपाइमेविप्रसप्तसागरवेष्टिताः ॥ तेषांनामानिवक्ष्यामिसागराणांनिशामय ॥ १९ ॥ लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिदुग्धजलांतकाः ॥ एतेसमुद्रादे
वर्षैपूर्वस्माच्चपरःपराः ॥ २० ॥ विज्ञेयाद्विगुणाःसर्वआलोकालोकपर्वताः ॥ द्वीपेद्वीपेततोब्रह्मावृक्षगुल्मलतादिकान् ॥ २१ ॥ तिर्यग्योनिगता
ञ्जतून्सृष्टवान्द्विजसत्तम ॥ अथदेवान्मनुष्यांश्चनागान्विद्याधरांस्तथा ॥ २२ ॥ क्रमात्ससर्जपुत्रांश्चततोदक्षादिकान्मुनीन् ॥ ब्रह्मक्षात्रियविट्शूद्रानन्यां
श्चैवांत्यजांस्तथा ॥ २३ ॥ तेषांचवर्तनादीनिसृष्टवान्सप्रजापतिः ॥ हेमाद्रिदक्षिणंयद्वैविंध्याद्रेरुत्तरंतथा ॥ २४ ॥ आहुस्तद्भारतंवर्षंशुभाशुभफ
लप्रदम् ॥ आसाद्यभारतेवर्षेयेजन्मनिनरोत्तमाः ॥ २५ ॥ धर्मकर्माणिकुर्वंतितेसर्वेकेशवोपमाः ॥ कर्मभूमौकृतंकर्मशुभंवाशुभमेववा ॥ २६ ॥
तत्फलंभुंजतेलोकोभोगभूमिषुसत्तम ॥ कर्मभूमिंसमागत्ययोधर्मकर्मसूद्यतः ॥ २७ ॥ नचतेनसमःकोपित्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ तस्यस्यात्सफलं
जन्मजीवितंचसुजीवितम् ॥ २८ ॥ श्रीनारायणसेवायांमतिर्यस्यनविद्यते ॥ जन्मकोट्यर्जितैःपुण्यैःसंसारैकाधिनायके ॥ २९ ॥ नारायणेदेवदेवे
भक्तिःस्यात्सुदृढानृणाम् ॥ समस्तसुखदश्चापिसश्लाघ्योनिर्भयोऽपिच ॥ ३० ॥ त्याज्यःसदेशःसहसानातिष्ठेद्यत्रवैष्णवः ॥ जन्मांतरार्जितंपापंस्वल्पंवा
यदिवाबहु ॥ ३१ ॥ तत्क्षणात्क्षयमाप्नोतिभगवद्भक्तदर्शनात् ॥ वैष्णवांघ्रिजलंयस्तुसमस्तपातकापहम् ॥ ३२ ॥ वहेत्स्वशिरसाभक्त्यागङ्गास्नानेनत
स्यकिम् ॥ मुहूर्तमपियःकुर्यात्सङ्गंभागवतैःसह ॥ ३३ ॥ समुच्यतेसर्वपापैर्ब्रह्महत्यामुखैरपि ॥ धर्मकर्माणिविप्रेन्द्रक्रियंतेयानिकानिच ॥ ३४ ॥ भगव
द्भक्तपुरतस्तानिस्युरक्षयाणिच ॥ मुहूर्तंवामुहूर्तार्द्धंयत्रतिष्ठंतिवैष्णवाः ॥ ३५ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंतत्तीर्थंतत्तपोवनम् ॥ अन्नंवासलिलंवापिफलंवावै
ष्णवायच ॥ ३६ ॥ यत्किंचिद्दीयतेविप्रतद्दानमक्षयंभवेत् ॥ समस्तदेवतारूपोवैष्णवःपरिकीर्तितः ॥ ३७ ॥ सचेत्संतोषितोयेनतोषिताःसर्वदेवताः ॥
संसारेऽस्मिन्महाघोरेनानादुःखसमन्विते ॥ ३८ ॥ भगवद्भक्तपुरुषःकदाचिन्नावसीदति ॥ तस्मात्त्वमपिविप्रेन्द्रक्रियायोगेनकेशवम् ॥३९॥ समाराध्यस
दाभक्त्याव्रजविष्णोःपदंपरम् ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ तदेतद्वचनंश्रुत्वाकानीनस्यमहात्मनः ॥ ४० ॥ शिरसांजलिमादायजैमिनिःपर्यपृच्छत ॥
॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ भगवद्भक्तमाहात्म्यंत्वयाप्रोक्तंपुनःपुनः ॥ ४१ ॥ गुरोर्किंलक्षणंतेषांतत्सर्वंब्रूहिसांप्रतम् ॥ कथंवावैष्णवालोकाज्ञातव्यामु
निसत्तम ॥ ४२ ॥ आदितोब्रूहितत्सर्वंयदितेमय्यनुग्रहः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ मधुकैटभयोःपूर्वंहतयोर्वेधसास्वयम् ॥ ४३ ॥ पृष्टोयदाहभगवां
स्तन्निशामयवेद्म्यहम् ॥ कल्पांतेरुद्ररूपेणसंहार्यसकलंजगत् ॥ ४४ ॥ स्वयमेकश्चभगवान्सुष्वापयोगमायया ॥ सुप्तेतस्मिन्भगवतियोगनिद्राविमोहि

ते ॥ अभवत्पृथिवीसर्वासलिलौघपरिप्लुता ॥ ४५ ॥ अतोब्रह्माजगत्स्रष्टातन्नाभिकमलोपरि ॥ तमादिपुरुषंध्यात्वातस्थौतद्गतमानसः ॥ ४६ ॥ तस्मिन्कालेमहाघोरेविष्णोःकर्णमलाद्द्विज ॥ जातौमहासुरौघोरौमधुकैटभसंज्ञितौ ॥ ४७ ॥ अंतरिक्षेभ्रमंतौतौदानवावतिदारुणौ ॥ श्रीविष्णोर्नाभिकमलेब्रह्माणंतावपश्यताम् ॥ ४८ ॥ तंहंतुमथदैत्यौतौमहाबलपराक्रमौ ॥ उद्यमंचक्रतुर्विप्रक्रोधसंरक्तलोचनौ ॥ ४९ ॥ ततोब्रह्माजगत्स्रष्टाविचिंत्यतद्वधंहृदा ॥ योगनिद्रांभगवतींतुष्टावश्लक्ष्णयागिरा ॥ ५० ॥ तस्यस्तवंसमाकर्ण्यब्रह्मणःपरमेष्ठिनः ॥ उवाचेतिवचःप्रीत्याकिंतेऽभिमतमुच्यताम् ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अत्युग्रदानवावेतौहंतुंमांकृतनिश्चयौ ॥ माययामोहयक्षिप्रंत्रातारमच्युतंत्यज ॥ ५२ ॥ ततोभागवतीनिद्रामहाविष्णुंतमत्यजत् ॥ दानवाभ्यांततस्ताभ्यामंतरिक्षेकृपामयः ॥ ५३ ॥ युयुधेबाहुयुद्धेनशरणागतवत्सलः ॥ पञ्चवर्षसहस्राणिकृत्वायुद्धंसुदारुणम् ॥ ५४ ॥ विजयंनागमत्कोपिनचकोपिपराभवम् ॥ अथतौदानवौतत्रमहामायाविमोहितौ ॥ ५५ ॥ वरंवृण्वितिचास्मत्तोऽगदतांकेशवंप्रति ॥ ततःप्रहस्यदेवेशउवाचेतिवचोद्विज ॥ ५६ ॥ यदितुष्टौचवांदैत्यौमद्वध्यौभवतंद्रुतौ ॥ ततस्तौदानवौघोरौभगवंतंजनार्दनम् ॥ ५७ ॥ इत्यूचतुर्महामायौमहामायाविमोहितौ ॥ अयमेववरोदत्तोभवतेनात्रसंशयः ॥ ५८ ॥ मारयावांविनावारिमहीयत्रजनार्दन ॥ महासुरौततस्तौतुआनीयजघनंप्रति ॥ ५९ ॥ निहतौसहसाविप्रचित्रयाचक्रधारया ॥ चक्रिणानिहतौदृष्ट्वादानवौमधुकैटभौ ॥ तुष्टावदेवदेवेशंब्रह्माविगतसाध्वसः ॥ ६० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नमोनमस्तेपरमेश्वरायप्रपन्नसर्वार्तिविनाशनाय ॥ नमोनमस्तेत्रिगुणात्मकायनारायणायामितविक्रमाय ॥ ६१ ॥ त्वत्पादपाथोजयुगंप्रपन्नाजनाःक्वचिन्नोविपदंमनुष्याः ॥ एतन्मयाज्ञातमनंतकीर्तेसद्योहृतेयंमहतीममापत् ॥ ६२ ॥ योगेश्वरोसिसदयोसिजगत्रयेशत्वंदेवदेवशरणागतपालकेश ॥ त्वंनिर्दयोरिनिकरस्यविनाशनेषुयद्रक्षितोऽहमसुरौनिहतौत्वयैतौ ॥ ६३ ॥ यद्यप्यत्यंतकठिनौमधुकैटभौतौमन्येतथापिस्वजनाविहचेतसाहम् ॥ यस्मात्स्वजीवनविनाशवरप्रदानैःसंतोषितोखिलशुभप्रदईश्वरस्त्वम् ॥ ६४ ॥ रम्यंजगत्रयमिदंपुरुषस्यतस्यनश्यंतिसर्वरिपवःस्वकुलैःसमेताः ॥ वृद्धिंव्रजंतिसुहृदोऽखिलबांधवाश्चयंपश्यसित्वममरेशदयाभिरत्र ॥ ६५ ॥ लक्ष्मीमुखांबुजमधुव्रतदेवदेवसंसारलोकभयशोकविनाशकारिन् ॥ त्वच्चारुपादकमलद्वयमाश्रयंतंमांपाहिनाथकृपयासततंनमस्ते ॥ ६६ ॥ प्रसीदपुण्डरीकाक्षप्रसीदकमलेश्वर ॥ प्रसीदसर्वभूतेशविश्वंभरनमोस्तुते ॥ ६७ ॥ नमस्तेभक्ततुष्टायनमस्तेभक्तिदायिने ॥ नमस्तेज्ञानरूपायशरणंमेभवानघ ॥ ६८ ॥ नमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यंनमोनमः ॥ परित्राहिपरित्राहिपरित्राहि

---

१ प्रयांतीतिशेषः।

जगन्मय ॥६९॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एतैरन्यैरपिस्तोत्रैर्ब्रह्मणालोककारिणा ॥ स्तुतःसदेवोभगवान्परमांप्रीतिमाययौ ॥ ७० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
स्तोत्रेणानेनतेभक्त्यातुष्टोऽस्मिकमलासन ॥ किमस्त्यभिमतंब्रूहितत्तेदास्याम्यहंभुवि ॥ ७१ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ यदितुष्टोऽसिदेवेशकरुणाब्धे
जगन्मय ॥ नापदस्तवभक्तानांभवंत्वितिवरोमम ॥ ७२ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ एवमस्तुसुरश्रेष्ठदत्तोऽयंतेमयावरः ॥ मद्भक्तस्यकदाप्यापन्न
भवेत्क्षितिमण्डले ॥ ७३ ॥ वैष्णवानांशरीरेषुसततंनिवसाम्यहम् ॥ लभंतेनापदस्तस्मात्कदाचिद्वैष्णवानराः ॥ ७४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ सर्व
मेवजगन्नाथत्वयादत्तंनसंशयः ॥ यद्येतौचमहादैत्यौसंग्रामेविनिपातितौ ॥७५॥ कियत्कालंसमासाद्यस्तोत्रेणानेनवैप्रभो ॥ स्तौतित्वांपरयाभक्त्यातस्य
त्राताभविष्यसि ॥ ७६ ॥ अहोध्यानैरपिध्यातुंदेवैस्त्वंनहिशक्यसे ॥ सत्वंवैष्णवदेहेषुभ्रमसीत्यद्भुतंमहत् ॥ ७७ ॥ क्षणमात्रमपिस्वामिंस्त्वयितुष्टेनकिं
भवेत् ॥ सत्वंवैष्णवसंगेनभ्रमसीत्यद्भुतंमहत् ॥ ७८ ॥ केवैष्णवाःकैटभारेकिंवातेषांचलक्षणम् ॥ कथंज्ञेयास्तुतेसर्वेतन्मेकथयकेशव ॥ ७९ ॥
॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ वैष्णवानांलक्षणानिकल्पकोटिशतैरपि ॥ सम्यग्वक्तुंनशक्तोऽस्मिसंक्षेपाच्छृणुसत्तम ॥ ८० ॥ संसारोवैष्णवाधीनोदेवा
वैष्णवपालिताः ॥ अहंचवैष्णवाधीनस्तस्माच्छ्रेष्ठाश्चवैष्णवाः ॥८१॥ क्षणमात्रमपिब्रह्मन्विहायवैष्णवंजनम् ॥ तिष्ठामिनाहमन्यत्रवैष्णवाममबांधवाः ॥
॥ ८२ ॥ कामक्रोधविहीनायेहिंसादंभविवर्जिताः ॥ लोभमोहविहीनाश्चज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ८३ ॥ अमत्सरादयायुक्ताःसर्वभूतहितैषिणः ॥ सत्यो
क्तिभाषिणश्चैवविज्ञेयास्तेचवैष्णवाः ॥ ८४ ॥ धर्मोपदेशिनश्चैवधर्माचारधरास्तथा ॥ गुरुशुश्रूषिणश्चैवविज्ञेयास्तेचवैष्णवाः ॥ ८५ ॥ समानंयेचप
श्यन्तित्वांचमांचमहेश्वरम् ॥ कुर्वन्तिपूजामतिथेर्ज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ८६ ॥ वेदविद्यानिरुक्तायेविप्रभक्तिरताःसदा ॥ नपुंसकाःपरस्त्रीषुज्ञेयास्तेवै
ष्णवाजनाः ॥ ८७ ॥ एकादशीव्रतंयेचभक्तिभावेनकुर्वते ॥ गायंतिममनामानिज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ८८ ॥ देवायतनकर्तारस्तुलसीमाल्यधारकाः ॥
पद्माक्षधारिणोयेचज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ८९ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मैरङ्कितानिममायुधैः ॥ ब्रह्मन्येषांशरीराणिज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९० ॥
धात्रीफलस्रजोयेषांगलेषुकमलासन ॥ मांपूजयंतितत्पत्रैर्ज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९१ ॥ तुलसीमूलमृद्भिश्चतिलकानिनयंतिये ॥ तुलसीकाष्ठपंकैश्चज्ञेया
स्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९२ गङ्गास्नानरतायेचगङ्गानामपरायणाः ॥ गङ्गामाहात्म्यवक्तारोज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९३ ॥ शालग्रामशिलायेषांगृहेवसतिस
र्वदा ॥ शास्त्रंभागवतंचैवज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९४ ॥ संमार्जयंतियेनित्यंममस्थानानिसत्तम ॥ दीपंयच्छंतितत्रैवज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९५ ॥
शीर्णमन्मंदिरंयेचकुर्वन्तिनूतनंपुनः ॥ तत्रायतनशोभांचज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९६ ॥ अभयंयेचयच्छन्तिभीरुभ्यश्चतुरानन ॥ विद्यादानंचविप्रेभ्यो

ज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९७॥ मत्पादसलिलैर्येषांसिक्तानिमस्तकानिच ॥ ममनैवेद्यमश्नन्तिज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९८ ॥ क्षुत्तृट्प्रपीडितेभ्यश्चयेयच्छं
त्यन्नमंबुच ॥ कुर्युर्येयोगशुश्रूषांज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः॥९९॥ आरामकारिणोयेचपिप्पलारोहिणोपिच ॥ गोसेवांयेचकुर्वन्तिज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥१००॥
अत्यन्तभक्तायेब्रह्मन्पितृयज्ञंप्रकुर्वते ॥ कुर्वन्तिदीनशुश्रूषांज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ १०१ ॥ तडागग्रामकर्तारःकन्यादानरताश्चये ॥ सेवंतेश्वशुरौयेचज्ञे
यास्तेवैष्णवाजनाः ॥१०२॥ सेवंतेज्येष्ठभगिनींज्येष्ठभ्रातरमेवच ॥ परनिंदांनकुर्वंतिज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः॥१०३॥ वैष्णवेषुगुणाःसर्वेदोषलेशोनविद्यते ॥
तस्माच्चतुर्मुखत्वंचवैष्णवोभवसांप्रतम् ॥ १०४ ॥ समाराधयमांनित्यंक्रियायोगैःप्रजापते ॥ सर्वमेवाशुभद्रंतेभविष्यतिनसंशयः ॥१०५॥ देवस्वंब्राह्मण
द्रव्यंपरस्वंचचतुर्मुख ॥ पश्यन्तिविषवद्येचज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ १०६ ॥ पाखंडभक्तिरहिताःशिवभक्तिपरायणाः ॥ चतुर्दशीव्रतरताज्ञेयास्तेवैष्ण
वाजनाः ॥ १०७ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनभाषितेनपुनःपुनः ॥ ममार्चांयेचकुर्वंतिविज्ञेयास्तेचवैष्णवाः ॥ १०८ ॥ भूयःपूर्वस्थितमिवसृज्यतांसकलंजगत्॥
इत्युक्त्वांतर्दधेदेवस्तत्रैवपरमेश्वरः ॥१०९॥ ततस्तुपूर्ववद्ब्रह्मासृष्टवान्सकलंजगत् ॥ क्रियायोगैर्हरिंचेष्ट्वाजगामपरमंपदम् ॥ ११० ॥ येपठंतीममध्यायं
भक्त्यानारायणाग्रतः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताअन्तेयान्तिहरेर्गृहम् ॥ १११ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेक्रियायोगसारेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ छ ॥
॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ क्रियायोगस्यतत्त्वंमेब्रूहिव्यासमहामते ॥ क्रियायोगमहंज्ञातुमिच्छामिभवदग्रतः ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ शरीरंमा
नुषंविप्रदुर्लभंचात्रभूतले॥धीरःशरीरमासाद्यमोक्षार्थंयोगमभ्यसेत् ॥२॥ क्रियायोगध्यानयोगावुभौयोगौप्रकीर्त्तितौ ॥ तयोराद्यःक्रियायोगःकुर्वतांसर्वका
मदः ॥ ३ ॥ गङ्गाश्रीविष्णुपूजाचदानानिद्विजसत्तम ॥ ब्राह्मणानांतथाभक्तिर्भक्तिरेकादशीव्रते ॥ ४ ॥ धात्रीतुलस्योर्भक्तिश्चतथाचातिथिपूजनम् ॥
क्रियायोगाङ्गभूतानिप्रोक्तानीतिसमासतः ॥५॥ क्रियायोगादृतेविप्रध्यानयोगेनसिद्ध्यति ॥ क्रियायोगरतोयातितद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ६ ॥ ॥ जैमि
निरुवाच ॥ ॥ क्रियायोगाङ्गभूतानियानिप्रोक्तानिभोःप्रभो ॥ तन्माहात्म्यानिकथययदिभोमय्यनुग्रहः ॥ ७ ॥ गङ्गायाःकेगुणाब्रह्मन्विष्णुपूजाफलं
चकिम् ॥ श्रेष्ठानिकानिदानानिकावाभक्तिर्द्विजन्मनाम् ॥ ८ ॥ एकादश्याःफलंकिंवाधात्रीभक्तिश्चकीदृशी ॥ तुलस्याःकीदृशीभक्तिःकिंवाचातिथिपू
जनम् ॥ ९ ॥ एतत्सर्वंमुनेब्रूहिश्रोतुमस्तिममादरः ॥ त्वत्तोऽन्यःकथितुंकोपिनशक्नोतिजगत्रये ॥१०॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥ साधुसाधुद्विजश्रेष्ठमनस्तेविम
लंध्रुवम् ॥ यतोगुह्यकथामेतांश्रोतुंश्रद्धाचकौतुकम् ॥ ११ ॥ भागीरथ्यागुणंसम्यक्कथितुंनहिशक्यते ॥ तस्मात्समासतोवक्ष्येश्रूयतामेकचेत
सा ॥ १२ ॥ गङ्गेत्यक्षरयुग्मंचजपत्यत्यन्तकोमलम् ॥ मन्येव्रजेत्तथाप्येनोमहाभूतरसायनम् ॥ १३ ॥ सर्वत्रसुलभागङ्गात्रिषुस्थानेषुदुर्लभा ॥ गङ्गाद्वारे

प्रयागेचगङ्गासागरसङ्गमे ॥ १४ ॥ सवासवाःसुराःसर्वैंगङ्गाद्वारंमनोरमम् ॥ समागत्यप्रकुर्वन्तिस्नानदानादिकंमुने ॥ १५ ॥ दैवयोगान्मुनेतत्रयेत्य
जंतिकलेवरम् ॥ मनुष्यपशुकीटाद्यालभंतेपरमंपदम् ॥ १६ ॥ अत्रेतिहासंविप्रर्षेकथ्यमानंमयाशृणु ॥ सम्यकछ्रवणमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥१७॥
मनोभद्रोनामराजासोमवंशसमुद्भवः ॥ पूर्वमासीज्जगत्यस्मिन्बलवान्सर्वधर्म्मवित् ॥ १८ ॥ तस्यहेमप्रभानाममहिषीप्रियवादिनी ॥ पतिव्रतामहाभा
गासर्वलक्षणसंयुता ॥ १९ ॥ सराजासमरेहत्वासकलानेवशात्रवान् ॥ शशासपृथिवींकृत्स्नांसाब्धिद्वीपांमहाबलः ॥ २० ॥ सएकदामहीपालः
समाहूयस्वमंत्रिणः ॥ उवाचेदंवचःप्रीत्यासभामध्येमहायशाः ॥ २१ ॥ ॥ मनोभद्रउवाच ॥ ॥ अमात्याःपृथिवीसर्वामयेयंप
रिपालिता ॥ निहतारिपवःसर्वेसपुत्रबलवाहनाः ॥ २२ ॥ पालितानिस्वगोत्राणिदानैर्विप्राश्चतोषिताः ॥ शिष्टाश्चत्रिदशाःसर्वेसपुत्रबलवाहनाः ॥
॥ २३ ॥ पालितानिस्वगोत्राणियज्ञैःसर्वैःसदक्षिणैः ॥ एतद्विजरयासर्वंमहत्यामेबलंहृतम् ॥ २४ ॥ कर्माणिकानिचित्कर्त्तुंनहिशक्तोमिदुर्बलः ॥ साम
र्थ्यहीनेपुरुषेराजश्रीर्नहिशोभते ॥ २५ ॥ सर्वाभरणसंयुक्तावृद्धाङ्गाइवकामिनी ॥ तावद्बिभ्यतिसर्वेपिशत्रवःपृथिवीतले ॥ २६ ॥ यावद्बिगतसामर्थ्यंने
च्छन्तिचारुचक्षुषा ॥ समस्तगुणसम्पन्नामपितद्गतमानसम् ॥ २७ ॥ पृथ्वीत्यजेन्नृपंवृद्धंस्वैरिणीपालितायथा ॥ भक्तिलभ्यागुणाःसर्वेगुणलभ्यंमहद्य
शः ॥ २८ ॥ निःश्रेयसंदानलभ्यंबललभ्यातुमेदिनी ॥ सामर्थ्यहीनःकृपणोनिश्चितोरिपुशासने ॥ २९ ॥ मूर्खमात्रवचोग्राहीसनृपःशत्रुनंदनः ॥
ततोऽहंसकलंराज्यंविभज्यवरमंत्रिणः ॥ ३० ॥ दातुमिच्छामिपुत्राभ्यांयुष्माभिर्यदिमन्यते ॥ ॥ मन्त्रिणऊचुः ॥ ॥ यदेतद्वचनंप्रोक्तंत्वयानीतिवि
दांनृप ॥ ३१ ॥ तदेवमतमस्माकंसंदेहोनात्रविद्यते ॥ अथायातौनृपादेशात्संसदंप्रतिसत्तमौ ॥ ३२ ॥ वीरभद्रयशोभद्रनामानौतनयावुभौ ॥
तौचसर्वगुणोपेतौकुमारौप्रियवादिनौ ॥ ३३ ॥ पितृभक्तौसदाशांतौबलिनौधर्मतत्परौ ॥ ततःसभूपःसहसाराजनीतिविदांवरः ॥ ३४ ॥ विभज्यसकलं
राज्यंददौताभ्यांकुतूहलात् ॥ अत्रांतरेगृध्रएकःस्वकीयस्त्रीसमन्वितः ॥ ३५ ॥ आगत्यतत्सभामध्येउपविष्टोद्विजोत्तमाः ॥ तावागतौसमालोक्यपक्षिणा
वतिहर्षितौ ॥३६॥ राजाहयुवयोःकस्माच्छुभागमनमुच्यताम् ॥ ॥ गृध्रउवाच ॥ ॥ गृध्रोऽहंपृथिवीपालममेयंस्त्रीपरंतप ॥३७॥ आगतोऽस्मिमुदाद्रष्टुं
संपदंपुत्रयोस्तव ॥ एतयोर्महतीदृष्टाविपत्तिःपूर्वजन्मनि ॥३८॥ इहजन्मनिसंपत्तिंद्रष्टुमावांसमागतौ ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वागृध्रस्यपरमाद्भुतम् ॥ राजोवा
चपुनर्विप्रविस्मयाविष्टमानसः ॥ ३९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अत्यद्भुतंवचोगृध्रत्वत्तःश्रुतमिदंमया ॥ एतयोःपूर्ववृत्तान्तोभवताज्ञायतेकथम् ॥ ४० ॥
यदिजानासितत्त्वेनपूर्ववृत्तांतमेतयोः ॥ ब्रूहितर्हिखगश्रेष्ठसर्वमेतदशेषतः ॥ ४१ ॥ ॥ गृध्रउवाच ॥ ॥ नृपतेवृषलावेतौयुगेद्वापरसंज्ञके ॥ गर

संगरनामानौसत्यघोषसुतौस्थितौ ॥ ४२ ॥ एककालेचभूपालमृतौनिजगृहांतरे ॥ ततोनेतुमिमौभूपदंष्ट्रिणोयमकिंकराः ॥ ४३ ॥ पाशहस्ताःसमाया
ताःकोटिकोटिसहस्रशः ॥ बबंधुश्चर्मपाशेनद्वावेतौतौमदोद्धतौ ॥ ४४ ॥ निन्युश्चनिलयंमृत्योरतिदुर्गमवर्त्मना ॥ इमौदृष्ट्वाधर्मराजश्चित्रगुप्तमुवाच
ह ॥ ४५ ॥ एतयोःसकलंवृत्तंचित्रगुप्तविचार्यताम् ॥ तस्याज्ञयाचित्रगुप्तःसर्वकर्मशुभाशुभम् ॥ ४६ ॥ मूलाद्विचारयामासततइत्याहचांतकम् ॥
॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ सत्यमेतौमहाबाहोपुण्यव्रतमहाशयौ ॥ ४७ ॥ अस्तिचेद्दुष्कृतंकिञ्चित्सर्वकर्मविलोकितम् ॥ स्वयंदानंसमुत्सृज्यनहिदत्तं
द्विजातये ॥ ४८ ॥ तेनैवकर्मणाराजन्निमौनरकगामिनौ ॥ दातादानंसमुत्सृज्ययोनदद्याद्द्विजातये ॥ ४९ ॥ सयातिनरकंघोरंसर्वभूतभयावहम् ॥
दाताहिनस्मरेद्दानंप्रतिग्राहीनयाचते ॥ ५० ॥ उभयोर्नरकेवासोयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ तस्मादिमौमहापापौब्रह्मस्वाहारिणौप्रभो ॥ ५१ ॥ नयंतुकिंकराः
शीघ्रंनरकंप्रतिदारुणम् ॥ ५२ ॥ यमाज्ञयाततोदूताःसंदष्टौष्ठपुटाःक्रुधा ॥ चिक्षिपुर्नरकेघोरेतावेतौपृथिवीपते ॥ ५३ ॥ तस्मिन्नेवदिनेराजन्ननयाभार्य
यासह ॥ यमदूतैःसमागत्यनीतोऽहंयममन्दिरम् ॥ ५४ ॥ मयापितत्कृतंकर्मतदाकर्णयभूपते ॥ मूलात्सर्वंप्रवक्ष्यामिशृण्वतांविस्मयप्रदम् ॥ ५५ ॥
पुरासीत्सर्वगोनामब्राह्मणोऽहंमहाकुलः ॥ सौराष्ट्रदेशवासीचवेदवेदाङ्गपारगः ॥ ५६ ॥ इयंमंजूकषानाममम पत्नीयशस्विनी ॥ पतिव्रतामहाभागाप
वित्रकुलसंभवा ॥ ५७ ॥ प्रमत्तोऽहंमहाभागविद्ययावयसाधनैः ॥ अवज्ञांमनसापित्रोश्चकाराहंयुवैकदा ॥ ५८ ॥ अहंभूरिसभाश्लाघ्योवनस्थःसर्व
कर्मकृत् ॥ धनवान्सुन्दरोज्ञानीज्ञातिपोषणतत्परः ॥ ५९ ॥ ममैवपुंसःपितरौतौचपापपरायणौ ॥ मुखरौदययाहीनौपाखंडिसङ्गलोलुपौ ॥ ६० ॥
पौरुषंजीवनंचैवधनंचैवकुलंतथा ॥ विद्याकीर्तिश्चसर्वस्वंपितृभ्यांविफलीकृतम् ॥ ६१ ॥ एतद्विचिन्त्यमनसामयानृपमुहुर्मुहुः ॥ अवज्ञयापरित्य
क्तापित्रोःसेवाशुभप्रदा ॥ ६२ ॥ अनेनकर्मणाराजन्सदारोऽहंयमाज्ञया ॥ विक्षिप्तोनरकेदूतैर्यत्रतौपापिनांवरौ ॥ ६३ ॥ एताभ्यांसहपापाभ्यां
सदारेणमयानृप ॥ स्थितंचनरकेघोरेयावत्कालंशृणुष्वतत् ॥६४॥ युगकोटिसहस्राणियुगकोटिशतानिच ॥ अनुभूतंमहादुःखंनरकस्यनृपोत्तम ॥६५॥
नरकांतेततःसोऽहंकांतयासहभूपते ॥ गृध्रपक्षकुलेजातौमृतमांसाशनौतथा ॥ ६६ ॥ एतावपिचतौराजन्नरकांतगतैषिणौ ॥ जातौशलभयोर्वंशेभो
क्तुंफलंस्वकर्मणः ॥ ६७ ॥ यदेताभ्यांकृतंकर्म्मराजञ्छलभजन्मनि ॥ तदाकर्णयवक्ष्यामिश्रोतृणांविस्मयप्रदम् ॥ ६८ ॥ एकदासुमहान्वायुःसमा
यातोमहीपते ॥ उड्डीयपातितौतेनगङ्गागर्भेसुनिर्मले ॥ ६९ ॥ निपत्यगङ्गासलिलेकोमलाङ्गाविमौतथा ॥ जग्मतुःपंचतांसद्यःसमस्तकलुषापहम् ॥ ७० ॥
ततोनेतुमिमौदूताआयाताश्चारुचक्षुषः ॥ आयातानिविमानानिसर्वभोगान्वितानिच ॥ ७१ ॥ विमुक्तौसर्वपापेभ्यस्तुलसीमालयशोभितौ ॥ दिव्यंविमा

नमारुह्यगतौविष्णुपुरंप्रति ॥ ७२ ॥ तावत्कालंस्थितौराजन्ब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ॥ ब्रह्माज्ञयासमायातौततइन्द्रपुरंप्रति ॥ ७३ ॥ भुक्तवंतौसुखंतत्र
दुर्ल्लभंयत्सुरैरपि ॥ तावत्कालंस्थितौराजन्भोक्तुंकृच्छ्रांवसुंधराम् ॥ ७४ ॥ पवित्रेभवतोवंशेजातावेतौमहायशौ ॥ गङ्गायांत्यजतोदेहंभूयोजन्मनविद्य
ते ॥ ७५ ॥ तथापिवसुधांभोक्तुंजातौपुण्यतमाविमौ ॥ चिरंभुक्त्वामहींकृत्स्नांपुत्रपौत्रसमन्वितौ ॥ ७६ ॥ गङ्गामरणमासाद्ययोगिनामपिदुर्ल्लभम् ॥
नारायणस्यसायुज्यमिमौभूपगमिष्यतः ॥ ७७ ॥ एतत्सर्वंमयाप्रोक्तंपूर्ववृत्तांतमेतयोः ॥ जातिस्मरप्रभावेननृपवर्गशिरोमणी ॥ ७८ ॥ गङ्गामरणमा
साद्यगतावेतौदशामिमाम् ॥ आवयोःकःपरित्राणंकरिष्यतिदुरात्मनोः ॥ ७९ ॥ मित्रावज्ञामनुष्याणांनरकक्लेशदायिनी ॥ ममैवपृथिवीपालदृष्टाकेवल
मेवतत् ॥ ८० ॥ पित्रभक्तिर्द्विजश्रेष्ठइहामुत्रचदुःखदा ॥ इहसंपद्विनाशायपरत्रनरकायच ॥ ८१ ॥ वरंमन्येमहीपालब्रह्महत्यादिपातकम् ॥ कदा
चिन्निष्कृतिस्तस्मादियंभवतिशाश्वती ॥ ८२ ॥ दुःखार्जितंपुण्यवृक्षंसर्वक्लेशविनाशनम् ॥ पित्रवज्ञाकुठारेणच्छिंदंतिभुविमानवाः ॥ ८३ ॥ यत्किञ्चि
द्दीयतेराजन्पित्र्येवक्रेपरंतप ॥ तदश्नातिस्वयंविष्णुःपितृरूपोहरिर्यतः ॥ ८४ ॥ प्रत्यक्षदेवौपितरौसेवंतेयेत्वहर्निशम् ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषांप्रसादाज्जग
तीपतेः ॥ ८५ ॥ पितृभक्तिविहीनायेदिनंतिष्ठंतिमानवाः ॥ तावत्कल्पसहस्रंतुतिष्ठंतिनरकेजनाः ॥ ८६ ॥ तस्मादिदंमहादुःखंवभूवममसांप्रतम् ॥
मोक्षंकदागमिष्यामिसदारोहंनवेद्मितत् ॥ ८७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एतत्तस्यवचःश्रुत्वाप्रगृह्यद्विजसत्तम ॥ वभूवहर्षितोराजाविस्मितश्चपुनः
पुनः ॥ ८८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ आश्चर्यंहिवचोगृध्रश्रुतमेतन्मुखात्तव ॥ ममचैषांचहृदयेप्रतीतिर्नहिजायते ॥ ८९ ॥ अथांतरिक्षेवागुच्चैरितिजातानृपो
त्तम ॥ सत्यंसत्यंसत्यमिदंसंदेहोनात्रविद्यते ॥ ९० ॥ ततःसपक्षीविप्रर्षेसहसाभार्ययासह ॥ गङ्गामाहात्म्यकथनात्पूर्वंस्थितइवाभवत् ॥ ९१ ॥ दिवि
दुंदुभयोनेदुर्जगुर्गन्धर्वसत्तमाः ॥ ननृतुश्चाप्सरोवर्गाह्यपतत्पुष्पवर्षणम् ॥ ९२ ॥ विमानमागतंदिव्यंसर्वभोगसमन्वितम् ॥ समायातादूतगणाःप्रेषिताः
कैटभद्विषा ॥ ९३ ॥ अथासौसर्वगोविप्रप्रिययासहभार्यया ॥ सद्योविमानमारुह्यजगामभवनंहरेः ॥ ९४ ॥ एतच्छ्रुत्वाद्भुतंकर्मसराजाद्विजसत्तम ॥
सपुत्रदारःसेवायांगङ्गायास्तत्परोऽभवत् ॥ ९५ ॥ भागीरथ्यासमंतीर्थंनास्तिवैभुवनत्रये ॥ यन्नामोच्चरणादेवसर्वगोमोक्षमाप्नुयात् ॥ ९६ ॥
गङ्गाद्वारस्यमाहात्म्यंकथितंतेद्विजोत्तम ॥ समस्तपापविध्वंसिकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ९७ ॥ अध्यायमेतत्परमादरेणपठंतियेदेवगृहेमनुष्याः ॥
शृण्वंतियेचद्विजवर्गभक्तानश्यंतितेषांदुरितानिसद्यः ॥ ९८ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेतृतीयोऽध्यायः ॥३॥ ॥ छ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥
गङ्गाद्वारस्यमाहात्म्यंत्वत्प्रसादाच्छ्रुतंमया ॥ प्रयागस्यचमाहात्म्यमिदानींश्रोतुमिष्यसे ॥ १ ॥ गङ्गाब्धिसङ्गमस्यापिमाहात्म्यंकथ्यतांमुने ॥

नसम्यक्कथितुंकोपिशक्नोतित्वदृतेक्षितौ ॥ २ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ प्रयागस्यफलंवत्सगङ्गाब्धिसङ्गमस्यच ॥ सम्यग्वक्तुंनशक्नोमिसंक्षे
पाच्छ्रूयतांद्विज ॥ ३ ॥ कोटिब्रह्माण्डमध्येषुयानितीर्थानिवैमुने ॥ प्रयांतितानिसर्वाणिप्रयागप्रतिमांतुकिम् ॥ ४ ॥ गङ्गायायमुनायाश्चस
रस्वत्याश्चसङ्गमे ॥ प्रशंसंतिसुराःसर्वेब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ५ ॥ मकरस्थेरवौमाघेस्नानंयेतत्रकुर्वते ॥ तेषामागमनंनास्तिविष्णुलोकात्कदाचन ॥
॥ ६ ॥ गवांकोटिसहस्राणिवाजिमेधमुखाध्वराः ॥ मेरुतुल्यसुवर्णानिदानान्यन्यानिचद्विज ॥ ७ ॥ कुरुक्षेत्रेपुष्करेचप्रभासेचगयासुच ॥
हुत्वादत्वाचविप्रेभ्योयत्फलंप्राप्यतेबुधैः ॥ ८ ॥ माघेस्नात्वाप्रयागेतुतस्मात्कोटिगुणंभवेत् ॥ तस्मात्समस्ततीर्थानांप्रयागःपरमःस्मृतः ॥ ९ ॥
सिंहराशिस्थितेसूर्येगोदावर्यांद्विजोत्तम ॥ चिरमुग्रतपस्तप्त्वास्नानदानव्रतादिभिः ॥ १० ॥ वेदागमपुराणोक्तंयत्पुण्यमक्षयंभवेत् ॥ माघे
स्नात्वाप्रयागेतुतत्पुण्यंनात्रसंशयः ॥ ११ ॥ फाल्गुनेकृष्णपक्षेतुचतुर्दश्यामुपोषितः ॥ काश्यांयत्फलमाप्नोतितन्मेनिगदतःशृणु ॥ १२ ॥ कोटिजन्मा
र्जितैःपापैर्विमुक्तःसर्वरूपधृक् ॥ उद्धृत्यकोटिपुरुषाञ्छिवेनसहमोदते ॥ १३ ॥ माघेमासेप्रयागेतुस्नात्वासकृदपिद्विजः ॥ कल्पकोटिशतंविष्णुंसंपूज्या
न्यत्रयत्फलम् ॥ १४ ॥ एकाहमपिसंपूज्यमकरस्थेदिवाकरे ॥ सत्यंसत्यमहंवच्मिसर्वमेवाक्षयंभवेत् ॥ १५ ॥ यावद्दिनंमाघमासेतत्रतिष्ठतिमानवः ॥
तावत्कल्पशतंविप्रमोदतेविष्णुनासह ॥ १६ ॥ गङ्गायमुनयोस्तोयेस्नानंयेनकृतंसकृत् ॥ सद्यस्तद्दर्शनात्पापैर्मुच्यतेसर्वपातकैः ॥ १७ ॥ तर्तुंयदीच्छं
तिजनाःसंसाराब्धिसुदुस्तरम् ॥ गङ्गायमुनयोःस्नात्वाभक्त्यापश्यंतुमाधवम् ॥ १८ ॥ यजंतिमानवास्तत्रयद्यादिष्टाकलेवरम् ॥ सद्योलभंतेविप्रर्षेतत्त
देवनसंशयः ॥ १९ ॥ इतिहासमिहैवाहंकथयामिनिशामय ॥ यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुक्तोभवतिमानवः ॥ २० ॥ प्रणिधिर्नामतत्रासीद्वैश्यएकोम
हाधनी ॥ देवतातिथिपूजासुविप्रभक्त्येकतत्परः ॥ २१ ॥ तस्यपद्मावतीनामधर्मपत्नीपतिव्रता ॥ चार्वङ्गीशीलयुक्ताचकुलजाप्रियवादिनी ॥ २२ ॥
स्त्रीणांयोग्यागुणायेयेसृष्टाःश्रीपरमेष्ठिना ॥ तच्छरीरेगुणास्तेतेनिवसंतिद्विजोत्तम ॥ २३ ॥ अथासौप्रणिधिर्वैश्यःसमादायधनंबहु ॥ वाणिज्यार्थंगतोविप्र
शुभेलग्नेशुभेतिथौ ॥ २४ ॥ धनाद्धर्मःप्रभवतिधनाच्चविपुलंयशः ॥ धनात्कुलमवाप्नोतिभवेत्किंवाधनादृते ॥ २५ ॥ धनहीनंजनंदृष्ट्वासखापिवाप
लायते ॥ मेघःशरद्यंबुहीनःखंडंखंडंनयेन्महत् ॥ २६ ॥ खादितुंप्राप्यतेयावत्तावदेवहिबांधवाः ॥ धनंयस्य[1]कुलंतस्यबुद्धिस्तस्यसपंडितः ॥ २७ ॥ अर्थे
र्विहीनःपुरुषोजीवन्नपिमृतोपमः ॥ धर्मार्थविद्यार्जनतोमतिर्यस्यनिवर्तते ॥ २८ ॥ ज्ञेयःसमूर्खःसुतरामधिकस्याधिकंफलम् ॥ कर्त्तव्यःसततंधर्मश्चा
र्जितव्यंसदाधनम् ॥ २९ ॥ शिक्षितव्यासदाविद्यापुंभिरेवविचक्षणैः ॥ दानाद्धनंचविद्याचवर्द्धतेप्रतिवासरम् ॥ ३० ॥ धर्मस्तुवर्द्धतेनैव

---

१ फलंतस्य इति पाठः ।

रक्षतेनविनानृणाम् ॥ काष्ठंतृणंतुषंवापिसंप्राप्यनपरित्यजेत् ॥ ३१ ॥ पुमान्संचयशीलोऽपिकदाचिन्नावसीदति ॥ ततोसौप्रणिधिर्वैश्योनियो
ज्यस्त्रियमालये ॥ ३२ ॥ गृहव्यापारनिष्णातोवाणिज्येनजगामह ॥ अथैकदातस्यपत्नीगृहीत्वोद्वर्तनादिकम् ॥ ३३ ॥ सखीभिःसहविप्रर्षेजगाम
स्नानहेतवे ॥ ततोधनुर्ध्वजोनामस्वयंचपातकाश्रयः ॥ ३४ ॥ निजेच्छयाप्रकुर्वंतींस्नानकर्मददर्शताम् ॥ विकसत्स्वर्णपुष्पाढ्यांप्रफुल्लकमलानना
म् ॥ ३५ ॥ मृगशावदृशंचारुपीनोन्नतपयोधराम् ॥ तांवैश्यपत्नीमालोक्यश्वपचोऽसौस्मरातुरः ॥ ३६ ॥ उवाचप्रहसन्वाणींनिजमूर्तिमचिंतयन् ॥
॥ ॥ धनुर्ध्वजउवाच ॥ ॥ कासिकल्याणिसुश्रोणिचारुहासिनिसुन्दरि ॥ ३७ ॥ मनोहरासिमेकस्मात्सुयौवनरसैःप्रिये ॥ विशालजघनेत
न्विमयागुणवतासह ॥ ३८ ॥ गुणवत्यात्वयासर्वंसुखमत्यनुभूयताम् ॥ धनुर्ध्वजवचः श्रुत्वातस्याःसख्यस्ततोद्विज ॥ ३९ ॥ ऊचुर्वाक्यंतथाक्रुद्धाः
संदष्टदशनच्छदाः ॥ ॥ सख्यऊचुः ॥ ॥ अरेमूढदुराचारदुराचारकुलोद्भव ॥ ४० ॥ पादनिष्प्रेक्षणमपिनैतस्यास्तेप्रदीयते ॥ इयंपतिव्रतानारीधर्म
कर्मपरायणा ॥ ४१ ॥ आत्मानंसुखमिच्छद्भिःपापदृष्ट्यानदृश्यते ॥ परस्त्रीमुखसौंदर्यंपरद्रव्यंचसर्वदा ॥ ४२ ॥ दृष्ट्वाकामाग्निसंखिन्नादह्यंतेमूढमान
साः ॥ याहिपापमतेदूरंमावदोक्तिंसुदुःसहाम् ॥ ४३ ॥ वयमेवभवंतंनस्पृशामश्चरणैरपि ॥ ॥ धनुर्ध्वजउवाच ॥ ॥ धिगस्त्वमुंजातिशब्दंसंजानन्न
खिलंगुणम् ॥ ४४ ॥ संभावितोनयुष्माभिःश्वपचत्वेयतोधुना ॥ कनकंमंदिरापूर्णंकलशाभ्यंतरस्थितम् ॥ ४५ ॥ संप्राप्यकोनगृह्णातितद्गुणग्राम
वित्पुमान् ॥ अतोऽहंयुवतीमेनांयथाप्राप्नोमिसांप्रतम् ॥ ४६ ॥ तथाकुरुतहेसख्यःशरणंभोगतोस्मियत् ॥ इतिब्रुवंतंतंमूढंभूयोभूयोद्विजोत्तम ॥ ४७ ॥
ऊचुर्वाक्यमिदंतास्तुजातात्यंतकुतूहलाः ॥ ॥ सख्यऊचुः ॥ ॥ यद्येतांरमणींनूनमिच्छसित्वंसुदुर्मते ॥ ४८ ॥ गङ्गायमुनयोःशीघ्रंशरीरंसंगमे
त्यज ॥ मिथःकृतमुखालोकाहसंत्यस्तास्ततोद्विज ॥ ४९ ॥ तांसाधुपत्नीमादायययुर्निजगृहांतरम् ॥ ततोऽसौश्वपचोमोहाद्ब्रह्महत्यासहस्रकृत् ॥
॥ ५० ॥ गंगायमुनयोस्तोयेतामिष्ट्वापंचतांगतः ॥ तत्स्वामिसदृशाकारःसमस्तगुणवान्बली ॥ ५१ ॥ सचएवश्वपाकोसौस्ववृत्तांतंस्मरन्नभूत् ॥
ततोऽसौप्रणिधिर्वैश्यस्तस्मिन्नेवदिनेशुभे ॥ ५२ ॥ कृत्वावाणिज्यमायातःस्वकीयंनिलयंप्रति ॥ श्वपाकोपिततोविप्रस्तस्यावासंविवेशह ॥ ५३ ॥
प्रणिधेःसदृशोरूपैर्वयोभिश्चगुणैरपि ॥ एकाकारौसमालोक्यपुरःस्थौतौगुणाकरौ ॥ ५४ ॥ कस्याहंदयिताकोवाममभर्त्तेत्यचिंतयत् ॥ ततः
साविस्मितासाध्वीविलोक्यतत्पतिद्वयम् ॥ ५५ ॥ तुष्टावमाधवंदेवंवचनैःकोमलाक्षरैः ॥ ५६ ॥ ॥ पद्मावत्युवाच ॥ ॥ नमामिगोवि
न्दमनन्तमूर्तिंशक्रादिदेवार्चितपादपद्मम् ॥ योगेश्वरंयोगविदांनिरीहंयोगप्रदंयोगिभिरर्चनीयम् ॥ ५७ ॥ नमोऽस्तुतेकैटभमर्दनायनमोमधुध्वंसक

रायतुभ्यम् ॥ नमोऽस्तुकंसासुरनाशनायनमोऽस्तुचाणूरनिपातनाय ॥ ५८ ॥ नमोऽस्तुवेदोद्धरणायनित्यंनमोऽस्तुभूम्युद्धरणायतुभ्यम् ॥ नमोस्तुपृ
थ्वीधरणक्षमायनमोस्तुदैत्यांतकरायतुभ्यम् ॥ ५९ ॥ गङ्गांबुधौतांघ्रियुगायतुभ्यंनमोस्तुराजन्यकुलांतकाय ॥ नमोस्तुतेरावणवंशहंत्रेअंलंचदैत्यांतक
रायतुभ्यम् ॥ ६० ॥ नमोस्तुतेचाध्वरनिंदकायनमोस्तुतेम्लेच्छकुलांतकाय ॥ नमोऽस्तुतेहृत्कमलासनायनमोऽस्तुतेसर्वरिपुध्वजाय ॥ ६१ ॥ प्रसी
दगोपीजनवल्लभप्रभोधृतैकहस्ताचलदेवदेव ॥ प्रसीदलक्ष्मीमुखपद्मभृंगप्रसीदविष्णोसततंनमस्ते ॥ ६२ ॥ प्रसीदपद्मेक्षणचक्रपाणेकौमोदकीहस्तग
दाधरत्वम् ॥ प्रसीदविष्णोधृतपांचजन्यनमोस्तुतेपद्मधरायनित्यम् ॥ ६३ ॥ संसारकौतूहलमंदिरेतेमोहांधकारेचविवेकदीपे ॥ संमोहिताकेशवमायया
हित्वदीययानित्यमहंभ्रमामि ॥ ६४ ॥ विरञ्चिसेन्द्रार्कमुखाःसुरेन्द्रामायांनजानन्तितवासुरारे ॥ मानुष्यहंकिंतववेद्मिमायांपुरोभ्रमंमेहरसानुकंपम् ॥
॥ ६५ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तस्याःस्तवंसमाकर्ण्यभगवान्माधवःप्रभुः ॥ समालोक्यजगन्नाथश्चतुर्वर्गफलप्रदः ॥ ६६ ॥ आविर्बभूवसहसासूर्य
कोटिसमप्रभः ॥ सामूर्ध्नाभूमिमालोक्यववंदेतत्पदद्वयम् ॥ ६७ ॥ नमस्तेकमलाकान्तभुक्तिमुक्तिफलप्रद ॥ हरमेज्ञानहीनायाःस्वकीयमतिविभ्रमम् ॥
॥ ६८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ भ्रमंजहीहिचार्वंगिद्वावेतौहिपतीतव ॥ एकभावेनसुश्रोणिकुरुसेवांतयोःसदा ॥ ६९ ॥ यश्चतेप्राणिधिःस्वामीमद्भक्तस्त
रुणःसुधीः ॥ भोक्तुंसुखफलंसाध्विसोभवद्द्विविधःस्वयम् ॥७०॥ अनन्तरूपिणीलक्ष्मीर्यथाक्रीडेमयासह॥तथात्वमपिसुश्रोणिभुंक्ष्वताभ्यांसुखंसदा॥७१॥
॥पद्मावत्युवाच॥ ॥एकस्याद्द्रौपतीदेवनप्रशंसन्तिमानवाः ॥ मग्नांलज्जाब्धिकल्लोलेमामुद्धरदयामय ॥७२॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ यदापकीर्तितःसा
ध्विबिभेषित्वंध्रुवंभुवि ॥ तदामत्पुरमागच्छताभ्यांसहवरानने ॥७३॥ विमानमागतंसद्यस्ततोभगवदाज्ञया ॥ तौसमादायवैकुण्ठंसागंतुमुपचक्रमे॥७४॥
अथसापथिगच्छन्तीभर्तृभ्यांसहजैमिने ॥ ददर्शैकंमहात्मानंरथस्थंस्त्रीसमान्वितम् ॥ ७५ ॥ धृतंकमलापत्राक्षैरतसीकुसुमप्रभैः ॥ चतुर्भुजैर्दूतगणैरासी
नैर्गरुडोपरि ॥ ७६ ॥ विष्णुदूतांस्ततस्तांस्तुविष्णुरूपान्वरांगना ॥ कोयंरथस्थःपुरुषइतिपप्रच्छसासती ॥ ७७ ॥ केवायूयंमहात्मानःपुण्डरीकनिभे
क्षणाः ॥ सर्वेंपिविष्णुसदृशाःशङ्खचक्रादिपाणयः ॥ ७८ ॥ ततस्तेभगवद्दूताविष्णुतुल्यपराक्रमाः ॥ विहस्योचुर्मुहुःसर्वेंपरमामोदसंयुताः ॥ ७९ ॥
॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ विष्णुदूतावयंसाध्विपुण्यात्मानमिमंजनम् ॥ समादायपदंयामउदारंलोकमुत्तमम् ॥ ८० ॥ ॥ पद्मावत्युवाच ॥ ॥ के
नपुण्यप्रभावेनगतोयमीदृशींगतिम् ॥ विष्णुदूतामहात्मानःकथ्यतामित्यहोमम ॥ ८१ ॥ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ अयंबृहद्ध्वजोनामराक्षसोलोकशो

---

१ नमश्च इ०पा० ।

कक्कृत् ॥ अरण्यादिनिवासीचमहाबलपराक्रमः ॥ ८२ ॥ परदारपरद्रव्यहारकोरिपुकोद्यतः ॥ गोमांसाशीनिष्ठुरोक्तिभाषीचदेवनिन्दकः ॥ ८३ ॥
यद्यत्पापरतंकर्म्मतदनेनकृतंसदा ॥ स्वप्नेपिनकृतंकर्मशुभंनचपतिव्रते ॥ ८४ ॥ अयंरथंसमारुह्यसततंकामपीडितः ॥ परस्त्रीहरणार्थायसुश्रोणिनभसि
भ्रमन् ॥ ८५ ॥ यांयांसुयौवनांनारींयत्रयत्रायमीक्षते ॥ बलाच्चालिङ्गितस्तांतुतत्रतत्रस्मरातुरः ॥ ८६ ॥ अथैकदाभीमकेशनाम्नोनरपतेःप्रियाम् ॥
ददर्शक्रीडामध्यस्थांसुंदरींनवयौवनाम् ॥ ८७ ॥ अथासौतांसमालोक्यसुवर्णकुसुमप्रभाम् ॥ इत्युवाचवचःप्रेम्णाकात्वमत्रकरोषिकिम् ॥ ८८ ॥
सैवोवाचततःकांताभीमकेशस्यभूपतेः ॥ अहंसुरतशास्त्रज्ञाकेशिनीनामभूषिता ॥ ८९ ॥ अयिसर्वगुणज्ञांमांप्रेमदृष्टांनभूपतिः ॥ स्ववंशजांदोष
हीनांपश्यतिक्षणमप्यसौ ॥ ९० ॥ स्थीयतेनित्यमत्रैवभर्त्राखंडितचर्चया ॥ मयास्वकर्मशोचंत्याविरहानलतप्तया ॥ ९१ ॥ कस्त्वंकथमिदंप्राप्तमुद्यानं
प्रतिसत्तम ॥ समायातोऽसितत्सर्वंप्रसन्नोवक्तुमर्हसि ॥ ९२ ॥ अथायमित्याहवचःपूर्णचन्द्रनिभानने ॥ मायावीराक्षसोहंत्वामालिङ्गितुमिहागतः ॥९३॥
जहीहिदुष्टभर्त्तारंसर्वदादोषदर्शिनम् ॥ तन्विमांभजसर्वंतेदास्यामिसुखमुत्तमम् ॥ ९४ ॥ ततोविहस्यसाध्वीयंराक्षसेन्द्रमिमंमुदा ॥ बबंधबाहुलतया
विन्यस्यवदनेमुखम् ॥ ९५ ॥ सतामालिंग्ययुवतींविवेकोद्वेगविह्वलाम् ॥ अनयासहसुश्रोणिदिव्यमारूढवान्रथम् ॥ ९६ ॥ दंपतीभावमाश्रित्यतौ
जातावतिकौतुकम् ॥ वायुवेगरथारूढौयातौगगनवर्त्मनि ॥९७॥ अथैनामयमित्याहपश्यतन्विवरानने ॥ त्वद्भर्तृदेशादायातौगङ्गासागरसङ्गमे ॥९८॥ त
तोरथस्थनारीयमधिगङ्गाब्धिसङ्गमम् ॥ जगामपंचतांसद्यःसंदृश्यात्यंतसाध्वसैः ॥ ९९ ॥ विलप्यबहुधासाध्वींतत्रायमपिराक्षसः ॥ गतप्राणांसमालोक्य
सद्योमृत्युंजगामह ॥१००॥ वैनतेयध्वजादेशादिमौगलितकल्मषौ ॥ नयामःपुण्यकर्माणौवैकुण्ठंप्रतिसंप्रति ॥ १०१ ॥ जलेस्थलेचांतरिक्षेगङ्गासागरस
ङ्गमे ॥ देहंसंत्यज्यगच्छन्तिपापिनोहिपरांगतिम् ॥ १०२ ॥ त्रैलोक्यदुर्लभंतीर्थंगङ्गासागरसंगमे ॥ माघेतपसिशुक्लायामेकादश्यामुपोषितः ॥ १०३ ॥
तत्रशुद्धिमवाप्नोतिब्रह्महापिनसंशयः ॥ गङ्गाब्धिसङ्गमेस्नात्वाहरिंदृष्ट्वाचमाधवम् ॥ १०४ ॥ कार्तिकेयमुखंदृष्ट्वापुनर्जन्मनविद्यते ॥ कार्तिकेयोहरिःसा
क्षादित्यभेदःकृतःसदा ॥ १०५ ॥ येकार्तिकेयंपश्यंतितेसर्वेमोक्षगामिनः ॥ सर्वतीर्थाधिकंतीर्थंगङ्गाब्धिसङ्गमंशृणु ॥ १०६ ॥ जलेस्थलेचांतरिक्षेमृ
तोमोक्षमवाप्नुयात् ॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥ इत्युक्त्वाविष्णुदूतास्तेतौसमादायजैमिने ॥ १०७ ॥ जग्मुर्विष्णुगृहंसर्वेसहसाकाशवर्त्मनि ॥ याचपद्माव
तीसाध्वीभर्तृद्वयसमन्विता ॥ १०८ ॥ गतासारूप्यतांविष्णोश्चतुर्वर्गप्रदायिनः ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्भोगान्दुर्लभान्द्विजसत्तम ॥ १०९ ॥ परमंज्ञा
नमासाद्यययुःसारूप्यतांहरेः ॥ सर्वतीर्थमयीगङ्गासर्वतीर्थमयोहरिः ॥ ११० ॥ गङ्गायाश्चहरेश्चैवतस्माद्भक्तिर्विधीयते ॥ गङ्गाब्धिसंगमेपूर्वंमाधवो

नामभूभुजः ॥ १११ ॥ तप्त्वातपाश्चिरंतत्रसदारोमोक्षमातवान् ॥ ११२ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ त्वयोक्तोमाधवःकोऽसौकिंकर्मसचकारह ॥ कथंतेपे
तपस्तन्मेसर्वंकथयसत्तम ॥ ११३ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ चरितंतस्यविप्रर्षेर्माधवस्यमहात्मनः ॥ आकर्णयप्रवक्ष्यामिसमासेनमहामते ॥ ११४ ॥
॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेव्यासजैमिनिसंवादेप्रयागवर्णनंनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ अस्तितालध्वजा
नामनगरीत्रिदशोपमा ॥ सर्वलोकेषुविख्याताप्रकीर्णागुणिनांगणैः ॥ १ ॥ तत्रासीद्विक्रमोनामाराजाशुद्धकुलोद्भवः ॥ धार्मिकःसत्यवादीचप्रजापाल
नतत्परः ॥ २ ॥ तस्यहारावतीनामवल्लभाभुविदुर्लभा ॥ आसीत्स्वकीयवदनप्रभाजितशशिप्रभा ॥ ३ ॥ तस्यसैवप्रियाराज्ञःस्त्रीगणेपिचतिष्ठति ॥
गङ्गेवसरितांभर्त्तुस्तिष्ठत्यपिसरिद्गणे ॥ ४ ॥ भूदेवदैवपरतःकालेनकियताद्विज ॥ व्यजायतसुतस्तस्यांसर्वलक्षणसंयुतः ॥ ५ ॥ शास्त्रोक्तवि
धिनातस्यसराजासर्वशास्त्रवित् ॥ माधवेतिततोनामचक्रवर्तीचकारह ॥ ६ ॥ ततोऽसौमाधवोविप्रःकालेनाकियताबली ॥ सर्वविद्यासरित्पारंगतः
सद्गुणसंगतः ॥ ७ ॥ अथासौयौवराज्येनराज्येनरपतिःसुतम् ॥ सिक्तवांस्तंमहीदेवसर्वदेवगणार्चकम् ॥ ८ ॥ एकस्मिन्दिवसेविप्रचतुरंगबलै
र्वृतः ॥ जगामकौतुकेनासौमृगयायैमहद्वनम् ॥ ९ ॥ तत्रहत्वाबहूञ्जतून्मध्याह्नसमयेततः ॥ कृतवान्नगरेगंतुमुद्यमंविपिनादसौ ॥ १० ॥
नगरंस्वकमागच्छत्ससैन्योमाधवोमुदा ॥ ददर्शयुवतीमेकांसरसिस्नानतत्पराम् ॥ ११ ॥ स्नानार्हद्रव्यवसनैर्व्यक्तीकृतकलेवराम् ॥ स्वकीयमुख
सौन्दर्य्यजितपूर्णनिशाकराम् ॥ १२ ॥ सुवर्णकुण्डलद्वन्द्वविभ्राजद्गण्डमण्डलाम् ॥ सुदीर्घकेशकैश्छन्ननितंबांचारुहासिनीम् ॥ १३ ॥ सुवर्णपद्मक
लिकांचारून्नतपयोधराम् ॥ मृगारिकृशमध्यांचवसंतेकोकिलस्वराम् ॥ १४ ॥ यूनांमनोहराराज्येकन्दर्पेणमहात्मना ॥ आरोपितापताकेवसुन्दरीसाव्य
जायत ॥ १५ ॥ तादृशींतांसमालोक्यप्रान्तरेसङ्गवर्जिते ॥ कःकामवशगोनस्यात्क्षितौप्राणान्वहन्पुमान् ॥ १६ ॥ अथविक्रमपुत्रोऽसौतामालोक्यवरान
नाम् ॥ कंदर्पबाणव्रणितहृदयश्चेतिचिंतयन् ॥ १७ ॥ एतस्याःसदृशीकापिनदृष्टाक्षितिमण्डले ॥ एतामिहसमालिङ्ग्यसफलंजन्मचेष्यते ॥ १८ ॥ श्रे
ष्ठोऽस्मिसर्वलोकानांवयस्तेजोगुणैरहम् ॥ यद्यपीन्द्रांगनेयंस्यान्नेतव्याद्यतथापिच ॥ १९ ॥ परस्त्रीहरणेयोवादोषोभवतिसांप्रतम् ॥ कोवाशक्नोतितद्व
क्तुंयतोराजापितामम ॥ २० ॥ इतिसंचिंत्यमनसासुदृढंतेनकामिना ॥ दूरेसंस्थाप्यसैन्यानिययौसास्नातियत्रह ॥ २१ ॥ ऐश्वर्यंचमदश्चैवकामश्चैवमही
तले ॥ त्रयएतेविवेकस्यतेजोघ्नंतिकिमद्भुतम् ॥ २२ ॥ पितास्यदुरितध्वंसीधर्मरक्षाकरोनृणाम् ॥ धिक्स्वयंकामदेवोसौमोहयत्यखिलंजगत् ॥ २३ ॥
तमायातंसमालोक्यवेगेनमहताततः ॥ एकाकिनीसारमतेभृशंचिताकुलाभवत् ॥२४॥ एकाकिनींसमालोक्यकांतारस्थांसयौवनाम् ॥ अयंधावतिवेगेन

तन्मेमनसिवर्तते ॥२५॥ जलपंतिमुनयःसर्वेंधर्मौरक्षतिरक्षितः ॥ नचज्ञातव्यमत्रैवकिमत्रचभविष्यति ॥ २६ ॥ सहायहीनंयत्स्थानंपुरोधावतिशत्रवः ॥
श्लाघ्यंपलायनंतत्रनिवासःप्राणनाशकः ॥ २७ ॥ इत्यालोच्यवरारोहासव्यकच्छेवटंततः ॥ कृत्वापलायनेभीत्यामनश्चक्रेसरोवरात् ॥ २८ ॥
ततःसमाधवश्चापिजवेनमहताद्विज ॥ एवंतस्याःपुरोगत्वाप्रसारितकरःस्थितः ॥ २९ ॥ ॥ श्रीमाधवउवाच ॥ ॥ वराङ्गनेचारुदेहेसुयौवनव
लान्मम ॥ पलायसेमनोहृत्वाहतोस्म्यहमचेतनः ॥ ३० ॥ किंनामचंचलापांगिचार्वङ्गितवकःपतिः ॥ स्वर्गात्किंवागतासित्वंत्वत्तुल्यानास्ति
भूतले ॥ ३१ ॥ सुन्दरित्वमिहश्रेष्ठासर्वलक्षणसंयुता ॥ कथंवहसिपानीयंदासीवकमलानने ॥ ३२ ॥ पयोधरौशातकुंभौसदावहसिवक्षसि ॥ कक्षे
णजलकुम्भंचकोमलाङ्गीदमद्भुतम् ॥ ३३ ॥ दिवाकरकरात्यंतसंतप्तेपथिलोहिताः ॥ पादांगुल्यंतराभांतिजपानांकलिकाइव ॥ ३४ ॥ सुश्रोणि
भजमांप्रीत्यात्यजकुंभंवरानने ॥ तवदुःखावसानोऽभून्ममदर्शनमात्रतः ॥ ३५ ॥ श्रीमद्विक्रमभूभर्त्तुःपुत्रोऽहंमाधवाह्वयः ॥ सर्वभावैर्भविष्यामिवराङ्ग
स्तवसुन्दरि ॥ ३६ ॥ ममस्त्रीगणमध्येषुसुभगात्वंभविष्यसि ॥ सुपुष्पवल्लीमध्येषुद्विरेफस्येवमालती ॥ ३७ ॥ अथवाममवाक्यंत्वंगर्वाल्लंघितुमिच्छ
सि ॥ नत्यक्षामितथापित्वांयतोऽहंनृपतेःसुतः ॥ ३८ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तेनोक्तंवचनंश्रुत्वापंथानंप्राविहायसा ॥ तस्थावधोमुखीविप्रप्राहेतिचशनैः
शनैः ॥ ३९ ॥ कदापिचेत्परस्यापिनशृणोतिवचोमम ॥ तथापिलज्जांसंत्यज्यवक्ष्याम्येवभवाग्रतः ॥ ४० ॥ तथाह्यहंमहावीरसुबाहुक्षत्रियप्रिया ॥
नयामिदेवपूजार्थंजलंचंद्रकलाह्यहम् ॥ ४१ ॥ यद्वचोभवताप्रोक्तंनचतत्त्वत्कुलोचितम् ॥ त्वद्वंशप्रभवाःसर्वेपरस्त्रीपुनपुंसकाः ॥ ४२ ॥
अहमेकाकिनीनारीवीराणांप्रभवोभवान् ॥ बलादालिङ्ग्यमामत्रयशःकिंतेभविष्यति ॥ ४३ ॥ परस्त्रियंसमालिङ्ग्यक्षणमात्रसुखंभवेत् ॥ इहापकीर्तिः
शेषंचदुःखंकल्पशताधिकम् ॥ ४४ ॥ कर्मभूमिरियंशूरपुण्यमत्रविधीयताम् ॥ परस्त्रीहरणेचित्तंकदाचिन्मांकरिष्यसि ॥ ४५ ॥ लोभात्प्रवर्त्तते
कामःकामात्पापंप्रवर्त्तते ॥ पापान्मृत्युर्मृतेपिस्याद्दुस्तरेनरकेस्थितिः ॥ ४६ ॥ सर्वेपित्वद्गुणाव्यर्थंत्वज्जन्मापिचनिष्फलम् ॥ कामस्यवशतांगत्वारंतु
मिच्छेःपरस्त्रियम् ॥ ४७ ॥ मांसमूत्रपूरीषास्थिनिर्मितंमेकलेवरम् ॥ एतदेवसमालोक्यस्मरस्यवशतांगतः ॥ ४८ ॥ भूपालवंशोत्पत्तित्वात्पौरेभ्यो
नबिभेषिकिम् ॥ मस्तकोपरिगर्जंतंनेक्षसेसमवर्त्तिनम् ॥ ४९ ॥ ग्रसंतिबडिशंमत्स्यास्तेसर्वेज्ञानवर्जिताः ॥ ज्ञानीचेत्प्राप्यबडिशंभवान्कस्माद्ग्रसिष्य
सि ॥ ५० ॥ विवेकस्त्रिषुलोकेषुसंपदांपरमंपदम् ॥ अविवेकोहिलोकानामापदांपरमंपदम् ॥ ५१ ॥ तयोक्तंवचनंश्रुत्वामाधवःकाममोहितः ॥ उवाचजै
मिनेवाचंविनयावनतःपुनः ॥ ५२ ॥ तवोद्वीक्षणनाराचधाराजर्जरमानसम् ॥ प्रियेमांत्राहित्राहीतितवास्मिशरणंगतः ॥ ५३ ॥ तावत्प्रियतमानारीया

वत्तिष्ठतियौवने ॥ मृणालकोषांनलिनींहेमभृंगोनगच्छति ॥ ५४ ॥ प्रसीदहरिणीनेत्रेरक्षमांसेवकंस्वकम् ॥ त्वद्वाचंनीरसांश्रुत्वाभिनत्तिहृदयंमम ॥ ५५ ॥
॥ ॥ चन्द्रकलोवाच ॥ ॥ त्यजदुःखंमहावीरशृणुमद्वचनंशुभम् ॥ प्रवक्ष्यामिमनोदुःखंहंतुंयद्भवतःक्षमाम् ॥ ५६ ॥ समुद्रपारेविख्यातापुरंदरपुरो
पमा ॥ प्लक्षद्वीपेऽस्तिदीप्यंतीविख्यातासंज्ञयापुरी ॥ ५७ ॥ गुणाकराह्वयस्तत्रराजाश्रेष्ठोमहायशाः ॥ आस्तेसर्वगणैर्युक्तःप्रतापेग्निसमोबली ॥ ५८ ॥
सुशीलानामतद्भार्यासर्वलक्षणसंयुता ॥ सेवावशीकृतस्वामिहृदयासदयाजनैः ॥ ५९ ॥ सुलोचनाख्यातत्कन्यावीरतत्कुक्षिसंभवा ॥ सदूहरूपैरजयत्सक
लान्सुन्दरीगणान् ॥ ६० ॥ तस्यारूपंगुणौघंचवर्णितुंभुविकःक्षमः ॥ तद्रूपदर्शमालोक्यासृजदन्यांस्वयंविधिः ॥ ६१ ॥ अहमासंमहावीरतस्यादासीनृपा
त्मजः ॥ समागतास्मिदैवेनत्वद्देशंप्रतिसुन्दरी ॥ ६२ ॥ तत्समासुन्दरीनास्तित्वत्समोनास्तिसुन्दरः ॥ गृहाणतांविवाहेनस्वर्गभोगंयदीच्छसि ॥ ६३ ॥
जंबुकींबलवान्सिंहोविहायांकगतामपि ॥ हस्तिनींनाहिकिंधत्तेयत्नतःप्रतिपत्तये ॥६४॥ उद्योगीपुरुषोलोकेलभतेपरमांश्रियम् ॥ उद्योगेनविनाब्रूहिकिंका
र्यंभुविसिध्यते ॥६५॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वामाधवोमाधवार्चकः ॥ दूरीकृत्यस्मरोद्भावंतामित्याहवराननाम् ॥६६॥ ॥माधवउवाच ॥
केनचिह्नेनतांकन्यांज्ञास्यामिकमलानने ॥ तन्मेकथयसुश्रोणियदितेमय्यनुग्रहः ॥६७॥ सिंधुपारप्रतीपाज्ञःकथंयास्यामिमानुषः ॥ भविष्यतितयासार्द्धं
कथंसंदर्शनंमम ॥६८॥ ॥ चन्द्रकलोवाच ॥ ॥ तस्यास्तुवामजघनेतिलकंतिलसन्निभम् ॥ अस्तितद्दर्शनेनैवज्ञास्यसित्वंसुलोचनाम् ॥६९॥ उच्चैःश्रवस
संज्ञस्यतुरगस्यमहात्मनः ॥ त्वन्मंदुरायांपुत्रोस्तिसर्वगामीहयोत्तमः ॥ ७० ॥ तमश्वश्रेष्ठमारुह्यजवेनपवनोपमम् ॥ गमिष्यसिसमुद्रांतंसुखसाध्यामही
यतः ॥ ७१ ॥ ततोभूपालपुत्रोऽसौससैन्योगृहमागतः ॥ सापिचन्द्रकलासाध्वीसुप्रीतास्वगृहंगता ॥ ७२ ॥ विचिंत्यवचनंतस्यामाधवोऽतित्वरा
न्वितः ॥ चिंताकुलितचित्तोऽसौसहसामंदुरांययौ ॥ ७३ ॥ तत्रबद्धाञ्जलिर्भूत्वावैक्रमिर्विक्रमान्वितः ॥ तुरंगमानितिप्राहगुणयुक्तान्महाबलान् ॥ ७४ ॥
॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ यूयंसर्वेमहात्मानःसर्वलक्षणसंयुताः ॥ समुद्रपारेमांनेतुंकःशक्नोतितुरङ्गमः ॥ ७५ ॥ अथतेतुरगाःसर्वेश्रुत्वातद्वचनंभि
या ॥ परस्परंक्षितिमुखास्तस्थुर्नोनेतुमुद्यताः ॥ ७६ ॥ अथैकस्तुरगस्तत्रसमस्तलक्षणैर्युतः ॥ माधवस्यपुरोगत्वावाचमेतामुवाचह ॥ ७७ ॥ अहं
भवंतंनेष्यामिसिंधुपारंनसंशयः ॥ किंत्वाकर्णयदुःखानिमदीयानिनृपात्मज ॥ ७८ ॥ अन्यभुक्तावशिष्टंयत्तत्तृणंममभक्षणम् ॥ ग्रंथिकोटिप्रयुक्ताभीर
ज्जुभिर्ममबंधनम् ॥ ७९ ॥ स्वप्नेपिव्रीहयोवीरनदृष्टाबलिनामया ॥ अन्येषामपिभोगानांकाकथात्रनृपात्मज ॥ ८० ॥ गौरवेणविनावीरनसतांविक्रमो
भवेत् ॥ जनिष्यतिकथंवह्निर्विनाकाष्ठघृतादिभिः ॥ ८१ ॥ अहमीदृगिमेसर्वेनानाभूषासमन्विताः ॥ नतुसिंहसमाःश्वानःसर्वाभरणभूषिताः ॥ ८२ ॥

प्रदक्षिणाकारतयासशैलद्वीपसागराः ॥ क्षणमात्रेणपृथिवींशक्नोमिभूपतेप्रभो ॥ ८३ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ क्षमस्वदोषंसकलंमत्तिपत्राविहितंह
य ॥ अद्यप्रभृतिमुख्योऽसिमंदुराभ्यंतरेमम ॥८४॥ परेणदत्तःसंतापःसदातिष्ठतिनोत्तमे ॥ सलिलंवह्निसंतप्तंक्षणाच्छीतलतांव्रजेत् ॥८५॥ स्वमाधुर्यैर्भ
वेदिक्षुःक्षणमपिहितृप्तये ॥ इत्युक्त्वातंनमस्कृत्यतुरंगंनृपनंदनः ॥ ८६ ॥ ततःशुभेक्षणेतस्यपृष्ठमारुह्यवाजिनः ॥ प्रचेष्टाख्येनभृत्येनविलंघ्यजलधिंय
यौ ॥ ८७ ॥ पुरींसर्वगुणैर्युक्तांपुरंदरपुरोपमाम् ॥ जगाममाधवोभ्राजन्सौधावलिभिरुज्ज्वलाम् ॥ ८८ ॥ तत्रोपस्थांचयुवतींगंधिनींमाधवोद्विजः ॥ दृष्ट्वा
स्मितमुखोवाक्यमुवाचेतिचकोमलम् ॥ ८९ ॥ वृद्धेमातरहंपार्थोदिनमेकंतवालये ॥ स्थातुमिच्छामिकाऽऽज्ञातेधनवान्माधवाह्वयः ॥ ९० ॥ आतिथे
यींगंधिनीसातमादायातिथिंततः ॥ हर्षित्वास्वगृहंतत्रजगामात्यंतभक्तितः ॥ ९१ ॥ यथोक्तविधिनाविप्रतयातस्यार्हणाकृता ॥ माधवस्तांनिशांनिन्ये
चिंताव्याकुलमानसः ॥ ९२ ॥ अथप्रभातेविमलेगन्धिन्याःपुरतोद्विज ॥ माधवःसकलंकार्यंकथयामासभूसुरः ॥ ९३ ॥ देवीसुलोचनायाश्चतस्मिन्नेवदि
नेशुभे ॥ गन्धादिवासनंकर्मरचयामाससाचतत् ॥ ९४ ॥ श्रुत्वाधिवासनंकर्मराजपुत्र्यास्ततोद्विज ॥ शोकसागरकल्लोलनिकरोमाधवोऽभवत् ॥ ९५ ॥
यदर्थंराज्यवसतिर्मयात्यक्तातादिच्छुना ॥ यदर्थंबांधवास्त्यक्तालंघितश्चमहोदधिः ॥ ९६ ॥ अद्यैवतस्यादैवेनभविष्यत्यधिवासनम् ॥ निष्फलाःसक
लाएवयावंतोविहिताःश्रमाः ॥ ९७ ॥ किंतुलोकानजल्पंतिमाध्व्यामुग्धोगतोऽखिलम् ॥ कोऽपिभग्नोद्यमोनस्यात्प्रज्ञात्वाकार्यनिश्चयम् ॥ ९८ ॥ एत
द्विचिंत्यमनसामाधवोऽसौपुनःपुनः ॥ मालापुष्पादिकेकार्यंलिलेखप्रेमवर्णितम् ॥९९॥ कन्येमाधवनामाहंकुमारोधरणीपतेः ॥ तालध्वजाधिराजस्यविक्र
मस्यमहात्मनः॥१००॥ त्वच्चेटीतत्रकाप्यस्तिकन्येचन्द्रकलाह्वया ॥ तयातवगुणग्रामःकथितोमेपुराकिल ॥१०१॥ त्वद्गुणग्रामसंलग्नचित्तोऽहंनिमग्नसाग
रम् ॥ विलङ्घ्यतुरगारूढःसमायातःपुरींतव ॥ १०२ ॥ अधुनामांवरत्वेनवृणुकन्येसुलोचने ॥ यतःसंसारमध्येऽस्मिंस्तवास्मिशरणंगतः ॥ १०३ ॥
यथागुणवतींत्वांहिनान्योजानातितत्पुमान् ॥ १०४ ॥ सरोजिनीगुणंवेत्तिभृंगएवनदर्दुरः ॥ शुभ्रस्यजलदस्यापिगगनैकस्यनोदयः ॥ १०५ ॥
तथापिनभजेदन्यंविनाचन्द्रंकुमुद्वती ॥ अथतल्लिखनंवीरोमालाकारप्रियाकरे ॥ १०६ ॥ स्वर्णांगुलीयसहितंददौसविनयोनृपः ॥ पुष्पमालांतरे
कृत्वातंलेखंसांगुलीयकम् ॥ १०७ ॥ राजपुत्रीसमीपेसागंधिनीतरसाययौ ॥ पुष्पमालांबालितस्यैदत्त्वासागंधिनीततः ॥ १०८ ॥ तस्थौव
द्धाञ्जलिर्भूत्वादूरंगत्वाभियाकियत् ॥ ततःसाराजतनयालिखितंसांगुलीयकम् ॥ १०९ ॥ विलोक्यसकलंमूलात्पपाठात्यंतपण्डिता ॥ सापितत्पृष्ठ
पत्रेतुतद्योग्यमुत्तरंद्विज ॥ ११० ॥ अलिखद्विस्मिताकन्यायद्यच्चसर्वमुच्यते ॥ राजपुत्रमहाबाहोत्वद्वाक्यमखिलंश्रुतम् ॥ १११ ॥ शृणुसत्तमवाक्यंमे

यथोचितमिदंवचः ॥ अद्याधिवासनंकर्मश्वोविवाहोममध्रुवम् ॥ ११२ ॥ पितुर्यत्संमतंकार्यंपृथिव्यांकोपिनत्यजेत् ॥ कार्यंतुदुःखसाध्येतुकार्योनातिश्र
मोजनैः ॥ ११३ ॥ कार्यंसिद्धेश्रमोनस्यादसिद्धेश्रमएवहि ॥ तथापिशृणुवक्ष्यामियेनप्राप्नोतिमांभवान् ॥ ११४ ॥ यदर्थोभवताचैवसमुद्रोपिचलं
घितः ॥ मयाप्रदक्षणीकार्योवरोविद्याधरोह्ययम् ॥ ११५ ॥ तत्पुरोऽहंगमिष्यामिनानाभरणभूषिता ॥ वामबाहूर्ध्वंकृत्वाचवीरःस्यान्ममसंमुखः ॥ ११६ ॥
येनमांशक्यतेनेतुंसमेभर्ताभविष्यति ॥ सत्यंसत्यमिदंसत्यंपत्रेस्मिंल्लिखितंमया ॥ ११७ ॥ अन्यथासुदृढंकार्यंलंघितुंनहिशक्यते ॥ एतद्विलिख्यसा
कन्यातस्याएवकरेददौ ॥११८॥ सापितत्पत्रमादायगतामाधवसन्निधिम् ॥ तयायल्लिखितंपत्रेतत्पठित्वातुमाधवः ॥ ११९ ॥ भूयोपिलिखितांविप्रलिले
खात्यंतकौतुकैः ॥ त्वयायदुक्तंहेकन्येधन्येधन्यकुलोद्भवे ॥ १२० ॥ तदेवमन्मतंसर्वंकोऽपिनास्त्यत्रसंशयः ॥ ततस्तुगंधिनीभूयोगत्वातन्निकटेद्विज
॥ १२१ ॥ ददौसुलोचनायैसालिखनंसुन्दराक्षरम् ॥ अथतल्लिखनंज्ञात्वाकुमारांगीकृतंद्विज ॥ १२२ ॥ बभूवात्यन्तसंहृष्टाविस्मिताचपुनःपुनः ॥
तस्मिन्नसंशयंकार्यंयदासौस्वीकृतंददौ ॥ १२३ ॥ तदाकिंस्वयमिन्द्रोवायन्नायामाधवःपुमान् ॥ इहलोकेपरत्रास्तिस्नेहभूमिःपतिःसदा ॥ १२४ ॥
विनासंदर्शनेनापिनवरत्वेहृतोमया ॥ इतिसंचिन्त्यसासाध्वीनिःश्वस्यचपुनःपुनः ॥ १२५ ॥ स्नानव्याजाद्गतावासंगन्धिन्याश्वसहालिभिः ॥ हस्तेविधृ
त्यतांकन्यांगंधिनीसापुरंध्रिका ॥ १२६ ॥ माधवंदर्शयामासशयानंमंचकोपरि ॥ तंसमालोक्यसाकन्याकंदर्पसदृशंततः ॥ १२७ ॥ रोमांचितंसम
स्ताङ्गमुदात्तंपश्यतिक्रमात् ॥ तन्नेत्रयुगलंतास्मिन्यत्रयत्रानिमज्जति ॥ १२८ ॥ कष्टदृष्ट्याचनान्यत्रतस्मान्नामात्रगच्छति ॥ साक्षादयंवाकन्दर्पोदेवकीन
न्दनोपिवा ॥१२९॥ शर्वोवाविषयाधीशःसाक्षाद्वापार्वतीपतिः ॥ रूपैरेतैर्जगन्मध्येमानुषोनहिजायते ॥ १३०॥ अनेनस्वामिनाजन्मसफलंहरिणीदृशः ॥
मद्भक्तिवशगोभूत्वाविधातात्यंतयत्नतः ॥ १३१ ॥ यदाहंकन्यकाजातातदैनंकिंससर्जह ॥ अद्यप्रभृतिनाथोयंस्वयंनास्त्यत्रसंशयः ॥ १३२ ॥ इत्यु
क्त्वासामतिंचक्रेगंतुंनिजगृहंप्रति ॥ ॥ गन्धिन्युवाच ॥ ॥ कन्येयुक्तिरियंभद्रेत्वयापिहृदिसेव्यताम् ॥ १३३ ॥ यथासुमूर्तिःपुरुषोनतथाभाति
निन्दया ॥ उल्लासोगात्रभंगश्चमन्दहृष्टिश्चविस्मितम् ॥ १३४ ॥ सर्वाणिविष्णुचिह्नानिनिद्रायांमृगलोचने ॥ संदष्टौष्ठपुटाक्षेपात्प्रोक्तोनोत्तिष्ठ
तिध्रुवम् ॥ १३५ ॥ शनैःशनैःकरंतस्यस्वकराभ्यामदर्शयत् ॥ त्वांद्रष्टुंराजकन्यायाःसंधृत्यागमनंशृणु ॥ १३६ ॥ श्रुत्वैतत्सोपिचोत्तस्थौ
संभ्रमाक्रांतमानसः ॥ विनयावनतोवाक्यंमाधवश्चेत्युवाचताम् ॥ १३७ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ कन्येमज्जन्मसफलंश्रमश्चसफलोमम ॥
त्वच्चारुवदनांभोजंसाक्षादेवमयेक्षितम् ॥ १३८ ॥ सकलैर्यौवनैःकन्येत्वंवरत्वेनमांवृणु ॥ त्वद्योगोस्तिवरोनान्योमांविनाभुविसुन्दरि ॥ १३९ ॥

॥ सुलोचनोवाच ॥ ॥ सुगतेत्वंममस्वामीभाग्येनमहताभवेः ॥ मयायद्वचनंप्रोक्तंतदेवसुदृढंखलु ॥ १४० ॥ आज्ञांकुरुमहाभागगच्छामिनिज
मंदिरम् ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ तिष्ठेतियदिवावच्मिकन्येगर्वस्तदाभवेत् ॥ १४१ ॥ गच्छेतिवचनंवक्तुंनायातिवदनान्मम ॥ स्वयंविचार्य
चार्वंगियद्युक्तंतद्विधीयताम् ॥ १४२ ॥ सत्येहवचनंतस्मिन्भविष्यसिसुतत्परा ॥ इत्युक्तातेनसाकन्याहर्षितास्वगृहंगता ॥ १४३ ॥ तत्रैवमा
धवस्तस्थौवृतोबहुपरिच्छदैः ॥ चारुविद्याधरएवंस्थितोविद्याधरोवरः ॥ १४४ ॥ तत्रस्थाश्चजनाःसर्वेस्रक्चन्दनविभूषिताः ॥ दिव्यांबरपरीधानारे
जुर्देवगणाइव ॥ १४५ ॥ क्वचिद्गीतंक्वचिन्नृत्यंक्वचित्कोलाहलध्वनिः ॥ क्वचित्केनप्रदीपालिस्तत्पुरेसमवर्तत ॥ १४६ ॥ हेपितैःसातिवृंदानांहस्तिनां
चैवबृंहितैः ॥ हर्षस्वनैश्चपत्रीणांपूरिताःककुभोदश ॥ १४७ ॥ नानापताकानिवहैर्धवलैर्नृपसद्मभिः ॥ समंताद्गगनंसर्वंव्यातंहियत्रजैमिने ॥ १४८ ॥ केऽ
पिशङ्खान्समादध्मुर्ढक्काडिंडिमझर्झरान्॥ वादयांचक्रिरेकेपिमधुकोहलकादिकम्॥१४९॥ततोयुवतयःसर्वाःसरोजकोरकस्तस्था ॥ ललितानिसुगीतानि
जगुश्चन्द्रनिभाननाः ॥ १५० ॥ परस्परंयौवनतोवर्षणच्युतमालया ॥ प्रस्वेदाम्बुगलद्गंधैर्बभौकन्येवतत्रभूः ॥ १५१ ॥ गंभारीकाष्ठरचितंपीठमारु
ह्यसुन्दरी ॥ ज्ञातिभिर्वेष्टितायातावरस्थानंसुलोचना ॥ १५२ ॥ अत्रांतरेविक्रमपुत्रएषशय्योपरिष्टात्किललब्धनिद्रः ॥ नवेददैवेनविवाहकार्यंसुलोच
नायाश्चसुलोचनायाः ॥ १५३ ॥ विधातृमायाशतमोहितानांकदापिनस्याद्भुवनेसुखाय ॥ ततःस्वसंकेतविधिंजनोऽयंविस्मृत्यनिद्रामभजत्सुखेन॥१५४॥
वनंपरित्यज्यकृशानुभीत्याजलंप्रविष्टानलिनीसुखार्थम् ॥ संदह्यतेतत्रहिमानलेनयद्यस्यकर्मनतदन्यथास्यात् ॥ १५५ ॥ वेदादिशास्त्रमखिलंप्रपठंतु
लोकाःकुर्वंतुनामक्षितिपालसेवाम् ॥ उग्रंतपःप्रतिदिवंप्रतिसाधयंतुनश्रीस्तथापिचभजत्यतिभाग्यहीनम् ॥ १५६ ॥ मस्तकोपरितिष्ठंतिदुःखानिचसुखा
निच ॥ अन्यकालेसमायान्तिहठादन्यानिसत्तम ॥१५७॥ निद्रावंतंसमालोक्यमाधवंदुःखभागिनम् ॥ प्रचेष्टश्चिंतयामासजानन्संकेतमेतयोः ॥ १५८ ॥
धिगस्त्वमुंराजपुत्रंदैवमायाविमोहितः ॥ विस्मृत्यनिजसंकेतंनिद्रांसंप्राप्यसेवते ॥१५९॥ असौदुःखागताकन्यावरस्यनिकटेधुना ॥ किंभवेन्नयनेतादृक्सं
केतंयातिनिष्फलम् ॥१६०॥ तिष्ठत्वंवैपापकर्मन्निद्रांसंसेव्यमस्तके ॥ मयाहयंसमारुह्यनेतव्यासावराङ्गना ॥ १६१ ॥ कन्यारत्नंचरत्नंचमुदाप्राप्नोतिदु
र्लभम् ॥ तदाकिंसेवयाकार्यंमाधवस्यास्यदुर्मतेः ॥ १६२ ॥ धनार्थंक्रियतेसेवासर्वभावेनभूभुजाम् ॥ तच्चेन्मुदास्वयंप्रातंसेवादुःखेनकिंतदा ॥ १६३ ॥
प्रचेष्टइतिसंचिंत्यसमारुह्यतुरंगमम् ॥साराजकन्यायत्रास्तेययौतत्रनभःपथा ॥१६४॥ वरंप्रदक्षिणीकृत्यस्मरंतीसमयंस्वकम् ॥ वामहस्तंसमुद्धृत्यतस्थौ
विद्याधराग्रतः ॥ १६५ ॥ हस्तेविधृत्यतांकन्यांप्रचेष्टोऽतिजवेनसः ॥ पृष्ठेनिवेशयामाससतेस्तस्यमहाबलः ॥१६६॥ तांराजपुत्रीमादायपुरींकांचींसुशो

यथोचितमिदंवचः ॥ अद्याधिवासनंकर्मश्वोविवाहोममध्रुवम् ॥ ११२ ॥ पितुर्यत्संमतंकार्यंपृथिव्यांकोपिनत्यजेत् ॥ कार्येतुदुःखसाध्येतुकार्योनातिश्र
मोजनैः ॥ ११३ ॥ कार्येसिद्धेश्रमोनस्यादसिद्धेश्रमएवहि ॥ तथापिशृणुवक्ष्यामियेनप्राप्नोतिमांभवान् ॥ ११४ ॥ यदर्थोभवताचैवसमुद्रोपिचलं
घितः ॥ मयाप्रदक्षणीकार्योवरोविद्याधरोह्ययम् ॥ ११५ ॥ तत्पुरोऽहंगमिष्यामिनानाभरणभूषिता ॥ वामबाहूर्द्धंकृत्वाचवीरःस्यान्ममसंमुखः ॥ ११६ ॥
येनमांशक्यतेनेतुंसमेभर्ताभविष्यति ॥ सत्यंसत्यमिदंसत्यंपत्रेस्मिल्लिखितंमया ॥ ११७ ॥ अन्यथासुदृढंकार्यंलंघितुंनहिशक्यते ॥ एतद्विलिख्यसा
कन्यातस्याएवकरेददौ ॥ ११८ ॥ सापितत्पत्रमादायगतामाधवसन्निधिम् ॥ तयायल्लिखितंपत्रेतत्पठित्वातुमाधवः ॥ ११९ ॥ भूयोपिलिखितांविप्रलिले
खात्यंतकौतुकैः ॥ त्वयायदुक्तंहेकन्येधन्येधन्यकुलोद्भवे ॥ १२० ॥ तदेवमन्मतंसर्वंकोऽपिनास्त्यत्रसंशयः ॥ ततस्तुगंधिनीभूयोगत्वातन्निकटेद्विज
॥ १२१ ॥ ददौसुलोचनायैसालिखनंसुन्दराक्षरम् ॥ अथतल्लिखनंज्ञात्वाकुमारांगीकृतंद्विज ॥ १२२ ॥ बभूवात्यन्तसंहृष्टाविस्मिताचपुनःपुनः ॥
तस्मिन्नसंशयंकार्यंयदासौस्वीकृतंददौ ॥ १२३ ॥ तदाकिंस्वयमिन्द्रोवायन्गायामाधवःपुमान् ॥ इहलोकेपरत्रास्तिस्नेहभूमिःपतिःसदा ॥ १२४ ॥
विनासंदर्शनेनापिनवरत्वेदृतोमया ॥ इतिसंचिन्त्यसासाध्वीनिःश्वस्यचपुनःपुनः ॥ १२५ ॥ स्नानव्याजाद्गतावासंगन्धिन्याश्चसहालिभिः ॥ हस्तेविधृ
त्यतांकन्यांगंधिनीसापुरंध्रिका ॥ १२६ ॥ माधवंदर्शयामासशयानंमंचकोपरि ॥ तंसमालोक्यसाकन्याकंदर्पसदृशंततः ॥ १२७ ॥ रोमांचितंसम
स्ताङ्गमुदात्तंपश्यतिक्रमात् ॥ तन्नेत्रयुगलंतस्मिन्यत्रयत्रनिमज्जति ॥ १२८ ॥ कष्टदृष्ट्याचनान्यत्रतस्मान्नामात्रगच्छति ॥ साक्षादयंवाकन्दर्पोदेवकीन
न्दनोपिवा ॥ १२९ ॥ शर्वोवाविषयाधीशःसाक्षाद्वापार्वतीपतिः ॥ रूपैरेतैर्जगन्मध्येमानुषोनहिजायते ॥ १३० ॥ अनेनस्वामिनाजन्मसफलंहरिणीदृशः ॥
मद्भक्तिवशगोभूत्वाविधातात्यंतयत्नतः ॥ १३१ ॥ यदाहंकन्यकाजातातदैनंकिंससर्जह ॥ अद्यप्रभृतिनाथोयंस्वयंनास्त्यत्रसंशयः ॥ १३२ ॥ इत्यु
क्त्वासामतिंचक्रेगंतुंनिजगृहंप्रति ॥ ॥ गन्धिन्युवाच ॥ ॥ कन्येयुक्तिरियंभद्रेत्वयापिहृदिसेव्यताम् ॥ १३३ ॥ यथासुमूर्तिःपुरुषोनतथाभाति
निन्दया ॥ उल्लासोगात्रभंगश्चमन्ददृष्टिश्चविस्मितम् ॥ १३४ ॥ सर्वाणिविष्णुचिह्नानिनिद्रायांमृगलोचने ॥ संदष्टौष्ठपुटाक्षेपात्प्रोक्तोनोत्तिष्ठ
तिध्रुवम् ॥ १३५ ॥ शनैःशनैःकरंतस्यस्वकराभ्यामदर्शयत् ॥ त्वांद्रष्टुंराजकन्यायाःसंधृत्यागमनंशृणु ॥ १३६ ॥ श्रुत्वैतत्सोपिचोत्तस्थौ
संभ्रमाक्रांतमानसः ॥ विनयावनतोवाक्यंमाधवश्चेत्युवाचताम् ॥ १३७ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ कन्येमज्जन्मसफलंश्रमश्चसफलोमम ॥
त्वच्चारुवदनांभोजंसाक्षादेवमयेक्षितम् ॥ १३८ ॥ सकलैर्यौवनैःकन्येत्वंवरत्वेनमांवृणु ॥ त्वद्योगोस्तिवरोनान्योमांविनाभुविसुन्दरि ॥ १३९ ॥

॥ सुलोचनोवाच ॥ ॥ सुगतेत्वंममस्वामीभाग्येनमहताभवेः ॥ मयायद्वचनंप्रोक्तंतदेवसुदृढंखलु ॥ १४० ॥ आज्ञांकुरुमहाभागगच्छामिनिज
मंदिरम् ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ तिष्ठेतियदिवावच्मिकन्येगर्वस्तदाभवेत् ॥ १४१ ॥ गच्छेतिवचनंवक्तुंनायातिवदनान्मम ॥ स्वयंविचार्य
चार्वंगियद्युक्तंतद्विधीयताम् ॥ १४२ ॥ सत्येहवचनंतस्मिन्भविष्यसिसुतत्परा ॥ इत्युक्तातेनसाकन्याहर्षितास्वगृहंगता ॥ १४३ ॥ तत्रैवमा
धवस्तस्थौवृतोबहुपरिच्छदैः ॥ चारुविद्याधरएवंस्थितोविद्याधरोवरः ॥ १४४ ॥ तत्रस्थाश्चजनाःसर्वेस्रक्चन्दनविभूषिताः ॥ दिव्यांबरपरीधानारे
जुर्दैवगणाइव ॥ १४५ ॥ क्वचिद्गीतंक्वचिन्नृत्यंक्वचित्कोलाहलध्वनिः ॥ क्वचित्केनप्रदीपालिस्तत्पुरेसमवर्तत ॥ १४६ ॥ हेषितैःसादिवृंदानांहस्तिनां
चैवबृंहितैः ॥ हर्षस्वनैश्चपत्रीणांपूरिताःककुभोदश ॥ १४७ ॥ नानापताकानिवहैर्धवलैर्नृपसद्मभिः ॥ समंताद्गगनंसर्वंव्याप्तंहियत्रजैमिने ॥ १४८ ॥ केऽ
पिशङ्खान्समादध्मुर्ढक्काडिंडिमझर्झरान् ॥ वादयांचक्रिरेकेपिमधुकोहलकादिकम् ॥ १४९ ॥ ततोयुवतयःसर्वाःसरोजकोरकस्तस्था ॥ ललितानिसुगीतानि
जगुश्चन्द्रनिभाननाः ॥ १५० ॥ परस्परंयौवनतोवर्षणच्युतमालया ॥ प्रस्वेदाम्बुगलद्गंधैर्बभौकन्येवतत्रभूः ॥ १५१ ॥ गंभारीकाष्ठरचितंपीठमारु
ह्यसुन्दरी ॥ ज्ञातिभिर्वेष्टितायातावरंस्थानंसुलोचना ॥ १५२ ॥ अत्रांतरेविक्रमपुत्रएषशय्योपरिष्टात्किललब्धनिद्रः ॥ नवेददैवेनविवाहकार्यंसुलोच
नायाश्चसुलोचनायाः ॥ १५३ ॥ विधातृमायाशतमोहितानांकदापिनस्याद्भुवनेसुखाय ॥ ततःस्वसंकेतविधिंजनोऽयंविस्मृत्यनिद्रामभजत्सुखेन ॥ १५४ ॥
वनंपरित्यज्यकृशानुभीत्याजलंप्रविष्टानलिनीसुखार्थम् ॥ संदह्यतेतत्रहिमानलेनयद्यस्यकर्मनतदन्यथास्यात् ॥ १५५ ॥ वेदादिशास्त्रमखिलंप्रपठंतु
लोकाःकुर्वंतुनामक्षितिपालसेवाम् ॥ उग्रंतपःप्रतिदिवंप्रतिसाधयंतुनश्रीस्तथापिचभजत्यतिभाग्यहीनम् ॥ १५६ ॥ मस्तकोपरितिष्ठंतिदुःखानिचसुखा
निच ॥ अन्यकालेसमायान्तिहठादन्यानिसत्तम ॥ १५७ ॥ निद्रावंतंसमालोक्यमाधवंदुःखभागिनम् ॥ प्रचेष्टश्चिंतयामासजानन्संकेतमेतयोः ॥ १५८ ॥
धिगस्त्वमुंराजपुत्रंदैवमायाविमोहितः ॥ विस्मृत्यनिजसंकेतंनिद्रांसंप्राप्यसेवते ॥ १५९ ॥ असौदुःखागताकन्यावरस्यनिकटेऽधुना ॥ किंभवेन्नयनेतादृक्सं
केतंयातिनिष्फलम् ॥ १६० ॥ तिष्ठत्वंवैपापकर्मन्निद्रांसंसेव्यमस्तके ॥ मयाहयंसमारुह्यनेतव्यासावराङ्गना ॥ १६१ ॥ कन्यारत्नंचरत्नंचमुदाप्राप्नोतिदु
र्लभम् ॥ तदाकिंसेवयाकार्यंमाधवस्यास्यदुर्मतेः ॥ १६२ ॥ धनार्थंक्रियतेसेवासर्वभावेनभूभुजाम् ॥ तच्चेन्मुदास्वयंप्राप्तंसेवादुःखेनकिंतदा ॥ १६३ ॥
प्रचेष्टइतिसंचिंत्यसमारुह्यतुरंगमम् ॥ साराजकन्यायत्रास्तेययौतत्रनभःपथा ॥ १६४ ॥ वरंप्रदक्षिणीकृत्यस्मरंतीसमयंस्वकम् ॥ वामहस्तंसमुद्धृत्यतस्थौ
विद्याधराग्रतः ॥ १६५ ॥ हस्तेविधृत्यतांकन्यांप्रचेष्टोऽतिजवेनसः ॥ पृष्ठेनिवेशयामाससतेस्तस्यमहाबलः ॥ १६६ ॥ तांराजपुत्रीमादायपुरींकांचींसुशो

भनाम् ॥ तामथासौसमालोक्यप्रचेष्टोऽतित्वरान्वितः॥१६७॥ उवाचप्रग्रहन्पाणिंनष्टमानससाध्वसः ॥ ॥ प्रचेष्टउवाच ॥ ॥ समुद्रांतरतीरस्थांकांचींना
मपुरीमिमाम् ॥ १६८ ॥ पश्यसर्वत्रविख्यातांजनसर्वसुखप्रदाम् ॥ अत्रमाधववीरस्यतस्यविद्याधरस्यवा ॥ १६९ ॥ कस्यापिचभयंनास्तिपश्यचन्द्रनि
भानने ॥ मच्चित्तेंधनसंलग्नांकामानलशिखावलिम् ॥१७०॥ कुचकुंभकरैःसिद्धंनिर्वाणंदेहिसुंदरि ॥ त्वच्चारुमुखपद्मेऽस्मिन्मन्मुखभ्रमरोऽधुना ॥ १७१ ॥
इच्छेत्पातुंमधून्यत्रकाऽऽज्ञातेतिष्ठतिप्रिये ॥ त्वच्चारुगात्रसंस्पर्शाच्छरैस्तुदतिमांस्मरः ॥१७२॥ त्राहित्राहिप्रियेत्राहितवास्मिशरणंगतः ॥ इतिब्रुवंतंतंमूढ
मभिवीक्ष्यवरांगना ॥ १७३ ॥ शोकाग्नितप्तसर्वाङ्गीचिंतयामासचेतसा ॥ अयंमूढोदुष्टचेष्टःप्रचेष्टोनामवेधसा ॥ १७४ ॥ लिखितःकिंललाटेमेयन्मया
हाहतास्म्यहम् ॥ क्वमाताक्वचमेतातःक्वचविद्याधरोवरः ॥ १७५ ॥ अनेनाहंसमानीताधिगस्तुघटनांविधेः ॥ अलंलोकाःप्रकुर्वंतिगर्वंजगतिसर्व
दा ॥ १७६ ॥ वेत्तिच्छेतुंगर्ववृक्षंविधाताघटनासिना ॥ तथापिविपदेधैर्यंनिर्भयत्वंचतत्परम् ॥ १७७ ॥ उपायाश्चेतिचत्वारःप्रशस्यादीर्घदर्शिभिः॥
इत्यालोक्यहृदाकन्यावचोभिःकोमलाक्षरैः ॥ १७८ ॥ प्रचेष्टंप्रत्युवाचासौसर्वकार्यविचक्षणा ॥ ॥ सुलोचनोवाच ॥ ॥ दृढंकुरुमनोवीरकन्याहम
विवाहिता ॥ १७९ ॥ मांसमालिङ्ग्यमोहेनकथंयास्यसिदुर्मते ॥ शास्त्रोक्तविधिनावीरविवाहेनगृहाणमाम् ॥ १८० ॥ तवसेवांकरिष्यामिदासीव
त्कोऽत्रसंशयः ॥ त्वंमेप्राणाश्चमित्रश्चभूषणंबांधवस्तथा ॥ १८१ ॥ अनन्यगतयोनार्योभवान्नीतिमवैतिकिम् ॥ विवाहयोग्यवस्तूनिविवाहार्थंसमान
य ॥ १८२ ॥ मत्पाणिग्रहणंशीघ्रंकुरुजाड्यंगृहीतिच ॥ अंतर्दृढंबहिःश्लक्ष्णंवदरीफलवद्वचः ॥ १८३ ॥ आकर्ण्यतस्यामूढोऽसौपरमांप्रीतिमाययौ ॥
तुरंगमंचतांकन्यांसंस्थाप्यैकत्रदुर्मतिः ॥ १८४ ॥ करकंकणमादायतस्यास्तत्पुरमाययौ ॥ ततःसाचिंतयामासविधिंनूनंप्रशस्यतम् ॥ १८५ ॥ यत
आवांपरित्यज्यमूढोऽसौहर्षितोययौ॥किंकर्तव्यंक्वगंतव्यंक्वस्थातव्यंमयाधुना ॥ १८६ ॥ अतिसंकटकार्येस्मिन्निस्तारोमेभवेत्कथम् ॥ यदाहमत्रतिष्ठा
मिकिंवदिष्यंतितेतदा ॥ १८७ ॥ पुण्यतीर्थंसमासाद्यपरत्रजन्मकाम्यया ॥ पंचतांप्रतियास्यामिसापिश्रेयस्करीयतः ॥ १८८ ॥ मद्वियोगादयंमूढो
नविद्याधरमाधवौ ॥ जीविष्यंतित्रयोप्येतेक्षणमात्रमपिस्मरन् ॥ १८९ ॥ मयिस्थितायामेतेषांभवेज्जीवनरक्षणम् ॥ मृतायामपियास्यंतित्रयोऽप्येते
तुपंचताम् ॥ १९० ॥ मामुद्दिश्ययदाप्राणान्यक्ष्यंतितेऽत्रमेजनाः ॥ भविष्यामितदानूनमहंतद्वधभागिनी ॥ १९१ ॥ इदानींपुण्यतीर्थेषुयष्टव्योभगवान्ह
रिः ॥ तस्मिन्प्रसन्नेभद्रंमेसर्वमेवभविष्यति ॥१९२॥ प्राणेषुचविनष्टेषुसर्वमेवविनश्यति ॥ तेषुस्थितेषुसकलंस्तोकस्तोकेनसिध्यति ॥१९३॥ निशावशि
ष्टानलिनीहिमाकरेदूरीकृतेचण्डकरेणभास्वता ॥ सुगन्धपुष्पप्रकरोऽतिसुंदरीनाप्नोतिकिंभृंगवरस्यसंगमम् ॥१९४॥ हृदाविचिंत्येतिवरांगनासासतिसमा

रुह्यमहाजवंतम् ॥ तमुंतपःसागरविष्णुपत्न्योर्जगामविज्ञोत्तमसंगमाय॥१९५॥तस्मिन्क्षेत्रवरेपुण्येगङ्गासारसंगमे ॥ वसेद्राजासुषेणाख्यःसोमवंशसमुद्भवः॥
॥१९६॥गंतुंतस्यसभांराज्ञश्चेतसासाव्यचिंतयत्॥मयायुवत्याकर्तव्यंकथंभूपालदर्शनम् ॥१९७॥अधिवासनसूत्राणिसदूर्वाणिभुजेमम ॥ कन्याहंतुरगारू
ढायुवतीसंगवर्जिता ॥१९८॥ चारित्रंमामकंनूनंमनोविस्मयकारकम् ॥ आत्मानंगोपयित्वाहंयास्यामिनृपतेःसभाम् ॥ १९९ ॥ इन्द्रजालप्रभावेणसाभूत्वा
पुरुषाकृतिः ॥ प्रविवेशसभांराज्ञःसुधर्मामिवजैमिने ॥२००॥ तंसंपन्नमिवायांतंशक्तिहस्तंहयासनम् ॥ स्वयंपप्रच्छभूपालःकस्त्वंकुतइहागतः ॥२०१॥
तस्यैतद्वचनंश्रुत्वासाकन्यापुरुषाकृतिः ॥ प्रणम्योवाचराजानंसुहृदंसज्जनाश्रयम् ॥२०२॥ देववीरवरोनामपुत्रोऽहंपृथिवीपतेः ॥ वर्तनायसमायातस्त्वद्रा
ज्यंप्रतिसंप्रति ॥२०३॥ यद्यत्कार्यमसाध्यंस्यात्तदेवसाधयाम्यहम् ॥ मयिस्थितेनमद्भर्तुःकुत्रापिस्यात्पराजयः ॥ २०४ ॥ ॥इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायो
गसारेवीरवरप्रदर्शोनामपंचमोऽध्यायः ॥५॥ छ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ तिष्ठात्रैवमहाबाहोममराज्येसुशोभने ॥ कर्तव्यातेमयावृत्तिःसंशयोनात्रविद्यते॥
॥ १ ॥ ततोवीरवरस्तस्यसन्निधौधरणीपतेः ॥ उवाससततंविप्रतत्सेवागतमानसः ॥ २ ॥ अथैकदातस्यपुरेजैमिनेसकलाःप्रजाः ॥ भीमनादोनामखङ्गः
क्षोभयामाससंततम् ॥३॥ तद्वधायततोराजाप्रेषयामासतंरुषा ॥ ततोसौगंडकंहंतुंययौवीरवरोजनैः ॥४॥ ददर्शपर्वताकारंसुप्तंतंधरणीतले ॥ दंष्ट्राकराल
वदनंखङ्गिनंतंसशक्तिधृक् ॥५॥ नभसिभ्रामयन्सांतिंसचवीरवरोरुषा ॥ खङ्गिनंतमितिप्राहमेघगंभीरयागिरा ॥ ६ ॥ उपार्जितास्त्वयायेयेदुरात्मन्पापपाद
पाः ॥ बभूवुःफलिनस्तेतेऋतुंप्राप्ययथाद्रुमाः॥७॥ खादिताःप्राणिनोयेयेराज्येस्मिन्पापिनात्वया ॥ यमालयेसमस्तैस्तैर्दर्शनंतेभविष्यति ॥८॥ मुंचनिद्रा
मरेदुष्टमांपश्यान्तकरंनिजम् ॥ अनयानिद्रयाकिन्तेमहानिद्रभविष्यति ॥९॥ ततःसोपिसमुत्तस्थौक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ धूलिधूसरसर्वाङ्गस्त्यक्तनिद्रोमहाब
लः॥१०॥ भीमनादउवाच ॥ ॥ गर्वमाकुरुदुर्बुद्धेतवायुःशेषतांगतम् ॥ तत्संदर्शनमात्रेणप्रातःकोनुविमुच्यते ॥११॥ ज्वलदग्निशिखाश्रेणींप्रविशेच्छल
भोयथा ॥ मत्कोपानलराशौत्वंतथैवनिपतिष्यसि ॥ १२ ॥ इतिब्रुवंतंतंद्रष्टुंशक्त्यानिशितयातया ॥ सजज्वालमहाकोपात्कृत्वाहुंकारनिःस्वनम् ॥
॥ १३ ॥ सपपातमहीपृष्ठेगतायुर्गंडकस्ततः ॥ चालयन्पृथिवींसर्वांस्वनितौघपरिप्लुतः ॥ १४ ॥ खङ्गिनंपतितंदृष्ट्वागङ्गाब्धिरोधसिद्विज ॥ समीपंतस्य
भूपस्यसगंतुमुपचक्रमे ॥१५॥ सगच्छन्पथिविप्रर्षेददर्शैकंमहाश्रयम् ॥ जाज्वल्यमानंतेजोभिर्द्वितीयमिवभास्करम् ॥१६॥ विष्णुदूतगणैर्युक्तंतुलसीमा
ल्यभूषितम् ॥ दिव्याम्बरधरंदिव्यंरथारूढंस्मिताननम् ॥१७॥ पप्रच्छेतिततोभक्त्यासचवीरवरश्चतम् ॥ कस्त्वंकुतइहायातःक्वगच्छसिवदस्वनः ॥१८॥
॥पुरुषउवाच॥ ॥कन्येविधृतपुंवेशेमद्वृत्तांतंनिशामय ॥ कथयामिसमासेनश्रोतुमिच्छसिचेन्मुदा ॥१९॥ अहमासंपुराराजाचौरवंशवनानलः ॥ धर्मबुद्धि

रितिख्यातःसर्वधर्मपरायणः ॥ २० ॥ मयायज्ञाःकृताःसर्वेदानानिसकलानिच ॥ चतुर्वर्षसहस्राणिपालिताचवसुन्धरा ॥ २१ ॥ पाखण्डजनवाक्येनमया
भूमिर्द्विजन्मनः ॥ लंघिताकोपमासाद्यदोषितानहिकुत्रचित् ॥ २२ ॥ मयातेनापराधेनस्वयमेवाविधिस्ततः ॥ जहारतत्क्षणादेवसर्वाराजश्रियंरुषा ॥
॥ २३ ॥ अथाहंगतसंपत्तिःशोकाग्निदग्धमानसः ॥ कियद्भिर्दिवसैःसाध्वियमराजवशंगतः ॥ २४ ॥ मांदृष्ट्वाचित्रगुप्तेनतत्कर्मप्रकटीकृतम् ॥ उक्तश्च
भास्करिर्देवश्चारुहासगतिःप्रभुः ॥ २५ ॥ धर्मबुद्धिरयंराजाकृतपुण्यक्रियःसदा ॥ अस्त्यस्यदुरितंकिञ्चित्तन्निशामयवच्म्यहम् ॥ २६ ॥ पाखण्डै
र्बोधितोयंतुजहारद्विजशासनम् ॥ तेनैवकर्मणास्थानंनरकेचास्यदुत्तरे ॥ २७ ॥ वृत्तिच्छेदःसूर्यपुत्रयस्ययेनविधीयते ॥ सतस्यवधमाप्नोतिशास्त्रेषुइ
तिनिश्चितम् ॥ २८ ॥ तस्मादयंपापकर्माब्रह्महापृथिवीपतिः ॥ एतस्यनिरयेस्थानंकल्पकोटिशतावधि ॥ २९ ॥ आत्मदत्तांहरेद्यस्तुपरदत्तांच
मेदिनीम् ॥ सकोटिकुलसंयुक्तःप्रयातिनरकंविभो ॥ ३० ॥ योहरेच्चमहींतावद्देवस्यब्राह्मणस्यच ॥ नतस्यनिष्कृतिर्दृष्टाकल्पकोटिशतावधि ॥
॥ ३१ ॥ परदत्तांक्षितिंयस्तुरक्षितुर्यस्तुरक्षति ॥ सकोटिगुणमाप्नोतिपुण्यंदातृगुणादपि ॥ ३२ ॥ ततोऽहंशमनादेशाद्भुक्त्वावैपूतिमृत्तिकाम् ॥
कल्पयोनौप्राणिहिंसासर्वेदैवमयाकृता ॥ ३३ ॥ गावश्चब्राह्मणाश्चैवतथैवान्येपिजीविनः ॥ मयादुष्टेननिहताःकोटिकोटिसहस्रशः ॥ ३४ ॥
कालेनप्रेरितासाध्विमांसर्वेक्षयिताश्रयम् ॥ खड्गयोनिंसमुत्पन्नंभवतीप्रजघानह ॥ ३५ ॥ गङ्गाब्धिसङ्गमंतीर्थंदुर्लभंदैवतैरपि ॥ स्थलेऽपिमृत्यु
मासाद्ययत्रेयंममसद्गतिः ॥ ३६ ॥ गच्छसुश्रोणिभद्रंतेभविष्यतिनसंशयः ॥ अचिरेणैवपतिनादर्शनंतेभविष्यति ॥ ३७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥
तस्यैतद्वचनंश्रुत्वासाकन्यापरमाद्भुतम् ॥ ववंदेचरणौतस्यधर्मबुद्धिर्महीपतिः ॥ ३८ ॥ ततोरथंसमारुह्यसराजात्रिदिवंययौ ॥ सोऽपिवीरवरोविप्रजगाम
नृपतेःसभाम् ॥ ३९ ॥ राजाचतंमृतंश्रुत्वाखड्गिनंभीमविक्रमम् ॥ तस्यैददौविवाहेनजयंतींनिजकन्यकाम् ॥ ४० ॥ जयंतींतांसमादायसाकन्यापुरुषा
कृतिः ॥ तपस्तप्तुंमनश्चक्रेगङ्गासागरसङ्गमे ॥ ४१ ॥ गङ्गाब्धिसंगमेस्नात्वाप्रभातेद्विजसत्तम ॥ गीतैर्वाद्यैश्चनृत्यैश्चयजेन्नारायणंप्रभुम् ॥ ४२ ॥
निरामिषंहविष्यंचफलाहारंद्विजोत्तम ॥ कदाचिदुपवासंसाकुरुतेचवराङ्गना ॥ ४३ ॥ एकाकिनींसमालोक्यकोग्रहीदत्रभूतले ॥ मांनीच
मितिमत्वासौसमारुह्यचवाजिनम् ॥ ४४ ॥ भूयएवनिजंराज्यंसाजगामवराङ्गना ॥ माधवस्यवियोगेनतस्यविद्याधरस्यवा ॥ ४५ ॥ मृतासारा
जतनयायतोऽन्यंनभजत्यपि ॥ तस्यांमृतायांभृत्योऽसौनिर्जगामयदृच्छया ॥ ४६ ॥ विलप्यबहुधातत्रप्रचेष्टोत्यंतशोकभाक् ॥ जगाममरणार्था
यगङ्गासागरसङ्गमम् ॥ ४७ ॥ गङ्गाब्धिसङ्गमेस्नात्वातुलसीमृद्विभूषितः ॥ कृताञ्जलिरितिप्राहप्रचेष्टोभीष्ममातरम् ॥ ४८ ॥ पवित्रेत्वज्जलेमातस्त्य

जाम्यत्रकलेवरम् ॥ सुलोचनामेकांतास्याद्यथातत्त्वंकरिष्यसि ॥ ४९ ॥ भूयोभूयोन्नुवंतंतमितितस्याश्चकिंकराः ॥ बध्वापाशेनतंनिन्युर्निरुक्तांतत्सभां
प्रति ॥ ५० ॥ तत्तावीरवरादेशात्किंकरास्तेसुदारुणाः ॥ कारायांस्थापयामासुःप्रचेष्टमनुविह्वलम् ॥ ५१ ॥ एतंस्मिन्नेवकालेतुदृष्ट्वातत्कार्यमद्भुतम् ॥
हाहाकारोमहानासीत्तद्राज्येद्विजसत्तम ॥ ५२ ॥ एतच्छुत्वाद्भुतंकर्मसचराजागुणाकरः ॥ आयातोऽत्यंतसंतप्तोवदतीतिद्विजोत्तम ॥ ५३ ॥ निषं
गिणश्चरथिनश्चर्मिणःखड्गिनस्तथा ॥ धानुष्काश्चकौंतकाश्चकोटिकोटिसहस्रशः ॥ ५४ ॥ स्थानेस्थानेपुरेतस्मिन्राजावैशोकविह्वलः ॥ नियोजयामा
सतदारक्षायैद्विजसत्तम ॥ ५५ ॥ तेनाज्ञप्तास्ततःसर्वेयोद्धारोऽमितविक्रमाः ॥ सत्वराःपतिरक्षासुतस्थुस्तस्मिन्पुरेरुपा ॥ ५६ ॥ गीतानिगायकैःसर्वैर्नृत्या
निनर्तकैस्तथा ॥ वाद्यानिवादकैश्चैवतत्रत्यक्तानिसाध्वसैः ॥ ५७ ॥ ततःसराजाविप्रर्षेसमाहूयस्वमंत्रिणः ॥ किमेतदितिपप्रच्छशोकोपहतमानसः ॥५८॥
॥ ॥ मंत्रिणऊचुः ॥ ॥ देवाद्भुतमिदंकर्मनदृष्टंनश्रुतंक्वचित् ॥ एतावतांनृणांमध्येपश्यतांक्वजगामसा ॥५९॥ कोऽपिजल्पतिसालक्ष्मीःशापेनागत्यभूत
ले ॥ त्वदीयंसौधमेतर्हिस्वयमंतरधीयत ॥६०॥ मायामयीसारमणीमाययात्वद्गृहेस्थिता ॥ मायांस्वकीयांदर्शित्वागतेत्यन्येवदंतिवै ॥६१॥ केचिद्वदंति
रमणीसर्वलक्षणसंयुता॥आगमिष्यतिभूयोपिभगाङ्गोमघवायतः ॥६२॥ तन्मुखंचन्द्रवन्मत्वांविचिंत्यात्मानमात्मना ॥ केचिद्वदंतिचन्द्रेणनीतासुप्रतिपत्त
ये ॥ ६३ ॥ वदंतिकेऽपिसाकन्यासद्गुणादीर्घवासना ॥ भ्रान्त्याचन्द्रमसाग्रस्तापूर्णचंद्रनिभानना ॥ ६४ ॥ दिग्गजैर्नलिनीभ्रान्त्याप्रफुल्लकमलानना ॥
विषदण्डप्रहस्ताच्चनीरजाकलिकाकुचा ॥ ६५ ॥ केचिद्वदंतिसृष्टासास्रष्टुमन्यांस्त्रियंनृप ॥ तद्रूपादर्शनालोक्येनीतारूपगुणास्थिता ॥ ६६ ॥ केचिद्वदं
तिभूपालत्वयासर्वादिशोजिताः ॥ रूपैर्देवांगनाजेतुंगतासात्रिदिवंप्रति ॥ ६७ ॥ अथतेमंत्रिणोऽन्योन्यमालोक्येतिमुखश्रियः ॥ स्तब्धाइवाभवन्सर्वेनि
रुत्साहाःससाध्वसाः ॥ ६८ ॥ भूपःसुलोचनेपुत्रिक्वगतासिविहायमाम् ॥ इत्युक्त्वासमहीपालःपृथिव्यांमूर्च्छितोपतत् ॥ ६९ ॥ राजानंपतितं
दृष्ट्वाशोकेनमहताततः ॥ जज्ञेहाहारवस्तस्मिन्नगरेद्विजसत्तम ॥ ७० ॥ तत्क्रंदनध्वनिंविप्रप्रतिश्रुत्वाचजायते ॥ उत्प्रेक्षतेतत्रलोकेक्रंदंतिककुभो
दश ॥ ७१ ॥ धूलिधूसरतांगंतुनृपतिंमुक्तकेशकम् ॥ विधृत्यमंत्रिणःसर्वेतरसासौधमाययुः ॥ ७२ ॥ अथविद्याधरस्तत्रश्रीविक्रमदेवजः ॥
तस्याःपीठंसमालिङ्ग्यरुरोदकरुणस्वनैः ॥ ७३ ॥ हाप्रियेचंचलापाङ्गिसुवर्णकुसुमप्रभे ॥ शोकाब्धौपातयित्वामांक्वगतासिवरानने ॥ ७४ ॥
ममकिंदूषणंदृष्टंत्वयानिर्दोषयाप्रिये ॥ नददासिकथंभद्रेदर्शनंकमलानने ॥ ७५ ॥ नजीविष्याम्यहंभद्रेक्षणमात्रंत्वयाविना ॥ अतोमेदर्शनंदत्वाक्रिय
तांप्राणरक्षणम् ॥ ७६ ॥ किंधनैःकिंजनैःकिंमेमित्रैःकिंवाधनैर्गृहैः ॥ नाप्नोमियदिभद्रेत्वांप्राणेभ्योऽपिगरीयसीम् ॥ ७७ ॥ एतच्चान्यच्चविप्रर्षेस

कृत्वाकरुणंमहत् ॥ शोकान्मृत्युंविनिश्चित्यययौगङ्गाब्धिसङ्गमम् ॥ ७८ ॥ तत्रगङ्गाम्भसिस्नात्वासमुद्रजलमिश्रिते ॥ निवेद्यभास्करायार्घंगंगांनत्वाह
मातरम् ॥ ७९ ॥ गंङ्गेदेविजगन्मातस्त्वज्जलेविमलेतनुम् ॥ त्यजामितांयशःभूयःप्राप्नोमितत्करिष्यसि ॥ ८० ॥ इतिब्रुवंतंतंविप्रतर्तिंककरवरास्ततः ॥
विधिंविनिन्युःसद्दृशंक्रुद्धावीरवरस्यच ॥८१॥ ततोवीरवरःप्राहकस्त्वंभोःकुतआगतः॥कथमत्रतनुत्यागंकुरुषेतद्वदस्वमे॥८२॥ तद्वाक्यमेतदाकर्ण्यततो
विद्याधरोऽखिलाम्॥तांकथांकथयामासशृण्वतांविस्मयप्रदाम्॥८३॥अथत्वंमूर्खलोकानांप्रवरोऽसिनसंशयः॥गान्धर्वीराक्षसीवापिपन्नगीवापिकिन्नरी ८४ ॥
शापागतेवसाकन्यातस्मादन्तर्हितास्वयम् ॥ सादेवरूपिणीकन्यादेवानांनिलयंगता ॥८५ ॥ कथंतयासमंभूयोदर्शनंतेभविष्यति ॥ चकोरपेयंपीयूषंगग
नेरोहिणीपतेः ॥ ८६ ॥ किंशकुर्वंतितंपापावायसाबलिनोपिच ॥ यदप्राप्यंनतत्प्राप्यंप्राप्यंयत्तच्चलभ्यते ॥ ८७ ॥ जानंतितज्जनंकश्चिन्मोहंप्रतिनगच्छ
ति ॥ केनापिदीयतेकन्याकन्याकेनापिगृह्यते ॥ ८८ ॥ पूर्वजन्मनियाकन्यातांकन्यांलभतेपतिः ॥ पुत्रप्रयोजनाभार्यापुत्राःपिण्डप्रयोजनाः ॥ ८९ ॥
कुर्वंतिदारग्रहणमतएवमनीषिणः ॥ यथेहदीयतेनार्यातथानारीसमश्नुते ॥ ९० ॥ कंदत्रजन्यामप्येषभृङ्गःकुमुदिनींसहेत् ॥ सद्रूपोऽपिपतिःस्त्रीणांसं
तोषायभवेन्नहि ॥ ९१ ॥ रवौस्थितेऽपिपद्मिन्यामधूनिभ्रमरःपिबेत् ॥ नारीपुसततंचित्तंविष्णुभक्तिष्वनादरः ॥ ९२ ॥ शोकैःकैश्चित्तनुत्यागस्ति
स्त्रःपुंसांविडंबनाः ॥ दाराःपुत्रास्तथाभ्रातादेशाश्चबांधवास्तथा ॥ ९३ ॥ पुनर्लभ्याइमेसर्वेपुनर्लभ्यानचासवः ॥ नमुक्तोविपयोधर्मोनचकर्म
कृतंत्वया ॥ ९४ ॥ वर्तमानेगतेमूढभविष्यंजन्मदुर्ल्लभम् ॥ मममाताममपिताभार्याभ्राताधनंमम ॥ ९५ ॥ निष्फलंयातिवैजन्मनृणांमम
तयातया ॥ एवंप्रबोधितःसम्यक्तेनधीरवरेणसः ॥ ९६ ॥ दौर्मनस्यंपरित्यज्यतस्थौतत्रैवजैमिने ॥ ततस्तुगन्धिनीप्रीत्याहसंतीस्वगृहंगता ॥ ९७ ॥
गत्वाचमाधवंमंचेस्वपंतंसाददर्शह ॥ ॥ गन्धिन्युवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठदुर्बुद्धेश्रमस्तेविफलोऽभवत् ॥ ९८ ॥ विवाहकालेसाकन्याबभूवांत
र्हितास्वयम् ॥ एवंतस्यावचःश्रुत्वासमुत्तस्थौसमाधवः ॥ ९९ ॥ विललापाकुलःशोकैर्महद्भिःक्ष्मातलेलुठन् ॥ कन्यायादूषणंनास्तिनास्तिविद्याधर
स्यवा ॥ १०० ॥ ममैवदूषणंसर्वंयतोहीनस्यसंगभाक् ॥ नीचसंगेकृतेपुंसासुखंयच्छतिनोविधिः ॥ १०१ ॥ एतदेवमयाज्ञातंयतोगतिरियंमम ॥
नप्राप्नोतिसुखंकिञ्चिन्नीचसङ्गान्महानपि ॥ १०२ ॥ प्रेतसंगान्महादेवोनग्नोभग्नविभूषणः ॥ प्रविश्यनीलयंनीचःस्त्रीधनादिकमीक्षते ॥ १०३ ॥
किञ्चित्प्रसङ्गमासाद्यषड्ङ्कःसषडाननः ॥ सतांश्रुत्वागुणंनीचःसद्यएवविषीदति ॥ १०४ ॥ दोषंसंश्रोतुमाप्नोतिशतरूपोभवेत्तदा ॥ शुभमिच्छन्निजं
प्राज्ञोनीचेभ्योनहिनिश्चयेत् ॥ १०५ ॥ क्षणमेकमपिप्राज्ञोनीचेभ्योनहिनिश्चयेत् ॥ पादमेकमपिप्राज्ञोनीचैःसहनगच्छति ॥ १०६ ॥ विश्वासवच

नंनीचःसद्यएवविषीदति ॥ दोषंसाश्रोतुमाप्नोतिश्रोतुमायातियत्नतः ॥ १०७ ॥ ततःसमयमासाद्यप्रकाशयतिचोद्धसन् ॥ मनस्येकंवचस्येकंकर्म्म
ण्येकंयतात्मनाम् ॥ १०८ ॥ मनस्यन्यद्वचस्यन्यत्कर्म्मण्यन्यद्दुरात्मनाम् ॥ यदाकरिष्यतिकन्याविवाहंसानृपात्मजा ॥ १०९ ॥ नाभविष्यत्त
दाशोकःस्वल्पोपिहृदयेमम ॥ स्वर्गंगताचेत्साकन्यासर्वलक्षणसंयुता ॥ ११० ॥ नीतानीचेनशोकोयंहृदयेदुःसहोऽभवत् ॥ लिखितामिवसर्वत्रतां
पश्यामिवराननाम् ॥ १११ ॥ विस्मर्तुंनहिशक्नोमिजीवितानेनचात्मना ॥ नीचक्रोडगतासाध्वीनजीवष्यतिसाक्षणम् ॥ ११२ ॥ विद्याधरोऽपि
तच्छोकैर्नजीविष्यतिदारुणैः ॥ यथामातापितात्यक्तोदेशस्तत्प्राप्तयेमया ॥ ११३ ॥ तथैवसंप्रतिप्राणास्त्यक्तव्यानात्रसंशयः ॥ पुनस्तत्प्राप्तयेप्राणा
न्गंगासागरसङ्गमे ॥ ११४ ॥ त्यक्ष्यामीतिदृढंकृत्यसगंतुमुपचक्रमे ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुनारदान्मुनिसत्तमात् ॥ ११५ ॥ पादलेपंमहाबुद्धिर
भिगम्यसमाधवः ॥ ययौकियद्भिर्दिवसैर्गङ्गासागरसङ्गमम् ॥ ११६ ॥ गङ्गाब्धितोयेस्नात्वाचपूजयामासचाच्युतम् ॥ तुलसीपत्रमालाभिर्भूषितो
माधवस्तदा ॥ ११७ ॥ बद्धाञ्जलिरितिप्राहजह्नुकन्यांसरिद्वराम् ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ देवित्वत्सलिलेदेहंप्राप्तशोकस्त्यजाम्यहम् ॥ ११८ ॥
भाविजन्मनितांकन्यांमह्यंदास्यसिशोभनाम् ॥ इत्युक्त्वातांनमस्कृत्यगङ्गांत्रैलोक्यमातरम् ॥ ११९ ॥ ततस्तत्सलिलंनिम्नेप्रवेष्टुमुपचक्रमे ॥ अथ
वीरवरःपृष्ठेतंविधृत्यनृपात्मजम् ॥ १२० ॥ तत्सभांप्रतिविप्रर्षेजवेनागत्यतज्जनैः ॥ ततःसमालोक्यनृपात्मजंतंप्रीतिंसमासाद्यअनिंद्यशोभाम् ॥ १२१ ॥
कस्त्वंत्यजस्यत्रकथंशरीरंब्रूहीतितंवीरवरंजगाद ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ अहंविक्रमराजस्यपुत्रोमाधवसंज्ञकः ॥ १२२ ॥ मृगयायैवनंघोरं
ससैन्योऽगममेकदा ॥ अस्त्येकानगरोपांतेसरसीपद्मशोभना ॥ १२३ ॥ नारीमेकाकिनींरम्यामपश्यंतत्रकामुकः ॥ साचचन्द्रकलानामभामिनी
मांस्मरातुरम् ॥ १२४ ॥ सुलोचनायाःप्रस्तावंकथयामासभूतले ॥ ततस्तुरगमारूढोविलङ्घ्यसरितांपतिम् ॥ १२५ ॥ प्रचेष्टाख्येनभृत्ये
नगतस्तस्याःपुरंप्रति ॥ तस्मिन्नेवदिनेतस्याअधिवासनमुत्तमम् ॥ १२६ ॥ तथाकर्ण्यमयातत्रप्रेरितंसांगुलीयकम् ॥ ममपत्रंसमालोक्यसां
गुलीयकमुत्तमम् ॥ सापितत्पृष्ठपत्रेषुयल्लिलेखतदुच्यते ॥ १२७ ॥ श्रीत्रिविक्रमदेवस्यपुत्रोविद्याधराह्वयः ॥ पितातस्मैविवाहेनमांप्रदास्य
तिसत्तम ॥ १२८ ॥ अथाधिवासनंकर्म्मश्वोविवाहोममध्रुवम् ॥ तथाप्युपायंवक्ष्यामियेनप्राप्नोतिमांभवान् ॥ १२९ ॥ वामबाहुंसमुद्धृत्यस्थिताहंवरसंमु
खी ॥ येनमांशक्यतेनेतुंसमेभर्तानसंशयः ॥ १३० ॥ विलिख्यपत्रंसाकन्यागंधिन्यास्तत्करेददौ ॥ गंधिन्याचतयादत्तंतत्पत्रंमह्यमुत्तमम् ॥ १३१ ॥

---

[१] इति वीरवरेण पृष्टः माधवः तं वीरवरं जगादेति योजना।

तत्संकेतंप्रचेष्टेनसंश्रुत्यममसंमुखे ॥ हयमारुह्यसानीतातत्राहंनिद्रयाजितः ॥ १३२ ॥ अनयाव्यथयातत्रपुनस्तत्प्राप्तिहेतवे ॥ तदाद्यजागरंभद्रश्शृणु
ष्वात्रविधानतः ॥१३३॥ इत्युक्तास्यरक्षायैनियुज्यपदगान्बहून् ॥ विहस्यांतःपुरंगत्वासाकन्यापुरुषाकृतिः ॥ १३४ ॥ ततोविधृत्यस्त्रीवेषंनानालंकार
भूषिता ॥ स्वदासींप्रेषयामासतमानेतुंनृपात्मजम् ॥ १३५ ॥ तदाज्ञयासमागत्यततोनृपतिनंदनः ॥ ईक्षांचक्रेचतांसाध्वींलक्ष्मींमूर्तिमतीमिव ॥१३६॥
साचकन्यासमुत्थायसुवर्णासनतोद्विज ॥ ववंदेचरणौतस्यपुलकांचितविग्रहा ॥ १३७ ॥ ततोगान्धर्वविधिनासराजतनयःसुधीः ॥ चक्रेविवाहेतां
कन्यांतत्रैवप्राप्तकौतुकः ॥ १३८ ॥ तत्प्रेमवारिधाराभिःसंसिक्तोनृपनंदनः ॥ तत्रैवतांनिशांनिन्येकुर्वन्केलिंतयासह ॥ १३९ ॥ अथप्रभातेविमले
सामृगीलोचनासती ॥ आदितःसर्ववृत्तांतंकथयामासमाधवम् ॥ १४० ॥ ततःसुलोचनासाध्वीजयंतींतांनृपात्मजाम् ॥ माधवंचसमादायसुषेणस्यसभां
ययौ ॥ १४१ ॥ तांकन्यांसनृपःश्रुत्वाहर्षितोमाधवायवै ॥ सुलोचनांजयंतींचविवाहेनददौततः ॥ १४२ ॥ तस्मैतुयौतुकत्वेनसराजाधर्मतत्परः ॥ सु
प्रीतोनिजराज्यार्द्धंददौस्वर्णशतानिच ॥ १४३ ॥ ततोविचित्रमावासंनिर्मायसनृपात्मजः ॥ तस्मिन्पुण्यतमेतीर्थेचकारवसतिंद्विज ॥ १४४ ॥ तत्रांतरे
प्रचेष्टंतंकारागारनिवासिनम् ॥ सभांसमानीयततश्चिंतयामासमाधवः ॥ १४५ ॥अयंपापमतिःक्रूरःस्वामिविश्वासघातकः ॥ शत्रूणांप्रवरोमूढोरक्षणीयोम
यानहि ॥ १४६ ॥ पालितोऽपिमुहुर्नित्यंप्रसादधनभोजनैः ॥ शत्रुकर्मकरोत्येवसमयंप्राप्यनिर्दयः ॥ १४७ ॥ विपत्त्यांयेनहस्तेननयेत्पादरजःखलु ॥
शिरःकृंतातितेनैवस्वामिनंप्राप्यसंपदम् ॥ १४८ ॥ नूनमेवप्रभुंघ्नंतिवशगानृपराजयः ॥ तप्तमप्युदकंवह्निंसद्योनिर्वाणतांनयेत् ॥ १४९ ॥ इतिसंचिंत्य
मनसातेनक्ष्मापतिसूनुना ॥ प्रचेष्टोनष्टचेष्टोऽसौनिरस्तोद्विजसत्तम ॥ १५० ॥ ताभ्यांस्त्रीभ्यांतदाविप्रसुखेनसनृपात्मजः ॥ किञ्चित्कालंतत्रतस्थौ
शोकव्याधिविवर्जितः ॥ १५१ ॥ तस्यांसुलोचनायांतुमाधवस्यमहात्मनः ॥ शतंपुत्राजयंत्यांचद्वेशतेजज्ञिरेसुताः ॥ १५२ ॥ माधवस्यसुतास्तेऽपिश
स्त्रशास्त्रविदोत्तमाः ॥ बभूवुःसर्वलोकानांप्रीतयेधर्मतत्पराः ॥ १५३ ॥ जन्मांतरोपार्जितयाविष्णुभक्त्याचसंगतः ॥ एकदाचिंतयामासमनसासचमाध
वः ॥ १५४ ॥ कोऽहंकस्मात्समायातःकस्यवाकेननिर्मितः ॥ भूयःक्वचगमिष्यामिकुत्रवास्थास्यतेमया ॥ १५५ ॥ विषयंभुंजतोजन्मविना
पुण्येनमेगतम् ॥ तस्माद्विघ्नार्णवेमग्नंकोऽत्रमामुद्धरिष्यति ॥ १५६ ॥ संसारेस्मिञ्जनंप्राप्ययेननाराधितोहरिः ॥ आत्मघातीसविज्ञेयःसर्वधर्मब
हिष्कृतः ॥ १५७ ॥ भूयोभूयोभवेज्जन्मभूयोभूयोपिपंचता ॥ संसारोऽयमतःसर्वःक्लेशदोभैरवोमहान् ॥ १५८ ॥ विष्णुभक्तिंविनानस्याज्जन्ममृत्युनिवार
णम् ॥ अतोऽद्यसकलंत्यक्त्वाकरिष्याम्यर्चनंहरेः ॥ १५९ ॥ एतद्विचिन्त्यमनसाविश्वस्यचमुहुर्मुहुः ॥ विश्वकर्माणमाहूयसवाक्यमिदमब्रवीत् ॥१६०॥

॥ माधवउवाच ॥ ॥ विश्वकर्मन्महाबाहोमह्यंविष्णोःशिलामयीम् ॥ प्रतिमांदेहिनिर्मायसर्वकामफलप्रदाम् ॥ १६१ ॥ तस्यादेशात्ततोविप्र
शिल्पिनाविश्वकर्मणा ॥ प्रतिमारचितातेनमहाविष्णोःशिलामयी ॥ १६२ ॥ नवीननीरदश्यामापुण्डरीकनिभेक्षणा ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधारिणीच
चतुर्भुजा ॥ १६३ ॥ लक्ष्मीसरस्वतीयुक्तावनमालाविभूषिता ॥ समस्तलक्षणैर्युक्ताभूषितासर्वभूषणैः ॥ १६४ ॥ विचित्रमण्डपेतांचसंस्थाप्यप्रतिमांह
रेः ॥ सपूजांकर्तुमारेभेकामदांचक्रपाणिनीम् ॥ १६५ ॥ तस्मिन्नेवालयेविप्रघृतदीपंद्विजोत्तम ॥ दीपंप्रतिदिनंयच्छेदविच्छिन्नशिखंसच ॥ १६६ ॥ प्रातः
स्नायीस्वयंभूत्वाकुर्यात्संमार्जनादिकम् ॥ मार्गशोभांचविप्रर्षेतत्रोपलेपनंपुनः ॥ १६७ ॥ स्नात्वागङ्गाब्धिसलिलेकृत्वापंचमहाध्वरान् ॥ त्रिसंध्यंपूज
येद्विष्णुमुपहारैरनुत्तमैः ॥ १६८ ॥ गंधैर्धूपैश्चनैवेद्यैस्तांबूलैर्धूपदीपकैः ॥ गीतवाद्यैःप्रवंधैश्चस्तवपाठैःसुशोभनैः ॥ १६९ ॥ प्रदक्षिणैर्नमस्कारैरध्वरै
श्चैवदक्षिणैः ॥ निरामिषैर्हविष्यैश्चफलाहारैश्चसत्तम ॥ १७० ॥ नमोनारायणायेतिजपेत्प्रणवपूर्वकम् ॥ अष्टाक्षरंमहामंत्रंसर्वकामफलप्रदम् ॥ १७१ ॥ ए
वमब्दसहस्राणिमहाविष्णोःपरात्मनः ॥ चकारपरयाभक्त्यासपूजांसर्वकामदाम् ॥ १७२ ॥ तस्याभक्त्याततस्तुष्टःसर्वदेवशिरोमणिः ॥ आविर्बभूवभग
वांस्तुलसीकुसुमप्रभः ॥ १७३ ॥ आविर्भूतंहरिंदृष्ट्वासदारोमाधवस्ततः ॥ शिरसाभूमिमालिङ्ग्यववंदेचरणौहरेः ॥ १७४ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥
नमस्तेदेवदेवायनमस्तेपरमात्मने ॥ परेशायसुरेशायनमस्तेज्ञानदायिने ॥ १७५ ॥ नमस्तेपरमानन्दपुरुषोत्तमकेशव ॥ नमस्तेपद्मनेत्रायकमलापतये
नमः ॥ १७६ ॥ नमस्तेबहुरूपायनीरूपायनमोनमः ॥ विचिन्त्यायाविचिन्त्यायदृश्यादृश्यायवैनमः ॥ १७७ ॥ नमस्त्रैलोक्यनाथायलोकपित्रेनमोन
मः ॥ नमस्तेज्ञानगम्यायनमस्तेसर्वशाखिने ॥ १७८ ॥ कंसारयेनमस्तुभ्यंनमस्तेकैटभारये ॥ मधुहर्त्रेनमस्तुभ्यंविधात्रेचनमोनमः ॥ १७९ ॥ येनत्व
योद्धृतावेदामीनरूपधरेणवै ॥ गंभीरांभोनिधेरम्भोभ्यंतरात्तमहंभजे ॥ १८० ॥ येनत्वयोद्धृतापृथ्वीसशैलवनकानना ॥ कूर्मरूपधरेणेयंतस्मैतुभ्यंनमो
नमः ॥ १८१ ॥ वाराहमूर्तिनायेनधरणीधरणीपते ॥ उद्धृतानिजदंतेनतस्मैतुभ्यंनमोनमः ॥ १८२ ॥ नृसिंहमूर्तिनायेनत्वयादैत्योविदारितः ॥ हि
रण्यकाशिपुःक्रुद्धस्तस्मैतुभ्यंनमोनमः ॥ १८३ ॥ वलियज्ञस्तथाध्वस्तोयेनवामनरूपिणा ॥ तस्मैतुभ्यंनमोदेवकश्यपादानकारिणे ॥ १८४ ॥ पितर
स्तर्पितायेनत्वयाक्षत्रियशोणितैः ॥ कार्तवीर्योहतोयेनतस्मैरामायतेनमः ॥ १८५ ॥ रावणोनिहतोयेनकौशल्यासूनुनात्वया ॥ मारीचःकुंभकर्णश्चतस्मै
रामायतेनमः ॥ १८६ ॥ प्रलंवोनिहतोयेनरेवतीपतिनात्वया ॥ कालिन्दीभेदिनेतुभ्यंतस्मैरामायतेनमः ॥ १८७ ॥ वेदाविनिंदितायेनविलोक्यपशु
हिंसनम् ॥ सकृपेनत्वयायेनतस्मैबुद्धायतेनमः ॥ १८८ ॥ म्लेच्छाश्चविहितायेनयुगांतेकल्किमूर्तिना ॥ सर्वलोकहितार्थायतस्मैतुभ्यंनमोनमः ॥ १८९ ॥ हरे

विष्णोदैत्यजिष्णोनारायणकृपामय ॥ संसारसागरेघोरेपतितंमांसमुद्धर ॥ १९० ॥ ततोहर्षान्माधवोऽसौप्रक्षाल्यचरणौहरेः ॥ भूमौनिपात्यसर्वाङ्गंजगा
दमाधवोहरिम् ॥ १९१ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ गोविन्दपरमानन्दमुकुन्दमधुसूदन ॥ त्राहिमांपापिनंकृष्णयतस्त्वंसर्वपापहा ॥ १९२ ॥ इतिस्तो
त्रंतस्यश्रुत्वाभगवान्भक्तवत्सलः ॥ परमांप्रीतिमासाद्यतमित्याहवचःस्वयम् ॥ १९३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ वरंवरयभोवत्समाधवक्षत्रियर्षभ ॥
॥ ब्रह्मत्वंवाशिवत्वंवाशक्रत्वंवाकिमिच्छसि ॥ १९४ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ सर्वमेवमयाप्राप्तंजगदीशनसंशयः ॥ दैवतैरप्यदृश्यंत्वांपश्यामिवरदंप्र
भुम् ॥ १९५ ॥ भुक्तिमुक्तिधनैश्वर्यंदातुंसर्वंभवान्क्षमः ॥ प्रभोनभक्तियोग्योऽस्मिभक्तिमेवप्रयच्छमे ॥ १९६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ तवशक्त्या
नयावत्सप्रीतोऽहंनात्रसंशयः ॥ किमस्तिवस्तुयद्दत्वातवानृण्यंभजाम्यहम् ॥ १९७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वापरमप्रीतःप्रसार्य्य
चतुरोभुजान् ॥ तमालिङ्गितवान्विष्णुःपितापुत्रमिवद्विज ॥ १९८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ आलिङ्गनप्रभावेणतवानृण्यंगतोऽस्म्यह
म् ॥ सर्वमेवशुभंभद्रभविष्यतिनसंशयः ॥ १९९ ॥ कामिनाप्रतिमावत्सक्रियायोगेनसर्वदा ॥ पूजितामममतेनत्वांनेष्याम्यहंतनुंप्रति ॥ २०० ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतिदत्वावरंतस्मैचतुर्भिर्दीर्घबाहुभिः ॥ भूयःप्राणैःसमालिङ्ग्यतत्रैवांतरधीयत ॥ २०१ ॥ ततस्तांप्रतिमांविष्णोःसदारो
माधवस्तदा ॥ आराधयामासभक्त्याक्रियायोगैरनुत्तमैः ॥ २०२ ॥ सभुक्त्वासकलान्भोगान्पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ गङ्गायांमृत्युमासाद्यसदारो
मोक्षमाप्तवान् ॥ २०३ ॥ पठतिहरिचरित्रैर्युक्तमध्यायमेतत्सकलदुरितराशिध्वंसिभिःसर्वभक्त्या ॥ इहजगतिसभुक्त्वासर्वभोगांस्ततोऽतेव्रजति
भगवतःश्रीवासुदेवस्यधाम ॥ २०४ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेगंगासागरसंगममाहात्म्यवर्णनंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीव्यासउवाच ॥ ॥ भूयएवप्रवक्ष्यामिगङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ तच्छ्रुत्वामानवाःसर्वेसर्वान्कामानवाप्नुयुः ॥ १ ॥ येननाचरितंस्नानंगङ्गायांलो
कमातरि ॥ आलोक्यतन्मुखंसद्यःकर्त्तव्यंसूर्यदर्शनम् ॥ २ ॥ प्रभातेयःस्मरेद्भक्त्यागङ्गाइत्यक्षरद्वयम् ॥ तस्यनश्यंतिपापानितमोवदरुणोदये ॥ ३ ॥
नदृष्टायेनसरितांप्रवराजह्नुकन्यका ॥ तस्याग्राह्याणिसर्वाणिअन्नादिसलिलानिच ॥ ४ ॥ शरीराणिपरित्यज्यगङ्गास्नानंप्रकुर्वताम् ॥ गात्राण्यायान्ति
पापानिगङ्गास्नानमकुर्वताम् ॥ ५ ॥ अहोचित्रमहोचित्रमहोचित्रमिदंपुनः ॥ पतंतिनरकेमूढागङ्गानाम्निस्थितेसति ॥ ६ ॥ शिरसायोवहेद्भक्त्या
गङ्गाम्भःकणिकामपि॥समुच्यतेमहापापैर्ब्रह्महत्यादिभिर्द्विजः॥ ७ ॥ललाटेदृश्यतेयस्यगङ्गासैकतमुत्तमम्॥ सपुण्यात्माजगत्सर्वंपुनातिनात्रसंशयः॥८॥
गङ्गातीरात्समायांतंयःपश्येत्परमादरैः ॥ सोऽश्वमेधसहस्राणिफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ९ ॥ गङ्गातीरमहंयामित्वमागच्छेतिवाक्कियः ॥ तस्यविष्णुः

प्रसन्नात्मासर्वान्कामान्प्रयच्छाति ॥१०॥ गंगेतिनामसंस्मृत्ययस्तुकूपजलेपिच॥ करोतिमानवःस्नानंगङ्गास्नानफलंलभेत् ॥११॥ गङ्गाम्भःशीकरंयस्तु
संमितंसर्षपस्यच ॥ प्राप्नोतिमृत्युकालेषुसगच्छेत्परमंपदम् ॥ १२ ॥ अत्रैवशृणुविप्रर्षेइतिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणगङ्गादेवीप्रसीदति ॥ १३ ॥
आसीत्त्रेतायुगेविप्रोधर्मस्वोनामधार्मिकः ॥ शांतोदांतोदयायुक्तोवेदवेदाङ्गपारगः ॥ १४ ॥ सत्यवादीक्रोधहीनोहिंसाहीनोजितेन्द्रियः ॥ सर्वभूत
हितैषीचयोगाभ्यासरतःसदा ॥ १५ ॥ संसारसागरंतर्त्तुंसविप्रोवैष्णवोजनः ॥ पूजयामासदेवेशंक्रियायोगेनकेशवम् ॥ १६ ॥ कदाचित्प्राप्यपुण्याहंसच
विप्रर्षभोद्विज ॥ जगामजाह्नवीतीरंमुमुक्षुःस्नानहेतवे ॥ १७ ॥ तत्रगंगांभसिस्नात्वाकृत्वाचतर्पणादिकम् ॥ गृहंगंतुंमनश्चक्रेगंगांभःकर्त्तरींवहन् ॥१८॥
तस्मिन्कालेततोविप्रवैश्योरत्नकराह्वयः ॥ कृत्वावाणिज्यमायांतंसकलैःकिंकरैर्वृतः ॥ १९ ॥ तस्यैकःकिंकरोविप्रःकालकल्पइतिस्मृतः ॥ दंडहस्तः
समायातोविहिताखिलपातकः ॥ २० ॥ अथवर्त्मश्रमश्रांतस्तस्यरत्नकरस्यच ॥ सुष्वापैकोवलीवर्दःपथिब्राह्मणसत्तम ॥ २१ ॥ पथिस्वपंतंतंदृष्ट्वाका
लकल्पोवृषंततः॥दण्डेनताडयासबाहुधात्यंतनिर्दयः ॥२२॥ तद्दण्डघातजनितक्रोधेनवृषभेनसः॥विषाणाभ्यांसुतीक्ष्णाभ्यांसमुत्थायविदारितः ॥२३॥
तच्छृङ्गद्वयनिर्भिन्नवक्षाःसगतलोचनः ॥ तत्सन्निधिंदयायुक्तोधर्मस्तुत्वरितोययौ ॥ २४ ॥ ततःकर्णात्समादायतुलसीपत्रमुत्तमम् ॥ गङ्गाम्भःशीक
रैर्दिव्यैःसिक्तोसौतेनधीमता॥२५ ॥ गतप्राणंसमालोक्यसविप्रःपरमार्थवित्॥विस्मितःस्वगृहंगंतुंमनश्चक्रेद्विजोत्तम ॥ २६ ॥अथगच्छन्पथिप्राज्ञोगङ्गाना
मानिकीर्तयन्॥यमदूतान्ददर्शाग्रेकोटिकोटिसहस्रशः॥२७॥छिन्नैकपादाःकेचिच्चकेचिच्छिन्नैकपाणयः॥केपिकेपिच्छिन्नकर्णाःकेऽप्येकनयनास्तथा २८॥
केचिच्चच्छिन्ननासाश्चच्छिन्नजिह्वाश्चकेचन॥भग्नदंताःकेऽपिकेपिकेपिदंतविवर्जिताः॥२९॥ केऽपिशोणितधाराभिर्लिप्तसर्वकलेवराः ॥ विमुक्तकेशिकाःकेऽ
पिकेपिवक्त्रविवर्जिताः॥३०॥केऽपिकेपितथानग्नाःकेपिनिर्भिन्नवक्षसः॥केऽपिजर्जरितांगाश्चमहातीक्ष्णैःशिलीमुखैः॥३१॥निषिद्धांगुलिहस्ताश्चदृढपाशैस्त
थापरे॥क्रंदंतोव्यथयाकेऽपिपलायनपरायणाः॥३२॥एवंभूतान्यमप्रेष्यान्सविलोक्यद्विजोत्तमः॥सकंपहृदयोभीत्याततःस्तब्धइवाभवत् ॥३३॥ अवलंब्य
ततोधैर्यंसविप्रोहरिभक्तिकृत्॥ इत्यपृच्छन्मधुरयाकिरातान्यमकिंकरान्॥३४॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ केयूयंविकृताकाराःपाशमुद्गरपाणयः॥ दंष्ट्राकरालवद
नाअंगारसदृशप्रभाः ॥ ३५ ॥ यूयंसर्वेमहावीरज्वलत्पावकलोचनाः ॥ कृतातथापियुष्माकमियंकेनापिदुर्गतिः ॥ ३६ ॥ ॥ यमदूताऊचुः॥ ॥यमदूताव
यंसर्वेयमाज्ञाहारिणःसदा ॥ सदंडोऽयंद्विजास्माकंसुमहान्कदनोदयः ॥ ३७ ॥ ॥ धर्मस्वउवाच ॥ ॥ अकस्मादागतायूयंमहाबलपराक्रमाः ॥ एतावत
इयंकेनकथंवादुर्गतिःकृता ॥ ३८ ॥ ॥ यमदूताऊचुः ॥ ॥ भयंमुंचद्विजश्रेष्ठवृत्तांतंसकलंशृणु ॥ यथास्माकमिदंदुःखंबभूवात्यंतदुःसहम् ॥३९॥

योऽसौवृषेणशृङ्गाभ्यांकालकल्पोविदारितः ॥ तंनेतुंधर्मराजेनप्रेरिताःकिंकरावयम् ॥ ४० ॥ तेनाज्ञतावयंसर्वेसमस्तायुधपाणयः ॥ बद्धातंपापिनांश्रे
ष्ठंनेतुमिहसमागताः ॥ ४१ ॥ अथासौप्राप्तकालश्चकालकल्पोदुराशयः ॥ वृषेणहेतुभूतेनविषाणाभ्यांविदारितः ॥ ४२ ॥ सदयेनतथातत्रगङ्गापानीयसी
करैः ॥ सिक्तःपातकिनांश्रेष्ठोगङ्गानामानिजल्पता ॥ ४३ ॥ गङ्गाम्भःकणिकासेकैर्गतकल्मषमप्यमुम् ॥ बद्धापाशैर्दृढंनेतुमुद्यमंप्रतिचक्रिरे ॥ ४४ ॥
नेतुंतमपिदेवेशःशरणागतपालकः ॥ स्वदूतान्प्रेषयामासमहाबलपराक्रमान् ॥ ४५ ॥ केऽपिदूताःसमागत्यततोनारायणाज्ञया ॥ सकोपाःप्राहुरित्य
स्मान्पथिब्राह्मणसत्तम ॥ ४६ ॥ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ केभवंतोमहात्मानःकथमेनंमहाशयम् ॥ बद्धानयथपाशेनयूयंवाकस्यकिंकराः ॥ ४७ ॥
विहायैनंमहात्मानंपलायध्वंयथासुखम् ॥ नचेच्छिरांसियुष्माकंछेत्स्यामश्चक्रधारया ॥ ४८ ॥ तेषामेतानिवाक्यानिगर्वितानिद्विजोत्तम ॥ संश्रुत्याच्यु
तदूतानांतेऽस्माभिरतिजल्पिताः ॥ ४९ ॥ दण्डपाणेर्वयंदूताःसर्वप्राणाधिपस्यवै ॥ नीत्वैनंपापिनांश्रेष्ठंप्रयामःशमनालयम् ॥ ५० ॥ यूयंसर्वेमहात्मान
स्तुलसीमाल्यभूषिताः ॥ स्फुटपद्मपलाशाक्षाबलिनोगरुडध्वजाः ॥ ५१ ॥ दिव्यांबरधरायूयंमयूरगलसुंदराः ॥ शंखचक्रगदापद्मधारणाश्चचतुर्भु
जाः ॥ ५२ ॥ केयूयमीदृशाःसर्वेसर्वलक्षणसंयुताः ॥ इमंपातकिनांश्रेष्ठंकथंवानेतुमिच्छथ ॥ ५३ ॥ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ वयंसर्वेविष्णुदूताःपु
ण्यात्मानमिमंनरम् ॥ नेतुमत्रसमायातावैकुंठंप्रतिसंप्रति ॥ ५४ ॥ इमंश्रीभगवद्भक्तंस्वजनंगतकल्मषम् ॥ मुंचताशुयमप्रेष्यायदिजीवितुमिच्छथ ॥ ५५ ॥
भूयस्तेषामिदंवाक्यंश्रुत्वासर्वगतंद्विज ॥ कोपाद्यदुक्तमस्माभिस्तदाकर्णयकथ्यते ॥ ५६ ॥ अयंपापीदुराचारोब्रह्महत्यासहस्रकृत् ॥ कृतघ्नश्चैवगोघ्नश्च
मित्रघ्नश्चदुराशयः ॥ ५७ ॥ मेरुप्रमाणहेमानिहृतानिसुबहूनिच ॥ परदाराहृतानित्यमनेनातिदुरात्मना ॥ ५८ ॥ कोटिकोटिसहस्राणिजंतूनां
विष्णुकिंकराः ॥ कृताश्चबहुधाहत्याःस्त्रीहत्याचतथैवच ॥ ५९ ॥ अयंन्यासापहरणंस्वमातृगमनंतथा ॥ गोमांसभक्षणंचैवचकारप्रतिवासरम् ॥
॥ ६० ॥ परहिंसाकृतानेनदाहश्चपरवेश्मनः ॥ सभायांपरनिंदाचविधवागर्भपातनम् ॥ ६१ ॥ गृहमायांतमतिथिंधनलोभेनसत्तम ॥ अह
नन्निशितैःखड्गैर्निशायांयवनोपमः ॥ ६२ ॥ एतान्यन्यानिपापानिमहान्त्यगणितानिच ॥ चकारनीचोमूढोऽसौनाल्पमात्रंशुभावहम् ॥ ६३ ॥ तस्मा
दयंमहापापीनीयतेयातनागृहम् ॥ ज्ञेयाहिपापिनोदंड्याधर्मराजस्यसत्तमाः ॥ ६४ ॥ यूयंवैदेवदेवस्यदूताभगवतोयदि ॥ तदाकथमिमंनेतुंपापिनांश्रे
ष्ठमिच्छथ ॥ ६५ ॥ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ भवद्भिःसत्यमेवोक्तंकोऽपिनास्त्यत्रसंशयः ॥ दण्ड्याःपातकिनःसर्वेजीविताधिपतेःसदा ॥ ६६ ॥
अयंपापविनिर्मुक्तोगङ्गाशीकरसेचनात् ॥ तस्मादेनंवयंसर्वेनेष्यामोहरिमंदिरम् ॥ ६७ ॥ तावत्तिष्ठंतिदेहेषुपातकानिशरीरिणाम् ॥ गङ्गाम्भःशीकराया

वन्नस्पृशंतिसुदुर्ल्लभम् ॥ ६८ ॥ चंद्रैककलयासर्वंतिमिरंहन्यतेयथा ॥ गङ्गाम्भःशीकरेणापिपातकंहन्यतेतथा ॥ ६९ ॥ गंगानामानिसंस्मृत्यपापी
मुच्येतपातकात् ॥ साक्षात्तत्सलिलंदृष्ट्वामुच्यतेऽत्रकिमद्भुतम् ॥ ७० ॥ शीतमप्युदकंगाङ्गंवह्निवत्पापकानने ॥ यथाग्निवत्पद्मवनेशीतंतोयंचदाहकृ
त् ॥ ७१ ॥ तस्मादयंपुण्यकर्माद्वितीयइवकेशवः ॥ गच्छध्वंशमनप्रेष्यायादिकल्याणमिच्छत ॥ ७२ ॥ तेषांकेशवदूतानांश्रुत्वास्माभिरिदंवचः ॥
भूयएवनिरुक्तंयद्विहस्योच्चैःशृणुष्वतत् ॥ ७३ ॥ अहोचित्रमहोचित्रमयंकल्मषमंदिरः ॥ गङ्गाम्भःसेचनादेवविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ ७४ ॥ स्वहस्तो
पार्जितंकर्मशुभंवायदिवाशुभम् ॥ नाभुक्त्वामुच्यतेमर्त्यःकल्पकोटिशतैरपि ॥ ७५ ॥ यमाज्ञयानेतुमिमंवयंसर्वेसमागताः ॥ कस्यायंवचसास्मा
भिस्त्यज्यतेपापिनांवरः ॥ ७६ ॥ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ यूयंपापधियोनूनंविवेकपरिवर्जिताः ॥ युष्माभिर्जह्नुकन्यायानज्ञायंतेयतोगुणाः
॥ ७७ ॥ कार्यंवेदेनिषिद्धंयत्तत्पातकमितिस्मृतम् ॥ यद्वेदसंमतंकार्यंतदेवधर्म्यमुच्यते ॥ ७८ ॥ देवोनारायणःसाक्षात्स्वयंभूरितिशुश्रुम ॥ यथाविष्णु
स्तथागंगागंगैवसर्वपापहा ॥ ७९ ॥ अशुभंवाशुभंकर्मस्वहस्तरचितंहरिः ॥ हरौप्रसन्नेपापानिकुत्रतिष्ठंतिदेहिनाम् ॥ ८० ॥ जन्मान्तरार्जितैः
पापैर्गतायूयमिमांगतिम् ॥ अद्यापिपापकर्माणःकिमर्थंपापमिच्छथ ॥ ८१ ॥ गङ्गानिन्दाकरायूयंविष्णुनिंदाकरास्तथा ॥ अतोयुष्मान्हनिष्यामःपापि
नश्चक्रधारया ॥ ८२ ॥ इत्युक्त्वाविष्णुदूतास्तेकोपादरुणलोचनाः ॥ चक्रिरेसमरारंभमस्माभिःसहसत्तम ॥ ८३ ॥ जीवेशदूताहन्यंतामितिप्रो
चुश्चतेरुषा ॥ भूयोभूयोवदंतोऽस्मान्निजघ्नुश्चक्रधारया ॥ ८४ ॥ इत्युक्त्वाविष्णुदूतास्तेसंग्रामेत्यंतदारुणाः ॥ सर्वेशंखान्समादध्मुःसहसाहृष्टमान
साः ॥ ८५ ॥ ततोऽस्माकंसिंहनादैःपयोदस्तनितैरिव ॥ कोदंडानांचविस्तारैर्व्याप्तंविप्रजगत्त्रयम् ॥८६ ॥ अथवृक्षैःशिलाभिश्चतथापर्वतवृष्टिभिः॥
अस्माभिर्विष्णुदूतास्तेबाणैश्चविदलीकृताः ॥ ८७ ॥ ऋष्टिभिर्भिंदिपालैश्चबाणैश्चपरिघैस्तथा ॥ कुठारैश्छुरिकाभिश्चदंडैश्चशंकुभिस्तथा ॥ ८८ ॥
खड्गैश्चशक्तिभिश्चैवनिशितैश्चशिलीमुखैः ॥ गदाभिश्चक्रधाराभिर्नाराचैश्चसुभीषणैः ॥ ८९ ॥ एतैरन्यैश्चविषमैरस्त्रैस्तेविष्णुकिंकराः ॥ निजघ्नुर्बहुधाको
पाद्वज्रकल्पैर्महार्णवे ॥ ९० ॥ तदास्त्रजर्जराःसर्वेवयंभीत्यापलायिताः ॥ निपेतुःकेऽपिसंग्रामेगतप्राणाःसहस्रशः ॥ ९१ ॥ ततोऽस्मांस्तेसमालोक्य
पलायनपरायणान् ॥ मुदाकंबून्समादध्मुर्बलिनोविष्णुकिंकराः ॥ ९२ ॥ अथच्छित्त्वाद्विजश्रेष्ठकालकल्पस्यबंधनम् ॥ विमानेतंसमारोप्यजग्मुर्भ
गवतःपुरम् ॥ ९३ ॥ गङ्गाशीकरसेकस्यप्रभावेनैवसत्तम ॥ जगामहरिसालोक्यंकालकल्पोऽतिपातकी ॥ ९४ ॥ स्थित्वाकल्पशतंतत्रभुक्त्वा
भोगान्मनोहरान् ॥ ज्ञानमासाद्यतत्रैवपरमंमोक्षमाप्तवान् ॥९५॥ गङ्गाप्रभावैरस्माकमेतद्दुःखंगतंप्रभो ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेसुप्रीतोनिजमंदिरम् ॥९६॥

इत्युक्त्वायमदूतास्तेययुर्यमपुरंद्विज ॥ भूयएवसधर्मस्वःप्रीतोगङ्गातटंययौ ॥ ९७ ॥ गंगायांस्नानमाचर्यसर्वलोकस्यमातरि ॥ बद्धाञ्ज
लिःसविप्रस्तांतुष्टावपरमेश्वरीम् ॥ ९८ ॥ ॥ धर्मस्वउवाच ॥ ॥ गंगेसमस्तजगदंबचलत्तरंगेऽनंगादिचारुतरमस्तकपुष्पमाले ॥ कंसारिचारुचर
णद्वयरेणुहन्त्रिभक्त्यानमामिदुरितक्षयकारिणींत्वाम् ॥ ९९ ॥ मातःसमस्तसुखदेप्रवरेनदीनांव्यासादिविप्रचयगीतगणेगुणाढ्ये ॥ संसारभैरवमहा
र्णवमध्यनौकेवंदेतवांघ्रियुगलंदुरितापहारि ॥ १०० ॥ यस्यास्तवांबुकणिकामपिजह्नुकन्येसौदासनामनृपतिर्द्विजकोटिहत्याम् ॥ संप्राप्यमुक्तिमगमत्त्रि
सुरैरलभ्यांतांत्वांनमामिशिरसावरदेप्रसीद ॥ १०१ ॥ नारायणाच्युतजनार्दनकृष्णरामगङ्गादिनामगदतोममदेविमातः ॥ संसारपातकनिवारिणिदेहपा
तस्त्वद्वारिणीहभवतुत्वदनुग्रहेण ॥ २ ॥ किंवातपोभिरखिलेश्वरिकिंजपैर्वादानैश्चकिंतुरगमेद्युमखैश्चकिंवा ॥ त्वन्नीरशीकरमवाप्यसुरैरलभ्यांमुक्तिं
व्रजंतिमनुजाअतिपापिनोऽपि ॥ ३ ॥ स्वाहात्वमेवपरमेश्वरियास्वधात्वंगीर्वाणवृंदपितृलोकसुतृप्तिहेतोः ॥ सत्वंरजस्तमइतित्रिगुणस्वरूपांसृष्टिस्थि
तिप्रलयकारिणिनौमितांत्वाम् ॥ ४ ॥ धत्तेललाटफलकेतवसैकतंयःपुण्ड्रंचदेवितवतीरमृदासदैवम् ॥ त्वन्नामसर्वरसधामवदेच्चभक्त्यात्वत्पादरेणुर
खिलोस्तुममैवमूर्ध्नि ॥ ५ ॥ त्वद्रोधसित्रिपथगेवसतिंविधायपीत्वाचवारितवपातकनाशकारि ॥ स्मृत्वाचनामतववीचिरसंचदृष्ट्वासंसारवंधनहरेमम
जातुजन्म ॥ ६ ॥ नाकंशुभेसुमहदुल्लसितामनुष्याःकुर्वंतिभीतिरतिदुर्गमवर्त्ममत्वा ॥ व्यर्थैवसाकिलयतोऽमृतदेत्वदीयंसोपानभूतमुदकंत्रिदि
वप्रयाणे ॥ ७ ॥ पापानिरोगनिकराश्चशरीरदेहेतिष्ठंतितावदखिलेश्वरिभुक्तिदात्रि ॥ कुर्वंतियावदमलेषुतवोदकेषुस्नानंनहित्रिपथगेसरितांप्रधाने ॥
॥ ८ ॥ यस्यास्तवाच्युतविरंचिशिवादयोपिशक्रादिदेवनिकराव्रजितुंमहिम्नाम् ॥ पारंपरेपरममोक्षपदप्रदात्रींतांत्वांवदंतितटिनीमितिकेऽपिमो
हात् ॥ ९ ॥ गङ्गेसमस्तसुखदायिनिकिंचिदेवजानातितेपशुपतिर्भगवान्महत्त्वम् ॥ यस्मादसौसुमनसांप्रवरोऽतिभक्त्याधत्तेसदैवशिरसाजगदी
श्वरींत्वाम् ॥ ११० ॥ गंगेदेविजगन्मातःप्रसीदपरमेश्वरि ॥ परिपाहिनमस्तुभ्यंरक्षमांसेवकंस्वकम् ॥ ११ ॥ परब्रह्मस्वरूपांत्वांसर्वलोकैकमातरम् ॥
शक्नोमिकिमहंस्तोतुंभ्रांताचित्तोऽत्रमोक्षदे ॥ १२ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतिस्तुताजगद्धात्रीतेनविप्रेणधीमता ॥ आविर्वभूवसहसाग
ङ्गामूर्तिमतीद्विज ॥ १३ ॥ ददर्शपुरतोगङ्गांद्विभुजांमकरासनाम् ॥ कुन्देन्दुशङ्खधवलांसर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ १४ ॥ तांदृष्ट्वापुरतोगङ्गां
गङ्गागङ्गेतिकीर्तयन् ॥ ववंदेचरणौतस्याःशिरसालिङ्ग्यमेदिनीम् ॥ १५ ॥ मोहयंतीस्मितालोकैःसुप्रीतापरमेश्वरी ॥ तमुवाचततोवि
प्रवरंवृण्वितिजैमिने ॥ १६ ॥ ॥ धर्मस्वउवाच ॥ ॥ मातस्त्वत्सलिलस्पर्शाद्ब्रह्महापिचमोक्षभाक् ॥ मयात्वंदृश्यतेसाक्षात्साध्यंकिमपरं

मम ॥ ११७ ॥ तथाप्येकंवरंयाचेत्वन्नीरेपरमेश्वरि ॥ मृत्युर्भवतुमेदेवित्वन्नामस्मरतोमम ॥ ११८ ॥ मयाकृतेनस्तोत्रेणयस्त्वांस्तौतिसदेश्वरि ॥
सोपिभुक्त्वाखिलान्कामानंतेयास्यतिसद्गतिम् ॥११९॥ ॥ गङ्गोवाच ॥ ॥ अनयाभवतोभक्त्यासंतुष्टास्मिद्विजोत्तम ॥ शीघ्रंतेकुशलंसर्वंभविष्य
तिनसंशयः ॥ १२० ॥ त्वयाकृतमिदंस्तोत्रंत्रिसंध्यंयःपठेन्नरः ॥ तस्याहमपिसंतुष्टादास्यामिमुक्तिमुत्तमाम् ॥३२१॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतिद
त्वावरंतस्मैसादेवीभक्तवत्सला ॥ धर्मस्वनाम्नेविप्रेन्द्रतत्रैवांतरधीयत ॥१२२॥ सचविप्रोवरंप्राप्यकृतकृत्यइवाभवत् ॥ गङ्गारोधसितत्रैवतस्थौविप्रम
नोरमे ॥१२३॥ ततःकालेनमहताविमलेजाह्नवीजले ॥ सुखमृत्युंसमासाद्यजगामपदमुत्तमम् ॥१२४॥ कालकल्पोऽपिपापात्मासिक्तोगङ्गाम्बुशीकरैः ॥
प्राप्तवानुत्तमंमोक्षमन्येषांकाकथाद्विज ॥१२५॥ अनिच्छयापिगाङ्गेयंजलंस्पृष्ट्वाफलान्वितम् ॥ स्पृशतांभक्तिभावेनकिंभवेन्नाहिवेद्मितत् ॥१२६॥ गङ्गास
मंनास्तितीर्थंभूयोभूयोमयोच्यते ॥ यदम्बुकणिकांस्पृष्ट्वापरमंधामलभ्यते ॥ १२७ ॥ येभक्तिभावेनसरिद्वरायाःस्पृशंतियेऽभःकणिकामपीह ॥ तेषां
तिनूनंपदमच्युतस्यपापैर्विमुक्ताःसकलैर्महोग्रैः ॥ १२८ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेगङ्गाशीकरमाहात्म्येसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ छ ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ पुनर्वक्ष्यामिविप्रेन्द्रगङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ गङ्गाकथासुधापानंकुरुमुक्तिंयदीच्छसि ॥ १ ॥ दानंदत्तंतेनसर्वंतेनसर्वेमखाःकृ
ताः ॥ तेनप्रपूजितोविष्णुर्यद्भक्तिर्भीष्ममातरि ॥ २ ॥ गङ्गायांधर्मकर्माणिक्रियंतेयानिकानिच ॥ अक्षयानिभवंत्यस्यतानिसर्वाणिजैमिने ॥ ३ ॥
वहंतंजलमालोक्यगाङ्गेयानिजलानियः ॥ भक्त्यागच्छेत्समुत्थायसोऽश्वमेधसहस्रकृत् ॥ ४ ॥ गङ्गाजलेष्वागतेषुयोनोत्तिष्ठतिभक्तितः ॥ पशुताशाश्वती
तस्यजन्मजन्मनिजैमिने ॥ ५ ॥ गाङ्गेयंजलमासाद्ययोनगृह्णातिभक्तितः ॥ जन्मकोट्यर्जितंपुण्यंक्षणादेवतुनश्याति ॥ ६ ॥ गङ्गातीरंजिगमिषुंयस्तुवार
यतेद्विज ॥ सकोटिकुलसंयुक्तोरौरवंनरकंव्रजेत् ॥७॥ मूत्रंवाथपुरीषंवागंगातीरेकरोतियः ॥ नदृष्टानिष्कृतिस्तस्यकल्पकोटिशतैरपि ॥ ८ ॥ श्लेष्माणं
वापिनिष्ठीवंदूषिकांवाश्रुवामलम् ॥ गंगातीरेत्यजेद्यस्तुसनूनंनारकीभवेत् ॥ ९ ॥ उच्छिष्टंकफकंचैवगङ्गागर्भेचयस्त्यजेत् ॥ सयातिनरकंघोरंब्रह्मह
त्यांचविंदति ॥ १० ॥ गङ्गारोधसियःपापंकुरुतेमूढधीर्नरः ॥ तदक्षयभवेन्नूनंनान्यतीर्थेषुशाम्यति ॥ ११ ॥ अन्यतीर्थेकृतंपापंगङ्गायांचविनश्यति ॥
गङ्गायांयत्कृतंपापंतत्कुत्रापिनशाम्यते ॥ १२ ॥ तस्मात्पापंनकर्तव्यंगङ्गायांशास्त्रकोविदैः ॥ कर्मणामनसावाचाकर्तव्योधर्मसंग्रहः ॥ १३ ॥
नतेदेशानतेशैलानचतानिवनानिच ॥ पापविध्वंसिनीयत्रनतिष्ठेत्सुरनिम्नगा ॥ १४ ॥ गङ्गातीरंपरित्यज्यमुहूर्तमपिजैमिने ॥ नचस्थातव्यमन्य
त्रयादिकार्यशतान्यपि ॥१५॥ भिक्षान्नमपिभुक्त्वाचस्थातव्यंजाह्नवीतटे ॥ नचान्यत्रक्षणमपिप्राप्यभूपालतामपि ॥ १६ ॥ संत्यज्यदेहंगङ्गायांब्रह्महापि

विमुच्यते॥अन्यत्रमुक्तयेनस्यादश्वमेधसहस्रकृत् ॥१७॥ गङ्गातीरेवसन्यस्तुहरिपूजापरोभवेत्॥जन्मजन्मांतरेयेनकदाचिन्नार्चितोहरिः ॥ १८ ॥ भक्ति
र्भवतिनैतस्यगङ्गायांलोकमातरि ॥ श्रूयतांमानवाःसर्वेभूयोभूयोब्रमीम्यहम् ॥१९॥ स्नानंविधायगङ्गायांगम्यतांपरमंपदम् ॥ मृत्युकालेभजेद्यस्तुगङ्गा
गङ्गेतिमानवः ॥ २० ॥ विमुक्तःपातकैःसर्वैर्दिविदेवयुगायुतम् ॥ यस्यगङ्गाकथारम्भोमृत्युकालेभवेद्द्विज ॥ २१ ॥ सगच्छेद्विष्णुभवनंगलिताखिल
कल्मषः ॥ यस्तुस्मरतिवैप्राज्ञोमृत्युकालेद्विजोत्तम ॥ २२ ॥ गङ्गेतिमुक्तिदंनामतस्यतुष्टोभवेद्धरिः ॥ मृत्युकालेभवेद्यस्तुगङ्गामृत्पुण्ड्रमुत्तमम्॥२३॥
गङ्गास्नायिनमालोक्यत्यजेद्यस्तुकलेवरम् ॥ श्मशानेऽपिद्विजश्रेष्ठसगङ्गामरणंलभेत् ॥ २४ ॥ तिष्ठंत्यस्थीनिगङ्गायांयावत्कालंशरीरिणः ॥ तावत्कल्प
सहस्राणिविष्णुलोकेमहीयते ॥ २५ ॥ यस्यमज्जन्तिगङ्गायांभस्मास्थीनिनखानिच ॥ शिरोरुहाण्यपिप्राज्ञःसविष्णोर्भुवनंवसेत् ॥ २६ ॥ स्थितेष्वस्थि
षुगङ्गायांयत्कर्मलभतेनरः ॥ ब्रवीमितत्फलंसर्वंशृणुनान्यमनाद्विज ॥ २७ ॥ एकदाभगवाञ्छक्रोनानालंकारभूषितः ॥ क्रीडागृहंययौकामीयुवत्यापद्मगं
धया ॥ २८ ॥ पद्मगंधारसज्ञासासंप्रातनवयौवना ॥ नानारसप्रदानेनचकारसुरसंप्रति ॥२९॥ सपत्न्याःस्वर्णपर्यंकेतस्याःशिशुमृगीदृशः ॥ प्रीतःपादतले
जिष्णुरुवासस्मरमोहितः ॥ ३० ॥ अथतस्यैस्वयंशक्रोनिर्माय्यस्वर्णवीटिकाम् ॥ ददातिपरमप्रीतस्तद्गुणाकृष्टमानसः ॥ ३१ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुपौ
लोमीवरसुन्दरी ॥ भूषणैर्भूषिता सर्वैःस्वयंतद्गृहमाययौ ॥ ३२ ॥ दृष्ट्वातथाविधंशक्रंसर्वदेवाधिपंप्रभुम् ॥ भृशंचुकोपपौलोमीप्राहेतिचसुलक्षणा ॥३३॥
॥ शच्युवाच ॥ ॥ देवकिंकुरुषेकांतत्वंसमस्तसुराधिप॥ ममदासीस्वरूपायैददासिस्वर्णवीटिकाम्॥३४॥ स्पृशंतित्रिदशाःसर्वेशिरसाचरणौतव॥त्वंकथंप
द्मगन्धायादास्याःपादतलेप्रभोः॥३५॥याचितश्चसुगन्धित्वाद्भृंगःस्यानचतद्यशः॥ सुंदरीकोटिभर्त्तात्वंसमस्तरसवित्प्रभो॥३६॥ कथमेवंविधंकर्मकरोष्य
त्यंतकुत्सितम् ॥ निर्गुणेपद्मगन्धेहेदासिदूरंपरिव्रज ॥३७॥ त्वमीश्वरीचपर्यंकेशक्रःपादतलेतव ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ तयानिर्भर्त्सितासाध्वीपौलोम्याबहुधात
तः॥३८॥ उवाचपद्मगन्धासाक्रोधादितिवरांगना ॥ ॥ पद्मगंधोवाच ॥ ॥ गुणंचममदोषंचस्वयंस्वाम्येववेत्तिवै॥३९॥ केनाधिकारेणागत्यत्वंमांनिंदसिनिर्गु
णे ॥ अन्येनेत्रद्वयेनापिपश्यंतिगुणदोषकौ ॥ ४० ॥ सहस्रनेत्रैरप्येषनपश्येत्किंदुराशये ॥ यथादोषोहिलोकानांप्रचरेन्नगुणंतथा ॥ ४१ ॥ आदौकलंक
श्चन्द्रस्यदृश्यतेगुणवर्ज्जनैः ॥ अनर्थभाषिणीक्रूराकुमूर्त्तिर्गुणवर्जिता ॥ ४२ ॥ यदाहंनास्मिगुणिनीभजतुत्वांतदापतिः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥
इत्युक्त्वापद्मगंधासाक्रोधात्कोकनदेक्षणा ॥ ४३ ॥ उत्तस्थौस्वर्णपर्यङ्कात्कुर्वंतीकरुणंमहत् ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ प्रियेप्राणेश्वरिश्रेष्ठेमांविहायक्व
गच्छसि ॥ ४४ ॥ मयाकिमपराद्धंतेममतद्वदसुंदरि ॥ कांतेदासोऽस्म्यहंनूनंदासकर्मकरोमिते ॥ ४५ ॥ दासपत्नीभवेद्दासीवाक्यंत्वंनशृणोषिकम् ॥

समुत्थायततःशक्रस्तन्मोहाकुलमानसः ॥ ४६ ॥ अंकेनिवेशयामासभूयस्तांवरसुंदरीम् ॥ ॥ शच्युवाच ॥ ॥ क्रौंचित्वज्जीवनंधन्यंव्यर्थंमज्जीव
नंध्रुवम् ॥ ४७ ॥ त्वंस्वामिसुभगानित्यंदुर्भगाहंवरांगना ॥ यावत्पुण्यक्षयंक्रौंचितत्पुण्यंयास्यतेक्षयम् ॥ ४८ ॥ क्रौंचवंशसमुत्पन्नादुःखंभूयोऽपिभोक्ष्य
सि ॥ देवेन्द्रेणसमंतावत्कुरुकेलिंयथासुखम् ॥ ४९ ॥ कियद्भिर्दिवसैःक्रौंचिनभवेत्तवनिर्गुणे ॥ अत्यद्भुतंवचस्तस्याःपद्मगन्धानिशम्यसा ॥ ५० ॥
द्वन्द्वभावंपरित्यज्यप्रणम्योवाचतांसतीम् ॥ ॥ पद्मगंधोवाच ॥ ॥ पुलोमजेवरारोहेचित्रमेतत्त्वंयोदितम् ॥ ५१ ॥ क्रौंचीकथमहंब्रूहिश्रोतुमिच्छामि
यत्नतः ॥ काहंकुत्रस्थिताचापिकथमत्रागतासती ॥ ५२ ॥ कालैःकियद्भिर्मत्पुण्यंक्षीणत्वंप्रतियास्यति ॥ ॥ शच्युवाच ॥ ॥ पद्मगन्धेपुरात्वंहि
क्रौंचीपक्षिसमुद्भवा ॥ ५३ ॥ अमेध्यमामिषंकीटान्भक्षयंतीक्षितौस्थिता ॥ न्यग्रोधतरुरेकोऽस्तिगङ्गातीरेमनोरमे ॥ ५४ ॥ तत्रनीडंविनिर्मायभवत्या
वसतिःकृता ॥ एकदाकृष्णसर्पेणतस्मिन्न्यग्रोधपादपे ॥ ५५ ॥ नीडंप्रविश्यदष्टात्वंसहसापंचतांगता ॥ क्रव्याणितवसर्वाणिससर्पोभक्षयत्कुधा ॥ ५६ ॥
स्थितानितत्रैवास्थीनिनिर्मांसानिवरानने॥कदाचित्पवनैर्भद्रेमहद्भिःसचपातितः॥५७॥भग्नःपपातगङ्गायांसमूलोपिवरांगने॥गङ्गायांपतितेतस्मिन्न्यग्रोधे
धरणीरुहे ॥ ५८ ॥ गङ्गाजलैःप्लावितानितान्यस्थीनितवोत्तमे ॥ यावदस्थीनिगङ्गायांतावत्तिष्ठंतितानिच ॥ ५९ ॥ तावत्त्वंस्वामिसुभगाभविष्यसिसदे
वहि ॥ इतितेकथितंसर्वंपद्मगंधेमयाधुना ॥ ६० ॥ येनपुण्यप्रभावेणशक्रोपिवशगस्तव ॥ धन्यातुजाह्नवीदेवीक्रौंचीयस्याःप्रसादतः ॥ ६१ ॥
त्वमस्पृश्यासिचाण्डालैरंकेस्वापिषिवज्रिणः ॥ तेनापमानितासाध्वीशक्रेणापिपुलोमजा ॥ ६२ ॥ परिम्लानमुखांभोजासाजगामयथागता ॥ शक्रां
कएवसातस्थौपद्मगन्धावरांगना ॥ ६३ ॥ तद्वाक्यंहृदयेतस्याजागरूकमिवस्थितम् ॥ अथैकदासुराधीशःसुप्रीतस्तद्गुणैर्द्विज ॥ ६४ ॥ वरंवरयसुश्रो
णिस्वयंतामित्युवाचह ॥ ॥ पद्मगंधोवाच ॥ त्वंसर्वदेवताधीशोनारीकोटिपतिस्तथा ॥ ६५ ॥ तथाप्यसिममाधीनःस्वामिन्किमपरैर्व रैः ॥ तथा
पित्वंवरंदित्सुर्यदानूनंसुरोत्तम ॥ ६६ ॥ कर्मणामनसावाचाप्रतिज्ञांकुरुमत्पुरः ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ जीवितंचधनंचैवराज्यंचैवपरिच्छदम् ॥ ६७ ॥
आज्ञापयकिमेतद्वैतुभ्यंदास्यामिसुंदरि ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंसंदेहोनात्रविद्यते ॥ ६८ ॥ यदीच्छसिमृगीनेत्रेतत्तेदास्याम्यहंध्रुवम् ॥ ॥ पद्मगं
धोवाच ॥ ॥ नूनमेवप्रसन्नोऽसियदित्वंत्रिदशेश्वर ॥ ६९ ॥ जन्ममेहस्तियोनौचभूयोदेहीतिमेवरम् ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ कृतप्रतिज्ञःसुश्रो
णिवरंतेऽहंददामिवै ॥ ७० ॥ किंतुदुःखानियातानिवहूनिहृदयेमम ॥ त्वामदृष्ट्वावरारोहेप्रीतिर्नप्राप्यतेक्षणम् ॥ ७१ ॥ कथंतेचिरविच्छेदंसोढुं
शक्नोमिदुःसहम् ॥ यदामय्यनुकंपास्तितवपीनपयोधरे ॥ ७२ ॥ तदाकियद्दिनंतिष्ठमयासहवराङ्गने ॥ ततोदेवाधिराजस्यवदंतीवहुसंपदम् ॥ ७३ ॥

वर्षाणामयुतंतस्थौसादेवनिलयेसती ॥ ॥ पद्मगन्धोवाच ॥ ॥ आज्ञांदेहिसुराधीशसाधितुंसुमनोरथम् ॥ ७४ ॥ व्रजाम्यहंकर्मभूमिंवंदेपादद्व
यंतव ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ त्वत्प्रेमसिंधुमानेनमयाचन्द्रनिभानने ॥ ७५ ॥ स्थित्वाकतिदिनंपश्चाद्गमिष्यसियथासुखम् ॥ ततस्तुकौ
तुकागारेतेनसार्द्धमहर्निशम् ॥ ७६ ॥ क्रीडंतीपद्मगंधासातस्थौवर्षायुतत्रयम् ॥ सुराधीशंततःसेतितदाप्राहमुदान्विता ॥ ७७ ॥ आदेशंकुरुग
च्छामिपृथिवींप्रतिसंप्रति ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ जाड्यंजहीहिसुश्रोणितिष्ठात्रैवमयासह ॥ ७८ ॥ त्वांत्यक्तुंनहिशक्तोमिप्राणेभ्योपिगरीयसीम् ॥
॥ पद्मगन्धोवाच ॥ पुण्यक्षयेसुराधीशयदायास्याम्यहंभुवि ॥७९॥ तदाचिरंतेविच्छेदोभविष्यतिमयासह ॥ यद्विच्छेदेमयानाथपुनर्गंतुंभुवंप्रति ॥८०॥
इच्छाम्यहंपुनर्द्यौश्चपुण्योपार्जनहेतवे ॥ कर्मभूमिमहंगत्वायेनोपायेनवासव ॥ ८१ ॥ तत्करिष्यामिविच्छेदःकदाचित्स्यात्त्वयानमे ॥ ॥ इन्द्रउवाच॥
भद्रेत्वयायदानूनंकर्मेदंकर्तुमिच्छितम् ॥ ८२ ॥ तदागच्छपुनःशीघ्रमागमिष्यसिसुंदरि ॥ सहनेत्राद्विविगलद्बाष्पसिक्ततनुस्ततः ॥ ८३ ॥ दोर्भ्यां
मालिङ्ग्यतांशक्रोगच्छेत्याहप्रियंवदन् ॥ तदादेशात्ततःसाध्वीकर्मभूमिंसमागता ॥ ८४ ॥ जाताचहस्तिनीयोनौभूत्वाजातिस्मराद्विज ॥ स्मरंतीनि
जवृत्तांतंसाकियद्भिर्दिनैस्ततः ॥ ८५ ॥ जगामजाह्नवीतीरंहस्तियोनिसुसंभवा ॥ गङ्गायांस्नानमासाद्यगङ्गाकर्दमभूषिता ॥ ८६ ॥ गंगागंगेतिजल्पंती
ह्रदंनिम्नंविवेशसा ॥ तस्मिन्गंगाह्रदेगत्वाहस्तिनीपर्वताकृतिः ॥८७॥ निजांजातिंस्मरंतीसाजगामपंचतांपुनः॥ तस्याःसाहसमालोक्यहस्तिनींसर्वदेवताः
॥८८॥ ववर्षुःपारिजाताद्यैःकुसुमैरुत्तमैर्मुदा ॥ तामानेतुंततःशक्रःसर्वदेवगणैर्वृतः ॥ ८९ ॥ वेगात्तच्चिरविच्छेदात्कृष्णांगींसुमनाययौ ॥ पुष्पकेतांसमा
लोक्यदिव्यदेहांसुराधिपः ॥९० ॥ कथयन्निजदुःखानिनिजावासंजगामह ॥ पुलोमजाचरंभाचप्रम्लोचाचोर्वशीतथा ॥ ९१ ॥ सुंदर्योऽन्याश्चयुवतीस्त
स्यास्त्यक्त्वामुदागताः ॥ शक्रस्यहृदयोत्साहंतन्वंतीसावरांगना ॥ ९२ ॥ पुरंदरपुरेतस्थौसुभगाप्रीतिवल्लभा ॥ यस्यास्तिष्ठंतिगङ्गायांयावदस्थी
निजैमिने ॥ ९३ ॥ कुलकोटिशतंतावत्तस्थावाससुरालये ॥ राजानोदिविराज्येषुयेयेभूतास्तपोबलात् ॥ ९४ ॥ तेषांतेषांन्नेहभूमिर्भवंत्यमरसुंदरी ॥
गंगास्थिमज्जनादेवजैमिनेफलमीदृशम् ॥ ९५ ॥ गंगायांत्यजतोदेहंफलंवक्तुंनशक्यते ॥ मृतंशरीरंगंगायांयावदस्थीनिजैमिने ॥ ९६ ॥ कल्पकोटिशतं
तावत्तस्यावासःसुरालये ॥ मृतंशरीरंगंगायांस्रोतोभिश्चालितंद्विज ॥९७॥ दृश्यतेदेहिनस्तस्यतत्फलंशृणुजैमिने॥ स्वर्गेदेवांगनात्रस्तचारुचामरवायुभिः
॥ ९८ ॥ वीजितःस्वर्णपर्यंकेसुप्तस्तिष्ठतिकौतुकी ॥ जाह्नवीसैकतेयस्यशरीरंदृश्यतेमृतम् ॥ ९९ ॥ दिवाकरकरैस्तप्तंकुलंतस्यवदाम्यहम् ॥ सुगन्धैश्चं
दनैर्दिव्यैर्लिप्तसर्वकलेवरः ॥ १०० ॥ दिव्याङ्गनाभिःसहितोदिविक्रीडतिसर्वदा ॥ काकैर्गृध्रैश्चकंकैश्चशकुंतैर्भीष्ममातरि ॥ १०१ ॥ वपुर्विदलि

तंयस्थदृश्यतेतत्फलंशृणु ॥ दिविदिव्यांगनापीनप्रोत्तुङ्गरुचिरस्तनैः ॥ १०२ ॥ श्लिष्टवक्षाश्चपर्यंकेनिद्रातिनित्यमेवसः ॥ पिपीलिकाभिःकीटैश्चमक्षिका
भिश्चवेष्टितः ॥ १०३ ॥ गंगायांयस्यदृश्यंतेअस्थीनिपतितानिच ॥ तस्याक्षयंफलंविप्रवदतोमेनिशामय ॥ १०४ ॥ प्रणमत्रिदशव्यूहशिरोमुकुटभूष
णैः ॥ हतपादरजाःस्वर्गेसचशक्रायतेचिरम् ॥ १०५ ॥ अनिच्छयापिगङ्गायांयदेहपतनंभवेत् ॥ सविमुक्तोऽखिलैःपापैर्नरोनारायणोभवेत् ॥ १०६ ॥
यस्यांगाराश्चदृश्यंतेगङ्गायांचलिताजलैः ॥ अङ्गारसङ्ख्ययास्वर्गेतिष्ठेत्कल्पशताधिकम् ॥ १०७ ॥ सर्वेषामेवपुण्यानांकदाचित्क्षयमीक्षते ॥ गङ्गायांप
तितेदेहेभवेत्पुण्यक्षयोनहि ॥ १०८ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेननिश्चितंकथ्यतेऽधुना ॥ गङ्गायांत्यक्तदेहस्यमहिमाज्ञायतेनहि ॥ १०९ ॥ विषमदुरितराशी
नाशिगाङ्गंनरोयःस्पृशतिभुविकदाचिद्भावुकोभक्तिभावैः ॥ जगदुदधिजलंविलंघ्यघोरंव्रजतिसपारमपारतुष्टिनावा ॥ ११० ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायो
गसारेगङ्गामाहात्म्येऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ छ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ भूयएवगुरोब्रूहिगङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ गङ्गाकथामृतंपातुंमाधुर्यात्पुन
रिष्यते ॥ १ ॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥ तदप्यहंब्रवीमित्वांगङ्गाभक्तोयतोभवान् ॥ तौपादौसफलौनॄणांजाह्नवीतटगामिनौ ॥ २ ॥ गङ्गाकल्लोलनि
नदश्राविणौश्रवणौचतौ ॥ साजिह्वायाचजानातिस्वादुभेदंतदंभसः ॥ ३ ॥ तेनेत्रेजाह्नवीचारुतरंगदर्शनेचते ॥ तल्ललाटमितिप्रोक्तंगङ्गामृत्पुण्ड्रधारिय
त् ॥ ४ ॥ तौहस्तौजाह्नवीतीरेहरिपूजापरायणौ ॥ शरीरंसफलंतच्चविमलेजाह्नवीजले ॥ ५ ॥ पतितंतद्विजश्रेष्ठचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ स्वर्गस्थाःपित
रःसर्वेगच्छंतोजाह्नवीतटे ॥ ६ ॥ संदृश्यहृष्टाःशंसंतिवदंतइतिजैमिने ॥ तत्पुण्यंकृतमस्माभिःसद्गतिप्राप्तयेपुरा ॥ ७ ॥ भविष्यत्यक्षयंतच्चयतःपु
त्रोयमीदृशः ॥ अनेनगाङ्गैःसलिलैर्वयंसंप्रतितर्पिताः ॥ ८ ॥ यास्यामःपरमंधामदुर्लभंयत्सुरैरपि ॥ गङ्गायांयानिद्रव्याणिदास्यत्यस्माकमात्मजः ॥ ९ ॥
अस्मभ्यंतानिसर्वाणिभविष्यंत्यक्षयाणिवै॥नरकस्थाश्चपितरःसर्वेदुःखसमन्विताः॥१०॥ वदंतीतिसुतंदृष्ट्वागच्छंतंजाह्नवीतटम् ॥कृतानियानिपापानिनर
कक्लेशदानिवै ॥ ११ ॥ यास्यंतिसंक्षयंतानिपुत्रस्यापिप्रसादतः ॥ विमुक्तानरकक्लेशैर्वयंसर्वेसुदुःसहैः ॥ १२ ॥ अथपुत्रप्रसादेनयास्यामःपरमांगतिम् ॥
यात्रांविधाययोमर्त्योगृहंमोहान्निवर्तते ॥ १३ ॥ निराशाःपितरस्तस्ययांतिसर्वेयथागताः ॥ आमिषंमैथुनंचैवदोलामश्वंगजंतथा ॥ १४ ॥ उपानहं
चार्तुतपत्रंगंगायात्रासुवर्जयेत् ॥ अध्वश्रमोद्भवंदुःखंदुष्करंनहिमन्यते॥१५॥ गृहेपद्मसुखंतत्रगङ्गास्नानेस्मरेन्नच ॥असत्यभाषणंचैवपाखंडसंगमेवच॥१६॥
द्विभोजनंचकलहंगंगायात्रासुवर्जयेत् ॥ परनिंदांचलोभंचगर्वंचक्रोधमत्सरौ ॥ १७ ॥ अत्यंतहास्यशोकंचगंगायात्रासुवर्जयेत् ॥ मंचसुप्तमिवात्मानं
चिंतयेद्भूमिशायिनम् ॥ १८ ॥ गंगानामसुनःमानिवदेद्गच्छञ्जनःपथि ॥ माहात्म्यंजाह्नवीदेव्याःसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ३९ ॥ सुखदंमोक्षदंचैवकथ

यन्पथिगच्छाति ॥ गङ्गेदेविजगन्मातर्दैहिसंदर्शनंमम ॥ २० ॥ वचोभिःकोमलैरेभिःकुर्याच्छ्रमनिवारणम् ॥ हाकथंसदनंत्यक्तमागतंवाकथंमया ॥
॥ २१ ॥ श्रमैरीतिवदेद्यस्तुसंपूर्णंतत्फलंनहि ॥ क्वपर्यङ्कःक्वमेपत्नीक्वचमेचसुहृद्वहम् ॥ २२ ॥ स्वपामिप्रांतरेभूमौकथंवाहंसमागतः ॥ धन
धान्यादिवस्तूनांकागतिर्वागृहेमम ॥ २३ ॥ कियद्भिर्दिवसैर्भूयोगमिष्याम्यहमालयम् ॥ इतिचिंताकुलायेचपथिगच्छंतिमानवाः ॥ २४ ॥ गंगा
स्नानफलंतेषांसंपूर्णंनभवेद्द्विज ॥ गङ्गेगंतुंप्रतीतीरेयात्रेयंविहितातव ॥ २५ ॥ निर्विघ्नांसिद्धिमाप्नोमित्वत्प्रसादात्सरिद्वरे ॥ इमंमंत्रंसमुच्चार्ययात्रा
कालेविशेषतः ॥ २६ ॥ हर्षितोनिलयाद्गच्छेद्वैष्णवैःसहजैमिने ॥ नातिवेगेनगंतव्यंनतथाचशनैःशनैः ॥ २७ ॥ गङ्गायात्रासुकर्त्तव्यंनान्यत्कर्मविच
क्षणैः ॥ गंगातीरेप्रयागेतुवाणिज्यप्रमुखानिच ॥ २८ ॥ कार्याणिकुरुतेयस्तुतत्पुण्यार्द्धंविनश्यति ॥ जन्मजन्मार्जितंपापंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ २९ ॥
गंगादेवीप्रसादेनसर्वंमेयास्यतिक्षयम् ॥ इत्युक्त्वापरमप्रीतःप्राज्ञोगङ्गातटंव्रजेत् ॥ ३० ॥ दृष्ट्वाचमातरंगङ्गामिमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ अद्यमेसफलंजन्मजी
वितंचसुजीवितम् ॥ ३१ ॥ साक्षाद्ब्रह्मस्वरूपांत्वामपश्यमितिचक्षुषा ॥ देवित्वद्दर्शनादेवमहापातकिनोमम ॥ ३२ ॥ विनष्टमभवत्पापंजन्मको
टिसमुद्भवम् ॥ इत्युक्त्वासकलंदेहंनिपात्यपृथिवीतले ॥ ३३ ॥ प्रणमेज्जाह्नवींदेवींभक्तिभावसमन्वितः ॥ ततःस्रोतःसमीपेचबद्धाञ्जलिरिमंपु
नः ॥ ३४ ॥ पठेन्मंत्रंभक्तिभावैःसुप्रीतोद्विजसत्तम ॥ गंगेदेविजगद्धात्रिपादाभ्यांसलिलंतव ॥ ३५ ॥ स्पृशामीत्यपराधंमेप्रसन्नाक्षंतुमर्हसि ॥ स्वर्गा
रोहणसोपानंत्वदीयमुदकंशुभे ॥ ३६ ॥ अतःस्पृशामिपादाभ्यांगंगेदेविनमोनमः ॥ ततस्तुमस्तकेधृत्वागांगेयंवारिभक्तितः ॥ ३७ ॥ स्नानार्थंप्रवि
शेत्स्रोतःप्राज्ञोगंगेतिकीर्तयन् ॥ त्वत्कर्दमैरतिस्निग्धैःसर्वपापप्रणाशनैः ॥ ३८ ॥ मयासंलिप्यतेगात्रंमातर्मेहरपातकम् ॥ गङ्गाकर्दमलिप्ताङ्गोगङ्गा
गङ्गेतिकीर्तयन् ॥ ३९ ॥ सर्वकल्मषनाशिन्यांगङ्गायांस्नानमाचरेत् ॥ भूयःपूर्वोक्तमन्त्रेणगृहीत्वामृत्तिकांततः ॥ ४० ॥ वक्ष्यमाणेनमन्त्रेणगृहीत्वामृ
त्तिकांपुनः ॥ वक्ष्यमाणेनमंत्रेणभक्तितःस्नानमाचरेत् ॥ ४१ ॥ ब्रह्मस्वरूपेहेगङ्गेस्नानमाचर्यतेमया ॥ त्वदीयेनिर्मलेतोयेयथोक्तफलदाभव ॥४२॥
ततोनिजेच्छयाविप्रगङ्गायांलोकमातरि ॥ स्नानंसमाचरेत्प्राज्ञोगङ्गानारायणंस्मरन् ॥ ४३ ॥ एवंस्नात्वातुगङ्गायांगात्रंवस्त्रेणमार्जयेत् ॥ परिधेयांब
रांबूनिगङ्गास्रोतसिनत्यजेत् ॥ ४४ ॥ नदंतधावनंकुर्याद्गङ्गागर्भेविचक्षणः ॥ कुर्याच्चेन्मोहतःपुण्यंनगङ्गास्नानजंलभेत् ॥ ४५ ॥ प्रभातेऽन्यत्रतांकृत्वादं
तकाष्ठादिकक्रियाम् ॥ रात्रिवासंपरित्यज्यगङ्गायांस्नानमाचरेत् ॥४६ ॥ बाह्यभूमिमगत्वायोगङ्गायांस्नानमाचरेत् ॥ गङ्गास्नानफलंसोऽपिसंपूर्णंचलभेन्न
हि ॥ ४७ ॥ स्नात्वाचगङ्गामृत्पुंड्रंस्थानेस्थानेनयेद्बुधः ॥ ततःस्थिरमनाःकुर्याद्विधिनातर्पणाधिकम् ॥ ४८ ॥ गाङ्गेयैरुदकैर्यस्तुकुरुतेपितृतर्पणम् ॥

पितरस्तस्यतृप्यंतिवर्षकोटिशतावधि ॥ ४९ ॥ गङ्गायांकुरुतेयस्तुपितृश्राद्धंद्विजोत्तम ॥ पितरस्तस्यातिष्ठंतिसंतुष्टास्त्रिदशालयम् ॥ ५० ॥ समाप्य
स्नानकर्माणिगङ्गायांसमुपोषितः ॥ दानंदेवार्चनंचैवजयोऽन्याश्चक्रियास्तथा ॥ कृतास्तुयास्तुगङ्गायांक्षयस्तासांनविद्यते ॥ ५१ ॥ समाप्यस्नानकर्मा
णिगंगायांसमुपोषितः ॥ कृतपंचमहायज्ञोगंगापूजांसमाचरेत् ॥ ५२ ॥ गंगायाःप्रतिमांदेव्याःश्रीविष्णोःप्रतिमांतथा ॥ नालिकेरोदकैर्दिव्यैःस्नापये
द्भक्तितोबुधः ॥ ५३ ॥ जाह्नवीप्रतिमाभावान्नालिकेरोदकानिवै ॥ निक्षिपेज्जाह्नवीतोयेजाह्नवींहृदिसंस्मरन् ॥ ५४ ॥ दिव्यैर्गंधैश्चदीपैश्चघृतपूर्णसमुज्ज्व
लैः ॥ धूपैःसुवासितैश्चैवनानापुष्पमनोहरैः ॥ ५५ ॥ नानाफलैःसुपक्वैश्चनैवेद्यैरुत्तमास्तथा ॥ पाद्यार्घाचमनीयैश्चतांबूलैःखादिरान्वितैः ॥ ५६ ॥ अन्यै
रप्युपहारैश्चविशिष्टैर्निजभक्तितः ॥ स्तवैर्नानाचनैवेद्यैर्गङ्गांविष्णुंचपूजयेत् ॥ ५७ ॥ ततःसंपूजितांदेवींविष्णुंचपरमेश्वरम् ॥ अंगप्रदक्षिणांकुर्याद्भक्त्या
वारत्रयंबुधः ॥ ५८ ॥ अथस्थित्वानिराहारोऽपरेहनिसरिद्वरे ॥ भोक्ष्यामिजह्नुतनयेशरणंमेभवानघे ॥ ५९ ॥ एवंसंकल्प्यमतिमान्कर्मणामनसागिरा ॥
रात्रौजागरणंकुर्याज्जितनिद्रोऽतिहर्षितः ॥६०॥ अशक्त्याचद्विजश्रेष्ठफलाहारोभवेदधः ॥ अन्नमात्रंनभुंजीतनचकुर्याद्विभोजनम् ॥६१॥ प्रातर्गङ्गांचविष्णुं
चपुनरभ्यर्च्यजैमिने ॥ विप्रायदक्षिणांदद्याद्विभवस्यानुरूपतः ॥ ६२ ॥ अर्चनंजागरंचैवयत्कृतंपुरतस्तव ॥ अच्छिद्रमस्तुतत्सर्वंत्वत्प्रसादात्सरिद्व
रे ॥ ६३ ॥ इत्युक्त्वातांनमस्कृत्यकृतनित्यक्रियोद्विजः ॥ ततःसबंधुभिःसार्द्धंपारणंस्वयमाचरेत् ॥ ६४ ॥ तीर्थोपवासमेवंयःकुरुतेजाह्नवीतटे ॥
तस्यपुण्यफलंवत्सवदतोमेनिशामय ॥ ६५ ॥ जन्मांतरार्जितैःपापैर्विमुक्तोविष्णुरूपधृक् ॥ विष्णोःपुरंसमासाद्यविष्णुनासहमोदते ॥ ६६ ॥ कल्पको
टिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ स्थित्वाविष्णुपुरंसर्वंसुखंभुंक्तेसुदुर्लभम् ॥ ६७ ॥ ततोनारायणादेशाद्ब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ ब्रह्मलोकेसुखंभुंक्तेदुर्ल
भंयत्सुरैरपि ॥ ६८ ॥ तावत्कालंब्रह्मलोकेस्थित्वाब्रह्मक्षयात्ततः ॥ महादेवंततोगच्छेद्रथमारुह्यशोभनम् ॥ ६९ ॥ सुखंनानाविधंतत्रभुङ्क्तेऽत्यन्तसुदुर्ल
भम् ॥ गाणपत्यमवाप्नोतिकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ ७० ॥ तावत्कालंशिवपुरेस्थित्वावैपुण्यवान्नरः ॥ इन्द्रलोकंततोगच्छेद्द्वितीयइववासवः ॥ ७१ ॥
तेनपुण्यात्मनासार्द्धंवसेदेकासनेततः ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्कामान्कल्पकोटिशतावधि ॥७२॥ सूर्यलोकंततोगच्छेद्द्वितीयइवचन्द्रमाः ॥तत्रामृतानिभुक्त्वावै
चिरंचन्द्रस्यसन्निधौ ॥७३॥ पुनरागत्यपृथिवींचक्रवर्तीनृपोभवेत् ॥ पालयित्वाचिरंपृथ्वींजित्वावैसकलान्रिपून् ॥ ७४ ॥ आयुषोऽतेचगङ्गायांसुखंमृत्युम
वाप्नुयात् ॥ भूयःसएवमारुह्यविमानंसुमहायशाः ॥ ७५ ॥ पुरंभगवतोयातिदेवतैरपिदुर्लभम् ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्भोगान्मन्वंतरचतुष्टयम् ॥ ७६ ॥
परमंज्ञानमासाद्यदुर्लभंमोक्षमाप्नुयात् ॥ जाह्नवीतीरयात्रायांदैवाद्यस्यभवेत्पथि ॥ ७७ ॥ पंचतासोऽपिपरमंधामगच्छेन्नसंशयः ॥ सत्यधर्मोनामराजाधा

र्मिकश्चप्रियंवदः ॥ ७८ ॥ त्रेताद्वापरसंधौचबभूवक्षितिमण्डले ॥ विजयानाममहिषीतस्यभूमिपतेरभूत् ॥ ७९ ॥ सुंदरीशीलयुक्तासापतिसेवापरायणा ॥
सप्तवर्षसहस्राणिभुक्त्वावसुमतीमिमाम् ॥८०॥ कदाचित्प्राप्तकालोऽसौसदारःपंचतांगतः॥ततोयमभटैर्बद्धौदंपतीतौभयंकरौ ॥ ८१ ॥ दुःखप्रदेनमार्गेण
जग्मतुर्यममंदिरम् ॥ तौदृष्ट्वाधर्मराजोऽपिंचित्रगुप्तमुवाचह ॥८२॥ एतयोःसर्वकर्माणिचित्रगुप्तविचारय ॥ तेनाज्ञप्तश्चित्रगुप्तस्तयोःकर्माणिजैमिने॥८३॥
मूलाद्विचारयामासप्राहचेतिकृताञ्जलिः ॥ ॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ एतयोःसकलंकर्मशृणुराजन्वदाम्यहम् ॥ ८४ ॥ शुभंपाप्यशुभंकर्मयदेताभ्यां
कृतंभुवि ॥ किंचिदस्यानयोपायंवदामितदहंशृणु ॥ ८५ ॥ एकदात्रासितोव्याघ्रैःकश्चिदेकोमृगःप्रभो ॥ वनाज्जीवनरक्षार्थमागतोस्यसभांप्रति ॥ ८६ ॥
तमायांतंसमालोक्यभूयोऽयंप्राप्तकौतुकः ॥ जवनेस्वयमुत्थायखड्गेनतरसामृगम् ॥ ८७॥ जघानहमृगंराजाशरणागतमप्यमुम्॥तस्मात्सदारोभूपोऽयंदंड
नीयस्त्वयाप्रभो ॥ ८८ ॥ यावंतितस्यरोमाणिसंस्थितानिकलेवरे ॥ मन्वंतरसहस्राणिमन्वंतरशतानिच ॥ ८९ ॥ कोटिकोटिकुलैर्युक्तोनारकी
स्यान्नसंशयः ॥ शरणागतरक्षांयःप्राणैरपिधनैरपि ॥ ९० ॥ कुरुतेयोनरोज्ञानीतस्यपुण्यंनिशामय ॥ सर्वपापैर्विनिर्मुक्तोब्रह्महत्यामुखैरपि ॥ ९१ ॥
आयुषोऽन्तेव्रजेन्मोक्षंयोगिनामपिदुर्लभम् ॥ यमाज्ञयाततोदूतैःसदारोऽसौमहीपतिः ॥ ९२ ॥ असिपत्रवनेघोरेस्थापितोऽत्यंतदुःखदे ॥ असितुल्या
निपत्राणियतस्तेषांचशाखिनाम् ॥९३॥ असिपत्रवनंप्राहुरतस्तद्वैमनीषिणः ॥ स्थित्वासिपत्रविपिनेयुगकोटिशतानिच ॥ ९४ ॥ सदारोनरकंभेजेव्याघ्र
भक्ष्याह्वयंततः॥ निरयंतंप्रविशतिसर्वोपद्रवसंयुतम् ॥९५॥ भवेच्चभक्ष्योव्याघ्रेणव्याघ्रभक्ष्यस्ततःस्मृतः ॥ युगकोटिसहस्राणिस्थित्वातत्रसभूपतिः॥९६॥
सदारोऽजनिपापांतेभेकयोनिंगतःक्षितौ ॥ जातिस्मरौततस्तौतुभेकीभेकौसुदुःखितौ ॥ ९७ ॥ तीरेतस्थतुरेकस्मिन्सततंकीटभोजिनौ ॥ अथैकदातेन
पथापुण्याहंप्राप्यमानवाः ॥९८॥ गच्छंतिजाह्नवीतीरंतांस्तौददृशतुर्द्विज ॥ ॥ भेकउवाच ॥ ॥ वर्षाभ्विमोहाद्यत्सर्वंपापंकर्मकृतंमया ॥ ९९ ॥
अद्यापिकर्मणातेनदुःखमावांनमुंचति ॥ त्यक्त्वाशरीरंगंगायांमुक्ताःस्युःपापिनोपिच ॥ १०० ॥ तथाप्येवंविधंदुःखमनुभूयावहेकथम् ॥ गंगायांत्यक्तु
मिच्छामिसंप्रत्येतत्कलेवरम् ॥ १०१ ॥ कायुक्तिर्ब्रूहितांकांतेतितीर्षुर्दुःखसागरम् ॥ वर्षाभ्वीतद्वचःश्रुत्वाप्राहेतिविनयान्विता ॥ १०२ ॥ ॥ वर्षा
भ्व्युवाच ॥ ॥ दुःखंनशक्यतेसोढुंस्वामिन्नेतद्द्रुतंकुरु ॥ ततस्तौदंपतीविप्रस्मृत्वागंगांशुभप्रदाम् ॥ १०३ ॥ सहसाचक्रतुर्यात्रांमरणायोपहर्षितौ ॥
अथैतौपथिगच्छंतौचिरकालंबुभुक्षितौ ॥१०४॥ अपश्यत्पापकृत्क्ष्वेडःकालसर्पोभयंकरः ॥ ॥ कालसर्पउवाच ॥ ॥ दर्दुरौपापिनौयेथाःप्राप्तकालौयुवां
ततः ॥१०५॥ अथनूनंभक्षितव्यौक्षुधितेनमयायुवाम् ॥ ततस्तावतिसंत्रस्तौदंपतीदुःखभागिनौ ॥१०६॥ इत्यूचतुर्वचोभक्त्याकालसर्पपुरोगतम्॥नास्ति

मृत्युभयंसर्पस्वल्पमप्यावयोर्हृदि ॥१०७॥ अहमासंपुराराजसत्यधर्माह्वयःक्षितौ ॥ इयंचविजयानाममहिषीसंस्थितामम ॥ १०८॥ मयादुरात्मनामोहा
न्वितःशरणंगतः ॥ तेनैवकर्मणाभुक्तंचिरंदुःखंयमालये ॥ १०९ ॥ भोक्तुंस्वकर्मणःशेषंभेकयोनौस्त्रियासह ॥ सोऽहंयातोऽस्मिपापेनकृतंकर्मनमुंच
ति ॥११०॥सत्यमावांजिगमिषूपरमंधामपन्नग ॥ व्रजावोजाह्नवीतीरंशरीरत्यागहेतवे ॥ १११ ॥ त्यजाविवेकतांसर्पनरकक्लेशदायिनीम् ॥ आवांसंखा
द्यभवतोभविष्यतिसुखंकियत् ॥ ११२ ॥ आवयोर्हृदयेविष्णुस्तवापिहृदयेहरिः ॥ अतएवत्वयासार्द्धंशत्रुताकाभुजंगम ॥ ११३ ॥ प्राणिहिंसानकर्त
व्याकदापिचविचक्षणैः ॥ क्रियतेपिचतद्धिंसांविदधातिस्वयंविधिः ॥ ११४ ॥ आयुःपुत्राश्चदाराश्चसंपदश्चयशांसिच ॥ हिंसांदत्वामनुष्याणां
हरेद्दुष्टोविधिःस्वयम् ॥ ११५ ॥ किंजपैःकिंतपोभिर्वाकिंदानैःकिमुचाध्वरैः ॥ हिंसेतिवर्णद्वितयंयस्यास्तिहृदयेसदा ॥ ११६ ॥ यःप्राणिहिंसको
मर्त्यःसएवहरिहिंसकः ॥ सर्वप्राणिशरीरस्थोभगवान्कमलापतिः ॥ ११७ ॥ आत्मानंबहुधासृष्ट्वाभगवान्भूतभावनः ॥ संसारकौतुकागारेक्रीडे
च्छिशुरिवस्वयम् ॥ ११८॥ शरीरिणःशरीरंहिनिलयःपरमात्मनः ॥ परमात्मास्वयंविष्णुरतोहिंसांविवर्जयेत् ॥ ११९ ॥ परप्राणविनाशेनचात्मतुष्टि
र्विधीयते ॥ १२० ॥ क्षणंस्यादात्मनस्तुष्टिरन्यस्यप्राणसंक्षयः ॥ चरित्रमेतल्लोकानामत्यद्भुतमिवक्षितौ ॥ १२१ ॥ आत्मतृप्तिंप्रकुर्वंतिपरं
हत्वातियत्नतः ॥ धीमान्नात्मपरिज्ञानंकदाचित्कुरुतेनहि ॥ १२२ ॥ अहंविष्णुरसौविष्णुरितिचेतसिभावयेत् ॥ परदुःखेनयोदुःखीसुखीयश्च
परश्रिया ॥ १२३ ॥ संसारेऽस्मिन्सविज्ञेयःसाक्षादेवहरिःस्वयम् ॥ धिगस्तुतत्सुखंनृणांमोहवंचितचेतसाम् ॥ १२४ ॥ परहिंसाविधानेनसुखंयत्स्या
द्भुजंगम ॥ सुखानिवापिदुःखानिदीयंतेयानिजंतवे ॥१२५॥ अचिरेणैवतानिस्मलभंतेभुविमानवाः ॥ तस्माद्धिंसांपरित्यज्यभुजंगमसुखीभव ॥१२६॥
त्वयिप्रसन्नेगच्छावःपारंदुःखमहोदधेः ॥ ॥ सर्पउवाच ॥ ॥ यदास्यात्परहिंसायांनूनंमेनातिपातकम् ॥ १२७ ॥ तदाकथमहोसृष्टौविधसाभक्ष्यभक्षकौ ॥
परहिंसानकर्तव्यासत्यमेतत्त्वयोदितम् ॥१२८॥ किंतुसर्वेषुभक्ष्येषुहिंसासंभाव्यतेनहि ॥ नारायणोविश्वरूपःसत्यमेतन्नसंशयः ॥ १२९ ॥ भक्ष्यभक्षकसं
युक्तंस्वयमेवससर्जह ॥ सृजतिस्वयमात्मानमात्मानंरक्षतिस्वयम् ॥ १३० ॥ आत्मानंस्वयमेवातिसृष्टिरेवंविधाहरेः ॥ शक्तोऽहंकिंयुवांहंतुंकालरूपी
स्वयंविधिः ॥ १३१ ॥ संप्रतिप्रेषयामासकार्येस्मिन्मांस्वयंहरिः ॥ युवांससर्जयोदेवोयश्चरक्षतिवांसदा ॥ १३२ ॥ कालरूपीसएवाद्यहंतिहेतुंविधाय
माम् ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ततस्तेनभुजंगेनभक्षितौतौचदंपती ॥ १३३ ॥ गङ्गागंगेतिजल्पंतौमहत्याक्षुधयापथि ॥ जाह्नवीतीरयात्रायांपा
देपादेजनाविमौ ॥ १३४ ॥ अश्वमेधाख्ययज्ञानांप्राप्तवंतौमहाफलम् ॥ तस्मादेनौमहात्मानौह्यश्वमेधधारिणौ ॥ १३५ ॥ एतयोःसदृशोनास्तिशत

क्रतुरहंयतः ॥ निजाधिकारेणैवान्यमवलंब्यपुरंदरः ॥ १३६ ॥ अर्घ्यहस्तःपादचारीवृतोदेवैःसमाययौ ॥ अथरम्भोर्वशीचैवसुंदर्योऽन्याश्चहर्षिताः ॥
॥ १३७॥ अन्योन्यंकथयामासुर्निजयौवनगर्विताः ॥ अयंपुण्यात्मनांश्रेष्ठोरसज्ञोत्यंतसुन्दरः ॥ १३८ ॥ आयातोऽमुंकरिष्यामिस्ववशंसेवितैःस्वकैः ॥
काचित्कांचिद्वदत्येतज्जानामिसकलांकलाम् ॥ १३९ ॥ अतएवभविष्यामिकांताहमस्यभूपतेः ॥ काचित्कांचिदितिब्रूयात्तेशक्रोपिवशोमम ॥ १४० ॥
किमत्रचित्रंवशगोभूपालोऽयंभविष्यति ॥ १४१ ॥ भर्त्ताममायंचपतिर्ममायंस्वामीममायंममनाथएषः ॥ इतीवसर्वाःपरमप्रमोदैर्वदंतिनार्योखिलसद्गु
णज्ञाः ॥ १४२ ॥ उच्चावचंविप्रनिशम्यतासांजगादकाचिद्गुणिनीरसज्ञा ॥ सौदास्यकांतांनृपतिःस्वयंयांभजत्ययंकिंकलहेननार्यः ॥ १४३ ॥ सुन्दर्य्य
स्तास्ततसर्वाःसंत्यज्यकलहंद्विज ॥ आजग्मुर्हृदयोत्साहैःसर्वाभरणभूषिताः ॥ १४४ ॥ अथतंनृपतिश्रेष्ठंसदारंगतकल्मषम् ॥ पाद्याद्यैःपूजयामासुः
प्राहेतिचपुरंदरः ॥ १४५ ॥ रथेनिवेशयामासपुष्पकेस्त्रीसमन्वितम् ॥ भेरीमृदंगमधुरीडिंडिमानकनिःस्वनैः ॥ १४६ ॥ करकंकणनादैश्चकरताल
स्वनैस्तथा ॥ जयशब्दैश्चदेवानांनाकःशब्दमयोऽभवत् ॥१४७॥ देवाङ्गनाचारुहस्तश्वेतचामरमारुतैः ॥ वीजितःसरथारूढःसदारस्त्रिदिवंययौ ॥ १४८ ॥
ततःशक्रःस्वयंतस्मैसत्यधर्मायभूभुजे ॥ दत्तवान्निजासनार्द्धंशुभोवैक्षयशंकया ॥ १४९ ॥ शक्रेणसहभूपोऽसौवसन्नेकासनेसदा ॥ शक्रत्वमकरोत्स्वर्गे
केशवस्यानुकंपया ॥ १५० ॥ युगकोटिसहस्राणिदिविभुक्त्वाखिलंसुखम् ॥ रथमारुह्यवैकुंठंययौभगवदाज्ञया ॥ १५१ ॥ तत्रमन्वंतरंभुक्त्वासर्वभो
गमनोरमम् ॥ परमंज्ञानमासाद्यसदारोमोक्षमाप्तवान् ॥ १५२ ॥ जाह्नवीतीरयात्रायांशरीरंत्यजतःपथि ॥ फलमेवंविधंविप्रमयासर्वंप्रकीर्तितम् ॥१५३ ॥
जाह्नवीतीरगमनेमुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ नकालनियमःप्रोक्तोनारदाद्यैर्महर्षिभिः ॥ १५४ ॥ यदायदाद्विजश्रेष्ठगङ्गायांस्नानमाचरेत् ॥ तदातदाऽक्षयं
पुण्यंलभतेमानवोध्रुवम् ॥ १५५ ॥ गंगासर्वाणिपापानिनाशयंतीतिनिश्चयः ॥ कुर्यात्पुनःपुनःपापंनचगंगापुनातितम् ॥ १५६ ॥ पापबुद्धिंपरित्य
ज्यगंगायांलोकमातरि ॥ स्नानंकुरुतहेलोकायदिसद्गतिमिच्छथ ॥ १५७ ॥ यत्पुण्यगंगास्नानात्तुमानवानांभवेद्द्विज ॥ तत्पुण्यंप्राप्यतेविप्रकर्मभिःकैः
सुदुस्तरैः ॥ १५८ ॥ आसाराणांभूमिरेणोःसंख्यांकर्तुंतुशक्यते ॥ भागीरथीगुणास्तेनशक्यावक्तुनचद्विज ॥१५९॥ विचार्यसर्वशास्त्राणित्वदीयानिम
योच्यते ॥ गंगांभसिसकृत्स्नात्वामोक्षमाप्नोतिमानवः ॥१६०॥ स्नानंकूपजलेपियस्तुकुरुतेगंगांविचिंत्यप्रभुंदेवानांसकलार्त्तशोकदुरितत्रासौघविध्वंसि
नीम् ॥ मुक्तःसोऽपिसमस्तपातकचयैर्गोविप्रहत्यादिभिर्गच्छेद्विष्णुपुरंसमस्तसुखदंगंगाप्रसादाद्द्विज ॥१६१ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेगंगा
माहात्म्येनवमोऽध्यायः॥ ९ ॥ छ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ माहात्म्यमेतद्गङ्गायास्त्वत्प्रसादाच्छ्रुतंमया ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिविष्णुपूजाफलंगुरो॥१॥

॥ व्यासउवाच ॥ ॥ शृणुलक्ष्मीपतेर्वत्ससपर्याफलमुत्तमम् ॥ यच्छ्रुत्वामानवाःसर्वेंलभंतेज्ञानमुत्तमम् ॥२॥ विप्रद्वादशमासेषुमाघादिषुसनातनः ॥ पू
जितव्योविधानैर्यैःशृणुतानिवदाम्यहम्॥३॥माघेमासिसमायातेसर्वमासोत्तमेशुभे ॥ आमिषंमैथुनंचैवत्याजयेद्वैष्णवोत्तमः ॥४॥ प्रातःस्नायीभवेन्नित्यंतै
लान्यपिचवर्जयेत् ॥ द्विर्भोजनंपरान्नंचमाघेमासिपरित्यजेत् ॥५॥ प्रातःशुक्लांबरधरःकृतपंचमहाध्वरः ॥ सपर्यामारभेद्विष्णोःस्थिरचित्तोहिमानवः ॥६॥
ईषदुष्णजलैःशुद्धैःस्नापयेद्विष्णुमव्ययम् ॥ अतिश्लथैश्चंदनैश्चविष्णोरङ्गानिलेपयेत् ॥७॥ पूजयेज्जगदीशस्यदेवदेवस्यचाक्रिणः ॥ प्रक्षालितानिपात्राणि
जलहीनानिकारयेत् ॥८॥ स्नापयित्वाजगन्नाथमीषदुष्णेनवारिणा ॥ प्रोक्षितव्यंतच्छरीरंदिव्यवस्त्रेणयत्नतः ॥ ९ ॥ सलिलैरीषदुष्णैश्चप्रस्नापयतिकेश
वम् ॥ माघेमासिद्विजश्रेष्ठफलंतस्यमयोच्यते ॥१०॥ विमुक्तःपातकैःसर्वैर्जन्मजन्मांतरार्जितैः ॥ इहभुंक्तेसुखंसर्वंशेषेयातिहरेर्गृहम् ॥ ११ ॥ यत्नात्प्रक्षा
ल्यपात्राणिकृत्वाशुद्धानिवारिभिः ॥ यःपूजयेज्जगन्नाथंतस्यपुण्यंनिशामय ॥१२ ॥ इहभुक्त्वाखिलान्कामान्सर्वव्याधिविवर्जितः ॥ अंतेयुगसहस्राणिति
ष्ठेत्केशवमंदिरम् ॥ १३ ॥ प्रभातेविश्वसंध्यायांपुरतश्चक्रपाणिनः ॥ ज्वलंतंस्थापयेद्वह्निंनिर्धूमंवैष्णवोजनः ॥ १४ ॥ शीतस्यवारणार्थायसायं
प्रातश्चवैष्णवः ॥ माघेविष्णवग्रतोवह्निंज्वालयेत्तत्फलंशृणु ॥ १५ ॥ इहभुक्त्वाखिलान्कामान्पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ अंतेविष्णुपुरंयातिदैवतैरपिदुर्ल्ल
भम् ॥ १६- ॥ यथैवात्मातथाविष्णुःसंदेहोनात्रविद्यते ॥ स्वपंतंदेवदेवेशंपर्यंकोपरिकेशवम् ॥ १७ ॥ आत्मनःकुरुतेमर्त्योयथाशीतनिवारण
म् ॥ क्षीरेणस्नापयेद्यस्तुमाघेमासिजनार्दनम् ॥ तस्मैदेवोत्तमोविष्णुःसंतुष्टोनददातिकिम् ॥ १८ ॥ तथाशीतक्षयंकुर्याद्दिव्यवस्त्रेणचाक्रिणः ॥
॥ १९ ॥ यःपूजयेत्सकृन्माघेस्नापयित्वाचतुर्भुजम् ॥ नालिकेरोदकैर्दुग्धैःफलंतस्यवदाम्यहम् ॥ २० ॥ नरकाब्धौमज्जमानान्दुस्तरेस्वेनकर्मणा ॥
उद्धृत्यकोटिपुरुषान्सयातिचाक्रिणःपदम् ॥ २१ ॥ माघेमासेचशुक्लायांपंचम्यांद्विजसत्तम ॥ एकादश्यांचपंचम्यां[1]हरिपूजाविशेषतः ॥ २२ ॥ दात
व्योदेवदेवायसपद्मायमुरारये ॥ पायसोधूपसहितोमाघेमासिदिनेदिने ॥ २३ ॥ सधूपपायसंयस्तुमाघेयच्छतिचाक्रिणे ॥ तस्यपुण्यफलंवच्मिशृणुवैष्ण
वजैमिने ॥ २४ ॥ अंतेविष्णुपुरंगत्वामन्वंतरचतुष्टयम् ॥ भुंक्तेमनोरमान्भोगान्प्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ २५ ॥ पुनरागत्यधरणींचक्रवर्तीनृपोभवे
त् ॥ भुंक्तेचभोगंसुचिरंमृतोयातिहरेर्गृहम् ॥ २६ ॥ पंचम्यांवापिसप्तम्यामेकादश्यांचजैमिने ॥ अशक्तोवैष्णवोदद्यात्परमान्नंमुरारये ॥ २७ ॥
कृष्णपक्षाद्द्विजश्रेष्ठशुक्लपक्षेविशेषतः ॥ शुक्लपक्षेतिथिष्वेषुदद्यादन्नंमुरारये ॥ २८ ॥ एकाहमपियोमाघेविष्णवेदैत्यजिष्णवे ॥ सपूपंपायसंदद्या

---

[1] कृष्णपञ्चम्यामित्यर्थोऽत्रबोधः । सप्तम्यामितिपाठस्त्वपेक्षितः ।

न्नतस्यदुर्ल्लभोहरिः ॥ २९ ॥ यत्किञ्चिद्द्विजतुष्ट्यर्थंमाघेमासिप्रदीयते ॥ तदक्षयंभवेत्पुंसःकोपिनास्त्यत्रसंशयः ॥ ३० ॥ माघेमासिकृतंकर्म
शुभंवाशुभमेववा ॥ तस्यनास्तिक्षयंविप्रमन्वंतरशतैरपि ॥ ३१ ॥ माघेचंपकपुष्पेणयोऽर्चयेत्कमलापतिम् ॥ सगच्छेत्परमंधामविमुक्तःसर्वपात
कैः ॥ ३२ ॥ यावंतिस्वर्णपुष्पाणिदीयंतेचक्रपाणये ॥ तावद्युगसहस्राणिस्थीयतेविष्णुमंदिरम् ॥ ३३ ॥ मेरुतुल्यसुवर्णानिदत्वाभवतियत्फल
म् ॥ एकेनस्वर्णपुष्पेणहरिंसंपूज्यतत्फलम् ॥ ३४ ॥ सुवर्णपुष्पंविप्रेन्द्रसर्वदाकेशवप्रियम् ॥ माघेमासिविशेषेणपवित्रंकेशवप्रियम् ॥ ३५ ॥
सुवर्णकुसुमैर्दिव्यैर्येननाराधितोहरिः ॥ रत्नैर्हीनःसुवर्णाद्यैःसभवेज्जन्मजन्मनि ॥ ३६ ॥ फलंचंपकपुष्पस्यब्रवीम्यहंविशेषतः ॥ आकर्णयद्विज
श्रेष्ठसेतिहासमनुत्तमम् ॥ ३७ ॥ सुवर्णोनामभूपालोबलवान्सर्वशास्त्रवित् ॥ आर्यावर्तेषुसर्वेषुबभूवविप्रवर्चसा ॥ ३८ ॥ राजश्रियाविद्ययाचव
यसाचसभूपतिः ॥ अतिप्रमत्तोविप्रर्षेसदापापरतोऽभवत् ॥ ३९ ॥ पाखंडमंत्रिणांवाक्यैर्विनादोषैरपिद्विज ॥ धनलोभात्तेनराज्ञादंड्यंतेसाधवो
जनाः ॥ ४० ॥ अन्यायोपार्जितंवित्तंगीतवाद्यादिभिर्वृतः ॥ समस्तंनाशयामासयज्ञदानविवर्जितः ॥ ४१ ॥ नज्ञातिपोषणंचक्रेनदेवद्विजभो
जनम् ॥ नचयाचकसंतुष्टिंसर्वदापापमोहितः ॥ ४२ ॥ नचकारातिथेःपूजांसदापापपरायणः ॥ ययौचमंदिरान्नित्यंसभूपःपापमंदिरः ॥ ४३ ॥ कृतानिते
नपापानियान्यन्यान्यविवेकिनाम् ॥ अपिवर्षशतैःशक्तःसंख्यातुंजनितानिकिम् ॥ ४४ ॥ एकदासमहीपालःकामेनपरिमोहितः ॥ जगामवेश्यानिलयं
निशीथेदुरिताशयः ॥ ४५ ॥ तमायांतंततोदृष्ट्वाभूपालमुज्ज्वलाह्वया ॥ सहसोत्थायपर्यंकेचक्रेतत्पादवंदनम् ॥ ४६ ॥ प्रक्षाल्यतत्पादयुगं
भृंगारसलिलैश्चसा ॥ मंचेनिवेशयामासदोर्भ्यामालिङ्ग्यतंनृपम् ॥ ४७ ॥ तत्प्रेमामृतधाराभिःसिक्तोऽसौपृथिवीपतिः ॥ तस्मिन्नुवासपर्यंकेतयासहकु
तूहली ॥ ४८ ॥ ततःसागणिकाप्रीत्याहसंतीनवयौवना ॥ ददौचंपकपुष्पाणांतस्मैभूमिभुजेस्वयम् ॥ ४९ ॥ पुष्पमालापुष्पमेकंतस्माद्भूपतिहस्त
तः ॥ पपातधरणीपृष्ठेगन्धव्याप्तदिगंतरम् ॥ ५० ॥ तच्च्युतंकुसुमंदृष्ट्वासराजात्यंतसंभ्रमात् ॥ नमोनारायणायेतिजगादोङ्कारपूर्वकम् ॥ ५१ ॥ नारा
यणायेतिवाक्यात्सर्वाणिपातकानिच ॥ स्वर्णपुष्पप्रदानेनतस्यनष्टानिभूभुजः ॥ ५२ ॥ ग्रामिःणाअथसर्वेऽपिसमागत्यातिदुर्जये ॥ तस्यामेवनिशायांतं
जघ्नुर्वेश्यागृहेस्थितम् ॥ ५३ ॥ नेतुंतमथभूपालंसर्वपातकिनांवरम् ॥ किंकरान्प्रेषयामासक्रुद्धोवैवस्वतोभृशम् ॥ ५४ ॥ तेनाज्ञप्तास्ततोदूताः
पाशमुद्गरपाणयः ॥ अतिवेगात्समायाताःक्रोधसंरक्तलोचनाः ॥ ५५ ॥ उद्यमंचक्रिरेनेतुंयमदूताःस्वमालयम् ॥ ततोनारायणप्रेष्याःशङ्ख
चक्रगदाधराः ॥ ५६ ॥ आयातागरुडारूढास्तंनेतुंपृथिवीपतिम् ॥ पाशेनियंत्रितंदृष्ट्वातंभूपंविष्णुकिंकराः ॥ ५७ ॥ जघ्नुश्चक्रैर्गदा

भिश्चयमदूतान्महाबलाः ॥ समारोप्यरथेदिव्येशंखान्दध्मुरनुत्तमान् ॥ ५८ ॥ तथाराजारथारूढस्तुलसीमाल्यभूषितः ॥ पीतकौशेयवासाश्चस्वर्णालंका
रभूषितः ॥ ५९ ॥ स्तूयमानोमुनिगणैर्वेदवेदाङ्गपारगैः ॥ विष्णुदूतैःपरिवृतोहरेःसालोक्यमाययौ ॥ ६० ॥ अथोत्थायस्वयंविष्णुश्चतुर्भिर्दीर्घबाहुभिः ॥
तमालिंगितवान्भूपंप्रोक्तवांश्चद्विजोत्तम ॥ ६१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ नृपतेकुशलंब्रूहिसर्वपुण्यात्मनांवर ॥ किमस्तिसाध्यंभवतस्तदाज्ञाप
यसंप्रति ॥ ६२ ॥ नमोनारायणायेतिवारैकमपियोवदेत् ॥ नित्यंतस्यानुपाल्योहंसमेभ्रातासमेपिता ॥ ६३ ॥ नारायणेतिमन्नामकदाचिद्यःस्मरन्न
रः ॥ साधयाम्यखिलंतस्यपितुःपुत्रइवेप्सितम् ॥ ६४ ॥ भक्तोऽसिनृपतिश्रेष्ठतस्मान्निजमनोरथम् ॥ प्रकाशयाद्भुतंतातकिंतेदास्यामिचाधुना ॥
॥ ६५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ सर्वमेवदयासिन्धोत्वयादत्तंनसंशयः ॥ पापिनापिमयाप्रातंतवस्थानंसुदुर्लभम् ॥ ६६ ॥ तस्यानेनतुवाक्ये
नप्रसन्नःकमलापतिः ॥ स्नेहान्निवेशयामासभूपालंतन्निशामय ॥ ६७ ॥ ततःसुवर्णालंकारैर्विश्वकर्मविनिर्मितैः ॥ चकारमण्डलंतस्यस्वय
मेवदयामया ॥ ६८ ॥ अथनानाविधैर्भक्ष्यैर्दिव्यैरपिसुदुर्लभैः ॥ तोषितःसमहीपालोविष्णुनातिसहिष्णुना ॥ ६९ ॥ एवंप्रतिदिनंतस्थौसराजावि
ष्णुमंदिरम् ॥ मन्वन्तरसहस्राणिनववर्षशतानिच ॥ ७० ॥ प्रजानांपालनंचक्रेसराजाधर्मतत्परः ॥ पूजयामाससततंभक्त्यापरमयाहरिः ॥ ७१ ॥
चारुचंपकपुष्पैश्चनैवेद्यैर्विविधैश्चसः ॥ आयुःशेषेसभूपालोमरणंजाह्नवीजले ॥ ७२ ॥ समासाद्यययौमोक्षंप्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥
विप्रचंपकपुष्पस्यप्रभावोऽयंप्रकीर्तितः ॥ ७३ ॥ चंपकैर्हरिमभ्यर्च्यमुक्ताःस्युःपापिनोजनाः ॥ स्फुटचंपकपुष्पेणपूजितोभगवान्हरिः ॥ ७४ ॥
अचिरेणैवविप्रर्षेददातिपरमंपदम् ॥ येयजंतिपरात्मानमिच्छयावाप्यनिच्छया ॥ ७५ ॥ तेऽपियांतिपरंधामविमुक्ताःसर्वपातकैः ॥ ७६ ॥ हरौप्रस
न्नेदुरितीनकोपियतःसराजाकृतपातकोपि ॥ जगाममोक्षंकृपयामुरारेर्विश्वार्णवंनिम्नमिमंवितीर्य ॥ ७७ ॥ दिव्यैःसुगन्धैःकनकप्रसूनैर्नारायणंपद्मदलायता
क्षम् ॥ भक्त्यायजेद्यःपरमादरेणमर्त्योव्रजेत्तत्तुविहायपापम् ॥ ७८ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेचंपकपुष्पमहिमानामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ छ ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ जैमिनेविधिनायेनपूजितव्योहरिःसदा ॥ तमहंवच्मिविप्रर्षेशृणुवत्ससमाहितः ॥ १ ॥ कल्यउत्थायपर्यंकाद्गृहीत्वापात्रमंभसा
म् ॥ वहिर्देशंव्रजेत्प्राज्ञःशीर्षमाच्छाद्यवाससा ॥ २ ॥ तत्रोदीच्यांदिशिमौनीयज्ञसूत्राणिकर्णयोः ॥ कृत्वोपविष्टःप्राज्ञस्तुमलमूत्रंविसर्जयेत् ॥ ३ ॥
देवतायतनेमार्गेगोष्ठेषुचत्वरेषुच ॥ रथ्यायांकृष्टभूमौचदर्भमूलेतथांगणे ॥ ४ ॥ तटिनीपुलिनेचैत्त्यवृक्षमूलेतथावने ॥ तडागवापीगर्भेषुमलमूत्रंचन
त्यजेत् ॥ ५ ॥ रविंचंद्रमसंचैवद्विजान्गाश्चदिशोदश ॥ मलमूत्रंत्यजेद्यावत्तावत्प्राज्ञोनपश्यति ॥ ६ ॥ खनितांमूषिकाद्यैश्चबिलाभ्यंतरवर्तिनीम् ॥

फालकृष्टांमृदंचैवनगृह्णीयाच्छौचहेतवे ॥ ७॥ जलाज्जलंसमानीयशौचंकुर्याद्विचक्षणः ॥ पादंजलेषुवैदत्वानशौचंकुरुतेबुधः ॥ ८॥ दक्षिणाभिमुखो
रात्रौकुर्यात्प्राज्ञोबहिःक्रियाम् ॥ शिरःप्रावृत्यवस्त्रेणततःशौचंसमाचरेत् ॥ ९॥ मृत्तिकैकाप्रदातव्यालिंगेतिस्रस्तुवैगुदे ॥ सप्तसव्येकरेप्राज्ञैर्हस्तयोरु
भयोर्दश ॥ १० ॥ पादयोःषट्प्रदातव्यामृत्तिकाचविचक्षणैः ॥ कृतशौचक्रियःप्राज्ञःकुर्याद्दंतस्यधावनम् ॥ ११ ॥ जिह्वापामार्जनंचैवदशना
च्छादनादिभिः ॥ दक्षिणाभिमुखोभूत्वापश्चिमाभिमुखस्तथा ॥ १२ ॥ नदंतधावनंकुर्यात्कुर्याच्चेन्नारकीभवेत् ॥ मध्यमानामिकाभ्यांचवृद्धांगुष्ठे
नचद्विज ॥१३॥ दंतस्यधावनंकुर्यान्नतर्जन्याकदाचन ॥ अश्वत्थवटवृक्षाणांधात्र्याकैथिकयाबुधः ॥ १४ ॥ नदंतधावनंकुर्यात्तथेंद्रस्यसुरस्यच ॥ नित्यं
क्रियाफलंतस्यसर्वमेवविनश्यति ॥ १५ ॥ यःस्नानसमयेकुर्याज्जैमिनेदंतधावनम् ॥ निराशाःपितरोयांतितस्यदेवाःसुरर्षयः ॥ १६ ॥ दंतस्यधावनं
कुर्याद्योमध्याह्नापराह्णयोः ॥ तस्यपूजांनगृह्णंतिदेवताःपितरोजलम् ॥ १७ ॥ स्नानकालेपुष्करिण्यांयःकुर्याद्दंतधावनम् ॥ ततोज्ञेयःसचांडालोयावद्गंगां
नपश्यति ॥१८॥ भगवत्युदितेसूर्येयःकुर्याद्दंतधावनम् ॥ तद्दंतकाष्ठंपितरोभुक्त्वागच्छंतिदुःखिनः ॥१९॥ उपवासादिनेविप्रपितृश्राद्धदिनेतथा ॥ नत
त्फलमवाप्नोतिदंतधावनकृन्नरः ॥२०॥ प्रभातेमार्जयेद्दंतान्वाससारसनांतथा ॥ कुर्याद्द्वादशविप्रेंद्रकल्लोलानिजलैर्बुधः ॥२१॥ उपवासेपितृश्राद्धेविधिनाऽने
नजैमिने ॥ दंतधावनकृन्मर्त्यःसंपूर्णंलभतेफलम् ॥२२॥ अनेनविधिनाकृत्वादीर्घदर्शीबहिःक्रियाम् ॥ ततोनिजगृहंगत्वारात्रिवस्त्रंपरित्यजेत् ॥२३॥ त
तोदेवगृहद्वारेचोपविष्टोबुधःशुचिः ॥ स्मरेन्नारायणंदेवमनंतंपरमेश्वरम् ॥२४॥ रामश्यामतनोविष्णोनारायणदयामय ॥ जनार्दनजगद्धामपापंमेहरकेश
व ॥२५॥ पीतांबरधरानंतपद्मनाभजगन्मय ॥ वामनप्रणतस्येशविभोत्वंशरणंभव ॥२६॥ दामोदरयदुश्रेष्ठश्रीकृष्णकरुणार्णव ॥ कमलेक्षणदेवेंद्रवासुदे
वकृपांकुरु ॥२७॥ गरुडध्वजगोविंदविश्वंभरगदाधर ॥ शंखपाणेचक्रपाणेपद्महस्तहरापदः ॥२८॥ लक्ष्मीविलासवैकुंठहृषीकेशसुरोत्तम ॥ पुरुषोत्तमकं
सारेकैटभारेभयंहर ॥२९॥ श्रीपतेश्रीधरविभोश्रीदश्रीकरमाधव ॥ परंब्रह्मपरंधामशरणंमेभवाव्यय ॥३०॥ इत्थंकृत्वाद्विजश्रेष्ठश्रीविष्णुस्मरणंबुधः ॥बद्धां
जलिरितिब्रूतेप्रविश्यनिलयंगतः ॥३१॥ ईश्वरश्रीपतेकृष्णदेवकीनंदनप्रभो ॥ निद्रांमुंचजगन्नाथप्रभातसमयोऽभवत् ॥३२॥ अथोस्थितमिवप्राज्ञःपर्यंकेदे
वकीसुतम् ॥ निद्रांत्यक्त्वासलक्ष्मीकंचिंतयेन्निजचेतसा ॥३३॥ ततःकृतच्छदंदिव्यंपात्रंचजलपूरितम् ॥ मुखप्रक्षालनार्थायदद्यात्कृष्णायवैष्णवः ॥३४॥
ईश्वरंवर्तनार्थायसेवंतेसेवकायथा ॥ तथैवमतिमंतोपिसेवंतेपरमेश्वरम् ॥ ३५ ॥ यस्तुसेवकरूपेणसेवतेजगदीश्वरम् ॥ अचिरेणैवविप्रर्षेतस्यासिध्यतिवां
छितम् ॥ ३६ ॥ यथेश्वरस्यसभयाःसेवांकुर्वंतिचेटकाः ॥ प्राज्ञास्तथैवसेवंतेसर्वदैवहरिंप्रभुम् ॥ ३७ ॥ निजेच्छयानयाविष्णुंनिर्भयःपूजयेन्नरः ॥

कुसेवकःसएवास्तितदानहिभवेद्द्विज ॥ ३८ ॥ अतएवद्विजश्रेष्ठत्वरयाकमलापतेः ॥ कर्त्तव्यासर्वदासेवापुंसाकैवल्यमिच्छुना ॥ ३९ ॥ निर्माल्यं
रात्रिवस्त्रंचगंधंपर्युषितंतथा ॥ हरेरुत्तारयेदंगात्प्रभातेवैष्णवोजनः ॥ ४० ॥ ततोदेवालयेतस्मिन्स्वयमेवहिमार्जयेत् ॥ कुर्याच्छनैःशनैःप्राज्ञःसंमार्जे
न्यापरिष्क्रियाम् ॥ ४१ ॥ यावंतोनिलयात्तस्माद्गच्छंतिरेणवोबहिः ॥ तावन्मन्वंतरशतंतिष्ठेद्विष्णुगृहेनरः ॥४२ ॥ यस्तुसंमार्जनंकुर्याद्ब्रह्महापिहरेर्गृहे॥
सोपियातिपरंधामकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ ४३ ॥ तथोपलेपनंकुर्याद्दूर्णकैर्गोमयैर्द्विज ॥ तस्मिन्विष्णुगृहेप्राज्ञःस्मरेन्नारायणंप्रभुम् ॥ ४४ ॥ यस्तूपलेपनं
कुर्यात्केशवस्यचमंदिरे ॥ तस्यपुण्यमहंवच्मिसंक्षेपाच्छृणुजैमिने ॥ ४५ ॥ रजांसितत्रयावंतिविनश्यंतिद्विजोत्तम ॥ तावत्कल्पसहस्राणितिष्ठेद्विष्णु
गृहेसुखी ॥ ४६ ॥ संमार्जनंविष्णुगृहेजनःकृत्वोपलेपनम् ॥ लभतेपरमंधामकिंपूजाफलवित्प्रभोः ॥ ४७ ॥ देवराजविरोधेननशक्नोतियदास्वयम् ॥
तदाविष्णुगृहेचापिधर्मपत्नींनियोजयेत्॥४८॥अथवातनयंभक्तंसुचरित्रंतथात्मनः॥भ्रातरंभगिनींवापिदेवागारेनियोजयेत्॥४९॥हरेःसपर्यावस्तूनिसतधा
शुद्धवारिभिः॥ प्रक्षालयेत्रिधावापिस्वयमेवातियत्नतः॥५०॥अम्लेनताम्रपात्राणिकांस्यपात्राणिभस्मना॥वह्निनालोहपात्राणिशुध्यंतिनात्रसंशयः॥५१॥
धनाढ्योलोहपात्रस्थैर्यःस्नापयतिवारिभिः ॥ नारायणंजगन्नाथंतस्यतुष्टोनकेशवः ॥ ५२ ॥ अज्ञानाद्वापिचेत्तर्हिगंगास्नानेनशुद्ध्यति ॥ संपदिब्राह्मण
श्रेष्ठकर्त्तव्योनियमःसदा ॥ ५३ ॥ विपत्त्यांनियमोनास्तिशास्त्रेष्वितिविनिश्चयः ॥ यत्नात्प्रक्षालितःशङ्खोयदाभूमिंस्पृशेत्पुनः ॥ ५४ ॥ तदा
सशङ्खोविप्रेंद्रशतधौतेनशुध्यति ॥ इत्थंप्रक्षाल्ययत्नेनपूजाद्रव्याणिचक्रिणः ॥ ५५ ॥ गृहीत्वास्नानवस्तूनिस्नानार्थंसरसींव्रजेत् ॥ अकृत्वास्नान
कर्माणिगृहमायातियःपुनः ॥ ५६ ॥ तस्मिन्दिनेपितृगणस्तस्यनाप्नोतितर्पणम् ॥ स्नानार्थंभोजनार्थंवागच्छतोविघ्नकृद्भवेत् ॥ ५७ ॥ यस्तु
मोहाद्द्विजश्रेष्ठसनूनंनारकीभवेत् ॥ स्नानार्थंसरसींगत्वामलमूत्रंकरोतियः ॥ ५८ ॥ पितरस्तस्यविण्मूत्रभोजिनःस्युर्नसंशयः ॥ ततःकृत्वाविधाने
नस्नानंचतर्पणादिकम् ॥ ५९ ॥ स्वकीयंगृहमागच्छेत्स्मरेन्नारायणंबुधः ॥ ततश्चप्रांगणेविप्रप्रक्षाल्यचरणद्वयम् ॥ ६० ॥ प्रविशेद्देवतागारंशु
चिर्ब्राह्मणसत्तमः ॥ अप्रक्षालितपादोयःप्रविशेन्निलयंजनः ॥ ६१ ॥ संवत्सरकृतंपुण्यंतस्यनश्यतितत्क्षणात् ॥ स्नानंकृत्वासमागत्यप्रांगणेषुविच
क्षणः ॥ ६२ ॥ तस्मात्प्रक्षाल्यचरणौप्रविशेद्देवतागृहम् ॥ उपविश्यपादयुग्मंबुधःसव्येनपाणिना ॥ ६३ ॥ यत्नात्प्रक्षालयेद्विप्रतथापाणिद्वयं
पुनः ॥ पादेनपादंविप्रेंद्रतथादक्षिणपाणिना ॥ ६४ ॥ यश्चप्रक्षालयेन्मूढस्तंलक्ष्मीस्त्यजतिध्रुवम् ॥ अथोपविष्टोमतिमान्केशवार्चनमारभेत् ॥६५॥
अनन्यमानसोभूत्वासर्वकामफलप्रदम् ॥ मृगचर्मासनेशुद्धेव्याघ्रचर्मासनेऽपिवा ॥ ६६ ॥ वस्त्रासनेकेवलेचतथाकुशमयासने ॥ पुष्पासनेचोपवि

ष्टःपूजयेत्कमलापतिम् ॥ ६७ ॥ काष्ठासनेद्विजोविद्वान्नकुर्य्याद्विष्णुपूजनम् ॥ विष्णुनात्वंधृतापृथ्विसर्वैंलोकास्त्वयाधृताः ॥ ६८ ॥ अतःसर्वसहेदेहिवस्तुंमेस्थानमुत्तमम् ॥ इत्युक्त्वासनमास्तीर्यवसेन्नारायणार्चकः ॥ ६९ ॥ दक्षिणाभिमुखोभूत्वानकुर्याद्विष्णुपूजनम् ॥ शङ्खंकृत्वातुपानीयंमंत्रपूतंसुवासितम् ॥ ७० ॥ स्नापयेत्कमलाकांतंकमलासहितंप्रभुम् ॥ शङ्खेनस्नापयेद्यस्तुभगवंतंजनार्दनम् ॥ ७१ ॥ तत्फलंतस्यवक्ष्यामिशृणुविप्रेंद्रजैमिने ॥ विप्रगोस्त्रीभ्रूणहत्यासुरापानादिपातकैः ॥ ७२ ॥ विमुक्तोयातिवैकुंठंभुंक्तेहिसकलंसुखम् ॥ यदिदृष्ट्वाहृषीकेशंपूजयेन्मानवोद्विज ॥ ७३ ॥ लभतेतत्तदेवाशुप्रसादात्कमलापतेः ॥ शंखाभावेतुविप्रेंद्रसुगंधितोयकंबुधः ॥ ७४ ॥ कृत्वाचतुलसीपात्रेस्नापयेत्केशवंबुधः ॥ ततोदेवंस्नापयित्वासंस्थाप्यचवरासने ॥ ७५ ॥ सुगन्धैश्चंदनैस्तस्यकुर्यात्सर्वांगलेपनम् ॥ तुलसीकाष्ठपंकेचचाक्रिणोदेहपालनम् ॥७६॥ यःकरोतिजनस्तस्यप्रसन्नःसततंहरिः ॥ तुलसीपत्रमालेयंनिजगन्धसुखप्रदा ॥ ७७ ॥ दीयतेतेजगन्नाथसुप्रीतोभवसर्वदा ॥ मंत्रेणानेनविप्रेंद्रतुलसीपत्रमालया ॥ ७८ ॥ अलंकृतोमहाविष्णुःप्रसन्नोनददातिकिम् ॥ ततस्तुवैदिकैर्मंत्रैःकर्तव्यंस्वस्तिवाचनम् ॥ ७९ ॥ दिग्वंधनंचकर्तव्यंमंत्रैःपौराणिकैर्बुधैः ॥ कृष्णोरक्षतुपूर्वस्यामाग्नेय्यांदेवकीसुतः ॥ ८० ॥ याम्यांरक्षतुदैत्यारिर्नैर्ऋत्यांमधुसूदनः ॥ विदिक्षुरक्षतुश्रीमानूर्ध्वेचश्रीधरःप्रभुः ॥ ॥ ८१ ॥ अधोरक्षतुविश्वात्माकूर्ममूर्तिःकृपामयः ॥ येविघ्नकारकाःसर्वेपूजाकालेभवंतिह ॥ ८२ ॥ दूरंगच्छंतुतेसर्वेहरिनामास्त्रताडिताः ॥ इत्थंदिग्वंधनंकृत्वाततःप्रह्वःकृतांजलिः ॥ ८३ ॥ वक्ष्यमाणेनमंत्रेणसंकल्पंकुरुतेदृढम् ॥ मयारब्धामिमांपूजांदेवदेवजनार्दन ॥ ८४ ॥ सिद्धिंप्रापयनिर्विघ्नांप्रसीदपरमेश्वर ॥ ततस्तुकृतसंकल्पोवैष्णवःसर्वतत्ववित् ॥ ८५ ॥ अंगन्यासादिकंकृत्वाध्यायेन्नारायणंहृदा ॥ नवीनमेघसंकाशंपुंडरीकनिभेक्षणम् ॥ ८६ ॥ पीतांबरधरंदेवंस्मितचारुतराननम् ॥ कदंवपुष्पमालाभिर्भूषितंसुमहाभुजम् ॥ ८७ ॥ वर्हिर्वर्हश्रेणिवद्धशिखंडधृतकुंडलम् ॥ वंशीमधुरनादेनमोहयंतंदिशोदश ॥ ८८ ॥ आवृतंगोपनारीभिश्चारुवृंदावनेस्थितम् ॥ एवंसंचिंत्यदेवेशंगोविंदंसर्वकामदम् ॥ ८९ ॥ ततश्चावाहनंकुर्याद्भक्तिभावेनवैष्णवः ॥ आवाहितायकृष्णायचतुर्वर्गप्रदायिने ॥ ९० ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयानितत्रदद्याद्विचक्षणः ॥ कोमलैस्तुलसीपत्रैरम्यैर्वाकुसुमैर्बुधः ॥ ९१ ॥ पूजयेत्सर्वदेवेशंश्रीकृष्णंदेवकीसुतम् ॥ नमोमत्स्यायकूर्मायवराहायनमोनमः ॥ ९२ ॥ नमोऽस्तुहरयेतुभ्यंवामनायनमोनमः ॥ नमोरामायरामायरामायवलिनेनमः ॥ ९३ ॥ नमोबुद्धायशुद्धायसकृपायनमोनमः ॥ नमोस्तुकल्किनेतुभ्यंनमस्तेवहुमूर्त्तये॥ ॥ ९४ ॥ नारायणायकृष्णायगोविंदायचशार्ङ्गिणे ॥ दामोदरायदेवायदेवदेवायतेनमः ॥ ९५ ॥ हृषीकेशायशांतायव्योमपादायवैनमः ॥ नमोस्तुपद्मा

पतयेनमस्तेपद्मचक्षुषे ॥ ९६ ॥ अनंतायनमस्तुभ्यंगदाहस्तायवैनमः ॥ तार्क्ष्यध्वजायवैतुभ्यंनमस्तेचक्रपाणये ॥ ९७ ॥ पद्महस्तायवैतुभ्यमच्युता
यनमोनमः ॥ नमोदैत्यारयेतुभ्यंसर्वकामप्रदायिने ॥ ९८ ॥ माधवायसुरेशायविष्णवेपरमात्मने ॥ किरीटिनेकुण्डलिनेनमोऽस्तुहरयेसदा ॥ ९९ ॥
नमोभगवतेतुभ्यंवाहनंगरुडाह्वयम् ॥ ॐनमोगरुडायेतिमंत्रेणैवविचक्षणः ॥ १०० ॥ नमःशंखायचक्रायगदायैचनमोनमः ॥ नमःपद्मायखड्गायनं
दकायनमोनमः ॥ १०१ ॥ इतिसंपूज्यदेवेशंसदारंचसवाहनम् ॥ सायुधंचततोमंत्रंजपेदष्टाक्षरंबुधः ॥ १०२ ॥ निजभक्त्याततोजप्त्वामं
त्रमष्टाक्षरंबुधः ॥ गोविंदायततोदद्यान्नानानैवेद्यमुत्तमम् ॥ १०३ ॥ धूपंदीपंचतांबूलंदेवदेवायविष्णवे ॥ अन्यान्यप्युपहाराणिप्रदद्याद्वैष्णवो
जनः ॥ १०४ ॥ यस्तुधूपंद्विजश्रेष्ठचंदनागरुवासितम् ॥ दद्यान्मुरारयेतस्यद्रुतंसिध्यतिवांछितम् ॥ १०५ ॥ धूपंयच्छतियोविप्रहरयेघृतवा
सितम् ॥ सगच्छेद्विष्णुभवनंविमुक्तःपापकोटिभिः ॥ १०६ ॥ नारायणाययोधूपंदद्याद्गुग्गुलुवासितम् ॥ सयातिपरमंधामदुर्लभंयत्सुरैरपि ॥ १०७ ॥
घृतेनदीपंयोदद्यात्तिलतैलेनवापुनः ॥ निमेषात्सकलंतस्यपापंहरतिकेशवः ॥ १०८ ॥ कर्पूरवासितंयस्तुतांबूलंचक्रपाणये ॥ दद्यात्तस्यद्विजश्रेष्ठमुक्ति
र्भवतिजैमिने ॥ १०९ ॥ यस्तुयच्छतितांबूलंखदिरेणसमन्वितम् ॥ इहभुक्त्वाखिलान्भोगानंतेयातिहरेःपदम् ॥ ११० ॥ षष्ठीमधुरिकायुक्तंतथाजाति
फलादिभिः ॥ तांबूलंहरयेदत्वास्वर्गमाप्नोतिमानवः ॥ १११ ॥ शङ्खेकृत्वातुपानीयंकुर्याद्विष्णुप्रदक्षिणाम् ॥ वक्ष्यमाणेनमंत्रेणजैमिनेवैष्णवोजनः ॥
॥ ११२ ॥ जनार्दनजगद्वंधोशरणागतपालक ॥ त्वद्दासदासदासत्वंदासस्यदेहिमेप्रभो ॥ ११३ ॥ मंत्रेणानेनयःकुर्यान्नारायणप्रदक्षिणाम् ॥ तस्यपुण्य
फलंवच्मिसंक्षेपाच्छृणुजैमिने ॥११४॥ ब्रह्महत्यादिपापानियानियानिमहांतिच ॥ तानितानिप्रणश्यंतिप्रदक्षिणपदेपदे ॥ ११५ ॥ यावत्पादंनरोभक्त्या
गच्छेद्विष्णुप्रदक्षिणे ॥ तावत्कल्पसहस्राणिविष्णुनासहमोदते ॥ ११६ ॥ हरिप्रदक्षिणेयावत्पदंगच्छेच्छनैःशनैः ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमान
वः ॥ ११७ ॥ प्रदक्षिणीकृत्यसर्वंसंसारेयत्फलंभवेत् ॥ हरिंप्रदक्षिणीकृत्यतस्मात्कोटिगुणंफलम् ॥ ११८ ॥ अंगप्रदक्षिणीकृत्ययस्तुनारायणाग्रतः ॥
सोऽपितत्फलमाप्नोतिकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ ११९ ॥ नलंघयेत्सोमसूत्रंधीमाञ्शंभुप्रदक्षिणे ॥ लंघयित्वायदाविप्रसापूजानिष्फलाभवेत् ॥ १२० ॥ प्र
दक्षिणाकारतयावारैकंयोहरिंव्रजेत् ॥ जन्मजन्मनिविप्रेंद्रसार्वभौमोभवेद्ध्रुवम् ॥ १२१ ॥ यस्तुवारद्वयंविप्रकुर्याद्विष्णुप्रदक्षिणाम् ॥ ऐंद्रंपदमवाप्नोतित्रि
दिनेनात्रसंशयः ॥ १२२ ॥ विष्णुप्रदक्षिणंयस्तुकुर्याद्वारद्वयंजनः ॥ विमुक्तःसकलैःपापैःप्रविशेन्माधवींतनुम् ॥ १२३ ॥ भ्रामयेत्सोदकंशङ्खंकेशवोप
रिजैमिने ॥ अंतेदेवालयंगत्वासभवेत्सुरवंदितः ॥ १२४ ॥ प्रणमेद्दंडवद्भूमौसप्तधायस्तुकेशवम् ॥ पातकंतच्छरीरस्थंभस्मीभवतितत्क्षणात् ॥ १२५ ॥

शिरस्यंजलिमाधायप्रणमेद्योजनार्दनम् ॥ तस्मैलक्ष्मीपतिर्विष्णुर्ददातिपरमंपदम् ॥ १२६ ॥ भूमौनिपात्यसर्वांगंहरिंप्रणमतांनृणाम् ॥ पुण्यप्रभावंविप्र
षैंवदतोमेनिशामय ॥ १२७ ॥ यावद्धूरेणुभिर्नृणांभूषितंस्यात्कलेवरम् ॥ तावत्कल्पसहस्राणितिष्ठंतिहरिसंनिधौ ॥ १२८ ॥ ततःकेशवनर्माल्यंवैष्ण
वेभ्यःप्रदीयते ॥ वैष्णवांस्तान्प्रवक्ष्यामिशृणुसत्तमजैमिने ॥ १२९ ॥ शुकःसूतस्तथाव्यासोनारदःकपिलोमुनिः प्रह्लादश्चांबरीषश्चतथाक्रूरोद्धवावपि
॥ १३० ॥ बिभीषणोहनूमांश्चतथैवान्येऽपिवैष्णवाः ॥ निर्माल्यंवासुदेवस्यगृह्णंतुसर्वकामदम् ॥ १३१ ॥ इत्युक्त्वाविष्णुनिर्माल्यंनिक्षिपेद्भुविवैष्णवः ॥
ततस्तुहरिनिर्माल्यंस्वयंगृह्णातिभक्तितः ॥ १३२ ॥ मस्तकेदृश्यतेयस्यहरिनिर्माल्यमुत्तमम् ॥ सविज्ञयोद्विजश्रेष्ठसाक्षादेवहरिःस्वयम् ॥ १३३ ॥ दु
र्लभंविष्णुनैवेद्यंनिर्माल्यंपापनाशनम् ॥ गृह्णंतित्रिदशाःसर्वेमनुष्याणांचकाकथा ॥ १३४ ॥ जैमिनेतुलसीपत्रंयस्तुजिघ्रतिवैष्णवः ॥ तस्यदेहांतरस्थं
हिसर्वंपापंविनश्यति ॥ १३५ ॥ तुलसीपत्रगंधस्तुप्रविशेद्यस्यनासिकाम् ॥ आपदस्तच्छरीरस्थाःसद्योगच्छंतिसंक्षयम् ॥ १३६ ॥ तुलसीछदनघ्राण
माघ्राययोभिनंदति ॥ तस्यालयेभवेन्नित्यमानंदोद्विजसत्तम ॥ १३७ ॥ स्तवैःस्तुत्वाजगन्नाथंकमलाप्रियमच्युतम् ॥ कृतांजलिस्ततःप्राज्ञइमंमंत्रमुदी
रयेत् ॥ १३८ ॥ नारायणजगद्रूपगच्छधामजगत्पते ॥ गच्छदेवनिजस्थानंप्रसन्नोभवसर्वदा ॥ १३९ ॥ येयंस्वशक्त्यादेवेंद्रतवपूजाकृतामया ॥ अ
च्छिद्रास्तुजगन्नाथत्वत्प्रसादाज्जगन्मय ॥ ३४० ॥ ततःपादोदकंप्राज्ञोमहाविष्णोःपरात्मनः ॥ समस्तपातकध्वंसिगृह्णीयाद्भक्तिभावतः ॥ १४१ ॥ क
णमात्रंवहेद्यस्तुविष्णोःपादोदकंशुभम् ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुजैमिनेसत्यमुच्यते ॥ १४२ ॥ स्पृशेत्पादोदकंविष्णोर्गंगास्नानफलंभवेत् ॥ गांगेयंसलिलं
विप्रविष्णुपादोदकंयतः ॥ १४३ ॥ अकालमरणंनास्तिनास्तिव्याधिभयंतथा ॥ यःस्पृशेत्पादसलिलंकेशवस्यमहात्मनः ॥ १४४ ॥ पापव्याधिविना
शार्थंविष्णुपादोदकौषधम् ॥ पापिनोपिनरास्तेचपिबंतुप्रतिवासरम् ॥ १४५ ॥ विष्णुपादोदकंविप्रयःपिबेद्वैष्णवोजनः ॥ पातकंतच्छरीरस्थं
क्षणादेवतुनश्यति ॥ १४६ ॥ यथौषधेनदेहस्थंहन्यतेदेहिनोभृशम् ॥ तथैवपातकंसर्वंविष्णुपादोदकेनच ॥ १४७ ॥ विष्णुपादोदकंशुद्धंतुलसी
पत्रसंयुतम् ॥ योवहेच्छिरसाविप्रतस्यपुण्यंवदाम्यहम् ॥ १४८ ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्विमुक्तोविष्णुरूपधृक् ॥ अंतेविष्णुपुरंगत्वाविष्णुना
सहमोदते ॥ १४९ ॥ मेरुप्रमाणहेमानिदत्वाभवतियत्फलम् ॥ विष्णुपादोदकंस्पृष्ट्वातद्भवेदधिकंफलम् ॥ १५० ॥ अश्वकोटिप्रदानेनतत्फलं
प्राप्यतेजनैः ॥ सप्तद्वीपांमहींदत्वाद्विजेभ्योयत्फलंलभेत् ॥ १५१ ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योविष्णुपादोदकंस्पृशन् ॥ अश्वमेधसहस्राणिकृत्वाभव
तियत्फलम् ॥ १५२ ॥ विष्णुपादोदकंस्पृष्ट्वातद्भवेदधिकंफलम् ॥ दीर्घिकाशतदानेनयत्पुण्यंपरिकीर्तितम ॥ १५३ ॥ तस्मादप्यधिकंपुण्यं

लभेत्पादोदकंस्पृशन् ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपादुच्यतेमया ॥ १५४ ॥ विष्णुपादोदकस्पर्शान्मुक्तोभवतिमानवः ॥ भूयोभूयोपिविप्रेंद्रसुदृढं
कथ्यतेमया ॥ १५५ ॥ पुनर्नलभतेजन्मस्पृशन्पादोदकंहरेः ॥ विष्णुनैवेद्यशेषंयःसर्वपापविनाशनम् ॥ १५६ ॥ योऽश्नातिभक्तिभावेनसग
च्छेत्परमंपदम् ॥ दुर्लभंविष्णुनैवेद्यंभुंजतेद्विजसत्तम ॥ १५७ ॥ देहंत्यजतिपापानिब्रह्महत्यामुखान्यपि ॥ भुंजतोहरिर्नैवेद्यंदासीववशगाभवेत् ॥
॥ १५८ ॥ मुक्तिभूमिःसुरश्रेष्ठदैवतैरपिदुर्लभा ॥ संपूज्यकमलाकांतंकिंचिन्नैवेद्यमत्यजन् ॥ १५९ ॥ अचिरेणैवतंविष्णुर्नयतिस्वांतनुंप्रति ॥ नैवेद्य
स्यमहाविष्णोर्गुणंकिंकथयाम्यहम् ॥ १६० ॥ यद्भुंजतःकेशवोऽपिस्यादधीनोद्विजप्रभो ॥ अनेनविधिनाविप्रप्रतिमासेजनार्दनम् ॥ १६१ ॥ विधिहीना
मपिश्रेष्ठांपूजांश्रीकमलापतेः ॥ यःकुर्याद्भक्तिभावेनसोऽपिस्यात्केशवप्रियः ॥ १६२ ॥ विधिज्ञोविधिनाविष्णुमभ्यर्च्येयत्फलंलभेत् ॥ यथोक्तविधिना
विप्रनैवेद्यैर्बहुभिःप्रभो ॥ १६३ ॥ पूजितोऽपिनतुष्टःस्याद्यदिभक्तिर्नतिष्ठति ॥ यस्यवैयावतीभक्तिर्देवदेवेजनार्दने ॥ १६४ ॥ तावदेवफलावाप्तिस्तस्य
नास्त्यत्रसंशयः ॥ अभक्त्यायाहरेःपूजाक्रियतेभुविमानवैः ॥ १६५ ॥ सापूजाब्राह्मणश्रेष्ठपूजाकालेभवेत्किल ॥ ज्ञानमूलंहरेर्भक्तिर्भक्तिमूलंजगत्पतेः॥
॥ १६६ ॥ पूजामोक्षद्रुमोत्पत्तौमूलमाराधनंहरेः ॥ अल्पमात्रमपिप्राज्ञश्रद्धयाकुरुतेहियत् ॥ १६७ ॥ तदक्षयंभवेत्सर्वंश्रद्धायुक्ताखिलाक्रिया ॥ भ
क्त्यायःपूजयेद्विष्णुंवारिमात्रमपिद्विज ॥ १६८ ॥ संस्थानंलभतेविष्णोर्यतोभक्तवशोहरिः ॥ १६९ ॥ असारमेतद्भुवनंसमस्तंसारंहरेःपूजनमेवविप्र ॥
तस्मान्मनुष्योनिजमंगलैषीभक्त्यायजेत्कृष्णमनंतमूर्तिम् ॥ १७० ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेहरिपूजाविधिर्नामएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ फाल्गुनेब्राह्मणश्रेष्ठश्रीकृष्णंसुरवंदितम् ॥ पूजयेद्भक्तिभावेनप्रत्यहंवैष्णवोजनः ॥ १ ॥ फाल्गुनेस्नापयेद्यस्तुसर्पिषादेवकीसुत
म् ॥ फलंतस्यप्रवक्ष्यामियतःसम्यङ्निशामय ॥ २ ॥ सर्वयज्ञफलंप्राप्यसर्वदानफलंतथा ॥ अंतेयातिहरेःस्थानंसर्वपापविवर्जितः ॥ ३ ॥ युगकोटि
सहस्राणिभुक्त्वाभोगंहरेर्गृहे ॥ तत्रैवमोक्षमाप्नोतिसंप्राप्यज्ञानमुत्तमम् ॥ ४ ॥ यस्तुयच्छतिकृष्णायशिशिरेगोपमूर्तये ॥ तिलानांमोदकंदिव्यंसग
च्छेद्धरिमंदिरम् ॥ ५ ॥ योदुग्धलड्डुकान्दद्यात्केशवायमहात्मने ॥ सपिबेदमृतंस्वर्गेमन्वंतरशतावधि ॥६॥ हरयेललितंखंडंयस्तुयच्छतिजैमिने ॥ तस्य
विष्णुःप्रसन्नात्माछिनत्तिभवबंधनम् ॥ ७ ॥ विचित्रंफलितंदिव्यंदद्याद्भगवतेद्विज ॥ अंतेशक्रपुरंगत्वासभवेत्सुरवंदितः ॥८॥ निर्मलांशर्करांयच्छेद्यस्तु
कृष्णायभक्तिमान् ॥ सकिंनलभतेविप्रवासुदेवप्रसादतः ॥ ९ ॥ सुपक्वंफाल्गुनेमासिमधुरंबदरीफलम् ॥ यस्तुयच्छतिकृष्णायफलंतस्यनिशामय ॥
॥ १० ॥ इहभुङ्क्तेसुखंसर्वंपुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ अंतेहरेर्गृहंयातिरथमारुह्यशोभनम् ॥ ११ ॥ नदद्याद्गुडसंयुक्तंहरयेबदरीफलम् ॥ अज्ञानाद्ब्राह्मण

श्रेष्ठदद्याच्चेन्नारकीभवेत् ॥ १२ ॥ फाल्गुनेमासियोदद्याद्धरयेदाडिमीफलम् ॥ सुपक्वंतत्फलंविप्रवदतोमेनिशामय ॥ १३ ॥ तत्रयावंतिबीजानितिष्ठं
तिदाडिमीफले ॥ तावन्मन्वंतरंविष्णोर्गृहेतिष्ठतिभाग्यवान् ॥ १४॥ फाल्गुनेमासियोदद्याद्धरयेगुडापिष्टकम् ॥ सविज्ञेयोद्विजश्रेष्ठवाजिमेधसहस्रकृत् ॥
॥ १५ ॥ चैत्रेमासिद्विजश्रेष्ठमधुनामधुसूदनम् ॥ स्नापयेल्लभतेमर्त्यस्तद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ १६ ॥ मधुनास्नापयेद्यस्तुनारायणमनामयम् ॥ नचर्चा
क्रियतेतस्यकदाचिद्रविसूनुना ॥ १७ ॥ चैत्रेकिंशुकपुष्पेणयोऽर्चयेत्कमलापतिम् ॥ तन्नामचित्रगुप्तेनपंजिकायांनलिख्यते ॥ १८ ॥ चैत्रकेजग
तामीशंकृष्णंतिलकपुष्पकैः ॥ पूजतोनास्तिवैजन्मपुनरास्मिन्महीतले ॥ १९ ॥ कृष्णवंजुलपुष्पेणसर्वदेवशिरोमणिम् ॥ पूजयन्मनुजोविप्रलभतेनाप
दंक्वचित् ॥ २० ॥ वासंतीभिःसुगंधीभिर्वसंतेयस्तुपूजयेत् ॥ भगवंतंप्रसन्नात्मासदेवैरपिपूज्यते ॥२१॥ तथाकिसलयैर्दिव्यैरखण्डैर्योर्चयेद्धरिम् ॥ तंवं
दतेसमुत्थायस्वयंपीठासनोपिच ॥ २२ धात्रीपत्रैर्नवैर्यस्तुकोमलैर्हरिमर्चयेत् ॥ अचिरेणैवलभतेसकलंवांछितंजनः ॥ २३ ॥ शांडिल्याखंडपत्रैश्च
धत्तूरैश्चार्कपुष्पकैः ॥ योऽर्चयेद्विष्णुमीशंचससंसाराब्धिपारगः ॥ २४ ॥ योदद्याद्विष्णवेविप्रकदलीफलमुत्तमम् ॥ शक्राद्यास्त्रिदशाःसर्वेवंदंतेतमह
र्निशम् ॥ २५ ॥ योदद्याच्चैत्रकेमासिभक्त्यागोपालरूपिणे ॥ गोधूमपिष्टकंविप्रसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २६ ॥ आयातेमाधवेमासिपवित्रेमाधव
प्रिये ॥ आमिषंमैथुनंतैलंविष्णुभक्तःपरित्यजेत् ॥ २७ ॥ प्रातःसमाचरेत्स्नानंमाधवेमासिवैष्णवः ॥ परित्यजेत्परान्नंचनकुर्याच्चद्विभोजनम् ॥ २८ ॥
प्रभातेपूजयेद्विष्णुंपूर्वोक्तविधिनाद्विज ॥ वैशाखेस्नापयेद्विष्णुंपुष्पवासितवारिणा ॥ २९ ॥ स्नापयेच्छीततोयेषुसंध्यापर्यंतमच्युतम् ॥ त्रिसंध्यंपूजयेद्भ
क्त्यानैवेद्यैर्विविधैःप्रभुम् ॥ ३० ॥ वैशाखेदमनस्रग्भिर्लक्ष्मीपतिरलंकृतः ॥ नकिंददातिविप्रर्षेप्रसन्नःपरमेश्वरः ॥ ३१ ॥ वैशाखेमासियोदद्याद्यवान्नंच
कृपाणये ॥ तस्यपुण्यानिसंख्यातुंकःसमर्थोऽस्तिपंडितः ॥ ३२ ॥ यत्किंचिन्माधवेमासिमाधवप्रीतिहेतवे ॥ दीयतेमाधवायैवतत्सर्वमक्षयंभवेत्॥३३॥
यदन्यत्सुकृतंकर्मक्रियतेमासिमाधवे ॥ माधवप्रीतयेविप्रक्षयस्तस्यनविद्यते ॥ ३४ ॥ वैशाखेमासियःकुर्यात्प्रपांमाधवतुष्टये ॥ दिनेदिनेऽश्वमेधस्यफ
लमाप्नोतिमानवः ॥ ३५ ॥ वैशाखोदुर्लभोमासःसर्वकर्मफलप्रदः ॥ पूजितव्योहरिस्तत्रहित्वाकर्मशतान्यपि ॥ ३६ ॥ एकाहमपियःपूजांवैशाखे
कुरुतेहरेः ॥ षड्वर्षहरिंपूजित्वायत्फलंलभतेसतत् ॥ ३७ ॥ वैशाखेमासियोनित्यंविष्णुमश्वत्थरूपिणम् ॥ चतुर्वर्गफलप्राप्तिहेतवेवैष्णवोजनः ॥
॥ ३८ ॥ गण्डूषमात्रतोयेनकुर्याद्योऽश्वत्थसेवनम् ॥ सोऽपियातिपरंस्थानंविमुक्तःकोटिपातकैः ॥ ३९ ॥ अश्वत्थमूलंविप्रर्षेयोबध्नातिशिला
दिभिः ॥ अश्वत्थरूपीभगवान्किंकिंतस्मैनयच्छति ॥ ४० ॥ अश्वत्थद्रुममालोक्यप्रणामंकुरुतेयदि ॥ सोऽपियातिपरंस्थानमायुर्वृद्धिर्नसंशयः ॥४१॥

यदश्वत्थतलेविप्रधर्मकर्मकरोतियः ॥ न्यूनातिरिक्ततानस्यात्तस्मिन्कर्मणिजैमिने ॥ ४२ ॥ तत्रतीर्थानिसर्वाणित्रिस्रोतादीनिजैमिने ॥ यत्रांश्वत्थतरु
स्तिष्ठेदेकोपिशाखिनांवरः ॥ ४३ ॥ अश्वत्थंपूजयेद्यस्तुसएवविष्णुपूजकः ॥ अश्वत्थमूर्तिर्भगवान्स्वयमेवयतोद्विज ॥ ४४ ॥ अवज्ञानाद्विजश्रे
ष्ठयोऽश्वत्थंहंतिमूढधीः ॥ संसारेनास्तितत्कर्मयत्कृत्वासचशुद्ध्याति ॥ ४५ ॥ अश्वत्थोवृक्षराजोऽयंहरिमूर्तिःप्रकीर्तितः ॥ तस्मादश्वत्थहं
तृणांत्राताकोपिनविद्यते ॥ ४६ ॥ अश्वत्थंपश्यतोविप्रस्पृशतःपरतस्तथा ॥ देहस्थंपातकंसर्वंहरेत्प्रणमतोहरिः ॥ ४७ ॥ विलोक्याश्वत्थहंतारंयः
शक्तोनंनिवारयेत् ॥ तन्नेत्रयुग्मंबाडिशैर्यमेनोत्पाट्यतेस्वयम् ॥ ४८ ॥ अश्वत्थच्छेदनंमूढोमाकुर्वीतिवदेन्नयः ॥ तस्यजिह्वांछुरिकयास्वयंकृंततिप्रेत
राट् ॥ ४९ ॥ अश्वत्थशाखामेकांयःस्वल्पामपिनिहंतिवै ॥ सकोटिब्रह्महत्यानांफलमाप्नोतिमानवः ॥ ५० ॥ यत्पापंब्रह्महत्यायांगुरुस्त्रीगमनेनच ॥
सुरापानेतथास्तेयेन्यासापहरणेऽपिच ॥ ५१ ॥ यत्पापंभ्रूणहत्यायांगोहत्यायांद्विजोत्तम ॥ स्त्रीहत्यायांचयत्पापंपरस्त्रीगमनेतथा ॥ ५२ ॥ शरणागत
हत्यायांहत्यायांसुहृदस्तथा ॥ विश्वासवाक्याकथनेपतिहिंसाविधौचयत् ॥ ५३ ॥ यत्पापंपरनिंदायांहरिवासरभोजने ॥ अश्वत्थच्छेदनाद्घोरंतत्पा
पंप्राप्यतेजनैः ॥ ५४ ॥ विष्णुमूर्त्तेर्जनोमोहादश्वत्थस्यनिहंतियः ॥ तत्तुल्यःपातकीकोपिनश्रुतःक्षितिमंडले ॥ ५५ ॥ वदाम्यश्वत्थमाहात्म्यंसर्वपा
पविनाशनम् ॥ सेतिहासंद्विजश्रेष्ठशृणुवत्ससमाहितः ॥ ५६ ॥ पूर्वंधनंजयोनामब्राह्मणोहरिभक्तिकृत् ॥ आसीत्त्रेतायुगेविप्रसर्वप्राणिहितेरतः ॥ ५७ ॥
ज्ञातिपूजारतोनित्यंदीपदानेरतःसदा ॥ सत्यवादीजितक्रोधोहिंसादंभविवर्जितः ॥ ५८ ॥ मुमुक्षुःसद्विजश्रेष्ठसर्वदापरमेश्वरम् ॥ पूजयामासपरयाभ
क्त्यानारायणंप्रभुम् ॥ ५९ ॥ तस्यभक्तिंततोज्ञात्वामहतींसुदृढांप्रभुः ॥ जहारसकलंवित्तंहेतुमात्रेणकेनचित् ॥६०॥ तथापिसद्विजश्रेष्ठःकेशवस्यमहा
त्मनः॥ पूजामनुदिनेचक्रेभक्त्यापरमयासुधीः॥६१॥ दुःखेनोपार्जितंवित्तंविनष्टंसकलंद्विज ॥दृष्ट्वापितेनविप्रेणदुःखेनाचिंत्यचेतसा ॥६२॥ भक्षणेवर्जनंच
क्रेसविप्रःपरमार्थवित्॥ महाविष्णुसपर्यायांदृढंबद्ध्वामनोनिजम्॥६३॥ भूयोपितस्यविप्रस्यभक्तिंज्ञात्वाजनार्दनः॥ चकारबंधुविच्छेदंसुदृढःशमदस्ततः६४
बांधवास्तस्यविप्रस्यविष्णुमायाविमोहिताः॥ हिंसामारेभिरेकर्तुंसर्वेदैवाद्विजोत्तम ॥६५॥ ततोविप्रोहिनिर्वृत्तोनिर्बंधैःपुरुषोत्तमम्॥ पूजयामाससततंप्रीतः
प्रचुरभक्तितः ॥ ६६ ॥ परिकल्प्यचभूदेवोधनंकेशवपूजने ॥ माधवंचजगन्नाथंसबंधुशुचमत्यजत् ॥ ६७ ॥ भूयएवमहाविष्णुःकौतुकीतस्यजैमिने ॥
जहारसानुकंपोऽपिपुत्रानपिदिनेदिने ॥ ६८ ॥ तथापिसद्विजश्रेष्ठःकेशवंक्लेशनाशनम् ॥ पूर्वद्विगुणयाभक्त्यानित्यंविष्णुमपूजयत् ॥ ६९ ॥ तस्यप
त्नीततोविप्रदुःखशोकातिदुःखिता ॥ पितृगेहंगताविष्णोर्माययापरिमोहिता ॥ ७० ॥ अथैकाकीसभूदेवोविष्णुभक्तिपरायणः ॥ विपदंचिंतयामासनकदा

पिसुचेतसा ॥ ७१ ॥ एकदासद्विजश्रेष्ठविष्णुभक्तिमतांवरः ॥ स्कंधेपरशुमादायकाष्ठार्थंविपिनेययौ ॥ ७२ ॥ वनात्काष्ठंसमादायनित्यमेवचसद्विजः ॥
हिमागमेवस्त्रहीनःकुरुतेशीतवारणम् ॥ ७३ ॥ कदाचिद्विपिनंगंतुंनाशक्नोद्विजसत्तमः ॥ जघानप्रांगणस्थस्यशाखामश्वत्थशाखिनः ॥ ७४ ॥ अत्रांतरे
महाविष्णुस्तस्मादश्वत्थपादपात् ॥ निश्चक्रामसुरश्रेष्ठोव्यथाव्यथितमानसः ॥ ७५ ॥ ददर्शविष्णुंपुरतःसविप्रश्चतुर्भुजंपद्मदलायताक्षम् ॥ पीतां
बरंकुंडलिनंसुकेशंदधानमब्जांदिनिजायुधानि ॥ ७६ ॥ परिस्रवद्भिस्तररक्तधारासंध्यासुशोणीकृतनव्यमेघम् ॥ विभावसुंचैवसुखंपरेशंसंदृश्यतेदेवगणै
रदृश्यम् ॥ हर्षाश्रुधारारुचिराक्षियुग्मस्तुष्टावविप्रोमृदुलैर्वचोभिः ॥ ७७ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ हरेमुरारेजगदेकनाथगोविंददामोदरमाधवेति ॥
लक्ष्मीपतेकेशवकेशिशत्रोनारायणानंतविभोप्रसीद ॥ ७८ ॥ तवावतारंकिमहंब्रवीमित्वयाविनानास्तिभुवीहकोऽपि ॥ किंवागुणव्याप्तसमस्तलोकंकिं
वादयांमित्रपरैकतुल्याम् ॥७९॥ दत्वास्वीयांकस्यचिदीशविष्णोभक्तिंहरस्यच्युतदेहसंस्थाम् ॥ श्रियंसमादायमुदंप्रदास्येभक्तिःप्रदत्तामहतःसुधन्या ॥
॥८०॥ मन्येमहात्मानमनंतमूर्त्तेंपापात्मनांश्रेष्ठमिवानिशंयत् ॥ तदर्थमेवांघ्रियुगंत्वदीयंनपातकीपश्यतिदैवचिंत्यम् ॥ ८१ ॥ यद्यप्यहंदुःखवतांवरिष्ठोम
न्येतथापीन्द्रमिवाद्यविष्णो ॥ आत्मानमात्माजगतांभवंतंसाक्षात्समीक्षेयतईक्षणाभ्याम् ॥ ८२ ॥ पूजांतवाल्पामपिवेद्मिनाहंद्रव्यंकदापिनददामितुभ्यम् ॥
तथापिचाग्रेममूर्तिमांस्त्वंदृष्टोसिमेकेशवएकपूज्यः ॥ ८३ ॥ दत्तस्त्वयायंममभक्तिवृक्षोधर्मार्थकामत्रयएवसोयम् ॥ त्वद्दर्शनांभोमयवृष्टिसिक्तःप्रभोद्य
कैवल्यफलंदधार ॥ ८४ ॥ मूर्धामदीयोऽखिललोकमूर्ध्नांश्रेष्ठोभवेत्केशवविश्वमूर्तेः ॥ त्वत्पादपाथोजयुगेमनोमेसंयातिवैसंप्रतिदेवदेव ॥ ८५ ॥
॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्थंस्तुत्वाजगन्नाथंनारायणमनामयम् ॥ कृतांजलिःपुनःप्राहभक्त्यातमितिसद्विजः ॥ ८६ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥
देवदेवजगन्नाथलोकानुग्रहकारक ॥ कशाप्रहरणैरेतद्गात्रंतेरुधिरोक्षितम् ॥ ८७ ॥ सर्वेषामेवदैत्यानांयुधिवंशास्त्वयाहताः ॥ त्वांहंतुंकःक्षमःपृथ्व्यांप्रभोऽ
द्भुतमिदंमहत् ॥ ८८ ॥ ॥ भगवानुवाच ॥ ॥ वत्ससत्यमिदंप्रोक्तंत्वयानास्त्यत्रसंशयः ॥ दानवोराक्षसोवापिमांहंतुंकोपिनक्षमः ॥ ८९ ॥ अश्व
त्थमूर्तिरेवाहंकुठारेणहतस्त्वया ॥ अतोऽजनिशरीरेमेरक्तपातोऽधुनाद्विज ॥ ९० ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तस्यवाक्यमिदंश्रुत्वासविप्रोभयविह्वलः ॥
निनिंदस्वयमात्मानमात्मनाबहुधाद्विजः ॥९१॥ धिगस्तुतत्वतोभाग्यंसर्वपातकिनांवरम् ॥ त्रैलोक्याधिपतेर्दाताहृदयेमहतींव्यथाम् ॥९२॥सर्वपापहरो
विष्णुःसमयाव्याधितःकृतः ॥ एतत्पापंमयापारंकर्तुंनैकेनशक्यते ॥ ९३ ॥ यस्मिंस्तुष्टेपापिनोपिभवंतिसुरवंदिताः ॥ मद्दत्तयासव्यथयाव्यथितोहाहतोऽ
स्म्यहम् ॥ ९४ ॥ प्रसादयंतियंदेवाब्रह्माद्याअतिभक्तितः ॥ अहोमयापापवतातस्यदत्ताहृदिव्यथा ॥ ९५ ॥ किंतपोभिर्जपैःकिंवाकिंगृहैर्जीवनैश्चमे ॥

धर्मोर्थकाममोक्षाणांदातैकोऽयंव्यथातुरः ॥ ९६ ॥ इत्युक्त्वासद्विजश्रेष्ठतमेवपरशुंनिजे ॥ दातुंकंठेमनश्चक्रेविष्णुप्रीणनहेतवे ॥ ९७ ॥ तस्यभक्तिंदृढां
ज्ञात्वादयालुःकमलापतिः ॥ तद्धस्तात्तत्परंनिन्येजवेनभक्तवत्सलः ॥ ९८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ कथंत्वमेवकुरुषेवत्सकर्मातिदारुणम् ॥ आ
त्महत्याकृतांपुंसांतुष्टोस्मिनकदाप्यहम् ॥ ९९ ॥ तवभक्त्यातितुष्टोऽस्मिभीतिंमाकुरुसत्तम ॥ वरंवरयविप्रेन्द्रयत्तेमनसिवर्तते ॥ १०० ॥ ॥ ब्राह्मणउ
वाच॥ ॥ मयाव्यथाप्रदत्तेयंमहतीपरमेश्वर ॥ मातिष्ठतुशरीरेतेयाचेवरमिमंप्रभो ॥ १०१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अज्ञानाद्भवतावत्सकर्मैदंविहितंद्वि
ज ॥ अतोऽपराधोनेतव्योमहानपिनतेयथा ॥ १०२ ॥ नित्यंतवानुपाल्योऽस्मिभक्तश्रेष्ठोयतोभवान् ॥ भवदीयानहंमन्येदोषान्वत्सदिनेदिने ॥ १०३ ॥
तथापिममभक्तिस्तेववृधेमहतीसदा ॥ तस्माद्वत्सतवानृण्यंगंतुमिच्छामिसंप्रति ॥ १०४ ॥ विहायसकलांभीतिंवरंवृणुममाग्रतः ॥ ॥ ब्राह्मणउवा
च ॥ त्वयिसर्वसुरश्रेष्ठममजन्मनिजन्मनि ॥ १०५ ॥ तिष्ठतांसुदृढाभक्तिर्हरेकिमपरैर्वरैः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ श्रुत्वावाक्यमिदंतस्यकेशवप्रणयोदि
तम् ॥ १०६ ॥ निजकण्ठस्थितांमालांप्रीतस्तस्मैददौततः ॥ समालिङ्ग्यततोविप्रंपितापुत्रमिवप्रभुः ॥ १०७ ॥ चतुर्भिर्बाहुभिर्दीर्घैरुवाचमृदुलंवचः॥
॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मद्भक्तोऽसियदाविप्रतथातेमत्प्रसादतः ॥ १०८ ॥ अचिरेणैवसकलंभद्रंविप्रभविष्यति ॥ अश्वत्थरूपंमांनित्यंक्रियायोगे
नसत्तम ॥ १०९ ॥ समाराधयसर्वंतेसाधयिष्यामिवांछितम् ॥ इत्युक्त्वातंद्विजश्रेष्ठंभूयोऽप्यालिङ्ग्यकेशवः ॥ ११० ॥ अभवत्सहसादृश्यस्तत्रैवक
रुणालयः ॥ विष्णोःकंठस्रजंप्राप्यसविप्रोवैष्णवोत्तमः ॥ १०१ ॥ कृतकृत्यमिवात्मानंमत्वातस्थौनिजेगृहे ॥ ततःकुबेरोविप्रर्षेतस्यविप्रस्यसद्मनि ॥
॥ ११२ ॥ स्वयंववर्षवित्तानिबहूनिकेशवाज्ञया ॥ प्रासादोरचितस्तस्यशिल्पिनाविश्वकर्मणा ॥ ११३ ॥ नारायणाज्ञयातत्रवैजयंतइवोत्तमः ॥ दासदा
सीसमायुक्तोनानावस्तुविभूषितः॥११४॥गजाश्वकोटिसंकीर्णंविबभौतस्यमन्दिरम्॥बभूवुःसंगतास्तस्यनष्टाअपिचबांधवाः॥११५॥ कृतावज्ञाचतत्पत्नी
स्वयंतद्गृहमाययौ ॥ मृतपुत्रापितत्पत्नीकेशवस्यानुकंपया ॥ ११६ ॥ स्थिरप्रजाभवद्विप्रस्वामिभक्तिपरायणा ॥ चिरंभुक्त्वाखिलान्भोगान्पुत्रपौत्रसम
न्वितः ॥ ११७ ॥ आयुषोंऽतेययौमोक्षंसदारोविप्रसत्तमः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ साक्षादेवस्वयंविष्णुरश्वत्थोवृक्षसत्तमः ॥ ११८ ॥ तद्भक्तिंकुर्वतां
पुंसांविद्यतेनाशुभंक्वचित् ॥ अश्वत्थंसेवतेयस्तुविष्णुंध्यात्वानरोत्तम ॥ ११९ ॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्ददातिपरमंपदम् ॥ १२० ॥ इति श्रीपद्मपुराणे
क्रियायोगसारेअश्वत्थमाहात्म्येद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ज्येष्ठेमासिद्विजश्रेष्ठभगवंतंजनार्दनम् ॥ पूजयेद्भक्तिभावेनजलैः
संस्नाप्यशीतलैः ॥ १ ॥ उद्वर्तनंचदातव्यंसुगन्ध्यामलकंतथा ॥ तैलंसुगंधंहरयेग्रीष्मकालेदिनेदिने ॥ २ ॥ सुवासितेशीतलेचमन्दिरेतिमनोरमे ॥ प्रत्य

हंकमलाकांतंस्थापयेज्जनमंडपे ॥ ३ ॥ नरौद्रदेशेविप्रेन्द्रसधूमेइंधनालये ॥ नसूतिकागृहेचैवस्थापयेत्कमलापतिम् ॥ ४ ॥ चामरैर्वीजितःश्वेतैःसुदीर्घैः
कमलापतिम् ॥ ज्येष्ठेमासिद्विजश्रेष्ठसुप्रीतःकिंनयच्छति ॥ ५ ॥ मयूरपुच्छव्यजनैर्निदाघैर्वीजितोहरिः ॥ ददात्यभिमतंसर्वमचिरेणैवसत्तम ॥ ६ ॥
तालवृंतकवातेनपवित्रांबरवायुना ॥ यैर्ग्रीष्मेवीज्यतेविष्णुस्तेसर्वेस्वर्गगामिनः ॥ ७ ॥ योगात्रलेपनंकुर्यात्सुगन्धीयैश्चकर्दमैः ॥ ग्रीष्मेहरिंचंदनैश्चसविशे
न्माधवींतनुम् ॥ ८ ॥ उष्मागमेद्विजश्रेष्ठसमुक्तोनात्रसंशयः ॥ प्रफुल्लकुसुमोद्यानेतुलसीकाननेतथा ॥ ९ ॥ संध्यायांस्थापयेद्विष्णुंदेशेधीरसमीरणे ॥
स्रग्भिःपाटलपुष्पाणांयेनविष्णुरलंकृतः ॥ १० ॥ ज्येष्ठेमासिसविज्ञेयोअश्वमेधसहस्रकृत् ॥ यस्तुमुक्तावलिंदद्याद्ग्रीष्मेवैश्रीपतेर्जनः ॥ ११ ॥ भूपालत्वंह
रिस्तस्मैयच्छेज्जन्मनिजन्मनि ॥ यस्तुमण्डयतिग्रीष्मेश्रीकृष्णंमणिमालया ॥ १२ ॥ तस्यपुण्यफलंविप्रवदतोमेनिशामय ॥ यावद्ब्रह्मासृजत्येतज्जैमिने
सकलंजगत् ॥१३॥ तिष्ठेद्विष्णुपुरेतावन्मणिमालाविभूषितः ॥ सुवर्णाभरणैर्यस्तुरजताभरणैस्तथा ॥१४॥कृष्णंमंडयतिग्रीष्मेसोऽपितत्फलमाप्नुयात् ॥
विचित्रंयस्तुपर्यंकंसगंडूकंप्रयच्छति ॥ १५ ॥ हरयेदेवदेवायनसदुःखीकदाचन ॥ ग्रीष्मकालेनदेयानिगुरूणिवसनानिच ॥ १६ ॥ हरयेब्राह्मणश्रेष्ठदे
यंतन्वंशुकंशुचि ॥ यस्त्वच्युतफलैर्दिव्यैःसुगंधैःपूजयेद्धरिम् ॥ १७ ॥ अंतेशक्रपुरंगत्वासपिबेदमृतंमुदा ॥ प्रियालानांफलैर्दिव्यैर्योर्चयेत्कमलाप
तिम् ॥ १८ ॥ सोऽपितत्फलमाप्नोतिकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ निदाघेहरयेयस्तुयवागूमतिशीतलाम् ॥ १९ ॥ नानाव्यंजनसंयुक्तांश्रद्धयावैष्णवो
जनः ॥ आषाढेमासिविप्रेन्द्रदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ २० ॥ दधिभिःस्नापयित्वाचपूजयेद्भक्तितोबुधः ॥ मातुःपयोधरपयःपुनस्तेननपीयते ॥ २१ ॥
घनागमेघनश्यामंकदंबकुसुमैर्हरिम् ॥ आराधयतिविप्रर्षेपराङ्गतिमवाप्नुयात् ॥ २२ ॥ कदम्बपुष्पमालाभिर्मण्डपंज्वलनोपमम् ॥ यस्त
स्यब्राह्मणश्रेष्ठवाजिमेधफलंभवेत् ॥ २३ ॥ सुगन्धैःकेतकीपुष्पैःपूजितःकमलापतिः ॥ सर्वदुःखंहरत्येवमानवानांद्विजोत्तम ॥ २४ ॥ पनसा
नांफलैर्दिव्यैःसुपक्वैर्घृतमिश्रितैः॥पूजितोभगवान्विष्णुर्दद्यादैश्वर्यमुत्तमम् ॥ २५ ॥ आषाढेमासिदध्यन्नंहरयेप्रतिवासरम् ॥ श्रद्धयावैष्णवोदद्यान्मुक्तिमि
च्छन्द्विजोत्तम ॥ २६ ॥ कृष्णायनवनीतंयोददातिवैष्णवोजनः ॥ विशुद्धःसकलैःपापैर्ब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ २७ ॥ शेफालिकाप्रसूनैश्चयूथिकाकुसु
मैस्तथा ॥ योऽर्चयेत्परमात्मानंसगच्छेत्परमंपदम् ॥ २८ ॥ प्रफुल्लमालतीपुष्पैःसुगन्धैर्योऽर्चयेद्धरिम् ॥ तत्पुण्येनास्यतत्पुण्यंयेननोभविताद्विज ॥
॥ २९ ॥ कंदपुष्पैश्चबकुलैर्जगद्बंधुंजनार्दनम् ॥ अर्चयन्सकलंकामंप्राप्नोतिभुविमानवः ॥ ३० ॥ महामहाप्रसूनैश्चतथाकुरुबकैर्हरिम् ॥ प्रफुल्लैःपूज
येद्यस्तुतस्यतुष्टःसदाहरिः ॥ ३१ ॥ सैरीयकैश्चयोविष्णुंप्रसूपुष्पैश्चयोऽर्चयेत् ॥ करवीरप्रसूनैश्चसयातिहरिसन्निधिम् ॥ ३२ ॥ श्रावणेचैवयोदद्याल्ला

जान्घृतसमन्वितान् ॥ हरयेतस्यविप्रर्षेगृहेश्रीःसर्वतोमुखी ॥३३॥ भाद्रेमासिद्विजश्रेष्ठनारायणमनामयम् ॥ श्रद्धयापूजयेत्प्राज्ञश्चतुर्वर्गप्रदायकम् ॥३४॥
निर्मितेनूतनागारेसर्वोपद्रववर्जिते ॥ स्थापयेत्पुण्डरीकाक्षंभगवंतंजनार्दनम् ॥३५॥ दंशैश्चमशकैश्चापिप्रकीर्णैर्मक्षिकादिभिः ॥ हरिंपुरातनागारेस्थाप
येन्नहिमानवः ॥ ३६ ॥ सकर्दमेपतद्द्वारेगलद्भित्तौगृहेतथा ॥ हरिंनस्थापयेत्प्राज्ञोवर्षासुपरमेश्वरम् ॥ ३७ ॥ विष्ण्वालयेद्विजश्रेष्ठप्रकुर्याद्यस्तुमानवः ॥
चन्द्रातपंविचित्रंचचन्द्रलोकंसगच्छति ॥ ३८ ॥ रात्रौनानाविधैर्धूपैर्मन्दिरेजगतीपतेः ॥ दंशाश्चमशकाश्चैवपूजाकालेनिवारयेत् ॥ ३९ ॥ मंसारिकाभिः
प्रावृत्यमंचशायिनमच्युतम् ॥ प्रावृषिस्थापयेद्विष्णुंनिशायांदिव्यमंदिरे ॥ ४० ॥ कह्लारपत्रैर्देवेशंसुगंधैर्नूतनस्तथा ॥ मुमुक्षुःपूजयेन्मर्त्योभाद्रेमासि
दिनेदिने ॥ ४१ ॥ नभाद्रेकेतकीपुष्पैःपूजितव्योजनार्दनः ॥ यतोभाद्रपदेमासिकेतकीस्यात्सुरासमा ॥ ४२ ॥ पक्वैस्तालफलैर्दिव्यैर्योऽर्चयेद्यदुनंदनम् ॥
गर्भवासमहादुःखंसभूयोलभतेनच ॥ ४३ ॥ संयुक्तंघृतदुग्धाभ्यांपक्वतालंमुरारये ॥ योदद्याच्छ्रद्धयामर्त्यःसगच्छेन्मन्दिरंहरेः ॥ ४४ ॥ भाद्रेमासि
द्विजश्रेष्ठहरयेतालपिष्टकम् ॥ सघृतंवैष्णवोदद्यात्केवलप्राप्तिहेतवे ॥ ४५ ॥ मासिभाद्रपदेविप्रनकुर्याच्छाकभक्षणम् ॥ नरात्रौभोजनंकुर्यान्मुमुक्षुर्वै
ष्णवोजनः ॥ ४६ ॥ आश्विनेमासिविप्रेन्द्रकेशवंक्लेशनाशनम् ॥ यत्तोयंदीयतेविप्रपूर्वाह्णेहरयेजनैः ॥ ४७ ॥ पीयूषमिवतत्तोयंगृह्णातिकमलापतिः ॥ म
ध्याह्नेदीयतेयच्चतत्तोयंचक्रपाणये ॥ ४८ ॥ तत्तोयमिववेत्तव्यंतद्गृह्णातिद्विजोत्तम ॥ अपराह्णेचयत्तोयंगोविन्दायप्रदीयते ॥ ४९ ॥ तत्तोयंरक्ततुल्यंस्या
न्नगृह्णातिततोहरिः ॥ अतएवद्विजश्रेष्ठपूर्वाह्णेहरिमर्चयेत् ॥ ५० ॥ समस्तंलभतेकामंकेशवस्यानुकंपया ॥ एकवस्त्रेणविप्रेन्द्रनकुर्यात्पूजनंहरेः ॥५१॥
कुर्याद्वापितथापूजांनगृह्णातिचकेशवः ॥ अधौतेनचवस्त्रेणयःपूजांकुरुतेहरेः ॥ ५२ ॥ विफलासाचपूजास्यान्नचविष्णुःप्रसीदति ॥ यैस्त्वबद्धशिखैःपू
जाक्रियतेचक्रिणोजनैः ॥ ५३ ॥ पूजाफलंनाप्नुवंतिवलिग्राह्याचसाभवेत् ॥ असंस्कृतगृहेपूजाक्रियतेजगतीपतेः ॥ ५४ ॥ सापूजाब्राह्मणश्रेष्ठवलिग्राह्या
भवेत्खलु ॥ स्नानंदेवार्चनंचैवदानंचपितृपूजनम् ॥ ५५ ॥ तिलकेनविनाविप्रकुरुतेनाविचक्षणः ॥ तिलकान्यगृहीत्वायत्पुण्यकर्मविधीयते ॥ ५६ ॥
भस्मीभवतितत्सर्वंकर्ताचनारकीभवेत् ॥ शङ्खचक्रगदापद्मैरङ्कितंयस्यदृश्यते ॥ ५७ ॥ शरीरंब्राह्मणश्रेष्ठविज्ञेयःसोऽच्युतःस्वयम् ॥ योलिखेद्द
क्षिणेवाहौशङ्खपद्मेचवैष्णवः ॥ ५८ ॥ सव्येचक्रंगदांचैवसविष्णुर्नात्रसंशयः ॥ पङ्कजंदक्षिणेवाहौशङ्खस्योपरियोलिखेत् ॥ ५९ ॥ पातकंसकलंतस्य
क्षणादेवतुनश्यति ॥ चक्रोपरिगदांयस्तुलिखेत्सव्येभुजेद्विज ॥ ६० ॥ तंवंदंतेद्विजश्रेष्ठशक्राद्याअपिनिर्जराः ॥ मुरारिपादयुग्मंचस्वललाटेलिखेद्बु
धः ॥ ६१ ॥ पापात्मापिचतंदृष्ट्वामुक्तोभवतिपातकात् ॥ अष्टाक्षरंमहामंत्रंमत्स्यंकूर्मंचयोहृदि ॥ ६२ ॥ लिखेत्सवैष्णवश्रेष्ठःपुनातिभुवनत्रयम् ॥

कृष्णायुधांकितंयस्यशरीरंस्याद्दिनेदिने ॥ ६३ ॥ तस्यकृष्णोजगन्नाथोददातिपरमंपदम् ॥ कृष्णायुधांकिततनुर्यत्कर्मकुरुतेनरः ॥ ६४ ॥ शुभंवा
प्यशुभंवापितत्सर्वमक्षयंभवेत् ॥ दानवाराक्षसाश्चैवभूतवेतालकास्तथा ॥ ६५ ॥ पिशाचाःपन्नगाश्चापियक्षविद्याधरास्तथा ॥ किन्नरागुह्यकाश्चैवग्रहाबा
लग्रहास्तथा॥६६॥ कूष्माण्डाश्चैवडाकिन्यस्तथान्येविघ्नकारकाः ॥ सर्वैंभीत्यापलायंतेदृष्ट्वाकृष्णायुधाङ्कितम् ॥ ६७॥ द्वीपाश्चद्वीपिनश्चैवतथान्येवनवा
सिनः॥ दृष्ट्वैवप्रपलायंतेभयात्कृष्णायुधांकितम्॥६८॥ कामलाद्यामहारोगादेहदेहावपातिनः॥कृष्णायुधांकिततनुंभक्त्यापश्यतियोजनः॥६९॥कृष्णदर्श
नतुल्यस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ त्रिपत्रीकृतदूर्वाभिराश्विनेयोऽर्चयेद्धरिम् ॥ ७० ॥ दूर्वावत्संततिस्तस्यअविच्छिन्नाप्रवर्तते ॥ आश्विनेमासियोदद्याद्धरये
कर्कटीफलम् ॥ ७१ ॥ शोकोनजायतेतस्यकदाचिद्धृदयेद्विज ॥कार्तिकेचसमायातेसर्वमासोत्तमेशुभे ॥७२ ॥ दामोदरंदेवदेवंभक्त्याप्राज्ञःप्रपूजयेत् ॥
कार्तिकेमासिविप्रेन्द्रविष्णुप्रीणनहेतवे ॥ ७३ ॥ यथोक्तविधिनाप्राज्ञःप्रातःस्नानंसमाचरेत् ॥ आमिषंमैथुनंचैवकार्तिकेमासियस्त्यजेत् ॥ ७४ ॥ जन्मा
न्तरार्जितैःपापैर्मुक्तोयातिपराङ्गतिम् ॥ तुलाराशिगतेसूर्येप्रातःस्नानंद्विजोत्तम ॥ ७५ ॥ हविष्यंब्रह्मचर्यंचमहापातकनाशनम् ॥ आमिषंमैथुनंचैवका
र्तिकेमासिसेवते ॥ ७६ ॥ जन्मजन्मानिविप्रेन्द्रसभवेद्ग्रामशूकरः ॥ द्विभोजनंपरान्नंचतैलंचवैष्णवोजनः ॥ ७७ ॥ आयातेकार्तिकेमासियत्नादपिपरित्य
जेत् ॥ दामोदरायनभसिदीपंयस्तुप्रयच्छति ॥ ७८ ॥ फलंतस्यप्रवक्ष्यामिसमासेनशृणुद्विज ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्विमुक्तःक्लेशदायकैः ॥ ७९ ॥ दा
मोदरपुरंगत्वातिष्ठेत्कोटियुगावधि ॥ दीपंज्वलंतंनभसित्रिदशावासवादयः ॥ ८० ॥ विलोक्यहर्षिताःसर्वेवदंतीतिपरस्परम् ॥ असौपुण्यात्मनांश्रेष्ठःके
शवार्चनतत्परः ॥ ८१ ॥ प्रदीपंकार्तिकेमासियतोयच्छतिचक्रिणे ॥ कार्तिकेमासिविप्रेन्द्रतस्यतुष्टःसदाहरिः ॥ ८२ ॥ दद्यादक्षयदीपंयःकार्तिकेहरि
मंदिरे ॥ दिनेदिनेऽश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ८३ ॥ तुलसीदललक्षैर्यःकार्तिकेपूजयेद्धरिम् ॥ लक्षैकवाजिमेधस्यमानवोलभतेफलम् ॥ ८४ ॥ वि
ल्वस्यदललक्षेणयोऽर्चयेद्विष्णुमव्ययम् ॥ परमंमोक्षमाप्नोतिप्रसादाज्जगतीपते ॥ ८५ ॥ यत्किञ्चित्कार्तिकेमासिविष्णुमुद्दिश्यदीयते ॥ तदक्षयंभवे
त्सर्वंसत्यमेतन्मयोच्यते ॥ ८६ ॥ घृताक्तंसुरपत्रंयःकार्तिकेमासिवैष्णवे ॥ दद्याद्दिनेदिनेविप्रतस्यविष्णोःपुरेस्थितिः ॥ ८७ ॥ प्रफुल्लपद्मपत्रेणसिते
नाप्यसितेनवा ॥ योऽर्चयेत्कमलाकांतंतस्यकिंभुविदुर्लभम् ॥८८॥ द्विजाग्र्यःकार्तिकेमासिहरयेयेनपङ्कजम् ॥ नदत्तंतेनकिंविप्रविष्णवेदैत्यजिष्णवे ॥
॥ ८९ ॥ एकमेवांबुजंहृत्वाददातिकैटभारये ॥ तस्मैकिंभगवान्विष्णुर्नददातिश्रियःपतिः ॥ ९० ॥ कमलैःकार्तिकेमासियेननाराधितोहरिः ॥ जन्मज
न्मनितद्गेहेकमलानहितिष्ठति ॥ ९१ ॥ पद्मबीजानियोदद्यात्केशवायमहात्मने ॥ सजायतेविप्रकुलेशुद्धेचप्रतिजन्मनि ॥९२॥ ब्राह्मणस्यकुलेजातश्चतु

वैंदसुहृद्भवेत् ॥ धनवान्बहुपुत्रश्चकुटुंबानांचपोषकः ॥ ९३ ॥ नास्तिपद्मसमंपुष्पंजैमिनेसत्यमुच्यते ॥ येनसंपूज्यगोविन्दंपापात्मापिचमोक्षभा
क् ॥ ९४ ॥ पद्मपुष्पस्यमाहात्म्यंविशेषादुच्यतेमया ॥ सेतिहासंद्विजश्रेष्ठसावधानंनिशामय ॥ ९५ ॥ आसीदेकःप्रजानामत्रब्राह्मणःसर्वशास्त्रवित् ॥ ह
रिपादांबुजेयस्यमनोभृङ्गसदास्थितिः ॥ ९६ ॥ देवानांब्राह्मणानांचगुरूणांचैवसर्वदा ॥ कृतापूजाद्विजश्रेष्ठकार्याकार्यशतान्यपि ॥ ९७ ॥ परद्रव्यंवि
षंचैवपरस्त्रीषुस्वमातृवत् ॥ कृतंतेनैवयच्चैवंतथामित्रेचशात्रवे ॥ ९८ ॥ आयांतमतिथिंदृष्ट्वासविप्रःपरमार्थवित् ॥ भृशंमानंनचाप्नोतियाचकंचाद्विजो
त्तमम् ॥ ९९ ॥ सर्वयज्ञाःकृतास्तेनव्रतानिसकलानिच ॥ संसारसागरंघोरमपारंचतितीर्षुणा ॥ १०० ॥ एकदासद्विजश्रेष्ठोहरिभक्तिपरायणः ॥ स्वमृ
त्युंचनिजांजातिंचिंतयामासचेतसा ॥ १०१ ॥ अहंपूर्वंस्थितःकोवाकिंवाकर्मकृतंपुरा ॥ कथंवाजन्मसंप्राप्तंगमिष्यामिक्वापुनः ॥ १०२ ॥
इतिसंचिंत्यविप्रोऽसौनिःश्वस्यचपुनःपुनः ॥ विज्ञातुंपूर्ववृत्तांतंशिवक्षेत्रंजगामह ॥ १०३ ॥ तत्रबद्धाञ्जलिर्विप्रोभक्त्यापरमयायुतः ॥ तुष्टाव
शंकरंदेवंवाचामधुरयाशिवम् ॥ १०४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ नमस्तुभ्यंमहादेवनमस्तेपरमेश्वर ॥ नमस्तेशंकरेशाननमस्तेवरद
प्रभो ॥ १०५ ॥ नमस्तेज्ञानरूपायनमस्तेज्ञानदायिने ॥ नमस्तेसर्वभूतानांहृदम्बुजनिवासिने ॥ १०६ ॥ जगत्स्रष्ट्रेनमस्तुभ्यंजगत्पित्रेनमो
नमः ॥ नमःसंहारकर्त्रेचपशूनांपतयेनमः ॥ १०७ ॥ नमस्तेवह्निनेत्रायनमस्तेवह्निचक्षुषे ॥ नमस्तेचन्द्रनेत्रायसूर्यनेत्रायवैनमः ॥ १०८ ॥
नमस्तेभस्मभूषायनमस्तेकृत्तिवाससे ॥ नमोऽस्थिमालिनेतुभ्यंनीलकंठायवैनमः ॥ १०९ ॥ नमस्तेपंचवक्त्रायनमस्तेशूलपाणिने ॥ कन्दर्पदर्प
विध्वंसकारिणेभीममूर्तये ॥ ११० ॥ नमस्तेदेवदेवायनमस्तेत्रिपुरारये ॥ पार्वतीपतयेतुभ्यंनमस्तेभीममूर्तये ॥ १११ ॥ बाणभक्त्यातिसंतुष्टमा
नसायनमोस्तुते ॥ बहुरूपायवैतुभ्यंविश्वरूपायवैनमः ॥ ११२ ॥ गङ्गाधरायवैतुभ्यंदक्षयज्ञविनाशिने ॥ प्रेतानांपतयेतुभ्यंनमस्तुभ्यंपिनाकिने
॥ ११३ ॥ ईशानायनमस्तुभ्यंमनीषायनमोनमः ॥ तुभ्यंनमोस्तुदृश्यायअदृश्यायनमोनमः ॥ नमश्चिन्त्यायवैतुभ्यमचिन्त्यायनमोनमः॥११४॥
ब्रह्मात्वमेवत्रिदशैकनाथस्त्वमेवविष्णुस्तपनस्त्वमेव ॥ त्वमेवसोमःसकलार्त्तिहारीनमोनमस्तेपरमेश्वराय ॥ ११५ ॥ तस्यस्तवंसमाकर्ण्यशंकरो
लोकशंकरः ॥ आविर्बभूवसहसाप्रसन्नःपरमेश्वरः ॥ ११६ ॥ आविर्भूतंसमालोक्यसर्वदेवनमस्कृतम् ॥ ववंदेचरणौतस्यसविप्रोत्यंतभक्तिमान् ॥ ११७॥
भूयोऽपिसद्विजश्रेष्ठोहर्षनिर्भरमानसः ॥ कृताञ्जलिर्महादेवंतुष्टाववरदंप्रभुम् ॥११८॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ यंनपश्यंतिदेवेशंदेवाअपिसवासवाः ॥
पश्यामितमहंसाक्षान्महाभाग्यमिदंमम ॥ ११९ ॥ ध्यानावस्थितचित्तेनयोदृश्यःपरमेश्वरः ॥ पश्यामितमहंसाक्षान्साध्यंकिमपरंमम ॥ १२० ॥ त्व

न्नामस्मरणादेवमहापातकिनोऽपिच ॥ गच्छंतिपरमंस्थानंसमीक्षितमहंप्रभुम् ॥ १२१ ॥ कृतार्थोऽस्मिकृतार्थोऽस्मिकृतार्थोऽस्मिचभाग्यवान् ॥ नमस्तु
भ्यंनमस्तुभ्यंप्रसीदपरमेश्वर॥१२२॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ भवतोऽनेनवाक्येनतुष्टोऽस्मिद्विजसत्तम ॥ वरंवृणुमहाभागवरंदित्सुरहंखलु ॥१२३ ॥
॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ भवंतंपरमात्मानमदृश्यंदैवतैरपि ॥ साक्षात्पश्याम्यहंनाथकिंकार्यमपरैर्वरैः ॥ १२४ ॥ तथापित्वंमहादेववरंदित्सुःकृपाम
यः ॥ पृच्छामियदहंकिंचित्तद्ब्रूहिपरमेश्वर ॥ १२५ ॥ कोहंतस्थौपुरादेवकिंवाकार्यंकृतंपुरा ॥ संसारसागरेनाथपतितोऽस्मिकथंप्रभो ॥१२६॥ कर्मणा
प्राप्यतेदेहोदेहीपापेनलिप्यते ॥ पुनःपापप्रभावेणप्राप्यतेविषमागतिः ॥ १२७॥ प्रभावैःकर्मणांकेषांजन्मप्राप्तमिदंमया ॥ नानादुःखप्रदंनाथप्रसन्नोब्रूहिशं
कर ॥ १२८ ॥ पापमूलमिदंजन्मजन्मदुःखस्यकारणम् ॥ ज्ञातुमिच्छाम्यहंतस्मात्पूर्ववृत्तांतमात्मनः ॥ १२९ ॥ स्थितोऽहंजननीकुक्षौजठरानलता
पितः ॥ मूत्रविष्ठाप्रकीर्णेचविपाकेनचकर्मणाम् ॥१३० गर्भवाससमंदुःखंसंसारेनहिमन्यते ॥ कथंमयानुभूतंतत्प्रभोभक्तार्तिनाशन ॥ १३१ ॥ संसा
रेऽस्मिन्महाघोरेनानादुःखसमन्विते ॥ असारेमाययाविष्णोर्मोहितेपातकाश्रये ॥ १३२ ॥ दुस्तरेबंधुहीनेचकामक्रोधादिसंयुते ॥ शोकरोगप्रदेचैवजन्म
मृत्युप्रदेतथा ॥ १३३॥ अपारेजगतामीशपतितोऽस्मिकथंशिव ॥ एतत्सर्वंविभोब्रूहियदितेमय्यनुग्रहः ॥ १३४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ यद्यप्येतद्द्वि
जश्रेष्ठगुह्याद्गुह्यतरंमहत् ॥ अप्रकाश्यंतथापित्वांभक्तंप्रतिवदाम्यहम् ॥ १३५ ॥ पुरात्वंब्राह्मणश्रेष्ठशबरान्वयसंभवः ॥ दण्डपाणिरितिख्यातःस्थितः
सल्लोकदुःखदः ॥ १३६ ॥ परलोकभयंत्यक्त्वाविवेकैःपरिवर्जितः ॥ दस्युवृत्तिंप्रपन्नार्तिंपरमक्लेशदायिनीम् ॥१३७॥ दस्युवृत्तिगतंदृष्ट्वाभवंतमतिनिर्द
यम् ॥ अपरेभ्रातरःसर्वेबभूवुस्तेचदस्यवः ॥ १३८ ॥ तेषांनामानिविप्रेन्द्रभ्रातॄणांनिगदाम्यहम् ॥ यैःसार्द्धंभवतापूर्वंभ्रातृभिर्दस्युताकृता ॥ १३९ ॥
दंडीदंडायुधश्चैवदत्तवान्दत्तभूस्तथा ॥ सुदंडोदंडकेतुश्चभ्रातरःषट्प्रकीर्तिताः ॥ १४० ॥ तैर्भ्रातृभिर्महाघोरैर्दयाभिःपरिवर्जितः ॥ दंडेनभवतानित्यं
सर्वेव्यग्रीकृताजनाः ॥ १४१ ॥ धनलोभेनभवतादुष्टैस्तैर्भ्रातृभिःसह ॥ अरण्येप्रांतरेविप्रहताःशतसहस्रशः ॥ १४२ ॥ हत्वाचसायकैस्तीक्ष्णै
र्वनस्थेनत्वयासदा ॥ गवांक्रव्याणिभुक्त्वाचमदिराभिःसहद्विज ॥ १४३ ॥ ततोयानाविधिंसर्वेवाणिजस्त्वद्भयात्तथा ॥ तत्यजुर्विपिनेतस्मिन्ननर्थैः
पतितःसदा ॥ १४४ ॥ यस्यवित्तंनतद्वित्तंगृहंयस्यनतद्गृहम् ॥ यस्यभार्यानतद्भार्यात्वयिदस्युत्वमागते ॥ १४५ ॥ एवंस्वभ्रातृभिस्तैस्तुतस्मि
न्नेवमहावने ॥ गतोवर्त्मश्रमश्रांतःस्नानार्थंसरसींप्रति ॥ १४६ ॥ तत्रस्नानंसमाचर्यक्षुधितेनद्विजोत्तम ॥ भक्षितानिमृणालानिभ्रातृभिस्तैर्जला
निच ॥ १४७॥ अथत्वयाद्विजश्रेष्ठकौतुकात्तत्रसत्तम ॥ भुक्तानिपद्मपुष्पाणिप्रफुल्लानिबहूनिच ॥ १४८ ॥ तस्मिन्नेवततःकालेब्राह्मणोविपिनेचरः ॥

सर्ववेदाइतिख्यातस्तत्रस्नानार्थमागतः ॥१४९॥ तत्रस्नात्वासधर्मात्माभगवंतंजनार्दनम्॥यष्टुंत्वामकमंभोजंययाचेविनयान्वितः॥१५०॥ अथत्वयाचवि
प्रेन्द्रपद्ममेकंसुनिर्मलम् ॥ दत्तंपरमयाभक्त्यापूजार्थंकमलापतेः ॥ १५१ ॥ त्वयादत्तेनपद्मेनसचप्रीतोद्विजोत्तमः ॥ पूजयामासतत्रैवविष्णुंसक
लकारकम् ॥ १५२ ॥ विष्णुपूजापरंदृष्ट्वातंविप्रंसर्ववेदसम् ॥ त्वमपिप्रहसन्विष्णुंनन्थचसुकामदम् ॥ १५३ ॥ अथाभ्यर्च्यपरात्मानंचतुर्वर्ग
फलप्रदम् ॥ यथोक्तविधिनाविप्रसजगामयथागतः ॥ १५४ ॥ तेनाम्बुजप्रदानेनप्रणामेनचसत्तम ॥ विष्णुपूजादर्शनेननष्टंतेसर्वंपातकम्
॥ १५५ ॥ ततःकियद्भिर्दिवसैस्तस्मिन्नेवमहावने ॥ संप्राप्तकालःपंचत्वंगतोऽसित्वंद्विजोत्तम ॥ १५६ ॥ तेनैवकर्मणातुष्टोभगवान्करुणालयः ॥
ददौतुभ्यंपरंस्थानंदेवैरपिसुदुर्लभम् ॥ १५७ ॥ मन्वंतरसहस्राणिमन्वंतरशतानिच ॥ भुक्तंनानासुखंतत्रकृपयाकमलापतेः ॥ १५८ ॥
ततःकर्मावसानेतुकर्मभूमिमिमांद्विज ॥ आगत्यतैःपुण्यफलैर्जातोऽसिद्विजसंततौ ॥ १५९ ॥ ब्राह्मणस्यकुलेशुद्धेजन्मसंप्राप्यसत्तम ॥ सर्वगुणा
श्रयालब्धाहरिभक्तिरचंचला ॥ १६० ॥ आराधितोमहाविष्णुःक्रियायोगैस्त्वयाप्रभुः ॥ तुभ्यंदास्यतिविज्ञानंज्ञानान्मुक्तोभविष्यति ॥ १६१ ॥ गच्छ
ब्राह्मणभद्रंतेसुप्रीतोनिजमंदिरम् ॥ मद्दर्शनंत्वयाप्राप्तंमुक्तोऽसिभवबंधनात् ॥ १६२ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेविप्रतत्रैवजगदीश्वरः ॥
कृतार्थोब्राह्मणःसोपिजगामभवनंस्वकम् ॥ १६३ ॥ अथसत्रिदिनंविष्णुंपद्मपुष्पैर्मनोरमैः ॥ यत्नादाराधयामासस्तुत्यर्थंपरमेश्वरम् ॥ १६४ ॥
विष्णुंसमाराध्यचिरंप्रसुप्तःपद्मप्रसूनैर्विचित्रैःसुपुष्पैः ॥ ज्ञानंसमासाद्यजगाममोक्षंप्रसादतःश्रीगरुडध्वजस्य ॥ १६५ ॥ अनिच्छयापिकमलंयच्छतःफल
मीदृशम् ॥ विष्णवेयच्छतोभक्त्यानजानेकिंभवेदिति ॥ १६६॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंसत्यमेवमयोच्यते ॥ कमलैर्हरिमभ्यर्च्यप्राप्यतेपरमंपदम् ॥ १६७ ॥
एकमेवारविंदंयःप्रददातिमुरारये ॥ तस्यनास्तिपुनर्जन्मसंसारेषुभयावहे ॥ १६८ ॥ नारायणंयेचप्रफुल्लवारिजैर्दयामयंकामदमर्चयंति ॥ एकाह
मप्युत्कटपापयुक्तास्तेयांतिमुक्तिंप्रतिपापिनोपि ॥ १६९ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥
मार्गशीर्षेद्विजश्रेष्ठमहालक्ष्म्यासमन्वितम् ॥ पूजयेदव्ययंविष्णुंभक्तिभावेनवैष्णवः ॥ १ ॥ म्लेच्छदेशेचविप्रेंद्रतथैवपातितालये ॥ दुर्गंधैश्चपरिव्याप्तेस्था
नेविष्णुंनपूजयेत् ॥ २ ॥ पाखंडानांसमीपेचमहापातकिनांतथा ॥ असत्यभाषिणांचैवनकुर्याद्विष्णुपूजनम् ॥ ३ ॥ कंदतांसन्निधौचापिकलहानपि
कुर्वताम् ॥ तथोपहसतांस्थानेनकुर्यात्पूजनंहरेः ॥ ४ ॥ प्रतिग्रहरतानांचस्थानेविष्णुंनपूजयेत् ॥ कृपणानांगृहेचैवपरवित्ताभिलाषिणाम् ॥ ५ ॥
तथाकपटवृत्तीनांनकुर्याद्विष्णुपूजनम् ॥ नारायणार्चनेविप्रपरंभक्तिपरायणः ॥ ६ ॥ अन्यचित्तंपरित्यज्यहरिध्यानपरोभवेत् ॥ हाहाकारंचनिश्वासंवि

स्मयंसद्विजोत्तम ॥ ७ ॥ पाखंडजनसंभाषंनकुर्याद्धरिपूजनम् ॥ अनन्यमानसोभूत्वादेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ ८ ॥ भस्मन्यपिचयत्पुष्पंदीयतेलभतेहरौ ॥
चिंतागमशतश्रांतःशिलाचक्रेष्वपिद्विज ॥ ९ ॥ पुष्पंददातियन्मर्त्योनलभेदथतत्प्रभुः ॥ अनन्यमानसोभूत्वाभक्त्याविष्णुंयजेद्बुधः ॥ १० ॥ भ्रांत
चित्तेनयत्कर्मक्रियतेतच्चनिष्फलम् ॥ सर्वकर्ममनोधीनंमनोधीनंजगत्त्रयम् ॥ ११ ॥ तस्मान्मनोदृढीकृत्यपूजयेत्कमलापतिम् ॥ पूजान्यत्रमनोन्यत्र
भवेद्यस्यद्विजोत्तम ॥ १२ ॥ नचतस्यफलेत्कार्यंकल्पकोटिशतैरपि ॥ यत्नाद्विहितशौचोपिविष्णुपूजापरोपिच ॥ १३ ॥ मनःशुद्धिविहीनश्चेच्चां
डालइवगम्यते ॥ अभक्त्यायत्तपस्तप्तंसुचिरंविधिनाद्विज ॥ १४ ॥ भवेन्निरर्थकंसर्वंकेवलंकायशोधनम् ॥ मेरुप्रमाणकंस्वर्णंब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ १५ ॥
दत्तमभ्यर्थनाशायअभक्त्याश्रेयसेपिच ॥ तस्मादेकमनाभूत्वाभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ १६ ॥ सवास्तुकादिशाकंचदद्यात्सदसिवैष्णवे ॥ नारंगस्यफलं
दिव्यंसुपक्वंयस्तुयच्छति ॥१७॥ केशवायद्विजश्रेष्ठसोऽस्माभिरभिपूज्यते ॥ यत्नेननूतनंवस्तुप्रियंभगवतोहरेः ॥१८॥ तदेवाग्रयणेमासिभक्त्यादद्यान्मु
रारये ॥ पौषेमासिसमायातेश्रीकृष्णंवरदंप्रभुम् ॥ १९ ॥ देवभिक्षुरसैर्दिव्यैःस्नापयेद्वैष्णवोजनः ॥ यःस्नापयतिविप्रेन्द्रविष्णुमिक्षुरसैःप्रभुम् ॥ २० ॥
इहभुंक्तेसुखंसर्वंमृतोयातीक्षुसागरम् ॥ योदद्यादिक्षुनैवेद्यंदेवदेवायविष्णवे ॥ २१ ॥ सोऽपितत्फलमाप्नोतिकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ सुदुग्धपृथुकंपौषेदधि
भिर्वासमन्वितम् ॥ २२ ॥ दत्वामुरारयेमर्त्यःसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ सर्वैःपुरातनंवस्त्रंदूरीकृत्यमुरारये ॥ २३ ॥ शीतस्यवारणार्थायदद्याद्वस्त्रंचनूतन
म् ॥ पौषसंक्रमणेविप्रसलक्ष्मीकायविष्णवे ॥२४॥ दद्यान्मुमुक्षुर्मनुजोदशवर्णंचपीठकम् ॥ यस्तुशङ्खध्वनिंकुर्यात्संपूज्यकमलापतिम् ॥२५॥ तस्यपुण्य
फलंवच्मिशृणुवत्ससमाहितः ॥ अगम्यागमनाद्यैश्चविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ २६ ॥ अंतेविष्णुपुरंगत्वाविष्णुनासहमोदते ॥ वैनतेयांकितांघण्टांयस्तुवाद
यतेहरेः ॥ २७ ॥ पूजाकालेद्विजश्रेष्ठतस्यपुण्यंवदाम्यहम् ॥ अभक्ष्यभक्षणाद्यैश्चविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ २८ ॥ प्रयातिमंदिरंविष्णोरथमारुह्यशोभ
नम् ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्कामान्कल्पकोटिशतावधि ॥ २९ ॥ पुनरागत्यधरणींचतुर्वेदीद्विजोत्तमः ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्कामान्कल्पकोटिशतावधि ॥
॥ ३० ॥ पुनर्विष्णुपुरंगत्वामोक्षंप्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ वीणांवादयतेयस्तुपूजाकालेजगत्पतेः ॥ ३१ ॥ पंडितानामग्रणीःस्यात्समर्त्यःप्रतिजन्मनि ॥ मृदं
गवाद्यकृद्यस्तुपूजायांकैटभद्विषः ॥ ३२ ॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्ददात्यभिमतंफलम् ॥ डमरुंडिंडिमंचैवझर्झरींमधुरींतथा ॥ ३३ ॥ पटहंदुंदुभिंचैवका
हलंसिंधुवारकम् ॥ कांस्यंचकरतालंचवेणुंवादयतेतुयः ॥ ३४ ॥ पूजाकालेमहाविष्णोस्तस्यपुण्यंनिशामय ॥ स्तेयाद्यैःपातकैर्मुक्तोमंदिरंयातिच
क्रिणः ॥ ३५ ॥ परमंज्ञानमासाद्यतत्रैवपरिमुच्यते ॥ कलशब्दंचयःकुर्यात्पूजाकालेजगद्गुरोः ॥ ३६ ॥ मुखवाद्यंचविप्रेन्द्रतस्यपुण्यंमयोच्यते ॥ कोटि

कोटिकुलैर्युक्तःप्रयातिमन्दिरंहरेः ॥३७॥ ज्ञानमासाद्यतत्रैवमोक्षमक्षय्यमाप्नुयात्॥ विष्णोरायतनेयस्तुभक्तियुक्तःप्रनृत्यति ॥ ३८॥ सयातिब्राह्मणश्रेष्ठत
द्विष्णोःपरमंपदम् ॥ यस्तुगायतिगीतानिभक्त्यानारायणाग्रतः ॥ ३९ ॥ सनृपत्वमवाप्नोतिगन्धर्वाणांपुरेषुच ॥ स्तौतिस्तोत्रैर्जगन्नाथंभक्त्याचवैष्णवोज
नः ॥४०॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्सर्वान्कामान्प्रयच्छति ॥ मासेमासेहरिंयस्तुविधिनानेनपूजयेत् ॥ ४१ ॥ अचिरेणैवविप्रर्षेप्रसादयतिसोऽच्युतः ॥ ४२ ॥
जगदुदधिमिमंयेतर्तुमिच्छंतिमर्त्याःप्रचुरतरगभीरंसर्वदुःखप्रदंच ॥ परमपुरुषपादांभोजयुग्मंमनोज्ञंत्रिदशनिवहसेव्यंतेचसर्वेयजंतु ॥ ४३ ॥ इति
श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेभगवत्पूजामाहात्म्यंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ नारायणस्यमाहात्म्यंपुनर्व
च्मिशृणुद्विज ॥ यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुक्तोभवतिमानवः ॥ १॥ विष्ण्वंशभूतंसकलंजगदेतद्द्विजोत्तम ॥ तस्माद्विष्णुमयंधीराःपश्यंतिपरमार्थिनः ॥ २ ॥
ब्रह्मशंकररुद्राद्याविष्ण्वंशाःसकलाःसुराः ॥ तस्मात्समस्तदेवार्चाविष्णुमेकंप्रपद्यते ॥ ३ ॥ स्मरतांविष्णुनामानिसर्वपापहराणिच ॥ येनकेनाप्युपा
येनविद्यतेनाशुभंक्वचित् ॥ ४ ॥ सर्वमेवद्विजश्रेष्ठकर्मणापापमुच्यते ॥ अनपायिइदंविष्णोःस्मरणंपापनाशनम् ॥ ५ ॥ स्वपन्भुञ्जन्वदंस्तिष्ठ
न्नुत्तिष्ठंश्चव्रजंस्तथा ॥ स्मरेदविरतंविष्णुंमुमुक्षुर्वैष्णवोजनः ॥ ६ ॥ उत्तुंगैर्मुनिभिःसर्वैःस्मरणेकमलापतेः ॥ नकालनियमःप्रोक्तःसर्वदुःखविनाशनः ॥७॥
नामप्रभावंविप्रर्षेकेशवस्यमहात्मनः ॥ ब्रवीम्यहंसमासेनसेतिहासंनिशामय ॥ ८ ॥ आसीत्सपरशुर्नामपूर्वंकृतयुगेशुचिः ॥ वैश्योवैश्यकुलश्रेष्ठःसमस्त
गुणपारगः ॥ ९ ॥ सवैश्योदैवयोगेनप्रथमेवयसिद्विज ॥ जगामवशतांमृत्योःकासश्वासगदार्दितः ॥ १० ॥ जीवंतीनामतत्पत्नीसुमध्यानवयौवना ॥ मृ
तेभर्तरितातस्यजगामनिलयंयतः ॥ ११ ॥ साजीवंतीद्विजश्रेष्ठनवयौवनगर्विता ॥ गतिंचकारजारेषुबाध्यमानापिबांधवैः ॥ १२ ॥ व्रतस्यनियमंवापि
गृहव्यापारमेवच ॥ जारानुरक्तचित्तासातत्याज्यनवयौवना ॥१३॥ अंधीकृतासाकामेनसुश्रोणीपीवरस्तनी ॥ धर्ममार्गंद्विजश्रेष्ठनकदाचिद्ददर्शह ॥१४॥
दुःशीलांचैवतांदृष्ट्वातत्पिताधर्मतत्परः ॥ अपकीर्तिभयाद्भीरुरित्याहात्यंतकोपवान् ॥ १५ ॥ दुष्टेपापिनिमद्वंशेसर्वदोषविवर्जिते ॥ आसाद्यजन्मकि
मितिक्रियतेपातकंत्वया ॥ १६ ॥ यदितेपातकेचित्तंह्यदितुंनैवएहिवै ॥ अभद्रेगच्छसदनाज्जहीहिममंदिरम् ॥ १७ ॥ तातेनेतिनिरुक्तासाक्रोधारु
णितलोचना ॥ पितुर्गेहंपरित्यज्यसाजगामयथासुखम् ॥ १८ ॥ अथसास्वेच्छयानारीभ्रमंतीजारकांक्षया ॥ वेश्यावृत्तिंसमाश्रित्यतस्थौलज्जाविव
र्जिता ॥ १९ ॥ पुलिंदःशबरोवापिचाण्डालोवापितद्गृहम् ॥ आयातितस्यास्तेनापिमुदाक्रीडतिसाऽसती ॥ २० ॥ परलोकभयंविप्रकदाचिदपिचे
तसा ॥ नचिंतयामासचसावारनारीयथाक्रमात् ॥ २१ ॥ कदाचिद्ब्राह्मणश्रेष्ठकश्चिद्व्याधस्तदालये ॥ शुकशावंसमादायविक्रयार्थंसमाययौ ॥ २२ ॥सा

पिवाराङ्गनातंचशुकशावकमुत्तमम् ॥ जगृहेपरमप्रीत्याधनैःसंपूज्यलुब्धकम् ॥ २३ ॥ तद्योग्याहारदानेनवारस्त्रीनित्यमेवसा ॥ शुकस्यपोषणंचक्रेतस्य
जातकुतूहला ॥ २४ ॥ वारांगनानपत्यासातमेवशुकशावकम् ॥ मत्वापुत्रमिवात्मानंचक्रेतत्प्रतिपालनम् ॥ २५ ॥ सोपिपक्षीद्विजश्रेष्ठनित्यमेवतदाज्ञया॥
ज्ञातिवच्चित्तवात्सल्यव्यवहारंकरोतिच ॥ २६ ॥ ततोऽसौलब्धभावश्चशुकोगणिकयातदा ॥ रामेतिसततंनामपाठ्यतेसुंदराक्षरम् ॥ २७ ॥ रामनामपरं
ब्रह्मसर्वदेवाधिकंमहत् ॥ समस्तपातकध्वंसिसशुकस्तुसदापठन् ॥२८॥रामोच्चारणमात्रेणतयोश्चशुकवेश्ययोः॥विनष्टमभवत्पापंसर्वमेवसुदारुणम् ॥२९॥
कदाचिद्वारमुख्यासाशुकोपिचद्विजोत्तम ॥ उभावपिचपंचत्वमेककालेगतौतत ॥३०॥ समानेतुंततस्तौतुविहिताखिलपातकौ॥ किंकरान्प्रेषयामासचंडा
द्यान्धर्मराट्ततः ॥३१॥ ततस्तेकिंकराःसर्वेचंडाद्याअतिवेगिनः ॥ यमाज्ञयासमायाताःपाशमुद्गरपाणयः॥३२॥आनेतुंतौसमायाताःसर्वेविष्णुपराक्रमाः॥
पाशबद्धौतुतौदृष्ट्वापातितौविष्णुकिंकराः ॥३३॥ ऊचुर्वाक्यमिदंक्रुद्धायमदूतान्सुरासदान् ॥३४॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ अहोचित्रमिदंवाक्यंयमदूतामुखाच्छ्रु
तम् ॥३५॥ भक्तावपिहरेरेतौदंडचौभास्करसूनुना ॥ अहोचरित्रंदुष्टानांकदाचिदपिनोत्तमम् ॥३६॥ यत्नादपियतोहिंसांकुर्वंतिसततंसताम् ॥ दुष्टानां
कृतपापानांचरित्रमिदमद्भुतम् ॥ ३७ ॥ निष्पापमपिपश्यन्तिपुण्यात्मानोऽखिलंजगत् ॥ पापिनस्तुनपश्यन्तिकृतपापमिवाखिलम् ॥ ३८ ॥ श्रुत्वा
पुण्यात्मनांपुण्यमभितृप्यंतिधर्मिणः ॥ तृप्यंतिपातकंश्रुत्वापापिनांपापिनोजनाः ॥ ३९ ॥ पापचर्चांसमाकर्ण्ययथातृप्यंतिपापिनः ॥ नतृप्यन्तियथा
प्राप्यस्वर्णभारशतान्यपि ॥ ४० ॥ अहोबलवतीमायामहाविष्णोर्महात्मनः ॥ आत्मपीडाकरमपिपापंकुर्वंतितेद्विज ॥ ४१ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥
इत्युक्त्वाविष्णुदूतास्तेविष्णुभक्तिपरायणाः ॥ छिन्नवंतस्तयोर्विप्रबंधनंचक्रधारया ॥ ४२ ॥ ततस्तुशमनप्रेष्याःक्रुद्धास्तेवह्निसंनिभाः ॥ ववर्षुःसहसा
तत्रज्वलदंगारसंचयान् ॥ ४३ ॥ ॥ दंडउवाच ॥ ॥ विहितंचमयाप्येवंशुकंवेश्यांचपापिनीम् ॥ नेतुंयूयंसमायाताइत्यद्भुतमिवाभवत् ॥ ४४ ॥
नूनमेतौयदानेतुंयूयमिच्छतसत्तमाः ॥ तदाकुरुतसंग्राममस्माभिःसहसंप्रति ॥ ४५ ॥ इत्युक्त्वारामदूतास्तेबलिनोविधृतायुधाः ॥ सिंहनादैर्दिशःसर्वेपू
रयामासुरुद्धताः ॥ ४६ ॥ विष्णुदूतामहात्मानःसुप्रतीकादयस्तथा ॥ शङ्खनादैःसुललितैश्चक्रुःशब्दमयंजगत् ॥ ४७ ॥ याम्यैस्ततोमहादूतैर्धनु
र्मुक्तैःशिलीमुखैः ॥ छादिताविष्णुदूतास्तेसंग्रामेऽत्यंतदारुणे ॥४८॥ शूलान्यध्यक्षिपुःकेचिच्छक्तिकेचिन्महार्णवे ॥ केचिच्छरसहस्राणिकेचिच्चक्राणिते
रुषा ॥ ४९ ॥ तैर्मुक्तानिमहास्त्राणिविष्णुदूतामहामराः ॥ बाणान्विचूर्णयामासुर्गदाप्रहरणादिभिः ॥५०॥ ततोभागवतैरेतैर्याम्यानांचक्रधारया ॥ केषां
चिच्चरणाश्छिन्नाःकेषांचिद्बाहवस्तथा ॥ ५१ ॥ केचिद्विच्छिन्नशिरसःकेचिन्निर्भिन्नवक्षसः ॥ अत्यद्भुतक्षताःकेचिद्व्यास्याःपेतुर्गतासवः ॥ ५२ ॥ छिन्ने

कचरणाःकेचित्केचिंच्छिन्नैकपाणयः ॥ संत्यज्यसहसायाम्याःसंग्रामाच्चप्रदुद्रुवुः ॥ ५३ ॥ तानालोक्यततोदूतान्पलायनपरायणान् ॥ प्रविवेशरुषाचं
डःसंग्रामंधृतमुद्गरः ॥ ५४ ॥ यमदूतगणश्रेष्ठश्चंडोऽत्यंतप्रतापवान् ॥ ताडयामासशतशोमुद्गरैर्विष्णुकिङ्करान् ॥ ५५ ॥ अथभागवतादूतानिशितायुध
वर्षणैः॥ववर्षुस्तरसाक्रुद्धास्तंचंडंचंडविक्रमम् ॥ ५६ ॥ मुद्गरेणततश्चण्डोविष्णुदूतान्पृथक्पृथक् ॥ ताडयामासविगलद्रक्तसंसिक्तविग्रहः ॥ ५७ ॥ चंडेन
ताडितास्तेनदूताभगवतोयुधि ॥ त्यक्तसत्वाःपृष्ठभागंसुप्रकाशस्यवैययुः ॥ ५८ ॥ सुप्रकाशस्ततःक्रुद्धोजपापुष्पनिभेक्षणः ॥ प्रविवेशरणे
युद्धंगदापाणिर्महाबलः ॥ ५९ ॥ ताडयामाससंक्रुद्धोविष्णुतुल्यपराक्रमः ॥ मुद्गराच्चंडहस्ताच्चप्रेक्ष्यजनभयप्रदात् ॥ ६० ॥ समुत्तस्थौमहाभीष्मः
सधूमःपूतिगन्धवान् ॥ समुद्गरेणचंडेनताडितस्तस्यवेगिना ॥ ६१ ॥ स्फुलिंगावर्षणंसद्योमुमोचात्यंतभीतिदम् ॥ ततःक्रुद्धेनचंडोसौतेनै
वमुद्गरेणच ॥ ६२ ॥ ताडयामासविप्रर्षेसुप्रकाशंमहाबलम् ॥ सुप्रकाशस्ततोविप्रव्यथांविस्मृत्यकोपवान् ॥ ६३ ॥ गदयाताडयामासचंडंशमन
किंकरम् ॥ तेनप्रताडितश्चंडस्तत्ररक्तपरिप्लुतः ॥ ६४ ॥ पपातमूर्च्छितोभूमौबालार्कइवजैमिने ॥ याम्यदूतास्ततस्तेचचंडमादायमूर्च्छितम् ॥
॥ ६५ ॥ हाहाकारंप्रकुर्वंतोयुद्धाद्भीताःप्रदुद्रुवुः ॥ विष्णुदूतास्ततोविप्रसर्वेंचातिप्रहर्षिताः ॥ ६६ ॥ अथशंखान्समादध्मुर्जैमिनेद्विजसत्तम ॥
यमदूतास्ततस्तेचशोणितौघपरिप्लुताः ॥६७॥ यमस्यसन्निधिंजग्मुःक्रंदंतोभयविह्वलाः ॥ ६८ ॥ ॥ यमदूताऊचुः ॥ ॥ सूर्यपुत्रमहाबाहोतवाज्ञाका
रिणोवयम् ॥ तथापिविष्णुदूतैर्नःकृतादुर्गतिरीदृशी ॥ ६९ ॥ महापातकिनांश्रेष्ठौप्रभोयद्यपितौखलु ॥ रामनामप्रभावेणगतौनारायणालयम् ॥
॥ ७० ॥ भवतादंडनीयायेदुरात्मानःकृतैनसः ॥ तेऽपिविष्णुपुरंयांतिप्रभुत्वंतवकिंतदा ॥ ७१ ॥ नास्माकंविष्णुदूतैस्तैःकृतःपरिभवस्त्वयम् ॥
तवैवकेवलंनाथयतोवैकिंकरावयम् ॥७२॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ दूताःस्मरंतौतौरामरामनामाक्षरद्वयम् ॥ तदानमेदंडनीयौतयोर्नारायणःप्रभुः ॥ ७३ ॥
संसारेनास्तितत्पापंयद्रामस्मरणैरपि ॥ नयातिसंक्षयंसद्योदृढंशृणुतकिंकराः ॥७४॥ येमानवाःप्रतिदिनंमधुसूदनस्यनामानिघोरदुरितौघविनाशनानि ॥
भक्त्यास्मरंतिविबुधप्रवरार्चितस्यतेपापिनोपिहिभटाममनैवदंड्याः ॥ ॥ ७५ ॥ गोविन्दकेशवहरेजगदीशविष्णोनारायणप्रणतवत्सलमाधवेति ॥ भक्त्या
वदंतिपुरुषाःसततंक्षितौयेदंड्यानतेममभटाअतिपापिनोपि ॥ ७६ ॥ भक्तार्तिनाशनसुरेश्वरदीनबंधोलक्ष्मीपतेसकलपापविनाशकारिन् ॥ एतद्वदंत
सततंभुवियेमनुष्यास्तेपापिनोपिनभटाममदंडनीयाः॥७७॥ दामोदरेश्वरमुखामरवृन्दसेव्यश्रीवासुदेवपुरुषोत्तममाधवेति ॥ येषांवदंतिवदनेषुसदैवशब्दा
दूतानमाम्यहमपिप्रतिवासरंतान् ॥ ७८ ॥ नारायणस्यजगदेकपतेर्मुरारेश्चर्चांसुचित्तमतिहार्दिंनृणांचयेषाम् ॥ तेषामहंचसततंसुभटाह्यधीनोयेतेप्रफुल्ल

कमलेक्षणरूपभाजः ॥ ७९ ॥ येविष्णुपूजनरताहरिभक्तभक्ताएकादशीव्रतरताःकपटैर्विहीनाः ॥ येविष्णुपादसलिलंशिरसावहंतितेपापिनोपिनभटाममदं
डनीयाः ॥ ८० ॥ येभुञ्जतेभगवतोमधुसूदनस्यनैवेद्यशेषमखिलौघविनाशकारि ॥ येकर्णयोश्चाशिरसिच्छदनंतुलस्यानित्यंवहंतिचभटाःप्रणमाम्यहंता
न् ॥ ८१ ॥ येकृष्णपादकमलार्चनतत्पराश्चयेब्राह्मणार्चनरतागुणसेविनश्च ॥ येदीनलोकहृदयातिसुखप्रदाश्चतेषामहंसततमेवभटाअधीनः ॥ ८२ ॥
येसत्यवाक्यकथनेषुसदानुरक्तालोकप्रियाश्चशरणागतलोकपालाः ॥ पश्यंतियेचसततंविषवत्परस्वंतेमानवाममभटानहिदंडनीयाः ॥ ८३ ॥ येचान्नदान
निरताःसलिलप्रदाश्चभूमिप्रदानिखिललोकहितैषिणश्च ॥ येवृत्तिहीनजनतृप्तिकराःप्रशांतादूतानतेखलुकदापिचदंडनीयाः ॥ ८४ ॥ येज्ञातिपोषणरताः
प्रियवादिनश्चयेदम्भकोपमदमत्सरहीनचित्ताः ॥ येपापदृष्टिरहिताविजितेंद्रियाश्चतेषामहंनविदधामिकदापिचर्चाम् ॥ ८५ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एवं
प्रबोधितास्तेनयमेनयमकिंकराः ॥ ज्ञातवंतोजगद्भर्तुःप्रभावमतुलंहरेः ॥ ८६ ॥ विष्णोर्नामानिविप्रेन्द्रसर्वदेवाधिकानिवै ॥ तेषांमध्येतुतत्त्वज्ञाराम
नामवरंस्मृतम् ॥ ८७ ॥ रामेत्यक्षरयुग्मंहिसर्वमंत्राधिकंद्विज ॥ यदुच्चारणमात्रेणपापीयातिपराङ्गतिम् ॥ ८८ ॥ रामनामप्रभावंहिसर्वदेवप्रपूजनम् ॥
महेशएवजानातिनान्योजानातिजैमिने ॥ ८९ ॥ विष्णोर्नामसहस्राणांपठनाल्लभतेफलम् ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योरामनामस्मरन्नपि ॥ ९० ॥ अहोचित्रं
मनुष्याणांचरित्रमिदमुच्यते ॥ रामेतिमुक्तिदंनामनस्मरंतिदुराशयाः ॥ ९१ ॥ वक्तुंश्रमोनचाल्पोपिश्रोतुमत्यंतसुन्दरम् ॥ तथापिरामरामेतिनवदं
तिदुराशयाः ॥ ९२ ॥ अत्यंतदुःखलभ्यापिमुक्तिर्जगतिमानवैः ॥ लभ्यतेरामनाम्नैवकर्मास्तिकिमतःपरम् ॥ ९३ ॥ तावत्तिष्ठंतिपापानिदेहेषुदेहिनां
वर ॥ रामरामेतियावद्वैनस्मरंतिसुखप्रदम् ॥ ९४ ॥ श्राद्धेचतर्पणेचैवबलिदानेतथोत्सवे ॥ यज्ञेदानेव्रतेचैवदेवताराधनेऽपिच ॥ ९५ ॥ अन्येष्वपिच
कार्येषुवैदिकेषुविचक्षणः ॥ स्मरेद्यस्तत्फलप्रेप्सूरामरामेतिभक्तितः ॥९६॥ नमोरामायेतिविप्रेन्द्रमन्त्रमोङ्कारपूर्वकम् ॥ षडक्षरंजपेद्यस्तुसायुज्यंप्राप्यते
हरेः ॥ ९७ ॥ षडक्षरेणमंत्रेणहरिपूजनकृन्नरः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिप्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ ९८ ॥ मृत्युकालेद्विजश्रेष्ठरामरामेतियःस्मरेत् ॥ सपा
पिष्ठोपिपरमंमोक्षमाप्नोतिमानवः ॥ ९९ ॥ रामेतिनामयात्रायांयेस्मरंतिमनीषिणः ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषांयात्रायांनात्रसंशयः ॥ १०० ॥ अरण्येप्रांतरेवा
पिस्मशानेयोभयानके ॥ रामनामस्मरेत्तस्यविद्यंतेनापदोद्विज॥१०१॥ राजद्वारेतथादुर्गेविदेशेदस्युसंमुखे ॥ दुःस्वप्नदर्शनेचैवग्रहपीडासुजैमिने॥१०२॥
औत्पातिकेभयेचैववातरोगभयेतथा ॥ रामनामस्मरन्मर्त्योलभतेनाशुभंक्वचित्॥१०३॥रामनामद्विजश्रेष्ठसर्वाशुभनिवारणम्॥कामदंमोक्षदंचैवस्मर्तव्यं
सततंबुधैः॥१०४॥रामनामेतिविप्रर्षेयस्मिन्नस्मर्यतेक्षणे॥क्षणःसएवव्यर्थःस्यात्सत्यमेवमयोच्यते॥१०५॥स्मरंतोहरिनामानिनावसीदंतिमानवाः १६०॥

जन्मकोटिदुरितक्षयमिच्छुःसंपदंचलभतेभुविमर्त्यः ॥ विष्णुनामसततंभुविभक्त्यामोक्षदातिमधुरंस्मरतिस्म ॥ १०७ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायो
गसारेपंचदशोऽध्यायः ॥१५॥ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ भूयएवद्विजश्रेष्ठमहाविष्णोःपरात्मनः ॥ ब्रवीमिशृणुमाहात्म्यंसर्वदुःखविनाशनम् ॥ १ ॥
ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चान्येन्त्यजास्तथा ॥हरिभक्तिंप्रपन्नायेतेकृतार्थानसंशयः ॥ २ ॥ हरेरभक्तोविप्रोऽपिविज्ञेयःश्वपचाधिकः ॥ हरिभक्तःश्व
पाकोऽपिविज्ञेयोब्राह्मणाधिकः ॥ ३ ॥ सकथंब्राह्मणोयस्तुहरिभक्तिविवर्जितः ॥ सकथंश्वपचोयस्तुभगवद्भक्तिमानसः ॥ ४ ॥ अव्याजेनयदाविष्णुःश्व
पाकेनापिपूज्यते ॥ तदापश्येत्तमप्येवंचतुर्वेदद्विजाधिकम् ॥ ५ ॥ पुरासीच्चक्रिकोनामशबरोलोककर्षकृत् ॥ सुजातिवृत्तिहीनश्चयुगेद्वापरसंज्ञके ॥ ६ ॥
विप्रवादीजितक्रोधःपरहिंसाविवर्जितः ॥ दयालुर्दम्भहीनश्चपितृमातृपरायणः ॥ ७ ॥ नकृतोवैष्णवोलापोमोक्षशास्त्रंनचश्रुतम् ॥ तथापिजातातच्चित्तेह
रिभक्तिरचञ्चला ॥८॥ हरेकेशवगोविन्दवासुदेवजनार्दन ॥ इत्यादीनिस्मरन्नित्यंसचनामानिचक्रिणः ॥ ९ ॥ वन्यंफलंचयत्किंचित्प्राप्नोतिद्विजसत्तम ॥
आदौददातितद्वक्त्रेनिजेशबरवंशजः ॥ १० ॥ तन्माधुर्यंततोज्ञात्वावक्त्रान्निष्कास्यतत्पुनः ॥ ददातिहरयेभक्त्यासुप्रीतःप्रतिवासरम् ॥ ११ ॥ उच्छिष्टंवा
प्यनुच्छिष्टंद्वयमेवनवेत्तिसः ॥ निजजातिस्वभावोहिसततंमूर्ध्निवर्तते ॥ १२ ॥ कदाचित्सद्विजश्रेष्ठकाननाभ्यंतरेभ्रमन् ॥ फलमेकंप्राप्यपक्वंप्रियालस्ये
तिशाखिनः ॥ १३ ॥ अथासौहर्षितस्तस्यफलमप्राप्यचक्रिकः ॥ ससंरंभेणज्ञात्वावैनिजवक्त्रांतरेददौ ॥ १४ ॥ सददौतत्फलंयावन्निजवक्त्रांतरेद्विज ॥
प्रविवेशगलंतावत्तत्फलंशृणुजैमिने ॥ १५ ॥ तावत्सव्येनहस्तेनगलरन्ध्रंबबंधसः ॥ यत्नाद्विधृत्यसव्येनपाणिनासकलंद्विज ॥ १६ ॥ चक्रिकश्चिन्तया
मासहरिभक्तिपरायणः ॥ फलमेतद्यदातस्मैनददामिमुरारये ॥१७॥ नजातःकोऽपिसंसारेतदाहमिवपातकी ॥ हरिंसंचिंत्यबहुधासचकारमतिंततः ॥१८॥
तथापितत्फलंतस्यननिष्क्रांतंगलाद्विज ॥ हरेरेकांतभक्तोऽसौछित्त्वापरशुनागलम् ॥ १९ ॥ आनीयतत्फलंपक्वंददौदेवायविष्णवे ॥ तत्सन्निधिंसमाया
तस्तमेवहृदिचिंतयन् ॥२०॥ रुधिरोक्षितसर्वाङ्गःपतितःक्षितिमण्डले ॥ तंदृष्ट्वाभगवान्विष्णुर्गतासुंव्यथितोऽभवत् ॥ २१ ॥ एतस्यसदृशोभक्तोममको
ऽपिनविद्यते ॥ यतोनिजगलंछित्त्वाममसंतोषणंकृतम् ॥ २२ ॥ यथाभक्तिमतानेनसात्विकंकर्मवैकृतम् ॥ यद्दत्वानृण्यमाप्नोतितथावस्तुकिमस्तिमे ॥
॥ २३ ॥ धन्योऽयमतिधन्योऽयंधन्योयंनात्रसंशयः ॥ प्राणानपिपरित्यज्यममसंतोषणंकृतम् ॥ २४ ॥ ब्रह्मत्वंवाशिवत्वंवाचक्रित्वंवापिदीयते ॥ तदा
प्यानृण्यमेतस्यभक्तस्यनहिगम्यते ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वात्यंतसंतुष्टोभगवान्गरुडध्वजः ॥ स्वहस्तकमलेनास्यततोमस्तकमस्पृशत् ॥ २६ ॥ तद्धस्तक
मलस्पर्शाच्छबरोऽसौगतव्यथः ॥ समुत्तस्थौमहासत्वोनारायणपरायणः ॥ २७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ततोऽस्यभक्तश्रेष्ठस्यनिजवस्त्रेणकेशवः ॥

पुत्रस्येवपितागात्ररजःप्रोक्षितवान्द्विज ॥ २८ ॥ चक्रिकस्तंसमालोक्यमूर्तिमंतंजनार्दनम् ॥ वाचामधुरयाऽस्तौषीत्प्रह्वमस्तःकृताञ्जलिः ॥ २९ ॥
॥ ॥ चक्रिकउवाच ॥ ॥ गोविन्दकेशवहरेजगदीशविष्णोजानामियद्यपिनतेस्तुतियोगवाक्यम् ॥ स्तोतुंतथापिरसनाममवांछतित्वांस्वामिन्प्रसीद
हरदोषमिमंप्रवृद्धम् ॥ ३० ॥ त्यक्त्वाभवंतमखिलेश्वरचक्रपाणेअन्यंयजंतिमनुजाजगतीहयेवै ॥ मूढास्तएवदुरितप्रकरैकधामसानुग्रहस्त्वमसिमय्यपि
देवयस्मात् ॥ ३१ ॥ जानातिदेवभवतोभवनैकनाथभक्त्यैवयद्यपिनृणांभवबंधहर्त्रीम् ॥ एकांतपापशबरान्वयलब्धजन्माविष्णोस्तथापिभगवान्मयिसु
प्रसन्नः ॥ ३२ ॥ यस्यप्रभोतवमनोज्ञकरारविंदंस्पर्शंचतुर्मुखमुखाअपिदेववृन्दाः ॥ नप्राप्नुवंतिविदितस्यमयाद्यलब्धंत्वत्तोनकोऽपिसदयोनिजसेवके
षु ॥ ३३ ॥ येनत्वयाभगवतात्रिदशाद्यवैरीकंसासुरोनिमिसुतःकृतसर्वपापः ॥ सेन्द्रामरप्रकरमर्त्यहितायपूर्वंतस्मैनमःपरममंगलदायतुभ्यम् ॥ ३४ ॥
येनत्वयातिबलिनामयलार्जुनौतौदेवोत्तमेननिहतौवसुदेवजेन ॥ दुष्टश्चकालयवनोयुधिधेनुकश्चतस्मैनमोऽस्तुनवमेघनिभायतुभ्यम् ॥ ३५॥ श्रीकृष्णदा
मोदरभोह्यनंतयेनत्वयामरपतेरचलाविभूतिः ॥ पूर्वंकृताभगवतापरमेश्वरेणतस्मैनमोऽस्तुयदुवंशपरायतुभ्यम् ॥ ३६ ॥ पारिजातोहृतोयेनविजितोऽखं
डलस्त्वया ॥ लीलाजितमहेशायतस्मैतुभ्यंनमोनमः ॥ ३७ ॥ कृत्वावृकोदरंहेतुंजरासंधोनिपातितः ॥ बाणासुरस्यनिहताबाहवोयेत्वयाहताः ॥ ३८॥
शिशुपालोहतोयेनतस्मैनित्यंनमोनमः ॥ भूमेरपहृतोभारस्त्वयायेनमहात्मना ॥ ३९ ॥ क्षत्रियान्माययाहत्वातस्मैनित्यंनमोनमः ॥ ॥ व्यास
उवाच ॥ ॥ इतितेनस्तुतोविष्णुश्चक्रिकेनमहात्मना ॥ ४० ॥ उवाचपरमप्रीतोवरंवृणिवतिजैमिने ॥ ॥ चाक्रिकउवाच ॥ ॥ परंब्रह्मपरंधामपरमा
त्मन्कृपामय ॥ ४१ ॥ पश्यामित्वामहंसाक्षाद्वरैःकिमपरैर्द्विज ॥ नध्याताभवतोमूर्तिःपूजाचनकृतातव ॥४२॥ नैवेद्यैर्दिव्यपुष्पैश्चदिव्यधूपैःप्रदीपकैः ॥
नतेस्मृतानिनामानिकदाचिद्भवतोमया ॥ ४३ ॥ त्वत्पादसलिलंस्वामिन्विधृतंनहिमूर्द्धनि ॥ नभुक्तंतवनैवेद्यंत्वद्व्रतंनमयाकृतम् ॥ ४४ ॥ तथाप्यहम
पश्यंत्वांकिंकरोम्यपरैर्वरैः ॥ शबरान्वयजन्मास्मिसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ ४५ ॥ तथापिपादपद्मंतेदैवतैरपिदुर्लभम् ॥ तदेवाद्यमयाप्राप्तंवरैः
किमपरैर्मम ॥ ४६ ॥ तथापिकमलाकांतवरदित्सुर्यदाभवान् ॥ त्वयितिष्ठतुमेचित्तंनमज्जेत्त्वदनुग्रहात् ॥ ४७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥
वचनामृतवर्षेणत्वदीयेनमहाशय ॥ संप्राप्यमहतींतुष्टिंमयासेवकपापिना ॥ ४८ ॥ यदिदंवत्समेदत्तंत्वयाकमलमुत्तमम् ॥ अनेनात्यंततुष्टोऽस्मि
भक्तिगृह्णामिहर्षितः ॥ ४९ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्विष्णुर्भक्तिग्राहीदयामयः ॥ तमालिंगितवान्भक्तंचतुर्भिर्दीर्घबाहुभिः ॥
॥ ५० ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ तुष्टोऽस्मिभवतोभक्त्यावत्सचाक्रिकसत्तम ॥ यदिदंवत्समेदत्तंक्षिप्रंभवतिनिश्चितम् ॥ ५१ ॥ भूयो

पितंमहाभक्तमालिङ्ग्यपरमेश्वरः ॥ तत्रैवांतर्दधेविप्रविश्वात्माविश्वपालकः ॥ ५२ ॥ सचक्रिकोऽतिसंतुष्टोहरिभक्तिपरायणः ॥ पुत्रदारादिकंत्य
क्त्वाजगामद्वारकांपुरीम् ॥ ५३ ॥ तत्रचैवंसमासाद्यकृपयाकमलापतेः ॥ आयुषोऽन्तेययौमोक्षंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ ५४ ॥ तस्माद्भक्तवशोदेवोभक्ति
मात्रेणतुष्यति ॥ नचस्तोत्रैर्नवित्तैश्चनतपोभिर्जपेनच ॥ ५५ ॥ फलंयद्यपिचोच्छिष्टंदत्तंतेनद्विजोत्तम ॥ तथापितुष्टवान्विष्णुर्ज्ञात्वाभक्तिमचञ्चलाम् ॥
॥ ५६ ॥ तस्मान्नारायणोदेवःसंसारेस्मिन्मुमुक्षुभिः ॥ ५७ ॥ येयजंतिदृढयाकिलभक्त्यावासुदेवचरणांबुजयुग्मम् ॥ वासवादिविबुधप्रवरेज्यंतेव्रजन्तिम
नुजाःकिलमोक्षम् ॥ ५८ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ छ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ पुनरेवगुरोब्रूहिमाहात्म्यं
कमलापतेः ॥ हरेःकथामृतंपीत्वातृप्तिर्वैकस्यजायते ॥ १ ॥ ॥ श्रीव्यासउवाच ॥ ॥ त्वत्तुल्यःकोपिसंसारेसुकृतीनहिविद्यते ॥ यतःकेशवमाहात्म्यं
श्रोतुमिच्छसिभक्तितः ॥ २ ॥ नारायणकथारम्यापुनात्येवंजगत्त्रयम् ॥ श्रोतारंपृच्छकंचैववक्तारंचद्विजोत्तम ॥ ३ ॥ शृणुलक्ष्मीपतेर्वत्समाहात्म्यंपाप
नाशनम् ॥ कथयामिसमासेनचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ४ ॥ भक्त्यापरमयाविष्णुमेकाहमपियोऽर्चयेत् ॥ जन्मकोटिकृतंपापंसद्यस्तस्यहरेद्धरिः ॥ ५ ॥
पुण्यात्मासकथंमर्त्योयेननाराधितोहरिः ॥ सकथंपातकीयस्यभक्तिर्नारायणेप्रभौ ॥ ६ ॥ अस्तिसर्वपुरश्रेष्ठंपुरुषोत्तमसंज्ञकम् ॥ पुरंसर्वगुणैर्युक्तंसर्वदेव
गणाश्रयम् ॥ ७ ॥ सर्वेषामेवतीर्थानांवरिष्ठंतन्निगद्यते ॥ यतस्तस्मिन्पुरेरम्येसाक्षाद्वसतिकेशवः ॥ ८ ॥ तत्रभद्रतनुर्नामपूर्वमेकोऽभवद्द्विजः ॥ सुन्दरः
प्रियवादीचपवित्रकुलसंभवः ॥ ९ ॥ संप्राप्तयौवनोविप्रःसुंदरःकाममोहितः ॥ परलोकभयंत्यक्त्वावारस्त्रीनिरतोऽभवत् ॥ १० ॥ नवेदाध्ययनंचक्रेपुरा
णानिचसर्वशः ॥ तत्याजोत्तमसंज्ञांचपाखंडजनसङ्गमात् ॥ ११ ॥ अयाज्यदानग्राहीचपरद्रव्यापहारकः ॥ अभवद्धर्मनिन्दीचसविप्रःप्रापतत्परः ॥ १२ ॥
तत्याजब्राह्मणाचारंतथैवसत्यभावनम् ॥ गुरूणामतिथीनांचपूजनंब्राह्मणाधमः ॥ १३ ॥ यद्यत्पापतरंकर्मतत्तदेवविधीयते ॥ नचपुण्यतमंकर्मकदाचित्तेन
जैमिने ॥ १४ ॥ एकदाकृतपापोऽसौलोकलज्जाभयान्वितः ॥ श्राद्धंचकारविप्रोवैश्राद्धभक्तिविवर्जितः ॥ १५ ॥ वारनारीमितिप्राहगतःसनिशि
तद्गृहम् ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ एतद्विशालजघनेपितृश्राद्धदिनंमम ॥ १६ ॥ आयातस्त्वद्गुणैर्बद्धस्तथापिनिलयंतव ॥ पश्यरात्रिमिमांकांतेसर्वलो
कभयावहाम् ॥ १७ ॥ स्रवदंबुदसंघातंपरिव्याप्तंनभःस्थलात् ॥ नवांबुलुप्तमार्गायांत्वद्गुणाकृष्टमानसः ॥ १८ ॥ अस्यामपिविभावर्यांतवाहंगृहमा
गतः ॥ मेघविद्युत्प्रतीपेनकामेनार्थोपदेशिना ॥ १९ ॥ त्वद्गुणाध्यानविश्वासआगतोऽहंनिशिप्रिये ॥ त्वामदृष्ट्वाक्षणमपिप्रीतिर्मेनहिजायते ॥ २० ॥ अ
पिदुःखेनहेतन्वित्वांद्रष्टुमहमागतः ॥ तीर्थतोयाभिषेकेनकांतेकिंमेप्रयोजनम् ॥ २१ ॥ त्वत्प्रेमतीर्थतोयेनसिक्तःप्राप्तोऽस्म्यहंदिवि ॥ परत्रसुखदांसेवामा

राध्यममाकिंफलम् ॥ २२ ॥ जीवतैवमयास्वर्गःप्राप्यतेत्वत्प्रसादतः ॥ अपकीर्त्तिभयात्कांतेश्राद्धकर्मकृतंगृहे ॥ २३ ॥ अस्मिञ्छ्राद्धेममश्रद्धास्वल्पा
पिनाहिगम्यते ॥ त्वंमेजपस्तपस्त्वंमेत्वंमेनीतिश्चसुन्दरि ॥ २४ ॥ त्वामेकामेवसंसारेसर्वभावेनसुन्दरि ॥ प्रपन्नोस्मिसदाहंतेआज्ञापयकरोमिकिम् ॥ २५॥
॥ ॥ सुमध्यमोवाच ॥ ॥ त्वयापुत्रेणतातस्तुपुत्रहीनइवाभवत् ॥ पितृश्राद्धदिनेपित्वंमैथुनंकर्त्तुमिच्छसि ॥ २६ ॥ दुर्मतेमैथुनंयस्तुकुरुतेपितृवा
सरे ॥ रेतोभोजिनएवस्युःपितरस्तस्यसोपिच ॥२७॥ कुरुतेमैथुनंमूढोमोहात्पितृदिनेयदि ॥ तच्छ्राद्धंराक्षसग्राह्यंभवेन्नास्त्यत्रसंशयः ॥ २८ ॥ मय्यद्धा
गदितंयत्तेयथास्नेहेनमानसम् ॥ तथायदिभवेद्विष्णौतदाप्राप्नोतिकिंनहि ॥ २९ ॥ यमदंडांतरस्थायिजीवितंचशरीरिणाम् ॥ तथापिपातकंमूढकुरु
षेनिर्भयःसदा ॥ ३० ॥ जलबुद्बुदवन्मूढःक्षणविध्वंसिजीवितम् ॥ किमर्थंशाश्वतधियाकुरुषेच्छुरितंसदा ॥ ३१ ॥ ललाटेलिखितंयस्यमृत्युरित्यक्षर
द्वयम् ॥ सकथंकुरुतेपापंसमस्तक्लेशदायकम् ॥ ३२ ॥ अहोमायामहाविष्णोरेकाबलवतीक्षितौ ॥ यतःपापंप्रकुर्वाणःसततंहर्षितोद्विज ॥ ३३ ॥ स्था
नंपापायमेदेहिनिजदेहेदुराश्रये ॥ दहत्याश्रममेधोहिवीतिहोत्रइवज्वलन् ॥ ३४ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ दैवप्रेरितपापाच्चतयेत्युक्तंसुवेश्यया ॥
मनसाचिंतयामासब्राह्मणःकृतपातकः ॥ ३५ ॥ धिग्धिङ्मांचमहापापंमूढंपातकिनांवरम् ॥ वेश्यायाएवतज्ज्ञानंतन्मेनास्तिदुरात्मनः ॥ ३६ ॥ ब्राह्म
णस्यकुलेशुद्धेजन्मसंप्राप्यवैमया ॥ आत्मघातकरंपापंनित्यमेवकृतंमहत् ॥ ३७ ॥ जातोयदाध्रुवोमृत्युर्मृतेस्वामीयदायमः ॥ अविवेकतयापापंकथंत
र्हिकरोम्यहम् ॥३८॥ जपस्तपस्तथाहोमोवेदाध्ययनमेवच ॥ विप्राचारोऽतिथेःपूजागुरुभक्तिर्द्विजार्चनम् ॥३९॥ पितृयज्ञादिकंकर्मपूजाचकमलापतेः ॥
मयानचक्रेकस्माद्वैभविष्यत्युत्तमागतिः ॥४०॥ मार्कंडेयंमहात्मानंसर्वधर्मविदांवरम् ॥ तुष्टावसद्विजोवाचाप्रणम्यभुविदण्डवत् ॥४१॥ ब्राह्मणउवाच ॥
नमस्तुभ्यंद्विजश्रेष्ठदीर्घजीवनमोऽस्तुते ॥ नारायणस्वरूपायनमस्तुभ्यंमहात्मने ॥ ४२ ॥ नमोमृकण्डपुत्रायसर्वलोकहितैषिणे ॥ ज्ञानार्णवायवैतुभ्यं
निर्विकारायवैनमः ॥ ४३ ॥ स्तुतस्तेनेतिविप्रेणमार्कंडेयोमहातपाः॥ उवाचपरमप्रीतःसर्वशास्त्रार्थपारगः॥ ४४ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ तवभक्त्या
तितुष्टोऽस्मिमहाभागवरंवृणु ॥ तवाभिलषितंसद्यःसाधयिष्यामिनान्यथा ॥ ४५ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ अहंपापात्मनांश्रेष्ठोद्विजाचारविवर्जितः ॥
परहिंसान्वितोनित्यंपरस्त्रीनिरतःसदा ॥४६॥ मयामूढेनविप्रेन्द्रसदापापंकृतंमहत् ॥ नामुत्रापिकृतंपुण्यंकदाचिदपिसादरम् ॥ ४७ ॥ संसारसागरेघोरेदुः
खदेऽत्यंतभैरवे ॥ कथंभवतिनिस्तारोमहापातकिनोमम ॥ ४८ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ कृतपापोऽपिविप्रेन्द्रत्वंहिपुण्यात्मनांवरः ॥ यतो
बुद्धिरियंजातात्वयिसंसारदुर्लभा ॥ ४९ ॥ पुण्यात्मनांपुण्यदृष्टिर्वर्धतेप्रतिवासरम् ॥ पापात्मनांपापदृष्टिर्वर्द्धतेतुदिनेदिने ॥ ५० ॥ पापात्मना

पिभवतापापदृष्टिर्निवार्यते ॥ अतस्तुभ्यंजगन्नाथःप्रसन्नइवलक्ष्यते ॥ ५१ ॥ पापंकृत्वापियोमर्त्यःपापाद्भूयोनिवर्तते ॥ तमुत्तरंनरंप्राहुःपूर्वजन्मा
र्चिताच्युतम् ॥ ५२ ॥ निजभक्तंमहाविष्णुर्दृष्ट्वापापरतंप्रभुः ॥ ददातिविपुलांबुद्धिंयथाभवतिसद्गतिः ॥ ५३ ॥ अतस्त्वंब्राह्मणश्रेष्ठंप्रतिजन्माच्युता
र्चकः ॥ अचिरेणैवभद्रंतेभविष्यतिनसंशयः ॥ ५४ ॥ यद्यत्पृष्टंत्वयाविप्रमत्तःश्रोष्यसितंनहि ॥ यतोनित्यक्रियाकालोममसंप्रतिवर्तते ॥ ५५ ॥ दां
तोनामद्विजःकश्चिदस्तिसर्वार्थतत्ववित् ॥ कथयिष्यतितत्सर्वंसचतस्याश्रमंव्रज ॥ ५६ ॥ तेनोपदिष्टोऽसौविप्रोमार्कंडेयेनधीमता ॥ दांताश्रमंययौ
क्षिप्रंपवित्रमतिसुन्दरम् ॥ ५७ ॥ अश्वत्थैश्चंपकैश्चैवबकुलैःप्रियकैस्तथा ॥ अन्यैश्चपुष्पितैर्वृक्षैःशोभितंसुमनोहरम् ॥ ५८ ॥ प्रफुल्लकुसुमामोदपरिव्याप्त
दिगंतरम् ॥ गुञ्जद्भ्रमरसंघातंफलशब्दातिशब्दितम् ॥ ५९ ॥ मन्दंमन्दंवहद्वायुशीतलंचैववारिच ॥ शतश्वापदसंकीर्णंशिष्योपशिष्यसंकुलम् ॥६०॥
तस्याश्रमंततोविप्रःप्रविश्यातिमनोहरम् ॥ ददर्शदांतंतत्वज्ञंसर्वशिष्यगणैर्वृतम् ॥ ६१ ॥ स्तुत्वातंब्राह्मणश्रेष्ठदांतंनारायणात्मकम् ॥ ववंदेचरणौत
स्यशिरसासद्विजोत्तमः ॥ ६२ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ कस्त्वंभद्रसमायातःकिमस्त्यत्रप्रयोजनम् ॥ ब्रूहितत्त्वंतुमांस्तौपिहेतुनाकेनसांप्रत
म् ॥ ६३ ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ ब्राह्मणोऽहंमहाभागब्राह्मणाचारवर्जितः ॥ नाम्नाभद्रतनुःख्यातोविहिताखिलपातकः ॥ ६४ ॥ संसारपाप
विच्छेदःकथंमेपापिनोभवेत् ॥ एतन्मेकथयब्रह्मन्यतस्त्वंसर्वतत्ववित् ॥ ६५ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रपरंगुह्यंतवस्नेहान्मयोच्यते ॥ येनसं
सारपाशस्यविच्छेदोभवतेनृणाम् ॥ ६६ ॥ त्यजपाखंडसंसर्गंसंगंभजसतांसदा ॥ कामंक्रोधंचमोहंचलोभंचदर्पमत्सरौ ॥ ६७ ॥ असत्यंपरहिंसां
चत्यजयत्नादपिद्विज ॥ स्मरन्नामानिसततंमहाविष्णोर्महात्मनः॥६८॥संमार्जनंद्विजश्रेष्ठतथोपलेपनंपुनः ॥ मार्गशोभांचदीपंचकेशवायतनेकुरु ॥६९॥
कुरुब्राह्मणसेवांचज्ञातिसेवांचसर्वदा ॥ कुर्वन्नतोयदानंचानित्यंपंचमहाध्वरान् ॥ ७० ॥ कथांशृणुहरेर्मंत्रंजपत्वंद्वादशाक्षरम् ॥ कर्माण्येतानिसर्वाणिकु
र्वंतस्तवसत्तम ॥ ७१ ॥ भविष्यत्युत्तमंज्ञानंज्ञानान्मोक्षमवाप्स्यसि ॥ ७२ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ यान्येतानित्वयाब्रह्मन्प्रोक्तानिशुभदानिवै ॥ ते
षांविवरणंब्रूहिकिंमोहोदंभमत्सरौ ॥ ७३ ॥ किमसत्यंचकाहिंसादयाशांतिर्दमश्चकः ॥ समदृष्टिश्चकाप्रोक्ताकापूजाकमलापतेः ॥७४॥ अहोरात्रश्चकःप्रो
क्तःकिंविष्णुस्मरणंतथा ॥ केवापंचमहायज्ञाःकोमंत्रोद्वादशाक्षरः ॥ ७५ ॥ एषांविवरणंसर्वंब्रूहिब्राह्मणसत्तम ॥ तथातवप्रसादेनप्राप्नोमिपरमंपदम्
॥ ७६ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ येवेदसंमतंकार्यंत्यक्त्वान्यत्कर्मकुर्वते ॥ निजाचारविहीनायेपाखंडास्तेप्रकीर्तिताः ॥ ७७ ॥ निजाचारग्राहिणोयेकुर्वते
वेदसंमतम् ॥ पापाभिलाषरहिताःसज्जनास्तेप्रकीर्तिताः ॥ ७८ ॥ योऽभिलाषःसदास्त्रीषुविभवोपार्जनादिषु ॥ वर्त्ततेब्राह्मणश्रेष्ठसकामइति

कथ्यते ॥७९॥ समाकर्ण्यात्मनोनिन्दांयस्तापोहृदिजायते ॥ सक्रोधइतिविज्ञेयःसर्वधर्मावघातकः ॥८०॥ परवित्तादिकंदृष्ट्वानेतुंयोहृदिजायते ॥ अभि
लाषोद्विजश्रेष्ठसलोभइतिकीर्तितः॥८१॥मममाताममपिताममेयंगृहिणीगृहम्॥एतदन्यन्ममत्वंहिसंमोहइतिकीर्तितः॥८२॥अहंमहात्माधनवान्नतुल्यःको
ऽपिभूतले ॥ इदंयज्जायतेचित्तेमदःप्रोक्तःसकोविदैः ॥८३॥ निंदंतिमांसदालोकाधिगस्तुममजीवनम् ॥ इत्यात्मानंवदेद्यस्तुधिक्कारःसचमत्सरः ॥ ८४ ॥
यथार्थकथनंयच्चसर्वलोकसुखप्रदम् ॥ तत्सत्यमितिविज्ञेयमसत्यंतद्विपर्ययम् ॥ ८५ ॥ ऐश्वर्यंदारपुत्राद्यायान्त्यमुष्यकदाक्षयम् ॥ इतियाजायते
चित्तेसाहिंसापरिकीर्तिता ॥८६॥ यत्नादपिपरक्लेशंहर्तुंयद्धृदिजायते ॥ इच्छाभूमिर्द्विजश्रेष्ठसादयापरिकीर्तिता ॥८७॥यातुष्टिर्जायतेचित्तेशान्तिःसागद्य
तेबुधैः ॥ कुत्सितात्कर्मणोऽन्यत्रयच्चित्ताविनिवारणम् ॥ ८८ ॥ संकीर्तितोदमःप्राज्ञैःसंमतस्तत्वदर्शिभिः ॥ दुःखेसुखेचविप्रेन्द्रयातुष्टिर्वै
तंसेसदा ॥८९॥ तथाशत्रौचमित्रेचसमदृष्टिर्हिसास्मृता ॥ नैवेद्यगंधपुष्पाद्यैःश्रद्धयापुरुषोहरेः ॥९०॥ योऽर्चनंकुरुतेविप्रसापूजापरिकीर्तिता ॥ मध्याह्ने
चैवरात्रौचलंघनंयद्विधीयते ॥ ९१॥ तद्विज्ञेयमहोरात्रंपूर्वापरदिनाशनम् ॥ आत्मनःकेशवस्यापिद्वयोरपिचसत्तम ॥ ९२ ॥ यदेकीकरणंतच्चविष्णुस्म
रणमुच्यते ॥ ब्रह्मयज्ञोनृयज्ञश्चदेवयज्ञश्चसत्तम ॥ ९३ ॥ पितृयज्ञोभूतयज्ञःपंचयज्ञाःप्रकीर्तिताः ॥ नमोभगवतेवासुदेवायोङ्कारपूर्वकम् ॥ ९४ ॥ म
हामंत्रमिमंप्राहुस्तत्वज्ञाद्वादशाक्षरम् ॥ इतितेकथितंसर्वंपृष्टंब्राह्मणसत्तम ॥९५॥ यज्ज्ञात्वामानवाःसर्वेलभंतेज्ञानमुत्तमम् ॥ ततःप्रतिदिनंविप्रनाम्नामष्टो
त्तरंशतम् ॥ ९६ ॥ पठित्वाकमलाभर्तुर्दुर्लभंमोक्षमाप्स्यसि ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ ब्रूहिलक्ष्मीपतेर्विष्णोर्नाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ ९७ ॥ ॥
दांतउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रप्रवक्ष्यामिनाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ सहस्रनामचाकृष्यसारंविष्णोःपरात्मनः ॥९८॥ अष्टोत्तरशतंनाम्नांमहापातकनाशनम् ॥
पठितव्यंयथाध्यात्वाशृणुध्यानंमयोच्यते ॥ ९९ ॥ अतसीकुसुमाकारंप्रफुल्लकमलेक्षणम् ॥ गवांचरणधूलीभिर्भूषिताखिलविग्रहम् ॥ १०० ॥ गोपुच्छ
वालपाशेनमंडितोत्तममस्तकम् ॥ वंशीध्वनिपरिन्यस्तरुचिरौष्ठपुटंप्रभुम् ॥ १०१ ॥ गोगोष्ठवासिभिःस्निग्धैःशिशुभिःपरिवारितम् ॥ पीतांबरंस्मरसु
खंध्यात्येकृष्णास्यमुत्तमम् ॥ १०२ ॥ ॐ नमोऽस्यकृष्णाष्टोत्तरशतनाम्नांवेदव्यासऋषिरनुष्टुप्छंदः ॥ श्रीकृष्णोदेवताश्रीकृष्णप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः
॥ १०३ ॥ नमःकृष्णःकेशवश्चकेशिशत्रुःसनातनः ॥ कंसारिर्धेनुकारिश्चशिशुपालरिपुःप्रभुः ॥ १०४ ॥ देवकीनन्दनःशौरिःपुण्डरीकनिभेक्षणः ॥
दामोदरोजगन्नाथोजगत्कर्ताजगन्मयः ॥ १०५ ॥ नारायणोबलिध्वंसीवामनोदितिनन्दनः ॥ विष्णुर्यदुकुलश्रेष्ठोवासुदेवोवसुप्रदः ॥ १०६ ॥ अनंतः

कैटभारिश्चमल्लांजिन्नरकांतकः ॥ अच्युतःश्रीधरःश्रीमाञ्छ्रीपतिःपुरुषोत्तमः ॥१०७॥ गोविन्दोवनमालीचहृषीकेशोऽखिलार्तिहा ॥ नृसिंहोदैत्यशत्रुश्चम
त्स्यदेवोजगन्मयः ॥१०८॥ भूमिधारीमहाकूर्मोवराहःपृथिवीपतिः ॥ वैकुण्ठःपीतवासाश्चचक्रपाणिर्गदाधरः ॥१०९॥शंखभृत्पद्मपाणिश्चनन्दकीगरुडध्व
जः ॥ चतुर्भुजोमहासत्वोमहाबुद्धिर्महाभुजः ॥११०॥ महोत्सवोमहातेजामहावाहुप्रियःप्रभुः ॥ विष्वक्सेनश्चशार्ङ्गीचपद्मनाभोजनार्दनः ॥१११॥तुलसी
वल्लभोऽपारःपरेशःपरमेश्वरः ॥ परमक्लेशहारीचपरत्रसुखदःपरः॥११२॥हृदयस्थोंऽवरस्थोयोमोहदोमोहनाशनः ॥ समस्तपातकध्वंसीमहावलवलांतकः
॥११३॥ रुक्मिणीरमणोरुक्मिप्रतिज्ञाखण्डनोमहान् ॥दामवद्धःक्लेशहारीगोवर्द्धनधरोहरिः ॥ ११४॥ पूतनारिर्मुष्टिकारिर्यमलार्जुनभञ्जनः ॥ उपेन्द्रो
विश्वमूर्तिश्चव्योमपादःसनातनः ॥११५॥ परमात्मापरब्रह्मप्रणतार्तिविनाशनः ॥ त्रिविक्रमोमहामायोयोगविद्विष्टरश्रवाः ॥ ११६ ॥ श्रीनिधिःश्रीनिवास
श्चयज्ञभोक्तासुखप्रदः ॥ यज्ञेश्वरोरावणारिःप्रलंबघ्नोऽक्षयोऽव्ययः ॥ ११७ ॥ सहस्रनाम्नांचैतत्तेनाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ विष्णुप्रीतिकरंसर्वंसर्वपापविनाशन
म् ॥११८॥ दुःस्वप्ननाशनंचैवग्रहपीडाविनाशनम् ॥ सर्वरोगक्षयकरंपरमैश्वर्यदंतथा ॥११९॥ सर्वोपद्रवविध्वंसिसर्वकर्मफलप्रदम् ॥ मयाप्रोक्तंद्विजश्रे
ष्ठवैष्णवप्रीतिहेतवे ॥१२०॥ त्रिसंध्यंयःपठेन्नित्यंभक्तितःपुरतोहरेः ॥ शतमष्टोत्तरशतंनाम्नांतुष्टःसदाहरिः ॥ १२१ ॥ श्राद्धेचयःपठेदेतद्भक्तिमान्वैष्णवो
जनः ॥ संतुष्टाःपितरस्तस्यप्रयांतिपरमंपदम् ॥ १२२ ॥ यज्ञकालेपठेद्यस्तुदेवताराधनेतथा ॥ दानकालेचयात्रायांसर्वंतत्फलमाप्नुयात् ॥ १२३ ॥
अपुत्रोलभतेपुत्रंधनार्थीलभतेधनम् ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांस्तवस्यास्यप्रकीर्तनात् ॥ १२४ ॥ येपठंतिहरेर्भक्त्यानाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ नाशु
भंविद्यतेतेषांकदाचिदपिभूतले ॥१२५॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥गच्छब्राह्मणभद्रंतेप्रोक्तेनविधिनामया ॥ समाराध्यहरिंभक्त्यापरमंक्षेममाप्स्यसि॥१२६॥
एवंप्रबोधितस्तेनदांतेनपरमार्थिना ॥ तस्मिन्क्षेत्रवरेपुण्येहरिपूजापरोभवत् ॥ १२७ ॥ नित्यंतुभक्त्याविप्रोऽसौपंचाहानिचजैमिने ॥ दांतप्रोक्तेन
विधिनाचकारहरिपूजनम् ॥१२८॥ ज्ञात्वाभक्तिंहरिस्तस्यसुदृढांकरुणामयः ॥ आविर्वभूवसहसाकोटिसूर्यइवांशुमान् ॥ १२९ ॥ तंदृष्ट्वाजगतामीशं
कमलाप्रियमच्युतम् ॥ ववंदेशिरसाविप्रस्तत्पादकमलद्वये ॥ १३० ॥ अथासौब्राह्मणश्रेष्ठोहर्षनिर्भरमानसः ॥ कृताञ्जलिर्जगन्नाथमस्तौषी
त्कमलापतिम् ॥ १३१ ॥ दृष्टिंहरेदुरितगामपिमेकृपालांभक्तिंनिजांप्रतिविभोशुभदामनैषीः ॥ तस्मादहंविहितविस्तरपातकोऽपिग्राम्यस्त्वयाकारि
पुमानिवाद्य॥१३२॥रुष्टेत्वयित्रिदशवंदितपादयुग्मेदृष्टिःप्रयातिदुरितंखलुमानवस्य ॥ तुष्टेचयातिसुकृतंप्रतिसैवदृष्टिर्ज्ञातंमयैवपरमेश्वरकेवलंच ॥१३३॥
त्वांवच्मिनाथभवतःस्मरणंप्रभावंयस्माद्व्रजामिनिखिलार्जितपातकोपि ॥ स्थानंजगामपरमंत्रिदशैकलभ्यमारुह्यशुद्धकनकच्छुरितंविमानम् ॥ १३४ ॥

त्वत्पादपद्मसलिलस्यसदागुणाढ्योव्याधःसवेत्तिकानिकःकृतसर्वपापः ॥ त्वद्वेश्ममार्जनफलंजगदेकनाथयज्ञध्वजःक्षितिपतिःसुरवंदितश्च ॥ १३५ ॥ वे
श्मोपलेपनफलंभवतोमुरारेसृष्टिस्थितिप्रळयकारणईश्वरस्य ॥ जानातिपन्नगरिपुध्वजयज्ञमालीभ्राताचतस्यकृतपापभयःसुमाली ॥ ३६ ॥ हरिंप्र
दक्षिणीकृत्यभवंतंयत्फलंभवेत् ॥ धर्मएवसजानातिनान्यःकश्चिज्जगत्त्रये ॥ ३७ ॥ तवचित्तंदयांनाथगादितुंभुविकःक्षमः ॥ त्वांविद्ध्वापिशरैर्व्याधो
जगामपरमंपदम् ॥ ३८ ॥ निंदित्वापिजगन्नाथभवंतंत्रिदशेश्वरम् ॥ शिशुपालोययौमोक्षंतवभक्तस्यकाकथा ॥ ३९ ॥ ब्रह्मरूपेणयेनासौत्वया
सृष्टमिदंजगत् ॥ त्वयितास्मिन्महाविष्णोरमतांमममानसम् ॥ १४० ॥ सर्वोविष्णोत्वयानेनक्रियतेजगतःक्षयः ॥ रुद्ररूपेणसंसारेतस्मैतुभ्यंनमोस्तु
मे ॥ ४१ ॥ यस्मादल्पतमंनास्तियस्मान्नास्तिमहत्तमम् ॥ येनव्याप्तंजगत्सर्वंत्वयातस्मैनमोस्तुते ॥ ४२ ॥ नेत्राभ्यांयस्यदेवस्यसूर्योऽजनिदिवा
करः ॥ मुखादग्निश्चजायेततवतस्मैनमोस्तुते ॥ ४३ ॥ यस्यश्रोत्राद्वायवोपिजाताःप्राणाश्चकेशव ॥ तवतस्मैसुरश्रेष्ठनमोऽस्तुममसर्वदा ॥ ४४ ॥
लक्ष्मीर्यस्यसदाक्रोडेश्यामाङ्गस्यसुनिर्वृता ॥ सौदामिनीवमेघस्यतवतस्मैनमोऽस्तुते ॥ ४५ ॥ गंतुंमाहिम्नांसीमानंब्रह्माद्याअपिनिर्जराः ॥ नशक्नु
वंतिवैयस्यतवतस्मैनमोऽस्तुते ॥ ४६ ॥ धर्माणांस्थापनार्थायविनाशायचपापिनाम् ॥ युगेयुगेयःप्रभवेत्तस्मैतुभ्यंनमोस्तुमे ॥ ४७ ॥ मायया
मोहितंयेनजगदेतन्महात्मना ॥ क्षिणोतिमाययाशंभुर्यस्तस्मैतेनमोस्तुमे ॥ ४८ ॥ भक्तिमात्रेणयस्तुष्टोनधनैर्नस्तवैस्तथा ॥ नदानैर्नतपोभिश्चतस्मै
तुभ्यंनमोस्तुमे ॥ ४९ ॥ गवांचब्राह्मणानांचसाधूनांचहितंतथा ॥ कृपांचकुरुतेयस्तुतस्मैतुभ्यंनमोस्तुमे ॥ १५० ॥ अनाथानांचबंधूनांयोगिनांदुः
खिनांतथा ॥ दुःखंहरतियोदेवस्तस्मैतुभ्यंनमोस्तुमे ॥ ५१ ॥ मनुष्येषुचदेवेषुगजेषुसकलेषुच ॥ वर्ततेयःसमत्वेनतस्मैतुभ्यंनमोस्तुमे ॥ ५२ ॥
यस्मिंस्तुष्टेपर्वतोपिसद्यएवतृणायते ॥ शैलीयतेतृणंरुष्टेतस्मैतुभ्यंनमोस्तुमे ॥ ५३ ॥ पुण्यानांचयथापुण्येनिजेपुत्रेयथापितुः ॥ यथापत्यौसतीनांच
ततथात्वयिममास्तुवै ॥ ५४ ॥ यूनांचित्तंयथास्त्रीषुलुब्धानांचयथाधने ॥ क्षुधितानांयथाचान्नेतथात्वयिममास्तुवै ॥ ५५ ॥ घर्मार्तानांयथाचन्द्रेशी
तार्तानांरवाविति ॥ तृषार्तानांयथातोयेतथात्वयिममास्तुवै ॥ ५६ ॥ यन्मयाबुद्धिहीनेनगुरुस्त्रीगमनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥
॥ ५७ ॥ अवध्यानांवधोयस्तुमायामोहवताकृतः ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ ५८ ॥ अपेयपानंचमयाविहितंपरमेश्वर ॥ तत्पातकंक्षयंयातु
भवंतंपश्यतोमम ॥ ५९ ॥ अप्सुयोनौतथातोयेयद्रेतःसेचनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १६० ॥ भ्रूणहत्याकृतायाचरेतसांसेचनंभुवि ॥
तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ ६१ ॥ विश्वासघातकंयच्चअज्ञात्वामाययाकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ ६२ ॥ असत्यवचनं

यच्चमयाप्रोक्तंक्षणेक्षणे ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम॥१६३॥सतांनिंदाकृतायाचपरहिंसाचसर्वदा ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम॥१६४॥
श्लेष्माचकफकंचैवयद्वक्रेचमयाकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १६५ ॥ वनस्पतिगतेसोमेयत्कृतंतरुघातनम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातु
भवंतंपश्यतोमम ॥१६६॥ पथिदेवालयेगोष्ठेमूलमंत्रंचयत्कृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१६७॥ अभक्तिर्विततायाचपितुर्मातुश्चकेशव ॥
तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१६८॥ स्नानार्थंभोजनार्थंचगच्छन्यस्तुनिवारितः ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १६९ ॥ एकादश्यां
सुरश्रेष्ठयन्मयाभोजनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१७०॥ अतिथिर्गृहमागच्छन्पूजितोनमयाप्रभो ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतो
मम ॥१७१॥ द्वादश्यांचदशम्यांचकृतंयच्चद्विभोजनम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतामम ॥१७२॥ निवारणंकृतंयच्चपानार्थंधावतीगवाम् ॥ तत्पा
तकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१७३॥ असमाप्यपरित्यक्तंव्रतमारभ्ययन्मया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१७४॥ कूटसाक्ष्यंनिरुक्तंयन्मित्र
वात्सल्यतोमया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम॥१७५॥ऋतुकालाभिगमनंनिजपत्न्यांकृतंनयत् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम॥१७६॥
असंस्कृतेगृहेयच्चभोजनंविहितंमया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१७७॥ ग्रामयाचकवृत्तिश्चयामयानृहरेकृता ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंप
श्यतोमम ॥१७८॥ दण्ड्यमानेमयाभूपेप्रभुत्वंयत्कृतंप्रभो ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१७९॥ पौराणिककथामध्येयोविघ्नोविहितोमया ॥
तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १८० ॥ आदरेणमयायाचपरपाककथाश्रुता ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १८१ ॥ अश्वत्थ
च्छेदनंयच्चधात्र्याश्चच्छेदनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १८२ ॥ दधिदुग्धघृतानांचविक्रयोयःकृतोमया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंप
श्यतोमम ॥१८३॥ आशांदत्वापरेभ्यश्चकृतासानिष्फलामया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १८४ ॥ द्विजाश्चयाचकाश्चैवकोपदृष्ट्यामयेक्षि
ताः ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१८५॥ जीवनोपायदातारःकोपान्निर्भर्त्सितामया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १८६ ॥ बहुना
त्रकिमुक्तेनबहुजन्मार्जितानिच ॥ क्षयंगतानिपापानिभवंतंपश्यतोमम ॥१८७॥ कृतार्थोऽस्मिकृतार्थोऽस्मिकृतार्थोऽस्मिनसंशयः ॥ नमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यं
नमस्तुभ्यंजगत्पते ॥ १८८ ॥ इत्युक्त्वासौद्विजोभक्त्यापुलकांचितविग्रहः ॥ पपातजैमिनेविष्णोश्चारुपादांबुजद्वये ॥ १८९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
उत्तिष्ठोत्तिष्ठतेविप्रतुष्टोऽस्मितवभक्तितः ॥ किंतेऽभिलषितंब्रूहितत्तेदास्याम्यहंध्रुवम् ॥१९०॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ परमेश्वरगोविन्ददयालोपर
माच्युत ॥ यत्संप्रतिमयाप्राप्तंतत्केनभुविलभ्यते ॥१९१॥ तथाप्येकंवरंयाचेमुरारेतवसन्निधौ ॥ जन्मजन्मनिमेभक्तिस्त्वय्यस्तुसुदृढाप्रभो॥१९२॥मया

कृतामिदंस्तोत्रंयःपठेद्भक्तितोनरः ॥ तस्याभिलषितंसर्वंप्रसन्नस्त्वंप्रदास्यसि ॥१९३॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ दत्तोऽयंतेवरःकोऽपिविप्रनास्त्यत्रसंशयः ॥
किंतुत्वयासहप्राज्ञसख्यंकर्तुंमयेष्यते ॥ १९४ ॥ नमेसेवकयोग्यास्तेभवानहमिहाद्विज ॥ अतःसख्यंप्रविवृतंत्वयासहमयाधुना ॥ १९५ ॥ ॥ व्यास
उवाच ॥ ॥ ततोनारायणोदेवोदयालुर्भक्तवत्सलः ॥ चकारजैमिनेसख्यंतेनपुण्यात्मनासह ॥१९६॥ निजकण्ठगतांमालांददौतस्मैमुदाहरिः ॥ सोऽपि
विप्रोददौभक्त्याहरेस्तुलसिकास्रजम् ॥१९७॥ प्रसार्यचतुरोबाहूंस्तमालिंगितवान्हरिः ॥ सविप्रोऽपिमुदाविष्णुंतमालिंगितवान्प्रभुः ॥१९८॥ इत्थंकृत्वाह
रिःसख्यंतेनाग्रजन्मनासह ॥ भक्तिग्राहीदयालुःसतत्रैवांतरधीयत॥१९९॥ ततःप्रातिदिनंतत्रक्षेत्रेचपुरुषोत्तमे ॥ आरेभेकंदुकक्रीडांहरिस्तेनाग्रजन्मना॥
॥२००॥ कदाचिद्दुर्बलंदृष्ट्वातंविप्रंकरुणामयः ॥ उवाचवाचंविप्रर्षेंमित्रवात्सल्यतोहरिः ॥२०१॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सखेकथंदुर्बलस्त्वंहृतंकेनधनं
तव ॥ हृदिकावाचतेचिन्तासखेतद्वक्तुमर्हसि ॥ २०२ ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ त्वत्प्रीतयेजगन्नाथनित्यमेवमयातपः ॥ क्रियतेतेनमे
गात्रंयातिदुर्बलतांप्रभो ॥ २०३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ यथात्वयिप्रसन्नोऽस्मिकस्मिंश्चनतथासखे ॥ कायक्लेशंपुनःकस्मात्करो
षिद्विजसत्तम ॥ २०४ ॥ दुर्बलंत्वांसमालोक्यहृदिमेजायतेव्यथा ॥ कायक्लेशमतःसर्वंजहीहिद्विजसत्तम ॥ २०५ ॥ निजोत्तरीयै
र्निजवस्त्रभूषणैःसुचारुचामीकरकुड्मलाभ्याम् ॥ स्वहस्तराजद्वलयैश्चविप्रःस्वयंसुरेशेनचमंडितोऽसौ ॥ २०६ ॥ किरीटमानीयनिजाल्ललाटा
त्पादाच्चपादांगदयुग्ममीशः ॥ सुवर्णहारंनिजकंठदेशात्तस्मैददौविप्रवरायकृष्णः ॥ २०७ ॥ तैर्भूषणैःश्रीहरिणाप्रदत्तैर्विभूषितोऽयंसुकृतीद्विजन्मा ॥
क्रीडेत्सदाकंदुककेलिवेत्ताकृष्णेनकृष्णांबुजसुंदरेण ॥ २०८ ॥ तमेकदाभूषणभूषिताङ्गंतांबूलरागारुचिरोष्ठयुग्मम् ॥ दिव्यांबरंचारुतरोत्तरीयंस्मे
राननंतत्रददर्शदांतः ॥२०९॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ भद्रभद्रतनोऽद्यापिपापदृष्टिंनमुंचसि ॥ दृष्ट्वापिभवतःकार्यंनिंदितंसकलैर्जनैः ॥२१०॥ शिष्यः
कृतस्त्वंयस्मान्मेसर्वमेवहिभूषणम् ॥ अहंयुश्चापिदुःशीलोनिर्दयःपापतत्परः ॥ २११ ॥ गुरुकीर्तिविनाशीचपंचैतेशिष्यपांसुलाः ॥ अभक्तोबहुभाषी
चतथाचंचलमानसः ॥२१२॥ परोक्षगुरुनिंदाकृत्प्रोक्ताःशिष्याधमाइमे ॥ चरित्रमुत्तमंज्ञात्वाशिष्यःकार्योविचक्षणैः ॥२१३॥ यतोदुर्जनगाविद्यागुरू
णांचापिदुःखदा ॥ कीर्तिदास्तैश्चयाविद्यानिरुक्तास्तत्त्वदर्शिभिः ॥ २१४ ॥ तावैदुर्जनगाःसद्योगुरोर्घ्नंतियशस्तरुम् ॥ पापेभ्यःपुण्यकर्माणिनरोचंतेकदा
पिच ॥ २१५ ॥ नरोचतेमाक्षिकाभ्यःसुगन्धिचंदनंयथा ॥ यथामिष्टान्नपानेननहितृप्यंतिगर्दभा ॥ २१६ ॥ दुर्जनानहितृप्यंतियथाधर्मस्यर्चितया ॥
अपकीर्तिभयाल्लक्ष्मीर्धर्मश्चसर्वकामदः ॥ २१७ ॥ कदाचिन्नभजेद्दुष्टंभजेद्वागच्छतिक्षयम् ॥ प्रतिजन्मानियाविद्याभाग्येनलभतेपरा ॥ २१८ ॥

कदाचिल्लभतेवापितदात्वंतरतेविधिः ॥ २१९ ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ सत्यंब्रवीषिविप्रर्षेनास्मिशास्त्रविशारदः ॥ मयाशिष्येणतेक्वापिनापकीर्ति
र्भविष्यति ॥ २२० ॥ त्वत्प्रसादाद्द्विजश्रेष्ठसर्वाभिलषितंमम ॥ सिद्धिंप्रतिगतंयस्मात्त्वमेकोभुविदुर्ल्लभः ॥ २२१ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ किंतेऽभि
लषितंविप्रासिद्धिंप्रतिगतंवद ॥ अचिरेणैवतपसांकथमुद्यापनंकृतम् ॥ २२२ ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ स्वल्पश्रमैरपिप्राप्तंमयासंदर्शनंहरेः ॥
यस्याज्ञयागुरोत्यक्तंमयानित्यक्रियादिकम् ॥ २२३ ॥ निजोत्तरीयंवस्त्रंचसुवर्णकलशद्वयम् ॥ स्वहस्तवलयंचापिस्वललाटकिरीटकम् ॥ २२४ ॥ निज
पादतुलाकोटिंनिजमुक्तावलींददौ ॥ तथामेभगवान्विष्णुःसुप्रीतोद्विजसत्तम ॥ २२५ ॥ मयासहसकृत्वास्तेसख्यंसेवकदुःखहा ॥ करोमिकंदुकाक्रीडांगुरो
तेनसहानिशम् ॥ २२६ ॥ एतन्मेवचनंश्रुत्वागच्छामिनाहियद्यपि ॥ प्रतीत्याचमयाप्रोक्तंतथापितवसन्निधौ ॥ २२७ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ सप्तवर्ष
सहस्राणिभक्त्यापरमयामया ॥ आराधितोऽपिमेविष्णुर्दर्शनंनददौविभुः ॥ २२८ ॥ अहोविष्णुंसमाराध्यपंचाहान्येवसत्तम ॥ त्वयासंदर्शनंप्राप्तंदेवतै
रपिदुर्ल्लभम् ॥ २२९ ॥ धन्योऽसित्वंकृतार्थोऽसिसाक्षाद्देवस्त्वमुच्यते ॥ यतस्त्वयासहस्वामीप्रेम्णासख्यंचकारह ॥ २३० ॥ यदामयितवस्नेहोविद्यतेद्वि
जसत्तम ॥ कथंकथयमेविप्रदुर्ल्लभंविष्णुदर्शनम् ॥ २३१ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्तोगुरुणाविप्रोविपिनेनिजमाश्रमम् ॥ जगामविस्मितोधीमा
न्विष्णुभक्तिपरायणः ॥ २३२ ॥ अथान्यस्मिन्दिनेगत्वाकंदुकक्रीडनंकृतम् ॥ उवाचेतिजगन्नाथंदयालुंविनयान्वितः ॥ २३३ ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥
गुरुर्हिममदेवेंद्रतवदर्शनमिच्छति ॥ काज्ञातेतिष्ठतोब्रूहिदयालोकमलापते ॥ २३४ ॥ एकांतभक्तोविप्रोसौतवपद्मनिभेक्षण ॥ अतस्तस्मैसुरश्रेष्ठदर्शनं
दातुमर्हसि ॥ २३५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अनेकजन्मविप्रेन्द्रभक्त्यापरमयात्वया ॥ पूजितोऽहमतोदत्तंदर्शनंतेमयाधुना ॥ २३६ ॥ कतिचिद्दि
वसांतेनमामभ्यर्च्यद्विजःसच ॥ मांद्रष्टुमिच्छतिप्राज्ञस्त्वदृश्यंदैवतैरपि ॥ २३७ ॥ ममसोपिमहाभक्तोमत्सपर्यापरायणः ॥ ममसंदर्शनंतस्मात्कदाचि
द्विजलप्स्यति ॥ २३८ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासविप्रःकमलापतिम् ॥ इत्युवाचपुनर्भक्त्याकेशवंक्लेशनाशनम् ॥ २३९ ॥
॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ अनुग्रहोस्तितेदेवेशयदामयिजगत्पते ॥ तदामेसंमुखेदेहिदर्शनंभक्तवत्सल ॥२४०॥ अयाचतगुरुर्देवतवदर्शनदक्षिणाम् ॥
अहोमेगुरवेदत्वादर्शनंपाहिमांप्रभो ॥२४१॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यदानूनंत्वयोत्सृष्टामत्संदर्शनदक्षिणा ॥ तदागुरुंसमानीयदर्शनंममकारय ॥२४२॥
इत्याज्ञप्तस्ततस्तेनगुरोराश्रममुत्तमम् ॥ ययौभद्रतनुःप्रीत्यापुनःस्वगुरुरागतः ॥ २४३ ॥ तस्मिन्विप्रेसमायातेदान्तेदातृवरेहरिः ॥ आत्मानं
दर्शयामाससर्वलक्षणसंयुतम् ॥ २४४ ॥ ततोहरिंसमालोक्यसविप्रोहरिभक्तिकृत् ॥ बद्धाञ्जलिस्तमस्तौषीद्धर्षबाष्पविलोचनः ॥ २४५ ॥

॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ दयालोकमलाकांतशरणागतपालक ॥ नमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यंनमोनमः ॥ २४६ ॥ अद्यमेसफलंजन्मअद्यमेसफलंत
पः ॥ अद्यमेसफलंसर्वंप्राप्तंत्वद्दर्शनंमया ॥२४७॥ पूर्वमालोचितंयद्यद्वचनंश्रीपतेप्रभो ॥ सिंधुकोटिगभीरस्यप्रसृतंपुरतस्तव ॥२४८॥ स्तोत्रंतन्नास्ति
संसारेवागीशस्यजगत्पतेः ॥ येनस्तोत्रेणतेप्रीतिंजनयिष्यामिचेतसि ॥ २४९ ॥ रक्षरक्षप्रभोरक्षमांप्रसीदजगत्पते ॥ त्वद्दासदासदासानांदासत्वेनापिमां
वृणु ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ततःप्रहस्यदेवेशोभक्तिग्राहीदयामयः ॥ करारविंदंतन्मूर्ध्निदत्वाप्राहेतिजैमिने ॥ २५० ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥
मद्भक्तोऽसिद्विजश्रेष्ठप्राप्तंमद्दर्शनंत्वया ॥ मत्प्रसादेनभद्रंतेसर्वमेवभविष्यति ॥ २५१ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तमालिङ्ग्यततोदांतंप्रेम्णाभद्रतनुंचत
म् ॥ तत्रैवांतर्दधेविप्रसहसापरमेश्वरः ॥ २५२ ॥ तस्मिन्क्षेत्रवरेपुण्येदुर्लभेपुरुषोत्तमे ॥ क्रियायोगैर्हरिन्दृष्ट्वादांतोधामपरंययौ ॥ २५३ ॥ सोऽपिभद्रतनु
र्विप्रोहरिभक्तिपरायणः ॥ आयुषोंतेययौमोक्षंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ २५४ ॥ एकाहमपियोभक्त्यापूजयेत्परमेश्वरम् ॥ बहुजन्मकृतंपापं[१]प्रीतिःसंवर्द्धतेह
रौ ॥ २५५ ॥ अद्यापित्रिदशाःसर्वेब्रह्माद्याअपिजैमिने ॥ प्रभावंनहिजानंतिहरिभक्तस्यभूतले ॥ २५६ ॥ कर्मभूमिरियंविप्रस्वर्गादपिचदुर्लभा ॥ यत्रवि
ष्णुंसमभ्यर्च्यमर्त्याःस्युःसुरवंदिताः॥२५७॥शक्राद्यास्त्रिदशाःसर्वेसुपुण्यक्षयभीरवः॥अन्योन्यमपिजल्पंतोऽनिशंचद्विजसत्तम॥२५८॥भूयएवगमिष्यामः
कर्मभूमिंकदावयम् ॥ कदातत्रकरिष्यामःपूजांश्रीकमलापतेः ॥ २५९ ॥ अतिधन्याइमेलोकाअस्मत्तोपिमहत्तराः ॥ दुर्लभेभारतेवर्षेपूजयंतिहरिंप्रभु
म् ॥२६०॥ अहोभारतवर्षस्यकःशक्तोगुणभाषणे ॥ यत्राराध्यहरिंपूर्वंवयंदेवत्वमागताः ॥२६१॥ इत्थंदेवगणाःसर्वेवासवाद्याद्विजोत्तम ॥ नित्यंभारतभू
भागंप्रशंसंतिशुभप्रदम्॥२६२॥तत्रजन्मसमासाद्ययेननाराधितोहरिः ॥ तत्तुल्यःकोऽपिसंसारेकोऽपिदृष्टःश्रुतोनच ॥२६३॥सत्यंसत्यंपुनरपिगद्यतेसत्यमे
वतत्॥विश्वात्मानंसकृदपिमानवायेऽर्चयंतिच ॥२६४॥ अप्यश्रांतंद्विजसुदृढयाकर्मभूमौचभक्त्या ॥मुक्ताःपापैःसुकररचितैर्यांतिकैवल्यमाशु ॥ २६५ ॥
इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेपुरुषोत्तमक्षेत्रेभद्रतनुवरप्रदानंनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ छ ॥ छ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ तीर्थश्रेष्ठमितिप्रो
क्तंयत्त्वयापुरुषोत्तमम् ॥ तन्माहात्म्यंगुरोब्रूहियदितेमय्यनुग्रहः ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ पुरुषोत्तमस्यमाहात्म्यंसमासेनशृणुद्विज ॥ सम्यग्वक्तुंजग
त्यस्मिन्कःशक्तोविष्णुनाविना ॥ २ ॥ लवणांभोनिधेस्तीरंपुरुषोत्तमसंज्ञितम् ॥ पुरंतद्ब्राह्मणश्रेष्ठस्वर्गादपिचदुर्लभम् ॥ ३ ॥ स्वयमास्तिपुरेतस्मि
न्यतःश्रीपुरुषोत्तमः ॥ पुरुषोत्तममित्युक्तंतस्मात्तन्नामकोविदैः ॥ ४ ॥ क्षेत्रंतद्दुर्लभंविप्रसमंताद्दशयोजनम् ॥ तत्रस्थदेहिनोदेवैर्दृश्यंतेचचतुर्भु

---

[१] नश्यतीत्यध्याहार्यम् ।

जाः ॥ ५ ॥ प्रविशन्वैतुतत्क्षेत्रंसर्वैस्युर्विष्णुमूर्तयः ॥ तस्माद्विचारणातत्रनकर्त्तव्याविचक्षणैः ॥ ६ ॥ चाण्डालेनापिसंस्पृष्टंग्राह्यंतत्रान्नमग्रजैः ॥
साक्षाद्विष्णुर्यतस्तत्रचाण्डालोद्विजसत्तम ॥७॥ तत्रान्नपाचिकालक्ष्मीःस्वयंभोक्ताजनार्द्दनः ॥ तस्मात्तत्रौदनंविप्रदैवतैरपिदुर्ल्लभम् ॥ ८ ॥ हरिभुक्ताव
शिष्टंयत्पवित्रंभुविदुर्ल्लभम् ॥ अन्नंयेभुञ्जतेलोकास्तेषांमुक्तिर्नदुर्ल्लभा ॥ ९ ॥ ब्रह्माद्यास्त्रिदशाःसर्वैतदन्नमतिदुर्ल्लभम् ॥ भुञ्जतेनित्यमागत्यमानु
षाणांचकाकथा ॥ १० ॥ नयस्यरमतेचित्तंतस्मिन्नन्नेसुदुर्ल्लभे ॥ तमेवविष्णुद्वेष्टारंप्राहुःसर्वमहर्षयः ॥ ११ ॥ पवित्रंभुविसर्वत्रयथागङ्गाजलंद्विज ॥
तथापवित्रंसर्वत्रतदन्नंपापनाशनम् ॥ १२ ॥ तदन्नंकोमलंदिव्यंयद्यपिद्विजसत्तम ॥ क्रकचस्योदरप्रायंतथाप्यघविदारणे ॥ १३ ॥ पूर्वार्जिता
निपापानिक्षयंयास्यंतियस्यवै ॥ भक्तिःप्रवर्ततेयस्यतस्मिन्नन्नेसुदुर्ल्लभे ॥ १४ ॥ बहुजन्मार्जितंपुण्यंयस्ययास्यातिसंक्षयम् ॥ तस्मिन्नन्नेद्विजश्रे
ष्ठतस्यभक्तिर्नजायते ॥ १५ ॥ इन्द्रद्युम्नस्यसरसिमार्कंडेयह्रदेतथा ॥ रोहिण्यांचसमुद्रेचश्वेतगङ्गाजलेषुच ॥ १६ ॥ स्नानंयेकुर्वतेमर्त्याभ
क्तिभावसमन्विताः ॥ तेषांनविद्यतेजन्मपुनरस्मिन्महीतले ॥ १७ ॥ लवणांभोनिधेस्तोयैःपितरस्तर्पिताद्विज ॥ सर्वदुःखविनिर्मुक्ताव्रजंतिहरिमंदि
रम् ॥ १८ ॥ तीर्थराजःसमुद्रोऽसौकीर्तितस्तत्वदर्शिभिः ॥ तस्मात्तत्रकृतंकर्मसर्वमेवाक्षयंभवेत् ॥ १९ ॥ पित्रर्चनंतथादानंभगवच्चरणार्चन
म् ॥ जपयज्ञंतथान्यच्चतस्मिन्क्षेत्रेमनोरमे ॥ २० ॥ यत्कर्मकुरुतेमर्त्योविष्णुप्रीणनहेतवे ॥ सर्वमेवाक्षयंतच्चभवेन्नास्त्यत्रसंशयः ॥ २१ ॥ बलभद्रंसुभद्रां
चकृष्णंचकमलेक्षणम् ॥ येमानवाःप्रपश्यंतितेषांकिंचिन्नदुर्ल्लभम् ॥ २२ ॥ अदृष्ट्वाश्रीजगन्नाथंसुभद्रांचबलंतथा ॥ मोक्षंनलभतेमर्त्यःकुर्वन्पुण्यशतान्य
पि ॥ २३ ॥ तत्रवेत्रप्रहारेणशरीरंयस्यलोहितम् ॥ तंवंदंतेद्विजश्रेष्ठदेवाःशक्रादयोऽखिलाः ॥ २४ ॥ स्थित्वांतरिक्षेशक्राद्याःसर्वदेवगणाद्विज ॥ विमान
चारिणोऽन्योन्यंप्रवदंतीतिहर्षिताः ॥ २५ ॥ कदामानुष्यमस्मभ्यंदास्यतेकमलापतिः ॥ मनुष्यइवगच्छामस्तदाद्रष्टुंहरिंप्रभुम् ॥ २६ ॥ कदावेत्रप्रहारे
णक्षेत्रेश्रीपुरुषोत्तमे ॥ भविष्यंत्यस्मदीयानिलोहितानिवपूंषिच ॥ २७ ॥ वासवाद्याःसुराःसर्वैतस्मिन्क्षेत्रेवरप्रदे ॥ सदावेत्रप्रहारांश्चवांछंतिद्विजसत्त
म ॥ २८ ॥ तत्राक्षयवटंयेतुभक्त्यापश्यंतिमानवाः ॥ कोटिजन्मार्जितैःपापैर्मुक्तायांतिपरांगतिम् ॥ २९ ॥ सुभद्रांबलभद्रंचजगन्नाथमनामयम् ॥
श्वेतंमाधवदेवेशंमार्कंडेयह्रदंतथा ॥ ३० ॥ ज्यामेश्वरंहनूमंतंतत्राक्षय्यंवटंद्विज ॥ पश्यंतिभक्त्यायेमर्त्यास्तेषांमुक्तिर्हिशाश्वती ॥ ३१ ॥ दो
लायमानंगोविन्दंफाल्गुनेमासितत्रये ॥ पश्यंतिमानवाभक्त्यातेषांपुण्यंनिशामय ॥ ३२ ॥ विमुक्ताःसकलैःपापैरंतेयांतिहरेर्गृहम् ॥ ज्ञानंसंप्राप्यत
त्रैवमोक्षंयांतिसुदुर्ल्लभम् ॥ ३३ ॥ चैत्रकेमासिवारुण्यांयोजगन्नाथमीक्षते ॥ समृतःप्रविशेदेहंजगन्नाथस्यजैमिने ॥ ३४ ॥ वैशाखेचैवशुक्लायामेका

दश्यांजगत्पतिम् ॥ तृतीयायांचयःपश्येन्मुक्तएवसमानवः ॥ ३५ ॥ प्रविशेद्यस्तुमनुजोमहास्नानंजगत्पतेः ॥ तस्यासिद्ध्यंतिविप्रर्षेसर्वएवमनोरथाः ॥
॥ ३६ ॥ ब्रह्माद्यास्त्रिदशाःसर्वेस्थित्वाकाशेजगत्पतेः ॥ महास्नानंप्रपश्यंतिभक्तिभावसमन्विताः ॥ ३७ ॥ महाज्येष्ठ्यांचविप्रर्षेजगन्नाथमनामयम् ॥
आलोक्यलभतेमर्त्योविष्णोस्तत्परमंपदम् ॥ ३८ ॥ गुंडिकामण्डपंयांतमाषाढेकमलापतिम् ॥ बलभद्रंचयःपश्येत्समुक्तोनात्रसंशयः ॥ ३९ ॥ यः
पश्यतिजगन्नाथंरथस्थंकमलेक्षणम् ॥ तस्यनास्तिपुनर्जन्मसंसारेसर्वदुःखदे ॥ ४० ॥ रथारूढांसुभद्रांचभक्त्यापश्यंतिमानवाः ॥ छिनत्तिभगवांस्तस्य
दुःखदंभवबंधनम् ॥ ४१ ॥ अपुत्रामृतपुत्राचयासुभद्रांप्रपश्यति ॥ बह्वपत्याजीववत्सासानारीभवतिद्विज ॥ ४२ ॥ दुर्भगाकाकवंध्यावासुभद्रांया
प्रपश्यति ॥ सास्वामिसुभगानारीबह्वपत्याभवेत्खलु ॥ ४३ ॥ गुंडिकामंडपस्थंचकृष्णंपश्यतियःपुमान् ॥ बलभद्रंसुभद्रांचसयातिपरमंपदम् ॥ ४४॥
रोगीदुःखीचयःपश्येद्गुण्डिकामंडपेहरिम् ॥ रोगाच्छोकाच्चसहसाजैमिनेसप्रमुच्यते ॥ ४५ ॥ यस्त्वपुत्रोजगन्नाथंगुंडिकामण्डपेस्थितम् ॥ पश्येत्सचाद्वि
जश्रेष्ठपुत्रंप्राप्नोतिवैष्णवम् ॥ ४६ ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांधनार्थीलभतेधनम् ॥ दारार्थीलभतेदारान्मोक्षार्थीमोक्षमाप्नुयात् ॥ ४७ ॥ भ्रष्टराज्योनृपोय
स्तुहरिंपश्यतिभक्तितः ॥ गुंडिकामंडपेविप्रनिजराज्यंलभेतसः ॥ ४८ ॥ शत्रुभिर्वर्जितोयस्तुगुंडिकामंडपेहरिम् ॥ भक्त्यापश्यतिविप्रर्षेतस्यनश्यं
तिशत्रवः ॥ ४९ ॥ गुंडिकामंडपेपश्येद्योराजपीडितोभृशम् ॥ ससद्यएवराजानंस्वकीयंवशमानयेत् ॥ ५० ॥ सर्वासामेवयात्राणांगुंडिकाप्रवराम
ता ॥ तस्मात्सामानवैःकार्यात्यक्त्वाकार्यशतान्यपि ॥ ५१ ॥ शयनेचतथोत्थानेतस्मिन्क्षेत्रेमनोरमे ॥ हरिंपश्यतियोमर्त्यःसदेवैरपिपूज्यते ॥ ५२ ॥
पुरुषोत्तममाहात्म्यंवक्तुंशक्नोतिकःक्षितौ ॥ यस्यप्रवेशमात्रेणनरोनारायणोभवेत् ॥ ५३ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपादुच्यतेमया ॥ सर्वेषामेवतीर्था
नांवरिष्ठंपुरुषोत्तमम् ॥ ५४ ॥ संसारसिन्धुमतिनिम्नमिमंतितीर्षुःक्लेशप्रदंविषमपापगणाश्रयंयः ॥ क्षेत्रेसमस्तसुखदेपुरुषोत्तमाख्येपश्येदमुंसुरवरंपुरुषो
त्तमंच ॥ ५५॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेपुरुषोत्तममाहात्म्यंनामअष्टादशोऽध्यायः ॥१८॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ नारायणप्रपन्नायेनराभ
क्तिसमन्विताः ॥ कदाचिदशुभंतेषांविद्यतेनद्विजोत्तम ॥१॥ पुनरेवप्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंकमलापतेः॥यच्छ्रुत्वामानवाःसर्वेलभंतेपरमंपदम्॥२॥ वासुदेवस्य
माहात्म्यंश्रुत्वातृप्यंतिवैष्णवाः ॥ पाखण्डानहितृप्यंतिनरकेक्लेशभागिनः ॥ ३ ॥ पाखण्डानांसमीपेतुविष्णुमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ नवक्तव्यंद्विजश्रेष्ठवक्तव्यंवै
ष्णवाग्रतः ॥ ४ ॥ पूर्वंत्रेतायुगेविप्रउर्वीशुर्नामजैमिने ॥ आसीत्पापरतोनित्यंधर्मनिंदापरायणः ॥ ५ ॥ ब्रह्मस्वहारीविप्रेन्द्रपरस्त्रीगमनोद्यतः ॥ गोमांसाशी
सुरापीचवेश्याविभ्रमलोलुपः ॥ ६ ॥ शरणागतहंताचपरनिंदाकरःसदा ॥ विश्वासघातीमित्रघ्नोज्ञातिपीडाकरस्तथा ॥ ७ ॥ असत्यभाषीक्रूरश्चपाखं

डजनसङ्गभाक् ॥ वृत्तिच्छेदीद्विजातीनांन्यासापहारकस्तथा ॥ ८ ॥ तादृशंतंसमालोक्यदुष्टंपापपरायणम् ॥ आजग्मुर्ज्ञातयःसर्वेक्रुद्धास्तस्यनिजंगृ
हम् ॥ ९ ॥ ॥ ज्ञातयऊचुः ॥ ॥ प्रतिष्ठोपार्जितापूर्वैरस्माकंविमलेकुले ॥ साप्रतिष्ठात्वयामूढविनाशंप्रतिनीयते ॥ १० ॥ धर्ममार्गंपरित्यज्यकुरुषेपातकं
सदा ॥ मद्वंशकीर्तिहननंजातोऽसिज्ञातिदुःखदः ॥ ११ ॥ अतिविस्मयदासृष्टिर्वेधातुर्मन्यतेत्वयि ॥ यस्मिन्सिंधौशशीजातस्तत्रक्ष्वेडोद्भवोऽपिच ॥ १२ ॥
अहोशक्तिःकुपुत्राणांसंख्यातुंनचशक्यते ॥ अनेकैःपुरुषैःकीर्तिंसंचितांहंतितत्क्षणात् ॥ १३ ॥ जातेपुत्रोत्तमेवंशःश्रेष्ठःस्यादधमोऽपिच ॥ पुत्रेधमेतुश्रेष्ठो
पिवंशोगच्छतिहीनताम् ॥ १४ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाज्ञातयस्तेचतंसर्वेपापिनांवरम् ॥ अपकीर्तिभयात्क्रुद्धास्तत्यजुःसहसाद्विज ॥ १५ ॥
ज्ञातिभिःसपरित्यक्तोजनैःसर्वैश्चाधिक्कृतः ॥ प्रपेदेदस्युतांदुःखीविभ्रष्टाखिलवैभवः ॥ १६ ॥ तंदस्युकर्मकुर्वंतंनिर्दयंपरहिंसकम् ॥ धृत्वाजनपदाःसर्वे
भूपालायन्यवेदयन् ॥ १७ ॥ तेनभूमिभुजातस्यपितृस्नेहाद्द्विजोत्तम ॥ नहतोसौदुराचारोनिजदेशाद्बहिष्कृतः ॥ १८ ॥ ततोसौवनमाश्रित्य
दस्युभिःसहनिर्दयः ॥ पांथस्वहरणार्थायतस्थौबहुभिरुद्धतैः ॥ १९ ॥ कदाचित्तटिनीतीरंदस्युभिःसहजैमिने ॥ वनपर्यटनेश्रांतोजगामस्नानहे
तवे ॥ २० ॥ तस्यांतटिन्यांभगवत्परिचर्यापरायणान् ॥ असौददर्शदुष्टात्माब्राह्मणाकृतिनोबहून् ॥ २१ ॥ अथतेब्राह्मणाःसर्वेसमाराध्यजनार्द
नम् ॥ अन्योन्यंकथयामासुर्विहिताअतिकौतुकात् ॥ २२ ॥ अद्यचंपकपुष्पाणिमयात्यक्तानितानिवै ॥ कश्चिद्ददतितांबूलंमयादत्तंमुरारये ॥ २३ ॥ न
खादितव्यंतांबूलंकदाचिदापिजन्मनि ॥ मयाद्यहरयेदत्तंकदलीफलमुत्तमम् ॥ २४ ॥ जन्मजन्मानिचम''भक्ष्यंचकदलीफलम् ॥ कोपिवक्तिमयादत्तं
हरयेदाडिमीफलम् ॥ २५ ॥ कोऽपिवक्तिमयादत्तंरसालफलमुत्तमम् ॥ अन्योऽन्यमेतद्ददतांतेषांश्रुत्वावचा।सच ॥ २६ ॥ उर्वीशुश्चिन्तयामासकिंप्रदास्यामि
विष्णवे ॥ संसारेयानिवस्तूनिभक्ष्याणिसंतितान्यहम् ॥ २७ ॥ नहिशक्नोमिसंत्यक्तुंकिंदास्यामिमुरारये ॥ नित्यंवनांतरस्थोऽहंचौरोराजभया
कुलः ॥ २८ ॥ शकटारोहणेनास्तिह्यधिकारःकदापिमे ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वादस्युनातेनभूयोभूयोद्विजोत्तम ॥ २९ ॥ शकटंहरयेदत्तंचतुर्वर्ग
प्रदायिने ॥ अथतेब्राह्मणाःसर्वेजग्मुर्विप्रयथागताः ॥ ३० ॥ सोऽपिदस्युर्दस्युभिश्चजगामनिजमाश्रयम् ॥ एकदागुडकंडोलंतेनैवखलुवर्त्मना ॥ ३१ ॥
गृहीत्वापथिकःकश्चित्काकीमंडलमागतः ॥ ततोऽसौसहसादस्युर्निर्भयःपरहिंसकः ॥ ३२ ॥ जहारगुडकंडोलमध्वनीनस्यतस्यच ॥ अथतेदस्यवश्च
क्रुर्गुडकंडोलभंजनम् ॥ ३३ ॥ उर्वीशुश्चापतद्वागेशकटंगुडनिर्मितम् ॥ उर्वीशुःशकटंगौडंसमासाद्यद्विजोत्तम ॥ ३४ ॥ मनसाचिंतयामासवचःस्मर
णपूर्वकम् ॥ अनोमयापुरादत्तंस्वयमेवमुरारये ॥ ३५ ॥ तस्मादनोनमेग्राह्यंकदाचिदिहजन्मनि ॥ विचिन्त्येतिह्रदादातुंतदनोगुडनिर्मितम् ॥ ३६ ॥

दत्तांविप्रायकस्मैचिन्माधवप्रीतिहेतवे ॥ तांभक्तितस्यविज्ञायमहापातकिनोद्विज ॥ ३७ ॥ जहारसकलंपापंसद्यःप्रीतोजनार्दनः ॥ तस्मिन्नेवदिनेवि
प्रप्रविश्यचमहावनम् ॥ ३८ ॥ हतःपौरजनैःसर्वैरथक्रुद्धैःसउर्वीशुः ॥ भगवानथतंनेतुंविमानंस्वर्णनिर्मितम् ॥ ३९ ॥ दूतांश्चप्रेषयामासनानाभरण
भूषितान् ॥ अथतेभगवद्दूतास्तमुर्वीशुंगतैनसम् ॥ ४० ॥ समारोप्यविमानेतंसद्योजग्मुःपुरंहरेः ॥ ततोऽसौहरिसान्निध्यंप्राप्यपुण्यात्मनांवरः ॥ ४१ ॥
पुनर्मन्वंतरशतंस्थित्वाकेशवसन्निधिम् ॥ परंज्ञानमासाद्यसविवेशतनुंहरेः ॥ ४२ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ येनकेनाप्युपायेनहरिभक्तिकरोनरः ॥
संसारजलधेःपारंराजहंसइवव्रजन् ॥ ४३ ॥ क्षणमेवहरेर्भक्तिर्वर्ततेयस्यचेतसि ॥ तत्पदंपरमंयातिसपापात्मापिगच्छति ॥ ४४ ॥ एकमप्युत्तमंवस्तु
दत्वासौतन्मुरारये ॥ स्वयमेवहिभोक्तव्यंपश्चात्पापोपशांतये ॥ ४५ ॥ यद्वस्तुहरयेदत्तंतच्चदद्याद्विजातये ॥ किंचिच्छेषंनभोक्तव्यंतस्यावश्यंस्वयं
बुधैः ॥ ४६ ॥ वस्तूनिब्राह्मणश्रेष्ठमिष्टानियानिकानिच ॥ अदत्वाविष्णवेतानिनभोक्तव्यानिवैष्णवैः ॥ ४७ ॥ विष्णुनैवेद्यमाहात्म्यंसर्वपापप्रणाश
नम् ॥ सेतिहासंपुनर्वच्मिशृणुविप्रसमाहितः ॥ ४८ ॥ आसीत्सर्वजनिर्नामब्राह्मणःशुद्धवंशजः ॥ शांतोदांतोदयायुक्तोगुरुब्राह्मणपूजकः ॥ ४९ ॥ हरेः
पूजापरश्चैवहरिस्मरणतत्परः ॥ प्रपन्नक्लेशविध्वंसीसत्यवादीजितेन्द्रियः ॥ ५० ॥ प्रातःस्नायीनिजाचारग्राहीहिंसाविवर्जितः ॥ एकादशीव्रतरतो
ज्ञातिपूजापरायणः ॥ ५१ ॥ कदाचित्सद्विजश्रेष्ठःस्वप्नेपश्यच्चकेशवम् ॥ श्यामंविरजपद्माक्षंस्मेरास्यंपीतवाससम् ॥ ५२ ॥ स्वर्णकुण्डलमञ्जीरकिरीटो
ज्ज्वलविग्रहम् ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कंवनमालाविभूषितम् ॥ ५३ ॥ चतुर्बाहुंशङ्खचक्रगदापद्मधरंप्रभुम् ॥ समस्तैर्लक्षणैर्युक्तंस्वर्ण
यज्ञोपवीतिनम् ॥ ५४ ॥ संप्राप्यदर्शनंस्वप्नेसविप्रोजगतीपतेः ॥ कृताञ्जलिस्तमस्तौषीद्रोमांचिततनुर्मुदा ॥ ५५ ॥ तुभ्यंनमोऽस्तुजगतःसकल
स्यभर्त्रेसल्लोकशोकभयरोगविनाशनाय ॥ नारायणायकमलाहृदयप्रियायधर्मार्थकामपरमामृतदायतुभ्यम् ॥ ५६ ॥ पापानिचैवसकलानिमया
कृतानिमत्तेनमोहवशगेनसदामुरारे ॥ तस्माद्बिभेमिजगदंबुनिधेर्गभीरान्मामुद्धरस्वनिजभक्तितरींप्रदाय ॥ ५७ ॥ जानामियद्यपिहरेदुरितंमनुष्यो
व्यामोहमाशुचलभेभुविकैटभारे ॥ पापंतथापिचमुदासततंकरोमितस्मान्नकोऽप्यहमिवास्तिजनोविमूढः ॥ ५८ ॥ पुण्यद्रुमःसुखफलंसहसैवधत्ते
किंवेद्मिनोतिनृहरेकृतपातकोहम् ॥ पुष्पद्रुमार्पणविधौनममास्तिवित्तंनाथप्रसीदभगवन्किमहंकरोमि ॥ ५९ ॥ त्वत्पादपद्मयुगलंपरमामृतस्यस्था
नंविहायममचित्तमधुव्रतोऽयम् ॥ नारीमुखंव्रजतिदेवमृतिप्रदंयच्छ्लेष्मप्रकीर्णमनिशंकमलभ्रमेण ॥ ६० ॥ पाणिःप्रदानरहितोऽनृतभाषिवक्त्रंकर्णौ
चपापश्रवणायसदैवदक्षौ ॥ दोषानिमान्ममहरेहरसेवकस्ययस्मात्त्वनाथशरणागतदोषहंता ॥ ६१ ॥ संसारघोरजलधौनृहरेकदाचित्त्वद्भक्तिनौ

रिहमयासुदृढाचलब्धा ॥ तत्रापिदैववशगोऽहमहोदुरात्मावर्तेतएवसततंममदुःखकालः ॥ ६२ ॥ संसारपारगमनायलसत्पथोऽस्तिकिंसर्वदुःखर
हितःसदयःप्रसन्नः ॥ अंधीकृतस्यममोहमहत्तमिस्रैर्दृष्टिस्त्वयीहनकदापिचयातिविष्णो ॥ ६३ ॥ पापात्मनोऽपिममचित्तमिदंमुरारेन
ष्टंविनष्टजनकष्टविनाष्टिकारि ॥ यस्त्वांसमस्तसुरवंदितपादपद्मस्वप्नेपिकेशिमथनाद्यविभोसमीक्षे ॥ ६४ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतितेनस्तु
तोदेवोभगवान्कमलापतिः ॥ उवाचवाक्यंवाक्यज्ञःसंसारार्णवतारकः ॥ ६५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ भक्तिभिस्तवविप्रेंद्रतुष्टोहंनित्यमेव
च ॥ तस्मात्तवाचिरेणैवसर्वंभद्रंभविष्यति ॥ ६६ ॥ पापिनोपितवोद्धारोमयापूर्वंकृतोद्विज ॥ अधुनाममभक्तोऽसिनविपत्तिर्भविष्यति ॥ ६७ ॥
॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ कोऽहंतस्थौपुराविष्णोकिंवापापंमयाकृतम् ॥ पापिनोऽपिममोद्धारःकथंपूर्वंत्वयाकृतः ॥ ६८ ॥ संसारेऽस्मिन्कथंजातोज
नितोऽहंकथंत्वया ॥ एतत्सर्वंविभोब्रूहियतस्त्वंसदयःसदा ॥ ६९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अप्रकाश्यमिदंगुह्यंयद्यपिद्विजसत्तम ॥ तथापि
तववात्सल्यान्निगदामिनिशामय ॥ ७० ॥ पुरात्वंब्राह्मणश्रेष्ठपक्षिवंशसमुद्भवः ॥ भूतोऽसिभूमिभागेषुनिजकर्मविपाकतः ॥ ७१ ॥ क्षुधयातृषया
वापिसततंव्याकुलोभवान् ॥ बभ्रामभक्षयन्कीटान्निर्झरोष्णोदकंतथा ॥७२॥ नानादुःखंसदाभुंजन्पक्षियोनौसमुद्भवः ॥ चतुर्वर्षसहस्राणिस्थितोऽसित्वंपुरा
क्षितौ ॥७३॥ एकदाकुलभद्राख्योब्राह्मणःसर्वतत्ववित् ॥ पूजयामासमांभक्त्यानैवेद्याद्यैर्नदीतटे ॥७४॥ समभ्यर्च्यसविप्रेंद्रोममनैवेद्यतंदुलम् ॥ ययौतत्रैववनि
क्षिप्यभूयएवनिजंगृहम् ॥ ७५ ॥ ततोवृक्षात्समागत्यक्षुधिनापक्षिणात्वया ॥ ममनैवेद्यसंबंधिभक्षितंसर्वतंदुलम् ॥ ७६ ॥ भुक्तैवसद्योमुक्तोऽसिपात
कैरतिदारुणैः ॥ कदाचित्प्राप्तकालस्त्वंकालधर्मंगतोद्विज ॥ ७७ ॥ त्वामानेतुंमयादूताःप्रेषिताःसर्वथानिजाः ॥ ततोरथेसमारोप्यभवंतंनष्टकल्मष
म् ॥ ७८ ॥ सद्योदूतगणाःसर्वेसमायाताःपरंपदम् ॥ युगकोटिसहस्राणिस्थितोऽसिममसन्निधौ ॥ ७९ ॥ भुंजन्सुखानिसर्वाणिदुर्लभानिसुरैरपि ॥ ततो
यातोऽसिविप्रेन्द्रविशुद्धेब्राह्मणान्वये ॥ ८० ॥ तत्रापिमयिभक्तिस्तेजातातिसुदृढापुनः ॥ क्रियायोगेनमांनित्यंसमाराध्यद्विजोत्तम ॥ ८१ ॥ आयु
षोंतेमत्प्रसादान्मामकंपदमाप्स्यसि ॥ यदातुष्टोऽस्म्यहंविप्रसपापात्मापिमुक्तिभाक् ॥ ८२ ॥ कदाचिद्यस्यरुष्टोस्मिपुण्यात्मापिचपापभाक् ॥ तस्मा
द्ब्राह्मणभद्रंतेभक्तोऽसिममसुव्रत ॥ ८३ ॥ दास्यामितेपरंस्थानंयदलभ्यंसुरैरपि ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ त्वत्प्रसादाच्छ्रुतंनाथपूर्ववृत्तांतमात्म
नः ॥ ८४ ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामियत्किञ्चिद्ब्रूहितत्प्रभो ॥ कस्यतुष्टोऽसिदेवेन्द्रकस्यरुष्टोऽसिवाप्रभो ॥ ८५ ॥ महत्याकृपयासर्वमेतन्मेवक्तुमर्हसि ॥
॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ कर्मणायेनविप्रेन्द्रतुष्टिर्मेहृदिजायते ॥ ८६ ॥ क्रोधश्चतत्समस्तंचकथयामिसमासतः ॥ योदयावान्द्विजश्रेष्ठसर्वभूतेषु

सर्वदा ॥ ८७ ॥ अहंकारविहीनश्चतस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ कर्मकुर्यान्मदर्थंयोधर्मभक्तिसमन्वितः ॥ ८८ ॥ ब्रूतेमदर्थंयःशांतंतस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥
मिष्टंवस्तुसमासाद्यदत्वामेयश्चमानवः ॥ ८९ ॥ मानापमानेसदृशस्तस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ सर्वभूतशरीरस्थंयोमांजानातिमानवः ॥ ९० ॥ परहिंसा
विहीनोयस्तस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ कर्माणिकुरुतेयस्तुसुविचार्यपुनःपुनः ॥ ९१ ॥ गोब्राह्मणहितैषीयस्तस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ स्वयंनिरुक्तंवचनं
यत्नाद्यःपरिपालयेत् ॥ ९२ ॥ प्रपन्नंयातियत्नाद्यस्तस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ददात्यनुपकारिभ्योदानानिद्विजसत्तम ॥ ९३ ॥ मयिचित्तंसदायस्यत
स्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ कर्मणायेनतुष्टोऽस्मिनिरुक्तंतत्समासतः ॥ ९४ ॥ रुष्टोऽस्मिकर्मणायेनविप्रवच्मिशृणुष्वतम् ॥ परहिंसारतोयस्तुनिर्दयःसर्वजं
तुषु ॥ ९५ ॥ अहंयुःसर्वदाक्रुद्धःसमांनयतिशत्रुताम् ॥ असत्यभाषीक्रूरश्चपरनिंदापरस्तुयः ॥ ९६ ॥ कविवर्तनविध्वंसीसमांनयतिशत्रुताम् ॥
अदृष्टदोषौपितरौस्त्रींभ्रातृभगिनीतथा ॥ ९७ ॥ मोहात्त्यजतियोमूढःसमांनयतिशत्रुताम् ॥ पितृभिर्भर्त्सनंयस्तुकुरुतेमूढधीर्नरः ॥ ९८ ॥
गुर्ववज्ञाकरोविप्रसमांनयतिशत्रुताम् ॥ आरामच्छेदिनोयेचजलाशयाविलायिनः ॥ ९९ ॥ ग्रामनाशकरायेचतेमांनयंतिशत्रुताम् ॥ परस्त्रियं
समालोक्यविषादंयान्तियेजनाः ॥ १०० ॥ शृण्वंतिपापचर्चांचतेषांरुष्टोस्म्यहंसदा ॥ द्विषंतिनाथंयेमूढाअनाथस्वंहरंतिये ॥ १०१ ॥
विश्वासघातिनोयेचतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ येचगोवीर्यहंतारोवृषलीपतयश्चये ॥ १०२ ॥ अश्वत्थघातिनोयेचतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशा
नांमध्येयेभेदकारिणः ॥ १०३ ॥ परदारातिरक्तायेतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ एकादश्यांभुंजतेयेलोभात्पापधियोनराः ॥ १०४ ॥ वेदनिंदाकरायेचतेषां
रुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ पापबुद्धिरतायेचमित्रद्रोहरतास्तथा ॥१०५॥ धात्रीतरुंचयेघ्नंतितेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ दिवसेमैथुनंयेचकुर्वतेकाममोहिताः॥१०६॥
रजस्वलास्त्रियांचैवतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ येचादृष्टार्तवांनारींमोहाद्गच्छंतिसत्तम ॥ १०७ ॥ व्रतस्थांचसदाजाल्मास्तेमांनयंतिशत्रुताम् ॥ अमावास्या
तिथौयेचकुर्वतेनिशिभोजनम् ॥ १०८ ॥ भोजनद्वयमेवार्केतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ आमिषंमैथुनंतैलममावास्यादिनेद्विजाः ॥ १०९ ॥ नयेत्यजंतिविप्रे
न्द्रतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपात्तेवदाम्यहम ॥ ११० ॥ निंदंतिवैष्णवान्येचतेषांरुष्टोस्म्यहंसदा ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्यु
क्त्वाभगवान्विष्णुरदृश्यःसहसाभवत्॥१११॥सचविप्रःसमुत्तस्थौत्यक्तनिद्रस्तुमंचतः ॥ केशवोक्तेनवाक्येनसविप्रोहरिभक्तिकृत्॥११२॥संत्यज्यसकलं
कार्यंक्रियायोगरतोऽभवत्॥नारायणस्यनैवेद्यंभुंजतोपिफलंत्विदम्॥११३॥हरिपूजाकृतांपुंसांनजानेकिंभवेदिति॥समासेनब्रवीमित्वांशृणुसत्तमजैमिने ॥
॥ ११४ ॥ सकृत्कृत्वाहरेःपूजांप्राप्यतेपरमंपदम् ॥ मानुष्यंदुर्लभंलोकेपूजातत्रापिचक्रिणः ॥ ११५ ॥ भक्तिस्तत्रापिविप्रेन्द्रदुर्लभापरिकीर्तिता ॥

॥१६॥ संसाराब्धिंसर्वदुःखप्रपूर्णंतर्तुंवांछायस्यचित्तोस्तिपुंसः ॥ भक्त्यानित्यंवासुदेवस्यपूजांकुर्यादार्यःकर्मणांसोखिलानाम् ॥ ११७॥ ॥ इति श्रीपद्म
पुराणेक्रियायोगसारेएकोनविंशतितमोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ विष्णुपूजाफलंविप्रसंक्षेपात्कथितंमया ॥ इदानींव
च्मिदानानिनिशामयसमाहितः ॥ १ ॥ दानंतपोद्वयोर्मध्येदानमेकंपरंस्मृतम् ॥ तपसापापमित्युक्तंनपापोदानकर्मणि ॥ २ ॥ तपःकृतयुगेश्रे
ष्ठंत्रेतायांध्यानमेवच ॥ सपर्याद्वापरेश्रेष्ठादानंश्रेष्ठंकलौयुगे ॥ ३ ॥ तस्मात्कलियुगेदानंप्रीतयेकमलापतेः ॥ कर्तव्यंसततंप्राज्ञैरिच्छद्भिःपरमंपदम् ॥
॥ ४ ॥ कलयाकलयाचन्द्रकलासंवर्द्धतेतथा ॥ दानस्यसागतिःप्रोक्तातपसश्चमनीषिभिः ॥ ५ ॥ पलादपिद्विजश्रेष्ठकर्तव्योवित्तसंग्रहः ॥ संचितं
तुधनंप्राज्ञोदानकर्मणिसंक्षिपेत् ॥ ६ ॥ धनेस्थितोपियोमर्त्योनाश्नातिनददातियः ॥ दरिद्रःसचविज्ञेयोदानभोगविवर्जितः॥ ७ ॥ वित्तंकेनसहाया
तियातितेनतुकोद्विज ॥ आयातितत्पुरादत्तमिहपंचत्वमागते ॥ ८ ॥ दत्वादत्वासदादानंमानवायेदरिद्रति ॥ नतेदरिद्राविज्ञेयाःपरलोकेमहेश्वराः
॥ ९ ॥ धनंरक्षंतिकार्पण्याद्येतेज्ञेयाःसुदुःखिताः ॥ अंतेत्यक्त्वाचतत्सर्वंनिराशायांतिजैमिने ॥ १० ॥ परलोकेद्विजश्रेष्ठःसाधुसद्भलवर्जितः ॥
निर्द्धनेबंधुहीनेचनादत्तमुपतिष्ठते ॥ ११ ॥ स्तोकंस्तोकंचविप्रेन्द्रभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ नित्यंदेयानिदानानिवैष्णवैर्निजभक्तितः ॥ १२ ॥
सर्वेषामेवदानानामन्नदानंद्विजोत्तम ॥ जलदानंचतत्वज्ञैरतिश्रेष्ठंप्रकीर्तितम् ॥ १३ ॥ विनान्नेननतिष्ठंतिप्राणादेहेषुदेहिनाम् ॥ अन्नदःप्राणदोज्ञेयःप्राण
दःसकलप्रदः ॥ १४ ॥ तस्मात्समस्तदानानामन्नदोलभतेफलम् ॥ अन्नदानसमंदानंजलदानंचजैमिने ॥ १५ ॥ विनातोयेननान्नंस्यादतस्तोयंप्रदी
यते ॥ क्षुधातृषापिविप्रेन्द्रद्वेतुल्येतुप्रकीर्तिते ॥ १६ ॥ तस्माद्दत्वाचतोयंचश्रेष्ठंप्रोक्तंमनीषिभिः ॥ जीवनंजीवनंनृणांजीवनंनचजीवनम् ॥ १७ ॥ अ
तोजीवनरक्षार्थंजीवनंप्राज्ञउत्सृजेत् ॥ अन्नंतोयंचविप्रेन्द्रदत्तंयेनमहीतले ॥ १८ ॥ तेनसर्वाणिदानानिकृतानिनात्रसंशयः ॥ अन्नदानस्यमाहात्म्यंजल
दानस्यवैशृणु ॥ १९ ॥ बभूवहास्तिनपुरेकुबेरइववित्तवान् ॥ तस्मिन्नेवपुरेवेश्याबभूवसुरसुंदरी ॥ २० ॥ ख्यातारतिविदग्धेतिसर्वलक्षणसंयुता ॥ तत्र
क्षेमंकरीनामब्राह्मणीश्रेष्ठवंशजा॥२१॥समस्तगुणसम्पन्नाविधवासीद्द्विजात्मजा ॥ साब्राह्मणीद्विजश्रेष्ठजारानुरक्तमानसा ॥२२॥ निषिद्धंकर्मकुर्वतीत्यक्त्वा
यात्यविवेकताम्॥तयासंनिहिताविप्रवेश्यापिब्राह्मणीचसा॥२३॥चकारसख्यंस्नेहेनवेश्यावृत्तिमुपेत्यसा ॥सावेश्याब्राह्मणीचापिद्वेऽप्येकत्रदिनेदिने ॥२४॥
पापानिचक्रतुःप्रीत्याअसंख्यातानिजैमिने ॥ ततोरतिविदग्धासावृद्धभावमुपागता ॥ २५ ॥ ब्राह्मणीचापिविप्रेन्द्रदुःशीलात्यंतपापिनी ॥ कदाचिद्वारमु
ख्यासाजरंतींतांनिजांसखीम् ॥ २६ ॥ प्राहेतिविस्मिताविप्रवचनंविनयान्विता ॥ ॥ रतिविदग्धोवाच ॥ ॥ सखित्वयासहानेकंदारुणंपातकंकृ

तम् ॥ २७ ॥ अद्यापिपातकेदृष्टिर्महतीवर्ततेमम ॥ सौन्दर्यंचबलंचैवसर्वंमेजरयाहृतम् ॥ २८ ॥ इत्थमस्वास्थ्यकृन्नित्यमाशांत्यकुंनशक्यते ॥
स्थावरंसुमहत्प्राप्तंकृतपातकयामया ॥ २९ ॥ समागतमिवैतर्हिसमीक्ष्यमरणंगतम् ॥ उपार्जितेनपापेनयानिवित्तानिवैमया ॥ ३० ॥ रक्षिष्यंत्यन
पत्यायांमृतायांमयितानिके ॥ तस्मात्सर्वाणिवित्तानिअन्यायोपार्जितानिच ॥ ३१ ॥ दातुमिच्छामिविप्रेभ्योयादित्वंमन्यसेसखि ॥ ॥ ब्राह्मण्यु
वाच ॥ ॥ मयायानान्तिवित्तानिपश्येतिसंचितानिच ॥ ३२ ॥ असत्पात्रेषुदत्तानितानिसर्वाणिनित्यशः ॥ तस्मादहंधनैर्हीनाकिंदास्यामिद्वि
जातये ॥ ३३ ॥ अस्तिचेद्यदिवित्तंतेदानमाशुतदाकुरु ॥ तस्याएवंवचःश्रुत्वासावेश्यात्यंतहर्षिता ॥ ३४ ॥ वित्तेनसकलेनैवअन्नदानंचकारह ॥
हरिशर्माचविप्रेन्द्रोधनवानतिभक्तितः ॥ ३५ ॥ पूजयामाससततंभगवंतंजनार्दनम् ॥ जितेन्द्रियोजितक्रोधोहिंसादम्भाविवर्जितः ॥ ३६ ॥ प्रीतये
कमलाभर्तुःसतेपेसुमहत्तपः ॥ गंधपुष्पैश्चबलिभिर्घृतधूपैःप्रदीपकैः ॥ ३७ ॥ पूजयामासदेवेशंनित्यमेवजनार्दनम् ॥ धनवानपिविप्रोऽसौवित्तस्यक्ष
यशंकितः ॥ ३८ ॥ पिपीलिकामूषिकाश्चतथान्येपिचजंतवः ॥ कृपणस्यद्विजश्रेष्ठगृहेनित्यंबुभुक्षिताः ॥ ३९ ॥ उपार्जितंधनंसर्वंस्वयमेवादिनेदिने ॥
बुभुजेब्राह्मणश्रेष्ठदानकर्मविवर्जितः ॥ ४० ॥ सुहृदांब्राह्मणानांचबांधवानांकदापिसः ॥ चकारनचसंभाषामर्थप्रार्थनशंकया ॥ ४१ ॥ विगणय्य
स्ववित्तानिसुबहूनिनिजालये ॥ मत्वाश्रेष्ठमिवात्मानंमोदतेसौद्विजोत्तम ॥ ४२ ॥ कदाचित्प्राप्तकालोसौब्राह्मणोऽत्यंतवित्तवान् ॥ गणिकाब्राह्मणीसाचए
ककालेमृताद्विज ॥ ४३ ॥ अथदूताःसमायातास्तान्नेतुमतिभीषणाः ॥ धर्मराजस्यदेवस्यपाशमुद्गरपाणयः ॥ ४४ ॥ तेचचण्डादयोदूतास्तान्समादा
यजैमिने ॥ ययुर्धर्मपुरंसद्योदुर्गमेनपथाततः ॥ ४५ ॥ ॥ चण्डउवाच ॥ ॥ आनीतोहरिशर्माचवेश्याचब्राह्मणीचसा ॥ तवाज्ञयाजीवितेशपश्यैना
न्पुरतःस्थितान् ॥ ४६ ॥ तान्समालोक्यजीवेशःप्रहस्यद्विजसत्तम ॥ चित्रगुप्तमितिप्राहसर्वकार्यविचक्षणम् ॥ ४७ ॥ ॥ यमउवाच ॥ एतेषांसर्व
कार्याणिशुभदान्यशुभानिच ॥ मूलाद्विचारयप्राज्ञचित्रगुप्तमहामते ॥ ४८ ॥ यमादेशा ततस्तेषांचित्रगुप्तोविचक्षणः ॥ सर्वंविचारयामासशुभकर्माशु
भंतथा ॥ ४९ ॥ ॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ देवाकर्णयवक्ष्यामिपुण्यंचपातकंतथा ॥ इयंवेश्याब्राह्मणीचहरिशर्माचकारयत् ॥ ५० ॥ एषार
तिविदग्धाख्यागणिकातिदुराशया ॥ चकारयानिपापानिवक्तुंतानिनशक्यते ॥ ५१ ॥ अन्यायोपार्जितैर्वित्तैरखिलैरेवसूर्यज ॥ अन्नदानंचकारेयंग
णिकागतयौवना ॥ ५२ ॥ अन्नदानप्रभावेणयातनागृहवासदैः ॥ त्यक्तेयंपातकैःसर्वैःकोटिजन्मार्जितैरपि ॥ ५३ ॥ अन्नदानंमहा
राजयेकुर्वंतिजनाःक्षितौ ॥ तेपापिनोऽपिगच्छंतितद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ५४ ॥ यावन्त्यन्नानियच्छंतिमानवाःक्षितिमण्डले ॥ तावंत्योब्रह्महत्याश्चतस्यन

इयंतयसंशयः ॥ ५५ ॥ अन्नानियच्छतांत्यक्त्वाशरीराणिचपातकम् ॥ गृह्णतामेवपात्राणिसहसायातिसूर्यज ॥ ५६ ॥ तस्मात्पापिनामन्नानिनगृह्णंतिवि
चक्षणाः ॥ मोहाद्गृह्णंतियेमूढास्तएवपापभागिनः ॥ ५७ ॥ शुभकर्माशुभंवापिवेश्यायाःकथितंप्रभो ॥ ब्राह्मण्याःशृणुकर्माणिशुभानिचाशुभानिच ॥
॥ ५८ ॥ इयंक्षेमंकरीनामब्राह्मणीशुद्धवंशजा ॥ भद्रकीर्तिप्रियासर्वंचकारदुरितंप्रभो ॥ ५९ ॥ त्यक्त्वानिजाश्रमाचारंनिजयौवनगर्विता ॥ बभूवात्यंतपा
पिष्ठाजारसंगमलोलुपा ॥ ६० ॥ कदाचिच्छैशवेराजन्खेलंतीशिशुभिःसह ॥ रथ्यायांखननंचक्रेचतुष्कोणसमन्वितम् ॥ ६१ ॥ तस्मिन्नेवदिनेमेघउदका
निववर्षच ॥ पूरितंतज्जलैःखातंतयाविनिर्मितंप्रभो ॥ ६२ ॥ ततोमध्याह्नसमयेगौरेकस्तृषितोनृप ॥ अपिवत्तत्रपानीयंतापितस्तपनातपैः ॥ ६३ ॥ तेनै
वसर्वपापानिविनिष्टानिमहांतिवै ॥ तस्याःसूर्यसुतप्राज्ञजलदानप्रभावतः ॥ ६४ ॥ विमुक्ताःसकलैःपापैर्व्रजेन्नारायणालयम् ॥ कृतपापाहिदेवेशब्राह्मणीयंदु
राशया ॥ ६५ ॥ विमुक्तासकलैःपापैर्जलदानप्रभावतः ॥ अयंविप्रोमहाभक्तोदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ ६६ ॥ ततोऽस्योपरिजीवेशप्रभुरेकोऽच्युतःस्मृतः ॥
॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ चित्रगुप्तस्यतद्वाक्यंसमाकर्ण्यसदंडभृत् ॥ ६७ ॥ तांवेश्यांब्राह्मणींचापिववंदेब्राह्मणंचतम् ॥ दिव्यैःसुवर्णालंकारैर्वस्त्रैर्नाना
विधैस्तथा ॥ ६८ ॥ तेषांपूजांयमःश्रुत्वाकुटुंबिनांचजैमिने ॥ उवाचप्रहसन्वाक्यंसुप्रीतोमृदुलाक्षरम् ॥ ६९ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ यूयंसर्वे
महात्मानोविनष्टाखिलपातकाः ॥ समस्तसुखदंस्थानंगच्छतश्रीपतेःप्रभोः ॥ ७० ॥ तानारोप्यततोदिव्येयमःकांचननिर्मिते ॥ राजहंसयुतेस्थानेप्रे
षयामासचक्रिणः ॥ ७१ ॥ ततोदिव्यरथारूढाःसर्वाभरणभूषिताः ॥ पुरंभगवतोजग्मुस्तेसर्वेगतपातकाः ॥ ७२ ॥ गणिकाब्राह्मणीसाचविनष्टा
खिलकल्मषा ॥ सान्निध्यंप्राप्यदेवस्यतस्थौविप्रचिरंसुखम् ॥ ७३ ॥ हरिशर्माणमालोक्यसमायांतंजनार्दनः ॥ ददौवरासनंतस्मैस्नेहात्कनकनिर्मितम् ॥
॥ ७४ ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चतमभ्यर्चद्विजोत्तमम् ॥ वरासनोपविष्टंचपप्रच्छेतिमुदाहरिः ॥ ७५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ द्विजन्मन्कुशलंब्रूहि
मद्भक्तप्रवरोसियत् ॥ चिरंमेमंदिरंतिष्ठसर्वोपद्रववर्जिते ॥ ७६ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ त्वांस्मृत्वापीक्षितोदेवलभतेकुशलंप्रभो ॥ त्वत्सान्निध्यंमया
प्राप्तंकुशलंकिमतःपरम् ॥ ७७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एतस्यवचनंश्रुत्वाभगवान्प्रणयोदितम् ॥ दत्तवान्निजसारूप्यंप्रीतस्तस्मैद्विजन्मने ॥७८॥
ददौतस्मैसुखंसर्वंदुर्लभंकमलापतिः ॥ आहारमात्रंनददौतत्कार्पण्यंस्मरन्प्रभुः ॥ ७९ ॥ दिनद्वयांतरेविप्रोनिराहारःक्षुधाकुलः ॥ प्रोवाचविष्णुंदेवेशंविन
यावनतःस्थितः ॥८०॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ प्रभोप्राप्तंतवस्थानमनेकतपसांफलैः ॥ अत्रापिक्षुधयानित्यंविफलोऽस्मिकथंप्रभो ॥८१॥ देवकन्या
गणैर्दिव्यैःसंप्राप्तनवयौवनैः ॥ श्वेतचामरवातेनमंचेष्वपिनिवीजितः ॥ ८२ ॥ सुगंधानांप्रसूनानांमहास्रग्भिरलंकृतः ॥ चंदनैर्लिप्तसर्वांगोराजश्रेष्ठइवप्रभो॥

॥८३॥ चार्वङ्गीभिःकामिनीभिर्नित्यंमत्पुरतःप्रभो ॥ गीतेननृत्यतेचापिनारायणतवाज्ञया ॥ ८४ ॥ वासवाद्याःसुराःसर्वैरआंसिममपादयोः ॥ शिरःकि
रीटशोभीनिनित्यमेववहंतिवै ॥ ८५ ॥ देवदेवर्षयश्चापिमुनयश्चजगत्पते ॥ स्तुवंतिमांस्तवैर्नित्यंकिंकराइवसर्वदा ॥ ८६ ॥ चतुर्बाहुरहंश्यामः
शङ्खचक्रगदाब्जभृत् ॥ प्रफुल्लपुण्डरीकाक्षःपीतवासाःसुकुण्डलः ॥ ८७ ॥ स्वर्णयज्ञोपवीतीचाकिरीटीकुण्डलीतथा ॥ दृश्येत्वामेवदेवाद्यैर्द्वि
तीयोगरुडध्वजः ॥ ८८ ॥ सुखान्येतानिदत्तानिदुर्लभानित्वयाप्रभो ॥ ददासिकथमाहारंनमह्यंपरमेश्वर ॥ ८९ ॥ क्षुधाग्निनाचसु
महच्छरीरंममदह्यते ॥ यथैवज्वलितोवृक्षःकोटरस्थेनवह्निना ॥ ९० ॥ सुखमेतत्त्वयादत्तंहरेमह्यंनरोचते ॥ प्रज्वलज्जठराग्नौतुविह्वलाङ्गायके
शव ॥ ९१ ॥ कर्मणामनसावाचात्वांविनाजगदीश्वरम् ॥ नपूजितोमयाकश्चिद्देवदेवगणार्चितः ॥ ९२ ॥ स्वप्नेनापिजगन्नाथतस्यभक्तिःकृतानाहे ॥
आहारंकेनदोषेणददासिनाहिमेप्रभो ॥ ९३ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ अथासौभगवान्विष्णुःकौतुकीसमुवाचतम् ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेब्रह्माणं
प्रतिसत्वरम् ॥ ९४ ॥ इतिश्रुत्वावचोविप्रःशीघ्रंब्रह्माणमाययौ ॥ ब्रह्मातंप्रतिप्रोवाचकार्पण्यंतस्यदर्शयन् ॥ ९५ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ दुःखा
दुपार्जितंकर्मदीयतेयन्नभूसुरे ॥ स्वयंनभुंजतेतच्चनष्टमेवनसंशयः ॥ ९६ ॥ कारणंतवदुःखस्यसर्वमेवमयोदितम् ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेनिःसंदेहोय
मागतः ॥ ९७ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ निजकर्मविपाकोयंत्वत्प्रसादाच्च्युतोऽखिलः ॥ इदानींब्रूहिदानानिकानिदेयानिमानवैः ॥ ९८ ॥ ॥ ब्र
ह्मोवाच ॥ ॥ बहूनिसंतिदानानितानिवक्तुंनशक्यते ॥ संक्षेपात्कथ्यतेविप्रनिशामयसमाहितः ॥ ९९ ॥ भूमिदानंद्विजश्रेष्ठसर्वदानोत्तमोत्तमम् ॥ कृतंपु
ण्यात्मनायेनसज्ञेयःसर्वदानकृत् ॥ १०० ॥ गोचर्ममात्रंभूमिंयोददातिद्विजसत्तम ॥ सगच्छेत्परमंस्थानंविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ १०१ ॥ भूमिंसस्य
समेतांयोदरिद्रायद्विजातये ॥ ददातिब्राह्मणश्रेष्ठतस्यपुण्यंनिशामय ॥ १०२ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोनारायणपुरंव्रजेत् ॥ तत्रभुंक्तेसुखंसर्वंयावदिंद्राश्चतु
र्दश ॥ १०३ ॥ भूयोभूमिंसमासाद्यसार्वभौमोनृपोभवेत् ॥ चिरंभुक्त्वामहींकृत्स्नांनरोनारायणोभवेत् ॥ १०४ ॥ यस्माद्भूमिर्द्विजैर्ग्राह्यात्यक्त्वादान
शतान्यपि ॥ भूमिदोभूमिनेताचद्वावपिस्वर्गगामिनौ ॥१०५॥ मंदबुद्धिर्द्विजोयस्तुभूमिदानंपरित्यजेत् ॥ प्रतिजन्मनिविप्रेन्द्रसभवेदातिदुःखितः ॥१०६॥
अन्येभ्योऽपिसमादायभूमिदानंयआचरेत् ॥ तस्यविष्णुरतिप्रीतोददातिपरमंपदम् ॥१०७॥ ग्रामंयच्छतियोविप्रदरिद्रायद्विजातये ॥ दापयत्यापिवातस्य
पुण्यंवापिनिशामय ॥ १०८ ॥ यावंतोरेणवोभूमौयावंतोवृष्टिबिंदवः ॥ मन्वंतराणितावंतिविष्णुलोकेवसेत्सुधीः ॥ १०९ ॥ धेनुंपयस्विनींयस्तुसवत्सां
यच्छतिद्विज ॥ तस्यब्रवीम्यहंपुण्यमाकर्णयमहात्मनः ॥ ११० ॥ सप्तद्वीपांमहींदत्वाससस्यांयत्फलंलभेत् ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योधेनुंयच्छन्द्विजात

ये ॥ १११ ॥ ददातिवृषभंयस्तुब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ विमुक्तःपातकैरुद्रैरुद्रलोकंसगच्छति ॥ ११२ ॥ तस्ययावंतिरोमाणिशरीरेवृषभस्यच ॥ ताव
त्कल्पसहस्राणिरुद्रेणसहमोदते ॥ ११३ ॥ यस्तुवेदविदेधेनुंदद्यादुभयतोमुखीम् ॥ नतस्यपुनरावृत्तीरुद्रलोकात्कदाचन ॥ ११४ ॥ वृषंतिलसमायुक्तं
कृष्णंयस्तुप्रयच्छति ॥ सरुद्रभवनेतिष्ठेद्विजेन्द्रतिलसंख्यया ॥ ११५ ॥ तिलप्रमाणमपिचस्वर्णंदद्याद्विजातये ॥ सयातिविष्णुभवनंकुलकोटिसमन्वि
तः ॥ ११६ ॥ योभक्त्यारजतंयच्छेद्दरिद्रायद्विजातये ॥ चंद्रलोकंसमासाद्यसुधापानंकरोतिसः ॥ ११७ ॥ हीरकंमौक्तिकंचापिप्रवालंचमणिंतथा ॥
योददातिद्विजश्रेष्ठशक्रलोकंसगच्छति ॥ ११८ ॥ अश्वदानंद्विजश्रेष्ठयःकरोतिमहाशयः ॥ गन्धर्वराजराजत्वंसप्राप्नोतिनसंशयः ॥ ११९ ॥ ददातिवा
रणंयस्तुयुवानंदोषवर्जितम् ॥ देवराज्येविभागीसभवेदिन्द्रइवद्विज ॥ १२० ॥ नरदोलांचयोदद्याद्ब्राह्मणायसदक्षिणाम् ॥ सोऽपीन्द्रपदमासाद्यवसेत्क
ल्पचतुष्टयम् ॥ १२१ ॥ शालिग्रामशिलादानंयोददातिद्विजातये ॥ तस्यपुण्यंप्रवक्ष्यामिसमासेनशृणुद्विज ॥ १२२ ॥ सप्तद्वीपांमहींदत्वासशैलव
नकाननाम् ॥ यत्फलंतच्चलभतेशालग्रामशिलाप्रदः ॥ १२३ ॥ तुलापुरुषदानेनयत्फलंप्राप्यतेनरैः ॥ शालग्रामशिलांयच्छंस्तस्मात्कोटिगुणंलभे
त् ॥ १२४ शालग्रामशिलायेनप्रदत्ताद्विजसत्तम ॥ नूनंतेनप्रदत्तानिभुवनानिचतुर्दश ॥ १२५ ॥ तुलापुरुषदानंयःप्रकरोतिनरोत्तम ॥ दिविदि
व्यांबरधरश्चिरंसचमहीपतिः ॥ १२६ ॥ जननीजठरेभूयस्तस्यजन्मनविद्यते ॥ ददातियस्तुवैकन्यांसालंकारांनरोत्तमः ॥ १२७ ॥ सगच्छेद्विष्णुभ
वनंपुनरावृत्तिवर्जितः ॥ यःकन्याविक्रयंमूढोमोहात्प्रकुरुतेनरः ॥ १२८ ॥ सगच्छेन्नरकंघोरंपुरीषह्रदसंज्ञकम् ॥ विक्रीतायाश्चकन्यायायःपुत्रोजायते
द्विज ॥ १२९ ॥ सचांडालइवज्ञेयःसर्वधर्मवहिष्कृतः ॥ कन्याविक्रयिणःपुंसोमुखंपश्येन्नशास्त्रवित् ॥१३०॥ पश्येदज्ञानतोवापिकुर्याद्भास्करदर्शनम् ॥
यत्किंचित्क्रियतेकर्मकन्याविक्रयिणःपुरः ॥ १३१ ॥ शुभंतत्सकलंकर्मगच्छेद्विफलतांद्विज ॥ कन्याविक्रयिणोनास्तिनरकान्निष्कृतिःपुनः ॥ १३२ ॥
कन्यादानकृतोनास्तिस्वर्गादागमनंपुनः ॥ वहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपेणब्रवीमिते ॥ १३३ ॥ हीरकक्षितिकन्यानांफलंस्याच्चशताधिकम् ॥ उपानहंचातपत्रं
यस्तुयच्छतिभूतले ॥ १३४ ॥ शृणुतस्यतुवैपुण्यंसंक्षेपेणब्रवीमिते ॥ इहवर्षशतंजीवेत्सर्वसंपत्समन्वितः ॥ १३५ ॥ मृतःशक्रपुरंप्राप्यशतकल्प
चतुष्टयम् ॥ ददातिनूतनंवस्त्रंसयातिपरमांगतिम् ॥ १३६ ॥ वस्त्रंपुरातनंयच्छेद्धेनुंचरजतींतथा ॥ कन्यांरजस्वलांयस्तुससदानरकंव्रजेत् ॥ १३७ ॥
फलदोमानवोविप्रगच्छतित्रिदशालयम् ॥ भुंक्तेकल्पसहस्राणिफलंतत्रामृतोपमम् ॥ १३८ ॥ शाकप्रदोयातिविप्रशंभोर्भगवतःपदम् ॥ तत्रकल्पद्वयं
भुंक्तेपायसंदुर्लभंसुरैः ॥ १३९ ॥ दुग्धदोदधिदश्चैवघृतदस्तक्रदस्तथा ॥ प्राप्नोतिवैसुधापानंपुरोभगवतोहरेः ॥ १४० ॥ पुष्पदोमनुजोविप्रगन्धद

श्वसुरालयम् ॥ तिष्ठेद्युगसहस्राणिपुष्पगन्धविभूषितः ॥ १४१ ॥ शय्यादानंद्विजश्रेष्ठयःकरोतिद्विजोत्तम ॥ सब्रह्मलोकमागत्यपर्यंकशयनाश्चिरम् ॥
॥ १४२ ॥ दीपदःपीठदश्चैवसर्वपापविवर्जितः ॥ दिव्यसिंहासनस्थश्चजलदीपावलीवृतः ॥१४३॥ तांबूलदोनरोराजन्भुविभुंक्तेखिलंशुभम् ॥ दिविदेवा
ङ्गनाक्रोडेसुप्तस्तांबूलमात्तिवै॥१४४॥विद्यादानंद्विजश्रेष्ठयःकरोतिनरोत्तम॥संप्राप्यसंनिधिंविष्णोस्तिष्ठेद्युगशतद्वयम् ॥१४५॥ ततोज्ञानंसमासाद्यतत्रैव
द्विजसत्तम ॥ प्राप्नोतिदुर्लभंमोक्षंप्रसादात्कमलापतेः ॥ १४६ ॥ अनाथंब्राह्मणंयस्तुपाठयत्यातिदुःखितम् ॥ सयातिविष्णुभवनंपुनरावृत्तिदु
र्लभम् ॥ १४७ ॥ कुलीनोऽपिद्विजश्रेष्ठोनभातिविद्ययाविना ॥ तस्माद्द्विजंपाठयंतःप्रयांतिपरमंपदम् ॥ १४८ ॥ भुविप्रत्यक्षदेवोऽपिब्राह्मणोदेवताश्रयः॥
सर्ववर्णगुरुर्नैवविद्याहीनोविराजते ॥ १४९ ॥ संसारेयानिदानानिसंतिहेमादिकानिच ॥ तानितेनप्रदत्तानिब्राह्मणोयेनपाठितः ॥ १५० ॥ कुर्यात्पुस्त
कदानंयोनरोभक्तिसमन्वितः ॥ तस्यपुण्यंद्विजश्रेष्ठसंक्षेपात्तेवदाम्यहम् ॥ १५१ ॥ तत्राक्षराणियावंतिपत्रेपत्रेचपुस्तके ॥ प्रत्यक्षरेलभेत्पुण्यंकपिलाको
टिदानजम् ॥ १५२ ॥ यावद्दिनंपुस्तकंतत्प्रपठंतिद्विजातयः ॥ तावन्मन्वंतरंतिष्ठेद्वैकुंठेपुस्तकप्रदः ॥ १५३ ॥ एवमादीन्यनेकानिसंतिदानानिभूसुर ॥
सम्यग्वक्तुंजगत्यस्मिन्कःशक्तोद्विशतैरपि ॥ १५४ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिक्रियंतेयानिमानवैः ॥ हन्यंतेतानिपापानितस्माद्दानंसमाचरेत् ॥ १५५ ॥ आ
त्मपुण्येनयद्दानंदीयतेचात्रिभिर्जनैः ॥ यावद्द्रव्यंफलंतस्मात्तस्यदानस्यलभ्यते ॥१५६॥ प्रीतयेकमलाभर्तुर्यद्दानंदीयतेजनैः ॥ तस्यकोटिगुणंपुण्यंलभ
तेनात्रसंशयः ॥ १५७ ॥ तस्मान्नारायणप्रीतिहेतवेमतिमान्नरः ॥ दानंसमाचरेद्विप्रभक्तिकर्मसमन्वितः ॥ १५८ ॥ तपसोऽपिपरंदानंनिरुक्तंतत्त्वदर्शि
भिः ॥ अतोयत्नादपिप्राज्ञोदानकर्मसमाचरेत् ॥ १५९ ॥ दानंतपोद्वेअपियःप्रकरोतिनरोत्तमः ॥ तस्यतुल्योजगत्यस्मिन्विद्यतेनहिभूसुर ॥ १६० ॥
इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेसर्वदानमाहात्म्यंनामविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाहरिशर्माद्विजोत्तमः ॥
भूयोऽपितंनमस्कृत्यभक्त्याप्राहेतिजैमिने ॥ १ ॥ ॥ हरिशर्मोवाच ॥ ॥ प्रोक्तानियानिदानानिसुबहूनित्वयाप्रभो ॥ कस्मैदेयानिदानानितन्मे
गदितुमर्हसि ॥२॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ सर्वेषामेववर्णानांब्राह्मणःपरमोगुरुः ॥ तस्मैदेयानिदानानिभक्तिश्रद्धासमन्वितैः ॥३॥ सर्वदेवाश्रयोविप्रःप्रत्य
क्षस्त्रिदशोभुवि ॥ सतारयतिदातारंदुस्तरेविश्वसागरे ॥ ४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ सर्ववर्णगुरुर्विप्रस्त्वयाप्रोक्तःसुरोत्तम ॥ तेषांमध्येतुकःश्रेष्ठःकस्मै
दानंप्रदीयते ॥५॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ सर्वेपिब्राह्मणाःश्रेष्ठाःपूजनीयाःसदैवहि ॥ स्तेयादिदोषतप्तायेब्राह्मणाब्राह्मणोत्तम ॥६॥ अस्माकंद्वेषिणस्तेचपरे
भ्योनकदाचन ॥ अनाचाराद्विजाःपूज्यानचशूद्राजितेन्द्रियाः ॥ अभक्ष्यभक्षकागावोलोकानांमातरःस्मृताः ॥ ७ ॥ माहात्म्यंभूमिदेवानांविशेषा

दुच्यतेमया ॥ तवस्नेहाद्विजश्रेष्ठनिशामयसमाहितः ॥ ८ ॥ क्षत्रियाणांचवैश्यानांशूद्राणांगुरवोद्विजाः ॥ अन्योन्यंगुरवोविप्राःपूजनीयाश्चभूसुराः ॥ ९ ॥
ब्राह्मणंपूजयेद्यस्तुविष्णुबुद्ध्यानरोत्तम ॥ आयुःपुत्रश्चकीर्तिश्चसंपत्तिस्तस्यवर्द्धते ॥ १० ॥ संचिनोतिद्विजंयस्तुमूढधीर्मानवोभुवि ॥ सुदर्शनेनतच्छी
र्षंहंतुमिच्छतिकेशवः ॥ ११ ॥ पुष्पहस्तंपयोहस्तंदेवहस्तंचजैमिने ॥ ननमेद्ब्राह्मणंप्राज्ञस्तैलाभ्यंगितविग्रहम् ॥ १२ ॥ जलस्थंदेववेश्मस्थंध्यानम
ज्जितचेतसम् ॥ देवपूजांप्रकुर्वंतंननमेद्ब्राह्मणंबुधः ॥ १३॥ बहिष्क्रियांप्रकुर्वंतंभुंजानंचद्विजोत्तम ॥ तथासामानिगायंतंननमेद्ब्राह्मणंबुधः ॥ १४ ॥ ब्राह्म
णायत्रतिष्ठंतिबहवोद्विजसत्तम ॥ प्रत्येकंतुनमस्कारस्तत्रकार्योनधीमता ॥ १५ ॥ कृताभिवादनंविप्रंभक्त्यायोनाभिवादयेत् ॥ सचाण्डालसमोज्ञेयोना
भिवाद्यःकदाचन ॥ १६ ॥ कृतप्रणामंतनयंनमेतांपितरौनच ॥ कृतप्रणामाःसर्वेऽपिनमस्कार्याद्विजैर्द्विजाः॥१७॥ कृतदोषान्द्विजान्गाश्चनाद्विषन्तिविचक्ष
णाः॥द्विषंतिवापिमोहेनतेषांरुष्टःसदाहरिः॥१८॥ याचकान्ब्राह्मणान्यस्तुकोपदृष्ट्याऽवपश्यति ॥ सूचीप्ररोपणंतस्यनेत्रयोःकुरुतेयमः ॥१९॥ विप्रनिर्भर्त्स
नंमूढायेनवक्रेणकुर्वते ॥ तस्मिन्वक्रेयमस्तप्तंलोहदंडंददातिवै ॥२०॥ ब्राह्मणोयद्गृहंभुंक्तेतद्गृहेकेशवःस्वयम् ॥ देवताःसकलायेचपितरश्चसुरर्षयः॥२१॥
विप्रपादोदकंयस्तुकणमात्रंवहेद्बुधः॥ देहस्थंपातकंतस्यसर्वमेवाशुनश्यति॥२२॥कोटिब्रह्माण्डमध्येषुसंतितीर्थानियानिवै॥ तीर्थानितानिसर्वाणिविप्रपादे
तुदक्षिणे ॥ २३ ॥ विप्रपादोदकैर्नित्यंसिक्तंस्याद्यस्यमस्तकम् ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥२४॥ सर्वपापानिघोराणिब्रह्महत्यादिकानिच॥
सद्यस्तस्यविनश्यंतिविप्रपादांबुधारणात् ॥२५॥ क्षयाद्याव्याधयःसर्वाःपरमक्लेशदायिकाः ॥ गच्छंतिविलयंसद्योविप्रपादांबुधारणात् ॥ २६ ॥ पित्रर्थंया
नितोयानिदीयंतेविप्रपादयोः ॥ तैस्तृप्ताःपितरःस्वर्गेतिष्ठंत्याचंद्रतारकम्॥२७॥ प्रक्षाल्यविप्रचरणौदूर्वाभिर्योऽर्चयेद्बुधः॥तेनार्चितोजगत्स्वामीविष्णुःसर्व
सुरोत्तमः ॥ २८ ॥ विप्राणांपादनिर्माल्यंयोमर्त्यःशिरसावहेत् ॥ सत्यंसत्यमहंवच्मितस्यमुक्तिर्हिशाश्वती ॥२९॥ विप्रंप्रदक्षिणीकृत्येवंदतेयोनरोत्तमः॥
प्रदक्षिणीकृतातेनसप्तद्वीपावसुन्धरा ॥ ३० ॥ योदद्यात्फलतांबूलंविप्राणांपादसेचनात् ॥ रोगीरोगात्प्रमुच्येतपापीमुच्यतपातकात् ॥३१॥ मुच्यतेबन्ध
नाद्बद्धोविप्राणांपादसेचने ॥ अनपत्याश्चयानार्योमृतापत्याश्चयाःस्त्रियः ॥३२॥ बह्वपत्याजीववत्साविप्रपादस्यसेचनात् ॥माहात्म्यंशृणुविप्रेन्द्रसर्वपापप्र
णाशनम् ॥३३॥ द्विजांघ्रिसेचनस्याहंसमासेनब्रवीमिते ॥ पूर्वभद्रक्रियोनामपवित्रकुलसंभवः॥३४॥बभूवब्राह्मणोविष्णोःपरिचर्यापरायणः ॥ वेदवित्सद
यःशांतःपितृभक्तिपरायणः ॥३५॥ अतिथीनांकृतापूजाज्ञातिपूजाकरस्तथा ॥ एकदासद्विजश्रेष्ठस्तैलाभ्यंगितविग्रहः ॥ ३६ ॥ जगामसरसींस्नातुंगृही
तस्नानवस्त्रकः ॥ कृतस्नानःसविप्रेन्द्रोविधिनातर्पणादिकम् ॥ ३७ ॥ चकारसर्वशास्त्रज्ञःसर्वलोकहितेरतः ॥ समाप्यस्नानकर्माणिहरिनामानिकीर्त

यन् ॥ ३८ ॥ आजगामस्वकेगेहेहरिपूजापरोऽभवत् ॥ पादौप्रक्षालयामासपानीयैरतिशीतलैः ॥ ३९ ॥ प्रक्षालितांघ्रिहस्तोऽसौब्राह्मणोब्राह्मणार्चकः ॥
स्थापयामाससर्वाणिस्नानोपकरणानिच ॥ ४० ॥ द्वारदेशेद्विजश्रेष्ठनिदाघतपनातपैः ॥ तापितोभषकः[1]कश्चिदग्निकल्पैःसमागतः ॥ ४१ ॥ विप्रपादो
दकेतस्मिन्प्रसुप्तोत्यंतशीतले ॥ विप्रपादोदकस्पर्शाद्भषक्तोत्यंतपातकी ॥ ४२ ॥ विमुक्तःपातकैःसर्वैःकोटिजन्मकृतैरपि ॥ ससुप्तोमन्दिरद्वारिभषकोवि
कलस्तृषा ॥४३॥ पानीयंयाचयामासताडितोद्विजकिंकरैः॥ जगामपंचतांसद्यस्तत्रैवभषकोद्विजः ॥ ४४ ॥ द्विजाङ्घ्रिसेचनस्पर्शाद्भषकोवीतकल्मषः ॥
तमालोक्यमहात्मानंमूर्तिमंतमिवेश्वरम् ॥४५॥ विनयावनतःप्राहब्राह्मणोऽसौतपोधनः॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ कस्त्वंब्रूहिमहाभागकेनदुःखीतुकर्मणा ॥
भषकस्यकुलेजातोनानादुःखसमाकुले ॥४६॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ वचनंतस्यविप्रर्षेःसमाकर्ण्यमहायशाः ॥ कथयामासवृत्तांतंमूलतःसर्वमात्मनः॥४७॥
अहमासंसर्वभौमःशङ्खनामामहाबलः ॥ चतुर्वर्षसहस्राणिमहींकृत्स्नामपालयम् ॥ ४८ ॥ मयाज्ञयाकृताःसर्वेजिताश्चरिपवोयुधि ॥ दत्तानिसर्वदानानिपा
लिताज्ञातयोनिजाः ॥ ४९ ॥ एकदाहंमहाभागसंधितःस्मरसायकैः ॥ बलाज्जनवधूंकांचिज्जहारभृशसुंदरीम् ॥ ५० ॥ तेनपापप्रभावेणममश्रीःसंशयं
गता ॥ ततस्समस्तैर्लोकैश्चनिरस्तोऽहंमहाबलः ॥ ५१ ॥ ततस्तुभ्रष्टराज्योऽहंकाननाभ्यंतरेस्थितः ॥ क्षुधातृषापरिश्रांतःकदाचित्पंचतांगतः ॥ ५२ ॥
अंतकस्यपुरंगत्वादुःखंभुक्तंमयाचिरम् ॥ तदाकर्णयविप्रेन्द्रशृण्वतांचित्तदुःखदम् ॥ ५३ ॥ संतप्तलोहशस्त्रायांतप्तताम्रमयींमहीम् ॥ संरेभेप्रज्वलद्वह्नि
शिखातातिसुभीषणाम् ॥ ५४ ॥ ततस्तुशमनादेशाल्लोहस्तंभंसुभीषणम् ॥ ज्वलतावह्निनातप्तंसमालिङ्ग्यास्थितोऽस्म्यहम् ॥ ५५ ॥ शीतेक्षुरांबुधारा
भिःसिक्तोहंयमकिङ्करैः ॥ दुःखमन्यच्चसुमहद्भुक्तंतत्रयमालये ॥ ५६ ॥ ततोनरकशेषेचजन्मासाद्यमुहुर्मुहुः ॥ पापयोनौमयादुःखमनुभूतंचिरंमहत् ॥
॥ ५७ ॥ त्वत्पादजलसंसर्गान्मुक्तोऽहंपापरज्जुना ॥ गच्छामिपरमंधामदुर्लभंयोगिनामपि ॥ ५८ ॥ त्वंमेगुरुर्द्विजश्रेष्ठनमस्तेऽस्तुमहात्मने ॥ त्वत्प्रसा
दाद्विमुक्तोऽहंपापैर्यामिपुरंहरेः ॥ ५९ ॥ ॥ भद्रक्रियउवाच ॥ ॥ पूर्वजन्मकथाराजन्मनुष्योनकदाचन ॥ अतस्तुतनयंत्यक्त्वासर्वदानीतिमा
चरेत् ॥ ६० ॥ नीतिग्राहीनृपोयस्तुविपत्तिर्नास्तितस्यवै ॥ चिरंभुनक्तिपृथिवींकंटकैःपरिवर्जिताम् ॥ ६१ ॥ यस्मैनरोचतेनीतिर्भूपालायदुरात्मने ॥
भ्रष्टश्रीरचिरेणापिसभवेन्नात्रसंशयः ॥ ६२ ॥ आयुर्बलंयशोमित्रंविजयंसुखमिच्छता ॥ मंत्रिणःपंडिताराज्ञानियोज्याःसर्वदैवहि ॥ ६३ ॥ अवज्ञायमहीभ
र्तुस्त्यजंतेसादरंबुधाः ॥ सभायांबुधहीनायांनीतिर्बलवतीनहि ॥ ६४ ॥ ततोनीतौविनष्टायांसहसाधरणीपतेः ॥ राजश्रियोविनश्यंतिसकोशबलवा

---

[1] भषकः श्वा ।

हनाः ॥ ६५ ॥ ब्राह्मणान्गणकांश्चैववैद्यांश्चबांधवांस्तथा ॥ नृपाःकल्याणमिच्छंतिनद्विषंतिकदाचन ॥ ६६ ॥ गतश्रीर्गणकद्वेष्टावैद्यद्वेष्टायुवर्जितः ॥ ज्ञा
तिद्वेष्टानिष्कुलःस्याद्द्विजद्वेष्टाखिलार्तिभाक् ॥ ६७ ॥ राजानःपितरःप्रोक्ताःपुत्राजानपदास्तथा ॥ ततोभूपाःपालयंतिप्रजाःपुत्रमिवौरसान् ॥ ६८ ॥ पौ
रलोकेतथाकुर्याद्यथास्नेहोनिजात्मजे ॥ प्रजापीडाकरायेचभूपालाअतिपापिनः ॥ ६९ ॥ शिरःस्थानिपदस्तेषांविज्ञेयादीर्घदर्शिभिः ॥ विवेकिनोमही
पालाःपालयंतियथाप्रजाः ॥ ७० ॥ तथातानपिदेवेशःपालयत्यनिशंहरिः ॥ प्रजानांपालनंदंडंद्वेपिराज्ञेशुभावहे ॥ ७१ ॥ द्वाभ्यांविवर्जिताभूपास्तेविज्ञे
यानृपाधमाः॥दुष्टानांशासनंचैवशिष्टानांप्रतिपालनम्॥७२॥प्रकुर्वंतोमहीपालाश्चिरंनंदंतिभूतले॥न्यायेनोपार्जितंवित्तंयत्नाद्रक्षेन्महीपतिः॥७३॥ दुर्वृत्तोहि
महीपालोविपत्तौनहिविस्तरेत्॥नृपाःकल्याणमिच्छंतोनिजराज्यंशुभाशुभम् ॥७४॥ पश्यंतिनित्यंविप्रेन्द्रसत्वराश्चारचक्षुषा ॥ परचक्रभयंयावन्नायाति
चिंतयेद्भयम् ॥ ७५ ॥ आगतेतुभयेभूपआचरेन्निर्भयोपिच ॥ ज्ञातौवापिचमित्रेवापुत्रेवापिचमंत्रिणि ॥ ७६ ॥ कुर्यान्मुखेनगांभीर्यंमनसाप्रेमकेवलम् ॥
मंत्रिणोज्ञातयःपुत्राःप्रजाश्चभ्रातरस्तथा ॥ ७७ ॥ गांभीर्यहीनंभूपालंमन्यंतेनहिभूपवत् ॥ तिष्ठंतिप्रथमंदूरेनसंतिपुरतस्तथा ॥ ७८ ॥ लोकाश्रयंनहीच्छ
न्तित्यक्तगांभीर्यभूपतेः ॥ एकश्चमंत्रीराजावैचिरंराज्यत्वमिच्छता ॥ ७९ ॥ कर्तव्यःसकलेराज्येवृद्ध्येनहिभूसुर ॥ अत्यंतबुद्धिवृत्तीनांभृत्यानां
सपदंहरेत् ॥ ८० ॥ तस्मात्संसदिभूपालोभृत्यमन्यंनियोजयेत् ॥ मूर्खस्त्रीविजितोराजागीतवाद्यरतःसदा ॥ ८१ ॥ तुरंगवाहनैर्हीनःसहसाविपदंव्रजे
त् ॥ आचारग्रहणंसत्यंस्ववाक्यप्रतिपालनम् ॥ ८२ ॥ गांभीर्यंचेतिभूपानांलक्षणानिद्विजोत्तम ॥ सकथंनृपतिर्यस्तुप्रतापेनविवर्जितः ॥ ८३ ॥
सकथंनृपतिर्येनाऽनिर्जितापरमेदिनी ॥ जितायांपरमेदिन्यांयावत्पादंव्रजेन्नृपः ॥ ८४ ॥ प्रतिपादेश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिचाक्षयम् ॥ परभूमि
जयाकांक्षीहतोनृपतिभिर्युधि ॥ ८५ ॥ तदागच्छेत्परंस्थानंविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ युधिप्राप्तजयोराजाप्राप्नोतिपरमंपदम् ॥ ८६ ॥ संग्रामेप्राप्त
मृत्युर्वादिवीन्द्रसंपदंलभेत् ॥ त्यक्तशस्त्रंत्यक्तसत्वंपलायनपरायणम् ॥ ८७ ॥ योद्धारंयदियोहंतिसभूपोयात्यधोगतिम् ॥ पलायनपरोयुद्धेतद्धं
ताचद्विजोत्तम ॥ ८८ ॥ तावुभावपितिष्ठेतांनरकेऽत्यंतदुःसहे ॥ युद्धेचेत्साहसवान्योद्धातद्धंताचद्विजोत्तम ॥ ८९ ॥ तिष्ठेतांतावपिस्वर्गेयावच्च
न्द्रदिवाकरौ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपादुच्यतेमया ॥ ९० ॥ प्रजापालनकृद्राजाकदाचिन्नावसीदति ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ इतिब्रुवतिभूपाले
तस्मिन्गलितकल्मषे ॥ ९१ ॥ पुष्पवृष्टिरभूत्तस्मिन्महतीगगनाद्द्विज ॥ अथदूताःसमायाताःकेशवस्यमहात्मनः ॥ ९२ ॥ राजहंसयुतंदिव्यंरथमादाय
सुन्दरम् ॥ रथंसतंसमारुह्यदिव्यंकनकनिर्मितम् ॥ ९३ ॥ जगामविष्णुभवनंसराजागतकल्मषः ॥ विप्रपादोदकस्यैतन्माहात्म्यंतेप्रकीर्तितम् ॥ ९४ ॥

तच्छ्रुत्वाभक्तिभावेननरोनिर्वाणमाप्नुयात् ॥ इतितेकथितंसर्वंश्रोतुंयद्वांछितंत्वया ॥ ९५ ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेचक्रिणोनिलयंप्रति ॥ ॥ हरिशर्मोवाच ॥
क्षुधानलेनमहताशरीरंममदह्यते ॥ ९६ ॥ केनोपायेनभगवन्क्षुधाशांतिर्भवेन्मम ॥ एतन्मेवददेवेशभक्तस्त्वंभक्तवत्सलः ॥ ९७ ॥
प्राप्नोमिसुमहद्दुःखंनित्यंदग्धक्षुधानलैः ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ यच्छरीरंत्वयापुष्टंसततंभोजनैःकृतम् ॥ ९८ ॥ भुंक्ष्वतस्यशरीरस्यमांसानि
द्विजसत्तम ॥ आत्मतृप्तिंप्रकुर्वन्तिभोजनेनपरस्ययये ॥ मांसानिस्वशरीराणांभुंजतेतेपरत्रहि ॥ ९९ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वा
निष्ठुरंद्विजसत्तमः ॥ पुनस्तुष्टावतंदेवंवचनैःकोमलाक्षरैः ॥ १०० ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ प्रसीददेवदेवेशशरणागतपालक ॥ क्षमस्वसकलंदोषंसुरश्रे
ष्ठनमोऽस्तुते ॥ १०१ ॥ मलमूलप्रकीर्णानिवपूंषिवहतांनृणाम् ॥ सर्वएवप्रभोदोषाःसंतिकेचिद्गुणानच ॥ १०२ ॥ कृतंमयामोहवतादूषणंक्षंतुमर्हसि ॥
शरणापन्नलोकानांसद्भिर्दोषोनचेक्ष्यते ॥ १०३ ॥ आत्मदेहस्यमांसानिभोक्तुंब्रह्मन्नशक्यते ॥ देहिनांवदयद्योग्यंसंतुष्टिर्जायतेयतः ॥ १०४ ॥ इत्ये
वमुक्तंवचनंभक्त्यातेनाग्रजन्मना ॥ उवाचसदयोब्रह्मासर्वज्ञोब्राह्मणप्रियः ॥ १०५ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शोकंमाकुरुविप्रेन्द्रशृणुमेवचनंशुभम् ॥
आहारोलभतेयेनप्रकारेणात्रसंप्रति ॥ १०६ ॥ आत्मनोजायतेपुत्रोयथैवात्मातथासुतः ॥ तस्मात्पुत्रकृतंकर्मलभंतेपितरःखलु ॥ १०७ ॥ चिरंति
ष्ठसिदेवस्यभवनेत्यंतशोभने ॥ एवमुक्तस्ततस्तेनसविप्रःक्षुधयाकुलः ॥१०८॥ स्वप्नेसंदर्शनंदत्वापुत्रंवचनमब्रवीत् ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ दीक्षितोऽ
सिसुतश्रेष्ठतथास्तुपरमंशिवम् ॥ १०९ ॥ तवास्मिजनकःसौम्यममदुःखंनिशामय॥तपःप्रभावैःपरमंधामप्राप्तंमयासुत ॥ ११० ॥ क्षुधानलेनसंतप्तस्तत्र
सीदाम्यहंसदा ॥ यदामयिपितृस्नेहस्तवास्तिसुतसंप्रति ॥ १११ ॥ तदान्नमुदकंचापिमदर्थंदीयतांद्विज ॥ यत्किंचिद्दीयतेपुत्रैःपित्रर्थंक्षितिमंडले ॥
॥ ११२ ॥ लभंतेपितरस्तच्चयत्पुत्राःपितृदेहजाः ॥ पुरापरमयाभक्त्यापूजितोभगवान्मया ॥ ११३ ॥ गीतैर्वाद्यैश्चनृत्यैश्चस्तवपाठैश्चशोभनैः ॥
गंधैर्धूपैश्चनैवेद्यैर्घृतपूर्णप्रदीपकैः ॥ ११४ ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चध्यानैरावाहनादिभिः ॥ नदत्तंजगदीशायकृपणेनमयात्मज ॥ ११५ ॥ अन्नमत्रम
पिक्वापिनैवेद्यंपापहारिणे ॥ अतिथेर्नकृतापूजातोयैरन्यैःकदाचन ॥ ११६ ॥ ज्ञातीनांयाचकानांचसंतुष्टिर्नकृतामया ॥ तेनैवकर्मणापुत्रनाराय
णगृहेऽपिच ॥ ११७ ॥ क्षुधानलेनसंतप्तःसीदामिप्रतिवासरे ॥ अतोन्नतोयदानानिदरिद्रायद्विजातये ॥ ११८ ॥ दत्वाक्षिप्रंसुरश्रेष्ठप्राणरक्षांकुरु
ष्वभोः ॥ अथवानकरोषित्वंनिष्ठुरत्वाद्यदाभवान् ॥ ११९ ॥ स्वमांसान्येवभोक्ष्यामितदावैविष्णुमंदिरे ॥ अथासौक्षुधितोविप्रःशुष्ककंठोष्ठतालुकः ॥
॥ १२० ॥ इत्युक्त्वादीक्षितंपुत्रमदृश्यःसहसाभवत् ॥ ततःप्रभातेविमलेप्रादुर्भूतेदिवाकरे ॥ १२१ ॥ स्वप्नेयदुक्तंपित्रातुचिंतयामासदीक्षितः ॥ आ

त्मनःकर्मदोषेणपरलोकेऽपिमत्पिता ॥ १२२ ॥ क्षुधयादग्धसर्वाङ्गःसीदतिप्रतिवासरम् ॥ धिगस्तुमांमंदधियंकृपणप्रवरञ्जनम् ॥ १२३ ॥ मयापिपितृपु
ण्येननकिञ्चिदपिदीयते ॥ इतिसंचिंत्यबहुधादीक्षितोऽपिद्विजोत्तम ॥ १२४ ॥ ददौदानानिविप्रेभ्यःश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ तेनपुण्यप्रभावेणतृष
याराहितःक्षुधा ॥ १२५ ॥ तस्थौनारायणागारेयावत्कालंशृणुष्वतत् ॥ चतुर्युगसहस्राणिब्रह्मणोहःप्रकीर्तितम् ॥ १२६ ॥ भवंतितस्मिन्नेवाह्नि
मनवश्चचतुर्दश ॥ इंद्राश्चतुर्दशप्रोक्तास्तस्मिन्नेवदिनेचते ॥ १२७ ॥ भुंजतेब्राह्मणश्रेष्ठविषयान्स्वान्पृथक्पृथक् ॥ एकस्मिन्ब्रह्मदिवसे
भुक्त्वास्वान्विषयाञ्छुभान् ॥ १२८ ॥ इन्द्राश्चमनवश्चैवविनश्यंतिचतुर्दश ॥ विष्णुलोकेस्थितेतस्मिन्हरिशर्मातिभास्वरे ॥ १२९ ॥ समस्त
सुखदेरम्येब्रह्मणोदिवसोगतः ॥ तत्रासौकालमेतावद्भुक्त्वाभोगान्मनोरमान् ॥ १३० ॥ परमंज्ञानमासाद्यप्रविवेशहरेस्तनुम् ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥
अन्नतोयसमंदानंसंसारेनास्तिजैमिने ॥१३१॥ सर्वदानफलान्येवअन्नतोयप्रदानतः ॥ नचपात्रपरीक्षाचनकालनियमःक्वचित् ॥ २३२ ॥ अन्नतोयप्रदाने
षुनिरुक्तस्तत्वदर्शिभिः ॥ अन्नतोयप्रदानानिकर्तव्यानिसदैवहि ॥१३३॥एतत्पठंतिमनुजाःपरमादरेणमाहात्म्यमन्नजलयोश्चतथाद्विजानाम् ॥ तेप्राप्यचा
न्नजलदानफलंततोऽतेनारायणस्यनिलयंसुखदंप्रयांति ॥१३४॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेअन्नदानजलदानमाहात्म्यंनामएकविंशतितमोऽध्यायः॥
॥ २१ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ गङ्गायाःशुभमाहात्म्यंविष्णुपूजाफलंतथा ॥ अन्नदानस्यमाहात्म्यंजलदानस्यचोत्तमम् ॥१॥ विप्रपादोदकस्या
पिमाहात्म्यंपापनाशनम् ॥ त्वत्प्रसादाच्छ्रुतंसर्वंसेतिहासंगुरोमया ॥२॥ इदानींमुनिशार्दूलश्रोतुमिच्छामिसादरम् ॥ एकादश्याःफलंसर्वंसर्वपातकनाश
नम् ॥३॥ कस्मादेकादशीश्रेष्ठातस्याःकोवाविधिःस्मृतः ॥ कदाचिक्रियतेकिंवाफलंतस्यावदस्वमे ॥४॥ कावापूज्यतमातत्रदेवतासद्गुणार्णव ॥ अकुर्वतः
स्यात्कोदोषस्तन्मेवक्तुमिहार्हसि ॥५॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एकादश्याःफलंसर्वंवक्तुंनारायणादृते ॥ शक्नोतिनान्योविप्रर्षेतस्माद्वच्मिसमासतः ॥
॥ ६ ॥ सृष्ट्वादौपुरुषश्रेष्ठःसंसारंसचराचरम् ॥ सर्वेषांदमनार्थायसृष्टवान्पापपूरुषम् ॥ ७ ॥ द्विजातिहत्यामूर्द्धानंमदिरापानलोचनम् ॥ स्वर्णस्तेयंच
वदनंगुरुतल्पगतिःश्रुतिः ॥ ८ ॥ स्त्रीहत्यानासिकंचैवगोहत्यादोषबाहुकम् ॥ न्यासापहारणग्रीवंभ्रूणहत्यागलंतथा ॥ ९ ॥ परस्त्रीगतवक्षायंसुहृद्धो
कवधोदरम् ॥ शरणापन्नहत्यादिनाभिगर्तावधिकटिम्॥१०॥गुरुनिंदासक्थिभागंकन्याविक्रयशेफसम्॥विश्वासवाक्यकथनंपायुंप्रीतिवधांघ्रिकम् ॥११॥
उपपातकरोमाणंमहाकायंभयंकरम् ॥ कृष्णवर्णंपिंगनेत्रंस्वाश्रयात्यंतदुःखदम् ॥ १२ ॥ तंदृष्ट्वापापपुरुषमत्युग्रंपुरुषोत्तमम् ॥ सदयश्चिंतयामासप्रजाक्ले
शहरःप्रभुः ॥१३॥ सृष्टोऽयंदुर्जनःक्रूरःस्वाश्रयक्लेशदायकः ॥ प्रजानांदमनार्थायसृजाम्येतस्यकारणम् ॥१४॥ अथासौभगवान्विष्णुर्बभूवस्वयमंतकः॥

ससर्जरौरवादींश्चनिरयान्पापिदुःखदान् ॥ १५ ॥ पापंयःसेवतेमूढोनयातिपरमंपदम् ॥ यमाज्ञयांव्रजेत्तत्रनरकंरौरवादिकम् ॥ १६ ॥ एकदाभगवान्विष्णुः
प्रजानांदुःखनाशनः ॥ वैनतेयंसमारुह्यजगामयममंदिरम् ॥ १७ ॥ तंदृष्ट्वाजगतामीशंनारायणमनामयम् ॥ धूपाद्यैःपूजयामासभास्करिस्तुष्टमानसः ॥ १८ ॥
यमेनाभ्यर्चितोविष्णुःसर्वलोकैकनायकः ॥ उवासद्विजशार्दूलपीठेकनकनिर्मिते ॥ १९ ॥ दत्रोपविष्टोभगवान्यमेनसहदेत्यहा ॥ शुश्रावक्रंदनंध्यानंदक्षि
णस्यांदिशिप्रभो ॥ २० ॥ अथासौकमलाकांतोविस्मयाविष्टमानसः ॥ उवाचेतियमंतेषांकुतोऽयंक्रंदनध्वनिः ॥ २१ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ देवपा
तकिनोमर्त्यानिरयेत्यंतदुःखदे ॥ स्वहस्तार्जितदोषेणसीदंतिचममालये ॥ २२ ॥ पापवृक्षफलंविष्णोभोक्तुमत्यंतदुःखदम् ॥ रुदंतिपापिनस्तस्मात्ते
षांध्वनिरसौमहान् ॥ २३ ॥ इत्युक्तःसूर्यपुत्रेणकृष्णःकमललोचनः ॥ जगामसहसातत्रपापवंतोरुदंतिते ॥ २४ ॥ तान्दृष्ट्वापापिनोमर्त्यान्रौरवादिषुसंस्थि
तान् ॥ भगवांश्चितयामासहृदिजातदयःप्रभुः ॥ २५ ॥ मयासृष्टाःप्रजाःसर्वादोषेणनिजकर्मणौम् ॥ मयिस्थितेऽपिनरकेसीदंत्येकांतदुःखदे ॥ २६ ॥ एत
च्चान्यच्चविप्रेन्द्रविचिंत्यकरुणामयः ॥ बभूवसहसातत्रस्वयमेकादशीतिथिः ॥ २७ ॥ ततस्तान्पापिनःसर्वान्कारयामासतच्छ्रुतम् ॥ तेचसर्वेपरंधामययुर्ग
लितकल्मषाः ॥ २८ ॥ तस्मादेकादशींविष्णोमूर्तिंविद्धिपरात्मनः ॥ समस्तदुष्कृतिश्रेष्ठंव्रतानांव्रतमुत्तमम् ॥ २९ ॥ एकादशींतिथिंकृत्वापावयंतींज
गत्रयम् ॥ शंकितःपापपुरुषोःविष्णुंस्तोतुमुपाययौ ॥ ३० ॥ ततोबद्धाञ्जलिर्भक्त्यासपापपुरुषोद्विज ॥ तुष्टावकमलाकांतंभगवंतंजनार्दनम् ॥ ३१ ॥
तस्यस्तवंसमाकर्ण्यप्रसन्नःपरमेश्वरः ॥ उवाचाहंप्रसन्नोऽस्मिकिंतेभिमतमुच्यताम् ॥ ३२ ॥ ॥ पापपुरुषउवाच ॥ ॥ सृष्टोभगवताविष्णो
निजानुग्रहदुःखदः ॥ एकादश्याःप्रभावेणक्षयंप्राप्नोमिसांप्रतम् ॥ ३३ ॥ मृतेमयिजगत्यस्मिन्सर्वेतेचशरीरिणः ॥ भविष्यंतिविनिर्मुक्ताभवबंधैःशरी
रिणः ॥ ३४ ॥ सर्वेषुचविमुक्तेषुदेहिश्रेष्ठेषुपूरुषम् ॥ संसारकौतुकागारेकैस्त्वंक्रीडिष्यसेप्रभो ॥ ३५ ॥ क्रीडितुंयदितेवांछाजगत्कौतुकमंदिरे ॥
एकादशीतिथिभयात्तदामांत्राहिकेशव ॥ ३६ ॥ अन्यैःपुण्यसहस्रैस्तुमांहंतुंनहिशक्यते ॥ शक्नोत्येकादशीपुण्यामांहंतुंवरदोभव ॥ ३७ ॥ मनुष्यप
शुकीटेषुतथान्येषुचजंतुषु ॥ पर्वतेषुचवृक्षेषुस्थानेषुचजलेषुच ॥ ३८ ॥ नदीषुचसमुद्रेषुवनेषुप्रांतरेषुच ॥ स्वर्गेमर्त्येचपातालेदेवगंधर्वपक्षिषु ॥ ३९ ॥
एकादशीतिथिभयाद्भूयान्विष्णोपलायितः ॥ कुत्रापिनिर्भयस्थानंनचतेनचकुत्रचित् ॥ ४० ॥ कोटिब्रह्माण्डमध्येषुदेवदेवसनातन ॥ एकादश्यांतिथौ
स्थातुंमयास्थानंनलभ्यते ॥ ४१ ॥ एकादश्यामहंकुत्रवत्स्यामिनिर्भयःप्रभो ॥ तन्मेकथयदेवेशत्वयासृष्टोस्म्यहेतुकः ॥ ४२ ॥ व्यासउवाच ॥ इत्युक्त्वा
पांपपुरुषःक्लेशनाशनमच्युतम् ॥ भूमौनिपत्यचक्रंदस्रवद्बाष्पविलोचनः ॥ ४३ ॥ ततःप्रहस्यभगवान्मधुकैटभमर्दनः ॥ एकादशीभयात्रस्तमुवा

चपापपूरुषम् ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठपापपुरुषत्यजशोकंमुदंकुरु ॥ एकादश्यांतिथौयत्रतवस्थानंवदामिते ॥ ४५ ॥
एकादश्यांसमायांत्यांप्रपुनन्त्यांजगत्त्रयम् ॥ स्थातव्यमन्नमाश्रित्यभवतापापपूरुषः ॥ ४६ ॥ अन्नमाश्रित्यतिष्ठंतंभवंतंपापपूरुषम् ॥ नहनिष्यातिमन्मूर्ति
रियमेकादशीतिथिः ॥ ४७ ॥ ततोदेवोपिविप्रर्षेतत्रैवांतर्हितोभवत् ॥ कृतार्थःपापपुरुषोययौचसयथागतः ॥ ४८ ॥ तस्मादन्नंनभोक्तव्यंकदाचिदपि
सत्तमैः ॥ आत्मनोहितमिच्छद्भिःसंप्राप्तेहरिवासरे ॥ ४९ ॥ संसारेयानिपापानितान्येवैकादशीदिने ॥ अन्नमाश्रित्यतिष्ठंतिश्रीमन्नारायणाज्ञया ॥५०॥
कुर्वतांसर्वपापानिनरकान्निष्कृतिर्भवेत् ॥येचान्नंभुञ्जतेऽत्रापितेज्ञेयाःपापिनांवराः ॥५१॥ भूयोभूयोदृढंवच्मिश्रूयतांश्रूयतांजनाः ॥ नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंन
भोक्तव्यंकदाचन॥५२॥ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रैरन्यैश्चद्विजसत्तम॥सर्वैरेकादशीकार्याचतुर्वर्गफलप्रदा ॥५३॥ अष्टादशनिमेषास्तुकाष्ठाप्रोक्तामनीषिभिः॥त्रिंश
त्काष्ठाभिरुक्ताचकलासर्वार्थदर्शिभिः ॥५४॥ क्षणंत्रिंशत्कलाभिःस्यान्मुहूर्तोद्वादशक्षणैः ॥ त्रिंशन्मुहूर्तालोकानामहोरात्रःप्रकीर्तितः ॥५५ ॥ तैःपञ्चदश
भिःपक्षोविज्ञेयोद्विजसत्तम॥ पक्षाभ्यांशुक्लकृष्णाभ्यांमासस्तुपरिकल्पितः ॥५६॥ तस्मिन्मासेद्विजश्रेष्ठपक्षयोःशुक्लकृष्णयोः ॥महापातकयुक्तोपिकरोत्ये
कादशींयदि ॥५७॥सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकमवाप्नुयात्॥मातानप्रोच्यतेमातामाताह्येकादशीतिथिः ॥५८॥ इहैवपालयेन्मातासर्वत्रैकादशीतिथिः॥
एकादशीव्रतंत्यक्त्वाव्रतमन्यत्करोतियः ॥५९॥ स्वकरस्थंमणित्यक्त्त्वालोष्ठंगृह्णातिमूढधीः ॥ एकादशीव्रतंयैस्तुकृतंभक्तिसमन्वितैः॥६०॥तैस्तुयज्ञा
कृताःसर्वेव्रतानिसकलानिच ॥ एकादश्यांचभुञ्जन्तियेमोहात्पापिनोनराः ॥६१॥ शुक्लायांवापिकृष्णायांतेपारुष्टःसदाहरिः॥ तेनधर्माःकृताःसर्वेलङ्घि
तायेनसातिथिः ॥ ६२ ॥ यथासमस्तदेवानांश्रेष्ठोविष्णुःप्रकीर्तितः ॥ तथासर्वव्रतानांचश्रेष्ठमेकादशीव्रतम् ॥ ६३ ॥ आदित्यानांयथासूर्योनक्षत्रा
णांयथाशशी ॥ तथासर्वव्रतश्रेष्ठंप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥ ६४ ॥ वृक्षाणांचयथाश्वत्थोवेदानांसामकीर्तितम् ॥ तथासर्वव्रतश्रेष्ठंप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥
॥ ६५ ॥ कवीनामुशनाश्रेष्ठोवर्णानांब्राह्मणोयथा ॥ तथासर्वव्रतश्रेष्ठंप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥ ६६ ॥ व्यासःश्रेष्ठोमुनीनांचदेवर्षीणांचनारदः ॥ तथाव्रता
नांसर्वेषांश्रेष्ठमेकादशीव्रतम् ॥ ६७ ॥ यथासमस्तदानानामन्नदानंवरंस्मृतम् ॥ तथासर्वव्रतश्रेष्ठंप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥ ६८ ॥ यथापुण्यसमंमित्रं
नास्तिशास्त्रसमोगुरुः ॥ तथैवैकादशीतुल्यंव्रतंनास्तिजगत्त्रये ॥ ६९ ॥ इन्द्रियाणांयथाश्रेष्ठंमनःप्रोक्तंमनीषिभिः ॥ मासानांकार्तिकःश्रेष्ठःपाण्डवानां
यथार्जुनः ॥ ७० ॥ यथासमस्तशास्त्राणांश्रेष्ठावेदाःप्रकीर्तिताः ॥ तथाव्रतानांप्रवरंस्मृतमेकादशीव्रतम् ॥ ७१ ॥ वेदागमपुराणेषुशास्त्रेष्वन्येषुच

---

१ लाघतोपोषितेत्यर्थः ।

९

द्विज ॥ कुत्राप्येकादशीतुल्यंव्रतंप्रोक्तंनकोविदैः ॥ ७२ ॥ निर्भयामानवाःसर्वेतिष्ठंतिक्षितिमण्डले ॥ एकादशीव्रतंकृत्वाकिंकरिष्यतिभास्करिः ॥
॥ ७३ ॥ एकामेकादशींसम्यक्कुर्वतांकिंकरोयमः ॥ एकादशीव्रतंतस्मात्कर्तव्यंहिशुभप्रदम् ॥७४॥ एकादशीव्रतविधिंसंक्षेपात्कथयाम्यहम् ॥ समाहि
तमनाभूत्वाशृणुसत्तमजैमिने ॥७५॥ दशम्यांप्रातरुत्थायकर्तव्यंदंतधावनम् ॥ ततस्तैलादृतेस्नानंकर्तव्यमन्नवर्जनैः ॥७६॥ततोविष्णुंसमभ्यर्च्यपाद्याद्यै
र्जगदीश्वरम् ॥ हरिध्यानपरोभूत्वाएकभोजनमाचरेत् ॥ ७७ ॥ आमिषंलवणंचैवतथामांसंमसूरकम् ॥ बृहन्माषंतथाशाकंदशम्यांपरिवर्जयेत् ॥ ७८ ॥
द्विर्भोजनंपरान्नंचमधूनिमैथुनंतथा ॥ भोजनंकांस्यपात्रेषुदशम्यांपरिवर्जयेत् ॥ ७९ ॥ निम्बपत्रंचवृंताकंदग्धंजंबीरमेवच ॥ घृतहीनंतथागव्यंदशम्यां
परिवर्जयेत् ॥ ८० ॥ अत्यन्तभोजनंचैवअत्यन्ताशनभोजनम् ॥ तांबूलभक्षणंचैवदशम्यांपरिवर्जयेत् ॥ ८१ ॥ दशम्यांयानिवस्तूनिनिषिद्धानिद्विजो
त्तम ॥ द्वादश्यामपितान्येवनिषिद्धानिनसंशयः ॥ ८२ ॥ दशम्यांविप्रशार्दूलद्वादश्यामपिवैष्णवः ॥ सम्यग्व्रतफलप्रेप्सुर्नकुर्यान्निशिभोजनम् ॥ ८३ ॥
अतोहविष्यंकृत्वातुदशम्यांसत्वरोव्रती ॥ अपराह्णेपुनःकुर्याद्विधिनादंतधावनम् ॥ ८४ ॥ सायंदेवालयंगत्वागृहीत्वाकुसुमाञ्जलिम् ॥ केशवंमनसा
ध्मायन्मंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ ८५ ॥ एतद्गृहीतंगोविंदमयात्वत्पुरतोव्रतम् ॥ सिद्धिंगच्छतुनिर्विघ्नंतवपादानुकंपया ॥ ८६ ॥ अतिचंचलचित्तोऽहंलो
भमोहमयोनरः ॥ शक्नोम्येतद्व्रतंकर्तुंकिंतवानुग्रहादृते ॥ ८७ ॥ इमौमंत्रौपठित्वातुतमेवकुसुमांजलिम् ॥ दत्वानारायणायाथदंडवत्प्रणमेद्भुवि ॥८८॥
तस्मिन्नेवगृहेविष्णोर्विष्णुस्मरणतत्परः ॥ कुशेनशय्यामास्तीर्यभूमौशयनमाचरेत् ॥ ८९ ॥ ततःप्रभातेविमलेनकुर्याद्दंतधावनम् ॥ कल्लोलैर्मुखशु
द्धिंतुकुर्याद्द्वादशभिर्बुधः ॥ ९० ॥ नित्यक्रियांप्रकुर्वीतविष्णुपूजादिकक्रियाम् ॥ ततोनिशायांविप्रेन्द्रसकलैर्व्रतिभिर्जनैः ॥ ९१ ॥ एकत्रजाग
रंकुर्यात्पुरतोजगतांपतेः ॥ समातृकःसभार्यश्चसभ्रातासपितातथा ॥९२॥ तथासपुत्रामित्रश्चकुरुतेजागरंहरेः॥सतिष्ठेद्विष्णुभवनेचिरंव्रतकरोद्विज ॥९३॥
शङ्खचक्रादिकंचित्रंयोलिखेद्विष्णुमंदिरे ॥ बहुजन्मकृतंपापंहरेत्तस्यजनार्दनः ॥ ९४ ॥ तंडूलचूर्णपंकेनविष्णोरायतनेषुच ॥ अन्यैर्वन्यैश्चवाचित्रं
लिखेत्तस्यफलंशृणु ॥ ९५ ॥ पुत्रपौत्रप्रपौत्रैश्चभुङ्क्तेचसकलंशुभम् ॥ शेषेविष्णुपुरंगत्वातत्रमोक्षमवाप्नुयात् ॥ ९६ ॥ वासरेकमलाभर्तुर्ध्वजारो
पणकृन्नरः ॥ उद्धृत्यकोटिपुरुषान्नारायणपुरंव्रजेत् ॥ ९७ ॥ पताकावल्लिभिर्युक्तंविष्णोरायतनंजनः ॥ मण्डयत्यवनीपालःसलभेत्प्रतिजन्म
नि ॥ ९८ ॥ पताकाप्रचलंतीचयावद्भवतिवायुना ॥ तत्कर्तुःपातकंसर्वंतावदेवविनश्यति ॥ ९९ ॥ पताकावलयाःप्राज्ञैर्नानावर्णाहरेर्गृहे ॥
स्थापितव्याःपरंस्थानमिच्छद्भिर्हरिवासरे ॥ १०० ॥ विष्णोःशिरसियच्छत्रंधत्तेचारुतरंजनः ॥ प्रतिजन्मनिविप्रर्षेक्षत्रीभवतिसक्षितौ ॥ १०१ ॥

वासरेवासुदेवस्यपुष्पमंडपकृन्नरः ॥ प्रतिपुष्पंलभेत्पुण्यंवाजिमेधशतोत्तरम् ॥ १०२ ॥ वासुदेवादिनेपुष्पैःसुंगधैर्मंडयन्बुधः ॥ यत्नादपिच
कर्तव्यंचतुर्वर्गफलाप्तये ॥ १०३ ॥ योवस्त्रगृहनिर्माणंकुरुतेहरिवासरे ॥ ससौधवासीविप्रर्षेभवतित्रिदशालये ॥ १०४ ॥ निर्मायवस्त्रभवनंतत्रवध्नाति
मानवः ॥ श्वेतंवालोहितंवापिकृष्णंवासोऽच्युतप्रियः ॥ १०५ ॥ शालिग्रामशिलांतत्रप्रतिमांवाश्रियःपतेः ॥ पञ्चामृतेनसंस्नाप्यस्थापयेद्भक्तितो
व्रती ॥ १०६ ॥ आदौस्वस्त्ययनंकुर्यात्संकल्पंचतथाबुधः ॥ यत्नादपिचकर्तव्यंचतुर्वर्गफलाप्तये ॥ १०७ ॥ भूतशुद्धिंनिजांविप्रविधानंशा
स्त्रभाषितैः ॥ ततश्चैकमनाभूत्वागृहीत्वापुष्पमुत्तमम् ॥ १०८ ॥ ध्यायन्नारायणंदेवंहृदयांभोजवासिनम् ॥ आसीनंहेमपीठेचतथामणिमयेपि
च ॥ १०९ ॥ आसीनंहेमपीठेमणिमयज्वलनालंकृतंक्रीडवेशंविभ्रल्लेखोज्ज्वलाभ्रद्युतिरुचिरतनुंदीर्घदोर्भिश्चतुर्भिः ॥ नित्यंविभ्राजमानंसकलकर
लयैःसायुधैःपद्मनेत्रैःपश्यंतंश्रीमुखंतच्छ्रमनुदमनिशंतंभजेऽपाङ्गदृष्ट्या ॥ ११० ॥ आगच्छभगवन्देवसहितःश्रीपतेःप्रिय ॥ कर्तव्याहिमयाभ
क्त्यासपर्यास्मिन्व्रतेतव ॥ १११ ॥ सर्वलक्षणसंपन्नलक्ष्म्यासहजगद्गुरो ॥ अस्मिन्वरासनेतिष्ठयावत्पूजांकरोमिते ॥ ११२ ॥ समस्तलोक
विख्यातकीर्तेनारायणप्रभो ॥ कच्चित्तेकुशलंसर्वंसर्ववदसुरार्चित ॥ ११३ ॥ पाद्यंगृहाणदेवेशनारायणसुवासितम् ॥ पादद्वयरजोहारिपवित्रम
तिशीतलम् ॥ ११४ ॥ अर्घ्यंददामितेविष्णोदूर्वापल्लवसंयुतम् ॥ अखंडतंडुलोपेतंपुंडरीकनिभेक्षण ॥ ११५ ॥ इदमाचमनीयंतेसुपवित्रंददा
म्यहम् ॥ गृहाणपरमानंदपरमानंदवर्द्धनम् ॥ ११६ ॥ मयादत्तेनगंधेनजरासंधविनाशन ॥ तवास्तुभूषितंगात्रंलक्ष्मीनाथसुगंधिना ॥ ११७ ॥
ददाम्यहंपवित्रार्थंजगतामादिकारकम् ॥ इदमाचमनंदेवतद्गृहाणसुरेश्वर ॥ ११८ ॥ सृष्टोऽयंविधिनापूर्वंदेवानांतुष्टिवृद्धये ॥ अतस्तुभ्यंसुर
श्रेष्ठधूपोऽयंदीयतेमया ॥ ११९ ॥ तमसःस्तोमसंहर्ताघृतपूर्णोजनार्दन ॥ तवास्तुप्रीतयेदेवएषदीपोजनार्दन ॥ १२० ॥ सोत्तरीयमिदंवस्त्रंव
स्तिश्रोणिसुशोभनम् ॥ ददाम्यहंतेदेवेशसोपवीतंजगद्गुरो ॥ १२१ ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःषड्भिःसमन्वितम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागृहाण
परमेश्वर ॥ १२२ ॥ मुखदुर्गन्धहरणंकर्पूरखदिरान्वितम् ॥ गृहाणविष्णोतांबूलंकैवल्यदमहामते ॥ १२३ ॥ विधिनानेनगोविन्द
मुपहारैरनुत्तमैः ॥ पूजयेत्संवृतोभक्त्याप्रहरेषुचतुर्ष्वपि ॥ १२४ ॥ नानोपहारान्हरयेयोयच्छेद्धरिवासरे ॥ वित्तशाठ्यंनकर्तव्यं
कर्मणांफलमिच्छता ॥ १२५ ॥ ततस्तुव्रतिभिःसर्वैर्नारायणपरायणैः ॥ निशिजागरणंकार्य्यंनृत्यगीतस्तवादिभिः ॥ १२६ ॥ प्रदक्षिणंद्विजश्रेष्ठनामा
निकमलापतेः ॥ सर्वपापविनाशीनिस्मर्तव्यानिव्रतेरतैः ॥ १२७ ॥ स्फुरंतंप्रतिवक्रेभ्योहरिनामध्वनिंजनाः ॥ शृण्वंतितेविमुक्ताःस्युर्महद्भिःपापसं

चयैः ॥ १२८ ॥ नपाखंडजनालापःकर्तव्योहरिवासरे ॥ पाखंडालापमात्रेणसर्वधर्मोविनश्यति ॥ १२९ ॥ नारायणयशोगीतंप्रतिकंठंविनिःसृतम् ॥
श्रुत्वामूढानतृप्यंतिश्वानोवीणाक्कणंयथा ॥ १३० ॥ संतोहर्षसमायांतिश्रुत्वागीतंजगत्पतेः ॥ समस्तपापविध्वंसिवीणाक्काणंयथामृगाः ॥ १३१ ॥ गायं
तंहरिगीतानिनृत्यंतिनृत्यमुत्तमम् ॥ तृप्यंतिव्रतिनोदृष्ट्वातृप्यंतिकमलापतेः ॥१३२॥ व्रतिनोयेनतृप्यंतिविष्णोरायतनेद्विज ॥ प्रतिजन्मनिवैतेषांपशुता
शाश्वतीभवेत् ॥१३३॥ नयेगीतानिगायंतिव्रतिनोहरिवासरे ॥ विहीनावचनैस्तेचभ्रमंतिप्रतिजन्मनि ॥ १३४ ॥ मृदंगादीनिवाद्यानिकर्तव्यानिहरेःपुरः ॥
यतोवाद्यैर्भवेत्तुष्टोभगवान्मधुसूदनः ॥ १३५ ॥ कुर्वंतिजागरंविष्णोर्वेदाध्ययनमुत्तमम् ॥ पुराणपठनंवापिकर्तव्यंवैष्णवैर्जनैः ॥ १३६ ॥ रामायणंभा
गवतंभारतंव्यासभाषितम् ॥अन्यानिचपुराणानिपाठ्यानिहरिवासरे ॥१३७॥ येपठंतिपुरोविष्णोर्येशृण्वन्तिहरेर्दिने ॥ प्रत्यक्षरेलभंतेतेकपिलादानजंफल
म् ॥ १३८ ॥ निशिजागरणंकुर्यात्सानंदोवैष्णवोजनः ॥ जितनिद्रोभवेत्सम्यग्ध्यायतेकेशवंहृदा ॥ १३९ ॥ प्रदक्षिणाकारतयाभूयोभूयोहरेर्दिने ॥
निपत्यदण्डवद्भूमौप्रणमेच्चजनार्दनम् ॥ १४० ॥ ततःप्रभातेविमलेकृतपंचमहाध्वरः ॥ हरिंसंस्नाप्यदुग्धेनपूजयेद्भक्तिमान्व्रती ॥ १४१ ॥ व्रतस्यदक्षिणां
दद्यान्निजशक्त्याद्विजन्मने ॥ ततस्तुद्वादशीमध्येव्रतीपारणमाचरेत् ॥ १४२ ॥ पारणंकुरुतेयस्तुविलंघ्यद्वादशीतिथिम् ॥ जन्मकोट्यर्जितंपुण्यंतस्यचै
वविनश्यति ॥ १४३ ॥ द्वादशीतिथिमध्येतुकर्तव्यंपारणंबुधैः ॥ नकदाचित्त्रयोदश्यांव्रतस्यफलमिच्छुभिः ॥ १४४ ॥ उपवासदिनेविप्रनिशायामपिवै
ष्णवः ॥ उपवासफलप्रेप्सुर्यत्नात्स्वापंविवर्जयेत् ॥ १४५ ॥ विनाजागरणंनूनमुपवासोनिरर्थकः ॥ अतोजागरणंकार्य्यमुभयोरपिपक्षयोः ॥ १४६ ॥
एकादशीव्रतंयेनविधिनानेनकुर्वते ॥ सत्यंसत्यंद्विजश्रेष्ठसर्वेतेमोक्षगामिनः ॥ १४७॥ जन्ममृत्युहरणैकनिदानंसेंद्रदेवनिकरैरपिकार्यम् ॥ वासुदेवदिवस
व्रतसारंजैमिनेत्वमनिशंकुरुयत्नात् ॥ १४८ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेएकादशीमाहात्म्येद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥
पूर्वंकोचरशोनामराजाभूत्क्षितिमंडले ॥ शांतःपरमधर्मज्ञोराजनीतिविदांवरः ॥ १ ॥ सत्यवादीजितक्रोधोजितवैरिसमुच्चयः ॥ नारायणार्चनपरोहरिसेवा
रतःपरः ॥ २ ॥ सुप्रज्ञानाममहिषीतस्यासीत्प्रियवादिनी ॥ सर्वलक्षणसंपन्नापतिसेवापरायणा ॥ ३ ॥ एकादशीव्रतरतासर्वप्राणिहितैषिणी ॥ जातिस्म
रामहाभागासुशीलावरवर्णिनी ॥ ४ ॥ सराजादशमींकृत्वासदारःपरमार्थवित् ॥ एकादशींनिशीथिन्यांजागरंकर्तुमुद्यतः ॥ ५ ॥ तत्रांतरेद्विजःकश्चिच्छौ
रिर्नाममहीपतेः ॥ आजगाममहातेजास्तस्यजागरमण्डपम् ॥६॥ तमायांतंसभूपालोनारायणपरायणः ॥ पाद्याद्यैःपूजयामाससदारोऽत्यंतहर्षितः ॥ ७॥
तेषांमध्येसूपविष्टःसविप्रोखिलतत्ववित् ॥ विष्णुपूजापरांस्तत्रददर्शव्रतिनोबहून् ॥ ८ ॥ पूजयंतिहरिंकेचिन्नानापुष्पैर्मनोरमैः ॥ गंधैर्धूपैस्तथादीपै

रुपहारैरनुत्तमैः ॥ ९ ॥ गङ्गामृद्भूषिताःकेचित्तुलसीपत्रमालया ॥ अलंकृताहरेरग्रेनृत्यंतिव्रतिनोमुदा ॥ १० ॥ केचिद्गायंतिगीतानिललितानिहरेःपुनः॥
करतालंसमादायव्रतिनोभगवत्प्रियाः ॥ ११ ॥ स्तवैरनुत्तमैःकेचिन्नारायणमनामयम् ॥ स्तुवंतिजगतामीशंदिव्यार्थैःकमलाक्षरैः ॥ १२ ॥ श्वेतचामरवा
तेनशीतलेनजगत्पतेः ॥ वीजयंतिहरेःप्रीतिंकेचिच्चमहतींतथा ॥ १३ ॥ केचिद्वीणादिकंवाद्यंललितंशुचिमंगलम् ॥ वादयंतोमहात्मानःकेचिद्गायंतिके
शवम् ॥१४॥ सराजाराजमहिषीद्वावप्यत्यंतहर्षितौ ॥ गायतांललितंगीतंनृत्यतांनृत्यमुत्तमम् ॥१५॥ तौदंपतीमहात्मानौनृत्यगीतादिकारिणौ ॥ वाचा
मधुरयाप्राहसशौरिर्ब्राह्मणोत्तमः ॥ १६ ॥ ॥ शौरिरुवाच ॥ ॥ धन्योऽसित्वंमहीपालधन्याचमहिषीतव ॥ चरित्रंयुवयोरेतन्मङ्गलंभुविदुर्लभम् ॥ १७ ॥
त्वांवक्ष्यामियतःकश्चिन्नदृष्टोवैष्णवोत्तमः ॥ त्वयाभूमिभुजापृथ्वीधन्येयंनात्रसंशयः ॥ १८ ॥ एकादशीव्रतमिदंपवित्रंभगवत्प्रियम् ॥ सदारःकुरुषेभूप
तस्मात्त्वंवैष्णवाग्रणीः ॥ १९ ॥ सप्तद्वीपैकनाथश्चसदारस्त्वंनृपोत्तम ॥ नारायणाग्रतःप्रीत्यायतोनृत्यसिगायसि ॥ २० ॥ चरित्रंयुवयोरेतद्दंपत्योर्दृष्टम
द्भुतम् ॥ कस्माद्बुद्धिरियंजातायुवयोरतिनिर्मला ॥ २१ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तस्येदंवाक्यमाकर्ण्यशौरिनाम्नोद्विजन्मनः ॥ ईषद्धास्यमुखीप्राह
सुप्राज्ञातमथोद्विजम् ॥ २२ ॥ ॥ सुप्राज्ञोवाच ॥ ॥ एकादशीप्रभावेनपूर्वमावांद्विजोत्तम ॥ अतिपातकिनौमुक्तौसूर्यजेनमहात्मना ॥ २३ ॥ जा
तिस्मृतिप्रभावेणदिव्यमेकादशीव्रतम् ॥ कुर्वःसंप्रतिविप्रेन्द्रपरमस्थानकाङ्क्षया ॥२४॥ ॥ शौरिरुवाच ॥ ॥ यदिनूनंवरारोहेपूर्वांजातिंत्वमात्मनः ॥
वेत्सिमेब्रूहितांश्रोतुंजायतेकौतुकंहृदि ॥२५॥ पूर्वंस्थिताकाभवतीपतिर्वाकःस्थितस्तव ॥ कथंभास्करिणात्यक्तौयुवांपातकिनावपि ॥२६॥ ॥ सुप्रा
ज्ञोवाच ॥ अप्रकाश्यमिदंवाक्यंयद्यपिद्विजसत्तम ॥ स्थितास्मिवारमुख्याहंरतिशास्त्रविशारदा ॥ २७ ॥ तस्मिञ्जन्मनिपापानिघोराणिसुबहूनिच ॥
मयाकृतानिविप्रेन्द्रनरकक्लेशदानिवै ॥ २८ ॥ अयंनित्योदयोनामशूद्रःस्वाचारवर्जितः ॥ परदारहरःक्रूरःपरद्रव्यापहारकः ॥ २९ ॥ सुरापोमित्र
हंताचभ्रूणहापरहिंसकः ॥ अत्यहंकारयुक्तश्चधर्मनिंदाकरःसदा ॥ ३० ॥ एकदाज्ञातिभिःसर्वैःपरित्यक्तोहिसद्व्रतैः ॥ आजगामममागारंवेश्याविभ्रमलो
लुपः ॥ ३१ ॥ युवानंसुंदरंदृष्ट्वातमेनंद्विजसत्तम ॥ मयापिप्रीतिमासाद्यसंतुष्टःसुरतैरपि ॥ ३२ ॥ ततोऽनुभूयसुरतंमयासहतपोधन ॥ अयमाहचमां
प्रेम्णाविनयावनतोवचः ॥ ३३ ॥ अहंसुरतशास्त्रज्ञःपरित्यक्तःस्वबंधुभिः ॥ यदित्वंमन्यसेतस्मिंस्तिष्ठाम्यत्रत्वयासह ॥ ३४ ॥ विनयावनतंवाक्यमिदं
शुश्रावतद्द्विज ॥ दंपतीभावमासाद्यसहानेनास्थितास्म्यहम् ॥ ३५ ॥ कदाचिद्द्विजशार्दूलएकादश्यांतिथौहरेः ॥ महद्भिःपीडिताहंचदेहदेहावघातकैः ॥
॥ ३६ ॥ तस्मिन्नेवद्विजश्रेष्ठज्वरजर्जरदेहया ॥ नपीतमुदकंनान्नंभुक्तंचपरयाभिया ॥ ३७ ॥ ममस्नेहादयोऽयंचतस्मिन्नेवदिनेहरेः ॥ तत्याजान्नंचतोयं

चाविषण्णइवजन्मना ॥ ३८ ॥ अथरात्रौद्विजश्रेष्ठदीपंप्रज्वाल्यसर्पिषा ॥ मयाकृतंजागरणंज्वरापहतचेतसा ॥ ३९ ॥ नारायणहरेकृष्णरक्षमामितिजल्प
ता ॥ मुहुर्मुहुरनेनापिकृतंजागरणंनिशि ॥ ४० ॥ उपवासप्रभावेणकेशवोच्चारणेनच ॥ आवयोःसकलंपापंविनष्टमभवद्विज ॥ ४१ ॥ ततःप्रभातेविमले
भगवत्युदितेरवौ ॥ ज्वरार्दिताहंपंचत्वंगताब्राह्मणसत्तम ॥ ४२ ॥ संप्राप्तपंचतांदृष्ट्वामामयंचततःशुचिः ॥ सहत्यामरणंभेजेनिंदितःसकलैर्जनैः ॥ ४३ ॥
सूर्य्यजस्यततःप्रेष्यैर्ज्वलदग्निनिभेक्षणैः ॥ बद्धादृढेनपाशेननीतौदुर्गमवर्त्मना ॥ ४४ ॥ शुभकर्माशुभंवापिचित्रगुप्तोयमाज्ञया ॥ सर्वंविचारयामासमूला
त्सतुविचक्षणः ॥ ४५ ॥ ॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ यद्यप्येतौमहाबाहोमहापातकिनांवरौ ॥ तथापिपातकैर्मुक्तौह्येकादश्यामुपोषणात् ॥ ४६ ॥
अनिच्छयापियःकुर्यात्पुण्यमेकादशीव्रतम् ॥ सोपिगच्छेत्परंस्थानंसर्वपापविवर्जितः ॥ ४७ ॥ इत्युक्तश्चित्रगुप्तेनधर्मराजोमहायशाः ॥ आसनात्सहसो
त्थायववंदेतामसुंचसः ॥४८॥ सुगंधैश्चंदनैर्दिव्यैर्धूपैःपुष्पैश्चमृत्युना ॥ सुवर्णाभरणैरेवमंडितौपापवर्जितौ ॥४९॥ फलैर्नानाविधैस्तत्रमधुरैरमृतोपमैः ॥
भास्कारिःकारयामासप्रीत्याभोजनमावयोः ॥ ५० ॥ अथस्तुत्वास्तवैर्दिव्यैःस्वयमावांयमःप्रभुः ॥ समारोप्यरथेदिव्येप्रोवाचेतिकृताञ्जलिः ॥ ५१ ॥
॥ यमउवाच ॥ ॥ युवांपुण्यवतांश्रेष्ठौसर्वपापविवर्जितौ ॥ यत्रास्तेभगवान्विष्णुर्गच्छेतांतत्रसंप्रति ॥ ५२ ॥ इत्युक्तौधर्मराजेनविनयावनतेनवै ॥
अथैतदुक्तमावाभ्यांनत्वातत्पादपङ्कजे ॥ ५३ ॥ गतव्यंनान्यथादेवतांद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ किंत्वस्तिनरकंद्रष्टुंत्वद्गृहस्थंस्पृहावयोः ॥ ५४ ॥
यमाज्ञयाततोविप्ररथमारुह्यशोभनम् ॥ दुष्प्रेक्ष्यानिरयादृष्टाआवाभ्यांतत्रविस्तराः ॥ ५५ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ तत्रावस्थापाप
वतांयायादृष्टाःपतिव्रते ॥ विस्तरेणसमाख्यातुंतास्ताःसर्वास्त्वमर्हसि ॥ ५६ ॥ पुण्यात्मानःपथायेनव्रजन्तियममंदिरम् ॥ पापात्मान
श्चसुश्रोणितन्मेकथयविस्तरात् ॥ ५७ ॥ पुण्यात्माकीदृशंपश्येत्तत्रवैवस्वतंप्रभुम् ॥ पुण्यात्मनांपापिनांचपंथानंसुखदुःखदम् ॥ ५८ ॥ ॥ सुप्राज्ञो
वाच ॥ ॥ आदौब्रवीमिपंथानंनृणांपुण्यवतामहम् ॥ शृणुष्वाद्विजशार्दूलशृण्वतांप्रीतिवर्द्धनम् ॥ ५९ ॥ प्रस्तरैर्विस्तरैर्बद्धोदिव्यवस्त्रैःसमावृतः ॥
भातिपुण्यवतांपंथाःसर्वोपद्रववर्जितः ॥ ६० ॥ क्वचिद्गंधर्वकन्याभिर्गीयतेगानमद्भुतम् ॥ क्वचिन्मञ्जुशरीराभिरप्सरोभिश्चनृत्यते ॥ ६१ ॥ क्वचिद्वी
णाक्वणंनानावाद्यंचक्रुर्मनोरमम् ॥ क्वचित्कुसुमवृष्टिश्चक्वचिद्वायुश्चशीतलः ॥ ६२ ॥ क्वचित्प्रपाशीततोयाक्वचिच्चभुक्तिशालिकाः ॥ क्वचिद्देवाश्चगंधर्वाः
पठंतिस्तवमुत्तमम् ॥ ६३ ॥ क्वचित्क्वचिद्दीर्घिकाश्चफुल्लपद्माःसुशोभनाः ॥ सुच्छायाःपादपाःक्वापिपुष्पितावंजुलादयः ॥ ६४ ॥ ततस्तुसुखसम्प
न्नाःपथिगच्छंतिमानवाः ॥ पुण्यात्मानोद्विजश्रेष्ठसुखमृत्युमवाप्यच ॥ ६५ ॥ केचित्तुरंगमारूढानानालंकारभूषिताः ॥ उद्दण्डधवलच्छत्रैर्गच्छंत्यावृत्य

मस्तकम् ॥ ६६ ॥ केचिद्यांतिगजारूढारथारूढाश्चकेचन ॥ यानारूढाजनाःकेचित्सुखेनयममंदिरम् ॥ ६७ ॥ केचिद्देवाङ्गनाहस्तन्यस्तचामरवायुभिः ॥ गच्छंतिवीजितामर्त्याःस्तूयमानाःसुरर्षिभिः ॥ ६८ ॥ केचिद्दिव्यायुधधराःस्रक्चन्दनविभूषिताः ॥ भुंजंतोयांतितांबूलंपुण्यात्मानोयमालयम् ॥ ॥ ६९ ॥ निजगात्रत्विषाकेचिज्ज्वालयंतोदिशोदश ॥ व्रजंतिशमनागारंजलग्रहनिवासिनः ॥ ७० ॥ केचिच्चपायसंदिव्यंभुंजंतोयांतिसत्तम ॥ सुभक्षणंप्रकुर्वंतःपथियांतःसुखेनच ॥ ७१ ॥ केचिद्दुग्धंपिबंतश्चकेचिदिक्षुरसंतथा ॥ केचित्तक्रंपिबंतश्चगच्छंतियममंदिरम् ॥ ७२ ॥ केचिद्दधीनिभक्षंतःकेचिन्नानाफलानिच ॥ केचिन्मधुपिबंतश्चपुण्यवंतोव्रजंतिवै ॥ ७३ ॥ तानागतांस्ततोदृष्ट्वाबहून्धर्मपरायणान् ॥ भास्करिंप्रीतिमासाद्यस्वयंनारायणोभवेत् ॥ ७४ ॥ चतुर्बाहुःश्यामवर्णःप्रफुल्लकमलेक्षणः ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधारीगरुडवाहनः ॥ ७५ ॥ स्वर्णयज्ञोपवीतीचस्मरचारुमहाननः ॥ किरीटीकुण्डलीचैववनमालाविभूषितः ॥ ७६ ॥ चित्रगुप्तोमहाप्राज्ञश्चंडाद्यायमकिंकराः ॥ सर्वेनारायणाकाराबभूवुर्मधुरोक्तयः ॥ ७७ ॥ ततःस्वयंधर्मराजस्तान्सर्वान्मनुजोत्तमान् ॥ परमांप्रीतिमासाद्यमित्रवच्चार्चयेद्द्विज ॥ ७८ ॥ दिव्यरत्नैःफलैश्चैवतेषांपुण्यवतांनृणाम् ॥ भोजनंकारयित्वातुतानुवाचाथभास्करिः ॥ ७९ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ यूयंसर्वेमहात्मानोनरकक्लेशभीरवः ॥ निजकर्मप्रभावेणगम्यतांपरमंपदम् ॥ ८० ॥ संसारेजन्मसंप्राप्यपुण्यंयःकुरुतेनरः ॥ समेपितासमेभ्रातासमेबंधुसमःसुहृत् ॥ ८१ ॥ इत्युक्ताधर्मराजेनतेसर्वेद्विजसत्तम ॥ दिव्यंरथंसमारुह्यनारायणपुरंगताः ॥ ८२ ॥ पुण्यात्मनांगतिःप्रोक्तासमासेनद्विजोत्तम ॥ पापात्मनांशृणुगतिंविस्तरेणवदाम्यहम् ॥ ८३ ॥ षडशीतिसहस्राणियोजनानिदुरात्मनाम् ॥ प्रोक्तोमार्गस्यविस्तारःसर्वदुःखान्वितःसच ॥ ८४ ॥ कुत्रचिद्वह्निवृष्टिश्चकुत्रचिच्चाश्मवर्षणम् ॥ क्वचित्क्वचिद्द्विजश्रेष्ठसंतप्तंतप्तवालुकम् ॥ ८५ ॥ क्वचित्क्वचित्तीक्ष्णशिलाःक्वचित्तप्तशिलास्तथा ॥ क्वचित्क्वचिच्छस्त्रवृष्टिःक्वचिदंगारवर्षणम् ॥ ८६ ॥ क्वचिदग्निरिवातीवसंतप्तावांतिमारुताः ॥ गंभीरांधकराःक्वापितृणावर्तमुखाद्विज ॥ ८७ ॥ क्वचित्कंटकवृष्टिश्चनाराचमयकंटकैः ॥ पाषाणश्रेणयःक्वापिदुःखरोहाःसपन्नगाः ॥ ८८ ॥ गच्छंतिपापिनस्तत्रशुष्ककंठोष्ठतालुकाः ॥ एवंबहुविधक्लेशेछायाजलविवर्जिते ॥ ८९ ॥ तस्मिन्मार्गेद्विजश्रेष्ठपापिनोयांतिदुःखिताः ॥ नाम्नाविमुक्तकेशाश्चप्रेताकाराभयंकराः ॥ ॥ ९० ॥ रुधिरौघप्लुताःकेचित्केचित्कर्दमभूषिताः ॥ केचित्केचिच्चकृष्णांगाःपथिगच्छंतिपापिनः ॥ ९१ ॥ क्रंदंतोव्यथयाकेचित्स्रवद्बाष्पाकुलेक्षणाः ॥ शोचंतःस्वानिकर्माणिकेचिद्गच्छंतिपापिनः ॥ ९२ ॥ कस्यचिच्चर्मपाशस्यबंधनंपापिनांगले ॥ कंकालेकस्यचिद्बद्धाःकस्यचिच्चपदद्वये ॥ ९३ ॥ गलेसूचसिमुत्कीर्णैपाशंदत्वादृढंरुषा ॥ आकृष्यंतेयमप्रेष्याःकेषांचिच्चकृतैनसाम् ॥ ९४ ॥ वर्त्मस्थान्गुरुपाषाणान्वहंतःकर्णरन्ध्रकैः ॥

अयोभारांश्चशीर्षाग्रैर्व्रजंतिपाथिपापिनः ॥ ९५ ॥ कांश्चिद्रुजेषुपाशेषुनयंतियमकिंकराः ॥ ग्रीवासुपापिनःकेचित्करप्रहरणैर्दृढैः ॥ ९६ ॥ क्षिप्त
क्षिप्तायमप्रेष्यानयंतियमकिंकराः ॥ यांत्यधःशिरसःकेचिदूर्ध्वपादास्तथापरे ॥ ९७ ॥ गच्छंतिबाहुभिःकेचिदेकपादाश्चकेचन ॥ इत्येवंविकृता
काराआर्तरावविरावणाः ॥ ९८ ॥ यमदूतैस्ताड्यमानाःपापिनोयांतितत्पथे ॥ तेष्वागतेषुसर्वेषुपापात्मासुरुषायमः ॥ ९९ ॥ दिव्यांमू
र्तिंपरित्यज्यबभूवात्यंतभैरवः ॥ त्रिंशद्योजनदीर्घांगोवापीसदृशलोचनः ॥ १०० ॥ धूम्रवर्णोमहातेजाःप्रलंबोघर्घरध्वनिः ॥ सुदीर्घदशनश्रेणिः
शूर्पोपमनखावलिः ॥ १०१ ॥ प्रचण्डमहिषारूढःसंदष्टदशनच्छदः ॥ दंडहस्तश्चर्मपाशोभ्रुकुटीकुटिलाननः ॥ १०२ ॥ चित्रगुप्तोमहामायःक्रो
धारुणितलोचनः ॥ अट्टाट्टहासंकुर्वाणःसमवर्तीविराजते ॥ १०३ ॥ चंडाद्याःकिंकराःसर्वेपाशमुद्गरपाणयः ॥ बभूवुर्भैरवाःक्रुद्धागर्जंतोजलदा
इव ॥ १०४ ॥ जहिजह्याशुपापिष्ठान्भिन्धिच्छिंदयविंधय ॥ समंतादेवधावंतोवल्गंतियमकिंकराः ॥ १०५ ॥ तानाहपततःसर्वान्पापिनोधर्मराट्प्रभुः ॥
तर्जयेत्कालदंडेनत्यजन्हुंकारानिःस्वनम् ॥ १०६ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ रेरेपापादुराचारायुष्माभिरविवेकिभिः ॥ अहोकृतानिपापानिआत्मपीडाक
राण्यापि ॥ १०७ ॥ मस्तकोपरितिष्ठंतंनेक्षध्वंसमवर्तिनम् ॥ ज्ञात्वापिमांजीवितेशंयुष्माभिःपातकंकृतम् ॥ १०८ ॥ पुण्यात्मनामहंबंधुरहंपापात्मनांरि
पुः ॥ इतिकुत्रापियुष्माभिर्नश्रुतंश्रवणैःस्वकैः ॥ १०९ ॥ निरयादुःसहाःसंतिनानादुःखसमन्विताः ॥ पापिनोभुंजतेतांश्चयुष्माभिर्नेतिविश्रुतम्॥११०॥
मत्वामिथ्यैवयुष्माभिश्चर्मामदुराशयाः ॥ अद्यसैवस्वकैर्नेत्रैर्दृश्यतांकृतपातकाः ॥ १११ ॥ वित्तांध्येनवचोमत्तायूयंसर्वेसदैवहि ॥ चक्रिरेपापजालानि
युष्माभिःसततंयथा ॥ ११२ ॥ तथापापफलंदुष्टाभुंजतांक्रंदनेनकिम् ॥ ॥ सुप्राज्ञोवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभास्करिर्देवश्चित्रगुप्तमुवाचह ॥ ११३ ॥
एतेषांपापकर्माणिमहाभागविचारय ॥ धर्मराजवचःश्रुत्वाचित्रगुप्तोमहत्तदा ॥ ११४ ॥ तेषांयावंतिपापानितावंतिप्राहचोदितः ॥ ततस्तेपापिनःसर्वेक्रंदं
तिद्विजसत्तम ॥ ११५ ॥ इत्यूचुःशमनंभीताश्चर्मपाशेनियंत्रिताः ॥ ॥ पापिनऊचुः ॥ ॥ अस्माभिर्यानिपापानिकृतानिभास्करात्मज ॥ ११६ ॥ के
स्थिताःसाक्षिणस्तत्रकेवायूयंनिवेदिताः ॥ अशुभंवाशुभंवापियतोऽस्माभिःकृतंपुरा ॥ ११७ ॥ तथाचदृष्टंकेनात्रपुरोऽस्माकंनिगद्यताम् ॥ ततःप्रहस्य
भगवान्कोपेनमहताद्विज ॥ ११८ ॥ आहूयसाक्षिणःसर्वानिदंवचनमब्रवीत् ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ यूयंसर्वेयथावृत्तंसंनिधौसाक्षिणस्तथा ॥ ११९ ॥
आकाशंपृथिवींचैवजलंचातिथयस्तथा ॥ दिनंरात्रिरुभेसंध्येधर्मश्चैतेतुसाक्षिणः ॥ १२० ॥ तेषांपापात्मनामूचुःसर्वंकर्मशुभाशुभम् ॥ यस्ययस्यचवेला
यांकर्मयद्यदिकारितम् ॥ १२१ ॥ ससस्साक्षितस्यतस्यजगादयमसान्निधौ ॥ तच्छ्रुत्वापापिनःसर्वेसाध्वसाकृष्टमानसाः ॥ १२२ ॥ सकंपहृदयास्तस्थु

मैंघंदष्ट्वामृगाइव ॥ ततस्तुदंतावलिभिःकुर्वन्कडकडध्वनिम् ॥ १२३ ॥ धर्मराट्कालदंडेनताञ्जघानपृथक्पृथक् ॥ ताडिताधर्मराजेनतेसर्वेकृ
तपातकाः ॥ १२४ ॥ क्रंदंतिनिजकर्माणिशोचंतःप्राप्तसाध्वसाः ॥ ततस्तान्पापिनःसर्वान्दूताश्चंडादयोरुषा ॥ १२५ ॥ नरकेषुयमादेशा
द्रौरवादिषुचिक्षिपुः ॥ तपनेचिक्षिपुःकांश्चिदवीचौकृतपातकान् ॥ १२६ ॥ संघातेकालसूत्रेचमहारौरवकेतथा ॥ संततेवालुकाकुंडेकुंभीपाकेत
थापरान् ॥ १२७ ॥ निरुच्छ्वासेमहाघोरेचिक्षिपुश्चप्रमर्दने ॥ असिपत्रवनेघोरेनानाभक्षेषुपापिनः ॥ १२८ ॥ वैतरण्यांतथाकेऽपिचिक्षिपुर्यमकिंकराः ॥
घोरेविष्ठाह्रदेकांश्चित्तुषांगारास्थिकंटकैः ॥ १२९ ॥ पूर्णेनितांतसंतप्तेचिक्षिपुर्यमकिंकराः ॥ पुरीषलेपनेचैवपुरीषभोजनेतथा ॥ १३० ॥ स्वमांसभोज
नेचैवस्थापितायमकिंकरैः ॥ श्लेष्माणंभुंजतेकेचित्केचिद्वीर्यंचभुंजते ॥ १३१ ॥ पिबंतिकेचिन्मूत्राणिकेचिद्रक्तानिपापिनः ॥ केषांचिद्वदनेष्वेवज
लौकाःपन्नगोपमाः ॥ १३२ ॥ पूर्यंतेपन्नगाश्चैवयमदूतैर्भयंकरैः ॥ उत्पाद्यंतेऽतिसंतप्तैर्जिह्वाश्चद्विजसत्तम ॥ १३३ ॥ केषांचित्कर्णरंध्रेषुमुखेषुचकृते
नसाम् ॥ तप्ततैलानिपूर्यंतेनिर्दयैर्यमकिंकरैः ॥ १३४ ॥ केषांचित्खड्गधाराभिर्बाहुंचचरणंतथा ॥ कर्णादिनासिकाश्चैवच्छिंदंतिचदुरात्मनाम् ॥
॥ १३५ ॥ शयनंकुर्वतेकेचिज्ज्वलदंगारसंचये ॥ केचिन्नाराचतुल्येषुशयनंकंटकेषुच ॥ १३६ ॥ कर्दमेषुचतप्तेषुकांश्चिच्छमनकिंकराः ॥ पातयंति
द्विजश्रेष्ठकेशेष्वाकृष्यपापिनः ॥ १३७ ॥ वमनेषुचकेषांचिन्नखसंधिषुपापिनाम् ॥ तप्तसूचीसहस्राणिप्रक्षिपंतिमुहुर्मुहुः ॥ १३८॥ संतप्तलोहशूलाग्रेकां
श्चिदारोपयंतिवै ॥ क्रंदंतिकंटकैस्तीक्ष्णैःकेषांचिन्मस्तकानिवै ॥ १३९ ॥ गृहीत्वाहस्तपादेषुशाल्मलिद्रुमकंटकैः ॥ निष्कुषंतिरुषाकांश्चिदार्त्तराववि
राविणः ॥ १४०॥ बद्ध्वागलेषुपाषाणंकांश्चिच्छमनकिंकराः ॥ रक्तगर्तेपयोगर्तेपातयंतिपुनःपुनः ॥ १४१ ॥ याम्यैर्दूतैरुद्गिरंतिशिरांसिपापिनांनृणाम् ॥
चूर्णयंत्युपलैर्याम्यामुहुर्मुहुरतिक्रुधा ॥ १४२॥ वक्षोमध्येषुकेषांचिल्लोहकीलकसंचयान् ॥ आरोपयंतिलोकानांक्रंदतांदुरितात्मनाम् ॥ १४३ ॥ चक्षूंषि
बडिशैःकेषामुत्पाट्यंतेकृतैनसाम् ॥ केषांचिन्नासिकाएवपूर्य्यंतेवृश्चिकैर्द्विज ॥ १४४ ॥ केषांचिद्वृक्षशाखायांबद्ध्वापादांश्चपाशकैः ॥ ज्वालयंतितले
वह्निंसधूमंयमकिंकराः ॥ १४५ ॥ धूमपानंप्रकुर्वन्तितेतत्रकृतकिल्बिषाः ॥ अधोमुखाऊर्ध्वपादास्तस्थुराचन्द्रतारकम् ॥ १४६ ॥ मुसलैर्मुद्गरैःकेचि
त्ताड्यमानाःपुनःपुनः ॥ याम्यैर्दूतैरुद्गिरन्तिशोणितानिव्यथाकुलाः ॥ १४७ ॥ अन्धकारमयेगेहेपूतिगन्धवतिद्विज ॥ दंशैश्चमशकैश्चैवकेचित्सीदंति
पापिनः ॥ १४८ ॥ भस्मानिभुञ्जतेकेचित्कृमीन्केचिच्चभुञ्जते ॥ केचिद्दुर्गन्धमांसानिकेचिच्चपूतिमृत्तिकाम् ॥ १४९ ॥ श्वभिर्व्याघ्रैःशृगालैश्चवज्रद
न्तनखैस्तथा ॥ ऋक्षैःकेचिद्भक्ष्यमाणाःक्रंदन्तिरुधिराप्लुताः ॥ १५० ॥ नितांतोग्रविषैःसर्पैर्भक्ष्यमाणास्तथापरे ॥ अन्येमहिषशृंगाग्रनिर्भिन्नवक्षसोद्वि

ज ॥ १५१ ॥ पतन्तिमूर्च्छिताःपृथ्वींसिंचंतोरुधिरैर्महीम् ॥ यमदूतधनुर्मुक्तैर्घोरैराशीविषोपमैः ॥ १५२ ॥ जर्जराखिलदेहाश्चलुठंत्यन्येमहीतले ॥ त
प्तायःपिण्डानिलयंतप्तपाषाणमेवच ॥ १५३ ॥ दंशशस्त्रेणकेषांचित्कुष्णंतिवदनेषुच ॥ नासारन्ध्रेषुकेषांचिद्यमदूतामुखेषुच ॥ १५४ ॥ श्वासानिलनिरो
धार्थंनासारन्ध्रंवयंतिवै ॥ केषांचित्तीक्ष्णधाराभिर्यमशक्तिभिरुद्धतैः ॥ १५५ ॥ उत्पाट्यंतेंगचर्माणियमदूतैर्महाबलैः ॥ कांश्चिद्गृहीत्वाकेशेषु
निपात्यपृथिवीतले ॥१५६॥ कीलैःपादादिभिर्घातैस्ताडयंतिसदैवाहि ॥ केचित्क्षारांबुधाराभिःसंतप्ताःकृतपातकाः ॥१५७॥ क्षारांबुपानंकुर्वंतिक्रंदंतोब
हुधाद्विज ॥ पित्तपानंमहाभागकेचित्कुर्वन्तिपापिनः ॥ १५८ ॥ स्नुहीक्षीराणिकेचिच्चपिबंतिपापिनांवराः ॥ केषांचित्स्वपतांभूमौवक्षःसुयमकिंक
रैः ॥ १५९ ॥ दीयंतेगुरुपाषाणाःसंतप्ताःपर्वतोपमाः ॥ काष्टखंडद्वयंदत्वाग्रीवायांचगलेतथा ॥ १६० ॥ उदग्रमुखंबध्नन्तिकेषांचिद्दृढपाश
कैः ॥ आरोप्यवृक्षशाखायांकांश्चिद्भूमौक्षिपंतिच ॥ १६१ ॥ उत्थापयंतिभूमौचप्रक्षिपंतिपुनःपुनः ॥ एवंतेपापिनःसर्वेक्षुधितास्तृषितास्त
था ॥ १६२ ॥ त्राहित्राहीतिजल्पंतोरुदंतियातनागृहे ॥ युगकल्पांतपर्यंतंभुक्त्वानिरययातनाम् ॥ १६३ ॥ नातिभुक्त्वापापशेषेजायंतेपापयोनि
षु ॥ पापयोनौसमुत्पन्नाभवंतिव्याधिपीडिताः ॥ १६४ ॥ हीनांगाअधिकांगाश्चदुःखिनःपापसेवकाः॥अपुत्राअतिमूर्खाश्चपरहिंसापरायणाः ॥ ३६५ ॥
अल्पायुषोऽल्पमतयःकुभार्यापतयस्तथा ॥ नित्यंपापानिकर्माणिकर्मणामनसागिरा ॥ १६६ ॥ पुनःपापप्रभावेननिरयंयांतिपूर्ववत् ॥ तस्मात्पापं
नकर्तव्यंकदाचिदपिसत्तमैः ॥ १६७ ॥ नराणांकृतपापानांनरकान्नास्तिनिष्कृतिः ॥ संक्षेपात्पापिनांदुःखंनिरुक्तंद्विजसत्तम ॥ १६८ ॥ सम्यग्व
क्तुंकःक्षमोस्तिवर्षायुतशतैरपि ॥ दुर्गतीनांततोदृष्ट्वामनुजानांकृतैनसाम् ॥ १६९ ॥ आवांविमानमारुह्यनारायणपुरंगतौ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिभु
क्त्वाभोगान्हरेर्गृहे ॥ १७० ॥ जातौवैराजवंशेऽस्मिन्विशुद्धेद्विजसत्तम ॥ अत्रभुक्त्वाखिलान्भोगान्सर्वसंपत्समन्वितान् ॥ १७१ ॥ सुखमृत्युंस
मासाद्यगंतव्यंपरमंपदम् ॥ एकादशीव्रतसमंव्रतंनास्तिजगत्त्रये ॥ १७२ ॥ अनिच्छयापियत्कृत्वागतिरेवंविधाऽऽवयोः ॥ एकादशीव्रतंयेतुभक्तिभावेन
कुर्वते ॥ १७३ ॥ नजानेकिंभवेत्तेषांवासुदेवानुकम्पया ॥ इतितेकथितंसर्वंपृष्टंब्राह्मणसत्तम ॥ १७४ ॥ विष्णोर्दिवसमाहात्म्यंकिमन्यच्छ्रोतुमर्हसि ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वासविप्रःपरमार्थवित् ॥ १७५ ॥ एकादशीव्रतेचित्तंचकारसुदृढंनिजम् ॥ सराजाराजमहिषीचिरंभुक्त्वा
वसुंधराम् ॥ १७६ ॥ अंतेविष्णुपुरंगत्वाप्राप्तवंतौपरंपदम् ॥ व्रतराजस्यमाहात्म्यंयेशृण्वंतिपठंतिच ॥ १७७ ॥ पापजालैर्विनिर्मुक्तालभंतेहरिस
न्निधौ ॥ १७८ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेएकादशीमाहात्म्येत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ एकाद

श्याःफलंश्रुत्वासुप्रीतोजैमिनिस्ततः ॥ कृताञ्जलिरुवाचेदंकृष्णद्वैपायनंप्रभुम् ॥ १ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ विष्णोर्देवस्यमाहात्म्यंत्वत्प्रसादाच्छ्रुतं
मया ॥ तुलस्याब्रूहिमाहात्म्यंशृण्वतांपापनाशनम् ॥ २ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इन्द्राद्यैर्दैवतैःसर्वैस्तुलसीभगवत्यसौ ॥ संसेव्यासर्वदाविप्रचतुर्वर्ग
फलप्रदा ॥३॥ स्वर्गेमर्त्येचपातालेतुलसीदुर्लभासताम् ॥ चतुर्वर्गफलप्राप्तिस्तस्यांभक्तिःकरोतिवै ॥ ४ ॥ यत्रैकस्तुलसीवृक्षस्तिष्ठत्यपिचसत्तम ॥
तत्रैवत्रिदशाःसर्वेब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥५॥ केशवःपत्रमध्येचपत्राग्रेचप्रजापतिः ॥ पत्रवृंतेशिवस्तिष्ठेत्तुलस्याःसर्वदैवहि ॥६॥ लक्ष्मीसरस्वतीचैवगायत्री
चंडिकातथा ॥ सर्वाश्चान्यादेवपत्न्यस्तत्पत्रेषुवसंतिच ॥ ७ ॥ इन्द्रोऽग्निःशमनश्चैवनैर्ऋतिर्वरुणस्तथा ॥ पवनश्चकुबेरश्चतच्छाखायांवसंत्यमी ॥ ८ ॥
आदित्यादिग्रहाःसर्वेविश्वेदेवाश्चसर्वदा ॥ वसवोमुनयश्चैवतथादेवर्षयोखिलाः॥९॥ कोटिब्रह्माण्डमध्येषुयानितीर्थानिभूतले॥ तुलसीदलमाश्रित्यतान्येव
निवसंतिवै ॥ १० ॥ तुलसींसेवतेयस्तुभक्तिभावसमन्वितः ॥ सेवितास्तेनतीर्थाश्चदेवाब्रह्मादयस्तथा ॥ ११ ॥ छिन्दंतितृणजालानितुलसीमूलजानिये॥
तद्देहस्थांब्रह्महत्यांक्षिणत्तितत्क्षणाद्धरिः ॥ १२ ॥ ग्रीष्मकालेद्विजश्रेष्ठसुगंधैःशीतलैर्जलैः ॥ तुलसीसेचनंकृत्वानरोनिर्वाणमाप्नुयात् ॥ १३ ॥ चन्द्रा
तपंवाछत्रंवातस्यैयस्तुप्रयच्छति ॥ विशेषतोनिदाघेषुसमुक्तःसर्वपातकैः ॥ १४ ॥ वैशाखेऽक्षतधाराभिरद्भिर्यस्तुलसींजनः ॥ सिंचयेत्सोश्वमेधस्यफ
लंप्राप्नोतिनित्यशः ॥ १५ ॥ प्रसृतोदकमात्रेणतुलसींयस्यसेचयेत् ॥ सोऽपिस्वर्गमवाप्नोतिसर्वपापविवर्जितः ॥ १६ ॥ कदाचित्तुलसींदुग्धैःसेचयेद्योनरो
त्तमः ॥ तस्यवेश्मनिविप्रर्षेलक्ष्मीर्भवतिनिश्चला ॥ १७ ॥ गोमयैस्तुलसीमूलंयःकुर्यादुपलेपनम् ॥ संमार्जनंचविप्रर्षेतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ १८ ॥ रजां
सितत्रयावंतिदूरीभूतानिजैमिने ॥ तावत्कल्पसहस्राणिमोदतेविष्णुनासह ॥ १९ ॥ प्रदीपंयस्तुसंध्यायांस्थापयेत्तुलसीतले ॥ सयातिमंदिरंविष्णोःकु
लकोटिसमन्वितः ॥२०॥ गोभ्यःश्वभ्यःखरेभ्यश्चमनुष्येभ्यश्चरक्षति॥शिशुभ्यस्तुलसींयस्तुतंरक्षेत्केशवःसदा॥२१ ॥तुलस्यारोपणंयस्तुभक्तितःकुरुतेन
रः॥समृतःपरमंमोक्षंप्राप्नोत्येवनसंशयः ॥ २२ ॥ प्रभातेतुलसींपश्येद्भक्तिमान्योनरोत्तमः ॥ सविष्णुदर्शनस्यैवफलंप्राप्नोतिचाक्षयम् ॥ २३ ॥ तुलसीं
प्रणमेद्यस्तुनरोभक्तिसमन्वितः ॥ आयुर्बलंयशोवित्तंसंततिस्तस्यवर्द्धते ॥ २४ ॥ तुलसीस्मरणेनैवसर्वपापंविनश्यति ॥ तुलसीस्पर्शनेनैवनश्यं
तिव्याधयोनृणाम् ॥ २५ ॥ योःऽश्नातितुलसीपत्रंसर्वपापहरंशुभम् ॥ तच्छरीरांतरस्थायिपापंनश्यतितत्क्षणात् ॥ २६ ॥ तुलसीकाष्ठसंभूतांमालांवहति
योनरः ॥ तद्देहेपातकंनास्तिसत्यमेतन्मयोच्यते ॥ २७ ॥ तुलसीपत्रगलितंयस्तोयंशिरसावहेत् ॥ गंगायाःस्नानजंपुण्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ २८ ॥ दूर्वा
भिरक्षतैःपुष्पैर्नैवेद्यैस्तुलसींशुभाम् ॥ समाराध्यनरोभक्त्याविष्णुपूजाफलंलभेत् ॥ २९ ॥ येनार्चिताभगवतीतुलसीकदाचिन्नैवेद्यपुष्पवरधूपघृतप्रदीपैः॥

धर्मार्थकामपरमामृतदायिविप्राःकिंतस्यविष्णुचरणापचितिप्रयोगैः ॥ ३० ॥ स्थानेषुदोषरहितेषुसुरौघसेव्यामारोपयंतितुलसींहरितुष्टिकर्त्रीम् ॥ तुष्टोहरिस्त्रिजगतामधिपोमुरारिस्तेभ्योददातिपरमंपदमाशुविप्र ॥ ३१ ॥ यज्ञंव्रतंचपितृपूजनमच्युतार्चांदानंयदन्यदपिकर्मशुभंमनुष्याः ॥ कुर्वंतिदोषरहितेतुलसीतलेचतान्यक्षयाणिसकलानिभवंतिनूनम् ॥ ३२ ॥ यद्धर्मकर्मकुरुतेमनुजःपृथिव्यांनारायणप्रियतमांतुलसींविनाच ॥ तत्सर्वमेवविफलंभवतिद्विजेन्द्रपद्मेक्षणोऽपिनहितुष्यतिदेवदेवः ॥ ३३ ॥ यात्रासुपश्यतिशुभांतुलसींपवित्रांयोभक्तिभावसहितोमनुजोहिनूनम् ॥ यात्राफलंसकलमेवहरिप्रसादात्तस्याशुसिद्ध्यतिवचःसुदृढंममैतत् ॥ ३४ ॥ त्यक्त्वासुगन्धिकुसुमंभुवनैकनाथोमंदारकुन्दनलिनादिकमप्यनंतः ॥ गृह्णातिसद्गुणमयींतुलसींप्रमोदैःशुष्कामपिप्रचुरपापविनाशरक्षाम् ॥ ३५ ॥ उत्पाटचचैवतुलसींभुविनिक्षिपंतिपापाशया[1]ऽमृतलताभनिदानभूताम् ॥ अज्ञानतोनरहरिस्तुलसीप्रियोऽसौतेषांश्रियंहरतिसंततमेवसत्यम् ॥ ३६ ॥ मूत्रंपुरीषंतुलसीतलेषुकुर्वंतियेपिचमलंसततंमनुष्याः ॥ देवाश्रयेसंचितपातकानांतेषांहरत्याशुहरिर्धनानि ॥ ३७ ॥ नारायणस्यपूजार्थंचिनोमित्वांनमोस्तुते ॥ कुसुमैःपारिजाताद्यैर्गंधाद्यैरपिकेशवः ॥ ३८ ॥ त्वयाविनानैतितृप्तिंचिनोमित्वामतःशुभे ॥ त्वयाविनामहाभागेसमस्तंकर्मनिष्फलम् ॥ ३९ ॥ अतस्तुतुलसीदेविचिनोमिवरदाभव ॥ चयनोद्भवदुःखंतेयद्देविहृदिजायते ॥ ४० ॥ तत्क्षमस्वजगन्नाथेतुलसित्वांनमाम्यहम् ॥ कृताञ्जलिरिमान्मन्त्रान्पठित्वावैष्णवोजनः ॥ ४१ ॥ करतालद्वयंदत्वाचिनोतितुलसीदलम् ॥ यथानकंपतेशाखातुलस्याद्विजसत्तम ॥ ४२ ॥ पत्रस्यचयनेदेवीभग्नशाखायदाभवेत् ॥ तदाहृदिव्यथाविष्णोर्जायतेतुलसीपतेः ॥ ४३ ॥ शाखाग्रात्पतितंभूमौपत्रंपत्रंपुरातनम् ॥ तेनापिपूज्योगोविन्दोमधुकैटभमर्दनः ॥ ४४ ॥ कोमलैस्तुलसीपत्रैर्योऽर्चयेदच्युतंप्रभुम् ॥ सर्वंसलभतेशीघ्रंयद्यदिच्छतिचेतसा ॥ ४५ ॥ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ तुलसीवृक्षसदृशःकोवृक्षोऽस्तिद्विजर्षभ ॥ तमहंज्ञातुमिच्छामिब्रूहिसत्यवतीसुत ॥ ४६ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ यथाप्रियतमाविष्णोस्तुलसीसततंद्विज ॥ तथाप्रियतमाधात्रीसर्वपापप्रणाशिनी ॥ ४७ ॥ तुलसीवृक्षमासाद्ययायास्तिष्ठंतिदेवताः ॥ आमलक्यास्तलेतास्तानिवसंतिद्विजोत्तम ॥ ४८ ॥ गंगादीनिचतीर्थानितत्रैवद्विजसत्तम ॥ विष्णुप्रियतमाधात्रीपवित्रायत्रातिष्ठति ॥ ४९ ॥ अशुभंवाशुभंवापियत्कर्मामलकीतले ॥ क्रियतेमानवैर्विप्रभवेत्तत्सत्यमक्षयम् ॥ ५० ॥ पवित्रैर्नूतनैःपत्रैर्धात्र्यायःपूजयेद्धरिम् ॥ समुक्तःपापजालेनसायुज्यंलभतेहरेः ॥ ५१ ॥ धात्रीचतुलसीदेवीनतिष्ठेद्यत्रजैमिने ॥ स्थानंतदपवित्रंस्यान्नचक्रियाफलंलभेत् ॥ ५२ ॥ नतिष्ठत्याश्रमेयत्रधात्रीचतुलसीशुभा ॥ तेनकर्मकृतंसर्वंनूनं

---

[1] संधिरत्रार्षः—पापाशयाः—अमृतलताभनिदानभूताम्—इ०पदच्छेदः।

गच्छतिनिष्फलम् ॥ ५३ ॥ धात्र्यातुलस्याहीनंचनिलयंयस्यभूसुर ॥ अलक्ष्मीःपातकंसर्वंकलिश्चतेनतोषितः ॥ ५४ ॥ स्थानेतस्मिन्द्विजश्रेष्ठनधा
त्रीतुलसीनच ॥ श्मशानतुल्यंस्थानंतद्विज्ञेयंतत्वदर्शिभिः ॥ ५५ ॥ धात्रीचतुलसीयत्रतिष्ठेत्तत्राखिलाःसुराः ॥ नधात्रीतुलसीपत्रंतत्रैवाखिलपातकम् ॥
॥ ५६ ॥ धात्रीफलस्रजंयस्तुपापहर्त्रींवहेद्बुधः ॥ तस्याश्रित्यतनुंविष्णुःसदातिष्ठेच्छ्रियासह ॥५७॥ धात्रीकाष्ठस्यमालांचयोवहेन्मतिमान्नरः ॥ तस्य
देहंसमाश्रित्यतिष्ठंतिसर्वदेवताः ॥ ५८ ॥ धात्रीफलस्रजंगृह्णन्यत्कर्मकुरुतेनरः ॥ तत्सर्वमक्षयंप्रोक्तंशुभंवायदिवाशुभम् ॥ ५९ ॥ यस्तुधात्रीफलंभुंक्ते
मानवोऽखिलतत्ववित् ॥ तद्देहाभ्यंतरस्थायिसर्वपापंविनश्यति ॥ ६० ॥ धात्रीफलमयींमालांयोवहेद्द्विजसत्तम ॥ ब्रवीमिशृणुमाहात्म्यंसर्वपापहरं
परम् ॥ ६१ ॥ श्मशानेऽपियदामृत्युस्तस्यस्याद्दैवयोगतः ॥ गङ्गामरणजंपुण्यंसंप्राप्नोतिनसंशयः ॥ ६२ ॥ तंदृष्ट्वापापिनःसर्वेपापजालैःसुदारुणैः ॥
सद्यएवप्रमुच्यंतेजन्मकोटिशतैरपि ॥ ६३ ॥ नित्यंगृह्णातिविप्रेंद्रयोधात्रीफलकर्दमम् ॥ दिनेदिनेलभेत्पुण्यंसंप्राप्नोतिनसंशयः ॥ ६४ ॥ धात्रीतरुंचयो
हंतिसर्वदेवगणाश्रयम् ॥ सददातिहरेरंगेघातंनास्त्यत्रसंशयः ॥ ६५ ॥ सर्वदेवमयीधात्रीविशेषात्केशवप्रिया ॥ सम्यग्वक्तुंगुणंतस्याब्रह्मणापिनश
क्यते ॥ ६६ ॥ धात्र्यास्तुलस्याविदधातिभक्तिंयोमानवोज्ञातसमस्ततत्वः ॥ भुक्त्वाचभोगान्सकलांस्ततोऽतेसमुक्तिमाप्नोतिहरेःप्रसादात् ॥ ६७ ॥
इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेतुलसीमाहात्म्यंनामचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ छ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ भूयएवमहाभागतुलस्याःपापना
शनम् ॥ अतिथेःपूजनस्यापिमाहात्म्यंब्रूहिविस्तरात् ॥ १ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ ततोव्यासोमहातेजास्तुलस्याद्विजसत्तम ॥ माहात्म्यं
वक्तुमारेभेशृण्वतांपापनाशनम् ॥ २ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इयंसाक्षान्महालक्ष्मीस्तुलसीभगवत्प्रिया ॥ तस्मादिमांनपश्यंतिवृक्षज्ञानेनजै
मिने ॥ ३ ॥ सदैवतुलसींमर्त्यायथैवभुविसेवते ॥ तथैवसेन्द्राविबुधाःसेवंतेतंसुरालये ॥ ४ ॥ परब्रह्मस्वरूपेयंतुलसीयत्रतिष्ठति ॥ तत्रै
वकुशलंसर्वंसुदृढंप्रोच्यतेमया ॥ ५ ॥ प्राप्नोतिमृत्युकालेयस्तोयंपातकवानपि ॥ तुलसीपत्रगलितंसयातिहरिसन्निधिम् ॥ ६ ॥ तुलसीमृत्तिकापु
ण्ड्रंयोमृत्युसमयेवहेत् ॥ समुक्तःसकलैःपापैःपुरंगच्छतिचक्रिणः ॥ ७ ॥ यस्ययस्यात्तुलसीपत्रंमुखेशिरसिकर्णयोः ॥ मृत्युकालेद्विजश्रेष्ठतस्यस्वामीनभा
स्करिः ॥ ८ ॥ पवित्रनामासुमतिर्बभूवपरमार्थवित् ॥ बभूवब्राह्मणीतस्यबहुलानामधारिणी ॥ ९ ॥ सद्वंशप्रभवासाध्वीपतिसेवापरायणा ॥ अनपत्यप
तिर्नाम्नतत्रैकोस्तिद्विजोत्तमः॥१०॥सख्यंतेनपवित्रोऽसौचकारद्विजसेविना ॥ ततोऽनपत्यपतिनाकथालोभेनसत्तम ॥११॥ उपविष्टःपवित्रोऽसौस्नेहादेक
वरासने ॥ तत्रांतरेमहातेजालोमशोनामसद्विजः ॥ १२ ॥ कथयंतौकथाश्चित्राःसमागत्यददर्शतौ ॥ अथतंलोमशंविप्रंविप्रावुत्थायपीठतः ॥ १३ ॥ पा

द्याघ्याचमनीयाद्यैःपूजयामासतुश्चतौ ॥ सुप्रीतोलोमशस्ताभ्यांनारायणपरायणः ॥ १४ ॥ उवासब्राह्मणश्रेष्ठआसनेकीर्तयन्हरिम् ॥ आसनस्थं
महात्मानंलोमशंतंकृताञ्जलिम् ॥ १५ ॥ पवित्रानापत्यमुनीभक्त्याप्राहतुर्लोमशम् ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञत्वत्पादयुगलैर्नृभिः ॥ १६ ॥ सद्भिर्ग्राह्यैराश्रमोऽ
यंपूतोऽभून्नूनमावयोः ॥ कृतानियानिपापानिआवाभ्यांमोहतःपुरा ॥ १७ ॥ तानिसर्वाणिनष्टानित्वत्पादयुगदर्शनात् ॥ भवान्नारायणःसाक्षात्पूजनीयोऽ
मरैरपि ॥ १८ ॥ सम्यक्तेपूजनंकर्तुंकिमावांमानुषौक्षमौ ॥ अतिथेर्याकृतापूजातेऽस्माभिर्निजशक्तितः ॥ १९ ॥ अनयाभवसुप्रीतःक्षमस्वदोषमा
वयोः ॥ इत्युक्त्वातौमहात्मानौतस्यागंतोःपदद्वये ॥ निपेततुर्द्विजश्रेष्ठवयस्यौगृहमेधिनौ ॥ २० ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ततोभक्त्यासु
संतुष्टोलोमशोविदुषांवरः ॥ युवांविनयिनांश्रेष्ठौद्विजाग्र्यौधर्मतत्परौ ॥ २१ ॥ आप्यायितोऽस्मिसुतरांयुवयोर्विनयोक्तिभिः ॥ साक्षाद्ब्रह्माशिवो
विष्णुरतिथिःप्रोच्यतेबुधैः ॥ २२ ॥ तस्मिन्नेतावतीभक्तिर्युवयोरस्तुमङ्गलम् ॥ आराधितोऽस्म्यहंसम्यगतिथिर्भूरिभोजनैः ॥ २३ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥
ततउत्थायतौविप्रौतत्पादकमलद्वये ॥ भूयोऽपितंनमस्कृत्यप्राहतुर्लोमशंमुनिम् ॥ २४ ॥ ॥ ब्राह्मणावूचतुः ॥ ॥ ब्रह्मन्नतिथिपूजायामाहात्म्यंव
क्तुमर्हसि ॥ यांकृत्वाप्राप्यतेमुक्तिर्दुःखलभ्यापिमानवैः ॥ २५ ॥ कोऽतिथिःप्रोच्यतेलोकेतस्यपूजाचकीदृशी ॥ आतिथेयोतिथिश्चैमौलभेतेका
मुभौगतिम् ॥ २६ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ वानप्रस्थोब्रह्मचारीभिक्षुश्चैषांप्रपूजनात् ॥ निरुच्यतेगृहंश्रेष्ठमाश्रमेषुचतुर्ष्वपि ॥ २७ ॥
चतुराश्रममध्येतुप्रधानागृहिणोमताः ॥ तैश्चातिथीनांकर्तव्यापूजाभक्तिसमन्वितैः ॥ २८ ॥ गृहिणांपरमोधर्मःप्रोक्तश्चातिथिपूजनम् ॥ आश्र
माचारतोऽभ्रष्टास्ततस्तेगृहिणोमताः ॥ २९ ॥ वहंत्यतिथिपूजायांदक्षतांगृहिणोयदि ॥ तदाप्रयोजनंतेषांकिमन्यैःपुण्यकर्मभिः ॥ ३० ॥ यस्यन
श्रूयतेनामनचगोत्रंनचास्थितिः ॥ अकस्माद्गृहमागच्छेत्सोऽतिथिःप्रोच्यतेबुधैः ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावापिवैश्यावावृषलास्तथा ॥ गृहाग
ताःपूजिताश्चविष्णुवत्तत्त्वदर्शिभिः ॥ ३२ ॥ चाण्डालप्रमुखायेऽन्येहीनवर्णसमुद्भवाः ॥ विष्णुवत्पूजितव्यास्तेपाद्यार्घ्यैर्भूरिभोजनैः ॥ ३३ ॥
समागतेष्वतिथिषुप्रयाणंकुरुतेगृही ॥ अपिसत्वरयादद्यात्पाद्यार्घ्यादीनिचद्विजः ॥ ३४ ॥ कुर्याच्चकुशलंप्रश्नंवचनैःकोमलाक्षरैः ॥ कारये
द्भोजनंवापिदिव्यरत्नैर्मुदागृही ॥ ३५ ॥ सुखदेमन्दिरेतस्यशयनंकारयेद्बुधः ॥ प्रातर्जिगमिषुंदृष्ट्वातमायांतंविवर्जयेत् ॥ ३६ ॥ यदिकर्मवि
पाकेनगृहीभवतिवित्तवान् ॥ आतिथ्येनातिथिःपूज्यस्तदहंवच्मिसत्तमौ ॥ ३७ ॥ समागतेष्वतिथिषुभक्त्यादद्यात्तृणादिकम् ॥ तृणाभावे
नवैब्रूयाद्भूमौतिष्ठेतिभक्तितः ॥ ३८ ॥ पादप्रक्षालनार्थंतुदद्यादुदकमुत्तमम् ॥ अतोमधुरयावाचापृच्छेच्चकुशलादिकम् ॥ ३९ ॥

फलादिकंततोदद्याद्भक्त्याभोजनहेतवे ॥ तदभावेनमतिमान्मुदाविप्रप्रकाशयेत् ॥ ४० ॥ वदेच्चाहंमहापापीदरिद्रप्रवरोऽतिथे ॥ कर्त्तुमिच्छा
मिभक्तिंतेदैवतंत्रंविरोधकम् ॥ ४१ ॥ अनेनविधिनादीनःसत्यक्त्वातिथिपूजनम् ॥ स्वाचारपतितोनान्योयथोक्तंफलमाप्नुयात् ॥ ४२ ॥ अनर्चितो
ऽतिथिर्यस्यगच्छेद्गृहिणोगृहात् ॥ जन्मकोट्यर्जितंपुण्यंतस्यगच्छतिसंक्षयम् ॥ ४३ ॥ एकएवातिथिर्येनभक्तिभावेनपूज्यते ॥ हरेत्तस्यहरिःसद्यो
पातकंकोटिजन्मजम् ॥ ४४ ॥ सत्यंवच्मिहितंवच्मिदृढंवच्मिप्रयत्नतः ॥ विनातिथिसपर्याभिर्गृहिणोनास्तिवागतिः ॥ ४५ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्य
मागंतुपूजयाविना ॥ गतिर्नास्त्येवनास्त्येवनास्त्येवगृहिधर्मिणाम् ॥४६॥ ज्ञातिधर्मइतिख्यातोवल्लभोद्वापरेयुगे॥बभूवसर्वधर्मज्ञस्तस्यश्रीवल्लभाह्वया ॥
॥४७॥ तेनसर्वाणिकर्माणिकृतानिज्ञातिसेविना ॥ सौराष्ट्रेवसतिंचक्रेतथासहसभार्यया ॥४८॥ तत्रदुर्ग्रहसंचाराद्द्वादशाब्दंचवासवः॥ नववर्षाबुतेनासीद्दुर्भि
क्षंसुमहद्द्विजौ ॥ ४९ ॥ तस्मिन्महतिदुर्भिक्षेलोकास्तद्देशवासिनः ॥ बभूवुर्दुःखिताःसर्वेमर्यादामपितत्यजुः ॥ ५० ॥ ज्ञानभद्रोमहायोगीयुगेद्वापर
संज्ञके ॥ दुर्भिक्षहृतसंपत्तिर्बभूवात्यन्तदुःखितः ॥ ५१ ॥ क्षुधाकुलान्सुतान्दृष्ट्वादारांश्चद्विजसंमतौ ॥ फलमूलादनार्थायजगामोत्पत्यकांगिरेः॥ ५२ ॥
गिरेरुपत्यकाप्रांतेचिरायुःसबुभुक्षितः ॥ कूष्माण्डफलमेकंचलेभेब्राह्मणसत्तमौ ॥ ५३ ॥ समादायफलंतच्चहर्षितोसौनिजालयम् ॥ जवेजंगामविप्रे
न्द्रोज्ञानभद्रोमहायशाः ॥ ५४ ॥ एतस्मिन्नन्तरेविप्रमेघैर्नीलपदैरिव ॥ आवृतेगगनेवृष्टिर्महासारैर्बभूवह ॥ ५५ ॥ समुनिश्चतयावृष्ट्याप्लाविताखिल
विग्रह ॥ वनाद्वनचरःकश्चिच्छीतार्तश्चाययौगृहम् ॥ ५६ ॥ दृष्ट्वातिथिंतुशीतार्तंववंदेशिरसाततः ॥ ददौतृणासनंभक्त्यातस्मैपाद्यादिकंततः ॥ ५७ ॥
ततोमधुरयावाचातेनैवातिथिनासह ॥ तस्थौस्वस्थेनमनसाप्रज्ञालापंप्रकुर्वता ॥५८॥ गृहिण्यासहगोपेनस्वामिसेवासुदक्षया॥ ततःकूष्माण्डकंनव्यंपक्वम
त्यंतयत्नतः ॥ ५९ ॥ संप्राप्यहर्षितासाध्वीददौभागंविधायसा ॥ अथासौदुर्बलोगोपोदिनविंशमुपोषणात् ॥ ६० ॥ आतिथेयोमहाभागंददौचातिथये
मुदा ॥ ततस्तद्गृहिणीसाध्वीस्वामिभक्तिपरायणा ॥ ६१ ॥ ददौसापतितंभागंतस्मैचातिथयेमुदा ॥ अथातिथेस्तयोस्तत्रदंपत्योःसुमहात्मनोः ॥
॥ ६२ ॥ अभूद्भागद्वयंभुक्त्वासुप्रीतोद्विजसत्तम ॥ विष्णुवत्पूजितस्ताभ्यांसोऽतिथिर्दृढभक्तितः ॥ ६३ ॥ विश्रामंरात्रौतत्रैवप्रातःस्नात्वाचिरंययौ ॥
गतैवमुपवासेनदिनानामेकविंशतिः ॥ ६४ ॥ दंपतीतौमहात्मानौपंचतांययतुस्ततः ॥ तेनपुण्यप्रभावेणदंपतीतौमहाशयौ ॥ ६५ ॥ प्रापतुर्विष्णुसायु
ज्यंदुर्लभंयोगिनामपि ॥ तयोःपुण्यप्रभावेणविहितातिथिपूजया ॥ ६६ ॥ तस्मिन्राज्येतुदुर्भिक्षंविनष्टमभवत्ततः ॥ अत्यंतसुखिनोलोकाःशोकव्याधिवि
वर्जिताः ॥ ६७ ॥ धनधान्यादिसम्पन्नाबभूवुर्धर्मतत्पराः ॥ विनष्टादस्यवस्तत्रनृपोभूल्लोकपालकः ॥६८॥ निजाचाररतालोकाजलदाःकामवर्षिणः ॥

पूर्वजाःकोटिपुरुषास्तथैवापरजास्तयोः ॥ ६९ ॥ तेनैवकर्मणामुक्तिंजग्मुःपापविवर्जिताः ॥ निर्दोषाधनसंपन्नाःसर्वलोकैकपूजिताः ॥ ७० ॥ शोकव्या
धिविहीनाचववृधेसंततिस्तयोः ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ आगंतुपूजामाहात्म्यंसेतिहासंमयोदितम् ॥ ७१ ॥ युवयोःप्रीतयोर्विप्रौकिमन्यच्छ्रोतु
मिच्छथ ॥ ॥व्यासउवाच ॥ ॥ इतिब्रुवतिवैतस्मिँल्लोमशेतपसांधने ॥ ७२ ॥ कालग्रस्तःकृष्णआखुस्तत्रोत्तस्थौबिलान्निजात् ॥ तमुत्थितंबिलात्कृष्ण
मूषकंक्रोधविह्वलः ॥ ७३ ॥ पवित्रस्तत्रचोत्तस्थौवदन्नितिमुहुर्मुहुः ॥ अयंपापाशयोदुष्टोमूषकोनिशिचाश्रमम् ॥ ७४ ॥ खनतेतीक्ष्णदंतौघैर्गृहद्रव्यंचकृं
तति ॥ सर्वेषामेववर्णानांकृपाश्रेष्ठाप्रकीर्तिता ॥ ७५ ॥ साचसर्वेषुकर्तव्यानचदुष्टेषुजंतुषु ॥ इत्युक्त्वासौमूषिकंतंद्विजश्रेष्ठकृतेनसम् ॥ ७६ ॥
नाराचेनातितीक्ष्णेनप्राप्तकालंजघानह ॥ स्रवच्छोणितधाराभिःप्लाविताङ्गःसमूषकः ॥ ७७ ॥ पपातभूमौविप्रर्षेव्यथयाहतचेतनः ॥ आखौ
निपतितेतस्मिन्दयालुर्द्विजसत्तमः ॥ ७८ ॥ हाहाकारंततःकृत्वासमुत्तस्थौजवेनसः ॥ निजकर्णात्समानीयतुलसीपत्रमुत्तमम् ॥ ७९ ॥
तस्याखोर्वदनेशीर्षेकर्णयोश्चप्रदत्तवान् ॥ मातस्तुतुलसीदेविगोविन्दह्लादकारिणि ॥ ८० ॥ अस्याखोःकृतपापस्यकुरुत्वंगतिमुत्तमाम् ॥ इत्युक्त्वा
सद्विजश्रेष्ठसर्वलोकोपकारकः ॥ ८१ ॥ हरेनारायणानन्तइत्युच्चैरकरोद्ध्वनिम् ॥ तुलसीपत्रसंस्पर्शान्मूषकोवीतकल्मषः ॥ ८२ ॥ श्रवणाद्धरिना
म्नश्चमुक्तोभूद्भवबंधनात् ॥ ततोदूतामहाविष्णोःसर्वलक्षणसंयुताः ॥ ८३ ॥ आजग्मुःसुरथैःशीघ्रंनेतुंतंगतकल्मषम् ॥ समारुह्यरथंदिव्यंविष्णुदू
तगणैर्वृताः ॥ ८४ ॥ जगामपरमंस्थानंमूषकोद्विजसत्तम ॥ युगकोटिसहस्राणिस्थित्वानारायणाश्रमे ॥ ८५ ॥ ज्ञानमासाद्यतत्रैवमोक्षमाखुर्ज
गामसः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ माहात्म्यंतुलसीदेव्याःकथितंतेद्विजोत्तम ॥ ८६ ॥ इदानींब्रूहिकिंश्रोतुंमहाभागत्वमिच्छसि ॥ ८७ ॥ इति
श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ कलौयुगेमहाभागसमायातेसुदारुणे ॥ भविष्यंतिजनाःसर्वेकीदृशा
स्तद्वदस्वमे ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ आद्यंसत्ययुगंप्राहुस्तत्रत्रिप्रादयोजनाः ॥ नारायणार्चनपराःशोकव्याधिविवर्जिताः ॥ २ ॥ सत्योक्ति
भाषिणःसर्वेसदयादीर्घजीविनः ॥ धनधान्यादिसम्पन्नाहिंसादंभविवर्जिताः ॥ ३ ॥ परोपकरणाश्चैवसर्वशास्त्रविदस्तथा ॥ एवंविधाःसत्ययुगेसर्वेलोका
द्विजोत्तम ॥ ४ ॥ राजधर्मग्राहिणश्चभूपालाजनपालनाः ॥ अहोसत्ययुगस्यास्तिकोव्याख्यातुंगुणंयशः ॥ ५ ॥ अधर्मोच्चारणंयत्रजनाःकेऽपिनकुर्वते ॥
त्रेतायुगेसमायातेधर्मःपादोनकंगतः ॥ ६ ॥ अल्पशोकान्वितालोकाःकेचित्केचिदघाश्रयाः ॥ विष्णुध्यानरतालोकायज्ञदानपरायणाः ॥ ७ ॥
वर्णाश्रमाचाररताःसुखिनःस्वस्थचेतसः ॥ क्षेत्रभूमिकृतःशूद्राःसर्वेब्राह्मणसेविनः ॥ ८ ॥ ब्राह्मणाश्चमहात्मानोवेदवेदाङ्गपारगाः ॥ प्रतिग्रहनिवृत्ताश्चस

त्यसन्धाजितेन्द्रियाः ॥ ९ ॥ तपोव्रतरतानित्यंदातारोविष्णुसेविनः ॥ त्रेतायुगस्यावसानेद्वापरेयुगआगते ॥ १० ॥ द्विपादहीनोधर्मःस्यात्सुखदुःखान्वि
तानराः ॥ केचित्केचित्पापरताःकेचित्केचिच्चधर्मिणः ॥ ११ ॥ केचित्केचिद्गुणैर्हीनाःकेचित्केचिन्महागुणाः ॥ अत्यन्तदुःखिनःकेचित्केचिच्चसुखिनस्त
था ॥ १२ ॥ प्रतिग्रहेब्राह्मणश्चकदाचित्कुरुतेस्पृहाम् ॥ भूभुजैर्धनलोभेनकदाचित्पीड्यतेप्रजा ॥ १३ ॥ विष्णुपूजापराविप्राःशूद्राश्चद्विजसेविनः ॥
यदायुगेयुगेधर्मःपादोनतांगतोद्विज ॥ १४ ॥ तदाव्यासोविष्णुरूपीवेदभागंचकारह ॥ कलौयुगेचविप्रेन्द्रसर्वपापैकमंदिरे ॥ १५ ॥ एकपादोभवेद्धर्मः
सर्वेपापरताजनाः ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राःपापपरायणाः ॥ १६ ॥ अत्यंतकामिनःक्रूराभविष्यंतिकलौयुगे ॥ वेदनिंदाकराश्चैवद्यूतचौर्यकरास्त
था ॥ १७ ॥ विधवासंगमग्नाश्चभविष्यंतिकलौयुगे ॥ वृत्त्यर्थंब्राह्मणाःकेचिन्महाकपटधर्मिणः ॥ १८ ॥ सर्वेस्त्रैणाभविष्यंतिमादकद्रव्यसेविनः ॥ सदा
स्त्रीयोनिनिरताःपरद्रव्यंहरंतिच ॥ १९ ॥ परान्नलोलुपानित्यंतपोव्रतपराङ्मुखाः ॥ पाखण्डसङ्गबद्धाश्चभविष्यंतिकलौयुगे ॥ २० ॥ रक्ताम्बराभविष्यं
तिब्राह्मणाःशूद्रधर्मिणः ॥ कलौयास्यंतिनिर्वृत्ताउत्तमाअतिनीचताम् ॥ २१ ॥ नीचाश्चधनसम्पन्नायास्यंत्युच्चपदंप्रति ॥ प्रदास्यंत्युपकारिभ्योदाना
निसकलाजनाः ॥ २२ ॥ यत्नादपिचनेष्यंतिवृषलाविप्रवर्त्तनम् ॥ मित्रस्नेहाद्वदिष्यंतिकूटसाक्ष्यंकलौजनाः ॥ २३ ॥ अधर्मबुद्धिलपनाधर्मबु
द्धिविलापिनः ॥ परोक्षनिंदकाःक्रूराःसंमुखेप्रियवादिनः ॥ २४ ॥ साध्वीवादंवदिष्यंतिभर्तारंपुंश्चलीस्त्रियः ॥ परस्त्रीहिंसकाश्चैवगोत्रविक्रायिणो
द्विजाः ॥ २५ ॥ कन्याविक्रयिणश्चैवभविष्यंतिकलौयुगे ॥ स्त्रीजिताःपुरुषाःसर्वेस्त्रियोऽप्यत्यंतचञ्चलाः ॥ २६ ॥ कलौयुगेभविष्यंतिकलौमर्त्या
दुराशयाः ॥ अल्पसस्यावसुमतीमेघाःस्वल्पोदकास्तथा ॥ २७ ॥ अकालवर्षिणश्चापिभविष्यंतिकलौयुगे ॥ कलौविड्भोजिनोगावःस्वल्पक्षी
राश्चजैमिने ॥ २८ ॥ घृतहीनंचतत्क्षीरंभविष्यंतिनसंशयः ॥ आत्मस्तुतिपरालोकाःपरनिंदापरायणाः ॥ २९ ॥ भविष्यंतिचखर्वाङ्गावाला
बह्वन्नभोजनाः ॥ पितृयज्ञंकरिष्यंतिदंभार्थंब्राह्मणाःकलौ ॥ ३० ॥ सर्वेवचःस्नेहिनःस्युर्यावत्कार्यंनसिद्ध्यति ॥ नरान्धर्मपरान्दृष्ट्वासर्वेचोपहसंति
वै ॥ ३१ ॥ वर्धंत्यधर्मतोलोकास्तस्मात्पापरताजनाः ॥ दशद्वादशवर्षेचसमूलोऽप्येतिसंक्षयम् ॥ ३२ ॥ जलस्येवभविष्यंतियथावर्षासुवृद्धयः ॥ ततो
लोकाभविष्यंतिकलौगलितयौवनाः ॥ ३३ ॥ पंचमेवापिषष्ठेवावर्षेस्त्रीगर्भधारिणी ॥ बह्वपत्याश्चपुरुषाभविष्यंत्यतिदुःखिनः ॥ ३४ ॥ नेतुकामाश्चस
र्वेऽपिदातुकामानकेपिच ॥ कलौम्लेच्छाभविष्यंतिराजानःपापतत्पराः ॥ ३५ ॥ एकवर्णाभविष्यंतिविषयार्थंकलौजनाः ॥ कलेःप्रथमसंध्यायांहरिंनिंदं

तिमानवाः ॥ ३६ ॥ कलेर्मध्येनपश्यंतिहरेर्नामानिकेवले ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्यावृषलाश्चकलौयुगे ॥ ३७ ॥ एकवर्णाभविष्यंतिवर्णाश्चत्वारएवच ॥
यदायदाद्विजश्रेष्ठहानिःसुकृतिनांभवेत् ॥ ३८ ॥ वृद्धिश्चपापिनांनॄणांज्ञेयावृद्धिस्तदाकलौ ॥ यद्यप्ययंकलिर्घोरोमयाप्रोक्तोद्विजोत्तम ॥ ३९ ॥ तथाप्य
स्तिमहानस्यगुणोगुणवतांवर ॥ सत्येद्वादशभिर्वर्षैर्भवेत्पुण्यस्यसाधनम् ॥ ४० ॥ तदर्धेनचत्रेतायांमासेनद्वापरेभवेत् ॥ अहोरात्रेणैवविप्रभवेत्तच्चक
लौयुगे ॥ ४१ ॥ तस्मात्कालियुगेनॄणांमर्त्यैर्नैवोत्तमागतिः ॥ द्वादशाब्दैर्युगेऽन्यस्मिन्हरिमभ्यर्च्ययत्फलम् ॥ ४२ ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योहरिमुच्चार्यवैक
लौ ॥ हरेर्नामैकमप्यत्रकलौवदातियोनरः ॥ ४३ ॥ कलिर्नबाधतेतंचसत्यंसत्यंनसंशयः ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ मनःशुद्धिविहीनत्वात्समस्तंकर्म
निष्फलम् ॥ ४४ ॥ इतिपूर्वंत्वयाप्रोक्तंमनोविस्मयदंमम ॥ कलौसर्वेभविष्यंतिमनःशुद्धिविवर्जिताः ॥ ४५ ॥ तेषांयथाभवेत्कर्मसकलंब्रूहितद्गुरो ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ यत्किंचित्कुरुतेकर्ममर्त्योधर्मंकलौयुगे॥४६॥तदर्पयेन्महाविष्णौभक्तिभावसमन्वितः॥विष्णौसमर्पितंकर्मसर्वमेवाक्षयंभवेत्॥४७॥
॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतितेकथितंसर्ववृत्तंब्राह्मणसत्तम ॥ यच्छ्रुत्वाभक्तिभावेननरोमोक्षमवाप्नुयात् ॥ ४८ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवंप्रबो
धितस्तेनजैमिनिःपरमात्मना ॥ क्रियायोगरतोभूत्वाजगामपरमंपदम् ॥ ४९ ॥ इमंक्रियायोगसारंव्यासेनोक्तंमहात्मना ॥ येपठंतिजनाभक्त्याशृण्वंतिच
मुमुक्षवः ॥ ५० ॥ तेसर्वेपातकैर्घोरैर्बहुजन्मार्जितैरपि ॥ विमुक्ताःपरमांमुक्तिंलभंतेनात्रसंशयः ॥ ५१ ॥ यद्यदिष्टंपठंत्येतच्छृण्वन्तिचमुमुक्षवः ॥ लभंते
तत्तदेवाशुप्रसादात्कमलापतेः ॥ ५२ ॥ श्लोकार्द्धंश्लोकमेकंवाश्लोकपादमथापिवा ॥ नरःपठित्वाश्रुत्वाचलभतेवांछितंफलम् ॥ ५३ ॥ लिखित्वाले
खयित्वावायःशास्त्रमिदमर्चयेत् ॥ सविष्णुपूजनस्यैवफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ५४ ॥ इदमतिशयगुह्यंनिःसृतंव्यासवक्त्राद्द्विवरतरपुराणंप्रीतिदंवैष्णवानाम्॥
चिरममरवराद्यैर्वंदितांघ्रेर्मुरारेःसकलभुवनभर्त्तुश्चक्रिणःप्रीतयेऽस्तु ॥ ५५ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारखण्डेव्यासजैमिनिसंवादेयुगधर्मनिरूपणपू
र्वकंपुराणमाहात्म्यवर्णननामषड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ शुभंभवतु ॥ ॥ श्रीवेङ्कटेश्वरार्पणमस्तु ॥ ॥ छ ॥

॥ समाप्तोऽयंग्रन्थः ॥

इदं पद्मपुराणस्थक्रियायोगसारखंडंरावेरग्रामनिवासिपरशुरामभट्टतनयेनगोविन्दशास्त्रिणासंशोधितम् । तदेतत् श्रीकृष्णदासात्मजखेमराज
श्रेष्ठिना मुम्बय्यां स्वकीये “ श्रीवेङ्कटेश्वर ” मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशमानीयत । सं० १९५२ श० १८१७